BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
6 E
25

Gr. VI – 1.2 – 2 –

X-11-8 9

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

HISPANIA
SVBIDIT OCEANVS SCEP
TRIS ET MAR
CLAVSIT
OPES
D. PHILIP. IV. HISP. ET IND. REGI OPT. MAX.
IOANNES
DE SOLORZANO PEREIRA, I.V.D.
Ex Primarijs olim Academiæ Salmanticenſis Anteceſſoribus. Poſteà Limenſis Prætorij in Peruano Regno Novi Orbis Senator:
Nunc verò in Supremo Indiarum Conſilio Regij Fiſci Patronus;
DISPVTATIONEM
DE INDIARVM IVRE,
Sive
De iuſta Indiarum Occidentalium inquiſitione, acquiſitione, et retentione
TRIBVS LIBRIS COMPREHENSAM
.D. E. C.
…VM PRIVILEGIO. MATRITI
…pographia Franciſci … Martinez. ANNO 1629.
FIDES
RELIGIO
BIBLIOTECA NAZ. ROMA
Roberto
Cornelius ex.

CENSVRA R. ADMODVM PATRIS Philippi Fernandez de Meca Societatis Iesv Presbyteri & generalis Procuratoris.

EX commiſsione D. D. Ioannis Velaſco Azevedo Vicarij generalis Matritenſis Curiæ, vidi librum hunc eruditiſsimi utriuſque Iuris, & Orbis utriuſque Doctoris D. Ioannis de Solorzano Pereira, Regij olim Peruani Regni Limani Conventus Senatoris, nunc in Regalis Patrimonij Senatu cauſarum Fiſci meritiſsimi Patroni, de INDIARVM IVRE, ſive de INDIARVM OCCIDENTALIVM INQVISITIONE, ACQVISITIONE, ET RETENTIONE. In quo nihil Catholicæ Fidei, aut bonis moribus adverſum inveni: imò omnia eximiâ pietate, & Orthodoxæ fidei zelo, ac pro dignitate, & auctoritate Regum Hiſpaniæ, & totius Hiſpanæ gentis conſcripta: varia, & multiformi eruditione condita, rerum varietate, dicendi proprietate, copiâ & elegantiâ perpolita, argumenti novitate & utilitate à quibuſque bonæ notæ ingenijs expetenda. Ideoque meritò liber iſte excudi permittetur, futurumque cenſeo maximè è re litteraria ſi excudatur. In Collegio Imperiali Societatis IESV Matritenſi 28. Martij anno 1628.

Philippus Fernandez de Meca.

NOS el Licenciado don Iuan de Velaſco i Azevedo Vicario general deſta villa de Madrid i ſu partido, damos licencia por lo que à Nos toca, para que ſe pueda imprimir è imprima eſte libro, atento que por nueſtro mandado ſe ha viſto i examinado, i no conſta aver en el coſa contra nueſtra ſanta Fè, i buenas coſtumbres. En Madrid à 30. de Março de 1628. años.

Licent. Velaſco i Azevedo.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Por ſu mandado.

Iuan Perogila Notario.

CONSERVATIVA PER LE BIBLIOTECHE

BIBLIOTH. CARVALL. S. MARIAE VICTORIAE
Digitized by Google

ALIA ADPROBATIO, SIVE Cenſura Dom. D. Roderici ab Aguiar, & Acuña, ex commiſsione Regij ac Supremi Indiarum Senatus, cuius ipſe meritiſſimus Decanus exiſtit.

PERLEGI librum, cum iſtac oblatum Auctoris epiſtola, de INDIARVM IVRE inſcriptum; elaboratum planè opus miror, multi iugâ eruditione refertum, noſtris haud minus indigenis glorioſè perutile, quàm exteris iucundè mirabile, & invidioſum. Pulchra in eo miſcellanea rerum, & pervenuſta ratio ſtyli: nobilis, & ſelectus ordo dicendi, & qui tantum Virum (omnium ex conſenſu) redoleat. Quid mirum Genitori ſimilem? cùm & Patres Latinos, & Conſultos mirè ſapiat. Senatus iccirco noſter typis mandari permittat, & alterum eiuſdem inſtituti volumen, quod in huius calce emiſſurum Auctor promittit, abſolvendum hortetur, utpotè quod foro ac praxi pluris conferat, & municipalia regiminis noſtri iura contineat. Ea cénſui, Matriti 9. Februarij anno 1628.

Licentiat. don Rodericus ab Aguiar & Acuña.

ALIA EX COMMISIONE SVPREMI
Hiſpani Senatus, Domini Licentiati Ioſephi Gundiſalvi, in eodem digniſsimi ac fœcundiſsimi Regij Fiſci Patroni.

TRactatum de INDIARVM IVRE, ſive de iuſta Indiarum Occidentalium inquiſitione, acquiſitione, & retentione à Doctore Ioanne de Solorzano Pereira, Primario olim Iuris Civilis Academiæ Salmanticēſis Anteceſſore, poſteà Regio in Limana Curia Novi Orbis Senatore, nunc in Conſilio Regij Patrimonij digniſsimo Patrono, elaboratū, ex decreto Supremi Senatus perlegi. In quo nihil Orthodoxę Fidei, & Chriſtianis moribus adverſum reperio. Ideoque tam ad iuſtitiam Potentiſsimi Catholici noſtri Regis commendandam, quàm ad detractorum temeritatem reprimendam, dignum cenſeo, qui typis mandetur. Nam ſi ad ſcientiam Iuris attendimus, in utroque magnum Doctorem ſe præbet. Si ad quæſtiones Theologicas & lectionem Sanctorum, non hoſpitem, ſed magiſtrum ſe oſtendit. Si ad Hiſtoriarum, Geographiæ & Coſmographiæ notitiam, ſe diligentiſsimum præſtat, ita ut nihil ad rem accuratius, ſeu illuſtrius excogitari valeat. Datum Matriti die 5. menſis Iunij ann. 1628.

Licentiat. Ioſeph. Gonçalez.

SVMMA PRIVILEGIj PER SVPREMVM Senatum expediti.

C*AVTVM eſt Regis noſtri diplomate, ne quis intra decennij metas tractatum hunc* DE INDIARVM IVRE, *D. Ioannis de Solorzano Pereira abſque ipſius permiſſu typis mandare, vel venundare poſsit. Qui ſecus fecerit, pœnis ſubdatur legibus Hiſpanis indictis, & in eodem diplomate latius comprehenſis. Dat. Matriti 20. Iulij anno 1628.*

Ioan Laſſo de la Vega
Regius Secretarius.

SVMMA ALTERIVS PRIVILEGIJ Conſilij Indiarum.

IDEM cautum eſt quoad Indiarum Occidentalium Provincias alio privilegio ſupremi earundem Indiarum Senatus. Dat. Matriti 9. die menſis Martij ann. 1628.

Don Fernando Ruiz de Contreras.

FIDES CORRECTORIS.

LIBRVM hunc vidi, qui de Indiarum iure *titulum præfert, & cum ſuo archetypo contuli, & nihil in eo notatu dignum inveni, quod ei fideliter non reſpondeat, pag. 45. num. 45. præſens, lege* prænſis, *pag. 46. num. 51. Caroloni, lege* Carolini; *pag. 390. num. 101. nitibus, lege* ritibus, *pag. 528. num. 37. natus, lege* natum, *pag. 636. num. 39. gentium, lege* genitum. *Dat. Matriti die xiix. Martij ann. 1629.*

Licentiat. Franciſcus Murcia de la Llana.

SVMA DE LA TASSA.

EN tres dias del mes de Abril de 1629. años, los Señores del Conſejo taſſaron eſte libro à cinco maravedis el pliego, ſegun conſta por certificacion de don Fernando de Vallejo, Secretario del Rei nueſtro ſeñor, i ſu Eſcrivano de Camara mas antiguo del dicho Conſejo. Tiene dozientos i veinte pliegos, que montan mil i cien maravedis.

D.PHI-

D. PHILIPPO IV.

HISPANIARVM, ET INDIARVM REGI OPT. MAX. IDEST, OMNIVM FERE NASCENTIS, OBEVNTISQVE SOLIS REGIONVM IMPERATORI SEMPER AVGVSTO, PIO, FOELICI, ET BONO REIPVBL. NATO, D. IOANNES DE SOLORZANO PEREIRA, EIVS IN REGIO LIMANO CONVENTV PERVANI REGNI NOVI ORBIS SENATOR S. P. D.

CVM Divi Parentis tui, Pij pariter ac Deſiderati, honeſtiſsimis codicillis (REX omniũ, quos Sol uſquã adſpexit, AVGVSTISSIME & POTENTISSIME) ex Primarijs Salmãticẽſis Scholæ Cæſarei Iuris Anteceſſoribus ad Regiũ hoc, & egregiũ Peruani Regni Novi Orbis Prætoriũ, nihil tale ambiens, aut cogitans, fuerim delegatus, vel, ut alij fortè dixerint, relegatus, nihil prius, aut antiquius habui, quàm oblatam mihi Provinciam hilari atque alacri mẽte capeſſere, & omni ſtudio curare, ut me non ſolùm tanti muneris, verùm tanti quoque Electoris dignum adminiſtrũ oſtenderem. Nam ſi æquabilis (ut cum Caſsiodoro loquar) prædicandus eſt, quem iuſtus elegerit, ſi continentiâ præditus, quem moderatus adſcivit, omnium profectò capax debet eſſe meritorum, qui iudicem cunctarum meruit habere virtutum. Spartam igitur, quam nactus eram, ornare deſiderans, multis primùm vigilijs indagare, & cognoſcere cœpi ſitum, provincias, & terminos huius vaſtiſsimi & ditiſsimi Imperij, quod Catholicis Hiſpaniæ Regibus in Fidei, Pietatis & Religionis præmium Divinitùs datum, vulgò ementito, & ſuffurato vocabulo Americam nuncupant, alij tralatitio Indias Occidentales, & alij veriùs, & propriùs Orbem Novum appellant; cùm ſola hæc globi terreni pars, tres alias, antiquis cognitas, magnitudine ſuperet, efficiatq; ut MAIESTATIS tuæ opes, atq; faſtigia, margine cœli claudãtur, & eiſdẽ, quibus terrarum Orbis, finibus terminentur. Deinde verò peculiares leges, ſchedulas, atque ordinationes inquirens, quæ

varijs temporibus, prout & ipſorum varietas, & rerum curſus exegit, ad eiuſdem Novi Orbis detectionem, conquiſitionem, & gubernationem expeditæ videntur, plurima ſeſe mihi obtulerunt, quæ cùm in ſe nova, & graviſsima eſſent, vel prorſus (etiam à peritioribus) ignorata, vel certè non ſatis pro neceſsitate & utilitate comperta, nedum pro dignitate tractata, & ex ſuis primordijs deducta, conſpicerentur. Hæc me ratio movit, ut huius veluti municipalis Indiarum iuris ſpeciales lucubrationes, & diſputationes tam voto, quàm mente conciperem, & conceptas, ſubciſivis temporibus pro tenui facultate mea diſponerem, ſummariumque illarum indicem Auguſtiſsimo Parenti tuo per litteras mitterẽ, ut ſi meus hic labor utilis atque opportunus ſupremo eius Conſilio iudicaretur, alacriùs & attentiùs in eiſdem expoliendis, & expediendis incumberem. Is mihi perhumanè reſpondens, ſuſceptum, atque oblatum ſtudium non ſolùm probare, ſed laudare etiam, & quàmcitius fieri poſſet, exigere dignatus fuit. Quo honore, mihi ſponte currenti calcar admovit, & frigidam aquam (ut eſt in proverbio) ſuffudit, licèt rei gravitas, & quotidianæ, atque adventitiæ huius muneris, quo fungor, curæ, & ſollicitudines, aliquas comperendinationes extorſerint. Inter prædictas autem diſputationes, illæ, ut primum locum, ita & præcipuum laborem occupaſſe videntur, quæ de iuſtis titulis & rationibus agunt, quibus Catholici, & Glorioſi Hiſpaniæ noſtræ Reges, hunc, ita longè ac latè patentem, & potentem Orbem Novum, detegere, acquirere, & retinere poſſunt, & potuerunt; in quibus quidem diſſerendis, & aſſerendis, non potui non latiùs, quàm initio putaveram, calami curſum extendere. Nam etſi multi, & prudentes Viri ſæpè cenſuerint, Regnorum iam diu conſtitutorum initia repeti non debere, neque amplius in diſceptationem vocari, ſed veluti præſcriptum iam ſit, optimâ fide agi oportere: cùm tamen in hoc, de quo agimus, Hæretici, Eccleſiæ & Hiſpanæ gloriæ ac Maieſtatis perpetui hoſtes, & alij Scriptores malè feriati, & parum rebus & hiſtorijs noſtris inſtructi, paſsim invidiæ ſuæ, ne dicam impudentiæ, virus, potius quàm vires effundant: & non ſolùm importunis latratibus, ſed lividis etiam, ac Theoninis dentibus quotidie Reges noſtros impetere, & mordere conentur; & ut verbis Horatij utar, loliginis ſuccum, atque ſalem nigrum inſpergere, ſtudioſè agendum fuit, ut eorum technis, ſophiſmatibus, & obiectionibus ſatisfieret, ne quis ſilentium, & patientiam noſtram in conſcientiam duceret, & audaciæ ac procaciæ ſuæ commodum capientes, ſe ſolos ſapere, & Minervæ arcem tenuiſſe putarent. Præſertim cùm nullus ex

No-

Noſtratibus hucuſque illis plenè reſponderit, quin potius, ubi hunc articulum vel ſeriò, vel perfunctoriè tractandum ſuſceperunt, frigidè nimis, ac ieiunè, & (abſit iniuria verbo) oſcitanter, vel hæſitanter ſcribant, quod iuxta Agellij ſententiam, magis ad vituperationem, quàm ad laudationem, vel adprobationem ſpectat. Vt pleniùs in ſecundo huius operis libro, capite primo manifeſtamus. Vaſſallorum quippe munus, & veluti inſita à natura conditio requirit, ut pro Domini honore, fama, & exiſtimatione ſarta, ac tecta tuenda, non minus quàm pro eius vita, aut pro aris, & focis pugnare debeant, & ſi verbis, aut ſcriptis proſcindi, aut labefactari conſpexerint, quibus poſsint modis, calumniantium iniquitatibus obviam ire conentur. Quo fit, ut ſi quid ego hac in parte præſtiterim (quod planè exiguum eſſe fateor, & ſolâ obſequij, & voluntatis ratione penſandum) non minus meruiſſe cenſeri debeam, quàm qui olim tibi, REX MAXIME, imperium hoc armis, laboribus, & ſudoribus compararunt, vel hodie à continuis hoſtium claſsibus, invaſionibuſque tuentur. Nam & hoſtes ijdem, priùs quàm hæc tentent, libros illos emittunt, quaſi cauſæ, quam fovent, & victoriæ, quam fruſtrà ſperant, vades & antecurſores futuros. Vnde qui hos frangit, atque convincit, ipſos quoque ut frangat, & vincat neceſſe eſt, tormenta per argumenta convellens. Rectè enim Propertius ſcribit:

Frangit, & attollit vires in milite cauſa,
Quæ niſi iuſta ſubeſt, excutit arma pudor.

Et D. Bernardus: *Si bona fuerit cauſa pugnandi, pugnæ exitus malus eſſe nō poterit.* Quò fortè reſpiciens M. Tullius in oratione pro Murena, hanc curam reſpondendi, ſcribendi, cavendi, urbanam militiam appellat, & longè melius, & ad id, de quo agimus, accōmodatius, Leo, & Anthemius Imperatores nō ſolùm pro Imperio eos militare teſtātur, qui gladijs, clypeis, & toracibus nitūtur, ſed eos etiā qui dirimunt ambigua facta cauſarum, ſuæque defenſionis viribus, ſæpè publicis in rebus, ac privatis, lapſa erigunt, fatigata reparant, & non minus humano generi provident, quàm ſi prælijs, atque vulneribus patriam, parenteſque ſalvarent. Tractationem porrò iſtam, nunc cùm foras prodire, & publicā lucē aſpicere parat, tuæ omnino MAIESTATI dicari, argumentum ipſius, & civilis ratio deſiderabat. Cui enim niſi Regi, tanti Regni defenſio iure conſecraretur? maximè ab eo profecta, qui ſe tuum tot titulis libens agnoſcit, & cernuus modis omnibus profitetur, in cuius ingenij partus, veluti ex re propria natos, poſſes rectè ex iure Quiritum manū inijcere. In quo planè, eſt cur mihi, & meis lucubrationibus vehementer congratuler, cùm illum

Pa-

Patronum neceſſariò invocare teneamur, quo, quamvis ſpontanea foret electio, nullus inter mortales Auguſtior, aptior, & ornatior nullus eligi potuiſſet. In te enim Maieſtas, & Regij ſolij auctoritas, & ſplendor, omnium quidem animos cogit, non, ut in alijs, oculos duntaxat perſtringit; celſitudinis quippe gloriam cum mirabili quadam prudentia, & morum ſuavitate coniungis, teneram adhuc, & fluxam ætatem ſalutaribus prudentiſsimorum virorum conſilijs, monitiſque confirmas, & ita reliquis virtutibus defers, ut in te omnes, veluti in proprio domicilio conſiſtant, iunctiſque manibus, Gratiarum inſtar, ad commune Hiſpanæ, imò verius totius Chriſtianæ Reipublicæ bonum, ſemper incedant. Tutanus Deus Romanis, & Tutilina Dea à tuendo, teſte Nonio, nuncupabantur, eoſque hac propter (ut inquit Varro) omnes, qui laborabant, invocare ſolebant. Colebatur eiſdem tantâ veneratione Ceres, ut qui ad eius aſylum ope indigentes confugerent, non tantùm ſecuritatem, verùm & panes, quibus veſcerentur, acciperent; unde verbum PANDERE, quòd nunquam Fanum talibus clauderetur, quaſi à pane dando originem traxit. Quin & Romani Principes, non Deorum modò nomina, ſed & religionem, ac iura ſibi uſurpantes, magnam adeò ſuis imaginibus vim, & auctoritatem eſſe voluerunt, ut qui ſecum eas prætuliſſent, præſidium & tuitionem ab aliorum iniurijs conſequerentur. Vnde multos auſos non fuiſſe, adverſarium in ius ducere ob effigiem Imperatoris oppoſitam, Tacitus refert; & ſub Tiberio impietatis quendam damnatum, quòd ſervum ſuum verberaſſet, qui drachmam argenteam, Tiberij imagine ſignatam, geſtabat, Philoſtratus memorat. Sed & ſic portari Principum imagines ſolitas, ut eæ veſtibus intexerentur, ex Auſonio, & alijs conijcimus. Quæ cùm ita ſe habeāt, cur nō ego, REX MAXIME, longè tutiùs mihi, ac ſecuriùs patrocinium, ſub tuo nomine, numineque pollicear? Vel cur favoris, ſive Favonij tui dulci, & ſalutari aurâ non recreabor? cùm me, & mea tibi ſacraverim, & ad tātæ MAIESTATIS aſylū indigēs ope confugerim, eiuſque titulum, & imaginem lucubrationes iſtæ vel in limine ipſo præferant, & oſtendant. Quam non dubiè ſpero, rigidos Ariſtarchos, & improbos, atque invidos alienorum operum, & librorum cenſores, religioſè veneraturos, ut Veſtæ olim, quæ in primis ingreſsibus, & ſpatijs domorum apponi ſolebat, unde & illa veſtibula dicebantur. Apud vulgus enim, quæ potentiorum non ſunt vallata præſidijs, valore carent, facilè contemnuntur: Principum verò oculi, veluti ſuccina gemma, ſive (ut digno compellem nomine) pretioſi carbunculi, iacentes humo paleas ad ſe trahunt, ele-

vantque,& exiguis,vel minimis quibuſque, pondus, Maieſtatem, ac proinde æſtimationẽ cõciliant. Humile igitur munus (INVICTISSIME, ET CLEMENTISSIME DOMINE) quâ tibi voluntate dicatur, aſpicere, & accipere, tueri, atque intueri dignare, & à calumniatorum iniurijs,& adverſariorum teſis excelſæ MAIESTATIS tuæ ſcuto, longè ſeptemplici illo Aiacis fortiori, defendere, quam Pia Numina ſoſpitent, & multos annos, ad commune totius Orbis bonum,& Hiſpanæ gloriæ maximum incrementum, incolumem ſervent. Limæ 1. April. anno 1626.

D. Ioannes de
Solorzano Pereira.

Cedulas Reales por las quales ſe mandò al Auctor que eſcribieſſe eſte libro.

EL REY.

DOCTOR Iuan de Solorzano Pereira, Oidor de mi Audiencia Real de la Ciudad de los Reyes de las Provincias del Perù, en carta que me eſcribiſtes en ocho de Abril del año paſſado dezis que en el tiempo que os aveis deſocupado del continuo exercicio de vueſtro cargo, aviades compueſto un libro Latino DEL DERECHO PARTICULAR DE LAS INDIAS OCCIDENTALES, *i tratado de recopilar las cedulas, proviſiones, cartas, e inſtruciones i ordenanças, que los ſeñores Reyes mis anteceſſores, i yo avemos mandado librar, i deſpachar para la buena governacion de eſſas Provincias, reduziendolas à titulos, i poniendolas en forma de leyes, i me ſuplicais lo mandaſſe aprobar, i que por tiempo de dos años ſe os acuda con el ſalario de vueſtra plaza, no embargante que no acudais à la dicha Audiencia*

I a-

I aviendoſe viſto por los de mi Conſejo de las Indias, i la ſuma de los capitulos, i titulos en que ſe reparten ambos libros, que me embiaſtes con la dicha carta: ha parecido mui bien el eſtudio i trabajo que en eſto aveis pueſto; i os lo agradezco, i encargo continueis el libro de Latin haſta ponerle en entera perfeccion: porque lo que toca à la recopilacion de las cedulas, eſtà pendiente en el dicho mi Conſejo de las Indias, el recogerlas, i ponerlas en orden, i aſsi no ſe os remite. Comoquiera que ha parecido bien vueſtro cuidado i diſcurſo: i anſi lo ſerà, en que me aviſeis de lo que fueredes haziendo, que con vueſtra perſona, eſtudios i trabajos ſe tendrà la cuenta que es juſto, para que recibais merced. De Madrid à veinte de Março de mil i ſeiſcientos i diez, i nueve años.

YO EL REI.

Por mandado del Rei nueſtro ſeñor.
Pedro de Ledeſma.

EL REI.

POR quanto por parte de vos el Dotor Iuan de Solorzano Pereira Oidor de mi Audiencia Real, que reſide en la ciudad de los Reyes de las Provincias del Perù, ſe me ha hecho relacion, que aviendo ofrecido en mi Conſejo de las Indias, componer unos libros Latinos, que tratavan del particular derecho, i govierno de las Indias, i otros de la recopilacion de las cedulas i ordenanças deſpachadas para el buen govierno dellas, ſe os ordenò los puſieſſedes en limpio, i embiaſſedes al dicho mi Conſejo con toda brevedad. I que aunque lo eſtavades haziendo, por ſer mui grande el eſtudio que aviades de poner en ello, no lo podiades concluir en mucho tiempo, reſpeto de las grandes ocupaciones que teniades con la dicha plaça, i otras juntas que ſe os cometen. Suplicãdome os dieſſe licencia para que por tiempo de dos años os pudieſſedes eſcuſſar de ſu exercicio i ocupaciõ, i gozaſſedes del ſalario que con ella teniades, para q̃ en ellos acabaſſedes los dichos libros, i aviendoſe viſto por los de mi Conſejo de las Indias, he tenido por bien de daros licẽcia, como por la preſente os la doi, para q̃ por tiempo de ſeis meſes os podais eſcuſar de ir à la dicha Audiencia, i de las demas coſas cõcernientes al exercicio de la dicha vueſtra plaça, para q̃ en ellos acabeis los libros en q̃ eſtais entendiẽdo, como os encargo lo hagais; i acabados los embiareis al dicho mi Conſejo, para q̃ en el ſe vean: i mando al Virrei, Preſidente, i demas Oidores de la dicha Audiẽcia, q̃ no os obliguen à acudir a ella, ni os cometan ningun negocio que os eſtorve, i a los oficiales de mi Real Haziẽda de la dicha ciudad de los Reyes, que durante el dicho tiempo os continuẽ la paga de vueſtro ſalario, que yo lo tengo aſsi por bien. Fecha en Madrid à tres de Enero de mil i ſeiſcientos i veinte i un años.

YO EL REI.

Por mandado del Rei nueſtro Señor.
Pedro de Ledeſma.

Ex-

EXCEL^MO PRINCIPI DOM.

D. Gaſpari de Guzman Comiti de Olivares,

Duci de Sanlucar, &c. à Conſilio Status & Belli Regis ac Domini noſtri Philippi IV. Equilis eius Præfecto Maximo, Maiori Cubiculario, & Alcantarenſis Equeſtris militiæ Ordinis Maiori Commendatario, &c. D. Ioannes de Solorzano Pereira I. C. in Regio Limano Prætorio Senator, S.

GRAVES iuxtà ac difficiles de Indiarum iure diſputationes (EXCELLENTISSIME PRINCEPS, quas nunc publicā lucē habituras, & periculoſam tot iudiciorū aleam ſubituras emitto, & veluti in guſtum, & ſpecimē aliquod aliarum mearū lucubrationum exhibeo, Potētiſsimo Auguſtiſsimoq; REGI noſtro dicari, & argumentū ipſarū, & ratio civilis expoſtulavit. Sed cùm mihi eſſet cū eo per litteras colloquendum, animo quidē cadere, & auctoritate carēre AD TANTAM MAIESTATEM interpellandam animadverti. Et tanquàm ſi propiùs ad ardentiſsimos Solis radios eſſem acceſſurus, æſtuare cœpi, meque in omnes partes verſare, & quid conſilij capere poſſem, ſedulò meditari, quouſque illorum exemplum mente concipiens, qui ubi igneum Solis ardorem ferre non valent, ſe umbellâ oppoſitâ contegere ſolent, TV mihi unus occurriſti, quem, ad eundem modum, illius clariſsimi, nitidiſsimique Solis radijs opponerem, & cuius me umbræ, & protectioni ſecurè ſubmitterem:

——— Sicut Parnaſsia laurus
Parva ſub ingenti matris ſe ſubijcit umbra.

Et verò non iniuriâ, cùm tu ferè ſolus ſis, qui illuſtriſsimam illam lucem non caligantibus oculis adſpicere, & maximum illum calorem poſsis ſuſtinêre, quin & præclarâ conſilij tui face, ſub utroque Polo, per totum Hiſpanū Orbem diffundere; cuius moles in tuis plus quàm Herculeis humeris ab eodem Maximo Atlante PHILIPPO depoſita, ſecurè quieſcit, & cum ſumma, & mirifica quadam omnium ferè gentium, nationumque conſenſione, & alacritate mo-

vetur

Digitized by Google

vetur atque fovetur, luſtratur, & illuſtratur, TE namque omnes ubique uno ore PATRIAE PARENTEM appellant, & eo, quem apud REGEM obtines, loco dignißimum prædicant, quod ego in ſumma tua fœlicitate, non immeritò reponendum exiſtime. Conciliavit, coniunxitque TE ei quondam excellens tua, præſtanſque natura, quæ ad res quaſque maximas à Deo ficta, & formata videtur, & poſtmodum, Regni ſuſceptis habenis, amorem, & æſtimationem adauxit, quod experiendo cognoverit TVAM in rebus agendis, & arduis quibuſque negotijs capeſſendis, & expediendis dexteritatem, ſingularem prudentiam, ingenium ad miraculum maximum, conſilium ſolers, & promtum, magnificum, ac munificum animum, Fidei, Pietatis, Religionis, Fortitudinis, & cæterarum virtutum dotibus exornatum; quæ omnes in TE cohoneſtando ita decertare videntur, ut cui primas deferre poſsis, haud facilè diſcreverit quiſpiam. Sed omitti non poteſt morum, quâ eas condis, Suavitas, Benignitas, & Humanitas, agere ſiquidem narraris (ut cum Sydonio loquar) in ſupremo hoc, quo fungeris, munere, ſine ſuperbia Nobilem, ſine invidia Potentem, ſine ſuperſtitione Religioſum, ſine ineptia Gravem, ſine aſperitate Conſtantem, ſine iactantia Prudentem, & ſine popularitate Communem. Quibus magnis ac maximis humani TVI animi bonis ac donis, abſque dubio demonſtras, TE tanti Regis electione dignißimum: ille enim verè ſuis incrementis maior eſt, quem ſublimitas parti honoris inclinat, & in quo nihil fortunæ amplitudinem mutaſſe videmus, niſi ut prodeſſe tantundem poſsit, quantum vellet, ut aliàs Plinius, de Tito loquens, ſcriptum reliquit. Sed verò, poterat quis ex Parentum virtutibus prolis iudicare ſucceſſus, cùm origo neſciat deficere, quæ conſuevit radicitus pullulare; fuit enim hoc inſitum, innatum, & ut ita dicam, fatale, illuſtriſsimæ Familiæ tuæ (PRINCEPS EXCELLENTISSIME) & iam inde ab heroicis, & antiquis illis temporibus uſurpatum, ut Hiſpaniæ REGES veſtro potiſsimum Auxilio, Conſilio, & Auctoritate utantur, & gubernentur. Quod, vel me tacente, ſatis oſtendent:

Fortia facta PATRVM, *ſeries longiſsima rerum,*
Per tot ducta viros antiqua ab origine gentis.

Quis enim ampliſsimi GVZMANIJ nominis non novit ornatum? Quis eius non vidit, & invidit glorioſa trophœa? Quis triumphos & hiſtorias non canit? in quibus tot numeras Principes, quot maiores, qui manu fortes, nec conſilio minores Hiſpaniam

noſtram Maurorum invaſione penè vaſtatam, ſuis R E G I B V S acquiſierunt, & ſibi maius Regno nomen, nullo unquam ſæculo interiturum, pararunt. Et ut unum pro omnibus memoriæ noſtræ proximum, & poſteritatis digniſsimum, ſpecialiter deſignemus, quis Præclariſsimi Comitis P A R E N T I S tui nomen, ac famam non extollit, ac veneratur? Quo nullus manu Promptior, prudentiâ Nobilior, gravitate Conſpectior, & Belli atque Status Conſilijs Vtilior tempeſtate ſuâ noſtris R E G I B V S adfuit, vel gravius & validius Hiſpanæ nationis decus, & æſtimationem in Romana legatione, & Siculi ac Napolitani Regni gubernatione firmavit. Parum eſt quin laudes T V A S aggredi videar, & planè ſtudium rapiebat, & obvia quoquoverſus multa T V A magnaque decora id ſuo veluti iure citra ullum invidiæ, vel adulationis timorem deſiderabant. Profanatur enim laus, & vileſcit vulgo communicata, at merentem laudare (Senecæ verbis dico) iuſtitia eſt, & univerſis redditur, quod pro voto omnium Primatibus indulgetur. Sed attigiſſe tantùm ſufficiat, quæ omnino perſequi ingentis eſſet laboris:

Nec meus audet

Rem tentare pudor, quam vires ferre recuſent.

Præſertim cùm neque meâ T V indigeas celebratione, quem omnis eruditorum chorus unicum Mecænatem agnoſcit & canit: & illi præcipuè, qui ſe inclytæ Salmanticenſis Scholæ Alumnos eſſe gloriantur, quam T V olim Auditor ornaſti, Rector, & Gymnaſiarcha in tenera adhuc ætate, generis Splendore, ingenij Gloriâ, & morum Exemplo multifariam beaſti. Quo tempore ego ibîdem Anteceſſoris, ſive Nomodidactis officium, non ſine publica adprobatione, & acclamatione gerebam, & in primorum Patrum Orcheſtra, non in imis ſubſelijs honoratiſsimum locum meis mihi ſtudijs, & indefeſſo labore pepereram. Cuius rei, cùm plures poſſem, T E unicum atque oculatum teſtem, omni exceptione maiorem, produco, qui Gymnaſia noſtra in publicis, & privatis relectionibus ſæpiſsimè frequentaſti, litterarijs concertationibus interfuiſti, & victoriæ triumphos de clariſsimis, & validiſsimis antagoniſtis agentem, ſemel atque iterum ſalutaſti. Perge igitur, & ſi quam de me adhuc iuvene opinionem habere cœpiſti, nunc, ubi & mens, & mentum incanuit, neutiquam deſere, quin potius ex ſublimi hoc, quem occupas, loco, ad hunc in remoto Orbe orbum favore hominem oculos aliquando converte, oblitum ſemper T I B I oblatum humaniter reſpice, & laudabiles iſtos ſtudio-

rum

rum meorum conatus hilari vultu proſequere. Neque enim cuiquam (ut Plinij Iunioris verba uſurpem) tam clarum ſtatim ingenium, ut poſsit emergere, niſi illi materia, occaſio, fautor etiam, commendatorque contingat; & tantùm quis ex Proceribus cæteris præſtat, quantum & moribus probis, & benè faciendi voluntate reluxerit. Quæ eadem, ſi Pythagoræ credimus, illos Deo ſimillimos reddit, & omnium populorum, ſæculorumque memoriâ, & prædicatione commendat. LIBRVM verò iſtum, tanquam tuum, ut cætera ſoles, REGI noſtro Potentiſsimo offeres, ſin indignus videbitur, qui ad tantæ Maieſtatis manus perveniat, tibi ſervabis, quod etiam mihi ſummo honori, ac gloriæ futurum exiſtimo, & eo me ad maiora in dies molienda, & offerenda proculdubio excitabis. Faxit DEVS OPT. MAXIM. ut per multos annos REGI noſtro, atque adeò Hiſpaniæ toti, & litteratorum auxilio incolumis, fœlix, florenſque permaneas, & *Troica vincas ſæcula, & Euboici tranſcendas pulveris annos.* Limæ 1. Aprilis anno 1626.

D. Ioannes de
Solorzano Pereira.

CLA-

CLARISSIMVM ORBIS VTRIVSQVE LITTERARVM DECVS,

Doctorē D. Ioannem Solorzanū, Lycæi Salmanticēſis olim in veſpertina Cathedra iuris ſacri atque profani lumen: Limani columen, in hoc Regio Senatu Conſulem, in omni diſciplina Principē, non pro elogio, ſed pro veritatis ſtudio, & gratitudinis argumento, diſcipulus Præceptorem in prima fronte eximij ſui operis ſic profatur

Doctor D. Bartholomæus de Benavides & Cerda, Almæ Eccleſiæ Metropolitanæ Limenſis Canonicus, & Academiæ Cancellarius.

DVM maturo fruges, dum grata thura è collibus Muſarum paro, ut tuas aras imbuam, profanam libo vocem, Antiſtes Maxime litterarum; tu verò aſſurge, Calame, ad ſacros, ſi vales, ſonos, qui doctas deceant SOLORZANI aures, quod ſi laudum tantarum pondere cecideris, non tamen cadas animo, nam ſic maximè oſtentas, nullam eſſe orationem tantæ moli parem.

Ex Occidenti noſtro oritur, novo miraculo, Phœbus utriq; mundo nō alternatâ luce lumina diffuſurus, expectata tandiu Divini ingenij ſoboles oboritur, Liber Auctori ſuo compar, magnum dico, maius exclamare non potero; huic Lucina favet, Muſarum chorus arridet, & univerſa litteratorum curia aſſurgit, veneratur. Procul abit invidia: nam livor alta culmina mortalibus ſtudijs inacceſſa non ferit. Nemo enim (docuit Stoicus) invidet, quod ſe facere poſſe deſperat. Celſitudo verò eius ingenij tanta eſt, ut de ea, ac de Olympi vertice, an cœleſtia atria pertingat? an Divinum aliquid præſeferat? dubitetur. Rea erat Hiſpania, & heu totus Orbis huic infœlici glebæ, ſe ſe alieno decori exviſceranti, incredibilis auri, argentique copiæ, nec tam ingentes theſauros ſolvendo eſſe poterat, ſed ecce fecit unico pignore debito ſuo. cumulatè ſatis, mittit ad Nos SOLORZANVM, & quaſi foret pretiū ultra ſortem, Decumanos reditus libro iſto rependit, & cum theſauro Regio operioſiores Orbi divitias remittit. O navis, quem tibi creditum debes theſaurum, ſerves incolumem precor; non ſolùm à ponti fluctibus, ſed à longè ſævioribus Hæreticorum thedis, vanè huic imperio, ideſt Fidei Catholicæ, minitantibus; etenim ſi contra invicta arma Catholica accenſum furiarum flammis Orbem audimus, ut hoc Imperium, quod fulcrum eſt, & columen veritatis labefactent, claſſeſque ſolvuntur, ut oras noſtras, infamibus olim carinis negatas, inquietent; liceat mihi iamiam victoriā canere tanto fœlici augurio, quando prima defenſio iuſtæ retentionis, & piæ

converſionis Indiarum ab hoc libro exoritur, ut ab Herculis clava, ut prius, robuſtâ vi voluminis, Hæreticorum mentes confundantur argumentis, quàm corpora, arma, naves tormentis comprimantur. Diſcantque exitio ſuo, arma noſtra, & Divina decreta revereri. Ad quod ex ſacro, atque profano penu, tanquam in copioſo armamentario iacula omnium noſtrâ ſcientiarum imbuta continentur. Liceat ergo de te Indica tellus, quod olim de Ægypto cecinit Hieronymus: *Quod ſi nullum alium Divum protuliſſet Ægyptus, ſatis erat Antonius.* Cum hoc enim Noſtri SOLORZANI libro poteras de principatu litterario cum cæteris Orbis oris decertare. In quo Sacer interpres arcana non arcana miratur, Iuris utriuſque arbiter ſtupet erutus legum theſauros, & redivi-va veterum nomina; Philoſophus videt exhauſtos phyſicæ fontes, Coſmographus emenſos Orbes immenſos, Hiſtoricus omnium retro ſeculorum geſta revocata, Licurgos, Solones, Tullios, Auguſtinos, Aquinatesque promiſcuè loquentes, & illa omnia veteris cenſuræ lumina, in ſolo hoc SOLORZANI Sole noviter ſplendentia. Quem Divina Providentia huic Orbi dedit, ut ſuo detrimento immortalia incrementa huic Imperio compararet. Et ſicut olim inter cuſtodes Angelos provinciarum, Perſarum ſcilicet, & Hebræorum, in captivitate ſua certabatur, altero libertatem, altero detentionem procurante, ut Perſæ, qui Dei cognitione carebant, bono fidelium exemplo fruerentur: non aliter cùm huius litterarũ Principis excellſas ſapientiæ dotes, inauditamque prudentiam, ſeveram in Civili Iure cenſuram, cæteraque propè Divina conſidero, quæ prima Regni ſubſelia requirebant, mihi perſuadeo, preces Angeli Cuſtodis Indiarum, Peruano Regno conſulentis, prævalere, in quo illum non Conſulem, ſed exulem potius compellabo. Loquatur ſi ego ſileam Guancavelica rupes, cui, niſi illius cura, & indefeſſus labor præcaveret, non divitiarum cumulus, ſed mortalium ſarcophagus diceretur. Teſtes Peruani huius Regni ſubſelia, iuri dicundo Auguſta, quę illius ſpectant oracula non reſponſa. Teſtis olim Salmantica, cuius ſi litterarium Orbem iuvenis ſuſtentavit, breviores digito motitabit ſphæras: & ſi tanti Solis crepuſcula meridiem fecerunt, nunc eius meridie Polus exardeſcet. Nobis equidem lucet, ſed radios in omni Catholico Imperio iaculatur, qui enim plures Curias, conſilia, ſedes Conſulares, Pontificiaſque adminiſtrant, radij illius ſunt: Qui exercitus terreſtres, claſſeique gubernant, radij illius ſunt. Qui invictiſsimo ſemper Auguſto Philippo (cui Deus Orbem unicam faciat inſulam Philippinam) à Conſilijs, à Cubiculis, penes quos imperij prora, & puppis, radij illius ſunt, eique lumen, quod mortalibus deferunt, referunt acceptum. Inter quos, ſi me nullius notæ ſileo, non meum ſanguine fratrem, auctoritate parentem, quem ſine philautia virum ſuperioris cenſuræ, inſignis prudentiæ, & rerum gerendarum Divinæ penè induſtriæ ſenſit Belgium, ſenſit Neapolis, utrobique in ſupremo Conſilio, & Regalibus penſis intentum, ſentiunt & Veneti, ad quos Legatus miſſus à Rege Catholico his difficillimis Italiæ rebus, gentis illius politicis Mæandris inſpiciendo. Is mihi è legatione ſcribit, ſe eâ, quam ab eo accepit iuvenis diſciplinâ, quaſi Theſeo filo, aut ramo aureo, per umbras, per Syrtes ſecurum incedere. Sed ſi hæc omnia eſſent oratione perſtringenda, ipſum SOLORZANUM requirebant Oratorem: nunc magna deſinam modis tenuare parvis, dum cogat ſemper dicere:

NIHIL DIXI.

P. FRANC. DE AGVAYO E SOCIETATE IESV PRESBYTERI, ET THEOLOgiæ Lectoris ad Clariſſ. Senatorem, & utriuſque Iuris Conſultiſsimum Virum D. Ioannem Solorſanum Pereira

ANAGRAMMA.

SOLORSANVS.
SOLVS ORNAS.

PRAELA tuos ſitiunt, muſæq; docta labores,
Vrge iuris opus iure in utroque Potens.
Orbi pande ſacros radios, & lucis honorem
Deſine congeſtas abdere mentis opes.
Divitias Polus ecce ſuas manifeſtat amicus,
Terra ſuas aperit, detegit unda ſuas.
Ius amat ornari, propriamq; extendere famam
Quà Tagus auriferis, quà meat Indus aquis.
Das utrumque, tuo ius ORNAS SOLVS, & illi
AEternum calamo nomen in Orbe facis.
Horreat ergo tuos Proſerpina tangere crines,
Et meritum Libris gloria pandat iter.

P. Didaci de Avendaño è Societate IESV Presbyteri, & Artium Lectoris alterum ad eundem D.D.

ANAGRAMMA.

IOANNES SOLORSANVS.
SOLON SANVS ES, I ORNA.

Impia iura SOLON dum temperat, ornat Athenas,
Quas Draco ſanguineis terruit antè notis.
Vnicus ingenio patria inter vulnera Sanus
Ornat Cecropios, & Salamina ſuo.
Ardet in imperium fidei contemptor Iberum,
Indorumq; vetat margine iure frui.
Pande tuas Hiſpane Solon SOLORSANE curas
Ne nos infeſto torqueat ore Draco.
I celer adverſas ornaq; interminus oras,
Cùmq; volet celeri Sole Solonis honos.
SANVS ES, I, ſcriptiſq; SOLON ſapientibus ORNA
Iura, meràq; meros comprime lege logos,

P. Ignatij de Arbieto Societatis IESV, Veſperariæ Cathedræ Theologiæ Profeſſoris in Limenſi Collegio in laudem Auctoris & Libri

EPIGRAMMA.

HAVD caſſura manet ter Magni Fama Colomi,
Quòd prior Occiduis litora legit aquis.
Quòdque arte inſtructus, male fida pericula Ponti
Cavit, & ignotas monſtrat adire vias.
Tu, quem Doctorem coluit Salmantica Magnum,
Peruvij cautus litora nauta legis
Primus & ipſe legis Peruanica litora iuris,
Et veluti charta pervia cuique facis.
Ergo Peruvij SOLORZANE *Magne Colomus,*
Inclytus aut Iaſon iure vocandus eris.

P. Ioann. Freilin è Societate IESV Presbyteri in laudem Auctoris

EPIGRAMMA.

MIRANTVR, Superi primum, qui ſydera novit,
Pondera labentis ſuſtinuiſſe Poli,
Tu, quem torquentem ſtudijs gens Heſpera vidit
Semper Apollinei culmina Celſa Poli.
Mitteris Occiduis magni laturus Olympi
Pondera, cum reliquis regia iura dare.
Nec ſatis excelſi defendere culmina iuris
Sed reſeras calamo iuris utramque viam.
Inde tuæ Sophiæ fœtu ditione tenere
Orbem, tum leges dicere quiſque poteſt.
Vtraque cùm præſtes SOLORZANE *munera, iure,*
Atlas Peruvij Maximus Orbis eris.

Li-

Licentiat. Don Fructus de Solorzano in Auctoris & Libri laudem Epigramma, cuius ultimum carmen Anagrammaticum eſt, & Auctoris nomen totidem litteris exhibet.

DOCTOR IOANNES SOLORÇANVS PEREIRA
PRISCA NOVO, RARO SALE, NITORE DOCENS.

TVTIVS eſt, inquit, de magnis dicere nunquam
Criſpus, quàm multis pauca referre nimis.
Vnde nihil de te, Patrue ô Clariſsime, dicam
Facta gennuſq; tuum ſæcla priora canunt.
Scripta quid attingam, nequeam cum claudere cuncta,
Quæ tua, vir Prudens, copia iuris agit.
India ſola poteſt tantam reſerare ſophiam,
Quæ benè concepit, quod parit Heſperia.
Ergo vale, & ſemper viuas, SOLORZANE fœlix,
Ter magnus, doctus terq́; quaterq́; bonus.
Terq́; quaterq́; bonus iuris, legumq́; peritus
PRISCA NOVO, RARO, SALE NITORE DOCENS.

IN LAVDEM PRÆCLARI OPERIS CLARISSIMI Viri D.D. Ioannis de Solorzano Pereira Regij Fiſci in Supremo Indiarum Senatu Patroni, Ludouicus Tribaldus à Toleto Primarius rerum Indicarum Hiſtoricus.

MIGRASSE in Sedes dicta eſt Aſtræa Deorum
Flagitijs offenſa hominum, terriſque proteruis
Incubuiſſe nefas, nullo ſub iure relictis.
Tunc Acherontæás furialia monſtra ſorores,
Intortorum inſtar, criſtatorumq́ue Draconum,
Implicuiſſe ferunt populos, ſilvaſq́ue, feraſque,
Plura igitur paſsim ſceleris monumenta pudendi

Cernere erat prorſus deformia, nulla mariti
Vxoríſve fides, fratrum concordia rara,
Extorris pietas, ſoboli reverentia patrum
Vix fuit, aut recti ſpecies. Fetalis Enyo
Imis ſumma diu miſcens, mortale ſubinde
Attrivit ſæclum infelix, immania donec
Tot ſcelera è ſummo Vindex ſpeculatus Olympo
Non tulit ulterius, quin pulſis undique noxis,
Virtute afflavit mentes animoſque virorum,
Vincirent totum validis ut legibus Orbem,
Hinc ortum regimen, ſancîta & iura videmus,
Tradidit arcano quæcunque volumine M nos.
Inde Ceres Siculis ſanctum ius condidit, inde
Mileto Hippodamus, Lelegi, vaga gentibus Iſis
Niligenis, fruſtraque olim quæſitus Oſiris.
Cecropijs ſua ſcita Solon, Spartæque Lycurgus,
Atque alijs alij leges cum laude tulerunt.
Nec veteris pars ulla Orbis caruiſſe putanda eſt
Hac arte innocua populos in pace regendi.
Noſtrorum tandem felicia ſæcula Avorum
Poſt gelidi metas atque imbriferi Capricorni,
Orbem alium, fœcundum auro, ſilviſque iugoſis
Inventum, nobis pridem exhibuêre colendum,
Exlegem tamen, & rudibus, trucibuſque frequentem
Agminibus bipedum ſævo, qui more ferarum
Cædebant alios, avidamque recondere in alvum
Audebant: immane nefas, grave, turpe: ſed ipſos
Non armis pubis domitavit robur Iberæ,
Magnâ ni indigenę Martis virtute coactum.
Quin docuit ſacras venerari numen ad aras:
Legibus: at mentes horum frænare ſuperbas
Nunc demum licuit, poſtquàm novus ecce Lycurgus
Actæúſve Solon, maiorque SOLORZANVS Auctor
Edidit in lucem monumenta perennia iuris
Magna & docta ſimul, queis ſubſit IBERICA dives.
(Turpiter Ammericen quam quis vocitaverit ultrà,
Iudice me: ſatis eſt externęve ambitioni,
Invidiæve datum. Nos hæc indigna feremus.
Diſcincti, ut noſtro decorentur nomine Vernæ?)
At prius hunc vidit Salmantica iura docentem;
Æmula, ubi doctæ ſuperavit vota iuventæ.
Reddidit Indigenis tandem ſua iura Senator
Limenſis lux Conventus, quà ſceptra PHILIPPI
Imperitant, legeſque ferunt bellacibus Indis.
Nunc igitur judex Indæ telluris & undæ
Iuſtitiæ pariter lancem ſuſpendit utramque,
Præcavet atque ſimul ne quid deliret amuſis.
Quod ſi inventores rerum laudamus abundè,

Et

Et meritò, quoniam præclara inventa dederunt
Terrigenis alijs quovis ſub Sole, recentem
Hunc inventorem cur non laudabimus unà
Heſperij, vel qui lucos habitamus opacos?
Quà pollet vernans, opulentaque IBERICA floret,
Quive Indi rapidi bibimus, Gangiſque fluenta,
Quique Philippinas urbes, & amœna vireta
Incolimus, ferroque hoſtes excindimus? omnes
Huic ergo AVCTORI meritos tribuamus honores,
Tanto quoque Themis veneranda exultat alumno,
Perque mare & terras Indi hæc prudentia iuris
Ornetur, placeat, vigeat, relegatur, ametur.

IDEM AD EVNDEM EPIGRAMMA.

ET IVS & RATIO tegmen venere ſub unum,
Hærerent vinclis, Hymen, ut inde tuis,
Quà Novus Occiduis latè patet Orbis Iberis,
Quàque ſagitti potens Indica vernat humus.
Defuit auſpicijs atqui genialibus auſpex
Hactenus, & thalamis ultima meta pijs.
Noctifer his gelidam iam deſerit Heſperus Oëtam,
Spargere fagineas & licet uſque nuces.
Sacra maritali dum læta, SOLORZANE, ritu
Hæc peragis, ſancis fertile connubium.
IVS RATIONI etenim ſociali eſt fœdere iunctum,
Redditaque eſt IVRI nunc RATIO ipſa ſuo.
Inde fidem Cornix ſtabilem, vitamque perennem
Fauſto pollicita eſt omine coniugibus,
Complexu è quorum placido expectare licebit
Inviolata ſacræ pignora iuſtitiæ.
Nunc ergo Hiſpanus tacitis ſibi vindicet armis
Id quod adhuc bellis noluit armiſonis.
IVS itidem (ſileat quamvis arma inter) id omne
quod domitet, poterit dicere iure ſuum.
Quòd licet at nobis latum imperitare per Orbem,
Et rerum dominas carpere divitias.
Hoc dedit Auctoris tanti dictante Minerva
Acre, memor, vegetum, nobileque ingenium,

VIN-

VINCENTII MARINERII
Valentini de libro & libri Auctore Clariſsimo

EPIGRAMMA.

Πάντα σοφὸν Μούσῃσι παρέδραμες ἐσθλὸν ἐόντα
Τόσσον γὰρ μηδεὶς ἤνυσεν ὥστε δρόμον.
Σοῖο ποτὴ μεγάλη μὲν τ' ἵκανεν οὐρανὸν εὐρὺν
Καὶ ποσὶ τῆς σοφίης ἀστέρας αὐτὸς ἄγας.
Τῶν δὲ νόμων κατέχεις πάντως μέγα κῦδος ἐν ἴσῳ
Ἀστραίας μένος παρθένου ἐσσὶ πατήρ.
Ἰνδῶν ἐσσὶ φάος πάντων καὶ ἅμα ἄκρον Ἰβήρων
Καὶ σοὶ μὲν φήμη ἄκρα νόμων παρέχει.

EIVSDEM INTERPRETATIO.

MVſarum levibus ſuperas tibi quemlibet alis
Ceu tu,nam curſum denique nemo dedit.
Pertranſit cœlos velox tuus inde volatus,
Et ſophiæ pedibus tu ſimul aſtra teris.
Tu legum præbes divinum ſemper honorem
Aſtrææ es quoniam Virginis ipſe pater
Hiſpanis , Indiſque ſimul iubar ipſe miniſtras
Atque tibi legum fama cacumen agit.

INDEX CAPITVM, SIVE SVMMARIA COGNITIO OMNIVM

quæſtionum, & diſputationum, quæ in his tribus libris de iuſta Indiarum Occidentalium inquiſitione, acquiſitione, & retentione continentur, & diſcutiuntur.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I. Quid propriè Indiarum nomine veniat? ubi latè de Orientalium ſitu, & diviſione tractatur, & de antiqua Orbis partitione, pag. 3.

CAP. II. De earundem Indiarum Orientalium dignitate, & excellētijs, & an, & quatenus ab antiquis cognita, & luſtrata fuerint? 16.

CAP. III. De eiſdem Indijs Orientalibus, & fœliciſſimis Luſitanorum in illis inquirendis, ſubigendis, & Chriſti Fide illuſtrandis, expeditionibus. 24.

CAP. IV. De Occidentalibus, & Meridionalibus Novi huius (ut vocant) Orbis regionibus, & cur India, & America dicta? 37.

CAP. V. De initio, & progreſſu detectionis Novi Orbis, & ijs, qui in hoc magis meruiſſe videntur. 49.

CAP. VI. De ſitu, & deſcriptione Novi Orbis, & de linea Meridionali, qua Alexan. VI. R. P. Caſtellanorum, & Luſitanorum navigationes diviſit. 61.

CAP. VII. De natura, & excellentijs Novi Orbis, & aliqua de terræmotibus, mōtibus ignivomis, & eorū cauſis. 78.

CAP. IIX. De Oceano, quo Novus Orbis undique cingitur, & eius utilitatibus, & nominibus, & naturali Atlantici, & Auſtralis per fretum Magallanicum communicatione: & an hominū induſtria iſthmus aliquis perforari poſſit, quo hæc duo maria faciliùs, & commodiùs iungantur, & adeantur. 93.

CAP. IX. De origine gentium in Novi Orbis regionibus repertarum, & quomodo ad eas tranſire potuerint? 109.

CAP. X. De eadem Indorum origine, & quod veroſimilius videatur terreſtri, aut brevi navali itinere per has regiones diſſeminatos fuiſſe. Et an à poſteris Chami deſcendant? & aliqua de colore eorum, & Gigantibus, qui in aliquibus locis reperti dicuntur. 123.

CAP. XI. De Auctoribus, & argumentis, quibus probatur, Hiſpanos omnium primos hunc Novum Orbem detexiſſe, & alijs ante eos prorſus incognitum, & certè nec leviter adumbratum. 134

CAP. XII. In quo latè Auctores, & argumenta contrariæ ſententiæ referuntur, & refelluntur, & nullis ante Hiſpanos hunc Novum Orbem cognitum fuiſſe, magis oſtenditur. 148.

CAP. XIII. De Regione Ophira, cuius frequens eſt in ſacris Litteris mētio, & an ea huic Orbi Novo reſpondeat; & appellationi Regni Pirù originem dederit? 168.

CAP. XIV. An in Novo hoc Orbe ante Hiſpanorum adventum ullibi Evangelium prædicatum fuerit? 177.

CAP. XV. De locis ſacræ Scripturæ, quæ huius Novi Orbis detectionem & converſionem prænuntiare, & Hiſpanis reſervare videntur. 195.

CAP. XVI. De ingenti gloria, & maieſtate, quæ Hiſpaniæ Regibus, & gentibus ob inventionem, luſtrationem, & converſionē huius Novi Orbis acceſſit. pag. 208.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I. *Quàm ſit nobilis & difficilis hæc de iuſta Indiarum acquiſitione tractatio, & à quibus fuerit ſeriò, aut etiam perfunctoriè agitata.* 225.

CAP. II. *De primo debellationis, & dominationis Indiarum Occidentalium titulo, quem glorioſiſſimi Hiſpaniæ Reges ex Divinæ voluntatis conceſſione habere poſſe videntur, à qua omnium Regnorum iura dependent, & quibus illa vaticinijs, & prodigijs fuerit inſinuata?* 234.

CAP. III. *De ſecundo titulo, qui ex Divino impulſu, & inſpiratione colligi poteſt, quæ Deus Hiſpaniæ Reges, & homines ad hunc Novum Orbem inquirendum, & acquirendum moviſſe videtur,* 247.

CAP. IV. *De pluribus miraculis, quæ in Novi Orbis detectione, converſione, & acquiſitione intervenerunt, & Divinam tanti operis voluntatem, inſpirationem, & vocationem manifeſtavant.* 259.

CAP. V. *De alijs magis peculiaribus, notandiſque miraculis, quæ in Indiarum Occidentalium converſione, & conquiſitione acciderunt.* 272.

CAPVT VI. *De tertio titulo, qui ex iure inventionis, & occupationis huius Novi Orbis, per Hiſpanos primùm factæ, deſumitur: & an, & quatenus iuſtus, & legitimus cenſeri debeat?* 283.

CAPVT VII. *De quarto titulo, qui ex barbaris, & incultis Indorum moribus ab aliquibus ſumitur, ob id iuſtè debellari, & ſubiugari potuiſſe cenſentibus. Pro quorum opinione plurima latè, & novè conſiderantur.* 298.

CAPVT IIX. *De Auctoribus, & argumentis, quibus ſuperior barbariſmi Indorum titulus inſufficiens videtur; & qualiter Ariſtoteles & alij, qui contrarium tenēt, accipi debeant?* 313.

CAPVT IX. *De ſuperioris quæſtionis reſolutione, & Indorum in tres claſſes diſtributione, & quantum oporteat, quòd rudes, & inſipientes à prudentioribus, & ſapientibus gubernentur,* 338.

CAPVT X. *De quinto titulo, qui ad debellandos & ſubiugandos Indos ex eorum infidelitate à multis deſumitur: in quo latè aientis & negantis ſententiæ Auctores, & argumenta referuntur, & illuſtrantur,* 350.

CAPVT XI. *In quo vera prædictæ quæſtionis reſolutio proponitur, & problematicè utramque partem defendi poſſe monſtratur, utriuſque argumentis peculiari reſponſione ſolutis,* 364.

CAPVT XII. *De ſexto titulo, qui ad eoſdem Indos iuſtè debellandos, & ſubigendos ab alijs frequenter adſtruitur, quòd plurima, fœdiſſimaque peccata contra legem naturæ committerent, tyrannidem exercerent, antropophagi eſſent, & idololatriæ, cruentiſque hominum ſacrificijs immaniſſimè dediti,* 375.

CAPVT XIII. *De eodem titulo, & alijs varijs rationibus, & argumentis, quibus magis ac magis probari videtur, ad obſervandam legem naturæ, & idololatriam relinquendam, Indos, & quoslibet alios infideles rectè, vi, & armis compelli poſſe,* 396.

CAPVT XIV. *De Auctoribus, & argumentis, quæ in ſuperiore articulo pro negativa ſententia urgere videntur, & contrariorum ſolutione,* 413.

CAPVT XV. *De tituli, ſive articuli præcedentis reſolutione. Et quid veriùs, aut probabilius in conflictu dictarum pugnantium opinionum videatur?* 431.

CAPVT XVI. *De ſeptimo titulo, qui ex cauſa prædicandæ, & propagandæ Chriſtianæ Religionis deſumitur, & de Auctoribus, & argumentis, quibus Indorum, & aliorum infidelium*

de-

[illegible] facta probatur, 447.

CAPVT XVII. *De Auctoribus, & argumentis, quibus præcedens titulus debellationis Indorum ob ſolam cauſam Fidei, & Eccleſiæ propagandæ reprobari, & infirmari videtur, 466.*

CAPVT XIIX. *De dictarum opinionum concordia, & explicatione. Et qualis demum vis, aut coactio Fidei propagandæ cauſa infidelibus licitè inferri poſſit? 485.*

CAPVT XIX. *In quo de ſolutione argumentorum, quæ in prædicta quæſtione ad utramque partem expēſa ſunt, ſpecialiter agitur, 501.*

CAPVT XX. *De octavo titulo, qui ex obligatione deducitur, quâ Indi, & reliqui infideles ad Fidem audiendam, & Prædicatores tuto hoſpitio excipiendos, tenentur, & ad concedendum liberum tranſitum in alias provincias, in quibus Evangelium annuntiare voluerint. Et an, & quatenus contra eos, qui hoc negant, vel impediunt, iuſtè pugnetur? 520.*

CAPVT XXI. *De nono titulo, qui ex auctoritate, & poteſtate deſumitur, quam aliqui Romano Imperatori in elargiendis, & debellandis quorumlibet infidelium provinciis, concedunt. Quod an verum ſit? latiſſimè diſputatur, & de Imperij iuribus obiter plura traduntur, 537.*

CAPVT XXII. *De decimo, & efficaciſſimo titulo, qui ex Romani Pontificis donatione, & conceſſione deducitur. Et an, & quatenus verum ſit, illum circa perſonas, bona, & Regna fidelium, & infidelium tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus diſponere poſſe? 553.*

CAPVT XXIII. *De eodem titulo, & magis peculiari Pontificiæ poteſtatis, in concedendis Regnis, provinciis, & bonis infidelium, diſputatione, 572.*

CAPVT XXIV. *De eadem temporali Sedis Apoſtolicæ poteſtate. Et qualiter Alexander VI. & alij Romani Pontifices ea uſi reperiantur: quorum Bullæ ſpecialiter referuntur. Et de vi argumenti, quod ex auctoritate, conſuetudine, ſeu obſervatione Eccleſiæ deſumitur, 605.*

CAPVT XXV. *De iuribus, ac rationibus, quibus Apoſtolica Sedes curam, & facultatem convertendi, & acquirendi Novi Orbis Hiſpaniæ Regibus potiùs quàm alijs indulſerit. Et cur etiam quoſcunque alios Reges, Principes, aut privatos ad eundem Orbem accedere, vel vius maris navigare vetuerit? 631.*

LIBER TERTIVS.

CAPVT I. *De iuſtitia retentionis Novi Orbis; & an verum ſit, quod Bodinus tradit, Catholicos ſcilicet Hiſpaniæ Reges ob illius conceſſionem effectos fuiſſe ſanctæ Romanæ Sedis vaſſallos, & feudatarios, & obiter nonnulla de feudis Eccleſiæ, 646.*

CAPVT II. *De alio titulo, qui eiuſdem Novi Orbis retentionem magis iuſtam, & legitimam reddit: nempe, quòd Reges Catholici illius acquiſitionem magno, & maturo conſilio habito, ac probabili opinione ducti, tentaverint. Et quæ ſemel ritè diſcuſſa ſunt, vel legitimè præſcripta, non debent iterum in examen vocari, 661.*

CAPVT III. *In quo ſpecialius de eodem præſcriptionis titulo agitur, eiuſque virtute, etiam maris tractus, & littora quari, & aliorum in illis navigationes, & negotiationes prohibere poſſe, probatur, 673.*

CAPVT IV. *De alijs titulis, & rationibus, quæ eandem retentionem iuſtiorem efficiunt: & præcipuè de bellis contra Indos perduelles, vel apoſtatantes illatis, vel cauſa ſociorum initis, & de voluntario populorum in Regni tranſlatione conſenſu, 688.*

CAPVT V. De ultimo, & efficatiſſimo eiuſdem retentionis titulo, qui ex difficultate, aut verius impoſſibilitate reſtitutionis deſcendit, Indis iam ad Fidem converſis, & eorum, & Hiſpanorum rebus mutuis interſe nexibus complicatis, 698.

CAPVT VI. Reges noſtros piè ſemper, & ſanctè ea omnia ordinaſſe, quæ in detegendis, & convertendis Indis fieri conveniebat, & exceſſus, atque iniurias à Ducibus, & militibus irrogatas, nihil eorum pietati, & iuſtificationi nocere, 707.

CAPVT VII. Indos, & reliquos infideles, qui Fidei prædicandæ, & conſervandæ cauſa Chriſtianis Principibus ſubijciuntur, naturali libertate privandos non eſſe: idque ſummo ſemper ſtudio à Catholicis noſtris Regibus cautum, 726.

CAPVT IIX. & ultimum. In quo Auctor volumen alterum de peculiari Indiarum iure, ſive de iuſta earum gubernatione promittit, & quid in eo tractare intendat, Laconica brevitate recenſet. Et paræneſim, ſive admonitionem ſubnectit adverſus eos, qui miſeros Indos iniurijs, & moleſtijs afficiunt, 744.

PROTESTATIO.

SI quidpiam uſpiam, hîc, aut alibi me ignaro elapſum, quod Catholicæ Fidei, & Chriſtianæ Religioni aliquatenus adverſari; vel ignavo, quod Doctioribus minus probari contingat. Id omne indictum, inſcriptum, & ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ cenſuræ, ac cuiuslibet melius ſentientis correctioni ſubiectum ex debito voveo, ex animo volo.

IOANNIS DE SOLORZANO PEREIRA

DE INDIARVM IVRE,

SIVE

De iuſta Indiarum Occidentalium inquiſitione, acquiſitione & retentione

LIBER PRIMVS.

In quo, quæ ad inquiſitionem pertinent, ſpecialiter pertractantur.

SVMMARIVM CAPITIS PRIMI.

1 *Operis huius inſtitutum proponitur.*
2 *Præfationes inutiles, & verboſos commentarios facere ſtultum eſt.*
3 *Verbis qui abundant, in rerum ſubſtantia deficiunt.*
4 *Brevis eſt, qui non dicit plus quàm oportet, & inita tractatio deſiderat.*
5 *Perfectum eſt, quod ex omnibus ſuis partibus conſtat.*
6 *Præfationum utilium neceſſitas, & laudatio.*
Lex 1. D. de orig. iur. exornatur, ibidem.
7 *Principium dimidium totius.*
8 *Adagium, quo illotis manibus, aut pedibus aliquid agere vetamur, quid ſignificet, & unde ſumatur.*
9 *Mundus à Deo ex nihilo, ſed pulcherrimus conditus.*
10 *Mundi appellatio generaliter ſumpta, quid contineat?*
11 *Mundus an dicatur à movendo, vel à munditie?*
12 *Mundus Græcè dicitur κόσμος, quod ſignificat ornamentum.*
13 *Coſmetæ ancillæ quæ, & cur dictæ?*
14 *Mundus muliebris, quid ſignificet?*
15 *Mundi climata, ſive plagæ quæ, & quot?*
16 *Venti præcipui, & Cardinales dicti, qui ſint?*
17 *Oriens & Occidens quid?*
18 *Septentrionalis mundi plaga quæ, & cur dicta?*
19 *Meridies, ſive Meridionalis mũdi plaga, quæ, & cur ita dicta?*
20 *Antarcticus polus ſolet vocari Meridionalis & Auſtralis, & cur?*
21 *Septentrionalis pars cur etiam Aqui-*

lonaris dicatur?

22 Ventorum plurium nomina, ſitus & differentia remiſſivè.

23 Mundi nomen contractum ad inferiora elementa, dividitur communiter in tres partes, Europã nempe, Aſiã, & Africã.

24 Orbis partes antiqui qua ratione diviſerint.

25 Aſia ſola dimidium Orbis olim cogniti continebat.

26 Orbis partium nomina unde? & ſitus, provinciæ, hiſtoriæ, mores, & excellentiæ, remiſſivè.

27 India iacet in Aſia, & in ſacris Litteris dicitur Evilath, & cur?

28 India dicitur regio Orientalis Aſiæ ab Indo flumine, quod eam abluit, vel ab Indo atnepote Noë.

29 Indi fluminis magnitudo, & an & quatenus Gangem, & Nilum excedat?

30 Indus fluvius, quot alios in ſe recipiat, & quot oſtijs Oceanum ingrediatur?

31 India Aſiæ, cur dicatur Orientalis? & de eius ſitu, & Geographia.

32 Indiæ Orientalis magnitudo immenſa pluribus demonſtratur.

33 Indiæ Orientalis diviſio varia reperitur apud auctores.

34 Ganges fluvius celebratiſſimus, qui, & in Scriptura Phiſon, à Paradiſo exiens.

35 Indiæ Orientalis diviſio à Paulo Veneto tradita reprobatur.

36 Abaſia, & Abyſſinorum Imperium hodie eſt in Africa, & an olim in Aſia, & intra Indiam fuerit?

37 Indiam Orientalem novo & obſcuro modo dividit Abdias Babylonius.

38 Abdias Babylonius quis, & quãdo vixerit? & de fide hiſtoriæ Apoſtolorum, quæ eius nomine circumfertur.

39 Aethiopia ubi, & unde dicta? & quòd ſit duplex.

40 Media regio Aſiæ, & eius Geographia.

41 Medi ſunt populi Thraciæ in finibus Europæ.

42 Indiæ diviſio tradita ab Abdia Babylonio defenditur, & latè exponitur.

43 Vergere verbum quid ſignificet apud Geographos?

44 Geographi regiones magis nobiles, quãvis remotiores, pro confinibus ponere ſolent.

45 India verſus Aethiopiam eſt illa, quæ Citerior dici ſolet, & quid comprehendat? & num. 51.

46 Arabes, Sabæi, & Homeritæ, Indi vocantur.

47 Indiam vocat Curtius omnem terram, quam abluit mare Rubrum.

48 India etiam vocatur Aegyptus ſuperior, & cur?

49 India dicitur utraque Aethiopia Aſiana, & Africana.

50 India Orientalis tota dicitur ab aliquibus magna Aethiopia, & cur?

51 India, quæ ab Abdia dicitur Prima, eſt eadem quæ Citerior, & quid contineat?

52 D. Bartholomæus prædicavit in India Citeriori.

53 India Citerior dicitur etiã Fortunata, & Beata, & Aethiopiæ adhærens.

54 India, quæ Abdiæ dicitur Secunda, eſt illa quæ alijs dicitur Interior. ſive intra Gangem, & eius ſitus.

55 India intra Gangem per Septentrionalem partem, non multũ diſtat à Medis.

56 Medorum nomine, non tam illorũ provincia, quàm Imperium denotatur.

57 Medorum Imperiũ Abdiæ Babylonij, & Artabani tẽpore latiſſimum fuiſſe.

58 Medi etiam à Parthis victi, ipſis nomen dederunt.

59 Media in Sacra Pagina quas nationes comprehendat?

60 India, quam Abdias Babylonius Tertiam vocat, eſt eadem, quæ alijs Ulterior, ſive extra Gangem dicitur.

61 Indiæ Ulterioris, ſive extra Gangem Geographia, & quòd ampliſſimum Sinarum Regnum complectitur.

62 India Ulterior, eſt pars extrema mũdi, & ideò dicitur finem facere, & Indico Oceano claudi.

63 Sabæa regio cur dicatur finis terræ?

64 Gadiræ verbum, & adagium, Nõ ultra Gadira, quid?

65 India Ulterior cur dicatur Abdiæ tenebrarum regionem gerere?

66 *Tartarorum nomen, & Imperiũ quando extendi cœperit.*
67 *Tenebrarum regio dicitur pars Septentrionalis, & cur?*
68 *Aquilonares regiones plurimæ, in quibus Sol raró, vel nunquam apparet.*
69 *Tenebrarũ regio dicitur quædam provincia in finibus Tartarorum.*
70 *Regio quædam eſt ultra Lapones perpetua caligine oppreſſa, ubi Pygmæi reperiuntur.*
71 *Cimmerij populi, & Cimmeriæ tenebræ.*
72 *Nebuloſa provincia in Regno Georgiorum, & eius mirabilis hiſtoria.*

CAPVT PRIMVM.

Quid propriè Indiarum nomine veniat? Vbi latè de Orientalium ſitu, & diviſione tractatur, & de antiqua Orbis partitione.

DEO VOLENTE, ET IV-
1 VANTE, de † iuſtitia &
iure dicturus, quâ Potẽ-
tes pariter ac Catholici
Hiſpaniarum Reges &
Domini noſtri, nũquam
ſine glorię & laudis titulis nominãdi,
Occidentales & Meridionales Novi
huius (ut vocant) Orbis provincias, &
longè, ac latè patentia Regna inquire-
re, & acquirere potuerunt, & acquiſita
retinère: necnon de legibus, peculiari-
buſq; ſanctionibus, quibus eadẽ Reg-
na, Divino Numine parta, tuentur &
moderantur; arbitror è re eſſe, ſi quæ-
dam priùs de ipſorum nomine, ſitu &
2 inventione tractaverim. † Non quia
velim longos & verboſos commenta-
rios facere, aut tẽpus in præludijs, vel
patergis conſumere, & in ipſo opere
poſteà ſuccingi, quod ſtultũ eſſe doce-
mur lib. 2. Machab. c. 2. verſ. ultim. &
optimè poſt Serarium exornat Marti-
nus Delrius in adagial. ſacris, 1. tom.
adag. 1033. pag. 607. VVeſembechius
conſ. 37. n. 12. † & Iuſt. Lipſ. inſtit. epiſ. 3
c. 7. ubi ait: *Vt corpore tenues veſte ſe dila-
tant; ſic qui ingenij, aut ſapientiæ inopes,
diffundũt ſe in verbis*: cui ſimile eſt illud
Prov. 14. *Vbi verba ſunt plurima, ibi fre-
quẽter egeſtas.* † Sed quia iuxta cõſilium 4
Quintil. lib. 4. inſtitut. Orator. c. 2. *Nos
brevitatem in eo ponimus, nõ ut minus, ſed
ne plus dicatur, quàm oportet*, Pliniumq;
iuniorem ſecuti lib. 5. epiſt. 6. *Primum
Scriptoris officium eſſe exiſtimamus, ut titu-
lum ſuum legat, & identidem interroget ſe
quid cœperit ſcribere, ſciatque ſi materiæ
immoratur, non eſſe longum, longiſſimum ſi
aliquid acceſſit, atque attrahit.* † Et cùm 5
illud perfectum ſit, quod ex omnibus
ſuis partibus conſtat, incõveniens iu-
dicamus, iuris Indiarum tractationem
promittentibus, omiſsis initijs, atque
origine non repetitâ, protinus mate-
riam aggredi. † Præſertim ubi ipſæ 6
præfationes & libẽtiùs nos ad lectio-
nem propoſitæ materiæ perducunt, &
cùm eò venerimus, evidentiorem eius
præſtant intellectum, prout in ſimili
ſcripſit Caius I. C. in l. 1. D. de orig. iur.
& Imp. in l. vnic. verſ. *Nulla enim*, C. de
imponen. lucrat. deſcript. Quorum di-
ctum ornari poteſt ex plurimis, quę de
præfationum utilitate, & rebus ex ſuis
primordijs deducẽdis & explicandis,
tradunt Doctores in d. l. 1. præcipuè
Zaſsius, Corraſ. Everlin. & noviſsimus
Anton. Mornacius, Bart. in l. 1. n. 16.
C. de novo Codice facien. idẽ Bart. &
Iaſ. per text. ibi in l. 3. §. fin. D. de pact.
& in l. Titia 135. §. idem reſpondit, D.
de verb. oblig. Tiraq. qui plures refert
in tract. de primog. in præfat. num. 64.
Maſcard. de probat. lib. 1. in proœm.
n. 4. Mieres in tract. de maiorat. in ini-
tio n. 1. Bobadilla in Politica lib. 1. c.
3. n. 3. Claud. Prat. Gnoſcon general.
iuris lib. 3. tit. 1. c. 2. Ferdinand. Men-
doça lib. 3. diſput. de pact. cap. 8. Mar.
Anton. Peregrin. de fideicom. art. 16.
Fuſius in ſingulari 107. ſub litter. P. &
Seraphinus de virtute juram. privil. 75.
n. 9. † Vnde natum adagium, *Prin-* 7

cipium dimidium totius,quod ex Plato-
ne, Ariſtot.Ciceron.Polyb. Horatio,
Auſonio,& alijs deducunt & illuſtrãt
auctores ſuprà relati,Lucian. in Dia-
logo de Domo, Paul. Fuſcus in tract.
de viſit.lib.1.cap.1.n.2. & Aldus Ma-
nutius in adagijs pag.95. Nec latuit
Caium in d.l.1.ibi: *Et certè cuiuſque rei*
8 *potiſſima pars principium eſt.* † Vbi al-
teriis quoque adagij meminit,quo *il-
lotis manibus*,aliquid tractarevetamur,
hoc eſt,ex abrupto, & nullâ præfatio-
ne,imparatis adhuc audientium ani-
mis,rem quampiam,& prætertim gra-
vem & ſeriam aggredi: locutione ſci-
licet proverbiali ex Deorum ſacris du
ctâ,quæ manibus illotis peragere ne-
fas erat;cui ſimilis eſt alia, *illotis pedi-
bus*,de quibus apud Heſiodum, Agel-
lium,Macrobium & Gregor. cogno-
mento Theologum, quos refert Ma-
nutius, ſive Eraſmus in adagijs pag.
mihi 388. & ſusè explicat Maldona-
tus ſup.Matthæi cap.27.num.24. Ge-
nebrar.ſup.Pſalm.25.Gaſp.Sanct.ſup.
Iſai.cap.1.num.47.& Ioan.Steph.Du-
rãtius de ritibus Eccleſiæ lib.2.c.28.

9 Sciendum † eſt igitur, Deum Op-
timum Maximum Mũdum univerſum
pro immenſa bonitate & ſapientia
ſua ex nulla præexiſtente materia cõ-
didiſſe,& quidem pulchrum, prout eſt
& ipſe pulcherrimus, ut habetur Ge-
neſ.& Ioan.c.1.& tradit D.Paul.11.
ad Hebr.& ad Roman. Seneca lib.1.
qq.natural.ad Lucil. in princ.& lib.2.
cap.45. & eleganter Boëtius lib.3 de
conſolat.Philoſoph.metro.9.dum ait:

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum,cœliq; Sator,qui tẽpus ab ævo
Ire iubes, ſtabiliſque manens, das cuncta moveri,
Quem nõ externa pepulerũt fingere cauſæ
Materiæ fluitãtis opus:verũ inſita ſummi
Forma boni,livore carẽs:tu cũcta ſuperno
Ducis ab exemplo, pulchrum, pulcherrimus ipſe
Mundum mente gerens, ſimilique ab imagine formans.

Continet † autẽ mundi appellatio,ſi 10
generaliter ſumatur,cœlum,terrã, ma
re,& quæ in eis opera Dei ſunt, cœle-
ſtes ac terrenas creaturas,ſive natu-
ras,ut poſt Ariſt.lib.1.de cœlo & mũ-
do,& Cleomedem in lib.de Orbiũ cœ
leſt.contempl.docet Origen.lib.2.Pe-
riarchon c.9. D.Aug.tract.2.in Ioan.
Poſsido.in metheor.Hygin.de Aſtron.
c.1. Cœlius Rhodigin.lib.1.antiq. le-
ctio.c.4.Chaſſan.in Catal.glor. mun-
di part.12.conſider.10. Iuſtus Lipſius
omnino legendus in Phyſiolog. Stoic.
lib.2.diſſer.6.& 7. & eleganter Feſtus
Pompeius de verb.ſignificat.verb. *Mũ-
dus*, D.Iſidor.lib.3.Etymol.cap.39. &
lib.13.cap.1. Qui † duo à movendo 11
dictũ putant,quòd in ſempiterno mo-
tu conſiſtat, licèt veriùs M.Varro, &
Plin.lib.2.de natur.hiſtor. cap.2.& 4.
à perfecta,abſolutaque elegantia vo-
catum dicant:quòd nihil eo mundius,
pulchrius,vel ornatius ſit. † Vnde il- 12
lum Græci Κόσμον dixerunt,quod ſig-
nificat ornamentum, † & Κοσμήτας 13
ancillas, quæ ornandis poliendiſque
uxoribus deſerviebant, de quibus Iu-
venal.Satyr.6. *Ponunt Coſmetæ tunicas*,
quæ Ornatrices Latinè dicuntur, in
multis locis congeſtis à Briſſon. verb.
Ornatrices.Quam Etymologiam idem
etiam Iſidor.præſenſit d.cap.1. & alijs
reiectis magis probat Ioan. Fungerus
in Etymologico Latino-Græco,verb.
Mundus,pag.652.& Iuſtus Lipſ. d.c.6.

Et † ob id ea, quæ mulieres ad ſui 14
lauticiem & ornatum parant,ſub mun
di muliebris appellatione contineri,
ſcripſit Varro lib.4.de ling.Latin.Ca-
to apud Livium lib.37. Seneca lib.1.
nat.qq ad fin. Iul.Paul. lib.3. Sent. c.
6.& Vlpian.in l.argumento 25.§.*Mũ-
dus*,D.de auro & arg.leg. & in alijs lo-
cis,quæ plenè congerunt Briſſon. Pra
teius,& Ioan.Calinus in ſuis libris de
verb.ſignific.verb.*Mundus muliebris*.

Huius † mundi climata,ſive plagas 15
quidam ſeptem eſſe dixerunt, maximè
Ptolemæus,& auctor libri de locorum

ac mirabilium mundi deſcript.cap.55. Eaſque & gentes,quæ ſub eis habitāt, pecialiter cõmemorat Chaſſaneus in Catalogo glor. mundi part.12.conſi der.16.&alij,quos refert Martin.Delrius in adag.ſacr.1.to. adag. 924. pag. 508.Sed alij magis communiter & generaliter in quatuor tantùm dividere ſolent,nempe Orientem, Occidētem, Septentrionem &Meridiem,ut docet Cicero lib.2.de natur.Deorũ, Hiero. in quæſt.in Geneſ.cap.13. Servius ad illud Georg.1:

Mundus ut ad Scythiam Riphaaſque arduus arces.

D.Iſidor.d.lib.13.Etymolog.c.1.Agellius lib.2.noct.Attic. c.22.Cœl.Rhodigi.lib.1.lect.antiq.c.19.& 21.Chaſſaneus d.part.12.conſider.13. ubi tractat,quæ ex his plagis nobilior ſit,Carol. Stepha.& Ioan.Funger. in dictionarijs ſub illis verbis,P.Ioã. Pineda in comment.in Iob c.23.verſ.8.& noviſſimè & latiſsimè P.Ludovic.Balleſter. è Societate Iesv in Hierologia lib.2. c.4.per totum,& eleganter inſinuavit

16 Ovid.lib.1.Metamor. † Simul etiam primores vẽtos enumerans,qui ab his quatuor Orbis partibus, ſive cardinibus irruere ſolẽt, qui cardinales ob id à quibuſdam nominantur:

Eurus ad Auroram Nabathaaque regna receſsit,
Perſidaq;&radijs iuga ſubdita matutinis.
Veſper,&Occiduo,qua littora ſoleteperſetit
Proxima ſunt Zephyro,Scythiã Septemq; triones
Horrifer invaſit Boreas:contraria tellus
Nubibus aſſiduis, pluvioque madeſcit ab Auſtro.

17 Oriẽtalis,& †Occidẽtalis plaga,ut notũ eſt,& ſupradicti auctores advertũt,

18 à Solis ortu occaſuque dicũtur.† Septentrionalis,quę inter polum Arcticũ, & Æquinoctialẽ circulũ interijcitur,à ſeptẽ ſtellis nomen ſumpſit, in ea cœli parte ſitis,ex quibus quaſi iuncti trio-

19 nes,id eſt boves,figurantur.† Meridionalis autẽ inde appellatur,quòd ad eã orbis partem inclinat,ubiSol facit mediũ diem,iuxta Varronis & Ciceronis etymologiã, velut addit D.Iſidor. ubi ſuprà,quia tũc puriùs micat ęther,merum enim purum dicitur. Iacet autem hęc pars inter eundem ęquinoctialem circulum,& polum Antarcticũ, Arctico oppoſitum, qui terræ obiectus, ab ijs,qui ſuperiorem eius partem habitant,cerni nõ poteſt, ſed ut ille dixit:

Sub pedibus Styx atra videt, maneſque profundi.

Vnde † idem Antarcticus polus à noſtris Meridionalis vocari ſolet, & frequentiùs etiam Auſtralis,ab Auſtro vẽto,qui à tropico Æſtivali ad hanc pla- 20
gam iacẽte ſuum flatũ emittit. † Quẽadmodum & Septentrionalis,communiter dicitur Aquilonaris,à vento inde vehementiſsimo volatu Aquilæ inſtar irruente.Quod apertè oſtenditur Iſaiæ c.43. *Ab Oriente adducam ſemen tuum,& ab Occidente congregabo te.Dicam Aquiloni: Da;& Auſtro: Noli prohibere*,& Gen. 13.verſ.14. *Leva oculos tuos in directum, & vide à loco,in quo nunc es,ad Aquilonẽ & Meridiẽ,ad Orientẽ & Occidentẽ*:& in multis alijs locis ſacræ Scripturæ,quæ plenè congerit & illuſtrat Balleſt. d.c. 4.& eſt videndus Agelli.d.lib.2.noct. 21
Attic. c.22. † Qui dictorum,& aliorũ ventorum nomina,ſitus &differentias elegãter proſequitur,& meliusChaſſaneus ubi ſup.conſider.14.Pontanus in Meteoris,Lilius Girald.in hiſt. Deorũ ſyntagm.5. ad finem,Cœlius Rhodig. lib.20.lect.antiq.cap.18.& 19.Simon Maiol.in dieb.Canic.to.1. colloquio 1.Levinus Lemnius de occultis naturæ miraculis lib.3. c.3. Hadria. Iunius in ſuo nomenclatore part.2.n.255. & 256.Pineda in Eccleſ.cap.1. verſ.6.n. 7.8.& 9. Ioan.Fũgerus in Etymolog. verb.*Ventus*, Petr.Mexia in Sylva var. lect.4.part.cap.22. 22

Si verò †Mundi nomen ad inferiora elementa contrahamus, ſcilicet aquam & terram,quæ ſimul unum corpus globoſum conſtituunt, & Orbem 23

terreſtrem vocamus,cõſtat eum à ve-
teribus in tres partes magis cõmuni-
ter fuiſſe diviſum, nempè Europam,
Africam & Aſiam,ut præter Ptolem.
Pompo.Melam,Strabonem,Herodo-
tum,& Diod.Sicul.paſsim docent om-
nes antiqui & recentiores Coſmogra-
phi, quorum Cathalogũ apponit Poſ-
ſevinus2.tom.Biblioth.lib.15.cap.19.
pag.253.& ſeq.& optimè proſequitur
Plin.in princip.lib.3.de natura.hiſtor.
Paul.Oroſ.lib.1.hiſt.c.2. D.Iſidor.lib.
14. Etymolog.c.2.& Ioan.Boëm.lib.
1.de motib.omn.gent.c.3. Pet.Mexia
in Sylva 3.p.c.19.licèt M.Varro lib.4.
de ling.Latin.Saluſt.in hiſt.Iugurt.Iſo
crat.in Panegyr. & Servius in lib.Ae-
neid.in duas tantùm ſecaverint,Aſiam
ſcilicet & Europam : Africam nimirũ
24 cũ Europa coniungẽtes.¶ † Has tres
orbis partes veteres non æqualiter di-
viſerunt:nam Aſia à Meridie per Oriẽ
tem uſque ad Septentrionẽ pervenit.
Europa à Septẽtrione uſque in Occi-
dentẽ porrigitur.Africa ab Occidẽte
25 in Meridiem iacet: † ac proinde ſola
Aſia dimidiũ totius orbis olim cogni-
ti tenêre videbatur,ut advertit D.Iſid.
ubi ſup. & Auctor libri de mirabilium
mũdi deſcript.c.1.Ideò autem hæc in
æqualitas contigit,& alterius dimidij,
duæ partes evaſerunt,quòd ab Ocea-
no,mare Magnum,ſive Mediterraneũ
26 ſe inſinuans,eas interſecuit.† De qua-
rum nominibus, ſitu,provincijs,mori-
bus,hiſtorijs,religione,& excellentijs,
plura quidẽ dicere poſſem,ſi id noſtri
inſtituti ratio pateretur,aut ab alijs di
ligenter præſtitum non fuiſſet,& præ-
cipuè à D.Iſidor.d.lib.14.Etymolog.c.
3.4.& 5.Ptolem. & Gerard. Mercato-
re in ſuis tabulis Geographicis, Ioan.
Magin.Patavino in enarration.& illu
ſtration.ad eaſdem tabulas,Abraham.
Ortel. in Theatro magno orb.terrar.
tab.1.2.3.& 4.ubi alios allegat.Eodem
Ortel.in Theſauro Geograph.in verbis
Africa, *Aſia*,& *Europa*,Carol.Stephan.
& Ioan.Funger.in eiſdem verbis, Ioan.
Boëm. de moribus omn.gent. lib.1.2.
& 3.Auctore tabulæ Coſmograph.quę
habetur in prǽfat o.ad relationes novi
Orbis. Chaſſa.in Cathalog.glor. mũdi
d.p.12. cõſider.17.Textore in officin.
1.tom.pag.371.Theatr.vitæ huma.lib.
3.vol.3.pag.695.Iacob.Porta.in pro-
gymnaſ. Latinit.1.p.vol.3.progymnaſ.
18.ex pag 315.latiſsimè Ioan.Boter.
in relation. univerſal.p.1.lib. 1.2.& 3.
Pet.Opmeer.in Chronograph. pag.19.
Ant.Poſſevin.in Bibliot.2.tom.lib.15.
ſect.5. 6.& 7.& fr.Thom.à Malvenda
de Antichriſto lib.3.c.6.7 & 8.

Quibus ita breviter & opportunè pręiactis,ut ad rem magis accedamus,rur
ſus ſciendũ eſt, † intra prædictos Aſiæ 27
terminos,latiſsimam quandam, & to-
tius terrarum Orbis nobiliſsimam re-
gionem continêri,quæ India Orienta
lis vulgò cognominatur,licèt in ſacris
litteris Geneſ.2. & 10. & alibi paſsim
appellari ſoleat *Hevilath*,ab Hevila fi-
lio Iectan,qui aliquas eius provincias
primus incoluit,ut poſt alios doctè ob
ſervant Pererius,& Delrius ad Geneſ.
d.c.10.Pineda de rebus Salom.lib.4.c.
16.q.11.pag 217.Malvenda de Para-
diſ.c.41.pag.124.& noviſsimus,& eru
ditiſsimus Bernard. Aldrete de varijs
Hiſpaniæ & aliarum provinc.antiqui-
tatibus lib.4.c.9.† Sumpſit autem In- 28
diæ nomẽ ab Indo filio Gogi, Noë at-
nepotis,& Sabi nepotis,quẽ ipſe Noë
ad Arabiam Fœlicem,ſive Sabæam,&
Indiæ regiones incolẽdas miſit, ut tra
dit Beroſus lib.2.& Pineda in Monar
chia lib.1.c.24.§.2.Vel ut obſervat D.
Iſidor.lib.14. Etymolog.cap.3. & alij
auctores infrà citandi,ab Indo flumi-
ne,quòd Perſiæ limes eſt,& eã ab Oc-
caſu uſque ad Orientem alluit, tantâ
† magnitudine aquarum, ut cum Ni- 29
lo & Gange à multis contẽdere dica-
tur,& abſque dubio excedere,ſi ad cur
ſus longitudinem inſpiciamus,ut oſtẽ-
dit Cicero lib.2.de natu.Deorum,Dio
dor.Sicul.lib.5. Pompon.Mela lib.3.
c.4.D.Baſil.in Hexam.homil.3.& iatè

Plin.

Plin.lib.5.cap.18. & lib.6. cap.17. ubi
prodit, Alexandrum Magnum nullo
diē minùs ſexcenta ſtadia in Indo na-
vigaſſe, nec potuiſſe ante menſes quin-
que enavigare, adiectis paucis diebus.
30 † Et ibi etiam addit ſexaginta peren-
nes fluvios, & torrentes centum in ſe
recipere, quamvis Arrianus in Periplo
decem & novem ingentium fluminum
mentionem duntaxat faciat, & ſeptem
oſtijs magnam illam aquarum vim in
Oceanum evomere tradat, quorum no-
mina ſigillatim recenſet Ptolemæus.
A quibus tamen diſſentiens Abraham.
Ortelius in Theſaur. Geograph. verb.
Indi fluminis, duo tantùm oſtia illi aſ-
ſignat, ſecutus Melam, Strabonem &
alios. Idque Luſitanorum atteſtatione
confirmat, qui noſtris temporibus eas
regiones ſedulò perluſtrarunt, & plura
alia de eodem fluvio comminiſcuntur,
prout & faciunt auctores ſuprà relati,
& ultra eos Ioan.Funger.in Etymolog.
verb. *India*, Simon Maiol.in dieb.Cani-
cular.tom.1.colloq.11.pag.mihi 293.
& Ioan. Baptiſt. Scortia de natura &
incremento Nili lib.1.cap.5.

31 Orientalis † verò ea de cauſa India
hæc appellatur, quia eius termini ad
Orientem Aſiæ, imò & totius orbis, ut
plurimùm tendunt, & Eoo pelago clau-
duntur, hoc eſt, Oceano Orientali, ſive
Auroræ, quam Græci *Eoos* appella-
bant, ut tradit Pompon.Mela lib.1.c.
2. A Septentrione autem Tauri mon-
tis iugis concluditur, & à Meridie In-
dico Oceano. Occupatque, teſte Magi-
no tabul.32. fol.251. maximum cœli
tractum, tam in longum, quàm in la-
tum: nam ſecundùm lõgitudinem com-
plectitur circiter quinquaginta tres
meridianos, quorum Occidẽtaliſsimus
eſt in gradu 106. Orientaliſsimus in
gradu 159. At verò iuxta latitudinem
extenditur ab æquatore, quem prope-
modum attingit, uſque ad gradum 43.
latitudinis Boreæ: quamobrem ad me-
dium uſque ſexti climatis expanditur,
ubi contingit maxima æſtatis dies ho-
rarum quindecim cum dimidio: atque
una eius pars, quæ ad Meridiem vergit
ſub Torrida Zona, altera verò Borea-
lis ſub temperata cadit. † Vnde quidã 32
tradunt, ut ipſe Maginus ait, hanc O-
rientalem Indiam adeò eſſe immen-
ſam, & tantum littoris occupare, quan-
tum per quadraginta dies, noctesque
velificantibus curſus eſt. Et Pomp.Me-
la lib.3.cap.7. ſexaginta dierum, ac no-
ctium navis velociſsimæ curſum vix
ſufficere tradit. Nearchus quatuor mẽ-
ſium iter per campum habêre ait. Et ex
Cteſia affirmat Strabo, & Photius in
ſua Bibliotheca, non eſſe minorem re-
liquâ Aſiâ, & Indos ſolos, cæteros ferè
univerſos mortales ſuperare: alij eam
tertiam partem univerſi orbis cõtinê-
re affirmant, ut conſtat ex Plinio d.lib.
6.c.17. Solin. in Polyſt.cap.55. Strab.
in Geograph. lib.15. P.Ioan. Maffæio
hiſtor. Indic.lib.6. Maluenda lib.3. de
Antichriſt. cap.12. & ex alijs infrà ci-
tandis. Quibus addere licet Philoſtrat.
lib.6. de vita Apoll. cap.1. ubi ſic ait:
*Magnitudine quidem India non conferen-
da eſt Æthiopia, neque ulla alia cõtinentis
pars, quæ hominibus nota ſit. Quòd ſi totam
Æthiopiam toti Ægypto adijciamus, non
tamen ambæ coniuncta, magnitudinem In-
diæ adæquabunt.* ¶ HINC † factũ eſt, ut 33
in diviſione huius tam vaſtæ & immẽ-
ſæ regionis, non ſatis inter auctores
conveniat. Veteres namque, nempè
Strab.lib.15. Ptolem.lib.7.cap.1. in ta-
bulis 10. & 11. Aſiæ, & Pompon. Mela
lib.1.cap.2. ex Gange fluvio nobiliſsi-
mo, qui illam interfluit, in duas divi-
dunt partes, & eam, quæ Occidẽtalior
eſt, & flumini Indo proximior, Indiam
intra Gangem appellant: alteram ve-
rò, quæ magis ad Orientem vergit, In-
diam extra Gangem cognominant, &
ad Sinas uſque incluſivè protendunt.

Eſt autẽ † fluvius hic Ganges longè 34
inter alios celebratiſsimus à Gange fi-
lio Gogi, & fratris Indi, ita dictus, ſi Be-
roſo fidem habemus, & idem ille, qui
in Scriptura appellatur Phiſon, & ex

Paradiſi fontibus exire dicitur, quem
Græci perperã Indvm vocant, ut con-
ſtat ex Ioſeph.lib.1.antiquit.cap.1. D.
Hieronym.de locis Hebraic.verb. *Phi-
ſon*, Auguſtin.lib.8.de Geneſ. ad litter.
cap.7.Ambroſ.de Paradiſ. cap. 3. Epi-
pha.in Anchorato, & ex pluribus alijs,
quos eruditè refert & illuſtrat Maluen-
da de Paradiſo cap.39.Multa alia ſatis
notanda de eodem amne ibidem, & in
35 cap.ſeq.prætexens. † Alij autem, ſcili-
cet Pet.Niger, & Paul. Venetus lib. 3.
c.43.ex relatione illorũ, qui ex Ægyp-
to in hanc Indiam navigarunt, ipſam
in tres partes diviſerũt, Maiorem, Me
diam & Minorem: ſive Superiorẽ, Me-
diam & Inferiorem; quarum nomina
antiqua, & noviora benè proſequitur
Maginus d.tab.32. ubi alias diviſiones
adducit. Sed nemo ſanus huic Veneti
partitioni conſentiet, quoniam Abaſ-
ſiam in illa comprehendit, & Indiã Me-
diam appellat: eam verò, quæ intra Gã
gem eſt, Maiorem, ſive Superiorẽ: Mi-
noris autem, ſive Inferioris Indiæ ter-
36 minos neutiquam ſignat. † Conſtat
autem Abaſsiam eſſe Orientaliſsimam
Africæ partẽ, quæ Arabici ſinus, & ma-
ris Rubri oris circundatur, & nullus
unquam ex Hiſtoricis & Geographis
Indiã Orientalem propriè extra Aſiã
collocavit: quamvis ſint aliqui, qui, ut
Venetum defendant, affirment, ante
ducentos plus minus annos, quo tem-
pore ille ſuas relationes vulgavit, verè
Abyſsinorum Imperium in Media In-
dia fuiſſe, poſteà tamen ob bellorum
eventus in eam Africæ partem, ubi ho-
die eſt, tranſmigraſſe, ut conſtabit ex
Iacobo Navarcho in ſua epiſt. Aſiatic.
& Gerard. Mercat. in ſua tab. univerſ.
& Abraham. Ortel. in theat. mag. tab.
108.de regione Abyſsinorum. Sed hoc
nullo ſatis fixo pedamento fulcitur: &
quovis modo fiat, India intra Gangem
Media deberet dici, nõ autem Abaſsia,
tum quia inter alias duas medium te-
net locum, tum etiam, quia inter Cite-
riorem, quæ minor eſt, & Vlteriorem,
quæ ampliſsima, & maior, media apud
omnes magnitudine iudicatur.

37 Invenio quoque novam quandam
Indiarum partitionem, ſed obſcuram
ſatis, & à paucis animadverſam apud
Abdiam Babylonium lib.8.hiſtor.Apo
38 ſtol. † qui & Salvatorem in carne vi-
dit, & Simonem & Iudam in Perſiam
ſecutus, primus Babylonis Epiſcopus
creatus fuit, à quo Babylonis nomen
accepit, & Apoſtolorum vitas, & vir-
tutes Hebraico ſermone conſcripſit,
quas in Græcum vertit Eutropius eius
diſcipulus, & in Latinum Iulius Africa-
nus, ut ipſe idem Iulius teſtatur, & Ia-
cob.Archiepiſcopus Genuenſis in lib.
annuarum ſolemnit.& Petrus Epiſco-
pus Equilinus in lib.9. Cathalogi ſan
ctorum. Et licèt non ignorem auctorẽ
hunc in his, quæ de Apoſtolorum actis
ſcribit, multa pro arbitrio finxiſſe, vel
ei à ſectarijs impicta fuiſſe, ita ut incer-
tum ſit, an legitimus extet, atque adcò
meritò, ut fide indignum, à Paulo Papa
IV. inter ſcripta à ſe dãnata reiectum,
ut refert Sixtus Senenſis lib.2. Biblio-
thec. Alanus Coppus Dialogo 2.cap.1.
pag.170. Illuſtriſ. Cardinal. Baronius
in Annal. Eccleſ. tom.1. ann.44.num.
44.& ann.51. num.51. Bellarmin. de
Script. Eccleſ. ſæcul.1. Anton. Poſſevi
nus in apparatu verb. *Abdias*, & Iacob.
Gualterus in 1.ſæculo à Chriſto nato,
pag.18. Cùm tamen damnatus nõ fue
rit in indice librorum prohibitorum
Concilij Tridentini, & in hoc, de quo
agimus argumento, hiſtoriam magis,
quàm religionem, proſequatur, non ve
rebor in eius verbis referendis & ex-
ponendis pauliſper ſubſiſtere. Is ergo d.
lib.8. vitam Divi Bartholomæi Apo-
ſtoli ſcribere parans, ſic exorditur: *In-
dia tres eſſe ab Hiſtoriographis aſſeruntur.
Prima eſt India, qua ad Aethiopiam ver-
git: ſecunda, quæ ad Medos: tertia, quæ fi-
nem facit, nam ex uno latere tenebrarum
regionem gerit, ex alio latere mare Ocea-
num. In Indiam ergo veniens Bartholo-
maus Apoſtolus, &c.* In quibus verbis

primâ

primâ facie,non tã aperire,quàm obſ-
curare & cõfundere videtur Indiarum
Orientalium diviſionem , & termi-
nos ab antiquis & recentibus Geogra
39 phis conſtitutos.Nam † Æthiopia,tã
inferior , quàm ſuperior, propriè India
dici non poteſt , neque Indiæ conter-
mina,cùm ſit Regio Africæ ab Æthio-
pe Vulcani filio ſic dicta , qui ei præ-
fuit:ſeu potius à verbo Græco *παρὰ τὸ αἴθειν τὸ κάειν*,quod apud nos cremo ſo-
nat,vel faciem combuſtã habêre, quan-
doquidem ipſa regio ſub Torrida Zo-
na iacet , ardoribuſque Solis maximè
oppoſita eſt,ut latiùs proſequitur Pli-
nius lib.5.cap.8. & lib.6. cap.30. Pto-
lem.lib.4.cap.7. Strabo lib.15. Vola-
terra.lib.12.Carol.Stepha. Abraham.
Ortel.& Ioan.Funger.in ſuis theſauris,
ſive dictionarijs verb *Æthiopia*, & Ma
ginus in tab.Geograph.tab.23. vbi de
Africa ex pag.195.

Rurſus quod Abdias ſubdit de ſecun
da India,quæ vergit ad Medos, & ter-
tia quæ finem facit,vix eſt ut intelligi
queat , cùm neque nomina, nec ſitum
earum aperiat , & nullus ſit auctor,qui
40 huiuſmodi confines admittat. † Et-
enim Media,licèt ſit Regio Aſiæ latiſ-
ſima , nullam Indiam vicinam habet,
ſed à Septentrione Hircano mari : ab
Occaſu maiori Armenia,& Aſsyria ter
minatur : à Meridie Perſiam: ab Ortu
Hyrcaniam , & Parthiam habet, quæ
Caſſaorum mõtibus ab ea excluditur,
ut poſt Ptolem. obſervat Paul. Oroſi.
lib. 1. cap.2. Ortel. in Theat. tab.3. &
102.& in Theſaur.Geograph.verb.*Me
dia*, Stephan.eodem verbo, & Magin.
41 ſup.pag.247. † Quòd ſi de Mædis cum
æ Diphthongo Abdiam accipiamus,
longè remotiores à qualibet Indiarum
plagâ eos reperiemus,ſunt enim Thra-
ciæ populi,vicini Macedonibus, quos
cõſtat in Europæ finibus claudi,ut prę-
42 dicti auctores teſtantur. † Sed nihilo-
minus ſi rem attentiùs conſideremus,
rectè defendi poterit hæc Abdiæ divi-
ſio , & eadem fermè cum illa cenſeri,
quam ſuprà ex veteribus Geographis
propoſuimus;niſi quod rem antiquam
verbis novis proponit , & inſolitis li-
mitibus ſignat, tripartitam Indiam fa-
ciens, quàm illi bipartitam conſtitue-
runt. Etenim quod ait, Primam Indiam
ad Æthiopiam vergere, Secundam ad
Medos,non eâ mente dictum videtur,
quaſi in his regionibus Indię conſiſtãt,
aut illis omnino circunſcribantur; ſed
duntaxat vergere,hoc eſt tendere, ſpe-
ctare,declinare , vel inclinari. † Hæc 43
eſt enim illius verbi vis, & proprietas,
ut cõſtat ex Iul.Cæſar.lib.1.belli Gall.
Vergit ad Septentriones: Cice.Philip.11.
*Et eius auxilium ad Italiã vergere, quàm
ad Aſiam maluiſſemus*.Lucan.lib.1.

*Nec Polus adverſi calidus quà vergitur
Auſtri.*

& rurſus lib.9 *Libyæ quod fertile terra eſt
Vergit in Occaſus.*

Et † eſt communis deſcribendi mo 44
dus,quo ſæpiùs Geographi,& Hiſtorici
utuntur,ſignantes vel Provinciam, vel
cœli tractum, vel civitatem,vel mon-
tem,aut magnitudine,aut potẽtiâ, aut
nomine,inſignem,verſus quam deſcri-
benda regio magis declinet,ut illius ſi-
tus certis ſignis commodiùs cognoſ-
catur , quamvis alijs terminis propin-
quioribus, ſed non adeò notis circun-
ſcribi potuiſſet,ut patet ex locis ſuprà
relatis,& ex Strabone d.lib.15.ubi in-
quit, Trapobanem inſulam eſſe longi-
tudine octo millia ſtadiorum verſus
Æthiopiam,quas tamẽ ob hoc nemo
vel propinquas, vel cõterminas, dicet,
cùm ſint ferè immenſo maris & terræ
intervallo diſtantes. Et ut hæc defice-
rent, poſſet quoque Abdiæ diviſio de-
fendi , ſi animadvertamus, quòd ultra
Indiam intra Gangem , & extra Gan-
gem,quas ipſe ſecũdam & tertiam ap
pellat, ut infrà trademus ; prior illa † 45
India,quam verſus Æthiopiam conſti-
tuit,à plurimis alijs Scriptoribus cog
nita etiam fuit,& Citerior appellata,
quaſi plures Provincias citra Indum
comprehendens . Inter quas Plinius

lib.6.

lib.6.c.2.Gedroſos, Arachotos, Arios
& Paropamiſadas nominat, & Indiæ
nomine donat,licèt,ut ipſe ait, ad Oc-
cidentem vergant, & Indo amne non
terminentur.His quintam addit Philo-
ſtratus lib.3.cap.15.& Volaterran.lib.
12.utramque ſcilicet Carmaniam.Eaſ-
que,quamvis non exiguo ſpatio, citra
Indum fluvium iaceant,Indiæ nomine
etiam hodie complecti affirmat Magi-
nus d.tab.32.& Nicolaus de Conti Ve
netus in ſuis relation. primam Indiæ
partem vocat,& Ormuciam regionem
addit,& reliquas, quæ à Perſide ad O-
46 rientem Indo flumine terminantur. †
Fœlicem quoque Arabiam,& Sabęos,
& Homeritas illam habitantes, Indiā,
Indoſque vocat Nicephor.lib.8.hiſtor.
Eccleſ.cap.35.& lib.9.c.18.Abraham.
Ortel.in Theſaur.Geograph.verbo *In-
di primum*: & quòd Vniverſæ Arabiæ
ad mare uſque Rubrum eodem etiam
nomine complectantur,auctor eſt An-
dreas Corſalis in epiſtola ad Iulianum
Mediceum magnum Hetruriæ Ducē,
quam ex India de rebus Indicis ſcrip-
ſit anno Domini 1515.

47 Poteſtque † auctoritate QuintiCur
tij innixus videri,qui lib.8. univerſam
terram,quam abluit mare Rubrum,In-
diam etiam appellat,& ob hoc forſitan
mare Indicum,nunc vocat Ortelius in
tabula de Perſiæ Regno, ſive de So-
phiorum Imperio, quod mare Rubrum
dicebat antiquitas.

48 Rurſus † ſuperiorem Ægyptum In-
diam etiā vocat Higinius fabula 275.
nimirū,quia iuxta hanc Ægypti Aſia-
ticam partem Aethiopes ab Indo flu-
mine conſurgentes conſederunt anno
mundi 3580. ut poſt Herodot. tradit
Euſeb. & Torquemada in Monarch.
49 India.lib.1.cap.6.pag.23. † Et quod
generalius eſt, & ad locum Abdiæ ma-
gis accommodatum, tam Æthiopiam
Orientalem, quæ ſub Aſia collocatur,
quàm Occidentalem,quæ in Africa ſub
Aegypto,& Rhizophagos,& alios Ae
thiopas,qui ad Nilum,& omnes illos,
qui cis & citra fluvium Indum habita-
bant,licèt Aethiopes eſſent,Indiam &
Indos fuiſſe vocatos, apertè oſtendit
Virgil.lib.4. Georg. ubi hac de cauſa
illos,Indos coloratos appellat,& Ser-
vius explicans illud eiuſdem Maronis
carmen:

Sola India nigrum fert Ebenum.

Etiam in Aethiopia inquit Ebenum
naſci, ac propterea annotat, Indiam
intelligi à Virgilio,& alijs totā Aethio
piæ plagam. Cui aſſentiuntur Higin.
Theodoret. Procop. & alij, quos refe-
runt Ortel.in Theſaur. verb.*Rhizopha-
gi*,& verb. *Æthiopia*, & diligentiſsimi
& eruditiſsimi Patres Ioan.Pineda de
rebus Salom. lib.5.c.14. §.5.pag.405.
& fr.Thom. Maluenda lib.3. de Anti-
chriſt.cap. 12.& lib.5.cap.9. & de Pa-
radiſ.cap.37.& 38.ubi etiam de prædi-
cta utriuſque Aethiopiæ diviſione per-
tractant;de qua item agit Herodo.lib.
7. Strabon.lib.7.Plin.lib. 5. Seneca in
Hercul.furent. ſcen.1. Iſidor. lib. 14.
Etymolog.cap.5.Solin. c.26. Abulenſ.
in cap.5.epiſtol. D.Hieron.ad Paulin.
Ioan.Baptiſt.Scortia.lib.1.de natur.&
increm.Nili,cap.2.pag. 16.& Torniel-
lus in annal.2.mun.ætate, anno 1931.
num. 25. Et iuxta hunc ſenſum be-
nè defendi poſſet Pauli Veneti opinio,
quam ſuprà reiecimus, dum Abaſsiam
intra Indiam conſtituit, licèt in reli-
quis à veritate, & aliorum Geographo
rum deſcriptione diſſentiat. Quinimò 50
† S. Epiphan. in Anchorato, & Ana-
ſtaſ.Nicœnus quæſt.24. in Script. to-
tam hanc Indiam Orientalem, de qua
loquimur, Magnam Aethiopiam ap-
pellant,& ſatis appoſitè,ut inquit Ma-
luenda de Paradiſ.c.39.pag.118. quòd
Indi colore ſint cremato,& aduſto fer-
mè,ut Aethiopes,teſte Plin. lib.6.cap.
19.& Pompon.Mela lib.3.cap.7.

Iuxta † quæ omnia, prima illa In- 51
dia,quam Abdias inquit ad Aethiopiā
vergere,hæc intelligi debet,quæ citra
Indum,& Occaſum perducta,ad mare
uſqueRubrum extenditur,ita ut maio-

rem

tem partem Regni Cambaiæ compre-
hendat; per cuius medium Indus am-
nis præterlabitur,& provincias Para
pamiſam,Ariam,Aracoſiam,& Gedro
ſiam, utramque Carmaniam, Ormu-
ziā regionem, & maioris nominis in-
ſulas Perſici ſinus, & univerſas Ara-
bias,atque ipſas etiam Æthiopias. Et
52 ✝ in hac India,quæ,ut diximus, Cite-
rior appellari ſolet,prædicavit D.Bar-
tholomæus,quamvis id Abdias nō ſa-
tis aperiat,ut egregiè conſtat ex Eu-
ſebio lib.3. hiſtor. Eccleſ.cap.1. qui
cū provincias enumeraret,quas Apo-
ſtoli ad prædicādum ſortiti ſunt, *Tho-
mas*, inquit, *ſicut nobis traditum eſt, ſor-
titus eſt Parthos, Matthaeus Aethiopiam,
Bartholomaeus Indiam Citeriorem, &c.*
Et idē ſub eodem nomine Indiæ Ci-
terioris docet Origenes in Geneſim
lib. 3. D.Hieron.de Script. Eccleſ. in
Panteno.Zozomen.lib.2.c.24.Theo-
doretus lib.1.cap.23. Nicephorus lib.
4.cap.32.Rufinus lib.1.continuation.
hiſtor.Eccleſ.Euſebij cap.9.Surius in
hiſtor.Sanct.24 die Auguſti,Baronius
in Martyrolog.ſub eodem die,& anno
Chriſti 44.num.34.& Petr.Opmeerus
anno mundi 4010. & Chriſti 44. Ubi
53 non ſolùm Citeriorem, ✝ ſed Fortu-
natam quoque hanc Indiæ partem ap
pellat,in qua D.Bartholomæus evan-
gelizavit, quemadmodum & Solinus
c.33.Beatam vocavit,quia Fœlix Ara
bia magna ipſius pars eſt.Et eam eſſe
finitimam Æthiopiæ tradit Socrates
lib.1.hiſtor.Eccleſ.c.15. ſic ſcribens:
*Cùm Apoſtoli ſortito iter ad gentes ſuſ-
cepiſſent, Thomas Parthiam obtinuit,
Matthaeus Aethiopiā, Bartholomaeus In-
diam, quae huic finitima eſt, ſortitione cae
pit*, & Rufin. ubi ſuprà,dum ait: *Thomae
Parthia, & Matthaeo Aethiopia, eique
adhaerens Citerior India Bartholomaeo di-
citur ſorte decreta.*

54 Secunda verò India, ✝ quam Ab-
dias ad Medos vergere tradit, illa eſt
procul dubio,quæ in communi aliorū
Geographorū partitione interior,ſive
intra Gāgem vocatur,& ultra Indum
amnem ab Occaſu,ad Gangem ad O-
rientem extenditur, à Meridie Ocea-
no Indico,à Septentrione,mōte Cau-
caſo terminatur. ✝ Et per hanc par- 55
tem non multum diſtare India à Me-
dia videtur,cùm ſolùm intercedat,quę
ab Aquilone ad Meridiem eſt ipſius
Caucaſi latitudo,& Ecbatana Medo-
rum Regum ſedes à Caucaſeis portis,
non plus quàm viginti millia paſſuum
diſtare dicatur, ut conſtat ex Philo-
ſtrat.lib.2.cap.1.ubi tradit,Caucaſum
Mediam,atque Indiam terminare, &
in mari Rubro altero cubitu deſcēde-
re,& ex Strabone lib.2.& 15.Plin.lib.
6.cap.17.& eodem Philoſtrat.d.lib.2.
cap.3.& 4. ubi Alexandri Magni iti-
nera referentes,quibus uſus eſt cū Be-
ſum ex Parthia in Bactrianam perſe-
queretur, poſt traiectum Caucaſum,
mox Indicas regiones ingreſſum te-
ſtantur, adeò, ut à Caucaſo ad Coſen
fluvium Indiæ Septuaginta tantū leu-
carum diſtantia extet,& ad Indum no
vem,iuxta eiuſdem Plinij ſupputatio-
nem. Neque abeſt Quintus Curtius
lib.7.dum ait: *Tandem ſeptemdecim die-
rum ſpatio Caucaſum ſuperavit Alexan-
dri exercitus, ex Media verſus Indiam
profectus*, & Polybius lib.11.num.32.
de Antiochi Magni expeditione In-
dica ſic ſcribens: *Superato Caucaſo In-
dorum fines ingreſſus amicitiam cum So-
phagaſeno Rege renovavit.*

Quòd ſi quis urgeat, prædictorum
limitum propinquitate Mediam mul-
to magis ſpectare Citeriorem Indiam,
de qua primo loco,Abdiam exponen-
tes, locuti ſumus, quàm interiorem
hanc,de qua nunc agimus,& ab ipſo
Abdia ſecunda eſſe dicitur: reſponderi
poteſt,Abdiam non dicere,eam ver-
gere ad Mediam,ſed ad Medos,ut Me
dorum ✝ nomine nō provinciam, ſed 56
univerſum Imperium intelligeremus:
quemadmodum olim omnes gentes,
quæ Romanorum Imperio ſubijciebā
tur,vocabantur Romani,& hodie uni-

verſi Aſiæ populi, qui linguâ loquun-
tur Perſicâ, Perſæ vocantur, ut refert
Pater Trigaultius expeditionis ad Si-
57 nas lib.4. cap.3. Porrò † Medorum
Imperium Artabani temporibus, qui-
bus Abdias Babylonius viguiſſe com-
peritur, latiſsimum quidem erat, & vi-
ctricibus armis nomen, & fines ſuos
uſque ad ipſam Indiam dilataverat,
Parthiſque ſub iugum miſsis, omnis il-
la Regnorum & Provinciarum conge-
ries, quibus Parthica componebatur
Monarchia, uno Mediæ nomine, &
Regno cognoſcebatur, ut conſtat ex
his, quæ de eius magnitudine & potẽ-
tia ſcribit Polybius lib.5. & 9. hiſtor.
Strabon. lib.11. Solinus cap.59. Plin.
lib.6. cap.26. Philoſtrat. lib.1. de vita
Apol. cap.8. Quod mirum videri non
58 debuit, † cùm tãta fuerit ſemper Me-
dorum auctoritas & exiſtimatio, ut
etiam cùm à Parthis ſuperati eſſent,
ipſi Parthi honoris cauſâ Medi appel-
larentur, ut ſcribit Zonaras 2. tom. An
nal. Turnebus apud Robert. Stephan.
in Theſaur. liter. M. Horat. lib.1. car-
min. Od.2. ad Auguſt.

Neu ſinas Medos equitare inultos
Te duce, Caſar.

Et eodem lib. Ode 29. ad Iccium:

Non antè devictis Sabea
Regibus, horribilique Medo
Nectis catenas.

Et lib.3. Ode 3. de iuſti conſtantiſque
viri præmijs:

——— *Stet Capitolium*
Fulgens, triumphatiſque poſſit
Roma ferox dare iura Medis.

Super quibus locis, ex antiquis com-
mentatoribus Mancinelus, & Aſcen-
ſius, & ex novis Labin. Torrentius,
& Cruchius Medorum nomine Par-
thos intelligunt, qui ſolùm tempore
Auguſti, cæteris Aſiæ prouincijs iam
ſubactis, ferè reliqui erant, ad ſolã Ro-
mani nominis & Imperij gloriam, ut
oſtendit Paul. Oroſ. lib.1. cap.2. † Vbi
59 etiam docet in ſacra Scriptura omnia
Perſarum, Parthorum, Aſſyriorum, &
aliarum prouinciarum adiacentium
Regna Mediam vocari, prout & nos
colligimus ex 4. lib. Eſdr. cap.1. Danie.
cap.5. Machab. lib.1. cap.14. & Ie-
rem.51.

Supereſt, ut ad Tertiam Indiam ac-
cedamus, quam ultimo loco proponit
Abdias, & finem facere dicit: *Nam ex*
uno latere tenebrarum regionem gerit, ex
alio latere mare Oceanum. † Quibus ver 60
bis licèt obſcuris, niſi meum me argu-
mentum fallit, arbitror Abdiam deſig-
nare voluiſſe Tertiam illam ulterioré
Indiam, quam ſuprà diximus ab alijs
Geographis cõmuniter appellari, *ex-*
tra Gangem, quia ab hoc fluvio ad ulti-
mos uſque Sinas extenſa, Indiarum, &
totius terræ continentis, quæ ad Oriẽ
tem terminatur, finem facit. † Nam 61
ab Occaſu Gange flumine, ab Oriente
& Meridie, mare Indico Meridionali,
& Eoo, ab Aquilone Septentrionaliſ-
ſimis Tartarorum regionibus cingi-
tur. Quam adeò amplam limitum cir-
cunſcriptionem non Abdias ſolus In-
diæ Vlteriori tribuit, ſed antiqui etiã,
& nonnulli noſtri temporis Scripto-
res, ut conſtat ex Strabo. lib.15. Pom-
pon. Mela lib.3. cap.7. Cornel. de Iu-
dæis, Mercator. Volaterran. Robert.
Stephan. Ortel. & alijs, quos ſuprà re-
tulimus, & ex Philoſtr. lib.6. cap.1. ubi
ſic ait: *Aethiopia totius terra, qua ſub So-*
le eſt, Occidentale cornu occupat, ſicut In-
dia id quod ad Orientem terminatur. Ma-
gin. d. tab.32. dum inquit: *India extra*
Gangem, qua eſt provincia Mangi, ſive
Chinēſe regnum ampliſſimum. Atque hoc
nimirum ſignificare voluit Abdias, † 62
dum Indiam hanc finem facere dicit.
Quid enim aliud eſt finẽ facere, quàm
terram omnem, quæ verſus Orientem
habitabilis eſt Indiæ huius limitibus
terminari? Sic enim Cteſias in Indi-
cis, quem refert Photius in ſua Biblio-
theca, ultra Indos nullos habitare ho-
mines affirmat, & idem colligitur ex
verbis Pompon. Melæ lib.1. cap.2. &
Paul. Oroſij lib.1. ubi Indos ultima

mundi occupare inquiunt,quia a Meridie,& Occidente Eoo,& Indico Oceano terminantur, quod Abdias exprimere voluit in illis verbis: *Ex alio latere mare Oceanum.* Et confirmat Cornelius de Iudæis in ſpeculoGeograph. ubi Sinatum Regnum,quod pręcipuè, ut diximus,per hanc Indiæ partem exceditur,ſic depingit: *Ingens,latiſsimumque Regnum Sina , & quod ab ortu Solis ultimum terrarum meritò exiſtimatur,ab Occaſu nouiſsimis India terminis definitur,verſus Septentriones à Scythis, quos Tartaros appellant,mutuo metu aut montibus,quin & muro ſeparatur; catera Oceanus ambit latos ſinus,& immenſa ſpatia complectens.* Idem latiùs tradit elegantiſsimus & oculatiſsimus Sinenſium rerum ſcriptor Nicol.Trigaultius lib.1.Chriſti expeditio.in Sinas,c.2.

Neque mirum videri debet, ſi ad hanc partem India finem facere dica-
63 tur, † cùm & illa Arabiæ Fœlicis regio,quæ Sabæa vocatur, & ad Indiam Citeriorem pertinet, ut ſuprà retulimus, eò quòd extremum Oceanum Auſtralem pertingit,finis etiam terrę, & remota ac longinqua in multis locis ſacræ Scripturæ appelletur,ut cõſtat Ioël.3. Ierem.16. Iſaiæ 43. Matthæi cap.12. Vbi agitur de Regina Sabà,quam Chriſtus Dominus de finibus terræ ad potentiam Salomonis videndam veniſſe inquit:ad quorum,& aliorum explicationem ita doctè obſervat Pineda de rebus Salom.lib.5. cap. 14.num.20.pag.404.& num. 33. pag. 409. Et conducunt quæ,de eâdem Sabæa loquens, ſcribit Nicephor.lib.8. cap.35. & meliùs de univerſis his Indijs S.Epiphanius in Anchorato, ubi cùm Phiſonis , ſive Gangis fluvij curſum deſcriberet,& totam terram Hevilath, id eſt Indiam parvam & magnam circundare, oſtenderet: *Penetrat autem,* inquit, *magnam Aethiopiam , & tendit ad Auſtrum.& ſubit intra Gadira*
64 *in magnum Oceanum.* † Etenim hoc loco , per *Gadira* verbum fines terræ ſignificavit antiquorum more, quibus proverbiũ erat, *Non ultra Gades*,quando terrarum finem ſignificare volebant.ut apertè conſtabit ex Manutio in adagijs pag.mihi 879.Maluenda de Antichriſt.lib.3.cap.15.& de Paradiſ. cap.39.pag.118. & ex his, quæ latiùs trademus intrà hoc lib.c.9.n.52.

Id autem † quod de Tenebrarum 65
regione adiecit Abdias, procul dubio appoſitum eſſe videtur ad Aquilonares, ſive Septentrionales huius Indiæ partes denotandas,quas Tartaris cõterminas eſſe oſtendunt auctores ſuprà citati: † Quorum tamen nomen, 66
& imperium Abdiæ tempore,nondum Aſiæ,vel Europæ populis innotuerat, ſed omnis ille terræ Septentrionalis tractus,quo nunc adeò longè, ac latè Tartari dominantur, utriuſque Scythiæ nomine & ſitu cognoſcebatur, & Nomades etiam dicebantur,qui ad Orientale Indorum mare ſpectabant, ut conſtat ex Strab.lib.1.& 11. & Nicephor.Gregora.lib.2.hiſtor. Roman. Quouſque Tartari, qui inter eoſdem Scythas magis Orientales & Aſiaticos, parvam quandam regionem occupabant ultra Caſpium mare, & intra Imavum montem,ex ea inſtar torrentis egreſsi,in Romanas Provincias irruentes,Aſiam penè omnem, & partem Occidentis debellarunt,circa annum Chriſti 1220.ut latiùs refert Martin.Chromerus de reb. Polonicis lib. 7. Nicephor. Greg. d.lib.2. Leonicus Calcocondilas rerum Turcica. lib.3. Genebrard.anno Domini 1222. Nauclerus 2.vol.generat.41.& Abraham Bzovius hiſt.Eccleſ.ann.1241.

Ideo † autem hunc cœli & terræ 67
tractum,quem nunc Tartari occupãt, quemque Borealem , Aquilonarem, vel Septentrionalem appellare potuit Abdias,tenebrarum regionem gerere dixit;quoniã tam antiqui Scriptores, quàm novi Septentrionales plagas tenebras appellarunt,ut latè & optimè proſequitur Strab.lib.1.& 10.ubi Ho-

meti carmina citat, cumque totius
Geographiæ parentem appellat, qui
de Ithaca Vlyſsis patria,& de quatuor
mundi climatibus agens,ſic cecinit:

Hæc humilis iacet ad tenebras multum
æquora ſupra,
Hæ ſecus Auroram ſpectant,Soliſq;nitorẽ,
Dextera ſive adeant Auroram, & Solis
ad ortum,
Sive petãt illi lævam obſcuraſq; tenebras,
Novimus haud ſocij tenebra loca,lucis &
ortum,
Aut ubi Sol nitidus terræ ſuccedit ad ima,
Aut ubi conſcendit.

Vbi manifeſtè per tenebrarum lo
ca,quæ Septentrionalia ſunt, intelli-
genda veniunt.Quo loquendi genere,
non Poëtæ tantùm,ſed alij etiam Hi-
ſtorici, & probatæ fidei auctores uti
68 ſolent, † eò quòd multo per annum
tempore in plurimis Aquilonaribus re
gionibus Sol non appareat,& nedum
noctu tenebræ ſint,verùm & interdiù
aër in modum Crepuſculi caligino-
ſus,& quo unaquæque earum à cardi-
nibus Septẽtrionum propinquior,vel
remotior exiſtat, dies ac noctes bre-
viore,vel longiore dimenſione tranſi
gantur, prout in Riphæis,Arimaſpis,
Hiperboreis,Arimphæis,Attacis, Hi-
bernicis,& alijs contingit. Quas ideò
Plin.lib.4.c.12.partem mundi appel-
lat damnatam à natura rerum,& dẽsâ
merſam caligine,neque in alio quàm
rigoris opere, gelidiſq; Aquilonis cõ-
ceptaculis, & lib.2.c.68. de extremis
mũdi axibus,ſive verticibus loquens,
quorum unus Septentrio vocatur, &
alter illi adverſus Auſtrinus: *Perpetua,*
inquit,*caligo utrobique,& alieno mollio-*
rum ſiderum aſpectu, maligna, ac pruina
*tantùm albicans lux.*Et idem tradit So-
linus in Polyſt.cap.12.Pompon.Mela
lib.3.cap.2.& ſequentibus, Cæſar lib.
5.de bello Gallic.Et de Suetia, Elſin-
gia, Angermania, Noruegia,Scythia,
Gothia, Moſcovia, Livonia, Ruſsia,
Scandia, Engrovelandia, Andogitia,
Novogrodia,Biarmia,Finmarchia, &
alijs,quarum aliquæ unius diei,uniuſ-
que noctis integrum annum habent,
aliæ trium, quatuor,quinquéve men-
ſium dies continuos,& totidem cõti-
nuas noctes,Olaus Magnus in hiſtor.
Septentrio. Maginus tab.24.de Tar-
tarorũ Imperio,Anton.Bonfinius rer.
Vngar.lib.1. Paul.Iov. in Moſcovia,
& Simon Maiolus, omnino videndus,
in diebus Canicul. tom. 1. colloquio
17. de proprietat. locorum pag. mihi
393.& ſeq.
Quibus † adijcio Mar. Paul.Vene- 69
tum,qui in ſuis relationibus lib.3.cap.
49.circa ultimam partem Regni Tar-
tarorum, ſe quandam regionem inve-
niſſe tradit,quæ peculiari nomine re-
gio Tenebrarũ dicebatur,à perpetua,
quam ibi Sol habebat, obſcuritate; &
Paul.Iovius ubi ſuprà † aliam regio- 70
nem ultra Lapones eſſe ſcribit, inter
Corũ, & Aquilonẽ perpetuâ caligine
oppreſſam,in qua Pygmæi reperiũtur.
Vt ſic interim Cimmerios populos 71
ſilentio prætercam, qui ad Occidua
Aſiæ ſupra Albaniam poſiti, adeò te-
nebris,denſiſque caliginibus circum-
ſepti eſſe dicuntur,ut alter alterũ ocu-
lis vix conſpicere queat;de quibus lo-
quitur Herodot.lib.4.Plin. lib.6. c.6.
Cicero lib.4.Academ.quæſt.Ovid.lib.
11.Metamorph. ubi apud eos ſomni
Dei regiam domum conſtituit,Eraſm.
in adag. *Cimmeria tenebra*, Feſt.Pom-
peius,Ortelius,& Stephan.verb. *Cim-*
merij,Maiol.ubi ſuprà,& elegãter Ho-
merus Odyſſeæ 11.ſic inquiens:

Aſt ille Oceani pervenit ſumma profundi,
Illic ſunt populique, & mœnia Cimme-
riorum
Nubibus & cæca aſſiduè caligine tecta;
Illos haud unquã radijs Sol aſpicit ardẽs,
Nec quando aſtriferum curru petit arduum
axem,
Nec rurſum ad terras magno devectus
Olympo,
Sed nox incũbit miſeris mortalibus atra.

Et qui velit † mirandam hiſtoriã, 72
de quadam alia Provincia nebuloſa,

quæ

quæ vocatur, *Hamſem*, & eſt etiam intra Aſiæ fines, in Regno Georgiorum; legat Haitonum de Tartaris cap. 10. Orteliũ ubi ſuprà, & Maluend. de Antichriſt. lib. 3. cap. 7. pag. 120.

Eſt autem adeò certum hanc Vlteriorem, & Sinarum Indiam, de qua nunc loquimur, ex hoc latere, quoad Septentrionem vergit, vel ad regionẽ tenebrarum, ut loquitur Abdias, eſſe admodum Borealem, ſive Septentrionalem, ut à Borealiſsimis non multum diſtare videatur. Nam ingẽtes illi muri, quibus à Tartaris Sinæ diſiunguntur, ad ſecundum, & quadrageſimum verſus Septentrionem gradum elevati Poli pertingunt, ut auctor eſt Pater Trigaultius d. lib. 1. expedit. ad Sinas c. 2. Nec diſsimiles huius tractus hyemes cæterarum Aquilonarium regionum, rigidis brumis, & intolerabili frigore, ut ipſe Pater lib. 4. cap. 4. *Sinenſes omnes fluvij in Borealibus plagis ſub ipſa hyemis initia, ita gelu concreſcunt, ut navigijs pervadi minimè poſſint, ac plauſtris etiam ſtabilem tranſitum præbeant, &c.*

SVMMARIVM
Capitis II.

1 *Longa non ſunt, quibus nihil demi poteſt.*
2 *Supervacua dicere ſatius eſt, quàm omittere neceſſaria.*
3 *Indiarum Orientalium divitiæ, & excellentia, & auctores, qui de eis agunt.*
4 *Indiæ Orientalis fœlicitas, & plura in ea naturæ miracula ex Plinio, Iſidoro, & alijs.*
5 *Paradiſus voluptatis in Orientali India poſitus dicitur.*
6 *India Orientalis eſt terrarum principium, & dextera mundi manus.*
7 *Indiæ Orientalis monſtra, quæ à Plinio, & alijs recenſentur, fabuloſa ſunt.*
8 *Auctores antiqui, qui de India Orientali ſcripſerunt, in multis fallunt.*
9 *Indicas mulieres aprinos dentes habere, & cervis vicibus carere, quidã referunt.*
10 *Indi Orientales longævi, & de quodam noſtri temporis, qui 335. annos exceſſit.*
11 *Gigantes an hodie ſint, vel olim fuerint in Orientali India, & in alijs regionibus, & plura de illis remiſſivè.*
12 *Salomonis vigiles erant Gigantes, & hodie Regis Sinarum.*
13 *Gigantes noſtra ætate reperti apud Canibales, & fretum Magellanicum.*
14 *Anthæi proceritas excedebat ſexaginta cubitos.*
15 *Gigantes an vi magica naſci poſſint? Alphonſus Carranza I.C. eximius laudatur, ibidem.*
16 *Indiæ Orientales olim cognitæ, & à quibus luſtratæ, & num. 29.*
17 *Bacchus in Orientalem Indiam penetravit.*
18 *Herculis expeditio in Indiã Oriental?.*
19 *Alexander Magnus quouſque Indiarum Orientalium pervenit.*
20 *Seſoſtris Aegyptiorum Rex ultra Gangem proceſsit.*
21 *Seſoſtris ſuperba monumenta, quæ in India reliquiſſe dicitur.*
22 *Seſoſtris crudelitas in Reges victos, & trophæa inverecunda.*
23 *Antiochus tentavit expeditionem in Indiam Orientalem.*
24 *Brachmanes Indorum Philoſophi ex Iudæis deſcendebant.*
25 *Indi Orientales Ieroſolymis convenerunt in Pentecoſte.*
26 *Indi Orientales Romam olim venerũt, & umbras ſuas mirabantur.*
27 *Indiarum Orientalium navigatio à quibus olim tentata.*
28 *Indi Orientales olim in Germaniam naufragio delati.*
29 *Antiqui cognoverunt Indiam Orientalem, Aethiopiam, & Trapobanam.*
30 *Apoſtoli, & præſertim D. Bartholomæus, Indiam Orientalem prædicando luſtrarunt.*
31 *D. Bartholomæus Evangeliũ Matthæi in Indiam tulit, & Indicè tranſtulit.*
32 *D. Thomas maximos in prædicatione Indiæ interioris progreſſus fecit, & illius Apoſtolus meritò vocatur.*

33 D.Thomas etiam apud Sinas,& Braſilienſes prædicavit.
34 Socrates & Ruffinus convincuntur,dũ tradunt, nullum ex Apoſtolis in India Vlteriori prædicaſſe.
35 Parthia olim generale nomen erat,& univerſas ferè nationes Aſiæ denotabat.
36 D.Thomæ prædicationis in India Interiori multa veſtigia noſtris temporibus reperta.
37 D.Ioannem in India Orientali prædicaſſe aliqui tradunt.
38 D.Thomæ corpus Maliapuræ inventũ, & eius miracula.
39 D.Thomæ miraculũ inſigne apud Indos.
40 D.Thomæ vaticinium de Luſitanorum adventu ad Indos Orientales. Et n.44.
41 Crucis Maliapuræ à D.Thoma erectæ miracula.
42 Luſitani D.Thomã Apoſtolũ in India, ut patronum agnoſcunt & venerantur.
43 Chriſtiani S.Thomæ in India quales.

CAPVT II.

De earundem Indiarum Oriẽtalium dignitate, & excellentijs; & an, & quatenus ab antiquis cognitæ, & luſtratæ fuerint?

ATQVE hæc quidẽ hacte-
nus de vero & proprio
Indiarum nomine, ea-
rumque ſitu & diviſio-
ne. In quo † ſi quis for-
1 tẽ me nimis lõgum ſer-
monem texuiſſe ſuccenſeat; audiat
precor Martialem dicentem:
Non ſunt longa,quibus nihil eſt,quod demere poſſis.
2 Et Plin. Iun. lib. 6. epiſt. 2. † dum in-
quit: *At quædam ſupervacua dicuntur etiam,ſed ſatius eſt & hæc dici,quàm nõ dici neceſſaria.*

Fuerunt autem eiuſmodi Orienta-
les † Indiæ, tam ſoli,quàm cœli ra- 3
tione,& ob divitias,temperiem,uber-
tatem,gentium mores,ac portentoſas
varietates, oppidorum & urbium in-
credibilem multitudinem, & alia plu-
ra,quæ in ſe continebant naturæ mi-
racula,omni ſemper ſæculo ab aucto-
ribus commendata,ut conſtat ex He-
rodot.lib.3.Etheſia Gnidio in lib. In-
dicorum, apud Photium in Biblioth.
num.66.67.69.Diodor.Sicul.lib.3. &
5.Plin.lib.5.cap.8.& lib.6.cap.17. lib.
7.cap.2. & lib.37.cap. ult.Solin.c.55.
Strab.lib.15.Arriano,Quinto Curtio
lib.8.Plutarc.in vita Alexand.Magni,
Philoſtrat.lib.3.de vita Apollonij,Põ-
pon.Mela lib.1.cap.4. & lib.3. cap.7.
D.Iſidor. lib.14.Etymolog.c.8. Agel-
lio lib.9.noct.Attic.cap.4. Nicephor.
lib.9.hiſt.c.19.Paul.Oroſ.lib.1,cap.2.
M.Paul.Veneto in relation.Oriental.
lib.3.Cœl.Rhodig.lib.18. lect. antiq.
cap.31.Ioan.Boëm.de moribus gent.
lib.2.c.8.Carol.Stephan. & Ioan.Fun
get.in dictionar.verb.*India*,Abraham.
Ortel. in Theſaur. Geograph. eodem
verbo, & in Theatro magno tab.94.
ubi alios auctores,qui de eis ſcribunt,
adducit.Quod & præſtat Magin. tab.
32.Pineda de reb.Salom.lib.4.cap.16.
§ 9.num.6.Maluenda omnino vidẽdo
lib.3.de Antichriſto c.21.& 22. & de
Paradiſo cap.52.Iacob.Pontano in 1.
tertij progym.16.pag.292.& ſeq.&de
mõſtris agens Franc.Torreblanca lib.
2.de Magia cap.33.& nos infrà plures
ex novioribus adducemus.

Quæ omnia ſigillatim proſequi, &
illuſtrare ſuperſedemus,quia res quidẽ
ſine exitu eſſet,ſi cũcta huius fœliciſ-
ſimæ regionis bona huc vellemus at-
texere,quam præ cæteris pulchritudi-
ne excellere,& omnibus, quæ ad vitã
neceſſaria ſunt,quævè ad delicias,at-
que opes ſpectant, eleganti ſermone
tradit Diodor.vbi ſup.& † Plin. non 4
minus eleganter, aliam illius cœli fa-
ciem eſſe,alios ſyderum ortus, binas
meſſes in anno,binas æſtates,mediam

inter illas hyemem, lenes ibi auras, mare navigabile, gentes, & urbes innumerabiles, & arbores, atque homines eximiæ proceritatis, quorum aliqui centenos & ducenos annos abſque ulla ægritudine degunt, & quina cubita lõgitudine excedunt: alij averſas habent plantas, & octonos digitos in ſingulis pedibus: alij caninis ſunt capitibus, & pro voce latratum edunt: alij ſingulis cruribus, qui Monoſceli, vel Sciopodę dicũtur: alij ſine cervice, oculos in humeris habẽtes: alij narium loco rãrùm foramina: alij ſine ore halitu tãtùm viventes, & odore, quẽ naribus trahant: alij, qui ſe totos proprijs auribus contegant: alij Pygmæi, qui cum Gruibus bella gerunt, à quibus infeſtantur.

Sed præſtat ut omnium vice, ac voce D. Iſidor. ſic loquentem audiamus: *India vocata ab Indo flumine, quo ex parte Occidentali clauditur: hæc à Meridiano porrecta, uſque ad ortum Solis, & à Septentrione, uſque ad montem Caucaſum pervenit, habens gentes multas, & oppida, inſulam quoque Trapobanam elephantis refertam, Chryſem, & Argyrem auro, argentoque fœcundas, Tilen quoque arboribus folijs nunquam carentem. Habet & fluvios Gangem, & Indum, & Hypaſin illuſtrantes Indos. Terra Indiæ Favonij ſpiritu ſaluberrima, in anno bis metit fruges: vice hyemis Etheſijs potitur. Gignit autem tincti coloris homines, elephantos ingentes, Monoceron beſtiam, Pſittacum avem, ebenum quoque lignum, & cinnamum, & piper, & calamum aromaticum. Mittit & ebur, lapides quoque pretioſos, berillos, chriſopaſſos, & adamantem, carbunculos, lychnites, margaritas, & uniones, quibus nobilium fœminarum ardet ambitio. Ibi ſunt & montes aurei, quos adire propter Dracones, & Gryphas, & immenſorum hominum monſtra, impoſsibile eſt.*

5 Inter † quę huius Indiæ bona illud omittẽdum non eſt, quod iudicio meo ad eius maximam commendationem ſpectat, ibi ſcilicet Paradiſum voluptatis à Deo poſitum fuiſſe, ſecũdùm probabilem, & magis communem opinionem Lact. Firmian. lib. 2. divin. inſtit. c. 13. Iſidor. d. lib. 14. Etymol. c. 3. Nicephor. d. lib. 9. hiſt. c. 19. Damaſc. lib. 2. c. 11. S. Thom. 1. p. q. 102. art. 1. & aliorũ multorum Patrum, quã eruditè refert, & illuſtrat Maluenda de Paradiſo c. 51. Martinus Deltius in Adag. ſacris Adag. 789. pag. 379. & Ludovic. Ballester. in Hierologia lib. 2. cap. 4. pag. 101. quibus conſentit S. Alcim. Avitus lib. 1. de initio mundi, dum ait:

Eſt locus Eoo mundi ſervatus in axe,
Secretis natura tuis, ubi Solis ab ortu
Vicinos, naſcens Aurora, repercutit Indos.

Ad eandem † quoque eiuſdẽ Indiæ 6
laudẽ pertinere videtur, quòd eã tertarũ principiũ, & univerſi Orbis manũ dexterã eſſe, cõmuniter auctores teſtãtur, ut patet ex D. Thom. d. q. 102. Ariſtot. lib. 2. de cœlo c 15. Cœlio Rhodigin. lib. 1. antiq. lect. c. 21. Chaſſa. in Catalog. glor. mundi p. 12. conſiderar. 4. ad finem, & conſider. 10. fol. 246. Maluenda d. tract. de Paradiſo c. 21. Optimè, ut ſolet, Par. Ioan. Pineda in comment. in Iob, cap. 23. verſ. 9. & Iacob. Pontano d. progymnaſ. 16. pag. 292.

Licèt non ignorem, nõ omnia, quæ à Plinio & alijs antiquis de hac India
traduntur, certa eſſe, † & præſertim 7
quæ de illis monſtroſis hominibus produnt. Hodiernâ quippe experientiâ contrarium noſtri comperiũt, qui illas oras diligenter quotidie perluſtrant. Neq; ipſe Plinius adeò levis fuit, ut ea pro veris traderet, nã lib. 37. c. ult. agnoſcit, multa, quæ de India ſcribũtur, fabuloſa eſſe; & ea etiã irridet Strabo.
lib. 2. Geograph. † Et idem generaliter 8
de univerſis Indiæ Scriptoribus tradit Theatr. vitæ humanę vol. 6. pag. 1591. col. 1. in fin. quos, inquit, ut plurimũ falſa locutos fuiſſe. Quale & illud videri
poteſt, quod ſcribit Oderic. lib. 1. † In- 9
dicas ſcilicet mulieres aprorũ more dẽtes prominẽtes habêre, & cõpertas fuiſſe centũ vicibus peperiſſe, & alia admodũ portẽtoſa, quę ex varijs auctoribus

recolit Sim.Maiolus in dieb. Canicul.
1.tom.colloq.3.pag.71.

10 Planè ✝ quod de lõga & propagata
hominum Indicorum vita Plinius, &
alij recẽſent, ad Soli & cœli temperiẽ
referri poſſet; ſed raró quoq; id hodie
conſpicitur, & portenti loco narratur
hominem quendam ibi è Gangaridum
gente, quam Bengalam vocant, annos
trecentos & tringinta quinque exceſ-
ſiſſe, cui aliquoties iam deciderant dẽ-
tes, alijs continuò ſubnaſcentibus, &
barba ubi prorſus incanuiſſet, in atrũ
denuò colorem, idque paulatim, ſeme-
tipſa vertebat, ut latiùs ex Ferd.Caſta
ñeda lib.8.& alijs Luſitanicis rerũ In-
dicarũ Scriptoribus cõmemorat Maſ-
fæius lib.11.hiſt.Ind.pag.259. Pet.Da
mariz de varia hiſt.Dialog.5.c.1.pag.
322.Fr.Anton.de SanRoman in hiſt.
Ind.Orient.lib.3.c.18.Mart.Delrius,
qui rẽ iſtã alijs exemplis confirmat lib.
2.diſquiſit.Magic.q.23. Maluenda d.
tract.de Paradiſo cap.52.pag.164. &
noviſsimè Anton. Vaſconcel. in An-
nacephal.Reg.Luſit.pag.297.

11 Rurſus ✝ quod de Gigantibus eiuſdẽ
Indię tradunt, hodie falſum eſſe expe-
rimur; nam frequentius eſt, ut puſillo
corpore ſint, licet negari nõ poſsit, in
aliquibus Inſulis Oriẽtalibus, & Occi-
dentalibus, & in alijs regionibus Gigã
tes olim fuiſſe, imò & hodie eſſe, licèt
non ita communiter, eò quòd mundus
homines nunc ſtaturâ breviores ubiq;
educat, qui recens dũ eſſet, & florente
iuventà, maximos & proceros protu-
lit, ut habetur apud Eſdram lib.4.c.5.
De quo articulo, qui velit plura ad mul
ta ſacræ Paginæ, & prophanorum au-
ctorum teſtimonia intelligenda & cõ-
probanda, legat omnino Theod.Olea-
ſtrum, Pererium, Delrium, & alios ſup.
Geneſ.c.6.Philonem in lib.de Gigãti-
bus, D.Auguſt.lib.15.de Civit.Dei c.9.
& 23 & ibi Lud.Vives in addit. D.Iſi-
dor.lib.11.Etymol.c.3.D.Greg.lib.7.
Moral c.11.Ioſeph.lib.1.antiq.Iudaic.
c.10.& lib.5.c.2.Sũmam Tabien. poſt
D.Thom.verb. *Gigantes*. Fũger. in Ety
mol.ſub eodem verb. Hieron.Magium
lib.1.Miſcellan.c.4.Iuſtum Lipſium in
Phyſiolog.Stoic.lib.3. diſſert.5. Gaſp.
Sãch.ſup.Iſai.c.26.n.34.& c.35.n.37.
Maluenda de Paradiſo c.57.Petr.Opã
meer.in opere Chronograph.pag.9.Pi
nedã in Iob.2.tom.pag.419.& ſeqq.&
de rebus geſtis Salom.lib.5.c.13.§.13.
pag.398.n.26. ✝ Qui vigiles & excubi 12
tores Salomonis Gigãtes fuiſſe tradit,
prout hodie eſſe dicit Regis Sinarũ ex
relatione Patris Melchior.Nuneſij in
litteris de rebus Iaponicis, & Sinarum
ann.1555. & plura miranda exempla
Gigantum omnium ſæculorũ recenſet
Bap.Fulgoſ.lib.1.memorab.c.6. de mi
raculis fol.52.& ſeq. Simon Maiol.1.
tom.colloq.2.pag.47. & ſequentib. &
tom.2.colloq.1.pag.49.verſ. *Fabulã de
Gigantibus*, & tom.3.colloq.3.pag.547.
& Antonius Pigafetta, ✝ qui affirmat 13
apud Canibales Armeniæ viſum à ſe
Gigãtem, qui ſupra noſtrates homines
à cingulo emineret. Et alios repertos
fuiſſe tradit ſub Polo Antarctico ad fre
tum Magellanicum, & in alijs partibus
noſtrarũ Indiarum Occidẽtalium, de
quo nos peculiariter agemus infrà c.
10.n.54 Videãtur ✝ etiã, quæ de mõ 14
ſtroſa Anthæi proceritate ſexaginta
cubitos excedente refert Plutarch. in
Sertorio.Strab.lib.17. Geograph.fol.
170.Pompon.Mela lib.3.c.11.Ioan.
Brodæus lib.1.Epigram. Græc.& no
viſsimus Bern.Aldrete antiq. Hiſpan.
lib.4.c.3.pag.500.qui alia quoque no-
tãda de Gigãtibus tradit eodẽ lib.4.c.
12.pag.552.&553.& latiſsimè Theatrũ
vitæ humanæ vol.2.lib.2.ex pag.274.
ad 277.Fr.Ioa.Torquem.in Monarch.
Ind.lib.1.c.13.& Doct.Huert.in annot.
Plin.lib.7.c.2 fol.16.& c.17.fol.42.

Et an ✝ vi magicâ Gigantes naſci 15
poſsint, & alia plura de eis doctè & di-
ligenter, ut ſolet reliqua, tractat Mart.
Delrius lib.2.diſquiſ. magic.quæſt.15.
pag.86.& eius trãſcriptor, ſive epito-
mator Franc.Torreblanca, meus olim

Sal-

Salmanticæ auditor, lib.2. de Magia,
c.32. Et noviſsimè, cùm iam hæc prælo committebamus, eruditiſsimus Alphonſ. Cartanza, in præclata Diſputatione de vera humani partus naturalis & legitimi deſignatione, c.17. pag. 591. ex n.50. ad 59. In qua nos quoque, licet immeritos, honorificis interdū titulis, interdum cenſorijs notis, & obelis proſequitur, quibus ſanè reſpondēre facile eſſet, niſi magis modeſtiæ, quàm vanæ exiſtimationis periculum vereremur. Maximè cùm:

Nō ego vel primus patiar, vel talia ſolus,
Sæpè premit magnos iſta ruina viros.

16 Huiuſmodi verò † Orietales Indias
iā olim ab antiquis nō tantùm cognitas, ſed & magna ex parte luſtratas, apertè cōſtat ex auctoribus ſuprà relatis.
17 tis. † Nā de Baccho, ſive Libero Patre
legimus, illuc cū exercitu cōmeaſſe, & gentes illas anteà agreſtes & feras, in civilē & politicā vivendi formā redu-
18 xiſſe. † Herculē quoque Ægyptiū eādem Indiā appetijſſe ex Magaſthene, & Plinio tradit Cœlius Rhodig. lib.18. antiq. lect. c.31. Et idem ab eiſdē & in
19 lib.1. Machab. c.1. narratur † de Alexandri Macedonis expeditione, qui magnā harū Indiarum partē peragravit, & ſubegit: & Plutarc. teſte, niſi ſegnities & vecordia militū eius conatus impedijſſet, non priùs inde arma revocaſſet, quàm omnes illarū angulos penetraſſet, & ſuo imperio ſubieciſſet.
20 Seſoſtris † quoque Ægyptiorum Rex ſeptima poſt Merim Soboles, qui, Salomone defuncto, Ieroſolymam cepit, ut eſt 3. Reg. 14. Aſiæ magnā partem, Thrachas, ac Scythas devicit; & in his Indijs ultra Gangem proceſsit, ſi credimus Diodor. Sicul. & Herod. lib. 11. & Thom. Bocio de ſig. Eccleſ. lib. 23. c.
21 14. Qui referūt eū, † multos paſsim ibidē Cippos, ſuarū victoriarū monumēta, reliquiſſe, in quibus hęc erat inſcriptio: *Hanc ego regionē meis obtinui humeris*, vel, *hanc provinciā ſubegit Rex Regū, & Dominus Dominorū Seſoſtris*: ſic enim

ſe appellare faciebat, regnoq; impotēti inſolēs, eò ferociæ, & ſuperbię proceſsit,
† ut ſorte ductos Reges annis 22
ſingulis ad curuū iūgeret: ut tā pompa per omniū ora triumphās vectaretur, ut oſtēdit Lucan, lib.10. cùm cecinit:

Venit ad Occaſum, mundique extrema Seſoſtris,
Qui Pharios currus Regū cervicibus egit.

Et ſi cū hoſtibus, qui magno certamine dimicaſſent, & præſenti animo reſtitiſſent, rē geſsiſſet; ibi trophæū cū coleis, & virili mēbro erigebat; ſi verò remiſſo & lāguido animo, per ignaviā ſegniter victi, aut nullo negotio poſſi eſſent, cōtra eos, mulierū inſtar, depingebat, tanquàm deſides & ignavos, & ita in trophæū ponere conſueverat, ut ex eodē Herod. lib.2. & Diod. lib.2. c. 1. tradit Alex. ab Alex. dier. genial. lib. 1. c.22. & ibi Tiraq. in addition.

Anthiochus † etiā ſi Polybio credi- 23
mus, & alij Duces & Imperatores eandē expeditionē tentarūt, ſed parum in ea profecerunt, ut in c. ſeq. trademus.

Iudęos † in eiſdē indijs colonias po 24
ſuiſſe, quinimò & Brachmanes Philoſophos Indorū celebratiſsimos ex Hebræorū gentibus eſſe, & illorū ſectā & diſciplinam in multis rebus ſequutos fuiſſe, ex Megaſthene obſervat Georg. Venet. in harmon. mūdi tom.1. cāt.1. c. 1. Clearchus apud Ioſeph. lib.1. contra Apion. Gram. & diligētiſsimus P. Mag. fr. Ioā. de la Puēte Regius Chroniſta de cōvenien. utriuſq; Monarch. lib.2. c.17.

Et Oecumenius narrat lib.1. Actor.
Apoſtol. † Indos, & Scythas Ieroſo- 25
lymis conveniſſe in die Pentecoſtes.
Quod mirū videri nō debet, † nam & 26
Romā petijſſe tradit Plin. lib.6. c.22. adijciens, quòd *ijs maximè mirum erat, umbras ſuas in noſtrum cœlum cadere, non in ſuum, Solemque à læva oriri, & in dexteram occidere, potius quàm è diverſo.* Quod etiā de Arabibus prius eādē ratione Lucan. ſcripſerat, lib.3. Pharſal.

Ignotum vobis Arabes veniſtis in Orbem
Umbras mirati nemorum non ire ſiniſtras.

Idē etiā Plinius ibid. & lib.2.c.67.
27 aliquas † Hannonis,& aliorū naviga-
tiones ſcribit;quibus videtur,nō terra
tantùm,verùm & mari,commerciū cū
his regionibus inſtitutū. Nam in ſinu
Arabico res gerente Caio Cæſare,Au
guſti filio,ſigna naviū ex Hiſpanienſi-
bus naufragijs cognita fuerūt:& Quin
to Metello Celeri C.Affranij in Cōſu
latu Collegæ,ſed tū Galliæ Procōſuli,
28 Indi à Rege Suevorū dono dati, † qui
ex India commercij gratiâ navigātes,
in Germaniam tempeſtatibus abrepti
erāt.Quæ Plinij loca recēſens Ioſeph.
Acoſta lib.1.de natu.novi orbis c.11.
& 19.& fr.Greg.Garc.lib.1.de Indor.
orig.c.2.§.7.pag.42.& cap.4.§.1.pag.
67.non amplius modo à Luſitanis per
navigari inquiunt,quàm illo utroque
naufragio,& Indorum uſque ad Ger-
maniam,& Hiſpaniēſium uſq; ad Sinū
Arabicū percurſum eſt. Et idē de alijs
ad eaſdē Indias navigationibus tradit
Maluenda de Antichriſto lib.3. c.15.
pag.143. & noviſſimè poſt hęc ſcri-
pta Doct.Seraphinus Freitas de iuſto
Imperio Luſitan. Aſiatico cap.5.
29 Et generaliter † antiquos notitiā
Æthiopiæ,atque huius Orientalis In-
diæ, & Aureæ Cherſoneſus habuiſſe,
quamvis hæ provinciæ infra terminos
Torridæ Zonæ conſiſtant , pluribus
probat Ioan. Boterus in relationibus
univerſal.1.p.vol.2.lib.1.ubi inter alia
citat illud Ovidij:

Quid tibi ſi calida proſit,laudere Syene,
Aut ubi Trapobanē Indica tingit aqua?

30 Apoſtolis † quoque curam fuiſſe in
his adeò latis,& vaſtis Indiarū Orien-
talium regionibus Chriſti Domini fi-
dem & Evangelium prædicare,D.Bar
tholomæus oſtendit ; de quo ſcribit
Dionyſ.Areopagita in lib. de Myſtica
Theolog.ad Indos profectum eſſe, il-
lucque lato ſecum volumine Evange-
lij D.Matthęi Chriſtum annunciaſſe:
& conſentit Venantius Fortunatus
de gaudio vitæ æternæ,dum canit:

Inde triūphantē fert India Bartholomæū.
Matthæum eximiū Naddaver alta viru

Quam Indiam Citeriorem fuiſſe ſupra
cap.præced.num.52.pluribus compro
bavi. † Quibus addit D.Iſidor.in lib. 31
de ortu,& obitu S.Patr. cap.75. Indis
Evāgelium D.Matthæi in vernaculum
eorum ſermonem vertiſſe.Et cùm po-
ſteà circa annum Chriſti 178.Indi le-
gatos miſiſſent ad Demetrium Alexā-
driæ Epiſcopum , poſtulandorum Do-
ctorum gratiâ,& is Pāthænum Philo-
ſophum demandaſſet, hic illud Evan-
gelium à S.Bartholomæo tranſcriptū
reperit,& in reditu Alexandriam de-
tulit,ut inquit D.Hiero.de Script.Ec-
cleſ.in Panthæno, & in epiſtol.84. ad
Magnum,Genebrard.in Sotere, & in
Victore,& noviſſimè fr. Io. de la Puē
te de convenient. utriuſque Monar-
chi.lib.2.cap.28.§.2.
Sed qui † maiores in his Indijs O- 32
rientalibus fecit progreſſus , præcipuè
in illa,quā Interiorē,ſive Vlteriorē vo
cari diximus, & propriè eius Apoſto-
lus vocari meruit,fuit D.Thomas cog
nomēto Dydimus.Is enim Provincias
Parthiæ in Orbis terrarū Apoſtolicā
diſtributione ſortitus, in has quoque
Interioris Indiæ regiones pervenit; &
cū omnes ferè earū populos perluſtraſ
ſet,& in Chriſtiana religione cū mira-
bili fructu inſtituiſſet,tandē Regis iuſ
ſu lanceis transfixus occubuit,ut teſta
tur Martyr.Roman.die 21. Decēb.ubi
latè Baron.in notis.Idem Baron.ann.
Chriſti 44.n.35 Greg.Nazianz.in ora
tion.ad Arrian.Greg.Papa hom.17.in
Evang.Iſidor.ubi ſup.c.76. & Niceph.
lib.2.hiſt.Eccleſ.c.40.ubi ait, quòd cū
viderūt,& audierunt quicunque in ex-
trema Orientis ora ad ultimū Oceanū
colūt:& idē affirmat Haytonus Arme
nius in hiſt. Tartarorū c.6.Eòque pro
ducit Maluenda lib.3.de Antichriſt.c.
10. † Vt ad Sinas uſque penetraſſe cō 33
tēdat,ſicuti Maffæius quoq; affirmare
videtur lib.1.hiſt.Ind.pag.45. & lib.6.
pag.142.Pet.Iarric.in Theſau.rer.In-
dic.lib.2.c.17.& P.Nicol.Trigaultius

de Chriſtiana expedit.ad Sinas lib.1.
c.ult.in fin.Seraph.Freit.ubi ſup.c.4.

Nec deſunt,qui ſcribant inter Bra-
ſilieſes etiam aliquo tempore fuiſſe,&
prædicaſſe,ut ex relatione Eman.No-
brigæ adverrit Thom.Bocius lib.4.de
ſign.Eccleſ.Dei c.3.pag.132. & lib.5.
c.12.pag.207.& Maluenda d.lib.3.c.
34 25.ad fin. † Quo fit,ut parum auctori-
tati Socratis deferre debeamus , dum
nullam Evangelij lucem uſque ad tem
pora Conſtãtini Interiori Indiæ illatã
affirmar,lib.1.hiſt.Eccleſ.c.15. ſic in-
quiens:*Cum Apoſtoli ſortito iter ad gen-
tes ſuſcepiſſent,Thomas Parthiam, in qua
munere Apoſtolico perfungeretur,obtinuit,
Matthæus Aethiopiam,Bartholomæus In-
diã,quæ huic finitima eſt, ſortitione cepit.
India autem interior,quam permultæ gen
tes barbaræ accolũt linguis inter ipſas diſ
crepantes,non ante tẽpora Conſtãtini ver-
bi Chriſti,& eius religione illuſtrata eſt.*
Et idẽ tradit Ruffinus lib.1. cõtinuat.
hiſt.Eccleſ.Euſeb.c.9.his verbis:*In il-
la diviſione Orbis terræ,quæ ad prædican-
dum verbum Dei,ſorte per Apoſtolos cele
brata eſt,cũ alia alijs provinciæ obveniſ-
ſent,Thomæ Parthia,& Matthæo Aethio
pia,eique adhærens Citerior India Bartho
lomæo dicitur ſorte decreta. Inter quam,
Parthiãq; media,ſed lõgo interior tractu,
India Ulterior iacet,multis,varijſque lin
guis,& gentibus habitata,quam velut lon
gè remotã nullius Apoſtolicæ prædicatio-
nis vomer impreſſerat .* Etenim certius
longè eſt D.Thomam in hanc quoque
Indiam penetraſſe,ut cæteri auctores
ſuprà relati reſtantur; & Socrates, &
Ruffinus abſolutam eius excurſionem,
& prædicationẽ ignorarũt, ſortitionẽ
nimirum ſolam inter Apoſtolos factã
agnoſcentes,& attendentes.Quamvis
& hanc D.Thomas tranſgreſſus nõ vi-
35 deatur, † quoniam Parthia eo tempo-
re generale nomen erat,& univerſas
ferè Aſiæ nationes comprehẽdebat,ut
oſtendit Plin.lib.6.c.26.Solin. in Po-
lyſtor.c.59.& Paul.Oroſius lib.1.c.2.
ſic inquiens:*A flumine Indo,quod eſt ab
Oriente uſque ad flumen Tigrim , quod eſt
ad Occaſum, regiones ſunt iſtæ Arachoſia,
Parthia,Aſſyria,Perſis,& Media ſitu ter-
rarum montoſo & aſpero.Hæ à Septẽtrio
ne habent montem Caucaſum, à Meridie
mare Rubrum,& Sinum Perſicum, in me-
dio autem ſui flumina præcipua Hidaſpẽ,
& Arabim.In his ſunt gentes 32.Sed ge-
neraliter Parthia dicitur,&c.*

Et utcũque olim hæc D.Thomæ in
Interiori India prędicatio in dubio eſ-
ſe poſſet, † hodie tamen extra omnem 36
controverſiã poſita eſt,cùm plurimi &
graviſsimi viri,qui eas regiones noſtris
tẽporibus peragrarũt, & alij, qui eorũ
ſcripta,& epiſtolas recolũt,paſsim te-
ſtentur extare in illis multa & aperta
huius ſancti Apoſtoli,& fidei,quã pro-
pagavit,veſtigia,& præcipuè tẽpla ab
eo ædificata,cruces,& imagines ſcul-
ptas,& Chriſtianos qui eius nomẽ reti
nentes Sãcti Thomę vocãtur,ut cõſta
bit ex Ioſepho Indo in ſua navigatio-
ne pag.142.Pet.Alvarez in ſuis relat.
pag.131.Lud.Vartomano lib.6.c.1.2.
& 14.Hiero.Oſſor.lib.3.& 4.de rebus
geſt.Eman.Alano Coto Dialogo 3.c.
19.pag.438.ubi alios affirmare tradit,
etiã † D.Ioan.Evangeliſtam apud eoſ- 37
dem Oriẽtales Indos prædicaſſe,Maf-
fæio d.lib.1.pag.45.& ſeq.&lib.8,pag.
191.& lib.12. ad fin.& alibi ſæpè,fr.
Ant.de SanRoman in hiſt.Ind.Oriẽt.
lib.1.c.13.& lib.2.c.31.& lib.3. c.30.
Illeſcas in hiſt. Pont.t.2.p.lib.6.c.22.
§.1.& 3.p.lib.2.ex pag.159.Botero in
relatio.univerſal.1.p.lib.6. Maluenda
d.lib.3.de Antichriſto c.7.& 10. Pine-
da in Monarch. lib.10.c.41.fr.Ioan.
de la Puente in d.convenientia utriuſ-
que Monarch.lib.2.c.29.§.2. & latiſ-
ſimè Iarricius d.lib.2.cap.17.& 18. &
Ioan.Lucena in vita S.P.Xaverij lib.
1.& Freitas ubi ſup.d.cap.4.

Qui etiam tradunt, † qualiter à Lu- 38
ſitanis in ruinis antiquæ urbis inſulę
Maliapuræ venerandum huius Sancti
cadaver invẽtum fuerit,& eidem inſu-
læ ipſius nomẽ in poſterum dederit,li-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

cct Martyrologium Romanum.& alij
auctores Calaminæ mactatum perhi-
beant,ac ſacrũ deinde corpus ad urbẽ
Edeſſam Meſopotamiæ à Chriſtianis
translatum.Sed verius eſt Maliapuræ,
aut integrum, aut maiorẽ illius partẽ
repoſitam fuiſſe:nam id ſemper indige
næ affirmarunt,& propter innumera,
quæ ibi edebat,miracula,eximiè locus
illè ab omnibus licèt in fidelibus cole-
batur,ut Ioſeph.Indus,Petr. Alvarez,
& alij in prædictis relationibus tra-
dunt,& M.Paul.Venetus lib 3 de O-
riental.region.cap.27.
39 Neque eſt omittẽdum † quod Maf-
fæius,Iarricius,& alij ſubiungũt,in eâ-
dẽ nempe urbe ſacram ędem extruere
aggreſſum Apoſtolum,cùm à Dæmonũ
ſacrificulis,& à Sagamo Rege prohibe
retur,rem interim inſignẽ accidiſſe,ad
Chriſti virtutem,& fidẽ Evangelij cõ-
probãdam.Inuſitatæ quippè magnitu-
dinis truncum,ut fit,in littus eiecerat
mare,quod eo tẽpore leucas ferè decẽ
ab urbe diſtabat.Eã Rex materiã cùm
in uſum ædificij cuiuſdam vehementer
expeteret,robuſti primùm homines in
caſſum funibus,ergaſtiſq; amovère co
nati;deinde adhibiti cõplures elephan
ti,cùm toto connixi impetu nihil om-
ninò proficerent,Apoſtolus Regi cõdi
tionẽ tuliſſe fertur,ſi truncum illũ ſibi
ad templum vero Deo ædificandũ da-
ret,nullis machinis, nullo mortalium
adiutore,ſeſe protinus ad urbẽ attra-
cturũ.Cùm Rex,inſanire videlicet ho-
minem ratus,per ludibrium annuiſſet,
tũc D.Thomas zonâ,quâ erat præcin
ctus,ad prominentẽ è caudice ramuſ-
culũ annexâ,ſigno tantùm facto Cru-
cis,immanem ſtipitem facili ductu ſe-
quentem,universâ ad ſpectaculũ effu-
sâ civitate, in ipſo pomærio ſtatuit:
40 ibidemque defixâ lapideâ Cruce, † va-
ticinatus eſt;cùm ad eum lapidẽ uſque
pertingeret pelagus,tũc divino iuſſu è
remotiſsimis terris candidos homines
ad eadem,quæ ipſe intuliſſet,ſacra in-
ſtauranda vẽturos.Neque fefellit prę-
dictio;ſiquidem ſub Luſitanorũ appul
ſum, occultis tot annorũ acceſsibus,
locus Oceano demũ albui cœptus, & 41
lapidea † illa crux,ſive alia marmori
inſculpta,ad quam poſteà genuflexus
Apoſtolus interfectus fuit anno 1548.
ab eiſdẽ Luſitanis reperta eſt;quæ ex-
inde,ſingulis propemodum annis, die
vigeſimâ primâ Decẽbris eidẽ Sancto
dicatâ,ſplẽdeſcit,ac liquorem fundit,
perinde ac ſi oleo delibuta fuiſſet,&
mox multas ſanguinis guttas ſtillat,eo
ipſo tẽpore,quo à Sacerdote Miſſam
celebrãte,Evangelium recitatur.Quo
miraculo adducti innumeri Indorum
Oriẽtalium,quotannis ad Chriſti fidẽ
convolare dicũtur,ut præter auctores
ſuprà relatos refert Thomas Bocius
de ſign.Eccleſ.Dei lib.2.c.11.pag.81.
Maluenda d.lib.3.de Antichriſt.c.12.
pag.136.& 137.Pet.Damariz Luſitan.
in Dialogo 5.de varia hiſtor.pag.328.
Horat.Turſelinus lib.1.de vita S.Pat.
Xaverij c.16. Iacob. Gretſerus lib 2.
deCruce c.1.Iacob.Gualter.in Chro-
nographia pag.741. & fr.Ioan. de la
Puẽte in d.Conven.utr.Monarch.lib.
2.c.29.§.2.in fin.pag.294 Et quòd † 42
Luſitani propter hęc miracula D.Tho
mam in India Patronum elegerint, il-
lumque iuſſu Regis in prælijs ſimul cũ
D.Iacobo invocare ſoleant,auctor eſt
Maffæius lib.13.pag.326.Maluẽda ubi
ſup.c.7.& ſeqq.Iarricius d.lib.2.c.17.
& 18.Freitas de Imper.Aſiat.c.18.n.10.
ubi alia congerũt de huius ſanctiſsimi
Apoſtoli in hac India prędicatione, † 43
& de varijs Chriſtianorũ populis, qui
ibi etiam hodie fidem ab illo annũtia-
tã retinent,licèt multis erroribus ob-
ſcuratã ¶ Sed † audiamus elegãtẽ quẽ- 44
dam noſtri tẽporis Poëtã illud D.Tho
mę oraculũ his carminibus reſonantẽ.

Pone modum lacrymis,nec tempora fauſta doloris
Obducant nubes,Aſiæ dum Regna micanti
Lyſiadum ſplendore,novum ſortita decorẽ.
Auroræ primos obſcurant liminis ortus,
Quæ mihi conſilio Superũ ſunt dedita curæ

Regna

Regna Aſiæ tradam ſceptro dominanda potenti
Emmanuelis, amat ſibi fœlix India nomen
Lyſiacum: viſura citò victricibus armis
Alphonſum dantem Mahometi in Tartara Regnum,
Quo pietas, & caſta Fides in priſtina ſurgant.

SVMMARIVM
Capitis III.

1 *Indiæ Orientales non ſatis antiquis cognitæ.*
2 *Marcus Paulus Venetus totum pene Orbem luſtravit.*
3 *Mahometani quando primùm ad Indiam Orientalem acceſſerint.*
4 *Luſitani magis quàm reliqui Orientalem Indiam perluſtrarunt.*
5 *Luſitanorum laudes ob navigationem, & acquiſitionem Indiæ Orientalis.*
6 *Herculis & Alexandri expeditiones in Indiam Orientalem.*
7 *Semiramis Indicum bellum fruſtrà tentavit.*
8 *Seſoſtris Aegypti, & Tharco Aethiopiæ Rex nunquam Indiam viderunt.*
9 *Naboerodoſorus, Idantyrſus, & Cyrus ad Indiam Orientalem non pervenerũt.*
10 *Traianus habuit in votis expeditionẽ in Indiam.*
11 *Adrianus Imperator ad Eufratẽ tantùm pervenit.*
12 *Aemiliani expeditio in Indiam Orientalem parum proficua.*
13 *Cæſarion filius Cæſaris, & Cleopatræ in Indiam miſſus.*
14 *Indi Orientales nunquam bellum alijs moverunt, & raró ſuſceperunt.*
15 *Luſitanorum navigationis in Indiam Orientalem initia.*
16 *Hẽricus Portugalliæ Infans plures inſulas adinvenit.*
17 *Tercera Inſulæ quando detectæ.*
18 *Maderæ Inſulæ detectio, & magnitudo.*
19 *Inſulæ de Arguin, & de Caboverde repertæ.*
20 *Inſulæ de Caboverde an eædem, ac Fortunatæ?*
21 *Hẽricus Infans inſulas à ſe detectas, & detegendas Luſitaniæ Regibus donavit.*
22 *Romani Pontifices qualiter conceſſerint Luſitaniæ Regibus exquiſitionem, & acquiſitionem Orientalium Indiarum?*
23 *Alphonſus Luſitaniæ Rex quid in Africa, & Indiæ conquiſitione præſtiterit?*
24 *Inſulæ de Fernan Po, Anni boni, Sancti Thomæ & aliæ quando repertæ?*
25 *Ioannes Secundus Rex Luſitaniæ multum profecit in navigationibus Indiæ Orientalis.*
26 *Promontorium Canariæ quando ſuperatum, & cur Tormẽtoſum, & Bonæſpei dictum?*
27 *Ioannes Secũdus Luſitaniæ Rex mittit exploratores navigationis in Indiam.*
28 *Ioannes Secundus Rex Luſitaniæ mittit legatos in Indiam ad quærendum Preſt Iannem.*
29 *Emanuel Rex Luſitaniæ plures claſſes in Indiam Orientalem miſit.*
30 *Vaſci Gamæ Luſitani fœliciſſimæ navigationes, & expeditiones in Indiam.*
31 *Petrus Alvarez Capralis ingentem claſſem in Indiam ducit.*
32 *Braſilia Provincia qualiter à Caprali detecta, & Sanctæ Crucis dicta?*
33 *Malabaricum bellum cum Calecutê Regulo cur cœptum?*
34 *Franciſci Almeidæ, & Alphonſi Alburquerij egregia facinora.*
35 *Goa urbs Imperij Luſitanici in Oriente ſedes quando capta?*
36 *Inſula ſancti Laurentij quãdo reperta.*
37 *Malaca urbs, & eius expugnatio.*
38 *Sumatra inſula, & an eadem, quæ Trapobana, vel Aurea Cherſoneſus?*
39 *Zeilan inſula detegitur, & eius ubertas, & an ſit Trapobana?*
40 *Paradiſus Terrenalis creditur fuiſſe in inſula Zeilan.*
41 *Moluccæ inſulæ quales, & quando repertæ?*
42 *Sinarũ latiſſimum, & ditiſſimũ regnũ, & quando à Luſitanis luſtratum?*
43 *Abyſſinorum Regis ad Pontificẽ Romanum, & Luſitaniæ Regem legatio.*

44 Aethiopiæ Africanæ partem antiquis incognitam habitat Abyſsinorum Imperator, vulgò dictus Presbyter Ioãnes.
45 Inſularum Iaponij, Lequij, Bornei Iavarum, & Philippinarum detectio, & magnitudo.
46 Ormucij Regnum in confinibus Perſiæ à Luſitanis captum, & eius emporij celebritas.
47 Auctores plurimi recenſentur, qui de rebus, & hiſtorijs Indiæ Oriẽtalis ſcripſerunt.
48 Emanuel Rex Luſitanorum ſcripſit hiſtoriam Indiarum Occidentalium.
49 Abyſsinorum de rebus qui ſcribunt.
50 Luſitanorum virtus, & conſtantia in navigationibus, & expeditionibus Indiæ Orientalis à multis extollitur.
51 Luſitani Reges Indiæ Orientalis opes, & commercia in ſe tranſtulerunt.
52 Indiæ Orientalis commercium, & negotiatio ſemper fuit quæſtuoſa.
53 Indiæ Orientalis divitiæ admirabiles.
54 Luſitaniæ Reges quibus titulis uſi ſunt poſt Indiæ Orientalis acquiſitionem.
55 Emanuel Rex globum ſphæricum ſuis inſignibus addidit.
56 Luſitaniæ Reges cur à Deo titulis Oriẽtalis Indiæ ornari meruerint?
57 Luſitaniæ Reges primam curam expeditionum Indiæ in propagatione Evãgelij collocarunt.
58 B. Franc. Xaverij in cõvertendis Oriẽtalibus Indis labores, & in vita, & poſt mortem miracula, & quàm iuſtè fuerit in numerum Divorum relatus.
59 B. Ignatij à Loiola eximius zelus converſionis Indorum Oriẽtalium, & pijſsima litteræ, quas ſuper hoc ad Abyſsinorum Regem ſcripſit.
60 Emanuelis Luſitaniæ Regis cura converſionis Indorum, & pia legatio ad Leonem X. Pont. Max.
61 Ioannis Tertij Luſitaniæ Regis elegantiſsima & pijſsima epiſtola ad eius in India Orientali Proregem.
62 Luſitanorum gloria & triumphus, ob detectam & ſubiugatam Indiã Oriẽtalẽ, carminibus venuſtiſsimis celebratur.

CAPVT III.

De eiſdem Indijs Orientalibus, & fœliciſsimis Luſitanorum in illis inquirendis, ſubigendis, & Chriſti fide illuſtrandis expeditionibus

FVIT quidem, ut vidimus, antiquioribus ſæculis aliqua Orientaliũ Indiarum cognitio, confuſa tamen illa, & multis fabulis, & errori-
bus involuta. † Et ſanè poſteà ma- 1
gis in obſcuro eſſe cœperunt, & ferè
extra commercium, imò & notitiam
cæterarum Europę nationum conſti-
tui, propter navigationis ignorãtiam,
itinerum terreſtrium difficultatem, &
propter pericula, quæ ex tot diverſarũ
ſectarum hoſtibus imminebant. Adeo,
ut vix fidem meruerit † Marcus Pau- 2
lus, natione Venetus; qui cùm ex an-
no ab Incarnatione Domini 1269.
totam penè Aſiam, Africæque, & Eu-
ropæ magnam partem auſus fuiſſet lu-
ſtrare, & circumnavigare, in patriam
tandem reverſus, earum omnium re-
gionũ, quas adiverat, & præcipuè illa-
rum Orientalium relationes ſcripſit.
Quẽ meritò hac de cauſa laudat Tho-
mas Bocius Eugubinus lib. 6. de ſign.
Eccleſ. Dei cap. 6. pag. 236. & lib. 8. c.
1. pag. 291. † Poſt hunc Mahometa- 3
ni aliqui, ante ducenteſimum quadra-
geſimum annum, ex Provincijs confi-
nibus paulatim in plures huius Orien-
talis Indię oras appulerunt, & per vim
compulſis ad montana incolis, mariti-
mã planitiem, & loca maximè oppor-
tuna commercijs occuparũt; & quod
peius fuit, ſuæ ſectę peſtem invexerũt,
ut refert Maffæius lib. 4. hiſtor. Indi.
pag. 96.

Sed nulli unquam mortalium maio-
rẽs in hoc progreſſus fecerũt, † quàm 4

præ-

præclariſsimi,& invictiſsimi Luſitani.
Hi enim patrum noſtrorum memoriâ
Indicam navigationem tentãtes, nul-
lis ſumptibus parcentes, nulliſque la-
boribus, difficultatibus, aut periculis
territi,incredibili virtute & conſtan-
tiâ cò uſque proceſſerunt,ut extima,
& intima totius Orientis ſedulò pe-
netrarent;& non tantùm vaſtas,& im
menſas illius Provincias luſtraverint,
verùm & Chriſti fidem docuerint, at-
que earum plures,à Saracenis poſſeſ-
ſas,ſuæ ditioni & imperio ſubiecerint.
5 Quorum † laudes multis verborum
encomijs proſequitur Thom. Bocius
ubi ſup.& lib.21.cap.2.pag.372. & ſe-
quentibus;ubi eventa fœlicia proſa-
piæ Regum Luſitanicorum cõmemo-
rans,eorum navigationes ultra ducen
tos gradus progreſſas conſiderat, &
nullam unquam gentem fuiſſe,quę na-
vali peritia Luſitanos exceſſerit, aut
tam diuturnas, & opulentas naviga-
tiones aperuiſſe legatur,commerciaq;
induxiſſe inter tot, ac tam barbaras,
efferatiſque gentes,ita maximè faciẽ-
tia ad humani generis ſocietatem de-
vinciẽdam,ut iam ridicula videri poſ-
ſint,quæ de Tyrijs, & Carthaginenſi-
bus rei nauticæ peritiſsimis ab anti-
quis iactabantur, & quæ ſomniando
de Baccho, Hercule, & his ſimilibus
fabulæ prodiderunt. Idem latè & ele-
ganter memorat & extollit Paul.Io
vius lib.12.hiſtor.qui anteà lib.4.pau-
cis multa perſtringens, ſic ſcripſerat.
Indici maris emporia nobis Luſitanica
claſſis aperuit, cùm ab Atlantico Oceano
ultimum Aethiopiæ promontorium,ingen-
ti ſpe,ùnde ei nomen,inuſitatoque auſu præ
tervecta, ultra Arabicum, Perſicum, &
Gangeticum vaſtiſſimos ſinus, ad Auream
uſque Cherſoneſum, extremaque Sinarum
littora coëmundis aromatibus negotiatio-
nem extenderet. Et Ioan. Voërthuſius
lib.ſing.Phœnicis Auguſtæ fol.21.dum
inquit: *Luſitani autem longum ab Afris*
Numidiſque provecti,ad Nili fontes, &
Rubrum ad uſque mare progreſſi ſunt: &
hinc Gangi, illinc Euphrati, Deo, ut par
eſt credere,auctore,& ipſo invitante cœlo,
magna ſe tum nominis, tum fama gloria
inſeruerunt.O Reges dignos omnium favo-
re,dignos Antipodum, & adverſi quaquà
patet Orbis imperio!
Et reverâ mirabilis & inuſitata hęc
navigatio, & tanti Orbis ſubiugatio
appellari poteſt.Nam longo interval-
lo Indicas Herculis, † Alexandri, & 6
aliorum expeditiones exceſsit, quos
ſcimus,quàm parũ in illis profecerint.
Semiramis † quoque,quæ bis hoc 7
bellum tentavit, ſemel ad Indum flu-
vium,iterum paulò interiùs: priùs vi-
ctrix,ſed deinde victa recedere coacta
eſt,ut ex Magaſthene recenſuit Stra-
bo,& Diodor.Sicul.lib.3. & Ludovic.
Vives in annot. ad D.Auguſt. lib.18.
de Civitat Dei,cap.2.ubi ſubiungit, † 8
Seſoſtrim Ægypti Regem,& Tharco-
nem Æthiopiæ,licèt uſque ad Euro-
pam,& Herculis columnas pervene-
rint,nunquam tamen Indiam vidiſſe.
† Neque Nabocodroſorum, quem 9
Chaldæi Herculi quoque præferunt.
Idantyrſum verò, licèt Ægyptum ſit
ingreſſus,ad Indos tamen non veniſſe
conſtat:& Cyrum Maſſagetas ſolùm
armis ſollicitaſſe,Indis intactis. Tra-
ianum † etiam legimus eandem expe- 10
ditionem in votis habuiſſe,iactaſſeque
ſe,ultra quam Alexander penetraſſet,
in India progreſſurum; quod & Sena-
tui per epiſtolam ſignificavit,ut refert
Dio,& Cuſpinian. in eius vita, & Eu
trop.lib.8.hiſt.Roman.ſed certum eſt,
ad regiones tantùm,quæ citra Tigrim
ſunt,perveniſſe, † & Adrianum ad Eu- 11
fratem;quamvis hi duo longiores Ro-
manæ Monarchię terminos in his par
tibus collocaverint,ut optimè in eo-
rum vitis Sueton.Dion.Caſsius, Petr.
Mexia, & alij Scriptores obſervant. 12
† Neque magis profecit Æmilianus
Imperij tyrannus, qui ut Trebellius
Pollio auctor eſt, in Ægypto agens,
aliam contra eoſdem Indos expedi-
tionem paravit. † Aut Cæſarion filius 13

Iulij

Iulij Cęſaris & Cleopatræ, quem te-
ſte Plutarcho in Antonio, cum mag-
na pecuniæ ſumma miſerat mater per
14 Æthiopiam in Indiam. Atque † hoc
eſt, quod ex Strabone lib. 15. tradit &
affirmat Cœl. Rhodigin. lib. 18. antiq.
lect. cap. 31. ab Indis nuſquam foras
miſſum exercitum, & exteras gentes
bello appetitas, ne quid parum iuſti
committerent; neque extrinſecùs etiã
adverſus eos bellum ingruiſſe, exceptã
Herculis, Bacchi & Alexandri expe-
ditione.

15 Huius † Luſitanicæ navigationis
prima fundamenta Ioannes Portugal-
liæ Rex, eo nomine Primus, ieciſſe vi-
detur; nam anno milleſimo trecente-
ſimo octuageſimo tertio maximam
claſſem inſtruxit, quâ Septam, urbem
Mauritaniæ munitiſsimam, in ora ma
ritima Gaditani freti ſitam, expugna
vit: & inde fuit oblata occaſio Luſi-
tanis, qui in illius urbis præſidio con-
ſtituti fuerant, armis latiùs evagandi.

16 Henricus † deinde, huius Ioannis
filius tertio genitus (quem Infantem
dicunt) alias claſſes ædificavit, quibus
Africæ littora, & eas Mauritaniæ re-
giones, quæ extra Fretum ad Auſtrum
pertinent, infeſtas redderet, & hoc pa
cto varias inſulas ab hominibus nun-
quam habitatas adinvenit: & inter
17 alias, eas, quas † TERCERAS appellãt,
quę numero ſunt ſeptem, & ex his una
Angra nomine quadraginta milliari-
bus ambitur. Altera ſancti Michaëlis
pluſquàm nonaginta milliaria conti-
net; detexit etiam aliam, nomine POR
18 TVS SANCTVS, † nec procul inde
MADERAM anno milleſimo quatercẽ
teſimo vigeſimo, vino & ſaccaro præ-
ſtantiſsimam, quæ Regina Inſularum
Oceani Atlantici eſt, & centum &
ſexaginta milliaribus cingitur. Vnde
maiore cupiditate incenſus, terras ig-
notas explorandi, dedit operam, ut ij,
quos claſsibus præficiebat, multò lon-
giùs progrederentur. Quo ſtudio factũ
eſt, ut non ſolùm bona pars Africæ,
quę ad Æthiopiam pertinebat, verùm
& inſulæ permultę in Oceano ſub Im
perium Luſitaniæ redigerentur. An-
no † quippè milleſimo quadringente- 19
ſimo quadrageſimo tertio, ſex aut ſep-
tem parvæ inſulæ repertæ ſunt, quæ
vocãtur DE ARGVIN. & poſteà anno
1460. ab Antonio Nelli Genueſi de-
cem aliæ, quæ dictæ fuerunt DE CABO
VERDE, quoniam ad Occidentem Pro
montorij huius nominis iacent, cen-
tum leucis diſtantes, † eaſque ab an- 20
tiquis Geographicis Fortunatas dici,
Ioan. Barrus teſtatur lib. 1. Decad. 1.
& eum ſequitur Petr. Damariz in Dia-
log. 4. de var. hiſt. c. 4. in fine, licèt alij
aliter ſentiant, ut alio loco dicemus.

Quibus & alijs, quæ procedente tẽ-
pore repertę ſunt, mirum eſt, quantum
gloriæ & incrementi Luſitanæ ditio-
ni comparatum ſit. † Nam Henricus 21
Infans eas, quas detexerat, & quas de-
inde detegendas conceperat, uſque ad
Indiam incluſivè, Regibus Portugallię
in perpetuum donavit: & anno mille-
ſimo quatercenteſimo quadrageſimo
primo Martinum Quintum ſummum
Romanæ Eccleſiæ Põtificem eorum,
quæ geſsit, & quæ gerere ſperabat, cer
tiorem fecit, & ut prędictam donatio-
nem confirmaret, expoſtulavit, ſimul-
que, ut plenariam indulgentiam illis
omnibus concederet, qui in huiuſmo-
di navigationibus & expeditionibus
deceſsiſſent. † Quod prædictus Pon- 22
tifex, rei gravitate & utilitate maturè
perpẽsâ, libens indulſit. Et poſteà Eu-
genius Papa Quartus, & Nicolaus
Quintus idem ſuis plumbatis & Apo-
ſtolicis litteris confirmarunt. Et tan-
dem Sixtus Quartus, qui præ cæteris
excommunicationis & interdicti pœ
nas adverſus alios Principes & perſo-
nas indixit, qui oras illas abſque Luſi-
tanorum Regum conſenſu ingredi, &
ſubiugare tentarent; ut præter alios
tradunt Maffæius lib. 1. hiſt. Indi. pag.
5. fr. Anton. de San Rom. in eâd. hiſtor.
lib. 1. cap. 2. pag. 2. & cap. 3. pag. 10.

Petr. Damariz in Dialog.4.de var. hi-
ſtor.cap.4.fol.152.Thom. Bocius lib.
4. de ſign. Eccleſ. Dei cap.3.pag.134.
& P.Fernand.Rebellus de obligat. iu-
ſtitiæ lib.18.quæſt.23.Vbi progreſſum
harum expeditionum perſtringit, Ca-
lixti & Nicolai Bullas ad litteram re-
fert,& titulos Luſitanorum Regum ad
hanc Indię Orientalis cōquiſitionem,
& prædicationem eleganter defendit,
& noviſsimè poſt hæc ſcripta Seraphi
nus de Freitas de iuſto Imperio Aſia-
tico cap.1. num.1. & ſeqq. & Auguſt.
Barboſa in Paſtorali 1.part.tit.3. cap.
2.num.41.

Henrico autem ſub anno ſalutis
23 1460.vitâ functo, † Rex Alphonſus
Odoardi Regis,qui fuerat Henrici fra-
ter,filius,nihil ulteriùs potuit explora-
re,ob bella graviſsima, quæ in Africa
geſsit, unde Africani nomen adeptus
eſt:licèt verum ſit,ſub eius imperio de-
tectas fuiſſe in Æthiopiæ, ſeu Guineæ
24 ora, † eas inſulas, quas vocant De
Fernan Po,Capitis Catherinæ,Prin
cipis,Anni boni,& aliam, quæ dicitur
Sancti Thomæ,quæ ſub æquinoctiali
linea iacet,& Madera aliquāto ma-
ior,ſaccari abundè dives eſt.
25 At † Ioannes Secundus Alphonſi
filius,cùm incredibili cupiditate arde-
ret Indicæ regionis penitùs exploran-
dæ,novas claſſes inſtruxit, quæ maxi-
mam partem Æthiopiæ perluſtravê-
re:& extra æquinoctialem circulum
evectæ,cùm eſſent à conſpectu Sep-
tentrionis remotiſsimæ,alia ſydera in
cœlo notarunt, ad quæ curſum diri-
gerent.

Iam cùm quilibet aliam naviga-
tionis longitudine ſuperare contēde-
26 ret,factum eſt, † ut inciderent in Pro
montorium,quo nullum unquam ma-
ius in terris apparuit;longitudine tri-
ginta & novem graduum,qui efficiunt
ſupra duo millia & ſeptingēta millia-
ria:ab ortu verò latus illius multò lon
giùs eſt. In eo ſuperando tantis tem-
peſtatibus iactati ſunt,ut ſæpenume-
ro omnem ſpem ſalutis abijcerent.
Quo factum eſt,ut illud Tormētoſum
appellarent,à *Tormenta*,hoc eſt,tem-
peſtate adverſa, licèt antiquis Gana-
riæ promontorium diceretur.Reverſi,
cùm Ioanni eius ſitum & longitudinē
demonſtrarent,tantâ lætitiâ affectus
eſt,ut exiſtimaret,eſſe ſibi iam aditum
in Indiam patefactum:& quaſi fœlicis
eventus augurio cōmotus, Promonto
rium illud Bonae spei nominare iuſ-
ſit, † & homines interim partim He- 27
bręos,partim Chriſtianos,Alexandriā
miſit, inde in Æthiopiam, quæ ſupra
Ægyptum eſt,& in Indiam,ut quâ ra-
tione commodiùs ille curſus,poſt illū
promontorij flexum,in Indiam confi-
ci poſſet,intelligerent. † Et etiam an- 28
no milleſimo quatercenteſimo octua-
geſimo ſexto miſit Alphonſum Paivā,
& Ioannem Petreium Covillanium,
ut inquirerent quendam Chriſtianum
Imperatorem,quem audierat Presby-
terum Ioannem appellari, & Indias
imperio continêre.

Sed hos Ioannis conatus mors op-
preſsit. † Emanuel verò,qui ei ſucceſ- 29
ſit,motus Ioannis conſilio, multis li-
cèt diſſuadentibus, claſſem quatuor
navium inſtruxit,& ei ſummum illum,
& nūquam ſatis laudatum virum Vaſ-
cum Gamam præfecit, † qui è portu 30
Luſitanico ſolvens nonâ die Iulij,anni
milleſimi quatercenteſimi nonageſimi
ſeptimi,& ſuperato Promontorio Bo-
næ ſpei, legit Orientalem orā Æthio-
piæ,repertis ibi inſulis Sofalæ,Mozā-
bicæ, Melindæ, & alijs; quarum ſitus,
mores, & inſtituta diligenter adver-
tens,delatus poſteà fuit in ampliſsimū
illud Regnum Malabaricum,quod Ca
lecutum vocant; ubi cum eius Rege
fœdus percuſsit, & alia glorioſa faci-
nora geſsit: ac tandem regreſſus, in
Olyſsipponenſem Luſitaniæ portum
appulit,anno milleſimo quatercente-
ſimo nonageſimo nono.

Poſt hæc Emanuel claſſem trede-
cim navium anno milleſimo quingen-

teſimo, menſe Martio in eandem Indiam Orientalem deſtinavit, mille &
31 quingentos milites habentem, † eamque Petro Alvaro Caprali commiſit, eique præcepit, ut quoad fieri poſſet, amicitiam cum Calecutij Rege firmaret, ab eoque peteret facultatem arcis prope urbem ædificandę, quâ Luſitani poſſent vitam ab hoſtium immanitate tueri, & ſine ullo periculo negotiari: ſi recuſaret, bellum ei inferre minimè dubitaret. Eũdem curſum, quem Gama, tenuit Capralis, donec ad Inſulam ſancti Iacobi pervênit. Cùm verò ulterius progrederetur, ortâ tempeſtate, Occaſum verſus navigavit, & in terram incognitam deſcendens,
32 quã † Braſiliam appellant, & ipſe Sanctæ Crucis nomine celebrari voluit, columnam marmoream ibi collocari iuſsit, in qua erat Crux cum Emanuelis inſignibus inciſſa, & Gaſparem Lemium in Portugalliã remiſit, qui Emanueli de huius terræ ſitu nuntiaret, de qua illud dici poſſe, tradit Alanus Copus Dialogo 4. cap. 16. *Tu non inventa, reperta es*, & plura alia ſcribunt Maffæius hiſtor. Ind. lib. 2. Ioannes Barros decad. 1. lib. 5. cap. 2. Petr. Damariz Dialog. 5. c. 2. & ex fol. 336. & fr. Anton. de SanRoman lib. 1. hiſtor. Ind. Orient. cap. 11. pag. 57. & alij de quibus infrà cap. 6. num. 59. Inde profectus, tempeſtate quatuor naves amiſit, & conſueto iam itinere decimâ tertiâ die Auguſti Calecutum pervenit.
33 † Vbi ob iniurias Luſitanis à Rege illatis, Arabum mercatorum æmulatione, bellum Malabaricum inchoavit, & accepta damna gravioribus damnis rependit; licèt hoc bellum vix tredecim annis ſubſequentibus finiri potuerit. Et tandem domum redijt pridie Kalẽdas Auguſti anno milleſimo quingenteſimo primo.

Miſerat autem eodem anno Rex Emanuel in Indiam aliam claſſem triũ navium; cui præerat Ioannes Nonius, quòd confideret in ea claſſe, cum qua Capralis anno proximo miſſus fuerat, ſatis præſidij fore, vel ad pacẽ cũ Calecutij Rege conſtituẽdam, vel ad ſpiritus Regis inſolentis & elati comprimendos. Sed cùm è Caprali cognoviſſet inſidias, quibus circumventus fuerat, miſit rurſus anno ſequenti milleſimo quingenteſimo ſecundo Vaſcum Gamam in Indiam cum claſſe decem navium: & aliam præterea claſſem inſtrui præcepit, cui Vincentius Soderius præerat, ut tenêret Indicum mare, bellumque Saracenis, qui in Indiam navigabant, inferret.

Aliam inſuper claſſem quinque navium comparari iuſsit, cui Stephanum Gamam, Vaſci Gamę fratrem patruelem præfecit, qui Kalendis eiuſdem anni Olyſsippone profectus, eundem curſum tenuit. Et anno 1503. rurſum ſex naves in Indiam miſit: tribus Alphonſum Alburquercium, alijs Franciſcum illius fratrem patruelem præfecit. Et anno † ſequenti primum Indiæ Proregem conſtituit Franciſcum 34
Almeidam, ſub quo, & prædicto Alphonſo, qui poſteà Almeidæ in officio ſucceſsit, & ob egregia, quæ patravit, facinora, Magni cognomen conſecutus eſt, inſignes victorias Luſitani terrâ & mari in illis regionibus reportarunt; & fuſis Calecutanis, & Cambaiæ Rege, vectigali Luſitano reddito, Goa
† urbs capta eſt, iam deſtinata Imperij Luſitanici in Oriente ſedes, in- 35
ſulaque † ſancti Laurẽtij reperta, cu- 36
ius ambitus trecentas & amplius leucas complectitur.

Et tandem anno 1511. † Malacã 37
urbem expugnarunt, Regni Malacenſis Emporium; circa cuius oras complures inſulæ iacent, & inter eas † Su- 38
matra, quæ omnium totius Orientis maxima eſt, & à Septentrione in Auſtrum obliquè porrecta, ambitum 700. leucarum obtinet. Poſitaque eſt ſub æquinoctiali circulo, ac ſub Torrida Zona, & eam antiquorum Trapobanam fuiſſe, plures graviſsimi auctores

con-

conſentiunt,licèt alij nō minoris eru-
ditionis Auream Cherſoneſum eſſe
putent,& ob id antiquis ceu peninſu-
lam creditam,ut cōſtabit ex Plin. lib.
6.cap.22.Eliano lib.15.hiſtor.c.17.D.
Iſidor.lib.14.Etymolog.c.6. Ptolem.
lib.7.Vartomano,Ramuſio,Odoardo,
Barboſa,& alijs, quos refert Maiolus
in dieb. Canicul.colloq.14.pag.342.
Et ei magnam Britanniam cedere fa-
tetur Forcatulus lib.7. de Gallor. Im-
perio.

39 In † ſinu quoque Bengalico, qui
Ptolemæo eſt Angaricus, alia inſula
præſtans inventa fuit, quæ vocatur,
Zeilan, & incolis Arabibus, Tena-
risim, quam Andreas Corſalus Pto-
lemæi Trapobanam fuiſſe exiſtimat;
cui ſubſcribūt Ioan.Barros Maffæius,
Gaſpar Barrerius, Laurent. Anania,
Blaſius Viegas, Ortelius, & alij,quos
refert & ſequitur Maluenda de Anti-
chriſto lib.3.cap.23.& de Paradiſo c.
10. Mercator verò, & Maginus Pto-
lemæi Naningerim eſſe putant; cuius
ambitus ad 240.leucas extenditur: &
licèt ſub Torrida Zona conſiſtat,cœ-
lo nihilominus temperatiſsimo, aëre
ſaluberrimo,agro uberrimo, & perpe-
tuò vireſcenti, & multis alijs divitijs,
40 & commodis fruitur:adeò † ut iſthic
Paradiſum terreſtrem olim fuiſſe,mul-
ti auctores ſcribant; quos latè refert
Maluenda d.cap.10.& d.cap.23.& ul-
tra eos Laurētius Surius ann.Domini
1565.& Maiolus ubi ſup.pag.341.

Anno deinceps 1512. ijdem invi-
41 ctiſsimi Luſitani ad † Moluccas inſu-
las penetrarunt; quarum licèt nulla
ambitum ſex leucarum excedat, cele-
bres tamen ſunt ob ingentem aroma-
tum copiam, præſertim Gariophyllo-
rum, quam toti orbi ſubminiſtrant.
42 Poſtmodum anno 1515. † ad extre-
mos uſque Sinas navigationem inie-
runt,& cum illis commercia exercere
cœperunt: cuius vaſtiſsimæ regionis
deſcriptionem,ubertatem,divitias,in-
colarum mores, & tributa, quæ Regi
præſtantur,quæ milliones ſex & trigin-
ta quotannis excedere dicuntur, latiſ-
ſime proſequuntur auctores, quos in-
frà referemus.

Et hoc etiam anno inſignis illa le-
gatio cōtigit, † miſſa à Davide Abyſ- 43
ſinorum Æthiopum Rege, & Helena
eius avia ad Romanum Pontificem,&
ad Emanuelem Luſitaniæ Regem cum
Sacroſanctæ Crucis fragmento. Hic
enim erat Imperator ille,quem Ioan-
nes,ut diximus, anno 1486.cōvenire
ſtuduerat, quem Petreius tandem in-
venit,licèt nō in India,neque ſub no-
mine Presbyteri Ioannis, ut tūc om-
nes opinabantur: † ſed in Superiori, 44
ſive Interiori Æthiopiæ Africanæ par-
te:quam quòd eſſet vaſtis, horridiſque
deſertis, & feris & ſerpentibus infen-
ſis intercepta, vix antiqui Coſmogra-
phi cognoverunt,ut ex Herodo. lib.2.
Strabo.lib.17.Plin.lib.6.c.29. Lucan.
lib.9.Pharſal.& Thom. Bocio lib.15.
de ſignis Eccleſ.Dei cap.18.planè cō-
ſtare poteſt,& ex Abraham Ortelio in
Theat.tab.108.Magino in tab.Afri-
cæ 23.pag.195.& ſeq.Vt ſic appareat,
huius quoque ampliſsimi Imperij no-
titiam eiſdem ferè Luſitanis deberi.
Qui inſtitutum proſequentes, anno
1542. † Iaponiam Inſulam detexe- 45
runt,quæ Marco Paulo, Zipangri,
dicitur, & olim Chriſe vocabatur, &
omnes alias Orbis inſulas magnitudi-
ne ſuperat,ut poſt Surium in Commē-
tar. anno 1552. concludit Maiol. d.
colloq 14.pag.342.Denique Borneū,
Lequios,Philippinas,& utramque Ia-
vam perveſtigarunt, quam Iulius Cæ-
ſar Scaliger omnium rerum facili, ube-
rèque proventu,Compendium Orbis
appellat.

Neque † in India tantùm, verùm 46
etiam in Aſia,potiores oræ Occiden-
talis partes occuparunt: & inter eas
valdè potens Regnum Ormuzij in cō-
finio Perſici Imperij iacens.Quod Ar-
muſam Ptolemæi,& Armuciam Plinij
eſſe,quidam exiſtimant. Eiuſque caput

non eſt

eſt Inſula Ormuz prope fretum Perſici Sinus, circa Arabiam Fœlicem poſita, quæ ambitum cõtinet novem milliarium, & urbem eiuſdẽ nominis, emporium celeberrimum, & licèt annonæ ſterilis ſit, & aquarum ſuavium potu, propterea quòd tota ex Sale eſſe dicitur, ut tradit Marc. Paulus lib. 1. c. 15. Surius in comment. anno 1565. & Maiol. in dieb. Canicul. colloq. 18. pag. 410. 1. tom. Omnibus tamen maritimis urbibus ſitus elegãtiâ, & unionum copiâ pręferri ſolet; adeò ut Arabibus in proverbium abierit:

Si terrarum orbis quaqua patet annulus eſſet,
Illius Armuziũ gemma, decuſque foret.

Huius Rex Saracenus eſt, qui tributi nomine quindecim ducatorum millia ſingulis annis Portugalenſibus pẽdet, qui iſthic arcem munitiſsimam, & optimè proviſam collocarunt.

Et denique nihil prorſus terræ, ac maris in Orientalibus regionibus reliquerũt, quod ſolerti curâ, & indefeſsâ conſtantiâ non perluſtrarent, prout Stepha. Forcat. agnoſcit lib. 7. de Gallor. Imperio, & Philoſoph. Vbi tamen livorem, quem Hiſpanis habet, effundens, hæc tam præclara Luſitanorum facinora paupertatis odio geſta eſſe ſubiungit.

De quibus ſanè, & de peculiari, atque hodierna iſtorum Orientalium Regnorum, Provinciarum, & inſularum nomenclatura, ſitu & deſcriptione, & de diverſis incolarum ritibus, ac moribus, plura adijcere ſuperſedeo: quoniam ea noſtri inſtituti ratio haud
47 quaquam expoſtulat, † & paſsim ab alijs tradita, & quâ oportuit diligentiâ illuſtrata reperiuntur, ut conſtabit ex relationibus M. Pauli Veneti, Lud. Patricij, aliàs Vartomani, Aloyſij Cadamuſti, & Ioſephi Indi, & ex Coſma Indopleute, Petr. Gillio, Gerard. Mercatore & alijs pluribus auctoribus antiquis & modernis, qui de Geographia Indiæ ſcripſerunt; quos latè recenſet Anton. Poſſevin. in Biblioth. tom. 2. pag. 254. & ſeq. & lib. 16. ſect. 6. c. 24. pag. 389. Abraham. Ortelio in Theat. magno tab. 93. ubi de China, & tabula 94. ubi de India Orientali, & alijs inſulis adiacentibus, Ioan. Anton. Magino Patavino ad tab. Ptolem. part. 2. in deſcriptione Indiæ Orientalis tab. 32. ex pag. 251. uſque ad 269. Haiton. Armenio, qui eiſdem temporibus, quibus M. Paul. Venetus vixit, in relationibus Imperij Tartarorum, & reliquorum Orientis, quæ ſunt in India, quas mandante Clemente V. Pontifice Maximo ſcripſit, Ioan. Boëm. de moribus omn. gent. lib. 2. cap. 8. ubi agit de India, & Indorum, ac Sinarum prodigioſis ritibus, moribuſque vivendi. Ioan. de Barros Luſitano in Aſia, qui egregium ſe Scriptorem noſtrâ ętate oſtẽdit, licèt maternâ linguâ ſuas vulgaverit Decades; quibus quintam nuper addidit Didac. de Couto. Hieron. Oſſorio Epiſcop. Sylvenſ. in duodecim libris, quos gravi admodũ, & eloquenti ſtylo conſcripſit, de virtute & geſtis Emanuelis Regis Luſitanię, Ioan. Pet. Maffæio è Societate IESV in ſexdecim libris hiſtoriarum Indicarum, qui meritò poterunt cum Tito Livio cõtendere, Damiano Goës in lib. ſatis etiam eleganti de rebus Luſitanorum in India geſtis, Anton. Galvano, Ferdin. Lop. Caſtañeda, Gaſpar. Barrerio, Odoard. Barboſa, Bernard. de Eſcalãte, in ſuis Indic. hiſtor. Petr. Damariz Dialog. 4. de varia hiſtor. Garcia de Horta, & Garcia de Reſende. in Chronic. Regis Ioan. Secundi, Franciſc. de Andrada in Chron. Regis Ioan. Tertij, Alphon. de Alburquerque, cognomento Magnus, in ſuis Commẽtarijs, quos, ut Cæſar alter, diſtricto enſe paravit, & docto calamo exaravit, prout & fecit inſignis ille earundem Indiarum Prorex D. Ioan. de Caſtro. Plurima etiam elegantiſsimis carminibus Luſitano ſermone cecinerunt Ludov. Camoës, & Hiero. de CorteReal, quos

non

non inutia Virgilio,& Horatio pares
48 eſſe,quis dixerit. † Ipſe quoque Rex
Emanuel, cuius virtute tot, ac tales
expeditiones in India factæ compe-
riuntur, luculentam earum hiſtoriam
ſcripſit,ut teſtatur Zamalloa lib. 1. c.
3.& ex eo refert Fr. Ioan.de la Puente
in convenien.utriuſque Monarch.lib.
1.cap.2.§.1.

Extant etiam de eodem argumen-
to Italico ſermone navigationes Ra-
muſij,& relationes ſatis uberes Ioan.
Boteri 2.part.lib.2. per totum, & 3.
part.lib.2. Vbi ſpecialiter recenſet reg
na & provincias,quas Luſitani in Afri
ca, Æthiopia, Aſia,& India Vlteriori,
& Citeriori perluſtrarunt, & occupa-
runt, & progreſſum, ac ſtatum, quem
hodie in illis Chriſtiana fides accepit:
quod linguâ Gallicâ copioſiùs, & ube-
riùs expoſuit Petr. Iarricius è Socie-
tate Iesv in ſuo Theſaur. rerum Indi-
car.quem nūc in Latinum ſermonem
tranſtulit M. Mathias Martinez; &
Hiſpanâ,ſive Caſtellanâ Oratione eā-
dem generalem Indiarum Oriētalium
hiſtoriam proſecuti ſunt P.Ludovič.
Guzmā,& Ribadeneira ex eâdem So-
cietate,& melius cæteris Fr. Anton.de
SanRoman Monachus Benedictinus
in quatuor libris, quos de eâdem hi-
ſtoria conſcripſit,omnia,quæ ante ip
ſum ab alijs dicta fuerant,pulchro or
dine & ſtylo contexens.

Audio etiam Germanorum Biblio-
polarum curâ plurimos auctores, qui
de his Indijs Orientalibus agunt, con-
geſtos fuiſſe,& in decem volumina diſ-
pertitos,quæ tamen nec dum ad meas
manus pervenêre Pervenit autem Ni-
col.Trigaulrius Societatis Iesv, qui
nuper libros quinque edidit de Chri-
ſtiana expeditione apud Sinas, ubi plu
rima de rebus Sinarum gravi & vero
ſermone pertractat. Et alius liber,qui
complectitur peregrinationes Ferdin.
Mendez Pinto Luſitani, nunc Caſtel-
lano ſermone donatas à Licent.Fran-
ciſc.de Herrera,quæ,ſi veræ ſunt, pla-
nè apparet Oriētalis illius Orbis exi-
guam adhuc partem perluſtratam, præ
Regnis & Provincijs,quas ibi recen-
ſet,& necdum à noſtris cognitas eſſe
tradit.

Multa quoque leguntur in epiſtolis
annuis,& miſsionibus Patrum Socie-
tatis Iesv, & in aliorum commenta-
rijs,qui de rebus Indiæ Orientalis, Si-
narum, Iaponiorum,& ſimilium, & de
propagatione Fidei Catholicæ apud
illos ſcribunt,præcipuè Franciſc.Ben-
cius in inſigni poëmate quinque Mar-
tyrum, Fr. Gaſpar de la Cruz, Fr. Ioan.
Gonç.de Mendo,in ſuo itinerario, &
in hiſtor.de la China, Fr. Hieron. Ro-
manus in lib. de Republica Orientali,
& Sinarum, Fr. Alphonſus Fernandez
Dominicanus in hiſt. Eccleſ. noſtrorū
temporum lib.2.per totum, Fr. Iaime
Rebulloſa in eâdem hiſt.lib.2. Fr. Mar
cel.de Ribadeneira in hiſtor.Sinarum,
Tartar.Cauchinchinæ, Malacæ, Sian,
Camboxæ,& Iaponij, Anton.Poſſevi-
nus in Biblioth. 1.tom. lib.9. cap.26.
pag.404.& ſeq.ubi aliqua adducit de
Sinenſium hiſtoria, & quomodo iuvā-
di ſunt,ut ad Fidem Catholicam con-
vertātur. Et plurima quidem ſatis no-
tanda,& admirāda recenſet liber, qui
continet vitam & geſta Illuſtriſ. & Re
verendiſ. Antiſtitis D.Fr.Alexij de Me
neſes Archiepiſcopi de Goa, & poſt-
modum Bracharenſis, & alter quem
nuper de rebus Sinarum vulgavit,& in
Epitomen redegit dictus Licent. Fran
ciſc.de Herrera.

Et qui velit plura de Æthiopia Oriē 49
tali,& rebus Abyſsinorum,& Imperio
Presbyteri (ut vocāt) Ioannis, videat
cōmētaria Frāc. Alvarez,qui apud eos
legatione functus,quæ diligenter ob-
ſervavit,non indiligenter ſcripſit, Da-
mianum Goës in libello de fide, reli-
gione, motibuſque Æthiopum Abyſ-
ſinorum, ubi apponit tenorem lega-
tionis & epiſtolarum,quas ſuprà dixi-
mus Davidem illius Imperij Dynaſtem
ad Romanum Pontific. & Regem Lu-

ſita-

Digitized by Google

ſitaniæ miſiſſe:& poſt eum Ioan. Bermudez, Petr. de Meſquita, & Hieron. Cherubin in hiſtoria & relationibus Æthiopiæ, & noviſsimum Fr. Ioan. de los Sanctos Dominicanũ in quatuor libris, quos de varia hiſtoria eiuſdem Indiæ Orientalis Luſitano ſermone edidit, in quibus multa ſatis admitanda recenſet, & P. Nicolaus Godignus Societatis Iesv in tribus libris, quos in lucem emiſit de rebus Abyſsinorũ, deque Æthiopiæ Patriarchis, Ioan. Nonio Barreto, & Andrea Oviedo, Sabellic. Enead. 10. lib. 8. Othofriſingenſ. lib. 7. cap. 73. Vincent. Bellovacenſ. lib. 31. Specul. cap. 9. Abraham Ortel. in Theatr. Magn. tab. 108. & Maluenda lib. 3. de Antichriſto cap. 8.

50 Sunt † quoque obvia apud varios Hiſtoricos & Chronographos eiuſdẽ Indiæ Orientalis, & Luſitanicæ virtutis in ea detegenda, & ſubigenda præconia, ut præter Thom. Bocium, & Paul. Iovium ſuprà num. 5. relatos, cõſtare poterit ex Genebrardo lib. 4. Chronog. ann. 1492. Surio in Commenta. ab ann. 1500. Zurita lib. 3. Annal. c. 4. Sabellico d. lib. 8. Guicciard. lib. 17. *hiſt.* Tarcañota 3. part. hiſtor. mundi, lib. 7. fol. 335. & ſeq. Vbi etiam agit de rebus Sinarum, & Iaponiorũ, Theat. vitæ human. vol. 20. lib. 2. pag. 3653. Maluenda d. lib. 3. cap. 7. & de Paradiſo cap. 42. 44. 45. & 46. & pleniùs cap. 52. Pineda de rebus Salomo. lib. 4 cap. 16. pag. 217. & in Commentar. in Iob, cap. 28. Illeſcas in Hiſtor. Pontif. 2. part. lib. 6. cap. 22. ubi etiam apponit hiſtoriã Preti Iannis, & Abyſſinorum, P. Gordono in Chronogr. 1. tom. cap. 10. pag. 165. & in 2. tom. pag. 442. cũ multis ſeqq. Opmeero in opere Chronograph. pag. 423. & 437. Mariana in hiſtor. Hiſpan. 2. tom. lib. 25. c. 11. & ſeqq. Didac. de Valdes de dignit. Reg. Hiſpan. cap. 12. num. 7. Simõ Maiol. in diebus Caniculat. colloq. 14. de inſulis, Rutil. Benzon. de anno Iubil. lib. 1. cap. 10. Alan. Cop. Dialog. 6. cap. 36. pag. 951. & ſeq. Fr. Thom. à Iesv de proc. omn. gen. ſalute lib. 7. p. 1. cap. 7. & ſeq. Vbi non ſolùm agit de India Orientali, ſed etiam de natione, erroribus, ac ritibus Abyſsinorum, & methodo illos iuvandi, D. Franc. Moſquera de Barnuevo in ſua Numantina c. 10. fol. 73. & 74. Et paſsim ex noviſsimo Seraphino Freitas in d. lib. de iuſto Imper. Aſiatico.

Ex hac † autem tot, tantorumque Regnorum & Provinciarum communicatione & acquiſitione, mirum eſt, quantum gloriæ & potentiæ acceſſerit inclytis Luſitaniæ Regibus, ut paſſim prædicti auctores obſervant. Etenim totius Orientis opes, & immanes mercium copias, incredibilemque aromatum, & aliarum pretioſiſsimarũ rerum opulentiam, & negotiationem in ſe tranſtulerunt, ut benè advertit Ludovic. Vartom. lib. 5. cap. 11. & ſeq. Guicciardinus lib. 17. hiſtor. Theatr. vitæ humanæ vol. 20. lib. 2. pag. 3653. & Fr. Anton. de SanRoman lib. 1. hiſt. Oriental. cap. 6. in fin. & c. 9. pag. 49. Thom. Bocius, & Paul. Iovius in locis ſuprà citatis, quæ iam ab antiquis temporibus † ingenti quæſtu, per omnes Orbis partes comportari ſolebant, ut conſtat ex Plinio lib. 6 cap. 20. ubi celebrat emporia Indica, & cap. 23. ubi ait, Romæ Indiæ merces centuplicato veniſſe, & in illam, & Seres, aliaſque adiacentes peninſulas, minimâ computatione ſingulis annis millies S.H. hoc eſt duos milliones & ſemis à Romano Imperio commercij gratiâ aſportari ſolere, & latè proſequuntur, plurima † ſatis admiranda de earundem Orientalium regionum divitijs, & fertilitate tradentes, alij auctores, quos ſup. cap. 2. n. 3. recenſui, & Aloyſius Cadamuſtus in ſua navigat. c. 37. Maiol. in dieb. Canicul. colloq. 17. pag. 391. & colloq. 23. pag. 511. & 512. Pineda de reb. geſt. Salom. lib. 4. c. 16. & 17. Gregor. Lopez Madera de excellent. Hiſpan. cap. 8. fol. 63. & Maluẽda 51 52 53

omni-

omnino videndus lib.3.de Antichriſt. cap.12. pag.134. & cap.22. pag.160. Vbi inter alia notat hanc Indiam ab Iſaia cap. 18. verſic. 1. ex verſione Kimchij, metaphoricè appellatã fuiſſe obumbrantem alis, quòd ſuis mercibus totum fermè orbem compleat, & obumbret; & mirabiles narrationes adducit de eximijs divitijs, monilibus, & cultu Regis Calecuth, & Pegu.

54 Vnde factũ † eſt, ut ipſi Luſitaniæ Reges hoc Dei donum venerantes & æſtimantes, illud antiquis Regni ſui titulis adiecerint. Nam Ioannes Secundus ſe Guineæ Dominum appellavit, ut ait Petr.Damatiz in Dialog.4. de var.hiſtor. cap.7. fol.192.& Aloyſ. Cadamuſtus ubi ſuprà cap.63. Et poſteà Rex Emanuel cùm ex reditu Vaſci Gamæ navigationem Indiæ non detectam tantùm, verùm & fundatam cognoviſſet, his titulis uti cœpit: *Emanuel Dei gratia Rex Portugalliæ, & Algarbiorum citra, & ultra mare in Africa. Dominus Guineæ, & conquiſitæ navigationis, ac commercij Aethiopiæ, Arabiæ, Perſiæ, atque Indiæ.* Glo-
55 bumque † ſphæricum ſuis inſignibus addidit, quaſi primus eius perveſtigator extiterit. Et eiſdem titulis, & inſignibus deinceps eius in regno ſucceſſores uſi ſunt, ut tradit Frat. Anton. de SanRoman d. lib.1. cap. 10. in fine, pag.54. quos ſplendidiſsimos eſſe, & à Deo glorioſè conceſſos, meritò teſtatur Ioan. de Barros decad. 1. lib.6. cap.1. & Alanus Copus Dialog.6. cap.36. pag. 951. & P.Rebellus de obligation. iuſtit. lib.13. quæſt. 23. ſectione 3. & Seraphin. Freitas d. tractat. de Imper. Aſiatico cap. 8. &
56 cap.14.num.33. & ſequentibus, † ob id, quod Reges ipſi non tam propria commoda, & temporalium Regnorum augmentum, quàm ipſius Dei laudem, & Catholicæ Fidei propagationem ſemper in votis habuerint: de quo plurima tradunt auctores ſuprà citati, præcipuè Boter.& Fr.Alphonſ. Fernandez, Maluenda d.lib.3. de Antichriſt. cap.7. in fin. pag.123. Didac. Valdeſius de dignit. Reg. Hiſpan. cap. 19. num.54. & ſeqq. † Nulla quippe 57
claſsis inſtructa, nullàve expeditio inita fuit, in qua non primum locum Evangelicæ prædicationis cura obtineret, & miniſtrorum electio ex Dominicano, Franciſcano, Auguſtiniano, & Ieſuitarum Ordinibus, & alijs probatæ vitæ Presbyteris, per quos dignè res tanta tractari poſſet. Quod meritò multis laudibus extollit Thomas Bocius lib.4. de ſign. Eccleſ. Dei, cap.2. pag.129.& 130. ubi connumerat viros religioſos, qui maximè in hoc munere profecerunt.

Et inter eos † præcipuam laudem 58
omnium conſenſu B.Franciſco Xaverio Societatis Iesv deberi ait. Is enim poſtulante Ioanne Luſitaniæ Rege à Paulo III. Pontifice Maximo ad id muneris deſignatus cum poteſtate Legati à Latere Vlyſsiponâ ſolvens anno 1541. cunctas oras, quas Oceanus ab Indico mari uſque ad extremos Sinas circumfluit, & ſic dimidium ambitum totius Orbis, Evangelij prædicatione illuſtravit. Et præſertim inſulam Iaponij, in qua altiſsima religionis fundamenta iecit anno 1549. linguarum, & prophetiæ donis ab Spiritu ſancto donatus, quibus pluſquàm trecenta hominum millia ab impijs ritibus ad Chriſtianum cultum perduxit, obijtque anno 1552. Indicæ peregrinationis undecimo, in inſula Santiano, Sinis adiacente, multis miraculis in vita & poſt mortem conſpicuus, corporeque & veſtibus eius integris, & ſuaviter olentibus poſt plures menſes ab humatione repertis, prout hodie etiam in urbe Goa maiori miraculo reperitur, ad quam ex Malacca translatum fuit; ubi tanquàm verus, & novus Indiæ Apoſtolus veneratur, & eodem ferè in honore apud Indos habetur, quo apud

Italos D.Franciſc. de Aſsiſio. Et hoc ipſo, quo hæc ſcribimus anno 1622. ſub die 12. menſis Martij à ſanctiſsimo D.N. Gregorio XV.Roman.Eccleſiæ Pontif.Opt.Max.ſummâ totius Orbis alacritate & conſenſione inter Divos relatus eſt,pijs ac glorioſis, & admirandis eius geſtis, atque virtutibus id ſuo veluti iure iuſtiſsimè poſtulantibus.De quibus qui velit plura, legar Maffæium, Hect. Turſelinum, & Ioan.Lucenam,qui eius vitam lucidiſſimis commentarijs proſecuti ſunt, & omnes fermè auctores,quos ſuprà citavimus,& præcipuè Borerum,& San Roman,& Fr.Alphonſ.Ferdinand.lib. 2.de hiſtor.Eccleſ.noſtr.temp. ex cap. 34.uſque ad 39. Alan.Cop. Dialog.3. cap.29.pag.443.& ſequenrib.Pet. Da mariz d.Dialog.4.fol.327.332.& 335. eundem Bocium lib.6.cap.3.pag.220. & lib.12.cap.21.pag.547.ubi eius vitam cœleſtẽ fuiſſe affirmat,Rutil.Bēzan.de anno Iubil.lib.1.cap.9.pag.48. Theat.vitæ humanæ lib.3. volum.27. pag.4095.Vbi tradit otdinem, quem ſummus hic vir in convertendis & carechizandis Indis obſervabat, Frat. Thom.à IESV de proc.omn.gent.ſalu. lib.2.part.1.cap.5.P.Gualter.in Chronograph. pag.739. & Pat. Gordonus ex anno 1541.uſque ad 1552. Iarriciũ in Theſaur. rerum Indicarum lib. 1. cap.6. & ſequentib. & noviſsimum Ferdinand.Mendez Pinto in ſuis peregrinat.ex cap.203.uſque ad 218. & Mendozam lib.1.Reg.cap.2.pag.675. Freitas de Imper.Aſiat.cap.18.

59 Beatiſsimus † quoque vir Ignatius à Loyola, qui eiuſdem Societatis IESV primus fundator & Præpoſitus extitit,& propter eximium religionis zelum, vitæ & inſtituti miracula, eâdem die, quâ Beatus Xaverius inter Sanctos referri meruit, hanc Indiæ Orientalis converſionem pro virili ſua ardentiſsimè procuravit. Nam ut ait Maffæius lib.16.hiſtor. Indic. pag. 389. non ſolùm opi divinæ implorandæ aſsiduis per ſe, perque ſocios votis & ſupplicationibus excubabar, ſed miniſtros in tam arduam expeditionem, tamque laborioſum, atque longinquum iter alacriter offerebat: & etiam feſsâ iam ætate, viribuſque ſuum ipſe nomen & operam Summo Pontifici ſpontè detulerat: cùmque eius ætati & valetudini maximis prætereà occupationibus parceretur, accuratâ meditatione ad Claudium Æthiopiæ Imperatorem, & Abyſsinorum Regem, eius Davidis filium, cuius ſuprà mentionem fecimus, graviſſimas & pijſsimas litreras ſcripſir,quibus Patriarcham, & duodecim ſocios commendavit, quos ad eum Apoſtolicâ auctoritate mittebat, & ſimul miſsionis cauſas expoſuit, & Primatum, ac unitatem Romanæ Eccleſię luculenter adſtruxit, Regemque, ut ad illam rediret, permovit. Quarum litterarum tenorem hìc libens infererem,niſi Latino ſermone legi poſſent apud Maffæium d.lib.16. ex pag.389. uſque ad 394.& Hiſpano apud Fr.Anton.de San Roman, lib.4.hiſtor. Indiæ Orient.cap.26.ex pag.767.ad 773.ubi etiam ritulos addit,quibus ille utitur Imperator.

Cùm autem hic zelus diſſeminandæ, & propagandæ fidei in omnibus
Portugalliæ Regibus enituerit, maxi-
mus tamen fuiſſe conſpicitur † in 60
Emanuele,ut multa,quæ circa hoc dixit, geſsit, & ſanxit, apertè demonſtrãt,de quibus paſsim prædicti auctores mentionem fecerũt.Sed inter alia dignisſima ſcitu eſt pia illa & devota legatio,quam anno 1523. ad Leonem X.Ponrif.Maxim.cum elegantiſsimis litteris miſir,quibus de regionibus in India detectis,Goa,Ormutio, Malacca,& alijs urbibus à ſuis Ducibus ſubiugatis,& à Mauris ereptis,illum certiorem effecit,& obedientiam, tantarum Provinciarum nomine, Sanctæ Apoſtolicæ ſedi humiliter promiſit. Pretioſis ſimul donis oblatis rariſque,

& ex-

& exquiſitis frugibus, aromatibus, &
animalibus ab eâdem India adductis,
cuius opum primitias religionis causâ
libandas exiſtimavit. Quæ omnia Ro-
mæ & novitatis,& pietatis ergò mag-
næ lætitiæ,& admirationi fuerũt:præ-
ſertim cùm Rex in prædictis litteris
enuntiaret,inter bellicos illos ſucceſ-
ſus,divino ſuffragãte Numine, per uni
verſam Indiam plurimos Spiritus ſan-
cti gratiâ , igneque afflatos,depoſitis
gentilitijs erroribus,indies ad noſtram
Religionem cõverſos,veram Dei Fidẽ
agnoviſſe, & ob id ſummas ei gratias
meritò referendas,quòd tam procul à
noſtro Orbe,in tam remotis regioni-
bus, Luſitanorum operâ ſedulò ſuam
veram Fidem,cultumque celebrari,pu
blicari , ac propagari dignatus eſſet:
ſperandumque fore,extremas Oriẽtis
oras,quò & ſacras Apoſtolorum voces
intonuiſſe , compertum eſt, Occiden-
talibus propediem iungẽdas,& ad Dei
veri cultum,ipſius ſuffragãte Numine,
traducendas,ſanctæ ſedi Apoſtolicæ,
Chriſtiani gregis more,debitum obſe-
quium & obedientiam oblaturas.

Cuius epiſtolæ,& legationis memi-
nerunt Dam.Goès, & Hieron. Oſſor.
lib.3.de reb.geſt. Eman.Paul.Iov. lib.
18.hiſt.cap.8.Maffæius lib.5.hiſt. Ind.
pag.123. Petr.Damariz Dialog.4. de
var. hiſt.cap.19.pag.301. Alphonſ.de
Alburquerque in ſuis Comment. 3.p.
cap.31. ubi refert elegantem oratio-
nem,quam Camillus Portius tũc tem-
poris coram eodem Pontifice habuit,
expugnationem urbis Malacæ,& alia
Luſitanorum in India præclara geſta
commemorando;Illeſcas in hiſtor.Põ
tif.2.p.lib.6.cap.22.Fr.Ant.de SanRo
man lib.2.hiſt.Ind.Orient. cap.6. pag.
228. Petr.Opmeerus in opere Chro-
nogra. pag. 449.& epiſtolæ verba ad
litteram inveniuntur in relationibus
Novi Orbis pag.184.

Extat quoque aliud non minus no-
bile huius curæ & pietatis, quàm Lu-
ſitaniæ Reges circa Indorum Orien-
talium converſionem adhibuerunt , in
epiſtola illa, † quã Ioannes Rex Ema- 61
nuelis filius,huius nominis Tertius, ad
Ioannem Caſtrium eius in eâdẽ India
Vicarium,ſive Proregem, ſcripſit; ubi
poſtquam ei ſerijs,ac gravibus præcep
tis plurima iniunxit, quæ ad Indorum
idololatriam tollendã,Fidem promo-
vendam,templa ędificanda,& Luſita-
norũ militum, ac mercatorũ exceſſus
cohibendos,pertinebant:tandem cõ-
cludit:*Quandoquidem in iſta mea ditione
mihi primum omnium, & maximũ eſt ob-
ſequium Dei,& Chriſtianæ religionis am-
plificatio. Atque ut omni ex parte integri,
incolumeſque ſerventur, qui à dæmonum
caſtris ad Chriſtiana ſigna tranſierint : &
citra tumultum ac vim,hoc præſertim ini-
tio,quàm leniſſimè populos rationibus , ac
diſputationibus edoceri, quanto in errore,
ac veritatis ignoratione verſentur: quam-
que vel perverſum,vel impium ſit,cultum
uni debitum Deo, ſimulacbris, lapidibuſq;
ab homine tribui.* Cuius epiſtolæ verba
leguntur apud Maffæium d.lib.12.pag.
300.& ab eo ſumpſit Fr.Thom.à Iesv
lib.2.de proc.omn.gen.ſalu.1.p.cap.8.
pag.56.Lucena in vita S.Xaverij lib.
2.cap.22.& noviſsimè Seraph.Freitas
de iuſto Imper. Aſiatico cap.18.n.5.&
Hiſpano ſermone traduxit Fr. Anton.
de SanRoman lib.3.de hiſt. Orient. c.
29.pag.589.qui ſe eã originalem repe
riſſe tradit inter ſchedas,quas D.Ferd.
Alvar. de Caſtr. Proregis Ioannis ne-
pos,ut reliquias tanti avi,ſervabat.

Sed finiemus tãdem hoc caput,ſi ei
pro coronide elegãtiſsima quædã car-
mina ſubiecerimus,quæ Luſitanorũ in
his expeditionibus virtutem & glo-
riam,in quadam Tragicomœdia Vlyſ-
ſiponæ recitata anno 1619.coram po
tentiſsimo Rege noſtro Philippo III.
(immaturo heu fato nobis erepto) ſic
verè & luculenter ſub devictarum na-
tionum præconijs extollunt:

Chorvs Trivmphalis.

Aurum ceu calidis fulget in ignibus,
Lucent ut gelidis ſydera noctibus,

Ortu dum rutilo nubila diſſipant,
Virtus Herculeis preſſa laboribus
Fulget ſydereis æmula ſedibus.
Robur Lyſiacum trans maris æquora
Inſanæ Thetidos turgida belluis,
Mortalem renuens, quærit Olympicum
Laude triumphum.
Fruſtra mamoreis mœnibus undique
Circunſtat pelagus greſſibus invium,
Ne tellus pateat diſſociabilis
Mortali, ſuperat marmora Lyſius,
Neptuni rabidi dentibus inſerens
Frænum: ſyderea tentat iter via,
Mortalem renuens, quærit Olympicum
Laude triumphum.
Naturæ validis clauſtra repagulis
Cedunt Lyſiadis diruta ſortibus.
Quid bello valeant brachia lugubri,
Expertus didicit Perſa, leonibus
Cùm ſentit gravidas littoris oſtia
Naves, Ormuſij mœnibus ultimam
Cladem pollicitas, colla iubentibus
Ni cives domino ſubdita Lyſio,
Dedant, & properet victor in ardua,
Mortalem renuens, quærat Olympicum
Laude triumphum.
Romanis valuit Perſa cohortibus
Deiectis acie, non ſemel urbium
E muris ſpolium tendere Martium
Devictas Aquilas. Lyſiacum tamen
Aſpectat pavidus ſigna, patentibus
Valvis Ormuſij, mœnia dividit,
Ac tandem validis Perſia viribus
Succumbens, meritum ſyderibus locat,
Mortalemque negans, quærit Olympicum
Laude triumphum.

Quibus carminibus alia addere licet, quæ noviſsimè ex Georg. Bucanano, & Iulio Scaligero adducit Seraph. Freitas ubi ſup. cap. 5. num. fin.

SVMMARIVM
Capitis IV.

1 *India Occidentales cur ita dicta?*
2 *Indi, qui hodie dicuntur Occidentales, qualiter olim appellarentur.*
3 *India Occidentalis, ſecundū Orteliū, potiùs debuit dici Amazonia, vel Orelania.*
4 *Indias Occidentales vocavit Columbus provincias à ſe repertas, ut earum divitias ſignificaret.*
5 *Americæ nomen falsò impoſitum fuit Orbi Novo à Columbo reperto.*
6 *Americus Veſputius quis, & qua arte ſibi Novi Orbis detectionem adrogaverit?*
7 *Chriſtophorus Columbus, ut inſulas, ſic etiam continentem Novi Orbis primus aperuit.*
8 *Americi fraus, & impoſtura à Columbo coram Regio Senatu convincitur.*
9 *Alphonſus Oxeda magis quàm Americus Novi Orbis invētor dici debuiſſet.*
10 *Americi fraudem plures auctores aperuerunt.*
11 *Veritas, etſi aliquando obſcuretur, tandem tamen emergit.*
12 *Americus ob rei nauticæ peritiā à Regibus Caſtellæ, & Luſitaniæ invicatur.*
13 *Indias Occidentales aliqui Atlanticam vocant.*
14 *Atlantica inſula quæ? & Platonis de ea narratio mirabilis.*
15 *Platonis narrationem de inſula Atlantica multi verām eſſe opinantur.*
16 *Inſulas, & terræ tractus plures mare ſubmergere ſolet, & alias etiā detegere.*
17 *Hiſpania ab Africa, & Sicilia ab Italia maris interruptione ſeparatæ.*
18 *Ovidij elegās locus de inſulis mari ſubmerſis.*
19 *Rhodos, & Delos inſulæ repentè è marinis fluctibus emerſerunt.*
20 *Aegypti Regio olim occupabatur mari Mediterraneo, & qualiter detecta.*
21 *Peruani Regni planities, vulgò* los llanos del Perù, *olim erant mare.*
22 *Pharon inſula qualiter à mari relicta.*
23 *Syrtes Libiæ quid ſint, & unde procedant? cum Lucano.*
24 *Lex Relegatorum 7. §. eſt quoddam, D. de interdict. & relegat. illuſtratur, & emendatur.*
25 *Ovaſis, ſive Oaſis inſula quæ? & pœna deportationis in eam.*
26 *Oceanus Atlanticus multis ſæculis innavigabilis iudicatus fuit.*

27 Mare gramineum reperit Columbus in prima navigatione, & an id manſerit ex reliquijs Atlanticæ?
28 Atlanticæ appellatio non benè convenit Orbi Novo.
29 Atlanticæ inſulæ narratio Platonis fabuloſa eſſe probatur.
30 Inſulæ plures hodie reperiuntur in mari Atlantico.
31 Inſulæ plures diluvij tempore enatæ, & immutatæ: poſteà verò rarò.
32 §. Inſula, inſt. de rerũ diviſ. exornatur.
33 Mare gramineum, & virens ſæpè reperitur.
34 Oceanus Atlanticus cur ita appelletur?
35 Atlanticus mons & Atlantidis inſulæ ubi, & unde dicantur?
36 Atlas Rex Africæ antiquiſſimus, & fabulæ de eo.
37 Galli voluerunt Orbem Novum appellare Franciam Antarcticam.
38 Famæ in templo non dedicantur improba monumenta.
39 Orbem Novum aliqui appellant Terrã Sanctæ Crucis.
40 Braſiliæ Provincia appellatur Sanctæ Crucis; & quare? Et quam iniuſtè hoc nomen vulgus pro Braſilia mutaverit.
41 Indiæ Occidentales vocantur ab aliquibus, Orbis Carolinus, & quare?
42 Provinciæ noviter repertæ, aut ſubactæ, à Duce, aut exploratore nomen ſumere ſolent.
43 Carolus V. Imper. ſymbolum Columnarum Herculis cum inſcriptione Plus ultra, cur aſſumpſerit?
44 Alexander Magnus plorabat, audiens plures mundos eſſe, quòd ne unum quidem ſubegiſſet.
45 Auctor pictæ poëſis qualiter exponat ſymbolum Caroli V. Plus ultra.
46 Franciſcus I. Galliæ Rex quid adiecerit ſymbolo Caroli V. Plus ultra.
47 Gloria eximia ſæpiùs fortunæ, quàm virtutis eſt beneficium.
48 Caroli V. virtus, & religio, eius fortunam proſperam fecerunt.
49 Caroli V. epitaphia.
50 Caroli V. laudes, & egregia facinora remiſſivè.
51 Orbis Novus à multis vocantur Indiæ Occidentales, & quare?
52 America dicitur quarta pars Orbis, & eſt maior tribus alijs anteà detectis.
53 Europa nihil eſſe videtur comparatione habita ad Indias Occidentales.
54 Orbem terrarum qualiter dividat Gerar. Mercator poſt Americæ detectionẽ.
55 Orbis univerſus quot gradus, & leucas contineat, & quot Orbis Novus Indiarum Occidentalium.
56 Iacobi Pontani ſcrupulus ineptus reijcitur.
57 Scandinavia Germaniæ inſula, quia magna erat, vocabatur ab antiquis alter Orbis, & etiam Trapobana.
58 Americæ, & Indiarum Occidentalium appellatione auctor utitur, quamvis impropria ſit.
59 Verbo utendum ut nummo cui publica forma ſit.
60 Verborũ proprietati derogat uſus communis loquendi.

CAPVT IV.

De Occidentalibus, & Meridionalibus Novi huius (ut vocant) Orbis regionibus, & cur Indiæ, & America dictæ?

VIDIMVS quæ, quota, & qualis Orbis terrarum pars propriè ſub Indiarum nomine veniat, & quantũ in illis inquirendis & cõquirendis Luſitani profecerint: nunc autem ad inſtitutum noſtrum magis accedentes, videamus oportet; cur idẽ nomẽ his etiã provincijs Indiarũ fuerit, quæ ad Occidentem & Meridiem vergũt, & quãdo ac qualiter à Catholicis Hiſpaniarum Regibus inquiri, & detegi cœperint.

Et planè † quod ad nomẽ pertinet, 1
valdè mihi probatur opinio doctiſsi-

mi,& elegantiſsimi Pat. Ioſephi Acoſtæ lib. 1. de natura Novi Orbis, c. 14. pag. 36. & in proœm. ad libros de procurãda Indorum ſalute, dum tradit, ob id Indias appellatas fuiſſe, quòd apud veteres India diceretur remotiſsima illa regio Orientalis, quæ fines Orbis terrarum claudere putabatur, ut ſuprà cap. 1. retulimus: ex quorũ imitatione Noſtri nomen ad novas à ſe inventas regiones & gentes impropriè derivarunt, quæ etiam, ut plurimum, Occidẽtis extrema claudebant & occupabãt,
2 quanquam † initio non Indi, ſed Inſulani, aut Antiliani hi Occidentales Barbari vocarentur.

Quam ſententiam repetit idem P. Acoſta in ſua hiſtoria naturali, & morali Indiarum, Hiſpanâ linguâ cõſcripta, lib. 1. c. 14. & ſequitur Thom. Porcacchus in inſulario lib. 3. pag. 162. Anton. Poſſevin. in Biblioth. 1. tom. lib. 9. c. 15. pag. 368. Camillus Borrellus in tract. de præſtantia Reg. Cathol. c. 46. n. 217. Fr. Greg. Garc. Dominicanus in tract. de Indorũ origine lib. 1. c. 3. §. 5. D. Sebaſtian. Covarru. in Theſaur ling. Caſt. l. verb. *India*, P. Gaſpar. Sanct. in Comment. in Iſaïam c. 2. n. 19. pag. 36. ubi neminem ex prędictis referẽs, ait: *India à nobis communiter vocatur quæcũque regio antea incognita, longéque diſsita: quia ex incognitis, longinquiſque regionibus ea, quam Indus fluvius perluit, primũ explorata eſt.* Et Abraham. Ortelius in Theſaur. Geograph. verb. *Atlantis inſula.* Qui ſubijcit, falsò & impropriè ab Hiſpanis has regiones Indias eſſe ap-
3 pellatas, † Quibus ſi à flumine primario nomen imponere libuiſſet, ut in Orientalibus cõtigit, Amazonias, vel Orelanias potius, quàm Indiam indigitaſſent. Ne hanc tamẽ cum vera India cõfunderent, eã Occidẽtalem, aut Hiſpanicã cognominarunt, cũ altera, Oriẽtalis, aut Luſitanica vulgò vocetur, ab orbis plagis, & Regibus nempè, quibus ſubſunt, aſcitis nomenclaturis.

Eandẽ rationem, alijs reiectis, ſequi videntur Ant. Herrera in hiſt. general. Indiar. decad. 1. lib. 1. c. 6. pag. 23. & Fr. Ioan. Torquem. in Monarch. Indiana lib. 1. c. 7. Niſi quod ij adijciunt, † hoc 4
nomen ob id etiam à Columbo confictum, ut magis eius Orbis, quem detexerat, magnitudinem commẽdaret, & auro, argento, gemmis, & aromatibus alijs Indijs non eſſe inferiorẽ oſtenderet, quæ iam tũc à Luſitanicis perquirebantur. Cui opinioni aſſentitur Fr. Ioa. de la Puente in cõvenient. utriuſque Monarchiæ lib. 3. c. 7. pag. 53. dum ait, ob id tãtùm, quòd Americanę Provinciæ in remittendis ad Hiſpaniam theſauris Orientalibus ſimiles ſint, Indiarũ nomen illis communicatũ fuiſſe.

Sed quãvis impropriũ hoc noſtrarũ Indiarũ nomẽ eſſe fateamur, aut etiam falſum, ut Ortel. affirmat, † lõgè tamẽ 5
improprior, & falſior eſt alia locutio, quæ apud eundem Orteliũ, & reliquos Coſmographos, imò & apud omnes ubique gentes invaluit, teſte Tho. Bozio de ſign. Eccleſ. Dei, lib. 4. c. 3. pag. 131. & lib. 6. c. 7. verſ. *Sed ne videamur.* Porcaccho in inſulario lib. 3. pag. 162. Ortelio in Theat. mag. tab. 5. Magino Patavin. tab. 34. pag. 279. Pet. Opmeero in opere Chronograph. pag. 437. Iacob. Pontano in prima tertij progymnaſmate 18. pag. 315. Didac. Valdes de dign. Reg. Hiſp. c. 19. n. 55. & alijs communiter, dũ has in univerſum regiones Occidentales, & Auſtrales, Americam uno ore appellare ſolent, † tracto ni- 6
mirum nomine ab Americo Veſputio Florentino, qui cum eſſet Geographiæ, & rei nauticæ peritiſsimus, & Alphonſi Oxedæ, atque aliorum ducum in prioribus illis huius Novi Orbis navigationibus, & inveſtigationibus ſocius, ſe primum in eo terram continentem quę ad Pariam incipit, inveniſſe iactavit, & id vulgo perſuaſit, ſparſis ubique relationibus, & tabellis Geographicis, quas ipſe propriâ manu ſcitiſsimè exarabat, & nomine ſuo his provincijs, & alijs poſteà reper-

tis,impoſito. Hoc etenim falſo, & per
ſummam fraudem,& calliditatẽ ab eo
7 confictum fuit. Nam † verius eſt,ut &
priores inſulas,ſic terram illam,& reli
quam cõtinentem,quæ ad Cumanam
uſque protẽditur,& oras,quæ *del Dra-*
gon,& *de la Sierpe* dicũtur,iam priùs à
Chriſtoph.Columbo inventas, & ſig-
natas fuiſſe anno 1497.in tertia navi-
gatione & expeditione, quam ad has
oras Catholicorum Regũ Ferdinandi
& Eliſabethæ iuſſu & nomine fecit.In
8 quorũ † Senatu cùm de Americi frau-
de,& tanti tituli uſurpatione Colũbus
cauſam ageret,& eius partes Fiſci quo
que Advocatus defenderet,id manife-
ſtis & apertis probationibus cõſtitit,
teſtimoniũ inter alios proferente præ-
9 dicto Alphonſo de Oxeda,cui, † ſi Co
lumbus deficeret,potius quàm Ameri-
co hæc gloria tribuenda meritò eſſet,
cùm in illo itinere,in quo Veſputius ſe
continẽtem inveniſſe iactavit, Oxeda
ipſe ducẽ ageret,& Ioannes de la Co-
ſa claſsis navarchũ,uti refert, & ex Re-
gijs Archivijs cõprobat Ant.Herrera
in hiſt.gener. Ind.Occid. decad.1.lib.
4.c.2.4.& 11.& lib.7.c.1. pag.224. &
decad.4.lib.8.cap.12.& in deſcriptio-
ne earũdem Indiarum Occid. pag.15.
10 Et de † eâdem fraude,& impropria
Americæ appellatione queritur Frat.
Thom.Maluend.lib.3.de Antichriſt.c.
16.in princ.iniuſtum,& ſuffuratũ hoc
vocabulũ dicens,cũ hæc palma Chri-
ſtophoro Columbo Liguri,&Caſtella-
nis deferenda eſſet;& idem agnoſcunt
& fatentur Abraham. Ortel. d.tab.5.
Opmeerus d.pag.437.Carol.Stephan.
in dictionar.verb.*America*,Iuſt.Lipſ.de
Phyſiolog. Stoic.lib.2. diſſert.19.do-
ctiſsimus Bern.Aldrete de antiq.Hiſ-
pan.lib.4.c.17.pag.567.& Moſquera
de Barnuevo in Numantina c.10.fol.
74.qui totam hanc inventionẽ Colũ-
bo tribuunt, & ab eo magis quàm ab
Americo Novum Orbem, Coloniam,
ſive Columbaniam,nominari debuiſſe
affirmant:ut ſic appareat,detectã ſatis
mũdo fuiſſe huius impoſtoris audaciã,
&veritatem † rerũ geſtarum erroribus 11
non mutari,l.illicitas,§.veritas, D.de
officio Præſid.quin potiùs tantam ſem
per potẽtiam habêre,ut nullis machi-
nis,aut cuiuſquã hominis ingenio,aut
arte ſubverti poſsit. Et licèt in cauſis
nullum patronum,aut defenſorẽ obti-
neat,tamen per ſe ipſa defendatur, ut
pulchrè ait Cicero in orat. in Vatin.
qui etiam non minus elegãter in orat.
pro Cœlio ſic inquit:*O magna vis veri-*
tatis,quæ cõtra hominum ingenia,callidi-
tatem, ſolertiam,contraque fictas omnium
inſidias,facilè ſe per ſe ipſa defendat.Qua-
propter Thrive.apoph.48. eam rectè
Soli ſimilem facit;qui quemadmodum
à nubibus ſæpè intercipitur, ſed nun-
quam nubibus ſuffocatur: ita veritas
aliquando laborare poteſt,extingui ve
rò nunquam. Licèt negari non poſsit,
Americum † quoque plurimũ eâ,quâ 12
pollebat induſtriâ in his profectioni-
bus inviſſe, atque ideò à Ferdin.Rege
Catholico ad eas invitatũ, & nautarũ
examini,chartiſque nauticis conficiẽ-
dis præfectũ,ut tradit idẽ Herrera d.
decad.1.lib.6.c.16.pag.214. & lib.7.
c.1.pag.224.Et qualiter etiã ab Ema-
nuele Luſitaniæ Rege vocatus fuerit,
&iuſſu eius duas alias navigationes ad
Auſtrũ fecerit,& Braſiliam Provinciã
exactiſsimè exploraverit,ipſe idẽ Ame
ricus in ſuis relationibus cõmemorat,
& alia de eo tradunt Theat.vitæ hum.
vol.20.lib.2.pag.3654.Maffæius lib.2.
hiſt.Ind.pag.37.& Fr.Ant. de SanRo-
mã in hiſt.Ind.Orient.lib.1.c.2.pag.6.
Cùm ergo his regionibus à Colũbo
detectis Indiarum nomen propriè nõ
conveniat,& multò minus illud Ame-
ricæ, quod ementitũ oſtendimus: ſunt
alij, † qui putãt,melius & proprius to- 13
tam hãc Orbis partem Atlanticã ap-
pellari potuiſſe,& ita eam appellat Ge
rardus Mercator,& alij Coſmographi,
quos refert & ſequitur Ortel.in d.The
ſauro Geograph.verb.*Atlantis inſula*,
Theat.vit.hum.vol.5.lib.3. pag.1258.

Patavinus d. tab.34. pag.279. Ioan. Fungerus in Etymolog. verb. *Atlas*, & Opmeerus in opere Chronographic. pag.9. eo argumento moti, quòd exi-
14 ſtiment, † illam verè eſſe Atlanticam inſulam, de cuius ingenti magnitudine, ubertate, & divitijs nobilem illam, & mirabilem narrationem, iam olim ſcriptam, reliquit Plato in Thimæo, ſive Critia; ubi ſic Athenienſes alloquitur: *Traditur veſtra civitas reſtitiſſe olim innumeris hoſtium copijs, quæ eò Atlantico mari profectæ, prope iam cunctam Europam, Aſiamque obſederunt. Tūc enim erat fretum illud Columnarum Herculis navigabile, habens in ore, & quaſi veſtibulo eius inſulam Lybia ſimul, & Aſia maiorem, per quam ad alias proximas inſulas patebat aditus, atque ab illis ad omnem continentem è conſpectu iacentem, vero mari vicinam. Pelagus illud verum mare, terra quoque illa verè erat continens. Verùm poſt hæc ingenti terræmotu, iugique unius diei, noctiſque illuvione factum eſt, ut terra dehiſcens, omnes illos veſtros bellicoſos homines abſorveret, & Atlātis inſula ſub vaſto gurgite mergeretur. Quapropter innavigabile pelagus illud propter abſorpta inſulæ limū relictū fuit.*

Hactenus Plato, plura alia non minus admiranda de eâdem inſula adij-
15 ciens. Cuius † narrationem veram eſſe, non ſolùm prædicti auctores, ſed alij etiam plures ſapientiſsimi viri ſibi perſuaſerunt, ut conſtat ex Plinio lib. 2.cap.90. Strab.lib.2.Geograph. Diodor.Siculo lib.4. ubi eam Tritoniam vocat, Plutarc.in vita Sertorij, Amian. Marcel. lib.17. Tertul. In Apolog.cap. 4.& lib.de Pallio, cap.2. Arnob. lib.1. adverſ.gent. Proclo Philoſopho Platonico apud Marſil.Ficin.in Commētar.Thimęi, ubi citat Marcelum quēdam hiſtoriæ Æthiopicę Scriptorem, eandem hiſtoriam egregiè confirmantem, Crantore, & Plotino, & nouiſsimo Ioan. Serran. in Commentar. ad Platon. Cœlio Rhodigin.lib.17.antiq. lect.cap.18. Vgone Bloſio in oration. quodlibet. Ioa.Becano in origin.Antuerpienſ.lib.3. Turnebo lib.20.adverſar.cap.11. Ludovic.Vives in not. ad D.Auguſt.lib.16.de Civit.Dei,cap. 9. latè Pamelio in ſcholijs ad Tertul.ſup. annot.528. Thom.Bocio de ſign. Eccleſ.Dei lib.20.cap 3. Ludovic.Legionenſi Auguſtinian.in Commentar.ſup. Abdia, cap.ult. pag.670. Petr. Mexia Hiſpalenſ.in Sylva 4.part.cap.3. Malvenda de Antichriſt.lib.3. c.16. pag. 149. Pineda de rebus Salom.lib.4.cap. 15. pag.205. Iuſt.Lipſ. lib.1. de Conſtantia c.16.& in Phyſiolog.Stoic.lib. 2.diſſert.19. Fr.Greg.Garc. de Indor. origin.lib.4.cap.8.& ſeq. ex pag.351. ad 406.& lib.1.cap.3.ex pag.46. Baſilio Pōtio q.8.expoſitiva,c.1.pag.467. Maiolo in dieb. Canic. tom.1.colloq. 1. pag.30. & colloq.14. pag.337. Fr. Ioan. de la Puente in convenientia utriuſque Monarchiæ lib.3. cap.21.§. 3.ex pag.143.& Ioan.Fungero in Etymolog. Latino-Græco, verb. *Atlas*, pag.97.

Et hanc continētem à Platone indicatam, eſſe hunc Novum Orbem à Columbo repertum, & inſulas, quas illi vicinas facit, eſſe Cubam, Hiſpaniolam, Botriquenam, Xamaicā, & alias, quas vocant *De Barlovento*, Columbumque Platonis auctoritate ductum, ad has regiones inveſtigandas, permotum fuiſſe, apertè tradunt Mercator. Ortel. Turneb. Pamel. Vives, Bocius, Maiol. Garcia, Funger. Opmeerus, & Theat.vitæ humanę ubi ſuprà, & ultra eos Gomara 1.tom. hiſt. Ind. fol.120. ad fin. Auguſt. Zarate in procem.hiſt. Peruſ. Petr.Cieza 2.tom.rerum Indic. Ioſeph. Acoſta lib.1.de natura Novi orbis cap.12.& Fr.Stephan. de Salazar ſup.ſymbol.Apoſt.diſcurſ.16.c.3.

Neque mirum videri debet, quod ingenti terræ motu, & maris illuvione Atlanticam illam inſulam abſorptam, & ſub vaſto gurgite merſam, comme-
morat Plato. Cùm † id frequentiſsi 16
mum fuiſſe legamus, & divino iudicio

ita

ita diſponente,maria,ſuis lecibus migrantia,vaſtiſsimas inſulas, & longos terrę tractus occupaſſe.Cōtrà etiam in ipſo mari novas inſulas, & multas terræ plagas repentè emerſiſſe, quaſi paria ſecum faciente naturá,& uno loco reddente,quod alio hauſerat;ut plurimis exemplis oſtendit Plin.lib.2. ex cap.85.ad 90.Titus Livius lib.39.quē refert Briſſo. de verbor.ſignific. verbo *Inſula*, fol.305. Pompon. Mela lib.1. cap.5.& lib.2.c.7.Strab.lib.1. ad medium,Seneca lib.6.natur.quæſtio.cap. 31.Solin.in Polyſth.cap.8.& 36. Auctor de mirabilibus Sanctorum inter opera D.Auguſt.lib.1.cap.7. Bap.Fulgoſ.lib.1.tit.6.de mirac.fol.54.& ſeq. Genebrard.ſup.Pſal.106.verſ.33. Balduin.& Hotman.in §. inſula, inſtit.de rerum diviſ. Maluenda de Antichriſt. lib.7.cap.14.pag.378.& ſeq. Fr. Greg. Garc. d.lib.4.de Indor.origin.cap.11. & 12.Fr.Ioan.de la Puente in d.convenientia lib.2.cap.29.pag.294.& lib. 3.cap.16.pag.164.& 165.Florian.Ocampus lib.1.hiſtor.Hiſpan.cap.4.35. & 40.Theat.vitæ human.vol.23.lib. 1.ex pag.3938.Auctor de mirab. SS. inter opera Auguſt.lib.5.cap.7.Maiol. colloq.1.pag.17. 30.& 31.& colloq. 10.ex pag.270.& colloq. 14.ex pag. 335.& Iuſtus Lipſius d.lib.1.de conſtantia,cap.16.ubi inter alia de Sici-
17 liæ † ab Italia,& Hiſpaniæ ab Africa ſeparatione, maris interruptionibus factâ, meminerunt. Ovidius quoque lib.15.Metamorphoſ.hoc argumētum elegantiſsimè iuxta Pythagoræ opinionem illuſtrans,qui docère ſolebat, omnia in novas formas mutari, ſic
18 canit: †

Vidi ego quod fuerat quondam ſolidiſſima tellus
Eſſe fretum:vidi factas ex æquore terras,
Et procul à pelago cōchæ iacuere marinæ,
Et vetus inventa eſt in montibus anchora ſummis.
Quodq́ue fuit campus, vallem decurſus aquarum
Fecit;& eluvie mōs eſt deductus in æquor,
Si quæras Helicen, & Burim Achæidos urbes;
Invenies ſub aquis, & adhuc oſtendere nautæ
Inclinata ſolēt cū mœnibus oppida merſis.

Philo etiā in lib.quòd mundus ſit incorruptibilis † de Rhodo,& Delo cla- 19
riſsimis inſulis agens,ſcribit,eas è marinis fluctibus emerſiſſe, unde à Pindaro Θεόφυτος dicuntur,ideſt,*Divinitus condita*. Et Carol. Stephan. in dictionar. verb. *Aegyptus* ait, † totum 20
eum tractum,quem hodie Ægypti regio occupat,olim ſinum maris Mediterranei fuiſſe,Niliq́ue alluvione exaggeſto limo oppletum,& terram factā. Quod etiam plurimi alij ex antiquioribus & recentioribus tradiderunt, quos refert Ioan. Goropius in Nilo Scopio,& Ioan.Bapt.Scortia.lib.1.de natur.& increm.Nili,cap.1.& 8. aſſerentes Nilum ita dictū,quòd Νέα ἰλὺς, ideſt,*Novus limus*,ab eo quotannis deferatur. Memineruntque eiuſdem rei Vlp.in l.1.§.ripa, D.de flumin.Imp.in C.& Novellis ſub tit.de alluvionibus, & Caſsiodor.lib.3.epiſtol.52.Michaël quoque Cabello,Balboa in Miſcellan. Auſtrali manuſcripta 2. part.cap.15. tradit, ex conſtanti Indorum relatione,ab antiquis ad poſteros derivata,& ex alijs ſignis compertū eſſe, † ingen- 21
tes iſtas terræ planities, quæ in hoc Peruano Regno circa maris littora adeò longè & latè diffunduntur, olim ſalſis & undoſis eiuſdem pelagi fluctibus occupatas fuiſſe.

Quibus adſtipulatur,quod de Inſula † Pharo,& alijs canit Lucanus lib. 22
10.Pharſaliæ:

Tunc clauſtrum pelagi cœpit Pharon, inſula quandam
In medio ſtetit illa mari ſub tēpore vatis.
Protheos, at nunc eſt Pellæis proxima muris.

Et Ovid.lib.15.Metamorph.

Fluctibus ambitæ fuerant Antiſſa, Pharoſque,

Et Phœniſſa Tyros, quarum nunc inſula nulla eſt.

23 Et de cauſa † Syrtium, quæ prope Lybiam conſpiciuntur, idem Lucan. lib. 9. ſic inquiens:

Syrteis vel primam mundo naſcente figurã
Cùm daret, in dubio pelagi, terræque reliquit.
Sic malè deſeruit, nulloſque exegit in uſus
Hanc partem natura ſui, vel plenior alto
Olim Syrtis erat pelago, penituſq; natabat:
Sed rapidus Titan ponto ſua lumina paſcens
Aequora ſubduxit Zona vicina peruſta,
Et nunc pontus adhuc Phœbo ſiccante repugnat.
Mox ubi damnoſum radios admoverit ævum,
Tellus Syrtis erit: nam iam brevis unda ſupernè
Innatat, & latè periturum deficit æquor.

Tradũt alia Albericus Gentilis lib. 4. lection. cap. 14. & Stephan. Forcat. lib. 2. de Gallorum Imperio fol. 82. ubi

24 quod † Vlpianus ſcribit in leg. Relegatorum 7. §. eſt quoddam, D. de interdictis & relegatis: *Eſt quoddam genus quaſi in inſulam relegationis in Provincia Aegypto in novas inſulas relegare.* Sic explicat, quaſi illæ nativitate ſint novæ, vel quia eas recenter inveſtigatio ſolers hominum, aut inſomnis avaritia navigantium periculi ſecuta detexit. In quo tamen animadvertere debuit, textum illum ſecundùm vericrẽ emendatiorum Codicum litteram, non dicere, *In novas inſulas*, ſed *in Ovaſin.* Eſt

25 autem, † *Ovaſis*, ſive *Oaſis*, tam parva, quàm magna, locus deſertus in medijs Lybię arenis ad Ægypti confinia verſus Occidentem, culicibus & muſcis grandioribus infeſtus, ut Græci interpretes notant, in quem nocentes olim relegari ſolebãt, ut benè docuit Duaren. lib. 2. diſputat. cap. 39. qui infinitos locos ex omni genere Scriptorum huc pertinentes congeſsit, & ultra eum Cuiacius lib. 8. obſervat. cap. 27. Barnabas Briſſonius lib. 3. de verb. ſignific. verb. *Ovaſis* fol. 471. Prateius & Calinus eodem verbo, & Abraham. Ortelius in Theſaur. Geographic. qui hinc etiam intelligunt illud, quod de Oaſena deportatione traditur in l. 1. C. Theodoſ. de Nili agger.

Id autem, quod à Platone in prædicto loco ſubijcitur, illud ſcilicet pelagus, ubi olim Atlãtica inſula abſorpta fuit, innavigabile propter limum manſiſſe, ex eo cõfirmari poteſt, quòd multis † ſæculis huius freti navigationem 26
pauci tentarunt, ut tradit Pineda de rebus Salom. lib. 4. cap. 14. pag. 196. & cap. 15. pag. 205. & nos infrà cap. 11. latiùs oſtendemus. Atque item ex eo, quòd † Columbus, cùm per illud mare 27
primam navigationẽ inſtituit, per dierum aliquot iter tantã graminis ubertatem claſsi occurrentem invenit, ut tandem tota circumſepta, tanquam in pratis herba virentibus, navigare videretur. Quæ graminis vis potuit ex reliquijs Atlantici limi, de quo Plato loquitur, permanſiſſe, alijs iam ſcopulis & impedimentis, tanti temporis ſpatijs, & continuis maris agitationibus comminutis. Et de hoc gramineo mari à Columbo reperto locupletiſsimi teſtes ſunt ij, qui eiuſdem res geſtas ſcriptis mandarunt, ac præcipuè Gomara 1. tom. hiſtor. Ind. Ovetus in eãdem hiſt. lib. 2. cap. 5. Franciſc. Vlloa apud Ramuſium in navigation. tom. 3. Anton. Herrera in hiſtor. general. Indiar. decad. 1. lib. 1. cap. 9. & 10. & ultra eos idem referunt Pamelius in annot. ad Apologet. Tertul. ſcholio 528. Maluenda de Antichriſt. lib. 3. cap. 16. pag. 149. & Simon Maiol. in diebus Canicul. 1. tom. colloq. 10. pag. 262. & colloq. 20. pag. 451.

Verùm autem verò licèt his argumentis defendi poſſe videatur Atlanticæ nomen, quod noſtro Novo Orbi ſuprà dicti auctores arribuunt: adhuc tamen † arbitror, ei parum aptè applicari. Nam ſi Atlantis inſula tot retro ſæculis, ut ipſe Plato ſcribit, ſubmerſa 28

fuit;

fuit; quâ ratione eius vocabulum ad
continentem hodie ſtantem, & longè
diſsitam, extēdemus? Tum etiam, quia
hoc quod de Atlantica cum Platone
retulimus, etſi ut verum à multis ad-
mittatur, ut patet ex ſuprà relatis, me-
29 ritò tamen † ab eximijs alijs ipſius Pla
tonis ſectatoribus fabulæ magis, quàm
hiſtoriæ tribuitur, allegoricèque ea
omnia à ſummo Philoſopho dici vo-
lunt, ut conſtat ex Proclo, Porphirio,
Orig. & alijs relatis à Marſil. Ficino in
Commentar. ſup. Thimæ. cap. 4. & in
Critia cap. 1. Neque diſſentiunt Plin.
Tertul. & Arnob. quos ſup. citavimus;
nam licèt Platonis narrationem ſe-
quantur, ſub mendacij tamen dubio, &
periculo, eam proponunt. Idemque fa-
cit Pat. Ioan. Pineda de rebus Salom.
lib. 4. cap. 14. pag. 201. & latius & ele-
gantius cæteris, & in noſtræ Americę
terminis loquens Ioſeph. Acoſta lib. 1.
de natura Novi Orbis cap. 22. per to-
tum, & eruditiſsimus vir D. Greg. Lo-
pez Madera Regius, & digniſsimus in
ſupremo Caſtellæ Senatu Conſiliarius
in lib. de excellentijs Monarch. Hiſpa.
cap. 9. & Fr. Baſilius Pontius Legio-
nenſ. 1. part. variar. diſputat. 48. expoſ.
cap. 1. pag. 467. & noviſsimè poſt hæc
ſcripta Seraph. Freitas de iuſto Impe-
rio Aſiatico cap. 5. num. 20. Quotum
argumentis nunquam plenè reſpondè-
re potuit Fr. Greg. Garcia in d. tract.
de Indor. orig. lib. 4. cap. 9. cum ſeqq.
quamvis in hoc multum olei & operę
collocaverit. Etenim Plato ipſe à Cri
tia puero inter Cantilenas eam narra-
tionem traditam eſſe fatetur, & novē
mille annis ante illud tempus, quo ſcri
bebatur, contigiſſe: quod quàm ſit à
vero alienum, nemò non videt, cùm
nec hodie à mundi creatione tot ſæ-
cula præterierint.

Et rurſus quia, quæ de immenſitate
illius inſulæ ſubdit, & templi in ea po-
ſiti divitijs, & magnitudine, Neptuni,
& Clytus amoribus, gemellis quin-
quies ab eis ſuſceptis, colle in quinque
orbes diviſo, & repentina tam vaſtæ
telluris ſubverſione, & ſummerſione,
quæ univerſam Aſiam, ſimul & Africā
amplitudine ſuperabat, nemò vel me-
diocriter ſanus fabuloſè dicta, & me-
ras nugas eſſe negabit. Præſertim † cū 30
quotidianâ experiētiâ comperiamus,
in eodem mari & ſitu, quem Atlanti-
cæ ſuæ Plato deſignat, alias minores
inſulas remanſiſſe, quales ſunt Fortu-
natæ, ſive Canariæ, & quæ vocantur
de la Madera, y *de los Azores*, & ſimiles,
quæ cùm illuvionem à Platone confi-
ctam effugerint, non obſcurè oſten-
dūt, quid de eius hac in parte fide ſen-
tire debeamus. Neque dixerit quiſpiā
eas inſulas, quas hodie conſpicimus,
poſt abſorptam Atlanticam naſci, &
emergere potuiſſe, iuxta ea, quę ſuprà
retulimus: nam etſi hoc aliquando cō-
tigerit, † & præcipuè diluvij tempo- 31
re, quo alias, atque alias inſulas ena-
tas, immutataſque tradit D. Auguſt. &
poſt eum Maiol. d. colloq. 10. pag. 266
rarum tamen eſt, & facilè non probā-
dum, ut inquit Imperator Iuſtin. † in 32
§. inſula, inſtit. de rerum diviſ. & Theo-
doret. lib. 4. de curat. Græc. affection.
dum generaliter docet, *Mare quāquam
inde nubes vim aquarum inceſſanter ex-
hauriant, imbreſque pariant, terriſque dif-
fundant, imminutum olim exhauſtumve
eſſe non cerni, neque ab his littoribus receſ-
ſiſſe, quæ olim fluctibus ſuis obduxit.*

Accedit his, nullum uſpiam tantæ
inſulæ monumentum, niſi fictitium il-
lud Platonis reperiri, nullumque ſub-
verſionis eius veſtigium alicubi com-
paruiſſe. Nam quod de gramineo dixi-
mus mari, † ſæpè navigantibus in alijs 33
etiam oris occurrit, ut multis exem-
plis oſtendit Maiol. in locis ſuprà ci-
tatis.

Et quod quidā arguunt de † Ocea- 34
ni Atlantici appellatione, quam mare
illud ab illa Atlantica inſula, quæ olim
in eo erat, traxiſſe opinantur, inter
quos Iuſtus Lipſius d. Phyſiolog. lib. 2.
diſſert. 19. confutatione planè non

eget,

eger, cùm certum & apertum ſit ab
35 Atlantico môte denominati: † quod
ſcimus in extremæ Mauritaniæ ter-
minis ſitum, trecentis plus minus mil-
libus ultra Gaditanum fretum, & Her-
culis Columnas; è cuius regione ſita
eſt Atlantidis inſula, parva tamen, &
ignobilis, ut tradit Plinius lib. 6. cap. 5.
& 31. & lib. 5. cap. 1. & alij relati ab
Ortelio in Theſaur. Geograph. verb.
Oceanus Atlanticus. Atlas autem mons
36 ab † Atlante Promethei fratre nomē
accepit, qui antiquiſsimus Rex Africæ
fuiſſe perhibetur, & Heſperidum pa-
ter, & primus Aſtrologiæ artem exco-
gitaſſe, ob quod cœli machinam, at-
que aſtra ſuſtinēre humeris fabulabā-
tur, & à Perſeo in montem eximiæ al-
titudinis, qui etiam cœlum tangeret,
fuiſſe converſum, ut conſtat ex Diod.
Sicul. lib. 4. cap. 5. & lib. 5. cap. 2. Cicer.
lib. 5. Tuſcul. Herodot. lib. 4. Ovid. lib.
4. Metamorph. Solin. cap. 37. D. Au-
guſt. lib. 18. de Civit. Dei, cap. 8. D. Iſi-
dor. lib. 14. Etymolog. cap. 8. & ex plu-
rimis alijs Græcis & Latinis Poëtis,
atque Hiſtoricis, quos latiſsimè con-
gerit Bernard. Aldrete de antiq. Hiſ-
pan. lib. 4. ex cap. 10. uſque ad 15. & ab
eo mutuatus Franciſc. Torreblanca in
epitom. de Magia, in defenſione cap.
5. inter quos Virgil. lib. 6. Æneid. ſic
canit:

——— *Iacet extra ſydera tellus,*
Extra anni Soliſq; vias, ubi cœlifer Atlas
Axē humero tollit, ſtellis ardentibus aptū.

Silius Ital. lib. 1.

Nec patitur nomen proferri lōgiùs Atlas,
Atlas ſubducto tracturus verticē cœlum.

Et expreſsiùs Feſtus Avienus verſ.
105.

Vltima proceras ſubducit ad aſtra collinas
Hìc modus eſt Orbis, Gadir locus, hìc tu-
met Atlas,
Arduus, hìc duro torquetur cardine cœlū,
Hic circumfuſis veſtitur nubibus axis.

Reiectâ ergo Atlanticæ appellatio-
ne, quam aliqui, ut vidimus, huic Ne-
vo Orbo tribuere voluerūt, multò ma-
gis reijciendum videtur nomen *Fran-*
ciæ Antarcticæ, quod ei Galli impone- 37
re conati ſunt, dum inaniter oſtende-
re cupiunt, ſe primos illius inventores
fuiſſe ſub Villagagnonis Domino, ut
tradit Porcacchus in inſulario lib. 3.
pag. 162. Nam perijt in flore hæc ca-
lumnia, quæ in gloriæ Hiſpanorum in-
vidiam à Gallis prætexebatur: neque
uſpiam terrarum tale virus vires acce-
pit, † ut ſic appareat, in Famæ tem- 38
plo non dedicari improba, & petulca
monumenta, ut aliud agens tradit Iu-
ſtus Lipſius in cent. 2. ad Belg. epiſt. 6.

Neque magis audiēdi ſunt alij, qui,
eodem Porcaccho teſte, † has omnes 39
novas regiones Terram Sanctæ Cru-
cis appellant, nimis quidem imperitè;
cùm † hoc nomen ſolùm Braſilię cō- 40
veniat, quam ubi primùm Alvarus Ca
pralis detexit, Sancto illo nomine &
ſigno pijſsimè communivit, ut diximus
ſup. cap. proximo, num. 32. eoque mul-
tis annis appellata & cognita fuit, li-
cèt poſteà, dæmonis fortaſſe aſtu,
Braſiliæ appellatio magis invaluerit, à
ligno huius nominis tingendis pannis
admodum apto, quod ex ea exportari
ſolet, de quo graviter dolet & queri-
tur Ioan. Barros decad. 1. lib. 5. cap. 2.
& Petr. Damariz Dialog. 5. de var. hiſt.
cap. 2. fol. 338. & Fr. Anton. de San Ro
man lib. 1. hiſtor. Indic. Orient. cap. 11.
pag. 57. Quia non debuit ligni Crucis
venerandum nomen, quo non ſolùm
tincti, ſed redempti fuimus, ob alterius
ligni nomen omitti, quod eius compa
ratione viliſsimum eſt.

Convenientior planè videtur alia
appellatio, quam his regionibus com-
muniter impoſitam tradit Camillus
Borrellus de Reg. Catholic. pręſtantia
cap. 42. num. 77. eas nimirum † vo- 41
cans *Orbem Carolinum*, à nomine invi-
ctiſsimi Imperatoris Caroli V. Hiſpa-
niarum Regis Optimi Maximi, ſub cu-
ius Imperio, & auſpicijs, detectio &
conquiſitio, à Columbo & alijs Duci-
bus iuſſu Regum Catholicorum Fer-

dinan-

Digitized by Google

dinandi & Eliſabethæ fœliciter cœpta, fœliciſsimè ad Mexicanam & Peruanam Provinciam, & alias ditiſsimas, & latiſsimas extenſa fuit, ut in cap.ſeq.trademus. Pro qua opinione licèt ipſe Camillus nihil alleget, mihi conſiderari poſſe videtur, frequentiſsi-
42 mum omni ſæculo fuiſſe, † ut noviter invẽtæ, aut ſubiugatæ provinciæ à Rege, aut Imperatore nomen aſſumant, qui de illis cum maiore laude triumphavit, ut multis exemplis oſtẽdit Ioſeph.lib.1.antiq.cap.6.D.Iſidorus lib. 9.Etymolog.cap.2.Pereira,& alij ſup. Geneſ.cap.6.& 10.M. Mantua in Enchiridio. lib.12.cap.273.Gregor. Lopez Madera de excellent.Hiſpan.cap. 3.pag.19.Gaſpar Sanctius in Iſai.cap. 2.num.20.& Fr.Ioan. de la Puente in convenient.Monarch.lib.3.cap.28.§. 2.pag. 174.Gregor.Garcia de Indor. origine lib.4.cap.18.& notabiliter Fabius Pictor lib.1. de aureo ſæculo inquiens: *Denominare enim, aut imponere gentibus,& locis nomina tum Regum, Ducumque ius eſt.*

43 Rurſus quia Carolus † ipſe hunc titulum ſibi aſſumere velle, apertè ſignificavit, dum inſignibus ſuis Herculis columnas adiecit, cum illa inſcriptione PLVS VLTRA, ſive PLVS OVTRE, ut legendum contendit Hieron. Ruiſcellus lib.2.de le Impreſe fol.28. quaſi diceret, ſuæ virtuti & fortunæ Herculeum fretum non obſtitiſſe, quãmvis ibi Orbem finiri, nec ultra progredi licère veteres crediidiſſent; ſed aliũ novum & maiorem Orbem derectum, & quæſitum fuiſſe, ad quem ſui Imperij ac nominis fines, & famam extenderet. Tãti quippè Cæſaris virtus & gloria unius Orbis anguſtijs claudi non poterat. quin potius illis tãquam ſtricto carcere circumcluſa, non minus
44 æſtuabat, † quàm olim Alexãder Macedonum Rex, de quo Iuvenal. Satyr. 10.ſcriptum reliquit:

Vnus Pellæo iuveni non ſufficit Orbis,
Æſtuat infœlix anguſto limite mundi,
Vt giara clauſus ſcopulis, parvaque Seripho.

Alludens nimirum ad illud, quod recenſet Valer. Maxim. lib.8. cap. 15. Ælian.lib.4.de var.hiſtor.circa finem, Theat.vitæ humanæ volum.11. lib.4. pag.2573.& Maluenda lib.3.de Antichriſt. cap.16. pag.150. Alexandrum nempe Anaxarcho Philoſopho, ex auctoritate Democriti præceproris, innumerabiles mundos eſſe, referente, ſortem ſuam tanquam miſeram deplãxiſſe, quòd ne uno quidem adhuc fuiſſet potitus.

Sed audiamus † pictæ Poëſis au- 45
ctorem, qui ipſum idem Caroli ſymbolum, & utriuſque Orbis Imperium, his carminibus egregiè declarat:

Carolus Occiduæ Princeps Auſtraſius oræ
Diviſum Imperium cum Iove Cæſar habet.
Iupiter in cœlo, terrarum Cæſar in Orbe,
Inter hic humanos imperat: ille Deos.
Nec mirum. Mars fortis enim, ſapienſque Minerva
Dũt manibus præſens talibus auxiliũ.
Parva foris ſunt arma, Domi, niſi conſilium ſit
Magnanimus prudens Cæſar utroque viget,
Vt nunquam (bis velut Herculeis firmata columnis)
Gloria Cæſarei corruat Imperij.
Nec dum finis hic eſt. Duce ſed virtute ſequentem
Fortunam eventis proferet ulterius.

Et eòdem pertinet expoſitio Riuſcelli ſuprà, Ioan. Horoſcij Covar. in Emblemat.cap.10. Fr.Ioan. à Ponte in convenient.Monarch.lib.3.cap.21. in fine,& Martini Delrij in Adag. ſacris, 2.tom. Adag.459. pag.576. ubi
narrat, † quòd cùm Magnanimus ille 46
Franciſcus Primus Francorum Rex, Matriti captus ab eodem Imperatore detineretur, & in pariete dictum eius ſymbolum, PLVS VLTRA, ſcriptum legiſſet, adſcripſit, HODIE MIHI, CRAS TIBI, fortunæ viciſsitudinem oſtẽdere

vo.

volens,quæ glorioſa illa trophæa mu-
tare ſolet,& ab alijs in alios tranſferre.
Quod cùm Cæſar Maximus perlegiſ-
ſet,ut ſe mentem adverſarij intellexiſ-
ſe monſtraret,ſubſcripſit: FATEOR ME
HOMINEM. Sed quamvis in alijs vera
47 eſſe ſoleat † illa ſentẽtia Quinti Cur-
tij lib.8. *Eximia gloria ſæpius fortunæ,*
48 *quàm virtutis eſt beneficium,* † in Caro-
lo tamen,cùm pietate & virtute ſolidâ
niteretur, Deo eius religioni,conati-
buſque favente,non ſolùm mutata nõ
fuit,verùm indies magis ac magis ex-
tenſa, & ad Imperium uſque cœleſte
producta,ita ut meritò quidam imagi-
ni eius inſcriptionem hanc dicare po-
49 tuerit. † *D.Carolus V.Imper. Cæſ. cui,
cùm unum viciſſet mundum, adiectus eſt
alter,cùm utrumque,vicit utriuſque victo
rem.Nec virtus* PLVS VLTRA *progredi
potuit,inter cœlites vixit,antequàm inter
homines eſſe deſineret.* Et alter in tumulo
hoc epitaphium:

PLVS VLTRA *famam extendi,nomenq́ue
decuſq́ue*
Quam capit tellus,quam capit Oceanus.
Nec mihi PLVS VLTRA,*quin parva con-
derer urna*
Profuit,aut magna Martia vis animi.
*Quid Regna,Imperium iuvere,atque Indi-
cus Orbis?*
En gaudet ſpolijs trux libitina meis.
PLVS VLTRA *tamen, & tantarum glo-
ria rerum*
Inter conceſſit ſydera clara locum.
*Invictumq́ue animum cœlo divina locavit
Virtus,& ſanctæ religionis amor.*

Et alius: *D.Carolo V.Imperat.Cæſ.Aug.
Max. Indico,Turc. Afric. German. Regi
potentiſsimo & invictiſsimo, quod eius du
ctu, auſpicijſq́ue, ac nominis auctoritate,
gentes Indicæ omnes,quæ à Septentrione
ad Meridiem uſque protenduntur,ut iure*
NOVVS ORBIS *appellentur, tam longè,
latèq́ue patent,auro,argento, gemmis,aro
matis ,alijſq́ue rariſſimis rebus abundan-
tiſſimæ , per legatos ſint inventæ : ac ſub
Imperium Hiſpaniæ Regum,magno Chri-
ſtianæ religionis commodo & augmento
redactæ.Ioanna Luſitaniæ Princeps, Hiſ-
paniarum gubernatrix Patri Optim. &
Maxim.F.I.* De cuius Magni Cæſaris
laudibus & egregijs facinoribus plura
adijcere ſuperſedeo, quoniã † id exa- 50
ctiſsimè præſtiterũt Alphonſus Vlloa,
Petr.Mexia, & Prudent. Sandovalius
in eius vita, Promptuarium Iconum
pag.222. & plurimi alij auctores,quos
refert Camillus Borrellus d. cap.42.
num.78. & ultra eos Ioan. Voërthu-
ſius in lib.ſingul.Phœnicis,ſive conſe-
crationis Auguſtæ per totum,& Ala-
nus Copus Dialog.6.cap.34.pag.942.
vid.Valdes de dign.Reg. Hiſpan. cap.
20.num.14.

Sed licèt hæc ita pro appellatione
Orbis Caroloni defendenda & illu-
ſtranda non incongruè dicta videan-
tur, † adhuc tamen mihi magis ſem- 51
per arriſit aliorum ſententia, qui has
omnes regiones Occidentales & Me-
ridionales,de quibus loquimur , gene-
raliter ſolent NOVVM ORBEM voca-
re. Non quia plures mundos eſſe opi-
nentur,prout nonnulli malè fecerunt,
quorum errorem infrà cap.12. num.
75. convincemus; ſed quia cùm vete-
res totius Orbis terrarum, & circum-
ambientis Oceani effigiem in tres par
tes diviſerint,Africam ſcilicet, Euro-
pam & Aſiam , ut diximus ſup.cap.1.
num.23.Inventâ denuò hac,quæ Ame
rica dicitur,eam pro quarta numerare
cœperunt, † & Novum Orbẽ,ſive he- 52
miſphærium appellare, ob immenſam
eius amplitudinem,quâ tres partes an-
teà cognitas ſuperare videtur, atque
etiam ob diverſitatem morum,rituum
q́ue incolarum,& diſsimilitudinẽ ani-
malium,arborum & ſtirpium, ut benè
obſervat Abraham. Ortel. in Theatr.
Magn.tab.1.& 5.& in Theſaur. Geo-
graphiæ,verb. *Atlantis inſulæ*,Pet.Mar
tyr in decadibus,quibus de Orbe No-
vo titulũ fecit,Epitom. navigat.Ame-
rici Veſputij in relation. Novi Orbis
cap.114.pag.122. Præfatio Coſmo-
graph.ad eaſdem relationes, §.3. Epi-

ta-

r:phium Caroli V.ſup.relatũ, Ioſeph. Acoſta in elegantiſsimis libris de natura & hiſtoria Novi Orbis, Latinâ & Hiſpanâ linguâ conſcriptis, Iuſtus Lipſius de Phyſiolog. Stoic.lib.2. diſſert 19.Zurita lib.3.Annal.Arag. cap. 4.Ioan.Mariana lib.26.hiſtor.Hiſpan. cap.3.Scip.Ammirat.lib.2.diſcep. Politic.diſcurſ.4.Genebrard. lib.4. Coſmograph. anno 1497.Maginus tab. 34.pag.279.Perr.Damariz Dialog.4. cap.2. fol.338. Ioan. Borerus in relation. univerſ.1. parr. vol.2.lib.1. pag. 348. Porcacchus in inſulario lib. 3. pag.162.Herrera in hiſtor.gener.Ind. decad.1.lib.1.cap.4.& in deſcript.Ind. lib.1.cap.1.Torquem.in Monarch.Indiana lib.1.c.2.Didac.Valdes de dignirat.Reg.Hiſpa.cap.12.n.7. & cap.19. num.55.Hēricus Martinez in reperr. rractar.2.cap.7.pag.102.Bernard.Aldrere lib.1.origin.ling.Caſtel. cap.12 Doctiſ.Ioan.Bapt.Valençuela conſil. 82 num. 69. Nos infrà c.16.num.42. & ſeqq.paſsim Maiolus in diebus Canicular.ubi eaſdem regiones ſub appellarione Orbis Novi comprehendit, &
53 præcipuè 1 tom. colloq.10. pag.266. Vbi ait, † Europam, ſi compareter cum reliquo Orbe anteà cognito, exiguum eius angulum eſſe, comparatione autem habitâ ad hunc noſtrum poſteà reperrum, nihil eſſe,videri poſſe. Et idem ſentit Gerard. Mercaror in
54 ſuis tab.univerſ.in princip.& Boterus ubi ſuprà. † Vbi totum rerrarum Orbem in tres conrinenres diſtinguunt: primam faciunt eam, quam diximus, vereres in Europam, Africam & Aſiâ fuiſſe partitos.Secundam,quam hodie Americam,vel Indiam Occidentalem vocamus.Tertiam dicunt terram Auſtralem,quam nõnulli Magellanicam nuncupanr,paucis hactenus littoribus detectam.

Quod adeò verum eſt,ut iuxta eoſdem auctores, † cùm univerſus Orbis
55 contineat in circuitu,quò maximè pa ret, milliaria Germanica 5400. ſive Italica 21600.hoc eſt 360.gradus altitudinis, ſive elevationis Poli, qui ſi ad leucæ Caſtellanę dimenſionem reducantur, conſtituunt 3600. leucas: hæc nova eius pars, quę America dicitur, & reliqua, quæ Regibus Caſtellæ & Legionis inquirenda obtigerũt, centum & octuaginta gradus complectantur, qui tria millia & nongenta leucarum Caſtellanarum efficiunt, de quo etiam latiùs agemus infrà cap.6. ex num.6. Atque huc reſpiciens Ioſeph.Acoſta lib.1.de natura Novi Orbis cap.6. meritò inquit, nobis, quæ hactenus certà fide comperta ſunt, ſatis eſſe debere,ut Orbis terrarum portionem univerſâ Europâ, atque Aſiâ & Africâ non minorem, ex altera hac parte iacêre intelligamus: & utrumq; Mundi Polum æquè ſibi,& terras & mare vindicare,quod antiquis,aut negare, aut dubitare impunè licuit. Et idem probat Thomas Bocius de ſign. Eccleſ.Dei,lib.6.cap.7.verſ.*Sed ne videamur*,dum rradit, *Has regiones Antipodum recenter detectas continere dimidium totius Orbis terrarum, & omnium rerũ quas Deus hominibus eſt fabricatus*.

Vnde † iuſtè reijciendus venit Iacob.Põranus in prima terrij progym- 56
naſmare 18.pag.315. dum nimis ſcrupuloſè,aut etiam ineptè rradit, ſe non audêre, Americam quartam mundi parrem vocare,quia de ea neque tam multa adhuc, quod ipſe ſciat, neque tam fide digna extent litteris publicata.Etenim nihil iam eo rempore,quo ſcripſit,erat certius,aut vulgarius, ut ex ſuperioribus ſatis apparet. Et cùm Scandinaviam † Germaniæ inſulam 57
verſus Septentrionem,eò quòd maxima,& incomperrę magnitudinis eſſet, alterum Orbem terrarum veteres appellarent,ut tradit Plin.lib.4. cap.13. & alij relati ab Abrah.Ortel. in Theſaur.Geograph.verb. *Baſilia*. Necnon etiam Trapobanem,ut paret ex eodē Plin.lib.6.cap.22.ibi: *Trapobanim alterum Orbem terrarum eſſe diu exiſtimatũ*

eſt

eſt Antiebthonum appellatione. Quanto iuſtiori titulo idem nomen his vaſtiſſimis provincijs conveniet?

Et hæc planè ſunt,quę ultra alios, pro inquirẽda vera & propria iſtarum regionum appellatione,elucubrare po-
58 tuimus, ✝ quas tamen in huius operis diſcurſu nõ verebimur vulgari, & magis cognito Indiarum Occidẽtalium, vel Americæ nomine indigitare, pro-
59 pterea quòd,ut ✝ admonet Quint.lib. 1.inſtit.orator. utendum eſt verbo ut
60 nummo,cui publica forma ſit,& ✝ vulgaris loquendi uſus proprietate verborum potentior eſt,l.anniculus 132. de verbor.ſignificat.l.Labeo, D.de ſupell.legat.l.talis ſcriptura, D.de legat. 1. ubi Doctores; cùm rude hominum vulgus de exactiori verborum interpretatione & ſignificatione non magnopere laborare ſoleat,ut latè proſequuntur Alciatus,& Brechæus in rub. de verbor.ſignificat. & plurimi alij relati per Ioan.Gutierrez lib.3. practic. quæſt.14.à num.132. & Hieron. Zevall.commun.opin.1.tom.quæſt.409. & noviſſimum Marium Burgium in tract.de laudimio part.1. cap.1.num. 24.& 25. ubi hoc etiam in verbis peritorum,imò & Principum, legum & ſtatutorum admittunt.

SVMMARIVM
Capitis V.

1 Hiſpani Duces,qui Novum Orbem detexerunt,laude digniſſimi ſunt.

2 Ioan.Bapt.Ramuſius notatur.

3 Memoria eorum,qui pro Repub.præclarum aliquod facinus geſſerunt, ſemper commendari debet,& quare?

Occultator alienæ laudis furi par eſt, ibid.

4 Columbi prima laus in detectione Novi Orbis,& eius patria & mores.

5 Columbus quibus argumẽtis ductus fuerit ad detegendum Novum Orbem.

6 Columbus à quodam hoſpite naufragiũ paſſo Novi Orbis notitiam accepiſſe dicitur.

7 Hoſpes,qui Columbo Novi Orbis notitiam dedit,cuius nationis fuerit?

8 Navigationes admirãdæ fortuitò factæ.

9 Ptolemæus Aegypti Rex qualiter ab Indo naufrago navigationem Indiæ Orientalis edoctus fuerit?

10 Eudoxij Gnidij ingens navigatio.

11 Trapobanæ inſulæ certior notitia quando & qualiter à Romanis habita?

12 Navis ex India vi ventorum in Germaniæ portum delata.

13 Indi ſeptem Occidentales in portatili cymba tempeſtate in Galliam delati, & eorum deſcriptio.

14 Columbus qualiter Angliæ, Luſitaniæ & Caſtellæ Reges adierit pro detectione Novi Orbis.

15 Columbus tandem à Regibus Catholicis ad Orbem Novum inquirendũ mandatur,& de eius claſſi & commeatu.

16 Novi Orbis ingens,& quæſtuoſa detectio ex parvis initijs proceſſit.

17 Indiæ Occidentales Hiſpaniæ Regibus utiliſſimæ.

18 Initia rerum magnarum ſolent eſſe minima.

19 Columbi prima navigatio, & eius labores,& effectus.

20 Columbus plures inſulas detegit, & pro Hiſpaniæ Regibus earum poſſeſſionem apprehendit.

21 Columbus cum primitijs inſularũ,quas detexit,ad Reges Catholicos redijt.

22 Columbus à Regibus Catholicis honoratur,& remuneratur.

23 Admirali , ſive Almirantis dignitas quæ? & de vocis etymologia.

24 Columbus repetit navigationem in Indiam,& plures alias inſulas detegit,& eius obitus.

25 Columbi hiſtoria de ovo apud convivas.

26 Navigationes in Novum Orbem repetuntur.

27 Blaſchi Nonij de Balboa laudes,& hiſtoria.

28 Mare del Sur *primus noſtrorum dete-*

Digitized by Google

texit, & conſpexit Balboa, & iter ad illud aperuit.

29 *Ferdinandi Corteſij laudes, & qualiter Novæ Hiſpaniæ Regna detexit, & ſubegit.*

30 *Ferdinandi Corteſij præclarum facinus in navibus perforandis.*

31 *Naves, qui duces perforaverint, aut incēderint, & qui equos, aut ſcalas ademerint, ut milites animoſius pugnarent.*

32 *Ferdinādi Corteſij patria, & qualiter ſortitus, & expertus fuit patrociniū D. Pet.*

33 *Ferdinandus Corteſius natus fuit eodem anno, quo Mart. Lutherus.*

34 *Ferdinandi Corteſij honores, præmia, & obitus.*

35 *Ferdinandi Magallani laudes, & hiſtoria in detegendo freto Magallanico.*

36 *Magallanicum fretum quando, & quomodo detectum?*

37 *Magallanus quid fecerit in inſula Zebu, & qualiter occiſus?*

38 *Magallani ſocij ad Moluccas perveniūt, & diverſo itinere in Hiſpaniā redeunt.*

39 *Ioannis Sebaſtiani à Cano, & ſociorum reditus in Hiſpaniam cum nave Victoria poſt univerſum Orbem circūdatum.*

40 *Diem unum Calendarij cur amiſerint nautæ navis Victoriæ?*

41 *Ioan. Sebaſtiano à Cano honores, & inſignia à Cæſare conceduntur.*

42 *Navis Victoriæ laudes, & memoria.*

43 *Frāciſci Pizarro laudes & hiſtoria in detectione, & ſubactione Regni Peruani.*

44 *Milites tredecim qui cum Pizarro mā ſerunt in inſula Gorgona privilegijs honeſtantur.*

45 *Atabualpa, ſive Atabaliba Tyrannus Peru bello capitur, & temerè occiditur.*

46 *Præda capti Atabualpæ quanta fuerit, & inter quos diſtributa?*

47 *Auctores plurimi referuntur, qui ex profeſſo, vel etiam obiter agunt de hiſtoria Indiarum Occidentalium.*

48 *Americæ hiſtoriæ libri, novem voluminibus comprehenſi, & ab hæreticis publicati, cum cautione legendi ſunt.*

49 *Gundiſ. Fernandez de Oviedo hiſtoria Indiarum Occidentalium laudatur.*

CAPVT V.

De initio, & progreſſu detectionis Novi Orbis, & ijs, qui in hoc magis meruiſſe videntur.

IN huius Novi Orbis indagatione, & acquiſitione adeò enituit Hiſpanę gētis induſtria, virtus, atque cōſtantia, ut Græci Herculis facinora, & labores ſuperaſſe à multis meritò iudicetur.
Quapropter † neceſſariū eſſe arbitror, 1
aliqua ex plurimis, quæ ſeſe hac in parte dicēda offerebant, breviter delibare;
& noſtris quoque, licèt obſcuris, monumentis, eorum Ducum nomina, & præclara geſta, in Memorię templo conſignare, qui in re ita utili, pariter atque ardua, magis excelluiſſe comperiuntur.
Nec enim ſcio, † quid, præter noſtro 2
rum invidiam, movêre potuerit Ioan. Bapt. Ramuſium, dum in procem. 3. vol. ſuarum navigationum Hiſpanos auctores irridet, quòd libris ſuis illorum nomina, & patriam ſedulò inquirere, & commendare ſtuduerint.

Semper † quippè iuſtum, & rationi 3
conſentaneum viſum eſt, ut benè gerentibus laudis tribuatur aſſenſus, & ut glorioſa ſit, & diuturna apud omnes corū memoria, qui pro Republica præclarū aliquod facinus exhibuerint, ut & ipſi audaciores in poſterum fiāt, & alij corū exēplis permoveantur, ut tradit Ariſt. lib. 3. Ethic. cap. 6. & lib. 2. Polit. cap. 6. elegāter Cicer. in orat. pro Milo. & pro Arch. Poët. Theodoſ. Imp. in l. & virtutum, C. de ſtat. & imagin. Iuſtinian. in §. 1. inſtit. de excuſat. tut. Caſsiodor. lib. 1. epiſ. 13. D. Gregor. lib. 22. Moral. cap. 7. & D. Baſil. homil. in Gordia. Marty. ubi ſic inquit: *Sicut enim aromata tunc maximè ſpirant, cùm vel confricantur, vel conteruntur, ſic virtutum opera tunc maximè movent, cùm laudantis oratione explicantur, ſicut etiam oves Iacob intuentes virgas maculoſas, & varias, ſimiles agnos parie-*

bant: ſic iuxta exempla, quæ cernimus, ſive
bona, ſive mala voluntas hominis operatur.
Idẽ quoq; Cicero Philip.14.nos præ-
clarè cũ his agere tradit: *Quorũ virtutẽ,*
nec oblivione eorũ, qui ſunt, nec reticẽtiâ po-
ſterorũ ſepeliri paſsimur. Et Plat. in lib.de
legib.multũ laudat Tyrtæũ Poëtã, quòd
ſuis carminibus viros bello præſtantes
extulerit: *O divine,* inquit, *Poëta Tyrtæe,*
ſapiẽs certè ac bonus nobis eſſe videris, quia
excellẽtibus eos extuliſti laudibus, qui in bel
lo excelluerũt. Cui cõvenit doctrina Iaſ.
in fin.tit.inſt. de actio.ubi occultatorẽ
alienæ laudis, furi parem eſſe dicit, per
tex.in l.hæreditatũ in fin.D.ad leg.Falc.
& Plin.Iun.epiſ.8.lib.5.ubi ſic ait: *Mihi*
pulchrum in primis videtur, non pati occi-
dere, quibus æternitas debeatur; aliorum-
que famam cum ſua extendere.
4 Prima † igitur tantæ detectionis
laus omnium conſenſu Chriſtophoro
Colono, ſive, ut alij vocant, Columbo,
debetur. Hic natione Ligur, ſive Ge-
nuẽſis ex vico Nervij, nõ magnæ fortu-
næ, ſed acris ingenij fuit, reiq; nauticæ
peritiſsimus, & Coſmographus ſolertiſ-
ſimus, & in Luſitaniã profectus, ut tabu
lis nauticis cõficiendis, & emendandis
quæſtũ faceret, uxore ex inſula Madera
5 ductã, cò cõmigraverat. † Ibi, ut plures
exiſtimãt, ex Aſtronomica diſciplina, &
nonnullis veterũ monumentis, alijſque
argumẽtis, quę variè varij auctores pro
ſuo captu comfingunt, & præcipuè Ant.
Herrer.in hiſt.gen.Ind.decad.1.lib.1.c.
2.& 3.ſecũ cogitare, & tãdem ſtatuere
cœpit, ultra noti Orbis terminos mag-
na terrarũ ſpatia, quemadmodũ in Oriẽ
tem, ita etiam in Occidentem patêre.
6 Alij verò † tradũt in hãc notitiam, &
ſpẽ cuiuſdã hoſpitis ſui relationibus mo
tũ, qui naufragiũ in Oceano Atlãtico fa
ciẽs, vi tẽpeſtatis ad terrã, nullis anteà
Coſmographis cognitam, reiectus fuit;
quam cùm diligenter delineaſſet, vix
tandem ad Maderam appulit, & in do-
mo, & manibus Columbi moriens, ci
rẽ omnẽ in hoſpitij mercedem aperuit.
Cui traditioni multũ noviſsimè defert
Tornicl.in Annal.ſacr.to.1.anno mũdi
1931.n.48.etſi in Colũbi fraudẽ, & ut
eũ ſuâ gloriã privarẽt, ab Hiſpanis cõfi-
ctam eſſe, imprudenter affirmet Hiero.
Benzo.lib.1.hiſtor.Novi Orb.cap.5.
Hũc † quidã Luſitanũ fuiſſe affirmãt, 7
inter quos Per.Damariz Dial.4.de var.
hiſt.c.4.fol.151.qui inde Luſitanis hu-
ius Novi Orbis invẽtionem tribuendã
contendit. Sed alij magis frequẽter Bæ
ticũ, ſive Andaluſiũ nautã, & mercato-
rẽ fuiſſe opinãtur, eiuſque nomẽ & pa-
triã in obſcuro latêre, Deo ita diſponẽ
te, ne alij, quã ſibi negotiũ adeò ingens
homines tribuere poſſent, ut obſervat
Ioſeph. Acoſt.lib.1.de hiſt.Ind.c.19.Fr.
Greg.Garc.de Indor. orig.lib.1.c.4.§.
1.pag.65.& Fr.Ioan.Torquem.in Mo-
narch.Ind.lib.18.c.1.Quãvis nuper Gar
cia Laſſus Inca in ſuis Cõment. de In-
car.orig.lib.1.cap.3 quẽ refert, & ſequi
videtur Aldrete de antiq Hiſpan.lib.4.
c.17.pag.567.nullo, quod ſciã, fundamẽ
to ductus, Alphõſum Sanchez nomina
tũ ſcribat, & eius naufragium circa an-
nũ 1484.contigiſſe. ¶ Nec † mirũ, aut 8
novum videri debet huius detectionis
initiũ fortuitũ fuiſſe. Nã præter alia no
ſtrorũ exẽpla, de quibus infrà c.9.n.49.
ſi Straboni fidẽ habemus lib.2.Geogr.
Plin.lib.2.c.67. Pomp.Mel. lib.3.c.10.
ſimilis caſus in Indijs Orientalibus ac-
cidit. † Cuſtodes quippè ſinus Arabici 9
Indũ quempiã in navi ſolũ mortuo ſi-
milẽ littori appellẽtem invenerũt, eũ-
que ad Ptolemæum Evergetẽ Ægypti
Regẽ deduxêre. Is linguâ Græcâ eũ cu-
ravit inſtitui, quâ perceptâ, ex India ſe
tẽpeſtatibus iactatũ, amiſsis fame co-
mitibus, in ea loca deveniſſe declaravit.
Quòd ſi liber dimitteretur, aſſumptis
comitibus, ſe Regi ad Indos uſque faci
lem oſtẽſurum navigationem. Credidit
homini Ptolæmeus, & inter alios Eu-
doxium quoque Gnidium Aſtrologum
ei adiunxit. † Qui hac occaſione uſus, 10
Indiam perluſtravit, & in reditu ad Æ-
thiopiæ littora Gaditanorum guber
naculo, cui equi figura inſculpta erat

cog-

cognito,quod tempeſtatibus eò iacta-
tũ fuerat:ad Occidentẽ quoq; per Me
ridionalẽ Oceanũ viã patere deprehẽ-
dens,Alexandriã reverſus,inde per ma
re Mediterraneũ extra colũnas Her-
culis evectus,littora Africæ circuivit.
11 Romanis † quoque certiorẽ notitiã
inſulæ Trapobanæ alterius naufragij
occaſione cõtigiſſe,Plin.lib.6.c.22.his
verbis enarrat:*Nobis diligẽtior notitia,*
ſcilicet Trapobanæ, *Claudij principatu*
cõtigit,legatis etiam ex inſula advectis.Id
accidit hoc modo,Annij Plocami,qui maris
Rubri vectigal à fiſco redemerat,libertus
circa Arabiã navigans,Aquilonibus raptus
præter Carmaniã quinto decimo die Hippu
ros portũ eius invectus,hoſpitali Regis cle-
mẽtia ſex menſium tẽpore imbutus alloquio
percontanti poſteà enarravit Romanos &
12 *Cæſarẽ,&c.*†Quarũ navigationũ mẽtio
nem facit,ſed fabuloſas eſſe contendit
Doct. Freitas ubi ſup.c.5.n.13. & ſeqq.
Otto etiã Friſingenſis auctor eſt,ſub
Friderico Æneo Barbo,navẽ ex India
cũ Indis negotiatoribus fortuitò appu
liſſe Lubec Germaniæ portũ ultra Cim
bricã Cherſoneſum.Et Cõtinuator Pal
merij anno Dñi 1509.quẽ refert Simõ
13 Maiol.colloq.23.pag.534.tom.1.†de-
latã fuiſſe eo anno Rothomagũ uſque
Galliæ Lugdunẽſis oppidũ cymbã quã-
dam portatilẽ, ſimilẽ his,quæ in Orbe
Novo cõſpiciuntur,& in ea ſeptẽ ex ip
ſis Indis,qui fuligineo colore erãt,ceu
homines ſylveſtres,groſsis labris, ſtig-
mata in facie gerẽtes,ab aure admediũ
mẽtum inſtar lividæ venulæ per maxil-
las deductæ,& nudi incedebãt,ſolũ bal
theũ geſtãtes,in quo erat borſula ad ve
renda tegẽda.Barba per totum corpus
nulla,neq; pubes,neq; ullus pilus,præ-
14 ter capillos,& ſupercilia.†Sed utcumq;
ſit,cũ Colonus incredibili huius rei ex
periendæ ſtudio flagraret,ſimulq; vidẽ
ret,ſine magno apparatu tẽtari nõ poſ
ſe,Bartholomæũ fratrẽ ad Angliæ Re-
gẽ Henricũ VII.expedivit,cuius regnũ
eã tẽpeſtate pacatũ erat & opulẽtum,
ut exponeret,ſi ſibi naves & facultates
darentur,effecturũ ſe,ut novis & auri-
feris regionibus repertis Angliæ regnũ
omniũ regnorũ totius Europæ floren-
tiſsimũ redderetur.Sed paſſus hic repul
ſam,nõ tã odio rei,quàm quòd Italum
hominẽ lucro inhiãtem Angli ſuſpectũ
haberẽt:idẽ Chriſtophorus de eodẽ ne
gotio Alphõſum V.Luſitaniæ Regẽ cõ
venit;qui nõ modò negavit,quod pete
bat,ſed tanquam inania & fabuloſa af-
ferret,eum,ut delirũ hominẽ reiecit,&
irriſit,perſuaſus à Calçadilla Epiſcopo
Viſeenſi,& Roderico Magiſtro Theo-
logiæ,præclaris alioqui Coſmographis,
nec terras,nec aurũ eſſe in Occidente.
Tertiò igitur rem tẽtans, ad finitimos
Caſtellæ,Legionis & Aragoniæ Reges
Catholicos Ferdinãdum & Eliſabethã
eodẽ cõſilio ſe ſe cõtulit,& ibi cũ nihi-
lo magis audiretur,Regibus præſertim
id tẽporis bello Granatẽſi impeditis &
exhauſtis,invictã quadã animi pertina
ciã totũ fermè ſeptenniũ cõtrivit vorã
do repulſas,urgẽdo,inſtãdoque per ſe,
& per amicos. †Quouſque ſuperatis tã 15
dem Mauris,ac totã expulſis Hiſpaniã,
retulit quod voluit,& perbenignè à Re
gibus habitus,obtinuit,ut in occiduam
illã navigationẽ, ſive inquiſitionẽ, tria
ſibi regio ſumptu adornata navigia ad
Hiſpalim oræ Beticæ præberẽtur,cum
cẽtum & viginti hominũ comitatu, &
ſeptemdecim ducatorũ millibus,ut ſibi
de his,quæ ad talẽ expeditionẽ neceſ-
ſaria iudicaret,cõmodiùs provideret:
quã pecuniã Ludovicus Sanctangelus
regiarũ rationũ ſcriba Colũbo nume-
ravit,imò & Regibus mutuam dedit.
Quod ideò advertere volui, † ut in- 16
telligatur,hoc tã parvo apparatu, tan-
tas,tamque inauditas poſteà res,quãte
hodie de his Indijs cõſtant,originẽ ha-
buiſſe:& tantillã pecuniã, tãtum eiſdẽ
Regibus Catholicis auri,argentiq; tu-
liſſe,ut † teſtante Ioan.Metello, quem 17
refert Theatr.vitæ huma.vol.10.lib.2.
pag.2417.in fine,eius ſumma præter
margaritas & gemmas,quę innumeræ
fuerũt,ſexaginta,quos vocãt,milliones

feratur exceſsiſſe,ut taceã incredibiles
provẽtus ſubinde aliorũ Regũ tẽpori-
bus in Hiſpaniã delatos,de quibus alio
in loco dicemus:quorum maximè ſub-
ſidio,ut ait Maffæius lib.1.hiſt.Ind.pag.
18.poſtmodum tantos,tamq; aſsiduos
terrâ,mariq;ſumptus propè infinitâ pe
cuniarũ erogatione ſuſtinuerũt. Nimi-
18 rũ † quia in hoc,ut in alijs,initia,ſicuti
& ſemina rerũ naturaliũ,ſolent eſſe mi
nima,quæ tamen ſuis progreſsibus au-
gentur,ut docet Cicer.lib.5.de finibus.

19 Sed ut ad Columbũ redeamus,† is cũ
exigua hac claſſe ex Hiſpanijs ſolvens
anno à Chriſto nato 1492. tertio no-
nas Auguſti,vaſtiſsimo ſe Oceano At-
lãtico cõmiſit,& Canarias primùm in-
ſulas petijt.Inde,continuatâ dierũ ali-
quot velificatione,gramineũ mare in-
venit,de quo c.4.n.27.locuti ſumus,ut
tanquã in pratis herba virẽtibus navi-
gare viderẽtur.Quo tandem ſuperato,
poſt multa pericula,poſt durã toleratã
famẽ, in incognitas,quas quærebat re-
giones,nudâ, barbarâ.& inermi gente
habitatas,ſed auri divites appulit ; tri-
gintà triũ dierũ navigatione, Occiduũ
20 ſemper Solẽ ſecutus,Primamque † in-
ſulã,quã invenit,quæ ab incolis *Guana
bani* dicebatur,Sãcti Salvatoris appel
latione inſignivit,& in ea,aliarũ nomi
ne,quæ poſteà deregerẽtur,poſſeſsionẽ
pro Catholicis Caſtellæ & Legionis
Regibus apprehendit:eaq; de re publi-
cũ inſtrumẽtum cõſcribi curavit.Mox
inde ſolvens,alias maiores inſulas adin
venit,quas Conceptionẽ,Fernandinã,
& Iſabellã nuncupavit & ulteriùs pro-
grediẽs Cubã,& Hiſpaniolã lõgè maio
res,& aurifodinis ditiſsimas, patefecit.
21 Caſtriſq; † ibi idoneo loco,& præſidio
cõmunitis,incolas fermè duodecim,au
rũ,Gallipavos,Pſittacos varij coloris,
& alia invẽtæ regionis argumẽta ſecũ
in Hiſpaniã triũphabundus revexit,vix
ſeptẽ menſibus,poſtquã ex ea ſolverat,
lapſis;ubi Catholicis Regibus, tũc Bar
chinonæ commorantibus,ea,quæ acci
22 derãt,retulit, † & ab eiſdẽ honorificè,
ut meruerat acceptus,Admirali & Pro
regis Indiarũ titulo,& multis alijs pri-
vilegijs,ac muneribus donatus fuit: Re
gijſque inſuper armorũ inſignibus co-
honeſtatus,hoc addito elogio,*Por Caſ-
tilla, i por Leon, nuevo mũdo hallò Colon.*

Admirali autẽ, † ſive Almirantis,ut 23
Hiſpanè vocamus,vox,& officium pro
eo illuſtri præfecto uſurpatur,cui maris
imperiũ,& littorũ à Rege cõcreditum
eſt:qui claſſes & navalia curat,uti ſarta
tecta ſint,& ut exarmata reparẽtur,pi-
ratæque arceantur,aut fugentur,ut de
eiuſdẽ Colũbi hiſtoria loquẽs advertit
Forcat.lib.2. de Gallorũ Imperio fol.
83.& melius lex noſtra 24.tit.9.par.2.
& l.3.tit.24.eâdẽ part.Nomenque ſub
Oct.Auguſto adinventum, & probatũ
idẽ Forcat.tradit,ob id,quòd quẽdam
Galliæ legatum,qui multa admiranda
maris portẽta à ſe viſa referebat, claſsi
Gallicæ præfecit,& Admirandũ appel-
lavit.Quod tamẽ ridendũ videtur,cùm
teſte Leone Africano,& alijs,quos re-
fert Sebaſt.Covar.in Theſaur.ling.Ca-
ſtellanæ,verb.*Almirante*, hęc vox Ara-
bica ſit,quæ Architalaſum,ſive ſummũ
maris Ducẽ,aut præfectũ ſignificat: de
quo etiã alia nõ contemnẽda noviſsi-
mè tradit doctiſsimus vir Pet. de Sala-
zar & Mẽdoça Canonicus Toletanus
in lib. 2.de origin.& progreſſu dignita-
tum,& titulorum Hiſpaniæ cap.15. &
Barnab.Morenus de Vargas de nobil.
Hiſpan.diſcurſ.13.numi.18.

Poſt hæc † autem idẽ Columbus ab 24
eiſdẽ Regibus cũ maioribus copijs &
claſsibus iterũ,tertiò,& quartò ad eaſ-
dẽ inſulas incolẽdas,& gubernãdas, &
ad alias inquirendas reverſus eſt.Quod
ita fœliciter geſsit,ut poſt innumeras,
quas detexit,& ſubegit,tandẽ in cõti-
nentem devenerit,& oſtia totius Ame
ricani Orbis primus,ut diximus, reſera
verit.Obijtq; in Hiſpania anno ſalutis
1506.ubi conſtans † traditio eſt,quòd 25
cùm fortè celebri quodã cõvivio exci-
peretur, in quo ſimul plures Hiſpaniæ
proceres diſcumbebant, & orto inter

eos ſermone de Novi Orbis detectio-
ne, eſſent nonnulli, qui præclarum hoc
Columbi facinus extenuarēt, quaſi ab
alijs quoque præſtari potuiſſet: ille ad
ea nihil reſpondens, ovū in mēſam in-
ferri iuſsit, & convivas omnes experiri
rogavit, ut illud in apicē, nullis admini
culis fultū, ſive nixū ſtans & erectū in
menſa conſtituerent. Id nullus cū poſ-
ſet, ipſe altero eius faſtigio menſę illi-
ſo, & leniter quaſſato, rectum, firmum-
que conſtituit: quod cùm cæteri, ſe
etiam eodem modo facturos, offerrēt,
Nunc, inquit, quia vidiſtis. Sic innuere
volens, inventam iam Indiam inven-
tu facilem tunc videri, cùm priùs eſſet
difficillimū, & vel à nemine cogitatū.
26 Creſcētibus verò † deinceps magis
atq; magis apud iſtos Occiduos Indos
Hiſpanorū rebus, & iuſſu Ferdin. Reg.
Cathol. & Carol. V. Imp. Max. qui ei in
Regno, & virtute ſucceſsit, claſsibus,
& auxilijs indies renovatis, plures alij
ſtrenui Duces, & Navarchi claruerūt;
qui non minus gloriæ, quàm divitiarū
ſpe incitati, & allecti, Colūbi veſtigia
premētes, aliquid novi aggredi ſemper
27 meditabātur. Inter quos † magnā qui-
dem laudem mihi promeruiſſe videtur
Blaſc. Nuñez de Balboa. Ab eo enim
diu pervagāte Pariæ terræ, & Darienis
regionis littora, anno tandē 1513. die
25. Septēbris repertus eſt Iſthmus ad
Vrabanū ſinū, quo duo ingētia maria
dirimuntur, quę vulgò, *Del Norte, y del
Sur* appellantur. A Comagre ſiquidem
ingētis amnis oſtio, Darieniſque litto
re, per inacceſſos prope montes mō-
ſtrāribus iter Indigenis, Blaſchus ſum-
28 ma iuga tenuit, † & ſubiectū in adver
ſo littore vaſtiſsimi pelagi ſinū conſpe
xit; poſtquem ditiſsima auri, argēti, &
unionū regna, & inſulæ repertæ ſunt.
Itaque invento multo auro Blaſchus
breviorē tranſitum quærens, quo duo
illa maria coniungerentur, nō plus in-
ter ſe diſtare, quàm cētum milliaribus
deprehēdit. Verùm itinere adeò dēſiſ-
ſimis nemoribus, abruptis petris, & fre
quentibus fluvijs impedito, ut non niſi
magno cum labore, periculoque illac
Noſtri permeare poſſent: præſertim cū
paſsim inhoſpitæ, ac inſidioſæ Barba-
rorū gentes, venenatis inſtructæ ſagit-
tis, occurrerēt. Quibus de cauſis Blaſ-
chus eius tractus regulis, aut muneri-
bus delinitis, aut cruētâ acie ſubactis,
quatuor caſtella opportunis interval-
lis cōſtituit, ut cōmeantibus ab utroq;
mari tutiſsimus eſſet receptus: ædifica
tâ etiam claſsiculâ in proximo portu,
cui D. Michaëlis nomē dedit. Quibus
egregijs & fœlicibus auſis ad Regē de
latis, Præſidis illarū provinciarū nomi
ne & honore remuneratus fuit, & mag
nā ſui apud Hiſpanos & Indos exiſti-
mationē pepererat. Cæterùm, dira au
ri ſitis, novique Imperij libido effecit,
ut Petrus Arias Davila Blaſchi ſocer,
qui ſummū in eiſdē provincijs Regio
diplomate imperiū exercebat, illū per
duellionis accuſatum in carcerē duce
ret, eo rerum exitu, ut affectati Regni
crimine damnatus, capite plecteretur.
Indignus herclè eo ſupplicio (quod
multi tradūt, iniuriâ & invidiâ magis,
quàm perfidię ratione perpeſſum) cùm
ad lævā maris à ſe primum repetti Pe
ruāna, & Cuzcana regna auro & argē
to, ac gemmis ſcatentia Franciſco Pi-
zarro, & Didaco Almagro ſucceſſori-
bus demonſtrārit. Et qualiter mare *del
Sur*, ab eo ſalutatum fuerit, tradit ad-
ditionator Benzonis pag. 110.
Sed longè magis † Noſtrorū, & ex- 29
terorū hiſtorijs celebratur Ferdinādus
Corteſius, qui, fœliciori auſu, & ſucceſ-
ſu, res maximè claras ac memorabiles
in eiuſdē Novi Orbis indagatione, &
acquiſitione perfecit. Etenim cū anno
1517. à Franc. Ferdin. de Cordova, &
Did. Velazquez Havanā gubernāte, ad
dextrā terræ Pariæ navigātibus, Iuca-
tana Provincia reperta eſſet, & aliarū
notitia ſumeretur, quæ tunc ab eis ple
nè inquiri nō potuerūt. Anno ſequēti
1518. die 18. Novemb. miſſus fuit Cor
teſius ab eodem Gubernatore cū un-

decim navibus, & quingentis hominibus, ut regiones illas penitùs perluſtraret, & commodis locis Hiſpanorũ caſtra & colonias cõmuniret. In qua expeditione ſe ita prudenter & viriliter geſsit, ut quamvis Didacũ Velazquez facti pœnituerit, & mandata, quæ ei dederat, revocaverit, adhuc Corteſius milites ſibi parentes habuerit, & in poſtremum Occidui littoris ſinum delatus, Iucataniã & Cozumeliam provincias inviſerit, Tavaſcũ expugnaverit, & ulterius progrediens, alias ditiores & vaſtiores regiones patefecerit, quas Novae Hispaniae titulo cõmendavit. Portuq; congruenti reperto, qui dicitur *San Iuan de Vllua*, & ibi oppido

30 Veræ Crucis ædificato, cùm † ad opulentiſsima Mexicana Regna terreſtri itinere cõtendere niteretur, timeretque ne milites de fuga cogitarent, naves, quibus vecti fuerant, & revehi poterant, clanculum perforavit, ut omni ſpe reditus intercisã, fortiùs atq; animoſiùs inſtitutum iter adorirentur.

31 Quo in facto, † licèt aliquos ex antiquis Ducibus habuerit, quos ſibi imitandos proponere potuit, nempe Alexandrum Magnum, victis ad Granicũ Darij Ducibus, capráque Mileto: Menecratem, Salaminé in Cypro capere volentẽ: Agathoclem Syracuſiorũ tyrannum adverſus Carthaginẽſes pugnantẽ: Tymarchum Ætolum, dum locum Aſiæ multitudine hominum abũdantẽ expugnaret: Quintum Fabium Maximũ, & alios, qui veriti ne quã fiduciã navium, ad quas refugium erat, minus conſtanter pugnaret exercitus, incendi eas, vel ſolvi iuſſerunt, priuſquã prælium inirent. Sicuti eãdem ratione equos dimittere ſolebat Caius Iulius Cæſar, & Philippus Macedo ſcalas amovêre, per quas milites in muros iã aſcẽdiſſent, ut referũt Diod. Sicul. lib. 17. & 18. Polyænus lib. 4. & 5. Sueton. in Iul. Frontinus lib. 1. c. 51. & Theat. vitæ humanæ vol. 7. lib. 3. pag. 1795. Negari tamen nõ poteſt, quin Corteſius quantũ tempore ſuperioribus cedit, tantum magnitudine huius præclari facinoris illos antecellat, cũ in terris incognitis, & adeò remotis, & inter tot Barbarorũ millia, omni prorſus auxilij ſpe deſtitutus, & cũ paucis militibus, longinquis navigationibus feſsis, tãtis ſe bellis & periculis expoſuerit, & redeũdi viã volũtariè præcluſerit.

Sed nec eum fefellit eventus: nã varijs bellis proſperè geſtis Tlaxcatecas & Mexicanos expugnavit, potentiſsimo illo Imperatore Motezumã deleto. Et anno tãdem 1521. die Auguſti 13. celebri illã Themiſtitanã, ſeu Tenuxtitlanã urbe potitus eſt, quã hodie Mexicũ vocant, & falſò in ſtagno poſitã, ædificijs & incolarũ frequentiã Venetę urbi ſimilem faciunt. Alia deinde Novæ Hiſpanię Regna detexit & ſubegit, & per Occidentalem lineam terreſtri itinere è Mexicanã regione profectus, nõ longè abeſſe maria ab incolis didicit, paucíſq; diebus ad littus exterioris Oceani, quod del Sur dicũt, pervenit. Vnde (nec fruſtra, ut poſteà docuit experiẽtia) cõiecit, ſi claſſes ad eſſent, peti poſſe per Antipodas Sinarũ Regna, Catainaſq; oras ad Orientẽ noſtrũ iã anteà Luſitanis adiratnecnõ & Moluccas inſulas, multo aromate, atq; unionibus beatas, & ab omnibus expetitas, quæ ſub Æquinoctiali linea ſitæ eſſe dicerẽtur. Natus † fuit 32

ſummus hic vir anno 1485. in oppido de Medellin Provinciæ Bæturiæ, vel Vectonũ, quæ vulgò, Estremadvra vocatur: & cũ in pueriliætate morbo quaſi deſperato laboraret, parentes eũ voverũt duodecim Apoſtolis, ductáq; ſorte, exijt D. Petrus, cui ſolẽnes quaſdã oblationes, aliaq; ſacrificia fecerũt: & cùm ita ſervatus eſſet, ſemper Divũ hunc, quẽ patronum & tutelarem nactus fuerat, maximã coluit venerationẽ, eiuſq; auxilio in magnis & arduis negotijs clarus & victor evaſit, ut poſt Gomaram cap. 21. obſervat Cardanus de rerum varietate lib. 16. cap. 92

Theat.

Theatr. vitæ humanæ vol.5.lib.4.pag.
1362.& volum.27.lib.3.pag.4153.&
Mart.Delrius diſquiſit.mag.1.tom.lib.
4.cap.2.d.7.ſect.3.pag.292. ubi benè
advertit, deciſſe Evangelium in illis
adeò remotis regionibus plantaturo,
rigatorem favêre,quo rigante nunquã
non incremẽtum dat Chriſtus IESVS.
33 Et eòdem † reſpiciens, conſiderat
Fr.Ioan. à Torquemada in Monarch.
Ind.lib.4.in procemio pag.373. eo ip-
ſo anno,quo Islebij apud Saxones exe
crandus ille hæreſiarcha Lutherus na-
tus fuit,Corteſium quoque apud Hiſ-
panos in lucem prodijſſe,veluti provi-
dente Deo,ut damnũ, quod illius ma-
litiâ Eccleſia acceptura erat,huius vir
tute, & induſtriâ uberrimè ſarciretur.
34 In quorum † præmium à Carolo V.
Cæſare gubernationem,& præfecturã
ſupremam Novæ Hiſpaniæ,tam roga-
tam,quàm militarem accepit, & Mar-
chionatum Vallis de Guaxaca,& alio-
rum locorum cum viginti tribus milli-
bus vaſſallorum tributariorum,de quo
expeditum fuit Regium ſatis honorifi-
cum diploma Barchinonæ 6. Iulij an-
no 1529. & ipſe poſtmodum anno
1547.in fata conceſsit, die ſecũdâ De
cembr. in oppido de Caſtilleja prope
Hiſpalim, ætatis ſuæ anno 63.
35 Dignum quoque eſt, † vt ſilentio
nõ involvatur memorabile & inſigne
incœptum, quod Ferdin.Magallanes
natione Luſitanus tẽtare auſus eſt,cui
fretum,quod ex eius nomine Magalla
nicum vocant,unâ navigatione ſimul
& immortalem gloriam, & mortẽ at-
tuliſſe perhibetur, ut fusè & eleganter
præter alios,quos infrà referemus,li-
cèt in multis variãtes, enarrant Paul.
Iovius lib.34.hiſt.Oſſor.de rebus Ema
nuel.lib.11.Maffæius lib.8.hiſtor.Ind.
Genebr.lib.4.Chronograph.pag.707.
Hieron.Bẽzo in hiſt. Novi Orb.lib.1.
cap.15.ex pag.65.& Theat.vit.human.
vol.3. lib.9. pag.985. vol.5.lib.2. pag.
1218. vol.8. lib.4. pag.2137. vol.12.
lib.3.pag.2734.& volum.20.lib.2.pag.
3653.& ſeqq. Is enim à Luſitano ſuo
Rege deficiens,quòd pro meritis ſe nõ
ſatis remuneratũ quereretur,cũ priùs
publico teſtimonio fidem, & Regi &
patriæ debitam abiuraſſet, ad Carolũ
V.Imper.Caſtellæ & Legionis Regem
confugit,ei perſuadens, ſi ſibi ſocij, &
naves darentur,nõ anteà à navigatio-
ne deſtiturum,quàm aut moreretur,
aut fretum aliquod inveniret,quà Oc-
cidentem verſus cõpendioſiore viâ,&
omnino diversâ,quàm qua Luſitani na
vigarent,ad inſulas Moluccas aditum
patefaceret, quas ad Caſtellæ limites
pertinêre aſſerebat, & ab Emanuele
Luſitaniæ Rege cõtra pactionem iam
initam uſurpari. Rex ergo ei quinque
navium claſſem,commeatũ, armamen
ta,ducentos & viginti tres homines in
comitatũ ſuppeditavit,& anno 1519.
decimâ die Auguſti mari vaſto ſe com-
miſit,ut terras,atque regiones perlu-
ſtraret,quas neque viderat,neque ab
alijs exploratas audierat; ſed ſuſpicio-
ne tantùm adiri poſſe coniectabatur.
Ad tractum itaque Peruanum curſum
dirigens,inde Meridiem verſus littora
legens,poſt acerbas quaſdam clades,
amiſſâ unâ navi,& alterâ invito eo ad
Hiſpaniam reverſâ, † fretum, quod co 36
gitârat,invenit,quinquageſimo ſecun-
do latitudinis gradu ad Auſtrum, anno
1520.die octavâ Octobris, & poſt vi-
geſimum ſeptimum diem,ex quo ſinũ
intrârat,in apertiſsimum Oceanũ eve
ctus eſt:indeque ad Moluccas Occa-
ſum verſus deflectens,in diverſas,nun-
quam viſas,lectas, aut auditas inſulas
incidit.In quarũ una † nomine Zebu, 37
cùm Magallanus regulũ ſibi amicũ,&
deinde Chriſtianum,cũ uxore,ac libe-
ris,& popularibus circiter octingẽtis,
effeciſſet,atq; hic armis eo tẽpore cũ
finitimo Mathani Rege contẽderet,&
à Magallanio ferri ſibi ſuppetitias po-
ſtularet, ille & Chriſtiano, & Hoſpiti
eas negare nõ potuit:belloq; illato,ſe-
mel,iterumq; hoſtes ſuderũt:tertiò ve
rò ex inſidijs circumventus,cõfoſſus,&

dilaceratus à Barbaris, multis quoque
ex ſuis deſideratis, gloriâ, quæ tanto
facinori debebatur, frui non potuit.

38 Nihilo ✝ tamen ſegnius, qui ſuper-
erant ſocij, iter inſtitutum proſecuti
ſunt, & ad Moluccas pervenerunt an-
no 1521. die octavâ Novembris. At-
que hic tertiâ nave ob remigium de-
fectum crematâ, & Serrano amiſſo,
qui Magallano ſuffectus fuerat, Cario-
phyli, & Cinnamomi, nuciſque miry-
ſticæ ſurculos ex natali ſolo colligen-
tes, ut teſtimonij certam fidem refer-
rent, ad duas, quæ reſtabant, quaſque
refecerant naves, ſe receperunt; qua-
rum alteri Trinitatis, alteri Victoriæ
nomen erat: Euriſq; vela dantes, non
quà venerãt redire, ſed totum Orbem
circuire volentes ab Oriente in Occi-
dentem rectà procurrunt, omnes ſi-
nus, & emporia à Luſitanis in illis oris
occupata prætervecti. Et Trinitas
quidem in Novum Orbem properans,
ut ibi reficeretur, circa Heſperides in-
ſulas contra Praxium promontorium
à Luſitanis inſulæ præſidibus capta
fuit, ubi viginti duo nõ amplius homi-
nes, qui in ea vivi pervenerant, & to-
tum undique ambitum Orbis emenſi,
Barbarorum mille inſidias, & omnem
maris ſævitiam evaſerant, cuſtodiæ tra
diti ſunt. ✝ Victoriâ verò Luſitanis
39 elapſâ, cum decem & octo vectoribus,
quibus præerat Ioannes Sebaſtianus à
Cano inſignis nauclerus ex oppido
Guetaria Vardulorum ad Pyrenæum,
poſt enavigata duodecies mille mil-
liaria Germanica, hoc eſt, iter qua-
tuordecim millium leucarum noſtra-
rum, poſt ſexies ſine læſione tranſmiſ-
ſam Torridam Zonam, tertio tandem
anno, quàm ex Hiſpanis ſolverant, eò-
dem cum maxima Caroli Imperato-
ris Regiſque Catholici voluptate re-
dierunt, cùm diem unum in Calenda-
40 rio anticipaſſent: nam diem illi Mer-
curij putabant eſſe, cùm eſſet dies Io-
vis. Cuius erroris cauſam eruditè ex-
ponit Ioſeph. Acoſta in hiſtor. Ind. lib.
3. cap. 25. & Anton. Herrera decad. 3.
lib. 4. cap. 1. pag. 140. ✝ Sebaſtianus 41
autem à Rege arma, ſive inſignia gen-
tilitia accepit, Orbem terrarum ſphę-
rico globo delineatũ, hoc addito ſym-
bolo, HIC PRIMVS GEOMETRES, ſi-
ve TV PRIMVS CIRCVMDEDISTI ME.
Eius ✝ verò navis reliquię Hiſpali 42
memoriæ cauſâ iure, meritòque poſte-
ritati reſervantur: ut cum Ioan. Me-
tello teſtatur Theat. vitæ humanę vo-
lum. 3. lib. 9. pag. 985. Alanus Copus
Dialog. 6. cap. 34. pag. 942. Stephan.
Garibay lib. 3. hiſt. Hiſpan. cap. 5. pag.
70. Thomas Canus in ſuis Dialog. fol.
5. Petr. Opmeerus in opere Chrono-
graph. pag. 464. Maluenda de Anti
chriſt. lib. 3. cap. 25. Anton. de Herre-
ra in hiſtor. gener. Ind. decad. 1. lib. 1.
cap. 3. & decad. 3. lib. 4. cap. 1. & cap.
4. & cap. 24. Vbi aliorum etiam no-
mina ponit, qui cum Sebaſtiano à Ca-
no in eâdem navi redierunt: & quali-
ter à Rege accepti, & remunerati fue-
rint. Sed iubet Ioſephi Acoſta verba
ſubijcere, qui lib. 1. de natur. Novi Or-
bis cap. 2. ſic inquit: *Vna navis* VICTO-
RIA *prorſus inclyta de toto terrarum Or-
be, ſimul de veterum immenſo inani triũ-
phavit, Oceani magnitudinem curſu ſuo
emenſa, minoremque terræ quantamcunque
molem, vel ipſis veſtigijs hominis exemplo
novo declarans.* Sed poſteà idem iter
annis duobus & decem menſibus fecit
Franciſcus Dracus, & alij plures fœli-
ciori etiam ſucceſſu tentarunt: de qui-
bus infrà cap. 8. ex num. 44. tracta-
bimus.

Plurimi quoque alij, & præclariſsi-
mi Duces extiterunt, qui egregiam ſi-
bi laudem in eiuſdem Novi Orbis de-
tectione, & expugnatione pararunt,
quorum ſi peculiarem ſermonem ha-
bêre vellemus, plus nimio ab inſtituto
opere excedere videremur. Sed omit-
ti tamen non poteſt ✝ Franciſcus Pi- 43
zarrus, vir animi fortitudine, peritiâ
gubernandi, & inauditis expeditioni-
bus, quas intrepidè, & fœliciter geſsit,

ſane

ſanè promeritus, ut ipſius, ac patriæ nomen nullus unquam caſus, nulla tẽporis longinquitas obruat. Is enim anno 1524. cum Didaco de Almagro, & Ferdinando de Luque ſocietate inirâ in Panamẽſi portu ad mare DEL SUR, quod, ut ſuprà retulimus, Blaſcus Nonius Balboa primus omnium detexerat, exiguam quandam claſſem cõſtruxit, & Dux eius conſtitutus, multis periculis & laboribus exantlatis, Orientalem oram continentis Americanæ terræ perluſtrans Peruanam hanc regionem invenit: quam cùm auri, & argenti nimis feracem cognoviſſet, in Hiſpaniam redijt anno 1528. ubi Carolo Cæſari, quæ viderat & geſſerat, prolixè narravit. A quo benignisſimè habitus, & multis honoribus ſibi, & ſocijs, & militibus impetratis, præcipuè
44 tredecim illis, qui † ſecum in inſula Gorgona manẽtes, tot ac tantas ærũnas & famem ſuſtinuerunt: quorum nomina & privilegia refert Regia ſchedu.dat. Tolet. 26. Iulij ann. 1529. quæ habetur in 2. to. impreſ. pag. 11. & Anton. Herrera decad. 4. lib. 6. cap. 5. ad eandem expeditionem proſequendam reverſus eſt: priùs urbem Truxillo in Eſtremadura, in qua ortus erat, inviſens, & quatuor, quos habebat, fratres ſecum adducens, nempe Ferdinandũ, Gundiſalvum & Ioannem cognomento Pizarros, & Franciſcum Martinum de Alcantara.

Initio igitur anni 1530. ex Hiſpania ſolvens, & in Panamam fœliciter delatus, compoſitis quibuſdam querelis, quæ inter eum, & Didacum de Almagro exortæ fuerant, & eandem, quã cœperat oram ulterius & penitiùs inquirens, tandem latisſimo & ditisſimo hoc Peruano Regno, & alijs provincijs ei adiacentibus ſub auſpicijs Caroli V. potitus eſt, † Bello capto eius
45 Tyrãno Atahualpa, ſive, ut alij vocãt, Atabaliba, qui tunc adverſus fratrem natu maiorem, & Regni verum hæredem, Guaſcarum nomine, exercitum moverat, illumque à ſuis ducibus captũ interfici iuſſerat. † Fuit verò adeò 46
ingens victi Atahualpæ præda, ut vel teſtante Pet. Opmeeto in opere Chronograph. pag. 463. auri tricies cẽtum & ſexaginta mille ſolidos ſuperaverit, & argenti puri centum & quinquaginta mille marcas, pluraque indies Tyrannus in pretium libertatis, uti pactus erat, inferret, niſi à Pizarro & ſocijs ob ſuſpicionem tentatæ adverſus Hiſpanos conſpirationis, capite damnatus fuiſſet, non parvâ Caroli Imper. iactura, ut tradunt Surius Comment. ſub anno Domini 1558. Simõ Maiolus 1. tom. dier. Canicul. colloq. 19. pag. 427. & Anton. Herrera d. hiſtor. genet. Ind. decad. 5. lib. 3. per totum, ubi cap. 3. ſigillatim commemorat eos omnes, qui in hac expeditione contra Atahualpam militarunt, & prædam cum eo habitam, partiti ſunt.

De quibus omnibus, † & de alijs, 47
quæ ad hiſtoriam huius Novi Orbis expectant, & ad cognoſcendos antiquos, & præſentes incolarum mores, & religionem, & quantum in eius inquiſitione, & veræ fidei propagatione à noſtris laboratum fuerit, qui pleniores Commentarios deſideraverit, legat librum, qui inſcribitur Relationes Novi Orbis, ubi ipſius Columbi, Americi, & Alberici Veſpucij navigationes inveniet, Ioan. Bapt. Ramuſium de eiſdem, & alijs agentem, & eruditas octo decades Petr. Martyris de Angleria Mediolanenſis, & ea, quæ Ferdinãdus Columbus de vita genitoris ſui, & Alphonſus Oxeda, Ferdinandus Corteſius, & Nunius Guzmanius de ſuis factis ſcripſerunt: necnon libros Ioan. Metelli, Maximiliani Tranſylvani, Hieronymi Benzonis, & aliorũ, † qui 48
continẽtur in undecim voluminibus, ſive partibus diverſis titulis, & editionibus diſtinctis de hiſtoria Americæ, qui tamen cautè legendi ſunt; nã hæretici, qui illos ſcripſerunt, congeſſerunt, & evulgarunt, nihil magis curaſſe

vi-

videntur,quàm ut verę fidei,& Hiſpanorum gloriæ, & præclaris facinoribus tenebras offunderent,ſub prætextu aliquarum crudelitatum, quas in Indos commiſiſſe recenſent: & ita meritò in tertia claſsi librorum prohibitorum Cathalogi anni 1612.Illuſtriſ. & Reverendiſ. Cardinalis Sandovalis numerantur,& expurgari iubentur ex pag.49.ad 52.Et præcipuè legat Gun
49 diſ.Fernandez de Oviedo, Petr. Ziezã Legionenſem,& Franc.Lopez de Gomara,qui de eiſdem hiſtorijs Hiſpano ſermone pleniſsimos commentarios ediderunt; iam tamen varijs linguis traductos. Et Oviedus quidem ita luculenter,& eruditè,ut hunc ſolum inter hiſtoricos noſtræ ętatis antiquis adnumerari dignum, cenſeat Cardanus de ſubtilitat.in lib. de metallis, & Theatr. vitæ humanæ volum.6.lib.2. pag.1587.Fumus quoque Gallicâ linguâ Indiarum Occidentalium hiſtoriam edidit, & Auguſtinus de Zarate, Chriſtophorus Stella Calvete, & Lævinus Apollonius de rebus Peruenſibus.Extatque liber ex his,& alijs cõfarcinatus, qui inſcribitur Chronica Peruenſis tripartita, editus Venetijs anno 1560. Didacus Fernandez Palentinus de bellis civilibus, & ſeditionibus eiuſdem provinciæ egit: & Ioſephus Acoſta è Societate IESV tum Latinis,tum Hiſpanis commentatijs naturalem & moralem harum Indiarum hiſtoriam elegãter proſecutus eſt.Extat etiam Latinum Poëma Ioan.Bapt. Stellæ, quod vocavit Columbeidem, ſive de Chriſtophori Columbi geſtis, & navigationibus. Et aliud eiuſdem nominis, & argumenti auctore Iulio Cæſare,duobus libris partitũ, in quorum ſecundo aliquid non poſitum eſſe præſtaret, ut ait Anton. Poſſevinus in Bibliothec.2.tom.lib.17. cap.29.pag. 457.qui alios auctores de eodem Novo Orbe agentes connumerat in eodem tom.lib.6.cap.14. pag.389.& in apparatu pag.52.& 53. Plures etiam alios citavit Anton.de Herrera in initio ſuæ hiſtoriæ generalis Indiarum Occidentalium,qui cæteris plenius,& fidelius quatuor in hunc uſque diem volumina edidit in octuaginta annorum decadas, & viginti libros diſtributa.

Nuper item de rebus Peruenſibus, & Incarum origine,& Imperio Commentaria quædam Hiſpano ſermone vulgavit Garcilaſſus Inca, qui ſe ab eiſdem Regibus per maternam lineam prognatum eſſe cõmemorat. De quibus anteà tres libros non contemnendos ſcripſerat Michaël BalboaCabello Peruenſis Presbyter ſub nomine *Miſcellanea Auſtralis*, qui apud me manuſcripti ſervantur. Et de eorundem Occidentalium Indorum origine in communi integrum tractatum edidit Fr.Gregor. Garcia Dominicanus. Noviſsimè quoque de hiſtorijs, & rebus huius Novi Orbis,& præcipuè de his,quæ ad Novam Hiſpaniam pertinent,viginti duos libros tribus voluminibus contentos,prælo & luci mandavit Fr.Ioan.de Torquemada Franciſcanus,quibus Monarchiæ Indianæ titulum fecit.Et aliud ingens volumen Fr.Pet.Remeſal de hiſtoria provinciæ Guathemalenſis.

Atque hi quidem ex profeſſo Americani Imperij hiſtorias contexuiſſe videntur. Cæterùm ex alijs, qui alias diverſorum temporum,vel nationum ſcripſerunt, nullus ferè eſt, qui, licèt obiter, aliqua ad idem argumentum ſpectantia non referat, ut conſtabit ex Paulo Iovio in elogijs illuſtr. virorum lib.6.& lib.18.& 34.hiſtor. Petr. Bemb.lib.6.hiſtor.Venet. Mambrino Roſeo de Fabriano 3.part.lib.1. Tarcañota lib.21.fol.517. Natal. Comite in hiſtor.ſui temp.lib.1.fol.8.& lib.21. fol.445.Guiciardin.lib.17.Theatr. vitæ humanæ volum.20.lib.2.pag.3653. Bapt.Fulgoſ. lib.8. memorab. cap.11. in fin. Alphonſ. Alvar. in ſpecul. Rom. Pontif.cap.31.Alano Copo Dialog.6.

cap.9.Anaſtaſ.Germon.de ſacror.immunitat. lib.3. cap.13. num.30.& 31. Ioan. Laurent. Anania in fabr.mundi tract.4.Lucio Marinæo Sicul. in hiſt. Hiſpan.lib.19.cap.16.Ioan.Bodin.de Repub.lib.1.cap.9.Ioan. Nicolao Doliono in Compendio hiſtor.lib.4. Gauden.Merulâ in Sylva var.lectio. lib. 5. per totum, Per.Mexia in ſua Sylva 4. part. cap.1.Fr.Hieron. Romanó in libris de rebus pub.mundi 3. parr.lib. i. de Republic.Indiarum Occident. pag. 125. Stephan. Garibai lib.19. & 28. cap.1.& Zuritâ in ſuis annal. Hiſpan. ex anno 1492.Maffæio in hiſtor.Ind. Orienr. lib.1.pag.17.& 18.& lib. 8. pag.172.Genebrard.lib.4.Chronogr. ex pag.1493.Laurentio Surio in ſuis Commenrar. paſsim ex anno 1500. Petr.Opmeer.in opere Chronograph. pag.437.455.& 463. Hieron. Giglio de moribus genrium lib.4.& Fr.Tamarâ in eodem rractat.lib.3. Illeſcas in hiſtor.Pontif.lib.6. cap.22. §.2. ex pag.279.uſque ad 284.& cap.24.§.8. & cap.26.§.14.Ioan.Botero in relation.1.part.volum.2.& 3.ubi ſex inregros libros in hoc conſum'r,& 2.part. ex pag.217. Ioan. Marianâ de rebus Hiſpan.lib.26.cap.3. Per Damariz de var.hiſtor.Dialog.4.pag.211.Pet.Gordonio in Chronograph. anno 1492. pag.441.& 450. Maluendâ de Antichriſto lib.3.cap.15.ex pag.143. Tho. Bozio de ſtat.Ital.lib.4.cap.1. Didac. Valdeſio de dignit. Reg.Hiſpan. cap. 12.& cap.19.num.52. cum ſeqq. Camillo Borrel.de præſtant.Reg Carhol. cap.46.ex num.217. & cap.42. ex n. 38.Gregor.Lop.Maderâ in Monarch. Hiſpan.cap.6.fol.44.Rutolio Benzon de anno Iubil.lib.1.cap.10.& Moſquerâ de Barnuevo in Numanrina cap. 10.qui omnes mulra de prædictorum, & aliorum Ducũ laudibus memorant, & progreſſum extollunt,quem Fides Catholica noſtrorum Regum, & gentium curâ in his regionibus accepir. Quod argumentum larè etiam, & oprimè proſequitur Boterus in dict.relarion.4 part.lib.1.2.& 3.Fr.Auguſtin Davila in hiſtoria Mexicana Ordin. Prædicat.eleganti admodũ ſtylo conſcriptâ,Fr.Alphonſus Ferdin. Dominican.in hiſt.Eccleſ.noſtri reinporis lib. 1.per totum,Frar.Thomas à Iesv de proc.omn.gen.ſalute lib.2.part.1.cap. 5.pag.52.& paſsim Thom.Bozius Eugubinus in libris de ſignis Eccleſ. Dei præſertim lib.4.cap.3.pag.131.& ſeq. lib.6.c.6.pag.236. & cap.7. pag.240. & lib.20.cap.6.pag.333.

SVMMARIVM Capitis VI.

1 *Mundus puncti rationem obtinet.*

2 *Pliny, & Boetij gravis reprehenſio adverſus eos, qui pro huius exigui mundi occupatione laborant.*

3 *Mundus quodammodo videtur auctus, poſt Novi Orbis detectionem, licèt multa detegenda ſuperſint.*

4 *Orbis Novi ſitus, diviſio & deſcriptio generaliter proponitur, & plures auctores, qui de ea agunt, recenſentur.*

5 *Orbis Novus videtur exprimere cordis figuram ſecundum Acoſtam.*

6 *Orbis Novus dividitur communiter in duas peninſulas, tenui iſthmo diſtinctas, & qualiter illæ appellentur?*

7 *Orbis Novi peninſulæ Septentrionalis & Meridionalis longitudo & latitudo quæ? ſecundùm varios auctores, quorum dicta referuntur.*

8 *Navigationes longiſſimæ aliquorum ad Polum Antarcticum.*

9 *Inſulæ Oceani Atlantici ab Hiſpanis detectæ innumerabiles ſunt. & aliquæ ampliſſimæ, & opulentiſſimæ.*

10 *Inſula Sancti Dominici, ſive Hiſpaniola deſcriptio, & nominis error.*

11 *Iamaica inſula deſcribitur.*

12 *Cuba inſula deſcriptio.*

13 *Inſula dicta* Iardin de la Reyna, & los Lucayos *deſcribuntur.*

14 *Inſula ſancti Ioannis de PuertoRico, ſive Borriquena deſcribitur.*
15 *Canibalorum inſula quæ, & cur ita dicta?*
16 *Inſula* de la Trinidad *deſcribitur.*
17 *Cubagua, & Margarita inſulæ deſcribuntur.*
18 *Cancellaria, & Metropolis inſulæ ſancti Dominici quid comprehendat.*
19 *Americæ Septentrionalis provinciæ. Eſtotilandia, Terra laboratoris, & Norumberga.*
20 *Terra de Bacallaos quæ, & cur ita dicta, & à quo detecta?*
21 *Nova Francia.*
22 *Virginia provincia ab Anglis occupatur, & eius deſcriptio.*
23 *Florida provincia, & eius deſcriptio, & hiſtoria.*
24 *Iucatania provinciæ deſcriptio.*
25 *Nicaraguæ provinciæ deſcriptio.*
26 *Honduras & Coſta Rica provinciæ.*
27 *Guatemalenſis provinciæ deſcriptio, & Cancellaria.*
28 *Chiapa provincia, & eius deſcriptio.*
29 *Novæ Hiſpaniæ provinciæ deſcriptio, & cur ita dicta?*
30 *Nomina ſuarum urbium, & provinciarum ſolent duces ad extraneas à ſe detectas transferre.*
31 *Novæ Galleciæ, Mechoacan, Guaxacæ & Tlaſcalæ provinciæ deſcribuntur, & Cancellariam habent.*
32 *Mexicanæ urbis, & regionis deſcriptio, & laudes, & Cancellaria, ac Metropolis.*
33 *Mexicum urbs dicta fuit antea Tenuchtitlan, & utriuſque nominis etymologia.*
34 *Americæ Septentrionalis regiones innumeræ.*
35 *Panamenſis provincia, ſive Terrafirmæ deſcriptio, & cur dicta* Caſtilla del Oro.
36 *Aurum retibus expiſcari in Panamenſi provincia publicavit Bacchalaureus Enciſus.*
37 *Panama & Portusbelli urbes ſunt veluti emporia commercij Americæ Septentrionalis, & habent Cancellariam.*
38 *Dominus D. Franciſcus Valverdi de Mercado Præſes, & Gubernator Panamenſis laudatur.*
39 *Calumnias excitat virtus, & à viris probis contemnendæ ſunt.*
40 *Novi Regni Granatenſis deſcriptio, & Cancellaria, ac Metropolis.*
41 *Beatus Aloiſius Beltranus prædicavit, & multa miracula fecit in Novo Regno Granatæ.*
42 *Peruani Regni deſcriptio, & lõgitudo.*
43 *Quitenſis urbs, & provincia deſcribitur.*
44 *Vrbes Piura, & Paita quales?*
45 *Truxilli urbis Peruanæ deſcriptio, & ingens terræmotus.*
46 *Limenſis urbis, quæ aliàs Regum civitas dicitur, deſcriptio & laudes, & utriuſque nominis cauſa.*
47 *Prorex Peruanus per plus mille leucas ſuam gubernationem extendit.*
48 *Auctor dolet quòd per quatuordecim annos in Limenſi Senatu tam longè à patria, & Curia Regia inſervire iuſſus fuerit, & quare hoc opus ſcribere cœperit?*
49 *Cancellaria Limenſis diſtrictus.*
50 *Vrbes Chachapoyas, Moyobamba, Leõ de Guanuco, & Guamanga deſcribuntur.*
51 *Guancavelica oppidum argenti vivi fodinis nobile.*
52 *Arequipa urbis Peruanæ deſcriptio.*
53 *Cuzco urbs Peruana Incarum olim Regia deſcribitur, & laudatur.*
54 *Arica urbs, & eius portus pertinet ad Limenſem Cancellariam, non ad Argenteam, ut tradit Herrera.*
55 *Argentea urbs, ſive* de los Charcas, ò la Plata, *& eius Cancellariæ diſtrictus deſcribitur.*
56 *Potoſi mons argenti fodinis celeberrimus, & oppidum ingens iuxta illum.*
57 *Chuquiabo urbs, alio nomine* la Paz, *deſcribitur.*
58 *Provincia* de Santacruz de la Sierra, Tucuman & Paraguai *deſcribuntur.*

59 Bra-

59 Braſilia regionis deſcriptio, detectio, & hiſtoria.

60 Chilenſis Regni deſcriptio, & Cancellaria, & incolarum robur, & ſuperbia.

61 Magallanica terra vaſtiſſima, & nec dum ſatis detecta.

62 Indiæ, quæ dicuntur del Poniente *quales?*

63 Malucarum, ſive Molucarum inſularum deſcriptio, & qualiter ad Caſtellæ terminos pertineant?

64 Philippinarum inſularum deſcriptio, & Cancellaria.

65 Dominus D. Anton. à Morga Quitenſis Cancellariæ Præſes laudatur.

66 Inſulæ Salomonis, quæ, & quando detectæ?

67 Petrus Fernand. de Quiros ſcripſit latiſſi na commentaria de ſuis navigationibus in inſulas Salomonis, & alijs peregrinationibus, quæ auctori communicavit eius filius don Franciſcus de Quiros inſignis Mathematicus, & Coſmographus.

68 Lis, & controverſia inter Reges Caſtellæ, & Luſitaniæ ſuper terminis Indiarum unde orta, & qualiter compoſita?

69 Alexander VI. Roman. Pontifex compoſuit lites Regum Caſtellæ, & Luſitaniæ aſſignando eis diſtinctos navigationis, & conquiſitionis terminos.

70 Linea Meridionalis qualiter Orbem dividat?

71 Magallanus cur de aperiendo freto tractaverit?

72 Molucæ inſulæ à Luſitanis, & Caſtellanis prætendebantur, & quare?

73 Auctores qui agunt de linea, quæ ducta fuit iuſſu Alexandri VI. ad aſſignandos limites Luſitanis, & Caſtellanis.

74 Portugalliæ Regnum Caſtellæ iungi maximè conveniens fuit, ut ceſſarent contentiones de terminis Indiarum.

75 Luſitani ſemper cum deſpectu, & ſuperbia de Caſtellanis loqui ſolebant.

76 Portugalliæ Regnum quo iure, & modo conſolidatum fuerit cum Regno Caſtellæ, cuius feudum olim fuerat?

77 Ludovicus Cabrera Regius Chroniſta laudatur.

CAPVT VI.

De ſitu, & deſcriptione Novi Orbis, & de linea Meridionali, qua Alexand. VI. Roman. Pontif. Caſtellanorum, & Luſitanorum navigationes diviſit.

MVNDVM univerſum, ad
cœli ſpacium collatū,
puncti rationem † ob- 1
tinêre veteres Coſmo-
graphi tradiderunt. In-
ter quos Plin. lib. 2. cap.
68. † meritò homines rider, & Chri- 2
ſtiano potius, quàm gentili ſtylo repre
hendit, quòd pro re adeò parva, & vix
in minima ſui parte detecta, tot lites,
& bella movère ſoleant, & nemo co-
gitet, cùm ad menſuram avaritiæ ſuæ
terminos propagaverit, quam tandem
portionem terræ defunctus obtineat?
Idem quoque non minus piè, & ele-
ganter tradit Seneca lib. 1. nat. quæſt.
in præfat. & ab utroq; mutuatus Boë-
cius lib. 4. de Conſol. Philoſoph. proſa
7. ſic inquiens: *Omnem terræ ambitum
ſicuti Aſtrologicis demonſtrationibus ac-
cepiſti, ad cœli ſpatium puncti conſtat ob-
tinere rationem: ideſt, ut ſi ad cœleſtis glo-
bi magnitudinem conferatur, nihil ſpacij
prorſus habere iudicetur. Huius igitur tam
exigua in mundo regionis quarta ferè por-
tio eſt, ſicut Ptolemæo teſtante didiciſti,
quæ à nobis cognitis animantibus incola-
tur. Huic quartæ, ſi quantum maria, pa-
ludeſque premunt, quantumque ſiti vaſta
regio diſtenditur, cogitatione ſubtraxeris,
vix anguſtiſſima inhabitandi hominibus
area relinquetur. In hoc igitur minimo pu-
ncto circumſepti, atque concluſi, de pervul-*

ganda fama, de proferendo nomine cogi-
tatis? At quid habet amplum magnificum-
que gloria, tam anguſtis exiguiſque limiti-
bus arctata? Et Iuſtus Lipſius lib.2.Phy
ſiolog. Stoic. lib.2. cap.18. in fin. ubi
ait: *Et ipſa terra penè eſt nihilum, univerſi*
comparatione, & velut punctum. O miſeri,
cœlum adſpicite, & in terram deſpicite:
punctum eſt illud in quo navigatis, in quo
bellatis, in quo Regna diſponitis: minima
etiam cum illis utrimq; Oceanus occurrit.

Sed licèt hoc veriſsimum ſit, atque
hodie etiam mundus eandem puncti
rationem obtineat, & multę eius par
tes nondum cognitæ, aut exploratę
ſint, ut pluribus oſtendit Ioſeph. Aco-
ſta in hiſt. Ind. lib.3. cap.25. & Maluen
da de Antichriſt. lib.3. cap.14. pag.
3 141. & ſeqq. † Satis tamen omnibus
conſtat, quantum extenſionis, vel, ut
ita dixerim, acceſsionis receperit, ex
detectione huius Novi Orbis, de quo
in ſuperioribus capitibus ſermonem
4 inivimus. Cuius ſitum, † longitudinē,
& latitudinem, atque univerſalem di-
viſionem, & deſcriptionem variè con-
ſtituunt, & exponunt auctores ſuprà
relati, & præcipuè Gerard. Mercator.
Petrus Appianus, & Gemma Friſius in
pluribus locis ſuæ Coſmograph. Abra-
ham. Ortel. in Theatr. magn. tab.5. ubi
de America in communi, & tabulis ſe
quentibus, ubi de alijs eius provincijs
ſpecialiter agit: Ioan. Boter. in relatio.
univerſal. 1. part. volum.2. & 3. ex pag.
347. uſque ad 466. Thom. Porcacchus
Anetinus in inſulario lib.3. per totum,
Carol. Stephan. in dictionar. Hiſtor. &
Poët. verb. *America*, Maginus in tab.
Coſmograph. 2. part. tab.34. ex pag.
279 uſque ad 292. Hieronym. Iarava
Tarraconenſ. & Carol. Ventouvſus in
parallel. Didac. Valdeſius de dign. Reg.
Hiſpan. cap.12. Camill. Borrel. de præ-
ſtan. Reg. Catholic. cap.43. & cap.46.
num.217. Gregor. Lopez Madera de
Monarch. Hiſpan. cap.6. Maluenda de
Antichriſt. lib.3. cap.44. & 45. Ioſeph.
Acoſta lib.1. de nat. Novi Orbis cap.
6. Petr. Opmeerus in opere Chrono-
graph. pag.437. & 463. Anton. de He-
rrera in ſuis octò decad. hiſt. gener. In-
diar. Occident. & melius in deſcriptio
ne, & tabulis huius Novi Orbis, quas
in calce quartæ decadis collocavit,
Fr. Alphonſ. Fernandez in hiſtor. Ec-
cleſiaſt. noſtri temporis lib.1. per to-
tum, Frat. Ioan. Torquemada in Mo-
narch. Ind. lib.1. cap.6. Anton. Poſſe-
vinus, qui alios recenſet in apparatu,
pag.52. & 53. Roder. Zamoranus in re
pertorio lib.1. cap.46. & Michël Bal-
boa Cabello in Miſcellan. Auſtrali ma
nuſcriptâ part.2. cap.19.

Et quamvis nemini ſatis comper-
tum eſſe poſsit, quænam verè ſit for-
ma, aut facies eiuſdem Novi Orbis,
quoniam extremi eius fines needum
hodie cogniti, aut explorati ſunt, ut-
cunque tamen † aliquid concipien- 5
do, cordis figuram aliqualiter expri-
mere videtur, ut tradit Ioſeph. Acoſta
lib.3. de hiſtor. Ind. cap. fin. ſubdens, la-
tiſsimam eius partem eſſe terram Bra
ſiliam uſque in Perù, terminum verò,
ſive apicem fretum Magallanes; ba-
ſim, quà perficitur, Terram firmam.
Atque hinc paulatim uſque in Flori-
dam expandi, & ad illa loca, quæ non-
dum nota ſunt.

Reliqui autem † magis communi- 6
ter, & apertè, prætermiſsis inſulis, quę
in Oceano Atlantico, ſive (ut vulgò
dicunt) DEL NORTE, à Colombo &
alijs detectæ ſunt, atque adeò ad hunc
etiam Novum Orbem pertinêre vidē-
tur; univerſam eius continentem po-
ſteà repertam & perluſtratam, in duas
maximas peninſulas dividunt, quæ ad
Panamaticum ſaltū tenui iſthmo con-
nectuntur. Earumque illam, quæ No-
vam Hiſpaniam, & alias regiones con
tinet, quas ſtatim connumerabimus,
Americam Septētrionalem appellāt,
alteram verò, quæ ad Panamam inci-
piens, Peruanum Regnum, Braſiliam,
& reliqua continet, quæ ſtatim etiam
recenſebimus, vocare ſolent Americā

Me-

Meridionalem, eò quòd magis ad hūc cœli tractum reſpiciat. Et ut ex aliorum relatione ſcribit Valdeſius ubi ſupra † peninſula illa Septentrionalior circiter quinquies mille ducentiſque milliaribus longa eſt, quibus ſi coniungantur Mediterranea confinia Septentrionem verſus, non minus quàm novem mille milliaria efficient. Meridionalior verò habet oræ maritimæ duodecies mille ſexcenta milliaria, eit culumque utrumque Arcticum, & Antarcticum perſtringit, ut tradit Carolus Stephan. d. verb. *America*.

7

Sutius autem in Commentar. anni Dom. 1558. quem refert Simon Maiol. 1. tom. diet. Canic. colloq. 10. pag. 266. littora Borealia maris Novi Orbis ad triginta Italicorum milliariorū millia protendi, ait: littora verò Auſtralis maris eiuſdem Orbis, ter mille & quingentas leucas continère, ideſt, quatuordecim Italicorum milliariorum millia. Quibus ſubſcribēs Ioſeph. Acoſta lib. 1. de nat. Novi Orbis cap. 2. † aliquos eius exploratores uſq; ad ſeptuageſimum ad Antarcticum gradum, immēſā navigatione progreſſos, commemorat.

8

Et Ioan. Botet. in d. relat. univerſal. 1. part. volum. 2. lib. 2. pag. 348. inquit, dictam peninſulam Septentrionalem habère in circuitum ſexdecim millia milliariorum, quatuor millia verò in longum ab ortu ad Occaſum, & à Iacobo Cartiero anno 1535. per eius oram maritimam navigatum fuiſſe uſque ad gradum quinquageſimum. A Gaſparo CorteReali Luſitano uſque ad ſexageſimū, à Sebaſtiano Gaboto Italo uſque ad ſexageſimum ſeptimū, neque ultra progredi potuiſſe eum, & Martinum Forſicierum, qui eandem navigationem poſteà tentavit, ob immenſum frigus. Et in eâdem part. & volum. lib. 3. pag. 371. loquens de altera peninſula, quæ dicitur Auſtralis, ſive Meridionalis, tradit, quòd ſimiliter habet ſexdecim millia milliariorum in circuitum, & quatuor millia in lōgum, in latum verò admodum variare, proptereà quòd terra, iuxta maris ſinus interdum reſtringitur, & interdum multum ampliatur.

Maginus quoque tab. 34. fol. 280. eandem diviſionem, & dimenſionem probans, ſubiungit, Americæ Septentrionalis regionem à Meridie, ubi tota circumnavigata eſt, duobus ingentibus Oceanis pulſati per ſpacium ſexdecim millium milliarium, Septētrionalem verò eius limitem porrigi verſus polum Boreum, nec hactenus circumnavigari potuiſſe: & fol. 282. loquens de regionibus alterius Americæ Meridionalis ait; totius eius continentis circumnavigationem complecti alia ſexdecim millia milliaria: & idem concludit fol. 279. dum docet, totam Americæ circumnavigationē, ut tradunt probatiores, complecti circiter triginta duo millia milliarium, occupareque dimidium penè terreni globi ſpacium ſecundùm longitudinē: clauditur enim inter Meridianum gradu 190. & Meridianum gradu 360. & ſecundùm latitudinē expaciatur utrinque ab Æquinoctiali longo tractu; ad Auſtrum quidem, ubi prorſus patefactus eſt, ad gradū uſque 52. ad fretum ſcilicet Magallanicum; & à Septentrione ad gradum 67. latitudinis Boreæ. Et hoc etiam obſervant, & ſequūtur Abraham. Ortel. in Theat. d. tab. 1. & 5. Herrera in hiſtor. gener. Ind. decad. 1. lib. 1. cap. 4. & in deſcript. Ind. cap. 1. & ſeq. & noviſsimè Frat. Ioan. Torquemada in Monarch. Indian. lib. 1. cap. 2. & 6 ubi ſigillatim connumerat leucas, quibus Novus hic Orbis extenditur per utramque oram maris Borealis, & Auſtralis, hoc eſt DEL NORTE, i DEL SUR, ut vulgò vocant, & nos etiam aliqua tetigimus ſup. cap. 4. num. 51. & ſeqq.

Atque hęc quidem in genere de forma, & latitudine Novi Orbis dixiſſe ſufficiat, ut verò aliquam etiam, licèt bre-

brevem, & ſummariam cognitionem de eius provincijs, & regionibus ſpecialiter habeamus, ab inſulis Oceani Atlantici eidem Orbi adiacentibus, 9 ſermonem ineuntes, ſciẽdum eſt, † illas tot numero eſſe, ut ferè cognoſci non poſsint, & aliquas adeò amplas, & opulentas, ut vel grandi Regno conſtituendo ſufficerent, ut præter auctores ſuprà relatos advertit Petr. Mexia in Sylva var. lect. 5. part. cap. 2. & ſeq. & Maiolus colloq. 10. pag. 266. & colloq. 14. pag. 338. cum multis ſeqq.

10 Inter quas † Principem locum obtinere videtur inſula Sancti Dominici, quæ olim ab incolis HAYTI, & QVISQVEIA vocara fuit, à noſtris autem LA ESPAÑOLA, quod nomen exteri Latinum reddere cupientes, & idioma noſtrum non ſatis callentes, Hiſpaniolam verterũt, cùm verè Hiſpanam, ſive Hiſpanicam vertere debuiſſent, ut optimè advertit Bernard. Aldrete de antiq. Hiſpan. lib. 4. cap. 8. pag. 521. Eius ambitus eſt 350. leucarum, ſeu mille & quadringentorũ milliarium, longitudo quingentorum milliarium, latitudo verò varia, ſed ubi maior 300. milliaria capit. Medium que ipſius inſulæ diſtat ab æquatore gradibus penè 19. verſus Boream, & eius forma lõga eſt ab Ortu ad Occaſum, gaudens eximiâ cœli temperie, ſoli ubertate, auri & argenti fodinis, ſacchari que in primis immenſâ copiâ, & alijs utiliſsimis frugibus, de quibus latiùs agunt Petr. Martyr. de Novo Orbe decad. 1. & 2. Gomara 1. part. Paul. Iov. lib. 34. Hieron. Giglius lib. 4. cap. 1. Franc. Tamat. de mor. gent. lib. 3. cap. 7. & 8. Hieron. Benzo. & eius additionat. lib. 1. hiſtor. Novi Orb. cap. 29. in 4. part. hiſtor. Americę pag. 137. Ortelius tab. 7. Maginus d. tab. 34. fol. 290. Porcacchus in inſulario lib. 3. pag. 165. Boter. in relation. 1. part. lib. 3. pag. 461. Herrera in hiſtor. gener. Ind. decad. 1. lib. 1. cap. 3. 4. & 5. ex pag. 84. & in deſcript. cap. 5. & 6. ex pag. 7. Fr. Auguſtin. Davila in hiſtor. Mexicana lib. 1. cap. 101. & ſequent. Fr. Gregor. Garcia de Ind. orig. lib. 2. c. 1. & Fr. Alphonſ. Fernand. in hiſtor. Eccleſ. noſtr. tẽpor. lib. 1. cap. 1. 2. & 8. Vrbes præcipuæ huius inſulæ ſunt Sancti Dominici, quæ Archiepiſcopalis, & Præſidis ac Cancellariæ Regiæ ſedes eſt: Sancti Ioannis à Meguana, Portus Platæ, Portus Regius, Cavana, Xaragua, & aliæ, quę Hiſpanorum ſunt Coloniæ. Ab Occaſu † autẽ Hiſpaniolæ 11 iacet inſula Iamaica, quæ à noſtris S. Iacobi vocatur, & ambitu ſuo 150. leucas, hoc eſt ſexcenta milliaria complectitur, in longum verò 55. leucis patet, & in latum circiter 25. illis omnibus rebus abundans, quę in Hiſpaniola proveniunt. Et duo continens oppida, nimirum Oriſtan & Sevilla, in quo quidem eſt principalis Eccleſia, titulo Abbatiæ inſignita, de qua etiam latiùs agunt auctores ſuprà relati, præcipuè Maginus d. fol. 290. Boter. pag. 463. Porcacchus pag. 175. Fr. Alphonſ. Fernand. cap. 8. & Herrera in d. deſcript. cap. 7.

Proxima his inſula † Cuba ab Occaſu eiuſdem Hiſpaniolæ conſpicitur, 12 relinquens à Meridie Iamaicam, quæ appellata fuit à Chriſtophoro Columbo in honorem Ferdi nandi Regis Catholici *Fernandina*, ſive *Ferdinanda*, & extẽditur ab Ortu ad Occaſum 300. leucis, hoc eſt 1200. milliaribus, eius verò maxima latitudo 65. leucas, ſeu 250. milliaria non excedit, ſed pluribus in locis 20. leucas vix ſuperat, multis utilibus rebus abundans, & præcipuè magnâ Rubiæ tinctorum copiâ, & quodam bituminis ſeu picis genere ad naves oppicandas idoneo. Continet autem ſex Hiſpanorum colonias, quarum præſtantiores ſunt, S. Iacobi, ubi Epiſcopalis ſedes, & Havana totius inſulæ emporium, & navale, ad quod appellunt navigia, quæ ex Peruvia, & Nova Hiſpania in Europam redeunt, atque etiam aliquãdo, quæ ex Europa

ad

ad has Novi Orbis regiones proficiſ-
cuntur,ut latiùs ſcribunt Maginus, &
Boter.ubi ſup. Porcacchus pag. 172.
Herrera d.decad.1. & d. deſcript.cap.
6.ex pag.10. & Fr. Alphonſ.Fernand.
d.lib.1.cap.1.& 2.

13 Hãc Cubæ inſulã † ſeptingẽtę aliæ,
eæque amœniſsimæ in coronæ forma
circũſtant,quæ à Columbo,ob ſui pul-
chritudinẽ & viriditatẽ,appellatę ſunt
Iardin de la Reyna,ut recolit Petr. Me-
xia d.5.part.cap.9. Herrera decad. 1.
lib.2. cap.13. pag.69. & Maiol. d.col-
loq.14.pag.343. qui etiam de vicinis
alijs inſulis agunt,quę vocantur *de los
Lucayos*,& quadrigentas numero eſſe
teſtantur,de quibus latè etiam tractat
Boter.d.1.part.lib.3.pag.465. & idem
Herrera decad.1.lib.7.cap.3. & lib.9.
cap.11.& in deſcript.cap.7.

Vicina quoq;eſt ab Ortu Hiſpaniolæ
14 duodecim,vel quindecim leucis † inſu-
la S.Ioannis,quæ incolis dicitur *Borri-
quen*,lõgitudinẽ trecẽtorũ milliariũ ha
bens,ſive 45.leucarũ,& latitudinẽ ſep
tuaginta milliariũ,ſive viginti leucarũ.
Affluit frugibus,fructibus, animalibus,
& piſcibus,ac auro prætereà & Guaia-
co ligno perfectiſsimo,quod vulgò di-
cunt *el Palo Santo*.Eſt in ea urbs pręci
pua S.Ioannis,optimo gaudens portu,
quem hac de cauſa Hiſpani *Puerto Ri-
co* appellarunt,& habet (ultra minores
alias)tres nobiles Hiſpanorũ colonias,
& Epiſcopalẽ,ac Gubernatoris ſedẽ,ut
latiùs videbis apud Herrerã d.cap.7.

15 His inſulis adiacent aliæ,† quæ Ca-
nibalorũ,ſen Caribũ dicuntur,ex habi-
tantium viribus,& ferinis moribus vo-
cabulis ſumptis;ſunt enim bellicoſi ad
modũ,& antropophagi inſignes. Quo-
rũ arma ſunt ſagittæ,& utũtur ſcaphis
ex unico ligno excavato elaboratis,
quas ipſi *Canoas* appellant.Iacent autẽ
hæ inſulę ab Ortu & Meridie Hiſpanio
læ duplici ſerie protenſæ,è regione,ſeu
in conſpecta Terræfirmæ, & quæ ma-
gis cognitæ,& ab Hiſpanis perluſtratæ
ſunt,licèt necdum cultæ,vocãtur *San-
ta Cruz,las Vírgines,San Eſtacio,San Bar
tolome,la Barbada,la Deſeada,la Domi-
nica,Todos Santos,Guadalupe,Mariga-
lante*,& aliæ,quæ dicuntur *de Barloven-
to*,ad quas aquæ faciendę cauſâ appel-
lere ſolent claſſes,quæ ex Hiſpania ad
Americam veniũt. Circa Dominicam
autem ad Meridiem repertæ ſunt alię
inſulę,quæ appellantur *Matanino, San-
ta Lucia,los Barbudos*,& ad continẽtem
Terræfirmæ magis accedunt. Illarum-
que † prior,maior & Orientalior no- 16
minatur *la Trinidad* ducentis circiter
leucis ab Hiſpaniola,&ſexaginta à Do
minica,longitudine quinquaginta leu-
carum ab Ortu ad Occaſum,& latitu-
dine triginta, eamque detexit Chri-
ſtophorus Columbus anno 1498. &
de illa & alijs Canibalorum plura tra-
dit Maginus d.tab.34.fol.291. Boter.
d.lib.3. pag.459.& Herrera decad.1.
lib.3.cap.10.& d.deſcript.cap.7.

Poſt has verò inſulas † Cubagua ia- 17
cet,quę olim Margaritarum Copiâ no
bilis fuit;ſed poſteà ob aquæ & Cõcha
rũ inopiam derelicta, tranſlato huius
piſcationis emporio ad aliã inſulam,ab
ea unâ tantùm leucâ remotã,cui Mar-
garitæ nomen inditũ eſt.Diſtatque vi-
ginti leucis ab inſula Trinitatis ad Oc
caſum,& 170.ab Hiſpaniola,habẽs in
longũ ſexdecim leucas,ſive ut alij pu-
tant,viginti, & in latũ octo,aut decẽ,
& duo oppida, unũ prope mare,ubi eſt
arx,in qua reſidet Gubernator: alterũ
interiùs,quod vocatur vallis Sãctę Lu
ciæ,de quibus etiã latiùs agunt aucto-
res ſup.citati,& præcipuè Herrera d.c.
7.pag.15.& 18.Hæ autẽ † inſulæ om- 18
nes,& pars cõtinentis, quæ ad eas pro
piùs accedit,& cõprehendit Guberna-
tiones,quas vocãt *de la Florida,i de Ve-
nezuela*,ubi eſt ſedes Epiſcopalis, *de la
Nueva Andaluzia,del Rio de a Hacha, i
de Santa Marta*,ubi eſt altera ſedis Epiſ-
copalis,ſubsũt iuriſdictioni Regalis Prę
torij,ſive Cãcellarię,quę,ut diximus,re
ſidet in inſula S.Dominici, ſive Hiſpa-
niola,& prima fuit omniũ huius Novi

Orbis,haberque ſub territorio ſuo ab Ortu ad Occaſum,quod vulgò dicunt, *de Leſte,à Oeſte* 550.leucas, & à Seprentrione ad Meridiẽ,quod dicunt *Norte Sur* plus 300.ut latius refert Anton.de Herrer.dictarũ Inſularũ & Provinciarũ peculiarẽ deſcriptionẽ & relationẽ apponens in d.deſcript.Ind.Occident. cap.5.6.7.& 8.& Fr.Alphonſ.Fernand. in hiſt.Eccleſ.noſtr. temp.lib.1. cap.8.

19 Sed ut relictis inſulis ad conrinenẽ accedamus,pars eius,quæ † America Seprentrionalis(ut diximus)vocari ſolet,quà ad Orientẽ vergit,tres ampliſſimas,& nondũ ſaris cognitas,aur Hiſpanis ſubiectas regiones cõprehendit, quę vocãtur Eſtotilãdia,Terra laboratoris,& Norumberga,de quibus agunt Magin.fol.282.Borer.ſup.pag.349.& ſeq.& Herrera in deſcript.c.8. pag.20.

20 Vicina eſt his terra, † quæ dicitur *de Bacallaos* à Sebaſtiano Gaboto Veneto ſub nomine Henrici Regis Angliç primũ invẽta,& ſic appellara, eò quòd in eius pelego tãta invenitur piſciũ huiuſmodi copia,ut etiãnavigia rerardẽr, de cuius deſcriprione, & natura ulrra prædictos auctores aliqua rradit Petr. Zieza tom.2.hiſt.Perù, Illeſcas in hiſt. Pontiſ.lib.9.c.22.pag.284.Theat. vit.

21 hum.vol.5.lib.2.pag.1218.Nova †quoque Frãcia ijs ſuccedit,quæ iuxra ripas fluvij Canadæ,vel S.Laurentij extẽdirur,illamq; Galli primũ ſub Franciſco Primo eorũ Rege detexetũt;ſed proprer eius inopiã ad eã contendere deſierũr,ur tradũt Magin.& Boter.ubi ſup.

22 Sequirur alia regio ab incolis Apalchẽ vocata,ab Anglis verò † Virginia, qui aliquot in ea colonias fecerunt, & hodie etiã renovatis auxilijs, & expeditionibus retinẽt,exiguo tamẽ fructu,& ſucceſſu,quia ut plurimũ eſt ſterilis,& inculta,ut præter Magin.& Boter.ſup. tradit Beierlinchius in opere Chronog. pag.306.& P.Gordonius in Chronog. pag.475.quãvis admirãdas hiſtorias,& cõmoditates huius regionis nobis ſuadêre velit Thom.Hariot.Anglus in relarionibus & Iconibus,quas de ea vulgavir,& habentur in initio primi tomi auctorũ,qui de hiſtoria Americę ſcripſerunr,& Raphe Hamor Virginię Secretarius,& Ioannes Schmidt, in alijs deſcriptionibus & relationibus,uſq; ad ann.1616.quæ noviſsimè prodierũr in 10.part.eiuſdẽ Americæ ſumptibus,ac ſtudio Ioan.Theodori de Bri,ann.1619.

23 Succedit proximè provincia † Florida vocara,quæ iuxta ſinũMexicanũ,& mare *del Norte* in immẽſum extẽditur, & eſt quidẽ,ut plurimũ , ſatis amœna, ac omniũ fructuũ fertilis,otas tamẽ habens aſperas,& ſcopulis ac brevibus refertas,& incolas barbaros,ſordidos & inhoſpirales.Quo fit,ut patùm noſtri in ea proficere potuerinr,licèt aliquoties ſub Pãphilo de Narvaez,Ferdinãdo de Soto,Petro Melẽdez de Avilès,& alijs ducibus eã penitiſsimè adierinr,& perluſtraverint.Galli quoque ſæpè,irritis tamen conatibus, eius occupationem adorti ſunt;de quibus ultra Magin.ſup. fol.282.& Borer.pag.352.latè ſcribit Herrera decad.4.lib.4.c.4.& ſeq.& decad.6.lib.7. cap.9. cũ ſeqq. & decad.7. lib.1.ex cap.10.uſque ad cap.8.lib.2.& lib.7.ex cap.1.ad 12.& Cabrera in vita Philippi II.lib.7.cap.8.& in deſcrip. cap.8.pag.19.Illeſcas in hiſt.Pontiſ.2. tom.pag.544.&793.Abrah.Ortel.tab. 8.Fr.Aug.Davila in hiſt.Mexic.Ordin. Prædicat.lib.1.ex cap.55.uſque ad 69. Garcilaſſus Inca in hiſt.Floridæ,& hiſt. Americæ 2.part. ubi variæ relationes, & Icones apponuntur de rebus ad eãdem provinciam pertinentibus.Et rurſus in 6.part.ubi Ioan.Ribauldi infœlicem expeditionem commemorat.

24 Poſt has regiones † Iucatania cõſpicitur,peninſulæ formã referens,quæ in mare *del Norte* porrigitur,eiuſque ambitus patet milliaribus 900.& in præcipua urbe, quæ Merida dicitur, Cathedralis Eccleſia reſidet.Eſt autẽ ſegetũ, fructuũ,mellis,ceræ,ac animaliũ quorundam ferax,ut ſunt anates, gallinæ, lepores & cervi. Incolæ animoſi ſunt.

ac

Digitized by Google

ac bellicoſi,qui arcubus utuntur,& clypeis;& carnem humanam non vorant, ſed humani potius & hoſpitales ſunt,& Crucem etiam, ut multi tradunt, ante Chriſtianorum adventum venerabantur:de quibus agunt Magin.fol.281.Boter.pag.365.Herrer.decad.4.lib.3.cap.4.& lib.10.cap.3.& in deſcrip. cap.10. pag.27.& hiſt.Americ.part.4.circa fin.

25 Nicaragua † quoq; provincia in eadē Americæ parte verſus ortū, & Meridiē reperitur,quæ quidē,ut plurimū,arenoſa eſt, ac calori æſtivo obnoxia,ſed iuxta fluvios admodū fertilis. In ea eſt lacus valdè ingens,qui 300. milliaribus extēditur,& creſcit,ac decreſcit perinde ac mare; & mons continuò ardens. Habet quinque Hiſpanorum oppida,in quorum præcipuo,quod dicitur LA CIUDAD DE LEON,Epiſcop' reſidet.Incolæ huius tractus ad albedinem magis accedunt,quàm reliquæ Novi Orbis gētes, ſuntque ſtaturâ ſatis convenienti,& humani,& ante Chriſti Fidem ſuſceptam iuſtitiæ quoque ſpecimen aliquod habebant,ut poſt Magin. ſup.& Boter. pag. 368.tradit Herrera decad.4.lib.8.cap. 3.& ſeqq.& in deſcript.cap.13. pag.35. Fr.Alphonſ.Fernand.lib.1.cap.54.pag. 187.Et aliqua adducit Americę hiſtor. d.4.part. circa finē; ubi etiam agunt de
26 alijs vicinis provincijs,quæ † dicūtur HONDURAS,i COSTA RICA, in quibus alter Epiſcopus reſidet in civitate,quæ dicitur DE VALLADOLID.

Inter Iucataniā & Nicaraguā regionē
27 iacet † Guathemalenſis urbs,& provincia in Mediterraneis,quæ agro potitur fertili & amœno,aëreque ſalubri, & in ea eſt ſedes Epiſcopalis, & Regia Cācellaria.Nec longè ab hac urbe ſunt montes,qui ignē,fumū & lapides emittunt.
28 Et alia provincia appellata Chiapa,†& alia,quæ dicitur LA VERA PAZ,ubi etiā Cathedrales Eccleſię præfulgēt.de quibus,& de territorio dictæ Cancellariæ Guathemalēſis agit Bot.pag.366.Herrera decad.4.lib.8.cap.8.pag.204.& in deſcript.pag.26.32.& 34. Fr.Alphonſ. Fernan.in hiſt.Eccleſ.noſtr.temp.lib.1. cap.37.& noviſsimè Remeſalius,qui de his provincijs integrū volumē ſcripſit.

Sed inter has omnes provincias caput extollit ea,quæ † Nova Hiſpania voca- 29
tur:eſt enim ampliſsima,& cæteris cultior,amœnior,ac populis frequentior, incipienſque à ſinu Californiæ,quē vulgò MAR BERMEJO dicūt,extēditur uſque ad ſinum Mexicanū ad mare DEL NORTE,ad Iucatanā regionē.Fuit autē ita appellata ab inſigni illo Duce Ferdin.Corteſio, qui illā primū occupavit ann.1518.quoniā eius ſitus,tēperies & diſpoſitio Hiſpanię ſimilis videbatur,ut tradit Herrer.decad.3.lib.2.c.10.& decad.4.pag.79.† Vel quoniā antiquā omniū nationū conſuetudinē ſequi voluit, 30
quæ ſemper populis,aut provincijs à ſe novè in alienis,& remotis finibus cōditis,propria ſuarū urbiū,aut regionū nomina imponere ſolebāt,ut pluribus exēplis oſtēdit Fr.Ioan. de la Puēte in convenien.utr.Monarch.lib.3.cap.23.§.4. pag.153.& in hoc Novo Orbe paſsim obſervatū invenimus.Cōtinet verò Novæ Hiſpaniæ appellatio plures alias ſatis celebres & utiles provincias, quas latè recēſent Magin.fol.280.Pet.Martyr decad.4.& ſeqq. Abraham.Ortel.in Theat.magn.tab.6.Boter.ex pag.354. Herrera in deſcript.cap.9.ex pag.21.& decad.3.lib.2.cap.10.& ſeqq. Ludovicus Cabrera in vita Regis Philippi II. lib.13.cap.11.& Fr.Ioan.Torquem.in Monarch.Ind.1.tom.per totum,ubi in lib.5.ex cap.37.ad 40.tractat de rebus, & expeditionibus ad Novū Mexicum, & cap.41.& 42. de Californijs, & ex cap.45.ad 58. de alijs expeditionibus ad detegendum caput Mendocinum.

Sed præcipuę,†& magis cognitæ,& ha- 31
bitatæ provincię ſunt XALISCO,& CULIACAN,quę à noſtris appellantur Nova Gallecia,ubi eſt ſedes Epiſcopalis,& Regia Cācellaria:de cuius diſtrictu & proprietatibus tractat Magin. d.fol.280. Abrah.Ortel.tab.7.Bote.pag.364.Herrera in deſcript.cap.11.ex pag.29. & de

cad.4.lib.9.c.12.& 13. & decad.8. lib.
8.cap.12. Mechoacana, Guaxaca, &
Tlaſcala,in quibus etiã proprij Epiſco-
pi reſident, & de eis agit idem Magin.
ſup.fol.281.Boter.pag.362.Herrera in
deſcript. cap.10.ex pag.25.& Frar.Al-
phonſ.Fernand.lib.1.ex cap.36.

32 Et † Mexicana civitas,& regio,quæ
eſt cærerarũ Metropolis,& ſedes Prore
gis & Cancellariæ Novæ Hiſpaniȩ, &
plurima alia cõtinet,quæ eã non ſolùm
inter Americæ urbes,verùm & Europæ
nobilẽ faciũt,ut latiùs proſequũtur Ma
gin.ſup.fol.281.Porcacchus in inſulario
lib.3.pag.157.Boter.pag.356. Herrera
in deſcript.cap.9.ex pag.21.& decad.2.
lib.7.cap.14.& ſeqq.Fr.Alphonſ. Fern.
d.lib.1.cap 36.Fr.Ioan.Torquem. in d.
Monarch.Ind.tom.1.lib.2.per totũ,&
lib.3.c.22.& 23.Petr.Balbuena in car-
minibus Hiſpanis de laudibus Mexici,
& Sim.Maiol.in dieb.Canic.rom.1.col-
loq.23.pag.506.& 507.ubi multa mira
bilia refert de ſiru & magnitudine urbis
Mexici,& incolarũ mulritudine, & col
loq.12.pag.304.ubi agir de lacubus,cir
ca quos Venetiarũ inſtar ædificara eſt,
qui cũ ſe proximè cõtinganr,& alterna
tis vicibus procelloſis motibus aquas
ſuas cõmunicent,unus tamẽ ſalſus,&al
33 ter dulcis eſt.Fuir † autẽ hæc inſignis
urbs ab indigenis olim appellara Tenu
chritlan,à lapide quodã,& Tuna in eo
nata,quã in lacu invenerunr,ubi primũ
illã ædificarũr.Quà de cauſa hodie hæc
inſignia eadẽ civitas obtinet,poſteà ve
rò Mexici nomẽ accepit,quòd mater-
nâ eorũ linguâ ſcaturigines aquarũ ſig-
nificat,ut rradit Herrera d.decad.3.lib.
7.cap.13.Torquem. d.lib.2.cap.11. &
lib.3.cap.23.& Sebaſt.Covarr.in Theſ.
ling.Hiſp.verb.*Mexico*,ubi etiam alias
huius nominis etymologias adducunt.

34 Ad alterã verò † Americæ partẽ,ſive
peninſulã accedẽtes,quã Meridionalẽ
appellari retulimus,immenſi quidẽ ope
ris eſſet,ſi omnia eius oppida,vel regio
nes ſigillatim deſcribere vellemus: ſunt
enim innumeræ, & earũ nonnullæ vix
nomen notũ habẽtes,ut benè obſervat
Magin.d.tab.34.fol.283.Sed de præci-
puis aliqua delibanres,imprimis occur-
rit † provincia Panamenſis,ſive Terræ 35
firmæ,quæ à noſtris vocata fuir CASTI
LLA DEL ORO, eà fortè rarione, quòd
ibi aurũ plurimũ reperiebarur,adeò ut
quidã † Bacchalarius Enciſus retibus in 36
mulris fluminibus expiſcari publicave-
rit:quod in cauſa fuir,ut plures hac ſpe
allecti,ad hanc regionẽ cũ Petro Arias
Davila ann.1514.confluerẽt,ut refert
Herrera in deſcript.cap.15.pag.41.Cõ
tinet hæc provincia ſub ſe gubernatio-
nes,quas vocanr DEL DARIEN, VERA-
GVA, VRABA, i NATA, & alia minora
oppida,& duas ſatis nobiles urbes,quȩ
dicuntur PVERTOBELLO, y PANAMA.
Prior ad mare DEL NORTE cõſtructa,
commodiſsimũ porrum haber, à quo &
nomẽ accepit,relicto alio anriquo por
tu & oppido,quod vocabarur NOMBRE
DE DIOS. Alrera iuxra mare DEL SVR
appoſira eſt,eo iſthmo à priore diviſa,
quo has duas Novi Orbis peninſulas cõ
ſtringi tradidimus,cuius quidẽ latitudo
decẽ & octo leucas occupat,ſeu ſeptua
ginta duo milliaria. † Et hæ urbes quæ 37
cunq; vel è Peruana regione in Hiſpa-
niã,vel ex Hiſpania in Peruviã advehũ
rur,fido portuũ hoſpirio recipiũt:ſiqui-
dẽ diviriæ,ac merces urrobique à navi-
bus exonerandæ ſunt,& terreſtri itine-
re,aut per amnẽ,qui dicitur CHAGRE,
per illas decẽ & octo leucas cõportan-
dæ,ut rurſus navibus impoſitæ per unũ
mare,vel alterũ traijciãrur.Quà de cau
ſa ob claſsiũ concurſum,& navale com
mercium, quod hîc exercerur, Epiſco-
palis Eccleſiæ Darienis ſedes ad hanc
urbem Panamenſem translata eſt, &
ibidem Regia Cancellaria conſtituta,
cuius Præſes ſimul Gubernatoris, &
Capitanei generalis munus exercer.

Quo † pluribus annis ſumma cum 38
laude, & viræ integritate functus eſt
Dominus Don Franciſcus Valverdi de
Mercado levir meus, hoc eſt, meæ ſo-
roris marirus,poſtquàm dictam urbẽ &

por-

portũ DE PVERTOBELLO Regiâ auctoritate conſtruxit & cõmunivit,& graviſsimis alijs obſequijs,atque ſervitijs, ad hunc & alios maiores honores ſibi aditũ pręparaverat:& obijt ibidẽ ann. 1614.adverſariorũ quorundã calumnijs impetitus, quas tamẽ iuſtiùs con-
39 temnere debuiſſet,cùm † ſemper calũniatorũ virus provocet ipſa virtus, & ut locis lævibus, & politis ægrè ſordidũ aliquid adhæreſcit:ſic maledictũ ſe dẽ vix inveniat in vita puriore,ut prç clarè advertit Iuſt.Lipſ.in orat.de calumniat.& in hoc caſu experiẽtia mõſtravit,tanti viri fama,& virtutibus à morte eius clarioribus redditis,& Regij Indiarũ Senatus ac bonorũ omniũ approbationẽ,& acclamatione deſideratis.Et qui de hac provincia plura ſcire voluerit,legat Pet.Martyr decad.2. & 3.Magin.ubi ſup.Boter.1.par.vol.2. lib.3.pag.371.& ſeqq.Herrer.in deſcr. cap.15.& decad.2.lib.3.cap.5.& ſeqq Fr.Alphonſ.Fern.lib.1.c.54.pag.187.
40 Ad eandẽ † partẽ Americæ pertinet alia nõ minus celebris provincia, quæ vocatur Novũ Regnũ Granatæ, & ſub ſe comprehẽdit gubernationes Popaiã,ſanctæ Matthæ, & Carthaginis,ſive CARTAGENAE,ubi eſt civitas, & portus ad Hiſpanienſes claſſes excipiẽdas tutiſsimus. Abũdat hæc provincia omniũ fructuum copiâ, & auro,& Smaragdis,alijſque pretioſis lapillis diteſcit:habetque in longũ trecẽtas leucas,& in latũ totidẽ ferè, & inter plura nobilia Hiſpanorũ oppida eminet urbs,quę dicitur SANTA FE DE BOGOTA,quã Licẽtiatus Gundiſalvus Ximenez de Queſada anno 1528. ædificare cœpit,& in ea reſidet Præſes & gubernator cũ Regia Cancellaria,& Archiepiſcopus cũ Metropolitana Eccleſia: cuius ſuffraganei ſunt Epiſcopus Popaianenſis,Carthaginis,& Sãctæ Matthæ.Et plura alia de eàdem provincia, & incolarũ moribus tradunt Gomara in hiſt. Ind. 1.part.mores gent. lib.3.c. 14.Hier.Gigl.lib.4.c.12.& 13.Boter. d.lib.3.ex pag.375.uſque ad 378. Herrera in d.deſcript.cap.16.ex pag.41.& decad.8.lib.4.ex cap.6.ad 12.& Frat. Alphonſ.Fernand. d.lib.1. ex cap.46. uſque ad 50.ubi etiã agit † de mirabi- 41
libus,quæ in convertendis huius provinciæ Indis per integros ſeptẽ annos patravit Beatiſsimus ille vir Fr.Aloiſius Beltranus Dominicani Ordinis fulgentiſsimũ decus,qui in Beatorũ numerũ referri meruit ann.1608.de quo etiã plura tradit Thom.Bocius de ſig. Eccl.Dei lib.6.ſig.19.& lib.7.ſig.25.c.1.
Sequitur † ſtatim ea terræ pars, quę 42
PERV,ſive Peruana dicta eſt,totius huius Novi Orbis nobiliſsima, detecta primũ,ut alio loco diximus,à Frãciſco Pizarro anno 1525. & tota ferè intra Æquatorẽ,& tropicũ Capricorni iacens:ſunt autẽ eius fines à Septentrione Nova Granata, & Caſtella aurea, ab Occaſu Oceanus, ſive mare DEL SVR,à Meridie provincia Chilẽſis, & ab ortu,montes altiſsimi.Occupat verò longitudine ſuâ mille & octingẽtas plus leucas,& in latũ uſque ad Andes, ut plurimũ, quinquaginta,quarũ decẽ pertinent ad planities,quæ per totam regionẽ ad orã maritimã reperiuntur, viginti ad mõtana,quę per eãdem regionẽ lõgo tractu extendũtur à Septẽtrione ad Meridiem mille circiter leucis,& vulgò vocãtur LA CORDILLERA DEL PERV,aliæ viginti ad Vltramõtana,quæ vulgò dicũtur LOS ANDES, & ſunt etiã montes,qui pariter à Septẽtrione in Meridiẽ incedunt continuâ ſerie producti,denſiſsimi tamẽ,& abſque vallibus,cùm tamẽ inter alios DE LA CORDILLERA multæ amplę valles ac profundæ,fertiliſsimæq; & populo numeroſiſsimæ cõtineantur,cùm aëre potiantur calidiore, de quibus omnibus,qui pleniorẽ hiſtoriã,& deſcriptionẽ deſideraverit,legere poterit Leviнũ Apolloniũ de rebus Peruẽſibus,Pet. Ciezã,Aug.de Zarate,& alios quos citavimus in fin.cap.præcedentis,qui de hiſtorijs Regni Peruani ex profeſſo tra

ctârunt Hiero.Benzo,& eius additio-
nator.lib.3.per totum in 6.part.hiſtor.
Americæ, Ioſeph. Acoſta in hiſt.Ind.
lib.3.cap.21. & ſeqq.Abrah. Ortel. in
Theat.mag.tab.8. Magin.ex fol.283.
uſque ad 287. Ioan.Boter.d.lib.3.ex
pag.386.Herrera in deſcrip.cap.16.in
fin.pag.46.& ſeqq.& in hiſt.gener.Ind.
decad.4.lib.9.cap.3.& decad.5.lib.1.
c.1.& 5.Inter plurima verò Hiſpano-
rũ,& Indorum oppida huius latiſsimi
Peruani Regni,quæ connumerare lon
43 giſsimũ eſſet,præſtãtiores ſunt, † urbs
DE SAN FRANCISCO DEL QVITO à
Sebaſtiano Belalcaçar Franciſci Pi-
zarri cõmilitone anno 1534.fundata,
quę æquatoris lineæ ferè ſubiacet,nec
tamẽ fervido ac æſtuoſo cœlo,ſed po-
tiùs frigido potitur,eiuſq; ager ſemper
virens eſt,& omni frugum beatitudine
floridus,atque etiã auri,& argenti vivi
mineris ſcatens. Reſidet hac in urbe
Quitenſis Epiſcopus cum Eccleſia Ca
thedrali,& Præſes cũ Regia Cancella-
ria,quæ ducentis & plus leucis in lon-
gum,& in latũ ſuũ territoriũ extẽdit,
& gubernationes DE LOS QVIXOS, i
LA CANELA, PACAMOROS, i GVAL-
SONGO,& partem Popaianæ compre
hendit,atque etiã urbes DE RIOBAM-
BA,CVENCA,LOXA,ZAMORA,IAEN,
GVAYAQVIL, i PVERTOVIEJO,ut la-
tiùs proſequuntur Magin.ſup.fol.286.
Boter.pag.396. Herrera in deſcript.
cap.17.&18.& decad.5.lib.6.cap.6.&
lib.10.cap.10.cum multis ſeqq.& Fr.
Alphonſ.Fernan.d.lib.1.cap.54.in fin.

Poſt QVITI verò provinciã eminet
44 alia urbs, † quæ à noſtris D.Michaë-
lis,à Barbaris PIVRA vocatur,cui vi-
cinus eſt portus,qui dicitur PAITA,ad
quem naves per hoc Peruanum mare
transfretãtes frequẽter appellunt.Sed
45 magis nobilis eſt † TRVXILLO à Fran
ciſco Pizarro cõdita anno 1533.agrũ
feraciſsimum habens,& plures Hiſpa-
norum domos,quæ tamen omnes in-
genti terræmotu momento temporis
conquaſſatæ fuerunt anno 1619. ita
ut vix,& ne vix quidẽ, aliqua priſtinæ
urbis figura remanſerit. In qua ob ſui
dignitatem & commoditatẽ,& plura
Hiſpanorum & Indorum oppida,quę
illi confinia ſunt,Cathedralis Eccleſia
cũ proprio Epiſcopo creata & erecta
eſt anno 1612.& de ea peculiarẽ men
tionem faciunt auctores ſuprà relati,
præcipuè Herrera d.deſcript. cap.19.
pag.56.& decad.5.lib.7.cap.6.

Longè verò nobilior,atque excellen
tior eſt alia urbs,quę octuaginta à Tru
xillo leucis in eâdem planitie Perua-
na conſpicitur,ſub duodecimo gradu
adAntarcticũ,quę à Barbaris † LIMA 46
vocatur, non ex nomine Reguli, ſive
CACIQVE,qui ei dominabatur,ut pu-
tavit Herrera,ſed corrupto vocabulo
à RIMAC fluvio eam interluẽte,quod
maternâ linguâ,ſonãs,ſive loquax in-
terpretatur,à noſtris verò dicitur *Ci-
vitas Regum*,ſive quòd ſub Epiphaniæ
die à Franciſco Pizarro ædificari cœp
ta anno 1533.ſive quòd Magorũ Re-
gũ patrociniũ ſortita fuerit,& pro in-
ſignijs tres coronas in campo cœleſti,
cum ſtella micanti,quæ Regibus eiſdẽ
apparuit, de quo Imperatoris Caroli
V.diploma ſatis honorificum habet.

Iacet urbs hæc in valle amœniſsima,
mirâque aëris temperantiâ gaudet, &
agro rerũ omniũ fertili,præſertim fru-
menti, fabarũ, piſorũ,& omni ferè le-
guminũ,atque etiã fructuũ noſtratium
genere.Eſt præterea populo frequẽtiſ-
ſima,ambitũ coprehendens valde ſpa-
tioſum,in quo ſunt latæ viæ,amplũ fo-
rũ,inſignia tẽpla, illuſtris Cathedralis
Archiepiſcopalis Eccleſia, magnifica
ædificia,nobilis Academia,& plura tri
bunalia & Collegia,prout decet tanti
Regni Metropolim , & totius mariti-
mi tractus excultiſsimum emporium.
Portum quoque tutiſsimũ habet,dua
bus leucis ab ea ſemotum,qui dicitur
EL CALLAO,ubi alterum oppidum or-
natiſsimum cõſtructum eſt.Et reſidet
in ea † Prorex,qui ſupremam iuriſdi- 47
ctionẽ,& gubernationẽ per plus mille

leu-

leucas exercet, & eſt Præſes Regię Cancellariæ ibidem commorãtis, quæ duos Fiſcales,quatuor criminum quæſtores, & octo cauſarum civilium Senatores,ſive Auditores habet.

48 In quorum numerum † ego iam inde ab anno 1610. nihil tale ambiens, aut cogitans,D.Philippi III. Regis ac Domini noſtri Potentiſsimi honeſtiſſimis codicillis cooptatus, quâ potui maximâ fide,puritate & induſtriâ ſuſcepti muneris penſa explêre curavi, id tantùm mœroris habens,quòd tã longè à patria, & Regijs oculis ſtudij & ingenij mei (quod ſcio, quàm ſit exiguum)proventum & ſpecimen edere, atque eodem ſemper loco manens,cõſeneſcere coactus fuerim,alijs interea, quibus ſors benignior arriſit, poſt plurium honorum gradus in ſupremis Cõſilijs meritiſsimè collocatis.Sed Deus, ſi oportuerit,nos quoq; ab inferis (ut aiũt)ad ſuperos revocabit; cui ſemper mearum rerum curã,quâ decet humilitate & veneratione relinquo, & ad patriæ deſideriũ leniendum ſuccíſivis horis opus hoc in prędicta nobiliſsima Regũ urbe meditari,& ſcribere cœpi.

49 Cuius † Cancellaria,ut ad inſtitutũ redeamus,trecentis plus minùs leucis territorij ſui habenas extendit; in quibus ultra urbes PIVRA,& TRVXILLO de quibus locuti ſumus,& plures alias ſatis divites & frequentes Hiſpanorũ villas & colonias, Indorumq; oppida,
50 continentur etiam † urbes DE LOS CHACHAPOYAS, DE MOYOBAMBA, DE LEON DE GVANVCO, & alia quæ dicitur GVAMANGA, ſive SAN IVAN DE LA FRONTERA, de quã ſpecialiter agit Herrera decad.6. lib.6.c.9.à Frãciſco Pizarro primũ cõdita ann. 1539. & poſteà in loco,ubi hodie cõſpicitur, multis cœnobijs & nobilibus ædificijs decorata,& demum anno 1612.in Cathedralem erecta,diœceſi eius à Cuzquenſi, cui anteà ſuberat, competenter diviſã.

51 Et prope eam eſt † villa DE OROPESA, alio nomine GVANCAVELICA argenti vivi ditiſsimis fodinis per totũ terrarum Orbem maximè nobilis; de quibus aliqua notat Acoſta lib.4.cap. 11. Pat. Lælius Biſciola lib.16.horarum ſubſecivarum cap.3.colum.1165. & Nos alibi latiùs agemus.

Pertinet etiam ad eiuſdem Cancel-
lariæ diſtrictũ urbs † AREQVIPA,130. 52
leucis à Limẽſi remota, ab eodem Pizarro condita anno 1534. quæ duodecim à mari milliaribus fœcundo ac ſalubri in agro ædificata eſt,& ob portus & vinearum commoditatem multis nobilium ædificijs,Monaſterijs, & frequenti populo aucta,& nuper Epiſcopali ſede illuſtrata eodem tempore, quo GVAMANGA,& TRVXILLO.

Sexaginta autem leucis ab AREQVIPA, & 125. ab urbe Regum, ſive LIMA, ſub decem & tribus gradibus cum dimidio elevationis ad Auſtrum, & ſeptuaginta octo longitudinis,iacet
alia mediterranea urbs, † nomine 53
CVZCO,quæ cum LIMA tẽtat de principatu contendere,& totius Regni Peruani ſe caput appellat, & fuit certè ante Hiſpanorum adventum Regia Incarum Regum ſedes,magno procerum, & gregariorum Indorum commercio celebrata, municiſsimis quadratorum ſaxorum maximæ magnitudinis ædificijs ornata,& inter Peruanas ſola,quæ faciem urbis præferret. Eaſdem ædes,quas Incolæ quondam pöſſedêre, politiore paulò ornatu inſtauratas hodie Hiſpani tenẽt,& templum admirandum Solis,Dominicani Monachi in Eccleſiam conſecrarunt; octo parochias,& ſex virorũ,& monialium Cœnobia habet,& propriũ Epiſcopũ cũ inſigni Cathedrali Eccleſia, quæ ante diviſionẽ aliarum DE AREQVIPA,& GVAMANGA ditiſsima erat. De quibus omnibus,& alijs, quæ brevitatis cauſâ prætereo,latiùs ſcribunt Levinus Apollonius,& alij ſuprà relati.Magin.fol.286.Boter.pag.389. & 393.Herrer.in deſcript.cap.19.& 20.

& decad.5.lib.6.cap.2.4.& 12.& lib.
7.cap.6.10.& 13. Simon Maiolus in
dieb. Canicul. tom.1. colloq.23. pag.
506. & Fr. Alphonſ. Fernand. d.lib.1.
cap.50.51.& 54.& plura de urbe Cuz
quenſi,& eius ædificijs tradẽs Garcias
Laſſus Inca in ſuis Commentar. lib.7.
cap.8.& cap.27.& ſeqq.

Spectat quoque ad eandem Can-
54 cellariã † urbs DE SAN MARCOS DE
ARICA, & eius Provincia, licèt Her-
rera in d.deſcript. cap.21. pag.63. ad
Argenteam pertinêre tradiderit, ubi
eſt portus hoc in Regno pariter notus
ac utilis, in quò naves & claſſes Regiæ
commodiſsimè recipiuntur, dum mer-
ces ad ſuperiores provincias evehere,
& earum divitias præcipuè Potoſianas
revehere ſolent.

Supradictis urbibus meritò adijciẽ-
55 da venit ea, † quæ Argyropolis, ſeu
Argentea dici poteſt, & vulgò DE LA
PLATA vocatur, quæ licèt habitãtium
copiâ cum LIMA, & CVZCO compa-
rari non poſsit, eximiâ tamen eorum
opulentiâ inſignis eſt, & à Petro An
zores Duce Frãciſci Pizarri, iuſſu eius
condita fuit anno 1538. iacetque in
decimo nono gradu elevationis ad Au
ſtrum, trecentis leucis diſtans à civita-
te Limenſi, & decem & octo à celebri
illo & Imperiali oppido & monte, cui
56 nomen † POTOSI argenteis fodinis
ſupramodum referto, è quibus, & alijs,
eis vicinis, immenſa eruitur argenti
copia, quæ universam Hiſpaniam, &
Europam implet, & in Aſiam etiam, &
Africam magna ex parte dilabitur: de
quo pluribus agit Acoſta lib.4. de Ind.
hiſtor. cap.6. & ſequentib. Quapropter
prædicta urbs Argentea dicta eſt, &
cùm anteà Epiſcopalem ſedem habe-
ret, anno 1607. in Archiepiſcopalem,
ſive Metropolitanam erigi meruit, &
Regia Cancellaria in ea reſidet: cuius
diſtrictus per trecentas, & amplius
leucas excurrit, & ultra plura alia In-
dorum oppida, & Hiſpanorum muni-
cipia, comprehendit nobilem urbem,
& provinciam, quæ dicitur CHVCVI-
TO, & DEL COLLAO, & aliam, quæ di-
citur CHVQVIABO, ſive DE LA PAZ,
quã † anno 1549. Preſes de la Gaſca 57
cõdere iuſsit, & hodie proprium Epiſ-
copum habet cum ſatis ampla diœce-
ſi, quæ ab Argentea diviſa fuit.

Continet præterea dicta Cãcella-
ria ſub territorio ſuo quatuor ampliſ-
ſimas gubernationes, † quæ dicũtur 58
DE SANTACRVZ DE LA SIERRA, DEL
TVCVMAN, DEL PARAGVAY, DEL
RIO DE LA PLATA, ò BVENOS AY-
RES, in quibus omnibus proprij etiam
Epiſcopi conſtituti ſunt, & de eis, &
alijs ad montem Potoſium, & Argen-
team Cancellariam pertinẽtibus, mul
ta ſpecialiter tradunt Magin. fol.287.
& 289. Boterus pag. 383. 392. 397.
401.& 403. Herrera in deſcript. cap.
21.& cap.24.& decad.4.lib.1.cap.1.
& lib.8.cap.11.& decad.5.lib.10.cap.
15.& Fr. Alphonſ. Fernan. d.lib.1.cap.
54. pag.186.& 187.

His proxima eſt † Braſilia regio, li- 59
cèt iam Peruani Regni, & Proregis gu
bernationis fines excedat, quæ inter
duos ingentes fluvios iacet, nempe
Maragnonem à Septentrione, & Ar-
gyreum, vulgò RIO DE LA PLATA, à
Meridie, & partim ab Occaſu, à qua
etiam parte ad altiſsimos Peruviæ mõ
tes accedit; ſed tamen ab Ortu, mari
vaſtiſsimo (vulgò DEL NORTE voca-
to) pulſatur. Huius longitudo, quæ à
Septentrione in Auſtrum accipitur,
traditur mille & quingentorum mil-
liarium, ſive 450. leucarum, latitudo
ab Ortu ad Occaſum quingentorum
milliarium, ſive 200. leucarum, & eius
circũnavigatio iuxta mare DEL NOR-
TE milliarium plus minus trium mil-
lium, ſive 900. leucarum. Detecta au-
tem fuit, & à Luſitanis coli, & luſtrari
cœpta eo modo & tempore quo dixi-
mus ſup. cap.3. num.32. licèt priùs eam
iuſſu Regum Catholicorum Ferdinan-
di, & Eliſabethæ detexiſſet Vincen-
tius Yañez Pinzon, & Didacus de Le

pe.

pe. Et qui de eius deſcriptione, hiſto-
rijs, & incolarum moribus plura ſcire
volcerit, legat Maffæium hiſtor. Ind.
Oriental. lib. 2. & 15. ex pag. 360. San-
Romanum in eâdem hiſtor. lib. 1. cap.
11. pag. 57. & lib. 4. cap. 14. pag. 689.
Magin. d. tab. 34. ex fol. 287. Boterum
d. lib. 3. ex pag. 378. uſque ad 383. &
rurſus 4. part. lib. 4. per totum ex pag.
104. ad 119. Herrera in deſcript. cap.
25. & decad. 1. lib. 4. cap. 7. & decad. 4.
lib. 8. cap. 12. & 13. Repertor. Mexi-
can. fol. 225. & 271. Pet. Gordon. in
Chronograph. pag. 443. Benzon. de
anno Iubil. lib. 1. cap. 10. Poſſevinum
in Bibliothec. 1. tom. pag. 390. & hi-
ſtoriam & epiſtolas aliquot naviga-
tionis in Braſiliam à Gallis, & Germa-
nîs auctoribus, parum tamen fidedig-
nis, ſcriptas, quæ habentur in fine ter-
tiæ partis hiſtor. Americæ, & noviſsi-
mè D. Thomas Tamaio de Vargas in
libro vulgari linguâ; ſed non vulgari
eruditione, & diligentiâ conſcripto de
eiuſdē Braſilienſis Provinciæ ab Hol-
lādis interceptæ reſtauratione cap. 51.

A Meridie autem eiuſdem Perua-
næ regionis iacet ingens alia provin-
60 cia, ſive Regnum, † quod de Chile
vocatur; quo nomine incolæ frigus ſig-
nificant, quia reverà cæteris Peruanis
frigidior eſt, & ſub ea Zonæ parte ſita,
quam antiqui hac de cauſa inhabita-
bilem iudicabant; ſed nihilominus ex-
perientia monſtravit, non ſolùm habi-
tabilem, verùm cœli & terræ tempe-
rie commodiſsimam eſſe, & Hiſpaniæ
noſtræ in omnibus ferè ſimillimā, cui
oppoſita, ſive Antipoda eſt, cùm à gra-
du Auſtrali 27. uſque ad 52. excurrat,
& bellicoſos, ac robuſtos homines gig-
nat, qui in hunc uſque diem noſtros
continuis bellis exercent, & fidem ac
pacem multoties ſuſceptam, & obla-
tam durâ cervice, & protervo corde
reijciunt. Sunt tamen hoc in Regno à
noſtris pluſquam 300. leucæ in lōgum,
& viginti in latum poſſeſſæ, & pluri-
bus colonijs, & urbibus illuſtratæ, præ-
cipuè Valdivia, la Serena, la
Imperial, quæ ab hoſtibus deſtructę
fuerunt, & la Concepcion quæ ho-
die viget, ubi ſedes Epiſcopalis reful-
get, & alia nobilior de Santiago,
quæ Metropolis regionis iudicatur, &
in qua alter etiam Epiſcopus reſidet,
& Regia Cancellaria, quatuor Audi-
toribus, & Fiſcali ac Præſide cōſtans,
qui etiam Capitanei generalis munus
in omnibus ad bellum neceſſarijs exer-
cet, de quibus & alijs ad huius Regni
hiſtorias, & pleniorem deſcriptionem
pertinentibus, latius tractant Goma-
ra in hiſtor. Ind. 1. part. Acoſta in hiſt.
Indiar. lib. 7. cap. ult. pag. 531. Mores
Gent. lib. 3. cap. 10. Nobilis eques ac
Poeta D. Alphonſ. de Arcilla in Arau-
cana, Boterus d. lib. 3. pag. 385. Magin.
fol. 287. Herrera in deſcript. cap. 22.
& decad. 7. lib. 1. cap. 6. & 7. & Fr. Al-
phonſ. Fernand. lib. 1. cap. 55.

Denique poſt hoc Regnum Chilen-
ſe, & flumen, quod Argenteum, ſive
de la Plata vocatur, iacet famige-
ratum illud fretum, dictum † Magalla- 61
nicum; de cuius inventione plura di-
ximus ſup. cap. proximo ex num. 35. &
poſt illud verſus Antarcticum Polum
vaſtiſsima illa terræ pars, Magallani-
ca etiam nuncupata, quam licèt nul-
lus hucuſque penitùs perluſtraverit,
plures tamē opinantur, Europâ, Aſiâ,
atque Africâ maiorem eſſe, ut tetigi-
mus d. cap. præced. num. 54. & pleniùs
ſcribūt Boter. pag. 403. & 404. & Her-
rera d. deſcript. cap. 23.

Et cùm his planè abſolvi id omne
videtur, quod ad prædictas duas Ame-
ricæ peninſulas pertinet. Verùm † cū 62
aliæ inſulæ, & continentis regiones re-
periantur, quæ licèt ab America di-
ſtinctæ, & remotæ ſint, atque ad Oriē-
tem declinent, intra fines tamen oc-
cidentales clauduntur, quibus naviga-
tio, & conquiſitio Indiarum Regum
Caſtellæ, & Legionis circumſcripta
fuit, iuxta pactionem cum Luſitanis
Regibus initam, nempe Malucæ, ſive

Molucæ, Philippinæ,Lequij,Iaponiũ,
Sinarum littora,Inſulæ Salomonis, &
aliæ;ſunt nonnulli,qui eas, veluti ter-
tiam partem Indiarum conſtituant,&
ſub nomine Occidentalium compre-
hendant; de quibus in genere aliqua
notavimus ſup.cap.3.num.41.& 45.

63 Et quod attinet † ad Malucas,ea-
rum nomina,deſcriptionem,detectio-
nem, aromata, titulos, ac iura,quibus
Caſtellæ Regibus competunt, ſpecia-
liter proſequitur Petr.Martyr.decad.
7.cap.6.& decad.8.cap.8. Petr.Cieza
tom.2.hiſtor. Perù cap.62.Paul. Iov.
lib.34.hiſtor.Herrera d. deſcript.cap.
26.ex pag.72.& decad.3.lib.1.cap.10.
& 11.& lib.6.cap.3.ad 8.& lib.9.cap.
9.& ſeqq.& decad.4.lib.5.ex cap.6.ad
11.Petr.Maffæius in hiſt. Ind.Orient.
lib.5.pag.219.& 220. Porcacchus in
Inſulario lib.3. pag.189. Magin. tab.
32.fol.265. & ſequentib. Boterus in
relation.univerſal.1.part.volum.3.lib.
1.pag.424. Pat. Gordonius in Chro-
nograph.pag.450.Henric.Martin. in
repert.Mexican.fol.242. Bartholom.
Leonard. de Argenſola in decem li-
bris,quos de natura & hiſtorijs dicta-
rum Inſularum ſcripſit;& eſt etiam vi-
dendus elegantiſsimus Hieron. Oſſo-
rius lib.11. de rebus Eman.relatus à
Theatr. vitæ humanæ volum. 5.lib.3.
pag.1259. ubi de eiſdem iuſulis agit,
& conatur oſtendere,quòd ad termi-
nos Luſitanæ navigationis, & dete-
ctionis pertinent.

64 De † Philippinis autem,& quot nu
mero ſint,& quando detectæ,& à no-
ſtris habitari cœptæ,& qualiter in eis
Regia Cancellaria conſtituta fuit, &
ſedes Epiſcopalis in urbe Manila, quę
poſteà in Metropolim erecta eſt,& de
alijs hiſtorijs ſcitu dignis ad eaſdem
inſulas pertinentibus,ultra Herreram
in d.deſcript.cap.26.pag.73. & decad.
4.lib.1.cap.6.plura tradunt Magin.d.
fol.265.Boter.pag.420.& ſequentib.
Illeſcas in hiſtor. Pontif. 4. tom. pag.
284. Henric. Martinez in Repertor.
Mexican.fol.252.Fr.Alphonſ.Fernan
dez in hiſt.Eccleſ.noſtr.tempor. lib.2.
ex cap.34.ad 39 Benzonius de anno
Iubil.lib.1.cap.10.& Fr.Ioan. à Tor-
quemada in Monarch.Indian. 1.tom.
lib.5. cap.61.& 62. Cabrera in vita
Philippi II.lib.7.cap.8.Pleniùs cæte-
ris † Dominus D.Anton.de Morga 65
nunc meritiſsimus Præſes Regiæ Qui-
tenſis Cancellariæ,qui cùm in Philip-
pinis Gubernatorem, & Senatorem
ageret, luculentam de illis hiſtoriam,
& relationem ſcripſit. Apud quos au-
ctores, & alios,quos retuli in fine d.
cap.3. reperiuntur plura de Iaponio-
rum,& Sinarum vaſtiſsimis Regnis,&
inſulis eis adiacentibus,& de expedi-
tionibus,quas noſtri in illis fecerunt.

Et † de Nova Guinea,& inſulis Sa 66
lomonis,& Latronum ab Alvaro Men
daña primùm repertis anno 1567. &
poſteà ab eodem,& rurſus à Petr.Fer
nandez de Quiros, vano tamen labo-
re,indagatis, plenam relationem ap-
ponit idem Dom.Præſes Ant. de Mor
ga ubi ſup.ex pag.29. Herrera d. deſ-
cript.cap.27.Torquem.in d.Monarc.
lib.5.ex cap.64.ad 70. & aliqua tradit
Ioſeph. Acoſta de natur.Novi Orbis
lib.1.cap.16.& lib.3.cap.11.& 25. &
Maluenda de Antichriſt.lib.3.cap.15.
pag.142.& 147. Et ego apud me ſer-
vo † manuſcriptos commentarios di 67
cti Petri Fernandez de Quiros, preca-
rio conceſſos ab eius filio Don Fran-
ciſco de Quiros Mathematicarũ ſcien
tiarum peritiſsimo,& Regio huius Pe-
ruani Regni Coſmographo, & nauta-
rum examinatore, quibus ea omnia,
quæ in dictis navigationibus contige-
runt,latiſsimè ſcripta reliquit,& ſimul
alias ſuas peregrinationes recenſet,
non minus certè mirabiles, aut ſcitu
iucundas,quàm quæ de Vlyſſe olim,&
hodie de Emanuele Mẽdez Pinto Lu-
ſitano circumferuntur.

Sed quoniam ſuprà mentionem fe-
cimus de limitum diviſione,& pactio-
ne circa Indiarum navigationes, &

con-

conquiſitiones inter Reges Caſtellæ & Luſitaniæ celebrata, è re erit, ut cã paucis pro coronide huius capitis adij-
68 ciamus. ✝ Sciendum igitur eſt, quòd cùm Luſitaniæ Reges, poſt detectas Africæ interioris oras, ad Orientales Indias cum ſuis claſsibus penetrare cœpiſſent, impetrarunt à Martino V. Romanæ Eccleſiæ Pontif. Maxim. ut quidquid à Ganariæ promontorio (quod poſteà *Caput Bonæ ſpei* appellari iuſſerunt) ad ultimã uſqe Indiam pateſieret, id quàm optimo iure, & conditione Luſitaniæ ditionis eſſet: quam conceſsionem deinde alij Pontifices confirmarunt, ut diximus ſup. cap. 3. num. 21. & 22. Cùm autem poſteà Chriſtophorus Columbus Regum Catholicorum copijs, & nomine, Occidentales inſulas explorare, & fœlici iuxta ac fructuoſo eventu detegere cœpiſſet, Ioannes Secundus Luſitaniæ Rex id ægrè admodum tulit, vel quòd efflorеſcenti, tum maximè ad maritimæ rei gloriam, nomini Luſitano, partum ab alijs in eodem genere decus officeret; vel quòd relicto ſibi a maioribus inclyto navigationis iure ſpoliari, & vaſti Oceani poſſeſsione pelli, quodãmodo videretur. Qua de cauſa, cùm bellum utrinque imminèret, & plures hinc inde legationes, & pacis media tentata fuiſſent: tandem inter eos convenit, ut tota illius litis, ſive controverſiæ diſceptatio ad Alexandrum VI. tunc temporis Romanæ Eccleſiæ Pontif. Maxim. remitteretur:
69 qui ✝ cognitâ Regum cauſâ, ut regiones definiret, quas quilibet explorare, & debellare ſine alterius iniuria poſſet, ultra Heſperidum inſulas, vulgò dictas, DE CABOVERDE, ad tricenteſimam fermè, & quadrageſimam leucam, ducto à Septentrionibus ad Au-
70 ſtralem polum circulo, ſive ✝ lineâ, quam Meridianum appellant, totum terrarum Orbem ex æquo bifariam diviſit; ita ut pars, quæ ad Orientem vergeret, Luſitaniæ ob iuris antiquitatem cederet; Occidua Caſtellæ Regi relinqueretur; ſtatuens, ut Caſtellani non viam à Luſitanis apertam, ſed diverſam ſequerentur, & hi ad Solis Ortum, illi ad Occaſum navigantes, orbem marium, atque terrarũ ſecarent: & cùm hic cõſtet 360. gradibus, unuſquiſque centum & octoginta partes ad perveſtigandum, & debellandum ſibi depoſceret. Quæ diviſio in cauſa
fuit, ut adeò anxie à Magallano, ✝ & 71
alijs navigario ad Moluccas, per maria extra Luſitanorum limites poſita
quæreretur, & ut ſuper eiſdem ✝ Inſu- 72
lis novæ lites ſuſcitarentur, dum uterque Rex eas ſuis finibus comprehendi contenderet, varijs rationibus, & prædicti Meridiani cõputationibus hinc inde perpenſis, quouſque convenit, ut Caſtellæ Reges illas Luſitanis pro trecentis & quinquaginta ducatorũ millibus pignori darent.

De quibus ✝ omnibus peculiarem 73
mentionem fecerunt Maffæius lib. 1. hiſtor. Ind. Orient. pag. 5. & 18. Hieron. Oſorius lib. 11. de reb. Emanue. Fr. Anton. de SanRoman lib. 1. de hiſt. Orient. cap. 6. & lib. 3. cap. 13. Epiſcop. Chiapenſis in tractat. comprobat. fol. 30. Marquardus in tract. de Iudæ. & in fide. 1. part. cap. 14. Petr. Bembus lib. 6. hiſtor. Venetæ relatus à Baldeino in §. Inſula num. 5. & 6. inſtit. de rerum diviſione, Garibai lib. 28. Annal. anno 1493. Petrus Marthæus in addition. ad ſeptimum decretal. lib. 1. tit. 9. pag. 74. & in ſumma conſtitut. Pontif. pag. 152. Ioan. Boter. in Coſmograph. 2. part. lib. 4. pag. 384. & part. 4. libro 2. pag. 49. Hieron. de Monte in tractat. de finib. regund. cap. 7. num. 8. Thom. Bocius de ſign. Eccleſ. Dei lib. 17. cap. 4. pag. 212. & de Italiæ ſtatu lib. 3. cap. 5. pag. 342. & ſeq. Doctor Marta in tract. de iuriſdict. 1. part. cap. 24. num. 32. Molina Theologus de iuſtitia & iure tractat. 2. diſp. 103. pag. 424. Petr. Opmeer. in Chronograph. pag. 437. P. Gordonus pag. 441. melius & fidelius

cæteris Anton.de Herrera in d.hiſtor. gener.Ind. decad.1.lib.2.cap.5. 8. & 10.& decad.3.lib.6.ex cap.3. ad 8. & decad.4. ex cap.6.ad 10. & alij, quos retulimus ſup.hoc cap.num.63. & infrà lib.2.cap.24.num.18.& tetigit Anton. Poſſevinus in Bibliothec. lib.1. cap.7.

74 Vbi † benè conſiderat,has omnes contentiones ceſſaſſe, poſtquam Occidentales & Orientales Indię in unũ Regem coierunt, Luſitaniæ nimirum Regno Caſtellæ & Legionis, à quo exierat,copulato.Idque ſapientiſsimè à Deo effectũ fuiſſe, tum, ut ſub unius imperio faciliot ratio eſſet religionis cum ſapientia propagãdæ;cùm etiam, ne Philippinis invẽtis,quæ proximiùs ad Luſitaniæ limites accedebant, novæ contendendi occaſiones excita-
75 rentur, † quas Luſitani ſemper nimis ſuperbè, & cum magno Caſtellanorũ deſpectu proſequebantur, ita ut reſte Petro Martyre decad.8.cap.10. in fine,plures cordati viri,ruinam illis vẽturam,vel ex hoc vaticinarentur, & prædictam unionem,vel reductionem ad Caſtellæ coronam deſiderarent.

76 Quæ † tandem quomodo, & quibus titulis facta fuerit, latè & optimè proſequitur Ioan. Anton. Viperanus in commentarijs de obtenta Portugallia. Hieron. Conneſtagius Genuenſis in decem libtis,quos de eãdẽ unione Italico ſermone conſcripſit, Michaël ab Aguirre, Franciſcus Alvarez à Ribera & alij quamplures, qui tractatus, & allegationes ſuper eiuſdem Regni ſucceſsione ediderunt,& egregius noſtri temporis Chroniſta, mihique,dum Matriti agerem,ob ingeniũ, & variarum litterarum ſtudium, admo-
77 dum familiaris † Ludovic.Cabrera in vita Regis Philippi II.lib.12.& 13. & obiter Parlador.lib.2. rer.quotid.cap. 21. in fine, Camill. Borrell. de præſt. Reg. Cathol.cap.46. ex num.210. & noviſsimè Salazar de Mendoça de origin.dignit.Hiſpan. lib.4.cap.4.§.4. fol.169.ubi ex Hiſpaniæ annalibus,& hiſtotiogtaphis probant, Regnum illud Caſtellæ & Legionis feudum fuiſſe,& Comiratus titulo ab illis ſeparatum,de quo etiam benè agit Mariana de rebus Hiſpan.lib.1.cap.4.& lib.10. cap.13. Ioan.Tatcagnota 2.patt.lib. 12.Stephan.Garibai lib.5.ſuæ hiſtor. & Petr.Damariz in Dialogo 2. de varia hiſtotia cap.3. Tamaio de Vargas in defenſ.Petr.Ioan.Matianæ pag.42. & D.Ioan.Briz Martinez in hiſtor. S. Ioan.de la Peña lib.5.cap.2.

SVMMARIVM
Capitis VII.

1 *Repetere,aut tranſcribere quæ ab alijs benè tractata ſunt,otioſum eſt.*
2 *Novi Orbis excellentias cur Auctor notare voluerit?*
3 *Novi Orbis provinciæ, ut plurimùm, amœniſſimæ & temperatiſſimæ ſunt.*
4 *Terra elemẽtum inæquale, & cum aliquibus defectibus,etiam ante diluvium à Deo creatum fuit,& quare?*
5 *Tellus eadem non parit omnia, ſicut nec mare.*
6 *Terræ defectus Deus induxit ad cohibendam idololatriam ſecundùm Theodoretum.*
7 *Columbus putavit Paradiſum voluptatis in Novo Orbe inveniri.*
8 *Paradiſi locum ſub Æquatore poſitum, multi ſenſerunt.*
9 *Regiones plurimæ admodum temperatæ,& habitabiles reperiuntur ſub linea Æquinoctiali contra veterum opinionem.*
10 *Paradiſi locus ubi ſit,incertum eſt, & Deus occultum eſſe vult.*
11 *Novi Orbis temperies & amœnitas deſcribitur & comparatur Tempe, aut campis Elyſijs ſecundùm Acoſtam.*
12 *Homines beatiſſimè in Novo Orbe vivere poſſent, ſi pecunijs congerendis non inhiarent.*

13 Or-

13 Orbis olim cogniti partes, Europa ſcilicet, Aſia & Africa de principatu contendebant.

14 Novus Orbis ferè in omnibus antiquum excellit.

15 Flumina Novi Orbis mirabilia.

16 Deſcriptiones & relationes rerum, & locorum Novi Orbis ſemper fieri iuſſa ſunt.

17 Comes Lemorum Excellentiſſimus laudatur, & eximia eius cura in petendis deſcriptionibus, & relationibus Novi Orbis.

18 Romani qualiter diſponebant notitiam utriuſque Imperij.

19 Auguſtus Cæſar qualiter curaverit peculiarem deſcriptionem, & relationem totius Orbis habere.

20 Europam cæteris mundi partibus præponit Boterus.

21 Hiſpaniæ laudes, & excellentia.

22 Novus Orbis hodie excellentior eſt, cùm ultra proprios fructus, & animalia, quibus antè abundabat, reliqua ab Hiſpanis allata poſſideat, & uberrimè reddat.

23 Ubertas incredibilis fructuum, & frugum Novi Orbis.

24 Peponum inſulæ Hiſpaniolæ mira fertilitas.

25 Fœnum abſciſſum quinta die ad cubitum creſcit.

26 Frumenti bis mille grana ex una ariſta in Novo Orbe, & ſpicas ad brachij magnitudinem.

27 Fructus tres quotannis redduntur in aliquibus provincijs Novi Orbis, & aliæ plures fruges intra decimum, aut vigeſimum diem matureſcunt.

28 Frumentum Hiſpanorũ matureſcit intra duos menſes in aliquibus regionibus Nobi Orbis, & Indicum bis in anno metitur, & centuplum reddit.

29 Novi Orbis arbores toto anno frondent & virent.

30 Novi Orbis feracitas & ubertas præfertur Aſiæ, & Indiæ Orientalis ſecundùm Maiolum.

31 Arborum, & arundinum Novi Orbis ingens magnitudo: & quædam in Perù quæ Venerem domat, num. 33.

32 Lignum quoddam Novi Orbis noctu lucem emittit.

33 Maguei arbor Novi Orbis ad innumera ſervit.

34 Animalium Novi Orbis mira fœcunditas.

35 Animalium quadrupedum tria tãtùm, vel quinque genera erant in Hiſpaniola ante Hiſpanorum adventum, eaque minutiſſima, nunc plurimis & magnis ſcatet.

36 Hiſpaniola inſula armentis abundat, & ingentem coriorum copiam in Hiſpaniam mittit.

37 Oves duæ in Novo Orbe intra decem annos quadraginta mille uni domino reddiderunt.

Vacca una octingentos aureos domino 20. annis reddidit, ibid.

Bezaar lapis, & eius inventio & virtus, ibid.

38 Metallis, & lapidibus pretioſis abundat Novus Orbis.

39 Lapidei globi admodum rotundi reperiuntur in inſula Cuba, qui ad ænea tormenta proficiunt.

40 Pulvis pyrius, ſive tormentarius, vulgò polvora reperitur à natura creatus in provincia Quautemallan.

41 Novus Orbis intra breve ſpatium terra habet varia temperamenta.

42 Arbores, quæ ex una parte uno ſemeſtri, ex alia alio virent, & fructus producunt, & huius rei ratio.

43 Pluvia nulla in planis Regni Perù, & quare?

44 Nebula plantarum Regni Perù, quas vocant, Garvas ad plura utiles ſunt.

45 Pluit nunquam in montibus Hyrcaniæ, & in alijs regionibus.

46 Terræmotus ſolent eſſe frequentes in Novo Orbe, & aliqui referuntur.

47 Terræmotus Regni Chilenſis vehementiſſimus.

48 Dominus Ioannes à Sancta Cruce Senator Panamenſis laudatur, & eius infœlix mors.

49 Athe-

49 *Atheiſtæ ſi bonis viris aliqua mala contingebant, providentiam negabant.*

50 *Mors quolibet modo contingens mala dici non poteſt, ſi eam bona vita præceſſit.*

51 *D. Simeon Stylites fulmine percuſſus interijt.*

52 *Naufragium horrendum, & miſerandum, quod Indica claſſes circa Habanam paſſa eſt quinta die Septembris anno 1622.*

53 *Pat. Paulus Ioſeph ab Arriaga Societatis* IESV *laudatur, & eius exitus refertur.*

54 *Terræmotuum cauſas aliqui ignivomis montibus tribuunt.*

55 *Montes ignivomi plures reperiuntur in Novo Orbe, Ætna & Veſuvio mirabiliores.*

56 *Terræmotus cauſa, & eorum præcipuè, qui contingunt in oris maritimis.*

57 *Terræmotus Neptuno attributi, & quare?*

58 *Terræmotus notabiles, qui in varijs Orbis partibus contigerunt, remiſſivè.*

59 *Terræmotuum mentionem & conſiderationem etiam habuerunt I.C.*

60 *Terræmotus, aliqui ex Iure Conſultis, vi divinæ tribuunt, alij vi naturali, & de eorum concordia.*

Lex fluminum 24. §. Servius, D. de dãno infect. & l. Martius, D. locati conciliantur, & illuſtrantur, ibid.

61 *Deus, & Natura idem ſunt.*

62 *Terræmotus etſi ex naturalibus cauſis contingere poſſit, ſemper tamen Dei iræ & indignationi tribuendus eſt.*

63 *Terram Deus ſtabilem, & immotam eſſe voluit.*

64 *Philaſtrius appellat hæreticos eos, qui terræmotus adſcribunt cauſis naturalibus, & non peculiari Dei iuſſioni, & indignationi.*

65 *Terræmotum ſemper ut rem prodigioſam & divinam acceperunt Romani.*

66 *Terræmotibus plura gravia delicta Deus vindicavit.*

67 *Ferias extra ordinem terræmotuũ cauſa indicebant Romani, & qualiter?*

68 *Feriæ repentinæ, & extraordinariæ, quæ?*

69 *Terræmotus ratione aliquæ votivæ feriæ Limæ indictæ.*

70 *Terræmotus ne damnum inferant, quæ verba foribus, & parietibus ſcribere oporteat.*

71 *Doctor Franciſcus Carraſcus del Saz Senator Panamenſis laudatur.*

72 *Terræmotus notabilis urbis Arequipæ, & eructatio montis ignivomi, qui circa eam erat.*

73 *Cinis ad torrentis modum fluxit in Arequipa.*

74 *Terræ pars quædam corruit circa oppidum Ango Ango, & per ſeſquileucam aquæ inſtar profluxit.*

75 *Aquæ magna vis ſubitò è terræ viſceribus erupit in provincia Chumbivilcas.*

76 *Aquæ ſub terra, & flumina reperiuntur.*

77 *Pericula undique hominibus imminẽt, ut Deum timeant.*

78 *Terræmotus qui non timent, ſtupidi ſunt, & ſenſus expertes ſecundùm Ariſtotelem.*

CAPVT VII.

De natura, & excellentijs Novi Orbis: & aliqua de terræmotibus, montibus ignivomis, & eorum cauſis.

PERSTRINXI quidem, & maiori, quâ potui, brevitate ea omnia delibavi, & ni fallor, aliquatenus illuſtravi, quæ de Novi Orbis, ſive utriuſque Americæ regionibus à varijs ſcriptoribus tradita ſunt, & omnino obſervatione digna ad ſuſceptæ tractationis ſcopũ videri potuerunt. Etenim ſi peculiariter ſingula proſequi vellẽ, non ſolùm noſtras paginas onerare,

Digitized by Google

verùm & alienas tranſcribere neceſ-
1 ſarium eſſet. † Quod ſemper fugien-
dum cenſui, ſequutus Polybij ſenten-
tiam lib.1.hiſtor.dum ait: *Profectò ne-
minem puto iudicaturum,neceſſarium fuiſ-
ſe,ut de his,quæ rectè,& à multis dicta
ſunt,denuò ſermo haberetur.*

Sed ne aliquis arbitretur prędictas
provincias longitudinis & latitudinis
ſuæ immenſam vaſtitatem, cœli, aut
ſoli infœlicitate,vel ſterilitate penſa-
2 re, † operępretium duxi,aliqua etiam
ſub eâdem brevitate connectere,qui-
bus earum ubertas,ſalubritas & utili-
tas aperiatur.

Et planè quamvis negari non poſ-
ſit,multa in eis loca fabuloſa, aut ſa-
xoſa reperiri, & præruptis collibus,
opacis nemoribus,aut altiſsimis & in-
fructuoſis montibus occupata, & ob
nimium calorem,vel frigus parùm ha-
bitationi hominum commoda ; hoc
3 neutiquam † impedit, quin cætera,
quę,ut plurimùm,amœniſsima & tem
peratiſsima ſunt, celebrare debeamus.

4 Hæc † enim terrarũ inæqualitas in
omnibus mundi partibus invenitur,
non ſolùm poſt diluvium, ut aliqui
erroneè ſenſerũt, ſed ab ipſo ſuæ crea-
tionis die,& ſummi Opificis immenſi-
tatem, ac benignitatem ipſâ varietate
commendat,quando tot locorum di-
verſas proprietates effecit,alijs quę-
dam, alijs alia tribuens, alijs alia ne-
gans;tum,ut pateret omnibus,quę fe-
cerit,voluntatis ſuę fuiſſe, non neceſ-
ſitatis: cùm etiam, ut multa homini-
bus,cæteriſque animalibus bona præ-
ſtaret,quæ ex prædicta varietate deſ-
cendunt, prout egregiè probatur in
Pſalm.103.ex verſ.8. uſque ad 19. &
Proverb.cap.8.verſ.25. & proſequitur
Ariſtotel.lib.de Mundo cap.2. Virgil.
lib.1.& 2.Georgicor.Strabo. lib.3.de
5 ſitu Orbis, † Ovidius lib.1. de Arte
amandi,dum ait:

Nec tellus eadem parit omnia vitibus illa
Convenit, hæc oleis, hîc benè farra vi-
rent.

Horatius eadem de mari ſcribens lib.
2.Satyr.4.

Sed non omne mare eſt generoſa fertile
teſta
Murice Baiano melior lucrina peloris,
Oſtrea Circeis, Miſeno oriuntur echini:
Pectinibus patulis iactat ſe molle Tarētū.

D.Chryſoſt.ad cap.13.epiſt.1. Corint.
homil.34.Hug. de SanctoVictore lib.
1.de inviſib.Dei,§.1.relatus à D. An-
tonin.3. part. hiſtor. tit.18. pag.2. Al-
bert.Magn.de Problem.lib.1. tractat.
2. cap.4. Abulenſis ſup.Geneſ. cap.1.
Maiol.collog.17.de propriet.locorum
in princip. verſ. *Cogitemus*, Acoſta de
proc.Ind.ſal. lib.2. cap.13. Pat. Sala-
zar ſup.d.cap.8.Proverb. Pat.Lorinus
ſup.d.Pſalm.103.Auguſtin.Torniellus
in annal. ſacris, 3. die Mundi, num.3.
pag.38. & anno 1956.n.21.pag.167.
Fr.Ioa.à Ponte in convenient.utriuſq;
Monarch.lib.3.cap.14.§.2.pag.94. &
Iuſt.Lipſ.de Phyſiolog.Stoic.lib.1.diſ-
ſert.13.quibus arridet Theodoret. lib.
3.de curand.Græc. affection. in prin-
cip. † niſi quòd hos terræ defectus ad 6
cohibendam hominum idololatriam à
Deo inductos fuiſſe opinatur, ſic in-
quiens:*Hominum errorem ſapientiſſimus*
Deus multò antè præſentiens, nonnullos
defectus elementis adiunxit, ut illorum
quidem ſpecies ac magnitudo intuentes ho-
mines, ad Opificem demirandum, attolle-
ret;ipſáque viciſſim labes ac patientia ho-
mines cohiberent, quominus ea, tanquam
Deos adoranda cenſerent.

Talis eſt ergo, ac tanta America-
narum inſularum, & regionum conti-
nentis pro maiori parte fœlicitas, ac
temperies, † ut primus earum inve- 7
ſtigator ChriſtophorusColumbus,hâc
conſideratione ductus, ferè opinatus
ſit,Paradiſum terreſtrem in illis inve-
niri,ut tradit Gomara in hiſtor. Ind.
lib.1. quem refert Marrin. Delrio in
adag.ſacris 1.tom.adag.789.pag.378.
& latiùs proſequitur Anton. Herrera
in hiſtor.gener.Ind.decad.1.lib.3.cap.
12.pag.106.Ad quod ſuſpicandum, il-

8 lorum † ſententiâ non ineptè moveri potuit, qui Paradiſi locum ſub æquatore, ſive æquinoctiali linea plātatum exiſtimarūt; quos ſequuntur D. Thom. 2.2. quæſt. 164. art. 2. ad 5. S. Bonaventura, & Durand. in 2. ſentent. diſtinct. 17. Nicolaus de Lyra, & Ludov. Iſtella ſup. Geneſ. cap. 2. Cœlius Rhod. lib. 1. lect. ant. cap. 22. & alij relati à Ludovic. Vives in addition. ad D. Auguſtin. lib. 13. de Civit. Dei, cap. 21. & Maluēda de Paradiſo cap. 10. pag. 25. & 26.

9 Circa & infra quam † lineam, & ſub Zona præuſta, plures Novi huius Orbis inſulas & provincias iacêre, ſatis compertum eſt, & contra antiquorum opinionem eas admodum temperatas, fertiles & habitabiles eſſe, ut benè probat idem Maluenda ubi ſup. & lib. 3. de Antichriſt. cap. 14. Benedict. Pererius ſup. Daniel. lib. 4. ad illa verba, ***Benedicat terra Dominum***, Ioſeph. Acoſta lib. 1. de natura Novi Orbis cap. 10. in fine, & lib. 2. cap. 1. cum ſequentib. & Fr. Ioan. à Ponte in d. Monarch. lib. 3. cap. 19. §. 1. & nos reperimus infr. cap. 11.

Sed licèt hoc, quod de Paradiſo dicitur, admitti ſine temeritate nō poſſit, teſte Acoſtâ d. lib. 2. cap. 14. &
10 Delrio d. pag. 378. † Cuius ſitum multi opinantur poſt diluvium evanuiſſe, & alij in India Orientali, vel ſub Zeilana provincia, & in alijs varijs locis conſtituunt, & alij de eius loco diſputare inanem quæſtionem eſſe; quoniam Deus omnibus occultiſsimum eſſe voluit, nec niſi Divinâ revelatione cognoſci, nec niſi Divino auxilio adiri poteſt, ut tetigimus ſup. cap. 2. num. 5. & cap. 3. num. 40. & latiùs docent D. Auguſtin. de peccato origin. contra Pelagium lib. 2. cap. 23. Mag. Sentent. d. diſtinct. 17. Chaſſan. in Catalog. gloriæ mundi part. 12. conſiderat. 4. Maluenda d. tract. de Paradiſo per totum, Simon Maiol. colloq. 17. ex pag. 381. Delrius d. adag. 789. Rutil. Benzonius de anno Iubilæi lib. 2. cap. 43. & Auguſt. Torniellus in dictis annal. ſacris die mundi 3. num. 13. ex pag. 41. ad 52. & Pat. Ludovic. Balleſter. in Onomathograph. verb. *Paradiſus*, pag. 305. ubi plurimas quæſtiones de Paradiſo proponunt, & proſequuntur: adhuc tamen idem Acoſta concludit, † conſideratâ 11
quamplurium regionum huius Novi Orbis temperie, & veluti perpetui Veris benignitate, tāquam voluptatis hortum & alteram Tempe meritò reputari poſſe. Cùm neque hyems premat frigore, neque æſtas caloribus coquat, adeò ut parvo ceſpite iniurię omnes ſatis propulſentur, veſtiumque viciſsitudine vix opus ſit. Ita ut ſi homines 12
cupiditatis, pravarumque opinionum vinculis expedirētur, & ingenuâ libertate dominari potiùs, quàm ſervire pecuniæ decreviſſent, facilè hîc iucundam, ac beatam vitam fuiſſent victuri. Nam quod Poëtæ de Elyſijs, quod de Tempe, quod Plato de ſua illa Atlantide, vel fingit, vel narrat, id certè in his regionibus reperirent. De quibus etiam nō ineptè ea omnia prædicare poſſumus, quæ eleganti ſtylo, de fœlicibus illis inſulis in Oceano ſitis canit Horatius lib. Epod. Ode 16. quas licèt omnes eius expoſitores pro Fortunatis accipiant, Bernard. tamen Aldret. Heſperides eſſe dicit lib. 4. de antiq. Hiſpan. cap. 17. pag. 566. quæ huius Novi Orbis partem cōſtituunt; verba autem Horatij ſic habent:

Vos, quibus eſt virtus, muliebrem tollite luctum,
Hetruſca præter & volate littora.
Nos manet Oceanus circumvagus: arva, beata
Petamus, arva divites & inſulas:
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret uſque vinea:
Germinat & numquam fallentis termes olivæ,
Suamque pulla ficus ornat arborem:
Mella cava manant ex ilice: montibus altis

Levis

Levis crepante lympha deſilit pede.
Illic iniuſſæ veniunt ad mulctra capellæ,
Refertq́ue tenta grex amicus ubera:
Nec veſpertinus circumgemit urſus ovile,
Nec intumeſcit alta viperis humus.
Pluraq́; felices mirabimur, ut neque largis
Aquoſus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec ſiccis urantur ſemina glebis,
Vtrumque rege temperante cœlitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque impudica Colchis intulit pedem.
Non huc Sidonij torſerunt cornua nautæ,
Laborioſa nec cohors Vlyſſei.
Nulla nocent pecori contagia, nullius aſtri
Gregem æſtuoſa torret impotentia.
Iuppiter illa piæ ſecrevit litora genti,
Vt inquinavit ære tempus aureum.
Ære, dehinc ferro duravit ſæcula: quorum
Pijs ſecunda vate me datur fuga.

Vnde quemadmodum olim collatis inter ſe tribus Mūdi cogniti partibus,
13 Europâ † ſcilicet, Aſiâ & Africâ, de earum præſtantia & excellentia diſputari ſolebat, ut conſtat ex traditis à Chaſſaneo in Catal.glor. mundi part. 12.conſiderat.17. Iacob. Pontano in 1.part.volum.3. progymnaſmate. 18. ex pag.315.& alijs, quos retulimus ſup. cap.1.num.26. Ita nunc detectâ hac, quæ quarta vocatur, an illis præſtantior, & excellentior cenſeri debeat? in quæſtionē adduci ſolet. Et ferè in om-
14 nibus † præſtare, Novumq́ue hūc Orbem antiquo præponi debêre, apertè concludit Ioſeph. Acoſta in lib.3.& 4. de hiſtor.natur.& moral.Indiar. & Anton.Herrera in eâdem hiſtor.decad.1. lib.1.cap.5.pag.11. Quibus ego non gravatè ſubſcriberem, ſi ita cultus, & habitatus ut antiquus reperiretur: cùm & ingenti magnitudine & temperie,
15 ut diximus, lōgè ſuperior ſit, † & aquarum, fontium, lacuum, ac fluviorum mirabilium, & navigabilium copiâ, de quibus plura tradit idem Acoſta d.lib. 3.cap.18.19.& 20.Fr.Gregor.Garcia de Ind.origin.ex pag.163. ad 172. Simon Maiol. colloq.10.pag.264. Maffæius lib.2. hiſtor. Indiar. Boterus d. lib.3.pag.377. ubi de inſigni flumine dicto Orellana, ò el Marañon, & 383.ubi de altero non minore, quod Argenteum, ſive Rio de la Plata vocatur, Garcilaſſus Inca in ſuis Commentarijs lib.8.cap.22. & Ioan. Bapt. Scortia lib.1.de natur.& increm. Nili cap.5. ubi Niluin, qui fluminum Rex ab antiquis iudicabatur, teſte Sil. Ital. lib.6.& Agellio lib.10.cap.7.longè ſuperari fatetur à prędicto Orelanio Novi Orbis flumine, cuius tanta eſt aquæ abundantia, ut in fine ad nonaginta quinque leucas pateat, adeò, ut in medio navigans, nonniſi cœlum & aquā conſpicias. Vnde meritò dixit Hieronym.Cardanus, eſſe maximum totius Orbis flumen, *Vincitur etiam* (inquit) *ab Argenteo fluvio in eadem America, qui oſtio patente ad quadraginta leucas adeò violentus currit in Oceanum, ut nautæ prius quàm tellurem ex alto conſpiciant, dulces latices hauriant.* Paſcuis etiam, fructibus, & varijs arboribus, quin & plurimis radicibus, ad vitæ ſuſtentationem utiliſsimis, abundantior: & auri, & argenti, aliorumq́ue metallorum, & pretioſiorum lapidum ditior reperiatur.

Quæ omnia ſigillatim prædicti auctores proſequuntur, † & manifeſtiùs 16
conſtare poterunt ex relationibus & deſcriptionibus, quę Regum noſtrorum repetitis decretis & ſchedulis fieri iuſſæ ſunt de omnibus huius Novi Orbis inſulis & regionibus, & de his, quæ in unaquaque earum procreantur, & puculiari animadverſione digna videntur. Inter quas ſchedulas, una expedita eſt ſub anno 1606. † Ex- 17
cellentiſsimo Lemorum Comite Domino ac Domino meo ſemper colendo, & venerando D. Petro Ferdinandez à Caſtro in Regio Indiarum Senatu Præſide, quæ tanti auctoris curam, prudentiam, & ſolertem indagationē ſatis oſtendit, cùm nihil, vel minutiſsimum, excogitari poſsit, ad provincia-

rum ſitus,gentes, mores, maria, litto-
ra,fluvios,fontes, montes, valles, paſ-
cua,itinera,pecudes, aves, fructus, ar-
bores,metallorum fodinas,& denique
ad cœlum & ſolum huius Novi Orbis
ſpectans,de quo diſtinctam & peculia
rem notitiam ab eorum Prætoribus,
& Gubernatoribus nõ exegerit. Exẽ-
18 plo † forſitan ducto à Romanorum li-
bris, ſive laterculis, quibus utriuſque
Imperij vires & rationes ſimiliter or-
dinabant;circa quos luculẽtos & eru-
ditos commentarios ſcripſit Alciatus,
19 & Guido Pancirolus: † vel ab Auguſ-
to Cæſare, de quo ſcribit Priſcianus
in princ.ſuæ Coſmograph.Philip.Ber-
gomẽſ. in ſuo ſupplem. Chronic.lib.7.
Chaſſan. in d. Catal.glor. mund.part.
12.conſider.10.in fin.& Simõ Maiol.
d.colloq. 10. pag 262.& pag.266.&
colloq.16.de inſulis pag.342.quòd per
omnem terrarum Orbem,per triginta
continuos annos dimenſores legatos
viros doctiſsimos, & in Geometrica
arte peritos,ad Præſides,Duces,& Iu-
dices provinciarum miſit,ut deſcribe-
rent,mẽſurarentque terras,aquas,ne-
mora,plana,concava, montes, colles,
itinerarium,atque etiam maria, & ma
ritima loca,& quidquid ubique vel ar-
te,vel naturâ mirandum,aut prodigio
ſum occurriſſet,eaque omnia Senatui
diligenter notata, & fideliter ſcripta,
nuntiarent.

Et quamvis Ioan.Boter.in relatio.
univerſ.1.part.vol.2.lib.1.cap.4. & 5.
ex pag.339.hoc,quod de excellentia
NoviOrbis aſſerimus,in dubiũ vocare
20 velit, † Europeis regionibus,cæteriſ-
que primas deferens,quę ad Arcticũ
21 Polum ſpectant.Quod etiam † Hiſpa-
niæ noſtrę laudes exaggerãs,ſentire vi
detur Fr.Ioã.à Põte in conven.utriuſ-
que Monarch.lib.3.cap.11.& 30. Pa-
niam,ſive Iubaliam dictam fuiſſe cõſi-
derans,quaſi omnia bona,quæ in reli-
quis Orbis partibus diviſa conſpiciun
tur,in ea cumulatiſsimè reperiãtur,de
quo pluribus agit Plin.lib.3. cap.1. &
ſeqq.& lib.ult.cap.ult.Strabo lib.3.Iu-
ſtin.lib.44. Latin. Pacat. in Panægyr.
ad Theodoſ.Claudian.de laudibus Se-
renę,Apian.Alex.lib.2.cap.22.Lucius
Flor.lib.2.Archiep.Tolet.1. part. hiſt.
Hiſpan.cap.1.3.& 4. Philip. Bergom.
in ſupplem.Chron.lib.2. Lucius Mari-
næus Siculus de rebus Hiſpan.lib.1.&
5.Ioan.Vaſæus in Chron.Hiſpan.cap.
9.Zamalloa lib.1. Chaſſan. in Catal.
glor.mun.part.12.conſider.17.Ambr.
Moral.in deſcript.Hiſpan.tom.2.Cœl.
Rhodig.lib.18.antiq.lect.cap.12. Di-
dac.Davalos in Miſcellan.Auſtral.col
loq.37.Conradus in templo Iud.lib.1.
cap.2.§.3.Camill.Borrell.de præſtan.
Reg.Cathol.ferè per totum,Pineda de
reb. Salom.lib.4.cap.14.§.6.Madera,
& Valdeſius in libris,quos de excellen
tijs, & dignitate Hiſpaniæ luculenter
ſcripſerunt.Tandem tamen ipſe idem
Pater temperiem,& communem uber
tatẽ Americani Orbis extollit:& Bo-
terus etiam fatetur, † hodierni tempo 22
ris conſideratione habitâ, negari non
poſſe,quin antiquum Orbem excedat,
cùm animalibus, arboribus & fructi-
bus.quibus anteà abundabat, illi ferè
omnes acceſſerint,qui apud Europeos
in uſu erant.Quorum † in his regioni- 23
bus ingens,& propè incredibilis fœcũ
ditas, & ubertas paſsim experitur,&
multorũ teſtimonijs celebratur,ut cõ-
ſtat ex mirabilibus relatis à Pet.Mar-
tyre in decad.deNovo Orbe,Dida.Fer
nand.de Oviedo in ſumma rer.Indic.
cap.79.& 81.& in hiſt.lib.9.cap.16.&
lib.11.cap.1.Aloiſio Cadamuſto,Alum
no Corteſij,& alijs,qui relationes No
vi Orbis ſcripſerunt,Acoſta d.lib.3. &
4.per totum.Per.Mexia Hiſpalenſ. in
Sylva var.lect.5.part.c.26.& 27.Her-
rera decad.1.lib.10.cap.9.& alibi ſępè,
Simon Maiol.in dieb.Canicul.tom.1.
colloq.14.de Inſulis ex pag.340.& col
loq.17.de propriet.locorũ ex pag.391.
& paſsim colloq.20.& 21. ubi de her-
bis & plantis,Torquem. in Monarch.
Ind.lib.14.ex c.36.ad fin.libri,& Gar-

cilaſ-

cilaſſus Inca in ſuis Commentar.lib. 8.ex cap.9.ad 21. & lib.9. ex cap.16.
24 ad 30. † Vbi inter alia referunt,pepones in Hiſpaniola inſula in tãtam amplitudinẽ inaugeri, ut vix unus homo, unicum peponem humeris ferre poſſit,totoque ibi anno ſemper matureſcere,ſemperque ſapidos, & ad veſcen-
25 dum gratos eſſe: † fœnum quoque falce abſciſſum,quintâ die ad cubiti proceritatem rurſum adoleſcere. Et in eâdem inſula , & plurimis circa illam alijs,& in aliquibus continentis eiuſ-
26 dem Novi Orbis regionibus, † ex una ariſta frumenti bis mille grana numerata fuiſſe,ſpicas adeò ingentes eſſe,ut
27 humano brachio ęquentur, † tres fructus quotannis reddi,& cucumeres,pepones,ac cucurbitas poſt vigeſimam à ſatione diem maturas colligi: lactucas,betas,bugloſſa,caules,decimâ:fru-
28 mentum † verò noſtrum, intra duos menſes. At illud Indicum, cui *Maiz* nomen eſt,ſemper centuplum referre, biſque in anno ſatum,bis meti.
29 Denique † totum hunc Novum Orbem tum in continenti,tum in inſulis, toto anno penitus virere:nulla enim arbor frondibus unquam deſtituitur, præter paucas quaſdam.
30 Quæ exactè perpendens † Maiol.d. colloq.17.pag.391.meritò concludit, feracitatẽ Novi Orbis feracitati, quę de India Orientali,& alijs Aſiæ regionibus celebrari ſolet,proculdubio præferendam eſſe.Non enim (inquit) *ita paſſim in illis hæc fructuum exuberantia eſt ,ſed alicubi tantùm in locis,immenſis inter ſe intervallis,disiunctis.* Idem quoque Auctor d.colloq.21.& alij ex ſup.
31 relatis plura miranda recenſent † de natura,& ingenti magnitudine arundinum , & aliarum arborum eiuſdem
32 Orbis,& præcipuè † de ligno quodam Novæ Hiſpaniæ;in quo cùm vetuſtior putredo eſt,lux quædam , ſplendorque nocturnis in tenebris enaſcitur,& noctu itinerantibus percommodum eſt, ut comitem quiſque ſuum videat , & abſque errore ſequatur. Et de alia arbore,nomine, † MAGVEI , quæ una 33
omnium rerum officia præſtat ; ex ea enim parantur aquæ,vina,oleum, acetum,mel,ſyrupi,fila,acus, tigna, & domorum tecta,& res aliæ infinitæ,ut latiùs recenſet Acoſta d.lib.4.cap.23.& Garcilaſſus Inca in ſuis comment.lib. 8.cap.13.Nec minus memorabilis videtur alia quę in Peruvia reperitur materie ſpongioſa , quæ venereos ſtimulos perdomat.Eamque ob cauſam Indi nunquam ex ea ignem ſtruunt, ne eius calore fumóve impotentes in venerem reddantur,ut ex Ioan. Metello narrat Theat.vitę humanę volum.23. lib.2.pag.3973.

Quantum † verò animalia ex Hiſpania adducta multiplicent,vel ex eo 34
cognoſci poterit, † quòd cùm in inſula Hiſpaniola ante Noſtrorum in eam 35
adventum tria tantùm quadrupedum genera naſcerentur,ut ait Magin.tab. 34.pag.290. vel quinque,eaque minutiſsima,cuniculorum inſtar,quorũ nomina refert Ovetus lib.12. hiſtor.Ind. cap.1.& 5.& Maiol. d.colloq.17.pag. 391. nunc verò innumerabilibus domeſticis animalibus ſcatet, & armentis præcipuè, † ita ut hinc ingens co- 36
riorum,ac pellium copia in Hiſpaniã cõportetur,ut præter alios tradit Acoſta d.lib.4.cap.33.& eadem fœcũditas in equis,porcis, capris,ovibus, & avibus Caſtellæ in eadẽ inſula,& reliquis ferè Americæ regionibus invenitur,ut obſervat idẽ Acoſta d.cap.33.& ſeqq. & Ant.de Herrera decad.4. lib.9.cap. 5.pag.231.& cap.14.pag.250. † Vbi 37
tradit,in quadam valle prope Mexicũ ex duabus ovibus cuidam Hiſpano homini, nomine, *Camargo* , intra decem annos quadraginta mille,& plures natas fuiſſe.Et Pet.Ciez.2. tom.hiſt.Ind. c.35.Cardan.de variet. rer.lib.7.c.27. & Theat.vit.hum.vol.3.lib.1.pag.611. narrant in d.inſula Hiſpaniola vaccarũ carnes mercedis loco offerri excoriate volẽti,& Decanũ Rodericũ Bap-

tiſtam, ex una vacca octingentos ducatos aureos viginti annorum ſpacio collegiſſe, cũ quovis anno bis pareret.

38 In Iſolis præterea † Peruanis montibus animal repetitur, *Vicuña*, ab indigenis appellatum, quod rufum colore eſt, hircis Indiæ Orientalis ſimile, cornua non habens, & curſu ſuper reliqua velociſsimum. Hoc animal herbis ſalutiferis, quæ ſunt ibi plurimæ, nutritur, & lapides Bezaares in marſupio quodam latenti gignit, in quo herbas ruminandas reponit. Quorum lapidum uſum, & utilitatem per annorum duodecim, invitis Indis Hiſpanos admonuit, & ob id à ſuis mox ſacrificatus fuit. Adeò Hiſpanis ſua myſteria invident, ut tradit Ioan. Mettel. relatus à Theat. vitæ humanæ volum. 1. lib. 1. pag. 106. Ioſeph. Acoſta in hiſt. nat. & moral. Indiar. lib. 1. cap. 21. & lib. 4. cap. 41. & 42. & Doct. Huerta in annot. ad Plin. lib. 8. cap. 53. folio 289. Et Auctor libri qui de lapide Bezaar noviſsimè prodijt, Herrera decad. 5. lib. 4. cap 9. pag 123. & Camill. Bortellus de præſt. Reg. Cathol. cap. 28. num. 40. qui pluribus probat hunc lapidem in aliquibus partibus fodinalem, aut mineralem reperiri.

39 Et † ut alia mirabilia prætereamus, quæ natura in metallis & lapidibus earũdem regionum auxiſſe videtur, de quibus videndus erit Acoſta in d. hiſt. Ind. lib. 5. per totum, & Garcilaſſus Inca in d. commentar. lib. 8. cap. 23. 24. & 25. omitti non poteſt, quod de inſula Cuba narrant Ovetus lib. 17. hiſt. Ind. cap. 7. & in ſum. Ind. cap. 5. Pet. Mexia in d. Sylva, 5. part. cap. 9. Porcacchus in Inſular. lib. 3. pag. 173. Magin. d. tab. 34. fol. 290. & Maiol. colloq. 17. pag. 391. & colloq. 18. pag. 418. In qua vallis eſt, ad duodecim millia paſſuũ porrecta, quæ tota referta viſitur lapideis globis, ſive ſilicibus prærotundis à natura ipſa perfectè ad ſphæricam formã tornatis, perinde ac ſi arte nimiâ fuiſſent confecti, extant minimi, magni, maiores, maximi, ampliſsimi, ut ſingulis tormentorum æneorum, ſive bombardarũ formis aptari poſsint, ceu de induſtria ad hoſtes profligandos parati, ad quem effectum ingẽtem illorum copiam Hiſpalim adduci à Catholicis Regibus iuſſam, ſcribit Petr. Martyr, decad. 7. cap. 7.

Et quod admirabilius eſt, † teſtante eodem Pet. Mexia d. 5. part. cap. 23. & Maiol. d. colloq. 18. pag. 418. natura, velut quę expectaſſet Chriſtianorũ in has regiones adventum, poſt globos adeò ingenti copiâ, adiecit, non minore tormẽtarium pulverem, etiã ſulphuream materiam ſuppeditans, in provincia Quautemallan, mitumque eſt, nullâ arte egẽte, ut conficiatur is pulvis, quandoquidem ſulphur eâ naturâ ibi inditâ naſcitur, ut idem opus, efficaciamque præſtet in ipſis bombardis, quam apud nos abſolutiſsimus tormentarius pulvis præſtare ſolet. 40

Eſt quoque in eiſdem regionibus, & præſertim † in iſtis Peruanis nimis mirabile, quod intra breviſsimum terræ ſpacium, magna climatis, aut tempera mẽti variatio, & diverſitas invenitur, & prout loca ad mõtana, vel ad valles reſpiciunt, frigoris vel caloris, & Hyemis, ac Veris differentiam, & effectus præſentiunt, ut cognoſci poteſt ex traditis ab Acoſta d. lib. 4. cap. 32. Pet. Mexia in Sylva 5. part. cap. 25. & Boter. in relatio. univerſ. 1. part. vol. 2. lib. 3. pag. 390. † Vbi ex hoc decẽdere dicunt, ut arbores uno ſemeſtri ex uno latere, ſeu parte, altero ex alia fructus producãt, qualẽ eſſe ficulneã produnt in valle DE MALA tredecim leucarũ intervallo ab hac civitate DE LOS REYES, quæ parte dimidiã, quã Auſtrũ ſpectat, frõdet, & fructus fert eo anni tẽpore, quo in montanis æſtas viget, alterã verò, quæ ad planities maritimas reſpicit oppoſito, aut contrario anni tempore quo illæ vernant, viret, atque fructificat. Cuius diverſitatis cauſa à diverſo aëris temperamento dimanat, ab hoc,

41

42

vel illo latere arborem afflantis,& per
cutientis.
Sed neque minus mirabile eſt,quod
43 in eiſdem planis, † ſive maritimis oris
totius Peruani Regni quotidie expe-
rimur, & præter alios plures ſcriptis
ſuis commendant Auguſtin.Zarate in
hiſtor.Peru lib.1.cap.7. Acoſta d.lib.
3.cap.22.& 23.Boterus in relation.d.
lib.3.pag.387. Petr. Mexia d.cap.25.
Simon Maiol. colloq.16. pag.378. &
colloq.1.pag.18. Anton.Herrera de-
cad.4.lib.9.cap.3.& in deſcriptio.cap.
19. Michaël Balboa Cabello in Miſ-
cellan.Auſtr.M.S.part.3. cap.4. & D.
Didac. Davalos & Figueroa in ſua
Miſcellan.colloq.35.ex fol.157. ſcili-
cet, quod in illis nunquam pluat, aut
ningat,nec tonitrua, fulgura, aut ful-
mina ſentiantur, cùm tamen in mon-
tanis,quæ ab his oris decem (ut pluri-
mùm)milliaribus diſtant,& ſub eâdem
linea & gradibus iacent, hęc omnia
frequentiſsima ſint.Cuius rei cùm plu
res philoſophicas rationes prædicti
auctores excogitaverint, in eam ta-
men magis conveniunt,ut id ſiccitati
horum littorum tribuatur, ex quibus
nulli humores,aut vapores craſsi ſuſ-
citantur, qui faciendis pluvijs idonei
ſint; ſed tenues nimis halitus, qui ſo-
lùm nebulas, ſive, ut loquuntur, GAR-
VAS cauſare poſſunt. Et prętereà,quia
Auſtralis ventus,qui vocatur, SVR,&
perpetuo flatu in eiſdem littoribus do
minatur, nubes in montanis exhalatas
repellit, & cùm hìc contrarium non
habeat,vapores ibi elatos ſolus in al-
tum promovêre non poteſt, ſed eoſ-
dem,in inferiore ſtatione relictos,tan
44 tùm in nebulas diſponit. † Quæ ta-
men nebulæ apprimè utiles ſunt,quo-
niam & gramini incrementum præ-
ſtant, & fruges producunt. Nam etſi
univerſa huius terræ loca undarum ex
fluminibus eductarum magnam co-
piam habeant, ros tamen, & nativa
cœli humiditas plus efficaciæ poſsi-
det,præſtatque,eo enim ſolo, arenoſa
admodum, & aliàs arida, & ſterilia nō
ſolùm ſplendidè virent, ſed pabulum
etiam uberrimum nanciſcuntur, quo
pecora promptè & facilè pingueſcũt.
A quibus † non multum abeſſe vide- 45
tur,quod de Hyrcaniç montibus ex
Oneſicrito commemorat Plinius lib.
31.cap.3. tradens in illis à Meridiano
latere nunquam pluere, ſylvaſque ab
Aquilonis tantùm parte naſci, fertiliſ-
ſimam tamen regionem eſſe, & idem
de alijs regionibus Ægypti, Babylo-
nis & Arabiæ ſcribit Strabo lib.16.
Mela lib.1.cap.5. & alij, quos refert
Simon Maiol.d.colloq.17.pag.386.&
387.& d.colloq.1.de meteoris pag.18.
Verumtamen eſt, hæc tot ac talia
cœli & terræ bona,quæ in his Ameri-
canis regionibus reperiuntur, terræ-
motuum † damnis,& ruinis prægrava- 46
ri,qui in illis, ac præſertim in mariti-
mis,valdè frequentes & aliquando ve-
hementiſsimi eſſe ſolent,qualis in hac
Regali Regum urbe illi fuiſſe perhiben
tur,qui annis 1582.1586.& 1609.ac-
ciderunt,& alius in urbe Quitenſi an-
no 1587. & in urbe Arequipa anno
1582.quo omnes ferè eius domus pro-
ſtratæ ſunt,interemptis tantummodo
viginti duobus viris,& alius in Regno
Chilenſi † anno 1562. qui ita vehe- 47
mens fuit, ut per 300. oræ maritimæ
leucas percurrens,montes ſuis ſedibus
moverit,fluminum alveos pręcluſerit,
maria ſuos terminos exire coëgerit,&
urbes quaſſaverit,de quibus & alijs la-
tiùs agit Acoſta d.lib.3.cap.28. Bote-
rus d.lib.3.pag.386.Fr.Gregor.Garcia
de Indor.orig.pag.385.Herrer. in deſ-
cript.Ind.cap.20.pag.59.& in hiſt.ge-
ner.decad.5.lib.10.cap.6. Magin.tab.
34.fol.285.& Fr.Ioan.Torquemad.in
Monarch.Ind.lib.14.cap.35.
Et his ultimis annis ingens alius ter-
ræmotus accidit in urbe TRVXILLO,
qui momento temporis omnia eius æ-
dificia funditùs ſubvertit,& alter in ur-
be Panamenſi,die 2.Maij,ann. 1621.
quo plures etiam domus proſtratæ

48 ſunt; & inter reliquas, ea, † ubi præ-
ſtantiſsimus, mihique amiciſsimus vir
D. Ioannes à Sancta Cruce, Regius
eiuſdem urbis Senator morabatur, qui
dum matrem ægram, & luxatam, lecto
iacentem, ut Æneas alter, à tanto pe-
riculo eruere ſatagit, labentis trabis
ictu miſerè colliſus interijt. Dignus
profectò ob talem pietatem, & vitam
49 anteactam exitu fœliciore, † ſi rem
humanis oculis inſpiciamus, ut Atheus
ille fecit, qui dixit:
Cùm rapiant mala fata bonos, ignoſcite
faſſo,
Sollicitor nullos eſſe putare Deos.
Ar ſi divinæ mentis arcana animo,
& cogitatione luſtremus, parui referre
iudicabimus, igne quis, aquâ, ferro, fa-
50 me, aut quavis aliâ † morte moria-
tur, cùm hæc mala dici non poſsit, ni-
ſi cùm mala vita præceſsit. Neque
enim facit malam mortem, niſi quod
ſequitur mortem: & ijs, qui neceſſariò
morituri ſunt, non multum curandum
eſt, quid accidat, ut moriantur, ſed mo-
riendo, quo ire cogantur, ut piè docet
D. Auguſtin. in lib. de dono diſciplinæ,
& lib. 1. de Civitate Dei, cap. 11. D.
Ambroſ. in orat. de obitu Valentinia-
ni, tom. 5. ibi: *Nec putes aliquid meritis*
eorum, obitus celeritate detractum, &c.
& latè proſequitur Seneca in lib. qua-
re bonis viris mala accidant. Muretus
ibidem in oratione de provident. Iu-
ſtus Lipſius de Phyſiolog. Stoic. lib. 1.
diſſert. 13. & ſequentib. & Franciſc. Pe-
trarcha de remed. adverſ. fort. Dialog.
54. ubi ait: *Neſcio quid terribilius adeò*
ſit, in aquis mori, quàm in terris, quando-
quidem in alterutro moriendum eſt, ſeu
quid optabilius, vermium cibum eſſe, quàm
piſcium.
51 Quorum ſententijs, † & exemplo
Divi Simeonis Stylitis, quem Sophro-
nius in Prato ſpirituali narrat, fulmi-
ne percuſſum interijſſe, ingentem mœ-
rorem leniebam triſtis nuntij, in hanc
urbem, ipſo, quo hæc tranſcribimus
tempore, allati, de plurimis eius civi-
bus, † qui in Hiſpaniam navigantes, 52
horribili, & tremendo naufragio cir-
ca Havanam periêre. E quibus unus
fuit † inſignis ille Pater Paulus Ioſeph 53
ab Arriaga è Societate Iesv, quem
omnes ob vitæ puritatem, religionis
obſervantiam, morum ſanctimoniam,
atque etiam ob variam eruditionem,
cum maxima humilitate coniunctam,
reverenter ſuſpiciebamus, & nunc
etiam magis venerari debemus: cùm
fidedignis teſtibus compertum fuerit,
paulò ante navis ſubmerſionem, con-
cionãdo, & audiendis naufragantium
confeſsionibus feſſum, Chriſti Domi-
ni Crucifixi imagini innixum, piam
animam exhalaſſe. Sed valet hîc illud,
quod apud Homerum Iupiter effatur,
Habeo curæ & pereuntes, quaſi diceret,
tunc quoque, cum pereunt, non negli-
gi à Deo, ſed bono aliquo fine perire.
Vnde ut D. Damaſcen. docet lib. 2. de
fide Orth. cath. 29. *Omnia admirari, om-*
nia laudare, omnia ſine inquiſitione ſuſcipe-
re Providentiæ opera debemus, etiam ſi mul
tis iniuſta videantur, quia ſcilicet ignota
eſt, imò comprehendi nobis impotens Divi-
na Providentia.
Dictorum † autem terræmotuũ cau- 54
ſas aliqui ignivomis mõtibus tribuũt,
vulgò dictis Volcanes, quorum plu-
res in hoc † Novo Orbe apud Mexi- 55
cum, Tlaſcalam, Nicaraguam, Guathe
malam, Terenatem, Paſtum, Quitum,
Arequipam, & alibi paſsim reperiun-
tur, non minus Ætnâ, ac Veſuvio mi-
rabiles, de quibus, & de cauſis, quòd ig
nis & fumus in eis tamdiu duret, poſt
Ariſtot. de admiran. cap. 36. Plin. lib. 2.
cap. 106. & lib. 3. cap. 8. Solin. cap. 10.
& 11. Trogum lib. 4. D. Auguſt. lib. 21.
de Civit. Dei cap. 4. & Ludov. Vives in
notis, Paul. Oroſ. lib. 5. cap. 10. & 11. &
lib. 7. cap. 9. D. Iſid. lib. 14. Etymol. cap.
8. plura tradit Acoſta lib. 3. de hiſt. Ind.
cap. 26. & 27. Petr. Mexia in Sylva, 5.
par. cap. 23. & ſeq. Raviſ. Textor in offi
cin. 2. tom. ex pag. 379. Maluend. de An
tich. lib. 1. c. 35. pag. 50. Simon Maiol.

col-

colloq. 16. ex pag. 368. & 373. ubi de montibus ignivomis utriuſque Orbis multa congeſsit, & colloq. 17. pagina 396. & colloq. 22. ex pag. 498. Georg. Agricola lib. 1. & 2. de ortu & cauſ. ſubterraneorum, & lib. 4. de natur. eorum quæ effluunt ex terra, Cardan. lib. 2. de ſubtilit. Herrera in deſcript. cap. 18. pag. 53. Torquemada d. lib. 14. ex cap. 30. ad 34. & Baſil. Pontius Legionenſ. 1. part. variar. diſput. quæſt. 8. expoſit. cap. 4. ubi de his montibus ignivomis Novi Orbis exponit illud Iob cap. 28. *Terra, de qua oriebatur panis in loco ſuo, igni ſubverſa eſt*, de quo latiùs agimus infrà cap. 15. num. 62.

56 Sed quoniam † multoties accidit, ut etiam in regionibus ab huiuſmodi montibus, & eorum eruptionibus nimis diſtantibus, & præcipuè in planis, & littoralibus locis, terræmotus ſentiantur, ut ſuprà retulimus, ſunt alij, qui eorum cauſas eſſe opinantur, quòd pori & cavernæ terræ, per quas halitus egreſſuri erant, maris aquâ obturentur, atque etiam ſuperficiei humiditas efficiat, ut ferventes vapores, humoreſque interiùs concluſi, & quaſi captivati maneant; qui ſi poſt nimis opere incaluerunt, latiſsimè diducuntur, & quaſi diffla ntur, eo maiori impetu, quo exhalatio maior fuerit. Atque ita nonnulli obſervarunt, terræmotus tum potiſsimum excitari, cùm ſiccum annum frequẽtes pluviæ inſequuntur.

Quas rationes aperuit Ariſtot. lib. 2. Meteor. Seneca lib. 6. natur. quæſt. cap. 1. 12. 21. & 23. & lib. 7. capit. 25. ubi. *Spiritus*, inquit, *intrat terrã per occulta foramina, quemadmodũ ubique, ita & ſub mari. Deinde cùm eſt obſtructus ille trames, per quem deſcenderat, reditum autem illi à tergo reſiſtens aqua abſtulit, huc & illuc fertur, & ſibi ipſi occurrens, terram labefactat. Ideò frequentiſſimè mari*

57 *oppoſita vexantur*, † *& inde Neptuno hæc aſſignata eſt movendi potentia. Quiſquis primas litteras Græcas didicit, ſcit illum apud Homerum* Ἐννοσίγαιον *vocari*, ideſt, terræ motorem, aut cõcuſſorem.

Eandem rationem, & cauſam nominis Neptuni exponit Plutarc. in lib. de Homer. & in vita Cimonis, Ammian. Marcellin. lib. 1. Natal. Comes in mitol. lib. 2. cap. 8. & Iuvenal. ſatyr. 10. dum ait:

Ipſum compedibus qui vinxerat Ennoſigæum.

Et † plurima ſimul de alijs cauſis, & de varijs terræmotibus congerentes, qui in varijs Orbis partibus contigerunt, prolixiùs proſequuntur Plinius lib. 2. cap. 80. 83. & 84. Lucretius lib. 6. de natur. rer. idem Seneca lib. 2. natur. quæſt. cap. 30. & 31. & lib. 9. cap. 25. Diodor. Sicul. lib. 15. Biblioth. Nicephor. lib. 13. cap. 36. & lib. 14. cap. 46. & lib. 18. cap. 13. D. Antonin. tit. 6. cap. 21. §. 2. & tit. 22. cap. 14. §. 2 & 3. Acoſta d. lib. 3. cap. 28. Torquemad. d. lib. 14. pag. 35. Petr. Fab. lib. 1. Semeſt. cap. 9. & lib. 3. cap. 4. pag. 63. & 64. Simon Maiol. omnino videndus colloq. 1. de Meteoris ex pag. 29. & colloq. 13. de fontibus pag. 319. & colloq. 17. de propriet. loc. ex pag. 397. Rutil. Benzonius de ann. Iubil. lib. 6. cap. 12. ex pag. 675. Bernard. Aldrete de antiq. Hiſpan. lib. 3. cap. 6. ex pag. 349. Maluenda de Antichriſt. lib. 7. cap. 14. Pined. in Iob cap. 9. verſ. 6. & in Eccleſ. cap. 1. verſ. 4. Ludov. Balleſter. in Hierologia lib. 2. cap. 10. & alij relati à Torreblanca de Magia divinatr. lib. 1. cap. 2. ex nu. 21. & cap. 6. per totum, & lib. 2. cap. 11. ex num. 28. Theatr. vitæ hum. vol. 3. lib. 2. pag. 632. 636. 637. & 646. & ſeq. Fr. Greg. Garcia de Ind. orig. lib. 4. cap. 12. & Nos ſup. c. 4. num. 16. & Ioan. Bapt. Scortia de nat. & increm. Nili, lib. 1. cap. 8. ubi cauſam exponit cur in Ægypto nunquam intremiſcat, & P. Ioan. Ludov. Cerda in comment. ſup. Virgil. lib. 8. Æneid. verſ. 241. not. 5. ubi ſex terræmotuum ſpecies commemorat.

Neque † abſunt noſtri I.C. qui de eiſdem terræmotibus mentionem faciũt in l. fluminum 24. §. hæc ſtipulatio, & 59

§.Servius,D.de damn.infect.l.propter incendium 4.D.de pollicitat.l.ex cōducto.15.§.Si vis tempeſtatis, l.ſi merces 25.§. vis maior.l. Martius 59.D.
60 locari. † Inter quas tamen aliquod diſsidium eſſe videtur. Nam priores illæ, terræmotum inter caſus fortuitos numerant,& ex ita, ſive indignatione Dei provenire docent, indeque illum ΘΕΟΥΒΙΑΝ, hoc eſt *vim Divinam* appellant. Poſterior autem vi naturali tribuit,cauſas nimirum,& rationes naturales,ut apparet,cōſiderans,ex quibus terræmotus oriri retulimus. Neque placet concordia Petr.Fab. d.lib. 3.cap.4.ad finem,qui vim Divinam, & naturalem pro ſynonomis à Iuriſcon-
61 ſultis uſurpari putant, † cùm Natura Deus ipſa ſit,iuxta illud Ovid.1. Metamorphoſ.

Hanc Deus,& melior litem Natura diremit.

Et Senecæ lib. 4. de benefic. capit.7. *Quid enim aliud eſt Natura,quàm Deus, & Divina ratio toti mundo, & partibus eius inſerta?* cum alijs, quæ eleganter congerit Iuſtus Lipſius de Phyſiologia Stoic.lib.1.diſſert.5.

62 Quare † verius eſſe arbitror, quòd terſi naturali aliqua vi,aut ratione terræmotus cauſari, & impelli poſsit, atque hoc inſpecto ad vim naturalem eum referat Iavolen.in d.l.Martius: id tamē nihil vetat,quominus alij Iuriſconſult. ipſum quoque Dei iræ adſcribant,atque adeò vi Divinæ, quam & vim maiorem appellant. Quoniam
63 cùm † terram firmam,ſtabilem,& immotam Deus manère iuſſerit, iuxta illud Eccleſ.cap.1.verſ.4. *Terra autem in æternum ſtat.*& Pſalm.133. *Fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam*, cum alijs,quæ ibidem erudirè tradit Pineda,& ſup.Iob cap.28.verſ.7.& cap.38. verſ.4.& Iuſtus Lipſius ubi ſup. lib.2. diſſert.19.Benzonius d. lib.6. cap.27. pag.696.nunquam eiuſdem terræ cōmotiones,quantumvis ex cauſis naturalibus fluant, niſi in ſignum Divinę potentiæ,aut indignationis accipere debemus, quibus vel peccatores punit, vel commonet,ut convertantur, ut oſtendit ſacra Pagina Iob 9.verſic. 6.Eccleſiaſtici 16.18.& alibi paſsim.
Quare † Philiaſtrius in lib.de hæreſib. 64
appellat hæreticos,& vanos illos Philoſophos, qui terręmotum rerum, & elementorum naturę adſcribunt,non Dei peculiari iuſsioni, & indignationi.Et † prodigioſum ſemper extitit 65
antiquitati, atque adeò Divinum, *ſi terra movit*,& ad portenti ſignificationem aucupandam libros Sybillinos adibant,ut tradit Livius lib.34.Seneca lib.6. nar.quæſt.ferè per totū, Agel. lib.2.noct.Attica.cap.28.Ludov.Carrion lib.1.emend. cap.11. & 12. Lorin.in Act.Apoſtol.cap.4.verſ.31.Clavius ad cap.1.Sphęræ. † Et plura exē 66
pla Divinæ indignationis & vindictæ, per terræmotus ſumptæ,adducit Maiolus d.colloq.1.pag.29.& 30.
Ferias † quoque,cùm moveri terram ſenſerant,eius rei cauſâ edicto im- 67
perabant Romani,reſte eodem Agell. ubi ſup. *Dei tamen,inquit,nomen,ita uti ſolet,cui ſervare ferias oportere,non edicebant, ne alium pro alio nominando, falſa religione populum alligarent. Eas ferias ſi quis polluiſſet, hoſtiam immolabat. Idque ita ex decretis Pontificum obſervatum Marc.Varro dicit, quoniam & qua vi,& per quem Deorum, Dearumve terra tremeret incertum eſſet.* ¶ Ad quarū feriarum imitationem, & aliarum, quæ ob alios † prodigioſos,aut repentinos 68
caſus indici ſolebant, de quibus agit text.in l.ſed etſi, §.ſi feriæ, D.de ferijs, l.1.C.eodem,l.38.tit.2.part.3.Covarr. lib.4.var.cap.19.Anton. Theſaur.deciſ.39.num.6.Briſſonius in l.Dominico,C.de ſpectacul.& Roſinus de antiquit.Roman.lib.4.cap.3.
Nos, † qui unum & verum Deum, 69
ut omnium cauſarum cauſam in eius Sanctis veneramur,ſolēnia vota emittere,& anniverſaria feſta celebrare ſolemus,illis diebus,quibus violentiores

ali-

aliqui terræmotus contigerunt, ut in
hac Limēſi urbe obſervatur in die Vi-
ſitationis Deiparæ, & D D. Criſpini
& Criſpiniani, & olim in Gallia Ma-
mertum Epiſcopum obſervaſſe legi-
mus apud Iornandes in Annal. Sigon.
lib. 14. Imper. Occident. & lib. 4. Reg.
Ital. & Theat. vitæ humanæ volum. 16.
lib. 2. pag. 3049. Et ad Dei iram, atque
70 indignationem placādam † illa etiam
verba foribus, & parietibus noſtrarum
ædium affigi curamus, CHRISTVS NO-
BISCVM, STATE, quibus quaſi cœlitus
miſsis Antiochenæ urbis ingentē ter-
ræmotū ſedatum fuiſſe tempore Iuſti-
niani Imperatoris commemorat An-
ton. Contius in eius vita, & Nicepho
rus Calliſt. lib. 17. hiſtor. Eccleſ. cap. 3.
Et de eiuſdem urbis Limenſis terræ-
motibus agens litteris mandavit eru-
71 ditiſsimus † Doctor Franciſcus Car-
raſcus del Saz, qui poſtquàm in ea plu-
ribus annis honorificum advocatio-
nis, & adſeſſoris Dominorum Prore-
gum officium exercuit, Regij Pana-
menſis Senatus Conſul creatus fuit,
in ſuo lib. pract. quæſt. ſup. novam Re-
cop. cap. 2. ex num. 18. ad 24.

Sed ut his, quę de terræmotibus di-
ximus, finem imponamus, lubet hic no
72 tabilem, † & admirandum caſum cu-
iuſdam terræmotus, & ignivomi mon-
tis eruptionis huius Peruani diſtrictus
inſerere, qui præter quàm quòd in eo
omnibus notiſsimus eſt, Reverendi Pa
tris Martini Delrio aſſeveratione cō-
munitur lib. 4. diſquiſit. magic. cap. 3. q.
2. pag. 299. ubi ſic ait: *Anno ſuperiore 1600. die 18. Februarij prope Arequipam ex illis, qui multi in Peruana ſunt montes ignivomi, (Vulcanos vocant) unus eorum, Guaina Putina, principio candidam nubem viſus pecorarijs è longinquo eructare, quam conſecuta eſt procella fragminum ingentium, quaſi avulſorum à rupibus, ſed ignitorum: hæc paulum ſpacij progreſſa comminuebantur in minores lapides, & paulatim, centeſimo fermè paſſu à cratere, in cinerem. Vbi ſaxa decidebant, cuncta revulſa, diruta, comminuta, interempta: ubi lapides, pauci mortales evaſere, vel iumenta. Fors Hiſpanus iter faciebat eques, cùm vim grandinis lapillaceæ non ferret, deſcendit, & ſe ſub equo locat; ſed equus nō valebat ſubſiſtere præ vi ictuum. Herus videns, nec tutum, nec quietum ſibi ſub equo refugium, epiphium aufert, equum deſerit, capiti ſellam imponit, ſic ægrè evaſit crani fragium. Torrentes & fluvij, ac fontes nonnulli penitus exaruere, alijs lapſus facultas interclusa, cineris multitudine, idque per leucas plus trecētas. Arequipæ primùm orta clara luce tenebræ, integrum ferè menſem durarunt. Intereà initio cœlum fulminibus viſum dehiſcere, & audiri tonitrua, flammeique globi, inſtar artilleriæ bellicæ aciebus hinc inde diſpoſitis mutuò exploſæ, viciſſim huc illuc diſcurrere. Ingens globus ſemel decidit, & à templo in proximum ambitum, inde in viam publicam patente porta erupit, & ſubito diſparuit, relicto ſulphureo nidore. Terræmotus iugis fuit, adeò ut multæ domus conciderent, reliquæ quaſi tripudiarent nutantes. Nec ceſſavit interea pluere terram albam inſtar cinerum, ſeu calcis tritæ, ut nemo per plateas incederet, quin mox digiti ſpiſſitudine cooperiretur. Domus quæ minimum tectæ eſſent, craſſitudine ſemipedali: ſic pleræque ſub onere gemebundæ ſubſiderunt. Malum durabat, luce per intervalla potius oſtentante ſe, quàm diem præbente. Menſe ferè exacto ceſſatio fuit, & nonnulla intermiſſio, ut noſtri, qui illic degunt perſcripſere; ſed adhuc metus manebat graviorum. Magnam morum in melius tum timor expreſſit commutationem, omnes ad pedes Sacerdotum devolvi, adeò, ut quies nulla daretur, & vi in cubicula pœnitentes irrumperent. Sic Deo lucrum animarum multarum acceſſit. Sed nec Satanas neglexit occaſionem; nam cùm Indi Pagani viciniores flammis, ſolita ſuperſtitione, Magos acceſſiſſent, & ſimul ad montem illum properarent, & malis cantibus, ac ſacrificijs procurarēt, Magos, & viciniores quoque flammæ conſumpſerunt, cæteri omnes malè mulctati,*

dif-

Digitized by Google

deſperabundi, pars ſuſpendio, pars aliter
73 *ſibi mortem conſciverunt.* † Quibus ad-
do ex relatiòne multorum, qui huic
ſpectaculo interfuerunt, cinctes tor-
rentium more magno impetu per plu-
res leucas, etiàm tranſvadatis flumi-
nibus decurriſſe, & domos aliquas in
agris poſitas, illęſis habitantibus, ſuis
ſedibus motas, & in alias exportatas.

74 Addere † etiam libet ingens aliud
naturæ mitaculum, quod narrat Aco-
ſta d.lib.3.cap.28. in fine, & poſt eum
Herrera in deſcript.Ind.cap.20. pag.
59.ſcribens anno 1581. circa urbem
Chuquiavo, aliàs DE LA PAZ, magnam
partem altiſsimæ rupis ad Indorum pa
gum reſpiciẽtis, qui dicitur Ango An-
go, ſubitò cortuiſſe, & eorum plures,
qui idololatræ, & malefici erant, ob
triviſſe. Et quod maius eſt, rupem ip-
ſam non ſecùs ac undam, aut ceram
liquefactam, ad ſeſquileucæ ſpacium
procurriſſe, aut profluxiſſe, lacumq́ue
vicinũ, & omnem illum ambitum ter-
râ expletum fuiſſe.

In alia quoque provincia Peruana,
75 quæ Chumbivilcas † appellatur anno
1612. iuxta oppidum DE ALCA repen
tè parvus torrens, qui illud alluit, in
magnum fluvium erupit, & regionem
univerſam per dies aliquot cum maxi-
mo incolarum damno inundavit, in-
gentia ſaxa rapidiſsimè volvens, nullis
aquis pluvijs adauctus, ſed ijs, ut appa-
ret, quæ, dehiſcente ibidem tellure, ex
intimis eius penetrabilibus effluxerũt:
76 iuxta † quæ de aquis terrę immixtis,
& fluminibus, & abyſsis ſub ea laten-
tibus, ex aliorum Philoſophorum ſen-
tentia commemorat Plinius lib.2.cap.
68.& Seneca omnino videndus lib.3.
natural.quæſt.per totum, & pręcipuè
cap.8.19.& 30.& lib.5.cap.14. & lib.
6.cap.7.& Simon Maiol.d.colloq.10.
de mare pag.262. Vt ſic appareat un-
77 dique, † & ubiq; hominibus pericula
imminêre, l.Senatus 35.§.mortis cau-
ſa, D.de donat.cauſ.mor.l.1.§.cùm ta-
men. D.depoſ. Deumq́ue eiuſmodi na-
turæ portenta, ut timeatur, ordinaſſe,
ſicuti docemur Pſalm.33. ita ut Ariſt.
lib.3.Moral.Nicomach.docuerit, non
eſſe † fortes appellandos, ſed inſanos 78
potiùs, ac ſenſu vacantes eos, qui non
habitu virtutis, ſed immanitate qua-
dam naturę, terræ concuſsionem non
perhorreſcerent, quæ videtur infero-
rum ad ſuperorum ſedem eruptionem
minitari. Vnde ad ſtupidæ conditionis
hominem deſignãdum in Proverbium
abijt: *Neque terræmotus timet, neque flu-
ctus.* De quo plura poſt Eraſmum ſcri-
bit Paul.Manutius in adagijs pag.mi-
hi 1160.

SVMMARIVM Capitis IIX.

1 Oceani etymologia.

2 Oceanus terrã cingit, non terra Oceanũ.

3 Oceanus terram omnem quaſi inſulam coronare, cingere, ambire, concludere, & circumfluere dicitur.

4 Mare utrum connumerari debeat inter bona, vel inter mala?

5 Mare nihil bonum producit ſecundùm Plat. & Homer. & dicitur quaſi amarum, & ab Ægyptijs pernicies vocatur.

6 Mare dicitur Tharſis, quaſi egenum, & eiectum.

7 Adagium Neptuni, ſive maris filij, quid ſignificet?

8 Maris plurima bona, & commoda recenſentur.

9 Navigationis, & cõmercij navalis utilitas expenditur.

10 Maria ferè omnia navigabilia ſunt.

11 Senecæ quoddam veluti vaticinium navigationis ad Indos.

12 Navigatio, & navis apud Oneirocriticos bona portendit.

13 Mare, & aqua marina Regem & Regias opes ſignificat.

14 Maris mentio in Scriptura ſacra ponitur pro loco pleno theſauris. Et inter benedictiones, habitare loca maritima, & commercijs opportuna.

15 Or-

15 *Orbis Novus undique Oceano Atlantico, & Auſtrali abluitur, & maritimis commoditatibus gaudet.*

16 *Mare ad Polum Antarcticum maximè diffunditur. Sed terra tamen magna ſpacia relinquit, contra opinionem antiquorum Philoſophorum.*

17 *Terra à mari vix unquam diſtat plus mille leucis Hiſpanicis.*

18 *Mare in univerſum plus multo occupat huius globi inferioris, quàm terra.*

19 *Auſtralis plaga ſub nomine* maris *ſolet denotari in ſacris Litteris, & quare?*

20 *Oceani propria ſedes eſt in Meridie.*

21 *Novus Orbis à multis inſula eſſe dicitur.*

22 Inſulæ *nomen quid propriè ſignificet, & unde dicatur?*

23 *Orbis univerſi partes non tantùm peninſulæ, ſed inſulæ à veteribus dicebantur.*

24 *Creta inſula qualiter dividit Europã, Aſiam & Africam.*

25 *Oceanus Atlanticus quis & unde dictus? & quare etiam Borealis, &* del Norte *dicatur?*

26 Norte *nomen eſt Belgicum, & ſignificat Septentrionem.*

27 *Oceanus Auſtralis, ſive* del Sur, *quis, & unde dicatur?*

28 Sur *nomen eſt Belgicum, aut Gallicũ, & ſignificat ventum Auſtralem.*

29 *Mare* del Sur, *ſive Auſtrale, dicitur etiam Mare Pacificum, & quare?*

30 *Mare* del Sur, *cur adeò tranquillum ſit? & de maris fluxibus & refluxibus, & eorum cauſis remiſſivè.*

31 *Mare diverſas appellationes habet, pro varietate provinciarum, quas alluit, ſed unum tamen eſt.*

32 *Maria omnia inter ſe mutuò perforata ſunt, & cum Oceano varijs modis communicantur; & quid in Hyrcano, Caſpio, Mediterraneo & Rubro.*

33 *Mare Mediterraneum cur ita dicatur? & cur etiam Magnum vocetur, cur Oceanus, maior, & re vera Magnus, imò & Maximus ſit?*

34 *Oceanus Atlanticus, ſive* del Norte, *qualiter coëat cum Oceano Auſtrali, ſive* del Sur.

35 *Magallanus aperuit fretum diu deſideratum, quo uterque Oceanus uniri poſſet.*

36 *Naves Commendatoris Loayſæ, & Epiſcopi Placẽtini poſt Magallanum, fretum ab eo inventum tranſierunt.*

37 *Franciſci Draque Angli ad Magallanicum fretum, & alias provincias Novi Orbis expeditiones, & eius obitus.*

38 *Thomas Cãdiſch Anglus fœliciter fretum Magallanicum tranſijt, & in patriã opimis ſpolijs onuſtus reverſus eſt.*

39 *Richardi Achini Angli expeditio ad fretum Magallanicum, & qualiter captus fuerit?*

40 *Oliverius Vandernort Batavus varijs fortunæ caſibus iactatus, poſt traiectum fretum Magallanicum in Amſterdamũ redijt, & etiam Guilhelmus Schouten.*

41 *Batavorum ſex militares naves anno 1615. fretum Magallanicum tranſierunt, & cum noſtris bis navale certamen ineuntes, primò victrices, ſecundò victæ, perierunt.*

Hollandenſium, & aliorum ſectariorum relationes de rebus in Indijs geſtarum tractantes, cautè legenda ſunt, & quare? ibidem.

42 *Fretum novum ultra Magallanicum anno 1619. à fratribus Nodalibus ſupremi Indiarum Senatus iuſſu, quæſitum, & inventum fuit, & eius deſcriptio.*

43 *Fretum non eſſe ad terram Magallanicam, ſed mare apertum pluribus inſulis disiunctum, multi opinantur.*

44 *Magallanicum fretum quando & qualiter ex parte maris* del Sur *luſtraverint, & tranſierint Ioannes Ladrillerus, Petrus Sarmientus, & Ferdinandus Lamerus.*

45 *Diddacus Flores de Valdes mittitur ad oſtium freti Magallanici muniendum, & incolendum.*

46 *Fretum aliud, quo uterque Oceanus coniungatur verſus Polum Arcticum eſſe nonnulli opinantur, & in vaſtiſſima*

re-

regione Florida reperiendum.

47 *Oceani utriuſque commertia hodie qua via ineantur.*

48 *Iſthmus Panamenſis utrumque Oceanum dividens, leucas ſeptem habet.*

49 *Via plures quæſita ſunt, quibus Oceani Atlantici ad Auſtrale facilior tranſitus aperiatur, & quæ illa?*

50 *Iſthmus Panamenſis ut perfodiatur, & canali per eum aperto, uterque Oceanus communicetur, ſæpè tractatum eſt, & an id poſsibile ſit?*

51 *Nicanor Rex Syriæ nunquam perficere potuit foſſam, quam ex Caſpio mari ad Euxinum ducere deſtinavit.*

52 *Iſthmum Peloponneſi inter mare Egeū, & Ionium fruſtrà perfodere multi tentarunt.*

53 *Nero irriſus fuit, quod Iſthmum Peloponneſi perfodere voluit.*

54 *Iſthmum perfodere adagium, eos notat, qui fruſtrà aliquid moliuntur.*

55 *Xerxes fruſtra pontem navium in mari facere tentavit, ut Aſiam Europæ coniungeret, & Athon montem effodit.*

56 *Nechaus Rex Ægypti foſſam ex Nilo ad Rubrum mare fodere cœpit, in cuius opere centum viginti millia Ægyptiorum perierunt.*

57 *Opera Dei velle mutare, aut emendare pia culum eſt.*

58 *Alphōſus X. Caſtellæ & Legionis Rex à Deo punitus dicitur, quòd eius opera reprehenderet.*

59 *Iſthmi lapides, quem Gnidij perfodere tentarunt, in fodientium oculos reſilibant, & quid oraculum reſponderit?*

60 *Caroli Magni hiſtoria mirabilis, dum foſſam ex Rheno in Ararim facere voluit.*

61 *Iſthmus Panamenſis ſi aperiretur, tota illa regio aquis mergeretur.*

62 *Seſooſtris, & alij ceſſarunt mare Rubrū in Nilum ducere, ne terra Ægypti inundaretur.*

63 *Europam inſulam facere quidam Imperatores voluerunt, & cur ab incœpto deſtiterint.*

64 *Mare etiam in prono ultra littus non poteſt excurrere.*

65 *Mare unum ſi alij pronum ſit, & interiacentis terræ impedimentum auferatur, in illud influet.*

66 *Mare nullis aquis augetur, etiam ſi aliud mare in illud influat.*

67 *Mare an ſit inferius, & depreſſius terra remiſſivè.*

68 *Iſthmum Panamenſem, aut alium aperire, ad utrumque Oceanum communicandum, ſi id loci natura permitteret, utiliſſimum eſſet.*

69 *Deus non offenditur ſi homines arte, & induſtria naturæ defectus ſupplere, & ſuis uſibus aptare conentur.*

70 *Foſſam, quā ex Rubro mari ad Nilum cœpit Seſooſtris, poſteà alij perfecerūt, & qualis ea fuerit?*

71 *Cleopatra ab Auguſto fugiens, voluit aperire foſſam, ſive euripum Maris Rubri.*

72 *Foſſam magnam in Gallia ad navigandum ex Rhodano in Ararim, Moſſillam, & Rhenum uſque ad Oceanum facere voluit Lucius Verus.*

73 *Hercules Gaditanum fretum iniecto aggere claudere voluit.*

74 *Hiſpania olim anguſtiſſimo maris freto diſtabat ab Africa, imò & tum illa continuabatur.*

75 *Hercules qualiter Scyllæ, & Charybdis ſcopulos ſuſtulerit, & ingentia alia, utiliaque opera alibi fecerit.*

76 *Opera plurima ingentia, & laborioſa hominum arte, & induſtria confecta, remiſſivè.*

77 *Caſpiæ ſeu Caucaſiæ portæ, & famigeratum illarum opus.*

78 *Cloacarum urbis Romanæ opus ingens, & admirandum.*

79 *Muri, quo Sinæ provincias ſuas à Tartaris dividunt, & tuentur, maxima, & penè incredibilis fabrica.*

80 *Alphonſus Alburquercius Nilum in Arabicum Sinum divertere tentavit, & ſic totam Ægyptū in Turcarum odium ſterilem reddere.*

81 *Turcæ cur imponant leviora tributa*

Abyſ-

Abyſſinis, in Terram Sanctam religionis cauſa venientibus.
82 Iſaiæ locus expenditur, & exornatur.
83 Cyrus Perſarum Rex quare, & qualiter Gangem diviſerit?

CAPVT IIX.

De Oceano, quo Novus Orbis undique cingitur, & eius utilitatibus, & nominibus, & naturali Atlantici & Auſtralis per fretum Magallanicum communicatione. & an hominũ induſtria Iſthmus aliquis perforari poſſit, quo hæc duo maria facilius, & commodiùs iungantur, & adeantur?

1 OCEANVM; † mare ſecundùm Solinũ in Polyſth.
cap. 26. de Hiſpan. D. Iſidor. lib. 13. Etymolog.
cap. 15. pag. 256. & Ioã. Funger. in Etymolog.
verb. *Oceanus*, quidam à celeri fluxu,
quaſi ocyus currentem, dictum exiſtimãt, etenim ὠκὺς eſt celer, νάειν eſt
fluere, vel natare. Sed alij veriùs tam
Græci, quàm Latini Scriptores, ut idẽ
Iſidor. obſervat, ita nominari tradunt,
quòd in circuli modũ Orbem terrarũ
ambiat, & univerſas eius oras amplectens, alternis æſtibus accedat, atque
recedat. Quam etymologiam Eratoſthenis, & doctiſsimorum quorumque
Philoſophorum opinio confirmat, qui
2 rectè profitentur, † Oceano potiùs
terram cingi, quàm illum ab ea circũdari, ut benè advertit Martin. Delrio
in. adag. ſacr. 1. tom. adag. 789. pag.
378. & de Oceano huius Novi Orbis
loquens, Acoſta lib. 1. de hiſtor. Indi.
cap. 6. & lib. 3. cap. 10. & 27. Eòque
reſpexit Dionyſ. Alexandr. Coſmographus ſub initium ſui poëmatij de ſitu
Orbis, † dum univerſam terram nihil 3
aliud eſſe dixit, quàm INSVLAM OCEANO CORONATAM, & Orpheus in hymno Iovis & Iunonis, dum laudat circulum indefeſsi pulchrè fluentis Oceani, quorum Græca carmina adducit
Forcatulus lib. 2. de Gallor. Imper. &
Philoſoph. fol. 82. & Petr. Fab. libro 3.
Semeſtr. cap. 25. pag. 403. & Iuſtus Lipſius omnino legendus in Phyſiolog.
Stoicorum lib. 2. diſſert. 16. & 17. Nec
abeſt M. Tull. lib. 6. de Republic. ubi
inquit: *Omnis enim terra, quæ colitur à vobis, anguſtis verticibus, lateribus latior, parva quædam inſula eſt, circumfuſa illo mari, quod* ATLANTICVM, *quod* MAGNVM, *quod* OCEANVM *appellatis in terris.* Quem imitatus Iulius Firmicus lib.
1. Matheſ. tradit: ATLANTICVM MARE *terræ ſpacium in modum* INSVLAE *undarum ſuarum circumfuſione concludere.* Idem quoque ſentit Catùllus de
nupt. Pelei & Thet. dicens:

OCEANVSq́; *pater* TOTVM *qui* AMPLECTITVR ORBEM.

Et Horatius in Epod. Ode 16. qui Homericum epithetũ mutuatus, ut Lambinus ibidem obſervat, illum circumvagum vocat:

Nos manet OCEANVS *circumvagus, &c.*

Et expreſsiùs Manilius lib. 4. Aſtronom. inquiens.

Ipſa natat tellus PELAGI *luſtrata corona*
CINGENTIS *medium liquidis amplexibus* ORBEM.

& Seneca in Oedipo:

Lucida dum current annoſi ſydera mundi
OCEANVS *clauſum cum fluctibus* AMBIAT ORBEM.

Vtrum verò † mare inter mala, vel 4
inter bona connumerari debeat? in
quæſtionem vocari ſolet. † Et ſanè 5
nihil memorabile, vel Iove dignũ producere, Plato in Phædone ſcriptum
reliquit, cui cõſentiens Homerus, mare nullius ſtugis eſſe dixit, & arridet

nominis etymologia, ſiquidem mare,
quòd amarum ſit, dictum putat Hono-
rius, quem refert Ioan. Funger. in ety-
molog. verb. *Mare*, vel quòd aquæ eius
amaræ ſint, ſecundùm D. Iſidor. lib. 14.
etymolog. cap. 14. atque adeò Ægyp-
tij Sacerdotes illud perniciem appel-
lare ſoliti ſunt, ut teſtatur Pierius in
Hierogl. lib. 31. pag. 285. Et Simon
Maiol. colloq. 10. pag. 264. & pagina
277. inquit, mare malum eſſe, & mala
ſignificare iuxta illud Iſaiæ 57. *Cor im-*
6 *pij mare fervens.* Eâdem † quoque de
cauſa mare THARSIS appellatum pu-
tant Forerius, atque Mercerus, quos
refert Maluenda lib. 5. de Antichriſto
cap. 14. pag. 283. à verbo Hebræo RA-
SAS, vel RVS, quod pauperem, eiectũ,
deſtitutum, deſertumque eſſe ſignifi-
cat, quaſi nimirum omnia eijciat, ex-
terminet, depauperet, vel potiùs, quod
ipſum ſit egenum, inops, pauper, exter-
7 minatum, & eiectum. † Quod & ſen-
tit Agellius lib. 15. noct. Attic. cap. 21.
& alij relati à Paul. Manut. in adag. fi-
lij maris, vel Neptuni pag. 1404. & Fr.
Ioan. à Ponte lib. 3. de conven. utriuſ-
que Monarch. cap. 7. §. 1. pag. 50. dum
docent, nihil benevolum, aut mite in
mari gigni, & ideò ferociſſimos, im-
manes, & alienos ab omni amore, &
ingenij ſuavitate Neptuni filios dice-
re Poëtas conſueviſſe.

8 Sed in contrarium † plurima eſſe,
& magni quidem ſemper faciẽda com-
moda & bona, quæ ex Oceano, & eius
terræ circuitu proficiſcuntur, latè &
eleganter oſtendunt D. Ambroſ. lib. 3.
& D. Baſil. lib. 4. Hexamer. & Pat. Lu-
dovic. Balleſter. in Hierologia lib. 2.
cap. 9. pag. 146. Primùm, quia terras
neceſſario ſuffulcit humore, quibus
per venas quaſdam occultè ſuccum
quemdam haud inutilem ſubminiſtrat.
Eſt etiam bonum mare tanquam hoſ-
pitium fluviorum, fons imbrium, deri-
vatio alluvionum, invectio commea-
tuum, quo ſibi diſtantes populi copu-
lentur, quo prœliorum removeantur
pericula, quo barbaricus furor claudi-
tur; ſubſidium in neceſsitatibus, refu-
gium in periculis, gratia in voluptati-
bus, ſalubritas valetudinis, ſeparato-
rum coniunctio, itineris compedium,
transfugium laborantium, ſubſidium
vectigalium, ſterilitatis alimentum. Ex
hoc pluvia in terras transfunditur, ſi-
quidem de mari radijs Solis aqua hau-
ritur, & quod ſubtile eius eſt, rapitur:
deinde quanto altiùs elevatur, tanto
magis etiam obumbratione frigeſcit,
& imber fit, qui non ſolùm terrenam
temperat ſiccitatem, ſed etiam ieiuna
arva fœcundat.

Hactenus ex Ambroſio & Baſilio,
qui benè inter alia † utilitatem navi- 9
gationum conſiderant, quę per hanc
ingentem aquarum congregationem,
quam Oceanum appellamus, iniri ab
hominibus poſſunt: quarum medio fa-
cilis eis reddita eſt regionum, quan-
tumvis longè diſtantium, communica-
tio, quæ terreſtribus itineribus diffici-
lis, & quandoque impoſsibilis eſſet. De
quo etiam optimè poſt alios agit Bo-
ter. in relation. univerſal. part. 1. vol. 2.
lib. 1. pag. 340. & Anton. de Herrera
in hiſtor. general. Ind. decad. 1. libro 5.
cap. 8. pag. 172. Atque † inde DEVM 10
OPTIM. MAX. omnia ferè maria na-
vigabilia feciſſe, licèt in aliquibus ali-
qua impedimenta ſeſe navigantibus
offerant, pluribus probat Simon Ma-
iol. d. colloq. 10. circa finem, & multa
exempla magnarum navigationũ om-
nium ſęculorum recenſens Maluenda
lib. 3. de Antichriſt. cap. 15. † Vbi in- 11
ter alia refert Senecæ verba in præfat.
ad lib. natural. quæſt. Qui quaſi hanc
navigationem, quæ hodie à noſtris in
utramque Indiam initur, inſpiceret,
inquit: ***Quantum enim eſt, quod ab ultimis
littoribus Hiſpaniæ uſque ad Indos iacet?
pauciſſimorum dierum ſpacium ſi navem
ſuus ventus implevit.*** Quibus conveniũt
plurima alia, quæ de utili, & neceſſa-
rio navigationum uſu congerit Ariſt.
lib. 1. Politicor. cap. 7. l. 1. §. ſi is qui

na-

navem,D.de exercit. act.lex 24.tit.9.
part.2. Angelus conſ.290.Benvenut.
Stracha in tract.de mercatura tit. de
navigatione, part.1. num. 1. Camill.
Borrel.de præſt.Reg.Cath.cap.8.num.
4.Petr.Fab.lib.1.Semeſt. cap.25.pag.
171. D.Marta in tract.de iuriſdict.2.
part.cap.24. num.27. & Calliſtus Re-
mirez in tract. de lege Regia Aragon.
§.14.& noviſsimè poſt hæc ſcripta Se
raphin. Freitas de iuſto Impet.Aſiat.
12 cap.1.num.16.& ſequentib.Et † iudi-
cium Oneirocriticon,ſive eorum, qui
ſomnia interpretantur,apud quos na-
vigatio, & navis bona portendit: at-
13 que etiam † mare ad Regis perſonam
refertur,in quod ſe opes univerſæ,qua-
ſi univerſi amnes exonerent. Atque
adeò aqua marina Regias opes repræ-
ſentet, & qui aquam marinam bibat,
divitias ex recondita pœnu,aut ex Re
galibus promptuarijs haurire poſsit,
ut tradunt Artemidor.lib.2. Oneiro-
crit.cap.23.Achmetes cap.198. & ſe-
quentib. & Pat. Ioan. Pineda de reb.
Salom.lib.4.cap.3.pag.166.& in Cō-
mentar.in Iob cap.28. verſ.14. num.
14 3.pag.497. † Vbi maris mentionem
ibi factam oſtendit, propter recondi
tos rerum pretioſiſsimarū theſauros,
qui vel in mari ſunt, vel per mare ad-
vehuntur. Et eodem modo intelligit
illam Zabulonis benedictionem Deu-
ter.33.19. *Inundationes maris quaſi lac
ſuggent, & theſauros abſconditos arena-
rum*, ubi Septuaginta legunt, *Divitiæ
maris lactabunt te, & emporia maritimā
habitantium*; & ſimplicius Theodoret.
*Divitias maris ſuggent, & mercaturam
habitantium iuxta mare*, quaſi dicant,
beatiſsimos illos eſſe,quorum provin-
ciæ mari vicinæ ſunt,& navigationum
commercijs fruuntur. Prout etiam ſi-
milis ex mari abundantia, & opulen-
tia indicatur Ezech.31.4. *Aqua multæ
nutrierunt illum, Abyſſus elevavit eum*,&
Geneſ.49.13. *Zabulon in littore maris
habitabit, & in ſtatione navium pertin-
gens uſque ad Sydonem*;unde de Alexan-
dria dicitur Nahum.3. *Cuius divitiæ ma-
re, & aqua muri eius*,& deTyro Ezech.
27. *Perfecti decoris ego ſum, & in corde
maris ſita.*

Hæc cùm ita ſe habeant,iam planè
apparebit,non ſolùm terræ bonis hūc
Novum Orbem excellere, ut in ſupe-
riore cap.oſtendimus; † ſed maritimis 15
etiam commodis, & navigationū uti-
litatibus frui,cùm omni ex parte va-
ſtiſsimi pelagi undis abluatur. Habet
quippè ab ortu Solis Oceanum illum,
qui Atlanticus dicitur, ſive, ut vulgò
loquuntur,mare DEL NORTE.Ab Oc-
caſu autem ingentiori alio, & vaſtiori
æquore circumdatur, quod Auſtrale,
& vulgò DEL SVR,nuncupari ſolet, ut
præter alios auctores, quos paſsim in
præcedentibus capitibus recẽſuimus,
optimè obſervant Abraham.Ortel. in
Theat.mag.tab.1. 5.& ſequentib.Aco
ſta d.lib.1.cap.6.& d.lib.3. cap.10. &
29. Maginus in Coſmograph. part.2.
tab.34.fol.279. Boter.d. lib.1.2.& 3.
per totum, & Anton. de Herrera in
deſcript.Ind.Occid.cap.2. in princip.
pag.3. † Experientiâ nimirum oſten- 16
dente, veram fuiſſe opinionem anti-
quorum Philoſophorum, quos refert
Plutarc.lib.3.de placit.Philoſoph.cap.
9. 10.& 11.& D.Auguſt.lib.16.de Ci-
vitat Dei, cap.9.dùm exiſtimarunt,ad
Polum Antarcticū mare quaquà ver-
ſum eſſe diffuſum: falſam tamen, dùm
putabant,nullum uſpiam terræ locum
ibidem relictum.Conſtat namque ita
aquas terræ viciſsim cedere, ut non
tota huius cōgeries hinc,tota illarum
inde ſe teneat,ſed mutuis excurſioni-
bus ſeſe per omnia complectantur, ut
dicemus infrà cap.11. n.9.& 11.Adeò,
ut † plenè obſervatum ſit,vix unquam 17
terram à mari amplius quàm viginti
quatuor millia ſtadiorum diſtare,ideſt,
leucas Hiſpanicas mille,ſicuti ex alio-
rū relatione advertit Acoſta d. cap.6.

Quamvis † negari non poſsit,mul- 18
tò maximam terreni globi partem
aquas poſsidêre, & præcipuè in hac

Auſtra-

Auſtrali plaga, ut poſt alios bene notat Herrera in hiſtor. gener. Ind. decad.1.lib.10.cap.4.pag.337. Quapropter † tota ipſa ſæpè in ſacris Litteris mare vocarur,& ſub hoc verbo Aquilonari regioni opponitur, appellatione ſcilicet ſumptâ à parre, quæ in ea magis excellit, iuxta illud Pſalm.88. *Aquilonem & mare tu creaſti*, & Pſalm. 106. *A Solis ortu & Occaſu, ab Aquilone & mari.* Quæ loca,& alia ita exponi poſſe teſtanrur D. Baſil. Theodoret. Ianſen.& Lorin.ibidem,& Genebrard.

19

20 huius † rei rationem reddens: *Quòd propria ſedes* OCEANI *eſt in Meridie.* Pat.Gaſpa.Sanctius in Iſaiam cap.49. num.54.& doctiſsimus Par. Ioan. Pineda in Commentar.in Iob capit.23. verſ.9.num.3.& 4.

Et ob hunc nimirum Oceani ambitum, cuius undis hunc Novum Or-

21 bem undique cingi probavimus, † ſunt qui illum inſulam appellent,ut tradit Torquemada in Monarchia Ind. lib. 1.cap.6.pag.18.Proprio enim & vul-

22 gari nomine † inſula locum ſignificat, qui undique aquis ambitur,& inde originem ſumpſit, quaſi in ſalo, ideſt, in mari poſita ſit, ut obſervat D.Iſidor. lib.14.Etymolog.cap.6.in princ.Martian.Capella lib.6.de nuptijs philolog. Ripa in l.ſi inſulam num.22. D.de verbor.obligat.Peregrin.de iure fiſci lib. 8.num.61.& Briſſon.de verbor. ſignif. lib.9.fol.304.in fin.

23 Neque † hoc mirum videbitur ijs, qui cognoverint,reliquas etiam mundi partes,Europam nempè, Aſiam & Africam, eâdem ratione, quòd mari tandem ex omni latere proluanrur,nõ tantùm peninſulas, verùm & inſulas veteribus appellatas fuiſſe, ut conſtat ex locis Dionyſij,Tullij,& Firmici ſuprà relatis, Iſocrate in Panegyrico, Iuſto Lipſio d.lib.2.Phyſiolog. differt. 17.& ex Ioanne Epiſcopo Gerũdenſi lib.1.rerum Hiſpan.in princip.ubi ait, in Orbis diviſione ſub Noë, filio Iapeto Europam pro inſula in portione cõrigiſſe,cùm alijs fratribus aliæ quoque inſulæ partitæ fuiſſent,Aſia ſcilicet Sẽ,& Africa Cham.Inrra quas tres Orbis partes illud ut mirandũ ex Bocario refert Simon Maiolus in dieb. Canicul.1.tom.colloq.14.in fin. † na- 24
ruram nempè Cretam inſulam collocaſſe, ut omnes ipſa ſola diſterminarer,velùt umbilicus, cùm ab Oriente Aſiam, à Meridie Africam, ab Occidente,& Aquilone Europam teneat.

Appellario autem † Oceani Arlan- 25
tici, quo diximus,Americam noſtram ab Ortu circumflui, originẽ traxit ab Arlante antiquiſsimo Africæ Rege, & à monte, & inſula eiuſdem nominis, non multum à Gadibus in extremæ Mauritaniæ terminis ſita, ut ſup. cap. 4.num.34. & 35. notavimus. Eoque nomine veteres propriè illud mare ſignificabant,quòd Europam & Africam ab Occidenre alluit,& largè & improptiè interdũ eriam pro univerſo Oceano accipiebanr, ut paret ex verbis Tullij & Firmici ubi ſup.Macrob. lib. 1.de ſomn.Scipion. Plin. lib.3. cap.5. Herodot. Srrab. Suid. Zoſim.& alijs, quos refert Abraham.Ortel.in theſau. Geograph. verbo, *Oceanus Atlanticus*, Fungεr. in etymol.verb. *Oceanus* pag. 697. & paſsim ex Srrabone,qui ſcribit,Indiam deſinere ad mare Orientale,& ad Auſtrinum Atlanrici partem, & alibi, eius Auſtrale & Orientale latus in Atlãticum pelagus procurrere. Borealis verò, ſive DEL NORTE, idem ipſe Oceanus vulgò appellari cœpit ſecũdùm Acoſtam d.cap.10. quoniam harum Indiarum Occidẽralium terra, per illius navigationẽ à noſtris primũ reperta,tota ad Polũ Arcticũ & Aquilonẽ,ſive Septẽtrionem ſita ſit. Quam cœli plagam,nautæ † ſub hoc nomine 26
NORTE ſignificare ſolent, quod propriũ eſſe linguæ Belgicæ NOORT, vel NORTH ſcribit Goropius Becanus in originibus Antuerp.& Carolus Bobilius de different.vulg. linguarum, cap. 10.& Don Sebaſtian.Covarru.in The

ſaur.

ſaur. ling. Hiſpan. verbo, NORTE.
27 ALTERVM autem † mare, ab Occa-
ſu hunc Novum Orbẽ interluens, ideò
Auſtrale appellatur, quoniam poſtquã
Blaſcus Nuñez de Balboa primus illud
poſt Panamenſem tractum detexit,
iuxta ea, quę diximus ſup. cap. 5. num.
27. & 28. eò noſtri navigare cœperũt,
quouſque lineam Æquinoctialẽ tranſ-
greſsi, & in alterum hemiſphęrium de-
lati, Septentrionis ſtellas, & Arcticum
Polum è ſuo conſpectu amiſerunt, &
pro illo Antarcticum nacti ſunt, qui
Auſtralis etiam ab Auſtro vento, ex ea
parte perflante, vocari ſolet, prout te-
tigimus ſup. c. 1. num. 20. & alio nomi-
ne SVR, ut advertit Acoſta. d. cap. 10.
Magin. d. fol. 279. & Abrah. Ortel. in
Theſaur. Geograph. verb. *Mar del Sur*,
ubi etiã idẽ mare, & reliquũ ad Sinas
uſque pertingens, *Chryſe* dictũ ſcribit.

Et quamvis maxima huius Novi
Orbis pars ad Septentrionem vergat,
prout in univerſa ora Novę Hiſpanię,
& plurimis alijs provincijs videmus,
quarum mentionem fecimus ſup. cap.
6. ex num. 19. ad 34. totus tamen iſte
Oceanus Antarcticus, etiam ubi vltra
utriuſque Americæ terminos exſpa-
tiatur, Auſtralis appellationẽ ex præ-
dicta ratione retinuit: & DEL SVR ex
28 ea, quia † Belgæ, à quibus, & alijs gen-
tibus Septentrionalibus, nautę noſtri,
ut plurimùm, ventorum nomina mu-
tuati ſunt, quos in triginta duos par-
tiuntur, Auſtralem ZVYDT vocant,
Galli autem SV, aut SVD, ut tradit Bo
bilius ſuprà, Levinus Lemnius de oc-
cultis natur. mirac. lib. 3. cap. 3. Oron-
tius Finæus lib. 5. Geograph. cap. 5. de
ventis, & Hadrian. Iunius in ſuo no-
menclatore 2. part. ſub tit. de elemen-
tis, verb. *Auſter*, pag. mihi 255.
29 PACIFICI quoque † nomẽ idẽ ma-
re uſurpat, ut notant Magin. & Ortel.
ſup. quod ei à Ferdinand. Magallanio
impoſitum fuit, ut teſtatur Anton. de
Herrera d. hiſtor. general. Ind. Occid.
decad. 1. lib. 9. cap. 12. pag. 319. eò quòd
tranquillum & pacatum ut plurimùm
ſit, & per ingens illius pelagus naves,
ut per placidiſsimum fluvium, fœlici,
& indeſinenti aúrâ vehantur. Cuius
tranquillitatis † cauſas, & alia, quæ 30
pertinent ad Oceani fluxus, & reflu-
xus, & diverſos alios motus cognoſ-
cendos, optimè proſequitur Oveta-
nus in ſum. Ind. cap. 9. Petr. Mexia in
Sylva part. 5. cap. 1. idem Herrera. d.
cap. 12. Acoſta. d. lib. 3. cap. 16. & 29.
Roderic. Zamoranus in ſuo repertor.
lib. 3. cap. 14. & ante eos Plinius lib. 2.
cap. 97. D. Auguſt. de miracul. ſacræ
Script. lib. 1. cap. 7. D. Baſilius in He-
xam. homil. 6. D. Thom. 1. part. q. 105.
artic. 6. Simon Maiol. colloq. 10. pag.
268. & ſeq. & noviſsimè Ioã. Bapt. Scor
tia lib. 2. de nat. & incremen. Nili c. 9.

Sed quamvis diverſas iſtas † maris 31
Oceani appellationes connumerave-
rîmus, & alias plures alij Auctores cõ-
miniſcantur, præſertim poſtquàm hic
Novus Orbis, & Sinarum & Iaponio-
rum regiones detectæ ſunt, ut conſtat
ex Plinio lib. 6. cap. 23. Pompon. Mela
lib. 3. Solino cap. 26. Seneca lib. 3. nat.
quæſt. cap. 8. & 19. Macrob. libro 2. de
ſomn. Scipion. cap. 9. Martian. Capel.
d. lib. 6. de nupt. Philolog. Theodoret.
q. 12. in Geneſ. Pererio, Delrio, Marti-
neng. & alijs ibidem, Acoſta. d. lib. 3. de
hiſt. Ind. cap. 10. Priſcian. & Bergoma-
te apud Maiol. colloq. 10. pag. 262. Ge
rard. Mercat. in Europa, Paul. Merula
in ſua Coſmograph. part. 1. lib. 3. cap. 7.
& ſeqq. Balleſter. in Hierologia. lib. 2.
cap. 9. Pineda de reb. Salom. lib. 4. cap.
9. & in Eccleſiaſt. cap. 1. verſ. 7. num. 4.
pag. 151. Verius tamen eſt, vnum ubi-
que mare eſſe, quod tamen pro regio-
nibus, quas alluit, vel alijs de cauſis, va
rijs nominibus nũcupatur; ſicut etiam
terra, cùm una ſit, pro diverſis locis
varia nomina ſumit, ut rectè, ultra ali-
quos ex ſuprà relatis, obſervavit Ho-
merus libro 12. Iliad. dum ait: *Pro-
fundi magna potentia Oceani, ex quo
omnes fluvij, & totum mare, & omnes*

fontes & putei alti fluunt, Srrabo relatus ab Ortelio, d. verb. *Oceanus*, qui uno in loco Auſtrinum Oceanum Arlantici parrem facit, & alio in ſe utrunque coire teſtatur, D. Iſidor. libro 13. Etymolog. cap. 15. & 16. D. Ambroſ. lib. 3. Hexam. cap. 3. & Gregor. Niſſenus ibidem, apertè concludens, quòd licet innumerabilia maria eſſe videantur, & ſub numero multitudinis appellentur Geneſ. 1. 10. dum dicirur: *Congregationem aquarum appellavit maria*, unum tamen, & continuum eſt mare, in ſeſe per univerſum Orbem commeans, nec ullo pacto à coniunctione ſua divulſum. Idem docet ex noſtris Peregrinus lib. 8. de iure fiſci, num. 1. & luculentiùs proſequitur D. Baſilius in eod. Hexam. homil. 4. ubi ait,
1. quòd etſi multa ſint nomina propria, variaque marium, ut Caſpium, Hyrcanum, Mediterraneum, Rubrum, Septentrionale, Auſtrinum, Oriẽtale, Occidentale, Euxinum, Helleſponticum, Ægeum, Ionium, Sardonicum, Germanicum, Britannicum, Siculum, Tyrrhenũ, & infinita alia genera pelagorum, quæ nimirum à regionibus, quas alluunt, varia nomina ſumunt, & ob id Deus congregationem aquarum Maria nominaverit: † credendum tamen
32 eſt Geographis aſſerenribus, ea omnia inter ſe mutuo perforata eſſe, & per meatus ſuos commiſceri, ac ſimul ad Maximum mare, hoc eſt Oceanum, oſtijs ſuis confluere, quemadmodum etiam Rubrum mare dicunt, ad id, quod ultra Gades eſt, connecti. Eandẽ ſententiam ſequitur D. Theodoret. & Pineda ubi ſup. docẽtes, hanc mariũ communicationem, vel deorſum fieri per occultos & latẽtes terræ meatus, veluti per tubulos, & canales, aut ſiphones ſubterraneos, vel ſecundùm ſuperficiem terræ, dum ex alijs in alia proprijs & apertis oſtijs in Maximum mare Atlanticum, vel Oceanum derivantur. Et priore modo communicari putant mare Hyrcanum & Caſpium, quantumvis Ariſtot. Herodot. & Ptolem. tradant, ea per ſe ſuis undique littoribus circumſcripta eſſe, & nullam cum Oceano coitionem habêre: quod probare etiam videntur Conimbricenſes tract. 8. in Meteor. cap. 3. Merula d. lib. 3. cap. 5. 6. & 7. Bened. Pererius lib. 1. comment. in Geneſ. Caſaubonus in not. ſup. Strabonem lib. 2. & lib. 11. in princ. & Scaliger. cõtra Cardanum exercit. 46. Poſteriore autem Mediterranei, & aliorum pelagorum in illud deſinentium commixtionem & confluxum ad Oceanum fieri docent, cùm circa Gades per fretum, quod Herculeum vocant, coniunganrur, vulgò EL ESTRECHO DE GIBRALTAR. Atque etiam maris Rubri, quod ab alijs Mediterraneis divulſum per ſe in Oceanum Indicum influit. Vnde cautè legẽdus eſt D. Baſil. ubi ſup. qui Rubrum cum Mediterraneo confundit, & ad Gades connecti teſtarur.

Porrò Medirerraneũ † mare ſic dictum eſt, quia per mediam terram ab Occaſu ad Orienrem uſque perfunditur, & in Meridiem vergens, deinde ad Septentrionem tendit, Europam, & Africam, Aſiamque diſterminans. Qua proprer Magnum appellatur, quia cætera maria in comparatione eius minora ſunt, ut ait D. Iſidor. d. lib. 13. cap. 16. Paul. Merula ubi ſup. cap. 7. & in comment. ad lib. 17. Annal. Ennij, Põtan. & Cerda in illud Virgilij Æneid. 5. verſ. 628: 33

Syderàque emenſa ferimur, dum per mare Magnum.

Ianus Douza in præceden. pro Catullo cap. 6. Robert. Titius lib. 6. locorum controverſ. cap. 6. & plures alij Auctores ſacti, & profani relati à Pineda. d. lib. 4. de reb. Salom. cap. 11. pag. 179. num. 5. & d. cap. 1. Eccleſ. verſ. 7. num. 4. pag. 152. Quod tamen, ut rectè obſervat idem Pineda, intelligẽdum eſt reſpectu internorũ mariũ, hoc eſt, quę terræ internas regiones interluunt, nõ tamẽ reſpectu Oceani, in quẽ ipſum Me-

diterraneum, & reliqua, ut diximus, influunt, & reverâ Magnvs, imò & Maximvs dicitur, ut conſtat ex Tullio d.lib.6.de Republic. Plinio d.lib.3. cap.5. D.Baſil.d. homil.4. in Hexam. & Ludovic. Balletter. in d. Hierolog. lib.2.cap.9.pag.144.

Potuit quoque ab eiſdem Auctoribus nobilius aliud exemplum coitionis, ſive perforationis unius maris ad alterum in hoc, de quo agimus, reperi-
34 ri. † Etenim Oceanus ille Atlanticus, qui reperta continenti Americani Orbis finiri videbatur, poſteà vaſtior & ingentior ultra illam protendi ad Panamaticum Iſthmum inventus fuit, in eo mari, quod Auſtrale, vel del Svr
35 appellatum diximus. Cùmque † homines diu hærêrent, quærêtes, unde nam tantum pelagus originem ſumeret, vel per quem locũ cũ illo Oceano Atlantico, ſive del Norte communicari poſſet, tandem Ferdinand. Magallanes famigeratum illud oſtium, ſive fretum, ab eius nomine deinde vocatum, invenit anno 1519. de quo latiùs egimus ſup.cap.5.ex num.35.& hàc utrumque mare coire, & quod magis fuit, utrumque Orbem indeſinenti navigatione adiri & perluſtrari poſſe, manifeſtavit, veram reddens illam Macrobij coniecturam d.lib.2.in ſomn. Scipio. cap.9. qui quaſi præſagiens hanc utriuſque maris coitionem aperiendam fore, ſic ſcripſit. *Nec dubium eſt in illam quoque Auſtralis generis temperatam, mare de Oceano ſimiliter influere, ſed deſcribi hoc noſtra atteſtatione non debuit, cuius ſitus nobis incognitus perſeverat.*

36 Eandem † navigationem poſteà feciſſe dicitur altera navis Commendatarij D.Fr.Garcia de Loayſa, & alia Epiſcopi Placentini D. Gutierrij de Carvajal, eiuſque malum diu miraculi cauſâ in Regia hac Limenſi urbe pro foribus Palacij ſervatum ſcribit Acoſta d.lib.3.cap.10.& tetigit Anton. de Herrera in hiſtor.gener.Ind.lib.1.cap.6.pag.12.

Franciſcus † quoque Drachus inſignis Pyrata, natione Anglus, idem 37
iter cum quinque navigijs tentavit anno 1577.ſub auſpicijs Eliſabethæ Angliæ Reginæ, & duobus annis & decem menſibus, per hoc Magallanicum fretum delatus, totum Orbem, utrunque Oceanum navigans, circuivit, ut tangit Acoſta ubi ſuprà, Nicolaus de Iudæis in nova totius Orbis terrarum deſcriptione, laté Hieronym.B.nzo, & eius Additionator. lib.1. hiſtor. Novi Orbis, cap.15. Bartholom. Leonard.de Argenſola in hiſtor. Malucarum lib.3.pagina 105.& ſequentibus, Doctor Chriſtophorus Suarez de Figueroa de vita & fact. Marchionis de Cañete lib.5.pagina 209.& 210. Ludovicus Cabrera in vita Reg. Philip. II. lib.12.cap.23. Henricus Martinez in Repert. Mexicano folio 271. hiſtoria Americæ, 8. parte per totam, ubi latiſsimas relationes reperies, & Laurent. Beierlinch. in ſuo opere Chronograph. pagina 66. qui poſteà pagina 149. tradit, qualiter anno 1586. idem Pyrata inſulam Hiſpaniolam cepit, & devaſtavit, & pagina 238. qualiter anno 1597. miſerè cum pluribus ſocijs apud Portum Bellum occubuerit, dum Panamam urbem aggredi tentat, quod & refert Pat.Gordonus in ſua Chronograph. anno 1595. pag. 482. Et de eiuſdem Drachi expeditione in Hiſpaniolam, & Carthaginem extat etiam peculiaris narratio Noribergæ typis excuſſa anno 1594.& optimè agit Fr. Auguſt. Davila in hiſtor. provinc. Mexicanæ lib.1.capit.105. 106.& 107.

Drachi deinde veſtigijs † Thomas 38
Candiſch popularis ipſius, anno 1587. fœliciore paulò ſucceſſu inſtitit: navim enim quandam ex Philippinis in Novam Hiſpaniam redeuntem, multis divitijs onuſtam, expilavit: cuius ſericeis telis ſui navigij vela, & carbaſa cooperiens, ſuperbo faſtu in patrium Londini portum rever-

ſus fuit, ut ijdem Auctores recenſent, præcipuè Doct. Figueroa d. libro 5. pag. 211. & Dom. Præſes Morga in ſua hiſtor. Philippin. fol. 10.

39 Anno † rurſus 1594. Richardus Achines natione itidem Anglus per idem Magallanicum fretum ad has Peruenſis Oceani oras transfretavit, qui tamen à noſtris petitus, & navali bello ſuperatus, in Hiſpaniam ſub vinculis remiſſus fuit ab Excellentiſsimo, & multis ſemper honorum titulis commendando Prorege Dom. D. García Hurtado de Mendoça Marchione de Cañete, ut in eius vita & geſtis latiùs commemorat d. Doct. Figueroa lib. 5. ex pag. 211. ad 220.

40 Iterum † anno 1600. Oliverius Vã dernot è Batavis vera Neptunia prole, in eodem curſu caſuum varietate alijs palmam præripuit. Nam cũ per Magallanicum fretum in noſtrum mare DEL SVR fœliciter delatus fuiſſet, non minus fœliciter effugit impetum claſsis, quàm adverſus eum inſtruxit, & miſit excellentiſsimus Prorex D. Ludovicus à Velaſco Salinarum Marchio, cuius Prætoria navis cum eius Architalaſſo D. Ioanne de Velaſco, & alijs pluribus militibus circa Californias naufragio abſorpta fuit. Et poſteà idẽ Pyrata circa Philippinas aliâ noſtrorum claſſe petitus, unâ ex duabus navibus navali conflictu demerſâ, cum altera ſemiquaſſata diſceſsit, & in Amſterdamum 26. die Auguſti anno 1601. cum novem tantùm ſocijs repedavit, ut exactiùs refert dictus Dom. Præſes Morga in d. hiſtor. Philippin. ex fol. 71. & rurſus ex fol. 132. Et idem Oliverius in narratione, quam de ſua expeditione Anglico ſermone conſcripſit, quam poſteà Latino donatam typis excuſsit Theod. de Bri Germanus Francfurti anno 1602. & extat in hiſtor. Americæ 9. part. Vbi etiam in undecima parte refertur noviſsima alia & certè notabilis navigatio alterius freti, quod Guilhelm. Schouten Hollandus detexiſſe dicitur ex anno 1615. ad 1616.

Anno † deinde 1515. idem fretum fœliciſsimè traiecerunt ſex naves Batavorum, ſeu Hollandẽſium mercatorum, & militum, ad Philippinas, ut apparuit, ſuæ navigationis ſcopum prætendentes, duce Georgio Spelbergio, quibus cum obviam noſtra claſsis exiret, iuſſu excellentiſsimi Proregis Marchionis de Monteſclaros, & circa littus oppidi, quod DE CAÑETE vocant, navalis conflictus acerrimus initur, duas naves, & plures ex militibus noſtris amiſimus, adverſarijs licèt tunc victoribus, non leviter comminutis, qui tamen poſteà apud Manilam anno 1617. alterâ noſtrâ claſſe petiti, cuius Architalaſſus, ſive dux generalis fuit D. Ioannes Ronquillo, audaciæ ſuæ pœnas cum fœnore perſolverunt, omnibus ferè, quas ſecum duxerant, navibus & militibus bellicâ noſtrorum virtute occiſsis, atque ſubmerſis, ut omnibus notiſsimum eſt. Quamvis nuper in lucem prodierit longiſsima huius expeditionis relatio à Batavis ipſis ſcripta, & ſub nomine appendicis undecimæ partis hiſtoriæ Americæ typis excuſſa à dicto Ioanne Theodoro de Bri, anno 1620. In qua omnes ſalvos, & ſpolijs opimis triumphantes, in patriam rediiſſe commentantur, & plura alia pro libito confingunt, ut ſuæ gentis gloriam extollant, & Hiſpanæ detrahant. Qui præcipuus ſcopus omnium illarum relationũ fuiſſe videtur, unde cum hac cautione legendæ ſunt, ut iam ſup. cap. 5. num. 48. notavimus, & infrà lib. 2. cap. 25. in fin. repetimus. 41

42 Denique † anno 1618. die Sept. 27. iuſſu ſupremi Indiarum Cõſilij, atque id enixè curante eximio eius Præſide Dom. D. Ferdinando Carrillo, duo fratres peritiſsimi naucleri nomine Petrus & Gundiſalvus de Nodal, cum Didaco Ramirez inſigni Coſmographo, & duabus celocibus Regio ſumptu conſtructis, & inſtructis, Vlyſsipona

ſolventes, vaſtiſsimo ſe Oceano commiſerunt, ad quęrendum & deſcribendum novum aliud fretum, quod ultra Magallanicum Belga ille, ſive Baravus nauta Schoulten inveniſſe dicebatur, & cum 19. die menſis Ianuarij anni ſequentis 1619. oſtium freti Magallanici detexiſſent, ulteriùs progredientes 22. die eiuſdem menſis inter duo promontoria, quibus ſanctorum Vincentij & Bartholomęi nomina indiderunt, aliud novum & magis apertum oſtium invenerunt, ſub 55. gradibus & 13. minutis elevationis ad Polum Antarcticum iacens, quod quinque in lõgum leucas, & in latum tres, & in profundo canalis ſexaginta ulnas habēte indicarunt, & per illud facili curſu ad mare DEL SVR delati, eius inſulas & adiacentia loca conſiderantes, & depingentes, per antiquum Magallani fretum rurſus in mare DEL NORTE redierunt, & tandem ſeptimâ die Iulij in Hiſpaniam reverſi ſunt, novem duntaxat menſibus, & paucis diebus in adeò ardua navigatione conſumptis, cuius ephemericam narrationem typis excuſſam eidem Domino Præſidi conſecrarunt.

43 Ex qua, † & ex his, quæ iam pridem multi prudentes Coſmographi tradidēre, quos referunt Ioſeph. Acoſta d. lib. 3. cap. 10. Herrera decade 1. lib. 1. cap. 6. pag. 12. & in deſcript. Ind. cap. 1. & 23. pag. 67. Boterus in relatio. univerſal. 1. part. volum. 2. libro 3. pag. 404. non ineptè opinari poſſumus, nullum verum fretum ibi inveniri, ſed inſulas aliquas Oceani circumfuſione disiunctas, ad quarum finem ſi pervenire licèret, in latiſsimum pelagus deduceremur, quo Oceanus uterque coniungitur, vel, ut melius loquar, unus & idem eſſe, qui Orbem utrumque ambiat, oſtenderetur.

44 Atque hi quidem ex parte maris DEL NORTE Magallanicum fretum tranſiſſe reperiuntur, † ex parte autem maris DEL SVR, idem fretum quærere, & deſcribere cum duabus navibus præſidiatijs, & ſexaginta hominibus miſsi fuerunt dux quidam nomine Ioannes Ladrillerus, & Didacus Gallecus inſignis nauclerus anno 1558. iuſſu Domini Don Garciæ Hurtado de Mendoça, qui tunc Regnum Chilenſe moderabatur, qui varijs naufragijs, & periculis iactati, tandem illud detexerunt, & in Chile cum tribus, aut quatuor duntaxat ſocijs reverſi ſunt, reliquis fame, & navigationis labore confectis, ut tangit Acoſta d. lib. 3. capit. 10. qui ſe huius expeditionis notabilem relationem legiſſe teſtatur, & eam nuper ſcriptis ſuis latiùs inſeruit d. Doct. Suarez de Figueroa in vita Marchion. de Cañete lib. 3. in princip. Deinde verò anno 1579. cùm Franciſcus Drachus, hoc fretum emenſus, in has Peruanas oras, ut diximus, delatus eſſet, Excellentiſsimus ille, & nunquam pro meritis laudatus Prorex Dominus Don Franciſcus de Toledo, cupiens eundem Pyratam punire, & in poſterum eiuſdem freti tranſitum alijs intercludere, ad illud recognoſcendum &, ſi poſsibile eſſet, muniendum, inſignem alium ducem nomine Petrum Sarmiento, & naucletum nomine Ferdinandum Lamerum cum duabus alijs præſidiatijs navibus, & ducentis hominibus miſit. E quibus Sarmientus, & ſuę navis ſocij, licèt varijs tempeſtatibus agitati, ita perſliterunt, ut tandem fretum invenerint, & omnes eius ſinus, canales, & inſulas annotantes, ad mare Atlanticum, ſive DEL NORTE, & per illud in Hiſpaniam delati fuerint. Cuius navigationis mirabilem hiſtoriam recenſet Acoſta d. lib. 3. cap. 11. & longè pleniùs, & luculētiùs Argenſola omnino legendus in d. hiſt. Malucarum, lib. 2. & 3. ex pag. 109. uſque ad pag. 137. Cabrera d. lib. 12. cap. 23. Martinez d. repert. Mexican. fol. 271. Et alia de eodem freto, & eius ſignis adducens, hiſtoria Americæ 2. tom. part. 8. & 9. ubi

extant relationes Anglorum, qui hoc iter fecerunt, Anton.de Herrera in d.
45 deſcript.Ind.cap.23. † ubi addit,anno 1582. ſuaſionibus Petri Sarmienti miſſam fuiſſe ex Hiſpania aliam claſſem ſatis inſtructam, Duce Didaco Flores de Valdes,ut in dicti freti oſtio ad mare DEL NORTE arces aliquas conderet & muniret, quod tamen, licèt ab eo tentatum fuerit, ob nimiam illius regionis frigiditatem & intemperiem durare non potuit.

46 SUNT etiam † qui putēt,multis,& ſatis philoſophicis argumentationibus ducti,quemadmodum Oceani Borealis ad Auſtrale, verſus Polum Antarcticum, repertus eſt aditus per dictum Magallanicum fretum, ita neceſſariò aliū quoque aditum,& utriuſque maris communicationem ad Polum Arcticum reperiendam, cùm hic nobilior ſit,& recto naturæ ordini cōvenire videatur,ut ei nō negetur,quod in altero reperitur. Atque hoc quidem fretum in regione Floridæ iacêre coniectabatur Præfectus Petrus Melēdez vir rei militaris, & nauticæ peritiſsimus apud Acoſtam d.lib.3. cap.12. & eo non relato,idem tradit Herrera d. decad.1.lib.1.cap.6.pag.12.& noviſsimè Licent. Anton. de Robles Cornejo in ſuo examine herbarum ſimp. medicin.lib.5.cap.21. Nimirum,quia regio illa ita latè protenditur, ut uſque adhuc quò ultimi eius fines pertingāt, penitus ignoretur, & quidam ad mare Germanicum,alij ad extremos Europæ fines pervenire contendant. Et,ut idem Acoſta teſtatur, huius freti aliqualem notitiam habuiſſe videtur inſignis ille Pyrata Franciſcus Drachus, de quo ſup.loquuti ſumus,& quod plus eſt,alij per illud Thomam Candiſch in hoc mare DEL SUR delatum exiſtimarunt.

Sed cùm Floridæ fretum,ſi quod eſt, nondum cognitum fuerit, & Magallanicum adeò ſit remotum, & ingētibus
47 difficultatibus plenum, † nulla commodior via à Noſtris hucuſque reperta eſt,qua ex uno Oceano in aliū trāſire,& navale commercium in his Occidentalibus Indijs,præſertim Peruanis,exercêre poſsint,quàm ſi oneratiæ naves in Portubello maris DEL NORTE ad Panamaticum ſaltum exonerentur,& merces terreſtri itinere transferantur ad contrariam oram maris Auſtralis,ſive DEL SUR,atq; ibi aliā claſſe ſuſceptæ,quò libitum fuerit, dirigantur. † Ibi namque utrumque mare tenui Iſthmo ſecernitur,qui ſeptem duntaxat leucis rectâ, & diametrali lineâ ductâ,diſtare cōperitur, licèt propter itineris vortices, gyros,& anfractus, octodecim communiter dimetiantur, quarum tamē tredecim,vel duodecim per fluvium *Chagre* dictum,biremibus, & ſcaphis,aut orarijs naviculis,qui volunt,aſcēdere poſſunt,ut diximus ſup. capit.6.num.36.& 37. & latiùs tradit Acoſta d.lib.3.capit.10.Herrera in d. deſcript.Ind.c.1.pag.2.& cap.15.pag. 40.& decad.4.lib.1.cap.9.pag.20. 48

Qui etiam † d.deſcript.cap.13.pag. 31. de alio itinere & tranſitu loquitur,qui eſt per provinciam dictam de Honduras ex portu dicto DE CAVALLOS ad Baiam dictam DE FONSECA.Et decad.3.lib.5.cap.12. pag.216. & decad.4.lib.3.cap.2.pag.53. proponit alios anguſtos terræ tractus, per quos prædicta duo maria facilè adiri, imò & canalibus quibuſdam labore & induſtriâ hominū confectis,mutuò intermiſceri & cōmunicari poſſent,videlicet per dictū flumen *Chagre*, aut per ſeptē illas leucas Panamatici Iſthmi, vel per ingentem illā lacunā,quę iacet in provincia Nicaraguæ, & cū tribus, vel quatuor leucis ab Auſtrali mari originē ſumat, poſteà in magnū quoddā flumen prolabitur,& in Oceanum Atlanticum,ſive DEL NORTE ſuas aquas poſt lōgum curſum exonerat. Aut per flumen Novæ Hiſpaniæ, Verę Crucis vocatū,uſque ad oppidū Tecoātepec, per quod incolæ ſcaphas mercibus 49

ple-

plenas ex uno mare ad aliud traijcere
ſolent. Eandem relationem dictorum
locorum,& itinerũ facit Ioannes Bo-
ter. in relat. univerſal. 1. part. volum. 2.
lib. 2. pag. 369. & Acoſta d. cap. 10. lo-
quens tantùm de illo Panamenſi, &
qualiter à multis multoties de eo ape-
riendo,& mare utrinque communicã-
do ſermo habitus fuerit, & Fr. Ioan. à
Ponte in conven. utriuſque Monarch.
lib. 3. cap. 33. pag. 202.
50 Sed ipſi † Auctores ſubiungunt, hoc
opus neutiquam tẽtari debêre. Primò,
quia per quamcunque ex ſuprà dictis
partibus,& quantumvis magnâ homi-
num vi,& perſeverantiâ illud aggredia
mur, difficile, & penè impoſsibile eſſe
arbitrantur, duriſsimos illos, inacceſ-
ſos,& impenetrabiles mõtes, ac rupes
ſuccindere, quibus Deus utriuſque ma
ris impetus dividere, & infringere vo-
51 luit. † In cuius rei confirmationẽ cõ
ſiderat Boterus ubi ſup. Nicanorem
Syriæ Regem potentiſsimum nunquã
perficere potuiſſe foſſam, ſive canalẽ,
quam ex Caſpio mari ad Euxinum de-
ſignaverat, de qua Plin. lib. 6. cap. 11.
52 Nec Romanos † aperire illud breve
quinque milliarium ſpacium, quod in-
ter Ægeum & Ionium mare ad Pelo-
ponneſum, nũc vulgò MOREA, reperi-
tur,& efficit, ut naves longo & ancipi
ti ambitu, iuxta illam peninſulam cir-
cumagantur. In quo opere poſt Deme
trium Poliorcetem, plurimũ laboravit
Dictator Caius Cæſar,& omnium ma
ximè Domitius Nero, ut prodit Plin.
lib. 4. capit. 4. Strabo. lib. 1. & Sueton.
53 in eius vita capit. 19. † Vbi inquiunt,
quòd hunc Iſthmũ perfodere tentans,
Prætorianos pro concione ad inchoã
dum opus cohortatus eſt, tubâque ſig-
no dato, primus raſtello humum effo-
dit,& corbulę congeſtam humeris ex-
tulit. Sed eius conatus tãquam imper-
fectos,& nunquam ad optatum finem
pervẽturos, meritò irriſit Apollonius
Tyanæus apud Philoſtrat. in eius vita,
lib. 4. cap. 8. & lib. 5. cap. 2. & Lucianus
in Dialogo Nero, ſive de foſsione Iſth-
mi, fol. mihi 338. ubi alia ſimilia opera
ab alijs fruſtrà tentata commemorat.
Et hinc † adagium originem ſumpſit, 54
quo Iſthmum perfodere dicebãtur, qui
magno quidem conatu, ſed irrito, ali-
quid molirentur, de quo agit Eraſmus
pag. 1064. & Cœlius Rhodigin. lib. 21.
lect. antiq. cap. 19.
Xerxes † quoque Perſarum Rex, nõ 55
magis fœlici ſucceſſu, pontem navium
facere tentavit, quo Aſiam Europæ
coniungeret, ut poſt D. Iſidor. & alios
Græcos Scriptores recenſet Ioan. Fũ-
gerus in Etymol. verb. *Aſia*. Et Athon
montem abſque ullo fructu, ſolâ iactã-
tiæ gratiâ,& potentię oſtentandi cu-
pidus, à ſuis copijs ſub verberibus effo
di iuſsit, per vices alijs ſuccedentibus,
adiuvantibus etiam in effodiendo ac-
colis, uti latiùs commemorat Herod.
lib. 7. Briſſon. de Regno Perſar. lib. 3.
pag. 335. & Bapt. Fulgoſ. lib. 9. memo-
rab. cap. 5. de ſuperbia fol. 326.
Herodotus † etiam lib. 2. relatus à 56
Petro Opmeero in Chronograph. pag.
98. & Maluenda de Paradiſo cap. 35.
pag. 98. narrat, Nechaum, ſeu Nechep
ſum Ægypti Regem foſſam ex Nilo ad
Rubrum mare fodere cœpiſſe, in qua
centum viginti millia Ægyptiorum re
infectâ perierũt. Et idem ſcribit Paul.
Iovius lib. 36. hiſtor. ubi ſubiungit, in
medio eius opere Nechaum deſtitiſſe,
territum Oraculo eum id Barbaro prę
munire. Et alia ſimilia exempla conge
rit Theat. vitæ humanæ volum. 10. lib.
2. pag. 2400. & ſequentibus.
Secundò: Acoſta & Boterus prædi-
ctum opus eâ conſideratione diſſuadê-
re conantur, quòd licèt foſſarum, aut
canalium conſtructio non ita difficilis
eſſet, homines tamen ab auſu tam ar-
duæ & periculoſæ rei, meritò, tũ pietas
honeſtaſque, tum impendentis pœnę
metus avocare debêret, † ut quibus 57
probroſum omnino,& piaculare futu-
rum eſſet, ſi opera, quæ Deus inexhau-
ſtâ ſuâ ſapientiâ,& infinitâ providẽtiâ

in creando mundo, ita cõdita & con-
ſtituta voluit,eadem nos temeratio &
nefando molimine , deſtruere, everre-
re,& in Creatoris contumeliam emen
dare ſatageremus.Pro qua ratione ex-
58 ornanda, † ego illud,quod vulgò cir-
cumfertur de Alphonſo X. Caſtellæ
& Legionis Rege perpendo , qui Reg-
ni privatione, & alijs ſupplicijs à Deo
punitus dicitur,quòd inanis ſuæ ſapiẽ-
tiæ perſuaſione inflatus,Divina opera
notare & emendare auſus fuerit, & cũ
Momo illo Lucianico aſſerere, ſe,ſi à
creationis exordio Divinæ menti af-
fuiſſet, de multis rectiùs creandis ad-
moniturum fuiſſe, ut refert Roderic.
Sanct. part.4. cap.4.& 5. Thom.Bo-
zius de ruinis gent.lib.7.cap.4.pagina
636.Theatr.vitæ humanæ volum. 17.
lib.7.pag.3196. & Mariana de rebus
Hiſpan. lib.14.cap.4. pag. 685. licèt
hoc falsò piiſsimo illi Regi à calum-
niatoribus eius ſæculi impictum , ſatis
doctè probet noviſsimus D.Ioannes
Briz Martinez in hiſtor. S.Ioan. de la
Peña lib.5.cap.27.
59 Adduco etiam † aliam mirabilem
hiſtoriam , quæ habetur apud Herod.
lib.1.Pauſan.in Corinth. & Eraſm. d.
adagio,dum narrãt,Gnidios Iſthmum
quã anguſtiſsimo ſpacio,nempe quin-
que ſtadiorum,ſpectabat continentẽ,
perfodere adortos,quo inſulam face-
rent,cæterùm ictos ſcopulos in fodiẽ-
tium oculos teſiliiſſe. Deinde Delphi-
cum Apollinem ab eis conſultum, tri-
metris reſpondiſſe:
Neque cingite Iſthmum mœnibus , neque
fodite,
Nam ſi Iovi id viſum,locaſſet in ſalo.
Æmilius etiam lib.2. & Aimoinus
lib.4.cap.84.rerum Franc.& Aventin.
60 lib.4.annal.Boior.tradit,quòd † cùm
Carolus Magnus foſſam ex Rheno in
Ararim,& ſubſequentes fluvios facere
tentaſſet, ut ſic ex Mediterraneo na-
vigari poſſet,& commercia rerum in
promiſcuo forent,& iam opus proceſ-
ſiſſet ad trium millium paſſuum longi-
tudinem , trecentorum latitudinem,
quò longius tendebatur,eò magis ve-
lut paluſtri limo in ſe reſidente,quid
quid inter diu egerebatur, noctu hu-
mo relabente ſubſidebat, noctibuſque
audiebantur voces mugientium,& laſ-
civientium confuſi ſtrepitus circum
ſuperiorem foſſam,quo quaſi miraculo
pavefactæ operæ ac curatores,id reli-
gioſum rati,tandem pervicère,ut Rex
a conatu deſiſteret.Atque ita facies re-
rum naturæ , quam mutare Francus
ſtatuerat,ut ab ævo fuerat, permanſit.
Tertiò conſiderant,quòd † ſi præ- 61
dictum opus perficeretur, univerſa illa
regio abſque dubio aquis ſubmergen-
da eſſet,cùm unus Oceanus altero mul
to preſsior,& humilior decumbat,quã
ob cauſam † dicunt Seſooſtris primũ 62
tempore,& poſteà ſub Turcarum Im-
perio,cœptam maris Rubri in Nilum
deductionem intermiſſam fuiſſe,quia
excelſius tribus cubitis Rubrum mare,
quàm terra Ægypti competentum erat,
ut ſcribit Herodor.d.lib.2.Plinius lib.
6.cap.29.D.Baſil.homil.4. in Hexam.
D. Ambroſ.ibidem lib.3. cap.2. Pro-
cop.in 1.Geneſ.S.Thom.1.par.quæſt.
69.artic.1.ad 2.Acoſta d.cap.10.Ma-
luenda de Antichriſt.lib.5.cap.7. & de
Paradiſo cap.35.pag.98.licèt contra-
dicere videatur Strabo lib.17.de ſitu
Orbis.
Et addere potuerunt exemplum ali- 63
quorum Romanorum Imp. † qui Eu-
ropam,quæ peninſulam facit, in inſu-
lam prorſus hominum induſtriâ redi-
gere voluerunt, verùm id fuit prætet-
miſſum , quòd Oceano aditus aperie-
batur ad Orbem illum nimijs inunda-
tionibus affligendum,ut tradit Simon
Maiolus colloq.14.ad finem,pag.mihi
350.
Etenim licèt † aliquorum ſenten- 64
tia fuerit,mare nec quidem in prono
ultra littus excurrere poſſe,niſi ira im-
peret Deus,ut colligitur ex verbis Ie-
remiæ cap.5.verſ.22.Iob cap.38. verſ.
10.& 11.*Circumdedi illud terminis meis,*

& po-

& poſui vectem, & oſtia, & dixi: Vſque huc venies, & non procedes amplius, atque hic infringes tumentes fluctus tuos. Solini cap.27. ubi de Heſperidum hortis agens, inquit, illud in eis mirum videri, *quod ſolùm inferiore licèt libra depreſſius, nunquam tamen acceſſus freti ſuperlabitur, ſed obſtacula naturalis repaguli in ipſis marginibus habet unda, & intimis orarum ſupercilÿs ſpontè fluctus in gyrum reſiſtunt. Ita ſpectando loci ingenio nimirum planities manet ſicca, quãvis prona ſuperveniant æquora.* Et D. Baſilij in Hexam. hom. 4. qui piè non Naturæ, ſed Deì iuſſui id tribuens, ſcribit, *Furioſum ſæpè ex ventis mare, & in maximam altitudinem per undas exurgens, ubi littora tantùm contigerit, impetu in ſpumam deſoluto, retrocedit, debiliſſima re arena, id quod violentia intolerabile eſt, frænatur. Alioqui quod probiberet Rubrũ mare omnem Ægyptum caviorem, ac depreſſiorem ipſo exiſtētem invadere, & cum Ægyptio pelago coniungi, ſi non præcepto Conditoris ligatum eſſet, &c.* Hoc tamen ita accipiendum eſt, ne maria, in ſuo naturali alveo relicta, litrora prerer-
65 grediãtur, † at ſi aliud mare alij pronũ ſit, & interiacentis Iſthmi impedimentum auferatur, dubio procul in illud influet, nec redibit, ut perſpicuè docet Seneca lib. 4. nat. quæſt. cap. 2. *Pontus*, inquiens, *in inferum mare aſſiduè fluit rapidus, non ut cætera maria alternatis ultro citroque æſtibus, in unam partem ſemper pronus, & torrens*: & idem recolit Maiol. colloq. 10. pag. 274. Hinc aliud memorandum miraculum animadvertens cum eod. Seneca lib. 3. cap. 5. † Vt
66 adeò verum ſit, mare nullis unquam aquis creſcere, ut neque alio mari illuente poſsit augeri. Et eſt videndus eruditiſsimus Pat. Ioan. Pineda in cõment. in Iob cap. 26. verſ. 10. & d. cap. 38. verſ. 10. & 11. ubi elegãter tractat, an mare ſit inferius, & depreſsius terrâ? & an † miraculo, vel naturali aliquâ ratione contineatur, ne exundet? & idẽ tractat Pat. Ioan. Bapt. Scorria lib. 2. de natur. & increm. Nili, cap. 11. reſolvens mare nunquam eſſe altius terrâ, & eius ſuperficiem ſemper eſſe in æquilibrio, & Auguſtin. Torniel. in annal. ſacris, 1. tom. 3. die Mundi, num. 4. & 5.

Sed licèt hæc ita conſiderari poſ-
ſint. † Ego tamen hanc utriuſque 68
Oceani communicationem, ut rem univerſo Orbi, & precipuè Hiſpanis utiliſsimam abſque ulla hæſitatione Potentiſsimis Regibus noſtris contulerem, ſi id alicuius ex prædictis locis qualitas & conditio, licèt difficulter, fieri pateretur. Nihil eſt enim, quod non labori & induſtriæ hominum ce-
dat. † Neque uſquam Deum offenſum 69
iri putarem, ſi ingenio, & arte, quam illis beneficentiſsimâ ſuâ pietate conceſsit, naturalem curſum, & ſtatum aliquarum rerum, aut locorum aliquando & aliquatenus murent, & eorumdem neceſsitate, aut utilitate ſuadente, montes, flumina & maria ipſa ſuis
uſibus aptare conentur. Sic † enim vi- 70
demus inchoatam illam à Seſooſtri ex Rubro mari ad Nilum foſſam, & navigarionem, poſteà ab alijs eius ſucceſſoribus vanis timoribus derelictam, tandem à Ptolemaicis Regibus perfectam fuiſſe, quæ latitudinem habebat cubitorum centum, profundum quãtum navigio ſatis eſſet decem millia ferenti. Et hunc Euripum clauſum feciſſe, ut cùm vellent, in exterius mare navigarent, ac rurſum ſine periculo reverterentur, ut tradit Diodor. lib. 1. cap. 3. Strabo d. lib. 17. & Plutarc. in Antonio, ubi ait, Cleopatrã † ab Au-
guſto victam, per hunc locum reſeratã 71
foſſã transferre claſſem inſtituiſſe in Arabicum ſinum, & cum auro & argento, & magna ſuorum manu in ignotas ſedes commigrare, fugiens bellum, ac ſervitutem.

Nerone † etiã III. & Valerio Meſ- 72
ſala Conſulibus, Lucius Verus, quem exercitui præfeeerant, in Gallia ex Moſſella navigabilem alveum perdu-

cere in Ararim aggreſſus eſt, ut ſic ex Rhodano per Ararim foſſam, Moſellam in Rhenum ad Oceanum poſſet navigari, & perfeciſſet, niſi ab hoc tam utili conatu eum deterruiſſet Iulius Gracilis Belgicæ Legatus, ut recolit Pineda Franciſcanus in Monarch. Eccleſiaſt. 2. part. lib. 11. cap. 4. §. 4. pag. 96. & lib. 18. capit. 11. §. 3. ubi agit de Carolo Magno idem opus tentante, & Petrus Opmeer. in opere Chronograph. pag. 223.

73 Herculem † quoque, Gaditanum fretum, quo Africa ab Hiſpania dividitur, claudere olim voluiſſe, tradit Diodor. Sicul. lib. 4. cap. 3. Mariana lib. 1. hiſtor. Hiſpan. cap. 2. & Fr. Ioan. à Ponte in convenient. utriuſque Monarch. lib. 3. cap. 25. §. 4. pag. 165. ni-
74 mirum † quia eo tempore anguſtiſſimum erat, ut conſtat ex Plinio in præfat. lib. 3. Solino cap. 36. imò & olim fuiſſe terram continuatam tradit Eratoſthenes apud Strab. lib. 1. de ſitu Orbis ad medium, Seneca lib. 6. natur. quæſt. cap. 29. Pompon. Mela libro 1.
75 cap. 5. & Puente ubi ſup. §. 3. Alia † ſimilia eiuſdem Herculis opera, quibus Charybdis, & Scyllæ nocivos ſcopulos ſuſtulit, Acheloum fluvium in alium curſum divertit, Nilum altiſsimis aggeribus ductis compreſsit, & Tempe, & Theſſaliæ ſtagnantes regiones, apertis ingentibus foſsis, utiles & fertiles reddidit, latè ſcribunt & laudant Diodor. lib. 1. cap. 2. & d. lib. 4. cap. 2. Sabellicus lib. 6. Enead. 1. Cœlius Rhodigin. lib. 7. antiq lect. cap. 20. Natal. Co-
76 mes lib. 8. Mythol. cap. 12. † & plurima congerens de huiuſmodi Iſthmis perfoſsis, & alijs mirabilibus operibus hominum operâ, induſtriâ & labore confectis Theat. vitæ humanæ omnino videndum vol. 10. lib. 2. per totum, Simon Maiol. 1. tom. colloq. 15. & 23. Cœlius Rhodiginus d. lib. 21. cap. 19. Raviſ. Textor. in officina, 2. tom. ex pag. 222. & Maluenda lib. 5. de Antichriſt. cap. 17. & lib. 6. cap. 13. ubi inter alia de inſigni opere † illarum por- 77
tarum agunt, quas Caucaſias, ſive Caſpias dicunt, & Tartaros à Georgianis, & alijs nationibus dividunt, de quibus etiam plura tradit Plinius lib. 6. cap. 11. & 14. D. Hieronym. in epiſtol. ad Ocean. de epitaph. Fabiolæ tom. 1. Iornandes in lib. de geſtis Goth. Marcus Polus lib. 1. cap. 5. Paul. Iovius lib. 17. hiſtor. cap. 5. & Fr. Ioan. à Ponte in cõvenien. utriuſque Monarch. lib. 2. cap. 18. pag. 205.

Et † de cloacis urbis Romanæ, quas 78
Plin. lib. 36. cap. 15. operum omnium maximum vocat, ſuffoſis montibus, atque urbe penſili, ſubterque navigata, & Caſsiodor. lib. 3. var. epiſtol. 30. ſtuporem viſentium, cùm poſsint aliarum civitatum miracula ſuperare, de quarum etiam laude & admiratione multa ſcribit Tit. Livius lib. 1. & 5. Eutropius lib. 1. Alexand. ab Alex. lib. 3. Genial. cap. 14. pag. 366. & Iuſtus Lipſius de admir. mag. Vrbis Romæ, lib. 3. cap. 12.

Neque † poteſt ſilentio involvi in- 79
gentis, & penè incredibilis fabrica illius muri, quem Sinæ fecerunt, ut Regnum ſuum à Tartarorum invaſionibus tutarentur; durat enim adhuc per quingentas leucas extẽſas, ut ex varijs Auctoribus, qui de rebus Sinarum ſcripſerunt, recolit Maiolus d. colloq. 23. pag. 515. & poſt eum P. Nicolaus Trigaultius de Chriſt. in Sinas expeditione lib. 1. cap. 2. in fin. & lib. 5. cap. 13. in princip. & longè melius teſtis oculatus Ferdin. Mendez Pinto in ſuis mirab. peregrinat. cap. 95. ubi leucas longitudinis muri 350. eſſe dicit, altitudinem ſex ulnarum, latitudinem quadraginta palmorum, & in eo conſtruendo, & montibus ac rupibus, quę ſe offerebant, cum illo coniungendis & complanandis, viginti quinque continuis annis, ſeptingenta & quinquaginta hominum millia indeſinenter laboraſſe.

Clariſsimum † quoque Luſitaniæ 80

Ducem

Ducem Alphonſum Alburqueciū animo concepiſſe operâ. Abyſsinorum uti, & Nili fluenta novo & breviori alveo in Arabicum ſinum avertere,ut ſic totam Ægyptum Turcis Chriſtianæ noſtræ Fidei hoſtibus prorſus infructuoſam redderet, & fame ſitique extingueret, apertè ſcribit, & vel ſolum conatum multis laudibus extollit Maffæius lib.5.hiſtor.Ind. Maluenda de Antichriſt. lib.2. cap.5. pag.70. & de Paradiſo capit.35. ubi addit ex Laurent.Anania in fabric. mundi tra-
81 ctat.3.Turcarum † Sultanum Abyſsinis peregrinis religionis ergò in terram Sanctam venientibus leviora tributa,quàm alijs Chriſtianis imperare, quod in eorum poteſtate ſit,Nilum in Rubrum mare derivare, atque ita ne in Ægyptum deſcendat efficere.

82 Sed finiamus hoc caput † adiecto Iſaiæ Prophetæ loco cap.4.verſ.4. ubi ſimilia opera non ſolùm non damnat, ſed potiùs homines ad ea facienda cohortatur,ſic inquiens: *Omnis vallis exaltabitur,& omnis mons & collis humiliabitur,& erunt prava indirecta,& aſpera in vias planas*,quaſi diceret, iuxta paraphraſim Gaſpar.Sanctij ibidem:Iniecto aggere,& congeſta humo attollatur vallium depreſſa profunditas, & contrà deiectis ſcopulorum faſtigijs, demittantur colles. Et quod anfractuoſum eſt,dirigatur ad regulā,quod verò clivoſum & inæquale, in planiciem æquetur,ut feciſſe dicitur Annibal,dum obſtantes Alpium rupes aperuit, & Veſpaſianus,cùm caſtra movêret contra Ieruſalem, de quo Ioſeph. lib.3.de bello Iudaico,capit.5. Eâdem
83 quoque † licentiâ, ſed culpabili tamen ſuperbiâ uſus eſt Cyrus Perſarum Rex, ut poſt alios refert Baptiſt. Fulgoſus lib.9.memorab. cap.5.de ſuperbia,fol.326. Nam cùm ad Babylonicam expeditionem proficiſceretur, fluvium Gangem immenſæ magnitudinis, rapidumque, in trecentos ac ſexaginta parvos alveos diviſit, quòd in eo eques Perſa unà cum equo abſorptus eſſet. Superbę rei inſolens quoq; verbum addens,affirmans, ſe ita diminuturum amnem,qui equiti ſuo ſe pervium facere noluerat, ut etiam prægnans fœmina pedibus ſine labore eum traiectura eſſet.

SVMMARIVM Capitis IX.

1 *Hominis primi de ortu,& creatione variè Philoſophi ſentiebant.*
2 *Homines omnes ab Adamo originem ducunt.*
3 *Cap.17. Actor.Apoſtol. exponitur, & illuſtratur.*
4 *Adam fuit auctor totius generis humani.*
5 *Adam idem ſignificat Hebraicè, quod Latinè homo,& cur ita vocatus?*
6 *Adami ad formationem Deus terram ex quatuor mundi partibus ſumpſiſſe dicitur,& quare?*
7 *Adami inter filios,& deſcendētes quàliter Orbis dividi cœperit?*
8 *Noë poſt diluvium conſtitutus fuit à Deo veluti parens cæterorum hominum, & qualiter illis provincias diviſerit?*
9 *Homines qualiter ſub Noe,& poſt confuſionem linguarum diviſi fuerint?*
10 *Plato quo ſenſu dixerit Deos ſingulatim Orbis regiones ſortitos fuiſſe?*
11 *Noe à veteribus ſub Iani nomine colebatur, & quare etiam Conſuvius, & Chaos mundi diceretur?*
12 *Noe velut mundi hæres à Deo conſtitutus,qualiter Orbē inter filios diviſit?*
13 *Adami oſſa in Arca ſervavit Noe, & qualiter illa inter filios cum Orbe diviſit?*
14 *Noe poſteri ſolum tres antiquas Orbis partes diviſiſſe,& habitaſſe leguntur.*
15 *Indi in Novo Orbe reperti unde originem ducant? difficilis quæſtio.& n.19.*
16 *Iapheti filios inſularum incolas fuiſſe, quo ſenſu in ſacra Scriptura dicatur?*

17 Diluvium univerſale Noe, etiam Indos Novi Orbis, ſi tunc aliqui erant, delevit.
18 Diluvij generalis aliquam notitiam Indi Occidentales habuiſſe videntur.
20 Divus Auguſt. putavit Auſtrales Regiones non habitari, & quare?
21 Indi nil niſi ſomnia, & meras fabulas narrant de ſua origine, & propagatione, & earum plures breviter referuntur.
22 Romani, & alij crediderunt à Deucalione lapides in homines verſos.
23 Aeginetæ putabant ſe ex fomicis homines factos.
24 Corybantes ac Curetes ex monte Ida prodiiſſe fabulantur.
25 Athenienſes ſe terrigenas eſſe iactabãt, & cur Cicadas capillis intexerent?
26 Cicadæ ſemper manent in loco ubi natæ ſunt, & de adagio Cicadis operti, quid ſignificet?
27 Terrigenas ſe eſſe plures nationes gloriabantur.
28 Terræ filius dictus fuit Saturnus, & quare? Et de uſu, & ſignificatione adagij, Terræ filius.
29 Spurij cur dicantur Terræ filij, Gigantum fratres, & Favonij?
30 §. Si adverſus, inſtitution. de nupt. illuſtratur.
31 Indi Occidentales nullas litteras habuerunt, & quibus modis, & nodis hiſtorias ſuas conſervarent, & annos computarent.
32 Indorum omnium hiſtoriæ antiquæ parum fidei habere poſſunt.
33 Antiqua ſemper ſunt obſcura, & leviores probationes exigunt.
34 Græci, pueri dicti fuerunt, quia res antiquas ignorabant.
35 Indos ſuæ propagationis initia ignorare mirum non eſt, & quare?
36 Batueocorum Hiſpaniæ notabilis hiſtoria.
37 Indos Occidentales ex terra primùm, vel putri aliqua materia formatos, aliqui erroneè putarunt.
38 Animalia imperfecta & inſecta benè poſſunt generari ex putrefactione.
39 Mures in Ægypto qualiter generentur?
40 Animalia perfecta, & præſertim homo, non poſſunt naſci, niſi ex ſemine parentum.
41 Arnaldi de Villanova hæretica opinio, qui hominem dixit, & tentavit fieri poſſe per artem Alchimiæ, & magiam naturalem.
42 Homo non poteſt generari per magiam dæmoniacam, neque ex coitu cum aliquo bruto animali, & hiſtoriæ, quæ contrarium produnt, qualiter accipiendæ? remiſſivè.
43 Peguſiani, & Sianitæ dicuntur à cane quodam cum muliere rem habente originem ducere.
44 Indos procedere ab ijs, qui data opera, vel fortuito ad regiones Novi Orbis olim navigarunt, multi opinantur, qui reijciuntur, num. 48.
45 Navigationes antiquorum longiſſimæ, remiſſivè.
46 Hiſpani Maurorum invaſionem per mare fugientes tempore Regis Roderici ad provincias Novæ Hiſpaniæ appuliſſe dicuntur, ubi cruces poſteà repertæ ſunt.
47 Inſula ſeptem urbium dicitur reperta, & habitata à ſeptem Epiſcopis, & Hiſpanis Maurorum cladem fugientibus.
49 Animalibus perfectis non minus quàm hominibus via in Novum Orbem quærenda eſt, quia etiam diluvio perierunt.
50 Animalia domeſtica, & fera qualiter poſt diluvium ad inſulas longinquas tranſierint? anceps eſt quæſtio.
51 Animantia omnia qualiter adducta fuerint coram Adam, ut eis nomina imponeret, & coram Noe, ut ea in arcam includeret?
52 Animalia durante ſtatu innocentiæ linguam Hebræam quodammodo intellexiſſe, imò & locuta fuiſſe, quidam fabulantur.
53 Animalia poſt diluvium in inſulis denuò creata fuiſſe opinatur D. Auguſtinus, quod reijcitur.

54 Geneſis locus cap.1.verſ.24.de productione animalium exponitur.

55 Indos Novi Orbis quidam tradunt procedere à Phœnicibus, & Carthaginenſib us, vel à Romanis & aliis nationibus, re miſſivè.

56 Indi Novi Orbis, ſecūdùm plures, procedunt ex incolis inſulæ Atlāticæ, quod reïjcitūr, licèt valdè probetur à Iuſto Lipſio.

57 Indi Occidentales à Tubali, & Hiſpanis originem ducunt ſecundùm Maluend.

58 Tubal filius Iaphet, & nepos Noe omnium primus in Hiſpaniam venit.

59 Indos Occidentales ab Heſpero XII. Hiſpaniæ Rege, & Hiſpanis ab eo miſſis originem trahere putat Ovetus, & alij.

60 Hiſpanæ Coronæ iure poſtliminij unitas fuiſſe Indiarū regiones olim ab Heſpero eius Rege poſſeſſas.

61 Heſperus quo tempore in Hiſpania regnavit.

62 Heſperides inſulæ propriè & verè ſunt illæ, quas vocamus de Barlovento, licèt aliqui eas confundant cum Gorgadis, aut Fortunatis.

63 Heſperus nomen dedit inſulis Heſperidis, & Heſperiæ, & hortis Heſperidū, & Heſpero ſtellæ, & de his aliqua remiſſivè.

64 Dionyſij Alex. elegans locus de inſulis Heſperidis ab Hiſpanis iam olim habitatis expenditur.

65 Hiſpani olim Hiberi dicebantur.

66 Heſperides inſulas à Floridenſibus primùm coli cœptas opinatur Herrera.

67 Indos Novi Orbis à Iudæis à Salmanaſare captis procedere, multi arbitrantur, & quare? & num. 70. & reprobatur num. 71.

68 Eſdræ locus exponitur.

69 Indorum mores, & proprietates, & in quibus Iudæis ſimiles ſint.

72 Iudæi decem Tribuum capti à Salmanaſare, ubi hodie conſiſtāt, & tur clauſi dicantur, & alia de eis.

73 Iudæi decem Tribuum nō videntur in Americam pervenire potuiſſe, & quare?

74 Eſdræ liber quartus ab Eccleſia non eſt receptus, licèt non ſit reprobatus.

75 Licentiatus Petrus Ruiz. Bejaranus Regius Senator in Argentina Cancellaria laudatur.

76 Indi Novi Orbis an procedāt ab Iſaachar quinto filio Iacob?

77 Iſaachar, & eius poſteris, quæ pater Iacob prædixit, Indis omnino convenire videntur.

78 Iſaachar Tribus terram optimam Chananææ poſſedit, & aſinum pro inſigni ſui vexilli portavit.

CAPVT IX.

De origine gentium in Novi Orbis Regionibus repertarū, & quomodo ad eas trāſire potuerint?

REiectis variātibus Philoſophorum Ethnicorū ſententijs, qui de primo Hominis ortu vanas iuxta ac prolixas diſputationes habuerūt, 1
de quibus plura tradit Plutarch. lib. 5. de plac. Philoſoph. cap. 18. Lucret. lib. 2. & 5. de natur. rerum, Ovid. lib. 1. Metamorphoſ. Cenſorinus de die Natali cap. 2. & 3. Lactan. lib. 2. Divin. Inſtit. cap. 12. & lib. 7. cap. 7. & Iuſtus Lipſius omnino videndus in Phyſiolog. Stoicorum lib. 3. cap. 4. Apud nos quidem, qui Catholicam Fidem agnoſcimus, ut certiſsimum, ita & vulgatiſsimum eſt, omne mortalium genus, per quaſcū- 2
que Orbis partes diffuſum exiſtat, ex primi illius parentis noſtri Adami ſemine propagatum, quē Deus de terræ limo formavit, ut totius Orbis terrarum pater exiſteret, & eorum omniū, quæ erāt ſuper terram, poteſtatem acciperet. Hoc expreſsè colligitur ex Geneſ. cap. 2. Sapient. cap. 10. Eccleſiaſti-

ci

ci cap.17.& D.Auguſt. lib.16. de Ci-
vitate Dei,cap.8.in fin.ubi concludit,
ea, quæ de monſtroſis gentibus à non-
nullis Auctoribus proferuntur, omni-
no nulla eſſe: *Aut ſi ſunt, homines non
ſunt: aut ex Adam ſunt, ſi homines ſunt.*
3 Et idem apertiùs probatur † ex cap.
17. Act.Apoſtol. verſ.26. ubi ſic ha-
betur: *Fecit Deus ex uno omne genus ho-
minum inhabitare ſuper univerſam faciem
terræ, definiens ſtatuta tempora, & ter-
minos habitationis eorum.* Quem locum,
etſi Arias Montanus de Noë, &.tem-
poribus poſt diluvium acceperit, ve-
rius tamen eſt, multò magis Adamo
4 convenire, † qui propriè fuit auctor
omnium hominum generis, ut ibi gloſ-
ſa Interlinealis, Lyranus & alij ſenſe-
runt, & ſequitur Ioan.Lorin.pag.669.
5 Et eapropter † nullo proprio, ſed ſpe-
ciei duntaxat nomine fuit appellatus,
cùm idem ſit Latinè Homo, quod He-
braicè Adam; ſiquidem omnes, ab eo
deſcendentes, homines nuncupantur,
ut benè conſiderat D.Epiphanius ini-
tio Panatij, Pineda ſup.Iob capit. 40.
verſ.9.& Auguſt.Torniellus in Annal.
ſacr. 1.tom. die 6. Mundi, num.6. in
fine.
6 Quibus addo † notabilem illam do
ctrinam D.Cypriani in lib. de monte
Sion & Sina contra Iud. & Auguſtin.
tractat.9. in Ioan. quæſt. 10. qui tra-
dunt, Deum ad creationem Adami ex
quatuor cardinibus Orbis terrarum
limum pugno comprehendiſſe, ſicut
ſcriptum videtur apud Iſai.capit.40.
verſ.12.ſecundùm Septuaginta: *Palmo
menſus ſum cœlum, & pugno comprehen-
di terram, & formavi hominem ex omni
limo terræ*, eâ fortè ratione, quia ad
eaſdem etiam quatuor eiuſdem Orbis
partes illius ſucceſsio iugiter propa-
gari & extendi debebat. Quemadmo-
7 dum † verè extendi cœpit in gene-
rali illa & priori mundi diviſione, quę
Adami temporibus inter eius filios fa-
cta fuit, de qua præter alios optimè
agit Ieſeph.lib.1.antiq.cap.2. D.Aug.
lib.15. de Civitate Dei,cap.8. Gene-
brard. lib.1.Chronic. Anton.Poſſevi-
nus in Biblioth.tom.2.lib.15.cap.19.
pag.252. & Petr. Opmeerus in opere
Chronograph.pag.7.
Quamvis negari nõ poſsit, † deleto 8
poſtea per diluvium Orbe, & omnibus,
qui in eo habitabant, exceptis Noë,
& eius uxore, & filijs Sem, Cham &
Iaphet cum uxoribus ſuis, & animali-
bus, quæ ex præcepto Domini in arca
ſervata ſunt, ipſum Noë à Deo veluti
univerſalem parentem cæterorum ho
minum, qui ab illo proceſſerunt, con-
ſtitutum fuiſſe, & aucto nimis humano
genere, alias alijs ſubinde ſtationes,
provincias, civitates, ac populos de-
ſignaſſe, in quibus commodè vitam de
gere poſſent, ut docemur Geneſ. cap.
9. verſ.19.ibi: *Tres iſti filij ſunt Noë,
& ab his diſſeminatum eſt omne genus ho-
minum ſuper univerſam terrã.* Qui † etiã 9
deinde magis diviſi ſunt, & in ſeptua-
ginta duas Reſpublicas mundũ partiti,
poſt linguarum confuſionem, quæ in
ædificatione turris Babylonicę con-
tigit, ut habetur Geneſ. cap.7. 10. &
11.Deuteronom. cap.32. & latè pro-
ſequuntur Beroſus, & Ioan. Annius
lib.2. & 4. Ioſeph. & Genebrard. ubi
ſup.D. Auguſtin. lib.16.de Civit.Dei,
cap.4.5.& 6.Philo Iudæus in libro de
confuſion.lingua. Diodor. Sicul. lib.1.
Bibliothec. Origenes homil.11. ſup.
Numeros, D.Iſidor.de origin.Goth.in
princ.Archiepiſc. Toletan. in Chron.
Hiſpan. lib.1.cap.3. Epiſcop.Tudenſ.
ibidem lib.3. Abulenſ. cap.14.Geneſ.
quæſt.1. D.Antonin.1.part. Chronic.
cap.3.Ado Archiepiſcop.Viennenſ.in
Chronic.ætate 2. anno 1758. Iſtela,
Pererius & Delrius in Geneſ. cap.11.
Arias Montanus in Phaleg. quæ vox
diviſionem ſignificat, Pineda Franciſ-
can. in Monarch.lib.1.cap.16. & ſe-
quentib.Anton.Poſſevinus in Biblio-
thec.2.tom.lib.15.cap.16.pag.252.&
253.Thom.Bocius Eugubin.de ruinis
gentium lib.4.cap.1.2. & 3. Mariana

de reb. Hiſpan. lib.1.cap.7. Petr.Opmeerus in d.opere Chronograph. pag. 17. ubi ſatis diſtinctas tabulas huius diviſionis apponit,& melius Auguſtin. Torniellus in Annal.ſacris,1.tom.anno mundi 1909.num.2. & 3.& 1931. ex pag.201.ad 238.& Fr.Ioan.à Ponte in convenient.utr. Monarch.lib.3. cap.33.

10 A quibus ✝ non valdè abeſt Plato in Critia,dum ait: *Dij quondam univerſa terra Orbem ſingulatim ſortiti ſunt,in regiones ſingulas diſtributum, &c.* Deos enim appellat Principes,ac præcellentes in Republica viros, qui, ut manifeſtum eſt,Dij antiquitus dicebantur, Exod.7.& 21.Pſalm.46.& 81. Iud.5. & Ioan.10.

11 Vnde veteres ✝ Noë ſub Iani nomine celebrantes, omnium Deorum maiorum & minorum patrem appellaverunt,necnon etiam Conſuvium, à conferendo, ideſt, generis humani propagine, ut tradunt Beroſ.d.lib.2. Macrob. poſt Cicer. lib. 1. Saturnal. cap.9.&Opmeerus ubi ſup.pag.18.Et, quod plus eſt, doctiſsimus Grammaticus Feſtus Pompeius lib.3. de verbor. ſignificat. Chaos, & ſemen mundi illum fuiſſe ſcribit, ſic inquiens: *Chaos appellat Heſiodus confuſam quandam ab initio unitatem hiantem, patentemque in profundum: ex eo & χάειν Græci, & nos hiare dicimus.Vnde Ianus detracta aſpiratione nominatur, ideò, quòd fuerit omnium primus,& à quo rerum omnium fa-*
12 *ſtum putabant initium.* Arridet ✝ prædictis Epiphanius in Anchorato, dum ait,Noë velùt mundi hæredem à Deo conſtitutum, tribus filijs ſuis univerſum mundum ſub ſortem miſiſſe, & unamquamque partem iuxta ſortem ſingulis diſtribuiſſe. Quibus in verbis aliud myſterium ex traditionibus Syrorum latêre putat Torniellus ubi ſup. & anno 930.num.4.pag.128.poſt Andream Maſium in Comment.in Ioſue
13 circa finem, ✝ nempe Noë oſſa primi parentis Adami religioſè in arcam ad ſe recepiſſe, & poſt ſiccatum à diluvio Orbem terrarum, illa inter ſuos tres liberos cum Orbe ipſo diſtribuiſſe: Semoque, quem anteferebat cæteris,calvariam donaſſe, & cum ea regionem illam, quam modò Iudæam appellamus.

His ergo ſuppoſitis, cùm omnes homines ab Adamo,ſive Noë, &
eius poſteris originem ducant, ✝ quos 14
ſcimus intra illas tres partes, Aſiam ſcilicet, Africam & Europam, quæ olim duntaxat cognitæ erant, ſe continuiſſe,iuxta ea,quæ tradunt Ioſeph. & D.Hieronym. ubi ſup. Arias Montanus in Phaleg.Torniellus anno mũdi 1931.num.45.pag.230. meritò in dubium à doctiſsimis viris vocari ſo-
let, ✝ unde hi Occidentales & Auſtra 15
les Indi originem ducant, & quomodo,quâ viâ,quóve duce gens adeò innumerabilis in has provincias pervenire potuerit,quæ,& ab alijs toto fermè Oceano dividuntur,& ab antiquis penitus ignoratæ videntur. Nam, ut præclarè inquit Ioſeph. Acoſta lib.1. de natura Novi Orbis cap.16. neque alteram Noë arcam hùc appuliſſe cogitare poſſumus,neque Angelum quẽpiam (ut olim Habacuc Prophetam ex Palęſthina in Babylonem) ſuſpẽſos per aëra tranſvexiſſe Indicæ gentis progenitores. Non enim quid Deus potuerit, quæritur, ſed quid humanarum rerum ratio,atque ordo patiatur.

Rurſus, ✝ quia licèt conſtet Mo- 16
ſem Geneſ.10.verſ.5. ubi de Iapheti filijs verba facit, eos inſularum incolas fuiſſe,affirmare,omnes tamen conſentiunt,quòd eo loco Moſes Gręciã, Galliam & Italiam deſignavit, quas regiones, quòd interiectum ſit mare, inſulas appellavit, & minimè conſentaneum eſſe, illud ad Americam referre,præter alios advertit Ioan. Lerius Burgundus in hiſtor.navigat. in Braſiliam cap.15. Et ✝ multò minus pu- 17
tare debemus,maximo illo diluvio ſub Noë temporibus contingente, hoſ

ho-

homines ſalvos manſiſſe,ſi qui tunc in his regionibus habitabant: nam hoc Catholicæ veritati repugnaret, quæ omne humanum genus aquis ſuffocatum docet,excepto Noë cum familia ſua,quæ in arca liberata eſt, & aquas prævaluiſſe nimis ſuper univerſam terram,opertoſque eſſe montes excelſos ſub univerſo cœlo,ut refertur Geneſ. cap.7.& affirmat Beroſus lib.1. antiq. Philo Iudæ.de vita Moſis lib.2.Ioſeph. lib.1. antiq. Iudai. cap.3.& in noſtris terminis de his Indis Occidentalibus loquens, & quod, ut reliqui alij, generali cathaclyſmo perierint, Camillus Borrellus de præſtantia Reg. Cathol. cap.43.num.2.& Acoſta.d. lib.1.cap. 25.& in hiſtor. Ind.lib.6.cap.19. pag.
18 431. ✝ Vbi apud eos aliquam diluvij generalis memoriam reperiri fatetur, quod etiam cum Auguſtin. de Zarate, & Franciſc. Lopez Gomara teſtatur IuſtusLipſius in Phyſiolog.Stoicorum lib.2.diſſert.21. Ioan.Boterus in relation.univerſ.4.part.lib.2.pag.35.& de incolis Cubæ Anton. de Herrera in hiſtor.gener.Ind.decad.1.lib.9.cap. pag.296.

19 Quibus ✝ de cauſis meritò concludit idem Acoſta.d.lib.1.capit.24. facilius eſſe aliena improbare,dum de origine Indorum diſſeritur, quàm certi aliquid de ſuo afferre, & idem ſentit eruditiſsimus Pat.Ioan.de Pineda lib. 4. de reb.Salom. cap.16.§.4.pag.212. & Fr. Gregor. Garcia Dominicanus, qui cùm de hoc argumento libros quatuor non vulgari ſtudio, quamvis vulgari linguâ conſcripſerit, poſtquàm in referendis duodecim diverſis opinionibus inſudavit,nullam tamen earum admittit,& rem ſub eodem,aut maiori dubio relinquit.

20 De quo tamen parùm mirari debemus,✝ cùm eadem difficultas adeò torſerit D.Auguſtin.d.lib.16. de Civitate Dei,cap.9. ut affirmare maluerit, impoſsibile eſſe,has Auſtrales plagas ab hominibus habitari, quàm argumento tam moleſto preſſus fateri,aliquos ulli terrarum homines reperiri poſſe, qui ab Adami ſemine non deſcenderent. Nimirum, quia ſummus ille vir valde abſurdum eſſe putabat, ut dicatur,aliquos homines in illam partem, Oceani immenſitate traiectâ, navigare & pervenire potuiſſe.

Quòd ſi ab ipſis Indis ✝ ſuæ propagationis exordia inquirere & perſcrutari conemur,nullius pretij id eſſe videbitur, ut rectè inquit Acoſta.d.lib. 1.caipt.25. Nam cùm nullam prorſus memoriam habeant, unde hùc commigraverint primi ipſorum auctores, ſomnia potiùs quædam,atque ęgri deliria narrare videntur:& ut variæ ſunt eorum nationes, varias etiam fabulas ſuæ generationis confingunt.Quæ tamen eò ferè recidunt,ut ſeſe in eodem Orbe,quem habitant,natos & conditos opinentur,& vel à Sole, vel à mari,vel à certis antris, lacubus, fontibus,montibus,aut rupibus primos eorum parentes creatos fuiſſe,vel exijſſe, inaniter credant, ut conſtabit ex ijs, quæ de Indis Hiſpaniolæ tradit Petr.Mart.in decad.Novi Orb.lib.10. Fr.Gregor. Garcia. d.tractat. de Ind. origin.lib.5.cap.2. Anton.Herrera in hiſtor.gener.Ind.decad.1. lib.3. cap.3. pag.86. de Mexicanis, Chichimecis, Miſtechis,Chapanechis & alijs Novæ Hiſpaniæ Acoſta.d.lib.1.cap.25.& lib. 7.cap.2. Fr.Hieron.Romanus 1.part. Rerumpub. lib.2.cap.15. Fr. Gregor. Garcia ubi ſup.cap.3. cum tribus ſequentibus,Henricus Martinez in Repertor.Mexicano tractat.2.capit.10. ex fol.106. Fr.Ioan. Torquemada in Monarch.Ind.lib.1.cap.11.& 12.& Fr. Anton.Remeſal.de provincia Guatemal.lib.1.ex cap.3.Et de origine Cuzquenſium, Xauxenſium, Andaguilenſium,Collaorum,Chiriguanenſium, & aliorum Peruanorum, idem Acoſta. d. lib.1.cap.25.& lib.6.cap.19. Ioan.Betanzus & Fr.Gregor. Garcia,qui eum refert.d.lib.5.c.7.8.& 9. Franc.Lopez

Go-

Gomara 1.part.hiſtor.Ind.fol.68. Levinus Apollonius lib.1.de reb.Peruenſ. Petr.Cieza 1.part.Chronic.Perù cap. 99.Ioan.Boretus in relation.univerſ. 1.part.volumine.2.pag.344.Michaël Cabello Balboa in Miſcellan.Auſtrali manu ſcripta 2.part. cap.18.& 19. & Anton.de Herrera in hiſt.gener.Ind. decad.1.lib.1.cap.6.pag.12.

Et planè mirandum non eſt,Indos, qui ut plurimùm Barbari erant,huiuſmodi figmenta ſuæ originis credidiſſe,
22 cùm † Romani,& aliæ magis cultæ nationes ſibi perſuaſerint,poſt diluvium Deucalioneum hominum genus ex lapidibus reparatum fuiſſe,ut latè canit Ovid.lib.1.Metamorph.& Ludovicus Vives,fabulæ cauſam aperiens,in not. ad D.Auguſt.lib.18.de Civit.Dei,cap.
23 10.Et † Aeginę colonis morbo abſumptis,Æaci precibus,qui ſolus ſuperſtes in ea inſula manſit, Iovem formicas, quæ in annoſa quercu vagabantur, in homines mutaſſe,qui inde Myrmidones dicti ſunt,ut tradit idem Ovid.lib. 7.Metamorph.& Natal.Comes lib.3. Mythol.cap.9.

24 Sunt † etiam,qui Corybātes,ac Curetes natos ferunt ex Ida Cretæ monte,in quem Opis,ſive Rhea fugiēdo delata,monti manus impegit,ac inde emerſiſſe Curetas,quibus à montis nomine,& facti qualitate Dactylorū nomen inditum fuit,& Curetæ etiam ex oculorum formoſa ſpecie nuncupati, ut obſervat Cœlius Rhodigin. lib.17. lect.antiq.cap.12.

25 Atheniēſes † quoque litterarum & Philoſophiæ Principes in ſimilē ſtultitiam inciderunt,iactantes,ſe omnium hominū primos,& Terrigenas,ſive ex ipſa terra,quam incolebant, procreatos & enutritos,ut produnt Iſocrat.in Panegyr.& in Panath.Lyſias in funeb. orat.Plat. in Menexen. Herod. lib.7. Ariſtoph.in avibus, Apule.lib.11.Sophocles in Aiace,Strab.lib.8.Laërtius de vita Philoſoph.lib.3.cap.1.in Antiſthene,& expreſsiùs omnibus M.Tullius in orat. pro Lucio Flacco, & Auſon.Gallus in Catalogo urbiū,dū ait:

Nunc & Terrigenis patribus numeremus Athenas.

Qua de cauſa pro capitis ornamento cicadas ex auro, capillis implicatas, geſtare ſolebant,indigenas ſe eſſe,non advenas,ſignificātes.In † ea ſiquidem 26
regione vivunt, & moriuntur cicadæ, in qua genitæ ſunt,non aliunde cōmigrant,ſicut pleraque alia animalia:unde Proverbio anſam præbuerunt Τεττιγοφόροι, ſive Τεττίγων ἀνάμεστοι, ideſt, *Cicadis operti*,quod in glorioſos ac ſtultos olim, aut obſoletis,ac iam deſitis utētes,*uſurpabatur*,ut ex Thucydide, Ariſtophanis Scholiaſte,& alijs obſervat Eraſmus in adagijs,pag.847.Cœl. Rhodig.lib.12.lect.antiq.cap.6.Alciatus Emblem.136.& Ioan.Fungerus in etymol.verb.*Indigena*, licèt Natal.Comes lib.4.Mythol.cap.10.ideò Athenienſes cicadis uti tradiderit,quoniam cùm muſicæ ſint, Appollini ſacratæ ſunt,qui patrius Deus,& defenſor illorum erat.

Et † eandē tertigenij laudē ſibi uſur 27
paſſe Arcades, Aeginetas & Thebanos,ſcribit Suidas in dictione αὐτόχθονες, Apollon.lib.4.Argonauticōn,& de Parnaſijs idē cōmemorat Strab.lib.9. de Germanis, Cornel.Tacitus de moribus Getman. & de Ægyptijs, Indis Orientalibus,& Æthiopibus Diod. Sicul.lib.1.cap.1.lib.2.c.10.lib.3.cap.1.

De Saturno etiam legimus, † Terræ 28
filium dictum fuiſſe,quòd apud Italos eſſet ignotis parentibus proditus.Vnde & adagium originem traxit,quo homines ignobiles,& qui certum patrem oſtendere nequeunt,γηγενεῖς, ideſt,Terrigenæ, ſive Terræ filij dicuntur, ut ex Alexi Comico, & Minutio Felice in Octavio docet Paul. Manut. in adag. *Lutea proles*,pag.1360.& ex Cicer.Lactan.Tertul. Perſio, Iuvenali, & alijs, Angelus Politian.lib.1.Miſcellan.cap. 18.& Adrian.Turneb. lib.26. adverſ. cap.22.ubi etiā declarant,† cur iijdem 29

ſpurij Gigantium fratres, & Favonij
30 dicerentur. Quod † notare licebit ad
illuſtrationem text. in §. ſi adverſus,
inſtitut. de nupt.

31 Supradictis etiã adijci poteſt, † apud
iſtos Indos Occidẽtales nullas litteras
in uſu fuiſſe, neque certa aliqua maio-
rũ monumenta, quibus primordia ſuę
propagationis ad poſteros tranſmitte
re poſſent, cùm picturæ illæ, quibus
Mexicani utuntur, & filorũ nodi, qui-
bus Peruani (vulgò QVIPOS vocati)
vix quadringentorũ annorũ memoriã
retinère poſsint, & ultra id ætatis ni-
hil aliud, quàm denſæ tenebræ ignora-
tionis occurrãt, ut benè advertit Aco
ſta d. lib. 1. de nat. Novi Orb. cap. 25. &
in hiſt. Ind. lib. 1. cap. 24. & lib. 6. cap.
2. 3. 4. 7. 8. & 9. Hieron. Romanus de
Rep. Ind. lib. 2. cap. ult. Torquemad. in
Monarch. Ind. lib. 1. capit. 11. Henric.
Martinez in repertor. Mexican. tract.
2. cap. 9. Garcilaſſus lib. 6. de Incarum
orig. cap. 8. & lib. 2. cap. 22. & 23. & Fr.
Alphonſ. Ram. Gavilan in hiſt. Virgin.
de Copacavaria lib. 1. cap. 11. Vbi ſi-
mul eorũ Calendarium, & annorũ cõ-
putandorũ ratione diligẽter exponũr.

32 Et idè diſertè ſentit † de incertitu
dine originis Britannorũ Cornel. Ta-
cit. in vita Agric. poſt init. & reliquarũ
hiſtoriarum, quas omnes Indi ex anti-
quis ſæculis repetunt Fr. Ioan. à Ponte
in convenien. utr. Monarch. lib. 3. cap.
2. adducens illud Strabonis lib. 1. Geo
graph. dum ait: *Sanè quicunque de India*
ſcripſerunt, pleraque mentiti ſunt.

33 Semper † enim antiqua obſcura, &
confuſa ad poſteros derivãtur, & quia
difficile eſt eorum memoriam & noti-
tiam habère, levioribus probationibus
adſtringuntur, l. cenſus, & monumẽta,
& l. penult. D. de probation. cap. olim
de cenſib. cap. veniens, de teſtib. cum
latè traditis à Craveta de antiq. temp.
part. ult. primæ part. princip. ex num.
30. Maſcard. de probat. vol. 1. concluſ.
103. & ſeqq. & Fulvio Paciano in eod.
tractat. lib. 2. cap. 38. ex num. 39.

Et cùm à multis & perſæpè laudata
ſit illa Sacerdotis Ægyptij increpatio,
qui (ſicuti Plato in Timæo refert) So-
loni reſpondit, † Græcos nihil aliud, 34
quàm pueros eſſe: res enim antiquas
eos ignorare. Quid mirum, † ſi ab In- 35
dis ignorentur: qui, ut tradit Acoſta d.
lib. 1. cap. 24. & 25. in fine, ab homini-
bus Sylveſtribus & palantibus propa-
gati videntur, & etiam ſi ex culta & be-
ne morata Republica aliquando profe
cti eſſent, ipſa tamen diuturnitate, &
deſuetudine, humana pene omnia obli
vione deleverint, cùm tales eſſe in ipſa
Hiſpania & Italia hominum greges, ni
hil præter os, & figuram hominis ha-
bentes, notius ſit, quàm ut teſtibus
egeat.

Aliud † quoque recens exemplum 36
ad eiuſdem rei comprobationem addu
cit Fr. Baſilius Pontius Legionenſis in
1. part. var. diſput. q. 6. expoſitiva cap.
1. de antiquis illis Hiſpanis, qui Mau-
rorum invaſionem fugientes, ſe intra
illam locorum planitiem abdiderunt,
quã BATVECAS vocant, altiſsimis un-
dique mõtibus & rupibus naturã val-
latam, & ferè inacceſſam, in qua octin
gentis fermè annis latuerũt, aliam at-
que aliam ſubinde prolem generãtes,
quouſque proximis temporibus, ab Al
bano Duce illàc venatũ exercente, re-
perti ſunt, ita iam Barbari, & ſuæ origi
nis obliti, ut nullum ferè Chriſtiano-
rum veſtigium apud illos remanſerit.

SED VT vanis Indorum traditioni-
bus inſuperhabitis, aliorum opinio-
nes de illorũ origine & propagatione
expendere incipiamus, non minùs ſto-
lida, & erronea illa iudicari debebit,
quã quidã ex doctrina Avicennę pro-
ponunt, tradentes, † primos iſtarũ re- 37
gionum accolas ex terra, vel putri ali-
qua materia, mediante Solis calore, ge
nerati potuiſſe, quod ſaltim quoad cor
pus poſsibile eſſe, multis probare cona
tur Andr. Cæſalpinus lib. 5. Peripatet.
quæſt. q. 1. Nam hoc rectè confutatum
eſt ab Averroë lib. 8. Phyſic. text. 46.

& ab omnibus cordatis Theologis & Philoſophis, quos referunt Conimbricenſes in 2. de cœlo, cap. 3. q. 6. art. 3. & 4. & in noſtris terminis à Camillo Borrello in tract. de Reg. Cathol. præ-
38 ſtantia, cap. 43. num. 3. Etenim † licèt animalia imperfecta, utpotè muſcæ, vermes, ranę, & huiuſmodi inſecta, ſæpè ex putrefactione naſcantur, ut docet Ariſtot. lib. 5. de hiſt. animal. cap. 1. & cap. 19. Simon Maiol. in dieb. Canicul. 1. tom. colloq. 5. de inſectis, & Diodor. Sicul. lib. 1. cap. 1. ubi ait, Ægyptios prima animãtia apud ſe orta eſſe,
39 eâ coniecturâ probare, † *quòd nūc etiā in Thebaidis agro certis temporibus multi ac magni ex terra generētur mures, qua ex re plurimum ſtupent homines, cùm videāt quorundam anteriorem uſque ad pectus, & priores pedes murium partem animatā moveri, poſteriori nondum inchoata, ſed informi*, quod & tradit Plutarc. q. convival. cap. 4. & Macrob. lib. 7. Saturnal. cap.
40 ult. Animalia tamen † perfecta, & prę ſertim hominē, qui omnium terrenarū creaturarum perfectiſsimus eſt, l. iuſtiſſimè, D. de ædilit. edict. §. in pecudum, inſtit. de rer. diviſ. ex putrefactione naſci non poſſe, longè verius eſt, nec niſi ex prolifico parentū ſemine ab Adami poſteris, ut diximus, propagaro, ut prę clarè poſt alios ſup. relatos obſervant Abulenſis paradox. 1. cap. 36. Mariana de rebus Hiſpan. lib. 14. cap. 9. in fin. Martin. Delrius lib. 1. diſquiſit. magicar. cap. 5. quæſt. 4. circa finem.

41 Qui † ex hoc reprobant, tanquam ſtultam, impiam & hæreticam, opinionē Arnaldi de Villanova, Iulij Camilli, & Thom. Garzoni in foro univerſ. diſcurſu 41. qui hominem verum per Alchimiæ artem produci & formari poſſe putarūt, imò & tentarunt, humano ſemine vaſe cum quibuſdam ſimplicibus medicamētis incluſo. Neque abeſt Macrob. d. cap. ult. ubi: *Natura* (ideſt Deus, inquit) *primùm ſingula animalia perfecta formavit; deinde perpetuam legem dedit, ut cōtinuaretur procreatione ſucceſſio*. Quod in hominibus etiam ex Stoicorum diſciplina certiſsimum eſſe, pluribus probat Iuſtus Lipſius in Phyſiolog. Stoic. lib. 3. diſſert. 6. & 7.

Unde idem Delrius lib. 2. q. 14. pag. 82. & ſeq. & eius Epitomator Torreblanca lib. 1. de Magia, cap. 4. ex num. 9. & lib. 2. cap 32. & cap. 33. ex n. 36.
ex eâdem † ratione concludit, etiam 42
per Magiam dæmoniacam verum hominem creari non poſſe, neque ex coitu cum ſimijs, canibus, vaccis, aut alijs brutis animantibus, prout & tradit Ariſtot. lib. 5. de hiſt. animal. cap. 18. & lib. 4. de generat. animal. cap. 3. Lucretius lib. 5. de naturà rerum, Manilius lib. 4. Aſtronom. Licentiat. Huerta in comment. ſup. 7. lib. Plin. cap. 2. & reſpondent ad plurima exempla, quæ in cōtrarium adduci ſolent, de aliquibus hominibus, qui ex brutis animalibus, vel concepti, vel editi eſſe dicuntur, de quibus agunt Plin. d. cap. 2. Aelian. lib. 1. cap. 6. & lib. 6. cap. 42. Lycoſthenes de prodig. Saxo Gram. lib. 10. hiſt. Dan. Ioan. Magnus lib. 18. cap. 2. Alexand. ab Alex. lib. 2. dier. genial. cap. 31. Cardan. lib. 16. de rerum variet. Levin. Lēnius lib. 1. de occult. nat. mirac. cap. 8. Pet. Cieza in hiſt. Perù, 1. part. cap. 95. Ferdin. Caſtañeda in hiſt. Ind. Orient. 2. part. Ioan. de Barros decad. 1. qui lo-
quitur † de Peguſianis, & Sianitis Indiæ Orientalis, & ait, originem ducere 43
à cane, qui cum muliere corpus miſcuerat, quod verum eſſe ſibi perſuaſit Michaël Balboa Cabellus in Miſcell. Auſtrali m. ſ. part. 2. cap. 11. & alia ſimilia recolit Torquemada in hortu flor. Dial. 1. Fr. Raph. de la Torre in D. Tho. 2. tom. pag. 328. Pet. lib. 2. rer. iud. tit. 4. cap. 8. Per. Caball. variat. reſolut. caſu 139. num. 3. Pet. Garc. de locis affectis q. 73. cap. 3. Lælius Biſciola horar. ſubſeciv. lib. 12. cap. 4. tom. 2. Gaſp. Bauhinus de Hermaphrod. lib. 1. cap. 10. Ioan. Huarte in exam. ingen. cap. 21. Theatr. vitæ humanæ vol. 9. lib. 3. pag. 2298. & noviſsimè atque eruditiſsimè

Alphonſ.Carranza in Diſput. de part. hum.cap.17.num.91.verſ.5. qui tandem reſolvit & probat ex eiuſmodi commixtionibus aliquando monſtroſos fœtus gigni & edi ſolere.

44 Superiore igitur opinione reiectâ, & dânatâ, † veritati propriùs accedere videntur,qui docent, primos Indorum Auctores vel certo curſu,fixoque conſilio in hunc Novum Orbē ex antiquo,inſtructis ad id navibus,cōmeaſſe,ut nunc noſtris Hiſpaniēſibus accidit, quia, ut ait Cornel.Tacit.de moribus German: *Nō terra olim, ſed claſſibus advehebantur, qui mutare ſedes quærebant.* Vel ſaltim ex illis fuiſſe;qui dū ad proximas civitates,vel provincias mercimonij gratiâ,ſive alia de cauſa navigarent, vi vētorum & tempeſtatis per vaſtum Oceani pelagus iactati, fortè fortunâ in aliquā ex his regionibus appulerūt,ex qua paulatim in reliquas illivicinas progreſsi ſunt.Quod ſatis probabile eſſe ſcribit Acoſt.d.lib.1.de nat. Novi Orb.ex cap.16. ad 20. & apertè ſequuntur Goropius Becan. in Hiſpanicis, Barretius in libello de regione Ophira, Maluend. lib.5.de Antichriſt. cap.14.Fr.Greg.Garc.d.tract. de Ind. origine lib.1.ex cap.1.ad 4.Pineda de reb.geſt.Salom.lib.4. cap.15.§.4. pag. 206.noviſsimus Auguſt.Torniellus in Annal.ſacr.anno Mundi 1931. n.48. & Bernard. Aldrete de antiq. Hiſp.lib. 4.cap.17. in fine, & idem generaliter tradit Beroſus lib.4. & ibi Ioan.Ann. & Cornel.Tacitus ubi ſup. de reliquis omnibus,qui olim terras,& inſulas incoluerunt,ad quas occupandas,mare traijciendum erat. Poteſtque non leviter confirmari ex his, quæ prædicti

45 Auctores † de longis antiquorū navigationibus tradunt,tū datâ operâ initis,tum maximè inopinato peractis,de quibus Nos etiā plura cōgeſsimus ſup. cap.3.ex num.5.& cap.5.ex num.6.

46 Et poteſt afferri aliud exemplū;quod eſt † apud Gomaram tom.1.hiſt.Ind. cap.53.Maluenda lib.3.de Antichriſt. cap.25.pag.169. Fr.Ioan. à Ponte in convenien.utr.Monarch. lib.3. cap.3. pag.20.qui narrāt in provincijs de Cozumel & Iucatā à noſtris(ubi primùm illuc delati ſunt) cruces ligneas , & æreas repertas fuiſſe,indeque in eam ſuſpicionem multos deveniſſe,ut putarent,tēpore Hiſpanicæ cladis per Arabes ſub Roderico Rege in eas terras aliquos Hiſpanorū in ſumma deſperatione profugos, ac tēpeſtatibus delatos appuliſſe,illicque tandem vitæ cōcedētes,curaſſe ſupra buſta ſua cruces erigi.Et eòdem reſpicit † hiſtoria illa 47
inſulæ Septē urbiū ſæpiùs à Luſitanis, & alijs,ſed fruſtrà quæſitæ, quā exiſtimarūt à ſeptem Epiſcopis & Hiſpanis eandem cladē fugientibus,fortuitò invētam,atque ibi urbes illas,propriam unicuique ſedē erexiſſe & habitaſſe,ut latiùs refert Anton.de Herrera. d.decad.1.lib.1.cap.2.in fin.& Iulianus del Caſtillo in hiſtor. Reg.Goth.diſcurſu; ubi has inſulas inviſibiles eſſe inquit, & *Antilias* vocari, quod tamen fabuloſum eſſe cenſeo,& Antiliarum nomē ad inſulas Occidentales pertinēre, de quibus diximus ſup.cap.4.num.2.

Sed adhuc † ego cum eodē Acoſta 48
& Antō.de Herrer.decad.1.lib.1.cap. 9.huic opinioni acquieſcere nequeo. Nā primū de navigatione certo & fixo cōſilio in has regiones ſuſceptâ,credibile nō eſt,cùm earū nulla olim notitia haberetur,& uſus atque peritia navigādi deficeret,quā vaſtiſsima æquora,quibus ab alijs diſiunguntur, homines traijcere poſſent,ut latè in ſequentibus capitibus oſtendemus. Secundum autem, quòd fortuitò à naufragium facientibus inventæ & occupatæ ſint,etſi probabilius videatur,ex eo tamē difficile redditur,quòd [illegible] demus viros & fœminas,unde hominum genus propagaretur,eo modo in has provincias appellere potuiſſe,cùm tamen in eis plurima etiam animalia reperta ſint, non modò hominibus utilia,verùm etiam fera, & illis noxia, ut ſunt

lupi,

lupi, vulpes, pātheræ, leones,tigres,& alia,ſimilia, nuſquā ſatis cōſtare poterit, qualiter in remotas adeò plagas delata fuerint:nam abſurdum erit dicere,aut opinari,naufragos illos ea ſecum adſportaſſe.Et tamen conſtat,ſi-
49 cut † hominibus,ita & belluis aliiſque animantibus, quæ perfecta dicuntur, ex veteri Orbe in hunc Novum viam quærendam eſſe, cùm divinorum librorum auctoritate tradente doceamur,in magno illo mundi cataclyſmo, non homines tantùm,verùm & terrena quæque animalia periſſe,iis exceptis,quæ in Noë arca ſervata leguntur, ut patet ex Geneſi c.7.& 8. & ex his, quæ ibidem Interpretes latè notarūt.

50 Quam difficultatem † in ſimili caſu de animalibus poſt diluvium in inſulis longinquis repertis,graviter movit D. Auguſt.de Civit.Dei,lib.16.cap.7.nec ſe ſatis ab ea explicare potuit, ſicuti neque Ludov. Vives in eius annotat. & in noſtris terminis.d.Fr.Greg. Garcia lib.2.de Ind.origin. cap.4.ubi per undecim §§.ei reſpondère conatur,&
51 tandem concludit,quòd † ſicut Angelorum miniſterio omnia animantia ad conſpectum Adæ perducta fuerunt,ut eis convenientia nomina imponeret, ut tradit D. Auguſtin.lib.9.ſup.Geneſ. cap.14.& D.Thom.1.part.quæſt.102. art.2.ad 2.& ſimiliter ex omnibus Orbis partibus adducta ſunt ad Noë, ut diluvij tempore ea in arcam includeret,iuxta ſententiam D. Auguſt.lib.15. de Civit.Dei,cap.7.Philon.lib.2. de vita Moyſis, Pet.Comeſt.in Geneſ.cap. 33.ita poſt diluvium per eoſdem Angelos in eaſdem Orbis regiones unde advenerant, & ubi creata fuerant, Deo iubente reducta fuiſſe,quod etiam variando tetigit D. Auguſt.d.cap.7.& ſequuntur alij Theologi communiter poſt Abulenſ.ſup. Geneſ.cap.6.& 7. noviſsimè Fr.Ioan.Torquemada in Monarch.Ind.lib.1.cap.8.in fin.& de animalibus ad Adam,& Noë adductis Di dacus Matute de proſap.Chriſti,1.æta te mundi,cap.6.§.5.fol.39. & 2.ætate,
cap.5.§.8.pag.103. † Vbi ex Moyſe 52
Barcephas in lib.de Paradiſo deducit, initio mundi, & innocentiæ ſtatu durante,animalia Hebræam linguā quodammodo intellexiſſe, & Græcorum item fabulam refert ex Philone lib.de Confuſione linguarum, qui etiam eo tempore locuta fuiſſe putarunt, atque ideò Evam non exhorruiſſe, cùm dæmonem in ſerpentem verſum,in Paradiſo loquentem audivit.

Verùm hæc evaſio propoſitam difficultatem non tollit, quia, ut ſup. dictum eſt,hic non quærimus,quid Deus per miraculū facere potuerit, ſed quid ſecundùm ordinem & rationē naturalem rerū humanarum contigiſſe videatur.Quo fundamento Auguſt.Torniel. ubi ſup.num.49. † aliam etiam opinio-
nem D. Auguſt.d.cap.7. meritò notat, 53
qui in his inſulis,& novis regionibus animalia Dei ordinatione de novo poſt diluvium à terra producta eſſe arbitrātur,iuxta illud Geneſ. cap.1.verſ. 24: *Producat terra animam viventem in genere ſuo, iumenta, & reptilia, & beſtias terræ ſecundùm ſpecies ſuas.* Hoc enim ſecluſo miraculo fieri non potuit. Et
ille Geneſis † locus de prima animaliū 54
perfectorum productione neceſſariò intelligi debet.Poſteà namq; naturaliter non niſi per ſui ſeminis propagationem procreari potuerunt,ut diximus ſup.hoc cap. nūm.40. & patet ex d.cap.7.Geneſ. verſ.3. ubi hâc ratione de cunctis animalibus maſculum, & fœminam in Noë arcam aſſumi Dominus iuſsit: *Vt ſalvetur ſemen ſuper faciem univerſæ terræ*, quod ſanè fruſtrà factum,iuſsúmve fuiſſet,ſi poſteà Deus eadem animalia iterum à terra mirabiliter produci vellet.

Quare alij varijs,ſed incertis tamē, coniecturis & argumentationibus ducti, † has Novi Orbis nationes à Phœ-
nicibus & Carthaginēſibus,vel à Ro- 55
manis & Italis, vel à Tartaris & Sinis originem ſumpſiſſe opinantur,quorum

fundamenta latiſsimè proſequitur Fr. Gregor.Garcia. d.lib.2. per totum,& lib.4. ex capit.18. & breviter recolit Pat.Ioan.Pineda de reb. geſt.Salom. lib.4.cap.16.§.4.pag.212.

56 Sunt etiam, † qui eximiam illam Atlanticam inſulam à Platone in Timæo, vel Critia, deſcriptam & celebratam, veram fuiſſe putantes, ex ea facili admodum tranſitu, ut idem Plato ait, primos homines ad inſulas, & continentes regiones huius Novi Orbis pervenire potuiſſe, affirment, necnon animalia tam domeſtica, quàm fera, quæ in illis reperta ſunt, quod multùm placêre video Gomaræ in hiſt.Ind.1. part.folio 120.Auguſtin. de Zarate in proœm.hiſtor. Perù, Gregor. Garc.d. lib.2. ex cap.8.ad 16. Fr. Stephan. de Salazar ſup.Symbol. Apoſtol. diſcurſ. 16.cap.3. & omnino probandum eſſe contendit Iuſtus Lipſius in Phyſiolog. Stoicorum lib 2.diſſert.19. & lib.1.de Conſtantia cap.16.Sed mihi nullâ ratione pervincit, maximè cùm illam Platonis narrationem fabuloſam eſſe pluribus teſtimonijs, & argumentis oſtenderim ſup.cap.4. ex num.28. ad 37.prout noviſsimè etiã facit Auguſt. Torniel. in Annal. ſacris, anno 3314. num.11.in fin.pag.181.Seraph. Freit. de iuſto Imp.Aſiatico cap.5. num.19.

57 Ac † ſi divinandum eſt, magis veroſimilis videri debet opinio Maluendæ lib.3.de Antichriſt.cap.18.in fine, qui ait, Tubalem Iapheti filium, & Noë
58 nepotem, † qui poſt diluvium mortalium primus in Hiſpaniam venit, ut ex communi omnium conſenſu teſtantur Beroſus lib.5. antiq. Euſeb. lib.9. demonſtrat.Evang.cap.3. D.Hieron. in quæſt.Hebr. ſuper Geneſ. & in Iſai.c. 66. Roderic.Tolet. lib.1.de reb.Hiſpan.cap.3.Florian.lib.1.cap.4.Vaſæus in princip. Marin. Sicul. lib.1. cap.1. Mariana lib.1.cap.7.Tarraph.de Reg. Hiſpan. cap.1. Philip.Bergom. in ſupplement.Chron.lib.2. Chaſſan. in Catal.glor.mund.5.part.conſid.28.& Fr. Ioan.à Ponte in convenient.utr. Monarch.lib.2.cap.36.§.2.pag.368.& lib. 3.cap.33.pag.201.& Nos infrà cap.15. num.51. poſtquam Hiſpaniæ provincias multis colonijs implevit, per Oceanum illis finitimum, novos colonos in Occiduum etiam iſtum Orbem miſiſſe, cuius fortè à patre, aut ab avo notitiam accepit.

Et ſanè ſi hoc alicui non ſuadeatur, aſpernari tamẽ non uſquequaque debebit iudicium Ferd.Gund.ab Oviedo
1.part.hiſt.Ind.lib.2.cap.3. † ubi ten- 59
tari poſſe inquit, ſaltem ab Heſpero duodecimo eiuſdem Hiſpaniæ Rege initium incolendi & habitandi primas huius Novi Orbis inſulas datum fuiſſe. Quo præiacto, facilis tranſitus ad alias illis vicinas redditus fuit, & ad continentis regiones poſteà repertas. Quam coniecturam optimè exornat Fr.Gregor.Garc.d.lib.4.cap.17.& 18.& ſequi videtur doctiſsimus Bernar.Aldrete de antiq.Hiſp.lib.4.cap.17.in fine.
Hinc notâtes, † optimo iure, Deo ita 60
diſponente, poſtliminio quodam has provincias ad Hiſpani Regni Coronã redijſſe, cùm Hiſpani primi earum inventores, & habitatores fuiſſe reperiãtur iam inde à temporibus Heſperi,
qui † ſecũdùm Beroſum lib.5.& Ioan. 61
Ann.de Reg.Hiſp.cap.13.& alios ſup. relatos 1658.annis ante Chriſtum natum in Hiſpania regnavit, atque ita hodie 3280.fluxiſſe videntur.

Heſperum porrò, & Hiſpanos ab eo miſſos, inſulas huic Novo Orbi finitimas incoluiſſe, ex eo efficaciter
probant, † quòd illæ, quæ hodie dicun- 62
tur DE BARLOVENTO, nempe Hiſpaniola, Cuba, Borriquena, & ſimiles, eq; dẽ verè ſunt ac illæ, quas veteres Heſperides appellarunt, & in mari Atlantico ſitas, quadraginta dierum navigatione à Gorgadis diſtare tradebant, ut cõſtat ex Plin.lib.6.cap.31.Plutarc.in vita Sertorij, Solino in Polyſtor.c.ult. Pompon.Mel.lib.3.cap.11.Ptolemęo lib.4. cap.7. D.Iſidor. lib.14.Etymol.

cap.6. Nonio Marcello ex auctoritate Salluſti de num. & caſib. Abraham. Ortel. in Theſau.Geog. in verbis, *Atlantis inſula, Fortunata, Gorgones*, & *Heſperides*, & Additionat. Hieronym. Bezonis lib.1.hiſtor.Amer.cap.5. in fine, pag.28.& 29.licèt Abulenſis in Euſeb. de tempor.lib.3.cap.79. Alexius Venegas lib.nat.quæſt.cap.21. Mariana de reb.Hiſpan.lib.1.cap.22. Poſtellus in Geograph. Iodius Hondius in globo terreſtri, & Henricus Alegren. in Mappa generali, perperam eas confundant cum Fortunatis, quæ verè ſunt LAS CANARIAS, aut cum Gorgadis, ſive Gorgonis, quæ ſunt LAS DE CABOVERDE, ut ex ſuprà dictis Auctoribus conſtat.

63 Hæ autem † Heſperides inſulę nomen ſumpſerunt à prædicto Hiſpaniæ Rege Heſpero, Atlantis Mauritaniæ Regis fratre, ſub cuius Imperio primùm detectæ, & cultę eſſe videntur, ut expreſsè affirmat Abulenſis ubi ſup. Calepinus in Theſaur.linguæ Latinæ, verb. *Heſper*, Carolus Stephan. verb. *Heſperia*, *Heſperides*, & *Heſperus*, & oſtē dit antiqua conſuetudo nominum pro vincijs novis imponendorum, de qua egimus ſup.cap.4. num.42. Quemadmodum & ab eodem Heſpero, aut ab Stella, in quam converſus narratur, ITALIA & HISPANIA, quarum ſummum Imperium tenuit, HESPERIA etiam nominari ſolent; & HESPERIDVM horti illi, in quibus à dracone per vigili aurea mala ſervari Poëtæ fabulantur, ut conſtat ex traditis à Diodoro Sicul.lib.5.cap.2. Higinio apud Annium in lib.de Reg.Hiſpan.cap.15. Floriano lib.1.capit.19. Nat. Comite in Mytholog. lib.4.cap.7.& lib.7.cap.7. Ioan.Funger. in Etymol. verb. *Heſperia*, & *Heſperides*, Carol.Stephan. Garcia & Aldrete ubi ſup. eodem Aldrete lib.4.cap.4.cum ſequentib. ubi latè de Heſperidum hortis, Franciſco Torreblanca in defenſione ad ſuos libros de Magia cap.5.per totum, & Fr.Ioan.à Ponte in.d.convenient.utr.Monarch. lib.3.cap.32.§.2. pag.199. ¶ † Extat 64
quoque expreſsius aliud earundem inſularum ab Hiſpanis iam olim poſſeſſarum teſtimonium apud Dionyſ.Alex. in ſua Geograph.verſ.564:

Νήσους δ' Εσπερίδας, τόθι κασσιτέροιο γενέθλη,
Αφνειοὶ ναίουσιν, ἀγαυῶν παῖδες ΙΒΗΡΩΝ.
Inſulaſque Heſperidas, ubi ſtagni origo
Divites habitant illuſtrium filij IBERORVM.

Quæ carmina ita expoſuit Andreas Papius:

——*Et Heſperidum ſtagni fœlicibus oris*
Magnanimùm dites nati dominantur IBERVM.

HISPANOS † enim IBEROS olim 65
dictos fuiſſe, apertiſsimum eſt, & ex Plinio, Strab. & alijs latè probat Ortel.in.d.Theſau.verb.*Hiſpania*, & verb. *Iberia*, Funger. in Etymolog. eiſdem verb. Puente.d.lib.3.capit.33. & latiùs Maluend.lib.1.de Antichriſt. cap.12. Quod † ſi verum eſt, manifeſtè corruet 66
opinio, quam ut certiorem probat Anton.de Herrera in hiſt. gener. Ind. decad.1.lib.9.cap.4.in fin.docens, prædictas omnes inſulas à Floridenſibus illis vicinis primùm habitatas fuiſſe.

Sed licèt hæc ita probabiliter conſiderari potuerint, frequentiùs tamen receptam video illam aliorum opinionem, quæ habet, † totum hoc Indorū 67
Occidētalium genus ab Hebræis illarum decem Tribuum originē trahere, quæ ſub Oſea Rege Iſraël à Salmanaſare Aſſyriorū Rege bello captæ, & in novas regiones translatę dicuntur 4. Reg.cap.17.& 18.& apud Ioſeph. lib. 11.antiq.c.5.D.Auguſt.lib.17. de Civitar.Dei, cap.23.Paul.Oroſ.lib.3.cap. 7.& latiùs in lib.4.Eſdræ c.13.Vbi inter † alia tradit, Tribus illas divinitùs 68
in terram aliā fuiſſe deductas, ubi nunquā habitavit genus humanum, regionemque, quā incoluerūt, adeò eſſe remotā, ut haberet iter anni unius & dimidij, quod noſtræ Americæ cōvenire

inquiunt, & ad eam per ſummam Tartariam, & Mexicanam plagam ex Media aliquando perveniſſe. Præterea conſiderant, gentem illam ab eodem Eſdra appellari Pacificam, quòd aiunt in his Indis Occidentalibus reperiri, ſicut & plura alia, quæ certum indicium præbêre putant ad probandum, ex Iudæorum gente deſcen-
69 dere, † nempe quòd meticuloſi, quòd fracti, quòd ingrati, quòd mirè ſuperſtitioſi, quòd acuti, mendaceſque ſint, & in ipſis veſtibus, imò & in loquendi genere plurima Iudaicæ nationis
70 veſtigia retineant. Quibus † & alijs coniecturis hanc ſententiam amplectitur Genebrar. lib. 1. Chronograph. pag. 159. tradens, ſe mirari, quòd hoc à nullo fuerit animadverſum; ſed priùs idem tenuiſſe videntur Iſidorus de Iſolanis Mediolanenſis lib. 1. de Imper. Milit. Eccleſ. tit. 6. quæſt. 2. Frider. Lumnius in libello de extremo Dei iudicio, & alij quos refert Acoſta lib. 1. hiſtor. Ind. cap. 23. Torquemada in Monarch. Ind. lib. 1. capit. 9. ubi dicit, à ſe quaſdam ſchedas repertas, quarum auctorem fuiſſe putant inſignem illum Epiſcopum Chiapenſem Fr. Balthaſ. de las Caſas, in quibus eadem opinio, non ſolùm relata, verùm & luculenter exornata conſpicitur, & Michaël Cabello Balboa in Miſcellan. Auſtr. manu ſcripta 1. part. cap. 5. teſtatur, ſe idem Salmanticæ excepiſſe à doctiſsimo illo viro Licentiat. Ioanne del Caño Almæ illius Eccleſiæ Canonico Magiſtrali, dum illum David Pſalmum exponeret: *In omnem terram exivit ſonus eorum*, & noviſsimè, & diligentiſsimè de eâdem opinione agunt Maluenda lib. 3. de Antichriſt. cap. 18. Gregor. Garcia in dicto tractatu de Ind. originis lib. 3. per totum, qui nihil omiſiſſe videntur, quod vel ad eam affirmandam, vel infirmandam ſpectet, & eis non relatis, illam eximiè laudat, & multis ſacræ Scripturæ locis communire intendit Camill. Borrell. de præſt. Reg. Catholic. cap. 43. per totum. Quibus adiicio optimum locum D. Severi, lib. 2. ſacræ hiſtor. ubi de eiſdem decem Tribubus ſub Salmanaſare diſperſis hæc habet: *Decem verò Tribus priùs ductæ, per Parthos, Medos, Indos, atque Æthiopes diſperſæ, nunquam in ſolum patrium ſunt regreſſæ, hodieque Barbarorū Imperijs coërcentur.* ¶ Verùm au-
tem verò † ego adhuc huic opinioni 71
aſſentire non poſſum, adverſus quam vrgentiſsimè pugnant plures rationes & argumenta, quibus eam manifeſtè convincunt Acoſta, Maluenda, & Torquemada ubi ſuprà, Cabello in d. Miſcellan. 2. part. ex cap. 3. ad 7. Fr. Hieronym. Romanus 3. part. in Republic. Ind. lib. 2. cap. 9. Ioan. Boterus in relatio. univerſal. 4. part. lib. 2. pag. 27. & 28. noviſsimus Auguſtin. Torniellus in Annal. ſacris, 2. tom. ann. 3314. num. 11. pag. 180. Fr. Ioan. à Ponte in convenient. utr. Monarch. libro 2. cap. 18. pag. 203. & cap. 25. pag. 258. & Fr. Seraphinus Freiras dicto cap. 5. num. 19. neminem referens. Certius
quippe eſt, † Iudæos illarum decem 72
Tribuum eandem nunc, quam anteà captivitatem, ſervare, ibique uſque ad ultima tempora manſuros, nec niſi per eoſdem anguſtos Euphratis aditus, per quos venerant, rediturſos, ſiſtente iterum Deo fluminis venas, ut in eodem Eſdræ loco apertè ſubijcitur, & tradit Ioſeph. d. lib. 11. antiq. cap. 5. & lib. 9. capit. 15. D. Hieron. in Ezech. cap. 22. in princip. & cap. 27. & ſup. Zachar. cap. 2. Paul. Oroſius lib. 3. cap. 7. & noviſsimus Pomarius Iudæus in lib. de germ. David, ubi tradit, hodiernis temporibus illos Iudæos ibi conſiſtere, quæ & alia de illis, & cur à multis clauſi dicantur, optimè refert Maluenda, & Ioan. à Ponte ubi ſup. & noviſsimè Bartadas in tractat. de peregrinat. filiorum Iſraël.

Et præterea nuſquam certa via aſſignari potuit, per quam gens illa in

Ame-

Americam traijcere poſſet, nam ſi per Occiduam, Euphrate iterum tranſmiſſo, inceſsiſſe dicamus, ut apertè citatus Eſdræ locus indicare videtur, neceſſarium fuit, eos vel univerſæ Syriæ, Arabiæ, Africæque latitudine longis itineribus peragratâ, ad Atlanticum uſque Oceanum, & inde, eo magnis navigijs, ac longâ admodum navigatione dimenſo, tandem ad Americam perveniſſe, vel ab Aſſyria ad Occiduos Syriæ fines terreſtri itinere, mox navibus totâ Mediterranei longitudine uſque ad freti Gaditani exitum emenſâ, inde per vaſtiſsima, & tunc omnino incognita Oceani maria ad Novi Orbis oras poſtremo appuliſſe. Quod (ut benè obſervat Torniellus ubi ſup.) profectò tam longam tāti populi navigationem, utpote magnum quid, & novum, & nunquam anteà auditum, nullatenus Eſdras ſilentio involviſſet.

74 Vt omittam † librum illum quartum, qui eius nomine circumfertur inter apocryphos connumerari ab eodem Genebrard. lib. 2. Chronic. pag. 188. Sixto Senenſ. lib. 1. Biblioth. ſanct. ſectio. 3. Nicol. de Lyra in 3. lib. Eſdr. cap. 1. Bellarm. lib. 1. de verb. Dei, cap. 10. Acoſta. d. cap. 23. & Anton. Poſſevin. in Apparatu 1. tom. verb. *Eſdras*, licèt verum ſit ab Eccleſia non reprobari, ſed potiùs eam, & Sanctos eius Patres, eiuſdem libri auctoritatibus uti ſolère, ut refert à Ponte. d. libro 2. cap. 18. in fin. pag. 206.

75 Et cùm hæc † de ſuperiore opinione iudicemus, longè magis eam reijcere debemus, quæ placuit viro alioqui doctiſsimo Petro Ruicio Bejarano, olim primi nominis in Curijs Regalibus cauſarum Patrono, & poſteà in Argentino Conventu huius Regni Peruani meritiſsimo Senatori, dum in quibuſdam manu ſcriptis ſcholijs, quæ de Indij adſcriptitijs, ſivè ut vulgò loquuntur, YANACONAS, elucubravit,

76 Indorum † progeniē ab Iſaachar quinto Iacobi filio, & eius Tribu originem ducere tradit, motus eò quòd Geneſ. 49. verſ. 14. & 15. ſic de eo, atque eius poſteris pater prophetaſſe videtur: *Iſaachar aſinus fortis, accubans inter terminos, vidit requiem, quod eſſet bona, & terram, quod optima, ſuppoſuit humerum ſuum ad portandum, factuſque eſt tributis ſerviens.* Quam opinionem ex paraphraſi Nicolai de Lyra ad illum locum confirmare contendit, & eam multum laudat, & extollit Doct. Carraſcus in ſuis interpret. ad ll. Novæ Recop. cap. 6. §. 3. n. 4. pag. 65. Eò quòd † omnia, quæ 77
de Iſaachar ibi dicta ſunt, his Indis omnino conveniant, cùm inter utriuſque Oceani terminos iaceant, optimas & feraces admodum terras poſsideant, & otio & ignaviæ valdè dediti ſint, & ad ſerviendum, & onera ferendum nati videantur. Sed animadvertere debuiſſent, aliud eſſe, Indos Iſaachar ſimiles vidêri, aliud ab eo originem ducere, quod novum eſt, & nullo fundamento ſubnititur. Præſertim † cùm ex 78
eâdem Sacra Pagina conſtet, Iſaachar terram totius Chananeææ optimam, atque ſupra modum fertilem in ſortem obveniſſe, & in ea patris benedictionē impletam, ac propterea Tribum illius ita ſe ultrò agriculturæ operibus addixiſſe, ut ab his divelli poſſe non videatur, & mallet tributa maiora pendêre, quàm de terra ſua, ſive ad bella gerenda, ſive ad alia Principum ſervitia exire. Et in huius rei ſignificationem Tribus illa pro inſigni ſui vexilli aſinum poſuit, ut implêret præceptum à Domino traditum Numer. cap. 2. ſicuti produnt Ferdinand. Mexia in Nobiliario lib. 3. cap. 4. Fr. Hieronym. Romanus Rerump. lib. 6. capit. 4. Salazar ſuper ſymbol. Apoſtol. diſcurſu 1. cap. 3. & noviſsimè Barnabas Morenus de Vargas de nobilit. Hiſp. diſcurſu 18. in principio.

SVM-

SVMMARIVM
Capitis X.

1 Indorum de origine nihil certè aſſirmari poteſt, & quòd multis modis initium habere potuerint.

2 Orbis Novus per aliquam partem eſt antiquo coniunctus, aut vicinus.

3 Indi Novi Orbis, & reliqua animalia, quæ in eo reperta ſunt, ad eum pervenire potuerunt terreſtri, vel brevi navali itinere, & quomodo?

4 Terrarum primariæ plagæ etſi vaſtiſſimo mari dividantur, alicubi tamen con iunctæ, vel valdè proximæ ſunt: & exempla.

5 Auctores recenſentur, qui Indos Occidentales terreſtri itinere ad eas regiones perveniſſe dicunt.

6 Hominum per Orbem diſſeminatio magis frequens, & ordinaria terreſtri itinere, aut brevi mari traiectio facta eſt.

7 Terras ita Deus diſpoſuit, ut facilè homines de alijs ad alias tranſire poſſent, cùm iuſſerit eos Orbem replere.

8 Inſulas maris cur hìc, atque illìc Deus collocaverit ab initio Mundi?

9 In inſulis Dei ſapientiam elucere cur dixerit Auguſtinus?

10 Noe poſteri brevi tempore nimis aucti, & ſparſi ſunt.

11 Homine ex uno, & ex eius cõiuge quot liberi procreari poſſint ſpatio 210. annorum?

12 Noe plus decem annis per Mediterraneum navigavit, poſterorum ſuorum familias, ſeu colonias inviſens.

13 Humanum genus ſemper dilatationi, & propagationi ſtuduit, & qualiter paulatim omnes Orbis regiones, & inſulas etiam longè poſitas occuparit?

14 Theophili Antiocheni elegãtiſſima verba de hominum propagatione.

15 Tertulliani de eadem propagatione hominum duo loca elegantiſſima proferuntur.

16 Franciſcus Valleſius inſignis Medicus & Philoſophus, quid ſenſerit de hominum per univerſum Orbem diſſeminatione?

17 Ioſephus Acoſta putat habitatores Novi Orbis non eſſe valdè antiquos, & ab hominibus ſylveſtribus propagatos: & id qualiter accipiendum.

18 Homines ſylveſtres, & omnino bruti reperiuntur in aliquibus locis.

19 Homines veri reperiuntur, qui ſylvas, & antra habitantes, brutis aſſimilantur, ſed rectè inſtituti rationales evadunt.

20 Migrationes, & coloniæ variarum nationum, & auctores plurimi, qui de illis ſcribunt.

21 Dom. D. Laurentius Ramirez de Prado Regius Conſiliarius laudatur.

22 Orbis Novus ubi antiquo coniungi, aut proximus eſſe credatur?

23 Orbis Novus ſupra Floridam creditur extendi ad Polum Arcticum uſque ad Grotlandiam, Lappiam & Noruegam.

24 Curlantia provincia Septentrionalis in Regno Poloniæ habet gentes Indis Occidentalibus ſimillimas.

25 Annian fretum ultra promontorium Mendocinum dividit Indiam Orientalem & Occidentalem.

26 Orbis Novus ex parte Poli Antarctici ultra fretum Magallanis plures regiones nondum detectas habere creditur.

27 Arctico ſub Polo ſunt plures regiones habitatæ, & ſub Antarctico alias reperiendas eſſe veroſimile eſt.

28 Septentrionales nationes plurimæ, & qui de illis ſcripſerint.

29 Regio in qua iuxta Æthiopiam Aſia & Africa iungebantur, & aliæ Narbonenſis, Polybij tempore luſtratæ non erant.

30 Indos Orbis Novi ex pluribus partibus ad eum tranſire potuiſſe, & maximè ex Orientalibus, aut Sinis, & Tartaris.

31 Indos Occidentales, ſicuti & Orientales ab Ophir genus ducere putat Arias Montanus, & alij.

32 Indiam Orientalem fuiſſe olim coniun-

ctam

Digitized by Google

ctam Occidentali Auctor quidam ſcribit.
33 *Indi Occidentales in omnibus ferè ſimiles ſunt Orientalibus.*
34 *Indi Novi Orbes poſſunt procedere ex filijs Sem, aut Iaphet, & etiam ex filijs Cham ſecundùm Torniellum.*
35 *Indos Occidentales originem ducere ex poſteris Chami filij Noe, aliqui tradunt.*
36 *Ioannis Lerij Burgundi levis coniectura de origine Indorum Occidentalium.*
37 *Indi Occidentales, & Orientales quem colorem communiter habeant? Et numero 52.*
38 *Cubæ inſulæ incolæ hiſtoriam Noe, & filiorum eius narrabant.*
39 *Coloris Indorum, & Æthiopum cauſa.*
40 *Homines varios colores habere non eſt ità mirandum, quàm ex Æthiopibus albos naſci, vel è contrario.*
41 *Mexicani homines nimis albos ſervabant, & mirabantur.*
42 *Homines in monte Zantone Indiæ Orientalis, quà vergit ad Orientem naſcuntur albi, quà ad Occidẽtem nigerrimi, & de quodam homine bicolori.*
43 *Coloris & criſpaturæ Æthiopum cauſam Soli tribuit Theodectes.*
44 *Indi cur non ſint ita nigri & criſpi, ſicut Æthiopes.*
45 *Coloris hominum cauſas non pendere ex temperie Soli, aut Cœli, ſed ex habitudine, & ſimilitudine parentum, multi opinantur, & quibus rationibus?*
46 *Æthiopes, & Indi, & eorum liberi nunquam mutant colorem, etſi ad frigidas regiones transferantur.*
47 *Cham cur deſtitutus fuerit paterna benedictione, & Chanaan eius filius cur maledictus?*
48 *Chus filius primogenitus Cham fuit nigerrimus, & Æthiopum auctor.*
49 *Mizraim filij deformes.*
50 *Getuli nigri ſunt, & ore putidi, unde ſalem ſemper in eo portare ſolent.*
51 *Phut tertiogenitus Cham quales liberos genuerit?*
53 *Æthiopem dealbare adagium, & alia de Æthiopibus remiſſivè.*
54 *Gigantes in Novo Orbe viguiſſe, & hodie vigere aliqui tradũt, & latè de eis.*

CAPUT X.

De eadem Indorũ origine, & quòd veroſimilius videatur, terreſtri, aut brevi navali itinere per has regiones diſſeminatos fuiſſe. Et an à poſteris Chami diſcendant? & aliqua de colore eorum, & Gigantibus, qui in aliquibus locis reperti dicuntur.

HÆc fermè ſunt, quæ à doctiſsimis viris circa Indorum Occidentaliũ originem, & propagationem conſiderari ſolent, in quibus tamen congerendis & illuſtrãdis, an Nos aliquid præſtiterimus? viderint alij. Et
quidem † in re adeò lubrica & anti- 1
qua nihil omnino reſpuẽdum eſt; nam ſi in id incumbere acrius quodvis humanum ingenium perrexerit, in quãvis rem ludet potiùs, quàm firmas rationes inveniet. Quo fit, ut minus diſplicere debeat iudicium Gregor. Garciæ ubi ſup. lib. 4. cap. ult. qui in dubio poſitus, cui ex prędictis opinionibus adhærêret, tandem affirmari poſſe inquit, non ab una tantùm gente, neque unâ tantùm viâ, ſed ab illis omnibus, quas commemoravimus, caſu, & conſilio, mari, ac terrâ primos huius Novi Orbis habitatores propagari potuiſſe.
Ergo fruatur unuſquiſque ſenten-
tiâ ſuâ. Et † ut ego meam ſub aliorum 2
etiam correctione proponam, ſemper veroſimilius arbitratus ſum, hunc Novum Orbem nõ eſſe penitùs ab altero

illo

illo diviſum,quin potiùs aliqua in par-
te, vel hærêre,vel ſanè valdè vicinum
eſſe,arcto aliquo duntaxat freto diſ-
iunctum,eòque, uti aſſolet,alijs atque
alijs inſulis inrerrupro,per quæ loca fa
3 cile, † prõprumque eſt,exiſtimare,ge-
nus hominum, & ſimul reliqua perfe-
cta animantia paularim rerreſtri, vel
brevi navali itinere defluxiſſe,ac ſedes
ſubinde,& novas quærendo,& inven-
tas mutando,pro varia regionum com
modirate ror populos & nationes ef-
4 feciſſe,quemadmodum † etiam Divi-
næ providentiæ diſpenſatione factum
eſt,ut primariæ aliæ rerrarum plagæ,
tametſi, ur plurimùm, vaſtiſsimis diſ-
iunctæ maribus,alicubi tamen aliquo,
vel tenui Iſthmo copulatæ ſint, vel
exiguo freto inter ſe diſtii ctæ. Vide-
mus enim in univerſalibus Orbis rer-
rarum deſcriptionibus, Aſiam cum
Africa, Iſthmo,qui eſt inrer mare Me-
diterraneum & Arabicum, coniungi,
& in duabus Americæ noſtræ penin-
ſulis idem in Panamenſi tractu contin
gere, ut diximus ſup. cap.6. num.6. &
36. Videmus irem Africam ab Europa
citca Hiſpaniæ, ac Mauritaniæ fines,
freto tantùm Herculeo, ſeu Gaditano
ſeiungi,& eodem modo Europam ab
Aſia, Helleſponto,& duobus Boſpho-
ris, Thracio ſcilicet, & Cymmetio,
quamquam eadem Europa ſupra palu-
dem Mæotidem,fluvio duntaxat Ta-
nai ab Aſia dirimitur, & in parte ma-
gis Boreali invicem Aſia, Europaque
copulantur,Iſthmo ſaris amplo,qui à
fontibus prædicti fluminis rectà ad
Granicum Aquilonaris Oceani ſinum
excurrit. Aſia quoque à regionibus Ar
cticis ad novam Zemblam modico
frero ſecernitur, & ab America alte-
ro, nimirum Aniano,dirimi creditur.
Americam item Auſtralem, ſeu Peru-
vianam certum eſt freto tantùm Ma-
gallanico ſeparari,de quo egimus ſup.
cap.8.ex num.35.
5 Quam † ſententiam optimè propo-
nit & illuſtrat Acoſta. d.lib.1.cap.20.
& 24. & alijs neglectis probat & ſe-
quitur Ioan.Boterus in relar. univerſ.
vol.2.part.1.lib.1.pag.343.& 344.do-
ctiſsimus Arias Monranus tomo 7. in
lib.quẽ inſcripſit Phaleg.hoc eſt,de pri-
mis gẽrium ſedibus, cap.9. Genebrar.
in d.Chronogr.lib.1. pag.35. Maluen.
d.lib.3.de Antichr.cap.18.pag.155.&
cap.14.pag.141.& 142.Cabello in d.
Miſcell.Auſtral.m.ſ.2.part.cap.19.fol.
98.& cap.fin. fol.122. Gregor. Lopez
Madera in excellent. Monarch. Hiſp.
cap.8.pag.70.Gregor.Garcia. d.tract.
de Indor.orig.lib.4.cap.1.& ſequent.
Anton.de Herrera in hiſt. gener.Ind.
decad.1.lib.1.capit.6. pag.12. & 13.
Torquemada in d. Monarch.Ind.lib.
1.cap.10.pag.32. Ioan.Lorin. in Act.
Apoſt.cap.17.verſ.26.pag.669.& no-
viſsimè ac doctiſsimè Auguſt. Torniel.
in Annal. ſacris 1.tom. anno Mundi
1931.num.47.pag.232. Qui † hanc 6
viam ordinariam ac faciliorem eſſe di-
cit, ad hominum per cunctas Orbis
terras diſſeminationem. Quia † cùm 7
Dominus homines creſcere, multipli-
cari, & terram univerſam habitatori-
bus replêre iuſsiſſet Geneſ.cap.1. cre-
dendum quidem eſt,priùs omnes eius
regiones ita diſpoſuiſſe, ut ab una ad
alteram,alicubi ſaltem,non incommo
dè tranſiretur.
Et ad hoc † certè nõ caſu,ſed mirâ 8
diſpenſatione & providentiâ ab initio
mũdi in medio maris plures hîc,atque
illîc inſulas collocavit,tum ut vaſtos
eius ſinus ſpeculari,&ſcrutari ſecuriùs
homines poſſent,cùm etiam ut poſt di
luvium ab Armenia exeuntes,commo
diùs ſeſe in altum conferrent, & paula
tim ac ſucceſsivè à proximis ad remo-
tiſsimas quaſque provincias diſſemi-
narentur,quapropter † elucêre in in- 9
ſulis Dei ſapienriam meritò dixit D.
Auguſt.de mirab.Script.lib.1.capit.7.
quem refert & laudat Simon Maiolus
in dieb.Canicul. colloq.10. pag.266.
& colloq.14.pag.334.
Et poſteri † Noë hoc modo totum 10

Orbem varijs colonijs replêre cœpe-
runt,ut ſup.cap.proximo num.8. retu-
limus,ac brevi tempore ita creverunt,
ut ſecũdum Philonem lib.1.antiq.Iud.
& Pineda in Monarch.lib.1.cap.18.§.
2.decem annis ante eius morrem, qui
fuir 340.poſt diluvium,Principes fami
liarum,qui inter ſe Orbem diviſeranr,
ſuas familias numeraverint, invene-
rintque 732ʒ702.quod mirum nõ eſt:
11 nam † iuxta evidentem computatio-
nem Auguſt.Torniel.in Annal.ſacr.1.
tom.ann.2329.num.19.pag.394.unũ
par coniugatorum in ſeptimo tricen-
nario,hoc eſt in fine anni ducenteſimi
decemi , poteſt generare plus quàm
ſexies & decies centena millia , &
quadraginta ſeptem millia hominum
12 1647ʒ86.Et de eodem † etiam Noë
rradit idem Philo in lib.de mulrip.gen.
hum.Annian.ſup.Beroſ. lib.4.Gregor.
Garcia.d.lib.1.cap.2.§.1. & Torque-
mad. d.lib.1.cap.10.pag.33. plus decẽ
annis Mediterranei maris littora na-
vigaſſe,ſuos filios & nepotes inviſens,
& familias & colonias requirens,quas
in varijs regionibus collocaverant.
13 Quod propagandi † ſtudium, & no-
vas ſedes quærendi,cùm diſcurſu tem-
poris prætermiſſum nõ fuerit, ſed imò
quotidie magis auctum , augeſcente
etiam hominum genere,& ſeſe inter-
necinis bellis exagitante,mirum non
eſt,ſi neque ab incolẽdis inſulis,&alijs
quanrumvis longè poſitis regionibus
abſtinuerint , ut præclarè oſtendit D.
Auguſt.lib.16.de Civit.Dei,cap.6.tra-
dens,homines ex tribus filijs Noë pro
cedentes, multiplicato genere huma-
no,eriam inſulas impleviſſe,*ad quas* (in
quir)*inhabitandas,navigatio tranſire po-*
14 *tuiſſe,quis ambigat?* Idem † docet Theo
phil. Antiochenus lib.2.de Antol. in
hæc verba: *Cùm enim primis temporibus*
pauci forent homines in Armenia, & Chal
dæa,poſt linguarũ diviſionem aucti & mul
tiplicati paulatim ſunt.Hinc quidam abie-
runt verſus Orientem,quidam conceſſere ad
partes maioris continentis,alij porrò profe
cti ad Septentrionem ſedes quæſituri.Poſt-
modum ſenſim inde progreſſi homines etiam
reliquas Orbis partes invaſerũt,exceptaque
ſunt habitari inſulæ maris,necnon reliqua
Orbis climata.Nec priùs deſierunt terram
ubique occupare,quàm etiam Brittannos
in ultimis climatibus acceſſerint.
Et non minus eleganter † Tertul- 15
lian. lib.de Pallio,ubi Carthaginenſes
alloquens,ita eandem diverſarum na-
tionum per univerſum Orbem diſper-
ſionem & migrarionem proponit: *Nã*
& primitus maiore ambitu terra caſſa,&
vacans hominum,& ſicubi aliqua gens oc-
cuparat,ſibimet ſoli erat.Itaque cogitans
omnia ſibi domum,intelligens alibi ſtipan-
tem copiam,alibi deſertẽm runcare,at ru-
ſpare,ut inde velùt ex ſurculis & propagi-
nibus populi de populis, urbes de urbibus
per ubique Orbis pangerentur.Tranſvolãt
redundantium gentium examina, Scythæ
exuberant in Perſas , Phœnices in Afri-
*cam eructant,&c.*eleganriùs lib.de ani-
ma cap.30.*Invenimus*(inquit)*apud com*
mentarios etiam humanarum antiquitatũ
paulatim humanum genus exuberaſſe,dum
Aborigines vel vagi,vel extorres,vel glo-
rioſi quique occupãt terras,ut Scythæ Par
thicas,ut Manidæ Peloponneſum,ut Athe
nienſes Aſiam,ut Phryges Italiam,ut Phœ
nices Africam,dum ſolemnes etiam migra-
tiones,quas μετοικίας *appellant , conſilio*
exonerãdæ popularitatis in alios fines exa
mina gentis eructant.Nam & Origines in
ſuis ſedibus permanent,& alibi plus Gen-
tilitatis fœneraverunt.Certè quidem ipſe
Orbis in promptu eſt,cultior de die in diẽ,
& inſtructior priſtino.Omnia iam pervia,
omnia nota,omnia negotioſa,ſolitudines fa
moſas retrofundi amœniſſimi oblitterave-
runt.Sylvas arva domuerunt,feras peco-
ra fugaverunt,harenæ ſeruntur,ſaxa pan-
guntur , paludes eliquantur,tantæ urbes,
quantæ non caſæ quondam.Iam neque in-
ſulæ horrent,nec ſcopuli terrent,ubique do
mus,ubique populus, ubi Reſpublica, ubi-
que vita ſummum frequentiæ humanæ.One
roſi ſumus Mundo,&c.
Inſignis quoque ille † Medicus,& 16

Phi-

Philoſophus Franc.Velleſius de ſacra
Philoſoph.cap.26.pag.209. magis ad
noſtrã quæſtionẽ accedens, cùm pro-
baſſet,hominũ diſperſionem nõ intra
anguſtos duarumZonarũ fines ſtetiſſe,
ut veteres reputabãt,ſed in univerſum
terræ Orbẽ eſſe factã,ſic ſubiũgit: *At-
que quanquam alij aliorum ob magna loco
rum diſſidia ſint obliti, tamen Dei provi-
dentiam eos,more eius,qui ſeminat hâc,&
illâc,quoquoverſus diffudiſſe, ita ut nulla
pars hominibus alendis idonea ſine Adami
ſemine relinqueretur.*

17 Ioſe.etiã Acoſta † lib.1.de nat.No.
Orb.c.24.& iterum lib.7.hiſt.Ind.c.8.
in fin. hunc Novum Occidentalẽ Or-
bem non multis ab hinc annorũ milli-
bus habitari cœptũ exiſtimat,magiſq;
id ab hominibus Sylveſtribus,& palan
tibus,quàm ab aliqua Republica obi-
tũ: *Cùm errore*(inquit) *potiùs,aut patriæ
anguſtijs,novas ſedes paulatim habitare cœ
piſſent,atque bis aſſueti,nihil niſi naturalis
lucis ductũ,eumque obſcuratũ,aut patriæ
fortaſſis gentilitiæ aliquas conſuetudines
retinerent.* Quod non eſt intelligendum
18 de † hominibus omnino Sylveſtribus,
quos nos *Selvages* vocamus,qui præ-
ter humanã effigiẽ,nihil hominum ha-
bent,& muti ſunt,ac inter belluas cõ-
purãtur,quales in Noruegia,& alibi re
pertos eſſe,tradit Hieron.Boëthius in
Scotia,Theat.vitæ huma. vol.1. lib.1.
pag.94.& Simõ Maiol.in dieb.Canic.
1.tom.colloq.2.pag.60.& 61. Sed de
hominibus veris ab Adamo profectis,
19 qui † tamẽ à ſuis divulſi, per Sylvas,&
nemora,ac incultas regiones nudi,&
ſine certa ſede pererrantes,hirſuto &
villoſo corpore facti ſunt,& adeò bru-
tis animãtibus ſimiles,ut aliqui etiam
proni quadrupedum more incedere,&
antra, & ſpeluncas habitare ſoleant,
quorũ plures iã olim commemorantur
à Plin.lib.5.cap.8.lib.6.cap.24.30. &
31.Solino c.32.33.& 35.Põpon.Mel.
lib.3.cap.4.Agellio lib.9. cap.4. & D.
Iſidor.lib.11.Etymol.cap.33.& hodie
in noſtris Ind. Orient.& Occidental.
paſſim reperiuntur, ut ex Pigaffeta,
Oder.Barboſa,Petr.Martyre, Haitto
nio,& alijs tradit Maiol.ubi ſuprà,qui
adhuc rationis mentiſque veſtigia in
illis apparêre,rectiſsimè tradit,& cùm
veri homines ſint,ſenſim in legitimum
rationis uſum,Dei gratiâ, & melioris
vitæ inſtitutione accedente,poſſe tra-
duci.

Vltra quos Auctores † de varijs varia 20
rũ gẽtium incremẽtis, migrationibus,
& colonijs per Orbẽ extenſis,plurima
cõgerit M.Cato in lib. de Originibus,
Seneca in lib.de conſolat. ad Albin.c.
6.Strab.lib.1.& 15. Alex. ab Alex.lib.
4.gen.cap.10.Goropius Beccanus in
libris peculiaribus, quos de hoc argu-
mento conſcripſit,Theat. vitæ huma.
vol.3.lib.1.ex pag.586.Ioã.Vaſæus in
Chron.Hiſp.lib.1.cap.11.Vvolfgango
Lazio lib.12.de Rep.Rom.per tot.Si-
mon Maiol.4.tom.dier.Canicul. col
log.4.Greg.Lopez Madera de excel-
lent.Hiſp.cap.8.pag.66.Pined.de reb.
geſt.Salom.lib.3.c.5.num.5. pag.101.
& lib.6.cap.2.pag.423.num.1. & cap.
20.pag.476.Villalp.in Ezechie.in ap-
par.tom.2.part.2.lib.5.diſp.3.cap.57.
& 58.Petr.Opmeerus in opere Chro-
nogr.pag.18.Bernard.Aldret.de orig.
ling.Hiſp.lib.3.cap.1.& de antiq.Hiſ-
pan.lib.1.cap.30.& lib.3.capit.27. Fr.
Ioan.à Ponte in convenient. utr.Mo-
narch.lib.2.cap.15. cum multis ſeqq.
& lib.3.cap.5.pag.34.& ſeq.& † Dom. 21
D.Laurentius Ramirez de Prado Re-
gius primùm & meritiſsimus rei Domi
nicæ Cõſiliarius, & nunc in Supremo
Indiarũ Senatu iure optimo conſtitu
tus,& ad honorificã valdè erga Chri-
ſtianiſsimum Franciæ Regẽ legationẽ
adlectus,mihique ob egregias animi
dotes, & politiſsimas litteras magni
ſemper,iã inde ab ſtudijs Salmanticẽ-
ſibus habitus,in terſo illo & ſatis do-
cto libello,cui *Teſera legum* titulum fe-
cit,ſub explicatione l. certã formã 4.
C. de iure fiſci, lib.10.Et de colonijs
Indorum Regni Peruani Garcias Laſ-

ſus Inca in ſuis commentarijs libro 3.
cap.4.& 19.& lib.7.cap.1.
22 Vbi autē † eiuſmodi terrę vicinitas,
vel continuatio reperiatur,per quā ho
mines ex Orbis regionibus antiquitùs
cognitis,ad has denuò derectas trāſire
potuerint, latè præfari Auctores exa-
23 mināt.Et ſunt † qui putēt, forſitā illā
ad Polũ Arcticũ reperiri,cùm hacte-
nus certo documēto contrariũ nõ pa-
tuerit,nec omnis terrę ad eā partē rē-
dēris lōgitudo ſatis explorata ſit,quin
potiùs multi dicāt ſupra Flotidā latiſ-
ſimā eſſe terrā Septentrionalē,& Vul-
pellus tradat Grotlādiam cũ Eſtotilā-
dia coiũgi,& à Terra laboratoris parũ
diſtare.Quod ſi certum eſt, veroſimile
ſit,ut ait Borerus.d.vol.2.part.1.lib.1.
pag.343.Gomara 1.part.fol.7.& alij re
lati à Gregor.Garc. de Ind. orig.lib.1.
cap.4 §.4.ex pag.79.Lappianas,& No
ruegas gentes propagine ſuā,& ſedium
mutatione paulatim in has partes per
veniſſe. Quibus adſtipulatur, quod de
24 provincia Europæ, †Curlātia nomine
tradit Henric.Martinez in repert.Me
xican.2.part.cap.8.pag.104 quę iacet
in 56.altitudinis gradibus, lōgitudinis
autē 45.& peculiares Duces habet,qui
Polonię Regibus ſubſunt,cuius incolę
vultu,habitu & moribus Indos Novæ
Hiſpaniæ ferè in omnibus referunt.
25 Vltra † Promontoriũ quoque Mē-
docinum,ut ait Acoſta.d.lib.1.cap.20.
non eſt ſatis cognita terræ amplitudo,
quam tamen oppidò ingentē eſſe pluri
mi ferunt, & ibi fretum Regni Anian,
quod non multum à Tartaris & Sinis,
& à regionibus Indiarum Oriētalium
diſtare cognoſcitur,& inde docēt pla-
nam viam in has Americanas eſſe po-
tuiſſe,ut cōſtat ex Genebrard.in Chro
nograph.lib.1.pag.150.Pet.Planc.Hē
tico Alegren,& alijs doctiſsimis Coſ-
mographis,quos refert Fr.Greg. Gar-
cia.d.§.4.& lib.3.capit.1.pag.181. &
ſequentib.& lib.4.cap.2.pag.325.
26 Ex parte † quoque Auſtralis noſtri
verticis,ſive Antarctici Poli,quem vo-
camus DEL SUR, nemo hactenus ex-
ploravit quouſque procurrat cōtinens
ultra Patagones,& fretũ Magallanicũ
poſita. Et quemadmodum † repertæ 27
ſunt regiones in altitudine Septuagin
ta,& amplius graduum ad Septentrio-
nē,imò & ſub ipſo Arctico, & rigente
cingulo habitatæ,ut ſunt Groenlādia,
Scandinavia, Iutha, Corelia, Gothia,
Biarmia, Lapia,Finlādia,Finmarchia,
Stricfinnia, & aliæ multæ, † quas Ior- 28
danus Gentiũ omniũ officinā, & quaſi
vaginā nuncupat;de quibus plura tra-
dunt Olaus,& Ioan.Magnus,qui de il-
lis gentibus integra volumina cōdide-
runt, Plin.lib4.cap.3.Mathias Micho-
vienſis lib.1.de Sarmaria cap.14.Abra
ham.Ortelius in tabula Scādię,& Sco
tię,Maluenda lib.3.de Antichriſt.cap.
14.pag.141. Magin. Paravinus in ſua
Coſmograph.2.par.tabul.9. ex fol.96.
Ita quoque aliæ ſimiles provinciæ re-
periri poterunt ſub alia Zona frigida
huius Poli Auſtralis,verſus quā cũ mul
ti poſt Magallanũ conſtātiſsimè navi-
gaverint, de quibus ſermonē fecimus
ſup.cap.8.ex num.35.nullũ planè ter-
minũ oculis perluſtrarũt,quo per eam
partē terra deficeret. Quod mirũ cui-
piā videri non debet,† nam & Polybij 29
tempore, ut ipſe oſtendit lib.3.illa re-
gio,quę iuxta Æthiopiā eſt,ubi Afri-
ca,atq; Aſia iunguntur,penitus ignora
batur, neſciebaturque, utrũ perpetua
eſſet & continens,an clauderetur pe-
lago?Et idē ait de eo,quod Narbonē-
ſis regio ad Septentrionē excurreret.
Apparet igitur † per has omnes par- 30
tes facilè fuiſſe primis hominibus tran
ſitũ,quo in hunc Novum Orbē perdu-
cerētur.Et cùm extrema Oriētalis,&
Occidentalis Indiæ hucuſque(ut dixi-
mus) explorata nō ſint,mihi valde pro
babile videtur, huius priores accolas
ab illa,& à redundāti fortè Sinatũ,aut
Tartarorum copia originem duxiſſe,
prout tenēt multi ex auctoribus rela-
tis ſup.num.5.præcipuè † Arias Mon- 31
tanus in Phaleg.qui inde Americanos

Ophiritas appellat,quaſi à duobus fi-
lijs Iectan , ſcilicèt Ophir & Hevilà,
initium ſuæ propaginis ſumpſerint,qui
primi Indiam Orientalem tenuerunt,
ut habetur Geneſ.2.& 1.Reg.9. atque
deïnde Ophir etiam Occidentalem,ut
idem auctor probare nititur,*Non enim*
(inquit) *aliam veroſimiliorem originẽ In-
dis Occidentalibus aſſignare poſſumus.* Idẽ
tradit Genebrard.ubi ſup.Pet.Opmee
rus in opere Chronogr.pag.16.qui in-
ter aliquos filios Hebri Iectanum con
numerat, ſubditque huic tredecim fi-
lios fuiſſe , qui à Chaldæa ad Indiam
uſque migrarunt. *A quibus*,inquit,*Indo
rum, Sinarumque variæ gentes originem
trahunt,ingenio,induſtria,arte,atque Phi-
loſophiæ ſtudijs excellentes.* His ſubſcri-
bũt Michaël Balboa Cabello in Miſ-
cell.Auſtr.m.ſ.1.part.cap.12.& 3.par.
capit.15.& 20.& capit.6.fol.153.Vbi
32 quod † plus eſt,abſque ullo certo fun-
damento ſuadêre intendit, utramque
Indiam olim coniunctam,& continuã
fuiſſe,quouſque maris fluctibus dividi
cœperunt,Greg.Garcia lib.4.capit.1.
& 23. Gregor. Lopez Madera de ex-
cellent.Hiſp.cap.8.pag 70.& Ioan.Bo
33 ter.d.lib.1.pag.345.qui † ad eandem
ſententiam fulciẽdam ſimilem ferè in
omnibus conditionem,corporis habi-
tudinem, ritus & mores, ac præcipuè
colorem Indorum utriuſque Indię re-
ctè conſiderant. Quamvis Fr. Ioan.à
Ponte in convenient. utr. Monarch.
lib.3.capit.7.pag.53.contrarium,ſcili-
cet Americanos ab Orientalibus ne-
quaquam procedere,ſuâ tãtum aucto-
ritate nixus exiſtimet. ¶Sed prædictã
opinionem,licèt in origine Ophir reij
ciat,in reliquis tamen ſequitur etiam,
& optimè exornat Torniellus. d.anno
34 Mundi 1931.num.47.pag.232.† Vbi
ait,quòd ſi quæratur, ex quibus filijs,
aut poſteris Noë hic Novus Orbis im-
pletus fuerit,poſſumus reſpondêre , ex
filijs Sem per partes Indiæ Orientalis,
& Chinæ,& Iaponij provincijs atque
inſulis,quæ Americæ Aquilonari vici-
næ ſunt:aut etiam ex poſteris Iaphet,
qui poſtquam per plagas Aſiæ Aquilo
nares,quas nunc Tartari incolunt,diſ-
ſeminati fuerunt,tandem ad Orienta-
les eiuſdem Aſiæ fines , qui ſupra Chi-
nam nonnihil flectunt, ad Aquilonem
devenerunt,prope fretum Anian, quo
ut diximus,parvo intervallo,ipſa Aſia
ab America ſeiungi perhibetur. Ad il-
las autem Antarcticas provincias,quę
nobis omnino Auſtrales eſſe vidẽtur,
& contra extremum Africæ promon-
torium , quod *Caput Bonæ ſpei* appel-
lant,reſpiciunt,licèt nobis adhuc be-
nè cognitæ non ſint, probabiliter cõ-
ijci poſſe , primùm penetraſſe poſte-
ros Cham,qui prædictum Promonto-
rium,cæteraſque Africæ partes inco-
luiſſe dicũtur:hi enim à prædictis An-
tarcticis regionibus omniũ minus re-
mori fuiſſe videntur,& conſequenter
ad eas potuiſſe cõmodiùs pertranſire.

Quo † ſenſu accepta,vera eſſe po 35
teſt opinio Gomaræ in hiſt. Ind.lib.5.
cap.217. dum exiſtimat, Peruenſes à
Chamo originẽ ducere,ac maledictio
nis Divinæ in Chamũ hæredes eſſe,&
idem de Braſilienſibus,& alijs Ameri-
canis tradit Ioan.Lerius Burgũdus in
ſua hiſtoria navigationis in Braſiliam.
quæ habetur in 3.part. hiſt. Americę
cap.15.in fin.pag.233.Qui tamen hoc
leviſsimâ † aliâ coniecturâ confirmat, 36
dicens, quòd cùm Ioſue,iuxta promiſ-
ſiones Patriarchis factas, mandatum-
que ſibi peculiariter datum,in terram
Chanaan ingrederetur,teſtatur Scrip-
tura, Ioſue 2. 9. tantum terrorem ir-
ruiſſe ſuper illius terræ incolas, ut diſ-
fluerent metu Iſraëlitarum:unde etiã
fieri potuit,ut Americanorum noſtro-
rum maiores, Iſraëlitarum cõſpectum
fugientes, mari ſe commiſerint,ac tã-
dem in terram Americam appulerint.

Ioannes quoque à Torquemada in
Monarch.Ind.lib.1. capit.10.pag.33
& latiùs lib.14. cap.18.& 19. Ioan.
Lucena in vita Sanct. Xaverij lib.1.
cap.13.& lib.10. cap.22. Hieronym.

Oſſo-

Oſſorius de reb. Emanu. lib. 8. pag.
320. Petr. Bertius in deſcript. Iavę,
pag. 611. & Seraph. Freitas de iuſto
Imp. Aſiat. cap. 5. num. 15. & 20. eandẽ
originem conſtituit Indorum Orienta
lium & Occidentalium, putantq; eos
ab aliquo ex filijs, vel nepotibus Chã
37 propagari cœpiſſe; atque † ideò co-
lorem æneum ſub fuſcum habêre, ſi-
ve oleaſtrinum, & ut plurimùm ci-
neritium quibus adſtipulatur, quod re
fert Herrer. in hiſt. gener. Ind. decad. 1.
38 lib. 9. cap. 4. pag. 296. Nempe in † Cu-
ba inſula veteres indigenas Noſtris a-
pertè Noë, & filiorum eius hiſtoriam
retuliſſe, dicentes, ſe ex filio, cui ille
maledixit, procedere, & ideò rudiores,
& verſicolores eſſe, ac nudos incede-
re. Nos verò ex altero, cui benedixit,
& ideò veſtibus uti, equis incedere, at-
que alijs cœli donis, & commoditati-
bus perfrui.

Quod ut melius intelligamus, ſcien-
39 dum eſt, † coloris Indorum cauſas, ut
& nigredinis, & criſpaturę Aethio-
pum a plurimis doctiſsimis viris in So-
lis ardorem & temperamenta locorũ,
quibus habitant, referri ſolêre, ut con-
ſtat ex Ptolem. in op. quadripert. & e-
jus comment. Haly. cap. 2. Hippocrat.
in tract. de aëre & aqua, Albert. Mag.
de nat. cœl. lib. 2. & 4. Galen. lib. 2. de
temperam. cap. 11. Cabello in d. Miſ-
cell. Auſtr. 1. p. cap. 9. Fr. Gregor. Garc.
d. tract. de Ind. orig. lib. 2. c. 5. pag. 149
& ſeq. & Simon Maiol. in dieb. Canic.
40 tom. 1. colloq. 3. pag. 62. Vbi † tradit
non eſſe monſtroſum, quòd cutis adeò
variæ formę & colores in hominibus
ſint: nam cœli in id clima ita plurimum
influunt: ſed magis admirandũ eſſe ex
albis naſci Aethiopem, aut ex Aethio
41 pibus album; ac propterea in † Mexi
co ab eius antiquis Tyrannis Mote-
chumis homines aliquos publicè ali
ſolitos, quibus ab ipſo ortu cutis, cri-
nes, ſupercilia, ac palpebræ albæ fue-
rint, idque valdè ibi pro admiran-
do habitum fuiſſe, ut tradit Corteſius
in relat. 2. Et idem Maiol. colloq. 17.
pag. 395. ex Oder. Barboſa, & alijs cõ-
memorat † in India Orientali tantam 42
eſſe climatis in unico monte Zanto-
ne vim variam, ut quà vergit ad Oriẽ-
tem albi ſint, qui & naſcuntur, & in-
colunt: quà verò vergit in Occiden-
tem, nigerrimi; cùm tamẽ omnes bel-
luino more vivant.

Illud porro magis monſtroſum vi-
detur, quod de homine quodã bicolo-
re à Ptolemæo Lagi filio in Aegyptum
deducto narrat Cœl. Rhodig. lib. 7. an-
tiq. lect. c. 18 cuius quidẽ medietas ex
æquilibrio ſũmè erat nigra, & reliqua
portio eximiam albedinẽ praeferebat.

Theodectes † etiam apud Strabo- 43
nẽ lib. 15. pag. 799. eandem coloris va
rietatem Soli his carminibus tribuit:

Quorum propinqua Sol adurens orbita
Fuliginoſo corpora colore imbuit,
Aestuque totas ſicca criſpavit comas,
Maternemque adoleſcendi conſumptam ab-
ſtulit.

Vnde idem Strabõ infert, † Indos O- 44
rientales non criſpari, nec eorũ colo-
rem in totum aduri, ſicut Aethiopum,
propterea quòd ſint humidi aëris com-
potes, & minus perpendiculariter ra-
dijs Solis feriantur.

Alij tamen putant, † neque Soli, 45
neq; ſolo id eſſe tribuendũ, ſed à ſper-
matis naturâ proficiſci: quoniam ſub
æquatore, & locis utrique Tropico
vicinis inter nigerrimos ſparſi repe-
riuntur albi, vel cineritij, qui illic in
ſua albedine perſeverant, ut in Regno
Melinda & Mombaza, & benè ob-
ſervat Abraham Ortel. in comment.
tab. 4. ſui Theatri, & Auctor hiſt. Re-
gni Congiani cap. 3. in calidior bus
quibuſdam locis ſub eodem paralello;
atque adeò, ſub eâdem cœli conſtitu-
tione videmus naſci alicubi homines
albos, ut in hac America, alicubi ſub
fuſci coloris, ut in Abyſsinorum regio
nibus, alicubi nigerrimos, ut in A-
ſiæ Provincia, quam Malabaricam
vocant. Et quia † Æthiopes etiam, & 46

Indi, ſi per multa ſæcula in frigidas regiones transferantur, ſemper tamen nigros, vel oleaſtrinos liberos generant: ſicuti & Hiſpani albos, quamvis in Indiæ, aut Æthiopiæ littoribus perſeverēt. Et in inſulaS. Thomæ, quæ primùm à Luſitanis habitari cœpta eſt, non impedit calor quominus ipſorum filij uſque ad centeſimum iam annum albi ſint, & maneant: cùm tamen Sol ibi æquè ac in alijs inſulis Æthiopicis calidus ſit.

47 Quapropter affirmant à ſtirpe & ſanguine † Cham Æthiopes provenire, qui deſtitutus fuit patris ſui Noë benedictione, ob culpam, quam contraxit in eius temulentia irridenda, & inde magnam plagam poſteritati ſuæ attulit, ut & ipſa indignationem Dei in ſuum parentem teſtaretur, ut habetur Geneſ. cap. 10. & Paralip. 1. Chanaan enim filius Cham quarto genitus, quia patri avum temulentum oſtendit, maledictus fuit, & iugo ſervitutis ſubiectus: & ideò Chananæi, & aliȩ undecim gentes ab eo

48 deſcendentes, deletæ ſunt. Chus † verò ipſius Cham primogenitus, quamvis multò ante patris impietatem natus fuiſſet, niget tamen ipſe, velut in pœnam effectus, nigerrimos filios produxit, & Æthiopum auctor eſſe

49 perhibetur. Filij autem † Mizraim ſecundo geniti nigri, & deformes nati

50 ſunt, ut Ægyptij, ac † Getuli præter nigrorem ore putidi, ut cogantur perpetuò ſalem in eo habêre. Filij deni

51 que Phut † tertio geniti (ut Mauri) nigri, ſimi, labeones, aliöve modo pro-

52 digioſè affecti. Ex quibus † coloribus utriuſque Indiæ incolæ habent, & præcipuè illius Oleaſtrini, quo, ut diximus, magis frequentes præditi eſſe videntur. Quod ultra Torquemadam d. lib. 14. cap. 18. & 19. ubi ſupr. apertè proponit, & proſequitur Anton. Poſſevinus in Biblioth. 2. tom. lib. 15. cap. 19. pag. 252. & 253. Didacus de Yepes in ſuis diſcurſ. de var. hiſtor. & Auguſt. Torniell. in annal. ſacris tom. 1. ann. Mundi 1931. num. 16. & 27. Et † qui de Aethiopibus 53 plura voluerit, & de uſu illius adagij *Aethiopem dealbare*, & *Aethiopi non albeſcet*, legat Plinium lib. 5. cap. 8. & lib. 6. cap. 30. Eraſmum in adagijs, Alciat. Emb. 59.

Abluis Aethiopem quid fruſtra? ab deſine, noctis

Illuſtrare nigra, nemo poteſt tenebras.

Vbi Sanctius Brocenſis, & Claudius Minoës alios allegant, & eruditiſsimus pariter ac piiſsimus vir Martin. Delrio in adag. ſacr. 1. tom. adag. 851. pag. 448. & ſequenti.

Illud † tandem pro huius capitis 54 coronide ſubijciemus, hodie Indos omnes, ut plurimùm, mediocriſtatu râ teperi, cuius rei cauſas examinat Torquemad. d. lib. 14. cap. 24. & 25. & Fr. Ioan. à Ponte in Monarch. lib. 3. cap. 9. pag. 75. Quamvis non ignorē, tam incolarum traditionibus, quàm multorum Scriptorum teſtimonijs, compertum eſſe, in aliquibus huius Novi Orbis regionibus quondam Giganteæ magnitudinis homines viguiſſe, & hodie quoque vigêre, ut etiam de Indis Orientalibus diximus ſuprà capite 2. ex numer. 11. Nam Americus Veſpucius in ſuis relat. navig. 2. tradit, ſe in quandam inſulam appuliſſe altiſsimis hominibus cultam, quam ob id Gigantum appellarunt. Et Ant. Pigafetta, qui fuit ſocius Magallanis, dum nobile eius nominis fretum detexit, affirmat, ſe iuxta illud Giganteos populos conſpexiſſe, quorum cervix ad brachij dimidium longitudine protenderetur. Qui Gigantes poſteà ſæpè ab alijs illud fretum navigātibus cōſpecti ſunt. Et de eis ita ſcribit Cardanus lib. 8. de rerum variet. capit. 43. relatus in Theatr. vitæ human. vol. 2. lib. 2. pag. 277. *Conſtat iuxta fauces freti Magallanici in Boreali littore ad quinquaginta duas partes altitudinis eſſe*

Patagones Gigantes, octo palmis longiores, magnis pro ſtatura pedibus, qui crudis carnibus veſcuntur, piſcibus aſſatis, pane carent. Vna bucca libras duas carnis, aut piſcium ſumunt: tantùm aqua uno ha uſtu bibunt, ut duodecim hominibus ſufficere poſſit. Caterùm forma decenti ſunt, membriſque pro altitudine commenſuratis: curſus velociſſimi, hilares, fortes, robuſtiſſimi etiam ſupra magnitudinis rationem. Furtis mirum in modum delectantur: crudeles tamen, quod mirum eſt, non ſunt, nec humana carne veſcuntur. Sagittas adeò profundè in gulam demittunt, ut in ventriculum pervenire exiſtimentur, quod ipſi pro egregio ſpectaculo habent.

Idem de antiquis Iucatanę Provinciæ Indis monumentis ſuis mandavit Anton. de Herrera in hiſt. gener. Ind. decad. 4. lib. 2. cap. 7. ad finem, pag. 44. & lib. 10. cap. 4. pag. 268. & de Chichimecis, & alijs gentibus Novę Hiſpaniæ Acoſta in hiſt. Ind. lib. 7. cap. 3. pag. 457. ubi ait, ſe molam cuiuſdam ex his Gigantibus pugno maiorem vidiſſe, & Fr. Ioan. de Torquemada in Monarch. Ind. lib. 1. cap. 13. ubi de alia teſtatur duobus pugnis maiore, quæ ex ſepulto iam diu hominis cadavere extracta fuit, cuius caput grandis dolij vinarij magnitudinem excedebat, quod & tradit Cardanus. & Theatrum ubi ſuprà, docens ex oſſis horum Giganrum in ſepulchris reperris, partium ad totum habita ratione conſtare, viginti palmos magnitudine exceſsiſſe, hoc eſt triplum iuſtæ magnitudinis fermè hominum noſtrę regionis, & ævi. Apud eundem etiam Ioſeph. Acoſtam lib. 1. de nat. Novi Orb. cap. 19. pag. 53. Petr. Ciezam. 1. part. hiſtor. Perù. cap. 52. Auguſt. Zarate in eâd. hiſtor. lib. 1. cap. 5. Maginum in 2. part. ſuæ Coſmogr. rab. 34. fol. 286. Torquemad. d. cap. 13. pag. 38. Fr. Gregor. Garc. lib. 1. de Ind. orig. cap. 4. §. 1. pag. 67. Garcilaſſum Incam in ſuis comment. lib. 9. cap. 9. fol. 234. Herreram decad. 5. lib. 3. cap. 1. pag. 64. & Ioan. Metellum relatum à Theatr. viræ hum. ubi ſupr. reperimus, celebrem eſſe famam in hac Peruenſi regione, ubi nunc Manta, & Portus Vetus oppidum perexiguum ab Hiſpanis ędificatum eſt, circa *Caput S. Elena*, reperiri oſſa hominum Gigantea, tantę magnitudinis, ut duplo, aut certè ſemiduplo corpora eorum proceriora fuiſſe demonſtrent, quàm ſint communia præſentium Indorum. Illos autem Gigantes olim mari ad hæc littora eſſe delatos, ibi cum indigenis bella geſsiſſe, & quædam extruxiſſe immania opera, cuius generis profundus puteus hodie viſitur, lapidibus immenſis ædificatus. Ac tandem homines illos ſævos & portentoſos, quòd nefariâ, & impuriſſimâ libidine abuterentur, cœlitus eſſe conſumptos. De quibus Gigantibus mentionem etiam facit Did. Davalos & Figueroa in miſcell. Auſtrali colloq. 33. pag. 147. & ſubiungit, in valle de Tarija ſimilia Gigantium oſſa reperiri, ſeque unius mandibulam vidiſſe, quæ ſemi ulnam excedebat, cum tribus dentibus pugno maioribus; & à Dom. Laurentio Suar. de Figueroa, Provincię Sanctę Crucis de la Sierra Gubernatore, audiviſſe, à ſe aliud integrum cadaver in eâdem valle iuxta eiuſdam torrentis ripam conſpectum, adeò portentoſę magnitudinis, ut enſis per oculi cava demiſſus, vix ad cerebrum perveniret.

SVMMARIVM Capitis XI.

1 *Orbis Novus an antiquis ullo modo cognitus fuerit?*

2 *Auctores, qui tenent, Orbis Novi nullã antiquis notitiam fuiſſe, latè recenſentur.*

3 *Ioſeph. Acoſta, Abraham Ortelius, Ma-*

luenda & alij meritò mirantur, hunc Novum Orbem, adeò magnum & divitem, antiquos tot ſæculis latuiſſe.
4 Orbis Novi notitia ſi aliqua fuit apud antiquos, poſteà in totum evanuit.
5 Franc. Valleſius ſentit, Orbis Novi habitationem nulla memoria, vel hiſtoria ante Columbum cognitam.
6 Alani Copi ſententia & verba de omnimoda ignoratione Novi Orbis apud antiquos.
7 Thomas Bozius Eugubinus laudatur, qui tradit, ne tenue quidem nomen Novi Orbis ad maiores noſtros perveniſſe.
8 Orbem Novum non fuiſſe antiquis ſæculis cognitum, pluribus argumentis Auctor evincit.
9 Mundum ex una tantùm parte cœlum, & terram habere multi ex antiquis cū Epicuro opinabantur. Alij cum Stoicis & Peripateticis contrarium ſentiebāt. Et num. 11.
10 Lucretij carmina adverſus eos, qui Mūdum rotundum eſſe putabant.
11 Terra conſtituta eſt à Deo in medio globi cœleſtis, & duas ſuperficies habet.
13 Terra cur dicta à Græcis, ἰσοῤῥοπος,
14 Globoſa figura ſive forma, perfectiſſima eſt.
15 Terra in medio cœleſtis globi pendens, quomodo ſuſtineatur.
16 Orbis Etymologia à rotunditate.
17 Manilij locus elegans de Orbis rotunditate.
18 Plinius qualiter aperiat ineffabilem rationem qua elementa inter ſe colligata ſunt.
19 Auſtrales mundi plagas, aquis omnino tegi multi, ex veteribus opinabantur: & quare.
20 Procopij Gazæi notabilis locus, terram in aquis ſubſiſtere, & infra nos nullam eſſe putantis.
21 Photius reprehendit D. Clementē, quòd putavit, terram reperiri ultra Oceanū, & Phœnicem avem veram eſſe.
22 Auſtrales & Occidentales regiones ultra Oceanum inhabitatas eſſe, multi ex antiquis putarunt: & quare.
23 D. Auguſtini locus expenditur.
24 Caietanus putat, nullo Scripturæ loco concludi, omnem terram eſſe habitabilē.
25 Antipodes; ſive Antictonas eſſe multi auctores conſtantiſſimè negarunt, & de horum nominum etymologia.
26 Antipodes Hiſpanis, & alijs Europeis ſunt plures regiones Novi Orbis, remiſſivè.
27 Antipodes eſſe, qui olim ridebant, hodie magis ridendi ſunt.
28 Lactantius Firmianus multū invehitur in eos qui Antipodes eſſe affirmabāt.
29 Lucretius vanos & ſtolidos vocat eos, qui Antipodes agnoſcunt.
30 D. Iſidorus Antipodes fabuloſos appellat.
31 Procopius Gazæus quaſi contra Fidem eſſe inquit Antipodes dari.
32 Virgilius Epiſcopus Saleburg. reprehenſus fuit, quòd Antipodes dari pro concione dixit.
33 Antipodes eſſe plures ex antiquis affirmarunt.
34 Antipodes eſſe, qui olim agnoverunt, putabant alterius generis eſſe, & aditū ad eos non dari propter calorem Torridæ Zonæ.
35 Zonas quinque, quibus terra dividitur, qualiter deſcribat Cicer. Plin. & alij, & num. 38.
36 Auſtralem Zonam, & gentes ſub ea habitantes à nobis agnoſci non poſſe, multi putarunt.
37 Nili origo agnoſci non poteſt ob æſtum Torridæ Zonæ, cum Lucano.
38 Auctores plurimi recenſentur, qui de Zonis Orbis ſcribunt.
39 Zonam Torridā eſſe impertranſibilem, & inhabitabilem, hodie etiam aliqui nimis ſupinè ſcribunt.
40 Picus Mirandulanus publicè Romæ defendit Zonā Torridā inhabitabilē eſſe.
41 Zonas omnes habitabiles eſſe, & Torridam placidiſſimam, hodie certiſſimis experimentis compertum eſt, & auctores, qui de hoc agunt: & num. 43.
42 Philoſophicis argumentis non eſt deferendum plus quàm oculis.

44 Ser-

44 Servius quid ſentiat de Antipodibus, & eorum cum noſtris communicatione?
45 Zonas tres antea inhabitabiles, poſt Chriſti adventum habitabiles factas, pie probare nititur Thomas Bozius.
46 Chriſti Domini fœliciſsimus adventus plurima bona mūdo attulit, & Sybillæ carmina de hoc.
47 Oceanum innavigabilem eſſe, veteres crediderunt, & loca Nazianz. Origen. & Cicer. num. 49. 50. & 51.
48 Antipodes negavit D. Auguſt. & alij Eccleſiæ Patres, quia ad eas regiones tranſiſſe per Oceanum Adami poſteros impoſſibile iudicarunt.
52 Adagium, non ultra Gadira, ſive, quæ ultra Gades inacceſſa, explicatur & exornatur.
53 Oceanus in ſacra Pagina ſumi ſolet pro fine totius Orbis.
54 Gades ſumitur pro ultimo termino Occidentis.
55 Hercules columnas Gadibus fixit, tanquam illic eſſet ſuprema Orbis meta.
56 Imperatorum antiqua conſuetudo fuit aliquas columnas, vel alia monimenta erigere in extremis locis, ad quæ perveniſſent.
57 Gades nomen terminum, ſeu finem Latinis ſignificat.
58 Finis terræ Promontorium Hiſpaniæ in Regno Galleciæ.
59 Hiſpania tota, & præſertim Provincia Bætica dicitur Occidens Occidentis, & id ſignificare eius antiqua nomina Sepharad, & Spania.
60 Heſpero nomine à quo Heſperia dicta Græci totum Occidentem appellabant.
61 Epitaphia antiqua, quæ Hiſpaniæ oras terrarum ultimas faciunt.
62 Promontorium ſacrum, id eſt, El Cabo de S. Vicente, Orbis ultimum dicitur Straboni.
63 Tarteſſus Bætica urbs eadē ac Gades.
64 Tartarum ubi defunctorum animas mitti credebant, in ultimis Hiſpaniæ oris, tanquam in extrema totius Orbis regione antiqui collocabant.
65 Elyſij campi, & Beatorum ſedes in Hiſpaniæ finibus eſſe putabantur, ſecundū Homerum & alios.
66 Heſperidum horti, quamvis circa Hiſpaniam poſiti, ab antiquis ignorabantur, & quare?
67 Oceani navigatio ultra fretum Herculeum olim nimis periculoſa, & quare?
68 Maria omnia innavigabilia olim Atlantica dicebantur.
69 Navigationes per altum olim incognitæ erant.
70 Navium & navigationis inventio, & uſus à Noë temporibus initium accepit.
71 Atlantem Lybicum primum naves fabricaſſe teſtatur Clem. Alex.
72 Navium forma, aſtrolabium, & alia nautica inſtrumenta, quibus hodie utimur, antiquis ignorabantur.
73 Magnetica acus, & eius præciſa neceſſitas ad navigationes per altum ineundas.
74 Navigationis aliquam peritiam, & certitudinem ex ſyderum obſervatione Phœnices nacti fuerunt.
75 Navigantes nubilo, aut procelloſo tempore ſyderum obſervatione ſe iuvare nō poterant.
76 Virgilij elegans naufragij, & procellæ deſcriptio.
77 Magneticæ acus inventum extollitur, & quòd priſcis ignoratum fuit.
78 Navigandi peritia antiquorum cum hodierna, & præcipuè Hiſpanica conferri non poteſt.
79 Magneticæ acus inventor quis? & de eius cōmodis & uſibus, remiſſivè ad plures auctores.
80 Magnetis proprietates miranda, & unde ei nomen, remiſſivè.
81 Magnes cur ſemper Septentrionem requirat remiſſivè.
82 Magnetis novum, & mirum experimentum.
83 Magnetica acu multi etiam utuntur in terreſtribus itineribus: & de montibus magneticis, qui attrahunt ad ſe navigia, quibus ferrum ineſt.

SVMMARIVM
Capitis X.

1 *Indorum de origine nihil certè affirmari poteſt, & quòd multis modis initium habere potuerint.*

2 *Orbis Novus per aliquam partem eſt antiquo coniunctus, aut vicinus.*

3 *Indi Novi Orbis, & reliqua animalia, quæ in eo reperta ſunt, ad eum pervenire potuerunt terreſtri, vel brevi navali itinere, & quomodo?*

4 *Terrarum primariæ plagæ etſi vaſtiſſimo mari dividantur, alicubi tamen coniunctæ, vel valdè proximæ ſunt: & exempla.*

5 *Auctores recenſentur, qui Indos Occidentales terreſtri itinere ad eas regiones perveniſſe dicunt.*

6 *Hominum per Orbem diſſeminatio magis frequens, & ordinaria terreſtri itinere, aut brevi mari traiecto facta eſt.*

7 *Terras ita Deus diſpoſuit, ut facilè homines de alijs ad alias tranſire poſſent, cùm iuſſerit eos Orbem replere.*

8 *Inſulas maris cur hic, atque illic Deus collocaverit ab initio Mundi?*

9 *In inſulis Dei ſapientiam elucere cur dixerit Auguſtinus?*

10 *Noe poſteri brevi tempore nimis aucti, & ſparſi ſunt.*

11 *Homine ex uno, & ex eius coniuge quot liberi procreari poſſint ſpatio 210. annorum?*

12 *Noe plus decem annis per Mediterraneum navigavit, poſterorum ſuorum familias, ſeu colonias inviſens.*

13 *Humanum genus ſemper dilatationi, & propagationi ſtuduit, & qualiter paulatim omnes Orbis regiones, & inſulas etiam longè poſitas occuparit?*

14 *Theophili Antiocheni elegãtiſſima verba de hominum propagatione.*

15 *Tertulliani de eadem propagatione hominum duo loca elegantiſſima proferuntur.*

16 *Franciſcus Valleſius inſignis Medicus & Philoſophus, quid ſenſerit de hominum per univerſum Orbem diſſeminatione?*

17 *Ioſephus Acoſta putat habitatores Novi Orbis non eſſe valdè antiquos, & ab hominibus ſylveſtribus propagatos: & id qualiter accipiendum.*

18 *Homines ſylveſtres, & omnino bruti reperiuntur in aliquibus locis.*

19 *Homines veri reperiuntur, qui ſylvas, & antra habitantes, brutis aſſimilantur, ſed rectè inſtituti rationales evadunt.*

20 *Migrationes, & coloniæ variarum nationum, & auctores plurimi, qui de illis ſcribunt.*

21 *Dom.D.Laurentius Ramirez de Prado Regius Conſiliarius laudatur.*

22 *Orbis Novus ubi antiquo coniungi, aut proximus eſſe credatur?*

23 *Orbis Novus ſupra Floridam creditur extendi ad Polum Arcticum uſque ad Grotlandiam, Lappiam & Noruegam.*

24 *Curlantia provincia Septentrionalis in Regno Poloniæ habet gentes Indis Occidentalibus ſimillimas.*

25 *Annian fretum ultra promontorium Mendocinum dividit Indiam Orientalem & Occidentalem.*

26 *Orbis Novus ex parte Poli Antarctici ultra fretum Magallanis plures regiones nondum detectas habere creditur.*

27 *Arctico ſub Polo ſunt plures regiones habitatæ, & ſub Antarctico alias reperiendas eſſe veroſimile eſt.*

28 *Septentrionales nationes plurimæ, & qui de illis ſcripſerint.*

29 *Regio in qua iuxta Æthiopiam Aſia & Africa iungebantur, & alia Narbonenſis, Polybij tempore luſtratæ non erant.*

30 *Indos Orbis Novi ex pluribus partibus ad eum tranſire potuiſſe, & maximè ex Orientalibus, aut Sinis, & Tartaris.*

31 *Indos Occidentales, ſicuti & Orientales ab Ophir genus ducere putat Arias Montanus, & alij.*

32 *Indiam Orientalem fuiſſe olim coniun-*

ctam Occidentali Auctor quidam ſcribit.

33 *Indi Occidentales in omnibus ferè ſimiles ſunt Orientalibus.*

34 *Indi Novi Orbes poſſunt procedere ex filÿs Sem, aut Iaphet, & etiam ex filÿs Cham ſecundùm Torniellum.*

35 *Indos Occidentales originem ducere ex poſteris Chami filÿ Noe, aliqui tradunt.*

36 *Ioannis Lerÿ Burgundi levis coniectura de origine Indorum Occidentalium.*

37 *Indi Occidentales, & Orientales quem colorem communiter habeant? Et numero 52.*

38 *Cubæ inſulæ incolæ hiſtoriam Noe, & filiorum eius narrabant.*

39 *Coloris Indorum, & Æthiopum cauſa.*

40 *Homines varios colores habere non eſt ità mirandum, quàm ex Æthiopibus albos naſci, vel è contrario.*

41 *Mexicani homines nimis albos ſervabant, & mirabantur.*

42 *Homines in monte Zantone Indiæ Orientalis, quà vergit ad Orientem naſcuntur albi, quà ad Occidētem nigerrimi, & de quodam homine bicolori.*

43 *Coloris & criſpaturæ Æthiopum cauſam Soli tribuit Theodectes.*

44 *Indi cur non ſint ita nigri & criſpi, ſicut Æthiopes.*

45 *Coloris hominum cauſas non pendere ex temperie Soli, aut Cœli, ſed ex habitudine, & ſimilitudine parentum, multi opinantur, & quibus rationibus?*

46 *Æthiopes, & Indi, & eorum liberi nunquam mutant colorem, etſi ad frigidas regiones transferantur.*

47 *Cham cur deſtitutus fuerit paterna benedictione, & Chanaan eius filius cur maledictus?*

48 *Chus filius primogenitus Cham fuit nigerrimus, & Æthiopum auctor.*

49 *Mizraim filÿ deformes.*

50 *Getuli nigri ſunt, & ore putidi, unde ſalem ſemper in eo portare ſolent.*

51 *Phut tertiogenitus Cham quales liberos genuerit?*

53 *Æthiopem dealbare adagium, & alia de Æthiopibus remiſſivè.*

54 *Gigantes in Novo Orbe viguiſſe, & hodie vigere aliqui tradūt, & latè de eis.*

CAPVT X.

De eadem Indorū origine, & quòd veroſimilius videatur, terreſtri, aut brevi navali itinere per has regiones diſſeminatos fuiſſe. Et an à poſteris Chami deſcendant? & aliqua de colore eorum, & Gigantibus, qui in aliquibus locis reperti dicuntur.

HÆc fermè ſunt, quæ à doctiſsimis viris circa Indorum Occidentaliū originem, & propagationem conſiderari ſolent, in quibus tamen congerendis & illuſtrādis, an Nos aliquid præſtiterimus? viderint alij. Et quidem † in re adeò lubrica & anti- 1
qua nihil omnino reſpuēdum eſt; nam ſi in id incumbere acrius quodvis humanum ingenium perrexerit, in quāvis rem ludet potiùs, quàm firmas rationes inveniet. Quo fit, ut minus diſplicere debeat iudicium Gregor. Garciæ ubi ſup. lib. 4. cap. ult. qui in dubio poſitus, cui ex predictis opinionibus adhæreret, tandem affirmari poſſe inquit, non ab una tantùm gente, neque unâ tantùm viâ, ſed ab illis omnibus, quas commemoravimus, caſu, & conſilio, mari, ac terrâ primos huius Novi Orbis habitatores propagari potuiſſe.

Ergo fruatur unuſquiſque ſententiâ ſuâ. Et † ut ego meam ſub aliorum 2
etiam correctione proponam, ſemper veroſimilius arbitratus ſum, hunc Novum Orbem nō eſſe penitùs ab altero

illō

illo diviſum,quin potiùs aliqua in par-
te, vel hærêre,vel ſanè valdè vicinum
eſſe,arcto aliquo duntaxat freto diſ-
iunctum,eòque, uti aſſolet,alijs atque
alijs inſulis interrupto,per quæ loca fa
3 cile, † prōptumque eſt,exiſtimare,ge-
nus hominum, & ſimul reliqua perfe-
cta animantia paulatim terreſtri, vel
brevi navali itinere defluxiſſe,ac ſedes
ſubinde,& novas quærendo,& inven-
tas mutando,pro varia regionum com
moditate tot populos & nationes ef-
4 feciſſe,quemadmodum † etiam Divi-
næ providentiæ diſpenſatione factum
eſt,ut primariæ aliæ terrarum plagæ,
tametſi, ut plurimùm, vaſtiſsimis diſ-
iunctæ maribus,alicubi tamen aliquo,
vel tenui Iſthmo copulatæ ſint, vel
exiguo freto inter ſe diſtinctæ. Vide-
mus enim in univerſalibus Orbis ter-
rarum deſcriptionibus , Aſiam cum
Africa,Iſthmo,qui eſt inter mare Me-
diterraneum & Arabicum, coniungi,
& in duabus Americæ noſtræ penin-
ſulis idem in Panamenſi tractu contin
gere, ut diximus ſup. cap.6. num.6. &
36.Videmus item Africam ab Europa
circa Hiſpaniæ, ac Mauritaniæ fines,
freto tantùm Herculeo, ſeu Gaditano
ſeiungi,& eodem modo Europam ab
Aſia,Helleſponto,& duobus Boſpho-
ris , Thracio ſcilicet , & Cymmerio,
quamquam eadem Europa ſupra palu-
dem Mæotidem,fluvio duntaxat Ta-
nai ab Aſia dirimitur, & in parte ma-
gis Boreali invicem Aſia, Europaque
copulantur,Iſthmo ſatis amplo,qui à
fontibus prædicti fluminis rectà ad
Granicum Aquilonaris Oceani ſinum
excurrit. Aſia quoque à regionibus Ar
cticis ad novam Zemblam modico
freto ſecernitur , & ab America alte-
ro, nimirùm Aniano,dirimi creditur.
Americam item Auſtralem, ſeu Peru-
vianam certum eſt freto tantùm Ma-
gallanico ſeparari,de quo egimus ſup.
cap.8.ex num.35.

5 Quam † ſententiam optimè propo-
nit & illuſtrat Acoſta. d.lib.1. cap.20.
& 24. & alijs neglectis probat & ſe-
quitur Ioan.Boterus in relat. univerſ.
vol.2.part.1.lib.1.pag.343.& 344.do-
ctiſsimus Arias Montanus tomo 7. in
lib.quē inſcripſit Phaleg,hoc eſt,de pri
mis gētium ſedibus, cap.9.Genebrar.
in d.Chronogr.lib.1. pag.35. Maluen.
d.lib.3.de Antichr.cap.18.pag.155.&
cap.14.pag.141.& 142.Cabello in d.
Miſcell.Auſtral.m.ſ.2.part.cap.19.fol.
98.& cap.fin. fol.122. Gregor. Lopez
Madera in excellent. Monarch. Hiſp.
cap.8.pag.70.Gregor.Garcia. d.tract.
de Indor.orig.lib.4.cap.1.& ſequent.
Anton.de Herrera in hiſt. gener.Ind.
decad.1.lib.1.capit.6. pag.12. & 13.
Torquemada in.d. Monarch.Ind.lib.
1.cap.10.pag.32. Ioan.Lorin. in Act.
Apoſt.cap.17.verſ.26.pag.669.& no-
viſsimè ac doctiſsimè Auguſt. Torniel.
in Annal. ſacris 1.tom. anno Mundi
1931.num.47.pag.232. Qui † hanc 6
viam ordinariam ac faciliorem eſſe di-
cit, ad hominum per cunctas Orbis
terras diſſeminationem. Quia † cùm 7
Dominus homines creſcere, multipli-
cari, & terram univerſam habitatori-
bus replère iuſsiſſet Geneſ.cap.1. cre-
dendum quidem eſt,priùs omnes eius
regiones ita diſpoſuiſſe, ut ab una ad
alteram,alicubi ſaltem,non incommo
dè tranſiretur.

Et ad hoc † certè nō caſu,ſed mirâ 8
diſpenſatione & providentiâ ab initio
mūdi in medio maris plures hîc,atque
illîc inſulas collocavit,tum ut vaſtos
eius ſinus ſpeculari,&ſcrutari ſecuriùs
homines poſſent,cùm etiam ut poſt di
luvium ab Armenia exeuntes,commo
diùs ſeſe in altum conferrent, & paula
tim ac ſucceſsivè à proximis ad remo-
tiſsimas quaſque provincias diſſemi-
narentur,quapropter † elucère in in- 9
ſulis Dei ſapientiam meritò dixit D.
Auguſt.de mirab.Script.lib.1.capit.7.
quem refert & laudat Simon Maiolus
in dieb.Canicul. colloq.10. pag.266.
& colloq.14.pag.334.

Et poſteri † Noë hoc modo totum 10

Orbem varijs colonijs replêre cœpe-
runt,ut ſup.cap.proximo num.8. retu-
limus,ac brevi tempore ita creverunt,
ut ſecũdum Philonem lib.1.antiq.Iud.
& Pineda in Monarch.lib.1.cap.18.§.
2.decem annis ante eius mortem, qui
fuit 340.poſt diluvium,Principes fami
liarum,qui inter ſe Orbem diviſerant,
ſuas familias numeraverint, invene-
rintque 732∪702.quod mirum nõ eſt:
11 nam † iuxta evidentem computatio-
nem Auguſt.Torniel.in Annal.ſacr.1.
tom.ann.2329.num.19.pag.394.unũ
par coniugatorum in ſeptimo tricen-
nario,hoc eſt in fine anni ducenteſimi
decemi , poteſt generare plus quàm
ſexies & decies centena millia , &
quadraginta ſeptem millia hominum
12 1647∪86.Et de eodem † etiam Noë
tradit idem Philo in lib.de multip.gen.
hum.Annian.ſup.Beroſ.lib.4.Gregor.
Garcia.d.lib.1.cap.2.§.1. & Torque-
mad.d.lib.1.cap.10.pag.33. plus decẽ
annis Mediterranei maris littora na-
vigaſſe,ſuos filios & nepotes inviſens,
& familias & colonias requirens,quas
in varijs regionibus collocaverant.

13 Quod propagandi † ſtudium, & no-
vas ſedes quærendi,cùm diſcurſu tem-
poris prætermiſſum nõ fuerit, ſed imò
quotidie magis auctum , augeſcente
etiam hominum genere,& ſeſe inter-
necinis bellis exagitante,mirum non
eſt,ſi neque ab incolẽdis inſulis,&alijs
quantumvis longè poſitis regionibus
abſtinuerint, ut præclarè oſtendit D.
Auguſt.lib.16.de Civit.Dei,cap.6.tra-
dens,homines ex tribus filijs Noë pro
cedentes, multiplicato genere huma-
no,etiam inſulas impleviſſe,*ad quas* (in
quit)*inhabitandas,navigatio tranſire po-*
14 *tuiſſe,quis ambigat?* Idem † docet Theo
phil. Antiochenus lib.2.de Antol. in
hæc verba:*Cùm enim primis temporibus
pauci forent homines in Armenia, & Chal
dæa,poſt linguarũ diviſionem aucti & mul
tiplicati paulatim ſunt.Hinc quidam abie-
runt verſus Orientem,quidam conceſſere ad
partes maioris continentis,alij porrò profe
cti ad Septentrionem ſedes quæſituri.Poſt-
modum ſenſim inde progreſſi homines etiam
reliquas Orbis partes invaſerũt,cœptæque
ſunt habitari inſulæ maris,necnon reliqua
Orbis climata.Nec priùs deſierunt terram
ubique occupare,quàm etiam Brittannos
in ultimis climatibus acceſſerint.*

Et non minus eleganter † Tertul- 15
lian. lib.de Pallio,ubi Carthaginenſes
alloquens,ita eandem diverſarum na-
tionum per univerſum Orbem diſper-
ſionem & migrationem proponit: *Nã
& primitus maiore ambitu terra caſſa,&
vacans hominum,& ſicubi aliqua gens oc-
cuparat,ſibimet ſoli erat.Itaque cogitans
omnia ſibi domum,intelligens alibi ſtipan-
tem copiam,alibi deſertẽtem runcare,ac ru-
ſpare,ut inde velùt ex ſurculis & propagi-
nibus populi de populis, urbes de urbibus
per ubique Orbis pangerentur.Tranſvolãt
redundantium gentium examina, Scythæ
exuberant in Perſas , Phœnices in Afri-
cam eructant,&c.* elegantiùs lib.de ani-
ma cap.30.*Invenimus*(inquit)*apud com
mentarios etiam humanarum antiquitatũ
paulatim humanum genus exuberaſſe,dum
Aborigines vel vagi,vel extorres,vel glo-
rioſi quique occupãt terras,ut Scythæ Par
thicas,ut Mænidæ Pelopponneſum,ut Athe
nienſes Aſiam,ut Phryges Italiam,ut Phœ
nices Africam,dum ſolemnes etiam migra-
tiones,quas* μετοικίας *appellant , conſilio
exonerãdæ popularitatis in alios fines exa
mina gentis eructant.Nam & Origines in
ſuis ſedibus permanent,& alibi plus Gen-
tilitatis fœneraverunt.Certè quidem ipſe
Orbis in promptu eſt,cultior de die in diẽ,
& inſtructior priſtino.Omnia iam pervia,
omnia nota,omnia negotioſa,ſolitudines fa
moſas retrofundi amœniſſimi oblitterave-
runt.Sylvas arva domuerunt,feras peco-
ra fugaverunt,harenæ ſeruntur,ſaxa pan-
guntur , paludes eliquantur,tantæ urbes,
quantæ non caſæ quondam.Iam neque in-
ſulæ horrent,nec ſcopuli terrent,ubique do
mus,ubique populus, ubi Reſpublica, ubi-
que vita ſummum frequentiæ humanæ.One
roſi ſumus Mundo,&c.*

Inſignis quoque ille † Medicus,& 16

Philoſophus Franc.Velleſius de ſacra Philoſoph.cap.26.pag.209. magis ad noſtrā quæſtionē accedens, cùm probaſſet,hominū diſperſionem nō intra anguſtos duarumZonarū fines ſtetiſſe, ut veteres reputabāt,ſed in univerſum terræ Orbē eſſe factā,ſic ſubiūgit: *Atque quanquam alij aliorum ob magna loco rum diſſidia ſint obliti, tamen Dei providentiam eos,more ſuo,qui ſeminat hàc,& illàc,quoquoverſus diffudiſſe, ita ut nulla pars hominibus alendis idonea ſine Adami ſemine relinqueretur.*

17 Ioſe.etiā Acoſta † lib.1.de nat.No. Orb.c.24.& iterum lib.7.hiſt.Ind.c.8. in fin. hunc Novum Occidentalē Orbem non multis ab hinc annorū millibus habitari cœptū exiſtimat,magiſq; id ab hominibus Sylveſtribus,& palantibus,quàm ab aliqua Republica obirū: *Cùm errore*(inquit) *potiùs,aut patriæ anguſtijs,novas ſedes paulatim habitare cœpiſſent,atque his aſſueti,nihil niſi naturalis lucis ductū,eumque obſcuratū,aut patriæ fortaſſis gentilitiæ aliquas conſuetudines retinerent.* Quod non eſt intelligendum

18 de † hominibus omnino Sylveſtribus, quos nos *Selvages* vocamus,qui præter humanā effigiē,nihil hominum habent,& muti ſunt,ac inter belluas cōputātur,quales in Noruegia,& alibi repertos eſſe,tradit Hieron.Boëthius in Scotia,Theat.vitæ huma. vol.1. lib.1. pag.94.& Simō Maiol.in dieb.Canic. 1.tom.colloq.2.pag.60.& 61. Sed de hominibus veris ab Adamo profectis,

19 qui † tamē à ſuis divulſi, per Sylvas,& nemora,ac incultas regiones nudi, & ſine certa ſede pererrantes,hirſuto & villoſo corpore facti ſunt,& adeò brutis animātibus ſimiles,ut aliqui etiam proni quadrupedum more incedere,& antra , & ſpeluncas habitare ſoleant, quorū plures iā olim commemorantur à Plin.lib.5.cap.8.lib.6.cap.24.30. & 31.Solino c.32.33.& 35.Pōpon.Mel. lib.3.cap.4.Agellio lib.9. cap.4. & D. Iſidor.lib.11.Etymol.cap.33.& hodie in noſtris Ind. Orient. & Occidental. paſſim reperiuntur , ut ex Pigaffeta, Oder.Barboſa,Petr.Martyre, Haittonio,& alijs tradit Maiol.ubi ſuprà,qui adhuc rationis mentiſque veſtigia in illis apparêre,rectiſsimè tradit,& cùm veri homines ſint,ſenſim in legitimum rationis uſum,Dei gratiâ, & melioris vitæ inſtitutione accedente,poſſe traduci.

Vltra quos Auctores † de varijs variarū gētium incremētis, migrationibus, 20
& colonijs per Orbē extenſis,plurima cōgerit M.Cato in lib. de Originibus, Seneca in lib.de conſolat. ad Albin.c. 6.Strab.lib.1.& 15.Alex. ab Alex.lib. 4.gen.cap.10.Goropius Beccanus in libris peculiaribus, quos de hoc argumento conſcripſit,Theat. vitæ huma. vol.3.lib.1.ex pag.586.Ioā.Vaſæus in Chron.Hiſp.lib.1.cap.11.Vvolfgango Lazio lib.12.de Rep.Rom.per tot.Simon Maiol.4.tom.dier.Canicul. collog.4.Greg.Lopez Madera de excellent.Hiſp.cap.8.pag.66.Pined.de reb. geſt.Salom.lib.3.c.5.num.5. pag.101. & lib.6.cap.2.pag.423.num.1.& cap. 20.pag.476.Villalp.in Ezechie.in appar.tom.2.part.2.lib.5.diſp.3.cap.57. & 58.Petr.Opmeerus in opere Chronogr.pag.18.Bernard.Aldret.de orig. ling.Hiſp.lib.3.cap.1.& de antiq.Hiſpan.lib.1.cap.30.& lib.3.capit.27. Fr. Ioan.à Ponte in convenient. utr. Monarch.lib.2. cap.15. cum multis ſeqq. & lib.3.cap.5.pag.34.& ſeq.& † Dom. 21
D.Laurentius Ramirez de Prado Regius primùm & meritiſsimus rei Dominicæ Cōſiliarius, & nunc in Supremo Indiarū Senatu iure optimo conſtitutus,& ad honorificā valdè erga Chriſtianiſsimum Franciæ Regē legationē adlectus,mihique ob egregias animi dotes , & politiſsimas litteras magni ſemper,iā inde ab ſtudijs Salmanticēſibus habitus,in terſo illo & ſatis docto libello,cui *Teſera legum* titulum fecit,ſub explicatione l. certā formā 4. C. de iure fiſci, lib.10.Et de colonijs Indorum Regni Peruani Garcias Laſ-

ſus Inca in ſuis commentarijs libro 3.
cap.4.& 19.& lib.7.cap.1.
22 Vbi autẽ † eiuſmodi terrę vicinitas,
vel continuatio reperiatur,per quã ho
mines ex Orbis regionibus antiquitùs
cognitis,ad has denuò detectas trãſire
potuerint, latè præfati Auctores exa-
23 minãt.Et ſunt † qui putẽt, forſitã illã
ad Polũ Arcticũ reperiri,cùm hacte-
nus certo documẽto contrariũ nõ pa-
tuerit,nec omnis terrę ad eã partẽ tẽ-
dẽtis lõgitudo ſatis explorata ſit,quin
potiùs multi dicãt ſupra Floridã latiſ-
ſimã eſſe terrã Septentrionalẽ,& Vul-
pellus tradat Grotlãdiam cũ Eſtotilã-
dia cõiugi,& à Terra laboratoris parũ
diſtare.Quod ſi certum eſt, veroſimile
fit,ut ait Boterus.d.vol.2.part.1.lib.1.
pag.343.Gomara 1.part.fol.7.& alij re
lati à Gregor.Garc. de Ind. orig.lib.1.
cap.4 §.4.ex pag.79.Lappianas,& No
ruegas gentes propagine ſuâ,& ſedium
mutatione paulatim in has partes per
veniſſe. Quibus adſtipulatur, quod de
24 provincia Europæ, † Curlãtia nomine
tradit Henric. Martinez in repert.Me
xican.2.part.cap.8.pag.104 quę iacet
in 56.altitudinis gradibus, lõgitudinis
autẽ 45.& peculiares Duces habet,qui
Polonię Regibus ſubſunt,cuius incolę
vultu,habitu & moribus Indos Novæ
Hiſpaniæ ferè in omnibus referunt.
25 Vltra † Promontoriũ quoque Mẽ-
docinum,ut ait Acoſta.d.lib.1.cap.20.
non eſt ſatis cognita terræ amplitudo,
quam tamen oppidò ingentẽ eſſe pluri
mi ferunt, & ibi fretum Regni Anian,
quod non multum à Tartaris & Sinis,
& à regionibus Indiarum Oriẽtalium
diſtare cognoſcitur,& inde docẽt pla-
nam viam in has Americanas eſſe po-
tuiſſe,ut cõſtat ex Genebrard.in Chro
nograph.lib.1.pag.150.Pet.Planc.Hẽ
rico Alegren,& alijs doctiſsimis Coſ-
mographis,quos refert Fr.Greg. Gar-
cia.d.§.4.& lib.3.capit.1.pag.181. &
ſequentib.& lib.4.cap.2.pag.325.
26 Ex parte † quoque Auſtralis noſtri
verticis,ſive Antarctici Poli,quem vo
camus DEL SVR, nemo hactenus ex-
ploravit quouſque procurrat cõtinens
ultra Patagones,& fretũ Magallanicũ
poſita. Et quemadmodum † repertæ 27
ſunt regiones in altitudine Septuagin
ta,& amplius graduum ad Septentrio-
nẽ,imò & ſub ipſo Arctico, & rigente
cingulo habitatæ,ut ſunt Groenlãdia,
Scandinavia, Iurha, Corelia, Gothia,
Biarmia, Lapia, Finlãdia, Finmarchia,
Sricfinnia, & aliæ multæ , † quas Ior- 28
danus Gentiũ omniũ officinã, & quaſi
vaginã nuncupat;de quibus plura tra-
dunt Olaus,& Ioan.Magnus,qui de il-
lis gentibus integra volumina cõdide-
runt, Plin.lib4.cap.3.Mathias Micho-
vienſis lib.1.de Sarmatia cap.14.Abra
ham.Ortelius in tabula Scãdię,& Sco
tię, Maluenda lib.3.de Antichriſt.cap.
14.pag.141. Magin. Patavinus in ſua
Coſmograph.2.par.tabul.9. ex fol.96.
Ita quoque aliæ ſimiles provinciæ re-
periri poterunt ſub alia Zona frigida
huius Poli Auſtralis,verſus quã cũ mul
ti poſt Magallanũ conſtãtiſsimè navi-
gaverint , de quibus ſermonẽ fecimus
ſup.cap.8.ex num.35.nullũ planè ter-
minũ oculis perluſtrarũt,quo per eam
partẽ terra deficeret. Quod mirũ cui-
piã videri non debet,† nam & Polybij 29
tempore, ut ipſe oſtendit lib.3.illa re-
gio,quę iuxta Æthiopiã eſt,ubi Afri-
ca,atq; Aſia iunguntur,penitus ignora
batur, neſciebaturque, utrũ perpetua
eſſet & continens,an clauderetur pe-
lago?Et idẽ ait de eo,quod Narbonẽ-
ſis regio ad Septentrionẽ excurreret.
Apparet igitur † per has omnes par- 30
tes facilẽ fuiſſe primis hominibus tran
ſitũ,quo in hunc Novum Orbẽ perdu-
cerẽtur.Et cùm extrema Oriẽtalis,&
Occidentalis Indiæ hucuſque(ut dixi-
mus) explorata nõ ſint,mihi valde pro
babile videtur, huius priores accolas
ab illa,& à redundãti fortè Sinarũ,aut
Tartarorum copia originem duxiſſe,
prout tenẽt multi ex auctoribus rela-
tis ſup.num.5.præcipuè † Arias Mon- 31
tanus in Phaleg.qui inde Americanos

Ophi-

Ophiritas appellat,quaſi à duobus fi-
lijs Iectan, ſcilicèt Ophir & Hevila,
initium ſuæ propaginis ſumpſerint,qui
primi Indiam Otientalem tenuerunt,
ut habetur Geneſ.2.& 1.Reg.9. atque
deinde Ophir etiam Occidentalem,ut
idem auctor probare nititur, *Non enim*
(inquit) *aliam verosimiliorem originē In-
dis Occidentalibus aſſignare poſſumus*.Idē
tradit Genebrard.ubi ſup.Pet.Opmee
rus in opete Chronogr.pag.16.qui in-
ter aliquos filios Hebri Iectanum con
numerat, ſubditque huic tredecim fi-
lios fuiſſe, qui à Chaldæa ad Indiam
uſque migrarunt. *A quibus*,inquit, *Indo
rum, Sinarumque varia gentes originem
trabunt,ingenio,induſtria,arte,atque Phi-
loſophia ſtudijs excellentes.* His ſubſcri-
būt Michaël Balboa Cabello in Miſ-
cell.Auſtr.m.ſ.1.part.cap.12.& 3.par.
capit.15.& 20.& capit.6.fol.153.Vbi
32 quod † plus eſt,abſque ullo certo fun-
damento ſuadère intendit, utramque
Indiam olim coniunctam,& continuā
fuiſſe,quouſque maris fluctibus dividi
cœperunt,Greg.Garcia lib.4.capit.1.
& 23. Gregor. Lopez Madera de ex-
cellent.Hiſp.cap.8.pag.70.& Ioan.Bo
33 ter.d.lib.1.pag.345.qui † ad eandem
ſententiam fulciēdam ſimilem ferè in
omnibus conditionem,corporis habi-
tudinem, ritus & mores, ac præcipuè
colorem Indorum utriuſque Indię re-
ctè conſiderant. Quamvis Fr. Ioan.à
Ponte in convenient. utr. Monarch.
lib.3.capit.7.pag.53.contrarium,ſcili-
cet Americanos ab Orientalibus ne-
quaquam procedere,ſuâ tātum aucto-
ritate nixus exiſtimet. ¶Sed prædictā
opinionem,licèt in otigine Ophir reij
ciat,in reliquis tamen ſequitur etiam,
& optimè exornat Torniellus. d.anno
34 Mundi 1931.num.47.pag.232.† Vbi
ait,quòd ſi quæratur, ex quibus filijs,
aut poſteris Noë hic Novus Orbis im
pletus fuerit,poſſumus reſpondère, ex
filijs Sem per partes Indiæ Orientalis,
& Chinæ,& Iaponij provincijs atque
inſulis,quæ Americæ Aquilonari vici-
næ ſunt:aut etiam ex poſteris Iaphet,
qui poſtquam per plagas Aſiæ Aquilo
nares,quas nunc Tartari incolunt,diſ-
ſeminati fuerunt,tandem ad Orienta-
les eiuſdem Aſiæ fines, qui ſupra Chi-
nam nonnihil flectunt, ad Aquilonem
devenerunt,prope frerum Anian, quo
ut diximus,parvo intervallo,ipſa Aſia
ab America ſeiungi perhibetur. Ad il-
las autem Antarcticas provincias,quę
nobis omnino Auſtrales eſſe vidētur,
& contra extremum Africæ promon-
torium, quod *Caput Bona ſpei* appel-
lant,reſpiciunt,licèt nobis adhuc be-
nè cognitæ non ſint, probabiliter cō-
ijci poſſe, primùm penetraſſe poſte-
ros Cham,qui prædictum Promonto-
rium, cæteraſque Africæ partes inco-
luiſſe dicūtur:hi enim à prædictis An-
tarcticis regionibus omniū minus re-
mori fuiſſe videntur,& conſequenter
ad eas potuiſſe cōmodiùs pertranſire.
Quo † ſenſu accepta,vera eſſe po 35
teſt opinio Gomaræ in hiſt. Ind.lib.5.
cap.217. dum exiſtimat, Peruenſes à
Chamo originē ducere,ac maledictio
nis Divinæ in Chamū hæredes eſſe,&
idem de Braſilienſibus,& alijs Ameri-
canis tradit Ioan.Lerius Burgūdus in
ſua hiſtoria navigationis in Braſiliam,
quæ habetur in 3.part. hiſt. Americę
cap.15.in fin.pag.233.Qui tamen hoc
leviſsimâ † aliâ coniecturâ confirmat, 36
dicens, quòd cùm Ioſue,iuxta promiſ-
ſiones Patriarchis factas, mandatum-
que ſibi peculiariter datum,in terram
Chanaan ingrederetur,teſtatur Scrip-
tura, Ioſue 2. 9. tantum terrorem ir-
ruiſſe ſuper illius terræ incolas, ut dif-
fluerent metu Iſraëlitarum:unde etiā
fieri potuit,ut Americanorum noſtro-
rum maiores,Iſraëlitarum cōſpectum
fugientes, mari ſe commiſerint,ac tā-
dem in terram Americam appulerint.

Ioannes quoque à Torquemada in
Monarch.Ind.lib.1. capit.10.pag.33
& latiùs lib.14. cap.18. & 19. Ioan.
Lucena in vita Sanct. Xaverij lib.1.
cap.13.& lib.10. cap.22. Hieronym.

Oſſorius de reb. Emanu. lib. 8. pag. 320, Petr. Bertius in deſcript. lavç, pag. 611. & Seraph. Freitas de iuſto Imp. Aſiat. cap. 5. num. 15. & 20. eandē originem conſtituit IndorumOrientalium & Occidentalium, putantq; eos ab aliquo ex filijs, vel nepotibus Chā
37 propagari cœpiſſe; atque † ideò colorem æneum ſub fuſcum habêre, ſive oleaſtrinum, & ut plurimùm cineritium quibus adſtipulatur, quod refert Herrer. in hiſt. gener. Ind. decad. 1.
38 lib. 9. cap. 4. pag. 296. Nempe in † Cuba inſula veteres indigenas Noſtris apertè Noë, & filiorum eius hiſtoriam retuliſſe, dicentes, ſe ex filio, cui ille maledixit, procedere, & ideò rudiores, & verſicolores eſſe, ac nudos incedere. Nos verò ex altero, cui benedixit, & ideò veſtibus uti, eq ns incedere, atque alijs cœli donis, & commoditatibus perfrui.

Quod ut melius intelligamus, ſciendum eſt, † coloris Indorum cauſas, ut
39 & nigredinis, & criſpaturę Aethiopum a plurimis doctiſsimis viris inSolis ardorem & temperamenta locorū, quibus habitant, referri ſolêre, ut conſtat ex Ptolem. in op. quadripert. & ejus commentr. Haly. cap. 2. Hippocrat. in tract. de aëre & aqua, Albert. Mag. de nat. cœl. lib. 2. & 4. Galen. lib. 2. de temperam. cap. 11. Cabello in d. Miſcell. Auſtr. 1. p. cap 9. Fr. Gregor. Garc. d. tract. de Ind. orig. lib. 2. c. 5. pag. 149 & ſeq. & Sim in Maiol. in dieb. Canic.
40 tom. 1. colloq. 3. pag. 62. Vbi † tradit non eſſe monſtroſum, quòd cutis adeò variæ formę, & colores in hominibus ſint; nam cœli in id clima ita plurimum influunt: ſed magis admirandū eſſe ex albis naſci Aethiopem, aut ex Aethio
41 pibus album; ac propterea in † Mexico ab eius antiquis Tyrannis Morechumis homines aliquos publicè ali ſolitos, quibus ab ipſo ortu cutis, crines, ſupercilia, ac palpebræ albæ fuerint, idque valdè ibi pro admirando habitum fuiſſe, ut tradit Correſius in relat. 2. Et idem Maiol. colloq. 17. pag. 395. ex Oder. Barboſa, & alijs cōmemorat † in India Orientali tantam 42 eſſe climatis in unico monte Zanconę vim variam, ut quà vergit ad Oriētem albi ſint, qui & naſcuntur, & incolunt: quà verò vergit in Occidentem, nigerrimi; cùm tamē omnes belluino more vivant.

Illud porro magis monſtroſum videtur, quod de homine quodā bicolore à Ptolemæo Lagi filio in Aegyptum deducto narrat Cœl. Rhodig. lib. 7. antiq. lect. c. 18 cuius quidē medietas ex æquilibrio sūmè erat nigra, & reliqua portio eximiam albedinē præferebat.

Theodectes † etiam apud Strabonē lib. 15. pag. 799. eandem coloris varietatem Soli his carminibus tribuit: 43

Quorum propinqua Sol adurens orbita
Fuliginoſo corpora colore imbuit,
Aſtuque tot as ficcitriſpavit comas,
Matertemque adoleſcendi conſumptam abſtulit.

Vnde idem Strabo infert, † Indos Orientales non criſpari, nec eorū colorem in totum aduri, ſicut Aethiopum, propterea quòd ſint humidi aëris compotes, & minus perpendiculariter radijs Solis feriantur. 44

Alij tamen putant, † neque Soli, neq; ſolo id eſſe tribuendū, ſed à ſpermatis naturâ proficiſci: quoniam ſub æquatore, & locis utrique Tropico vicinis inter nigerrimos ſparſi reperiuntur albi, vel cineritij, qui illic in ſua albedine perſeverant, ut in Regno Melinda & Mombaza, & benè obſervat Abraham Ortel. in comment. tab. 4. ſui Theatri, & Auctor hiſt. Regni Congiani cap. 3. in calidior bus quibuſdam locis ſub eodem paralello; atque adeò, ſub eâdem cœli conſtitutione videmus naſci alicubi homines albos, ut in hac America, alicubi ſub fuſci coloris, ut in Abyſsinorum regionibus, alicubi nigerrimos, ut in Aſiæ Provincia, quam Malabaricam vocant. Et quia † Æthiopes etiam, & 45 46

Indi, ſi per multa ſæcula in frigidas regiones transferantur, ſemper tamen nigros, vel oleaſtrinos liberos generant: ſicuti & Hiſpani albos, quamvis in Indiæ, aut Æthiopiæ littoribus perſeverẽt. Et in inſula S. Thomæ, quæ primùm à Luſitanis habitari cœpta eſt, non impedit calor quominus ipſorum filij uſque ad centeſimum iam annum albi ſint, & maneant: cùm tamen Sol ibi ęquè ac in alijs inſulis Æthiopicis calidus ſit.

47 Quapropter affirmant à ſtirpe & ſanguine † Cham Æthiopes provenire, qui deſtitutus fuit patris ſui Noë benedictione, ob culpam, quam contraxit in eius temulentia irridenda, & inde magnam plagam poſteritati ſuæ attulit, ut & ipſa indignationem Dei in ſuum parentem teſtaretur, ut habetur Geneſ. cap. 10. & Paralip. 1. Chanaan enim filius Cham quarto genitus, quia patri avum temulentum oſtendit, maledictus fuit, & iugo ſervitutis ſubiectus: & ideò Chananæi, & alię undecim gentes ab eo

48 deſcendentes, deletæ ſunt. Chus † verò ipſius Cham primogenitus, quamvis multò ante patris impietatem natus fuiſſet, niger tamen ipſe, velut in pœnam effectus, nigerrimos filios produxit, & Æthiopum auctor eſſe

49 perhibetur. Filij autem † Mizraim ſecundo geniti nigri, & deformes nati

50 ſunt, ut Ægyptij, ac † Getuli præter nigrorem ore putidi, ut cogantur perpetuò ſalem in eo habêre. Filij deni

51 que Plut † tertio geniti (ut Mauri) nigri, ſimi, labeones, alióve modo pro-

52 digioſè affecti. Ex quibus † coloribus utriuſque Indiæ incolæ habent, & precipuè illius Oleaſtrini, quo, ut diximus, magis frequenter præditi eſſe videntur. Quod ultra Torquemadam d. lib. 14. cap. 18. & 19. ubi ſupr. apertè proponit, & proſequitur Anton. Poſſevinus in Biblioth. 2. tom. lib. 15. cap. 19. pag. 252. & 253. Didacus de Yepes in ſuis diſcurſ. de var. hiſtor. & Auguſt. Torniell. in annal. ſacris tom. 1. ann. Mundi 1931. num. 16. & 27. Et † qui de Aethiopibus 53
plura voluerit, & de uſu illius adagij *Aethiopem dealbare*, & *Aethiops non albeſcet*, legat Plinium lib. 5. cap. 8. & lib. 6. cap. 30. Eraſmum in adagijs, Alciat. Emb. 59.

Abluis Aethiopem quid fruſtra? ab deſine, noctis

Illuſtrare nigra, nemo poteſt tenebras.

Vbi Sanctius Brocenſis, & Claudius Minoës alios allegant, & eruditiſsimus pariter ac pijſsimus vir Martin. Delrio in adag. ſacr. 1. tom. adag. 851. pag. 448. & ſequenti.

Illud † tandem pro huius capitis 54
coronide ſubijciemus, hodie Indos omnes, ut plurimùm, mediocriſtatu rà reperi, cuius rei cauſas examinat Torquemad. d. lib. 14. cap. 24. & 25. & Fr. Ioan. à Ponte in Monarch. lib. 3. cap. 9. pag. 75. Quamvis non ignorẽ, tam incolarum traditionibus, quàm multorum Scriptorum teſtimonijs, compertum eſſe, in aliquibus huius Novi Orbis regionibus quondam Giganteæ magnitudinis homines viguiſſe, & hodie quoque vigêre, ut etiam de Indis Orientalibus diximus ſuprà capite 2. ex numer. 11. Nam Americus Veſpucius in ſuis relat. navig. 2. tradit, ſe in quandam inſulam appuliſſe altiſsimis hominibus cultam, quam ob id Gigantum appellarunt. Et Ant. Pigafetta, qui fuit ſocius Magallanis, dum nobile eius nominis fretum detexit, affirmat, ſe iuxta illud Giganteos populos conſpexiſſe, quorum cervix ad brachij dimidium longitudine protendebatur. Qui Gigantes poſteà ſæpè ab alijs illud fretum navigãtibus cõſpecti ſunt. Et de eis ita ſcribit Cardanus lib. 8. de rerum variet. capit. 43. relatus in Theatr. vitæ human. vol. 2. lib. 2. pag. 277. *Conſtat iuxta fauces freti Magallanici in Boreali littore ad quinquaginta duas partes altitudinis eſſe*

Pata-

Patagones Gigantes, octo palmis longiores, magnis pro ſtatura pedibus, qui crudis carnibus veſcuntur, piſcibus aſſatis, pane carent. Vna bucca libras duas carnis, aut piſcium ſumunt: tantùm aquæ uno hauſtu bibunt, ut duodecim hominibus ſufficere poſſit. Cæterùm forma decenti ſunt, membriſque pro altitudine commenſuratis: curſus velociſſimi, hilares, fortes, robuſtiſſimi etiam ſupra magnitudinis rationem. Furtis mirum in modum delectantur: crudeles tamen, quod mirum eſt, non ſunt, nec humana carne veſcuntur. Sagittas adeò profundè in gulam demittunt, ut in ventriculum pervenire exiſtimentur, quod ipſi pro egregio ſpectaculo habent.

Idem de antiquis Iucatanę Provinciæ Indis monumentis ſuis mandavit Anton. de Herrera in hiſt. gener. Ind. decad. 4. lib. 2. cap. 7. ad finem, pag. 44. & lib. 10. cap. 4. pag. 268. & de Chichimecis, & alijs gentibus Novę Hiſpaniæ Acoſta in hiſt. Ind. lib. 7. cap. 3. pag. 457. ubi ait, ſe molam cuiuſdam ex his Gigantibus pugno maiorem vidiſſe, & Fr. Ioan. de Torquemada in Monarch. Ind. lib. 1. cap. 13. ubi de alia teſtatur duobus pugnis maiore, quæ ex ſepulto iam diu hominis cadavere extracta fuit, cuius caput grandis dolij vinarij magnitudinem excedebat, quod & tradit Cardanus. & Theatrum ubi ſuprà, docens ex oſſis horum Gigantum in ſepulchris repertis, partium ad totum habita ratione conſtare, viginti palmos magnitudine exceſſiſſe, hoc eſt triplum iuſtæ magnitudinis fermè hominum noſtrę regionis, & ævi. Apud eundem etiam Ioſeph. Acoſtam lib. 1. de nat. Novi Orb. cap. 19. pag. 53. Petr. Ciezam. 1. part. hiſtor. Perù. cap. 52. Auguſt. Zarate in eâd. hiſtor. lib. 1. cap. 5. Maginum in 2. part. ſuæ Coſmogr. tab. 34. fol. 286. Torquemad. d. cap. 13. pag. 38. Fr. Gregor. Garc. lib. 1. de Ind. orig. cap. 4. §. 1. pag. 67. Garcilaſſum Incam. in ſuis comment. lib. 9. cap. 9. fol. 234. Herreram decad. 5. lib. 3. cap. 1. pag. 64. & Ioan. Metellum relatum à Theatr. vitæ hum. ubi ſupr. reperimus, celebrem eſſę famam in hac Peruenſi regione, ubi nunc Manta, & Portus Vetus oppidum perexiguum ab Hiſpanis ędificatum eſt, circa *Caput S. Elenæ*, reperiri oſſa hominum Gigantea, tantę magnitudinis, ut duplo, aut certè ſemiduplo corpora eorum proceriora fuiſſe demonſtrent, quàm ſint communia præſentium Indorum. Illos autem Gigantes olim mari ad hæc littora eſſe delatos, ibi cum indigenis bella geſsiſſe, & quædam extruxiſſe immania opera, cuius generis profundus puteus hodie viſitur, lapidibus immenſis ædificatus. Ac tandem homines illos ſævos & portentoſos, quòd nefariâ, & impuriſsimâ libidine abuterentur, cœlitus eſſe conſumptos. De quibus Gigantibus mentionem etiam facit Did. Davalos & Figueroa in miſcell. Auſtrali colloq. 33. pag. 147. & ſubiungit, in valle de Tarija ſimilia Gigantium oſſa reperiri, ſeque unius mandibulam vidiſſe, quæ ſemi ulnam excedebat, cum tribus dentibus pugno maioribus; & à Dom. Laurentio Suar. de Figueroa, Provincię Sanctę Crucis de la Sierra Gubernatore, audiviſſe, à ſe aliud integrum cadaver in eâdem valle iuxta eu iuſdam torrentis ripam conſpectum, adeò portentoſę magnitudinis, ut enſis per oculi cava demiſſus, vix ad cerebrum perveniret.

SVMMARIVM Capitis XI.

1 *Orbis Novus an antiquis ullo modo cognitus fuerit?*

2 *Auctores, qui tenent, Orbis Novi nullā antiquis notitiam fuiſſe, latè recenſentur.*

3 *Ioſeph. Acoſta, Abraham Ortelius, Ma-*

luenda & alij meritò mirantur, hunc Novum Orbem, adeò magnum & divitem, antiquos tot ſæculis latuiſſe.

4 Orbis Novi notitia ſi aliqua fuit apud antiquos, poſteà in totum evanuit.

5 Franc. Valleſius ſentit, Orbis Novi habitationem nulla memoria, vel hiſtoria ante Columbum cognitam.

6 Alani Copi ſententia & verba de omnimoda ignoratione Novi Orbis apud antiquos.

7 Thomas Bozius Eugubinus laudatur, qui tradit, ne tenuè quidem nomen Novi Orbis ad maiores noſtros perveniſſe.

8 Orbem Novum non fuiſſe antiquis ſæculis cognitum, pluribus argumentis Auctor evincit.

9 Mundum ex una tantùm parte cœlum, & terram habere multi ex antiquis cū Epicuro opinabantur. Alij cum Stoicis & Peripateticis contrarium ſentiebāt. Et num. 11.

10 Lucretij carmina adverſus eos, qui Mūdum rotundum eſſe putabant.

11 Terra conſtituta eſt à Deo in medio globi cœleſtis, & duas ſuperficies habet.

13 Terra cur dicta à Græcis, ἰσόῤῥοπος,

14 Globoſa figura ſive forma, perfectiſſima eſt.

15 Terra in medio cœleſtis globi pendens, quomodo ſuſtineatur?

16 Orbis Etymologia à rotunditate.

17 Manilij locus elegans de Orbis rotunditate.

18 Plinius qualiter aperiat ineffabilem rationem qua elementa inter ſe colligata ſunt.

19 Auſtrales mundi plagas, aquis omnino tegi multi, ex veteribus opinabantur: & quare?

20 Procopij Gazæi notabilis locus, terram in aquis ſubſiſtere, & infra nos nullam eſſe putantis.

21 Photius reprehendit D. Clementē, quòd putavit, terram reperiri ultra Oceanū, & Phœnicem avem veram eſſe.

22 Auſtrales & Occidentales regiones ultra Oceanum inhabitatas eſſe, multi ex antiquis putarunt: & quare?

23 D. Auguſtini locus expenditur.

24 Caietanus putat, nullo Scripturæ loco concludi, omnem terram eſſe habitabilē.

25 Antipodes, ſive Antictones eſſe multi auctores conſtantiſſimè negarunt, & de horum nominum etymologia.

26 Antipodes Hiſpanis, & alijs Europeis ſunt plures regiones Novi Orbis, remiſſivè.

27 Antipodes eſſe, qui olim ridebant, hodie magis ridendi ſunt.

28 Lactantius Firmianus multū invehitur in eos qui Antipodes eſſe affirmabāt.

29 Lucretius vanos & ſtolidos vocat eos, qui Antipodes agnoſcunt.

30 D. Iſidorus Antipodes fabuloſos appellat.

31 Procopius Gazæus quaſi contra Fidem eſſe inquit Antipodes dari.

32 Virgilius Epiſcopus Saleburg. reprehenſus fuit, quòd Antipodes dari pro concione dixit.

33 Antipodes eſſe plures ex antiquis affirmarunt.

34 Antipodes eſſe, qui olim agnoverunt, putabant alterius generis eſſe, & aditū ad eos non dari propter calorem Torridæ Zonæ.

35 Zonas quinque, quibus terra dividitur, qualiter deſcribat Cicer. Plin. & alij, & num. 38.

36 Auſtralem Zonam, & gentes ſub ea habitantes à nobis agnoſci non poſſe, multi putarunt.

37 Nili origo agnoſci non poteſt ob æſtum Torridæ Zonæ, cum Lucano.

38 Auctores plurimi recenſentur, qui de Zonis Orbis ſcribunt.

39 Zonam Torridā eſſe impertranſibilem, & inhabitabilem, hodie etiam aliqui nimis ſupinè ſcribunt.

40 Picus Mirandulanus publicè Romæ defendit Zonā Torridā inhabitabilē eſſe.

41 Zonas omnes habitabiles eſſe, & Torridam placidiſſimam, hodie certiſſimis experimentis compertum eſt, & auctores, qui de hoc agunt: & num. 43.

42 Philoſophicis argumentis non eſt deferendum plus quàm oculis.

44 Ser-

44 *Servius quid ſentiat de Antipodibus, & eorum cum noſtris communicatione?*

45 *Zonas tres anteà inhabitabiles, poſt Chriſti adventum habitabiles factas, piè probare nititur Thomas Bozius.*

46 *Chriſti Domini fœlicisſimus adventus plurima bona mūdo attulit, & Sybillæ carmina de hoc.*

47 *Oceanum innavigabilem eſſe, veteres crediderunt, & loca Nazianz. Origen. & Cicer. num. 49. 50. & 51.*

48 *Antipodes negavit D. Auguſt. & alij Eccleſiæ Patres, quia ad eas regiones tranſiſſe per Oceanum Adami poſteros impoſſibile iudicarunt.*

52 *Adagium*, non ultra Gadira, *ſive*, quæ ultra Gades inacceſſa, *explicatur & exornatur.*

53 *Oceanus in ſacra Pagina ſumi ſolet pro fine totius Orbis.*

54 *Gades ſumitur pro ultimo termino Occidentis.*

55 *Hercules columnas Gadibus fixit, tanquam illic eſſet ſuprema Orbis meta.*

56 *Imperatorum antiqua conſuetudo fuit aliquas columnas, vel alia monimenta erigere in extremis locis, ad quæ pervenissent.*

57 *Gades nomen terminum, ſeu finem Latinis ſignificat.*

58 *Finis terræ Promontorium Hiſpaniæ in Regno Galleciæ.*

59 *Hiſpania tota, & præſertim Provincia Bætica dicitur Occidens Occidentis, & id ſignificare eius antiqua nomina Sepharad, & Spania.*

60 *Heſperi nomine à quo Heſperia dicta Græci totum Occidentem appellabant.*

61 *Epitaphia antiqua, quæ Hiſpaniæ oras terrarum ultimas faciunt.*

62 *Promontorium ſacrum, id eſt*, El Cabo de S. Vicente, *Orbis ultimum dicitur Straboni.*

63 *Tarteſſus Bætica urbs eadē ac Gades.*

64 *Tartarum ubi defunctorum animas mitti credebant, in ultimis Hiſpaniæ oris, tanquam in extrema tetius Orbis regione antiqui collocabant.*

65 *Elyſij campi, & Beatorum ſedes in Hiſpaniæ finibus eſſe putabantur, ſecundū Homerum & alios.*

66 *Heſperidum horti, quamvis circa Hiſpaniam poſiti, ab antiquis ignorabantur, & quare?*

67 *Oceani navigatio ultra fretum Herculeum olim nimis periculoſa, & quare?*

68 *Maria omnia innavigabilia olim Atlantica dicebantur.*

69 *Navigationes per altum olim incognitæ erant.*

70 *Navium & navigationis inventio, & uſus à Noë temporibus initium accepit.*

71 *Atlantem Lybicum primum naves fabricaſſe teſtatur Clem. Alex.*

72 *Navium forma, aſtrolabium, & alia nautica inſtrumenta, quibus hodie utimur, antiquis ignorabantur.*

73 *Magnetica acus, & eius præciſa neceſſitas ad navigationes per altum ineundas.*

74 *Navigationis aliquam peritiam, & certitudinem ex ſyderum obſervatione Phœnices nacti fuerunt.*

75 *Navigantes nubilo, aut proceloſo tempore ſyderum obſervatione ſe iuvare nō poterant.*

76 *Virgilij elegans naufragij, & procellæ deſcriptio.*

77 *Magneticæ acus inventum extollitur, & quòd priſcis ignoratum fuit.*

78 *Navigandi peritia antiquorum cum hodierna, & præcipuè Hiſpanica conferri non poteſt.*

79 *Magneticæ acus inventor quis? & de eius cōmodis & uſibus, remiſſivè ad plures auctores.*

80 *Magnetis proprietates mirandæ, & unde ei nomen, remiſſivè.*

81 *Magnes cur ſemper Septentrionem requirat remiſſivè.*

82 *Magnetis novum, & mirum experimentum.*

83 *Magnetica acu multi etiam utuntur in terreſtribus itineribus: & de montibus magneticis, qui attrahunt ad ſe navigia, quibus ferrum ineſt.*

SVMMARIVM
Capitis X.

1 Indorum de origine nihil certè affirmari poteſt, & quòd multis modis initium habere potuerint.

2 Orbis Novus per aliquam partem eſt antiquo coniunctus, aut vicinus.

3 Indi Novi Orbis, & reliqua animalia, quæ in eo reperta ſunt, ad eum pervenire potuerunt terreſtri, vel brevi navali itinere, & quomodo?

4 Terrarum primariæ plagæ etſi vaſtiſſimo mari dividantur, alicubi tamen coniuncta, vel valdè proxima ſunt: & exempla.

5 Auctores recenſentur, qui Indos Occidentales terreſtri itinere ad eas regiones perveniſſe dicunt.

6 Hominum per Orbem diſſeminatio magis frequens, & ordinaria terreſtri itinere, aut brevi mari traiecto facta eſt.

7 Terras ita Deus diſpoſuit, ut facilè homines de aliis ad alias tranſire poſſent, cùm iuſſerit eos Orbem replere.

8 Inſulas maris cur hìc, atque illìc Deus collocaverit ab initio Mundi?

9 In inſulis Dei ſapientiam elucere cur dixerit Auguſtinus?

10 Noe poſteri brevi tempore nimis aucti, & ſparſi ſunt.

11 Homine ex uno, & ex eius cõiuge quot liberi procreari poſſint ſpatio 210. annorum?

12 Noe plus decem annis per Mediterraneum navigavit, poſterorum ſuorum familias, ſeu colonias inviſens.

13 Humanum genus ſemper dilatationi, & propagationi ſtuduit, & qualiter paulatim omnes Orbis regiones, & inſulas etiam longè poſitas occuparit?

14 Theophili Antiocheni elegãtiſſima verba de hominum propagatione.

15 Tertulliani de eadem propagatione hominum duo loca elegantiſſima proferuntur.

16 Franciſcus Valleſius inſignis Medicus & Philoſophus, quid ſenſerit de hominum per univerſum Orbem diſſeminatione?

17 Ioſephus Acoſta putat babitatores Novi Orbis non eſſe valdè antiquos, & ab hominibus ſylveſtribus propagatos: & id qualiter accipiendum.

18 Homines ſylveſtres, & omnino bruti reperiuntur in aliquibus locis.

19 Homines veri reperiuntur, qui ſylvas, & antra habitantes, brutis aſſimilantur, ſed rectè inſtituti rationales evadunt.

20 Migrationes, & coloniæ variarum nationum, & auctores plurimi, qui de illis ſcribunt.

21 Dom.D.Laurentius Ramirez de Prado Regius Conſiliarius laudatur.

22 Orbis Novus ubi antiquo coniungi, aut proximus eſſe credatur?

23 Orbis Novus ſupra Floridam creditur extendi ad Polum Arcticum uſque ad Grotlandiam, Lappiam & Noruegam.

24 Curlantia provincia Septentrionalis in Regno Poloniæ habet gentes Indis Occidentalibus ſimillimas.

25 Annian fretum ultra promontorium Mendocinum dividit Indiam Orientalem & Occidentalem.

26 Orbis Novus ex parte Poli Antarctici ultra fretum Magallanis plures regiones nondum detectas habere creditur.

27 Arctico ſub Polo ſunt plures regiones habitatæ, & ſub Antarctico alias reperiendas eſſe veroſimile eſt.

28 Septentrionales nationes plurimæ, & qui de illis ſcripſerint.

29 Regio in qua iuxta Æthiopiam Aſia & Africa iungebantur, & alia Narbonenſis, Polybii tempore luſtratæ non erant.

30 Indos Orbis Novi ex pluribus partibus ad eum tranſire potuiſſe, & maximè ex Orientalibus, aut Sinis, & Tartaris.

31 Indos Occidentales, ſicuti & Orientales ab Ophir genus ducere putat Arias Montanus, & alii.

32 Indiam Orientalem fuiſſe olim coniun-

ctam

ctam Occidentali Auctor quidam ſcribit.

33 Indi Occidentales in omnibus ferè ſimiles ſunt Orientalibus.

34 Indi Novi Orbes poſſunt procedere ex filijs Sem, aut Iaphet, & etiam ex filijs Cham ſecundùm Torniellum.

35 Indos Occidentales originem ducere ex poſteris Chami filij Noe, aliqui tradunt.

36 Ioannis Lerij Burgundi levis coniectura de origine Indorum Occidentalium.

37 Indi Occidentales, & Orientales quem colorem communiter habeant? Et numero 52.

38 Cubæ inſulæ incolæ hiſtoriam Noe, & filiorum eius narrabant.

39 Coloris Indorum, & Æthiopum cauſa.

40 Homines varios colores habere non eſt ità mirandum, quàm ex Æthiopibus albos naſci, vel è contrario.

41 Mexicani homines nimis albos ſervabant, & mirabantur.

42 Homines in monte Zantone Indiæ Orientalis, quà vergit ad Orientem naſcuntur albi, quà ad Occidẽtem nigerrimi, & de quodam homine bicolori.

43 Coloris & criſpaturæ Æthiopum cauſam Soli tribuit Theodectes.

44 Indi cur non ſint ita nigri & criſpi, ſicut Æthiopes.

45 Coloris hominum cauſas non pendere ex temperie Soli, aut Cœli, ſed ex habitudine, & ſimilitudine parentum, multi opinantur, & quibus rationibus?

46 Æthiopes, & Indi, & eorum liberi nunquam mutant colorem, etſi ad frigidas regiones transferantur.

47 Cham cur deſtitutus fuerit paterna benedictione, & Chanaan eius filius cur maledictus?

48 Chus filius primogenitus Cham fuit nigerrimus, & Æthiopum auctor.

49 Mizraim filij deformes.

50 Getuli nigri ſunt, & ore putidi, unde ſalem ſemper in eo portare ſolent.

51 Phut tertiogenitus Cham quales liberos genuerit?

53 Æthiopem dealbare adagium, & alia de Æthiopibus remiſſivè.

54 Gigantes in Novo Orbe viguiſſe, & hodie vigere aliqui tradũt, & latè de eis.

CAPVT X.

De eadem Indorũ origine, & quòd veroſimilius videatur, terreſtri, aut brevi navali itinere per has regiones diſſeminatos fuiſſe. Et an à poſteris Chami deſcendant? & aliqua de colore eorum, & Gigantibus, qui in aliquibus locis reperti dicuntur.

HÆc fermè ſunr, quæ à dctiſsimis viris circà Indorum Occidenraliũ originem, & propagationem conſiderari ſolent, in quibus tamen congerendis & illuſtrãdis, an Nos aliquid præſtiterimus? viderint alij. Et
quidem † in re adcò lubrica & anti- 1
qua nihil omnino reſpuẽdum eſt; nam ſi in id incumbere acrius quodvis humanum ingenium perrexerit, in quãvis rem ludet potiùs, quàm firmas rationes inveniet. Quo fit, ut minus diſplicere debear iucicium Gregor. Garciæ ubi ſup. lib. 4. cap. ult. qui in dubio poſitus, cui ex prędictis opinionibus adhærèrer, tandem affirmari poſſe inquit, non ab una tantùm gente, neque unâ tantùm viâ, ſed ab illis omnibus, quas commemotavimus, caſu, & conſilio, mari, ac terrâ primos huius Novi Orbis habitatores propagari potuiſſe.

Ergo fruatut unuſquiſque ſenten-
tiâ ſuâ. Et † ut ego meam ſub aliorum 2
eriam correctione ptoponam, ſemper veroſimilius arbitratus ſum, hunc Novum Orbem nõ eſſe penitùs ab altero

illo

illo diviſum,quin potiùs aliqua in par-
te, vel hærêre,vel ſanè valdè vicinum
eſſe,arcto aliquo duntaxat freto diſ-
iunctum,eòque, uti aſſolet,alijs atque
alijs inſulis interrupto,per quæ loca fa
3 cile, † promptumque eſt,exiſtimare,ge-
nus hominum, & ſimul reliqua perfe-
cta animantia paulatim terreſtri, vel
brevi navali itinere defluxiſſe,ac ſedes
ſubinde,& novas quærendo,& inven-
tas mutando,pro varia regionum com
moditate tot populos & nationes ef-
4 feciſſe,quemadmodum † etiam Divi-
næ providentiæ diſpenſatione factum
eſt,ut primariæ aliæ terrarum plagæ,
tametſi, ut pluriinùm, vaſtiſsimis diſ-
iunctæ maribus,alicubi tamen aliquo,
vel tenui Iſthmo copulatæ ſint, vel
exiguo freto inter ſe diſtinctæ.Vide-
mus enim in univerſalibus Orbis ter-
rarum deſcriptionibus, Aſiam cum
Africa, Iſthmo,qui eſt inter mare Me-
diterraneum & Arabicum, coniungi,
& in duabus Americæ noſtræ penin-
ſulis idem in Panamenſi tractu contin
gere, ut diximus ſup. cap.6. num.6. &
36.Videmus item Africam ab Europa
circa Hiſpaniæ, ac Mauritaniæ fines,
freto tantùm Herculeo, ſeu Gaditano
ſeiungi,& eodem modo Europam ab
Aſia, Helleſponto,& duobus Boſpho-
ris, Thracio ſcilicet, & Cymmerio,
quamquam eadem Europa ſupra palu-
dem Mæotidem,fluvio duntaxat Ta-
nai ab Aſia dirimitur, & in parte ma-
gis Boreali invicem Aſia, Europaque
copulantur,Iſthmo ſatis amplo,qui à
fontibus prædicti fluminis rectà ad
Granicum Aquilonaris Oceani ſinum
excurrit.Aſia quoque à regionibus Ar
cticis ad novam Zemblam modico
freto ſecernitur, & ab America alte-
ro, nimirum Aniano,dirimi creditur.
Americam item Auſtralem, ſeu Peru-
vianam certum eſt freto tantùm Ma-
gallanico ſeparari,de quo egimus ſup.
cap.8.ex num.35.
5 Quam † ſententiam optimè propo-
nit & illuſtrat Acoſta. d.lib.1.cap.20.
& 24. & alijs neglectis probat & ſe-
quitur Ioan.Boterus in relat. univerſ.
vol.2.part.1.lib.1.pag.343.& 344.do-
ctiſsimus Arias Montanus tomo.7. in
lib.quẽ inſcripſit Phaleg.hoc eſt,de pri
mis gẽtium ſedibus, cap.9.Genebrar.
in d.Chronogr.lib.1. pag.35. Maluen.
d.lib.3.de Antichr.cap.13.pag.155.&
cap.14.pag.141.& 142.Cabello in d.
Miſcell.Auſtral.m.ſ.2.part.cap.19.fol.
98.& cap.fin. fol.122. Gregor. Lopez
Madera in excellent. Monarch. Hiſp.
cap.8.pag.70.Gregor.Garcia. d.tract.
de Indor.orig.lib.4.cap.1.& ſequent.
Anton.de Herrera in hiſt. gener. Ind.
decad.1.lib.1.capit.6. pag.12. & 13.
Torquemada in.d. Monarch. Ind.lib.
1.cap.10.pag.32. Ioan.Lorin. in Act.
Apoſt.cap.17.verſ.26.pag.669.& no-
viſsimè ac doctiſsimè Auguſt. Torniel.
in Annal. ſacris 1.tom. anno Mundi
1931.num.47.pag.232. Qui † hanc 6
viam ordinariam ac faciliorem eſſe di-
cit, ad hominum per cunctas Orbis
terras diſſeminationem. Quia † cùm 7
Dominus homines creſcere, multipli-
cari, & terram univerſam habitatori-
bus replêre iuſsiſſet Geneſ.cap.1. cre-
dendum quidem eſt,priùs omnes eius
regiones ita diſpoſuiſſe, ut ab una ad
alteram,alicubi ſaltem,non incommo
dè tranſiretur.

Et ad hoc † certè nõ caſu,ſed mirâ 8
diſpenſatione & providentiâ ab initio
mũdi in medio maris plures hîc,atque
illîc inſulas collocavit,tum ut vaſtos
eius ſinus ſpeculari,& ſcrutari ſecuriùs
homines poſſent,cùm etiam ut poſt di
luvium ab Armenia exeuntes,commo
diùs ſeſe in altum conferrent, & paula
tim ac ſucceſsivè à proximis ad remo-
tiſsimas quaſque provincias diſſemi-
narentur,quapropter † elucêre in in- 9
ſulis Dei ſapientiam meritò dixit D.
Auguſt.de mirab.Script.lib.1.capit.7.
quem refert & laudat Simon Maiolus
in dieb.Canicul. colloq.10. pag.266.
& colloq.14.pag.334.

Et poſteri † Noë hoc modo totum 10

Orbem varijs colonijs replêre cœperunt,ut ſup.cap.proximo num.8. retulimus,ac brevi tempore ita creverunt, ut ſecũdùm Philonem lib.1.antiq.Iud. & Pineda in Monarch.lib.1.cap.18.§. 2.decem annis ante eius mortem, qui fuit 340.poſt diluvium,Principes familiarum,qui inter ſe Orbem diviſerant, ſuas familias numeraverint, invenerintque 7321702.quod mirum nõ eſt:
11 nam † iuxta evidentem computationem Auguſt.Torniel.in Annal.ſacr.1. tom.ann. 2329.num.19.pag.394.unũ par coniugatorum in ſeptimo tricennario,hoc eſt in fine anni ducenteſimi decemi , poteſt generare plus quàm ſexies & decies centena millia , & quadraginta ſeptem millia hominum
12 1647186.Et de eodem † etiam Noë tradit idem Philo in lib.de multip.gen. hum. Annian.ſup.Beroſ. lib.4.Gregor. Garcia.d.lib.1.cap.2.§.1. & Torquemad. d.lib.1.cap.10.pag.33. plus decẽ annis Mediterranei maris littora navigaſſe,ſuos filios & nepotes inviſens, & familias & colonias requirens,quas in varijs regionibus collocaverant.

13 Quod propagandi † ſtudium, & novas ſedes quærendi,cùm diſcurſu temporis prætermiſſum nõ fuerit, ſed imò quotidie magis auctum , augeſcente etiam hominum genere,& ſeſe internecinis bellis exagitante,mirum non eſt,ſi neque ab incolẽdis inſulis,&alijs quantumvis longè poſitis regionibus abſtinuerint , ut præclarè oſtendit D. Auguſt.lib.16.de Civit.Dei,cap.6.tradens,homines ex tribus filijs Noë procedentes, multiplicato genere humano,etiam inſulas impleviſſe,*ad quas* (inquit)*inhabitandas,navigatio tranſire po-*
14 *tuiſſe,quis ambigat?* Idem † docet Theophil. Antiochenus lib.2.de Antol. in hæc verba:*Cùm enim primis temporibus pauci forent homines in Armenia, & Chaldæa,poſt linguarũ diviſionem aucti & multiplicati paulatim ſunt.Hinc quidam abierunt verſus Orientem,quidam conceſſere ad partes maioris continentis,alij porrò profecti ad Septentrionem ſedes quæſituri.Poſtmodum ſenſim inde progreſſi homines etiam reliquas Orbis partes invaſerũt,cœptaque ſunt habitari inſulæ maris,necnon reliqua Orbis climata.Nec priùs deſierunt terram ubique occupare, quàm etiam Brittannos in ultimis climatibus acceſſerint.*

Et non minus eleganter † Tertul- 15
lian. lib.de Pallio,ubi Carthaginenſes alloquens,ita eandem diverſarum nationum per univerſum Orbem diſperſionem & migrationem proponit: *Nã & primitus maiore ambitu terra caſſa,& vacans hominum,& ſicubi aliqua gens occuparat,ſibimet ſoli erat.Itaque cogitans omnia ſibi domum,intelligens alibi ſtipantem copiam,alibi deſerẽtem runcare,ac ruſpare,ut inde velùt ex ſurculis & propaginibus populi de populis, urbes de urbibus per ubique Orbis pangerentur.Tranſvolãt redundantium gentium examina, Scythæ exuberant in Perſas, Phœnices in Africam eructant,&c.*elegantiùs lib.de anima cap.30.*Invenimus*(inquit)*apud commentarios etiam humanarum antiquitatũ paulatim humanum genus exuberaſſe,dum Aborigines vel vagi,vel extorres,vel glorioſi quique occupãt terras,ut Scythæ Parthicas,ut Mænidæ Peloponneſum,ut Athenienſes Aſiam,ut Phryges Italiam,ut Phœnices Africam,dum ſolemnes etiam migrationes,quas* μετοικίας *appellant, conſilio exonerãdæ popularitatis in alios fines examina gentis eructant.Nam & Origines in ſuis ſedibus permanent,& alibi plus Gentilitatis fœneraverunt.Certè quidem ipſe Orbis in promptu eſt,cultior de die in diẽ, & inſtructior priſtino.Omnia iam pervia, omnia nota,omnia negotioſa,ſolitudines famoſas retrofundi amœniſſimi oblitteraverunt.Sylvas arva domuerunt,feras pecora fugaverunt,harenæ ſeruntur,ſaxa panguntur, paludes eliquantur,tantæ urbes, quantæ non caſæ quondam.Iam neque inſulæ horrent,nec ſcopuli terrent,ubique domus,ubique populus, ubi Reſpublica, ubique vita,ſummum frequentiæ humana.Oneroſi ſumus Mundo,&c.*

Inſignis quoque ille † Medicus,& 16

Philoſophus Franc.Velleſius de ſacra
Philoſoph.cap.26.pag.209. magis ad
noſtrã quæſtionẽ accedens, cùm pro-
baſſet,hominũ diſperſionem nõ intra
anguſtos duarumZonarũ fines ſteriſſe,
ut veteres reputabãt,ſed in univerſum
terræ Orbẽ eſſe factã,ſic ſubiũgit: *At-
que quanquam alij aliorum ob magna loco
rum diſſidia ſint obliti, tamen Dei provi-
dentiam eos,more eius,quiſeminat hàc,&
illàc,quoquoverſus diffudiſſe, ita ut nulla
pars hominibus alendis idonea ſine Adami
ſemine relinqueretur.*

17 Ioſe.etiã Acoſta † lib.1.de nat.No.
Orb.c.24.& iterum lib.7.hiſt.Ind.c.8.
in fin. hunc Novum Occidentalẽ Or-
bem non multis ab hinc annorũ milli-
bus habitari cœptũ exiſtimat,magiſq́;
id ab hominibus Sylveſtribus,& palan
tibus,quàm ab aliqua Republica obi-
rũ: *Cùm errore*(inquit) *potiùs,aut patriæ
anguſtijs,nova ſedes paulatim habitare cœ
piſſent,atque his aſſueti,nihil niſi naturalis
lucis ductũ,eumque obſcuratũ,aut patriæ
forſaſſis gentilitia aliquas conſuetudines
retinerent.* Quod non eſt intelligendum
18 de † hominibus omnino Sylveſtribus,
quos nos *Selvages* vocamus,qui præ-
ter humanã effigiẽ,nihil hominum ha-
bent,& muti ſunt,ac inter belluas cõ-
purãtur,quales in Noruegia,& alibi re
pertos eſſe,tradit Hieron.Boëthius in
Scotia,Theat.vitæ huma. vol.1. lib.1.
pag.94.& Simõ Maiol.in dieb.Canic.
1.tom.colloq.2.pag.60.& 61. Sed de
hominibus veris ab Adamo profectis,
19 qui † tamẽ à ſuis divulſi, per Sylvas,&
nemora,ac incultas regiones nudi, &
ſine certa ſede pererrantes,hirſuto &
villoſo corpore facti ſunt,& adeò bru-
tis animãribus ſimiles,ut aliqui etiam
proni quadrupedum more incedere,&
antra, & ſpeluncas habitare ſoleant,
quorũ plures iã olim commemorantur
à Plin.lib.5.cap.8.lib.6.cap.24.30. &
31.Solino c.32.33.& 35.Põpon.Mel.
lib.3.cap.4.Agellio lib.9. cap.4. & D.
Iſidor.lib.11.Etymol.cap.33.& hodie
in noſtris Ind. Orient. & Occidental.
paſsim reperiuntur, ut ex Pigaffeta,
Oder.Barboſa,Petr.Martyre, Haitto
nio,& alijs tradit Maiol.ubi ſuprà,qui
adhuc rationis mentiſque veſtigia in
illis apparêre,rectiſsimè tradit,& cùm
veri homines ſint,ſenſim in legitimum
rationis uſum,Dei gratiâ, & melioris
vitæ inſtitutione accedente,poſſe tra-
duci.

Vltra quos Auctores †de varijs varia 20
rũ gẽtium incremẽtis, migrationibus,
& colonijs per Orbẽ extenſis,plurima
cõgerit M.Cato in lib. de Originibus,
Seneca in lib.de conſolat. ad Albin.c.
6.Strab.lib.1.& 15.Alex. ab Alex.lib.
4.gen.cap.10.Goropius Beccanus in
libris peculiaribus, quos de hoc argu-
mento conſcripſit,Theat. vitæ huma.
vol.3.lib.1.ex pag.586.Ioã.Vaſæus in
Chron.Hiſp.lib.1.cap.11.Vvolfgango
Lazio lib.12.de Rep.Rom.per tot.Si-
mon Maiol.4.tom.dier.Canicul. col
log.4.Greg. Lopez Madera de excel-
lent.Hiſp.cap.8.pag.66.Pined.de reb.
geſt.Salom.lib.3.c.5.num.5. pag.101.
& lib.6.cap.2.pag.423.num.1. & cap.
20.pag.476.Villalp.in Ezechie.in ap-
par.rom.2.part.2.lib.5.diſp.3.cap.57.
& 58.Petr.Opmeerus in opere Chro-
nogr.pag.18.Bernard.Aldret.de orig.
ling.Hiſp.lib.3.cap.1.& de antiq.Hiſ-
pan.lib.1.cap.30.& lib.3.capit.27. Fr.
Ioan.à Ponte in convenient. utr.Mo-
narch.lib.2. cap.15. cum multis ſeqq.
& lib.3.cap.5.pag.34.& ſeq.& † Dom. 21
D.Laurentius Ramirez de Prado Re-
gius primùm & meritiſsimus rei Domi
nicæ Cõſiliarius, & nunc in Supremo
Indiarũ Senatu iure optimo conſtitu
tus,& ad honorificã valdè erga Chri-
ſtianiſsimum Franciæ Regẽ legationẽ
adlectus,mihique ob egregias animi
dotes,& politiſsimas litteras magni
ſemper,iã inde ab ſtudijs Salmanticẽ-
ſibus habitus,in terſo illo & ſatis do-
cto libello,cui *Teſera legum* titulum fe-
cit,ſub explicatione l. certã formã 4.
C. de iure fiſci, lib.10.Et de colonijs
Indorum Regni Peruani Garcias Laſ-

ſus Inca in ſuis commentarijs libro 3. cap.4.& 19.& lib.7.cap.1.

22 Vbi autẽ † eiuſmodi terrę vicinitas, vel continuatio reperiatur, per quã homines ex Orbis regionibus antiquitùs cognitis, ad has denuò derectas trãſire potuerint, latè prafati Auctores examinãt. Et ſunt † qui putẽt, forſitã illã ad Polũ Arcticũ reperiri, cùm hactenus certo documẽto contrariũ nõ patuerit, nec omnis terrę ad eã partẽ rẽdẽtis lõgitudo ſatis explorata ſit, quin potius multi dicãt ſupra Floridã latiſſimã eſſe terrã Septentrionalẽ, & Vulpellus tradat Grotlãdiam cũ Eſtotilãdia cõiugi, & à Terra laboratoris parũ diſtare. Quod ſi certum eſt, veroſimile ſit, ut ait Borerus.d.vol.2.part.1.lib.1. pag.343. Gomara 1.part.fol.7.& alij relati à Gregor.Garc. de Ind. orig.lib.1. cap.4 §.4.ex pag.79. Lappianas, & Noruegas gentes propagine ſuã, & ſedium mutatione paulatim in has partes perveniſſe. Quibus adſtipulatur, quod de 23

24 provincia Europæ, † Curlãtia nomine tradit Henric. Martinez in repert. Mexican.2.part.cap.8.pag.104 quę iacet in 56.altitudinis gradibus, lõgitudinis autẽ 45.& peculiares Duces habet, qui Polonię Regibus ſubſunt, cuius incolę vultu, habitu & moribus Indos Novæ Hiſpaniæ ferè in omnibus referunt.

25 Vltra † Promontoriũ quoque Mẽdocinum, ut ait Acoſta.d.lib.1.cap.20. non eſt ſatis cognita terræ amplitudo, quam tamen oppidò ingentẽ eſſe plurimi ferunt, & ibi fretum Regni Anian, quod non multum à Tartaris & Sinis, & à regionibus Indiarum Oriẽtalium diſtare cognoſcitur, & inde docẽt planam viam in has Americanas eſſe potuiſſe, ut cõſtat ex Genebrard.in Chronograph.lib.1.pag.150.Pet.Planc.Hẽrico Alegren, & alijs doctiſsimis Coſmographis, quos refert Fr.Greg. Garcia.d.§.4.& lib.3.capit.1.pag.181. & ſequentib.& lib.4.cap.2.pag.325.

26 Ex parte † quoque Auſtralis noſtri verticis, ſive Antarcticį Poli, quem vocamus DEL SVR, nẽmo hactenus exploravit quouſque procurrat cõtinens ultra Patagones, & fretũ Magallanicũ poſita. Et quemadmodum † repertæ 27 ſunt regiones in altitudine Septuaginta, & amplius graduum ad Septentrionẽ, imò & ſub ipſo Arctico, & rigente cingulo habitatæ, ut ſunt Groenlãdia, Scandinavia, Iutha, Corelia, Gothia, Biarmia, Lapia, Finlãdia, Finmarchia, Scricfinnia, & aliæ multæ, † quas Iordanus Gentiũ omniũ officinã, & quaſi vaginã nuncupat; de quibus plura tradunt Olaus, & Ioan. Magnus, qui de illis gentibus integra volumina cõdiderunt, Plin.lib4.cap.3. Mathias Michovienſis lib.1.de Sarmaria cap.14. Abraham. Ortelius in tabula Scãdię, & Scotię, Maluenda lib.3.de Antichriſt.cap.14.pag.141. Magin. Paravinus in ſua Coſmograph.2.par.tabul.9. ex fol.96. Ita quoque aliæ ſimiles provinciæ reperiri poterunt ſub alia Zona frigida huius Poli Auſtralis, verſus quã cũ multi poſt Magallanũ conſtãtiſsimè navigaverint, de quibus ſermonẽ fecimus ſup.cap.8.ex num.35. nullũ planè terminũ oculis perluſtrarũt, quo per eam partẽ terra deficeret. Quod mirũ cuipiã videri non debet, † nam & Polybij 29 tempore, ut ipſe oſtendit lib.3. illa regio, quę iuxta Æthiopiã eſt, ubi Africa, atq; Aſia iunguntur, penitus ignorabatur, neſciebaturque, utrũ perpetua eſſet & continens, an clauderetur pelago? Et idẽ ait de eo, quod Narbonẽſis regio ad Septentrionẽ excurreret. 28

Apparet igitur † per has omnes partes facilè fuiſſe primis hominibus tranſitũ, quo in hunc Novum Orbẽ perducerẽtur. Et cùm extrema Oriẽtalis, & Occidentalis Indiæ hucuſque (ut diximus) explorata nõ ſint, mihi valde probabile videtur, huius priores accolas ab illa, & à redundãti forte Sinarũ, aut Tartarorum copia originem duxiſſe, prout tenẽt multi ex auctoribus relatis ſup.num.5. præcipuè † Arias Montanus in Phaleg. qui inde Americanos 30 31

Ophi-

Ophitas appellat,quaſi à duobus filijs Iectan, ſcilicèt Ophir & Hevila, initium ſuæ propaginis ſumpſerint,qui primi Indiam Orientalem tenuerunt, ut habetur Geneſ.2.& 1.Reg.9. atque deinde Ophir etiam Occidentalem,ut idem auctor probare nititur, *Non enim* (inquit) *aliam verosimiliorem originē Indis Occidentalibus aſſignare poſſumus*. Idē tradit Genebrard.ubi ſup. Pet.Opmeerus in opere Chronogr.pag.16.qui inter aliquos filios Heberi Iectanum connumerat, ſubditque huic tredecim filios fuiſſe, qui à Chaldæa ad Indiam uſque migrarunt. *A quibus*,inquit,*Indorum, Sinarumque variæ gentes originem trahunt,ingenio,induſtria,arte,atque Philoſophiæ ſtudijs excellentes.* His ſubſcribūt Michaël Balboa Cabello in Miſcell.Auſtr.m.ſ.1.part.cap.12.& 3.par. capit.15.& 20.& capit.6.fol.153.Vbi
32 quod † plus eſt,abſque ullo certo fundamento ſuadere intendit, utramque Indiam olim coniunctam,& continuā fuiſſe,quouſque maris fluctibus dividi cœperunt, Greg.Garcia lib.4.capit.1. & 23. Gregor. Lopez Madera de excellent.Hiſp.cap.8.pag 70.& Ioan.Bo-
33 ter.d.lib.1.pag.345.qui † ad eandem ſententiam fulciēdam ſimilem ferè in omnibus conditionem,corporis habitudinem, ritus & mores, ac præcipuè colorem Indorum utriuſque Indię recte conſiderant. Quamvis Fr. Ioan.à Ponte in convenient. utr. Monarch. lib.3.capit.7.pag.53.contrarium,ſcilicet Americanos ab Orientalibus nequaquam procedere,ſuâ tātum auctoritate nixus exiſtimet. ¶Sed prædictā opinionem,licèt in origine Ophir reijciat,in reliquis tamen ſequitur etiam, & optimè exornat Torniellus.d.anno
34 Mundi 1931.num.47.pag.232.† Vbi ait,quòd ſi quæratur,ex quibus filijs, aut poſteris Noë hic Novus Orbis impletus fuerit,poſſumus reſpondere, ex filijs Sem per partes Indiæ Orientalis, & Chinæ,& Iaponij provincijs atque inſulis,quæ Americæ Aquilonari vicinæ ſunt:aut etiam ex poſteris Iaphet, qui poſtquam per plagas Aſiæ Aquilonares,quas nunc Tartari incolunt,diſſeminati fuerunt,tandem ad Orientales eiuſdem Aſiæ fines, qui ſupra Chinam nonnihil flectunt, ad Aquilonem devenerunt,prope fretum Anian, quo ut diximus,parvo intervallo,ipſa Aſia ab America ſeiungi perhibetur. Ad illas autem Antarcticas provincias,quę nobis omnino Auſtrales eſſe videtur, & contra extremum Africæ promontorium, quod *Caput Bonæ ſpei* appellant,reſpiciunt,licèt nobis adhuc benè cognitæ non ſint, probabiliter cōijci poſſe, primùm penetraſſe poſteros Cham,qui prædictum Promontorium, cæteraſque Africæ partes incoluiſſe dicūtur:hi enim à prædictis Antarcticis regionibus omniū minus remoti fuiſſe videntur,& conſequenter ad eas potuiſſe cōmodiùs pertranſire.

Quo † ſenſu accepta,vera eſſe po 35
teſt opinio Gomaræ in hiſt. Ind.lib.5. cap.217. dum exiſtimat, Peruenſes à Chamo originē ducere,ac maledictionis Divinæ in Chamū hæredes eſſe,& idem de Braſilienſibus, & alijs Americanis tradit Ioan.Lerius Burgūdus in ſua hiſtoria navigationis in Braſiliam, quæ habetur in 3.part. hiſt. Americę cap.15.in fin.pag.233.Qui tamen hoc
leviſsimâ † aliâ coniecturâ confirmat, 36
dicens, quòd cùm Ioſue,iuxta promiſſiones Patriarchis factas, mandatumque ſibi peculiariter datum,in terram Chanaan ingrederetur,teſtatur Scriptura, Ioſue 2. 9. tantum terrorem irruiſſe ſuper illius terræ incolas, ut diffluerent metu Iſraëlitarum:unde etiā fieri potuit,ut Americanorum noſtrorum maiores,Iſraëlitarum cōſpectum fugientes, mari ſe commiſerint,ac tādem in terram Americam appulerint.

Ioannes quoque à Torquemada in Monarch.Ind.lib.1. capit.10.pag.33 & latiùs lib.14.cap.18.& 19. Ioan. Lucena in vita Sanct. Xavierij lib.1. cap.13.& lib.10. cap.22. Hieronym.

Oſſo-

Oſſorius de reb. Emanu. lib. 8. pag. 320, Petr. Bertius in deſcript. Iavę, pag. 611. & Seraph. Freitas de iuſto Imp. Aſiat. cap. 5. num. 15. & 20. candē originem conſtituit Indorum Orientalium & Occidentalium, putantq; eos ab aliquo ex filijs, vel nepotibus Chā
37 propagari cœpiſſe; atque † ideò colorem æneum ſub fuſcum habêre, ſive oleaſtrinum, & ut plurimùm cineritium quibus adſtipulatur, quod refert Herrer. in hiſt. gener. Ind. decad. 1.
38 lib. 9. cap. 4. pag. 296. Nempe in † Cuba inſula veteres indigenas Noſtris apertè Noë, & filiorum eius hiſtoriam retuliſſe, dicentes, ſe ex filio, cui ille maledixit, procedere, & ideò rudiores, & verſicolores eſſe, ac nudos incedere. Nos verò ex altero, cui benedixit, & ideò veſtibus uti, equis incedere, atque alijs cœli donis, & commoditatibus perfrui.

Quod ut melius intelligamus, ſciendum
39 eſt, † coloris Indorum cauſas, ut & nigredinis, & criſpaturę Aethiopum a plurimis doctiſsimis viris in Solis ardorem & temperamenta locorū, quibus habitant, referri ſolêre, ut conſtat ex Ptolem. in op. quadripert. & ejus comment. Haly. cap. 2. Hippocrat. in tract. de aëre & aqua, Albert. Mag. de nat. cœl. lib. 2. & 4. Galen. lib. 2. de temperam. cap. 11. Cabello in d. Miſcell. Auſtr. 1. p. cap 9. Fr. Gregor. Garc. d. tract. de Ind. orig. lib. 2. c. 5. pag. 149 & ſeq. & Simon Maiol. in dieb. Canic.
40 tom. 1. colloq. 3. pag. 62. Vbi † tradit non eſſe monſtroſum, quòd cutis adeò variæ formę, & colores in hominibus ſint: nam cœli in id climata plurimum influunt: ſed magis admirandū eſſe ex albis naſci Aethiopem, aut ex Aethio
41 pibus album; ac propterea in † Mexico ab eius antiquis Tyrannis Motechumis homines aliquos publicè ali ſolitos, quibus ab ipſo ortu cutis, crines, ſupercilia, ac palpebræ albæ fuerint, idque valdè ibi pro admirando habitum fuiſſe, ut tradit Corteſius in rel. t. 2. Et idem Maiol. colloq. 17. pag. 395. ex Oder. Barboſa, & alijs cō-
memorat † in India Orientali tantam 42
eſſe climatis in unico monte Zantone vim variam, ut quà vergit ad Oriētem albi ſint, qui & naſcuntur, & incolunt: quà verò vergit in Occidentem, nigerrimi; cùm tamē omnes belluino more vivant.

Illud porro magis monſtroſum videtur, quod de homine quodā bicolore à Ptolemæo Lagi filio in Aegyptum deducto narrat Cœl. Rhodig. lib. 7. antiq. lect. c. 18 cuius quidē medietas ex æquilibrio sūmè erat nigra, & reliqua portio eximiam albedinē præferebat.
Theodectes † etiam apud Strabo- 43
nē lib. 15. pag. 799. eandem coloris varietatem Soli his carminibus tribuit:

Quorum propinqua Sol adurens orbita
Fuliginoſo corpora colore imbuit,
Aeſtuque tot as ſiccans criſpavit comas,
Matertemque adoliſcendi conſumptam abſtulit.

Vnde idem Strabo infert, † Indos O- 44
rientales non criſpari, nec corū colorem in totum aduri, ſicut Aethiopum, proptereà quòd ſint humidi aëris compores, & minus perpendiculariter radijs Solis feriantur.

Alij tamen putant, † neque Soli, 45
neq; ſolo id eſſe tribuendū, ſed à ſpermatis naturâ proficiſci: quoniam ſub æquatore, & locis utrique Tropico vicinis inter nigerrimos ſparſi repeṙiuntur albi, vel cineritij, qui illic in ſua albedine perſeverant, ut in Regno Melinda & Mombaza, & benè obſervat Abraham Ortel. in comment. tab. 4. ſui Theatri, & Auctor hiſt. Regni Congiani cap. 3. in calidioribus quibuſdam locis ſub eodem paralello; atque adeò, ſub câdem cœli conſtitutione videmus naſci alicubi homines albos, ut in hac America, alicubi ſub fuſci coloris, ut in Abyſsinorum regionibus, alicubi nigerrimos, ut in Aſiæ Provincia, quam Malabaricam
vocant. Et quia † Æthiopes etiam, & 46

Digitized by Google

Indi, ſi per multa ſæcula in frigidas regiones transferantur, ſemper tamen nigros, vel oleaſtrinos liberos generant: ſicuti & Hiſpani albos, quamvis in Indiæ, aut Æthiopiæ littoribus perſeverêt. Et in inſula S. Thomæ, quæ primùm à Luſitanis habitari cœpta eſt, non impedit calor quominus ipſorum filij uſque ad centeſimum iam annum albi ſint, & maneant: cùm tamen Sol ibi ęquè ac in alijs inſulis Æthiopicis calidus ſit.

Quapropter affirmant à ſtirpe &
47 ſanguine † Cham Æthiopes provenire, qui deſtitutus fuit patris ſui Noë benedictione, ob culpam, quam contraxit in eius temulentia irridenda, & inde magnam plagam poſteritati ſuæ attulit, ut & ipſa indignationem Dei in ſuum patentem teſtaretur, ut habetur Geneſ. cap. 10. & Paralip. 1. Chanaan enim filius Cham quarto genitus, quia patri avum temulentum oſtendit, maledictus fuit, & iugo ſervitutis ſubiectus: & ideò Chananæi, & alię undecim gentes ab eo
48 deſcendentes, deletæ ſunt. Chus † verò ipſius Cham primogenitus, quamvis multò ante patris impietatem natus fuiſſet, niger tamen ipſe, velut in pœnam effectus, nigerrimos filios produxit, & Ætiopum auctor eſſe
49 perhibetur. Filij autem † Mizraim ſecundo geniti nigri, & deformes nati
50 ſunt, ut Ægyptij, ac † Getuli præter nigrorem ore putidi, ut cogantur perpetuò ſalem in eo habêre. Filij deni
51 que Plut † tertio geniti (ut Mauri) nigri, ſimi, labeones, aliòve modo pro
52 digioſè affecti. Ex quibus † coloribus utriuſque Indiæ incolæ habent, & præcipuè illius Oleaſtrini, quo, ut diximus, magis frequentet prædit eſſe videntur. Quod ultra Torquemadam d. lib. 14. cap. 18. & 19. ubi ſupr. apertè proponit, & proſequitur Anton. Poſſevinus in Biblioth. 2. tom. lib. 15. cap. 19. pag. 252. & 253. Didacus de Yepes in ſuis diſcurſ. de var. hiſtor. & Auguſt. Torniell. in annal. ſactis tom. 1. ann. Mundi 1931. num. 26. & 27. Et † qui de Aethiopibus 53
plura voluerit; & de uſu illius adagij *Aethiopem dealbare*, & *Aethiops non albeſcet*, legat Plinium lib. 5. cap. 8. & lib. 6. cap. 30. Eraſmum in adagijs, Alciat. Emb. 59.

Abluis Aethiopem quid fruſtra? ab deſine, noctis

Illuſtrare nigra, nemo poteſt tenebras.

Vbi Sanctius Brocenſis, & Claudius Minoës alios allegant, & eruditiſsimus pariter ac piiſsimus vir Martin. Delrio in adag. ſacr. 1. tom. adag. 851. pag. 448. & ſequenti.

Illud † tandem pro huius capitis 54
coronide ſubijciemus, hodie Indos omnes, ut plurimùm, mediocriſtatu râ reperi, cuius rei cauſas examinat Torquemad. d. lib. 14. cap. 24. & 25. & Fr. Ioan. à Ponte in Monarch. lib. 3. cap. 9. pag. 75. Quamvis non ignotê, tam incolarum traditionibus, quàm multorum Scriptorum teſtimonijs, compertum eſſe, in aliquibus huius Novi Orbis regionibus quondam Giganteæ magnitudinis homines viguiſſe, & hodie quoque vigêre, ut etiam de Indis Orientalibus diximus ſuprà capite 2. ex numer. 11. Nam Americus Veſpucius in ſuis relat. navig. 2. tradit, ſe in quandam inſulam appuliſſe altiſsimis hominibus cultam, quam ob id Gigantum appellarunt. Et Ant. Pigafetta, qui fuit ſocius Magallanis, dum nobile eius nominis fretum detexit, affirmat, ſe iuxta illud Giganteos populos conſpexiſſe, quorum cervix ad brachij dimidium longitudine protenderetur. Qui Gigantes poſteà ſæpè ab alijs illud fretum navigâtibus cõſpecti ſunt. Et de eis ita ſcribit Cardanus lib. 8. de rerum variet. capit. 43. relatus in Theatr. vitæ human. vol. 2. lib. 2. pag. 277. *Conſtat iuxta fauces freti Magallanici in Boreali littore ad quinquaginta duas partes altitudinis eſſe*

Pata-

Patagones Gigantes, octo palmis longiores, magnis pro ſtatura pedibus, qui crudis carnibus veſcuntur, piſcibus aſſatis, pane carent. Vna bucca libras duas carnis, aut piſcium ſumunt: tantùm aqua uno hauſtu bibunt, ut duodecim hominibus ſufficere poſſit. Ceterùm forma decenti ſunt, membriſque pro altitudine commenſuratis: curſus velociſſimi, hilares, fortes, robuſtiſſimi etiam ſupra magnitudinis rationem. Furtis mirum in modum delectantur: crudeles tamen, quod mirum eſt, non ſunt, nec humana carne veſcuntur. Sagittas adeò profundè in gulam demittunt, ut in ventriculum pervenire exiſtimentur, quod ipſi pro egregio ſpectaculo habent.

Idem de antiquis Iucatanę Provinciæ Indis monumentis ſuis mandavit Anton. de Herrera in hiſt. gener. Ind. decad. 4. lib. 2. cap. 7. ad finem, pag. 44. & lib. 10. cap. 4. pag. 268. & de Chichimecis, & alijs gentibus Novę Hiſpaniæ Acoſta in hiſt. Ind. lib. 7. cap. 3. pag. 457. ubi ait, ſe molam cuiuſdam ex his Gigantibus pugno maiorem vidiſſe, & Fr. Ioan. de Torquemada in Monarch. Ind. lib. 1. cap. 13. ubi de alia teſtatur duobus pugnis maiorę, quæ ex ſepulto iam diu hominis cadavere extracta fuit, cuius caput grandis dolij vinarij magnitudinem excedebat, quod & tradit Cardanus. & Theatrum ubi ſuprà, docens ex oſſis horum Gigantum in ſepulchris repertis, partium ad totum habita ratione conſtare, viginti palmos magnitudine exceſsiſſe, hoc eſt triplum iuſtæ magnitudinis fermè hominum noſtrę regionis, & ævi. Apud eundem etiam Ioſeph. Acoſtam lib. 1. de nat. Novi Orb. cap. 19. pag. 53. Petr. Ciezam. 1. part. hiſtor. Perù. cap. 52. Auguſt. Zarate in eâd. hiſtor. lib. 1. cap. 5. Maginum in 2. part. ſuæ Coſmogr. tab. 34. fol. 286. Torquemad. d. cap. 13. pag. 38. Fr. Gregor. Garc. lib. 1. de Ind. orig. cap. 4. §. 1. pag. 67. Garcilaſſum Incam in ſuis comment. lib. 9. cap. 9. fol. 234. Herreram decad. 5. lib. 3. cap. 1. pag. 64. & Ioan. Metellum relatum à Theatr. vitæ hum. ubi ſupr. reperimus, celebrem eſſe famam in hac Peruenſi regione, ubi nunc Manta, & Portus Vetus oppidum perexiguum ab Hiſpanis ędificatum eſt; circa *Caput S. Elenæ*, reperiri oſſa hominum Gigantea, tantę magnitudinis, ut duplo, aut certè ſemiduplo corpora eorum proceriora fuiſſe demonſtrent, quàm ſint communia præſentium Indorum. Illos autem Gigantes olim mari ad hæc littora eſſe delatos, ibi cum indigenis bella geſsiſſe, & quædam extruxiſſe immania opera; cuius generis profundus puteus hodie viſitur, lapidibus immenſis ædificatus. Ac tandem homines illos ſævos & portentoſos, quòd nefariâ, & impuriſsimâ libidine abuterentur, cœlitus eſſe conſumptos. De quibus Gigantibus mentionem etiam facit Did. Davalos & Figueroa in miſcell. Auſtrali colloq. 33. pag. 147. & ſubiungit, in valle de Tarija ſimilia Gigantium oſſa reperiri, ſeque unius mandibulam vidiſſe, quæ ſemi ulnam excedebat, cum tribus dentibus pugno maioribus; & à Dom. Laurentio Suar. de Figueroa, Provincię Sanctę Crucis de la Sierra Gubernatore, audiviſſe, à ſe aliud integrum cadaver in eâdem valle iuxta cuiuſdam torrentis ripam conſpectum, adeò portentoſę magnitudinis, ut enſis per oculi cava demiſſus, vix ad cerebrum perveniret.

SVMMARIVM Capitis XI.

1 *Orbis Novus an antiquis ullo modo cognitus fuerit?*

2 *Auctores, qui tenent, Orbis Novi nullã antiquis notitiam fuiſſe, latè recenſentur.*

3 *Ioſeph. Acoſta, Abraham Ortelius, Ma-*

44 *Servius quid ſentiat de Antipodibus, & eorum cum noſtris communicatione?*

45 *Zonas tres anteà inhabitabiles, poſt Chriſti adventum habitabiles factas, piè probare nititur Thomas Bozius.*

46 *Chriſti Domini fœlicißimus adventus plurima bona mũdo attulit, & Sybillæ carmina de hoc.*

47 *Oceanum innavigabilem eſſe, veteres crediderunt, & loca Nazianz. Origen. & Cicer. num. 49. 50. & 51.*

48 *Antipodes negavit D. Auguſt. & alij Eccleſiæ Patres, quia ad eas regiones tranſiiſſe per Oceanum Adami poſteros impoßibile iudicarunt.*

52 *Adagium*, non ultra Gadira, *ſive*, quæ ultra Gades inacceſſa, *explicatur & exornatur.*

53 *Oceanus in ſacra Pagina ſumi ſolet pro fine totius Orbis.*

54 *Gades ſumitur pro ultimo termino Occidentis.*

55 *Hercules columnas Gadibus fixit, tanquam illic eſſet ſuprema Orbis meta.*

56 *Imperatorum antiqua conſuetudo fuit aliquas columnas, vel alia monimenta erigere in extremis locis, ad quæ perveniſſent.*

57 *Gades nomen terminum, ſeu finem Latinis ſignificat.*

58 *Finis terræ Promontorium Hiſpaniæ in Regno Galleciæ.*

59 *Hiſpania tota, & præſertim Provincia Bætica dicitur Occidens Occidentis, & id ſignificare eius antiqua nomina Sepharad, & Spania.*

60 *Heſperi nomine à quo Heſperia dicta Græci totum Occidentem appellabant.*

61 *Epitaphia antiqua, quæ Hiſpaniæ oras terrarum ultimas faciunt.*

62 *Promontorium ſacrum, id eſt*, El Cabo de S. Vicente, *Orbis ultimum dicitur Straboni.*

63 *Tarteſſus Bætica urbs eadẽ ac Gades.*

64 *Tartarum ubi defunctorum animas mitti credebant, in ultimis Hiſpaniæ oris, tanquam in extrema totius Orbis regione antiqui collocabant.*

65 *Elyſij campi, & Beatorum ſedes in Hiſpaniæ finibus eſſe putabantur, ſecundũ Homerum & alios.*

66 *Heſperidum horti, quamvis circa Hiſpaniam poſiti, ab antiquis ignorabantur, & quare?*

67 *Oceani navigatio ultra fretum Herculeum olim nimis periculoſa, & quare?*

68 *Maria omnia innavigabilia olim Atlantica dicebantur.*

69 *Navigationes per altum olim incognitæ erant.*

70 *Navium & navigationis inventio, & uſus à Noë temporibus initium accepit.*

71 *Atlantem Lybicum primum naves fabricaſſe teſtatur Clem. Alex.*

72 *Navium forma, aſtrolabium, & alia nautica inſtrumenta, quibus hodie utimur, antiquis ignorabantur.*

73 *Magnetica acus, & eius præciſa neceſſitas ad navigationes per altum ineundas.*

74 *Navigationis aliquam peritiam, & certitudinem ex ſyderum obſervatione Phœnices nacti fuerunt.*

75 *Navigantes nubilo, aut procelloſo tempore ſyderum obſervatione ſe iuvare nõ poterant.*

76 *Virgilij elegans naufragij, & procellæ deſcriptio.*

77 *Magnetica acus inventum extollitur, & quòd priſcis ignoratum fuit.*

78 *Navigandi peritia antiquorum cum hodierna, & præcipuè Hiſpanica conferri non poteſt.*

79 *Magneticæ acus inventor quis? & de eius cõmodis & uſibus, remiſſivè ad plures auctores.*

80 *Magnetis proprietates miranda, & unde ei nomen, remiſſivè.*

81 *Magnes cur ſemper Septentrionem requirat remiſſivè.*

82 *Magnetis novum, & mirum experimentum.*

83 *Magnetica acu multi etiam utuntur in terreſtribus itineribus: & de montibus magneticis, qui attrahunt ad ſe navigia, quibus ferrum ineſt.*

CAPVT XI.

De Auctoribus & argumentis, quibus probatur, Hiſpanos omnium primos hunc Novum Orbem detexiſſe, & alijs ante eos prorſus incognitum, & certè nec leviter adumbratum.

HVivs ergo adeò vaſti,
& immenſi Orbis dete-
ctione, deſcriptione, &
indigenarũ origine pa-
1 tefactâ, ſupereſt † nũc,
ut eâdẽ curâ, nobilẽ il-
lã quæſtionẽ examinemus; an ſcilicet
ante Columbi, & Hiſpanorum in eun-
dem Orbẽ adventum, ab aliquibus an-
tiquorum ſæculorũ hominibus cogni-
tus, & luſtratus fuerit, aut ſaltẽ certis,
& conſtantibus litterarũ monumẽtis
oſtenſus? Et planè mihi ſemper eorũ
opinio magis arriſit, qui tantæ dete-
ctionis & cognitionis primã laudẽ ac
gloriam Hiſpanis tribuũt, & aliis ante
eos, has Occidentales & Auſtrales re-
giones penitus ignoratas, eſſe teſtãtur.
2 Quod † multis rationibus defendunt,
& extollunt Pet. Malferit. inter cõſilia
Mandelli vol. 2. conſ. 769. n. 17. Mar-
quardus de Suſanis in tract. de Iudę.
& infidel. 1. par. cap. 14. in princ. Petr.
Bellin. in tract. de bello. 2. par. tit. 11.
Tarapha de Regib. Hiſp. cap. ult. Victo
ria in relect. de Ind. inſulanis in princ.
Barter. in libello de regione Ophira.
Lud. Leo Auguſtinian. in cõment. ſup.
Abdiam cap. ult. pag. 662. & ſup. Cãt.
cap. 8. Ioſeph. Acoſta lib. 1. de nat. No-
vi Orb. cap. 1. & ſeqq. Perer. lib. 3. in
Gen. Barradas lib. 5. concord. cap. 11.
Boterus in relat. univerſal. vol. 2. lib. 1.
ex pag. 329. uſq; ad 338. Ant. de Her
ret. in hiſt. gener. Ind. decad. 1. lib. 1. ca.
1. & cap. 6. pag. 12. in fin. Greg. Lopez
Madera in lib. de excell. Hiſpan. Mo-
narc. cap. 6. fol. 44. & cap. 9. ex fol. 67.
Iacob. Valdes de dignit. Reg. Hiſp. cap.
12. n. 7. cum ſequent. & cap. 19. ex n.
55. ad 63. Camillus Borrellus de præſt.
Reg. Cathol. cap. 43. num. 7. & 8. & c.
46. n. 225. & 226. Bern. Aldrete lib. 3.
de orig. ling. Hiſp. c. 13. Pet. Opmeer.
in opere Chronograph. pag. 417. Fr.
Ioan. à Põte in Cõven. utr. Monarch.
lib. 3. c. 7. §. 10. pag. 49. & c. 19. §. 1. pag.
152. & §. 2. pag. 125. Traian. Bocacin.
in nuptijs Parnaſi. centur. 2. cap. 90. Fr.
Ioan. à Torquemada in Monarc. Ind.
lib. 1. c. 4. in fin. Auguſt. Torniell. in an-
nal. ſacris ann. mũdi 1931. n. 46. & 48.
pag. 230. & ſeq. & ann. 3043. n. 7. & 8.

Idẽ tradit ipſe Acoſta eodẽ lib. c. 11.
Vbi † mõſtri ſimile reputat, & alterum 3
Orbẽ eſſe tantũ quantũ hũc cernimus,
& antiquos tot ſæcula latuiſſe, & nul-
lũ prorſus veſtigiũ inveniri, quo oſtẽdi
poſsit, ex Europę nationibus aliquem
ante Hiſpanos in has oras appuliſſe.

Abrahamus etiam Ortel. in Theat.
Geograph. tab. 5. & Carol. Stephan. qui
eius verba tranſcribit, in diction. Hiſt.
& Poët. verb. *America*, in eâdẽ opinio-
ne ſunt. Et ęquè mirũ ſibi videri dicũt,
hoc Hemiſphæriũ tãtę & tã immenſę
amplitudinis, veteribus tot ſæculis in-
cognitũ manſiſſe, & tãdiu potuiſſe la-
tere, cõſideratâ pręcipuècũ antiquorũ
in deſcribendo terrarũ Orbe diligẽtiâ,
& ampliſsimorum imperiorum ad per-
quirendas regiones commoditate, op-
portunitateq; tum humani generis di-
râ, atque inſaciabili auro, atque argẽto
inhiante cupidine, nihil non tentante,
quo his potiatur, quibus hæ regiones
incredibili copiâ abundant.

Doctiſsimus quoque Fr. Thom. Ma
luenda lib. 3. de Antichriſ. cap. 16. in
prin. apertè reſolvit, veteres Scripto-
res, & quoſcunq; qui ante Columbum
fuerunt, nullã habuiſſe vel tenuẽ ſuſpi-
cionem iſtius tam vaſtæ, & in manis
terræ portionis, quę per Hiſpanos pa-
tefacta eſt, ut planè ſit inter maxi-
ma miracula computandum, voluiſſe

Deum, per tot ſæcula ab Orbe condito maiorem partem totius Orbis terrarum ita in obſcuro deliteſcere. Et in
4 fine eiuſdem capitis ſubdit, quòd † etſi concedamus apud priſcos aliquam quamvis confuſaneã, atque interturbatam extitiſſe Novi iſtius Orbis notitiam, eiuſmodi tamen cognitionis vel tenuem auram paulatim poſtmodum oblitteratam, ac penitus tandem evanuiſſe.

5 His adſentiẽs † eruditiſsimus Frãc. Valleſius in lib. de ſacr. Philoſoph. cap. 26. explicans illud Deuter. cap. 30: *Si ad cardines cœli fueris diſſipatus, inde te retrahet Dominus Deus tuus, & aſſumet*; inquit, tempus, omnium rerum magiſtrum, evidenter indicaſſe, omnes Mundi partes ad utrumque Polum habitabiles eſſe, & vere ab hominibus coli ab Adami ſemine diſſeminaris. Hanc autem diſſeminationem, nullâ neque memoriâ hominum, neque hiſtoriâ cognitam, nobis in hoc ſeculo velùt digito indicaſſe Hiſpanos Chriſticolas, incarnati Verbi diſſeminationem procurantes.

6 Alanus † Copus natione Anglus, eidẽ opinioni ſemel & iterũ ſe ſubſcribit. Nam in Dialog. 6. adverſus Heret. cap. 9. pag. 783. ſummam divinæ providentię curã extollens, quæ cùm Fides Catholica in Septẽtrionalibus regionibus laberetur, eiuſdem prædicationem & agnitionẽ ad Auſtrales Orbis Novi perduxit, ſic addit: *Qua anteà ne extitiſſe quidem ullis unquam libris eſt traditum, ulla fama, & auditione acceptum.* Et in eodem Dialogo cap. 34. pag. 642. Sleidani hæretici fraudem incuſans, qui Catholicæ Fidei propagationem in Orbe Novo eo tẽpore ab Hiſpanis factam perfidioſo ſilẽrio involverat, inquit: *Incredibili Dei benignitate alterum quemdam Orbem, de quo nihil à Ptolemæo, nihil à veteribus Coſmographis, nihil ab alijs vel fando quidem prius accepimus, intra hominum memoriã repentè emerſiſſe.*

Extant quoque † plurima eiuſdem rei præconia, & teſtimonia in illis pijs pariter ac eruditis libris, quos inſignis Thomas Bozius Eugubinus de ſignis Eccleſ. Dei in vulgus mandavit, & præcipuè lib. 17. cap. 1. ſig. 74. ubi ait. *Non ita pridem loca plurima, & latiſſima reperta fuiſſe navigationibus Luſitanorum & Hiſpanorum, quorum ne tenue quidem nomen pervenerat ad maiores noſtros.* Et lib. 6. cap. 7. ubi Divinitus hunc Novum Orbem, qui continet dimidium totius Orbis terrarum, Catholicis Regibus derectum oſtendit, & idẽ tradit in lib. de robore belli, cap. 9. pag. 312. & cap. 13. pag. 337. 7

Pro cuius sententiae confirmatione, & illuſtratione, ego cum alijs, † & præter alios, ſequentia argumenta perpendo. Primum, quòd Novus hic Orbis non videtur ullo prorſus modo antiquioribus ſæculis innoteſcere potuiſſe, cùm eorum plurimi, & ij quidem graviſsimi Scriptores extiterint, qui † mundum univerſum domui ſimilem reputabant, cui tectum ex una parte non quaquà verſus immineat. Atque ita ad Polum Antarcticum, & Auſtrales & Occidẽtales plagas nullo pacto cœlum extẽdi poſſe contendebant, & longè minus terrã, cuius gravem molẽ in medio aëre ſuſpenſam tenẽri, nulla ratio (ut ipſi ſibi ſuaſerant) patiebatur: quam opinionem ſępeſępius repetijt D. Chryſoſt. homil. 14. & 27. in epiſt. ad Hebr. & homil. 6. & 13. in Geneſ. & homil. 12. ad populum Antioch. irridens eos, qui cœlum rotundum & Sphæricum eſſe opinabantur, cũ Scriptura potius tabernaculum à Deo fixum cõmemoret. Cui etiam hac in parte aſſentiũtur Theodor. & Theophyl. in cõment. ad Hebr. cap. 8. & illis antiquior Lactan. Firmian. lib. 3. divin. inſtitut. cap. 24. qui Epicuri probans ſententiam Peripateticos, & Academicos circa cœli ambitum, & figuram damnat, & terrã ad Chaos quoddam immane definir, 8 9

10 prout & fac r † Lucretius lib. 1. de nat. rerum, qui cum eodem Epicuro ſic inquit:

Illud in his rebus lõgè fuge credere, Mĕmi
In medium ſummæ quod dicũt, omnia niti:
Atque id:ò mundi naturam ſtare, ſine ullis
Ictibus externis, neque quoquam poſſe re ſolvi
Summa atque ima, quòd in medium ſint omnia nixa.

Quod attingere quoque videtur D. Hieronym. lib. 2. in Epiſt. ad Epheſ. cap. 4. Auctor apud Iuſtin. q. 130. Orthod. Procop. Gazæus in cap. 1. Geneſ. & alij relati à Sixto Senenſi lib. 5. Biblior. annot. 3. Pererio lib. 2. in Geneſ. Ioſeph. Acoſta lib. 1. de nat. Novi Orbis cap. 1. Maluẽda lib. 3. de Antichriſ. cap. 14. pag. 141. Et licèt ſub dubio proponit D. Auguſt. lib. 2. de Geneſ. ad litteram cap. 9. & ſup. Pſal. 135. *Quid ad me pertinet*, inquiens, *utrum cœlum, ſicut ſphæra, undique concludat terram in media mundi mole libratam, an eam ex una parte deſuper veluti diſcus operiat?*

11 Secundò, † quia quãvis Stoici & Peripatetici in contrariam ſententiã eunres, cœlum rotundum eſſe, atque in circulum volvi affirmarent, & ret-
12 ram etiam † in medio huius cœleſtis globi conſtituerent, duas ſuperficies habentem, ut rradit Ariſtot. lib. 1. de cœlo cap. 3. Plutarc. de placit. Philoſoph. lib. 1. cap. 2. Plin. lib. 2. cap. 5. & 65. Ovid. 6. faſt. dum air:

Terra pilæ ſimilis nullo fulcimine nixa
Aëre ſubiecto, tam grave pendet onus.

Et ex multis ſacræ Scripturæ locis probant & defendunt D. Auguſt. lib. Caregor. cap. 10. D. Chryſoſt. ſup. illud Pſalm. 123. *Fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam.* D. Baſil. in Hexam. homil. 1. D. Ambr. in eod. Hexam. lib. 1. cap. 6. Acoſta ubi ſupr. cap. 2. 3. & 4. Cœl. Rhodig. lib. 1. antiq. lect. cap. 4. & 13.

13 Vbi † inter alia air, terram hac ratione à Græcis, Ἰσόῤῥοπον, aliquando appellari, id eſt æqui nutantem, & rectè mundum in globi figura fabricarum: quia † ut ab ſcientiſſimis proditur: 14

Hæc æterna manet, Diviſque ſimillima forma,
Cui neque principium eſt uſquam, nec finis in ipſa,
Sed ſimilis toto remanet, perque omnia par eſt.

Simon Maiol. in dieb. Canicul. 1. tom. colloq. 16. pag. 367. & 368. Iuſtus Lipſius in Phyſiologia Stoicorum lib. 2. cap. 9. & 18. Pat. Ioan. Pineda in Eccleſ. cap. 1. verſ. 4. num. 3. explicans illa verba: *Terra autem in æternum ſtat*, & ſup. Iob 26. 6. explicans illa: *Appendit terrã ſuper nihilum.* Vbi ſimul rationem exponunt, quomodo † terra, cui aërẽ 15
undique ſubſtratum dicimus, per ſe ipſa pendeat, nec nobiſcum cadat. Quibus ſubſcribens D. Iſidor. lib. 14. Etymol. c. 1. & 2. & Higin. lib. 1. de Aſtrono. cap. ultim. Orbem † à rotunditate 16
circuli dictum putant, & terram in media Mundi regione collocatam, omnibus partibus æquali intervallo diſſidentem, centrũ ſphæræ obtinêre. Vnde eleganter † Manilius lib. 1. 17
Aſtron. ſic cecinit:

Eſt igitur tellus mediam ſortita cavernã
Aëris, & toto pariter ſublata profundo,
Nec patulas diſtenta plagas, ſed condita in Orbem
Vndique ſurgentem pariter, pariterque cadentem.
Hæc eſt naturæ facies, ſic mundus & ipſe
In convexa volans teretes facit eſſe figuras
Stellarum, Soliſq; Orbem, Lunamq; rotundam
Quod niſi librato penderet pondere tellus,
Non ageret curſus mũdi ſubeuntibus aſtris
Phœbus ad Occaſum, & nunquam remearet ad Ortus,
Lunave ſubmerſos ageret per inania curſus.

Et Plin. † d. cap. 5. hanc ineffabilem 18
rationem, quã inter ſe elementa colligata ſunt, ſic tradit: *Mutuo complexu diverſitatis effici nexum, & levia ponderibus inhiberi, quominus evolent: contraque gravia ne ruant, ſuſpendi levibus in*

ſublimè tendentibus. Sic pari in diverſa niſu vi ſua quæque conſiſtere, irrequieto mundi ipſius conſtricta circuitu: quo ſemper in ſe currente, imam, atque mediam in tota eſſe terram, eandemque uni veri cardine ſtare pendentem, librantem per quæ pēdeat, ita ſolam immobilem circa eam volubili univerſitate, eandem ex omnibus necti; eidemque omnia inniti.

Adhuc tamen ipſi iidem Auctores frequentiùs opinabantur, Auſtrales
19 & † Occidentales Mundi plagas undis omnino tegi. Nam cùm ex duobus elementis terra, & aqua unus efficiatur globus, intelligebant ad Polū Antarcticum mare quaquà verſum eſſe diffuſum, ut conſtat ex iis, quæ tetigimus ſup. cap.8.num.16. & latiùs adduxit Plutarc. lib. 3. de placit. Philoſoph. cap.9. 10. & 11. D.Auguſt. lib. 16. de civit. Dei, cap. 9. Lactan. Firmian. lib.3. divin. inſtit. cap.23. Greg. Nazianz. epiſt.27. ad Poſthum. & in orat. funeb. ad Baſil. & Procop. Gazæus in comment. ad cap. 1. Geneſ. Vbi
20 ſic † inquit: *Quòd autem univerſa terra in aquis ſubſiſtat, nec ulla ſit pars eius, quæ infra nos ſita eſt, aquis vacua, & denudata, omnibus notū reor. Nam ſic docet Scriptura: qui expandit terram ſuper aquas; & iterum, quia ipſe ſuper maria fundavit eā. Sola igitur ſuperficies, quæ penes nos eſt, intelligitur, dum ait: Congregentur aquæ, quæ ſub cælo ſunt in locum unum. Nec decet, ut credamus aliquam terram infra nos cæli noſtri Orbi oppoſitam.* Et hæc fuit
21 ratio, † ob quam Photius in excerptis ex Clemēt. epiſt. ad Corint.2.cap.26. illi inter alia ſuccenſet, quòd aliquas terræ Provincias ultra Oceanum collocaſſet: *Reprehendat verò*, inquit, *hoc in illis quiſpiam, quòd extra Oceanum mundos aliquos collocet. Deinde fortè & illud, quod Phœnicē avem unicā tanquam pro veriſſimo adhibet argumēto.*

22 Tertiò, † quia tametſi aquis nudum in parte aliqua hemiſphærium Auſtrale reperiretur, non tamen ideò neceſſariò ſequi affirmabant, illud ab hominibus habitari. Præſertim cùm non perciperent, quando, aut quomodo poſteri Noë ad has regiones tranſierint, à quibus certum eſt, omnes mortales fluxiſſe, ut ſup. probavimus.
Qua propter † D.Auguſt.d.lib.16. de 23
Civit. Dei cap.9. *Nec attendūt* (inquit) *etiam ſi figura conglobata, & rotunda mūdus eſſe credatur, ſive aliqua ratione monſtretur: non tamen eſſe conſequens, ut etiam ex illa parte ab aquarum congerie nuda ſit terra. Deinde etiam ſi nuda ſit, neque hoc ſtatim neceſſe eſt, ut homines habeat: quando nullo modo Scriptura iſta mentitur, &c.*

Et Cardinalis † Caietanus expli- 24
cans illud Geneſ.1.verſ.26. ubi Deus, hominem univerſæ terræ præeſſe mādavit, nullam eſſe eius partem, docet, quę dominationi hominis ſubiecta nō ſit: *Non tamen ex eo* (inquit) *vales concludi; omnem partem terræ eſſe habitabilem, vel habitandam eſſe ab homine.*

Atque hoc nimirum in cauſa etiam fuit, ut ipſe idem Auguſtinus, & alii plures Ethnici, & Chriſtiani Philoſophi, quos ſup.num.19. retulimus, Antipodes, † ſive Antictones eſſe, con- 25
ſtantiſsimè negaverint, ſic appellatos, quòd contraria nobis veſtigia figant, & oppoſitam terram incolant, diſtētque à nobis diametro, toto medio terræ centro interpoſito, ita ut cùm nobis eſt æſtas, illos premat hyems: cùm nobis dies, illis nox ſit, ut præter alios obſervant Ambroſ. Calepinus & Carol. Stephanus in diction. verb. *Antictones*, & verb. *Antipodes*, Ioan. Funger. in Etymolog. ſub eiſdem verbis, & Maluend. de Antichriſt. lib.1.cap.2. quod apertè oſtendit, nullam illis huius Novi Orbis, & gentium in eo habitantiū notitiam fuiſſe.

Conſtat † namque, Antipodes eſ- 62
ſe plurimos, qui aliquas eius Provincias inhabitant, quos plenè recenſet Ovetus lib.4. hiſt.Ind. cap.2. Ioſephus Ieſuita de rebus Braſil. ann.1560. Surius in cōment. ann. 1501. 1552. Ra-

mu-

mulius 1. rom. ſuarum navigat. Petr. Mexia in ſylva var. lect. cap. 25. Simon. Maiol. in dieb. Canicul. 1. to. colloq. 1. pag. 36. & colloq. 17. pag. 395. & 396. & colloq. 11. pag. 281. Vt ſic iam
27 ſatis appareat, † non tam ridendos eſſe, qui olim Antipodes agnoverunt, quàm eos, qui vanis ſuis coniecturis, & argumentationibus ducti, illos irri-
28 debant, & præcipuè † Lactan. Firmianus d. lib. 3. cap. 23. qui mirum eſt, quã nimis longè in illis explodendis & re-
29 probandis provehatur. Quos † etiam vanos & ſtolidos appellavit Lucretius d. lib. 1. ſic canens:

Illi cùm videant Solem, nos ſydera noctis
Cernere, & alternis nobiſcũ tempora cœli
Dividere, & noctes pariles egitare diebus,
Sed vanus ſtolidis hæc omnia parturit error.

30 Et † fabuloſos D. Iſidor. lib. 14. Etymol. cap. 5. ubi ait: *Extra tres autẽ partes Orbis quarta pars trãs Oceanum interior eſt in Meridie, in cuius fines Antipodes fabuloſè inhabitare produntur.*

31 Procopius † etiam Gazæus in cõment. d. cap. 1. Geneſ. eoſdem Antipodes apertiſsimè negat: *Nam ſi Antipodes forent* (inquit) *certè Chriſtus eò quoque profectus eſſet, & cætera, quæ pertinẽt ad ſalutem humani generis, ibi perfeciſſet. Sed & Adam prima generis noſtri origo & ſerpens, qui humanum genus circumvenit, & diluvium quoque penes oppoſitam*
32 *regionem extitiſſet.* Quo † argumento refert Aventinus in annal. Boiorum lib. 3. & Tobias Hallerus in oratione quòd antiquitati non ubique credendum ſit, apud Ioan. Roſinum pag. 488. & noviſsimè Seraph. Freitas de Imp. Aſiat. in præfat. & cap. 4. num. 5. Reprehenſum & accuſatum fuiſſe Virgilium Epiſcopum Salæburgenſem in Germania à Bonifacio Epiſcopo Moguntino, quòd pro concione dixerat, Antipodes eſſe, eiuſque opinionẽ dãnatam & exploſam fuiſſe circa annum Chriſti 745.

Qvartò, quia illi quoque Auctores & Philoſophi, qui melius docti Antipodes ſive Antictones eſſe affirmarunt, utpotè † Cicero lib. 4. Academic. quæſt. Pythagor. apud Laërt. in 33
eius vita, Plin. lib. 2. cap. 65. & lib. 6. cap. 22. Pomp. Mela lib. 1. cap. 5. Servius in 6. Aeneid. Origenes lib. 2. Petiarch. cap. 3. & plures alij, quos refert Maiol. ubi ſup. & Maluenda lib. 3. de Anticht. cap. 14. per totum. Fatebantur † tamen, tales Antipodes, & ſitus 34
terrarum, quas incolebant, nuſquam agnoſcere licuiſſe, & non noſtri, ſed alterius generis mortalium eſſe putabant: propterea quòd ob ardorem intercedentis mediæ Zonæ, quam Torridam vocavêre, nemo noſtrorum ad illos, vel illorum ad nos potuerit commigrare, ut expreſsè oſtendit Cicero in fragmẽt. lib. 6. de Rep. & in ſomnio Scipion. Vbi hos, qui incolunt utranque Mundi partem ita interruptos eſſe ait, ut nihil inter ipſos ab alijs ad alios manare poſsit.

Et † ex quinque Zonis, quibus terra redimitur, duas maximè inter ſe diverſas, & cœli verticibus ipſis ex utraque parte ſubnixas, pruina obriguiſſe: mediam autem, & maximam Solis ardore terreri: duas autẽ eſſe habita- 35
biles. Earumque † Auſtralem illam, in 36
qua qui inſiſtunt, adverſa nobis urgẽt veſtigia, nihil ad noſtrum genus pertinẽre. Idem docet lib. 1. Tuſculan. inquiens: *Globum terræ eminentem è mari fixum in medio mundi univerſi loco duabus oris diſtantibus habitabilem & cultũ: quarum altera, quam nos incolimus, ſub axe poſita ſit ad ſeptem ſtellas, unde horrifer Aquilonis ſtridor gelidas molitur nives: altera Auſtralis ignota nobis, quam vocant Græci, ἀντίχθονα, à contrario axe.* Plinius etiam lib. 2. cap. 6. in eâdem ſententia eſt, & cùm pulcherrimè earundem Zonarum diviſionẽ ſcripſiſſet, ſic ſubdit: *Duæ tantùm inter exuſtã, & rigentes temperãtur, eæque ipſæ inter ſe non perviæ propter incendium ſyderis.*

Ma-

Macrobius quoq; lib. 1. Saturnal. cap.
19. & lib. 2. de ſomn. Scipion. cap. 5.
poſtquam eaſdem Zonas depinxit, &
ceteras illas Auſtrales, quæ in tēperata
iacent, habitari probavit, ita proſequi-
tur: *Sed à quibus, non licuit nobis unquā,
nec licebit agnoſcere: interiecta enim Zona
utrique hominum generi commercium ad
ſe denigat commeandi.* Quæ verba eo nō
citato tranſcribit Philipp. Bergomen-
ſis in ſupplem. Chron. lib. 1. & ſequi-
tur Pomp. Mela d. lib. 1, cap. 1. his ele-
gātiſsimis verbis eandē ſententiā ex-
ponens: *Huius medio terra ſublimis cin-
gitur utique mari, eademque in duo latera,
quæ Hemiſphæria nuncupantur, ab Orien-
te diviſa ad Occaſum Zonis quinq; diſtin-
guitur: mediam æſtus infeſtat, frigus ulti-
mam. Reliquæ habitabiles paria agunt an-
ni tempora, verùm non pariter, Antictones
alteram, nos alteram incolimus, illis ſitus
ob ardorem intercedētis plagæ incognitus.*

37 Et † ad candē cauſam refert Luca-
nus lib. 10. Pharſal. Nili originis igno-
rantiam, ſic inquiens:

*Quæ tibi noſcendi Nilum Romane cupido
eſt,
Hæc Pharijs, Perſiſque fuit, Macedumque
Tyrannis
Nullaque non ætas voluit conferre futuris
Notitiam: ſed vincit adhuc natura la-
tendi.
Summus Alexander Regum, quem Mem-
phis adorat,
Invidit Nilo, miſitque per ultima terræ
Æthiopum lectos: illos rubicunda peruſti
Zona poli tenuit Nilū videre calētē. &c.*

38 Quę opinio, & prædictarum † Zo-
narum natura & diviſio ab alijs prio-
rum, & poſteriorum ſæculorum Phi-
loſophis, Hiſtoricis, Poëtis & Theolo-
gis libenter, & frequenter uſurpari vi-
detur, ut conſtat ex Ariſt. lib. 2. Me-
teor. cap. 5. Cicer. lib. 1. de nat. Deorū.
Plinio lib. 2. cap. 68. Strab. lib. 3. & 17.
Geograph. Virgil. lib. 1. Georg. & 7.
Æneid. & ibi elegāter Servio, qui per
digitos manus totam Zonarum intel-
ligentiam facillimam reddit, Lucretio
lib. 5. de nat. rerum, Ovid. lib. 1. Me-
tamorph. Horatio lib. 1. carmin. Od.
22. Tibull. lib. 4. de laudib. Meſſal.
Claudiano lib. 1. de capt. Proſerp. D.
Iſidor. lib. 3. Etymol. cap. 44. Philon.
in lib. quis rer. divin. hæres ſit, Beda de
ratione temp. lib. 11. cap. 32. D. Tho.
1. p. q. 102. art. 2. ad 4. Scoto & Durād.
2. ſentēt. diſt. 17. Ludov. Vives in no-
tis ad D. Aug. d. c. 9. Ioachin. Vandia-
no in not. ad Pomp. Melam d. cap. 1.
& plurimis alijs relatis à Chaſſaneo in
Catal. glor. mundi par. 12. conſider.
15. Acoſta lib. 1. de natur. Novi Orb.
cap. 9. & 10. & lib. 2. per totū, Thom.
Bocio de ſign. Eccleſ. Dei lib. 1. cap. 1.
& lib. 15. cap. 18. Maluend. d. lib. 3.
cap. 14. Fr. Gregor. Garcia lib. 2. cap.
ult. §. 4. & ſequent. pag. 162. & Seraph.
Freitas d. cap. 4. num. 5.

Et adeò hominum animis hæſiſſe 39
videtur, ut illi etiam hodie † aliqui
Neoterici aſſentiantur, Torridam Zo-
nam afflatu cōtinui caloris incenſam
nullo modo habitari, vel navigari poſ-
ſe affirmantes. Nam ut refert Maluen-
da ubi ſup. pag. 139. Avorum noſtro-
rum memoriâ † Ioannes Picus Mi- 40
randulan. Romæ in publico doctiſsi-
morum virorum cœtu coram Alexā-
dro VI. P. M. propoſitis aſſertionibus
auſus eſt, id acerrimè propugnare. Et
idem tenet Petr. de Aliaco q. 3. ſuper
Spheram, Apian. & Gemafriſius in
Coſmograph. & Blaſius Alvarez Mi-
raval. in lib. Hiſpanâ linguâ Salmanti-
cæ edito ann. 1599. cui titulum fecit
De conſervatione ſalutis corporis &
animæ cap. 12. Quorum tamen erro-
rem, ſive deſidiam, meritò notavit Hē-
ric, Martinez in repert. Mexic. tract.
3. cap. 5. pag. 169. & ab eo ſumens fr.
Ioan. Torquemada in Monarch. Ind.
lib. 1. cap. 4. pag. 8. Etenim † cum hoc 41
poſteriori ſæculo tot, & tam certis ex-
perimentis conſtiterit, Antipodes eſ-
ſe, & omnes Orbis plagas, tàm quę ad
glaciales Zonas, quàm quę ad Torri-
dam pertinent, non ſolùm habitabiles

eſſe,

eſſe, verum & humano generi cultas, atque etiam multis in locis, & præſertim ſub ipſa Æquinoctiali refertiſsimas & placidiſsimas reperiri, atque habitationi & navigationi admodum pervias, emoti prorſus, & amentis iudicij erit, ea in dubium velle revocare, & † Philoſophicis rationibus, quæ ſæpè fallaces exiſtunt, plus, quàm oculis noſtris, deferre, ut optimè † advertunt Ludov. Vives, Acoſta, Maluenda & Torquemada ubi ſup. Iuſt. Lipſius in Phyſiolog. Stoic. lib. 2. diſſertat. 19. Lambinus ſup. Horatium d. Ode 22. Franc. Valleſius in libris de ſacra Philoſoph. cap. 26. Ioan. Borer. in relat. univerſ. vol. 2. 1. par. lib. 1. pag. 229. & ſequēt. Ant. de Herrera in hiſt. gener. Ind. decad. 1. lib. 1. cap. 2. & 4. Conimbricenſes in 2. lib. Ariſt. de cœlo, cap. 14. q. 1. Pineda de reb. geſt. Salom. lib. 4. cap. 15. §. 2. Fr. Ioan. à Ponte in cō ven. utr. monar. lib. 3. cap. 19. pag. 121. Tobias Hallerus in d. orat. de antiquit. ap. Roſinum pag. 487.

42

43

Qui omnes latiſsimè de Zonarum (præcipuè Torridæ) naturâ & temperie latiſsimè agunt, & ex antiquis idē iam olim tentarunt Ariſtot. & eius cōmentator Averroës lib. 4. de cœlo, Avicen. fen. 2. doctr. 1. cap. 8. Poſidonius apud Cleomedem, cuius verba refert Iuſt. Lipſius in d. Phyſiolog. Stoic. lib. 2. diſſertat. 27. in fin. Albert. Magnus de nat. loc. cap. 6. & † Servius ſup. Virgil. 6. Æneid. ubi elucidans illud: *Pelagi ne venis erroribus actus*, diſquirit, qui potuerit dicere Virgil. Æneam erroribus maris ad inferos vivum deveniſſe? reſpondetque hiſce verbis: *Altius hoc intellige ſecundùm corographos, qui volunt terram ſphæricam eſſe, & undique aqua & aëre ſuſtentari. Quod ſi eſt, ad Antipodes poteſt navigatione perveniri, qui nobis inferi ſunt, ut nos illis. Hinc eſt quod ſub terram inferos dicimus. Tyberianus etiam dicit, epiſtolam eſſe ab Antipodibus ad nos vento allatam, qua habet ſuperi inferis ſalutem.* Et melius, & latiùs cæteris proſequitur Thom. Bocius d. tract. de ſign. Eccleſ. Dei, lib. 15. cap. 18.

44

Qui † tamen pio quidem zelo, & ſubtilibus, licèt non uſquequaque ſolidis rationibus oſtendere conatur, tres illas terræ faſcias, quas antiqui Scriptores, ut diximus, inhabitabiles eſſe, aſſeruerunt, reverâ ab Orbe condito ad Chriſtum uſque ſemper deſertas manſiſſe, & ſemper, vel ſaltem ex maiori parte inhabitatas, & tales repertas eo tempore à pluribus fuiſſe, qui eas diligentiſsimo ſtudio explorarunt: Poſt Chriſti verò fœliciſsimum in mūdo Ortum, cœpiſſe illas hominibus incoli, quouſque tandem iam noſtris tēporibus cultoribus ſunt repletæ: atque hanc † inter alias Chriſtum in Mundum importaſſe fœlicitatem, ut eius præſentiâ terra melior, atque uſibus humanis cōmodior ſit reddita, ſic explicans Pſalm. 8. verſ. 1. & 4. & locum Iſaiæ cap. 35. verſ. 1. & cap. 43. & Sybillæ carmina, quæ habentur apud Lactan. lib. 7. divin. inſtit. 45 46

Et tunc ſanè gaudium magnum Deus hominibus dabit
Etenim tellus, & arbores & innumera pecora terræ
Dabunt fructum verum hominibus
Vini, & mellis & candidi lactis,
Et frumentum, quod eſt hominibus optimū omnium.

Qvintò, quo magis oſtendatur, hūc Novum Orbem antiquis penitùs ignoratum, aut certè inhabitabilem iudicatum fuiſſe, conſidero illos non ſolùm exiſtimaſſe ob ardorem æſtuantis Zonę ad eius oras aditū omnino præcludi, ſed eâ quoque ratione, quàm vrgentiorem, imò & inſuperabilem reputarunt, nempe totius † Oceani ſpacium inter ipſum, & alias mundi partes obverſari, neque ullum modum reperiri, quo infinito illo abyſſo traiecto, homines huc cōmeare potuerint. Quod argumentum † adeò preſsit D. Auguſt. d. lib. 16. de Civit. Dei cap. 9. ut nimis abſurdem eſſe dicat, & ſacræ 47 48

Scri-

Scripturę contrarium, Antipodes in
his regionibus habitare, cùm ex Ada-
mi,aut Noachi poſteris, à quibus ne-
ceſſariò petenda eſt univerſi humani
generis propagatio,nullus ad eas navi
49 gare,ac pervenire potuerit. Cui † ex
antiquis Eccleſiæ Patribus hęręre vi-
detur Gregor.Nazianz.in epiſt.71.ad
Poſthumian.& in orat. funeb. Baſilij,
dũ pro certo confirmat, ultra Gades
mare eſſe hominibusimpermeabile,&
finẽ non habere,neq; tellurẽ penetra-
50 ri poſſe. Et † Origen. lib.2. Periarch.
cap.3.ubi loqũ D.Clement.exponens,
qui alios mundos trans Oceanum eſſe
inſinuavit,de quo in cap.ſeq.latiùs age
mus,ait,illum Antichtones ſignificare
voluiſſe,atq; illius Orbis terræ partes,
ad quas,quia Oceanus intrãſibilis eſt,
noſtrorũ quiſquã accedere nõ poteſt.
51 Idem † etiam de impoſsibile Oceani
penetratione apertiſsimè ſcripſit Ci-
cer.d. lib. 6. de Rep. & Plin. d. lib. 2.
cap.67.ſic inquiens: *Maria circumfuſa
undique dividuo globo partem Orbis auſe-
runt nobis,neque inde huc, neque hinc illò
pervio tractu.*

Et hanc fuiſſe conſtantem veterum
52 omnium ſententiam, † ſatis oſtendit
illud Pindari in Olymp.Ode 3. in fine,
dum ait,quod ultra Gades eſt, ęquè ſa
pientibus, & ſtultis inacceſſum fuiſſe.
Quod proverbij loco à cæteris uſurpa
tum apparet, teſte Pedone Albinova-
no apud Senec. Plin. in procem.lib.3.
& alijs relatis à Paulo Manut.in adag.
Non ultra Gadira,pag.879. Maluenda
de Antichriſt.lib.3.cap.15. in princ.&
de Paradiſ. cap.39. pag.118. Fr.Ant.
de S.Roman.in hiſt.Ind.Orient.lib.1.
cap.4.pag.12. Theatr. vitæ hum. vol.
5.lib.3.pag.1258.& noviſs.Suarez de
Salazar de antiquit. Gaditanis lib.1.

53 Vnde † & Oceanum ipſum ſacræ
Paginę pro Occidentali plaga,& fine
totius Orbis apponũt, Iſai.49.verſ.12.
Ezech.48.verſ.17.& in multis alijs lo
cis relatis à Ludov.Balleſter.in Hiero
54 log.lib.2.c.4.in fin. Iuvenalis † quoq;
Satyr.10. in eodem ſenſu Gades ac-
cepit,cùm ait:

Omnibus in terris,quæ ſunt à Gadibus uſ-
que
Auroram, & Gangem, pauci dignoſcere
poſſunt
Vera bona,atq; illis multũ diverſa remota
Erroris nebula.

Et propterea Hercules, † cùm bo- 55
ves Geryonis veſtigans,ad Gades per-
veniſſet,columnas ibi fixiſſe narratur,
tanquã illic eſſet ſuprema Orbis me-
ta,ut tradit idẽ Pindarus in Nemeis,
Strabo lib.3.circa finem,Pomp. Mela
lib.2.cap.6. D.Iſidor. lib.13. Etymol.
cap.15. Dionyſ. in libello de ſitu Or-
bis his carminibus:

Obliquas narrate vias,mihi dicite Muſæ
Oceani Heſperijs à gentibus incipientes,
Ad fines,ubi ſunt erectæ fortè columnæ
Herculeos (mirum) iuxta ſuprema Ga-
dira.

Et Feſtus Avienus verſ.105.ſic ca-
nens:

Vltima proceras ſubducit ad aſtra co-
lumnas
Hic modus eſt Orbis Gadir locus; hic tu-
met Atlas
Arduus; hic duro torquetur cardine cæ-
lum:
Hic circumfuſis veſtitur nubibus axis.

Fuit † enim antiqua Imperatorũ cõ- 56
ſuetudo, ad quę loca extrema cum e-
xercitu,vel claſſe penetraſſent, ibi ali-
qua ſuæ expeditionis monimenta re-
linquere: ſicut Bacchus colũnas duas
magnas erexit in Oriente, & Alexan-
der Indicæ militiæ terminos aras apud
extremos Indos inſtituit, atque ordi-
navit, ſuper quibus vota Dijs perſol-
vit,ut teſtatur Strabo lib.3. & de eiſ-
dem Herculis columnis agens Natal.
Comes lib.7. Mythologiæ,cap.1.pag.
582. Atque hoc ipſam † Gaditanæ 57
urbis,ſive inſulę appellationem oſten-
dere,docet Arias Montan.in ſua Geo-
graph.relatus ab Ortelio in Theſaur.
verb. *Gades*, ubi ſic inquit: *Gades non*
ſepem, ſed terminum, ſeu finem Latinis

Digitized by Google

dici mihi auctor eſt Arias Montanus, & apertius Stephanus in ſua Geograph. dum inquit, Gadeira urbs, & inſula in mari Oceano anguſta, & oblonga quaſi faſcia, ſic dicta, velut γῆς δείρα, ideſt extremitas terra.

58 Quod nomē, † *Finis terra*, alteri quoque promontorio inditū fuit, quod in Gallecię Regno mari adiacet, ut ait Florian. in hiſt. Hiſp. cap. 2. Et † tota
59 Provincia Bætica, imò & ipſa Hiſpania in univerſum, ex eâdem ratione Occidens Occidētis, & angulus Occidentis vocata eſt, ut ex D. Hieronym. Theod. Bellarm. & alijs probat Pineda lib. 4. de reb. geſt. Salom. cap. 14. pag. 196. & cap. 15. pag. 210. Idq; denotare videbātur antiqua nomina Hebræa, quibus appellabātur, tiempè *Sepharad*, & *Spania*. Significant quippe terram abſconditam, & in extremo termino, ſive fine mundi iacentem, ut benè advertit, & poſt alios probat Fr. Ioan. à Ponte in conven. utr. Monarch. lib. 3. cap. 19. pag. 123. & Dom. Greg. Lopez Madera de excell. Hiſp. c. 3. fol. 21. Vbi Heſperi † nomine, à quo Hiſpania & 60
Italia Heſperia vocātur, Gręcos totū Occidentem appellaſſe conſiderat.

Extant quoque celeberrima quædam, & memoriā dignisſima † epitā- 61
phia in eādē Hiſpania apud Caparrā, Eboram & Gades, quæ citantur ab eruditiſſ. Ambroſ. Morales de antiq. Hiſpan. lib. 8. cap. 20. & 48. Petr. Apian. & Cyriaco Anconitano in libris antiq. inſcrip. Fr. Roder. Yepes in antiq. Aſtigit. Salazar in d. antiq. Gaditan. Ponte ubi ſupr. & Matute in proſap. Chriſti 2. ętate, cap. 2. fol. 76. in quibus ul timas Orbis aras ibidem concludi, veteres fatebātur. Illa autē ſic habēt:

QVAM. VARIA. HOMINVM. FATA. ORTVS. IN MARSIS. DOMICIVS. THORANVS. VLTIMAS. ADIT TERRAS. ARMA. SEQVVTVS. INFOELICIA. GN. POMP. HIC. OCCVBVI. &c.

Aliud:

SERTOR. LVSIT. DVX. EXTREM. ORB. PLAGA D. IMMORT. VOVET. ANIM. BVSTO. CORPVS. &c.

Aliud:

HELIODORVS. INSANVS. CARTAGINENSIS. AD EXTREMVM. ORBIS. SARCOPHAGO. TESTAMENTO. ME HOC. IVSSI. CONDIER. VT. VIDEREM. SI. ME. QVI-QVAM. INSANIOR. AD. ME. VISENDVM. VSQVE. AD HAEC. LOCA. PENETRARET.

His adijcere poſſumus Strabonem
62 lib. 3. in princ. ubi † de ſacro Promontorio loquēs, quod hodie dicitur, CABO DE S. VICENTE, hoc eſſe inquit nō Europę modò, ſed Orbis univerſi in Occidentē remotiſsimum ſignum; &
63 coniecturā facit, † à Tarteſio Bæticæ Provinciæ urbe (quā eandē eſſe cū Gadibus tradūt Ortelius in Theſ. Geogr. verb. *Tarteſſus*, & plures alij antiquiores relati à Pineda de reb. Salomon. d. lib. 4. cap. 14. §. 2. pag. 187.) Tartarum eſſe † vocatū à veteribus locū illum 64
ſubterraneū, in quē defunctorum animas mitti credebant. Quaſi hic in extrema illa Hiſpaniæ, ſive totius Orbis parte cōſiſtere debēret: ſicuti ipſi etiā 65
Elyſij † cāpi, ubi piorū ſedē collocave runt. Sic enim Proteus Menalaū apud Homerum alloquitur lib. 4. Odyſſ.
Sed te quà terra poſtremus terminus extat Elyſium in campū cœleſtia numina ducēt,

Quem Rhadamantus habet, quà vita facillima multo
Ducitur: Haud operit campos nive Iupiter iſtos;
Hybernũ tẽpus, neq; multo prorogat anno
Nulli imbres. Spirat ſemper grata Aura Favonij
Miſſaq; ab Oceano nimios demitigat aſtus.

Et eandẽ Homeri, & Strabonis ſen
tentiã, Elyſios campos Hiſpaniæ tri
buentiũ, ſequitur Ludov. Vives in not.
ad D. Aug. lib. 20. de Civit. Dei, c. 27.
Carol. Stephan. in d. verb. *Elyſij campi*,
Cœli. Rhodig. lib. 18. lect. antiq. c. 22.
Ioan. à Ponte in d. cõven. lib. 2. c. 24.
pag. 255. licèt alij in cavo lunaris globi
eos ſtatuant: alij in duabus inſulis At
lanticis, Gaditano Freto vicinis, Ca-
narijs, aut Fortunatis: alij in Paradiſo,
vel etiã circa Aegyptũ, aut Lesbon, ut
cõſtat ex Plutarc. in Sertorio, & in li-
bello de facie Orbis Lunę, Servio, Põ-
tan. & Cerda in illud Virgil. in 6. Æneid.

Devenere locos lætos, & amœna vireta
Fortunatorum nemorum ſedeſque beatas.

Lucan. lib. 9. Pharſal. Heſychio, Cœl.
Rhodig. lib. 1. c. 4. & alijs, quos refert
Vives ubi ſup. Ortel. in Theſaur. verb.
Elyſius, Carol. Stephan. in d. verb. *Ely
ſij cãpi*, & verb. *Atlãtica inſula*, & Ioan.
Funger. in Etymolog. ſub eodẽ verbo.

Sextò & ultimò, quia mirũ videri
non debet, has Occiderales & Auſtra-
66 les plagas antiquos latuiſſe, cùm † ne
que de Heſperidum hortis notitiã ha-
buerint, qui prope ipſum Hiſpaniæ O-
ceanũ, ſive Atlanticũ mare ad Lixi o-
ras extitiſſe dicuntur, ut ex Heſiod. in
Theog. Euripi in Hippolyt. coronat. &
in Hercul. furen. & ex alijs plurimis
Græcis & Latinis Auctoribus eruditè
oſtendit Natal. Comes lib. 7. Mytholo
giæ cap. 1. pag. 583. & c. 7. pag. 619. &
ſeqq. & Bern. Aldret. lib. 4. de antiq.
Hiſp. c. 6. & Lucret. lib. 5. de nat. rer. in
princ. Qui illã huiusrei cauſam reddit,
quòd noſtrorũ nemo ad eas navigaſſet,
nec Barbari eo accedere propter Dra-
conis metũ auſi fuiſſet, ſic enim inquit:

Aureaq; Heſperidũ ſervans fulgẽtia mala
Aſpera, acerba tuẽs immani corpore ſerpẽs
Arboris amplexus ſtirpem? quid denique obeſſet
Propter Atlantæum littus, pelageq; ſevera
Quo nec noſter adit quiſquam, nec barbarus audet.

Fuit enim olim † navigatio freti Gadi 67
tani, & tranſmiſsio columnarũ Hercu
lis infrequens & intentata, propterea
quòd nimis periculoſa reputabatur, ut
latè probat Pined. de reb. Salom. lib. 4.
c. 6. pag. 171. & c. 15. §. 3. pag. 205. Cui
addo Cornel. Tacit. in lib. de morib.
Germ. qui Germanos indigenas eſſe, eo
argumento oſtendere nititur: *Quia im-
menſus ultra, utq; ſic dixerim, adverſus O
ceanus, raris ab Orbe noſtro navibus adi-
tur. Quis porro propter periculũ horridi
& ignoti maris, Aſia, aut Africa, aut Ita-
lia relicta Germaniã peteret, informẽ ter-
ris, aſperam cœlo, triſtẽ cultu, aſpectuque,
niſi ſibi patria ſit.* Et Suidam, verb. *Atlã-
tica maria*, relatum & ſequutum ab Or-
telio in Theſaur. Geograph. verb. *Ocea
nus Atlanticus*, ubi tradunt, † *Omnia* 68
maria innabigabilia Atlantica vocari.

Huius autem periculi, ſive difficul-
tatis ratio in eo cõſiſtebat, quòd priſ-
cis illis temporibus, † nondum navi- 69
gationes per altum inſtitutæ erant, &
licèt † naviũ inventio, & navigandi u- 70
ſus cognoſceretur, utpotè qui ab ipſo
Noë, & eius arca initium accepit, ut
conſtat ex Geneſ. c. 7. Ioſeph. lib. 5. an-
tiquit. Philo. in lib. de multipl. gen. hu-
ma. Methaſtene, Fabio Pictore, & An-
nian. ſup. Beroſ. lib. 4. Polid. Virg. lib. 3.
de invẽt. rer. c. 15. Raviſ. Text. in offi-
cina, 1. to. pag. 326. Carol. Steph. in
diction. verb. *Noë*, pag. 319. Ioan. Fun-
ger. in Etymol. verb. *Navis*, pag. 674.
Camil. Borel. de præſtan. Reg. Cath. c.
19. n. 54. & 55. Theat. vir. hum. vol. 20.
lib. 3. pag. 1715. & vol. 20. lib. 1. pag. 71
3628. & ex Clem. Alex. lib. 1. ſtromat.
c. 7. pag. 336. Qui † Atlantẽ Lybicũ
primũ naves fabricaſſe, & mare navi-
gaſſe cõmemorat. Minimè † tamẽ na- 72

vium

vium forma, aſtrolabiũ, & alia inſtru-
mẽta ad hoc neceſſaria ita hominibus
innotuerant, ut ſeſe tã immani abyſſo
73 committere auderent. Præſertim † ſi-
ne ferrea acu magnete attacta, quam
vulgò maritimã vocant, quæ perpetuò
Septentrionẽ reſpicit; & eo uno navi-
gationis præſidio ſublato, certa magni
Oceani traiectio prorſus impoſsibilis
eſt, ut præclarè conſiderat Ioſeph. A-
coſta lib. 1. de nat. Novi Orb. cap. 16.
pag. 45. & Thom. Bozius loquens de
Colũbi & Luſitanorũ navigationibus
lib. 4. de ſtatu Italię, c. 1. n. 68. Nã etſi,
ut Plin. lib. 8. cap. 56. de Phœnicũ na-
74 vigatione ſcribit, † ex Syderibus, So-
le & Luna, ex terrarum promontorijs,
littorumq́; differentijs aliquid mariti-
mę peritiæ haberi poſsit, quod latè e-
tiam illuſtrat Pineda d. cap. 15. §. 5.
pag. 208. cum Cicer. lib. 1. Academ. &
Arato in Phœnomen. ubi ſic habet:

Hic Iovis altrices Helice, Cynoſuraq́; fulgent,
Dat Graijs Helice curſus, maioribus aſtris
Phœnicas Cynoſura regit; ſed cãdida totis
Certior eſt Cynoſura tamẽ ſulcãtibus æquor,
Quippe brevis totam fido ſe cardine vertit.

75 Si tamen † hæc omnia nubilo tempo-
re obducerentur, & in medio mari de-
prehenſi, ut Virg. ait lib. 1. Aeneid.

Vnà Eurus Notuſq́; ruerẽt, creberq́; procellis
Africus, & vaſtos volverẽt ad littora fluctus.

Fieri nõ poterat, ut nauta dẽpto ma-
gnetis uſu, quo dirigeret prorã noſce-
ret, non magis quàm ut oculis captus,
quid in monte procul poſito emineat,
76 quid iaceat, digito oſtenderet. Vt vel
ipſe † idem Virgil. egregiè inſinuat
lib. 3. Aeneid. ſic canens:

Poſtquam altũ tenuere rates: nec iam amplius ulla,
Apparẽt terræ: cœlũ undiq; & undiq; põtus
Cõtinuò vẽti volvũt mare, magnaq́; ſurgũt
Aequora; diſperſi iactamur gurgite vaſto
Involvere diẽ nimbi, & nox humida cœlũ
Abſtulit: ingeminãt abruptis nubibus ignes:
Excutimur curſu, & cæci erramus in undis
Ipſe diem, noctemq́; negat diſcernere cœlo:
Nec meminiſſe viæ media Palinurus in unda:
Tres adeò incertos cæca caligine Soles
Erramus pelago, totidẽ ſine ſydere noctes.

Quapropter meritò Acoſta d. lib. 1.
cap. 16. & ſeqq. nimis extollit † ingẽs 77
hoc naturę miraculum, quod in acu
magnetica reperitur, probatq́ue vete-
ribus ignoratã fuiſſe, neq; eam illos in
navigando peritiam habuiſſe, † ut cũ 78
arte nautica hominũ noſtri temporis,
& præcipuè Hiſpanorũ, cõferri poſsit.
Qua unà incredibili & celeritate, &
certitudine Oceanũ undevis, & quovis
enavigant, illiuſq́; regiones, & clyma-
ta accuratè callent, ut ubi ſiſtendũ, ubi
dextrorſum nonnihil inclinandũ, ubi
lęvorſum, non minus conſtanter noſ-
cant, quàm ſi per terrã progrederẽtur.

Huius autem adeò magni beneficij
auctorem † incertum eſſe dicit Polid. 79
Virg. d. lib. 3. de invent. rer. c. 13. ſed a-
lij magis frequenter id tribuũt Flavio
cuidam Amalfirano circa annum ſalu-
tis 1300. De cuius laudibus & cõmo-
dis, & uſibus acus magneticæ ultra
prędictũ Acoſtam plurima cumulant
Panculfus Collenucius hiſt. Neapolit.
lib. 1. & 10. Bapt. Carraf. in eàdem hiſt.
lib. 1. Petr. Zieza 2. tom. rer. Ind. cap.
9. Gomara 1. p. hiſt. Ind. cap. 10. Lævi-
nus Lenius de occult. nat. mirac. lib.
3. cap. 4. Pet. Medina artis navigar. lib.
6. cap. 1. Hieronym. Oſſorius lib. 1. de
rebus Eman. ubi pyxidem nauticam e-
legãter deſcribit. Gilbert. de magnete,
lib. 1. cap. 1. Iovius lib. 25. hiſtor. Ioan.
Barros in ſua Aſia, decad. 1. lib. 1. c. 4.
Adrian. Turneb. lib. 20. adverſar. c. 20.
Guid. Pancirol. in novis repertis c. 11.
Philander. comment. in Vitruviũ lib.
10. cap. 14. Abrahã Ortel. in Theatr.
Geograph. tab. 5. Ioan. Borer. in relat.
univerſ. 1. p. vol. 2. lib. 1. pag. 332. &
ſeqq. Lil. Girald. lib. de navigat. cap. 1.
Thom. Bozius lib. 6. de ſign. Eccl. Dei,

Digitized by Google

cap.7.ſign.24.pag.240.& ſeq. & lib.8. cap.1.ſign.33.pag.291.& lib.20. ſign. 87.cap.6.pag.334.& de Italię ſtatu.d. lib.4.cap.1. Camill. Borrell. de præſt. Reg.Cathol.cap.78. ex num.22. Pat. Guzmã in 1.part.hiſt.Iapon.Pet.Garcia Ferrandus & Andreas Cretenſis in peculiaribus libris, quos de navigandi arte ſcripſêre, Pet.Opmeerus in opere Chronog.pag.100.& pag.357.& 373. Ant.Poſſevinus in Biblioth.2.tom.lib. 15.cap.20.pag.257.Mariana de rebus Hiſpan.lib.1.cap.22.Maluẽda de Antichr.lib.3.cap.24.Theatr.vitę huma. vol.20.lib.1.pag.1628.ubi ait hoc ipſo invento Hiſpanis Novi Orbis inveſtigandi inſtrumentum datum fuiſſe, Fr.Anto.de San Roman in eâdem hiſt. lib.1.cap.2. Fr.Ioan.Torquemada in Monarch.Ind.lib.1.capit.10. pag.32. Ant.Herrera in hiſt.gener.Ind.Occid. decad.1.lib.1.cap.1.& ſeq. & in deſcriptione in dicto cap.1.pag.1.Simõ Maiolus in dieb.Canicul. 1.tom.colloq. 23. pag.540. & ſeq. & colloq.18.pag. 404.& ſeq.& pag.422.ubi alium acus magneticæ inventorem agnoſcit, & plura de magnetis proprietatibus tra-
80 dit,quod † & præſtat Plinius lib.36. cap.16.Lucret.lib.6.de nat.rerum, D. Auguſt. lib.21. de Civit.Dei, cap.4.& 6.ubi Ludov.Vives in notis,Goropius Becanus lib.3.Hiſpanic. Pineda.d.lib. 4.cap.15.§.4.ex pag.206.& capit.18. pagina 222.ubi etiam explicat,cur ita appelletur, & unde trahatur,Theatr. vitæ humanæ vol.5.lib.2.pag.1226.

81 Et cauſam, † cur magnes Septentrionem ſemper requirat,adducere conatur Fr.Ioan.à Ponte in conven.utr. Monarch.lib.2.cap.23.pag.249.& novum, & notandum magnetis experimentum Herrera in dict.deſcriptione
82 pag.2. † Nimirum magnetem ferro maiorem attrahẽdi vim communicare,quàm ipſa habeat;etenim ſi magneti ferrum iungatur,longè maius pondus alterius ferri elevabit, quàm ſi per ſe ſola ad id peragendum accommodaretur.Et quod etiam in terreſtribus
itineribus † multi magnete utantur,& 83
quòd montes magnetici trahant ad ſe navigia circa eos tranſeuntia, quibus ferrum vehitur,recolit Maiolus ubi ſuprà, & Aloyſ. Cadamuſt. in ſua navigat.55. Vbi refert,non longè à mari Arabico ad inſulas Calechut eſſe magnam magnetis copiam,adeò ut multæ ibi fiant naves abſque ferro,quòd vim magnetis paveant. Idem tradit Ludov. Vives ubi ſup.

SVMMARIVM Capitis XII.

1 *Opinionem aliquam probare non ſufficit, niſi contrarijs ſatisfiat.*
2 *Auctores plurimi recenſentur, qui Novum Orbem veteribus cognitum dicunt.*
3 *Iuſtus Lipſius quid ſenſerit de notitia Novi Orbis?*
Baſilius Pontius Legionẽſ. Auguſtinianus laudatur, ibid.
4 *Novum nihil eſt hodie,quod anteà non præceſſerit. Et num.10.*
5 *Novus Orbis aliquando antiquis cognitus, & poſteà ignoratus,ac denuò à Columbo repertus.*
6 *Nova multa videri,quæ iam olim in uſu fuerunt.*
7 *Arietis machinam invenit Carthago,& poſteà eius oblita ſtupuit contra ſe per Romanos admotam.*
8 *Fontei & Thuani carmina de novis antiquis.*
9 *Res omnes ſuas mutationes habent, & quæ cecidere, reſurgunt, ſecundùm Horatium.*
10 *Novum nihil ſub Sole Proverbiũ qualiter accipiatur?*
11 *Homines non omnia ſimul Iupiter docuit.*
12 *Erato,una inter Muſas,à novis inventis nomen accepit.*
13 *Thaletis Mileſij apophthegma.*
14 *Tempus eſt rerum omnium inventor & magiſter.*

15 Inveniendis inventa non obſtant ſecundùm Baldum.

16 Inventa de novo plurima, & utiliſſima omnibus ſaeculis leguntur, & aliqua eorum exempla.

17 Antipodum & Novi Orbis inventio inſtar omnium inventorum valet.

18 Munera maxima, & clariſſima naturæ fortuitò ſæpè reperta ſunt, & aliqua exempla.

19 Fortuito quæ apud nos fieri videntur, Dei conſilio reguntur.

20 Magnes lapis fortuitò repertus.

21 Lyra, ſive Citharæ inventio qualiter cœperit?

22 Purpuræ inventio cum Caſsiodoro.

23 Nili origo, & incrementum his ultimis temporibus à Luſitanis detecta.

24 Nili originis cognitio veteribus fruſtra tentata, & impoſsibilis reputata.

25 Navigationes per altum antiquitus in uſu fuiſſe quidam tradunt, & earum exempla. Et num. ſequentib.

26 Mare univerſum non ſolùm navigabile, ſed de facto etiam antiquitus navigatum.

27 Hannonis navigatio ſimilis fuiſſe dicitur tertiæ Columbi.

28 Carthaginenſes olim per Atlanticum navigaſſe dicuntur.

29 Euthymenes Maſsilienſis olim Atlanticum navigavit.

30 Navigatio quem progreſſum olim habuerit, cum Claudiano.

31 Magnetis uſum ſunt qui veteribus tribuant. Et num. 42.

32 Plauti verſoriam aliqui acum Magneticam fuiſſe putant. Et num. 46.

33 Navigandi peritia veterum cum noſtra comparari nequit.

34 Navigationes per altum raræ olim, & portenti loco habitæ.

35 Hannonis navigationes parum fidei habuerunt, & Proverbium de eis.

36 Navigationes tantùm littorales priſcos exercuiſſe, qui affirment? Et numero 37. 38. 40.

39 Navigationem ſine remis veteres nuſquam exercebant.

41 Aſtrolabij inventum, & utilitas.

42 Magneticæ acus uſum veteribus omnino ignoratum fuiſſe probatur.

43 Magneticæ pyxidi Novi Orbis detectio debetur.

44 Trapobanenſes qua induſtria in navigando uterentur.

45 Magneticæ acus nullum extat nomen apud antiquos.

46 Verſoriam capere apud Plautum ſignificat dar, ò tomar la buelta.

47 Atlanticam Platonis quidam Novum Orbem eſſe putant, ſed reijciuntur, n. 52.

48 Ariſtotelis locus de inſulis à Carthaginenſibus detectis à multis accipitur pro Novo Orbe, qui reijciuntur, num. 53.

49 Americanos à Carthaginenſibus procedere aliqui putant, & quare?

50 Æliani optimus locus exponitur, ubi Novum Orbem depingere videtur, ſed reijcitur, num. 56.

51 Novi Orbis incolas eoſdem eſſe ac Hyperboreos tradit Goropius, ſed reijcitur, num. 60.

54 Ariſtotelis, ſive Theophraſti liber de mirabilibus auditionibus fabuloſus eſt.

55 Luciani fabula de quadam navigatione à ſe in novas regiones facta refertur, & ridetur.

57 Sileni narrationem de Novo Orbe à Theopompo relatã, ut merã, & nugatoriã fabulã accepit Ælianus & Tertul.

58 Theopompus quis fuerit?

59 Goropius Beccanus audacia, & levitatis notatur.

60 Hyperborei & Riphæi montes ubi ſint, & unde dicantur? Et num. 62.

61 Riphæos, & Hyperboreos montes incolentium mira fœlicitas, & ſalubritas.

63 Novi Orbis ſcientiam videntur habuiſſe, qui & Antipodum: & reſpondetur, num. 70.

64 Novum Orbem agnoviſſe videtur Lucian. Plutarch. & Avitus: & eis reſpondetur, num. 71. & 72.

65 Divi Clementis Romani verba de mundis, qui ſunt trans Oceanum, multi pro Novo Orbe accipiunt: & reſpondetur, num. 74.

66 *D. Clementis epiſtola ad Corinth. auctoritas.*
67 *Seneca Philoſophus ſcripſit tragœdiam Medaa, & in ea vaticinari videtur de Novi Orbis detectione. Et num. 76.*
68 *Columbum, Seneca auctoritate inter alia ductum, ad Novum Orbem quærendum, multi opinantur.*
69 *Hiſpanis adimi non poteſt vtra gloria primæ detectionis Novi Orbis.*
70 *Antipodes eſſe licèt aliqui ex antiquis agnoverint, ignorabant tamen regiones eorum, & alterius generis mortalium eſſe putabant.*
71 *Plutarchi, & Luciani narrationes, quibus videntur Orbem Novum denotare fabuloſa ſunt.*
72 *Avitus declamator Novum Orbem nõ agnovit, ſed potiùs apertè negavit.*
73 *Aviti elegantiſſima verba, quibus Alexandrum hortatur, ne novas terras ultra Oceanum quærat.*
74 *D. Clemens Romanus ſub mundis trans Oceanum Antipodes ſignificare voluit ſecundùm Originem.*
75 *Mundos plures eſſe, qui affirmant, graviter errant.*
76 *Seneca quo ſenſu, & modo Novos Orbes detegendos eſſe prædixerit?*
77 *Divinatio viris prudentibus familiaris qua ſit?*
78 *Seneca non ſecùs ac cæteri ſui temporis Philoſophi Oceanum finem Orbis eſſe putabat.*
79 *Pedonis carmina elegantiſſima apud Senecam, Oceanum mundi finem eſſe tradentis.*
80 *Poëta, & alij Auctores multa temerè vaticinãtur, quæ poſteà impleta videmus.*
81 *Senecæ locus alter, quo prænuntiaſſe videtur detectionem huius Novi Orbis.*
83 *Gentium plura examina repentè ex regionibus Aquilonaribus exierunt, & bellis Orbem turbarunt.*
83 *Virgilij vaticinium, quod trahi poteſt ad detectionem Novi Orbis.*
84 *Argonautarum fabulam qui tractaverint.*
85 *Aurei velleris Ordinis Equeſtris origo.*
86 *Ducatus Burgundiæ veri ſucceſſores ſunt noſtri Reges Catholici.*
87 *Virgilij locus Aeneid. 6. exponitur contra Iuſt. Lipſium.*
88 *Aethiopia Maurorum cur à Virg. & Lucano dicatur iacere extra ſydera.*
89 *Seneca in Medaa non loquitur de regionibus Occidentalibus, quales ſunt Novi Orbis, ſed de Septentrionalibus.*
90 *Thule inſula ubi? Et plura de ea remiſſivè.*
91 *Nova terræ, & inſula repertæ ſunt in Oceano Septentrionali.*
92 *Hunni, & Gothi in alio veluti Orbe ignoto habitare olim dicebantur.*
93 *Mare Septentrionale navigare, non ita mirum ac Oceanum Occidentale.*
94 *Mare ultra Groenlandiam unius diei curſu fertur innavigabile.*
95 *Navigationes mirandæ Battavorum per mare Glaciale remiſſivè.*
96 *Lucius Marinaus Siculus debili argumento ductus tribuit Romanis Novi Orbis detectionem. Et num. 99.*
97 *In Regno Chile in valle Cauten repertæ ſunt figuræ aquilarum bicipitum. Et num. 102.*
98 *Clavus ferreus antiquus repertus lapidi cuidam incluſus dicitur in argenti fodinis de Caxatambo. Et num. 105.*
99 *Marinei figmentum de numiſmate Auguſti Cæſaris in mineralibus Orbis Novi reperto à multis exploditur, & qualiter ibi eſſe potuerit?*
100 *Impoſtura plures ſæpè fiunt ſub prætextu antiquitatis.*
101 *Carmina quædam Indiarum Orientalium Inquiſitionem ſuadentia Vlyſſipone confecta ſunt, antiquitatem ſimulantia.*
102 *Chilenſes quo pacto potuerint effigiare aquilas bicipites.*
103 *Aquila Romanorum ſignum quando & quare biceps portari cœperit?*
104 *Germani cur ſumpſerint pro inſigni aquilam bicipitem?*
105 *Clavus ferreus quo pacto pervenire potuerit ad fodinas Caxatambi, & lapidibus eàrum includi.*

106 Lapidei intra, multa miranda reperta ſunt, & exempla remiſſivè.

107 Naves in altiſſimis montibus, & longè à mari poſitis aliquando reperta ſunt.

CAPVT XII.

In quo latè auctores & argumenta contrariæ ſententiæ referuntur, & refelluntur: & nullis ante Hiſpanos hũc Novum Orbem cognitum fuiſſe magis oſtenditur.

VERVM autem verò, quo-
1 niam † parũ eſt fundamẽta opinionis noſtrę iecíſſe, quæ totam laudem detectionis huius Novi Orbis Hiſpanis tribuit, niſi contrarijs quoque ſatisfaciamus, ut in ſimili dicebat Baldus in notabili conſ. Schiſmatis, col. penult. quod eſt in titul. ſi quis aliquem teſtari
2 prohibuerit. Sciendum eſt, † plurimos alios, & ſanè doctiſsimos Scriptores, non extraneos tantùm, verùmetiã noſtrates exiſtere, qui dũ plus æquo antiquitati deferre volunt, eũdem Orbem priſcorum monumẽtis manifeſtè inſinuarĩ, imò & à Carthaginenſibus, Tyrijs, Phœnicibus, Romanis, Hebręis & alijs nationibus luſtratum eſſe contẽdunt, ut conſtare poteſt ex ijs, quę latè tradunt Vatablus ſup. 3. lib. Reg. cap. 9. & 22. & lib. 2. Paralip. cap. 3. Arias Mõtanus in apparatu ad Phaleg. cap. 9. Genebrard. lib. 2. Chronog. pag. 158. Lud. Vives ſup. D. Auguſt. lib. 16. de Civit. Dei, cap. 9. Lucius Marinæus Siculus de reb. Hiſpan. lib. 19. cap. 16. Alexan. Vanegas lib. 2. natur. quæſt. capit. 22. Adrianus Turnebus lib. 20. adverſ. cap. 11. Pamelius in notis ad Tertullian. in Apolog. num. 528. Iſaac Caſaubonus in animadverſ. ad Athenæ. lib. 3. cap. 7. Gorop. Becanus lib. 7. orig. Hiſpan. & in origin. Antuerpienſ. lib. 3. & 9. pag. 1026. & ſeq. Ioan. Mariana de rebus Hiſpan. lib. 2. cap. 2. Stephan. de Salazar Carthuſianus ſup. Symbol. Apoſt. diſcurſ. 16. cap. 3. Gregor. Garcia Dominicanus in tractat. de Ind. orig. per totum, Maluenda lib. 3. de Antichriſt. cap. 16. Ioan. Pineda lib. 4. de reb. Salom. cap. 16. per totum, præcipuè §. 4. pag. 213. num. 4. & latè & eleganter
Iuſtus Lipſ. † lib. 2. Phyſiologiæ Stoi- 3
corum, cap. 21. & poſt eum, eo non celato, Mag. Fr. Baſilius Pontius Legionenſis Auguſtinian. quem ego Salmanticæ ob religionem, variam eruditionem, & incomparabilem memoriam, multũ ſuſpexi, in lib. cui variarum diſput. titulum fecit, & poſt hęc ſcripta ad meas manus pervenit, ſub quæſt. 8. expoſit. capit. 1. & 2. ubi concludunt: *Fuiſſe iam olim iſtam partem mundi, & auditione acceptam, & ratiocinatione ſtabilitam, etſi inſpectione fortaſſe non uſurpatam.*

PRO CVIVS ſententiæ confirma-
tione primò conſiderant, nihil † nunc 4
in mundo contingere, quod novum, aut recens vocari poſsit, quodque iam prioribus illis ſæculis non præceſſerit, licèt memoriâ fortè eorum exciderit, ut habetur Eccleſ. 1. verſ. 9. & 10. ubi plura noviſsimè congeſsit Pineda ex pag. 177. Martinus Delrio in adag. ſacris 2. tom. adag. 292. pag. 366. & idem Pineda in noſtræ quæſtionis terminis loquens d. lib. 4. de rebus Salom. cap. 15. §. 4. pag. 206. & cap. 16. §. 5. pagina 214. Atque ita opinantur antiquis
planè temporibus † hunc Orbem, & 5
Oceani ad illum navigationem incõpertò fuiſſe, poſteà tamen temporum, & caſuum varietate in uſu, & memoria hominum eſſe deſiiſſe, quouſque rurſus Divinâ providentiâ, Columbi induſtriâ, & Hiſpanorum virtute, res non tam nova, quàm antiqua inventa fuit, ſeu potiùs repetita, atque in-

6 inſtaurata. † Quemadmodum in alijs
pluribus contingit,de quibus loquitur
Tertullianus lib.de Pallio,cap.1.relatus à Baſilio Pontio.d.quæſt.8. cap.3.
pag.475.ubi ſic notanter inter reliqua
7 inquit: *Nam † & arietem,nemini unquã libratum,illa dicitur Carthago, ſtudijs aſperrima belli,prima omnium armaſſe,in oſcellum penduli impetus commentata vim tormenti debile pecoris capite vindicãtis. Cùm tamẽ ultimarent tempora patria,& aries Romanus in muros quondam ſuos auderet , ſtupuere illicò Carthaginenſes,ut novum extraneum ingenium.Tantum avi longinqua valet mutare vetuſtas.*

Atque eòdem reſpexiſſe videtur
8 poëtica † illa paraphraſis Fontei:

——Quæ nunc dici, fieriquè notamus
Vt nova præteritis iã dicta,aut geſta fuere
Tẽporibus,ſed cũ ſemel interiere reſurgũt,
Atq; renaſcũtur quaſi facta recẽtia,cũ ſint
Antiqua,& Patribus iamdudum cognita noſtris.

Et Thuani:

—— Nempe omnia quæ nunc
Miramur,priſca ea viſa,auditaque ſæclis
Temporis exacti veniens oblivia tempus
Inducit.

9 Quod profectò illud eſt † Horatianum in arte Poët. Dum non ſolùm de vocabulorum,ſed de rerũ omniũ , atque humanarum conſuetudinũ ætate, ortu,interitu,mutationibus, irerumq; redivivis viciſsitudinibus,ſic ſcripſit:

—— Mortalia facta peribunt,
Multa renaſcentur , quæ iam cecidere,cadentque,
Quæ nunc ſunt in honore vocabula ſi volet uſus,&c.

Sed hoc argumentum parũ quidẽ iudicio meo evincit,cùm nimis generale ſit,nec certâ aliquâ & ſolidâ ratione muniatur.Non enim quærimus,an potuerit Novus hic Orbis veteribus innoteſcere?Sed an reverâ innotuerit?& aliquod ſufficiens teſtimoniũ ad id pro
10 bandũ reperiatur. Neque urget † proverbialis illa Eccleſ. locutio, quâ nihil ſub Sole novũ eſſe docemur: nam hoc varias expoſitiones habet,quas copioſè congerũt,& illuſtrant noviſsimi Pineda,& Delrius ibidẽ.Et hyperbolicè, vel argumẽto ſumpto à cõmuniter accidentibus à Salomone dictũ eſſe videtur,ut cõprimeret & corrigeret inſatiabilẽ illã hominũ libidinẽ videndi,experiẽdique novas ad voluptatẽ, & fœlicitatẽ vias,oſtenderetque nõ ſucceſſuras fœlicius,quàm hucuſque,vel ipſi, vel priores alij in ſimilibus caſibus ex-
perti fuerint.Quis enim negabit † om 11
nino verũ eſſe,quod Aratus in lib.Phęnomenon ſcripſit, Παντα γὰρ ὄπω ἐκ διὸς ἄνθρωποι γινώσκομεν,ideſt,non omnia ſimul edoctos homines à Iove, ſed adhuc pleraque occulta manêre,quorum
aliqua inpoſterũ dabit. Vnde † & inter 12
Muſas, quarũ cuilibet ſuæ artis,diſciplinæve inſtitutionem veteres aſsignarunt,Erato, ideſt, Εὑρων ὅμοιον dicitur, ut inquit D.Fulgent. lib.1.Mytholog. cap.de decem Muſis,quaſi ſimile inveniens,quia poſt ſcientiam & memoriã nova invenire deceat,eaque cõmoda, ut divinitatis opinio acquiratur.

Et † Thales Mileſius referẽte Laër 13
tio lib.1.c.1.ſciſcitatus,quidnã in tota
rerũ natura eſſet ſapientiſsimũ? reſpõ-
dit, † Tempvs:invenit enim omnia: 14
quẽ ſequutus Tertullianus in Apolog. cap.1.Tempvs (inquit) *omnia revelat*; & Senec.lib.7.nat.quæſt.cap.31.veluti præſagiens hanc tanti Orbis detectionẽ,de qua ſermonem habemus,ſic ſcribit: *Multa venientis avi populus ignota nobis ſciet. Multa ſæculis tũc futuris,cũ memoria noſtri exoleverit,reſervãtur.Puſilla res mundus eſt,niſi in illo quod quærat omnis mũdus habeat.* Quibus adſentiens Sineſius Cyrenenſis Epiſcopus epiſt. 57. *Multas*, inquit,*rerũ utiliũ tẽpus invenit,aut correxit,non omnia ad exempla fiunt, ſed ſingula, quæ facta ſunt,initium*
ſemel habuerunt: & Baldus † in prooe- 15
mio Decretal.de ſe,ac ſuis ſcriptis obijciens,ſic ait: *Ad quid loqueris,cũ tot ſcripſerint,& mũdum illuminaverint? Adhuc multum reſtat operis,multumque reſtabit;*

quia inveniendis inventa non obſtant.
In cuius tei comptobationem plu-
rima quoque exempla omnium ſæcu-
16 lorum adduci etiam poſſent, † in qui-
bus aliqua tecenter Inventa in mun-
duin ptodietunt, de quibus latè agit
Polidor. Virgil. in ſuis libris de invent.
terum, Theat. vitæ human. volum. 21.
lib. 3. ex pag. 3798. Raviſius Textot in
officina 2. part. ex pag. 97. Simon Ma-
iolus in dieb. Canicul. 1. tom. colloq.
23. Thom. Bocius de ſign. Eccleſ. Dei,
17 lib. 6. cap. 7. Vbi † inſtar omnium eſſe
poſſe inquit: *Quòd à noſtris Antipodes
certo atque explorato inventi, & aperti
fuerint, & facillima, & expedita naviga-
tio ad illos relicta, dimidium ſcilicet totius
Orbis terrarum, & omnium rerum, quas
Deus hominibus eſt fabricatus.* Et omni-
no legendus Iacobus Pomerus in ora-
tione, quòd antiquitas non ubique no-
vitati præferenda ſit, apud Ioan. Roſi-
num, pag. mihi 490. ubi ſulphutei pul-
vetis, & ęneotum totmentorum, Nau-
ticæ pyxidis, ſaccati ex atundinibus
excoquendi artem, & plutima alia ſu-
petioris ætatis utiliſsima inventa, mul
tis & meritis laudibus efferunt.
Et idem præſtat Ioſeph. Acoſta lib.
1. de nat. Novi Otb. cap. 19. illud etiam
tanquam valdè mitabile rectè com-
mendans in maximis clatiſsimiſque
18 naturæ muneribus, quòd † caſu, atque
fortuito multoties reperta ſint, non
induſtriâ hominum conquiſita: *Pleraſ-
que enim* (inquit) *herbarum vires, homi-
num vitæ ſalutares, & lapidum, & ſtir-
pium uſum, & foſſilium, quæ vocant, mine-
ralia, gemmas quoque & auri venas, pro-
prietates quoque magnetis, ſuccini, ada-
mantis, & cæterorum talium, caſus potiùs
oſtendit mortalibus, quàm ulla induſtria,
ut in ijs non hominum ingenium, ſed Dei
19 providentia commendetur; quæ † enim for-
tuito apud nos fieri videntur, ea conſilio
Divino prorſus eveniunt.*
Et potuit adducere aliud exemplum
20 de fortuita inventione † magnetis fer-
rùm ad ſe trahentis, de qua Plin. lib. 36.
capit. 16. & lyræ, † ſive citharæ, quam 21
Mercutius caſu etiam reperiſſe, & ad-
aptaſſe fertur, cùm teſtudinem mot-
tuam ad tipas Nili inveniſſet, conſum-
ptâ iam catne, ſed ſuperſtitibus ner-
vis, & percuſsione digitorum ſonum
excitaſſet, ut latiùs commemotant
Pauſan. in Eliacis, Lucian. in Dialog.
Appoll. & Vulca. & Natal. Comes lib.
5. Mythol. cap. 5 pag. 375.
Quibus adijcio † quod de invētione 22
purpuræ his elegantiſsimis verbis pro
didit Caſsiodor. lib. 1. var. epiſt. 2. pag.
11. *Verùm talis tantaque res, quàm facili
legitur invēta compendio! Nam cùm fame
canis avida in Tyrio littore proiecta con-
chilia impreſſis mandibulis contudiſſet, illa
naturaliter humorem ſanguineum defluen
tia, ora eius mirabili colore tinxerunt. Et
ut eſt mos hominibus, occaſiones repentinas
ad artes ducere, talia exempla meditātes,
fecerūt Principibus decus nobile dare, quod
ſubſtantiam noſcitur habere mediocrem.*
Nec omittere volo originis † incre 23
méri Nili cognitionem his ultimis tē-
poribus à Luſitanis derectam, dū navi
gandi peritiâ totâ Africâ circunvecti,
extremâque orâ occupatâ, ſibi aditum
ad Abyſsinos, alioſque populos in Afri
cæ meditullio apetuerunt, eiuſque fon
tes luſtrarunt; de quo agunt Ioan. Bar-
rus decad. 1. lib. 10. cap. 1. Ioan. Boter.
in telat. univerſ. 1. pat. lib. 3. cap. de Ni-
lo, Philip. Pigaffeta lib. 2. de Regno Cō
gi cap. 10. Damian. Goës lib. de morib.
& relig. Æthiop. Ioan. Bapt. Ramuſius
in fine Æthiop. navigat. Franciſci Al-
varez, Simon Maiol. 1. tom. colloq. 11.
pag. 281. & 282. Nicolaus Godignus
lib. 1. de reb. Abyſsino. c. 11. Thom. Bo
zius in tract. imperia pendēte à virtut.
c. 12. & Ioā. Baptiſta Scortia lib. 1. de
nat. & inctem. Nili c. 2. Cū tamē † an- 24
tiquioribus ſeculis hoc omnino latuiſ-
ſet, & fruſtra à potentiſsimis Regibus,
& ſapientiſsimis Philoſophis quæſitū
& diſputatū, ſemper magis abſtruſum
manêret, ut notavit Lucan. lib. 10. Phar
ſal. & Frāc. Petrarcha in fine itinerarij

Syriaci,adeò ut quæſierit Lactan.Fir-
mian.lib.3.divinar.inſtit.capit.8. num
cœli,& Nili fontis cognitio hominem
beare poſſet?& ut Herodot.lib.2.& 4.
Solinus capir.34.Seneca lib.4. narur.
quæſt.capit.2.Horat.lib.4.Carm. Ode
14. Ovid. lib.2. Metamorph. Proco-
pius Cæſarienſ. lib.1. de reb. Goth.&
alij Auctores relati ab Scortia. d. cap.
2. impoſsibile prorſus eſſe putaverint
Nili fonres ullo tempore repetire.Vn-
de Ammian. Marcellin.lib.11.*Origines*
(inquit)*fontium Nili,ſicut adbuc factum
eſt, poſtera quoque ignorabunt atates*, &
Claudian.Epig.de Nilo:

Secreto de fonte cadens,qui ſemper inani
Quarendus ratione latet,nec contigit ulli,
Hoc vidiſſe caput: fertur ſine teſte creatus.

Eâdéque de cauſa dixir Tibullus lib.1.

Nile pater,quanā poſſum te dicere cauſa,
Aut quibus in terris occuluiſſe caput?

Er Lucanus.d.lib.10.

Nullaque non atas voluit conferre futuris
Noritiam,ſed vincit adbuc natura latēdi.

Er poſt alia:

Et te terrarum neſcit cui debeat Orbis
Arcanum natura caput non prodidit ulli,
Nec licuit populis parvum te, Nile,vide-
re,&c.

Er ad hoc idem alluſit Auſon.Epigr.
10,cùm ait:

Inveniet fontes bic quoque, Nile,tuos.

Secundò,quò ſuam ſententiam ma-
gis confirment,& Orbis Novi notitiā
veteribus aſſeranr,eâ ratione prædicti
Scriptores utuntur,& prçcipuè Pine-
da.d.lib.4.de rebus Salom.cap.14.§.4.
pag.192.& Gregor.Garcia. d.lib.1.de
Ind.orig.cap.2. pet totum,& libro 4.
cap.2.Quod mirum nō ſit,cum ab an-
tiquis cognitum,& luſtrarum fuiſſe, li-
cèt ad hoc rotius Oceani vaſtitas tra-
ijcienda eſſet,cùm conſtet etiam tunc
25 navigationes † per altum,& quidem
longiſsimas in ipſo Oceano Arlanti-
co,& alibi ſæpè iniri ſolête, ut adver-
ſus Eratoſthenem contendit Strabo.
lib.3.& 16.de ſitu Orb.& pluribus exē
plis ſumptis ex navigationibus Phęni-
cum,Tyriorum,Sydoniorum, Gadira-
norum, Samiorum, Herculis,Bacchi,
Oſiridis,Semiramis,Darij, Alexandri,
Hannonis & aliorum oſtendūt Hero-
dor.lib.1.& 4.Diodor Sicul.lib.1.cap.
2.Plin.lib.3.cap.1.& lib.6.cap 23. lib.
2.cap.67.lib.5.cap.1.lib.18. capir.16.
Arrian.lib.8.Solinus in Polyſth. cap.
ult.Pompon.Mela lib.3.cap.10.Ælia-
nus lib.5. hiſtor.animal.cap.39. & alij
plures relati à Pineda , & Garcia ubi
ſup. & Maluenda lib.3. de Antichriſt.
cap.15.ubi probare nitirur † univer- 26
ſum mare non ſolùm navigabile eſſe,
verùm & de facto navigarum,etiā an-
riquorum arreſtatione,& cap.16.Vbi
Hannonis † navigationem ab his au- 27
ctoribus commemoratam ſimillimam
fuiſſe exiſtimar tertiæ , quam Colum-
bus in Novum Orbem fecir , cùm Pa-
riam aperuit anno Redempt.1497. ut
patet ex relationibus Novi Orbis cap.
105.& Gomara in hiſtor.Ind.lib.1.

Idem quoque latè proſequitur Ber-
nard.Aldrete de antiquit. Hiſpan.lib.
1.cap.24.ex pag.107.& lib.2. cap.24.
& ſequenrib. & Iſaacus Caſaubonus
lib.3.animadverſ. in Athenæ. capir.7.
ubi ſic ait: † *Iam olim Carthaginienſes* 28
*navigationem in Atlantico Oceano inſti-
tuerunt,& terrarum aliquas plagas,mul-
tis poſteà ſaculis incognitas, aperuerunt.
Claſſis prafectus fuit Anno , vel potius
Hanno è proceribus Carthaginienſium.*

Vltra quos addo Senecā lib.4. nat.
quæſt.cap.2.Plutarch.lib.4.de placiris
Philoſoph.cap.1.& Galenum libro de
hiſtor.Philoſoph.Qui † Euthymenem 29
Maſsilienſem referunt , teſtantem , ſe
Arlanticum mare navigaſſe,& expe-
rienriâ comprehendiſſe, inde Nilum
fluere,eumque maiorem, quandiu Ete
ſiæ rempus obſervant.

Et perpēdi etiā poſſunt † elegantiſ- 30
ſima Claudiani carmina in rapru Pro-
ſerpinæ,qui priſcos illos nautas ex lit-
toralibus primùm navigationibus,pau
latim ad lōgiſsimas & altiſsimas proru
piſſe,ſic graphicè & diſertè teſtatur.

Inventa ſecuit primus qui nave profundū,
Et rudibus remis ſollicitavit aquas.
Qui dubijs auſus committere flatibus alnū,
Quas natura negat,prabuit arte vias.
Tranquillis primum trepidus ſe credidit undis,
Littora ſecuro tramite ſumma legens.
Mox longos tentare ſinus , & linquere terras,
Et leni cœpit pandere vela Noto.
Aſt ubi paulatim praceps audacia crevit,
Cordaque languentem dedidicere metū.
Iā vagus irrupit pelago,cœlumque ſecutus,
Ægeas hyemes Ioniumque domat.

31 Magnetis † quoque ſive acus nau-
ticæ uſum veteribus tribuit idem Pi-
neda ubi ſup. cum Lævin. Lemnio lib.
3.de occult.nat.mirac.capit.4. & Go
rop.Becano in orig. Hiſp. lib.3. atque
ita magis commodè , & ſecurè per al-
tum navigare potuiſſe contendunt.
32 Ad quod probandum † Plauti aucto-
ritate movetur Lęvinus,qui in Merca
tore , ubi de navigando ſermo eſt,ſic
Eutychum loquentem inducit:

Huc ſecundus ventus nunc eſt,cape modò verſoriam,
Hic Favonius ſerenus eſt,iſtbic Auſter imbricus:
Hic facit tranquillitatem,iſte omnes fluctus conciet

Vbi ſub nomine *Verſoria*,proculdubio
intelligendum dicit inſtrumētum nau-
ticum,non ſolùm cœli,ſed ventorum
indicē,qualis eſt acus, ſive pyxidicula
nautica,quam hodie CALAMITAM vo-
cant,quâ ſine tutum non eſſet naviga-
tioni ſe committere.Eodem fermè mo
do Plautum interpretatur Ioannes
Baptiſta Pius,& Lambinus ibidem,Li-
lius Giraldus de navigijs capit.1.Cœ-
lius Calcagninus in ſua ſupellectile
nautica, & Stephanus in ſuo Theſau-
ro,verb.*Capio*.

Verùm hoc argumentum ſuperiore
validius non videtur. Nam quod dici-
33 tur † de antiquorum navigationibus
per vaſtum Oceani pelagus , inſolens
quidem fuit,& eorum rei nauticæ pe-
ritia,cum hodierna ullo modo compa
rati nequit,ut latiſsimè oſtendimus in
cap.præced.ex num.47.Et ideò † por- 34
tenti loco excurſiones illę memoran-
tur,quæ à prædictis auctoribus refe-
runtur; & † Hannonis præcipuè,quę 35
ita parum fidei apud eoſdem antiquos
meruerunt,ut Democritus apud Athe
næum veluti Proverbij loco de eis di-
xerit:*Si quid horum retulit in libros ſuos
Iuba,dignus eſt,quem oblectent Lybici li-
bri de erroribus Hannonis.* Quod Pro-
verbiū notat Caſaubonus in animad-
verſ.ad eundem Athenæ.lib.3. cap.7.
& addit ſimile illi:*Qui Bavium nō odit,
amet tua carmina,Nævi.* Et inde natū,
quòd neque Periplus ab Hannone edi
tus,neque libri de eodem argumento
ab alijs confecti,fidem apud homines
invenerunt. De quo invenio,poſt hæc
typis excudi cœpta,latè etiam agen-
rem Doct.Seraphin. Freitas de iuſto
Imperio Aſiat.cap.5.ex num.5. ubi ſi-
miles fabulas in longis alijs antiquo-
rum navigationibus notat.

His convenit ſententia † Erato- 36
ſthenis apud Strabonem lib.3.qui con
ſtāter affirmat:*Priſcos navigaſſe,& pra-
datum,& mercatum,non ut in altum in-
veherentur,ſed tantùm littus legerent:&
antiquitus Euxinum mare , neque iuxta
Africam,aut Syriam,aut Ciliciam quem-
quam navigare auſum.* Et † Arrianus in 37
Periplo maris Erithræi, etſi Hippalū
navigationes per altum inveniſſe tra-
dat,eas tamen certis locis & tempo-
ribus circumſcriptas fuiſſe, his verbis
oſtendit:*Vbi primus Hippalus guberna-
tor animadverſo emporiorum ſitu, de maris figura,invenit navigationem per altū
mare,eo tempore,quo ſpirantibus ex Ocea-
no apud nos Eteſijs,Libonotus in Indico
pelago exiſtit.*

Ioſephus † etiam Acoſta pruden- 38
tiſsimi iudicij vir lib.1.de natur.Novi
Orb.cap.18.ita ſcribit: *Equidem navi-
gationem altiſſimo Oceano commiſſam,ne-
que apud veteres lego,neque ab illis aliter
Oceanum navigatum puto,quàm à noſtris*

hodie

39 *hodie Mediterraneum. Quo † circa docti viri ſentiunt, veteres ſine remis nuſquam navigare ſolitos, quòd oras ferè terrarum legerẽt: id quod divina Scriptura inſinuat in longa illa navigatione à Iona ſuſcepta, ubi ad terram nautas tempeſtate compulſos remigaſſe narrat.* Et idem probare potuit ex Virgil. 4. Æneid. dum Æneę naufragium recenſens, ait:

Quarta terra die primum ſe attollere, tandem
Viſa aperire procul montes, ac volvere fumum
Vela cadunt, remis inſurgimus, &c.

40 His adſtipulatur † Petr. Marthæus in notis ad lib. 7. Decretal. tit. 9. de Indis inſulanis, pag. 79. Vbi explicans Bullam Alexãdri VI. quâ detectas navigatione Columbi inſulas, & alias in poſterum poſt Oceanum detegendas Regibus Catholicis conceſsit: *Navigandi verò*, inquit, *ante centeſimum annum, vel apud Heſperios populos tanta fuit inſcitia, maritimo videlicet uſu Aſtrolabij nondum excogitato, ut ab ora diſcedere, & alto Oceano ſe committere nequaquam auderent. Sed littora cautè legentes, ubi ad aſtus maris, aut brevia periculoſa pervenerant, quaſi repagulis quibuſdam à Natura, ſeu Numine obiectis, reciperẽt illico ſeſe, & longiùs tendere quodammodo nefas arbitrarentur.* De cuius †

41 Aſtrolabijs præclaro invento, & qualiter illud, cùm anteà ad colligendos ſtellarum motus duntaxat ab Aſtronomis adhiberetur, poſteà ad uſum rei maritimę à Luſitanis translatum fuerit, plura etiam eleganter ſcribit Maffæius lib. 1. hiſtor. Ind. pag. 6. & 7. Petr. Damariz, Ioan. Barros, & Damian. Goës in vita Regis Ioan. Luſitan. II. Fr. Anton. de SanRoman in hiſt. Ind. Orient. lib. 1. cap. 2. & 3. & Freitas ubi ſup. cap. 8. num. 6.

42 Sed neque † magis admitti debet, quod de acus magneticæ uſu veteribus exploraro præcitati Auctores cõijciunt. Nam verius eſt, novum id fuiſſe Amalfitani cuiuſdam inventum, circa annum 1300. ut probant plurimi alij doctiſsimi & graviſsimi viri, quorum mentionem feci ſup. capit. proximo ex num. 73. & ultra eos Iuſtus Lipſius lib. 2. Phyſiologiæ Stoicor. diſſert. 19. ad finẽ, & Iacob. Pomerus in orat. quòd antiq. non ubique pręferenda ſit novitati, apud Ioan. Roſin. pag. 491. ubi ait: *Quid dicam de nautica, atque in omnes univerſi oras navigatione, quæ tertia ætatis noſtræ laus eſt. Hæc † enim magnetis, & pyxidis nauticæ beneficio (de quo veteres nihil ne fando quidem audierunt) renovata à Columbo anno 1491. à Veſpucio anno 1501. Antipodes terrarumque, atque Oceani tractus omnes nobis aperuit.* 43

Et vel ex eo probatur, quòd cùm veteres Hiſtorici, aut Philoſophi ſatis multa de magnete cõmemorẽt, hoc tamen unum, & maximum, certè ac præclariſsimum eius miraculum, attritu ſuo ferrum ad Septentrionem convertendi, nullo modo attingunt, ut cõſtat ex Plinio lib. 36. cap. 16. & lib. 34. cap. 14. & lib. 37. cap. 4. Lucret. lib. 6. de nat. rer. & D. Auguſt. lib. 21. de Civit. Dei, cap. 4.

Deinde, quoniam etſi idem Plinius lib. 7. cap. 56. navalium rerum inventores, & reliqua, quæ ad rem nauticam eo tempore pertinebant, diligentiſsimè recenſeat, magnetem tamen penitus tacet. Et quod plus eſt in libro 6. capit. 22. † Trapobanenſium miram 44
induſtriam in navigando extollit, eò quòd cùm apud illos Septentrio non cernatur, volucres ſecum vehunt, eaſque ſæpè emiſſas, terram petentes obſervant, & comitantur. Quod etiam tradunt Solinus in Polyſth. capit. 56. Marcian. Capella lib. 6. Sinon Maiol. in dieb. Canicul. 1. tom. colloq. 6. pag. 139. & Pined. d. lib. 4. cap. 15. §. 5. pag. 209. Et certè neceſſarium non eſſet, ſi magnetis uſus illis innotuiſſet.

Denique, † quia eiuſmodi nautici 45
inſtrumenti, quod patrio vocabulo dicimus *Aguja de marear*, nullum extat

no-

nomen apud Latinos & Græcos, neque etiam apud Hebræos. Quod ſi illis nota eſſet, minimè peculiari nomine res tam præclara caruiſſet, ut rectè argumentatur Acoſta d.lib.1. de nat. Novi Orb.cap.16.

Neque adverſatur locus Plauti, verſoriæ mentionem faciens, quē ad nauticam iſtam pyxidem Levinus & alij
46 traducunt. Nam † verè & propriè de ea intelligi non poteſt, ut benè obſervat Pineda d.capit.15. §.4. ex num.3. pag.207. & ante eum Turnebus libro 20. adverſ.capit.4. ubi alias expoſitiones recenſent; inter quas ego illam ſimpliciſsimam æquè ac veriſsimam probo, ut *Capere verſoriam*, idem ſit apud Plautum, quòd reverti, ſive velificationem, aut viam mutare, Hiſpanè dicimus, *dar, ò tomar la buelta.* Nam id apertè locus ille ſignificat, & alter eiuſdem in Trinummo, ubi cùm quis ſervum ab hero fugientem, ut ad eum redeat, ſuadère conaretur, ſic præcipit:

Cape verſoriam, recipe te ad herum.

& ita hæc vox accipitur ab Henrico in ſuo Theſauro, & à Calepini auctoribus in voce *Verſorius.*

Tertiò aliqui ex citatis auctoribus,
47 † præſertim Iuſtus Lipſius d.lib.2. Phyſiolog. diſſert.19. Fr. Gregor. Garcia lib.1. de Ind.orig.cap.3. & lib.4. capit. 18. Fr. Stephan. de Salazar ſup.Symbol. Apoſt. diſcurſ.16.cap.3. & eis non relatis Baſil. Pontius d.quæſt.8. expoſit.capit.1. probare contendunt, hunc Novum Orbem priſcis illis temporibus cognitum & luſtratum fuiſſe, ex hiſtoria (ſive ut veriùs loquar fabula illa) inſulæ Atlanticæ, quæ à Platone in Thimæo & Critia refertur, ubi plura eius miracula cōgerit, & quòd poſt illam ad alias proximas inſulas patebat aditus, & ad omnem continentem alteri vero mari vicinam; quam Novum Orbem eſſe abſque dubitatione opinantur.

Et adijciunt idem, non minus aper-
48 tè inſinuatum eſſe † ab Ariſtot. in lib. de mirab.audition. ubi ait: *In mari extra Herculis columnas, inſulam deſertam inventam fuiſſe, ſilva nemoroſam, fluvijs navigabilem, fructibus uberem, multorum dierum navigatione diſtantem, in quam crebro Carthaginienſes commearint, & multi ſedes etiam fixerint; ſed veritos priores ne nimis loci illius opes convaleſcerent, & Carthaginis laberentur edicto cavisse, & pœna capitis ſanxiſſe, ne quis eò navigaſſe deinceps vellet.* Quem locum de inſulis Sancti Dominici, Cubæ, vel alijs à Columbo repertis, intelligendum eſſe, vel etiam de Braſilia, aut alia parte continentis huius Novi Orbis, non tantùm prædicti, ſed plures alij graviſsimi Auctores exiſtimarunt, ut conſtabit ex Florian. de Ocampo lib. Chron.Hiſp.cap.20. Gomara in hiſt. Ind. 1.tom. ad finem, Oveto. 1.part. lib.2.cap.3. Genebrard.lib.2. Chronograph.pag.258. Mariana lib.2. de reb. Hiſpan.cap.2. Gregor. Garcia d.lib.1. de Ind.orig.cap.3. §.2. pag.48. Maluenda de Antichriſt.lib.3. cap.16. pagin. 148. Et eò progreditur Alexius Vanegas lib.2. natur.quæſt.capit.22. ut hac Ariſtoteli narratione ductus † etiam 49
putaverit, Americanas gentes ex Carthaginienſibus propagatas fuiſſe, illè ex Africa ductis colonijs. Cuius dictū latè exornat, & multis argumentis cōfirmare & defendere nititur Gregor. Garcia, ubi ſup.lib.2. per totum.

Extat quoque apud † Ælianum lib. 50
3. de varia hiſtoria cap.18. longa alia narratio Theopōpi, quā Sileni & Midę colloquium comprehendit, in quo Silenus videtur oſtendere, Europam, Aſiam & Lybiam inſulas eſſe, quas Oceanus circumfluat. Continentem verò unicam extra hunc mundum exiſtere, & magnitudinem ipſius infinitā & immenſam eſſe, alereque diverſa animalia grandia, & homines duplo noſtris maiores, & vivaciores, alios quidem nimis pacificos, alios admodum pugnaces, auri, argentique maximam copiam poſsidentes, ut minoris

apud

Digitized by Google

apud ipſos æſtimetur aurũ,quàm apud nos ferrum. Eos etiam quodam tempore conatos fuiſſe in has noſtras inſulas tranſire,& traiecto Oceano mille myriadas hominum uſque ad Hyperboreos perveniſſe,cùmque audiviſſent hos populos inter noſtrates eſſe fœlicisſimos, contempſiſſe, tanquam vilem,humilemque,& minimè glorioſam vitam degentes,& idcirco indignum duxiſſe progredi ulteriùs.His plura alia,nimis meo iudicio ridicula & fabuloſa miſcet Ælianus. d.capit.18. Cuius tamē narrationē cum ipſiſſima rei veritate, quam noſtro ſæculo in hoc Novo Orbe experimur, conveniτe, tradit Baſil.Pontius ubi ſup. pag. 468. & refert de eâdem hiſtoria multa non ſolùm ingenioſè,ſed valdè veroſimiliter deduxiſſe Ioan. Gorop.Becanum in origin. Antuetp. lib.9.pag.
51 1026. & ſequentib. Qui ✝ inter alia probare contendit, incolas huius Novi Orbis eoſdem eſſe cum illis,quos veteres Hyperboreos appellarunt.

Sed argumento,quod ex his auctoritatibus ſumitur,facilè reſpõſum præſtabimus,ſi earũ fidē & conſtantiā examinemus. Et quidem primum illud de
52 Atlantica ✝ Platonis,latiſsimè retulimus,& reiecimus ſup.cap.4. ex num. 13. uſque ad 37. ita ut nihil deſideretur,quod hic addi poſſe videatur.

53 De loco autē ✝ Ariſtotel.ſive Theophraſti, cui alij illum librum mirabilium auditionum attribuunt,non magis curandum eſt;tum,quia non loquitur de Novo Orbe,ſed de quadam inſula deſerta, quales plures in Oceano noſtris etiam tēporibus repertæ ſunt, ut diximus ſup.cap.3.tum etiam, quia liber ille nullam habet auctoritatem,
54 cùm ✝ ſomnia potiùs,& aniles fabulas contineat, quàm res fide & hiſtoricâ auctoritate dignas, ut omnes Scriptores paſſim animadvertunt, teſte Ant. Poſſevino in apparatu,1.tom. verb. *Ariſtoteles.*

55 Sicut & alter ✝ Luciani,cui ipſe hiſtoriæ veræ nomen inſcripſit, in cuius initio ſe egreſſum olim ab Herculeis columnis ſimiliter narrat, & in Occidentalem Oceanum ſecundâ navigatione delatum, animi curioſitate, & novarum rerum deſiderio, quòd ſcire cuperet, quis eſſet Oceani finis, quique homines ultra illum inhabitarent, & octuageſimâ navigationis die in inſulam ſublimem, & arboribus conſitam perveniſſe, & ſtadijs circiter tribus à mari, columnam quandam æreā reperiſſe,quæ indicaret eò uſque Herculem,& Bacchum penetraſſe, quod certius reddidit flumen vini totam inſulam ſecans,& portentoſæ vites,quæ in craſſo trunco incipientes, ſuperiore parte mulieres erant, ab utero ferè ſurſum perfecta omnia habentes, à quarum ſummis digitis exoriebantur palmites ubis pleni. Poſt quæ narrat, qualiter duo ex ſocijs,qui ſe his mulieribus copulaverunt, cum eis ſemper connexi, & in ſimiles vites converſi manſerunt. Reliqui verò inde ſolventes, turbine quodam in ſublime elati ſupra Lunæ Cœlum deducti ſunt, ubi alia longè mirabilia conſpexerunt.

Sed hæc,ut videmus, iocosè & per fabulam à cane illo Atheo traduntur, neque tam impudentibus mendacijs docti viri moveri debuerunt,ut gloriā primæ detectionis huius Novi Orbis nobis adimerent. Nam potiùs contrarium ex his fabulis elici poteſt. Etenim cùm nugatores,qui eas ſcripſerunt,inauditas & mirandas hiſtorias confingere intenderent, has navigati Oceani, & inſularum trans illum repertarum,ut rem eo tempore impoſsibilem creditam,commenti videntur.

Et eodem modo , & ſenſu Sileni narrationem apud ✝ Ælianum acci- 56
pio;plurima enim figmenta ſatis aperta & ridicula continet, & tanquam mera fabula reijcitur, & damnatur à Tertulliano adverſus Hermogen.cap. 25.& lib.de Pallio cap.2. Vbi ait,eam ſolùm ✝ Midæ auribus dignam eſſe;& 57

idem

idem cenſuit, & ſatis luculenter ex-
preſsit ipſe Ælianus; nam poſtquam
illam longo ſermone recoluit, ſic epi-
logum facit: *Hac ſi cui fidedignus vide-
tur Chius credat. Mihi egregius fabula-
tor, tum in his, tum in alijs videtur.* No-
tans nimirum Theopompum eius au-
ctorem, quem licèt Beatus Rhenanus
58 in notis ad Tertullian.d.cap.25. † hi-
ſtoricum fuiſſe putet, melius tamē do-
ctiſsimus Pamelius ibidem, de alio, qui
Poëta fuit, intelligit, cuius & Suidas
meminit, aſſerens ipſum viginti qua-
tuor fabulas ſcripſiſſe.

Quæ cùm ita ſe habeant, neſcio cer
59 tè † quid ſuper fundamento adeò lu
dicro ædificare potuerit Goropius
Beccanus, de quo non immeritò dixit
P.Ioan.Pineda de reb.Salom. libro 4.
cap.7.& 8.& in commentar.in Iob 2.
tom.capit.28.verſ.16. pag.500. argu-
tiorem & diligentiorem videri in no-
vis regionum originibus, & nominum
notionibus tentandis, aut ſomnian-
dis, quàm fœlicem in iudicando, &
eligendo, & nullum ſuæ doctrinæ ſoli-
dum, firmúmve fundamentum præter
ſuſpiciones adducere.

60 Quod † vel ex eo conſtat, quòd Hy
perboreos & Riphæos montes & gen
tes ad hunc Novum Orbem transfer-
re voluerit, quos ſcimus Septentrio-
nales & Scythiæ conterminos eſſe, ſic
dictos à flatuum vi, quòd vento Boreę
ſint expoſiti, ſive quòd ſupra Boreæ
flatum ſiti eſſe crederentur. Vel, ut
Feſtus ait, quoniam humanæ vitæ mo-
dum excedant, vivendo ultra centeſi-
61 mum annum. Ferunt quippe † mag-
nam ijs de cœlo clementiam conceſ-
ſam eſſe, aüras ſpirare ſalubres, domos
eſſe nemora, victum arbores mini-
ſtrare, diſcordiam neſcire, ægritudine
non inquietari, ad innocentiam om-
nibus æquale votum eſſe, mortem ac-
cerſere, & voluntario interitu obeun-
di tarditatem caſtigare, ut refert Plin.
lib.4.capit.12.Pompon.Mela & Am-
mian. Marcellin. lib.26. hiſtor.ubi ad
eorundem Riphęorum montium de-
fectum Arimaſpos iuſtos homines, &
placidos habitare ſcribit, Carol.Ste
phan. in diction. Ioan.Funger.in Ety
molog. Abraham. Ortel. in Theſaur.
Geograph.verb. *Hyperborei* & *Riphæi.*
Quamvis † Ptolemæus lib.5.Geogra. 62
cap.9.quaſdam Hyperboreos populos
in Sarmatia Aſiatica ponat, & Athe-
næus lib.6.cap.4.Riphæos mōtes pro
Pyrenæis intelligere videatur, ex hi-
ſtoria, quam de argenti rivis, ex incen-
ſa ſua ſponte ſylva, procedentibus ad-
dit. Diodorus quoque Siculus inſulam
quandam eſſe ſcribit, oppoſitam Cel-
tis Oceani accolis, haud multò Siciliā
minorem, valdè fertilem, & biferam,
hoc eſt, bis quotannis fructus feren-
tem, habitarique ab his, qui Hyperbo-
rei appellantur, eò quòd vento Boreæ
ſint expoſiti.

Quartum argumentum, † quo Iu- 63
ſtus Lipſius, & alij probare intendunt
Novi Orbis non ſolùm notitiam, ve-
rùm perfectam etiam ſcientiam apud
veteres inveniri, deſumi ſolet ex locis
Cicer. Pomponij Melæ, & aliorum,
quos citavimus ſup.cap. præced. num
20.& 23.Vbi Antipodes eſſe agnove-
runt, eoſque in terra Auſtrali nobis
oppoſita conſtituebant, quam ἀνταζονα
à contrario axe, ſive ἀντιχθονα, quaſi
adverſam terram nuncupabant. Quod
non niſi de hoc Novo Orbe verificari
poſſe inquiunt. Cuius † etiam men- 64
tionem feciſſe dicunt Lucianum in
Hermotimo, ſive de ſectis, Plutarch.
in lib. de Socrat. dæmo.& de facie in
Orbe Lunæ, & 8.Symphoſia, quæſt.9.
& in lib.de defect. Orac. dum loquun
tur de quibuſdam Oceani inſulis, poſt
quas μεγάλη ἤπειρος, id eſt, *quadam mag-
na continens* reperiatur.

Et eòdem expreſsius reſpicere pu-
tāt Avitum declamatorem, dum apud
Senecam ſuaſoriâ 1.teſtatur: *Fertiles
in Oceano iacere terras, ultraque Ocea-
num rurſus alia littora, alium naſci
Orbem.*

65 Et † Divum Clementem Roman. Pontif. Quartũ à Divo Petro in epiſt. poſteriore ad Corinth. ubi ait. *Oceanus, & Mundi, qui trans ipſum ſunt.* Quibus verbis noſtram hanc Americam veluti digito oſtendere voluiſſe fatentur Acoſta lib. 1. de natur. Novi Orb. cap. 11. Maluenda de Antichriſt. lib. 3. cap. 16. pag. 149. Gregor. Garcia lib. 1. de Indor. orig. cap. 3. §. 7. pag. 61. & Iuſtus Lipſius & Baſil. Pontius ubi ſuprà, qui notant *Mundos* plurali numero dixiſſe Clementem, magnitudinem nimirum huius Novi Orbis indicantem, quę vel in terris notis & luſtratis mirifica eſt, etſi tractus ille Auſtralior, & trans fretum Magallani nondum innotuerit, niſi à præternavigantibus libatus.

66 Et † huius Clementis epiſtolæ, quã ſe ignorare fatetur Acoſta. d. cap. 11. celebris habetur mentio apud antiquos Patres, pluraque ex illis collecta reperiuntur apud Sixt. Senenſ. libro 2. Biblioth. in Clement. illuſtril. Cardin. Baronium tom. 1. Annal. anno Chriſti 95. & Anton. Poſſevin. in apparato, 1. tom. verb. *Clemens*, & in ſpecie apud D. Hieronym. in cap. 2. epiſtol. ad Epheſ. ubi elucidans illa verba Pauli, *Secundùm ſæculum mundi huius*; hæc habet: *Quærimus quid ſit, quod ait Paulus ſecundùm ſæculum mundi huius? Vtrum nam & aliud ſæculum ſit, quod non pertineat ad mundum iſtum, ſed ad mundos alios? de quibus & Clemens in epiſtola ſua ſic ſcribit: Oceanus, & Mundi, qui trans ipſum ſunt.*

67 Senecam † quoque Philoſophum, & Romanæ eloquentiæ Magiſtrum, in eandem ſententiam adducunt: ei enim tragœdia illa Medææ tribuitur, ut tradit Iuſt. Lipſ. d. cap. 19. & in initio animad. ad trag. Senecæ, & Ianus Gruter. in præfat. ad eius opera, in qua actu 2. verſ. 374. ſic cecinit:

Venient annis
Sæcula ſeris, quibus Oceanus
Vincula rerum laxet, & ingens
Pateat tellus, Typhiſque novos
Detegat Orbeis, nec ſit terris
Vltima Thule.

Quibus verbis non adumbraſſe tantùm, verùm & expreſsiſſe has Novi Orbis regiones videtur, & eius detectionem poſteà per Hiſpanos factam veluti præſagire. Eiſque † tanquam 68
quodam oraculo motum fuiſſe Columbum, ad Indias Occidenrales perquirendas, ſeriò tradit Pet. Cieza 2. tom. rerum Indic. relatus à Theatr. vitæ humanæ volum. 5. lib. 3. pag. 1258. & lib. 4. pag. 1376. & volum. 21. libro 3. pag. 3822. Abraham. Ortel. in Theat. mag. tab. 5. Auguſt. Zarate in hiſtor. Perù, lib. 1. cap. 2. Acoſta de nat. Novi Orb. lib. 1. cap. 11. Forcatul. de Gallo. Imperio lib. 2. fol. 83. Ioan. Boterus in relat. univerſ. vol. 2. part. 1. lib. 1. in princip. Stephan. Salazar ſup. Symb. Apoſt. diſcurſ. 16. cap. 3. Garcia de Ind. orig. lib. 1. cap. 3. §. 3. ex pag. 50. Maluenda de Antichriſt. lib. 3. capit. 16. pag. 148. Anton. Herrera in hiſt. genet. Ind. decad. 1. lib. 1. cap. 1. & Bernard. Aldrete de antiq. Hiſp. lib. 4. cap. 17. pag. 567. Etenim ſeros annos, ſi à Seneca Philoſopho, qui Neronis tempore vixit, uſque ad Columbum dinumeremus, plus mille & quingentos inveniemus; ſi à Medæa, plus quàm bis mille. Oceanum quoque rerum laxaſſe vincula, omnibus incomperto eſt, cùm tot navigationibus per illum exactis, quas antiqui impoſsibiles reputabant, alios terrarum fines oſtenderit, & Novi Orbes detecti ſint, totâ certè Aſiâ, Africâ & Europâ maiores.

Verùm † autem verò his quoque ar- 69
gumentis, & auctoritatibus non obſtantibus, rectè adhuc affirmare poſſumus, Hiſpanorum gloriam in prima & vera tanti Orbis inventione, & cognitione illibatam manêre, ut benè cõcludit Ioſeph. Acoſta ubi ſup. & Greg. Lopez Madera in Monarch. Hiſpan. cap. 9. fol. 68.

Etenim quamvis † Cicero, & alij, 70
quorum teſtimonia citavimus, philo-

ſo-

ſophicis coniecturis,& argumentatio-
nibus ducti, Antipodes eſſe affirma-
rent,eòque nomine verum ſit,incolas
huius Novi Orbis,ut plurimùm, deſig-
nari:ipſi tamen in eiſdem locis apertè
fatentur,Auſtrales regiones ab illis ha
bitatas prorſus incognitas fuiſſe, ſive
ob ardorem intercedentis Zonæ, ſive
quia interiectus Oceanus utrique ho-
minum generi commercium ad ſe cō-
meandi denegabat. Vnde & alterius
generis mortalium eos eſſe putabant,
ut latiùs in cap.precedent.ex num.34.
retulimus.

71 Plutarchi verò, ☩ & Luciani loca,
quæ in contrarium expendi ſolent,eo
dem modo vitari poſſunt,præterquam
quòd meras nugas, & fabuloſas narra-
tiones continent, & nihil peculiare
commemorant,quod noſtris Occiden
talibus Indijs magis quàm Orientali
conveniat.

72 Expreſsior quidem videtur ☩ Aviti
declamatoris auctoritas. Sed ſi inte-
gra perlegatur,ſe ipſam facilè prodet.
Seneca namque in ea declamatione
diverſorum Rhetorum exercitationes,
& ſuaſiones congeſsit,quibus Alexan-
drum Magnum ſuadère conabantur,
ut Orbe,quem vicerat, contentus, ab
alio per Oceanum quærendo, abſtinê-
ret. Cùmque omnes in eo conveni-
rent, quòd neque Oceanus navigari
poſſet, neque in illo, aut ultra illum
terrarum aliquid reperiri, Avitus inge
nij oſtentandi cauſâ finxit, Alexan-
drum eò fortè moveri potuiſſe, quòd
putaret,fertiles in Oceano terras ia-
cère, ultraque Oceanum rurſus alia
littora,alium naſci Orbem, neque uſ-
quam naturam rerum deſinere,ſed ſem
per inde ubi deſiiſſe videatur, novam
exurgere.Sed ſtatim quid ipſe ſentiret,
enuntians,ſic inquit:*Facilè iſta fingun-
tur,quia Oceanus navigari non poteſt. Sa-
73 tis ☩ ſit hactenus vicisse Alexandro, qua
mundo lucere ſatis eſt. Intra has terras
cœlum Hercules meruit,ſtat immotum ma
re, & quaſi deficientis in ſuo fine natura
pigra moles,nova, ac terribiles figura,ma-
gna etiam Oceano portenta,qua profun-
da iſta vaſtitas nutrit,confuſa lux, alta ca
ligine, & interceptus tenebris dies, ipſum
verò grave & defixum mare,& aut nul-
la,aut ignota ſydera. Ita eſt, Alexander,
rerum natura, poſt omnia Oceanus, poſt
Oceanum nihil.*

Ad auctoritatem verò ☩ Divi Cle- 74
mentis Romani reſpondeo, eum qui-
dem nullam magis certam huius No-
vi Orbis notitiam habuiſſe,quàm reli-
quos alios,qui eo tempore, & multis
poſteà ſæculis viguerunt. Oceanum
quoque intranſibilem eſſe,ut cæteros
exiſtimaſſe.Atque adeò,quòd de mun-
dis trans ipſum poſitis dixit, pro Anti-
podum gentibus dixiſſe credendus eſt,
quos licèt dubio, & obſcuro iudicio
aliqui ex veteribus ethnicis & Chri-
ſtianis Philoſophis agnoverunt,ut ſæ-
pè tetigimus.Et hanc fuiſſe Clemen-
tis ſententiam, apertiſsimè oſtendit
Origenes lib.2. Periarch. cap.3: *Me-
minit ſanè* (inquit)*Clemens Apoſtolorum
diſcipulus etiam eorum,quos Antichtonas
Græci nominant, atque illius partis Or-
bis terræ, ad quas noſtrorum quiſquam
accedere poteſt,neque ex illis,qui ibi ſunt
quiſquam tranſire ad nos, quos, & ipſos
mundos appellavit, cùm ait: Oceanus in-
tranſibilis eſt hominibus, & hi,qui trans
ipſum ſunt mundi, qui ijs eiſdem Domi-
natoris Dei diſpoſitionibus gubernantur.*
Accedit his,quòd niſi ita D.Clemen-
tem intelligamus,meritò notandus vi
debitur,quòd plures ☩ mundos conſti- 75
tuerit, prout re ipſâ illi hoc inter alia
ſuccenſet Photius in excerptis ad eius
epiſtol.capit.29.ibi: *Reprehendat verò
hoc in illis quiſpiam,quòd extra Oceanum
mundos aliquos collocet, &c.* D.Hiero-
nym. ſup. Paul, Epheſ. 2. cuius verba
ſup. retulimus, ubi non confirmat Cle
mentis ſententiam, ſed eam potiùs
ſub dubitatione refellit. Etenim licèt
Anaximander, Leuſipus, Democri-
tus, Anaxarchus & alij Philoſophi
plures mundos eſſe opinati ſint, eo-

rum tamen errorem optimè conuincit,& meritò damnat D. Auguſtin. de hæreſib.cap.77.D.Iſidor.lib.6.Etymolog.cap.5.Iuſtus Lipſius lib.2. Phyſiolog.diſſertat.20. Martinus Delrio in adag. ſacr. 1.tom. adag.789.pag.378. & refertur in cap.quidam,verſ.*Sunt & alia*,24.quæſtio.3. & ante eos docuit Ariſtotel.lib.1.de cœlo capit.10.dum ait: *Nec plures mundi ſunt,nec plures eſſe poſſunt, ſi modò hic ex univerſa materia conſtet, ſicuti conſtat*,Tertullianus quoque adverſus Hermogen. cap.25.& de Pallio cap.2. eundem errorem notat, ſic inquiens:*Viderit Anaximander ſi plures mundos putat. Viderit, ſi quis uſpiam alius mundus ſit apud Meropas, ut Silenus penes aures Midæ blattit ,aptas ſanè grandioribus fabulis.*

76 Senecæ † autem verba,quę ultimo loco pro contraria opinione perpendimus,non magis noſtrę adverſantur, ſi cõſideremus,quòd Seneca novos illos Orbes,de quibus loquitur,non vidit,neque ab alio viſos narravit, ſed fortuitò id,ac temerè,& velut hyperbolicè cecinit,aut certè divinando,&
77 vaticinando, eo genere † divinationis,quod prudentes viri familiare habent,ut optimè tradit Acoſta. d. libro 1.cap.11.& noviſsimè Franciſc.Torreblanca in Epitome,diſputatione de Magia,lib.1.cap.3.num.15. Et ſeries ipſa verborum Senecæ ſatis oſtendit: nam cùm in præcedentibus carminibus dixiſſet,iam illo tempore mare navigationibus inuſitatis ſolicitari,& nihil induſtriæ,& audaciæ hominum impervium eſſe , aut intentatum relinqui,ſubiecit, eò fortè aliquando progreſſuros,ut magno Oceano enavigato,novos terrarum Orbes aperirent. Quod tamen apparet ab ipſo tunc temporis impoſsibile reputari , qui
78 cùm † cæteris ſentiebat , terrarum terminos in Hiſpania finiri , & non ultra Gades navigationem extendi , ut ſatis denotavit in illis verbis.

——— *Quibus Oceanus*
Vincula rerum laxet,&c.

Et in carmine,quod de Corduba ſcripſit,ubi Oceanum,qui eam alluit, ſupremum vocat:

Et Gratare tibi,quod te natura ſupremo
Alluit Oceano.

Et expreſsiùs in lib.unico ſuaſoriarũ cap.1. Vbi ex multorum declamatorum opinione cõcludit,Oceanum navigari non poſſe, & nullas ultra illum terras exiſtere,& inter reliqua,elegantiſsima Pedonis carmina refert, quibus Germanicum per Oceanum navigantẽ,ab incœpto deſiſtere ſuaſit,quę ſic † habent: 79

Iam pridè poſt terga diẽ, Solemq; relictũ,
Iam pridem notis extorres finibus Orbis,
Per non conceſſas audaces ire tenebras
Heſperij metas,extremaque littora mundi;
Nunc illum pigris immania monſtra ſub undis,
Qui ferat Oceanum? Qui ſævas undique Priſtis
Aequoreoſque canes ratibus conſurgere prenſis,
Quo ferimur? Ruit ipſe dies, Orbemque relictum
Vltima perpetuis claudit natura tenebris,
An,ne alio poſitas ultra ſub cardine gentes,
Atque alium libris intactum quærimus Orbem?
Dij revocant,rerumque vetant cognoſcere finem
Mortaleis oculos, aliena quid æquora remis,
Et ſacras violamus aquas,Divumque quietas
Turbamus ſedes.

Neque eſt novum † Poëtas,& alios Auctores hoc loquendi & vaticinandi modo aliqua protuliſſe; quæ poſteà ipſis ignorantibus impleta videmus;ut apparet in alio loco eiuſdem Senecæ lib.7.natur.quæſt.capit.31.cuius mentionem fecimus ſup.num.14.& † libro 5.earundem quæſt.cap.ult.ubi *Nulla*, inquit,*terra tam longè remota eſt, quæ non mittere aliquid ſuum malum poſſit:* 80 81

unde

unde ſcio, an nunc aliquis magna gentis in abdito Dominus, fortuna indulgentia tumens, non contineat intra terminos arma, an paret claſſes ignota molliens? Unde ſcio, hic mihi, an ille ventus bellum invehet? Magna pars erat pacis humanæ, maria præcludi. Quę quidem omnia in notitia, detectione & debellatione huius Novi Orbis eveniſſe videmus: & iam
82 olim ſimiliter contigerunt, † cùm ex inſulis, univerſiſque regionibus Septentrionalibus tot, tantæque gentes innumeræ, & vix de nomine notæ, diverſis temporibus velut aves egreſſæ fuêre, ut fuerunt Gothi, Oſtrogothi, Veſtrogothi, Vvandali, Franci, Cimbri, Gepidæ, Dani, Hunni, Suedi, Heruli, Rugi, Alani, Longobardi, Alemani, & alij plures, qui Danubio & Rheno ſuperaris, omnem Europam, & præſertim ipſam Italiam altricem Imperij & Dominam, quadringentis & plus annis perpetuâ quadam Regnorum ſuceſsione ſubiugarunt, ac Romani nominis gloriam ferè omnem extinxerunt.

83 Virgilius † etiam eodem vaticinij genere uſus cenſeri poteſt, dum Ecloga 4. ait:

Pauca tamn ſuberunt priſcæ veſtigia fraudis,
Quæ tentare Tethyn ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ iubeant telluri infindere ſulcos:
Alter erit tum Tiphys, & altera quæ vehat Argo
Delectos Heroas: erunt etiam altera bella,
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.

Hunc enim locum ex Sibyllarum libris Virgilium mutuatum, optimè conſiderat Thomas Bocius lib.20. de ſignis Eccleſ. capit.6. pag.333. & lib.22. capit.1. pag.416. eoque remotiſsimas navigationes deſignari, inquit, quæ poſt Chriſti adventum à varijs nationibus, & præcipuè ab Hiſpanis in Orientales & Occidentales Indias inſtitutæ ſunt, quibus gentes, & opes plurimæ ad Chriſti Eccleſiam augendam, & illuſtrandam adducerentur, veluti ab Argonautis illis aureum Vellus ſub Iaſone Duce & Typhi, eius in Colchica expeditione ſocio, & primæ navis, quæ Argo dicta fuit, gubernarore.
De † qua fabula latè agit Orpheus lib. 84
1. Ovid. lib.7. Metamorph. Propertius lib.1. Statius lib.5. Appollonius in Catalog. heroum lib.2. Valer. Flaccus in ſuis Argonauticôn libris, Pontanus lib.5. de Stellis, Textor in officina, 1. part. pag.328. Natalis Comes in Mytholog. fabul. lib.6. cap.8. Micha. Boſchius in Oratione de aureo Vellere, & Simon Maiolus in tom.4. dier. Canicul. colloq.5. pag.377. & ſequent. Vbi
ſimul tractant † de origine, & inſtitu- 85
tis Equeſtris Ordinis aurei Velleris, vulgò dicti, DEL TUSON DE ORO, quem Philippus cognomento BONUS Burgundiorum Dux anno 1429. inſtituit, & hodie noſtri Potentiſsimi Hiſpaniarum Reges conſervant, & mode-
rantur, utpotè † veri, ac legitimi illius 86
ſtatus ſucceſſores, iuxta ea, quæ fuſiùs congerit Camillus Borrellus in tract. de præſt. Reg. Carholic. capit.46. ex num.254.

Extat quoque † locus alter apud 87
eundem Virgil. lib.6. Æneid. ubi Auguſto Cæſari blandiens, novas terras & regna ei promittit, quæ ultra Oceanum, imò & Solis orbitam iaceant. Sic enim inquit:

— *Super Garamantas, & Indos*
Proferet Imperiũ, iacet extra ſydera tellus
Extra anni Soliſque vias, ubi cœlifer Atlas
Axem humero torquet, ſtellis ardentibus aptum.

Quibus verbis Iuſtus Lipſius. d. capit. 19. ad hunc Novum Orbem reſpicere putat, & extra anni, & Solis vias interpretatur, ideſt, *Vltra Torridam Zonam.* Et quod de Atlante ſubijcitur, exponit, non de illo Africæ, ſed de alio, qui regnavit in inſula Atlantica à Platone deſcripta. Sed in hoc magnus ille

vir,

Digitized by Google

vir,aut falli, aut fallere,velle videtur. Nam Virgilius id nullo certo argumento,ſed ſimiliter per Hyperbolem, aut vaticinationem Poëticam dixit,& in Cæſaris adulationem. Et nõ loquitur de Novo Orbe,ſed de Maurorum Æthiopia,ubi eſt mons Atlas, Stellis aptum,ſive vicinum, prout obſervat Servius,Cerda & Pontanus ibidem,& diximus ſup.cap.4.& oſtendit ipſe Virgilius eiſdem fermè verbis utens lib.4. Æneid.

Oceani finem iuxta, Solemque cadentem
Vltimus Æthiopum locus eſt,ubi maximus Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

88 Hanc autem † Provinciam dicit eſſe extra ſydera, non quia ulla ſit tellus, quę non ſubiaceat ſyderibus, & cœlo nõ tegatur,ſed quia extra maiora ſydera fere ſit,id eſt,duodecim ſigna,in quibus eſt circulus Solis,aut Planetas,qui intra Tropicos decurrũt.Quemadmodum & Lucanus de eâdem regione loquens lib.3.Pharſal.ſcriptum reliquit:

Æthiopumque ſolum,quod non premeretur ab ulla
Signiferi regione Poli,niſi poplite lapſo
Vltima curvati procederet ungula tauri.

89 Sed,ut ad Senecam † redeamus,advertendum etiam eſt cum Botero,Madera, & Herrera ubi ſupr. eius vaticinium,ut ad iſtius Novi Orbis detectionem proprius applicari poſſet,loco ultimi carminis, ubi de Thule loquitur, dicere debuiſſe:

Nec ſit terris ultima Gades.

Etenim ad Occidentem, & ultra Gades,ut ſæpè diximus, detectus eſt,non
90 ad Septentrionem, † ubi Thule inſula iacet,quę ultima terrarum illius Climatis reputabatur, iuxta illud Virgilij lib.1.Georg.

Tibi ſerviat ultima Thyle.

Et plura alia,quæ de eâdem inſula habent Plin.lib.2.cap.75, & lib.4.c.16. Pompon.Mela lib.3.cap.3.Solin.cap. 24. D. Iſidor. lib. 14. Etymol. cap.6. Procop.de bello Goth.lib.2.Surius in comment.ſub ann.Domin.1537. Boter.in relat.univerſ. lib. 1. vol. 1. pag. 168.Ortel.in Theatr. Orb.tab. 97. & in Theſaur.Geogr.verb.*Thule*, Maginus Patavinus in tab. Geograph. fol. 96.& fol.10.Tho. Bozius de ſign. Eccleſ. lib. 22. cap. 9. pag. 495. & ſeq. & pag. 557. & Simon Maiol. in dieb. Canicul.colloq.1.pag.35.&colloq.14 pag.341.Vbi eandem eſſe docent,quã hodie Islandiam, aut Scandiam dicimus, in ditione Scotorum ad Septentrionem vergentem ultra Orcades,latitudinemque habêre graduum 65.ad 69.

Et licèt negare non poſsimus, † e- 91
tiam ultra Thulem,ſive Islandiã, alias novas terras antiquis, & noſtris temporibus repertas, in quibus ad litterã vaticinium Senecę impleri potuerit, ut ſunt Groenlandia, Frislandia, Icaria, Nova Semla, Finamarchia & aliæ, de quibus agunt auctores ſuprà
citati. Cùm † & Hunni & Gothi in 92
alio veluti Orbe ignoto, & inacceſſo ultra Meotidem paludem habitare dicerentur, iuxta ea,quę tradit Plinius, loquens de Scandinavia, unde illi erupernt lib. 4. cap. 13. Hoc tamen neque Americanæ Hiſpanorum detectioni,de qua agimus, nocet, neque
ita † magnâ admiratione dignum ullo 93
ſeculo iudicatum eſt. Nam ibi ſolùm Glacialis maris,& frigidæ Zonæ tranſitus,navigandi & progrediendi ulterius avidos retardabat. Hic verò, & Torridæ æſtus, & Oceani vortices deterrebant, quem ſemper, ut vidimus, ultra Herculis columnas inacceſſum, & impertranſibilẽ iudicarũt.

Planè † etiam ad Septentrionem 94
ultra Groenlandiam mare unius diei curſu fertur innavigabile,quia,caligãtibus ante ora mundi finibus, immane abyſsi barathrum reperitur,ut conſtat ex mirandis relationibus, quas refert Cranzius in præfat. Noruegiæ, relatus in Theatr. vitæ humanæ, vol.5.

ſib. 2. pag. 1216. & aliæ non minus
95 mirandæ † navigationes Bartavorũ,
ſive Olandenſium per mare Glaciale
ad Novæzemlæ,& Lappianorum fines
extant in tertio tom. hiſt. navigat. O-
rient. circa finem.

Denique urgent adhuc alij, & Ro-
manos in regiones huius Novi Orbis
aliquando transfretaſſe auctoritate
96 Lucij † Marinæi Siculi probare co-
nantur, qui lib. 19. de reb. Hiſp. c. 16.
ſcriptum reliquit, Catholicorum Regũ
tempore, quo primùm prędictę regio-
nes repertæ ſunt, in ea, quæ vulgò Ter-
ra firma appellatur, repertũ fuiſſe à qui
buſdã hominibus, qui auri venas per-
ſcrutabantur, numiſma quoddã cum
nomine & imagine Auguſti Cæſaris,
quod cùm ad Dom. Ioannem Ruffum
Archiepiſcopum Conſentinum deve-
niſſet, ille, ut rem mirabilem, Romam
ad ſummũ Pontificem miſit. Quæ res
inquit Marinęus: *Hiſpanis gloriam &
famã ademit, quã pepererant, dum ſe pri-
mos Indias Occidentales inveniſſe iacta-
bant. Illo namq; numiſmate conſtitit, Ro-
manos iã multis anteà ſæculis ad eaſdem
oras perveniſſe.* Eandẽ hiſtoriam refert
Maluenda lib. 3. de Antichriſt. cap. 16.
& levibus alijs coniecturis communit
Fr. Gregor. Garcia de Indor. orig. lib.
4. cap. 19.

Quibus aliam adijcit Iuſt. Lipſius d.
lib. 2. cap. 19. & Baſilius Pontius. d. q.
8. expoſ. cap. 1. ex Noſtrorum relatio-
97 ne tradentes, † in Chile Provincia, in
valle, quæ *Cauten* dicitur, urbem eſſe,
quam Imperialem ab hac cauſa nomi-
narunt, quoniã in plerique domibus,
& portis repererũt Aquilas bicipites,
eodem modo effigiatas, ac illæ, quibus
Romanum Imperium pro inſignibus
uti iam pridem conſuevit. Vnde ſuſpi-
cari poſſe inquiunt à Romanis illuc
ea inſignia fuiſſe perlata, maximè cùm
nulla eo in Orbe aquila, ſive avis bi-
ceps reperiatur, quam indigenæ adũ-
brarę potuerint

Quibus argumentis ſimile etiã vide-
ri poteſt aliud, quod tradit Didac. Da-
valos in Miſcell. Auſtral. colloq. 36.
fol. 165. dicẽs, † triginta abinde annis 98
clavum quendã ferreũ, politè nimis fa-
bricatum, repertũ fuiſſe in hoc Regno
Peruano in argenti fodinis, quę iacẽt
circa oppidũ CAXATAMBO intra du-
riſsimi cuiuſdam ſaxi argentei viſcera
circumcluſum. Inde deducẽs, antiquã
videri utriuſque Orbis cõmunicatio-
nem, cùm clavus ille magnam præſe
ferret vetuſtatem, & a priſcis huius
terrę accolis fieri non potuerit, qui-
bus nec ferrum eo tempore erat, neq;
artifex, & inſtrumenta ad illum con-
ſtruendum neceſſaria.

Sed ab his argumentis faciliùs qui-
dem, quàm à ſuperioribus nos expedi-
re poſſumus, Marinæũ imprimìs † me- 99
ritò ridentes & reijcientes, qui adeò
levi, & fallaci conſideratione Hiſpa-
norum glorię tenebras offundere vo-
luit, quem iuſtè illi omnes, qui eum ci-
tant, reprehendere ſolent, ut conſtat
ex Lipſio, Maluenda & Baſilio, ubi
ſupr. Camillo Borrello de praeſt. Reg.
Cathol. capit. 46. numer. 225. & 226.
& Auguſt. Torniello infrà citando:
& noviſsimè ex Seraph. Freitas de iu
ſto Imper. Aſiat. capit. 5. numer. 16.
& 17. ubi minus aptè ſubiungit po-
tuiſſe numiſma illud per manus Sina-
rũ facillimè a Trapobana in Americã
Romanorum ſæculo deferri. Impri-
mìs namque negamus numiſma illud
ea in parte, quâ Marinæus dicit, re-
pertum, cùm id nullo ſatis certò teſti-
monio conſtiterit. Neq; ſufficit, quòd
Archiepiſcopus Cõſentinus, eo nomi-
ne, quaſi ibi inventum acceperit, & ad
ſummum Pontificem miſerit. Nam cũ
plures ex Italia viri ſimul cum Hi-
ſpanis in prioribus illis claſsibus ad
has partes navigaſſent; potuit eo-
rum aliquis, ut gentis ſuæ gloriam au-
gêret, illius numiſmatis inventionem
Archiepiſcopo ſuadêre. Aut etiam
ex compoſito, quo maiorem ſibi fi-
dẽ conciliaret, latẽter in auri fodinas

Digitized by Google

deijcere, ut ſtatim à foſſoribus reper-
tum, multis retrò temporibus ibi fuiſſe
crederetur.

100 Novũ † quippe non eſt, ſimiles frau
des, & impoſturas ſub prætextu anti-
quitatis artificioſè confingi; & ad de-
cipiẽdos alios à noſtri ſeculi ingenio-
ſis, & malè feriatis hominibus affabrè
coucinnari, ut benè advertit Tobias
Hallerus in orat. contra Antiquarios
apud Roſinum pag. 488. & in quodam
caſu, huic, de quo loquimur, admodum
ſimili, contigiſſe videmus. Nam Va-
lentinus Moranus, Iacob. Navarch.
Ieſuita, & Ferdinand. Lop. Caſtañeda
in ſua hiſt. Ind. Orient. lib. 1. cap. 28.
101 referunt † quædam carmina, quæ ſub
Emanuele Luſitaniæ Rege, anno Do-
mini 1505. refoſſa fuerunt in promon
torio Lunę, quod vulgò appellatur *Ro-
ca de Sintra*, inſculpta in quadrata ve-
tuſti operis columna marmorea, quæ
ſic habebant:

Volventur ſaxa, litteris & ordine lectis,
Cùm videas Occidens Orientis opes
Ganges, Indus, Tagus erit mirabile viſu
Merces commutabit ſuas uterque ſibi.

Quos verſus Sibyllinos eſſe, prædicti
Auctores ſibi perſuaſerunt, eiſq; quaſi
ex Sibyllæ antro profuſis fidem præ-
buerunt. Cùm tamen poſteà comper-
tum fuerit confictos & impoſitos fuiſ-
ſe à quodam Hermo Charado Luſita-
no, qui illos marmori inſcripſerat, de
foderatque, ut ſitu, humoreque ter-
ræ aliquantulum deformati, vetuſta-
tis indicium exhiberent, rurſuſque per
mercenarias operas refoderat, ut hoc
tam nobili, atque peregregio antiqui-
tatis monumento Regis gratiam avi-
dè in Orientis opes intenti, pecuniam-
que aucuparetur, ut teſtantur Cæſar
Orlandius, & Gaſpar Barrerius, quos
refert Ortelius in Theat. mag. tab. 5.
Novi Orbis, & ab eo mutuatus Maluẽ
da d. lib. 3. de Antichriſ. c. 16. pag. 150.
& noviſſimus Auguſt. Torniel. in an-
nal. ſacris, 2. tom. ann. mundi 3043.
num. 7. pag. 48.

Quod † verò de bicipite Chilenſiũ 102
aquila diximus, quamvis verum eſſe fa
teamur, non multum ſtringit. Potuit
quippe ab Indis eiuſmodi avis, etiam
citra Romanorum exemplum, excogi
tari & effingi, & ad rei longè diſtinctę
ſignum uſurpari, quemadmodum & à
Romanis ipſis excogitata fuit, quibus
etiam triceps Proſerpina, Cerberus &
alia monſtra nunquam ſimiliter viſa
confingebantur. In obeliſcis quoque
Ægyptiorũ narrat Ammian. Marcel-
lin. lib. 17. *Scripta conſpici volucrum, fe-
rarumque, etiam alieni mundi genera mul-
ta*, id eſt, ignota ipſa, & Orbi, qui tunc
luſtrabatur inviſa.

Aquila † autem Romani Imperij 103
antiquiſſimum, & uſitatiſſimum ſi-
gnum, teſte Ioan. Roſin. lib. 10. an-
tiq. cap. 5. pag. 445. & Alex. ab Alex.
lib. 4. dier. gen. cap. 2. quare & quando
biceps portari cœperit, varijs opinio-
nibus ab ſcribentibus decertatur, de
quibus agit Ioan. Cutio, Ioan. Boca-
tius & alij, quos refert Simon Maiol.
in diebus Canicul. to. 4. colloq. 5. pag.
365. Guardiola de nobil. c. 13. Vargas
in eod. tract. diſcurſ. 16. n. 4. Didacus
Davalos in Miſcell. Auſtral. colloq. 20.
fol. 99. ultra quos ego addo Cuſpianũ
relatum in Theat. vitæ hum. vol. 3. lib.
10. pag. 1029. qui ex Suetonio tradit,
ſignũ hoc eſſe † apud Germanos an- 104
tiquiſſimum. Illi enim Quintiliũ Varũ
cum legionibus Romanis tribus apud
Bructeos Friſijs conterminos delevê-
re: ſignaque, & aquilas duas cepêre,
quas adhuc hodie poſsident: *Nõ enim,*
inquit, *biceps eſt aquila, ſed duæ ſimul, qua-
rum altera alteram expanſis alis obtegit.
Nec unquam hæ redditæ ſunt Imperatori-
bus Romanis, ſed ſemper in hunc uſque diẽ
ſervatæ.*

Deniq; narratio illa † de clavo fer- 105
reo in Caxarambi fodinis reperto, nõ
maiorem fidem, quàm Marinæi numiſ-
ma meretur: niſi dicere etiam mali-
mus, potuiſſe iam olim, ligno alieni na
vis adfixum, maris fluctibus ad hanc

Peruanam otam appellere, & illuc ad argenrum commodiùs excavandũ ab Indis tranſportari, & per oblivionem relinqui, indeque factum, ut intra lapidis viſceta, lapide ipſo creſcente, concluderetur, prout multoties in alijs ſimilibus rebus accidiſſe referunt,
106 & mirandis † exemplis demonſtrant Alex. lib. 5. Geni. cap. 9. Bapt. Fulgoſ. lib. 1. rer. memor. cap. 6. fol. 55. Petr. Mexia in ſylva var. lect. 2. par. cap. 13. & Simon Maiol. 1. tom. colloq. 16. pag. 379. & colloq. 18. pag. 419. Vbi inter alia commemorãt, in altiſsimis, & longè a mari poſitis montibus, dum
107 excavarentur, † compertas fuiſſe interdum naves, humore prope modum abſumptas, cum inſtrumẽtis omnibus ferreis, & in alijs terrę viſceribus erui ſolère lapides, in quibus ſunt Conchylia redacta in duritiem lapideam, & oſſa animantium, & quod magis mirũ eſt piſces, buſones, & ſerpentes vivos.

SVMMARIVM Capitis XIII.

1 Novi Orbis mentionem & notitiam in ſacris Litteris reperiri aliqui tradunt.

2 Salomon & Ioſaphat claſſes mittere ſolebant in regionem Ophir, & quare?

3 Tharſis & Ophir navigatio à Salomone inita, an eſſet eadem, vel diverſa? & num. 18.

4 Ophir regio ſecundùm Montanum, & alios eſt eadem cum Mexicana & Peruana Novi Orbis.

5 Chriſtophorus Columbus ubi primũ detexit Inſulam Hiſpaniolam, Ophiram ſe reperiſſe iactabat.

6 Franc. Vatablus in Inſula Hiſpaniola, & in Pirù & Mexico conſtituit Ophir.

7 Perù, vel Pirù vox multis videtur eadem cum Ophir, aut certè maximè cum illa colludere.

8 Paruaĩm dictio, qua utitur acra Pagina, eſt dualis, & duplex Perù ſignare videtur.

9 Nomina locorum, & Provinciarum facilè inverti & mutari ſolent.

10 Perù in Regno plura nomina reperiũtur affinia nomini Ophir.

11 Iobab filius Iectan videtur incoluiſſe regionem Patia.

12 Iectan ſecundùm Montanum nomen dedit Provinciæ Iucatan.

13 Sephar mons, dicitur idem cum montibus Andes del Perù, *qui ſunt totius Orbis longiſſimi.*

14 Salomon fuit omnium mortalium ſapientiſſimus, & non videtur Orbẽ Novum ignorare potuiſſe.

15 Salomon fuit cumulandarum divitiarum ſtudioſiſſimus.

16 Ophiram regionem qui in Novo Orbe conſtituunt, communiter à viris doctiſſimis reprobantur.

17 P. Ioannis Pinedæ iudicium de regione Ophira.

18 Tharſis & Ophir Provinciæ, & navigationis earum diverſæ erant.

19 Tharſis nomine in ſacra Pagina quænam regio deſignetur?

20 Tharſis idem eſſe cum Tarteſſo plures opinantur, & in Hiſpaniæ Beticis oris conſtituunt. Alij verò hoc negant.

21 Tarteſſus urbs Hiſpaniæ olim ditiſſima & fœliciſſima.

22 Pineda Franciſcanus non ſatis iuſtè à Fr. Ioan. à Ponte notatus.

23 Ophir regio nullatenus pertinet ad Novum Orbem.

24 Peruana in regione non reperiũtur ea, quæ ex Ophira ad Salomonem aſportabantur.

25 Salomonem, navigationem longam, & difficilem ob Novi Orbis divitias inſtituiſſe, credibile non eſt, relicta India Orientali ditiori & viciniori.

26 Aſion gaber portus ubi? & quòd ex eo ſolvere nõ opporteret claſſes Salomonis, ſi ad Novum hunc Orbem navigarent.

27 Ophira regio ubinã eſſet, varijs opinionibus decertatur, quæ breviter referũtur.

28 Sophala auri fodinis abundat, & ibi extare dicũtur libri oſtẽdẽtes, quòd Salo

mon

mon ad eas ſuas claſſes mittebat.

29 *Ophir regio propriè pertinet ad Indias Orientales.*

30 *Auctores recenſentur, qui agunt de regione Ophira, & eam Indiæ Orientali tribuunt.*

31 *Peguſij dicuntur trahere originem à Iudæis damnatis a Salomone ad Ophirinas auri fodinas.*

32 *Indiæ Orientales trahunt originem ab Ophir, & Hevila, & ſunt ditiſſimæ.*

33. *Aurũ Indiæ Orientalis dicebatur Paruaijm, & erat probatiſsimum.*

34 *Obrizum aurum ſecundùm plures dicitur quaſi Ophirizum, id eſt, à regione Ophir deductum.*

35 *l. 3. C. de vet. num. poteſt. & l. 1. C. de oblat. vot. de nummis Obryzatis loquẽtes explicantur & emendantur.*

36 *Oloheræ veſtes, ideſt, Olobrizæ in Rub. & l. semperens, C. de veſt. olob. quæ? & alia emendantur.*

37 *Obrizum aurum poteſt deduci ex voce Græca, quæ ſincerum & purum ſignificat ſecundùm Plin. vel a colore obradiante ſecundùm Hier. & Iſid.*

38 *Obruſa vox Latinis ſignificat probationem, vel expugnationem auri, & inde dicitur Obryzum.*

39 *Ciceronis, Suetonij & Senecæ loca explicantur & emendantur.*

40 *l. 5. C. de ſuſcept. & arcar. l. 2. C. de metallar. ubi habetur mentio Obryzæ emendantur.*

41 *Aurum Phaz, ſive Ophaz, & aliæ eius appellationes in Scriptura remiſſivè.*

42 *Phez Regnum apud Arabes unde dictum?*

43 *Ophiram qui in Novo Orbe conſtituunt, leviſsimis coniecturis ducuntur.*

44 *Nominum ſimilitudo, aut affinitas ad alicuius rei identitatem probandã fallaciſsima eſt.*

45 Paruaijm *dictio an verè in Scriptura reperiatur, & quid ſignificet?*

46 *Perù, vel Pirù nomen Novum eſt in his regionibus Occidentalibus, & quas cõprehendat.*

47 *Perù, vel Pirù nominis variæ cauſæ, ſive etymologia referũtur. Et num. 49. 50. 51. & 52.*

48 *Garcilaſſus Inca ſcripſit commentarios de origine & imperio Incarum, & quid ſensiat de nomine* Pirù?

53 *Nomina qualiter Provincijs novè detectis, aut ſubactis imponi ſoleant?*

54 *Mexici urbis nomen unde mutuatum?*

55 *Iectan, aut Iobab; & Ophir ad Provincias Novi Orbis nunquam pervenerunt.*

56 *Iucatana Provincia non habet nomen à Iectan: & unde, & qualiter illud habere Hiſpanorum tempore cœperit?*

57 *Sephar mons nihil habet commune cum Andibus Peruanis.*

58 *Salomonem habuiſſe cognitionem peculiarem Novi Orbis nullo certo argumento probari poteſt.*

59 *Salomon quamvis ſapientiſsimus, didicit navigationem Tharſis, & Ophir à ſervis Regis Hiram.*

60 *Tyrij diu ſervarunt epiſtolas Salomonis, & Regis Hiram, quæ agebant de navigationibus in Tharſis & Ophir.*

61 *Hiram Rex oſtendit Salomonis miniſtris navigationem longiorem, & ſibi reſervavit aliam breviorem & utiliorem.*

62 *Tyrij & Phœnices fuerunt olim præſtantiſsimi in arte navigandi.*

63 *Phœnices unde dicti ſecundùm Ariſtotelem.*

64 Tyria maria *Proverbium quid ſignificet? Et unde originem traxerit?*

65 *Salomonis divitiæ & theſauri incomparabiles fuerunt.*

66 *Divitijs, & theſauris Salomonis, qui alios aliorum Regum æquare volunt, ſtultitiæ notantur.*

67 *Templi Ieroſolymitani ſumptus, & divitiæ omnẽ admirationem excedunt, & aliqua de eo.*

68 *Templum Ieroſolymitanum Salomonis Barbari etiã, & hoſtes reverebãtur.*

69 *Templum Salomonis cùm Craſſus expilavit, aurum præ copia plus dimidio viluit.*

Peruanam otam appellete, & illuc ad argentum commodiùs excavandũ ab Indis tranſportari, & pet oblivionem relinqui, indeque factum, ut intra lapidis viſcera, lapide ipſo creſcente, concluderetur, prout multoties in alijs ſimilibus rebus accidiſſe referunt,
106 & mirandis † exemplis demonſtrant Alex. lib. 5. Geni. cap. 9. Bapt. Fulgoſ. lib. 1. rer. memor. cap. 6. fol. 55. Petr. Mexia in ſylva var. lect. 2. par. cap. 13. & Simon Maiol. 1. tom. colloq. 16. pag. 379. & colloq. 18. pag. 419. Vbi inter alia commemorãt, in altiſsimis, & longè a mari poſitis montibus, dum
107 excavarentur, † compertas fuiſſe interdum naves, humore prope modum abſumptas, cum inſtrumẽtis omnibus ferreis, & in alijs terrę viſceribus erui ſolère lapides, in quibus ſunt Conchylia redacta in duritiem lapideam, & oſſa animantium, & quod magis mirũ eſt piſces, bufones, & ſerpentes vivos.

SVMMARIVM Capitis XIII.

1 *Novi Orbis mentionem & notitiam in ſacris Litteris reperiri aliqui tradunt.*
2 *Salomon & Ioſaphat claſſes mittere ſolebant in regionem Ophir, & quare?*
3 *Tharſis & Ophir navigatio à Salomone inita, an eſſet eadem, vel diverſa? & num. 18.*
4 *Ophir regio ſecundùm Montanum, & alios eſt eadem cum Mexicana & Peruana Novi Orbis.*
5 *Chriſtophorus Columbus ubi primũ detexit Inſulam Hiſpaniolam, Ophiram ſe reperiſſe iactabat.*
6 *Franc. Vatablus in Inſula Hiſpaniola, & in Pirù & Mexico conſtituit Ophir.*
7 *Perù, vel Pirù vox multis videtur eadem cum Ophir, aut certè maximè cum illa colludere.*
8 *Paruaĩm dictio, qua utitur ætra Pagina, eſt dualis, & duplex Perù ſignare videtur.*
9 *Nomina locorum, & Provinciarum facilè inverti & mutari ſolent.*
10 *Perù in Regno plura nomina reperiũtur affinia nomini Ophir.*
11 *Iobab filius Iectan videtur incoluiſſe regionem* Paria.
12 *Iectan ſecundùm Montanum nomen dedit Provinciæ Iucatan.*
13 *Sephar mons, dicitur idem cum montibus* Andes del Perù, *qui ſunt totius Orbis longiſſimi.*
14 *Salomon fuit omnium mortalium ſapientiſſimus, & non videtur Orbẽ Novum ignorare potuiſſe.*
15 *Salomon fuit cumulandarum divitiarum ſtudioſiſſimus.*
16 *Ophiram regionem qui in Novo Orbe conſtituunt, communiter à viris doctiſſimis reprobantur.*
17 *P. Ioannis Pinedæ iudicium de regione Ophira.*
18 *Tharſis & Ophir Provinciæ, & navigationis earum diverſæ erant.*
19 *Tharſis nomine in ſacra Pagina quænam regio deſignetur?*
20 *Tharſis idem eſſe cum Tarteſſo plures opinantur, & in Hiſpania Bœticæ oris conſtituunt. Alij verò hoc negant.*
21 *Tarteſſus urbs Hiſpaniæ olim ditiſſima & fœliciſſima.*
22 *Pineda Franciſcanus non ſatis iuſtè à Fr. Ioan. à Ponte notatus.*
23 *Ophir regio nullatenus pertinet ad Novum Orbem.*
24 *Peruana in regione non reperiũtur ea, quæ ex Ophira ad Salomonem aſportabantur.*
25 *Salomonem, navigationem longam, & difficilem ob Novi Orbis divitias inſtituiſſe, credibile non eſt, relicta India Orientali ditiori & viciniori.*
26 *Aſion gaber portus ubi? & quòd ex eo ſolvere nõ opporteret claſſes Salomonis, ſi ad Novum hunc Orbem navigarent.*
27 *Ophira regio ubinã eſſet, varijs opinionibus decertatur, quæ breviter referũtur.*
28 *Sophala auri fodinis abundat, & ibi extare dicũtur libri oſtẽdẽtes, quòd Salomon*

mon ad eas ſuas claſſes mittebat.
29 Ophir regio propriè pertinet ad Indias Orientales.
30 Auctores recenſentur, qui agunt de regione Ophira, & eam Indiæ Orientali tribuunt.
31 Peguſÿ dicuntur trahere originem à Iudæis damnatis a Salomone ad Ophirinas auri fodinas.
32 Indiæ Orientales trahunt originem ab Ophir, & Hevila, & ſunt ditiſſimæ.
33. Aurũ Indiæ Orientalis dicebatur Paruaijm, & erat probatiſsimum.
34 Obrizum aurum ſecundùm plures dicitur quaſi Ophirizum, id eſt, à regione Ophir deductum.
35 l. 3. C. de vet. num. poteſt. & l. 1. C. de oblat. vot. de nummis Obryzatis loquẽtes explicantur & emendantur.
36 Oloberæ veſtes, ideſt, Olobriza in Rub. & l. temperent, C. de veſt. olub. quæ? & aliæ emendantur.
37 Obrizum aurum poteſt deduci ex voce Græca, quæ ſincerum & purum ſignificat ſecundùm Plin. vel a colore obradiante ſecundùm Hier. & Iſid.
38 Obruſa vox Latinis ſignificat probationem, vel expugnationem auri, & inde dicitur Obryzum.
39 Ciceronis, Suetonÿ & Senecæ loca explicantur & emendantur.
40 l. 5. C. de ſuſcept. & arcar. l. 2. C. de metallar, ubi habetur mentio Obryzæ emendantur.
41 Aurum Phaz, ſive Ophaz, & alia eius appellationes in Scriptura remiſſivè.
42 Phez Regnum apud Arabes unde dictum?
43 Ophiram qui in Novo Orbe conſtituunt, leviſsimis coniecturis ducuntur.
44 Nominum ſimilitudo, aut affinitas ad alicuius rei identitatem probandã fallaciſsima eſt.
45 Paruaijm dictio an verè in Scriptura reperiatur, & quid ſignificet?
46 Perù, vel Pirù nomen Novum eſt in his regionibus Occidentalibus, & quas cõprehendat.
47 Perù, vel Pirù nominis variæ cauſæ, ſive etymologiæ referũtur. Et num. 49. 50. 51. & 52.
48 Garcilaſſus Inca ſcripſit commentarios de origine & imperio Incarum, & quid ſentiat de nomine Pirù?
53 Nomina qualiter Provincÿs novè detectis, aut ſubactis imponi ſoleant?
54 Mexici urbis nomen unde mutuatum?
55 Iectan, aut Iobab, & Ophir ad Provincias Novi Orbis nunquam pervenerunt.
56 Iucatana Provincia non habet nomen à Iectan: & unde, & qualiter illud habere Hiſpanorum tempore cœperit?
57 Sephar mons nihil habet commune cum Andibus Peruanis.
58 Salomonem habuiſſe cognitionem pecullarem Novi Orbis nullo certo argumento probari poteſt.
59 Salomon quamvis ſapientiſsimus, didicit navigationem Tharſis, & Ophir à ſervis Regis Hiram.
60 Tyrÿ diu ſervarunt epiſtolas Salomonis, & Regis Hiram, quæ agebant de navigationibus in Tharſis & Ophir.
61 Hiram Rex oſtendit Salomonis miniſtris navigationem longiorem, & ſibi reſervavit aliam breviorem & utiliorem.
62 Tyrÿ & Phœnices fuerunt olim præſtantiſsimi in arte navigandi.
63 Phœnices unde dicti ſecundùm Ariſtotelem.
64 Tyria maria Proverbium quid ſignificet? Et unde originem traxerit?
65 Salomonis divitiæ & theſauri incomparabiles fuerunt.
66 Divitÿs, & theſauris Salomonis, qui alios aliorum Regum æquare volunt, ſtultitiæ notantur.
67 Templi Ieroſolymitani ſumptus, & divitiæ omnẽ admirationem excedunt, & aliqua de eo.
68 Templum Ieroſolymitanum Salomonis Barbari etiã, & hoſtes reverebãtur.
69 Templum Salomonis cùm Craſſus expilavit, aurum præ copia plus dimidio viluit.

multis ex prędictis auctoribus perpē-
7 di ſolet, † ipſam vocem *Ophir*, quæ e-
tiam aliquando *Ophire*, vel *Opire*, pro-
nuntiatur, per Metatheſim, ſive litte-
tarum tranſpoſitionem, in vocē *Però*,
vel *Pirù*, quâ nunc utimur, permutatã
fuiſſe, & maximè cum ea colludere vi-
deri. Præſertim ſi adijciamus, quod u-
bi d.lib. 2. Paralip. cap. 3. dicitur Salo-
mon: *Texiſſe domum laminis de auro pro-
batiſſimo*, in Hebræo legitur: *Aurũ Par-
8 vaÿm.* Quæ † terminatio, & inflexio
vocis videtur eſſe dualis, cuius ſingula
re ſit *Perù*, vel *Perù*, ut iuxta Grãmati-
cos Hebraicæ linguæ canones obſer-
vat Pineda in comment. in Iob c. 28.
verſ. 16. pag. 500. & de reb. Salom. d.
lib. 4. cap. 16. §. 4. pag. 212. num. 3. un-
de duplex *Perù* illâ voce ſignificari vi-
debitur, videlicet Peruana regio, & al-
tera Mexicana, illi contermina: licèt
illa tantùm nomen proprium *Perù* ho-
die retineat: prout noviſsimè etiã ad-
vertit P. Ludovic. Balleſter. in Ono-
motograph. verb. *Ophir*, pag. 289. & ita
Vatablus ſuper illum locum ſic ſcri-
bit: *Paruaim numero duali dicitur apud
Hebræos fortaſſe locus ille, qui noſtro tem-
pore le grand Peron, & le petit Peron di-
cuntur, nam eſt maxima affinitas nomi-
9 num.* Quam † coniecturam magis ur-
gent, & extendunt Montanus ubi ſup.
Maluenda d. lib. 3. de Antichriſt. cap.
19. & Fr. Greg. Garcia d. lib. 4. de Ind.
origin. cap. 1. & ſequent. conſideran-
tès, frequentiſsimam eſſe huiuſmodi
10 vocum depravationem: & † plures
alias in his Regnis *Perù* reperiri in flu
vijs, oppidis & montibus, quę cum vo-
ce *Ophir* eandem affinitatem habêre
videntur.

Deinde ſuperioribus additur ex ſen
tentia Montani ubi ſuprà, & Poſſe-
vini libro 2. Bibliothec. capit. 5. Io-
11 bab, † cuius mentio eſt Geneſis cap.
10. verſ. 28. incoluiſſe videri regionem
huius Novi Orbis, quę *Paria* vocatur,
auro, margaritiſque abundantem, &
12 Iectan, † de quo in eodem cap. verſic.
26. nomen dediſſe ingenti eiuſdem A-
mericæ Cherſoneſo, dicto *Iucatan*, &
Sephar † montem Orientalẽ, de quo 13
eod. cap. verſ. 29. eſſe montes *Andes*,
Peruanæ regionis, longiſsimos omniũ
montium, qui hactenus in Orbe ſunt
viſi, ut tradit Acoſta d. lib. 1. cap. 13. &
lib. 3. hiſt. Ind. cap. 22.

Denique † perpenditur ab eodẽ Pi-
neda & Gregor. Garcia in locis ſup. re 14
latis, affirmari quidem oportère, Salo-
moni, qui fuit omnium mortalium ſa-
pientiſsimus, & cui Deus ipſe dedit ho
rum, quæ erant, ſcientiam veram, ut
ſciret diſpoſitionem Orbis terrarum,
& virtutes elementorum, ut habetur
lib. 3. Reg. cap. 4. & lib. Sap. cap. 7. verſ.
17. minimè fuiſſe Novum Orbem ig-
noratum; quod imprimis erat ſcitu di-
gniſsimum, atque iucundiſsimum.
Præſertim † ſi hanc cognitionem cõ- 15
iungamus cum ſtudio, quod habuit cu
mulandi aurum & argentum, quorũ
eiuſdem Novi Orbis natura facundiſ-
ſima reperitur.

Sed quamvis prędicta ſententia his
argumentis, & tantorũ virorũ auctori
tatibus muniatur, † meritò tamen ab 16
alijs doctis & diligentibus noſtri ſęculi
ſcriptoribus improbari ſolet, ut parum
ſolida, & potius novitatis, quàm verita
tis amore, & ſtudio excogitata, ut cõ-
ſtabit ex traditis à Bened. Perer. lib. 3.
in Geneſ. ubi de Hevilar, Gaſpar. Bar-
rerio in lib. de regione Ophira, Acoſta
lib. 1. de nat. Novi Orb. cap. 13. & 14.
Barradas lib. 5. concord. c. 11. Matt.
Delrio ſup. Geneſ. cap. 10. Maluenda
lib. 3. de Antichriſ. c. 20. & 21. & ſeq.
& de Paradiſo cap. 23. & 41. Ant. Her
rer. in hiſt. gener. Ind. decad. 1. lib. 1.
cap. 1. pag. 2. Bernar. Aldrete de orig.
ling. Hiſp. c. 13. & antiq. Hiſp. lib. 3. c.
9. pag. 360. Auguſt. Torniel. in annal.
ſacris, 1. tom. anno mundi 1931. num.
45 pag. 229. & fuſiùs 2. to. ann. 3043.
n. 7. & 8. Ioan. Drugo lib. 6. obſer. c. 3.
& lib. 9. cap. 12. M. Ant. Palau in pa-
radox. claſsis Salomonis, Ioan. Pineda

Digitized by Google

in commenr. in Iob, cap. 28. verſ. 16.
pag. 500. & 501. & iterum de reb. Sa-
17 lom. lib. 4. cap. 16. §. 4. 5. & 6. Vbi † ta-
men ab ijs, quæ anteà dixerat, aliquã-
tulum flectens, rem in medio relinquẽ
dam decernit, & id tantùm ſuperiori
opinioni tribuit, ut minus levis, minuſ-
que deformis cenſeri debeat; & mini-
mè indigna, quæ à ſapiẽtibus benignè
audiatur.

18 Et planè, quod pertinet † ad Thar-
ſis, etſi à nonnullis cum Ophir confun-
darur, ut ſuprà retulimus, longè tamen
verius eſt, diverſas per ſe eſſe naviga-
tiones & claſſes, quas ad eas Salomõ,
& Ioſaphat mittere ſolebant, & ex di-
verſis portubus, & per diverſa maria,
ur lariſsimè probat doctiſ. Ribera ſup.
Ionam, cap. 1. & Thom. Bocius de
ruin. gent. lib. 5. cap. 7. pag. 483. licèt
verum ſit, utranque regionem nihilo
minus eâdem navigatione, & eâdem
claſſe obiri potuiſſe, exportatis primũ
ex Ophir, auro, lignis, pavonibus, ſi-
mijs, ebore: ex Tharſis verò, etiam au
ro, argento, gemmis, ac rebus alijs pre
tioſiſsimis. In quibus omnibus probã-
19 dis, † & in vero loco deſignando, ubi
Tharſis illa conſiſteret, adeò latè &
doctè inſiſtit Pineda d. lib. 4. de reb.
Salom. cap. 5. cum multis ſequentib. &
cap. 16. §. 1. & 2. pag. 211. Fr. Gregor.
Garc. d. lib. 1. de Ind. orig. cap. 2. §. 4.
ex pag. 34. ad 40. Acoſta d. lib. 1. cap.
14. Gaſpar Sanctius in Iſaiam, cap. 2.
verſ. 18. pag. 38. & cap. 19. verſ. 22.
pag. 199. & cap. 23. verſ. 26. pag. 236.
Thomas Bocius d. pag. 483. & pag.
326. Maluenda d. lib. 3. de Antichriſt.
cap. 20. pag. 157. cum ſeq. & lib. 5. cap.
14. pag. 281. Ludov. Balleſter. in Ono-
motograph. verb. *Tharſis*, ex pag. 535.
& in Hierolog. lib. 2. cap. 9. Torniel.
d. anno 3043. num. 9. pag. 50. & Fr.
Ioan. à Ponte in conven. urriuſque
Monarch. lib. 3. cap. 6. & 7. & lib. 2. c.
23. pag. 249. ut otioſum videri poſsit,
ſi Nos, qui ad alia tendimus, in eorum
ſcriptis transferendis ſubſiſtamus.

Illud † tamen in noſtræ Hiſpaniæ 20
gloriam præterire nõ poſſumus, quod
Gorop. Becanus tradit lib. 7. Hiſpani
corum, & ex pluribus alijs defendit Pi
neda ubi ſupr. cap. 14. & 15. Bocius d.
cap. 7. & de ſig. Eccleſ. Dei lib. 15. cap.
18. Mariana de reb. Hiſpan. lib. 1. cap.
2. Ludo. Nonius in deſcript. Hiſpan.
cap. 12. ad fin. & ante eos S. Athanaſ.
Synaira in Hexam. lib. 10. in 3. lib.
Reg. Tharſis ſcilicet ad Hiſpaniam, &
præcipuè Bęthicas eius oras pertinê-
re, neque aliam regionem fuiſſe, quàm
Tarteſſum, † cuius beatam auri & ar- 21
genti, & aliarum rerum omnium co-
piam, tum veterum Scriptorum teſti-
ficatio, tum præſens rerum ſtatus ſatis
declarat. Quod latè etiam, & non vul-
gari ſtudio, licèt vulgari ſermone pro-
ſequunrur Fr. Ioan. à Ponte d. lib. 3.
cap. 6. & Franc. Torreblanca in epit.
lib. de magia in defenſione cap. 4. &
noviſsimè & eruditiſsimè Alphonſ.
Carranza in libro, quem edere parat
de monetarũ valore & augmento 1. p.
Quãvis contrariũ aſſerat alrer Pineda
Franciſc. lib. 3. ſuę Monarch. cap. 22.
§. 4. Quẽ † non ſatis iuſtè hac de cau- 22
ſa reprehendit, & inſcium & barbarũ
vocat à Pont. ubi ſupr. Nam id etiam
alij viri doctiſsimi negant, & noviſsi-
mè Aldrete de antiq. Hiſp. lib. 1. cap.
24. in fine, pag. 108. & latiùs Torniell.
d. anno 3043. num. 9. pag. 51. & 52.

Quod verò † ad Ophiram regionẽ 23
ſpectat, non poſſe illam ullo prorſus
modo cum Peruana, ſive Novo hoc
Americano Orbe cõvenire, evidentiſ-
ſimis argumentis meo iudicio convin-
cunt Auctores ſuprà pro hac opinione
relati, pręſertim Acoſta, Barretius,
Barradas, & præcipuè Maluẽda d. lib.
3. cap. 24. & Torniell. d. anno mundi
3043. num. 7. & 8. à quibus ſe nunquã
ſatis expedire potuerunt Greg. Garc.
d. lib. 4, de Ind. orig. cap. 1. & ſeq. Pine-
da d. cap. 16. §. 5. & Baſil. Pont. d. q. 8.
expoſit. cap. 3. Et ut omittam, quæ ſæ-
pè à nobis in ſuperioribus repetita

ſunt de omnimoda huius Orbis apud
antiquos ignoratione, & inacceſſa
Oceani magnitudine,& de inſuperabi
li difficultate navigandi per altum,nec
dum cognito acus Magneticæ uſu: il-
24 lud certè unum † refellendæ iſti opi-
nioni ſatis ſuperque eſſe videtur,quod
conſtet in regione Peruana nec gem-
mas,nec elephantes eſſe, nec pavos,
nec ſimias,nec ligna Thyna pretioſiſ-
ſima,qualia ex Ophir aſportari ſolita
narrat Scriptura.

Neque rationi conſentaneum vidē-
25 ri, † Salomonem ex mari Rubro, reli-
ctâ Arabiâ,& Indiâ Orientali vicinio
ri,atque notiori, multarumque rerum
pretioſiſsimarum fertiliori, immenſo
circuitu, & maiori diſpendio, quàm
quęſtu,navigationem inſtituiſſe ad re-
giones Americanas, aut Peruenſes.
Quod evidentius erit, ſi animadverta-
mus ex eiſdem locis ſacræ Scripturæ
26 conſtare, prædictas claſſes † ex portu
Aſiongaber ſolvere ſolitas fuiſſe, qui
portus in littore maris Rubri contine
batur, ut poſt longam diſputationem
probat & concludit Pineda d. lib. 4.
cap.7.& 8.& ſequentib. Abrah.Ortel.
in Theſau.Geograph.verb.*Aſiongaber*,
quidquid diſſentiat Baſil. Pótius d.cap.
3. Atverò ſi in Perù expeditio facien-
da erat, quorſum attinebat ex eo por-
tu ſolvere, & per tot vaſtiſsima maria
vagari,& univerſum Orbem laborio-
ſiſsimâ navigatione, infinitis penè ca-
ſibus,& laboribus obnoxiâ peragrare,
cùm potuiſſent ex Ioppe,vel alio por-
tu maris Mediterranei proficiſci, &
per illud & fretum Herculeum multo
breviori,ac faciliori, magiſque uſitatâ
navigatione,ſpacio circiter quinq;mē
ſium ad Peruanam regionē pervenire.

27 Sed ubi terrarum † Ophira Provin-
cia ſita,& an alio etiam nomine cogni
ta eſſet, hactenus ignoratum eſt, &
variantes auctorum ſententiæ rem in-
certam & dubiam,magis obſcuram, &
ancipitem reddiderunt. Nam quidem
eam in Sophala conſtituunt ſub ima
Africa ad Oceanum Æthiopicum po-
ſita; quæ † regio etiam nūc adeò au- 28
ri fodinis abundat, ut nihil præter au-
rum exteris mercatoribus communi-
cet,quemadmodum Luſitanorum pe-
regrinationes teſtantur. E quibus Tho
mas Lopecius ſcribit,Sophalenſes ha-
bêre libros Indicâ linguâ conſcriptos;
in quibus legitur, Salomonem Regem
tertio quoque anno hinc aurum tuliſ-
ſe, atque hodie etiam eam regionem
habêre ſui nominis auri fodinas.

Alij verò Ophirā collocāt in inſula Ar
mutia. Alij ad Philippinas,vel Moluc-
cas reijciūt,aut certè ad inſulas ann.
15.ab Alvaro Mendaña repertas,quas
inde Salomonis appellatas exiſtimāt.
Alij denique frequentiùs,& certiùs cū
Ioſeph.lib.8. antiq. cap.2. & 6. & D.
Hieronym. epiſt.140.de locis Hebrai
cis, † ad Orientales Indias pertinēre, 29
ſcribunt,& pręcipuè ad nobiliſsimam
earum inſulam, quę Trapobane, ſive
Samatra dicitur, & hodie Malaca,ve-
teribus Terra aurea,ſive Aurea Cher-
ſoneſus vocabatur,& ad ei adiacentes
Peguſiorum Provincias. Quas † opi- 30
niones diligenter congeſsit & illuſtra-
vit Gaſpar Barrerius in d. libello de
regione Ophira, Abrah.Ortel.ind.The
ſaur.Geograph.verb.*Ophir*,Carol.Ste
phan.in dictionar.eodem verb. & plu-
res alij relati a Ribera, Acoſta, Delrio,
Gregor. Garcia, Maluenda, Pineda,
Torniello, Aldrete, & Balleſtero in lo
cis ſup.num.16.relatis, Pet.Cieza lib.
1.hiſt.Ind.cap.3. Chriſtian. Adricom.
in Theatr.Terræ ſanctæ in Tribu Pha-
res,cap.15. Ant. Herrera d.lib.1. cap.
1.Thom.Bocius lib.20.de ſig. Eccleſ.
Dei,cap.3. pag. 320. Ioan. Boterus in
relat. univerſ. part. 1. lib.2. pag. 235.
Camillus Borrell. de pręſt. Reg. Ca-
thol.cap.19.num.51.Fr.Ioan.à Ponte
in d.conveniēt.lib.2.cap.17.pag.190.
& 191.& Maffeius lib. 1. hiſtor. Ind.
pag. 20. qui etiam lib. 16. pag. 397.
Loquens † de Peguſiorum origine 31
ex Bonferri litteris tradit, ſtirpē eos

à Iu-

à Iudæis exulibus ducere, qui a Salo-
mone damnari adOphitinas auri fodi
nas,ea loca primi tenuerunt.

Facitque in confirmationem huius
ultimæ ſententię, quæOphiram Indijs
Oriẽtalibus tribuit,quod ſciamus, eas
32 ab † Ophir, & Hevila nomen, & ori-
ginem incolarũ accepiſſe, ut habetur
Geneſ. 10.& ijs rebus omnibus mirum
in modum abundare, quæ ſacrâ Pagi-
nâ referente ex illis navigationibus ad
Salomonem adducebantur. Vt præter
id,quod hodiernâ experientiâ cognoſ
cimus,latè recolit,&uſque ad porten-
tum extollit Maluenda d.lib.3.cap.21
& 22.& alij veteres,& recentes aucto
res, de quibus ſup. capit.2. ex numer.
33 3.Inter † quæ aurum laudatiſsimum,
& probatiſsimum erat,ut habetur Pa-
ralip.2.cap.3.ibi: *Porro autem aurum e-
rat probatiſſimum.* Vbi Pagnin. Vatabl.
Montanus,& Caiet. vertunt & legũt:
Aurum ex loco Paruaìm,vel de Paruaìm.

Vnde apud Romanos,& alias natio-
nes in maximo pretio ſemper extitit,
34 & corrupto vocabulo, † OBRYZVM
quaſi *Ophirizum*, vel *Ophiriſum*,id eſt,
à regione Ophir deductum,dicebatur.
Vt obſervant D. Hieron. ſup. Ierem.
& ſup. Daniel. Acoſta d. cap. 13. Fun-
ger.& Steph.d.verb.*Ophir*,Pineda ſup.
Iob cap.28. verſ. 15. & 16. & cap. 31.
verſ.24.Beroald. Torrent & Caſaubo
nus ſup.Sueton.in Nerone cap.44.dũ
inquit : *Illum à populo exegiſſe argentum
puſtulatum, & aurum Obryzum, ut ple-
rique omnes palàm collationem recuſa-
rent.*

35 Et hinc † nummi,ſive ſolidi Obry-
zati dicuntur in l.3.C.de vet.num.po-
teſ.lib. 12.& in l. 1.C.de oblat.vot.lib.
16. quamquam in utroque loco men-
dum ſit in antiquis Codicibus, & OB-
RYZIATI legatur. Quemadmodum &
36 in † rub. & l.temperent, C. de veſti-
bus oloberis & auratis,lib. 11.ubi paſ-
ſim legitur, *Oloberis*, & *Olobera*, cùm
Olobrycis, & *Olobryzas*, legundum ſit,
quaſi veſtis,quę tota eſt ex Obryzo,&
ibi rectè Alciat. Cuiac.& Gothofred.
advertunt,& ad emendationem dicto
rum, & aliorum iurium, quę extant in
Codice Theodoſian. obſervavit. Briſ-
ſon.de verb. ſign. verb. *Obryza*, Ioan.
Prateius & Ioan.Calinus eod.verb. &
ante eos Catellian. Cotta in memo-
rab.iur.verb.*Obryzati ſolidi*, & Tiraq.
in l. 3. connub.num. 17.qui tamẽ præ-
dictam auri Obryzi etymologiam nõ
omnino probant.Nam † magis vide- 37
tur ex Græco fonte deſcendere, quaſi
ἄβριζον, id eſt; ſincerum, purum, deli-
catum,quod ſępè igne excoctum eſt,
ita ut amplius in coctione non dimi-
nuatur,ut conſtat ex Plin. lib. 33.cap.
3.dum ait: *Aurique experimento ignis eſt,
ut ſimili colore rubeat,quo ignis, atque id
ipſum Obryzum vocant.* A quo non diſ-
crepat D.Iſidor.qui lib.16.Etymolog.
cap.17.ab eo dictum cenſet,quod obra
diet ſplendore, ſitque coloris optimi,
& D.Hieronym. qui utrãque etymo-
logiam complectens in epiſt. 140. ad
Principiam Virginem,ſic ait *Ophir ge-
nus auri eſt,vel à loco India, vel a colore
nomine indito.* Et congerit alia Martin.
Delrio in commenr.in Cantica cap.5.

Sunt etiam,qui Obryzi auri nomen
ex † Latina voce, *Obruſſa*,deducant, 38
quam ſignificare volunt examen, pro-
bationem, expurgationem & coctio
nem auri,ut latiùs probat Turneb.lib.
27.adverſ.cap.18. Pineda de reb. Sa-
lom.lib.4.cap.18. §.5. pag. 226. Qui
ita emendant † locum Suetonij ſup 39
& explicant illud Cicer.de clar. Orat.
*Expurgandum eſſe ſermonem, & adhiben-
dam rationem quaſi obruſſam*, & Senec.
lib.4.nat. quæſt. cap.5. *Si omnia argu-
menta ad lancem cœperimus exigere, ſilẽ-
tium indicetur*, ubi Ioan. Opſopæus ex
optimis membranis legit, *Ad obruſſam.*
Quæ omnia † conducunt ad explica 40
tionem l.5.C.de ſuſcep.& arear.& l.2.
C.de metallar.lib.12. ubi obryzæ mẽ-
rio habetur.

Et † de PHAZ,ſive OPHAZ,& MV 41
PHAZ,& alijs appellationibus, quibus

aurum

Digitized by Google

aurum in ſacris Litteris appellatur, plu
ra Lector, ſi velit, vidêre poterit apud
Pined. & Delrium ſup. Maluenda de
Antichriſt. lib. 3. cap. 24. & Bernard.
Aldrete lib. 3. de antiq. Hiſpan. cap. 8.
42 ubi † addit, inde apud Arabes Re-
gnum *Phez*, fuiſſe denominatum.
43 Conſtat † ergo (ut ad propoſitum
redeamus) Ophiram regionem ad A-
mericanum Orbem nullatenus perti-
nêre. Neque adverſantur coniecturæ,
quibus Auctores num. 4. relati in con-
trariam ſententiam adduci videntur.
Nam reverâ tenues & leves admodũ
ſunt. Atque imprimis illa parum ſtrin-
git, quę ab ipſis ut fortiſsima traditur,
de affinitate, ſive colluſione nominum
44 Ophir & Pirù. Sæpè quippe deficiunt
nomina, ſæpè mutantur, & a ſua pri-
mæva origine degenerant. Sæpè etiam
nullo conſilio, ſed caſu res diverſiſsimę
in uno, & eodem nomine apud remo-
tas nationes, & varijs linguis utentes,
conveniunt, ut latè docet Xenophon.
in peculiari huius argumenti libello,
quẽ de æquivocis nominavit, & in eâ-
dem tractatione, de qua agimus, opti-
mis exemplis oſtendunt Barradas lib.
5. concord. cap. 11. Acoſta d. cap.
13. Maluend. d. cap. 24. pag. 167. &
168. & Pineda d. lib. 4. de reb. Salom.
cap. 16. §. 4. num. 3. pag. 212. Vbi ple-
45 nè † reſpondent ad illud, quod dicitur
de auro Paruaijm, & quid hoc nomen
ſignificet, & an in Scriptura reperia-
tur.
46 Præſertim, quia verius eſt, † nun-
quam hanc vocem PERV, vel PIRV ab
Indis Occidentalibus cognitam fuiſſe,
ut has Provincias ſignificarẽt, ſed po-
ſteà ab Hiſpanis impoſitam, & ad id
omne extenſam eſſe, quod eſt poſt Pa-
namam uſque ad Provinciam de Pa-
ſto, & hinc uſque ad flumen Maule,
quod ultra Provinciam de *Chile* dila
bitur, ut tradit Acoſta d. lib. 1. cap. 13.
Ant. Herrer. in hiſt. gen. Ind. decad. 1.
lib. 1. cap. 1. pag. 2. & decad. 3. lib. 10.
cap. 2. pag. 356. & in deſcript. cap. 16.
pag. 46. Maluend. d. lib. 3. cap. 24. pag.
167. Pineda ſup. Iob, cap. 28. verſ. 16.
pag. 500. & 501. & Bernar. Aldrete
lib. 3. de orig. ling. Caſtellanę cap. 13.
Vbi tradunt † veram huius nominis 47
rationem & occaſionem caſualem
fuiſſe. Nam cùm primi Hiſpani poſt
longam navigationem hæc littora te-
nuiſſent, atque indigenam quemdam
piſcationi intentum ex improviſo cõ-
prehendiſſent, geſtu, ac ſignis rogare
cœperũt, quęnam illa terra eſſet, qui-
bus ipſe (quod naturale eſt) de proprio
nomine rogari ſuſpicatus, frequenter
reſpondebat & repetebat *Beru*, *Beru*,
quod nomen familiariſsimum eſt ma-
ritimis hominibus Peruanis. Indeque
Hiſpani, vel reſponſione decepti, vel
occaſione ſumptâ, regionem ipſam Pe
rù appellaverunt, prout ipſe Pineda,
& Aldrete ſe audiviſſe dicunt † à Gar 48
cilaſſo Inca, qui maternam originem
ducebat ex Incarum Peruanorum ſan
guine, & eorum hiſtoriam parabat.
Quam quidem poſteà typis mandavit,
& in eius lib. 1. cap. 4. & ſeq. hanc ean-
dem narrationem proponit, & ſubdit,
quòd Incarum tempore, eorũ Regnũ,
appellabatur TAVANTINSVIV; quod
quatuor Regni partes ſignificabat.
Sunt etiam † qui putent, Hiſpanos 49
ubi primùm ad has oras pervenerunt,
cùm auri cupiditate potiſsimum duce
rẽtur, ab Indijs ſibi obvijs ante omnia
quęſijſſe, an, & ubi in eis aurum inve-
niretur Hiſpanâ voce *Oro*, *Oro*, quam
Indi non intelligentes, nec rectè pro
nuntiare valentes, repetebant BIRV
BIRV, ut tradit Maluenda d. lib. 3. de
Antichriſt. cap. 24. pag. 167. & Sebaſt.
Covar. in Theſaur. ling. Caſtell. verb.
Perù, fol. 586. Vbi † aliam etiam alio- 50
rum etymologiam addit, qui volunt,
Perù nomen Hebræum eſſe, quaſi *Pe-
re*, deductum ex verb. *Parad*, quod par-
tiri, dividere, ſeu ſeparare ſignificat, eò
quòd terra hæc ita ab alijs remota &
ſeiuncta ſit.
Alij verò † has opiniones, ut ani- 51

les

les fabulas, meritò reijcientes, prædictum nomen non caſu his regionibus impoſitum dicunt, ſed ſumptâ occaſione ex nomine teguli, quem in tractu Panamatico circa littora matis DEL SVR invenerunt, qui appellabatur BIRVQVETE, indeque ad Provincias ſucceſsivè luſtratas appellationem derivaſſe, ut ſcribit Herrera in d. hiſt. gen. Ind. decad. 2. lib. 1. cap. 14. pag. 27. & decad. 1. lib. 1. cap. 1. in fin. Aut certè
52 ex † prima Provincia, quam Frãc. Pizarrus & ſocij, prædictum mari traijcientes, occuparunt; vel ab amne quodam illam interluente, qui *Pirù*, ſive *Piura*, dicebatur, qui duobus gradibus ab Æquinoctiali iacet, ducentis viginti leucis poſt Panamenſem regionem, ut conſtat ex Gomara 1. par. hiſt. Ind. fol. 9. & 62. Auguſt. Zarate lib. 1. hiſt. Perù, cap. 1. Levino Apollonio lib. 1. de reb. Perueni. in princ. Acoſta d. lib. 1. cap. 13. Herrera d. cap. 1. pag. 2. Fr. Gregor. Garc. lib. 4. de Ind. orig. cap. 1. pag. 321. & cap. 4. pag. 334. & pag. 343. Didac. Davalos in Miſcellan. Auſtral. colloq. 27. fol. 114. Cabello Balboa in altera Miſcell. m. ſ. 2. part.
53 cap. 6. Eſt enim † frequentiſsimum Provincijs noviter inventis, aut ſubiugatis, à loco, vel flumine earum primum explorato, vel ab earum Regibus, aut exploratoribus nomen imponere, ut oſtendunt auctores, quos citavimus ſup. cap. 4. num. 42. & de Mexici urbe obſervat Gregor. Garc. d. lib. 4. de Ind. orig. cap. 3. §. 3. pag. 507. di-
54 cens † nomen traxiſſe ab antiquo Indorum Duce dicto Mexi, qui olim eũ locum bellicâ virtute poſſedit.

55 Sed neque magis † obſtat, quod ex ſententia Montani & Poſſevini num. 11. & 12. retulimus de Iobab & Iectan, qui ad has regiones incolendas deveniſſe dicuntur: nam, ut rectè obſervat Acoſta. d. cap. 13. & Maluenda. d. lib. 3. capit. 24. in fin. pag. 168. hoc nullis ſolidis rationibus, auctoribus, aut coniecturis ſtabiliri poteſt; quin potiùs ſecundùm Torniellum. d. anno 1931. num. 45. veroſimile non videtur Iectan, aut eius filios, Ophir ſcilicet & Iobab, ſedes uſque adeò remotas ſibi deligere potuiſſe, aut voluiſſe, cũ præſertim tunc temporis non deeſſent aliæ regiones multò viciniores & commodiores, quas ratio prius incoli ſuadebat, deinde paulatim & ſucceſsivè ad remotiores pertranſire, ut reverâ factum fuiſſe videmus, ſiquidem filij Iectan in Orientalibus Aſię partibus habitarunt, ut idem ipſe Torniell. oſtendit num. 51. Et illud de † nomine 56
Iectan, Iucaranæ Provinciæ indito vaniſsimum & futiliſsimum eſt, pręſertim ſi fidem habemus Ant. de Herrera in d. hiſt. Ind. decad. 2. lib. 2. cap. 18. in fin. pag. 64. qui docet, ante Hiſpanorum adventum nullum propriũ generale nomen eam Provinciam habuiſſe, & fortuitò impoſitum eſſe ex nomine radicis, quæ IVCA vocatur: ex quibus apud eos panis conficitur, & locis, ubi plantatur, quæ indigenæ TLATLI vocant. Vel quia cùm primi exploratores maritimos Indos de nomine terrę rogarent, illi reſponderũt, TOLOQVITAN, peculiare quoddam oppidum deſignantes; unde Hiſpani univerſam regionẽ LVCATAM, & poſteà magis corrupto vocabulo IVCATAN appellare cœperunt.

Et † pari, aut maiore levitate nititur illa montis Sephat. & Andium Peruanorum cõmixtio à Montano cõmenta, quem etiam in hoc teijcit, & convincit Acoſta d. cap. 13. 57

Denique non obſtat, quod ultimo loco de Salomonis ſapientia & ingenti ſtudio cumulandarum opum conſideravimus. Nam, ut ait Pineda, d. cap. 16. §. 4. num. 4. pag. 213. † etſi ei concedamus abſolutiſsimam Coſmographię, & Geographiæ, & totius Philoſophiæ ſcientiam, ac proinde cognoviſſe, hunc Orbem eſſe Sphæricum, & ex parte nobis oppoſita ab Antipodis habitari. Nuſquam tamen certo 58

argu-

argumento probabitur, quòd peculiariter Americam norat, vel exploratã habuerit, & vel capiendi experimenti, vel opes cumulandi gratiâ, claſſem in eam deſtinaverit. Illud quippe, quod de Ophir adducitur, iam ſatis ſuperq; reiecimus.

59 Quibus non † incongruenter addere licet, ipſam in Ophiram, & Tharſis navigationem à Salomone non antè tentatam, quàm ab Hiran Rege Tyriorum, & eius ſervis illius notitiã habuiſſet, & cum eo ſocietatem iniјſſet, quod plures tradunt poſt viceſimum quartum Regni ſui annum contigiſſe, ut conſtat ex prædictis locis ſacræ
60 Scripturę & ex epiſtolis † quas duo Reges ſibi invicem ſcribebant, quę olim apud Tyrios roligiosè obſervabãtur, earumq́ue meminit Dius in hiſtorijs Phœnicijs, & poſt eum Ioſeph.lib. 1. adverſ. Appion. & Anton. Poſſevin. in apparatu, 1. tom. pag. 776. & ex alijs, quæ tradunt Caietan, Abulenſ. & alij, quos refert Pineda d. lib. 4. de reb. Salom. cap. 4. pag. 167. & Bernard. Aldrete de antiq. Hiſp. lib. 1. cap. 24. pag. 107. & 108. & lib. 2. cap. 2. Vbi
61 addit, † Regem Hirã ſibi & ſuis faciliorem & quæſtuoſiorẽ navigarionẽ reſervaſſe, & Salomonis claſsibus, & miniſtris longiorem & difficiliorem communicaſſe.
62 Tyrios autem ſive Phœnices † fuiſſe eâ tempeſtate omnium hominum in navigandi arte, & navali militia pręſtantiſsimos, ſatis ex eiſdem auctoribus conſtat, & ex Iſaia cap. 23. Ezechiel cap. 27. Herod. lib. 1. Arrian. lib. 2. Strabo. lib. 16. ubi inquit: *Quantum claſſi potuerint, argumento evidenti eſt multitudo, & magnitudo coloniarum ab eis deductarum.* Ariſtot. lib. de mirab.
63 auſcultat. dum tradit: *Aiunt † quidam Phœnices appellatos, quòd primi maria navigantes, quocunque appellerent, omnes necarent.* Et ex Feſto Pompeio de verbor. ſignific. pag. 301. ubi inquit:
64 *Hinc † in proverbium deductum eſſe, Tyria maria, quòd Tyro oriundi Pœni adeò potentes maris fuerunt, ut omnibus mortalibus navigatio eſſet periculoſa.*

Planè † ingentes Salomonis divitias fuiſſe, & ſummo ſtudio undique conquiſitas, negare non poſſumus, 65
cùm id paſsim Scriptura teſtetur, quæ Paralip. 2. ait, illi a Deo promiſſum: *Divitias & ſubſtantiam, & gloriam dabo tibi, ita ut nullus in Regibus, nec ante te, nec poſt te fuerit ſimilis tui.* Et Reg. 3. cap. 10. inter alia inquit, quòd præ auro, gemmis & margaritis, quas congeſſerat: *Non erat argentum, nec alicuius pretij putabatur in diebus Salomonis:* & 2. Paralip. cap. 9. tantam fuiſſe argenti copiam in domo Salomonis, ut in campeſtris lapidum. Quod latè proſequitur, & ſpecialirer enumerat, atque exornat lib. 1. Paralip. cap. 22. Ioſeph. lib. 7. antiq. cap. 12. Pineda Franciſcanus in Monarch. lib. 7. cap. 19. §. 5. alter Pineda d. lib. 4. de reb. Salomon. per totum, Auguſt. Torniell. in annal. ſacris tom. 2. ann. 3043. num. 4. pag. 46. & Budæus lib. 4. de aſſe, ubi theſauros Regis David centum viginti trium millionum fuiſſe dicit, Salomonis autem eius filij decuplo maiores, hoc eſt, 1230. milliones.

Quapropter idem Pineda d. lib. 4. cap. 19. pag. 232. eorum † ridet, & 66
reprehendit ſtultitiam, vel invidiam, qui divitias aliquorum Regum noſtri temporis cum theſauris Salomonis volunt comparare. Quod & facit noviſsimè Franc. Torreblanca in epit. lib. de Magia in defenſione cap. 4. per totum. Soli enim † ſumptus, & expẽ- 67
ſę extructionis & cultus templi Ieroſolymitani omnium Regum divitias, imò & omnem admirationem excedunt, ut conſtat ex ijs, quæ latiſsimè ſcribunt Arias Montanus, & Ribera in libris de Templi fabrica, & ijs, quæ ad templum pertinent. Salmeron. to. 1. proleg. 42. Barradas tom. 2. cõcord. lib. 3. ex cap. 9. ad 52. Ioan. Azor. tom. 1. inſtit. moral. lib. 6. ex cap. 24. uſque

ad 56. Villalpand. in apparat. ſup. Eze-
chiel. Pineda de reb. Salom. lib. 5. c. 5.
cum ſeq. & compendioſè Torreblāca
d. cap. 4. Et ultra relatos ab eis Simon
Maiol. in dieb. Canicul. to. 1. colloq. 19
pag. 431. & colloq. 23. pag. 527. & ſeq.
ubi inter alia tradit, totum templum,
quod erat ſexcentorum pedum longi-
tudinis, latitudinis cubitorum centū,
à ſummo vertice uſque in imum pavi-
mentum, aureis laminis fuiſſe conte-
ctū. & univerſum locū, qui Sancta-Sā-
ctorum dicebatur, ex puro auro fabri-
catū, quod ſexcentis auri talentis ęſti-
maretur. Et unam trabem inter alias
in eo poſitam, penitus aureā, trecenta-
rum minarū auri, id eſt, ſeptingentarū
& quinquaginta librarū. Et quod cla-
vis aureis omnia hæc affigebātur, quo-
rū ſinguli ad quinquaginta ſiclos ęſti-
matione pretij valuiſſe ferūtur. In eo-
que ædificando artifices centū quin-
quaginta millia & ſexcentos occupa-
tos fuiſſe, ultra innumeros alios, qui
terrâ, mariq; operi neceſſaria cōqui-
rebant & præparabant, deſerviſſeque
in eo Sacerdotum quatuor & viginti
millia, & ut videtur alijs, quadraginta
quatuor millia. Muſicen profitētes ſex
millia, Levitarū octo millia. Vnde me-
morat Ægeſipp. lib. 5. de excid. Iero-
ſolym. c. 43. tantam fuiſſe illius templi
68 maieſtatem, ut † etiam Barbarorum
gentes illud venerarentur, & inſerrent
munera prædones religionis. Adeò, ut
eodē teſte lib. 1. c. 17. Pompeius, cùm
eò perveniſſet, maluerit admirari, quā
prædari. Quod tamen non fecit Craſ-
ſus, qui rapacior fuit, illud expilans, ut
conſtat ex Zonara to. 1. annal. ubi ait,
69 tantam † fuiſſe auri prædam, ut dimi-
dio minus in Syria valuerit, quàm re-
verâ alibi ęſtimaretur.

SVMMARIVM
Capitis XIV.

1 Chriſti Fidem in Novo Orbe iam olim prædicatam plures affirmant. Et numer. 3.

2 Apoſtolos per univerſum Orbem Evangelij lucem diſſeminaſſe, multi opinantur.

4 Ioan. del Caño Canonicus Salmant. laudatur.

5 Chriſtus Dominus plurimos ſua trium annorum prædicatione convertit.

6 Apoſtoli unde ita dicti, & quando, & ad quid a Chriſto delecti?

7 Apoſtoli breviſsimo tempore totum Orbem prædicando penetrarunt. Et num. 11.

8 Pſalm. 18. verſus, & D. Pauli locus ad Rom. 10. exponitur & illuſtratur.

9 D. Paulus quo tempore ſcripſerit epiſtolas ad Romanos & Coloſſenſes.

10 Cap. Dominus 19. diſt in. & cap. fundamenta, de electon. in 6. exornantur.

12 Chriſti vaticinium de conſummatione ventura poſt univerſalē Evangelij prædicationem, plurimi exponunt de excidio & conſummatione materialis Ieruſalem.

13 Ieruſalem deſtructio quo tempore contigit?

14 Apoſtoli triginta & octo annis, & ut aliqui intendunt, undecim tantùm poſt Chriſti mortem in univerſis mundi partibus prædicarunt.

15 Divi Marci locus exponitur cap. ult. & quando ille ſuam Evangelicam hiſtoriam ſcripſerit?

16 Vbique dictio quid ſignificet?

17 Lex urbana 166. D. de verb. ſign. emendatur cum Cuiac.

18 Apoſtoli cur dicti fuerint ſagittæ volantes Pſal. 127. & Zachar. 9. & quadrigæ Habac. 3.

19 Apoſtoli dicti ſunt nubes velociſsimæ, & cœli, & pedes Domini. Et quare?

20 Maria Magdalena cur unguento unxerit pedes Domini?

21 Clementis Alexandrini inſignis locus expenditur.

22 Apoſtolos Dominus multis donis, & gratijs inſignivit ratione prædicationis.

23 Apo-

23 *Apoſtoli Chriſto, & eius beatiſſimæ Matri cedunt, cum alijs verò Sanctis temerè comparantur.*

24 *Apoſtoli alios ſeptuaginta duos comites ad prædicandum elegerunt, & an hi propriè Apoſtoli vocari poſſint, & cur eo numero electi?*

25 *Cap. in novo 21. diſt. illuſtratur.*

26 *Fideles Chriſti ob perſecutionem Iudæorum in varias Orbis partes diſperſi, eum prædicarunt.*

27 *D. Paulus in multis Orbis partibus Evangelium annuntiavit.*

28 *Romani tempore mortis Chriſti Domini per totum ferè Orbem dominabātur, & ita fuit facilior eius prædicatio.*

29 *Prudentij carmina expenduntur. Et num. 51.*

30 *Fedes, & propagationis Evangelicæ quàm brevis & univerſalis fuerit progreſſus ex Theodor. Iuſti. Beda & alijs.*

31 *Evangelij progreſſum tempore Apoſtolorum Baronius, & alij diligenter ſcribunt.*

32 *Eccleſiæ plures tempore Apoſtolorum Deiparæ erectæ.*

33 *B. Virginis* del Pilar *Cæſarauguſtanæ urbis ad D. Iacobum apparitio, & templi ibìdem ab eo conſtructi hiſtoria refertur & comprobatur.*

34 *D. Iacobi Apoſtoli adventus & prædicatio Hiſpaniæ licèt ab aliquibus malè negetur, à plurimis alijs rectè defenditur, qui recenſentur.*

35 *Ioan. Fernandez à Velaſco, excellentiſsimus Caſtellæ Comeſtabilis, laudatur.*

36 *D. Iacobum Hiberniam adiſſe, & in ea prædicaſſe narratur.*

37 *D. Paulus in Hiſpania prædicavit, & D. Petrus.*

38 *Fides & Evangelium Chriſti miraculosè, & per ipſorum etiam oraculorum prædictiones propagatum fuit.*

39 *Oracula plura perpenduntur, quæ Chriſti adventum, & Fidem Gentibus annuntiaſſe videntur.*

40 *Templi ab Argonautis conſtructi, & per Oraculum Virgini Mariæ ſacrari iuſsi, notabilis hiſtoria refertur.*

41 *Ignoto Deo Ara ab Athenienſibus & Romanis erecta, & quare?*

42 *Chriſti mortem doluiſſe, & ſub Panis nomine dæmones Gentibus annuntiaſſe ex notabili hiſtoria Plutarc. & aliorum.*

43 *Apoſtolos potuiſſe celerrimè per miraculum ad prædicandum in remotiſsimas regiones deduci, pluribus exemplis oſtēditur.*

44 *Habacuc per aëra ab Angelo ductus, & etiam Philippus Diaconus.*

45 *Apoſtoli nubibus ducti in tranſitu B. Mariæ miraculosè momento temporis ex diverſis mundi partibus convenerunt.*

Regina Sabà ex relatione, & vocibus avium habuit notitiam Salomonis, ibidem.

46 *Eccleſia ſancta Dei dicitur Apoſtolica & Catholica, & quare?*

47 *Catholica dicta eſt Eccleſia Dei ab ipſis Apoſtolis: & quid hoc nomen deſignet?*

48 *Hæretici multum dolent, quòd Fides, & Eccleſia Dei dicatur Catholica.*

49 *Sanctus Ignatius Martyr quid ſenſerit de unitate Eccleſiæ Catholicæ.*

50 *Vincentius Lirinenſis optimè exponit cauſam cur fides, & Eccleſia Dei dicatur Catholica.*

52 *Evangelicæ Fidei prædicatæ in Novo Orbe aliqua antiqua teſtimonia, & veſtigia reperiri videntur. Et numer. 55.*

53 *Tertulliani locus expenditur, qua Fidem Catholicam ſua ætate etiam in Provincijs, & inſulis ignotis prædicatam tradit.*

54 *D. Thomas Apoſtolus prædicavit apud Sinas, & alias extremas nationes Indiæ Orientalis, & apud Braſilienſes, num. 60.*

56 *Cruces, & aliqua alia ſigna myſteriorū Fidei in Novo Orbe repertæ dicuntur.*

57 *Apoſtolorum, qui in Novo Orbe quondam prædicarunt, quædam veſtigia hodie reperiri aliqui tradunt.*

58 Miraculum cuiuſdā Apoſtoli, qui olim apud Peruanos prædicaſſe dicitur.
59 Effigies antiquiſſimæ hominum, habitū Apoſtolorum referentium, in Novo Orbe inveniuntur.
60 Braſilienſes conſervant memoriam prædicationis D. Thomæ.
61 D. Thomæ Apoſtoli pedum veſtigia ſcopulo impreſſa oſtendunt Braſilienſes.
62 Chriſtus Dominus in cœlum aſcenſurus pedum veſtigia petræ impreſſa reliquit.
63 Crucis de Crabuco, quæ apud Peruanos hodie religioſiſſimè veneratur, hiſtoria.
64 Crucifixi imagines inventæ in ruinis urbis Goæ hiſtoria.
65 Imaginum ſacrarum uſum improbant ſectarij, contra quos plurimi ex Catholicis ſcripſerunt.
66 Granadilla, frutex Novi Orbis in flore, & folijs omnia ſigna Paſſionis Chriſti repræſentat; & plures, qui de hoc ſcripſere.
67 Omnipotentiæ divinæ nihil occultum eſt, aut inacceſſum.
68 Apoſtolorum temporibus, imò noſtris, Fides Chriſti in toto Orbe prædicata nō eſt. Et num. 70. & 71.
69 D. Matthæi locus cap. 24. verſ. 14. exponitur & illuſtratur.
70 Conſummatio, de qua Chriſtus apud Matth. de extrema mundi deſtructione accipienda eſt.
71 Evangelij prædicationem ante finē mūdi non perficiendam Orig. Auguſt. & alij plurimi docent.
72 D. Chryſoſt. ſibi contrarius videtur in tempore, quo univerſalis Evangelij prædicatio implenda eſt.
73 Indis Novi Orbis nullatenus fuiſſe annuntiatum Evangelium uſque ad Hiſpanorum adventum, plurimi tradunt, quorum dicta recenſentur.
74 S. Vincentij Ferrer vaticiniū de Orbis prædicatione per Religioſos diverſarum Ordinum efficienda & perficienda.
75 D. Ambroſij locus inſignis Indorum converſionem quodammodo vaticinantis.
76 Apoſtolos per totum Orbem Evangelium prædicaſſe, Scripturæ, & Auctores, qui docent qualiter exponendi. Et num. 79.
77 Lex in Orbe 17. D. de ijs, qui ſunt ſui, illuſtratur.
78 Scriptura ſacra ſæpè utitur vulgaribus loquendi formis.
80 Apoſtolorum aliquē in regionibus Novi Orbis prædicaſſe, nullo certo teſtimonio, aut veſtigio comprobari poteſt.
81 Apoſtoli ad prædicandum Evangeliū, quas Provincias, & qualiter ſortiti ſint?
82 Iacobi Chriſtopolitani opinio reijcitur.
83 Oracula Idolorum, quæ gentibus Chriſti adventum annuntiarunt, ab eis intellecta non fuerunt.
84 Evangelij prædicatio non fit per ſolam famam, & rumorem adventus, & Fidei Chriſti, ſed per illuſtrationem & ſuaſionem Gentilium ad eam capeſſendam.
85 Eccleſia verè dicitur Apoſtolica & Catholica, quamvis poſt Apoſtolorum prædicationem auctior indies, & univerſalior evadat. Et num. 88.
86 Vrbem totam incendiſſe dicitur, qui eius partibus ignem iniecit, qui creſcendo & ſerpendo eam abſumpſit.
87 Apoſtoli totius Orbis prædicatores dici potuerunt.
89 Chriſti promiſſiones Apoſtolis factæ, etiam in eorum ſucceſſoribus verificari poſſunt ſecundùm Auguſt.
90 Evāgelij per Apoſtolos prædicati apud Indos Novi Orbis veſtigia, quæ quidā commendant, alij vaniſſima eſſe docent.
91 Crux de Carabuco ab Hiſpanis fabricata fuit.
92 Indorum traditiones in rebus antiquis parū fidei habere debent, & quare?
93 Barbari ad hiſtorias retinendas minùs idonei ſunt.
94 Diabolus eſt Dei ſimia, & ſæpè Gētibus arrogando ſibi divinum cultum, illudit.
95 Indi Novi Orbis ſi fortè olim lucē aliquā Evangelij habuerunt, eam prorſus ſuis vitijs vel barbariè obſcurarunt.
96 Caroli V. Imp. epiſtola quædā ad Reges & gentes Novi Orbis miſſa perpēditur.

CAP.

CAPVT XIV.

An in Novo hoc Orbe ante Hiſpanorum adventũ ullibi Evãgelium prædicatum fuerit?

SVPEREST ut alij aliorum argumentationi ſatisfaciamus, qui adhuc oſtendere curãtes, Occiduas iſtas, & Auſtrales plagas priſcis etiam ſæculis, ante Columbi & Caſtellanorum in eas adventum, cognitas, & luſtratas fuiſſe, eò progrediũtur, ut quod
1 magis eſt, Chriſti † quoque Fidem, & Evangelij lucem in illis prędicatam affirment. In quo argumento proponendo, & promovendo, ultra ea, quæ
2 latè, & generaliter † de univerſali Apoſtolorum prædicatione loquentes tradunt D. Hylar. Chryſoſtom. Hieronym. Thomas, Ethym. Theophyl. Toſtatus, Gagnæius, Ianſenius, Maldonatus, & alij ſup. Matthæ. capite 24. & 25. D. Ambroſ. in Luc. capite 10. Beda in Marc. capite 13. Adrian. Finæus libro 2. flagelli, capite 12. Pinſtus in Daniel. capite 2. Leo Caſtrenſ. libro 1. Apolog. pagina 261. Genebrard. libro 2. Chronograph. pag. 223. 368. 369.
3 Specialiter † inſiſtit, de noſtra America agens, Fr. Stephan. de Salazar ſup. Symbol. Apoſtol. diſcurſu 16. capite 3. Acoſta in hiſtor. Ind. libro 5. capite 25. Fr. Ioan. à Ponte in convenienti. utriuſque Monarch. libro 2. capite 2. per totum, Fr. Ioan. à Torquemada in Monarch. Indiana libro 15. capite 4. 47. 48. & 49. & quã ſolet diligentiã illud exornat Maluenda libro 3. de Antichriſt. capite 2. & capite 25. & ſequentibus, & olim idem Salmanticæ
4 affirmavit inſignis † ille Canonicus ſacræ Scripturæ interpres Ioannes del Caño, cùm publicè exponeret illud Pſalm. 18: *In omnem terram exivit ſonus eorum*, ut refert Michaël Balboa Cabello in Miſcellan. Auſtr. 3. parte capite 6. Pro cuius ſententiæ confirmatione hæc fundamenta, quæ ſequuntur, præcipuè conſiderari poſſe videntur.

Primum, † quòd licèt Thomas Bozius libro 20. de ſignis Eccleſ. Dei, capite 1. & Acoſta libro 1. de procur. Ind. ſalut. capite 3. pagina 139. ſentire videantur, Chriſtum Dominum paucos ex mortalibus ad ſe ſuâ prædicatione traxiſſe, certius tamen eſt, copioſam & admirabilem Gentium converſionem operatum fuiſſe tribus illis annis, quibus Ieroſolymæ, & alibi prædicavit, ut pluribus oſtendit Illuſtriſ. Baronius in Annal. Eccleſ. tom. 1. anno 39. num. 144. Suarez 3. part. quæſt. 41. diſputatione 30. ſectione 3. Ioan. à Ponte dicto libro 2. capite 4. 5. 6. 7. & 8. & ante eos Euſeb. Cæſarienſis libro 1. capite 13. qui ait: CHRISTI *Divinitas in omnes homines crebris ſermonibus pervagata, infinitos prope, cùm ex longinquis regionibus, tum ex ipſa Iudæa ad ſe traxit*: quæ propagatio ſtatim multò magis extendi cœpit, per diſcipulos ab eodem Chriſto delectos, quos † & Apoſtolos vocavit, ideſt, miſſos, legatos, vel nuntios, ut explicat D. Hieronym. in epiſt. ad Galat. capit. 1. & ante reſurrectionem, & poſt reſurrectionẽ per Orbem terrarum miſit, ſicut ipſe à Patre miſſus fuerat, ſummâ curâ præcipiens, ut Evangelium in omni loco, & omni creaturę prędicarent, omneſque gentes docẽrent & baptizarẽt, ut habetur Luc. 6. 10. & 24. Ioã. 20. Marc. 3. & 16. Matth. 10. 18. & 28. & Actuũ Apoſt. capit. 1. & traſumptivè in cap. in novo, diſt. 21. ubi Anacletus ſcribit, huiuſmodi Apoſtolos, iubente Domino diſperſos, in toto Orbe Evãgeliuin prædicaſſe. Quod Oraculum cùm deficere nequeat, & omnem protſus Orbis regionem ſuâ generali prolatione cõprehẽdat, neceſſarium eſſe inquiunt, in

has etiam Americanas, quantumvis
diſsitas & remotas,aliquem ex Domi-
ni diſcipulis perveniſſe, qui Catholi-
cam Fidem Barbaris iſtis hominibus
annuntiaret.

Neque hoc mirum, aut obſcurum
videri poteſt, cùm eâdem Scripturâ
7 tradente doceamur, † eoſdem Apo-
ſtolos breviſsimo tempore Evangelij
ſono,& luce omnem terram impleſſe,
iuxta illud,quod longè antè vaticina-
tus fuerat David Pſalm.18. *In omnem
terram exivit ſonus eorum,& in fines Or-
8 bis terræ verba eorum.* Quæ † verba de
Apoſtolis intelligit Tertullian. lib.4.
adverſus Marcion.cap.43. ubi dictum
Chriſti mandatum elucidans,ait: *Si-
quidem & Apoſtolos mittens ad prædicã-
dum univerſis nationibus,in omnem terrã
exire ſonum eorum,& in terminos terræ
voces eorum,Pſalmum adimplendo præce-
pit.* Et idem probat omnes Patres Ec-
cleſiæ,ut obſervat Maluenda. d. lib.3.
de Antichriſt.cap.27.28.& 29.Vbi va
rias eius loci verſiones, & expoſitio-
nes adducit, & eſt expreſſum D.Pauli
teſtimonium in Epiſtol. ad Romanos
capit.10.verſ.18. Vbi probare inten-
dens,nullum mortalium,ſive Iudæum,
ſive Gentilem potuiſſe iam illo tempo
re iuſtam aliquam ſuæ infidelitatis cau
ſam prætexere,quòd Evangelium non
audiviſſent. *Nunquid*(inquit)*non audie-
runt? & quidem in omnem terram exivit
ſonus eorum,& in fines Orbis terræ verba
eorum*;quod etiam repetit,quantum ad
prædicationem in univerſo mundo,&
univerſæ creaturæ,quæ ſub cœlo erat,
ſuo tempore factam,in Epiſtol.ad Co-
9 loſſenſ.cap.1.verſ.5.& 23.Quas † Epi
ſtolas D.Paul.ſcripſiſſe anno 24.&26.
poſt paſsionem Domini, benè conſi-
derat Maluenda dicto lib.3. capit.2.
pagina 109.Leo quoque Papa epiſtol.
10 87.relatus † in cap. ita Dominus,di-
ſtinctione 19.& ab eo deſumens Ni-
colaus Tertius in cap.fundamenta de
elect.in 6.diſertè teſtatur, veritatem,
quæ antea legis,& Prophetarum præ-
conio continebatur,per Apoſtolicam
tubam in ſalutem univerſitatis exijſſe.
Vnde † rectè dixiſſe videtur D.Chry 11
ſoſt.homil.76. in Matth. Theophyla.
in Euthym.ſup. eundem Matth.capit.
24.& Iacob.Gualtherus in ſua Chro-
nograph.anno 100.pagina 13.colum-
na 6.prędicationem Evangelij breviſ-
ſimo temporis ſpacio per totum Or-
bem quaſi fulgur rutilaſſe. Idque ma-
ximum argumentum omnipotentiæ
CHRISTI eſſe. *Viginti enim annis*, in-
quit Divus Chryſoſtomus, *aut ad ſum-
mum triginta ad omnes oras Orbis Evan-
gelium tranſcurrit.* Quod & tradũt D.
Ignatius & D.Hieronym. in locis re-
latis à Maluenda. d.cap.2. Tertullian.
lib.contra Iudæos,cap.7. Theodoret.
lib.4.de curat.Græc.affectio. Ægeſip.
lib.2.de excid.urb.cap.2.& Euſeb.Cæ
ſarienſ.lib.2.hiſt.Evangel.cap.3.& Ni-
cephor.lib.2.cap.8.ubi notanter ſcri-
bunt: *Cœleſti,divinaque virtute,& præ-
ſidio,repentè,nulla ferè mora interpoſita,
tanquam quoddã Solis iubar ſalutare Dei
verbum, univerſum terrarum Orbem ſuo
ſplendore colluſtraſſe,ſacrarum litterarũ
teſtimonio appoſitè reſpondens*; *in omnem
terram ſonus divinorum Evangeliſtarum
& Apoſtolorum exivit,& in fines Orbis
terræ verba eorum,&c.* Vltra quos Eleu
therus de eodem fermè tempore lo-
quens,inquit: *Fidem Thrax, Fidem Ly-
bis,Fidem Hiſpanus, & omnes populi re-
ceperunt,*& Lactant.lib.5. capit.13.ita
ait: *Cùm ab ortu Solis uſque ad Occaſum
lex Divina ſuſcepta ſit, & omnis ſexus,
omnis ætas,& gens,& regio unitis,ac pa-
ribus animis Deo ſerviant,&c.*

Accedit his, † quod iuxta plurimo- 12
rum Sanctorum Patrum ſententiam,
quam latè proponit & exornat Ma-
luenda dicto lib.3.capit.1.pag.107.&
capite 4.pagina 111.id quod Chriſtus
dixit apud Marcum capite 13. &
Matth. capite 24. tunc futuram eſſe
deſtructionem, & conſummationem,
quando iam in omnes gentes prædi-
catũ fuiſſet Evangelium, ad excidium

tan-

tantùm Templi, & materialis Ieruſa-
lem referendum videtur, quam tunc
13 præ oculis habebat. Quæ † deſtructio
contigit anno Chriſti 72. ut prodit
Baron. tom. 1. eodem anno. Et ſi hoc
14 verum eſt, † apparet, triginta & octo
annis poſt initium Evangelicæ prædi-
cationis, iam fuiſſe ab Apoſtolis, &
alijs Chriſti diſcipulis per univerſum
Orbem propagatum. Quinimò & un-
decim annis poſt eius mortem idem
etiam factum fuiſſe probare intendit
Fr. Ioan. à Ponte. d. cap. 2. §. 3. pag. 93.
15 conſiderans, † D. Marcum ſuam Evan
gelicam hiſtoriam ſcripſiſſe anno Chri
ſti 45. ut obſervat Baron. d. tom. 1. in
eodem anno; & tamen cùm legatio-
nem Apoſtolis iniunctam narraret, ita
ſcribit cap. ult: *Illi autem profecti prædi-
caverunt ubique Domino cooperante, &
ſermonem confirmante ſequentibus ſig-
nis.*

16 Illa † quippe dictio, *ubique*, idem va-
let, quòd *ubicunque*, & in omnibus lo
cis; ut apparet ex l. in lege 77. D. de
contrahenda emptione, l. quod niſi in
fine, D. de oper. libert. & ex Tito Livio
lib. 45: *Reſque omnes, quæ ubique depoſitæ
eſſent, & pecuniam Regiam conferri.* Qui-
17 bus ex locis rectè Cuiacius † in l. Ur-
bana 166. D. de verborum ſignifica-
tione, pro *ibique*, legit, *ubique*, & idem
obſervant Briſſonius, Hotman. Pra-
teius, & Calinus de verborum iuris ſig
nificat. verb. *Ubique*. Et in noſtris ter-
minis Tertullian. d. lib. contra Iudæos
capit. 7. ſic inquiens: *Chriſti regnum, &
nomen ubique porrigitur, ubique creditur,
ab omnibus gentibus colitur, ubique reg-
nat, ubique adoratur, omnibus ubique tri-
buitur æqualiter, &c.*

SECUNDÒ: in eiuſdem opinionis cō-
firmationem conſiderari poteſt, Apo-
ſtolos, ut mandatum Domini implē-
rent, ipſo præſertim, qui mandaverat,
adiuvante, eâ alacritate & velocitate
per univerſum Orbem diſcurriſſe, ut
18 meritò † ſagittarum volantium no-
men acceperint, iuxta illud Pſal. 127:
*Sicut ſagittæ in manu potentis; ita filij
excuſſorum*; quod ſic explicat Titelman.
ibidem, & Zachariæ 9. 13. *Extendi mi-
bi Iudam quaſi arcum, implevi Ephraim:
& exibit ut fulgur iaculum.* Quem etiam
locum, & alia ſimilia de eiſdem Apo-
ſtolis intelligit Pineda lib. 5. de reb. Sa
lom. cap. 4. §. 6. pag. 283. & conducit
illud D. Ambroſ. ſup. Habac. cap. 3. ubi
exponens illa verba: *Aſcendes ſuper
equos tuos, & quadriga tua ſalvatio*, ſic
inquit: *Agitavit Chriſtus Apoſtolos ſuos,
quos per diverſa mundi direxit; ut toti
Orbi Evangelium prædicarent.*

Dicti quoque ſunt † nubes velo- 19
ciſsimæ, & cœli, qui perpetuo & inde-
ſinenti motu volvuntur, iuxta illud
Iſaiæ cap. 60: *Qui ſunt iſti, qui ut nubes
volant?* quod Eccleſia de Apoſtolis ca-
nit; & illud Pſalm. 18: *Cœli enarrant
gloriam Dei*, quod D. Paul. ad Roman.
10. de eis ſimiliter accipit. Necnon
etiam ob eandem rationem appellati
ſunt pedes Domini, † qui & à Maria 20
Magdalena in huius rei ſignificatio-
nem unguento delibuti videntur, ut
piè conſiderat † Clemens Alexandr. 21
lib. 3. Pædag. capit. 8. ubi de hac un-
guenti ſparſione agens, ſic inquit: *Po-
teſt autem hoc eſſe ſymbolum doctrinæ Do-
mini; & eius paſſionis; pedes enim, qui
unguntur unguento odorifero, doctrinam
Divinam ſignificant, quæ cum inſigni glo-
ria Orbem terræ pervadit. Exijt enim ſo-
nus eorum in fines terræ. Atque adeò pedes
Domini ſunt Apoſtoli prophetia delibuti,
qui ſuave olentis unguenti, ſancti ſcilicet
Spiritus, ſunt participes. Itaque Apoſto-
li, qui univerſum terræ Orbem obierunt,
& Evangelium prædicarunt; per allego-
riam dicuntur pedes Domini, de quibus
per Pſalmographum quoque prædicit Do-
minus: Adoremus in loco, ubi ſteterunt pedes
eius; hoc eſt, quò pedes eius pervenerunt,
Apoſtoli, per quos prædicatus venit ad fi-
nes terræ.*

Unde mirum non eſt, ſi ex alijs re-
gionibus in alias tranſmigrātes, & ubi
opus fuit, mare etiam transfretantes,

adeò brevi ſpatio totum Orbem im-
22 pleverint. Manus † quippe, & zelus
Domini erat cum illis, qui eos, ut tan-
tæ legationi ſufficerent, peculiaribus
gratiæ ſanctitatis, & charitatis donis,
& divinorum, ac humanorum myſte-
23 riorum notitiâ præmunivit: ita † ut
Chriſto, & eius Matri duntaxat ceden
tes, cum alijs Sanctis abſque erroris, &
temeritatis nota comparari non poſ-
ſint, ut ait D. Thom. 1. 2. quæſt. 16. art.
4. & ſup. Ioan. cap. 13. lectio. 2. ad Ro-
man. cap. 8. lectio. 5. ad Epheſ. capit. 5.
lectio. 3. & Chaſſaneus in Catalogo
glor. mund. part. 3. conſiderat. 26. Præ-
tertim, quia ad prædicationis munus
obeundum, cùm viderent meſſem eſſe
multam, operarios autem paucos, iux-
ta illud Lucæ cap. 10. & Matthæi cap.
24 9. † Septuaginta duos alios diſcipu-
los, & eorum comites & ſectatores in
25 auxilium acceperunt, ut ait † text. in
d. capit. in novo, qui etiam aliquando
Apoſtoli nominantur per D. Paulum
ad Philip. cap. 2. & ad Corinth. 2. cap.
8. S. Irenæum lib. 4. cap. 37. Tertullia.
contra Marcion. cap. 4. Lorin. in Acta
Apoſtol. capit. 1. verſ. 2. licèt verius ſit,
ſolos duodecim, & D. Paulum proprio
Apoſtolorũ nomine dignos eſſe, alios
autem non tam Apoſtolos, quàm Apo
ſtolicos eſſe dicendos, ut reſolvit Sua-
rez in 3. D. Thom. quæſt. 28. diſput. 5.
ſect. 4. ubi ſimul agit quantum illi præ
his in auctoritate, & poteſtate Apoſto
lici muneris excederent, de quo etiam
tractat Glo. & Doct. in d. cap. in novo,
& Domin. Bañes 2. 2. quæſt. 1. art. 10.
Et cur prædicti diſcipuli ſeptuaginta
duo numero fuerunt, vide quę tradit
Fr. Ioan. à Ponte. d. lib. 2. capit. 14. §. 6.
pag. 172.

Conſtat etiam ex Act. Apoſtol. cap.
26 8. & 11. Fideles † Chriſti, quòd eos
Ieroſolymis igni, atque ferro perſe-
querentur Iudæi, in varias terrarum
partes diſperſos fuiſſe, quas ſigillatim
enumerat D. Ambroſ. lib. 2. de vocat.
omn. gent. Baron. ann. 35. & ex noſtris
Marquar. de Suſanis in tractat. de Iu-
dæis, & infidel. 3. part. capit. 1. num. 25.
In quibus partibus fidem, quam imbi-
berant, inſinuaſſe ijdemmet auctores
oſtendunt.

Tot igitur, & talibus operarijs, be-
nè potuit meſsis, licèt ita magna & diſ-
perſa, brevi tempore colligi, cùm unus
Paulus † tam longè, latèque Evange- 27
lium ſuâ prædicatione diſſeminaverit,
nempe à Ieruſalem & Syria, & cir-
cum adiacentibus regionibus, uſque
ad Illyricum & Hiſpaniam, ut oſtendit
Maluenda. d. lib. 3. capit. 2. in fin. & Fr.
Ioan. à Ponte. d. lib. 2. capit. 11. & ſe-
quentibus.

Eò magis, † quòd peculiari Dei pro 28
videntiâ contigerit, ut quo tempore
Chriſtus deceſsit, Romani per totum
fermè Orbem ſecurè regnarent, ut ſic,
commercijs inter omnes nationes in-
ſtitutis, faciliùs poſſent Apoſtoli, quà
vellẽt, diſcurrere & commeare, prout
eleganter advertit Euſebius Cæſarieſ.
lib. 3. de demonſtrat. Evangel. capit. 9.
Ioan. Boter. in relat. univerſ. 4. par. lib.
2. in princ. Bernard. Aldrete lib. 1. de
antiq. Hiſp. cap. 2. & ante eos † Pru- 29
dentius libro 2. contra Symmachum,
dum canit:

Diſcordes linguis populos, & diſſona cultu
Regna volens ſociare Deus, ſubiungier uni
Imperio quidquid tractabile moribus eſſet
Concordique iugo retinacula mollia ferre
Conſtituit.

Quapropter † Theodoretus de cu- 30
rand. Græc. affec. lib. 9. in hũc modum
ſcribit. *At noſtri illi piſcatores, & publi-
cani, ſutorque ille noſter, cunctis nationi-
bus legem Evangelicam detulerũt. Neque
ſolùm Romanos, & qui ſub Romano vivũt
Imperio, ſed Scythas quoque ac Sauroma-
tas, Indos prætereà, Æthiopas, Perſas, Se-
ras, Hircanos, Cymmerios, Germanos, &
Britannos, utque ſemel dicatur, omne homi
num genus, nationeſque omnes introduxe-
runt, Crucifixi leges accipere.*

Idẽ quoque tradit S. Iuſtin. Martyr
in diſputatione cõtra Triphon. cõclu-

dens triginta annis Apoſtolos Evan-
gelicam Fidem, per univerſum Orbem
diſſeminaſſe. Ita ut neque Scytha, nec
Æthiops, neque alij Barbari, quamvis
valdè remoti, remanſerint, qui illam
non audierint, & receperint. B. etiam
Beda in Marc. cap. 13: *Eccleſiaſtica*, in-
quit, *teſtantur hiſtoriæ, quòd Apoſtoli om-
nes multo ante excidium Iudææ provin-
ciæ totò fuerint Orbe diſperſi.* Quas hiſto-
rias à Beda citatas, & ſancti Evange-
31 lij † apud varias nationes progreſſum,
ſummâ fide, & diligenti, quâ ſolet, pie-
tate recoluit Illuſtriſsim. Cardin. Ba-
ronius tom. 1. Annal. Eccleſ. anno 44.
Thomas Bozius de ſignis Eccleſ. Dei,
lib. 4. ſign. 6. cap. 1. 2. & 3. Iacob. Pame-
lius in ſcholijs ad Tertullian. d. libro
contra Iudæos cap. 7. Maluenda. dicto
lib. 5. de Antichriſt. ex cap. 5. ad 9. Ca-
mill. Borrellus de præſtan. Reg. Catho-
lic. cap. 43. num. 8. & ſequentibus, Bo-
ter. in relation. univerſal. 2. part. & Fr.
Ioan. de Ponte. d. lib. 2. per totum. Vbi
cùm provincias connumerent, quas
Apoſtoli, & eorum diſcipuli prædican-
do peragrarunt, nulla fermè ex toto
Orbe omiſſa videri poteſt, in quam
aliquis eorum non penetraverit.

Quinimò, quod plus eſt, in multis
32 earum † Eccleſias ſacras Deiparæ, &
quibuſdam Apoſtolis, adhuc viventi-
bus; erectas fuiſſe, commemorat Ma-
luenda ubi ſup. capit. 3. Bozius libro 9.
cap. 6. & latè Iacob. Gretſerus libro 2.
33 de Cruce cap. 1. Inter quas † illa ut
præcipua recolitur, & commendatur,
quam D. Iacobus in urbe Cæſaraugu-
ſtana ad ripas amnis Iberi Beatę Ma-
riae ſibi ſuper Iaſpideam columnam
apparenti, eiuſdem monitu conſecra-
vit, ut totius Orbis, & Hiſpaniæ cum
primis fidelis traditio eſt. Quam latè
& ſecurè probant Guibertus in Chro-
nic. Reg. Aragon. prol. 3. Hartmanus
Schedel. in hiſtor. ætat. mundi in vita
Sanct. Iacobi, Rapha. Volaterran. lib.
11. Geograph. fol. 110. Anton. Beuter.
1. part. hiſtor. cap. 23. Ioan. Valæus in
Chronic. Hiſpan. cap. 22. Ambroſ. Mo-
rales in eâdem Chronic. lib. 9. capit. 7.
Ioan. Mariana de reb. Hiſpan. libro 4.
cap. 6. Ioan. Stephan. Durantius de ri-
tibus Eccleſiæ lib. 1. cap. 2. num. 4. Ca-
niſius lib. 5. de Virgin. Deipar. cap. 23.
Martin. Delrio lib. 2. diſquiſit. magic.
quæſt. 26. ſectio. 4. Don Ferdinand. de
Mendoça de confirmando Concilio
Illiberitano lib. 2. capit. 45. Illeſcas in
hiſtor. Pontific. lib. 1. Zamalloa libro
7. cap. 2. Gaſpar Ortigas in patrocinio
pro gymnaſ. Cæſarauguſt. 3. part. Pare-
des de adoratio. imag. lib. 2. cap. 4. Ce-
nedo in collectaneis ſup. Decret. col-
lect. 43. fol. 62. num. 2. Valdes de dig-
nitat. Reg. Hiſpan. capit. 6. Madera de
excellent. Hiſpan. capit. 6. fol. 4. & de
Mōte Sancto Granat. diſcurſ. 1. Mor-
lanes, qui alios plurimos refert, in al-
legatione de nuestra Señora del
Pilar; & Fr. Didac. Murillo, qui no-
viſsimè integrum librum de hiſtoria
eiuſdem Virginis del Pilar eruditè
conſcripſit.

Quod ideò adijcere libuit, ut ſic ob-
iter † eos reijciendos appareat, qui 34
cùm Divum Iacobum in Hiſpaniam
adveniſſe inficiantur, hanc quoque ita
conſtantem hiſtoriam Virginis del
Pilar ſubvertere tentant. In quorum
numero eſſe videtur Roderic. Xime-
nius Archiepiſcop. Toletan. in collect.
Concil. Hiſp. apud Garciam de Loay-
ſa pagina 290. & apud Anton. Auguſt.
epiſtol. Iur. Cano. tom. 2. lib. 19. titulo
16. cap. 2. pag. 179. & 1. part. libro 1.
tit. 11. cap. 2. Ioan. de Boſco in ſua Bi-
bliothec. Floriacenſ. qui ad hoc addu-
cit D. Gregor. lib. 1. regiſtr. epiſtol. 64.
ad Epiſcop. & Reg. Hiſpaniæ, Cardin.
Baronius. d. 1. tom. anno 44. num. 30.
& tom. 9. ann. 816. & in notis ad Mar-
tyrolog. Roman. 15. Maij, & Ioan. Lo-
rin. in Act. Apoſtol. capit. 12. verſic. 2.
pag. 536.

Cōtra quos tamē validiſsimis teſti-
monijs & argumentis utrūque noviſ-
ſimè propugnarunt omnes ferè aucto-

res ſuprà relati,& ultra eos additio ad
Bear.Iſidor.lib.de ortu &obitu S.Pat.
cap.71.Thomas Bozius lib.4.de ſign.
Eccleſ.Dei,capit.1.pag.123.Pat.Sua-
rez de Religione lib.2.cap.6.ex num.
13. Ioan. Belethus in explicat.divin.
Offic,cap.140.Ioſeph.Stephan.Valen
tin. in lib. de poteſtate coactiva Ro-
man.Pontif.cap.8. Maluenda. d.lib.3.
de Antichriſt.capit.6.pag.115. & ſeq.
Fr.Ioan. de Ponte. d.lib.2.de conven.
utriuſque Monarch.cap.14.& 15. Pa-
melius. d.cap.7.ſchol.41.Hieron.Ro-
manus de Republic.Chriſtian.libro 1.
cap.3.Fr.Ioan.de Pineda in Monarch.
Eccleſ.2.part.lib.10.cap.25.§.3. Ex-
35 cellentiſ. † Dominus Ioannes Ferdi-
nand.à Velaſco Magnus Caſtellæ Co
meſtabilis,pietate inſignis & armis,&
ut cum Auſon.dicam Epigram.7:
Cōſilijs belloque bonus,quæ copula rara eſt,
in erudiriſsimis diſcurſibus, quos de
adventu D.Iacobi in Hiſpaniam ad-
verſus Baronium typis excuſsit,& La-
tiâ linguâ eleganter donavit Erycius
Puteanus,illos vindicias tutelares Hiſ
paniarum appellans, & Ioannes Ma-
riana,Fr.Franciſc.à Iesv, & Didacus
del Caſtillo in peculiaribus eiuſdem ar
gumenti libellis, Caliſtus Remirez in
tract.de lege Regia in initio num.42.
& ſequent.pag.10.& 11.& Don Mau
rus Caſtella Ferter in ſua exactiſsima
hiſtoria Divi Iacobi Hiſpaniarum Pa-
troni lib.1.per totum,& noviſsimè D.
Ioan.Briz Martinez in hiſtor. S.Ioan.
de la Peña,pag.569. & D.Salazar de
Mendoça Canon.Toletan.in lib.1.de
orig.Dign.Hiſpan. cap.5.fol.5.
36 Quinimò † & Hiberniam,quā nunc
Irlandam dicimus, D.Iacobum adiiſſe,
ibique prædicaſſe,tradit Flavius Dex-
ter in ſua omnimoda hiſtoria,Hēricus
Fitſim.lib.1.de Miſſa,& lib. contra Ri
der.in præfatio.Legenda nova Angliæ
in vita S.Patricij, & Vincent.Belva-
cenſ.in ſpecul.hiſtor.lib.4.cap.3.
Et non ſolùm D. Iacobum, verùm
37 etiam † D. Paulum in noſtra Hiſpania
prædicaſſe,teſtis eſt Beatus Hieron.in
Catalog.Vir.illuſtr. B.Chryſoſtom.2.
ad Timot.4. Dorot. Athanaſ. & Epi-
phan. in locis relatis à Pamelio ſup.
Tertullian.d.lib.contra Iudæos capit.
7.ſchol.41.Cæſar Baronius, qui latiſ-
ſimè loquitur,& reſpondet ad text.in
cap. Beatus 22.q.2. in 1.tom. Annal.
Eccleſiaſt.anno Chriſt.61. & in Mar-
tyrol.Rom. die 22.Martij,Pined.in d.
Monarch.lib.10.c.33.Fr.Ioā. à Pōte.
d.lib.2.cap.13.pag.162.& Maluenda.
d.cap.6.pag.116.verſ. *Paulum quoque.*
Quinimò Divum etiam Petrū Apo
ſtolorum Principem Hiſpaniā noſtrā,
ſuo advētu & prædicatione illuſtraſſe,
expreſsè teſtatur S.Innocēt.Papa Pri
mus in epiſt.ad Decentium Epiſcopū.
Nimirū,quia ut ait Ioſeph.Stepha. ubi
ſup.licèt alijs Apoſtolis ſecundùm cu-
iuſque menſuram & regulā ſingulatim
ſua regio contigiſſet,ſolius tamen Pe-
tri auctoritas, nullis certis terminis
circunſcripta,non ſolùm ſingulas, ſed
omnes provincias moderabatur,om-
niaque auctoritate divinâ ſibi com-
miſſa gubernabat.
Tertiò,quia hoc cōmodiùs peragi
potuit,& citiùs ad omnes gentes veræ
Fidei notitia pervenire, † ſi ut veram 38
admiſerîmus opinionem Iacobi Epiſ-
copi Chriſtopolitani relatam à Maluē
da.d.lib.3.de Antichr. cap.3.pag.110.
qui apertè docuit,non ſolùm per præ-
dicationem Apoſtolorum,ſed occultâ
etiam Dei inſpiratione, ſanctorū An-
gelorum annuntiatione, ac ipſorum
quoque dæmonum oraculis,in omnes
mundi partes Evangelium promulga-
tum fuiſſe,atque hoc pacto completa
vaticinia Davidis.d.Pſalm.18.Matth.
24.& Paul.ad Roman.10.
In cuius rei confirmationem † per- 39
pendi quidem poſſunt plura Sibylla-
rum carmina, & Virgilij, Suetonij &
aliorum antiquorum loca, & teſtimo-
nia,quæ adducit Maluenda ubi ſuprà,
Thomas Bozius libro 1. de ſignis Ec-
cleſ.Dei,cap.4.in fin.pag.12.& Simon

Maio-

Maiolus in 3. tom. dier.Canicul. colloq.1.de perfidia Iudæorum,pag.307. & ſequentib.Ex quibus conſtat,multa pet totum terrarum Orbem Oraculorum reſponſa edira eſſe, quæ Chriſti fœliciſsimum ortum prænuntiarent.

40 Et ego eis addo † hiſtoriam notabilem, quam ex Cedreno refert idem Bozius lib.9.cap.6. pag.356. & Rutilius Benzonius de anno Iubilæi lib.3. cap.ultim.pag.396. & paucis mutatis ex Procopio Martyre,& Simeone Metaphraſte,Surius tom.4.menſe Iulij die 8.& Ioan.Srephan.Durantius ubi ſuprà,qui tradunt ab Argonauris ædificarum fuiſſe templum omnium nobiliſsimum,quod Plin.lib.36.cap.1. maximè admirandum appellar; eo autem abſoluto, ab ipſis Oraculum conſultum,cuinam illud conſecrari debêret? Reſponſumque accepiſſe his carminibus,quæ æneis litteris in ipſius templi fronte ab antiquis Gentilibus,cunctis legenda, æternæ memoriæ commendata ſunt:

Aſſidua virtute decus ſublime parate,
Atque unum (ſic mando) Deum,qui cuncta gubernat
Cœleſti reſidens ſolio,colite,atque timete,
Illius æternum, atque ante omnia ſæcula Verbum
Neſcia Virgoviri noſtras emittet in auras,
Quod velut igniferis impulſa ſagitta procellis
Edomitum reddet Divino munere mundum
Huius,cui MARIAE *nomen, ſanctiſſima Mater*
Agnoſcet templum proprium ſibi rectè dicatum.

41 Poreſt etiam hùc referri, † quod de Ara ab Athenienſibus primùm,& poſteà à Romanis Ignoto Deo erecta, narratur cap.17.Act.Apoſtol.verſ.73. In cuius explicatione plura tradunt Chryſoſtom.Oecumen.& Lorinus ibidem Sixt. Senenſ.lib.2. Biblioth.ſanctæ, Alex.ab Alex.lib.6.Genial.ubi additio Tiraquel.pag.1007.Cœl.Rhodigin.lect.antiq.lib.22.cap.2. Baronius tom.1. anno 52.num.8. Pat.M.Marquez in Guberna.Chriſt.lib.2.cap.32. pag.346.& noviſsimè Caliſtus Remirez de lege Regia, §.3.num.41.& ſequent.pag.47.

Sed illud quidem, ſi verum fuit, maiori norâ dignum videtur, † quod Plutarchus commemorat in lib.2.de defect.Orac. & poſt eum Euſeb.lib.5.de præparar.Evang.capit.9. & in epiſt.ad Theodor.Epiſcop. Petr.Crinitus lib. 14.de honeſt.diſcip.3.Perr.Creſperius in ſum.Eccleſ.diſcipl.verb. *Idololatria*, Baron.d.1.rom.ann. 34.num.129. Simon Maiol.d.rom.3. Canicul.colloq. 1.pag.308.& Fr.Ioan.de Ponte lib.3. convenien.urr. Monarch.cap.29.pag. 181.Eo ſcilicet tempore,quo Chriſtus Dominus pro humano genere Crucis mortem ſubire dignatus fuit, Æpiterſem cum alijs in Italiam navigantem, circa inſulas, quas Echinadas appellant,flatu ventorum deficiente, noctu prope Paxas deveniſſe: cùmque omnes,qui ſimul navigabanr, attenriores vigilarent, repentè à Paxis inſula vocem magnam auditam fuiſſe,quâ ipſius navis gubernatori, Thamo, vel Thramno nomine mandabatur, ut quando iuxta paludem eſſet, tunc Pana Magnum mortuum eſſe annuntiaret.Quod cùm ipſe,licèt ingenti terrore perculſus,ad paludem veniens præſtiriſſet, magnus multorum gemitus, imò verò innumerabilium, miraculo quodam commixtus, ſubitò auditus fuit.Et hæc fama citò Tiberij Imper. aures,& totam Romanam urbem implevit. In qua variè & vanè,quis ille Pan eſſet, qui mortuus nuntiabatur, dubitatum fuit. Sed benè Euſebius, & Baronius ſup.reſolvunt, Panem illum,pro Chriſto univerſorum Domino intelligendum eſſe, eiuſque mortem ut ſuam ipſorum cladem, luxiſſe dæmones,quippè qui adhuc eo vivente ſæpiùs fuiſſent lamentari,ſe ab ipſo torqueri.

43 Et planè, † ſi miraculosè factam
Apoſtolorum prædicationem affirma-
re audemus, ſicuti, ultra Auctores ſu-
prà relatos, affirmat etiam Fr. Stepha-
nus de Salazar. d. diſcurſu 16. ſup. Sym-
bolum capit. 3. pag. 191. nihil erit, cur
non fateamur, breviſsimo tempore in
omnes mundi partes, quantumvis lon
gè diſsitas, & illis ſæculis ignoratas, pe
netrare potuiſſe, cum maiore celeri-
44 tate † Habacuc è Palæſtina Babylo-
nem Angelicâ manu deductus fuerit,
ut eſurienti Danieli in Leonum lacu
ſuccurreret, ut habetur Daniel. 14. &
Philippus Diaconus ex Gaza in Azo-
tum Actuum cap. 8. & in alijs admiran
dis exemplis relatis à Bapt. Fulgoſ. lib.
1. & Andrea Eborenſi in tit. de mira-
cul. & Theat. vitæ humanæ vol. 2. lib.
5. pag. 417.
45 Et cùm ipſi † Apoſtoli in tranſitu
B. MARIAE Virginis, & Dominæ no-
ſtræ, ingenti quodam miraculo parvo
temporis momento è toto Orbe nu-
bibus aſſumpti Ieroſolymis conve-
nerint, ut funeri eius intereſſent. Quod
licèt perfunctoriè, & velut apocryphũ
referat Baronius. d. 1. tom. anno 48.
num. 14. veriſsimum tamen fuiſſe oſtẽ-
dit ipſa antiqua & communis Eccle-
ſiæ traditio, & ut certiſsimum ſcribũt
S. Melito de tranſitu Virgin. cap. 4. &
5. S. Iuvenal. Ieroſolymitan. Epiſco-
pus, qui vixit imperante Theodoſio iu
niore, Dionyſ. Areopagita libro 1. de
divinis nominibus cap. 3. & explicatiùs
Singellus in vita ipſius Dionyſij apud
Lyppoman. tom. 7. Nicephor. hiſt. Ec-
cleſ. lib. 2. cap. 21. S. Ioan. Damaſcen.
in ſermone de dormitione Deiparæ
ſub finem, ubi ſic ait: ***Ex antiqua accepi-
mus traditione, quòd tempore glorioſæ dor
mitionis Beatæ Virginis, univerſi quidem
ſancti Apoſtoli, qui Orbem terræ ad ſalu-
tem gentium percurrebant, momento tem-
poris in ſublime elati, convenerunt Iero-
ſolymis.*** Et non eſſe de re huiuſmodi du
bitandum, apertè tradit Simon Maio-
lus in diebus Canicul. tom. 1. colloq.
1. pag. 21. & iterum colloq. 4. pag. 94.
& Thom. Bozius lib. 15. de ſignis Ec-
cleſ. Dei, cap. 4. pag. 107. & cap. 5. pag.
112. Vbi alia ſimilia miracula tradit.

Quibus addo, quod de Regina Sabà
ſcribunt aliqui, quos refert Raph. de la
Torre in 2. tom. pag. 312. tradentes,
eam ex relatione, & vocibus avium
habuiſſe notitiam Salomonis.

QVARTÒ ad confirmandam prædi-
ctam ſententiam de Apoſtolica Evan-
gelij per univerſum Orbem diſſemina-
tione, ipſius Eccleſię nomina perpen-
duntur, quæ † ex magni Concilij Ni- 46
cœni auctoritate, & definitione dici-
tur *Apoſtolica*, quaſi per Apoſtolos, li-
cèt in diverſis gentibus, uno tamen
ore, & ſpiritu congregata, ut latè pro-
ſequitur Salazar. d. diſcurſu 16. capit.
14. & Fr. Ioan. à Ponte. d. lib. 2. cap. 1.
& ſequentibus. Simulque etiam † ab 47
Apoſtolis ipſis Catholicæ nomen ac-
cepit, quòd univerſalis eſſet, & in om-
nibus locis, perſonis, & temporibus
æqualiter obſervanda, ut docet D. Au-
guſtin. cap. 7. de vera relig. & de utilit.
cred. contra Manich. capit. 17. & con-
tra epiſtol. Manich. capit. 4. tom. 6. &
contra Fauſt. Manich. lib. 11. & con-
tra litteras Petilian. lib. 2. cap. 51. eod.
tom & ſerm. 131. & 181. de tempore,
Doctores in rub. & l. 1. C. de ſumm. Tri
nitat. & Fide Cathol. Bañez, Aragon,
& alij Theologi poſt D. Thom. 2. 2. q.
1. art. 10. Turrecremata in ſumma de
Eccleſia. lib. 1. capit. 14. Salazar. d. diſ-
curſu 16. cap. 3. latiſsimè Thomas Bo-
zius lib. 17. cap. 1. Anton. Poſſevin. in
Biblioth. lib. 6. cap. 31. pag. 268. & ſe-
quentib. Balthaſ. Chavaſius de not. ve-
ræ religionis capit. 3. Illuſtriſ. Cardin.
Bellarminus in eodem tractat. cap. 4.
& ſeq Camillus Borrellus de præſtan.
Reg. Cathol. capit 41. num. 51. & ſe-
quentib. Alanus Copus Dialog. 6. cap.
21. pag. 884. Vbi † inquit, multum 48
dolère hæreticos, quòd Fides, & Ec-
cleſia Dei dicatur Catholica. Pat. Gor
donius in controverſ. de auctor. Ec-

cleſ.controverſ.2.capit.19. pag.249.
Pat. Franciſc. Suarez in defenſ.Fidei
adverſ. Sectam Anglican. lib.1.capit.
15.& alij plurimi Auctores,qui de qua
tuor Eccleſiæ proprietatibus ſcripſe-
runt,quos congerit Poſſevin. in appa-
ratu ſacro tom.1.verb. *Eccleſia.* Vnde
49 Sanctus Ignatius † Martyr in epiſtola
ad Philip.inquit: *Vna eſt Eccleſia, quam*
ſuis ſudoribus, & laboribus fundaverunt
Apoſtoli à finibus terræ uſque ad fines in
50 *ſanguine Chriſti.* Et † Vincentius Lyri-
nenſis ait: *Fides Catholica ita dicitur,*
quia ſemper, quia ubique, quia apud om-
nes, quia tempore, loco multitudine, anti-
quitate, univerſitate conſenſu, novitati,
parti & paucorum diſſentioni antiſtat. Et
51 Aurel. † Prudentius lib.2.contra Sym
mach.

— Deus undique gentes
Inclinare caput docuit ſub legibus iiſdem,
Romanoſque omnes fieri, quos Rhenus, &
Iſther,
Quos Tagus auriſluus, quos magnus inun-
dat Hiberus
Corniger Heſperdum, quos interlabitur, &
quos
Ganges alit, tepidique lavant ſeptem oſtia
Nili,
Ius fecit commune pares, & nomine eodem
Nexuit, & domitos fraterna in vincla re-
degit.
Vivitur omnigenis in partibus haud ſecùs
ac ſi
Cives congenitos concludat mœnibus unis,
Vbi patria atque omnes lare conciliemur
avito.

Et in eandem rem alia quoque perpen
dit Fr.Ioan. Bapt.Fernandez Minori-
ta in demonſtrat.Catholic. lib.3. diſ-
curſu 6.& 7.Fr.Ludovic.Granatenſ.in
Symb.Fidei, 2.part. capit.13.& 29. &
Illuſt. Cardin.Bellarmin. de notis Ec-
cleſ.cap.4.& 5.

52 QVINTÒ, † & vltimò, magiſque in
noſtræ quæſtionis terminis facit, quod
aliqua ſatis vetuſta teſtimonia, & ve-
ſtigia prædicationis Evangelicę in his
Novi Orbis regionibus reperiri viden
tur. Nam Tertullian. † d. libro contra 53
Iudæ.cap.7. cùm ſuâ ætate Apoſtolo-
rum ſonum, & Chriſti Fidem in omnes
gentes propagatam affirmaſſet, ſpecia-
liter enumerat Parthos, Medos, Ela-
mitas Meſopotamiam habitantes, Ar-
menios, Phrygios, Cappadoces, inco-
lentes Pontum, & Aſiam, & Pamphy-
liam, Ægyptios, Africanos, Romanos,
Iudæos, Getulos, Mauros, Hiſpanos,
Gallos, Britannos, Sarmatas, Dacos,
Germanos & Scythas, & poſteà ſub-
dit: *Et abditarum multarum gentium, &*
provinciarum, & inſularum multarum no-
bis ignotarum, & quæ enumerare minus
poſſumus, in quibus omnibus locis Chriſti
nomen, qui iam venit, regnat, utpotè an-
te quem omnium civitatum portæ ſunt
apertæ, & cui nullæ ſunt clauſæ, ante quem
ſeræ ferreæ ſunt comminutæ, & valvæ
æreæ ſunt apertæ: quibus verbis has ig-
notas, & inacceſſas eo tempore pro-
vincias velut digito oſtendiſſe vide-
tur.

Et † cùm certum ſit ad ultimas uſ- 54
que Indiæ Orientalis nationes, & ad
remotos, & ferè ignoratos eo tempo-
re Sinas D.Thomam Apoſtolum, &
alios eius diſcipulos prædicando pe-
netraſſe, ut inquit Nicephor. libro 2.
cap.4.ibi: *Quicunque in extrema Orien-*
tis ora ad ultimum Oceanum colunt; & la-
tè tradunt Auctores ſuprà relati, præ-
cipuè Thom.Bozius lib.5. cap.1.& 2.
& ſequentib.Ioan.Boter.in relat.uni-
verſ.3.part.pag.7.& 14. Maluend.lib.
3.de Antichriſt.cap.7.& 10.Maffæius
lib.6.hiſtor. Ind. M.Paul.Venetus lib.
2.ſuarum relation.capit.61. Nicolaus
Trigaultius de Chriſtian. expeditione
in Sinas lib.1.cap.ult.Ferdinand.Men
dez Pinto in ſuis peregrinat.capit.96.
& Nos ſup.cap.2.num.32.& ſequent.
Mirum ſanè videri non debet, ſi in has
quoque Occidentales & Meridiona-
les plagas lux Evangelij priſcis illis
temporibus fulſerit.

Ad quod probandum, † plura Chri- 55
ſtianiſmi veſtigia, quę in his partibus

reperta ſunt, diligenter cōgeſsit Acoſta in hiſtor.Moral.Ind.lib. 5. cap. 14. & ſequent. Gomara tom. 1. eiuſdem hiſtor.cap.53.& 121. Fr.Stephan. de Salazar.d.diſcurſu 16.cap.3.Boter. in dictis relatio.univerſ.4.part.pag.7. & ſeq. & Maluenda. d.lib.3.de Antichr. cap.25.per totum.

56 Inter quæ † illud, quod à prædictis refertur de Crucis imaginibus, & earum adoratione, & quibuſdam ſacroſanctæ Trinitatis, confeſsionis auricularis, Euchariſtiæ, atque aliorum myſteriorum Fidei fulgoribus apud Iucatanos, Cumanenſes, Mexicanos, Peruanos, & alios repertis, etiam traditur à Petro Martyre de hiſt.Novi Orbis decad.4.Fr.Hieronym.Romano in Rebuſpub.3.part.lib.1.de Repub.Ind. Iuſt.Lipſio in notis ad lib.3.de Cruce, Anton.de Herrera in hiſt. gener.Ind. decad.2.lib.1.cap.17.& lib.3. capit.1. pag.75.& decad.3. lib.4.cap.11. pag. 163.& decad.4.cap.4. pagina 266.& 268.Fr.Gregor.Garc. lib.4.de Indor. orig.cap.21.pag.471.& lib.1.pag.95. & ſeq. ubi addunt, idem apud Indos ſuæ Diœceſis Epiſcopum Chiapenſem comperiſſe, & Fr.Ioan.à Torquemada in Monarch.Ind. lib.15.capit.49.ubi alia quoque indicia ſatis notanda commemorat.

57 Illud verò † quod dicitur de quibuſdam barbaris, & candidis hominibus, quos Indi Mexicani & Cuzquenſes, acceptâ per manus à maioribus relatione, tradebant, quondam has regiones perambulaſſe, novam quādam doctrinam & religionem docentes, & idola ſubvertentes, ſimile eſt ei, quod Petr.Martyr ſup.in Iucatana provincia accidiſſe narrat, & in Peruana Didac.Davalos in Miſcellan.Auſtr.colloq.23.fol.162. Herrera decad.5.lib.

58 2.cap.6.pag.77.Vbi tradunt, † quòd cùm quemdam ex his hominibus ob id, quod Fidem prædicabat, & idola deſtruebat, Indi lapidare vellent apud oppidum, cui nomen Pachacama, huic nobili urbi Regum vicinum, ipſe in mare delapſus extenſo pallio, ranquam ſecuro navigio devectus, exceſſit. Et eundem, vel alterum ei ſimilem iterum prædicaſſe in Cuzquenſi provincia apud oppidum, cui nomen eſt Chacha, & quia eius doctrinam non recipientes, de illo interficiendo tractabant, ignem de cœlo deſcendiſſe, quo omnes abſumpti ſunt, in quorum fidem hodie crematum quendam montem oſtendunt, qui dicitur Cerro Qvemado.

Idem narrat Michaël Balboa Cabello in ſua Miſcell. Auſtr.manu ſcripta 3.part.cap.6.adijciens, † antiquas 59
effigies iſtorum virorum in aliquibus locis reperiri: & latiùs cæteris noviſsimè proſequitur Fr.Alphonſ.Ramus in hiſtor.Beatæ Virgin. de Copacavana lib.1.cap.7.& ſequentib.

Quod haud difficulter credet, qui legerit, in reconditis illis regionibus Braſiliæ † provinciæ conſervari me- 60
moriam Beati Thomæ Apoſtoli, qui dicitur, ad eas oras appuliſſe, oſtendereque † eoſdem Braſilios veſtigia pe- 61
dum divini Apoſtoli, ſcopulo impreſſa, quæ ſe vidiſſe teſtatur Emanuel Nobrega Societat.Iesv in epiſtol. anno 1552.ex cuius relatione, ita produnt Thom.Bozius ubi ſup.& lib.4. cap.3. pag.132.& lib.17.capit.1.pag.196. & lib.20.capit.3.pag.319. Maluenda d. cap.25.Cabellus.d.cap.6.& Fr.Ioan.à Ponte. d.lib.2. capit.29. pag.295.qui adijcit, hoc ideò factum fuiſſe, ut Chriſti verbum impleretur: *Opera, quæ ego facio, & ipſe faciet*, cùm legamus † ip- 62
ſum etiam Chriſtum in cœlum aſcenſurum, pedum ſuorum veſtigia in petra quadā impreſſa reliquiſſe, ut tradit D. Hieron.de locis Hebraic. Actuum 5. S.Paulin.Nolanus epiſt.11.ad Sever. Sulpicius Severus lib.2.hiſtor.Sacræ, Beda de locis Sanct. cap.7. Bracardus in Geograph.terræ Sanctæ, par.1.cap. 7. Baron. 1.tom.anno 34. num.232. Gretſerus lib.1.de Cruce cap.77.

Per-

63 Perhibent quoque † ipſimet Peruani Indi, iuxta relationem Didac. Davalos ubi ſup. multis retrò temporibus alium hominem, qui ex PARAGVAI partibus ad eos acceſsit, ſecum attuliſſe ligneum quoddam, ſatiſque venerabile ſignum Crucis, quod hodie in provincia DE LOS CHARCAS in oppido DE CARABVCO religioſiſsimè cuſtoditur, & ſuperioribus annis ex lacu quodam à quibuſdam piſcatoribus extractum fuit, in quem antiquâ Indorum perfidiâ proiectum fuiſſe dicunt, cùm illud prius fruſtrà comburere tentaſſent.

64 Quæ hiſtoria † ſimilis illi eſſe videtur, quam de Cruce, cum pendente Chriſti ſimulacro in ruinis urbis Goæ inventa, tradit Maffæius lib. 4. hiſtorię Ind. pag. 106. Fr. Anton. de San Romã in eadem hiſtor. lib. 3. capit. ultim. pag. 594. & ſeq. Evidenti planè, ut ipſi inquiunt, argumento in ijs olim regionibus, non modò Chriſtianam Fidem, ſed cum ea ſalutarem quoque uſum imaginum ex Apoſtolica traditione
65 viguiſſe: quem † recentes iſti & deplorati ſectarij, qui ſe nominant Pietatis antiquæ aſſertores, ac divinæ voluntatis interpretes, funditùs extirpare conantur. Contra quos piè & graviter agit S. Tridentina Synod. ſeſſ. 25. cano. 2. Alphonſ. à Caſtro lib. 8. adverſus hæreſ. verb. *Imago*, Alanus Copus Dialog. 4. & 5. Simancas in Catholic. inſtitution. capit. 33. Cardin. Bellarmin. in diſputat. Fidei Catholic. lib. 2. controverſ. 7. Simon Maiolus, & Pat. Vazquez in peculiaribus tractat. de ſacris imagin. ſive de adoration. imagin. Ferdinand. Mendoça in not. ad Concil. Illiberitan. lib. 3. cap. 5. per totum, P. Azonius lib. 9. Inſtit. Moral. cap. 6. & 8. P. Iacob. Gualtherus in ſua Chronograph. 1. ſæculo, ex pag. 69. & ſæculis ſequentib. in aſſert. 3. veritatis, Rutil. Benzon. de anno Iubilæi lib. 6. cap. 15. pag. 650. & ſequentib. Magiſt. Fr. Anton. Perez in Laurea Salmant. certam. 2. de imaginum uſu per totũ, Specul. Mag. exemp. verb. *Imago*, Ioan. Stephan. Durantius de ritib. Eccleſiæ lib. 1. cap. 5. & plures alij congeſti ab Auguſt. Barboſa in remiſsion. ad Concil. Trident. d. cano. 2.

Neque erit incongruum, ſi hic illud etiam notaverimus, † in flore ſcili- 66
cet, & folijs cuiuſdam fructicis in his Novi Orbis regionibus, & præſertim Peruanis, ſatis communis, quem GRANADILLAM vocamus, omnia paſsionis Dominicæ ſigna, pręter Crucem, expreſſa reperiri, nempe clavos, columnam, flagella, plagas, ſpineam coronã & lanceam. Quod efficit, ut flos ille aſpectu elegantiſsimus, & conſideratione pijſsimus reputetur, ut tradit Carol. Cluſius ex Nicolao Menardo in hiſtor. plantarum lib. 10. exoticorum, Ioſeph. Acoſta in hiſtor. moral. & nat. Ind. lib. 4. cap. 27. Ioan. Boter. in veris deſcriptione metro. 8. cuius carmina Latina fecit Iacob. Gretſerus in hortis de Cruce, 5. part. pag. 282. referens etiã plura teſtimonia, & inſignia poëmata, quæ in comprobationem & laudem huius arboris, & myſteriorum, quæ repræſentat, Bononiæ vulgata fuit, anno 1609. inter quæ unum ſic habet:

O multum gratare tibi PERVANA *Deoque*
Grates innumeras nocte, dieque refer:
De radijs Fidei, tenebras hac ſola fugavit
Perfidiæ & vitij, quæ tibi numen erant,
De Cruce vera ſalus, en obtigit. En eadem Crux,
Per florem hunc cedit pignoris uſque loco,
Crimen abundavit, ſucceſsit gratia maior,
Hanc tibi adaugebunt cultra trophæa CRVCIS.

Et aliud:

Sic inculta Dei meminit natura dolores,
Vt CRVCIS *in multo ſtigmata flore notet,*
Non deſunt clavi, columella, & ſpinea ſerta,

Nec ſacer à quino vulnere ſanguis abeſt,
India ne paucos dicas CRVCIS *eſſe magiſtros,*
Pullulat in medio ſponte magiſter agro.

Hæc ſunt, quæ præcipuè conſiderari poſſe videntur, pro univerſali Apoſtolorum predicatione aſſerenda, & ad iſtas etiam Novi Orbis regiones extendenda.

Ego verò, ut pio, quo decet, affectu
67 & animo fateor, ✝ nihil uſquam Deo
occultum, aut eius omnipotentiæ impervium, & inacceſſum, atque ita verum eſſe poſſe, priſcis illis temporibus Evangelij lucem per omnes Mundi plagas, quantumvis remotas, & ignoratas, diſſeminatam fuiſſe; maximè ſi id miraculosè factum, cum Iacobo Chriſtopolitano, & alijs ſup. relatis conceſſerimus. Adhuc tamen ſi communes naturæ regulas attẽdamus, nihil eſſe video, cur id tanquam certum
68 admittere debeamus. Nam ✝ ſi Divina Oracula, & Sanctorum Patrum doctrinam conſideremus, multa quoque teſtimonia reperiemus, quæ apertè probant, nõ ſolùm Apoſtolorum tempore ubique terrarum Chriſti Fidem minimè propagatam fuiſſe, verùm etiã in hodiernum hunc diem plures Orbis partes ſupereſſe, quibus necdum Evangelium revelatum ſit, imò neque uſque ad mundi conſummationem revelandum eſſe. Chriſtus quippè Dominus hoc ſignum finis rerum indubitanter
69 appoſuit, dum ✝ Matthæ. 24. verſ. 14. ait: *Prædicabitur hoc Evangelium Regni in univerſo Orbe in teſtimonium gẽtibus, & tunc veniet conſummatio*. Et idem oſtendit Marci cap. 13. Quæ loca, etſi de clade, ſive excidio templi, & materialis Ieruſalem multi Patres & Doctores accipiant, ut diximus ſup. num.
70 12. & 13. Plures ✝ tamen ex antiquioribus, & recentioribus ad extremam rerum, & mundi conſummationem referenda eſſe cenſent, ut conſtat ex relatis à D. Thom. in 1. 2. quæſt. 106. artic. 4. Caietano, Ianſenio, Titelm. Saa, Maldonato, & alijs in d. cap. 24. Matthæ. Marquardo de Suſan. in tract. de Iudæis & Infidel. 3. part. capit. 1. num. 29. Federic. Lumnio lib. 1. de extremo iudicio cap. 11. Soto in 4. diſtinct. 49. quæſt. 1. art. 1. Viguer. inſtitut. cap. 21. §. 2. Honcala in Geneſ. cap. 22. Sonio lib. 2. demonſt. Chriſt. relig. tractat. 8. cap. 3. Martino Martinez lib. 3. Hypotipos cap. 2. Arboreo lib. 2. Theoſoph. cap. 12. Sandero de viſib. Eccleſ. Monarch. lib. 8. capit. 14. Ribera ſup. Micheam cap. 4. num. 23. Enriquez de fine homin. cap. 22. num. 1. Cardin. Bellarmin. lib. 3. de Roman. Pontific. cap. 4. Card. Toleto ſup. epiſt. ad Roman. cap. 10. annot. 11. Ioseph. Acoſta lib. 1. de noviſsim. tempor. cap. 16. & libro 1. de procur. Indorum ſalute capit. 2. pag. 131. eruditiſsimè Maluenda dicto lib. 3. de Antichriſt. capit. 1. & 4. 31. & 32. Lorino in Acta cap. 1. verſ. 8. Pat. Suarez in 3. part. D. Thom. to. 2. quæſt. 59. art. 6. diſputat. 56. & in tract. de fide diſput. 17. ſectio. 1. & Gaſpar Sanchez in Iſaiam cap. 2. num. 4. pag. 30.

Inter quos ✝ Origenes tractat. 28. 71
in Matthæ. agens de mundi conſummatione, ita inquit: *Et in hoc ſtatu conſtitutis rebus Evangelium, quod priùs non fuerat prædicatum in toto mundo; multi enim non ſolùm Barbarorum, ſed etiam noſtrarum gentium uſque nunc non audierunt Chriſtianitatis verbum: tunc autem prædicabitur, ut omnis gens Evãgelicam audiat prædicationem, & nemo derelinquatur, qui non audiat, & tunc erit ſæculi finis.*

Et non minus expreſsè D. Auguſt. epiſtol. 78. & 80. ad Heſychium ſic habet: *Sed qui putant hoc, quod dicitur, prædicabitur* EVANGELIVM *Regni in univerſo Orbe; per ipſos Apoſtolos factum eſſe, non ita eſſe certis documentis probatum eſt: ſunt enim apud nos, hoc eſt, in Africa, Barbaræ innumerabiles gentes, in quibus nondum eſſe prædicatum* EVANGELIVM *quotidie nobis addiſcere in promptu eſt.*

Idem docet ipſe D. Auguſtin. lib. 2. de ſerm. Domin. in monte, capit. 10. & contra epiſt. Donatiſt. & de unitat. Eccleſ. Cathol. cap. 15. & in lib. de nat. & gratia, cap. 2. & pluribus exemplis, & rationibus traditis, probant & ſequuntur D. Anſelmus ſup. Matthæ. d. capit. 24. D. Damaſcen. lib. 4. cap. 27. D. Cyril. Catech. 15. D. Gregor. lib. 35. Moral. cap. 15. Ruffin. lib. 1. hiſtor. Eccleſ. cap. 9. Socrates lib. 5. cap. 15. Niceph. lib. 8. capit. 35. S. Proſper. ad capitula Gallorum, cap. 4. & lib. 2. de vocat. gentium cap. 17. & de prædict. & promiſſ. Dei, part. 3. cap. 4. D. Bernard. lib. 3. de conſiderat. ad Eugen. D. Thom. in epiſtol. ad Roman. cap. 10. lect. 3. & Iuvencus Presbyter Hiſpanus Poëta clariſſimus, qui illud ipſum Chriſti apud Matthæ. Oraculum hunc in modum ſuis carminibus reddidit:

Regnorum cœli celebratio pervolitabit
In cunctas terræ metas, gens omnis habebit
Teſtem luciſluo ſancta ſermone ſalutis,
Et tunc finis erit, currentia ſæcula ſolvens.

72 Quinimò, † quod plus eſt, D. Chryſoſt. qui contrariam ſententiam magis tutari videtur, in hanc quoque inclinavit in Acta Apoſtol. dum ait: *Nũc terra à Solis ortu & Occaſu, ab Aquilone ad mare* CHRISTVM *reſonat, & ad finem omnia mundi latera concurrent.*

73 Atque ita † in noſtræ quæſtionis terminis, quòd huius Novi Orbis infœlices nationes, immanium ſuorum peccatorum demeritis, iuſto Dei iudicio à ſua primæva propagatione relictæ fuerint in impietatis barathro volutari, nec uſquam illis Evangelij iubar affulſerit, quouſque tandem Hiſpani illud ingenti Dei benignitate eò importavimus, expreſsè affirmant Viguerius ubi ſup. verſ. 8. Alciatus in rubric. C. de ſumm. Trinit. num. 7. & 8. Vbi ait, non eſſe veroſimile, Apoſtolos ad Antipodas penetraſſe, vel ad regiones ab Hiſpanis claſſe nuper repertas. Iſidor. de Iſolanis Ordin. Prædicator. de imper. militan. Eccleſ. lib. 1. tit. 6. quæſt. 2. inquiens: *Eàpropter ſicut poſt Apoſtolos multa nationes ad Fidem Catholicam venere, ita fiet in noviſſimis diebus de his, qui habitant inſulas remotiſſimas magni maris Oceani*, Fr. Luiſius Legionenſis in comment. ſup. Abdiam cap. ult. pag. 162. & 163. Vbi cùm multis de cauſis harum regionum detectionem ut mirabilem extollat, maximè tamen novum, & admiratione dignum ſibi videri ait, ipſos earum incolas per tot annos in tantis iacuiſſe vitiorum tenebris, ut ne rumore quidem Evangelicæ doctrinæ afflati unquam fuerint, cuius clariſsimus ſonus ad aures credebatur perveniſſe omnium, Paulus Palacius ſup. d. capit. 24. Matth. inquiens, prædicationi totius Orbis, de qua ibi Chriſtus Dominus locutus fuit, ab annis ſexaginta noſtris temporibus ſtrenuam operam navari, cùm ignotæ omnibus ſæculis nationes audierint Evangelium Chriſti, Acoſta lib. 1. de nat. Novi Orb. cap. 15. in fin. Vbi ait, reverâ quandiu finis mundi moratur, gentes reſtare adhuc, quibus Chriſtus non ſit annuntiatus, veteribuſque plurimam Orbis partem incognitam fuiſſe, & nobis non minimam hodie quoque reſtare.

Idem etiam probat Nicol. Sanderus de viſibili Monarch. lib. 8. cap. 14. Gaſpar Sanctius ſup. Iſai. capit. 2. num. 4. Thom. Bozius lib. 17. de ſignis Eccleſ. Dei, cap. 1. pag. 196. Camillus Borrell. de præſtan. Reg. Cath. cap. 43. num. 4. & 61. Malue nda d. lib. 3. de Antichriſt. cap. 25. in fin. & cap. 26. ubi dicit, ſe in hac opinione perſiſtere, donec certiora argumenta pro contraria proferantur, latè Fr. Ioã. à Torquemada in Monarch. Ind. lib. 15. cap. 47. & 49. in fin. & Fr. Ioan. à Ponte ſibi contrarius de conven. utr. Monarch. lib. 2. cap. 14. §. 3. pag. 166. & cap. 25. pag. 258. Rutilius Benzonius de ann. Iubilæi lib. 3. cap. 3. pag. 324. Vbi ſcribit, noſtris quoque tẽporibus in Novo Orbe Occidẽtali, & in pleriſque Oriẽtis provincijs in dies gentes ad Fidem converti, quæ illam

nun-

nunquam audiet unt. Licèt verum ut
plurimùm ſit,quod ſpiritu prophetico
74 aſſeruit vir † ille Apoſtolicus S. Vin-
cent.Ferrer in epiſtol.ad Bened.XIII.
Rom.Pontif.relata à Maluend.d.cap.
26.pag.171. Mag.F.Vincent.Iuſtinia.
Antiſt.in opuſculis S.Vincent. pagina
101.& Fr.Alphonſ.Fernandez in pro
log.ad hiſt.Eccleſ.noſtri tempor.Nem
pe ſacrum Chriſti Evangeliũ per Fra-
tres Prædicatores,addo etiam Mino-
res, Auguſtinianos, Ieſuitas, & alios,
ab eorundem Ordinum inſtitutione
continenter prædicari,ac tandem ple
nariè,& generaliter prædicandum in
totius Orbis humano genere cultis re
gionibus, tam apertis,quàm aperien-
dis,tã in cognitis, quã in-cognoſcẽdis.
75 Sed audiamus oportet † Divũ Am-
broſium lib.2.de vocat.Gẽt.cap.6. ita
loquentem: *Quòd ſi forte etiam nunc in*
extremis mundi partibus ſunt aliquæ na-
tiones,quibus nondum gratia Salvatoris
illuxit, non ambigimus etiam circa illas
occulto iudicio Dei tempus vocationis eſſe
diſpoſitũ,quo EVANGELIVM,*quod nondũ*
viderant,audiant,atque ſuſcipiant;quibus
tamen illa menſura generalis auxilij, quæ
deſuper omnibus ſemper hominibus eſt præ-
bita,non negatur;quamvis tam acerbo vul
nere humana natura ſauciata ſit,ut ad cog-
nitionem veri Dei neminem contemplatio
ſpontanea plenè valeat erudire, niſi obum-
brationem cordis lux vera diſcuſſerit. Qui-
bus profectò verbis Indorum,quos ho
die cernimus,cauſam à Divo Ambro-
ſio veluti propheticè tactam,nemo nõ
videat,ut præclarè advertit Acoſta de
procur. Ind.ſalute lib.1.c.5.pag.153.

Hâc igitur ſententiâ retentâ, quę
Evãgelij lucem affulſiſſe negat his No
vi Orbis nationibus ante Hiſpanorũ
ad eas adventum. Non obſtat primum
argumentum,quod ſuprà pro cõtraria
ex tot Scripturæ locis, & Sanctorum
Patrum teſtimonijs conſtruximus,de
nimis copioſa & univerſali Chriſti &
Apoſtolorum per totum Orbem præ-
76 dicatione. Nam † ultra innumeras ſo-
lutiones & expoſitiones,quas ad prę-
dicta loca tradunt auctores ſup.citati,
& præcipuè Maluenda,qui eas accura
tè congeſsit.d.lib.3.cap.26.&quatuor
ſeqq.Thom.Bozius. d.lib.17.c.1.pag.
193.F.Ioan.de la Puente. d.lib.2.cap.
2. Torquemada.d.cap.47.ſatis vera &
plana iudicio meo cenſeri poteſt illa,
quæ placuit Caietan. Ianſen. Alciato,
Bellarmin.& alijs ubi ſup.& Acoſtæ.d.
lib.1.de nat.Novi Orb. capit.8. & de
proc.Ind.ſalu.cap.2.pag.131.ut ſcili-
cet largo modo per figuram, quæ Hy-
perbole dicitur, univerſus mundus, &
omnes gentes per Apoſtolos conver-
ſæ dicantur:vel per Synedochen, ab-
ſoluta illa, & generalis enuntiatio ad
partes cõtrahatur,illas nimirum,quæ
tunc cognitæ erant, & Romanorum
Imperio,& commercijs patebant, at-
que integrum Orbem complecti cre-
debantur,iuxta † legem in Orbe Ro- 77
mano 17.D.de ijs,qui ſunt ſui,vel alien.
iur.& ea,quæ circa illam notat Alciat.
lib.1.diſpunct.cap.21. & Franc.Iuret.
in notis ad Symmach.pag.184.

Quo loquendi ſchemate non ſemel
utitur Scriptura,quæ ſæpè † ſe vulga- 78
ribus ſentẽtijs,& dicendi modis accõ-
modat,ut notat D.Chryſ.homil.37.in
Geneſ. Acoſta.d.capit.8.Franc.Valle-
ſius de ſacra Philoſoph.per totũ,Gaſp.
Sanctius in Iſai.cap.13. n.25. & cap.
23 num.29. & Doct.Huerta in notis
ad Plin.lib.7.cap.2. pag.17. & Nos in-
frà lib.2.cap.21.num.56.& ſeqq.Et in
ſimili patet ex illo Luc. 2: *Exijt Edictũ*
à Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur uni-
verſus Orbis. Act.2. *Ex omni natione quæ*
ſub cœlo eſt, & 1.Machab. ubi de Ale-
xandro Macedone dicitur perveniſſe
ad terræ fines, & terram univerſam
ceſsiſſe illius Imperio.

Et † eodẽ modo reſponderi poteſt 79
ad illud Marci cap.ult.dum ait: *Vbique*
Apoſtolos prædicaſſe;& ad illud Pauli ad
Coloſſenſ.1.ubi ait: *Verbũ veritatis præ*
dicatum iam eo tẽpore eſſe omni creaturæ,
quæ ſub cœlo eſt,& fructificaſſe, & creviſ-

ſe. Vſitato enim,& hyperbolico more univerſus Orbis accipitur,portio illius maxima, ad illa uſque tēpora cognita. Vel, ut ait Bellarmi.d.lib.3.de Roma. Pontif.cap.4.non illud aſſerere voluit Apoſtolus,quaſi iam actu ubique diffuſum,& expanſum fuerit Evangelium, ſed virtute tantùm, ac potentiâ,quia nimirum iam per Apoſtolos iactū fuerat ſemen Verbi Divini in mundum, quod paulatim fructificādo, & increſcendo per ſucceſſores miniſtros,impleturum erat,& occupaturū univerſum Orbem,ut infrà in ſolutione quarti argumenti latiùs aperiemus.

80 Non etiam obſtat † ſecūdum argumentū,quod de celeri,& mirabili Apoſtolorum,& aliorum diſcipulorum prędicatione confecimus,& de innumerabilibus provincijs,quas ad Fidem convertiſſe auctores enarrant. Nam fatemur quidem ſedulam illos,& diligentē operam navaſſe in commiſſo ſibi evangelicę propagationis officio:negamus tamē aliqua certa ſigna,& teſtimonia depromi,quibus ſufficiēter evinci poſſit,ad vaſtas & ignotas Auſtri & Occidentis regiones penetraſſe,quāvis aliqui auctores ita latè & generaliter lo-
81 quātur. Præſertim † cùm notum ſit ex Divinis libris & alijs probatis hiſtoricis,atque Eccleſiaſticis traditionibus, eoſdem Apoſtolos poſt paſsionem Domini ſortitos ſibi fuiſſe provincias,quarum prædicationem ſuſciperēt,neque unum in alterius provinciam præter Divum Paulum ſe immiſcuiſſe. In quibus hæ,quæ ad hunc Novum Orbem pertinēt,nullo modo connumerātur, ut conſtat ex ijs,quæ de prædicta ſortitione & diviſione latè ſcribūt Abdias Babylon.in viris Apoſtol.D.Iſidor. de ortu & obitu Patrum cap.78. & ſeqq. & lib.7.Etymol.cap.9. Nicephor. lib. 3.hiſt.Eccleſ.cap.1.Euſeb.lib.3.cap.1. Socrates lib.1.cap.15.Flavius Dexter in ſuo Chronico ann.Chriſti 34.Chaſſaneus in Catalo.glor.mund.3.par.cōſid.29.& 30.Cardin.Baron.in Martyrolog.& tom.1.Annal. ex ann.36.fol. 319.Thom.Bozius lib.4.de ſig.Eccleſ. Dei,cap.1.& ſeqq. Maluenda. d.lib.3. de Antichr.cap.5.6.7.& 8.Torquemada in Monarch.Ind. d.lib.15. cap. 47. Camill.Borrell.de præſtan. Reg.Cath. d.cap.43.ex num.9.ad 24. & latiſsimè Fr.Ioan.à Ponte.d.lib.2.ferè per totū, & Fr.Thom.à Iesv de procuran.omn. gentium ſalute lib.4. 1.par.cap.1.pag. 125. & Ioſeph.Stephanus Valentinus omnino vidēdus in lib.de poteſt.coact. Rom.Pontific.cap.8. & noviſsimè D. Pet.Pantoja de Aiala in comment.ad l.fin.C.de Aleatorib.folio 147.& ſeq. ubi hanc diviſionem,non per ſortē humanam,ſed providētiâ Spiritus ſancti factam fuiſſe advertit, cum Socrate, Dextro & Baronio ubi ſuprà.

Deinde non obſtat tertiū † ex lo- 82
co Iacobi Chriſtopolitani,& aliorum, qui per miracula, divinas revelationes,& oraculorum prædictiones,lucē Evangelij ad remotas quaslibet gētes penetraſſe,cōſiderant. Nam etſi id verum eſſe potuerit,nullo tamē certo teſtimonio cōprobatur. Et oracula,quæ
referunt de Octaviano Cæſare,& alijs 83
diverſis modis à Romanis, & reliquis gentibus accipiebantur,ut conſtat ex Suetonio in vita Cæſaris,& in Octav. c.49. Virgilio & Servio 6.Æneid.ibi:

Huius in adventu iā nūc & Caſpia regna
Reſpōſis horrent Divū,& Mæotica tellus,
Et ſeptē gemini turbant trepida oſtia Nili.

Ita ut tenebras potiùs inducerent, quàm lucem ad Evangelij,& Fidei myſteria,ut oportebat intelligenda.

Praeterqvam quòd noſtræ quæ-
ſtionis tractatio, † & loca ſacræ Scri- 84
pturæ,quæ pro eius examinatione perpendimus,nō ſunt accipienda de annūtiatione Fidei per ſolā famā,& rumorē ſparſa;ſed de prædicatione per proprios & præſentes Apoſtolos & miniſtros,cū Eccleſiarū fundatione,& neceſſaria rei adeò novæ,& feriæ declaratione,atq; illuſtratione,ne ulla gens aliquē ſuæ infidelitatis prætextū oſtē-

dere

dere poſſet,ut poſt D.Chryſoſt.Theo-
phyla.& alios docet D.Thom.& Ca-
ieran.ſup.Matth. d.cap.24. Abulrnſis
ibidem,q.92.& eruditè obſervat Ma-
luenda.d.lib.3.de Antichr.cap.30. Fr.
Ioan.à Ponte.d.lib.2.c.2.§.2. & oſten
dit Theodoret.lib.8.Græc. affectio.in
princ.ubi de Apoſtolis loquens,ſic ait:
Clara luminaria,quæ non unã modò gentẽ
lumine illuſtrarunt,ſed quotcũque Sol hic,
quem cernimus,iubare ſuæ lucis illuſtrat.

Rvrsvs non obſtat quartum inde
deductũ,quòd Eccleſia ſancta iã tunc
ab Apoſtolorũ tẽporibus Apoſtolica,
& Catholica dicitur, quòd univerſalẽ
fuiſſe,& ab ipſis Apoſtolis per totum
Orbem planraram inſinuat.Nam hæc
85 nomina † iure,& meritò Eccleſiæ ap-
plicari potuerunt, quamvis non ſimul
neque uno tẽpore per univerſum Or-
bẽ extenſa reperiatur.Quia ex quo in-
ſtituta eſt,ius & potentiam univerſalis
prædicationis,& propagationis acce-
pit,iuxta loca Matth.&Marci ſæpè re
lata,& illud:*Eritis mihi teſtes in Ieruſa-*
lẽ & Samaria,& uſque ad ultimũ terræ.
86 Et quemadmodũ qui † diverſis parti-
bus urbis ignẽ iniecit,dici ſanè poteſt,
urbẽ incendiſſe,quia ignẽ partibus ſup
poſuit,qui creſcẽdo totam urbẽ corri-
puit,ſic Apoſtoli iacto ſemine Verbi
Divini in pluribus mundi partibus,to-
87 tius † Orbis prędicatores appellari po
tuerũt, ad fructũ & incrementum reſpi
ciẽdo,quod paulatim per alios eorum
diſcipulos,& ſucceſſores recepturum
erat,quouſq; universũ Orbẽ impleret.
88 Et quia † ſciebant, promiſsionem
Chriſti eſſe infallibilem, & non multò
pòſt perficiẽdam,ideò Eccleſiã,etiam
tunc naſcentẽ,Apoſtolicã & Catholi-
cã vocaverunt,& ita de illa ſtatuerunt
ac ſi iã actu mundum occupaſſet. Quia
in moralibus quod parũ diſtat,nihil di-
ſtare videtur;& maximè apud illos,qui
per Fidẽ rẽ futurã tanquã iã factã æſti
mabant.Quã docẽdi rationẽ elegãter
adducit Bellarmin.d.lib.3.de Rom.Põ
tif.cap.4.Suarez tom.2.diſput.56.ſect.
1.& in defenſ.Fidei contra Sect.An-
glic lib.1.cap.16.n.5. Thom.Bozius.
d.lib.17.c.1.pag.199.& 197.Maluen
da.d.lib.3.cap.31.& ante eos pręvidit
Tertullian.lib.4.adverſus Marcion. c.
43.iuncto cap.2.& D.Auguſt. d.epiſt.
80.ad Heſichium,ubi concludit, hanc
& alias † ſimiles Christi Domini 89
promiſsiones ſuis Apoſtolis factas, in-
telligendas eſſe non de illis ſolis, qui-
bus tunc temporis loquebatur, ſed de
eis quoque, qui in carne tunc erunt,
cùm omnia compleri contigerit.

Deniqve non obſtat ultimũ argu-
mentũ de veſtigijs prædicationis Evã-
gelicæ & Apoſtolorũ,quę in aliquibus
ex iſtis Americanis regionibus reperta
eſſe dicuntur. Nam † ea parũ fidei ha- 90
bêre rectè concludit Ant.Herrera in
deſcrip.Ind.Occid. cap.10. pag.28.&
decad.5.lib.3. cap.6. in fin.ubi docet,
vanũ eſſe eorũ diſcurſum,qui aliquem
ex Apoſtolis ad Peruanas regiones per
veniſſe arbitrantur.Quod etiam gene-
raliter obſervat Torquemada in d.Mo
narch.Ind.lib.15.cap.49.in fin. & Di-
dac.Davalos in d. Miſcell. Auſtr. col-
loq.23.fol.164.& ſeq.ubi ait,pium &
illuſtrẽ virũ D.Alphõſum Ramirez de
Vergara Argẽtinæ civitatis Epiſcopũ
diligẽtem inquiſitionẽ feciſſe,ut veſti-
giorũ,quę de hoc Peruano Regno re-
ferebãtur,veritatẽ agnoſceret.Et tan-
dẽ vana omnia cõperta fuiſſe,& † Cru 91
cẽ illam de Carabvco ab Hiſpanis,
qui primi ad eã provinciã pervenerũt,
fabricatam,& in aliquo loco relictam,
ex quo Indi eam in lacum deiecerunt,
ubi poſteà à piſcatoribus citra ullum
miraculum inventa fuit.

Neque † ipſorum Indorum tradi- 92
tionibus in rebus adeò antiquis ulla fi-
des haberi poteſt ex his, quæ diximus
ſup. capit.9.num.31. & 32. & in ſimili
tradit Fr.Ioan.à Ponte. d.lib.2.capit.
29.pag.295.ubi benè notat cum Stra
bone lib.15.Geograph.in princ.† hos 93
incultos,& Barbaros homines ad hi-
ſtoriam minimè idoneos eſſe,& errare

ſæpè,

ſæpè,ubi de antiquis motibus & tẽpo
ribus aliqua tradere volũt. Atq;ut hęc
deficerent,& prędicta Chriſtianę reli-
gionis indicia,quę in his regionibus in
veniri dicũ tur,maiore probatione cõ-
94 ſtarent,vereri tamẽ poſſemus † a dia-
bolo ſummi Dei ſimia,& improbo hi-
ſtrione,excogitara fuiſſe,qui perpetuò
eiſdẽ quibus Deus ritibus adorati cõ-
cupivit,ut pravo,ac deteſtabili ſuperſti
tionis errore miſeris Gẽtibus illuderet,
ut benè in propoſito advertũt Acoſta
in hiſt.moral.Ind.lib.5. c.23. Maluẽd.
d.lib.3.de Antichriſ.cap.25.in fin. Bo-
ter.latè in relat.univerſ.4.p.lib.1.pag.
14.& ſeqq.& aliud agẽs Franc.Valleſ.
de ſacta Philoſoph.cap.30.pag.252.
95 Illud tandem † certiſsimũ eſt,quod
etſi concedamus,aliquam Fidei lucem
olim in his regionibus illuxiſſe,penitus
tamẽ incolarũ memoriâ exciderat,vel
propter eorũ incuriã & barbariẽ, vel
propter bella,& Regum,ac Regnorum
mutationes, ut tradit Thom.Boz. ubi
ſup.Bened.Perer. in c.10.ad Roman.
& noviſsimè Fr.Ioan.à Ponte.d.lib.2.
cap.31.§.2.pag.310.& apertè propo-
96 nitur † in egregia quadã epiſtola per
inviĉtiſsimum Cęſarem,& Regem no-
ſtrum Carolum V.ad gentes Occiden-
tales & Meridionales ſcripta Barchin.
1. Maij,ann. 1543. quę extat 4. tom.
Sched. pag. 221. ubi inter alia ſic ha-
bet: *I porq̃ hemos entendido, q̃ entre otras
partes del mundo q̃ carecẽ deſte conocimiẽ-
to, en eſſas vueſtras Provincias i tierras
haſta aora no ai noticia de nueſtro Dios ver
dadero,ò porq̃ èl con ſus ſecretos, è incom-
prehenſibles juizios no ha querido haſta ao-
ra manifeſtarſe en eſſas partes,ò por vẽtura
por la negligẽcia i flaqueza de vueſtros an-
teceſſores ſe ha perdido la memoria de la
predicacion de ſu nombre,i Fè,que en ellas
ſe hizo en tiempos paſſados.*

SVMMARIVM
Capitis XV.

1 Orbis Novi deteĉtio & cõverſio Prophetarum vaticinijs prænuntiata videtur.

2 Auĉtores referuntur, qui Orbis Novi deteĉtionem & converſionem in ſacris Scripturis inſinuari tradunt.

3 Scriptura divina ampla eſt,& myſterijs abundans.

4 Novi Orbis inventio & converſio adũbrari debuit à Prophetis, cùm fuerit res ita notabilis,& ad progreſſum Evãgelicæ hiſtoriæ maximè pertinens.

5 Deus ſolet magnarum rerum fundamenta multò antè iacere.

6 Prophetarum vaticinia licèt ſub magna verborum obſcuritate omnia includunt, quæ ad futuræ Eccleſiæ hiſtoriam pertinent,& antequàm eveniant à nobis intelligi nequeunt.

7 Sibyllina oracula ante eventũ rei quam deſignant,benè explicari non poſſunt.

8 Prophetiæ procedunt ex inſpiratione divina,& abſq;ea etiã aperiri nõ poſſunt.

9 Pſal.71.verba expenduntur,& ad Novi Orbis converſionem & ſubiugationẽ, per Hiſpaniæ Reges faciendã,trahũtur.

10 Iſaiæ prophetiæ cap.43. & 51.pro eadẽ converſione conſiderantur.

11 Hiſpaniæ Regibus conceſſa videtur eadem benediĉtio, quæ Eccleſiæ tribuitur per David & Iſaiam.

12 Hiſpania olim dicebatur Thubalia,ſive Pania,quod ſignificat univerſa, quaſi in vaticinium eius magnæ Monarchiæ. Et num.51.

13 Pſal. 3. expoſitio & illuſtratio de converſione Novi Orbis ex verbis D.Hilar.

14 D.Hilarius annuntiaſſe videtur cõverſionẽ Antipodũ,& regionũ Novi Orbis.

15 Crux CHRISTI *annuntiavit cõverſionem,& redemptionem totius Orbis.*

16 Crucis forma quid ſignificaret ex ſententia D.Hieronym.& Laĉt.Firmian.

*17 Matth.cap.24.*à quatuor ventis colliget eos, *exponitur cum D. Auguſt. & Palacios.*

18 Iſaias Propheta vocatur Apoſtolus & Evangeliſta, & eius ſcriptura multa continet Sacramenta.

19 Vaticinia oſtendentia converſionẽ Novi Orbis paſſim reperiri videntur in

Iſaia, Ieremia & alijs locis ſacræ Scripturæ.

20 *Iſaiæ locus difficillimus ex cap. 18.* Vę terræ cymbalo alarũ, &c. *latè explicatur, & elegãs eius Paraphraſis. n. 25.*

21 *Luſitanorum navigationes ad Indiam Orientalem Iſaiæ vaticinio prænuntiatæ videntur.*

22 *Societatis* Iesv *Religioſi, & aliorum Ordinum Prædicatores apud Indos Evangelium prædicantes, dicuntur eſſe Angeli veloces, & Nubes volantes, de quibus loquitur Iſaias.*

23 *Novi Orbis converſio per Hiſpanos facta, verè & propriè annuntiata videri poteſt per Iſaiam cap. 18. ut affirmant plures, quamvis aliqui refragentur.*

24 *P. Gaſpar. Sanctij opinio reijcitur.*

26 *Naves papyraceæ quæ, & ubi?*

27 *Indi Orientales quo ſenſu dici potuerint ab Iſaia convulſi, dilacerati, conculcati, terribiles & expectantes.*

28 Vę, *ſive* Veh *dictio quid in Scriptura ſignificet?*

29 *Abdiæ Prophetæ vaticinium obſcurum exponitur, & ad converſionẽ Novi Orbis per Hiſpanos factam accõmodatur.*

30 *Pauli Burgenſis prædictio de converſione Novi Orbis.*

31 *Iudæi plures olim in Hiſpaniam tranſmigrarunt.*

32 *Apoſtoli & ſancti in die iudicij cum* Christo *ſedebunt iudicantes duodecim Tribus Iſrael.*

33 Sepharad *nomen apud Hebræos Hiſpaniam ſignificat.*

34 *Hiſpania varia nomina olim habuit, & inter alia* Sepharad, *remiſſivè.*

35 *Iudæi Sepharadij qui, & quare dicerentur?*

36 *Heſperia dicta fuit Hiſpania litteris tranſpoſitis à nomine* Sepharad, *ſecũdùm Montanum.*

37 *Canticorũ cap. 8. verſ. 8.* Soror noſtra parvula eſt, &c. *explicatur, & ad gẽtes Novi Orbis recẽs cõverſas accõmodatur.*

38 *Indi Occidẽtales cur minores fructus fecerint in Fide, quàm aliæ nationes, quibus olim annuntiatum fuit Evangeliũ.*

39 *Converſionem Indorum arte, & interdum vi aliqua adiuvandam, videtur oſtendi in cap. 8. Cantic.*

40 *Converſioni Indorum Novi Orbis, divitiæ, quæ apud illos reperiuntur, illecebras præbent, & loca Scripturæ, quæ hoc indicare videntur. Et num. 58.*

41 *Iſaiæ vaticinium cap. 60. exponitur, & converſionem Orbis Novi prænuntiare probatur.*

42 *Columbi inventoris Novi Orbis mentionem apud Iſaiam reperiri, affirmat Thomas Bozius.*

43 *Iſaiæ aliud vaticiniũ ex cap. 66. expẽditur, & de eadẽ converſione Novi Orbis per Hiſpanos facienda explicatur, maximè ſecundùm editionẽ vulgatæ. Et n. 48*

44 *Signi nomine, ſub quo Iſaias gentes congregandas & convertendas dicit, intelligitur ſignum Crucis.*

45 *Lex Titia, §. Seia, D. de auro & argen. dum loquitur de ſigno Dei, illuſtratur.*

46 *Crucis ſigno plures Provinciæ Novi Orbis vocatæ, & plura miracula in illis edita ſunt.*

47 *Hiſpani dicuntur Salvati, & Salvatores apud Iſaiam; & quare?*

49 *Iavæ maioris & minoris, & Iaponij, ſive Iaponis mẽtio fieri videtur ab Iſaia.*

50 *Iaponenſium inſulæ* Christi *cultum agnoſcunt, & legationes varias ad Romanos Pontifices miſerunt.*

51 *Thubalia propriè, & verè dicitur Hiſpania, & quare?*

52 *Sophoniæ prophetia cap. ult. agere videtur de converſione Novi Orbis.*

53 Christvs *mortuus eſt, ut filios Dei diſperſos congregaret in unum.*

54 *Æthiopiæ flumina, de quibus Iſaias & Sophonias, quid ſignificent?*

55 *Chus, apud Hebræos, quas regiones cõprehendat.*

56 *Fr. Baſil. Pont. Legion. qualiter tractet argumentum de Prophetis annuntiantibus converſionem Novi Orbis.*

57 *Pſal. 64. verba notãter expendũtur pro vaticinio converſionis Novi Orbis.*

58 *Divitiæ Orbis Novi maximæ ſunt, & cur à Deo ibidem ſervatæ videantur.*

59 *Claſ.*

59 Claſſes plures mittũtur ad Indias Novi Orbis, & quare?
60 Indi Novi Orbis maximè perterriti ſunt ad primum Hiſpanorum adventũ, & Fidei inter eos promulgationem.
61 Indi Orientales & Occidentales ad Fidem converſi, Deo valdè grati & multis benedictionibus repleti ſunt.
62 Iob cap. 28. prænuntiaſſe videtur detectionem & converſionem Novi Orbis, & proponitur brevis eius Paraphraſis, & expoſitio.
63 Au[illegible]or cur laboraverit in congerendis, & exponendis prophetijs, quæ Novi Orbis poſſeſſionem & converſionem Hiſpanis prænuntiant.
64 Concionatores Indorum eis aperire debent prophetias, quæ eorum converſionẽ ab antiquo prædixerunt.
65 Alexander Magnus lætatus eſt, audiẽs de ſe loqui Danielis Prophetiã de everſione Imperij Perſarum.
66 Iudæos per totum Orbem diſpergi cur Deus ordinaverit?

CAPVT XV.

De locis ſacræ Scripturæ, quæ huius Novi Orbis detectionem & converſionem prænuntiare, & Hiſpanis reſervare videntur.

SED quãvis ſatis (ni fallor) apertè ſuperioribus
diſputationibus oſtenderimus, nullam certã
huius Novi Orbis notitiam, vel Evãgelij in eo
prædicati veſtigia in ſacris, vel profanis auctoribus antiquitus reperiri, vix
1 tamen † negare poſſumus, plura eſſe
ſacræ Scripturæ vaticinia, quibus multis iam retrò ſæculis, Spiritu ſancto in
Prophetis loquente, tantę detectionis
& cõverſionis gloria prænuntiari: &
quod magis eſt, Hiſpanis Regibus &
2 hominibus reſervari videtur. Quã † ſententiã expreſsè probãt Federic. Lumn.
in libris quos de extremo Dei iudicio,
& Indorũ vocatione cõſcripſit, Guid.
Boderia. in epiſt. ad Philippũ II. Reg.
Hiſp. quę habetur tom. 5. Bibl. Regior.
Zumarrag. in hiſt. Hiſp. in princ. Arias
Mont. ſup. Abdiã cap. unico, Ioſeph.
Acoſta lib. 1. de nat. Novi Orb. c. 15.
& lib. 1. de procur. Ind. ſalu. cap. 1. & de
Chriſto revelato, c. 4. Th. Boz. de ſign.
Eccl. Dei, lib. 4. cap. 5. ſign. 6. pag. 122.
& lib. 20. cap. 1. & 3. Fr. Luiſ. Legionẽſ.
qui elegantiſsimè & latiſsimè loquitur
in cõment. ſup. d. c. Abdiæ ex pag. 660.
ad 682, & ſup. Cant. cap. 8. pag. 432.
& ſeq. Thom. Maluend. lib. 3. de Antichriſ. cap. 12. & ſeq. & c. 17. in princ.
Camill. Borrell. qui neminẽ ex prædictis adducit, de pręſt. Reg. Cathol. cap.
43. per tot. Fr. Greg. Garc. lib. 1. de Ind.
orig. cap. 3. §. 6. Dom. Greg. Lop. Madera in hiſt. Montis ſancti, cap. 16. Didac. Valdes de dignit. Reg. Hiſp. c. 12.
n. 8. Ant. de Herrer. in hiſt. gen. Ind. decad. 1. lib. 1. cap. 1. Mart. Delr. in adag.
ſacris, 1. tom. adag. 723. in fin. Fr. Ioan.
à Torquem. in Monarch. Ind. lib. 15.
cap. 44. & Fr. Baſil. Pont. var. diſp. q. 8.
expoſ. cap. 4. Pro cuius confirmatione
& illuſtratione ſequentia argumenta
& teſtimonia, alijs levioribus omiſsis,
efficaciter conſiderari poſſe videntur.

PRIMVM, quod, ut rectè obſervant
Legionenſ. Acoſta, Maluẽda, Madera,
& Baſilius ubi ſuprà, nõ eſt veroſimile,
Scripturam divinam, † quæ adeò am- 3
pla eſt, & fœcunda, ac ſublimibus myſterijs abundans, de tanti Orbis invẽ-
tione, converſione & ſubiugatione ali
quid Prophetarũ oraculis non adumbraſſe, cũ † hoc in ſe maximũ, & om- 4
nino memorabile fuerit, & ad Eccleſię
rationes, & Evãgelici curſus, atq; progreſſus hiſtoriã ſummopere pertinens.
Solet † quippè Deus magnarum rerũ 5
fundamenta multò antè iacêre, ut tradit Nazianz. orat. 18. earumq́; mentio
nem † Prophetarũ ſuorum vaticinijs 6
incluſas, licèt ſub involucris verborũ,

43 Et planè, ✝ ſi miraculosè factam Apoſtolorum prædicationem affirmare audemus, ſicuti, ultra Auctores ſuprà relatos, affirmat etiam Fr. Stephanus de Salazar.d.diſcurſu 16.ſup.Symbolum capit.3.pag.191. nihil erit, cur non fateamur, breviſsimo tempore in omnes mundi partes, quantumvis longè diſsitas, & illis ſæculis ignoratas, penetrare potuiſſe, cum maiore celeritate ✝ Habacuc è Palæſtina Babylonem Angelicâ manu deductus fuerit, ut eſurienti Danieli in Leonum lacu ſuccurreret, ut habetur Daniel.14. & Philippus Diaconus ex Gaza in Azotum Actuum cap.8.& in alijs admirandis exemplis relatis à Bapt.Fulgoſ.lib.1.& Andrea Eborenſi in tit. de miracul.& Theat. vitæ humanæ vol.2.lib.5.pag.417.

44

45 Et cùm ipſi ✝ Apoſtoli in tranſitu B. Mariae Virginis,& Dominæ noſtræ, ingenti quodam miraculo parvo temporis momento è toto Orbe nubibus aſſumpti Ieroſolymis convenerint, ut funeri eius intereſſent. Quod licèt perfunctoriè,& velut apocryphū referat Baronius. d.1.tom.anno 48. num.14.veriſsimum tamen fuiſſe oſtēdit ipſa antiqua & communis Eccleſiæ traditio, & ut certiſsimum ſcribūt S.Melito de tranſitu Virgin.cap.4. & 5. S.Iuvenal. Ieroſolymitan. Epiſcopus, qui vixit imperante Theodoſio iuniore, Dionyſ. Areopagita libro 1. de divinis nominibus cap.3.&explicatiùs Singellus in vita ipſius Dionyſij apud Lyppoman.tom.7. Nicephor.hiſt.Eccleſ.lib.2. cap.21. S.Ioan.Damaſcen. in ſermone de dormitione Deiparæ ſub finem, ubi ſic ait: *Ex antiqua accepimus traditione, quòd tempore glorioſæ dormitionis Beatæ Virginis, univerſi quidem ſancti Apoſtoli, qui Orbem terræ ad ſalutem gentium percurrebant, momento temporis in ſublime elati, convenerunt Ieroſolymis.* Et non eſſe de re huiuſmodi dubitandum, apertè tradit Simon Maiolus in diebus Canicul. tom.1.colloq.1.pag.21.& iterum colloq.4. pag.94. & Thom.Bozius lib.15. de ſignis Eccleſ.Dei, cap.4.pag.107. & cap.5.pag.112.Vbi alia ſimilia miracula tradit.

Quibus addo, quod de Regina Sabà ſcribunt aliqui, quos refert Raph.de la Torre in 2.tom.pag.312. tradentes, eam ex relatione, & vocibus avium habuiſſe notitiam Salomonis.

Qvartò ad confirmandam prædictam ſententiam de Apoſtolica Evangelij per univerſum Orbem diſſeminatione, ipſius Eccleſię nomina perpenduntur, quæ ✝ ex magni Concilij Nicœni auctoritate, & definitione dicitur *Apoſtolica*, quaſi per Apoſtolos, licèt in diverſis gentibus, uno tamen ore,& ſpiritu congregata, ut latè proſequitur Salazar.d. diſcurſu 16. capit. 14.& Fr.Ioan.à Ponte. d.lib.2. cap.1. & ſequentibus. Simulque etiam ✝ ab Apoſtolis ipſis Catholicæ nomen accepit, quòd univerſalis eſſet, & in omnibus locis, perſonis, & temporibus æqualiter obſervanda, ut docet D.Auguſtin.cap.7.de vera relig. & de utilit. cred.contra Manich.capit.17.& contra epiſtol. Manich.capit.4. tom.6.& contra Fauſt. Manich. lib.11.& contra litteras Petilian.lib.2.cap.51.eod. tom & ſerm.131.& 181.de tempore, Doctores in rub.& l.1.C.de ſumm.Trinitat. & Fide Cathol. Bañez, Aragon, & alij Theologi poſt D. Thom. 2.2.q.1.art.10.Turrecremata in ſumma de Eccleſia.lib.1.capit.14.Salazar.d.diſcurſu 16.cap.3.latiſsimè Thomas Bozius lib.17.cap.1.Anton. Poſſevin. in Biblioth.lib.6.cap.31.pag.268. & ſequentib.Balthaſ.Chavaſius de not.veræ religionis capit.3. Illuſtriſ.Cardin. Bellarminus in eodem tractat. cap.4. & ſeq Camillus Borrellus de præſtan. Reg.Cathol.capit 41. num.51.& ſequentib. Alanus Copus Dialog.6.cap. 21.pag. 884. Vbi ✝ inquit, multùm dolère hæreticos, quòd Fides,& Eccleſia Dei dicatur Catholica. Pat.Gordonius in controverſ. de auctor. Eccleſ.

46

47

48

cleſ.controverſ.2.capit.19. pag.249. Pat. Franciſc. Suarez in defenſ.Fidei adverſ. Sectam Anglican. lib.1.capit. 15.& alij plurimi Auctores,qui de qua tuor Eccleſiæ proprietatibus ſcripſerunt,quos congerit Poſſevin. in apparatu ſacro tom.1.verb. *Eccleſia.* Vnde
49 Sanctus Ignatius † Martyr in epiſtola ad Philip.inquit: *Vna eſt Eccleſia,quam ſuis ſudoribus, & laboribus fundaverunt Apoſtoli à finibus terræ uſque ad fines in*
50 *ſanguine Chriſti.* Et † Vincentius Lyrinenſis ait: *Fides Catholica ita dicitur, quia ſemper, quia ubique,quia apud omnes,quia tempore, loco multitudine, antiquitate, univerſitate conſenſu , novitati, parti & paucorum diſſentioni antiſtat.* Et
51 Aurel. † Prudentius lib.2.contra Sym mach.

—— Deus undique gentes
Inclinare caput docuit ſub legibus iiſdem,
Romanoſque omnes fieri,quos Rhenus,& Iſter,
Quos Tagus auriſluus,quos magnus inundat Hiberus
Corniger Heſperdum,quos interlabitur,& quos
Ganges alit, tepidique lavant ſeptem oſtia Nili,
Ius fecit commune pares,& nomine eodem
Nexuit,& domitos fraterna in vincla redegit,
Vivitur omnigenis in partibus haud ſecùs ac ſi
Cives congenitos concludat mœnibus unis,
Vbi patria atque omnes lare conciliemur avito.

Et in eandem rem alia quoque perpendit Fr.Ioan. Bapt.Fernandez Minorita in demonſtrat.Catholic. lib.3. diſcurſu 6.& 7.Fr.Ludovic.Granatenſ.in Symb.Fidei, 2.part. capit.13.& 29. & Illuſt. Cardin.Bellarmin. de notis Eccleſ.cap.4.& 5.

52 QVINTÒ, † & vltimò,magiſque in noſtræ quæſtionis terminis facit,quod aliqua ſatis vetuſta teſtimonia, & veſtigia prædicationis Evangelicę in his Novi Orbis regionibus repetiri videntur.Nam Tertullian. † d. libro contra 53
Iudæ.cap.7. cùm ſuâ ætate Apoſtolorum ſonum,& Chriſti Fidem in omnes gentes propagatam affirmaſſet,ſpecialiter enumerat Parthos, Medos,Elamitas Meſopotamiam habitantes,Armenios,Phrygios,Cappadoces, incolentes Ponrum,& Aſiam, & Pamphyliam,Ægyptios,Africanos,Romanos, Iudæos, Getulos, Mauros, Hiſpanos, Gallos, Britannos,Sarmatas, Dacos, Germanos & Scythas, & poſteà ſubdit: *Et abditarum multarum gentium,& provinciarum,& inſularum multarum nobis ignotarum, & quæ enumerare minus poſſumus, in quibus omnibus locis Chriſti nomen,qui iam venit,regnat, utpotè ante quem omnium civitatum portæ ſunt apertæ,& cui nullæ ſunt clauſæ,ante quem ſeræ ferreæ ſunt comminutæ, & valvæ æreæ ſunt apertæ*: quibus verbis has ignotas, & inacceſſas eo tempore provincias velut digito oſtendiſſe videtur.

Et † cùm certum ſit ad ultimas uſque Indiæ Orientalis nationes, & ad remotos, & ferè ignoratos eo tempore Sinas D. Thomam Apoſtolum, & alios eius diſcipulos prædicando penetraſſe,ut inquit Nicephor. libro 2. cap.4.ibi: *Quicunque in extrema Orientis ora ad ultimum Oceanum colunt*; & latè tradunt Auctores ſuprà relati, præcipuè Thom.Bozius lib.5. cap.1.& 2. & ſequentib.Ioan.Boter.in relat.univerſ.3.part.pag.7.& 14. Maluend.lib. 3.de Antichriſt.cap.7.& 10.Maffæius lib.6.hiſtor. Ind. M.Paul.Venetus lib. 2.ſuarum relation.capit.61. Nicolaus Trigaultius de Chriſtian. expeditione in Sinas lib.1.cap.ult.Ferdinand.Mendez Pinto in ſuis peregrinat.capit.96. & Nos ſup.cap.2.num.32.& ſequent. Mirum ſanè videri non debet,ſi in has quoque Occidentales & Meridionales plagas lux Evangelij priſcis illis temporibus fulſerit. 54

Ad quod probandum, † plura Chriſtianiſmi veſtigia, quę in his partibus 55

re-

reperta ſunt, diligenter cōgeſsit Aco-
ſta in hiſtor. Moral. Ind. lib. 5. cap. 14.
& ſequent. Gomara tom. 1. eiuſdem
hiſtor. cap. 53. & 121. Fr. Stephan. de
Salazar. d. diſcurſu 16. cap. 3. Boter. in
dictis relatio. univerſ. 4. part. pag. 7. &
ſeq. & Maluenda. d. lib. 3. de Antichr.
cap. 25. per totum.

56 Inter quæ † illud, quod à prædictis
refertur de Crucis imaginibus, & ea-
rum adoratione, & quibuſdam ſacro-
ſanctæ Trinitatis, confeſsionis auri-
cularis, Euchariſtię, atque aliorum my-
ſteriorum Fidei fulgoribus apud Iuca-
tanos, Cumanenſes, Mexicanos, Pe-
ruanos, & alios repertis, etiam tradi-
tur à Petro Martyre de hiſt. Novi Or-
bis decad. 4. Fr. Hieronym. Romano in
Rebuſpub. 3. part. lib. 1. de Repub. Ind.
Iuſt. Lipſio in notis ad lib. 3. de Cruce,
Anton. de Herrera in hiſt. gener. Ind.
decad. 2. lib. 1. cap. 17. & lib. 3. capit. 1.
pag. 75. & decad. 3. lib. 4. cap. 11. pag.
163. & decad. 4. cap. 4. pagina 266. &
268. Fr. Gregor. Garc. lib. 4. de Indor.
orig. cap. 21. pag. 471. & lib. 1. pag. 95.
& ſeq. ubi addunt, idem apud Indos
ſuæ Diœceſis Epiſcopum Chiapenſem
comperiſſe, & Fr. Ioan. à Torquemada
in Monarch. Ind. lib. 15. capit. 49. ubi
alia quoque indicia ſatis notanda com
memorat.

57 Illud verò † quod dicitur de qui-
buſdam barbatis, & candidis homini-
bus, quos Indi Mexicani & Cuzquen-
ſes, acceptâ per manus à maioribus re
latione, tradebant, quondam has re-
giones perambulaſſe, novam quādam
doctrinam & religionem docentes, &
idola ſubvertentes, ſimile eſt ei, quod
Petr. Martyr ſup. in Iucatana provin-
cia accidiſſe narrat, & in Peruana Di-
dac. Davalos in Miſcellan. Auſtr. col-
loq. 23. fol. 162. Herrera decad. 5. lib.
58 2. cap. 6. pag. 77. Vbi tradunt, † quòd
cùm quemdam ex his hominibus ob
id, quod Fidem prædicabat, & idola
deſtruebat, Indi lapidare vellent apud
oppidum, cui nomen Pachacama,
huic nobili urbi Regum vicinum, ipſe
in mare delapſus extenſo pallio, tan-
quam ſecuro navigio devectus, exceſ-
ſit. Et eundem, vel alterum ei ſimilem
iterum prædicaſſe in Cuzquenſi pro-
vincia apud oppidum, cui nomen eſt
Chacha, & quia eius doctrinam non
recipientes, de illo interficiendo tra-
ctabant, ignem de cœlo deſcendiſſe,
quo omnes abſumpti ſunt, in quorum
fidem hodie crematum quendam mon
tem oſtendunt, qui dicitur Cerro
Quemado.

Idem narrat Michaël Balboa Ca-
bello in ſua Miſcell. Auſtr. manu ſcrip-
ta 3. part. cap. 6. adijciens, † antiquas 59
effigies iſtorum virorum in aliquibus
locis reperiri: & latiùs cæteris noviſsi-
mè proſequitur Fr. Alphonſ. Ramus in
hiſtor. Beatæ Virgin. de Copacavana
lib. 1. cap. 7. & ſequentib.

Quod haud difficulter credet, qui
legerit, in reconditis illis regionibus
Braſiliæ † provinciæ conſervari me- 60
moriam Beati Thomæ Apoſtoli, qui
dicitur, ad eas oras appuliſſe, oſtende-
reque † eoſdem Braſilios veſtigia pe- 61
dum divini Apoſtoli, ſcopulo impreſſa,
quæ ſe vidiſſe teſtatur Emanuel No-
brega Societat. Iesv in epiſtol. anno
1552. ex cuius relatione, ita produnt
Thom. Bozius ubi ſup. & lib. 4. cap. 3.
pag. 132. & lib. 17. capit. 1. pag. 196. &
lib. 20. capit. 3. pag. 319. Maluenda d.
cap. 25. Cabellus. d. cap. 6. & Fr. Ioan. à
Ponte. d. lib. 2. capit. 29. pag. 295. qui
adijcit, hoc ideò factum fuiſſe, ut Chri-
ſti verbum impleretur: *Opera, quæ ego*
facio, & ipſe faciet, cùm legamus † ip- 62
ſum etiam Chriſtum in cœlum aſcen-
ſurum, pedum ſuorum veſtigia in petra
quadā impreſſa reliquiſſe, ut tradit D.
Hieron. de locis Hebraic. Actuum 5.
S. Paulin. Nolanus epiſt. 11. ad Sever.
Sulpicius Severus lib. 2. hiſtor. Sacræ,
Beda de locis Sanct. cap. 7. Bracardus
in Geograph. terræ Sanctæ, par. 1. cap.
7. Baron. 1. tom. anno 34. num. 232.
Gretſerus lib. 1. de Cruce cap. 77.

63 Perhibent quoque † ipſimet Peruani Indi, iuxta relationem Didac. Davalos ubi ſup. multis retrò temporibus alium hominem, qui ex PARAGVAI partibus ad eos acceſsit, ſecum attuliſſe ligneum quoddam, latiſque venerabile ſignum Crucis, quod hodie in provincia DE LOS CHARCAS in oppido DE CARABVCO religioſiſsimè cuſtoditur, & ſuperioribus annis ex lacu quodam à quibuſdam piſcatoribus extractum fuit, in quem antiquâ Indorum perfidiâ proiectum fuiſſe dicunt, cùm illud prius fruſtrà comburere tentaſſent.

64 Quæ hiſtoria † ſimilis illi eſſe videtur, quam de Cruce, cum pendente Chriſti ſimulacro in ruinis urbis Goæ inventa, tradit Maffæius lib.4.hiſtoriç Ind.pag.106.Fr.Anton. de SanRomã in eâdem hiſtor.lib.3.capit. ultim.pag. 594.& ſeq. Evidenti planè, ut ipſi inquiunt, argumento in ijs olim regionibus, non modò Chriſtianam Fidem, ſed cum ea ſalutarem quoque uſum imaginum ex Apoſtolica traditione

65 viguiſſe: quem † recentes iſti & deplorati ſectarij, qui ſe nominant Pietatis antiquæ aſſertores, ac divinæ voluntatis interpretes, funditùs extirpare conantur. Contra quos piè & graviter agit S.Tridentina Synod. ſeſſ.25. cano. 2. Alphonſ. à Caſtro lib.8.adverſus hæreſ. verb. *Imago*, Alanus Copus Dialog.4.& 5.Simancas in Catholic. inſtitution. capit. 33. Cardin. Bellarmin. in diſputat. Fidei Catholic. lib.2. controverſ.7.Simon Maiolus, & Pat. Vazquez in peculiaribus tractat. de ſacris imagin. ſive de adoration. imagin. Ferdinand. Mendoça in not.ad Concil. Illiberitan. lib.3.cap.5. per totum, P. Azonius lib.9. Inſtit. Moral. cap.6. & 8.P.Iacob. Gualtherus in ſua Chronograph.1.ſæculo, ex pag.69.& ſæculis ſequentib. in aſſert.3.veritatis, Rutil. Benzon. de anno Iubilæi lib.6.cap. 15.pag.650.& ſequentib. Magiſt. Fr. Anton. Perez in Laurea Salmant. certam.2.de imaginum uſu per totũ, Specul.Mag.exemp.verb. *Imago*, Ioan. Stephan. Durantius de ritib. Eccleſiæ lib. 1.cap.5.& plures alij congeſti ab Auguſt. Barboſa in remiſsion.ad Concil. Trident.d.cano.2.

Neque erit incongruum, ſi hic illud etiam notaverimus, † in flore ſcilicet, & folijs cuiuſdam fructicis in his Novi Orbis regionibus, & præſertim Peruanis, ſatis communis, quem GRANADILLAM vocamus, omnia paſsionis Dominicæ ſigna, præter Crucem, expreſſa reperiri, nempe clavos, columnam, flagella, plagas, ſpineam coronã & lanceam. Quod efficit, ut flos ille aſpectu elegantiſsimus, & conſideratione pijſsimus reputetur, ut tradit Carol. Cluſius ex Nicolao Menardo in hiſtor. plantarum lib.10. exoticorum, Ioſeph. Acoſta in hiſtor. moral. & nat. Ind.lib.4.cap.27.Ioan.Botet. in veris deſcriptione metro. 8. cuius carmina Latina fecit Iacob. Gretſerus in hortis de Cruce, 5.part.pag.282. referens etiã plura teſtimonia, & inſignia poëmata, quæ in comprobationem & laudem huius arboris, & myſteriorum, quæ repræſentat, Bononiæ vulgata ſunt, anno 1609. inter quæ unum ſic habet: 66

O multum gratare tibi PERVANA *Deoque*
Grates innumeras nocte, dieque refer:
De radijs Fidei, tenebras hac ſola fugavit
Perfidia & vitij, quæ tibi numen erant,
De Cruce vera ſalus, en obtigit. En eadem Crux,
Per florem hunc cedit pignoris uſque loco,
Crimen abundavit, ſucceſsit gratia maior,
Hanc tibi adaugebunt cultra trophæa CRVCIS.

Et aliud:

Sic inculta Dei meminit natura dolores,
Vt CRVCIS *in multo ſtigmata flore notet,*
Non deſunt clavi, columella, & ſpinea ſerta,

Nec ſacer à quino vulnere ſanguis ab-
eſt,
India ne paucos dicas Crvcis *eſſe magi-*
ſtros,
Pullulat in medio ſpontè magiſter agro.
Hæc ſunt, quæ præcipuè conſiderari
poſſe videntur, pro univerſali Apo-
ſtolorum prędicatione aſſerenda, &
ad iſtas etiam Novi Orbis regiones
extendenda.

Ego verò, ut pio, quo decet, affectu
67 & animo fateor, † nihil uſquam Deo
occultum, aut eius omnipotentiæ im-
pervium, & inacceſſum, atque ita ve-
rum eſſe poſſe, priſcis illis temporibus
Evangelij lucem per omnes Mundi
plagas, quantumvis remotas, & igno-
ratas, diſſeminatam fuiſſe; maximè ſi
id miraculosè factum, cum Iacobo
Chriſtopolitano, & alijs ſup. relatis
conceſſerimus. Adhuc tamen ſi com-
munes naturæ regulas attēdamus, ni-
hil eſſe video, cur id tanquam certum
68 admittere debeamus. Nam † ſi Divi-
na Oracula, & Sanctorum Patrum do-
ctrinam conſideremus, multa quoque
teſtimonia reperiemus, quæ apertè
probant, nō ſolùm Apoſtolorum tem-
pore ubique terrarum Chriſti Fidem
minimè propagatam fuiſſe, verùm etiā
in hodiernum hunc diem plures Orbis
partes ſupereſſe, quibus necdum Evan
gelium revelatum ſit, imò neque uſque
ad mundi conſummationem revelan-
dum eſſe. Chriſtus quippè Dominus
hoc ſignum finis rerum indubitanter
69 appoſuit, dum † Matthæ. 24. verſ. 14.
ait: *Prædicabitur hoc Evangelium Regni
in univerſo Orbe in teſtimonium gētibus,
& tunc veniet conſummatio*. Et idem
oſtendit Marci cap. 13. Quæ loca, etſi
de clade, ſive excidio templi, & mate-
rialis Ieruſalem multi Patres & Do-
ctores accipiant, ut diximus ſup. num.
70 12. & 13. Plures † tamen ex antiquio-
ribus, & recentioribus ad extremam
rerum, & mundi conſummationem re-
ferenda eſſe cenſent, ut conſtat ex re-
latis à D. Thom. in 1. 2. quæſt. 106. ar-
tic. 4. Caietano, Ianſenio, Titelm. Saa,
Maldonato, & alijs in d. cap. 24. Mat-
thæ. Marquardo de Suſan. in tract. de
Iudæis & Infidel. 3. part. capit. 1. num.
29. Federic. Lumnio lib. 1. de extremo
iudicio cap. 11. Soto in 4. diſtinct. 49.
quæſt. 1. art. 1. Viguer. inſtitut. cap. 21.
§. 2. Honcala in Geneſ. cap. 22. Sonio
lib. 2. demonſt. Chriſt. relig. tractat. 8.
cap. 3. Martino Martinez lib. 3. Hypo
tipos cap. 2. Arboreo lib. 2. Theoſoph.
cap. 12. Sandero de viſib. Eccleſ. Mo-
narch. lib. 8. capit. 14. Ribera ſup. Mi-
cheam cap. 4. num. 23. Enriquez de fi-
ne homin. cap. 22. num. 1. Cardin. Bel-
larmin. lib. 3. de Roman. Pontific. cap.
4. Card. Toleto ſup. epiſt. ad Roman.
cap. 10. annot. 11. Ioſeph. Acoſta lib.
1. de noviſsim. tempor. cap. 16. & libro
1. de procur. Indorum ſalute capit. 2.
pag. 131. eruditiſsimè Maluenda dicto
lib. 3. de Antichriſt. capit. 1. & 4. 31. &
32. Lorino in Acta cap. 1. verſ. 8. Pat.
Suarez in 3. part. D. Thom. to. 2. quæſt.
59. art. 6. diſputat. 56. & in tract. de fi-
de diſput. 17. ſectio. 1. & Gaſpar San-
chez in Iſaiam cap. 2. num. 4. pag 30.

Inter quos † Origenes tractat. 28. 71
in Matthæ. agens de mundi conſum-
matione, ita inquit: *Et in hoc ſtatu con-
ſtitutis rebus Evangelium, quod priùs non
fuerat prædicatum in toto mundo; multi
enim non ſolùm Barbarorum, ſed etiam
noſtrarum gentium uſque nunc non audie-
runt Chriſtianitatis verbum: tunc autem
prædicabitur, ut omnis gens Evāgelicam
audiat prædicationem, & nemo derelin-
quatur, qui non audiat, & tunc erit ſæculi
finis.*

Et non minus expreſsè D. Auguſt.
epiſtol. 78. & 80. ad Heſychium ſic ha-
bet: *Sed qui putant hoc, quod dicitur, præ-
dicabitur* Evangelivm *Regni in uni-
verſo Orbe; per ipſos Apoſtolos factum eſſe,
non ita eſſe certis documentis probatum eſt:
ſunt enim apud nos, hoc eſt, in Africa; Bar-
baræ innumerabiles gentes, in quibus non-
dum eſſe prædicatum* Evangelivm *quo-
tidie nobis addiſcere in promptu eſt.*

Idem docet ipſe D. Auguſtin. lib. 2. de ſerm. Domini in monte, capit. 10. & contra epiſt. Donatiſt. & de unitat. Eccleſ. Cathol. cap. 15. & in lib. de nat. & gratia, cap. 2. & pluribus exemplis, & rationibus traditis, probant & ſequuntur D. Anſelmus ſup. Matthæ. d. capit. 24. D. Damaſcen. lib. 4. cap. 27. D. Cyrill. Catech. 15. D. Gregor. lib. 35. Moral. cap. 15. Ruffin. lib. 1. hiſtor. Eccleſ. cap. 9. Socrates lib. 5. cap. 15. Niceph. lib. 8. capit. 35. S. Proſper. ad capitula Gallorum, cap. 4. & lib. 2. de vocat. gentium cap. 17. & de prædict. & promiſſ. Dei, part. 3. cap. 4. D. Bernard. lib. 3. de conſiderat. ad Eugen. D. Thom. in epiſtol. ad Roman. cap. 10. lect. 3. & Iuvencus Presbyter Hiſpanus Poëta clariſſimus, qui illud ipſum Chriſti apud Matthæ. Oraculum hunc in modum ſuis carminibus reddidit:

Regnorum cœli celebratio pervolitabit
In cunctas terræ metas, gens omnis habebit
Teſtem luciſluo ſancta ſermone ſalutis,
Et tunc finis erit, currentia ſæcula ſolvens.

72 Quinimò, † quod plus eſt, D. Chryſoſt. qui contrariam ſententiam magis tutari videtur, in hanc quoque inclinavit in Acta Apoſtol. dum ait: *Nūc terra à Solis ortu & Occaſu, ab Aquilone ad mare* CHRISTVM *reſonat, & ad finem omnia mundi latera concurrent.*

73 Atque ita † in noſtræ quæſtionis terminis, quòd huius Novi Orbis infœlices nationes, immanium ſuorum peccatorum demeritis, iuſto Dei iudicio à ſua primæva propagatione relictæ fuerint in impietatis barathro volutari, nec uſquam illis Evangelij iubar affulſerit, quouſque tandem Hiſpani illud ingenti Dei benignitate eò importavimus, expreſsè affirmant Viguerius ubi ſup. verſ. 8. Alciatus in rubric. C. de ſumm. Trinit. num. 7. & 8. Vbi ait, non eſſe veroſimile, Apoſtolos ad Antipodas penetraſſe, vel ad regiones ab Hiſpanis claſſe nuper repertas. Iſidor. de Iſſolanis Ordin. Prædicator. de imper. militan. Eccleſ. lib. 1. tit. 6. quæſt. 2. inquiens: *Eàpropter ſicut poſt Apoſtolos multæ nationes ad Fidem Catholicam venere, ita fiet in noviſſimis diebus de his, qui habitant inſulas remotiſſimas magni maris Oceani*, Fr. Luiſius Legionenſis in comment. ſup. Abdiam cap. ult. pag. 162. & 163. Vbi cùm multis de cauſis harum regionum detectionem ut mirabilem extollat, maximè tamen novum, & admiratione dignum ſibi videri ait, ipſos earum incolas per tot annos in tantis iacuiſſe vitiorum tenebris, ut ne rumore quidem Evangelicæ doctrinæ afflati unquam fuerint, cuius clariſsimus ſonus ad aures credebatur perveniſſe omnium, Paulus Palacius ſup. d. capit. 24. Matth. inquiens, prædicationi totius Orbis, de qua ibi Chriſtus Dominus locutus fuit, ab annis ſexaginta noſtris temporibus ſtrenuam operam navari, cùm ignotæ omnibus ſæculis nationes audierint Evangelium Chriſti. Acoſta lib. 1. de nat. Novi Orb. cap. 15. in fin. Vbi ait, reverâ quandiu finis mundi moratur, gentes reſtare adhuc, quibus Chriſtus non ſit annuntiatus, veteribuſque plurimam Orbis partem incognitam fuiſſe, & nobis non minimam hodie quoque reſtare.

Idem etiam probat Nicol. Sanderus de viſibili Monarch. lib. 8. cap. 14. Gaſpar Sanctius ſup. Iſai. capit. 2. num. 4. Thom. Bozius lib. 17. de ſignis Eccleſ. Dei, cap. 1. pag. 196. Camillus Borrell. de præſtan. Reg. Cath. cap. 43. num. 4. & 61. Maluenda d. lib. 3. de Antichriſt. cap. 25. in fin. & cap. 26. ubi dicit, ſe in hac opinione perſiſtere, donec certiora argumenta pro contraria proferantur, latè Fr. Ioā. à Torquemada in Monarch. Ind. lib. 15. cap. 47. & 49. in fin. & Fr. Ioan. à Ponte ſibi contrarius de conven. utr. Monarch. lib. 2. cap. 14. §. 3. pag. 166. & cap. 25. pag. 258. Rutilius Benzonius de ann. Iubilæi lib. 3. cap. 3. pag. 324. Vbi ſcribit, noſtris quoque tēporibus in Novo Orbe Occidētali, & in pleriſque Oriētis provincijs in dies gentes ad Fidem converti, quæ illam

nunquam audierunt. Licèt verum ut
plurimùm ſit,quod ſpiritu prophetico
74 aſſeruit vir † ille Apoſtolicus S. Vin-
cent.Ferrer in epiſtol.ad Bened.XIII.
Rom.Pontif.relata à Maluend.d.cap.
26.pag.171. Mag.F.Vincent.Iuſtinia.
Antiſt.in opuſculis S.Vincent. pagina
101.& Fr.Alphonſ.Fernandez in pro
log.ad hiſt.Eccleſ.noſtri tempor.Nem
pe ſacrum Chriſti Evangeliũ per Fra-
tres Prædicatores,addo etiam Mino-
res, Auguſtinianos, Ieſuitas, & alios,
ab eorundem Ordinum inſtitutione
continenter prædicari,ac tandem ple
nariè,& generaliter prædicandum in
totius Orbis humano genere cultis re
gionibus, tam apertis,quàm aperien-
dis,tã in cognitis, quã in-cognoſcẽdis.
75 Sed audiamus oportet † Divũ Am-
broſium lib.2.de vocat.Gẽt.cap.6. ita
loquentem: *Quòd ſi fortè etiam nunc in
extremis mundi partibus ſunt aliquæ na-
tiones,quibus nondum gratia Salvatoris
illuxit , non ambigimus etiam circa illas
occulto iudicio Dei tempus vocationis eſſe
diſpoſitũ,quo* EVANGELIVM,*quod nondũ
viderant,audiant,atque ſuſcipiant;quibus
tamen illa menſura generalis auxilij, quæ
deſuper omnibus ſemper hominibus eſt præ-
bita,non negatur;quamvis tam acerbo vul
nere humana natura ſauciata ſit,ut ad cog-
nitionem veri Dei neminem contemplatio
ſpontanea plenè valeat erudire, niſi obum-
brationem cordis lux vera diſcuſſerit.* Qui-
bus profectò verbis Indorum,quos ho
die cernimus,cauſam à Divo Ambro-
ſio veluti propheticè tactam,nemo nõ
videat,ut præclarè advertit Acoſta de
procur. Ind.ſalute lib.1.c.5.pag.153.

Hâc igitur ſententiâ retentâ, quę
Evãgelij lucem affulſiſſe negat his No
vi Orbis nationibus ante Hiſpanorũ
ad eas adventum. Non obſtat primum
argumentum,quod ſuprà pro cõtraria
ex tot Scripturæ locis, & Sanctorum
Patrum teſtimonijs conſtruximus,de
nimis copioſa & univerſali Chriſti &
Apoſtolorum per totum Orbem præ-
76 dicatione. Nam † ultra innumeras ſo-
lutiones & expoſitiones, quas ad prę-
dicta loca tradunt auctores ſup.citati,
& præcipuè Maluenda,qui eas accura
tè congeſsit.d.lib.3.cap.26.&quatuor
ſeqq. Thom.Bozius. d.lib.17.c.1.pag.
193.F.Ioan.de la Puente. d.lib.2.cap.
2. Torquemada.d.cap.47.ſatis vera &
plana iudicio meo cenſeri poteſt illa,
quæ placuit Caietan. Ianſen. Alciato,
Bellarmin.& alijs ubi ſup.& Acoſtæ.d.
lib.1.de nat.Novi Orb. capit.8. & de
proc.Ind.ſalu.cap.2.pag.131.ut ſcili-
cet largo modo per figuram, quæ Hy-
perbole dicitur, univerſus mundus, &
omnes gentes per Apoſtolos conver-
ſæ dicantur:vel per Synecdochen , ab-
ſoluta illa , & generalis enuntiatio ad
partes cõtrahatur,illas nimirum,quæ
tunc cognitæ erant, & Romanorum
Imperio,& commercijs patebant, at-
que integrum Orbem complecti cre-
debantur,iuxta † legem in Orbe Ro- 77
mano 17.D.de ijs,qui ſunt ſui,vel alien.
iur.& ea,quæ circa illam notat Alciat.
lib.1.diſpunct.cap.21. & Franc.Iuret.
in notis ad Symmach.pag.184.

Quo loquendi ſchemate non ſemel
utitur Scriptura,quæ ſæpè † ſe vulga- 78
ribus ſentẽtijs,& dicendi modis accõ-
modat,ut notat D.Chryſ.homil.37.in
Geneſ. Acoſta.d.capit.8.Franc.Valle-
ſius de ſacra Philoſoph.per totũ,Gaſp.
Sanctius in Iſai.cap.13. n.25. & cap.
23 num.29. & Doct.Huerta in notis
ad Plin.lib.7.cap.2. pag.17. & Nos in-
frà lib.2.cap.21.num.56.& ſeqq. Et in
ſimili patet ex illo Luc. 2: *Exijt Edictũ
à Cæſare Auguſto , ut deſcriberetur uni-
verſus Orbis.* Act.2. *Ex omni natione quæ
ſub cœlo eſt*, & 1.Machab. ubi de Ale-
xandro Macedone dicitur perveniſſe
ad terræ fines , & terram univerſam
ceſsiſſe illius Imperio.

Et † eodẽ modo reſponderi poteſt 79
ad illud Marci cap.ult.dum ait: *Vbique
Apoſtolos prædicaſſe*;& ad illud Pauli ad
Coloſſenſ.1.ubi ait: *Verbũ veritatis præ
dicatum iam eo tẽpore eſſe omni creaturæ,
quæ ſub cœlo eſt,& fructificaſſe, & creviſ-*

ſt.

ſe. Vſitato enim,& hyperbolico more univerſus Orbis accipitur,portio illius maxima, ad illa uſque tẽpora cognita. Vel, ut ait Bellarmi.d.lib.3.de Roma. Pontif.cap.4.non illud aſſerere voluit Apoſtolus,quaſi iam actu ubique diffuſum,& expanſum fuerit Evangelium, ſed virtute tantùm, ac potentiâ,quia nimirum iam per Apoſtolos iactũ fuerat ſemen Verbi Divini in mundum, quod paulatim fructificãdo, & increſcendo per ſucceſſores miniſtros,impleturum erat,& occupaturũ univerſum Orbem,ut infrà in ſolutione quarti argumenti latiùs aperiemus.

80 NON etiam obſtat † ſecũdum argumentũ,quod de celeri,& mirabili Apoſtolorum,& aliorum diſcipulorum prędicatione confecimus,& de innumerabilibus provincijs,quas ad Fidem convertiſſe auctores enarrant. Nam fatemur quidem ſedulam illos,& diligentẽ operam navaſſe in commiſſo ſibi evangelicę propagationis officio:negamus tamẽ aliqua certa ſigna,& teſtimonia depromi poſſe,quibus ſufficiẽter evinci poſſit,ad vaſtas & ignotas Auſtri & Occidentis regiones penetraſſe,quãvis aliqui auctores ita latè & generaliter lo-

81 quãtur. Præſertim † cùm notum ſit ex Divinis libris & alijs probatis hiſtoricis,atque Eccleſiaſticis traditionibus, eoſdem Apoſtolos poſt paſsionem Domini ſortitos ſibi fuiſſe provincias,quarum prædicationem ſuſciperẽt,neque unum in alterius provinciam præter Divum Paulum ſe immiſcuiſſe. In quibus hæ,quæ ad hunc Novum Orbem pertinẽt,nullo modo connumerãtur, ut conſtat ex ijs,quæ de prædicta ſortitione & diviſione latè ſcribũt Abdias Babylon.in vitis Apoſtol.D.Iſidor. de ortu & obitu Patrum cap.78. & ſeqq. & lib.7.Etymol.cap.9. Nicephor. lib. 3.hiſt.Eccleſ.cap.1.Euſeb.lib.3.cap.1. Socrates lib.1.cap.15.Flavius Dexter in ſuo Chronico ann.Chriſti 34.Chaſſaneus in Catalo.glor.mund.3.par.cõſid.29.& 30.Cardin.Baron.in Martyrolog.& tom.1.Annal. ex ann.36.fol. 319.Thom.Bozius lib.4.de ſig.Eccleſ. Dei,cap.1.& ſeqq. Maluenda. d.lib.3. de Antichr.cap.5.6.7.& 8.Torquemada in Monarch.Ind. d.lib.15.cap. 47. Camill.Borrell.de præſtan. Reg.Cath. d.cap.43.ex num.9.ad 24. & latiſsimè Fr.Ioan.à Ponte.d.lib.2.ferè per totũ, & Fr.Thom.à IESV de procuran.omn. gentium ſalute lib.4. 1.par.cap.1.pag. 125. & Ioſeph.Stephanus Valentinus omnino videndus in lib.de poteſt.coact. Rom.Pontific.cap.8. & noviſsimè D. Pet.Pantoja de Aiala in comment.ad l.fin.C.de Aleatorib.folio 147.& ſeq. ubi hanc diviſionem,non per ſortẽ humanam,ſed providẽtiâ Spiritus ſancti factam fuiſſe advertit, cum Socrate, Dextro & Baronio ubi ſuprà.

DEINDE non obſtat tertiũ † ex lo- 82
co Iacobi Chriſtopolitani,& aliorum, qui per miracula, divinas revelationes,& oraculorum prædictiones,lucẽ Evangelij ad remotas quaslibet gẽtes penetraſſe,cõſiderant. Nam etſi id verum eſſe potuerit,nullo tamẽ certo teſtimonio cõprobatur. Et oracula,quæ referunt de Octaviano Cæſare,& alijs diverſis modis à Romanis, & reliquis gentibus accipiebantur,ut conſtat ex Suetonio in vita Cæſaris,& in Octav. c.49. Virgilio & Servio 6.Æneid.ibi:

Huius in adventu iã nũc & Caſpia regna
Reſpõſis horrent Divũ,& Mæotica tellus,
Et ſeptẽ gemini turbant trepida oſtia Nili.

Ita ut tenebras potiùs inducerent, quàm lucem ad Evangelij,& Fidei myſteria,ut oportebat intelligenda.

PRAETERQVAM quòd noſtræ quæ-
ſtionis tractatio, † & loca ſacræ Scri- 84
pturæ,quæ pro eius examinatione perpendimus,nõ ſunt accipienda de annũciatione Fidei per ſolã famã,& rumorẽ ſparſa;ſed de prædicatione per proprios & pręſentes Apoſtolos & miniſtros,cũ Eccleſiarũ fundatione,& neceſſaria rei adeò novæ,& ſeriæ declaratione,atq; illuſtratione,ne ulla gens aliquẽ ſuæ infidelitatis prætextũ oſtẽ-

dere

dere poſſet,ut poſt D.Chryſoſt.Theo-
phyla.& alios docet D.Thom.& Ca-
ietan.ſup.Matth. d.cap.24. Abulenſis
ibidem,q. 92.& eruditè obſervat Ma-
luenda.d.lib.3.de Antichr.cap.30. Fr.
Ioan.à Ponte.d.lib.2.c.2.§.2. & oſten
dit Theodoret.lib.8.Græc. affectio.in
princ.ubi de Apoſtolis loquens,ſic ait:
Clara luminaria,quæ non unâ modò genti
lumine illuſtrarunt,ſed quotcúque Sol hic,
quem cernimus,iubare ſuæ lucis illuſtrat.

Rvrsvs non obſtat quartum inde
deductũ,quòd Eccleſia ſancta iã tunc
ab Apoſtolorũ tẽporibus Apoſtolica,
& Catholica dicitur, quòd univerſalẽ
fuiſſe,& ab ipſis Apoſtolis per totum
Orbem plantatam inſinuat.Nam hæc
85 nomina † iure,& meritò Eccleſiæ ap-
plicati potuerunt, quamvis non ſimul
neque uno tẽpore per univerſum Or-
bẽ extenſa reperiatur.Quia ex quo in-
ſtituta eſt,ius & potentiam univerſalis
prædicationis,& propagationis acce-
pit,iuxta loca Matth.&Marci ſæpè re
lata,& illud: *Eritis mihi teſtes in Ieruſa-*
lẽ & Samaria,& uſque ad ultimũ terræ.
86 Et quemadmodũ qui † diverſis parti-
bus urbis ignẽ iniecit,dici ſanè poteſt,
urbẽ incendiſſe,quia ignẽ partibus ſup
poſuit,qui creſcẽdo totam urbẽ corri-
puit,ſic Apoſtoli iacto ſemine Verbi
Divini in pluribus mundi partibus,to-
87 tius † Orbis prędicatores appellari po
tuerũt, ad fructũ & incrementum reſpi
ciẽdo,quod paulatim per alios eorum
diſcipulos,& ſucceſſores recepturum
erat,quouſq; universũ Orbẽ impleret.
88 Et quia † ſciebant, promiſsionem
Chriſti eſſe infallibilem, & non multò
pòſt perficiẽdam,ideò Eccleſiã,etiam
tunc naſcentẽ,Apoſtolicã & Catholi-
cã vocaverunt,& ita de illa ſtatuerunt
ac ſi iã actu mundum occupaſſet. Quia
in moralibus quod parũ diſtat,nihil di-
ſtare videtur;& maximè apud illos,qui
per Fidẽ rẽ futurã tanquã iã factã æſti
mabant. Quã docẽdi rationẽ elegãter
adducit Bellarmin.d.lib.3.de Rom.Pō
tif.cap.4.Suarez tom.2.diſput.56.ſect.
1. & in defenſ.Fidei contra Sect. An-
glic lib.1.cap.16.n.5. Thom.Bozius.
d.lib.17.c.1.pag.199.& 197.Maluen
da.d.lib.3.cap.31.& ante eos prævidit
Tertullian.lib.4.adverſus Marcion. c.
43.iuncto cap.2.& D.Auguſt. d.epiſt.
80.ad Heſichium,ubi concludit, hanc
& alias † ſimiles Christi Domini 89
promiſsiones ſuis Apoſtolis factas, in-
telligendas eſſe non de illis ſolis, qui-
bus tunc temporis loquebatur, ſed de
eis quoque, qui in carne tunc erunt,
cùm omnia compleri contigerit.

Deniqve non obſtat ultimũ argu-
mentũ de veſtigijs prædicationis Evã-
gelicæ & Apoſtolorũ,quę in aliquibus
ex iſtis Americanis regionibus reperta
eſſe dicuntur.Nam † ea parũ fidei ha- 90
bère rectè concludit Ant.Herrera in
deſcrip.Ind.Occid. cap.10. pag.28.&
decad.5.lib.3. cap.6. in fin.ubi docet,
vanũ eſſe eorũ diſcurſum,qui aliquem
ex Apoſtolis ad Peruanas regiones per
veniſſe arbitrantur.Quod etiam gene-
raliter obſervat Torquemada in d.Mo
narch.Ind.lib.15.cap.49.in fin. & Di-
dac.Davalos in d. Miſcell.Auſtr. col-
loq.23.fol.164.& ſeq.ubi ait,pium &
illuſtrẽ vitũ D.Alphõſum Ramirez de
Vergara Argẽtinæ civitatis Epiſcopũ
diligẽtem inquiſitionẽ feciſſe,ut veſti-
giorũ,quę de hoc Peruano Regno re-
ferebãtur,veritatẽ agnoſceret.Et tan-
dẽ vana omnia cõperta fuiſſe,& † Cru 91
cẽ illam de Carabvco ab Hiſpanis,
qui primi ad eã provinciã pervenerũt,
fabricatam,& in aliquo loco relictam,
ex quo Indi eam in lacum deiecerunt,
ubi poſteà à piſcatoribus citra ullum
miraculum inventa fuit.

Neque † ipſorum Indorum tradi- 92
tionibus in rebus adeò antiquis ulla fi-
des haberi poteſt ex his, quæ diximus
ſup. capit.9.num.31. & 32. & in ſimili
tradit Fr.Ioan.à Ponte. d.lib.2.capit.
29.pag.295.ubi benè notat cum Stra
bone lib.15.Geograph.in princ.† hos 93
incultos,& Barbaros homines ad hi-
ſtoriam minimè idoneos eſſe,& errare

ſæpè,

ſæpè,ubi de antiquis moribus & tẽporibus aliqua tradere volũt. Atq;ut hęc deficerent,& pędicta Chriſtianę religionis indicia,quę in his regionibus inveniri dicũtur,maiore probatione cõſtarent,vereri tamẽ poſſemus † a diabolo ſummi Dei ſimia,& improbo hiſtrione,excogitata fuiſſe,qui perpetuò eiſdẽ quibus Deus ritibus adorari cõcupivit,ut pravo,ac deteſtabili ſuperſtitionis errore miſeris Gẽtibus illuderet, ut benè in propoſito advertũt Acoſta in hiſt.moral.Ind.lib.5. c.23. Maluẽd. d.lib.3.de Antichriſt.cap.25.in fin. Boter.latè in relat.univerſ.4.p.lib.1.pag. 14.& ſeqq.& aliud agẽs Franc. Valleſ. de ſacra Philoſoph.cap.30.pag.252.

94

95 Illud tandem † certiſsimũ eſt,quod etſi concedamus,aliquam Fidei lucem olim in his regionibus illuxiſſe,penitus tamẽ incolarũ memoriã exciderat,vel propter eorũ incutiã & barbariẽ, vel propter bella,& Regum,ac Regnorum mutationes, ut tradit Thom.Boz. ubi ſup. Bened.Perer. in c.10.ad Roman. & noviſsimè Fr.Ioan.à Ponte.d.lib.2. cap.31.§.2.pag.310.& apertè proponitur † in egregia quadã epiſtola per inviĉtiſsimum Cęſarem,& Regem noſtrum Carolum V.ad gentes Occidentales & Meridionales ſcripta Barchin. 1. Maij,ann. 1543. quę extat 4. tom. Sched. pag. 221. ubi inter alia ſic habet: *I porq̃ hemos entendido, q̃ entre otras partes del mundo q̃ careceẽ deſte conocimiẽto, en eſſas vueſtras Provincias i tierras haſta aora no ai noticia de nueſtro Dios verdadero,ò porq̃ èl con ſus ſecretos, è incomprehenſibles juizios no ha querido haſta aora manifeſtarſe en eſſas partes,ò por vẽtura por la negligẽcia i flaqueza de vueſtros anteceſſores ſe ha perdido la memoria de la predicacion de ſu nombre,i Fè,que en ellas ſe hizo en tiempos paſſados.*

96

SVMMARIVM
Capitis XV.

1 *Orbis Novi detectio & cõverſio Prophetarum vaticinijs prænuntiata videtur.*

a *Auctores referuntur, qui Orbis Novi detectionem & converſionem in ſacris Scripturis inſinuari tradunt.*

3 *Scriptura divina ampla eſt,& myſterijs abundans.*

4 *Novi Orbis inventio & converſio adũbrari debuit à Prophetis, cùm fuerit res ita notabilis,& ad progreſſum Evãgelicæ hiſtoriæ maximè pertinens.*

5 *Deus ſolet magnarum rerum fundamenta multò antè iacere.*

6 *Prophetarum vaticinia licèt ſub magna verborum obſcuritate omnia includunt, quæ ad futuræ Eccleſiæ hiſtoriam pertinent,& antequàm eveniant à nobis intelligi nequeunt.*

7 *Sibyllina oracula ante eventũ rei quam deſignant,benè explicari non poſſunt.*

8 *Prophetiæ procedunt ex inſpiratione divina,& abſq;ea etiã aperiri nõ poſſunt.*

9 *Pſal.71.verba expenduntur,& ad Novi Orbis converſionem & ſubiugationẽ, per Hiſpaniæ Reges faciendã,trahũtur.*

10 *Iſaiæ prophetia cap.43. & 51.pro eadẽ converſione conſiderantur.*

11 *Hiſpaniæ Regibus conceſſa videtur eadem benedictio, quæ Eccleſiæ tribuitur per David & Iſaiam.*

12 *Hiſpania olim dicebatur Thubalia,ſive Pania,quod ſignificat univerſa, quaſi in vaticinium eius magnæ Monarchiæ. Et num.51.*

13 *Pſal. 3. expoſitio & illuſtratio de converſione Novi Orbis ex verbis D.Hilar.*

14 *D.Hilarius annuntiaſſe videtur cõverſionẽ Antipodũ,& regionũ Novi Orbis.*

15 *Crux* CHRISTI *annũntiavit cõverſionem,& redemptionem totius Orbis.*

16 *Crucis forma quid ſignificaret ex ſententia D.Hieronym.& Lact.Firmian.*

17 *Matth.cap.24.à* quatuor ventis colliget eos, *exponitur cum D. Auguſt. & Palacios.*

18 *Iſaias Propheta vocatur Apoſtolus & Evangeliſta, & eius ſcriptura multa continet Sacramenta.*

19 *Vaticinia oſtendentia converſionẽ Novi Orbis paſſim reperiri videntur in*

59 Claſſes plures mittũtur ad Indias Novi Orbis, & quare?

60 Indi Novi Orbis maximè perterriti ſunt ad primum Hiſpanorum adventũ, & Fidei inter eos promulgationem.

61 Indi Orientales & Occidentales ad Fidem converſi, Deo valdè grati & multis benedictionibus repleti ſunt.

62 Iob cap. 28. prænuntiaſſe videtur detectionem & converſionem Novi Orbis, & proponitur brevis eius Paraphraſis, & expoſitio.

63 Au[illegible]or cur laboraverit in congerendis, & exponendis prophetijs, quæ Novi Orbis poſſeſſionem & converſionem Hiſpanis prænuntiant.

64 Concionatores Indorum eis aperire debent prophetias, quæ eorum converſionē ab antiquo prædixerunt.

65 Alexander Magnus lætatus eſt, audiēs de ſe loqui Danielis Prophetiã de everſione Imperij Perſarum.

66 Iudæos per totum Orbem diſpergi cur Deus ordinaverit?

CAPVT XV.

De locis ſacræ Scripturæ, quæ huius Novi Orbis detectionem & converſionem prænuntiare, & Hiſpanis reſervare videntur.

SEd quãvis ſatis (ni fallor) apertè ſuperioribus diſputationibus oſtenderimus, nullam certã huius Novi Orbis notitiam, vel Evãgelij in eo prædicari veſtigia in ſacris, vel profanis auctoribus antiquitus reperiri, vix
1 tamen † negare poſſumus, plura eſſe
ſacræ Scripturæ vaticinia, quibus multis iam retrò ſæculis, Spiritu ſancto in Prophetis loquente, tantę detectionis & cõverſionis gloria prænuntiari: & quod magis eſt, Hiſpanis Regibus &
2 hominibus reſervari videtur. Quã † ſententiã expreſsè probãt Federic. Lumn. in libris quos de extremo Dei iudicio, & Indorũ vocatione cõſcripſit, Guid. Boderia. in epiſt. ad Philippũ II. Reg. Hiſp. quę habetur tom. 5. Bibl. Regior. Zumarrag in hiſt. Hiſp. in princ. Arias Mont. ſup. Abdiã cap. unico, Ioſeph. Acoſta lib. 1. de nat. Novi Orb. c. 15. & lib. 1. de procur. Ind. ſalu. cap. 1. & de Chriſto revelato, c. 4. Th. Boz. de ſign. Eccl. Dei, lib. 4. cap. 5. ſign. 6. pag. 122. & lib. 20. cap. 1. & 3. Fr. Luiſ. Legionēſ. qui elegantiſsimè & latiſsimè loquitur in cõment. ſup. d. c. Abdiæ ex pag. 660. ad 682, & ſup. Cant. cap. 8. pag. 432. & ſeq. Thom. Maluend. lib. 3. de Antichriſ. cap. 12. & ſeq. & c. 17. in princ. Camill. Borrell. qui neminē ex prædictis adducit, de pręſt. Reg. Cathol. cap. 43. per tot. Fr. Greg. Garc. lib. 1. de Ind. orig. cap. 3. §. 6. Dom. Greg. Lop. Madera in hiſt. Montis ſancti, cap. 16. Didac. Valdes de dignit. Reg. Hiſp. c. 12. n. 8. Ant. de Herrer. in hiſt. gen. Ind. decad. 1. lib. 1. cap. 1. Mart. Delr. in adag. ſacris, 1. tom. adag. 723. in fin. Fr. Ioan. à Torquem. in Monarch. Ind. lib. 15. cap. 44. & Fr. Baſil. Pont. var. diſp. q. 8. expoſ. cap. 4. Pro cuius confirmatione & illuſtratione ſequentia argumenta & teſtimonia, alijs levioribus omiſsis, efficaciter conſiderari poſſe videntur.

PRIMVM, quod, ut rectè obſervant Legionenſ. Acoſta, Maluēda, Madera, & Baſilius ubi ſuprà, nõ eſt veroſimile,
Scripturam divinam, † quæ adeò am- 3
pla eſt, & fœcunda, ac ſublimibus myſterijs abundans, de tanti Orbis invētione, converſione & ſubiugatione aliquid Prophetarũ oraculis non adum-
braſſe, cũ † hoc in ſe maximũ, & om- 4
nino memorabile fuerit, & ad Eccleſię rationes, & Evãgelici curſus, atq; progreſſus hiſtoriã ſummopere pertinens.
Solet † quippè Deus magnarum rerũ 5
fundamenta multò antè iacêre, ut tradit Nazianz. orat. 18. earumq; mentio
nem † Prophetarũ ſuorum vaticinijs 6
incluſas, licèt ſub involucris verborũ,

 poſte-

poſteris tradere, non ante cognoſcen-
das à nobis, quàm ipſi rerum eventus,
tanquam illato lumine, ſinuoſis & te-
nebroſis ſcriptis irradient. Quod ele-
ganter expreſſit D. Irenæus lib. 4. con-
tra hęreſes, cap. 43. inquiens: *Vatici-
nia occulta ſæpè non intelliguntur, donec*
7 *completa ſint.* Et de † Sibyllinis oracu-
lis docet Procopius lib. 1. de bello
Goth. dum ait: *Sibyllinorum oraculo-
rum mentem ante rem geſtam aperire ho-
mini arbitror impoſſibile.* Et generali-
8 ter confirmari poteſt ex ijs, † quæ de
inſpiratione Spiritus ſancti per Pro-
phetas loquente, & de nimia obſcu-
ritate & difficultate intelligendi & a-
periendi prophetias, niſi ipſe Deus ea-
rum intelligentiam conceſſerit, tradit
D. Petrus epiſt. 2. cap. 1. verſ. 20. & 21.
D. Hieronym. lib. 14. in Ezechiel,
cap. 45. D. Auguſtinus in lib. quòd
apparuit Deus Moyſi, ad finem, D.
Iuſtin. Martyr in dialog. cum Tri-
phon. D. Irenæus lib. 2. cap. 4. D.
Chryſoſt. homilia 25. in Geneſi. D.
Gregor. homil. 1. in Ezechiel. & Theo
doret. in prologo in Daniel. quos in
ſimili refert Bernard. Aldrete lib. 2. de
antiquit. Hiſpan. cap. 18. pag. 296. &
297. Pat. Suar. tract. de Fide, diſp. 5.
ſect. 3. num. 11. & 12.

Secundò: in prædictæ ſententiæ
confirmationem expendunt Thomas
Bozius, & Valdeſius ubi ſupr. & Ca-
millus Borrellus dicto cap. 43. num.
60. & Anton. Cervera in lib. de obitu
Reg. Philip. II. diſcurſ. 2. cap. 20. ver-
9 ba illa † Pſalm. 71. *Et dominabitur à
mari uſque ad mare: & a flumine uſque ad
terminos Orbis terrarum. Coram illo pro-
cident Æthiopes, & inimici eius terram
lingent. Reges Tharſis, & inſulæ munera
offerēt. Reges Arabum, & Sabà dona ad-*
10 *ducent.* Iſaię † cap. 43: *Noli timere,
quia egò tecum ſum, ab Oriente adducam
ſemen tuum, & ab Occidente congregabo
te. Dicam Aquiloni: Da; & Auſtro: No-
li prohibere. Affer filios tuos de longinquo,
& filios meos ab extremis terræ.* Et cap.
49. *Dedi te in fœdus populi mei, ut ſuſci-
tares terram, & poſſideres hæreditates diſ-
ſipatas, & diceres ijs, qui vincti ſunt: Exite;
& qui in tenebris ſunt: Revelamini.* Et
rurſus cap. 51. *Dilata locum tentorij tui,
& pelles tabernaculorum tuorum exten-
de, ne parcas, longos fac funiculos tuos,
& clavos tuos conſolida, ad dexteram e-
nim, & ad lævam penetrabis, & ſemen
tuum gentes hæreditabit, & civitates de-
ſertas inhabitabit.* Quę loca & plurima
alia ſimilia, quæ de Regno Christi,
& Eccleſię propagatione in finibus ter
ræ, inſulis & mari loquuntur, nō obſcu
rè oſtendūt ad Auſtrales & Occidēta-
les peninſulas, & incultas Novi Orbis
nationes aliquando producendam.

Eandemque † benedictionē ad Re- 11
gnū tēporale Noſtrorū Hiſpanię Re-
gum aptè etiā applicari poſſe, ipſimet
auctores advertunt, quaſi eiſdem prę-
nuntiata, & re ipſâ conceſſa fuerit ob
curā propagādę & conſervādę Catho
licę Fidei, quā ſemper habuerūt. Quod
ipſum † quoq; antiquū Hiſpanię no- 12
men non abſq; divino Numine deſig-
naſſe, litteris mandavit Fr. Ioan. à Pō-
te de conveni. ūtr. Monarc. lib. 3. cap.
30. §. 1. dicens: *Thubaliam*, ſive *Paniā*,
vocatā fuiſſe, quod Chaldaicè & Græ-
cè idē quod *univerſa* ſignificat, quaſi in
vaticiniū eximię & univerſalis totius
ferè Orbis dominationis, quam prædi-
candę Fidei cauſâ conſecutura erat.

Neque longè ab eodem vaticinij ge-
nere abeſſe videtur † illud Pſalm. 3. 13
*Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæredi-
tatem tuam: & poſſeſsionem tuam termi-
nos terræ*: maximè ſi D. Hilarij ibidē
expoſitionem ſequamur, qui obſervat,
id forſitā dici pro ijs, qui in inferna ter
rę regione, vaſtaque abyſſu incolatum
habent; quos tanquam terminos ter-
rę, Christo in poſſeſsionē donatos,
Regius Propheta canit, ut iuxta Pau
lum: *In nomine* Iesv *omne genu flectatur
cœleſtium, terreſtrium & infernorū.* Qui-
bus ſanè † verbis, ut notat Maluenda 14
d. lib. 3. de Antichriſ. cap. 16. pag. 150.

in-

innuiſſe & annuntiaſſe videtur D. Hylarius Antipodas, atque Americanos tandem ad Fidem CHRISTI fore reducendos. Hi enim propriè ſunt inferni, vaſtęque abyſsi, ſeu inferæ regionis cultores, iuxta ea, quæ latiùs diximus ſup. cap. 11. num. 26.

15 Et eandem Occidentis converſionem & redēptionem in forma ſanctiſſimę † Crucis, ex qua Sotera noſter pependit, agnoſcunt Niſſenus in orat. 1. de reſurrectione, Nazianzenus in Apologet. orat. 1. Damaſcen. lib. 4. de Fide, cap. 12. circa medium, D. Hieronym. ſuper Marc. cap. 15. ſic in-
16 quiens: *Ipſa ſpecies † Crucis quid eſt, niſi forma quadrata mundi? Oriens de vertice fulgens, Arcton dextra tenet, Auſter in lava conſiſtit, Occidens ſub plantis firmatur. Vnde Apoſtolus dicit: Vt ſciamus, quæ ſit altitudo, & latitudo, & longitudo, & profundum.* Et Lactan. Firmian. lib. 4. de vera ſapient. cap. 26. ubi de CHRISTO DOMINO in Cruce pendēte ſermonem inſtituens: *Extendit*, inquit, *in paſſione manus ſuas, Orbemque dimenſus eſt, ut iam tunc oſtenderet ab Ortu Solis uſque ad Occaſum magnum populum ex omnibus linguis, & tribubus congregatum ſub alas ſuas eſſe venturum, & ſignum illud maximum, ac ſublime frontibus ſuis ſuſcepturum.*

17 Atque † hùc etiam conferunt ſecūdùm Camill. Botrel. d. cap. 43. num. 52. & 53. quæ dicit Matth. cap. 24. *A quatuor ventis colliget eos*; quod interpretatur Aug. in Ioan. tract. 118. *A quatuor mundi partibus Aquilone, Meridie, Oriente & Occidente*, ſive ex abditiſsimis terræ locis, ut ſubiungit Paul. Palac. ibid.

TERTIÒ, in comprobationem eiuſdem annuntiationis Evangelij in his Novi Orbis regionibus per Hiſpanos ultimis Eccleſię temporibus prędicādi, Gentiumque ibidem commotantiū ad CHRISTI ovile deducendarū, pluri ma alia Iſaiæ vaticinia cōſiderari poſ-
18 ſunt, † qui, ut dicit D. Hieron. in epiſt. ad Euſtochium, vocatur Apoſtolus & Evangeliſta, & eius ſcriptura continet omnia Sacramēta. Sed præcipua † ver- 19
ba, & expoſitiones eorū latiſsimo ſermone proponit Dom. Greg. Lop. Madera. d. cap. 16. ubi nimis extollit illud cap. 42. verſ. 10. *Cantate Domino canticum novum, laus eius ab extremis terræ: qui deſcenditis in mare, & plenitudo eius inſulæ, &c.* & cap. 24. verſ. *Cùm glorificatus fuerit Dominus hinnient de mari, propter hoc in doctrinis glorificate Dominum, inſulis maris nomen Domini Dei, à finibus terræ laudes, audivimus gloriā iuſti.* Et Camil. Borrel. d. cap. 43. ubi etiā expendit ſimiles alias auctoritates Ieremię cap. 3. 23. 31. 32. 50. Ezech. cap. 37. Oſeæ 3. Soph. 5. Ioan. cap. 10. *Alias oves habeo, quæ non ſunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ovile, & unus Paſtor:* Matth. cap. 8. & Luc. 13. *Quapropter multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Iſaac & Iacob in Regno cœlorum.*

Verùm inter reliquas, admodū notabilis eſt, & peculiari obſervatione digniſsima, illa obſcura, & interpretū varijs commentationibus obſcurior reddita, eiuſdem Iſaię prophetia cap. 18.
Vbi † inquit: *Væ terræ cymbalo alarum,* 20
quæ eſt trans flumina Æthiopiæ, qui mittit in mare legatos, & in vaſis papyri ſuper aquas. Ite Angeli veloces ad gentē cōvulſam & dilaceratā, ad populū terribilē, poſt quem non eſt alius, ad gentem expectātem, & conculcatam, cuius diripuerunt flumina terram eius. In quibus verbis exponendis valdè, & variè laborant antiqui & recentes ſacræ Scripturæ Interpretes, ut conſtat ex ijs, quæ adducunt Pintus, Ferrerius, Vatabl. Arias Montanus, Leo Caſtrius, & noviſsimus Gaſpar Sanchez ibidem, Federicus Lumnius lib. 4. de extrem. iudic. capit. 4. Ioan. Ferdin. in Theſaur. ſacr. Script. lib. 1. capit. 58. Ribera ſuper Sophon. cap. 3. Maluenda lib. 3. de Antichriſt. cap. 12. Mart. Delrius in adag. ſacris, 1. tom. adag. 723. & ſequenti,

Pined.de reb.Salom.lib.4.cap.14.§.3.
pag.191.& Fr. Ioan. à Ponte d. lib.3.
cap.1.cum multis ſequẽtibus,qui nul-
lum non lapidem movet, ut vaticiniũ
iſtud de Hiſpaniæ noſtræ converſione
accipiendum oſtendat.

21 Sed † cõmunior interpretatio eſt,
ſicuti ex eiſdem Auctoribus conſtat,
ut accipiatur de navigationibus à Lu-
ſitanis cauſâ prędicandi Evangelij ini
tis & ſuſceptis ultra flumina Æthio-
piæ,in totam illam oram, & regionem
Orientalẽ Indię ac Sinarum, ab Indo
flumine ad extremam uſque Chinã &
Iaponios,quod etiã ſecurè admittit P.
Rebellus de obligat.iuſt. lib.18.q.23.
ſect.3.Pat.Ioan.Lucena in vita S.Xa-
verij,lib.5.c.21.& noviſsimè Seraph.
Freitas de iuſto Imp.Aſiat.cap.4.num.
8. & latiùs cæteris proſequitur Ma-
luenda d.cap.12.verſ.*Cæterum*,ex pag.
131.qui hanc opinionem valdè proba
bilem dicit;& aptam & mirificè cohę-
rentem cum verbis, & inſtituto ſacri
Vatis per duodecim integras colũnas
egregiè demonſtrat. Qua in expeditio-
22 ne cùm multũ laboraverint † religio-
ſiſsimi Patres Societatis IESV, inquit
Lumnius ubi ſup.lib.2.cap.6. eis con-
gruere appellationem Angelorũ velo-
cium,de quibus loquitur Iſaias,d. cap.
18.& nubium volantium,de quibus a-
git cap.6.& eum refert & ſequitur Ru
tilius Benzonius lib. 1. de anno Iubi-
lei,cap.8.pag.39. licèt D. Thomas in
opuſculo de Religione,omnibus Reli-
gionibus Mendicantibus eadem ver-
ba Iſaię optimè etiam,& pijſsimè, ap-
plicet.

Quæ ſententia & expoſitio alijs an
23 ſam præbuit,ut non minus ‡ propriè,
& verè,eundem locum accipiãt,& ex
ponant de inventione & converſione
huius Novi Orbis ab eiſdem Hiſpanis
facta, ut conſtat ex Montan.ubi ſupr.
Delrio.d.adag.722.in fin.Ioſeph.Acc-
ſta lib.1.de nat.Novi Orb. c.15. Bor-
rel.d.cap.43.ex p.30.ad 46.Maluend.
d.cap.12.pag.137.in fin. Greg. Garc.
lib.1.cap.3.§.6.Thom.Bozio d.lib.20
cap.3.pag.321.& cap.6. ferè per tot.
Baſil.Pontio, d.q.8.expoſit. cap.4. &
omniũ elegantiſsimè Luiſio Legionẽſ.
in d.c.ult.ſup.Abdi.ex pag.663. Quos
licèt reijciant Ribera & Reboll.ſup.&
Gaſp. † Sanch.in eod.cap.18.num.1. 24
pag.196.dicens, eorum expoſitionem
non ſolùm novam,ſed etiam alieniſsi-
mam à toto textu,reliquis interpreti-
bus viſam eſſe,& ſe non credere, quòd
ita eius aſſeclæ ſentiant, ſed quòd cla-
ri patriæ ſtudio, eius laudi intemperã-
tiùs indulgeant; quàm ſacræ hiſtoriæ
fides permadeat: mihi tamen ab Iſaiæ
verbis excedere non videtur. Quaſi
ſenſus † eorum ſit,Hiſpaniam, quam 25
per periphraſim, *Alarum cymbalum* vo-
cat,vel ut vertunt Septuaginta; *Na-
vium alarum*,id eſt, terram navigijs a-
bundantẽ,aut navigationibus, arteq;
navigandi celebrem quę naves & ea-
rum vela impulſa ventis ſonitũ cym
balorum imitantur, vel inter navigan
dum inſtar avium volantium perſtre-
punt,ut cum Symmacho, & alijs ex-
ponit Pineda ubi ſup. Dei iuſſu & mã-
dato *legatos* ſuos,id eſt,Evangelij nun-
tios,& prędicatores cum maxima ce-
leritate miſſurã ultra flumina Æthio-
pię,id eſt,ad huius Orbis nuper reper-
ti incolas: *In vaſis papyri ſuper aquas*, id
eſt,*in* † navibus velocibus & papyra- 26
ceis, quibus olim navigatio Indica &
Ægyptia fiebat, ut tradit Herodot
lib.2. Plin.lib. 6. cap.22. & lib.7. ca
pit.56.& lib.13.capit.11. Strabo lib.
17. Solinus capit. 56. & Lucanus
lib.4.

——— *Sic cùm tenet omnia Nilus,*
Conſeritur bibula Memphitis cymba pa-
pyro.

Quos incolas huius Novi Orbis, etſi
proprijs nõ appellet nominibus,ſuis ta
mẽ coloribus ita pingit, ut eos prope
oculis ſubijciat. Nã † eos *gentẽ convul-* 27
ſã vocat,quòd ab aliorũ antiqui Orbis
hominũ cõmercio longè diviſi eſſent,
vel ipſi inter ſe diſperſi viverẽt,aut per

im-

immenſa terrarum ſpatia longè, latèque diffuſi; *Dilaceratam*, verò, *conculcatam & terribilem*, ob corporis ipſorum habitum & ſqualorem, abiectiſsimam vitæ conditionẽ, ingeniũ ad ſerviendũ natũ; & ob incultos, ac ferinos mores, quibus ut plurimũ prẹditi erant: *Poſtquã non eſt alia & expectantẽ*, quòd ultimi eſſent hi populi ex omnibus gentibus, quibus Evangeliũ promulgaretur, & diu, multumq; à diluvio ad extrema uſq; mundi tempora lætum, & ſalutare illius nuntiũ expectarent, id eſt, tanti beneficij munere, quanquã necdũ ſibi cogniti, caruiſſent. Cui expoſitioni nõ minus aptè reſpondent reliqua verba, quæ poſteà ab eodem Iſaia in illo loco ſubduntur, ut eleganter oſtendunt Legionenſ. & alij ex ſuprà relatis. Nec re-
28 fragatur † particula VEH. quã exorditur, quæ dolentis & cõminantis eſſe ſolet, ac propterea non convenit Hiſpanis, quibus potiùs iucundũ, & glorioſum erat, ac proinde gratulandum magis quàm dolendũ & ſuccenſendũ, diſsitas illas nationes ſui Regis imperio ſubiugare, & intra Eccleſiæ ſepta per Evangeliũ adigere. Nã reſpondemus, diverſimodè dictionẽ illã in Scriptura ſacra uſurpari ſolere, iuxta ea, quę latè congerit Bercorius in ſuo dictionario, verb. *Veh*; & aliquando ſignũ admirantis eſſe, ut ibidem intelligi docet Adamus Delph. relatus à Borrell. d. c. 43. num. 31. Et alios, ut Sanctes Pagn. Iſidor. Clarius, & Forer. pro VEH, ponere, aut vertere, O, vel HEVS, quaſi Hiſpanos, ad quos ſermonẽ deſtinat, attentos, & tanti nuntij premonitos reddat, ut aiunt Maluenda, Rebellus, & alij ex ſup. relatis.

QVARTÒ, pro eâdem annũtiatione, & promiſsione converſionis & ſubiugationis Novi Orbis per Hiſpanos fa-
29 ciendæ, perpendi poteſt † aliud vaticiniũ Abdię Prophetæ, cap. ult. ubi poſt alia ſic habet: *Et tranſmigratio Ieruſalẽ, quæ in Boſphoro eſt, poſſidebit civitates Auſtri, & aſcendent Salvatores in montẽ Sion, iudicare montem Eſau, & erit Domino Regnũ.* Etenim quamvis contradicant Forſterus, & Ribera ibidem num. 107. & ſeqq. & Pined. d. lib. 4. de reb. Salom. cap. 14. §. 2. pag. 189. alij plures Auctores ad hanc converſionem Novi Orbis intrepidè applicãt, & pręcipuè Arias Montan. & Legionenſ. ibidẽ, Guido Boderian. Zumarraga, Acoſta, & Greg. Garc. in locis ſup. relatis, & doctiſsimè Maluenda. d. lib. 3. de Antichr. cap. 17. per totum.

Quibus face prætuliſſe videtur † Pau-
lus Burgẽſ. dũ multis annis ante eiuſdẽ 30
Orbis detectionẽ ſcripſit, ſibi videri eo capite prædici gentiũ quarundam ipſi ignotarũ extremo mundi tempore ad fidẽ Chriſti converſionẽ futurã, quod in nulla alia veriùs, aut cõmodiùs impleri potuit. Iuxta quam ſententiam, Abdię ſenſus erit, fideles, qui Hiſpaniã
habitaturi erant, † quam ob veri Dei 31
cultũ & zelũ, tranſmigrationẽ Ieruſalẽ vocat, vel ob id, quod plures coloniæ Iudæorũ ad eam diverſis temporibus tranſmigrarũt, ut latè oſtẽdit Maluenda d. cap 17. & Fr. Ioan. à Ponte de conveni. utr. Monarch. lib. 2. c. 16. §. 1. pag. 184. & cap. 17. §. 1. pag. 188. & cap. 24. §. 1. pag. 251. & ſeqq. & lib. 3. cap. 3. §. 4. pag. 21. & cap. 5. §. 4. pag. 36. & c. 13. §. 3. pag. 91. Civitates Auſtri poſſeſſuros, id eſt, Novũ hunc Orbẽ, qui Hiſpaniç Auſtralis eſt, aut certè in plurimũ ſub Auſtrali plaga conſtitutus. Et ita demũ Evãgelio per univerſũ mundũ prædicato, ſupremi iudicij diẽ
eventurum, quando † Deus publicè 32
de ſingulorum vita, atque factis ſentẽtiam feret, Salvatoribus, id eſt, Apoſtolis, reliquiſque Sanctis ad iudicium ſecum vocatis, quibus hoc Chriſtus promiſit apud Matth. cap. 19. verſ. 18.

Quæ interpretatio manifeſtior red-
ditur ex eo, † quòd iuxta Hebraicam 33
lectionem, ubi Vulgata *Boſphori* nomen vertit & appoſuit, reponitur nomen SEPHARAD, quo Hebręi HISPANIAM nominare ſolebant: & idẽ Chal

daica paraphraſis magis etiam apertè
oſtendit, dùm tranſtulit: *Tranſmigra-*
tio Ieruſalē, quæ eſt in Hiſpania.
Et quòd inter diverſa nomina, qui-
34 bus Hiſpania † noſtra olim vocabatur,
quorū latè meminit Lud. Nonj. in Hi-
ſpan. cap. 1. Maluenda lib. 5. de Ante-
chriſt. cap. 12. Gorop. Becanus lib. 4.
rer. Hiſp. Mariana de reb. Hiſpan. lib.
1. cap. 1. Madera de excell. Hiſp. Mo-
narch. cap. 3. Pineda de reb. Salom. d.
lib. 4. cap. 14. §. 2. pag. 188. & 189. &
Fr. Ioan. à Ponte d. lib. 3. cap. 28. §. 2.
unum & ſatis nobile eſſet illud, *Se-*
pharad, quo Abdias uſus refertur, op-
timè ultra ſuprà dictos, de eiuſdem e-
tiam Abdię expoſitione agentes, pro-
bant Biblioth. Hiſpan. tom. 1. cap. 1.
Lyranus, Burgenſ. Pagnin. Vatabl. Cla-
rius, Zamorenſ. Marin. Palac. Arias
Montanus, & alij relati a Maluenda
d. cap. 17. pag. 152. Fevardentius in
notis ad D. Irenæum lib. 1. cap. 3. Pa-
raphraſ. Chald. Rabbi Ionath. Abēhu-
ciel, & Seder Holam Hebræorum, Mi
norita in triumpho Chriſti, tit. 19. fol.
211. Anton Poſſevin. in Biblioth. 2.
to. lib. 16. cap. 14. pag. 356. Zamalloa
lib. 4. hiſt. Hiſpan. cap. 14. Fr. Ioan. à
Ponte d. §. 2. & lib. 3. cap. 17. pag. 53.
cap. 19. §. 1. pag. 122. & Didac. Ma-
tute in proſapia Chriſti, 2. ætate, cap.
3. fol. 78. & noviſsimè Fr. Ioan. Salaz.
in Polit. Hiſp. annor. 9. pag. 391. Vbi
35 aiunt, † Iudæos olim per varias Or-
bis regiones diſperſos, ex nomine Se-
pharad Sephardios dictos, quòd illi
ſe ab ijs, qui in Hiſpanias tranſmigra-
runt, originem ducere, gloriarentur.
36 Et † Arias Montan. ſuprà ſolert. ſa-
tis ratione ductus, exiſtimat, tranſpo-
ſitis litteris à *Sepharad* Heſperidam, ſi-
ve Heſperiam deduci, quo etiam no-
mine Hiſpania antiquitus vocabatur,
ut advertūt ſup. citati, & diximus ſup.
cap. 9. num. 63.
37 QVINTÒ, in † eandem rem adduci-
tur, & explicatur à Luiſ. Legionenſ. ſu
per Cantic. c. 8. pag. 432. & ſeq. illud,
quod habetur in eod. cap. verſ. 8. *Soror*
noſtra parvula eſt, & ubera nō habet: quid
faciemus ſorori noſtræ in die quando allò-
quenda eſt? Scribunt enim Hebræi qui-
dam Doctores, hęc dici de gente ultra
flumina Æthiopiæ ad Dominum tan-
dem adducenda. Quæ certè gens hæc
ipſa eſt, de qua agimus: eamque ſponſa
intelligit ſub perſona ſororis natu mi-
noris, & parum forma præſtantis. De
cuius collocatione ideò ſollicitari di-
citur, quia in die quādo alloquēda eſt,
id eſt, quando mediante Hiſpanorum
prędicatione vocanda eſt ad Fidem, &
ad cœleſtes agni nuptias ſuadēda: par-
vula eſt, & ubera non habet, id eſt, im-
becilla eſt, & mentis acumine, & rectę
inſtitutionis, atque doctrinæ uberibus
caret, quibus ali poſsit. Eò quòd homi
nes iſti agreſtes, ac barbari, & duris in
plurimum moribus inſtituti, parū apti
Evangelio ſuſcipiendo videntur. Quod
ſicut in bona ſatum terra fructum edit
uberrimum, ſic ineptæ commiſſum, ac
ſentibus plenæ, malè provenit.
Vnde † gens iſta, quę his omnibus 38
malis laborare dignoſcitur, minus u-
beres fructus tulit, quàm olim tulerūt
gentes, quibus principio Eccleſiæ an-
nuntiatum eſt Evangelium. Atq; ideò
ſubiungit: *Si murus eſt, ædificemus ſuper*
eum propugnacula argentea: ſi oſtium, cō-
pingamus illud tabulis cedrinis; ſignifi-
cans, † ad prędictas difficultates tol- 39
lendas, cùm earum gentium converſio
nis tempus advenerit, quod in eis, aut
deeſt, aut pravum eſt, arte, & induſtriâ
corrigendum eſſe, & interdum vim a-
liquam, & armorum terrorem adhibē-
dum fore.
Cuius rei, ut ipſe Legionenſis ſcri
bit, quædam ſignificatio, atque prædi
ctio in prædictis metaphoris ineſt. Nā
neq; muro addi propugnacula poſsūt,
neque cedrinę fores confici ſine fer-
ro, atque vi. Niſi dicere velimus, iſtis
argenteis & cedrinis propugnaculis,
atque oſtijs, † divitias harum Novi 40
Orbis regionum ſignificari, quarum
ille-

illecebrę maiores Hiſpanis animos addiderunt,& quotidie addunt, ut cōverſionis earum curam ſuſciperent, & ſuſceptam cōſervare,atque indies magis ac magis promovēre conentur, ut pulchris verbis ſcripſit Ioſeph. Acoſta lib. 3. de procur. Ind. ſalute,cap. 18. pag.352. Dei bonitatem,ſummamq; providentiam admirans: *Qui pro noſtrorum hominum ingenio, ut gentes adeò remotas & barbaras Evangelio adiungeret,aurum argentumque his terris tā copioſè donavit, hiſque veluti illexit noſtrorum cupiditatem, ut ſi charitas non invitaret animarum,auri ſaltem cupiditas inescaret.*

Quo in ſenſu accipit etiam Thom.
41 Bozius d.lib.20.cap.3. pag.319. † illud vaticinium Iſaiæ cap. 60. *Qui ſunt iſti,qui ut nubes volant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas? Me enim inſulæ expectāt, & naves maris in principio, ut adducam filios tuos de longè;argentum eorum,& aurum eorum cū eis, nomini Domini Dei tui, & ſancto Iſrael, quia glorificavit te.* His etenim verbis nihil propriùs ſignificare potuit Iſaias,quàm nova hæc,& inſolita,ac penè aërea Hiſpanorum itinera, qui ſuis celerrimis, & continuis navigationibus, veluti aërem ſecantes,columbarum more ad has Occiduas,& ad Eoas Indias properarūt, ut Chriſti doctrinam diſſeminarent, eique,& eius Eccleſię de populis adeò longinquis tot filios adducerent: & ſimul argentum & aurum, quo, ut ſatis conſtat, hę Provinciæ affluentiſsimè gaudēt,& uberrimè Hiſpanas noſtras oras quotannis adimplent.

42 Quinimò † aliud etiam expreſsius ſignum in verbis Iſaiæ reperiri poſſe conſiderat Bozius ubi ſupr.ſi tentare velimus Prophetam ſub vocabulo illo *Columbæ* voluiſſe quodammodo alludere ad Chriſtophorum Columbum, qui nobis iter primus ad regiones illas aperuit Has enim alludēdi formas Hebræis frequentiſsimas eſſe, ipſe Bozius oſtendit.

Sexto, non † minus aptè eadē hu- 43
ius Novi Orbis converſio deſignata videri poteſt ab eodem Iſaia cap.66. ubi cùm docēre vellet,ad mundi finem omnes gentes congregandas eſſe, ut ad Domini gloriam videndam accedant, ut oſtendat, qualiter hoc ad effectum perducendum ſit,hæc in verba prorumpit: *Venio ut congregem cum omnibus gentibus & linguis; & venient, & videbunt gloriam meam. Et ponā in eis ſignum,& mittam ex eis qui ſalvati fuerint, ad gentes in mare,in Africam & Lydiam tendentes ſagittam,in Italiam & Græciā, ad inſulas longè,ad eos,qui non audierunt de me. Et annuntiabunt gloriam meā Gentibus, & adducent omnes fratres veſtros de cunctis Gentibus donum Domino.* Ete-
nim † ſigni nomine, ſub quo tot gen- 44
tes congregandas eſſe, Iſaias vaticinatur,ſignum Crucis haud dubiè intelligitur,de quo idem Iſaias cap.5. in ſimili dixit: *Et elevabit ſignum in nationibus procul, & ſibilabit ad eum de finibus terræ: & ecce feſtinus velociter veniet,* & Matt.cap.24. *Tunc parebit ſignum Filij hominis in cœlo.* Vbi Hieron. inquit, ſi-
gnum eſſe Crucem. Et eodem † mo- 45
do accepit gloſſa verba: *Signum Dei,* in l. Titia 40. §. Seia, D.de auro & arg. leg.& in tit.C.nemini licēre ſignū Salvatoris Chriſti humi inſculpere, aut pingere,ubi alia tradunt Cuiac.& Gothofred. idem Gothofred. in not. ad Novell.Leon.72.Bernard.Valrh.lib. 2.Miſcel. cap.2. & Iuſt. Lipſ.in notis ad lib.3.de Cruce,cap.15.

In quo ſancto & ſalutifero † ſigno, 46
ac ligno plures huius Novi Orbis Provincias vocatas,& plurima ibidem miracula operata eſſe latè oſtendit Ioan. Barros decad.3.cap.11. & decad.5. c. 2. Gomata in 2.part. hiſt. Ind. Occid. cap.34.46.& 81.& Alanus Cop.dialog.4.cap.16. & nos infrà lib. 2. cap. 5. ex numer. 12. alia Deò dante dicemus.

Eorum autem nomine, qui ſalvati
ſunt † Hiſpanos ſignificat Iſaias,quo- 47

rum

rum opera, ut notum eſt ad remotiſsimas quaſque nationes veræ Fidei lumen illatum videmus: & præſertim ultimis hiſce temporibus ad Orientales & Occidentales, quarum miſeri habitatores nunquam Dei Optim. Max. gloriam agnoverant, & in cæca tot errorum caligine pererrabant. Quo factum eſt, ut plurimi a ſervitute peccari, in Chriſtianam. libertatem aſſerti, ipſi Deo in donũ adducerentur, quo nullum ei gratius offerri poteſt.

Quam expoſitionem expreſsè admittit Legionenſ. ubi ſup. Ioſeph. Acoſta de proc. Ind. ſalu. lib. 1. cap. 6. Camill. Borrell. d. cap. 43. numer. 53. & Thom. Bozius d. cap. 3. pag. 320. qui ad eam magis conſtabiliendam, perpẽ
48 dit, in editione vulgata † ſic legi: *Mittam ex eis evaſores ad gẽtes Tharſis, Phul trahentes arcum, Tubal & Iavan ad inſulas longinquas.* Nam cũ Sanctus ſermo brevitatis amantiſsimus paucis multa etiam inter ſe diſsimillima complectatur,
49 nomine † Iavan, non Ioniam modo, à qua Græci profecti ſunt, deſignavit, ſed quæcunque eo vocabulo regiones continentur. Conſtat porrò in his novis Provincijs ab Hiſpanis repertis, tres eſſe nominis illius ampliſſimas inſulas, Iavam ſcilicet maiorem, ac minorem, quę Moluchis adiacent; & Iapam poſitam è regione Sinarum; de quarum ſitu, & deſcriptione aliqua
50 diximus ſup. cap. 3. num. 45. In † quibus cultus Chriſti Hiſpanorum religioſorum prædicatione maxima incrementa fecit, & in donum Domino perductæ videntur: adeò, ut ſuperioribus annis plures legati Romam venerint, ut obedientiam Pontifici Romano Iaponenſium Regum nomine pollicerẽtur, & dona pretioſiſsima aſportarent: de quibus meminit Bozius & Borrel. ubi ſup. num. 55. & peculiarem hiſtoriam ſcripſit Guido Gualter. Maluenda de Antichriſ. lib. 3. cap. 13. pag. 138 Petr. Matthęus in notis ad conſtitut. ſumm. Pontif. ſub Gregor. XIII. pag. 843. & ſeqq. ubi huius legationis annũ hoc numerali diſticho eleganter deſignat:

InDIa tres Reges fIDeI ſVb pIgnore Papæ
ObtVlIt Iſta, IVbet, quI regIt aſtra DeVs.

Et de alia ultima anni 1615. miſſa ab Idate Maſſamune Rege Voxij in Imperio Iaponico ad Paulum V. P. M. plenam relationem facit Fr. Abraham Bzovius in continuat. annal. Baronij tom. 13. in fin.

Adſtipulatur his, † quod de Thu- 51
bal ab Iſaia in prædicto loco ſubijcitur, quam vocem licèt Vulgata *Italiã* interpretetur, commodè tamen pro Hiſpania accipere poſſumus, quæ Thubalia verè dicta fuit, utpotè à Thubale nepote Noë, & quinto filio Iaphet coli. & habitari cœpta, ut conſtat ex ijs, quæ diximus ſup. cap. 9. num. 58. & ex Floriano lib. 1. hiſt. Hiſpan. cap. 4. Pineda in Monarch. lib. 1. cap. 18. Paralipom. Hiſp. lib. 1. cap. de primis Hiſp. incolis Anacephaleoſis c. 3. Archiep. Roder. lib. 1. cap. 3. Tarapha de Reg. Hiſp. cap. 1. Valera 2. part. cap. 1. Marian. de reb. Hiſpan. lib. 1. cap. 7. Madera de excell. Hiſpañ. cap. 3. Camill. Borrell. de præſt. Reg. Cathol. cap. 68. num. 48. & plurimis alijs relatis à Fr. Ioan. à Ponte d. lib. 3. cap. 32. & 33. ubi in hoc eodẽ loco Iſaiæ explicando verſatur, quamvis ei alias expoſitiones accommodet.

Septimò, † idem cum Iſaia annũ- 52
ciare videtur Sophonias cap. ult. ubi eandem mundi conſummationem deſignans, & quomodo tunc omnes gentes congregandæ ſunt, ut Deo uno, ore & humero uno deſerviant, ita ſubdit: *Ultra flumina Æthiopiæ inde ſupplices mei, filij diſperſorum meorum deferent munus mihi.* Quibus verbis ſignificare voluit de ultimis Indiæ, Sinarum, Iaponiorum, & alijs huius Novi Orbis finibus ſupplices, oratores & legatos gentium diſperſarum, & à vera Dei co-

Digitized by Google

gnitione alienarũ in Chriſti, & Eccleſię obedientiam venturos, magnificaque ei munera allaturos. Nimirum ipſis Evangelij luce per Hiſpanos, ut vi-
53 demus, aperta. Etenim † ad hos diſperſos in unum congregandos IESVM moriturum eſſe Cayphas prophetavit, ut habetur Ioan. cap. 11. *Sed cùm eſſet Pōtifex anni illius prophetavit, quòd IESVS moriturus erat pro gente, & non tantùm pro gente, ſed ut filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in unum.* Has autē gen-
54 tes † ultra flumina Æthiopiæ eſſe, inquit Sophonias, prout & Iſaias d. cap.
55 18. in Hebręo tamen eſt, † *Chus*, quo Hebręi eas omnes regiones ſignificabant, quas magnis terrarũ ſpatijs verſus Orientem filij Chus, & eius poſteri occuparunt; in quibus non ſolùm Æthiopia interior, ſed & aliæ iuxta Sinũ Perſicum, atque ultra ipſum poſitæ uſque ad Sinas, & Novi Orbis terras cōtinentur. Quod idem magis inſinuat paraphraſis Chaldæa, quæ ut teſtatur Arias Montan. Vatabl. & Ribera ibidem, & Maluenda lib. 3. de Antichriſt. cap. 13. loco illorum verborum: *Vltra flumina Æthiopiæ*, vertit, *ab ulteriori ripa fluviorum India.* Et ita licet Ribera huic Sophonię explanationi, quã tradimus, parum æquas aures adhibeat; illam tamen ſecurè probant Fedet. Lumn. d. lib. 2. de extrem. Dei iudic. cap. 10. Ioſeph. Acoſta d. lib. 1. de nat. Novi Orbis cap. 15. pag. 41. Fr. Luiſius Legionēſ. ſuper Abdiam d. cap. unico, pag. 667. Thom. Bozius d. cap. 3. circa finem, Maluenda d. cap. 13. pag. 138. Camill. Borrel. d. cap. 43. num. 57. in fi-
56 ne: & noviſsimè † Fr. Baſilius Pontius Legionenſis in docto illo variarum diſputationum libro, q. 8. expoſ. cap. 4. pag. 475. ad finem.

Quo in capite, hoc idem argumentum converſionis Novi Orbis in veteri teſtamento varijs locis prænuntiatę, ſibi tractandum propoſuit, & cùm in ſuprà dictis exponendis, parum aut nihil immoretur, ſolâ Luiſij Legion. Magiſtri ſui allegatione contentus, ex eiuſdem tamen doctrina & auctoritate ſubiungit, ad eandem prædictionem omnino ſpectare † Pſalm. 64. ubi cùm 57
Regius Vates animo volveret Iudæorum ad CHRISTI Fidem reditum poſtliminio, & Gentium extremis mundi temporibus vocationem, & ab omnibus in Eccleſia laudes Deo cantendas, diceret; dum vocationis Gentium méminit, videtur has regiones Novi Orbis, & quod in earum converſione accidit, mirificè in illis verſibus delineate: *Exaudi nos Deus Salutaris noſter, ſpes omnium finium terræ, & in mari longè. Præparans mōtes in virtute tua, accinctus potentia, qui conturbas profundū maris ſonum fluctuum eius: Turbabuntur gētes, & timebunt, qui habitant terminos à ſignis tuis: exitus matutini, & veſpere delectabis. Viſitaſti terram, & inebriaſti eam: multiplicaſti locupletare eam, &c.* Conſtat enim, Deum tandiù expectatum his gentibus Americanis, læto Evangelij nuntio, ſe nunc manifeſtare voluiſſe, quæ in ultimis terræ finibus, & poſt longa maris intervalla occultæ iacebant. Et ad hoc † faciliùs conſequē 58
dum, conſtat etiam, eundem pijſsimũ Dominum ab antiquo virtute, & potentiâ ſuâ montes harum regionũ præparaſſe, id eſt, argento & auro, ac pretioſiſsimis quibuſque replêſſe, ut ſic homines ad eos perquirendos illicerentur, & Evangelium annuntiarent, ut etiam probavimus ſuprà hoc capit. num. 40. & dicemus infr. c. ſeq. n. 96.

Quod in † cauſa fuit, ut profundum 59
maris, & ſonus fluctuum eius conturbaretur, hoc eſt, ut vaſtiſsimus, & anteà impervius Oceanus, copioſis & frequentibus noſtrorum hominum caſibus & navigationibus adiretur. Ad quorum † primum adventum, & ſigni 60
Crucis, & Evangelij oſtenſionem & prædicationem, nemo ignorat, quantũ hę Indorum gentes turbartę & commotæ fuerint. Necnon etiam alijs ſignis, id eſt, miraculis, ac portentis, quę

in

in eiuſdem Evangelij comprobationē
paſsim facta comperimus, de quibus
61 alio loco tractabimus. Unde † effe-
ctum eſt,ut exitus matutini,& veſpere
delectabiles fuerint,id eſt,extremę O-
rientis & Occidentis regiones ad Fi-
dem adductæ, Deo gratiſsimæ extite-
rint, & multis donis & beneficijs reple
tę,quæ in ſequentibus carminibus a
Propheta Regio exponūtur,qui ſimul
Evangelij curſum in illis locis ſub me-
taphora anni fœcundi, & ubertatis
aliarum rerum temporalium elegāter
deſcribit.

Expendit quoq; & exornat idē au-
62 ctor in eādem rem † aliud vaticinium
ex lib. Iob cap. 28. quod à nemine prę-
ter Luiſ. Legionenſem animadverſum
profitetur, cùm tamen illud olfeciſſe
videatur Anton. Herrera in hiſt. gen.
Ind. decad. 1. lib. 1. cap. 1. Eo enim in
loco cùm Iob oſtendere vellet, om-
nia quantumvis abdita, & ab oculis
hominum remota fieri poſſe, ut ali-
quando vel temporis lapſu, vel homi-
num induſtriâ,& diligentiâ lucem ac-
cipiant, ſolam autem ſapientiam niſi
à Deo donetur, nec pecuniâ emi, nec
arte humanâ comparari poſſe, ſic ait:
*Dividit torrēs à populo peregrinante eos,
quos oblitus eſt pes egentis hominū & in-
vios. Terra de qua oriebatur panis in loco
ſuo, igni ſubverſa eſt, locus ſapbyri lapides
eius, & gleba illius aurum. Semitam ig-
noravit avis, neque intuitus eſt eam ocu-
lus vulturis. Non calcaverunt eam filij
inſtitorum, nec tranſivit per eam leæna,
&c.* Quibus verbis, ſatis graphicè hic
Novus Orbis,& eius gentes,& divitię
depingi videntur, quæ cum ingentis
Oceani ſpatijs (quem Iob metonymi-
cè,vel per elatoſin, ſeu diminutionem
torrentem appellat) a nobis diviſæ,
tamdiù in oblivionis tenebris delituiſ-
ſent,& hominibus quantumvis curio-
ſis, & navigationibus & negotiationi-
bus deditis, ignotatæ eſſent: quini-
mo & avibus,& alijs animantibus im-
perviæ,tandē occultis & ſecretis Dei
iudicijs,maiorum noſtrorū ętate Hi-
ſpanæ nationi patuerunt, auri & ar-
genti, ſaphyrinorum, aliorumque pre-
tioſiorum lapidum, & margaritarum
eximiam copiam habentes, licèt in a-
liquibus locis propter ignivomos mō-
tes,& vulcaneos flatus,qui in his regio
nibus reperiuntur, terras fructiferas
flammis ſubverti contingat: de quo
plura diximus ſuprà capite 7. nume-
ro 55.

Atque hęc † de ſacrorum librorum 36
vaticinijs, & oraculis tradidiſſe ſuffi-
ciat,quæ ſpecialiùs Fidei, & ſimul Im-
perij ſemina per Hiſpanos in Novo
iſto Orbe iacienda eſſe, tot retrò ſæcu
lis annunciare videntur. In quibus cō-
gerendis & expendendis, non fruſtrà
me laboraſſe arbitror; quoniam etſi a-
liqui collegerint aliqua, nullus tamen
adhuc omnia propoſuit, & conſidera-
vit ut ſingula. Et qui de Noſtrorū Re-
gum iure in eiuſdem Orbis occupatio-
ne & retentione muniendo & ſtabi-
liendo ſermonē paramus, non parum
profeciſſe credemur, ſi hæc divinæ vo-
cationis cœmenta firmaverimus.

Præcipuè † cùm magni etiam mo- 64
menti videatur, ut Indi faciliùs ad Fi-
dē protrahantur, ſi cōcionatores no
ſtri eis inter reliqua has adeò antiquas
ſacrorum Vatum prædictiones, de ip-
ſorū converſione loquentes, aperiāt,
ut benè advertit Malvenda d. lib. 3. de
Antichriſt. cap. 10. in fin. adducens e-
xemplum † Alexandri Magni relatū 65
à Ioſeph. lib. 11. antiq. cap. 8. qui Iudæis
admonentibus, ipſum eſſe, quem Da-
niel Propheta longè antè prævideret
everſurum Perſarum Imperium, vehe-
menter lętatus fuit.

Cui addere licet ob eandem maxi-
mè cauſam divino conſilio factum eſ-
ſe, † ut Iudęi per omnes gētes uſque- 66
quaq; diſperſi habitent, ut, quæ à Chri-
ſtianis prædicantibus Evangeliū Pro-
phetarum vaticinia proferrentur, ea
ethnici in Iudæorum libris legentes,
non eſſe Chriſtianorum figmenta in-

telligerent, quin potiùs Evangelium tot, tamque manifeſtis antiquorum Vatum oraculis confirmatum, pronio ri aſſenſu, ſtudioque amplecterentur, ut teſtantur D. Hieronym. ſup. Iſaiā cap.16. Auguſt. lib. 18. de Civit. Dei, cap.46. & 47. Theod. orat. 10. de provident. & Fr. Thom. à Ieſu de procur. om. gen. ſalute, lib. 4. c. 4. in fin. pag. 143.

SVMMARIVM Capitis XVI.

1 *Patria propria unicuique præſtantior aliis videtur.*
2 *Patriæ amor quàm dulcis & potens ſit.*
3 *Auctor cur non veretur Hiſpaniæ gloriam extollere?*
4 *Hiſpania non minus laudari ſolet ab exteris, quàm à propriis.*
5 *Hiſpania & Hiſpaniæ Reges ſummam laudem merentur ob ſolam detectionē, & converſionem Novi Orbis.*
6 *Rebus arduis & ſtrenuis immortale nomen debetur.*
7 *Gloria virtutem comitari debet, & eius veluti umbra eſſe.*
8 *Auctores recenſentur, qui ſummè laudāt Hiſpanos ob detectionem & converſionem Novi Orbis.*
9 *Ioan. Voërtbuſij notanda verba de inventione Novi Orbis.*
10 *Navigationes & peregrinationes Hiſpanorum in Novo Orbe admiratione digniſſimæ ſunt.*
11 *Hiſpani ab antiquo bellicoſi, & navigationū, ac rerū novarū ſtudioſi fuerunt.*
12 *Navigationes, & navigantes, ac peregrinantes multis nationibus exoſi.*
13 *Locrenſes res novas horrebant.*
14 *Ægyptij nautas alloquio non dignabantur.*
15 *Lacones, Sinæ, & aliæ nationes ſuos cives peregrinari vetabant.*
16 *Regni Var incolæ navigantes à ferendo teſtimonio repellunt.*
17 *Navigantes inſanire, aut mori cupere, aut mendicos eſſe, aliqui dixerunt.*
18 *Navigationis in deteſtationem, plura remiſſivè.*
19 *Mare non fecit Deus ad navigandum ſecundùm ſententiam D. Ambroſ.*
20 *Mare cur periculis plenū fecerit Deus?*
21 *Novarum rerum ſtudium, & experimētum laudatur.*
22 *Heroës & ſapientes antiqui ad ſcientiā conſequendam peregrinabantur.*
23 *Homerus cur in Hiſpania peregrinatus fuerit?*
24 *Vlyſſes ob peregrinationum labores ab Homero laudatur.*
25 *Abrahamum cur Deus peregrinum eſſe voluerit?*
26 *Peregrinationum utilitas maxima eſſe ſolet, remiſſivè.*
27 *Athenienſes minoribus, qui biennio nō peregrinaſſent, rerum ſuarum adminiſtrationem interdicebant.*
28 *Patriam interdum negligere expedit, ut ſapientiam quis poſſit adquirere, ex Caſſiod. & Lipſio.*
29 *Antiſthenes Athenienſes, domi ſemper manentes, qualiter exprobraverit?*
30 *Romani cur finxerint currum Cybeles à Leonibus trahi?*
31 *Navigationum uſus utiliſſimus.*
32 *Hiſpani ſuis navigationibus omnes alias antiquorum ſuperarunt.*
33 *Navigationum priorū ad Novū Orbē audacia, & pericula carminibus exprimuntur.*
34 *Regnū nullū reperitur, quod tot Provincias patefecerit, & luſtraverit, ac Hiſpanum.*
35 *Vtilia, quæ alicui ſint reperire, magnā laudem meretur ex Ariſtotele.*
36 *Deorum in numerum relati fuerūt plures apud antiquos, ob aliqua commoda, & beneficia, quæ invenerunt.*
37 *Hiſpanis maxima laus debetur, ob inventionem Novi Orbis, & tot bona, & commoda hominibus inde conſecuta.*
38 *Petri Martyris verba de laude, & utilitate invētionis Novi Orbis exprīmūtur.*
39 *Maius nihil accidit à Mundi conſtitutione, quàm Novi Orbis detectio, ex ſententia Fr. Luiſ. Legionenſ.*

40 In-

40 Indis ipſis multa, & ingentia cōmoda attulit Novi Orbis detectio ab Hiſpanis facta.
41 Divinitatis gloriam Romulo, Baccho, Orpheo, Amphioni, Mercurio, & aliys cōmunicavit antiquitas, quòd Sylveſtres homines civiles, & politicos fecerint, & carmina Horatij ad hoc.
42 Regũ Hiſpaniæ maieſtas & potētia valde aucta eſt ex acceſſione Novi Orbis.
43 Regnum nullum fuit ab initio mundi, quod cum hodierna Hiſpaniæ Monarchia comparari poſſit.
44 Auctores recenſentur, qui expendunt, & extollunt potentiam, latitudinem & divitias Regni Hiſpani.
45 Regibus Hiſpaniæ inter reliquos primus locus debetur, & quare? & qui auctores de hoc tractent? Et num. 48.
46 Regis dignitas conſiſtit in multitudine, potentia & divitiys gentium, quibus dominatur.
47 Franc. Petrarchæ carmina expenduntur de laudibus Regis Syphacis.
49 Chaſſaneus videtur agnoſcere præcedētiam Regum Hiſpaniæ.
50 Eliſabetha Angliæ Regina Regis Catholici Philippi II. inter omnes Chriſtianos Principes præſtantiam agnovit.
51 Reges Hiſpaniæ quot Regna, & Provincias in utroq; Orbe poſſideāt, remiſſivè.
52 Regum Hiſpaniæ Imperium maius eſt, quàm Sinenſiũ & Romanorũ. Et n. 67.
53 Romanorum Monarchia fuit ampliſſima omniũ, & tamē viginti & pluribus partibus ab Hiſpana hodie ſuperatur.
54 Hiſpanorum Regum Imperium circumdat totum Orbem.
55 Orientis & Occidentis termini, & cœli à terra diſtantia in ſacra Scriptura, & aliys auctoribus hyperbolicè ponuntur.
56 Imperij Hiſpani Monarchia verè pertingit terminos Solis Orientis & Occidentis, & excedit diſtantiam, quæ eſt inter cœlum & terram.
57 Ortus ab Occaſu longius diſtat, quàm cœlum à terra.
58 Perſarum Reges aquam, & terram ex omnibus fluviys, & Provinciys ærario ſuo inferri iubebant, ut ſui Imperij magnitudinem oſtenderent.
59 Hiſpaniæ Reges veriùs, quàm Perſæ de dominatione totius Orbis gloriari poſſunt.
60 Hiſpani Imperij encomia cum Virgilio, & Claudiano.
61 Paulini carmina de laude, & finibus Regni Hiſpani, propheticè ſcripta videtur.
62 Regum & Ducum mos antiquus fuit, ex Provinciys ſubactis titulos, & nomina ſumere.
63 Tituli ſuperbi, quos ſibi ſumit Turcarũ Imper. & aliÿ Reges Gētiles, remiſſivè.
64 Reges Hiſpaniæ nō poſſunt facilè ſcribere, aut numerare omnes titulos ſuorũ Regnorum, aut Provinciarum.
65 Caroli V. Imp. ſymbolum, & præſtantius trophæũ ex detectione Novi Orbis.
66 Symbolum, quod in Ticinnenſi Academia poſitum fuit ad oſtendēdā latitudinem & magnitudinem Imperij Hiſpani, & aliud Vlyſſipone. Et num. 67.
M. Ægidius Gonçalez Davila Regius Chroniſta laudatur, & qualiter Ovidy carmina ad Hiſpanum Imperium detorqueat, ibidem.
68 Regum Hiſpaniæ præcipua gloria ex cura converſionis Novi Orbis.
69 Hiſpanorũ diligētia plures CHRISTO nationes dedit, quàm omnes aliæ ſimul.
70 Alanus Copus fatetur poſt Orbis cōditionē, & incarnationis beneficium, nullũ illuſtrius reperiri, converſione Novi Orbis.
71 Iani Boiſſardi carmina de laudibus converſionis Novi Orbis.
72 Auctores, qui laudant, & extollũt Novi Orbis ad Fidem converſionem.
73 Eccleſia poſt converſionem Novi Orbis verè dicitur vitis abundans, & filios habere in circuitu menſæ.
74 Hiſpanorum cura effectum eſſe, ut hodie omnibus horis, & locis Deo ſacræ preces fundantur, piè conſiderat, & evidenter probat Thomas Bozius.
75 Scripturæ plura teſtimonia, quæ Deum laudandum omni loco, & ab omnibus gentibus dicunt, hodie impleta ſunt poſt con-

converſionem Novi Orbis.

76 Genebrardi teſtimonium, & conſideratio de initio converſionis Novi Orbis.

77 Hiſpanorum opus eſſe videtur Mauros & Turcas profligare, & Indos cõvertere.

78 Indiæ Occidentalis expeditiones fieri cœperũt à Regibus Catholicis poſt Maurorũ ex tota Hiſpania expulſionem.

79 Novi Orbis ad Fidem Catholicã converſio fieri cœpit, quando plures hæretici ab ea diſcedebant.

80 Reges Catholici per converſionem Novi Orbis plus Eccleſiæ dederunt, quàm hæretici adimere conati ſunt.

81 Eccleſiæ nunquam defutura oracula quomodo impleantur?

82 Eccleſia, ſumma Dei providentia ita diſponente, ubi in aliqua regione deficit, in aliis augetur.

83 Auſtriaca domus & familia augeri cœpit, quando Turcarum Imperium initiũ habuit.

84 Beatum Ignatium à Loyola, & eius Societatem videtur Deus contra Lutherum, & eius ſequaces præparaſſe.

85 D. Hilarij verba elegantiſſima de Eccleſia in perſecutionibus floreſcente.

86 Antichriſto obviã iri per converſionẽ factam ab Hiſpanis in Indijs Orient. & Occident. Genebrardus & Maluenda affirmant.

87 Converſio Novi Orbis ubi in antiquo hæreſis dominabatur, carminibus celebrata.

88 Hiſpanorum Regum maieſtatem, & potentiam Deus auxit, quòd ipſi divinam augeri, & ad Indos extendi curaverint.

89 Machiavelli impium dogma dãnatur, tradentis, religionis curam Imperiorũ incrementis officere.

90 Deus ſe eorum gloriam & potentiam aucturum promiſit, qui ſuam augeri curaverint.

91 Ethnici etiam, Imperij fœlicitatem in religionis cura conſtituebant.

92 Imperia nõ magis ſtare, vel augeri poſſunt ſine religione, quàm homines ſine uxorum conſortio.

93 Auſtriaca domus ob religionis curam tot meruit incrementa; & quid eius inſignia ſignificent?

94 Invidia gloriæ, & virtutis comes ſemper præclara aliorum facinora calumniatur.

95 Hiſpaniæ Regibus, & nationi aliqui detrahunt, quòd magis avaritia, quàm religionis zelo Novi Orbis detectioni, & converſioni inſudaverint.

96 Hieronymus Benzo in ſua hiſtoria Novi Orbis ingens odium Hiſpanorum oſtendit.

97 Hæretici multùm Hiſpanorum gloriã in converſione Novi Orbis evacuare conantur.

Traianus Bocalinus Novi Orbis detectionem imprudenter irridet, ibid.

98 Honorati Faſitelli, & alterius Poetæ carmina Hiſpanorũ avaritiã notantia.

99 Calumnia eorum depellitur, qui Hiſpaniæ Reges avaritia notant.

100 Reges Hiſpaniæ ſemper ardentiſſimè Indorum converſionẽ curarunt, & omni lucro præpoſuerunt. Et num. 104.

101 Chriſtophori Columbi pia oratio, & proteſtatio, ubi primam Novi Orbis inſulam detexit.

102 Converſionẽ Indorum, & Fidei exaltationem & dilatationem, ut ante omnia curarent Duces ad Novum Orbem miſſi, ſemper in mandatis habuerunt. Et num. 100.

103 Reges Catholici ſi divitiarum tantùm amore in Indicis expeditionibus ducerẽtur, intra ipſa Hiſpaniæ regna non minores theſauros invenire poſſent.

105 Zelum purum, & ardentem Reg. Cathol. in converſione Novi Orbis plurimi auctores adverſus calumnias hæreticorum defendunt, & extollunt.

106 Philipp. II. Reg. Catholici piiſſimum dictum circa converſionem Indorum.

107 Deus ad pia opera, & ſibi placitura gerenda, non eligit, nec iuvat Principes avaros, ſed pios & religioſos.

108 Reges Catholici, quo tempore Co-

lum-

lumbum miſerunt ad quærendum Novũ Orbem, divitiarum, quæ in eo repertæ ſunt, notitiam non habebant.

109 Pietati & gloriæ Hiſpanorum Regũ non detrahit, quòd divitijs in Novo Orbe repertis utantur.

110 Vtilitatis ſpecie obiecta omnes natura etiam ad pia & honeſta, magis accẽdimur.

111 Bella ſuſcipere pro terris, aut rebus inutilibus operæpretium non eſſe, Herodotus ſcribit.

112 Laborem nemo ſuſcipit, ſi utilitatis, & commodi alicuius ſpem non habeat.

113 Epigramma de Novo Orbe Hiſpaniæ Regibus à Deo meritiſſimè oblato.

CAPVT XVI.

De ingenti gloria & maieſtate, quæ Hiſpaniæ Regibus & gentibus ob inventionẽ, luſtrationem & converſionem huius Novi Orbis acceſsit.

1 ETsi unicuiq; † propria
patria maior, & preſtã-
tior alijs videri ſoleat,
ut ait text. & gloſſa in l.
fin. C. ſi ſervus export.
veneat. Barbac. inter cõ
ſilia Alex. cõſ. fin. n. 6. lib. 4. Chaſſane.
in Catal. glor. mund. par. 11. cõſid. 24.
2 Nimirum † quia dulcis eſt eius amor,
& omni ratione valentior, ut canit O-
vid. lib. 1. de Ponto, eleg. 4. adeò ut a-
mori parentum, & liberorum præferri
debeat, teſte Cicer. lib. 1. & 3. Offic. &
lib. 1. & 6. de Repub. Valer. Max. lib. 5.
cap. 6. in princip. cum alijs, quæ latè
tradit Stobæus ſerm. 37. Fortun. Gar-
cia in l. veluti, D. de iuſtit. & iure, Ca-
mill. Borrell. de præſtant. Reg. Cathol.
capit. 32. nuner. 92. Petr. Cened. col-
lect. 20. ad Decretum, num. 4. & ego in
meo tractat. de crimine parricidij, lib.
2. cap. 4. §. 123. & cap. 6. pag. 129. &
noviſsimè Cardin. Tuſchus pract. con-
cluſ. iur. litter. P. concluſ. 133. & Va-
lençuela conſ. 36.

Parum tamen † vereor, ne quis te- 3
ſtimonium meũ in noſtra glorioſiſsima
Hiſpania extollenda & prædicanda,
ut domeſticum, & pro patria latũ reij-
ciat, cùm exteri quoque auctores eam
paſsim illuſtrent, & † omnibus cœli, 4
& ſoli donis, incolarũque virtute, in-
duſtriâ, & laborum conſtantiâ beatiſ-
ſimã prædicent, eique primum locum
inter alias Orbis nationes concedant,
ut conſtabit ex ijs, quos plenè retuli-
mus ſup. cap. 7. num. 21. Camill. Bor-
rell. de præſtãt. Reg. Cathol. cap. 68.
ex num. 64. & cap. 82. ex num. 15. &
ex noviſsimo Ioan. Bapt. Valençuela
in diſcurſ. ſtatus & belli. 2. par. conſid.
18. ex num. 54.

Et † ut alia deficerent, hæc Novi 5
huius Orbis detectio, cõverſio & ſub-
iugatio, de qua in ſuperioribus egimus
per ſe ſola ſufficere poſſet, ut ſempiter
nis ad memoriam titulis, & monumẽ-
tis conſignari debeant nomina Catho
licorum Regum Ferdinandi & Eliſa-
beth, Caroli V. Imperatoris Optim.
Max. & Philippi Secundi, Tertij &
Quarti, ſub quibus res tanta fœliciter
incœpta, fœliciſsimè continuatur, &
adeò eximiũ incrementũ quotidie ha-
bêre dignoſcitur: ſimulque ipſa Alma
noſtra Parens Hiſpania, quæ tot præ-
claros duces, milites, nautas, & religio
ſos viros produxit, qui ſe tantis labo-
ribus, & periculis exponentes, hoc in-
gens, & incõparabile facinus operati
ſunt, & alterũ prope terrarum Orbem
ipſi Orbi communicarunt, & in veri
Dei lucem, & cognitionem adduxe-
runt.

Rebus † quippe arduis, & ſtrenuè 6
geſtis, perpetuum & immortale nomẽ
debetur, ut doctè oſtendit Alciat. Em-
blem. 131. & 135. ubi Brocenſ. & Mi-
noes alia notarunt, nullãque † virtus 7
aliam mercedem laborum, periculo-

rum-

rumque deſiderat, pręter hanc laudis,
& gloriæ, iuxta ſententiam Ciceron.
in orat.pro Archia Poëta, Senec.epiſt.
79.ibi: *Gloria umbra virtutis eſt, etiam*
invitos comitabitur. Et alia, quæ addu-
ximus ſup.cap.5.num.1.

8 Et ita hanc tantæ detectionis lau-
dem † multis nominibus extollunt,
& omnibus encomijs maiorem eſſe
fatentur Paulus Iovius libro 12. hi-
ſtor.Genebrard. libro 4. Chronic.an-
no 1492. Laurentius Surius in com-
mentar. ab anno 1500. Adrian. Tur-
neb. libro 20. adverſar.capit.11. Na-
talis Comes in hiſtor.ſui tempor. lib.
1.folio 8.& libro 21.anno 1570.folio
445. Alanus Coppus omnino legen-
dus Dialog.6.capit.36.pagina 951.&
952.Hieronym.Oſor.lib.4.de gloria,
Alphonſus Vargas de iuriſdict. Epiſ-
cop.confirmat.10. Fr. Luiſius Legio-
nenſ. in commentar. ſup. Abdiam ca-
pit.unico, ex pag.662. Anaſtaſ. Ger-
mon.de ſacr.immunitat.lib.3.cap.13.
num.30. Camillus Borrellus de præ-
ſtan.Reg.Catholic.capit.46. ex num.
217.& cap.79.ex numero 34. latè, &
ſæpè Thomas Bozius Eugub.in tra-
ctat.Imperia pendere à virtutibus ad-
verſus Machiavel. capit.13.in fine, &
capit.14.de ſtatu Italiæ libro 3. ca-
pite 5. & de ruinis gentium libro 8.
capit.5.& ſignis Eccleſ. Dei, libro 4.
capit.3.& 5.libro 6.capit.6.& 7.libro
8.capit.1.libro 17. capit 4. pag.212.
lib.21.cap.3.lib.23. cap.14. pag.554.
& 557.& in prætermiſſ.pag.633. Zu-
rita lib.1.hiſtor.Reg. Cathol.Gregor.
Lopez Madera de excellent. Hiſpan.
Monarch.cap.6.fol.44.& capit.9.fol.
67.& ſequent. Didac.Valdes de dig-
nit.Reg.Hiſpa.cap.12.num.6. & cap.
19.num.52.cum ſequentib.Marian.de
reb.Hiſpan.lib.26.capit.3. Maluenda
lib.3.de Antichriſt.cap.16.in fine, Fr.
Ioan.Torquemada in Monarch.Ind.
lib.1.cap.4.in fine, & Fr.Baſil.Pontius
Legionenſ.1.part.variar.diſput.quæſt.
8.expoſit.capit.2.& plurimi alij, quos
retulimus ſup.cap.5.num.49. & capit.
11.num.2.& ſequentib.

Quibus addere licet † Ioan.Boër- 9
thuſium in Phœnice Auguſta, pagina
21. ſic loquentem: *Occidentem porro,*
Mexitumque, & auri divites Antipodum
tot inſulas, quas Cæſaris ter Maximi vir-
tus aperuit, quas fauſta, fœlicique velifica-
tione monſtrorum domitrix Hiſpania re-
cluſit, Orbis totius celeberrimi Scriptores,
aut undante ſoluta vocis eloquio, aut im-
mortali Muſarum cantu illuſtrabunt.

Verum ut ſpecialiùs aliqua ex mul-
tis expendamus, quæ hoc ſingulare,
& inſigne facinus æternitati commẽ-
dant: meritò imprimis admirari de-
bemus † navigationes, & peregri- 10
nationes, quas Regum Hiſpaniæ claſ-
ſes, & gentes, multoties numero pau-
cæ, per adeò vaſta, & impervia ma-
ria, & per inſulas, ac regiones adeò
incognitas, & remotas fœlicibus e-
ventis fecerunt, & quotidie novis au-
ſibus facere tentant. Antiquum ni-
mirum morem eiuſdem † Hiſpanæ 11
nationis proſequentes, cuius homi-
nes armis, & novis rebus inveſtigan-
dis naturâ ipſâ aſſueti, nunquam otio-
ſi eſſe potuerunt; quin pòtiùs ſemper
huiuſcemodi curis, navigationibus,
& laboribus inſudarunt, ut conſtat
ex verbis Titi Livij libro 22. cap. 21.
Plin. libro 2. capit.27. Agellij libro
1.noct. Atticar. capit.22. Strab.lib.
1.& 3.Geograph. Iuſtini libro 44. &
ex plurimis alijs antiquorum, & re-
centiorum Scriptorum teſtimonijs,
quæ refert Nonius in Hiſpan. capite
9. P.Pineda de reb. Salom. libro 4.
capit.14. §.5. pagina 193. Bernard.
Aldrete libro 1. de origin. ling. Ca-
ſtellanæ capit.3.& 15. & de antiquit.
Hiſpan. libro 3. capite 27. pag.443.
Fr. Ioan.à Ponte in convenient. utr.
Monarch.libro 3. capit.3. pag.19. &
capit.15.pag.98.& 99.& capit.17. &
18.ex pag.116.& Valenquela in dict.
diſcurſu ſtatus & belli conſiderat. 18.
num.78.& ſequentib.

12 Et quamvis aliquæ gentes † huiuſ-
modi navigationes, & peregrinatio-
nes odio habuerint,& ſuis finibus cō-
tentæ, novas res inquirere, mariáve
traijcere, ſuis civibus non permitte-
13 rent, † ut de Locrenſibus tradit Plu-
tarch.lib.de curioſit & Balduin. in §.
ſed naturalia, num.25.inſtitut.de iur.
natur. De Indis Orientalibus Strabo
lib.15.& Cœl.Rhodig.lib.18. lection.
14 antiquar.cap.31.De Ægyptijs, † qui
hac de cauſa nautas alloquio non dig-
nantur, Plutarch. in quæſt.convival.&
Theat.vitæ human. volumin.20. libro
15 1.pag.3640.De † Laconibus,Seris,ſi-
ve Sinis,Tartaris & Moſcobitis idem
Plutarch. in Laconi. Solin. capit.53.
Maffæius lib.6.hiſtor.Ind. Boterus in
relation.univerſ. 1.part. libro 1. pag.
198.& part.2.lib.2. in princip.& par.
3.pag.154.& 239. Maluenda de An-
tichriſt.lib.3.cap.10. & 12. pag.137.
Freitas de Imper.Aſiat. capit.2. num.
8.& Fr. Ioan. à Ponte.d.lib.3. capit.3.
§.4.pag.22. Vbi inquit, apud Anglos
eandem conſuetudinem viguiſſe. Et
16 de † incolis Regni Var in partibus
Orientalibus M.Paulus Venetus lib.
3.de region. Orient. capit.25. Vbi ait,
apud eos in iudicio pro teſtimonio fe-
rendo repelli, qui in mari navibus ſe
committere auſi fuerint: nam aiunt
homines illos deſperati animi eſſe.
17 Quibus convenit † illud Alexis
apud Stobæum ſerm.19: *Quiſquis na-
vigat, aut inſanire, aut mori cupere, aut
mendicum eſſe*, & Plauti in Ruden. *Qui
homo ſeſe miſerum, & mendicum volet,
Neptuno credat ſeſe atque ætatem ſuam*:
& alia, quæ eleganter in deteſtatio-
18 nem † navigationis, vetitum nefas
eam appellans, tradit Horat. 1.Carm.
3. Senec. in Medæa, act.2.Propert.
lib.3.Eleg.5.Claudian. in præfatio. 1.
de rapt.Proſerp.& graviter, & Philo-
ſophicè Franciſc.Petrarcha de remed.
utr. fortu. Dialog.54. & Menchaca
lib.1.controverſ. Illuſtriū, c. 20.num.
11. unde D.Ambroſ. in lib.de Elia,

& ieiunio cap.19.relatus à Gregorio
Lopez in l.24.t.t.9.part. 2. verb. *An-
dar por ella*, dicit, † quòd mare non 19
fecit Deus ad navigandum: *Sed pro-
pter elementi pulchritudinem pelagi fu-
dit æquora, certè ut freto includeret ter-
ras, ne longiùs tu vagus exul errares.* Et
Maiolus 1.tom.dier. Canicul. colloq.
10.pag. 267. dicit, † quòd Deus po- 20
ſuit pericula in mari, ne homines na-
vigarent.
Longè tamen utilior, † & lauda- 21
bilior videri debet Hiſpaniæ noſtræ,
& aliarum nationum conditio, quæ
novarum rerum cognoſcendarum, &
experiendarum deſiderio tenentur, &
ut id opere compleant, navigationi-
bus, & peregrinationibus uti ſolent.
Sic enim legimus veteres † Heroas, 22
ac ſapientes ſolo ſcientiæ, & Philo-
ſophiæ ſtudio omnem Orbem circuiſ-
ſe, ut tradit D.Hieronym. in epiſtol.
ad Paulin. & Strabo libro 1. dum in-
quit: *Poëtæ Heroas illos ſingulari prædi-
tos ſapientia fuiſſe declarant, qui ad mul-
ta peregrinantes loca, longis vagabantur
erroribus.* Inter quos, eodem Strabo.
lib.3. teſtante, cognoſcimus, † Ho- 23
merum in Hiſpaniam hac de cauſa
perveniſſe, qui lib.1.Odyſſeæ † ob id 24
Vlyſſem extollit:
*Quòd mores hominum multorum vidit, &
urbes.*
Et eadem ratio inter alias in cauſa
fuit, ut Deus Geneſ.12. † Abraha- 25
mum patriâ extorrem, & per varias
nationes peregrinum eſſe voluerit, ut
eleganter tradit Pererius ibidem to-
mo 3. in princip. plura † alia de uti- 26
litate peregrinationum adducens: &
Rutilius Benzonius lib.6. de anno Iu-
bilæi ferè per totum, & Petr. Andr.
Canonherius in comment.Politic. ad
aphor. Hippocr. pagina 347. & 528.
Neque hoc latuit † Athenienſes, qui, 27
ut refert Balduin. in prolegom. ad tit.
inſt. de curator. non aliter minoribus
rerum ſuarum adminiſtrationem ac-
cipere permittebant, quàm ſi biennio

vici-

vicinas regiones perambulaſſent,quia ſecundùm Philoſtrat. libro 1.de vita Apollonij cap.13: *Maximè adoleſcenti conuenit non ſecùs ac ſi patria pulſus eſſet, quamlongiſsimè peregrinari.*

Quod Aurel.Caſsiodor.non minus eleganter ſcripſit lib.1.var.epiſtol.39.

28 Concludens,Vlyſsis exemplo, † expedire interdum,patriam negligere,ut ſapientiam quis poſsit adquirere,& illos ſemper ſapientiores habitos eſſe,qui multorum hominum converſationibus probantur eruditi.Natura ſiquidē humana ſicut duris inſtruitur, ita per otia torpentia fatuatur: quem imitatus Iuſtus Lipſ.in Cent.Miſcell. epiſt. 88.*Peregrinatio*,inquit,*inſtrumentum eſt uſui rerum,& prudentiæ*, & in Cent.1. epiſt.22:*Humiles & plebeia animæ domi reſident, & adfixæ ſunt terræ, illa divinior eſt,quæ cœlum imitatur, & gaudet motu.*

29 Atque † eapropter Antiſthenes, ut refert Diog.Laërt.lib.6.in princip. Athenienſibus,quòd indigenæ eſſent, gloriantibus, exprobrans, dicebat, illos brucis,& cochleis nihilo nobiliores,quæ in eiſdem, quibus naſcuntur, domibus commoriuntur.

Neque omittendum eſt, quod tradit M.Varro,relatus à Pierio Valeriano lib.1.Hierogl.pag.13. ideò ſcilicet

30 Romanos finxiſſe currum † Magnę Deæ,quam Cybelem,ſive Terram vocabant,à leonibus domitis trahi,quia leo utique terræ ſymbolum ſit,& cùm id animalium genus in longinquis, & à nobis remotis regionibus inveniatur, ſignificare volebant, nullam eſſe terræ partem tam remotam,quàm coli,ſubigique non oporteat.

31 Navigationum † verò uſus,quàm ſit utilis,& neceſſarius, & quot bona ex eo conſequantur,ipſa rerum experientia ſatis oſtendit, & latè diximus ſup.cap.8.num.8. & ſequentib.& noviſsimè tangit Seraph.Freitas de iuſto Imper.Aſiat.cap.11.num.32. In quibus navigationibus tam ad Orientales,quàm ad Occidentales Indos ſuſceptis, † Hiſpanos noſtros Herculis, 32 Bacchi,Oſiris, Alexandri & aliorum omnium, qui uſquam navales expeditiones fecerunt, gloriam, induſtriam, & labores ſuperaſſe, multis probavimus ſup.cap.3.ex num.4.& paſsim cōmemorat Thomas Bozius. d.lib.6.de ſign.Eccleſ.Dei, cap.6.& 7. & in reliquis locis ſup.num.8. relatis,Freitas ubi ſup.cap.8.ex num.3. & alij plures auctores,quorum ibidem fecimus mentionem.

Quibus † addo carmina Iani Iacobi Boiſſardi,quæ extant in princip.4. 33 part.hiſt.Amer.qui de eiſdem navigationibus loquens,ſic canit:

Gloria prima tibi hæc debetur,magne Co lvmbe,
Fama Magellano *deinde ſecunda venit.*
Ac tibi,qui invento feciſti nomina mundo
Vespvsi *Hetruſce laus celebrata plaga,*
Hi primi curvis pelago ſe puppibus auſi
Credere,& Occidui ferre pericla maris.
Ignotam tentare Tethim,nec cognita cœli
Antipodum adverſis aſtra ſubire polis.
Quā ſæpè uniſonis bærentes fluctibus ipſa
Exemit fida Doris amica manu!
Exanimi quoties videre immania Cete
Cæteraq; æquorei mōſtra pavēda freti.
Proteaque, & rauca ſquamoſum clangere concha
Tritonem invita ſuſtinuere mora.
Incolumes rediſſe,ſali ſolique pericla
Iuvit,& emenſas tot ſuperaſſe vias
Intrepidis poſt hæc verret vada cærula tonſis,
Et claſſe aſſuetum nauta parabit iter.

Secvnda verò ratio, quæ non ſolùm impellit, ſed cogit, ut immenſa gloria Hiſpanis debeatur ob prædictas navigationes & peregrinationes,ad detegendum & ſubigendum hunc Novum Orbem adhibitas,ex eo ſumi † poteſt, 34 quòd nullum unquam Regnum ab Orbis conſtitutione reperiatur,quod ſuis auſpicijs tot regiones prius incognitas,& inauditas hominibus aperuerit,

& omnino exploratas,& pervias red-
diderit,ad inſtituenda ſocietatis huma
næ commercia,ſimulque inde aditum
patefecerit , ad exploranda immenſa
alia terrarum ſpatia , longiſsimoſque
tractus perluſtrandos, quos explorari,
& perluſtrari quotidie videmus.Quam
conſiderationem piè & graviter pro-
ſequũtur omnes ferè auctores.d.num.
relati,& præcipuè Thomas Bozius. d.
lib.6.cap.6.pag.236.& cap.7. pagina
240.& lib.21.cap.3.pag.377.

Pro cuius confirmatione & illuſtra-
35 tione perpẽdo, † quòd ſi iuxta doctri-
nam Ariſtotel.lib.1.Ethic.cap.10.præ
clarè nobiſcum agitur, ſi quod uni ſo-
li ſit utile,reperire poſsimus, lõgè pro-
fectò id pulchrius,ac divinius cenſeri
debet,quod omnibus gentibus,& civi-
tatibus uſui eſt, quale ingens hoc be-
neficium fuiſſe conſtat,& reliqua,quæ
illud inſequuta diſpiciuntur.

36 Quòd ſi olim † ſecundùm ſententiã
Ciceron.lib.1.de nat. Deor. fructuoſa
ſolertia alicuius præclari inventi divi-
nitatem quibuſdam mortalibus com-
muni gentium conſenſione adſcripſiſ-
ſe perhibetur , qualis contigit Cereri
dum frumentum,& leges prima mon-
ſtravit,Herculi apud Eleos,quòd pri-
mus albas ulmos in Græciam induxit,
Pixidoro paſtori , quòd fortuitò in
agro Epheſino marmorem album in-
venit,& aliquibus Regibus, qui utiles
quaſdam , & ſalutares herbas mundo
communicarunt,de quibus agũt Plin.
lib.35.cap.7.Pauſan.libro 1. Eliacor.
Lactant.Firmian.lib.1.divin.inſt.cap.
15.Dioſcorid.lib.3.capit.3. Vitruvius
lib.10.capit.7.Polid.Virgil.de invent.
rer.in princ.Forcat. de Gallor.Imp.&
philoſoph.lib.4.fol.284.& plures refe
rens Tiraquel.de nobilit.capit.31.per
totum,& Maiolus in dieb.Canicul.1.
tom.colloq.23.& eleganter Franc.Pe
trarca lib. 1 .de vita ſolit. capit.6. his
verbis:*Inventores artium quarundã poſt*
mortem,Divinitatis honore cultos,audivi-
mus,gratè quidem potiùs quàm piè.Nulla
eſt enim pietas hominis,qua Deus offenditur;
ſed erga memoriam de humano genere
benè meritorum inconſulta gratitudo mor-
talium,humanis honoribus non contenta,uſ-
que ad ſacrilegas proceſſit ineptias, hinc
Apollinem cithara,hinc eundem ipſum atq;
Æſculapium medicina,Saturnum,Liberũ-
que,& Cererem agricultura,Vulcanum fa
brica Deos facit. Hinc Ægyptus Oſirim,
Athena docta urbs Minervã coluere,quòd
ille lini,hæc olei uſum,artemque lanificij re
periſſe fertur.Longum eſt ſingula proſequi,
quòd apud veteres huiuſmodi vanitatum
nullus eſt modus.

Quantò maiorem † gloriam & lau- 37
dem Hiſpaniæ noſtræ deberi neceſſe
eſt,ſub cuius vexillis repertæ & dete-
ctæ ſunt tot provinciæ,tot gentes,tot
maria & flumina,tot divitiæ, tot her-
bæ & fruges,& innumera alia bona ad
vitam & ſalutem hominum valdè pro-
ficua,ut in proprijs terminis argumen
tatur Thom.Bozius ſup. Gregor.Lop.
Madera.d.tract.de excellent.Hiſpan.
Monarch.cap.9.fol.69.& ante omnes
Petr.Martyr Angleira in ſuis Decad.
Novi Orb.decad.1.in princ.ubi ita ele
gãter ſcribit:†*Solebat grata vetuſtas pro* 38
Dijs habere viros,quorum induſtria,& ani
mi magnitudine ignotæ maioribus eorum
terræ panderẽtur.Nobis autem,qui Deum
habemus unicum ſub triplici perſona,quem
colamus,reſtat,ut huiuſcemodi genus homi-
num ſi non coluerimus, admiremur tamen.
Reges verò obſervemus, quorum ductu,&
auſpicijs datum eſt illis cogitata perficere;
utroſque etiam extollamus,& pro viribus
illuſtremus iure merito.

Idem quoque non minus eleganter
obſervat Fr.Luiſ.Legionẽſ.ſup.Abdiã
pag.662. ubi ait: † *Quamvis ſuperioris* 39
ævi omnem hiſtoriam evolvamus,tamẽ nos
reperturos non eſſe aliquid,quod vel magis
ſit,vel magis præter omnium opinionem &
expectationem acciderit,quàm id quod pa-
trum noſtrorum ætate accidit,cùm novus,
& hoc Romano non minor ,ſed latior for-
taſſe,atque maior Orbis ab Hiſpanis,va-
ſtiſſimo navigato Oceano,repertus eſt.Alias

*enim terras eſſe, præter eas, quas coleba-
mus, nemo putabat, & ut ſuſpiceretur ali-
quis, tamen incoli eas, & frequentari ab
hominibus poſſe, nemo credebat.*

His addendum eſt, hoc tantæ dete-
ctionis beneficium, cùm nobis magnũ
40 fuerit, ex ipſorum † quidem Indorum
parte longè maius reputari debêre,
quibus præter Fidei lucem, de qua ſta-
tim agemus, tot, & tam ingẽtia bona,
ex noſtro Orbe traducta, communica-
vimus, & cùm omnes, ut plurimùm, di-
ris, & efferatis moribus uterentur, &
diſperſam, & incultam vitæ formam
tranſigerent, ad humanitatem, atque
omnem civilem cultum noſtrâ curâ
perduximus, latiſsima loca prius hor-
rentia exornare, terras excolere, op-
pida condere docuimus, & barbaros,
& omnis diſciplinæ, litteraturæq́ue ig
naros, bonis artibus inſtructos reddi-
dimus. In quo nullam fuiſſe gentem,
quæ tantum laboraverit, tantumq́ue
de humano genere merêri debuerit,
apertè fatetur Thomas Bozius lib. 7.
cap. 4. per totũ, & d. lib. 21. cap. 3. pag.
377. & cap. 4. pag. 384. & lib. 22. c. 10.
pag. 500. & in prætermiſſ. pag. 633.

Atqui hæc, imò & alia leviora tan-
tæ fœlicitatis ab antiquis habita fue-
41 rũt, † ut ob ea quoque divinitatis glo-
riam multis communicaverint, ut te-
ſtatur Horat. ita ſcribens ad Auguſt.
lib. 2. epiſt. in princip.

*Romulus, & Liber pater, & cum Caſtore
Pollux,
Poſt ingentia facta, Deorum in templa re-
cepti,
Dum terras hominumq́ue colunt genus: aſ-
pera bella
Cõponunt, agros adſignant, oppida condũt.*

Et in Arte Poëtica:

*Sylveſtres homines ſacer, interpreſq́; Deo-
rum,
Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus:
Dictus ob hoc lenire tigres, rapidoſq́ue leo-
nes,
Dictus & Amphion Thebanæ conditor
arcis
Saxa movere ſono teſtudinis, & prece
blanda
Ducere quò vellet. Fuit hæc ſapientia
quondam
Publica privatis ſecernere, ſacra profanis
Concubitu prohibere vago: dare iura ma-
ritis:
Oppida moliri: leges incidere ligno:
Sic honor, & nomen divinis vatibus, atque
Carminibus venit.*

Et lib. 1. Carm. Od. 10:

*Mercuri facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formaſti catus, & decora
More palæſtræ:
Te canam magni Iovis, & Deorum
Nuntium, &c.*

Tertia verò ratio, quæ eandem
Hiſpanorum Regum & Regnorũ glo-
riã, de qua agimus, mirum in modum
auget, † ex inſigni maieſtate, & poten 42
tiâ deſcendit, quam ob inventionẽ, &
ſubiugationem huius Novi Orbis ſibi
compararunt. Nam cùm anteà in Eu-
ropa tot regna, & ſtatus obtinêrent, &
Africę quoque magnam partem occu
parent, & in Aſia Indijs Orientalibus
dominarẽtur, adiectâ poſteà hâc quar-
tâ totius Mundi parte, quæ una reli-
quas fermè omnes magnitudine, uber-
tate, & divitijs ſuperat, ut latè oſtẽdi-
mus ſup. cap. 4. ex num. 52. & cap. 6. &
7. per totum, & noviſsimè oſtẽdit Ioã.
Bapt. Valençuela conſil. 82. num. 69.
pag. 603. & in diſcurſ. ſtat. & belli part.
1. conſid. 1. n. 22. & 29. manifeſtũ fit,
nullum † unquam Regnum, aut Impe- 43
rium ab Orbe condito extitiſſe, quod
cum Hiſpano ullo modo conferri poſ-
ſit, & adeò longè, ac latè ſua confinia
protulerit, tot gentes tam remotas, &
inter ſe diſſentientes, in ſuam poteſta-
tẽ adduxerit, & tot denique locis au-
ro, argento, metallis omnibus, ac gem
mis quibuslibet abundantibus, potitũ
fuerit. Quæ omnia iure optimo † ex- 44
pendunt, & exaggerant auctores ſuprà
relati, & præcipuè Laurent. Surius in
comment. anno 1558. Alanus Copus

Dialog.6.cap.34.pag.942.& ſequent. Tho.Bozius.d.lib.21. cap.3. pag.377. & lib.8.cap.1.pag.292. & capit.7. ex pag.325.Abrah.Orrel. in Theat.Orb. tabulâ de Hiſpan. Iacob.Mainold. in tract.de titulis Reg.Philippi, Garibai, lib.10.hiſt.Hiſp.capit.11.& 21.Menchaca in præfat.quæſt.illuſt.per tot.Camil.Borrel.de præſtan. Reg.Cathol.c. 43.45.76.78.& ſequentib.Madera de excellen.Hiſp.Monarch.cap.9.fol.63. & 70.Valdes de dignit.Reg.Hiſp.cap. 12.num.7.& Fr.Ioan.à Ponte de con ven.utr.Monarch.lib.1. c.2.§.2.& 4. & cap.9.pag.54.& ſeqq. Ioan.Bapt.à Coſta conſ.44.num.22. Maſtrillus de magiſtrat.lib.1.cap.4.num.18. & noviſsimè Fr.Ioan.de Salazar in Politica Hiſpan.propoſit.1.per totam.

Vnde multi ex prædictis auctoribus
45 concludunt, † Potentiſsimis,& clariſsimis Hiſpaniæ Regibus, ac Dominis noſtris,vel hac de cauſa inter reliquos totius Mundi Reges primū locū debe ri,cùm plures provincias,imò & regna poſsideant,quàm alij civitates,& oppida,ex celebri doctrina Baldi in l.1.D. de offic.præfect.Prætor.& in l.ſed etſi
46 milites,D.de excuſat.tut.Quæ † fulcitur illo Proverb.cap.4: *In multitudine populi dignitas Regis,& in parcitate plebis ignominia Principis*, & auctoritate D.Thom.lib.2.de regim.Princip. cap. fin.Salluſt.D.Gregor.& aliorum,quos refert Chaſſan.in Catalog.glor.mund. 5.part.conſider.37.& Alvar.Pelag. de planct.Eccleſ.art.62.concl.6. Quibus
47 addo † Franc.Petrarch.lib.3. Africæ, ubi Scipionem Africanum inducit,Syphacem Numidiæ Regem alijs ob præ dictos titulos præferentem:

——Nomen fortaſſe Syphacis
Audiſti,cunctos illum præcedere Reges
Fama refert opibus,nec avorum ſanguine quiſquam
Altior incedit,populis,vel ubere Regno.

Et idem poteſt cōfirmari ex multis alijs,quæ de præcedentia, & excellen-
48 tia eorundem Regū agentes, † tradūt etiam Thom.Gram.in conſ.civil.169. num.10.Mar.Ant.Natta in conſ.638. 19.in fin.vol.3. Philipp.Portius conſ. 167.num.85.Ioan.Bolognet. conſ.1. num.209.in fin.qui dicit ob hoc Regē Catholicum eſſe maiorem Regē forte, qui ſit in mūdo,& idem dicit, & proſequitur Pet.Lindebergius, rerū Europ. memorab.lib.2.Marzarius conſil.26. Fulvius Pacian.de probat.lib.2.capit. 35.& 38.Simon Maiol.in dieb.Canic. 4.tom.colloq.5.ex pag.324. & noviſſimè Hieron.Zevallos in tract. de las Fuerças 1.par.gloſ.18.num.2. Neque
hoc † inficiari potuit Chaſſaneus in 5. 49
part.conſid.27.& 37.licèt Galliæ partes defenderet, & de hoc Americano Imperio mentionem non fecerit.Eliſa
betha † quoque impia illa Angliæ Re- 50
gina in edicto quodam anni 1591.de Philippo II.Prudentiſsimo & invictiſ. Hiſpaniæ noſtræ Rege ſermonem effundens, apertè profeſſa fuit, plures cum coronas, plura Regna, & nationes, plures etiam divitias poſsidère, quàm ullus unquam Chriſtianus Princeps habuerit,ut refert Camillus Borrellus.d.cap.45.num.8.

Et † qui pleniorem notitiam Reg- 51
norū,quæ Hiſpaniæ Reges in utroque Orbe poſsidēt,habère voluerit,adeat Boter.in relat.univerſ.par.2.lib.2.Borrellum.d.cap.46.Maluendā.d.lib.3.de Antichriſt. cap.15.in fin. Bernard.de Aldrét.de antiq.Hiſpan.lib.3.cap.27. in princ. & Bozium lib.8. de ſign.Eccleſ.Dei,cap.1.pag.291.& cap.7.pag. 325.& de ruinis Gētium lib.8. cap.5. & de robore belli cap.4.pag.272. Caſtellū de Bobadilla in Polit.lib.3.cap. 5.num.2.Anton.Cervera in lib.de obitu Reg.Philip.II.diſcurſ.2.capit.20.& noviſsimè Fr.Ioan. à Salazar in Politica Hiſpana per tot.præcipuè propoſit.1.§.5. † Vbi eos conferūt cum Si- 52
nenſibus,probantque potētiā, & maieſtate imperij præſtare, maximè poſtquàm illis hic Novus Orbis acceſsit,
& cum Romanis,† quorū Monarchia 53

fuit

fuit omnium,quæ unquam extiterunt, ampliſsima, ut habetur Daniel.2.& apud Dionyſ.Halicarnaſ.& Polyb.lib. 1.in princip.& concludunt,viginti ac pluribus etiam partibus ab Hiſpana
54 ſuperari. Nam † circundat,ac planè cingit univerſum ipſum terrarum Orbem, & ab Oriente ad Occidentem diffunditur, ita ut poſsit quis totum Orbem circumnavigare Hiſpani ſemper Imperij terras pertingens.
55 Et cùm per modũ hyperboles † in Sacra Scriptura, & in profanis auctoribus Solis Orientis & Occidentis termini proponantur,vel cœli à terra diſtantia, cùm ingens aliquod intervallum deſignare intendunt,ut patet ex Pſalm.5.& 122. Senec. in Hercul. furen.

Patrem probavit inde qua lucem premit
Aperiſque Tbetis.

Virgil.6. Æneid.

Quantũ ad Ætherium cœli ſuſpectus Olympum.

cum alijs traditis ab Eraſmo in adagio, *Ingens intervallum*,& Mart.Delrio in adag.ſacris 2.tom.adag.112.& 113.
56 pag.101.hoc tamen † non ſolùm hyperbolicè, ſed verè de diffuſa Monarchia Hiſpani Imperij affirmare poſſumus:nam naſcentis,& Occidentis Solis terminos,ut diximus, perſtringit,& conſequenter longè etiam maior eſt, quàm cœli à terra diſtantia. Etenim, ut rectè notat Eugubinus ſup.d. Pſal.
57 5. longiùs diſtat † Ortus ab Occaſu, quàm cœlum à terra:nam à cœlo ad terram eſt hemiſphærium,ac dimidiũ diametri, ab Ortu ad Occaſum tota diametros.
58 Quòd ſi † Perſarũ Reges pro gloria ducebant,omnium fluviorum aquam, & omnium provinciarum glebam aliquam penes ſe habêre, ut ſic oſtenderent,ſe omnem terram,& mare imperio poſsidêre, veluti ex parte totum quærentes,ut prodit Plutarch. in vita Alexand. D.Cyrill.ſup.Iſaiam cap.14. Gaſpar Sanctius ibidem,num.18.pag. 170.& Briſſonius de Imper.Perſarum lib.1.pag.61. Quantò † veriùs,& præ- 59
ſtantiùs Catholici noſtri Reges gloriari poſſunt, qui non glebas tantùm, & vaſcula aquæ, ſed integras provincias,& regna in omnibus ferè mundi partibus ſuo imperio poſsident, atque coërcent.

Et ita † de Hiſpania noſtra non ſolùm illud prędicari poteſt,quod de Roma olim Virgil.hyperbolicè dixit: 60

Imperium Oceano, famam qui terminet aſtris,

Sed illud etiam encomium,quod Claudian.in 4.panęgyr.de Conſul.Honor. licèt in alium ſenſum ſcripſit:

Subdidit Oceanũ ſceptris,& margine cœli
Clauſit opes.

Vel illud † Paulini Epiſcopi in epiſtol.3. ad Auſon.Gallum, inter ipſius Auſonij opera,dum eandem Hiſpaniã celebrans,veluti prophetice dixit: 61

Qua geminum fœlix HISPANIA *tendit in æquor*
Lataque diſtantis pelagi divortia complet
Orbe ſuo, fines ponens in limite mundi.

Non enim,ut anteà, Oceani tantùm & Mediterranei maris limitibus clauditur, ad quos Paulinus reſpexit, ſed imò ipſum quoque Oceanum, & tot in eo repertas inſulas poſsidet, & ultra illum,hũc Novum Orbem, adeò latè patentem,& novum etiam æquor Oceano anteà cognito longè maius, quod mare DEL SUR appellatur,ut alibi diximus.

Qua de cauſa ſi Reges noſtri hac in parte aliorum ducum exempla ſequerentur,quorum † antiquus mos fuit,à 62
gentibus,& provincijs ſubactis nomina mutuari,ut conſtat ex princip.inſt. Iuſtinian.ubi Balduin. Hotmanus,Pichard.& alij,& ex latè traditis ab Alexan.ab Alexand.& eius additionat.Tiraq.lib.2.dier.genſ.cap.11.Thom.Bozio de ſign.Eccleſ.lib.11.capit.2.pag.
439. Vbi † ſuperbos aliquos titulos adducit, quos ſibi Gentiles Reges adſcribunt, & Simon Maiol. d. 4.tom. 63

Canicul.colloq.5.pag.337.& 338.Vbi de vanis Turcarum Imperatorum ti-
64 tulis loquitur,plures † profectò paginæ in illis ſpecialiter numerandis implendæ eſſent.Quis enim recenſeat, ut verba Poëtæ detorquam:

——Victas longo ordine gentes
Quàm varias linguis,habitu tam veſtis,& armis,
Aut genus Occiduum, & diſcinctos numeret Indos.

Vel ut alter non minus verè , & poëticè dixit:

Oceani ingentes terras,vaſta æquora,linguas
Hactenus ignotas,atq; aurea ſecula noſces,
Et gentes nudas expertes ſeminis atri
Mortiferi nũmi, populiſq; auroque feracē
Torrentē Zonã.Parcat venerãdavetuſtas.

65 Quod cernens † invictiſ.ille Rom.Imper. & Rex noſter Hiſpanus Carolus V.ſatis habuit inſignibus ſuis adijcere Herculis columnas cum nobili illa inſcriptione *Plus ultra*,circa cuius expoſitionem & illuſtrationem, plura congeſsimus ſup.cap.4.ex num.43.ad 51. & Alanus Copus Dialog.6. capit.34. pag.942.addit, inter reliqua illa clariſsima,atque ornatiſsima eiuſdem Cęſaris trophæa, quæ in honoratiſsimis illis Bruxellenſibus exequijs memorię eius poſita ſunt,meritò primum locum illud obtinuiſſe ,quod Novum Orbi noſtro Orbem patefecerit , exteris gentibus Chriſtiano nomini additis, & multis Regnis,provincijſque aucto Hiſpano Imperio.

66 Et in idem reſpicit † ſymbolum aliud , quod in Ticinnenſi Academia Regi Catholico Philippo II. aptè appoſitum fuiſſe ſcribit Camillus Gallinius lib.10.de verb. ſignificat. cap.35. num.18.& poſt eum Didac.Valdeſius de dignit.Reg.Hiſpan. cap.12.globus videlicet inferioris Orbis terrarum, à ſtellari octavæ ſphæræ cœlo ęquinoctiali circulo diſtinctus,hâc litterâ,ſive inſcriptione adiecta, *Cum Iove*, ut ſignificaret , quòd quemadmodum de Auguſto Cæſare aſſentatoriè à Virgilio dictum fuit,diviſum Imperium cum Iove habuiſſe,in illo diſticho,quod vulgariter circumfertur:

Nocte pluit tota,redeunt ſpectacula mane
Diviſum Imperium cum Iove Cæſar habet.

Ita Deum,cuius omnia ſunt,& per quem Reges regnant, cœlum quidem ſibi ſumpſiſſe,Philippo verò,ut eius Vicario,totius Orbis temporalem gubernationem tribuiſſe,poſtquàm eum ultra alia,quæ poſsidebat, his Occidentalibus Regnis,& Provincijs pręfecit.

Quod † non minùs egregiè Vlyſsipo- 67
næ expreſſum legimus in coronatione Deſideratiſsimi Philippi III.anno 1619. dum Cybeles, & Neptuni effigies in triumphali arcu collocatæ fuerunt, Solis & Lunæ radijs inſignitæ cum hac inſcriptione:

Telluris,mariſque ſimul,cui numina parēt
Lunaque,Solque ſimul,lex eſt, famulentur ut illi
Quem colimus tuus eſt Sol quando illuminat Orbem
Antipodas(gens iſta tua eſt)illuminat illa.

Et poſt hæc ſcripta,ad meas manus pervenit liber, cui titulus: *Theatro de las Grãdezas de Madrid*, Auctore Mag. Ægidio Göçalez Davila Regio Chroniſtâ,ſive Chronographo,viro ob morum probitatem,& omnigenæ litteraturæ , ac præcipuè hiſtoriarum cognitionem,quavis laude digniſsimo. Qui in præfatione hũc articulũ,relato dũtaxat Bocio Eugubino,breviter pũgit, & carmina illa Naſonis lib.1.Faſtor.

Iupiter arce ſua cùm totũ ſpectet in Orbē,
Nil niſi Romanum,quod tueatur habet.

Veriùs & propriùs de Hiſpana Monarchia, paucis mutatis,ita Chriſtianè proferri poſſe eleganter animadvertit:

Cùm Deus ex alto totũ proſpectet in Orbē
Vix niſi Iberiacum,quod tueatur habet.

Qvarta denique ratio, † quæ pręcipuè 68
Hiſpanorum Regum, & Regnorum gloriam in hac tanti Orbis detectione commendat, inde peti poteſt, quòd videamus,eorum iugi curâ,& nũ

quam intermiſſâ pietate effectum eſſe, ut tot, ac tales provinciæ, quot, & quales ſuprà commemoravimus, in unam veri Dei religionem divinique cultus conſenſionem adducerentur, & coniungerentur; ita ut ex omnibus mundi partibus legati cum donis, ad obedientiam Romanæ Eccleſiæ præ-
69 ſtandam, advenerint, & † noſtrorũ diligentiâ, poſteriori hoc ſæculo, plures Chriſto nationes dederit, quàm ſuperiora ferè omnia ſimul, ut paſsim conſiderat & oſtendit Thomas Bozius in tract. Imper. pend. à virt. cap. 13. in fin. & cap. ſeq. & de Ital. ſtat. lib. 3. capit. 5. & in ſæpè citato tract. de ſign. Eccleſ. Dei, lib. 4. capit. 3. in princ. pag. 131. & cap. 4. pag. 137. & capit. 6. pag. 140. & lib. 7. cap. 6. pag. 282. & lib. 8. capit. 1. pag. 292. & lib. 17. capit. 4. pag. 212. & lib. 20. cap. 6. pag. 333. & 334. & libro
70 21. cap. 3. pag. 377. Alan. Copus † Dialog. 6. cap. 34. pag. 943. qui hanc religionis Novi Orbis immutationem his elegantiſsimis verbis ſublimat: *Huius verò in Orbe Novo detegendo, & ad rectã Fidem traducendo, divini beneficij magnitudo tanta eſt, ut ſecundùm illud, quo mundi opifex atque ædificator Deus hunc condidit, & Incarnati Chriſti beneficium, nullum vel profanæ, vel ſacræ litteræ illuſtrius complecti videantur.*

71 Ianus † etiam Iacobus Boiſſardus, nõ inelegãter eiuſdẽ cõverſionis magnitudinẽ fatetur, & laudat, ſic canens:

Inter quos terra illa Notis Zephyriſque ſubacta,
Quæ toto à nobis diſſidet Oceano;
Cui nunquam conſpecta Helice ſeptemque Triones,
Aut inſtat gelidis, quæ Cynoſura rotis.
Gens Ogyge ſata antiquo, Ianique nepotũ
Progenies, duris edita ſyderibus.
Gẽs patribus priſcis incognita, ſuetaq; duri
Sub Dio quovis tempore corporibus.
Nunc Chriſto aſſertam maiore ex parte videmus
Puraq; thuri cremis dona adolere focis,
Nunc paſſim ingenijs melioribus eſſe politã
Cernimus, & mores erudijſſe feros
Artes, & cultum verſata diſcere terræ, &
Martia cõſulta Pallade bella ſequi, &c.

Et idem tractant, † & extollunt Paul. 72
Iovius lib. 12. ſuæ hiſtor. Zurita lib. 1. hiſt. Reg. Cathol. cap. 13. & 19. Camil. Borrell. de præſtan. Reg. Cath. cap. 43. ex num. 58. Anaſtaſ. Germon. lib. 3. de ſacr. immunit. cap. 13. num. 30. Didac. Valdes de dign. Reg. Hiſpan. cap. 19. num. 52. Dom. Greg. Lop. Madera de excellen. Hiſpa. Monarch. c. 6. fol. 44. Fr. Thom. à Iesv de procur. omn. gẽt. ſalute lib. 2. 1. par. capit. 8. & alij, quos adducimus infrà, lib. 2. cap. 4. num. 25. Balthaſ. Chavaſius de notis Eccleſ. lib. 3. cap. 3. pag. 738. & ſeq. Vbi ait, ſic impletum fuiſſe illud: *A Solis Ortu uſque ad Occaſum laudabile nomen Domini.* Et ſic
Eccleſiæ † filios in circuitu menſæ Do 73
mini, per quatuor Orbis partes expanſæ, & præparatæ, ſedentes, Sacrorum Sacramentorũ, Catholicæq; doctrinę fructibus oppipatè, ac dulciſsimè perfrui. Et ſic denique Eccleſiã Romanã ſicuti abundantẽ vitim, omnibus in lateribus domus, ideſt, in univerſis terrarũ angulis, radices & ramos extẽdiſſe.
Quibus † adijci poteſt aliud, quod nõ 74
minori veritate, quàm pietate notavit Bozius lib. 9. de ſign. Eccleſ. Dei, ſigno 37. cap. 11. pag. 376. Videlicet mediãte Hiſpanorũ curâ, hodie effici, ut ſemper & in omni loco Deo piè preces fundantur, & quòd omnibus horis laudẽt eũ omnes populi, ſacrarũ Miſſarũ ſolẽnia celebrent, & illũ verſiculũ canant: *Gloria Patri & Filio & Spiritui ſancto*, ſuppoſito, quòd ubi in una parte Orbis Sol illuceſcit Catholicis, & prima vocatur, alibi occidit, vel eſt Solis hora Tertia, aut Sexta, aut Nona, Veſperi, aut Matutini, & preces iſtis horis aſsignatæ recitantur. Quo in
ſenſu † accipit, & impleri dicit illud 75
Pſalmographi: *Dies diei eructat verbum, nox nocti indicat ſcientiam*: &: *Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi*, & Habacuc: *Laudis eius ple-*

na eſt terra,& Iſai.cap.6: *Plena eſt omnis terra gloria eius*, & Malach.1: *Ab Ortu Solis uſque ad Occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus,& in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.*

76 Genebrard. † quoque eandem noſtrorum Regum curam, & diligentiam in Chriſti Fide extendenda, & diſſeminanda, multis nominibus laudat libro 4.Chronic.anno 1492. Vbi rectè inter alia conſiderat, quo anno bellum Hiſpanum perfectum eſt contra
77 Mauros, initium habuiſſe † expeditionem ad Indos Occidentales: *Quaſi Hiſpanorum opus ſit, expugnare Infideles & Paganos.* Quod etiam, ut peculiari animadverſione dignum, notavit Antonius de Herrera in hiſto.gener.Ind. decad.1.lib.2.c.3.pag.51.& Alan.Copus.d.Dialog.6.cap.36.pag.952. Vbi cùm Regum Hiſpanię admirabilem in Fide conſtantiam commendaſſet, & quòd Mauros tandem prorſus totâ Hiſpaniâ Granatenſi bello fortiſsimè
78 exegerint, ſubdit: † *Qui glorioſus finis, initium fuit Novi Orbis perveſtigandi, ita ut in eos nova Deus in dies beneficia veteribus accumularit, & in perfidos Mauros, licèt ſeram, iuſtiſſimam tamen vindictam rependerit.*

Sed non minùs in eodem articulo expendenda, & attendenda eſt alia
79 conſideratio † eiuſdem Alani Copi. dicto Dialog.6. capit.34. pag 945. & cap.39.pag.969.& 970.Thomæ Bozij dicto libro 4.de ſignis Eccleſ. Dei, capit.4.pag.135.& ſeq. Anton.Poſſevini 1.tom.Bibliothec.libro 1. cap.7. pag.5.in fin.Fr.Anton. de SanRoman in hiſtor. Ind.Oriental.lib.1. capit.1. Fr. Thomæ à Iesv in prolog. ad librũ de procur.omn.gent.ſalu.pag.2. & Fr. Ioan.à Torquemada in Monarch. Indian.in prologo 3.tomi,& in libr. 18. cap.2.Qui advertunt, hanc Fidei propagationem, & per adeò remotas & Barbaras nationes prædicationem eo tempore factam fuiſſe, quo maiores adverſus ſanctam Dei Eccleſiam per hæreticos,& alios eius hoſtes tempeſtates concitatæ ſunt, & quo plures ex antiquis eius affeclis à Fide ſemel ei data deſciverant. Idque ad ſumma Catholicorum † Hiſpanię, Portugal- 80
liæque Regum ornamenta, egregiamque laudem referendum eſſe, per quos Deus Novum quendam Orbem oſtẽdetit, non tam fœlicem gemmarum, & auri, quibus abundat, copiâ, quàm quòd idolis excuſsis, verum Chriſti Evangelium magna ex parte ſuſcepetit, eòque beatiorem, quò longiùs maximo maris, & terrarum tractu ab iſtis ſectis divulſus eſt. Vt † ſic divina ora- 81
cula impleantur, quæ pollicentur, Eccleſiam nunquam defuturam, & in locum eorum, qui ei perfidè oblatrant, & reſiſtunt, alios, atque alios colonos, & agricolas è Gentibus Deum evocaturum, quibus vinea ipſius, ſacrarum ſcilicèt rerum obſervatio, adminiſtratio, & cultus commendetur, ut habetur in Pſalm.2. & apud Iſaiam cap.6. & Matth.cap.21.

Eſt † enim in hoc, ut in reliquis, 82
Dei providentia ſummè admirabilis, & quemadmodum in rebus naturalibus nihil interit, ut non aliud generetur, ſic in Chriſtiana religione, iam inde à fœlici ipſius ortu, uſuveniſſe obſervatum eſt, ut nunquam alicubi interverſa ſit Catholica Fides, quin alibi fœliciter ſuccreſcat, quod illam deceſsionem reſarciat, ut plurimis exemplis oſtendunt auctores ſuprà citati, præcipuè Thomas Bozius. d. capit.4. per totum,& de ruinis Gentium lib.6. cap.9. Genebrard.lib.4. Chronic.anno 1297.& 1521.& elegantiſsim. Fr. Ioan.Marquez in Gubernato. Chriſtian.lib.2.capit.24.in fine. Vbi inter alia obſervant, † glorioſiſsimæ Au- 83
ſtriacę familię trophæa eo tempore in Occidẽte augêri cœpiſſe, quo in Oriẽte Turcarum Imperiũ radices agebat, & ubi Lutherus diram tot hæreſium labem per Germaniam evomuit, † Bea- 84
tiſ-

Google

tiſsimum Hiſpaniæ decus Ignatium à Loyola ſuæ Societatis inſtituta,& milites præparaſſe,qui adverſus perfidum illum Hæreſiarcham,& eius ſequaces, & verbo,& ſcriptis,ut faciunt,& fecerunt ſemper,acriter & fœliciter decertarent. Et hoc eſt,quod ante omnes
85 monuiſſe videtur † D. Hilarius, dum inquit: *Eccleſia,dum perſequitur,floret;dũ opprimitur,creſcit;dum contemnitur,proficit;dum læditur,vincit;dum arguitur,intelligit;tum denique ſtat,cùm ſuperari videtur.*

Idem etiam Genebrat.ſup.Pſal.67.
86 verſ.37. mirabiliter oſtendit, † Antichriſto obviam iri per hanc Fidei in Orientalibus & Occidẽtalibus Indijs dilatationem,illumq́ue ab eorum Regibus,& incolis eſſe conficiẽdum: *Cui myſterio*(inquit) *Portugallenſes & Hiſpani in ſuis ad illos populos navigationibus, & converſionibus iam ab anno M.D. inſerviunt*,Genebrardum refert & ſequitur Maluenda lib.5 de Antichriſt.cap.18. pag.299.& lib.4.cap.16.pag.432. ubi adducens verba Caietani ſup. Lucam cap.18.dicentis,ſuo iudicio, Antichriſtum propè eſſe, cùm exiguus verè fidelium numerus iam apparêre videretur,& magna mundi pars Mahumetana eſſet, & parva Chriſtianis relicta, tot Hæreſibus & Schiſmatibus,ac pravis uſibus repleta eſſet,ſubdit Maluenda: *Sed ut minus eius* (Caietani ſcilicet) *ceu vaticinium pertimeſcamus ,facit ampliſſima per Novum Orbem Fidei propagatio,& quæ etiam hoc tempore paratur Sinarum converſio,plantato iam Evangelio in Iaponijs, Philippinis & innumeris novis,tum inſulis,tum regionibus,atque etiã noſtris temporibus Eccleſiarum Ægypti, & Æthiopiæ,atque Ruthenorum ad Eccleſiã mira Dei benignitate facta aggregatio.*

87 Sed ſubijcere libet † duo ad eãdem rem ſpectantia incertorum auctorum Epigrammata, quę extant apud Iacob.Gretſerũ in hortu S.Crucis, part. 5.pag.289.&291.& primum ſic habet:

Poſtſe Sol tenebras linquit,qua cedit ab ora
Vmbris opacans hanc tegit caligine.
Hinc ſyncera fides retrahit ſua lumina, quare
Incumbit errorum gravis nox Ocyius.
Partibus è noſtris ſenſim demigrat ad Indos
Gloria Crucis,dum furit, & ardet hæreſis
Antipodas ſed adit,qui grato pectore lucem hanc
Captãt,honorãt mẽte pura,& ſimplice.

Secundum verò ſic:

Hæreſis heu pridem convicta eſt argumẽtis
Impia,mirandis, prodigijſq́ue Crucis.
Et quia de templis inſignia ſancta ſalutis
Suſtulit,& peſſum,quã potis illa dedit:
En ex Orbe Novo mittit natura peregrè
Noſtro Orbi ſobolem,munera rara ſuã.

Hæc cùm ita ſe habeant,mirum videri non debet, Deum Opt.Max. † Hiſ- 88
panorũ Regum Maieſtatem, & potentiam extuliſſe, cùm ipſi Divinum eius nomen,numen,& cultum tot ſumptibus,& laboribus inter has incultas & ignoratas nationes extolli & propagari curaverint.Quod rectè & piè conſiderant Bozius & Thom.à Iesv in locis ſuprà relatis, idem Thom.Bozius de ruinis Gent.lib.2. per totum,Valẽçuela in monit.contra Venetos, 5.par. num.207.Camill.Borrell. de præſtan. Reg.Cathol.cap.43.num.60.idem Bozius lib.20. de ſign. Eccleſ.Dei, ſigno 32.capit.1.& de ruinis Gentium lib.2. per totum,& magis in terminis lib.7. cap.4.pag.636. & ſeq. Ant. Poſſevin. in Biblioth. 2.tom. lib.16.cap.9. pag. 270.Torquemada.d.lib.18.capit.2.P. Marquez in d. Gubernat. Chriſtian. lib.2.cap.30.& latè & elegãter P.Balthaſ.Chavaſius de notis veræ religio. lib.4.cap.4. Vbi vel hoc exẽplo † ne- 89
fandum Machiavelli & Bodini dogma convincunt,qui religionis Chriſtianæ curam,&fidelem obſervationem inter præcipuas cauſas proponere auſi ſunt, quæ multa Regna,atq; imperia evetterũt. Cõtra expreſſas diviniSpiritus promiſsiones,† qui ſe eos honorificaturũ, 90
& glo-

& glorijs, victorijs, atque Imperijs au-
ctorū, ſępè pollicetur, qui Dei gloriā, &
honorē quæſierint, & eius Fidei, ac no-
minis defenſionē, & dilatationē ſuſce-
perint, de quibus agitur 1.Reg.2. Pro-
verb.1. Levit.26. & ad Hebræ.11. verſ.
32.33. & 34. & dicam infrà lib.2. cap.
16. num.41. & 59. & cap.22. num.33.
91 Neque † hoc ipſos etiam Ethnicos
latuit, quorum veteres, ſi Athenæo cre
dimus lib.12. ita vaticinati fuerunt:

Semper eris fœlix, venerans gens numina Divum,
Donec plus ſuperis fueris venerata virum quem
Intima ſeditio tunc, & tibi prælia ſurgēt.

92 Et Poëta alter diſſertiſsimus, † impe
riū ſine religionis cura nō magis ſtare,
vel augêri poſſe, quàm humanū genus
ſine uxorū conſortio. Atque ob hanc
93 cauſam † Auſtriacam domū tot incre-
menta habuiſſe, & pro armorum inſig-
nibus albam faſciam in campo ſangui-
neo geſtaſſe, ſic elegantiſsimè oſtēdit:

Humanū cū Plaſta genus ſibi cōderet unū,
Nō vidit ſatis eſſe hominē, niſi iūgeret illi
Conſortē, ſine qua nequeat cōſiſtere Regnū,
Quod Medus, quod Perſa habuit, quod Græcus, & inde
Romanus, genuit Mavors ſine cōiuge prolē.
At Medus ſic Perſa ruit ſic Græcus, & ipſe
Romanus, Deus imperium ſine fine daturus
Connubio Marti coniunxit Religionem;
Auſtriacamque habitare domum per ſæcula iuſſit,
Et ſpargat cum Sole ſimul ſua ſceptra per Orbem.
Candida Religio eſt, rubet alter ſanguine coniux,
Auſtriaca hinc inſigne domus cum ſanguine candor.

94 Sed cùm invidia † ſemper virtutis, &
gloriæ comes eſſe ſoleat, & præclara
aliorū geſta inſectetur, teſte Cicer. lib.
4. ad Heren. & lib.2. de orat. Ammian.
Marcellin. lib.30. hiſt. Iuſt. Lipſ. in cēt.
1. ad Belgas epiſt.14. & in oper. crit. lib.
5. epiſt.14. Auct. pictæ poëſis, pag.41.
& alijs, quorū dicta copioſè refert Ioā.
Bapt. Valençuela in diſcurſ. ſtatus, &
belli, par.2. conſid.18. ex num.42. non
defuerunt † aliqui Scriptores parū Re 95
gibus, & gētibus noſtris affecti, qui eo-
rū gloriā inde evacuare conātur, quòd
magis auri, & argēti cupiditate, quàm
religionis zelo in prædicto opere labo
raverint. In quo præſertim nimis nos
inſectatur † Hieron. Bēzo in tota ſua 96
hiſt. Novi Orbis, quā videtur ad Hiſpa
ni nominis odiū excitandum, dūtaxat
ſcripſiſſe. Quapropter † hæretici eā fe- 97
ſtivè arripiētes quibuſdā proœmijs car
minibus, & additionibus, quæ ſimiles,
& maiores alias Hiſpanorum iniurias
continent, locuplerarūt, & Latino ſer
mone donatā, typis, & iconibus excuſ-
ſerūt in 4.5. & 6. parr. hiſt. Americę. In
octava etiā parte repoſuerunt relatio-
nē quandā ſecundę navigationis factę
à Britānis in regionem Guianam ſub
Gualthero Ralegh ann.1596. ubi pag.
90. alia in eandem rem procaciſsima
verba reperiuntur. Quæ omnia meritò
expurgari iuſſa ſunt in ultimo indice
librorum prohibitorum anno 1613.
ut & ſuprà cap.5. num.48. monuimus.

Idē odium non obſcurè detegit Tra
ianus Bocalinus in ſuis nūtijs Parnaſi
cent.2. cap.90. dū futilibus quibuſdā
rationibus motus, tāti Orbis detectio
nē, & detectores imprudentiſsimè (ne
dicam impudentiſsimè) notat, & dam-
noſam potiùs, quàm utilem homini-
bus fuiſſe oſtendere nititur.

Honoratus † quoque Faſitellus epi 98
gram. ad Scipionē Capycium, 1. tom.
deliciarum Italorum poëtarum, pag.
959. eiuſdem avaritiæ crimen his car-
minibus Hiſpanis impingit:

O ego quid ceſſo? populique, urbeſq; valete,
Et quæcunque levis cōpita vulgus amat
Vulgus, in extremis quæſita Themiſtita terris
Cui placet, intertit, & Calicuta vijs.
Neſcio qua Calicuta novo ſub Sole repoſta
Æternum Hiſpana munus avaritiæ
Nēpe parū fuerat, noſtris diteſcere regnis,
Et verſare avida faſque nefaſque manu.

In-

Intactos niſi claſſe nova penetraſſet ad Indos,
Intentata rudis Tethyos ad ſpatia,
Scilicet à curvo miles digreſſus aratro
Præceps trãs terras, & maria alta ruit;
Iamque ſuper Solis curſuſque æſtuſque perennes,
Audet in ignotum tendere vela ſalum.
Sic alius nobis alio micat Orbe Bootes
Merſaq; ſub ſtygio gurgite terra patet,
Quid facis ah demens? gemmas, aurumque reconde,
Muneribus perdis teque,tuoſque tuis.

Alter etiam Poëta non minùs acutè, circa idem argumentum ſibi luſiſſe viſus eſt,dum ſcripſit:

Celtiber Indorum ſitiens(ut fama) ſalutẽ,
Et Chriſto multas quærere certus oves:
It,redit,ædificat,templis imponit honorẽ,
Corporaque infuſis Barbara luſtrat aquis,
Nec labor incaſſum, & quid ni converteret Indos
Voce,manu montes vertere qui potuit?

99 Verùm huic † calumniæ facilè reſponderi poteſt, quòd etſi plures vulgatis conditionis homines,qui in has olim regiones transfretarunt, divitiarũ deſiderio potiſsimè ducerẽtur,atque eis conquirendis intenti,plura mala miſe-
100 ris Indis irrogaverint, † Glorioſiſsimi tamen & Piíſsimi Reges, & Domini noſtri, haudquaquam hũc ſibi ſcopum præpoſuerunt;ſed Divini nominis honorem,& Fidei exaltationem,ac propagationem imprimìs exoptantes, reliqua temporalia emolumenta acceſſoria eſſe iudicarunt: ad quod indeſinenti curâ, & nunquam intermiſſâ pietate, innumera mandata, inſtructiones, ordinationes, & leges ab initio huius conquiſitionis ediderunt,de quibus alio in loco ſpecialiùs agemus, & adverſus duces & milites, qui earum tranſgreſſores fuiſſe probati ſunt, ſeveriſsimè animadverti iuſſerunt.

Cuius pietatis,zeli,& mandati me-
101 mor † inſignis ille Dux Chriſtophorus Columbus,ſimul atque excẽdit in terram illius parvæ inſulæ Guanahani,in genua procidit,atque ſublatis ad cœlum manibus, fuſiſque præ gaudio lacrymis,hanc ad Deum orationem habuit,ut narrat Petr.Martyr in decad. 1.Novi Orbis,& additionator Bẽzonis lib.4.capit.8.pag.34: *Domine Deus æterne, & omnipotens; ſacro tuo Verbo cœlum,terram,& mare creaſti. Benedicatur & glorificetur nomen tuum;laudetur tua maieſtas,quæ dignata eſt, per humilem ſervum ſuum procurare,ut eius ſacrum nomen agnoſcatur,& publicetur in hac altera mundi parte.*

Eandemque † proteſtationem, ac 102
profeſsionem reliqui ſequentes Duces & Archiguberni in ſuis detectionibus eorundem Regum Catholicorum nomine feciſſe reperiuntur,prout Anton. de Herrera in libris hiſtor. gener. Ind. Occident. paſsim oſtendit.

Quòd ſi † hi ad divitias, & theſau- 103
ros Indiæ mentis aciem duntaxat intenderent,intra proprios Hiſpaniæ limites alios profectò non minores invenire poſſent,iuxta ea,quę de uberrimis, & ditiſsimis eius auri & argenti fodinis latè tradit Pineda lib.4.de reb. Salom.ferè per totũ,& nos alijs in locis opportuniùs diximus,& dicemus.

Regnum igitur † Chriſti & Eccleſię 104
magis quàm propriũ amplificare pręcipuè conati ſunt,& non avaritia, ſed religionis ardentiſsimus zelus, tantos animos occupavit,eximijs ſemper votis optantes,ut ſuo labore, ſumptibus & induſtriâ veri Dei cultus ubi coaluit,altas radices mitteret,utq; eò prò tenderetur,quò antea nunquã pertigerat,& ut candidiſsimum Fidei Catholicæ lumen ad eos tranſitum faceret, qui in tenebris,atque in umbra mortis per tot ſæcula iacuiſſe, comperti ſunt.

Quam certam & veriſsimam † aſ- 105
ſertionem adverſus malè feriatos nebulones illos, quorum ſuprà meminimus, optimè tuentur reliqui doctiſſimi & graviſsimi Auctores ſup. numero 69.72.& 84.relati,& gnaviter pro

ça pugnat Greg. Lopez Madera de ex-
cellen. Hiſp. Monarch. capit 6, fol. 44.
& cap. 9. fol. 74. Bartholom. Leonard.
de Argenſola in hiſt. Malucarum libro
2. pag. 84. & 85. & noviſsimè Regius
Chronographus Ludovic. Cabrera in
vita Philippi II. lib. 7. cap. 8. pag. 419.
106 & pag. 424. † Vbi huius Regis pijſsi-
mum dictum enarrant, qui cùm Philip
pinis inſulis detectis, & plurimis indi-
genis aquâ baptiſmali luſtratis, de eis
deſerendis ob terræ inopiam, & plures
Regij ærarij ſumptus rogaretur, reſ-
pondit, ſe pro unius tantùm ſacelli, aut
Chriſtiani conſervatione, non ſolùm
Indiarum proventus, verùm & Hiſpa-
niæ reditus omnes, ſi illi non ſuffice-
rent, libentiſsimè expenſurum. Neque
ullo pacto abſque Evãgelij luce quaſ-
libet provincias, quantumvis inopes
& incultas, derelicturum, cùm Apoſto-
lici muneris vices ſibi, & ſuis in hac
prædicatione iniunctas agnoſceret,
quod reipſa completum tam in his in-
ſulis, quàm in alijs provincijs, & pluri-
mis Regijs ſchedulis cautum videmus,
quarum alio in loco meminimus.

Poteſtque ex ipſo opere, quod per
actum eſt, ſatis evidenter oſtendi. Et-
107 enim † Deus ad facinora ita præclara
nõ tam eos eligere & iuvare ſolet, qui
divitiarum cupiditate, & Regni pro-
prij amplificandi ardore ducuntur,
quàm qui Religionem totis nervis de-
fendere & extendere conantur, iniu-
rias propellunt, & divinum amorem,
& timorem mentibus & animis ſubdi-
torum incutiunt, ut probavimus ſup.
n. 89. & ſeq. & apertè docemur Deu-
teron. cap. 7. verſ. 7. & auctoritate D.
Proſper. in lib. Sent. ex Auguſt. c. 295.
ubi inquit: *Fortitudinem Gentilium mun
dana cupiditas, fortitudinem Chriſtiano-
rum Dei charitas facit.* Quibus alia adij-
cit P. Marquez in Gubernat. Chriſt.
lib. 2. cap. 30. & 31.

Præterquam quòd eo tempore, quo
108 Catholici Reges Ferdinand. † & Eli-
ſabeth, Colũbo ductore, navales illas
expeditiones cœperunt, divitiarum cu
mulos, qui in his regionibus latebant,
penitus ignorabant, atque ita nihil de
eorum gloria, & pietate † detrahere 109
poteſt, quod illos poſteà ſorte oblatos
acciperent, & in ſuſcepto propagandę
Fidei voto huiuſmodi veluti illecebris,
aut retinaculis diligentiùs, & alacriùs
perſeverarent, cùm Deus forſitan hoc
etiam fine tales divitias præparaſſe vi-
dêri poſsit, ut notavimus ſup. cap. prox.
num. 40. 41. & 58. Et † omnes homi- 110
nes eâ naturâ ſimus, ut etiam ad res
pias & honeſtas magis accendamur,
cùm aliqua ſimul ſpecies utilitatis obij
citur, ut præclarè docet M. Tullius
lib. 3. offic. Ovid. lib. 2. de Põto, Eleg. 3:

Nec facilè invenies multis in millibus unũ
Virtutem pretium, qui putet eſſe ſui.
Ipſe decor recti facti ſi præmia deſint,
Nõ movet, & gratis pœnitet eſſe probũ.

Et de bellicarum † expeditionum ma- 111
teria loquens Herodot. lib. 5. inquit:
*Operæpretium nõ eſt, ſuſcipere prælia pro
terra, neque multa, neque ita feraci, & pro
exiguis finibus, adverſus eos, quibus nihil
eſt, neque auri, neque argenti, quarum rerũ
cupiditate quis inducitur ad mortem peri-
clitandum*, & Lactantius Firmianus lib.
7. cap. 4. de præm. Divin. ita ait: *Quis
eſt, † vel tam ineptus, vel tam otioſus, ut* 112
*aggrediatur facere aliquid fruſtra, ex quo
nullam utilitatẽ, nullum commodũ ſperet?*

Maneat ergo gloria & maieſtas Re
gum & Regni noſtri adverſus invido-
rum calumnias Dei providentiâ, dire-
ctione, protectione, & tanti Orbis cõ-
verſione, & acceſsione ſuffulta, & ut
virulentis illis poëmatijs, num. 99. re-
latis, alio priori, & † veriori, ſatisfiat, 113
caput, & librum iſtum, ſic REGEM,
& HISPANIAM noſtram alloquentes
claudamus:

*Magnus Alexander, quem fruſtra optave-
rat Orbem*
Æqualem meritis Dì tribuere tuis.
*Quem vincas, quem pace regas, cui ſydera
monſtret,*
Æternò doceas ſacrificare Deo.

IOANNIS DE SOLORZANO PEREIRA
DE INDIARVM IVRE,

SIVE

De iuſta Indiarum Occidentalium inquiſitione, acquiſitione & retentione

LIBER SECVNDVS,

In quo de acquiſitionis titulis ſingulari ſtudio, & diligentia diſſeritur.

SVMMARIVM CAPITIS PRIMI.

1 *Auctor cur in primo libro Hiſtoricum, & Coſmographum egerit?*
2 *Scriptores librorum omnibus diſciplinis uti debent.*
3 *Apes imitari debent, qui libros legunt, & ſcribunt.*
4 *Auctoris tractatio in hoc libro ſecundo circa quid verſari debeat? & qualiter inſtituenda. Et num. 50.*
5 *Indiarum Occidentalium acquiſitionis diſputatio multis difficilis viſa eſt.*
6 *Gloria maior ex arduis, & difficilibus comparatur.*
7 *Labor maior impendi debet, ubi maior utilitas ſperatur.*
8 *Regum Hiſpaniæ dignitas, & maieſtas, ob Indiarum acquiſitionem, temerè ab aliquibus calumniatur.*
9 *Subditi debent famam, & honorem dominorum ſicut vitam tueri.*
10 *Vaſſalli qualiter iurent defendere vitam, & honorem Domini.*
11 *Auctor nunquam intẽdit aliorum ſcriptorum dicta ſupprimere, aut pro ſuis venditare.*
12 *Scriptorum priorum laus poſterioribus quoque iuſtè aliquando debetur.*
13 *Librum ſuum quis illum appellare poteſt, in quo aliorum dicta benè, & diſtinctè congeſſit, etſi de ſuo nihil adÿciat.*
14 *Accurſius in Iuris gloſſis pauca de ſuo habet.*
15 *Speculator fatetur, ſe ex aliorum velleribus telam ſuam ordiri.*
16 *Græci Philoſophi, & Poëtæ, plurima ab alÿs dicta pro ſuis venditarunt.*
17 *Macrobÿ elegans locus expenditur.*
18 *Lucianus qualiter eos laudet, qui alienis ſcriptis commodè uti ſciunt.*
19 *Auctores recenſentur, qui generaliter tractant de dominio Infidelium, & an ab illis auferri poſſit?*
20 *Auctorum operoſa nomenclatura proponitur, qui de iuſtitia acquiſitionis Novi Orbis ex profeſſo, vel perfun-*

ctoriè tractarunt. Et numero 39.

21 Ioannes Lupus de Palacios Rubios omnium primus de iure acquiſitionis Indiarum diſputare cœpit.

Chiapenſis Epiſcopus laudatur, & plurima de eius vita, & virtutibus, & auctoribus, qui de eo agunt, ibid. Et n. 27.

22 Bartholomaus de las Caſas in ſæculo manens, & poſteà Ordinem Prædicatorum profeſſus, & Epiſcopus creatus, pro Indorum libertate, & utilitate anxiè laboravit. Et num. 26.

23 Epiſcopus Chiapenſis, quos libros, ſeu tractatus de Indorum materijs ediderit? Et num. 25.

24 Epiſcopi Chiapenſis tractatus de iure Indiarum, & præcipuè confeſſionarium, cur colligi iuſſi fuerunt?

28 Ioannus Ginesij à Sepulveda vita, & ſcripta, præſertim quæ de iuſtitia debellationis Indiarum vulgavit.

29 Gineſij Sepulveda libri de iuſtis cauſis belli Indorum, cur à Regio Conſilio intercipi iuſſi fuerint?

30 Licent. Frias de Albornoz ſcripſit tractatum parum conſtantem de converſione, & debellatione Indorum.

31 Petrus Malferitus ſcripſit reſponſum Apologeticum pro iuſtitia debellationis Indorum.

32 Marquardus de Suſanis ſpecialiter egit de iuribus acquiſitionis Novi Orbis.

33 Franciſcus à Vargas aliqua tradit pro tuenda acquiſitione Novi Orbis, & refert ſe longiora commentaria de hac quæſtione edidiſſe, quæ auctor non vidit.

34 Dominic. à Soto quid ſcripſerit, & ſcribere promiſerit de iuribus acquiſitionis Indiarum, & de ratione promulgandi Evangelij.

35 Ioan. Matiençus quos libros ediderit, & qualiter referat ſe in uno eorum de Indorum debellatione defendenda latè tractare.

36 Ioan. Matiençus ſcripſit librum Hiſpano ſermone de moderatione Regni Perù, & quid de eo auctor cenſeat?

37 Fr. Franciſc. à Victoria doctas relectiones ſcripſit de Indis inſulanis, ſive de veris, & affictatis titulis dominationis eorum.

38 Gregorius Lopez laudatur, & qualiter ſcripſerit de iuribus dominationis Indiarum, refertur.

39 Acquiſitionis, & retentionis Novi Orbis iura, & titulos multi Doctores varijs in locis examinant, qui numerantur.

40 Ioſephi Acoſta ſcripta laudantur.

41 Iuſt. Heurnius ſcripſiſſe dicitur librum de legatione Evangelica ad Indos capeſſenda, quem auctor non vidit.

42 D. Marta ſcripſit latè de dominio Infidelium, & Indorum, & Romani Pontif. poteſtate ſuper eos.

43 Hieron. Zevallos laudatur, & qualiter ſcripſerit de iuſtitia acquiſitionis, & retentionis Novi Orbis.

44 Novi Orbis acquiſitionis, & retentionis tituli à præſtantiſſimis Hiſpaniæ I. C. tractari debuiſſent.

45 Magnos in magnis occupari decet.

46 Auctor ſperat, ſe aliquid in titulis acquiſitionis Novi Orbis congerendis, & illuſtrandis præſtiturum.

47 Primum locum in ſcribendo qui aſſequi non poteſt, non ideò intenti ſui proventum continere debet, ex Cicerone.

48 Mare liberum, titulus eſt cuiuſdam libri, ab Anonymo aliquo hæretico editi, contra iura acquiſitionis & retentionis Indiarum.

49 Hæretici, & ſectarij contumelioſi, & protaces ſunt, ubi cum Catholicis certant.

50 D. Seraphinus Freitas Luſitanus laudatur, & eius tractatus contra alterum Maris liberi.

51 Bened. Ægidius etiam Luſitanus eidem libro, licèt non ita ex profeſſo, reſpondet.

52 Mendax meretur, ut etiam cùm vera dicat, ei non credatur.

53 Adulatores ſibi, & ijs, quibus adulantur, damnoſi ſunt.

CAP.

CAPVT PRIMVM.

Quàm ſit nobilis, & difficilis hæc de iuſta Indiarũ acquiſitione tractatio, & à quibus fuerit ſeriò, aut etiã perfunctoriè agitata.

SVPERIORE libro ea omnia (ni fallor) ſatis dilucidè expoſui, & illuſtravi, quę neceſſaria viſa ſunt, ad cognoſcẽdum nomen, ſitum, naturam, hiſtoriam, ac gloriam detectionis Indiarum Occidentalium, de quarum iure ſermonem & tractationem
1 inivimus. In quo ✝ parum vereor Ariſtarchorumcenſuram, ſi qui fortè me potiùs Hiſtoricum, aut Coſmographũ, quàm Iureconſultũ egiſſe cauſentur. Suſceptum quippèopus id, ut apparet, deſiderabat, neque aliter eius compago conſtare poterit, quàm ſi ex ſeparatis, & diverſis diſciplinis, ædificij hu-
2 ius univerſitas cõſtruatur. Vt in † ſimili ſcribit Iabolen. in l. cum qui ædes 23. D. de uſucap. & Senec. epiſt. 74. dũ ait: *Invicem hæc ſtudia commutanda eſſe, & alterum altero temperandum, ut quidquid lectione collectum eſt, ſtylus redigat*
3 *in corpus, apum imitatione, † quæ vagãtur, & flores, ad mel faciendum idoneos, carpunt; deinde quidquid attulere diſponunt, ac per favos digerunt: & ut Virgil. noſter ait:*

—— Liquentia mella
Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas.

Quâ etiam eleganti ſimilitudine uſos reperio Lucret. lib. 3. de nat. rer. in princip.

Floriferis ut apes in ſaltibus omnia libãt.
Omnia nos itidem depaſcimur aurea dicta,
Aurea, perpetua ſemper digniſſima vita.

Horat. lib. 4. Carmin. Ode 2. Simonidem apud Plutarc. in eius vita, Iſocrat. in fin. orat. ad Demonic. ubi ſic inquit: *Nam ut apes videmus omnibus quidem floſculis inſidere, de ſingulis autem utilia carpere: ſic eruditionis comparandæ ſtudioſos, nihil inexploratum relinquere, ſed profutura quæ ſunt, undique colligere licet.* Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 1. ubi verba Senecæ ad litteram mutuatur, & tetigi ego in meo tract. de crim. parric. lib. 1. cap. 13. Neque abeſt D. Hieronym. adverſus Vigilant. ſic ſcribens: *Operis mei eſt, & ſtudij, multos legere, ut ex plurimis diverſas flores carpam: non tam probaturus omnia, quàm quæ bona ſunt, electurus: aſſumo multos in manus meas, ut à multis multa cognoſcam.*

Nunc ✝ verò rerum ordine ita exigente, Nomocanonicum ſermonem (ideſt mixtum ex Civilis, & Canonici iuris diſciplina) & maxima etiam ex parte Theologicum inſtituemus, dum in ſecundo hoc noſtræ tractationis libro de iuribus, ſive titulis agere deſtinamus, quibus fœliciſſimi & potentiſſimi Hiſpanorũ Reges, & Domini noſtri has Novi Orbis Provincias tot laboribus, & expenſis (ut diximus) perluſtratas, ditioni ſuæ ſubijcere, & adijcere potuerunt. 4

In quo planè agnoſco, ✝ arduum me, & difficile onus meis humeris impoſuiſſe, cũ hęc diſputatio tot opinionum & argumentorum nodis, & anfractibus implicetur, & plures doctiſſimi & præſtantiſſimi viri eã ſuſcipere auſi non fuerint, vel ſuſceptam, non ſatis pro dignitate & utilitate tractaverint. Sed vel hoc ipſum movère me potuit, & debuit, ut in hãc curam totis viribus & nervis intenderem. Nam, † ut ait Ovid. lib. 4. Triſt. eleg. 3. 5 6

Ardua per præceps gloria vadit iter.

Et Propert. lib. 4. eleg. 11.

Magnũ iter aſcẽdo, ſed dat mibi gloria vires
Non iuvat ex facili lecta corona iugo.

Et Horat. lib. 1. Serm. ſatyr. 2.

Leporem venator ut alta
In nive ſectatur, poſitum ſic tangere nolit;
Captat, & apponit: meus eſt amor huic ſimilis: nam [illegible]

*Tranſvolat in medio poſita, & fugentia
captat.*
Quibus adijcio verba D. Petr. Chyſo-
7 logi ſerm. 91. dũ inquit: † *Aurũ de ter-
ra legere qui noverunt, ubi divitem ſenſe-
rint venã, ibi quidquid artis eſt, quidquid
laboris impendunt.*
Accedit his noſtrorum Regum au-
8 ctoritas & maieſtas, † quæ cùm huius
acquiſitionis cauſâ ab exteris, & alijs
nõ benè inſtructis, nec res, & hiſtorias
Indiarum ſatis doctis hominibus labe
factetur, pro ea vindicanda, & ſarta ac
tecta tuenda, nõ minùs quàm pro aris,
& focis pugnare debemus. Subditorũ
9 quippè † munus, & veluti inſita à natu
ra conditio requirit, ut ſicut vitã Do-
mini, ita etiam honorem, famã & exi-
ſtimationem tueantur: & ſi verbis aut
ſcriptis proſcindi viderint, quibus poſ-
ſint modis calumniantium cavillatio-
nes repellant, ut habetur in cap. 1. de
forma fidel. iũctâ l. iuſta, D. de manum.
vind. & in cap. tibi Domino, diſt. 36. &
cùm communi feudiſtarum Schola la-
tè tradit Henricus Roſenthal. 2. tom.
cap. 10. concl. 17. & Matth. de Afflict.
in cap. 1. num. 19. qualiter iurare deb.
10 vaſſal. dom. fidelit. ubi inquit: † *Sacra-
mento fidelitatis contineri, quod vaſſallus
dominum ſuum in totũ exaltabit, quantũ
poterit, & nunquam vitam, aut membrũ,
neque honorem, quẽ habet, ſua volũtate, cõ
ſilio, vel exhortatione perdet, ſed in ijs om
nibus adiutor eius erit ſecundũ ſuũ poſſe.*
Operi ergo manum admoventes,
videamus imprimìs oportet, quid in
hoc argumento ante Nos prǽſtiterint
11 alij, † ut ſua cuique gloria tribuatur,
& ſicut latentia cum laude ſunt prodi
ta, ita ab eis inventa cum vituperatio-
ne, aut ignoratione nonvideantur eſſe
neglecta, ut utar verbis Caſsiod. lib. 4.
var. epiſt. 34. ſemper enim in more ha
bui, ſua cuique etiam minutiſsima red-
dere, & fateri malle per quos profece-
rim, quàm in furto deprehendi, iuxta
conſilium Plinij in præfat. ad lib. nat.
hiſt. Cùm præſertim, ut ipſe inquit, ſors
fiat ex uſura & † laus, quæ primis Scri- 12
ptoribus iuſtè conceditur, non minor
interdum poſterioribus deferenda ſit,
qui multa inventis addiderũt, vel quæ
à primis arripuerunt, hauſeruntque, il-
luminatiùs, & ordinatiùs poſteris tra-
dunt, ut noviſsimè advertit, & probat
Pat. Ioan. Pineda in Eccleſ. cap. 12.
verſic. 12. num. 3. pag. 1206. & ante cũ
ex noſtris, plura congerẽs, Sim. de Præ-
tis proœmio ad lib. de interpret. ult.
volunt. n. 16. ubi aſſerit, † hâc ſolâ ra- 13
tione poſſe Doctorem, ſuũ appellare li-
brum illum, in quo omnia dicta aliena
repoſuit, de ſuo autem nihil adiecit,
arg. l. 2. circa princ. D. de orig. iur. ibi:
*Non quia Papyrius de ſuo quicquam ibi
adiecit, ſed quòd leges ſine ordine latas in
unum compoſuit*; auth. ut cùm, de appel-
lat. cognoſc. §. aliud quoque capitulũ,
ibi: *Et diſperſas*, † & eorũ, quæ de gloſ- 14
ſis Accurſ. dicit Bart. in l. 2. D. de con-
cuſsion. Paul. de Caſtro in auth. ceſ-
ſante, circa fin. C. de legit. hæred. & de
ſuis operibus Speculator † in tit. de 15
not. crim. §. ut autem, dicens: *Ut au-
tem ex aliorum ſparſis velleribus telam
nobis ordiamur politam, &c.* Quod ſume
re potuit ex D. Hieronym. in præfat.
comment. epiſt. ad Epheſ. dũ ait: *Nũ-
quid aut Tertullianus Beatum Martyrem
Cyprianum, aut Cyprianus Lactantium,
aut Lactãtius Hilarium à ſcribendo deter-
ruit? ſtamina & ſilannonum, quã poſuit
priores, ut poſteri veſtem inde conſiciant.*
Quibus addo † Clement. Alexand. 16
lib. 6. Strom. cap. 1. ubi oſtendit Philo
ſophos & Poëtas Græcos, quorum va-
riæ ſectæ fuerunt, confeſſos eſſe, præci-
pua ſua de moribus dogmata à Socra-
te accepiſſe. Quin & plura alios ab a-
lijs invicem ſurripuiſſe, & aliorum li-
bros ab illis obletos tanquam ſuos ſibi
vendicaſſe. Macrob. ubi ſupr. qui ait,
quòd quemadmodum apes ſuccum
varium in unum ſaporem miſturâ qua-
dam, & proprietate ſpiritus ſui mu-
tant: † *Nos quoque quidquid diver-* 17
ſa lectione quæſivimus, committemus

ſtylo,

Digitized by Google

*ſtylo, ut in ordinem eo digerente coaleſcat.
Nam & in animo melius diſtincta ſervã-
tur, & ipſa diſtinctio non ſine quodam fer-
mento quo conditur univerſitas, in unius
ſaporis uſum libamenta confundit, ut etiã
ſi quid apparuerit, unde ſũptũ ſit, aliud ta
mẽ eſſe, quã unde ſumptũ noſcetur, appareat.*
Et Lucian. in Dialog. Piſcaror, ſive
18 reviviſcentes in princ. † qui cum antri
quis Philoſophis loquens, ſic ait: *Quin
& haec ipſa, quæ proloquor, unde quã à vobis
accepi? ac inſtar apiculæ decerpens hominibus
oſtendo? At illi laudant, ac uniuſcu-
iuſque florem, unde, & a quo, & quemadmo
dum collegerim, cognoſcunt, meque oratio-
ne ob floriferam hanc meſſim commendãt:
Sed verius vos ipſos, ac prata veſtra amæ-
niſſima, qui tam varia, & verſicoloria pro-
duxiſtis, extollunt.*
D quoque Auguſt. q. de Trinit. cap.
3: *Utile eſt* (inquit) *plures libros à pluri-
bus diverſo ſtylo etiam de eiſdem quæſtioni-
bus fieri, ut ad plurimos res ipſa perveniat
ad alios quidem ſic, ad alios autem ſic.* Et
Hippoc. in lib. de arte: *Scientiæ*, inquit,
*votum ac opus eſt, invenire aliquid eorum,
quæ nondum inventa ſunt, ſimiliter & ſe-
miperfecta ad finem perducere & abſol-
vere.*
19 Et ut omittam † celebrem illam
Hoſtienſis, Innocentij, Abbatis, & a-
liorum diſputationem in cap. quod ſu-
per his devoro, ubi generaliter tractãt
de dominio rerum, quę ab infidelibus
poſsidentur; & an, & quando ab illis
auferri poſsit? De quo etiam latè agũt
omnes Theologi poſt D. Thom. in 2. 2.
q. 10. artic. 10. idem D. Thom. de re-
gim. Princip. lib. 3. cap. 9. D. Anton. in
3. part. ſum. tit. 22. cap. 5. §. 8. Sylveſt.
verb. *Papa*, q. 7. Franc. Topius in tract.
de poſt Princip. ſæcul. §. 7. num. final.
Navarr. in cap. novit, de iudic. notab.
4. doctiſsimus Præſes Covarrub. in
regul. peccatum, 2. part. §. 10. Ferdin.
Menchaca lib. 1. quæſt. illuſt. cap. 24.
Molina de iuſt. & iure, tract. 2. diſput.
106. Ludovic. Turrian. de Fide, Spe, &
Charitat. q. 10. per duodecim articu-
los, ex pag. 619. ad 662. & plures
alij relati per Thom. Sanchez in ſum.
1. part. lib. 2. cap. 1. & ſeq. & Sayrum
in Clavi Regia, 2. tom. lib. 9. cap. 4.
Peculiariter † de his noſtris Indis 20
Occidentalibus omnium primus diſ-
putare cœpit inſignis ille † Doctor 21
Ioãnes Lupus de Palacios Rubios, e-
dito in hanc rem tractatu, cui titulum
fecit: *Inſularum maris Oceani*, ad quem
ſe remittit in tract. de obtent. Regn.
Navarr, 2. par. §. 1. in fin. cuius tamen
copiam nuſquam habere potui.
Poſteà etiã in eodẽ argumento val-
dè inſudavit notiſsimus ille Chiapen-
ſis Epiſcopus, D. Fr. Bartholomęus de
las Caſas, qui Hiſpali bonis parẽtibus
natus, & poſt ſacrorum Canonum ſtu-
dium Sacerdotij ordinem adeptus, cũ
ad inſulam Hiſpaniolam, ſive Sancti
Dominici inter primos illius ætatis ho
mines traiecifſet, & in ſęculo manens,
ſæcularibus negotijs implicatus, mili-
tares adverſus Indos expeditiones ob-
ſervaſſet, & damna, & iniurias quas il-
lis fieri videbat. toto animo † doleret, 22
pio ſemper, & ardenti eorum tuendo-
rum zelo, & charitate flagravit, & cũ
parum ſuis conſilijs, & ſermonibus
proficere cerneret, anno 1515. primũ,
& iterum anno 1517. in Hiſpaniam
redijt, & enixis ac repetitis libellis, &
orationibus Indorum cauſam defendit
apud Ferdin. Regem Catholicum, &
eo paulò pòſt è vita diſcedente, apud
Caroli Cæſaris, tunc Flandriæ cõmo-
rantis, Gubernatorem, & Conſiliarios,
& poſteà eundem met Carolum Bar-
chinonę perſonaliter adiẽs, plura pro
illorum libertate, meliori converſio-
ne, gubernatione, & tractatione pro-
poſuit, & aliquibus pro voto impetra-
tis, alijs per illius temporis cõperendi
nationes ſuſpẽſis, rurſus inſulã S. Domi
nici repetijt, ibiq; ordinẽ Prędicatorũ
ingreſſus & profeſſus, & multa pro eiſ-
dem Indis iuvandis conſtantiſsimè
paſſus, ad Novam Hiſpaniam tranſi-
tum fecit, in qua non minori curâ ſuſ-

ceptum Indorum clientelam proſecutus fuit.

Poſteà verò Epiſcopatu *de Chiapa* donatus, prout maiori fulgebat auctoritate, maiori etiã ardore, & ſolicitudine in idem ſtudium incubuit. Sed cùm ob militum duritiam, & auri, atque argenti ſemper creſcentem cupiditatẽ, non ut oportebat, iuſtiſsimis & ſanctiſsimis Regijs edictis in regionibus adeò longinquis obtemperari videret, ſuaque monita multis exoſa, alijs verò difficilia, aut impoſsibilia iudicari, Epiſcopatui, quem hâc tantũ cauſâ ſuſceperat, conſulto prius Romano Põtifice, renunciavit, & iterum in Hiſpaniam reverſus, anno 1539. nullum non lapidẽ movit, ut verbo, & ſcriptis iniurias & calamitates Indorũ oſtenderet, & ut eis obviam iretur expoſtularet.

23 Sumptâque † hinc occaſione, & ut apologijs reſponderet, quas eodẽ tempore Ioan. Gineſ. Sepulveda contra aliquas eius propoſitiones evulgaverat, libros quoſdam ſcripſit, quorũ primus continet tractatum comprobatorium ſupremi Imperij, & univerſalis dominij, quod Reges Caſtellæ, & Legionis ſuper Indis Occidentalibus habent, eique triginta propoſitiones, & aliqua principia ad idem argumentum pertinentia ſubiunxit.

Secundus, capita cuiuſdam diſputationis amplectitur, quæ anno 1550. coram Regio Senatu, & alijs doctiſsimis viris inter Epiſcopum & Geneſiũ habita fuit, eiuſdem Senatus auctoritate, ab eruditiſsimo Fr. Mag. Dom. Soto, qui ibidẽ interfuit, in sũmã redacta.

Tertius, quartus & quintus de dãnis, quæ Indi patiebantur, eorum libertate aſſerenda, commendiſque tollendis pertractant.

Sextus quoddam confeſsionarium continet, cuius tenore, ij, qui cum Indis verſabantur, à confeſſarijs examinandi eſſent. Hi libelli Hiſpali typis excuſsi anno 1550. & 1552. per omniũ ora, & manus vagari cœperunt. Sed poſteà † quia ſine Regij Senatus auctoritate editi erant, & alijs iuſtis de cauſis colligi, & aſſervari iuſſi ſunt, & præcipuè dictum confeſsionarium, ad quod intercipiendum Regia ſchedula expedita reperitur Valliſoleti 5. Septembr. ann. 1550. quæ extat in 1. tom. ſched. impr. pag. 231. 24

25 Vltra hos tractatus † aliũ ſcripſit, quem appellavit teſtamentum, & aliũ, cui codicilli nomẽ appoſuit, quos ante mortem Regi Philippo II. præſentaſſe, auctor eſt Fr. Eman. Roderic. 2. tom. quæſt. Regul. q. 99. art. 4. Refert etiam Fr. Aug. Davila Padilla in hiſt. Mexic. Ord. Prędic. lib. 1. cap. 99. aliũ librum ſcripſiſſe Latino, & Hiſpano ſermone de promulgatione Evangelij, & aliud ingentis voluminis, cui de iuvandis & fovendis Indis titulum fecit, & Mexici in Biblioth. Dominicani Cœnobij aſſervatur.

Et tandem ſummus hic vir, † libertatis Indorũ uſq; ad mortẽ propugnator acerrimus, plenus dierũ & virtutũ Valliſoleti occubuit, ut latiùs hæc omnia, & alia ad eius vitã, laudes & labores, quos pro Indis ſuſcepit, ſpectãtia, recẽſet † Hieron. Benzo hiſt. Ind. lib. 1. c. 16. Fr. Aug. Davila ubi ſup. ex c. 97. uſq; ad 107. Fr. Thom. Caſtell. in hiſt. Lat. Ind. 1. par. Fr. Vincẽt. de las Caſas in hiſt. Mexic. lib. 1. Fr. Alfonſ. Ferdin. in hiſt. Eccleſ. noſtri temp. lib. 1. cap. 6. Ioan. Boter. in relat. univerſ. 4. p. lib. 3. pag. 63. Ant. Herrera in hiſt. gen. Ind. decad. 2. lib. 1. cap. 11. pag. 20. & lib. 2. cap. 3. pag. 33. & 34. & cap. 6. pag. 40. & cap. 15. & 16. & 21. & lib. 4. cap. 2. 3. 4. & 5. & deca. 3. lib. 2. c. 3. 4. & 5. ubi notabiles orationes continẽtur, quã Barchinonæ ann. 1519. corã Imperatore Carolo V. Epiſcopus Dariẽnis, & Licentiatus de las Caſas habuerũt, de quibus etiam agit Hieron. Bẽzo in ſua hiſt. Novi Orb. lib. 1. cap. 16. & aliqua tãgit Ludovic. Cabrer. in vita Philip. II. lib. 7. cap. 8. pag. 419. 26 27

Epiſcopi Chiapenſis temporib

28 prædictus † etiam Ioan. Gineſius de Sepulveda floruit, qui, ut præter alios refert Ant. Poſſev. in apparat. 1. tom. pag. 880. Cordubẽſis fuit, Theologiæ, & bonarum litterarũ impensè doctus, ac Caroli V. Imper. Hiſtoricus. Hic annos 81. cœlebs, & in diverſis ſtudijs verſatus, inſumpſit, & obijt ann. 1572. ſepultus in Putalbani municipij æde maximâ prope Cordubã, & varia opera ſcripſit, quæ cùm ſparſim varijs tẽporibus fuiſſent à Typographis evulgata, demũ ab Arnoldo Myllio cõquiſita, ſimul in lucem edita ſunt in officina Birmanica Coloniæ anno 1602.

Et inter reliqua, ut audio, peculiarẽ librum elucubravit de iuſtis cauſis belli cõtra Indos ſuſcepti: cuius ratione, cũ in pluribus Epiſcopi Chiapenſis aſſertionibus cõtrairet, & inter illos, verbo & ſcripto, privatim & publicè multæ contentiones habitæ fuiſſent, apologiã quandã pro prædicti libri defenſione vulgavit. Horũ librorũ copiam
29 uſque adhuc habêre non potui, † fuerunt quippe auctoritate Regiâ in Hiſpaniç, & Indiarũ Provincijs interdicti, ſchedulâ ad id apud D. Martinum expeditâ 19. Octob. ann. 1550. quę extat in d. 1. tom. ſched. imp. pag. 230. ubi huius prohibitionis ratio ea eſſe dicitur, quia extra Regnũ typis excuſsi fuerant, & quia nõ convenit, ut materiæ eiuſmodi ſine expreſſa & peculiari Regis licentia pertractẽtur, & publicę factæ, vulgi linguis, & manibus conterantur.

Accipio etiã ex relatione Fr. Aug. Davila in d. hiſt. Mexic. Ord. Præd. lib.
30 1. cap. 103. pag. 403. quendã † Licenciat. Frias de Albornoz in eodẽ argumento laboraſſe, & tractatum de converſione & debellatione Indorũ ſcripſiſſe, qui tamen, quoniã aliqua continebat, quæ Evangelicis preceptis adverſabãtur, Quæſtorũ Fidei ſedulâ diligentiâ intercluſus fuerit.

31 Viguit quoque eâdem ætate † quidam Pet. Malferitus I.C. Patricius Balearis, ad cuius manus cũ confeſsionariũ Epiſcopi Chiapenſis perveniſſet, & in eo aliqua perlegiſſet, quę iuſtitię Noſtrorum Regũ in occupatione harum Provinciarum nocère poterant, copioſum quoddam, & non malè doctum conſilium, ſive apologeticum (ut ipſe vocat) iuris reſponſum commentus eſt, quo intrepidè illã defendit, illudque ad potentiſs. D. D. Maximilianum Bohemię Regem, Auſtriæ Archiducem, direxit, qui eâ tempeſtate Carol. V. in Regnis Hiſpaniæ vices gerebat. Quod reſponſum extat inter conſilia Iacobi Mandeli Albani, vol. 2. & eſt 769. in ordine.

Marquardus † etiã de Suſanis tra- 32
ctatũ eodẽ fermè tempore fecit de Iudæis & infidelibus, in cuius prima parte cap. 14. per tot. an, & quando infideles debellari, & proprijs bonis ſpoliari poſsint? pertractat, & de his noſtris Indis, & eorum ſubijciendorum titulis ſpeciatim nonnulla conſiderat.

Idẽ etiã licèt magis perfunctoriè te- 33
tigit † Frãc. à Vargas in tract. de auct. Pontif. & Epiſcop. iuriſd. qui habetur inter tract. Doct. tom. 13. p. 1. ex pag. 113. ubi confirmatione 10. fatetur, multũ in hac re Scriptores ſuę ætatis ſuper conciliandis contrarijs Innocẽt. & Hoſtienſ. opinionibus diſſentire, ſe tamen omnium eorum ſententiaſ omnibus collatis diſputationibus ad cõcordiam, meramque veritatem reducere conatũ in ſuis commentarijs: quos tamen ego vidêre non potui, & an typis excuſſerit, prorſus ignoro.

Doctiſsimus † itẽ Mag. P. Domin. 34
Soto aliqua hũc articulũ concernẽtia doctè, & graviter pſtrigit in lib. 4. de iuſt. & iur. q. 4. art. 1. & ſeq. & in 4. diſt. 5. q. unicâ, art. 10. pag. 266. & ſeq. ubi addit, ſibi in animo eſſe in lib. 4. de iuſt. & iur. tractatum edere de ratione promulgandi Evangelij, primum in obſequiũ Fidei, deinde in gratiam Chriſtianorum Principum. Quẽm tamen tractatum an ediderit, neſcio; nunquã enim

illius copiā aſſequi potui, licèt eum citari videam à Ferd. Menchaca, lib. 1. quæſt. illuſtr. cap. 10. num. 10.

35 Idē mihi cōtigit in ſcriptis † Ioan. Matiēço, qui fuit in his Peruanis Provincijs Argētini Prętorij pluribus annis Senator, & ultra Dialog. Relatoris & accurata commentaria, quæ edidit ſup. lib. 5. Recop. alium etiam librum, quem ipſe in illis citat, paraverat, ſub titulo de ſtylo Cancellarię, & refert ſe in eo plura pro defendēda Indorum debellatione & ſubiectione dixiſſe in tit. 1. præeminētia 17. caſu 20. declar. 9. §. 1. gloſſ. 1. Ad quem etiā ſe remittit nonnulla eiuſdē argumenti leviter tangēs, in alio libro manuſcripto Hiſpani ſermonis, quē penes me habeo, & inſcribitur de moderatione, ſive gubernatio-

36 ne Regni Perù; † qui tamen iudicio meo tumultuariè ab auctore ſcriptus videtur, & pauca continet, quę nobis eandem rem pertractantibus uſui, & adiuméro eſſe potuerint, ut ex utriuſque operis collatione patebit.

37 Franciſcus † etiam à Victoria, Dominicani Ordinis fulgentiſsimum Sydus, ultra celebres illas diſputationes, quas de iure belli cōſcripſit, duas alias elucubravit, quibus *de Indis inſulanis*, titulum fecit, ubi plures rationes, ſive cauſas enumerat, ob quas illis bellū inferri poſsit, & veros dominationis Regum noſtrorū titulos à falſis, & affectatis, magiſtrali reſolutione diſtinguit.

38 Dom. quoque Gregorius † Lupecius Regius in ſupremo Indiarum Senatu Conſiliarius, & ob eximiā utriuſque iuris peritiam & indefeſſum laborē omni ſęculo commendandus, ut aurea, & ardua gloſſemata, ſive commentaria oſtendunt, quę circa Hiſpanas ſeptem Partitarum leges ſcripſit, ſine quibus manca profectò Hiſpani fori iuriſprudentia videri poſſet. Hic inquā talis, tantuſque Præceptor, totis nervis in hoc idē argumentū dominationis Indiarum intendit, & cùm plura hinc inde allata tētaſſet, tandem relectiones Victorię, de quibus diximus, ſummopere probans, eas ad litteram tranſtulit, & viginti colūnis conſumptis, vix, & ne vix quidem ſe ab hoc labyrintho extricare potuit in l. 2. tit. 23. part. 2. verb. *Acrecentar el pueblo a ſu Fè.*

Alia quoque † alij tam Theologi, quàm utriuſque Iuris, atque etiam hiſtorię profeſſores de eodē articulo varijs in locis tetigiſſe reperiūtur, ut cōſtabit ex Ioan. Maior. in 2. Sent. diſt. 44. q. 3. Alfonſ. à Caſtr. de iuſta hæret. punit. cap. 14. Alfonſ. Guerrer. in ſpeculo Princip. cap. 3. num. 5. Pet. Bellino in tract. de bello, 2. part. tit. 12. Ioſeph. Acoſta in libris de procuran. Ind. ſalute, præcipuè lib. 2. cap. 2. Cuiuſdo- 39

ctiſsima † & elegantiſsima ſcripta meritò laudat Ant. Poſſevin. in apparat. 1. tom. pag. 964. Ferdinand. Menchaca lib. 1. controverſ. illuſtr. cap. 10. n. 10. & 11. & cap. 24. per tot. Fr. Ant. à Corduba in ſuo quæſtionario, lib. 1. q. 59. Dominico Bañez, Aragone, Salone, Lorca, & alijs Theologis recētioribus in 2. 2. q. 10. art. 10. Lud. Molin. de iuſt. & iur. tract. 2. diſp. 105. & 106. Greg. de Valēt. in 2. 2. diſp. 1. punct. 7. in reſp. ad 2. & punct. 8. per totum, Ioanne Azorio lib. 8. inſtit. moral. cap. 24. & 25. Eman. Roderic. 2. tom. queſt. Regul. q. 99. art. 4. & tom. 3. queſt. 32. art. 4. Anaſtaſ. Germonio de ſacror. immunit. lib. 3. cap. 13. per tot. præcipuè ex num. 29. Petr. Matthæo in lib. 7. Decretal. ſub tit. 9. de inſulis Novi Orb. pag. 74. & ſeq. illuſt. & erudtiſſ. Card. Bellarm. 1. tom. controverſ. 3. de Rom. Pōtif. lib. 5. c. 2. & in recognitione ſuorum librorum in addition. eiuſdē cap. §. 2. Camill. Borrell. de preſtan. Reg. Cathol. cap. 46. ex num. 224. Ant. Poſſevin. in Bibliot. tom. 1. lib. 9. cap. 15. & ſeqq. ubi de converſione Indorum aliqua tradit Fr. Thom. à Ieſu in tract. de procuran. omnium gentium ſalute, lib. 2. par. 1. cap. 5. & lib. 5. p. 1. P. Lud. Turriano in tract. de Fide, q. 19. diſput. 51. & 52. & ſequentib. P. Ioan. de 41

Salas

Salas de legibus,q.95.diſput.7. ſect.4. pag.120. & q.96. diſp. 10.ſect.3. pag. 227.Ioan.Boter. in ſuis relat.univerſ. 2.parr.lib.4.ex pag.238. ad 240.& 4. part.lib.3.per totū, præcipuè pag.72. Anton.de Herrera in hiſt. gener.Ind. decad.1.lib.2.cap.4. Lud. Cabrera in vita Philippi II. lib. 7. cap. 8. Ferdin. Rebell.de obligat.iuſt.lib.18.q.23.per tot.ubi licèt de titulis Indiarum Oriētalium dumtaxat pertractet, idem eſt ac ſi de Occidentalibus diſſeruiſſet, Lud.à Paramo de origin. Inquiſ.lib.3. q.1.opin.3.n.123.ubi citat, de eodem agentem, quēdam auctorem nomine Vazquez conſ. 8. quem invenire non
41 potui; † ſicuti neque admonitionem quandam de legatione Evangelica ad Indos capeſſenda,quam audio his tēporibus ſcripſiſſe Iuſt. Heurniū Ioan. filium,& typis editam Lugdun. Batavor. apud Elzivericum in 8.

Vidère autem licuit,& iuvit, quod latiſsimè, & multū in noſtris terminis
42 ſcribit † D. Marta in tract. de iuriſd. lib.1.cap. 24. ubi Romani Pontificis poteſtatem ſuper Regnis, & bonis infideliū intrepidè admittit, & Hieron. Zevall.1.tom.pract.cōmun.q.735.ubi occaſione illius quæſtionis, quam diſputat, an filij infideliū poſsint invitis parentibus baptizari, de titulo ſubiectionis Indorum aliqua tangit. Quod
43 idē † ipſe auctor,quæ eius eſt diligentia,& ſtudiū deRepublica litteraria,& Noſtrorum Regū dignitate benèmerendi,in eorum,ut inquit,gratiā,latiùs proſequutus eſt in quarto tom. earundē pract.cōmun. q.ult.ex n. 168. uſq; ad num.324. ubi num. 174. mutuatis verbis Petri Malferiti.d.conſ.769.inſano labori ſe indulgère velle teſtatur, ut veritas huius quæſtionis,& Indiarū Regni retentio luce meridianā clarior omnibus illuceſcat,quod an impleverit,aliorū iudicio relinquo.Meritò† ta-
44 men ibi ſē ex num.175.ad 182.ad hoc opus ex profeſſo ſuſcipiēdū deſiderat, & appellat inſignes illos, & præſtātes Iuriſconſultos, & Regis noſtri potentiſsimi Præſides & Conſiliarios,quorū nomina refert.Magnos † enim mag- 45
na aggredi,&in magnis laborare ratio ſuadet,ut latè docet Ariſt. lib.4.&hic cap. 3. & egregio ſchemate oſtendit Lucianus in dialogo 4.

Sed nos † eo tempore, quo Zevall. 46
hanc ultimā quæſtionē in vulgus emiſit,ſcripta hæc,quæ nunc in publicum edimus,in privatis ſchedis continebamus, gaviſiq; ſumus,& ingenio noſtro gratulati, quòd poſt tantos viros, qui in hoc ſtudio, ſive ſtadio certarunt,& in hanc ubertimam meſſem manū miſerunt, prodire adhuc in lucem, Deo votis noſtris annuente,non uſquequaque contemnendi, poſsimus, & piam illam Moabitidem imitati, ſpicilegiū, neque ſterile forſitā, neque infructuoſum conficere.

Et quamvis † ſumma illa eruditio- 47
nis faſtigia, quę Zevallos exoptat,æquare non valeamus,neque in Orcheſtra, ſed in imis iſtis ſubſelijs locum habère meruerimus, non ideò tamen ab incœpto itinere deſiſtemus. Poteſt enim non ineōcinnè huc referri quod in Oratore Cicero ait: *Si quem aut natura ſua, aut illa præſtantis ingenij vis fortè deficiet, aut minus inſtructus erit magnarum artium diſciplinis, teneat tamen eum curſum,quem poterit. Prima enim ſequentem, honeſtum eſt in ſecundis, tertijſque conſiſtere. Nam in Poëtis non Homero ſoli locus eſt (ut de Græcis loquar) aut Archiloco, aut Sophocli, aut Pindaro,ſed horum vel ſecundis, vel etiam infra ſecundos. Nec verò Ariſtotelem in Philoſophia deterruit à ſcribendo amplitudo Platonis: nec ipſe Ariſtoteles admirabili quadam ſcientia & copia cæterorum ſtudia reſtinxit.*

Alacrior quoq; ad hāc pugnā capeſſendam inſurgo,quoniam audio etiam his ultimis annis librum quendā ſine Auctoris nomine pervulgatum eſſe, de his Indicanæ dominationis iuribus plura tractantem, † cui titulus 48

eſt, *Mare liberum*, cuius copiam hucuſ-
que nanciſci non potui; nam in extre-
mas iſtas mundi plagas tarò ſimiles li-
bri perveniunt, & huius nundinatio,
& relectio per ſanctę Inquiſitionis of-
ficium interdicta videtur, ut conſtat
ex ultimo indice librorum prohibito-
rum ann. 1612. pag. 77. Nimirum,
quia ut à viro docto & pio, qui Hiſpa-
niæ ante prohibitionem illũ legit, ac-
cepi, hæretici Auctoris manũ & inge-
niũ redolebat impiè in Reges noſtros,
& quod gravius eſt, in Romanã Eccle-
ſiã debacchãtis. Pro accepta ſcilicet
49 eiuſmodi † Sectariorũ inverecũdia, qui
nullam veritatis, aut decori rationem
in ſuis doctrinis aſſerendis & adſtruẽ-
dis habentes, quidquid in buccam ve-
nit, affirmant, & contumelijs & iniu-
rijs magis quàm rationibus certant,
ut rectè obſervat Balth. Chavaſ. de
not. veræ relig. lib. 4. cap. 2. ut planè ad
eos pertineat illud Greg. Nazianz. in
orat. 1: *Veritatis doctrinam adulterant,*
omnibus aſſentantur, ventriloqui ſanè, &
vaniloqui, voluptatibus ſuis ſervientes,
verbis è terra prolatis, & in terram peſ-
ſum euntibus, ut maximã apud vulgus glo-
riã, & nominis celebritatem conſequãtur.
50 Cui † libro, poſtquam hunc noſtrũ
typis cudendum tradidimus, plenè reſ-
pondiſſe video, doctum pariter ac re-
verendum Patrem D. Seraphinũ Frei-
tas Luſitanum in altero cui *de iuſto Im-*
perio Aſiatico, titulum fecit, ubi Indię
Orientalis navigationem, & conqui-
ſitionem per Luſitanos factam, erudi-
tè defendit, & nonnulla etiam brevi-
ter pungit, quæ ego latiùs pro his no-
ſtris Occidentalibus diſſerueram, ut
Lectori facilè ex utriuſq; tractationis
collatione patebit.

Eundem laborem, licèt non ita ſe-
rio, aggreſſus quoq; videtur alter no-
viſsimus Luſitanus, cui nomen Bene-
dictus Ægidius, in commentarijs ad l.
ex hoc iure, D. de iuſtit. & iur. 1. part.
cap. 3. ex num. 13. ad 32. ſed neque hic
noſtrum uſquequaque inutilẽ reddet.

Pergam igitur macte animo, diſtinctis
capitibus ſingulos titulos, qui mihi in
hanc rem perpendi poſſe videntur tru-
tinans, & exornans, obſoletis nitorem,
ut cum Plinio loquar, faſtiditis gratiã,
dubijs fidem, & vetuſtis novitatem ad-
ſtruere curans, & in unoquoque quid
affirmandum, quid improbandum ſit
ex animi mei ſententia citra omnem
amoris, & lenocinationis ſpeciem re-
ſolvens. Non enim ignoro, † menda- 51
cis hanc pœnam eſſe, ut etiam cùm
vera dicat, ei non credatur, ſicuti apud
Laërti. lib. 3. Ariſt. tradit, &. D. Hiero-
nym. epiſt. 37. ad Iulian. & habetur Ec-
cleſ. 20. 26: *Opprobrium nequam in homi-*
ne mendacium, & in ore diſciplinatorum
aſſiduè erit. Et adulatores † ſibi, & ijs, 52
quibus arridere cupiunt, necem infer-
re, ut pręter alios optimè & noviſsimè
probat Dom. Regens Valençuel. cõſ.
99. num. 76. & eleganti carmine oſten-
dit Iacob. Billius Carthuſ. in Antho-
log. ſacra, ſic inquiens:

Lingua aſſentatrix vitium loquentis a-
cerbat,
Et delectatum crimine laude ligat.
Nulla ſit ut lapſo reparandæ cura ſalutis
Blanditur ſonitu dum malè ſuaſus ho-
nor.
Libera ſit potius vox correctoris amici,
Serpere ne fibris cæca venena ſinat.
Nec credens medici verbis fallacibus æger,
Noxia laudatæ vulnera peſtis amet.

SVMMARIVM
Capitis II.

1 *Deus omnium rerum eſt auctor, actor &*
moderator.
2 *Deus non ſolùm præeſt rebus omnibus,*
ſed intereſt, & ineſt.
3 *Deus omnium Regnorum arbitrium in*
ſua manu habet.
4 *Regna & Imperia omnia immediatè à*
Deo proveniunt, & pendẽt, & plurima
iura & auctores, qui de hoc tractant.
5 *Reges omnes, & Imperatores cur in ſuis*

titu-

titulis ſcribant, ſe Dei gratia regnare?
6 Dei gratia ſe regnare dicunt aliqui Reges & Duces, ut oſtendant, ſe nullum alium ſuperiorem in terris agnoſcere, & plurimi auctores, qui de hoc tractant.
7 Dom. D. Franc. de Alfaro, Senator Limenſis meritiſſimus, laudatur.
8 Regna & Imperia omnia cur Deus caduca, & inſtabilia eſſe voluerit?
9 Regnum a gente in gentem poteſt transferre Deus cum cauſa, & ſine cauſa.
10 Regnorum innumeri caſus, & mutationes remiſſivè adducuntur, & plurimi auctores, qui de hoc agunt, latiſſimè recenſentur.
11 Gens nulla reperitur, quæ certam ſuæ originis & Regni rationem & ſucceſſionem reddere poſſit, præter Hebræam.
12 Romanorum Monarchia, ſicut aliæ, cecidit; quamvis ſe æternam futuram iactaret.
13 Fortuna adverſus imperia, & civitates idem ius habet, quod adverſus imperantes.
14 Regna ſuas ætates habent, ſicut homines, & internas cauſas pereundi.
15 Manilij Poëtæ elegantia carmina de imperiorum mutatione.
16 Diogenis iocus in mutationem rerum.
17 Imperiorum & Regnorum mutationes & caſus, qui Lunæ & Stellis tribuunt, graviter errant.
18 Fati, fortunæ, & ſortis nomine Ethnici, Dei abſolutam voluntatem ſignificare volebant.
19 Mundi æterna lex eſt, ut omnia in eo morti, & mutationi ſint ſubiecta.
20 Deus ſolus mortis & mutationis eſt expers.
21 Iuſti Lipſij elegantiſſima verba de rerum & Regnorum mutationibus expēduntur.
22 Hiſpaniam ſummum Imperium Orbis habituram Vaticinij in modum proponit Iuſt. Lipſius.
23 Hiſpaniæ Reges titulum dominationis Novi Orbis ex promiſſione & conceſſione divina habere videntur. Et numer. 31.
24 Rem ſuam quilibet poteſt ad aliū transferre.
25 Deo auctore & ductore quæ fiunt, iniuſta cenſeri non poſſunt.
26 Cap. Dominus noſter 23. q. 2. expenditur, & illuſtratur.
27 Moyſis bella contra Amorrhæos, & alios ex ſola divinæ voluntatis obſervatione excuſant Auguſt. Abulenſ. & alij, quorum loca expenduntur.
28 Sapientiæ locus cap. 12. verſ. 12. explicatur, & exornatur.
29 Deus iuſtè poteſt, omnes gētes etiā innocentes perdere, imò & beatos damnare, ſi id ſibi placeret.
30 Deus cur comparetur figulo, & creatura luto ab Iſaia, & D. Paulo.
32 Repetitionis & prolixitatis vitiū fugiendum.
33 Thom. Bozius ſecurè admittit conceſſionem Novi Orbis à Deo Hiſpaniæ Regibus factam, ob zelum religionis, & alias virtutes. Et num. 35.
34 Cantic. cap. 4. de Auſtro perflante, & aromatibus fluentibus, intelligitur de converſione Indorum.
36 Sibyllarum carmina à Virgilio relata, commodè de Hiſpaniæ Regibus applicātur.
37 Alanus Copus titulum, quem Reges Hiſpaniæ in utraque India habent, multum extollit, tanquam à Deo conceſſum.
38 Reges Catholicos Hiſpaniæ videri electos, & vocatos à Deo ad reducendos, & gubernandos populos Indorum, ſicut olim Moyſis ad reducendum & gubernādum populum Iſraelit. Camill. Borrel. apertè teſtatur.
39 Benedictionem & promiſſionem dilatationis Imperij ſui factā Eccleſiæ à Prophetis, poſſe etiam intelligi de Regibus Hiſpaniæ, docet D. Valdeſius.
40 Indiæ Orientalis titulum Regibus Luſitaniæ ex divina approbatione, & quaſi conceſſione competere, docet Pet. Rebellus, & idem procedit in Occident.
42 Novi Orbis Imperium, & converſionem Hiſpanis Deum reſervare, & concedere voluiſſe, multis prodigijs & oſ

tentis

tenſis prædictum fuit. Et numer.47.

42 *Regnorum calamitates & mutationes ſolet ſemper Deus prodigijs, & portentis oſtendere, quod plurimis exemplis, & auctoribus remiſsivè probatur, & quæ ſit cauſa? Num.43.*

44 *Calamitatum & ſuppliciorum imminentium Deus priùs homines monet, ut reſipiſcant.*

45 *Pſalm.59.verſus expenditur.*

46 *Ieremiæ verba cap.6.& 18.expenduntur.*

48 *Evangelij propagationem inter Gentiles faciendam multis vaticinijs, & carminibus Sibyllarum Deus prædixit.*

49 *Indi Inſulæ Hiſpaniolæ habuerunt notabile oraculum de Hiſpanorum advẽtu.*

50 *Dæmon ſæpè compellitur à Deo veritatem dicere.*

51 *Prodigia & oſtenta plura notãda, quæ Mexicani habuerunt de adventu, & dominatione Hiſpanorum & auctores, qui de illis ſcribunt.*

52 *Mexici prædixit adventum, & dominationem Hiſpanorum quidã captivus, qui de more ſacrificabatur.*

53 *Mexici ante adventum Hiſpanorum homines armatos, flebiles voces, cometes, igneos globos, & alia oſtenta apparuiſſe.*

54 *Motezuma Monarcha Imperij Mexicani plura habuẽt oracula, & oſtẽta ſuæ calamitatis, & adventus, & dominationis Hiſpanorum. Et num.55. & 56. & ſequentibus.*

56 *Avis nimis peregrina, & prodigioſa Motezumæ adducitur.*

57 *Papania Motezumæ ſoror, mortua revixit, & ei ſuum interitum, & Hiſpanorum adventum prænuntiavit.*

58 *Quacalcoati vir prudens, Novæ Hiſpaniæ incolis priſcis, temporibus, Hiſpanorum adventum, & dominationem prædixit.*

59 *Mexicani quatuor ſæculis ante adventum Hiſpanorum, illius vaticinium habuerunt, & a maioribus in poſteros derivarunt.*

60 *Iucatanenſes vaticinium habuerunt, homines Crucis vexillum, & vaccas ſecũ afferentes, eorum dominaturos.*

61 *Miſteca in regione reperitur notabile præſagium adventus, & dominationis Hiſpanorum à dæmonibus editum.*

62 *Argentei fluminis in regione, Origuara prænuntiavit incolis adventum Hiſpanorum, & Novæ Religionis Prædicationem.*

63 *Vaticinium notabile adventus Hiſpanorum, quod Rex Tidore, ſe habuiſſe, illis ſignificavit.*

64 *Rex inſulæ de Tidore voluntariè imperium ſuum Hiſpanis reliquit, ſe ita à Deo monitum dicens.*

65 *Peruano in Regno multa vaticinia, prodigia, & oſtenta Hiſpanorum adventum, & dominationem prænunciarunt, & quæ illa?*

66 *Mures & locuſtæ Peruanis nunquam viſæ, in adventu Hiſpanorum, eos prodigioſè infeſtarunt.*

67 *Potoſi montis argentei divitias Hiſpanis à Deo ſervari, vox cœlitus emiſſa prædixit.*

68 *Pſalm.64.verſus, qui de gentibus ſignis Dei turbandis loquitur, de Indis Novi Orbis accipitur.*

69 *Fortunæ caſibus omnia mundi bona, & Regna, etiam tunc, cùm maximè florent, ſubiecta eſſe.*

CAPVT II.

De primo debellationis & dominationis Indiarum Occidentalium titulo, quem glorioſiſsimi Hiſpaniæ Reges ex divinæ voluntatis cõceſſione habere poſſe videntur, à qua omnium Regnorum iura dependent, & quibus illa vaticinijs, & prodigijs fuerit inſinuata?

DEVS

1 DEvs † omnium rerum
eſt auctor & actor, æter
na & provida mens, quę
cœlorum perennes or-
bes, quæ ſyderum inæ-
quales curſus, quę elemé
torum alternas vices, quę deniq; om-
nes res ſuperas, inferas, temperat, mo-
deratur, gubernat. Spargit quoquo ver
ſum æterna illa lux ſuos radios, & uno
eodemque, ut ita dicã, ictu, ſive nictu,
ſinus omnes, & abyſſos penetrat cœli,
2 terræ, maris. Nec † pręeſt ſolùm Divi-
nitas hæc rebus omnibus, ſed intereſt,
imò ineſt, res omnes inſpicit, adit, co-
gnoſcit; & cognitas, immotâ quadã &
ignotâ nobis ſerie dirigit, ac gubernat,
ut pręclarè ſcriptum reliquit Iuſt. Li-
pſius lib. 1. de conſtant. cap. 13.

Quo fit, ut pariter in ſua voluntate
3 & poteſtate habeat † omniũ Regno-
rum & Imperiorum arbitriũ, & diſtri-
4 butionem; † nulluſque temporalis ſta-
tus, aut principatus reperiatur, qui à
Deo auctore naturæ immediatè non
proveniat, atque dependeat, licèt ipſi
Principes, & Monarchæ mediante hu
manâ voluntate & inſtitutione ad eo-
rum faſtigia provehantur; ut habetur
1. ad Rom. 13. Timot. 3. Proverb. 8. &
egregiè probat l. 1. l. inter claras, C. de
ſumm. Trinit. l. 1. C. de veter. iur. enuc.
in princ. l. ult. C. de quadr. præſcript.
cum alijs, D. Auguſt. in cap. quo iure,
1. diſtinct. cap. Conſtantinus, cap. duo
ſunt, cap. ſi Imperator. 96. diſtinct. cap.
ſi ex bono de pœn. diſtinct. 4. D. Chry-
ſoſt. hom. 23. in d. epiſt. ad Rom. l. 5. 6.
& 7. tit. 1. par. 2. D. Thom. lib. 1. de re-
gim. Princ. Dom. Soto lib. 4. de iuſt. &
iur. q. 4. art. 1. Did. Perez in prooemio
ordinam. col. 7. Minchaca in pręfat.
controverſ. illuſtr. num. 119. & 139.
Covarrub. in pract. cap. 1. Mich. Sa-
lon. de iuſt. & iur. tom. 1. tract. de Dom.
q 2. art. 1. concl. 2. Omphali de civili
Polit. lib. 2. cap. 1. num. 1. & plurimi
alij relati à Bobadilla in Polit. lib. 2.
cap. 17. num. 2. verſ. *Puedenſe*; Zevall.
in pract. lib. 4. q. fin. ex num. 237. P. M.
Fr. Anton. Perez in Laurea Salmanti-
na, certamine 5. expoſit. de hom. præ-
fect. pag. 296. & ſeq. Pat. Franc. Suar.
omnino videndo in defenſ. cõtra ſect.
Anglican. lib. 3. cap. 2. num. 10. & ſeqq.
& Petr. Andrea Canonherio in Apho-
riſm. Hippocrat. polit. 1. tom. pag. 1.
& 2.

Qua de † cauſa omnes benè corda- 5
ti Reges & Imperatores ſuorum ritu-
lorum initio, ſe Dei gratiâ regna, qui-
bus potiuntur, habêre, piè & humili-
ter profiteri ſolent. Quamvis † aliqui 6
ambitioſiùs, ſimul etiam ſub hac præ-
fatione oſtendere velint, nullum alium
in terris ſuperiorem agnoſcere. Vt cõ-
ſtat ex ijs, quę latè notant Caſtell. &
Burg. de Paz in procem. leg. Taur. n.
30. Gregor. Lop. & eius additionat.
Barth. Humada in prooem. part. gloſſ.
7. Paris de Puteo in tract. de Duell. lib.
7. §. an Comes, num. fin. Redin. de ma-
ieſt. Princ. in princ. n. 22. Chaſſan. in
prooem. ad conſuetud. Burgun. verb.
Par la grace, Franciſc. Marc. deciſ. 163.
num. 1. part. 1. Petr. Foller. in tract. de
cenſib. fol. 15. n. 8. cũ ſeqq. Carol. Ta-
pia de conſtit. Princip. in rubr. num. 3.
Anton. Scappus de iure non ſcrip. lib.
2. cap. 2. ex num. 3. Menoch. conſ. 2.
num. 104. Anaſtat. Germon. de Indul.
Apoſt. in initio, fol. 30. Camil. Borrel.
de præſtan. Reg. Cathol. cap. 1. Zevall.
ubi ſup. num. 267. & noviſsimè alios
citans Caldas Pereira in tract. de em-
ption. & vend. cap. 1. num. 4. Et † il- 7
luſtris pariter, atque eruditus Dom. dõ
Franciſc. de Alfaro huius Limani Con-
ventus Senator meritiſsimus, mihique
ſemper ob iuſtitię zelum, tuendorum
Indorum ardorem, probatiſsimos &
incorruptiſsimos mores, & alios ne-
ceſsitudinis, & familiaritatis titulos
plurimum obſervandus, in ſuo elegan-
ti tract. de offic. Fiſcal. gloſſ. 2.

Et ad hanc ſupremam poteſtatem
oſtendendam † eadem Dei providen- 8
tia diſponit, ut Regna & Imperia ipſa

caduca,& inſtabilia ſint, & ſub perpe-
tua quadam mutatione, & volubilita-
te conſtituta,ne à nobis ipſis ſtare, ac
perdurare in ſceptri ſemper dignitate
exiſtimaremur,ſed ut ſtandi,ita & ca-
dendi,reſurgendique fatum,ex eius nu-
9 tu,& voluntate pendêre, † quæ cum
cauſa & ſine cauſa, illa ab alijs ad a-
lios,& de gente in gentem transferre
poteſt,& ſolet,ut apertè docemur Ec-
cleſ.cap.10. Dan. cap.2. verſ.21. ibi:
*Deus mutat tempora,& ætates, transfert
regna,atque conſtituit*,& cap.4. ibi: *Do-
minatur excelſus in Regno hominum, &
cuicunque voluerit,dabit illud*, Sap.cap
7.verſ.27.ibi:*Omnia innovat*, 2.ad Co-
rinth.cap. 6. ibi; *Regnum à gente tranſ-
10 fertur*;& innumeris † exemplis ex ſa-
cra Scripturà, quatuor Orbis Monar-
chijs,& omni antiquitate petitis, oſtẽ-
dunt, & illuſtrant Doctores per text.
ibi in cap.translato de conſtitut. cap.
per venerabilem 34.de elect. auth. de
non alienan.rebus Eccleſ. §. ut autẽ,
Cicer.lib.1.offic. elegantiſsimè Ovid.
lib.15. Metamor.Propert. lib. 2.eleg.
9. Plutarc. in paralel. & apophtegm.
Valer.Maxim.lib.2.cap.7. lib. 6.cap.
9.Tacit.lib.6. annal. Ammian. Mar-
cell.lib.14.Trogus Pomp.lib.44.Luc.
Florus lib.2.cap.19.Polyb.lib.8. hiſt.
Paul.Æmil.in Dione, Auſo.epig.8.&
in Lud.Sep.Sapien.in Solone,Tzetzes
Chil.4.Bocacius de caſib. Princip. &
plurimos alios referens Petr. Gregor.
lib.18.Syntagm.c.1.& lib.21.de Rep.
per totum,& lib.6.cap. 3.num.10.& in
ſyntax.art.mirab.lib.22. cap.4. Men-
chac.lib.1.quæſt.illuſtr.cap. 20. num.
34.Balduin. qui eleganter loquitur in
§. item ea, quæ ex hoſtibus,inſtit. de
ter.diviſ.Thom.Bozius Eugubinus de
ſign. Eccleſię Dei,lib.24.cap. 3. cum
tribus ſequentibus,& latiùs in prętér-
miſsis cap.5.ex pag.627.& in integris
octo libris, quos de ruinis gentium &
Regnorum ſcripſit, Theatr. vit. hum.
vol.3.lib.4.pag. 734. & ſeq. Ant.Poſſ.
in Biblioth.lib.2.cap.62. pag.92. ubi
ait † omnes mundi nationes, omnia- 11
que regna ſæpè mutata fuiſſe, ita ut
nulla ferè gens inveniatur præter He-
bręam,quę certam ſui originis ratio
nem, ſuorúmve regnorum ſucceſsio
nem tradere valeat, doctè & copioſè
Fr.Thom.à Maluenda lib. 1. de Anti-
chriſt.cap.4.& lib.4.ex capit.8.ad 16.
Vbi inter alias † Monarchias, quæ 12
peſſum ierunt, etiam Romanã conſti-
tuit, quamvis ſtabilitatis,ac diuturni-
tatis ſuę plura teſtimonia,& vaticinia
iactaverit,& ſe ęternam appellare au-
ſa fuerit. Lælius Biſciola lib. 1.horarũ
ſubſecivar. cap.1. Petr.Faber.lib.1.ſe-
meſt.cap.8.& 9. Vbi eleganter † pro- 13
bat,fortunam adverſus urbes,& impe-
ria idem ius habêre, quod adverſus Im-
perantes.Valdes de dignit. Reg. Hiſp.
cap.12.num.9.Sim.Maiol.in dieb.ca-
nicul.tom.2.colloq.2. ex pag.104. &
tom.3.colloq.2. pag.338.& ſequenti-
bus,Mart.Delrio in adag. ſacr. 2.tom.
adag.286.pag.355. Fr.Ioã.Torquem.
qui in noſtris terminis loquitur in Mo
narch.Indian.lib.4.cap.105.& noviſ-
ſimè Per.Andr.Canonher. in d.1.tom.
Aphoriſ. Polit. Hippoc. pag.543. ubi
poſt plures, quos refert, † comparat 14
Regna,& Regnorũ ſtatus cũ ætatibus
hominũ, & ortũ,infantiã,adoleſcẽtiã,
iuventutem, virilitatem, ſenectutem,
& interitum habêre,luculenter oſten-
dit. Quod inſinuavit etiam Iuſt. Lipſ.
in centur.3.ad Belgas epiſt. 31.dicẽs:
*Magna Imperia limites ſuos habent, quò
cùm venerunt, ſiſtunt,retrocunt, ruunt*;&
meliùs lib.1.de conſtan.cap.15: *Vt fer-
ro conſumens quædam rubigo per naturã
adgnata eſt: ligno exedens caries, aut tere-
do, ſic animalibus,oppidis,Regnis,interna
& ſua cauſa pereundi*. Sic adeò omnia
verti,ut Poëta ille eleganter ſcripſit:

*Cernimus atque alias aſſumere robora gẽ-
tes*

Concidere has.

Et elegãtiùs † Manil.lib.1.Aſtron. ſic 15
iſtos Regnorũ caſus, & viciſsitudines
canens, vel ut veriùs dixerim, lugens:

Quot poſt excidium Troiæ ſunt eruta
Regna?
Quot capti populi? quoties fortuna per Orbẽ
Servitium Imperiumque tulit, variéque
reverlit?
Troianos cineres in quantũ oblita refovit
Imperium, fatis Aſiæ iã Græcia preſſa eſt.
Sæcula dinumerare piget, quotieſq; recur-
rens
Luſtraret mundum vario Sol igneus Orbe:
Omnia mortali mutantur lege creata,
Nec ſe cognoſcunt terræ vertentibus annis
Exutas variam faciem per ſæcula gentes.

16 Atque hùc etiam ſpectat † Dioge-
nis iocus relatus à Laërtio lib. 6. Roga
tus enim, quomodo ſepeliri vellet? in
faciem inquit: Percontãti cauſam quo
niam, inquit, paulò pòſt futurum eſt, ut
inferiora fiant ſuperiora: eò alludens,
quod id temporis Macedones rerũ po
tirentur, atq; ex humilibus fierent ex-
celſi. Quod ſi invertetétur omnia, fore,
ut cadaver etiã ex prono fieret ſupinũ.
17 Vnde apparet, † graviter errare eos,
qui harũ mutationum & variationum
cauſas ad cœleſtes circuitus, qui intra
Lunã ſunt, referendas putarunt, ut ex
Plat. & Socr. reſolvit Ariſt. lib. 5. Polit.
cap. 12. vel ad aliorum ſtellarum decre
ta, ut tenet Ptolom. lib. 1. quadripart.
oper. cap. 2. & Peucerus in lib. de divi-
nit. gen. Eſt enim verius ex divina, ut
diximus, voluntate & providentia pẽ-
18 dere, atq; ordinari, † quàm naturæ, for
tunę, ſortis, ſive fati nomine Ethnici
deſignabant, ut docet idem Ariſt. lib.
de mundo, in fine, Arnob. lib. 2. adverſ.
gent. D. Auguſt. & eius addition. Lud.
Vives lib. 5. de Civit. Dei, cap. 9. & e-
ruditè proſequitur Pet. Greg. d. lib. 21.
de Repub. cap. 3. Mar. Ant. Muret. om-
nino legendus in orat. de fato apud Se
necam pag. 279. & Iuſt. Lipſ. lib. 1. de
conſtan. cap. 17. & 18. & hic eſt expli-
candus Manil. lib. 4. Aſtron. dum ait:
Fata regũt Orbem, certa ſtant omnia lege,
Longaque per certos ſignantur tempora
curſus.
Lucan. lib. 1. Pharſal.
Invida fatorum ſeries, ſummis qui negata
Stare diu, nimioque graves ſub pondere
lapſus.
Et Seneca in Octavio:
Regitur fatis mortale genus,
Nec ſibi quiſquam ſpondere poteſt
Firmum, & ſtabile: perquè caſus
Volvitur varios ſemper nobis
Metuenda dies.
Alterna † quippe lex, ut inquit Iuſt. 19
Lipſ. d. lib. 1. de cõſtan. c. 16. à princi-
pio dicta eſt omni huic mundo, naſci,
denaſci, oriri, aboriri: nec quidquam
ſtabile, aut firmum arbiter ille rerum
eſſe voluit, prętet ipſum, † cui Soli ut 20
Sophocles dixit:
Nunquã ſenectus, atra nec mors imminet
Sed alia miſcet domitor ætas omnia.
Sed audiamus eundem † Iuſtum Lipſ. 21
qui in eodem cap. poſt alia, quæ in hãc
rem graviter, & philoſophicè conſide-
rat, ſic cõcludit: O *mira, & nunquã com-*
prehenſa neceſſitatis lex! Abeunt omnia in
hunc naſcendi, pereũdique fatalem gyrum:
& longævum aliquid in hac machina eſt,
nihil æternum. Attolle, & circumfert me
cum oculos, & vide rerum humanarum al-
ternas vices, & ut in Oceano æſtus. Tu ſur
ge, tu cade. Tu impera, tu ſervi. Tu occul-
tare, tu emerge, & eat hic rerum in ſe re-
meantium Orbis, quamdiù erit ipſe Orbis.
Germani feri olim fuiſtis? nunc miteſcite
ante pleroſque populos Europæ. Britanni
inculti, & inopes? Deliciјs, ac divitiјs Æ-
gyptios provocate & Sybaritas. Græcia
olim floruit? nunc iaceat. Italia ſceptrum
tenuit? nunc ſerviat. Vos Gothi, vos Van-
dali, vos Fex Barbarorum prodite è late-
bris, & gentibus imperate per vices. Ade-
ſte etiã pelliti vos Scythæ, & potẽti manu
pauliſper habenas tẽperate Aſiæ, atq; Eu-
ropæ. Sed iſti ipſi mox diſcedite, & ceptrũ
relinquite illi ad Oceanum genti: fallor e-
nim? an Solem neſcio, quem novi Imperiј
ſurgentem video ab Occidente. Hactenus
Iuſt. Lipſ. † qui hoc vaticinium domi- 22
nationis gentis, ad Occidentem ſitæ,
quod de Hiſpanis intelligendum vide
tur, ĩterũ etiam repetiјt lib. 1. de magn.

Rom.

Rom.cap.3.ſic inquiẽs: *Neſcio, quo pro-*
videntia decreto res & vigor ab Oriẽte in
Occaſum eunt.
23 Hæc cùm ita ſe habeãt, † nemo pla
nè dubitare poterit, pios & Catholi-
cos Hiſpanorũ Reges, & dominos no-
ſtros, iuſtũ & legitimũ titulũ ad inqui-
rendos, convertendos, & gubernãdos
Novi Orbis Indos habuiſſe, & habêre,
ſi id ſibi ſummi, atq; omnipotentis Dei
permiſsione, imò & promiſsione iniũ-
ctũ & conceſsũ oſtẽderimus. Nihil ete
24 nim tã † cõveniẽs eſt naturali æquita-
ti, quàm voluntatẽ Domini volẽtis rẽ
ſuam in alium transferre, ratã haberi,
l.quâ ratione 9 §.hæ quoq; res, D. de
adq.rer.dom.l.in re mandata, C.man-
dat.§.per traditionẽ, inſt. de rer. diviſ.
25 Et ea, † quę Deo auctore, & veluti du-
ctore fiũt, nullo pacto poſſunt, aut de-
bent iniqua, aut iniuſta cenſeri, ut prę-
clarè inquit D.Aug.lib.3.de lib.arbitr.
c.5.& lib.6.cõtra adverſ.leg.& Proph.
cap.14.& magis in noſtræ quæſtionis
26 propoſito lib. 6. quęſt. 10. relatus † in
cap. Dominus noſter 23. q.2. ſic ſcri-
bens: *Illud genus belli ſine dubitatione iu-*
ſtũ eſt, quod Deus præcipit, apud quẽ non
eſt iniquitas, & novit, quid cuiq; fieri de-
beat: in quo bello ductor exercitus, vel ipſe
populus, non tã auctor belli, quàm miniſter
27 *iudicandus eſt.* Quâ etiã † ratione bella
per Moyſen geſta, quæ Fauſtus Mani-
chęus accuſabat, idem Aug. defendit
lib.22.cont.Fauſt.cap. 74. his verbis:
Nec bella per Moyſen geſta miretur, aut
horreat, quia in illis Divina ſequutus im-
peria, non ſæviens, ſed obediens fuit. Nec
Deus cũ iubebat iſta, ſæviebat, ſed digna
dignis retribuebat, dignoſque terrebat.
Et ſequitur Abulẽſ.ſup.Num.c.21.
& ſup. Ioſue cap.11. ubi tractans, quo
iure potuit Moyſes Amorrhæorũ ter-
ras invadere, voluntatis Divinæ titulũ
dumtaxat conſiderat: *Cuius*, inquit, *in*
manibus omniũ Regnorum iura conſiſtũt,
& tanquã omniũ Dominus ab alijs aufer-
re, & alijsdare pro libito poteſt. Et poſteà
ſubdit, quòd quãvis Amorrhęi ſe, & ſua
defendẽdo nõ peccarent, quia invẽci-
bili ignorantiâ voluntatis Divinæ meri-
tò excuſabantur, Iſraëliticus etiam po
pulus nullũ crimen in illis debellandis
& ſpoliandis admittebat, cùm Dei vo-
luntatem implêret, quam ob tranſitũ
ſibi negatũ, & alio quovis colore quæ-
ſito, iuſtiſsimè exequi potuit.
Eandem ſententiam apertiùs com-
probat † illud Sapiẽt.12.verſ.12. *Aut* 28
quis tibi imputabit, ſi perierint nationes,
quas tu feciſti? Vbi rectè advertit erudi
tiſs. P. Ioan. Lorin. † poſſe iuſtè Deũ, 29
gẽtes, quas ipſe fecit, perdere, cùm me-
reantur: poſſe id ipſum quoq; licèt nul-
la præcederent demerita, vel hoc no-
mine dumtaxat, quia dominium abſo
lutum habet: imò, ſi beatos omnes,
nullo excepto, aut ad ęternas deijce-
ret pœnas, aut redigeret in nihilum,
nullam ijs iniuriam faceret.
Michaël quoque Salon.in 2.2.tract.
de domin.q.2.art.1. concl.2. in fin ex
eodem loco concludit, Deum eſſe Do
minum abſolutum, poſſeque rebus pro
libito uti, naturas mutare, deſtruere,
annihilare, & quocũq; voluerit, verte-
re, nullamq; alicui facere iniuriam, ſi
vellet in nihilum redigere cuncta crea
ta, aut occidere innocentes; & hac ni-
mirum de cauſa † Iſai. & D. Paul. Deũ 30
figulo, & creaturas luto optimè com-
paraſſe; poteſt enim figulus ex luto fa-
cere quidquid ſibi placuerit.
Porrò Devm Opt. Max. hoc No-
vi Orbis Imperium, eiuſque detectio-
nẽ & cõverſionẽ † Hiſpanis Regibus 31
deſignaſſe & conceſsiſſe, in quo pręci-
pua huius capitis argumentatio conſi-
ſtit, non obſcurè oſtẽdere videtur Ab-
dias Propheta, cap.un. dum dixit, Hi-
ſpaniæ gentes civitates Auſtri poſſeſ-
ſuras, iuxta eius expoſitiones & tranſ-
lationes, quas latè tradidimus ſup.lib.
1.cap 15.ex num.29.ubi etiam per to
tum illud caput plurimis alijs ſacrorũ
Prophetarum vaticinijs, & graviſsimo
rũ auctorum teſtimonijs eandẽ prædi-
ctionem luculenter adſtruximus, quæ

omnia

omnia hîc nõ incongruè perpendi poſ-
32 ſent,niſi repetitionis † & prolixitatis
vitium veretemur,& in illud,quod Iu-
venal.ſatyr.7.ſcribit incidere:
Nam quacunque ſedens modò legerat, hac
eadem ſtans
Proferre, atq; eadẽ cantabit verſibus iiſdẽ
Occidit miſeros Crãbe repetita magiſtros.
De quo Eraſmus, ſive Paul.Manut. in
Adagio,*Crambe bis poſita mors*, pag.mi-
hi 207.

Quę vaticinia latè congerens,&ex-
33 ponens † Thom.Boz. de ſign.Eccleſ.
Dei,lib.4.cap.1.& ſeqq.& lib.20.cap.
1.& 3.ſecurè probat, populos, qui in
illis ad Eccleſiam adducẽdi dicuntur,
eos eſſe,qui ex Orbe Novo Indiarum,
ſive Orientalium, ſive Occidentalium
hodie Pontifici Romano parent, atq;
humero uno,utSophonias inquit,Deo
ſerviunt,& Hiſpanos noſtros eſſe illas
nubes & colũbas, quæ divinitùs miſ-
ſę volarunt,ut ex inſulis longinquis fi-
lios novos ad Deùm adducerẽt, & ſi-
mul Divini Tabernaculi,& ſui Princi-
patus pelles,tentoria,ſive fines exten-
derent,& plurimâ copiâ auri, & argẽ-
ti potirẽtur,quę ex his Orbis Novi re-
gionibus,& Antipodũ locis adducitur.

Et in eodem lib.4.cap.6.alias Pro-
phetias ad idẽ adducit, & tandem cõ-
34 cludit, † illud Cant.4.*Surge Aquilo,&*
veni Auſter, perfla hortum meũ, & fluent
aromata,ſignificare eos omnes, qui ex
Indijs,ſive Orientalibus, ſive Occidẽ-
talibusCHRISTI doctrinam ſequũtur,
& Hiſpanorum Regum curâ inſtar a-
romatum benè olentium cũctosChri-
ſtianos intimâ voluptatis ſuavitate,cę
teros autem iucũdiſsimo exempli op-
timi odore perfundunt.

Et lib.2.de imper.virt.adverſ. Ma-
35 chiavel.cap.12.in fin.hanc † tantiOr-
bis conceſsionem Hiſpanię Regibus à
Deo factam affirmat,quòd veris, & nõ
ſimulatis virtutibus religionem cole-
rent, & Pontifici Romano obſequen-
tes,Crucis, heroicas, germanaſq; vir-
tutes deſignantis, vexillum Divinitùs
acceperunt. Quod eſt ſignum,quod in
nationibus procul elevandũ prædixit
Iſaias cap.5.&66.ut latiùs oſtẽdimus.
d. cap. 15. ex num. 43. Atque hoc ni-
mirum † Sibyllas inſinuaſſe,dũ CHRI- 36
STVM alloquentes,dixerunt:
Aggredere,ò magnos aderit iam tempus ho
nores,
Chara Deũ ſoboles,magni Iovis incremẽtũ:
Aſpice cõvexo nutantem pondere mundũ,
Terraſque,tractuſque maris,cœlumque pro
fundum,
Aſpice,venturo lætentur ut omnia ſæclo.
Quæ carmina cũ Virgil. Ecloga 4. de
AuguſtoCæſare acceperit,lõgè verius
& cõmodius ad inclytos noſtros Hi-
ſpaniæ Reges trãsferre poſſemus,qui-
bus Dei munere contigit, imperiũ ſuũ
per utrunque Orbem extendere, & ut
ille dixit:
Solis in terra domibus negata.

Eandẽ Dei benignitatẽ &conceſsio-
nem utriuſq; Indię Caſtellanis, & Lu-
ſitanis Regibus factã,optimè conſide-
rat,& extollit † Alan.Cop. Dialog.6.
cap.34.pag.942.& ſeq.& cap.36.pag. 37
951.& 952.dicens,hac de cauſa eorũ
titulũ ſplendidiſsimũ cenſeri debêre,
cùm Deus ipſe eorum potiſsimũ navi-
bus ſtupendã,&inauditam fortè hacte-
nus ad extremũ uſq; Orientẽ & Occi-
dentẽ itineris rationẽ oſtenderit,neq;
ab ullis Chriſtianorum, ſed infidelium
regionibus expugnatis, & à totius na-
vigationis, expeditionis, & maritimi
cõmercij abOceanoOccidẽtali ad In-
dicũ,& Auſtrale latiſsimè patenti do-
minio amplificari,glorioſè cõceſſerit.

Camillus etiam Bortel. de præſtan.
Reg. Cath.cap.43.num.60.apertè te
ſtatur,plurimas Prophetias, quas per
totũ illud caput exponit, huic Novo
Orbi per Reges Hiſpanos cõverſo, &
occupato convenire, † videriq; Regẽ 38
Catholicum,tanquã Moſes,electũ, ad
reducendos populos Indorum à ſer-
vitute diaboli, cui hucuſque ſteterunt
obſtricti. Eidemque Regi convenienter
dici poſſe verba Iſaiæ, cap.49:*Dedi te*

in fœdus populi mei, ut ſuſcitares terram,
& poſſideres hæreditates diſsipatas, &
diceres ÿs, qui vincti ſunt, exite; & qui in
tenebris ſunt, revelamini.
39 Huic quoque ſentẽtiæ † ſubſcribit
Didac. Valdes de dignit. Reg. Hiſpan.
cap. 12. num. 8. fol. 110. ubi Boziũ ſe-
quutus advertit, ob Fidei zelum & cõ-
ſervationem conceſſam eſſe à Deo Re
gibus Hiſpaniæ hanc tanti Imperij do
minationem, & illam multò antè an-
nuntiatam & promiſſam per Iſaiã cap.
43. & cap. 51. & in illa benedictione Ec
cleſiæ, quæ habetur Pſal. 71: *Et domina
bitur à mari uſque ad mare, & a flumine
uſq; ad terminos Orbis terrarũ*: & Pſal. 3:
*Poſtula à me, & dabo tibi gẽtes hæreditatẽ
tuam: & poſſeſsionem tuã terminos terræ.*
40 Deniq; ut alios omittã, † eruditiſ-
ſimus P. Ferdin. Rebell. de oblig. iuſt.
lib. 18. q. 23. ſect. 3. n. 10. pag. 885. quæ
quęſtio adiecta eſt in libris impreſsis
Lugdun. ann. 1608. & in alijs deſidera-
tur, agens de titulo Regum Luſitanię
ad conquiſitionem & commerciũ In-
diæ Orientalis, cuius eadem prorſus
ratio, & cauſa eſt, ac Occidentalis, de
qua nos ſermonem habemus, apertè
aſſerit ex Divina approbatione, & qua-
ſi cõceſsione iuſtè ſibi illos Reges pre-
fatum conquiſitionis, & cõmercij titu-
lum adſcribere: idque eos, ultra alias
rationes humanas, ex ſacris Litteris
probare poſſe (ſi modò abſit verbo in-
vidia) & ad hoc adſtruendum adducit,
& latè exponit illum locum Iſaiæ cap.
18: *Ite Angeli veloces, &c.* de quo, & a-
lijs plurimis Nos pleniùs locuti ſumus
d. cap. 15. ex num. 29.
Sed & præter ſacræ Scripturæ Ora-
cula, quibus ut d. cap. oſtendimus, hãc
Novi Orbis inventionẽ, converſionẽ,
& ſubactionẽ DEVS OPT. MAX. Hiſpa
nis promiſiſſe, & præparaſſe videtur,
41 afferri † quoq; poſſunt alia nõ contẽ-
nenda prodigia & vaticinia, quæ ean-
dẽ ſummi rerum, & Regnorũ omnium
Parentis, ac Domini voluntatem, &
diſpoſitionem, manifeſtis quodammo-
do ſignis, demonſtraſſe videntur.
Solet † quippè Deus, cũ aliquid no- 42
vi, diri, vel adverſi alicui Regno, vel na
tioni, aut eorũ Regibus & Principibus
imminet, portentis & prodigijs id fu-
turum oſtendere, venturaſq́; mutatio-
nes & calamitates nuntijs, prophetijs,
miniſq́ue cœleſtibus revelare, ut in ex-
cidio Ægypti ſub Pharaone apparet
Exod. & Sap. 7. & in diluvio Noë, Gen.
6. & 7. & in everſione Perſici Imperij,
& aliarum Monarchiarũ, Dan. cap. 8.
& in adventu Antichriſti, 2. Machab.
5. & in alijs innumeris exẽplis, quæ ex
ſacris & profanis hiſtorijs latè con-
memorat Ioſeph. de bello Iud. lib. 7.
cap. 12. Paul. Oroſ. Paul. Diacon. de
geſtis Longob. lib. 4. cap. 4. Euſeb. Cę-
ſarienſ. lib. 9. demõſtr. Evang. cap. 1. &
de hiſt. Eccl. lib. 1, Alex. ab Alex. & e-
ius addition. Tiraq. lib. 2. Genial. cap.
31. ad mediũ, & lib. 3. cap. 15. per tot.
Theat. vit. hum. vol. 5. lib. 4. pag. 1479.
cũ multis ſeqq. Pet. Gregor. lib. 21. de
Repub. cap. 3. ex num. 37. Richard. Di-
nothus de dictis & fact. memorab. lib.
6, cap. 3. Bapt. Fulgoſ. lib. 1. memorab.
cap. 4. de prodig. Simõ Maiol. in dieb.
Canic. 2. tom. colloq. 2. ex pag. 19. & 4.
tom. colloq. 4. pag. 269. Thom. Boz. de
ſign. Eccl. Dei, lib. 24. cap. 5. pag. 603.
& paſsim in libris de ruinis Gentiũ, prę
cipuè lib. 4. cap. 1. Fr. Lud. Granatenſ.
loquens de ſignis excidij Ieroſolym. in
Symbolo Fidei, par. 4. cap. 14. pag. 490.
& de hoc ipſo Novo Orbe tractantes,
Acoſta lib. 7. hiſt. Ind. cap. 23. Henric.
Mart. in Repertor. Mexicano, tract. 2.
cap. 24. pag. 119. & Fr. Ioan. à Tor-
quemada in Monarch. Indian. lib. 2.
cap. 90. & alij, quos ſtatim referemus.
Et plura congerens noviſsimus Petr.
Andr. Canonherius in aphoriſ. Polit.
Hippocr. 1, tom. lib. 2. Aphoriſ. 5. pag.
609. Cuius † rei cauſam licèt quidam 43
auctor, ab eodem Canonherio relatus
ſe ignorare fateatur, Manil. tamen lib.
2. Aſtronom. de Cometis loquens, Dei
miſerationi eleganter attribuit:

Sive Deus inſtantis fati miſeratus in Orbi
Signa per effectus cœlique incendia mittit.
Et idem ſentiunt alij ex ſuprà cita-
44 tis. Neque enim † populum ferire, an-
tequàm moneat, intendit, & quos pu-
nire parat, his veluti minis pro ſua pie-
tate ad pœnitentiam, & reſipiſcẽtiam
45 hortatur, iuxta † illud Pſal. 59: *Dediſti*
metuentibus te ſigna, ut fugiant à facie ar-
46 *cus.* Et Ierem. † cap. 6. & 18: *Repentè lo-*
quar adverſus gentem, & adverſus Regnũ,
& eradicem, & deſtruam, & diſperdam il-
lud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo
ſuo, quod locutus ſum adverſus eam: agam
& ego pœnitentiam ſuper malo quod cogi-
tavi, ut facerem ei.
47 Eodem igitur † modo, & ratione
Deus hanc mutationem, & ſubiectio-
nem Imperij Novi Orbis, & conver-
ſionem per Hiſpanos faciendam præ-
nuntiaſſe, ut diximus, reperitur, quem-
48 admodum † & olim Chriſtianæ Fidei,
& Evangelij propagationem inter Gẽ-
tiles multis Sacræ Scripturæ locis, Si-
byllarum carminibus, & alijs portentis
inſinuavit, quæ paſsim Iuſtin. Martyr.
Lactant. Firmian. Athenagor. Arnob.
Clemens Alexand. & Thomas Bozius
49 ſuis libris interſerunt. Etenim † paulò
antequàm Hiſpani de India cogitarẽt,
& in inſulam Hiſpaniolam, ſive S. Do-
minici perveniſſent, Rex eius Guario-
nex Idolum Zemi conſuluit, ieiunio
quinque dierum religioſè obſervato,
flagellis etiam laceratus, quid de Reg-
no ſuo poſt eius obitum futurum eſſet.
50 Reſpõdit autem dæmon † (qui à Deo
veritatem dicere ſæpè compellitur, ut
apparet Matth. 7. Luc. 4. Actor. 16. &
alibi paſsim) homines barbatos, & ve-
ſtitos ex Hiſpanis oris venturos, eòq;
potituros, & novum Deum, novamque
religionem introducturos. Quod Ora-
culum Rex ad placandum numen car-
mine comprehendi, & feſtis diebus præ-
ſertim triſtibus, cum ſolemni cæremo-
nia cantari iuſsit. Quapropter multi
incolarum, ubi primùm Hiſpanos ad-
ventantes viderunt, fuga ſibi cõſulue-
runt oraculi memoriâ, ut narrat Petr.
Zieza 2. tom. rer. Ind. cap. 23. Gom. in
hiſtor. Ind. 1. part. fol. 18. Petr. Martyr
de Angler. in decad. Novi Orb. lib. 10.
Hieron. Benzon. lib. 1. hiſt. Novi Orb.
cap. 8. pag. 35. Mores gent. lib. 3. capit.
8. Theatr. vitæ humanæ volum. 5. libro
4. pag. 1468. & 1479. Petr. Gregor. d.
cap. 3. num. 41. Anton. Herrera in hiſt.
gener. Ind. decad. 1. lib. 3. cap. 4. Fr. Al-
phonſ. Fernand. in hiſtor. Eccleſ. noſtri
temp. lib. 1. cap. 2. pag. 18. & Fr. Ioan. à
Torquem. in Monarch. Ind. lib. 18. c. 7.
Mexici † quoque & Tlaſcalæ plura 51
monſtra, & oſtenta circa Hiſpanorum
adventum apparuiſſe, latè recenſent
Ioſeph. Acoſta d. lib. 7. de hiſtor. Ind. c.
23. & ſeqq. Henricus Martinez. d. tra-
ctat. 2. pag. 125. & ſeqq. Rutilius Benz.
de anno Iubil. lib. 1. c. 10. pag. 53. Ioan.
Boter. in relation. univerſ. 4. par. lib. 2.
pag. 35. & ſeqq. Anto. de Herrera in d.
hiſt. gener. Ind. decad. 2. lib. 6. cap. 15.
& decad. 3. lib. 2. cap. 8. & 9. & latiſsi-
mè Fr. Ioan. à Torquemada in d. Mo-
narch. Ind. lib. 2. capit. 90. & ſeq. Vltra
eos Cardanus lib. 13. de variet. rerum
cap. 78. Theatr. vitæ huma. d. vol. 5. lib.
4. pag. 1484. & Thom. Bozius lib. 5. de
ſignis Eccleſ. cap. 2. pag. 157.
Inter quæ illud valdè notabile eſt,
Mexici † nempe, ante invaſionem per 52
Hiſpanos factam, captivo qui de more
dæmonibus ſacrificandus, ubertim fle-
bat, Deumq; cœli invocabat, aſtitiſſe
quẽdam, qui hortatus eſt eum, ne adeò
mortẽ formidaret. Deum miſertũ eius
eſſe, annuntiaret Sacerdotibus brevi
deſiturum hoc genus ſacrificij, venire
iam eos, qui terram eſſent mundaturi.
Sacrificarunt illum eo loco, ubi nunc
damnati ſuſpẽduntur, eoque anno ex-
cidium urbis initium accepit, nam ter-
tio pòſt capta eſt. Notata autem fuêre
diligenter verba hæc: cùmque Mexi-
cani ab Hiſpanis victi, Angelos more
Chriſtiano pictos vidêrent, dixerũt; ta-
lem fuiſſe, qui à damnato viſus eſſet.
Iidem etiam auctores ubi ſuprà re-

53 cenſent, eodem tempore † Mexici per aërem viſas fuiſſe hominũ armatorum Hiſpanis ſimiliũ effigies, eòque factũ, ut publicâ voce Regnũ ab his evertendum prædicaretur. Apparuiſſe quoque ex Orientis parte, ubi cõdita eſt Colonia Hiſpanorũ, Veracrux dicta, flãmas igneas aſcendentes, & hominẽ, qui capite cœlum attingere videbatur, quod nõ parum eos perterruit. Præſertim cũ eodẽ tẽpore duo præcipua maiorũ idolorum tẽpla ſubitò conflagraſſent, & à mari pluribus diebus exorientem lucẽ, ſive cometem, duabus horis ante diem conſpicerent, qui cùm cœli medium obtinuiſſet, ſubitò evaneſcebat.

Tertiò etiam antè captam Mexicum anno, mare inundaſſe, commemorant, effuſis maximis piſcibus, & lacum iuxta Mexicum poſitum ebulliſſe, vocem etiam quaſi mulieris lamentantis aliquoties inſonuiſſe, cum gravi fletu dicentis: Heu filij mei, veſtrum iam ante fores exitium, quonam vos agere? ubi vos miſera recondere potero, ne ita citò univerſim pereatis?

54 Motezumæ † quoque huius Mexicani Imperij Monarchę, plura alia auguria, vaticinia, & oſtenta contigiſſe, quibus apertè Deus indicabat, ſe eum punire velle, & Imperium illius in Hiſpanos transferre; latè auctores ſuprà dicti recenſent, præcipuè Acoſta dicto cap. 23. Herrera. d. capit. 9. & Torquemad. d. cap. 90. & lib. 18. capit. 7. Inter quæ illud valdè memorabile eſt. Agricolã quendam, ſeminationi intentum, repentè ab ingẽti aquila per aëra raptum, & in ſpelũcam, ſive antrum quoddam perductum, eiuſdem aquilæ vocẽ audiviſſe, dicẽtis: Potentiſsime Domine, en ad te detuli quem iuſſiſti. Nec vidiſſe agricolã cum quo loqueretur, vocem tamen ſe compellantem audijſſe, quæ eum rogabat, an hominẽ ibi humi iacentẽ agnoſceret? Tunc verò ſe oculos quoquo verſum contorquentẽ, hominem Regiâ veſte indutum, ſolo tenſum porrectumque vidiſſe, qui gravi ſopore oppreſſus paſtillum, ſeu faſciculũ fragrantem ellychiniorum manu premebat, & ſuffitum odoriferum, prout Indis in more eſt, naribus admovebat. Quem cùm attentiùs cõſpexiſſet Motezumã eſſe cognovit, vocemque iterũ dixiſſe: Vide, quàm vecors & ſupinus iaceat, & dormiat, laborũ & ærumnarũ, quæ brevi ipſum manẽt oblitus, atque ſecutus. Tempus tamen iam eſt, ut ſuperbi faſtus, ac tyrannidis ſuę pœnas accipiat, & reliqua peccata, quę in Divinæ Maieſtatis offenſionẽ commiſit, abundè luat, & expiet. Vt autẽ teſtari poſsis, quàm altè & ſecurè dormiat, nihil horũ ſentiens, aut timens, ardẽtem ellychiniũ è manibus eius evelle, & illud eiuſdẽ fœmori applica. Cùmque ruſticus, ob Regis metũ & reverẽtiam id facere recuſaret, vocẽ denuò clamaſſe: Nihil metuas, ego enim Motezumã lõgè ſuperior & potentior ſum, quem vel delẽre, vel ſervare mei arbitrij eſt, & te ipſum deſtruere poſſum, niſi mandata mea illico exequaris. Quo audito ignẽ fœmori Regis admovit, nihil planè ſentientis, nec quoquã ſe moventis. Tunc verò vocẽ dixiſſe, ut quando Regis veternũ, ſive læthargũ agnoſceret, eũ domi cõveniret, & à ſomno excitatũ, ipſi omnia, quæ viderat, ſigillatim enarraret. Hiſce dictis, iubente Domino, ictu oculi ab aquila in eundẽ locũ, ex quo aſportatus fuerat, reductum eſſe, indeque Regem adijſſe, & ſuo ordine omnia, quæ viderat & audierat, enarraſſe. Qui his auditis, ſuum fœmur inſpiciens & recentis ignis ulcera, ſive ſtigmata ibidem inuſta deprehendens, triſtis admodum, & confuſus novo illo & admirando prodigio remanſit.

55 Rurſus, † cùm iam inſignis ille Dux Ferdinandus Corteſius cũ ſuis militibus propè Mexicũ perveniſſet, Motezumã eius aditũ intercipere cupiens, plurimos ex ſuis Magis, & ariolis congregavit, ut Corteſio obviã eũtes, cũ vi nõ poſſent, ſaltim maleficijs, & carminibus exitiũ inferrẽt. Quibus ad hoc in

montem aſcendentibus,unum ex ido-
lis,quod pręcipuè colebant,apparuit:
Et quo tenditis?inquit, quídve Mote-
zuma veſtris carminibus curat? ſerò
iam pœnitentiam aget, decretum eſt
quippe, ut Regno, & bonis omnibus,
atque adeò vitâ etiam privetur,ob ſce
lera, & tyrannidem, quibus ſubditos
oppreſsit,atque vexavit. Et ut intelli-
gatis,quid de Mexici urbe futurum ſit,
in illam inſpicite. Cùmq́ue ita feciſ-
ſent,illam undique conflagrantem vi-
derunt. Quo facto, dæmon ab oculis
eorum evanuit,ipſi autem ad Motezu
mam reverſi,quæ acciderant, enarra-
runt,qui inde tantam animo triſtitiã,
& dolorem concepit, ut per multum
temporis vocem edere non valuerit.

56 Piſcatores † etiam lacus Mexicani
avem in eo nũquam viſam Gruis mag-
nitudine,ſpecie tamen omnino pere-
grinâ, & ignotâ comprehenderunt,
quam Motezumæ oblatam,eũ triſtio-
rẽ reddiderunt.Habebat namque mõ-
ſtroſum,& infauſtum hoc animal ſupra
caput cõcham quãdam,quæ pellucidi,
& tranſparentis ſpeculi vicem exhibe-
bat.In qua Motezuma mediâ diei luce
pulchritudinẽ cœli,ac univerſas eius
ſtellas,& aſtra cum ſtupenda admira-
tione primò conſpexit,& poſteà iterũ
idẽ ſpeculũ inſpectans, illud ſtellis pe-
nitus orbum vidit,& grandem exerci-
tũ,veluti ab Oriente ſurgentem, & for
titer cõtra Indos pugnantẽ, contuitus
eſt.Quod cùm ipſe confuſus valdè per-
ciperet,ariolos ſuos, & veneficos vo-
candos,& conſulendos putavit,qui li-
cèt idem quod Rex,& cum eâdem ad-
miratione conſpicerent,nullam tamẽ
rationem tanti oſtenti reddere potue-
runt,neque quid eſſet,aut ſignificaret,
exponere.Avis autem illa,his viſis, ab
eorum oculis magnâ Motezumæ con-
triſtatione diſparuit.

His addit Torquemada.d.lib.2.cap.
57 91.notabilem hiſtoriam † de Papania,
eiuſdem Motezumæ ſorore,quæ mor-
tua,& ſepulta revixit, & à multis viſa,
fratrem ad ſe accerſiri iuſſum,plura de
Hiſpanorum adventu,& Regni ſui in-
ternecione commonuit.

Alia quoque portenta cõgeſsit Fr.
Hieron.Roman in 3.par.ſuarum Rerũ
public.lib.1.de Repub.Ind.cap.2.folio
128.Inter quæ tradit, † Novæ Hiſpa- 58
niæ incolas ſummâ veneratione priſcis
tẽporibus hominẽ coluiſſe, cui nomen
Quecalcoati,eò quòd prudentiâ,& re-
liquis virtutibus plurimùm eminêret,
eiuſq́; auxilio,& gubernatione per vi-
ginti continuos annos fœliciſsimè uſi
fuiſſent.Quibus tranſactis,cùm ab eis
diſcederet, & eò unde venerat, reditũ
faceret,ſeriò illis prædixiſſe,futuris tẽ-
poribus albos,& veſtitos homines,pro
lixiſq́ue barbis utentes, eſſe venturos,
qui eorũ dominarentur.Quamobrẽ cũ
primũ noſtros Hiſpanos conſpexerũt,
vaticiniũ ſui Semonis impletũ fuiſſe re
putarũt.Et hoc forſan eſt,quod ſcribit
Torquemada.d.lib.2.c.90. † Mexica- 59
nis nẽpe quatuor ante Hiſpanorũ ad-
ventum ſæculis illũ innotuiſſe,adeò,ut
parẽtes filijs hãc veluti prophetiã per
manus traderẽt,& ſigna, atq; effectus
eiuſdẽ adventus apertè commonêrẽt.

In † Iucatania etiam provincia, ut 60
tradit Herrera decad.4.lib.10. cap.4.
pag.264.antiquus quidã Indus nomi-
ne Chilã Cãbal prædixit,Crucis vexil-
lũ in eã pervẽturum,& homines ſub il-
lo militãtes eius imperiũ cõſecuturos.
Et alter vaccas depictas in quodam li-
bro reliquit,poſteris ſuis tradens,tunc
ſuorũ Idolorũ cultũ immutãdum,cùm
homines in eas regiones penetraſſent,
qui ſecũ magnos illos cervos portarẽt.

In regione † quoque Miſteca circa 61
oppidũ Cuextlavac,in abrupta,& emi
nenti adeò rupe,ut impoſsibilis fermè
ad eã hominum aſcenſus videatur, re-
pertos eſſe dicunt Hiſpanos milites ſa
tis eleganter depictos, equis inſiden-
tes,& antiquo more veſtitos,& prope
eos ingẽtem Gallinarum Hiſpanicarũ
numerum.Memorãt autem indigenæ,
picturam illam ibi ab eorũ dæmonijs,

quæ tunc pro idolis colebãt, collocatam, decem & ſeptem annis antequàm Hiſpani in illas provincias perveniſſent, quod iuxta computationem Torquemadæ ubi ſup. fuit anno 1501.

Quo etiam referente, comperimus,
62 in † regione, quæ confinis eſt cum flumine Argenteo, vulgò *Rio de la Plata*, virum quendã nomine Origuara, multis ornatum virtutibus, vaticinatum fuiſſe, citò illis gentibus novam religionem annuntiandam eſſe per extraneos homines, illuc proximè perventuros, atque id quibuſdam etiam carminibus expreſsiſſe.

63 Sed longè præclarius illud † vaticiniũ eſſe videtur, quod ex Maximiliano Tranſilvano refert Camillus Borrellus de præſtan. Reg. Cathol. cap. 43. n. 64. Petr. Opmeer. in ſuo opere Chronog. pag. 455. Ant. Herrera decad. 3. lib. 1. cap. 11. pag. 22. & lib. 4. c. 2. pag. 141. & Barth. Leonard. de Argenſola in ſua hiſt. Malucar. lib. 1. pag. 4. & 20. Regẽ nimirum inſulæ *de Tidore*, ad quẽ Imperator Carolus Quintus cũ Ferdinãdo Magallano, & ſocijs dona quædã cum epiſtolis miſerat, legatione libẽter acceptâ, & in cœlum ſuſpicientẽ, dixiſſe; iã bienniũ agitur, cùm vos à Maximo Rege Regũ ad inquirendas has terras dimiſſos cognovi. Quare adventus veſter tam mihi gratior, iucũdiorque eſt, quantò diutius animi mei dubitatione præſcitus. Et cùm nihil huiuſmodi evenire ſciã, quod non iã diu Supernorum
64 decreto ſtatutum ſit, † non ero is, qui ſupernis nutibus adverſari moliar; ſed volens, libenſque poſt hac, depoſito Regio faſtu, me tantummodò Regis veſtri nomine huius inſulæ procurationem gerere exiſtimabo.

65 Hiſtorijs etiã huius † Peruani Regni proditũ eſt, Viracochã Incã eius Imperatorẽ, multis retrò annis Hiſpanorũ advẽtum per ſomniũ, vel oraculum accepiſſe, & inter eius poſteros hoc per manus traditũ eſſe, quouſque Guainacap moriens, & extraneas gẽtes ad has regiones appuliſſe ſciens, in illis Oraculum Solis impleri ſignificavit, & teſtamento cõprehendit, ut eis obediẽtiã, & famulitiũ præſtarent, utpotè qui armis, viribus, religione, & prudentiâ, cæteris nationibus antiſtarent, & à Sole, ipſorũ Incarũ parẽte, ad Imperiũ illud multis retrò ſæculis deſtinari viderẽtur, ut tradunt Petr. Zieza lib. 1. hiſt. Perù, cap. 44. Gomara cap. 115. & Garcilaſſus Inca in ſua hiſt. de Incar. orig. lib. 5. cap. 28. & lib. 9. c. 14. & 15. Vbi etiã tradit aliud augurium aquilæ, quæ ab accipittibus inſecuta, ad pedes eiuſdẽ Guainacapæ in urbe Cuzquenſi ſolemnia Solis feſta de more peragẽtis, implumis ferè, & ſcabioſa confugit, & brevi tempore expiravit. Quod omnes Arioli, exitiũ eius Imperij portendere, interpretati ſunt, citò ab exteris hominibus debellandi. Et eodẽ modo explicuiſſe diverſorũ cometarũ apparitiones, & tres circulos circa Lunã eo tẽpore viſos, quorum primus ſanguineus erat, ſecũdus ceruleus, tertius veluti fumoſus, ſignificantes, Regiũ Incarũ ſanguinẽ inteſtinis bellis inter ipſius Guainacapæ filios fundendũ, Regni ſtatum triſtes, & ingentes clades, ſtrages, & mutationes paſſurum, ac tandem omnia fumi inſtar diſparitura.

Eandem † cladẽ & vaſtationẽ Pe- 66
ruanorũ Indorũ ſignificaſſe ingentẽ, & nunquam illis viſum numerũ murũ, & locuſtarũ, quæ repẽtè in eorũ regionibus apparuerunt ſub adventum Blaſci Nuñez Vela, qui eò à Carolo Quinto Imp. miſſus fuerat, auctor eſt Petr. Ziez. ubi ſup. ex quo ſumpſit Carda. & Thea. vitæ hum. d. vol. 5. lib. 4. pag. 1470. qui advertunt, non potuiſſe hæc animalia, navibus advecta, ita brevi adeò magnã in copiã multiplicari, ut maizũ, cãnas, arbores, cæteraq; ſata corroderẽt.

Mirabilis quoque eſt alia prædictio, quam ex Hieron. Rom. ubi ſup. obſervat Fr. Baſil. Pontius Legionenſ. 1. part. var. diſp. q. 8. expoſit. c. 4. pag. 476. Et
enim † cũ Indi Peruani vellẽt celebrẽ 67

illum montem effodere , cui nomen
Potoſi,& pretioſa argenti metalla,quę
ſub eo claudũtur,eruere,vox quædam
cœlitus ſonuiſſe narratur,quæ illos ab
incœpto deſiſtere iuſsit, & Hiſpanis
eas opes à Deo reſervatas admonuit.

Vnde non ineptè idẽ Baſilius Pſal-
mũ 64.de hac inventione, & conver-
68 ſione Indorum xponens, cõcludit,Ver
ſum † eiuſdem Pſalmi:*Turbabuntur gen
tes,& timebunt,qui habitant terminos à
ſignis tuis*,ſic exponendum, quaſi ſen-
ſus ſit,gentes huius Novi Orbis ſtupe-
faciendas eſſe prodigiorum multitudi-
ne, quæ antequam imperium illarum
mutaretur,intervenerunt.

69 Vt ſic appareat, † quàm incertis
fortunæ caſibus omnia mundi bona,
& imperia ſubiaceãt,& vel in ipſa eo-
rũ fruitione,& poſſeſsione plura ama-
ra,& acerba ruinæ præſagia immiſcê-
re ſolitam eſſe. Vnde Ovid. ſic de ea
meritò canit lib.5. Triſt.

Paſsibus ambiguis fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa tenaxque loco,
Sed modò læta manet, vultus modò ſumit acerbos,
Et tantùm conſtans in levitate ſua eſt.

Et non minus elegãter Politicus qui-
dam:*Quod Regnum eſt, cui non parata ſit
ruina,& proculcatio,& Dominus,& car-
nifex? Nec magnis iſta intervallis diviſa;
ſed hora momentum intereſt inter ſolium,
& aliena genua.*

SVMMARIVM Capitis III.

1 *Reges Hiſpaniæ ad Novum Orbem inquirendum & ſubiugandũ Divino impulſu,& revelatione ducti videntur. Et num.16.*

2 *Impulſus, inſpirationis , ſive revelationis magna eſt vis,& de plurimis auctoribus,qui hoc latiſsimè tractant.*

3 *Revelatione, aut inſpiratione Divina mediante,quæ fiunt, non ſubiacent regulis ordinarijs. Et num.12.*

4 *D.Paul.ad Rom.28.& in alijs locis de Divina inſpiratione tractantibus expenditur.*

5 *Cap.licèt 18.de Regular.& capit. duæ ſunt 19.quæſt.2.expenduntur.*

6 *Facta multa ab hominibus improbari ſolent,quæ Dei teſtimonio approbãtur, & laudantur ſecundùm D.Auguſt.*

7 *Cap.cùm ex iniuncto 12.de hæretic.explicatur. Et num.37.*

8 *Electio Roman. Pontif.& aliorum Prælatorum,quæ per inſpirationem fit, unde deſcendat?*

9 *Cap.quia propter,verſ.*Niſi, *de electio. exornatur.*

10 *Lex 21.tit.5.part.1.explicatur.*

11 *Romani Pontificis in electione quæ formæ,& ſolẽnia ſervari ſoleãt remiſsivè.*

13 *Samſonis factũ dum ſe, & Philiſthæos in tẽplo occidit,ex Divina inſpiratione,aut miſsione à peccato excuſatur.*

14 *Moyſis factum Ægyptium propria auctoritate occidentis, qualiter à peccato excuſetur?*

15 *Phinees cùm Zambri interfecit , non peccavit,& quare?*

17 *Henricus Luſitaniæ infans habuit expreſſam,& repetitam revelationem, ut navigationem, & conquiſitionẽ Indiarum Occidentalium proſequeretur.*

18 *Reges Cathol.Ferdinand.& Eliſabeth Divina inſpiratione,& afflatu tentaſſe detectionem Novi Orbis, plures auctores tradunt. Et num.29.*

19 *Antonij Poſſevini graviſsima, & elegantiſsima verba expenduntur , quibus probat in inquiſitione & acquiſitione Novi Orbis Divinum impulſum adfuiſſe. Et num.20.*

21 *Signa plura,quæ oſtendunt opus,manũ, & impulſum Divinum interveniſſe in detectione & converſione Novi Orbis.*

22 *Thomas Bozius,Ioan.Boter. Rutil.Bẽzonius,& alij agnoſcunt Spiritus ſancti afflatum in Alexandro VI. dũ conceſsit Indiarum Oriental. & Occident. conquiſitionem Regibus Luſitaniæ & Caſtellæ magis quàm alijs.*

23 *Chriſtoph. Columbum ad detegendum Novum Orbem Divinam ſpem, impulſum, ſive inſpirationem habuiſſe, ex teſtimonijs Bozij, & aliorum latè probatur; & quòd fuit ad hoc afflatus, & electus à Deo, num. 31.*

24 *Chriſtoph. Columbus, & ſocij quot, & quantos labores ope Divina ſuperaverint in detectione Novi Orbis.*

25 *Chriſtoph. Columbus habuit in ſomno mirandam viſionem de brevi conſpectu terræ Novi Orbis.*

26 *Novi Orbis detectionem & acquiſitionem divinitus fuiſſe operatam, ex prævijs diſpoſitionibus viri graviſſimi conjectantur.*

27 *Rutilij Benzonij verba graviſſima expenduntur, quibus latè probavit Divini conſilij, & impulſus argumenta in detectione, & converſione Novi Orbis.*

28 *Indorum converſionem quàm appoſitè, & opportunè Deus ordinaverit tempore Reg. Catholicorum.*

30 *Nauta ille, qui dicitur Columbo notitiam Orbis Novi præſtitiſſe, ab Angelis delatus eſſe ab aliquibus perhibetur.*

32 *Pat. Mag. Victoria putat, non eſſe ſecurum titulum Divinæ revelationis, & quare?*

33 *Inſpirationes & miſſiones, quæ Divinæ eſſe creduntur, multoties ſunt diabolicæ, & fallaces.*

34 *Spiritus iuxta Verbum Domini ſunt probandi, an à Deo ſint? Et num. 44.*

35 *Miracula nulla, vel pauca in detectione, acquiſitione, & cõverſione Orbis Novi interveniſſe Victoria, & alij putarũt.*

36 *Miſsiones & inſpirationes, quæ non confirmãtur teſtimonijs Scripturarum, vel miraculorum, non ſunt ſecura.*

38 *Chriſtus Dominus, D. Paulus, & alij ſuam miſſionem, & prædicationem ex miraculis comprobabant.*

39 *Hiſpanis Novum Orbem quærentibus, & convertentibus aliqui cupiditatem, & curioſitatem, & damna Indis illata objiciunt.*

40 *Cap. ſi quis præpoſteris, diſtinct. 50. expenditur.*

41 *Iuſta tantùm quæ ſunt à Deo mandari, & procedere, credendum eſt.*

42 *Titulus Divini impulſus, ſive revelationis in detectione & converſione Novi Orbis à Victoriæ impugnationibus defenditur.*

43 *Inſpirationes & revelationes non ſunt reſpuendæ, quãdo circa res graves, ſanctas & utiles interveniunt.*

45 *Deo vocanti & impellenti reluctari periculoſum eſt.*

46 *Ariſtotelis elegans doctrina de cognoſcendis Divinis impulſibus, & inſpirationibus.*

47 *Inſpiratio detectionis & converſionis Novi Orbis non deſtituitur Scripturæ, & miraculorum auctoritate, ut Victoria putavit.*

48 *Vocationes & inſpirationes Divinæ multis modis contingunt, & confirmantur, neque ſemper miraculis egent.*

49 *Miracula rara eſſe debent. Et cur in Novi Orbis converſione pauca intervenerint? Et num. 52.*

50 *Indi ad ſuam converſionem non tam egent miraculis, quàm bonis, & prudentibus prædicatoribus.*

51 *Miracula Deus ut plurimùm per viros bonos, & ſanctos operatur.*

53 *Lex 68. tit. 4. part. 1. explicatur.*

54 *Miracula aliquando fiunt à malis, & flagitioſis hominibus, & quare?*

55 *Miracula vera, & proficua nunquam fiunt ab hæreticis, Magis, & diabolis, neque fient ab Antichriſto, ſed quædam tantùm illuſiones & præſtigia.*

56 *Miracula plurima quæ olim præceſſerunt in fidei prædicatione, efficiunt, ut hodie plura paſſim fieri, neceſſe non ſit.*

57 *Hiſpanorum gloria, & pietas in detegendo, & convertendo Novo Orbe non obſcuratur ex avaritia, & maleficijs aliquorum militum.*

58 *Chriſtiana profeſſio non ideò bona, & divina eſſe deſinit, quòd aliqui inter Chriſtianos vitioſi, & peccatores exiſtãt.*

59 *Divina Sapientia laudatur ob religionem, & alia plura bona, quæ Novo Orbi ita brevi, & facilè communicavit.*

60 Orbis Novi detectio, & converſio ab Hiſpanis magis ob zelum religionis, quàm ob divitiarum cupiditatem operata eſt.

61 Deus ſapè ſolet per media humana, & aliquandò humilia,& infirma,res magnas,& ſanctas perficere. Et num.64.

62 Deus ſumma providētia diſpoſuit Hiſpanorum Regum, & hominum militarium, & religioſorum animos ad converſionem Novi Orbis.

63 Homines multoties Dei cauſam agunt, dum ſuam ſe agere putant.

65 Deus ex tenui principio res magnas operari,& deducere ſolet.

66 Hoſtis ignarus cōſilium exequitur Dei.

67 Deus etiam opera ſupernaturalia faciens,conſuetas naturæ leges, quatenus poteſt,tuetur.

68 Miraculum illud magnum exſiccationis maris Rubri multa naturalia habuit.

69 Deus ſuaviter omnia diſpoſuit.

70 Anni tempora cur ita Deus ordinaverit,ut inter Hyemem,& Æſtum,Veris, & Autumni benignitas interveniat.

CAPVT III.

De ſecundo titulo,qui ex Divino impulſu, & inſpiratione colligi poteſt,qua Deus Hiſpaniæ Reges,& homines ad hunc Novum Orbem inquirendum , & acquirendum moviſſe videtur.

SED quoniam non defuturos video ſcrupuloſos aliquos Zoilos, parum rebus Hiſpanis affectos , qui ſuperiorem Divinæ cōceſsionis titulum minus plenè, & ſecurè probari contendent,quamvis tot Sacræ Scripturæ,& aliorum auctorum vaticinijs, & teſtimonijs munitum,& illuſtratum remaneat. Addere † libet ſecūdo loco 1
titulum alium,qui ex Divino impulſu, inſpiratione,aut revelatione deſcēdit, quæ,ubi intervenit , eandem cœleſtis Numinis voluntatem pleniſsimè aperit, & dubio procul Pijſsimos Hiſpaniæ Reges,Duces & vaſſallos ad egregium iſtud,& omni ęvo memorandum Novi Orbis inquirendi, & acquirendi facinus movit.

Primum † enim apertè liquet ex ijs, 2
quæ de Divini Imperij poteſtate , & executione in præcedenti capire diximus, & quæ de vi, & effectu cœleſtis impulſus, inſpirationis, aut revelationis doctè,& graviter diſputant Iuſtin. Martyr ad Orthodox. q.2.& q.146. Tertullian. in Apolog. cap.20. D.Auguſt.de conſenſ.Evangeliſt.ex cap.28. uſque ad finem,& lib.12.de Civit.Dei, cap.10.D.Chryſoſt.homil.18.in Ioan. Bened.Perer.lib.2. de magia, & lib. 5. commentar.ſup.Daniel.q.4. Franc.Picus Mirandul.lib.2.prænot. capit.3.& fin.Thom.Bozius de ſign.Eccleſ.Dei, lib.6.cap.2.pag.213.&ſeq.Mart.Delrio lib.4.diſquiſit.magic.cap.1.& 2. à quo habuit Franc.Torreblanca de magia divinat.lib.1.cap.1.ex num.30. P. Suarez in D.Thom.part.3.q.30.art.1. diſp.9.ſect.2.& noviſsimè in tract. de fide diſp.1.ſect.1.num.3.& diſputat.3. ſect.2.& 3.Simon Maiol.in dieb. Canicul.tom.2.colloq.2. ex pag.89. Rutil.Benzonius de ann.Iubil. lib.6.cap. 19.& 25.Fr.Thom.à IESV de procur. omn.gent.ſalu.lib.3.capit.3.pag.131. latiſsimè , & eruditiſsimè Fr.Raphaël de la Torre in 2.2.tom.2. q.95.art.3. diſput.2.per totam ex pag.177. & noviſsimè P.Roſignolus de diſcip. Chriſtian.religion.lib.3.ex cap.13.& P.Fr. Ioan.Marq.in Gubernat.Chriſt. cap. 25.pag.129.& ſequent.

Qui omnes,& alij ab eiſdem relati concludūt, † ea,quæ his inſpirationi- 3
bus , vel revelationibus mediantibus fiunt,nō eſſe ordinarijs aliarum rerum legibus, aut regulis æſtimanda, iuxta

4 illud † D.Pauli ad Roman. capit.28.
verſ.9: *Vbi ſpiritus Dei eſt,ibi libertas eſt*,& 1.Timoth.2.Corinth.5. ad Hebræ.8.ad Roman.2:*Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege.*

Quod in optimo propoſito adducit
5 Innocent.III.in † c.licet 18. in princip. de Regular.& Vrban.III.in capit. duæ ſunt 19.quæſt.2. ubi ſic eleganter ſcribit:*Dignior eſt enim lex privata quã publica. ſpiritu quidem Dei lex eſt,& qui ſpiritu Dei aguntur,lege Dei ducuntur,& quis eſt,qui Spiritui ſancto poſſit dignè reſiſtere? Quiſquis igitur hoc ſpiritu ducitur, etiam Epiſcopo ſuo contradicente, eat liber noſtra auctoritate.Iuſto enim lex non eſt poſita,ſed ubi ſpiritus Dei, ibi libertas, et ſi ſpiritu ducimini,non eſtis ſub lege.*

Idem non minus eleganter tractavit D. Auguſtin.lib.4. confeſ. capit.9.
6 ubi ait: † *Multa facta,quæ hominibus improbanda videntur, teſtimonio Dei approbata ſunt,& multa laudata ab hominibus, Deo teſte, damnantur.*

Et magis in noſtris terminis Inno-
7 cent.III.in capit. † cùm ex iniuncto 12.de hæretic.verſ. *Quòd ſi fortè*, loquens de iis,qui ſe officio prædicationis,& converſionis animarum immiſcent,ſcribit,quòd ſæpè *tales inviſibiliter mittuntur à Deo, & ſi non viſibiliter mittantur ab homine, cùm inviſibilis miſſio multo ſit dignior,quàm viſibilis, & divina longè melior,quàm humana.*

8 Atque hinc deſcendit uſitata † illa, & à iure approbata forma eligendi Romanum Pontificem, & alios minores Prælatos,quæ per inſpirationem, vel quaſi inſpirationem dicitur,de qua
9 loquitur † text. in cap. quia propter verſ. *Niſi*, de elect. ubi Abb. Hoſtienſ. Ioan. Andr.& alij, & Oldrad. conſilio 155. incip. *Quia de forma* , optimus
10 text. † de iure noſtro Regio in l.21. tit.5. part.1. ubi Gregor. Lopez, ibi: *E eſta eleccion tienen por mas noble que las otras, porque non ay otro movedor de las voluntades de los omes , ſino ſolamente el Eſpiritu ſanto.* Tradit Simon Maiolus in dieb.Canicul. 2.tom. colloq.
6. pag. 465. Vbi † omnia ſolemnia, 11
quæ in electione, & in auguratione Romani Pontificis obſervari ſolent, plenè & planè recenſet.

Svnt etiam plurima alia, † quę 12
eiuſdem Divini impulſus,& inſpirationis ratione contra ordinarias iuris regulas defenduntur , de quibus latè agunt Doctores ſuprà relati,& exemplis ex Sacra Scriptura deductis abundè confirmãt.Inter quæ digniſsimum
relatu videri poteſt illud, † quod de 13
Samſone ſe ipſum, & populum Philiſthæorum ſimul occidente , habetur Iudic.cap.16.& 17. In quo facto communis eſt Theologorum opinio, illum minimè peccaſſe. Nam tacitâ quadam Dei inſpiratione, & inviſibili miſsione ad id ductus fuiſſe videtur, ut tradunt D.Auguſt.lib.1.de Civitate Dei, cap.21.D.Ambroſ.lib.1.offic.cap.40. D.Thom.2.2.quæſt.64.art.5.ad 4. & ibi Aragon & alij, latè Soto de iuſt. & iur.lib.2.quæſt.3.art.8.& lib.5.quæſt. 1.art.4.ad finem,Plaça de delictis capit.23.num.2.Ludovic.Lup. in inſtructor.1.part.capit.65.in fin. Leſsius de iuſtit.& iur. lib.2.cap.9. num.33. Gomez de Meſcua in tractat. de poteſtate in ſeipſum lib.1.capit.8.num.28. & noviſsimè Franc.Torreblanca de magia divinatr.lib.4.cap.31.

Afferri quoque poteſt aliud Moyſis
factum Exod.2. † Vbi narratur,pro- 14
priâ , & privatâ quidem auctoritate Ægyptium occidiſſe quòd Hebræum hominem acerbè vexabat. In quo licèt , illum peccaſſe , expreſsè affirmet D.Hieronym.epiſt.142. ad Damaſ. in fine,cui aſſentiri videtur D. Auguſtin. lib.22.contr.Fauſt.cap.70.& D.Tho. 2.2.quæſt.61.art.ult.veriùs tamen eſt contrarium,ut magis communiter omnes Doctores Theologi ſentiunt, eò quòd in actu illo ſecretâ quadam Dei inſpiratione motus , & honoris eius zelo ductus Moyſes videatur.Sicut &
Phinees † cùm Zambri ad meretricem 15

Ma-

Madianitam coram populo ingrediẽ-
tem transfodit, cuius facinus non ſo-
lùm ut licitum,ſed ut laude dignum Sa
cra Scriptura recenſet , ut patet ex
Pſalm.105.verſ.31. 1.Machab.2.26.
Numer.25.7.8.& ita probant D.Au-
guſt.à priore opinione diſcedens, q.2.
in Exod. tom.4.Ambroſ.lib.2. de of-
fic.capit.36.Hieron.in qq.Hebr. ſup.
lib.1.Reg.in fine,D.Thom.2.2.quæſt.
61.artic.ult.Burgenſ.ſup.cap.2.Exod.
Pereira ſup.idem cap.quæſt.10. & Fr.
Ioan.Marq. in Gubernat.Chriſt.lib.1.
cap.6.
16 Secundum autem , † videlicet
quòd Hiſpaniæ Reges,Duces, & ho-
mines militares, & religioſi ad huius
Novi Orbis detectionem, converſio-
nem , & ſubactionem divinis impulſi-
bus & inſpirationibus invitati videan
tur,plurimi,& doctiſsimi viri ſuis ſcri-
ptis teſtatum reliquerunt.Etenim quẽ
17 admodum † Henrico Luſitaniæ infan
ti,novas illas navigationes diſponen-
ti,quarum medio Orientales Indiæ lu
ſtratæ ſunt,fama eſt, per quietem cœ-
leſti monito revelatum,ut cœpta per-
ficeret , & iterum clementer increpi-
tum,quòd cogitatâ cõquiſitione tam-
diu ſuperſederet, remque adeò piam,
& laudabilem ultrà differret,ut auctor
eſt elegantiſ. Ioan.Petr. Maffæ. lib.1.
hiſtor.Ind.Orient.pag.4.& Fr.Anton.
de SanRoman in eâdem hiſtor. lib.1.
18 cap.2.in fine.Ita alij † Scriptores nõ
ſolùm ex noſtris,ſed etiam ex exteris,
qui de his Indijs Occidentalibus , &
earum inventione,& converſione ſer-
monem faciunt,eundem Divinum im-
pulſum,& afflatum Ferdinando & Eli
ſabethæ Regibus Catholicis tribuunt,
& opus hoc omni ex parte Deo adſcri
bendum eſſe, ſeriò & doctè procla-
mant,ut conſtat ex ijs,quæ tradit An-
19 tonius Poſſevin. † 1.tom.Bibliothec.
lib.1.cap.7.pag.5. ſic inquiens: *At ut
antiquiora omittamus , emerſus penè ex
Oceano ætate noſtra Novus Orbis , quan-
tam non gemmarum modò atque auri,ve-
rùm divitiarum ſapiẽtiæ Dei copiam exe-
ruit? Inditum autem duobus Hiſpaniæ, ac
Luſitaniæ Regibus deſiderium eos remo-
tiſſimos tractus perveſtigandi, quantos ve-
terum Philoſophorum errores ſuſtulit , &
quot veritatis receſſus abditos patefecit,
tot quidem animarum myriades per id de-
ſiderium, tanquam per eſcam ad ſalutem
allecta,non tam fecerunt, ut Eccleſia ip-
ſa,quæ,hæreſibus contaminata, videri iam
poterat moribunda, reviviſceret, quàm ut
veriſſimum experiremur,quod vir ſanctus
Hilarius olim ſcripſit.Eccleſia,dum perſe-
quitur , floret;dum opprimitur,creſcit;dũ
contemnitur , proficit; dum læditur, vin-
cit;dum arguitur,intelligit; tunc denique
ſtat,cùm ſuperari videtur.*
Idem † auctor apertiùs eandem 20
inſpirationem, imò expreſſam Dei in
hoc tam magno opere voluntatem,
agnoſcit.d.Biblioth.lib.9.capit.21. &
22.ubi ait:*Teſtantur autem plurima, fa-
ctum infinita Dei clementia fuiſſe, ut fi-
dem hoc ſæculo Chriſtianam Indi ſuſcipe-
rent, ut prorſus de ipſius voluntate nullus
reſtet ambigendi locus, id quod & de me-
dijs divinitus ad tam inſigne opus promo-
vendum,negandum non eſt.Porrò illa Dei
ſunt † propria,quæ in id ſimul concurre-* 21
*runt , Verbi Divini prædicatio , Domi-
ni* Iesv *notitia, converſio plurium po-
pulorum , ſalus plurimarum animarum
infantium , virorum, mulierum , ægroto-
rum etiam , qui diu lecto affixi; denique
baptiſmo accepto ad cœlum illico evola-
runt.Quæ omnia magno cum rerum varia-
rum eventu,atque miraculis contigerunt,
atque ad illos, ut audirent , & converte-
rentur,miſit concionatores, atque ut hi eò
proficiſcerentur,eos ipſe,& reliquos impu-
lit,à quibus denique miſsi,tranſvecti per
maria,conſervati,& cuſtoditi ſunt. Inde
igitur univerſa huius converſionis moles,
& ratio ortum progreſſumque cœpit, ut
quidquid ex ea boni manaverit, id divini-
tus factum ſit , quidquid autem mali ac-
ciderit ,iuſtiſsimè id à Deo fuerit permiſ-
ſum,quippe qui hominibus ſemel traditam
libertatem adimere non vult. Opus autem*

divi-

divinum fuit, quoniam hæc tanta res abſque eius voluntate, ac patrocinio nunquam fieri potuiſſet; tot enim maria, atque univerſæ terræ ambitum obire, ac ſanctum eius nomen, & IESV CHRISTI Domini fidem in tam adverſas gentes, eaſque adeò barbaras & efferas, atque indomitas inferre, ut in toto terræ ſpatio nullus ſit locus, in quo Chriſti fama, & nomen non percrebuerit, certè non potuit non eſſe digitus ac dextera Dei, quæ tantam virtutem fecerit, ut habetur Exod. 3. & Pſalm. 117. & affirmandum eſt, in hoc imprimis Divinam concurriſſe voluntatem, quæ Summo Pontifici deſiderium, Regibus zelum, Religioſis ſolicitudinem & labores permultis probis, ac pijs charitatem indidit, ut gentes quæ longiſſimè aberant, fierent proximæ, &c.

22 Hoc idem argumentum ſæpè repetit † doctiſsim. Thom. Bozius, & præcipuè lib. 10. de ſignis Eccleſ. Dei, cap. 13. cuius verba refert Fr. Thom. à IESV lib. 2. de procur. omn. gent. ſalu. cap. 8. pag. 56. & latiùs proſequitur Ioan. Boter. in relatio. univerſal. 4. part. lib. 2. pag. 48. 49. & 50. & Rutil. Benzonius de anno Iubil. lib. 1. capit. 10. pag. 53. ubi Divino conſilio, ac Spiritus ſancti afflatu factum fuiſſe docent, & probant, quod Alexand. VI. Roman. Pontific. Orientales & Occidentales Indias inter Hiſpaniæ & Luſitaniæ Reges magis quàm inter alios diviſerit.

23 Et † idem Bozius lib. 4. capit. 3. in princip. cuius etiam meminit Thom. à IESV ubi ſup. capit. 6. pag. 52. eundem Divinum impulſum, & cœleſtem quãdam ſpem, ſive inſpirationem in Chriſtophoro Columbo, ſuprà dictam expeditionem tentante & exequente his verbis expreſsit: *Anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſecundo Chriſtophorus Columbus natione Genuenſis, Divino, ut exitus oſtendit, impulſu afflatus, acceptis à Regibus Hiſpaniæ Ferdinando & Iſabella navibus tribus, Hiſpali ſolvens, poſt longam multorum menſium navigationem, tandem pervenit ad inſulam quandam, quam quòd ſancti Dominici die feſto inveniſſent, eiuſdem nomine nobilitarunt. Inde aditus patefactus ad ampliſſimas regiones, quæ proculdubio cõficiunt tertiam totius Orbis partem, in quibus longè, latèque varijs temporibus per noſtros Chriſti cultus eſt diſſeminatus, & hodie maximè viget, floret, & uberrimos fructus producit.*

Idem proſequitur lib. 5. capit. 2. in princip. ubi mutuatis verbis à Petr. Martyre in hiſtor. Novi Orb. decad. 1. ſic inquit: *Avorum noſtrorum memoria Chriſtophorus Columbus Indias Occidentales aperuit nobis anteà ignotas. Aggreſſus eſt † autem tantam rem, non niſi Divinitatis æternæ benigniſſimo impulſu,* 24 *quamvis à multis uſu rerum prudentiaque valentibus irrideretur, cùm Principes viros, potentiſsimoſque Reges alloqueretur, petens, ut auxilio ſibi eſſent, cogitanti Orbem Novum, novaſque terras priſcis ſæculis ignotas, in lucem quodammodo proferre, aggredi iter inſuetum, emetiri maria vaſtiſsima, ex obvijs quibuſque periculis enavigare. Vbi verò mari ſe cum ſocijs commiſit altumque tenuit, & Oceani fluctibus, remotiſsimi ab omni terræ conſpectu, undique iam nautæ cuncti circundarentur, parum ſæpè abfuit, quin à vectoribus corriperetur, & in undas proijceretur, ſed mirabile viſu in ſomnis confirmatus ſic & ipſe ſocios confirmavit, ut tandem voti compos ampliſsimas terras invenerit.*

Rurſus lib. 6. capit. 6. circa finem, & in lib. de robore bellico capit. 13. eiuſdem Columbi, Vaſquij Gamæ, & Ferdinandi Magallani longas, & priſcis ſæculis incognitas navigationes multis nominibus extollens, ita concludit: *Hi proculdubio omnes ſola ſpe Divini auxilij talia ſunt aggreſsi, qualia nemo ante illos, & quibus maiora nemo aperuit ad ineundam, coniungendamque maximè totius humani generis ſocietatem, commerciaque in illius bonum commune inſtituenda, barbariemque, & feritatem ex innumeris nationibus tollendam.* Nam cuius

mens

mens non *horreat, ait Scriptor quidam,*
immenſos à Columbo exhauſtos labores, cœli
iniurias, atrociſſimas tempeſtates, quibus
ſæpè penè eſt obrutus? Quis non admiretur
incredibilem audaciam, conſtantem patien-
tiam, nunquam infractum animi robur ad
ea perficienda, quæ novis iſte conſilijs, at-
que auſibus eſt aggreſſus?
25 Petrus quoque Martyr † in qua-
dam narratione, quam Italico ſermo-
ne conſcripſit, cuius meminit additio-
nator Hieronymi Benzonis lib. 1. hiſt.
Ind. cap. 6. in 4. part. Americæ pag. 32.
expreſsis verbis teſtatur; *Columbum tri*
duo antequàm ullam terram conſpiceret,
mirandam in ſomno viſionem habuiſſe, ut
excitatus lætabundus, & alteris omnes
convocari iuſſerit; eoſque confirmaverit,
brevi terram conſpecturos.
26 His conveniunt, † quæ aptè, & la-
tè obſervat Nicola. Sander. libro 7. de
viſib. Monarch. per totum, Ioſeph. A-
coſta in hiſtor. Moral. Ind. lib. 7. capit.
28. & Ioan. Boter. in d. relat. univerſal.
4. part. lib. 2. per totum, de prævijs diſ-
poſitionibus, quas Divina ſapientia, &
providentia, cùm ex parte Regum, &
Ducum noſtrorum, tùm ex parte In-
dorum ipſorum ordinavit, & præcede-
re voluit tanti Orbis converſionem,
& conquiſitionem, ut faciliùs, & com-
modiùs in eo Evangelium diſſemina-
retur. Ex quibus apertè deprehendi
inquiunt, Divino conſilio, & inſpira-
tione omnia, quæ illis temporibus ac-
ciderunt, ordinata, & determinata
fuiſſe.
Quod argumẽtum poſt eos urgens,
27 & exornans † Rutil. Benzon. d. lib. 1.
de ann. Iubil. cap. 10. pag. 52. & 53. ita
concludit: *Hæc autem commemoravimus,*
ut liquidò cognoſcatur, hanc Novi Orbis
adinventionem Divino conſilio, ſummaque
Dei inſcrutabili providentia his tempori-
bus reſervatam fuiſſe. Deſpiciens enim
Deus, ut Act. 17. Areopagitis dixit Paul.
tempora ignorantiæ, cæcitatis, & deceptio-
nis illorum populorum, qui à dæmone per
Idolorum cultum faſcinati erant, nunc il-
lis annuntiare facit Evangelij veritatem,
ut unuſquiſque illorum pœnitentiam agens,
convertatur ad Dominum, qui fecit illos,
quique in hunc mundum miſit Iesvm
Christvm *filium ſuum, ut ſalvos face-*
ret omnes homines, & ad agnitionem veri-
tatis veniant. In manibus enim tuis, inquit
David Pſal. 30. tempora mea. Verùm quàm
appoſitè † & opportunè Indorum con- 28
verſio hiſce temporibus acciderit, ac Divi-
no conſilio determinata fuerit, deprehendi-
tur ex multis prævijs diſpoſitionibus, qui-
bus Divina ſapientia uti voluit, ut faci-
liùs, & commodiùs Evangelij prædicatio
introduceretur, ac fides Chriſtiana ab illis
populis cum fructu reciperetur, multa im-
pedimenta ab illis removendo, ut eos ido-
neos, apteſque redderet ad lucem Evangelij
recipiendam, &c.
Plvrima † quoque alia, ut hanc 29
Dei voluntatem, ſive motionem, & in-
ſpirationem cõfirmet, & omni ex par-
te miraculoſam, & ſoli Deo tribuen-
dam horum Indorum inventionem,
ſubactionem, & cõverſionem eſſe pro-
bet, optimè conſiderat Fr. Ioan. à Tor
quemada in Monarch. Ind. lib. 4. cap.
104. & ſequent. & lib. 15. capit. 45. &
46. & rurſus lib. 18. capit. 1. & 2. Vbi
apertè † tradit, nautam illum, qui Co
lombo huius poſt Oceanum terræ no-
titiam præſtitit, de quo diximus ſuprà
lib. 1. cap. 5. num. 6. & 7. non humano
conſilio, nec caſu fortuito, ſed Divino
myſterio ab Angelis fuiſſe delatum, ut
tantæ converſionis iter aperiretur, ip-
ſumque Columbum ab eodem Deo
afflatum, & electum, ut eius medio exe
cutioni mandari poſſet.
Sed quoniam † eruditiſsimus no- 30
ſter Theologus P. Franc. à Victoria in
1. relect. de Ind. inſulan. num. 38. verſ.
Sed miracula, & num. 40. verſ. *Septi-*
mus titulus, huic titulo parum fiden-
dum eſſe monet, vidêre oportet, qui-
bus ille argumentis & rationibus mo-
veatur. Et primò quidem conſiderat
huiuſmodi † miſsiones, & inſpiratio- 31
nes multoties fallaces eſſe, & per dia-
boli

Digitized by Google

boli ſuggeſtionem immitti,ut tradunt
auctores ſup.num.1. relati, præcipuè
Delrius, Maiol. & Roſignolus capit.
210.& Torreblanca. d.lib.1. de Ma-
34 gia cap.29.Vnde † meritò admonet
Dominus apud Marcum cap.13.*Vide-
te,ne quis vos ſeducat*,& D.Ioan.epiſt.4:
Nolite credere omni ſpiritui,& Canon.1.
cap.3: *Probate ſpiritum an ſit à Deo.*

35 Secvndò ſubiungit,nulla † mira-
cula proferri poſſe, quibus hanc Hiſ-
panorum miſsionem in Novum Or-
bem à Deo ordinatã, & occultis eius
impulſibus & inſpirationibus fultam
affirmare valeamus. Idemque, quoad
paucitatem miraculorum, ſentire vi-
detur Ioſeph. Acoſta lib.2. de procur.
Ind.ſalut.cap.9. Vbi quærit, cur mira-
cula in converſione Gẽtium nõ fiant
nunc, ut olim à Chriſti prædicatori-
bus,& Fr.Auguſt.Davila in hiſtor.Me
xicanæ provin.lib.1.cap.80. pag.320.
Vbi affirmat, pauca miracula in his
36 provincijs viſa fuiſſe. Atverò † miſ-
ſiones & inſpirationes, quæ, vel ſpe-
cialibus Scripturæ teſtimonijs, vel a-
pertis miraculis non adſtruuntur, pa-
rum fidei & ſecuritatis habère, latè
etiam docent, & probant Theologi
ſup.relati, & præcipuè Pat.Raphaël
de la Torre in 2.2. 2.tom. pag.178.
col.2. & meliùs Innocent.III. quem
37 ipſi non referunt in.d.capit. † cùm ex
iniuncto,de hæret.inquiens:*Quòd cùm
interiores iſta miſſiones, inſpirationes, ſive
revelationes ſint occulta, & incerta, non
ſufficit cuiquam nudè tantùm aſſerere,quòd
ipſe ſit miſſus à Deo,cùm hoc quilibet hæ-
reticus aſſeveret;ſed oportet, quòd aſtruat
illam inviſibilem miſſionem per operatio-
nem miraculi, vel Scriptura teſtimonium
ſpeciale.Vnde cùm Dominus Exod.7. vel-
let mittere Moyſen in Ægyptum ad filios
Iſraël,ut crederent ei,quòd mitteretur ab
ipſo, dedit ei ſignum, ut converteret vir-
gam in colubrum, & virgam iterum re-
formaret: Ioannes quoque Baptiſta ſpecia-
le ſuæ miſſionis teſtimonium protulit de
Scriptura, dicens: Ego vox clamantis in
deſerto: Dirigite viam Domino ſicut ab
Iſaia Propheta capit.40.&c.* Qua etiam
de cauſa Chriſtus † Dominus ut ſuam 38
à Patre miſsionem confirmaret, ſę-
piùs obſtinatis Iudæis ſua obijciebat
miracula, dicens: *Si mihi non creditis,
operibus credite*,& iterum: *Opera,quæ ego
facio,teſtimonium perhibent de me*, & D.
Marcus cap.ult. de Apoſtolis à Chri-
ſto miſsis ſermonem habens: *Illi autem*
(inquit) *profecti prædicaverunt ubique,
Domino cooperante, & ſermonem confir-
mante,ſequentibus ſignis*;ut oſtenderet,
illi miſsioni, & doctrinæ firmitatem
fore cœleſtem, quam ſigna ſubſeque-
rentur. Quod & Paulus Apoſtol.varijs
in locis de ſua prædicatione teſtatur,
& pluribus alijs Sacræ Sripturæ teſti-
monijs illuſtrat D.Chryſoſt.tom.3. in
2.Corinth. Tertullian.in Apolog.cap.
27. Arnobius lib.1. adverſus Gent. D.
Auguſt.lib.10.de Civitate Dei, capite
12.& lib.16.& 17.Thomas Bozius de
ſignis Eccleſ.lib.5.cap.1. Fr.Thom. à
Iesv de procur. omn.gent. ſalu. lib.4.
cap.3.Balth.Chavaſius de notis veræ
religio.lib.4. cap.ult. & Torreblanca.
d.cap.29.num.25.

Tertiò idem Victoria inſinuat,&
alij magis apertè nobis obijcere ſolẽt,
videri non poſſe ex Dei inſpiratione,
ſive impulſu, aut voluntate, hanc In-
dorum detectionem,& converſionem
ordinatam fuiſſe, cùm † in ea plurimi 39
noſtrorum tot ſcelera, & damna in
miſeros Indos commiſerint, & magis
auri & argenti quærendi, Regni pro-
prij ampliandi cupiditate, & rerum
novarũ inveſtigandi curioſitate,quàm
Dei, & animarum zelo ducti videan-
tur.

Pro quibus ego perpendo inſignem
locum D.Cypriani in ſermone de lap-
ſis,relatum † in cap.ſi quis præpope- 40
ra 27.diſtinct.50. Vbi tunc demum,
quæ Martyres,ideſt,Sacerdotes & Re
ligioſi viri mandant, facienda, & ſe-
quenda eſſe tradit: † *Si iuſta,ſi licita,* 41
ſi non contra ipſum Dominum à Dei Sa-

cer-

cerdote facienda, ſed ſi ſcripta non ſunt in Domini lege, quæ mãdant, antè eſt, ut ſciamus, illos de Deo impetraſſe, quod poſtulant, tunc facere quod mãdant: neque enim ſtatim videri poteſt de Divina Maieſtate conceſſum, quod fuerit humana pollicitatione promiſſum.

VERVM AVTEM verò, prædictis ar-
42 gumentis non obſtantibus, † defendi
adhuc poteſt vis, & auctoritas tituli,
de quo in hoc capite diſputamus, quē
ſi Victoria videret tot graviſsimorum
Scriptorum teſtimonijs, & rationibus
comprobatum, forſitan de eius fide
non dubitaret.

43 Et ad primum reſpondemus, † cer-
tum quidem eſſe, magnum periculum,
& fallaciam in his inſpirationibus, im-
pulſibus & revelationibus imminêre,
non ideò tamen prorſus, aut temerè
damnandas, & reſpuendas eſſe, cùm ne
gari non poſsit, quin aliquando à Deo
deriventur, maximè cùm in rebus &
perſonis ſerijs, & gravibus accidunt,
& effectus, qui illas ſequuntur, in Dei
obſequium, aut communem ſalutem,
& utilitatem alicuius populi dirigun-
tur, ut elegãter proſequitur D. Thom.
& poſt eum Theologi omnes, pręcipuè
Fr. Barthol. à Medina in 1.2. quæſt. 9.
art. 4. & quæſt. 22. art. 3. & Caietanus
1. par. q. 82. art. 4. circa tertium argu-
44 mentũ: Dicit † enim D. Paul. ad Theſ-
ſalon. 5: *Spiritum nolite extinguere, prophetiam nolite contemnere, omnia probate, quod bonum eſt tenete, ab omni ſpecie mala abſtinete vos.* Et D. Ioan. *Probate ſpiri-*
45 *tus, utrum ex Deo ſint.* Cui † vocanti, &
impellenti reluctari, & non obedire,
quàm ſit periculoſum, multis probat
Gaſpar Sanctius in Iſaiam capit. 14.
num. 8.

46 Quibus attridens † Ariſtotel. lib. 6.
Ethic. ad Eudemum circa finem, do-
cet: *Quod ſæpènumero nobis nihil cogitantibus venit in mentem cogitatio efficax, & impetuoſa, quæ ſecum trahit voluntatem, quam motionem non poſſumus nobis tribuere, neque in noſtram inventionem referre, cùm de hac re nihil unquã cogitaverimus. Neq; verò poſſumus eam referre in ſubſtantiam Angelicam, quæ non poteſt efficaciter movere noſtram voluntatem. Vnde talis cogitatio in Deum eſt reducenda.*

Ad ſecundum autem reſpondeo, hũc
impulſum, † miſsionẽ, ſive inſpiratio- 47
nem Divinam, de qua agimus, non de-
ſtitui Sacræ Scripturæ teſtimonijs, &
prophetijs, ſi ea omia in memoriã re-
vocemus, quę ſuprà cap. pręced. & lib.
1. cap. 15. cõgeſsimus. Et multo minus
miraculis caruiſſe, ut Victoria, & alij
malè putarunt, cùm potius innumera
extiterint, & extent quotidie, quæ Di-
vinam huius magni operis voluntatẽ,
& penè dixerim voluptatem, eviden-
ter oſtendũt, ut ait Anton. Poſſevinus
ubi ſup de quibus in cap. ſequenti co-
pioſè tractabimus.

Quinimò, ut daremus in huius Novi
Orbis converſione, nunc tot, ac tanta
miracula non operari, quot & quanta
olim initio naſcentis Eccleſię à Chri-
ſti prædicatoribus facta cernuntur, ob
hoc tamen Divinæ vocationis vis ex-
cludi non poſſet, † quæ interdũ ſignis 48
externis, aliquando etiam interno po-
tiùs impulſu fit, & ſive in ſingulis homi
nibus, ſive in populis, atque in ipſo ge-
nere humano, per temporum opportu-
nitates operatur, & altæ & profundæ
ordinationis eſt, ut præclarè tradit, &
Sacræ paginæ exemplis illuſtrat D. Au
guſt. lib. 83. quæſt. q. 68. & † in lib. de 49
util. creden. ubi de eiſdem miraculis
agens ſcribit: *Cur iſta modò non fiunt? quia non moverent, niſi mira eſſent, at ſi ſolita eſſent, mira non eſſent.*

Et in noſtris terminis loquens Io-
ſeph. Acoſta d. lib. 2. de procur. Ind. ſa-
lut. cap. 9. & 10. Vbi doctè & elegãter
hanc miraculorum parcitatem, partim
naturæ, docilitati & ignorãtiæ Indo-
rum, quibus nũc prædicatur, attribuit,
qui † tot miraculis nõ egent, ut ad Fi- 50
dei receptionem à noſtris ſuadeantur;
ſed prædicatoribus tantùm, quorũ mo
res cum fide & lege, quam annuntiant,

con-

conveniant,ut optimè iam olim in ſi-
mili ſcripſit D.Chryſoſt.homil.6.in 1.
51 ad Corinth.Partim † exiguo ipſorum
prædicatorum zelo,& merito,cùm du
bium nõ ſit,ut quò quis fide,& ſancti-
tate magis eminuerit,eò aptius inſtru-
mentum ſit,per quod Spiritus ſanctus
tam præclara opera perpetret , qui ad
ſuam potentiã,& gloriam declarandã,
eius puritatis,atque humilitatis viros
ut plurimũ exigit, & aſſumit,qui veris
virtutibus,& incorruptis moribus ni-
teant,& nihil ſibi ſumentes,totũ Deo,
cuius eſt omne donum perfectum,& ſa
luti proximorum ſyncerè refundant.

Quas rationes,Acoſta nõ relato,ab
eo deſumpſit Ioan.Boter.in relat. uni-
verſ.4.part.lib.2.pag.73.& 74.Fr.Au-
guſt.Davila.d.cap.80.pag.320.addens
52 forſitan † etiam in cauſa fuiſſe,quòd
Evangelicæ prædicationis forma ada-
muſsim ſervata nõ fuerit.Martin.Del-
rius lib.4.diſquiſ.magic.cap.4. q.5. ſe-
ctio.2.pag.331.in fin.Ant.Poſſevin.in
Biblioth.1.tom.lib.9.cap.24.pag.402.
Fr.Thom.à IESV d.lib.4. de procur.
omn.gen.ſalut.cap.4.pag.147.&148.
53 Et conducit † lex noſtra 68.titulo
4.part.1.quæ ex doctrina Hoſtienſ.in
ſumm.de reliq.&vener.Sanct.inter re-
liqua,quæ ad veri miraculi comproba-
tionem requirit, merita ſanctitatis,&
bonitatis illius apponit,per quẽ Deus
miraculũ operatur.Reſpiciens nimirũ
ad id,quod magis cõmuniter accidere
54 diximus. Aliquando † enim à profanis
& flagitioſis hominibus vera miracula
fiunt;ſed non niſi Divinâ virtute, & ad
confirmationem veræ fidei,vel Dei lau
dem,& voluntatem oſtendendam,aut
exequendam,ut Nos ſæpè in his ipſis
regionibus contigiſſe, cap.ſeq. proba-
bimus, & latè proſequitur D.Auguſt.
lib.10.de Civit.Dei,cap.16. & lib.83.
quæſt.q.79.& habetur in capit.multæ,
cap.teneamus,cap.prophetavit 1.q.1.
cap.1.de reliq.& vener.Sanct.D.Tho.
1.par.q.110.art,4.ad 2.& 2.ad Theſſa
lonic.cap.2.lect.2.& 2.2.q.178.art.2.
D.Chryſoſt.hom.2.in Matth. capit.7.
Viguerius inſt.Theol.tractat. de virt.
Dei,cap.10.Sotus 4.Sentent. diſt. 43.
q.2.art.23. Bapt. Fulgoſius lib.1.me-
morab.capit.6. de miraculis, Malleus
malef.q.61.art.10.ad 8.Acoſta.d.cap.
10.in princ.Zerola,qui plures refert, in
praxi Epiſcop.verb. *Miraculum*,num.3.
& ultra eos Pet.Gregor.lib.13.de Re-
pub.cap.24.& 25.Rutil.Benzonius de
anno Iubil.lib.6.cap.24.Franciſc.To-
let.ſup.Ioan.& Maldonat.ſup.Matth.
cap.7.Martin.Delrius lib.2.diſquiſ.ma
gic.q.7.pag.63.Simon Maiol. in dieb.
Canicul.tom.2.colloq.2. pag.112. &
ſeq.Maluenda de Antichriſt.lib.6.cap.
1.q.5.& ſeqq.& lib.7. cap.15. & ſeqq.
Camill.Borrell.de præſtan.Reg.Cath.
cap.55.Annæus Robert. lib.1. rer. iu-
dic.cap.5.fol.18.Raph.de la Torre in
2.2.quæſt.9.artic.2.diſp.4.pag.751.&
in 2.tom.de vitijs oppoſitis Religioni.
q.95.in prælud.diſp.2.Torreblanca de
magia divinatr.lib.2. capit.11. & 26.
Pat.Suar. de fide.diſput.4. ſect.3.num.
8.& ſect.4.Vbi de his miraculis agunt,
quæ per profanos homines,aut malos,
& peccatores fieri ſolent.

Et † ſimul concludunt,ab hæreticis 55
in comprobationem falſæ fidei , & à
magis , & diabolis , & ab Antichriſto
nunquam vera,ſolida, conſiſtentia,aut
proficua miracula facta fuiſſe,nec fieri
poſſe,ſed quædam duntaxat præſtigia
phantaſtica,& ſimulata,ſemper perni-
cioſa , aut inutilia, ad ludificationem
ſenſuum humanorum : de quo etiam
præclarè tractat idem D.Auguſt.in d.
capit.teneamus 1.quæſt.1. & lib.3.de
Trinitat.cap.8.& lib. 18. de Civitate,
Dei.cap.17.Orig. lib.2. cõtra Celſum
Auctor vitæ D.Bernardi, lib.3. capit.
6. & elegantiſsimè D.Iſidor. libro 8.
Etymolog.cap.9: cuius verba haben-
tur in cap. nec mirum 26. quæſt. 5. &
Theatr.vitæ humanæ volum.5.libro 4.
ex pag.1512.ad 1531.Vbi plura exem
pla veterum,& fictorum miraculorum
congeſsit.

56 Suprà dictis † adijcere poſſumus, prædicationem, & converſionem huius Novi Orbis pluribus miraculis nõ eguiſſe, ſi attendamus celebrem illam doctrinam D.Chryſoſtom. 1.Corinth. 2.dum mõſtrat,ſigna Evangelicæ prædicationis iam olim patrata,non illo tantùm ſæculo,ſed & futuris fidem peperiſſe.Quod etiam D.Thom. luculenter expreſsit lib.1.contra Gent.cap.6. dicens:*Hæc autem tam mirabilis mundi converſio ad fidem Chriſtianam,indicium certiſſimum eſt præteritorum ſignorum, ut ea ulteriùs iterari neceſſe non ſit, cùm in ſuo effectu appareant evidenter, quamvis non ceſſet Dominus,noſtris etiam temporibus, ad confirmationem Fidei, per ſanctos ſuos miracula operari.* Vnde meritò diſputat D.Gregor. in homil. Aſcenſion. & Ioan.Gerſon. in 2.quæſt. an hodie ſint neceſſaria vel utilia miracula?

57 Denique † tertio argumẽto,deſumpto ex delictis,& exceſsibus ab aliquibus Hiſpanis in detectione,& converſione huius Novi Orbis cõmiſsis,& ex humanis medijs & finibus,qui hãc miſſionẽ præceſsiſſe & promoviſſe videntur,ultra ea,quę de hoc articulo latiùs inferiùs lib.3.cap.5.dicere deſtinamus, nunc facilè reſpondemus cũ Ant.Poſſevin.1.tom.Bibliothec.lib.9.cap.22. pag.401.Ioan.Boter. in relat. univerſ. 4.par.lib.2.ferè per totũ,Thom.Bozio de ſign.Eccleſ.lib.7.cap.5.in fine, non propterea negari poſſe hoc opus Dei fuiſſe,& ex Divino eius impulſu manaſſe,quod zelũ,& pietatẽ, quæ in eo requirebatur,ſcelus avaritiæ, crudelitas, & impietas aliquorũ militũ maculaverit. Alioqui † etiã inter Chriſtianos nõ liceret,vim ullã Divinã agnoſcere,inter quos vivunt tot peccatores, hæretici multi,plurimi vitioſiſsimi, meretrices innumeræ.Sanè etenim, † quorum mens in Divinæ Sapiẽtiæ vias acutiùs inſpicit,flores inter ſpinas, triticũ intra paleas, aurũ ſub terra dignoſcens, Divinã eò magis bonitatẽ commẽdat, quò magis ille rectam & ſartam tuetur apud nos Fidem, pietatem Regum & Principum,diſciplinam Antiſtitum,virtutem bonorum Chriſtianorum, uſum frequentem ſanctorum Sacramentorum,Divini Verbi prædicationem,ſtudia ſcientiarum,lucem atque notitiam Dei,hoc eſt totius boni.Nec reprobãdus eſt hortus,qui totus nõ ſit floridus nec palea abijcienda,quæ tota non ſit triticum,nec terra illa exiſtimanda eſt inutilis, quæ univerſa non ſit aurum. Quin & hinc tantò maior de miſericordia Dei concipienda ſpes eſt,quòd inter gentes adeò barbaras tantam fidem plantaverit,fodinas,ut ita dicam, tot animarũ aperuerit, Eccleſiam tot Archiepiſcopis,Epiſcopis,Clericis,Religioſorum Ordinibus munitam excitaverit,tot item paræcias, Doctrinam Chriſtianam, Scholas & Academias, totque Principes viros ibidem conſtituerit.

(58 and 59 in the left margin beside "verit. Alioqui" and "ces innumeræ")

Et idem reſpondere poſſumus † ad id,quod de avaritia, & divitiarum cupiditate nobis obijcitur. Nam omiſsis ijs quæ ſup.lib.1.cap.16. num.94. tradidimus,verius eſt,Chriſti amorem, & animarum zelum in hoc opere primas partes tuliſſe, ut fatetur Thomas Bozius lib.12.cap.21.circa finem, ſic inquiens. *Primumque horum ſit hoc,nliquam tot homines ad exteras & ignotas terras à Chriſtianis abiiſſe, ut Chriſti cultum latè propagarent,ut ſæculo hoc noſtro contigiſſe certò videmus. Id verò non niſi ab ardentiſſimo,ac longè diffuſo Chriſti amore naſci poteſt. Et cùm hac de cauſa totus Orbis circumnavigatus ſit, ventumque iam propè ab extremo Arcto,ad Auſtrum ſupremum, igitur longiſſimè pertinet amor noſtrorum in Chriſtum.* 60

61 Et ut aliquatenus † verum eſſe fateamur,divitiarum ſtudio noſtros permotos fuiſſe,non quidem ideò Divinę inſpirationis,& miſsionis vis excludetur;ſed longè admirabilior Divinã providentiã & ſapientiã iudicati debebit, quæ tam infirmis uſa ſit medijs,ut tantam rem ſuaviùs, ſecretiùs, pacatiùs,

fine

ſine multis miraculis ac prodigijs, ac
quaſi ſine ſenſu,quod ferè facit promo
62 vêret. Et † quanquam dena leucarum
millia itineris , quina per Orientem,
totidem per Occaſum, & tot maris &
terræ pericula ſuperaſſe,ſola ipſa videa
tur humana cupiditatis , certiſsimum
tamen eſt, in hoc imprimis Divinam
concurriſſe voluntatem, quę Summo
Pontifici deſiderium, Regibus zelum,
nautis & militibus animum & ſpem,re
ligioſis ſolicitudinem & labores , per-
multis probis ac pijs viris charitatem
indidit,ut gentes,quæ longiſsimæ ab-
erant, fierent proximæ. Ac dum alijs
maria cupiditas æquabat,ut aurũ con-
ſequerentur , eadem inſerviebat Deo,
ac ſervis ſuis,ut ipſamet illa maria tra-
ijcerent ad animas Chriſto lucrandas,
ut etiam tetigimus ſup.lib.1. capit.ult.
ex num.99.& cap.15.ex num.40.Qui
63 bus † enim medijs homines ſua nego-
tia agunt,iiſdem nec cogitantes Divi-
num agrum excolunt, & findunt ter-
ram, ex qua cœleſtis horrei ſeges Deo
ſemper ſerente, & operante matureſ-
cat ad frugem.

64 Quam † eandem ſententiam, licèt
aliud agens, benè proſequitur & illu-
ſtrat Gaſpar Sanctius ſup. Iſai.cap.44.
num.54.& 56.pag.446.& cap.51.n.7.
pag.513.& cap.13.n.8.docens Deum
multa, & magna per infirma inſtrumẽ-
ta,& interdum indigna præſtare ſoli-
65 tum,& † ex tenui principio opera mi-
rabilia,& eximij momenti futura dedu
66 cere , & aliquando † per hoſtes ſuos,
etiam ignaros,ſua conſilia exequi.

Neque abeſt,quod ex communi om
nium Theologorum placito reſolvit
eruditiſsimus Pat.Ioan. Pineda lib.4.
67 de reb.Salom.cap.13.pag.184. † Vi-
delicet , ita naturæ Auctorẽ res ſupra
naturam efficere,ut quoad fieri poſsit,
conſuetas naturæ leges & ordinẽ tuea
tur. Vt ſatis demonſtravit in exſicca-
tione maris Rubri,ut tranſitum per il-
lud Hebræis Pharaonẽ fugiẽtibus ape
68 riret. † Quo in facto cùm ingentia mi-
racula ederet: parciſsimum ſe miracu-
lorum patratorem præbuit,ut ipſe au-
ctor benè conſiderat.

Et eandem † Dei providentiã & in 69
rebus magnis,atque arduis diſponen-
dis,& exequẽdis ſuavitatem in noſtris
terminis rhetoricè extollit Ioã. Botet.
d.lib.2. in princip.adducens illud Sa-
pient.8: *Attingit à fine uſque ad finem
fortiter , & diſponit omnia ſuaviter.* Et
anni † tempora,inter alia,exempli gra 70
tiâ perpendens,quæ ordinante Deo ex
Æſtate ad Hyemẽ deducuntur; ſed ita
tamen,ut hinc Veris,inde Autumni be
nignitas interveniat,ne de uno extre-
mo in aliud cum hominum damno pro
laberentur. Quod benè agnovit Poë-
ta,dum cecinit:

Nec res hunc tantæ poſſent perferre laborẽ
Si non tanta quies inter frigusq; calorẽque
Iret,& exciperent cœli indulgẽtia terras.

SVMMARIVM
Capitis IV.

1 *Deus miracula neceſſaria in Novo Orbe non prætermiſit,quamvis in illis edendis parciſſimus ſit.*

2 *Deus ſemper res novas & magnas, novis & magnis miraculis iuvat,ex inſigni loco D. Auguſtini.*

3 *Eccleſia primitiva , & prædicationis Apoſtolicæ fundamenta Deus multis miraculis communivit.*

4 *Miracula ſi deficiant,rarò prædicantibus creditur.*

5 *Miracula tot ac tanta cur Deus initio naſcentis Eccleſiæ patraverit, ex Auguſt.& Gregor.*

6 *Miracula multa & magna ſemper Deus edidit in converſione novarum provinciarum,& exempla Angliæ, Flandriæ, Holandiæ & aliarum.*

7 *Eccleſia Dei ſemper habuit , & habebit poteſtatem & cõtinuationem miraculorum,& eſt unũ de præcipuis eius ſignis.*

8. *Fidei Chriſtianæ Deus tribuit, ut mõtes transferre poſſit.*

9 D. Gregor. Thaumaturgus, & alij ſancti viri multoties montes de uno loco in alium miraculoſè tranſtulerunt.

10 Fides naturam ſuperat.

11 Miracula in Novi Orbis converſione Deum omiſiſſe credibile non eſt, cùm illis ſemper egeant tyrones in Fide.

12 Infideles non tenentur fidem ſibi prædicatam credere, niſi rationibus, aut miraculis convincantur.

13 Credentes citò, leves ſunt corde.

14 Fidei myſteria an, & quatenus evidenter credibilia ſint?

15 Miracula multa, & maxima in detectione, converſione, & acquiſitione Orbis Novi interveniſſe, latè probatur cōtra Victoriam, & alios.

16 Miracula aperta, & repetita Eccleſia qui negat, maius ipſe miraculum facere dicitur, ex Auguſt. & alijs.

17 Indorū Novi Orbis ita facilis, & brevis ad fidē converſio, vicē obtinet plurimorū miraculorū, ex Bale. Chavaſio, & alijs.

18 Hiſpani non potuerunt ſine ope, & vocatione Divina, ita facilè & breviter Novum Orbem detegere, & convertere.

19 Eccleſia primitiva Dei ſignum, & argumentum fuit facilis, & ſuavis multiplicatio credentium.

20 Indi innumeri breviſſimo tempore Fidē, & Baptiſmum receperunt Mexici, & in alijs Novi Orbis provincijs.

21 Sacerdos quidam ſolus baptizavit ſepties centena Indorum millia.

22 B. Fr. Mart. Valēcia Franciſcanus, & ſocij innumerabiles Indos converterunt & baptizarunt.

23 S. Franc. Xavier. ſolus plures homines ad Fidē cōvertit & baptizavit, quā hæretici omnes ad ſuas ſectas traduxerūt.

24 Converſionis Indorum curſus & progreſſus ſemper Regibus Catholicis maximè in votis fuit.

25 Auctores recenſentur, qui narrant, & extollūt miraculoſum incrementū Chriſtianitatis Novi Orbis.

26 Indos hyſſopo aliquādo ab Hiſpanis Sacerdotibus baptizatos fuiſſe, an verū ſit?

27 Hiſpanā gentē ob eximiā curā dilatādæ Fidei inter varias Indorum nationes, multum laudat Thom. Bozius.

28 Miraculi inſtar videri debent prævia diſpoſitiones, quibus Deus ordinavit detectionem & converſionem Novi Orbis.

29 Regum Catholicorum in audiendo, & iuvando Columbo manſuetudo, & liberalitas, miraculoſa videtur.

30 Chriſtophori Columbi conſtantia in proponenda & exequenda navigatione, & detectione Novi Orbis miraculum ingens à plurimis iudicatur.

31 Oceanus veteribus inacceſſus, poſt Columbi ad Novum Orbem navigationes, miraculo quodam mitis, facilis, & navigabilis redditus eſſe videtur.

32 Pōtus Euxinus, olim Axinos, ideſt, inhoſpitalis dictus, poſteà ſe navigantibus hoſpitalem & placidum præbuit.

33 Mare Pamphylium portentoſo naturæ miraculo receſſiſſe, & ſiccum iter præbuiſſe dicitur, Alexandro Magno cōtra Perſas exercitum ducenti.

34 Cangio Cham Tartarorum Regi, & exercitui eius, dicitur mare miraculoſum novem pedum tranſitum aperuiſſe.

35 Hiſpani Divino beneficio, & quaſi per miraculū, ea omnia in detegēdo, & ſubigēdo Orbe Novo conſecuti videntur, quæ adulatoriè de ſuo Traiano Plin. recēſet.

36 Eccleſiæ, & Fidei Chriſtianæ veritas probari ſolet ex fœlicitate bellorū, quæ pro eius defenſione, aut extenſione ſuſcepta ſunt, & auxilijs de cœlo per miraculum miſſis.

37 Theodoſius Imperator auxilijs cœleſtibus victoriam reportavit, & carmina Claudiani de hoc.

38 Auctores recenſentur, qui plura exempla, & teſtimonia adducunt de proſperitate bellorum, & auxilijs cœleſtibus à Deo Catholicis datis.

39 Hiſpaniæ, in bellis contra Mauros ſuſceptis, omnia miracula contigerunt, quæ olim Deus Iſraelitis indulſit.

40 Bellis iuſtis, & ad Dei vocationem, & exaltationem ſuſceptis, ſemper ipſe exitus fœlices concedit.

41 Deus non ſecundùm armorū potentiā,

ſed, prout ipſi placet, dat dignis victoriã.

42 *Cauſa pugnandi, ſi bona eſt, pugnæ exitus malus eſſe non poteſt.*

43 *Miracula, & auxilia cœleſtia in bellis nullibi magis frequentia fuerunt, quàm in expeditionibus Hiſpanorum, ad Novum Orbem factis.*

44 *Promiſſio Levit. cap. 26. in Hiſpanis in Novo Orbe præliãtibus ſæpiſſimè impleta fuit.*

45 *Milites Hiſpani duodecim in inſula Hiſpaniola fugarũt duo millia incolarũ*

46 *Ferdin. Corteſius exigua valdè Hiſpanorum militum manu plurimas victorias reportavit, Motezumã cepit, & totius Novæ Hiſpaniæ Imperium adeptus eſt.*

47 *Franc. Pizarrus miraculoſas victorias in Peruani Regni conquiſitione habuit, & qualiter Atabualpam eius tyrannum ſuperavit.*

48 *D. Iacobus Hiſpanorũ Patronus multoties pro eis contra Mauros pugnare viſus fuit.*

49 *D. Iacobus ſæpiſſimè Hiſpanorum partes defendere viſus eſt in bellis, quæ cũ Indis Novi Orbis, & etiã cum Orientalibus habuerunt: & ideò in illis regionibus religioſiſsimè veneratur.*

50 *Hiſtoria mirabilis & peculiaris D. Iacobi pro Hiſpanis pugnantis apud Cintiam Novæ Hiſpaniæ oppidum, cùm ab Indis maximopere premerentur.*

51 *Beatiſsima Virgo* MARIA *Hiſpanis ſæpè in Novo Orbe præliãtibus opẽ tulit, & præſertim cũ Mexici obſeſſi eſsẽt.*

52 *Tacubano in monte apud urbem Mexicum templum B. Virginis extructum fuit, & quare?*

53 *Cuzquenſi in urbe Hiſpani numero pauci ab innumeris Indis obſeſsi, & graviter impetiti B. Virginis præſentiſsimo auxilio liberantur.*

54 *Araucanorũ exercitus, qui Hiſpanos in urbe Imperiali Regni Chilẽſis obſidere tẽtabat, ad cõſpectũ B. Virginis retroceſsit*

55 *Miraculum ingens, & notabile, quod initio detectionis Regni Peruani contigiſſe narratur.*

56 *Tumpiz, ſive Tumbez oppidum Regni Peruani. Indorum tempore erat nobiliſſimum, & munitiſsimum.*

57 *Petrus Candia unus ex ſocijs Fr. Pizarri Crucis ſigno Tumbecinorũ inſidias, & ferociſsimũ leonẽ, & tigrim ſuperavit.*

58 *Victorias ferè omnes, quæ ab Hiſpanis in Novo Orbe partæ ſunt, cœleſtibus auxilijs tribuũt plurimi, & graviſsimi Auctores, qui de illis ſcripſerunt.*

59 *Caſtellus à Bobadilla tribuit victorias Hiſpanorum in Novo Orbe militari eorum diſciplinæ.*

60 *Impoſsibile fuiſſe oſtenditur, Hiſpanos tot, & tam fœlices victorias in Orbe Novo habuiſſe, niſi Divina voluntate, & miraculoſis auxilijs iuvarentur.*

61 *Victorias de Indis ab Hiſpanis partas quidam malè ex eo extenuant, quòd Indi Barbari, inermes, & puſillanimi eſsẽt.*

62 *Ferdinan. Corteſium eques quidam apud Argeriam deriſiſſe narratur, quòd putaret, ſe cum Indis pugnare.*

93 *Indi noſtrorum comparatione puſillanimi ſunt.*

64 *Meridionales omnes gentes timidæ ſunt; Septentrionales animoſiores & robuſtiores.*

65 *Indi quàmplures non adeò timidi, & inermes erant, ut quidam generaliter tradant.*

66 *Deus Indos magis politicos, & robuſtos inter ſe bellis inteſtinis diviſit, ut à Noſtris faciliùs ſubigi poſſent.*

67 *Deus hoſtes ſuos ſuis ipſorum manibus ſternit.*

68 *Deus Hiſpanorum vires, & animos auxit, & Indis terrorem immiſit.*

69 *Samſoni vires Deus miraculosè reſtituit, & auxit, ut de Philiſthæis vindictã ſumeret.*

70 *Amorrhæos, & Chananæos Deus timidiſsimos reddidit, ut terram eorum Iſraëlitæ faciliùs occupare poſſent.*

71 *Deuter. 2. verſ. 25. verba expenduntur.*

72 *Panicus terror qualis eſſet, & plura de eo*

73 *Terror Divinus etiam fortes, & ſtrenuos fugat.*

74 *Dæmon non poteſt alicui vires ſupra*

natu-

naturales contra alios concedere.

75 *Indi plures ex fœlicitate & proſperitate Hiſpanorum in bellis, Deum verum pro illis ſtare agnoverunt.*

76 *Caretæ Reguli Terraſirmæ notabile dictum.*

77 *Hiſpanorum gloriæ nihil detrahitur ex eo quòd plures Novi Orbis victorias cœleſti auxilio, vel miraculosè partas dicamus.*

78 *Succeſſus fœlices rerum omniũ, & maximè bellorum ſemper Deo à viris, & Ducibus pijs, & prudẽtibus tribuũtur.*

79 *Superbia execrabilis Aiacis, Capanei, Mezentij & aliorum, qui à ſe ipſis victorias ſperabant.*

80 *Titus Imper. victoriam à ſe de Iudæa partam in Deum omnino retulit, qui ſuis manibus Iudæos punire voluit.*

81 *Dæmonũ expulſio, & Oraculorũ defectus fuit in primitiva Eccleſia ſignum veræ fidei, & Divinæ vocationis ad eã.*

82 *Indiarum Occidentaliũ miſſio, detectio, & converſio à Deo eſſe probatur ex dæmonũ, & idolorũ expulſione, & ruina.*

83 *Dæmones poſt adventũ Hiſpanorũ in Novo Orbe ab Oraculis, & illuſionibus ceſſarunt, quibus anteà Indos fallebant.*

84 *Crucis ſignum ſemper fuit dæmonijs terrificum.*

85 *Virgilij carmina de exceſſu Oraculorũ accommodantur.*

86 *Auctores plurimi referuntur, qui agũt de exceſſu dæmonũ, & defectu Oraculorũ in Novo Orbe poſt advẽtũ Hiſpanorũ*

87 *Eucbariſtiæ Sacramentum, ubicunque in Novo Orbe conſecratum fuit, ſtatim dæmones fugavit.*

88 *Terramotus & tempeſtates Novi Orbis magna ex parte ceſſarunt poſt Chriſti Fidem in eo receptam.*

89 *Sacerdotes in Indijs maximè ab incolis reverentur, & quare?*

90 *Cumanenſium Sacerdotum ritus in dæmonibus conſulendis.*

91 *Pat. Fr. Petrus Corduba qualiter dæmonem apud Cumanenſes convicerit, & eiecerit?*

92 *B. Fr. Aloiſ. Bertrandus miraculum in cuiuſdam dæmonis expulſione.*

93 *B. Fr. Ioan. à S. Frãciſco notabilis hiſtoria circa cuiuſdam dæmonis expulſionẽ.*

CAPVT IV.

De pluribus miraculis, quæ in Novi Orbis detectione, converſione, & acquiſitione intervenerũt, & Divinã tãti operis voluntatẽ, inſpirationem & vocationem manifeſtarunt.

QVAMVIS † certum ſit, DEVM OPT. MAX. in patrãdis miraculis parciſsimum eſſe, adhuc tamen nõ minus certè affirmare poterimus, eâ in detectione & converſione iſtarum gẽtiũ Occidentalium neutiquam omiſiſſe, ſicubi ad fidem introducendam, ſtabiliendam, & propagandam, neceſſaria eſſe iudicavit. Semper † quippè Divina eius providentia, res novas & magnas, novis etiam & magnis ſignis iuvare & fulcire conſuevit, ut in Solis curſu ad Ioſue vocem ſubſiſtente videmus, & in conflagratione montis, in quo Moyſi legis tabulas dedit; de quo D. Aug. lib. 10. de Civit. Dei, cap. 13. ſic habet: *Cũ enim lex dabatur populo, qua coli unus iubebatur Deus, in cõſpectu ipſius populi mirabilibus rerum ſignis ac motibus apparebat Creatori ſervire creaturã.* 1 2

Et † quemadmodũ initio naſcẽtis Eccleſiæ eius incremẽta, & Apoſtolorũ, atq; aliorũ prędicatorũ auctoritatẽ miraculorũ poteſtate, & frequẽtiâ diſpoſuit, & cõſtabilivit, ſine quibus raro prædicãtibus † creditur, c. cũ ex iniũcto de hæret. Matt. 10. Marc. ult. Actor. 2. Paul. ad Hebræ. 2. & 2. ad Corint. 12 & alibi paſsim. Quo † reſpiciẽs D. Auguſt. lib. 22. de Civ. Dei, c. 8. neceſſaria 3 4 5

inquit, miracula fuiſſe, priuſquàm crederet mundus, ad hoc ut crederet mūdus; & in lib. de utilit. creden. cap. 14: *Chriſtus afferens medicinā humano generi primū miraculis conciliavit auctoritatem, deinde auctoritate meruit fidem, fide contraxit multitudinē, multitudine obtinuit vetuſtatem, vetuſtate roboravit religionē.* Et cap. 16: *Ac primū quidē facta ſunt miracula, cùm Deus ipſe in vero homine huic mundo apparebat, ut ijs tandem multitudine creſcentium congregata, atque propagata in ipſos mores utilis converteretur auctoritas.* Et D. Greg. hom. 29. in Evāg. *Sed hæc ſigna in exordio Eccleſiæ fuerunt, ut enim ad fidem creſceret multitudo credentiū, miraculis fuerat nutrienda.* Ita pa-
6 titer † in remotis quibuſq; provincijs,
quę poſterioribus ſæculis Evāgelij nūtios audire meruerunt, eiſdē miraculis incolarū animos pręparavit, ut in Anglia cōtigiſſe refert idē D. Greg. lib. 9. epiſt. cap. 58. Beda lib. 1. hiſt. Ang. c. 31. & lib. 2. cap. 2. & ſeqq. & in Flandria, Hollandia, & alijs incultis nationibus Illuſtr. Cardin. Baron. in annal. Eccleſ. ann. 632. n. 6. & ann. 666. n. 9. & 12.

7 Semper namque † hæc miraculo-
rū poteſtas, neceſsitas, & cōtinuatio in ſancta Dei Eccleſia viguit, & vigebit; eſtq; unum ex pręcipuis ſignis, quod ad eius veritatē & auctoritatē confirmandā præſtātiſsimū quiq; illius aſſertores notare, & perpendere ſolent. Vt conſtabit ex adductis ab illuſt. Cardin. Bellarm. tom. 1. lib. 4. de not. Eccleſ. cap. 14. & tom. 2. lib. 2. de Sacram. Cōfirm. cap. 2. Ioan. Lorin. in Acta Apoſt. cap. 2. n. 44. Thom. Boz. de ſign. Eccl. Dei, lib. 3. cap. 6. pag. 107. lib. 5. cap. 1. lib. 20. cap. 1. pag. 310. in fin. Ant. Poſſev. in Biblot. 1. tom. lib. 2. cap. 37. pag. 77. Fr. Lud. Granat. in ſymb. Fidei, 1. p. cap. 27. cum ſeqq. ex pag. 260. ad 287. & 5. p. pag. 80. Balth. Chavaſ. de not. verę Relig. lib. 4. cap. ult. per tot. Bern. Aldrete, de antiq. Hiſp. lib. 2. cap. 15. Fr. Ioan. à Torquem in Monarch. Ind. lib. 15. c. 45. & Iuſt. Lipſ. in Diva Virg. Halleni. cap. 1. ubi ait: *Omni ævo fuere miracula pleriſque omnibus locis: & erunt in ævū, etſi parciùs, denſiùſve, ut divinæ*
providentiæ viſum. Adeò † ut propaga 8
tioni, & cōprobationi Chriſtianæ Fidei hoc ſit à Deo tributū, ut mōtes ex uno loco in alium transferre poſsit,
Matt. 17. & Marc. 11. quod † à D. Gre 9
gor. Thaumaturgo, & ab alijs ſanctis viris multoties factū eſſe, hiſtoricū monumentis proditum eſt. Vt apparet ex relatis à D. Greg. Magno lib. 1. Dialog. cap. 7. Nicephor. lib. 6. cap. 17. Euſeb. Cęſarieſ. lib. 7. hiſt. Eccl. cap. 2. Speculo exēpl. exēp. 145. Rutil. Benzon. de ann. Iubil. lib. 6. cap. 2. & Simone Maiol. in dieb. Canicul. 1. tom. colloq. 6. pag. 375. & colloq. 4 pag. 79. Vbi inde
cōcludit † quòd fides naturā ſuperat, & 10
efficit, quę nulla ars, naturáve poteſt.
Vnde † credibile non eſt ſubigēdis, 11
& convertendis tot, ac tantis infideliū huius Novi Orbis provincijs, miracula defuiſſe. Nā planè, ut Iuſt. Lipſ. ſcribit in Diva Virg. Sichemienſi cap. 2: *Sicut pueris lac neceſſarium eſt ad alimentum, viris etiam utile, & iuvat: ſic tyrones, aut errones in fide miraculis nutriuntur, viri, & robuſti etiam oblectantur.* Et in Hallenſ. cap. 2: *Miracula cōmuniter religionem in animis excitant, & Deum credere, Deum colere ſuadent, & inducunt.* Pręſertim cùm Catholici omnes Doctores,
& ipſe † etiam Mag. Victoria in d. re- 12
lect. de Ind. num. 34. concludant, exteras gentes, quales Indi iſti Occidentales erāt, & quoſcunq; huiuſmodi, nō obligari ad ea credēda, quę Noſtri de Fide Catholica pędicāt, niſi aut apertiſſimis argumētis credibilia fiant ea, quę proponūt, aut ſi hæc argumēta deſint, miraculis, vel vitæ prædicantium illuſtriſsimâ puritate doctrinam commen-
dēt; quia † qui citò aliter credūt, leves 13
corde dicuntur Eccleſiaſt. 19. & in multis alijs locis ex omni litteratura congeſtis à Tiraq. in tract. de pœn. tēp. cauſ. 51. & Nevizan. in ſylv. nup. lib. 4.

De quo articulo, & an & quatenus

14 fidei † myſteria evidenter credibilia
ſint, videndus eſt D. Thom. 2. 2. q. 1. art.
4. Bañez, q. 10. art. 1. dub. 3. concluſ. 2.
Aragon ibid. art. 1. pag. 255. verſ. *Sed
dubitabit*, Tolet. in ſum. lib. 4 cap. 2 n. 2
Petr. de Ledeſm. in ſumm. 2. tom. tract.
1. cap. 5. concl. 4. Azor. lib. 8. inſt. mor.
cap. 7. q. 6. Gab. Vazq. in 1. 2. q. 76. art.
2. diſp. 120. cap. 1. num. 4. pag. 162. Fr.
Thom. à Ieſu, de procur. omn. gen. ſa-
lu. lib. 4. cap. 3. pag. 130. & cap. 4. pag.
141. Fr. Ioan. Marquez in Gubernat.
Chriſt. lib. 2 cap. 34. pag. 362. noviſſi-
mas P. Thom. Sanch. in ſumma lib. 2.
cap. 1. ex n. 4. & Nos infr. cap. 10. in fin.
Sed ne coniecturis tantùm niti vi-
15 deamur, age precor, † & quoniã Vi-
ctoria nullum, & alij pauca miracula
in tanto hoc opere interveniſſe ſcripſe-
runt, ac proinde Divinę voluntatis, &
vocationis titulos, de quibus egimus,
in dubiũ revocarũt: ex hiſtoriarũ fide,
non quidem omnia (quod nimis proli-
xum eſſet) ſed nobiliora tantùm profe-
ramus, & referamus, quibus eorũ con-
vincatur opinio, & prędicti tituli ma-
gis ac magis, cœleſtibus ſignis muniti,
corroborentur. Quorum ſi quis adhuc
inficiator vel contemptor exiſtat, ma-
16 ius † ipſe miraculum feciſſe videbitur,
ut in ſimili ſcripſit D. Auguſt. lib. 22. de
Civit. Dei, cap. 8. Scotus in 2. q. pro-
log. ſup. lib. Sent. Ioan. Maldonat. ſup.
Matth. cap. 7. col. 180. & in noſtris ter-
minis Fr. Ioan. Torquem. in Monarc.
lib. 15. c. 46. & Balth. Chavaſ. de not.
veræ Relig. lib. 4. cap. ult. pag. 938. Vbi
17 ipſam † adeò brevẽ ac facilẽ tot ani-
marũ converſionẽ plurimorũ miracu-
lorum vicẽ obtinere poſſe, & debere,
his elegantiſſimis verbis oſtendit. *Ter-
tiũ ſit, recens infinitorum Indorũ tam O-
rientaliũ, quã Occidentaliũ converſio; quæ
niſi admiratione digna videatur, quid di-
deri poſſit neſcio. Nã profectò minimè hu-
manarum eſt virium homines, qui terræ to-
ti prius affixi erant, & cupiditatum ſuarũ
inveterata mancipia, totos ſe dare contra-
rijs ſtudijs, videlicet Chriſti obſequio, atq;
ut ſignificantius loquar, ſe ipſos exuere, in
ſe ipſos armari, ſibi ipſis bellum indicere, de
ſe ipſis triumphare. Hæc profectò mutatio
eſt dexteræ Excelſi, digitus Dei eſt hic. Hãc
mundi converſionem reponit D. Auguſt. in-
ter præcipua miracula. Et certè dilemma-
te iſto uti poſſumus; Aut populi illi barbari
ad Chriſti fidem nullo interveniente mira-
culo converſi ſunt, aut aliquo intervenien-
te? Si aliquo, eſt mihi quod volo: ſi nullo,
hoc ipſum magnum eſt miraculum, potuiſſe
converti ſine miraculo, cùm multi ea etiam
poſita non convertantur; ſicut ſcriptum eſt,
Ioan. 12. Cùm tãta ſigna feciſſet coram eis,
non crediderunt in eum.*
Eandem conſiderationẽ, & argumẽ-
tationem fecerunt, & nõ minus gravi-
ter illuſtrarũt Ant. Poſſev. Thom. Boz.
Ioan. Boter. Rutil. Bonzon. & reliqui
Auctores, quorũ verba ſup. cap. præce-
denti ex num. 18. retulimus. Etenim, ut
ipſi rectiſſimè animadvertunt, Ita non 18
poteſt non Divinæ vocationis, & opera-
tionis miraculo tribui, quòd Hiſpa-
ni noſtri adeò numero pauci per ter-
ras ſibi prorſus ignotas, & linguis, ac
moribus admodũ varias incedẽtes, tam
ingentes progreſſus in diſſeminãda, &
inducenda verã Dei Fide breviſſimo
tẽpore fecerint, & tot barbaros, & in-
cultos homines relictis patrijs religio-
nibus, ad Chriſtianã diſciplinã converte-
rint. Hoc enim † ſigno & argumẽ- 19
to tanquam fortiſſimo & evidentiſſi-
mo veritatem ipſius Fidei Catholicæ
in exordio naſcentis Eccleſiæ, & vo-
luntatem Dei, ut mundus eam ample-
cteretur, apertè comprobavit D. Paul.
Corinth. 2: *Videte fratres vocationem ve-
ſtram, quia non multi ſapientes, non multi
nobiles.* Et eodem latè utuntur Iuſtin.
in Apol. 2. D. Chryſoſt. hom. 34. in Mat.
D. Auguſt. lib. 22. de Civit. Dei, cap. 5.
Damaſcen. lib. 4. de Fide orthod. cap. 4
& latiſſimè & eruditiſſimè Thom. Bo-
zius de ſign. Eccl. Dei, lib. 4. per totũ,
Maiol. to. 3. colloq. 1. pag. 265. Chavaſ.
d. lib. 4. c. 1. & Fr. Ioã. Bap. Fernãd. Frã-
ciſ. in demõſt. Cath. lib. 2. diſcur. 6. & 7.

20 In ſolo namq; † Mexicano Regno,
paulò poſt eius detectionem, baptiſ
mum ſuſceperunt quater, vel, ut aliqui
aſſerunt, octo aut decem decies cente
na hominum millia. Et in archivijs Ca
21 roli V. Cæſaris habetur, quendã † Sa-
cerdotem baptizaſſe ſepties centena
millia, alium tercena millia, alium cẽ-
tena millia, & alios plures, alios paucio
22 res. Cùmque poſteà in eaſdẽ oras de-
latus fuiſſet B. Fr. † Martinus à Va-
lencia ex Ordine Franciſcano cũ duo
decim ſocijs ann. 1524. incredibile
eſt, quot ipſe cũ ſuis Indos ad CHRISTI
cultum perduxerit. Nemo enim ex il-
lis duodecim fuit, qui uſque ad annos
1531. plus quàm centum millia homi-
nũ baptiſmali lavacro non luſtraſſet.

Quod mirum videri non debet, cùm
23 de † uno Beato, & iam meritò inter
Divos relato S. Franciſco Xaviero re
ferat Thom. Boz. lib. 6. de ſign. Eccleſ.
Dei, cap. 3. pag. 221. in inſulis Mauri
ultra Malluccum in ſolo uno oppido,
cui nomen *Tbolo*, Chriſtianorũ omnis
ætatis amplius viginti quinque millia
ab eo facta: & in alijs Indię Oriẽtalis,
Sinarum & Iaponiorum locis plures
homines ad CHRISTI Caulã annis un-
decim reduxiſſe, quàm innumera hæ-
reticorũ millia ex omni genre & natio
ne, & toto Orbe terrarum per annos
1500. ad ſuas ſectas traduxerint: & di-
xi alia ſup. lib. 1. cap. 3. num. 58.

24 Qui converſionis † curſus atq; pro-
greſſus fœlici ętate Catholicorũ Regũ
Philippi Secũdi, Tertij & Quarti haud
quaquam intermiſſus eſſe videtur; ſed
potiùs eorum prudentiâ, piâque, & ſin-
gulari gubernatione radia lucis Evan-
gelicæ undique per inauditas anteà
regiones diffunduntur, & Epiſcopis,
Presbyteris, alijſq; egregijs, & Religio
ſis viris indeſinenti ſtudio, & expenſis
maximis cõmẽdãtur; qui, iuvãte Deo,
quotidie colligũt fructus maximos &
uberrimos, ut pręter alios tradit Tor-
que. in Monarc. Ind. lib. 17. c. 19. & 20.

Et poſſem quidem latiùs in hoc ar-
gumẽto vagari, † niſi prædicti Aucto 25
res pluribus encomijs, & exemplis mi-
raculoſum & magnum hoc Chriſtiani-
tatis Novi huius Orbis augmentum
ſuis ſcriptis pleniſsimè prodidiſſent,
præcipuè Thom. Boz. Boter. & Poſſe-
vin. & alij de quibus ſup. lib. 1. cap. 16.
n. 69. & ſeqq. & ultra eos idẽ Ioan. Bo-
ter. in d. 4. p. lib. 3. pag. 55. & pag. 76. Ni
col. Sander. de viſib. Monarch. lib. 7.
Laurent. Surius in comment. an. 1518.
fol. 515. Alanus Cop. Dialog. 6. cap. 9.
pag. 783. & cap. 34. pag. 943. & ſeqq.
Simon Maiol. 1. tom. colloq. 23. pag.
506. Didac. Vald. de dignit. Reg. Hiſp.
cap. 19. n. 53. & ſeqq. Fr. Alfonſ. Ferd.
in hiſt. Eccleſ. noſtri tempor. in prolo-
go lib. 1. pag. 3. & cap. 10. 11. & 44. Fr.
Ioan. à Ponte de convenient. utriuſq;
Monarch. lib. 1. pag. 54. & Fr. Ioan. à
Torquem. in d. Monarch. Ind. lib. 15.
cap. 45. & 46. & lib. 16. cap. 1. & 8. Vbi
tractat † poſt Boterum. d. pag. 76. an 26
verum aliquando fuerit, quod quidam
Sacerdotibus noſtris impingunt, tra-
dentes, eos hyſſopo Indos interdum
baptizaſſe.

Vnde rectè † dicere potuit idem 27
Thom. Boz. lib. 8. cap. 1: *Nulla unquam
gens, ex quo Adamus babuit liberos, tot na
tiones moribus ac ritibus diſſimiles ad u-
nius Religionis cultũ, vel earundem legum
ſtudium perduxit, ut Hiſpana. Vix enim
quiſquam poſſit enumerare gentium varie-
tatem, moreſque illarum prorſus inter ſe
diſſidentes, quas Hiſpani ſub Imperiũ ſuũ
miſerunt, & ad Chriſti venerationẽ perdu-
xerunt, uniuſq; Dei cultũ. Sunt in prõptu
biſtoria, legat qui volet*; & idem reperit
lib. 12. cap. 21. circa fin. & lib. 21. c. 3.

Sed ut pergamus ulteriùs, meritò e-
tiã eiſdẽ auctoribus † pro miraculo 28
ſunt, pręviæ illæ diſpoſitiones, quas
Deus ſummâ providentiâ ad faciliorẽ
huius cõverſionis, & acquiſionis exitũ
ordinavit, ut in cap. pręced. tetigimus:
necnõ Catholicorũ † Regũ Ferdinãdi 29
& Eliſabeth in audiẽdo Chriſtophoro
Colũbo mãſuetudo, & in eo iuvando

& claſ-

& claſſe,& militibus inſtruendo liberalitas,eo præſertim tẽpore,quo Granatenſi bello totum fiſcum exhauſerant, & quo à multis uſu rerum,prudentiâque valentibus viris irridebatur,& ab alijs Regibus,quos priùs adierat,tanquàm nugator, & delirus expulſus fuerat.

30 Miraculoſam † quoque,nec immeritò,iudicant ipſiusColumbi in cõcepta Novi Orbis inveniendi,& detegendi cogitatione conſtantiam,& per vaſtum,inuſitatum,& procelloſum Oceani pelagus navigationes.Quod † non

31 minori miraculo, cũ antiquis prorſus inacceſſum, & impervium exiſtimaretur;& reverà eſſet,ut multorum experientia monſtravit, iuxta ea, quæ latè diximus ſup.lib.1.cap.11. ex num.47. Poſteà Deo ita diſponente,mire, facile,& permeabile redditũ eſſe videtur; ita ut de eo illud dicere poſſimus,quod

32 de † Nigro, ſive Conſtãtinopolitano Ponto refert Strab. lib. 7. Carol. Stephan.& Ioan. Funger.in ſuis dictionarijs, verb. *Euxinus*, qui cùm olim nullis navigationibus patuiſſet, ac proinde *Axenos*, id eſt, inhoſpitalis diceretur, poſteà,ab Ionibus eas oras habitantibus,frequentari, & veluti domari cœpit, ita ut deinceps *Euxinus* vocatus ſit,quod hoſpitibus placidum, cõmodum,& pervium eſſe ſignificat. Vnde Ovid.lib.5.Triſt.

Frigida me cohibent Euxini littora Põti,
Dictus ab antiquis Axenus ille fuit.

33 Magno † etiam Alexandro, & eius militibus Pamphylium mare, portentoſo naturæ miraculo,ceſsiſſe, ſicut olim Rubrum filijs Iſraël, Exod. 1. & Sapienr.19.& illàc inter aperuiſſe, cũ aliam viam non haberent, antiquitas tradit,& ſeriò affirmant Ioſeph. lib. 2. antiquit. cap. 7. & Genebrard. lib. 2. Chron.eam rationem reddentes,quòd Deus eius operâ ad deſtruendum Perſarum Imperium uti decreviſſet.Licèt fabuloſum fuiſſe oſtendat Plutarch. in vita eiuſdem Alex.Strab.lib.14. Petr. Crinit.de honeſt. diſcipl.lib. 17. cap. 13.& Maluend.de Antichr.lib.5. cap. 16.pag.295.Vbi cũ Hairhono in hiſt. de Tartar.cap.17.aliud non minus fabuloſum ſimile refert † de Cãgio Chã 34
Rege Tartarorum,cui mare per novẽ pedes à montibus,quibus anteà adhęrebat,retroceſsit,ut latam viã ad trãſeundum cum exercitu ſuo verſus Occidentem relinqueret.

Atverò † noſtris Hiſpaniæ Regibus,& eorum militibus,ſi Oceanus ſiccum tranſitum non dimiſit, ita tamen (Divino ut diximus beneficio) ſe placidum,& facilem præbuit, ut verè illis in detegendis,conquirendis, & convertendis his Barbarorum provincijs illud applicari poſsit, quod adulatoriè Plinius de Traiano ſuo in Panegyric. ſcriptum reliquit: *Quòd ſi quis Barbarus Rex eo inſolentiæ, furoriſque proceſſerit, ut iram tuam indignationemque mereatur, ne ille, ſive interfuſo mari, ſeu fluminibus immenſis, ſeu præcipiti monte defenditur? Omnia hæc tam prona, tamque cedentia virtutibus tuis ſentiet, ut ſubſediſſe montes, flumina exaruiſſe, interceptũ mare, illataſque ſibi non claſſes noſtras, ſed terras ipſas arbitretur.* 35

Rurſus † nemo eſt, qui neſciat inter pręcipua ſigna &miracula,quę Fidei Catholicæ, & Eccleſię Romanæ veritatem oſtendunt, conſtitui etiam, & perpendi ſolere proſperitatem & fœlicitatem, quam ferè ſemper eius ſectatores, & fautores habuerunt in bellicis expeditionibus pro eius defenſione, aut propagatione ſuſceptis: & auxilia cœlitus miſſa, quibus Deus cum paucis plurimos fudit, & alia multa miraculosè operatus eſt, quæ mortales vires aſſequi non valẽrent, ita ſimul oſtendens, eiuſmodi bellorum cauſas iuſtas,& ſanctas eſſe,& victorias tales nõ ſolùm permittere, ſed iubere. Vt in illa † Theodoſ.Imper.cõtigiſſe videmus,cùm adverſusEugeniũ prope Aquileiam pugnaret, de qua Claudian.vates,quamvis nõ Chriſtia- 36 37

nus,ſic cecinit in Panegyric. ad Ho-
norium:

Te propter gelidis Aquilo de monte pro-
ceßis
Obvius,adverſas acies revoluta,quæ tela
Vertit in auctores , & turbine repulit ha-
ſtas:
O nimium dilecte Deo,cui fundit ab antris
Æolus armatas acies, cui militat Æther,
Et coniurati veniunt ad claſſica venti.

38 Et in multis † alijs exemplis,& graviſ-
ſimorum Auctorum teſtimonijs , quę
latiſsimè ad prædicta ſigna comprobā-
da,&exornanda tradunt Tertullian.&
eius additionat. Pamelius in lib.con-
tra Scapul. D.Chryſoſt.orat.3.contra
Iudæ.Medina lib.2.de recta in Deum
fide,Thom.Boz. de ſign. Eccleſ. lib.8.
cap.7.lib.17. cap.7.per tot. & lib. 20.
cap. 10.& lib.21.& 22. per tot.Bapt.
Fulgoſ.lib.1.cap.6.Theatr. vitæ hum.
vol.3.lib.3.pag.1048.& ſeqq. Fr.Lud.
Granat.in Symbol.Fidei,lib.3.pag. 1.
Simon Maiol.in dieb.Canicul.1.tom.
colloq.19. pag.436. verſ. *Et quidquid*
fœlici,& 3.tom.colloq.2. pag. 302. &
362.Fr.Thom. à Ieſu de procur.omn.
gen.ſalu.lib.2.cap.3. pag. 136. Balth.
Chavaſ.de not.ver. Relig.lib.4.cap.4.
per tot.Fr. Ioan.Marquez in Gubern.
Chriſt.lib.1.cap. 17. pag. 97. & lib.2.
cap.25.pag.310.Zevall. in practic. 4.
tom.q fin. ex num. 149. noviſsimè &
eruditiſsimè Dom.Ioan.Bapt. Valen-
çuela in diſcurſu de iure ſtat. & belli.
part.2.conſid.22.& Fr.Ioan. à Ponte
in conven.utr.Monarch. lib.3. cap.1.
& meliùs lib.2.cap.fin. pag. 370. Vbi
39 vel † in ſolius Hiſpanię prælijs om-
nia miracula interveniſſe oſtēdit,quæ
olim Deus populo Iſraëlitico clemē-
ter indulſit.

40 Eſt enim sēper † in bellis fœlix ſuc-
ceſſus eorū,ad quæ Deus vocat,qui nō
41 ſecundū † armorū potentiā , ſed prout
ipſi placet, dat dignis victoriā,ut habe-
tur 2.Machab.cap.15.&2.Paralip.13.
&16.VndeD.Bernar.ſerm.ad Milites
42 Templi,cap.1. rectiſsimè inquit : † *Si*
bona fuerit cauſa pugnandi , pugnæ exitus
malus eſſe non poterit,& D.Auguſt.epiſt.
194: *Quando pugnatur , Deus ſpectat, &*
partem,quam inſpicit iuſtam , ibi dat pal-
mam.Quibus conveniunt alia, quę ul-
tra auctores ſuprà relatos tradit Sim.
Maiol.3.tom.colloq.2.de bellor.even-
tib.pag.359.P.Gaſpar Sāctius in Iſai.
cap.44.num.66.pag.447.Pat.Fr.Ioa.
Marq.d.lib.2.cap.27.pag.324.&Nos
tetigimus ſupr.lib.1.cap.ult. num.89.
& 90.& 107.& infr.lib.3.cap.2.ex nu-
me.22.

Quæ cùm ita ſe habeant, † dubitari 43
quidem non poteſt, hæc eadem mira-
cula nullibi apertiùs,& frequentiùs cō-
tigiſſe,quàm in Indicis illis expeditio-
nibus & debellationibus : cùm paſsim
legamus , Hiſpanos noſtros pauciſsi-
mos numero, omni ſociorum auxilio
deſtitutos,in terris ſibi prorſus incog-
nitis,innumerabiles Indorum exerci-
tus , quos vel ipſi adoriebantur, vel à
quibus adorti erant, facilè Deo auxi-
liante fudiſſe, & eorum inſidias , obſi-
diones,& incurſus fœliciter ſuperaſſe.
Ita † ut in illis impleta videatur pro- 44
miſsio, quæ Deo inſervientibus facta
eſt in Levit.cap.26.verſ.7. & 8: *Perſe-*
quemini inimicos veſtros , & corruent co-
ram vobis: perſequentur quinque de veſtris
centum alienos, & centum de vobis decem
millia: cadent inimici veſtri gladio in con-
ſpectu veſtro.

Quod, vel exemplo † illorum duo- 45
decim militum comprobari poteſt,qui
in inſula Sancti Dominici in provin-
cia Higuei duo incolarum millia fu-
garunt,& alibi ducenti,cētena millia,
ut tradit Herrera decad.1.lib.2. cap.
17,& lib.6.cap.9.pag. 202.Et inſignis
illius , nunquamque ſatis laudati Du-
cis † Ferdin.Corteſij,qui exiguâ valdè 46
militum manu tot nobiles victorias
ſępiſsimè reportavit;& tandem maxi-
mum illum Mexicani Imperij Monar-
cham Motezumam, tercentis & am-
pliùs ſuorum millibus ſtipatum , intra
propriam urbem proſtravit, & in vin-

cula

Digitized by Google

cula coniecit, totiuſq; Imperij ſummâ
pati brevitate, ac fœlicitate potitus
fuit.

47 Quod idē † in hoc Peruano Regno
ſtrenuo alteri Duci Franciſco Pizarro
cū Atahualpa ſupremo eius dominato-
te apud Caxamarcā contigiſſe compe-
timus, de quibus & ſimilibus alijs evē-
tibus pleni ſunt libri Pet. Martyr. Pet.
Ziezæ, Gomatæ, Oveti, Ioan. Metelli,
Levini Apollonij, Ant. de Herrera,
Garcil. Incæ, & aliorum quampluriū,
qui de rebus Novi Orbis ſcripſerunt:
& aliqua in noſtris terminis notat
Thom. Bozius.d.lib.8.cap.7.pag.329.
Illeſcas in hiſt. Pōtif.lib.6.§.8.fol.212.
& §.14.fol.337. Caſtill. de Bobadilla
in Politica, lib.4. cap.1. num 6. & Fr.
Ioan. à Torquem. in d. Monarch. Ind.
lib.4. per totum,

Et ſimiliter certum eſt, auxilia cœ-
litus miſſa in eiſdem bellis frequentiſ-
48 ſimè interveniſſe. Nam † D. Iacobus
Hiſpaniæ noſtrę glorioſiſsimus fidiſsi-
muſque patronus, ſicut in antiquis e-
ius cōtra Mauros expeditionibus pro
Hiſpanis potenter pugnare ſolebat,
ut apertè teſtatur Rex Ranimirus in
diplomate cuiuſdā donationis Eccle-
ſiæ Metropolit. eiuſdem Apoſtoli fa-
ctæ Epiſcop. Palent. in anacephaleoſi
rer. Hiſpan. pat.3.cap.26. Ambroſ. dę
Moral.lib.9.c.7. Th. Bozius ubi ſupr.

Sic † etiam multoties in his Indijs
49 Occidentalibus viſus eſt, non minori
curâ dimicare, pro noſtris, valdè a Bar
baris opreſsis, & in maximo periculo
conſtitutis, enſem, quem manu geſta-
bat, adverſus eos acerrimè movens, &
illorum animis ingentem terrorem in-
curiens: unde ſanctiſsimus hic Apoſto
lus in omnibus his regionibus religio-
ſiſsimè veneratur, ut refert Alanus Co-
pus Dialog.3.cap.29.pag.437.& ſeqq.
& alij Auctores ſtatim citandi. Et idē
in Orientali India accidiſſe tradunt
Lud. Roman. Patricius, lib.6. ſuat. na-
vigar. cap.40.pag.289. Petr. Maffei.
in hiſt. Ind. Orient. lib.4. pag.106. &
lib.8.pag.182. & Fr. Anton. de San-
Roman. in eâd. hiſt. lib.1. cap. ult. pag.
194.& lib.3.cap.23.pag.560. Freitas
de Imp. Aſiar. cap.18.num.10.

Sed libet † peculiarem hiſtoriam 50
ſubijcere, quam ex noſtris Scriptori-
bus accepit, & ut mirabilem recoluit
Cardan. lib.15. de rer. var. cap.81. &
Theatr. vir. hum. vol.3. lib.3. pag.1051
Nam cùm Hiſpani pedites vix nume-
ro ducenti, à quadraginta Indorum
millibus premerentur iuxta Cinciam,
Novę Hiſpaniæ pagum, partim ob lo-
ci inæqualitatem, partim ob arborum
copiam, ſupervenire viſus eſt eques
quidam, qui cuiuſdam militis (nomine
Franc. Morla) aſpectum referebat, qui
tot, tantaque urgendo, terrendoque
peregit, ut Indi pedem retraherent.
Mox & ipſe abijt, & cùm Indi multitu
dine freti, iterū premere Hiſpanos ten
tarent, cùmque iam in manifeſto diſ-
crimine poſiti eſſent, ſupervenit denuò
idem eques, ac Indos reſilire coëgit;
quòd cum tertiò feciſſet, abijſſetque,
rurſus inſtātibus Indis ſupervenit Fer
din. Corteſius Dux Hiſpanorum cum
tredecim equitibus, Indoſque in fugā
compulit, exercitumq; diſsipavit. Cū
autem Hiſpani ad urbem, quam occu-
paverant, redijſſent, conſtavit, equitē
illum non fuiſſe Franc. Morlam, cùm
ob viarum difficultatem illuc perveni-
re nō potuiſſet. Equo vehebatur eques
ille rubeo, & maculoſo, & eius auxilio
nullus ex Hiſpanis in tam diuturno
prælio cęſus fuit, ſed ſeptuaginta tan-
tùm vulnerati: ipſe quoque eques nul-
lum ex Indis occidit, nullum vulnera-
vit, ſed ſolùm turbavit, & perterręfe-
cit, cumque Hiſpani Div. Iacobum
communem ipſorum Patronum, Cor-
teſius D. Petrum proprium eius tute-
larem, & dominum eſſe affirmabat.

Idem † quoque cœleſte, ac supernū 51
auxilium Hiſpani noſtri non minus
frequenter, & opportunè Beatiſsimę
Virginis Dei Matris Mariae
interventione experti ſunt, & tunc

prę-

præſerrim cùm Novę Hiſpanię debellatores multitudinem, & obſidionem Mexicani exercitus ferre non valentes, clanculum à civitate exierunt, ad Tacubanum montem confugientes, ut ſe ibi cõmodiùs defendere poſſent. Alma quippe hæc, & ſanctiſsima Domina ante Hiſpanos adſtans conſpecta eſt, illos tanti numinis auxilio defendens, & in adorientes Indos terrã puriſsimis, & Virgineis manibus iactans, quâ eorum oculos excæcavit, & in fugam convertit. In cuius beneficijs me-
25 moriam Hiſpani poſteà † templum eximiâ hodie devotione, conſpicuum, ſuper dictum montem ædificarunt, ſub advocatione, *De nueſtra Señora del Socorro.*

53 Similiſque, propemodum caſus † in urbe Cuzquenſi, quæ huius Peruani Regni caput, & Incarum ſedes habebatur, contigiſſe comperitur. Nam cũ innumerabilis Indorum turba Hiſpanos inopinatò obſediſſet, ipſi qui vix ducẽti erant, in domum quandam ſe receperunt, ubi nunc Cathedralis Eccleſia ędificata eſt, & poſt varios incurſus, & conflictus, in quibus D. Iacobi Apoſtoli viſibili patrocinio miraculosè liberati ſunt; cùm tandem Indi in tecta domus, quę ex palleis conſtabant, ardentes tædas validiſsimis conatibus mitterent; nullum tamen dãnum, neque incendium inferre potuerunt, eò quòd mulier quędam, ſpecie decorâ, ſupra tectum reſidens, ignem, mox ubi ardère cœperat, extinguebat, & pulverem, ſive rorem in Indorum oculos ſpargebat, quo excæcati, ubi eſſent, aut quò irent, penitus ignorabant, ut ipſi poſteà teſtati ſunt, & cum magno ſimul timore, & admiratione prædicarunt.

54 In † Chilenſi etiam Regno eadem Domina, venerabili Sene comitata, retrocedere fecit ingentem Araucanorum exercitum, qui ad expugnandam urbem Imperialem, tunc omni auxilio, & munimine deſtitutam, alacriter properabant, & hâc Divinâ ope liberata fuit; cuius miraculum poſteà ex ipſorum Araucanorum relatione cõſtavit.

His aliud † non incongruẽter adijcere poſſumus, quo Deus initia converſionis & acquiſitionis huius Peruani Regni diſpoſuiſſe videtur. Etenim cũ primò Franc. Pizarrus, & ſocij eius oras prętervavigãtes ad oppidũ *Tumpiz*, ſive *Tumbez*, nomine pervenerunt: 55
quod † tunc munitiſsimam arcem habebat, & a plurimis Indis plebeis, & militaribus incolebatur, ad tanti populi conſpectum anxij animo ſubſtitẽre, quidnam facerent dubitantes: quouſque unus ex illis, † Perr. Candia vocatus, ſe in terram iturum obtulit, & Indorum vires, mores, & divitias exploraturum. Ad quod faciendum, ſuis armis indutus, Crucem prętereà ligneam haſtæ loco dexterâ ſumpſit, & ſcaphâ in littus delatus, intrepidè per medias Indorum turmas progredi cœpit; qui hominis proceritatem, habitum & audaciã mirati, illum impetere auſi non fuerunt, Divinum quidpiã eſſe verentes. Sed poſteà, mutato conſilio, ut hoc ſecurius experirentur, ferociſsimum leonem & tygrim, quos in prędicta arce (& ad hunc effectũ, ut fama eſt) à Guainacapę temporibus aſſervabant, in advenam immiſerunt, exiſtimantes illicò rabidis animalium dentibus, & unguibus dilaniandum, ut in alijs ſępè viderant cõtigiſſe. At Cãdia illorum impetum impavidus ſpectabit, Christi Domini nomẽ, & auxilium fideliter invocans, & Crucis eius ſignum illis objicens. Quo adeptus eſt, ut animalia, naturali feritate depoſitâ, pedibus ipſius proſternerentur, & inſtar domeſticorum canum blandiẽria, & adulantia, eiuſdem manibus per dorſa, & ora tractari, & demulcêri permitterent. Quod cernentes indigenę in priore opinione confirmati, illum quaſi Solis filium genibus flexis venerati ſunt, & oſtenſâ arce, templo &

(56 and 57 in margin: line "quod † tunc munitiſsimam arcem ha-" 56; line "uſque unus ex illis, † Perr. Candia vo-" 57)

Regiâ

Regiâ gazâ, quæ ibidem cuſtodiebatur, ſalvum, & donis onuſtum ad ſuos redire permiſerunt.

58 Quas miraculoſas † cœleſtis auxilij in bellis Novi Orbis narrationes, & alias eis ſimiles, paſsim recenſent Auctores, qui de eiuſdem Orbis hiſtorijs ſcripſerunt, & præcipuè Gomara 2. p. lib. 2. Petr. Zieza 1. part. cap. 54. Ioſeph. Acoſta in hiſtor. moral. Ind. lib. 7. cap. 7. & ab eo tranſcribens Ioan. Boter. in 4. part. ſuar. relat. univerſ. lib. 3, pag. 84. & ſeqq. Anton. de Herrera in hiſt. gener. Ind. decad. 2. lib. 10. cap. 9. & alibi ſæpè, Thom. Boz. d. lib. 8. cap. 7. & lib. 17. cap. 7. Alan. Cop. Dial. 3. cap. 29. ex pag. 437. Henric. Mart. in repert. Mexic. tract. 2. pag. 151. Fr. Ioã. à Torquemada in Monarch. Ind. lib. 4 cap. 69. pag. 542. Garcilaſ. Inca in 2. part. commẽt. Reg. Perù, lib. 1. cap. 11. & 12. & lib. 2. cap. 24. & 25. Vbi ſimul concludunt, minimè dubitandum eſſe, omnes ferè victorias, quas Hiſpani in his provincijs habuerunt, per miracula partas.

59 Quamvis † eas militari diſciplinæ tribuere videatur Bobadilla in d. Polit. lib. 4. cap. 1. num. 6. Nam licèt hæc, ut ipſe ibidem probat, efficere ſoleat, ut à paucis ſtrenuis adverſus multitudinem benè pugnetur: impoſsibile

60 tamen † erat, noſtros adeò paucos, advenas, & maris ac terræ ſibi incognitæ mutationibus fatigatos, tot diſcrimina ſuperare, & tot, ac tantas victorias, ita facili, ac fœlici exitu de innumerabilibus Indorũ miriadibus cõſequi, prevalidis quidem, & in proprijs & natalibus ſedibus conſtitutis, atque ita æſtui, frigori, & ſimilibus cœli, & Soli climatibus aſſuefactis, niſi Deus id miraculosè pro eximia ſua ſapientia, & potentia diſponeret, cùm ut Religionem Chriſtianam extenderet, tum etiam ut Indorum peccata, & abominationes puniret, ut benè conſiderãt Auctores ſuprà relati, præſertim Acoſta d. lib. 7. cap. 7. & c. 24. 25. & 28. Thom. Boz. d. lib. 8. cap. 7. pag. 329. Henricus Mart. d. pag. 151. & Torquem. d. lib. 4. cap. 69. & cap. 105.

Qui † eodem modo obiectioni aliquorum reſpondent, qui prædictas victorias ignaviæ, barbariei, & puſillanimitati Indorum adſcribunt. 61 In quo adeò delirat Hieron. Benzo, malè ſemper in res Hiſpanas affectus, lib. 1. ſuæ hiſtor. Americ. cap. 24. ut aſſerere auſus fuerit, Hiſpanos in Occidente nihil præter bruta animalia, & beſtias ſubegiſſe. Idque † quemdam Hiſpanũ 62 equitem optimè intellexiſſe videri, qui cùm in Africa ad Argeriam ſub Carolo V. militaret ſimul cum Ferdinando Corteſio, qui Mexicanum Regnum aperuit, & ſubegit & reliquis fugientibus ob Maurorum multitudinem, quibus impares ſe eſſe cognoſcerent, Corteſium vidêret, clamore fugientes ſiſte te, & hortari ſocios, ut in hoſtem verſi, eum ſtrenuè exciperent. Bellua iſthæc inquit, putat ſibi rem eſſe cum ſuis Indis, quorum viginti quinque millibus fundendis decem equites ſuffecerint.

Etenim † licèt negari non poſsit, 63 Indos noſtrorum comparatione puſilli animi eſſe; quod † omnibus Meridionalibus accidere tradit Cel. Rhodig. lib. 18. lect. antiq. cap. 20. cum cõtra Septentrionales robuſtiores, & animoſiores ſint. 64 Adhuc † tamen, ut re 65 ipſâ in primis illis expeditionibus cõſtitit, & quotidiano experimento cognoſcimus, Indi non adeò imbecilles, ignavi, & inermes erant; ſed in multis provincijs ſatis armati, fortes, & bellicoſi, reique militaris peritiâ ſuo more ſufficienter inſtructi, & ubique copiâ, numero, ac præliandi commoditate adeò noſtris potẽtiores & ſuperiores, ut pro quolibet Hiſpano milite decies centena millia Indorum numerarentur. Vnde ſi noſtris obſiſtere, & aditum præcludere cognoviſſent, vix multis annis in eorum regionibus pedem figere poſſent.

Sed † Devs Omnipotens, qui illas 66 (ut ſæpè diximus) Hiſpanis Regibus

tradere deſtinârat, ipſoſmet Indos bellis inteſtinis inter ſe diviſos, in Mexicano præſertim, & Peruano Regno,
67 propriâ ipſorũ manu proſtravit: † ut contigit in Madianitis ſub Gedeõ, Iud. 7. verſ. 12. mutuò ſe ferro perimentibus, & in Philiſthęis 1. Reg. 14. verſ. 20. & in Ægyptijs, iuxta Propheticũ Iſaiæ ſermonem cap. 19. verſ. 3. ubi Gaſp. Sanch. num. 7. pag. 206. plura notavit.
68 Et ſicut † tam in his provincijs, quàm in alijs, Hiſpanorum vires, & audaciam ſupra modum adauxit; ita Indorum cordibus adeò magnum terrorem immiſit, ut ad equi conſpectum, vel ænei tormenti tonitum, formidarent, & facili invaſione manus, & colla
69 ſubmitterent. Non ſecùs atque † Sãſoni vires reſtituit, & corroboravit, ut de Philiſthęis vindictã ſumere poſſet,
70 Iud. c. 7. & è contrario † Amorrheos & Chananæos timidiſsimos reddidit, ut filijs Iſraël eorum terram dare poſſet, quam illis iam inde ab Abrahami temporibus pactus erat, ut habetur
71 Geneſ. cap. 15. & † Deuter. 2. verſ. 25. ubi Deus ad Moyſen hæc verba locutus proponitur: *Hodię incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos, qui habitant ſub omni cœlo, ut audito nomine tuo paveant; & in morem parturientium contremiſcant, & dolore teneantur.* Quibus alia ſimilia habentur Exod. 23. verſ. 27. & Ioſue 2. verſ. 9. & 11. & cap. 5. verſ. 1.

Eſt enim exploratiſsimum animum cadere ijs, contra quos Deus pugnat, ut benè proſequitur Gaſp. Sanctius in Iſai. cap. 13. num. 14. pag. 155. & cap. 17. num. 8. pag. 194. Martin. Delrius in adag. ſacr. 1. tom. adag. 41. pag. 39.
72 Vbi † hunc terrorem ei ſimilem facit, quem vetuſtas, falſo Deorum cultu ſeducta, Panicũ appellabat; de quo Orph. in Panis hymno:

Panicum immittens œſtrum in fines terra.

73 Et Pindar. in Nemeis, qui † etiam impavidis, & aliàs bello ſtrenuis, cõtingere aliquãdo ſolere, his verbis inſinuat:

In Divinis enim terroribus
Etiam filij Deorum fugiunt.

Cum alijs, quę in hanc rem tradũt Angel. Polirian. in Miſcellan. cap. 26. Eraſm. in adag. *Panicus caſus*, pag. mihi 933. Lilius Giral. de Dijs Gẽt. ſyntagm. 15. & Theatr. vitę hum. vol. 1. lib. 1. pag. 92.

Quo in facto Dei virtus, atque poteſtas mirè conſpicitur; † Dęmõ quippè non poteſt alicui vires ſupra naturales ad alios profligandos concedere, ut latiùs probat Martin. Delrius in diſquiſit. mag. lib. 2. q. 12. pag. 77. & poſt eum Franc. Torrebl. de magia, lib. 2. cap. 13. num. 40. Et hoc ita ut dicimus 74
verum eſſe, vel ipſi † Indi agnoverũt, 75
quandoquidem ex hac fœlicitate, & proſperitate Hiſpanorum in bellis, ad agnoſcendam, & ſequendam fidẽ Dei, quem prædicabant, ſe valdè provocari faſsi ſunt, ut de Nigritis loquens, tradit Aloyſ. Cadamuſt. in relation. ſuæ navig. cap. 16. & 25. & de Careta regulo Terræ firmę, poſt Ovet. Ant. de Herreta in hiſtor. gener. Ind. decad. 2.
lib. 1. cap. 16. Vbi † illum dixiſſe narrat, ſe planè agnoſcere, magis à Sole amari Caſtellanos, quàm Indos, cùm eis tot victorias concẽſſerit, & cœli fulmina ad inimicos occidẽdos tradiderit, & muſicę artem, quã languentes amicos lætare poſſent. 76

Neque † exiſtimet aliquis quidquã officere, aut detrahere virtuti, & glorię, quam Hiſpani noſtri tot præclaris facinoribus in deregendo, & ſubigendo hoc Novo Orbe ſibi compararũt, quòd victorias ab illis partas, ut plurimùm, in Dei ſpecialem favorem, & cœleſtium Numinum pręſentiſsimum auxilium referamus. Nam ſatis ipſi laudandi videntur, cum ſe tot, ac tantis periculis impavidis animis ſemper obtulerint. 77

Et ut ſuperiora Divini auxilij teſtimonia & argumenta deficerent, pij omnes, † & prudentes Duces, ac viri 78
omnium rerum ſucceſſus, & pręcipuè

bellorum, in quibus fortuna,ut adagiũ
ait,plurimum dominatur,Deo rribue-
re debent,ur habetur Iſai.14.verſ. 31.
Eſdræ lib.1.cap.1.& 2.Paralipom.cap.
16. ubi Hannani Propheta ad Aſam
Regem Iuda inter alia ita ait:*Oculi Do
mini contemplansur ſuper univerſam ter-
ram , & præbent forsitudinem bis, qui in
corde perfecto credunt in eum.* Item illud:
*Hi in curribus,illi in equis : nos autem in
nomine Domini ſpem repoſitam babemus:
ipſi confracti ceciderunt : nos autem erecti
victoriam reportavimus* : & multis alijs
exemplis,& ſacrę Scripturæ locis pro
bat Simon Maiol.in dieb. Canicul. 3.
tom colloq.2.pag.361. & ſeqq. Gaſp.
Sanct.ſup.Iſai.cap.14.n.52. pag. 175.
& doctiis.Marr.Delr. in adag. ſacr.1.
rom.adag.57.pag.52.&53.Ne in exe-
79 crabilem Aiacis,& † aliorum Impera
torum ſuperbiam incidere videanrur,
quos Poëtę à uis dextris, & armis vi-
ctorias præ um tes, eriam Dijs iratis,
& adverſis inducunt. ut conſtat ex il-
lo Sophoclis in Aiace:

Adiuvante,mi pater ,Deo
Victoria potitur ignaviſſimus:
At deſtitutus ope Deorum ſcio
Belliqꝫ me confido babiturum decus.

Papin.2.Thebai. de Capaneo loquẽs:
——*Virtus mibi numen, & enſis,*
Quem teneo.
Er rurſus lib.10.iactantiùs:
—— *Ades ò mibi dextera tantùm*
Tu præſes bellis,& inevitabile numen
Te voto,te ſolam Superior contẽptor adoro
Sic ait,& voti ſe ſe facit ipſe potentem.
Et Mezenrius apud Virgil.lib.10. Æ-
neid.
*Dextra mibi Deus, & telum quod miſſile
libro.*

Quibus † planè longè cordatiùs, &
80 ad rẽ noſtrã accõmodatiùs Titus Im-
per.cũ de Iudæis,Ieroſolymâ caprâ, ſe
victorem vidêret,admiratus ranrã ur-
bem,tamq;munitam fuiſſe ſuperatam,
dixir:*Planè Deo adiuvanse pugnavimus*;
ut tradit Ioſeph.de bello Iud. cap.16.
Et ut refert Philoſtrat. lib. 6. de vita
Apollonij,propter illam victoriam co-
ronari noluit , quia Divinâ virture o-
pus illud perfectum eſſe videbar , non
ſuâ.Sic autem Philoſtr.*Finitima gentes
ob victoriam coronare ipſum voluerũt:ille
verò tali bonore indignum ſe eſſe reſpondit:
non enim ſe talium operum auctorem , ſed
Deo , iracundiam contra Iudaos demon-
ſtranti,manus ſuas præbuiſſe.*

Deniq; † cùm dæmonum expulſio, 81
& Idolorũ,ſive Oraculorũ ſilentiũ, &
ruina, evidens ſignũ Divinæ vocatio-
nis,& prædicationis veræ fidei in pri-
mitiva Eccleſia pręſtiterir , quod ipſi
quoq;dæmones, vel inviti,fateri coge
bãtur,ut vidêre licer apud D.Chryſoſ.
hom.26.in Mart. Hieron.cap.9.Mart.
Lactan.Firmian.lib.3.divin. inſt. cap.
23.Niceph.lib.1.hiſt.Eccl. c.17. Ruf-
fin.lib.10.c.10.& 19. Porphyr. in lib.
de elogijs Philoſoph. Thom. Boz. de
ſign.Eccl.lib.14.cap.3.& 4. & lib.23
cap.1.Maiol.d. tom.3. colloq. 1. pag.
307.& Fr.Thom à Ieſu de proc. omn.
gent.ſalu.lib.3.cap.3.pag.135.ubi nõ-
randa oracula,hoc apertè teſtantia,re
cenſent,& Nos infra cap.13.num.38.
Sic † pariter in his Indijs Occidenta- 82
libus,ubi primùm Noſtrorum prędica
tione Evangelicæ ver ratis lumen illu
xit,dæmones , & idola eos à Deo miſ-
ſos declararunt , ut vidimus ſupr. hoc
lib.cap.2.n. 49. Er has † provincias 83
cõtinuò relinquenres,nullum amplius
Oraculũ reddiderunt,& ab ſpectris,&
illuſionibus ceſſarũt,quibus anteà mi-
ſeros indigenas fallebãt,&dererrebãt:
videlicet tenebras diſpelit lux,menda-
ciũ veritas, & ſanctę † Crucis ſignum, 84
magnum illicò ſilenrium dæmonum,
magnam fugam induxit, quod ſemper
illis terrificum fuit,ut,præter alios,plu-
ribus probar Perr. Fab. lib.3. ſemeſtr.
cap.1. pag. 20. ita ut cõmodè † hùc 85
Virgilian.illud applicare poſsimus:
*Exceſſere omnes adytis ſacriſque relictis
Dij quibus imperium boc ſteterat.*
Vt pluribus exemplis ſcitu iucundiſsi-
mis oſtendũt † Pet. Martyr in decad. 86

Digitized by Google

de NovoOrbe, Gonçal.Ovetus in ſua hiſt.Ind.lib.5. cap. 10. Gomara lib.3. cap.6. Ludovic. Vives lib.2. de verit. Fid.Chriſt.quē referrTearr.vitæ hum. vol.5.lib.4.pag.1468. Hieron.Benzo in hiſt.Ind.lib.1.c.27.pag.119. Thom. Boz.d.lib.23.cap.1.pag.504.& rurſus lib.2.cap.11.pag.81.& lib.5.cap.2.& lib.12.cap.21.pag.143.& lib.15.cap. 17.pag.146.Mart.Delr. lib.6.diſquiſ. magic.cap.2.ſect.3.q.3. Thom. à Ieſu lib.4.cap.5. pag. 143. & Torquem.in d.Monarch.Ind.lib.18.cap.7.

87 Vbi inter alia referunt, † hoc miraculum cōmune fuiſſe, ubicunq; Colūbus,& eius ſocij,& ſucceſſores in his Occidentalibus inſulis, & provincijs pedē fixerunt,& ſacroſanctū Euchariſtiæ Sacramentū collocarūt,aut Chriſtianę doctrinę magiſtris uti cœperūt; nam continuò dæmones obmuteſcebant, cū anteà frequentiſsima reſpōſa

88 præſtare ſolêrent:& † terrę motus ac tēpeſtates etiā ceſſarūt,quibus prędictę provinciæ ab eiſdē dæmonibus cōquaſſari,& miſerè deformari ſolebant.

Idem in Sinarum, & Iaponiorū regionibus cōrigiſſe narrāt libri Societ. Iesv,& Fr.Ioan.Gōçal.de Mendoça, & Thom.Boz.ubi ſup.referentes, dæmones ibi acerbè,& miris cruciatibus obſeſſos vexaſſe, nec inde priùs diſcedere ſolitos,quā obſeſsi iureiurādo firmarent,ſe illis Divinos honores in omnibus

89 præſtaturos;quod ceſſavit † ubi Chriſti Sacerdotes in eas provincias pervenerūt,& minis torquêre,ſanctiſque verbis dæmones fugare cœperūt; ob quod ab incolis in honore maximo habiti ſunt.

Narrat etiam Fr.Aug.Davila in hiſt. Mexic.Ord.Prędic.lib.1.cap.40.Ant. Herrer.in.d.hiſt.gen.Ind.decad.3. lib. 4.c.11.pag.164.& Fr.Alfonſ. Fernād. in hiſt.Eccl.noſt.temp.lib.1. cap.3. in

90 fin.apud † Cumanēſes,Sacerdotes eorum, Piaches dictos, in ſpelūcas intrare ſolitos,&poſt longā invocationem, & magicorum carminum recitationē veluti à dęmone obſeſſos, & conſtrictos in terrā cadere,tuncq; interrogātibus Oracula præbêre. Quod cū intelligeret † Religioſus ille Pat.Fr.Pe- 92
trus à Corduba,velletque rē hanc penitus aperire,cruce,ſtolâ &aquâ benedictâ munitus in ſpeluncā cum multis Caſtellanis ingreſſus,Piachē correptū exorciſmis liberavit,dæmonēq;de pluribus interrogatū,& aptè reſpondētē, tandem fateri cōpulit, ſe miſeros illos eouſq; ſuis impoſturis fraudaſſe, eorūque animas in barathrum deduxiſſe.

De Beato quoq; † Fr.Aloiſio Ber- 93
trando,qui maximè Religionē noſtrā in his Occidētalibus provincijs amplificavit, & mortuos ad vitā revocavit, aliaque plura miracula edidit, refert Tho.Boz.lib.5.de ſign. Eccl.Dei,c.2. pag. 157. quòd cū incolæ cuiuſdā vici ad eum cōfluerent,nomē Chriſto dare parati:interrogati quid eos ad hoc adduceret:reſpōderent,in publicoquodā atq; univerſali eorum cōventu dæmonem adſtitiſſe,quē cuncti ſpecie horribili viderūt,ac dixiſſe; Quid me adſtātibus duobus Chriſtianis invocatis? (aderant quippè fortè duo ab Aloiſio ad fidē perducti) abripite eos hinc. Vbi hæc dixit,homo quidam ab Aloiſio miſſus,repentè in mediū cōventū proceſsit,& in cōſpectu omnium,diſputatione initâ,dæmonem cōvicit; quibus actis ex oculis adſtantium evanuit.

Et idem Bozius lib.12.cap.21. nar- 94
rat † de B.Ioan. à S. Franciſco, quòd cū in provincia Mexicana plurima ido la Indorum multitudine ingenti vidēre à pueris Chriſtianis confringi iuſsiſſet,eâdem oie dęmon facie deturparâ, mēbriſq; mutilatis apparuit Indo cuidam,qui aberat paſſuum millibus ſexaginta,dicens:En,ut à Ioanne malè habitus ſum:remq; uti geſta erat, explicavit,efflagitans, ut adverſus Ioannē ſuam contumeliam ulciſceretur,ſe ipſi opē laturū,docuitq; rationē, quâ flagitiū perpetraret. Aggreſſus eſt rē Indus, expectatumq; Ioannem per inſi-

dias

Digitized by Google

dias adortus, prægrãdi fuſte percuſsit, aufugienſque, irrito eventu, & a perſequentibus nonnullis comprehenſus, rem detexit, & CHRISTO ſe dedit, ſic dæmone tanti viri meritis & pietate, templis & famulis ſpoliato.

SVMMARIVM Capitis V.

1 *Miracula oſtendũt favorẽ, inclinationẽ, & vocationem Divinã, cum Lipſio.*

2 *Miracula plura, & ſpecialia Novi Orbis congeruntur: & oſtenditur, idem in eius converſione contigiſſe, quod olim in primitiva Eccleſia.*

3 *Spiritus ſãctusdona ſuapartitur, utvult.*

4 *David Pſalm. 64. prænuntiaſſe videtur miracula, quæ in converſione Novi Orbis facienda erant.*

5 *Auctores recenſentur, qui plura miracula in Novo Orbe facta commemorant.*

6 *Linguarũ variarũ locutio, & intellectio fuit donum Dei Apoſtolis conceſſum.*

7 *Linguarũ donum, & miraculũ multis Novi Orbis prædicatoribus cõceſſũ fuit.*

8 *B. Franciſcus Xavierius habuit donum linguarum.*

9 *B. Aloiſius Bertrandus, Martinus à Valentia, & alij Novi Orbis prædicatores habuerunt donum linguarum.*

9 *Chriſtus Dominus, Apoſtoli, & D. Vincent. Ferrer, una lingua loquentes, à varijs diverſarum linguarum populis intelligebantur: & idem accidit aliquibus concionatoribus Novi Orbis.*

11 *B. F. Ioan. à S. Frãciſco, & Fr. Hieroñ. de Mendieta linguã Mexicanã repẽtè, & nullo ſtudio adhibito aſſecuti, & locuti ſunt.*

12 *Crucis Chriſti ſigno plurima miracula in NovoOrbe operata ſunt, & in India Orientali. Num 14.*

13 *Crucis ſanctæ laudes, & effectus mirabiles ex D. Ioan. Damaſceno.*

15 *Auctores enumerãtur, qui agunt de miraculis S. Crucis in Novo Orbe.*

16 *Crucis inſulæ Hiſpaniolæ notabilis, & miraculoſa hiſtoria.*

17 *CrucisChriſti fruſtrà, quæ præcidũtur, ſtatim in ea ſuccreſcunt. Et idem cõtigit in Cruce Hiſpaniolæ.*

18 *Crucis à Magallano in inſula Zebu poſitæ, & alterius provinciæ Nicaraguæ miracula.*

19 *Cruces in ſuis agris odio Hiſpanorum defodiunt Indi Hiſpaniolæ, & fruges ibi natæ Crucis ſignum habuerunt.*

20 *Iſabella Roderici ſolo Crucis ſigno plures Corteſij milites ſanavit, in Mexicano bello graviter ſaucios.*

21 *Lanzerus Peruanus miles Crucis ſigno ægris, & ſaucijs adhibito, magnas curationes exercuit.*

22 *Alvarus Nunius Cabeça de Vaca, & eius ſocij ad Floridã naufragium facientes multa miracula in ægrorum curatione patrarunt.*

23 *Crucis invocatione & adoratione ingẽtẽ pluviã Indis impetrat miles quidã facinoroſus in provincia SanctæCrucis de la Sierra.*

24 *Indorum Sanctæ Crucis de la Sierra miraculoſa converſio.*

25 *Miles, qui miraculum fecit, poſteà furcæ damnatus fuit.*

26 *Ferdin. Corteſius in Mexicana provincia imbrem deſideratiſſimum Indis, oratione ad Crucem habita, impetrat.*

27 *Imbrem, & alia bona miraculosè cõſequuntur aliqui Religioſi viri in Nova Hiſpania per invocationẽ SãctæCrucis.*

28 *Crucis deCarabuco miracula remiſſivè.*

29 *Indi cuiuſdã miraculoſa ultio, quòd tẽplo inChriſtianorũ cũ uxore rẽ habuit.*

30 *Indi cuiuſdam notabilis, & miraculoſa hiſtoria & converſio, qui in faciemCrucifixi imaginis expuere auſus fuit.*

31 *B. Fr. Pet. à Corduba, & eius ſocius miraculosè ab Indorum inſidijs liberãtur, & mare crucibus innixi traijciunt.*

32 *B. Virginis Mariæ imago, & devotio plura miracula in Novo Orbe fecit.*

33 *Reguli cuiuſdam inſulæ Cubæ notabilis, & miraculoſa hiſtoria, & victoria ob ſolam invocationẽ Virginis Mariæ.*

34 *Indus quidã, invocato nomine Virginis*

Mariæ,

Mariæ, à fulmine liberatur, tribus alijs ſocijs eius ictu pereuntibus.

35 *Deipara imaginem ex altari, ubi eam Corteſius collocaverat, Indi nullo modo deturbare potuerunt, & conantes, cœleſtibus ſupplicijs puniti ſunt.*

36 *Baptiſmi, & aliorum Sacramentorum ſuſceptio plura miracula in Novo Orbe cauſavit. Et Auctores, qui de eis agũt.*

37 *Ferdinan. Magallanius in Zebu inſula Regis nepotem, & plures alios infirmos aqua baptiſmali ſanavit.*

38 *Miraculoſa hiſtoria fœminæ cuiuſdam Indæ, quæ baptiſmum ſuſcipere uſq; ad mortis articulum recuſaverat.*

39 *Indi cuiuſdam Mexicani baptiſmus, & qualiter eius ſuſceptione fuerit à dæmonis unguibus liberatus.*

40 *Eucharistia evolare è manibus Sacerdotis, & in os devotæ cuiuſdam Indæ ingredi viſa eſt.*

41 *Indus Chriſtianus, pro mortuo iam deploratus, ſurrexit, & plurima, & miranda de vita futura narravit.*

42 *Curmacurialis, & Steelſius in eſtaſi multa de gloria, & inferno viderunt.*

43 *Miraculum, quod Mechoacani accidit Indo cuidam confeſſionem paranti.*

44 *Inda quædam, quia peccata gravia in confeſsione celaverat, graviter à dæmone vexata & afflicta fuit.*

45 *Miracula plura operata in Novo Orbe per varios omniũ ordinũ religioſos remiſſivè ad Auctores, qui de illis ſcribunt.*

46 *Martyrum confeſsio, & paſsio eſt unũ ex ſignis veræ Fidei, & Eccleſiæ Dei.*

47 *Ioan. 2. 3. verba explicantur.*

48 *Martyres plures in Novo Orbe fuiſſe probatur.*

49 *Hieronymi Badeſij epigrãma refertur de Martyribus Novi Orbis.*

CAPVT V.

De alijs magis peculiaribus, notandiſq; miraculis, quæ in Indiarũ Occidẽtaliũ cõverſione, & cõquiſitione acciderũt.

POSSEM quidẽ ſignis, & miraculis, quę in cap. pręcedẽti recenſui, Victoriæ ſcrupulo, atq; obiectioni ſatis feciſſe videri, & Divinę voluntatis & vocationis in hoc egregio opere cõverſionis, & acquiſitionis Novi Orbis nõ levia argumenta conſideraſſe, atq; † appoſitè cum Iuſt. Lipſ. in 1
Virg. Hallenſ. cap. 2. & 5. exclamare: *Vbi ea miracula video, & tã certa, & crebra video, quid niſi favorẽ, & inclinatiõnẽ Numinis agnoſco? Quid etiã, niſi velut tubã, & claſsicũ audio, quod ad talẽ Fidem, & cœtũ appellat. Nõ certius Divinæ volũtatis argumentũ, quàm a miraculis; quæ Deus ipſe homo factus, ut talẽ ſe offerret, atq; oſtẽderet, palã exhibuit, & vulgavit.*

Sed tamen † adhuc alia non minus 2
certa, & magis ſpecialia cõmemorare operæpretiũ exiſtimavi, quæ Lectorẽ, ut arbitror, recreabunt, & evidentiùs oſtendent, ſigna & miracula, quę olim in primitiva Fidei prædicatione innotuerunt, his etiã temporibus & regionibus non deſiniſſe, quãvis charitas uſque adeò refrixit, & ita exactè, ut oportebat, Evãgelicę prædicationis forma alicubi ſervata nõ fuit. Spiritus † quip- 3
pè ſanctus dona, & chariſmata ſua partitur, ut vult: & ſi credimus Fr. Baſil. Põtio Legion. in 1. p. ſuar. diſp. q. 8. expoſit. cap. 4. iã † hoc olim per Davidem 4
pręd‍ixerat Pſal. 64. dũ ait: *Turbabũtur gentes, & timebunt, qui habitant terminos à ſignis tuis.* Quẽ Pſalmum de gentibus huius Novi Orbis accipiendũ contendit, ut latiùs diximus lib. 1. cap. 13. n. 57. & ſic verſum illũ exponit; quaſi Regius Vates cõmovendas dicat Indorũ gentes ad Chriſti Fidẽ amplectendam ſignis, atq; portentis, quę dũ eis annũtiatur Evangeliũ, & facta ſunt, & hodie fiunt a religioſiſsimis viris. Ioſeph etiam † Acoſta, & Fr. Aug. Davila; qui 5
pauca miracula in hac cõverſione interveniſſe dixerunt in locis relatis ſup. cap. 3. num. 35. plura quidem ſuis in libris recenſent, & plurima alia Alanus

Copus,

Copus, Thom. Bozius, Ioan. Boterus,
Anton. de Herrera, Fr. Alphonſ. Fern.
Fr. Ioan. Torquemad. & alij graviſsimi
auctores, quorum peculiarem mentio-
nẽ in huius capitis diſcurſu faciemus.
Et ut hinc eius initium ſumamus,
6 nemo planè ignorat, † diverſarum lin-
guarum ſcientiam, & extraneorum ſer
monum intellectionem, & interpreta-
tionem donum Dei eſſe, quo maximè
Apoſtolorum miſsionem, ac Fidei præ-
dicationem per eos factam confirma-
vit, ut patet Marc. 16. Paul. 1. Corint.
12. verſ. 4. Act. 24. & ultra Scribentes
in his locis præcipuè Maldonat. Cor-
nel. à Lapide, Lorin. & alios, latè proſe-
quitur Thom. Bozius de ſignis Eccleſ.
Dei, lib. 6. capit. 5. & Bernard. Aldrete
omnino legendus de antiq. Hiſpan. lib.
2. cap. 16. pag. 288. & ſequent. & cap.
7 25. pag. 326. Atverò, † hanc quoque
miraculoſam gratiam in primis huius
Novi Orbis cõcionatoribus inveniri,
idem Thom. Bozius ſignáter advertit.
Nam omiſſâ admirandâ huius doni a-
8 bundantiâ, quam Deus † B. Franciſco
Xaviero in India Orientali communi-
cavit, de qua etiam aliquid notat Aco
ſta lib. 1. de procur. Ind. ſalu. capit. 9. in
9 fin. Idem ætate noſtrâ † in hac Occi-
dentali contigiſſe legimus B. Aloiſio
Bertrando ex Ordine Prædicatorum;
& Martino à Valencia ex Ordine Mi-
norum, qui nullo ſæpè interprete, nul-
lo adiumento, diverſarum linguarum
populos, ſimul atque ad eos acceſſerãt,
alloquebantur, & ita Deus per illos
innumeros ad verum pietatis cultum
traduxit; & plurima ſuæ liberalitatis
beneficia his populis eſt impertitus.
10 Et quod † magis mirabile eſt, cùm unâ
linguâ loquerentur, ad innumeros di-
verſarum linguarum homines in unum
coactos, quorum multi haud percipie-
bant aliarum vim, nihilominus ab om-
nibus adſtantibus intelligebantur, &
quilibet ex audientibus cum ſono vo-
cis aſſequebatur etiam ſenſa verborũ,
ut de CHRISTO Domino affirmat Ar-
nob. lib. 1. contra Gent. & de Apoſto-
lis D. Cyprian. Chryſoſt. Oecume. Ba-
ſilius Seleucenſ. Arator, & alij, quos re
fert Lorin. ubi ſup. & de D. Vincen. Fer
rer, Vincẽt. Iuſtin. Antiſt. in eius vita.
De † Ioanne etiam à Sancto Fran- 11
ciſco, & Fr. Hiero. de Mendieta narrat
idẽ Thom. Bozius lib. 12. cap. 21. pag.
548. Fr. Thom. à IESV de procur. omn.
gent. ſalu. lib. 4. capit. 5. pag. 146. & Fr.
Ioan. à Torquemad. in Monarch. Ind.
ſolis precibus, ac nullo prorſus ſtudio
aſſecutos fuiſſe linguæ Mexicanæ cog-
nitionem, ita ut maximè cunctis admi
rationi fuerit, cùm repetè auditi ſunt,
eâ linguâ innumeris præſentibus con-
cionari.
Per † Crucis etiam ſignum, ac reve 12
rentiam innumera miracula Deus in
Indiarum regionibus operatus vide-
tur. Et meritò quidem, nam ut piè, &
eleganter ſcribit D. Ioan. Damaſcen.
lib. 4. de Fide Orthod. cap. 4: *Nulla alia*
re peccatum † deletum, primi parentis deli- 13
ctum extinctum, infernus ſpoliatus, reſurre
ctio donata, vis contemnendarum rerũ præ
ſentium, atque ipſius quoque mortis nobis
conceſſa, reditus ad veterem beatitudinem
comparatus eſt; Paradiſi portæ patefactæ
ſunt, natura noſtra ad Dei dextram conſi-
det, filij denique Dei, & hæredes facti ſu-
mus, quã Crucis Domini noſtri Ieſu Chri-
ſti beneficio.
Et ut ea, † quæ in Oriẽtalibus, & in 14
Regno Congiano acciderunt, ſilentio
prætercam; de quibus ſolitâ eloquẽtiâ
ſcribit Maffeius libro 1. pag. 11. & 15.
pag. 121. & 122. Ioan. Barros decad. 3.
cap. 11. Alanus Copus dial. 4. cap. 16.
pag. 557. & Thom. Bozius lib. 5. cap. 2.
pag. 160. plurima alia in his Occiden-
talibus repetiemus † apud Franc. Lop. 15
Gomar. in ſua earum hiſt. 2. part. capit.
34. 46. & 81. Theat. vitæ huma. vol. 5.
lib. 4. pag. 1468. Tho. Boziũ de ſign. Ec
cleſ. lib. 4. c. 2. pag. 157. Idẽ de robore
bellico c. 12. Ant. de Herrera in hiſt. ge
ner. Ind. Occid. decad. 1. lib. 8. c. 10. pag.
314. & lib. 10. c. 12. pag. 361. Illeſcas in

hiſtor. Pontific.lib.6. §.5. fol.283. Fr.
Thom.à IESV de procur.omn.gent.ſa-
lu.lib.4.cap.5.pag.144.Camil.Borrel.
de præſt.Reg.Cathol.cap.43. ex num.
27.Fr.Alphonſ.Fernand.in hiſt.Eccl.
noſt.temp.lib.1.capit.2.pag.18. & Fr.
Ioan.à Torquem.in Monarch.Ind.lib.
16.cap.26.& ſeqq.& lib.18.cap.7.

16 Inter quæ † legimus,quòd cùm Co
lumbus in inſula Hiſpaniola ſuper ex-
celſam collem ligneam Crucem altiſ-
ſimam defixiſſet, ut ab itinerantibus
procul inſpici poſſet, & ſub tali muni-
mine urbs dicta LA CONCEPCION DE
LA VEGA, quam ibi ædificavit,magis
tuta conſiſteret,indigenę quadam die,
eam validiſsimis ictibus & funibus cō-
vellere,& in terram proſternere cona
ti ſunt, nimis quippe Chriſtianis infe-
ſti,maximam iniuriam ſe illis facturos
exiſtimabāt,ſi lignum illud penitus ex-
tirparent,quod ab eis magnâ venera-
tione coli ſolitum viderant. In quo cū
nihil proficere potuiſſent, terrā ad il-
lud eruendum excavare cœperūt,quæ
tamen miraculosè ad locum,ubi edu-
cebatur, ſtatim redibat,& maiori ſoli-
ditate cōſtipabatur.Vnde cùm ſe hoc
etiam labore fruſtratos viderent,mul-
tis undique lignis congeſtis, Crucem
comburere tentarunt.Quæ tamen, li-
cèt ſatis arida eſſet,non conflagravit,
neque admoti ignis aliquod veſtigium
exhibuit,niſi quādam veluti maculam
fumi,quæ in eius inferiori parte remā-
ſit.Procedentes verò Indi,eoque ma-
iori furore perculſi,quo magis ſuis co-
natibus ludi cernebant, tandem ſecu-
ribus,& gladijs ſiliceis,quibus tunc tē-
poris pro ferreis utebantur, Crucem
ſecare, & in fruſta dividere propoſue-
runt,nihilo tamen magis voti compo-
tes evadentes:nam quantum ex illa ſe-
cabant,tantum miraculosâ Dei opera-
tione creſcebat.Quibus ſignis permo-
ti multi eorum ad veri Dei fidem con
verſi ſunt, & Hiſpanis narrarunt, in
Crucis brachio venerabilem quandam
fœminam ſtantem vidiſſe,quæ eā evel-
lere,comburere,& ſcindere prohibue-
rat.Eademq́; Crux multis alijs poſteà
miraculis claruit,& per annos plures,
quidquid ex illa fuit Chriſtianâ devo-
tione præſciſſum,iugiter ſuccreſcebat;
ut de † ipſa Chriſti Cruce narrat S. 17
Paulin. epiſt.11. S. Cyril. cathec. 10.
Cæſ. Baron.in Annal.Eccleſiaſt.anno
Chriſti 326.num.50.Simon Maiol. in
dieb.Canic.i.tom.colloq.21.pag.477.
& Pat.Iacob.Gretſer. in comment.de
Cruce lib.1.cap.78.qui etiā plura tra-
dit de fruſtis eiuſdem Chriſti Crucis
diverſis Principibus dono datis,& miſ-
ſis in 2.part.Horti S.Crucis pag.127.

De alia † etiam Cruce,quam Hiſpa 18
ni,qui cum Magallano ad Zebu inſu-
lam pervenerunt,in eâdem inſula ante
Eccleſiam, quam ibi conſtruxerant,
collocarunt,refert Anton.de Herrera
decad.3.lib.1.cap.9.pag.18. ab Indis
nullo modo convelli potuiſſe,licèt ex-
pulſis Chriſtianis id maximopere nite-
rentur. Et idem narrat de alia in pro-
vincia Nicaragua eâd. decad.3.lib.5.
capit.12.pag.216.cuius cauſâ, inquit,
indigenas Cruces ſponrè petere, &
baptiſmum deſiderare cœpiſſe.

Illud quoque mirabile eſt,quod re-
fert idem Herrer. decad.1.lib.3.cap.4.
pag.88. in prædicta ſcilicet † inſula 19
Hiſpaniola,quoſdam Indos Cruces,&
alias Sanctorū imagines è tēplo Chri-
ſtianorum ſubripuiſſe, & in ſuis agris
defodiſſe,dicentes,maiores nunc erūt
veſtri fructus,illiſq́; in locis ſemina ra-
dices egiſſe,Crucis in modū formatas,
quod nuſquam anteà ab Indis viſum
erat; quapropter miraculo tributum
fuit.

Et cùm † Ferdin.Corteſius cū Tlaſ- 20
calenſibus ſocijs adverſus Mexicanos
pugnaret,pluresq́ue ex noſtris, & au-
xiliaribus,multis lethalibuſque vulne-
ribus ſauciati, ſeſe in caſtra reciperet,
& ob medelæ defectum perirent, Dei
beneficio,& ingenti miraculo factum
fuit,ut Caſtellana quædam mulier,Iſa-
bella Roderici vocata, ſanctiſsimum

Cru-

Crucis ſignum manu ſuper vulnera faciens, & Divinæ Trinitatis auxilium implorans, illicò eos priſtinæ ſanitati reſtitueret,& bello aptiores,& fortiores remitteret, quod ſatis comprobabat huius pugnæ cauſam Deo gratiſsimam eſſe, ut hanc hiſtoriam narrans advertit idem Anton. de Herrera. d. decad. 3. lib. 1. cap. 22. pag. 49.

21 Eâdem † curationis formâ in Peruano Regno uſum fuiſſe militem, cui nomen *Lanzero*, tradit Acoſta in hiſt. Moral. Ind. lib. 7. cap. 27. & Ioan. Boter. in d. 4. part. ſuar. relat. lib. 3. pag. 85.

22 Vbi † etiam enarrant, in admiranda illa peregrinatione, quam fecit, & ſcripſit Alvarus Nuñez Cabeça de Vaca contineri, quòd cùm ipſe, & alij duo, vel tres ſocij, quorum unus Æthiops erat, ex claſſe remanſiſſent, quę ad Floridam naufragium fecit, ibique inter Barbaros per decennium vitam agerent, quouſque ad oppoſitum mare DEL SVR penetrarunt, compulſos ſæpè ab eiſdem Barbaris ſub necis interminatione fuiſſe, ut illis in varijs, quos patiebantur, languoribus & ægritudinibus mederentur. Quod cùm ipſi principio aggredi non audêrent, quia nec artem medicam noverant, neque remedia morbis neceſſaria ſecum portabant, metu tamen perculſi, Evangelicum medendi modum capeſſerunt, & ſignum ſanctæ Crucis ſuper ægros facientes, aliaſque Eccleſiæ orationes recitantes innumeros ſanávêre, Domino mirabiliter eorum votis, & precibus annuente; ita ut ipſi de ſe ipſis maximè dubitarent, cùm nihil in ſe dignum tanto favore conſpicerent, ſed communem profanorum militarium hominum vitam egiſſent. Propter quas ſanitatum operationes, vitæque quam eo tempore ſervaverant, innocentiam, tantum admirationis, & gloriæ apud Barbaros ſunt conſecuti, ut propemodum pro Dijs adorarentur, & quicquid imperarent, non aliter quàm de cœlo profectum acciperetur. Quam hiſtoriam repetijt idem Acoſta lib. 2. de procur. Ind. ſalu. cap. 9. in princip. & latiùs narrat Anto. de Herrera decad. 4. lib. 5. cap. 5. pag. 106. & Garcilaſ. Inca in hiſt. Floridæ lib. 1. cap. 3.

Idem quoque Acoſta, & Boterus ubi ſuprà commemorant, † in remota 23
huius Peruani Regni provincia, cui ab eventu nomen ſanctæ Crucis DE LA SIERRA ab Hiſpanis inditum fuit, antequàm plenè detegi, & converti cœpiſſet, facinoroſum quendam militem, metu Argentini Senatus iudicum, inter Indos delituiſſe, qui cùm eos nimis anxios ob annonæ & pluviæ defectum vidêret, & varijs pro more, ſuperſtitionibus uti, ad iram ſuorum idolorum placandam, bono animo eſſe iuſſit, & ſi imperata peragerent, præſentiſſimum ærumnarum ſuarum levamentum promiſit. Cùmque illi annuiſſent, Crucem ingentem fabricari, & in eminenti loco conſtitui præcepit, utque genua ante illam flecterent, pluviamque poſtularent, admonuit. Quo facto, dictu mirum, imber adeò ingens deſcendit, ut pro votis ſibi Crucis numen reſpondiſſe profiterentur, tantamque ei in poſterum fidem, & venerationem exhibuerunt, ut in reliquis publicis, & privatis laboribus ad illam accederent, & quæ petebant, facili negotio conſequerentur. Vnde † idolis reli- 24
ctis, & humi proſtratis Crucis inſignijs condecorati incedebant, ac paulò pòſt Divini Verbi prædicatores voluntariè petierunt, à quibus doceri, & baptizari poſſent. Atque ut appareat, quo medio & modo Deus hæc miracula operabatur, † ille idem miles anti- 25
quam vitę conſuetudinem repetens, & ſcelera ſceleribus addens, tãdem comprehenſus fuit, & in Potoſienſi oppido furcæ pœnam meritiſsimè pertulit.

Simile † miraculum in Mexicana 26
urbe accidiſſe tradit Fr. Ioan. Torquemada in d. Monarch. lib. 4. capit. 53. pag. 510. Nam cùm præſtãtiſsimus ille

Dux Ferdin. Corteſius à Rege Motezuma,& eius ſacerdotibus ægrè obtinuiſſet,ut in maioris tẽpli fano Chriſti Crucifixi imago ſublatis idolis collocaretur,& poſteà Indi queruli ad eum accederent,cauſantes magnam,quam patiebantur,ſiccitatem , & fructuum ſterilitatem eâ ratione contingere, quòd Dijs patrijs ſpretis, alienũ venerari cœpiſſent.Corteſius bono animo eos eſſe iuſsit,& ad diem craſtinum facturos periculum, quantum ſua illos opinio deciperet.Vocatiſque ad ſe ſocijs,& ſacris ſolemnibus de more peractis,cùm omnes cœleſtium imbrium copiam ad Spiritus ſancti ignem in Indorum cordibus accẽdendum, enixis, & devotis precibus poſtularent , vix oratione finitâ,cœlum anteà ſerenum nigris nubibus obſcuratum, ingentes nimbos per aliquot dies effudit, quibus terra fœcunditatem deſideratam accepit,& uberrimos eo anno fructus exhibuit.

27 Beati † quoque Toribius Motolinia,& Fr.Martinus à Valencia, ut refert Thom.Bozius lib.12. capit.21. in provincijs Tezcuco , & Tlaſcala eadẽ miracula in imbribus impetrandis , & alijs calamitatibus depellendis per invocationem,& ſupplicationem ſanctę Crucis feciſſe reperiũtur.

28 Crucis † quoque oppidi de Carabuco,quę in Peruano Regno religioſiſsimè colitur,notabilem hiſtoriam,& plura antiqua,& recentia miracula latè commemorat Fr. Alphonſ. Ramos Gavilan in hiſt. Virginis de Copacabana lib.1. cap.9.10. & 11.

29 Rurſus † ſecundùm eundem Thom. Bozium d.lib.5.cap.2. & Torquemad. d.lib.18.cap.7. cùm quidam è regulis Novæ Hiſpaniæ auſus fuiſſet cum ſua cõiuge, nequidquam repugnante,habêre rem in templo ubi Crucẽ,& alias imagines ſacras Chriſtiani collocaverant, quibus illa orationem faciebat, protinus uſu linguæ, ac membrorum ſpoliatus eſt.Ad mentem reverſus , inde nunquam voluit egredi, neque ſivit à quoquam templum verri;ſed omnia à ſemetipſo perficere volebat,ut omnibus palàm fieret,quid accidiſſet.

30 Et iterum, † cùm fortè in manus Principis cuiuſdam,qui non longè aberat à finibus Regni Perù,effigies Chriſti Crucifixi veniſſet,ille acceptâ conſpuere,ac multis modis irridêre cœpit in conſpectu plurimorum.Ibi mirabiliter imago,quaſi verè ſpiraret , cœpit ex oculis lumẽ emittere, caput motare,& aſpectu minaci Regem, cunctoſque terrêre.Quo circa pavore perculſi omnes,& tremore correpti,partim cecidêre in terram,partim cùm ſe vidêrent obrigeſcere,neque poſſe loco recedere,exclamare cœperunt, factique pœnitentes,miſericordiam ſuppliciter implorare.Ob id priſtino ſtatui protinus reſtituti, magnum Chriſtianorum Deum palàm confiteri,& altiſsimâ voce rem cunctis,ut acciderat,enarrare. At Princeps unà cum multis è numero ſuorum,ſe Cuzcum contulit.& factum divulgans Chriſto devovit.Quã hiſtoriam latiùs narrat P.Anton.Valera in ann.Ind.Occid.ſoc.IESV,& Speculum Magn.exemplorum,verb. *Imago*, pag. 426.& ſeq.

31 Memorandum eſt etiam † miraculũ aliud relatum à Fr. Auguſt.Davila in hiſtor.Ordin.Prædic.Mexic. provinc. lib.1.cap.40.& Fr.Alphonſ.Fernand. in hiſtor.Eccleſ.noſtr.temp.lib.1.cap. 3.pag.21.de B.Fr.Petro à Corduba,& eius ſocio,qui cùm ex inſula S.Dominici ad Margaritã Evangelij prędicãdi gratiâ,transfretaſſent,& ibi Indorũ inſidijs Hiſpani omnes occiſsi eſſent, duo illi religioſi viri , ſingulas Cruces manibus capientes,& ita mortẽ ſuaviter expectantes,ab illis nunquã interfici potuerũt,quin potius ſalvi,& illæſi ad oras pelagi pervenientes,in navẽ deſertã & diſsipatã,quæ ibi fortè relicta erat,& ſolũ malũ habebat,aſcẽderunt, & nullo humano ductore, intra viginti quatuor horarũ ſpatiũ,ducentarum leu-

leucarum iter egerunt. Sed internavigandum Chriſtum Dominum in roſtris navis, & B.Dominicum in puppi ſedentes conſpexerunt.

Hoc quoque ſæpiſsimè in his iiſdem Occidentalibus Indijs contigiſſe, ſcribit idem Thomas Bozius libro 9.cap.
32 10. paginâ 369. Vt † per imaginem Beatiſsimæ, & puriſsimæ Virginis Mariæ, maxima item miracula efficerentur, quibus latiùs Chriſtiana religio propagaretur. Et inter alia recenſet
33 quòd † in inſula Cuba Regulus quidam multas victorias conſequutus fuit adverſus finitimos populos, non aliâ ratione, quàm quòd uſus eſt Chriſtiano quodam copiarum ſuarum duce. Is enim pergebat in hoſtes, portans in pectore imaginem Virginis, ac protinus illos in fugam verſos ſuperabat; cùmque diſſenſione ortâ inter Indos, præſtantior ne foret imago Mariæ, an verò Indicorum Deorum, idcirco ad arma veniretur, convenēre, ut in lata quadam planicie duo iuvenes hinc inde brachijs ad terga ligarentur arctiſsimè, & duo quidem nomine Mariæ ab adverſaria parte vinculis obſtringerentur, duo verò Indicorum Deorum nomine ſimiliter ab alia parte, quorum verò manus ſponte ſolverentur, ij victores eſſent, ac pro veritate crederentur pugnare. Res ita acta, & continuò innumeris videntibus inclamante Regulo, Ave Maria, aſtitit Matrona mirabili maieſtate, quę ad ſuos adpropinquans, & virgâ manus tangens illos exolvit, vinculaque ſe ad alios duos ex adverſo poſitos devinciendos, continuò cōtulerunt. Quo peracto viſum eſt idem certamen renovati, ac rurſus idem mirabiliter evenit. Hoc paſsim divulgatum plurimos ad Chriſtum traduxit.

Torquemada item dicto lib.18. ca-
34 pit.7.tradit, iterum accidiſſe, † quòd cùm quatuor Indi ob imminentem pluviæ, & fulgurum tempeſtatem, in ſpeluncam ſe recepiſſent, eorum unus fulminum metu Deiparæ nomen, & auxilium frequēter invocabat, quod cùm ſocij riderēt, ecce tres omnes uno ictu fulminis perierunt, Mariæ tantùm devoto illæſo manente.

Et in illo Mexicano conflictu, cuius ſuprà cap. præcedent. num. 51. meminimus, cùm Indi † Deiparæ imaginem 35
ex altari templi, ubi eam Corteſius collocaverat, deturbare voluiſſent, id nullo modo conſequi potuerunt, quin potiùs conantibus illam apprehendere, manus hærebant, aut brachia rigebant, vel crura tumeſcebant, ita ut per templi gradus, multis modis ſauciati conciderent, ut refert Herrera decad. 2.lib.10.cap.9. & Torquemada lib.4. cap.69.pag.542.

Commune etiam in eiſdem provincijs fuit, ut per † baptiſmalis aquæ ſuſ- 36
ceptionem, confeſsionemque & communionem ſacramentalem multi à varijs languoribus ſanarentur, & plura alia miracula fierent, quorum aliqua recenſet Alanus Copus Dialog.3. capite 29.pagina 437.& ſequentibus, & Dialog.2.capite 28.pagina 296. & ſequentib. Acoſta libro 1.de procur.Ind. ſalu.cap.6.Thom.Bozius lib.1.cap.15. pag.38.& lib.5.cap.2.pag.159.Illeſcas in hiſtor.Pontific.lib.6.pagina 535.Fr. Auguſtin.Davila in d.hiſtor. Ord.Prædicator.lib.1.cap.27.& capit.71. pag. 177.& Torquemad. d.lib.18. capit.7.
Ferdinandus † enim Magallanius cùm 37
novum Iſthmum, ſive Euripum repertiſſet, quo duo maria coniungerentur, & ad Zebu inſulam perveniſſet, Reguli eius nepoti, quem valdè ægrum, & anxium invenit, bonam valetudinem pollicitus eſt, ſi ad verum Dei fidem converſus baptiſmali aquâ luſtraretur; cùmque ille annuiſſet, ſtatim ab ardentiſsimis febribus, quibus tenebatur, liber evaſit, & poſteà retulit cœleſtia multa à ſe in ſomnijs maximâ animi iucunditate conſpecta. Quocirca Rex, innumerique alij tum Chriſto nomen dederunt, & Magallanius, quæ fauſto

initio cœperar proſequuturos, pluri-
mos alios morri proximos eodem bap
tiſmalis aquæ myſterioſo beneficio ſa-
navir.

38 Fœmina ‡ quoque in hoc Regno
Peruano ſecundùm Acoſtam dicto ca-
pit.6. in ſuę infideliraris errore obſti-
nata,& ſuperſtitioni cuidam veneficæ
addictiſsima,quæ,cæteris omnibus in
illa familia baptizatis,ſola repugnave-
rat,morbo iam ultimo laborans, miſit
ad Sacerdotem,ut ad ſe feſtinaret,non
enim ſe poſſe exire de vita,niſi aquâ
prius ſalurari perfunderetur. Semel at-
que iterum accerſitus,tandem venit,
invenitq́ue anum in extremis agen-
tem,& baptiſmum magno affectu poſ-
centem, rogat,cur tam diu diſtulerit?
reſpondet illa, ſibi nihil minus fuiſſe
ſemper in animo,quàm fieri Chriſtia-
nam, oderar enim vel ipſum nomen;
ſed tamen motti iam propinquanri,
aſtitiſſe ſibi iuvenem candidum, qui
anteactam viram acriter reprehende-
rit, & Chriſti religionem quantocyùs
ſuſcipere perſuadêrer;conrrà verò re-
trum quendam Æthiopem ex altera
parte patriam ſuperſtitionem diu in-
culcaſſe , & cùm anxia diu hętêrer,
randem viciſſe iuvenem Chriſti, ſta-
timq́ue tantum ſibi bapriſmi deſide-
rium accenſum, ut nihil aliud lamen-
raretur, quàm ſe à prima ærate non
fuiſſe Chriſtianam. Quid mulra? inrer-
rogara de fide pro more, & pœniren-
tiam anteactæ vitę,magno dolore ſig-
nificans, baptizatur, & baptizata pro-
tinus animam efflat, ipſo Sacerdote
cum cæteris,qui aderant, vehementer
admirante.

39 In Mexicana provincia ‡ alium
fermè ſimilem caſum cuidam Indo æ-
groto accidiſſe refert Fr. Auguſt. Da-
vila dicto libro 1.capit.39. Nam cùm
hic baptiſmum ſuſcipere diſtuliſſet, &
morti proximus eſſet, dæmon ei te-
rertimâ ſpecie comparuit,inferni pœ-
nas eam ob cauſam minatus. Quod
æger animadvertens,humi ſerpens, ut
potuit,ſe ad Monaſterium contulit, &
quæ viderar parocho narrans, ubi ab
eo bapriſmum accepit, lærus admo-
dum ſpiravir. Idem auctor ‡ eodem 40
libro 1. capit.29. ex fidedignis teſti-
monijs commemorat in Mechoaca-
na provincia anno 1540. ſacratum
Chriſti Euchariſticum corpus ex Sa-
cerdotis manibus evolaſſe, & in os
Indiæ miraculosè ingreſſum, quæ ſa-
cram ſynaxim ardenrìſsimè præſtola-
batur.

Indus † alius baptizatus, & teſti- 41
monium bonum habens in ſimplicira-
te, & ſobrietate ſua, ut narrat Aco-
ſta dicto capire 6. cùm morruus om-
nino crederetur, triduum integrum
iacuit, panno coopertus ab uxore,
quæ in loco ſatis remoto degens, ad-
iutorium alicuius ad ſepulturam expe-
ctabat: tunc repenrè movêre ſe cœ-
pit,& uxorem admiranrem, ac paven-
tem vocans, vera eſſe dixit,quæ à Chri
ſtianis dicerentur de vira futura; nam
ſe,perductum à quodam,multa ac ſtu-
penda vidiſſe, quæ poſteà coram Ar-
chiepiſcopo, & alijs viris ſapientibus
interrogarus, ita aprè & apertè nar-
ravir, eâq́ue vulrus conſtantiâ, lacry-
mis, ac profundo quodam affectu, ur
evidenter patêret, illa omnia non ali-
rer ſibi poruiſſe innoteſcere, quàm fa-
ctâ ſuper eum manu Domini,per mi-
rabilem ecſtaſim, ut in illo ‡ Curma- 42
curiali, de quo Auguſtin. ſcribit in lib.
de cura pro mort.agen.cap.12. vel al-
tero Sreelſio,de quo Beda in ſua hiſt.
Angl.lib.2.

Neque abeſt notabilis relatio † al- 43
terius miraculi,quod in Mechoacana
provincia cuidam Indo confeſsionem
paranti accidiſſe,latè ſcribit Ioan. Bo-
rer.d.4.par.lib.3.pag.86.& 87. Et pag.
91.& ſequentib. multò latiùs enarrat
aliud exemplum cuiuſdã ‡ Indiæ dictæ 44
Carherina in provincia Sanctę Cru-
cis de Monte; quæ quia protervè ni-
mis in confeſsionis Sacramento gra-
via aliqua peccata conticuit, multis

magniſque dæmonum viſionibus, & ſupplicijs in morte,& poſt mortem afflicta fuit.

45 His nō ineptè addere poſſem † plurima alia miracula,quæ paſsim operara legūtur à multis religioſiſsimis omnium Ordinum, & alijs Eccleſiaſticis viris,qui ad has provincias animarum zelo,& piâ Regum noſtrorū curâ primis converſionis temporibus transfretarunt, & præcipuè à venerandis patribus Toribio Motolinia, Ioanne à Sancto Franciſco, Martino à Valencia, Andrea de Olmo,Ioanne ab Oveto,Franciſco Colmenario,& alijs eorum ſocijs, & ſequacibus ex Ordine Minorum, & Fr.Petr.à Corduba, Dominico Betanços, Aloiſio Bertrando, Iuliano Garces,Dom.àCruce,Domin. à S. Maria,Thom.à Roſario,Ludovic. Cancel, & alijs ex ordine Prædicatorum,niſi plenè ſatis & eleganter de eis ſcripſiſſent Franc. Gonçaga Epiſcopus Cæphalenus in hiſtor.Minorit. ad finem, Marcus Vlyſsipon. Epiſcopus Portū in 3.par.Chronic.eiuſd.Ord.lib. 8.Thom.Bozius lib.12.de ſign.Eccleſ. Dei,ſign.57.cap.21. Fr. Auguſt.Davila in tota ſua aurea hiſt.fundat.Ordin. Prædicat.provinciæ Mexicanæ,Ioan. Boter.in ſuis relationib.univerſ.4.par. lib.3.ex pag.51.Thom.à IESV de procur.omn.gent.ſalu.lib.4.cap.5. paſsim Anton.de Herrera in d.hiſtor.gener. Ind.Fr.Alphonſ.Ferdinand.in hiſtoria Eccleſ. noſt. temp.lib.1. per totum,& noviſsimè,ac multum copiosè Fr.Ioā. à Torquemada in d.Monarch.Ind.lib. 17.ex capit.14.uſque ad 19.& lib.18. cap.8.& lib.20.& 21.per totum,& Fr. Anton.Remeſal in hiſtor. provin.Guatemalæ,& Fr.Ioan.Nuñez de Torres in inſtructione ſtatuum Eccleſ. tracta. 6.cap.4.§.2.& 3.ex pag.551.

46 Neque † eidem converſioni,& vocationi ad eam factæ,defuit aliud ſignum, & teſtimonium quod Eccleſiæ Dei fidem inter alia confirmat, & Spiritus ſancti aſsiſtentiam oſtendit, ſcilicet continuata Martyrum ſeries, & proprij ſanguinis effuſio pro Chriſti
cultu inter gentes diſſeminādo, † iuxta 47
illud 1.Ioan.3: *Tres ſunt,qui teſtimonium dant in cœlo Pater, Verbum & Spiritus ſanctus, & hi tres unum ſunt,& tres ſunt,qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus,aqua,& ſanguis.* Et alia quæ de prædicto martyrij ſigno eleganter congerit Thomas Bozius lib.7. ſign.27.cap. 3. Suarez in tractat.de fid.diſputat.4. ſectio.3.num.6.Nam idem Thom.Bozius ibidem,verſ. *In Occidentalibus verò*
Indijs † aliquos numerat,qui conſtan- 48
ti animo,& religione pro Fide in illis prædicanda, & propaganda, martyrij coronam meruerunt, & alios quindecim addidit in lib.12.cap.22. & plures præter eos commemorat Torquemada dicto capit.8.& dicto lib.21.& Fr. Alphonſ.Ferdinan.d.lib.1. cap.4.pag. 23 & capit.5.& capit.45. pag. 156. & pagina 183. Et de his Martyribus ſic
Hieronymus Badeſius † apud Boziū. 49
dicto capit.22. nimis verè,& poëticè cecinit:

Vos ò qui primùm extremos properaſtis ad Indos,
Vt noſſent verum pectora cæca Deum.
Quàm benè pro tali veſtrum pietate cruorē
Fudiſtis! maior ſe feret inde ſeges.
Nec quicquam ferro proſcinderet arva colonus,
Semine ni gravidos ſpargeret imber agros.
Cernitis ut magno creſcat iam fœnore meſſis,
Et veſtra uberior ſit labor ille nece?

SVMMARIVM Capitis VI.

1 *Divina voluntas ubi certa eſt,pleniſſimum titulum Regnorum inducit.*
2 *Dei providentia,& diſpoſitione etiamſi aliqui puniantur,& ſuis Regnis ſpoliātur,non tamen ob id à culpa excuſantur punientes,vel ſpoliantes.*

3 Babyloniæ Reges populum Dei ex Divina providentia, & conſilio captivum duxerunt, & nihilominus in eo facto peccarunt.

4 Ieroboam peccavit avertendo populum à Roboam, quamvis Deus id præordinavit.

5 Deus aliquando victorias concedit, non tam ob merita vincentium, quàm ob peccata eorum, qui debellantur.

6 Dona dantur ab Spiritu ſancto ad perficiendas virtutes.

7 Fides, vel auctoritas ſacra ubi oſtendit, quid agendum ſit, non eſt recurrendum ad dona.

8 Miracula Divina facilè ad exemplum humanarum actionum producenda non ſunt.

9 Hiſpani omnium primi Novum Orbem detexerunt, & occuparunt.

10 Titulus primæ inventionis, & occupationis iuvat Hiſpanorum Regum cauſam in dominatione Novi Orbis, eiuſque meminerunt Victoria, & Gregorio Lopez.

11 Pat. Ferdinand. Rebellus in conquiſitione Indiarum Orientalium per Luſitanos facta, multum probat titulum primæ occupationis.

12 Dominia rerum à naturali poſſeſſione cœperunt.

13 Primò invenientes, & occupantes res aliquas mobiles, vel immobiles naturali iure earum domini fiunt.

14 Occupationis primæ alicuius rei titulus, omnibus alijs acquiſitionis modis antiquior, & excellentior eſt, ſecundùm Ariſtot. Ciceron. & alios.

15 Libera quæ ſunt, tranſeunt in ius occupantium.

16 Omnibus, quod naſcitur, induſtriæ præmium eſt.

17 Inventionis primæ titulus ſolus non ſufficit ad rem aliquam acquirendam, niſi eius etiam apprehenſio, & occupatio ſequatur.

18 Statuta quæ inventos cum armis puniri iubent, an etiam apprehenſionem requirant?

19 Inſulæ maris, & quæ poſteà in illis ædificantur, primò invenientium, & occupantium fiunt.

20 Venetorum Reſpublica ſemper libera fuit, & quare?

21 Inſulæ maris dominium, licèt primo occupanti quæratur, ſuprema autem eius iuriſdictio ei competit, qui in illo mari imperium habet.

22 Mari ille imperare videtur, qui in continenti proxima imperium habet.

23 Bello ab hoſtibus capta communi omnium gentium iure capientium fiunt, & plurimi auctores, qui de hoc articulo agunt.
D. Melchior de Valentia citatur & laudatur, ibid.

24 Bellicam artem ſecundùm naturam acquiſitè am eſſe Plato, Ariſtotel. & alij Philoſophi tradunt.

25 Victoria, inter præcipua genera rerum acquirendarum, à Cicerone connumeratur.

26 Bello capta capientium fiunt, etiam inſpecto iure Divino ex doctrina D. Ambroſij.

27 Virgilij locus 9. Æneid. expenditur.

28 Novi Orbis plures regiones titulo iuſti belli Hiſpanorum Regum effectæ ſunt.

29 Reges & Principes ſupremi, licèt perſonaliter bellis non interſint, quæ à ſuis vaſſallis geruntur, earum tamen terrarum, quæ ab illis conquiruntur, dominium acquirunt.

30 Conquiſitores Novi Orbis ſemper pacti ſunt, provincias à ſe detectas, & ſubiugatas, Regum Hiſpaniæ Imperio, veluti eorum procuratores, acquiſituros.

31 Proteſtatio facta à Columbo, & alijs ubi primùm novas provincias occupabant.

32 Feciſſe non tam videntur, qui iuſſis parent, quàm qui iubent.

33 Teſtis dictum valet dicentis, Titium ligna amputaſſe, quamvis Titius id per alium fecerit.

34 Regis Fiſco, aut Demanio cedunt terræ omnes, quæ à vaſſallis bello quæruntur, etiamſi bella vaſſallorum expenſis fiāt.

35 Bello capta qualiter dividantur,& plures auctores,qui de hoc agunt.

36 Lex ſi captivus 20.§.expulſis, D.de captivis explicatur,& illuſtratur.

37 Præda qualibet poſt exitum belli capta publicari ſolet.

38 Belli in ipſo conflictu quæ capiuntur, qualiter dividantur?

39 Prædarum dividendarum varij modi, & mores,remiſſivè.

40 Princeps ſupremus ultra immobilia debet habere quintam partem prædarum moventium & ſemoventium, quæ bello capiuntur.

41 Regale ius eſt habere quintam partem moventium, & ſemoventium bello captorum.

42 Princeps non poteſt in perpetuum alienare regale ius ſibi competens in bonis, quæ bello capiuntur.

43 Imperia & Regna mundi ferè omnia bello parta ſunt.

44 Monarchia Romanorum & aliæ, quæ in Orbe maxima fuerunt, per tyrannidem parta ſunt.

45 Auctores plures referuntur,qui exempla adducunt Regnorum ambitiosè, & per bella captorum.

46 Regnorum iam diu conſtitutorum origo repetenda,& diſcutienda non eſt.

47 Imperium,ut inter animalia,valentioribus, & robuſtioribus ſui generis datur:ita etiam inter homines,victores,& potentiores victis imperare debere,quidam docuerunt.

48 Legitimum dici non debet, niſi quod de iure,& legibus venit.

49 Bella ob nullam omnino cauſam movere licere,hæreſis eſt,à multis pijs,& doctis viris damnata.

50 Bella, quæ iuſtè & legitimè inferuntur probari debent,& ius acquiſitionis victoribus præbent.

51 Bella iniuſta,& per ſolam violentiam illata,nullo iure probantur,neque legitimum dominium præſtant.Et auctores qui de hoc agunt.

52 Bellum ut iuſtum ſit,quibus ex cauſis, & qua intentione inferri debeat?

Lex ut vim,D. de iuſtitia & iure exornatur, ibidem.

53 Cap.diſpar.23.quæſt.8.& cap.militare 23.quæſt.1.exornantur.

54 D.Iſidor.& Auguſtin.qualiter bellum iuſtum definiant?

55 Cap.Dominus 23 quæſt.2. explicatur, & illuſtratur.

56 Alexandri Magni bella magna latrocinia vocantur à D.Auguſt.

57 Herodoti elegantiſſima verba adverſus eos,qui iniuſta bella inferunt.

58 Senecæ locus de latrocinijs Alexandri Magni expenditur,& emendatur.

59 Cineas qualiter Pyrrhum bella iniuſta ſola inani gloria moventem diſſuaſerit.

60 Antigonus expreſſè docuit,bella iniuſta inferentes , iuſtitiæ amatores eſſe non poſſe.

61 Titulus primæ inventionis, & occupationis Novi Orbis parum ſufficiens indicatur à Victoria,& Greg.Lopez.

62 Regula iuris gentium,quæ primò invenientibus,& occupantibus dominia rerum concedit,qualiter ſit accipienda.

63 Novi Orbis regiones & provinciæ non erant vacuæ & deſertæ,quando ab Hiſpanis detectæ ſunt.

64 Indi multò antè quàm Hiſpani provincias Novi Orbis invenerunt, & occuparunt,ac per conſequens veri illarum domini effecti videntur.

65 Indi ſi fortè inveniſſent,& occupaſſent terras ab Hiſpanis anteà poſſeſſas , earum domini non efficerentur.

66 Ius naturale,& gentium omnibus nationibus commune eſt & æquale.

67 Lex 1.§.ius naturale,& §.ius gentium cum ſimilib. perpenditur,& illuſtratur.

68 Ius gentium quibus nominibus deſignetur à varijs auctoribus?

69 Iure gentium introductæ ſunt diviſiones hominum,provinciarum , Regnorũ, & dominiorum,& quare?

70 Communio ſemper rixas, & diſcordias producit.Et num.73.

71 Gentium,Vrbiũ, & Imperiorum ſeparatio,& conſtitutio ante, & poſt diluvium quomodo cœperit?

72 Lex ex hoc iure, D. de iuſtit. & iure, & ſimiles illuſtrantur.

73 Lex cùm pater 69. §. dulciſſimis, D. de legat. 2. exornatur.

74 Auctores Philoſophi, Theologi, & Iuriſperiti, qui tractant de gentium, imperiorum, & dominiorum diſtinctione.

75 Dominiorum, & provinciarum diſtinctio ab aliquibus iure Divino conſtituta eſſe dicitur.

76 Fabula notabilis à Platone relata de dominiorum, & provinciarum diſtributione.

77 Ius Divinum immutabile, & invariabile eſt.

78 Iuris Divini præceptum eſt aliorum bona, & poſſeſſiones non concupiſcere.

79 Lucra honeſta appellat Caſſiodorus ea, per quæ nemo læditur, nec ſuis bonis exuitur.

80 Invẽtionis, & occupationis primæ titulus, licèt non proſit Hiſpanis ad provincias Novi Orbis, quas ab Indis poſſeſſas, cultas, & habitatas invenerũt, proderit tamen quoad deſertas, & vacuas.

81 Provinciæ, & loca aliqua Novi Orbis deſerta reperta ſunt ab Hiſpanis.

82 Victoriæ, & Molinæ verba referuntur de iuſta occupatione inſularum, & provinciarum deſertarum Novi Orbis.

83 Inſulæ de Caboverde, quas Heſperides aliqui appellant, & inſula D. Thomæ ſub Æquinoctiali vacua, & deſerta à Luſitanis inventæ ſunt & aliæ, n. 85.

84 Deſertarum inſularum, & regionum habitatio & cultura eſt unum ex ſignis, ſive argumentis excellentiæ Chriſtianæ religionis ſecundùm Thom. Bozium.

86 Iſaiæ Prophetia cap. 32. 35. & 59. de locorum deſertorum habitatione, & cultura in Eccleſia Novi Orbis impleta eſt.

87 §. Feræ, inſt. de rerum diviſ. expenditur.

88 Loca deſerta, & inculta hodie etiam primo occupantium fiunt.

89 Fundi qui apparent nunquam fuiſſe culti, præſumũtur nullius in bonis fuiſſe, & occupantis fiunt.

90 Loca, quæ non conſtat per aliquem fuiſſe occupata, & culta, nullius in bonis cenſeri, & occupantis fieri, cenſuit Aretin. etiamſi iaceant intra territorium alicuius civitatis, vel Principis: ſed contraria opinio magis verior, & receptior eſt.

91 Poſſeſſione ex antiqua alicuius territorij, vel caſtri quidquid intra illud eſt terrarum, vel locorum ad caſtri dominum pertinere videtur.

92 Terræ omnes ſive ſint zerbidæ, & incultæ, ſive montuoſæ ad Regem in dubio ſpectare cenſentur.

93 Rex fundat ſuam intentionem in omnibus terris, quæ in ſuo Regno deſertæ, & incultæ reperiuntur.

94 Aelius Pertinax Imperat. quidquid in Italia, aut alibi incultum, & deſertum erat, occupantibus conceſſit.

95 Agrorum deſertorum nomine, qui ad culturam redigebãtur, decima pars fructuum Reipubl. pendebatur.

96 Terræ & provinciæ, quæ à prioribus dominis deſeruntur, occupantis fiunt.

97 Res ſuas, qui pro derelicto habet, eas primo occupanti donare videtur.

98 Res eiſdem modis amittuntur, quibus acquiruntur.

99 Terras deſertas, & incultas ex conſuetudine in multis Caſtellæ partibus acquirit is, qui primo eas occupat, & ad culturam redigit.

100 Conſuetudo immemorabilis, ut terræ zerbidæ fiant occupantiũ, ſervari debet.

101 Locorum deſertorum, & zerbidorum alienatio facilior eſt, quàm aliorum.

102 Lex quicunque, & aliæ plures tit. C. de omni agro deſerto, lib. 11. explicãtur.

103 Agri deſerti novis poſſeſſoribus, & cultoribus poſt biennij lapſum in perpetuũ applicantur, & quare? num. 105.

104 Agros deſertos qui invadit, & colit, nõ incidit in pœnam l. cùm quærebatur, & l. ſi quis in tantam, C. unde vi.

106 Agri deſerti præſcriptio quo modo, & tempore currat?

107 Auctores recẽſentur, qui agunt de materia titul. C. de omni agro deſerto lib. 11.

108 Invẽtionis & occupationis titulus quo ſenſu acceptus ſecurus, & legitimus ſit.

CAP.

CAPVT VI.

De tertio titulo, qui ex iure inventionis, & occupationis huius Novi Orbis, per Hiſpanos primùm factæ, deſumitur. Et an, & quatenus iuſtus, & legitimus cenſeri debeat?

PATET ergo ex ſuperioribus ſatis abundè, nec leves, nec improbabiles eſſe titulos acquiſitionis, & dominationis huius Novi Orbis, quos ex Divina conceſsione, aut ſaltem inſpiratione deduximus, tot ſignis, & miraculis inſinuata. Et planè † ſi de
1 expreſſa Dei voluntate omnino conſtaret, nihil ampliùs quærere opus eſſet, cùm in ea omnium Regnorũ iura conſiſtant, ut latè probavimus ſup. cap. 2. ex num. 3. Atverò cùm argumenta, cõſiderationes & teſtimonia, quæ ad illam oſtendendam, & comprobandam perpẽdimus, etſi efficaciſsima ſint, poſſint tamen ad ſolam providentiam, & diſpoſitionem Divinam referri, & evidenter probari prædicta conceſsio nõ poſsit, ulteriùs nos procedere convenit, & alios atque alios titulos indagare, quibus prędicta occupatio, & dominatio magis iuſta, & ſecura reddatur, ut in ſimili, de occupatione terræ Amorrhæorum loquens, tradit D. Aug. quæſt. 20. in Ioſue, relatus à Suarez in tractat. de charit. diſputat. 13. de bello ſectio. 5. num. 2.

2 Etenim † quamvis Deus ſuo peculiari iudicio iſtorum Barbarorum
3 punitionem, & converſionem decreverit, atque ut in manus & poteſtatem Hiſpanorum inciderent, ex eo tamen nõ ſequitur, quòd illi, qui eos punirẽt, & ſuis provincijs, & imperijs privarent, eſſent ſine culpa, aut occupationem, vel invaſionem hoc colore factam, iuſtam reddere poſſent, ut patet exemplo † Regum Babyloniæ, qui ex 3
Dei providentiâ, & conſilio contra Ieroboam pugnarunt, filioſque Iſraël in captivitatem duxerunt; & eiuſdem Ieroboam, † qui eodem modo avertit populum à Roboam, & tamen graviter peccaſſe, & puniri eſſe dicuntur, 4
Reg. 3. cap. 12. & 4. 17. & 34. & ex alijs traditis à Marquard. in tractat. de Iudæ. & Infidelibus 3. part. capit. 1. num. 41. & in noſtris terminis advertit Victoria, d. relectio. 1. de Indis circa finem, verſ. *Septimus titulus*, Covarru. in regu. peccatum, 2. part. §. 10. num. 2. verſ. *Non obſtat primum*, M. Dom. Bañez in 2. 2. quæſt. 10. artic. 10. col. 530. verſ. *Sed eſt argumentum*, & procem. hiſt. Indiarum Hieron. Benzonis in 4. part. Americæ pag. 5. & 6.

Solent † quippe aliquando Principum, & populorum peccata ita Dei 5
animum commovère, ut magis propter eorum punitionem, quàm ob merita debellantium, victorias largiatur, iuxta celebrem doctrinam D. Auguſt. lib. 16. de Civitate Dei, cap. 43. ubi ſic inquit: *A Moyſe, & Ieſu Nave duobus mirabilibus Ducibus bella proſperrima, ac mirabiliter geſta ſunt, Deo conteſtante, non tam propter merita Hebræi populi, quàm propter peccata earum, quæ debellabantur, gentium, illas eis proveniſſe victorias.*

Rurſus, ne prædictis titulis uſquequaque fidamus, idem Victoria perpẽdit, quòd ex doctrina D. Thom. 1. 2. quæſtio. 68. dona † dantur à Spiritu 6
ſancto ad perficiẽdas virtutes, ac proinde ubi † fides, aut auctoritas, aut 7
providentia oſtendit, quid agendum ſit, non eſt recurrendum ad dona, neque Divina † & admiranda miracula 8
ad humanarum actionum exemplum, vel excuſationem facilè produci debent, capite ultim. §. ultim. in fine 4. quæſt. 3. cum alijs traditis à Corraſ. in paraphraſ. Sacerd. 1. par. cap. 1. num. 4.

& Mainard. deciſ. Tholoſ. 93. num. 5.
lib. 4.
Quamobrem ipſe idem Mag. Victo-
ria in d. releċt. de Indis num. 31. verſic.
Et ideò alius titulus, ex aliorum opinio-
ne, alium titulum breviter refert, qui
dicebant, † iure inventionis, & occu-
9 pationis ad eos rectiſsimè pertinêre,
cùm Hiſpani primi fuerint, qui ipſo-
rum Regum iuſſu tot, ac tantis pericu-
lis ſuperatis, hás regiones detegere, lu-
ſtrare, & occupare cœperunt, quas ne-
que de nomine antiquitas noverat, ut
docet Thomas Bozius in libro de ro-
bore belli cap. 9. pag. 312. & capit. 13.
pag. 337. & latiſsime oſtendimus ſup.
lib. 1. cap. 11. Subditque Victoria, nul-
10 lum alium † titulum initio huius dete-
ctionis prætenſum fuiſſe, eoque ſolo
inſignem illum Columbum Ianuenſem
primò navigaſſe.
Et eiuſdem tituli verba Victoriæ
ad litteram referens meminit Gregor.
Lopez in l. 2. tit. 23. part. 2. gloſ. mag.
colum. 3. & colum. 9. verſ. *Subdit etiam*,
& probare videtur Fr. Thom. à Iesv
de procur. omn. gent. ſalu. lib. 2. cap. 8.
pag. 54. inquiens, rationi conſonum
fuiſſe, ut Hiſpaniæ Regibus à Roman.
Pontificibus Indiæ concederentur:
*Cùm & illorum auſpicijs, atque ope pri-
mùm inventa utraque India ſit, & navi-
gationi Oceani opportuniſſima Hiſpania
ſit. Deniquè primi illi eam provinciam, &
petiverunt, & ſtudiosè curarunt.* Et ipſum
Alexand. VI. huius conceſsionis diplo-
ma, quod (huc nimirum, ut apparet reſ-
piciens) ſæpè ſæpiùs repetit, has inſu-
las & terras firmas ab alijs Chriſtianis
Principibus hactenus cognitas, reper-
tas, & poſſeſſas non fuiſſe.
11 Neque abeſt † eruditiſsimus P. Fer-
dinand. Rebellus lib. 18. de iuſtitia &
iur. quæſt. 23. ſectio. 4. in princip. ubi
agens de ſimili indagatione, & occu-
patione Indiarum Orientalium à Lu-
ſitaniæ Regibus facta, eam iuſtam, &
legitimam eſſe dicit: *Vel ex iure ipſo pri-
ma conquiſitionis, primaque occupationis
non multò ſecus ac primi illi terræ habi-
tatores, & occupatores in diviſione terræ
ius habebant ad maria, & provincias, quas
indagabant, & primò occupabant; præſer-
tim cùm longè difficilior fuerit Luſitanis
Oceani omnino anteà clauſi apertio, & com
plurium Barbararum gentium, Chriſto Do
mino hoſtium, debellatio.* Idemque de eiſ-
dem Luſitanorum conquiſitionibus
agens noviſsimè probat Seraphi. Frei-
tas de iuſt. Imper. Aſiat. capit. 3. addu-
cens Pet. Nanium in epiſt. ad Damia-
num à Goës, quæ habetur in princip.
ſuæ Hiſpan. 1. tom. hiſtor. Hiſpan. pag.
1160. Vbi poſt alia ſic habet: *Denique
Antipodum munera duplici ratione Hiſpa-
norum ſunt, vel quòd ipſi hunc Orbem in-
venerunt, vel quòd ſoli inde omnia repor-
tant in ſuas apothecas, &c.* Quæ omnia
quanto magis validè, & ſecurè proce-
dant in hac Caſtellanorum Regũ No-
vi Orbis detectione, converſione, &
occupatione, nemo non videt.
Poteſtque cum ipſis, & ultra ipſos
non inefficaciter idem titulus confir-
mari ex vulgata illa iuris regula; quâ
docemur rerum † dominia à naturali 12
poſſeſsione cœpiſſe, l. 1. D. de acquir.
poſſeſ. quæ poſſeſsio illis, naturali etiã
& gentium iure inſpecto, tribuitur, qui
primi inſulas, † vel alias terras, aut 13
res quaslibet invenerint, & occupave-
rint, d. l. 1. de acquir. poſſeſ. l. 1. §. 1. &
legib. ſequentib. D. de acquir. rer. dom.
§. feræ, & §. inſula, inſt. de rerum diviſ.
cap. ius naturale, cap. ius gentium, ibi:
Sedium occupatio. 1. diſtinct. l. 17. cum
ſeq. tit. 28. part. 3.
Et hunc eſſe † primum, & præci- 14
puum rerum omnium acquirendarum
modum, eleganter agnoſcit Ariſtotel.
lib. 1. Polit. Cicer. lib. 1. Offic. Quint. de
clamat. 13. his verbis: *Multa, † quæ li-* 15
bera fuerant, trãſeunt in ius occupantium:
& , † *Quod omnibus naſcitur, induſtria* 16
præmium eſt. Et tradunt alia Balduin.
& Vulteius in d. §. feræ, & in d. §. inſu-
la, Giſanius in d. l. 1. de acquirend. rer.
dom. num. 13. Alexand. Tutaminus lib.

ſin-

ſingul.de legib.2.part. capit.10. num. 27.Anton.Faber in Iuriſp. Papinian. tit.2.princip.4.illat.4.& Oſualdus in Donello Enucleato lib.4.cap.7.& 8.

17 Ideò autem diximus † *invenerint,& occupaverint*,quia ſolam inventionem non ſufficere ad hunc naturalẽ quærẽdi modum, niſi & occupatio accedat, tenet Bart. Alexand.Iaſ.Ripa, Romuleus,& alij in dict.l.1.de acquir. poſſ. arg eiuſdem text.in ultim.verb.l.3.§. Neratius,D.eod.& l.ſi Barſatorem,C. de fideiuſſor.reiectâ ſentẽtiâ gloſ.quæ contrarium exiſtimavit in §.item Lapilli,& §.theſaurus,inſtit.de rer.diviſ.

18 Inde inferentes † ad ſtatuta,quæ inventos cum armis puniri iubent, ut verè,cum eiſdem captos, & apprehenſos eſſe,requirere videantur Quam doctrinam,etſi in dubium revocet Iaſ.in l.1.§. hæc verba,num.7.ff. quod quiſque iuris,& abſolutè reprehẽdat Cuiacius lib.12.obſervat.capit.38.ſub aliquibus tamen diſtinctionibus cæteri magis communiter recipere ſolent, ut conſtabit ex Socino in d.§. Neratius, Hippol.de Marſil. ſing.303. & ex plurimis alijs relatis per Anton. Gomez in l.45.Tauri num.48. Redin. de maieſtat.Princip.verb.*Armatam* ex num. 193. Iul. Clar. & eius additionatore Baiardo recept.ſenten.§.fin.quęſt.82. ſtatut 6.verſic.*Quæro, ſtat ſtatutum*,Tibet.Deciano lib.8.criminal. cap.4. n. 5.verſ.*Quid ſi ſiat*,Menoch.de arbitr. caſu 394.num.50.Bobadilla in Polit. lib.4.cap.5.num.12. Flores de Mena in addition. ad Anton.Gamam deciſ. 167.Hieronym.Zevallos pract.commun.quæſt.651. & noviſsimè Ludov. Rodolphino lib.2.quæſt.q.34.

19 Et eſt adeò verum, † inſulas maris invenientium & occupantium fieri, ut nõ ſolùm inſulæ ipſæ,ſed etiam urbes, & oppida,quæ in illis poſteà conſtruũtur & ædificantur,propriç incolentiũ fiant, & ab omni iuriſdictione liberç

20 maneant,ut de † Venetorum inclyta urbe,& ſui ſemper iuris aſſerta Republica tradit Salicet. in l.3.C.de naut. fœno. Cœpola in tractat.de ſervit.ruſtic.tit.de mari,cap.29.Iaſ.Ripa,&alij in l.ſi inſulam,D.de verb.obligat.idem Iaſ.in l.ex hoc iure num.26.D.de iuſt. & iur.& Pereg.de iure fiſci lib.8.num. 62.& 63.& Freitas d. tractat.de Imp. Aſiat.cap.10.num.32.& ſeq.Licèt alij doceant, † dominium quidem occu- 21 pantibus quæri, ſuperioritatem verò & iuriſdictionem huiuſmodi locorum ad eum pertinêre,qui in illo mari imperium habet.Mari † autem imperare 22 videri,qui in continenti proxima imperat,ut argumento l.venditor, D.cõmun.præd.apertè ſcribit gloſ. in capit. ubi periculum,de elect.in 6.ubi Dominic. Angel.Aretin. in d.§.inſula; arg. l. decernimus,C.de ſacroſ.Eccleſ. Bart. in tractat. Tyberiadis,verb.*Inſula*,Caſtrenſis in l.inſulç,D.de iudicijs,Felin. in cap.cùm olim de except.Decius in cap.licèt cauſam,de probation.Cœpola ubi ſup.num.14.Corneus conſ.322. vol.1.& conſ.152.num.1.vol.4. Ant. Corſet.in ſing.verb. *Iuriſdictio*,Hiero. de Monte in tract.finium regundor.c. 39.Angelus Matthæatius de via & ratione iuris lib.1.cap.36.Pereg.de iure fiſci lib.8.num.25. Camill. Bortell. de præſtan.Reg.Cathol.cap.46.n.234.& noviſsimè alios citans idem Borrel. in ſumma deciſ.tit.41. de iuriſd. & imp. num.125.fol.158. pag.2. Dom.Ioan. Bapt.Valençuela conſ.100. num. 55. & Nos infrà cap.25.num.70.

Accedit his, quòd ſecundùm communem aliam eiuſdem iuris gentium introductionem, † ea etiã quæ ab ho- 23 ſtibus bello capiuntur,propria capientium fiunt.d.l.1.verſ. *Item capta*, D.de acq.poſſ.l.naturalem 5.§.ult.l. transfugã 51.D.de acq.rer.dom.l. hoſtes 24. l. ſi quid in bello 28.ff.de captivis, §. item ea,quæ ex hoſtibus,inſt.de rerum diviſ.cap.ius gentium, 1.diſtinct.l.1.& per tot.tit.26.part.2.l.20.tit.28. par. 3. cum latè traditis à D. Thom. 2.2. quæſtio.40.attic.1.& lib.3. de regim.

Princ.

Princip.cap.11.Sylveſt.in ſumm.verb. bellum,Alphonſ.à Caſtro de iuſta hæret.punit.lib.2.capit.14.Victor. in relat.de iure belli,num.51.& ſequentib. Covarru. in reg.peccatum 2.part. §.9.& §.11.num.1.Menchaca lib.1.de ſucceſ.creat.§.1.num.43.Alciato in l. hoſtes num.7.de verbor.ſignif. Vaconio lib.1.declarat.iur.cap.21.& lib.2. cap.35.Conano lib.1.commentar.iur. cap.3.num.4.Anto.Concio lib.1. diſput.cap.12.Romuleo in d.l.1. de acq. poſſeſ.ex num.23.eruditiſ.Petr.Faber. lib.2.ſemeſt.cap.3.& 4.Oſualdo in Donel.Enucl.lib.4.cap.21.Cardin.Tuſch. pract.concl.iur.tom.1.verb. *Bellum*,côcluſ.39.40.& 41.Pett.Cenedo collectan.59.ad Decretû, pag.84.Camillo Borrello omnino videndo in tract. de præſt.Reg.Cath.cap.47. ex num.135. Caliſt. Remirez de lege Regia, §.26. num.64.& noviſsimè D.Melchior de Valencia illuſt.tract.iur.tract.2.cap.5. num.24.& ſequent.Qui bellorum originem & effectus ſatis eruditè recenſet, & ſe dignum Primariæ Cathedræ Iuris Civilis in Salmanticenſi ſchola Nomodidactem oſtendit, in qua ego eundem olim auditorem habuiſſe, & exercuiſſe, non parum lætor & glorior, Ægid.Bened.in l.ex hoc iure, D. de iuſt.& iur.tom.1.cap.1. per totum, & Seraph.Freiras de iuſto Imp. Aſiat. cap.9.num.11.

24 Et ante omnes † docuit Plato lib. 1.de legib.Ariſtot.lib.1. Polit.cap.4. & 5.Thucydides lib.5.Cyrus apud Xenoph.lib.3.&Menalaus apud Libaniû, quorum Græca verba refert Balduin. in d.§.item ea,& Ioan.Borcholt.in §. ſervitus, inſt.de iur.perſon.Vbi hac de cauſa bellicam artem ſecundùm naturam acquiſitivam eſſe inquiunt, & hâc legem omnibus hominibus eſſe communem,& ex iure gentium profectam,
25 Cicer.d.lib.1.offic.Vbi inter † præcipua rerum acquirêdarum genera, poſt occupationem,victoriam numerat, & D.Ambroſ.lib.1. de Abraham,cap. 3.
Vbi inſpecto etiam iure † Divino Ge- 26
neſ.14. ad illum pertinuiſſe ait res illorum Regum,quos bello ſuperaverat, quamvis eas accipere noluiſſet, cuius ſententia refertur in cap.dicat aliquis
23.quæſtio.5.Neque † abeſt Virgil. 9. 27
Æneid.ſic inquiens:

Si verò capere Italiam ſceptriſque potiri
Côtigerit victori,& prædæ ducere ſortem.

Vnde † cùm hæ Occidentales & 28
Meridionales regiones,non ſolùm invêtæ & occupatæ,ſed in multis etiam partibus per bellum, iuſtis de cauſis illatum,ab Hiſpanis ſubiugatæ fuerint, ut in capitibus ſequentibus oſtendemus, multò planius affirmare poſſumus,illarum poſſeſsionem,& mediante poſſeſsione dominium, iuriſdictionem, & imperium communi omnium hominum iure Noſtris Catholicis Regibus acquiſitum fuiſſe. Nam † licèt 29
ipſi huiuſmodi occupationibus,& militaribus expeditionibus perſonaliter non interfuerint,Chriſtophorus tamê Columbus, & reliqui Duces, qui poſt illum ad has provincias navigarunt,veluti procuratores Regû Hiſpanię erât, & eorum nomine acquiſierunt, quidquid uſpiam terrarum occuparunt, & debellarunt.d.l.1.§.adipiſcimur,D. de acq.poſſ.l.1.C.eod.l.1.C.per quas perſonas nob.acq.l.3.§.cùm igitur,D. de vi & vi armata,cum ſimilib. Sub † his 30
quippe pactis,& conditionibus ad eas inquirêdas ſemper miſsi ſunt,ut refert Ant.de Herrera in hiſt.gener.Ind. decad.1.lib.10.capit.1.& 2. & decad.2. lib.3.cap.11.pag.99.& conſtat ex plurimis ſchedulis,mandatis & inſtructionibus Regijs,quæ habentur in tomo 4. ex pag.236.

Et ita † ipſi Duces proteſtari ſole- 31
bant, ubi primùm eaſdem provincias ingrediebantur,ſequentes eiuſdem Columbi exemplû,qui ſimulatque in primam Novi Orbis inſulam Guanahani dictam excêdit,deiectâ arbore, Crucê ex ea factam in nomine D.Ieſu Chriſti crucifixi in littore ſtatuit,eiq; debitas

pro tanto beneficio gratias agens, il-
lius Novi mundi ius, ac poſſeſsionem
Regum Catholicorum nomine coram
tabellione publico cepit, cuius actus,
formam, & aliorum ſimilium tradunt
Pet.Martyr in decad.1. Hieron. Ben-
zon.& eius additionator lib.1. hiſtor.
Americæ cap.7. Ant.de Herrera in hi-
ſtor.gener.Ind.decad.1.lib.1. cap. 12.
& alibi paſsim. In quo, ut in alijs, mag-
nam Hiſpanorum erga ſuos Reges fi-
delitatem meritò extollit idem Herre
ra decad.4.pag.114.

Vnde mirum non eſt, ſi hæc omnia
Regali iuri Noſtrorum Principũ ceſ-
32 ſerint, † quia feciſſe non tam videtur,
qui iuſsis parent, quàm qui iubent, &
alicuius expeditionis faciẽdę auctores
ſunt, l. qui mandat. l. cum iuſſu, D. de ſo-
lution. l. 1. §. penult. & fin. D. de legat.
1. l. 1. §. deieciſſe, D. de ijs qui deiec. l.
unum ex familia 72. §. ſi de Falcidia, D.
de legat. 2. cap. qui facit per alium 72.
de regul. iur. in 6. cum alijs, quę notan-
ter congerit Menchaca in præfat. cõ-
troverſ. illuſt. num. 112. Petr. Pechius
in d. capit. qui facit, & Marian. Socin.
conſ. 135. lib. 2. Vbi ex hoc concludit,
33 valêre † dictum teſtis dicentis, Titium
ligna amputaſſe, etiamſi ipſe Titius per
ſe hoc non fecerit, ſed per alium.

Præter quam quòd, ut iſthæc omnia
deficerent, Regali iure, quod Noſtri po
tentiſsimi Reges in vaſſallos utuntur,
idem conſequi poſſent. Certiſsimum
34 namque † eſt ad Reges, & eorum fiſcũ
ac Demanium pertinêre provincias,
populos, arces, agros, & terminos, qui
à ſubditis ſibi hominibus occupantur,
vel militari manu acquiruntur, etiamſi
ipſi ſubditi id proprijs expenſis effece-
35 rint; † mobilibus duntaxat, & ſemo-
ventibus bonis ſub militum occupan-
tium iure manentibus, ut elegãter do-
36 cet Pompon. I. C. in † l. ſi captivus 20.
§. expulſis, ibi: *Publicatur enim ille ager, qui ex hoſtibus captus ſit*, D. de capt. &
poſtlimin. reverſ. l. penult. D. ad leg. Iul.
pecul. tradit gloſ. per tex. ibi in l. Divus
31. D. de iure fiſci, l. 20. tit. 18. part. 3. l.
28. tit. 26. part. 2. ubi Gregor. Lopez. d.
cap. dicat aliquis 23. q. 5. cap. ius mili-
tare 1. diſtinct. Bart in l. ſi quid in bel-
lo, D. de capt. idem Bart. Alexan. Iaſ. &
Romuleus num. 25. in d. l. 1. de acquir.
poſſ. Martin. Laudenſ. in tract. de bel-
lo. §. 4. Roderic. Suarez alleg. 7. à num.
13. Menchaca de ſucceſ. 1. part. lib. 2.
§. 17. num. 13. Valaſcus de iure emphy
teut. q. 8. ex num. 38. Camill. Borrel. d.
cap. 47. n. 139. & eſt communis Theo-
log. ſecundùm Victoriam, & alios ſup.
Petr. Navarram, qui plures allegat in
tract. de reſtit. lib. 2. capit. 3. num. 287.
Armillam in §. bellum num. 23. Greg.
de Valencia tom. 3. diſputat. 3. q. 16. de
bello, puncto 3. col. 701. verſic. *Quarta propoſitio*, & Iuriſtarum ſecundùm Co-
varru. in d. reg. peccatum, 2. par. §. 11.
num. 6. Avendañ. de exequen. mand. 1.
part. cap. 4. num. 2. Azeved. in l. 20. tit.
4. lib. 6. Recopil. Vaconium. d. cap. 35.
Pet. Fabr. d. lib. 2. ſemeſt. cap. 4. & Ant.
Pichard. in §. quod ſi fugerit, num. 10.
inſtit. de empt. & vendit.

Quinimo † & quamlibet prædam, 37
etiam rei mobilis, vel ſemovẽtis in ip-
ſo prælio non captam, ſed exitu belli
poſteà occupatam, publicari ſolêre, &
in fiſcum redigi, aliquibus exẽplis oſtẽ-
dit Agellius lib. 7. noct. Atticar. cap. 4.
& lib. 13. cap. 24. Et ea † etiam, quæ in 38
ipſo belli conflictu capiuntur, non ali-
ter capientium fieri, quàm ſi ante Prin
cipem, vel Ducem exercitus afferãtur,
ut is ea ſecundùm virtutes, & merita
militum inter illos diſtribuat, commu-
nis eſt omnium Doctorũ aſſertio poſt
Bartolum in d. l. ſi quid in bello, ut te-
ſtatur Balduin. in d. §. item ea, num. 7.
& 8. Pet. Bellinus in tract. de re milit.
par. 2. cap. 12. & 18. Romuleus in d. l.
1. de acq. poſſ. n. 26. licèt ipſe ſolus ab
ea diſcedere tentet. Et iure noſtro a-
pertè decidítur in d. l. 4. 5. & ſequent.
tit. 26. part. 2. Vbi † varij prædarũ par- 39
tiendarum modi connumerantur, de
quibus ſolitâ eruditione fusè agit Pet.

Faber.d.lib.2.Semeſtr.cap.3.& 4.Pet.
Gregor.lib.2.Syntagm.cap.4. num.6.
Par.Suarez in tract.de Charit. diſput.
13.ſect.7.num.2.& 7. Ægid.Benedict.
d.l.ex hoc iure capit. 1.num.9. & ſeqq.
Oſualdus in Donello Enucleat. lib.4.
cap.21.& Melchior de Valencia.dict.
cap.5.num.25. & ſeqq.
40 Ad ſupremum † autẽ Principẽ ultra
immobilia, de quibus iã diximus, quin-
ta quoque pars aliarũ prædarũ moven
tium & ſemoventiũ pertinet, ut in præ
dictis legibus Partitæ diſpoſitum eſt, &
in l.20.tit.4.lib.6.novæ Recopil. Quæ
41 pars † adeò ad Imperij dignitatem ſpe
ctat, ut inter Regalia computetur, & à
42 Principe in perpetuum † alienari non
poſsit, ut cavetur in d.l.4.part.ubi Gre
gor.verb.*Non lo podrian fazer*, & in d.
l.20.recopil.Palac.Rubeus in repetit.
cap.per veſtras notab.2.verſic. *Sed eſt*
pulchra dubitatio, num.43. Rolandus à
Valle conſ.1.num.101.vol.2.& Ioan.
Garcia de nobilit.gloſ.1.§.1.num.21.
43 Ex quibus videmus † omnia ferè mũ
di Regna & Imperia bellorũ quidẽ evẽ
tibus parta, & ex alijs gentibus, & do-
minis ad alios tranſlata. Quod Tertul.
in Apolog.relatus ab Hotma.lib.ſing.
qq.illuſt.cap.1.adeò verũ eſſe exiſtima
vit, ut ſcribat, ſe *arbitrari, Regnũ omne,*
vel Imperiũ armis quæri, & victorijs pro-
pagari. Et idem tradit Thucydides lib.
1.ubi Principatibus Græcorũ hoc ini-
tiũ attribuit & Cicer.lib.3. Rhetor.c.
44 3.Vbi ait, † Romanos partim enſe par
tim conſenſu potentiam adquiſijſſe, &
idem generaliter de reliquis Regnis, &
inſignibus illis quatuor Orbis Monar-
chijs docet D.Auguſt. lib.4. de Civit.
Dei, cap.6.Claudian.Panegyrico 3.ad
Stiliconem, his verſibus:
Sic malè ſublimes fregit Spartanus Athenas
Atque idem Thebis cecidit,
Sic Medus ademit Aſſyrio,
Medoque tulit moderamina Perſes,
Subiecit Perſem Macedo,
Ceſſurus & ipſe Romanis, &c.
45 Et innumera † exempla ex Divinis &
humanis antiquis, & recẽtibus omniũ
gentium hiſtorijs petita refert Theat.
vitæ human.vol.11.lib.4.ex pag.2597.
Oldrad. conſ.68.Tiraq. de primog.q.
17.opin.4.num.25.Caſtaldus in tract.
de Imperat. q.4.n.3.Pacianus de pro-
bat.vol.2.cap.35.num.53.Meriença in
Dialog.Relat.2.part.cap.4. ex num.2.
Balduin.in §.item ea, inſt.de rer.diviſ.
ubi hac de cauſa cõcludit, † Regnorũ 46
iã diu conſtitutorum initia repeti non
debêre, Simõ Maiol.3.tom.dier.Cani-
cul.colloq.2.de bellorũ evẽtib.ex pag.
333.& tom.4.colloq.4.de orig.ſociet.
humanę ex pag.252.& noviſsimè alios
referens Hieron.Zevallos in tract.de
cognitio.per viam violent.gloſſ.18. ex
num.88.& Doct.Melchior de Valenc.
d.tract.2.cap.5.num.9.& ſequentib.
Vnde quidã in ea opinione fuerũt,
ut † quemadmodũ neceſſariã naturæ 47
lege in taurorũ, aprorũ, gallinaceorum
cæterarumque animantium genere,
quæ corporis robore, atque audaciã
alias ſui generis vincit, & excellit, eas
huc illuc ducit, ipſæque velut imperiũ
habenti obſequuntur, & parẽt; ſic etiã
inter homines is potiſsimum imperet,
regatque cæteros, qui corporis, animi-
que robore præſtantiſsimus ac valen-
tiſsimus eſſe videatur. Id quod his om-
nino verbis à Polybio vetuſtiſsimo, &
graviſsimo auctore Græcè traditur in
initio lib.6.& Brennus Gallorum Rex
ferociter Romanis reſpondit apud Li-
vium lib.5.& Plutarch.in Camillo, &
Tencterorum legati apud Tacit. libro
20. Annal. & Ioſeph. Ieroſolymitanis
deditionem ſuadens lib.5.de bello Iu-
dai.capit.26.& Ariſtid.in pluribus lo-
cis, quæ ſolitã eruditione cõgeſsit Pet.
Fab.lib.2.Semeſtr.cap.2.pag.25.&26.
& lib.3.cap.14.in princip.pag.191.
Sed licèt prædictæ iuris regulæ, &
auctorum ſententiæ, ita generaliter
ſumptæ veriſsimæ ſint, & titulum, de
quo agimus, ſufficienter probare, & ful
cire videantur: Nos tamẽ, qui illud tã-
tùm † iuſtum, & legitimũ iudicamus, 48

quod iure, legibus & ratione ex omni ſui parte ſubſiſtit, l. quemadmodum 7. C. de agric. & cenſ. lib. 11. l. legitima, D. de pactis, l. nec ex Pretorio, D. de reg. iur. Caſsiod. lib. 9. epiſt. 2. nullatenus volumus, huius Novi Orbis imperium ob ſolam acquiſitionem bellicã, de qua ultimo loco tractavimus, Regibus noſtris aſſerere, niſi prius eadem bella iuſtè, & legitimè Indis inferri potuiſſe probaverimus; quod argumentũ in tota huius libri diſputatione proſequimur.

49 Etenim † licèt damnemus & explodamus, ut re ipsâ damnamus & explodimus Manichæorũ hęreſim, à Lutheranis renovatam, qui ob nullã cauſam bellum etiam adverſus Turcas, hęreticos, & alios Fidei hoſtes inferre licère affirmarunt, quã evidentibus rationibus, & teſtimonijs convincunt Alfonſ. à Caſtro lib. 3. adverſ. hæreſes, verb. *Bellum*, Sebaſt. Medices in ſum. omn. hęreſ. 1. p. eod. verb. Lanzelot. Conrad. in templo omn. iud. lib. 1. §. 4. verb. *Infidelibus*, Ant. Rubeus lib. 2. aſſert. Cathol. adverſ. Eraſm. errore 2. Gregor. de Valencia, qui latiſsimè, & elegantiſsimè loquitur, 3. tom. diſp. 3. quæſt. 16. punct. 1. Iulius Ferret. in integr. tract. de iuſt. & iniuſt. belli, Thom Boz. de ſign. Eccl. lib. 17. cap. 7. Suar. tract. de charitat. diſput. 13. ſect. 1. Cam l. Borrel. de pręſtã. Reg. Cathol. cap. 32. num. 113. cum multis ſequẽtibus, Pat. Lorca in 2. 2. D. Thom. ſect. 3. diſp. 52. num. 8. & plures alij ſtatim citandi, & relati à Cenedo in. d. Collectanea 59. ſuper Decretum, & a Ioan. Baptiſt. Valençuela in diſcurſ. ſtat & bell. 2. p. conſider. 3. ex num. 16. & in Monitorio contra Venetos, 7. part. num. 56. & ſeqq. & a Nobis infrà hoc lib. cap. 19. num. 37. & Freitas d. tract. de Imp. Aſiat. cap. 9. n. 10. Rectè † tamẽ, & certè affirmare poſſumus, & debemus, regulam illam iuris, quę ſtatuit, ex cõmuni & naturali omnium gẽtiũ lege & introductione bella originem, & approbationem habuiſſe, & ut ea, quę in illis ab hoſtibus capiuntur, victoribus cedant, de bellis utique iuſtis, & legitimè indictis accipiendam eſſe. 50

Bella etenim † iniuſta, & innocentibus atque immerentibus per ſolã violentiam, aut cupiditatẽm illata, nullo modo ius Divinum, Gentiũ, vel Civile approbavit, neque dominium, aut imperium aliquod legitimum inducere poſſunt, ſed potiùs magna latrocinia reputari debent, & reſtituendi neceſsitatem important, ut latiſsimè probant, & reſolvunt Theologi omnes poſt D. Thom. in 2. 2. q. 10. art. 8. Lucas de Pena in l. un. C. ut arm. uſus, lib. 11. Petr. Malferit. apud Mandell. conſ. 769. num. 13. cum ſequentib. vol. 2. Alfonſ. à Caſtro de iuſt. hæret. punit. lib. 2. cap. 14. per totum, Victoria in relect. de iure belli, Bañez 2. 2. q. 4. art. 1. Covarr. in. d. reg. peccatum, §. 10. n. 3. Lanzelot. d. lib. 1. §. 3. verb. *Bellum*, Petr. Navarr. de reſtitut. 1. part. lib. 2. cap. 3. num. 258. Gregor. de Valencia ubi ſup. punct. 2. per totum, Balth. Ayala de iure & offic. belli, lib. 1. cap. 2. reliqui Auctores, qui de bello ſcripſerunt in tract. Doct. tom. Borrel. d. cap. 32. ex num. 38. Cuiacius in l. ut vim, D. de iuſt. & iure, Molin. in eod. tract. diſput. 99. & ſequentib. Lorca d. diſp. 52. Cenedo d. collectan. 59. Gabr. Vazq. in 1. 2. diſtinct. 64. cap. 3. Cardin. Tuſchus pract. cõcluſ. iur. tom. 1. verb. *Bellum*, concl. 34. & 35. Ioan. Bapt. Valençuela in monit. contra Venetos, 7. part. n. 60. 61. 65. 120. & ſeqq. Simon Maiol. in dieb. Canicul. tom. 3. colloq. 2. de bellor. event. ex pag. 359. Hieronym. Campanil. in diverſorio iuris Canon. rub. 11. cap. 24. num. 11. & noviſsimè plures alios recẽſens Zevall. in commun. opin tom. 4. q. ult. ex num. 117. & Caliſt. Remirez in tract de lege Regia, §. 30. num. 55. & P. Fr. Ioan. Marq. in Gubernat. Chriſt. lib. 2. cap. 35. pag. 369. & ſeqq. & D. Melchor de Valẽc. d. cap. 5. num. 13. & 14. 51

52 Quapropter † Vlpian.in.d.l.ut vim,
ita demũ bella probare videtur,ſi iniu-
tias & damna, quæ nobis inferuntur,
propulſent,vel illatas vindicent,& re-
53 ſartiant. Et idem docent † Pontifices
in cap.diſpar.23.q.8.cap. militare 23.
q.1.ubi eam intentionem in bellis de-
ſiderant,ut ad malum vitandũ, & bo-
num promovendũ irrogẽtur;quod mi-
54 tè cõvenit ſentẽtiæ† D.Iſidor.lib.18.
Etymol.cap.1.ubi bellum iuſtum defi-
nit: *Quod ex edicto geritur de rebus repe-
tendis,aut propulſandorũ hominum cauſa*:
55 & D.Aug.lib.6.quæſt.q.10. † relati in
cap.Dominus 23.q.2.ubi ſic ait: *Iuſta
autem bella diffiniri ſolent,quæ ulciſcũtur
iniurias, ſi qua gens,vel civitas,quæ bello
petẽda eſt,vel vindicare neglexerit,quod à
ſuis improbè factũ eſt,vel reddere,quod per
iniurias ablatũ eſt*.& lib. 22. cõt. Fauſt.
*Adverſus iniuriam reſiſtentium gerenda
ipſa bella ſuſcipiuntur à bonis,ſive Deo,ſi-
ve aliquo legitimo Imperio iubente.*

56 Et non minus verè, & † eleganter
idem D.Auguſt.lib.4.de Civitat. Dei,
cap.6.reprehendens Alexandri Mag-
ni inſatiabilem imperij ſui propagandi
cupiditatẽ,& bella, quibus iniuſtè to-
tum Orbem hâc ſolâ conſideratione
vexabat,ſic inquit:*Inferre enim bella fi-
nitimis,& inde in cætera procedere,& po-
pulos ſibi non moleſtos, ſola Regni cupi-
ditate conterere, & ſubdere, quid aliud,
quàm grande latrocinium, nominandum
eſt*? Et poſteà illud vulgatum Pyratæ
dictum commemorat, qui coram eo-
dem Alexandro adductus, cùm inter-
rogaretur, qua de cauſa mare infeſta-
ret? reſpondit: *Quid tibi Orbem terrarũ
habes infeſtum? ſed quia ego exiguo navi-
gio facio,latro vocor;tu autem, qui magna
claſſe id facis, Imperator*, quod & nar-
rat Policrat.lib.4 in princip.& Palac.
Rub.de obten.Navarræ in fine proœ-
mij.Quam ſententiam mutare potuit
57 D.Auguſt. † ex verb. Herodot.lib.3.
ubi ſimiliter ait: *Qui iuſtus eſt, non alie-
nam regionem affectat, ſed ſua eſt conten-
tus;nec homines, a quibus nihil laceſſitus
eſt, in ſervitutem redigit.*

Neque longè eſt † Seneca lib. 1. 58
de benefic.cap.13. ubi de eodem Ale-
xandro loquens,ſic habet: *At hic à pue
ritia latro,gentiumque vaſtator, tam ho-
ſtium pernities,quàm amicorum; qui ſum-
mum bonorum duceret terrori eſſe cunctis
mortalibus*. Vbi melius eſſet, ut lega-
mus,vel ſaltem intelligamus:*Tam ami-
corum pernicies,quàm hoſtium*, iuxta ani-
madverſionem Petr. Fabri lib. 1. Se-
meſtr.cap.23.pag. 152. Eaque prop-
ter prædonis iudicium & infamiã nũ-
quam effugiet,ut rectè obſervat No-
ſter Matthæus Lopez Bravo in terſo
illo, & eleganti tractatulo, quem de
Rege & regendi ratione conſcripſit
lib.1.fol.7.ubi adducit illud Poëtæ:

Illic Pellæi proles veſana Philippi
*Fœlix prædo iacet terrarum,vindice fa-
to*
*Raptus,ſacratis totum ſpargenda per Or-
bem*
Membra viri poſuere adytis.

Et conducit elegans oratio, quam
Cineas † ille,magni ingenij, & elo- 59
quentiæ vir, apud Pyrrhum habuit,
cum à bellis diſſuadêre intẽdens, qui-
bus nullo iure, aut bono, ſed ſolâ in-
anis gloriȩ voluptate Italiam primò,
mox Siciliam, ac deinde totam Afri-
cam bello ſibi ſubijcere conabatur, ut
refert Plutarc. in vita eiuſdẽ Pyrrhi,&
ex noſtris Borrell. dict.cap.32.nume-
ro 87.

Et illud † Antigoni Macedonũ Du- 60
cis,de quo apud eundẽ Plutarch.lib.4.
apophthegm. qui Sophiſtæ cuidam li-
brum de iuſtitia ſcriptum porrigenti:
Deſipis,inquit,*qui cùm me videas alienas
urbes armis vexantem, tamen apud me de
iuſtitia diſſeris*. Sentiens,nimirum illos,
qui bellum inferunt,nec poſſe,nec vel-
le tueri iuſtitiȩ leges; prout etiam ex
Noſtris obſervat Menchaca libro 1.
cõtroverſ. illuſtr. cap. 10.n.6.& ſeqq.
unde Salluſt. in Catil. lib. 1. hoc vi-
tium notans eleganter dixiſſe videtur:
Libidinem dominandi cauſam belli habẽt

& ma-

& maximam gloriam in maximo imperio
putant ſua retinere privata domus, de alie
nis certare Regiam laudem eſſe.
61 Qvod verò † ſpectat ad aliã ratio-
nẽ primo loco à nobis ſuprà relatã, &
exornatã, inventionis ſcilicet, & occu
pationis iſtarũ regionum, quâ mediã-
te legitimum earũ Imperium, quidam
Noſtris Regibus tribuunt, parũ quoq;
ſufficiens M. Victoriæ, & Greg. Lopez
eſſe videtur; eò quòd illa iuris cõmu-
62 nis † & naturalis regula, quæ dominiũ
rerum omniũ primis inventoribus, &
occupatoribus præbet, de rebus qui-
dẽ, & inſulis, aut provincijs deſertis in-
telligenda eſt; & quæ anteà in aliorum
hominũ poteſtatẽ, & poſſeſsionẽ neu-
tiquam perveniſſent, ut conſtat ex d. l.
1. D. de acq. rer. dom. cum ſimilib. ſup.
relatis, & ex d. §. feræ, inſt. de rer. diviſ.
ibi: *Quod enim antè nullius eſt, id natura-*
li ratione occupanti conceditur: quod in
63 his † Novi Orbis inſulis, & regionibus
practicari non potuit, quę deſertę nõ
erant, ſed ut plurimùm Barbaris iſtis
habitatoribus plenæ, & ab illis, primò
quàm à noſtris, inventę, occupatę, cul-
64 tæ, & poſſeſſæ. Qui ob hoc † verum, &
proprium earum dominiũ acquiſijſſe
cenſendi erant, cùm iam inde à primis
Mundi temporibus, Deo ita diſponẽ-
te, eis in ſortem obtigiſſent. Quaprop-
ter dicere non poſſumus, eas in nullius
bonis eſſe, vel Noſtrorum Regum do-
minationem hoc dumtaxat titulo ſe-
65 curè defendere, non magis, quàm † ſi
ipſi Indi nos, & Regna noſtra inveniſ-
ſent, & occupaſſent. Ius enim natura-
66 le, † & gentium omnibus homini-
bus, & nationibus commune eſt, & ę-
qualiter inter omnes obſervari & con-
67 ſervari iubetur, † l. 1. §. ius naturale,
& §. ius gentium cum ſequentib. D. de
iuſt. & iur. l. quod attinet 32. D. de reg.
iur. ibi: *Quia quod ad ius naturale atti-*
net, omnes homines æquales ſunt; l. hos ac-
cuſare 12. §. penult. ibi: *Sed cùm natura*
communis eſt, ſimiliter & in eos ani-
madvertitur; D. de accuſationib. ca-
pite ius naturale, 1. diſtinctione.
Qua de cauſa † ius iſtud ab Iſocra- 68
te, Seneca, Apuleio, Lactantio, & alijs
bonis Auctoribus, quorũ verba latè re
fert Petr. Faber. lib. 2. Semeſt. cap. 7. in
fin. paſsim appellatur: *Communis omnium*
hominum lex, cõmune ius totius generis hu
mani, & *commune ius humanitatis*. Et
ex † hoc iure ſeparationem gentium, 69
provinciarum, Regnorum, atque urbiũ
occupationem & conditionem, domi-
niorumque introductionem & diviſio
nem initium habuiſſe, certiſsimum eſt,
rerum uſu, & humanis neceſsitatibus
ita exigentibus, quę colluvionem mul
torum in unum locum coactam ferre
non poterant, neque eorundem bono-
rũ cõmunionẽ, quę † ſemper rixas, & 70
diſcordias producere ſolet, ut conſtat
ex † diviſione urbium, & poſſeſsionum 71
facta per Cain ante diluvium, & per
Nembroth poſt diluvium, quę habe-
tur Geneſ. 4. & 10. & ex alia, quæ
interceſsit inter Abraham & Lot, Ge-
neſ. 13. & ex traditis à Beroſo lib. 4. de
florib. Chald. Ioſeph. lib. 4. antiquit. D.
Aug. lib. 16. de Civit. Dei, cap. 17. Ter
tul. lib. de pallio, cap. 2. Pineda in Mo-
narch. Eccleſ. lib. 1. cap. 11. §. 3. fol. 37.
& ex noſtris Iuriſcons. † in l. ex hoc iu 72
re, D. de iuſtit. & iur. ubi noviſsimus
Ægid. Benedict. 1. tom. cap. 3. ex n. 5.
§. ius autem, inſt. de iur. natur. cap. ius
naturale, & cap. ius gentiũ, 1. diſtinct.
iuncta † l. cùm pater 69. §. dulciſsimis, 73
D. de legat. 11. ibi: *Cùm diſcordijs pro-*
pinquorum ſedandis proſpexerit, quas ma
teria communionis ſolet excitare, & alijs,
quę circa hoc congerit Tiraq. de pri-
mogen. q. 4. num. 27. Roxas in epit.
ſucceſſ. cap. 5. num. 37. Hieron. Savaro
in notis ad Sidon. Apollinar. pag. 223.
& Caſtel. de Bobadilla in Polit. lib. 1.
cap. 1. num. 10.
Idemq; obſervat, & ex profeſſo diſ- 74
ſerit † Ariſtot. lib. 1. Polit. cap. 1. & 2.
& lib. 2. c. 3. lib. 3. cap. 11. & lib. 5. cap.
10. & ex Theologis, D. Thom. in 1. 2. q.
95. art. 4. & lib. 1. de Regimin. Princip.

Digitized by Google

cap.1.& in 2.2.q.66. arr.2. ubi Caiet. & alij, Soto lib.4.de iuſt.&iur.q.3.arr. 1.cõcl.3.Molin.in eod.tract. diſp. 20. P.Ferdin.Rebell.de oblig.iuſt.lib.1.q. 2.ſect.4.pag.12.P.Ioan. Salas de legibus,dip.2.ſect.3.P.Fr. Ioan. Marq.in Gubern.Chriſt.lib.1.cap.12.&13.&alij plures relati per Greg. Sayrum in Clavi Regia,lib.9.cap.8. num. 15. Ex iuris interpretibus,Bart.n.9. Iaſ.14.& eleganrer Cuiacius,& alij anriquiores, & recenriores in.d. l. ex hoc iure, Innocent. in capit.quod ſuper, de voto, Bald.in l.in rebus,C.de iure dot.Alex. in l.cùm hęredes, D.de acq. poſſ. Romulcus in l.1.n.16. eod. tit. Felin. n. 49.Decius n.122. Beroi.145.in cap. quę in Eccleſiarum de conſtit. Greg. Lop.in l.2.tir.1. p.2. gloſſ. 6. Hieron. de Monte de finib.regund. cap.3.& 4. Tiraq.d.q.4.n.27. Navarr.in cap. novit de iudicijs,notab.3.n.150.cũ ſeqq. eleganriſsimè Frane. Conanns lib. 1. comment.cap.5.6.& 12.Pinel.in rub. C.de reſcinden.vend.1.p. cap.1.n.16. & cap.2 n.4.Menchaca in præfat. cõrroverſ.illuſt.num.105.& cap.1.n.25. Alvar.Valaſc.de iure emphyr.1.p.q.3. num.4.Per.Greg.lib.1.de Repub.cap. 2.Molin.de primog.lib.2.cap.7.n.29. Menoch. conſ.1. n.396. & conſ. 181. n.54.& de præſumpr.lib.3. præſumpt. 10.à num. 12. Carol. Tapia in rub. de conſtit.Princip. à n.50. Bòbadilla in Polit.d.lib.1.cap.1.n.4. & ſequent. & n.19. Simon Maiol. in dieb. Canicul. tom.4.colloq.4.pag.255.&noviſsimè Caliſt.Remirez inrract.de lege Regia, §.30.n.17.& 19.& in noſtræ quæſtionis rerminis Epiſc. Chiapẽſis in tract. comprobar.ſump.dominj Indiarũ, fol. 39.& ſequent.M.Victoria d.relect.1. de Ind.inſulanis ex n.4. & n.29. verſ. *Et ideò alius titulus*,Greg.Lop.in.d.l.2. tit.23.p.2.Hieron.Zevall.in pract.cõmun.ro.4.q.fin.ex n.19.& Ant. Scappus lib.2. de iur.non ſcript.cap.2.Vbi diſputar, an hęc dominiorum diviſio eriam infidelibus ſir ſervanda?

Quòd ſi quis † altiorẽ,& antiquio- 75
rem originem dictæ diviſionis provin
ciarum, & dominiorũ ſumere velit,eã
non ſolùm naturali hominum inre,ſed
Divinò potius conſtitutam,& inductã
exiſtimans,ut ex Geneſ.cap.1. Eccle-
ſiaſt.cap.17.Sapient. cap.9. & alijs ſa-
cræ Scripturæ locis noviſsimè præter
alios probare conatnr D.Marta in tra
ctat.de iuriſdict.1.par.cap.1.& ante cũ
Epiſcop.Chiapenſ.in d.tract.compro-
bar.fol.41.& ſequent. Quibus alludit
fabula † illa Plaron. in lib. Sophiſtæ, 76
dũ tradit,quòd cùm fatale tempus ge-
nerationis hominũ adveniſſet,Dij, qui
eos ex igni,rerraque finxerunt,Prome
rhæo, Epimethęoque mandarunt, ut
ſuas cuique generationi provincias,
urbeſque diſtribueret. Hoc † divinum 77
ius multo magis innumerabile,&inva-
riabile eſt,& omnibus, & ab omnibus
æqualirer obſervandum,cap.ſunt qui-
dam 25.q.1.cap.1.diſt.5.cap. quę cõ-
tra mores,diſtinct.8.cap.iubemus 16.
q.3.cap.celebrirarẽ,de conſecr.diſtin.
3.§.ſed naturalia,inſt.de iur. natur. cũ
alijs,quæ tradũt Doctores ibid.Claud.
Prar.lib.3.gnoſ.gen. iur. tir. 2. cap.1.
pag.158.Pat.Suar.de legib.2. cap.13.
& P.Salas in eod.tract. diſp. 5. ſect.7.
ex pag.81. Atque adeò terras,quas in-
fideles iſti Divinâ providentiâ ſortiti
ſunt,eis auferre non debuimus:ſed po-
tius † ſecundùm pręcepta eiſdẽ Di- 78
vini iuris liberas, & ſalvas relinquere,
iuxra illud Exod. 20. & Deuteron. 5:
Non furtum facies;non concupiſces domũ,
aut agrum proximi tui,nec deſiderabis uxo
rem eius, non ſervum, non ancillam, non
bovem, non aſinum, nec omnia quæ illius
ſunt.Cui conveniũt alia ſacræ Scriptu-
ræ,& ſanctorum Patrum teſtimonia à
Gratiano congeſta in cauſa 14.q.5.&
6.& verba Caſsiodori lib. 9. epiſt. 3.
ubi ait: † *Aurum per bella quærere,nefas* 79
eſt,per maria periculũ, per familiaritates
opprobriũ; in ſua verò natura honeſta ſunt
lucra,per quæ nemo læditur,bona benè quæ
rũtur quãdo de nullo domino abrogãtur.

Sed

80 Sed quamvis † ſuperior invenrio-
nis,& occupationis tirulus per ſe ſum-
ptus,parũ,ur diximus, prodeſſe videa-
tur, quoad illas Indiarum provincias,
& regiones,quę tũc,cùm ab Hiſpanis
detectæ,& occupatæ ſunt,certos Re-
ges,& dominos habuerunr.Cùm tamẽ
81 in † lato hoc, & immenſo rerrarum
ſpario, quod eorundem Hiſpanorum
labore, & induſtriâ repertum, & per-
luſtrarum eſt, multa loca inhabitata
eſſent,ad quę vel Indi ipſi nondũ per-
venerãt,vel deſerta & inculta relique-
tant,ut paſsimquoridianis experimen-
tis cognoſcimus, & narrant auctores,
qui de eiſdem provincijs ſcribunt: Af-
firmandum utique eſt,ſaltẽ quoad hæc
pręfarum titulum,urilem &legitimum
82 eſſe,ut idem † Mag. Victoria conclu-
dit in relect.2.de Indis,circa finem,dũ
ait:*Item multa etiam ſunt,quæ ipſi pro de-
ſertis habent, vel ſunt communia omnibus
volẽtibus occupare*,&Pat.Molin.de iuſt.
& iur.tract.2.diſp.34.col.165.& 168.
ubi de Luſitanorum navigationibus a-
83 gens,ait: † eos anno 1446. reperiſſe
inſulas Viridis Promontorij, quas ve-
teres Heſperides appellarunt,eaſq; va
cuas inveniſſe,& colere,atq; habirare
cœpiſſe:*Quo ſit*, inquit, *ut gentium iure
Luſitanorum dominio, tanquã primò occu-
pantiũ legitimè acceſſerint*.Et ann.1473
ſuis navigationibus progredientes re-
periſſe ſub linea Æquinoctiali inſulam
D.Thomę ſimiliter vacuam: *Quam co-
lere, & inhabitare, gentiumque iure tan-
quam primò occupantiũ legitimè poſſidere
cœperunt.*
84 Idem quoque tradit, † & illuſtrar
Thom.Boz.de ſign.Eccl. Dei, lib. 20.
cap.7.ſig.88.pag.338.ubi inter alia ar
gumenra,quibus EccleſiamDei excel-
lere probat, illud urgentiſsimum eſſe
inquir,quòd per eius alumnos, ac ſtu-
dioſos innumera terrarũ ſpatia prius
deſerta,inculta,& horrẽtia, quæ fera-
rũ potius erant cubilia,quàm ſedes ho
minũ,perluſtrata,& occupata fuerint,
& caſtris,urbibuſque ædificatis orna-
ta,& omni agriculturæ rarione excul-
ta. Videriq; Deũ iret Catholicis oſtẽ-
dere, ur quas ipſe tertas habitabiles
effecit,ipſi habirationibus repleãt. Et
ad hoc probandũ, poſt enumeraras a-
lias regiones,luculentiſsima huius ve-
ritaris exẽpla relucêre inquit, † in in- 85
ſulis Terriarijs,Canarijs,Capitis Viri-
dis,& in latiſsimis etiã regionibus In-
diarum,ſive Orientem, ſive Occiden-
tẽ,Solem vel Auſtrum,Boreámve ſpe- 86
ctantibus. Sicq; † impletũ fuiſſe illud
Iſai.58:*Et ædificabuntur in te deſerta ſæ-
culorũ,fundamẽta generationis & gene-
rationis ſuſcitabis*:&cap.32:*Erit deſertũ
in charmel, & charmel in ſaltum repu-
tabitur, & habitabit in ſolitudine iudi-
cium, & iuſtitia in charmel ſedebit*: &
cap.35: *Lætabitur deſerta,& invia, &
exultabit ſolitudo, & florebit quaſi liliũ.
Germinãs germinabit,& exultabit læta-
bunda,& laudãs: Gloria Libani data eſt
ei,decor Carmeli, & Saron.*
In cuius veriſsimę doctrinæ cõpro-
bationem,ultra prędictos Auctores,&
ea,quæ generaliter de iure primæ invẽ
tionis, & occupationis ſuprà retuli-
mus, † expendi poteſt magis ſpeciali- 87
ter reg.tex.in.d. §. feræ,inſt. de rer.di-
viſ.ubi Balduin.quęrit,an eadẽ ſemper
manſerit libertas occupandi loca de-
ſerta,& inculta,cuiuſmodi paſsim mul
ta ſunt? & ſubdit: † *Et ego quidem cre- 88
diderim,& adhuc eſſe debere induſtriæ præ
mia,ut fiant occupantis,& excolentis,idq;
Reipub.utilius eſt.*
Quibus adſtipulatur, quòd notãter
inſinuat Bartol. in l. rem quæ nobis,
num.4.D.de acquir.poſſ & in l.ſi duo,
in fine princ.D.uti poſsid.nimirũ, fun-
dos, † qui nunquã apparent fuiſſe cul- 89
ti, pręſumi debêre, in nullius bonis
fuiſſe, & ſic primò occupanti conce-
di.Quã doctrinã ſequitur Iaſ. ibidem
num.32.Bald.in rub.de præſcripr.col.
3.& eius auctoritate motus tenuit ma
gis notabiliter Aretin.in l.1. in princ.
2.notab. D.de acq. poſſ. Quod † etiã
ſi res immobiles ſint intra territorium 90

vel diſtrictũ alicuius civitatis, vel Re-
gni, ſi tamen nõ extat memoria, quòd
prędicta bona fuerint per aliquem cul
ta, & occupata, non dicentur eſſe po-
puli, vel Principis, ſed potius in nullius
bonis eſſe iudicabantur, & ſic primo
occupanti concedentur. Atq; ita dicit
ſe conſuluiſſe in cauſa Epiſcopi Man-
tuani, & de hac doctrina multum glo-
riatur, in. d. l. rẽ, quæ nobis, & in conſ.
15. incip. Reverẽdiſ. Domine. Quę ta-
men in ſpecie ab eo propoſita, & gene
raliter accepta, falſa quidẽ videtur, &
ideò ſemper in praxi damnatur, ut re-
ſolvunt Paul. Caſtrenſ. & Bart. Socin.
in. d. l. 1. ex num. 17. idẽ Craſtrenſ. cõſ.
259. in cauſa quę vertitur, idem Socin.
91 conſ. 89. & conſ. 127. Quia † ex anti-
qua poſſeſsione, vel cõceſsione terri-
torij, vel caſtri, quidquid intra illius fi-
nes includitur, ad Principem, vel urbẽ,
cuius eſt caſtrum, pertinêre videtur, ut
colligitur ex l. ęde ſacrâ, §. fin. D. de cõ
trahend. empt. Ioan. Fab. in l. cunctos
populos, C. de ſacroſ. Eccleſ. Bald. in
rub. C. de contrah. empt. verſ. 22. quæ-
ro, Corneo conſ. 247. vol. 2. Oldrad.
cõſ. 121. Chaſſan. in cõſuetud. Burg.
rub. 9. §. 4. Gregor. Lop. in l. 7. tit. 20.
p. 3. Avendañ. de exequend. mand. 1. p.
cap. 4. num. 4. & 5. Bobadill. in Polit.
lib. 2. cap. 16. n. 52. & 53. & latiſsimè
Micres de maiorat. 4. p. q. 20. ex n. 48.
92 ubi practicabiliter docẽt, quòd † ſi ci-
vitas, aut villa, vel dominus vaſſallorũ
non habet territorium ſpecialiter de-
ſignatum, omnes terræ, ſive ſint zer-
bidæ & incultæ, ſive montuoſæ ad Re
gem in dubio ſpectabunt, quas Hiſpa-
no vocabulo, *Realengas*, nominare ſo-
93 lemus: & in eis Reges † ſuam inten-
tionem fundatã habêre vidẽtur. Quod
94 & † apud antiquos obtinuiſſe nõ ma-
lè conijcere poſſumus ex Herodiano
in vita Imp. Ælij Pertinacis, ubi re-
fert, cũ quidquid in Italia, aut uſquam
gentium inculti ſoli eſſet, permiſiſſe
occupantibus, colentibuſq; donata ſin
gulari beneficio immunitate decẽ an-
norum. Et ex Appian. Alexand. lib. 1.
dum ſcribit, † decimã partem fructuũ 95
Reip. ſolitam pendi pro vectigali eorũ
agrorum, qui deſerti ad culturam redi-
gerentur.

Planè † ſi huiuſmodi terras à Regi- 96
bus, civitatibus, vel alijs inferioribus
dominis omnino derelictas fuiſſe, pro-
bari poſſet: tunc abſq; dubio dicendũ
eſſet, liberè & ſecurè occupantibus ce
dere. Qui enim res ſuas † deſerit, aut 97
pro derelicto habet, donare videtur:
ideoq; continuò occupantiũ fiunt, l. 1.
D. pro derelict. eiſdem quippè † modis 98
noſtræ eſſe deſinũt, quibus adquirũtur,
l. 2. & 4. §. hoc amplius, l. quicunq;, &
l. quâ ratione, §. ult. D. de adq. rer. dom.
§. pen. & ult. inſt. de rer. diviſ. l. quẽad-
modũ, §. 1. D. de noxal. action. l. quod
ſervus, ubi Bartol. D. de ſtipul. ſervor. l.
36. tit. 5. p. 1. l. 49. tit. 28. p. 3. ubi Gre-
gor. Lop. & in l. 26. tit. 31. p. 3. verb. *Po-
blaſſen*, Rip. in. d. l. rem quæ nobis, num.
37. Aymo Parmenſ. in tract. de iure al-
luvion. lib. 1. cap. 6. num. 9. Petr. Greg.
lib. 20. Syntag. cap. 2. n. 3. Petr. Gilke-
nius in tract. de pręſcript. 2. par. mẽb.
1. cap. 20. Caliſtus Remir. de lege Re-
gia, §. 26. num. 55. Botrell. de Magiſtr.
lib. 4. cap. 12. Avendañ. d. cap. 4. n. 7.
verſ. *Hodie verò*. Vbi reſolvit † in mul- 99
tis Caſtellę partibus vigẽre cõſuetudi
nẽ, quòd primò occupãs terras, quas de
ſertas, incultas, ſive, ut dicũt, zervidas
invenit, ſibi eas in perpetuũ acquirat.

Eamq; † conſuetudinẽ ſi immemo- 100
rialis ſit, ſervandam eſſe affirmant plu
rimi Auctores, quos refert Aym. Crav.
in tract. de antiq. temp. 4. p. num. 148.
Covarrub. in regul. poſſeſſor. de regul.
iur. in 6. 2. p. §. 3. n. 7. Guid. Pap. & eius
additionator, deciſ. 408. Burgos de
Paz conſ. 15. num. 12. cũ ſequent. Maſ
car. de probat. lib. 1. concl. 279. n. 11.
& Mieres d. 4. par. q. 20. num. 52. in ul-
tima impreſsione. Et eſſe † facilio- 101
rem alienationem, & acquiſitionẽ hu-
iuſmodi locorum, quàm aliorũ, tradit
Felin. in cap. ad audientiã, de pręſcrip.

& Man-

& Mandell.conſ.62. numer.33. lib.1.
Eâdem quoq; ratione ſubſiſtit, quod
102 de agris deſertis habetur † in l.quicũque 7.l.iura 14.C.de omni agro deſer-
103 to,lib.11.dum † ſtatuunt, novis poſſeſſoribus, & cultoribus poſt biennij lapſum perpetuo, ac privato iure applicandos eſſe, velùt ſi eſſent domeſticâ & avitâ ſucceſsione quæſiti, ubi Bartol. Ioan. de Platea, Iacob.Rebuf. & alij, & Anton.Corſet.in ſingul. verb.*Occupatio*,meritò notant, in eorũ
104 iurium ſpecie non incidere † occupantem in pœnã l.eũ quęrebatur,& l. ſi quis in tantã,C. unde vi,cũ à prioribus dominis derelicta,& quoad poſſeſſionẽ,& dominũ amiſſa, impunè ab a-
105 lijs occupari potuerint. Et † quia agriculturæ favor, & tributorum, quæ ex illis prędijs ſolvenda erant Principi,vel Reipublicę, ſuadebat, ne ea vacantia,& inculta relinquerentur.

106 Quapropter † & illud inductũ fuit, ut etiam cum mala fide, aut ſaltem cũ ſcientia novi cultoris, qui alienũ prædium occupavit, retentio, & præſcriptio illius per ſpatium biennij cõcedatur:etſi admonitio veteris poſſeſſoris præceſſerit, ſex tantùm menſes habet ad repetendũ agrum,quẽ incultum dimiſerat.Vt habetur in.d.l.locorũ,&in
107 alijs ſup. citatis. Circa quas † ultra Doctores ibidẽ, ita notanter ſignavit Bart.in.l.Celſus,D.de uſucap.Felin.& Doct.per tex.ibi in cap.1.de pręſcrip. & in rub. eod. col. 4. verſ. *Nonò fallit*, Iaſ.n.33.Rip.37.in.d.l.rem quę nobis, idem Rip. in tract. de peſte, num. 20. col.2.idem Iaſ.in §.omnium, num.72. inſt.de action.Balbus in tract. de præſcript. fol.231. col.2. Montalv.in l.1. tit.11.lib.2.fori,& in l.9.tit.29.par.3. Gregor.Lop.in.d.l.49. tit. 28. part.3. Covarr.in Reg.poſſeſſor.2.part.§.11. num.8.Cuiac.de diverſ.pręſcript.cap. 18.& 21.& Petr. Gilkenius, d.tract. de præſcript. 2.par. mẽb.2.cap.2.n.7.

108 Et hoc † modo ac ſẽſu acceptus hic titulus inventionis & occupationis,de quo ſermonem inivimus, ſatis quidem ſecurus & legitimus eſſe videtur. Neque ei officiunt levia quædam & communia argumenta,quæ opponit Incognitus in libro, *Maris liberi*,cap.5.quibus aliter eriã reſpõdet Seraph. Freit. de Imp.Aſiat. cap.3. 10. & 11. quem Lector adire,& cũ his noſtris ſcripris componere facilè poterit.

SVMMARIVM
Capitis VII.

1 Barbariem & feritatem Indorum iuſtũ titulum præbere,videri, ut bello domari,& ſuis Imperijs privari poſsint.

2 Auctores citantur,qui hunc titulũ barbariſmi, & feritatis Indorum probare videntur.

3 Barbarus nomen varias habet ſignificationes.

4 Barbaria provincia, quæ hodie dicitur Berberia,*unde ſic dicta? remiſsivè.*

5 Barbari propriè dicuntur, qui ingenio nimis obtuſo & fero ſunt, & à naturalis rationis regulis deviant.

6 Barbarus nominis etymologia.

7 Barbari,ut bruta furioſo impetu ducuntur ad ea,quæ appetunt.

8 Ferarum nomen cur impoſitum ſit brutis animantibus?

9 Bruta animalia nihil habẽt rationis,aut prudentiæ,ut falsò quidã exiſtimarunt.

10 Rever.P.M.F.Ant.Peretius Benedictinus,laudatur.

11 Bruta an loqui poſsint, vel humanum ſermonem intelligere? remiſsivè.

12 Brutis propriè non dicitur inferri vis, aut iniuria.

13 Barbari,& impoliti homines brutis æquiparantur, & ſub eorum appellatione in Scriptura,& alijs Auctoribus deſignantur.

14 Saracenos beſtias appellavit Oldrad.

15 Alfonſus Aragoniæ Rex barbaros non homines,ſed homones cum Ennio appellabat.

16 Homines non ex ſolo adſpectu, aut for-

ma, ſed ex ratione potius iudicādi ſunt, quæ eos Deo ſimiles, & aliorum animalium dominos reddit.

17 Homo dicitur parvus mundus, quia de natura omnium creaturarum mūdi participat: & quomodo?

18 Auctores plures congerūtur, qui de natura, & diffinitione hominis agunt.

19 Lex in pecudum, D. de uſur. lex iuſtiſſimè de ædil. edict. & §. in pecudū, inſt. de rer. diviſ. exornantur, & numer. 55. Blaſius Robles de Salzedo citatur & laudatur, ibidem.

20 Natura varias quotidie formas edere conatur.

21 Monſtra plura, humanam effigiem referentia, reperta ſunt, tum terreſtria, tū marina, & aërea, & qui de eis agant.

22 Ciceron. locus expenditur, ubi hominū, & belluarum diſcrimen eleganter proponit.

23 Homines barbari, & indocti appellatione hominum digni non videntur, & lignis ac lapidibus comparantur. Et numer. 25.

24 Pœna tolerabilior eſt, vivere non poſſe, quàm ſcire.

26 Boëtij carmina referuntur, in quibus hominum, & belluarum diſcrimen apponit.

27 Indi Occidentales ut plurimùm barbari, ſylveſtres, & belluis ferè ſimiles erant.

28 Indorum Occidentalium barbaries, feritas, & ruſticitas teſtimonijs plurimorum auctorum comprobatur.

29 Ioſephi Acoſtæ de Indorum Occidentalium ruditate, & feritate iudicium.

30 Ludov. Legionenſis graviter exprimit feritatem, barbariem, & incultos mores Indorum Occidentalium.

31 Ioan. Boterus plura de Indorum Occidentalium barbarie, & incapacitate recenſet.

32 Indi aliqui reperti ſunt, qui ultra quinque numerare neſciebant.

33 Thom. Bozius Eugubin. Indorum Occidentalium barbariem, & incultos, ac ferinos mores ſæpiſſimè exaggerat.

34 Indos omnes Occidentales barbaros, ſqualidos, & abiectiſſimos eſſe ſcribit Fr. Gregor. Garcia Dominican.

35 Ant. Herrera multa paſſim prodit de barbarie, & feritate Indorum Occidentalium.

36 Indi inſulæ Hiſpaniolæ & Cubæ. & alij, ob ruditatem & memoriæ defectum nihil, aut parum in diſciplina Chriſtiana proficiebant.

37 Indi plures in montibus, & ſpeluncis ſe abdebant, ne ad Chriſti doctrinam ſuaderentur.

38 Indos olim nonnulli veros homines non eſſe, nec Fidei Chriſtianæ capaces, ſibi perſuaſerunt.

39 Indorum eximiam, & inſuperabilem barbariem, ac feritatem, & alia plurima animi, & corporis vitia coram Imper. Carolo V. Epiſcopus Darienis F. Thom. Orticius, & alij vehementer exaggerarunt.

40 Indi barbas ſibi expilabāt, corpora pingebant, ægrotos deſerebant, & ab humanis & politicis moribus abhorrebant.

41 Caribes, Canibales, Chichimeci & Chōtales omnium feriſſimi, & barbariſſimi ſunt.

42 Indi navigia Hiſpanorum valdè mirati ſunt.

43 Equos, & Hiſpanos eis inſidentes Indi unum corpus eſſe putarunt: & qualiter hunc errorem agnoverint?

44 Bombardæ, & ſcopleti magno terrori Indis fuerunt.

45 Indorum de litteris, & ſcriptura Hiſpanorum admiratio, & iudicium.

46 Hiſpanos ſaltantes Indi vehementer mirabantur.

47 Indorum ſimplicitas, & barbaries multum aliquando Hiſpanis profuit.

48 Eclypſis Lunaris obſervatione qualiter Indos deluſerit Columbus.

49 Hiſpani ab Indis immortales habiti, & Solis filij reputati ſunt.

50 Hiſpani cur ab Indis Peruanis dicti fuerint Viracochæ.

51 Barbaries, & feritas antiqua Indorum Occidentalium cuiuſdam Poetæ

car-

Digitized by Google

carminibus explicatur.

52 Barbari homines, ex ſmentia Ariſtot. & aliorum, ſervi ſunt & ad ſerviendū nati, & cogi poſſunt, ut prudentioribus pareant.

53 Venatoriam bellicæ artis partem concedit Caleagninus adverſus barbaros, qui feros mores deponere nolunt.

54 Ariſtotelis doctrinam, Barbaros natura ſervos eſſe, tradentis, plurimi Auctores explicant, qui recenſentur.

55 Homo ob excellentiam mentis, & rationis cæterorum animalium dominus à Deo conſtitutus fuit.

56 Stulti & barbari ſapientioribus, & politioribus ſubjici debent.

57 Servitutem naſci in manu imprudētis, quo ſenſu dicatur Proverb. 1. & 26.

58 Sapientes ſolos vera libertate gaudere, & inſipientes eorum ſervos eſſe, graviter oſtendit D. Ambroſ.

59 Cham cur effectus fuerit ſervus fratrū ſuorum?

60 Iacob ſapientiæ meritò prælatus fuit fratri ſeniori.

61 Eſau idem ſignificat, quod ignorans.

92 Inſipientiam deteriorem ſervitute eſſe, quibus rationibus probet D. Ambroſ.

63 Populis ſemper præficiendi ſunt Rectores ſapientes, & quare?

64 Bella licita dicuntur ea, per quæ victis conſulitur & pietatis, ac iuſtitiæ obſervatio procuratur.

65 Improbis, & barbaris hominibus melius, & utilius eſt ſervire, quàm dominari, ex D. Auguſt.

66 Indorum barbarie, & feritate ſuppoſitâ iuſtum, & ipſis valdè utile fuit Hiſpanorum Imperio gubernari. Et num. 79.

67 Indi, qui nunc ſunt, fortunatiores antiquis dici poſſunt.

68 Barbari ab Alexandro victi beatiores fuerunt ſecundùm Plutarch. quàm qui eum effugerunt.

69 Æthiopum, qui à Luſitanis adſportantur, ſervitus, multis aliis bonis compenſatur, quæ ea mediante recipiunt.

70 Iniuriæ ſunt, quibus gratiæ debentur.

71 Manumiſſionis alapa, & iniuria fœlices vocantur Claudiano.

Lex ult. C. de emancip. liber. illuſtratur, ibidem.

72 Romani multum laudantur ob gentes barbaras, & efferas, quas belluis domuerunt, & politicas reddiderunt.

73 Romani ſui Imperii augmentum ob bonos mores, & leges, quibus ſubditos gubernabant, & excolebant, meruiſſe dicuntur.

74 Romanorum Imperium legitimum, & Dei permiſsione quæſitum, & ab Eccleſia approbatum fuiſſe, plures affirmant.

75 Gothi cur nomen & gloriam Romani Imperii abolere deſierint?

76 Hiſpani longè ſuperant Romanos in bonis, quæ ſubactis à ſe Indis communicarunt.

77 Indi, anteà barbari & efferi, hodie Hiſpanorum cura, Religione, & bonis moribus, atque artibus admodum pollent.

78 Hiſpana gens plures barbaras, & efferatas nationes excoluit, quàm reliqua mundi.

80 Indi ſuppoſito quòd natura ſervi eſſent, iuſtè ſuis imperiis, & bonis ſpoliari potuiſſe, videntur.

81 Servi nihil proprium habere poſſunt.

82 Servi ſine domino, & pro derelictis habiti, à quocunque occupari poſſunt.

83 Lex quod ſervus, D. de ſtip. ſerv. & lex ſi uſumfructum, D. de lib. cauſ. exornantur.

84 Indi etiam ſub propriis Regibus conſtituti ab illorum imperio eximi potuerunt.

85 Regere qui ſe ipſos non valent, alios regere non debent.

86 Lex ſic eveniet, D. de adult. lex homo liber, §. fin. de acquir. rer. dom. lex ult. C. de legit. tut. expenduntur, & exornantur.

87 Cap. indecorum, de ætat. & qualit. ord. illuſtratur.

CAP.

CAPVT VII.

De quarto titulo, qui ex barbaris, & incultis Indorum moribus ab aliquibus ſumitur, ob id iuſtè debellari & ſubiugari potuiſſe cenſentibus. Pro quorum opinione plurima latè, & novè conſiderantur.

1 SVPERIORI titulo † ille alter à nonnullis ſubiјci ſolet, qui ex ipſa Indorum, has Auſtrales, & Occidentales regiones habitantium, natura & conditione deſcendit. Aiunt nāque ita feros, barbaros, incultos, & agreſtes, ut plurimùm, repertos fuiſſe, ut vix hominum appellatione digni viderentur; ac proinde & potuiſſe, & oportuiſſe Noſtris Regibus ſubijci, & ſupremo Imperio, iuriſdictione, & gubernatione ſuarum provinciarum, ac perſonarum privari, ut ſic tandem ad humanitatem, & civilitatem adducti, Chriſtianæ Fidei & Religionis capaces reddi valêrent.
2 Quem † titulum inter præcipuos Apologiæ ſuę conſideraſſe dicitur Ioan. Gineſius Sepulveda, & expreſsè refert & ſequitur Marquard. de Suſanis in tract. de Iudæ. & & Infidel. 1. part. cap. 15. num. 1. Ioan. Maior. in 2. Sentent. diſtinct. 44. opin. 3. Alfonſ. Guerrer. in Specul. Princip. cap. 31. num. 5. & ſequentib. Ioan. Boter. in relat. univerſ. 4. par. lib. 3. ex pag. 65. Thom. Bozius de ſign. Eccleſ. lib. 8. cap. 5. pag. 309. & lib. 10. cap. 13. Et de eius veritate ſub quibuſdam diſtinctionibus inquirunt Victoria in 1. relect. de Indis, num. 4. & num. 20. cum ſequentibus, Gregor. Lopez in l. 2. tit. 23. part. 2. gloſſ. 3. col. 2. verſ. *Subdit etiam*, & col. 3. verſ. *Præterea*, & col. 6. verſ. *Et poſteaquàm*, & col. 14. verſic. *Alius titulus*, Dom. Bañez in 2. 2. q. 10. artic. 10. col. 533. verſ. *Arguitur tertiò.* Egoq́ue pro eius comprobatione, & illuſtratione hæc, quæ ſequuntur, argumenta, ſatis, ni fallor, efficacia perpendo.

Primum, † quia licèt veteres hoc 3
nomine *Barbarus* variè uti ſolêrent, pro ijs, qui linguam Græcam, vel aliā, quam loqui conabantur, nō benè callebant, nec pronuntiabant: vel pro ijs, qui Græci non erant, aut Imperio Romano non parebant, ut conſtat ex D. Paul. ad Roman. 1. & 1. ad Corinth. 14. Platon. in Polit. Varrone lib. 6. de ling. Latin. Strab. lib. 14. Agellio lib. 5. noct. Atticar. cap. 2. l. penult. D. de bonis damnat. l. nulli 26. C. de Epiſcop. & Cler. l. ult. C. de poſtlimin. reverſ. cū alijs, quę tradit Alciat. in l. ſcrinij, C. de Palatin. ſacr. largit. lib. 12. Turneb. lib. 9. adverſar. cap. 18. Gent. Hervet. in not. ad Clem. Alexan. pag. 4. Lorin. in Act. Apoſt. cap. 1. verſ. 1. Ioan. Ferdin. in Theſaur. Script. verb. *Barbarus*, Ioan. Fuger. in Etymol. eod. verb. pag. 119. & Bernar. Aldrete de antiq. Hiſp. lib. 3. cap. 28. Vbi agit † de cauſa no- 4
minis provincię Barbariæ, quę hodie *Berberia* dicitur. Propriùs tamen, † & 5
frequentiùs ad eos referri ſolet, qui rudes, & imperiti ſunt, vel naturali quadam feritate, aut cæcitate ducti, à cōmunibus humanę vitæ regulis deviāt, rectum rationis uſum non habent, nec legibus & moribus naturali rationi cōſentaneis utuntur, ut apertè docet D. Thom. 1. Polit. lect. 1. & 9. ubi inquit: *Barbarus hoc ſigno declaratur, quòd homines non utuntur legibus irrationalibus*, Albert. Magn. 7. Ethic. tract. 1. cap. 1: *Barbari dicuntur, qui nec lege, nec civitate, nec alicuius diſciplinæ ordine diſponuntur ad virtutē*, Carol. Steph. in diction. verb. *Barbarus*: *Barbari etiam dicuntur illitterati, malis moribus, feri, crudeles*, & idem tradit D. Sebaſt. Covarrub. in ſatis docto theſauro linguę Hiſpanæ,

eod.

eod.verb.& de his noſtris Indis agen-
tes Ioſeph. Acoſta in procem.ad lib.de
procur. Ind.ſalu.Ioan. Boter. in relat.
univerſ.4.par.lib.3.pag.65.& Fr.Ioan.
Torquemad.in Monarch.Ind. lib.14.
cap.28.
6 Quibus favet † eiuſdem nominis e-
tymologia, quam quidam deducunt
ex Hebręo nomine *Babar*, quod brutũ
ſignificat, vel ex verbo *Babar*, ideſt fu-
7 renter agere, † quaſi Barbari quoque
furenter agant,&,ut bruta ſolent, fu-
rioſo impetu ducantur ad ea, quæ ap-
8 petunt. Vnde † & ipſa bruta ferarum
etiam nomen acceperunt ſecundùm
M.Varronem relatum à Balduin.in §.
feræ, num.1.inſt.de rer.diviſ.quod na-
turali ſuo impetu ferantur, & ruant,
nullo hominum commercio, manſue-
9 facta, vel imperio domita. Et † licèt
aliqua faciant, quæ rationis & prudẽ-
tię ſpecimen habère videãtur, inſtin-
ctu tamen magis quàm intellectu ad
ea diriguntur,& finem propter quem
operantur, non aſſequuntur. Vt con-
tra vanam aliquorum opinionem, qui
brutis aliquid rationis & prudẽtię in-
eſſe docuerunt, ex rectę Philoſophię,
& Theologiæ regulis concludũt Ari-
ſtot.lib.3.de anima, ubi Alber. Magn.
Philopon, & Cardin. Tolet. q. 6. D.
Thom.1.2.q.13.art.3.Gregor.1.d.3.q.
1.Hieron.Fracaſtor.lib.de intellect. à
fol.191.Andr.Libanius in diſp.de cõ-
temp.intellect.beſtia.par.2. eruditiſs.
Mart.Delr.lib.2. diſquiſ.magic. q. 20.
pag.101.Menchaca controverſ.illuſt.
10 lib.1.cap.21.num.14.& ſequẽt. † Re-
verend.P.M.Fr.Anton.Perez, Bene-
dictinæ congregationis fulgentiſsimũ
decus, in laurea Salmãt.certam.7. per
11 totum, ubi etiam tractat, † an bruta
loqui, aut ſermonem humanum intel-
ligere poſsint? & Sim.Maiol. in diebus
Canicul.4.to.colloq.1.de dignit.hom.
12 pag.105.ubi reſolvit, † brutis hac de
cauſa iniuriam & vim propriè inferri
non poſſe, utpotè quę rationis iuris,
atque dominij capacia non ſint. Qui-
bus ſimiles † eſſe, meritò iudicantur 13
prędicti Barbari, qui vel omnino ra-
tionis lumine deſtituuntur, vel illud fe
rociâ, aut ſtoliditate ſuâ adumbratum,
& obſcuratum habent, ut conſtat ex
Iſai.cap.11.43. & 65. ubi eos ſub ap-
pellatione beſtiarum agri, luporũ, par-
dorum, urſorum, leonum, draconum &
ſtruthionum deſignat,& ex Horat.lib.
1.epiſt.2.à quo canes immũdi, & ſues,
vel porci nominantur:

Sirenum voces, & Circes pocula noſti,
Quæ ſi cum ſocijs ſtultus, cupiduſque bibiſ-
ſes,
Vixiſſes canis immundus, vel amica luto-
ſus.

Et alibi:

Cùm videre voles Epicuri de grege porcũ.

Et † eâdem ratione, multũ in noſtris 14
terminis, Saracenos, beſtias appella-
vit Oldrad.conſ.72.num.3.in princip.
relatus ab Ant.Scapp.de iure nõ ſcrip.
lib.2.cap.2.num.17.& Caliſto Remir.
de lege Regia, §.32.num.5. Et † belliſ-
ſimè † Alfonſus Aragonię Rex, ut in 15
eius dictis & factis refert Ant. Panor-
mit.lib.1.§.54. eos, quos videbat ex
homine nihil pręter effigiem poſsidẽ-
re, non homines, ſed homones appel-
landos eſſe dicebat, Ennianum illud
adducens:

Vulturis in ſylvis miſerum mandabat ho-
monem.

Et Socrates homines ſine ratione ſi-
mias vocabat, ut Ego notavi in libello
de crim.parric.pag.79.
Non enim † ex ſolo adſpectu, & for- 16
ma homines iudicandi ſunt, ſed ex ra-
tione potiùs, quæ eos ab alijs animã-
tibus diſtinguit, & ſeparat: & ob quam
ad imaginem & ſimilitudinem Dei ho-
mo formatus dicitur, Geneſ. 1. reli-
quorum animalium dominus, & Impe-
rator cõſtitutus fuit, & † μικρόκοσμος, 17
ideſt, *Parvus mundus*, appellatur, quaſi
de omnium mundi creaturarum natu-
ra participans; habet enim commune
eſſe cum lapidibus, vivere cum plãtis,
ſentire cum brutis, & intelligere cum

An-

18 Angelis,ut benè † in hominis diffini-
tione conſideravit Plato, relatus à
Theatr.vitę hum.volum.4.lib.4. pag.
1177.col.1.Ariſt.lib.de mundo ab A-
lex.Plin.lib.7.nat.hiſt.cap.1.D.Greg.
ſup.Marc.c.16.homil.29. Cæl. Rho
dig.lib.1.lect.antiq.cap.2.& 39.&lib.
24.cap.50.Guillelm.Benedict.in cap.
Raynutius, verb. *Adiecta*, num.19.de
teſtam. Chaſſan. in Catal. glor. mun.
2.part.conſid.1.& 2.Petr. Greg.lib.7.
Syntagm.cap.1.n.3.Gentian.Hervet.
in Scholijs ad Clem. Alexand. pag.8.
19 in princip.Doctores per text.ibi † in
l.in pecudum 28.D.de uſuris, l.iuſtſſi-
mè 44.D.de ędil.edict.§.in pecudum,
inſt.de rer.diviſ.Navarr.in cap. novit.
num.86. col.104.de iudicijs, M.Ant.
Camos in Microcoſmia,1.par.dial.2.
& 3.Raimun. Sebundius in tractat.de
nat.& cond.hom. dial. 1. per totum,
Caſtillo de Bobadilla in Politic.lib.2.
cap.21. num.1. & noviſsime alios al-
legans Caliſt. Remirez in.d. tract. de
lege Regia in initio,num.3. & ſeqq. &
eruditiſsimus Blaſius Robles de Salze
do in egregio tractat. de repræſenta-
tione,lib.1.cap.1.

20 Quapropter licèt Natura, † quę va-
rias ſemper conatur edere formas,l.2.
§.ſed quia,C.de vet.iur.enucl.inter a-
21 lia monſtra, † quædam etiam, huma-
nam effigiem referentia, confinxerit;
hæc tamen,ſi intellectu,& ratione ca-
rent,inter homines computari nō de-
bēt,ut poſt Plin.d.lib.7.obſervat Aul.
Gellius lib.9. noct. Atticar. capite 4.
Strab.lib.1.ad medium,D.Auguſt.lib.
16.de Civit. Dei, cap.8.D. Iſidor. lib.
11.Etymol.cap.3.D. Antonin.1.par.
hiſt.tom.1.cap.1.§.2. Ioan.Bohem.de
morib.omn.gent.lib.2.cap.8.& deSa-
tyris,Faunis,Sylvanis,Hypocētauris,
Syrenis, Tritonibus, Nereadis, Har-
pijs,& alijs monſtris terreſtribus,ma-
rinis,& aëreis,idem Plin.lib. 10. cap.
49. Ælianus lib.10.cap.18. Alex. ab
Alex.& eius locupletiſsimus additio-
nator Tiraquel. lib.3.Genial.cap.8.
Bapt. Fulgoſ. lib.1. memorab. cap. 6.
Ferr. Mexia in ſylva var. lection. 1. p.
cap.8.& 21.Simon Maiol.in dieb.Ca
nicul.tom.1.colloq.2.pag.55.& mul-
tis ſequent.& tom.2.colloq.1.pag.40
& 41.& noviſsimè Franc. Torreblā-
ca lib.2.de Magia,cap.34.

Sed præſtat, † ut Ciceronem audia 22
mus,qui lib.3.Offic. prædictum diſcri-
men belluarum,& hominum ita elegā-
tēr expreſsit: *Inter hominem, & belluam
hoc maximè intereſt; quòd hæc tantum quā-
tum ſenſu movetur, ad id ſolùm, quod ad-
eſt, quodque præſens eſt, ſe accōmodat, pau-
lùm admodum ſentiens præteritum, aut fu-
turum: homo autem, quoniam rationis eſt
particeps, per quam conſequentia cernit,
principia & cauſas rerum videt, earumq;
progreſſus, & quaſi anteceſſiones non ig-
norat, ſimilitudines comparat, & rebus
præſentibus adiungit, atque adnectit futu-
ras; facilè totius vitæ curſum videt, ad eā-
que dirigendam præparat res neceſſarias.
Eademque natura rationis hominem con
ciliat homini, & ad orationis, & ad vitæ
ſocietatem, ingeneratque imprimis præci-
puum quemdam amorem in eos, qui procrea
ti ſunt: impellitque, ut hominum cœtus &
celebrari inter ſe, & à ſe obiri velit, ob eaſ-
que cauſas ſtudeat parare ea, quæ ſuppedi-
tent & ad cultum, & ad vitam: nec ſibi ſo-
li, ſed coniugi, liberis, cæteriſque, quos cha-
ros habeat, tuerique debeat. Quæ cura ex-
ſuſcitat etiam animos, & maiores ad rem
gerendam facit. In primiſque hominis eſt
propria veri inquiſitio, & inveſtigatio.*

Hoc idem non † minus eleganter 23
notarunt Salluſt.in princip. coniurat.
Catilinæ,Horat.lib.2.Serm. ſatyr. 6.
& Ladislaus Rex Hungarię ac Bohe-
mię relatus ab Æn. Sylv. lib. 3. com-
ment.in Panorm. & in Theatr. vitæ
hum.vol.5.lib.1. pag. 1198. col.2. ubi
homines barbaros,ſegnes,& indoctos
appellatione hominum indignos, &
brutis ſimiles vocāt:& Senec.in Pro-
verb.dū † ait: *Tolerabilior eſt pœna vive* 24
re non poſſe, quàm ſcire, & D. Clemens
Alex.in epiſt. adhort. ad Gent.pag.2.

25 Vbi † inquit; non ſolùm belluas, verū
lapides, & ligna eſſe homines inſipiē-
tes, & quod lapidibus eſt minus ſen-
tiens, qui eſt tinctus ignorantiâ, idem
etiam ſentit Boëtius de conſolat. Phi-
26 loſoph. lib. 5. metro. 5. Vbi † ex recta
hominis figura, animum quoque eius
rectum, & cœleſtium ſpectatorem eſ-
ſe debêre, & in hoc à brutis differre,
ſic piè & graviter ſcriptum reliquit:

Quàm varijs terras animalia permeant figuris,
Namque alia extento ſunt corpore, pulveremque verrunt,
Continuumque trahunt vi pectoris incitata ſulcum.
Sunt quibus alarum levitas vaga, verberetque ventos,
Et liquido longi ſpatia atheris enatet volatu.
Hac preſſiſſe ſolo veſtigia greſſibuſque gaudent,
Vel virides campos tranſmittere, vel ſubire ſylvas
Quæ varijs videas licèt omnia diſcrepare formis,
Prona tamen facies hebetes valet ingravare ſenſus.
Vnica gens hominum celſum elevat altius cacumen,
Atque levis recto ſtat corpore, deſpicitque terras.
Hac niſi terrenus malè deſipis, admonet figura,
Qui recto cælum vultu petis, exeriſque frontem.
In ſublime feras animam quoque, ne gravata peſſum
Inferior ſidat mens, corpore celſius levato.

27 SECVNDÒ facit, † quòd Indi, de qui-
bus loquimur, ſub prædictis Barbaro-
rum & belluarum notis comprehendi
videntur, cùm pro maiori parte, ut di-
ximus, eis ſimiles reperti ſint, & vix
quidquam humanum prçter effigiem
hominum retinentes. Quod benè oſtē-
dit Adrian. Turneb. lib. 20. adverſ. c. 11.
& omnes Auctores, qui de eiſdē Indis
peculiares hiſtorias ſcripſerunt. Inter
quos † Ovetus lib. 3. cap. 6. & Amer. 28
Veſpetius relatus à Maiolo, d. tom. 1.
colloq. 2. pag. 61. apertè teſtantur, gē-
tem huius Antarctici Poli ſylveſtrem
eſſe, ferarū more vivētē, palàm, & ubi-
que fœminis commiſcentem, nihil ado-
rantem, nudamque incedentē, & Pet.
Martyr in decad. 1. Novi Orb. idem
ſcribit de Indis inſulç Hiſpaniolæ, prç-
cipuè in provincia Guaccaiarima,
quos inquit: *Sylveſtres eſſe, antra, ſylvaſque habitare, abſque ullo hominum ſocietatis commercio, nudos, ſineque loquela eſſe: captos, nuſquam cicures fieri; ſine ulla lege vivere, ſolaque de facie homines rationales videri.*

Doctiſs. † etiam Pat. Ioſeph. Acoſta 29
eorundem Indorū propugnator acerri-
mus lib. 1. de nat. Novi Orb. cap. ult. in
fin. rationem ipſam perſuadêre ait, hoc
genus hominum ſylveſtre fuiſſe ex Bar-
baris, profugiſque hominibus maximè
propagatum, & quòd licèt tēpore pro-
cedente in Mexicano, & Peruano Re-
gno aliqua forma Reip. introducta fue-
rit, Barbara quoque ipſa, ſed à cætera
barbarie Indorum plurimùm abhor-
rens, diutiſsimè tamen omnes nullos
habuerunt Reges, nullam certam con-
ſtitutam Rempublicam, ſed promiſ-
cuè turmatim habitaſſe, ut modò Fle-
riui, Bratillenſes, & Chiriguani, &
pleræque gentes Indorum, qui nul-
los habent certos Reges, ſed prout
belli, paciſve fortuna tulerit, ſubitò ac
temerè Duces creant; atque eos mo-
res probant, quos libido, furorque per-
ſuaſerit.

Eandem ſententiā luculentiùs idem
Auctor proſequitur in procem. ad li-
bros de procur. Ind. ſalu. ubi tres In-
dorum claſſes conſtituit, & barba-
riem earum ſigillarìm expendit, de qui-
bus Nos inferiùs agemus: & rurſus in
eodem tractat. lib. 1. cap. 2. pag. 134.
& 135. de omnium Indorum ruditate,
& feritate, ex multorum iudicio, & o-
pinione agens, & quàm difficilis ob id

illo-

illorum converſio cenſeri debeat, *[illegible] natio*, inquit, *Indorũ (etſi alij alijs præſta.) uni verſa tamẽ eſt ab omni ingenuitate alie niſsima, tota ſordida, tota ſervilis, ingenio ut plurimũ obtuſo, iudicio perquam imbecilli, inconſtans prorſus, & lubrica. Moribus infidi, ingrati, metu ſolùm cedere, & vi, honoris vix ſenſum habere, pudoris propemodum nullum. Neque ſervile tantùm ingenium eſt, verùm etiam quodammodo brutum: ut faciliùs putes feras cicurare, quàm iſtorum vel frænare temeritatem, vel excitare torporem: adeò ad percipiendum rudes, ad cedendum ſunt duri, & pervicaces. Denique ut irrationalia pecora naturaliter in captionem, & in prædam apta in corruptione perpetua degunt: neque matrimonij leges, neque naturæ reveriti, libidine pro ratione utuntur.* Et poſt alia his ſimilia, quę ibidem commemorat, & in cap. ſequent. ſubdit: *Videas pleroſque ferarum inſtar non urbes & oppida, ſed rupes, atque antra incolere; neque gregatim vitam degere, ſed ſparſim ſæpè incertis vagari ſedibus. Itinera cervis, aut ibicibus tantùm pervia. Domus nulla, non tectum, non paries fundamento ſurgens, caulas pecorũ, aut vivaria dicas potius, quàm hominum cœtus.*

30 Idem non minus graviter, & diſſertè ſcriptum reliquit † M. Fr. Ludovic. Legionenſ. ſup. Abdiam, cap. ult. pag. 668. & ſequent. ubi exponens il lud Iſaiæ cap. 18. de quo latiùs locuti ſumus ſup. lib. 1. cap. 15. ex numer. 20: *Ite Angeli veloces ad gentem convulſam, conculcatam, & dilaceratam, ad populum terribilem, &c.* ait, hæc verba propriè de noſtris Indis intelligi, qui convulſi dicuntur propter vivendi morem varium, & agreſtẽ: maxima enim ex parte nullo communis, aut unius Reipub. vinculo coniungebãtur, ſed vel per agros diſperſi ferarum more vitam degebant, vel qui urbes, & oppida colunt, pro urbium ferè numero, alij alios vitę mores, alias religiones, alia ſequuntur inſtituta Reipublicę. Dilacerati verò, & conculcati ob corporis ipſorum habitum, & cultum horridũ, & ſqualidum, imberbem, & depilatum, & propter ingenium, & conditionem vitę ipſorum: ſunt enim abiectiſsimi, & ingenio humili, & ad ſerviendũ nato. Terribiles autem ob incultos atque ferinos mores. Nam & humanis carnibus veſci ſoliti erant, & idolis humano ſanguine ſacrificabant, & ad bellum procedebant ora picti coloribus horrendum in modum. iuſti porro, atque iniuſti diſcrimen non tenebant, ac plerique eorum promiſcuâ, & maſculâ venere palàm utebantur.

Ipſe etiam Legionenſis idem repetit in comment. ſup. Cantic. cap. 8. pag. 433. de eiſdem Indis propter morum barbariem, & pravitatem exponens illud: *Soror noſtra parvula eſt, & ubera non habet*, de quo etiam egimus d. cap. 15. ex num. 37.

Eandem quoque Indorum barbariem & feritatem adhuc magis in ſpecie proſequitur † Ioan. Boter. d. 4. p. 31
relat. univerſ. lib. 3. pag. 66. & ſequẽtib. Vbi connumerat ridiculos, & ſimplices, ac feros etiam impios & crudeles mores, & ritus quamplurium nationum, veluti Hiſpaniolorum, Popaianorum, Mexicanorũ, Peruenſium, Chilenſium, Salomoniorum, & aliorum ſimilium. Et † in eâd. 4. p. lib. 2. pag. 23. 32
in omnibus Indis, exceptis Mexicanis & Peruanis, eandem hebetudinem, & ſylveſtrem vivendi modum agnoſcit, ita ut eorum plures ultra quinque numerare neſcirent.

Thom. † item Bozius Eugubinus 33
in ſuis doctis, pijs, & ſæpè à nobis citatis libris de ſign. Eccleſiæ Dei, hoc argumentũ paſsim pertractat. Imprimis enim lib. 7. cap. 4. ſign. 28. cùm oſtendere vellet, barbaras, indomitas, & efferas gentes, per Eccleſiam CHRISTI, & eius Fidei ſuſceptionem, ad humanitatis cultum perductas fuiſſe, ut implerentur plures Prophetię, quæ id prænuntiabãt: *Accedamus*, inquit, *ad Indias*

Occidentales, quarum ſi efferos omnes mores in medium adducere vellemus, nullus eſſet dicendi finis. Er poſteà aliquos valde notabiles recenſer, quorum peculiarem tractarionẽ infrà cap. 10. proſequimur. Et iterum lib. 8. cap. 5. pag. 309. de eiſdem feris, & inhumanis gẽribus agens, per Rempub. Carholicam omnibus ſęculis pios, & humanos mores edoctis, ſic ait: *Iam verò quis enumeret tot nationes in Africa, Aſia, Indijſq; Orientalibus, & Occidentalibus? ut illæ nihil habebant plerumque, niſi humanam figuram: nam cætera belluina omnia. Quo circa neceſſe fuit Hiſpanis interdum facere, quòd illis agricolis, qui locum aliquem vepribus obſitum, dumetis undique implexum & obſeptum, arboribus infructuoſis, & venenatis abundantem, excolendum ſuſceperunt; ferro, & igne terram purgare.* Et lib. 10. cap. 13. tractans, liberalitate Eccleſiaſticorum perfectum eſſe, ut efferatiſsimę gẽres poruerint ad CHRISTVM adduci, in imperio continêri, & ad omne bonorum genus excoli, apponit exemplum in eiſdem Indis Occidentalibus, quorum converſio mediãre Sedis Apoſtolicæ curâ, & Catholicorũ Regũ pierate, & liberalirate peracta fuir, & honeſtam conrenrionem inrer Columbum, & Fr. Builium Catalanum ſæpè interveniſſe ait, an in genres illas à noſtris aliquo modo ſęviri poſſet, cũ aliter ad veræ Fidei, imò nec ad rationis cultum adduci valêrenr? *Belluinis namque*, inquit, *factis belluas omnes ſuperabant. Nam quæ beſtiæ ſui generis beſtias devorant, ut illi mutuò ſeſe comedebant? quæ beſtiæ filios ſuos alunt, ut pinguiores & adultiores effecti, ſint parentibus (horrendum dicto!) pro cibo, &c.*

Quam eandem feriratem, & proprios filios comedendi inhumanitatem idem auctor reperit lib. 21. cap. 3. & lib. 22. cap. 1. ad medium, & in tract. Imperia pendêre a virturib. cap. 12. in fine pag. 176. explicans eventa fœlicia proſapię Regum Caſtellanorum, eis à Deo ob Fidem Carholicę obſervationem & propagationem cõceſſa: & generaliter concludit, quòd inrer Indos nulla lex, nullus mos paulò humanior, diſciplina nulla, aut ars nobilis vigebat.

Denique lib. 20. cap. 7. ſig. 88. agens de locis deſertis per Catholicos cultis; & ornatis, in eiſdem Indijs exemplum proponit; in quibus ait: *Oppida innumera, & civitates pulcherrimæ paſsim conduntur, in quibus conſtituuntur cœtus hominum, excitantur fundamenta generationis, & generationis eorum, qui beſtiarum modo prius incertis ſedibus vagabantur, & in ſtabulis ipſis habitabant.*

Notanda etiam hac in parte ſunt 34
verba † Fr. Gregor. Garcię in tract.
de origin. Ind. lib. 3. cap. 4. in princip.
pag. 237. ubi ait, Indos omnes communiter admodum rudes, arque hebetes eſſe, corporeque, & adſpectu ſqualidos, & magis ſervilis atque abiectæ conditionis quàm Æthiopes, aut aliæ mundi nationes.

Sed qui plenius cæteris hoc pertra-
ctat, eſt † Ant. de Herrera in ſua hiſt. 35
gen. Ind. ubi mulra paſsim commemo-
rar, ex quibus hęc barbarſes ferè om-
nium Indorum coligi poſsir. Nam de-
cad. 1. lib. 3. cap. 3. & 4. & lib. 9. cap. 7.
de Indis inſulæ † Hiſpaniolæ, & Cu- 36
bę agens, eorum feros, ſpurcos, & in-
conſtanres mores recenſer, & à dęmone poſſeſſos fuiſſe, ira ur rarionis veſtigia vix tenêrenr, neque ullo modo domari, aur corrigi poſſenr: & quòd adeò rudes erant, ut ultra decem numerare neſcirenr, ac multis annis nihil ex orarionibus Chriſtianorum diſcere poruerunt, prærer illa verba ſalutationis Angelicę, AVE MARIA.

Et decad. 2. lib. 2. cap. 3. pag. 35. de eiſdem Indis generaliter loquens, rradit, adeò rudes, & barbaros, & memoriâ fragiles fuiſſe, ur quod unâ aure à prædicaroribus accipiebant, aliâ exiret, & nihil in Chriſtiana diſciplina, & politicis moribus proficere poſſent.

Et

Et lib. 2. cap. 15. pag. 56. quod cùm re-
verendi illi, & pijſsimi Patres Ordinis
D. Hieronymi ad Hiſpaniolam acceſ-
ſiſſent, miſsi à Rege, ut de Indorum ſa-
lute temporali, & ſpirituali curarent,
experiendo cognoverunt, eos, propter
naturalem hebetudinem, & ferociam,
ac memorię defectum, parum aptos
eſſe ad Fidem recipiendam, ſi liberi, &
pro arbitrio ſuo vagantes, atque ab
Hiſpanorum dominio, & con muni-
catione ſeparati, relinquerentur. Quia
37 eam † ſolâ ob cauſam, quòd ad Chri-
ſtianam doctrinam, & civiles mo-
res audiendos, & imbibendos ſuade-
bantur, profugi in montibus, & ſpelun-
cis latitabant; ita ut multi religioſi vi-
38 ri eo tẽpore extiterint, qui † illos ve-
ros homines non eſſe, nec capaces Eu-
chariſtiæ, & aliorũ noſtræ Religionis
myſteriorum opinarentur.

Et lib. 4. eiuſdem decad. 2. cap. 3.
39 & 4. eadem † Indorum vitia ex quam-
plurium affirmatione recenſet, & diſ-
putationes illas proponit inter Epiſ-
copum Darienis, & Licentiatum Bar-
thol. de las Caſas, coram Carolo V.
Imperat. Barchinonę habitas; in qui-
bus Epiſcopus ſeriò affirmavit, Indos
omnes, quos ipſe ad id uſque tempo-
ris viderat, in inſulis, quas vocant DE
BARLOVENTO, & in provincia Da
rienis, quam dicunt DE TIERRAFIR-
ME, mirum in modum barbaros & ſer-
vos à natura eſſe. De quo etiam agit
Petr. Martyr in decad. Nov. Orb. fol.
95. Hieronym. Benzo in hiſtor. Ind.
lib. 1. capit. 17. pag. 78. & ſequentibus,
& eius additio, & Ioan. Boter. in dict.
relat. univerſ. 4. part. lib. 3. ex pagi-
na 64.

Et rurſus idem Ant. de Herrera de-
cad. 3. lib. 8. cap. 10. pag. 312. & 313.
refert, in eâdem ſententia fuiſſe alios
viros admodum Religioſos Domini-
cani. & Franciſcani Ordinis, & inter
eos Fr. Thom. Ortizium in ſupremo
Indiarum Conſilio, cui eo tẽpore præ-
ſidebat Fr. D. Garcia de Loaiſa Epiſ-
copus Oxomenſ. oculato teſtimonio
aſſeruiſſe, prædictos Indos antropo-
phagos, & maſculę nefandæ veneri
ultra omnes nationes deditos eſſe, nul
lo pacto iuſti, & iniuſti diſcrimen ag-
noſcere, nudos, & ſine aliquo pudore
beſtiarum more vagari, nihili ducere
alijs, vel ſibi ipſis necem inferre, e-
brios, ignaros, ignavos, impios, irreve-
rentes, inconſtãtes, infideles, ingratos,
ſuperſtitioſos, religionis Chriſtianæ
incapaces & mendaces ſupra modum
eſſe, & adeò ſordidos, & ſine politia, ut
pediculos, araneas, vermes, & his ſi-
milia comederent: † barbas ſibi ex- 40
pilarent, facies & corpora varijs mo-
dis pingerent, aut potius fœdarent:
ægrotos morti vicinos, quantumvis
propinquos, in campis ſolos relin-
querent: & denique nullam omni-
no gentem Deum creaſſe, tot vitijs
imbutam, & ita a bono, & æquo, at-
que humanis & politicis regulis ab-
horrentem.

Denique idem Auctor decad. 2. lib.
1. cap. 8. pag. 15. lib. 2. cap. 22. pag. 72.
lib. 9. capit. 7. pag. 289. lib. 10. cap. 5.
pag. 328. & ſequenti, & in deſcript. In-
diarum pag. 14. hoc ipſum † de Indis 41
inſulæ Guadalupæ teſtatur, & de alijs
eis vicinis, qui Antropophagi, &
omnino barbari ſunt, & ob ingeni-
tam ferociam, & crudelitatem Cari-
bes, & Canibales appellantur, & mul-
tis decretis Regijs debellari, & in ſer-
vitutem redigi permittuntur. Et de-
cad. 3. lib. 2. pag. 75. & lib. 7. cap. 3. &
in d. deſcript. pag. 30. idem refert de
Chichimecis, & alijs Chontalibus No-
vę Hiſpaniæ, inde etiã ſic dictis, quòd
barbari, & ſylveſtres eſſent, & hodie
ſint, nullam religionem, nullumque
ſuperiorem habentes. De quibus a-
gunt etiam, & idem concludunt Bote-
rus d. lib. 3. Acoſta in d. procem. lib. de
procur. Ind. ſalu. Fr. Auguſt. Davila in
hiſtor. Mexic. Ordin. Pręd icat. lib. 1.
pag. 243. Fr. Ioan. à Torquem. in Mo-
narch. Ind. lib. 14. cap. 29. & addition.

Hieron.

Hieron.Benzoni in hiſt. Amer.lib.1.c.
42 2.in fin.pag.13.¶ Neque † omitti poteſt,ut generaliter omniũ Indorũ ſimplicitas,& ruditas denotetur, quantâ admiratione navigia noſtra ſine remis
43 ambulãtia cõſpexerint:equos † itẽ,& equas,cum quibus inſidentes homines unũ corpus eſſe,cẽtauri ſpecie, etiam Mexicani putarũt quouſque equi duo cõfoſsi ſpatis,mactatiq́ue clavorũ icti bus cõciderunt,& deprehenſo errore, detractâ ſtatim equi ſcoriâ,uſq; adeò exactè tomento repleverũt,ut vivorũ effigiẽ repræſentarent,& in tẽplo tãquam admirabilis rei ſpectaculo ſuſpẽ
44 derũt.Bombardarũ † etiã & ſcopletorũ iacula,ut cœli tonitrua , & fulmina
45 maximopere expaveſcebant: & † litterarũ uſum,quarum ſcripturã, ſe veluti quodã veneficio illigari, multi cenſebãt,& alij id Divinitatis certiſsimũ argumentũ eſſe putabant,vel rẽ viventẽ & animatã,& in qua aliquis ſpiritus laterer,cũ chartæ ſcriptæ vocẽ occultã
46 ineſſe vidẽrent.Et pari † fermè modo terrebãtur,cũ Hiſpanos homines,aut fœminas ſaltãtes conſpicerẽt,eos inſanire putãtes,multòque magis eos tam ſubitò ad ſe ſe redire mirati ſunt.

Quibus alia plura huiuſcemodi adijcere poſſem,quæ tradũt omnes huius Novi Orbis hiſtorici,præſertim Petr. Martyr.decad.1.Pet.Zieza 2.tom. c. 34.Overus lib.2.c.6.Ant. de Herrera d.decad.1.lib.2.c.3.& lib.3.c.6.& lib. 4.c.2.& lib.5.c.7.& 8.& lib.9.c.8.& 15.& lib.10.c.1.& alibi paſsim,Garcilaſſus Inca in ſuis comment. 1.part.c. 12.& 2.par.lib.9.c.16. Simon Maiol. in dieb.Canicul.1.tom. colloq.23.de reb.memorabil.pag.548. Paul.Iovius lib.34.hiſt.relatus à Theat.vitæ hum. vol.1.lib.1.pag.28.Ludovic.Vives de Chriſtianæ fœm.inſtit.lib.1.relatus ab eodẽ Theat.vitæ hum.vol.7.lib.6.pag. 2024.& vol.15.lib.1.pag.2956.& Hieron.Benzon.lib.1.hiſt. Americæ c.13.
47 Quæ Indorũ † ſimplicitas & barbaries multũ Hiſpanis aliquãdo profuit, ut alibi diximus,ut eos ad ſe faciliùs perducerẽt,& iuxta relationẽ Ant.de Herrer.d.decad.1.lib.6.c.6.eã in optimo caſu uſus fuit † Chriſtophorus Co 48
lũbus.Nã cũ Lunæ eclypſim proximũ eſſe obſervaſſet , id Indis prædixit,& ob eã rationẽ eventurum ſuaſit,quòd Luna eis irata erat,quia Hiſpanos grato hoſpitio non excipiebãt, neque annonæ copiã ſubminiſtrabant,quẽ illi tũc maximo riſu exceperũt;ſed cũ nocte,& horâ à Columbo ſignatâ Luna obſcurari cœpiſſet, pavidi & ululãtes nihil nõ ei promiſerũt, & exhibuerũt, ut pro eis Lunã exoraret: quod cũ is, ſimulãs ſe eorũ precibus flecti, libẽter cõceſsiſſet, & noſſet,citò eclypſis vim tranſituram,oratione pariter ſimulatã,bono animo eſſe iuſsit, & id quod petierant,breviſsimè impetraturos renuntiavit.Quod cùm ſtatim impletum viderent,magni poſteà Columbũ tanquã Deorũ amicũ æſtimare cœperũt.

Imò † & in eã plures opinionẽ ſæpè delati ſunt, ut Hiſpanos immortales,& Solis filios exiſtimarent,ut prædicti auctores ſcribunt, & Hieron.Bẽzon.d.lib.1.cap.4.Vbi prolixè narrat, qualiter Indi inſulæ Borriquenæ occiſo quodam milite,cui nomen *Salzedo*,contrarium deprehenderint. 49

Et † eòdem ſpectat Peruanorum iudicium, qui Hiſpanos cœlitus miſſos reputantes,maximè venerati ſunt, & inde eos Viracochas appellarunt, ut tetigimus infrà cap.12.num.22. & noviſsimè tradit Fr. Alphonſ. Ramos in hiſtor.Virg. de Copacavana lib.1. cap.3.Quamvis alij alias huius nominis cauſas,& ſignificationes cõminiſcantur,de quibus plenè agit Michaël Balboa Cabello in Miſcellan. Auſtr. m.ſ.part.3.capit.14.& Garcilaſ. Inca in hiſtor.Incarum lib.5.cap.21. 50

Et tandẽ,ut hoc argumentũ de barbarie † & feritate Indorũ claudamus, notatu digna videntur cuiuſdam Poëtæ de re hac carmina,quę ſic habent: 51

Gens Ogyge ſata antiquo Ianique nepotũ

Progenies duris edita ſyderibus:
Gens patribus priſcis incognita, ſuataque nudis
Sub dio quovis tempore corporibus,
Quæ flava Cereris, nec Bacchi munera novit,
Cruda ſed humana viſcera carne replet,
Sola hominẽ facie referẽs riſu atq; loquela
In reliquis ſimilis vita, habituque feris.
Divinũ numẽ cognoſcere neſcia, quãque eſt
Præſtigijs ſolitus detinuiſſe Satan.

TERTIÒ in cõfirmationẽ tituli de quo
agimus, fortiter urget, quod ſi huiuſmo
di Occidentales Indi ita rudes, feri, &
barbari erãt, ut ex ſuperioribus patet,
iure optimo ab Hiſpanis debellari, &
52 ſubiugari potuiſſe videntur, † cùm ſe-
cũdùm doctrinam Ariſtot. lib. 1. Polit.
cap. 1. 3. & 4. & lib. 7. cap. 14. Platon. in
Dial. 3. de legib. Ciceron. parad. 5. ſimi
les homines naturâ ſervi ſint, & ad ſer
viendũ nati, ad idque ferarũ more ve-
nari, capi, & etiã per vim, aut alijs mo-
dis adigi poſsint. Illa namque præcipi-
tur, ut ſicut corpus ſubditur animę, ſic
hebetiores ſapientioribus ſubijciãtur,
& ut qui doctrinâ, & ratione ad bonũ
& rectum duci non poſſunt, quaſi bel-
luæ quædam ſub iugo ponãtur, & legũ
auctoritate coërceantur, ut per hunc
modum coacti recta operãtes, virtutũ
actibus aſſueſcant, & tandem in bonos
viros evadant, ut præclarè idem ipſe
Ariſtot. tradit lib. 2. & 10. Ethicor. &
d. lib. 1. Polit. cap. 5. ubi inquit: *Bellũ iu
ſtũ eſt natura contra eos homines, qui cùm
nati ſint ad parendum & obediendũ, nolũt
tamen parere.* Quæ loca explicans, &
53 exornans † Cęlius Calcagninus in pa
raph. ad Polit. Ariſt. cap. 32. ait: *Venato
riam bellicæ artis partem eſſe, qua nõ mo-
dò adverſus feras pugnamus; ſed in eos etiã
homines arma vertamus, qui ad parendum
nati parere detrectant, & per contumaciam
mores nõ patiũtur: Huiuſmodi bellũ iuſtũ
eſt, utpote quod auſpicijs naturæ geritur.*
54 Et circa eundẽ articulũ † eſt vidẽdus
D. Tho. de regim. Princip. lib. 3. cap. 10.
& 11. & quæ doctè tradunt, & proſe-
quũtur Dominic. & Prępoſit. in c. ius
gentiũ, n. 9. 1. diſt. & ibi Cardin. Turre
cre. art. 4. Imola in procem. Greg. n. 4.
Cepola in tract. de ſervit. tit. de ſervit.
perſon. c. 1. n. 2. Ægid. Roman. in 3. p.
lib. 2. de regim. Princip. cap. 13. & 14.
Domin. Soto lib. 4. de iuſt. & iure, q. 2.
art. 2. Cagnol. in l. quod attinet, de reg.
iur. Alphõſ. Guerrer. in Theſau. Chriſt.
relig. c. 41. & in Specul. Princip. c. 31.
ad fin. Menchac. lib. 1. controv. illuſtr.
c. 9. n. 3. Andr. Tiraq. in lege 1. cõnub.
num. 48. Covarru. in regul. peccatum
2. par. §. 11. num. 5. Montalvus in l. fin.
tit. 6. gloſ. fin. lib. 3. fori, Capicius de-
ciſ. 130. à n. 35. Chryſoſt. Iabel. in epiſt.
lib. 3. Polit. tract. 5. c. 1. verſ. *Secũda ſpe-
cies*, pag. 193. Paleothus de ſacro Cõſiſ.
2. p. q. 3. verſ. *Quibus addimus*, Vacon.
lib. 1. declar. iur. c. 26. n. 8. Ioan. Borcol
then. & alios in §. ſervitus inſtit. de iu
re perſon. ¶ Quibus etiã favet, quòd
ſicut † reliqua bruta animalia homi- 55
nibus natura, hoc eſt Dei ordinatione
deſerviũt, ob id tãtùm, quia mẽte præ-
cellũt, iuxta illud Pſal. 8. *Omnia ſubieci-
ſti ſub pedibus eius, oves & boves, inſuper
& pecora campi*, l. iuſtiſsimè, D. de ædil.
edict. l. in pecudum, D. de uſuris, & O-
vid. lib. 1. Metamorph. dum canit:

Sãctius his animal, mentiſq; capacior altæ
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſet,
Natus homo eſt.

De quo plura tradit D. Aug. lib. 19.
de Civit. Dei, c. 15. & Simon Maiol. in
dieb. Canic. 4. tom. colloq. 2. pag. 97. &
pag. 137. & Caliſtus Remirez de lege
Regia, §. 1. Sic etiã † homines barbari 56
qui brutis, ut ſuprà diximus, aſsimilan-
tur, aliorũ prudẽtiorum imperio ſub-
ijci debent, à quibus doceri, & politi-
cè gubernari poſsint, ut præclarè ul-
tra alios docet Petr. Fab. lib. 3. Semeſt.
cap. 14. pag. 191. intelligens namque
gubernacula poſsidebit, & qui ſtultus
eſt, ſerviet ſapienti, † quia ſervitus naſ 57
citur in manu imprudẽtis, ut habetur
Proverb. c. 1. veſ. 10. & 26. Quæ verba

exponens D. Ambroſ.lib.2. epiſtola-
58 rum, epiſt.7.ad Simplicium † elegãter
oſtendit, ſolos ſapientes verâ liberta-
te gaudêre, & inſipientes eorum ſer-
59 vos eſſe, exemplum † Cham adducens
Geneſ.9.qui quoniam inſipiens erat,
& inſipienter nudatum patrem irriſe-
rat, fratrum ſuorum ſervus effectus
fuit, qui ſapientiores, patris ſenectu-
60 tem honorandam putarunt. Et † in
Iacob, qui Geneſ.25.Sapientiæ etiam
meritò prælatus eſt fratri ſeniori, qui
61 Eſaù vocabatur, quod † nomen, Phi-
lone reſtante, idem ſignificat, quod ig-
norans. Vnde ſufficienter oſtendi ſub-
dit idem Ambroſ. *Deteriorem eſſe ſervi-*
62 *tute † inſipientiam, ut remedio ei ſervitus*
ſit, quia ad virtutem ſtultus ſe proprijs
viribus erigere nequit, nec ſpontaneum
greſſum attollere, & niſi moderatorem ha-
beat, præcipitatur proprijs voluntatibus.
63 *Ideò † inconſultis populis ſapientes quo-*
que adhibentur rectores, qui plebeiam in-
ſipientiam vigore proprio regunt, ut poten-
tiæ ſpecie dominentur. Quo vel invitos au-
ctoritate poteſtatis ſubijciant ad obedien-
dum prudentioribus, & obſequendum le-
gibus. Impoſuit igitur inſipienti veluti in-
domito iugum & cui in gladio ſuo viven-
dum dixerat, libertatem negavit, ne teme-
ritate laberetur, præfecit ei fratrem, cuius
auctoritate, & moderatione ſubiectus pro-
ficeret ad converſionem.

QVARTÒ pro eodem titulo cõmu-
niendo, & illuſtrando conſidero, quòd
64 regulariter † licita ea bella dicuntur,
per quæ ad pietatis, iuſtitiæque paca-
tam ſocietatem, victis faciliùs conſu-
litur, & pacis ſtudio geruntur, ut ma-
li coërceantur, & boni ſubleventur,
ut in noſtris terminis obſervat Mar-
quard. de Suſan. in tract. de Iudæ. & in
fid. 1. part. cap. 14. fol. 57. & preclarè
ſcripſit D. Aug. relatus à Gratian. in c.
paratus, & in cap. apud veros 23. q. 1.
& in lib. 19. de Civit. Dei, cap. 21. ibi:
65 *Iuſtum eſſe, quòd talibus † hominibus ſit*
utilis ſervitus, & pro utilitate eorum fie-
ri, cùm rectè fit, ideſt, cùm improbis aufer-
tur iniuriarũ licentia, & domiti ſe melius
habebunt, quia indomiti deterius ſe habue-
runt. Quemadmodum eadem ratione Deus
homini, animus imperat corpori, ratio libi-
dini, cæteriſque vitioſis animi partibus.

Vnde poſitis ijs, quæ de iſtorum In-
dorum barbarie, & feritate retulimus,
& quòd † non aliter ad humanos, & 66
politicos vivẽdi mores reduci, nec na
turæ, & Chriſtianæ diſciplinæ legibus
aſſueſcere poterant, quàm ſub iugum
miſsi, & Hiſpanorum ductu, & impe-
rio manſuefacti, non erit mirum, aut
novum, ſi iuſtum, licitum, imò & volũ-
tate Dei quæſitum, eiuſmodi imperiũ
aſſeveremus, quo mediante tot, ac ta-
lia animi, & corporis bona victis cõ-
tigerunt, eorum cultâ barbarie, ferita-
te frænatâ, mentis cæcitate Evange-
lij radijs illuminatâ, dæmonum capti-
vitate depulſâ, præclaris, ac ſalutari-
bus legibus inſtitutis, fœdis ac ſpur-
cis moribus in politicos commutatis,
& commercijs, & artibus adeò neceſ-
ſarijs, quibus anteà carebant, commu-
nicatis.

Quare † iuſtiſsimè Thomas Bozius 67
lib. 22. de ſig. Eccleſ. Dei, cap. 1. ad me
diũ, Indos, qui nunc ſunt, præ antiquis
illis fortunatiſsimos vocat ob cultũ,
& diſciplinã, quã mediante Hiſpano-
rũ dominatione habuerũt. Et ut ante
Nos advertit Otalora in tract. de no-
bilit. 1. part. cap. 2. n. 23. de his noſtris
Indis meritò dici poteſt, quod Plu-
tarch. in lib. de fortuna, & virtut. Ale-
xand. † de Barbaris ab ipſo propugna 68
tis ſcripſit, ſcilicet: *Beatiores fuiſſe mul-*
to ab Alexandro victos & ſubactos, quàm
qui eum effugerunt, cùm hos, perditiſſimè
vitam agentes, nullus arcuit, nec à vitijs
redemit, illos verò ad fœliciorem vitam,
& ſtatum vel invitos traduxit, ut ipſi cum
Themiſtocle dicere iam poſſint: Perieramus,
niſi periſſemus.

Quam rationem generaliter ad ex-
cuſandam omnium Barbarorum ſer-
vitutem expreſsit D. Auguſt. ubi ſup.
& multi etiã conſiderare ſolent † pro 69

captivitate Æthiopum,qui ex Africa
à Luſitanis adportantur, ut refert P.
Ludovic. Molina de iuſtitia & iure,
tractat. 2. diſputat. 34. col. 767. litt. C.
Pat. Rebellus de obligat. iuſt. libro 1.
quæſt. 10. ſect. 2. num. 16. P. Fr. Ioan.
Marq. in Gubernat. Chriſt. lib. 1. cap.
2. pag. 10. & Nos infrà lib. 3. capit. 6. n.
70 5. † Vbi iniurias eſſe quibus gratiæ
debeantur concludit, & illud Tertul.
allegat lib. de Pallio capit. 1. num. 10.
Poſt iniuria beneficium. Et potuit alle-
gare Claud. in lib. de IV. Conſulatu
71 Honorij, ubi † contumelias illas ala-
parũ & iniurioſa *Rhapiſmata* quæ olim
in ſervorum manumiſsionibus inter-
veniebant, de quibus agitur in Novel.
18. & in l. ult. C. de emancip. liber. in-
iurias fœlices nominat, quòd earum
interventu libertas concederetur:
Triſtis conditio pulſata fronte recedit
In civitem, rubuere genæ, tergoq; removit
Verbera, promiſſi fœlix iniuria voti,
pro ut benè obſervat Cuiacius lib. 5.
obſervat. capit. 13. Pet. Fab. in l. 2. de
orig. iur. & lib. 2. Semeſtr. cap. 20. pag.
304. Et Caſsiodorum lib. 12. epiſt. 9.
Vbi de exteris agens, qui ad Romana
beneficia admittebantur: *Fœlix,* in-
quit, *& prædicanda captivitas, Romana
civitate perfrui, & Afrorum privilegijs
potuiſſe miſceri.*

Et non minus aptè atque urgenter
perpendi poteſt, quòd profani, & ſacri
Scriptores multis laudibus extollunt
72 Romanos, † eò quòd barbaras natio-
nes bello domuerint, & ad naturę le-
ges & politicam vivendi normã redu-
xerint, ut conſtat ex D. Auguſt. lib. 5.
de Civit. Dei, cap. 12. 15. & 17. relato
in capit. omnes §. ecce 28. quæſt. 1. &
ex D. Thom. lib. 3. de regim. Princip.
cap. 4. 5. & 6. Thom. Bozio de Imper.
virtut. lib. 2. capit. 6. Rutil. Benzonio
lib. 3. de anno Iubil. cap. 7. pag. 340. &
ſeq. Iuſt. Lipſius de magn. Roman. Im-
per. lib. 4. capit. 1. & ſequentib. Simon
Maiol. 1. tom. colloq. 19. pag. 436. Ber
nard. Aldrete de antiq. Hiſpan. lib. 1.
capit. 2. & alijs noviſsimè congeſtis à
Ioan. Bapt. Valençuela in diſcurſ. ſtat.
& belli, part. 2. conſid. 22. Vbi † pro- 73
pter præclaros mores, & inſtituta, qui-
bus ſe, & ſubactos populos gubernabant,
meruiſſe inquiunt, ut Deus ve-
rus, quamvis eum non colerent, ſed
dæmonijs, ut aliæ gentes immolarent,
illorum augêret Imperium, ipſiſque
gentibus dominari voluerit, iuxta il-
lud Virgil.

*Tu regere Imperio populos Romane me-
mento,*
*Hæ tibi erunt artes, pacique imponere no-
men,*
Parcere ſubiectis & debellare ſuperbos.

Et Sulpiciæ Poëtriæ relatæ à Pet.
Fab. lib. 1. Semeſtr. cap. 19. pag. 119.

——Duo ſunt, quibus extulit ingens
Roma caput, virtus belli & ſapiẽtia pacis.

Quinimò, quod plus eſt, † prędictũ 74
Imperium, his rationibus comparatũ,
legitimum fuiſſe, & permiſsione Dei
ob egregias Romanorum virtutes eis
in mercedem temporalem cõceſſum,
& poſteà ab Eccleſia approbatum, idẽ
August. & Thom. definire videntur, &
ultra eos Baldus in l. Barbarius, 3. lect.
ad finem, D. de offic. Prępt. Greg. Lopez
in l. 1. verb. *Las gentes*, tit. 1. part. 2. la-
tiſsimè Anton. de Roſellis in tract. de
Cõcilijs fol. 96. Covarru. in Reg. pec-
catum 2. par. §. 9. num. 5. verſ. *Tertiò, à
iure divino*, Mieres de maiorat. 4. par.
q. 1. num. 46. Bobadilla in Polit. lib. 1.
capit. 2. num. 14. & noviſsimus Doct.
Marta in tract. de iuriſdict. 1. part. ca-
pit. 5.

Quod adeò verum fuit, ut teſte D.
Hieron. apud Paul. Oroſ. lib. 7. cap. 43.
ipſi † Gothi, quamvis Barbari & Ro- 75
mano Imperio admodum infenſi, illius
nomen, & gloriam abolêre deſierint,
propter iuſtitiam, & utilitatem legũ,
quas eo vigente in univerſum Orbem
ſparſas agnoverant.

In quibus omnibus, † quãtũ Hiſpani 76
Romanos excellãt, & quãto utiliores,
ac ſalubriores leges, mores, artes, &

plu-

plurima alia ad humanam vitam hu-
maniter ac civiliter tranſigendam In-
dis communicaverint, apertius eſt,
quàm ut probatione aliquâ egeat, &
vel ex ſuprà relatis liquidò conſtat, &
ex alijs, quæ adduximus ſuprà libro 1.
capit. ult. ex num. 34. & expreſsè do-
77 cet † eruditiſsim. Thomas Bozius li-
bro 7. de ſignis Eccleſ. Dei, capit. 4. ad
finem, ubi concludit: *At nũc populi om-
nes* (ſcilicet Barbarorum Indorum) *ad
Chriſti cultum Hiſpanorum cura tradu-
cti, ſuperant, vel æquant prope Europeos
cunctis humanitatis ac religionis officijs,
ut ex illis, qui diu per illas regiones va-
gati ſunt, Romæ audivi, & uſu percepi;
cùm noverim nonnullos ex ijs oriundos, &
indigenas, eorumque confeſſiones in urbe
audiverim*, & lib. 8. cap. 5. poſt princip.
ubi eandem curam commendans, ſic
inquit: *Ac ſanè nunc illi populi manſue-
tudine, docilitate, religione, ac bonis mori-
bus nos ſuperant*, & lib. 21. capit. 3. ubi
78 ait; † *Neque legitur ulla gens tot na-
tiones tam diris, & efferatis moribus ad
humanitatem perduxiſſe, & excoluiſſe ad
omnem civilem cultum, ut Hiſpanica.
Quin ſi coëant cunctæ nationes, haud po-
terunt oſtendere tot populos, tam belluinis
moribus horrentes ad humanum vivendi
genus expoliJſſe, ut Hiſpani fecere.*

QVINTÒ & ultimò, pro eâdem opi-
79 nione conſiderari poteſt, † quòd ſi
Indi ob barbariem, & dementiam na-
turâ ipsâ ſervi erant, ut ex Ariſtot. di-
ximus, neque illis ratio ſufficiebat, ut
ſe ipſos regere poſſent, iuſtius fuit, eos
80 ſervire, quàm imperare: quinimò, † &
dominio particulari rerum ſuarum
privari potuiſſe videbantur. Tum quia
illius ſolùm eſt capax intellectualis
creatura, ratione liberi arbitrij, ut in-
frà cap. ſequent. dicemus: cùm etiam,
81 † quia, ut argumentatur idem Victor.
ſup. numero 4. ſi ratione inſipientię
erant ſervi, ea planè eſt ſervorum cō-
ditio, ut neque rerum dominium, ne-
que aliquid proprium habêre poſſint,
ſed quidquid acquirunt, illico ad eo-
rum dominos tranſeat, l. placet. D. de
acquirenda hæreditate, princip. inſtit.
de ijs qui ſunt ſui, §. item vobis, inſtit.
per quas perſon. Atque ita † ubi dif- 82
fuſi per agros, & ſine certo Rege, aut
Principe, vel forma Republicæ reper-
ti ſunt, meritò tanquam ſervi ſine do-
mino ab Hiſpanis occupari, & impe-
rio ſuo ſubijci potuerunt, † l. quod 83
ſervus, ubi Bartol. D. de ſtipular. ſer-
vor. l. ſi uſumfructum, ubi gloſſa, D. de
liberal. cauſa, circa quas plura notat
idem Bartolus & Baldus in l. ſi ſer-
vus, D. de noxal. act. Forcatul. in rub.
D. de ſervit. num. 6. & 7. & Morla in
empor. iur. tit. 6. in rub. num. 18. Quòd
ſi † proprios Reges & Imperatores 84
habebant, ut in hoc Peruano & Me-
xicano Regno, & in alijs provincijs
habuiſſe cognovimus, adhuc non mi-
nus licitè à barbaro & tyrannico
eorum iugo eximi potuiſſe videntur.
Nam cùm † hi quoque Reges, iuxta 85
eandem doctrinam Ariſtotel. naturâ
ſervi eſſent, & ſapientiorum dominio,
& gubernatione egêrent, alios ſub ſe
habêre non poterant, neque eorum
feritati, aut facilitati tanti Orbis im-
perium, & moderatio relinqui de-
buit, argument. † l. ſic eveniet 21. D. 86
de adulter. ibi: *In ſua enim poteſtate,
non videtur habere, qui non eſt ſuæ pote-
ſtatis*, l. homo liber. 54. §. fin. D. de ac-
quirend. rer. domin. ibi: *Quia nec poſſi-
dere intelligitur, qui ipſe poſſidetur.* Qui-
bus arridet Seneca declamat. 1. dum
ait: *Nec filio, qui eſt in patris poteſtate
adoptare licet. Nec enim quiſquam poteſt
alium in manum ſuam recipere, qui ipſe
in aliena manu eſt.* Melior text. in l. ult.
C. de legitim. tut. ibi: *Et naturalis ordo
per omnia conſervabitur, cui enim feren-
dum eſt, eundem eſſe tutorem, & ſub tu-
tela conſtitui, & iterum eundem eſſe cu-
ratorem, & ſub cura agere*, † cap. inde- 87
corum 3. de ætat. & qualit. ordin. ibi:
*Indecorũ eſt, ut ij debeant Eccleſias regere,
qui nõ noverunt gubernare ſe ipſos.* Facit
illud Paul. 1. ad Timoth. 3. *Qui domui*

ſuæ præeſſe neſcit, quomodo præerit alienis? Vbi D. Chryſoſtom. & D. Ambroſ. epiſt. 82. *Quis ferat,* inquiens, *ſi ipſe ſe gubernare nequeat, qui alios gubernandos receperit?* Et alia ſimilia, quæ tradit Ioan. Nevizan. in ſylva nuptia. lib. 5. num. 100. Simancas lib. 5. de Republ. cap. 14. Caſtillo de Bobadilla in Politica lib. 1. cap. 1. num. 29. & Nos infrà cap. 9. ex num. 57. repetimus & lib. 3. cap. 4. num. 5.

SVMMARIVM Capitis IIX.

1 *Barbaries, & feritas Indorum abſolutè conſiderata non præbet iuſtum, & ſufficientem titulum ad eos debellandos, & ſpoliandos.*

2 *Auctores plures adducuntur, qui negant, infidelibus ob ſolam barbariem bellum inferri poſſe.*

3 *Dominij eſt capax ſolùm naturalis, & intellectualis creatura.*

4 *Homines licèt alicubi multum barbari, ſylveſtres, & corpore deformes reperiantur; ſi tamen habent aliquem intellectum, inter creaturas rationales computari debent. Et num. 6.*

5 *Monſtra omnia hominũ rationaliũ reformatis corporibus reſurrectura ſunt.*

7 *Hominum monſtroſorum variæ ſpecies connumerantur.*

8 *Homines quantumvis ſylveſtres, & mõſtroſi, ſi tamen aliquod rationis habent, doceri, & excoli poſſunt.*

9 *Barbaris, cùm veri homines ſint, ius gẽtium ſervari debet, & dominiorum diſtinctio eo introducta.*

10 *Deus fecit nos, non ipſi nos.*

11 *Homini imputari non debet, qua forma, regione, vel docilitate naſcatur.*

12 *Homines ex natura ſoli, vel cœli, ſub quo naſcuntur, animi & corporis temperiem ut plurimùm ſumunt.*

13 *Lex quod ſi nolit, §. qui mancipia, D. de ædil. edict. illuſtratur.*

14 *Nationem cœlo, & ſolo fœlicem ſortiri glorioſum eſt.*

15 *Indis ſi ob barbaram, & ſylveſtrem vitam bellum inferre liceret, idem licuiſſe dicendum eſſet in alijs plurimis nationibus, quæ olim non minus barbaræ fuerunt.*

16 *Homines initio mundi ſylveſtrem vitam egiſſe, & ſermonis uſum non habuiſſe, quidam falsò affirmarunt.*

17 *Adam fuit ſapientiſſimus, & eloquentiſſimus.*

18 *Cain Adæ filius materialem civitatem ædificavit.*

19 *Humanum genus ubi augeri cœpit, & in varias regiones dividi, multi homines ſylveſtrem, & erraticã vitã egerũt.*

20 *Homines quo pacto ad urbes, & ſociabilem ac politicum vivendi modum reduci cœperint, cùm Cicerone, & alijs.*

21 *Lucretij carmina referuntur de ſtatu, & conditione hominum antiquorum tractantia.*

22 *Nationes plurimæ barbaræ etiam hodie reperiantur, quarum comparatione paucæ ſunt, quæ politicè vivunt.*

23 *Barbari nominis communem definitionem non ineptè notàt Ioan. Boter.*

24 *Nationes aliæ alijs ſemper barbaræ viſæ ſunt.*

25 *Anacharſis apophthegma.*

26 *Græci, omnes nationes Barbaras, & Barbariam appellabant.*

27 *Latini Barbari, & Italia Barbaria dicitur à Plauto.*

28 *Germani, & aliæ quamplures nationes Septentrionales olim non minus feræ, & barbaræ, quàm Indi Occidentales fuiſſe perhibentur.*

29 *Saxonum & Hungarorum priſca feritas, & barbaries.*

30 *Scytharum quanta fuerit olim ruditas, & barbaries.*

31 *Scythas cur Horatius profugos & campeſtres appellet.*

32 *Batavi, qui hodie Hollandi dicuntur, olim nimis truces, & agreſtes reputabantur.*

33 *Auris Batava proverbium unde?*

34 *Baſsiorum ruditas, & craſſities tanta olim fuit, ut in proverbium abierit.*
35 *Beodos Hiſpanè cur ebrios appellemus.*
36 *Aſia præcipua provincia Phrygia, Myſia, Caria & Lydia nimis barbara erãt, & plura adagia hoc denotantia.*
37 *Phryges per anthonomaſiam Barbari dicti fuerunt.*
38 *Tibia Barbara quæ?*
39 *Barbaricarij dicebantur, qui veſtibus Phrygio more acu pictis & auratis utebantur.*
40 *Lex 1. C. de excuſat. artific. lib. 10. lex 1. C. de privileg. ſchol. lib. 12. & l. 1. de fabricenſ. in C. Theodoſ. exponuntur.*
41 *Phrygiones dicti, qui veſtibus auro intextis induebantur.*
42 Franjas & Frãjones *Hiſpanæ voces, unde originem ducant?*
43 *Turcarum barbaries, & morum feritas maxima eſt, & fuit.*
44 *Afros, Gallos & Hiſpanos inter Barbaros, & feros collocat Cicero.*
45 *Hiſpanos antiquos tanquam agreſtes, & inhumanos notat Strabo, & Trogus Pompe. & quare? Et num. 65.*
46 *Aſturianorum barbaros mores refert Ammian. Marcellin.*
47 *Iberi, Cantabri & Galleci, quibus olim moribus fuerint?*
48 *P. Ioan. Marianæ elegantiſſima verba de agreſtibus, & feris moribus Hiſpanorum antiquorum.*
49 *P. Ioan. Mariana laudatur, & à reprehẽſione Fr. Ioan. à Põte defenditur.*
50 *Indos non eſſe veros homines, nec capaces Fidei Chriſtianæ, aliqui falsò, & erroneè principio detectionis Novi Orbis diſſeminarunt.*
51 *Indorum primo detectorum feritas effecit, ut illis, & reliquis multa damna inferrentur, & de omnibus in ſuſceptione, & progreſſu Fidei, & morum politicorum parum ſperaretur.*
52 *Indorum natura, & differentia penitius animadverſa, fidei, & quarumlibet artium capaces reperti ſunt.*
53 *Indorum capacitas, & docilitas, & in Fide ſuſcepta pietas, & progreſſus multorum Scriptorum teſtimonijs, & argumentis confirmatur.*
54 *Indi poſſunt dicere multis ex noſtris illud Iob capit. 15.* Ergo vos eſtis ſoli homines, *&c.*
55 *Fr. Iulianus Garces Tlaſcalenſ. Epiſcopus laudatur.*
56 *Epiſtola F. Iuliani Garceſij Epiſcopi Tlaſcalenſis ad S. P. Pauli III. pro Indorum defenſione piè, & eleganter ſcripta ad litteram ponitur.*
57 *Indorum parvuli bonam, & ſuavẽ indolem habent, & Hiſpanis pueris dociliores, & frugaliores ſunt. Et num 63.*
58 *Evangeliũ ex præcepto Domini omnibus indiſtinctè gentibus, & nationibus prædicari iubetur.*
59 *Eccleſiæ porta nulli eſt clandenda, qui ex fide ſpontanea baptiſmum petat. Et num. 80.*
60 *Satanica eſt vox eorum, qui Indos incapaces faciunt ſalutis æternæ, & quo fine introducta.*
61 *Indos, qui incapaces eſſe dicunt, eos parum tractarunt, & agnoverunt.*
62 *Indis graviſſima damna intulit, & intulerunt, qui eos eſſe incapaces affirmãt.*
64 *Indi maiores, quo magis feri, & vitioſi ſunt, eò magis ad Fidem ſuaderi debent.*
66 *Sertorius qualiter deluſerit Hiſpanos cerva fatidica?*
67 *Hiſpani poſt Fidẽ Chriſti receptã verã, & politicam nobilitatẽ aſſecuti ſunt.*
68 *Indi ſi, ut oportet, in Fide inſtruantur, fortè non minores fructus, quàm Hiſpani præſtabunt.*
69 *Indorum ruditas, & barbaries multis rationibus excuſatur.*
70 *Indi Mexicani quibus picturis pro litteris uterentur? & plura de eorum artibus & ingenio?*
71 *Indi in confeſſionibus ſacramẽtalibus, & alijs ad Dei cultum pertinentibus qualiter ſe habeant?*
72 *Romanæ ſedis cura quanta eſſe debeat in procuranda Indorum converſione, & Fidei dilatatione.*
73 *Vaticinia aliqua Prophetarum referuntur, quibus Eccleſiæ de remotis*

genitibus magnum incrementum promittitur. Et num. 81.

74 *Chriſtus Dominus quanta diligentia miſerit D. Thomam, & Bartholomæũ ad prædicandum Indis Orientalibus.*

75 *Indi Mexicani, & alij quàm faciles ſint ad Fidem audiendam, & recipiendam.*

76 *Romanus Pontifex eſt velut Comes ſtabilis exercitus Dei, & Prædicatorum Verbi Divini.*

77 *Paulus III. Roman. Pontif. pijſſimam conſtitutionem edidit pro capacitate, & libertate Indorum, cuius littera refertur, num. 79.*

78 *Carolus V. Imperat. multa pro ſalute, libertate, & converſione Indorum pijſſimè ſanxit.*

82 *Indi quantumvis barbari, non ſunt obliti à Deo, qui æqualiter omnium Pater, & Redemptor eſt.*

83 *Apoſtoli non tantùm ſapientibus, verùm & Barbaris, ac ferociſſimis nationibus prædicarunt.*

84 *D. Auguſtinus ſcribit, ſe hominibus mõſtroſis oculos in pectore habentibus prædicaſſe.*

85 *Indorum barbaries, & ruditas miſerationem potius, quàm punitionem requirit. Et num. 90.*

88 *Ingenia hominum miſerijs & calamitatibus ſtolida fiunt.*

87 *Indorum hebetudo, & ruſticitas ex quo proveniat?*

88 *Agros & rura habitantes ubique hebetiores ſunt.*

89 *Idololatria excæcavit maxima ex parte Indorum ingenia, ſicut & aliorum, qui eam ſecuti ſunt.*

91 *Educatio recta, & continuata doctrina, quoslibet homines, quantumvis barbaros, cultos & politicos reddere valet.*

92 *Indis ſuccenſeri non poteſt, quòd primo adſpectu Hiſpanos, & eorum equos, navigia, litteras, & alia inventa mirati ſint.*

93 *Nova quæque, & repentè conſpecta quamvis puſilla ſint, communiter admirationem incutiunt, & de cœlo miſſa creduntur, cum Seneca, & Tertulliano.*

94 *Naturale eſt magis nova, quàm magna mirari.*

95 *Litterarum uſu non ſolùm Indi Occidentales, verùm & Orientales, & aliæ nationes caruerunt.*

96 *Mexicani litterarum loco picturis utebantur.*

97 *Peruani chordis verſicoloribus, multis nodis diſtinctis, pro litteris utebantur, & Arithmeticam ſuo modo peritiſſimè callebant.*

98 *Albani ultra centum numerare neſciebant, in reliquis, quæ ad urbanitatem, & culturam pertinebant, prorſus ignari.*

99 *Thraces ad quatuor uſque numerare didicerunt.*

100 *Meleſides toto ingenij captu vix ad quinque numerare potuit.*

101 *Vettones Hiſpaniæ populi, olim, Romanos ambulantes, valdè mirati ſunt.*

102 *Eclypſi Lunæ Indos à Columbo deceptos mirum non eſt, cùm idem fermè militibus Romanis acciderit.*

103 *Pannonicarum legionũ mirabilis caſus ex Lunæ eclypſi contingens verbis Cornelij Taciti recenſetur.*

104 *Indi Mexicani, & Peruani compti, & politici erant.*

105 *Huaynacapac Peruanorum Imperator à debellandis quibuſdam Indis abſtinuit, quòd nimis ſpurci, & ſqualidi eſſent.*

106 *Inca Yupanqui cur Chilenſes ſubigere ſuo Imperio deſierit?*

107 *Hiſpanorum quorundam quanta eſſet olim ruditas, & ſpurcities?*

108 *Hiſpani olim capillorum longitudine oblectabantur, & illos, ut leonis iubam, ſine ullo artificio quatiebant.*

109 *Barbas, & pilos non ſolùm Indi, ſed plures aliæ nationes expilant.*

110 *Nationes plures corpora ad effectus varios pingunt, aut tingunt.*

111 *Britanni præ cæteris corpora radebãt, & glaſto inficiebant.*

112 *Martialis epigram. de cæruleis Britannis agens exponitur.*

Digitized by Google

113 Iulÿ Cæſar locus lib. 5. de bello Gallico exponitur, & emendatur.

114 Romani Imperatores triumphantes corpora minio illinire ſolebant.

115 Alphonſi Aragon. Regis dictum notabile.

116 Zigantes Afri, Hiperborei, Æthiopes Duci, & Sarmatæ, varÿs coloribus corpora pingebant.

Nationes quædam natura imberbes, ibidem.

117 Ariſtotelis ſententia, quæ docet Barbaros natura ſervos eſſe, qualiter accipienda ſit?

118 Dominium verum rerum ſuarum habent infantes, pupilli, & furioſi.

119 Barbaris natura neceſſitas ineſt, ut à ſapientioribus regantur. qui tamen Barbarorum commodis magis, quàm ſuis proſpicere debent.

120 Servitutem Barbarorum quomodo explicet D. Thom. & an à naturali, vel à gentium iure originem ducat.

121 Auctores plurimi recenſentur, qui agunt de naturali ſervitute Barbarorum ab Ariſtot. conſiderata.

122 Barbaros poſſe ut feras venari, & occidi, quomodo, & quando intelligendum ſit?

123 Ariſtotelis ad infernum damnati, doctrina, legibus & moribus Chriſtianis prævalere non debet.

124 Ariſtot. dum dixit homines barbaros, & ſervos venari poſſe, forſitan Alexandro Magno aſſentari voluit.

125 Bella ab Alexandro Magno, & Romanis, ampliandi Imperÿ cupiditate innocentibus illata, non laudantur, nec laudari potuerunt Auguſt. & alÿs.

126 Naturalis ratio non patitur, alterum cum alterius iactura locupletari.

127 Mala non ſunt facienda, quamvis inde eveniant bona.

128 Bellorum ſtrepitus, & ſtrages non ſunt congruum medium prædicationi, & converſioni Barbarorum.

129 Romanorum bella, & Imperium vi, & iniuria magis quàm iure & ratione conſtitiſſe, plurimi tradunt.

CAPVT IIX.

De auctoribus, & argumentis quibus ſuperior barbariſmi Indorum titulus inſufficiens videtur, & qualiter Ariſtotel. & alÿ, qui contrarium tenent, accipi debeant?

HÆc ſunt, quæ pro fulciendo & defendendo prędicto titulo, qui ex ruditate, & incapacitate Indorum deſumitur, magis urgère, & præſtare videntur; † ſed nihilominus 1
graviſsimi alij, & erudi tiſsimi viri reperiuntur, qui eum abſolutè, & generaliter ſumptum, párum firmum, & ſecurum eſſe arbitrantur. Inter quos caput extulit † Epiſcopus de Chiapa, 2
prolixis, & repetitis apologijs, & antapologijs contra Gineſium Sepulvedam hoc eruditè defendens præcipuè in replicat. octavæ obiectionis, & in tractat comprobat. fol. 66. Et in reſponſione, quam coram Imper. Carolo V. Barchinonæ fecit adverſus orationem Epiſcopi *del Darien*, quæ habetur apud Anton. de Herrera in ſua hiſtor. gener. Ind. decad. 2. lib. 4. capit. 4. & 5. & idem docet Caietan. in 2. 2. quæſt. 66. artic. 8. ad 2. Vbi deplorat damna ſub hoc barbariſmi prætexto miſeris Indis illata, Domin. Soto in 4. diſtinct. 5. quæſt. unic. art. 10. pag. 272. & libro 4. de Iuſtitia & iure, art. 2. quæſt. 2. Victor. in relect. de Ind. 1. part. ex num. 20. Gregor. Lop. in l. 2. tit. 23. part. 2. gloſ. 2. col. 2. 3. 6. & 14. Ioſeph. Acoſta omnino videndus lib. 4. de procurat. Ind. ſalut. cap. 3. 4. & 5. & lib. 2. cap. 5. Fr. Anton. à Corduba in quæſtionario, Menchaca lib. 1. queſt. illuſt. cap. 10. ex num. 4. uſque ad 14. & in præfa-

tione à num.5.Domin.Bañez in 2.2.
quæſt.10.art.3.col.553.verſ. *Arguitur
tertiò*, Fr.Eman.Roderic. in 2. tomo
quæſt.Regular. quæſt.99.artic.4.pag.
292.Mich.Salon.in 2.2. 1.tomo ſub
tractat. de domin.quæſt.2.art.1.& 2.
Pat.Ludovic.Molina de iuſtit.& iure,
tractat.2.diſput.32.per totam, & diſ-
putat.105.verſ.ult. Auctor tractatus
Maris liberi,cap.2.quem refert Sera-
phin.Freitas de iuſto Imperio Aſiat.
capit.3.num.4. & noviſsimè eruditiſ.
Pat.Franciſc.Suarez,qui poſt hæc ſcri
pta ad meas manus pervenit in tract.
de Charit.diſput.13.ſectio.5. num.5.
Pro cuius opinionis confirmatione,
& exornatione ego ex eorundem au-
ctorum mente ſequentia argumenta
conficio,quibus ſimul contraria con-
velli videntur.

3 PRIMVM, † quia licèt fateamur,fal
ſam eſſe,& erroneam Gerſonis, Sylve
ſtri,Conradi, & aliorum ſententiam,
qui verum dominium rerum,quas oc-
cupant , etiam in brutis animalibus
conſtituebant, certum quippe eſt , il-
lud tantùm in creaturis rationalibus,
& intellectualibus conſiderari poſſe,
ut docent communiter reliqui omnes
Theologi poſt D.Thom.1.2.quæſt.1.
art.1.& 2.& quæſt.6.artic.1.& lib.1.
contra Gent.capit.110. Caietan. ubi
ſup.artic.1.Victoria d.num.20. Soto
d.diſtinct.5.quæſt.unic.artic.2. & alij
relati à Rebello de obligat.iuſtit. lib.
1.quæſt.7.ſectio.1.num.4.& 5. Nega-
4 mus tamen † hominibus,quantumvis
Barbaris & Sylveſtribus,& colore,aut
corporis habitudine, vel hebetudine
deformatis,ob hanc ſolam cauſam re-
rum ſuarum dominium adimi poſſe,
quia quamvis in multis ob ſuam feri-
tatem,& ruditatem belluis aſsimilen-
tur,ut concludunt rationes, & aucto-
ritates in primo argumento contra-
riæ partis conſideratæ;interim tamen
dum aliqualem rationis uſum,mentiſ-
que veſtigium habuerint,dubium non
eſt, quin inter creaturas intellectua-
les,& veros homines cõnumerari de-
beant,ut expreſsè reſolvit D.Auguſt.
lib.16.de Civitate Dei, cap.8.ſic in-
quiens: *Quiſquis uſpiam naſcitur homo,
ideſt,animal rationale mortale,quamlibet
noſtris inuſitatam ſenſibus gerat corporis
formam,ſeu colorem, ſive motum , ſive ſo-
num,ſive quamlibet vim qualibet parte,
qualibet qualitate natura , ex illo Proto-
plaſto uno originem ducere nullus fidelium
dubitaverit.* Et in Enchirid. ad Laur.
cap.87.& 91. † Vbi ſcribit,in die re- 5
ſurrectionis reſurrectura eſſe monſtra
omnia, reformatis membris in deco-
ram,cœloque dignam formam.

Idem quoque de varijs alijs † ſyl- 6
veſtrium, & monſtroſorum hominum
formis ſentire videtur D.Iſidor.libro
11.Etymolog.cap.3.& Simon Maiol.
omnino legendus in dieb.Canicul.1.
tom.colloq.2.pag.55. & ſequentibus.
Vbi ait, † etiam eos , qui uſu linguæ 7
carêre, vel equinis, aut lunatis pedi-
bus,caudatis clunibus,ſylveſtribus,hir
tis,& piloſis corporibus,caninis den-
tibus,labris pendulis, ſtridore terrifi-
co reperti ſunt,etiamſi nihil adorent,
& eò impietatis, & ſtoliditatis perve-
nerint,ut humani officij, & ritus obli-
viſcantur, & propria nomina non ha-
beant , & ſine veſte,ac fruge,ſine pe-
core ac ſedibus per campos ferarum
more reptantes potius quàm incedẽ-
tes vagentur, ut de Atlantidis, Car-
manijs,Arthabatritis,Mantopodis,&
alijs ſcribunt Mela lib.3.cap.4. Solin.
cap.32.& 33. † Non ideò ſtatim irra- 8
tionales & belluinos eſſe cenſendos,
ſed periculum fieri debêre,an rationis
humanæ lumen agnoſcant, cùm poſ-
ſint ad meliorem frugem, ſi allician-
tur, & edoceantur,converti,& ſenſim
perſuaſi ad rationis plenum uſum tra-
duci,*Vt in Antropophagis* (inquit) *tam
in Orientali,quàm in Occidentali Indicis
regionibus hoc noſtro ſaeculo Ieſuitarum
opera factum videmus.* Et idem oſtendit
ipſe Maiol.eodem 1.tom. colloq.19.
pag.439. docens , nulla adeò ſtupida

inge-

ingenia naſci, quæ ſolertiâ non poſſint maximum in modum excoli,& ad tantam frugem pervenire,ut maximis ipſâ naturâ ingenijs comparari poſſint.

9 Quo fit, † ut prædictis Barbaris, tanquàm proprijs,& veris hominibus naturale & commune omnium hominum ius ſervandum etiam eſſe videatur,quo inſpecto omnes æquè liberi, & rerum,ac provinciarum noſtrarum domini nati ſumus,l.ex hoc iure, l.manumiſsiones,D.de iuſtitia & iure, l.libertas 4.D.de ſtat.hom.cum alijs,quę in noſtra ſpecie conſiderat Domin. Soto.d.lib.4. de iuſtitia & iure,art.2. quæſt.2.& Menchaca dicto capit.10. num.4.& 5.

10 Etenim † cùm ſummus ille rerum Opifex,ac Parens Deus, nos omnes creaverit,non ipſi nos,ut habetur in
11 Pſalm.99. verſ.3. Nihil † illis imputandum eſt,qui altiorem, aut acutiorem mentem arripere non potuerũt, vel meliorem,& elegãtiorem formam aſſumere,aut hanc,vel illam cœli,aut
12 ſoli plagam ſortiri: † ex cuius ſitu, & intemperie multoties animi quoque vitia & morum feritas,aut ruditas generari ſolet,ut benè docet Ioan. Boëmus de motib.omn.gent. lib.3.cap.1. pag.184.

13 Et oſtendit † Vlpianus in l.quod ſi nolit.31.§ qui mancipia,verſ. *Præſumptum*,D.ędil.edict.dum ait: *Præſumptũ etenim eſt,quoſdam ſervos bonos eſſe,quia nationis ſunt non infamatæ,quoſdam malos videri,quia ea natione ſunt,quæ magis infamis eſt.* Circa cuius illuſtrationem plura more ſuo congerit Tiraquel. in l.7.connub.num.12.& ſequentib. & in tractat.de nobilit.capit.12.per totum, Marcus Mantua in gloſſar. iur. claſsi.17.capit.32.num.1. Chaſſan. in Catal.glor.mund.part.2.conſider.24. Menoch.de præſumpt.lib.1.quæſt.16. num.28.& lib.6.præſumpt.58.ex n.1. Fr.Ioan.à Ponte in convenient. Monarch.lib.4.cap.1.pag.214.& Franc. Iuret.in notis ad Symmach.lib.1.epiſt. 88.pag.70. † Vbi adducit Ammian. 14
Marcellin.lib.14.hiſtor. qui cum Simonide Lyrico docet: *Beatè perfecta ratione victurò ante alia patriam convenit eſſe glorioſam*,& Rutil.Claud. lib.1. itinerar.ubi de Romanorum laudibus agens,ſic inquit:

O quantum, & quoties poſſem numerare beatos
Naſci fœlici,qui meruere ſolo,
Semina virtutum demiſſa,& tradita cœlo
Non potuere alijs dignius eſſe locis.

Secundò facit, † quia ſi ob ſolam 15
ſylveſtris vitæ conſuetudinem, & ingenij feritatem,ruditatem,ſive barbariem liceret Indis bellum inferre, & eos in ſervitutem redigere,dominioque & imperio ſuarum rerum, & provinciarum privare,idem quoque in reliquis ferè univerſi Orbis nationibus licuiſſe probandum eſt,ut benè advertunt Doctores ſuprà relati. Quoniam etſi † falſum ſit,atque à Chriſtiana re- 16
ligione alienum; quòd quidam nimis generaliter tradunt,homines ſcilicet initio naſcentis mundi per ſylvas, & campos erraticam vitam degiſſe, nec ullo inter ſe ſermonis,aut iuris vinculo cohæſiſſe,cùm ſacrâ docente Paginâ, † Adam, à quo omnes originem 17
ducimus, ſapientiſsimus, & eloquentiſsimus fuerit,& ſine dubio non permiſerit poſteros ſuos beſtiarum more vagari. Quin potius † Cain eius filius 18
materialem etiam civitatem ædificaſſe legatur,ut obſervat Lactan.Firmia. lib.6.divin.inſtitut.cap.10. & eo non relato Card.Bellarmin.tom.2. contr. 2.lib.3.de laicis cap.5.in fine, Maiol. in dieb.Canicul.4 tom.colloq.4. pag. 252. & noviſsimè Caliſtus Remirez de lege Regia in initio num.18.pag.6.

Adhuc tamẽ receptiſsimum,& vulgatiſsimum eſt,& abſque ullo periculo affirmari poteſt, † ſequentibus ſæ- 19
culis,ubi genus humanum augeri,& in varias regiones migrare,& dividi cœpit,ita naturam rerum tuliſſe,ut ho-

mines

mines in agris paſsim beſtiarum more vagarentur, & ſibi victu fetino, tectiſque ſylveſtribus abditi vitam propagarent, nec ratione animi quidquam; ſed pleraque viribus corporis adminiſtrarent, nondum Divinæ religionis, non humani officij ratio colebatur, nemo legitimas viderat nuptias, non certos quiſquam inſpexerat liberos, non ius æquabile quid utilitatis habêrer, acceperat. Ita propter errorem, atque inſcitiam cœca ac temeraria dominatrix animi cupiditas, ad ſe explẽdam viribus corporis abutebatur,
20 perniciofiſsimis ſatellitibus, † quouſque ab aliquibus, qui prudentiores, & ſapientiores eſſe cœperunt, reliqui rudiores, primò propter inſolentiam reclamantes, deinde rationem, atque orationem ſtudioſius audientes, edocti, & perſuaſi tandem ſunt in urbes congregari, ex feris & immanibus mites, & manſueros reddi, & ad unamquamque rem utilem, atque honeſtam induci, ut his prope verbis M.Tul.Cicer.ſcriptum reliquit lib.1.de invent. & in orat.32.pro P.Sextio, poſt medium, pag.mihi 475. cui conſentiunt Plutarc.de placit.Philoſoph. libro 1. capit.7.Virgil.lib.8.Æneid.de primis Italiæ gentibus loquens, Horat.in arte Poët. circa finem, Vitruvi.libro 2. cap.1.Ioan.Boëm.in præfatio.ad lib. de moribus gent.Chaſſan.in Catalog. glot.mund.part.12.conſiderat.72.Simancas de Republ.lib.1. cap.3. num. 3. 6.& ſequentib.Tapia de vera hom. nobilitat.lib.2.pag.187.colum.2. elegantiſsimè Ioan.Mariana de Rege & Reg.inſt.lib.1.cap.1.Forcat. in l.omnes populi, num.1. de iuſtitia & iure, Aſinius in praxi Iudic.tit.de mod. proced.in civil.capit.2. num.2. Fr.Ioan. Torquemada in Monarch.Ind. lib.1. capit.22.& lib.3.capit.1.& 2. & ante
21 omnes † antiquiſsimus Poëta T.Carus Lucretius lib.5.de natur.rerum ſic inquiens:

Et genus humanum multo fuit illud in arvis
Durius, ut decuit, tellus quod dura creaſſet:
Multaque per cœlum Solis volventia luſtra
Volgivagam vitam tractabant more ferarum;
Nec robuſtus erat curvi moderator aratri
Quiſquam, nec ſcibat ferro molirier arva;
Nec nova defodere in terram virgulta, nec altis
Arboribus veteres decidere falcibus ramos:
Quod Sol atque imbres dederant, quod terra crearat
Sponte ſua, ſatis id placabat corpora donum,
Nec dum res igni ſcibant tractare, nec uti
Pellibus, & ſpolijs corpus veſtire ferarum,
Sed nemora atque cavos monteis, ſylvaſque colebant,
Et frutices inter condebant ſqualida membra,
Verbera ventorum vitare, imbreiſque coacti:
Nec commune bonum poterant ſpectare, nec ullis
Moribus inter ſe ſciebant, neque legibus uti,
Quod cuique obtulerat prædæ fortuna ferebat
Sponte ſua, ſibi quiſque valere, & vivere doctus:
Et Venus in ſylvis iungebat corpora amantum,
Et manuum mira freti virtute, pedumque
Conſectabantur ſylveſtria ſæcla ferarum
Miſſilibus ſaxis, & magno pondere clava,
Multaque vincebant, vitabant pauca latebris,
Setigeriſque pares ſuibus ſylveſtria membra
Nuda dabant terræ. nocturno tempore capti,
Circumſe folijs, ac frondibus involventes, &c.

Quæ priſcorum hominum feritas, & cæca barbaries in aliquibus provincijs & regionibus prius, in alijs poſte-

rius,

rius,& magis ad minus coli,& tempe-
rari cœpit. Pleræque † etiam hodie
22 reperiuntur,quæ vix humanæ rationis
uſum percepiſſe videntur: ita ut non
ineptè dicere potuerit Ioannes Bote-
rus in relatio. univerſ.4.part.libro 3.
pag.65.admitti nõ poſſe eorum Scri-
ptorum definitionem, qui barbaros
eos populos nominant: *Quorum mores
longè à ratione, & communi hominum vi-*
23 *ta abeſſe reperiuntur.* Nam ſi hoc, † in-
quit, ultimum verum eſt, Græci po-
tius, Latini & ſimiles,qui nunc politi-
cè vivunt, barbari appellandi ſunt,
cùm ij numero pauci diverſam ab in-
numeris alijs gentibus vitam agant,
quæ adhuc in antiquo illo barbariſmo
perſiſtunt.

24 Et reverâ † ſemper illud obtinuit,
ut aliæ nationes alijs barbaræ videan-
tur; ut iam dudum apud Laërtium lib.
1.de vita Philoſoph. capit.9. oſtendit
25 Anacharſis, † qui cuidam obijcien-
ti, quòd eſſet barbarus: Certè, inquit,
apud Athenienſes,ſed viciſſim Athe-
nienſes barbari ſunt apud Scythas.
26 Quinimò † Græci omnes nationes ge-
neraliter Barbaras, & Barbariam ap-
pellabant,ut poſt Homer. Platon. &
Epinom. obſervat Strabo lib.14. Et
27 quod plus eſt, Plautus ſæpè † ipſos
Latinos,qui inter prudentiores,& ſa-
pientiores habiti ſunt, eodem nomi-
ne donat, & Italiam Barbariam ap-
pellat; ut eruditè obſervat Lambin. in
illud prologi Aſinariæ: *Demophilus ſcri-
pſit, Marcus vertit Barbarè*, & Curcu-
lion:

Peſſuli,heus peſſuli,vos ſaluto lubens,
Vite mea cauſa Lydij Barbari,

& Moſtellariæ:

Non enim hæc pultifagus opifex opera fe-
cit Barbarus,

& in Pænulo:

Hæ pingues fiunt auro in Barbaria boves.

28 Germani † etiam, Saxones,& aliæ
gentes Septentrionales, ut fuerunt
Sarmatæ,Pannonij,Hungari,Poloni,
Suevi, Eruli, Ruſsiani, Britanni, Go-
thi,Alani,& ſimiles,quæ hodie quan-
tum ſpectat ad humanitatis cultum,
meritò nulli nationi cedunt,plurimas
vincunt, adeò feræ, & barbaræ non
multis ab hinc ſæculis cenſebantur,
ut forſan ipſis noſtris Indis, Æthio-
pibúſve deterioris naturę viderentur,
ut conſtat ex illarum Scriptoribus, &
ex alijs,quæ latiſsimè poſt Cornel. Ta-
cit. Strab. Procop.& alios tradit Cœl.
Rhodig. lib.18. lectio. antiq. capit.21.
Thomas Bozius lib.7. de ſign. Eccleſ.
cap.4. lib.10. cap.13. lib.20. cap.7.&
lib.22. cap.11.& Fr. Thom. à IESV de
procur. omn. gent. ſalu. lib.1. capit.11.
pag.37.& lib.4. 1. part. capit.1. Inter
quos Seneca lib. de gubernatiõ. mun.
Germani, inquit, *errant incertis ſedibus,
ſunt apud eos perpetuæ hyemes, ſolum in-
fœcundum, nulla ædes, venationibus vi-
vunt, ubicunque nox feſſos laboribus de-
prehendit, cubant ſub frondibus, aut in
ſpeluncis foveiſvè: non habent domos, ſed
caſas folijs, & culmis contectas. Incolæ
circumaguntur chorizantium more in co-
gelato mari victitantes carne ferina, gens
nuda, & pellibus ſolùm ferarum veſtita, &
propterea vilis deſpectaque ab omnibus.*
Et Fortunat. libro 3. ad Fœlicem Epiſ-
cop. Nannetenſ. † ſic de Saxonibus 29
ab eo converſis, & manſuefactis ſcri-
bit:

Mitibus alloquijs agreſtia corda colendo
Munere Fœlicis de grege nata ſeges.
Aſpera gens Saxo, vivens quaſi more ferino
Te meditante ſacram bellua reddit ovẽ.

Rheginus quoque, qui ſub annum
MLXXV. vixit, idem de Hungaris his
verbis ſcribit: *Vivunt Hungari non ho-
minum, ſed belluarum more, carnibus, ut
fama eſt, crudis veſcuntur, ſanguinem bi-
bunt, corda hominum, quos capiunt, parti-
culatim dividentes, veluti pro remedio, de-
vorant; nulla ratione flectuntur, aut miſe-
ratione afficiuntur.* Et Eginarthus Ca-
roli Magni ſcriba in eius vita, ſic de
omnibus Germaniæ nationibus loqui-
tur: *Saxones ſicut omnes ferè Germaniam
incolentes nationes, & natura feroces, &*

cul-

*cultui dæmonum dediti, noſtræque religio-
ni contrarij, neque divina, neque humana
iura vel polluere, vel tranſgredi inhone-
ſtum arbitrantur.*

Cæteri quoque populi ad Boream
30 poſiti, † qui Germanis Orientaliores
ſunt, & ab antiquis communi nomine
Scythæ vocabantur, ſecundùm Stra-
bon. lib. 11. & Diodor. Sicul. lib. 5. cap.
9. eâdem barbarie, & ruſticitate labo-
rabãt, teſte Herodot. lib. 4. qui ſic ait:
*Nullæ ſunt Scythis urbes, nulla mœnia
ſtructa, domos ſecum ferunt ſinguli, eque-
ſtreſque ſunt ſagittarij, non pane victitan-
tes, ſed ex pecoribus, pro domibus plauſtra
habentes, quid ni imbelles alioqui futuri,
& ad dimicandum inhabiles.*

31 Quò reſpexit † Horat. lib. 1. Ode
35. dum eos profugos appellat, & lib.
3. Od. 24. dum canit:

*Campeſtres melius Scythæ,
Quorũ plauſtra vagas ritè trahũt domos
Vivunt, & rigidi Getæ:
Immetata quibus iugera liberas
Fruges & Cererem ferunt:
Nec cultura placet longior annua.*

32 Et † de Battavis eiuſdẽ Germaniæ
populis, qui nunc, ut pleriſque placet,
Hollandi nominãtur, narrat Cornel.
Tacit. lib. 20. nimis agreſtes, inelegan
tes, tetricoſque fuiſſe. Vnde natum eſt
33 Proverbium † *Auris Battava*, quod
Eraſmus pro pingui, craſſaque, & in-
docta interpretatur, illud Martial. ad-
ducens lib. 6. epigram. 82:

*Tu ne es, tu ne ait, ille Martialis,
Cuius nequitias, iocoſque novit
Aurem qui modò non habet Battavam.*

Vbi Domit. Calderin. Raderus & Mar
cilius plura notarunt, & conducit Lu-
canus lib. 1:

*Vangiones Battaviq́ue truces, quos ære re-
curvo
Stridentes acuere tubæ.*

34 Bæotij † etiam, licèt in Græciæ fi-
nibus ſiti eſſent, eâ ingenij ruditate, &
craſsitie fuiſſe commemorãtur, ut hoc
nomine proverbiali figurâ ignavi, ſto-
lidi, & ſupini homines notari ſolêrent
& quidquid inſulſum eſſet, ac ſtultum,
id Bæoticum diceretur, iuxta illud
Horatij lib. 2. epiſt. 1:

Bæotum in craſſo iurares aëre naſci.

Ex Plutarch. in comment. de eſu carn.
qui ipſe Bæotus ſcribit, ab Atticis no-
tatos Bæotos tanquam brutos & ſtu-
pidos, ac pingues, tradit plura Eraſm.
in adag. *Bæoticum ingenium*, & in adag.
Bæotiſſare, & in adag. *Bæotica aures*, &
Carol. Stephan. in diction. verb. *Bæo-
tica*. Vnde † non inani coniecturâ di- 35
cere poſſumus Hiſpano noſtro ſermo
ne vocem illam *Beodos* inductam, quâ
ebrios, & voraces homines ſignifica-
mus, l. 5. tit. 8. part. 7. ut benè obſervat
Fr. Ioan. à Ponte in conven. utriuſque
Monarch. lib. 3. cap. 4. pag. 27. quam-
vis D. Sebaſtian. Covarru. in Theſaur.
ling. Hiſpan. aliam etymologiam com
miniſcatur, & *Beodo*, quaſi *Bevido* di-
ctum interpretetur.

In Aſia quoque † præcipuæ provin 36
ciæ erãt Phrygia, Myſia, Caria, Lydia,
ut tradit Cicer. in oratio. pro Flacco,
quæ tamen, eodẽ ibidẽ teſtãte, barba-
riei, feritatis, & ruditatis nomine malè
ſemper audierunt, ita ut nõ niſi flagris
& verberibus ad doctrinam, & bonos
mores allici poſſent, quod locum fecit
adagijs *Phryx verberatus melior, Myſio-
rũ ultimus, Cùm Caro Carizas, Lydus in
meridiẽ, Lydus in planicie provocas.* De
quibus optimè agit M. Varro lib. 6. de
ling. Lat. Athen. lib. 12. Eraſm. in eiſ-
dem adagijs, Cœl. Rhodig. lib. 2. lect.
antiq. cap. 14. Lorin. in Act. Apoſtol.
cap. 28. verſ. 1. Puẽte in d. convenien.
Monarch. lib. 2. cap. 11. §. 2. pag. 144.
& cap. 26. §. 3. pag. 272. Vbi aiunt, has
nationes † per anthonomaſiam Bar- 37
baras appellatas, iuxta illud Horatij:

Græcia barbariæ lento colliſa duello:

& Maronis:

Barbarico poſtes auro ſpolijſque ſuperbi:

Quod de Phrygia rectè accipiũt inter
pretes. Ita † ut muſicum quoddam in- 38
ſtrumentum ab eiſdem Phrygijs in-
ventum, quo triſtitiæ tempore ute-

ban-

bantur *Tibia Barbara* diceretur, quò
reſpexit Horatius:
Sonante mixtum tibijs carmen lyra,
Hac Lydium illis Barbarum.
39 Et ſimiliter Imperatores † Barba-
ricarios eos nominarunt, qui veſtibus
Phrygio more acu pictis & deauratis
40 utebantur, ut apparet † ex l.1. de fa-
bricēſ. in C.Theodoſ.l.1.C.de excuſ.
artif.lib.10.ubi doctiſsimus Cuiacius
l.1.C.de præpoſ. agent. in reb. & l.1.
C. de privil.ſchol.lib.12. & obſervat
Pancirolus in notitia utriuſque Impe-
tij lib.2.capit.83 fol.173. Donat.ſup.
Virg.2.Æneid.Briſſon.& Calinus de
verb.iur.verb.*Barbaricarij*,& Turneb.
lib.5.adverſ.cap.25.Vbi advertit, hos
41 ipſos, † Phrygiones etiã dictos, quòd
Phryges veſtes auro intexere, & acu
pingere primi inſtituerint. Quod etiã
notavit Alexan.ab Alex.lib.4.Genial.
cap.8.Polidor.Virgil.lib.3.de invent.
rer.cap.6.Chaſſan.in Catal. glor.mun
di, par.11.conſid.34.& D.Sebaſt. Co-
vatru.in d.Theſaur.ling.Hiſpan. verb.
42 *Franjas*.Vbi † benè conſiderat, hinc
fortè apud Hiſpanos vocem *Franjas*
& *Franjones* originem ducere.

Has & alias plures maioris & mino-
43 ris Aſiæ provincias hodie † occupant
Turcæ, qui etiã tunc, cùm in Scythia
pererrabant;& nunc quoque, cũ adeò
latè Imperij ſui terminos extẽdiſſe cõ
periuntur, ita Barbari, & feroces natu
râ ſunt, ut nulla gens magis efferata,
crudelis, libidinoſa, infida, ac truculẽta
reperiri poſsit, quæque peioribus, &
durioribus legibus ac moribus vitam
agat, ut poſt Laonicum Calchocondi-
lam, & alios qui de rebus Turcicis ſcri
pſerunt, benè narrat Fr.Hieron.Ro-
manus in lib.de Republ.Turca, Ioan.
Boter.in relat.univerſ.2.part. lib.4.ex
pag.184. Busbequius in relat.ſuæ le-
gat.ad Turcas, & Simon Maiolus in
dieb.Canicul.tom.4.colloq.5. pagina
337.cum ſequentib.

Denique ne in his plus temporis cõ-
44 teramus, Afri, † Galli, & nos ipſi Hiſ-
pani olim non minori barbarie, rudi-
tate, & feritate laborare dicebamur,
quàm hodie Indi, quos quidã hac tan-
tum de cauſa ſervos efficiunt; ſic enim
de eis generaliter ſcribit Cicero in
epiſt.ad Quint.Fratrem: *Quòd ſi te ſors*
Afris, aut Hiſpanis, aut Gallis præfeciſſet
immanibus, ac barbaris nationibus, tamen
eſſet humanitatis tuæ conſulere earum com
modis, & utilitati ſalutique ſervire.

Et de † Hiſpanis in ſpecie, præci- 45
puè Aſturibus, Gallæcis, & Vaſconi-
bus, agens Strabo. libro 3.geograph.
eos agreſtes vocat, & inhumanos
eâ ratione additâ, quæ longè ma-
gis pro Indis militare videtur, ſic enim
inquit: *Agreſtis autem eorum immanitas*
non ſolùm ex ipſo bellãdi uſu, verùm etiam
ex alia locorum longinquitate provenit.
Longinqua enim ad eos eſt navigatio, lon-
ginqua etiam itinera, cùmque nullis com-
miſceantur advenis, quæ inter homines cõ-
munia ſunt abiecere, & omnem exſuerunt
humanitatem. Et poſteà eodem lib. im-
manſuetos, ſylveſtres & alienos à mo-
ribus humanis eoſdem Hiſpanos ap-
pellat. Idem facit Trogus Pomp. libro
44.ſuæ hiſt.in fine, dum ait: *Nec prius*
perdomitæ provinciæ iugum Hiſpani acci-
pere potuerunt, quàm Cæſar Auguſtus per
domito Orbe victricia ad eos arma trãſtu-
lit, populumque barbarum, ac ferũ ad cul-
tiorem vitæ uſum traductum in formam
provinciæ redegit. Et Ammian. Mar-
cellin. bella Leptitanorum cum Aſtu-
ribus memorans tempore Imper.Io-
viani, & initio Valentiniani, quod fuit
anno Chriſti CCCLXIIII. & ſequenti,
ſic ait: † *Aſturiani his cõtermini Barba-* 46
ri in diſcurſus ſemper expediti veloces, vi-
vereq; aſſueti rapinis & cædibus pauliſper
pacati in genuinos turbines revoluti ſunt.

Alia quoque ſimilia † de Iberorum, 47
Cantabrorum & Gallæcorũ moribus
reperiuntur apud Cœl.Rhodig. d.lib.
18.capit.22.& alios, poſt quos noſter
Ioan.Mariana † lib.1.hiſt.Hiſp. cap. 48
6.ſic inquit: *Veteres Hiſpani moribus fue*
re rudes ſanè, & ſine more, feris propiora

quàm hominibus ingenia, ſecreti etiã inter tormẽta tenaces, inquieto animo, corporũ celeritate maxima, dediti religionibus, à ſapientiæ ſtudijs abhorrentes: tametſi ingenio maximo, quod tranſlati in alias provincias declararũt, neque mẽtis perſpicuitate, neq; memoria laude, ac ne orationis quidẽ copia ab ulla gente ſuperari. Armis aliquãto adverſus hoſtes, quàm cõſilio meliores fuerũt, cultu vita agreſti, victu copioſo magis, quã exquiſito, vino parciſſimo, aqua ſæpè potu contenti vitã propagabãt: adverſus ſontes ſeveri, in advenas humani & hoſpitales.
Quæ omnia verba tranſcribere volui,
49 quoniã priora tãtùm recẽſens, † hũc
noſtrę ętatis auctorẽ, iudicio meo graviſsimũ & elegantiſsimũ, graviter hoc nomine reprehẽdit Fr. Ioan. à Põte in d. conven. Monarch. lib. 3. cap. 21. pag. 134. Quaſi propriæ nationi iniuriã irrogaverit, eã ruditatis, & feritatis incuſans. Quod ipſe multis argumentis depellere tentat, cum Alphonſo Matamoros in lib. de Academ. Hiſp. cùm tamẽ cõſtet eo in capite Marianã plura de laudibus, quàm de vitijs Hiſpanorũ dixiſſe. Nec verè vitio illa antiqua ruditas verti debeat, quę illi ætati magis quàm gẽti tribuẽda videtur, & tũc reliquis ferè nationibus cõmunis erat, ut ex ſuperioribus patet. Vt omittã hæc eadem, quæ in Mariana notat, & alia longè graviora, ipsũ Fr. Ioan. fateri, & Hiſpanis obijcere lib. 1. c. 2. §. 3. pag. 10.
50 Tertiò † pro ſupradictæ ſentẽtiæ
cõfirmatione, & contrarię reiectione cõſidero, falſum utique eſſe, & ſemper fuiſſe, quod quidã primis illis detectionis & cõquiſitionis huius Novi Orbis tẽporibus, pravâ ſuggeſtione diſſeminarũt, videlicet, Indos non ſolùm barbaros eſſe, ut aliæ nationes, de quibus diximus, ſed prorſus inhumanos, ſtupidos, atq; amẽtes, & per mõtes, & agros ferarũ more vagãtes, ita ut vix hominũ appellatione digni videri poſſent, & omnino incapaces eſſent Fidei Chriſtianę percipiẽdæ, & retinẽdæ. Etenim
51 licèt † aliquid horũ primâ facie cẽſeri
potuiſſet, inſpectâ naturâ & feritate Indorum, qui in primis inſulis, quas dicũt de Barlobento, reperti ſunt, & aliorũ, quos Caribes, & Canibales appellamus, atque hoc colore multa dãna miſeris Indis generaliter à militibus irrogata fuerint, qui eos beſtiarum inſtar tractabant, onerabant, & ſpoliabant, graviſsimũ hac propter impedimentũ eorũ converſioni generantes.
Re tamen † poſteà maturius, & peni 52
tius inſpectâ, & pijs ac religioſis viris à Regibus noſtris cõmiſsâ, manifeſtè cõſtitit, non eſſe omnes Indos eâdẽ lance trutinandos, cũ alij, & quidẽ numero plures, politicã vitã agerẽt, & pro captu ſuo proprijs legibus, ac Regibus civiliter gubernarentur, ut in cap. ſeq. dicemus, ac planè nullos adeò uſu rationis & intellectus carère, ut ab hominũ appellatione, & Fidei prędicatione excludi debèrent; quin potius pleroſq; eorum, ſi rectè inſtituantur, faciles ad modũ, & ſupra omnes alias gentes dociles eſſe ad Catholicã Fidẽ percipiẽdã, recipiẽdã & retinendã, & ad quaſlibet artes etiã liberales addiſcendas, quas etiã ante Hiſpanorũ adventũ ſuo more, ac modo in aliquibus regionibus pluſquàm mediocriter exercebãt.
Quod † etiam multis exemplis, & ar 53
gumentis latè probavit pijſsimus in Indos Chiapenſis Epiſcop. in fine ſuæ Apologię fol. 17. & in replicat. 8. ad obiect. Sepulvedæ, Ioſeph. Acoſta omnino legẽdus lib. 1. de procur. Ind. ſalu. cap. 1. & 8. 17. & 18. cum multis ſeqq. & lib. 4. cap. 3. 4. 5. & in hiſt. moral. Ind. lib. 6. cap. 1. 8. & ſeqq. Vbi concludit, nullam nationem hominũ obſequẽtiorem eſſe, nullam ſubiectiorem: eſſeque Indos, præcipuè Peruanos, & Mexicanos, ingenio nequaquam duro & obtuſo, ſed potius docili & manſueto, imitandi quidquid viderint mirè cupidos, In quibus potentiam, & regendi auctoritatem conſpiciunt, nimis venerabundos, dicto citius obſecundantes. Bonorum, & Sacerdotũ amatores, &

obe-

obedientes,factos, opumq;conteptores,& quòd multi minus credũt, ſi ſe-
mel ſeriò,atque ex animo Religionẽ,
virtutemq; ſuſceperint, in ſententia
54 conſtantes.Et † quòd fortè multis ex
noſtris id dicere poſsint,quod Iob cap.
15. amicis ſuis dixiſſe narratur: *Ergo
vos eſtis ſoli homines,& vobiſcum moritur
ſapientia, & mihi eſt cor, ſicut & vobis:
neque inferior veſtri ſum:quis enim ea,quæ
noſtis, ignorat?*

Idem oſtendit Th.Boz.de ſign.Eccl.
lib.7.cap.4.& lib.8.cap.5.verſ.58.ubi
de efferatis Indorũ gentibus loquens,
quæ per noſtros ad Fidem converſæ
fuerunt, inquit: *Ac ſanè nunc illi populi
mãſuetudine,docilitate,Religione,ac bonis
moribus nos ſuperãt*, & lib.10.c.13.verſ.
Hinc ut legimus, ubi per Epiſcopos &
Religioſos viros Indorũ ruditatẽ &feritatẽ emendatã fuiſſe commemorat.

Idem tradunt Ioan.Boter. in relat.
univerſ.4.p.lib.3.pag. 58. 96. & ſeqq.
Dom. Bañez in 2.2.q.10.art.10. verſ.
Arguitur tertiò,F.Auguſt.Davila in. d.
hiſt.Mexic.lib.1. cap. 30. pag.109. &
cap.42.Fr.Eman.Roderic.in queſt. regul.tom.2.q.99.art.4.pag.292.Fr.Alfonſ.Ferdin.in hiſt. Eccleſ.noſt. temp.
lib.1.cap.21.Fr.Greg. Garcia de Ind.
orig.lib.3.cap.4.§,5. & cap. 5.& 6. &
noviſsimè ac latiſsimè Fr.Ioan.à Torquem.in Monarc.Ind.lib. 11. 12. 16.
& 17.per tot.ubi Indos a tarditatis &
feritatis nota defendunt, & plurimorũ facta,leges,mores,& inſtituta recẽ
ſent,quæ cum pręceptis Decalogi, &
aliorũ nationũ legibus in multis conveniebant,& eos nullo modo ingenij,
& Catholicæ Fidei expertes fuiſſe cõ
vincunt,ſed magna ex parte prudẽtes,
ſubtiles,acutos,pios & religioſos, &
regendi, ac gubernãdi arte uſquequaque nõ imperitos.Idem etiã in ſua generali huius Novi Orbis hiſtoria paſſim præſtat Ant.de Herrera,& præcipuè decad,3.lib.2.cap,18.&ſeq.decad.
4.lib.10.cap.1.& 9.lib.8. cap.3. lib.9.
cap.12.ubi politiam, & mores Mexicanorum,Iucatanorum,Chiapenſium,
Nicaraguenſium, & aliorum provinciarum Novæ Hiſpaniæ cõmemorat,
& decad.4.lib.1.cap.10.& ſeqq.ubi agit de Indis Terræ firmę, & lib.5.cap.
9.ubi de moribus Malucorum, & decad.5.lib.4.cap.1. & ſeqq. ubi de moribus Peruanorum.

Et ante omnes luculenter de eodẽ
argumento diſſeruit † Reverendiſs. 55
Pat.Fr.Iulianus Garceſius ex Dominicano Ordine, primus Eccleſiæ Tlaxcalenſis Epiſcopus, qui cùm maximâ
religione,& eruditione pollêret,& plu
ribus annis inter Indos Novæ Hiſpaniæ verſatus fuiſſet,ac proinde idoneitatẽ eorũ,& iniurias,quas ſub prætextu incapacitatis immeritò patiebantur, ſimul exploraſſet, & deploraſſet,
piã † quandam, & elegantẽ epiſtolam 56
miſit ad Paul. III. fœlicis recordationis S.R.E.P.anno 1536.in qua multa
verè,ac graviter de eorundẽ Indorum
moribus,ingenio,docilitate,& in Fidẽ
Catholicã propenſione, & profectione recenſuit, quam non pigebit candidis & Chriſtianis Lectoribus ob ocu
los ponere, quoniam maximè ad noſtrum inſtitutum conducit, & cùm à
ſuprà dictis Auctoribus multum laudetur, à Fr. Auguſt. Davila dumtaxat
refertur d.cap.42.ea igitur ſic habet.

Sanctiſsimo D. N. Paulo III. Põtif. Maximo, Fr. Iulianus Garces Ordinis Prædicatorũ. Epiſcopus primus Tlaxcalenſis in Nova Hiſpania Indiarum Cæſaris Caroli, ſalutem ſempiternam dicit.

QVÆ circa novellũ gregẽ, Eccleſiæ ſanctæ aggregatũ, tibi (Beatiſsime Pater) acquiſitũ noverim, declarare non pigebit, quatenus exultare valeat ſpiritus tuus in Domino ſalutare. Et ne pro

logi longâ enarratione, tibi præcipuè, qui tot, ac tantis totius Orbis negotijs providêre debes, faſtidiũ generẽ; rẽ ipſam in valvis aggredior. Nulla ✝ ſunt
57 obſtinatione orthodoxæ fidei infeſti, aut pervicaces (ut Iudæi, & Mahumetani) Indorũ parvuli. Chriſtianorũ decreta non hauriunt modò, ſed exhauriũt, ac veluti ebibunt: citiùs hi, & alacriùs articulorũ Fidei ſeriem, & conſuetas orationes, quàm Hiſpanorũ Infantes ediſcunt, & tenent, quidquid à noſtris traditur. Alũtur intra Monaſteriorũ ambitũ per ſuas claſſes, & contubernia per ſcholas & doctrivia ex ditioribus trecenteni, quadrigẽteni, quingenteni, & ſic de ſingulis ordinatim, ſecundũ magnitudinẽ civitatũ, & oppidorũ. Non clamoſi, non iurgioſi, nõ litigioſi, non inquieti, non diſcoli, non tumidi, nõ iniurioſi: placidi, pavidi, diſciplinati, ad magiſtros obtẽperatiſsimi, obſequioſi ad ſodales, non querulosi, non mordaces, non contumelioſi, omni prorſus vitio (quod noſtrates pueruli ſcatent) liberi: ſecundũ quod illa ætas patitur, ad liberalitatẽ propenſiſsimi; utrum uni, vel multis des, nihil intereſt, quia quod uni datũ eſt, ſingulis impartiendum curant. Parcimoniâ mirabili, non bibaculi, nõ guloſi, ingenitâ, & velut innatâ modeſtiâ, ac diſciplinâ. Siquidẽ videri eſt, eos ordinatè, ſeriatimq; incedentes, ſeu ſedère, ſeu ſtare iubeantur, ſeu flexis poplitibus proſterni ad pulvinaria. Præter ſuum Tlacuali (ſic enim communẽ eſcã appellant) poſt panẽ, ſeu Tlaxcali, nihil obnixè flagitantes. Habẽt enim & noſtrates fructus omnes, ideſt, quorũ ſemina ab Hiſpania allata ſunt: tanta eſt terræ feracitas, ac fœcundia. Habẽt & ſuos fructus. Iã verò ingenij docilitas ſupra modũ, ſeu cantare iubeas, ſeu legere, ſcribere, pingere, fingere, cæteraque id genus liberaliũ artiũ, & aliarũ, ad rudimenta omnia perſpicaces, & acutiſsimi intellectus dexteritate ſingulari, quod præter cœli clementiam, ac temperiẽ (ut ſæpè mihi animo revolvẽti occurrit) preſtat mira in cibo ſimplicitas ac parcimonia. Cũ intra monaſteria Fratrũ ad diſciplinã arceantur, nulla a maioribus querimonia quæſtióve fit, quòd inæqualiſparitate tractẽtur, quòd ſeveriùs caſtigẽtur, quod à pędagogis tardiùs ad domos dimittantur, quòd ęqualibus inæqualia, aut impatibus paria demandentur officia. Cõtradicit nemo, nullus obiurgat; ſed parẽtũ cura, ac ſolertia ad id tendit, ut quàm eruditiſsimus in Chriſtianiſmo ſuus natus evadat. Iam verò Eccleſiaſticus cantus, ſeu organicus, ſeu harmonicus, ſeu rhyrmicus abſolutiſsimè ab eis perdiſcitur: ita ut exrranei muſici nõ magnopere deſiderentur. Qui in cãpo pugiles exercebantur, campeſtrati vocabãtur (teſte Auguſt.) quia ſœmoralibus eorũ pudẽda velabãtur, quę cãpeſtria dicebãtur, & perizomata in litteris ſacris, Indi Tomaſtli dicunt: Apud quos tanta cura, & verecundię obſervatio, ut in publicũ etiã tantilli infantuli (de Mexico loquor) ſine Thomaſtli, ideſt, ſubligari prodeat nemo. ¶ Nũc cõtra eos, quos de indigenis malè ſenſiſſe, cõperimus, dicendũ erit: refellẽdo vaniſſimã opinionẽ illorũ, qui eos incapaces inſimulãr, inculpantq; atq; ex Eccleſiæ gremio abijciendos aſſeverant. Prædicate (ait ✝ Dominus) Evangeliũ 58
omni creaturæ, qui crediderit, &c. de hominibus planè loquebatur, non de brutis, nullã excipiens gentẽ, nullã nationẽ excludens, quippè in rete Evãgelico omne piſciũ genus cõclauſuris Apoſtolis, quibus prędixerat: Faciã vos piſcatores hominũ. Nã quod dicit, elegerũt bonos, malos foras miſerunt: nõ de hac militanris, ſed de illa triũphantis Eccleſiæ piſcatione loquebatur, quãdo ſegregabit oves ab hœdis. Vnde in piſcatione Petri ante paſsionẽ retia rumpebantur prę multitudine piſciũ, etiam naviculæ penè mergebantur, ſed poſt Reſurrectionem (ait Ioannes) cùm tanti eſſent, non eſt ruptum rete,

quia de piſcatione triūphantis loque-
batur Eccleſiæ. Multi enim retia mili-
tantis Eccleſię piſces implent, rūpunt,
& egrediuntur, ſive hereſibus, ſive pra-
vis moribus, qui triumphātis retia nō
intrabunt. Vnde de piſcatione poſt
Reſurrectionem Dominicam nume-
rum determinatum appoſuit piſcium:
quia novit Dominus, qui ſunt eius (ait
Apoſtolus) quia hęc retia multi exitu-
ri intrant, illa nullus egreſſurus intra-
bit. Lauda Ieruſalem Dominum (ait
Pſalmiſta) quia confortavit ſeras por-
tarū tuarū: benedixit filijs tuis in te. Et
ne putaremus in cœlum tantum cen-
tū quinquaginta tres, ideſt, beatorū a-
nimas: myſticè uſque ad decem. & ſep-
tē ab uno aſcendēdo, ac intermedios
numerando, is numerus ſurgit centum
quinquaginta tres, quia decē præcep-
torū obſervatores, & ſeptenaris nume-
ri in donis Spiritus ſancti perceptores
tantùm intrabunt: quia multi ſunt vo-
cari, pauci verò electi. Reſtat igitur, ut
nulli apertū, quod vidit Ioannes in A-
pocalypſi, oſtium claudamus, quia ille,
qui habet clavē David, qui aperit, &
nemo claudit, ſolus novit numerum e-
lectorū in fœlicitate ſuperna. Nulli er-
59 go hominum, qui † ex fide ſpontanea
petat Baptiſmum, Eccleſiæ eſt porta
claudenda, iuxta Auguſtini ſermonem
15. de verbis Apoſtoli, Cyprianū ſuper
hac re citantis. Nullum ergo retrahat,
quæſo, ab hoc opere falſa talium aſſer-
tio, qui diabolicis inſtigati ſuggeſtio-
nibus, incapaces religionis noſtræ aſ-
ſerunt Indos iſtos.

60 Hæc certè vox † Satanica eſt, &
dolentis dæmonis ſuum ſubverſum iri
cultum, ac ex avariſsimorum Chriſtia-
norum faucibus erumpens; quorū tāta
eſt cupiditas, ut ſitim eius explère vo-
lentes, rationabiles creaturas ad Dei
imaginē factas, beſtias, & iumenta eſſe
contendant, nullo alio fine, niſi ut qui-
bus illarū cura cōmiſſa eſt, nulla ſit li-
berandi eas è rabidiſsimis manibus cu
piditatis ſuæ: quin potius illatū obſe-
quio uti pro arbitrio permittant. Quis
enim tā impudēti animo, ac perfrica-
tâ frōte incapaces fidei aſſerere audet,
quos mœchanicarum artium capaciſsi
mos intuemur, ac quos etiam ad mi-
niſterium noſtrorum redactos bonę
Indolis, fideles & ſolertes experimur?

Etſi quando (Beatiſsime Pater) tua
ſanctitas aliquem Religioſum † virum 61
in hanc declinare ſententiam audie-
rit, etſi eximia integritate vitę, vel di-
gnitate fulgēre videatur is: non ideò
quicquā illi hac in re præſtet auctori-
tatis, ſed eundē parū, aut nihil inſudaſ-
ſe in illorum converſione certo cer-
tiùs arbitretur, ac in eorū addiſcenda
lingua, aut inveſtigandis ingenijs parū
ſtuduiſſe perpendat. Nā qui in his cha-
ritate Chriſtianâ laborarunt, non fru-
ſtrà in eos iactare retia charitatis af-
firmant: illi verò, qui ſolitudini dediti,
aut ignaviâ præpediti, neminem ad
Christi cultum ſuâ induſtriâ reduxe
runt, ne inculpari poſsint, quod inuti-
les fuerint, quod proprię negligentiæ
vitium eſt, id infidelium imbecillitati
adſcribunt, veramque ſuam deſidiam
falſæ incapacitatis impoſitione defen
dunt, ac non minorem culpam in ex-
cuſatione committunt, quàm erat illa,
à qua liberari conantur.

Lædit † namque ſummè iſtud homi 62
num genus, talia aſſerentium, hanc In-
dorū miſerrimam turbā; nam aliquot
Religioſos retrahunt, ne ad eoſdem
in Fide inſtruendos proficiſcantur.
Quamobrem nonnulli Hiſpanorū, qui
ad illos debellandū accedūt, horū freti
iudicio, illos negligere, perdere, ac ma-
ctare, opinari ſolent non eſſe flagitiū.
Vnde apparet, quòd hoc Satan ille,
humani generis hoſtis, in lucis Angelū
transfiguratus invenit, ut gentium il-
larū differendo fidem, ſibi exhibitum
cultū conſervet. Nunc verò de horum
ſigillatim hominum ingenio, quos vi-
dimus ab hinc decennio, quo ego in
patria cōverſatus, eorū potui perſpi-
cere mores, ac ingenia perſcrutari,

teſtificans corã te (Beatiſsime Pater, qui CHRISTI in terris Vicarium agis) quod vidi, quod audivi, & manus noſtræ contrectarunt de his progenitis ab Eccleſia, per qualecunque miniſterium meum in verbo vitę, quod ſingula ſingulis referendo, ideſt, paribus paria. Rationis optimę compotes ſunt,
63 & integri ſenſus & capitis; ſed † inſuper noſtratibus pueri iſtorũ, & vigore ſpiritus, & ſenſuum vivacitate dexteriori in omni agibili, & intelligibili præſtantiores reperiuntur. De ma-
64 ioribus, † quod barbarâ feritate, ac crudelitate ultra humanum modum fuerint, audivi: utpotè antropophagi, ideſt, humanarum carnium voratores, truces, ac cruenti: ſed quanto crudeliores, & immaniores fuère, tanto acceptius Deo holocauſtum offeretur, ſi benè convertantur: cuius pars maxima nos ſumus, ſi tales erga eos extiterimus verbo, & exemplo, manu, linguâ, quales eos nobis, ſi in ſimilem caſum incidiſſemus, voluiſſemus habère. Lucrifacere animas eorum laboremus, pro quibus CHRISTVS fudit ſanguinem. Barbariem eis,
65 & idololatriã obijcimus, † quaſi meliores habuerimus patres noſtros à quibus ductamus originẽ, quouſque B. Iacobus Apoſtolus eiſdem prædicavit, eoſque ad Fidei cultum convertit, ex peſsimis optimos reddens: unde tot clariſsima Martyrum, Doctorum, & Virginũ lumina emicuerunt, quos hic longum eſſet, & non neceſſarium recenſere. Quis dubitat, durante ſæculo, multos ex his ſanctiſsimos futuros, & omni virtute conſpicuos? Numquid
66 Sertorio † apud Hiſpanias res agẽte, ſubmiſſa eſt cerva, quæ fatidica putaretur? Ecce cervam, ideſt, brutum animal Hiſpani prophetiſſam, ideſt, fatidicam, ac Deam adorabant. Feritas Hiſpanorum quondam tanta erat, ut Silius Italicus ex Italica Bethicæ civitate oriundus, dicat de maioribus ſuis eulogium inclytum:

Prodiga gens animi, & properare faciliima morte:
Namque ubi tranſcendit florentes viribus annos,
Impatiens ævi, ſpernens veniſſe ſenectam
Et fati modus in dextra eſt.

Viriatus ille, quem teſte Iuſtino (de Gentilitate loquor) Hiſpania habuit clariſsimum Ducem, paſtor erat armentarius. At poſt † Chriſtianiſmum 67
ſuſceptum, cũ fide veram nobilitatem hęreditate poſsidemus, tot milites, tot Duces præclariſsimos, quibus & Roma Imperatoribus uſa, mirũ in modũ crevit, ac in id, quod de ea audivimus, provecta eſt. Si tam † inculta, & vepri- 68
bus errorum obſita Hiſpania ante Apoſtolorum prædicationem, poſteà tales fructus, ſive in ſæculo, ſive in Eccleſia parturivit, quales futuros nunquam antè crediddiſſent, quia hæc mutatio dexterę Excelſi: dent mihi tales pro eodem Omnipotentis Dei, ac Domini liberatoris cunctorum auxilio, favore, & patrocinio, mirabilẽ fortaſſe Indorum populum in hoc Novo mundo reperto futurum. Numquid (ait Iſaias) abbreviata eſt manus Domini, ut ſalvare nequeat? Quo tempore Sertorius in Hiſpania apud ſemiferos homines Romanorum Dux erat, litteras Hiſpani, & Graecas & Latinas noverant, ab his nationibus ſubiugati: verũtamen eſt, quòd ſi Hiſpania proprias vires agnoviſſet (ait Trogus) nunquã Romanis colla dediſſet: litteras ergo Hiſpani didicerant, nec eorum linguam minus callebant, & ſemibarbari adhuc erant. Quid mirum, † ſi miſelli iſti in extremo terrarum margine 69
conſtituti, nullo cultorum hominum commercio, nullas uſque hodie litteras aſſecuti, belluarum inſtar eſſent, nullum animal habentes pro vectura, ipſi aſelli bipedes omnia ruri, domique vectitarent, nullâ exterorum hominum notitiâ, nullo cultu, aut victu, aut veſtitu, aliiſq; humanę vitę ornamentis prædit, nullo litterarum

com-

commercio, nullo vehiculorum, aut
navigiorum uſu, inculti eſſent, ac penè
barbari. Si omnibus ijs præditi Hiſpa-
ni, tales priſco tempore extitère, quid
de his deſperandum, cùm de nobis à
noſtris minimè deſperatum ſit, cùm in
ea regione tam illuſtres viri evaſerint
in utroque homine? Ecce ſic benedice-
tur omnis homo, qui timet Dominum,
ait Pſalmiſta, & ſequitur: Et videas fi-
lios filiorum, qui ſunt homines Novi
mundi indigenę, qui Fide, & virtuti-
bus eos, quorum ſunt miniſterio, ad
Fidem converſi, fortè ſuperaturi ſunt.
70 Et quoniam eos penitus †; litteras nō
didiciſſe prędixerim, palinodiam ca-
no: pingebant enim, non ſcribebant,
ideſt, non litteris, ſed imaginibus u-
tebantur, ſi quid abſentibus ſeu tem-
pore, ſeu loco memorabile vellent ſig-
nificare. Quod & Lucanus inſinuat in
hęc verba:

Phœnices primi, famæ ſi creditur auſi,
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris,
Nondum flumineas Memphis contexere Biblos
Noverat, & ſaxis tantum volucreſque feræque,
Sculptaque ſervabant magicas animalia linguas.

Nunc verò tāta eſt ingenij eorum fœ-
licitas (de pueris loquor) ut & Latinè,
& Hiſpanè ſcribant, noſtris pueris ele-
gantiùs: Latinè ſciant, atque loquan-
tur non minùs quàm noſtri, qui ſe eius
71 rei ſtudio dedidère. Confeſsiones † ab
eis fiunt, quæ vel maximè novellis in
Eccleſia difficultatem afferunt, & ar-
duitatem pręſeferunt, ubi fides pręci-
puum locum tenet, cùm ſecreta cor-
dis extrinſecùs revelentur, ac alteri
pandantur lapſos humani, & peccata
non minori perſpicuitate ac veritate,
quàm a Chriſtianis natis (ne dicam
propenſiori) earumque frequētiâ gau-
dent, imò aliqua vel minus enucleata,
vel a confeſſoribus forſan non intel-
lecta, quæ ſemel cōfeſsi ſunt, examuſ-
ſim repetere ſpontaneè non verentur
columbinâ ſanè ſimplicitate; ita ut
quoad confeſsiones apud illos totus
annus habetur, ut Quadrageſimâ inter
noſtros, diſciplinas ordinarias & à pue-
tis, ideſt, flagella, non modò tenuen-
tes, ſed & ultrò ſuſcipientes, clam tē-
pore & loco, ultra communes, quę
fiunt in die Veneris ſancti, & omni-
bus ſextis ferijs anni. Quodque ad-
huc difficilius exiſtimatur à noſtris
(qui nec in abijciendis quidem con-
cubinis dicto pateant prælatorum) tā-
tâ facilitate uxorum pluritatem abij-
ciant, quas in paganiſmo habuerunt,
unicâque continēti, ut miraculi inſtar
ſit. Furta, quorum conſuetudo (de par-
vulis loquor) genti innata eſt, aper-
tiſsimè pro confeſsione accuſant.
Non reſtitutionem recuſant, aut pro-
craſtinant. Conſtruunt Eccleſias ma-
gnas, quas armis Regijs adornant,
conventus Fratrū protectorū ſuorū,
& domos devotarum mulierū ab Im-
peratrice domina Eliſabeth miſſarū,
quibus bono animo dant ſuas filias, ſi-
cut Fratribus filios, ut ex ipſis quanto-
cius ſancta Eccleſia augeatur. Cùm in-
digent aquâ, ad Fratres cū oblationi-
bus veniunt, proceſsiones petunt. Idē
ſimiliter faciunt pro pueris infirmis, pe-
tentes Evangeliū ſibi dici, & manus ſa-
cras ſuper ipſos imponi. Cùm infans
naſcitur, ad Sacramentum Baptiſmi
ſuſcipiendū à patre, vel matre porta-
tur, & quando moritur ad Fratres cō-
currunt, ut ſepeliatur. Cùm vir ſcit, u-
xorem nō Chriſtianam, illam ad Bap-
tiſmum ducit, & mulier virum, ut deſ-
ponſentur ad modum Chriſtianorum,
& pater filium, mater filiam, frater fra-
trem, & vicinus vicinā. Quò circa quę
per me ipſum, & à fidedignis Religio-
ſis perſonis de fide, & moribus iſtorum
acceperim, compendio dicam.

Rogatus quidam, cur extra tempus
Quadrageſimę confiteri vellet? reſpō-
dit: Se ægritudine preſſum ſpopondiſ-
ſe confeſsionem Deo, ſi evaderet,
ideò voti reum confiteri debere.

Item alius, ad quid tam citò confeſsionem repeteret, à confeſſore rogatus, qui ſciret, eum paulò antè alij confeſſum: reſpondit: Verùm equidem eſſe; ſed quòd confeſſorem eum non plenè intellexiſſe, ſuſpicaretur, repetere ſe velle confeſsionem: inſuper & poſteà nonnullorum recordatum fuiſſe peccatorum, quæ ſaſſus anteà non fuiſſet.

Petrus quidã, & Iacobus Neophiti ex primoribus eorum, poſt confeſsionem Sacramentalẽ, imaginariâ viſione, duas vidêre videbantur vias: olidã alteram, alteram odoramentorum, atque roſarum refertam: contemplatorſque Magdalenam & Catherinam; quarum ſimulacra ex pictura didicerant, fœtida dicentes, quam antea tenebatis, via eſt; roſarum ſpiramine odora, quam ſequimini poſt Baptiſmũ. Quod in conſpectu decem millium animarũ animoſo & ferventi ſermone referentibus, multi Baptiſmum petierunt.

Quâ nocte Salvator noſter, ſecundùm Eccleſię repręſentationem, natus eſt: Gloria in excelſis Deo à cantantibus linguâ ſuâ auditum eſt à pluribus. Cùm tamen hymnus iſte tunc in eorum linguam converſus non eſſet, ut poſt: unde arguitur, nõ humanâ induſtriâ, ſed Divinâ virtute miraculum accidiſſe.

Anhelanti cuidam violentiâ cõprimere puellam, ait illa: Numquid nõ Chriſtianus es tu? Cui reſpõdenti, ſum: hoc quod agis (addidit illa) Chriſtiana pietas prohibet. Quo audito, ille ab incœpto protinus reſilivit.

In quadrageſima admonitus pro Religione haberi ieiunium, cùm ægritudine laboraret, nullo modo perſuaderi potuit à Chriſtianis, ut carnibus veſceretur.

In confeſsione ſe accuſavit eorum quidam, quòd cùm propriã cognoſceret uxorem, alterius, cuius ardebat deſiderio, recordatione fuerit voluptuoſâ allectus.

Rogatus fuit a quodam religioſus quiſpiam, utrum orare deberet in ſacris myſterijs, an ceſſare, atque attentius Verba Divina auſcultare?

Alius ſimiliter audito, quòd Iudas inconfeſſus, & impœnitens laqueo vitam finiverit, ait confeſſori: Ego ſum Iudas, qui etſi confeſſus fuerim, non integrè tamen, ideò confeſsionem repetendam putavi.

Duo alij ex rubore peccatum peſsimũ in cõfeſsione occultãtes, nimiâ ægritudine preſsi, faſsi Sacramentaliter crimẽ, cõpunctionis, & lacrymarũ ubre perfuſi, utroq; morbo abſoluti ſũt.

Chriſtiana eorũ, maritũ Gentilẽ ſortita, rogat, num Baptiſmum acceperit, illo abnuente: debitum, imò indebitũ maritale negat, quouſque lovacro ſancto perfuſum viderit.

Plures confeſsi ex eis non abſoluti, vel quia in fornicatione erãt, vel quia reſtitutionem procraſtinarent, quãtociùs adimpleto confeſſoris pręſcripto recurrunt, & ſe repræſentant pro abſolutione: quod, meâ opinione, fidei non exiguum argumentum eſt.

Si cõfeſsio eiſdem ex occupatione confeſſoris, aliâve cauſa denegatur, dolent, flent, gemituque oſtendunt Sacramenti famem, ſitimque iuſtitiæ.

Pluſculi poſt Baptiſmũ petunt baptizari, quibus, cùm Chriſtianâ religione id nõ licêre, dicatur, reſpondẽt: Scimus id quidẽ, ſed tunc nõ credidimus, aut verba baptizatoris nõ intelleximus.

Martinus vocabatur, qui in extremis paulò antequàm decederet, aſsiſtenti matri ait: Cede parens, nonne vides fratres advenire cum Cruce, & Dominam quandam per magnificam lineam mihi Roſarij offerentem?

Cùm in Thecoacan agerent Chriſtiani in hoſpitio primùm, eſſentque alio profecti, ait quidam eius oppidi indigena ſocijs: Nunc maximè Chriſtianâ religione fratres vivendum eſt, cùm ſoli ſimus, & teſtes Fidei noſtrę Chriſtianos non habeamus.

Sed

Sed dices, nullo teſte res geſta pro-
batur, quaſi & teſtes ipſi mentiri non
poſsint. Ruſum in iudicio humano
res eſt nullius ponderis, aut momenti.
Quaſi verò ſuper hoc humanum iudi-
cium requiramus, & non Divinũ po-
tius admiremur, quo velit Omnipo-
tens in novo naſcentis Eccleſię ceſpi-
te, fructũ promittere, ac miracula ſuſ-
citare, quę apud Sanctos, quos ab anti
quo veneratur Eccleſia, penitus floruе-
re. Suffragatur tamen huic nationi, ma
ximè hic mos duplici de cauſa: tenui-
tate victus, vilitate, & ſimplicitate ve-
ſtitus, humilitas & obedientia genti
innata, quibus nullę regiones mundi
abundant ſicut iſta.

72 Quia explicuiſſe videor, † Beatiſsi-
me Pater, quę mea dicere, quęque tua
audire intererat, ſuper emporio Indi-
co, ideſt, earum commercio rerũ, quæ
Creator, & Plaſmator omniũ ſuâ pro-
videntiâ præparaverat in termino iam
labentis ſæculi, in quo fines ſęculorũ
devenerunt; reliquum eſt, conteſtari
Sanctitatem tuam, Paule Beatiſsime,
Doctor Gentium, ne tantam nactus
occaſionem, ſegnitiei, aut torpori lo-
cum des: quominus id agas, ut omnes
nos commonefacias, exhorteris, exci-
tes, atque promoveas, ne in tam excel
ſi Opificis opere dormitare, ſed vigila-
re, & nõ ſegniter agere ſtudeamus. Hoc
tibi ipſi imprimis perſuadeas, Sanctiſ-
ſime Pater, velim, ex quo Evangelij
veritas in mundum effulgere cœpit,
ideſt, noſtra fœlicitas declarari, quo-
que Dei in filios per gratiam libera-
tionis adoptati ſumus, poſt promulga
tam per Apoſtolos duces, ac præcep
tores noſtros ſalutis viam, nihil unquã
penſi maioris (quod ſciam ego) in Ec-
cleſia extitiſſe Catholica, quàm hæc
apud Indos talentorum diſpenſatio.
Si enim pro caducis fragilibus huius
miſeræ vitæ rebus tantopere labora-
mus, quanto magis niti debemus uni-
verſi, te duce, Paule Beatiſsime Pater,
ne oblatam in pręſentiarum opportu-
niſsimam bene gerendę rei facultatem
deſidiâ, ac negligentiâ noſtrâ perda-
mus? Videant univerſi in Apoſtolico
pectore nihil gratiùs inſidere, quàm
huic tanto negotio vi omni, & niſu, nu
tu, voce, voto, te velle fideles tuos ex-
cubare, adeſſe, vigilare. Quâ parte no-
bis Verbi oſtium (ut ait Apoſtolus)
apertum eſt, illuc plurimos operarios
deſtinare, quò in fœcundo huius In-
dię ceſpite centeno conſurgat ſpica
fructu, quę divitem ſpem alat, charita-
tem augeat, fidem ſuſtentet. Tanto ido
lolatras alacriori animo & ampliori
ardore certemus ad noſtrę profeſsio-
nis vexilla colligere in Aſia, quanto
Turcarum in Europa ſęvitiam in no-
ſtros amplius cernimus debacchari.
Hinc autũ eruamus ex viſceribus fi-
dei Indorũ, illud autem mittamus in
ſubſidium militum noſtrorum, longè
ampliores ab India terminos à diabo-
lo attipiamus, quàm ipſe cũ Mahume-
tanis ſuis nobis ſubducat ex Europa.
Duplici dæmonum muros ariete qua-
tiamus, ut hinc ab eorum poſſeſsione
antiqua indigenas eruamus, & iſtinc
auro eruto, eoſdem ab Europæ fini-
bus excludamus. Promoveantur, Rex
CHRISTE bone, fidelium tuorum ter-
mini, † Iſaiæ vaticinium impleatur 73
iã. Ecce iſti de longè venient: ecce illi
ab Aquilone, & mari: & iſti de terra
Auſtrali. Laudate cœli, & exulta terra:
iubilate montes laudem: quia conſola
tus eſt Dominus populum ſuũ: & pau-
perũ ſuorum miſerabitur. Et dixit Siõ:
Dereliquit me Dominus, & Dominus
oblitus eſt mei. Et infrà: Leva in cir-
cuitu oculos tuos, & vide; iſti congre-
gati ſunt, venerũt tibi. Ego vivo (dixit
Dominus) quia omnibus his velut or-
namẽto veſtieris, & circũdabis tibi eos
quaſi ſpõſa: quia deſerta tua, & ſolitudi
nes tuę, & terra ruinæ tuæ nunc an-
guſta erũt pro habitatoribus, & lõgè fu
gabũtur, qui abſorbebant te. Si tantâ
diligentiâ † Dñs Ieſus Chriſtus, Deus 74
ac liberator noſter, Thomam Indos

adire perſuadet renuentem, ac dicentem: quocunque mitte me, præter quã ad Indos: & Bartholomęum, qui ibidem dęmones mirabiliter torſit, Indoſque ad Fidem convertit, eorum divitias reſpuens, ac Fidei Evangelicæ potiores auro fodinas, quas ſequerentur, oſtendit: & te, ſanctiſsime Pater, Imperatorem tuum Deum imitari, ęmulari, comitari convenit, cùm illum milites ſuos Apoſtolos in Indos deſtinantes, ac penè urgentem videas. Sed dices: Non credent Idololatrę Christo, non parebunt Evangelio. Crediderunt (inquit in geſtis Apoſtolicis Lucas) prædicante Paulo, quotquot prædeſtinati erant à Deo ad vitã ęternam. Nullus certè non credidit
75 ex prædeſtinatis. Quàm † verò libenter Fidem ſuſcipiant, prædicatores reveteantur, & audiant, Eccleſias ędificent, religioſis ſubdantur Indi iſtius Novæ Hiſpanię, teſtes ſumus omnes, qui inter iſtos verſati ſumus: de valde autem diſtantibus ab huius provinciæ terminis, à venerabili Patre Fratre Bernardino de Minaya, nunc Priore ſancti Dominici huius civitatis Tenuxtitlan, ſeu Mexico, verũ habemus teſtimonium, qui cum duobus ſocijs religioſis uſque in Provinciam de Nicaragua, viam trecentum leucarum, & ampliùs peragravit, idololatras docẽdo, idola confringendo, & cõburendo, vexilla Regis Christi erigẽdo, & Eccleſias fundando. Ad quæ omnia libẽtiſsimos & promptos Indos (qui nunquam viderant Religioſos prædicantes eis) invenit: Baptiſmum ſpontaneè petentes, cum laureolis roſeis, cibo, & potu ei obviantes, viaſque ampliãtes, atque tergentes, & ſuo modo cum gratiarum actione dicentes: Benedictus, qui venit in nomine Domini. Stabilem
76 quippè † Comitem (quem Reges ſæculi appellant) te ſupernus cæleſtiſque Rex conſtituit, ut circa ſtationem tuã pervigil ſemper inſiſtas, hûc tamen, & illûc, ubi maior neceſsitas poſcat, trãſmittendos milites, ac comites tuos, veſtimentaque, & alimenta gregarijs tuis diſtribuere debeas, ne ſi ſtipendio tum inopiâ, equitum, peditumque penuria res militaris ſegniùs agatur, minuſque procedat, Imperatori culpa adſcribatur, id te agẽte, ut confidimus, coronam (ſicut par eſt) reportaturo beatam.

Hactenus epiſtola Epiſcopi Tlaxcalenſis; cuius & aliorum auctoritas, & fida relatio eiuſdem Romani Pontificis Pauli III. piam ſolicitudinem ex-
citavit, † ut peculiare deplomate In- 77
dorum capacitatem, & libertatem aſſereret, Diviniqúe, & humani iuris nõ ſecus ac nos, & reliquas Europæ, ſive antiqui Orbis nationes participes eſ-
ſe definiret. Idemque † Pijſsimus, & 78
Catholiciſs. Imp. Carolus V. pluribus legibus, edictis, & ſchedulis declaravit, contrarias abrogans, quæ illorum ſervitutẽ, aut vexationem quovis modo permittere videbantur, ut conſtat ex ijs, quæ ſcribũt Hieron. Benzo in hiſt. Amer. lib. 1. cap. 17. & ſequen. Ant. de Herrera in hiſt. gener. Ind. decad. 1. pag. 323. & 367. & decad. 2. pag. 7. 19. 91. 118. & 144. & decad. 3. pag. 312, & decad. 4 pag. 299. & 270. & ſeq. & alibi paſsim, & Fr. Ioan. à Torquẽm. in Monarch. Ind. lib. 1. cap. 14. & lib. 17. cap. 19. & Nos infrà lib. 3. cap. 5. & 6. diligentius trademus. Paulianæ autem ſanctionis verba, quoniam graviſsima ſunt, & tractationi, de qua agimus, maximè conducentia, in lectorum quoq; gratiã hic inſerere libet, quæ ſic habẽt.

Paulus † Papa III. univerſis Chri- 79
sti Fidelibus, præſentes litteras inſpecturis ſalutem, & Apoſtolicam benedictionẽ, & infrà. *Veritas ipſa, quæ nec falli, nec fallere poteſt, cùm Prædicatores Fidei ad officium prædicationis deſtinaret, dixiſſe dignoſcitur: Euntes, docete omnes gentes. Omnes dixit, abſque omni delectu, cùm omnes Fidei diſciplinæ capaces exiſtãt. Quod videns, & invidens ipſius humani generis*

amu-

æmulus, qui bonis operibus, ut pereāt, ſemper adverſatur, modum excogitavit hactenus inauditum, quo impediret, ne Verbum Dei gentibus, ut ſalvæ fierent, prædicaretur: ac quoſdam ſuos ſatellites commovit; qui ſuam cupiditatem adimplere cupientes, Occidentales, & Meridionales Indos, & alias gentes, quæ temporibus iſtis ad noſtrā notitiam pervenerunt, ſub prætextu, quòd Fidei Catholicæ expertes exiſtant, uti bruta animalia ad noſtra obſequia redigendos eſſe, paſſim aſſerere præſumant, & eos in ſervitutem redigunt, tantis afflictionibus illos urgentes, quantis vix bruta animalia illis ſervientia urgeant. Nos igitur, qui eiuſdem Domini noſtri vices, licèt indigni, gerimus in terris, & oves gregis ſui nobis commiſſas, quæ extra eius ovile ſunt, ad ipſum ovile toto nixu exquirimus attendentes, Indos ipſos, utpotè veros homines, non ſolùm Chriſtianæ Fidei capaces exiſtere, ſed ut Nobis innotuit, ad Fidem ipſam prōptiſſimè currere: ac volentes ſuper his congruis remediis providere, prædictos Indos, & omnes alias gentes ad notitiam Chriſtianorum in poſterum deventuras, licèt extra Fidem Chriſtianam exiſtant, ſua libertate, ac rerum ſuarum dominio huiuſmodi uti, & potiri, & gaudere liberè, & licitè poſſe, nec in ſervitutem redigi debere: ac quicquid ſecus fieri contigerit, irritum & inane: ipſoſque Indos, & alias gentes Verbi Dei prædicatione, & exemplo bonæ vitæ ad dictam Fidem CHRISTI *invitandos fore, auctoritate Apoſtolica per præſentes litteras decernimus, & declaramus, non obſtantibus præmiſſis, cæteriſque contrariis quibuſcūq. Datū Romæ anno 1537. quarto Nonas Iunii, Pōtificatus noſtri anno tertio.* Cuius decreti executio commiſſa fuit Illuſtriſs. Cardin. Taveræ, ut videbis infrà lib. 3. cap. 8. num. 54.

80 QVARTÒ facit, quia etſi concedamus omnes omnino Indos obtuſo, hebeti, aut fœto ingenio prȩditos eſſe, cū tamen veri homines ſint, valdè abſurdum, imò & impium iudicari debuit, & ſemper debebit eorum iudicium, qui illos a Fidei Catholicæ participio, & ſanctȩ Apoſtolicȩ Eccleſiȩ conſortio excludere voluerunt, cuius ianua omnibus pariter aperta eſt, ut Epiſcopus Tlaxcalenſis, & Paulus III. meritò declararunt in epiſtolis ſuprà relatis. Etenim † cùm Prophetȩ, omnes inſulas 81
gentium, & qui in extremis terrȩ habitant, Dominū adoraturos, eiq; laudem cantaturos, & dona adducturos prædixerint, ut apparet ex Sophon. cap. ult. & Iſai. cap. 42. & 64. & alibi paſsim, arbitrari non oportet † con- 82
temptos, ac ſempiternæ oblivioni datos hos Indos apud pium Conditorē; & benigniſsimum Redemptorem, cùm ſit unus omnium hominum Pater, ut cum Lucretio rectè tradit Lactan. Firmian. lib. 6. Divin. inſtit. cap. 10. & eodem ſanguine, quo Græci, & Romani, iſti Indi, quantumvis barbari, redēpti fuerint.

Quapropter † ipſos CHRISTI A- 83
poſtolos ſcimus ad remotiſsimas quaſque, & ferociſsimas nationes Evangelii ſeminandi gratiâ penetraſſe, neque earum belluinis moribus deterritos, neq; ſenſus ſtuporē pertæſos; ſe crediti talēti debitores Græcis pariter ac Barbaris, ſapientibus atque inſipientibus agnoſcentes, ut ſcribit D. Paul. Rom. 1. & optimè proſequuntur Acoſta. d. lib. 1. de procur. Ind. ſalu. cap. 1. & ſequentib. Thom. à Ieſu de procur. omin. gent. ſalu. lib. 1. cap. 11. pag. 37. & 38. & lib. 4. par. 1. cap. 1. & lib. 11. in præfat. pag. 759. & Thom. Bozius lib. 8. de ſign. Eccl. cap. 4 & lib. 10. cap. 13. ubi latè agit de efferatis gētibus ad humanitatem, & Religionē diſciplinâ Chriſtianâ perductis, & noviſsimè poſt hȩc ſcripta P. Suarez in tract. de Fide, diſput. 6. ſect. 9. num. 4. ubi indubitanter aſſerit, omnes viatores per ſe Fidei eſſe capaces.

Quibus addere licet D. Auguſt. qui 84
ſerm. 37. ad Fratres in Erem. tradit, ſe ad monſtra ſine capite, & oculos in pectore habentia, ferendi Evangelii causâ profectum, cùm noſſet eos Gen-

tili-

ciilitaris errore implicitos, & ratione alicuius tametſi falſæ Religionis, duci. Quod etiam refert Bapt. Fulgoſ. lib. 1. memorab. capit. 6. de miraculis, fol. 53. & noviſsimus Alfonſ. Carranza in Diſp. de partu humano, cap. 17. num. 80. ubi eiuſmodi homines læmnios appellari, tradit, de quibus Agell. lib. 9. capit. 4. & D. Iſidor. lib. 11. Etymol. cap. 3.

85 Et ſimiliter † prædictę ruditatis & hebetudinis Indorum cauſa ſufficiens iudicari non debuit ad eos debellandos, affligendos, onerandos, & ſpoliãdos, cùm potiùs ob eandem rationem illis ut hebetioribus magis miſerendũ, quàm iraſcendum fuerit, magiſque cõſulendum & ſubveniendum, quàm per

86 ſequendum Conſtat † quippe ſtolida hominum ingenia miſerijs, ærumnis, & adverſis, ac calamitoſis rebus ſtolidiora fieri, ut Ovid. in epiſt. Sapho. his verbis oſtendit:

Nunc vellem facunda forem, dolor artibus obſtat,
Ingenium meis ſubſiſtit omne malis.

87 Et certum etiam eſt, † eiuſmodi hebetudinem ruſticitatem, aut feritatem Indorum nõ tã ex natalium, ſtirpiſve, aut aëris nativi cauſis deſcendere, quàm ex prava, & diuturna educatione, & vitæ agreſtis conſuetudine, auſteritate, doctrinęque defectu, & ex nuditate, & ciborum craſsitie, atque intẽperie, quâ ut plurimùm utebantur, ut in noſtris ruſticis, & agricolis Hiſpa-

88 nis quotidie experimur, & † generaliter de omnibus, qui rura, & agros inhabitant, tradit Ariſt. ſect. 30. probl. 1. Galen. in lib. de temper. capitis, & in lib. quòd animi mores corporis temperamenta ſequantur, latiſsimè Tiraq. de nobilit. cap. 2. ex num. 57. & ultra relatos ab eo Otalora in eodem tract. p. 5. cap. fin. num. 20. Doct. Huarte in tractat. de examine ingeniorum, cap. 4. & in ſpecie de Indis noſtris loquentes Ioſeph Acoſta d. lib. 1. de procur. Ind. ſalu. cap. 8. Fr. Ioan. Bapt. in dict. adver tenr. confeſſ. 1. part. fol. 59. & Fr. Gregor. Garcia de Indor. orig. lib. 3. cap. 4 §. 2.

Quibus hebetudinis Indorum cauſis, addi etiam poteſt † idololatriæ cæcitas, cui maximè dediti erant, quâ intervenienti, homines hebetari D. Paulus oſtendit, 1. Corint. 2. & 3. D. Greg. lib. 12. Moral. cui habetur in cap. Salomon 32. q. 4. & veluti lapides fieri Clemens Alexand. in Orat. hort. ad Gent. ubi ſic eleganter ſcribit: *Teſtis nobis accedat vox Prophetica veritati concinens: potens eſt enim Deus ex lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ. Qui miſeratus multã neſcitiam, & cordis duritiem eorum, qui lapiduerunt adverſus veritatem, excitavit ſemen pietatis in Deum, virtutem ſentiens ex lapidibus illis, nempè Gentibus, quæ crediderunt lapidibus*, & de noſtris Indis in ſpecie loquens Fr. Auguſt. Davila lib. 1. hiſt. Mexic. cap. 81. pag. 323. 89

Quæ omnia † non ferro ac flagris, non ſervitute, & ſpolijs punienda fuerunt, ſed doctrinâ, manſuetudine, morumque noſtrorum exemplo ſuaviter medicanda: cùm re verâ † nulla ſit tam Barbara natio, nulla tam ſtupida, quæ, ſi aliquâ temporis intercapedine accuratè, & generosè educetur, & inſtruatur, non deponat barbariem, induat humanitatem, & morum elegantiam, & ad tantam frugem perveniat, ut maximis ipsâ naturâ ingenijs comparari poſsit, ut videmus in ruſticis ad ſcholas, aut curiam, vel celebres urbes traductis, qui mirę ſolertiæ, & ingenij prçſtantis effici ſolent, & in Æthiopibus, & eorum liberis in palatijs enutritis, qui adeò ingenio prõpti, & ad quidvis parati frequenter evadunt, ut ſi colorem detrahas, ex noſtris putari poſſint, ſicuti obſervat D. Chryſoſt. hom. 4. epiſt. ad Titum, Acoſta d. cap. 8. Simon Maiol. in dieb. Canicul. 1. tom. colloq. 19. pag. 439. & 4. tom. colloq. 3. de hominum educatione per totũ, & exemplo canũ, quos Lycurgus educavit, probat Plutarch. in eius vita, 90 91

Cœl.

Cœl. Rhodig. lib. 20. lect. antiq. c. 28. & alia tradens Tiraquel. in lege ſeptima connub. Annçus Robert. lib. 1. rer. iudic. cap. 9. Caſtill. de Bobadill. in Polit. lib. 2. cap. 13. ex numer 62. & P. Ioan. Pineda de reb. geſt. Salomon. lib. 1. cap. 19.

Atque huic nimirum doctrinæ, & politici defectui, & agreſtis vitę cõſuetudini adſcribenda ſunt, quæ ſupr. cap. proximo ex num. 27. pro Indorum barbarie exaggeranda conſideravimus.
92 Neque † enim mirũ fuit, quòd primis adſpectibus Hiſpanorũ navigia, equos, bombardas, & litteras mirarentur, ac formidarent, & Hiſpanos ipſos, his & alijs utentes, de cœlo miſſos exiſtimarent: cùm hæc omnia verè in ſe admiranda eſſent, & ab Indis nunquam viſa, nec cogitata. Nam communiter ac-
93 cidit, ut † nova quæq;, etſi puſilla ſint, admirationem incuriant, & ut ea, quæ repentè, & ex inopinato videntur, tanquam de cœlo miſſa credamus, ut ſcriptum reliquit Seneca lib. 7. nat. quęſt. in princip. ſic inquiens: *Nam quamdiu ſolita decurrunt, magnitudinem rerum cõſuetudo ſubducit. Ita enim compoſiti ſumus, ut nos quotidiana, etiam ſi admiratione digna ſunt, tranſeant: cõtrà minimarũ quoque rerum, ſi inſolita prodierunt, ſpectaculum dulce fiat: Adeò † naturale eſt, ma-*
94 *gis nova quàm magna mirari,* & Tertul. in Apol. cap. 10: *Ex conſuetudine humana ignoti, vel ex inopinato apparentes, de cœ o ſupervoniſſe dicuntur: proinde Saturno repentino adventu ubique Cœlitem cõtigit dici.*
95 Mirandum etiam non fuit, † quòd omnes Occidentales Indi litterarum uſu carerent; nam idem Orientalibus, & alijs nationibus commune fuit, ut tradit Alex. ab Alex. lib. 2. Genial. cap. 30. qui res geſtas, & memoratu dignas Pythagorico more memoriâ renuêre, illaſque à parentibus traditas per manus poſteris dedêre, qui tamen haud multò pòſt in ſyndonibus ſcribere inceparunt, roraſque paginas monumétis rerum geſtarum impleverunt.

Quod de Phœnicibus tradit etiam Lucanus, & in Mexicanis † noſtris ex- 96
perti fuimus, qui ſi non litteris, imaginibus tamen, & figuris ea omnia, quæ ſibi memoranda videbantur, ſignificabant, & conſervabant. Et in Pe-
ruanis, † qui mirabili modo chordis 97
verſicoloribus, multiſque nodis inſigniris, & artificio ſingulari contextis, quarum domus ſunt perplenę, multorum ſæculorum res geſtas ſolerter involvunt, & ubi opus eſt, ſine ulla hæſitatione explicant, & declarant, ut cũ Ioan. Metello, & Petr. Zieza refert Thearr. vitæ hum. volum. 6. lib. 2. pag. 1593. & volum. 5. lib. 3. pag. 1275. Ioſeph. Acoſta lib. 1. hiſtor. Ind. cap. 24. & lib. 6. cap. 2. & ſequentib. Garcilaſ. Inca de Incarum hiſtor. lib. 2. capite 22. & 23. & libro 6. capite 8. & alij, quos citavimus ſup. libro 1. cap. 9. numer. 31.

Idemque in Arithmetica contingebant, quam ſuo more, ac modo, certis lapillis adhibitis, peritiſsimè callent, ut teſtatur Acoſta dict. lib. 6. cap. 8. Et ut eſſent alij, qui ultra quinque, vel decem numerare neſcirent, id valdè culpandum non fuit. Nam Bonfinius lib.
1. rer. Vng. decad. 1. ſcribit, † Albanis, 98
Caſpij maris accolis, ſimplex ingeniũ fuiſſe, mercaturæ, & cupiditatis expers: & quod numerum ſupra centenarium non noverant; ponderum, menſurarũ, urbanitatis, agriculturæque ignari. Et
de † Thracibus refert Alex. lib. 2. Ge- 99
nial. capite 25. quòd ad quatuor uſque
numerare didicêre: & quod † Mele- 100
tides adeò vecors fuit, ut vix toto ingenij captu ad quinque numerare diſceret.

Pari etiam ratione excuſari poteſt, quod de Hiſpanis ſaltantibus diximus, quos Indi furioſos putabant. Nam idẽ
Verrones † Hiſpaniæ noſtræ populi 101
feciſſe dicuntur, cùm primùm Romanorum caſtra intuentes quoſdam Centuriones, deambulationis cauſâ in via pro-

progredientes, reflecti cernerent, inſa-
nire quippè homines ſuſpicati ſūt, atq;
ita eis viam ad tabernacula commonſtrabant, quaſi ſemper aut quieſcere,
aut pugnare neceſſarium arbitrarentur, ut refert Strabo lib. 3. & poſt eum
Theat. vit. hum. vol. 7. lib. 6. pag. 2024.
& vol. 15. lib. 1. pag. 2956.

102 Et longè minus, † quod de eclypſi
Xamaicenſium retulimus, barbariem,
& ignorantiam Indorum demonſtrat,
cùm Romanis militibus, apud quos totius Orbis Imperium, & gubernatio
reſidebat, idem fermè contigiſſe oſtē-
dat Cornel. Tacitus lib. 1. annal. Dum
103 legiones † Pannonicas iamiam ad
ſeditionem, & alia ſęviſsima ſcelera
prorumpentes, alio Lunari eclypſi turbatas, & a Druſo ſedatas, his verbis
ſcripſit: *Noctem minacem, & in ſcelus erupturam, fors lenivit. Nam Luna claro repentè cœlo viſa langueſcere. Id miles rationis ignarus omen præſentium accepit, ac ſuis laboribus defectionem ſyderis adſimulans, proſperèque ceſſura qua pergerent, ſi fulgor, & claritudo Deo redderetur. Igitur æris ſono, tubarum, cornuumq; concentu ſtrepere: prout ſplendidior, obſcuriorve lætari, aut mœrere. Et poſtquàm ortæ nubes offecere viſui, creditumque conditam tenebris (ut ſunt mobiles ad ſuperſtitionem perculſæ ſemel mentes) ſibi æternū laborē portendi, ſua facinora averſari Deos lamentatur. Vtendum inclinatione ea Cæſar, & quæ caſus obtulerat, in ſapientiā vertēda ratus, circumiri tētoria iubet, &c.*

Similiter in conſideratione non eſt,
104 quod † quidam de ſordidis, & ſpurcis
Indorum moribus circa corporis cultum obijciunt. Nam licèt plures ita
comperti fuerint, alij tamen, ut Mexicani & Peruani magis compti, & po-
105 litici erāt. Ita † ut Huainacapac Inca,
Peruanorum Imperator, cum fœlicis
ſuis expeditionibus, plurimas nationes ſibi ſubiecisſet, in eam tandem
perveniens, quę cum tractum incolit, quem hodiè Cabo de Passaos
appellamus, ab indigenis debellandis,
& imperio ſuo aggregandis, abſtinuerit, quòd eos ſordidos valdè, & ſqualidos eſſe, comperiſſet, ut refert Garcil.
Inca in ſuis commentatijs, 1. tom. lib.
9. cap. 8. in fine.

Et idem Auctor lib. 7. cap. 20. ſcri-
ptum reliquit, † alium eorundem Pe- 106
ruanorū Regē, nomine Incalupanqui,
Chilenſium ferocitate conſpectâ, qui
imperio ſuo facilè colla ſubmittere noluerunt, exercitū ab illorū finibus eduxiſſe; eò quòd diceret, nullo graviori
ſupplicio eorum proterviam afficere
poſſe, quàm ſi illos Imperij, gubernationiſque ſuę moribus, & legibus non
donaret.

Etſi antiquitatis monumenta requirimus, forte non minorem ſpurcitiem
in † noſtris Hiſpanis, maximè Iberis, 107
& Cantabris reperiemus, cùm de illis
narret Cœl. Rhodig. lib. 18. lect. antiq.
cap. 22. ferinos prorſus ac depravatos
mores habuiſſe, quando non abnuebant ex lotio, quod intra cloacas aſſervatū diutiùs fuiſſet, lavacra comparare: retrimentiſque contuſis, dentifricia ſibi, atque coniugibus quærere,
& humi cubitare. Et idem ſcribit Ravii. Textor in officina, 1. tom. tit. de diverſ. morib. popul. pag. 370. & 372. addens, quòd res minimas plurimi faciebant, & avaritię ſtudio ſemel tantùm
inter diu cibum capiebant, hydropotæque erant: & quòd oblectabantur
capillorum † longitudine, crinemque 108
ſibi, ſine ul'o artifice formoſi, quatiebant, non aliter quàm iubam generoſa animalia. ¶Barbæ † etiam & pilorū 109
abraſio, & corporum † ad effectus va- 110
rios pictura, & tinctura non Indis tantùm, verùm & pluribus alijs nationibus communis fuit, ut ipſe Rhodig.
prodit d. lib. 18. cap. 21. & Maluenda
lib. 8. de Antichriſt. cap. 20. Theatr. vitę hum. vol. 2. lib. 2. ex pag. 298. Fr. Alphonſ. de Mendoza in quodlibet, q. 5.
poſitivâ, & Fr. Ioan. à Ponte in convěn. utriuſque Monarch. lib. 3. capit.
14. & præcipuè † Britannis, qui reſte 111

Iulio

Iulio Cæſare lib.5. comment.de bello
Gallico,capillo utentes promiſsione,
cæterum corpus curioſius abradebāt,
præter labrū ſuperius,& glaſto, quod
(ut Cæſar inquit) cæruleum exhibet
colorem,ſe totos inficiebant,ut cū ra-
tione horridiores hoſtibus ſeſe in præ-
112 lijs ingererent. Vnde aliter quā † ve-
teres interpretes acceperunt,interpre
tandi ſunt Martial.verſiculi lib. 11. e-
pigram.54.

Claudia cæruleis cū ſit Rufina Britannis
Ædita,cur Latiæ pectora plebis habet?

Et idem de eiſdem Britannis docet
Gētianus Hervetus in notis adClem.
Alex.lib.3.Pędagog.cap.3. pag.259.
& Petr.Fab.lib.1.ſemeſt. cap.20. pag.
113 137. qui † Cæſaris verba diligen-
ter explicat, & emendat,poſt Petrum
Victorium lib.19. var. lect. cap. 3. &
eodem lib.1.cap.6.pag.36.notat ipſo-
114 rum † etiam Romanorum Imperato-
rum triumphantiumcorpora minio il-
lini ſolita , ſicq; Camillū triumphaſſe,
ut memorat Plin.lib.33.cap.7.

Quò reſpiciens, narrat Anton. Pa-
norm.de rebus geſt.Alphonſi,quòd cū
115 Alphonſus † Aragonū Rex triūphalē
currum aſcenderet,non defuerunt,qui
admonērent , ut triumphantium Ro-
manorum more vultū minio illiniret.
Quibus ille reſpondiſſe,fertur,minium
Baccho ſoli convenire;qui non ſolùm
triumphi , ſed vini etiam repertor ex-
116 titiſſet.Zigantes † etiam Afri, qui ſi-
mijs tantùm veſcuntur,corpus minio
inficiunt,teſte Herodoto lib.4.& Hy-
perborei Æthiopiæ populi , atri co-
loris , tota corpora rubricâ illinunt,
& Daci, & Sarmatæ ea ſuccis herba-
rum inſcribebant, ut teſtatur Theatr.
ubi ſup.pag.301.& de Cathainis , ſive
Sinēſibus,quod naturâ imberbes ſint,
litteris mandavit Ioan.Boëm.lib.2.de
morib.gent.cap.8.pag.112.

Qvintò,pro eiuſdem ſententię cō-
117 firmatione conſiderari poteſt, † id,
quod ſup.cap.proximo,exnum.52.pro
contraria perpendimus , naturâ ſcili-
cet ſecundum ſententiam Philoſophi,
& aliorum,quos ibi retulimus, quoſdā
ſervos eſſe,hoceſt,barbaros , & rudes
homines naturâ ſapientioribus ſubie-
ctos eſſe debēre,nō eò ſpectare,ut ve-
rè ſervi ſint,& ob hanc cauſam liber-
tate,& dominio bonorum ſuorum pu-
blicè,aut privatim ſpoliari poſsint , a-
lioqui idem de infantibus , & pupillis,
& multo magis de perpetuò furioſis
affirmari debēret, † quos tamen ne- 118
mo dubitat,verè liberos,& rerum ſua-
rum dominos eſſe, ut poſt alios , quos
refert,concludit Victoria in relect. 1.
de Indis,numer.21.& 22. Greg. Lop.
in l.2.tit.23.part.2.gloſſ.2. col.5.ver-
ſic. *Et poſtea quàm* , & Michael Salon
de iuſt.& iure, q.2. artic.1. verſ. *Offert*
ſe hìc dubium,& inſinuat Iuſtinian.in §.
1.inſtit.de tutelis, ibi : *Tutela eſt vis ac*
poteſtas in capite libero, &c.& ut Vlpia-
nus in l.qui furere 20. D.de ſtat.hom.
ubi dicit furioſum ſtatum,dignitatem,
& magiſtratum , ac poteſtatem,in qua
fuit , retinēre videri. Ex quo ibìdem
Bartol. Bald.& Mornacius inferunt,
iuriſdictionem æquè ac dominium re-
tineri à furioſo: ſola enim adminiſtra-
tio aufertur , quamdiù animus deeſt,
cohibetque inumbratę quietis timor.
Sed id tantùm ſignificare voluit Phi-
loſophus,huiuſmodi barbaris & igno-
rātibus † hominibus naturâ neceſsita- 119
tem & indigentiam quandam ineſſe,
ut ab alijs,qui prudentiores , ſapiētio-
res,ac magis politici ſunt, regantur,&
gubernentur,oportereque, ut eis hac
de cauſa ſubijciantur , ſicut filios ante
adultam ætatem parentibus, & uxo-
res viris ſubijci convenit. Atque hoc
ſanè,non ut prudentiores pro ſuo cō-
modo in illos tanquam in ſervos do-
minationem exerceant, ſed potius ut
hebetioribus conſulentes , illorum u-
tilitatem omni modo curent, miſerijs,
& imbecillitati provideant, & volun-
tarijs obſequijs utentes,abſque omnis
laboris moleſtia, cum gaudio , cordiſ
que lætitia ad obſervationem natura-

lis.

lis,& Divinę legis, ad ampliorem ſa-
pientiam,diſciplinam,iuſtitiam &pro-
videntiam dirigant: & denique ad re-
liqua omnia, quę obſervant cæteri
homines liberi, prudentes,atque poli-
tici.

Quam expoſitionem verba Philo-
ſophi,ſi adamuſsim perpendantur, nō
obſcurè recipiunt, & expreſsiùs idem
oſtendit lib.3.Politic.cap.10.& lib.7.
120 cap.14.D. † Thom.1.part.quęſt.96.
artic.3.& 4.& 2.2.quæſt. 57. artic.3.
ad 2.dicens: *Quòd hunc hominem eſſe ſer-
vum abſolutè conſiderando magis quàm a-
lium,non habet rationem naturalem, ſed
ſolùm ſecundùm aliquam utilitatem con-
ſequentem,in quantum utile eſt huic, quòd
regatur à ſapientiori, illi, quòd hoc iuve-
tur: ut dicitur in 1. Polit. Et ideò ſervi-
tus pertinens ad ius gentium eſt naturalis
ſecundo modo, ſed non primo modo*: hacte-
nus Thomas. Qui optimè aperit, quò
tendat hæc ſervitus minus prudentis
ad ſapientiorem, & quamvis eam ad
ius gentium referre videatur, idem ta-
men quæſt. 96. artic. 3. & 4. à natura
inſtitutam, & ſtatui innocentię con-
veniſſe docet, ut ſic magis diſtingua-
tur à vili, abiecta, & miſerabili ſervi-
tutis conditione, quæ poſteà iure gen-
tium ob bella, & captivitates inducta
fuit. Et hoc idem tradit eâdem 1.part.
quæſt.92.artic.1.ad 2.his verbis: *Du-
plex eſt ſubiectio, una ſervilis, ſecundùm
quam præſidens utitur ſubiecto ad ſui ip-
ſius utilitatem, & talis ſubiectio intro-
ducta eſt poſt peccatum: Alia œconomica,
vel civilis, ſecundùm quam utitur ſub-
iectis ad eorum utilitatem; & iſta fuit e-
tiam ante peccatum. Defuiſſet enim bo-
num ordinis in humana multitudine, ſi qui-
dam per alios ſapientiores gubernati non
fuiſſent.*

121 Eandem doctrinam † probavit e-
tiam Cardin. Turrecrem. in cap. ius
gentium, art.4.diſt.1. Cepola in tract.
de ſervitut. tit. de ſervit. perſon. cap.
1. Sotus lib.4.de iuſt.& iur. q.2.art. 2.
Victoria ubi ſup.num.23 verſ. *Supereſt
reſpondere*, Ioan. Driedon. de libertat.
Chriſt.lib.1.pag.8.cuius elegantiſsima
verba refert & ſequitur Covarr. in re-
gul. peccatum, 2.part.§.11.num.5. Io-
ſeph Acoſta, omnino videndus lib. 2.
de procur. Ind. ſal. cap.5. Navar. in cap.
ita quorundam, de Iudęis, notab. 2.
gloſſ.penult.num. 5. Menchaca con-
troverſ.illuſtr. in præfat. ex num.5. &
lib.1.cap.10.num.4.11.& 12. M. Ba-
ñez in 2.2. quęſt.10.art. 10. verſ. *Ar-
guitur tertiò*, col.533. Salon in d. tract.
de dominio, q.2.art.1. in 3.concluſ.&
q.3.art.1. per tot. Greg. de Valentia in
3.tom.diſp.1.q.10.pūct.7.col.417.&
ſequenti, Molina de iuſt. & iure, tract.
2.diſp.32.in princip.&diſp.35.& Nos
infr.cap.ſeq.& num.21.& ſeqq. & lib.
3.cap.penult.

Neque † obſtat, quod ex eodē Phi- 122
loſopho,& alijs ſup. tradidimus, poſſe
nempè huiuſmodi barbaros,& feroces
homines coërceri, & etiam obtorto
collo, ac reluctantes ſub iugum mitti,
imò & ut feras venari, ut rectè,& inno-
xiè vivere diſcant. Nam hoc falſum,&
abſurdum eſſe, multis argumentis prę-
citati Auctores evincunt; & ſi aliqua-
tenus verum eſſe poſſet, de illis tan-
tùm debêre intelligi aiunt, qui ſunt
prorſus veluti furioſi, aut amentes,
vel ferarum more viventes, nullis le-
gibus, vel inſtitutis adducti, per alie-
nas provincias præliando, latrocinan-
do,& invadendo, graſſantur, & diva-
gantur, quales olim Gothi, Scythę, &
Alani fuiſſe,& hodie in Aſia,& Africa
Arabes,& Alarabes eſſe dicuntur. Cu-
iuſmodi nuſquam totam ullam Indo-
rum Rempublicam inventam eſſe cō-
tendunt, cùm neque amentes ſint, &
in totum rationis expertes, ut ſuprà
probavimus: neque nobis, aut alijs
aliqua damna, vel iniurias intule-
rint, ob quæ ferarum inſtar venari,
& occidi poſsint, aut ſuis provin-
cijs, & pagis privari, in quibus ipſi
quietiſsimè, manſuetiſsimèque vive-
bant.

Digitized by Google

Quibus addere licet, quod utcunq;
123 Ariſtot.verba accipiantur, † eis ſtan-
dum non eſt, ſi Chriſtianæ diſciplinæ
legibus,& moribus adverſentur: cũ il-
le ethnicus fuerit, & in inferno ſepul-
tus,ut acriter coram Carolo V.Imp.
Opt.Max. Chiapenſis Epiſcopus de-
clamavit apud Ant.de Herrer. in hiſt.
gen.Ind.decad.2.lib.4.cap.5.pag.119.
& in replicat.contra Sepulvedam : &
non obſcurè ſentiunt Sotus, Acoſta,
124 Mẽchaca,& Bañez ubi ſup. † qui do-
cẽt,ſotraſsis Ariſtotelem aſſentari vo-
luiſſe Alexandro Magno, qui eius diſ-
cipulus erat, & tunc temporis totum
Orbem ſibi ſubijcere,his,&alijs colo-
ribus,ac mentitis rationibus conaba-
tur;quas tamen merã potius tyranni-
dem,rapinam,& violentiam appellare
poſſemus,ſicuti facit D. Auguſt. lib.4.
de Civitat.Dei, cap.6. & diximus ſup.
cap.6.num. 56. & ſequentibus.
125 Sextò,pro eãdẽ opinione facit, † ei
contrarium non eſſe,quod ſimiliter in
cap.præcedenti ex num. 66. cum Plu-
tarc.D.Auguſt. Thoma, & alijs de A-
lexandri Magni, & Romanorũ laudi-
bus diximus, dum ob id eorum impe-
rium extollere & legitimum, ac volũ-
tate Dei quęſitum docêre videntur,
quòd feras,& barbaras nationes bel
lis domuerint, & optimis legibus ac
moribus cultas,& manſuetas reddide-
rint.Etenim ſi attentè iſtorum Aucto-
rum verba conſiderentur, proculdu-
bio cõſtabit,longè aliam mentem ha-
buiſſe, & id tantùm in illis commen-
daſſe,quòd ſubiectorum diſciplinę, &
rectę inſtitutioni,ac gubernationi ſe
dulam operã dabant, & præclaris mo-
nitis, atque inſtitutis ad politicam vi-
vendi formam reducere conabantur,
ut benè ultra alios obſervat Ioſeph.
Acoſta dict.cap. 5. ſic enim Auguſtin.
ſcribit dict.lib.5.de Civitat. Dei, cap.
17: *An verò aliquid nocuerunt Romani
gentibus, quibus ſubiugatis impoſuerunt
leges ſuas, niſi quia id factum eſt ingenti
ſtrage bellorum, quod ſi concorditer fie-
ret,id ipſum fieret meliore ſucceſſu: ſed nul-
la eſſet gloria triumphantium.*

Bella igitur, & bellorum ſtrages,ac
damna,iniurias, & ſpolia innoxijs na-
tionibus quantumvis barbaris irro-
gata, non laudat, nec probat Auguſt.
prout verè laudare, imò vel excuſare
non poterat,cùm fuerint iuri,& natu-
rali rationi contraria, quæ † non pa- 126
titur alterum cum alterius iactura lo-
cupletari,vel in alios facere, quod no-
bis ipſis fieri nollemus,l.1.§.iuris præ-
cepta,D.de iuſtit.& iure, l. 1. D.quod
quiſque iuris,l.nam hoc natura, D. de
condict.indeb.cum alijs, quæ adducit
Rebuff.in l. unica, C. de ſentent. quæ
pro eo quod intereſt,num.130.& eru-
ditiſsimus Petr. Fab. in l. iure naturæ
206.D.de regul.iur. ubi illud Cicer.al-
legat lib. 3. offic. *Detrahere aliquid al-
teri, & hominem hominis incommodo
ſuum augere commodum, magis eſt con-
tra naturam, quàm mors, quàm pauper-
tas, quàm dolor, quàm cætera, quæ poſ-
ſunt, aut corpori accidere, aut rebus ex-
ternis.*

Cui conveniunt ſimilia verba La-
ctant. in epit. Divin. inſtit. cap. 4. &
Caſsiodor. lib.9. var. epiſt. 3. Et addi
poteſt illa altera, ſatiſque efficax ra-
tio, † quòd non ſunt facienda mala, 127
quamvis inde bona evenire poſſe ſpe-
rentur, de qua in cap. fortè 24.quęſt.
5.cap.ſic non ſunt 32.quęſt.4.cap.ult.
32.quęſt.8.cap.ſuper eo de uſuris,cap.
3. ne clerici, vel monachi, cum alijs,
quæ tradit Claud. Pratus Gnoſ.gener.
Iur.lib.5.tit.1.cap.3. pag.282.& latè
Dom. Regens Valençuela in monit.
contra Veneros,5. part. num. 200.&
ſeqq.Atque etiã † quod bellorũ ſtre 128
pitus,& damna,quę ex illis continge-
re ſolent,non videntur aptum mediũ
illis pręſtare poſſe,qui agreſtes homi-
nes,& incultos meliores & politiores
efficere volunt, & ad iuſtitię cogni-
tionem & obſervationem ſuadêre, iux
ta ea,quæ diximus ſup.hoc cap. n. 85.
& de bellorum damnis alio in loco

dice-

dicemus, & in noſtris terminis obſervat Acoſta dict. lib. 2. cap. 4. & 5. & Menchaca dict. cap. 10. num. 6. & ſequentibus.

129 Atque ita † de ipſis Romanorum bellis aptè quidam ſcripſit:

Non ius arma dedit, potius ius arma dedere.

130 Et quod per vim ſedes alienas occuparunt, & Orbis Imperium aſſequuti ſunt, apertè concludit Innocẽt. in cap. quod ſuper his, de voto, Bald. & Alber. in l. 1. num. 20. C. de ſumma Trinit. Ioan. Fab. in §. ſed quod Principi, inſt. de iure natur. Angel. in l. deprecatio, D. ad leg. Rhod. de iactu, & alij relati à Caſtaldo in tract. de Imp. q. 4. num. 3. & Zevall. in tract. de violentijs, gloſſ. 18. num. 130. & ſequenti.

SVMMARIVM Capitis IX.

1 Indi nullo modo belluarum numero haberi debent.
2 Indi nulli in Novo Orbe reperti ſunt, qui omnino lumine rationis careãt, aut monſtroſas formas habeant.
3 Indi etiam illi, qui magis politici reperti ſunt, noſtrorum comparatione eo tempore barbari appellari potuerunt.
4 Indi alij ab alijs in plurimis, & plurimum differunt.
5 Homo homini præſtat.
6 Arabum quidam nimis barbari, alij nimis ſapientes, & politici ſunt.
7 Lex inter artifices 31. D. de ſolution. exornatur.
8 Indi Occidentales ad tres claſſes optimè ubi de eorum capacitate agitur, redigũtur à Ioſeph. Acoſta, & alijs.
9 Indi primæ claſſis cenſeri poſſunt Sinenſes, Iaponij & alij Orientales.
10 Indi ſecundæ claſſis vocari poſſunt Mexicani, Peruani, & alij ex provincijs Novæ Hiſpaniæ.
11 Indi tertiæ claſſis illi vocantur, qui ſylveſtrem, & omnino ferum, ac barbaram vitam agebant, quorum plures nationes recenſentur.
12 Indos, qui omnino barbaros, & brutis ſimiles affirmabant, de quibus intelligẽdi ſunt?
13 Indi primæ claſſis, prætextu ſui barbariſmi licitè debellari non poſſent.
14 Sinenſes putant, ſe cæteris mortalibus prudentia, ſapientia, & artium ſubtilitate antecellere.
15 Sinenſis cuiuſdam Doctoris dictum.
16 Indi ſecundæ claſſis ob ſolam barbariem non poſſunt debellari, & ſpoliari.
17 Reges noſtri nunquam permiſerunt, Indos ſecundæ claſſis debellari, vel ſervos fieri.
18 Indorum Mexicanorum, Peruanorum, & aliorum ſimilium capacitas, & conditio magnum fructum in Fide Catholica, & politicis moribus, ſi benè inſtituantur, promittit.
19 Indorum ſecundæ claſſis barbaries, & ſtatus exegit, ut plantata inter eos Fide Reges noſtri ſupremam eorum gubernationem acciperent.
20 Auctorum nomina, & verba recenſentur, qui Indis ſecundæ claſſis, ſemel ad Fidem converſis, Regum Catholicorum ſupremam ſaltim dominationem concedunt.
21 Dominatio ſuprema Reg. Cathol. reſpectu Indorum, qui noviter ad FidmCatholicam converſi ſunt, qualis eſſe debeat?
22 Prælatio quæ inducitur ob utilitatem ſubditorum magis his, quàm illis utilis & proficua eſſe debet cum D. Thom. & Auguſt.
23 Ariſtotelis ſententia de barbaris natura ſervis, quo pacto in Indis ſecũdæ claſſis practicari debeat? & qualiter in tertia? num. 25.
24 Indis tertiæ claſſis, hoc eſt, omnino barbaris, & ſylveſtribus omnimoda coactio, iuriſdictio, & gubernatio Regibus Catholicis competit.
26 Auctorum ſententiæ recenſentur, & ex-

expenduntur, qui Indos omnino barbaros, & feros debellari, & ſuis imperijs ſpoliari poſſe concedunt.

27 *Inferior ratio debet ſervire fortiori.*

28 *Ratione qui excellunt, dominatione excellere debent. Et num. 35.*

29 *Plato ſex cauſas dominandi alijs, eleganter conſtituit, & inter eas, ignorantium ſubiectionem reſpectu prudentiorum.*

30 *Indorum & Hiſpanorum Reſpublica ubi iuncta eſſe cœpit, eorum gubernatio multis de cauſis Regibus Hiſpanis concedi debuit. Et num. 42.*

31 *Stulti non debent eſſe melioris conditionis, quàm ſapientes.*

32 *Regum eligendorum inter varias formas illa uſitatior fuit, ut ex prudentioribus, & ſapientioribus eligeretur.*

33 *Magi olim vocabantur Reges, ideſt ſapientes, & quare?*

34 *Ezechiel. locus cap. 27. illuſtratur.*

36 *Doctrina Moralis vocatur in l. 13. tit. 2. lib. 7. ordinam. ſapientiorum gubernatio & dominatio.*

37 *Plato dicebat, tunc Reſpublicas beatas eſſe futuras, quum à ſapientioribus regerentur.*

38 *Diomedes cur ſibi Vlyſſem in ſocium apud Homerum depoſcat?*

39 *Tutela, & cura cur à iure inventa ſit?*

40 *Regna qua de cauſa introducta fuerint?*

41 *Oppidis ab ope mutua nomen inditum fuit.*

43 *Mentis infirmitas ſemper in iure ſublevatur.*

44 *Menti humanæ totius animi Regnum à natura tribuitur.*

45 *Mentis languor damnum in bonis ſolet afferre.*

46 *Amentibus quæcumque pietatis opera conferenda ſunt.*

47 *Pupillorum, furioſorum, minorum, aut prodigorum tutelam, vel curam ſuſcipere, inter præcipua opera charitatis connumeratur.*

48 *Res & perſonæ minorum, & furioſorum multis periculis, & captionibus expoſita ſunt.*

49 *Tutela eſt munus publicum, & de tutorum poteſtate & dominatione.*

50 *Parvuli & furioſi nihil à ſervis differre videntur, iuxta ſententiam D. Pauli.*

51 *Furioſi ex lege 12. tab. adminiſtratione, & veluti dominio rerum ſuarum privabantur.*

52 *Proverbiũ,* Ad agnatos deducatur, *unde originem ſumpſerit?*

53 *Homines barbari, & ignorantes ſemper pueri ſunt, & ut tales tractandi.*

54 *Eccleſiaſtes locus cap. 10:* Vę tibi terra, cuius Rex puer eſt, *explicatur.*

55 *Reges Catholici obligati erant ad recipiendam gubernationem Indorum.*

56 *Apoſtolici muneris ratio, ius quoque regendi, & gubernandi animas, complecti videtur.*

57 *Regibus Indorum gubernatio relinqui non potuit, cùm eiſdem vitijs, quibus Indi cæteri laborarent.*

58 *Regni aut Imperij hæreditarij, vel alio modo quæſiti, gubernationi, ſi non ſit aptus is, qui illud habere cœpit, qualiter provideri debeat?*

59 *Populus, qui habet facultatem magiſtratus ſibi creandi, debet illa privari, ſi malè ea uti cœperit.*

60 *Rerum ſuarum dominio abutens, ipſo privari meretur.*

61 *Gubernare alios non debet, qui ſe ipſum regere neſcit.*

62 *Lex in quæſtione, §. minori, C. de ſent. paſſis, expenditur.*

63 *Rex inſipiens perdet populum ſuum, & qualis ille tales ſubditi eius. Dom. Licent. Ioannes Ortiz de Cervantes Senaor meritiſſimus in Cancellaria Novi Regni Granatenſ. laudatur, ibidem.*

64 *Indi omnino barbari, & efferati iuſtè coërceri, & imperio privari poſſunt.*

65 *Furioſi & amẽtes non ſolũ ſuarũ rerũ adminiſtratione privari; verùm & puniri, & in vinculis contineri poſſunt.*

66 *Humanum genus imperijs regi debet.*

67 *Regibus qui non parent, nec politicè vivunt, ſordidi eſſe cenſentur, & Belial in ſacris Litteris appellantur.*

68 Gubernator ubi non eſt, populus corruet.

69 Proverb.locus cap.26. exponitur cum D. Ambroſ.

70 Inſipientis & ebrij comparatio, & quòd illis ſervitus convenit, & libertas recidenda eſt.

71 Liberum aliquem relinqui ad malefaciendum potius eſt imperfectio, quàm libertas.

72 Reges noſtri non ſolùm potuerunt, ſed omnino debuerunt barbarorum à ſe detectorum, & converſorum gubernationem accipere.

73 Charitas, quæ erga proximos haberi iubetur, etiam Iudæis & infidelibus impendenda eſt.

74 Charitas nulla maior Indis barbaris impendi potuit, quàm illos ad bonos mores, & Fidem convertere & Chriſtianis rectoribus gubernare.

75 Reges Hiſpaniæ Indos omnes etiam impenſe barbaros ſumma charitate proſequuti ſunt, & liberos eſſe iuſſerunt.

CAPVT IX.

De ſuperioris quæſtionis reſolutione, & Indorum in tres claſſes diſtributione: & quantum oporteat, quòd rudes, & inſipientes à prudentioribus, & ſapientioribus gubernentur.

HÆc planè ſunt, quæ in ſuperiori articulo ad utramque partem diſputari poſſe videntur. In quo ego, ut meam tandem ſententiam libero & Chriſtiano, ut decet, iudicio proponam. Primò quidem agnoſco,
1 Indos † omnes, qui huius Occidui, & Meridionalis Orbis plagas incolere hucuſque reperti ſunt, nullo prorſus modo belluarum numero aggregari debêre, ut contra imprudentem aliquorum opinionem, de qua egimus in capit.7. defendunt cæteri auctores in capit. præcedenti relati, & egregiè ſuâ conſtitutione Paul.III. meritò definivit. Etenim licèt aliqui Indi alijs barbariores, & efferatiores exiſtant, nullos † tamen invenimus, qui ad 2
monſtroſas illas formas declinent, de quibus agunt D. Auguſt. Iſidor. & alij in eiſdem capitibus allegati, vel qui aliqualem mentis, rationis, & ſermonis uſum non habeant. Atque quoad hoc abſque dubio verior, & ſecurior eſt eorum ſententia, qui pro Indorum capacitate aſſerenda, & à brutalitatis ſpecie vindicanda declamant.

SECVNDÒ conſtituo, † quòd etſi 3
Indi belluæ non ſint, neque belluarum more tractandi, verè tamen negari nõ poteſt, noſtrorum & aliorum Europæorum comparatione Barbaros eos omnes vocari poſſe, quos Hiſpani, & Luſitani ſuis claſsibus, & terreſtribus expeditionibus invenerunt, utpotè non ſolùm ab Evangelica luce alienos, verùm ab humanis quoque inſtitutis in plurimum abhorrẽtes. Quamvis adhuc firma aliqua, & perpetua regula de illis tradi non poſsit, † cùm 4
eorum provinciæ, & nationes plurimæ ſint, atque inter ſe diverſos mores, & ordines habeant, & Indus ab Indo, Barbarus à Barbaro ingenio, naturâ, doctrinâ, & inſtitutione longè, latèque differat, ut † aliàs generaliter de omnibus hominibus à Comico 5
dicitur, & de † Arabis à Bernard. Aldrete in antiq. Hiſpan. lib.1. capit.41. 6
& de artificibus ab Vlpiano † in l.inter artifices 31.D. de ſolution. & in 7
noſtris terminis benè obſervat Ioſeph. Acoſta in proœm. ad lib. de procur. Ind. ſalu. quem meritò referunt, & cum laudis approbatione ſequuntur Ant. Poſſevin. in Biblioth. 1. part. lib.9. capit.15. & ſeqq. Ioan. Boter. in relat. univerſ. 4. part. lib.3. ex pag.65.

Fr.Ioan.à Torquemada in Monarch. Ind.lib.14.cap.28.& 29.&Fr.Thom. à Iesv de procur.omnium genr. ſalu. lib.11. 2.part.capit.1.pag.819.& ſequenrib. † Vbi rectè concludunr, ad
8 tres veluti claſſes Indicas iſtas genres,& nationes redigi poſſe.

In quarum † prima eos conſtiruūt,
9 qui à recta ratione, & conſuetudine generis humani non ita multum recedunt, ſed conſtantes Reſpublicas habenr, leges ſcriptas, civitates muniras, & operum magnificentiâ conſpicuas, magiſtratus inſignes, certa, atque opulenria commercia, litterarum celebrem uſum,& ſtudiorum florenres Academias, quales Sinenſes & Iaponij eſſe reperiuntur, & pleræque aliæ Indiæ Orientalis provinciæ, ad quas Aſiarica, atque Europæa inſtirura olim petveniſſe dubitari non poteſt.

In ſecunda claſſe † eos Barbatos
10 numeranr, qui quamvis, neque litterarum uſum noverint, neque leges ſcriptas, neque Philoſophica, aut civilia ſtudia habeant; habent tamen ſuns certos Reges, aut Magiſtratus, habenr Rempublicam, habent frequentes & certas ſedes, ubi poliriam ſuam ſervant,habent militiæ duces,& ordinem, & religionis ſuæ celebritatem, ac denique rarione quadam humanâ reguntur. In quo genere collocant Mexicanos, & alias Novæ Hiſpaniæ provincias, & Peruenſes noſtros,ac etiam Chilenſes,quorum Imperia, Reſpublicas, leges & inſtituta, & numerandi,ac tes & hiſtorias ſuas rerinendi rationem metitò admitari in multis poſſemus, niſi plurima alia habêrent,& à recta ratione, & à conſuetudine generis humani prorſus aliena, & rot morum, rituum,& ſuperſtitionum monſtra, & rantam in ſubditos ſæviendi licentiam, ut vix pleno humani iudicij lumine affulſi viderentur.

11 Tertiam verò, † arque extremam Barbarorum claſſem ex innumeris alijs huius Novi Orbis nationibus, & regionibus componunt, qui ſylveſtres, & feris ſimiles repertæ ſunt, & vix quicquam humani ſenſus habenres, ſine lege,ſine Rege, ſine fœdere, ſine certo Magiſtraru, & Republica ſedes idenridem commutantes, aut ita fixas habentes, ur magis ferarum ſpecus, aur pecudum caulas imitentur.Et huc, inquiunt, imprimìs pertinent quicumque à Noſtris Carybes dicuntur, nihil aliud,quàm ſanguinolentiam exercentes, in hoſpites omnes ſævi, qui humanâ carne veſcuntur,nullâ veſte, vix ipſa virilia tegenges, & ſimilirer Chunchi, Chiriguani, Moxi, Iſcaycingæ, plerique ex Floridis & Braſilienſibus,& alij etiam Barbari, qui etſi atroces non ſunr, neque tigrides, aur pantheræ, tamen à pecudibus parum diſtant, nudi ipſi & timidi, fœdiſsimæ veneri, aut etiam Adonidi vulgò dediti, quales eſſe ferunt, quos Noſtri Moſcas vocant in Novo Regno, quale Carthaginis,omniſque eius oræ promiſcuum vulgus, & qui per magnos Paraguai fluvij maximi campos incolunt. Tum etiam plurimæ gentes, quæ infinitum utriuſque Oceani medium tenent, nondum à nobis ſatis exploratæ, ſed famâ certæ. In Orientali quoque India inſulares permulti eius generis eſſe videnrur, ut Malachiani.

Huc etiam ſpectat aliud Barbarorum genus manſuetum,ſed ſenſu valdè exiguo,qui nō nihil ſuperiores excellete videntur, quandam Reipub. imaginem præſeferentes,ſed nugarum perſimiles & leges & culrus gerētes, cuiuſmodi eſſe narrantur, qui apud inſulas Salomonis dictas innumerabiles habitant, & maximæ continenri hærêre dicuntur.

Quorum † Indorum huius tertiæ 12
claſsis conſideratione habitâ,illorum ſcriptorum dicta accipienda videntur, qui nimis generalirer omnium

Indorum barbariem & feritatē exaggerant, & eos brutis ſimiles faciunt, de quibus egimus dicto capit.7.ex numero 27.

Qvibvs ita præiactis, ſi de Indis
13 prioris claſsis ageremus, † dubitandum non eſſet, nullum iuſtum, & legitimum titulum ad illos ſubiugandos, & gubernandos, ex eorum barbarie, & ruditate prętendi poſſe, quia quamvis barbari aliquatenus ſint, & à recta & naturali lege pleriſque in rebus diſcrepent, ut oſtendunt auctores ſtatim citandi, adhuc tamen non aliter iudicandi ſunt, quàm Græci & Romani, cæteriq́ue Aſiæ, aut Europæ populi. Nam & potentiâ (ut diximus) præſtant, & nonnullâ humanâ ſapientiâ, atque ſuâ ipſi ratione politicam vitam agere comperiuntur.

14 Ita ut † Sinæ perſuaſum habeant, ſe præ cæteris mortalibus artiũ ſubtilitate, & ſciẽtiâ longè antecellere, & magno ingenij acumine, ſed iactantiâ maiori affirmare audeant ſe ſolos hominum duobus oculis cernere, reliquos mortales nullo, vel uno duntaxat, ut latiùs tradunt Ioan. Boëm. de moribus omnium gentium libro 3. cap.8.pagina 112.Fr.Hieronym.Roman in Repub.Sinarum, Maginus in Geograph. 2.part. capit.262. Ioan. Gonçal. à Mendoça in hiſtor. Sinar. Nicol. Trigautius in elegantiſsimis commentarijs de Chriſti in Sinas expeditione, Ferdinand. Mendez Pinto in ſuis admirandis ad Sinas, & alias gentes peregrinationibus; ex quorum libris plurima ſumpſit Licent. Franciſc. de Herrera in epit. hiſtor. Sinarum. Et idem Trigautius libro 4. ca-
15 pit.5.refert † Sinenſem quendam Doctorem, cùm à noſtris aliqua acceſsiſſet, quæ anteà ignorabat, graviter doluiſſe, eâ ratione redditâ, quòd putaret, nos in ea claſſe Sinas omnes numerare, in quam ipſi Tartaros exleges, ac cæteros Barbaros redigunt.

In Indis verò ſecundæ claſsis, qui proprius ad noſtram diſputationem
ſpectant, † idem planè dicendum videtur, 16
quoad hoc, ut ob ſolam barbariei cauſam, quæ in illis prætenditur, non poſsint, nec potuerint, libertate, & dominio rerum ſuarum exui, quas vel privatim, vel publicè poſsidebant, quemadmodum † nunquam 17
ex noſtrorum Regum voluntate exuti, aut privati ſunt. Qui potius eorum favori, defenſioni, & conſervationi ſummis ſemper votis, & laboribus ſtuduerunt, ut in alio loco probavimus, & optimè advertit Ioſeph. Acoſta dict.lib.1.de procur. Ind. ſalute
capit.15. ad finem. Eiuſmodi † quip- 18
pè Indorum non talis, nec tanta eſſe feritas, & ruditas reperitur, ut ſi patientiâ, & pio labore cum illis agamus, ſperari non poſsit, quòd Chriſtianis, & politicis moribus imbuantur, & Catholicæ Fidei ſemine in eorum cordibus ritè & religiosè diffuſo, maximi & uberrimi fructus quotidie colligantur, prout iam collectos eſſe experimur, & in poſterum uberiores etiam colligendos dubitare non licet. Erunt namque eorum nati, ut veroſimile eſt, parentibus politiores & ſuaviores, omni vetuſtatis & feritatis ſapore abolito: erunt fidei magis idonei, paternis ſuperſtitionibus minus imbuti, & religioni, ac bonis artibus diligentius innutriti, ut graviter etiam, atque eleganter advertit idem Acoſta dict.lib.1.per totũ, præcipuè capit.17.& 18.& reliqui auctores ſup.citati.

Cæterùm, quia adhuc negari non
poteſt † Indos iſtos eo tempore, quo 19
primùm à noſtris reperti ſunt, eorum reſpectu & comparatione, velut amentes iudicari potuiſſe, ſive ea inſpiciamus, quæ œconomicam, ſive quæ politicam ſpectabant, & multa obſervaſſe, quæ à recta ratione, & à conſuetudine generis humani valdè abhorrebant, ac reverâ in plurimis;

ut plurimùm Barbaros, incultos, ſordidos,& inhumanos mores profiteri, & cruenta , atque execranda ſacrificia , Saranicis illuſionibus & ſuaſionibus obcæcatos, multiſque alijs vitijs laboraſſe,quæ perpendit idem Acoſta in præfat.ad dict.lib.de procur. Ind.ſalu.& lib.1.capit.2.& alij auctores,quos retulimus ſup.hoc lib.cap.7. & referemus infrà capit.12. Neceſſarium fuiſſe arbitror, & à iuris Divini, Naturalis,& Civilis regulis non alienum,ut Pientiſsimi & Catholiciſsimi Hiſpaniæ noſtræ Reges, mediantibus miniſtrorum & vaſſallorum ſuorum perſonis,qui inter Indos habitare, & fidem propagare cœperunt, ac unum veluti Reipubl. corpus cum ipſis Indis conſtituere, ſupremam eorum iuriſdictionem ac gubernationem,& reliqua,quæ his adnexa ſunt, ſibi vindicarent & exercêrent,quæ poſteà magis libera & abſoluta, & verè Regia reddi potuit, proprijs iſtarum provinciarũ dominatoribus deficiẽtibus,atque alijs & alijs titulis concurrẽtibus, quos in hac tractatione diſcutimus.

20 Quam † docendi rationem nõ obſcurè inſinuavit Ioan. Maior. 2.Sentenr.diſtinctio.44.quæſt.3. & optimè proſequitur , & defendit Epiſcopus Chiapenſis in tractat. comprob.Imp. Ind.folio 56.& 57.& licèt ſub dubio proponit Victoria in dict. relect.1.de Indis, num.23.in fine,& in relectio.2. num.18.& Gregorio Lopez, qui eius verba tranſcribit,in l.2.tit.22.part.2. gloſ.2.col.14.verſ.*Alius titulus*,& apertè tradit Ioſeph.Acoſta in d. præfat. quem ſequitur Anton. Poſſevin. in d. Biblioth.1.part.lib.9.cap.15. Vbi docent,rem ipſam depoſcere,& Eccleſiæ auctoritatem præcipere,ut his Indis, cùm ad vitam Chriſtianam tranſierint,Chriſtiani Principes & Magiſtratus præficiantur,quorum ſuperiore potentiâ, & auctoritate regantur, quia alioqui, vix aut Evangelij lucem, aut dignam homine ingenuo vitam accipere potetunt,aut ſi ſemel acceperint non facilè in ea perſeveraturi intelliguntur.Sed ita ramen,ut facultatibus fortuniſque ſuis,& legibus,nec naturę nec Evangelio contrarijs uti liberè permittendi ſint.

Acoſtę verba Italico ſermone trãſcribit,& ampliat Ioan.Boter.in relatio.univerſ.4.par.lib.3.pag.72. ita inquiens: *Ma perche ne gli uni ne gli alteri perſeverano nella fede una volta riceuuta ſoto i Prencipi loro naturali, & perchee i Prencipi , è i ſubditi ritornano facilmente all' idolatria,è ail vomito , percio eglifa cimeſticri, Cheſtiano ſoto il governo, è la ſuperiorita de un Prencipe Chriſtiano. Chene prenda qua ſi tutela è cura,è tenga in officio,è in fede i populi,è i ſignori loro immediati. Per che unicuique datum eſt de proxime ſuo. Ne io vego incio materia di dubbio, o di ſcropolo pur che da tal impreſa è tutela ſi eſcluda lambitione, e l'avaritia.*

Idem etiam ſequitur M.Aragon. in 2.2.quæſt.10.art.8.pag.292.verſ.*Tertia concluſio*, M.Salon de iuſtitia & iure tom.1.tract.de dom.q.3. artic.1. pag. 347.& M.Fr.Pet.de Lorca in 2.2.ſectio.3.quæſt.49.diſput.52.art.4.num. 12.pag.970.& ſequentib. Qui tamen
recte ſubijciunt, † hanc dominatio- 21
nem,ſive gubernationem,quę ob prędictam cauſam inducitur, non deſpoticam,ſed politicam eſſe debêre, hoc eſt,nõ talem,quæ Indos ſervituti ſubijciat, cùm ſint naturâ liberi,ſed quæ ſuaviter eorum, qui gubernandi ſunt commodum,& utilitatem reſpiciat,& ad meliorem,& politiorem vitæ,& religionis ipſorum inſtitutionem dirigatur. Quod etiam obſervarunt Chiapẽſis & Acoſta ubi ſuprà,& Nos tetigimus in capit.præced.num.78.& dicemus infrà lib.3.cap.penult.

Conducitque ſententia D.Thom, 2.Sentent.diſtinct.44.q.1.art.3.ad 1.
& q.2.artic.2.ad 1.ubi ait: † *Quòd illa* 22
prælatio, quæ eſt ad utilitatem ſubditorum , libertatem ſubditorum non tollit,

nec ullum praiuditium affert libertati, dum ſubditi ad bonum Præpoſiti non ordinantur, ſed è converſo regimen Præpoſiti ad bonum ſubditorum: unde non incongruè ſe eorum ſervos appellant, D. etiam Auguſtin. lib. 4. de Civitat. Dei, cap. 3. *Vtile eſt*, inquit, *ut boni longè, latèque diu regnent. Neque hoc tam ipſis, quàm illis utile eſt, quibus regnant*, & eleganter D. Gregor. Nazianz. in Apologetic. multum in noſtris terminis ait: *Hic enim omnis ſpiritualis imperij finis eſt, ubique privata utilitate neglecta, aliorum commodis conſulere.*

23 Atque hoc modo, † & quoad hunc effectum in eo genere Barbarorum huius ſecundæ claſsis, de qua nunc agimus, intelligenda eſt illa Ariſtotel. doctrina ſæpè relata, quæ, ſi generalius accipiatur, ut eos verè ſervos, & irrationabiles faciat, aut dominij ſuarum rerum expertes, periculoſa quidem, aut potiùs falſa cenſeri debebit, iuxta ea, quæ in d. cap. præcedenti ex num. 117. notavimus.

24 In reliquis autem † Indis, quos ſuprà in tertia claſsi conſtituimus, & omnino feros, ſylveſtres, antropophagos, & ſine certa lege, certóve Rege vitam agere diximus, & per campos palantes ferarum more oberrare, laxius quidem, aut latiùs procedi poſſe arbitror, ita ut non ſolùm circa eos concedatur ius illud ſupremæ gubernationis, quod in Indos ſecundæ claſſis concedi tradidimus; ſed etiam per vim capi, domari, & in ſervitutem redigi poſsint, imò & reluctantes occidi, ſi alijs medijs adhibitis ad eorum barbariem minuendam, & immanitatem cohibendam, fidemque introducendam, nihil proficere valeamus, ut ſic ſuam feritatem, & ſtoliditatem deponant, & bonis moribus perpoliti, naturalem & Evangelicam legem
25 ſuſcipere queant, iuxta † ea, quæ latè cum Ariſtotel. & alijs notavimus ſup. capit. 7. ex num. 52. Quæ in hoc Barbarorum genere accepta valdè probabiliter affirmari poſſe videntur.

Pro qua ſententia ſtat † Ioan. Maior. in 2. Sentent. diſtinctio. 44. quæſtione 3. apertè docens in his Barbarorum terris, in quibus regimen Regale non erat, ſed vaga tantùm, & irregularis adminiſtratio; poſſe capientem, ipſorum politiam in melius mutare & dignum eſſe, ut pro plantatione Fidei ipſe Regnum accipiat. Mag. quoque Victoria & Gregorio Lopez ubi ſuprà in eandem ſententiam, licèt ſub aliqua hæſitatione, propendent; tradunt namque tali hebetudine ſuppoſitâ, poſſe Catholicos Principes eiuſmodi Barbarorum adminiſtrationem ſuſcipere, & conſtituere illis per oppida præfectos & gubernatores. Imò, quia ſemper manet iſta cauſa, conſtituere etiam illis novos dominos, dummodo conſtaret, hoc illis expedire. 26

Idem probat Acoſta in d. procem. ad lib. de procur. Ind. ſalu. quem ſequuntur, & tranſcribunt Poſſevinus. d. lib. 9. cap. 15. & Fr. Thom. à Ieſu d. lib. 1. 2. part. capit. 1. Vbi ſeriò affirmant, ad hos nimirum Barbaros tertiæ claſsis Ariſtotelis ſervitutem, & venationem omni modo pertinêre.

Quod etiam ſequitur Ioan. Boter. dict. lib. 3. 4. part. pag. 71. ubi Italico ſermone ſic habet: *Ma per che non tutti i popoli ſono d' una diſpoſitione, & capacita, non è anco bene l' ammaeſtrarli, è l' inſegnarli tutti a un modo Co Canibali divoratori di huomini, è con altri che mãgiano indifferentemente carne humana, ſi puo procedere come contra nemici del genero humano, ò come contra matti furioſi, è ſi debbono render prima capaci di raggione, è de humanita è poi addotrinare è inſtruire nella virtu, è nella via de Dio. Ne diſconviene uſare con eſſo loro de la forza, è delle arme affin che ſi riconoſchino per buo mini, è poi ſi annontij loro l' Evangelio. Anche Ariſtotele dize, che ſimil gente ſi dè bono tratar come fiere, è domar per forza, &c.*

Idem concludit M. Bañez 2. 2. quæſt.10.art.1.verſ. *Ex hac concluſione*, pag.535. reſolvens,quòd Barbari, qui more ferarum carnibus humanis vitam propagant, poſſunt debellari, neque opus eſt admonitione, eſſet enim otioſa;ſed poſſunt occidi, etiam à Principibus non proprijs,pro defenſione innocentium,quia illi actu ſunt invaſores generis humani. Sed ſi ſperetur,quòd aliâ viâ abſtinerent ab hac immanitate,non poſſunt occidi, quia hoc eſſet punire non ſubditos.

Aragonius etiam in eâdem 2. 2. quæſt.10.art.8.pag.292. verſ. *Tertia concluſio*,apertiſsimè docet,quòd ſi qui infideles ſint adeò barbari, ut vivant more ferarum, & ſit illis pro lege ſui animi libido, vi, & armis poterunt compelli à quocunque Principe,ut feritate depoſitâ,vivant humano more. Nam talis vivendi modus neceſſariò debet eſſe coniunctus cum plurimorum innocētum iniuria,quibus opem ferre unuſquiſque pro ſua virili & poteſt & debet.

Salonius item dict. tractat. de domin.quæſt.3.artic.1.pag.347.eandem ſervitutem,ac ſubiectionem in huiuſmodi Barbaris probat, monet tamen cum Victoria ubi ſup.ſuavem eſſe debère,& quæ maximè ad eorum ſalutem,& utilitatem reſpiciat.

Idem probat Mag.Lorca in d.2.2. ſectio.3. quæſt.49. diſputat.52.artic. 4. adijciens,hanc ſervitutem,& coactionem cedere in magnam eorundem Barbarorum utilitatem,cùm ſint inſufficientes, ut ſeipſos benè gubernent in politica & rationali vita,poſſeque hac de cauſa bellum illis movère eum, cui primo, occurrat,& ſuppetat facultas, & auctoritatem Summi Pontif. multum iuvare, tanquam indicentis, & mādantis opus pietatis.

Neque abeſt eruditiſsimus Pat.Ludovic.Molina de iuſtitia & iure tract. 2.diſputat.106.in fine,ubi tradit plerumque uſu evenire, ut poſsit Princeps Catholicus integrum dominium earum regionum aſſumere,quas anteà feri,& crudeles Barbari poſsidebant, nempe ſi id ad innocentum defenſionem,illiuſque Reipub.bonum ſpectet.

Et noviſsimè eandem ſententiam tenet Fr.Ioan.à Torquemada in Monarch.Ind.lib.14.cap.29.pag.630. in Barbaris Chichimecis Novæ Hiſpaniæ exemplum apponens, & idem expreſsè concludens de omnibus, qui agreſtem, & incivilem vitam traducunt. Quos ait naturâ ſervos ſapientiorum eſſe,ut Philoſophus tradit, & venari,& capi uti feras non immeritò poſſe.

Addere poſſumus P. Franc.Suarez in tract.de Charit.diſputat.3.de bello ſect.5.num.5.Vbi concludit, quòd licèt hic titulus debellandi infideles ob ſolam barbariem, parum ſecurus ſit, dato tamen,quòd aliqua natio ita ingenij,& intellectus inops reperiretur, ut regulariter potius ferarum more, quàm hominum viveret,quales dicuntur ij, qui nullam habent humanam politiam,& nudi prorſus incedūt,carnibus veſcuntur humanis,&c.Etſi qui tales ſunt debellari poterunt, non ut interficiantur, ſed ut humano modo inſtituantur,& iuſtè regantur.

PRO quarum opinionum cōfirmatione, dum in Barbaris ſecūdæ claſsis aliqualem,in tertiæ pleniorem, & abſolutiorem dominationē conſtituunt.
Primò conſiderari poteſt, † quòd ſe- 27
cundùm doctrinam D. Auguſtin. ſup. Geneſ. quem refert Covarru. in reg. peccatum 2.part.§.11.num.5. hæc in dominationibus,& ſervitutibus clara iuſtitia eſt,ut inferior ratio ſerviat for-
tiori,& † qui excellunt ratione,excel- 28
lant dominatione. Vnde Plato Dial. 3. de legib. cuius dicta recoluit Ioan.
Stobęus ſerm.42. † ſcribit,primā dig- 29
nitatis rectam rationē eſſe,ut genitores ubiq; natis imperēt:ſecundā,ut ignobilibus generoſi: tertiā,ut iunioribus ſeniores:quartā,ut domini ſervis:

quintam,ut potentioribus imbecilliores ſeruiãt:ſextam autem, & omnium maximam eſſe,quã ſecũdùm naturam ignorantes ſequi iubentur, prudentiores autem ducere,ac dominari.

30 Ergo ubi ſemel hæc † Indorum & Hiſpanorum Reſpubl.iuncta eſſe cœpit,& ad Chriſtianum, & verè politicum vivendi modum inſtitui, induci etiam oportuit & debuit,ut illi à nobis, non verò nos ab illis gubernaremur,cùm Indi omnes,ut diximus,non ſolùm tertiæ, verùm etiam ſecundę claſsis,etſi aliquali iudicio præſtarẽt, longè tamen Hiſpanis imbecilliores, & imprudentiores exiſterent, & hoc fini prædicationis, & propagationis Evangelij,quæ deſiderabatur,omnino

31 expediret, † quæ docet, non debere ſtultos melioris cõditionis eſſe,quàm ſapientes & peritos. De qua loquitur Pontifex in cap.eum cui de præb.lib. 6.capit.legi epiſtolam 16.quæſtione 1.l.nam & Servius, D. quod vi, aut clam.l.regula, §.antepen. D.de iur.& fact. ignor. l.non ſolùm, D.de noxal. action.

32 Quapropter inter varias † eligendorum Regum cauſas & formas, quibus variæ nationes urebãtur, quas latè recenſer Alexand.ab Alex. & eius addition. Tiraquel.lib.4. Genial.cap. 23.de Ægyptijs legimus, primos Reges, ex magnis ſemper Sacerdoribus & Philoſophis eligere ſolitos fuiſſe, ut tradit Diod.Sicul.lib.1.cap.2.& Guardiola de nobilit.cap.15.fol.40.quos à

33 Perſis eàdem ratione † Magos,ideſt, ſapientes vocatos agnoſcimus, teſte Cicerone de divinatione, ubi ait,Regem Perſarum eſſe non potuiſſe, qui non ante Magorum diſciplinam, atque ſciẽtiam percepiſſet,&Illuſtr.Cardinal.Baron.anno Chriſti 1.num.24. Vbi agit de Magis, qui ad Chriſtum adorandum venerunt, & an Reges Perſarum fuerint?

34 Et inde † Ezech.capit.27. meritò dicitur,*Sapientes tui Tyri facti ſunt gubernatores tui*,ubi D.Hieronym.addit: *ad ſapientes enim propriè pertinet gubernatio*,& idem † concludit text.in cap. 35
Porrò 84.diſtinct.l.2.§. poſt originẽ, D.de orig.iur.& alia,quæ congerit Simancas lib.9.de Republ.cap.10.Lancelor.Conrad.in temp.iud.lib.1.capit. 1.§.3.num.8.& capit.2.§.2. num.5.& innumeri alij relati per Bobadilla in Politic.lib.1.cap.9.num.32. & noviſſimus Fr.Ioan.Marquez in Gubernar. Chriſt.lib.1.cap.4.Atque hæc eſt doctrina † moralis, cuius apud nos meminit lex Henric.IV. quæ extat in l. 36
13.tit.2.lib.7.ordin. dum ait: *Porque ſegun dotrina moral los omes de buen entendimiento deven de ſer hechos ſeñores, è regidores de los otros: è quando eſtos tales los rigen y goviernan, entonces la Republica ſe llama bien aventurada.* Ad illud nimirum Platon.reſpiciens libro 5.de Republ. † qui docere ſolitus erat,tum 37
denique Reſpublicas beatas fore futuras,cùm aut docti & ſapientes homines eas regere cœpiſſent, aut qui regerent,omne ſuum ſtudium in doctrina,ac ſapientia collocarent; cuius dictum maximè commendat Plutarch. in eius vita, M.Tul.ad Quint.frat.Valer.Maxim.lib.7.de dict.ſapient.Boëtius lib.3.de conſolatione,Simancas dict.lib.9.capit.9. & alij plures apud Bobadilla dict.capit.9.num.28.& ſequentib.Eo autem & ſpectar † quod 38
ſcripſit Homerus Iliad. K. Vbi Diomedem inducit, anxiè depoſcentem, Vlyſſem ſibi in ſocium adſcribi: *Precellit enim* (inquit) *ingenio & conſilio.* Quibus alia adijcimus infrà lib.3.cap. 4.num.5.

Secundò facit,quòd ut † tutela, 39
& cura invẽta fuit,ut liberi homines, qui propter ætatem,aut iudicij,& rationis defectum ſe commodè tueri nõ poſſent,ab alijs maioribus, & prudentioribus tuerentur,& gubernarentur, l.1.D.de tutel.princip. inſtit.eod. Ita Regnum, Regnique prudens, & politica adminiſtratio in id inducta con-

ſpi-

Digitized by Google

ſpicitur,ut potentiorum,ac ſapientio-
rum manu, & conſilio tueri, & dirigi
cæteri valeant, qui quavis corporis,
aut animi imbecillitate, ſibi ac ſuis
minus aptè conſulere poſſent. Huma-
nis neceſsitatibus id exigentibus,quę
hanc mutuam inter homines opem,
& ſocietatem expoſcunt, ut præclarè
concludit Iuſtinus in principio ſuæ hi
ſtoriæ,Bald.in l.ex hoc iure,D.de iuſt.
& iure, & in ſuo conſ. Schiſmat. Al-
phonſ.Guerrero in Theſau. Religion.
Chriſt.cap.54.in princip. Menchaca
in præfat.ad lib.controver,illuſt.num.
120.& Rutil.Benzon. de anno Iubil.
lib.5.cap.9.in princip.pag.529.
40 Quibus adijcio † Sophoclem in
Aiace,qui Græce in hunc ſenſum ele
gãter ſcribit: *Parvi,ſine magnorum au-
xilio,dubium ſibi conſtituunt, quaſi in ar-
ce præſidium. Optima enim illa ſocietas.
qua qui divitior eſt, pauperiorem ſibi ad-
iungit,& qui minor eſt,maiorem induſtria
41 ſua erigit.* Inde † & urbibus factum
fuiſſe nomen oppidi, nempe ab ope
mutua tradit non modò Pompon. I.
C.in l.pupillus,D.de verbor.ſignificat.
ſeu & D.Chryſoſt.ad cap.13.epiſt.1.
Corinth.homil.34.cuius verba refert
Anto.Mornacius in l.5.D.pro ſocio,
& alia congerit Alciat. Bræcheus &
Forner. in d.l. pupillus,& Ioan.Fun-
ger. in etymolog. verb. *Oppidum*, pa-
gina 710.
42 Quo fit, † ut quamvis Indi ſecundæ
claſsis,de quibus locuti ſumus, liberi,
& rerum ſuarum domini relinqui de-
beant, ut ſup.reſolvimus, cùm tamen
ſe ipſos,& ſuas Reſpublicas non ſatis
commodè,ac politicè gubernare com
perti fuerint,etſi in libera ſua poteſta-
te relinquerentur, nec barbaros mo-
res deponere, nec humanis & civili-
bus aſſueſieri, nec in Fide quicquam
proficere poſſent, ut obſervant Aco-
ſta,& alij ex ſuprà relatis, permitten-
dum noſtris Regibus fuit,pro commu-
ni ipſorum Indorum utilitate, corun-
dem adminiſtrationem ſuſcipere, &
ſupremam iuriſdictionẽ ad illos tuen-
dos,& imbuẽdos in his partibus exer-
cēre, quâ ſimul,ſuos etiam Hiſpanos
inter Indos commorantes, guberna-
re,& compeſcere poſſent.
Semper enim † infirmitas mentis à 43
iure ſublevatur,l.3.D.de teſtament. l.
3.C.qui teſtam.fac.poſſ.l.ſanum men-
te,C.de tranſaction.Quia cùm ei reg-
num † totius animi à natura tributum 44
ſit, cavendum eſt,ne eius ‡ languor 45
damnum etiam in bonis adferat, l.4.
D.de privil.credit.l.iuſto, §. cum qui,
D.de uſucap.Atque eapropter † amẽ 46
tibus,quæcunque pietatis opera con-
ferenda eſſe docet text.in cap.qui re-
cedunt cum ſequentib.26.quæſt.6. &
inter præcipua opera charitatis con-
numeratur, † ſi quis pupillorum,vel fu 47
rioſiorum patrocinium,& curam ſuſ-
cipiat, aut etiam adoleſcentium, vel
prodigorum,qui licèt mentis & ratio-
nis capaces ſint,adhuc tamen propter
ætatis, vel iudicij lubricum, ſuarum
rerum adminiſtratione prohibentur,
quia † multis captionibus,dolis & in- 48
ſidiis expoſiti ſunt,l.1.D.de tutelis, l.
1.D.de minor.l.1.& per totum,D. &
C.de curat.furioſi vel prodigi,l.1.§. ſi
quis tutor.D.quando appell. ſit,l.qui
fundum,§.ſi tutor.D.pro empt.l.ad ea
quæ non habent, D.de regul.iur. l. is
cui bonis,D.de verbor.obligat.princ.
inſt.de excuſat.tut.§.1.inſt.de curat.
Quibus ‡ in locis munus hoc publi- 49
cum eſſe docemur, & talibus tutori-
bus vel curatoribus ratione admini-
ſtrationis, quam exercent, quædam
veluti poteſtas & dominatio in eos,
quos gubernant,cõcedi videtur,prout
& ‡ D.Paulus expreſsit ad Galat.4: 50
Quanto tempore (inquit) *heres parvulus
eſt, nihil differt à ſervo, cùm ſit dominus
omnium,ſed ſub tutoribus & curatoribus
eſt*,& Cicer.3.Tuſcul. ubi ‡ de furioſo 51
loquens:*Qui ita ſit*(inquit)*affectus eum
dominum eſſe rerum ſuarum,vetant duo-
decim tabulæ*,illâ nimirum lege,quæ bis
erat verbis concepta: *Si furioſus eſſe*

inci-

*incipit, agnatorum gentiliumque in eo, pe-
cuniaque eius poteſtas eſto.* De qua idem
Cicer.lib.2.de invétione,& plura tra-
dens Balduin.ad leg.12. tab.capit 23.
& 24. Hotman.& Revard. capit.13.
Prateius cap.27. Anton.Auguſt.cap.
11. pag.229. & Budæus in notis ad
leg.2.D.de ædilit.edicto. Atque hinc
52 natum † eſt proverbium illud,cùm ve
teres,quem inſanire,vel furere ſignifi-
cantes, dicebant,ad agnatos,& genti-
les deducendum eſſe, ut oſtēdit Varro
lib.1.de re ruſt.cap.2.ibi:*Qui ſalubrem
loci neglexerit, mentecaptus eſt,atque ad
agnatos, & gentiles deducendus*, & Ho-
rat.2.ſerm.ſatyr.3:
*Interdicto huic omne adimat ius
Prætor, & ad ſanos abeat tutela propin-
quos.*
53 Porrò † homines Barbaros & igno-
rantes ſemper eſſe pueros, & licèt an-
nis excedant,puerorum adhuc more
tractari debêre,elegāter docuit Plato
in Thimæo,Lucret.lib.1.de natur.rer.
& poſt eum Seneca epiſtol.4. Vbi ait,
quod quotidie vivere incipiunt, cùm
plus quàm infantes non aſſequantur,
& Strabo.lib.1.Geograph.Vbi inquit,
omnes Idiotæ,& doctrinarum exper-
tes quodammodo pueri ſunt appellā-
di. Eòque magis in terminis ſpectat
54 illud † Eccleſiaſt.cap.10. verſ.16. *Væ
tibi terra, cuius Rex puer eſt, & cuius
Principes manè comedunt.* Nam ut ibi
benè advertit Pat. Ioan.Pineda non
ſolùm de Rege verè puero Salomon
intelligi debet,ſed de quocunque,qui
ſenſu,& moribus etiam in maiori ętа-
te laborat.Is enim planè ſtulteſcit, &
repueraſcit, qui puerilibus vitijs,im-
maturo de rebus iudicio,petulanti ſen
ſu,& effrænatā libidine omnia mode-
ratur.

Tertiò conſidero,quòd eiuſmodi
ſuperioris gubernationis cura in In-
dis ſecundæ claſsis,aut etiam abſolu-
ta, & omnimoda in alijs magis Bar-
baris,quos in tertia collocavimus, nō
debuit à Chriſtianis noſtris Principi-

bus aliena cenſeri: † tenebātur quip- 55
pe ex charitatis præcepto, & iniun-
cto ſibi,& fœliciter inito Apoſtolicæ
prædicationis officio,ea omnia diſpo-
nere,quibus id meliùs, ſecuriùs,& du-
rabilius conſequi poſſet,iuxta doctri-
nam D. Auguſt.ad Macedon.epiſt.52.
relatam in cap.debet 53.23. quæſt.4.
ubi ait: *Debet homo diligere proximum
tanquam ſeipſum,ut quem potuerit homi-
nem,vel beneficentiæ conſolatione,vel in-
formatione doctrinæ,vel diſciplinæ coërci-
tione adducat ad colendum Deum.* Et ad
perfectam rationem † muneris Apo- 56
ſtolici, ius quoque regendi, & guber-
nandi animas, propriè ſpectare vide-
tur,ut optimè tradit D.Thom.in 1.ad
Corinth.cap.12.& Rutil. Benzon.lib.
2.de anno Iubil.cap.23.pag.150.

Nec † Regibus aut iudicibus,quos 57
Indi eā tempeſtate habuerunt fidelis,
ac conveniens tanti muneris expedi-
rio committi potuit, qui tyranni &
crudeles ut plurimùm erant,& eiſdem
ac reliquum vulgus,barbaris moribus
& ignorantiæ tenebris involuti.Vnde
ſuccedit altera iuris ratio, quæ habet
quòd † quoties incidit caſus, in quo 58
populorum gubernationi non poreſt
per eos provideri,quibus electione,hę
reditate, vel alijs modis uſus iuriſdi-
ctionis conceſſus eſt,ea ad populos, à
quibus exierat, redit, vel aliter debet
publicis neceſsitatibus ſubveniri, ut
apertè docuit Bald.in capit.1. colum.
2.lectio.2.de iudicijs,& in tit.de allo-
dijs,Iacob. Almain.in lib.de auctorit.
Papæ, & alij, quos refert & commen-
dat doctiſ.Navarrus in cap.novit, no
tab.3.num.120.pag.108.& in noſtris
terminis affirmat Epiſcop.Chiapenſ.
in d.tractat.comprob.Imp.Ind.fol.22.
verſ.*Lo ſexto*,ubi adducit optimum lo-
cum D. Auguſt. lib.1.de liber. arbitr.
cap.6.Qui † cùm docuiſſet,quòd licèt
populo,qui benè & moderatè proce-
dit permitti poſsit creare ſibi magi-
ſtratus,per quos ſua res,id eſt publica,
adminiſtretur, ſtatim ſubdit: *Porrò ſi*

pau-

paulatim depravatus idem populus rem
privatam Reipublicæ præferat , habeat
venale ſuffragium,corruptuſque ab eis,qui
honores amant , regimen in ſe flagitioſis,
ſceleratiſque committat,nonne item rectè
ſi quis tunc extiterit vir bonus,qui pluri-
mum poſſit,adimat huic populo poteſtatem
dandi honores,& in paucorum, vel unius
redigat arbitrium?
60 Eâ nimirum ratione,quia † rerum
ſuarum dominio abutens,ipſo privari
meretur,l.1.D.de ijs qui ſunt ſui,cum
alijs,quæ tradit Bald. in cap.1.quali-
ter dom.feud.prive.Peralta in l.3. §
qui fideicommiſſariam,num.45. D. de
hæred.inſtit.Palac.Rub.in tractat. de
iuſta obtent.Reg.Navarræ 5. part.§.
2.& plures cumulans doctiſsimus, mi-
hiq; e amiciſsimus D.Ioan.Bapt.Va-
lençuela Velazquez in monitor.con-
tra Venet.4.part.num.274.& ſequen
61 tib.Neque iuſtum eſt, † ut in aliorum
gubernatione perſiſtat , qui ſeipſum
regere neſcit, iuxta ea, quæ diximus
ſup.hoc lib.capit.7.ex num.85.& latè
exornat & proſequitur Bart. Philip.
de Conſiliar.diſcurſ.9. §.6.fol.68. Si-
mancas de Republic.lib.5.capit.14.&
Bobadilla inPolit.lib.1.capit.1.num.
29.P.Franc.Suarez in defenſ.fidei lib.
3.cap.23.num.22. & facit text.opti-
62 mus † in l.in quæſtione,§.minori, C.
de ſent.paſſ.Vbi furioſo,dementi,pro
digo,libidinum omnium vitiorumque
ſervo non eſſe committendam filij,
vel minoris adminiſtrationem doce-
mur, cùm ſua gubernare non poſsit.
Vnde Eccleſ.10. dicitur: *Rex inſipiens*
perdet populum ſuum,& civitates inha-
bitabuntur per ſenſum prudentium. Iu-
dex ſapiens iudicabit populum ſuum , &
principatus ſenſati ſtabilis erit: ſecundùm
iudicem populi ,ſic & miniſtri eius : &
qualis rector eſt civitatis , tales & inha-
63 *bitantes in ea.* Et in † noſtrorum In-
dorum terminis rectè noviſsimè ad-
notavit eruditiſsimus Licentia.Ioan.
Orticius Cervantes,nunc pro meritis
Senatoris munere in Cancellaria No
vi Regni Granatenſis cohoneſtatus
in allegatione typis excuſſa pro per-
petuandis Indorum commendis nu-
mero 42.
Qvartò, quia non debet novum,
aut mirum videri,quod † Indi omni- 64
no feri & immanes, & ſine certo Re-
ge,aut lege viventes , quales ſunt illi,
quos in tertia claſsi cōnumeravimus,
ſuarum provinciarum gubernatione,
& iuriſdictione abſolutè priventur, &
debellari,ac ſubiugari poſsint, donec
vitæ humaniori, & Chriſtianæ diſci-
plinæ aſſueſiant.Nam idem continge
re videmus in illis,qui prorſus † furio- 65
ſi, aut amentes exiſtunt,quibus etiam
iuſtè & licitè ſuarum rerum admini-
ſtratione interdicitur, & ſub vinculis,
& ſeveriori diſciplina contineri iuben
tur , quouſque ſanam mentem reci-
piant,l.4. §.fin.cum legib.ſequentib.
D.de privileg.cred.l.1.§.fin.cum qua-
tuor ſequent.D.de poſtulan. l.his qui,
§.Divus Pius,D.de tutor.& curator.
dat.ab his,auth. ut qui obligat.ſe per-
hib.habe.§.1.in fin.collat.6.
Et cùm † humanum genus , ipſò 66
communi omnium gentium iure ita
dictante, imperijs regi, præſtantique
aliquâ auctoritate, & poteſtate mo-
derari neceſſe ſit,ut ex Philoſophorū
doctrinis reſolvit Petr. Fab. lib.3.ſe-
meſt.capit.14.Rutil.Benzon.d. lib.5.
de ann.Iubil.cap.9.& Mag.Fr.Anton.
Perez Benedictin. in Laurea Salman-
tina certam.5. expoſit. de hominum
præfectura nu.20.pag.273.Vbi oſtē-
dit, † quàm infimæ notæ in ſacris lit- 67
teris habeantur,qui Regibus non pa-
rent,& iugum ſocietatis politicę non
patiuntur,& quòd hac de cauſa dicun
tur Belial,ideſt,inutiles, temerarij, &
iugi, ac diſciplinæ expertes. Meritò
prædicti Barbari,qui eiuſmodi ferinis,
& incultis moribus utebantur, Chri-
ſtiani Principis Imperio frænari, &
auctoritate protegi,& gubernari de-
buerunt.Nam ut Salom.Proverb.11.
ſapientiſsimè dixit: † *Vbi non eſt gu-* 68

ber-

bernator populus corruet, & ut D.Am-
broſ. notat lib.2.epiſtol.7. exponens
alium locum eiuſdem Salomon. Pro-
69 verb.cap.26: † *Recidenda inſipienti po-
teſtas, non adijcienda libertas eſt, ſervitus
enim ei convenit.* Ideòque adiecit Salo-
mon: *Spinæ naſcuntur in manu inebrioſi,
hoc eſt valdè ebrioſi, ſervitus autem in ma-
70 nu imprudentis,* † *quia ſicut ille ſuis vul-
neratur poculis, ita inſipiens ſuis factis.
Ille bibendo ſe peccato inſerit, iſte operan-
do ſe culpæ adiudicat, & factis ſuis trahi-
71 tur in ſervitutem.* Liberum † quippe
aliquem relinqui ad malefaciendum,
potiùs eſt imperfectio, & defectus li-
bertatis, ut optimè in ſimili probat
Pat. Ferdinand. Rebellus de obligat.
iuſtitiæ lib.2.quæſt.14. ſect.1. num.9.
pag.293.

Imò, quod plus eſt, † citra pecca-
72 tum, & præcepti charitatis iacturam,
tales Barbari à nobis detecti in ſua
feritate, & cœcitate relinqui non po-
73 tuerũt, cùm † omnes rationales crea
turæ, quamvis Iudæi & infideles ſint,
humanitatis ratione fovendi, & natu-
ræ noſtræ participes, & proximi no-
ſtri eſſe dicantur capit.proximos, &
cap.charitas, de pœnitent. diſtinct.2.
cum traditis per Abbatem in cap.Iu-
dæi de teſtibus, Pat.Suarez in tract.de
Charitate diſputat.1.ſectio.1. num.3.
& noviſsimè per Doctor. Martam in
tractat.de iuriſdictio.1.part.capit.24.
num.43. Vbi multum in noſtris ter-
74 minis tradit: *Quòd hæc* † *charitas pro-
cedit reducendo Barbaros infideles ad bo-
nos mores, & vitam æternam, ut idem
text. oſtendit in verſ.* Proinde. *Et quia
charitas unicuique eſt impendenda ſecun-
dùm eius conditionem, iuxta gloſſ. ibidem
verb.* Participes, *& infidelium Regna, &
iuriſdictiones translata ſunt in Chriſtum,
& eius Vicarium, ſumma charitas eſt da-
re illis rectorem, qui defendat prædicato-
res Verbi Dei illoſque reducat ad Fidem.*

In quibus omnibus quantum efful-
75 ſerit † Regum noſtrorum pietas, &
fovendorum Indorum zelus & chari-
tas, nemo planè ignorare poterit: nam
etſi ſecundùm prædictorum auctorum
opinionem, plures ex illis, propter exi-
miam barbariem & feritatem, quâ præ-
diti eſſe dicebãtur, debellare, & ut ſer-
vos habère & vendere poſſet, atque
ita aliquando permiſſum fuerit con-
tra Caribes, Canibales & alios, ut cõ-
ſtat ex his, quæ tradit Herrera in hiſt.
gener.Ind. decad.1.lib.8. capit.10.&
decad.2.lib.1.cap.8. & lib. 10. cap.5.
& decad.3.lib.8.cap.10. poſteà tamen
id abrogatum fuit, & omnium pariter
Indorum libertati, doctrinæ & ſuavi
gubernationi multifariam conſultum,
ut oſtendit idem Herrera decad.2.lib.
10.cap.5.& decad.4.lib.6.capit.11.&
lib.10.cap.7.& ex alijs quæ tetigimus
ſuprà cap.8.num.78.& inferiùs lib.3.
capit. penult. latiùs, Deo dante, dice-
mus.

SVMMARIVM Capitis X.

1 *Indi ante adventum Hiſpanorum omnino infideles erant.*
2 *Infideles ob ſolum vitium infidelitatis, verum dominium ſuarum rerum, & provinciarum non habere, & licitè eis ſpoliari poſſe Hoſtienſis, & alij plurimi, & graviſſimi Doctores ſcribunt.*
3 *Hoſtienſis fuit Divini, & humani iuris peritiſſimus, & alia de eius laudibus & auctoritate.*
4 *Infideles debellari licitè poſſunt, maximè ſi interveniat auctoritas Papæ.*
5 *Infideles ſunt hoſtes Chriſtianorum, & etiam in Eccleſia capi poſſunt.*
6 *Iudæi ſervi ſunt Chriſtianorum, licèt ex pietate ſuſtineantur in libertate.*
7 *Idololatræ & Pagani nullam unquam habuerunt iuriſdictionem.*
8 *Iudicem qui quærit, debet eum eligere Catholicum.*
9 *Iudæi & infideles habent bona, ut peculium, & inde licitè eis auferri poſſunt à Chriſtianis.*

10 Opi-

10 Opinio quæ abſolutè imperium, & dominium infidelium negat, magis communis, vera, & Catholica appellatur à Doct. Marta, & alijs.

11 Anton. Scappus probat opinionem Hoſtienſis, ſi infideles dominium Eccleſiæ recognoſcere nolint.

12 Auctores recenſentur, qui ſpecialiter probant, Indos ob ſolum vitium infidelitatis debellari potuiſſe.

13 Chriſti poſt adventum omnis principatus, & iuriſdictio ad fideles transferri cœpit.

14 Chriſtus Dominus omnium creaturarum univerſalis Rex conſtitutus fuit.

15 Pſalm. 8. in illis verbis, Oves & boves, &c. expoſitio.

16 Chriſtus Dominus Petro, & eius ſucceſſoribus, gentibuſque fidelibus ſui ſacerdotij, & imperij poteſtatem communicavit.

17 Infideles cùm extra ovile Chriſti reperiantur, nullum legitimum dominium, neque iuriſdictionem habere poſſunt.

18 Conſtantinus Magnus Imper. cur enſem reſignaverit in manibus Pontificis?

19 Eccleſiæ Catholicæ dominatio ſupra infideles in Sara & Agar ſignificatur.

20 Infideles ſunt ſervi, & filij ancillæ, & ſic dominij incapaces.

21 D. Bernardi verba expenduntur pro ſupremo dominio Chriſti in Eccleſiam tranſlato.

22 Innocentius etiam ſentire videtur infideles ad Papæ iuriſdictionem pertinere.

23 Papa omnes mortales habet ſubditos, & eſt omnia & ſuper omnia.

24 Catholici videntur licitè auferre poſſe bona infidelium.

25 Iudæi Ægyptiorum bona citra peccatum obſtulerunt, & exportarunt.

26 Cap. ſi de rebus, & cap. quemadmodum 23. quæſt. 3. expenditur & exornatur.

27 Infideles ex ſententia D. Auguſtini, & Clementis non videntur habere poſſe veram Rempublicam, neque bona.

28 Infidelitatis peccatum cæteris gravius reputatur.

29 Cap. quid in omnibus 32. quæſt. 7. expenditur.

30 Omne quod nō eſt ex fide, peccatum eſſe, qualiter accipiatur?

31 Iniqui apud D. Paul. ſumuntur pro infidelibus, & ſancti pro fidelibus.

32 Infidelium omnes actiones eſſe peccata concludere videtur D. Auguſtin. & alij ſancti Patres, & Gregor. Ariminenſ. Infideles cur in Evangelio deſerti nomine ſignificentur, ibidem.

33 Infidelium opera omnia ideò peccata eſſe dicuntur, quia in Deum non referuntur.

34 Concilij Arauſicani locus expenditur.

35 Infidelitas Deo maximè inviſa eſt.

36 Bona non ſunt opera, quæ non innituntur Fidei fundamento.

37 Eccleſia poteſt iuſtè ex ſententia D. Thomæ infideles meritò ſuæ infidelitatis iure dominij, & prælationis ſupra fideles privare.

38 Infideles non debent habere fideles ſibi ſubiectos hodie aucta Eccleſiæ poteſtate, ſed potius è converſo. Et num. 40.

39 Divi Pauli locus 1. Corinth. cap. 6. explicatur.

41 Infideles ob ſolam infidelitatem ſuis Regnis, & dominijs privari non poſſe, multis rationibus, & auctoritatibus ſuadetur.

42 Innocentij IV. auctoritas qualis & quanta ſit?

43 Innocentius IV. noluit ſua commentaria iuris deciſivi auctoritatem habere.

44 Auctores plurimi referuntur, qui cum Innocentio tenent, ob ſolam infidelitatem ſuis bonis privari non poſſe.

45 Princeps infidelium etiam ſibi ſubditorum bona, ſine cauſa auferre non poteſt.

46 Indorum Occidentalium debellationem, & ſpoliationem prætextu infidelitatis multi auctores ſpecificè negant.

47 Pauli III. Bulla Indis, quamvis infidelibus, ſua bona conſervanda eſſe ſtatuit.

48 Dominia rerum, & provinciarum in-

ſpecto

ſpecto naturali, & gentium iure, infidelibus æquè ac fidelibus competunt. Et num. 58. Et etiam iure Divino, numero 66 & 67.

49 *Orbem Deus ſubiecit rationabili creaturæ.*

50 *Ordo principandi eſt beneficium naturæ ex ſententia Ariſtotelis.*

51 *Homines cur Deus voluerit toti Orbi dominari?*

52 *Homines ſumus quodammodo omnium rerum finis.*

53 *Ius Divinum, quod eſt ex gratia, non tollit humanum, quod eſt ex naturali ratione.*

54 *Dominij fundamentum aliqui erroneè in gratia, & charitate conſtituunt, & inde peccatores eo privari tradunt.*

55 *Hæretici dicti Apoſtolici, & Vvaldēſes, ſive Pauperes de Lugduno qui fuerint?*

56 *Vvaldenſium hæreſis, quæ peccatores dominium rerum ſuarum non habere dicebat in Concilio Conſtant. damnata fuit.*

57 *Hoſtienſis opinio videtur aliquibus in errorem Vvaldenſium incidere.*

59 *Natura & ratio hominis, quæ eſt fundamentum dominij, etiam in peccatoribus reperitur.*

60 *Bona non ſolùm bonis dantur à Deo, ſed malis etiam, & interdum magis quàm bonis; & quare? Ex ſententia D. Auguſtini. Et num. 70.*

61 *Infidelibus & impijs iure Divino dominia, & imperia concedi videntur, eiſque parendum eſſe docemur. Et numero 67.*

62 *Pſalm. 2. verſus expenditur.*

63 *Nabuchodonoſoris, & Cyri, quamvis infidelium, Imperium in ſacris litteris probari videtur.*

64 *Ioſeph. qui fidelis erat, totam Ægyptum Pharaoni infideli tributariam fecit, & in eo non peccavit.*

65 *Tobias reddi iuſſit hœdum à Gentilibus captum, ne furti reus efficeretur.*

68 *Cap. non fruſtra, & cap. Regnum 23. quæſt. 5. explicantur.*

69 *Regna terrena Deus etiam impijs concedere ſolet.*

70 *Capit. remittuntur verſ.* perſcientes *23. quæſt. 3. expenditur & illuſtratur, & cap. ſequent. num. 26.*

71 *Genitivus propriè dominium deſignat.*

72 *Lex Chriſtianis 6. C. de Paganis, expenditur.*

73 *Iudæi & Pagani quietè degentes non debent moleſtari, nec ſuis bonis ſpoliari.*

74 *Paul. III. motus proprius expenditur circa bona, & tractationem Iudæorum, & infidelium qui ad Fidem convertuntur.*

75 *Saracenis etiam ob ſolam infidelitatem iuſtè bellum inferri non poteſt, ex ſententia Pontif. in cap. diſpar. 23. q. 8.*

76 *Pœna ſine culpa eſſe non poteſt.*

77 *Infidelitas in ijs, quibus fides annuntiata non eſt, non habet rationem peccati.*

78 *Ignorantia invencibilis an poſsit admitti in ijs, quæ fidei ſunt?*

79 *D. Pauli locus ad Roman. 10.* Quomodo credent, niſi audiant? *exponitur.*

80 *Fidelis & ſalvus ſola natura nemo eſſe poteſt, niſi ei Divini Verbi ſplendor affulgeat, ex ſententia D. Clement. Alex.*

CAPVT X.

De quinto titulo, qui ad debellandos, & ſubiugandos Indos ex eorum infidelitate à multis deſumitur, in quo latè aientis, & negantis ſententiæ auctores, & argumẽta referũtur, & illuſtrãtur.

QVINTVS & firmior quidem titulus, pro ſtabilienda, & defendenda huius Novi Orbis occupatione, & ſubiugatione, ex eo a multis deduci ſolet, quòd omnes Indi, eius regio-

gio-

giones incolentes, non ſolùm barba-
ri, & obtuſi erant, ut in ſuperioribus
1 diximus, verùm † omnino infideles, &
ita à Chriſtiana, & Orthodoxa noſtra
Religione ſeiúcti, ut ne veſtigium qui-
dem illius apud eos repertum fuerit, ſi-
cuti in lib. 1. cap. 13. manifeſtavimus.
2 Quam † ob cauſam ipſo iure fidelibus
Principibus ſubiectos eſſe inquiunt,
& poſſe rectè bellis laceſsiri, & domi-
nio ac iuriſdictione rerum, & provin-
ciarum ſuarum privatim, & publicè
ſpoliati, tanquam iniquos & iniuſtos
illatum detetatores, ſi requiſiti fidem,
& imperium ſanctæ Catholicæ Roma
nę Eccleſiæ non accipiant, & recog-
noſcant.

Quæ ſententia generaliter in om-
nibus infidelibus, & quod ij poſt ad-
ventum Chriſti nihil proprium habê-
re, nec iuſtè poſsidêre potuerint, aper-
tè proponitur & probatur ab Henri-
co Cardinali Hoſtienſi in capit. quod
3 ſuper his de voto; qui † humani, divi-
niq; Iuris peritiſsimus fuit, floruitque
anno Chriſti 1255. & Alex. Pontifice
ſuadente ſuper Decretalibus commẽ-
tarios ſcripſit, & ſummam etiam com
poſuit, ut refert Catel. Cotta in me-
morab. iur. verb. *Iuriſperiti*, & Valent.
Forſterus in hiſtor. iur. civil. lib. 3. pag.
232. Vbi addit, quòd hoc proprium ſi-
bi ſumpſit, ut Innocentij opiniones
duras reprobaret.

Et poſt Hoſtienſ. eandem opinio-
nem ſequi videntur Abb. Panormit. &
Ant. de Butrio in eod. cap. quod ſuper,
Bald. conſ. 389. incipit, *Conſuetudo eſt*,
4 num. 10. lib. 1. Vbi ait, † quòd contra
Reges & Principes infideles auctori-
tas ſuſcipiendi belli maximè reſidet
penes Papam. D. Antonin. in ſum. 3.
p. tit. 3. cap. 2. col. 5. Oldrad. conſ. 72.
incip. *Contra Saracenos*, ubi ait, quòd
ſaluâ reverentiâ Innocentij videtur,
quòd opinio Hoſtienſis ſit verior. Idẽ
Oldra. conſ. 54. idem Bald. in l. fin. C.
de captivis, & Franc. Aretin. in auth.
5 navigia, C. de furtis, ubi docent † infi-
deles eſſe hoſtes Chriſtianorũ, & etiã
in Eccleſia capi poſſe, idem Abb. & la-
tiùs Ioan. de Annania per text. ibi in
cap. etſi Iudæos de Iudæis, Anchar. &
Præpoſit. in capit. qui ſinceta, 45. diſt.
Henric. Boic in cap. ſicut col. 2. de Iu
dæis, & noviſsimè Phil. Paſchalis in
tract. de virib. patr. poteſt. part. 1. cap.
7. num. 13. Vbi ex hac ratione conclu
dunt, † Iudęos ſervos eſſe Chriſtiano- 6
rum, licèt in libertate ſuſtineantur ex
pietate, Albertin. in rub. de hęret. in 6.
q. 8. concl. 1. Vbi dicit, † Idololatras 7
& Paganos nullam unquam habuiſſe
iuriſdictionem, & ideò Regna illorum
omnia pertinêre ad Eccleſiam Chri-
ſtianam, & per conſecutionem ad Pa-
pam, qui præfectus eſt illi, Alvar. Pela-
gius de planctu Eccleſ. lib. 1. art. 13. &
37. litt. I. Vbi multis rationibus ex
Theologia, & Iuriſprudentia petitis
Hoſtienſis aſſumptum verum eſſe de-
fendit Petr. Belluga in ſpecul. Princip.
rub. 27. §. miles, num. 23. Vbi inquit,
quòd † quicumque aveat habêre, vel 18
quærere iudicẽ, debet habêre Catho-
licum, quia apud infideles nulla eſt iu-
riſdictio, vel dominium. Et iterũ rub.
39. §. nouiſsimè num. 3. ubi concludit,
bona † Iudæorum, & aliorum infide- 9
liũ ab eis auferri licitè poſſe per Prin-
cipes Chriſtianos, cùm illa ſolùm ha-
beant, ut peculiũ, ut notat Archidiac.
in cap. fraternitatem, 54. diſtinct.

Idem ex eâdem ratione reſolvunt
Alex. de Ales in 3. pat. ſummę tract. de
ſeptem præcept. Decal. q. 5. & noviſsi-
mè Simon Maiol. in dieb. Canic. col-
loq. 1. de perfidia Iudæor. docentes
quòd Iudæi poſſunt ſpoliari à Princi-
bus Chriſtianis omnibus præter ne-
ceſſarijs. Quod pariter affirmant, & ad
omnes infideles extendunt Doctores
in cap. cui eſt, 50. diſt. Card. Turrecre-
mata in cap. diſpar. 23. q. 8. Mart. Lau-
denſ. & Ioã. de Fantuc. in c. ſi de rebus
23. q. 7. idẽ Laudenſ. in tract. de Prin-
cipe, verſic. 49. incip. *Italia alias fuit*,
Ioan. Maior. in 2. ſentent. diſt. 44. q. 3.

Matth.

Matth.de Afflictis in rub.quæ ſint Re
galia,num.26.verſ. *Et pro iſta opinione*,
col.4.Marquard.de Suſannis in tract.
de Iudæ.& Infidel.1.par.cap.14. & la-
tiùs 2.par.cap.6.ex num.26. & noviſ-
ſimè & latiſsimè Doct.Marta de iuriſ-
dict.1.par.cap.24.ex num.10. qui cō-
10 ſtanter tradunt † hanc opinionem nō
ſolùm magis communem,ſed etiā ma-
gis Catholicam & Chriſtianæ Fidei
magis utilem eſſe.Quod etiam admit-
11 tit † Ant.Scappus de iure non ſcript.
lib.2.cap.1. Vbi licèt primò dixiſſet,
dominia rerum iure naturali, & gen-
tium inſpecto,æquè infidelibus, ac fi-
delibus competere,poſteà tamen ſub-
dit cum Hoſtien.Oldrad.& alijs,quòd
poſt adventum Chriſti hæc omnia mu
tata & translata ſunt,ita ut Infideles
hodie,nec iuriſdictionem, nec domi-
nium, nec honorem, nec poteſtatem
habêre poſsint, & his omnibus licitè
ſpoliari valeant,ſi dominium Eccleſiæ
non recognoſcant.

12 Et ſpecialiter † de ipſis Indis Occi-
dentalibus & Auſtralibus, de quibus
tractamus, & eorum infidelitate lo-
quentes, & quòd propter illam iuſtè
debellari,& ſpoliari poſsint, & potue-
rint,& iure optimo noſtris potentiſsi-
mis Regibus quæri,latè olim diſputa-
vit Gineſius Sepulveda in Apologia,
quam de hac re ſcripſit ad Epiſcopum
Segovienſem,& in reſponſione ad ob-
iectiones Epiſcopi de Chiapa,&abſq;
ulla hæſitatione reſolvunt Marquard.
& Marta in locis ſup.relatis, Pet.Mal
ferirus, qui ad hoc integrum, & ſatis
copioſum cōſilium elucubravit,quod
eſt 769.inter conſilia Mandelli Alba-
ni,vol.2.ex num.40. Alphonſ.Guerre-
rus in Specul.Princip.cap.31. & Pet.
Bellinus in tract.de bello. 2.part.tit.
12.num.5.Vbi,quod plus eſt,conclu-
dit, eiuſmodi Indos hac de cauſa ab
Hiſpanis bello ſubactos, meritò ab
eiſdem in ſervitutem redigi potuiſſe.

Pro cuius ſententiæ confirmatio-
ne,& illuſtratione, primò, cum Ho-
ſtienſi & alijs auctoribus ſup.relatis,
conſiderari poteſt, † poſt adventum 13
Chriſti omnem Principatum, domi-
nium,& iuriſdictionē ex iuſtis cauſis
translatam fuiſſe ab infidelibus ad fi-
deles,arg.cap.translato, ubi Doct. de
conſtit.Eccleſiaſt.cap.10.ibi: *Regnum
à gente in gentem transfertur propter in-
iuſtitiam,& iniurias & diverſos dolos*;&
Matth.21.ibi:*Ideò dico vobis,quia auſe-
retur à vobis Regnum Dei,& dabitur gē-
ti facienti iuſtitiam*,cum ſimilibus.Quia
Chriſtus Dominus † propter ſuā paſ- 14
ſionem,humilitatem & obedientiam
æterni Patris,& ob immenſam chari-
tatem erga genus humanum,non Sa-
cerdos tantùm cōſtitutus fuit, verùm
& Rex univerſalis omnium hominum
& Angelorum,& reliquarum creatu-
rarum, quæ ſunt in cœlo & in terra
& inferno,& eius imperio & obedien
tiæ Pater omnia ſubiecta eſſe voluit,
iuxta illud Pſalm.71.verſic.11: *Omnes
Reges terræ adorabunt eum,& omnes gen
tes ſervient ei*, de quo in cap.diſplicet.
23.q.4.Iſaiæ 60: *Gens & Regnum, quod
non ſervierit tibi,peribit*, Pſal.23.*Domi-
ni eſt terra, & plenitudo eius*, de quo in
capit.quo iure 8.diſt.cum multis alijs
ſimilibus, quæ adducit Salon in 2.2.
tract.de dom.q.2.art.1. concl.2.pag.
113.& melius † Pſal.8.ibi:*Omnia ſub- 15
iecisti ſub pedibus eius oves,& boves uni-
verſas inſuper & pecora campi.*Quo loci,
per oves Chriſtiani, per boves & pe-
cora infideles intelliguntur, ut cum
Afflictis & alijs advertit Mart. d.cap.
24.num.12. & ad eum reſpiciens, D.
Paul.ad Hebræos cap.2.inquit: *In eo
enim,quod omnia ſubiecit,nihil dimiſſum
eſt,quod ei ſubiectum non fuerit.*

Et † hanc talem,ac tantam huius 16
ſacerdotij, & imperij dignitatem, &
poteſtatē ipſe Chriſtus Dominus Pe-
tro, & ſucceſſoribus eius, gentique
Chriſtianæ conceſsiſſe, & communi-
caſſe videtur,ut probatur in capit. in
ſcripturis 8.q.1. & expreſsiùs in cap.
1.diſtinct.22.capit. per venerabilem,

§.rationibus, qui filij ſint legit. cap.
pro humani,de homicid. lib.6. cum a-
lijs,quæ dilucidè de hac translatione,
& conceſsione loquens, tradit Præ
poſ.Mediolan. in cap. cum ad verum
96.diſtinct.& in capit. 1. 15.diſtinct.
col.3. in fine, Malferitus dict. conſil.
769. ex n.46. & exactè proſequitur
Paramus de orig. Inquiſit. lib. 3.q.1.
opin.3.n.26. Valẽçuela in monit.cõ-
tra Venet.4. par.n. 177. & ſeq. & no-
viſsimè plurimos referens Camil.Bor-
rel.in ſum.deciſ.tit.4.de ſumm.Pontif.
num.1.2.& 3.

17 Quò fit, † ut infideles cùm extra
ovile CHRISTI, & Eccleſiæ reperian-
tur,& ab hoc limpidiſsimo fonte do-
minium,& iuriſdictionem ſuorum Re-
gnorum non ducãt, neq; CHRISTUM,
& eius Vicarium recognoſcãt,ſed po-
tius offendãt; meritò iudicari poſsint
iniuſti, & intruſi eorum detentatores,
& non veri, & legitimi poſſeſſores ac
18 domini, prout & † Magnus ille Con-
ſtantinus Imp. ſignificavit, de quo re-
fert Bald.in 1.conſt. Cod. & in l. cùm
multa,C.de bon.quæ liber.quòd in re-
ſignatione Regalium, quam poſt Bap-
tiſmum fecit in manibus B. Sylveſtri
R.P, inter alia enſem illi reſignavit,
oſtendens,ſe illuc uſque gladij poteſ-
tate legitimè uſum non fuiſſe,nec iuſtè
imperium,& iuriſdictionem exercuiſ-
ſe,quod etiam refert Matth.de Affl.ct.
in dict. rub. quæ ſint Regalia num. 6.
& Maſtrill.de Magiſtratib.lib.1. cap.
9.num 9.

Quibus addere poſſumus aliam cõ-
ſiderationem Alfonſi Guerreri ubi ſu-
19 prà,dum ait,de † Eccleſia Catholica
intelligi poſſe illud Geneſ. 16. quod
Abraham uxori ſuę Sarę,conqueren-
ti de illa infideli ancilla Agar, dixiſ-
ſe,memoratur: *Ecce ancilla tua in ma-
nu tua,utere ea.* Per Saram enim noſtra
ſancta Catholica Eccleſia ſignifica-
tur; per ancillam ſecta infidelium.
Uti ergo poteſt domina ancillâ, pro-
ut Sara fecit, illam affligendo, &, ut
pręcepit Dominus, eijciendo, & ex-
pellendo filios eius ab hæreditate &
poſſeſsione, ne patrem habeant cum
filijs liberæ. Nam † cùm ſint filij an- 20
cillæ, & ſic ſervi, non ſunt capaces
dominij, iuriſdictionis, vel hono-
ris.

Et pro eadem translatione nõ abs
re erit, † verba D.Bernardi ad Euge- 21
nium referre cum Præpoſ. in ſum. diſt.
15.col. 15. & Malferito d. conſ. 769.
num.53.quæ talia ſunt: *Tu, qui es Sacer
dos Magnus,Pontifex ſummus, Princeps
Epiſcoporum,hæres Apoſtolorum,primatu
Abel,gubernatu Noë, Patriarchatu A-
braham, ordine Melchiſedech, dignitate
Aaron,auctoritate Moyſes, iudicatu Sa-
muel,poteſtate Petrus,unctione Chriſtus.*

Conducunt † etiam mirum in mo- 22
dum verba Innocentij in cap.licet,de
foro competent.qui, quamvis contra-
rię ſententiæ Dux, & Anteſignanus
eſſe videatur,ut ſtatim dicemus, hanc
non obſcurè probat, cùm dicat, quod
tempore Noë cœpit Deus creaturas
regere per miniſtros, quorum primus
fuit Noë, cui ſucceſſerunt in hac Vi-
caria Patriarchæ, Iudices, Reges, Sa-
cerdotes,& alij,qui pro tempore fue-
runt in regimine populi Iudæorum, &
ſic duravit uſque ad CHRISTUM, qui
fuit naturalis Dominus,& Rex noſter,
ut habetur in Pſalm.71: *Deus iudicium
tuum Regi da.* Et ipſe IESVS CHRISTVS
Vicarium ſuum conſtituit Petrum, &
ſucceſſores ſuos, quando ei dedit cla-
ves Regni cœlorũ,& quando ei dixit:
Paſce oves meas; quibus verbis inſinua-
vit,etiam Iudæos,Saracenos, Genti-
les, atque Sciſmaticos quoque modo
ad Papę iuriſdictionem pertinere.

Et idem ſentire, & docere videtur
Ludov.Gomecius ſup.regul.Cãcellar.
de infir. reſign. q.5. verſ. *Sed prædictis*,
dum tradit, † quòd Papa omnes mor- 23
tales habet ſubiectos, & in cap. 1. de
conſt. tut.lib.6.num.28,36. & 37. ubi
poſt Bald.& alios ſcribit, quòd Papa
eſt unus omniũ Princeps,& Rex Regũ,

& Cauſa cauſarum, & Dominus dominantium, & maior omnibus ſanctis, excepto Petro: Afflictis etiam deciſ. 265. num. 14. concludit, quòd Papa eſt omnia, & ſuper omnia, & Iul. Clar. lib. 5. recept. §. fin. q. 35. verſ. *Videndum*, quòd Papa in terris vices Dei gerit, & eſt maior omnibus hominibus, de quo articulo infr. cap. 23. & 24. latiorem diſputationem inibimus.

SECVNDÒ, nec minus urgenter, pro eâdem opinione perpéditur, adeò certum videri, impios infideles verum & legitimum dominium rerum, quas
24 poſsident, non habêre, ut † ab eis citra ullius peccati labem, & reſtitutionis obligationem capi, & auferri à Catholicis poſsint, ut probatur Exo-
25 di capite 3. & 12. ubi † Iudæi exeuntes de Ægypto ſecum Ægyptiorum bona ex Domini præcepto, exportarunt, quod licitè & ſine peccato ab eis fieri potuiſſe affirmat Nicol. de Lyra ibidem, & ſequitur D. Thom. in 1. 2. quæſt. 10. artic. 8. ad 3. & in 2. 2. quæſt. 66. artic. 5. ad 1. & D. Auguſt. in lib. quæſt. Exod. quæſt. 3. cuius verba habentur in cap. dixit Dominus 12. 14. quæſt. 5. idem Auguſt. lib. 2. adverſ. litt. Petilia. cap. 43. cuius verba
26 referuntur in † cap. ſi de rebus 23. quæſt. 3. ubi cùm hæretici quererentur, ablatas ſibi à Catholicis eas Eccleſias fuiſſe, quas ipſi ædificaverant, & alia bona, quæ ſuo labore, & induſtriâ congeſſerant, ſic reſpondit: *Si de rebus, & locis Eccleſiaſticis, quæ tenebatis, & non tenetis, querimini, poſſunt & Iudæi ſe iuſtos dicere, & iniquitatem nobis obÿcere, quia locum, in quo impiè regnaverunt, modò Chriſtiani poſsident. Quid ergo indignum, ſi ea quæ tenebant hæretici, ſecundùm parē Domini voluntatem Catholici tenēt? Ad omnes enim ſimiles, id eſt, ad omnes impios, & iniquos illa vox Domini valet: Auferetur à vobis Regnum Dei, & dabitur genti facienti iuſtitiam. An fruſtra ſcriptum eſt, Labores impiorum iuſti edent? quapropter magis mirari debetis, quòd adhuc tenetis aliquid, quàm quòd aliquid amiſiſtis*: hactenus Auguſtin. cuius verba in noſtræ quæſtionis terminis multùm commendat Abbas in dict. cap. quòd ſuper, col. 2.

Et conducunt etiam alia, quæ ſcripſit in epiſt. ad Boniſac. relatâ in cap. quemadmodum eâd. cauſ. & quæſt. ubi citat illud Sapient. 10: *Ideò iuſti tulerunt ſpolia impiorum*, & illud, quod legitur Proverb. cap. 13: *Cuſtoditur iuſto ſubſtantia peccatoris*, ſive ſecundùm verſionem Septuaginta Interpretum: *Theſaurizantur autem iuſtis divitiæ impiorum.*

Quibus adſentiens Cardin. Turrecrem. in. d. cap. ſi de rebus, ſic illud idē caput paraphraſticè, & his, quæ probare intendimus, valdè conſequenter exponit: *Auferetur Regnum, non ſolùm ſpirituale, & æternum, ſed temporale. Et dabitur genti facienti iuſtitiam in populo Chriſtiano, quia infideles utuntur dominio, & iuriſdictione ad offenſam Dei, & voluit Chriſtus, ut omnis homo eſſet Chriſtianus, ut conſtat per totam Evangelicam doctrinam.*

Neque abeſt elegans alia † eiuſdem 27
Auguſtini diſputatio lib. 19. de Civit. Dei cap. 21. ubi ex prædictis, & alijs argumentis concludit, apud infideles ius aut iuſtitiam, vel verum populum, ſive Rempublicam eſſe non poſſe, & D. Clem. Alex. lib. Pædag. 3. cap. 6. ubi poſt alia, hæc elegātiſsima verba ſubnectit: *Bona ſolùm poſsideri poſſunt à bonis: boni autem Chriſtiani ſunt, homo autem inſipiens, vel intemperans, nec boni ſenſum habet, nec paſsionis à ſolis ergo Chriſtianis bona poſſunt haberi.*

TERTIÒ facit, quòd mirum videri non debeat, ſi infideles ex Dei voluntate, rerum dominio carêre dicantur, & licitè eo à fidelibus ſpoliari poſsint,
cùm † infidelitatis peccatum cæte- 28
ris alijs, quæ contra virtutes morales committuntur, gravius reputetur, ut probat D. Thom. 2. 2. quæſt. 10.

artic.

artic.3. & ibi communiter Theologi,
præcipuè noviſsimus Pater Ludovic.
Turrian. diſp. 50. dub. 2. col. 627. &
Pat.Suar.poſt hæc ſcripta in tract. de
Fide,diſp.16.ſect.1.ex num. 1. & ſect.
2.ex num.2.

29 Quibus ego adijcio nobilem † text.
in cap. quid in omnibus 16.32. q.7.
ibi: *Quoniam quidem in pœnis primum illi
obtinent locum, qui aberrant à Deo, etiam
ſi ſobriè vixerint*, & D.Paul. Hebræor.
11.ibi: *Sine fide impoſsibile eſt placere*
30 *Deo*, & ad Roman.14.dum † ait: *Om-
ne, quod non eſt ex fide, peccatū eſt*, quem
etiam locum de fide, quâ credimus, &
Chriſtiani ſumus, interpretatur Au-
guſt.lib.1.contra duas epiſtol. Pelagij
capit. 3. Fulgent. lib. de incarnat. &
gratia CHRISTI, cap.24. & D. Proſ-
per.in epiſtol.ad Ruffin. de grat. & li-
31 ber.arbitr. Vnde † Divus Paulus 1.
Corinth.6.iniquos ſumit pro infideli-
bus, & ſanctos pro fidelibus, ut ſtatim
dicemus.

Et D.Auguſt. lib.4. contra Iulian.
32 cap.13.concludere videtur, † omnes
infidelium actiones eſſe peccata, nul-
laſque in eis virtutes conſiſtere, quia
ſine Fide CHRISTI rectè vivere nō poſ
ſint, & ad nihil aliud liberum arbitriū
ſine gratia CHRISTI valeat, niſi ad
peccandum. Cui ſimile eſt, quod in
eodem argumento ſcriptum reliquit
D.Gregor.lib.3. Moral.capite 33. D.
Bernard. ſerm. 23. in Cantica, Beda
in lib.de ſubſtant. D. Proſper. ad ex-
cerp.Genuenſ. reſponſ.3. & 8. & me-
lius in diſputat. contra Caſsian. dum
ait: *Nihil operis ex mortuis, nihil iuſtitiæ
procedit ex impijs*: & deinde: *Nullus eſt
bonæ voluntatis motus, niſi quem crea-
verit diffuſa per Spiritum ſanctum chari-
tatis affectus, ſine fide enim impoſsibile eſt
placere Deo.* Quo fortè ſenſu eoſdem
infideles deſerti nomine in Evangelio
ſignificari, Magnus Aurelius Caſsio-
dorus his verbis ſcribit: *Sæpè enim de-
ſertum ponitur, ubi infideles populi con-
venire noſcuntur. Sicut in Evangelio di-
citur: Vox clamantis in deſerto: ubi deſer-
tum appellati ſunt, qui adhuc necdum fidei
dona perceperunt.*

Divus quoque Hieronymus ad Ga-
latas 3. explicans illa verba: *Quia iu-
ſtus ex fide vivit*, ſic inquit: *Faciamus &
nos aliquid ſimile huic, quod dicitur iu-
ſtus ex fide vivit, & dicamus, caſtus ex
fide vivit, fortis ex fide vivit, & à cæ-
teris virtutum partibus vicinam ſenten-
tiam proferamus adverſus eos, qui in Chri-
ſtum non credentes, fortes & ſapientes,
temperantes ſe putant eſſe, vel iuſtos: ut
ſciant, nullum abſque Chriſto vivere, ſine
quo omnis virtus in vitio eſt.* Et eandem
ſententiam mordicus tenent, & latè
defendunt ex Theologis Scholaſticis
Gregor.Arimin.in 2. Sentēt.diſtinct.
39.quæſt.1. art.2. corol.3. Michaël
Bayus aſſert. 26. & Catherin. in lib.
Geneſ. cap. 2. aſſeverantes, infideles
etiam, dum parentes venerātur, ac de
ſe benemeritis gratias agunt, habent-
que, cùm indigentibus opitulantur,
pacta ſervant, promiſſa exolvunt, de-
poſita reddunt, & in alijs ſimilibus o
peribus peccare. Non † quòd hæc ope 33
ra ſint ex re obiecta, vel fine, vel ali-
quâ adiectâ circunſtantiâ, peccata,
ſed eò quòd circunſtantia debita ca-
reant: fieri enim cauſâ, & amore Dei
deberent, & proinde cùm in Deum
minimè referantur, ſunt mala. Vnde
Concilium † Arauſicanum ſecundum, 34
Can.17. inquit: *Fortitudinem Gentiliū
mundana cupiditas, fortitudinem Chri-
ſtianorum Dei charitas facit.* Quod de-
cretum deſumptum eſt ex D. Auguſt.
lib.2. de patientia, capit. 17. Atque
hæc omnia eâ nimirum ratione nitun-
tur, quam ſup.retulimus, nempè quòd
infidelitas † Deo maximè ſit inviſa, 35
& bonis careat operationibus. Bo-
na † enim non ſunt opera, quæ non 36
innituntur firmiſsimo, & ſtabiliſsimo
fidei fundamento, ut præclarè tradit
Gentian. Hervet. exponens & exor-
nans verba D.Clement. Alexandr. in
epiſt.adhortat.ad gētes, pag.14.& tra-

dit alia pro eâdem aſſertione noviſſimè Pat. Suar. in d.tract. de Fide, diſp. 17.ſect.3.num.1.

QVARTÒ, & ultimò eidem ſententiæ arridere videntur verba D. Thom. 2.2.quæſt. 10. art. 10. dum expreſsè do-
37 cet, † poſſe iuſtè per ſententiam, vel ordinationem Eccleſiæ, quę Dei auctoritatem habet, ius dominij, vel prælationis ab infidelibus tolli, quia infideles meritò ſuę infidelitatis merentur poteſtatem amittere ſuper fideles, qui transferuntur in filios Dei. Etenim licèt ſecundùm eundem Ange-
38 licum Doctorem ibidem, ante † diviſionem fidelium ab infidelibus nō ceſſaſſet fidelium prælatio in totum, propter converſionem limitatam aliquorum ad Fidem, non ſequitur quòd idē ſit, auctâ pòſt multitudine fidelium.
39 Ideòque D. † Paul. 1. ad Corint.cap. 6.in princip. reprehendit fideles Corinthios, quòd audêrent provocare proximos ſuos coram iudicibus infidelibus, dicens: ***Audet aliquis veſtrum habens negotium adverſus alterum, iudicare apud iniquos*** (ideſt, infideles) ***& nō apud Sanctos***, ideſt fideles, ut interpretatur Cardin. Turrecrem. in ſumm. de Eccleſ. lib.2. cap. 96. verſ. *Licèt enim*, Arevalus de correction. fraterna, concluſ. 4. verſ. *Adhac*, Valençuela in monit. contra Venet. 4. part. num. 179. & ſequent. Pat. Suarez in defenſ. Fidei, lib.3.cap.4. numer. 6. & idem advertit Marta dict. cap. 24. num. 42. & 44. allegans inſignem D. Auguſt. locum in epiſtol. 204. ad Donatum, qui habetur in cap. diſplicet 23. q. 4. de quo latiùs agemus infr. cap. 16. ex num. 96.
40 & proinde infideles † debent ſubijci fidelibus, & non è converſo ex notatis in cap. 1. cap. multorum, & cap. ſi iudex de Iudæis.

SED licèt ſuperior ſententia tot au-
41 ctoribus & rationibus fulciatur, † cōtraria tamen à pluribus alijs non minoribus argumentis probari, & defendi ſolet; qui ſeriò affirmant, nullos infideles, atque adeò multominus Indos iſtos, de quibus ſermonem habemus, ob ſolam infidelitatis cauſam bellis infeſtari poſſe, aut dominio, & iuriſdictione ſuarum rerum, & provinciarum privari.

Pro qua imprimis laudatur Innocentius in d.cap. quod ſuper, de voto, cuius † auctoritas talis ac tanta eſſe 42
fertur, ut non ſolùm Hoſtienſem, ſed & alios omnes iuris Canonici profeſſores excellat; & paret, & organū veritatis dicatur, ita quòd eius doctrina pro cōmuni ſententia prævaleat, neq; adverſus eam diſputare faſſit, ut tradit additio ipſius Innocentij in prooemio Decretaliū, in princ. Felin. in cap. cùm olim, num. 9. de re iudic. Alex. Iaſ. Calcan. & alij, quos adducit Catel. Cotta in memorab. iur. verb. *Iuris Civilis*, pag. mihi 384. Valētin. Forſter. in hiſt. iur. Civil. lib.3. pag. 231. Everard. loco 48. ab auctoritate, ſeu exēplo maior. Petr. Malferit. apud Mandellū d. conſ. 769. num. 44. ubi eius additio, Vivius deciſ. Neapol. 370. num. 2. lib. 2. & noviſſ. Cæſar Barzius deciſ. Bononienſi 107. n. 5. Quinimo ipſe idem Hoſtienſis fatetur in cap. ſoler, de ſenrenr. excom. in 6. ſemultoties † ab eodem Inno- 43
cētio audiſſe, nolle, ut ſua cōmētaria ius facerent, quaſi aliàs, tanquā à Pontifice ſcripta, & tali, ac tantā eruditione ſuffulta, non tam opinionum, quàm deciſionū robur habitura eſſent, ut poſt alios refert Forſterus ubi ſup. P. Ioan. de Salas in tractat. de legib. diſp. 8. ſect. 13. pag. 170. & noviſſimè Chriſtoph. de Anguiano in eod. tract. lib. 2. con troverſ. 29. num. 24.

Poſt Innocentium autē † eandem 44
opinionem defendunt, & ſequuntur Ioan. Andr. Cardin. & cōmunis Doct. in eod. cap. quòd ſuper, Oldrad. conſil. 87. & 263. idem Ioannes Andr. in addition. ad Speculat. in tit. de Iudæis, Petr. de Ancharran. in reg. peccatum, in 3. quæſt. & in reg. ſine poſſeſſione, quæſt. 2. lib. 6. Baldus in l. cunctos

po-

populos in princip. C. de ſum. Trinit.
& Battol.in l.hoſtes,D.de captivis &
poſtlim.reverſ.Abbas num.22. Felin.
& Decius num.109. Beroius n.134.
in cap.quę in Eccleſiarum,de conſtit.
ex quorum doctrina ſecurè concludit
Carol. Tapia in rub. de conſtit. Prin-
45 cip. cap.1.num.54. quòd † Princeps
infidelium etiam ſibi ſubditorum bo-
na,ſine cauſa auferre non poteſt. Do-
minicus conſ.96.idem Domin. & Ar-
chidiacon.in cap.ſi quis viduam in fi-
ne,50.diſtinct. & in cap. cui eſt 11. q.
3.idem Archidiac.in cap.ult. 3.quæſt.
7. Cardin. Turrecrem. in cap. diſpar.
23.quęſt.8.&in cap.qui nos 24.quęſt.
4.D.Thom.2.2.quæſt.12.artic.2.Du-
randus in 2.diſtinct. 44. quęſt.3. Syl-
veſt.verb.*Infidelitas*,quęſt.7. Caietan.
2.2.q.66.art.8.Florent.3.part.tit.22.
cap. 5. §.8. Petr. de Ferraria in praxi,
tit.de form. libelli in act. reali, verb.
Veris & legitimis, col. 7. verſ. *Sed hìc
quæro*, Ant.Corſetus,qui plura conſi-
derat in tract. de poteſt. Regia, part.
ultim.quæſt.82.ex num.20. Frãc.To-
pius in tract. de poteſt. Princip.ſæcul.
§.7.num.ult.ubi reſolvit, quòd infide-
les ſunt veri,& ſupremi Principes ſuo-
rum Regnorũ, & allegat D.Thom.de
regim.Princip.lib.3.cap.9.Sotus in 4.
diſtinct.5.quæſt.unic. art.10. elegãter
doctiſs. Covarrub. in reg. peccatum,
2.part.§.10.num.2. illuſtriſs. Cardin.
Bellarm.lib.5.de Roman. Pontif.cap.
2.Petr.Arag.2.2.quæſt. 10. artic. 10.
verſ. *Secunda concluſio*, pag. 311. & ſe-
quent.Ioan.Azorius lib.8. moral.inſt.
cap.24.verſ.*Sextò quæritur*, col.1276.
Balthaſ. Ayala de iure & offic. belli,
lib.1.cap.2.num.29. Pat. Lorca in 2.
2.ſect.1.diſp. 52. num. 10. pag. 970.
ubi de cauſis belli iuſti agens,reſolvit,
communem & certam reſolutionẽ eſ
ſe, ſolam infidelitatem non eſſe cau-
ſam iuſti belli, quia Eccleſia non ha-
bet iuriſdictionem ſuper infideles, &
ideò non poteſt eos propter peccatum
infidelitatis punire. Idẽ concludit Pat.
Ludov. Turrianus de Fide, diſput.52.
dub.1.col.645.Gregor. Sayrus in cla-
vi Regia, 2. par. lib.9. cap. 4. ex num.
10.Pat. Fr. Ioan. Pineda Franciſcan.
in Monarch.Eccleſ.lib.16.cap.34. §.
17.& noviſsimè eruditiſs. & laudatiſs.
P.Franc.Suarez in defenſ. Fidei con-
tra ſect.Anglican.lib.3.cap.4. num.8.
& in tract.de legib.lib.3.cap. 10. Pat.
Ioan.Salas in eod.tract.diſp.7.ſect.15.
num.72. & per totum, & D. Garſias
Maſtrill.de Magiſtrat. lib.1.cap.9.idẽ
Pat.Suar.in tract. de charitate, diſp.
13.ſect.5.ex num.1.
Et ſpecialiter de noſtris Indis agẽ-
tes † Epiſcopus de Chiapa in tract.cõ- 46
prob.ſuprem.dom.Ind.fol.36.& 37.&
ſequent. & in Apolog. contra Sepul-
ved.in replication.ad obiect.eiuſdem,
ubi latè in hoc argumẽto diffunditur,
& opinionem contrariam erroneam
eſſe,& falsò Hoſtienſi tribui, probare
conatur. Idem ſequuntur Victoria in
dict.1.relect.de Indis,ex num.7.uſque
ad 18. & de poteſtate civili num. 9.
Gregor.Lop.in.d.l. 2. tit. 23. part.2.
gloſſ.2.Fr.Anton.de Cordoba in quę-
ſtionario lib.1.quęſt.57.dub 4. ex pag.
497.Menchac.lib.1.controverſ.illuſt.
cap.24.ex num.2. uſque ad n. 11. ele-
gãtiſs.Ioſeph.Acoſta lib.2. de procur.
Ind.ſal. cap.2. ubi hoc verum eſſe de-
fendit, quamvis Indorum infidelitas
omnino pertinax reperiatur, Domin.
Bañez 2.2.q.10.art.10.col. 530. verſ.
Quinta concluſio, optimè Navar.in cap.
novit, notab.3.corol.7.num.58.& ſe-
quent. pag. 101. ubi reprehendit Al-
var.Pelagium, & alios contrariæ par-
tis ſectatores,& ait,eorum errorem in
cauſa fuiſſe, ut multi noſtrâ ætate in
hoc Novo Orbe ſuis provincijs ſpolia
ti ſint: latiſsimè Michaël Salon 2.2.
1.tom.tract. de domin. q.2. art.2. per
torum, Gregor. de Valentia 3. tom.
diſp.1.quęſt.10.pũct.7. col.413. verſ.
Nunc his conſtitutis, Molin.de iuſtit.&
iure, tract.2.diſp.27. in fin. cum novẽ
alijs pręcedentibus,& rurſus diſp.105.

Hieron. Zevallos 1. tom. commun. q.
735. & lariùs, & copioſiùs in 4. tom. q.
ulr. ex num. 188. & rurſus ex n. 237.
& ex num. 266. Fr. Eman. Roder. 2.
tom. quæſt. regul. q. 99. arr. 4. pag. 292.
ubi etiam multum quęriturde damnis,
ſub prærexru contrariæ opinionis, mi-
47 ſeris Indis illaris, & pto eis † expēdit
illam ſanctionem, ſive Bullā Pauli III.
fœlicis recordationis, de qua egimus
ſup. cap. 8. num. 79. ubi expreſsè deci-
ditur, prædictos Indos, & omnes alias
gentes, ad notitiam Chriſtianorum
in poſterum deventuras, licèt extra
Fidem Christi exiſtant, ſuâ liberta-
re, ac rerum ſuarum dominio priva-
tos, ſeu privandos non eſſe, imò liber-
tare, & dominio huiuſmodi uri, & po-
tiri, & gaudêre liberè, & licitè poſſe;
idem eriam noviſsimè tractat Auguſt.
Batboſa in Paſtorali, 1. part. tit. 3. cap.
2. num. 32. & ſequentib. & Doct. Mel-
chior de Valēt. illuſt. tract. iuris, tract.
2. cap. 5. num. 22. & ſeq. Incognitus in
lib. Maris liberi, cap. 2. & 4. & Seraph.
Freitas, doctè conrra eum ſcribens, de
iuſt. Imp. Aſiar. cap. 3. num. 4. & cap. 9.
per rotum.

Pro cuius ſententiæ comprobatio-
ne: Primò, cum prædictis auctoribus
48 conſideto, † dominia rerum, provin-
ciarum, & regionum, naturali, & com-
muni omnium gētium iure, primis ea-
rum poſſeſſoribus comperere, abſque
ulla diſtinctione fidelium, & infideliū,
l. 1. §. ius naturale, l. ex hoc iure, D. de
iuſt. & iur. cap. ius naturale, 1. diſt. cū
alijs, quę latè congeſsimus ſup. hoc lib.
cap. 6. ex num. 61. & tradunt Innoc.
& Abbas ſupra Scappus lib. 2. de iu-
re non ſcripto, cap. 1. num. 10. eam
rationem reddētes, † quòd Deus ſub-
49 iecir Orbem rationabili creaturę, &
nullam inter homines diſtinctionem
fecir, ad quos pariter pertinet illud:
Quidquid calcaverit pes tuus, tuum erit,
& doctrina Ariſt. lib. 1. Polir. dum ait,
ordinem † principandi unius ſuper al-
50 rerum eſſe beneficium narutæ, hoc eſt
Dei Opt. Max. qui ob id † tantùm, 51
quòd homines ad ſui imaginem fecit,
menteque, & facultare liberi arbitrij
donavit, omnibus rebus inferioribus
dominari voluit, iuxta illud Geneſ. 1:
*Faciamus hominem ad imaginem, & ſimi-
litudinem noſtram, & præſit piſcibus ma-
ris, & volatilibus cœli, & beſtijs terræ,
&c.* Et infr. *Replete terram, & ſubijcite
eam, & dominamini.* Quod aſſecutus idē
Philoſoph. lib. 2. Ethic. † inquit: *Nos* 52
*ſumus finis quodammodo omnium, & uti-
mur tanquam propter nos omnibus, quæ
ſunt.* Quæ omnia non minus militant,
& reperiūtur in paganis, & infidelibus,
qui nunquā Fidē receperunt, quàm in
Chriſtianis, & fidelibus: ac proinde nō
minus illi, quàm iſti veri dominij rerū
ſuarum participes ſunt.

Quam conſequentiam, & Divinæ,
ac naturalis iuſtitiæ inrer omnes ho-
mines diſtriburionem, propoſuiſſe vi-
detur † Dionyſ. lib. 8. de Divin. nomin. 53
relarus per Epiſcopum de Chiapa in
d. tract. comprob. fol. 37. ſic inquiens:
*Oportet videre in hoc veram Dei eſſe iuſti-
tiam, quòd omnibus tribuit propria, ſecun-
dū uniuſcuiuſque exiſtentium dignitatem.
Et uniuſcuiuſque naturam in proprio ſal-
vat ordine & virtute*: & expreſsiùs D.
Thom. 2. 2. q. 10. art. 10. ubi de eâdem
quæſtione agens ſcribit: *Quòd dominiū,
& prælatio introducta ſunt ex iure huma-
no, diſtinctio autem fidelium, & infidelium
eſt ex iure Divino. Ius autem Divinū, quod
eſt ex gratia, non tollit ius humanum, quod
eſt ex naturali ratione.*

Secundò conſidero, † quòd etſi 54
nōnulli olim exiſtimaverint, gratiā, &
charitatem eſſe fundamentum domi-
nij, iuriſdictionis, & poteſtatis tum Ec-
cleſiaſticę, tum civilis, atq; adeò ſolos
iuſtos, exiſtentes in gratia, ſuorum bo-
norū dominos eſſe, eâ verò per morta-
le peccatū amiſſâ, continuò etiā omne
dominium, omnemque poteſtatem a-
mirti. In qua opinione fuerunt D. Ber-
nardi temporibus quidam hæretici,
qui † ſe Apoſtolicos vocabant, ut ipſe 55

refert

refert ſerm.66. in Cantica , & poſtcà
Vvaldenſes, qui alio nomine voca-
bantur Pauperes de Lugduno,à Vval-
denſi quodam,cive Lugdunēſi,tempo-
ribus Alex.Papę III. de quibus legen
dus eſt Æneas Sylvius de orig. Boē-
mot.cap.33.& 35. Eamque deinde ſe
quuti ſunt Ioan.Vviclef.& Ioan.Hus,
& Armachanus , vir alioqui Catholi-
cus lib. 10. quęſt. Armen. cap.2.& 4.
& in Dialog. inſcripto Defenſorium
56 pacis. Hęc tamen opinio † meritò dā-
nata fuit in Concilio Conſtantienſi
ſeſſ.8.& ſeſſ.15. & inter alias hæreſes
cōnumeratur,& multis rationibus, &
argumentis convincitur à pijs & Ca-
tholicis Scriptoribus,qui de hac mate
ria tractarunt , ut conſtat ex D. Ber-
nardo ubi ſup. D. Hieronym. in epiſt.
ad Titum, D. Irenęo lib. 4. adverſus
hęreſ. cap.70.Tertul in Apolog. cap.
31.D.Thom. 1.2.q.98.art.4.Ioan.Ma
ior.2.Sentent.diſtinct. 42. Iacob. Al-
main in 4.diſtinct.15.q.2.col.10. Ger-
ſon.de vita ſpirit.lect. 3. Caſtro adver
ſus hæreſes , verb. *Poteſtas* , Epiſcopo
Chiapenſ. Victor. Covarrub. Bañez,
Navarr.Bellarm.Valentia,Molina,A-
iala , & Sayro ubi ſup.eodem Bellarm.
1.to.controv.8.de laicis,lib.3.in prin-
cip.eodem Bañez in præamb.ad tract.
de domin.q.1.in fine,Petr.Navarr.lib.
3.de reſtitut.cap.1. in princ. Soto lib.
4.de iuſt.& iur.q.1. & 2. Thom.Vval-
denſ.lib.2.doctr.fid.cap.81. cum ſeqq.
Martin.de Ledeſma 2.4.q. 18. art. 1.
dub.9.fol.224.Zevall.d.q.fin.ex num.
266.& P.Suar.in. d.defenſ. Fidei, lib.
6.cap.4.num.3.
57 Quo fit , † ut pariter prædicti Au-
ctores cavendum moneant ab opinio-
ne Hoſtienſ.& ſequacium , qui infide-
libus negant dominium,& iuriſdictio-
nem rerum , & provinciarum ſuarum,
quam communi omnium gentium iu-
re,& ante legem Evangelicam conſe-
quuti ſunt.Hæc enim opinio in ſupe-
riorem errorem incidere videtur;nam
nulla eſt ratio , ob quam infideles do-
minio privari poſsint , niſi peccatum
mortale infidelitatis , quod eos extra
Dei gratiam conſtituit. Concilium
autem Conſtantienſe,nullam ſpeciem
peccati mortalis excipiens, quoslibet
peccatores , atque adeò etiam infide-
les,verum & legitimum rerum ſuarum
dominium habere rectiſsimè defini-
vit.Illud † quippè , ut ſuprà diximus, 58
non ſolùm pro iuſtis,& fidelibus Deus
induxit, ſed pro omni rationabili crea
tura.Qui,ut ipſe Innocent.ſubdit in.d.
cap. quod ſuper , Solē ſuum oriri facit
ſuper bonos, & malos,ſuper iuſtos, &
iniuſtos,& volatilia paſcit, & dat eſcā
omni carni , ut habetur Matth. 5. &
6.& Pſalm.135. Et ut ſuprà etiam te-
tigimus, fides , aut gratia non eſt fun-
damentum dominij , ſed natura,& ra-
tio hominis,quæ † etiam in peccato- 59
ribus,& infidelibus reperitur, licèt ca-
reant gratiâ.

Quod egregiè confirmari poteſt ex
inſigni loco D. Auguſtini in Pſalm.
67.ubi huius doctrinæ rationem ſcri-
bens , ſic eleganter † ediſſerit : *Non* 60
*enim ſoli boni plenas habent domos re-
bus neceſſarijs , aut ſoli boni ſalvi ſunt,
vel ab ægritudine convaleſcunt , aut ſo-
li boni filios habent , ſoli boni pecuniam,
ſoli boni cætera bona apta huic vitæ tem-
porali , aut tranſeunti. Habent hæc &
mali,& aliquando deſunt bonis , ſed de-
ſunt & malis , & plerumque illis ma-
gis , quàm iſtis , aliquando illis potius
quàm iſtis abundant. Permixta tempo-
ralia voluit eſſe Deus , quia ſi ſolis bo-
nis ea daret , putarent & mali , propter
hæc colendum Deum.Rurſùs ſi ea ſolis ma-
lis daret, timerent boni infirmi converti,
ne illa illis deeſſent.*

Tertiò , pro eâdem opinione fa-
cit,quod, ut ijdē Doctores obſervant,
& ante eos D. Auguſt. lib.5. de Civit.
Dei,cap.1.non ſolùm naturali, & cō-
muni omniū gentiū iure,† ſed Divino 61
etiam atque Evangelico, non tantùm
privata dominia , verùm Regna quo-
que , & Imperia hominibus impijs,

& infidelibus, & quod magis eſt, ido-
lolatris concedi videntur, eiſque pa-
rendum & obſequendũ eſſe docemus,
62 ut apparet † ex Pſalm. 2: *Adſtiterunt*
Reges terræ, & Principes convenerunt in
unum. Ierem. 27. & Ezech. 26. ubi Na-
63 buchodonoſor † Rex erat, nõ ſolùm
malus, & in peccato mortali; ſed etiam
idololatra & infidelis, & tamen, teſte
ipſo Deo, dominium habuit ſuper gen-
tes, & Regna: & Deus eis, non ſolùm
illum, verùm filium, & nepotem eius
præfecit. Vnde Daniel. 2. dixit ei Da-
niel: *Tu es Rex Regum, & Deus cœli de-*
dit tibi Regnum, & idem dicitur de Cy-
ro peccatore, & infideli, Iſaiæ 45: *Hæc*
dicit Dominus Chriſto meo Cyro: Cuius
apprehendi dexteram, ut ſubijciam ante fa-
ciem eius gentes, & dorſa Regum rever-
tam, & dabo tibi theſauros abſconditos, &
arcana ſecretorum. Et Geneſ. 47. Ioſeph,
64 qui † fidelis erat, ſuo conſilio totam
Ægyptum Pharaoni Regi infideli tri-
butariam feciſſe dicitur: in quo procul
dubio peccaſſet, ſi Pharao verus Rex,
& dominus eſſe non poſſet. Et † To-
65 biæ 2. ubi Tobias iubebat reddi hœdũ
à Gentilibus captum, tanquam fur-
tivum; quod non eſſet, ſi Gentiles do-
minũ non habêrent. ¶ Matth. † quo-
66 que 22. ait Dominus: *Reddite quæ ſunt*
Cæſaris Cæſari, & Luc. 22: *Reges Gen-*
tium dominantur eorum, & D. Paul. Ro-
man. 13: *Omnis anima poteſtatibus ſubli-*
mioribus ſubdita ſit, & 1. Petr. 2: *Subiecti*
eſtote omni humanæ creaturæ propter Deũ,
ſive Regi quaſi præcellenti, ſive Ducibus
tanquam à Deo miſſis: & ſtatim: *Servi*
ſubditi eſtote in omni timore dominis, nõ
tantùm bonis, & modeſtis, ſed etiam diſco
67 *lis.* Quæ loca, † & alia ſimilia adducta
per Auctores ſuprà relatos, præcipuè
Sayrum dict. lib. 9. cap. 4. num. 11. ſa-
tis oſtendunt, vera dominia, & princi-
patus in peccatoribus, & infidelibus
reperiri, cùm Principes, de quibus lo-
68 quuntur, infideles eſſent: & † habẽtur
in cap. non fruſtra, & in cap. Regum
23. q. 5. ex quibus expreſsè deducit
Cardin. Turrecrem. in cap. in dignitate
diſtinct. 3. quæſt. 3. verſ. *Reſpondeo*, etiã
Principibus infidelibus obediendum
eſſe.

Atque ad ea reſpiciens Auguſt. lib.
5. de Civit. Dei † cap. 21: *Non tribua-* 69
mus (inquit) *dandi Regni, vel Imperij po-*
teſtatem, niſi vero Deo, qui dat fœlicitatẽ
Regni cœlorum ſolis pijs: Regnum verò ter-
renum & pijs, & impijs, ſicut ei placet, cui
nihil iniuſtè placet: & infrà: *Ille verè u-*
nus Deus, qui nec iudicio, nec adiutorio de-
ſerit genus humanum; quando voluit, &
quantum voluit Romanis Regnum dedit,
qui dedit Aſsyrijs, vel etiã Perſis. Qui Im-
perium dedit Mario, ipſe etiam dedit Caio
Cæſari: qui Auguſto, ipſe & Neroni: qui
Veſpaſianis vel patri, vel filio ſuaviſſimis
Imperatoribus, ipſe etiam Domiciano cru-
deliſſimo: & ne per ſingulos ire neceſſe ſit,
qui Conſtantino Chriſtiano, ipſe apoſta-
tæ Iuliano, cuius egregiam indolem dece-
pit amore dominandi ſacrilega, & deteſtã-
da curioſitas.

Quod idem pulchrè oſtendunt D.
Chryſoſt. Ambroſ. Origen. Epiphan.
Iuſtin. Ignat. Optatus, Tertullian.
Proſper. & alij relati à Petr. Aragon.
in 2. 2. pag. 609. & à doctiſs. P. Suar. in
d. defenſ. Fidei, lib. 1. cap. 4. per totum.
Quibus addere poſſumus eiuſdem Am-
broſij locum lib. 2. de Cain & Abel.
c. 4. relatũ à Gratiano † in cap. remit- 70
tuntur, verſ. *Per ſcientes* 23. q. 5. ubi ait,
per Iſraëlitarum manus Deum punire
voluiſſe peccata Amorrhæorum, &
Chananæorum, & aliarum Gentium,
quarum terram Iſraëlitis poſsidendam
dedit. Quibus verbis oſtendit, apud
prædictas gentes, quamvis infideles, &
idololatras, non ſolùm poſſeſsionem,
verùm & proprietatem illarum provin
ciarum ſtetiſſe. Nam ille † genitivus, 71
Quarum, propriè dominium ſignificat,
ex doctrina Bartol. quem ſequuntur
Alex. Iaſ. & alij in rub. de novi oper.
nuntiat. & plures alij relati à Mandel-
lo de Alba conſ. 151. num. 7. Menoc.
de recup. poſſ. remed. 1. num. 51. & latè

Cardin. Tuſchus pract. cõcluſ. litt. G. concluſ. 37.

QVARTÒ, ſupradictę ſententię favet
72 optimus † text. in l. Chriſtianis 6. C. de Paganis, ubi Honor. & Theodoſ. Imp. ſpecialiter prohibent Chriſtianis, qui verè ſunt, vel eſſe dicuntur, ne Iudęis, aut Paganis quietè degentibus, nihil tentantibus turbulentum, legiſque cõtrarium, manus inferre audeãt, religionis auctoritate abuſi, & ſi cõtra ſecuros fuerint violenti, vel eorum bona diripuerint, non ſolùm ea, quæ abſtulerint, ſed convicti, in duplum, quę rapuerint, reddere compellãtur. ¶ Et
73 idem † de illorum moleſtijs vitandis, & bonis conſervãdis habetur in l. nullus 6. C. de Iudæis, cap. ſicut extrà eodem, & per Apoſt. 1 Corinth. 10. in fine, ibi: *Sine offenſione eſtote Iudæis, & Gẽtibus*, de quorum praxi, & interpretatione plura tradit Marquard. in tract. de Iudæis, & infidel. 1. p. cap. 2. & Roland. à Valle conſ. 25. vol. 3. & Phil. Paſchal. de virib. pat. poteſ. 1. par. cap. 7. num. 14. Nos infr. lib. 3. cap. 6. num.
74 47. & ſeqq. & extat † Motus proprius Pauli III. de ann. 1542. cuius mentionem facit Poſſevin. in Bibliot. 1. tom. lib. 9. cap. 5. pag. 391. quo conceditur, ut Iudæi, cæterique infideles, ad agnitionem Catholicę fidei venientes, bona patrimonialia, maternaliaque, & omnia eorum conſuetudine acquiſita, ſeu quæ verum dominium habere reminiſcuntur, etiam vivis, & invitis parentibus habere, tenere, & poſſidere valeant. Eodemque diplomate iubetur, quã charitate quiſque venientes ad lumen CHRISTI fovere, contumelias ab alijs prohibere debeat: quin & ut civitate, privilegijs, immunitatibus, libertatibus fruantur, quandoquidem per gratiam Baptiſmi cives Sanctorũ, & domeſtici Dei efficiuntur.

Et non ſolùm in Iudæis, & Paganis,
75 verùm & † in Saracenis, qui nobis magis infeſti ſunt, eandem ſententiam probat Alex. Papa II. ad Hiſpanię Epiſcopos ſcribens in cap. diſpar. 23. q. 8. dum docet, tunc demum adverſus eos iuſtè pugnari, ubi Chriſtianos perſequuntur, & ex urbibus, & proprijs ſedibus pellunt, ſic manifeſtè demonſtrans, ob id tantùm, quòd Saraceni, aut infideles eſſent, iuſtè bello infeſtari non poſſe, aut ſuarum rerum dominio, & poſſeſsione privari. De cuius dicti veritate, dum de Saracenis loquitur, alio loco tractabimus.

QVINTÒ, & magis in Indorum noſtrorum terminis facit, quòd ſi, infidelitatis tantùm contemplatione habitâ, hi debellari, & ſuis bonis ſpoliari poſſent, utique ſine fraude, & culpa pœnam, & quidem graviſsimam, ſuſtinẽrent, † quod iura neutiquam pa- 76
tiuntur, l. aliud eſt fraus, cum ſimilib. D. de verb. ſignif. optimus text. in cap. cognoſcentes, cum allegatis ibi per gloſſ. de conſtitut. Etenim cùm ad eos nulla prorſus lux veræ, & Evangelicę Fidei pervenerit uſque ad Hiſpanorum adventum, ut ſup. lib. 1. cap. 14. luculenter probavimus, & vel ipſe Malferitùs agnoſcit d. conſ. 796. num. 17. omni prorſus culpâ, & peccato infidelitatis caruerũt, quãvis in CHRISTVM non crederent: ſive ut apertiùs loquar cum D. Thom. 2. 2. q. 10. art. 1. † infi 77
delitas in eis non habebat rationem peccati, ſed magis pœnę. Talis quippè ignorantia Divinorũ, ex peccato primi parẽtis ſequuta eſt. Vnde Ioan. 15. Dominus inquit: *Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent*, quod exponẽs D. Aug. de illo peccato intelligendum tradit, quo non crediderunt in CHRISTVM. Et idem docere videtur S. Thom. 2. 2. q. 10. art. 6. & q. 14. art. 2. ad 2. Caiet. Valentia, & alij moderni expoſitores ibidem, & in noſtra ſpecie probat Victoria d. relect. 1. de Indis in ſul. num. 32. reprobatâ opinione Altiſiodorenſ. Guiller. Pariſ. Hugon. Gerſon. Adrian. & aliorum, qui contendebant, in † his, quę 78
fidei, & iuris Divini ſunt, invencibi-

lem

lem ignorantiam in neminem cadere,
cùm facienti quod in ſe eſt, Deus ſem-
per aſsiſtat, paratus illuſtrare mentem
quantum oportebit ad ſalutem, & er-
roris evitationem. Hoc enim eſt con-
tra D. Thom. & auctoritatem ſuprà re-
79 latam, & expreſsiùs contra illud † D.
Pauli ad Rom. 10: *Quomodo credent, niſi
audiant? quomodo audient ſine prædicãte?*
& latiſsimè & doctiſsimè proſequitur
Pat. Gab. Vazquez in 1. tom. cõment.
1.2.q.76.art.2. diſp. 120. per totam,
Vega lib. 6. in Concil. Trident. cap. 18.
Soto in 4. diſtinct. 1. q. 1. art. 2. Canus
in relect. de Sacram. in genere 2. part.
Maluenda de Antichriſt. lib. 3. cap. 32.
verſ. *Sed hic opportunè*, Azor tom. 1. lib.
1. cap. 13. q. 2. Sanchez in ſumm. lib. 1.
cap. 16. num. 32. Raphaël de la Torre,
qui de eiuſdem loci D. Pauli explica-
tione optimè tractat in 2. tom. de Re-
ligione, q. 94. art. 2. diſp. 3. verſ. *Ad ſe-
cundum reſpondetur*, & noviſsimè Pat.
Franc. Suar. in tract. de Fide, diſp. 17.
ſect. 1. per totam, & Nos infr. cap. 15.
num. 29. Quibus adſtipulantur, quæ
contra Baſilidem, & Valentinũ egre-
giè diſputat Clemens Alexand. lib. 5.
80 Strom. in princip. docens, † neminem
ſolâ naturâ fidelem, & ſalvum eſſe poſ-
ſe, niſi ei Divini Verbi aliquis ſplẽdor
effulgeat. De quo vide quę optimè cõ-
gerit Covarrub. in cap. Alma mater,
1. par. §. 4. num. 3. Et conducunt alia,
quæ ſupr. hoc lib. cap. 4. num. 14. poſt
alios tradidimus, ad infideles excuſan-
dos, qui fidem ſibi minus ſufficienter
propoſitam & annuntiatam, nulliſq;
evidentibus ſignis, aut rationibus cõ
munitam, credere & recipere nolunt.

SVMMARVM
Capitis X.

1. *Problematicè diſputari poteſt in quæſtione de infidelibus ob ſolam infidelitatem debellandis.*
2. *Hoſtienſis opinio ab Eccleſia recipitur, & practicatur ſecundùm Martam, & alios.*
3. *Chriſtiani Scriptores non deberent opinionem Hoſtienſis veneno afficere.*
4. *Innocentij opinio reiecta eſſe, aliquibus videtur, & quòd ipſe ſibi contrarius fuerit.*
5. *Dominatio unius hominis ſuper alterum non fuit ex iure naturali.*
6. *Dominia & imperia licèt infideles habere poſsint, ea tamen illis Rom. Pontifex adimere poteſt.*
7. *Infidelium Regna ad fideles ex iuſta cauſa auctoritate Pontificis transferri poſſunt.*
8. *Charitas unicuique ſecundùm eius conditionem eſt impendenda.*
9. *Oratio, quam Eccleſia pro infidelibus facit, arguit eos verum dominium non habere.*
10. *Eccleſia errare non poteſt.*
11. *Imperia & dominia illa tantùm legitima ſunt, quæ à Deo dantur, vel ab Eccleſia confirmantur.*
12. *Nabuchodonoſoris, Cyri, & aliorum tyrannorum Imperium iniuſtum fuit, & cur à Deo permiſſum?*
13. *Deus ex peccatis hominum multa bona operari, & dirigere ſolet.*
14. *Imperia ad tyrannos, crudeles, & impios aliquando Deus transferre ſolet in punitionem peccatorum. Et numero 18.*
15. *Cap. audacter 18. 8. q. 1. & cap. ex merito 6. q. 1. exornantur.*

Saul fuit electus per extortam à Deo voluntatem, ibidem.

16. *Iob locus cap. 34. de Regno Hypocritæ explicatur.*
17. *Cap. his itaque, 6. diſtinct. explicatur.*
19. *Proverb. locus, cap. 8. ibi:* Tyranni per me tenent terram, *explicatur.*
20. *Tertulliani elegãs locus refertur de his, quæ à Deo veluti invito permittuntur, & non approbantur.*
21. *Permittimus quod non approbamus, aliudque eſt præcipere, aliud permittere.*
22. *D. Pauli, & alia Scripturæ loca, quæ Dominis, & Principibus infidelibus*

obe-

Digitized by Google

obediendum eſſe dicunt, qualiter accipiantur?

23 Eccleſia hodie, cùm magis aucta ſit, multa facere poteſt, quæ olim non expedirent.

24 Omnia ſuis conveniunt temporibus.

25 Papa maior eſt adminiſtratione Paulo; & contra eum rectè diſpenſat in ijs, quæ Fidei non ſunt.

26 Genitivus iuxta ſubiectam materiam aliquando ſolam poſſeſſionem, vel detentationem ſignificat.

27 Lex Chriſtianis 6. C. de Paganis, explicatur.

28 Infideles apud Chriſtianos degentes Eccleſia ſuaviter tractari præcipit. Et quare?

29 Chriſtus B. Petro terreni ſimul, & cæleſtis Imperij iura conceſſit.

30 Cap. ſolitæ de maiorit. & obed. exornatur.

31 Tolerantia Eccleſiæ circa dominia, & imperia infidelium, qualiter procedat?

32 Puniri quis aliquando, & re ſua privari poteſt, ſine culpa ſua, non tamen ſine cauſa.

33 Religionis favor, & ampliatio eſt cauſa cauſarum, & omnibus rebus præponitur.

34 Voluntate ex mera quod dependet, ex eadem adimi poteſt.

35 Innocentij ſententia auctori verior, & communior videtur.

36 Hoſtienſis opinio, quæ infidelibus dominium adimit, debet intelligi de Saracenis.

37 Eccleſiæ, & eius Pontificis ſumma, & univerſalis poteſtas debet intelligi in ſpiritualibus.

38 Iſaiæ locus cap. 60. & alia, quæ loquuntur de dominio Chriſti, qualiter ſint accipienda?

39 Infideles non ſolùm habent dominia, & Imperia ex permiſſione Dei, ſed etiam ex eius conceſſione, & approbatione.

40 Scripturæ ſacræ plura loca expenduntur, ad probandam veram dominationē, & iuriſdictionem infidelium.

41 Dare verbum ſignificat dominiū transferre.

42 Iudæi potuerūt licitè auferre bona Ægyptiorum, quia Dei mandatum habuerunt, & in compenſationem damnorū. Et num. 44.

43 Dei auctoritate quæ fiunt, omni vitio, & ſcrupulo carent.

45 Captivi Chriſtiani poſſunt licitè fugere à Saracenis, à quibus iniuſtè capti ſunt, & ſecum bona eorum adſportare.

46 Cap. ſi de rebus 23. quæſt. 3. vera interpretatione donatur.

47 Hæretici, & apoſtatæ à Catholicis puniri, & ſpoliari poſſunt.

48 Scripturæ loca, quibus Deus impijs bonorum amiſſionem, & imperiorum trāſlationem comminatur, qualiter accipienda ſint?

49 Deus licèt poſſit quoslibet impios & infideles punire; homines tamen ob hāc ſolam cauſam debellare, & deprædari nō poſſunt.

50 Infideles multa opera præſtare poſſunt, quæ ſint undecunque bona.

51 Concil. Trident. ſeſſ. 6. de iuſtif. canon. 7. exponitur.

52 Infidelium omnia opera qui peccata eſſe dicunt, qualiter accipiendi ſunt?

53 D. Pauli ad Roman. 14. locus, Omne quod non eſt ex fide, &c. explicatur.

54 Cap. omne 28. q. 1. & cap. quoniam omne, & cap. ult. de præſcrips. explicantur.

55 Infideles qui, & quando privari poſſint dominio quod habent ſupra fideles? Et num. 58.

56 Lex 1. & ſimiles, C. ne Chriſt. mancip. explicatur & illuſtratur.

57 Vxorem converſam poteſt Papa eximere à poteſtate mariti infidelis.

59 D. Thom. verba difficilia 2. 2. q. 10. art. 10. qualiter accipi debeant?

60 Infideles indirectè poſſunt privari dominio ſupra fideles.

CAP.

CAPVT XI.

In quo vera prædictæ quæſtionis reſolutio proponitur, & problematicè utranque partem defendi poſſe monſtratur, utriuſque argumentis peculiari reſponſione ſolutis.

HÆC planè ſunt potiora, & urgentiora argumenta, quę in prędicta quęſtione ad utranque partem adduci, & expēdi poſſe videntur, levioribus alijs omiſsis, quæ ab utriuſque ſectatoribus congeruntur. Et quidem
1 in re † adeò ambigua, & quę tot, ac
tātis rationibus, & auctoritatibus hinc
& inde corroboratur, nullum piaculū
admittet, qui pro hac, vel pro illa opinione pugnaverit, aut ſe utriuſque problematicum aſſertorem obtulerit. Nā
2 prior † Hoſtienſis, & ſequacium, quæ
abſolutè infidelibus dominium, & iuriſdictionē adimit, à ſancta quoq; Romana Eccleſia amplexatur, & ubi expediens videtur, practicari & exerceri ſolet, ut feriò affirmat D. Marta in d. tract. de iuriſdict. 1. part. cap. 24. in fi-
3 ne, adijciens, quòd † non debêrent
Chriſtiani Scriptores illam veneno af-
4 ficere, & † quòd contraria Innocentij reiecta iam eſt. Et idē teſtatur Petr. Malferitus apud Mandellum d. conſ. 769. num. 93. lib. 4. addens, eundē Innocent. directè contrarium docuiſſe in cap. licèt, de foro compet. & quòd illius opinio, & auctoritas in dict. cap. quod ſuper, Scripturę, & Canonum, & graviſsimorum Doctorum auctoritatibus eſt reprobata.

Cuius argumentis, ſi quis reſpondere voluerit; ad primum de iuribus, & auctoribus, quibus probavimus; dominia rerum naturali iure indiſtinctè fidelibus, & infidelibus quęri; dicere poſſumus cum eodem Malferito num. 95. & Marta num. 34. &
ſequentib. id, † quoad dominatio- 5
nem unius hominis ſuper alterum, locum non habêre; cum potius Natura initio omnes homines liberos procreaverit, l. manumiſsiones, D. de Iuſtitia & iure, cap. ius naturale, 1. diſtinct. cum traditis à D. Auguſt. lib. 19. de Civitat. Dei, capit. 14. & D. Thom. 1. part. quæſt. 69. art. 4. & à no-
bis infr. lib. 3. cap. 6. ex numer. 1. Aut 6
quod planius, pleniuſque eſt, † verum quidem eſſe, dominium rerum, & iuriſdictionis propter infidelitatem nequaquam excludi, poſſe tamen Romanum Pontificem, ex poteſtate ſibi à CHRISTO communicata, illud ab infidelibus ad fideles ex iuſta cauſa trāſferre, ubi Eccleſiæ convenire videbitur, & ſpolia impiorum pijs applicare iuxta text. in dict. cap. tranſlato de conſtitut. cum alijs ſup. pro confirmatione opinionis Hoſtienſis adductis.

Secundum autem, quo evicimus, dominia & imperia rerum, Regnorum, & provinciarum, non fundari praeciſe in gratia & charitate Dei, ſed in libero arbitrio & ratione, ac proinde verum dominium etiam in peccatoribus, & infidelibus dari; eodem ferme modo diſſolvi poteſt. Hoc enim non
tollit, quin † ſummus Eccleſię Roma- 7
næ Pontifex, uſtà cauſà interveniente, prędictà poteſtate uti valeat; infidelium Regna, & iuriſdictiones ad CHRISTI ovile transferendo, illiſque rectorem aſsignando, qui Verbi Divini prædicatores defendat, & eoſdem infideles ad bonos mores, Catholicā Fidem, & vitā æternā reducat. Charitas
quippè, † quā proximos quoſlibet hu- 8
manæ noſtræ participes, atque ita etiā infideles, & Saracenos, ſicut nos ipſos diligere debemus, de qua agitur in cap. charitas, de poenitent. diſtinct. 2.

& diximus ſup.cap.9.num.74. unicuique ſecundùm eius conditionem eſt impendenda, ut ibidem teſtatur gloſſ. verb. *Participes*, & in terminis noſtræ quæſtionis obſervat Matta dict. cap. 24.num. 32. ſubijciens in n. 45. quòd
9 oratio † ſanctæ Matris Eccleſiæ, quã facit contra infideles, & Saracenos, ſatis oſtendit, penes ipſos iuſtum & irrevocabile dominium non conſiſtere; habet enim in hunc modum: *Deus, in cuius manu ſunt omnium poteſtates; & omnium iura Regnorum, reſpice in auxilium Chriſtianorum, ut gentes Paganorũ, quæ in ſua feritate confidunt, dextera tua potentia conterantur.* Et quòd hæc ſola oratio ad hoc probandum ſufficeret,
10 quia † Eccleſia errare nõ poteſt, cap. ſancta Romana, 15. diſtinct. & cap. 1. §.quibus 19.diſtinct.

Tertiò verò argumento, ex locis ſacræ Scripturæ deducto, quibus dominia, Regna, & Imperia non ſolùm humano, verùm & Divino iure in peccatoribus & infidelibus dati, & revereri, ſive agnoſci debêre, probavimus,
11 reſponderi poteſt, ea † ſolùm dominia iuſta, & legitima appellari poſſe, quæ ſunt à Deo data, vel ab Eccleſia confirmata: illa verò Nabuchodonoſoris, Cyri, & aliorũ, de quibus in prædictis locis Scripturæ fit ſermo, iuſta non fuiſſe, neque ex Divina voluntate
12 conceſſa, ſed † tantũ in illis tyrannis, & iniquis uſurpatoribus permiſſa, ut ex malis bonum aliquod eliceret, & ſupplicia, quæ operari decreverat, his
13 veluti flagellis implêret. Eſt † enim Deus tam bonus, ut velit, tam potens, ut poſſit, tam ſapiens, ut ſciat peccata hominum, quæ nec ipſe fecit, nec fieri vult, in bonum convertere, & ad aliquid, quod factũtus eſt, mirabiliter dirigere, vel ad ſuam miſericordiam, & clementiam demonſtrandam, vel ad rectitudinem & rigorem iuſtitiæ ſuæ oſtendendum, dum illa temporalibus, aut æternis ſupplicijs caſtigat, ut copioſè oſtendit D. Auguſt. lib. 1. de Civitat. Dei, cap.8.9.& 10. Euſeb. lib.3. de præpat.Evãg.cap.ult.Seneca in lib. cur bonis mala, & malis bona eveniãt, ſi eſt providẽtia? Pererius lib.4.in Geneſ.to. q.4.& Rutil.Benzon.de ann. Iubil.lib.6.pag.665.

Et ita videmus † ad peſsimos inter 14
dũ, & crudeliſsimos tyrannos imperia transferri, non quòd Deus illos eligat, ſed quòd in ſui Numinis ultionẽ illorum electionem, & dominationem permittat, ſcelera ſceleribus puniens, & atrocia delicta atrocibus pœnis etiam per manus ſuorum inimicorum tependens, ut pluribus exemplis probatur in cap. remittuntur 23. q. 5. & in alijs locis congeſtis à Simon. Maiol. in diebus Canicul. tom.2. colloq. 2. pag. 109. & tom.3. colloq.2. pag.371. Et Fr. Ioan. à Torquemad. in Monarch. Ind. lib. 6. cap. 8.

Et hoc eſt, quòd D. Hieronymus inquit in † cap. audacter 18.8.q.1. iudi- 15
ces nempè, & Principes iniquos non per Dei arbitriũ dari, ſed prout noſtra merita depoſcunt, ut in Saule contigit, qui ſecundũ Archidiac. ibidẽ, fuit electus per extortã à Deo voluntatẽ, nõ ſpontaneã, ut probatur 1. Reg.c.8. & idẽ traditur in cap. ex merito 6.q.1. ibi: *Ex merito populi nonnunquã Epiſcopi depravantur, quatenus proclivius cadant, qui ſequuntur*, & † Iob cap.34.dũ 16
inquit: *Facit Deus regnare hypocritam propter perverſitatem populi*, ubi ſubintelligitur, puniendam, vel vindicandã, ut advertit additio Hugonis, & Laurẽtij in d.c. audacter, & † text. iunctã gl. 17
in cap. his itaq; 6. diſt. quæ illa verba: *Unde in Geneſi legitur, Nẽbroth robuſtus venator corã Domino*, interpretatur, ideſt: *Hominũ oppreſſor permittẽte Domino.*

Quod in noſtris terminis obſervat Petr. Malferit. dict. conſ. 769. num. 66. & 67. Marta dict. cap. 24. ex num. 37. Marquar. de Suſanis in tractat. de Iudæis & infidel. part. 3. cap. 1. num. 4. & ſequentib ubi latè † tradit cauſas, cur 18
Deus imperia, & victorias infidelium,

& hç.

& hæreticorum aliquando permittat; & tetigit Matienz.in Dialog.Relator. 3.par.cap.6.num.5. Pet. Mexia in ſylva,1.par. cap. 35. Alfonſ. Guerrer. in ſpecul.Princip.cap.54. Mēchae,lib.1. controverſ. illuſtr.cap.21.num.10.& ſeqq.Petr.Gregor. de Repub. lib. 21. cap.3.num.29.pag.238.Maluend.latè explicans illud Iob.d.cap.34. in tract. de Antichriſt.lib.6.cap.1. pag.314. P. Pineda latiſsimè in commentar. ſup. Iob eod.cap.34.Madera de excellent. Monarch.Hiſp. cap.1. fol.3. Torquemad.in. d. Monarch.Ind. lib.11.cap.6. pag.338. Garcias Maſtrillus de magiſtrat.lib.3. cap.1. num. 100. pag.142. Et pulchrè præſenſit D. Auguſt.lib.19. de Civit.Dei cap.14.ſic legens, & ex-
19 ponens † illud Proverb. cap. 8: *Per me Reges regnant, & tyranni per me tenent terram*,& Tertullian.in lib. de exhortat. ad caſtitatem ſub initium,ubi
20 ſic † ait:*Nam ſi quædam videntur volūtatem Dei ſapere, dum à Deo permittūtur, non ſtatim omne quod permittitur, ex mera,& tota voluntate procedit eius,qui permittit. Ex indulgentia eſt, quodcunq; permittitur, quæ etſi ſine voluntate non eſt, quia tamen aliquam habet cauſam in loco, cui indulgetur,quaſi de invita venit volūtate,paſſa cauſā ſui,quæ cogit voluntatem.*
21 Aliud namque eſt † præcipere, aliud permittere, & id, quod permittimus, non approbamus,cap.nec mirum 26. q.5.cap.hac ratione 31.q.1. cum traditis à Præpoſito in cap. qui ſincera, col.ult.45.diſtinct.Malſerit. Guerrer. Menoch. & alijs ubi ſupr. & illuſtriſs. Cardin.Bellarm.omninovidendus lib. 3.de laicis cap.6.per totum.
22 Neque obſtabit, ſi quis † loca D. Petri,& Pauli in codē tertio argumēto relata,nobis obijciat,quibus, obediendum eſſe dominis,& Principibus, admonemur. Nam imprimis reſpondet Marta ubi ſup.numero 38. & ſequentibus,ibi de Ethnicis, & infidelibus non tractari. Et ut hoc excludamus ex rationibus & argumentis,quę in contrarium perpendit Pater Suarez in deſenſ.Fidei,lib.3. capite 4. numer.5.reſponderi etiam poterit, monitiones illas ad iuſtum dominium in perſonis infidelium fundandum nequaquam ſufficere, cùm ab Apoſtolis traditæ fuerint pullulantis Eccleſiæ temporibus,quibus verendum fuit, ne Gentibus ſcandalum præberetur,ſi ſuis bonis,aut ſervis ſpoliarentur, ut idem D. Petrus expreſsè ſubiungit.
Quod non † excludit,quin poſteà Eccleſia magis auctā, & extenſā, aliud ſtatuatur, & Romanus Pontifex, qui non ſolùm Dei Vicarius dicitur, ſed Deus vivens in terris ſecundùm Ioan. de Annania in cap. quod olim de Iudæis,laudatum à Malſerito dict. conſ. 769. numer. 51. & 52. ex facultate, quam ſibi à CHRISTO conceſſam eſſe retulimus,dominia, & imperia infidelium auferre, & ad fideles transferre 23
poſsit. Omnia quippè † ſuis conveniunt temporibus, ut eleganter probat D. Auguſt. in cap. ſi Eccleſia 23. q.4.Malſerit.ſup. n.79. Anaſtaſ. Germon.lib.3.de Sacr. immun. cap.13. n. 107.& ſeqq.Bobadilla in Polit.lib.2. cap.17.num.7. pag. 766. Corduba in quæſt. lib.1. q.53. dub.5. pag. 502. & 503. & Nos infrà latiùs trademus. Et Pontificis, manus illis Pauli conſilijs 24
alligari non potuerūt;Papa † quippè maior eſt adminiſtratione Paulo cap. 1.diſt.20.cap. ſacroſancta,diſtinct.22. & contra Apoſtolum rectè diſpenſat in ijs,quę non concernunt Articulos Fidei,ut docet gloſſ.in cap.ſunt quidā 25.q.1.Hoſtienſ.in ſumm.tit. de bigamis,verſ.*Et an cum bigamo*,Præpoſit.in cap.lector.diſtinct.33.Marta ubi ſupr. num.40.& gloſſ & cæteri Canoniſtę in cap.propoſuit,de conceſ. præbend. 25
Neque etiam obſtabit ponderatio tex.in cap.remittuntur,verſ. *Perſistentes* 23.q.5. Nam † licèt genitivus, de 26
quo ibi,plerumque dominium, & proprietatem ſignificet, aliquando tamē, iuxta ſubiectam materiam, ſolā admi-

niſtra-

niſtrationem, poſſeſsionem, aut uſum-fructum, imò & violentā detentionē deſignat, ut in cap. prò illorum gloſſ. 2. de præben. l. in venditione, in princip. de bon. auct. iud. cum alijs, quę congerit Malferit. ſup. num. 100. Menoch. de recuper. poſſeſ. remed. 1. num. 51. & Cardin. Tuſchus concl. 37. litt. G.

Ad quartum argumentum conſtructum ex l. Chriſtianis 6. C. de Pagan. & alijs iuribus, & auctoritatibus, quibus Iudæis, Paganis, & alijs infidelibus quierè degentibus nullam iniuriā in perſonis, vel bonis faciendum eſſe
27 decernitur. Reſponderi † poteſt cum eod. Malferit. num. 88. ea iura de Iudæis dūtaxat, & infidelibus agere, qui apud fideles exiſtunt, & commorātur, quos noſtris monitionibus, & prædicationibus ad Fidem ſuſcipiendā poſ-
28 ſumus exhortari. Quamobrē † voluit Eccleſia ita blandè, & ſuaviter cum illis procedere, & in quantum fieri poteſt, eos, eorūque ritus permittere, ac tolerare, ut per huiuſmodi conſortium valeamus, eos CHRISTO lucrifacere cap. infideles 24. q. 4. & cap. ad mēſam 1. q. 8. Noſtram autem quæſtionem de illis infidelibus agere, qui non apud nos, ſed in ſuis provincijs degunt, numero, & divitijs potentes: quos poteſt Eccleſia, ut ſæpè diximus, ſi opportunum eſſe cenſuerit, ſuis Regnis, & do-
29 minijs privare, cū † CHRISTVS B. Petro æternæ vitæ clavigero terreni ſimul, & cœleſtis imperij iura conceſſerit. Vt expreſsè dicitur in cap. 1. diſt. 22. & de eius ſuprema poteſtate intelliguntur illa verba Ierem. 1: *Ecce conſtitui te ſuper gentes & Regna, ut evellas, diſsipes, ædifices, & plantes.* Secundùm explicationem, & applicationem, quā
30 facit † text. in cap. ſolitę, de maior. & obed. & alia, quę de poteſtate Romani Pontificis in concedendis, & gubernandis Regnis temporalibus fidelium, & infidelium alio loco trademus. Quibus adijcit Marta d. cap. 24. num. 55.
31 tolerantiam, † ſive permiſsionem, quā Eccleſia in illis infidelibus facit, veluti à nolente procedere, quia malam voluntatem in rorum cohibère non poteſt dict. cap. hac ratione 31. q. 1. quòd in dominio, imperio, & iuriſdictione iſtorum non ſemper tolerandum fuit, cùm ſint eorum incapaces, & eſſet nimia, ac longa tolerantia in præiudiciū fideliū, ad quos ex præcepto Domini, Eccleſiâ iubente omnium Regnorum iura tranſlata eſſe intulimus.

Ad quintum ex eo deſumptū, quòd Indi infideles, ſi ob ſolam infidelitatē Regnis, & dominijs ſuis ſpoliari poſſent, ſine culpa utique punirentur, reſpondet idem Malferit. ſup. numer.
91. quòd licèt verum ſit, † neminem 32
regulatiter ſine culpa puniri, aut re ſuâ privari debère, ut probant iura, & Doctores in argumento relati; multoties tamen contigit, ut quis privetur iure ſuo ſine culpa ſua, non tamen ſine cauſa, ut notanter dicit gloſſa cōmuniter recepta in dict. cap. cognoſcentes, de conſtit. & in cap. fin. ſchol. 2. de eo qui cognoſ. conſang. uxor. ſuę, Rebuf. in. d. l. aliud eſt fraus, pag. 688. & latè Perr. Pechius per text. ibi in cap. ſine culpa, niſi ſubſit cauſa, non eſt aliquis puniendus, de reg. iur. in 6. Quo fit, ut in quęſtione propoſita, ſecurè & licitè dicta tranſlatio fieri poſsit, cùm tot cauſæ & rationes interveniāt,
ut ſuprà tradidimus. Et † Chriſtianæ 32
Religionis favor, & utilitas ad idem impellat, quæ cauſa omnium cauſarum appellari ſolet, & eſt res incomparabilis, & hominum vitę, cæteriſque rebus anteponenda, l. ſunt perſonę, l. ſi quis ſepulcrum, D. de relig. & ſump. funer. l. ſancimus, C. de ſacroſ. Eccleſ. cap. recipimus 12. q. 2. ubi gloſſ. verb. *Religionis*, de dolo & contum. cū ſarè traditis à Iaſ. in l. 1. lect. 1. num. 18. C. de ſacroſ. Eccleſ. & in auth. ſi qua mulier, n. 14. eod. tit. Mar. Mantua in Enchirid. cap. 242. Marc. Ant. Marſil. in tract. de Eccleſ. redit. orig. 3. p. cap. 13. num. 23. & 65. Beroi. q. 14. num. 2.

& Re-

& Rebuff. in concord. tub. de Regia ad
prelat. nomin. §. 1. gloſſ. conſanguineis
in fin. Præſertim, quia, ſi (ut supponi-
mus) hæc ademptio, & translatio ex
Divina voluntate procedit, ubi per Pō-
tifices declaratur, nihil eſt, de quo infi-
deles querantur, aut ſe inſontes puniri
34 cauſentur: † cùm id, quod ex mera &
abſoluta alterius voluntate dependet,
ex eâdem tolli, & adimi poſsit, l. iudi-
cium ſolvitur 58. D. de iudicijs, l. 1. §. 2.
l. & habet 15. D. de precario, l. 21. tit.
4. part. 3. cum alijs.

Si quis autem pro Innocentij ſen-
tentia ſtare malit, quæ in infidelibus
veram dominationē, & iuriſdictionem
35 agnoſcit, † quam ego veriorem exiſti-
mo, & frequentiori ſcribentium calcu
lo receptā invenio. Ad Hoſtienſis, &
ſequacium argumenta ita ſatisfacere
poterit. Ad primum, ſatis probabile
eſſe, quod Epiſcopus Chiapenſis ad-
vertit in. d. tract. comprobat. fol. 42. &
36 45. Hoſtienſem † ſcilicet nō generali-
ter de omnibus infidelibus eſſe locu-
tum, ſed de Saracenis dumtaxat, qui
Chriſtianos infeſtāt, & bona, quæ quō-
dam illorum fuerint, iniuſtè detentāt,
in quibus diverſa ratio, quàm in a-
lijs infidelibus militat, ut infrà dice-
mus.

Et ut concedamus, illum indiſtin-
37 ctè procedere, parum † tamen firmū,
& ſecurum eſſe quod aſſerit de domi-
nio, & translatione Sacerdotij, & re-
liquis, quæ in CHRISTO, & eius Ec-
cleſia, & Vicarijs poſt adventū CHRI-
STI cōſiderat, ut ob hæc infideles ſuis
bonis, & poteſtatibus à fidelibus ſpo-
liari poſsint, cùm ea de ſpiritualibus
tantum intelligi debeant, ita ut iam
extra Eccleſiam non ſint Sacramenta,
nec ſacrificia; nec ulla via ad ſalutem,
ut habetur in cap. firmiter de ſum. Tri-
nit. & in noſtris terminis poſt alios ob-
ſervat Salon dict. tract. de domin. q. 2.
art. 2. Sayrus in. d. clavi Regia 2. part.
lib. 9. cap. 4. in fine, & latiùs diſputabi-
mus infr. cap. 17.

Et hoc eſt, † quod tradere voluit 38
Iſaias in. d. cap. 60. gentem, & Regnū,
quod CHRISTO non ſervierit, peritu-
rum; & reliqua loca, quæ ad CHRI-
STI Domini poteſtatem aſſerendam
adduximus: ſpiritualem namque domi
nationem & iuriſdictionem reſpiciūt,
ut prædicti Auctores defendunt, non
verò temporalē, quā ante, & poſt ad-
ventum CHRISTI, infidelibus tartam,
& illibatam manſiſſe, tot utriuſque te-
ſtámenti, & iuris locis probatum reli-
quimus. Quæ non † ad ſolam Dei per- 39
miſsionem referenda ſunt, ut Mar
quard. Malferit. Marta, & alij opinan-
tur; verùm etiam expreſſam Dei con-
ceſsionem, & approbationem oſten-
dūnt, ut benè advertit Sayrus ubi ſup.
& P. Mag. Fr. Ant. Perez in Lautea Sal
mant. certam. 5. expoſit. c. 2. pag. 269.
num. 11. Nā † & Ierem. 27. *Ego*, inquit, 40
*Dominus dedi omnes terras iſtas in manu
Nabuchodonoſor Regis Babylonis ſervi
mei, inſuper & beſtias agri dedi ei, ut
ſerviant illi, & ſervient ei omnes gen-
tes.* Et Ezech. 29. de eodem loquens,
ait: *Dedi & terram Ægypti, pro eo
quod laboravit mihi, ait Dominus Deus,*
& Daniel. 2: *Tu es Rex Regum, & Deus
cœli dedit Regnum tibi*, & Sapient. 6: *A
Domino data eſt poteſtas vobis, & cùm
eſſetis miniſtri Regni illius, non rectè iu-
dicaſtis*, & Ioan. 18. Dominus ſermo
nem habens cum Pilato, qui impius, &
infidelis erat, inquit: *Non haberes pote-
ſtatem in me ullam, niſi tibi datum eſſet
deſuper*, & Matth. 23: *Super Cathedram
Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi; om-
nia ergo quæcunque dixerint vobis, ſerva-
te & facite, ſecundùm opera verò eorum
nolite facere.*

Verbū † autē *dare*, quod ſæpe Scri- 41
ptura in prædictis auctoritatibus repe
rit. plenam, & irrevocabilem dominij
translationem ſignificare ſolet, l. ubi
autem non apparet 75. §. fin. D. de ver-
bor. obligat. ubi Iaſ. & alij, numer. 2. l.
quod quis 49. D. de condict. indeb. l. 1.
ubi Cynus, & Salic. C. de fundo dotali,

cum alijs latè traditis ab Ant. Gomez
2. tom. variat. capit. 10. num. 22. Ioan.
Gæd. in tractat. de contrah. ſtipul. cap.
9. concl. 4. ex num. 17. & Card. Tuſch.
pract. concl. iut. lit. D. concl. 17.

Ad ſecundum verò reſpondetur,
42 ſpolia; † quæ Iudæi fugientes ab Æ-
gyptijs abſtulerant, non ob id à pec-
cati, & iniuſtitiæ labe defendi, quòd
Ægyptij infideles eſſent, ſed quòd ex-
preſſum Dei mandatum præceſsit, qui
43 id facete præcipiebat: † cuius aucto-
ritas, ubi intervenit, omne vitium
eluit, & omne crimen purgat, ut aliàs
de præſcriptione longiſsimi temporis
dicitur in l. ſicut, & in l. omnes, C. de
longi temp. præſcript. & de lege in l.
Gracchus, C. de adulter. & in noſtris
terminis eleganter notavit D. Augu
ſtin. relatus à Gratiano in cap. Domi-
nus noſter 23. q. 2. cum alijs, quæ ad-
duximus ſup. cap. 2. ex num. 25.
44 Præſertim † cùm illud præceptum
eò magis rationi cõſonum videretur,
quòd Ægyptij Hebræos per tot an-
nos duriſsimâ ſervitute compreſſerãt,
cuius vindicta maiori quidem com-
penſatione digna videri potuit, ut be
nè obſervat Abulenſis in quæſtio. ſup.
Exod. cap. 3. & 12. & ante eum B. Ire-
næus lib. 4. cap. 49. Vbi vide adnota-
tionem Fevardentij, qui ſimiles alle-
gat B. Auguſt. Theodoreti, & Alcimi
Viennenſis locos, & elegantiſsimè
Tertullian. lib. 2. contra Marc. c. 20.
Vbi inquit, quòd etſi ſolo iniuriarum
iudicio Hebræi Ægyptios reconve-
nirent, & ſcapulas ſuas, flagellorum
contumelioſâ atrocitate laceratas,
oſtenderent, non paucis lancibus, &
ſcyphis pauciorum utique divitum, ſed
totis, & ipſorum facultatibus, & po-
pularium collationibus, eis ſatisfieri
nõ poſſet. Et lib. 4. adverſ. eund. Mar-
cionem capit. 24. eandem ſententiam
non minùs eleganter repoſuit, ſic in-
quiens: *Chriſtus dignos pronuntians mer
cede operarios, excuſavit præceptum illud
creatoris de vaſis aureis, & argenteis
Ægyptiorum auferendis, qui enim villas,
& urbes operati fuerint Ægyptijs, digni
utique operarij mercede, non ad fraudem
ſunt inſtincti, ſed ad mercedis compenſa-
tionem, quam aliàs à dominatoribus exi-
gere non poterant.*

Et eodem exemplo ac ratione de-
fenduntur etiam † Chriſtiani, qui 45
Saracenos, à quibus iniuſtè capti sũt,
evadentes, non ſolùm proprio ipſo-
rum ſervitio, ſed bonis, quibus poſ-
ſunt, ſpoliant, & ſecum in provincias
Chriſtianorum adſportant, ut contra
Ancharranũ in cap. peccatum, de re-
gulis iuris in 6. tradit gloſſa & Doct.
in cap. ius gentium 1. diſtinctio. Inno-
cent. in capit. olim el 1. de reſtitutio-
ne ſpoliatorum, communis apud Mar-
tam dicto capit. 24. ex numero 45. P.
Sà in ſumma, verb. *Bellum*, numero 1.
Pat. Molina de iuſtitia & iure, tractat.
2. diſputat. 37. in princip. & noviſsimè
Anton. Naldus in pract. quæſtio. verb.
Chriſtianus, verb. *Infidelis*, & verb. *Ser-
vus*.

Quâ ſolutione pariter reſpondêre
poſſumus ad auctoritatem D. Augu-
ſtini † in dicto cap. ſi de rebus. Appa- 46
ret namque de hæreticis agere, qui
Catholicis ipſo iure ſubduntur, † ab 47
eiſque puniri, coërceri, & bonis om-
nibus ſpoliari poſſunt, quouſque ad
veram, & puram religionem redeant,
à qua, ſemel promiſſa & profeſſa, pro-
tervè, & iniuſtè deſciverant, ut docet
D. Thom. 2. 2. quæſt. 10. artic. 12. Al-
phonſ. à Caſtro de iuſta hæret. punit.
cap. 12. & 14. per totum, Victor. dict.
relect. 1. de Indis, num. 8. & ſeq. & Nos
latiùs proſequimur infrà capit. 19. ex
num. 47. & idem in reliquis infideli-
bus apoſtatis concludit gloſ. quam ibi
ſequitur Archidiac. in ſum. 23. quæſt.
6. dicens, quòd non ſunt compellendi
ad bonum non ſuſceptum, ſed ad bo-
num ſuſceptum.

Et licèt † Scripturæ loca, à Divo 48
Auguſt. in ſuæ ſentẽtiæ comprobatio-
nem expenſa, generaliùs loqui videan-

tur,& omnes impios, & infideles indiſtinctè comprehẽdere,quibus Deus imperiorum,& bonorum translationem , & amiſsionem comminatur, intelligenda tamen ſunt quoad bona ſpiritualia,non quoad temporalia, ut advertit Menchac.dict.cap.21. num. 5.vel meliùs,& eleganriùs ad punitionem Divinæ Maieſtatis referri debent,ut rectè notat Covarru.in dict. reg. peccatum 2.part. §.10. num.2.
49 verſ.*Non obſtat primum*,quæ licèt † ob ſcelera ; & crimina infidelium ab eis tollere poſsit Principatus & Regna, ut multoties ablata,& de gente in gẽtem translata eſſe oſtendimus ſup.capit.2.ex num.5. Nos tamen ob id iuſtè eiuſmodi homines ob hanc ſolam infidelitatis cauſam punire, bellari, & deprædari non poſſumus, nec à peccato, & reſtituendi neceſsitate excuſamur,interim dum illa Divina voluntas ſufficienter nobis revelata non fuerit,ut ſup.etiam capit.6.ex num.2. eum eod.Covarru.& alijs animadvertimus.

Deinde tertio argumento fit ſatis, ſi conſideremus,eam aſſertionem,quę docet,omnia opera infideliũ eſſe peccata,etſi à multis recipiatur, quos ibi retulimus,magis tamen communiter à reliquis Theologis Scholaſticis im-
50 pugnari, † quia multa præſtare poſſunt,quæ in genere moris, & virtutis bona undecunque ſint, ut deciditur in Concilio Arauſicano 2. circa finẽ, & poſt D.Thom.2.2.quæſt.10. art.4. probat Caietan.& alij Scribentes ibidem,& in 1.Sentent.diſtinct.41. Sotus lib.1.de natura & gratia, cap.19. 20.& 21.Medina in 1.2. quæſt. 109. artic.2.pag.984.verſ.*Ad 5.reſpondetur*, Aragon.in 2.2.quæſt.10. art.10. pag. 310.verſ. *His tamen non obſtantibus*,& latiùs art.4.per totum,Bellarm.tom. 3.lib.5.de gratia & liber.arbitr.ex capit.9. Bened.Pereira ad Roman.14. diſputat.5. Valencia 3.tom. diſputat. 1.quæſt.10.punct.2. Vega libro 6. in Trident.capit.34.& 40.Navarrus de finib. hum.act. §.2.num.15.pag.356. Covarru.loquens generaliter de operibus extra charitatem factis,in capit. Alma mater 1.part.§.4.num.7. Ioan. Azor lib.3.inſtit.Moral.cap.29. quæſtio.6.& lib.4.cap.25.quæſt.14. Par. Gabr.Vazquez ſup.1.2.tom.2. diſputat.191.num.7.& ſequentib. P.Lorca in 2.2.ſect.1. diſputar.35. per totam, P. Ludovic. Torres de Fide, Spe,& Charitate diſputat.50. dub.3. colum. 628.& ſequentib.P.Suarez in tractat. de Fide diſputat.17.ſectio.3. ex num. 2.& eruditiſsimus P.Ioan. Maldonatus in commentar.ſup. Matth. cap.7. colum.176. Vbi air, meritò contrariam opinionem nuper eſſe damnaram † in Concil.Tridenr.ſeſſ.6.de iu- 51
ſtificat.can.7.Vbi ita cavetur, *Si quis dixerit,opera omnia,quæ ante iuſtificationem fiunt, quacunque ratione facta ſint, vera eſſe peccata, vel odium Dei mereri, aut quãtò vehementius quis nititur ſe diſponere ad gratiam,tantò eum gravius peccare,anathema ſit*.Et quod D. Auguſtin. Gregor.Proſper.& alij in contrarium definite videntur, † dum in Ethnicis 52
veras virtutes reperiri inficiantur, eò reſpicit ſecundùm auctores ſup. relatos,quòd illas ſteriles iudicabant, & abſque cœleſti,& æterno præmio, & fructu,ac plerumque ſtudio, & gratiâ humanæ laudis,honoris,vel gloriæ, & quia qui Fidem non habent,charitate quoque vacant, quæ ſine fide in hac vita eſſe non poteſt.

Neque his adverſatur † Apoſto- 53
lus ad Roman.14.dum ait:*Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt*. Nam licèt aliqui ex ſanctis Patribus, ut in argumento diximus , id de Fide, quâ in Deum credimus,explicent ; communior tamen ſenſus eſt, & Apoſtoli verbis conformior, ut fides ibi pro conſcientia accipiatur.quaſi Apoſtolus dicat,omne,quod fit cõtrà conſcientiam,aliquid ſuadentẽ,eſſe peccatũ,ut cũ Orig.Chryſoſt. Ambroſ.Theodor.

Theo-

Theophyl act. Æcumen. Anſelmo,& alijs reſolvit Azorius dict. capit.29. quæſt.6.in fine,& latiùs lib.2.capit.8. quæſt.3.Mag.Lorca dict. diſputat.35. Et in hunc ſenſum prædicta Pauli auctoritas ſæpè à noſtris Pontificibus
54 allegatur † in capit.omne 28. quæſt. 1.cap.quærat aliquis de pœnitent. diſtinct. 3. cap. per tuas 2. de ſimonia, cap. per litteras,de reſtitut.ſpol.capit. quoniam omne 9. & cap. ult. de præſcript. cum alijs,quæ benè notat Didac.Covarru.in Reg. poſſeſſor.2.par. §.6.num.1.de reg.iur.in 6.

Denique quarto ar gumento ex verbis D.Thom.deducto, reſpondeti poteſt cum Mag.Bañez in 2.2.quæſt.10. artic.10. in fine,col.536. Angelicum
55 Doctorem intelligendum eſſe † de infidelibus , qui habent repugnantiam ad fidem; hi enim causâ talis infidelitatis indigni ſunt, ut fidelibus dominentur,eorumque dominio, & prelatione ab Eccleſia iuſtis de cauſis privari, & ſpoliari poſſunt,maximè ſi in fideles in terris fidelium degant, aut fidelium numerus augeri incipiat, illorumque cõverſioni infidelium prælatio impedimẽto eſſe cenſeatur. Nefas quippe iudicatum eſt,religioſa mãcipia impijſſimorum inquinari dominio, ut ait † l.ult. ne Chriſtian. man-
56 cip. in C.Theodoſ.l.1.& per totum, C. eodem cap. cùm ſit nimis, cap. multorum,capit.ad hæc, cap. nulli de Iudæ. cap. mancipia. 54.diſtinct. capit.etſi,cap. præſenti, cap.multos, capit.Iudas 17.quæſt.4.l.fin.tit.21.part. 4.l.13.titul.9.part.6. l.10. titulo 24. part.7.

Et quemadmodum poteſt Papa
57 uxorem † converſam eximere à poteſtate viri pagani, iuxta doctrinam D.Pauli 1.ad Corinth.7.capit.gandemus de divortijs, ita poteſt fideles baptizatos à iure,& obediẽtia infidelium, & paganorum Principum liberare , ſi Chriſtianiſmum impediant, ut obſervant & reſolvunt D.Thom. in addition.459.DD.in 4.diſtinct.39. Caietan.2.2.quæſt.66.artic.8. Bertachin. in repertor.verb.*Iudaus*,num.56.Gregor.de Valentia 3. tom. quæſtio.10. punct.fin.Aragon in 2. 2. quæſtio.10. artic.10.concluſ.1.pag.310.Salon in 2.2. tractat.de dominio, quæſt.3. artic.1. & Ioan.Azor. in ſumma lib.8. capit.26.verſ. *Duodecimò quæritur*,col. 1278.Cardin.Bellarmin.lib.5. de Roman.Pontif.cap.7.Fr.Eman.Roderic. in quæſt.Regular.tom.3.quæſt.32. artic.4.& doctiſ. Pat.Suarez in defenſ. Fidei,lib.3.capit.4.num.5. & ſequentibus,& cap.23. num.22. pag.340. & noviſſimè in tractat.de Fide diſputat. 18.ſectio.5.à num.6. Vbi etiam poſt D.Thom.& alios ſuprà relatos ex eiſdem principijs deducit,non licère fidelibus ſibi de novo Regem infidelem creare.

His autem non intervenientibus verior , & communior ſententia eſt,
infideles † ob ſolam infidelitatis cau- 58
ſam non poſſe regulariter privari dominio,quod habent ſupra fideles , ut concludit D.Thom. Caietan. Bañez, Aragon,& alij ubi ſuprà,Sylveſter verbo *Infidelitas*,quæſt.4. Driedon. libro 3.de liber.Chriſtian. capit.9. in fine, Victor.dict.relectione 1.de Indis numero 6.& 7. Sotus in 4. diſtinctio.5. quæſt.1.artic.10.ad 5. & lib.4. de iuſtitia & iure, quæſt.2. artic.2. Bellarmin.1.tom.controverſ.3.lib.5. capit. 2.Salmeron Actor.13. tractat.37. & 38.Pat.Torres de Fide,Spe,&Charit. diſput.52.dub.1.col.645. Anton.Perez in dict.Laurea Salmant.certam.5. expoſit.cap.ult.pag.296.num.61.latè & optimè Pater Suarez.d.lib.3.capit. 3.per totum, & d.ſect.5. num.3. & 4. ubi fundamenta huius opinionis adducit,& P.M.Lorca in 2.2.q.10.art.10. ex pag.235.Vbi admonet,quòd licèt
verba † D.Tho.in argum.relata diffi- 59
cilia ſint,nã Eccleſia nõ habet aliquã iuriſdictionẽ ſupra infideles nõ ſubditos Chriſtianis,reducẽda ſũt ad bonũ

ſenſum, ut dicatur, per ordinationem
60 Eccleſiæ poſſe tolli ius dominij † indirectè; præcipiendo Chriſtianis, ne infidelibus ſerviant, & hoc iuſtè fieri; quia infideles propter infidelitatẽ occaſionem præbent, ut iuſtè fideles ab eorum dominio ſubtrahãtur, quia inconveniens eſt, fideles infidelibus ſervire. Et hoc eſſe inquit, quod D. Tho. tradit: *Meritò infidelitatis merentur privari dominio ſuper fideles.*

Et eandem expoſitionẽ, licèt alijs verbis, præſenſit Aragon d. q. 10. art. 10. in fin. verſ. *Vltima concluſio*, dicens, quòd quia regulariter, & ut plurimùm fideles, ſerviẽtes infidelibus, verſantur in maximo periculo amittendæ Fidei; propterea Eccleſia, quæ reſpicit ea, quæ magis frequenter contingunt, ſine alio maiori examine poteſt condere legem, quâ tales ſervi à ſervitute liberentur, cùm poſſit, & debeat, ea omnia prævenire & diſponere, quæ conveniunt ad ſalutẽ ſpiritualem. Et idẽ in effectu concludit, & latiùs probat P. Suarez in d. lib. 3. defenſ. cap. 23. n. 21. & d. ſect. 5. núm. 6. & ſeqq.

SVMMARIVM Capitis XII.

1 *Indi, & alij infiteles an poſſint debellari ob tyrannidem, idololatriam, & peccata contra naturam?*
2 *Auctores plurimi recenſentur, qui generaliter affirmãt, licitè debellari poſſe infideles non ſervantes legem naturæ.*
3 *Auctores plurimi recenſentur, qui ſpecialiter de Indis agentes, eos ob idololatriam, & crimina contra naturam debellari poſſe docuerunt.*
4 *Indorum omnium Principes, & Reguli tyranni erant: & quomodo?*
5 *Reges Indorum, præſertim Peruani & Mexicani, quàm tyrannicè & crudeliter vaſſallos ſuos vexarent, & gubernarent?*
6 *Indi inter alia duriſſima, quæ à ſuis Regibus patiebantur, ſervilibus ſemper, & laborioſis operibus exerceri ſolebãt, ut uſquam requieſcere poſſent.*
7 *Ædificiorum, & aliorum ingentium operum, quæ ólim Indi fecerunt, hodie plura veſtigia manent, quæ remiſſivè recenſentur.*
8 *Pyramides, & Mauſolea Ægyptiorum & lateres à populo Iſraelitico facti, tyrannidem, & crudelitatem iubentium, & eximium laborem ædificantium oſtendunt.*
9 *Tyrãnorum vitia, & proprietates quæ?*
10 *Lex 10. tit. 1. par. 2. quæ apponit definitionem tyranni illuſtratur.*
11 *Princeps rectus, & iuſtus magis ſubditorum commodis, quàm proprijs ſtudet, & qualiter à tyranno differat?*
Reges infideles ut plurimum tyrannicè dominantur, ibid.
12 *Tyrannis quàm grave peccatum ſit.*
13 *Tyranni eitò pereunt, & Regnorum brevi amiſſione & tranſlaltione puniuntur.*
14 *Sapientiæ locus cap. 16. verſ. 10. expenditur.*
15 *Iob verba cap. 15. verſ. 10. explicãtur.*
16 *Eccleſiaſtes cap. 8. verſ. 9. explicatur.*
17 *Iſaiæ locus cap. 16. verſ. 4. explicatur.*
18 *Potentia nulla ſcelere quæſita poteſt eſſe diuturna.*
19 *Tyranni panci ſicca morte pereunt, vel ad poſteros ſuos Regna tranſmittũt cum Iuvenali, & Æliano.*
20 *Indorum tyranni rarò in ſuis Imperijs conſenuerunt.*
21 *Indi Peruani faſſi ſunt ob tyrannidem Atabualpæ ſe à Deo ſub iugum Hiſpanorum miſſos.*
22 *Viracochas cur dicantur Hiſpani ab Indis Peruanis?*
23 *Indi omnes plurima, & fœdiſſima peccata contra legem naturalem committebant.*
24 *Auctores plures citantur, qui de vitijs Indorum latiſſimè tractant.*
25 *Motezuma ſimul cẽtum quinquaginta uxores ex ſe gravidas habuit.*
26 *Filios ſexcentos ex ſe genuit quidam Rex Indus, alius 650. alius, 325.*

27 Indorum præcipua vitia aliquibus Regijs ſchedulis comprehenduntur.

28 Maſculæ veneris uſus apud omnes ferè Indos frequentabatur.

29 Indorum in templis aſſervabantur, qui præpoſtera libidine uterentur.

30 Indi adeò erant dediti ſodomiæ, ut pædiconis imaginem pro amuleto geſtarent.

31 Sodomia peccatum quàm execrandum, & deteſtabile ſit.

32 Sodomia antonomaticè appellatur peccatum contra naturam.

33 Sodomitarum quorundam Indorum provinciæ Eſquaraguæ notabilis punitio, & hiſtoria.

34 Indi omnes Occidentales, ut plurimùm antropophagi erant, etiam Mexicani, Braſilienſes & Peruani, num. 39.

35 Canibales & Caribes Indi præ alijs, humanis carnibus veſcebantur. Et n. 38.

36 Indus quidam Canibalis tercentum homines eſitaverat.

37 Indi qualiter humanas carnes condirent & aſſervarent, & mirabantur, quòd eis non veſceremur.

40 Indi qualiter ſe erga ſenes, & ægrotos haberent?

41 Indi plurimi proprios filios, aut parentes epulantur.

42 Indi filios procreabant & incraſſabãt, ut poſteà illis veſcerentur.

43 Antropophagia vitium monſtroſum, & deteſtabile eſt.

44 Pythagoras non ſolùm ab humanis, verùm ab aliorum animalium carnibus abſtinendum eſſe docebat.

45 Carnibus quibuslibet veſci, magis ferarũ, quã hominũ eſſe dicebat Pythagoras.

46 Iuvenalis & Ovidij loca expenduntur de eſu carnium agentia.

47 Paul. Oroſius explicatur, dum infames eſcas humanæ carnis eſum appellat.

48 Humanis carnibus veſci Barbarum & Scythicum eſſe tradit Strabo.

49 Carnibus humanis obſidionum neceſſitate urgente plures gentes uſæ ſunt.

50 Carnium humanarum eſum, nullius neceſsitatis prætextu excuſari poſſe tradit Valer. Maxim.

51 Indos carnibus humanis veſcentes Hiſpani occidere, & captivare ſolebant.

52 Eliſabetha Regina Catholica Indis alioqui pijſsima, vehementer in illos eſcandeſcebat, qui humanis carnibus veſcebantur.

53 Ferdinand. Corteſius crudeliſsimus fuit in Indos, quos humanis carnibus veſci comperiebat.

54 Sacrificia varia, & hominum mactationes horrendæ ab Indis exercebantur.

55 Auctores plurimi recenſentur, qui agũt de cruentis ſacrificijs Indorum.

56 Mexici plerumque mille homines ſingulis diebus immolabantur, & aliquando quinque mille, & quot annis pluſquàm ſeptuaginta millia.

57 Carolinæ Inſulæ Indi qualiter infantes ſuis Idolis ſacrificarent.

58 Indorum omnium crudeliſsima, & cruẽtiſsima hominum, & infantium ſacrificia ex relatione P. Acoſtæ.

59 Peruani Indi etiam poſt Incarum Imperium utebantur ſacrificijs hominum, virginum & infantium, præſertim in Regum inauguratione, aut ſepultura.

60 Vxores & famulos vivos ſimul cum defunctis regulis ſepeliebant Peruani.

61 Schedula Regia ad litteram recenſetur, quæ vivos famulos, aut uxores cum mortuis Indis tumulari prohibet.

62 Hominum immolatio præceptis legis naturalis repugnat.

63 Sacrificia hominum non Chriſtianis tantùm, verùm & Ethnicis execrabilia videbantur.

64 Senatuſconſ. laudatur, quo hominũ immolationes à Romanis prohibitæ ſunt.

65 Buſiris infamis habitus, & graviter ab Hercule punitus dicitur, quòd hoſpites Iovi immolaret.

66 Illaudatus & monſtris dignus, cur dicatur Buſiris apud Virgiliũ & Statium?

67 Buſiris in aris, quas hoſpitibus paravit, mactatus fuit, ex Claudiano.

68 Buſiridis aræ adagium quid ſignificet?

69 Imilcis uxor Annibalis qualiter queratur de ſacrificio filij ſui, apud Sil. Italicum?

70 Quintiliani elegans locus expenditur in deteſtationem humanorum ſacrificiorũ.

71 Deus non lætatur, ſed potius offenditur humanis victimis, & quibus gaudeat? ex D.Clem.& Catone.

72 Catonis diſticha, quæ circumferuntur, cuius fuerint?

73 Arnobius graviter, & meritò excandet in eos, qui homines immolant, & ex ijs cibos capiunt.

74 Indorum ſacrificia eò crudeliora erant, quòd etiam virgines, & infantes filios immolabant.

75 Filios proprios idolis ſacrificare ſemper Deo infeſtiſſimum fuit, & pluribus locis ſacra Scriptura prohibitum.

76 Sapientiæ locus capit. 12. verſ. 5. & 6. expenditur, & exponitur.

77 Animæ inauxiliatæ in ſacra Pagina, cur dicãtur filij à parentibus immolati?

78 Belluæ pro catulis ſuis defendendis uſque ad mortem pugnant.

79 Iudæi quibus exemplis filiorum immolationes defendebant?

80 Abraham dum Iſaac filium ſacrificare voluit, qualiter excuſetur.

81 Iephte factum dum propriam filiam ex voto immolavit, an & qualiter à peccato excuſetur?

82 Saturni in memoriam Gẽtiles filios ſuos immolare ſolebant, id tamen variè punitum fuit.

83 Gello Siciliæ tyrannus ſub comminatione belli Carthaginenſibus hominum ſacrificia interdixit.

84 Sacrilegium magis quàm ſacrum appellat Curtius puerorum immolationes.

85 Tiberius in Africa graviter punivit ſacerdotes Saturni, qui ei infantes immolabant.

86 Tertullia. & Lactan. graviter dolebãt, ſuo tempore ſacrificia infantium durare.

87 Lex ſi quis necãdi penult. C. ad leg. Cornel. de ſicar. exponitur ex mente Ravar. contra Cuiac.

88 Infans homo eſt, & eius occiſio lege Cornelia vindicatur. Abortum qui violenter facit, lege Cornelia punitur, ibidem.

89 Piaculi nomen variè ſumitur, ſed prius refertur ad infantum crudeliſſima ſacrificia.

90 Piacularis, piatrix, vel expiatrix hoſtia quæ eſſet?

91 Infantes ante ſeptimum diem necari ſolebant, & cur eo tempore baptizari, & nomina ſumere cœperint?

92 Cataphrigarum hæreticorum Euchariſtia ex farina infantum ſanguine mixta conficiebatur.

93 Infanticidia cur olim Chriſtianis impicta?

94 Indi iam ferre non valebant cruenta ſacrificia, quæ à ſuis Regibus, & ſacerdotibus patrio more fiebant, & ideò Fidem noſtram facilius receperunt.

95 Hiſpani vehementer commoti ſunt, ubi crudelia Indorũ ſacrificia conſpexerunt.

96 Indi cuiuſdã immolati mirabilis caſus.

97 Animalia in ſacrificijs interfecta extracto iam corde, mugire, & reſpirare contigit.

98 Angelus apparuit Indo ſacrificando.

99 Victimas humanas Mexicanorum Deo odioſas eſſe, & brevi deſituras, ingenti miraculo oſtenſum fuit.

100 Ferdin. Corteſius natus fuit eodẽ anno & die, quo Mexici pluſquam octuaginta hominum millia immolata fuerunt.

101 Indi omnes Occidentales ſummopere idololatriæ dediti erant.

102 Indi non Solem tãtùm, & Stellas; ſed viliſſima quæque, & ſpurciſſima animalia, & dæmonẽ, ſub varijs & horrendis formis ſibi apparentem, adorabant.

103 Auctores plures citantur, qui agunt de varijs idolis Indorum.

104 Mexici duo idolorũ millia colebantur.

105 Sacerdotes Indorum qualiter olim ieiunabant, & ſuis idolis ſacrificabant?

106 Dæmon Indos excæcabat, & divinos honores, & ritus æmulabatur.

107 Crocoton dæmon ſe mulieribus in Hiſpaniola miſcebat, & ex eo nati bicornes erant.

108 Idololatriæ vanitas hebetudinem ingenij demonſtrat.

109 Idololatriæ ſcelus ſemper Deo valdè infenſum, & multis supplicijs punitum

fuit, & plurima alia de eius nomine differentijs & effectibus remiſſivè.

110 Idololatriæ ad flagitium obſtupeſcunt cœli, & portæ eius deſolantur.

111 Auctores innumeri adducuntur, qui idololatriæ crimen exaggerant.

112 Simulacrorũ cultus extrema impietas & ſtultitia omnibus maior appellatur.

113 Idololatra omnis hæreticus eſt cõſẽdus

114 Idololatriæ crimen ignorantia non excuſatur.

115 Idolum unde dictum?

116 Idololatria continet odium Dei, & blaſphemiã, & eſt gravior infidelitate.

117 Antichriſtus idola auferet.

118 Idololatria ſemel extincta, an iterum ſit ſub finem mundi reditura?

119 Idololatria appellatur à Iob iniquitas maxima, & de alijs varijs nominibus quibus in eam invehitur ſacra Pagina.

120 Carmina Sibyllæ, & Sedulij Paſchalis in deteſtationem idololatriæ.

121 Deus ſemper occaſiones idololatriæ vitare curavit,

122 Serpentem æneum à Moyſe in deſerto levatum, cur contriverit Ezechias?

123 Moyſi cur denegatum in terram Promiſſionis ingredi? & cur eius ſepulchrũ occultum eſſe Deus voluerit?

124 Terram, & alia elementa cur poſt diluviũ Deus minus perfecta reliquerit?

CAPVT XII.

De ſexto titulo, qui ad eoſdem Indos iuſtè debellandos, & ſubigendos ab alijs frequẽter adſtruitur, quòd plurima, fœdiſsimaque peccata contra legem naturæ committerẽt, tyrannidem exercerent, antropophagi eſſent, & idololatriæ, cruentiſque hominũ ſacrificijs immaniſſimè dediti.

PERGAMVS verò ulterius, & inſtituti noſtri rationem proſequentes ſedulò diſquiramus, an Indis, de quibus agimus, bellum iuſtius inferri potuerit; quòd non ſolùm Barbari, & infideles ſimpliciter eſſenr, ut in ſuperioribus capitibus demonſtravimus, † ſed eorum Principes impiè, & 1
tyrannicè dominarẽtur, & univerſi ut plurimùm Indorum populi feriſsimis, & fœdiſsimis moribus contra naturæ legem multifariam peccarenr, humanis carnibus veſcerẽtur, & quod peius eſt, execrabili idololatriæ cultui mirum in modum dediri, falſis & portentoſis ſimulactis, quæ ſibi adoranda dæmonis ſuaſione confinxeranr, crudeliſsimis, & infandis hominum ſacrificijs, & varijs alijs ritibus litare, & immolare ſolêrent.

Et planè has † cauſas, non pias tãtùm, ſed omnino iuſtas, & legitimas 2
eſſe, ut infideles bello infeſtari, & ſuarum rerum, & provinciarum dominio, & iuriſdictione privati poſsint, maximè ſi ad id Summi Ponrificis auctoritas interveniat; intrepidè affirmavit Innocent. in cap. quod ſuper, de voto, num. 4. & 9. quem ibîdem ſequuntur Hoſtienſ. Petr. de Ancharran. & Abb. Panormitan. idem Ancharran. & Hẽric. de Boich. in capit. gaudemus, de divortijs, Ioannes Andreas in reg. peccatum, de regulis iuris libro 6. Bartol. in extravagant. ad reprimendum, Cardin. Zavatela in Clement. 1. de teſtibus num. 6. gloſſa in extravagant. ſi fructum, ne ſede vacant. Ancharran. conſilio 15. Calderin. conſil. 2. ſub tit. de Iudæis, Auguſt. de Ancona, & Florentin. in ſumma 2. part. tit. 12. cap. 3. §. 1. & 3. part. tit. 22. capit. 5. §. 8. Sylveſter verb. *Iudæus*, numero 4. verb. *Infidelitas*, quæſt. 8. & 9. & verb. *Papa*, q. 7. ſum. Armilla in eod. verb. *Infidelitas*, ſumm. Tabiena verb. *Inquiſitor*, n. 32. & 33. Locatus in iudicial. Inquiſit.

verb. *Invocare* à num, 2. Marquard. in tractat. de Iudæ. & Infidel. 1. part. cap. 14. Albertin. in rub. de hæretic. quæſt. 8. Brunus in eod. tract. cap. 2. & Zanchinus, & eius additionator Campegius cap. 36. Ioan. de Lignano in tractat. de bello capit. 9. Alvar. Pelagius de planct. Eccleſ. lib. 1. art. 37. colum. 5. Ioan. Maior in 2. Sentent. diſtinct. 44 quæſt. 3. & in 4. diſtinct. 15. quæſt. 20. Gabr. in 4. diſtinct. 15. quæſt. 4. art. 1. Caietan. 2. 2. quæſt. 10. artic. 8. & 9. Nicol. de Lyra ſup. Num. cap. 31. Abulenſ. ibidem, quæſt. 6. Turrecremat. de poteſt. Eccleſ. lib. 2. capit. 114. Holcoth. in Sapient. lect. 65. Honcala in peculiari huius argumenti tract. Petr. Belluga in Specul. Princip. rub. 39. §. noviſsimè, num. 1. Director. Inquiſit. Eimerici. 2. part. quæſt. 46. ubi Franc. Peña in comment. 71. idem Repertor. verb. *Iudæus*, §. item quod Iudæi, Rojas de hæreticis 1. par. num. 537. & ſingul. 211. num. 1. Simancas in Cathol. inſtitution. tit. 35. nu. 10. & 11. & in Enchirid. tit. 17. nu. 2. Paramus obiter rem attingens, & ſolum Sylveſtr. allegans de orig. Inquiſit. lib. 2. quæſt. 1. opinio. 4. num. 144. & D. Garcias Maſtrillus de Magiſtrat. lib. 1. capit. 9. num. 10.

3 Et in ſpecie & quæſtione † iſtorum Indorum Occidentalium eandem doctrinam expreſsè defendunt, & copioſè illuſtrant Gineſ. Sepulveda in Apolog. ad Epiſcop. Segovienſ. & in reſponſione ad obiection. Epiſcopi de Chiapa, ferè per totum, Ioan. Maior d. quæſt. 20. Lucas de Penna in l. unica, C. ut armor. uſus lib. 11. colum. 4. verſ. *Prima eſt*, & verſ. *Tertiadecima*, & col. 6. in princip. Vbi quæſtionem movens, utrum Indi, qui in Occidente Regna, & terras non ab Imperatore habêre reperti ſunt, eas licitè, an illicitè poſsideant? & iuſtè ob prædicta peccata puniantur? & quid ſupra illos Roman. Pontifex diſcernere poſsit? ſe remittit ad ſententiam Innocentij in dict. cap. quod ſuper, & inter alia reſolvit, tyrannidem præſidentium, iuſtam bellandi cauſam præſtare, argum. eorum, quæ habētur 1. Machab. & apud Policraticum de Curialium nugis lib. 3. cap. ult.

Doctiſsimus etiam Alphonſus à Caſtro lib. 2. de iuſta hæretic. punitione capit. 14. fol. 127. poſt longam diſputationem cōcludit, iuſtum eſſe bellum, & Divini teſtimonij auctoritatibus niti, quod Catholici Hiſpaniarum Reges contra Barbaras gentes & Idololatras, quæ Deum ignorabant, verſùs Occidentem & Auſtrum inventas, ante aliquot annos geſſerunt, & nunc etiam gerunt, ob tollendam idololatriam, & alia crimina contra legem naturæ, dummodo prius blandè moneantur, ut falſorum Deorum cultum relinquant, & ab illis delictis abſtineant.

Idem nō minus apertè docet Marquard. dict. cap. 14. Vbi abſque aliqua difficultate reſolvit, quòd etſi concederemus, bellum infidelibus indici nō poſſe ob ſolam infidelitatem, ſecus tamen eſſet, ſi etiam legem naturæ non ſervarent, & idola colerent peccando cōtra legem naturalem, contemnendo verum Deum, & immolando innocentes, & hac ratione Bullam Alex. VI. defendit, & conceſsionem ac debellationem Novi Orbis eius virtute Hiſpaniæ Regibus factam.

Idem tradit, & latiùs proſequitur Petr. Malferit. apud Mandellum dicto conſil. 769. ex num. 70. lib. 4. Vbi refert aliqua ſcelera, quæ ab Indis ferino more, & cōtra legem, & rationem naturalem perpetrabantur, & concludit, ad ea punienda, & extirpanda, non ſolùm potuiſſe; ſed debuiſſe à Romano Pontif. & noſtris piiſsimis Regibus illis bellum indici.

Inſignis etiam noſter Senator Gregor. Lopez in l. 2. tit. 23. part. 2. gloſſa mag. col. 16. eius gloſſa, verſ. *Ego verò ſubmittens me*, uſque ad finem, eandem ſen-

ſententiam contra Victoriam multis argumentis defendit, & ait, communiter eſſe receptam à Doctoribus Canoniſtis & Legiſtis, & placêre etiam multis Theologis, neque videri ab ea recedendum, cùm non habeat contra ſe aliquam ſacræ Paginæ auctoritatem, ex qua convincatur.

Hoc etiam probant abſque aliqua hæſitatione Alphonſ. Guerrer. in Specul. Princip. cap. 31. & Franc. Vargas in tractat. de Epiſcop. iuriſdictio. confirm. 10. non ſolùm excuſantes, verùm eximiè quoque laudantes Reges Catholicos, quòd Barbaros Indos, contra tot naturæ præcepta peccantes, & idolorum cultui ita pertinaciter deditos, ad meliorem vitæ, & religionis formam adduxerint.

Extat quoque de eodem articulo optima diſputatio apud Fr. Anton. à Corduba in quæſtionario, quæſt. 57. dub. 5. per totum, ubi utriuſque partis argumenta recenſet. Quibus ſubſcribens D. Marta in tractat. de iuriſdict. 1. part. cap. 24. num. 28. 29. 30. & 32. mordicùs defendit, poſſe Romanum Pontificem iſtorum infidelium Indorum Regna, dominia & iuriſdictiones ab eis auferre, & alicui Principi Chriſtiano concedere, prout Alexand. VI. inſulas Occidentales mundi Novi Regibus noſtris conceſſit, ob id, quod illi idololatræ eſſent, & contra naturę legem peccarent, quæ qui puniunt, Deo ſervire dicuntur cap. fin. 23. q. 5.

Et in hac eâdem ſententia, licèt ſub quadam diſtinctione, reſidêre videtur P. Ioan. Azorius 1. tom. inſtitut. Moral. lib. 8. cap. 24. quem refert & ſequitur Fr. Thom. à Iesv de procur. omn. gent. ſalu. lib. 5. part. 1. dub. 4. pagina 207. Plura item circa eundem articulum congeſſit magis quàm digeſſit Hieron Zevallos lib. 4. practic. commun. quæſt. fin. ex num. 229. uſque ad 324. Vbi licèt de alijs titulis dubitet, hunc tamen vitandorum criminum contra naturam, & idololatriæ extirpandæ, ſufficientiſsimum putat ad Indos, de quibus loquimur, & alios quoſlibet infideles debellandos, ſi licentia & auctoritas Pontif. Maxim. ad id cõcurrat. Et noviſsimè P. Mag. Fr. Pet. de Lorca in 2. 2. ſect. 3. diſput. 52. num. 2. pag. 968. Vbi cauſas iuſti belli recenſens, inter eas ponit innocentium defenſionem & liberationem, & in noſtris Indis exemplum adducit, ſic inquiens: *Et ex hoc capite potuit eſſe bellum iuſtum contra Indos Barbaros, apud quos frequenter in uſu erant cædes hominum innocentium ad ſacrificia, & ad veſcendum humanis carnibus.* Et ex hiſtoricis idem probat Ioan. Boterus in relat. univerſal. 4. part. lib. 2. pag. 59. Anton. Herrera decad. 1. lib. 2. capite 4. pag. 51. Ludovic. Cabrera in vita Reg. Philip. II. pag. 420. & Thom. Bozius omnino videndus in tractat. de Italiæ ſtatu, lib. 4. cap. ult. pag. 445. ubi citat D. Antonin. & Cardin. Tolerum, quorum verba adducimus infrà capit. 23. num. 60.

Pro qua ſententia tam in facto, quàm in iure fulcienda, & comprobãda à tyrannidis peccato initium capeſſentes, primò conſiderare poſſumus, † Principes & Regulos Indorum, de quibus tractamus, in omnibus provincijs hucuſque detectis, & præcipuè in Mexicanis & Peruanis, quæ magis politicæ erant, tyrannos procul dubio fuiſſe, non ſolùm quod ſua imperia metu magis, & crudelitate, quàm iure & legibus, ac ſubditorum conſenſu conſtabilierant, verùm etiã, quia in eorum gubernatione nihil niſi per fraudem, violentiam, & tyrannidem agere ſolebant, ut abundè conſtare poterit ex ijs, quæ Gundiſalv. de Oviedo, Franc. Lopez Gomara, Petr. Cieza, Ioſeph. Acoſta, Anton. de Herrera & alij huius Novi Orbis hiſtorici paſsim in ſuis commentarijs ſcribunt, quos pleniùs connumeravimus ſupr. lib. 1. capit. 5. num. 47. & ultra eos Fr. Hieron. Roman in Republic. Mundi 4

3. par.

3.part.lib.1.de Republ.Indiana.Ioan. Boter.in dict.relat.univerſ. 4.pat.lib. 2.ex pag.25. ipſe Anton.de Herrera decad.2.lib.7.capit.12. & Ioan.Arce ab Otalora in tractat.de Nobilitat.1. part.capit.2.num.13.pag.11. Vbi recenſent, † ſubditos ab illis non ut
5 homines, ſed ut beſtias tractatos, & ſervitijs,tributis,angarijs,& parangarijs oneratos fuiſſe.

Pro dijs namque coli,& adorari volentes, omne ius vitæ & necis ſibi in vaſſallos uſurpabant,nec ſolùm de bonis & prædijs,verùm de filijs quoque, & uxoribus ipſorum pro libito diſponebant, terriam fructuum parrem rributorum nomine vindicabanr,& pœnis gravisſimis exigebanr:auro argento, alijſque metallis fodiendis, pannis fabricandis,theſautis cumulandis, ſine ulla requie,aut intermisſione cōpellebant, plurimos pro victimis immolabant,vel maiorum ſuorum templis,& ſacrificijs in perpetuum devovebant,alios eriam ex alijs levisſimis cauſis in magnum numerum occidebant, vel ex natalibus ſedibus in remoras,& incultas provincias transferebanr,& ſæpè, ob unius culpam,omnes,qui illum vel remoriſſimo ſanguinis gradu contingerent,ſine ſpe veniæ trucidabant.

6 Ac † prætereà ne unquam requieſcere poſſent,aut aliquid pro ſua libertate moliri,ſervilibus ſemper,& laborioſiſsimis operibus mancipabanr,veluti montibus excidendis,vallibus cōplanandis, vijs ſternendis, ingentibus lapidibus extrahendis,& congerendis manſionibus, quas Peruani *Tambos*, monumentis,quæ *Huacas* vocabant, & alijs ædificijs, quamvis parum, aut nihil utilibus extruendis. Quorum ve-
7 ſtigia † hodie quoque in pluribus locis reperiuntur,eximium ac prolixum laborem & ſudorem ædificantium, & vanitatem ſimul, ac crudelitatem iubentium, ſatis oſtendentia, ut præter alios obſervat Ioſeph. Acoſta lib.6.hiſtor.Ind.cap.14.& Fr.Gregor.Garcia lib.3.de Ind.orig.cap.3.§.1.pag.221. & lib.4.cap.19.§.8.pag.459. Garcilaſ. Inca de Incarum orig.lib.9. capit. 13.Ioan.Boter.in relatio.pag.388. & Maiolus 1.tom.colloq.pag.379. Prout in † antiquis etiam illis Ægyptiorum Regum Pyramidibus, & Mauſoleis, & in lateribus ab Iſraëlitico populo,ſimili ratione, & tyrannide per Pharaonem exactis, egregiè adnotavit Ioſeph. lib.2. antiquit. cap.5. Genebr.lib.1.chronogr.& ante eos Ariſtot.lib.5.Polit.cap.11. Strab.lib.17. Herodot. & Diodor. Sicul. lib. 2. & Plin.lib.36.cap.12. 8

Quæ omnia quàm ſint † Tyrannorum propria, maniſeſtè colligitur ex ijs,que de tyranni Principis indicijs,& diffinitione tradit Ariſt. lib. 8. Ethic. cap. 10.& lib.4.Polit.cap.10.Plutarc. in lib.de doct.Princip.D. Gregor. lib. 12.Moral. cap.18. D. Thom.in tract. de regim. Princ. ferè per totum, gloſſ. verb.*Regum*,in Clem.1. de baptiſ.Barrol.in tract.de tyrannide,Alberic.in l. decernimus, C. de ſacroſanct.Eccleſ. Roland.à Valle conſ. 3. ex num. 104. Capicius deciſ.130.num.35.Pet.Gregor.lib.6.de Repub. cap. 18. Bodinus in methodo hiſt. cap. 6. Theatr. vitæ hum.vol.11.lib.1.pag.1613.& plures alij relati à Petr.Andr.Canonherio in aphor. Hippocrat. polit. pag.277. & ſequentibus, & de iure noſtro Hiſpano † celebris text. & omnino legendus in l.10.rit.1.part. 2. ubi Gregor. 9 10
Cùm contrà, is, † qui iuſtè, rectèque dominatur, magis ſubditorum commodis,quàm proprijs ſtudeat, & tunc tantū ad ſupplicia,ac neces (& id quidem cum dolore) deſcendat, ubi aliquem puniri publica utilitas ſuadet, neque ſævitiam, ut tyrannus, cordi habeat,qui ad eam ex voluptate potius, quàm ex cauſa, ac neceſſitate movetur, ut graviter ſcripſit Seneca lib. 1. de Clemēt.cap.12. Fr. Barthol.à Medina in 1.2. q.90. art. 2. pag. 822. & 11

co-

copioſè,& eleganter proſequitur Stephan. Iunius in vindic. contra tyran. quæſt.3.quem refert & tranſcribit Canonherius ubi ſupr.pag. 801.&alia tradit Mag.Fr.Ant.Perez in Laur. Salmãti.certam.5.expoſit.de homi.præfect. cap.4.num.36.pag.282.Perr.Fernandez Navarrete in diſcurſ.Polit. cap.2. & illuſtriſ.Cardin.Bellarm.lib.5.de Romano Põtif.cap.ult.§. *Dico ſecundò*,ubi ex his cõcludit,Reges ignorãtes Deũ, id eſt infideles, tyrannos potiùs eſſe, quàm Reges: quod explicat in recognitionibus ad illud cap.quoad modum dominãdi,ſive quoad uſum poteſtatis.

12 Porrò † tyrannidem graviſsimum peccatum eſſe,& quaſi ſeminariũ crudelitatis,omnes hominũ iniurias, ſceleraque complecti,præclarè ultra Auctores ſup. relatos tradit Polybius lib. 1.hiſtor. ac eapropter brevem ſemper
13 & execrabilem fuiſſe, † & a Deo ipſorum tyrannorum morte, & Regnorum,quæ tyrannicè invaſerunt, vel gubernarunt, brevi amiſsione ac translatione,aliiſque ſupplicijs punitam,apertè conſtat
14 † ex illo Sapient. 16. verſ. 10: *Oportet illis ſine excuſatione quidem ſupervenire interitum,exercentibus tyrannidem*: & ex ſimili loco
15 † Iob verſ. 10. & ſeqq. *Cunctis diebus impius ſuperbit: & numerus annorum incertus eſt tyrannidis eius.Non ditabitur,neque perſeverabit ſubſtantia eius,neque mittet in terram radicem ſuam,&c.*
16 † Eccles cap.8.verſ.9: *Interdũ dominabitur homo homini in malum ſuum.* Vbi noviſsimus & diligentiſſimus P.Ioan. Pineda plura congeſsit, & alia tradunt Seneca.d.lib.1.de Clement.cap.12.D.Auguſt.lib.4. de Civ. Dei,cap.3.& 4. D.Thom.de regimine Princip.lib.1.cap.10. Policraticus de Curial.nugis lib.3. cap. ult. Petrarcha de proſp.& adverſa fortun. dialog.95. Perr.Gregor.lib.6.de Republ.cap.19. & lib.21.cap.1.& ſeqq. Stephan. Iun. in d.tract.vindic.cont.tyran. & Mart. Delrius in adag.ſacr. to. 1. adag. 718.
17 pag.310. qui ſic explicat illud † Iſaiæ cap.16.verſ.4: *Finitus eſt pulvis, conſummatus eſt miſer,defecit qui conculcabat terram.*

Quibus adſentiẽs Q.Curtius,† nul- 18
lam inquit potentiam ſcelere quæſitã, cuiquam eſſe diuturnam. Et Iuvenal. Satyra 10:

Ad generum † Cereris ſine cæde & vulnere pauci 19
Deſcendunt Reges,& ſicca morte tyranni.

Et Ælianus lib.6.de var. hiſt. cap.13: *Pulcherrimè a Dijs immortalibus comparatum eſt, ut nullam tyrannidem uſque ad tertiam generationem propagent: ſed aut confeſtim tyrannos tanquam proceras piceas perdant,& extirpent,aut liberos eorũ viribus denudent,ac ſpolient.* Et Conſtantinus Manaſſes annal.pag.79: *Accidere plerumque ſolet, ut Imperia non diù maneant apud illos,qui ea rapuerũt:ſed avolent citò, quaſique aufugiant, tanquam ſi paulatim dominos ipſos incipiant agnoſcere.*

Atque hinc factũ eſt, † ut prædicti 20
Indorum tyranni raro in ſuis Imperijs conſenuerint,vel illa ad liberos & nepotes tranſtulerint,ut ex eorum hiſtorijs,& monumentis obſervant Auctores ſuprà citati. Ipſiq; † Peruani Indi 21
profitebantur, ſe iuſto Dei iudicio ab Hiſpanis,ita numero paucis, ſub iugũ miſſos,quòd tyrannidem & fratricidiũ Atahualpæ Ingę eorum medio punire voluerit: quapropter & tunc, & hodie Hiſpanos † Viracochas appellant, eo 22
nomine gentem à Cœlo miſſam ſignificantes,ut præter alios commemorat Ioſeph. Acoſta in hiſtor.moral. Indiar. lib.6.cap.22.Hieron.Bẽzo lib.4. cap. 21.pag.73.in 4.par.hiſtor.Amer. Ant. Herrera in hiſtor.gener.Ind. decad.5. lib.2.cap.12.pag.59.Michaël Balboa Cabello in Miſcel. Auſtr.3.par.cap.14. Henric.Martinez in Repet.Mexican. pag.238.Ioan.Boter.in relat. univerſ. 4.par.lib.2.pag.39. Garcilaſ. in hiſtor Incar.lib. 5.cap. 21. & noviſsimè Fr. Alphonſus Ramos in hiſtoria Beatæ Virginis de Copacavana lib.1. cap.3.

in

in fine, & tetigimus ſuprà hoc lib. cap. 7. num. 50.

23 Secvndò conſidero, † eoſdem Indos ultra vitium tyrannidis, alijs multis, fœdiſsimiſque peccatis naturalem legē violare, & ipſum naturæ auctorē Deum Opt. Max. graviter offendere conſueviſſe. Nam etſi Epiſcopus Chiapenſis in tract. comprob. Imp. Ind. fol. 96. & 67. illos pro maiori parte his criminibus aſperſos fuiſſe inficietur: reliqui tamen auctores graviter probāt, & exprobrant communem eorum ignaviam, ſtoliditatem, ingratitudinem, crudelitatem, nuditatem, ebrietatem, poligamiam, promiſcuam libidinem, quam cum matribus, & ſororibus exercebant, & plura alia vitia, quibus Indi ferè omnes dediti erant; de quibus ali-

24 qua † tetigimus ſup. hoc lib. cap. 7. & latè agunt Ant. de Herrera in hiſt. gener. Ind. decad. 2. lib. 4. cap. 3. pag. 115. & decad. 3. lib. 8. cap. 10. & decad. 4. lib. 6. cap. 11. Fr. Hieronym. Roma. d. lib. 1. de Repub. Ind. cap. 2. cum ſeqq. Fr. Ludo. Legionēſ. in comment. ſup. Abdiam pag. 669. Ioſeph. Acoſta de procu. Indor. ſalu. in prooem. & in hiſt. Ind. lib. 6. cap. 18. Fr. Greg. Garcia de Ind. origin. lib. 3. cap. 2. 3. & 4. Thom. Bozius de ſign. Eccleſ. Dei lib. 7. cap. 4. 5. & 6. lib. 8. cap. 5. lib. 10. cap. 13. lib. 21. cap. 3. Maluenda de Antichr. lib. 6. cap. 22. pag. 347. Torquemad. in monarch. Ind. lib. 2. cap. 28. pag. 250.

25 Vbi inter alia, de plurimis † Motezumę Mexicani Imperatoris uxoribus meminerunt, & quòd ſimul centum quinquaginta ex ſe gravidas ha-

26 buit. Quod † mirari nō debemus, cùm Ant. Pigaffeta tradat de Rege inſulæ Gilolo, ſexcentos filios ex ſe genuiſſe, eoſque viventes omnes ſibi obſequi ſolitos: quin addit, & alium Regē ſexcentos & quinquaginta ſuo è corpore filios procreaſſe, eoſq; vivētes vidiſſe. Et Marc. Polus lib. 3. capit. 6. prodit, Ziambæ Indiæ Orientalis Regi fuiſſe filios tercentos viginti quinque, quod & recolit Simon Maiolus in diebus Canicular. tomo 1. colloquio 4. pag. 101.

Extatque inter Regias ſchedulas 4. volu. pag. 269. ſummarium quoddam, quo † præcipua Indorum vitia prænotantur, & Chriſtianis prædicatoribus iniungitur, ut eos ab illis dimovēre totis viribus pugnent: & idem habetur, & cavetur in inſtructione data Ferdinando Corteſio anno 1523. eod. vol. pag. 248. & in Epiſtola Caroli V. Imper. ad Occidentales, & Meridionales Regulos miſſa ann. 1543. pag. 221. Vbi adijcitur, quòd in pluribus provincijs maſculam † quoque venerem publicè & turpiter exercebant; prout etiam teſtantur multi ex auctoribus ſuprà relatis, præcipuè Anton. de Herrera decad. 1. lib. 3. cap. 4. pag. 88. Vbi loquitur de inſula Hiſpaniola, & decad. 4. lib. 6. cap. 1. ubi de inſula Coro, & decad. 2. lib. 4. cap. 3. pag. 115. ubi de alijs in communi, Garcilaſ. Inca in ſuis comment. 1. par. lib. 6. cap. 11. ubi tradit, Incarum tempore apud Peruanos hoc vitium puniri cœpiſſe; & Thom. Bozius d. lib. 7. cap. 4. Vbi ait, † quòd aſſervabantur in plurimis inaniū Deorum templis, qui præpoſteræ libidinis uſibus nefandiſsimis publicè, & quidē, ut putabatur, religioſo decreto ſervirent: ſanctumq; & pium reputabatur, tam immane facinus cū ijs admiſiſſe. 27 28 29

Et hoc adeò verum erat, ut ex Bodino libr. 3. dæmon. capit. 15. narret Thear. vitæ hum. volum. 17. lib. 1. pag. 3114. † quòd cùm ab Hiſpanis America ſubigeretur, compertum fuit, pederaſtiæ imaginem, pediconis inquam & cinædi, ab inſulanis, ſuſpenſam collo, geſtari pro amuleto, turpiſsimo inſtituto. *Etenim circumfluebant* (inquiūt) *gentes illa ſodomia turpiſſimis, & deteſtādis ſceleribus, magicisque artibus omnis generis: ideoque omnes ferè ſunt ab Hiſpano profligata.* 30

Quod † peccatum quàm deteſtandum, & execrabile ſit, ſatis conſtare 31

poterit ex ijs, quæ congeſsit Gratian. in Decreto cauſa 23.q.4.& 5.cap.flagitia.32.q.7.D.Thom.2.2.q.154.art. 11.l.cùm vir,C.ad leg.Iul.de adulter. authent.ut non luxurien. contra nat. cap.Clerici,de exceſsib.Prælat.cap.ſi gens Anglorum,56.diſtinct.Vbi dicitur,quòd iram Dei,peſtilentias, & tēpeſtates inducit,l.1.& 2.tit.21.part. 7.ubi Gregor Lop.l.2.tit.9.lib.4.fori, ubi Montalvus,lib.1.tit.21.lib.8.Recop.ubi Azeved. & plurimi alij relati ab Ægid.Boſsio in praxi crimi. tit.de ſtupro deteſtab.in maſculos,pag.339. Menoch. de arbitrar. caſu 286. Maſcard. de probation. concl. 1313. Iul. Clar.& Baiard. §. ſodomia, Bermon. Chovætoneo de publ. concubin. rub. de peccato ſodom.pag.17.Salzedo in addition.ad praxim Bern. Diaz, cap. 86.D.Ioã.Vela de delict.cap.33. Pet. Cened.in collectan. ad Decret. 130. num.1.& ſeq.Bobadilla lib.2.cap.14. num.20.& Farinac.in praxi criminal.
32 q.10.num.414.Vnde † antonomaticè appellari ſolet peccatum cōtra naturam, ut prætet ſuprà dictos Auctores, obſervat Fr. Barthol. de Medina in 1.2.q.71.art.2.pag.624.

33 Et exrat † notabilis hiſtoria apud Petr. Martyr.decad.3.cap.1.Gomar. in d. hiſtor.gener.Ind.cap.62.& additionator.Benzonis lib.1.cap.23. pag. 109.de Blaſco Nuñez Balboa, qui cū provinciam Eſcaraguam, ſuperato & cæſo eius Regulo,& alijs Indis, occupaſſet,invenit Reguli fratrem,& alios quoſdam, muliebri veſtitu ornatos: quod valdè admiratus,cùm cauſam ab incolis ſciſcitaretur,reſpōderunt, eum Regulum, & omnes eius aulicos nefando hoc peccato,naturę adverſo, infectos; ideoque Reguli fratrem, & omnes eius comites muliebri ornatu amictos incedere, quibus neq; arcus, neque ſagittas tractare liceret,ut reliquis viris, ſed in ſervilibus officijs, in quibus aliàs fœminæ ſolèrent eſſe occupatæ, vitam traducere neceſſe eſſe. Quam relationem Balboa ferè attonitus audiens,& ægrè dolens, adeò deteſtabile ſcelus ad iſtos Barbaros penetraſſe,cortipi ſtatim omnes illos ſodomitas iuſsit, numero ferè quadraginta,& canibus, quos circūducebat, lacerandos obiecit. Pagi incolæ conſpectâ caſtigatione à Balboa factâ,cōprehenderunt etiam quotquot huic crimini obnoxios cognoverant, & illorum conſpuentes faciem ad Balboā adducunt,ipſum orantes,ut provinciã eâ peſte liberet. Atque inter reliquos, ſenex quidam,ſublatis ad Cœlum manibus,& oculis,& converſo ad Solem vultu,inquit;meritò adverſus illos iratum eſſe,ob nefandum hoc ſcelus:cuius rei cauſa, tam horrenda tonitrua, tam frequentia fulgetra & fulmina in eam provinciam iacere, tam crebras aquarum illuvies ex mōtibus cadere, quæ ipſorum agros eluerent, & Maizum corrumperēt,unde fames per univerſam regionem ſubſequeretur. Nūc autem his monſtris ſublatis, ſperandū eſſe,Solem iram mitigaturū, & ſe fruges ſine noxa aliqua collecturos: omneſque Chriſtianos,tanquam è Cœlo delapſos,venerari cœperunt.

Tertiò perpendo,† quòd ijdē Indi antropophagi ut plurimùm erant, 34
hoc eſt, humanis carnibus veſci ſolebāt,& ad hoc hoſtes,& captivos quærebant,& trucidabant, ut referūt auctores,& ſchedulæ ſuprà citatæ, & ultra eos Pet.Malferit.d.conſ.769. nu. 72.& 76.Abraham.Ortel.in Theſaur. Geograph.verb. *Antropophagi*, & Sebaſtian.Covarr.in Theſling. Hiſpan. eod.verb.ubi dicunt,eos hodie paſsim reperiri in Novo Orbe, Petr. Bemb. lib.6.hiſt.ubi † de Canibalibus & Caribibus agit, Chriſtoph. Columbus in 35
relat.ſuat.navigat.cap.92. pag.96. & cap.111.pag.118.quem refert Simon Maiol.in dieb.Canicul.tom.2.colloq. 1.pag.79. ubi de eiſdem Canibalibus tradunt, aliquādo longa metiri itinera ſupra mille milliaria, ut carnibus

veſcātur humanis, Alberic. Veſpucius in relat.ſuar.navigat.cap.117. pagina 125. Vbi ait,ſe vidiſſe in inſulis Barlo-
36 venti † quendam Indum Canibalem, qui pro gloria non mediocri iactabat, ſe eſitaviſſe ſupra tercentum viros, &
37 urbem, † ubi in contignatione humanas carnes,eaſdemque ſalitas, perſiles habebant, uti nos carnes aprinas ſole, vel fumo ſiccatas, appendimus in culina trabibus, & in primis inſitia, & id genus alia. Imò mirabantur plurimum, quod nos non veſceremur hoſtibus,quorum carnes aiebant, appetentiam cibi facere, & miri ſaporis eſſe.

Idem tradit Americus Veſpuc. de Indis Hiſpaniolæ in ſua navigatio.1. pag.161.& navigat.2.pag.170.& na-
38 vigat.3.pag.178.dicens, † quòd alijs carnibus præter quàm humanis rarò veſcebantur, & quòd in his vorandis ſic erant inhumani,& immanſueti, ut omnem feralem,ac beſtialem modum ſuperarent.Omnes enim (inquit) hoſtes ſuos,quos aut perimunt,aut captos detinent,tam viros, quàm fœminas indiſtinctè cum ea feritate degluttiunt,ut nihil ferum, nihilve brutum magis dici, vel inſpici queat. Indos
39 quoque † Novæ Hiſpaniæ, quamvis magis politicos, in hoc idem vitium antropophagiæ delapſos, & quando id originem habuerit, latè recenſet Fr. Ioan. Torquemada in Monarch. Ind.tom.2.lib.14.cap.26.Et quando, & quomodo Motezuma illorum Imperator his cibis uteretur,tradit idem auctor.1.tom.lib.2.cap.18. pag.249. Et de ſimili Braſilienſiū feritate Herreta decad.4.lib.8.capit.13.pag.218 Et de Peruanis Petrus Cieza 1. parte capit.26. & latè Garcilaſ.Inca in ſuis commentarijs 1.par.lib.1.cap.12. licèt poſt Incarum Imperium hoc deſiſſe tradat lib.2.cap.7.

Et quod peius eſt,non ſolùm in hoſtes, & captivos ſævire ſolebant, ut eorum carnibus veſcerentur, verùm & ſenes † quoque parentes, & pro- 40
pinquos interficere, & edere conſueverunt,tanquam inter ſenes, & mortuos nullum eſſet diſcrimen,ut refert Ludovic.Gomezius in reg.Cancellar. de infirm.reſign. quæſt.7. colum.1. & ægrotantes, & moribundos in ſylvas deducere, ibique ſolos relinquere, aquâ,& cibo ad pauculos dies erga illos appoſito, ut recolit Americ.Veſpucius in d.ſua navigat.1.pag.160.Et de Bactrianis,& alijs Indis Orientalibus tradidit Cicero lib. 1. Tuſculan. quæſt.Valer.lib.2.cap.1. Alexand. ab Alex.lib.3. Gen.cap.2. Cœl.Rhodig. lib.18.antiq.lect.capit.28.& Theatr. vitæ humanæ vol.19.lib.2.pag.3606.

Quinimo (quod adhuc magis mirandum videtur)adeò huic nefario vitio dediti erant, † ut ſæpè pater filios 41
epularetur,& viciſsim nati parentem, prout ſors tuliſſet,aut eventus,ut narrat Alber.Veſpucius ubi ſuprà,pagina 125. & Petr.Martyr, Ferdinand.Lupecius,& alij relati à Bozio dict.lib.7. cap.4.5.& 6.in fine,& lib.10. cap.13. & lib.21.cap.3. poſt medium, & Garcilaſſus dict.cap.12.Vbi his Indorum nationibus commune eſſe dicunt, ut ſeſe mutuò homines ederent, † & ut 42
multas concubinas haberent, ex quibus plurimos filios ſuſcipiebāt,& huic uni rei operam dabant,ut ij pinguibus alimentis infarcirentur, & adipe repleti,ad ætatem paulò adultiorē pervenirent, quam ſimul atque attigiſſent, in fruſta eos diſcerpabant, & aſſos,vel coctos (quod vel cogitatu horrendum videtur) proprios natos ſumma cum voluptate ipſimet genitores crudeliſsimè comedebant.

Quod † antropophagiæ vitium 43
Plin.lib.7.natur.hiſtor.cap.2. meritò incredibile, & monſtri inſtar videri ait;& portentoſum,ac immane vocat Clemens Alexand.lib.2.Pędag.capit. 1.&lib.3.cap.3.& lib.7. Stroma. cap. 3. Vbi eius additionator Gentianus Hervetus † Pythagoricū illud dogma 44

pro-

proſequitur,quo non ſolùm ab huma-
nis, verùm ab aliorum etiam anima-
lium carnibus abſtinêre docebat:quia
45 carnibus † veſci,magis eſſe ferarum,
quàm hominum reputabat,ex ratio-
ne,quam in eius vita tradit Laërtius,
& Eraſm.in adag. *Amiclas ſilētium per-*
didit. Et eòdem reſpiciens Iuvenal.ſa-
tyr.ultima, utrumque his elegantibus
carminibus comprehendit:

Adſpicimus populos, quorum non ſufficit
iræ
Occidiſſe aliquem, ſed pectora, brachia, vul
tum
Crediderant genus eſſe cibi, quid diceret
ergo,
Vel quò non fugeret, ſi nunc hæc monſtra
videret
Pythagoras? cunctis animalibus abſtinuit,
qui
Tanquam homine, & ventri indulſit non
omne legumen.

Neque abeſt Ovid qui lib. 15. Meta-
morph. de eodem Pythagoræ præce-
pto loquens, ſic canit:

Heu quantum ſcelus eſt in viſcere viſcera
condi,
Congeſtoque avidum pingueſcere corpore
corpus,
Alteriuſque animantem animantis vivere
letho:
Ergo ne pietas ſit victa cupidine ventris,
Parcite vaticinor cognatas cæde nefan-
da
Exturbare animas, nec ſanguine ſanguis
alatur.

47 Paulus † etiam Oroſius humanę car-
nis eſum infames eſcas appellat; ſic
enim accipiendum eſt illud, quod lib.
5.cap.23.de Calaguris obſidione ſcri-
ptum reliquit: *Vxamam Pompeius ever-*
tit, Calagurim Afranius iugi obſidione
confectam, atque ad infames eſcas miſeran-
da inopia coactam, ultima cæde incendio-
que delevit.

Et Strabo lib.4. Geograph.pagina
48 139. † Barbarum & Scythicum eſſe
refert, carnibus humanis veſci, licèt id
49 inquit, uſurpaſſe, † obſidionum ne-
ceſsitatibus urgentibus Galli etiam,
Hiſpani, alijque complures feruntur.
De quibus plura exempla commemo-
rat Theatr. vitæ humanæ volum.14.
lib.3.pag.2939. & eſt valdè memora·
bile illud, quod habetur lib.4. Reg.ca-
pit.6.quamvis Valer.Maxim.lib.7.ca-
pit. 6. † etiam cuiuslibet neceſsitatis 50
fato, hoc tam infandum crimen excu-
ſare non audeat. Sic enim de Numan-
tinis ſcribit: *Numantini à Scipione val-*
lo, & aggere circundati, cùm omnia, quæ
famem eorum trahere poterant, conſump-
ſiſſent, ad ultimum humanorum corporum
dapibus uſi ſunt: quapropter capta iam ur-
be, complures inventi ſunt, artus & mem-
bra trucidatorum corporum ſinu ſuo ge-
ſtantes: nulla eſt in his neceſſitatis excuſa-
tio; nam quibus mori licuit, ſic vivere ne-
ceſſe non fuit.

Et hac de cauſa narrat Anton. de
Herrera in dict.hiſtor.gen.Ind.decad.
1.lib.6.cap.10.& decad.2.lib.1.cap.
8.& lib.9.cap.8. † primis t: mporibus 51
detectionis huius Novi Orbis, hanc
feritatem humanorum ciborum urgē-
tiſsimam inter alias rationes reputa-
tam fuiſſe, ut Indi eis veſcentes debel-
lari, & in ſervitutem redigi poſſent.

Pijſsimāque † & Indis alioqui mi- 52
rum in modum favētem Eliſabetham
Reginam Catholicam, ubi audiebat,
aliquos eorum hominivoros eſſe, ſic
excandeſcere ſolitam, ut ad interne-
cionem uſque deleri iuberet.

De inſigni quoque illo Duce † Fer- 53
dinand.Corteſio narrat idem Herre-
ra decad.3.lib.3.cap.8.pag.282.quòd
cùm Mexici exiſtens, indigenam quē-
dam videret, alterius occiſi cruta
mandentem, ita rei feritate, & illius
abominandi vitij extirpandi deſiderio
commotum, ut Indum ſtatim abduci,
& vivum cremari iuſſerit. Et decad.2.
lib.6. capit.14. refert quantum cum
Tlaſcaltecis pugnaverit, ut eos ab hu-
manarum carnium eſu diverteret. Et
decad.3.lib.3.capit.ult.pag.137. ſcri-
bit, eundem Corteſium Panucenſes,

& Chilanos Novæ Hiſpaniæ funditus ſubvertiſſe quòd huic vitio nimis dediti eſſent.

Qvartò facit, quòd præter ſupra dictam feritatem, & crudelitatem, alias, & quidem longè graviores, uſitabant, † occaſione ſacrificiorum, quæ dæmonis aſtu cæcati, varijs modis in varijs provincijs peragebant, innumera innocētium hominum corpora, non ſolùm hoſtium, aut extraneorum, verùm propinquorum, atque etiam filiorum, nefarijs & cruentis ritibus ſuis idolis immolantes. De quibus † ultra ea, quæ habentur in dicto Sūmario pro extirpandis vitijs Indorū, & in inſtructione Corteſij, & epiſtola Caroli V. quorum mentionem fecimus ſup. hoc cap. num. 27. ſigillatim tractant Petr. Martyr omnino videndus in decadibus Novi Orbis pag. 58. Fr. Hieron. Roman. dict. lib. 1. de Republ. Ind. capit. 11. & ſequentib. Marquard. in dict. tract. de Iudæ. & infidel. 1. part. cap. 14. fol. 57. Pet. Malfetit. apud Mandel. dict. conſ. 769. ex num. 76. Acoſta in hiſtor. Moral. Ind. lib. 5. cap. 19. ubi de Peruanis, & cap. 20. & 21. ubi de Mexicanis, Ioan. Botet. in dict. relat. univerſ. 4. part. lib. 1. pagina 22. & lib. 2. pag. 28. Fr. Auguſtin. Davila in hiſtor. Mexic. Ordin. Prædicat. lib. 1. cap. 24. & 25. Fr. Ludovic. Granatenſ. in Symbol. Fidei 4. par. cap. 10. §. 1. pag. 461. Ioan. Magin. Patavin. in tab. Geograph. 2. part. tab. 32. Anton. Poſſevinus in Bibliothec. 1. tom. pag. 431. Vbi agit de varijs ſacrificijs Iaponiorum, & unde originem habuerint, Fr. Alphonſ. Ferdinand. in hiſtor. Eccleſiaſt. noſt. temp. lib. 1. per totum, ubi cap. 1. & 2. agit ſpecialiter de ſacrificijs Indorum inſulæ S. Dominici, & ex cap. 9. ad 36. de Mexicanis, cap. 42. & 43. de Guathemalenſibus, cap. 46. 47. & 48. de Novo Regno Granatæ, cap. 50. & 51. de Peruanis, & cap. 55. ex pag. 188. de Chilenſibus, Fr. Ioan. à Torquemada in dict. Monarch. Ind. lib. 6. cap. 33. & lib. 7. per totum, præcipuè capit. 17. ubi agit de Nova Hiſpania, Garcilaſſus Inca lib. 1. commentar. cap. 9. & ſequentib. & lib. 2. per totum, ubi de ſacrificijs Peruanorum, Anton. de Herrera decad. 2. lib. 6. cap. 15. ubi de Tlaſcaltecis, & lib. 7. cap. 12. & 18. & decad. 3. lib. 1. cap. 15. 16. 17. & 20. & lib. 2. cap. 11. & ſequentib. ubi de Mexicanis, & lib. 7. cap. 9. pag. 285. ubi de ſacrificijs multarum virginum, & decad. 4. lib. 10. capit. 3. & 4. ubi de Iucatanis decad. 5. lib. 1. per totū, ubi de Peruanis, Laurent. Surius in commentar. anno Domini 1558. Simon. Maiol. in dieb. Canicul. tom. 2. colloq. 1. pag. 79. & tom. 1. colloq. 23. Vbi inter alia tradunt, mille † plerūque homines uno die in civitate Mexicana dæmonibus immolari ſolitos, & aliquando quinque mille, diemque extitiſſe, in quo diverſis locis pluſquàm viginti hominum millia immolata fuerunt.

54 (margin, line "tabant, † occaſione ſacrificiorum")

55 (margin, line "bus † ultra ea")

56 (margin, line "mille † plerūque homines")

Et communiter in ſola Mexicana urbe quot annis ſeptuaginta millia hominum ſævißimum in modum immolati, ſcriptis ſuis mandavit Thom. Bozius dict. lib. 7. de ſign. Eccleſ. cap. 4. in fine, & lib. 12. cap. 21. in fine, ubi alia miranda de eiſdem mactationibus tradit, & Pat. Ribadeneira lib. 2. de Princip. Chriſtian. capit. 35. & Pat. Marquez in Gubernat. Chriſtian. lib. 2. cap. 30. pag. 333. Lilius quoque Giraldus in hiſtor. Deor. ſyntag. 17. pagina 529. & Ludovic. Vives in annot. ad D. Auguſt. lib. 7. de Civitate Dei, cap. 19. pag. 362. ſe legiſſe tradunt, paucis ante annis ab Hiſpanis nautis Orbem luſtrantibus inſulam repertam, quam ipſi à Carolo Carolinam dixēre, † in qua frequentes viſebantur ſtatuæ æneæ ſuorum numinū, quæ intrinſecùs cavæ, manibus iunctis, panſiſque fuerant, in quibus infantes, & puerulos, quos dijs illis ſuis immolabant, includere ſolebant, & crudeliſſimè incendebant in caveis ſtatuarū, 57

& ſimulacrorum igne accenſo, & ære
calorum concipiente, Ioſeph. etiam
Acoſta idem omnibus ferè noſtris In-
dis commune fuiſſe tepetit libro 2. de
de procur. Ind. ſalu. capit. 3. in fine, ſic
58 inquiens: † *Manifeſtum verò eſt inter*
iſtos innumerabiles innocẽtium cædes per-
petraci, cùm & obvios quoſque capiunt,
& trucidant, & in ſuos quoque immani-
ter ſæviunt, pueros, fœminas, & miſerabi-
le genus neci dantes, adeò ut cruore huma-
no, macelli cuiuſdam inſtar, per multa lo-
ca redundare comperta ſint. Quorum te-
ſtis locuples eſſe poteſt Mexicana Provin-
cia.

Et licèt Garcilaſſus Inca lib. 2. cap.
59 7. ex relatione Patris Valera † affir-
met, Indos Peruanos poſt Incarũ Im-
perium his hominum ſacrificijs uſos
non fuiſſe: contrarium tamen verius
eſt, ut ex prædictis Scriptoribus con-
ſtat, & præcipuè ea exercebant, ubi
Rex inaugurandus erat, vel ubi ſepe-
liendus: quo tempore plus mille infan-
tes maſculi, & fœminæ à quadrien-
nio uſque ad decennium devoveban-
60 tur: & † præterea uxores & famulos,
adhuc viventes, cum viris, aut domi-
nis vita functis, in idem ſepulchrum in-
trare cogebant, ut teſtantur relatio-
nes Novi Orbis cap. 76. pag. 72. & cap.
139. pag. 151. Ioan. Boëm. de moribus
omn. gent. pag. 110. 117. & 208. Aco-
ſta d. lib. 5. hiſt. Ind. cap. 19. Ioan. de Be
tanzos in hiſt. Incarum, Gomara 1. p.
hiſt. Ind. fol. 41. Fr. Gregor. Garcia de
Ind. orig. lib. 3. cap. 3. §. 4. & Fr. Hiero-
nym Roman. d. lib. 1. de Rep. Ind. cap.
7. & 9. ubi etiam apud Mechoacanos
hoc magno cum exceſſu uſitatum fuiſ-
ſe commemorat.

Et adeò in omnibus ferè Indiarum
regionibus, præcipuè Peruanis, mos
idem increbuit, ut etiam poſt Chris-
ti Fidem diſſeminatam, vix Indi ab
61 hac ſuperſtitione deſiſterent; † unde
emanavit Regia ſchedula Philippi Se-
cundi, quæ id in poſterum fieri ſub gra-
viſsimis pœnis interdicit, & habetur
in volum. 4. pag. 351. data Tauri die
18. Ianuarij anno 1552. in hæc ver-
ba: *El Principe. Preſidente i Oidores*
de la Audiencia Real de las Provincias
del Peru, à Nos ſe ha hecho relacion, que
los Caziques de eſſa tierra han tenido por
coſtumbre al tiempo que mueren, mandar
matar Indios, è Indias para enterrar con
ellos, è yà que ellos no lo mandan, ſe haze.
I comoquiera que no es de creer que coſa
ſemejante ſe haga al preſente en eſſa tier-
ra: i que ſi ſe oviéſſe hecho, ò hizieſſe deſ-
pues que voſotros eſtais en ella, lo avriades
mandado caſtigar i remediar como convi-
nieſſe. Por ſer el negocio de la calidad que
es, he acordado de mandar dar eſta mi ce-
dula para vos: por la qual vos mando, que
eſteis mui advertidos de no conſentir, ni
dar lugar que en ninguna manera, ni por
ninguna via ſe haga lo ſuſodicho: i ſi por
caſo alguno lo hiziere, lo hagais caſtigar cõ
todo rigor como convenga. Fecha en Toro
à diez i ocho dias del mes de Enero de mil
i quinientos i cincuenta i dos años. Yo el
Principe. *Por mandado de ſu Alteza.*
Franciſco de Ledeſma.

Hæc autem † talis ac tanta tot ſa- 62
crificiorum humanorum feritas, & bar
baries ſatis conſtat, quàm ſit contra-
ria præceptis legis naturalis, quę ho-
mines ab hominibus iuvari, filios a pa-
rentibus procreari, atque educari, non
autem trucidari deſiderãt: & quod no-
bis nolumus, alijs fieri prohibent, l. 1.
§. ius naturale, & §. iuris præcepta, §.
ut vim, D. de iuſt. & iure, cap. 1. & cap.
ius naturale, cum alijs, 1. diſtinct. Atq;
ita † eiuſmodi ſacrificia, non ſolùm 63
nobis, qui piam, & Chriſtianam re-
ligionem Dei beneficio colimus, ve-
rùm ipſis quoque Ethnicis, & infide-
libus execrabilia, & abominabilia vi-
ſa ſunt, ut tradit Petr. Mallerit. dict.
conſ. 769. num. 76. & Simon Maiolus
in dieb. Canicul. tom. 2. colloq. 1. ex
pag. 79.

Indeq; Gn. Cornel. Lentulo, & Pub.
Licin. Craſſo Conſſ. † S. C. cautũ fuit, 64
ne novam inducere religionem, neve

hominem immolare, aut humano ſanguine litare licêret. Quod laudãs Plin. lib. 30. cap. 1: *Non ſatu*, inquit, *æſtimari poteſt, quantum Romanis debeatur, qui ſuſtulere monſtra, in quibus hominem occidere religioſiſſimum, mandi verò, etiam ſaluberrimum*, & Cicer. in oratione pro Fonteio, quem refert Thom. Bozius lib. 7. de ſign. Eccleſ. capite 4. immanem ac barbaram hanc conſuetudinem immolandorum hominum vocat, & alia adducit Alex. ab Alex. lib. 6. Genial. cap. 26. ubi Tiraq. in addit. plura congeſsit, & Pat. Pradus in Ezechiel. cap. 20. verſ. 26. Lilius Girald. d. ſyntag. 17. in fine, Martin. Delrius in Troad. Senecę verſ. 297. Servius, Cerda, & Pontanus in illud Virgilij 3. Georg.

—— *Quis aut Euryſthea durum,*
Aut illaudati neſcit Buſiridis aras.

65 Vbi Buſiridem, & eius aras eximiè reprehendit, quòd iſte crudeliſsimus Ægypti tyrannus, hoſpites omnes Iovi immolabat, quouſque ab Hercule unà cum Amphidamante filio, & reliquis aræ miniſtris interfectus fuit. Vt præter alios refert Agell. lib. 2. noct. Attic. cap. 6. ubi † adiectivum, *Illaudati*, finem, & extremitatem malitię denotare inquit. Statius quoque Papin. lib. 12. Thebai. ob idem ſcelus, eundem Buſiridem trucibus monſtris dignum vocat:

66

Non trucibus monſtris Buſirim infandũque dediſti
Cercyona.

67 Et Claudian. libro 1. in † Eutrop. inventorem adeò infandi ſacrificij meritas luiſſe pœnas, ſic eleganter ſcribit:

Quàm benè diſpoſitum terris, ut dignus iniqui
Fructus conſilij primis auctoribus inſtet.
Sic multos fluvio vates arente per annos
Hoſpite qui cæſo monuit placare Tonantem
Inventas primum Buſiridis imbuit aras,
Et occidit ſævi, quod dixerat, hoſtia ſacri.

Quod locum fecit † Adagio, *Buſiridis ara*, de quo Ald. Manuti. in adagijs, & Martin. Delrius in adag. ſacris, 1. tomo, adag. 861. pag. 464. & 2. tomo, adag. 30. pag. 36. & latè Pat. Serarius ſuper Eſther cap. 7. verſ. 10. 68
Atque hùc etiam reſpicit † elegans illa querela Imilcis, uxoris Annibalis, quæ cùm Aſpar, eius filius, eſſet mactandus, ſic dolens ait apud Silium Italic. in calce quarti libri Punicor. 69

Quæ porro hæc pietas delubra aſpergere tabo?
Heu primæ ſcelerum cauſa mortalibus ægris
Naturam neſcire Deum: iuſta ite precari
Thure pio, cædiſque feros avertite ritus:
Mite & cognatum eſt homini Deus, hactenus oro,
Sit ſatis ante aras cæſos vidiſſe iuvencos,
Aut ſi velle nefas ſuperos, fixumq; ſedetq;
Me me, quæ genui, veſtris abſumite votis
Cur ſpoliare iuvat Lybicas hac indole terras?

Et † Quintil. in Fanatico eadem hominum ſacrificia non minus graviter dolens, quàm reprehendens: *Iſtud*, inquit, *ſi Deus cogit, iratus eſt. Etiam ne hæc ſacrificia ſunt? Nonne ſatius eſt pecudum more vivere, quàm Deos tam impios, tam profanos, tam ſanguinarios colere?* Nimirum, quia ut præclarè tradit Clem. Alex. lib. 3. Strom. cap. 3. in fin. oportet, Deo † offerre ſacrificia non ſumptuoſa, nec ſplendida, ſed quę ſint pia, & ei accepta, & ſuffitũ illum in lege cõpoſitum, qui conſtat ex multis linguis, & vocibus in oratione, vel potius, qui ex diverſis gentibus, & ſexibus per donũ teſtamentorum conſtituitur in unitatem fidei, & in laudibus congregatur, mente quidem purâ, iuſtâ autem, & rectâ vitæ inſtitutione, ex ſanctis operibus, & iuſtâ oratione. Nam quis tam ſtultus, ut ait Lepos Poëticus, & tam ignavi eſt animi? 70 71

Tam credulus eſt vir quiſquam, ut ſperet Deos,

Quæ

Quæ non habent carnem oſſibus, toſta, &
bile,
Quæ eſurientes neque ipſi ederent canes,
Lætarier, munus ſibique hoc poſcere.
72 Quod præſentieus † Cato, ſive quiſ-
quis ille eſt, qui vulgata Diſticha, certè
Catone digna, compoſuit, de quibus,
& eorum Auctore plura tradit Martin.
Delr. in præfat. ad cōment. ſup. Thren.
Ierem. & Tiraquel. de nobilit. cap. 31.
num. 386. pag. 302. nō ſolùm hominū,
verum, & pecudum victimas Deo in-
fenſas eſſe, his verbis oſtendit:
Thure Deum placa, vitulum ſine creſcat
aratro,
Ne credas placare Deum, dum cæde lita-
tur.
73 Et graviter † Arnobius lib. 7. contra
Gent. dum ait: *Poſtremò, quod gaudium*
eſt innoxiorum animantium mactatione
lætari, miſerabiles ſæpè exaudiri gemi-
tus, rivos ſanguinis fluere, & ſemiferinos
homines, quinimo feri, quos infœlix ne-
ceſſitas, & malus uſus docuit, cibos ex
his capere. Miſeratione interdum commo-
vemur illorum, arguimuſque nos ipſi,
penituſque re viſa atque inſpecta damna-
mus, quòd humanitatis iure depoſito, natu-
ralis initij conſortia reperimus.
74 Augebaturque † prędicta iſtorum
Indorum feritas, & impietas ex eo,
quòd ingentem etiam, ut diximus vir-
ginum, & infantium filiorum nume-
rum immolare ſolêrent, quod ſcelus,
etſi ab Hebræis quoque, & alijs natio-
nibus aliquàndo uſitatum fuerit, ut
colligitur ex 4. Reg. 3. & 17. & Sapient.
75 cap. 14. Semper † tamen Deo infe-
ſtum, & hominibus nefarium reputa
tum fuit: & de eo, queritur David
Pſalm. 105. verſ. 37. & ſequent. dum
ait: *Et immolaverunt filios ſuos, & filias*
ſuas dæmonijs: & effuderunt ſanguinē in-
nocentem: ſanguinem filiorum ſuorum, &
filiarum ſuarum, quas ſacrificaverunt
ſculptilibus Chanaan, Ierem. capite 19.
ubi cùm multa mala habitatoribus Ie-
ruſalem comminatus fuiſſet, hoc ſce-
lus inter alia, ut graviſsimum, memo-
rat: *Et repleverunt locum iſtum ſangui-*
ne innocentum, & ædificaverunt excelſa
Baalim, ad comburendos filios ſuos igni
in holocauſtum Baalim, quæ non præ-
cepi, nec locutus ſum, nec aſcenderunt in
cor meum. † Sapient. 12. verſ. 5. & 6. 76
ubi refertur ſupplicium, quod Deus
Chananæis pro huiuſmodi criminibus
irrogavit: *Et filiorum ſuorum* (inquit)
necatores ſine miſericordia, & comeſto-
res viſcerum hominum, & devoratores
ſanguinis à medio ſacramento tuo, & au-
ctores parentes animarum inauxiliata-
rum perdere voluiſti per manus parentum
noſtrorum. Quibus in locis plura de hoc
ſacrificij genere, & de illius forma, &
ratione tradūt Expoſitores, præcipuè
Genebrard. Ianſen. Bellarm. & Ioan.
Lorinus, idem Lorin. ſup. Acta Apoſt.
cap. 7. verſ. 43.
Inauxiliatæ † verò vocātur animæ, 77
ideſt, corpora filiorum, qui à parenti-
bus immolabantur, & comedebātur,
quòd omni ope, & auxilio deſtituerentur:
eū nec cæſi ſe defendere poſſent,
nec parentes, qui ipſi cæſores, & co-
meſtores erant, tueri eos vellent, mul-
tò beſtijs peiores; quæ nō † modò ſuos 78
occidere fœtus non ſuſtinent, verùm
etiam pro illis, dum pugnant, ſæpè mor-
ti ſe offerunt, ut latius dixi in tract. de
crim. parric. lib. 2. cap. 10. & inde Can-
tacuzenus loco illius verbi: *Auctores*,
reponit, *Salutos*, quippe qui inquit, vin-
cula naturæ perruperint, ut genito-
res deſijſſe viderentur eorum, quorum
erant interfectores.
Prætexebant † autem Hebræi A- 79
braham, & Iephte exemplum Geneſ.
22. & Iudic. 11. 31. & ſequentib. quo-
rum prior † aggreſſus eſt ſacrificare 80
filium, & perfeciſſet, niſi Deus, qui præ-
ceperat, progreſſum inhibuiſſet. Poſte-
rior devotam filiam re ipſâ immola-
vit. Quod tamen quàm parum eis pro-
deſſet, ſatis apparet; nam Abraham,
Auctore Deo, id tentavit, qui tamen
perfici noluit, contentus præparatione
mentis ad obediēdum; Iephte † verò 18

factum nonnulli vel non excuſant, vel
animum dumtaxat,&ignorantiam ad-
mittunt,ut advertit Lorin. ſup. d.cap.
12. Sapient. pag. 424. Ioan. Azorius
1.part.inſtit.Moral.lib. 11. cap.14. q.
2.& Doctor Ribera in epiſt. ad Hebr.
cap.11.num.89.

Gentiles quoque, etſi idem ſacrifi-
82 cium in † Saturni memoriam frequē-
tarent,quem infantes filios ſuos devo-
raſſe,fabulę narrant:&apud eos etiam
celebretur Iphigenię filię Agamemno-
nis mactatio, & filiarum Erichthæi
Attici, filij Creontis; graviſsimis ta-
men pœnis, & edictis(ut diximus) ne
id fieret, cautum eſt: ut pręter Plin.
& alios ſuprà relatos oſtendit Plu-
83 tarch. in Apophteg. dum † ſcribit,
Gelonem tyrannum Siciliæ,cùm Car-
thaginenſes viciſſet,eis iuſsiſſe, ne ho-
mines immolarent, alioqui ſe illis bel-
lum facturum. Et Quint.Curtius lib.4.
dum ait: *Sacrum,quod quidem Dijs mini-
mè cordi eſſe crediderim, noſtris ſæculis
intermiſſum,repetendi Auctores quidam e-
rant,ut ingenuus puer Saturno immolare-*
84 *tur. Quod † ſacrilegium veriùs,quàm ſa-
crum,&c.*& tradit alia D. Auguſt. ſup.
Iud.q.49.

Et inde legimus,quòd cùm in Afri-
ca Saturno infantes palam à parenti-
bus immolarentur,blanditijs, & oſcu-
lo comprimente vagitum, ne flebilis
85 hoſtia offerretur, † Tiberius, cùm ibi
Procōſulem ageret, hoc graviter vin-
dicavit, eoſdem Sacerdotes in ijſdem
arboribus templi ſui, obumbratrici-
bus ſcelerum, votivis crucibus expo-
nens,ut ſcribit Tertul.in Apolog.cap.
86 3.Qui † tamen dolebat, ſuo tempore
in occulto hoc ſacrum facinus perſe-
verare,prout refert etiam Lactan.Fir-
mian.lib.1.Divin.inſt.cap.25.

Et ad huius cruenti, & infandi ſa-
crificij pravam conſuetudinem puniē-
dam,& penitus extirpandam, reſpice-
re putat (& meo iudicio rectè) Iacob.
Rȩvard. lib.3.coniectaneorum cap.1.
quod ab Imperatoribus Valente, Va-
lentiniano, & Gratiano ad Probum
reſcriptum eſt in † l. ſi quis penult. C. 87
ad leg. Cornel. de ſicarijs, dum in-
quiunt: *Si quis necandi infantis piaculū
aggreſſus, aggreſſave ſit, ſciat ſe capitali
ſupplicio eſſe puniendum.* Nam quod Cu-
iacius exiſtimat lib. 6. obſervat. cap.
21. nempè ibi legem Corneliam ex-
tendi, ut licèt de homine tantùm lo-
queretur,ad infantis occiſionē traha-
tur,eo argumento diluitur, † quòd in- 88
fans homo eſt, & eius occiſio legē
Corneliâ vindicabatur,non ſolū poſt-
quàm in lucem editus erat, verùm &
dum viſceribus vis infertur, ut abiga-
tur,l.ſi mulierem 8. D.ad l. Cornel.de
ſicar.l.Cicero,D.de pœnis, cum alijs,
quę Egò pleniùs congeſsi dict.lib.2.de
crim.parric.cap.12.

Atque hinc eſt,quòd † piaculi men- 89
tionem faciūt Impp. in d.l.penult.quę
vox etſi pro quolibet irreligioſo ſcele-
re ſæpè ſumatur, l.7.§.ult. D. de iure
delibet.ibi: *Ea, quæ ſine piaculo non poſ-
ſunt præterire*, Ital. Paul. lib.1.Sentent.
tit.23:ibi:*Piaculum admittit, qui corpus
ſepulturæ traditum nudaverit, & Solis
radijs oſtenderit*,peculiariter tamen ad
hoc impium,& triſte ſacrificiū ſignifi-
candum,eâ utitur Lactantius ſup.ibi:
*Itaque ut diligentius piaculum ſolverent
ducentos nobilium filios immolaſſe*, & ad
alia ſimilia refertur à Virgilio lib. 6.
Æneid.

*Duc nigras pecudes, ea prima piacula
ſunto.*

Et † piacularis hoſtia ea vocabatur, 90
quam pro exolvendis populi peccatis
devovebāt,precibus ſolemnibus à Sa-
ga,ſive Sacerdotiſſa conceptis, ut ma-
lum omne in eam converteretur. Quā
eâdem ratione piatricem, ſive expia-
tricem vocabant, ut ex Barrone, Fe-
ſto Pompeio, & alijs doctè obſervat
Girald.d.ſyntagm.17.pag.472.& An-
ton.Clarus Silvius in commēt.ad leg.
Reg.cap.14.

Et de his † infantibus,ante ſeptimū 91
diē necari ſolitis, alia notat Pet. Fab.

lib.

lib. 1. Semeſtr. cap. 6. pag. 34. docens. ideò apud Græcos receptum, ut ſeptimo die pueris imponerentur nomina, tanquam ſaluti, & incolumitati eorum hoc pacto magis conſuleretur, ut obſervat Ariſtot. lib. 7. de hiſtor. animal. ad finem.

92 Eratque huic errori, & impietati ſimilis alia † Caraphrigarum, & præputiatorum, qui infantis ſanguinẽ, quem de toto eius corpore minutis punctionum vulneribus extorquebant, farinã miſcebant, panemque inde facientes, quaſi Euchariſtiam ſuam confeciſſe perhibentur. Quod forſitan dedit cauſam, † ut infanticidia Chriſtianis olim a Paganis obijcerentur. Quod dolet, & omnino falſum fuiſſe, convincit Euſebius lib. 4. hiſtor. Eccleſ. cap. 6. Tertull. in dict. Apolog. Marquard. in tractat. de Iudæ. & Infidel. 3. parte, capit. 11. numer. 7. & 8. & Martin. Delrius lib. 3. diſquiſit. magic. part. 1. quæſt. 2. pag. 188. & quæſt. 3. ſect. 2. pag. 207.

93

Neque mirum eſt, Romanos omnium nationum prudentiſsimos, & politiſsimos eo tempore habitos, cruẽta hæc, & feralia ſacrificia abhorruiſſe: cùm † & ipſos barbaros Indos, de

94

quibus agimus, iam eorum tæderet, & maximopere ab illis eximi cuperent, atque aliam legem, & cæremonias amplecti, quamvis Sacerdotum metu, & reverentiâ cohiberẽtur. Et hoc in cauſa fuit, ut fidem noſtram ita facilè, & voluntariè reciperent, ut ex aliorum relatione reſtatur. Acoſta dict. lib. 5. cap. 22. Ioan. Boter. d. 4. par. lib. 2. pag. 30. & 35. & Anton. de Herrera decad. 3. lib. 2. cap. 16. pag. 91. ubi narrat, Hi-

95 ſpanos † diris iſtorum ſacrificiorum ſpectaculis motos, & quaſi Divinis impulſibus percitos, ſeriò deliberaſſe, uſq; ad mortem pugnare, ut execrandas illas innocentium cædes in poſterum impedirent.

Præſertim cùm die quadam, nimis ob ſocios ab Indis immolatos, commori, quenalem † eximiæ formę adoleſcentem Indum mactati viderent; 96 qui, extracto iam corde, ubi per templi gradus, de more iactus fuit, quaſi Hiſpanorum opem implorans, patrio ſermone clamavit: Heu Equites, miſerè me miſerum occiderunt.

Quod non eſt cur alicui incredibile videatur, cùm † naturaliter contingere potuerit, iuxta ea, quæ tradit 97 Galen. lib. 2. de Hippocrat. & Platon. placit. cap. 4. referens, aliquoties in animalium ſacrificijs accidiſſe, ut extracto eorum corde, iamque ſuper aram, & rogum coniecto, reſpirarent, validèque mugirent, & tantiſper hàc & illàc decurrerent, ut omittam alia, quæ de quibuſdam, qui poſt mortem locuti ſunt, tradit Martin. Delrius lib. 2. diſquiſit. mag. q. 19.

Sed & alia expreſsiora argumenta præceſſerunt, quibus manifeſtiùs conſtitit, quantum hæc infauſta ſacrificia Dei ultionem provocaſſent. Nam ut prætereã illud, quod ex Cardano, & alijs retulimus ſuprà hoc libro capit. 2. numer. 52. de † Angelo, 98 qui cuidam immolando adſtitit, & brevi deſiturum hoc genus ſacrificij, Deumque vindictam pro eo ſumpturum, ſignificavit. Extat quoque aliud mirandum, & portentoſum reſtimonium apud Acoſtam lib. 7. cap. 23. pag. 511. Boter. dict. lib. 2. pag. 36. & Herreram decad. 3. lib. 2. capit. 8. pag. 70. qui † narrant, quòd cùm Motechuma, Mexicanorum Imperator, multis, 99 & triſtibus augurijs anxius eſſet, quæ vitæ, & imperij eius interitum prænuntiabant, Deorum iram placare conatus, ingentem lapidem ad templum afferre curavit, ut ſupra illum plures, & frequentiores ſolito, hominum victimas immolaret: cùmque primò lapis, multis licèt urgentibus, & funes validiſsimos adhibentibus, loco vel tantillum dimoveri non poſſet, & rurſus maioribus hominum copijs & validioribus vectibus urgeretur, vox

prope illum intonuit, quæ eos, fruſtrà laborare, commonuit: quoniam iam cœli, & terræ Dominus eiuſmodi ſacrificia ſummopere haberet exoſſa. Quo audito, Morechuma, ibidem victimas ſecari, & immolari præcepit: ſed iterum vox perſonuit, quę Domini prohibitionem repetijt; & ut certam, inquit, eſſe credatis, me paululum moveri ſinam, ſed poſteà vires, & conatus veſtros irritos reddā. Cùmque hoc ita contigiſſet, & poſteà multis, & enixis Regis, & populi precibus, veluti perſuaſus uſque ad Mexici portas ferri pateretur; ibi tandem in aquæ canalem ſubitò cadens, penitus diſparuit, & ad locum, unde prius evolutus erat, confuſis, & paventibus omnibus, remeavit.

100 His addo † notabilem conſiderationem Fr. Ioan. à Torquem. in Monarch. Ind. 1. tom. lib. 4. in prolog. pag. 374. ubi inquit, anno 1485. quo Ferdinand. Corteſius Hiſpanię natus fuit, Mexici octuaginta hominum millia ſolemnis cuiuſdam feſti occaſione, uno die immaniter idolis ſacrificata fuiſſe. Quaſi Deus Omnipotens tanti, & tam diri facinoris vindicem, & punitorem eodem illo anno, quo admiſſum fuit, & forſitan eâdem ipſa die, pararet, nec impium illud ſcelus, & gementis populi afflictionem ultra progredi vellet, ut in ſimili habetur Exod. 3: ibi: *Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem eius audivi. Sed veni, & mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum filios Iſraël de Ægypto, &c.*

Qvintò facit, quòd Indi non ſolū prędicta ſcelera committebant, quæ adeò gravia eſſe oſtendimus, & naturali legi contraria verùm & aliud adhuc peccatum, & quidem gravius, cō-

101 muniter frequentabant, † idololatriā ſcilicet varijs, vanis, & interdum portentoſis ritibus exercentes, & cultū, quem vero & ſoli Deo exhibêre homines debent, falſis & ſpurcis idolis deferentes. Etenim † non Solē tantùm, Lunam, aut Stellas colebant, quod alijs multis gentibus commune fuiſſe, doctè oſtendit Pet. Fab. lib. 3. Semeſtr. cap. 1. pag. 11. ſed arbores quoque, montes, fluvios, fontes, lapides, urſos, leones, tigres, angues, & viliſsima quæque ſibi obvia animalia, mortuorumq; cadavera, & ſepulchra, atque horrifica dęmonum ſimulachra ſub diverſis, & planè ridendis, aut veriùs lugendis figuris, venerabantur: quibus ingentia templa conſtruxerant, & ſuperſtitioſis cæremonijs, cruentiſque ſacrificijs, ut abundè oſtendimus, immolabant. 102

103 De † quo peſsimo idololatriæ Indorum vitio latè agunt Pet. Martyr in ſuis Novi Orb. decad. Chriſt. Colūb. Amer. Veſpuc. Franc. Lop. Gomara, Gonzal. Ovetus. Petr. Cieza, & Ioan. Bapt Ramuſius in eiuſdem Orbis relationibus, & navigationib. & reliqui Auctores, quos ſup. hoc cap. n. 55. citavimus; pręſertim Roman. lib. 1. & 2. de Rep. Ind. Hieron. Bezon. in hiſt. Ind. lib. 1. cap. 26. & ſeq. ubi eius Addition. & lib. 2. cap. 20. Acoſta in hiſt. moral. Ind. lib. 5. per totum, & de procur. Ind. ſalu. lib. 5. cap. 10. & 11. Boter. dict. 4. par. relat. lib. 1. Auguſt. Davila in dict. hiſt. provin. Mexic. lib. 1. cap. 24. & 25. Fr. Alfonſ. Ferdin. in hiſtor. Eccleſ. lib. 1. per totum, Torquemad. in Monarch. Ind. lib. 6. per totum, & lib. 8. 9. & 10. Garcilaſ. libro 1. capit. 9. & lib. 2. capit. 4. & ſequentibus, & paſsim Anton. de Herrera in ſua hiſtor. gener. Ind. pręcipuè decad. 2. lib. 7. cap.

104 18 pag. 253. Vbi † Mexici duo millia idolorum diverſorum fuiſſe commemorat, & de eis, & eorum Sacerdotibus aliqua tangit Bodinus lib. 1. dęmonomaniæ, relatus à Theatr. vitæ human. volum. 27. lib. 4. pag. 4189. ubi ita inquit: *In America antequàm Hiſpani illa potirentur,* † *Sacerdotes ieiunia maxima, preces, & ſupplicationes celebraſſe conſtat; laboris idola circumgeſtaſſ-* 105

eorum-

eorumque honores decantaſſe: tum occupatos à ſpiritibus malignis, res mirabiles pronuntiaviſſe. Illis uxores non erant, prǽterquàm ijs, qui peccata audiebant, pœnitentiam temperabant, & confeſſionem ſub gravi pœnâ non audebant retegere. Omnes perſæpè ieiunabant, maximè ſi quando facienda meſſis, aut bellum, aut Deus ipſorum, id eſt diabolus conſulendus. Vt autem vehementiùs raperentur, oculos occludebãt aut eruebant ſibi, cùm ſacrificandi eſſent homines, & omne genus animalia idolis ſuis: Multa puellarum habebant monaſteria, quas homines caſtrati, naſo, labiſque præciſis, aſſervabant, indicta adverſus inceſtũ capitali pœna. Qui ambibant Sacerdotiũ, cum Sacerdotibus ſe in ſylvas, albis veſtibus indutos abdebant, ubi annos quatuor, aut quinque tranſigebant. Hoc facto cum litteris teſtimonialibus (ſyllabos Imperatores vocant) abire ſolebant. Maximum Deum adorabant Solem, quem vocabant Guaca, & Pachacamac Solis & Lunæ fi-
106 lii, &c. Nimirũ † quia dęmõ, infeſtiſsimus ſemper hoſtis generis humani, his, & alijs erroribus Barbaros obcæcabat, & ambiguis reſponſis illudebat, ut non ſolùm ſibi Divinos honores uſurparet, verùm & ritus, quibus Deus colitur, æmularetur, ut benè advertit Acoſta ubi ſup. & Raph. de la Torre in 2.2.quæſt.85.art.3.diſput.1.pag.418. 1.tom. Eratque illis adeò familiaris, & ſocius, ut legamus apud Petr. Ciezam, 2.par.cap.27. & Hieron. Benzonum, & eius additionatorem, dict.lib.
107 1.cap.26.pag. 124. in inſula † Hiſpaniola Crocoton dæmonem miſceri ſolitũ mulieribus, & ex eo natos bicornes naſci: cuius dictum refert Martin. Delrius lib.2. diſquiſit. magic. quęſt.15. & eius epitomator Franc. Torreblãca lib.2. de Magia cap.31. num. 40.

108 Quod † idololatriæ ſcelus ita abſurdè apud omnes Indos, & pertinaciter frequentatum, eorum ruditatẽ imprimìs coarguit: nã ut rectè, de Ægyptijs loquens, ſcribit Cęl. Rhodig. lib. 16. lect. antiq. cap. 4. Vt hebetiſſimus quiſque eſt, ita facillimè ſuperſtitionum vanitatibus mancipatur, quas ingenium vegetũ, doctrina nitore defæcatum, excultũque, præcipuè averſatur, alliditque.

Quàm verò idē illud idololatriæ crimen execrabile, & † DEO OPT. MAX. ſemper inſenſum fuerit, apertè conſtat 109
ex maledictionibus, & ſupplicijs, quæ adverſus illud perpetrantes minatur Iſai. 41. & 42. Deuter. 27. Exod. 22. Pſal. 96. Ierem. 2. 11. Sapient. 14. 17. ubi dicitur, † quòd ad tantum flagitiũ 110
obſtupeſcunt cœli, & portæ eius deſolantur vehementer, Apocal. 18. 1. Corinth. 6. & in alijs plurimis locis diligenter congeſtis à Petr. Nanio in Poliãthęa, verb. Idololatria, quæ † la- 111
tè exornant, & proſequũtur D. Auguſtin. lib. 19. de Civit. Dei cap. 21. & 23. Tertullian. in peculiari libro de idololatria, Lactan. Firmian. lib. 1. Divin. inſtit. cap. 3. D. Clement. Alexand. in Orat. adhort. ad Gentes pag. 52. & rurſus pag. 108. ubi † cultum ſimula- 112
chrorũ manifeſta probra ac dedecora, & impietatẽ extremã appellat, & Gẽtian. Hervetus ibidem, ſtultitiam omnibus maiorem, D. Cyprian. in orat. contra idola, D. Athanaſ. in tract. de vanitate idolorum, Iuſtinus Martyr in Oratione Parænetica, D. Gregor. lib. 12. Moral. cap. 12. D. Thom. 2. 2. q. 94. art. 1. & ſequentib. D. Antonin. 1. part. cap. 3. tit. 2. §. 7. ubi inquit, quòd idololatria habuit initium Babylonię, tempore Beli, quamvis Suidas in dictionario aliam originem tradat, dicens: Seruch defunctos præſtantes viros quot annis adorari iuſsit, tanquam adhuc viventes, & memoriam eorum celebrari, & in ſacros commentarios referri, & Deos iudicari, tanquam benefactores. Hinc orta eſt idololatria, & multitudo Deorum, atque uſque ad Tharram Abrahami patrem duravit, Abulenſis cap. 1. in Exod. quæſtion. 7. Pereira ibidem diſpur. 7. ubi tradunt, Hebræos propter idololatriam, quam inter Aegyptios didicerant, & exercuerant, tot divinis

ſupplicijs afflictos, Marquard.d.tract.
de Iudę.& Inſi.3.part.cap.1. num.23.
& ſeqq. Petr. Creſpecius in ſumma fi-
dei,verb.*Idololatria*,Fr. Ant.à Cordu-
ba dict.lib.1.q.57.dub.5.pag.500. An-
ton.Poſſevin.in Biblioth. 1. tom. lib.
10.cap.5.pag.431. & Anton.de Her-
rera in.d. hiſt.gen. Ind.decad.3. lib.2.
cap.15.pag.85.ubi docēt,quid ſit ido-
lolatria,unde provenerit,& quos effe-
ctus operetur; & aliqua de idololatria
noſtrorum Indorum ſubiungunt Mar
ta dict.tract.de iuriſdict.1. par.cap.24.
ex num.29.ubi quòd licitum ſit,idolo-
latras debellare,Simancas in Cathol.
inſtit. tit.32. ubi de materia, & pœnis
113 idololatrię.Et † quòd omnis idolola-
tra hęreticus eſt cenſendus, Gregor.
de Valencia tom.3. diſp.6. q.11. To-
let. de inſtruct. Sacerd. lib.4. cap.14.
rubr. de ſuperſtit.num. 2.verſ. *Eſt igi-
tur idololatria*, Fr. Lud. Granatenſ. in
Sym.Fidei,4.par. cap.10.&5.par.cap.
26. Lælius Zechus in ſumma, part.1.
tit.de Fide, cap.14. rubr.idololatria,
per tot.Leonar.Leſsius de iuſt. & iure
lib.2.cap.43.dub.3.& 4.P.Frāc.Suar.
de ſtatu Relig. lib.2.cap.3. ubi,quid ſit
idololatria,&cap.4.ubi quotuplex ſit,
& cap.5. ubi de eius origine, & cap.6.
ubi de eius gravitate, & pœna, Ioan.
Azorius inſtit.Moral.par.1.lib.9.cap.
11.& ſeqq. ubi quid ſit idololatria: &
114 quod † eius crimen ex ignorantia nō
excuſatur Thom.Sanchez in præcep.
Decalog.lib. 2.cap. 37. Martin. Delr.
in adag.ſacris,1. tom. adag. 855. pag.
115 462.ubi † concludit, idolum inde di-
ctum,quòd cultoribus nihil niſi dolo-
rem, & turbelam adferat, & Deum ad
iram provocet.Ludovic.à Paramo de
orig.Inquiſit. lib.1.tit.3.cap.2.per to-
tum,ubi curioſè recenſet, eos omnes,
qui idololatriæ crimen in mundo cō-
miſerunt,Fr.Raph.de la Torre in 2.2.
D.Thom. tom.2. q.94. artic. 3. & ex
116 pag.98.uſque ad pag.124.ubi † quòd
idololatria continet odium Dei, &
blaſphemiam,& eſt gravior infidelita-
te, & de eius cauſis, & initijs, & alia
plura de ea Thom. à Ieſu de procur.
omn.gent.ſal.lib.11. cap.10. pag.787.
& ſequent. ubi quàm fuerit vana iſto-
rum Indorum, & aliorum idololatro-
rum ſecta,Fr.Thom.Maluenda de An-
tichriſto,lib.1. cap.3. pag. 6. & 7. ubi
quòd Belial fuit Princeps idolorum,
& quid ſignificet, & lib.7. cap.3.pag.
349. ubi † quòd Antichriſtus idola 117
auferet,& alia plura de gravitate huius
criminis,Torquem. in Monarch. Ind.
lib.6. cap.5.& c.33.ubi de idololatria
diverſarum nationum, & Indorum,&
quando cœperit,Simon Maiol.in die-
bus Canicul.tom.2.colloq. 1. per tot.
præcipuè pag.22.& 23.ubi de varieta-
te, & abominatione idolorum, Petr.
Opmeerus in opere Chronograph.
pag. 20. ubi quid ſit idolum, & de ini-
tio idololatrię,Illuſtriſs.Bellar.lib.1.de
Verb.Dei, cap. 13. pag. 17. ubi idem
tractat,& lib.4.de Roman.Pontif.cap.
19.pag.340. ubi de idolatriæ punitio-
ne,Franc. Torreblanca de magia lib.
1.cap.17. & 18.Ioan.Funger.in Ety-
mol.verb.*Idololatria*,pag.448.& 449.
Baſil.Pontius 1.part.var.diſp.q.expo-
ſit.6.& 7. ubi plura tradit de materia
idololatrię,& an illa cœperit ante di-
luvium,tempore Henos? & † an ſe- 118
mel extincta, ſit iterum ſub finem mū-
di reditura,Fr.Ioan.à Ponte in cōven.
utr. Monarch.lib.3.cap.12.§.2.& ſe-
quentib.. ubi plura omnino videnda
de eâdem idololatria,& eius initio, &
quando in Ægypto, & in Hiſpania
ortum habuerit,& qualiter à Deo pu-
nita fuerit? eruditiſs. Pat.Ioan.Pineda
in commentar.ſup. Iob, cap.31.verſ.
26.27.& 28.ubi pòſt quàm de hoc cri
mine multa ſatis curioſè congeſsit,oſ-
tendit,meritò † a Iob in illo loco ap- 119
pellari: *Maximam iniquitatem*, & quòd
vix de alia tam graviter conqueritur
Deus,atque de idololatria: vix alicu-
ius improbitatis tam multæ, tamque
graves appellationes; iam enim appel-
lantur idola: *Offenſiones, & dolores ocu-*

lorum,ut quæ Deus non ſuſtineat vidè-
re:iam *abominationes*,ut quas non ſine
ingenti nauſea coram ſe videat: iam
odium,*ſpurcitia*,*immunditia*,*ſordes*. De-
nique nihil eſſe immundum, cum quo
maxima hęc iniquiras non compare-
tur. Circa quod plura alia etiam conge
rit,& conſiderat Dom. Valençuela in
diſcurſ.ſtat. & belli, 2. part.conſid.2.
num.17.& 18. & noviſsimus P.Men-
doça ſup.lib.1.Reg. cap.2. verſ.25. n.
12.pag.503.

120 Quam reprehendens † etiam Si-
bylla relata à Lactan.d.lib.i. cap.3. ſic
ſcripſit:

Gracia quid confidis in viros Principes?
Ad quid dona inania mortuis ponis?
Immolas idolis, quis ſibi in mentem dolo-
rem
Impoſuit, ut hac perficias, magni Dei ore
Relicto?

Et Sedulius Paſchalis, vetus & Chri-
ſtianus Poëta, eandem cæcitarem, &
ſtultitiam his elegantiſsimis verſibus
carpit, qui iſtorum Indorum in hac
parte vitia, & mores denotare viden-
tur:

Heu miſeri,qui vana colunt, qui corde ſi-
niſtro
Religioſa ſibi ſculpunt ſimulachra, ſuum-
que
Factorem fugiunt,& qua fecere verentur.
Quis furor eſt? quæ tanta animas demētia
ludit?
Vt volucrem, turpemque bovem, torvum-
que draconem,
Semihominemque, canē ſupplex homo pro-
nus adoret:
Aſt alij Solem,cæcatis mentibus; acti
Affirmant verum eſſe patrem,quia ritè vi-
detur,
Clara ſerenatis infundere lumina terris,
Et totum luſtrare Polum, cùm conſtet ab
iſtis
Motibus, inſtabilem rapidis decurſibus
ignem
Officium non eſſe Dei.

Et eſt ſummè notandum Concilium
Illiberritanum,Canone 1. ubi hoc cri-
men capitale, vel principale dicitur,
& ibidem plura in eius deteſtationem
graviter & eruditè congeſsit Nobilis
noſter D. Ferdinand. Mendoça, cap.
4.& 5.citans inter alia Tertul.d.lib.de
idololatr.in princip.dum ait: *Principa-*
le crimen generis humani, ſummus ſæculi
reatus,tota cauſa iudicij idololatria.

Taliſque,ac tanta fuit † Dei Opt. 121
Max. cura in idololatriæ occaſione
vitanda,ut ob hanc cauſam ęneum il-
lum Serpentem,quē Moyſes iuſſu Do-
mini in deſerto levavit, Ezechias reli-
gioſâ poteſtate, Deo ſerviens,cum ma-
gna pietaris laudē contriverit, † ne 122
ab Iſraëlitis tanquam idolum colere-
tur,ut tradit D. Auguſt. lib. 10. de Ci-
vit.Dei, cap.8. & eidem Moyſi in ter-
ram Promiſsionis populum introduce-
re denegatum, illiuſque ſepulchrū oc-
cultum hominibus fuerit, ne † Iudęi 123
omnia beneficia, quę a Deo recepe-
rant,illi prorſus tribuerent,& Divinis
honoribus inſervirent,ut optimè con-
ſiderat Abulenſis, Gagneius,& Mon-
tan.ſup. Canon.Epiſt.Iud. Apoſtoli,&
inſinuat Chryſoſt.homil.5. in Matth.
D.Auguſt. vel quiſquis ille eſt, qui de
mirabil.ſacr.Scriptur.conſcripſit,lib.1.
cap.ult.gloſſ. Lyran. & Caietan. ſup.
Deuteron.34.Theodoret.q.43.in Deu
ter.& noviſsimè proſequitur P.Franc.
Suarez in defenſ.Fidei contra ſect. An
glican.cap.13.n.9. & 10. P. Fr. Ioan.
Marq.in Gubernat.Chriſt.lib.1.c.32.
pag.201. Quibus addo elegantiſsimū
locū eiuſdem Theodor.lib.3.de curat.
Grȩcar.affect.ubi, † ob eandē vitādȩ 124
idololatriæ rationem, Deū poſt dilu-
viū in terra, & alijs elementis aliquid
minus undequaque perfectū reliquiſſe,
his verbis oſtendit: *Hominum errorem*
ſapientiſſimus Deus multò antè præſentiēs,
nonnullos defectus elementis adiunxit, ut
illorū quidē ſpecies ac magnitudo, intuētes
homines ad Opificē demirandū attolleret,
ipſaque vicissim labes ac patientiæ,homi-
nes cohiberent,quominus ea,tanquam Deos
adorandos,cenſerent.

SVMMARIVM
Capitis XIII.

1 *Indorum vitia, & ſcelera ſummatim cõgeruntur verbis Pat. Ioſeph. Acoſtæ.*

2 *Bellum rectè videtur inferri Indis, qui moniti deſiſtere nolunt à vitijs contra naturam.*

3 *Pontifex Romanus habet poteſtatem in infideles peccantes contra naturam.*

4 *Dei facta nobis exemplaria eſſe debent.*

5 *Pius Quintus ſtatuit, ut omnes Indi ad legem naturalem ſervandam compellerentur.*

6 *Princeps quilibet Chriſtianus, data ſibi opportunitate, poteſt compellere infideles ad ſervanda naturæ præcepta.*

7 *Divinam in legem, vel naturalem quæ cõmittuntur peccata, in omnium iniuriam tendunt.*

8 *Reſpublica aliqua ſi vergat ad idololatriã, vel innocentes afficiat iniuria, quilibet ei adverſari poteſt.*

9 *Peccata contra naturam qui extirpant, Deo ſervire dicuntur.*

10 *Bella iuſta dicuntur, per quæ victis ad pietatis & iuſtitiæ ſocietatẽ conſulitur, ex D. Auguſt.*

11 *Cap. flagitia 32. q. 7. expenditur.*

12 *Homo hominem vel ſola humanitatis rationis iuvare debet, & ad bonũ dirigere.*

13 *Lex ut vim, D. de iuſtit. & iure, & l. nõ tantùm, de appellation. & ſimiles exornantur.*

14 *Pater infidelis ſi velit occidere filium parvulum, ne baptizetur, quilibet ei reſiſtere poteſt.*

15 *Cap. fortitudo, cap. non inferenda 23. q. 3. exornantur.*

16 *Iniuriam, & peccatum alterius qui nõ excuſat, cùm poſſit, tã eſt in vitio, quàm ille, qui facit.*

17 *Cap. qui poteſt 23. q. 5. perpenditur.*

18 *Proverb. locus cap. 24.* Erue eos, qui ducuntur ad mortem, &c. *explicatur.*

19 *Moyſis facinus AEgyptium propria auctoritate occidentis, qui iniuſtè Iudæũ vexabat, qualiter excuſetur?*

20 *Pſal. 81. Eccleſ. cap. 17. & Iob 29. verba expenduntur, de oppreſſorum liberatione tractantia.*

21 *Cap. non eſt, & cap. Regum officiũ 23. q. 5. illuſtratur.*

22 *Idololatriam compeſcere, quilibet tenetur, ſi id facere poſſit.*

23 *Deus ſæpiſsimè facultatem debellandi, & puniendi idololatras conceſſiſſe comperitur.*

24 *Deuteronomij loca cap. 12. & 20. expenduntur, & explicantur.*

25 *Filijs Iſraël qualiter præceperit Dominus, Amorrhæis, & alijs idololatris bellum inferre.*

26 *Idololatriam qui extirparunt Reges, plurimum in ſacra Scriptura laudãtur.*

27 *Cap. qui vult, & cap. non invenitur 23. q. 3. illuſtratur.*

28 *Nicolaus de Lyra, & alij inter iuſtas belli cauſas idololatriæ punitionem apponunt.*

29 *Aſa matrem ſuam Maacham ob idololatriam Regno privavit.*

30 *Mathathias idololatram interfecit.*

31 *D. Paul. 1. ad Roman. dignos morte eſſe dicit eos, qui idololatriam non vindicant.*

32 *Romanam urbem ob reliquias idololatriæ tot cladibus fuiſſe punitam, plurimi tradunt.*

33 *Legis antiquæ præcepta de puniendis idololatris poſt Chriſti adventum magis ſtringunt.*

34 *Cap. ſi nõ audieris 23. q. 5. explicatur.*

35 *Chriſti poſt adventum idololatriã ceſſaturam, omnes ferè Prophetæ prænuntiarunt, quorum plura loca expenduntur.*

36 *Idola plura Chriſti adventu corruerũt, & obmutuerunt.*

37 *Coloſſus Rhodius Chriſti adventu diſsipatus fuit.*

38 *Oracula aliqua recenſentur teſtantia, Chriſti adventu Gentium idola obmutuiſſe.*

39 *Idololatria maius crimen eſt, quàm blaſphemia.*

40 Blaſphemiæ ratione poſſunt Chriſtiani infidelibus bellum inferre.

41 Blaſphemia peccatum graviſſimum eſt, & de eius pœnis.

Dom. Petr. Pantoja de Aiala citatur & laudatur, ibid.

42 Subditos contra proprium Regem iniuſtè rebellantes, quilibet etiam extraneus coërcere poteſt.

43 Chriſtiani, præcipuè Pontifices, & Reges, debent Dei honorem tueri.

44 Mali ſunt probibendi ad malo, & cogendi ad bonum.

45 Vindicta, quæ tendit ad peccantium correctionem, eſt actus miſericordiæ.

46 Cap. ea vindicta, cap. mali 23. q. 4. & cap. Dominus noſter 23. q. 2. expenduntur & illuſtrantur.

47 Lex 35. tit. 2. part. 3. quæ vocat amicos Dei eos, qui illius inimicos quomodolibet accidunt, perpenditur & illuſtratur.

48 Cap. ſi is qui 23. q. 4. illuſtratur.

49 Peccata, quæ in Dei iniuriam, & contemptum tendunt, nõ poſſumus impunita relinquere.

50 Dei iudicia pro virili ſequi, & imitari debemus.

51 Deus propter tyrannidem, idololatriã, & peccata cõtra naturam plura Regna ſubvertit. Et num. ſequentib.

52 Regna transferri ob iniuſtitiã, & peccata pluribus Scripturæ locis probatur, quorum præcipua perpenduntur. Et numer. 54.

53 Capit. ſi de rebus, & capit. quemadmodum 23. quæſt. 7. exponuntur & exornantur.

55 Auctores plurimi recenſentur, qui ſubverſiones, & mutationes Regnorũ peccatis attribuunt.

56 Regna ſine virtutibus inſtabilia eſſe Seneca tradit.

57 Africanorum, & Sodomorum ſcelera qualiter Dei iram excitaverint? cum Salviano.

58 Peccata videntur clamorem habere, quo Deum ad punitionem vocant.

59 Regnorum mutationes, & declinationes non proveniunt ex vi Aſtrorum, ſed peccatorum.

60 Religionem, & pietatem ſervare eſt fulcrum Imperiorum.

61 Dei vindicta lenta, ſed certa.

62 Habacuc verba capit. 23. expenduntur.

63 Iuſti Lipſij elegantiſſima verba de Dei vindicta referuntur.

64 Peccata numerantur, quæ Deus acerbiſſimè punire ſolet, etiamſi ea uſque ad certam metam, vel periodum diſsimulaverit, cum Benedicto Pererio.

65 Amorrhæorum iniquitates quando expletæ dicantur in Scriptura?

66 Indorum ob maximas, & inveteratas iniquitates, & ut via aperiretur Evãgelio, Deus Hiſpanorum victorias, & dominationem diſpoſuit.

67 Ignorantia non videntur excuſari poſſe Indi, qui contra legem naturæ peccabant.

68 Lex naturalis eſt lumen rationis humanæ, natura ipſa omnium hominum mentibus inſitum

69 Indis, quantumvis Barbaris, non denegavit Deus lumen rationis naturalis.

70 Lex Divina, & naturalis omnibus hominibus intrinſecùs à Deo communicata videtur, ex D. Paulo, Auguſtino & Caſſiano.

71 Ignorantia invencibilis non admittitur in puris ac primis præceptis naturalibus, & exempla eorum.

72 Cap. turbatur 1. q. 1. explicatur.

73 Ruſticitatis excuſatio non admittitur in his, quæ naturali ratione ſuadentur.

74 Conſuetudo non excuſat ab implemento præceptorum naturalium, & eò eſt peior, quò diuturnior.

75 Natio nulla ita hebes, & Barbara eſt, cui permitti poſsit, ut Deum ſaltim generaliter non agnoſcat, & revereatur.

76 Deum aliquem eſſe, cuius providentia regatur hoc omne, quod cernimus, nemo ignorare poteſt; & Auctores plurimi, qui de hoc argumento tractant.

77 *Idololatræ per ignorantiam non excuſantur.*
78 *Deus eſt ultimus finis hominis.*
79 *Proſperi Aquitanici elegantiſſima carmina de cognitione Dei.*
80 *Indi, quamvis extranei, & remoti, ad cognitionem veri Dei, & obſervantiam legis naturalis ab Hiſpanis perduci debuerunt.*
81 *Neceſſitate in extrema exiſtenti quilibet tenetur opem ferre.*
82 *Inimicos etiam diligere, & iuvare debemus, cùm ſint naturæ noſtræ participes.*
83 *Cap. charitas 5. de pœnitent. diſt. 5. explicatur & exornatur.*
84 *Infideles corrigere tenemur, non ſolùm ut fidem recipiant, verùm & à peccatis contra naturam deſiſtant.*
85 *Homines hominibus ex lege naturæ conſulere debent, ex Cicerone, & alijs.*
86 *Ciceronis locus lib. ultim. de finibus emendatur.*
87 *Dei imago eſt homo benefaciens.*
88 *Auxilium miſeris denegare turpe ſemper reputatum eſt, & talionis pœna punitum.*
89 *Indi iuvari, & à ſuis miſerijs, & peccatis erui debuerunt, quamvis noſtrũ auxilium non peterent, & ſua ſorte contẽti viverent. Et num. 92.*
90 *Invito beneficium non confertur.*
91 *Lex ult. D. de uſu & habit. perpenditur & illuſtratur.*
93 *Indi non potuerunt tyrannidi, cruentis ſacrificijs, & alijs damnis, quæ olim patiebantur, conſentire.*
94 *Vitæ alterius, imò nec propriæ nemo eſt dominus, niſi ad cuſtodiendum illam.*
95 *Humanitatis, & pietatis officium exigit, ut proximis in periculo poſitis, etiã invitis, auxilium feramus.*
96 *Lex non tantum, D. de appellat. & l. addictos, C. eodem, exornantur.*
97 *Captum ab hoſtibus poſſumus etiam invitum redimere, & debet contractum ſervare.*
98 *Vaſſallos a dominis crudeliter habitos, etiam auxilium non potẽtes debet Princeps liberare, & ab eorum iuriſdictione eximere.*
99 *Invitos etiam ac nolentes ſervare, pulcherrimũ opus eſt, ex Seneca & Caſſiod.*
100 *Indos voluntariè conſenſiſſe in tyrannides, ſacrificia, & alia damna, quæ ſub antiquis dominis patiebantur, falſum eſſe probatur.*

CAPVT XIII.

De eodem titulo, & alijs varijs rationibus, & argumentis, quibus magis ac magis probari videtur, ad obſervandam legem naturæ, & idololatriam relinquendã, Indos, & quoslibet alios infideles rectè vi & armis compelli poſſe.

HÆC quidem † omnia, & alia graviſsima, & fœdiſsima Indorum ſcelera, ultra Auctores ſuprà relatos, non ſolùm cõmemorat, verùm & re ipſâ compériſſe teſtatur, & dolet diſertiſs. Ioſeph Acoſta lib. 2. de procur. Ind. ſalu. cap. 3. dicens, longum eſſe ea recẽſere; quoniam pręter idololatriã, nefaria ſacra, dæmonũ frequentes collocutiones, concubitum maſculorum, inceſtuoſam pollutionem ſororũ, ac matrũ, & reliqua id genus flagitia: alij alios indictâ cauſâ enecabant: compotationes ac tumulentias ſuas cruore miſcebãt: humanis multi carnibus pro ſummis delicijs veſcebantur: alij pueros innoxios ſimulachris mactabant: alij ſuorum inferias aliorum ſanguine peragebant: plerique potentiã ad nihil aliud, quàm ad nocendum, & ſęviẽdum, ſibi datam arbitrabantur, perinde atque immanes ferę, quæ naturali- 1

ter

ter gradu inferiores ac viribus imbe-
cilles pecudes, prædę ſuæ vendicant:
ut idem ſit apud iſtos dominari,& præ-
dari: nihil aliud ſubditum eſſe, quàm
potentioris libidini obnoxium eſſe,ita
ut iuſtū volumen impleri oporteret, ſi
exactè referre vellemus,quanta eſſent
eorum vitia,& quàm latè patens, hæc
feritas barbarorum in hoc vaſtiſsimo
Orbe,qui ritus portentoſi, & quę de-
nique legum,ac dominorum tyrannis.

Quæ cùm ita ſe habeant, prædicto-
rumque criminum gravitas,& atroci-
tas adeò magna ſit, ut abundè proba-
tum reliquimus: dubitandum non vi-
2 detur, † quin noſtri Catholici Reges
bellum adverſus Indos movêre potue-
rint, ut ab his ſceleribus abſtinêre, &
legem naturæ ſervare compelleren-
tur. Interveniente præſertim auctori-
3 tate Romani Pontificis,qui † hoc in
caſu adverſus omnes infideles iuriſdi-
ctionem habet, tanquam generalis
CHRISTI Vicarius,cap.1.& 2.de trāſ-
lat.Epiſcop.&eos,ſi detur facultas,pu-
4 nire poteſt, ad † Dei facta imitanda,
quę nobis exemplaria eſſe debent, ut
apertè tradit Innocent. Hoſtienſ. An-
charran. Florentin. Sylveſt. & reliqui
Doctores, quos in præcedentis capi-
tis initio retulimus, & in noſtris ter-
minis definiſſe videtur Piſsimus ille,
& omni ævo venerandus, Pius Quin-
5 tus † Rom.Eccleſ.P.M. qui cū multa
præclarè pro Indorum ſpirituali & tē-
porali ſalute providiſſet, illud etiā ex-
preſsè ſanxit, ut omnes Indi, quam-
vis Ethnici,ad legem naturalē obſer-
vandam compellerentur, ne pravo e-
xemplo alijs Indis iam converſis offi-
cerent, vel Hiſpanis inter eos degen-
tibus ſcandalum generarent, ut tra-
dunt Hieron. Cater. in eius vita,pag.
105. Anton.à Fuenmaior. in lib. 4. &
Fr. Alfonſ.Ferdinand.in hiſtor.Eccleſ.
noſtr.tempor.lib.1. cap.52. pag.182.
6 Quinimo † etiam ſine ſpeciali licen-
tia Romani Pontificis quēlibet Chri-
ſtianum Principem hoc idem officium
datā ſibi opportunitate exercêre de-
bêre,optime docet & probat Fr. Ant.
à Corduba lib.1. quæſtionarij, q. 57.
dub.5.in princip.pag.498. & ſequitur
Pat.Molina dict.diſp.106.verſ. *Tertia
concluſio.*

Pro cuius ſententię maiori compro-
batione,& illuſtratione,ultra ea, quæ
in cap. præcedenti retulimus, rurſus
primò conſiderari poteſt, † quòd id, 7
quod in legem Divinam,& naturalem
committitur, in omnium tendit iniu-
riam,l.Manicheos,verſ. *Ac primum*,C.
de hæretic.l.40.tit.5.lib.16. C.Theo-
doſ. Bartol. in l. Gallus, §. ille caſus,
numer.3.de liber.& poſthum. cap. ur-
gentis,ubi gloſſ.de hæretic. Iuſt. Lipſ.
lib.4.civil.doct.cap.3. Salvian.de Gu-
bernat. Dei lib. 4. Melchior Iunius
quęſt.Polit.p.3. q.94. Annæ. Robert.
lib. 1. rerum iudicat. cap. 12. Lælius
Zech.in tract. de Princip. cap. 5. n.1.
Ioan.Baptiſt. Valençuela in monitor.
contra Venetos, 7. part. num.117. &
Petrus de Aragon in 2. 2. quęſt. 10.
artic.3. verſ. *Secunda concluſio*: ubi ait,
quòd † quotieſcunque aliqua Reſpu- 8
blica vergit ad idololatriam, vel in ea
innocentes efficiuntur iniuriâ, lici
tum eſt unicuique,illos bello & armis
defendere, lege naturæ id ordinante,
ut eius obſervantia ſalva, & libera
maneat. Et idem latiùs in noſtra ſpe-
cie ſequuntur, & probant reliqui Au-
ctores ſuprà relati, præcipuè Caietan.
2.2.quęſt.40.artic.1.Gregor.Lopez in
dict.l.2.tit.23.par.2.gloſſ.magna, ver-
ſic. *Alium titulum*, & verſ. *Quinta con
cluſio*, Marquard.dict.tract.de infidel.
3.par.cap.1.num.39. Covarrub.in re-
gu.peccatum,2.part.§.10.num.1. ver-
ſic. *Tertiò*, in fine, Corduba ubi ſuprà
pag.499.& Doct.Marta dict.tract.de
iuriſdict.1.part.cap.24.num.28.& ſe-
quentib. docentes, † quòd qui talia 9
crimina impediunt,vel puniunt, Deo
ſervire dicuntur, argum.cap.ult.23.q.
5.cap.paratus, cap.apud 24.q.1. ubi
licita ea bella dicuntur, per † quæ 10

ad pietatis, & iuſtitiæ ſocietatem victis faciliùs conſulitur, prout & D. Auguſtin. oſtendit epiſtol. 5. dum ait: *Agenda ſunt multa etiam cum invitis benigna quadam aſperitate plectendis, quorum potius utilitati conſulendum eſt, quàm voluntati. Nam cui licentia iniquitatis eripitur, utiliter vincitur: quoniam nihil eſt infœlicius fœlicitate peccatorum, quæ pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hoſtis interior, roboratur*, & lib. 3. confeſs. capite 8. relatus
11 in † cap. flagitia 13. 32. quæſt. 7. ſic
inquiens: *Flagitia, quæ ſunt contra naturam, ubique & ſemper deteſtanda, atque punienda ſunt, qualia Sodomitarum fuerunt; quæ ſi omnes gentes facerent, eodem criminis reatu Divina lege tenerētur: quæ non ſic fecit homines, ut ſe illo uterentur modo. Violatur quippè illa ſocietas, quæ cùm Deo nobis eſſe debet, cum eadem natura, cuius ipſe auctor eſt, libidinis perverſitate polluitur.*

12 Debent namque † homines, vel ſolâ humanitatis, & cognationis naturalis ratione cogente, aliorum hominum mores ad bonum dirigere, inſignia ſcelera, & facinora vindicare, & iniurias, atque oppreſsiones, quas ſub tyrannorum iugo patiuntur, pro viribus impedire, ut optimis exemplis oſtenditur in lib. Machabæ. cap. 1. 3. & 4. Zachariæ cap. 14. & Oſeæ cap. 10. & communiter notant Bart. & Doctores per text.
13 ibi † in l. ut vim, D. de iuſtit. & iure, l.
1. D. de ijs, qui ſunt ſui, l. ſi ſervus eâ lege, D. de ſervis exportand. l. metum 9. §. ſed licèt, D. quod met. cauſ. l. non tantum 6. ibi: *Humanitatis ratione*, D. de appellar. l. culpâ caret, D. de regul. iuris, l. 1. §. ſed in eo, D. ad Syllanian. cap. quantæ, de ſentent. excommun. cap. dilecto, eodem tit. in 6. iūctis alijs, quæ obſervant D. Ambroſ. lib. 3. offic. cap. 3. D. Auguſt. lib. de moribus, cap. 27. Marc. Mantua lib. 4. obſervat. 36. Tiraquell. de poen. temper. cauſ. 24. Menchaca in præfat. controverſ. illuſtr. num. 2. & ſequētib. & lib. 1. cap. 8. ex num. 18. & cap. 16. num. 10. & cap. 21. num. 29. & ſequentibus, Pinelus in rubr. C. de reſcindend. vendit. 1. p. cap. 2. num. 26. Cuiacius in recit. poſthum. ad dict. l. ut vim, Bobadilla in Politic. lib. 5. cap. 2. num. 2. litter. D. dixi Ego in meo tractat. de crimin. parric. lib. 2. cap. 2. & in eleganti caſu reſolvit Dominic. Soto in 4. diſt. 5. q. 1. art. 10. inde
concludens, † quòd ſi pater infidelis 14
velit occidere filium parvulū, ne baptizetur, licitè id ei prohiberi poſſet, & ab eius manibus filius abduci; quod etiam ſequitur Gabriel in 4. diſtinct. 4. quæſt. 2. artic. 3. Victoria in 2. relect. de Indis num. 15. & omnes Theologi communiter ſecundùm Cordubā ubi ſuprà.

Atque eapropter D. Ambroſ. lib. 1.
offic. capit. 27. & 36. relatus in † cap. 15
fortitudo, & in cap. non inferenda 23. quæſt. 3. hanc veram fortitudinem & plenam iuſtitiæ vocat, quæ à latroni-
bus defendit infirmos. Qui † enim non 16
repellit à ſocio iniuriam, ſi poteſt, tam eſt in vitio, quàm ille, qui facit; quæ verba mutuatus videtur à Cicerone lib. 1. offic. dum ait: *Qui enim non defendit, neque obſiſtit iniuriæ, ſi poteſt, tam eſt in vitio, quàm ſi parentes, aut patriam, aut ſocios deſerat.* Et à D. Anaſtaſ. &
Damaſcen. relatis in † capite qui po- 17
teſt 23. quæſt. 5. dum inquiunt: *Qui poteſt obviare, & perturbare perverſos, & non facit, nihil aliud eſt, quàm favere eorum impietati. Nec enim caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obviare.* Quibus arridet Iuſtus Lipſius lib. 5. civil. doctr. cap. 4. ubi inquit: *Nec ſimilis ratio in oppreſſis, quos ſi gravior aliqua vis, aut extrema tyrannis urget, videtur cogere te communis ſocietatis vinculum, ut adiutes.*

Et melius † Salomon Proverb. ca- 18
pite 24: *Erue eos, qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum, liberare ne ceſſes*; quem locum exponens Gloſſa in dict. capite non inferenda: *Erue*, inquit, *per vim ſi iniuſtè ducantur*,

tur,

tur, vel per ſupplicationem ſi iuſtè, &
eius auctoritate Div. Ambroſ. ibidem,
Div. Auguſtin. quęſt. 2. in Exod. tomo
4. Hieronym. in quæſtion. Hebrai.
ſup. lib. 1. Regum, in fine, Div. Thom.
2. 2. quæſt. 61. articul. ultim. Burgenſ.
ſup. capite 2. Exod. Pererius ibidem
diſput. 10. primum illud Moyſis faci-
19 nus, † non solùm Divinæ inſpiratio-
nis titulo liberant, ſed iuſtitiæ etiam
ratione commendant: qui cùm vidiſ-
ſet Hebræum ab Ægyptio iniuriam
accipientem, illum defendit, ita ut
Ægyptium proſterneret, atque in a-
rena abſconderet. Nimirum, quia de-
buit Moyſes vim vi repellere, & pau-
perem & egenum oppreſſum de ma-
20 nu peccatoris liberare, ut † habetur
Pſalm. 81. & Eccleſ. 17: *Vnicuique
mandavit Deus de proximo ſuo*, & Iob
29. verſ. 17. ubi gloriatur, quòd ſemper
ſe ſe his iniquitatibus opponebat: *Cō-
terebam molas iniqui, & de dentibus illius
auferebam prædam.*

Poteſt etiam ad idem adduci inſig-
nis alter Div. Auguſtini locus ad Ma-
21 cedon. epiſtol. 54. relatus † in capite
non eſt 23. quęſt. 5. ubi ait: *Non eſt ini-
quitatis, ſed potius ſocietatis humanita-
te devinctus, qui propterea eſt criminis
perſecutor, ut ſit hominis liberator*; &
Div. Hieronym. ſup. Ieterm. capite 2.
relatus in capite Regum officium, eâ-
dem cauſ. & quæſt. ubi ſcribit: *Pro-
prium Regum officium eſſe, vi oppreſſos li-
berare, & contra potentes innocentibus,
& imbecillis auxilium præbere, & ne qui-
dem per connіventiam pati, ut ab alijs con-
triſtentur*, & Pelagius Papa in cap. om-
nis 7. quæſt. 1. ubi ait, quòd qui ne-
gant miſericordiam, & oppreſsis fa-
vorem debitum, videntur negare
Christum. Circa quorum iurium il
luſtrationem, & praxim in materia
vitandi violentias, quas iudices Ec-
cleſiaſtici ſæcularibus faciunt, plura
noviſsimè congeſsit Hieronym. Ze-
vallos in tractat. de violentijs, 1. part.
gloſſ. 5. ex numer. 27. & magis in no-
ſtris terminis Azevedo conſil. 37. nu-
mer. 13. & Valençuel. in diſcurſ. ſta.
& bell. parte 2. conſid. 2. ex numer. 99.
idem Valençuela contra Vener. 7.
parte, numer. 62. Petr. Gregor. lib. 11.
de Repub. cap. 11. num. 3. & ſequentib.
& Nos infra lib. 3. cap. 3. num. 15. & ſe-
quentibus.

Secundò facit, quia ſi defenſio, &
vindicta, de qua ſuprà locuti ſumus,
ita iuſtè permittitur, ut iniurię homi-
nibus illatæ ceſſent, & vindicentur,
multò † magis iuſtū, & licitum eſſe vi- 22
detur, infidelibus pro eorum idolola-
tria compeſcenda, & caſtiganda, bel-
lum inferre, cùm per eam ipſi Deo ita
gravis iniuria irrogetur, & talis ſit,
ac tanta (ut videmus) huius deli-
cti gravitas, & impietas, † cuius pu- 23
niendi, & cohibēdi ratione ipſe Deus
Optim. Maxim. hanc bellandi adver-
ſus idololatras facultatem ſæpènu-
mero permiſiſſe, imò & præcepiſſe
comperitur, ut apparet ex pluribus lo-
cis expenſis à Corduba dict. quęſt. 57.
dub. 5. verſic. *Tertiò*, pag. 500. & præ-
cipuè ex Levit. capit. 18. & † Deuter. 24
capite 12. ubi filijs Iſraël, antequàm
terram Promiſsionis intrarent, hoc
veluti primum, & pręcipuum man-
datum iniunxit: *Subvertite omnia loca,
in quibus coluerunt gentes, quas poſſeſſu-
ri eſtis, Deos ſuos ſuper montes excelſos &
colles, & ſubter omne lignum frondoſum.
Diſſipate aras eorum, & confringite ſta-
tuas, lucos igne comburite, & idola commi-
nuite: diſperdite nomina illorum de locis
illis.* Et infrà: *Omnes enim abominatio-
nes, quas averſatur Dominus, fecerūt Dijs
ſuis, offerentes filios, & filias, & combu-
rentes igni.* Et eiuſdem Deuteron. cap.
20. ubi † ex promiſsis civitatibus om- 25
nes omnino in ore gladij interficien-
dos eſſe, Dominus iubet, Hethæum
videlicet, & Amorrhęum, & Chana-
næum, Pherezęum, & Hevæum, & Ge-
buſęum, ne fortè docerent populum
facere cunctas abominationes, quas
ipſi operati ſunt Dijs ſuis. In alijs au-

tem

tem civitatibus non promiſsis eas belli conditiones apponit, ut ſi pacem prius oblatam accipere noluiſſent, ſed bello ſe defendere, omnes mares occiderent, omnem prędam exercitui dividerent, & de ſpolijs hoſtium comederent: *Sic facies* (inquit) *cunctis civitatibus, quæ à te procul valdè ſunt, & non ſunt de his urbibus, quas in poſſeſſionem accepturus es*: quò loci Gloſſa Interlinearis, verba: *Quæ à te procul ſunt*, interpretatur, id eſt: *Religione diverſa*, ſic apertè oſtendens, ob ſolam idololatriam urbes illas debellari permiſſas, & non ratione alterius iniuriæ populo Iſraëlitico illatæ.

26 Et propter † hanc idolorũ, & idololatrarum debellationem & diſsipationem, multum laudari videmus Ezechiam, Ioſiam, & Nabuchodonoſorum lib.4.Reg.capite 18. & 23. & Daniel. cap. 14. quorum exemplo D. Auguſt. epiſt. 48. & 50. ad Bonifacium Comitem, Chriſtianos Principes ad præliũ contra idololatras adhortatur. *Omnes*, inquiens, *Reges, qui in populo Dei non prohibuerunt, nec everterunt idola, & alia, quæ contrà Dei præcepta fuerant inſtituta, culpantur: & qui prohibuerunt, & everterunt, ſuper aliorum merita laudantur*: quod recoluit Gratianus
27 in † capite qui vult, & in capite non
28 invenitur 23.quæſt.3. Et † Nicolaus de Lyra ſup.Numer. capit. 31. eorundem locorum auctoritate permotus: *Vna*, inquit, *belli iuſta cauſa eſt contra terram, in qua Deus per idololatriam blaſphematur*. Idemque expreſſè affirmat Marquard. Lucas de Penna, Malferitus, Alfonſ. à Caſtro, Guerrerus, Marta, & plurimi alij utriuſque cẽſurę Doctores, quos initio capitis præcedentis retulimus.

29 Quibus addere licet, quod † in lib. 3.Reg. capite 15. legimus de Aſa Iudæorum Rege, qui matrem ſuam Maacham, Abſalonis filiã, propter ædificatum Pani ſacellum Regno pri-
30 vavit. Et 1.Machab.2.† de Mathathia, qui dicti, præcepti, & vigoris memor, interfecit eũ, qui ad aras ſacrificaturus acceſſerat.

Conducit etiam auctoritas † Divi 31
Pauli 1.ad Roman. ubi cùm ſeriò idololatriam, & alia obſcœna crimina infidelium connumeraſſet, & ſupplicia, quę pro illis paſſuri erant, concludit: *Quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte: non ſolùm qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus*, ubi D. Ambroſ. exponit, id eſt: *Qui non vindicant*.

Romanam † quoque urbem ob re- 32
liquias idololatriæ ingentibus cladibus, & excidijs Alarici, Genſerici, Odoacris, & Totilæ Divino iudicio attẽctam fuiſſe, quouſque tandem Imperiũ Orbis in varios Reges, Regnáque diſtractum, atque divulſum, ipſa penitus amiſerit, piè & eleganter inſinuat, & lacrymatur Paul. Oroſ. lib.7.cap.37.& 39. D. Auguſt. in opuſc. de excid. urb. & paſsim in libris de Civit. Dei. & lib. 1.retract.cap.43. Sozomen. lib.9. hiſt. Eccleſ. cap.6. Salvian. in ſeptem libris de vero iudicio, & providentia Dei, S. Gelaſ. in epiſt. cõtra Andromachũ, tom.1. epiſtolar. Roman. Pont. & alij refert Maluenda lib.4. de Antichriſto cap.6.

Neque dixerit aliquis † ea legis an- 33
tiquæ pręcepta, poſt Novi Teſtamẽti promulgationem, exoleviſſe; nã contrarium, & meritò quidem affirmat D. Cyprian. lib. de exhortat. martyr. cap.5. relatus à Gratian. in † cap. ſi 34
non audieris 32.23.q.5. ubi poſtquàm prædicta Deuteronomij, & Mathathię exempla commemoravit, hæc elegantiſsima verba ſubnectit: *Quòd ſi ante adventum Chriſti circa Deum colendum, & idola ſpernenda, hæc præcepta ſervata ſunt, quantò magis poſt adventum Chriſti ſervanda ſunt, quando ille veniens non verbis tantùm nos adhortatus eſt, ſed & factis?*

Etenim † omnes ferè Prophetæ 35
prædixerunt, poſt adventum CHRISTI

ido-

idolalatriam exterminandam fore, ut conſtat ex illo Iſai. 2. *Elevabitur Dominus ſolus in die illa, & idola penitus conterentur.* Et Zachariæ 13: *In die illa erit fons patens domui David, & habitantibus Ieruſalem, in ablutionem peccatoris, & menſtruatæ. Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum: Diſperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur ulterà.* Idem etiam habetur Iſaiæ 31. Ezech. 6. & 30. Oſeæ. 10. Miche. 1. Daniel. & Sophon. 2. & latè obſervanr Marquard. d. tract. de Iudæ. & Infid. 3. par. cap. 1. num. 24. Bellarmin. lib. 1. cõtroverſ. cap. 8. de Chriſt. pag. 105. lit. D Gaſpar Sanctius ſup. Iſai. in locis ſuprà relatis, & Fr. Lud. Gtanatenſ. in Symb. Fid. part. 4. cap. 10. pag.
36 458. Et pluribus exemplis † idolorum, quæ Romæ, & in Ægypto, & alibi adveniente Chriſto corruerunt, & Oraculorum, quæ reſponſa ampliùs reddere non valuerunt, luculenter confirmanr Nicephor. lib. 1. cap. 17. Porphirius, licètipſe fuerit magnus idolorum cultor, in lib. de deficientia Oraculorum; Pat. Ioan. Pineda ſup. Iob, tom. 2. pag. 634. & 1071. Simon Maiol. in dieb. Canicul. tom. 3. colloq. 1. pag. 307. & ſequentib. & tom. 2. colloq. 1. pag. 78. & tom. 1. colloq. 21. pag. 476. Thom. Bozius lib. 14. de ſign. Eccleſ. cap. 3. & 4. & lib. 23. cap. 1. Fr. Ioan. à Ponte in conven. utr. Monarch. lib. 3. cap. 5. pag. 32. ubi ad
37 hanc cauſam refert † ruinam, & diſsipationem magni illius idôli, Rhodij olim erecti, quod Coloſſum appellarunt, & inter ingentia mundi miracula connumeratũ fuit, & Nos alia congeſſimus ſup. hoc libro, cap. 4. ex num. 81.

38 Suntque valdè notatu digna ipſorum † Oraculorum reſponſa, quæ de hac re apud prædictos auctores circumferunrur, quorum unũ ſic habet:

Puer Hebræus iubet me Dijs beatis imperans,
Has ædes relinquere, & ſtatim Orcũ abire.
Cæterum abi tacitus à noſtris aris.

Aliud ſic.

Tripodes congemiſcite, abijt Apollo,
Abijt, quia flammeum me cogit cæleſte Numen.
Erat Iupiter, & nunc eſt, & erit, ò magne Iupiter.
Hei mihi oraculorum defecit me claritas.

Et Sacerdori, qui ultimus Apollinem de vera religione conſuluit, reſpondiſſe narratur.

Ne me extremum, & ultimum velis ipſe rogare,
Infœlix Sacerdos, de Divino genitore,
Deque charo, & unico Filio celeberrimi Regis,
Et Spiritu, qui omnia circum affatim continet.
Mentes, terram, fluvios, mare, Tartara, aërem, ignem.
Hei me etiam nolẽtẽ Spiritus ille bis ædibus expellet.
Ac tutumque deſertum linquetur limen hoc fatidicum.

Vt omittam vulgatum Virgilij locum Æneid. 6. quem in eundem ſenſum plures auctores accipiunt, dum canit:

Huius in adventum iam nunc & Caſpia Regna
Reſponſis horrent Divum, & Mæotica tellus.

Tertiò, in maiorem ſuprà dictorum fidem, & comprobarionem, illud etiam addere poſſumus, quod † idololatria, & infidelitas maiora, & graviora crimina ſunt, quàm blaſphemia, & eam in ſe includunt, in quantum ſubtrahunt Deo, ſingularitatem dominij, & fidem opere ipſo impugnant, ut docet D. Thom. 2. 2. q. 10. art. 3. & q. 94. art. 3. ad 2. Fr. Raph. de la Torre ibidem, ex pag. 98. Pet. de Aragon in eâd. 2. 2. q. 13. art. 4. pag. 369. & Ant. a Corduba dict. q. 57. dubit. 5. pag. 500. ubi aiunt, quòd idololatria ipſi fidei unius veri Dei, & Chriſti Redemptoris magis directè, quàm alia peccata, ipſo facto contrariarur; & fundamentum Chriſtianæ Religionis evertit. Sed ſic eſt, quòd propter † blaſphemiam 39 40

poteſt bellum adverſus infideles indici, quoties hi fidem blaſphemijs, praviſque perſuaſionibus impediunt, vel legis Evangelicę prædicatores etiam in eorum Provincijs infeſtant, ut colligitur ex D. Thom. 2. 2. q. 10. articul. 8. & 11. & Caietan. ibidem, & notat Albertin. in rubr. de hæretic. q. 8. Albert. Pius Campenſis contra Eraſm. cap. 21. de bello. Covarru. in d. regu. peccatum, 2. p. §. 1. num. 3. verſ. *Quartò licitum*, & Victoria in relect. 1. de Indis n. 31. & Gaſpar Sanctius ſup. Iſai. cap. 52. verſ. 7. pag. 544. ubi probat, quàm ægrè ferat Deus ſuum nomen blaſphemari: ergo multo magis propter idololatriam, adeò gravem, cruentam, & perniciosam Indis, de quibus agimus, bellum iuſtè moveri potuit. Quod argumentum fortiſsimum reputat, & appellat Sepulveda in Apolog. contra Epiſcop. de Chiapa, & confir-
41 mari poteſt † ex his, quæ de pœnis cōtra blaſphemos, & huius criminis gravitate referunt Caſtro de iuſta hæretic. punit. lib. 1. cap. 12. Domin. Bañez d. 2. 2. q. 10. art. 10. verſ. *Dubitatur*, Iul. Clarus, & Baiard. lib. 5. Sentent. §. blaſphemia, Tiber. Decian. lib. 6. crimin. cap. 1. & ſequentib. Director. Inquiſit. 2. part. q. 41. commentar. 66. pag. 333. Aragon. ubi ſup. pag. 369. Azor lib. 3. inſtit. moral. cap. 38. D. Ioan. Vela in tract. de pœnis delictor. cap. 4. & innumeri alij relati a Farin. in praxi crimin. tom. 1. q. 20. Bobadilla in Polit. lib. 3. cap. 15. num. 11. & lib. 5. cap. 1. num. 108. cum ſequentib. & lib. 2. cap. 17. num. 77. Parlador. lib. 3. rer. quotid. cap. 18. Pet. Matthæus in notis ad ſummam conſtit. Pontif. circa conſtit. Iul. III. contra blaſphem. pag. 355. Simon Maiol. in colloq. de perfidia Iudæ. pag. 54. & ſeqq. Camillus Borrel. de Magiſtrat. edict. lib. 3. cap. 1. & conſ. 43. per totum cent. 1. & noviſsimè Licentiat. Barnuevus de Moſquera in peculiari tract. de blaſphemia, & eius pœnis, & eruditus pariter ac nobilis D. Petr. Pantoja de Aiala in commentar. ad leg. fin. C. de aleatoribus, numer. 10. fol. 137. & ſequent.

Qvartò, ſuprà dictis non incongruenter adijcio, quòd ſecundùm eundem D. Thom. 2. 2. q. 40. art. 1. † iuſta 42
cauſa bellandi contra aliquos eſt, quā do hoc illi merentur propter aliquam culpam, quapropter ſi ſubditi negarent honorem ſuo Regi, poſſent etiam ab extraneis puniri, ut omnes cum Angelico Doctore concludunt, & expreſſè reſolvit Caietanus 2. 2. quæſt. 10. articul. 8. & 9. Quod cùm ita ſe habeat, longè † magis ex charitate, ſive 43
pietate, quinimo & ex lege iuſtitiæ, Chriſtiani tenemur, & illi præſertim, qui Pontificali, aut Regali auctoritate præfulgent, unici & veri Dei, ac Domini noſtri honorem tueri, & iniurias, quas infideles Idololatræ ei quotidie ferunt, prohibere, ac vindicare.

Mali † quippe ſunt prohibendi à 44
malo, & cogendi ad bonum, eaque vindicta, † quæ valet ad correctio- 45
nem, non ſolùm non reprobatur, ſed imò ad miſericordiam pertinet, & ſi ea, de quibus Deus vehementer offenditur, inſequi, vel ulciſci deſerimus, ad iraſcendum utique Divinitatis patiētiam provocamus, ut ex varijs D. Auguſt. ſententijs recoluit Gratian. † in 46
cap. ſi ea 50. cap. ea vindicta 51. cap. mali. 54. 23. q. 4. & docet idem Auguſt. lib. 6. quæſt. q. 10. relatus in cap. Dominus noſter 23. q. 2.

Quam eandem ſententiam latiùs proſequitur D. Hieron. in cap. qui malos 23. q. 5. D. Chryſoſt. ſup. Matthæ. 5. q. 324. ad 4. & q. 338. Gabriel. in 4. diſt. 15. q. 4. Corduba in quæſtionar. lib. 1. quæſt. 57. dub. 5. pag. 499. & poſt hæc ſcripta D. Ioan. Bapt. Valençuela in diſcurſ. ſtatus & belli part. 2. conſid. 2. ex numer. 99. & conſider. 3. num. 41. Et conducunt † elegantiſsi- 47
ma verba legis 35. titul. 2. part. 3. ubi ex antiquorū ſapientium doctrina

hoc

hoc proverbium deducitur: *Amigo de*
Dios es, quien enemigo de Dios mata en
tiẽpo qualquier. Quod proſequitur Ab-
bas in cap. 1. de ferijs; Albericus in l.
provinciarum, C. eodem, & latè exor-
nat Bobadilla in Polit. lib. 2. cap. 13.
num. 38. & ſequentib. ubi etiam alle-
48 gat opt. text. † in cap. ſi is qui 23. q.
4. vbi dicitur: *Et licèt ea, quæ nobis com-*
mittuntur, facilè poſsimus indulgendò di-
49 *mittere, † ea tamen, quæ in Deum com-*
miſſa ſunt, cum magna diſtrictione, nec ſi-
ne pœnitentia poſſumus relaxare.
QVINTÒ conſidero, quòd Inno-
cent. & Doctores ſuprà citati, iure op-
timo tradere potuerunt, hanc vindi-
ctam, quæ de tyrannis, idololatris, &
alijs peccatoribus ſumitur, qui contra
legem naturalem delinquunt, ex Dei
50 imitatione deſcendere, † quia iudicia
Dei debent eſſe exemplaria iudicio-
rum noſtrorũ, ut docet Auguſt. in cap.
1. cap. qui peccant, cap. quoniam, cap
quando, cap. non invenitur 23. q. 3. &
in terminis tradit Corduba dict. dub.
5. verſ. *Maior autem*, pag. 500. ubi ad
idem D. Thom. Caietan. & alios alle-
gat. Et videmus Deum ipſum, qui in
ſua poteſtate, & voluntate habet om-
nium iura Regnorum, ut latè oſtendi-
51 mus in cap. 2. huius libri, † propter
eiuſmodi peccata, præcipuè ubi diu-
turna, & iterata ſunt, imperia everte-
re, mutare, & ab alijs in alios transfer-
re, ſolitum eſſe: eorumque Principes,
& Reſpublicas, etiam tunc, cùm maxi-
mè florent, opprimere, & extraordina
rijs modis punire, ubi ordinarij nõ ſuf-
ficiunt, ut præter ſacræ Scripturæ lo-
ca, & exempla, quorum ſup. memini-
52 mus, ſatis conſtat † ex illo Eccleſ.
cap. 10. verſ. 8: *Regnum à gente in gentẽ*
trãsfertur propter iniuſtitias, & iniurias,
& contumelias, & diverſos dolos, Sapiẽt.
10. *Ideò iuſti tulerunt ſpolia impiorum*,
& Proverb. 13. *Theſaurizantur autem*
iuſtis divitiæ impiorum. Matthæi 21.
Auferetur à vobis Regnum Dei, & dabi-
tur genti facienti iuſtitiam.

Quas Domini voces ad omnes im-
pios, & iniquos valere, graviter docet
D. Auguſtin. adverſus litt. Petiliã, cap.
43. & in epiſt. 50. ad Bonifac. cuius
verba referuntur † in cap. ſi de rebus, 53
& in cap. quemadmodum 23. q. 7. Et
re ipſâ oſtendit hiſtoria † Nabucho- 54
donoſor, & Balthaſaris Regis, Daniel.
cap. 4. & 5. Saulis 1. Reg. cap. 15. A-
morrhæorum Deuteron. cap. 21. & Pa
rabola vineæ, de qua apud Matthæ.
d. cap. 2. Marc. cap. 12. & tranſlatio
Imperij, quæ de Græcis facta eſt ad
Germanos, de qua in cap. per venera-
bilem 34. de electione, & alia innu-
mera teſtimonia, & exempla, quæ ab
omni antiquitate petita † recolunt 55
Nicolaus de Lyra, & alij noviores ſcri
bẽtes in dictis locis, Doctores in cap.
trãſlato de cõſtitut. Oldrad. conſ. 69.
& 72. Martin. Laudẽſ. in tract. de Prin
cipe, q. 155. Lãcellot. Conrad. in tẽplo
iudicũ, lib. 1. cap. 1. §. 2. q. 2. n. 16. fol.
14. Ioan. Saliſberienſis in Policratico,
ſive de Curialium nugis, lib. 4. cap. 12.
Pet. Greg. lib. 18. Syntagma. cap. 1. &
lib. 5. de Repub. cap. 2. & lib. 21. cap. 1.
Gaſpar Sanctius ſup. Iſai. cap. 6. num.
1. pag. 74. & cap. 27. num. 6. pag. 276.
& cap. 28. num. 46. pag. 290. Palac. Ru
beus de obten. Navar. part. 5. §. 4. & 9.
Thom. Bozius de ſign. Eccleſ. in præ-
termiſ. ad lib. 24. cap. 3. pag. 627. & de
ruinis Gent. lib. 2. cap. 15. pag. 199. &
in integro tract. de imperio virtutis,
Pet. Fab. lib. 3. Semeſtr. cap. 8. pag. 101.
& cap. 20. pag. 308. Simancas lib. 3. de
Repub. cap. 9. n. 11. Iuſt. Lipſ. lib. 2. Po
liticæ, ſive civil. doctr. cap. 7. & 10. Pat.
Ribadeneira in Princip. Chriſt. lib. 2.
cap. 4. pag. 513. Rutil. Benzon. de an-
no Iubil. lib. 6. cap. 17. Pat. Ioan. Pine-
da commẽtar. in Iob. cap. 34. verſ. 24.
& de rebus Salom. lib. 7. cap. 2. num. 1.
pag. 482. Caliſtus Remirez in tract. de
lege Regia, §. 8. n. 22. Simon. Maiol.
in dieb. Canicul. 3. tom. colloq. 2. de
bellorũ eventib. pag. 341. Petr. Andr.
Canonh. in Aphoriſm. pol. Hippocrat.

Digitized by Google

pag. 643. & ſequentib. Valençuela in dict. monitor. contra Venetos, part. 5. n. 196. Bobadilla in Polit. lib. 2. cap. 2. num. 11. & 12. Fr. Ioan. Marquez in Gubernat. Chriſt. lib. 2. cap. 26. pag. 318. & Fr. Ioan. Torquemad. in Monarch. Ind. lib. 4. cap. 106.

Et ante eos hoc idem optimè præſenſit Demoſthenes in Oratione Olyn-
56 thiaca 2. † & Seneca in Tyeſte, actu. 2. ſcena 1. dum ait:

——— Vbi non eſt pudor,
Nec cura iuris, ſanctitas, pietas, fides,
Inſtabile Regnum eſt.

Et Salvianus lib. 7. de providen. Dei,
57 ubi † cùm Afrorum graviſsima ſcelera recenſuiſſet, ea Deum quaſi reluctantem ad illorum internecionẽ moviſſe, his graviſsimis verbis oſtendit: *Et cùm hæc omnia fierent, quid aliud talis populus agebat, niſi ut cùm eum Deus perdere adhuc fortaſſe nollet, tamen ipſe exigeret, ut periret? Vnde & quòd Vvandali ad Africam tranſierunt, non eſt Divinæ ſeveritati, ſed Afrorum ſceleri deputandum: gravi enim eos antequàm illuc pergerent, ac longa iniquitate traxerunt*, & lib. 1. de Sodomę, & Gomorrhæ peccatis ſic inquit: *Clamor Sodomorum, & Gomorrhæ multiplicatus eſt.* † *Pul-*
58 *chrè clamorem, dixit, in ſe habere peccata. Grandis abſque dubio peccantium clamor eſt, quia terra aſcendit ad cœlum. Quare autem peccata hominum quaſi clamare teſtatur? Scilicet, quia cædi aures ſuas, Deus dicit, clamoribus peccatorum, ut non differatur pœna peccantium. Et verè clamor, & grandis clamor eſt, quando pietas Dei peccatorum clamoribus vincitur, ut peccantes punire cogatur. Oſtẽdit ergo Dominus, quàm invitus puniat etiam graviſſimos peccatores, dicens, quòd clamor Sodomorum ad ſe aſcenderit, hoc eſt, miſericordia quidem mea mihi ſuadet, ut parcam: ſed tamen peccatorum clamor cogit, ut puniam.*

59 Et ad hanc cauſam † (non ad aſtrorum vim, ſyderumque influxus) mutationes, & declinationes Regnorũ referendas eſſe, piè, & doctè advertit Marquez ubi ſup. & Simon Maiol. quem tranſcribit Canonherius in locis citatis, ubi ſic ait: *Cùm ergo cauſas periodorum, & mutationum in Imperijs quærimus, non procul vagemur animis, nec ad ſydera evolemus, ſed quid in Eccleſia politijs, & œconomijs fiat, conſideremus. Si regnant in Eccleſia falſæ, impiæ, fanaticæ, blaſphemæ opiniones, aut idola, & conflictantur inter ſe docentes: ſi in politijs impunæ graſſantur tyrannides, ſeditiones, latrocinia, impoſturæ, fraudes, & licet cuilibet, quod libet: ſi diſsident coniuges, & vagis ac prohibitis libidinibus contaminantur œconomiæ, & adulterantur familiæ: non dubitemus, impendere triſtes, atroces, & propinquas pœnas.*

Etenim, ut præclarè inquit Iuſt. Lipſius in præfat. ad Poliorcert. † fulcrũ 60
Imperiorum eſt, ſervare religionem & pietatem, & qui ſecus faciunt, raro Dei vindictam effugiunt, † quæ certa 61
ſemper eſt, licèt aliquando lentis, & laneis pedibus, ut eſt in adagio, incedere videatur, ut dixit Horatius lib. 3. Ode. 2.

Rarò antecedentem ſceleſtum
Deſeruit pœna pede claudo.

Et † Habacuc cap. 23: *Licèt viſus ſit* 62
proeul, tamen apparebit in finem, & non mentietur. Si moram fecerit, expecta illum; quia veniens veniet, & non tardabit: Vigilat quippe Divinus ille oculus, † ut ait Iuſtus Lipſius lib. 2. de cõ- 63
ſtant. cap. 15: *Et eùm dormire eum cenſes, connivet. Atque ut in uno, eodemque homine iure in ſenecta ætate delictum aliquod punitur admiſſum in iuventa: ſic Deus in imperijs, aut Regnis peccata vetera, quia externa communionis ratione unum quiddam Deo ſunt, & coniunctum. Et ſicut in homine cùm manus furto pœnis libidine venter ingluvie peccavit, totum corpus id luit: ſic in communi aliquo cœtu paucorum delictum expetere, ſæpè in omnes, præſertim ſi ij, qui peccant, velut digniora quædam membra*

ſunt,

ſunt, ut Reges, Principes, Magiſtratus. Tradunt plura alia Caietan. & alij Patres, exponentes illud Geneſ. 15. *Nondum completa ſunt iniquitates Amorrhæorum.*

Inter quos Benedict. Pererius, cùm tres cauſas doctè admodum expreſsiſ-
64 ſet, ob quas ſolet Deus † peccata punire, quæ uſque ad certam aliquam metam, vel temporis periodum impunita relinquit, nempe multitudinem, inverecundiam, & conſuetudinem, ſive incorrigibilitatem peccantium, quartã tandem cauſam, & valdè ad rem noſtram convenientem, his elegantiſsimis verbis ſcribit: *Quando improbitas, & impietas alicuius gentis eò uſque proceſſit, ut ſit admodum exitialis humanæ ſocietati, ipſam hominum communitatem, & ſocietatem pervertens, ac deſtruens. Humana verò ſocietas tribus maximè rebus, & initio coaleſcit, & deinceps continetur, atque conſervatur: ante omnia Religione, pietateque adverſus Deum, tum erga homines æquitate, ac iuſtitia, ac demum rectâ vivêdi diſciplina, & rationabili quadam morum inſtitutione, & compoſitione. Contra primum facit atheiſmus; & fœda ac peſtilens idololatria, qualis fuit olim quarundã gentiũ, quibus vel proprios ſuos filios, aut ingulãdo, aut igne cõburẽdo, Dijs immolare moris erat. Quòd ſi hæc ſcelera in ipſum etiã Dei populum invaſerint, mirum dictu! quantum iram Dei provocent, & contra ſe vindictam eius accelerent. Huius criminis ſæpè accuſatos eſſe Iudæos à Prophetis, legimus in ſacris Litteris. Alterum humanæ ſocietatis vinculum, iuſtitiam dico, planè deſſolvunt frequentes, & immodica bonorum rapina, tyrannicæ oppreſſiones, frequentes bonorum, & innocentium cædes: tale fuiſſe legimus peccatum Ægyptiorum adverſus Hebræos: idem crimen ſæpènumero Hebræis ipſis exprobrarunt Prophetæ, extrema eis mala ob eam cauſam comminantes. Contra tertium humanæ ſocietatis caput faciunt promiſcuæ, atque indifferentes virorum, atque mulierum coniunctiones, nulli diſtinctiones, ac reſpectu cognationis, vel affinitatis, ut patris & filiæ, filij & matris, fratris & ſororis, & quod multò deteſtabilius eſt, nefandæ commixtiones marium cum maribus, & hominum cum iumentis:
atque † hoc fuiſſe complementum iniqui- 65
tatum Chananæorum, ad quod ubi pervenêre, punitos eſſe eos à Deo, & eiectos de terra ſua, nec obſcurè, nec uno tantùm loco docet Scriptura.*

Et in ſpecie † iſtorum Indorũ Oc- 66
cidentalium, de quibus loquimur, ſimiliter cõtigiſſe, antiquaque eorum Regna, & Imperia ob graviſsima, quæ cõmittebãt, peccata, tunc, cùm maximè florebant, concidiſſe, & Deum Opt. Max. tum ut illa puniret, cùm etiam ut Divini Verbi prædicationem inter ipſos Indos diſſeminaret, Hiſpanorum adventum, & dominationem diſpoſuiſſe, apertè docet, & multis argumentis oſtendit Ioſeph. Acoſta lib. 7. de hiſt. moral. Ind. cap. 24. & ſequentib. & Fr. Ioan. Torquemad. in Monarch. Indian. lib. 4. cap. 105. & 106. Secreta Dei iudicia laudantes, qui ſimul his gẽtibus & ſupplicium, & ſalutem paravit, iuxta dictum D. Pauli ad Roma. cap. 11. verſ. 11. & 12. & idem obſervat Thom. Bozius de ſign. Eccleſ. lib. 24. cap. 3. & Ioan. Boter. in relat. univerſal. 4. part. lib. 1. ex pag. 25. ubi tyrannides, & alia ſcelera Indorum recenſet, & ea in cauſa fuiſſe, tradit, ut Regnis ſuis ſpoliarentur, & Divinæ voluntatis decreto ad Hiſpanos tranſirent. Quod ipſi quoque Peruani Indi ſibi perſuaſerunt, ut diximus ſuprà cap. 12. num. 21.

Neque obſtabit, ſi ſuprà dictis obiecerit quiſpiam, † Indos iſtos, ut plu- 67
rimùm, rudes, & barbaros fuiſſe, ut ſuprà hoc lib. cap. 8. latè probavimus: ac proinde ob ingenij hebetudinem, & morum feritatem excuſari, ſi Deum, ut oportebat, non agnoverint, nec coluerint, & alijs delictis, & ſceleribus legis naturalis præcepta fœdaverint.
Etenim cùm † lex naturalis ſit lumen 68

rationis humanæ, quod Deus naturæ conditor unà cum natura inſeruit mẽtibus hominum ad aliquid faciendum, vel non faciendum, ut obſervãt Theologi poſt D. Thom. 1.2.q.94. ubi Medina artic. 1. Raphaël de la Torre tom. 1. de Religione, q.85. artic. 1. diſput. 2. Suarez de legib. lib. 2. cap. 5. cum ſeqq. Sayrus in Theſaur. 3. par. cap. 2. a num. 6. & plures alij relati à Salas in eod. tract. diſput. 5. per tot. non eſt cre-
69 dendum, † Indis quantũvis barbaris, cùm verè homines ſint, hoc lumen à Deo negatum fuiſſe, nec ea ignotaſſe, ad quæ natura ipſa inclinat, & amplectenda, vel fugienda eſſe docet, etiam nullâ inſtitutione, aut ordinatione
70 præmiſſâ, † iuxta illud D. Pauli ad Roma. 2: *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt*, D. Auguſt. lib. 2. confeſſ. cap. 4. *Lex tua, Domine, in cordibus hominum ſcripta eſt, quam nec ulla unquam delet iniquitas*, quod exponens Caſſianus collat. 8. cap. 23. Sic excellentiſsimè inquit: *Deus hominem creans, omnem naturaliter ei ſcientiam legis inſeruit, quæ ſi fuiſſet ab homine ſecundùm propoſitum Domini, ut cœperat, cuſtodita, non utique neceſſarium fuiſſet, aliam dari, quæ per litteram poſteà promulgata eſt: erat enim ſuperfluum extrinſecùs offerri remedium, quod adhuc intrinſecùs tenebatur inſertum.*

71 Atque ita † in eiuſmodi putis, ac primis præceptis naturalibus, qualia ſunt, Deum colere, bonum ſequi, malum fugere, quod tibi non vis, alteri nõ facere, & ſimilia, non cadere, nec admitti ignorantiam invencibilem, tradunt Alex. de Ales. 2. par. q. 153. nu. 3. Durandus in 3. diſtinct. illat. 25. q. 1. ad 1. Alfonſ. de Caſtro lib. 2. de lege pœnal. cap. 14. Cardin. Tolet. in ſumma. lib. 4. cap. 6. num. 9. & plures alij, quos refert Pat. Gabr. Vazquez in 1. 2. 1. tom. q. 76. art. 2. diſpu. 122. pag. 1049. Ioan. Azor. tom. 1. lib. 1. inſtit. moral. cap. 13. q. 1. Valentia tom. 2. diſput. 6. quæſt. 6. puncto 1. corol. 7. Sanchez lib. 1. Decalog. cap. 16. num. 33. & poſt hæc ſcripta P. Fran. Suarez in tract. de Spe, diſput. 17. ſect. 2. num. 7. & expreſſè probat Gratian. † in cap. turbatur 72
12. 1. q. 1. ubi naturalis iuris ignorantiam omnibus adultis damnabilem eſſe, docet. Quem locum exponẽs gloſſa ibidem, allegat text. & gloſ. in l. 2. C. de in ius vocan. † ubi quod plus eſt, 73
non ſolùm in his, quæ merè iuris naturalis ſunt, verùm in his quoque, quæ naturali tantùm ratione ſuadentur, veluti benefacientibus benefacere, ruſticitatis excuſationem admittendam non eſſe docemur. Quemadmodum neque † conſuetudinis excuſatio ad- 74
mittetur, quæ reatum potiùs auget, quàm minuit, & cùm mala ſit, & factis ac naturalibus inſtitutis contraria, nullo tempore convaleſcit, & nullius momenti debet iudicari, l. capitalium, §. ſolent, D. de pœnis, cap. ex litteris, cap. cùm venerabilis, cap. fin. ubi gloſ. de cõſuetud. cap. mala. 8. diſtinct. cum multis alijs, quæ de perfidia, & blaſphemijs Iudæorum loquens, tradit Simon Maiol. 3. tom. dier. Canicular. colloq. 1. pag. 55. & 56.

Et generaliter tam de Indis, quàm de alijs gentibus, & nationibus tractantes, † nullam ita rudem, & hebe- 75
tem fuiſſe, cui permitti poſsit, ut laboret ignorantiâ invencibili unius Dei, cùm ad illum ſaltim generaliter cognoſcendum, ac colendum, tanquàm principium omnium rerum, excedens omnia, & à quo omnia dependent, & gubernantur, omnes ſolo lumine naturali ducantur, & teneantur, latè † poſt 76
Epicurum comprobat Cicero. lib. 1. de nat. Deor. Ariſtot. lib. de cœlo, & lib. 8. Phyſicor. Ælian. lib. 2. de varia hiſt. Plutarc. de placitis Philoſoph. cap. 6. & 9. Lactan. Firmian. lib. 3. Divin. inſtit. cap. 11. & lib. 1. cap. 2. ubi ait: *Nemo eſt enim tam rudis, tam feris moribus, quin oculos ſuos in cælum tollens, tametſi neſciat, cuius Dei providentia*

regatur hoc omne quod cernitur, non aliquam tamen eſſe intelligat ex ipſa rerum magnitudine, motu, diſpoſitione, conſtantia utilitate, pulchritudine, temperatione? nec poſſe fieri, quin id, quod mirabili ratione conſtat, conſilio maiori aliquo ſit inſtructũ. Boëtius lib.3. proſa 10. D. Cyprian. lib. de idol. vanitate, ubi ait: *Hanc eſſe ſummam delicti, nolle agnoſcere, quem ignorare non poſſis.* D. Gregorius Naziãzenus orat. 34. concludens, hoc adeò verum eſſe, ut vel oculis corporeis videri poſsit, D. Thom. & poſt eũ Theologi, lib. 3. contra Gentes, & in 1. par. ſummæ, quæſt. 2. & 2. 2. quæſt. 85. & plures alij, quos refert Mag. Medina lib. 4. de rect. in Deum fide, cap. 8. Auguſt. Eugubinus de perenni Philoſophia lib. 3. Cæſar Baronius lib. 1. Annal. anno CHRISTI 82. num. 40. & ſeq. Petrus Malferitus loquens in noſtris terminis, inter conſilia Mandelli, volum. 2. conſ. 769. num. 72. Torquemada in Monarch. Ind. lib. 6. in Prologo, & cap. 1. & 2. Fr. Lud. Granatenſ. in Symb. Fidei, 1. part. cap. 3. pag. 9. Fr. Ioan. Marquez in Gubern. Chriſt. lib. 2. cap. 23 pag. 294. & 295. & doctè Raphaël de la Torre de Religione tom. 2. quæſt. 94. art. 2. diſp.
77 3. ubi ex hoc concludit, † idololatras non excuſari per ignorantiam ab idololatriæ crimine, cùm neque a cognitione unius veri Dei excuſentur.

78 Et † quòd Deus ſit ultimus finis hominis, & ad id homo creatus, & de rationibus, quibus tenetur Deum colere Fr. Thomas a IESV de procuran. omnium gent. ſalute, lib. 11. cap. 3. 4. 5. 6. & ſequentib. ex pag. 761. ad 797. Tradit etiã alia noviſsimè circa hoc Caldas Pereira de emptione & venditione, cap. 1. num. 1. Et optimis car-
79 minibus expoſuit † Proſperus Aquitanicus lib. de providentia Dei in hęc verba:

Quà iacet extremo tellus circundata põto:
Et quà gens hominum diffuſa eſt corpore mundi:
Seu noſtros annos, ſeu tempora priſca revolvas,
Eſſe omnes ſenſere Deum: nec defuit ulli
Auctorem natura docens, etſi impius error
Amiſit, multis tribuens quod debuit uni:
Innatum eſt cunctis genitorem agnoſcere verum;
Hic auctore carens, & tempore permanet idem
Semper, & immenſum nec ſæcula, nec loca claudunt.
Hic nullis mundi cauſis extantibus in ſe
Quidquid vellet habens, cùm viſum eſt, omnia ſolus
Condidit ut voluit formas, numeroſque, modoſque,
Et genera, & vitas ſtatuens, & ſemina rebus,
Quidquid ineſt cœlo, quidquid terraque, marique,
Quidquid quocunque eſt in corpore, ſive animatum,
Sive expers anima, calida, humida, frigida, ſicca,
Uno extant auctore Deo: qui divite Verbo
(Quod Deus eſt) rerum naturas, atque elementa
Protulit, & ſummis opifex intentus, & imis.
Eſt igitur Deus, & bonus eſt, & quidquid ab illo
Effectum eſt, culpa penitùs vacat, atque reatu,
Omnem autem hanc mundi molem, qui condidit ipſe.

RVRSVS nõ obſtabit, huiuſmodi infideles, de quibus agimus, prorſus à nobis & fide, & ſolo, & imperio extra-
neos fuiſſe, † atq; ita tanquã foris po- 80
ſitos Chriſtianorũ diſciplinâ cõpeſci non potuiſſe, quantũvis prædicta crimina perpetrarent, ſed Dei iudicio reſervari debêre, iuxta locũ Pauli. 1. Corint. 5: *Quid mihi de his, qui foris ſunt,* de quo ſtatim latiùs tractabimus. Nã cũ ſcelera illa in adeò magnã Divinæ, & naturalis offenſionẽ, & innocẽtũ oppreſsionem prolaberẽtur, & ut ſuprà latè probavimus, commune ſocietatis

humanæ vinculum eorum vindictam,
& liberationem expoſtularet, etiã ad
extraneos & infideles extendi poteſt,
& debet,ut expreſsè affirmant omnes
Doctores,quos pro hac opinione ci-
tavimus;& tetigimus ſupr. cap.11. in
fine,& graviſsimis verbis illuſtrat A-
coſta lib.2.de procur.Ind.ſalu. cap.6.
pag.232.
81 Quoniam † exiſtẽti in extrema ne-
ceſsitate quilibet tenetur opem ferre,
ut docet gloſ.verb.*Eſurientium*, in cap.
ſicut,47.diſtinct.& plures referens Pe
tr.Cenedo in collect.27.ad Decretũ,
num.1.Per.Roicius decil.Lituanica 3
n.296. Corduba de Lara in l. ſi quis à
liberis,§.etſi impubes,num.37. D. de
liber.agnoſcend & Caliſtus Remirez
de lege Regia,§.30.num. 23.
Et non ſolùm infideles extraneos,
82 verùm † & inimicos (quod plus eſt) di-
ligere & auxiliari debemus;& eis elee
moſynas præbere, cùm ſint naturæ
noſtræ participes,iuxta doctrinam D.
Clem. Alexandr.lib.2.Stromatũ, cap.
9.D.Proſperi lib.3.de vita contempl.
83 qui refertur † in cap. charitas 5. de
pœnitent. diſtinct.2. ubi gloſ. verbo,
Participes,Alexan.conſ.130.ſuper eo,
num.3.lib.7.ubi loquuntur de Iudæis,
Saracenis,&alijs Infidelibus,ſequitur
Abbas in cap.Iudæi,de teſtib. Decius
& Cagnolus in l.culpâ caret,de regul.
iur.Sylveſter in ſumma,verb.*Charitas*,
§.5.Marta de iuriſdict. 1.par. cap.24.
num.49.Cardin. Tuſch.pract. concl.
iur.lit.I.concl.125.pag.491. & exor-
nat Menchaca lib.1.controverſ. illu-
ſtri.cap.2.num.29.Pat.Franc.Suarez
in noviſsimo tract. de Charit. diſp. 5.
ſect.5.per totam,Mag.Pet.de Aragon
in 2.2.quæſt.10.art.8. pag. 292. verſ.
Tertia concluſio,art.9.pag.625. & in q.
33 art.2.pag.788. Vbi ait, quòd † te-
84 nemur infideles corrigere, quãdo ad-
eſt ſpes emendæ: & quòd quamvis nõ
ſit ſpes, quòd infidelis corrigetur quã-
tum ad fidem falſam,quam habet, ſi ta
mẽ eſt ſpes,quòd ceſſabit ab alijs pec-
catis, quæ contra naturam commit-
tit,adhuc tenemur, illum de illis cor-
rigere.
Et conveniunt verba Ciceron. lib.
1.Offic.dum inquit:† *Homines hominũ* 85
cauſa ſunt generati, ut ipſi inter ſe alij a-
lijs prodeſſe poſſent;& lib.3: *Hoc Natura*
præſcribit,ut homo homini, quicunque ſit,
ob eam ipſam cauſam tantùm, quòd is ho-
mo ſit,conſultum velit,& lib.5.& ult. de
Finibus,ubi hanc coniunctionem ho-
minum inter homines, ſive ſocietatẽ,
communicationem, & charitatem ge
neris humani, à primo ſatu natã, ele-
ganter philoſophatur. Ita † enim legẽ 86
dum eſt, non *ſtatu*, ut vulgò corruptè
legitur,ut benè advertit Tiraquel. de
pœn.temper.cauſ.24.num.3.
Ac re verà, ut ait D. Clemens ubi
ſupr. † *Dei eſt imago homo benè faciens,* 87
qua in re ipſe etiam beneficio afficitur, ſi-
cut gubernator ſimul ſervat, & ſervatur.
Vnde ſemper † turpe, & indecorum 88
iudicatum eſt, miſeris auxilium dene-
gare,& talionis pœnâ punitum,ut ele
ganter canebat Ovidius lib. 13. Me-
tamorphoſ.

Et eget auxilio, qui non tulit, utque reliquit,
Sic linquendus erit, legem enim ſibi dixerat ipſe.

Denique non obſtabit,ſi replice-
tur, † hos Indos Hiſpanorum opem, 89
auxilium,vel vindictam nunquam ex-
poſtulaſſe,quin potiùs ſuâ ſorte contẽ
tos, in Reges, ſive Tyrannos, quibus
ſuberãt,ritus & leges, ſive mores, quã
tumvis feros,aut fœdos,quibus guber
nabantur, & cruenta ac immania ſa-
crificia, quæ exercebant, voluntariè
conveniſſe,& conſenſiſſe videri,ut ait
Epiſcop.de Chiapa in Apolog.contra
Sepulved.fol.15.& ſequen.& in reſpõ
ſion. ad obiectiones eiuſdem, replic.
11.fol.45.Ac propterea ſub prætextu
liberationis, & inſtructionis eorum,
bello & armis compeſci non potuiſſe,
cùm ſecundùm Caſsiodor. lib. 1. var.
epiſt.38.& lib.5.epiſt.39.non † ſit be- 90

neficium, aut defenſio, quæ præſtatur invitis, nec cuiquam videatur utile, quod adverſâ voluntate conceditur, ſuſpectumque reddatur, quod patiuntur nolentes. Vnde Horatius in Arte Poëtica rectiſsimè inquit:

Invitum qui ſervat, idem facit occidenti.

Et Lesbonius apud Plaut. in Trinum. act. 3. ſcen. 2. *Nullum beneficium eſſe duto id, quod cui facias, non placeat.* De quo extat egregia regula iuris in l. invito 69. D. de regul. iur. & optimum exem-
91 plum † in l. ult. D. de uſu, & habita. ubi in perniciem meam id omne fieri dicitur, quod fit contra meam voluntatem, etiam ſi in meliorem ſtatum res cõmutetur, cum latè adductis ab Alexand. in l. cùm quid, num. 1. D. ſi cert. petatur, & conſ. 55. in fin. vol. 2. Iaſ. in l. 2. num. 99. C. de iur. emphyteut. Tiraquel. in præfat. de retract. n. 25. & Sarmiento lib. 3. ſelectar. cap. 7. n. 3.

92 Nam † huic argumento reſponderi poteſt cum Victoria d. relect. de Indis 2. par. num. 15. in fine; Gregor. Lop. in dict. l. 2. part. verſ. *Alium titulum*, in fin. Bañez in 2. 2. q. 10. art. 10. verſ. *Tertia concluſio*, col. 535. Lorca in 2. 2. ſect. 3. diſp. 52. num. 2. pag. 968. & Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſp. 106. verſ. *Ter-*
93 *tia concluſio*, Indos † non ita ſui iuris fuiſſe, ut ſe ipſos, vel filios ſuos morti tradere poſſent, vel tyrannis vexanti-
94 bus, & occidentibus conſentire: † cùm nemo ſit dominus vitæ alterius, nec etiam propriæ, niſi ad cuſtodiendum illam, l. liber homo 13. D. ad leg. Aquiliam, cap. diſplicet 22. q. 4. cum alijs, quæ tradunt Theologi poſt D. Thom. in 1. 2. q. 73. art. 9. ad 2. & in 2. 2. q. 59. art. 3. Victor. in relect. de homic. num. 23. Soto lib. 4. de iuſt. & iure q. 2. art. 3. Corduba dict. lib. 1. q. 57. dub. 3. verſ. *Neque valet dicere*, pag. 499. Gregor. de Valencia, Michaël Salon, Aragon, & plures alij, quos plenè congeſsit Gomez de Ameſcua in tract. de poteſtate in ſeipſum lib. 1. cap. 1. & 5.

Ac propterea voluntas Indorum pium & debitum humanitatis officiũ non potuit excludere, † quod exigit, 95
ut proximis in periculis, ærumnis, & neceſsitatibus poſitis, licèt invitis, & reluctantibus, ſubveniamus; ut in eo contigit, qui laqueo aut alio modo vult ſibi ipſi manus inferre, mortemque conciſcere: & in eleganti exemplo ab Vlpiano relato † in l. non tan- 96
tum. 6. D. de appellat. & ab Impp. in l. addictos, C. eod. ubi humanitatis ratione omnis pro altero provocans in capitali ſupplicio, audiendus eſſe dicitur, etiam ſi adverſus provocationem damnatus reſiſtat, eamq; admitti nolit, perire feſtinans. Tradunt alia his ſimilia Decius Mayner. Cagnol. Pet. Faber, Ræward. & cæteri in d. l. invito: inter quæ illud † de capto ab hoſti- 97
bus, quẽ etiam invitum redimere poſſumus, & compellere, ut contractum de hac re geſtum ratũ habeat, Auth. ſi captivi, ubi Cynus & Salicet. C. de Epiſcop. & Cler. Alexand. num. 7. in l. fin. C. de negot. geſt. Decius conſ. 691 num. 6. Carrocius de locato in tit. de Medico, quæſt. 2. num. 5. Et idem obtinet in eo, qui non patitur, ſe à ſervitute, vel carcere liberari, & generaliter in omnibus, qui ſuam perſonam, vitam, libertatem, aut etiam civitatẽ defendere negligunt, ut arg. l. 1. & 2. D. de liberal. cauſ. concludit Bald. in dict. l. fin. Bart. in l. Stichus num. 1. D. de pecul. legat. Decius num. 2. Mayner. in d. l. invito num. 15. Ioan. Andr. & Francus in cap. cùm C. laicus, de for. compet. lib. 6. Imola in cap. ex litteris, de pignor. Tiraquel. de nobilit. cap. 6. num. 35. Carrocius de locato, tit. de locat. ad long. temp. quæſt. 6. n. 145. fol. 62. & Gomez de Ameſcua in d. tract. de poteſtate in ſeipſum lib. 1. cap. 16. num. 10. & ſeq.

Quibus arridet alia doctrina, quæ habet, † quòd ſi dominus ſubditum 98
enormiter, & atrociter oneraret, quilibet alter Princeps, viribus, & auctoritate ſuperior, poſſet, & deberet talẽ

vaſſallum omnino à crudelis domini
poteſtate, & iuriſdictione eximere,
etiam tacente ipſo ſubdito, & nihil
petente,ut argum.tex.in l.1. D.de his
qui ſunt ſui,vel alieni iur.§. ſed & ma-
ior inſtit. eodem, loquentium in ſer-
vis a dominis malè tractatis reſolvit
Ioan.Faber ibidem. Guido Pap.deciſ.
62.incipit,*Si quis Baro.*Thom.Gram-
mat.in addition fin. ad Matth. de Af-
flict. deciſ. Neapol. 265. Menchaca
lib.1.controverſ.illuſtr.cap.8.nu. 18.
& lib.3. de ſucceſſ.creat.§.26.nu.47.
& elegantiſ.Fr.Ioan.Marq.in Guber-
nat.Chriſt.lib.1.cap.6.pag.31. & lib.
99 2.cap.15.in fine. Etenin † ut ait Se-
neca lib.2.de benefic.cap.14. *Pulcher-*
rimum opus eſt,etiam invitos, nolenteſque
*ſervare.*Et eleganter Caſsiodor.lib.1.
var.epiſt.5.ſic inquiens: *Cogi enim de-*
bet ut ſit quietus, qui ſuo vitio renuit eſſe
pacificus. Nam & medendi peritus invi-
tum frequenter ſalvat ægrotum: dum vo-
luntas recta in gravibus paſſionibus non
eſt, ſed potiùs illud appetitur, quod a ſalu-
tis iudice gravare poſſe ſentitur.

His addere poſſumus,quod, ut ego
conſidero,non poteſt ſecurè affirmari
100 Indos † prædictis malis voluntariè
conſenſiſſe, cùm vel cæcitate & igno
ratione ſuâ,vel tyrannorum metu ita
oppreſsi eſſent,ut non poſſent ad me-
liorem ſtatum aſpirare;cùm tamen re
verâ plurimi ipſorum tyrannidis do-
minantium,& legum,& ſacrificiorum
crudelitatis , & aſperitatis maximè
pertæſi reperirentur , cuperentque, ſi
poſsibile eis fuiſſet, adeò gravi onere
liberari,ut refert, & teſtatur Pat. Io-
ſeph.Acoſta lib.5.hiſt.Ind.cap.22. af-
firmans,ſe ita à multis antiquis Indis
audiviſſe,atque hac præcipuè de cau-
ſa ita facilè Indos in omnibus ferè hu
ius Novi Orbis provincijs ſanctiſsi-
mam & mitiſsimam CHRISTI Do-
mini legem recepiſſe,neq; magis gra-
vatè Hiſpanorum dominationem, &
gubernationem ſubijſſe. Quod eâ iu-
ſtiorem reddere poteſt , ut tradit Vi-
ctoria.d. relectione de Indis, 2. parte,
num. 16. & Nos alio in loco diligen-
tiùs examinabimus.

SVMMARIVM Capitis XIV.

1 *Homines ad diſſentiendum,& variè opinandum faciles ſunt.*

2 *Infideles non poſſe debellari ob tyrannidem,idololatriam,& peccata contra naturam,multi Doctores affirmant.*

3 *Auctores plurimi referuntur, qui titulum debellationis Indorum ob tyrannidem,idololatriam, & peccata contra naturam admittere nolunt.*

4 *Bellum, ut ſit iuſtum, debet eſſe defenſivum, vindicativum , aut punitivum.*

5 *Indi non videntur iuſtè debellari poſſe ex cauſa defenſionis,vindicationis, aut punitionis.*

6 *Bellum punitivum propriè ad executionem imperij , & iuriſdictionis ſpectat, & inter ſubditos exercetur.*

7 *Princeps nullus,etiam Papa,& Imperator,in alienis Regnis temporalem iuriſdictionem exercere poteſt . Et nume. 18.*

8 *Civis unus non habet poteſtatem puniendi alium,quantumvis vitioſum.*

9 *Reſpublica una nõ acquirit poteſtatem in aliam ſibi non ſubditam ratione ſcelerum,quæ in ea committuntur.*

10 *Iuriſdictionem nemo habet extra ſuum territorium.*

11 *Territorium quid ſit,& unde dicatur?*

12 *Siculi Flacci locus refertur, & emendatur.*

13 *Imperij,& iuriſdictionis propriæ terminos excedere etiam charitatis, aut pietatis ratione non licet.*

14 *Bonum,& rectum excedere nullatenus licet, etiam propter ſalutem alterius.*

15 *Mendacium quantumvis leve dicere non licet pro totius mundi conſervatione.*

16 *Pontifex Roman.ex ſententia D.Bernardi ſe in temporalibus Principum*

ſa-

ſæcularium negotijs immiſcere non debet.

17 D. Pauli ad Romanos 14. locus expenditur.

19 Deus peccata, & iniurias contra ſe factas facilè, ſi vult, vindicare poteſt, prout ſæpiſsimè fecit.

20 Vindictam peccatorum, quæ cõtra Maieſtatem divinam committuntur, ſibi relinquendam Dominus tradit.

21 D. Pauli locus 1. Corinth. 5. Quid enim mihi de his, qui foris ſunt, iudicare? de infidelibus exponitur à D. Hieronym. Anſelm. Athanaſ. Thom. & alijs. Et num. 23. & 27.

22 Infidelium extra Eccleſiam poſitorum peccata, Divino iudicio punienda relinquuntur.

24 Vicario Chriſti directè non fuit conceſſa poteſtas ſuper non baptizatis.

25 D. Theodoret. qualiter exponat locum D. Pauli Coloſſ. 4. In ſapientia ambulate ad eos, qui foris ſunt.

26 Trident. Synodus ſeſſ. 14. declarat Eccleſiam non iudicare de non baptizatis.

28 D. Auguſt. elegantiſsima verba in ſermone 6. de verb. Dom. referuntur, & perpenduntur.

29 Ritus infidelium non eſſe ab Eccleſia tolerandos, ex doctrina D. Thom. qualiter accipiendum ſit?

30 Infidelium etiam nobis ſubditorum ritus tolerandi ſunt, ſi Chriſtianæ religioni non adverſentur.

31 Indi, ſi puniri poſſunt pro peccatis contra naturam commiſsis, pro omnibus puniri poſſe videntur.

32 Peccata omnia, legi, ſive rationi naturali repugnant, & ſic contra naturam eſſe videntur.

33 Pontifex non ſolùm infideles, verùm neque fideles debellare poteſt propter peccata legi naturali contraria.

34 Ignorantia aliqua invincibilis iuris naturalis dari poteſt.

35 Fidei prædicatio continet etiam prædicationem pœnitentiæ.

36 Prædicationis Chriſti Domini, & D. Ioannis Baptiſtæ propoſitũ, quod fuerit?

37 Infidelibus fidem prædicare, & peccata eorum velle punire, contraria videntur.

38 Chriſtus non venit iudicare, ſed ſalvare mundum.

39 Indorum vitia, religionis & doctrinæ inſinuatione, magis quàm armorum terrore tollenda fuerunt.

40 Homo ſecundùm Plutarch. non ita efferum animal eſt, ut diſciplina, & alijs modis cicurari non poſſit.

41 Religio Chriſtiana, quàm potens ſit, ad hominum barbariem, feritatem, & vitia tollenda?

42 Clem. Alexandr. elegans locus expenditur: & alter num. 45.

43 Lactantij Firmiani elegantiſsima verba de effectibus veræ Religionis.

44 Iuſtus Lipſius optimè tradit, nulla re magis mores componi, quàm Religione.

46 Indorum Reges legitimè ſuo more creati, ob ſolum tyrannidis vitium ſuis imperijs ab Hiſpanis privari potuiſſe non videntur. Et num. 48.

47 Princeps fidelis reſpectu infidelis ſibi non ſubditi, perinde ſe habet ac privatus cum altero privato.

49 Tyrannum iuſto titulo regnantem nemo privata auctoritate occidere, vel ſpoliare poteſt.

50 Auctores plurimi referuntur, qui diſputant, an & quando liceat tyrannũ privata auctoritate interficere?

51 Pat. Iacobi Gordoni verba de occiſione Regis Galliæ Henrici III.

52 Indi, & alij infideles non videntur iuſtè debellari poſſe ob eſum carnium humanarum, & alia peccata contra naturam.

53 Indis quæ imputantur ſcelera, alia plures nationes commiſerunt, quæ tamen ob ea debellatæ non leguntur.

54 Sodomia vitium Iudæis, & Romanis olim frequentiſsimum fuit.

55 Adrianus Imperator Antinoo, Ganymedi ſuo, divinos honores indulſit.

56 Ieroſolymis iuxta templum effœminatorum ædiculæ ſtructæ fuerunt.

57 Amorrhæi, & cæteri Palæſtini graviſ-

ſima

ſima peccata committebant: ob quæ tamen citra praeceptum Domini debellari non poſſent.

58 Afrorum vitia, vitijs Indorum longè maiora, verbis Salviani connumerantur.

59 Carpocratianorum, ſive Gnoſticorum hæreticorum nefanda flagitia.

60 Leſtrigones antropophagi erant, & ideò ſtriges eò nomine dictæ.

61 Carnium humanarum convivia plures gentes exercuerunt.

62 Britanni, & Poloni carnes humanas edere ſolebant.

63 Braſilienſes, Æthiopes, & aliæ gentes Orientales hodie edunt carnes humanas.

64 Carnes humanas palato gratiſſimas dicebant Braſilij, & querebantur, quòd baptizatorum non tanti ſaporis eſſent.

65 Romani maximas turpitudines in ſuis Deis & eorum feſtis admittebant.

66 Lupercalibus in feſtis qualiter fœminæ verberarentur?

67 Aſſyriorũ, & Lydorum obſcœnus mos in virginibus maritandis.

68 Turcæ, & aliæ nationes quàm feros & fœdos mores hodie habeant, & olim habuerint?

69 Auctores multi citantur, qui agunt de varijs valdè feris ac fœdis variarum gẽtium moribus & ritibus.

70 Indi etiam ob defenſionem innocentum, quos in ſacrificijs immolabant, debellari poſſe non videntur, & quare?

71 Eccleſia quatenus tolerare ſoleat ritus infidelium?

72 Conſuetudo etiam improba excuſat à pœna temporali.

73 Barbaros quoſdam, qui ex conſuetudine homines immolabant, impunitos reliquerunt Romani, ex Plutarcho.

74 Sacrificia humanarum victimarum nõ videntur naturali iure prohibita, cùm eis olim omnes ferè mundi nationes uſæ reperiantur.

75 Idolum Moloch, & Baal quale? & alia plurima, quæ Hebræi coluerunt, eis humano ſanguine litantes.

76 Carthaginenſes, & generaliter reliqui Africani qualiter filios ſuos Saturno immolarent.

77 Romani etiam olim hominum immolationes exercuerunt.

78 Suetonij locus in Octavio perpenditur.

79 Virgilij carmina exponuntur.

80 Captivi in ſepulchris virorum fortium à Romanis necari ſolebant.

81 Gladiatores Romæ unde originem habuerint, & cur buſtuarij dicti?

82 Gladiatorum ſpectacula crudeliſſima erant, & Traianus uno munere decem millia gladiatorum populo exhibuit.

83 Lex unica, C. de gladiator. lib. 11. qua gladiatorum ſpectacula prohibita ſunt, declaratur, & illuſtratur.

84 Marius filias ſuas Dijs Averruncanis immolavit.

85 Achaz Hebræorum Rex filium immolavit idolo inimicorum ſuorum.

86 Hoſtia, & victima quid ſignificent, & de horum nominum etymologia.

87 Romani frequenter ſe ipſos occidebant, vel occidendos vendebant.

88 Tauri, Theſſali, Cretenſes, & alij humanis victimis utebantur.

89 Galli, Franci, Germani, Britanni, & alij populi Septentrionales homines immolabant, & quomodo? num. 94.

90 Lucani locus exponitur.

91 Theutates erat Gallis Mercurius, & Mars Heſus.

93 Hiſpanos antiquos humanis victimis in ſacrificijs uti ſolitos, plures ſcribunt.

94 Concilium Illiberitanum exponitur.

95 Religionis vanæ prætextu multoties gravia peccata fiunt.

96 Infideles nobis non ſubiecti idololatriæ cauſa non videntur poſſe puniri, aut debellari.

97 Romani antiqui maximè idololatræ fuerunt, & pluſquàm triginta deorum, ſive potius dæmoniorum, millia coluerunt.

98 Ægyptij fuerunt idololatriæ magiſtri: & de multis ridendis, & contem-

nen-

nendis rebus, quas adorabant.

99 Iuvenali locus expenditur de vana idololatria Ægyptiorum.

100 Dij, ſive idola diverſarum nationum qualia?

101 Hebræi quàm varia idola coluerint.

102 Abrahamum aliquando idololatram fuiſſe, aliqui tradunt, qui ab alijs reprobantur, remiſsivè.

103 Contumelia, & Impudentia pro Deabus ab Athenienſibus colebantur.

104 Morti, Senectuti, & Paupertati Lacedæmonij ſacrificabant.

105 Romani adverſæ Fortunæ, Pallori, febri, & Rubigini peculiaria templa, & ſacrificia erexerunt.

106 Arbores, & ſerpentes cur olim pro Dijs ab aliquibus gentibus colerentur?

107 Indi Zeilani Simiæ dentem adorant.

108 Chriſtianos quoſdam accuſat D. Paulus, quòd ſimul cū Chriſto idola colerēt.

109 Auctores plurimi recenſentur, qui de idolalatria diverſarum nationum latiſsimè agunt.

110 Blaſphemia, quæ in idolalatria ineſt, qualis ſit, & quòd ob eam tantùm infideles debellari non poſsint?

111 Blaſphemia vera, & propria requiritur, ut infideles ob eam puniri poſsint.

112 Idolalatriæ in ſacra Scriptura punitæ exempla quatenus imitanda ſint?

113 Legis veteris exempla admiranda interdum potius quàm ſequenda.

114 Iſraelitæ quibus rationibus potuerūt debellare, & ſpoliare Amorrhæos, Chananæos, & alios?

115 Amorrhæorum, & Chananæorum tēpla, & idola cur Deus ab Iſraelitis ſubverti præceperit?

116 Deuteron. locus cap. 20. de civitatibus procul poſitis explicatur.

117 Infideles idolalatræ qualiter convincendi, ſive expugnandi ſint, iuxta gloſſam Interlinealem?

118 D. Auguſt. & Cypriani loca de punitione idolalatrarum, qualiter accipienda?

119 Idololatras qui punientes laudantur, de ſubditis intelligendi ſunt.

CAPVT XIV.

De auctoribus, & argumentis, quæ in ſuperiore articulo pro negativa ſententia urgere videntur, & contrariorum ſolutione.

LVCVLENTER ſatis, ut opinor, oſtendimus, quàm multis ac magnis auctoribus, & argumentis nitatur titulus iſte debellationis Indorum, qui ex peccatis contra naturam, cruētiſque ſacrificijs, & idololatrijs eorum colligi ſolet. Verumautemverò † cùm nihil ita certū ſit inter homines, quod dubitationem aliquam, & opinionum
diſcrimina non recipiat, ut præclarè 1
inquit Iuſtinian. in authen. de tabellionib. collat. 5. Vlpian. in l. itē ſi unus 19. §. principaliter, D. de arbitris, & in l. 1. & 2. D. de acqui. poſſ. gloſ. verb. *Diverſas*, in cap. ſuper litteris, de reſcript. Terent. in Phorm. act. 2. ſcen. 4. ibi: *Quot homines, tot ſententiæ*, Horat. ſaty. 2. ibi:

Tres mihi convivæ prope diſſentire videntur,

Quintilianus declamatione 9. in Gladiat. Polybius lib. 4. ibi: *Vſque adeò natura hominum non ſolùm corpora, verum etiā animos diſsimiles finxit*. Ioan. Sambucus in ſuis Emblemat. pag. 63. ubi hoc etiam ad mortuos, ſub lepida quadam anus fabella, extendit, ſic inquiens:

Quadam anus in Sacrum portabat crania collem.
Oſsibus humanis ne minuatur honos:
Sed titubans ægris pedibus cùm verticem adiret,
Concidit, ac variam crania verſat iter.
Illa videns labi diverſè cuncta retrorſum,
Quodq; adeò diſcors ſemita ferret onus:

Quid mirum ſi tot ſenſus, quot in orbe figura
Sunt, ait, invivis, nii oſsibus una via eſt?
Cum alijs, quę tradit Edmun. Meril.
lib. 1. obſ. cap. 2. Seraphinus de virt. iuramen.
privil. 71. num. 4. Fran. Connan. lib. 1. commen. iur. civi. cap. 1. Bobadilla
in Politica lib. 2. cap. 21. num.
144. Antonius Faber. in Iuriſprud. Papin.
pag. 4. & Hieronym. Zevallos in
præfat. comm. opin. ex num. 113. noviſsimè
Alphonſus Carrança de partu
human. cap. 9. num. 79. Plurimi alij,
graviſsimique Doctores reperiuntur,
qui non minus validis argumentis, &
conſiderationibus moti, contrariam
ſententiam veriorem, & tutiorem eſſe
2 contendunt; expreſsè docentes, † infidelibus,
qui Principibus Chriſtianis
ſubiecti non ſunt, etiam cum auctoritate
Pontificis, bellum moveri non
1 poſſe, quantumvis ſub tyrannorum imperio
detineantur, idolis inſerviant, &
peſsima, ac nefanda crimina contra
legem, & rationem naturalem admittant:
& etiam ſi prius admoniti, ut ab
his ſceleribus abſtinerent, id facere recuſaverint.

3 Quam ſententiam † in primis probaſſe
videtur Caietan. 2. 2. q. 66. art.
8. & nervosè defendit Epiſcop. de
Chiapa in Apolog. contra Sepulved.
& in tract. comprobatorio fol. 66. &
67. Victoria in 1. relect. de Indis, num.
40. & ſequentib. Soto in 4. diſtinct. 5.
q. 1. art. 10. pag. 266. Covarru. in regul.
peccatum, 2. part. §. 10. num. 4. &
5. Menchaca lib. 1. controverſ. illuſtr.
cap. 24. & licèt ſub dubio, in ea magis
reſidère videtur Gregor. Lop. in d. l. 2.
tit. 22. part. 2. gloſſa magna, col. antepen.
ad medium, Corduba in quæſtionar.
1. part. q. 57. dub. 5. per totum, &
ſequitur Mag. Bañez in 2. 2. q. 10. art.
10. col. 531. verſ. *Sexta concluſio*, & ſequent.
ubi illam confirmat, & reſpondet
argumentis, quæ in contrariū adducuntur;
docetque, eam ſecutos fuiſſe
omnes Magiſtros Theologos in Cathedris
ſuis uſque ad noſtra tempora.
Idē latè probat Ioſeph. Acoſta de procur.
Ind. ſalu. lib. 1. cap. 5. & lib. 2. cap.
3. 4. 5. & 6. Gregor. de Valencia, 3. tomo,
diſput. 1. q. 10. puncto 7. verſicul.
Nihilominus contraria, col. 414. Molina
de iuſt. & iure, tract. 2. diſput. 106.
per totam, Ioan. Azorius lib. 8. inſtit.
moral. cap. 26. verſicul. *Octavò quaritur*,
col. 1276. in fine, Fr. Auguſt. Davila
in hiſt. Mexicana lib. 1. cap. 24. &
25. pag. 95. & 96. Pat. Ludovic. Turrianus
de fide, articul. 11. diſput. 52.
dub. 2. colum. 646. & 647. multa tamen
commiſcens, quæ ſigillatim tractari,
& expendi debuiſſent Fr. Thomas
à Ieſu de procur. omn. gent. ſalute
lib. 4. part. 1. dub. 4. pag. 207. Et tādem
in eandem opinionem magis inclinare
videtur Hieron. Zevallos 4.
tom. commun. q. fin. num. 189. cum ſequentib.
videndus, ex num. 129. & noviſsimè
poſt hæc ſcripta Pat. Suarez
in tract. de Charit. diſput. 13. ſect. 5.
num. 1. & ſequentibus, & Auctor libri
Maris Liberi cap. 2. quem refert.
Seraph. Freitas de Imp. Aſiatico, cap.
3. num. 4. & idem Freitas magis ex profeſſo
de hoc titulo diſputans. eod. lib.
cap. 12. & Ant. Ricciullus de iur. perſon.
lib. 2. cap. 31.

Pro qua ſententia hæc potiſsima
argumenta conſiderari poſſe videntur.
Primum, † quòd cùm ea bella 4
dumtaxat iuſta & legitima eſſe definiātur,
quæ defenſiva, vindicativa, aut punitiva
ſunt, hoc eſt, quæ iniurias, &
damna, quæ nobis inferuntur, propulſant,
vel illatas vindicant & reſarciunt,
aut ſubditorum protervìam, delicta,
& exceſſus compeſcunt, & puniunt,
iuxta ea, quæ tradunt Doctores
in l. ut vim, & in l. ex hoc iure, D. de
iuſt. & iure, Doct. Melchior de Valencia,
tract. 2. cap. 5. num. 15. & ſequentib.
& Nos latè exornavimus ſup. hoc
lib. cap. 6. ex num. 52. Non videtur ullo
modo † bellum, quod infidelibus 5
infertur, licitum eſſe poſſe, cùm ipſi

nihil

nihil in noſtrum damnum,& offenſio-
nem meditarentur, neque aliquid u-
ſurpaſſent, quod ab eis repetere,& re-
cuperare poſſemus. Necnon etiam
cùm tertium illud genus belli punitivi
6 deficiat,quod propriè † ad executio-
nem imperij, & iuriſdictionis ſpectat,
ut præter alios obſervant Covarru. &
Soto ubi ſup.& Molina d.diſput.106.
verſ. *Sit prima concluſio*,atque ita inter
ſubditos duntaxat exerceri debet, &
ad extraneos,quãtumvis impios & in-
7 fideles,extendi non poteſt, † adverſus
quos nullus Princeps,quamvis ſit Im-
perator,imò nec etiam Summus Pon-
tifex, iuriſdictionem temporalem ha-
bent,neque item ſpiritualem, niſi qua
tenus ea neceſſaria eſt ad Chriſtianæ
Reipublicæ quietem, & utilitatem,
prout idem Covarru. vbi ſuprà reſol-
vit, & Acoſta d.lib.2. cap.4. & Moli-
na d. tract.2. diſput. 110. de quo Nos
in capitibus ſequent. pleniùs agemus.
8 Et † ſicut unus civis poteſtatem pu-
niendi alium civem quantumvis vitio
ſum nõ habet: ita † ſimiliter una Reſ-
9 publica nullũ ius in aliam ſibi nõ ſubdi
tã ob id acquirere poteſt, quòd in illa
graviſſima quævis ſcelera perpetrẽtur.

Etenim diſcretis gentibus, & Reg-
nis conditis, ut in d. l. ex hoc iure,iu-
riſdictiones quoque, & imperia di-
10 ſtingui cœperunt, † ultra quæ nemo
alijs ius dicere potuit, l. ult. D.de iu-
riſdict. omn. iudic. cap. novit de iudi-
cijs,cap.ſi duobus de appellation.cap.
cauſam el 2.qui filij ſint legiti.cap.quo
niam,diſtinct.10.cap.duo,diſtinct.96.
cap.celebritatem in fine de conſecrat.
11 diſtinct.3. Et inde † territoria dicta,
eſſe ſcribit Pompon. I. C.in l.pupillus
239.§. territorium, D.de verb. ſignif.
quòd magiſtratus intra fines cuiuſque
civitatis, ſive univerſitatis, terrendi,
ideſt,ſubmovendi, & puniendi ius ha-
12 beãt.Quod † Siculus Flaccus in lib.de
conditionib. agrorum his verbis ex-
preſſit: *Bellis enim geſtis victores popu-
li terras omnes, ex quibus victos eiece-
runt publicè atque univerſaliter territo-
rium dixere, intra quos fines ius ducen-
di eſſet.* vbi malim legere: *Iuris dicun-
di ius eſſet*, cum Briſſonio & Ioanne
Calino de verb. ſignif. verb. *Territo-
rium.*

Hanc autem † naturalem, & le- 13
gitimam imperiorum diviſionem tur-
bare, & in alienos & extraneos homi-
nes iuriſdictionem exercêre, etiam
ſub prætextu charitatis, ſeu pietatis,
non oportet, cap.cùm ad verum,cap.
ſi Imperator 96. diſtinct. cum nota-
tis à Baldo in l.1.in princip.colum.2.
D.de conſtitut.Princip.Decio in dict.
cap. novit. 2.notab. & in noſtris ter-
minis à Ioſeph. Acoſta dict.lib.2.cap.
4. Quia nullatenus eſt † à bono, & 14
recto ne tantulum quidem diſceden-
dum, vel propter ſalutem alterius,
cap. 1. verſicul. *Septimum genus*, cap.
mihi autem, cap. ne quis, cap. faciat,
& cap.ſi quis ad te 22. q. 2. & tradunt
Theologi omnes in 3. Sẽtent.diſtinct.
38.& Tiraquel.de pœnis temper.cau-
ſa 24.in princip.

Et conducit, † quod de levi men- 15
dacio, etiam ob conſervationem to-
tius mundi non excuſando, piè, &
graviter docet D. Auguſt.lib.de men-
dacio ad Conſentium cap.3. Alexan.
III. in cap. ſuper eo de uſuris, Theo-
logi communiter in 3.diſtinct.37. &
38. Leſſius lib.2. de iuſt. & iure cap.
47. dubit.6.num.37. Caſtrus adverſus
hæreſes, verb. *Mendacium*, Canus lib.
2. de locis Theol.cap.2. Corduba lib.
1. quæſtionarij,q.29. Suarez in tract.
de bonit.& malitia, diſput.7.ſect.1.&
lib.2.de legibus,cap.16.num.12. & in
tractat. de Fide, diſput.3.ſect.5. num.
8.& Pat.Fr.Ioan.Marquez in Guber-
nat. Chriſt. lib. 1.cap. 14. & lib. 2.
cap.7.

Quã ratione D. Bernard. lib. 1. de
conſiderat. ad Eugenium † etiã Sum- 16
mum Pontificem notat, ubi ſe civili-
bus & ſæcularibus negotijs immiſcet,
& temporalium Principum iuriſdictio

nem

nem aſſumit: *In criminibus, inquiens, non in poſſeſsionibus poteſtas veſtra: propter illa ſiquidem, & non propter hæc, claves accepiſtis Regni cœlorum, prævaricatores excluſuri, non poſſeſſores. Habent hæc infima, & terrena iudices ſuos, Reges & Principes terræ. Quid fines alienos invaditis? Quid falcem veſtram in alienam meſſem extenditis?* Et lib. 2. *Vicario Chriſti non dominatus in orbem, ſed Apoſtolatus convenit. Nam Principes gentili dominantur eorum, at non ita inter vos.* Et præſenſit † D.Paul.ad Roma. 14. dum ait: *Tu quis es, qui iudicas alienum ſervum? Domino ſuo ſtat, aut cadit*: quo in loco D.Hieronymus paraphraſticè inquit: *Cuius tu auctoritatis es, ut iu-*
18 *dices eum, quem lex non iudicat?* † Sic apertè inſinuantes, nullam poteſtatẽ, quantumvis Regiam, aut Pontificiam, infidelibus ſibi non ſubditis,& invitis, leges,& præcepta morum dare poſſe, & longè minus ad eorum punitionem procedere,vel ob hanc cauſam adverſus illos bellum inferre.

SECVNDÒ pro eâdem opinione cõſiderari poteſt,quòd licèt fateamur,ratione tyrannidis, idololatriæ, ſacrificiorum, & aliorũm criminum contra naturam,quæ Indi committere prohibentur, Divinæ Maieſtati iniuriam in-
19 ferri: † Hæc tamen quo ad nos ſufficiens cauſa belli iudicari non poteſt, neque ob eam vindicandam nobis adverſus infideles ſævire permittitur, cũ Deus ipſe facillimè valeat,ſi velit, eas iniurias avertere, ſceleratoſque homines pro meritis coërcere, prout multoties feciſſe, pluribus exemplis oſtendimus ſuprà hoc lib. cap.2. ex numer. 5. & cap.11. num. 45. & latè proſequitur Simon Maiol.in dieb.Canic.1. tom. colloq.19. pag. 433. & 2.tom.
20 colloq.1. † Et manifeſtiùs doceri videtur in illo Deuter. 32. verſ. 35. Paul. ad Romanos 12.& ad Hebræos 10: *Mihi vindictam, & ego retribuam,* &
21 meliùs atque expreſsiùs, † 1. ad Corinth. 5. ubi ſic urgentiſsimè inquit: *Si is, qui frater nominatur inter vos, eſt fornicator, aut avarus, aut idolis ſerviens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax: cum huiuſmodi nec cibum ſumere. Quid enim mihi de ijs, qui foris ſunt,iudicare? Nonne de ijs, qui intus ſunt,vos iudicatis? nam eos,qui foris ſunt, Deus iudicabit. Auferte malum ex vobis ipſis.*

Quem locum exponens D. Hieronymus ibidem, & in epiſt.ad Oceanum, eam fuiſſe Apoſtoli mentem, oſtendit, ut ratione dictorum criminum liceat, in fratres, hoc eſt, in eos, qui ſemel Chriſto, & Eccleſiæ nomen dederunt, competenter animadvertere. † Alieni autem & qui 22
foris,ideſt, extra Eccleſiam ſunt,veluti Iudæi,Hæretici,atque Gentiles,Divino iudicio puniendi relinquantur, & D. Anſelmus ſic inquit: *Quid mihi attinet iudicare de ijs, ideſt, infidelibus, qui ſunt foris, ideſt, extra Eccleſiam? His enim blandiendum eſt, ut per amorem, & dulcedinem poſſint Chriſto lucrari. Nam eos, qui foris ſunt, non commiſit vobis Deus iudicandos, ſed ipſe iudicabit eos in futuro ſecundùm diſtrictionem iuſtitiæ ſuæ.* Et D. Athanaſ. ſuper eundem Pauli locum ſic non minùs expreſsè, & eleganter ſcribit: *Neminem equidem nunc eorum, qui exteriores ſunt, alloquor,id enim legès meas excederet. Super vacaneè igitur Chriſti præcepta illis iniungerẽ,qui extra Chriſti aulã divagantur;quæcunque enim lex diſſerit,his qui ſub lege ſunt,differit.*

In quem ſenſum eandẽ auctoritatẽ citant † Pontifices in cap. maiores, 23
de baptiſm. cap. gaudemus, de divortijs, cap. qui ſincera, cap. de Iudæis 45. diſtin.cap.ſi quis inquit 1.q.1.cap. inter verba 11.q.3. cap. multi 24. q.1. ubi etiam Turrecremata concludit,de infidelibus eſſe intelligendam,qui nunquam fidem agnoverunt,& ideò Divino iudicio reſervantur. Et idem docent D. Thom. ſup. eand. epiſt. Pauli & Ricard. de Mediavilla in 4. Sen-

ten.diſtinct.7.q.2.art.1.& diſtinct.17.
quæſt.4.art. 2. & noviſsimè poſt hęc
ſcripta Pat. Suarez in tract. de Fide,
diſp 18.ſect.3.num.5.pag.288. dicen-
24 tes,quòd Vicario † CHRISTI,cęteriſq;
Prælatis non fuit directè conceſſa po-
teſtas ſuper his, qui Sacramentũ Bap-
tiſmi non ſuſceperunt, quod eſt ianua,
quâ intratur in Eccleſiam Militantẽ:
ſed ſuper eos tantũ, qui ſe Fidei Chri-
25 ſtianæ ſubdiderant. Theodoret. † etiã
exponens alium locum eiuſdem Pauli
ad Coloſ.4. in illis verbis: *In ſapientia
ambulate ad eos,qui foris ſunt*, ſic inquit,
*Hoc eſt, ad eos, qui nondum crediderunt,
nullam damni occaſionem eis date,pro ipſo-
rum ſalute omnia molimini.* Neque ab-
26 eſt † Trident. Synodus ſeſſ.14.cap.12.
ubi aſsignãs diſcrimen inter miniſtros
Baptiſmi,& Pœnitentiæ, ait: *Conſtat
certè Baptiſmi miniſtrum iudicem eſſe, nõ
oportere,cum Eccleſia in neminem iudiciũ
exerceat, qui non prius in ipſam per Bap-
tiſmi ianuam fuerit ingreſſus. Quid enim
mihi,inquit Apoſtolus,de ijs,qui foris ſunt,
iudicare? Secus eſt de domeſticis Fidei,quos
Chriſtus Dominus lavacro Baptiſmi ſui
corporis membra ſemel effecit.*

27 Atquè † in eundem fermè ſenſum
tendere,& reſpicere videntur aliæ plu-
res eiuſdẽ loci interpretationes, quas
referunt Alvar. Pelagius de plãctu Ec-
cleſ.lib.1.art.37. Epiſcop. de Chiapa
in diſp.contra Sepulv.fol.9. Melchior
Canus de locis Theolog. lib.4. cap.2.
Navarr. in cap.ita quorundam,de Iu-
dæis notab.8.numer.4. Ioſeph. Acoſta
d.lib.2.de procur.Ind.ſalu.cap.2. Ara-
gon in 2.2.q.10.art.8.pag.291. Moli-
na d.diſp.106. verſ. *Sit tamen prima con-
cluſio*, Valençuela in. d. monitor. còn-
tra Venetos,4.par.num.181.& 182.
Zevall.in 4.tom.pract.q.ult.num.109.
& Pat.Suar.ubi ſup.eaſque omnes ele-
ganti paraphraſi comprehendiſſe, &
28 exornaſſe videtur † D. Auguſt.in lib.
de Verbis Domini, ſerm. 6. de Puero
Centurionis,ubi exponens locũ Deut.
cap.7.in illis verbis: *Cũ data fuerit vo-
bis terra in poteſtatẽ,& c.* ſic inquit, *prius
dixit,in poteſtatem,& ſic ait, quæ faciẽda
ſunt: Aras eorum deſtruetis, lucos eorum
cõminuetis,& omnes titulos eorũ cõfringe-
tis. Cũ acceperitis poteſtatẽ hoc facite. Quid
enim mihi de ijs, qui foris ſunt, iudicare?
ipſe Apoſtolus ait: Vbi non eſt nobis data
poteſtas,non facimus: ubi data eſt, nõ per-
mittimus: multi pagani habent iſtas abo-
minationes in fundis ſuis. Numquid accedi-
mus & confringimus? prius enim agimus,
ut idola eorum cordibus confringamus.
Quando Chriſtiani, & ipſi facti fuerint,
aut invitant nos ad tam bonum opus, aut
præveniunt nos: modò orandum eſt pro il-
lis,non iraſcendũ illis,ut audiant veritatẽ
in vobis reſecanda putredo eſt.*

Vnde † quod D. Thom. docet 2. 2. 29
q.10.art.11. ritus ſcilicet infideliũ nõ
eſſe aliqualiter ab Eccleſia tolerãdos,
intelligendũ eſt de ritibus infidelium
habitantium inter Chriſtianos in pro-
vincijs ipſorum Chriſtianorum, vel cũ
tales ritus, & idolorum templa,& ſa-
crificia Chriſtianę Religioni aliquod
impedimentũ præſtant, ut optimè diſ-
putat Covarr.d.regul.peccatũ, 2.par.
§.11.num.5.verſ. *Quod autem*, Gregor.
de Valencia 3.tom.diſp.1.q.10.punct.
7.per tot. Pat. Lud. Turrianus in tract.
de Fide,diſput.51,art.11.col. 644. &
P.Mag. Lorca in 2. 2. art.11. q.10.n.
2. Alioqui ſi extranei, & liberi ſint à
Chriſtianorum Principum imperio, &
iuriſdictione, nihil poteſt ea de cauſa
adverſus illos ſtatui.

Quinimo & ſubditorum † infideliũ 30
ritus in quantum Fidei, & Religioni
noſtræ non adverſentur, tolerandi e-
runt,ut ſic faciliùs CHRISTO eos lu-
crari poſsimus, & ne alia damna, &
graviora ſcandala generentur, cap.in-
fideles 24.q.4.cap.ad menſam 11. q.3.
cum traditis a D. Thom. d.art. 11. &
Azorio.1.par.inſtit.Moral.lib.8.c.24.
verſ. *Vndecimò quæritur*, & cap.25.ver-
ſic. *Duodecimò quæritur*, Covarrubias
& alijs ſuprà relatis, & in noſtrorum
Indorum terminis eleganter tradit

Ioſeph. Acoſta lib.3.de procur.Ind.ſa-
lu.cap.ult.& Lic. Ferdin. Zurita in li-
bello de quæſt.concernentibus mate-
rias Indorum, Matriti excuſſo anno
1586.q.25.

Tertiò, huius opinionis Auctores
31 eâ conſideratione nituntur, † quòd
ſecundùm Innocent.& ſequaces, infi-
deles lege tantùm naturę reguntur, &
ideò ſi contra illam delinquant, per
Pontificem puniri poſſe aiunt, & eius
auctoritate à Principibus Chriſtianis.
Quod ſi ita eſt, univerſaliter affirma-
re debemus, non ſolùm puniri, & de-
bellari poſſe pro peccatis contra na-
turam, de quibus D.Thom. 2.2.quæſt.
154.artic.1.2.& 12.verùm & pro re-
liquis, quæ contra legem naturalem
committuntur, ut pro furto, fornica-
tione, adulterio, homicidio, & genera-
liter pro quibuslibet alijs peccatis ſi-
32 milibus: cùm † omnia legi, ſive ratio-
ni naturali repugnent, ideoque contra
naturam eſſe videantur, ut docet D.
Thom.in 1.2.q.71.art.6. & q.94. art.
3. ad 2. D. Damaſcen. lib. 2. de Fide
orth. c.30. D. Auguſt.lib.12.de Civit.
Dei cap.1. Gregor.de Valẽcia 1.tom.
diſp.7. q.4. punct. 4. & Ioan. de Salas
de legib.diſp.5. ſect.12.pag. 95. Hoc
autem abſurdũ eſſe contendunt, cùm
33 his † de cauſis nec poſſit, nec debeat
Pontifex, bellum inferre, non ſolùm
barbaris, & infidelibus, quibus nõ faci-
lè poteſt oſtendi, hæc omnia peccata
contra legem naturæ eſſe: ſed ne Chri-
ſtianis quidem, quamvis in eis ratione
ſcientiæ graviora ſint. Alioqui ſi prop-
ter hoc terras Chriſtianorum publica
ret, & alijs Principibus concederet,
quotidie poſſet Regna mutare, cùm in
omni provincia multi peccatores exi-
ſtant, ut graviter, & eruditè præter a-
lios conſideravit Victoria d. relect. 1.
de Indis num.40. & Aragon. d. art.8.
pag.291.& ſequenti.

34 Quibus adijcio, plures † Theologos
tenuiſſe, aliquam iuris naturalis igno-
rantiam eſſe omnino inculpabilẽ, &
invencibilẽ, præſertim in iunioribus,
hebetioribus, & idiotis; maximè ubi
non de primis ipſis, ac puris principijs
naturalibus agitur, quale eſt illud; quod
tibi nõ vis, alteri ne feceris, & ſimilia;
ſed de alijs pręceptis, quæ ab illis pau-
lò remotiora ſunt, & obſcuriores ali-
quas concluſiones habent, ut colligi-
tur ex D.Thom.in 1.2.q.94. art.6. &
ex cap.obijciũtur 7.32.q.4.& latè pro-
ſequitur Ant.à Corduba in quæſt. lib.
2.q.4.per tot. Dominic.Soto lib. 1. de
iuſtit. & iure, q. 4. art. 4. Aragon d. q.
10.art.1.pag.254.Gabr.Vazq.in 1.2.
q.76. diſp.122. cap. 1. & 2. Gabr. de
Valencia, Zumel, Medina, & alij, quos
refert, & ſequitur Ioan.Salas in d. tra-
ctat.de legibus, diſp.5.ſect.5.& 6.pag.
76.& 80.& noviſſimè P.Franc. Suar.
in tract.de Fide, diſp.17.ſect.2. ex nu-
mero 5.

Quartò, † pro eâdem opinione 35
perpenditur, in prædicatione Fidei
contineri etiam prædicationem pœ-
nitentię, & remiſsionem peccatorum,
ut habetur Luc.ult.ibi: *Quoniam ſic ſcri-
ptum eſt, & ſic oportuit, Chriſtum pati
& reſurgere à mortuis tertia die, & præ-
dicare in nomine eius pœnitentiã in remiſ-
ſionem peccatorũ in omnes gentes.* Et hoc
fuit † propoſitum prędicationis Di- 36
vi Ioannis, & Christi Domini,
quod generaliter ad omnes gentes
ſpectat, ſecundùm D.Paul.ad Roman.
10.& ad Gal.3.unde cõtraria inter ſe,
& repugnantia eſſe videntur, † infide- 37
libus illis Fidem ſuadère, quæ omniũ
preteritorum peccatorum remiſsionẽ
indulget, & eos ob eadem peccata, quæ
commiſerunt, punire, & vi & armis de-
bellare. Non enim Christus † ve- 38
nit, ut iudicet mundũ, ſed ut ſalvetur
mundus per ipſum; & ita Propheta in-
ſinuavit, dum dixit: *Ecce Rex tuus venit
tibi manſuetus ſedens ſupra aſinam.* Præ-
dictaque † Indorum vitia, quam vis 39
gravia, & illis innata eſſent, Religio-
nis, ac doctrinæ Chriſtianę inſinua-
tione, & conſuetudine, magis quàm

atmorum terrore, & violentâ ab eo-
rum animis removeri, & ablegari de-
40 buerunt. Nam, † ut præclare tradit
Plutarch. in vita Pompeij: *Homo ſuapte*
natura neque efferum eſt, neque quod do-
mari non poſſit animal; ſed vitijs cōtra na-
turam utendo, degenerat. Diſciplina porrò,
locorumque, & victus mutatione etiam fe-
ra cicurantur, ſævitiamque ſuā cultui mā-
ſuetiori addicta, exuunt: unde Horatius:
Nemo adeò ferus eſt, ut non mitiſcere poſſit
Si modò culturæ patientem accommodet
aurem.

41 Et multis experimentis † compertū
eſt, nihil Religione Chriſtianâ piè, &
ſuaviter hominum cordibus inſinuatâ,
potentius, atque efficacius eſſe, ad tuē-
da naturæ iura, ad barbariem, & feri-
tatem deponendam, & benefaciendū
omnibus, ad lædendum neminem, ad
vitam quietiſsimè traducendam, ut piè
42 & eleganter proſequitur † Clemens
Alexand. in epiſt. exhortat. ad Gentes,
pag. 2. docens, quòd Deus veræ Fidei,
& Religionis canticis, & carminibus;
longè melius, quàm Thracius ille Or-
pheus, & Thebanus, & Methymnæus:
Difficillimas feras homines māſuefecit. Vo
lucres quidem, eos, qui ex ipſis ſunt leves:
ſerpentes verò, eos qui deceptores: & leones,
eos qui ſunt animoſi, & ad iram concitati:
ſues autē, eos, qui ſunt voluptati dediti: lu-
pos autē, eos, qui ſunt rapaces: lapides autē,
& ligna ſunt inſipientes; vide quantū po-
tuerit novum canticū homines ex lapidi-
bus, & homines fecit ex feris, Thom. Boz.
de ſign. Eccleſ. lib. 7. c. 6. pag. 282. lib.
10. cap. 16. & lib. 22. c. 2. Acoſta om-
nino legendus de procur. Ind. ſalut.
lib. 4. cap. 4. pag. 396. Balthaſ. Chava-
ſius de notis veræ Religion. lib. 4. §. 2.
in fine, pag. 907. Gaſpar Sanctius ſup.
Iſai. capite 11. numer. 14. Fr. Ludovic.
Granatenſ. in Symb. Fidei, 4. part. cap.
43 1. 2. & 5. par. cap. 25. & ante eos † La-
ctantius lib. 3. de falſa ſapien. capit. 26.
ubi ſic ait: *Dei præcepta quantum valeāt*
in animis hominum quotidiana experimē-
ta demonſtrant. Da mihi virum, qui ſit
iracundus, maledicus, effrænatus, pauciſſi-
mis Dei verbis tam placidum, quàm ovem
reddam. Da cupidum, avarum, tenacem,
iam tibi eum liberalem dabo, & pecuniam
tibi plenis manibus largientem. Da ti-
midum doloris ac mortis, iam cruces, &
ignes, periculum omne, & taurum con-
temnet. Da libidinoſum, adulterū, ganeo-
nem, iam ſobrium, caſtum, continentē vi-
debis. Da crudelem, & ſanguinis appeten-
tem, iam in veram clementiam furor illius
mutabitur. Da iniuſtum, inſipientem, pec-
catorem, continuò æquus, prudens, & in-
nocens erit; uno enim lavacro malitia om-
nis abolebitur.

Idem non minus eleganter notavit
Iuſt. † Lipſ. in monit. ad Polit. cap. 2. 44
ſic ſcribens: *Nulla res magis animos, &*
mores componit, quàm religio: & illa, ubi
in pectus demiſſa, virtutum agmē ſequitur.
Inprimis manſuetudo quædam animi, &
trāquillitas, bona imperantibus, & quæ fa-
ciles, obnoxioſque præceptis reddit. Quod
ſumere potuit à Clem. † Alex. lib. 4. 45
Strom. cap. 6. pag. 527. ubi ait, Spiritū
ſanctum, quo Chriſtiani ungūtur, red-
dere mentem benè compoſitā, & Deo
gratam, & ei talem indere qualitatem,
ut perpetuâ fruatur lętitiâ, cùm in ſe
inhabitantem habeat Spiritum San-
ctū, qui eſt lucidus, & abſtergit ac ex-
pellit omnes vitiorum ſordes, & ma-
culas.

Quam opinionem ſi quis defende-
re velit, ad argumenta, quæ pro con-
traria retulimus, reſpondêre poterit.
Non obſtare primum † ex tyranni- 46
dis vitio deſumptum, quo Indorum
Reges, ut plurimùm, uti probavimus.
Nam omiſſâ ſolutione Epiſcopi Chia-
penſis in Apolog. contra Sepulved.
fol. 15. & ſequentib. & in reſponſ. ad
obiect. eiuſd. replicat. 11. fol. 45. qui reſ-
pondet, hanc cauſam ſufficientē non
eſſe: cùm Indi ſub illorum imperiū pa-
cificè viverent, & Hiſpanorum opem
non implorarent, de qua egimus ſup.
cap. præcedenti n. 89. & ſeq. perpendi
etiam poteſt, duos † Principes, quorū 47

Digitized by Google

unus ſit fidelis, & alter infidelis, eo
modo ſe habêre inter ſe ſe, quo duo ho
mines privati, ut conſiderat Aragon
d. 2. 2. q. 10. art. 8. pag. 291. & Acoſta d.
lib. 2. cap. 4. pag. 221.

48 Vnde † ubi Indorum Reges legiti-
mè ſuo more, ac modo imperio potie-
bantur, non potuerunt eo ab Hiſpa-
nis privari, & multo minus debellari,
aut interfici, quamvis crudeliter & ty-
49 rannicè dominarentur: cũ † iuxta ve-
riorem, & receptiorem ſententiã ne-
mo poſsit privatâ auctoritate ſpolia-
re, vel occidere tyrannum, titulo iuſto
regnantem, adeò ut contrarium aſſe-
50 rere hæreticum ſit, ut poſt D. † Thom.
lib. 1. de regim. Princip. cap. 6. & Con-
cil. Conſtantienſe ſeſſ. 15. reſolvit Ca-
ietan. 2. 2. q. 64. art. 3. Caſtrus lib. 13.
adverſ. hæreſ. verb. *Subditus*, & lib. 14.
verb. *Tyrannus*, Sylveſter in ſum. eod.
verb. Gregor. Lopez in l. 10. tit. 1. par.
2. Sepulved. lib. 1. de Regno, Caſtal-
dus in tract. de Imperatore, q. 82. &
plures alij, quos refert, & ſequitur Gi-
gas in tract. de crim. lęſę Maieſt. q. 65.
per tot. Covar. in 4. 2. par. cap. 3. §. 4.
num. 6. Sotus de iuſt. & iure lib. 5. q. 1.
art. 3. Menchaca lib. 1. controverſ. il-
luſt. q. 8. n. 33. Menoch. de recup. poſſ.
remed. 10. num. 83. Petr. Gregor. lib.
26. de Repub. cap. 5. num. 24. Gregor.
de Valencia 2. 2. diſp. 5. quæſt. 8. punct.
3. Leſsius lib. 2. de iuſtit. & iure, cap. 9.
dub. 4. Ioan. Mariana lib. 1. de Rege
cap. 6. Franc. Vivius in commu. opin.
concluſ. 310. Molina tom. 4. tractat.
3. diſput. 6. Azorius part. 1. lib 8. cap.
12. quæſt. 17. & capite 26. quęſt. 7. &
part. 3. lib. 2. cap. 2. quæſt. 1. & cap. 7.
q. 30. Balthaſ. Ayala de iure & offic.
belli, lib. 1. cap. 2. num. 25. & ſequẽtib.
Ioan. Garcia in tract. de nobilit. gloſſ.
2. numer. 28. & latiſsimè & noviſsimè
Pat. Suarez in defenſ. Fidei lib. 6. cap.
4. per totum, Mag. Marquez in Gu-
bernat. Chriſt. lib. 1. cap. 8. Petr. Andr.
Canonherius in Aphoriſ. moral. Hip-
51 pocrat. pag. 335. & noviſsimè † Pat.
Iacob. Gordon. in ſua Chronograph.
anno 1589. pag. 478. ubi cùm narret
necẽ illatam Regi Galliæ Henrico III.
cui ſimilis altera contigit in Henrico
IV. ann. 1610. ſic elegãtiſsimè inquit:
Sed parce Lector quiſquis es, facere nõ poſ-
ſum, ut hoc malè feriati hominis, & iniqui
percuſſoris facinus temerarium vehemen-
ter non damnem. Scribant exterarum na-
tionum homines, quæ velint: ego nullo un-
quam Divino, vel humano iure permiſſum
puto, ſubdito privato aut cuivis perſonæ, his
artibus in Principem inſurgere, quamvis
ille hæreticus foret, ne dum ſi legitimus, ſi
Catholicus eſt, ſi Rex Chriſtianiſſimus, in
ſcelere nulla religio eſt, & malis artibus
Divinum Numen nunquam benè colitur.

Secundo verò argumẽto ex multi-
tudine, & gravitate aliorũ delictorum
deſumpto, quæ Indi iſti cõtra legẽ, &
rationẽ naturalẽ perpetrare ſolebant,
& ex eo, quòd humanas carnes ede-
bãt, reſpõderi etiã poteſt, negãdo hoc
ſufficiens † eſſe, ut Chriſtiani poſsint 52
adverſus infideles ſibi non ſubiectos
animadvertere, neque ad id Romani
Pontifices interventionem quicquam
proficere, quem infideles recognoſce-
re non tenentur, ut huius opinionis
Auctores affirmant. Præſertim cùm re
verâ eadem † ſint, vel etiam minus 35
gravia eorundem Indorũ crimina, quã
quæ olim, & hodie de alijs nationibus
memorantur; quibus tamen nunquam
legimus ob hanc cauſam bellum indi
ctum, ut obſervat Ioſeph. Acoſta d. lib.
2. cap. 5. & Fr. Auguſt. Davila in d. hiſt.
Mexican. lib. 1. cap. 30.

Nefariæ † namq; libidinis vitiũ fre- 54
quentiſsimum olim fuit etiam Iudæis
Divinâ lege inſtitutis, & Romanis re-
rum dominis, plurimiſque alijs genti-
bus, & uſque adeò non faſtiditum, ut
etiã in media Roma antiquitùs eſſent
publica, apertiſsimaque obſoletorum
loca, & graviſsimi Philoſophi publi-
cos habuerint concubinos, & † Adria 55
nus Imperator Ganymedi ſuo Divi-
nos honores indulſerit, temploque

urbe,

Digitized by Google

urbe,& publicis ſacrificijs honeſtandũ curaverit: & in Stellam cœleſtem cõverſum aſſeruerit,ut pluribus tradunt Dio Caſsius,& Spartian. in Adriano, Pauſanias in Arcadicis lib.8. D. Hieronym. lib. 20. adverſ. Iovin. Nicol. Leonic.de var.hiſtor. lib.2. cap.19. & Conſtant. Landus in explicat. veter. numiſmat.pag.91.

56 Ieroſolymis † etiam circa Templũ, omnium eo ſęculo ſanctiſsimum, effœminatorum ædiculę, lupanaris inſtar,ſtructæ fuerunt,ut conſtat ex 4. Reg.cap.24.& 2.Machab.cap.4.& ex alijs,quæ latè proſequitur D. Hieron. explicans illud Iſaiæ cap. 2: *Et pueris alienis adhæſerũt*,Thom.Boz. de ſignis Eccleſ.lib.7.cap.4.& Gaſpar Sanctius ibidem num.12.

57 De † Amorthęis quoque, & cęteris Palęſtinis tot,& tam immania ſcelera ſacra Scriptura recenſet, ut non videantur horribiliora Indis objici poſſe,etiam ijs, quos *Caribes* vocant, qui ſunt omnium truculentiſsimi, ut conſtat ex illo loco Sapient. 12. verſ. 5.& 6.cuius ſup.cap.12.num.76. meminimus.Et tamen nõ ob hęc ab Hebræis bellari potuiſſent, niſi expreſsũ Domini præceptum interveniſſet, cui imputari non poteſt, ſi delere iubeat nationes,quas fecit; novit enim quid cuiq;fieri debeat, ut ſubijcitur in dict. c.12. Sapient. verſ.12.& ſeq. Et præterea alię quoq;cauſæ illius belli fuiſſe perhibentur,de quibus infra in reſponſione quinti argumenti fuſiùs agemus.

58 Afrorum † item vitia adeò extollit Salvian.lib.7. de provident. ut Indos ſuâ turpitudine vincere videãtur: ſic enim de illis ſcribit: *Omnes nationes habent,ſicut peculiaria mala, etiam quædã bona. In Afris penè omnibus neſcio quid non malũ? Si accuſanda eſt inhumanitas, inhumani ſunt: ſi ebrietas, ebrioſi ſunt: ſi falſitas,fallaciſſimi: ſi dolus, fraudulentiſſimi: ſi cupiditas,cupidiſſimi: ſi perfidia, perfidiſſimi. Impuritas eorum, atque blaſphemia his omnibus admiſcenda non ſunt. quia illis ſuprà diximus malis aliarũ gẽtiũ,his autem etiam ſua ipſorum vicerunt. Ac primũ,ut de impuritate dicamus, quis neſcit, Africã totã obſcœnis libidinũ tædis ſemper arſiſſe,nõ ut terrã, ac ſedẽ hominũ, ſed ut Ætnã putei impudicarũ eſſe flammarũ?* &c. Et poſt alia: *Nã ſicut in ſentinã profunda colluviones omniũ ſordium, ſic in mores eorum, quaſi ex omni mundo vitia fluxerunt.*

Carpocratiani † etiam hęretici,qui alio nomine Gnoſtici dicti ſunt, adeò turpem,&flagitioſum vivendi modum profitebantur, ut nefando concubitu matres,& ſorores violarẽt,uxores cõmunes haberent, omnẽ ſpeciẽ virilis coitus,ac libidinoſæ ad mulieres conſuetudinis in ſingulis corporis mẽbris exercêrent. Incantationes quoq;, veneficia,ac idololatrias perficiẽtes, abortus procurantes,&ipſam ſuam ſinaxim,ac communionẽ turpitudine multiplicis coitus polluentes:comedẽtes, ac contingentes tũ humanas carnes, tum alias immunditias. Et quod peius fuit,has tã nefandas,& ſceleſtas actiones Religionis Chriſtianæ velo perſuaſione diabolicâ contegentes,ita ut turpẽ ignominię notã univerſæ Chriſtianorum multitudini ſuo tẽpore inuſſerint,ut graviter narrat,& dolet Epiphan.hęreſi.26.&27.Irenę.lib.2.cap. 24.Tertul.de præſcript.adverſ. hæreſ. cap.48.Clem. Alexand. & eius addition. Gentian. Hervet. lib. 3. Strom. cap.1. & in notis collectan. pag.807. Euſeb.Cæſarieſ.lib.4.hiſt. Eccleſ.c.7. & alij, quos refert Cardin. Baron.in annal. Eccleſ. tom. 2. ann. CHRISTI 120.num.21.& 22. & Martin. Delr. lib.3.diſquiſ.magic.par.1.q.1.pag.188. & quæſt.3.ſect.2.pag.207. 59

De † Leſtrigonibus quoque narrat Homer.Odiſeæ K, quòd antropophagi erãt,unde in veteri gloſſario ita cognominantur Striges,& magi noſtri tẽporis,qui pueros maximè adhibent ad ſacrificia, eorumque ſanguinem lambunt,& carnes vorant. 60

61 Plures † item aliǫ gẽtes olim fuiſſe
commemorantur,quǫ profana convi-
via humanarum carnium exercebant,
ita ut nec parentibus parcerent,ut cõ-
ſtare poterit ex traditis à Tertulliano
lib.1.contra Marcion. D. Hieron.lib.
2.cõtra Iovinian.D.Chryſoſt.hom.10.
in Matth.Euſeb.lib.1.de præpara t.E-
vang.cap.3.Alex.ab Alexan.lib.3. Ge-
nial.cap.1.ubi eius additionator Ti-
raq.quâ ſolet diligentiâ plura congeſ-
62 ſit. Et de † Britannis & Polonis idẽ
ſcribit Plinius lib.30.cap.1.D.Hiero-
nym.d.lib.2.adverſ. Iovini.Radevicus
lib.3.hiſt.cap.1 Bap.Fulgoſ.lib.9.me-
morab.cap.2. fol.314. Thom. Bozius
de ſign.Eccleſ.lib.22.cap.2.in fine.
63 Et † de Braſilienſibus, Æthiopi-
bus,& alijs Orientalibus Maffæius lib.
15.hiſt.Ind.pag.360. & Molina de iu-
ſtit.& iure, tract.2. diſp.34. pag.167.
ubi aiunt,maximum fuiſſe Chriſtianis
Prǫdicatoribus laborem apud Braſi-
lienſes in cohibenda huius funeſti ac
feralis cibi conſuetudine: † quo illi
64 nullum palato gratius edulium norãt,
atque ob id ipſum gravia non ſemel
adiere diſcrimina.Et quòd aiebãt Bar-
bari, intinctis ſacro baptiſmate carni-
bus,multum de priſtina ſaporis gratia
deperire.
Vt ſic interim omittamus turpitu-
65 dines,quas † Romani in feſtis Florali-
bus,Bacchanalibus,&Venereis admit-
66 tebant, & præſertim † in Lupercali-
bus, in quibus tanta erat ſtultitia, ut
ſuperſtitioſæ fœminǫ,quǫ fœcundita-
tem ſuam deſperabant, miniſtris tam
infamis ac execrandǫ ſolemnitatis ſe
exponerent,& dorſo,ventre ac palmis
ſcuticæ verbera acciperẽt. De quibus
Ovid.lib.2.Faſt.ſic loquitur.

Nupta quid expectas? non tu pollentibus herbis
Nec prece,nec magico carmine mater eris.
Excipe fœcunda patiẽter verbera dextræ
Iam ſocer optatum nomen habebit avi.
Iuſſæ ſua terga puellæ
Pellibus exſectis percutienda dabant
Luna reſumebat decimo nova cornua mẽſe
Virque pater ſubitò;fœmina mater erat.

Aſsyrij † quoque,& Lydij vetuſtis, 67
& ſpurcis moribus, virginum nuptias
non aliter celebrabant, quàm ſi priùs
in honorem Veneris alicui peregrino
ſui corporis copiam feciſſent, aut do-
tem ſcortando coadunaſſent.
Varios item alios nõ minus fœdos, 68
quàm feros, ac tyrannicos vivendi ri-
tus,hodie Turcǫ exercent,& olim plu-
res aliæ gentes exercuerunt:de quibus
multa tradunt † Solinus lib.5.cap.43. 69
Iuſtin.Athenagor.Tertul.Origen.Au-
guſt.Cyprian.Arnob.Clem. Alexand.
Prudentius,Nazianz. & alij, qui apo-
logias,& orationes contraGẽtes ſcri-
pſerunt, Ioan.Boẽm.in lib. de morib.
omn.Gent.Tiraq.in ſuis legib.connu-
bial.Ioan.Boter.in relat. univerſ. Th.
Boz.omnino legendus de ſign.Eccleſ.
lib.7.cap.4.& lib.2.cap.10.& in tract.
de iure ſtat Eccleſ.lib.2.cap.15.Simõ
Maiol.in dieb.Canicul.tom.2. colloq.
1.per tot.& tom.4.colloq.4. de origi-
ne humanǫ ſociet. ex pag.1. Perei. ſup.
D.Paul.ad Roman.2.diſp.11.12.&13.
Lilius Girald.in ſua hiſtor. Deor.& in
noſtris ferè terminis Acoſta, & Fr.
Auguſt. Davila ubi ſuprà, Gregor. de
Valencia diſput.7. quæſt.4. punct. 1.
Alphonſ.à Caſtro lib.2.de leg. pœnal.
cap.14.Sotus lib.1.de iuſt.& iure,q.4.
art.4.Azor 1.p.inſt.Moral.lib.6. cap.
60.& ſeqq.& par.2. lib.3.cap.14. q.3.
&4.& Par.Ioan.Salas,qui plurima cõ-
gerit in dict.tract.de legib.diſp.5.ſect.
6.pag.79.
Ad tertium argumentum de cruen-
tis Indorum ſacrificijs,& horrendis in-
nocentum mactationibus, reſponde-
tur,id † quoque ſufficiens non eſſe, ut 70
infidelibus bellum iuſtè inferatur; quia
moraliter loquendo, ſi per viã belli e-
iuſmodi ſcelerum extirpatio, & inno-
centiũ defenſio quærenda eſt, plures
tali bello abſumentur, quàm ulla Bar-
barorum tyrannide,aut ſacrificiorum
immolatione perire potuiſſent. Et ita

Digitized by Google

omni prorſus ratione carère videtur,
eos velle defendere,quorum graviorē
perpetres cędem, ut advertit Acoſta
dict.lib.2.de procur.Ind. ſalut. cap.6.
pag.232.& Mag.Bañez dict.2.2.q.10.
artic.10. pag. 535. verſic. *Tertia conclusio.*

Quibus ego non incongruēter adij-
71 cio, † Eccleſiam tolerare ſolêre ritus
Paganorum etiam nobis ſubiectorū,
ob maiora damna, & ſcandala virāda,
ut ſup.n.30.probavimus: unde multò
magis in non ſubditis idem ob eandē
rationem tolerare debebit,ſaltem pro
eiuſmodi peccatis, quæ ante exactam
fidei noſtræ intelligentiam & ſuſcep-
72 tionem commiſerunt:cùm † conſue-
tudo eorum,etiam improba, à tempo-
rali pœna eos excuſare videatur,iuxta
ea,quæ latè tradit Gloſſa & Ancharr.
in cap.cùm venerabilis,de conſuetud.
Roman.ſingul.19.& cōſ. 283. Oldrad.
conſ.9.Iaſ.in l.de quibus,n.8.D.de le-
gibus, Cremēſis ſingul.149.D.Covar-
rub.in cap.quamvis pactū,1. part.§.7.
n.12.de pact.lib.6.Aviles in c.18. Prę
tor.num.28. Hippol.de Marſ.in prax.
ctim.§.ulterius num.9. & §.quoniam,
n.97.& 98.Tiraq.de pœn.tēper.cauſ.
42. & eo non relato Pet. Pechius in
cap. ſine culpa 18. de regul. in 6. n.4.
Vbi multum in noſtris terminis tradūt
ex Plutarch.problem. capite 83.quod
73 cum † Romani olim Barbaros quoſdā
Dijs immortalibus hominem immo-
laſſe accepiſſent, Magiſtratus eorum
accerſendos,puniendoſq; putaverunt.
Quos tamen poſteà cùm id conſuetu-
dine quadam feciſſe accepiſſent, im-
punitos dimiſerūt, aliaſque id poſthac
facere prohibuerunt.

Præterea reſponderi etiam poterit
iuxta mentem Epiſcopi de Chiapa, Vi-
ctoriæ,& aliorum, quos ſuprà citavi-
74 mus, † ſecluſâ omni lege poſitivâ, Di-
vinâ,vel humanâ, non facilè demon-
ſtrari poſſe,an eiuſmodi hominum ſa-
crificia naturali iure prohibita ſint,cū
videamus olim in uſu fuiſſe apud om-
nes fermè nationes,non ſolùm barba-
ras,verùm & eas,quæ maiori ſcientiâ,
& prudentiâ pollère videbantur,ut de
Hebræis paſsim deplorat Scriptura,
Deuteronom.12.4.Regum 3.Sapient.
14.& in alijs locis, quę retulimus ſup.
cap.12.num.76.Vbi † inter alia men- 75
tio fit idoli Moloch,de cuius initio, &
ſignificatione, & qualiter illi humanæ
victimę immolarentur, & an Salo-
mon ei proprium filium ſacrificaverit?
& etiam de alijs idolis Hebræorum
plura poſt alios, quos refert, tradit di-
ligentiſs.Pat.Ioan. Pineda de reb. ge-
ſtis Salomon lib.7.cap.11.per totum,
Pat.Ludovic. Balleſter. in Onomato-
graph.verb. *Gehenna*,pag.157.Fr.Ioan.
à Ponte in conven.utr. Monarch. lib.
3.cap.16. §.4.pag.108.& Bernar. Al-
drete de antiq.Hiſpan.lib.2.cap.2. ex
pag.184.ubi etiā de Arabis,Palęſtinis,
& alijs nationibus agunt.

Africanos † quoque, & pręcipuè 76
Carthaginenſes,huic ſceleri valdè de-
ditos fuiſſe, comperimus. Nam non
captivos tantùm, & extraneos homi-
nes,verùm & proprios filios ſpōtè Sa-
turno immolare ſolebant, & qui libe-
ros non habebant, à patribus emptos,
ipſis adſtantibus,& lacrymas,& gemi-
tum cōprimentibus,immaniſsimè tru-
cidabant:ut ultra ea,quæ d.cap.12. cō
memoravimus, latè probant Dionyſ.
Halicarnaſ.lib.1.Plutarch.in lib.de ſu-
perſtitionib.Lactan.Firmian.lib.1. Di
vin.inſt.cap.25.D.Auguſt.lib.7.de Ci-
vit.Dei capit.19.& 26.Nizephor. lib.
18.cap. 13. Minutius Fœlix in Octa-
vio,Quint.Curt.lib.4.ubi de Tyrij ob-
ſidione,Simon Maiol.tom.2.colloq.1.
pag.74.Petr.Fab.lib.3.Semeſt.cap.2.
pag.26.Thom.Bozius de ſign. Eccleſ.
lib.22.cap.2.& noviſsimè Fr.Raph.de
la Torre in 2.2.q.93.art.5.pag. 37. &
Franc.Torreblanca de Magia divina-
trice lib.1.cap. 17.& 18. unde Silius
Italicus inquit:

Mos fuit in populis,quos condidit advena
Dido

Poſcere cæde Deos veniam, ac flagrantibus aris,

Infandum dictu, parvos imponere natos.

77 Romani † etiam eãdem cæcitate, & feritate laborarunt, antequàm S.C. id ſeverè prohibuiſſent, ut ſuprà cum Plinio, & alijs tradidimus, & conſtat ex Suetonio in Claud. cap. 24. & in Octavio cap. 15. ubi † agens de obſi-
78 dione Peruſij, inquit: *Scribunt quidam trecentos ex dedititijs electos utriuſq; ordinis, ad aram Divo Iulio ſtructam, Idibus Martij oſtiarum more mactatos.* Et con-
79 ducunt † carmina Virgilij lib. 2. Æneid.

Sanguine placaſtis ventos, & virgine cæſa:

Et lib. 10. ubi Æneam inducit, octo iuvenes uno ſacrificio immolantem:

—— Sulmone creatos

Quatuor hic iuvenes, totidem, quos educat Vfens;

Viventes rapit, inferias quos immolet Vmbris;

Captivoque rogi perfundat ſanguine flammas.

Quibus in locis Servius, Pontanus, & Cerda plura de eiſdem ſacrificijs notarunt, & Tertul. in lib. de ſpectacul. cap. de munere, & Petr. Fab. lib. 2. Semeſtr.
80 cap. 10. pag. 139. docentes, in † ſepulchris virorum fortium captivos necari à Romanis ſolere, quoniam animas defunctorum humano ſanguine propitiari creditum erat. Quod poſtquam
81 crudele viſum eſt, † placuiſſe gladiatores ante ſepulchra dimicare; qui à buſtis buſtuarij dicti sũt. Sic impietatẽ voluptate adumbrantes. Atque hinc gladiatorum munera, & ſpectacula originem habuiſſe.

Quibus planè (ut rectè advertit Tho-
82 mas Bozius d. lib. 7. cap. 4.) nihil † atrocius fingi potuit, cùm pro ludo, atque adeò honore exiſtimarent, homines condocere, qui ſe mutuis vulneribus cõfoderent, ut alijs eſſent oblectamento. Quod ſępius quotannis fiebat. Et laudi Traiano datur, quem vocant Optimum Imperatorem, quòd uno munere decem millia gladiatorum populo exhibuiſſet. Quouſque † cruenta 83
hæc ſpectacula à pijſsimo Imperatore Conſtantino prohibita ſunt in l. unica, C. de gladiatorib. lib. 11. ad cuius illuſtrationem prędicta adnotaſſe iuvavit, & plura alia, quę obſervat Alciat. lib. 1. Parerg. cap. 22. Pet. Fab. dict. cap. 10. & in Agoniſtico, Obſervar. Divini, & human. iur. pag. 196. Casaubonus in vit. Cæſar. pag. 146. Briſſonius, verb. *Ludus gladiatorius*, Rẹvard. lib. 2. coiectan. cap. 8. & Iacob. Duran. Caſſellius lib. 1. var. cap. 8.

Eandem etiam Romanorum inhumanis immolationibus conſuetudinẽ exemplo ſuo gravius adhuc oſtendit Marius, † Dijs Averruncanis, ſeu ma- 84
lorum depulſoribus, filias ſuas ſacrificans, ut ex Doroth. lib. 4. rer. Italic. refert Clemen. Alexand. in lib. adhortat. adverſ. Gent. pag. 46. non aliter atque Achaz † Hebræorum Rex proprium 85
filium inimicorum ſuorum idolo ſimili ratione immolaſſe refertur lib. 4 Reg. cap. 16. & lib. 2. Paralipom. cap. 28. Ioſeph. Iudæus lib. 9. antiquitat. cap. 12. & poſt alios tradit Ioan. Lorinus ſup. Sapient. cap. 12. pag. 428. & Didac. Matut. de proſap. CHRISTI in 4. ętate mundi, cap. 5. §. 5. fol. 216.

Qua de cauſa ego aliquandò exiſtimabam, hoſtiarum † victimarũq; no- 86
men, quod Romani poſteà pro animalibus in ſacrificium oblatis, & cæſis uſurparunt, inde originẽ habuiſſe, quòd antiquitus illis erat in more, ipſos hoſtes victos, & ad id ſervatos, ſacrificare; licèt D. Iſidor. lib. 6. Etymol. capit. 19. pag. 115. & lib. 1. different. pag. 44. doceat, quòd hoſtiæ apud veteres dicebantur ſacrificia, quæ fiebant, antequàm ad hoſtem pergerent: victimæ verò, quę poſt victoriam devictis hoſtibus immolabantur; cui conveniunt aliæ etymologiæ, quas ex Agelio, Feſto Pompeio, & alijs refert Lilius Girald. de Dijs Gent. ſyntagm. 17. pag. 464. Blondus de Roma. triumph. lib. 1. pag. 23. &

23.& 49.& Ioan. Funger. in Etymologico, verb. *Hoſtia*, & verb. *Victima*, & ita explicant illud Ovidij 1. Faſtor. dū inquit:

Victima, quæ cecidit dextra victrice vocatur,

Hoſtibus à caſis hoſtia nomen habet.

87 Neque † mirum videri debet, Romanos his cruentis mactationibus aliquando indulſiſſe, cùm ſe ipſos occidere, & devovere, vel occidendos vēdere facile, & glorioſum exiſtimarent, prout & Thebanis; & alijs in more fuiſſe, multis probat Alciat. lib. 4. Parergon, capit. 4. Tiber. Decian. lib. 9. cap. 2. Iuſt. Lipſ. lib. 2. Saturnal. cap. 5. & Gomez de Ameſc. in tract. de poteſtate in ſe ipſum lib. 1. cap. 3. ex n. 16.

88 De † Tauris item, Theſſalis, Cretenſibus, Lesbijs, Focenſibus, Albanis, Sardis, Scythis, Leucadibus, Liceis, & Pergeis, multiſque alijs populis, qualiter humanis victimis dæmonibus ſuis libarent, plura tradunt Herodot. in Melpom. Strabo lib. 11. D. Auguſt. lib. 18. de Civit. Dei cap. 53. & in lib. ad quod vult deum num. 26. & 27. to. 6. Clem. Alexand. Simon Maiol. & Torreblanca ubi ſuprà, Lilius Girald. dict. ſyntag. 17. pag. 529. Marquard. d. tract. de Iudæis, & infidel. 3. par. cap. 1. num. 16. & Lorin. in dict. cap. 12. Sapient. pag. 425.

89 De Gallis, † Francis, Germanis, Britānis, Lithuanis, Northmanis, Dānis, & alijs Borealibus idem tradunt Plin. lib. 30. cap. 1. Titus Livius lib. 2. decad. 3. Iul. Cæſar de bello Gallico lib. 6. Cornel. Tacit. in lib. de morib. German. Strabo lib. 4. in fine, Lactan. lib. 1. Divin. inſtit. cap. 8. Euſeb. lib. 4. de prę̄parar. Evangel. Procop. lib. 2. belli Gor. Diethmar. lib. 1. hiſt. Northman. Cromerus lib. 15. de reb. Lituan. Giraldus ſyntag. 9. pag. 295. & Thom. Bozius dict. lib. 22. cap. 2. ubi referunt, apud has gentes hunc ferum morem non ita pridem deſiſſe. Quem in Gallis, & Germanis notavit etiam Lucan. † libro 1. Pharſal. dum ait: 90

Et quibus immitis placatur ſanguine diro
Theutates, horrenſque feris altaribus Heſus.

Theutatem † enim illi, Mercurium, & Martem, Heſum appellabant, ut docet nos Livius lib. 6. decad. 3. Cęl. Rhodig. lib. 22. lect. antiq. cap. 16. Lilius Giral. & Bozius ubi ſup. & Carol. Stephan. in dictionar. verb. *Theutates*, addens ex Strabone, † ad hæc ſacrificia Gallos Druidibus miniſtris uſos fuiſſe: & quòd alij immani magnitudine ſimulachra habebant, quorum, contexta viminibus membra, vivis hominibus complebant; quibus ſuccenſis, circunventi homines flammâ exanimabantur: quoſdam ſagittis configebant, & intra ſacras ędes patibulo ſuffigebant. 91 92

In quod vitium tandem † noſtros etiam Hiſpanos Phœnicum, Græcorum, Carthaginenſium, & aliarum nationum imitatione, & communicatione delapſos; innumeros homines, & plerumque proprios liberos immolare ſolitos fuiſſe, teſtis eſt Strabo lib. 3. de ſitu Orb. Euſeb. in orat. in laud. Cōſtantini Magni, Florian. de reb. Hiſp. lib. 2. cap. 18. Zamalloa lib. 5. capit. 5. Ludovic. Nonius in Hiſpan. capit. 66. Ambroſ. Morales lib. 6. cap. 10. & poſt eos Fr. Ioan. à Ponte in d. ct. conven. utri. Monarch. lib. 3. cap. 16. §. 4. & 5. ubi in hunc morem adducit, & illuſtrat Concilium † Illiberitanum cap. 2. & 3. ubi de pœna flaminum, ſive Sacerdorum tractatur, qui cruenta hęc ſacrificia peragebant. 93 94

Tantum † religio potuit ſuadere malorum, 95
Quæ toties peperit ſcelerata atque impia facta.

Qvarti verò argumenti vis, quæ ex graviſsimo & Deo ſemper infeſto idololatriæ crimine ſumitur, quod Indorum gentes ita turpiter, & enormiter exercuiſſe probavimus, nō difficulter evitari poterit, ſi cum Auctoribus

Digitized by Google

huius ultimæ opinionis negaverimus,
96 infidelibus † nobis non ſubiectis ob eam tantùm rationem bellum iuſtum inferri poſſe, quemadmodum nunquã ab Eccleſia illatum legimus, quamvis ubique gentium hoc ſcelus multifariam frequentatum fuiſſe reperiamus.
97 Quis enim hac in parte † antiquorum Romanorum cæcitatem, & ſtoliditatem ignorat? qui in id ſtultitię prolapſi ſũt, ut ſpurciſsimâ impuritate Venerem, Cupidinem, pudendaque etiam membra cœlo dignarentur, & Divino honore colerent. Et ut refert D. Auguſt. lib. 2. de Civit. Dei cap. 25. & lib. 4. cap. 8. & 16. præter propria idola, quæ colebant, omnes Gręcię, & aliarum ſubactarum nationum ſuperſtitiones in patriam tranſtulerunt, & ſingulis actibus, imò & ſingulis motibus Deos diverſos præfecerunt.

Cui conſentiens Leo Papa ſerm. 1. de Petr. & Paul. ait: *Cùm penè omnibus Roma dominaretur gentibus, omnium gẽtium ſerviebat erroribus: & magnam ſibi videbatur aſſumpſiſſe religionem, quia nullam reſpuebat falſitatem*; ita ut pluſquàm triginta Deorum millia Roma triumphans coluerit, & trecenti Ioves extiterint, atque ut canit Virgilius Æneid. 8.

Maxima tercentum totam delubra per Vrbem.

Vt ex Marco Varrone, & alijs prodit D. Auguſt. ubi ſup. Blond. de Roma. triumph. lib. 1. per totum, Lilius Giral. in ſua hiſt. de Dijs Gent. & alij relati à Ioan. Pineda de reb. Salomon. lib. 5. cap. 5. ſect. 1. num. 4. pag. 307. & lib. 7. cap. 10. num. 8. pag. 508. Maiol. in diebus Canicul. 1. tom. colloq. 2. pag. 51. Thom. à Ieſu de procur. omniũ gent. ſalut. lib. 11. part. 1. cap. 1. pag. 761. & ſeqq. & Bern. Aldrete de antiq. Hiſp. lib. 3. cap. 6.

98 Ægyptij † quoque, ad quos omnes profani Scriptores initium idololatrię referunt (unde Clem. Alexan. in epiſt. exhortator. contra Gentes, pag. 22. Ægyptum impietatis, & ſuperſtitionis magiſtram appellat) non ſolùm cœli Aſtra, Solem, Lunam, & Stellas, reliquaque elementa, ut Deos adorarunt, & obſcœnos, & inutioſos homines, perditoſq; latrones, ut Iovem, Saturnum, Martem, Mercurium, Venerem, Iſidem, & Oſirim, & aliorum ſceleratorum turbam; ſed etiam Nilum fluvium, & crocodyllos in eo naſcentes, & vix aliquod animal utile, aut nocivũ reliquerunt, quod eâdem veneratione non proſequerentur, ut canes, boves, oves, hircos, catos, ibices, vulpanſares, fenices, anguillas, & ſimilia; & multa item herbarum, & leguminum genera, ut poſt Herodot. Diodor. Sicul. Plin. Solin. Strabon. & alios, tradit D. Aug. dict. lib. 2. cap. 22. Clem. Alexand. & eius additionator Hervetus in epiſtol. contra Gent. Euſeb. de præparat. Evang. lib. 8. cap. 26. Theodoret. de Evang. cognit. lib. 13. D. Epiphan. in Anchorat. & noviſsimè Gaſpar Sanctius ſup. Iſai. cap. 2. verſ. 27. pag. 37. Vnde Anaxandrides Rhodius Poëta eos lepidiſsimè irridet, & etiam † Iuvenal. 99
ſatyr. 15. dum inquit:

——— *Quis neſciat qualia demens*
Ægyptus portenta colat? crocodyllon adorat;
Pars hæc: illa pavet ſaturam ſerpentibus Ibim,
Effigies ſacri nitet aurea Circopitheci,
Illic cæruleos, heic piſcem fluminis, illic
Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam;
Porrum, & cepe nefas violare, ac frangere morſu.
O ſanctas gentes, quibus hæc naſcuntur in hortis
Numina!

Habebant † alię nationes peculia- 100
res Deos, quos in hac, aut illa imagine ſibi adorandos proponebant, utpotè Babylon Belum, Africa Neptunum, Mauritania Iubam, Rhodus Solem, Samos Iunonem, Lemnos Vulcanum, Paphos Venerem, Delphos Apollinẽ,

Roma Quirinum, Larini Faunum, Athenæ Minervam, Syria Atergatin, Arcadia Pané, Ammonitę Molochū, Perſia Cœlum & Iovem, Arabia Iovē & Bacchum, Gallia, pręter Mercuriū, Theutatem, & Hæſum. Et ut Sibylla canit de Grecis, ἔργα δὲ χειροποίητα γεραίρουσιν ἀφθέγγοι μύθῳ, ut refert Ioan. Fūger. in Etymol. verb. *Idololatria*, pag. mihi 489.

101 Ad † Hebræos item, & Chaldæos hoc crimen fœdiſsimè prorepſiſſe, & varia idola ſub varijs formis, & nominibus coluiſſe, veluti Miplezet, Tamuz, Beel, & Baal (quod erat quaſi cōmune omnium idolorum nomen, & Iovem ſignificabat) Dagon, Aſtaroth, Melecheth, Moloch, & alijs ſimilibus, paſsim Scriptura ſacra teſtatur, ut cōſtat ex 1. Reg. 15. Ezech. 8. Ierem. 7. & 50. Amòs 5. Iudic. 2. & 16. Samuel. 5. Deuter. 7. & tradit Funger. ubi ſuprà, verb. *Idolum*, & pleniſsimum Catalogū congerens Polyanthęa, verb. *Idololatria*, pag. 610. & P. Pineda d. lib. 7. de
102 reb. Salom. cap. 3. Ita † ut quidam, Abrahamū, qui poſteà fuit dictus, *Pater credentium*, aliquando idololatriæ inſerviſſe, doceant, ut cōſtat ex traditis à Clem. Alexand. lib. 1. recognit. Suida, verb. *Abrahā*, Philon. in lib. de Abrahā, Genebrar. in Chronograph. anno mūdi 2049. Cedren. in compend. hiſtor. Andr. Maſio in comment. ſup. Ioſue cap. 24. Gaſp. Sanctio in Iſai. cap. 43. n. 51. pag. 460. & Didaco Matute de proſap. CHRISTI, 3. ętate, cap. 1. §. 3. licèt contrarium verius, & certius eſſe videatur ex ijs, quę obſervat Mag. Fr. Raph. de la Torre de vitijs oppoſit. Relig. tom. 2. q. 94. art. 4. pag. 115.

Et, ut ad rem redeamus, Scythę Acinacem, Arabes lapidem, Perſæ fluvios, & ligna, Theſſali formicas, & Athe-
103 nienſes (quod plus eſt) † Contumeliā, & Impudentiam Deas effecerunt, proprijs fanis, & ſacrificijs inſtitutis, ut notavit Tullius lib. 2. de legib. Clem. Alex. & Herverus ubi ſup. Eraſmus in Proverbio: *Dea impudentia*. Sicuti & Lacedæmonij † Morti, Senectuti, & Pau- 104
pertati; Romani † adverſæ Fortunæ, 105
Pallori, Febri, & Rubigini, tēpla & peculiaria ſacrificia deſtinarunt, ut obſervat Plin. lib. 2. cap. 7. Abulenſ. ſup. Euſeb. Alex. ab Alex. & eius additionat. Tiraq. lib. 1. Genial. cap. 13. Valer. Max. lib. 1. cap. 1. Columel. de re ruſtic. lib. 10 & Matute ubi ſuprà §. 1.

De † arboribus quoque, & ſerpen- 106
tibus, & cur olim ab alijs nationibus pro Dijs coli ſolerent, & hodie etiam colantur, plura congerit Thom. Boz. lib. 1. de ſignis Eccleſ. cap. 4.

Et † Zeilanos Indos Simiæ dentem 107
magno pretio emiſſe, ut eum adorarent, Simon Maiol. recenſet in dieb. Canicul. colloq. 7. de quadrupedibus, pag. 174. tom. 1.

Quinimò † & inter Chriſtianos 108
quoſdā, hanc olim corruptelā viguiſſe, ut ſimul cum CHRISTO idola colerēt, apertè oſtendit D. Paul. 1. Corint. 5. & ibidem expreſsiùs D. Chryſoſt. & D. Greg. lib. 7. epiſtol. 20. & lib. 8. epiſt. 5. quos refert Alanus Copus dialog. 4. cap. 7. in fine.

Et poſſem quidem innumera alia de idololatria omnium nationum explorare ſimul & deplorare, & quàm varios, ridendos, & portentoſos Deos coluerint, & quàm impijs, obſcœnis, & deteſtandis ſacrificijs illos proſecuti fuerint, niſi de hoc argumento latiſ- ſimè ſcripſiſſent † Auctores ſuprà ci- 109
tati, pręcipuè D. Auguſt. Clem. Alex. Arnob. Tertul. Cyprian. Lactan. Firmian. Iuſtin. D. Thom. & alij, qui apologias adverſus Gentiles ediderūt. Lilius Giral. in integro, & eruditiſsimo lib. de Dijs Gent. Alex. ab Alexand. & eius additionat. Tiraq. lib. 6. dier. Genial. cap. fin. lib. 2. cap. 22. lib. 3. cap. 12 & lib. 4. cap. 14. Thom. Boz. lib. 2. de ſign. Eccleſ. cap. 10. & lib. 12. cap. 15. & lib. 22. cap. 2. Pet. Fab. lib. 3. Semeſt. cap. 1. cū quatuor ſeqq. Ioan. Funger. in Etymol. verb. *Idololatria*, & *idolum*.

Ioan. Bohem. de morib. Gent. pag. 33. & 57. Simon Maiol. tom. 2. colloq. 1. per tot. Ioſeph. Acoſta in hiſt. Moral. Ind. lib. 5. in procem. & de procur. Ind. ſalu. lib. 1. cap. 2. 3. 4. & 5. Fr. Auguſt. Davila in hiſt. Mexic. lib. 1. cap. 24. & 25. Simon Maiol. in diebus Canicul. tom. 2. colloq. 1. Torquem. in Monarc. Ind. tom. 2. in prooem. & lib. 6. cap. 1. 2. 3. & 4. Raph. de la Torre ubi ſup. q. 94. per plures diſputationes, Franc. Torreblanca de Magia divinatr. lib. 1. cap. 17. & 18. Fr. Ioan. de la Puente in convenien. utr. Monarch. lib. 3. cap. 12. & 13. ubi etiam agit de antiquorum Hiſpanorum idololatria, & quando apud illos initium habuit: & Bern. Aldrete d. lib. 3. de antiq. Hiſp. cap. 6.

110 Et ad illud, † quod de blaſphemiæ crimine addidimus, quæ in idololatria virtualiter ineſt, & ob quam bellum iuſtè infidelibus inferri poſſe, ex communi opinione probavimus, reſponderi etiam poteſt cum Doctoribus ſuprà citatis, & præcipuè cum Gregorio de Valencia dict. diſp. 1. q. 10. punct. 6. verſ. *Illud autem*, blaſphemiam, quæ in idololatria ineſt, materialem eſſe, & in facto conſiſtere; quia reipſà idololatræ Christvm Devm verum ſuis ſuperſtitionibus negant. Hanc autem non ſufficere ad hoc, ut illis bellum legitimum inferatur, alioqui omnes Infideles, Paganos, & Iudæos debellare licêret; ſed illam † tãtùm, quæ verè & propriè blaſphemia appellatur, ſcilicet quæ in verbis conſiſtit, & noſtræ Religioni, ac Chriſtianæ Reipublicæ iniuriam, & ſcandalũ irrogat: ut tradit D. Thom. 2. 2. quæſt. 13. art. 1. Etenim in idololatria, etſi blaſphemiam contineat, & maius peccatum eſſe videatur, nulla noſtræ Religioni, ſed ſoli Deo iniuria fit, cuius vindictam, ut ſup. diximus, ipſe ſibi reſervat.

112 Ad quintũ autẽ argumentũ † de locis, & exemplis ſacræ Scripturæ, D. Auguſtini, Cypriani, & aliorum Patrum, quibus, ſolam idololatriam, legitimam bellandi cauſam præbêre, contendimus, reſponderi poteſt, † veteris legis exempla, maximè quę ad delictorum punitionem ſpectant, admirari à nobis potius, quàm imitari debêre, ut multis argumentis oſtendit Gratian. in cap. nos ſi incompetenter 41. verſ. *His ita reſpondetur*, 2. q. 7. D. Auguſt. in cap. dixit Dominus 12. 14. q. 5. & in cap. ſi quis 19. 22. q. 2. 113

114 Et præterea, nunquam † populũ Iſraël, auctoritate propriâ, Chananæorum, Amorrhæorum, & aliorum Gentium provincias occupaſſe, ob id tantùm, quòd infideles, aut idololatræ eſſent, vel alijs criminibus contra naturam operam darent; ſed propter ſpecialem, & expreſſam Dei iuſsionem, & donationem, qui eis illas terras ad habitandum promiſerat: vel quia eis tranſitum impediebant, aut aliter infenſi erant: vel quia ut ait D. Auguſt. lib. 6. quæſt. q. 10. in Ioſue, & lib. 44. quęſt. 4. ſup. Numer. cap. 20. ſerm. 105. de tempore, tom. 10. & Caſſian. collat. 5. cap. 24. Sem filius Noë illarum dominus fuerat, & poſteà, per vim & arma, Chananæi, filij Cham, eas ſibi uſurparunt: unde cùm filij Abrahę à Sem originem ducerent, illas repetendi & vindicandi, ius prætendere potuerunt.

Quibus rationibus alias addit D. Thom. in 4. diſtinct. 39. artic. 1. ad 1. ob quas bella illa non iniquè ex iure gentium geſta declarat, & proſequitur Sotus lib. 5. de iuſtit. & iure, quæſt. 3. artic. 3. in fine, Acoſta de procur. Ind. ſalu. lib. 2. cap. 5. Bañez d. art. 10. col. 532. Aragon in 2. 2. q. 10. artic. 8. pag. 292. verſ. *Reſpondetur*, noviſsimè Mag. Marquez in Gubernat. Chriſt. lib. 1. cap. 27. pag. 159. & ſequent. & Par. Franc. Suar. poſt hæc ſcripta in tract. de Charitat. diſp. 13. ſect. 5. n. 2. Licèt verum ſit, in horum conſequentiam, † Deum etiam Iſraëlitis præcepiſſe, ut idolorum templa deſtruerent, 115

&

& radicitùs diſsiparent, ne prædicta-
rum nationum exemplo dilectus ſibi
populus contaminaretur, quem nimis
his ſuperſtitionibus deditum eſſe ſcie-
bat.

Et eodem modo accipiendus eſt lo-
116 cus ille † alter Deuter. cap. 20. quo
civitates procul poſitas deleri Domi-
nus iuſſerat. Etenim non ob diverſita-
tem Religionis, ſed ob alias cauſas, &
iniurias bellum illis indici, eiuſdem ca
pitis initium demonſtrat, ubi aperto
ore eos hoſtes appellat: *Si exieris ad
bellum contra hoſtes tuos*. Etſi ratio-
ne idololatriæ, & aliorum criminum
contra naturam, puniendi eſſent, non
exciperet Dominus fœminas, quę &
ipſę eiſdem peccatis tenerentur, ne-
que cum illis pacem, & fœdus inire
permitteret, quod cum alijs ſeptē na-
tionibus terrę Promiſsionis ſtrictè ve-
tuerat in cap. 7. 9. & 12. eiuſdē Deut.
ut benè advertunt Abulenſ. & Lyran.
ibidem, idem Abulenſ. 2. Paralipom.
cap. 8. Magiſt. Hiſtor. cap. 11. ſup. Deu
ter. Epiſcop. Chiapenſ. in Apolog. cō-
tra Sepulved. & Mag. Bañez ubi ſupr.
Vt omittam Gloſſam Interlinealem,
quæ, *Gentes procul poſitas*, interpreta-
tur, ideſt, *Religione diverſas* (cuius ver-
bis Sepulveda nimis exultat) in ſenſu
allegorico & morali accipiendam eſ-
ſe, & de hęreticis, & ſpiritui adverſan-
tibus hominibus, non de idololatris,
aut infidelibus textum illum expone-
117 re: † quos etiam in pace, & Scriptu-
rę teſtimonijs, & in ore gladij, quod
eſt Verbum Dei, expugnandos eſſe te-
ſtatur. Similemque expoſitionem ad-
118 mittunt † loca Divi Auguſtini, & Di-
vi Cypriani in argumento relata: nam
ut advertit Gregor. de Valencia dict.
diſp. 7. col. 413. verſ. *Ad tertium*, loquū-
tur de idololatris à fide apoſtatis,
ut ex eorum verbis apparet, vel ſecun-
dùm Bañez ubi ſuprà, quando bellum
idololatris, & facinoroſis infligitur ab
his, quibus ipſi ſubiecti ſunt, quod om-
118 ni iure licēre, iam diximus, ut † oſten-
dunt exempla Ezechię, & Nabucho-
donoſor, ab eiſdem Sanctis conſidera-
ta, & Mathathię, qui interfecit Iudęū,
qui ad aram ſacrificaturus acceſſerat,
1. Machab. 2.

SVMMARIVM
Capitis XV.

1 Opinio affirmativa, & negativa in articulo debellationis Indorū ob idololatriā, & vitia cōtra naturam, anceps & problematica eſt.

2 Infideles nobis non ſubiecti, dubium eſt, an propter ſolam idololatriam debellari poſſint?

3 Infideles ſubditi Principibus Chriſtianis abſque dubio cōpelli poſſunt ad deſerendam idololatriam, & alia vitia contra naturam.

4 Infideles omnes indiſtinctè debellari poſſunt, ſi tyrannidem exercent, & innocentes opprimunt, vel ſacrificant, aut edunt.

5 Auctorum verba peculiariter recenſentur, qui ob defenſionem innocentum, infideles debellari poſſe concedunt.

6 Sanguis innocentum iniquè effuſus, clamat, à proximis auxilium petens.

7 Iuſti Lipſij peculiaris ſententia de debellatione Barbarorum infidelium.

8 Infideles debellari poſſunt, ob immolationem, aut comeſtionem hominum, quā vis ij, qui immolantur aut eduntur, ſint delinquentes, & aliàs ad mortem damnati.

9 Bellum iuſtum non ſolùm infertur pro defenſione propria, ſed etiam pro liberandis innocentibus, etiam auxiliū noſtrum non poſtulantibus.

10 Abraham in liberationem Lot iuſtè quinque Reges Amorrhæos percuſſit.

11 Pat. Franc. Suarez apertè affirmat, bellum indici poſſe infidelibus, ad tollenda hominum ſacrificia, & innocētes defendendos.

12 Bellum, quod ſuſcipitur pro defendendis innocentibus, & tollendis humani

ſa-

ſacrificijs, monitio præcedere debet.

13 Remedijs ſeverioribus nemo uti debet priuſquàm mitiora experiatur.

14 Iudex quando poſſit uti manu militari?

15 Doli præſumptionem cõtra ſe habet iudex, qui utitur remedijs duris, ubi blanda ſufficerent.

16 Bellum quacunque ex cauſa, & piâ præſertim, illatum, regulariter monitio præcedere debet.

17 Romanorum mos in bellis per Feciales indicendis, & denunciandis.

18 Bellum non requirit præviam monitionem, ubi infertur Turcis, hæreticis, & alijs Fidei hoſtibus.

19 Bellum ubi infertur pro defenſione innocentium, & immolandorum, mitiſſimè quantum fieri poteſt exercendum eſt.

20 Opinio Ioſephi Acoſta, & Dom. Bañez examinatur.

21 Belli propoſitum, quod eſſe debeat?

22 Innocentes per accidens, in bello iuſtis de cauſis ſuſcepto, ſine peccato occiduntur.

23 Bellum ſuſcipientes pro defendendis innocentibus, quid ab illis recipere, aut exigere poſſint, ex opinione P. Molinæ?

24 Imperium quando licitè auferri poſſit infidelibus, ob defenſionem innocentium, debellatis?

25 Reges noſtri quid ſemper ſanxerint, & cupierint, in debellationibus Indorum?

26 Indos, & alios infideles debellari poſſe propter peccata contra naturam, probabiliter affirmari poteſt.

27 D. Marta piaculum eſſe dicit, dubitare de debellatione infidelium, ob peccata contra naturam.

28 Ioan. Azorius & alij, qualiter diſtinguant in articulo debellationis infideliũ ob peccata contra naturam?

29 Error in cognitione, & cultu veri Dei, & fidei, invencibili ignorantia aliquando in infidelibus excuſatur.

30 Numen aliquod ſuperius eſſe, quo hæc inferiora regantur, nemo ſanus negare poteſt.

31 Dei veri cognitio res maxima, & obſcuriſſima eſt.

32 Simonides quid reſponderit Hieroni roganti de Deo, & eius natura!

33 Præcepta naturalia primæ claſſis non admittunt ignorantiæ excuſationem.

34 Infideles ob peccata contra naturam ſubijciuntur punitione cuiuslibet Principis Chriſtiani.

35 Lex 1. C. quando liceat unicuique ſine iud. ſe vind. expenditur, & exornatur.

36 Iudex ubi deficit, & in mora periculũ ineſt, omnis homo iudex, & miles eſt adverſus latrones, & facinoroſos.

37 Fures nocturnos, & agreſtes quatenus quis poſſit propria auctoritate punire?

38 Forum alienum ſortitur quis ratione delicti.

39 Delictum dat iuriſdictionem ei, qui aliàs eam non haberet.

40 Cap. in Archiepiſcopatu, de raptorib. explicatur.

41 Infideles, & Saraceni crimen ſodomiæ committentes puniri poſſunt à iudice Eccleſiaſtico.

42 Vindictam ſcelerum Deo relinquendã eſſe, quo modo & ſenſu in Deuter. & apud D. Paulum dicatur? & num. ſequẽtibus.

43 Delicta in Deum, & homines commiſſa, etiam in hoc ſæculo ab hominibus puniri debent.

44 Hæretici aliqui falsò tenuerunt, delicta non eſſe à Magiſtratibus punienda.

45 Vindicta Magiſtratuum, eſt vindicta Dei.

46 Auctoritas D. Pauli 1. Corinth. 5: De his qui foris ſunt, multis ſolutionibus & expoſitionibus illuſtratur.

47 Eccleſia qualiter directè, aut indirectè pœna excõmunicationis, & alijs, infideles punire poſsit.

48 D. Pauli ſeries, & paraphraſis epiſtolæ 1. ad Corinth. proponitur.

49 Trident. ſynodus, quæ infideles ad Eccleſiæ iudicium ſpectare negat, qualiter accipiatur?

50 Auguſtini locus in ſerm. 6. de puero Cẽturion. exponitur.

51 Eccleſia cur ſæpiùs uſa non fuerit iuriſdictione, quam habet in infideles?

52 *Infideles priuſquàm debellentur, de ſuis erroribus admonendi ſunt.*

53 *Infideles ubi puniri, & debellari poſſe dicimus, ob peccata contra naturam, intelligendum eſt de his, quæ committunt poſtquã moniti ſunt, ut ab illis deſiſtãt, non de præteritis.*

54 *Malum, cùm ſine punitione perſeverat, augetur.*

55 *Infideles licèt de præſenti turbentur, vel indignentur, ob id quod eos compellamus ad obſervandam legem naturæ, perſeverandum tamen eſt propter ſpem boni futuri.*

56 *Pœnarum, & ſuppliciorum impoſitio quo fine, & intentione fieri debeat?*

57 *Pœna omnis non tam ad delictum pertinet, quàm ad exemplum.*

CAPVT XV.

De tituli, ſive articuli præcedentis reſolutione: & quid verius, aut probabilius in conflictu dictarum pugnantium opinionum videatur?

VIDIMVS, & bonâ quidẽ
fide ſigillatim propalavimus, & communivimus omnes auctoritates, atq; argumenta,
quæ in hoc cõtroverſo
iuris articulo, pro affirmativa, & negativa ſententia ſtare, & urgêre viden-
1 tur. De † quibus non immeritò illud
Lucani. 1. Pharſal. dicere poſſumus:

——— *Quis iuſtiùs induat arma*
Scire nefas: magno ſe iudice quiſque tuetur.

Atque ita non eſt mirum, ſi Auctores
modò in hanc, modò in illam opinionem propendeant, & eorum aliqui,
veluti problematicè, pro utraque decertent. Inter quos præcipuè caput
effert Anton. à Corduba in quæſtionar. lib. 1. quæſt. 55. dub. 5. pag. 498. &
ſequentib. Quod ego nullatenus reprehenderem, ubi † de infidelibus no- 2
bis non ſubiectis ſermo eſſet, qui ſolo
idololatrię vitio laborarent, & quęreretur, an ob hoc illis bellum inferri
poſsit?

Ideò autem de infidelibus non ſub- 3
ditis dixi, † quoniam in illis, qui Principibus Chriſtianis ſubiacent, omnes
communiter utriuſque partis aſſertores conſentiunt, vi, & armis, alijſque
ſupplicijs compelli poſſe, ut ab idololatrię crimine abſtineant, & Divini, &
naturalis iuris pręcepta ſequantur, ut
conſtat ex relatis a Mag. Bañez in 2.
2. q. 10. art. 10. col. 505. verſ. *Dubitatur ſecundò*, Aragon. ibidem art. 8. verſic.
Quinta concluſio, pag. 292. Molina de
iuſt. & iure, tractat. 2. diſput. 106. col.
436. verſ. *Secunda concluſio*, & in materia de Fide, quæſt. 10. art. 11. Fr. Thom.
à Ieſu de procur. omn. gent. ſalut. lib.
4. 1. parte, dub. 4. pag. 208. & 209. &
noviſsimè Pat. Franciſc. Suarez in
tract. de Fide, diſp. 18. ſect. 4. ex n. 6.

Si verò † non ſolùm idololatria in 4
infidelibus reperiatur, ſed ſæva quoq;
& effręnata tyrannis, humanę carnis
ingluvies, & cruenta, & execranda innocentium ſacrificia, qualia ea eſſe ſuprà probavimus, quę noſtri Indi, ut
plurimùm, frequentabant: tunc veriorem & probabiliorem eorum ſententiam exiſtimo, qui, ob has iniurias, &
oppreſsiones tollendas, bellum adverſus omnes infideles permittunt, quamvis nobis ſubiecti non ſint, & procul
poſiti auxiliũ noſtrũ nõ exigant, & ſuâ
ſorte contenti vivere dicantur. Hoc
enim urgentiſsimè evincunt rationes,
& teſtimonia quę in eiuſdem ſentẽtiæ
comprobationem adduximus.

Neque omnino reijcere audent, qui
contrariam ſequuntur, ut paret † ex 5
Victoria in relect. 2. de Indis, num. 15.
Greg. Lop. in d. l. 2. tit. 22. par. 2. gloſſ.
mag. col. antepenult. & col. ult. verſ.

Digitized by Google

ſeptima concluſio, elegantiſsimo Ioſeph.
Acoſta lib. 2. de procur. Indor. ſalut.
cap. 6. & Covarrub. in regul. peccatũ,
2. part. §. 10. num. 5. verſ. *Vnde ad ſub-
veniendum*, ubi, licèt acerrimè defen-
diſſet, infidelibus, qui nobis nihil no-
cuerunt, bellum iuſtè moveri non poſ-
ſe; concludit tamen, quòd ſi iſti infide-
les in ſubditos tyrannicè agerent, &
innocentium ſanguinem idolis funde-
rent, iuſtè bello laceſsiri poterunt, nõ
ſolùm auctoritate Divinâ, ſed etiã hu-
6 manâ, & publicâ: quia † ſanguis, in-
quit, innocentium, qui iniquiſsimè oc-
cidebantur, clamare eo caſu videtur, à
proximis auxilium petens.

Idem etiam reſolvit Mag. Bañez d.
art. 10. col. 535. verſ. *Tertia concluſio*,
apertè docens, infideles, etiam nõ ſub-
ditos, poſſe compelli, ne homines im-
molent idolis, etiam volentes immo-
lari, & Molina d. diſp. 106. verſ. *Tertia
concluſio*, ubi ait, fas eſſe movêre bellum
adverſus infideles, iuraq; illius perſe-
qui, etiã abſque ulla ſummi Pontificis
auctoritate, ſi innocentes immolent,
aut eos interficiant, ut eorũ carnibus
veſcantur, aut quovis alio modo iniu-
ſtè perimant. vel ſi ſubditos tyrannicis
legibus opprimant, aut aliâ ſimili ra-
tione divexẽt. Neque neceſſe eſſe ex-
pectare, ut innocentes ad mortem du-
cantur, ſed cogi poſſe, ut ſtatim ceſſe-
tur à peſsimo ritu, aut conſuetudine, &
ut iniquæ, & peſsimę leges abrogen-
tur, inferendo, ſi ad id opus fuerit, bel-
lum, iuraque illius proſequendo, ac
deponendo Principes iniquos, alioſ-
que, ſi opus fuerit, creando, quantum-
vis barbari, ac ſubditi ipſi velint, eos
mores, & ſacrificia retinêre, nolint-
que, extraneos ea de cauſa bellum in-
ducere.

7 His † proximè accedit Iuſt. Lipſius
in Polit. lib. 5. cap. 4 ubi inquit: *Iam &
invaſio quædam legitima videtur, etiam ſi-
ne iniuria, ut in barbaros, & moribus aut
religione prorſus à nobis abhorrentes: ma-
ximè ſi potentes ij, & aliena ipſi invaſerũt,
aut invadunt. Cauſa enim hic eſt coërtio,
& in malo repreſſio.*

Eiſdem aſſentitur Ioan. Azor. lib. 8.
inſt. Moral. cap. 24. verſ. *Decimò quæri-
tur*, col. 1278. quem ſequitur, & tran-
ſcribit Fr. Thom. à Ieſu de proc. omn.
gent. ſalu. lib. 4. dub. 4. pag. 208. cõclu-
dens, adeò licitum eſſe bellum, ob vi-
tandas has hominum immolationes,
aut mactationes, ut eorum carnibus
veſcantur more ferarum, ut procedat
etiamſi ſontes homines, alioqui capi-
tis pœnâ dãnati, Dijs immolari apud
infideles ſoleãt, aut mactari, ut eorum
carnes edãtur. Sontes † enim (inquit) 8
iure quidẽ capite puniuntur, nefariè
tamẽ, & impiè Dijs immolãtur, aut ob
humanarũ carniũ eſum necãtur. Quod
ultimum eo notabilius videtur, quo-
niam Mag. Bañez ubi ſup. & Suar. ſta-
tim citandus, contrarium expreſsè
affirmant, docentes, non poſſe com-
pelli infideles, ne eos immolent, qui a-
liàs à Republica iuſtè erant ad mor-
tem damnati: quia tali in caſu magis
idololatrę, quã homicidæ eſſe cẽſen-
tur, & non contra iuſtitiã, ſed tantùm
contra Religionem peccãt, & ita ceſ-
ſat defenſio innocentum.

Pat. quoque Mag. Lorca in 2. 2.
ſect. 3. diſp. 52. num. 2. pag. 968. cùm
iuſtum † eſſe bellum aſſeruiſſet, quod 9
defenſivum appellatur, eandem con-
cluſionem ampliat, ut non ſolùm in
propria defenſione procedat, ſed &
in alterius cuiuslibet innocentis, etiã
auxilium noſtrum non poſtulantis,
vel liberati tenuentis: & ideò, in-
quit, iuſtum fuit bellũ, quo † Abraham 10
in liberationem Loc percuſsit quin-
que Reges Amorrhæorum, Geneſis
14. Et ex eodem capite potuit eſſe
bellum iuſtum cõtra Indos barbaros,
apud quos frequenter in uſu erant cę-
des hominum innocentium ad ſacri-
ficia, & ad veſcendum humanis car-
nibus.

Et tandem † eidẽ opinioni hac in 11
parte aſſentitur eruditiſ. P. Fran. Suar.

Digitized by Google

in dict.tract de Fide, diſput. 18. ſect. 4. numer. 2. & 4. & in tract. de Charitate diſput. 1. ſect. 5. ex numer. 5. ubi ait, ad defendendos innocentes licitum eſſe vim inferre his infidelibus, ne ſacrificent infantes Dijs ſuis, quia hoc iuxta ordinem charitatis licet: imò præceptum eſt, ſi commodè fieri poteſt. Additque etiam, id fieri poſſe, non ſolùm ad liberandos infantes, ſed etiam adultos, etiam ſi ipſi conſentiant, & velint ſacrificari idolis, quia in hoc potius quàm amentes ſunt, & quia non ſunt domini propriæ vitæ, propter quod quilibet poteſt ab alio cogi, ne ſe occidat.

Bene tamen verum eſt, quod, ut ſuprà dicti auctores advertunt, præſertim Anto. à Corduba dict. quæſt. 57. dub. 6. pe totum, pag. 505. & ſequen-
12 tibus, † ad iuſtitiam huius belli, quod pro innocentium defenſione, & liberatione adverſus barbaros irrogatur, neceſſarium eſſe videtur, ut priùs blandè, & ſufficienter moneantur, ut à ſuis cruentis ſacrificiis, tyrannicis oppreſsionibus, & feralibus convivijs
13 abſtinant. Nemo † etenim prudens remedijs durioribus, & ſeverioribus uti debet prius quàm mitiora, & faciliora experiatur, iuxta illud Ovid. 1. Metamor.

Cuncta prius tentanda ſunt, ſed immedicabile vulnus
Enſe recidendum eſt, ne pars ſyncera trahatur.

Et doctrinam Vlpiani in l. 3. verſ. *Sed*
14 *meius*, D. ne vis fiat ei, ubi tradit, † nõ aliter poſſe iudicẽ decreta ſua per manum militarem defendere, quàm ſi iure ſuæ poteſtatis id exequi nequeat; quod latè exornat Bart. & Doct. ibidẽ, & in l. ſed ſi poſſeſſor de iur. iuran. Andr. Gail. lib. 2. obſervat. 6. num. 2. & Menoch. conſ. 221. num. 7. lib. 1. ubi
15 reſolvit, † doli præſumptionem cõtra ſe habêre eos, qui aliter faciunt, & cõducit illud Cicer. lib. 1. offic. dum ait: *Nam cùm ſint duo genera decertandi, unũ per diſceptationem, alterum per vim; cùmque illud proprium ſit hominis, hoc belluarum, confugiendũ eſt ad poſterius, ſi uti non liceat ſuperiore.*

Ac quemadmodum in alijs cauſis, quæ bellum iuſtũ reddere ſolent, † ad- 16
monitio, & requiſitio adverſæ partis præcedere debet, ut ab iniurijs, quas ferre parat, abſtineat, vel quæ intulit damna compenſet, ut præclarè oſtendit D. Auguſt. relatus in cap. Dominus noſter 23. q. 2. & alij auctores, quos adduximus ſup. cap. 12. num. 3. Bald. in l. ſi manumiſſor, C. de obſeq. patron. præſtand. idem Bald. in l. 2. num. 71. C. de ſervit. & aqua, Angel. conſ. 14. col. 1. Martin. Laud. de bello, §. 37. & §. 39. Lancelotus Conrad. in temp. iudic. lib. 1. cap. 1. §. 3. in verb. *Bellum*, numer. 5. ita & in hac, quæ pietatis cauſâ ſuſcipitur, longè maiori ratione nihil impium, & crudele intervenire oportet, niſi priùs ſeria hæc animadverſio præcedat, illiuſque effectus irriti eſſe videantur, ut repetimus infrà cap. ſeq. ex num. 5. & infrà hoc eodem cap. num. 52. Et exemplo ſuo
oſtendebant † Romani, qui per Fe- 17
ciales, iam inde à Numa Pompilio conſtitutos, ita demum bellum comminabantur, ac decernebant, ſi præmoniti hoſtes, res ablatas non redderent, & iuſta facere recuſaſſent, ut inſinuat Cicero dict. lib. 1. offic. *Bella* (in quiens) *non niſi iuſtis de cauſis ſuſcipiantur, nec inferantur, niſi rebus repetitis, ne ſæviatur ultra modum in victos*; ut latè tradunt Dionyſ. Halicar. Livi. Feneſtel. Plutarc. & alij, quos refert Roſin. de antiq. Roman. lib. 10. cap. 1. & 2. latiſsimè Alexan. & eius additionat. Tiraq. lib. 5. Genial. c. 3. Zaſsius in l. 2. §. & ita leges, D. de orig. iur. Andr. Gail. de pignorationib. ſive repræſalijs cap. 2. Balthaſar Ayala de iure, & officio belli lib. 1. cap. 1. & Camill. Borrell. de præſtan. Reg. Cathol. cap. 32. num. 15.
& ſequentib. † qui tamen n. 107. hoc 18
non requiri docet, ubi de inferendo

bello Turcis,infidelibus, & hæreticis,
& alijs fidei hoſtibus agitur.
Ex eodem quoque fonte dimanat,
19 eximiè † curare debêre Principes,qui
hæc bella pro innocentium defenſio-
ne ſuſcipiunt, ut defenſio iſta cum mi-
nimo infidelium damno adhibeatur,
ita ut neque dominio,neque vitâ ſpo-
lientur, ſi poſſunt terrore, aut ſubie-
ctione aliquâ contineri. Et cùm pri-
mis caveatur, ne plures innocentes
eiuſmodi bellorum occaſione abſu-
mantur, quàm ipſorum barbarorum
tyrannide, & cruentis ſacrificijs, aut
mactationibus perire potuiſſent.
Quod optimè advertit, & parum in
his Indicis bellis curatum fuiſſe, dolet
Ioſeph Acoſta dict. lib. 2. de procur.
Ind. ſalu. cap. 6. pag. 232. & Bañez
d quæſt. 10. art. 10. pag. 535. verſ. *Ter-*
20 *tia concluſio*, in fine. † Nimis tamen ab
ſolutè docentes, ab hoc bello abſti-
nendum, ſi ex eo ſequeretur mors plu-
rium innocentium, quàm eſſet nume-
rus immolandorum. Nam ſuppoſito,
quòd propter hanc cauſam iuſtè pug-
natur, ut cum ipſis, & alijs auctori-
bus aſſeruimus, omnia quoque licê-
re, affirmare debemus, quæ ad com-
parandam victoriam, & compeſcen-
dos barbaros neceſſaria, & commo-
da fuerint: & licèt ex intentione nul-
lum damnũ innocentibus inferri poſ-
21 ſit, † quia ſemper bellum eo propoſi-
to fieri debet, ut malum vitetur, & bo-
num promoveatur, cap. militare 23. q.
22 1. † Per accidens tamen, & ex con-
ſequenti, contra eos quoque præliari
poteſt, præſertim, ubi ab alijs inter-
pugnandum diſtingui nequeunt, vel
cum ipſis nocentibus, ut ſemper fie-
ri aſſolet, arma ſumunt, impediunt-
que, ne victoria paretur, & finis præ-
dictis ſacrificijs, & mactationibus ho-
minum imponatur, ut perſpicuè colli-
gitur ex ijs, quæ in materia de bel-
lo communis omnium Theologo-
rum, & Iuriſconſultorum opinio, & re
ſolutio teſtatur, de qua per Victoriam
in relat. de bello ex num. 3. Covarru.
in reg. peccatum, 2. part. §. 11. Syl-
veſt. verb. *Bellum*, quæſt. 9. & 10. Ca-
ietan. eod. verb. Adrian. qeſt. de bel-
lo, §. *Sed an*, Caſtro lib. 2. de iuſta hæ-
ret. punit. cap. 14. Ayala de iure, & of-
fic. belli, lib. 1. cap. 5. Molin. de iuſt. &
iure tract. 2. ex diſput. 11. uſque ad
122. Lorca in 2. 2. ſect. 3. diſput. 53.
membr. 1. pag. 981.
Atque ita † Molina dict. diſputat. 23
106. in fine, quamvis in his bellis, quæ
ad ſubveniendum innocentibus infe-
runtur, illis multum conſulendum eſſe
ſuadeat, in quorum gratiam pugna-
tur, quorumque partes aguntur: fas
tamen eſſe, inquit, bellantibus, ex-
penſas belli de bonis adverſariorum,
etiam innocentium, ſibi uſurpare, &
recompenſationem iniuriarum, &
damnorum, ſi quę ab adverſarijs in-
ter bellandum acceperunt, nec non iu-
ſtum præmiũ ſui laboris, & induſtrię:
Neque enim gratis tenentur, ſe expo-
nere periculis, ſuamque operam, &
induſtriam collocare. Ipſi quoque
hoſtes tenentur, hęc omnia ſolvere,
qui cauſa iniuſta fuerunt, ut bellum
iuſtum adverſus eos ſuſciperetur. Qui-
nimo † & imperium ab eis auferri 24
poſſe reſolvit, ſi ad innocentum,
illiuſque Reipublicę bonum ſpectet,
ut bellantes dominium integrum ea-
rum regionum aſſumant. Id quod
plerumque uſu, inquit, eveniet, &
in his Indiarum Occidentalium pro-
vincijs contigiſſe videmus, tum ip-
ſorum barbarorum factis, & fatis,
tum bellorum eventibus, Ducum-
que, & militum facinoribus ita de-
ſiderantibus. † Licèt ſemper noſtris 25
pijſsimis Regibus curæ fuerit, &
inviolabili lege ſanxerint, ut in om-
nibus expeditionibus, quę fiunt, fi-
ciendæque ſunt, ſive ad novas gen-
tes quęrendas, ſive ad iam quæ-
ſitas perveſtigandas, Indi omnes
liberi maneant, ſuiſque rebus, & do-
minijs liberè uti relinquantur; neque

noſtri

noſtri milites illos aggrediantur, vexent, aut cædant non laceſsiti: neque undecunque captos ſervire compellant, de quo aliqua tradit Ioſeph. Acoſta d. lib. 2. de procur. Ind. ſalu. cap. 7. & Nos ſuprà ſæpè tetigimus, & pluribus inferiùs agemus.

Svperest, ut de tertio membro diſpiciamus, ſcilicet de peccatis, quæ ab iſtis Indis paſsim perpetrari probavimus, Deum verum non colentes, nec cognoſcentes, & fœdis ſuis, ac ſpurcis moribus omnia naturalis iuris præcepta turbantes, & tranſgredientes. Et in hoc, quamvis auctores, ut vidimus, maximopere digladientur, ſa-
26 tis † probabilem cenſeo Innocentij, & ſequacium opinionem, qui propter hæc crimina puniri, & debellari poſſe à Chriſtianis Principibus de licentia Summi Pontificis tradunt, ſi moniti ab illis non deſiſtant: quod tenuit, & latè contra Victoriam defendere conatus fuit inſignis noſter Gregor. Lupus in l. 2. titul. 23. part. 2. gloſ. magn. colum. 16. verſ. *Ego verò*, dicens, hanc ſententiam eſſe communem omnium Canoniſtarum, & Legiſtarum, & aliquo-
27 rum Theologorum. Et † adeò certum eſſe concludit Marta in tractat. de iuriſdictione 1. part. cap. 24. ut piaculū ducat de ea dubitare, & Marquard. in tract. de Iudęis & Infidelib. 3. par. cap. 1. num. 39. ubi apertè inquit, quòd non peccarunt Hiſpani, qui punierunt Indos delinquentes contra naturam.

Et licèt idem Gregor. Lupus in eâdem gloſ. colum. ultim. verſ. *Sexta concluſio*, in anguſtia, ut ipſe inquit, decidendi poſitus, conſulere ad præſens auſus non fuerit, quòd in acquiſitione iſtorum Indorum illâ doctrinâ Innocentij utamur: eam tamen ſub quadam diſtinctione noviſsimè admit-
28 tunt † Ioan. Azorius dict. lib. 8. inſtit. mora. cap. 24. quæſt. 9. & eam ſequens, & trāſcribens Fr. Thom. à Ieſu de procur. omni. gent. ſalu. lib. 5. dub. 4. pag. 207. dicētes, quòd licèt infideles iuſtè puniri nequeant, ubi id ius naturæ nō ſervant, quod debitum Deo cultum, & honorem tribuendum præſcribit. Si verò illud aliud ius eiuſdem naturæ diſſolvant, perrumpant, & negligant, quod cuique homini reddendum, quod ſuum eſt, iubet, & alijs non fieri, quod nobis fieri nollemus, tunc iure optimo puniri poſſent, ut ſi furta, latrocinia, adulteria, homicidia, falſa teſtimonia, inceſtus, ſtupra aut ipſi perpetrarent, aut liberam facultatem, huiuſmodi mala perpetrandi, concederent, vel paſsim in ſubditis ſine ulla pœna ac ſupplicio permitterent. His etenim legibus naturæ violatis, planè conſequitur, ut innocentes multis damnis, incommodis, & malis afficiantur, communiſque humanę Reipublicæ ſalus, pax, & tranquillitas in tuto conſiſtere nequeat. Pro quibus defendendis licitum eſt, vi, & armis adverſus quoslibet infideles certare, ut iam ſuprà probatum reliquimus.

Quæ diſtinctio in utraque ſui parte
verâ eſſe videtur. Nam † errorem in 29
Dei cognitione, & cultu, ac myſterijs fidei, etiam quæ ad ſalutem ſunt neceſſaria, omnes auctores magis communiter in infidelibus excuſare ſolēt, & invencibilem, ſive inculpabilem ignorantiam admittere tradunt, ſi illis talia myſteria propoſita non fuerint, nec per eos ſteterit, quominus propo nerentur, ut conſtat ex D. Thom. 2. 2. quæſt. 10. artic. 1. Durand. in 3. diſtin. 25. q. 1. ad 1. Victoria in relect. de Indis, concluſ. 1. & ſequentib. Conrad. de contract. quæſt. 100. Almain. tract. 1. moral. cap. 4. propoſ. 2. Vega lib. 6. de iuſtificat. cap. 18. Alphonſ. de Caſtro lib. 2. de lege pœnali, cap. 14. Pet. de Soto in tract. de ration. meden. peccat. lect. 2. poſt medium, Gabriel Vazquez in 1. 2. q. 76. artic. 2. diſput. 120. Par. Suarez in tract. de fide, diſput. 17. ſect. 1. & 2. per totam, & diximus ſuprà hoc lib. cap. 10. num. 79.

30 Etenim † licèt nihil eſſe poſsit tam apertum, tamque perſpicuum, quàm eſſe aliquod Numen præſtantiſsimum, quo inferiora hæc, & ſuperiora regantur: ita ut qui neget, vix ſanæ mentis exiſtimari debeat, ut ait Ariſtot. lib. 1. Topic. cap. 9. Cicer. lib. 2. de nat. Deor. Arnob. lib. 1. adverſ. Gent & ſup. cap. 13. ex num. 75. in argumentis contrariæ ſententiæ retulimus, & noviſsimè adverſus Atheiſtas eleganter cócludit Pat. Fr. Ioan. Marquez in Gubernatore Chriſt. lib. 2. cap. 23. ex pag. 294.

31 Res tamen † maxima, & obſcuriſsima eſt Dei veri cognitio, & quæ nec doceri, nec exprimi ſatis ſine fide ab hominibus poteſt; quia non eſt cognitio ſine fide, neque fides ſine cognitione. Eſtque Deus res quædam captu, ac venatu difficilis, ſemper recedens, atque a perſequente procul ſe removens, ut præclarè proſequitur Clemens Alexand. lib. 2. Stromat. cap. 1. & 5. & lib. 5. cap. 1. & lib. 7. cap. 4. & D. Auguſtin. in alijs locis relatis à Vazquez dict. cap. 3. & præſenſit Plato in Timeo, dum dixit, Genitorem univerſitatis tam difficile eſt invenire, quàm inventum impoſsibile dignè pro
32 fari. Et † Simonides, qui ut refert Cicero lib. 1. de nat. Deor. cùm quæſitus fuiſſet à Hierone Tyranno, quid aut qualis eſſet Deus? deliberandi cauſâ ſibi unum diem poſtulavit, cùm idem ex eo poſtridie quæreret, biduum petijt: cùm ſæpius duplicaret numerum dierum, admiranſque Hiero quæreret, cur ita faceret? Quia quanto, inquit, diutius conſidero, tanto res mihi videtur
33 obſcurior. Atverò, † ſi de præceptis naturalibus agamus, & præſertim illis, quæ prioris claſsis eſſe dicuntur, & hominibus, eo ipſo quòd homines ſint, natura præſcribit: planè conſtat, nullam in eorum transgreſsione ignorantiam, vel excuſationem admitti, ut communiter docēt omnes Theologi poſt D. Thom. in 2. 2. quæſt. 94. art. 6. & plures alij, quorum mentionem fecimus ſup. cap. proximo, num. 34. & eruditiſsimus, & illuſtriſs. Cardin. Toletus in ſumma lib. 4. cap. 6. num. 9.

Quâ ſententiâ, & reſolutione recentâ, non erit difficile reſpondere ad argumenta, quæ pro contraria conſideravimus. Nam circa primum dicere poſſumus, quòd etſi verum ſit, bellum punitivum regulariter inter ſubditos exerceri, & etiam ſi cócedamus infideles, extra imperium, iuriſdictionem, aut territorium Romani Pontificis, & aliorum Chriſtianorum Principum reperiri, † ubi tamen 34
prædictis vitijs, & ſceleribus inquinantur, & moniti, ut ab illis deſiſtant, id facere nolunt, ſtatim incipiunt ſub illius Principis imperio, & coërtione conſtitui, qui naturalis iuſtitiæ vindictam, & innocentum defenſionem ſuſcipiens, eos compeſcere, & punire voluerit; ut ſatis evincunt rationes, & auctoritates, quas ſuprà in favorem huius opinionis expendimus, & inſinuat Anto. a Corduba d. quæſt. 57. dub. 5. verſ. *Sed certè*, pag. 501.

Quibus addere poſſumus † elegan- 35
tem Impp. Valent. Theod. & Arcad. conſtitutionem in l. 1. C. quando liceat unicuique ſine iudice ſe vindicare, ubi tradunt, in publicos hoſtes, latrones, & pacis, ac quietis publicæ turbatores, † omnes homines, quan- 36
tumvis privatos, iudices, & ultores eſſe: *Nam quod ſerum eſt punire iudicio, ſubiugamus edicto*. Cui conveniunt verba Tertull. in Apolog. quem refert Iacob. Durantius Caſſellius lib. 1. var. cap. 1. *In reos maieſtatis, & publicos hoſtes omnis homo miles eſt*, Catonis apud Salluſt. in Catil. *Nam cætera maleficia tum perſequare, ubi facta ſunt, hoc niſi provideris, ne accidat, ubi evenerit, fruſtra iudicia implores*: & alia, † quæ de 37
nocturnis, & agreſtibus furibus, & latronibus occidēdis, & iure ſibi propriâ auctoritate dicendo, ubi iudex deficit.

vel

vel in mora periculum ineſt, docet text.in l.itaque, D. ad leg. Aquil. l.furem, D.ad leg.Cornel.de ſicar.l.ſi pignore, §. furem, D.de furt. l. de pupillo, §. ſi quis rivos, D. de oper. novi nuntiat.l.quæſitum, D.de pignor.l.ait Prætor.§.ſi debitorē, D.quę in fraud.cred. l.ult.C.in quib.cauſ.in integr.reſt.cum alijs, quæ latè cumulant Alberic.in dictionar. verb. *Vindicta*, Hippolit. de Marſil. in l. uni. numer.4. C.de rapt. virgin. Fuſcus in ſing. verbo, *Occidere*, numer. 3. Tiber. Decian. in tract. criminal. lib. 6. cap. 28. numer. 2. & lib. 9. cap. 29. Cuiacius lib. 14. obſervation. cap. 15. Forcatulus in necyom.dialog.96.n.11.& 12. & Guiller. Fornerius lib.1.ſelectar.cap.22.

Neque longè abeſt alia iuris regu-
38 la, quâ docemur, † ratione delicti reos forum alienum ſortiri, & à iudice, aliàs non ſuo, puniri poſſe, de qua in l. 1. & auth. qua in provincia, C. ubi de crimin. agi oport. l. 1. C. ubi Senat. vel Clariſs.l.ſi cui, §.idem Imper. & l. ultim. D. de accuſat. cap. 1. de raptor. cap. poſtulaſti, cap. ultim. de for. compet. ubi gloſ. verbo, *Ratione delicti*, ita inquit: *Nota, quòd ratione delicti efficitur quis de iuriſdictio-*
39 *ne alterius*; † *& ita delictum dat iuriſdictionem ei, qui aliàs eam non habebat*: idem probat l.32.titul.2. part.3. l.15. tit.1.part.7. ubi Gregor. alia plurima congerit, & latè proſequitur Covar.in pract. cap.11. Maranta de ord. iudic. 4.part. diſtinct. 8. ex num. 1. Dueñas regula 378. Clar.& eius addition.Baiard. in prax.crimin.§.fin.q.38.Bobadilla, qui plures refert in Polit. lib. 2. cap.13.ex num.71.& cap.16. n.154. & noviſsimè Barboſa in l. hæres abſens, §. proinde, D.de iudicijs.

Quibus ego magis in terminis no-
40 ſtræ quæſtionis adijcio † celebrem text.in cap.in Archiepiſcopatu, de raptor.ubi cùm ſummus Pontifex tradat, Saracenos, crimen ſodomiæ committentes, ab Archiepiſcopo Panormitano puniri poſſe, advertunt Abbas, & Ioan.de Annania ibidē, ideò illud crimen mixti fori effectum, & puniri potuiſſe, non ſolùm à iudice ſæculari, verùm etiam ab Eccleſiaſtico: † quia in- 41
fideles illi contra legem naturæ peccarunt, & ad hoc probandum allegant doctrinam Innocent.& Ioan.Andr.in d. cap.quod ſuper, & idem latiùs tradit Tiber. Decian. lib. 4. crimin.cap. 27. num.2. & Bobadilla d. lib.2. cap. 17.num.67. Inquit tamen Decianus, hoc intelligendum eſſe in defectum iudicis ſæcularis, & ſic mediatè: immediatè enim ſubſunt ſæculari, & legibus Imperialibus, nō Canonicis, cap.gaudeamus, ubi omnes, de divortijs, & toto tit. C. de Iudæis. Et poſteà proſequitur alios caſus, in quibus Eccleſiaſtici iudices contra Iudæos, & infideles procedere poſſunt.

Ad ſecundum autem argumentum, ex ſacræ Paginæ auctoritatibus ſumptum, quibus probavimus, prædictorum ſcelerum ultionem, & vindictam Deo relinquendam eſſe: Reſpondetur, † loca illa Deuter. 35. Pauli ad 42
Roman.12.& ad Hebræ.10.non eam mentem habêre, ut humanam punitionem excludant, quâ mediante, ſolet Deus ſua iudicia exercêre. Alioqui (ut ait Corduba dict.dub.5.pag.504.verſ. *Sed certè*) ſequeretur, nullum compelli poſſe, ut à peccato vel errore, aut hæreſi recedat, modò Chriſtianus ſit, modò non. Quod haud dubiè eſſet cōtra † doctrinam Sanctorum, & Ec- 43
cleſiæ, ut patet ex cap. nimirum, cap. diſplicet, cap. ſi duo, cap. ſi Eccleſia, cap. qui peccat 23. quæſt.3. cap. ea vindicta 23. quæſt. 4. & ex traditis à D. Thom. 2. 2. quæſt. 3. articul. 2. ad tertium. Quapropter Caietan. in dict.epiſt. ad Hebræ.cap.10. ſic illum locum exponit: *Nullus enim iuſtè vindicat, niſi Deus, aut Divina auctoritate.* Et Cornel.à Lapide d.cap.12.ad Roman.num.156.poſtquàm communem illius loci expoſitionem eſſe tradidit,

ut ibi D. Paulus loquatur de propria iniuria remittenda, eiuſque vindicta
44 Deo relinquenda, ita ſubiungit: † *Ex hac Moſis, & Pauli ſententia Manichæi, Anabaptiſtæ, Lutherus, & Eraſmus docent, apud Chriſtianos nō licere Magiſtratui bello, aliovè modo vindicare Reipublicæ iniurias, & improborum peccata: ſed*
45 *errant graviſſimè:* † *Nam vindicta Magiſtratus eſt vindicta Dei, ut probatur cap. ſeq. initio. Privata ergo vindicta hic tantùm prohibetur, non autem illa, quæ fit per iuſtitiam, & poteſtatem publicam, &c.*

Idem auctor in Comment. ſup. Deuter. d. cap. 32. verſ. 35. ultionem hanc, quam ſibi Deus reſervare dicit, per mala, & plagas, in quæ corruere ſolent, impleri notavit, & præſertim per manus hoſtium, Deo ita ordinante, puniri. Et Nicol. de Lyra in poſtilla. 11. dict. cap. 10. ad Hebræ. iuxta eundem ſenſum obſervat, quòd etſi per iudices, & alias humanas poteſtates dicta ſcelera ſæpeſæpius puniri contingat: ideo tamen illorum vindicta Deo ſervari dicitur: *Quia etſi iudices vindicent, hoc tamen non convenit eis, niſi in quantum ſunt Dei miniſtri.* Quam eandem humanorum iudicum, ſeu Principum poteſtatem agnovit etiam Paul. Burgenſ. in 2. addit. ad d. poſtillam Lyrani, niſi quòd hic verba illa: *Mihi vindictam* magis exponenda eſſe, inquit, ſupplendo defectum iudicum, qui multa mala relinquunt impunita, quaſi dicat: *Etſi iudices huius ſæculi talia non vindicent; tamen mihi vindictam, & ego reddam.*

Quod autem ex alio teſtimonio eiuſdem D. Pauli 1. Corinth. 5. evincebamus, dum nobis de his, qui foris ſunt, iudicare, inhibêre videtur, difficilius quidem eſt; quoniam id de infidelibus accipiunt plurimi ex SS. Patribus, & alij Doctores, quos
46 in argumento retulimus. Sed † adhuc plures, & ſatis quidem congruas ſolutiones habet, quas exactè proſequuntur Alvar. Pelag. lib. 5. de planct. Eccleſ. cap. 37. verſ. *Licèt enim*, Navar. in cap. ita quorumdam, de Iudæis notab. 8. num. 4. Corduba dict. dub. 5. pag. 502. verſ. *Sed certè neque hac auctoritas*, Marta dict. tractat. de iuriſdict. 1. part. cap. 24. ex num. 56. Valençuela in monit. contra Venet. part. 4. ex num. 181. & Simon Maiolus de perfidia Iudæor. pag. 72. Inter quas receptior, & Apoſtoli verbis congruentior eſſe videtur, ut neutiquam neget Eccleſiæ poteſtatem cohibendi, & puniendi infideles, ſi prædictis ſceleribus inquinati reperian-
rur. † Sed tantùm dicat, non poſſe 47
adverſus illos directè Eccleſiaſticum gladium diſtringere, hoc eſt, maiori, vel minori excommunicationis ſententiâ uti, cùm foris, ideſt extra Eccleſiæ gremium poſiti ſint. Vnde verbum illud, *iudicare*, explicat Hugo Cardin. ibidem, ideſt: *Non debeo eos excommunicare*, vel ut ait S. Thom. *In eos ſententiam condemnationis ferre.* Benè autem ex cauſa legitima, monitione debitâ præcedente, & iudicat, & iudicare poteſt de eiſdem infidelibus iudicio punitivo indirectè, eos pœnâ ſpirituali excommunicationis puniendo, veluti cùm fideles prohibet, ne cum illis communicent, ut habetur in cap. ſæpe 28. quæſt. 1. Et etiam pœnâ temporali, & corporali directè, ut dicitur in eod. cap. ſæpè, & in cap. Iudæi, cap. poſtulaſti, & cap. conſuluit, de Iudæis, cap. Iudæi, de teſtibus, cap. poſt miſerabilem, de uſuris, & cap. in Archiepiſcopatu, de raptorib. & in multis alijs caſibus, & exemplis à nobis ſuprà relatis, & à Sylveſtr. verbo, *Iudæus*, q. 4. & 5.

Quam expoſitionem tradit, & probat D. Thom. in eod. cap. 5. lect. ult. & 2. 2. quæſt. 10. articul. 9. 10. & 11. & latiùs Caietan. ibidem, Alexand. de Ales part. 2. q. 160. membr. 1. gloſ. in cap. Iudæi, de Iudæis, & in cap.

mul-

multi. 2. q. 1. & in cap. conſtituit, 22. q. 4. Turrecremata in ſumm. de Eccleſ. lib. 2. cap. 114. propoſit. 15. Florentin. 2. part. tit. 12. cap. 13. §. 1. Innocent. in d. cap. quod ſuper, de voto, Calderin. conſ. 2. de Iudæis in fine, Dominic. in dict. cap. multi, & Navarr. Corduba, Valençuela, & Marra ubi ſuprà.

48 Egoque, † ut hæc interpretatio manifeſtior reddatur, cum eod. Divo Thom. Ambroſ. Anſel. Dionyſio, & alijs animadverto, D. Paulum aliam ſcripſiſſe Epiſtolam, quam Corinthijs priùs miſerat, quæ modò non extat in Canone, in qua (ut apparet) illos admonerat, ut à ſe quemdam peccatorem ſepararent. Quod cùm Corinthij facere diſtuliſſent, ex prava intelligentia cuiuſdam verbi in eâdem Epiſtola contenti, Apoſtolus hanc iterum ad eoſdem ſcripſit, in cuius capite quinto, primò eos graviter increpat, quòd inceſtum hominem in ſuo cœtu tolerarent, aſſeritque, tradendum eſſe Satanæ in interitum carnis, id eſt, excommunicandum eſſe maiori excommunicatione: ſecundò, alios quoque palàm crimínoſos fratres Chriſtianos vitari præcipit, ita ut cum eis nec cibum ſumere liceat, quaſi dicat, huiuſmodi peccatores Chriſtianos excommunicandos eſſe. Et non loquor (inquit Paulus) de peccatoribus Gentilibus, fornicarijs, avaris, ebrijs, &c. Sed de Chriſtianis, quia de his, qui foris ſunt, ideſt, extra Eccleſiam, quid mihi iudicare? ideſt, non habeo poteſtatem, illos excommunicandi, etiam minori excommunicatione. Vel iuxta ſenſum Abulenſ. ſup. Matthæ. cap. 19. quæſt. 63. quem etiam ſuprà relati auctores admittunt, quænam utilitas mihi eſt, illos excommunicare, qui ad meam curam, & ſolicitudinem non pertinent? Nam neque illi obedient, neque excommunicationis ſententia in alios ferenda eſt, quàm fideles, ut ſic Paulus, non tam Eccleſiæ poteſtatem, quàm utilitatem, & opportunitatem in puniendis infidelibus neget, & ut Claud. Guilland. & Titelman. ibîdem advertunt, quaſi ſupervacaneum cenſeat, illis Chriſti leges imponere, qui nolunt eum recognoſcere, & Divino iudicio ſecundùm opera eorum iudicandi ſerventur, vel eo ipſo quo non credunt, iam iudicati ſunt, ut dicitur Ioan. 3. & optimè cõſiderat Abulenſ. ubi ſup.

Neque huic expoſitioni repugnat
Trident. Concilij auctoritas dict. ſeſſ.
14. cap. 2. dum ex eodem loco Apo-
ſtoli probat, Eccleſiam in neminem
exercère iudicium, qui non ſit per
ianuam Baptiſmi in eam † ingreſſus. 49
Nam apertè conſtat, quòd de iudicio
ſpirituali Sacramenti Pœnitentiæ lo-
quitur, de quo ibi ſermo habebatur;
de alio autem iudicio temporali nihil decidit: & ſecundùm Cordub. dict. dub. 5. pag. 502. verſ. *Concilium autem,* Eccleſiæ poteſtatem non negat, ſed quòd de facto illud non exercet ſupra infideles, quia eis non prodeſt, neque expedit regulariter, & præcipuè tunc, tempore Beati Pauli, quando erant pauci credentes, & parva poteſtas temporalis de facto in Eccleſia, ut probat idem Abulenſ. ſup. Matthæ. cap. 20. q. 96.

Et hoc etiã eſt, † quod D. Auguſt. 50
tradere voluit in ſermon. 6. de puero Centurion. in argumẽto relato; debet enim intelligi, quòd Eccleſia non habet hanc poteſtatem, non quidem iuris, ſed facti tantùm, vel exercitij: vel quòd non expedit eam niſi in Chriſtianos regulariter exercêre, & eapropter utitur illis verbis: *Ubi non eſt nobis data poteſtas, non facimus, ubi data eſt, non permittimus,* quæ ſic exponit Corduba ſuprà, pag. 504. verſ. *Sed certè,* quamvis aliter accipiat Domin. Soto in 4. diſtinct. 5. q. 1. articul. 10.

Ad tertium argumentum reſpondeo,quòd ubicunque infideles talia,& tam nefaria crimina contra naturalē legem, & rationem committunt,qualia hos Indos commiſiſſe probavimus, aut alia, quæ etiam ſi leviora ſint, eiſdem adhuc principijs iuris naturalis repugnent,affirmare poſſumus,Eccleſiam, & Chriſtianos Principes pro illis extirpandis ſuam auctoritatem interponere poſſe, & ſi ab eis,ſufficienter moniti, non deſiſtant, bello & armis eorum proterviam,& incorrigibilitatem punire,ut probant iura,auctores, & rationes, quas ſuprà pro hac opinione perpendimus. Neque obſta-
51 re, † quòd Eccleſia raro, aut nunquā hoc iure uſa reperiatur, quia id non tam ex defectu iuriſdictionis,quàm potentiæ, voluntatis, aut opportunitatis proceſsit, vel ne maiora,& graviora damna, & ſcandala ſequerentur, ut ſup. inſinuavimus, & in terminis noſtræ quęſtionis advertit Malferit.dict. conſ. 769. num.79. Marta dict. cap. 24.num.42. 44. & 58. & Corduba d. dub.5.pag.503.& 504. de quo articulo latiùs in cap. ſequenti tractabimus.

Et ad illud, quod in eod. argumento addidimus, adnotantes, aliquando dari invencibilem ignorantiam in præceptis naturalibus,reſpondetur,id nō procedere in his, quæ prioris claſsis dicuntur, qualia hæc ſunt, quæ Indi cōmuniter infringebant, ut diximus ſup.
52 hoc cap. num. 32. Præſertim † cùm præſupponamus, eos, antequàm hac de cauſa bello infeſtentur,ſufficienter, & pacificè priùs de ſuis erroribus admonendos eſſe. De cuius monitionis requiſitis plura doctè congeſsit Victoria in d.relect.1. de Indis inſulanis ex num.34. Corduba dict.q.57.dub.6.& nos latiùs infrà hoc lib.cap.ſeq.trademus.

Deniqve non obſtat quartum, & ultimum argumentum, & ex eo deductum,quòd non poſſunt infideles ob prædicta peccata puniri, cū id repugnet Evangelicæ prædicationis effectui, quæ antea cta delicta potius purgat, & delet, quàm vindicat, & magis per pacem, & manſuetudinem, quam per bella,cædes,& ſupplicia operatur.
Reſpondetur namque, † falſum eſſe, 53
ſupponere, quòd infideles ob peccata antiqua puniantur, cùm potius illa illis Divino, & humano iudicio remittenda, & condonanda eſſe dicamus, ſi Chriſtianorum fidei, & monitionibus acquieſcant,vetereſque,ſpurcos, crudeles, & ſceleratos vivendi mores, ac ritus deponant. Cæterùm ſi adhuc in eis protervè perſiſtere malint, neque ſpes ſit, quod aliâ viâ ſe ad meliorem frugem convertent: tunc,ne damnum impunitum manens, in poſterum protrahatur,ad ultionem, & punitionem etiam bello illato procedi poſſe pro-
ponimus: † *Malū enim*(ut ait Caſsiod. 54
lib.3.variar.)*cùm perſeverat,augetur,& remediabile bonum eſt in peccatum,accelerata correctio.*

Neque eſt curandum † de præſenti 55
infidelium indignatione, ut benè advertit Corduba dict. quæſt.57.dub.5. pag.504.verſ. *Sed certè*, ſed de maiori fructu eorum,vel poſterorum, rationabiliter ſperato,ſicut Doctores communiter dicunt de correctione fraterna. Nam fieri poteſt,ut ipſi poſteà edocti, vel illuſtrati de ſuo errore, placentur, & libenter antiqua vitia,&idololatriā relinquant: vel ſaltem, ut eorum poſteri extra eiuſmodi ſcelera nati, id libentiùs faciant,& ſanctioribus moribus inſtituti ſalventur.

Quod † valdè conſonum eſt fini, 56
& intentioni, quæ generaliter haberi ſolet in cuiuſlibet delinquentis punitione. Teſte enim Senecâ lib. 1. de Ira circa fin. *Nemo prudens punit, quia peccatum eſt,ſed ne peccetur*, & lib. 1. de Clemētia cap.21: *In iniurijs vindicandis hæc tria lex ſequuta eſt, quæ Principes quoque ſequi debent,aut ut eum, quem puniunt, emendent, aut ut pœna eius cæteros meliores reddat,aut ſublatis malis ſecurio-*

Digitized by Google

res cæteri vivant. Et ſecundùm Quintilia. declama.274: † *Omnis pœna non tam ad delictum pertinet, quàm ad exemplum.* Quam ſententiam optimè etiam exprimit Pōtifex in extravag.de pœn. dum ait, compeſcendam eſſe malorũ audaciam, ut ſaltem pœnæ formidine retrahantur à noxijs, ſicque boni ſectando virtutem meliores effecti, non cogantur cum illis perire.

57 Quod qui facere differunt, ignoſcẽdo malis, bonos perditum eunt, ut docet Salluſt. in Iugurt. & nocentes abſolvendo, innocentes exitio tradunt, iuxta ſententiam D. Ambroſ.lib.1.offic. & plura alia, quæ ad hoc expendunt Ioan. Nevizan. in Sylva nupt. lib.1. à num.71. Guillel. Benedict. in cap. Raynutius de teſtamen.verb. *Mortuo*, el 1. & Ego in meo tract. de crim. parricid.lib.1.cap.1. Ac prætereà incidunt in ſuſpicionem, quam Salvian. lib.7. de gubernat. Dei, his verbis eleganter exponit: *Poteſtas quippe magna, & potentiſsima, quæ inhibere ſcelus maximum poteſt, quaſi probat, debere fieri, ſi ſciens patitur perpetrari.* De qua etiam loquitur text.in cap.conſentire 83.diſtinct.cap.ult.23.q.3.cap.prætereà 23. q.8. Caſsiodor.lib.5. var.epiſt. 39. & Iulius Cæſar Roman. in libello de regimine Princip.cap.7.pag.61.

SVMMARIVM
Capitis XVI.

1 *Fidei propagandæ cauſa infidelibus bellum indici poſſe multi opinantur; quorum dicta ſigillatim expenduntur.*
2 *Indi, ex doctrina Ioan. Maioris & aliorum, prius cōprimendi ſunt, ut fides inter eos ſeminari poſsit.*
3 *Fidei, & Religionis introducendæ negotium non ubique eodem modo tractandum.*
4 *Barbaris ex ſententia Alphonſi à Caſtro iuſtè bellum infertur, ſi ſufficienter moniti ſuos errores non deponant.*
5 *Armis non debet ſapiens uti, niſi cùm alia remedia non proficiunt.*
6 *Monitio, & ſuaſio blanda punitionem præcedere debet.*
7 *Remedijs ſeverioribus uti nō debet Princeps, niſi priùs alia tentaverit, ex Seneca & alijs.*
8 *Monitio canonica præcedens, iuſtificat excommunicationem ſequentem.*
9 *Reges Catholici ſummo ſtudio curarũt, & curant, ut Indi priùs moneantur, quàm puniantur.*
10 *Proteſtatio, ſeu requiſitio, quæ ordinata fuit ad Indos ad fidem ſuadendos, & quòd eius auctor fuit Doct. de Palocios Rubios.*
11 *Eccleſia, & eius alumni poſſunt, & debent fidem per totum orbem diſſeminare.*
12 *Chriſti præceptum, de Fide ubique prædicanda, quomodo implendum ſit?*
13 *Verbum Domini non eſſe alligatum, quo ſenſu ſcribat D. Paulus.*
14 *Evangelij, & Eccleſiæ per omnem orbem dilatationem, multi ex Prophetis annuntiarunt.*
15 *Fidei ingens, & indeſinens propagatio eſt unum ex ſignis veræ Eccleſiæ Dei.*
16 *Fidem inter Indos quantumvis barbaros, & remotos eſſe dilatandam, multis vaticinijs prædictum fuit.*
17 *Infideles non minus obligati ſunt ad Fidem ſibi propoſitam accipiendam, quàm fideles ad eam prædicandam, & extendendam.*
18 *Fides eſt medium ſimpliciter neceſſariũ ad ſalutem animarum.*
19 *Infidelitatis peccatum graviſsimum eſt, & quare?*
20 *Fides non poteſt à Chriſtianis extendi, nec ab infidelibus audiri, niſi plures Prædicatores ad hoc mittantur, ſufficienti auxilio muniti.*
21 *D. Pauli locus ad Rom. 10. expenditur.*
22 *Infideles, qui nihil de vera fide audierunt, qualiter excuſentur?*
23 *Reges Hiſpaniæ, & eorũ vaſſalli magnam laudem merentur ob curam dila-*

tanda Fidei Catholicæ per Novum Orbem.

24 *Principes ſunt miniſtri, & vindices Dei contra eos, qui male agunt, vel eius nomen, & Fidem recipere nolunt.*

25 *Bellum iuſtè moveri poteſt contra eos, qui ſuis Principibus non obediunt, & multo magis contra rebelles Deo.*

26 *Cauſa Dei non debet eſſe peioris conditionis, quàm hominum.*

27 *Deo proximus ille habetur, qui eius Maieſtatem vindicat.*

28 *Malos qui punit, & percutit in eo, quod mali ſunt, Deo gratiſſimus eſt.*

29 *Cap. ſi Eccleſia, cap. duo iſta 23. q. 4. & cap. quod ſicut de elect. explicantur.*

30 *Charitas eſt proprium Chriſtianorum bonum.*

31 *Animarum convertendarum zelus Deo gratiſſimus eſt, & in quibus potiſſimè eminere debet.*

32 *Iſaiæ locus cap. 24. verſ. 27. exponitur.*

33 *Deum in Doctrinis & in Inſulis maris glorificat, qui Fidem per varias, & remotas Orbis plagas extendit.*

34 *D. Chryſoſtomi verba expenduntur, quibus ſuper omnia curandam eſſe infidelium converſionem enixè ſuadet. Et num. 36.*

35 *Chriſtus aſcendens in cœlum, præceptum propagandi Evangelij tanquam ultimum, & omnino ſervandum, & implendum Apoſtolis iniunxit.*

37 *Teſtatorum morientium ultima verba, fideicommiſſa vocantur, & magis hæredes obligare videntur.*

38 *Fideicommiſſa, commendationeſq́; morientium, naturali iure, & pudore implementum expoſtulant.*

39 *S. Franciſcus Xaverius quàm anxiè pro Fide propaganda, & animabus Indorum convertendis laboraverit, & laborari ab omnibus debere, cenſuerit.*

40 *Infideles convertendi cura præcipuè tãgit Romanum Pontificem, & Chriſtianos Reges, ac Principes.*

41 *Regum Chriſtianorum ſummam fœlicitatem in dilatatione, & exaltatione cultus divini collocat D. Auguſtin.*

42 *Reges Catholici Hiſpaniæ non tantùm ex charitate, ſed ex obligatione iuſtitiæ tenentur Fidem inter Indos pro viribus propagare, & conſervare.*

43 *Fides, & Religio Chriſtiana inter Indos, ob varias rationes, ſine aliquo militari apparatu, & terrore, prædicari & conſervari potuiſſe, non videtur.*

44 *Alexand. VI. R. P. Bulla conceſſionis Indiarum, earumdem debellationem, & conquiſitionem permittit, ad meliorem Fidei prædicationem, & propagationem.*

45 *Indos non aliter potuiſſe ad Fidem converti, quàm ſi priùs domarentur, & debellarentur, multi auctores expreſsè teſtantur.*

46 *Hiſpanos excuſat Thomas Bozius, & Caliſtus Remirez, quòd aliquando in Indos ſævierint, quoniam ob feritatem eorum, aliter ad Fidem, & meliorem vivendi normam reduci non poterant. Et num. 49.*

47 *Religionis negotium non eſt omnibus temporibus, & locis eodem modo tractandum.*

48 *Ioan. Boterus quid ſentiat de ingenio Indorum, & de modo prædicationis, & converſionis eorum.*

50 *Novi Orbis conquiſitionem Divina providentia per Hiſpaniæ Reges factam agnoſcit Benzonius, quoniam Indi aliter ad Evangelij doctrinam diſponi nõ poſſent.*

51 *Cura cui competit de ſpiritualibus, temporalia, quæ ad ea ordinantur, diſponere poteſt.*

52 *Poteſtas, ad quam pertinet finis, poteſt etiam curare, & diſponere de medijs.*

53 *Conſequenti conceſſo tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus actionibus, ea omnia conceſſa videntur, ſine quibus ad illud perveniri non poteſt.*

54 *Finem ad aliquem, quæ ſunt inſtituta, ſecundùm ea, quæ ille exigit, ordinari & extendi debent.*

55 *Fi-*

55 *Finis prior eſt intentione, & intellectione, licèt poſterior in executione.*

56 *Fine adepto non eſt multum curandum de medijs ad illum requiſitis.*

57 *Architectus qualiter ſe habeat in domus diſpoſitione, & conſtructione?*

58 *Reges noſtri ad modum Architecti omnia neceſſaria ad Indorum meliorem cõverſionem diſpoſuerunt.*

59 *Religionis obſervatio, & amplificatio eſt ſummum hominum bonum, & Regnorum fulcrum, & præcipua Regum, & Imperatorum cura. Et num. 61.*

60 *Thesdoſius Imper. Religionis curam, & augmentum filijs ſuis moriens præ omnibus commendavit.*

61 *Novellæ Theod. & Valent. notabilia verba expenduntur.*

62 *Romani ob curam, & cultum Religionis ad ſummum tanti Imperij faſtigium perveniſſe dicuntur.*

63 *Bella, quæ Reges Religionis tuendæ, aut propagandæ cauſa ſuſcipiunt, valdè pia, & laudabilia iudicantur.*

64 *Guiller. Benedict. notabilia verba referuntur de laude bellorum contra infideles, & idololatras.*

65 *Vrbano II. R. P. orationem pro bello contra infideles habẽte, audita fuit vox de cœlo, quæ illud approbavit.*

66 *Reges potentes potenter fidem introducere debent.*

67 *Bellum pro Fide, aut contra excommunicatos, qualiter fieri poſſe dicat Fran. Arias.*

68 *D. Ioan. Bapt. Valẽçuela in explicatione loci Ciceronis, de bello pro fide ſuſcipiendo, notatur.*

69 *Fides ſolùm apud Chriſtianos pro Religione accipitur, propriè tamen fœdera, & dictorum, promiſſorumque conſtantiam ſignificat.*

70 *Romani fœdera, & conventiones etiã cum hoſtibus initas religioſiſſimè obſervabant.*

71 *Iuſtus Lipſius indiſtinctè probare videtur bellum, quod infertur Barbaris à noſtra Religione abhorrentibus.*

72 *Reges Divinæ potentiæ famulari debent, ad Dei cultum maximè dilatandum, ex Valerio, & D. Auguſtino.*

73 *Mœcenatis notabile conſilium ad Auguſt. Cæſarem circa Religionem extendendam, & peregrinarum Religionum ſectatores debellandos.*

74 *Religionem propriam defendere, & pro ea contra alias bella ſuſcipere, communis omnium gentium natura, & conditio eſſe videtur Ciceroni, cuius verba referuntur.*

75 *D. Eulogij teſtimonium de pietate bellorum contra impios, & infideles expenditur.*

76 *Iuſtinian. Imper. ſe ipſum laudat ob bella, quæ pro Religione amplianda ſuſcepit.*

77 *Lex. 2. tit. 23. part. 2. primam cauſam iuſti belli in eo conſtituit, quod pro amplianda Fide, & Religione ſuſcipitur.*

78 *Cap. ſi non ex fidei 23. q. 4. expenditur, ubi D. Gregor. valdè commendat bella à Gennadio pro Religione dilatanda ſuſcepta.*

79 *Gennadius Exarchus Africæ quis fuerit, quo tempore vixerit, & qualiter ſæpius à D. Gregorio laudari meruerit?*

80 *Cap. diſpar. 23. q. 8. inducitur, & expenditur pro iuſtitia belli contra infideles, qui Fidem ſibi prædicatam recipere nolunt.*

81 *Eccleſia hodie, cùm maiorem poteſtatẽ, & auctoritatem habeat, quàm olim, maiori etiam vi contra infideles procedere poteſt. Et num. 90.*

82 *Fines ſæculorum, de quibus D. Paul. agit. 1. Corinth. 10. iam devenerunt.*

83 *Prædicatores noſtri temporis cur in virtutibus, & miraculis non ſint paris potentiæ cum antiquis.*

84 *Cap. ſi Eccleſia, cap. non invenitur, cap. diſplicet. 23. q. 4. in quibus D. Auguſt. agit de differentia ſtatus, & poteſtatis Eccleſiæ, ponderantur, & illuſtrãtur. Et num. ſequentib.*

85 *Nabuchodonoſoris hiſtoria, duo tempora Eccleſiæ deſignat, ſecundùm D. Auguſtinum.*

87 *Eccleſia hodie, quia maiores vires habet,*

bet, non tolerat ritus infidelium, quos olim tolerabat.

88 Apoſtolorum tempore ſola patientia, & humilitate voluit Chriſtus mundum cōvertere.

89 Pontifices Romani olim ſub Ethnicis Imperatoribus conſtituti poteſtate ſua plenè non utebantur.

91 Hæreticos, & Schiſmaticos hodie flāmis, & alijs ſupplicijs punit Eccleſia, cùm olim communione privaret.

92 Communionis Sacramentalis privatio, quæ pœna olim eſſet? remiſsivè.

93 Temporibus ſuis omnia conveniunt, & ſecundùm eorū varietatem ſtatuta quoque humana varianda, & accommodanda ſunt.

94 Evangelium ipſum ſecundùm differentiam temporum varia præcepta dedit circa converſionem infidelium.

95 Parabola Evangelij Lucæ 14. de patrefamilias, non ſolùm vocantis, ſed etiam compellentis, deſignat coactionem, qua Eccleſia hodie uti poteſt in converſione infidelium.

96 Cap. diſplicet. 23. q. 4. & cap. 1. 23. q. 6. expenduntur.

97 Gentes qualiter Deus vocaverit ad Eccleſiam, ex ſententia Thom. Boeij, & aliorum?

98 Indorum, & aliorum barbarorum converſio quia aliqua coactione eget, refertur ad tertiam legationem Parabolæ D. Lucæ. Et num. 100.

99 Mag. Fr. Lud. Legionenſ. qualiter exponat tres vocationes, ſeu legationes Parabolæ D. Lucæ.

101 D. Paulus ad Eccleſiam Dei venire coactus eſt, & plus cæteris in ea profuit.

102 Cap. quis nos 23. q. 1. cap. 1. 23. q. 6. cap. diſplicet 24. q. 3. ubi D. Auguſt. agit de coactione D. Paul. perpenditur, & exornantur.

103 Converſio ad Fidem, ſive Fidei receptio per aliquam vim indirectā, vel cauſativam elicita, non eſt reprobanda.

104 Cap. vides 23. q. 6. & cap. quid faciet, 23. q. 4. & alia ſimilia expenduntur.

105 Rationis forma in vi appetitiva ſolet imprimi ex actibus voluntarijs.

106 Infideles gravioribus tributis, & penſionibus onerari poſſunt, ut ad Fidem alliciantur.

107 Converſio infidelium per vim cauſativam facta, magnum fructum ſaltem in eorum filijs, & poſteris operabitur, qui voluntariè Fidem recipient.

108 Conſtantinus & alij Impp. pluribus præmijs, & pœnis infideles ad Fidem profitendam adduxerunt.

109 Leges, quibus Impp. Romani hæreticos, & infideles ad Fidem adigebant, B. Auguſt. valdè commendat.

110 Carolus Magnus plura bella movit adverſus infideles idololatras, hortatu Hadriani R. Pontificis.

111 Iuſtinianus Imp. Paganos, & hæreticos ex ſuo Imperio eiecit.

112 Iudæos qualitır Siſebutus Rex Hiſpaniæ, & Dagobertus Galliæ, & plures alij Reges à ſuis Regnis, ſi baptizari nollent, eiecerint?

113 Iudæos à ſuis Regnis non tantùm Reges Chriſtiani, verùm & Tiberius Imp. exulare iuſsit.

114 Hiſpaniæ Reges olim peculiare iuramentum præſtabant, de Iudæis in ſuis Regnis non permittendis.

115 Concilium Toletanum, quod induxit iuramentum de Iudæis expellendis, à multis laudatur.

116 Reges Catholici Hiſpaniæ Ferdinandus & Eliſabeth, & Emanuel Luſitaniæ, qualiter Iudæos, & Mauros à ſuis Regnis eiecerint?

117 Baiacetes Turcarū Imp. qualiter ſuccenſuerit expulſionem Iudæorum per Reges Catholicos factam.

CA-

CAPVT XVI.

De ſeptimo titulo, qui ex cauſa prædicandæ, & propagandæ Chriſtianæ Religionis deſumitur. & de auctoribus, & argumentis, quibus Indorum, & aliorum infidelium debellatio hoc prætextu facta probatur.

SEPTIMVM quidem titulum ad debellationem, & acquiſitionem huius Novi Orbis iuſtius adhuc, & efficacius noſtris Regibus aſſerendam, ex eo alij ſumere ſolent, quòd ubi eius notitiam habêre cœperunt, & gentium, quæ ibidem ſub dæmonis mancipio, & cæca tot errorũ caligine peterrabant, debuerunt utique totis nervis intendere, ut Chriſtiana, & Catholica fides, atq; religio, ad eumdẽ Orbem, quantumvis diſsitum,
1 & remotum, extenderetur: † & quoſlibet barbaros infideles, qui illam recipere nollent, competenti ſeveritate compeſcere, quouſque ad Chriſti caulas adigerentur, & ſacro baptiſmate perluſtrati, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ dominium agnoſcerent: ſummoq; eius Pontifici, Chriſti in terris Vicario, debitam obedientiam præſtarent.

Quam opinionem præter Hoſtienſem, & plurimos alios, quos ſuprà cap. 10. ex num. 2. retulimus, qui generaliter docent, omnes infideles debellari, & bonis ſuis ſpoliari poſſe, ob id ſolum, quòd infideles ſint, & dominium, ac iuriſdictionem Eccleſiæ Romanæ non recognoſcant. Magis ſpecificè in terminis noſtræ quæſtionis ſequi videtur Lucas de Penna in l. unica, C. ut armor. uſus, verſ. *Eſt ergo iuſtiſsima*, lib. 11. & in l. devotiſsimos, C. de Metat. & Epidemir. lib. 12. ubi inter ſeptem cauſas iuſti belli, quas latè proſequitur, eam primo loco conſtituit, quæ propagandæ Fidei Chriſtianæ zelo fundatur. Quod & facit, & eximiè in Regibus Chriſtianis cõmendat Guillerm. Bened. in cap. Raynuntius, verbo, *Duas habens filias*, num. 112. fol. 21. de teſtament.

Et idem † apertiùs & enixiùs, de 2
noſtris hiſce Indis ſpecialiter agens, tuetur Ioan. Maior. in 2. Senten. diſtin. 44. quæſt. 3. docens, barbariem & feritatem eorum exigere, ut prius aliquo modo comprimerentur, & Regibus, quibus anteà parebant, privarentur, ut ſic poſteà Chriſtianorum moribus aſſueſcerent, & Verbi Divini prædicatores faciliùs, ac ſecuriùs inter eos verſari poſſent, & comparatâ linguarum peritiâ ſuum munus implère.

Quâ auctoritate, & ratione ſuffulti, eandem ſententiam probant Gineſ. Sepulveda in Apolog. ad Epiſcop. Segovienſ. fundam. 3. & in reſponſ. ad Epiſcop. de Chiapa, Pet. Malferitus in ſæpè allegato conſ. 759. apud Mandellum lib. 4. ex num. 79. uſque ad 92. Marquardus in tract. de Iudæ. & Infidel. 1. part. cap. 14. verſ. *Non obſtat*, ubi expreſsè tradunt, ultimis hiſce Eccleſiæ temporibus licitum fuiſſe, & eſſe, ob Fidem prædicandam, & propagandam, Indis & alijs infidelibus bellum inferre, & Regna ita debellata à fidelibus occupari.

Neque abeſt Gregor. Lupus in l. 2. titul. 23. part. 2. gloſ. magn. col. 1. & ſequentib. ubi cũ D. Thom. & alijs quæſtionem ad partes examinans, in hanc ferè inclinare videtur, prout & facit Hieronym. Zevallos in pract. commu. 2. part quæſt. 735. num. 28. ubi relatis verbis Ioan. Maior. & alijs Ioſephi Angleſij, quæ ipſe cõſiderat, defendi poſſe inquit titulum, & dominium, quod ab antiquo obtinuerunt Reges noſtri

Hiſpaniæ in Regnis Indorum, ex eo
quòd illos reduxerunt ad Fidem Ca-
tholicam. Et idem tradit in 4. part.
quæſt.ultim. num.114. licèt poſtea id
in diſputationem adducat ex n. 168.

Poſſunt quoque pro eiuſdem opi-
nionis patrocinio laudari eruditiſsi-
mus Thom. Bozius de ſign. Eccleſ. Dei
lib.7.cap.5.& lib.10.cap.13.& 14. Io
ſeph. Acoſta lib.2. de procur. Ind. ſa-
lut. cap.8.& 9.& 12. Ant. Poſſevin.1.
tom. Biblioth.lib.9.cap.15.& 24.pag.
402. Fr. Lud. Legionenſ. in comment.
ſuper Cantic.cap.8.pag.431. Ioan. Bo
terus in relation. univerſ.part.4.lib.3.
pag.55. 56. & 71. cum ſequentib. Fr.
Thom. à Ieſu lib.2. de procur. omn.
gent. ſal. cap.8.pag.55.& lib.4.1.par.
cap.1. Ant. de Herrer. in hiſt.gen.Ind.
decad.1.lib.2.cap.4. Fr. Ant. de S. Ro-
mã. in hiſt. Ind. Orient.lib.4.c.26. Ca-
liſt. Remirez in tract. de lege Regia, §.
32.n.6.pag.346.& Ludovic. Cabrera
in vita Phil. II. lib.7. cap.8. pag.420.
3 Quibus in locis † ſeriò affirmant, Fi-
dei & Religionis ampliandæ, & intro-
ducendæ negotium, non ubique eodẽ
modo tractandum, ac propterea cum
Barbaris iſtis ferro, & virgis inter-
dum agi potuiſſe, & debuiſſe, ut priùs
ſe eſſe homines diſcerent, & poſteà
prædicatam ſibi Evangelicæ veritatis
lucem admitterent.

Eiſdem etiam aſſentiri videtur Al-
fonſ. a Caſtro lib.2. de iuſta hæret. pu-
4 nit. cap.14.fol.127. Vbi † eiuſmodi
bellum iuſtũ eſſe tradit, ſi Barbari iſti,
priùs moniti, ut falſorũ Deorum cul-
tum deſerant, & Deum verum, qui eſt
cunctorũ Creator & Rector, adorent,
id facere noluerint, nec talibus moni-
tionibus obtemperaverint, ſed obſti-
nati in ſuo errore perſtiterint, & præ-
ſertim ſi Verbi Dei prædicationem im-
pediant.

Sub qua cautione reliqui etiam au-
ctores ſuprà relati accipiendi ſunt, ut
& ſup.cap.præced. ex num.13. tetigi-
5 mus. Nam, † ut rectè Terentius ſcrip-
ſit: *Omnia prius experiri verbis, quàm
armis ſapientem decet.* Et ſecundùm Ci-
cer.lib.1.de officijs: *Cùm ſint duo gene-
ra decertandi, unum per diſceptationem,
alterum per vim: cùmque illud proprium
ſit hominis, hoc belluarum, confugiendum
eſt ad poſterius, ſi uti non licet ſuperiore.*
Quò † reſpiciens Theodor. Rex apud 6
Caſsiodorum lib.4.epiſt.29. ad nimiã
diſtrictionem Principes, & Magiſtra-
tus proceſſuros nõ eſſe dicebat: *Quàm
lenis patientia non præcedat, quia non ha-
bet veniæ locum, qui delinquit admonitus.*
& Seneca lib.1. de Clemen.cap.14. re-
latus ab Annæo Rober.lib.2. rerum iu
dicat.cap.9. Principes, † ut parentes, 7
non priùs verberibus, quàm verbis, &
blandis ſuaſionibus uti debêre, his ele-
gantiſsimis verbis ſcribit: *Numquid
aliquis ſanus filium à prima offenſa exhæ-
redat? Niſi magnæ, & multæ iniuriæ pa-
tientiam vicerint: niſi plus eſt quod timet,
quàm quod damnat, non accedit ad decre-
torium ſtylum. Multa antè tentat, quibus
dubiam indolem, & peiori loco iam poſi-
tam, revocet; ſimul deplorata eſt, ultima
experitur. Nemo ad ſupplicia exigenda
pervenit, niſi qui remedia conſumpſit. Hoc
quod parenti, etiam Principi faciendum
eſt, quem appellamus Patriæ Patrem, non
adulatione vana adducti.*

Et inde dicimus, † quòd Canonica 8
monitio præcedens, iuſtificat prolatio
nem excommunicationis ſequentis,
cap. omnes decimæ 17. quæſt.8. cap.
de presbyterorum 17.quæſt.3. cap. il-
licita 24.quæſt.3. cap. ſtatutum de ſen
tent. excom. in 6. cum alijs, quæ latè
adducit Ioan. de Lignia. in tract. de cẽ
ſur. Eccleſ. §.24.num.4. Covarru. in
cap. Alma mater, 1.par.relect.§.9.nu-
mer.4.& 7. Paul. Borgaſius in tract. de
irregular. 6.part.quæſt.8. num.3.& 7.
Greg. Sayrus de cenſur. lib.1. cap.12.
per totũ, Beltranus à Guevara in pro-
pugnaculo contra Venet. aſſert. 2.§.
3. ex num.1.& Molina de iuſt.& iure,
diſput.29.col.147.

Neque hoc latuit † Pijſsimos, & 9

Ca-

Carholiciſsimos Hiſpaniæ noſtræ Re-
ges,qui ſemper ſummâ curâ, & ſtudio
Ducibus, quos ad has expeditiones
mittebant,hunc modum procedēdi in
Indorum cōverſionibus iniunxerunt,
& ſpecialem huius monitionis, ſive re
quiſitionis formulā ſcribi mandarunt;
10 cuius † litteram infrà cap.24.ſubiun-
gimus, & extat apud Ant. de Herrera
in hiſt. gener. Ind. decad. 1.lib.7.cap.
14.pag.249.qui refert, eam ab inſigni
illo ſui temporis Doctore Ioan.de Pa-
lacios Rubios ordinatam fuiſſe, eâdē
decad.1.lib.10.cap.17.pag.348.

Pro qua ſententia primò conſide-
rari poteſt,certiſsimum, & vulgatiſsi-
11 mum eſſe, † apud Eccleſiam,& eius a-
lumnos non ſolùm ius, & poteſtatem
eſſe, Fidei per univerſum Orbē prædi-
candæ, & diſſeminandæ, verùm præ-
ciſam quoque huius muneris obeun
di neceſsitatem, & obligationem re-
12 periri;cùm aliter † Chriſti verbum im
pleri non poſsit: qui omnes homines
ſalvos fieri cupiens, & unū eſſe, atque
in unum ovile reduci, ad omnes quo-
que,ſuæ lucis radios perventuros, ſig-
nificavit, & ubiq; terrarum Evange-
liū ſuum prædicari mandavit,ut cōſtat
Ioan.7.& 10.Matthæi.24.& ult. Mar
ci ult. Act.1. 2. Petr.3. Paul.1. Co-
rinth.5.& 9. ad Epheſ. & Theſſaloni-
cen.4. 1.ad Timoth.2. & 2. 2. ubi in-
13 quit: † *Verbum Domini non eſſe alliga-
tum.* Et 1. Corinth. 10: *Si non Evan-
gelizavero, væ mihi eſt: neceſsitas enim
mihi incumbit*: ad hanc nimirum eius
extenſionem, & propagationem reſ-
14 piciens: quam Prophetæ † etiā innu-
meris penè locis prænuntiaſſe viden-
tur, quorum aliqua retuli ſuprà lib. 1.
cap.15.& plurima alia uſque ad ſatie-
tatem congerunt,de hac poteſtate, &
neceſsitate prædicationis, & dilatatio
nis Fidei latiſsimè diſputantes, eamq;
15 inter † alia ſigna veræ Eccleſiæ Dei
recenſentes, D. Thom.2.2.q.10.art.3.
ubi Caietan. & alij,& in 2.Senten.di-
ſtinct 41.Ioan.Maior diſtinct.44.q.3.
Ricard.& Durand.in 4.diſtinct.4.So-
tus diſtinct.5.q.unic.art.10.Victor.in
relect.de Indis,2.part.n.9.Nicol.San
derus de viſib. Monarch. lib.4.cap.5.
ex pag.143. & lib. 8. cap.50. ex pag.
795.Fr.Lud.Granatenſ.in Symbol.Fi-
dei.1.part.cap.36. & 2.part. cap. 13.
& 4.part.cap.11.& 5.part.cap.1.Pat.
Ioan.Pineda de rebus Salomon.lib.6.
cap.20.§.8.& ſeqq. & §.19.pag.479.
Maluend.de Antichriſt.lib.3. cap.32.
Rutil.Benzo.de anno Iubil.lib.2. cap.
4.Thom.Bozius de ſign.Eccleſ.lib.1.
cap.3.& 5.lib.4. cap.3.5.6.& 7. lib.7.
cap.28.lib.17.cap.1.& lib.20. cap.1.
3.& 6.Balthaſ. Chavaſ. de notis veræ
Religionis, pag.809.825. & 858. no-
viſsimè poſt hęc ſcripta eruditiſsimus
Pat Fran.Suarez in tract. de Fide diſ-
put.18.ſect.1.

Et in noſtris terminis † de prædica 16
tione facta, & faciēda Indis & alijs in-
fidelibus,quantūvis barbaris & remo-
tis Ioſeph Acoſta lib.1.de procur.Ind.
ſal. cap.6. Ant. Poſſevin. in Biblioth.
1.tom lib.9.cap.15.& ſeqq.pag.398.
Fr.Tho. à Ieſu de procur. omn. gent.
ſal.in prologo pag.1.& 2. & lib.11. in
præfat.pag.75.& Fr.Ioan.à Torque.
in Monar.Indian.lib.18.cap.4.& 5.

Cui neceſsitati,& obligationi, quæ
fidelibus,ut diximus,iniuncta conſpici
tur, alia,eâ:ē ratione,ex parte infide-
liū reſpondet; nempe, † ut Catholicā 17
noſtram Fidē ſibi ſufficienter annūtia
tam,& prædicatam, ſub peccato mor
tali admittere, & profiteri debeant,ut
docet D. Thom.2.2.q.10.art.1.Covar.
in regula peccatum,2.part. §.10.n.1.
verſ.*Tertiò licet*,& Pat. Suarez d.tract.
de Fide,diſput.16.ſect.1.& 2. Non eſt
enim aliud nomen datū hominibus,in
quo oporteat nos ſalvos fieri, ut habe
tur Act.4. Et qui crediderit,& baptiza
tus fuerit,ſalvus erit;qui verò nō credi
derit,cōdemnabitur,Marci ult.& qui
non credit,iam iudicatus eſt Ioan.3.

Eſt enim † Fides ſimpliciter me- 18
diū neceſſarium ad ſalutem, ut tradit

D.Thom.

D.Thom.2.2.quæſt.2.art.3.& ibi om-
nes Expoſitores, ſcholaſtici cum Mag.
in 3.Senten.diſtinct.23.Sotus in 4.di-
ſtinct.5.art.1.Fr.Ludi Granaten. in d.
Symb.Fidei.2.part. cap.1. Suarez diſ-
put. 12. ſect. 1. numer.2. Concil. Tri-
den.ſeſſ.6. cap.7. unde dicit Apoſtol.
ad Hebræ. 11: *Sine fide impoſsibile eſt
placere Deo*, & D.Thomas d.art.3. In-
19 fidelitatis † peccatum eſſe graviſsimũ
inter alia, quæ contingunt in perverſi-
tate morum, quia directè Fidei oppo-
nitur, & tollit principium converſio-
nis in Deum. De quo latiùs egimus ſu-
prà, hoc lib.cap.10.& plura tradit Sua
rez d.diſput.18.ſect.2.

Quæ cùm ita ſe habeant, & hæc fi-
20 des, † de qua agimus, neque à fideli-
bus extendi, & propagari, neque ab
infidelibus recipi, & admitti poſſet, ſi
ingens Prædicatorum copia, ſufficien
tibus auxilijs fulcita, ad has adeò po-
puloſas, barbaras, & remotas natio-
21 nes non mitteretur, clamante † Apo-
ſtolo ad Roman.10: *Quomodo ergo in-
vocabunt, in quem non crediderunt? aut
quomodo credent ei, quem non audierunt?
quomodo autem audient ſine prædicante?
quomodo verò prædicabunt, niſi mittan-
tur? ſicut ſcriptum eſt: Quàm ſpecioſi pe-
des Evangelizantium pacem, Evange-
lizantium bona. Ergo fides ex auditu,
auditus autem per verbum Chriſti*; iun-
22 ctis alijs, † quæ de excuſandis infide-
libus, qui nullum omnino auditum
ſenſibilem Fidei habuerunt, diximus
ſup. hoc lib.cap.10. ex num.77. & no-
viſsimè tradit Pat. Suarez dict.tract.
de Fide, diſput.17.ſect.1.num.7. Meri-
tò laudandi, & extollendi videntur
23 Hiſpaniæ † noſtræ Pijſsimi Reges, eo-
rumque fideliſsimi ſubditi, quatenus
prædicationis, & extenſionis Fidei
Catholicæ munus, & præceptum, tot
curis, laboribus, & expenſis, in va-
ſtiſsimis huius Novi Orbis regioni-
bus implêre curarunt, & interdum
ultricibus armis contra eos uſi ſunt,
qui propoſitam ſibi Fidem audire, vel
recipere contumaciter noluerunt.

Sunt † enim Principes Dei mini- 24
ſtri, & vindices in iram eis, qui male a-
gunt, ut docet D.Paul.ad Rom.13. Et
ad eorum officium pertinet curare, &
præſtare, ut ſicut unus eſt Regum &
populi Rex Deus immortalis, ita nulla
alia religio, & veneratio, niſi unius Dei
tenẽda ſit, ut præclarè ſcripſit Lactan.
Firmian.lib.1.Divin.inſtit.cap.20.

Quòd ſi licitum eſt bellum, † quod 25
adverſus aliquam nationem movetur,
ut ſuis Principibus obediat, & pareat,
etiam ſi is, qui bellũ movet, extraneus
ſit, ut dixi ſup.hoc lib.cap.13.num.42.
multo magis moveri potuiſſe vide-
tur adverſus barbaros, Deo vero ſibi
annuntiato, credere, & parêre nolen-
tes; cùm † peioris conditionis Dei, 26
quàm hominum cauſa eſſe nõ debeat,
ut dixi ſup.cap.9. num.33. & egregiè
probat l.3. verſ. *Proinde*, ibi: *Præfe-
renda humanitati religio eſt*, C.de his,
qui ad Eccleſ. confug. auth. Gazaros,
C. de hæret. cap.urgentis, eodem, ibi:
*Gravius eſt æternam, quàm temporalem
lædere Maieſtatem*, optimus textus in
authen. ut non luxur.contra nat. col.
6. ibi: *Si enim contra homines facta
blaſphemiæ impunita non relinquuntur,
multo magis, qui ipſum Deum blaſphe-
mat, dignum eſt ſupplicia ſuſtinere*: Et
ſecundùm Iuſtin. hiſtor.lib.8. † Deo 27
proximus ille habeatur, qui eius Ma-
ieſtatem vindicaverit. Quod & Pe-
lagius Papa ſcriptum reliquit in cap.
de Liguribus 23. quæſt.5. & D. Hie-
ronym. ſup. Ezech. lib.3. cap.9. rela-
tus in cap. qui malos, ead. cauſa, &
quæſt. inquiens, quòd † percutiens 28
malos in eo quod mali ſunt, & ha-
bens vaſa interfectionis, ut occidat
peſsimos, miniſter eſt Domini: & D.
Auguſt. in Epiſt.ad Bonifac. dum ait:
*Quomodo Reges ſerviunt Domino in timo-
re, niſi ea, quæ contra iuſſum Domini fiunt,
religioſa ſeveritate puniendo, atque ple-
ctendo?* Cuius dictum refertur † in 29
cap. ſi Eccleſia, cap. duo iſta 23. q.4.

cap.

cap.quod ſicut,de elect. & pluribus il-
luſtrat Roland.a Valle conſil. 20. nu-
mer.2.volum.2. Ioan. Nevizan.lib. 1.
Sylvę nupt.nnmer.97.& ſequentibus,
Iuſt.Lipſ.lib.4.civil.doctr.cap.2. Elias
Reuſner.lib.1.artis ſtratag. capite 10.
pag. 37. & Ioan. Baptiſt. Valençuela
in diſcurſ.ſtat. & bell. 2. parte, conſi-
der.2.ex numer.100.& conſider.3. ex
num.40.
30 Quibus accedit, † quòd chari-
tas, quam proprium Chriſtianorum
bonum meritò appellavit Clemens A-
lexandr.libro 2. Pædago. capite 1. &
Gentian. Hervet. ibidem pagin. 179.
& Pat. Suarez in tractat.de Charitat.
diſputat.5.ſect.1.per rotam. Nulla in
re meliùs, atque utiliùs exerceri po-
31 teſt, quàm † in hoc animarum in-
fidelium convertendarum zelo, qui
ſemper Deo gratiſsimus fuit, & præ-
cipuè Summis Pontificibus, & Eccle-
ſiæ Prelulibus, Chriſtianis Principi-
bus, religioſiſque alijs, & Apoſtoli-
cis viris, & reliquis prætereà fideli-
bus, pro captu, & ſtatu cuiuſque, ſum-
mopere commendatus, ut plurimis
ſacræ Scripturæ locis, & graviſsi-
mis Sanctorum Patrum teſtimonijs,
& exemplis oſtendunt Salmeron to-
mo 12.ſuper Act. Apoſtolor. tractat.
38. Suarez de Fide, dict. diſput. 18.
ſect.1.numer. 5. 6.& 7. Ioſeph. Aco-
ſta de procutan.Ind.ſalut.lib.1.capite
3. & 4. Balthaſ. Chavaſius de notis
veræ Religion. ex pag. 501. Torque-
mada in Monarchia Ind. lib. 18. ca-
pite 4.& 5. & copioſè, & diligenter
Fr. Thom. à Ieſu omnino legendus
de procur.omn.gent.ſalute, lib.1. ca-
pite 1. 2. 3. & 9. & lib. 2. per totum,
& lib. 11. in præfat. ubi ſpecialiter de
zelo, & cura convertendorum Indo-
rum pertractat.
32 Quibus Ego adijcio † illud Iſaię
24. verſ. 27: *Propter hoc in doctrinis
glorificate Dominum, in inſulis maris
nomen Domini.* Quibus verbis Gloſ-
ſa Interlineal.Div. Thom. Lyra, Dio-
nyſ.& alij, quos refert Gaſpar San-
ctius ibidem, † admoneri viros Apo- 33
ſtolicos docent, ut glorificent Deum
in doctrinis, id eſt, docendo gentes,
percurſando aridam,& inſulas,cœleſtẽ
hanc lucem omnibus irradient.
Idque ipſum D. † Chryſoſt. homil. 34
4.in cap.1.epiſt. 1. ad Corinth. ſuper
omnia curari à nobis debere, his ver-
bis ſtrictè ſuadet: *Nos, Ethnicos, mulie-
bri, vel etiam maiori ululatu deploremus,
quoniam communem ſalutem non intelli-
gunt, neque enim adeò uxorem virum ſuum
amare oportet, ut nos univerſum genus hu-
manum, idq; ad ſalutem allicere ſive Ethni-
cus ſit, ſive quivis alius.*
Et Div. Auguſtin. ſerm. 6. lib. 16.
egregiè conſiderat, † hoc fuiſſe ulti- 35
mum preceptum CHRISTI aſcenden-
tis in cœlum, & veluti teſtamentum
ſcribentis, ut ſic maiori, & ardentio-
ri deſiderio hæredes eius illud implè-
re teneantur. Quod D. etiam † Chry- 36
ſoſt.tom.9.in 1.Canon.Ioan. elegan-
ti proſopopeiâ patris languientis, ac
filijs aliquid commendantis exornat,
& tandem ita concludit: *Fratres, cogi-
tate viſceribus Chriſtianis, ſi hæredibus
ſunt tam dulcia, tam grata, tam magni pō-
deris verba patris ituri in ſepulchrum: hæ-
redibus Chriſti qualia debent eſſe verba
noviſſima.*
Quæ ſuprema, † noviſsimaque ver- 37
ba fideicommiſſa vocantur à Tertul-
lian.lib.ad uxor. in princ. & ad ea re-
fert Plutarc. in vita Homeri Andro-
machę lacrymas, quam Homerus ipſe
in fine Iliad. flentem ſuper Hectoris
cadaver inducit, quòd moriens manus
ei è lecto nõ porrexerit, neq; aliquod
prudens verbũ, cuius recordaretur, di-
xerit. Cato item Stoicus ex naturali
animorũ affectione teſtamenta, com
mendationeſque mortuorũ natas, ait,
apud Tullium 3.de finibus. Quarũ im-
plementum † vel ſolo naturali pudore 38
eorum, qui rogabantur, contineri, Iu-
ſtin.ſcribit in princ.inſt. de fideic. hæ-
red.& Seneca lib.1. de tranquil. vitæ,

cap. 11. & alij, quos refert Claudius
Chifletius de iure fideicommiſſorum,
lib. 1. pag. 217.
39 Sed non poſſum † citra piaculum
pręterire verba illius viri Apoſtolici,
etiam meritò inter divos relati, S.
Franciſc. Xavierij, qui, ut narrat Tho-
mas à Ieſu ubi ſupra lib. 1. capite 1.
pag. 4. Hanc mortalium ſalutis univer
ſalem, ac incredibilem neceſsitatem
magna ex parte non tam in tabulis
depictam, quàm factis ipſis expreſſam,
cùm cognoviſſet, ita ad ſuos in Eu-
ropa commorantes ſcripſit: *Mihi ve-
rò perſapè venit in mentem circum Eu
ropa Academias, ac præcipuè Pariſien-
ſium, curſare, ac inſani rictu vocifera-
ri, eóſque qui doctrina plus habent, quàm
charitatis, his compellare verbis. Heu
quàm ingens animarum numerus, veſtro
vitio, excluſus cœlo, deturbatur ad infe-
ros.*
40 Secvndò facit, † quòd cùm in re-
liquis Regibus, & Principibus Chri-
ſtianis maxima, ut diximus (poſt Ro-
manum Pontificem) cura eſſe debeat,
ut quoad poſsint Eccleſiæ Regnum
amplificent, & non ſolùm conaribus
univerſis enitantur, ut Religionis cul-
tus, ubi coaluit, altas mittat radices,
ſed ut protendatur eò, quò fortè an-
teà nunquam pertigerat, ac deinde,
ut ſuo labore, & induſtriâ ijs, qui ia-
cent in tenebris, & in umbra mortis,
candidiſsimum Fidei Catholicæ lu-
men perferatur: ut præclarè oſtendit
D. Auguſtin. lib. 5. de Civitat. Dei, ca-
41 pite 24. ubi inquit, † eos demũ Chri-
ſtianos Reges & Imperatores eſſe fœ
lices, qui iuſtè imperant, & inter ho-
nores & obſequia non extolluntur,
ſed ſe homines eſſe meminerunt: qui-
que *Suam poteſtatem ad Dei cultum ma-
ximè dilatandum, maieſtati eius famu-
lam faciunt, &c.* & alia tradens Tho-
mas à Ieſu dicto libro 2. capite 8. ex
42 pag. 53. In † noſtris tamen Catholi-
cis Hiſpaniæ Regibus, ut idem Au-
ctor ibidem obſervat, & Pat. Suarez
dict. diſput. 18. ſect. 1. num. 7. non cha-
ritatis tantùm, ſed & iuſtitię obligatio
concurrit; cogitque ut nihil pręter-
mittere debeãt, quod ad Indos Chri-
sto lucrãdos, Fidemque in his vaſtiſ-
ſimis regionibus promulgandam per-
tineat, eò quòd ab Alexandro Sexto,
& alijs Romanę Eccleſiæ Paſtoribus,
delatum eis, & commiſſum ſpecialiter
fuerit, ut hoc munus tanquam propriũ
& peculiare agnoſcerent, & curarent,
Indoſque tuerentur, & de Fide per
idoneos miniſtros inſtruerent, inſtru-
ctoſque bonis, & politicis moribus in-
formarent. Quod † cùm non poſſet 34
aliter effectum ſortiri, quàm ſi crebris,
& magnis claſsibus, ingentique ap-
paratu, & terreſtribus, ac navalibus
expeditionibus uterentur: tum prop-
ter immenſam Oceani navigationẽ,
terrarum intervalla, gentium, morum,
& idiomatum varietates, provincia-
rum amplitudinem, & commerciorum
difficultatem: tum etiam quia barba-
ri, naturâ efferati, & inſolentes, prædi-
catores parùm tuto hoſpitio excipie-
bant, fœdera, atque amicitias nihil cu
rantes, rationem quamlibet facilè cõ-
temnentes, ſylvaticamque, & agreſtẽ
vitam ducentes, ut dixi ſup. cap. 7. ex
num. 27.
Et ſimiliter cùm Fides in tot popu-
lis recens, & tenera non poſſet aliter
permanẽre, niſi noſtrorum Princi-
pum patrocinio, fide, potentiâ adver-
ſus Barbarorum, & aliorum inimico-
rum Christi iniurias defenderetur;
permittendum illis utique fuit, quòd
militaribus interdum copijs conver-
ſionem eorumdem infidelium diſpo-
nerent, & ſupremam eorum tuitionẽ,
& dominationem reciperent, ut ſic ad
politicam, & ſociabilem vivendi for-
mam redacti, melius, & faciliùs Fidem
ſibi prædicandam audire, prædicatam
recipere, receptam retinêre, & in-
ter veros Christi cultores numera-
ti poſſent.
Quæ argumentandi ratio † ipſâ 45

Bullâ

Bullâ Alexandri Sexti efficaciter cõprobatur, quæ priùs expeditionem, & dominationem harum provinciarum Regibus Catholicis hac de cauſa concedit, & quidem repetitis, & geminatis verbis, & clauſulis, quę, ut vulgare eſt, maiorem in qualibet re voluntatem, & deliberationem oſtendunt, l. Baliſta, D. ad Trebellian. cum latiſsimè adductis a Carel. Cota in memorab. iur. verb. *Geminatio*, & Cardinal. Tuſcho in practicar. concluſ. iur. eodem verb. ut conſtat ex tota eiuſdem Bullę deciſione, quę incipit in verſic. *Nos igitur*, & ex narratione, ibi; *Ac Barbaræ nationes deprimantur, & ad Fidem ipſam reducantur*: & ibi: *Aliquas inſulas, & terras firmas remotas, & incognitas quærere, & invenire, ut illarum incolas & habitatores ad colendum Redemptorem noſtrum, & Fidem Catholicam profitendum reducere-tis*; & ibi: *Terras firmas, & inſulas prædictas, illarumque incolas, & habitatores, vobis Divina favente clementia ſubÿcere, & ad Fidem Catholicam reducere propoſuiſtis.* Et hanc fuiſſe potiſsimam cauſam bellorum, quæ in his Occidentalibus Indijs intervenerunt, rectè advertit Gregor. Lopez in dict. l. 2. par. gloſſ. magn. col. 4. in princip. & in verſ. *Quid ergo.*

45 Et impoſsibile fuiſſe, † Indos ab Hiſpanis converti, niſi priùs fuiſſent debellati, aut aliquâ vi, & terrore armorum perdomiti; quia eorum feritas, & occiſiones prædicantium, & alię difficultates ſuprà relatę, aliter ſuperari non poterant, expreſsè affirmat Marquard. dict. tractat. de infidel. 1. part. cap. 14. verſic. *Non obſtat* Malferitus dict. conſil. 769. ex numer. 90. Ioſeph. Acoſta, Anton. Poſſevin. Thom. à Ieſu, & alij, quos ſuprà num 2. & cap. 7. ex num. 27. citavi, & infrà capit. 18. ex num. 2. diligent ius expen-

46 dam. Inter quos † Thomas Bozius de ſign. Eccleſ. Dei, lib. 7. capite 5. in fine, agens de nimia charitate Catholicorum, apponit exemplum in ijs, qui zelo convertendarum animarum ad has Occidentales Indias navigarunt. Et inquit, quòd licèt plures Indorum ſint armis domiti, non tamen omnes, nam quidam Religione, & beneficijs noſtrorum deliniti, ad meliorem vivendi normam conceſsère: *Ut mirum non ſit, ſi cum belluis iſtis, humana effigie contectis, Hiſpani interdum aſperius egerint.* Et lib. 10. cap. 13. verſic. *Hinc ut legimus*, agens de efferatis gentibus, per Catholicos ad humanitatem perductis, eorundem Indorum exemplum adducit, docens, quòd belluinis factis belluas omnes ſuperabant; & tantâ erant immanitate, ut ad humanæ naturæ ſtudia vix, & ne vix quidem ullo modo revocari poſſent, niſi aliquando Hiſpani aliqui eos ſupplicijs & terroribus cohibuiſſent, & ab hoc crimine noſtram nationem excuſat.

Ioannes etiam Boter. in relationib. univerſ. 4. par. lib. 3. ex pag. 65. ad 75. latè in eodem argumento diffunditur, docens, † Religionis negotium non 47 eſſe omnibus temporibus, & locis, ſive apud omnes gentes æquâ lace tractandum, apponenſque exemplum in Indis huius Novi Orbis, contra quos, inquit, † quia barbari erant, & inter- 48 dum beſtiales, non tam miraculis, aut rationibus, & argumentis utendum fuit, prout in converſione Iudæorum, Græcorum, & Romanorum contigiſſe videmus: ſed omnino curandum, ut priùs rationis, & humanitatis capaces efficerentur, procedendumque cõtra eos tanquam contra furioſos: *E ſi debbono* (inquit) *render prima capaci di ragione è a' humanità, è poi adottrinare, è inſtruire nella virtu, è nella via di Dio Ne diſconviene uſare con eſſo loro de la forza è dell' arme, affinche ſi rihoneſtino per huomini, è poi ſi annontij loro l' Evangelio. Pone eis Domine Legislatorem, à Che fine! ut ſciant, quoniam homines ſunt.*

Idè noviſsimè † tradit Caliſt. Remi 49

in tract.de lege Regia,§.32. numer.6. pag. 346. relatis verbis Thom. Bozij ubi ſup.& adijciens, initio efferas iſtas gentes,ferarum more viventes, inſtar ferarum fuiſſe interdũ neceſſariò tractandas: *Atque ita* (inquit) *fiebat, ut quos amor virtutis non poterat, ſaltem acerbioris ſupplicij metus, intra cancellos humanitatis conſiſtere, & cohibere valeret.*

50 Rutilius quoque † Benzon. de ann. Iubil. lib.1. cap.10. pag. 53. agnoſcit Divinã diſpoſitionem in eo,quod Novus hoc Orbis fuerit ſub unius Principis poteſtatem redactus, ut hoc modo,& maiori pace, & idiomatum uniformitate, populorumque hinc inde ſparſim degentium coadunatione, & barbariei depoſitione aptius hę gentes ad Evangelicam doctrinam diſponerentur;& ut per Catholicos hic Orbis acquiſitus fuerit, ut evaneſcerent conatus hęreticorum,qui illum occupare tentarunt.

51 Et arridet valdè doctrina † D.Tho. lib.3. de regimin. Princip. cap. 13. & in 2.2.q.40.art.2.ad 3.& in 3.par.q.2. art.4.tradentes, eum, cui cura aliqua in rebus ſpiritualibus commendatur, temporalia quoque, quæ ad illam or-
52 dinantur, diſponere poſſe, quia † poteſtas,ad quam pertinet finis,debet etiam de his, quę ad finem pertinent, poteſtatem habere, & iuxta provinciam ſibi commiſſam idoneis medijs, & qualitatibus operari; ad quod probandum, allegat inter alia illud Divi Pauli 2.Corinth.3:*Idoneos nos fecit miniſtros novi Teſtamenti*: & potuit allegare l. officium 12. D. de re militari, & nobile conſilium Oldrad. 161. incip. *Orta materia*, numero 2. in fine, ubi dicit, quòd Architectus de omnibus curat.

Et idem D.Thom.lib.4. ſummæ contra Gent.cap.74.addit,ad † Divinam
53 liberalitatem pertinẽre,ut cui confertur poteſtas ad aliquid operandum, conferantur & ea, ſine quibus huiuſmodi operatio convenienter exerceri non poteſt.

Quod etiam noſtri iuris Auctores plurimis in locis conſtituerunt, ut cõſtat ex l.2. D. de iuriſd. omn. iud. l. ad rem mobilem,l.ad legatum,D.de procur.l.3.§.qui habet,D.de ſervit.ruſtic. cap.prudentia, cap. præterea, & cap. ſuſpicionis,de offic.delegat.cum mille alijs latè congeſtis ab Everard. de locis argument.cap.à conceſsione conſequentis,Claud.Prato Gnoſecon.general.iur.lib.3. titul. 1. capite 2.& 4. Cardinal. Tuſcho practicar. concluſ. iur. verb. *Conſequens*, concluſ. 757. Proſp.Farinacio in fragm.1.part. verbo, *Extenſio*,numer. 229. & in noſtris ferè terminis Ludov. Paramo de origin. Inquiſ. lib.3.q.1.opin.3. ex numero 35.

Et inde etiam dicimus, † quòd ea, 54
quæ ad aliquem finem ſunt inſtituta, ſecundùm ea, quæ ille finis exigit, ordinantur,extenduntur, & contrahuntur,cap.prodeſt 23. q.5. quem ad hoc citat Archidiac.in cap.ſi peccaverit 2. q.1. docet Bart. in l.ambitioſa, num. 17. & ſequentib. D. de decretis ab
ord.faciendis,ubi ait,finem † priorem 55
eſſe in intentione, & intellectione,licèt ſit poſterior in executione,& illud dici finem eſſe principaliter, ad quod conſequendum intellectus finaliter
tendit,atque adeò † fine adepto, non 56
eſſe multum curandum de medijs,quę requiruntur ad finem, l. 1. §. fin. D. de dot.prælegata,iunctâ l. non cogendũ, §.Sabinus,de procurat. & l.hæc ſtipulatio,§.Divus,D.ut legator.

Quam doctrinã ante Bartol.ex poſuit Philoſoph.lib.2.Phyſic.qui citatur in hanc rem à D.Thom.2.2.q.1.art.1. poſt 3.argumen.& in ſum.in 1.2.q.20. art.1.ad 2.& 1.part q.77.art. 3. ad 1. argument.Rodolph. Agricol.lib. 1.invent.dialect.cap.4.& ſequitur & exornat Aymon Craveta conſ. 137. n.14. & conſ.304.num.3.Covar. lib. 1. var cap.20.Navarr.in cap.novit.notab.3.

num.

num.97.de iudicijs, & in tractat.de fi-
nibus humanorum actuum,num.er 27.
Menchac.lib.1.controverſ.illuſtr.cap.
28.num.7. Ioan. Garcia in tractat.de
nobilitat.in diviſione,num.9.& erudi-
tiſsimè Petr. Fab. in l. nihil dolo 129.
§.cùm principalis, & in l. cùm princi-
palis 178. D. de regul. iur. & in lib. 3.
Semeſtr.cap.9.pag.120. & ſequenti,
ubi allegat inſignem locum Salvian.
lib.4.de provident. qui Ariſtotelis e-
57 xemplum de † Architecto, finem do-
mus,quam conſtruere parat, ante ip-
ſius domus conſtructionẽ animo con-
cipiente, ita eleganter expreſsit: *Et
qui domum ædificat, vel fundamentum
locat, etſi necdum habitationem paratam
habeat (quam ſcilicet animo præcepit)
iam tamen ipſa, quæ adhuc facere moli-
tur, ſpe futuræ habitationis amplecti-
tur. Propter hanc autem qui parat cæte-
ra, ipſum conſtruendi operis effectum, at-
que conſummationem, ut animi effectu, &
conſideratione longè anteà præceperit ne-
ceſſe eſt. Atque ita effectu effectum prio-
58 rem eſſe convenit.* Quod idem † noſtri
Reges mente etiam verſare debue-
runt, & ut finem converſionis Indo-
rum, quem præcipuè intendebant,
conſequerentur, iam inde ab initio
ea omnia (ut diximus) penſare, diſ-
ponere, & ordinare, quæ illos paca-
tos, dociles, ſociabiles, & in Fi-
de ſemel recepta ſecuros reddere poſ-
ſent.

59 Tertiò † conſidero, nullum ma-
ius, & magis deſiderandum bonum in
hominibus reperiri poſſe, quàm Re-
ligio, & exacta eius obſervatio, & am-
plificatio, utpotè in qua præcipuum
omniũ Rerumpublicarũ, & Imperio-
rum fulcrum, atque ſtabilimentum cõ-
ſiſtat, ut tetigi ſuprà lib.1. capite ult.
ex numer.89.& latiſsimè proſequun-
tur Ariſtotel.lib.7.Polit.cap.8. Cice-
ro lib.1.de nat. Deorum, Plin.lib. 14.
nat.hiſt.Valer.Maxim. lib.1. & lib.4.
cap.1.Lactan.Firmian.lib.3.Divin.in-
ſtit.cap.10. & de ira cap.12. & de ve-
ra ſapientia cap.28.D.Auguſt. lib. 19.
de Civit.Dei cap.24.& epiſt.48.50.&
165.lib.3.epiſtol.32.lib.5.epiſt. 63. &
lib.7.epiſt.5.Iuſtinian.Imp.in epiſt.in-
ter claras,C. de ſumm. Trinitat. & in
proœm. Digeſtorum, Clemens Papa
lib.1.conſt.Apoſt.Conſtantin.Magn.
Imp.apud Sozomen.lib.1.hiſt.Eccleſ.
c.8.Theodoſ. † Imp.filijs ſuis hoc præ- 60
ceptum in agone mortis relinquens
apud Nicephor.lib.13. hiſtor. Eccleſ.
cap.1.& Evagrium lib.1. cap. 1. idem
Imp. Theodoſius, & Valentinian. in
epiſt.ad Dioſcorum, & in epiſt.17. in-
ter Cyrilli epiſtolas, & melius in No-
vellis tit.2.ubi † inquiunt: *Inter cæte-* 61
*ras ſollicitudines, quas amor publicus per-
vigili cogitatione nobis indixit, præci-
puam Imperatoriæ maieſtatis curam eſſe
perſpicimus, veræ Religionis indaginem,
cuius ſi cultũ tenere potuerimus, iter proſ-
peritatis humanis aperimus inceptis.* Et
plurimi alij, quos referunt Hieronym.
Oſſorius lib.1.& 4.de Reg. inſtit. Si-
mancas lib.3.de Repub. cap.8. Petr.
Gregor. lib. 2.de Repub. capite 2. &
lib.8.capite 2.ſect.1. Cardin. Bellar-
min.lib.1.de Principe Chriſt. cap.11.
Iuſtus Lipſius lib.1.& 4.civil.doctrin.
cap.2.& 3.& adverſus Dialogiſt. cap.
2.& in monitis,& exemp.Polit.lib.1.
capite 2. Hieron. Frachetta lib. 1.de
Principe, cap. 3. pag. 24. Balduin. in
Prolegom.de iure civili, pag.75. & ſe-
quenti, Pat.Ribadeneira de Principe
Chriſt.lib.1.cap.16.& lib.2.capite 5.
Tiber.Gamba in diſcurſ.Polit cap. de
Religione,pag.39.Chericus in Coro-
nid.quæſt.Polit.§.1.Ioan.Boter.de ra-
tione ſtatus,lib.2.cap. penult. de Re-
lig.Pat.Lud. Torres lib. 4. Philoſoph.
Moral.Princip.libro 7.capite 2.Tho-
mas Bozius in integris tractat. Impe-
ria pendere à virtutib. & de antiquo,
& novo Italiæ ſtatu, quos adverſus
Machiaveel.ſcripſit, Petr. Andr. Ca-
nonherius in Aphoriſm.Polit.Hippo-
cratis,vol.1. lib. 5.aphoriſm.25.pag.
799.& ſeqq. Pat. Fr. Ioan. Marquez

.n Gubernat.Chriſt. lib. 2. capite 34.
Doctiſs.Ioan. Baptiſt. Valençuela in
monitu contra Venetos, ex numero
178. & noviſsimè in diſcurſ. ſtat. &
belli,2.part.conſid.2.ex numer.89. &
conſid.9. ex num. 34. & conſider.22.
per totam,Franciſ.Torreblanca lib.3.
de Magia, cap.2. & Rutilius Benzon.
lib.3. de ann.Iubil.capite 7.pag. 340.
& ſequenti,qui cum Tertulliano in A-
polog.cap.24.& Div. Auguſt. lib.5.de
Civit. Dei,capit.15.& 16.pręſumptio-
62 nem quorundam refert, † dicentium,
Romanos pro merito Religioſitatis
diligentiſsimæ,in tantum ſublimitatis
elatos,ut Orbem occuparint, & adeò
gratos Deos habuiſſe, ut præter cęte-
ros floreant,qui illis officium prę cę-
teris faciant,ſcilicet iſta merces, Ro-
manis à Dijs pro gratia expenſa eſt.
Quemadmodum è contrario ſemper
puniti,& perpetuò infelices fuiſſe vi-
dentur,qui Eccleſiam, & Religionem
contemnunt,ut pluribus oſtendit Pa-
lac.Rub.de obtent.Navarr.par.4.§.6.
& Caliſt. Remirez de lege Regia, §.8.
num.22.

63 Vnde iure,ac meritò † pia, & lau-
dabilis eorum Regum, & Principum
cura videri debet,qui pro eâdem vera
Religione tuenda & propaganda, to-
tius potentiæ ſuę nervos intendunt,
& armis, ac bellis, ubi ad id opus eſt,
infidelium, & Barbarorum regiones,
& falſas Religiones invadunt, ut col-
ligitur ex doctrina Lucæ de Penna ſu-
prà numer. 1. relata; qui cauſas iuſti
belli proponens, hanc quidem pri-
mo loco conſtituit, & ex Guillelm.
Bened. ibîdem citato, qui ita ſcrip-
64 tum † reliquit: *Inter laudabilia omnia
Catholicæ Fidei opera, quæ Rex explere
debet pro ſuæ dignitatis,ac totius Religio-
nis Chriſtianorum ſalute, nullum maius,
nullum honorabilius,nullum denique gra-
tius Deo offerri poteſt, quàm barbaras
gentes, & Turcarum perfidiam, ceteroſ-
que populos,qui falſos ritus,ac Deos colũt
alienos,expugnare,atque in fræna ſubmit-
tere ſub Chriſti Fide,prout talia ſancta e-
xercitia apud Francos Reges ſemper flo-
ruerunt.*

Quod idem in noſtris terminis do-
cuit Pet.Malferirus dict. conſil. 769.
num.15.ubi ait;hoc adeò verum eſſe,
ut Divino veluti teſtimonio confir-
matum fuerit. Nam cùm † Vrbanus 65
Secundus P. Rom. in Claramonten-
ſi Conventu orationem habuiſſet pro
bello infidelibus inferendo, audita
fuit vox de cœlo: *Deus vult*, *Deus
vult*;de qua hiſtoria latiùs agit Anton.
Sabellicus Enead. 9. lib. 3. pag. mihi
354.Et conſentit Tuccius Lucenſ. in
annotat.ſuper Cantic. fol. ult. relatus
à Pat.Magiſt. Marquez in Gubernat.
Chriſt.lib.2.capite 26. pag. 322. dum
tradit, † quòd Reges potentes, po- 66
tenter Fidem introducere debent. Et
Franc. Arias in tractat. de bello, & e-
ius iuſtitia,num.145.cõcludens, Pręe- 67
latorum † auctoritate poſſe fieri bel-
lum,præcipuè pro Fide, vel cõtra eos,
qui excommunicati pro mortali,parē-
re nolunt, & pro ſubditorum ſuorum
iniuria.

Quem referens † Ioan.Bapt.Valē- 68
çuela in dict.monit.contra Venet.p.7.
numer.60.pag.448. ait, ſimile ei eſſe,
quod Cicero tradit lib. 3. de Repub.
dicens: *Nullum bellum a civitate optima
ſuſcipitur, niſi aut pro fide, aut pro ſalu-
te.* In quo tamen animadvertere de-
buit, Ciceronem ibi non de fide lo-
qui, quatenus idem cum Religione
ſonat, hoc † enim ſenſu ſolùm apud 69
Chriſtianos accipitur;ſed fidem intel-
ligere, initum cum ſocijs fœdus, cu-
ius obſervatio plurimum † Romanis 70
commendabatur, l. conventionum 5.
D.de pactis,cum ibi præter alios no-
tatis à Ferdinand. Mendoça libro 2.
capite 9.Conano lib.5. comment.ca-
pit.1.Guiberto Coſtano quæſt.iur.ca-
pite 3.Rẹvard.lib. 4. varior. capite 1.
& Vincentio Cabotio lib. 2. diſpu-
tation.cap.10. & ſequentib. & in ſpe-
cie advertit D. Auguſt.ita Ciceronem

in-

intelligens lib. 22. de Civit. Dei cap. 6.
& Ioſeph. Acoſta lib. 2. de procur. Ind.
ſalu. cap. 4. pag. 223.
71 Iuſtus † etiam Lipſius lib. 5. Po-
lit. capite 4. eiuſdem ſententiæ fuiſſe
videtur, dum tradit, quòd invaſio que-
dam legitima eſt, etiam ſine iniuria;
Vt in Barbaros, & moribus, aut religione
prorſus à nobis abhorrentes, maximè ſi
potentes ij, & aliena ipſi invaſerunt, aut
invadunt.

Pro quibus ego expēdere ſoleo ver-
ba Valerij Maximi lib. 4. cap. 1. §. de
72 Lucio Furio, dum † de cura extenden-
dæ Religionis antiquorum Romano-
rum pertractans, ſcribit: *Non dubitave-*
runt ſacris imperia ſervire, ita ſe rerum
humanarum futura regimen exiſtimantia,
ſi Divinæ potentiæ benè, & conſtanter
fuiſſent famulata. Quem loquendi mo-
dum ſequi videtur D. Auguſt. de lib. 5.
de Civit. Dei, capite 24. eos Reges, ut
ſup. diximus, laudans, qui ſuam pote-
ſtatem ad Dei cultum maximè dila-
tandum, maieſtati eius famulam fa-
ciunt.
73 Et conducit valdè, notabile † illud
Mœcenatis prudentiſsimi viri conſi-
lium ad Octavian. Auguſt. quod re-
fert Dio Caſsius lib. 52. hiſt. Simanc.
in Cathol. inſtit. titul. 46. numer. 21.
& Petr. Greg. lib. 33. Syntagm. cap. 7.
num. 8. & lib. 8. de Repub. cap. 2. num.
14: *Deum ſemper, & ubique cole, ut mo-*
ribus patrijs eſt receptum; ad eundemque
cultum alios compelle. Peregrinarum verò
religionum auctores odio, & ſupplicijs pro-
ſequere.
74 Et hanc † eſſe veluti certam, & cō-
munem omnium gentium naturam,
& conditionem, apertè docêre vide-
tur Marcus Tullius in Orat. pro M.
Fonteio, ubi ideò Gallos execratur,
quòd ut cæteræ nationes bella pro re-
ligione ſua non ſuſcipiebant, dicens:
An iſtas nationes (ſcilicet Gallorum)
religione iuriſiurandi, ac metu Deorum
immortalium in teſtimonijs dicendis com-
moveri arbitramini, quæ tantum à cæ-
terarum gentium more, ac natura diſſen-
tiunt, quòd cæteræ pro religionibus ſuis
bella ſuſcipiunt, iſtæ contra omnium reli-
gionem.

Divus quoque † Eulogius, expreſ- 75
ſiùs adhuc, eiuſmodi belli iuſtitiam cō-
probat, & commendat in memorab.
Sanct. lib. 1. ita ſcribens: *Magni meriti*
eſſe credo, ſubvertere impios, & Eccleſiæ
hoſtibus contraire bellum parare, in incre-
dulos.

Et Iuſtin. Imp. idem † non obſcurè 76
demonſtrat, dum in auth. ut liberti de
cætero, §. hoc ſimiliter, collat. 6. ſcri-
ptum reliquit, ſe deſiderio augendæ
Reipublicæ, & pro recta ad Deum re-
ligione, & ſubiectorum pariter liber-
tate in Lybia, & in Heſperia multa
bella ſuſcepiſſe.

Eòdem † etiam reſpicit nobilis il- 77
la Hiſpani noſtri Septem partiti iuris,
l. 2. titul. 23. part. 2. Scholijs quidem e-
ruditiſsimi viri Gregor. Lopez nobi-
lior reddita, quibus hanc quæſtionem
acquiſitionis Novi Orbis curâ, quâ
potuit, maxima pertractavit. Qua in
lege Rex noſter Alphonſus, cùm cau-
ſas exponere vellet, ob quas bel-
lum iuſtum, & legitimum fiat, de qui-
bus latè agunt Auctores, quos ſu-
prà hoc libro 2. capite 6. numero 51.
congeſsi, hanc, de qua agimus, pri-
mo loco proponit his verbis: *La pri-*
mera, por acrecentar el pueblo ſu Fè, è
para deſtruir los que la quiſieren contra-
llar.

Cui deciſioni anſam fortè præbuit
auctoritas Div. Gregor. Magn. libro 1.
epiſtol. 7. ad Gennadium, quæ refer-
tur à Gratiano in capite ſi non ex Fi-
dei 49. 23. quæſt. 4. Vbi † bella ab 78
eo frequenter geſta, & Divinis auxi-
lijs proſperata; multis laudibus ornat,
quia non deſiderio fundendi ſangui-
nis agebantur: *Sed dilatandæ cauſa Rei-*
publicæ, in qua Deum coli conſpicimus,
quatenus Chriſti nomen per ſubditas gen-
tes Fidei prædicatione circumquaque
diſcurrat. Fuit autem † iſte Gennadius 79

Exarchus Afticę anno Domini 591.
quem alibi etiam laudat idem Greg.
lib. 1. epiſt. 59. indict. 9. dicens: *Vos Dei
pra oculis indeſinenter habere timorem, ac
ſectari iuſtitiam ſubmiſſa hoſtium colla te-
ſtantur*, & epiſt. 72. quę habetur in cap.
ſicut excellentiam 23. q. 4. & in pluri-
bus alijs epiſtolis, de quibus plenam
mentionem facit illuſtr. Cardin. Ba-
ron. in Annal. Eccleſ. anno CHRISTI
591. num. 9. 28. & 29. & anno 593.
num. 30. & 596. num. 18. & Bernard.
Aldrete de antiq. Hiſpan. lib. 4. cap. 25.

Poteſtque in eiuſdem doctrinæ cō-
80 firmationem expendi celebris † text.
in cap. diſpar 23. q. 8. iuxta inductionē
Gregor. Lop. in. dict. l. 2. gloſſ. magn.
col. 4. in princ. Nam cùm ibi Alexand.
II. omnibus Epiſcopis Hiſpaniæ re-
ſcribat: *Diſparem eſſe Saracenorum, &
Iudaeorum cauſam: in illos enim, qui Chri-
ſtianos perſequuntur, & ex urbibus, &
proprijs ſedibus pellunt, iuſtè pugnatur:
Hi verò ubique ſervire parati ſunt.* A cō-
trario indicare videtur, quòd ſi Iudæi,
& quilibet alij infideles admoniti, &
requiſiti CHRISTI, & Eccleſię ſupre-
mum dominium non agnoſcerent, ei-
que ſervire parati non eſſent, iuſtè in
eos, ſicut in Saracenos, bellum indice-
retur.

QVARTÒ, pro eodem titulo cōmu-
niendo multi ex Auctoribus ſup. rela-
81 tis perpendunt, † Eccleſiam olim, cū
inermis eſſet, & auxilio Catholicorum
Principum deſtituta, inermibus quoq;
prædicatoribus uſam fuiſſe, qui verbis
tantùm, & miraculis, Apoſtolico mo-
re, ac modo, CHRISTI Fidem per di-
verſas mundi regiones diſſeminarūt.
82 Hiſce autem poſterioribus † tempo-
ribus, cùm iam fines ſæculorum deve-
nerint, ut inquit D. Paul. 1. Corint. 10.
relatus à D. Hieron. in c. quis ignorat
83 32. q. 4. & † Eccleſia Prædicatores
nō habeat, qui paris potentię eſſe poſ-
ſint in virtutibus, & miraculis cū anti-
quis Apoſtolis, & Martyribus ob de-
fectum noſtrorum temporum, in qui-
bus corpora, & merita defecerunt, ut
ait text. in cap. fraternitas 34. diſtinct.
& Abb. in cap. Deus qui, de vita & ho-
neſt. cler. habeat autem tùm in ſe, tum
in plurimis, & pijſsimis Imperatoribus,
Regibus & Principibus eius alumnis,
plus roboris, & auctoritatis, quàm o-
lim obtinuit, rectè poteſt utrumq; gla-
dium adverſus infideles diſtringere, ut
Evangelij legem audiant, & recipiant,
& ipſi Romanæ Eccleſiæ debitum ob-
ſequium exhibeant.

Quo argumento, ex hac temporum
diſtinctione deducto, in ſimili ſpecie
uſus eſt † D. Auguſt. in epiſt. 50. ad Bo- 84
nifacium Comitem, quę habetur apud
Gratian. in cap. ſi Eccleſia 42. 23. q. 4.
docens, Eccleſiam hodie benè poſſe à
Principibus Catholicis impetrare, ut
eius iura defendant, & impios, atq; hæ-
reticos perſequātur; & ſtatim ſubdēs:
*Quod autem dicunt, qui contra ſuas impie-
tates leges iuſtas inſtitui nolunt, non pe-
tijſſe a Regibus terra Apoſtolos talia: non
conſiderant, aliud fuiſſe tunc tempus, &
omnia ſuis temporibus agi. Quis enim tunc
in Chriſtum crediderat Imperator? qui ei
pro pietate contra impietatem leges ferēdo
ſerviret, &c.* quem text. omnes huius
articuli ſcrupulos tollere affirmat Mal
ferit. dict. conſ. 769. num. 79.

Et ei ſimilis eſt text. in cap. non in-
venitur 41. eâd. cauſâ & quæſt. ubi ipſe
D. Auguſt. idem argumentum alijs ver-
bis proſequitur, & exemplo Nabucho-
donoſoris illuſtrat; in † quo utrum- 85
que tempus figuratum eſſe inquit, &
quod ſub Apoſtolis habuit, & quod
nunc habet Eccleſia: *Temporibus enim
Apoſtolorum, & Martyrum illud imple-
batur, quod figuratum eſt, quando Rex me-
moratus pios, & iuſtos cogebat adorare ſi-
mulacrum, & recuſantes in flammas mit-
tebat. Nunc autem illud impletur, quod
paulò pòſt in eodem Rege figuratum eſt:
cùm converſus ad honorandum verū Deū,
decrevit in Regno ſuo, ut quicunque blaſ-
phemaret Deum Sidrach, Miſaac, & Ab-
denago, pœnis debitis ſubiaceret. Prius*

ergo

ergo tempus illius Regis ſignificabat prio-
ra tempora Regum infidelium,quos patie-
bantur Chriſtiani pro impijs.Poſterius ve-
rò tempus eiuſdem,ſignificabat tempora po-
ſteriorumRegum iam fidelium,quos patiũ-
tur impij pro Chriſtianis,&c.

86 Et rurſus † in cap.diſplicet 38. eã-
dem cauſ.& q.ad Donatum presbyte-
rum ſcribens,& multis rationibus pro
bans,quòd hæretici ad ſalutem, etiam
inviti,ſunt trahendi *Repetis*, inquit, *ſi-*
cut audio,quod in Evangelio ſcriptum eſt
receſſiſſe a Domino LXX diſcipulos,&ar-
bitrio ſua malæ, atque impiæ diſceſſionis
fuiſſe permiſſos:cæteriſque duodecim, qui
remanſerunt, fuiſſe reſponſum: Numquid
& vos vultis ire? Et non attendis, quia
tunc primum Eccleſia novello germine pul-
lulabat,nondumque in illa fuerat comple-
ta illa prophetia: Et adorabũt eum omnes
Reges terræ; omnes gentes ſervient illi;
quod utique quanto magis impletur, tanto
maiore utitur Eccleſia poteſtate,ut non ſo-
lùm invitet, ſed etiam cogat ad bonũ.Hoc
tunc Dominus ſignificare volebat;cui quã-
vis haberet magnam poteſtatem:.prius ta-
men elegit commendare humilitatem.

Quam ſententiam ultra D. Auguſt.
probare videtur D. Thom. 2.2. q. 10.
art.8.& 11.& Gabr. in 4. diſt. 4. q.2.
quos in noſtris terminis refert, & ſe-
quitur Palacios Rubios de obtent.
Regni Navarræ 2. part. §.8. ad finem,
Corduba in quæſtion.lib.1. q.57. dub.
87 5.pag.503.dum † docent,hodie ritus
infidelium, & idololatrarum non eſſe
aliqualiter tolerandos: *Quia ſi alicubi,*
& aliquando eos tolerabat Eccleſia, ideò
eſt, quia tunc non habebat tantum robur,
ut de facto prævalere poſſit tantæ multi-
tudini infidelium, ſine maiori iactura, aut
ſcandalo, aut quia habebat ſpẽ eos dulcius
convertendi ad Fidem per prædicationem
eius.

88 Et ad idem eſt † Abulenſ. Matth.
20.q.96.dicens,quòd diverſa eſt ratio
poteſtatis quoad factum,vel exercitiũ
in coërtione corporali per gladium
materialem in hæreticos, & infideles
tempore Apoſtolorum,à tempore præ
ſenti.Nam tunc humilitas, & manſue-
tudo, & patientia CHRISTI, atque fi-
delium oſtendenda erat,dum impleba
tur illud principium Pſalm. 2: *Quare*
fremuerunt gẽtes,& populi meditati ſunt
inania?& illud Pſalm.43. & Roman.8:
*Propter te mortificamur tota die,&c.*Nũc
autem non eſt prætermittendum, ut
etiam impleatur, quod ſequitur ibidẽ:
Reges eos in virga ferrea,&c. Pſalm.17:
Perſequar inimicos meos,&c.

Pater quoque Franc. Suarez eandẽ
temporum Eccleſię differentiam ag-
noſcit in defenſione Fidei contra ſect.
Anglican.lib.4.cap.6.ex num.4. pag.
400.† docens,olim Pontifices Roma 89
nos,cùm ſub Ethnicis Imperatoribus
conſtituti fuiſſent, ſuâ poteſtate, aut
immunitate plenè uſos non eſſe,&no-
viſsimè in tract.de Fide, diſp.18.ſect.
1.num.10 pag. 285. tradens, aliquo
modo infideles hodie coërceri poſſe,ſi
prædicationi Fidei locum non dede-
rint, hæc verba ſubnectit: † *Quod ſi* 90
in principio Eccleſia hic etiam modus co-
actionis non fuit uſitatus, nõ ideò fuit quia
non liceret: ſed quia tunc Eccleſia non ha-
bebat temporales vires ad reſiſtendum ho-
ſtibus Fidei,voluit etiam Chriſtus Domi-
nus in principio vincere mundum efficacia
verbi, & miraculorum, ut potentiam ſuã,
& veritatem ſuæ doctrinæ magis oſten-
deret.

Quo etiã ex fonte † deſcendere vi- 91
demus,quod licèt Eccleſia olim adver
ſus hæreticos, apoſtatas, aut ſchiſma-
ticos nullis pœnis,aut coërcitionibus
corporalibus uteretur,habitâ dumta
xat ratione,quâ potius admonerentur
ab errore diſcedere, quàm pro ſcelere
punirentur,ut docet D. Auguſt. in d.
cap.non invenitur 23.q. 4. in fine, &
conſtat ex Concil. Arelatenſ. cap.23.
& Concil. Elibertin. Can. 1. & 3. ubi
propter hęc delicta lapſis ſolùm impo
nebatur perpetua Sacramentalis cõ-
munionis privatio, ita ut etiam in ar-
ticulo mortis eis non daretur, quam

92 vis reſipiſcerent, iunctis alijs,† quæ ad huius pœnæ explicationem, & qualiter deinceps fuerit immutata, doctè congerit Ferdin. Mend. in notis ad idẽ Concil. Eliber. & noviſsimè Suar. dict. tract. de Fide, diſp. 21. ſect. 4. ex num. 3. Poſteà tamen, ubi eiuſdem Eccleſiæ auctoritas, & poteſtas magis aucta, & corroborata fuit, iure optimo potuit, & cœpit, prędicta crimina capitalibus ſupplicijs, & ignis, atque flammarum combuſtione compeſcere, & adverſus eiuſmodi delinquentes, & eorum bona, poſſeſsiones, & regna bella movêre, ſi moniti non reſipiſcerent, & ad Fidem, & Religionem non redirent, quam prius voluntariè profeſsi fuerãt, ut conſtat ex toto tit. & de Decret. de hæretic. tota cauſa 23. & 24. & ex alijs, quę cap. 19. ex num. 45. trademus.

93 Nimirum, † quia, ut ſup. diximus, omnia ſuis conveniunt temporibus, & ex eorum diſtinctione Scripturę, & iura ipſa concordari ſolent, cap. 1. 2. & 3. diſtinct. 29. cap. quod ſcripſi 35. q. 3. cap. ſi peccaverit 2. q. 1. & pro varietate temporum varia invenitur diſpẽſatio conditoris, & ſtatuta mutantur humana, ut pluribus exemplis docemur in cap. recurrat 32. q. 4. cap. 1. & per totum, diſt. 31. cap. fraternitatis, cap. vidua, diſtinct. 34. Clement. 1. de iudicijs, cap. non debet, de conſang. & affinit. cum alijs traditis à Claudio Prato lib. 3. Gnoſeon, ſive regul. gen. iuris, tit. 2. cap. 3. & Petr. Gregor. de Repub. lib. 10. cap. 5. num. 10. ubi ſingulariter inquit: *Vnumquodque tempus ſuos mores adfert, quibus accõmodãdæ ſũt leges, ſicuti aliæ leges in antiquo Teſtamẽto Divino, aliæ in novo, aliæ priſca Romanorum inter rudem populum, aliæ poſterioribus ſæculi probatæ, reiectis, vel emendatis primis, aliæ, quæ ſint ſenibus, quam fuerint iuvenibus, infantibus, & viris. Sic accidit in Rebuspublicis, quibus non eadẽ eſt facies, non vigor, non imperium, nec alia plura, quæ his viguerunt.*

94 Quintò facit, quòd non ſolùm ſanctorum Patrum auctoritatibus hæc temporum differentia, & poteſtas Eccleſiæ ad reducendos infideles inſinuata videtur: verùm & ipſa quoque ſancti Evãgelij doctrina. In quo videmus, quòd in prima miſsione Diſcipulorum à Christo, Luc. 10. quamvis dictum ſit, ut irent ſine baculo, & pera: poſteà tamen tempore perſecutionis, eiuſdẽ Lucę 22. dictum eſt eis, ut tollerent ſacculum, & peram ad proviſionem invictus, & gladium ad defenſionem, ſi expediret. Et priùs Matth. 26. & Luc. 10. permiſſum eſt Apoſtolis, ut, ſi eos perſequerentur, fugerent, ut conſervarentur, ad prædicandũ gentibus poſt Paſſionem Christi. Poſteà verò Matth. 10. & 24. dictum eſt ipſis iam factis Epiſcopis, quod tradendi eſſent ante Reges, & Pręſides, &c. Et tunc certè non deberent fugere, ſi inde periculũ Fidei in ovibus imminèret, ſed ut boni paſtores perſiſtere, & animam ſuã ponere pro ovibus ſuis, ut habetur Ioan. 10. Quæ loca in hanc rem conſiderat Corduba d. lib. 1. queſtion. q. 57. dub. 5. pag. 503. verſ. *Ad quod etiam.*

Sed longè commodior, atque expreſsior eſt locus † alter D. Lucę cap. 95
14. ubi ſub parabola illa Patris familias ad magnam cœnam ſuam multos convivas convocari iubentis, mirabiliter triplex legatio Dei ad homines deſtinata videtur, ut ad Evangelij veritatem amplectendam adducerentur. Quatenus primò ſervis ſuis dumtaxat mandavit, ut convivas vocarent. Secundò, ut eos introducerent. Terriò, ut venire tardantes, & recuſantes, intrare compellerent. Hoc enim ſignificant illa verba: *Compelle eos intrare*, quę abſque dubio de compulſione intrandi ad Eccleſiam omnes S. Doctores accipiunt, ut conſtat ex D. Gregor. homil. 39. in Evang. Chryſoſt. hom. 14. in Luc. & ex alijs citatis à Franc. Luca, & Ioan. Maldonat. ibidem, & P. Franc. Suar. d. diſp. 18. ſect. 3. num. 1. Et ante omnes luculenter, & multũ in noſtræ

quæſtionis terminis expoſuit D. Aug.
in epiſt. 204. ad Donatum Presbyte-
96 rum, quæ refertur in d. † cap. diſplicet
23. q. 4. ſic inquiens: *Hoc & in illa con-
vivij ſimilitudine ſatis evidenter oſtendit,
ubi miſit ad invitatos, & venire noluerũt;
& ait ſervo: Exi in plateas, & vicos civi-
tatis, & pauperes, ac debiles, cæcos, & clau
dos introduc huc. Et ait ſervus Domino:
Factum eſt, ut imperaſti, & adhuc locus
eſt. Et ait Dominus ſervo: Exi in vias &
ſepes, & cõpelle intrare, ut impleatur do-
mus mea. Vide nunc, quemadmodum de his,
qui prius venerunt, dictum eſt: Introduc
eos: nunc dictum eſt: Compelle. Ita ſignifi-
cata ſunt Eccleſiæ primordia adhuc creſ-
centis, ut eſſent vires etiam compellendi:*
idem rurſus expendit ipſe D. Auguſt.
epiſtol. 50. ad Bonifac. relatus in cap.
1. 23. quæſt. 6. hæc in verba prorum-
pens: *Vnde & ipſe Dominus ad magnam
cœnam ſuam prius adduci iubet convi-
vas, poſteà cogi. Nam cùm ei ſervi ſui reſ-
pondiſſent: Domine, factum eſt, quod juſ-
ſiſti, & adhuc locus eſt: Exite, inquit, in
vias, & ſepes, & quoſcunque inveneritis,
cogite intrare. In illis ergo, qui primò le-
niter adducti ſunt, completa eſt prior obe-
dientia: in iſtis autem, qui coguntur, inobe-
dientia coërcetur.*

Eandem † prædicti loci expoſitio-
97 nem facit, & ſpecificè ad ipſos Indos,
de quibus tractamus, accommodat
Thom. Boz. Eugub. de ſignis Eccleſ.
Dei, lib. 4. cap. 7. 8. & 9. quem tranſcri-
bit Fr. Thom. à Ieſu de procur. omn.
gent. ſal. lib. 4. part. 1. cap. 1. pag. 122.
& ſequitur Fr. Ioan. à Torquemada in
Monarch. Ind. lib. 16. cap. 4. Nam ad
primam legationem pertinêre, inquit,
homines divites, qui in ſuis ſedibus, &
medijs civitatibus habitabant, & ut
ſubiungit D. Matth. cap. 22. eandem
parabolam referens, nuntios contem-
nebant, & occidebant, quales olim Ro
mani fuerunt, dum Imperium eorum
florebat, in quo tot Martyrum millia
trucidata ſunt: & hos tantùm vocan-
dos eſſe, Evangeliſta teſtatur. Ad ſecũ-
dam verò ſpectant inopes, cæci, clau-
di, debiles, qui habitant in plateis, &
vicis civitatum, quales fuiſſe, inquit,
Paganos & Gentes in Romani Impe-
rij confinibus, quaſi in ſuburbibus, pla
teis, & vicis apertis degentes, qui non
ſolùm vocari, verùmetiam ad convi-
vium adduci iuſsi ſunt. Ad tertiam de-
nique † legationem referendos eſſe 98
conſtituit populos maximè omnium
barbaros & efferos, qui ad CHRISTVM
cultumque Divinum non ſolùm voca-
ti ſunt, & beneficijs adducti, ſed quibuſ-
dam etiam licitis modis veluti cõpul-
ſi, & coacti. Quales fuiſſe videmus hos
barbaros, rudes, & incultos Indorum
populos, in ſylvis, & horridis locis ha-
bitantes, apud quos Evangelicæ præ-
dicationis munus abſque vi aliqua, &
humanis præſidijs exerceri non po-
tuit.

Invenio quoque † eruditiſsimum 99
Mag. Fr. Lud. Legionenſ. Auguſtinian.
ſacræ Scripturæ apud Salmanticenſes
olim profeſſorem Primarium, melius
adhuc & expreſsiùs in favorem prædi-
ctæ opinionis eandem parabolam ex-
plicuiſſe. Nam in cõmentarijs ad Ab-
diam cap. ult. pag. 661. omnẽ curſum
divulgationis Evangelij in illa com-
prehendi docet, & tres eſſe vocatio-
nes, ſive tria hominum genera, qui ad
nuptiale illud convivium invitati, atq;
vocati ſunt. Primò enim inquit, voca-
ti dicũtur ij, quibus iam anteà per ſer-
vos ſuos triclinij magiſter fore ut, vo-
carentur, prædixerat. Quâ vocatione
Iudæos intelligi tradit. Secũdo loco ij
vocati ſunt, & in triclinium introdu-
cti, quos per urbis vias, atque plateas
vagos atque palantes ijdem ſervi inve
nerunt; quod de Romanis, & alijs Ro-
mano Imperio ſubditis Gẽtibus acci-
piendum notat. Tertio, & ultimo loco,
non vocati modò, ſed † ut in tricli- 100
nium etiam ingrederentur, coacti ſunt
ij, qui extra urbem per agros vagaban-
tur, quique ruri vitam degebant. Quo,
inquit, declaravit CHRISTVS, futurũ,

ut ultimo mundi tempore,quidam ex-
tra Orbem Romanum egreſsi, pro-
greſsique ultra notas, & ſemper pro
ultimis habitatas mundi metas, alium
Orbem invenirent, agreſtibus cul-
tum, & planè feris hominibus. Quos
ipſi homines,partim vi, partim doctri-
nâ ingredi in Eccleſiam facerent, &
à feritate, & immanitate, cultuque
idolorum vaniſsimo, ad manſuetudi-
nem paulatim,& ad vitæ magis huma-
num cultum emollirent, denique ef-
ficerent huius ut convivij cœleſtis par-
ticipes eſſe vellent, prout his poſtre-
mis temporibus in iſtorum Occiden-
talium Indorum ad CHRISTVM
converſione contigiſſe videmus: in
qua, vis quædam eſt adhibita, non e-
nim Evangelium illis annunciatū eſt,
ut olim annunciabatur, per inermes
homines,ſed armati,aut certè ij, qui-
bus armati pręſidio erant,pietatis do-
ctrinam ipſis tradiderunt.

Hactenus Legionenſis, qui ruſus
eandem alicuius violentiæ neceſsita-
tem in hac converſione cognoſcit, in
comment. ſuper Cantic. cap. 8. pag.
435.in differentia illarum duarum ſo
rorum,quę ibi proponitur,de qua Ego
etiam aliqua dixi ſup. lib. 1. capit. 15.
num 39.& idē probat Acoſta de pro-
cur.Ind.ſalut.lib 3.capit.13. pag.329.
docens,quòd hi barbari, quia impetu
magis,quàm iudicio ferūtur, ſeverita-
te quadam ſalutari in Eccleſiam intra-
re compellendi ſunt.

Quibus auctoritatibus congruen-
tiſsimè & urgentiſsimè addere poſſu-
101 mus aliam, † ex Divi Pauli exemplo
petitam, qui, ut habetur Act. 9. cùm
Eccleſiam Dei perſequeretur, in iti-
nere excęcatus, tremens, atque ſtu-
pens, dixit: Domine, quid me vis fa-
cere? & ad Deum converti coactus
eſt. Vnde rectè argumentatur D. Au-
102 guſtin. † in dict. capite quis nos 23.
quęſt.4.& in dict. cap. ſchiſmatici 1.
23.q. 6.quòd cùm legamus à CHRI-
STO Paulum eſſe coactum, benè po-
teſt,& debet Eccleſia malos, & infi-
deles ſub hac imitatione Domini ſui
ad bonum, & Fidem adigere. Et
quod mirandum eſt; quomodo ille,
qui pœnâ corporis ad Evangelium
coactus intravit, plus illis omnibus,
qui ſolo verbo vocati ſunt, in Evan-
gelio laboravit. Et quem maior timor
compulit ad charitatem, eius perfecta
charitas foras miſit timorem.

Eandem argumentationem urget
idem Auguſt. dict. capit. diſplicet 24.
quęſt.3.docens,quòd etſi homines li-
berum arbitrium habeant,non tamen
ideò malæ ſuę voluntati impunè, &
crudeliter permittendi ſunt; ſed ubi
poteſtas datur, & à malo prohibendi,
& ad bonum cogendi: *Quare enim Pau-
lus non eſt permiſſus uti peſſima volunta-
te,qua perſequebatur Eccleſiam; ſed pro-
ſtratus eſt,ut excacaretur: excacatus, ut
mutaretur: mutatus,ut mitteretur: miſſus,
ut qualia fecerat in errore, talia pro veri-
tate pateretur.* Et hoc etiam ſequitur D.
Gregor.homil. 16.ſup.dict.cap. 14. D.
Lucę: *Compelle eos intrare.*

SEXTÒ,& ultimò, in favorem eiuſ-
dem tituli & ſententiæ cōſidero,quòd
etſi coactione abſolutâ, & præciſâ
nullus ad Fidem recipiendam com-
pelli poſsit, ut infrà dicemus, † non 103
ideò tamen improbanda videtur illa
receptio Fidei, quæ tandem volunta-
riè ſuſcipitur, quamvis metus, & ti-
mor belli præcedentis, aut imminen-
tis,vel quælibet alia vis indirecta, &
cauſativa ei forſitan occaſionem pię-
būerit,ut notanter inſinuat D. Augu-
ſtin.in epiſtol.48.ad Vincent. relatus
in † cap.vides 23. quęſt. 6. ubi con- 104
cludit,eiuſmodi coactiones licitas eſ-
ſe,& interdum efficere,ut quis timen-
do,quod nō vult pati,vel relinquat im
pedientem animoſitatem, vel ignora-
tam agnoſcat veritatem: ut timens,
vel reſpuat falſum, de quo contende-
bar, vel quærat verum, quod neſ-
ciebat,& volens iam teneat,quod no-
lebat.

Idem docet in epiſt. 167. ad Feliũ, quæ refertur in cap. quid faciet 23. q. 4. docens, Eccleſiam, quæ ſalutem omnium maternâ charitate conquirit, tanquam inter phreneticos, & lethargicos æſtuans, medicinali ſemper ſeveritate curare, ut mali, quamvis inviti, ad bonum cogantur; quia licèt illis, quamdiu ęgri ſunt, medicina moleſta ſit, poſteà tamen ſanati gratulantur.

Et melius in epiſt. 48. ubi prędictos terrores probat, ſi ad melioris diſciplinæ viam apeciendam dirigantur, ſic inquiens: *Si terrerentur, & non docerentur, improba quaſi dominatio videretur: & rurſus ſi docerentur, & non terrerentur, vetuſtate conſuetudinis obdurarentur, & ad capeſſendam viam ſalutis priùs moverentur.*

Quibus ſimilis eſt text. in dict. cap. diſplicet, cap. quis nos, cap. non invenitur 23. quæſt. 4. & cap. Schiſmatici 23. quæſt. 6. in quorum ſpecie reſolvit Archidiac. ibidem, Ioan. Andr. in cap. 2. de hęret. in 6. & Marquard. dict. tractat. de infidel. cap. 14. num. 1. pag. 57. vim talem non eſſe vitio vertendam,
105 quia † ex eo quòd multoties agitur ſecundùm rationem, etiam contra nolentes, imprimitur forma rationis in vi appetitiva, quę impreſsio nihil aliud eſt, quàm virtus moralis. Et ad eã reſpiciens D. Gregor. Magn. lib. 3. epiſtol. 26. ad Ianuar. Epiſcop. Carali-
106 tan. quę habetur in † cap. iam verò 23. quæſt. 6. docet, homines ruſticos, & ignaros, qui tantæ perfidiæ, & obſtinationis ſunt, ut ad Deum minimè venire conſentiant, tanto penſionis onere gravandos eſſe, ut ipſa exactionis ſuæ pœna compellantur ad rectitudinem feſtinare. Et lib. 4. epiſtol. 6. in-
107 quit, † ex tali coactione magnum cõmodum ſperari poſſe. Nam, licèt fortaſſe illi, qui coguntur, minus fideliter, aut fictè convertantur: eorum ſucceſſores, qui multo plures erunt, faciliùs credent, & multi parvuli innocentes per Bapti mum ſalvabuntur. Quod etiam conſiderat Ioſeph. Acoſta de procur. Ind. ſal. lib. 1. cap. & Pat. Suar. dict. tract. de Fide, diſp. 18. ſect. 3. n. 1. & 3. in fine.

Neque deficiunt exempla, quibus hoc ſatis commodè comprobetur. Nã de † Conſtantino Cæſare, Theo- 108
doſio Magno, & alijs Romanis Imperatoribus legimus, plurima bella adverſus Paganos, hęreticos, apoſtatas, Iudęos, Cœlicolas, & alios infideles ſuſcepiſſe, ut Romanum Imperium a perverſis erroribus, & idolorum cultibus liberaret, & Domino noſtro Iesv Christo, eiuſque ſanctæ & Apoſtolicæ Fidei, omnes ſub eo degẽtes adijcerent. Quę bella plenè commemorat hiſt. Eccleſ. lib. 10. ex cap. 9. & Illuſtr. Cardin. Baron. in Annal. Eccleſ. ann. Christi 316. & ſeq.

Et ſimiliter ijdem Imperatores plures leges tulerunt, ut prędicti errores ceſſarent, & ſubditi ſui, pœnis, & præmijs propoſitis, ore, atque humero uno, Dei veri veram, & puram Religionem, piè, purè, & verè, ut oportebat, ubique profiterentur. De quibus legibus agitur in titulis C. de ſum. Trinit. & Fide Cathol. de Hęreticis, & Manichæis, & Samaritis: de Apoſtatis, de Iudæis & Cœlicolis, de Paganis, & ſacrificijs, & templis: & in l. 2. 4. 6. & 7. eodem tit. de Paganis in C. Theodo-
ſian. Quas † leges eximiè laudat, & extollit D. Auguſt. in dict. cap. non invenitur, verſ. *Quis noſtrum*, & in cap. ad Fidem 23. q. 5. & in dict. cap. vides 23. q. 6. ibi: *Ad unitatem Catholicam timore legum Imperialiũ converſa eſt*, D. Ambroſ. epiſt. 30. & Ioan. Azor. 1. tom. inſtitut. Moral. lib. 8. cap. 24. q. 5. 109

Et in cap. hortatu 23. q. 8. legimus, hortatu, & precibus Adriani Romanæ urbis Epiſcopi, Carolum † Magnũ. 110
Francorum Regem, bellum contra Lõgobardos ſuſcepiſſe, ut eorum impietates, & idololatrias cohiberet; cuius text. meminit D. Thom. in 2. 2. q. 10.

art.

art.2.verſic. *Tertiò præterea.* Eâdēque de cauſa Saxones etiam debellavit, ut tradit Marquard.dict.cap.14.verſ. *Nō obſtat*, & Eguinar. Paul. Æmilius, Aimoinus, Gaguinus, & Maſſonius in eius vita.

111 Hinc † & Iuſtinianus Imperator, ut Paulus Diaconus in eius vita receſſet, tertio ſui Imperij anno legem tulit, quâ ex ſuę ditionis terris Paganos, & hęreticos excluſit, datis inducijs triū menſium, ut ſi vellent, ad CHRISTVM converterentur.

112 Siſebutus † quoque Hiſpaniæ Rex anno Domini circiter 616. Iudęos omnes in Hiſpania degentes, ad ſuſcipiēdum Baptiſmum, ſub graviſsimarum pœnarum interminatione, coëgit, ea que re nonaginta millia hominum aversa à peſtifera illa ſecta referuntur, ut conſtat ex Concil. Tolet. 4. cap. 56. relato in cap. de Iudæis 45. diſtinct. & in cap. maiores, verſ. *Item quaritur*, de Baptiſmo: ubi tamen nihilominus Rex idem Religioſiſsimus appellatur.

Cuius actionem imitati Dagobertus, Philippus Pulcher, & alij Galliæ, & Angliæ Reges, & Sabaudiæ, & Mediolani Duces, idem in ſuis Regnis, & dominijs iuſſerunt, ut ſcribunt Iacob. Meyerus hiſtor. Oland. lib. 1. Camillus Borrell. de pręſtan. Reg. Cathol. cap. 69. num. 43. Iuſtus Lipſius in lib. de una Relig. adverſus Dialogiſt. verſic. *Divinum illud*, Guillerm. Bened. in capit. Raynuntius, de teſtam. verbo, *Duas habens filias*, numer. 97. Maiol. in colloq. de perfid. Iud. pag. 33. & 60. Vincentius in ſpeculo hiſtoriali, lib. 2. capite 25. Abexea in repetit. capit. Canonū ſtatuta, de conſtit. num. 254. & ſequenti, Carol. Tapia in 1. lib. iur. Regni ſup. prag. 2. de Iudæis, numer. 1. & ſequent. Stephan. Gratian. qui de his, & alijs Iudęorum ex varijs provincijs expulſionibus agit in 4. parte, diſcept. forenſ. cap. 658. & alij, quos citabimus infrà cap. 18. num. 51. & noviſsimè Anton. Mornacius in notis ad leg. 4. D. de ferijs, & ad l. 33. C. de Epiſcop. & Cler. pag. 94. & Fr. Iacob. Bleda in hiſtor. Mauror. lib. 1. capite 12.

Quod non eſt mirandum à Chriſtianis Principibus factum, † cùm de Ti- 113
berio Cæſare memoret Tacitus lib. 2. Annal. eoſdem Iudæos Vrbe Româ expuliſſe, illorumque ſacrificia interdixiſſe.

Sed hæc tamen cura, Hiſpanorum
Regum magis propria fuiſſe † videtur, 114
cùm ſub ipſis regnādi auſpicijs, hac cere Sacramentum præſtarent, ut patet ex Cōcil. Tolet. 6. cap. 3. cui S. Eugenius Toletan. Archiepiſcopus præfuit, ubi hoc ita conſtitutum reperitur: *Inſpiramine ſummi Dei, excellentiſſimus, & Chriſtianiſsimus Princeps, ardore Fidei inflammatus, cum Regni ſui Sacerdotibus, prævaricationes, & ſuperſtitiones Iudæorum eradicare voluit funditus, nec ſivit degere in Regno ſuo eum, qui non ſit Catholicus: & ut quiſquis ſuccedentium temporum Regni ſortitus fuerit apicem, nō antè conſcendat Regiam ſedem, quàm inter reliqua conditionum Sacramēta pollicitus fuerit, nullum non Catholicum in Regno ſuo ſe permiſſurum.* Cuius † Canonis, 115
cum ſumma eius laude, & commēdatione meminerunt Albertin. in rubr. de hæret. in 6. q. 3. n. 6. & ſeq. Lucius Marin. Sicul. de reb. Hiſpan. lib. 19. Simanc. in Cathol. inſtit. tit. 35. num. 5. Azor. d. cap. 24. q. 4. & Illuſtr. Garſias à Loaiſa in notis eruditiſsimis, quas ad Hiſpaniæ Concilia vulgavit, Bleda in d. hiſt. Mauror. lib. 8. cap. 2. pag. 873. & noviſsimè atque elegantiſsimè Pet. Fern. Navarrete in diſcurſ. Politicis, cap. 7. Et cùm illius implemērum lapſu, & malitiâ temporum obliterari cœpiſſet, tandem renovatum fuit per celebratiſsimum illud † edictum Regū 116
Catholicorum Ferdinandi, & Eliſabeth; qui ut habetur in l. 2. 3. & 4. tit. 2. lib. 8. Recopil. plus quàm octoginta Iudęorum & Maurorum millia è toto ſuo Regno intra quadrimeſtre exulare

iuſſe-

iuſſerunt,quia Baptiſmi optionem tibi oblatam recipere recuſarunt, & ut Emanuel Luſitanię Rex, eorum gener,idem faceret,obtinuerunt. Quod factum referunt, & tanquam pientiſſimū laudant plurimi Auctores, quos infrà cap. 18.num.51. reperies, Picus Mirandulan.lib.5. adverſus Aſtronom. Valera, Nebriſſenſ. Tarapha, Mariana,& alij in vita Regum Cathol. Zurita ibidem lib.1. cap.6. idem Zurita lib.2. Annal. cap. 2. anno 1492. Albertin.& Simancas ubi ſuprà, numer. 8. Illeſcas in hiſtor. Pontif. 2. parte, lib.6.cap.20. §.2. & plurimi alij congeſti per Cenedum in collectan. 15. ad Decretal. numer. 2. Didac. Valdes de Dignit.Reg.Hiſpan.capite 19. numer.68.fol.171.eruditiſs.Dom.Greg. Lopez Madera in Monarchia Hiſpa. cap.6.fol.41.Simon Maiol.in colloq. de perfidia Iudęorum, pag.mihi 188. Pat.Gordonus in Chronograph. ann. 1492.pag.441. Fr. Ioan. à Ponte in conven.utriuſqueMonarch.lib.1.cap. 8.pag. 47. & 50.& lib. 3. cap. 3. pag. 21. & 22. Fr. Iacob. Bleda in hiſtor. Mauror lib.5. cap.27. Per. Aznar. in hiſtor.expulſ.Moriſc.2.part. cap.5. & 6. Bernard. de Aldrete de antiq. Hiſpan.lib.3.cap.28. pag.464.& Camillus Borrell. dict. capit.69.per totum, & præcipuè num. 44. & Petr. Ferdin. Navarrete dict. diſcurſ. 2. ubi refe-
117 runt † Baiacetem Turcarum Imperatorem, Iudęos à Regibus Catholicis,& Emanuele expulſos, in ſuo Imperio alacriter recepiſſe, & barbaro ingenio ſuo, præclarum illud facinus ſuccenſentem,eorum ſtoliditatem, ſive imprudentiam mirari dixiſſe, quòd ſe tantis viribus voluntariè privaverint.Quod longè magis mirari potuiſſet in noviſsima Maurorum expulſione anni 1610. de qua infrà cap. 19.num. 92. ſermonem habebimus.

(?§?)

SVMMARIVM

Capitis XVII.

1 *Infideles nullo modo, ob fidem propagãdam, & recipiendam, debellari, aut cõpelli poſſe; plurimi Auctores ſentiunt, quorum dicta latè expenduntur.*

2 *Indos Occidentales cauſa Fidei introducendæ, & propagandæ, debellari non poſſe, qui ſpecialiter tractent?*

3 *Iudæi etiam ubi tolerantur, non ſunt per vim ad Fidem cogendi, imò neque facilè admittendi.*

4 *Baptiſmi Character non imprimitur, ubi quis ad illum recipiendum per vim, & metum abſolutè compellitur.*

5 *Vim, & metum longè abeſſe debere à converſione Iudæorum, & aliorum infidelium etiam Chriſtianis ſubditorum, paſſim admonent ſancti Patres.*

6 *Cap. ad Fidem 23. q. 1. cap. qui ſincera, diſtinct. 46. & cap. ſicut, de Iudæis perpenduntur, & illuſtrantur.*

7 *D. Gregor. qualiter aliquos Prælatos monuerit, & reprehenderit, qui Iudæos etiam Chriſtianis contumelioſos, puniebant, & Fidem profiteri cogebant.*

8 *Cap. de Iudæis 45. diſt. & alia Conciliorũ decreta, quæ Iudæos invitos baptizari vetant, commemorantur.*

9 *Converſionem, ſive receptionẽ Fidei per vim extortam, damnoſam, & illicitam eſſe, plurimi Auctores tradunt, qui recenſentur.*

10 *Vocationibus Divinis parere, aut non parere, Deus in noſtra voluntate reliquit.*

11 *Velle credere eſt munus animæ, & ad id nemo cogi poteſt, nec debet.*

12 *Homo cætera poteſt nollens, credere nõ, niſi volens, proverbialis ſententia D. Auguſtini.*

13 *Religio imperari non poteſt, quia voluntaria eſſe debet, & nemo cogitur, ut credat invitus, ex Lactant. Caſſiodor. & alijs.*

14 *Fides ſuadenda eſt, non imperanda ex*

Div.

Div. Bernard. Athanaſ. Ambroſ. & Chryſoſt.

15 *Pſalm. 33. verſ. 12. exponitur.*

16 *Milites voluntarios vult Deus.*

17 *Nemo poteſt venire ad Fidem, niſi Deus traxerit eum, Ioan. 6.*

18 *Fides ratione naturali non eſt demonſtrabilis, & requirit ſpontaneam voluntatem, Divinitus per gratiam motam.*

19 *D. Paul. ad Galat. 4. dum inquit, eos, qui ad novam legem pertinēt, filios libera eſſe, qualiter accipiatur?*

20 *Liberum arbitrium Deus hominibus dedit, & in eo ipſorum converſionē, vel damnationem reliquit.*

21 *Amicus nemo invitus fieri debet.*

22 *Victimam involuntariam, vel reluctantem à ſacrificijs reijciebant Romani.*

23 *Filij parvuli Iudaeorum, & aliorum infidelium, etiam nobis ſubditorum, invitis parentibus, baptizari non debent. Et quare?*

24 *Auctores plurimi ex Theologis, & Iuriſtis recenſentur, qui indiſtinctè tenēt, filios parvulos infidelium, invitis parētibus baptizari non debere.*

25 *Eccleſia nunquam conſuevit, parvulos infidelium, parentibus invitis, baptizare.*

26 *Iulius III. ſpecialiter ſanxit, ne parvuli infidelium à parentibus auferrentur, vel eis invitis baptizarentur.*

27 *Infideles ſecundùm veriorem, & cōmuniorem opinionem habent iura, & effectus patria poteſtatis.*

28 *Filijfamilias ex lege duodecim tab. ſacra, & religionem parentum ſequi debebant.*

29 *Filij ſub patria poteſtate conſtituti, cur in ſacris paternis eſſe dicerentur?*

30 *Pater filio venerandum quoddam ſimulacrum videri debet.*

31 *Matres non habent filios in poteſtate.*

32 *Pater infidelis, ſi moriatur, an poſſit eius filius parvulus baptizari, invita matre, vel invitis tutoribus, & quid ſi adſit avus paternus?*

33 *Filij parvuli Iudaeorum, ubi parentes longè ab eis abſunt, benè poſſunt citra eorum voluntatem baptizari.*

34 *Filij parvuli ſervorum noſtrorum an parentibus invitis baptizari poſſint?*

35 *Concilium Toletanum 17. cap. 8. agens de baptiſmo parvulorum ex noſtris ſervis vel ancillis natorum, expenditur.*

36 *Filios parvulos ſervorum noſtrorum an liceat alienare, ut fiant Chriſtiani, remiſſivè.*

37 *Filij infidelium mētis capaces benè poſſunt, ſi ipſi velint, invitis parentibus baptizari.*

38 *Mater ſi fidelis ſit, & pater infidelis, ſufficit conſenſus matris, ut filius, etiam invito patre, baptizari poſſit.*

39 *Filij parvuli haereticorum, vel in extremo vita periculo conſtituti, benè poſſunt invitis parentibus baptizari.*

40 *Baptiſmus, licèt parvulis infidelium parentibus invitis conferri non debeat, ſemel tamen collatus valet, & tenet, & amplius parentibus tradendi non ſunt.*

41 *Multa facta tenent, qua ab initio fieri prohibentur.*

42 *Infideles, qui ipſi baptizari nolunt, an ſuaderi poſſint, ut filios ſuos offerāt baptizandos?*

43 *Eccleſia nunquam videtur conceſſiſſe fidelibus poteſtatem cogendi infideles ad Fidem, aut eos propter Fidem debellandi.*

44 *D. Paul. 1. Corint. 5. & ad Theſal. 4. de his qui foris ſunt, id eſt, infidelibus, iudicare vetat.*

45 *Chriſti omnis actio noſtra eſt inſtitutio.*

46 *Apoſtoli, in quorum locum Pradicatores ſuccedunt, qualiter à Chriſto miſſi, & inſtructi fuerint ad pradicandum?*

47 *Evangeliſtarum loca de miſſione Apoſtolorum loquentia cum D. Hieronym. Ambroſ. & alijs explicantur.*

48 *Coactio infidelium ad Fidem Chriſtiana Religioni adverſatur.*

49 *Cap. quid autē 45. diſtinct. explicatur.*

50 *Pra-*

50 Prædicationem, quæ minis, & verberibus ſit, novam & inauditam vocat D. Gregor.
51 Prædicatores, qui non procedunt more, manſuetudine, & humilitate Apoſtolorum, qualiter reprehendant D. Chryſoſt. & Ambroſ.
52 Apoſtoli non cogendo, ſed docendo, non terrendo, ſed patiendo Eccleſiam plantarunt, & dilatarunt.
53 Martyrum ſanguinis, & Sanctorum patientia, & afflictiones Eccleſiæ Dei ſemina fuerunt.
54 D. Petrus qualiter miſerit Martialē, & ſocios ad prædicandum in Germaniam, & D. Gregorius, Melitum, Auguſtinum, & Ioannem in Angliam.
55 Angli in Fidei Catholicæ receptione, Hiſpanis, & Gallis ſe antiquiores eſſe contendunt.
56 Argumentum, quod ſumitur ex actionibus, & exemplis Chriſti, vel Apoſtolorum, aut ex antiquo Eccleſiæ uſu, & traditione urgentiſſimum eſt.
57 Eccleſia nūquam reperitur infideles nolentes per vim ſibi ſubieciſſe, vel ad Fidem coēgiſſe.
58 Deum fuiſſe mutatum, aut aliam nunc formam prædicationis, quàm olim, exerceri velle, credendum non eſt.
59 Schedula aliqua Regia expenduntur, quibus iubetur, ut in prædicatione, & converſione Indorum Apoſtolico more procedatur.
60 Fidem per metum, & armorum terrorem inducere, & propagare, quamvis licitum eſſet, adhuc tamen his mediȷs uti non expediret.
61 Infideles, qui nihil de Fide audierunt, infidelitatem negativam inculpabilem habent.
62 Scandala maxima ex bellis, ratione Fidei ſuſcipiendæ, illatis orirentur.
63 Scandali vitandi ratione, plura excuſari debent, quæ alioqui legitimè fierent.
64 Princeps non punitur, ubi timetur de ſcandalo.
65 Excommunicandus aliàs, excommunicari non debet, ſi de ſcandalo timeatur.
66 Ritus infidelium aliquando tolerat Eccleſia, maioris mali, vel ſcandali vitandi cauſa.
67 Fidei prædicationi, & ſuaſioni nihil magis officere poteſt, quàm bellum, & violentia.
68 Chriſti legem annuntiantes charitate niti debent.
69 Charitas perfecta foras mittit timorem.
70 Indi, & aliȷ infideles, Chriſti legem odio habebunt, & blaſphemabunt, & apoſtatabunt, ſi violenter prædicetur, & introducatur.
71 Indi Novæ Hiſpaniæ exoſſum habuerunt nomen Chriſtianorum, propter damna, quæ ab aliquibus eorum acceperant.
72 Matrimonia coacta difficiles exitus generare ſolent.
73 Fidem qui ſimulant, cùm eam verè non receperint, immane ſacrilegium admittunt, & qui eos ad id compellunt.
74 Chriſti lex, & Fides, in manſuetudine, & ſuavitate prædicationis, differt à lege Machometi, & verba D. Vincentȷ circa hoc, num. 78.
75 Fides Catholica, ſola manſuetudine, & veritatis energia, vicit mundum.
76 Fides noſtra, quia in aliquibus Indiarum partibus more Apoſtolico prædicata non fuit, plura mala contigerunt, & Hiſpani ab exteris notati ſunt.
77 B. Fr. Michael Benavides Archiepiſcopus de Manila qualiter doleret de modo converſionis Indorum?
79 Deus ſemper ubi Fidem ſuam propagari voluit, media, & tempora pacifica elegit.
80 Pax ſumma erat in toto Orbe tempore Nativitatis Chriſti, & ad hoc Prophetia aliqua Oſeæ, Michææ, & Iſaiæ expenduntur.
81 Iani Templum clauſum fuit tempore Nativitatis Chriſti, quod non niſi in ſumma pace claudi ſolebat.

Digitized by Google

82 *Virgilÿ carmina de Templo Iani claudendo illuſtrantur.*

83 *Pacis deſcriptio ab Iſaia tradita de gladÿs, & lanceis in vomeres, & falces converſis elegantiſsima eſt, & alÿs locis ſimilibus exornatur.*

84 *Martialis epigr. 34. lib. 14. cui titulus:* Falx ex enſe, *explicatur.*

85 *Evangelÿ lex homines non ad bellum, & ſanguinis effuſionem inflammas, ſed potius ad pacem adducit.*

86 *Arnobij elegans locus de ſuavitate legis Chriſti, & pace per illam in Orbem allata, perpenditur.*

87 *Zachariæ locus cap. 14:* Quod ſuper frænum equi eſt Sanctum Domino, *explicatur.*

88 *Conſtantinus Magnus unum ex clavis Crucis Chriſti in fræno equi ſui poſuit.*

89 *Ingenia hominum melius ſuavi, & facili fræno reguntur, ex Seneca.*

90 *Lex Chriſti maximam libertatem, & ſuavitatem in ſui introductione requirit.*

91 *Vis, & metus multum minuunt de voluntario, imò conſenſum excludunt.*

92 *Fidei in propagatione, qui ſe plus vi, & armis, quàm ſuavitate & patientia profuturos putant graviter errant.*

93 *Infidelibus ut ad Fidem alliciantur, blandiendum, non iraſcendum, multis Sanctorum Patrum teſtimonÿs probatur.*

94 *Prædicatorum bona, & exemplaris vita plus movet infideles ad Fidem amplectendam, quàm vis, & metus armorum.*

95 *Gentiles veritatem dogmatum Fidei magis ex rebus, & exemplis, quàm ex verbis iudicare ſolent.*

96 *Prædicatores Fidei quantum moneant ad benè vivendum D. Petr. Paul. Hieron. Chryſoſto. & alÿ, qui referuntur.*

97 *Prædicatores Apoſtolici quibus virtutibus eminere debeant, remiſsivè.*

98 *D. Chryſoſt. locus de ſignis boni Prædicatoris.*

CAPVT XVII.

De auctoritatibus, & argumentis, quibus præcedens titulus debellationis Indorum ob ſolam cauſam Fidei, & Eccleſiæ propagandæ, reprobari, & infirmari videtur.

PRAEDICTIS quidem argu-
mentis, & auctoritatibus
ſuperior titulus ita proba
tus, & fulcitus relinquitur,
ut vix contrariæ ſenten-
tiæ aditus patère videatur. Sed nihilo-
minus, ſunt etiam in hoc, ut & in alijs,
plurimi, & graviſsimi viri, qui lõgè ve-
riùs, & Catholicæ Fidei, quam profite
mur, cõgruẽtiùs eſſe cõtendunt, † etiã 1
ob prædicandã, & propagandã Chriſti
Fidẽ, nullos omnino infideles, quãvis
Principibus Chriſtianis ſubditi ſint,
bello, & armis laceſsiti poſſe, aut ſuarũ
rerũ, & provinciarũ dominio ac iuriſ-
dictione privari. Nec ſufficere ad hoc
belli genus iuſtificandum, quòd priùs
blãdis verbis, monitionibus, & obteſta
tionibus ſuaſi, & requiſiti fuerint, ut eã
dem Fidẽ ſibi oblatam, & ſeriò prædi-
catam recipiant, & ſanctę Apoſtolicę
Eccleſiæ dominium, & iuriſdictionem
agnoſcant; cùm ad hæc ipſi inviti, &
reluctantes, nullâ humanâ poteſtate,
& auctoritate cogi, ac compelli poſ-
ſint. Quam opinionem poſt D. Thom.
in 2.2. q. 10. art. 8. & 12. expreſsè ſe-
quitur communis Theologorũ, quam
reſolvit Caietan. ibidem, & Gabriel in
4. Sent. diſtinct. 4. q. ult. idem Caietan.
quæſt. 66. art. 8. verſ. *Circa primum*, D.
Anton. 2. par. tit. 12. cap. 2. Ricard. in
4. diſtinct. 6. art. 3. q. 3. Durand. eâd.
diſt. q. 6. Paludan. q. 4. à num. 3. Alfonſ.
à Caſtro lib. 2. de iuſta hæret. punit.
cap. 14. Sotus diſt. 5. q. uni. art. 10. pag.
266. & ſeqq. & diſtinct. 9. q. 1. art. 3.

Abu-

Abulenſ. lib. 1. Reg. cap. 8. quæſt. 34. 182. & 183. Sylveſter verb. *Baptiſmus*, 4. q. 6. Salmeró tom. 12. tract. 37. Henriqnez lib. 2. de Baptiſmo, cap. 4. num. 8. Et de Indis noſtris ſpecialiter diputantes Epiſcopus de Chiapa in Apolog. adverſ. Sepulved. fundam. 3. & in replicat. 9. ad obiect. eiuſdem, fol. 41. & ſequentib. Victor. in relect. de Indis 1. part. num. 31. verſ. *Et ideò quartus titulus*, & de iure belli, quæſt. 3. Bañez in 2.2. queſt. 10. art. 10. col. 526. verſ. *Eſt ergo quarta dubitatio*, Aragon ibidem ex pag. 287. Ioſeph. Acoſta lib. 2. de procur. Ind. ſalu. cap. 2. & 3. Ioan. Arboreus lib. 1. Theoſoph. cap. 36. Gregor. de Valencia 3. tom. diſput. 1. q. 10. punct. 6. verſ. *Tertiò certum eſt*, & q. 16. ubi affirmat, hanc opinionem non habêre contradictorem, & adeò certam eſſe, ut videatur inniti Eccleſiaſticâ traditione, Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſput. 105. verſ *Cùm ſuprà*, Cardin. Bellarmin. lib. 5. de Roman. Pontif. cap. 2. in fine, Beccanus in ſum. Theolog. 2. tom. cap. 13. q. 4. Fr. Eman. Roderic. in qq. regul. 3. tom. q. 32. art. 4. Vbi nè admittit quidem, ut intuitionem Prædicatorum milites aſſocientur, Pat. Lud. de Torres de Fide, diſput. 51. dub. 1. col. 638. Fr. Thom. à Ieſu de procur. omn. gent. ſalu. lib. 4. 1. part. cap. 1. pag. 123. verſ. *At biſce*, Ioan. Azor 1. part. inſtit. Moral. lib. 8. cap. 26. verſ. *Secundò quaritur*, & Pat. Mag. Lorca in 2.2. ſect. 3. diſp. 52. num. 10. ubi intrepidè tradit, Fidei receptionem, vel obſervantiam, ſolùm contra hæreticos iuſtam cauſam belli præſtare, & ſect. 1. diſput. 36. num. 5. & 6. ubi ait, nullo modo licêre ſuſcipiendæ Fidei ratione, infidelibus bellum inferre, & contrarium iuri naturali adverſari. Et noviſsimè, poſt hæc ſcripta, eandem ſententiam tuetur eruditiſſ. Pat. Fran. Suarez in tract. de Fide, diſput. 18. ſect. 1. n. 9. & ſect. 3. ex num. 4.

Et ex noſtris iuris Interpretibus, idem docet celebris gloſſa in cap. debet. 53. 23. q. 4. & in cap. de Iudæis, verbo, *Coacti*, 45. diſtinct. Innocent. in cap. maiores de baptiſ. ubi ait, nullum compellēdum eſſe, ut fiat Chriſtianus, Marquard. ſibi contrarius d. tract. de infidelib. 1. part. cap. 6. num. 10. Vbi etſi adverſus Saracenos, & alios Fidei hoſtes bellum indiſtinctè concedat, notandum tamen eſſe inquit, non poſſe ſimpliciter indici contra infideles, quia ſint infideles, vel ut fiant Chriſtiani. Quod etiam poſt alios, quos refert, ſequitur Covarruvias in reg. peccatum, 2. part. §. 10. num. 1. verſ. *Tertiò licèt infideles*, latè Menchaca lib. 1. controverſ. illuſtr. cap. 21. & cap. 24. num. 5. Ayala de iure belli lib. 1. cap. 2. num. 28. & plurimi alij relati à Petro Cenedo in collectan. 59. ad Decretal. ¶ Et tandē † in no-
ſtrorum Indorum quæſtione magis in 2
hanc partem inclinare videntur, Chiapa, Victoria, & Acoſta, & alij ex ſuprà relatis, Gregor. Lopez in dict. l. 2. tit. 23. part 2. col. 20. & noviſsimè Hieron. Zevallos in pract. commun. tom. 4. queſt. fin. ex num. 184. cum multis ſequentibus, & Seraphin. Freitas de iuſto Imp. Aſiatico cap. 9. num. 5. & 6. & cap. 12. per totum. Et eſt omnino videndus Paul. Pariſ. conſ. 2. ex num. 17. lib. 4. & Steph. de Gaeta in repet. cap. ad limina. 30. quæſt. 1. §. 1. num. 63. & 67. † ubi pleniſsimè pro- 3
bant, quòd in locis, ubi Iudæi tolerantur, nullo modo cogi debent ad Fidem ſuſcipiendam per vim: quin potius, etiam volentes, non ſtatim ſunt baptizandi, ſed per aliquod tempus ſunt benè inſtruendi, ne facilè ad vomitum perfidiæ revertantur. De quo etiā noviſsimè, & latiſsimè integrum caput ſcripſit Anto. Ricciul. in tract. de iure perſon. extra Eccl. conſt. lib. 1. cap. 31. ubi probat hac de cauſa nō eſſe bonis, neque iure ſuccedendi, aut dote privandos, neque gabellis extraordinarijs gravandos.

Pro euius ſententiæ confirma-
tione primò eonſiderati poteſt, vim,
metum, atmorum terrorem, & quam-
libet aliam violentiam, adeò à Chri-
ſtianæ Fidei receptione abeſſe de-
4 bête, ut eettiſsimum ſit, † eos, qui
his medijs, ac modis abſolutè co-
guntur, charaćterem baptiſmi ne-
quaquam aecipere, ut pro regula
ttaditur in eap. maiores, §. item
quætitur de baptiſmo, eap. in ſaetis
de his quæ vi, cap. ubi. & cap. fin. iun-
ctâ gloſ. verbo, *Coactio*, 74. diſtinct.
cap. gtatia de conſeerat. diſtinct. 4.
cum alijs, quæ congetit gloſſa in eap.
contra Chriſtianos, verb. *Abſoluti*, de
hæret. in 6. Innoeent. & Anton. de
Butrio in dict. eap. maiores, & eap.
quod ſuper his, de voto, Malferitus
dict. conſ. 769. num. 8. Paul. Pariſ.
dict. eonſ. 2. num. 21. & ſeqq. lib. 4.
optimè Lofredus eonſ. 48. Aragon.
in 2.2. pag. 287. & ſequentibus, Ce-
nedus, qui plurimos refert dict. colle-
ctan. 59. ad Decretal. num. 1. Ioſeph.
Acoſta lib. 6. de proeur. Indor. ſalu.
cap. 3. & noviſsimè Simon Maiol. 3.
tom. dier. Canicul. in colloq. de per-
fid. Iudæor. pag. 185. & Pat. Suarez
d. tract. de Fide diſput. 18. ſect. 3. num.
5. & 7.

Vnde meritò, ac paſsim à ſanctis
Pattibus Chriſtianos Principes admo
5 neri videmus, † ne in Iudæotum, vel
aliorum infidelium cōverſione, etiam
ſi ſuis imperijs temporalibus ſubſint,
vim aliquam interponanr, cùm ad Fi-
dem nullus ſit cogendus invitus: ſed
per ſeveritatem, imò per miſerieor-
diam Dei, tribulationum flagellis
ſoleat perfidia caſtigari, ut conſtat
6 ex doctrina D. Auguſtini, † relata
in cap. ad Fidem 32. quæſt. 1. & D.
Gregor. in cap. qui ſincera 3. diſtinct.
45. ubi ait: *Qui ſincera intentione extra-
neos à Chriſtiana Religione ad Fidem cu-
piunt rectam perducere, blandimentis,
non aſperitatibus debent ſtudere, ne quo-
rum mentem reddita ad planum ratio
poterat revocare, pellat procul adver-
ſitas. Nam quicumque aliter agunt, &
eos ſub hoc velamine à conſueta ritus ſui
volunt cultura ſuſpendere, ſuas illi magis,
quàm Dei cauſas probantur attendere.*

Quibus adſentiens Clemens III.
in cap. ſicut. 9. de Iudęis, *Statuimus*,
inquit, *ut nullos invitos, vel nolentes
Iudæos ad baptiſmum venire compel-
lat, quippe Chriſti fidem habere non cre-
ditur, qui ad Chriſtianorum baptiſmum
non ſpontaneus, ſed invitus cogitur perve-
nire.*

Et † ipſe D. Gregorius lib. 1. e- 7
piſt. 34. & 45. ubi Petrum Tetraci-
nenſem, Vigliumque, & Theodorum
Epiſcopos Maſsilienſes, qui Iudæo-
rum Synagogas diſturbarant, gravi-
ter reprehendit, iubetque, ut admo-
nendo, & ſuadendo, potiusquàm per-
ſequendo, & eogendo, ad Fidem eos
deinceps ttadueere laborent; quo-
niam inviti ad Baptiſmum pertrahen-
di non ſunt. Et lib. 7. epiſt. 5. ubi re-
fertur, Petrum quemdam Iudæum,
ad Chriſtianiſmum eonverſum, ſe-
quenti die baptiſmatis ſui, ipſo Paſ-
chate, imaginem Chriſti, & Virginis
unà cum ctuce, & birro alvo, quo de
fonte ſutgens, indurus fuerat, quo-
rundam petulantium eatervâ ſtipa-
tum, in Synagogam Iudæorum, quæ
Caralis ſita erat, intuliſſe. Quod pu-
nire volens Ianuarius eiuſdem civita-
tis Epiſeopus, graviter in Iudæos,
& eorum Synagogam animadverte-
re eœperat. De quo à Iudæis moni-
tus D. Gregor. eidem Epiſcopo ſcrip-
ſit, zelum hunc ſine ſcientia eſſe: in
eo potius elaborandum, ut à Iudæis
obtineatur velle non reniti, quàm ut
adducantur inviti: quia ſcriptum ſit,
Pſalm. 53: *Voluntariè ſacrificabo tibi*,
ideſt, ex voluntate mea confitebor
tibi. Proinde iubet, ut ſublatis ima-
ginibus, & Cruee, Synagoga libera
Iudæis teſtituatur. Cuius loci memi-
nit Theat. vitæ human. vol. 17. lib. 5.
pag. 3093.

Et

Et idem ſtatutum fuit in Cõcil.To-
8 let.4.cap.56. cuius verba † habentur
in cap.de Iudæis,d.diſtinct.45.genera
liter præcipientia: *Nemini deinceps ad*
credendũ vim inferri; cui enim vult Deus,
miſeretur, & quem vult, indurat, & invi-
ti ſalvandi non ſunt, ſed volentes, ut inte-
gra ſit forma iuſtitiæ.

Concilium quoque Chalcedonen-
ſe quartum actione prima, eandem aſ-
ſertionem defendit, ut bis repetitur in
Concilio Conſtantinopolitano ſub
Flaviano, actione 7. & tradit Pet.Creſ
petius in ſum. Eccl. diſcip. verb. *Fides,*
9 pag.409. illamque † latè illuſtrant, &
proſequuntur Alvar. Pelagius lib.1. de
planct. Eccleſ. cap.37. verſ. *Licet enim,*
Pariſius dict. conſ. 2. Petr. Gregor.
lib.12. de Repub. cap.4. num. 11. Ti-
ber. Decian. lib.5. crimin. cap.11. num.
ult. Anaſtaſ. Germon. lib.3. de ſactor.
imm init. cap.13. num. 43. Iuſt. Lipſius
lib.4. Polit. cap. 4. Didac. Valdes de
dignit. Reg. Hiſpan. cap. 19. n. 5. & 6.
Simon Maiol. 3. tom. colloq. de perfid.
Iudæor. ex pag.185. & Valençuela in
monit. contra Venet. part.4. num.
181.

10 Et eâ ratione ſubnititur, † quòd
Deus, ut præclarè docet Clemens Ale
xand. lib. 2. Stromatum. cap.3. pag.
399. vocationibus Divinis parêre, &
non parêre, in noſtra voluntate reli-
11 quit. Eſt autem † velle quidem munus
animæ, cui ad hoc nulla unquam vis
inferri poteſt, nec debet. Quod inſi-
nuavit D. Auguſt. in lib. de utilit. cre-
den. & in tract. 16. in Ioan. dum di-
12 xit: † *Cætera poſſe hominem etiam nolen-*
tem, credere non niſi volentem, quæ ver-
ba proverbij loco uſurpari poſſe; alia
ad hoc conſiderans, tradit Ioſeph. A-
coſta de procurand. Ind. ſalut. lib. 1.
cap. 13. & luculentiùs expreſsit La-
ctan. Firmian. lib.5. Divin. inſtit. cap.
14. ſic inquiens: *Quis enim imponat mi*
hi neceſsitatem, vel credendi quod nolim,
13 *vel quod velim non credendi?* † *Nihil*
tam voluntarium, quàm Religio eſt, in
qua ſi animus averſus eſt, iam ſublata,
iam nulla eſt. Conducitque illud Quin-
ti Curtij lib.8: *Nemo Rex perinde ani-*
mis poteſt imperare, ac linguis, & quod
multum in noſtris terminis, dixit
Theodoricus Rex apud Caſsiodor.
lib.2. var. epiſt.27: *Religionem impera-*
re non poſſumus: quia nemo cogitur ut
credat invitus, & iterum Theodaha-
dus Rex lib. 10. epiſt. 26: *Nam cùm*
Divinitas patiatur multas Religiones eſ-
ſe, nos unam non audemus imponere: Re-
tinemus enim legiſſe, voluntariè ſacrifi-
candum eſſe Domino, non cuiuſquam co-
gentis imperio, & D. Bernard. ſerm.66.
in Cantic: † *Fides ſuadenda eſt, non* 14
imperanda. Cui conveniunt alia ſimi-
lia verba D. Athanaſij in Epiſtola
ad ſolit. vit. agentes: *Piæ Religionis*
proprium eſt, non cogere, ſed ſuadere. Et
D. Ambroſ. in 2. ad Corint. cap.1. ad
calcem, ubi exponens illud: *Non*
quia dominamur fidei veſtræ, ait, *Quo-*
niam fides non neceſsitatis, ſed volunta-
tis res eſt: ideò dicit. Non quia domi-
namur fidei veſtræ: dominatus enim ne-
ceſsitatis cauſa eſt. & Ioan. Chryſoſt.
opere 2. in Matth. homil.30: *Nequè*
enim eſt Fides, quæ ex neceſsitate timoris
procedit, aut deſiderio muneris terreni.
Atque hoc eſt, † quod Regius Pſaltes 15
enuntiat Pſalm. 33. dum inquit: *Ve-*
nite filij, audite me, timorem Domini do-
cebo vos. Quis eſt homo, qui vult vitam?
&c. Quaſi oſtendat, ab ipſo Deo hanc
vocationem fidelium ordinari, † il- 16
lumque voluntarios tantùm, & ſpon-
taneos milites cupere, ut ait D. Am-
broſ. lib. 1. de Iacob. & vita beata,
cap. 3. relatus in cap. non eſt, quod
cuiquam 15. quæſt.1. Vnde Ioan. 6.
docemur: † *Nemo poteſt venire ad me,* 17
niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum.
Quem locum exponens D. Auguſt.
tract. 26. rectiſsimè ſubdit: *Nemi-*
nem à Deo invitum trahi, ſed ſponta-
neo amore. Et D. Thom. 2. 2. quæſt.2.
art. 9. & quæſt.4. art.1. quem refert,
& ſequitur Sotus in 4. diſtinctio. 5.

Digitized by Google

quæſt.uni.art.10.pag.267.verſ.*Tertia*
concluſio, ex eodem principio deducit,
18 Fidem † ſuapte naturâ ob id, quod ſu-
pra naturalis exiſtit, non eſſe homini-
bus in hoc ſæculo demonſtrabilem, ut
poſsit intellectus ad ipſam amplecten
dam convinci, iuxta illud Eccleſ. 3:
Altiora te ne quæſieris, id eſt, ratione
naturali ne Fidei myſteria perſcru-
teris, atque inde conſequi, non niſi
per ſpontaneum voluntatis obſequiũ,
Divinitus per gratiam motæ, adqui-
ſibilem eſſe, iuxta verba Pauli 2.
Corinth. 10: *In captivitatem reducen-*
tes omnem intellectum in obſequium Fi-
dei.

19 Et ſecundùm teſtimonium † eiuſ-
dem Pauli ad Galat. 4: *Hi, qui ad*
novam legem pertinent, filij liberæ ſunt,
ideſt, ut ibi Sancti Patres exponunt,
nullo ſervitutis, aut timoris ſpiritu
ad Fidem, & Religionem Chriſtia-
nam compellendi ſunt, ſed gratâ,
rectâ, & liberâ voluntate ducendi,
& amore, ut dicitur filiali. Quo e-
nim modo placere poterit Deo, in-
20 fidelis coacti converſio. † Cùm ipſe
omnes homines in hoc, ut in alijs, ſub
ſuo libero arbitrio relinqui voluerit,
& per ſuam ſolam gratiam ad Fidem
revocari deſideret. Atque ut homo
ex ſuo libero arbitrio perijt, ita e-
tiam ex libero arbitrio convertatur,
ut benè conſiderat text. in dict. cap.
de Iudæis, dict. cap. gratia, & dict.
cap. ad Fidem, & D. Thom. Alvar.
Pelagius, & Decianus ubi ſuprà. Ma-
21 ximè, ſi animadvertamus, † quod
vel in amicis requirit Ariſtot. lib. 8.
Ethicor. Tertul. in lib. ad Scapul. &
D. Iſidor. lib. 2. de ſum. bono cap. 2.
ut nemo invitus amicus fiat. Nec-
22 non etiam, † quòd victima, quæ a-
liquo modo ſe invitam ad aram, &
cultum trahi ſignificabat, ut ſi ab ara
profugiſſet, aut nimis eſſet relucta-
ta, aut percuſſa mugitus ederet, à
Romanorum, & aliarum gentium ſa-
crificijs reijciebatur, quia putabatur,
ingrata eſſe Deo, ut tradit Macrob.
lib. 3. Saturn. cap. 5. Plin. lib. 8. cap.
45. Plato lib. 8. Sympoſ. cap. 8. Tira-
quel. in notis ad Alex. ab Alex. lib. 3.
Genial. cap. 16. Briſſon. lib. 1. de for-
mul. pag. 17. & Gaſpar Sanctius in
Iſaîam cap. 53. num. 37. Vnde illud Vir
gil. 2. Georg.

Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad
aram.

ubi Servius, Pontanus, & Cerda plu-
ra alia notarunt.

Secundò pro eâdem ſententia per
pendo, adeò verum eſſe, Iudæos, & a-
lios quoſlibet infideles natu maiores,
& intellectu aliquali pollentes, per
vim, & metum ad Fidem compelli
non poſſe, ut Eccleſiaſticis etiam præ
ceptis, traditionibuſque † repugnet, 23
parvulos ipſorum filios per Principes
ſæculares, aut Eccleſiaſticos ab illis
abducere, ut ipſis parentibus invitis
baptiſmum recipiant, quamvis tales
parentes eiſdem Principibus ſubditi
ſint, imò & ſub noſtra privata ſervitu-
te, & mancipio conſtituti. Nam cùm
voluntarios milites, ut ſuprà diximus,
eligat Chriſtus, & parvuli iſti intelle-
ctum non habeant, ut ea, quæ ſibi uti-
lia ſunt, proſpicere, & eligere poſsint,
in ipſorum parẽtum voluntate, & fide
perſiſtere creduntur, argum. text. & eo
rum, quæ ibi notantur in d. cap. maio-
res, verſ. *Itẽ quæritur*, de baptiſm. cap.
quæris, cap. parvuli de conſecrat. di-
ſtinct. 4. cap. quanto de divortio.

Quâ ratione, † & alijs, hanc ſen- 24
tentiam expreſsè defendit D. Thom.
in 2.2. quæſt. 10. art. ult. & 3. par. q. 68.
art. 10. & communis Theolog. quam
reſolvit Caietan. ibîdem, Bañez 2. 2.
q. 10. art. 11. Aragon. pag. 312. Duran.
Ricard. Palud. & alij in 4. diſt. 5. & 6.
Sotus eâd. diſtinct. 5. quæſt. uni. art. 10.
Acoſta d. lib. 6. de procu. Ind. ſalu. cap.
3. pag. 574. Henriq. de baptiſmo lib. 2.
cap. 25. Ant. Poſſevinus in Biblioth.
1. tom. lib. 9. cap. 7. pag. 392. Cardin.
Tolet. in ſum. lib. 2. cap. 21. num. 2.

doctè,

doctè, & eleganter Pat. Suarez in 3. tom.3.part.diſput.25.ſect.3.4. 5. & 6. ad quas ſe remittit, noviſsimè in tract.de Fide, diſput.18.ſect.5. num. 11. & 15. Gabr. Vazquez tom.2. 3. part. diſput. 155. cap.5. Azorius dict. 1. tom. inſtit. Moral. lib. 8. cap. 25. quæſt.11. Lud.de Torres de Fide, art. 12. diſput. 53. dub.1. col. 648. Mag. Lorca in 2. 2. ſect. 1. diſput. 37. Fr. Thom. à Ieſu de procur. omn.gen.ſal. lib.5.part.1.dub.6.pag.210.Mag.Marquez in Gubernat.Chriſt.lib.1.cap.2. pag.8.Ant.Naldus in quęſt.pract.verbo, *Baptiſmus*,quęſt.6.

Et ex noſtri iuris Interpretibus idem docent gloſſa in cap. Iudæorum 28. quæſt. 1. dum tradit, quòd ſicut adulti, ita nec parvuli ad Fidem ſunt trahendi per vim, Ioan. Andr. Abb. Annanias,&Felinus in d.cap. ſicut,de Iudæis, Cardinal. clem. 1. eod. tit. Calderin. conſ.3. in fine, ſub eodem tit. Marquar. de Suſanis in tract. de Iudæ. & Infid.3. part. cap. 2. num. 6. Pariſ. conſ.2. num.17. & 34. Natta conſ.434.per totum,lib.2. plenè Burſat. conſ. 152. num. 11. volum.2. & conſ.231. per totum,lib. 1. Lælius de Zanchis de privileg. Eccleſ. privileg. 142. num. 10. & 13. Borgnin. Cavalcan. deciſ. 21. num. 14. part.2. Simancas in Cathol. inſtit.tit.29. num. 51. & ſequentib. Did.Perez in l.3. titul.4.lib.8. ordin. & plurimi alij relati à Matth. de Afflict. deciſ. Neapol. 151. Emanuel. Suarez in Theſaur. commun.opinio. verb. *Iudæorum liberi*, Vivio lib.2.opin.151.& Petro Cenedo in collectan.59.ad Decretal.numer.1. & ultra eos Menchaca lib.1. controverſ.illuſtr. cap.8.num.12. Sebaſt. Ximenez in collectan. ad d. cap. Iudæorum,ubi refert hanc opinionem Salmanticæ publicè diſputaſſe, & probaſſe, inſignem illũ Doctorem Decretorum, & iuris Canonici Primarium, Didacum à Vera, Hierony. Zevallos in pract. comm. tom. 2. quæſt. 753. num.1.& 7.& 4. tom. quæſt.fin. num. 188. Anton.Cardoſus in Report. Advocat. verb. *Sacramentum*, num. 22. Steph.Gratian.4.part. diſcept. forenſ. cap.114.& Philippus Paſchalis in noviſsimo tract.de virib.patr.poteſt.cap. 7.per totum,& plenè Anton.Ricciullus in dict.tract. de iur.perſ. extra Eccleſ. grem. conſt. lib.2.cap.32.per totum,ubi plures ampliationes,& declarationes adducit.

25 Pro quibus facit generalis † Eccleſiæ uſus,& conſuetudo,quæ nunquam talem vim parentibus intulit, & ſpecialis cõſtitutio † Iulij Tertij data die 26 9. Iunij anno 1551. incipit, *Cùm ſicut accepimus*, quam adducit Naldus ubi ſuprà, num. 20. ubi expreſsè inhibet ſub pœna ſuſpenſionis à Divinis, & mille ducatorum auri, ipſo facto incurrenda, ne quælibet perſona Eccleſiaſtica, aut ſæcularis, filios Iudæorum in locis ſtatus Eccleſiaſtici habitantium, tam maſculos, quàm fœminas, invitis parentibus violenter auferre, ſeu ſubducere, nec præter formam ſacrorum Canonum quomodolibet baptizare debeat, vel præſumat,&c.

27 Eſt namque verior, & receptior opinio, † infideles iuribus, & effectibus patriæ poteſtatis tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus gaudêre, ut probat text.in cap.2.de converſ. in fidel.& contra Afflict.dict.deciſ.151. num.8.& alios,quos refert & ſequitur Æmil. Ferretus conſ.76.& Zevallos d.quæſt.735.num.12. optimè docent reliqui omnes auctores ſuprà citati, præcipuè Vazquez, Torres, & Marquez,Lorca d.diſput.37.n.13.& 18.& plurimi alij congeſti per Aſcaniũ Clementinum in tract. de patria poteſt. effectu 7.num.6.Pariſ.d.conſ.2. num. 40. lib.4. Tiraquel. de primog. quæſt. 66.num.2. Chaſſan. in conſuet. Burgun.rub.6.§.3.num.22.Palac. Rubeu. in repet.rubr. de donat.inter. §.35. n. 6.Vivium d.lib.2.commun.opin.150.

Burſatum conſ. 21. volum. 1. num. 5. & conſ. 152. vol. 2. num. 7. Rolandum conſ. 35. num. 28. volum. 2. Vrſillis in addit. ad Afflict. d. deciſ. 151. num. 6. Riminald. Iunior. conſ. 275. num. 24. & Petr. Cenedum in collecta. 72. ſup. Decretales num. 2.

Inter quos effectus, ille unus eſſe videtur, iam inde à duodecim tabularũ
28 legibus ductus, † ne filijfamilias aliã religionẽ, aliàve ſacra colerent, quàm eorum parentes. Vnde & ipſi filij ſub
29 patria poteſtate conſtituti in † ſacris paternis eſſe dicebantur, l. ſi vivâ matre, C. de bonis quæ liber. l. cùm oporteret in princip. C. eod. tit. l. filiæ licet in ſacris, C. de collation. cum alijs, quæ latè obſervat Duaren. ad tit. ſolut. matrimon. cap. de nuptijs in principio, Alciat. lib. 1. prætermiſſ. verb. *Sacra*, Balduin. in rub. inſt. de parr. poteſt. Sylveſt. Aldobrandinus in §. 1. inſt. eod. num. 33. Briſſon. & Calinus de verb. iuris, verb. *In ſacris*, Ræva rdus lib. 2. coniectan. cap. 11. Arias Pinel. in rub. C. de bon. matern. 2. part. num. 4. & in noſtris terminis Aſcanius Clementinus, & Philipp. Paſchalis ubi ſup. num. 1. Quamvis Fran. Connan. lib. 2. comment. cap. 13. num. fin. Inde id dictum
30 putet, † quòd filio pater, in cuius poteſtate eſt, ſacrum quoddam, & venerandum ſimulacrum videri, & iudicari debeat; quod ego pluribus ornavi in meo tract. de crimine parric. lib. 2. cap. 2. pag. 109. Et ſentire etiam videtur Forcat. in Necioman. dial. 15. num. 1.

Quinimo, etiam ſemotâ patriæ po-
31 teſtatis conſideratione, † quæ in matribus, & in ſervis non reperitur, l. illud. §. ad teſtamenta, D. de bon. poſſ. cõtra tabul. l. nulla fœmina, D. de ſuis & legit. §. fœminę, inſt. de adoption. §. 1, inſt. de parr. poteſt. princip. inſt. de nupt. adeò parentum voluntati in parvulorum baptiſmate ſtandum eſſe, tradit doctiſ. Navarrus in conſ. 4. ſub tit.
32 de converſ. infidel. in 1. part. lib. 3. † ut ſi patrem infidelem mori contingat, non poſſit infans eius filius baptizari, reluctante matre, quâvis ſuperſit eius avus paternus ad Chriſtianã Fidẽ converſus, qui inſtet, nepotem penes eum educari, & baptizari debêre.

Idemque obſervandum eſſe docet eod. conſ. num. 17. & 18. utroque parente defuncto, ut non poſſit parvulus Iudæus baptizari invitis tutoribus, etiam ſi ſit ſpurius ancillę filius: quia tales pueri, inquit, Divinæ providentiæ relinquendi ſunt, argument. text. in d. cap. de Iudæis. 45. diſtinct.

Quæ tamen opinio Navarri in utroque caſu difficultate non caret. Nam in primo, ipſe in calce eiuſdem conſilij fatetur, contra ſuam opinionem latam fuiſſe ſententiam & infantem avo Chriſtiano traditum, & baptizatum. In ſecundo verò, † quia cõ- 33
munis eſt Theologorum ſententia, quòd ubi parentes infideles longe à ſuis filijs parvulis abſunt, benè tales filij à Chriſtianis baptizari poſſunt, ut reſolvit Azorius d. lib. 8. cap. 25. queſt. 11. & Fr. Thom. à Ieſu d. lib. 5. dub. 6. pag. 211. Vnde multo magis parentibus mortuis idem fieri poterit, etiam ſpretâ tutorum contradictione. Nam licet Paludan. in 4. diſtinct. 4 quæſt. 4. articul. 3. doceat, ad eos parentum officium, & curam tranſire: Sotus tamẽ in eod. 4. diſtinct. 5. quæſt. 1. articul. 10. benè concludit, non eſſe ita magnam iniuriam, ſi invitis tutoribus, filij infidelium baptiſmate donarentur. Et rurſus, quia † quod Navarrus de filijs an- 34
cillarum adiecit, ſupponens, eos invitis parentibus baptizari non poſſe: etſi conveniat cum opinione D. Thom. & aliorum, quos ſuprà citavimus: plures tamen oppoſitam ſententiam in hoc caſu magis admittunt, affirmantes, filios parvulos Iudæorum, & aliorum infidelium, qui in ſervitutẽ Chriſtianorum redacti ſunt, poſſe à parentibus auferri, & eis invitis baptizari, ut conſtat ex Soto in 4. diſtinct. 4. q 9.

& ex

Digitized by Google

& ex multis alijs citatis à Simancas,
d.titul.29. num.51.Pat.Lud. de Tor-
res dict. diſput.53.dub.2. colum.652.
Ricciullo d.num.29. & Paſchali dict.
cap.7. num.12. ubi ad hoc conſiderāt
patriæ poteſtatis in ſervis defectum,
35 & expreſſum decretum † Concilij To
let.17.cap.8. ubi ita cavetur: *Qui Iu-
daos in ſervitutem acceperint, in nullo eos
permittant rituum ſuorum ceremonias ce-
lebrare, aut colere, & filios eorũ à ſeptimo
anno, nullam cum parentibus ſuis habita-
tionem, aut ſocietatem habere permittant;
ſed fideliſsimis Chriſtianis nutriendos tra-
dant, & filios eorum, & filias Chriſtia-
nis in matrimonium tradant, ne infideliũ
patrum ſuorum ſemitas quibuſlibet occaſio-
nibus iterare poſsint.*

Iuxta quam ſententiam, ſi vera eſt,
inutilis erit labor Pet. Aragon.in dict.
36 2. 2. pag.309. † dum in quæſtionem
adducit, an homini Chriſtiano liceat,
alijs ſuorum mancipiorum parvulos
dare, ut alienati à parentibus, fiant
Chriſtiani? Cùm domini ipſi, ut dixi-
mus, id ſuo iure facere poſsint.

Planè, ſecundùm omnes, prædictæ
patriæ poteſtatis effectus, & parentũ
reluctatio, & contradictio nullatenus
37 attendetur, † ubi filij Iudæorum, vel
aliorum infidelium mentis compotes,
& pubertati proximi, ſacri baptiſma-
tis lavacrum ſpōtè petierint, & Chri-
ſtianam Fidem amplecti velint; quia
eo ipſo quòd rationis uſum attingunt,
ſui iuris effecti ſunt, in his, quæ ad ſuā
ſalutem ſpiritualem ſpectant, ex do-
ctrina D. Thom.3.part.quæſt.108.ar
ticul.10. & ad hoc decem annos cum
dimidio ad minus requiri, benè obſer-
vat Burſatus dict.conſ.231.numer.4.
& ſeq. & Natta dict. conſ.434. num.
16.

38 Idemque erit, † ſi mater ad Fidem
converſa, voluntariè filium parvulum
baptizandum obtulerit. Hoc etenim
caſu, favore Religionis, potiùs matri
fideli, quàm patri infideli defertur, ar-
gum. text.& eorum, quæ ibi gloſſa, &
DD. adducunt in d.cap.2.de converſ.
infidel.& in cap.Iudæorum 28. quæſt.
1. & eſt elegans conſ. 57. Barbatiæ,
volum. 3. ubi plenè hanc quęſtionem
examinat, quem refert & ſequitur Vr-
ſillis, dict.deciſ.151.num.8. Bertazo-
lus conſ.250.num.8.Paſchalis d.cap.
7.num.8.& ſequentibus, & Ant. Ric-
ciullus d.cap.132.num.14. ubi ſuffice-
re docet, quòd unus tantùm parens cō
ſentiat, & num. 29. ubi probat, quòd
ſi unus parens eſt fidelis, poterit filius
eius parvulus baptizari, etiam ſi diſ-
ſentiat tam pater fidelis, quàm infide-
lis.

Limitatur etiàm prædicta conclu-
ſio † in filijs hæreticorum, & ubi par- 39
vuli in extremo vitæ periculo reperiũ
tur, ut præter alios obſervat Suarez
dict.3.tom.3.partis, quæſt.68.articul.
10.diſpu.25.ſect.3. Azorius d.cap.25.
quæſt.11. & Fr.Thom.à Ieſu d.dub.6.
pag.211. & Ricciul. ſup. num.31. &
33. Et generaliter ſub ea cautione ac-
cipienda eſt, ut quamvis baptiſmum
parvulis infidelium, parentibus invi-
tis, conferendum non eſſe, dicamus,
valeat † tamen, & teneat, ſi de facto 40
collatus fuerit, neque amplius ſuis pa
rentibus ſint tradendi, ut argum.text.
in d.cap.Iudæorũ 28.quęſt.1.& cap.2.
de converſ. infidel. docet Caietan. d.
3.part.quæſt.68.articul. 10. Sylveſter
verb. *Baptiſmus* 4.quæſt.7. Angles, So-
tus in 4.diſtinct.5. quæſt.1.articul.10.
& communis Theologorum, quam re-
ſolvit Thom. à Ieſu ubi ſup. verſ. *An
filij*, concluſ.6.& ex noſtris Æmil.Fer-
retus d.conſ.76.num.6. Zevallus d. q.
735.num.2.& 22. Paſchalis d. cap. 7.
num.11.& Ricciullus dict.tract. lib.2.
cap.34. Quia † multa fieri prohiben- 41
tur, quæ tamen facta tenent, l. patre
furioſo, ubi Iaſ.D.de his qui ſunt ſui, l.
1.§.quamvis, de poſtulando, cap.ſi vir,
diſtinct.23.cap.ad Apoſtolicam de re-
gularib.cap.2. de verbor.ſign. cum la-
tè traditis à Iaſon. ibidem num. 11.
Lud. Gomecio in cap.1. de iudicijs ex

num.

nnm.88. Niconicio in rub. ſolut. matrim.num 11.& Claudio Praro lib.4. Gnoſeon.general.iur.tit.8.cap.4.pag. 195. & à nobis infrà lib.3.cap.1.

Quibus addere licet quæſtionem à prædictis non valdè diſtantem, & in his Indiarum partibus ſępè contingentem, quam movet Ferdinan.Zurita in ſuis quæſtion. Theolog. quęſt. 17. An
42 ſcilicet † ſuaderi licitè poſsint infideles, qui ipſi baptizari nolunt, ut ſaltem filios ſuos offerant baptizādos? In qua ipſe benè reſpondet, pium hoc, & licitum eſſe; quia quamvis infidelis malè agat, & graviter peccet, tradendo filium legi, cui non adhæreat; benè tamen exhortari poteſt, ut filium ſuum baptizari permittat, & cum Chriſtianis educari; in hoc etenim illi non tam peccatum ſuadetur, quàm pium opus erga infantem exercetur, ex tradiris à D. Thom. in 2.2. quæſt. 10. art. 12. & quæſt.78. art.4. & in 3. part. quęſt.64. art.6. & quęſt.68. art.10. Et an oblati baptiſmo à parenribus infidelibus ſanitaris cauſâ, ſint cogēdi ad fidem? plenè poſt alios, diſputat, & affirmativè reſolvit Ricciullus d.cap.32. num.32.

43 Tertiò, † eiuſmodi bellorum, quæ Fidei, & Religionis propagandæ cauſâ inferri dicuntur, iuſtificationem impugnat, quòd ſive ſacræ Scripturæ teſtimonia, ſive Eccleſiæ traditiones, vel antiquum uſum, & obſervationem conſideremus, nunquam inveniemus poteſtatem cogendi infideles ad Fidē, aut belli ſub hac occaſione illis infligendi, fidelibus conceſſam fuiſſe. Cùm
44 potiùs † D. Paul. dicat. 1. Corinth. 5: *Quid mihi de ÿs, qui foris ſunt? nam eos Dominus iudicabit*; de quo loco, & alijs ſimilibus plura diximus ſuprà hoc lib. cap.14. ex num.21. Et ad Theſſal. 4: *Rogamus vos fratres, ut abundetis magis, & operam detis, ut quieti ſitis, & ut honeſtè ambuletis ad eos, qui foris ſunt, & nullius aliquid deſideretis.*

45 Et Chriſtus ipſe, † cuius omnis actio noſtra debet eſſe inſtitutio, cap. ſignificaſti, ubi Abb. de electìon. cap. qualirer & quando el 2. de accuſationib. † Apoſtolis per univerſum mun- 46
dum ad Evangelium prædicandum dimiſsis, in quorum locum hodie Prædicatores ſuccedunt, cap. in novo 21. diſtinct. ſe eos tanquam oves, aut agnos in medio luporum mittere dixit, & pacem tantùm, humilitatem, māſuetudinem, prudentiam ſerpentū & ſimplicitatem columbarum commendaverit, & ut baculum, virgam, aut gladium non ferrent, ſed incredulorum, fidem non recipientium, pœnas Divino iudicio reſervarent, pulveremque de pedibus excutientes, ab illorum domibus & civitatibus exirent, ut conſtat Matth. 10. Mar. 16. Lucæ 9. &
10. & Ioan. 3. Quæ † verba exponens 47
ibîdem D. Hieron. norat, omnia inſtrumenta coactionis Dominum prohibuiſſe, & pacem docuiſſe; & melius D. Ambroſ. lib.6. in Lucā: *Qualis* (ait) *debeat eſſe, qui Evangelizat Regnum Dei, præceptis Evangelicis deſignat, ut ſine virga, ſine pera, ſine calceamentis, ſine pane, ſine pecunia, hoc eſt ſubſidij ſæcularis adminicula non requirens, fideque tutus, putet ſibi quominus ea requirat, magis poſſe ſuppetere.*

Vnde in d. cap. maiores, de baptiſm.
dicitur, † eiuſmodi coactiones Chri- 48
ſtianæ Religioni adverſari, quod etiā ſentit Gregor. Papa lib.1. epiſtola 91. & lib.11. epiſt.15. & melius lib.2. epiſt.
52. relatus † in cap. quid autem 45. 49
diſtinct. ubi ſimilia bella damnans, quę ſub Religionis prætextu ſuo tempore aduerſus infideles peragebantur, ſic in-
quit: † *Nova verò, & inaudita eſt iſta* 50
prædicatio, quæ verberibus exigit fidem, cùm Chriſtus id primum dicere Apoſtolis iuſſerit, ubicumque ingreſſi fuiſſent, Pax veſtra revertetur ad vos.

D. quoque Chryſoſt. homil. 34. ſup.
d.cap.10. Matth. ita eandem † Apo- 51
ſtolorum miſsionem exponit: *Omnem manſuetudinem eos habere iubet, nec id ſolùm, ſed columbæ quoque ſimplicitatem.*

Ma-

Magis certè, atq; mirabilius eſt mentem,
atque animum adverſariorum commutare,
quàm gladios ipſos ſuperare. Erubeſcant
igitur qui contra facientes, quaſi lupi ad-
verſarios ſuos perſequuntur, cùm videant
innumeros lupos; hoc eſt Gentiles ab ovi-
bus vinci pauciſsimis, videlicet à diſcipu-
lis. Et certè quouſque ſumus oves, facilè
hoſtes vincimus: cùm verò in naturam lu-
porum tranſimus, tunc ſuperamur: tunc
enim nullum à paſtore nobis patrocinium
adeſt, qui non lupos, ſed oves poſcit ha-
bere.

Et D. Ambroſ.lib.2. ſup. Luc. cap.
54: *Humilis*, inquit, *magiſtri officium*
exequantur, eos enim miſit ad ſeminandam
Fidem, qui non cogerent, ſed docerent, nec
vim poteſtatis exercerent, ſed doctrinam
humilitatis attollerent. Quo loco humilita
ti putavit etiam patientiam copulandam,
quia ipſe iuxta teſtimonium Petri, cùm ma
le diceretur, non maledicebat, cùm percu-
teretur, non percutiebat. Et cùm Apoſtoli
ignem de cœlo petere vellent, ut conſume-
ret Samaritanos, qui Ieſum intra civita-
tem ſuam recipere noluerunt, converſus, in
crepans illos, ait; Neſcitis, cuius ſpiritus
eſtis: filius hominis non venit animas per-
dere, ſed ſalvas facere.

Quibus arridens D. Paul. 1. Corint.
52 1.& 2.10. † non in nobilitate, ſapien
tia, aut potentia fundamentum Apo
ſtolicæ vocationis, & prædicationis
conſtituit, neque in armis carnalibus,
& temporalibus, ſed in ſola Fide, &
Verbo Dei. Cuius ſcuto muniti Apo-
ſtoli, & eorum ſucceſſores totius Or
bis converſionem tentarunt, & non
inferendo Regibus bella, non præli-
dijs militaribus ſtipati, non invaden-
do Principum civitates, non occupan
do per vim alienas terras, nõ mortem
minitando, non tormenta inferendo,
Eccleſiam plantarunt, ac per Orbem
terrarum longè, latèque propagarunt:
ſed obediendo, patiẽdo ſupplicia, mar-
tyria, mortes tolerando, & ſanguinem
ſuum fundendo, ſancta, ſtabiliaque Ec-
53 cleſiæ Chriſti initia dederunt. † Qui

hanc vim, & efficaciam ſanguini Mar-
tyrum, Sanctorumque afflictionibus
dedit, ut multorum bonorum ſemina
eſſent, & ſicut ex grano frumẽti, quod
in terram cadit, & mortuum eſt, mul-
tus fructus conſequitur: ita ex morte
Martyrum magna ſementis novorum
Chriſtianorum copia ſuccreſceret.

De quo, hiſtoriæ pleniſsimæ ſunt, &
plurima tradit Thom. Bozius de ſign.
Eccleſ.lib.2. cap. 11. & lib. 7. cap.3.
& in noſtris terminis Thom. à Ieſu d.
lib.4. pag.123. & habetur in cap.1.de
reliq.& vener.Sanct. & cap. 1. iunctá
gloſ.penult.de ſacra unct.ubi refertur,
qualiter D.† Petrus, Chriſtum Domi- 54
num imitatus, Martialem & ſocios in
Germaniam miſit, ut Evangelium præ
dicarent: & extat ſimile exemplum
D. Gregorij, Melitum, Auguſtinum &
Ioannem ad Britannorum, ſive Anglo
rum, converſionem mittentis, in cap.
ſi gens Anglorum 56. diſtinct. & apud
Bedam in hiſt. Anglica, lib.1.cap.25.
Polid. Virgil. in eâdem hiſt. lib.4. ex
pag.53.& Thom.Bozium de ſign.Ec-
cleſ. Dei lib 4. cap.1. verſ. *Gallijs ad-*
iacet. Qui etiam † antiquiorem aliam 55
in eâdem Anglia prædicationem cõ-
memorant, quam indigenæ ab Ari-
mathia, temporibus Regis Lucij, fa-
ctam affirmant, adeò ut ſe prius, quàm
Hiſpania, & Gallia Fidem ſuſcepiſſe
contendere velint; quorum tamen er-
roré convincit Valdes de dignit.Reg.
Hiſp.cap.7.num.15.

Quæ cùm ita ſe habeant, parum tu-
ta, & ſecura videtur prædicatio, & cõ-
verſio, quæ minis & terroribus Fidem
inducit. Nam apud omnes † conſtat, 56
urgentiſsimum, & efficaciſsimum eſſe
illud argumentum, quod ex Divinis
actionibus, atq; Scripturis, Sanctorum
Patrum teſtimonijs, & exemplis, vel
ex longævo Eccleſiæ uſu, auctoritate,
aut traditione deducitur, ſive affirma-
tivè, ſive negativè ſumatur, ut patet
Matth.12. Ioan.8. Paul. ad Epheſ. 5.
& ad Philip.3. cap.conſuetudine, cap.

ridiculum, cap. Eccleſiaſticarum, di-
ſtinct.12. cum alijs, quæ latè adducit
D.Thom.2.2.quæſt.10.art.12.Canus
de locis Theologicis lib.3.& 7.Siman
cas in Cathol. inſtit. tit.22. & tit.24.
num.16.& 26. Valdes ubi ſup. cap.2.
in princ. eruditiſſ.Senator.Madera in
diſcurſ. mont.Sanct. Granat.cap.22.
& 38. Pineda in Eccleſiaſt. cap. 12.
verſ.11.pag.1204. Valençuela in mo-
nit. contra Venetos 6.part.num.240.
& ſeqq. & in diſcurſ.ſtatus, & belli 2.
part.conſider.12. per totam,& alia in
noſtræ quæſtionis ſpecie adijciens E-
piſcopus Chiapenſ. in Apolog.contra
Sepulved.fol.12.13.& 42. Sotus in 4.
diſtinct. 5. quæſt. unica, art. 10. verſ.
Quartò, id evidentiſsimè, Malſerirus
d.conſ.769.num.8. & Ioſeph. Acoſta
d.lib.2. de procur.Ind. ſal.cap.2.& 3.
57 ubi inquit, † quòd Eccleſia per mil-
le & quingentos annos nullum iuriſ
dictionis actum exercuit in infideles,
nec eos bonis ſpoliavit, vel ſibi ſubij-
ci nolentes coëgit, & idem noviſsimè
concludit, eodem argumentationis
genere uſus, Par.Suarez d.tract.de Fi-
de, diſput.18.ſect.1. num.9.& iterum
ſect.3. num. 5: *Quia in traditione*, in-
quit, *Eccleſiæ nullum eſt talis poteſtatis
indicium, neque in uſu eius, neque in ſcrip-
tura: imò eſt contra morem, & praxim
Eccleſiæ. Nam Apoſtoli, & ſucceſſores eo-
rum profectò non illo modo prædicarunt
Evangelium*: & Fr. Thom. à Ieſu ubi
58 ſup. qui addit, † exiſtimandum non eſ-
ſe, Deum eſſe mutatum, eiuſque ſapiē-
tiam aliam nunc formam in hominum
converſione ſequi, quàm anteà ſequi
ſolita fuerit, & prædicationem Evan-
gelij militari cuſtodiâ, & ſtrepitu ar-
morum munitam à Chriſti ſchola ita
diſcrepare, ut incredibile appareat,
eo prædicationis genere inſignem ali-
quem proventum expectari poſſe, li-
cèt fortuitò aliqui per inſinuationem
convertantur.
59 Extatque ſæpeſæpius † Regijs ſche
dulis & inſtructionibus cautum, ut ex-
peditiones, quæ in his Indiarum parti-
bus ad Fidem propagandam, & ſpiri-
tualem Indorum ſalutem curandam,
aguntur, Apoſtolico more, ac modo
omnino procedant, & ab eis militum,
atque armorum manus, & terror lon-
giſsimè abſint, ut præcipuè conſtat ex
quadam ſchedula, data en el Pardo
20. die Februar. anno 1609. ad Ex-
cellentiſ. Marchionem Monteſclariū
directa, quę de converſione Indorum
Chiriguanenſium agens, ita habet: *I
que eſtas entradas ſe hagan ſin intervenciō
de armas i ſoldados, como lo tengo ordena-
do.* Et poſtea: *I no conſentireis, que en eſ-
tos deſcubrimientos, i converſiones inter-
venga gente de guerra.* Idem diſponitur
in alia ſchedula, Matrit.30.Ianua. an-
no 1607. ad eundem Marchionē miſ-
ſa, & in alia 2. Octobr. eiuſdem anni,
ibi: *Porque aunque en la inſtrucciō de nue
vos deſcubrimientos ſe previno todo lo ne-
ceſſario para que eſto ſe haga por el orden q̄
conviene, i eſtà determinado, entrādo por
medio de la doctrina, i ſuavidad del Evan
gelio ſin ruido, ni eſtrepito de armas, &c.*
Quod idem reperitur, & pręcipitur in
alia epiſtola Matrit. 5. Decembr. &
ſchedul. ult. eiuſdem mēſis ann.1608.
ad eundem Marchionem directa, de
quibus infrà lib.3.cap.5.num.33.
QVARTÒ adverſus ſuperiorem ti-
tulum facit, † quòd etſi, licitum eſſe, 60
concederemus, infidelibus, & barbaris
gentibus eâ de cauſa bellum movêre,
ut Chriſti Fidem eis prædicatam vel
prędicandam reciperent: adhuc tamē
Chriſtianos Principes hoc iure uti nō
expedirent. Tum quia † infideles, qui- 61
bus anteà Fides ſufficienter annuntia
ta non fuit, infidelitatem negativam
inculpabilem habent, atque ita ſine
aliquo ſuo crimine punirentur, ut
diximus ſup.hoc lib.2.cap.10.ex num.
76. Tum etiam, † quia gravia, & in- 62
gentia ſcandala eiuſmodi bellorum ra
tione inter ipſos infideles generaren-
tur, quæ Fidei noſtræ receptioni mag-
num impedimentum afferrent; cùm

notiſsimum ſit, nullam in bellis clementiam reperiri, ſed porius omnia damnis, iniurijs, & calamiratibus ſubiacere; quæ larè enumerat D. Auguſtinus epiſt. 186. & lib. 3. de civit. Dei, cap. 24. & cap. 30. D. Hieronym. lib. 1. epiſt. 3. & Nos infrà lib. 3. cap. 5. num. 42. proſequemur.

63 Scandali † aurem virandi ratione, plura excuſanda eſſe, quæ alioqui legitime fierent, mulris exemplis, & argumentis probarur in cap. 1. & 2. de novi oper. nunt. cap. 3. de iure patron. cap. quia circa, de conſang. & affinitare, cap. 1. de offic. delegar. lib. 6. cap. unuſquiſque 22. quæſt. 4. cap. ſi ergo, ubi gloſſa verb. *Clamoribus*, 8. quęſt. 1. l. qui cædem, D. ad leg. Cornel. de ſicarijs, D. Thom. 2. 2. q. 8. art. 1. in fine, ubi
64 dicir, † quòd Princeps nõ punitur, ubi timetur de ſcandalo, gloſſa ulr. in cap. ſi quis ordinatus 90. diſtinct. ubi in-
65 quir, † quòd aliàs excõmunicãdus excõmunicari non debet, ſi ſcandalũ timearur, iunctis alijs, quæ latiſsimè adducit Abbas, & noranrer eius additio, in cap. conſideravimus, in fine, de electione, Romanus in repet. l. ſi verò, §. de viro, fallen. 7. D. ſolut. marrimon. Barbar. conſ. 11. lib. 1. & conſ. 20. lib. 2. Felin. in cap. 2. de præſcripr. Decius conſ. 151. col. 3. Tiraquel. de pœn. temper. cauſa 46. per rotam, & de primog. quæſt. 4. in fine, Pariſ. conſ. 68. num. 132. vol. 4. Mar. Manrua conſ. 121. n. 64. Quinril. Mandoſ. in tract. de ſignat. gratię, rit. diſpenſation. matrim. verſ. *Ad evitandum*, pag. 88. Covar. in Reg. peccatum, 1. part. ex num. 1. & 6. Sebaſtian. a Ximenez in remiſſion. ad cap. qui ſcandalizaverir de regul. iuris, Bobadilla in Politica lib. 3. cap. 7. num. 55. & noviſsimè Cardin. Tuſchus pract. concluſ. iur. litt. S. concluſ. 51. & 52. Gabriel Vazquez in opuſculo de ſcandalo, & Pat. Suarez in rract. de charit. diſput. 10. ſect. 1. & 2.

Et hoc nimirum eſt, quod in ſimili quæſtione tradit D. Thom. 2. 2. quæſt. 10. art. 11. docens, † ritus infidelium, 66
etiam nobis ſubditorum, tunc rolerãdos eſſe, quando, ſi de eis auferendis ageretur, aliquod ſcandalum, vel diſsidium provenire poſſet, vel aliquod impedimentum ſalutis eorum, qui paulatim ſic rolerari, converteręntur ad Fidem. Proprer quod, inquir, etiam hæreticorum, & paganorum rirus aliquando Eccleſia toleravit, quando erar magna infidelium mulritudo.

Vnde in noſtra eâdem quæſtione concludir Azorius d. lib. 8. inſtit. Moral. cap. 26. quæſt. 11. multo maiori rarione adverſus infideles non ſubditos, bella ob ſolam Fidei receptionem inferenda non eſſe, quia eſſer potius illam impedire, & rerardare, quàm promovêre.

Quod eriam probant, & latiùs proſequunrur Sotus in 4 diſtinct. 5. quęſt. unica, art. 10. pag. 267. Victor. in 1. relect. de Indis, num. 39. Chiapa in Apolog. conrra Sepulved. fol. 12. 13. & 42. Acoſta de procur. Ind. ſalu. lib. 2. cap. 13. Fr. Auguſt. Davila in hiſtor. Mexicana Ord. Prædicar. lib. 2. cap. 53. & 54. Thom. à Ieſu d. lib. 4. pag. 123. & 124. & Pat. Suarez d. rract. de Fide diſpu. 18. ſect. 1. num. 9. & ſect. 3. num.
6. pluribus demonſtranres, † damna, 67
ſtrepitus, & ſcandala, quæ ex bellis oriuntur, omnino Evangelij prædicationi, & introductioni adverſari, & nihil Fidei magis, quàm violentiam officere.

Nam, † cùm ij, qui Chriſti legem 68
annuntianr, & in ea proficere ſtudent, in charitate vivere debeãt, finis enim omnium præceprorum eſt charitas, ut inquit D. Paul. in epiſt. ad Titum cap.
1. Perfecta † aurẽ charitas foras mit- 69
tat timorem, ut habetur 1. Ioan. 4. non porerunt infideles utiliſsima hæc chariratis rudimenta percipere, ſi ab illis, qui ea prædicant, primo ingreſſu terrentur, & ſe debellari, bonis ſpoliari, & occidi conſpiciunt. Neque ullo modo eiuſdem legis manſuetudinem, ſua-

vita-

vitatem, & æquitatem agnoſcent, ii illius profeſſores ac magiſtros omnia per ſævitiam, duritiem, avaritiam, & iniquitatem facere vident. Quin po-
70 tius † illam blaſphemabunt,& deteſtabuntur, exiſtimantes, noſtram legem dare licentiam violandi iura gentium, imò & ius naturæ, occupando res alienas invitis dominis, & inferendo bellum ſine titulo iuſto. Vnde duriores etiam fient, & magis indiſpoſiti ad Fidem ſuſcipiendam, & Chriſtiani infeſtiſsimi hoſtes Barbaris ipſis reddentur, atque de eorum numero erunt;de quibus Micheas Propheta cap.2. prædixit: *Et eos, qui tranſibant, ſimpliciter convertiſtis in bellum.*

71 Prout † re ipſâ contigiſſe tradit Fr. Auguſt. Davila dict.cap.54.pag.219. narrans, Indos aliquos Novæ Hiſpaniæ,ob militum noſtrorum ſcelera, & ſævitiam,ita nomen Chriſti, & Chriſtianorum exoſſum habuiſſe, ut Religioſis viris, qui poſteà ad eos convertendos, puriori, & ardentiori Fidei zelo acceſſerunt, neceſſarium fuerit, illis ſuadère, ſe non Chriſtianos, ut illos milites, ſed patres Chriſtianorum eſſe, & licèt ſub eâdem Fide, aliud tamen vitę inſtitutum,& veræ Chriſtianæ religionis officium profiteri.

Et ut daremus,huius timoris ratione infideles ad Fidem devinctis manibus pervenire: adhuc tamen poſteà ex hac cõverſione plura quidem damna, & ſcandala naſci,& timeri potuiſſent, prout advertit, & exemplis oſtendit Epiſcopus Chiapenſ. ubi ſup. & Marquard.in tract.de Iudæis, & infidel. 3.
72 part.cap.2. num.5. Nam † quemadmodum coacta matrimonia difficiles ſolent exitus generare,ut aliàs dicitur in cap. requiſivit 17. de ſponſal. ita & ſpirituale connubium, quod in baptiſmatis ſuſceptione contrahitur, ſi metu, vel terrore fiat,aut quavis alia animi concuſsione,in blaſphemiam,apoſtaſiam & alios errores degenerat, & frequentiùs,non tam infideles ad credendum movet, quàm ad fingendum ſe credere, & Fidem Chriſtianam recipere, ut multis exemplis ex hiſtorijs petitis cum Sigiberto, Cranzio, & alijs probat Maiolus de perfid. Iudæor. pag.186. & ſequentib. quod † immane ſacrilegium eſt, ut rectè docet Vi- 73
ctor.ſup.d.num.39. Et ante eum Caietan.2.2.quæſt.10. art.8. qui hoc argumento convincit eos,qui metu pœnæ ad Fidei profeſsionem infideles inducunt,qui illam priùs voluntariè,ſaltem indirectè non ſuſceperunt, & ad ſacrilegium concurrere docet, & ſequitur Gregor. de Valencia d. punct. 6. col.409.rectiùs agitur, & Sotus d. quæſt.unic.art.10,pag.269.ubi refert, quòd † in hac manſuetudine, & ſua- 74
vitate prædicationis Fides,noſtra differt à perfidia Machometi; nam illa tanquam quæ nullâ ratione perſuaderi poterat, vi,& armis in mundum obtruſa eſt; noſtra † verò per homines 75
inermes, & mites, ſolâ veritatis energiâ mundum vicit, iuxta illud Ioan.1. 5: *Hæc eſt victoria, quæ vicit mundum, fides noſtra.*

Quod quia exactè aliquãdo ſervatũ nõ eſt, † plura mala contigerũt,quæ re- 76
ferũt Chiapa, Acoſta,& Avila ubi ſup. & Hiſpani homines, qui primis illis harum Indiarum expeditionibus militarunt, malè apud noſtros, & exteros audire cœperunt, quòd hoc Religionis prætextu, magis tamen divitiarũ, quàm animarum,lucro inhiantes,plures Indos deleverint,quàm converterint, ut ex Petro Zieza, Ioan. Metello,& alijs narrat Theatr.vitæ hum.volum.12.lib.3.pag.2739.& 2753 & diximus ſup.lib.1.cap.16.ex num.94 & lib.2.cap.3. num.60. & repetimus infrà lib.3.cap.5.

Et hoc dolens Fr. Ioan. à Ponte in conven. utriuſq; Monarch. lib.2.cap. 5.§.2.pag.108.in margine,refert ſe audiiſſe † à B. Fr. Michaële de Benavides Archiepiſcopo de Manila,quòd in 77
aliquibus partibus Indiarum Machometani

metani ſuam ſectam Indis iuxta legē, & normam Evangelicā proponebant, & prædicabant:at Catholici noſtram, iuxta regulas,& præcepta Machometis: væ autem,inquit,Theologis,qui talia conſulunt.

78 Et † conducunt verba D.Vincentij lib. 1.quem refert Chiapenſis ubi ſup. fol.13. ubi illud Machometis reprehendens, qui dicebat, ſe in terrore gladij,& vi armorū miſſum fuiſſe: *Adverte* (inquit)*ſi huiuſmodi prædicatio ad Dei Prophetam debeat pertinere,in quibus nihil eſt aliud,quàm fraus & violētia, & humani ſanguinis effuſio, & quidquid prorſus latrones & viarū inſidiatores faciunt, agebatur.*

Quibus addere licet cum Rutilio Benzonio lib.5. de ann.Iubil.cap.10.
79 pag.131.& ſeq. Tantùm abeſſe, † ut Deus mediantibus bellis fidem ſuam extendi deſideret, quòd pacem potius ſæpè, tanquam medium opportunum elegerit, vel ad Evangelium prædicandum, vel ad Divinas, Canonicaſque leges promulgandas, vel denique
80 ad Religionem tuendam. Sic † enim Oſeæ 2. dicitur: *Et arcum, & gladium & bellum conteram de terra.* Et Micheę 4. atque etiam Iſaiæ 2: *Concident gladios ſuos in vomeres, & lances ſuas in falces : non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium.* Quæ loca ad litteram intelliguntur de ſumma pace temporali, quæ in univerſo Orbe tempore Nativitatis Chriſti vigebat,ut commodior via Evangelio per totum illum prædicando patêret, ut conſtat ex D. Hierony. ibìdem, qui adnectit, tunc impletum eſſe illum Angelorum concentum: *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: & in diebus eius orta eſt iuſtitia, & multi-*
81 *tudo pacis*. Tunc etiam † Templum Iani Quirini clauſum fuit, quòd non niſi in ſumma tranquillitate fiebat, ut prodit Suetonius in Auguſto cap. 22. & in Nerone cap. 14. Oroſius lib. 6. cap. 22. Eutrop. lib.9. in Gordiano, Euſeb.lib.9.demonſt.Evang.cap.17. Cardin. Baron.tom.1. annal. Martyrol.Roman. in die Natalicio Domini,
ibi:*Toto Orbe in pace compoſito.*Et † Vir- 82
gilius ita de Auguſti tempore canens lib.1.Æneid.

Aſpera tunc poſitis miteſcent ſæcula bellis.
—— Diræ ferro compagibus arctis,
Claudētur belli portæ:furor impius intus,
Sæva ſedens ſuper arma, & centum vinctus ahenis
Poſt tergum nodis, fremet horridus ore cruento.

Eſt † autem elegans deſcriptio pacis, 83
quā Iſaias proponit,ab eventu nimirū ſumta. Nā ut belli tēpore agri vaſtantur,agricultura ceſſat,& ruſtica inſtrumenta in arma bellica cōvertuntur,ut bellè oſtendit Virgil.1.Georg.& 7.Æneidos,Ovid.1.Faſtor.& habetur Ioēlis 3. Sic regnante pace contraria vigent ſtudia,& quæ Martis anteà,Ceteris poſteà miniſterijs arma deſerviunt,
iuxta illud † Martialis lib. 14. epigr. 84
34.cuius titulus: *Falx ex enſe*:

Pax me certa ducis placidos conflavit in enſes
Agricolæ nunc ſum,militis antè fui.

Neq; minus appoſitè noſtro inſtituto favet alia expoſitio,quā ad prędicta loca tradit poſt alios Gaſp. Sāctius ſup.
d.cap.2.Iſaiæ n.9.verſ.*Sed ego*; † nem- 85
pè Prophetarū ſenſum eſſe,illam futuram eſſe Chriſti œconomiam,& illam Evangelij legē,ut homines nō ad bellū inſtrument, ſed ad pacē adducant.
Pro qua Ego ultra illum expēdo † in- 86
ſignem locum Arnobij lib. 1. contra Gentes,ubi oſtendens,quantum mundus hac in parte legi Evangelicæ debeat,ſic eleganter ſcribit:*Cùm magiſterijs Chriſti acceperimus,ac legibus,malum malo rependi non oportere, iniuriam perpeti, quàm irrogare eſſe præſtantius,ſuum potius fundere, quàm alieno polluere manus,& conſcientiā cruore.Habet à Chriſto beneficium iamdudum Orbis ingratus, per quem feritatis mollita eſt rabies,atq;hoſti-*

les

les manus cohibere à ſanguine cognati animantes occepit.

Et utramque etiam interpretationem accipere poterit † illud Zachariæ cap.14: *In die illa erit, quod ſuper frænum equi eſt Sanctum Domino*, ideſt, ut D. Hierony. & Cyrillus exponunt, tunc ſumma pax erit (ſcilicet naſcētis Chriſti, vel legis gratię temporibus) nec indigebunt equis, qui ad pugnam apti ſunt, Proverb. 12. ac propterea omnia eorum ornamenta Domino conſecrabuntur. Quamvis D. Ambroſ. in Oratione de obitu Theodoſ. Imperatoris, Theodor. lib. 1. hiſtoriæ Eccleſiaſ. cap. 18. Sozomen. lib. 2. cap. 1. Nicephor. lib. 8. cap. 29. & idem D. Cyrillus in eūdem locū Zachariæ ſupra dicta eius

87

88 verba interpretentur † de fræno Cōſtantini Magni, in quo unus ex clavis Crucis Chriſti ab eo poſitus fuit, ut per ſacrarum rerum venerationem victoriam in prælijs obtinêret, atque eiuſdem clavi præſidio, pericula belli evitaret; licèt hæc expoſitio ridicula D. Hieronymo videatur.

Qvintò & ultimò, ſuperioribus inhærendo, cōſidero, quòd ſi, ut aſſerrores contrariæ ſententię perpendunt, ideò armatis militum manibus, & bellorum concuſsionibus, in converſione Indorum utendum fuit, quoniā media ſuis finibus convenire debent, & poteſtati, cui competit finis, competit etiā cura de medijs: longè maiori ratione affirmare debemus, hæc omnia, fidem prædicare, ſuadêre, & propagare volentibus, ſummopere fugienda eſſe. Nā

89 cùm in omnibus multum valeat † illud Senecæ dictū lib. 1. de Clementia: *Ingenia noſtra, ut nobiles, & generoſi equi, melius facili fræno reguntur.* In hoc tamen munere animarum ad Fidem convertendarum, plurimum quidem id obſ

90 ſervari debebit: † quoniam lex Chriſti maximam libertatem, voluntatem, & ſuavitatem in ſui introductione, & ſuaſione requirit, ut docet D. Thom. 2.2. quæſt. 10. art. 8. Rainerius in Panteologia 1. par. cap. de infidelibus, & Nos ſuprà in primo, & tertio huius capitis argumento lariſsimè probatum reliquimus. Vis † autem, timor, aut 91
metus multum minuit de voluntario, ut docet Ariſtot. lib. 5. Ethic. ad Nichom. imò nihil voluntati, & conſenſui tam contrarium eſt, quàm vis, atque metus, ut ait Vlpian. in l. nihil cōſenſui 116. D. de reg. iuris, ubi Petr. Faber. & Rævard. plura alia in eiuſdē ſententiæ comprobationem adducūt. Atque adeò in medijs † errare videntur, & igniculos fidei opprimire, quos 92
fovere deſiderant, qui verberibus, loco verborum utuntur, & dum voluntatem quærunt, voluntarium excludunt, & Apoſtolorum officium contra morem Apoſtolicum exercentes, plus ſe per minas, bella, & armorum terrorem profuturos ſperant, quàm per pacem, manſuetudinem & prudentiam, ita enixè à Chriſto Domino commendatam, & per exemplum puritatis, & ſanctitatis vitæ ab omni avaritia, & turpitudine liberæ. Quibus dumtaxat armis in hac militia procedendum eſſe, Chriſtus ipſe Ioan. 6. & D. Paul. 1. Corinth. 1. & 2. 10. † & omnes Eccleſiæ Patres paſſim ſcribunt. 93

Inter quos Gregor. relatus in d. cap. quid autem, & cap. qui ſincera 45. diſtinct. novam, & inauditam illam prædicationem appellat, quæ verberibus exigit fidem, & blandimentis, non aſpetitatibus prædicandam animadvertit. Et iterum lib. 1. epiſt. 34. ſic ait: *Eos enim, qui à Religione Chriſtiana diſcordant, manſuetudine, benignitate admonendo, ſuadendo ad unitatem Fidei, neceſſe eſt congregare. Ne quos dulcedo prædicationis, & prætentus futuri iudicij terror ad credendum invitare poterat, minis, & terroribus repellantur. Oportet ergo, ut ad audiendum de vobis verbum Dei benignè conveniant, antequàm auſteritatem, quæ ſupra malum extēditur, expaveſcant.*

Et

Et Div. Athanaſ. in epiſtol. ad ſolitariam vitam agentes, quem refert Balthaſ. Chavaſſus de notis veræ religionis, pag. 845. hoc veluti ſigno religionem noſtram ab hæreticorum perfidia diſtinguit, ſic inquiens: *Nova iſta, & execrabilis hæreſis, quos non potuit verbis inducere, eos vi, plagis, carceribuſque ad ſe pertrahere annititur; atque ita re ipſa ſe ipſam, quàm non ſit pia, & Dei cultrix manifeſtat. Piæ enim religionis proprium eſt, non cogere, ſed ſuadere, ſiquidem Dominus non cogens, ſed libertatem voluntati permittẽs dicebat: Si quis vult venire poſt me, &c.*

Chryſoſt. quoque & Ambroſ. quorum verba retulimus ſuprà hoc capite numer. 14. manſuetudine, exemplo, & doctrinâ, non coactione, aut terrore miniſterium iſtud peragendũ eſſe teſtãtur; & tunc in eo Prædicatores proficere, cùm oves ſunt, tunc verò retrocedere, & ſuperari, cùm in naturã luporum tranſierint.

Et hoc etiam eſt, quod docuit Div. Auguſtin. in ſermon. de puero Centurion. *Infidelibus blandiendum eſt, nõ iraſcendum, ut per amorem, & dulcedinem poſſint Chriſto lucrari.* Et Div. Dionyſius in epiſtol. ad Denophil. in fine, ita ſcribens: *Doceri quippè ignaros decet, non ſupplicijs affici; ſicut & cæcos non cruciamus, ſed ad manum ducimus. Ingentis enim horroris eſt, quòd is, quem Chriſtus ſummè bonus errantem in montibus requirit, fugientemque revocat, & vix repertum ſacris humeris revehit, abs te affligitur, repudiatur, abijcitur.*

94 Planè enim, qui † his paſsibus ambulant, & quæ verbis ſuaviter docent, factis ipſis exemplariter implent, faciliùs, & ſecuriùs infideles, quantumvis barbaros, movent, & ſibi; & Deo, quem prędicant, maiorem Fidem, amorem, & auctoritatem conciliant; cuius è contrario blaſphemiã, aut vilipendium illi, ut ſuprà diximus, ſuſcitare noſcuntur, qui armis, & terroribus Evangelij legem extendere volunt, & adverſam diſciplinæ ſuæ vitam agere non verentur. Etenim, ut præclarè inquit Div. Chryſoſtom. in homil. 4. ſup. 2. ad Titum,
non † ex verbis dogma verum, ſed ex 95
ipſis rebus, atque vitá Gentiles iudicare conſueverunt. Et S. Leo ſerm. de S. Laurentio: *Facilis ad cohortandum ſit oratio, efficax ad ſuadendum: validiora tamen ſunt exempla, quàm verba, & plenius eſt, opere docere, quàm voce.*

Et ita Paul. ad Philip. 2. † Prædi- 96
catores cõmonefacit, ut ſine reprehẽſione vivant in medio nationis pravæ, atque perverſę, & modeſtia eorum nota ſit omnibus hominibus, & 1. Petr. 2: *Converſationẽ veſtram inter gẽtes habentes bonam, & in eo quod detrectant de vobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos conſiderantes, glorificent Deum in die viſitationis.* Idem etiam diſertè docet Div. Hieronym. ſup. capite 5. Matth. inquiens; Prædicatores verbi, auri, & argenti cupidos eſſe non debẽre, ne infideles exiſtiment, ea de cauſa prędicare, & ne incurramus in illud Pauli, qui prædicas non furandum, furaris, qui prędicas non mœchandum, mœcharis, execraris idola, & ſacrilegium facis.

Et non minus aptè, & eleganter Div. Chryſoſtom. in homil. 1. Imperfect. ſuper idem cap. Matthæi: *Per illos quidem* (inquit) *qui dicunt, & non faciunt, blaſphematur Deus: utpotè, ſi benè docent, & melius vivant, videntes Gẽtiles dicunt: Benedictus Deus, qui tales habet ſervos. Verè enim illorum eſt Deus verus: niſi enim ipſe eſſet iuſtus, nunquam populum ſuum circa iuſtitiam ſic teneret. Nam ſcientia Domini ex moribus familiæ demonſtratur. Si autem benè doceant, & malè converſentur, videntes Gentiles dicunt: Qualis eſt Deus eorum, qui talia agunt? Numquid ſuſtineret eos talia facientes, niſi conſentiret operibus eorũ? Vide quomodo Deus per malos Chriſtianos blaſ-*

phematur, nec poteſt dominus bonam opinionem habere, qui malam familiam habet. Vnde Paul. ad Roman. 2. unum dictum eſt ad populum Dei: Nomen enim Dei per vos blaſphematur inter gentes. His concordat D. Auguſtin. in lib. de vita Chriſti, dum inquit: *Sanctum eſſe populum ſuum Deus voluit, & ab omni contagione iniuſtitiæ & iniquitatis alienum, ut nihil in eo gentes, quod redarguerctur, invenirent, ſed quod admirarentur, & dicerent: Beata gens, cuius Dominus Deus eorum, populus, quem elegit hæreditatem ſibi.* Et D. Polycarpus Martyr, unus ex S. Ioannis Diſcipulis, in epiſtol. quam ad Philip. ſcripſit, ita ait: *Omnes vos invicem ſubiecti eſtote, converſationem veſtram conſiderantes irreprehėſibilem in gentibus, ut ex bonis operibus veſtris, & vos laudem accipiatis, & Dominus in vobis non blaſphemetur. Væ autẽ illi, per quem nomen Domini blaſphematur. Sobrietatem ergo docete omnes, in qua & vos converſamini.*

97 De quo argumento, & † vitę eorũ, qui inter infideles Evangelium propagare deſiderant, integritate, oratione, fiduciâ in Deum, ferventi charitate, beneficentiâ, prudentiâ, caſtitate, paupertate, patientiâ, labore, longanimitate, ſcientiâ, exemplo, & alijs, quæ in operarijs Evangelicis requiruntur, plura quidem dicere poſſem, niſi ea alij multis in locis ſigillatim propuſuiſſent, & illuſtraſſent: & pręcipuè, de Indis noſtris loquens, Ioſeph. Acoſta de procur. Ind. ſalute, lib. 1. capit. 14. lib. 2. cap. 16. & ſequent. & lib. 4. cap. 5. Anton. Poſſevin. in Biblioth. 1. tomo, lib. 9. capite 19. & ſequentib. Thomas à Ieſu de procuranda omn. gent. ſalut. lib. 4. part. 2. per totum, & Pat. Ioan. Pineda de reb. Salom. lib. 5. cap. 4. §. 6. num. 5. pag. 283. ubi inquit, Verbi Dei miniſtrum inſtar politæ, & acutę ſagittę inſtructum eſſe debêre doctrinæ ſplendore, acuminis ſubtilitate, velocitatis pennis, & fervore diſcutendi, neque in alium ſcopum ferri debêre, quàm in corda mortalium collimanda.

Sed omittere nolo alia verba D. Chryſoſtom. homil. 44. in Matth. ubi ex vita, & moribus Evangelizantium ſumi poſſe, inquit, argumentũ an virtutis zelo, vel avaritiæ, aut inanis glorię cupiditate ducantur: *Si Magiſter, aut Doctor in ſanctitate verſatur, cognoſce, quòd propter Deum errantem corrigere vult. Si autem in malis verſatur, quomodo alium propter Deum corrigere valet ad bonum? Numquid enim aliquis magis miſericors poteſt eſſe alteri, quã ſibi?*

SVMMARIVM Capitis XIIX.

1 *Indorũ, & aliorum infideliũ converſio, ſi more, & modo Apoſtolico fieri poteſt, abſque dubio utilior, & laudabilior erit.*

2 *Praxis, & experientia quotidiana oſtẽdit, Apoſtolicum prædicandi modum inter Indos exactè ſervari non poſſe. Et num. ſequentibus.*

3 *Præceptum annuntiandi, & propagandi Evangelij ſemper, & ubique pro viribus impleri debet.*

4 *Deum tentare, vel miracula expectare nemo debet, dum humana, & rationabili via incedere poteſt.*

5 *Cap. quæritur 24. q. 2. & cap. ſi nulla 23. q. 8. expenduntur.*

6 *Ioannes Metellus deridet eos, qui voluit inter Indos ſine armis prædicare, & hiſtoriam circa hoc enarrat.*

7 *Ioſephi Acoſtæ elegans teſtimonium expenditur de cauſis difficultatis, aut impoſſibilitatis prædicandi Apoſtolico modo inter Indos.*

8 *Indi, qui barbari ſunt, & agreſtes, ſeveritate ſalutari compelli poſſunt, in Eccleſiæ gremium intrare.*

9 *Anton. Poſſevin. apertè ſentit, hodie inter Indos, conſiderata eorum feritate, varietate, & diſtantia Apoſtolicũ prædicandi modum ſervari non poſſe.*

10 An-

10 Antonÿ Cordubenſis ſententia de modo converſionis Indorum.

11 Prædicatores ut ſint tuti inter Barbaros, de quorum converſione agunt, benè poſſunt ſecum aliquos milites ducere, & arces munitas extruere, ex ſententia Ioannis Maioris, & aliorum.

12 Ioſeph. Acoſta quæ auxilia, quaſve militares expeditiones admittat ut Fides tutò inter Barbaros prædicari poſſit.

13 Fr. Thom. à Ieſu præſidia militaria cōcedit ad frænandos Indos, & prædicatores tuendos.

14 Pat. Franc. Suar. Prædicatores Indorum cum præſidio, & exercitu ſufficienti mitti poſſe, reſolvit.

15 Schedulæ plures Regiæ expenduntur, quibus opinio Ioan. Maior. in modo prædicationis Indorum probatur.

16 Indos infideles vi præciſa, & abſoluta per bellum, aut alio modo ad Fidē convertere, nunquam Hiſpani voluerunt, nec cogitarunt.

17 Schedulis, & inſtructionibus Regÿs ſemper cautum fuit, ut Indi, qua maxima fieri poſſet ſuavitate, & humanitate, ad Fidem allicerentur.

18 Indis, ob Fidem recipiendam, vel ex alÿs cauſis, quæ graviſsimæ & urgentiſſimæ non eſſent, nunquam Reges noſtri bellum fieri permiſerunt.

19 Schedulæ, & inſtructiones plures referuntur, quæ violentias, & iniurias, Indis illatas, graviter punire iuſſerunt.

20 Bella per Hiſpanos Indis illata, ut plurimùm, legitima fuerunt.

21 Fidei receptio voluntariè facta, poſt bella, quæ ad eam directò ordinata non ſunt, violenta appellari non poteſt.

22 Coactio indirecta ad Fidem non eſt per ſe, & intrinſecè mala.

23 Infideles licèt expugnari non poſſint, ut credere compellantur, expugnati tamen, benè hortari poſſunt ad credendum.

24 Bellum & armorum terrorem inter Indis Fidem introduxiſſe, qualiter intelligendum ſit.

25 Fidei, & Eccleſiæ propagationem multoties Deus bellis & alÿs ærumnis mediantibus, ordinavit.

26 Percuſſio Chriſtianorum Ieroſolymis facta, cauſa fuit, ut faciliùs per totum Orbem Evangelium diffunderetur.

27 Gothorum, & aliarum nationum barbararum bella, & incurſiones, eiſdem, & alÿs multis gentibus aditum ad Fidem diſpoſuerunt.

28 Armenÿ à Tiridate ſubacti ad Chriſti Fidem devenerunt.

29 Burgundiones propter Hunnorum incurſiones Chriſto ſe devoverunt.

30 Franci cum Alemanis bella ſuſcepturi, Religionem Chriſtianam profiteri cœperunt.

31 Conſtantini Magni Imper. converſio ob belli cauſam facta fuit.

32 Saxones, Bohemi, Slavini, & Rugiani, qualiter occaſione bellorum ad Fidem pervenerint.

33 Pruſſis Boleslaus pepercit ſub conditione, ut Fidem acciperent.

34 Heraclius, Siſebutus, & Dagobertus Iudæos omnes in ſuis Regnis degentes baptiſmum recipere coëgerunt.

35 D. Iſidorus quid ſenſerit de facto Siſebuti, Iudæos ſui Regni baptizari cogentis.

36 D. Paul. ad Philip. 1 verſ. 18. quid ſenſerit, dum ait, ſe gaudere, ſive per veritatem, ſive per occaſionem Chriſtus annuntietur.

37 Infideles degentes in terris Chriſtianorum licitè poſſunt ſecundùm ſententiam aliquorum directò ad Fidē Chriſtianam compelli, quæ tamen non probatur.

38 Infideles ſubditi, vi indirecta & cauſativa benè poſſunt ad Fidem deduci.

39 Cap. debet, & cap ult. 23. q. 4. ubi D. Auguſt. docet, malos eſſe prohibendos à malo, & cogendos ad bonum, qualiter ſit explicandum?

40 Infideles poſſunt pecunÿs, donis, & muneribus ad Fidem allici.

41 *Simonia eſt aliquld dare, vel paciſci expreſſè pro rebus ſpiritualibus, vel ut quis ingrediatur religionem, aut ſi detur in vim modi, vel conditionis.*

42 *Deus ſæpè promittit bona temporalia ſervientibus eum.*

43 *Fœmina legatum licitè relinqui poteſt, ſub conditione, ſi ingrediatur religionem.*

44 *Infidelibus vitam donare ea conditione, ſi baptizentur, uſu receptum eſt.*

45 *Fidelis fœmina licitè convenit de matrimonio contrahendo cum infideli, ea conditione, ſi fiat Chriſtianus.*

46 *Infidelis licèt peccet, baptiſmum, ob pretium ſibi datum recipiens: non tamẽ peccat ille, qui eum invitat.*

47 *Cap. iam verò 23. quæſt. 6. illuſtratur.*

48 *Iudæi, & alij infideles ſubditi, poſſunt tributis, oneribus, & alijs ſervitijs gravioribus, non tamen inſolitis premi, & honoribus & privilegijs privari, ut ad baptiſmum recipiendum alliciantur.*

49 *Pſal. 32. & Iſaias cap. 26. ad ignominias, & anguſtias, quas Iudæi hodie ubique patiuntur, reſpiciunt.*

50 *Iudæis non debet ſervari æquitas.*

51 *Iudæi à Chriſtianis habitu diſtingui debent.*

52 *Iudæi, & alij infideles an, & quando bonis privari, & a terris Chriſtianorũ licitè expelli poſſint, ſi baptiſmum non receperint?*

53 *Fidem ſemel etiam minus religioſè, & voluntariè receptam & profeſſam, deſerere non licet.*

54 *Cap. de Iudæis 45. diſtinct. perpenditur, & illuſtratur.*

55 *Cap. contra Chriſtianos, de hæretic. lib. 6. expenditur, & illuſtratur.*

56 *Infidelis, qui amore alicuius puellæ fidelis ductus ſimulatè ſe baptizari permiſit, & cum ea matrimonium contraxit, in baptiſmo, & matrimonio perſeverare in foro contentioſo cogendus erit.*

57 *Baptiſmus a parvulis Iudæorum, vel aliorum infidelium inter ſe invicem factus, validus erit, etiam ſi per ludum fiat, cum intentione tamen baptizandi.*

58 *Athanaſij baptiſmus qualiter factus fuerit?*

59 *Baptiſmum ſi quis omnino invitus, & coactus recipiat, an ſi poſteà metu ceſſante, per longum tempus non contradicat, verè Chriſtianus, & baptizatus cenſeri debeat?*

60 *Indi, qui ob eam tantùm cauſam baptiſmum recipiunt, ut ſuis Regibus placeant, vel eos imitentur, an ſint verè Chriſtiani?*

61 *Principum auctoritas, & exemplum multũ inter infideles barbaros prodeſt, ad eorum faciliorem converſionem.*

62 *Schedulis pluribus cautum eſt, ut Prædicatores Indorum, eorum Principes & Gubernatores ante omnia ſibi gratos reddere curent.*

63 *Media omnia licita excogitare, & exequi oportet, per quæ Barbari faciliùs ad Fidem deveniant.*

64 *Prædicatores Indorum, ut ornatiori cultu incedant, & muſicis inſtrumentis utantur, Regia ſchedulæ monent.*

65 *Indorum Prædicatores non peccant, ſi veſtibus ornatioribus, & cibis lautioribus utantur, ut eos pluris Barbari æſtiment & ſic melius ad Fidem alliciant.*

66 *S. Franc. Xaverius qualiter, & quare veſtem mutaverit in Chriſtiana apud Iaponios expeditione?*

67 *B. Pat. Matth. Riccius veſtem ornatiorem ſumpſit, cùm inter Sinas prædicare voluit.*

Veſtibus ornatioribus ſemper honos habitus fuit, ibid.

68 *Prædicator Indorum an licitè poſſit maiorem ſanctimoniam, quàm re vera habeat ſimulare, ut eos melius cõvertat?*

69 *Fidem, & eius myſteria levioribus, & futilibus argumentis etiam inter Barbaros prædicare, & ſuadere non licet, alijs ſolidioribus omiſſis.*

70 *Barbarus ita nemo eſt, ut quaſdam*

evidentes de Fide credenda perſuaſiones percipere nequeat.

71 *Fides Chriſti, ſicut neque per vim, ita nec per mendacium, aut fallaciam introducenda, & ſuadenda eſt.*

72 *Deus non indiget mendacijs hominum ex Iob, & D.Paulo.*

CAPVT XIIX.

De dictarum opinionum concordia, & explicatione. Et qualis demum vis, aut coactio Fidei propagandæ cauſa infidelibus licitè inferri poſsit?

HIS Argumentis,& conſiderationibus affirmatiua, & negatiua ſuprà dictæ quæſtionis, ſiue tituli pars, ita muniri, & corroborari videtur, ut mirum non ſit, utramque tot, ac tantis ſectatoribus placuiſſe. Sed ego,ut eas,quatenus fieri poſsit,ad cõcordiam redigam, & certa ab incertis ſeparem. Primò conſtituo, poſteriorẽ iſtam,quæ nullo modo coactã, & violentam Fidei prędicationem, & propagationem admittit, in puncto quidem iuris veriorem, & ſecuriorem videri, ſolidioribuſque rationibus niti.
1 Quis † enim negare poterit, conuer-
ſionem Gentium omni militari apparatu remoto,&more & inſtituto Apoſtolico factam,magis laudabilem eſſe? & officij,atque ęquitatis plenam,cùm exemplo,& doctrinã ipſius CHRISTI Domini,& Diſcipulorum eius confirmata reperiatur, qui pace,ac patiẽtiã ſuã,& eximiã paupertate, & humilitate potentiam mundi vicerunt,ut concludunt rationes, & auctoritates pro eâdem opinione toto capite præcedẽti perpenſæ,& Ioſeph Acoſta lib.2.de procur.Ind.ſalut.capite 8.pag.236.in
actu tamen † practico, ſuppoſitã om- 2
nium fermè Indorum, qui olim reperti ſunt, & hodie etiam reperiuntur, feritate, & ſtoliditate, & innumeris alijs difficultatibus, quas ſuprà capite 16. ex numero 43. conſideravimus, vix quidem eſſe arbitror, ut progreſſus aliquis in Fide apud eoſdem ſeminandâ, & promovendâ fieri potuerit,aut poſsit,ſi vis aliqua non miſceatur, quâ & Barbari ipſi ad humanitatis officia priùs redigi valeant,& Divini Verbi prædicatores ſecurè inter eos verſari,atque iniunctum ſibi Evãgelizandi munus explêre.

Et hoc ſenſu acceptæ prioris opinionis auctoritates, & argumentationes,non uſquequaque reijciendę, aut
contemnendæ videntur. Nam † cùm 3
præceptum annuntiandi, & propagandi Evangelium,omnibus temporibus,& in omnibus nationibus vigeat, his ſe accommodare Catholici noſtri Reges, & Prædicatores ab illis miſ-
ſi, debuerunt, & non † Deum tenta- 4
re, vel miracula expectare, aut ſub ſpecie perfectionis Evangelicæ,temerè ſe Barbarorum arbitrio committere;ſed viâ potius humanâ incedentes, rationabili conſilio id facere, quod tempus, occaſio, convertendorum conditio, & intentio ſuſcepti muneris exigebat, argument. text.
in † capit. quæritur 22. quæſt.2. ibi: 5
Et in hoc oſtenditur, quòd nemo debet tentare Deum ſuum, dum habet,quod rationabili conſilio faciat:& in cap. ſi nulla 23.queſt. 8. ibi: *Ne videlicet Deum videatur homo tẽtare,ſi habet,quod faciat, & ſua, ac aliorum ſaluti conſulere non procurat,& ſanctæ Religionis detrimenta non præcavet.*

Quorum iuriū, in ſpecie noſtra,meminit Malferitus dict.conſ.769. apud Mandellũ,num.14. & ſeq.& Gregor. Lop.in d.l.2.partitę,col.4. verſ. *Et id quod Caietanus.*

Quã ſententiã,ultra Auctores,quos

retulimus d.cap.26.num.2.&ſeqq.ex-
6 preſsè agnoſcit † Ioan.Merellus in e-
piſt.procemiali,quam ad hiſtoriã Hie-
ron.Oſſotij Epiſcop.Siluẽſ.ſcripſit, &
ex eo reſolvit Theatr. vitæ humanę,
volum. 27. lib.3. pag. 4090. tradens,
diu quidem in Hiſpania diſceptatum,
num Indi bello, an ſolâ Divini Verbi
Chriſtiani promulgatione, prædica-
tionéve ad noſtra ſacra,& ritus tradu-
cendi forent?obtinuiſſeque (reclamã-
tibus tamen multis) aliquorum Domi-
nicanorum ſententiam, qui benevo-
lentiâ potius, & perſuaſione, quàm
ferro,ad Chriſtianam Religiõnẽ con-
vertendos eſſe putarent. Cùm autem
ex ijs quidam ſeſe inermes in Flori-
dam, hoc nomine, contuliſſent, ſta-
tim a Barbaris fuiſſe trucidatos, ſtul-
titięque ſuæ pœnas dediſſe. Atabali-
bamque Peruanorum Regem Fidei
notitiam, & librum ſibi à noſtris an-
te bellum oblatum, in terram, tan-
quam ridiculum, proieciſſe: *Neceſſa-
riò igitur* (inquit prædictus Auctor)
*uſus alteram ſententiam, nimirum vi,ar-
miſque Indos ad Chriſtianam Fidem eſ-
ſe deducendos, compellendoſque compro-
bavit.*

7 Idem quoque,piùs, & † elegantiùs
tradit Ioſeph. Acoſta dict. lib.2. cap.
8.pag.238.ubi ait, quòd ſi veterem il-
lam, & Apoſtolicam Evangelizandi
rationem in pleriſque huius Occiden-
talis Orbis gentibus adamuſsim te-
nêre quis pergat, nihil aliud, quàm
amentiæ extremę damnandus erit:
neque immeritò, cùm experientia ip-
ſa, omni exceptione ſuperior teſtis,
rem abundè monſtraverit. Nam in
multis expeditionibus, & præcipuè
in illis,quę ſemel,atque iterum,& ter-
tiò ad Floridam factæ ſunt,pręedicato-
res, qui pacificè, & Evangelico modo
ad Indos ingreſsi ſunt, inauditi,indi-
ctâ cauſâ,miſerè, & abſque ullo ani-
marum fructu trucidati fuerunt; quod
& Dominicani probarunt,& alij Re-
ligioſi viri plus ſatis experti ſunt. Pro
pterea quòd hæ gentes, ſicut beſtia-
rum moribus utuntur, ita humanita-
tis patum permittant, ſine fœdere, ſi-
ne miſericordia, prout quidvis colli-
bitum eſt, ita temerè agentes: in hoſ-
pites,& externos nullum gentium ius
obſervantes, cùm ne inter ſe quidem
naturæ leges ſciant. Quamobrem qui
horum ſe ratione, & arbitrio commi-
ſerit,poterit is cum apris,& crocodil-
lis amicitiam inire. Neque verò ab
iſtis martyrium expectandum eſt,quæ
fortaſsis ſpes tantum diſcrimen leva-
ret: non enim pro Fide, pro CHRI-
STO, pro Religione moriendum eſt:
ſed vel ut ſuaviores epulas de te præ-
beas, quod Braſilienſibus, & toti
Septentrionali oræ huius Orbis vul-
gare eſt, vel ſpolium pręebeas barba
ris elegans, vel denique quia viſus es
nunquam, & quid in te ſibi liceat, ex-
periri iuvat. Vnde non eſt prudentię,
ſpecie iuſtitiæ ſanctioris committere,
ut ſalutem ipſe abijcias,& alienam ni-
hilo amplius compares.

Hactenus Ioſephus Acoſta,qui ite-
rum lib.3.cap.13.pag. 329. † docet, 8
infideles, qui ſe in recipienda Fide du-
riores pręebent, ruſticitate magis ani-
mi, quàm electione rationis (cuiuſ-
modi barbari pene omnes ſunt, iudi-
cij vix ſententiam ſequentes, ſed im-
petu, aut conſuetudine impulſi) hos
certè ſeveritate quadã ſalutari in Ec-
cleſiæ gremium intrare, compellẽdos
eſſe.

Acoſtę veſtigia premens † Anton. 9
Poſſevin.in Bibliot.1.tom. lib.9. cap.
24.pag.402.ita,non minus eleganter
ſcribit: *Verumtamen, quoniam non de-
ſunt,qui ſpecie perfectioris boni cogitent,
nihil aliud eſſe curandum ijs, qui ad In-
dias pro Evangelio navigant, & adeò
reliquis,qui Chriſtiani ſunt, quàm ut il-
luc in baculo, & pera proficiſcantur: uni
Deo abſque alijs præſidijs innixi. Certè
non omnino omnibus in locis ita penſan
da res eſt: quin ſecundò addendum, non ſo
lùm deſtrui finem,cùm media tolluntur,ſed*

diverſa quædam pro diverſis mundi quaſi
ætatibus requiri. Potuiſſe quidem illud
ab Apoſtolis præſtari, quibus varia cha-
riſmata, linguarum donum, & peculiaris
à Deo conceſſa facultas fuerat, donec gran-
deſceret, quæ plantabatur Eccleſia. At ir-
rigatio ceſſat (inquit Gregorius Magnus)
ubi arbor egit radices. Et quod non va-
let Sacerdos efficere per Doctorum ſermo-
nem (ait Iſidorus) iam poteſtas hoc debet
implere per diſciplinæ terrorem. Sanè verò
plurimis, qui ſub Regum patrocinio, at-
que imprimis à Sede Apoſtolica ad Indias
tranſmiſerunt, ſi naucleri, naves, remi-
ges, milites, commeatus, veſtes, libri,
portus, domicilia, defuiſſent, ecquid in-
ter illas truces gentes ſine miraculorum
& linguarum dono efficere potuiſſent? Aut
quomodo ſine magiſtratu, præſidijſve ul-
lus ſalvi fuiſſent? Et verò qui abſque his
medijs, ſpecie quidem zeli, ſed non inte-
gra fortaſſe ſcientia impulſi, in eaſdem
gentes aliquando procurrerunt, pauciſſi-
mi fuere, qui aut re infecta, aut omnino
non redierint, non perſeveraverint, aut
denique miſerè trucidati non ſint in Flo-
rida, in Nova Hiſpania, in Braſilia,
in Peruano tractu, in Philippinis, in Ma-
lucis, in Macano, Malaca, & in reli-
qua India. At contrà reliqui Divinum ne-
gotium benè geſſere, qui priſtinam viam
inſtiterunt in eadem Florida, Chichime-
cis, California, Nova Mexico, multis tra-
ctibus Perù, Braſiliæ, in plurimis item in-
ſulis Archipelagi Philippinarum, Babu-
yanæ, Lequijs, China, Cochinchina, Cābo-
xa, Ciana, Iava, Burneyo, & pleriſq; alijs
inſulis. Hæc Poſſevinus.

Cui arrident verba Anton. Cordu-
benſ. in quæſt. lib. 1. q. 57. dub. 5. pag.
503. verſ. *Non eſt ergo*, ex eiſdem ratio-
10 nibus concludentis; non † eſſe nunc
Fidem prædicandam, neque gentes, &
idololatras ad Fidem convertendos
omnino eodē modo ſicut in Eccleſia
primitiva, ubi ſæpè miracula fiebant,
quando pauciſsimi fideles Chriſtiani
erant, quia non eſt eadem ratio, & cau-
ſa, ut dictum eſt.

Et iuxta hanc ſententiam benè po-
teſt admitti, & ſecurè defendi doctri-
na Ioan. Maioris in 2. Sentēt. diſt. 44.
quæſt. 2. dum † ait; poſſe hodie Prin- 11
cipes Chriſtianos ad convertendos
Barbaros mittere prędicatores cum
ſufficienti exercitu, non ut bellum in-
ferant, ſed ut prædicatores ſecuri in-
cedant, turreſque & arces munitas in
terminis provinciarum infideliū con-
ſtruere, ut facilior, & ſecurior aditus,
& exitus fidelibus pateat; quod, licèt
reijciant, imò & irrideant Victoria,
Bañez, Eman. Rodericus, & Pat. Lud.
de Torres in locis ſup. cap. prox. nu-
mer. 1. relatis: rectè tamen & pruden-
ter probat, & laudat Gregor. Lopez in
d. l. 2. partitæ, gloſſ. magn. col. 2. & col.
16. verſ. *Tertia concluſio*, & Ioſeph. A-
coſta, iſtarum Indicarum rerum, & ex-
peditionum oculatiſsimus, & exper-
tiſsimus teſtis, dict. lib. 2. cap. 11. 12. &
13. docens, quòd † ut in militari diſci- 12
plina non rectè provincia aliqua ex-
pugnatur, & in ditionem redigitur,
niſi deductâ coloniâ, & præſidio im-
poſito, gradus figatur; ita profectò
in horum infidelium converſione ni-
hil ſperandum eſt lucri, niſi obfirma-
to animo, ijs corripiendis, inſtruen-
dis, atque ad profectum uſque promo-
vendis, conſilia, curæ, conatuſque
omnes admoveantur. Neque enim
repentè quicquam legitima incremē-
ta ſuſcipit. Et ad hoc commodè fa-
ciendum, ſimul proficiſci oportere
viros militares, neceſſaria humanæ
vitæ præſidia in tam longa, tamque
periculoſa peregrinatione ferentes,
ſimul vitæ æternæ præcones Caſtris
CHRISTI militantes, ut diaboli-
câ tyrannide captas animas Deo ex-
pugnent. Hocque ita coniuncto offi-
cio fieri oportere, non ſolùm rationem
docuiſſe, verùm ipſam iam longo uſu
comparatam experientiam. Et quòd ſi
quà ſpes eſt ſalutis Barbarorum, in his
certè expeditionibus poſita eſt. Nam
ſi prędicatione Evāgelij cōmonendi,

Digitized by Google

excitãdique ſunt, neque id fieri unius,
& alterius Sacerdotis peregrinatione
permittit, vel ipſorum ingeniũ ferox,
vel regionum immenſa diſtantia, ne
ceſſario prę́ſidio deſtituta, perſpicuum
eſt complurium hominum cœtu, & re-
rum opportunarum apparatu opus eſ-
ſe: quę ſanè duo in harum expeditionũ
ratione continentur.

Idem disertè docet Poſſevinus ubi
13 ſup. & † Fr. Thom. à Ieſu lib. 2. de pro-
cur. Ind. ſalut. cap. 8. pag. 55. ubi ait, ad
propagandam, & defendendam Fidẽ,
quę inter hos Barbaros prædicatur,
neceſſarium eſſe Chriſtianorum Prin-
cipum patrocinium, & potentiam, &
ut Barbari ipſi, naturâ efferati, vim no-
ſtrorum pertimeſcant, & aliquo fręno
fœdera, & amicitias, quas parum cura-
re ſolent, obſervare cogantur. Et ite-
rum lib. 4. par. 1. cap. 1. pag. 120. ubi
item ait: *Et quod ſine controverſia eſſe vi-
detur, poſſunt miniſtri, qui inter Barba-
ros verſantur, ſuæ vitæ indemnitati con-
ſulere, & præſidijs illis, quæ defenſionis sũt
propria, ut ſunt præſidia militaria, & a-
lia, quæ Barbaros ipſos, quorum natura eſt
maximè conſtans, & infida, in officio ter-
rore, ac metu contineat, muniri.*

Eruditiſsimus quoque Pat. Franc.
Suar. in tract. de Fide, diſp. 18. ſect. 1.
14 num. 10. mitti † poſſe Prædicatores
cum præſidio, & exercitu ſufficienti
propter rationes ſuprà factas admit-
tit; requirit tamen, ut priùs infideles
blandè & pacificè de audienda & re-
cipienda prę́dicatione moneantur.

15 Quibus conveniunt † plurimè no-
ſtrorum Regum ſchedulæ, & inſtru-
ctiones, curam iſtam Ducibus ad has
expeditiones miſsis præcisè iniungẽ
tes. Et pręcipuè cavetur in proviſione
Caroli V. Imp. dat. Granat. 17. No-
vemb. ann. 1526. quæ extat in 4. tom.
ſched. impr. pag. 224. ibi: *Otroſi man-
damos, que deſpues de becha, è dada a en-
tender la dicha amoneſtacion i requerimien-
to a los dichos Indios, ſi vieredes que con-
viene i es neceſſario para ſervicio de Dios
nueſtro Señor, i nueſtro, i ſeguridad vueſ-
tra, i de los que adelante huvieren de vivir
i morar en las dichas islas, i Tierrafirme,
de hazer algunas fortalezas, ò caſas fuer-
tes, ò llanas para vueſtras moradas, procu-
raràn con mucha diligencia i cuidado de
las hazer en las partes è lugares donde eſ-
ten mejor, i ſe puedã conſervar è perpetuar,
procurando que ſe hagan con el menos da-
ño, i perjuizio, que ſer pueda, ſin los herir,
i matar por cauſa de las hazer, è ſin les to-
mar por fuerça ſus bienes, i hazienda: an-
tes mandamos, que les hagan buen trata-
miento, è buenas obras, i les animen, i ala-
guen, i traten como a Chriſtianos, i proxi-
mos: demanera, que por ello, è por exemplo
de ſus vidas de los dichos Religioſos, ò Cle-
rigos, è por ſu dotrina, predicacion, è inſ-
truccion vengan en conocimiento de nue-
ſtra Fè, i en amor i gana de ſer vueſtros
vaſſallos, &c.*

Et noviſsimè idem expreſsiùs diſpo
nitur in alia epiſtola dat. Matr. 17. Mar
tij anno 1619. ad Excellentiſsimum
Proregem Principem Eſquilacenſem
ſcripta; cui cùm ibidem iniungeretur,
ut pro viribus faveret expeditionem,
& prædicationem, quam Gundiſalvus
de Solis ad Indos Toxococies, novi-
ter repertos, facere deſtinabat, ſtatim
præcipitur: *I pues el principal intento es
la predicacion del Evangelio, i lo demas
ſecundario, os encargo con particulares ve-
ras, è inſtancia, que procureis con buen cõ-
ſejo, i medios a propoſito, proſeguilla, i fe-
necella, pues ſerà obra de tanta eſtima: i
porque ſerà caſo feo entrar en tierra tan
populoſa ſin las fuerças neceſſarias, procu-
rareis autorizarlas, demanera que la gen-
te ſe acredite, i no ſe aventure, i que ſe va-
yan ſiempre aſſegurando las eſpaldas con
buenos baſtimentos, i algunos abrigos, ò
fuertes, demanera que en caſo repentino i
de impetu de gente, tengan abrigo i reparo,
procurando, que pues en aquella tierra no
ſe ha viſto gente de acavallo, ni armas de
fuego, que deſto aya el mejor recaudo que ſe
pueda. I ſobre todo os encargo afectuoſa-
mente el buen tratamiento de los Indios, è*

el

el regalo i caricias, con que es juſto atraer
los, conſervando la autoridad que conviene
entre barbaros, pues ſabeis, que la conquiſta
de las voluntades es la vitoria precioſa en
el acatamiento de Dios, i la mas acepta al
bien publico, i a mi ſervicio.

16 Secundò conſtituo, † noſtrã queſtionem in eo non verſari, an vi præcisâ per bellum, aut alio modo, infideles ad Fidem, & baptiſmũ recipiendũ, compelli poſsint? Certiſsimum namque eſt, hoc caſu characterem baptiſmi non imprimi, & reliquas rationes, & auctoritates militare, de quibus in primo argumento capitis præcedentis meminimus. Neque exiſtimari debet, Hiſpanos aliquo modo id ullibi tentaſſe, vel ignoraſſe, cùm viros pios & religioſos ſecũ ſemper in omnibus expeditionibus ducerent, quos hoc vulgatiſsimum Chriſtiani iuris, & in-
ſtitutionis principium latêre non po-
17 tuit. Præſertim, cũ † id ſatis animadverſum in Regijs codicillis, & inſtructionibus reperirent; quibus ſeriò, & graviter cavebatur, qualiter ſe cum Indis in Fidei prædicatione, & introductione habere deberent in omnibus expeditionibus, quę factę, faciendæve ſunt, ſive ad novas gentes quęrendas, ſive ad iam quęſitas perveſtigãdas, diſtrictè præcipiendo, ut Barbari humaniſsimè, quantum fieri poſſet, & ſuaviſſimè tractarentur, blandiſque verbis, aſsiduis prędicationibus, & Chriſtianę vitæ exemplo, commercijs quoque, donis, & muneribus ad Fidem ſuaderentur, & allicerentur, non autem vi,
18 & armorum, ac bellorum terrore; † ad quæ nunquam noſtris pervenire conceſſum fuit, niſi priùs graviter ab Indis aggreſsi, & laceſsiti fuiſſent, & omnibus alijs medijs, requiſitionibuſq; tentatis, vitę, & incolumitati ſuæ aliter conſulere non valerent.

Quod optimè in noſtræ quæſtionis terminis advertit Gregor. Lop. in. d. l. 2. tit. 23 part. 2. gloſſ. magn. col. 4. verſic. *In modo tamen bellandi*, Acoſta lib. 2. de procur. Ind. ſalut. cap. 7. & maniſeſtè colligitur ex † ſchedulis ſup. re- 19
latis, & ex prima, & pijſsima illa inſtructione Chriſtophoro Columbo à Regibus Catholicis data, quam refert Epiſcop. Chiapẽſ. in replicar. ult. ad obiection. Sepulvedæ fol. 52. Anton. de Herrera in hiſt. gen. Ind. decad. 1. lib. 1. & lib. 3. & ex alijs, quę poſteà Nicolao de Ovando, Licentiato Figueroa, Ferdinando Corteſio, & alijs Ducibus ſucceſsivè traditæ ſunt, quarũ paſsim meminit idem Herrera in dict. hiſtor. gen. Ind. præcipuè decad. 1. lib. 4. cap. 11. & 12. lib. 5. cap. 11. lib. 6. cap. 19. lib. 9. cap. 5. & 14. & decad. 2. lib. 3. cap. 8. decad. 3. lib. 5. cap. 1. lib. 9. cap. 2. lib. 10. cap. 9. & 10. & deced. 4. lib. 1. cap. 8. lib. 2. cap. 3. & lib. 4. cap. 10. & lib. 6. cap. 11.

Et ad idem tendũt plures aliæ ſchedulæ, & inſtructiones, quæ extant inter impreſſas, 4. tom. pag. 221. & multis ſequẽtib. Pręſertim nobilis illa proviſio Philipp. II. quæ vocatur: *Del boſque de Segovia*, 13. Iulij ann. 1573. & reperitur dict. 4. tom. pag. 245. in qua hoc graviſsimis verbis, & pœnis cautum fuit. Et in alia ſchedula, data Guadalupi 1. April. ann. 1580 dict. 4. tom. pag. 246. Gubernatori Philippinarũ præcipitur: *Que proceda ſeveramente cõtra los deſcubridores, que no guardan las inſtrucciones, porque ai algunos que piẽſan que por ſer los Indios infieles pueden ſer conquiſtados i ſujetados por fuerça de armas, &c.*

Quod igitur noſtri fecerunt, fuit, 20
poſt bella varijs de cauſis, & plerumq; legitimis, & aliquibus Indiarum regionibus exantlata, & alijs provincijs, diverſis rationibus, & evẽtibus in noſtrorum Regum ſupremum dominiũ, & gubernationem redactis, ut ex ſerie hiſtoriarum apparet, per religioſos viros, & prędicatores eniхè curarent ut Indi Chriſtianam Fidem, & religionẽ agnoſcerent, & ad eam recipiendam blandis, & ſuavibus medijs adducerẽtur.

tur. Quod cùm innumeri eorum liben-
tiſsime, & cum maxima animi alacri-
tate feciſſent, iuxta ea, quæ ſup. cap. 4.
21 ex num. 20. tradidimus, non † poteſt
ullo modo hæc Fidei receptio violen-
ta appellari, ad quam bella, & armorũ
ſtrepitus directo ordinata non ſunt, li-
cèt per indirectum videri poſsit, ipſis
bellis mediantibus, prædicationi, &
receptioni eiuſdem Fidei faciliorem
viam, atque aditum præparatum fuiſ-
ſe. Conſtãs quippè apud omnes Theo-
22 logos opinio eſt, † coactionem indi-
rectam non eſſe per ſe, & intrinſecè
malam, ſi debitis circunſtantijs fiat, &
finis converſionis prudenter, & cum
ſpe perſeverantiæ intendatur, ut teti-
gimus ſup. cap. 16. ex n. 103. & egre-
giè docet gloſſ. in cap. debet 53. 23. q.
4. D. Anton. 2. par. tit. 12. cap. 2. Gabr.
Angelus, & plurimi alij, quos refert, &
ſequitur Gregor. de Valencia tom. 3.
diſp. 1. punct. 6. Thom. Sanchez lib. 1.
de matrim. diſp. 36. Tiber. Decian. in
tract. crimin. lib. 5. cap. 14. num. 1. A-
zorius tom. 1. inſtit. Moral. lib. 8. cap.
24. Fr. Thom. à Ieſu de procur. omn.
gent. ſal. lib. 5. par. 1. dub. 2. pag. 204. &
noviſsimè P. Suarez in d. tract. de Fi-
de, diſp. 18. ſect. 3. ex num. 8. & Didac.
Valdeſius de dignit. Reg. Hiſpan. cap.
23 19. num. 6. ubi ita † ait: *Igitur infideles
hi non baptizati expugnandi ſunt, non ut
credere compellantur, ſed ut hortentur ad
verè credendum*, & allegat illud Taciti
lib. 3. Annal. *Ut rei agi poſſint, acie vin-
cendi ſunt.*

24 Et hoc ſenſu † accipiendũ eſt, quod
tradit Thom. Bozius, ſtatim citandus,
cap. 9. in fine, Ioan. Boter. in relat. uni
verſal. par. 4. lib. 3. pag. 55. & 56. Ant.
Herrera in dict. hiſt. gen. Ind. decad. 2.
lib. 5. cap. 4. pag. 169. & Fr. Ioan. à Põ-
te in conven. utriuſque Monarch. lib.
3. cap. 3. §. 3. pag. 19. in margine: bellũ
ſcilicet, & armorum favorem Chriſtia-
nam Religionem inter Indos Occidẽ-
tales introduxiſſe. Non enim loquun-
tur de coactione preciſa, & directa,
ſed de indirecta, & cauſativa, quę, ut
diximus, licita eſt, & permiſſa, & in Dei
Eccleſia multoties viſa, & obſervata.
Cuius † propagationem, & dilatatio- 25
nem per omnia ferè ſæcula in plurimis
gentibus, & nationibus, Deus ipſe nõ
ſolâ Evangelij voce diſpoſuit, ſed ple-
rumque mediantibus bellis, & alijs
perſecutionibus, vel rerum pręſentiũ
beneficijs, aut depulſione malorum,
quæ CHRISTI Fide nõ receptâ timeri
potuiſſent, ut latè, & copioſè proſe-
quitur Thom. Boz. lib. 4. de ſign. Eccl.
Dei, ferè per totum, & præcipuè cap.
8. & 9. Theatr. vitæ humanæ omnino
legendũ, volum. 16. lib. 1. pag. 3004. &
ſeq. & Medina in C. de reſtitut. q. 27.

Ecce enim † perſecutio illa Iero- 26
ſolymis CHRISTI, & Apoſtolorum e-
ius diſcipulis facta, cauſam præbuit,
ut quindecim & plus Chriſtianorum
millia per omnem Orbem ſpargeren-
tur, & omnia regna ad Fidem traduce-
rent, ut ait D. Lucas in Acta Apoſtol.
cap. 8. & 11. & proſequitur Cardinal.
Baron. in Annal. Eccl. 1. tom. ann. 35.
ex num. 1.

Gothi † quoque, Hunni, Suevi, 27
Vandali, Alani, in Occidentales Eu-
ropæ partes glomeratis examinibus
irruentes, eas graviſsimis bellis, & ca-
lamitatibus affecerunt, & labefacta-
runt. In quo tamen Paul. Oroſius ſcri-
bit lib. 7. cap. 14. laudandam, & attol-
lendã Dei miſericordiam videri, quã-
doquidem hoc modo, per Orientem,
& Occidentem, Eccleſiæ CHRISTI,
innumeris eorundem Barbarorũ cre-
dentium populis repletę fuerunt, &
tantæ gentes agnitionem veritatis ac-
ceperunt, quam invenire anteà illę ni-
ſi hac occaſione non poſſent.

Quibus exemplis, adhuc magis in
ſpecie, cum Bozio ubi † ſup. Arme- 28
niorum hiſtoriam ſubijcere poſſumus;
qui à Tiridate ſubacti, edicto ad CHRI-
STUM addicti ſunt. Et † Burgundio- 29
num; quorum gens, cùm incurſionem
Hunnorum timêret, CHRISTO ſe de-

vo-

Digitized by Google

vovit, ſi profligaret hoſtes; quod illi
Divinitus eſt conceſſum. Idem conti-
30 git multò pòſt † Francis, qui Gallias
occupârant, & eorum Regi Clodo-
veo, cùm prælium commiſſurus eſſet
adverſus Alemanos, & eorum robur,
& innumeram multitudinem maximè
formidaret.

31 Conſtantinus † quoque Magnus
Christo ſe adiunxit ob victoriam,
quam retulit de Maxentio per Crucis
ſignum, aliaque beneficia cœlitus illi
conceſſa, ut poſt alios enarrat Baro-
nius tom. 3. ann. 312. ex num. 56.

32 Saxonię † etiam incolas Carolus
Magnus undecim pręlijs diverſo tem-
pore domitos, Chriſtianæ Religioni,
quam ſe ultrò accipere profeſsi fue-
rant, & decies abiecerāt, integrè ad-
iecit anno 785. ut Rheginus, Egui-
nart. & Aimoinus ſcribunt. Borivorius
item, & Otho Magnus armorum vi in-
ter Bohemos Fidem inſtituerunt, &
reſtituerūt, ut teſtatur Dubravius lib.
5. & 6. Et Slavini, ut refert Helmodius
lib. 6. cap. 9. 16. 19. & 24. cùm Otho-
nis Magni punitionem timêrent, qui
eos bello delêre volebat ob quędam
latrocinia, & incurſiones in Chriſtia-
nos factas, illam Christi cultum cō-
plectendo redemerunt: à quo cùm po-
ſteà perfidè diſceſsiſſent, ab Henrico
I. & Conrado eius ſucceſſore, prælijs
fracti, ad Fidem redire coacti ſunt.

Rugiani quoque, eodem Helmod.
teſte lib. 1. cap. 43. & lib. 2. cap. 12. &
13. Ludovico Imperante, Christo
nomen dare cœperunt: mox ab eo de-
fecerunt, donec Valdemarus Danno
rum Rex, exercitu ducto, illos devicit,
& gentem rudem, & belluinâ rabie ſę-
vientē, partim prędicatione aſsiduâ,
partim minis, ab innata ſibi feritate,
ad novę religionis converſionem per-
duxit, anno 1186.

33 Boleslaus † item Polonorum Rex,
ut tradit Arnold. lib. 7. cap. 9. Pruſſos,
qui ob plurimas Chriſtianorū cædes
erant pœnæ capitali obnoxij, bello,
ferro, & incendijs punire decreverat:
illi ſupplices pacem poſtularunt, & eá
conditione obtinuerunt, ſi Christi
legem admitterent; quod ſtatim, ut ſi-
bi erat imperatum, fecerunt, demoliri-
que ſunt fana, & ſimulacra falſæ ſuper-
ſtitionis.

Heraclius † etiam Imperator, & Si- 34
ſebutus Hiſpaniæ, & Dagobertus Gal-
liæ Reges, Iudæos omnes in ſuis ditio-
nibus degentes, baptiſmum recipere
coëgerunt, ut latius patebit infrà cap.
19. num. 38. Quod factum † licèt non 35
valdè probet D. Iſidor. in hiſtor. Goth.
Æra. 650. inquit tamen, ſcriptū eſſe,
Christvm ſive per occaſionem, ſive
per veritatem annuntiandum, alludēs
nimirum ad illud † D. Paul. ad Philip- 36
penſ. 1. verſ. 18: *Dum omni modo ſive per
occaſionem, ſive per veritatem Chriſtus
annuntietur: & in hoc gaudeo, ſed & gau-
debo.*

Quem locum exponens D. Thom.
ibidem, docet, per occaſionem annū-
tiare Christvm, qui non intēdit hoc
principaliter, ſed propter aliud, puta
lucrum, vel gloriam. Per veritatem au-
tem, quando ex recta intētione. Vtro-
que autem modo hoc fieri ad utilita-
tem Eccleſię, dummodo verè Chris-
tvs annuntietur, & falſa doctrina nō
miſceatur. Quia ut ait D. Auguſtin. Pa-
ſtor, qui propter veritatem annuntiat,
eſt amandus; mercenarius, qui propter
lucrum, eſt tolerādus; qui falſus, expel-
lendus. Et eòdem tendit Tertull. qui
5. contra Martionem ſic vertit: *Nihil
mea, ſive cauſatione, ſive veritate Chriſtus
annuntietur, quia unus annuntiabatur, ſive
ex cauſatione, ſive ex veritate Fidei*: Gloſ-
ſa quoque Ordinaria, & D. Anſelmus
ibidem, eos ab Apoſtolo notari tra-
dunt, qui temporalibus lucris, & com-
modis inhiantes, prędicationem ſuſci-
piunt, quos, quamvis mercenarios,
non prohibet Apoſtolus, ſed permit-
tit, quia & ipſi utiles ſunt ad aliqua.
Neque abeſt D. Auguſt. in ſerm. 49. in
Ioan. ubi cùm hunc locum per trāſen-

Digitized by Google

nam incidiſſet,ſic ait: *Sunt homines in
Eccleſia,de quibus dicit Apoſtolus ad Phi-
lip. 1. Qui ex occaſione Evangelizāt quæ-
rentes ab hominibus commoda ſua, ſive pe-
cuniaria, ſive honorum, vel laudis huma-
næ, quomodolibet volentes accipere mune-
ra Evangelizant, & non tam ſalutem eius
quærunt, cui annuntiant, quàm commodū
ſuum*: Brevius Oecumenius: *Quid mihi
curæ eſt, quo quis ſcopo prædicet, qui inte-
rim rectè prædicet? ſive per occaſionē prop-
ter invidiam adverſum me, ſive per veri-
tatem Chriſtus annuntietur*, Dionyſius
verò Carthuſianus,&Caietan.ut alios
recentiores omittam, verba illa : *Sive
per occaſionem*,interpretārur,id eſt: *In-
cidentaliter*,ſcilicèr,ex invidia , ſeu cō-
tētione,ſeu alio quovis prætextu. Pro
quibus Gręca verſio ſtare videtur,quę
ubi Vulgata dixit:*Occaſionem*,apponit:
Prophaſim,quod idem eſt ac prętextus,
occaſio,excuſatio,vel ſimulario, quaſi
ſenſus ſit,prędicationem veram quoli-
bet colore, aut intentione operaram,
ijs quidem utilem eſſe , qui eius occa-
ſione cōverſi ſunt, quamvis prædican-
tibus potius noceat , quàm proſit. Vt
tandē D. Auguſt.non minus eleganter
expreſsit Pſal. 115.ſic inquiens:*Qui nō
ex charitate, ſed ex occaſione prædicabant
Verbum Dei, aliud ſentiebant, quod in eo-
rum moribus apparebat : & aliud prædi-
cabant, ut ſancto nomine placerent homi-
nibus. Quos tamen Chriſtum annuntiare
permittit, quamvis enim ea potius crede-
rent, quæ ipſi faciebant, ut morerentur, ea
tamen prædicabant, quæ ſi alij credētes fa-
cerent, ſalvarentur. Terrenis namque cu-
piditatibus conſulentes, Regnum cælo-
rum annuntiabant, habētes in pectore fal-
ſitatem, in lingua veritatem.*

37 Tertiò cōſtituo,quòd † ſi de illis in-
fidelibus loquamur, qui Principibus
Chriſtianis ſubditi ſunt,& in eorū ter-
ris,& imperijs habitant,plures Aucto-
res reperiemus,qui gravibus argumē-
tis & rationibus ducti , affirmare au-
dent,religiosè, & utiliter eoſdē Chri-
ſtianos Principes facere, ubi eiuſmodi
ſibi ſubditos infideles,etiam invitos,&
reluctantes compellunt, ut Fidem , &
Religionem Chriſtianam ſuſcipiant,
poſtquâm ſufficienrē illius propoſitio-
nem habuerint. Hanc enim ſententiā
expreſsè tenuit,& probavit Scotus in
4.diſt.4.q.ult. & ſequitur Gabr. ibid.
q.2.dub.5.circa finē , Alfonſ.à Caſtro
de iuſt.hæret.punit.lib.2.cap.14.& nō
eſſe improbabilem tradit Mag. Lorca
in 2.2.ſect.1.diſp.36.num.7.

Et licèt cōtraria verior ſit,ex ratio-
nibus,& auctoriratibus cap.pręcedēt.
relatis,quæ nō minus in ſubditis,quàm
in non ſubditis militāt,& ex alijs, quæ
contra Scotum cum magis communi
Theologorū Schola poſt D. Thom.2.
2.q.10.art.8.& 11. docet Caiet. ibid.
D.Antonin.in ſumm.2.p.rit.12.cap.2
Palud. in 4.diſt.4.q.4. Durād.q.6.So-
to diſt.9.q.1.art.3.Victor. in relect.1.
de Indis, Hēric.lib.2.de Baptiſm.cap.
4.num.8.Greg.de Valenc. d.3. tomo,
diſp.1.punct.6.Torres de Fide , art.7.
diſp.51.dub.1.col. 638.Thom.à Ieſu
de procur.omn.gēt. ſal.lib.5.in princ.
pag.204.& Doctiſs. P. Suar. qui alios
allegat,in eod.tract.diſp. 18. ſect.3.ex
n.4. Vbi ramen † non agitur de coa- 38
ctione directa,& pręciſa , ſed de indi-
recta,& cauſariva, ijdem Auctores re-
ſolvunr,licitū eſſe , omnia media quę-
rere,& tenrare,per quæ ad Fidem ſuſ-
cipiendā, & capeſſendam alliciantur.
Arq; ita D.Aug. in epiſt. 204. ad Do-
natū,quæ referrur à Gratian. in† cap. 39
ult.23.q.4. meritò docet , malos eſſe
prohibendos à malo , & cogendos ad
bonū,nimirū per hanc coactionē,quæ
iuſtis,& opportunis medijs irrogatur,
nt ibi explicant Gloſ.& Doct. & idem
Aug.in epiſt.52. ad Macedon. relatus
in cap.debet 53.eâd.cauſ. & q. ubi in-
quit : *Debet homo diligere proximū tan-
quā ſe ipſum : ut quem potuerit hominem,
vel beneficientia conſolatione, vel reforma-
tione doctrinæ, vel diſciplina coërtione ad-
ducat ad colendum Deum.*

Ex quo text.gloſſ.argumentum de-

du-

40 ducit,quòd † pecunijs,donis,& muneribus rectè poſſumus infideles ad Fidē allicere, prout eos invitat Auguſt. in cap.quod autem 23.q.7.ibi: *Vtinā Catholici fiant,& non ſolùm quæ dicunt ſua, ſed etiam noſtra in pace nobiſcum & charitate poſſideant*: & ſequuntur Archid. in.d.cap.debet homo,&in cap.qui ſincera 45.diſt.gloſ.in cap.quā pio, verb. *Interventu*, & ibi Turrecrem. col.2.1. q.2. Aloiſius Leo in l.1.num.57. C.de Iudæis,& noviſs. Anton. Ricciullus in tract.de iur.perſ.lib.2. c.36. n.5. & 6.

41 Nam quamvis alioqui † omnes pactiones,& nūdinationes,quę in rebus ſpiritualibus fiunt, prohibitæ ſint, & ſimonię labem videantur habère,cap. quàm pio 1.q.2. cap. primum 22.q.2. cap.ult.de tranſact. cum notatis à D. Thom.2.2.q.189.art.9.ubi ex eo, inquit,ſimoniā contrahi,ſi detur aliquid pretio æſtimabile alicui ſub pacto expreſſo,ut ingrediatur religionem. At tamen ubi pecunia non datur ſub tali pacto,neque in vim pretij, & emptionis rei ſpiritualis, ſed in modum cōditionis,ſi infidelis voluerit ad Fidē cōverti,nulla ſimonia committitur:quoniam temporale commodum pro re ſpirituali non datur,ſed muneribus,blādimentis,& officijs pagani voluntatē, & animum conciliamus, ut conſulat ſuæ ſaluti, & ad id, quod alioqui iure Divino pręſtare debêret,nobis devincimus.Quod nullam in ſe turpitudinē habet, ſed potius magnum charitatis,

42 & pietatis officium. Cùm † Deus ipſe ſæpè promittat bona temporalia ſub conditione,ſi benè operentur illi,quibus fit promiſsio, ut vidêre eſt Geneſ.

43 17.& ut omnes fatentur, licitum † ſit legatum fœminæ relictum ſub conditione,ſi ingrediatur religionem,ex notatis à Thom.Sanch.de matrim lib.1. diſp.33.& ſeqq. & Perez de Lara, qui alios plurimos refert, de anniverſar.

44 lib.1.cap.21. ex num. 24. Et † quod magis eſt,vitam infidelibus donare eâ conditione,ut baptizentur:quod eſſe uſu receptum,teſtatur Medina in C de teſtitut.q.27.& Azorius ſtatim citandus.

Et ſimiliter poſsit † fidelis fœmina, 45 remoto quolibet iure humano, cum infideli de matrimonio contrahendo convenire,eâ conditione, ſi fiat Chriſtianus,cap.cave,& cap.non oportet, 28.q.1.& gloſſ.in.d. cap. debet, & in cap.qui ſincerâ,verb. *Blandimentis*,45. diſtinct.cum qua poſt alios,quos reſetunt,ita optimè diſtinguūt,& reſolvūt Sylveſt. verb.*Iudæus*, quæſt.6. Thom. Sanchez lib. 1. de matrimon. diſput. 36.Ioan.Azorius dict.1.tom. inſtitut. Moral.lib.8.capite 24. verſic. *Quæres*, col.2274. & Fr.Thom.à Ieſu dict.lib. 5.de procut.omn.gent.ſal.par.1. dub. 2.pag.205.

Quibus Ego adijcio, quòd etſi re verâ daremus,infideles † ad baptiſmū 46 ſuſcipiendum primò, & principaliter ob temporale commodum, vel excuſandam pœnam mortis adductos fuiſſe, ipſi quidem ſic ſuſcipiendo peccarent, licet non tantum, quantum ſi prorſus baptiſmum renuerent; invitantes tamen non ita: cùm licitum ſit invitare ad minus peccatum,ut ſingulariter ſentit Div. Auguſtin. lib. 2. de adulter.coniug.cap.15. & habetur in cap. ſi quod verius 33. q.2. & ſequuntur Adrian.quodlibeto 9.litt.E. Caietan.in 2.2.q.78.art.8. Navarr.in Manual.cap.17.num.263.& in cap.inter verba 11.quæſt.3.concluſ.5. num.14. & Ant. Naldus in quæſt. pract. verb. *Baptiſmus*,num.8. & verb. *Infidel.* numer.6.

Quâ etiam ratione ſubſiſtit † do- 47 ctrina D.Gregor.relata in dict. capite iam verò 23.q.6. & probata poſt gloſ. in.d.cap.debet;quæ habet,poſſe Chriſtianos † Principes, Iudęos & alios in- 48 fideles ſibi ſubditos ad Fidem inducere,eos à tributis & oneribus aliquatenus relevando, ſi converti voluerint, vel maiora eis tributa,& ſervitia imperando,atque iniūgendo, ſi in ſua perfi-

dia pertinaciter maneãt, quod ſequũtur, & ad privationem etiam honorũ & aliorum favorum, & privilegiorum extendunt gloſſ.& Pręposit.in. d. cap. de Iudæis,45.diſtinct.Abbas in.d.cap. maiores,§. item quæritur, de Baptiſmo,Marquard.in tract.de Iudæ.& Infidel.3.par.cap.2.num.8.& 1.par.cap. 14.pag.57.Acoſta de procur. Ind. ſal. lib.3.cap.13. Gregor. de Valencia 3. tom.diſp.1.q.10.art.6.col.410.Azor. d.verſ.*Quæres*,Ricciullus d. lib.2. cap. 36.num.7.& 8.& Suar.d.diſp.18 ſect. 3.num.8.& 9. Vbi tamen advertit, in huiuſmodi ſervitiorum, vel tributorũ impoſitione iuſtitiam, & terminum, quem vocant rigoroſum, excedi non poſſe. Nam ſervitijs, vel exactionibus inſolitis gravari non debẽt, ex doctrina text.in cap. ſicut, de Iudęis, Div. Thom.in epiſt.ad DuciſſamLotharingiæ,Ioan.Andr.in additiõ.ad Specul. tit.de Iudæis,ſup. rubr. & Innocent. & Panormit.in.d.cap. quod ſuper his, de voto.

Et eſt videndus Simon Maiol.dict. colloq.de perfid.Iudæ.pag.256.& ſequent.ubi addit,Iudęos in viilioribus, & ſordidioribus officijs, & laboribus occupari poſſe, & debêre, cùm ſint veluti ſervi Chriſtianorum, & hoc multum ad eorum converſionem proficiat. Quod Regius Vates oraſſe vi-
49 detur † Pſalm.32.dicens: *Imple facies eorum ignominia, ut humilientur, & tunc requirant nomen tuum, Domine.* Et Iſaias cap.26: *Domine, in anguſtia requiſierunt te, & in tribulatione murmuris doctrina tua eis.*

Idem noviſſimè tradit Steph. Gratian. in diſcept. forenſ. tom. 4. capite
50 658.pag.114. pluribus probãs, † Iudęis, ob prędictam rationem, non debêre ſervari ęquitatem, de quo etiam agit Ricciullus d.lib.2.cap.20.& Petr. Cenedus in collect.59 ad Decretales,
51 pag.198. num.3. ubi † ait, Iudæos à Chriſtianis habitu diſtingui debêre, per text.in cap.in nonnullis 15.de Iudęis,& alia,quę tradit Guillel.Bened. in cap.Raynuntius,verb. *Raynuntius de Clara*, num. 64. Palac. Rub. in reper. rub.§.70.num.29.& Did.Perez in l.8. 37.& 38.tit.3. lib. 8. ordin. & Tiber. Decian.dict. lib. 5. criminal. cap. 12. num.16.Ricciullus ubi ſup.cap.43.

Vtrum autem † prędicti Iudæi,vel 52
infideles,Chriſtianis Principibus ſubdiri, ab eorum Regnis expelli,& bonis ſpoliari poſſint, ſi Evangelij Fidẽ amplexari noluerint, maiorem quidem difficultatem habet, propter aientes, & negantes Doctorũ ſententias, quæ in hoc articulo reperiuntur: quarum Auctores, & argumenta latè adducit Camill.Borrell. de præſtã Reg. Cath. cap.69.per totum, Cened. in collect. 15.ad Decretal.num.2.pag.122. Decian.ubi ſup.cap.11.num.1. & ſeqq. & cap.13. num.2. & Simon Maiol. in.d. tractat.de perfid.Iudæ.ex pag.40. ubi infert conſilium circa hoc à Doctoribus Mediolanenſibus factum, quãdo Iudæi ab illo Ducatu expulſi fuerunt, & noviſſimè Ricciullus dict.lib.2.cap. 51.per totum.

Sed verior, & communior opinio eſt, quã etiam contrariæ ad concordiam redigi poſſunt, ut regulariter, ſi quietè, & pacificè inter Chriſtianos degant, nullumque ab eis incommodũ religioni, & ſaluti publicæ timeatur, tolerari debeant, & ab omnibus iniurijs defendi, & ſic reſipiſcere poſſint, & voluntariè ad Fidem converti, dict. cap.diſpar 23.q.8. cap.Iudæi, de teſtibus, dict. cap. qui ſincerã 45.diſtinct. cap.quieſcamus 42. diſtinct. cap. non ſatis 86.diſt.cap.ſi cupis 16.q.1.l.nullus,C.de Iudæis,cap.etſi Iudęos, cap. ſicut,eod.tit.Gloſſ.Bart.& Doct. in l. multum intereſt,D.de verbor.obligat. Præpoſit.in.d.cap.qui ſincerã, col. 2. Oldrad.conſ.87.&264. Alex.conſ.71. vol.2.& conſ.99.vol.6.Pariſ.conſ.11. vol.4.Marquard.deSuſanis d.tract.de Iude.& Infidel.1.part. cap.7.Roland. conſ.25.vol.3.& Ioan.Bapt. Ferretus

conſ.

Digitized by Google

coní.37.& conſ.381. per tot. Vbi ta-
men protervià, & ingratitudine ſuà
Chriſtianorum gratiam,&charitatem
demeruerint, vel aliquid in eos moliti
ſint; aut pravo ſuo exemplo, & ſuper-
ſtitioſis ritibus Chriſtianum populum
turbare,aut fœdare potuerint, aut a-
liæ ſimiles cauſæ intervenerint, quæ
iuſtum religioſi Principis animũ mo-
veant,tunc rectè expelli,& bonis pri-
vari poſsint,ut ſæpeſæpius cum mag-
no conſilio, & Catholicę pietatis, &
Religionis exemplo factũ videmus in
caſibus ſup. c.16.ex n.113. relatis, &
in plurimis alijs,quos, hanc ſententiã
ſub hac diſtinctione ſequentes, com-
memorant Oldrad. Alexand. Pariſ.
Roland.Decian.Borrell. & reliqui u-
bi ſup.Socin.conſ.86. lib.4. Corſetus
de poteſtat.Regia,quæſt.81.Pet.Mal-
ferit.conſ.769. num.90. apud Mãdel.
vol.4.Albertin.de hæretic.lib.6. q. 7.
Hermes Lethmatius de inſtaurata re-
lig.lib.2.capit.12. Conrad. in templo
omn.Iud.lib.1.c.1.§.3. verb. *Vſuras*,
ex n.12.Didac.Perez in l.4. tit.3. lib.
8.ordin.Simancas in Cathol.inſtitut.
titul. 35.num.5.& ſequentibus, Andr.
ab Egea in cap.Canonum ſtatuta, nu-
mer.254.& ſeq.de conſtitut.Aviles in
cap. Prætor.verb. *Servitio*,num.5.Ro-
jas de hæret. 1.part. ex num. 565. &
ſingular. 37. verſ. *Et ita*, Simon. Ma-
iol.dict.colloq.de perfid.Iudę. ex pag.
48.& 188. & 203. ubi agit de Iudæis
iuſtè ſpoliandis, Carol. Tapia in 1.lib.
iur.Regn.Neapol. ſup. prag. 2. de Iu-
dęis,num.1.& ſequenti, Philipp. Paſ-
chalis de virib. patriæ poteſtat.1.part.
cap. 7. num. 14. & 15. Thom. à Ieſu
dict.lib.5.de procur.omn. gent. ſalut.
dub.5.pag.209.Ricciullus dict.cap.51
num. 11. & ſeqq. & alij, quos cap.ſe-
quenti,num.89.citabimus. Proquibus
facit Motus proprius Pij V.incip. *He-
bræorum gens*,dat.ann.1568.4.Kalend.
Martij,&alia plura,quę noviſsimè cõ-
gerit Fr. Iacob. Bleda in defenſione
Fidei pro expulſione Moriſcorũ,tract.
2.cap.1.§.2.& in hiſt. Maurot. lib.1.
cap.12.pag.37.

QVARTÒ conſtituo,quòd † etſi in 53
eiuſmodi indirecta, & cauſativa Fidei
introductione & receptione aliquis
fortè exceſſus intervenerit,cuius præ-
textu infideles ipſi magis coacti,quàm
ſuaſi, aut verius compulſi, quàm im-
pulſi videri poſsint; adhuc tamen illis
permitti nõ debet a Fide ſemel ita re-
cepta deſciſcere. Quia quamvis diſci-
plina Chriſtiana hunc modum con-
verſionis graviter prohibeat, & dete-
ſtetur: eadem tamen, Religionem ip-
ſam ſemel ſive iure,ſive iniuriâ ſuſcep-
tam nullo modo deſerendam eſſe de-
cernit, ex rationibus, de quibus in
Concilio Tolet. IV. cap.56. † relato 54
in cap. de Iudæis 45. diſtinct. ubi ita
habetur: *Qui autem iam pridem ad Chri-
ſtianitatem coacti ſunt venire (ſicut fa-
ctum eſt temporibus religioſiſſimi Princi-
pis Siſebuti) quia iam conſtat eos, Sacra-
mentis Divinis ſociatos, baptiſmi gratiam
ſuſcepiſſe, & chriſmate unctos eſſe, & cor-
poris, & ſanguinis Domini extitiſſe par-
ticipes, oportet, ut Fidem, quam etiam vi,
vel neceſſitate ſuſceperunt, tenere cogan-
tur, ne nomẽ Domini blaſphemetur, & Fi-
des, quam ſuſceperunt, vilis, & contem-
ptibilis habeatur.* Quod latè probat
Lofred. conſil.48. ſub num. 3. verſic.
Alia verò, Henric. de Boic. in cap.1.
num.7.de baptiſmo, Stephan.de Gaë-
ta in repet.cap.ad limina 30. quæſt,1.
§.1.num.15. Philip. Paſchal.de virib.
patr.poteſt.1.par.cap.7.num.20.Ric-
ciullus d.lib.2.de iure perſon. cap. 35.
per totum.

Et in noſtris terminis conſiderat
Ioſeph. Acoſta dict. lib 2. de procur.
Ind. ſalut. cap. 11. pag. 252. ubi alle-
gat Div. Auguſtin. epiſtol. 50. ad Bo-
niſac.dicentem: *Plus enim habet iuris,
quod in eis Dominicus character agnoſci-
tur*:& potuit allegare id, quod in ſi-
mili de filijs parvulis infidelium, de fa-
cto cõtra parentum voluntatem bap-
tizatis, diximus ſup. cap. præcedenti

num.

num.40.& Ricciullus ubi ſup. cap.34.
Et ſpem integrioris, & purioris Fidei
in filijs,& ſucceſſoribus infideliũ prę-
dicto modo converſorum, quam etiã
cum D.Gregor. & alijs cõſideravimus
cap.16.num.108.

55 Et facit † text.in cap. cõtra Chri-
ſtianos,de hæret.lib.6. ubi hoc proce-
dere dicitur, etiam ſi infideles metu
mortis, aut corporis cruciatus,bapti-
zari ſe permiſerint, modò abſolutè nõ
fuerint coacti, puta ligati, vel vi a-
quâ baptiſmali abluti, & chriſmare il-
liniti.

Quorum iurium argumento rectè
reſolvit Tiber. Decian. lib. 5. crimin.
56 cap.10. numer.21. quòd ſi † infidelis
philocaptus amore alicuius puellæ
Chriſtianæ, ſimulatè factus ſit Chriſ-
tianus, ut illam ſibi copularet, & bap-
tiſmum receperit: ſi poſteà reverſus
ſit ad peſtem infidelitatis, cogendus
eſt in Fide perſeverare, & uti Chriſ-
tianus Apoſtata punietur, & valebit
matrimonium, neque illa mulier po-
terit alteri nubere, & verè dicetur
character baptiſmi impreſſus, cap. ſi-
cut ficti 1.quæſt.1.cap.ſolet,& capite
quamvis,de conſecrat.diſtinct.4.Quæ
tamen,ut idem Decianus advertit,in-
telligenda ſunt quoad forum conten-
tioſum, ſecus in foro conſcientię, ut
per Innocent. in cap. 1. circa finem,
de baptiſmo, & Abbat. in cap. ultim.
eodem; quia cùm Eccleſia ignoret in-
tentionem,& quilibet pręſumatur bo-
nus,poterit illum cogere, ut perſeve-
ret, & punire nolentem: & ita etiam
in terminis tenuit Marquard. de Iu-
dæis,3.part.cap.2.num.8. Beroius q.
2.incip. *Ex facto quærebatur*, Paſcha-
lis dict.cap.7.num.21.Ricciullus dict.
lib.2.cap.31.num.ult.

57 Quinimò, † etſi per ludum, cum in-
tentione tamen baptizandi,pueri Iu-
dæorum, vel infidelium ſe ipſos invi-
cem baptizarent,ſervatis verbis.& for-
mâ baptiſmi,dicerentur verè baptiza-
ti,& cogerentur perſeverare,prout fa-
ctum fuit ab † Alexandro Alexandri- 58
no Epiſcopo;qui cùm per viam ince-
dens,vidiſſet puerum Iudęum, Atha-
naſium nomine, in ludo puerorum ſe
pro Epiſcopo gerentem, & baptizan-
tem alios pueros,coëgit omnes perſe-
verare in Fide Chriſtiana. Quo factũ
fuit,ut Athanaſius maximus evaderet
Fidei propugnator, ut refert hiſt. Ec-
cleſ.lib. 10. & Tiber. Decian. d.lib.5.
cap.12.num.28.

Et,quod plus eſt,ſufficere,quod infi
delis ſuâ ſponte petierit baptizari, ad
hoc ut ad baptiſmum ſuſcipiendũ cõ-
pelli poſsit, licèt poſteà pœniteat, &
reluctetur,tenet Marquard. d.3.part.
cap.3.num.1. quem refert & ſequitur
Ricciull.dict.cap.31.num.26.

Quinimò, † ſi Iudæus, vel Sarace- 59
nus ętate maior per vim præcisã coa-
ctus ſit ſacrum baptiſma recipere, &
per longum temporis ſpatium nihil in
contrarium dixiſſet, ſed per aliquos
actus illum baptiſmum tacitè appro-
baſſet;tunc characterẽ impreſſum re-
manêre, abſque dubio exiſtimat Mar-
quard. d. cap.2.n.9.Paul.Pariſ. cõſ.2.
num.26.lib.4.& Ricciull. d.lib.2.cap.
35. n. 3. cùm illa pręciſa coactio per
actus ſequentes videretur purgata,
pręterquam ſi perpetuò duraſſet ea-
dem cauſa coactionis,iuxta ea, quæ in
ſimili tradit Decius conſil. 219. n. 7.
& ſequent. & in proprijs terminis al-
legant Henric. Boic. in cap. maiores,
de baptiſmo. Qui tamen re verà hoc
non dicit,ſed potiùs contrarium; quia
cùm nihil receptum ſit, non inveni-
tur,quod ratificetur, & ita adverſus
Pariſ.benè reſolvit Paſchalis ubi ſup.
num.19.

Idem etiam erit dicendum in quæ-
ſtione, quam movet Licentiatus Zu-
rita in ſuis quæſt.Theolog. cap.40. de
Indis, nimirum, † qui ob eam cauſam 60
Chriſtianam Religionem ſuſcipiunt,
ut ſuum Regem imitentur, alioqui
ipſam non ſuſcepturis. Nam etſi ve-
rum ſit, quòd qui hac tantùm ſui

Prin-

Principis auctoritate, & exemplo ducti ad Fidem, & baptiſmum accedunt, admitti non debêrent, ex doctrina D.Thom. 1. 2. quæſt. 109. art. 6. quia id facientes, non modò irreligioſi, verùm & impij ſunt, ut docet idem D. Thom. 2. 2. quæſt. 5. art. 2. ſemel tamen admiſsi, diſciplinam Chriſtianam ſervare compellentur, ex dict. cap. de Iudæis.

Imò nullatenus ſperni debebit in hac converſionis infidelium, præſertim Barbarorum, expeditione, Prin-
61 cipum eorum auctoritas, † quę, ubi Indis tantùm ſervit in modum prævię diſpoſitionis, licita eſt, & admodum neceſſaria, ut faciliùs ad Fidem alliciantur, iuxta doctrinam eiuſdem D. Thom. 2. 2. quæſt. 27. art. 3. & quæſt. 100. art. 3. Nam ut Cicero in epiſt. inquit, quales in Republica Principes ſunt, tales reliqui cives eſſe ſolent, & cũ Claud. teſte, totus componatur Orbis Regis ad exemplum, ubi Rex boni, & honeſti curam habuerit, ſubiectos ſibi cives eandem viam amplecti docebit, ut Velleius Paterc. lib. 2. & Seneca in Thieſte dixerunt.

Et in ſpecie receptionis Fidei oſten-
62 dunt † plures Regiæ ſchedulæ, quæ hanc curam conquiſitoribus, & Prædicatoribus Indorum iniungunt, ut eorum Regulos, TECLES, ſive CACIQVES, primùm ad Fidem allicere ſtudeant, ut deinceps pronior, & facilior aditus reliquis aperiatur, quæ extant in 4. tom. impreſſ. ex pag. 221. & præſertim in inſtructione data Ferdin. Corteſio Valliſoleti 26. Iunij an. 1523. pag. 248. ibi: *I porque como ſabeis de cauſa de ſer los dichos Indios tan ſujetos a ſus Tecles i ſeñores, i tan amigos de ſeguirlos en todo, parece, que ſeria el principal camino para eſto comẽçar a inſtruir a los dichos ſeñores principales, &c.*

63 Quibus etiam cavetur, † ut omnia alia media excogitentur, & exequantur, per quæ Fides, & Religio Catholica faciliùs, & commodiùs Barbaris ſuaderi poſſe videatur. Et inter cætera animadvertitur in inſtructione: *Del Boſque de Segovia*, ann. 1573. dict. tom. pag. 245. verſ. *Aunque de paz*,
ut † Prædicatores ornatiori, quan- 64
tum fieri poſsit, cultu, in primis ad Indos concionibus incedant, albis ſaltem ſtolis, & ſuperpelliceis induti, & ut muſicis etiam inſtrumentis, atque concentibus, ubi oportuerit, utantur, quo maiorem in animos Indorum venerationem, & admirationem incutiant. Quod mirè convenit cum quæſtione, quam proponit Zurita ubi ſuprà cap. 32. † an ſcilicet, ſi qua In-
dorum gens minus ædificaretur, pau- 65
peri Evangelizantium cultu, & tenui victu; propterea Prædicatores ſplendidiorem ornatum aſſumere, lautioremque menſam inſtruere debêrent? Et reſolvit, quòd poterunt, ſi id tendit ad dignitatem religionis inducendam, vel augendam ex doctrina D. Thom. 2. 2. quæſt. 129. art. 8. & quęſt. 87. art. 1. & q. 186. art. 3. dum hic ornatior ſplendidiorque cultus, cum gravi pauperum vexatione, & eleemoſynæ detractione non fieret, ut idem D. Doctor inſinuat in eâd. 2. 2. q. 30. art. 4. & quæſt. 185. art. 7.

Et † à ſanctiſsimo illo Indiarum O-
rientalium Apoſtolo B. Franciſco Xa- 66
viero factum videmus; qui cùm aliàs paupertatis, & humilitatis obſervantiſsimus fuiſſet, ubi tamen prædicando ad Iaponios pervenit, cultiorem veſtem aſſumpſit, & maiori comitatu, atque exteriori ornatu uſus eſt, quia id, iuxta illarum gentium mores, neceſſarium eſſe cognovit, ut referunt Horat. Turſelinus, & Ioan. Lucena in eius vita, Ioan. Maffæius hiſtor. Indic. lib. 14. pag. 335. Fr. Ant. de San Roman. in hiſt. Ind. Orien. lib. 4. cap. 10. pag. 664. & melius Ferdin. Mendez Pintus, qui ſe oculatũ teſtẽ fuiſſe affirmat, in ſuis peregrin. cap. 109. Et idẽ fecit † B. Par. Mattheus Riccius in ſuis
Chriſtianis inter Sinas expeditionibus, 67

ut narrat Nicol. Trigaultius in hiſtoria,quam de eis eleganti ſtylo compo-
68 ſuit,lib.3.cap.11. Novum † quippe nō eſt, ſed multis retrò exemplis, & ſæculis comprobatum,ut honor veſtibus pretioſioribus, vel ornatioribus adhibeatur, atque eapropter illis quilibet citra vanitatis, & luxus notam ſecundùm dignitatem, quam gerit, vel officium & legationem, quam exercère ſtudet, uti poteſt, & debet, ut latè probat Chaſſan.in Catal.glor. mundi 1. part. conſid. 23.in princip. & part.7. conſid. 44. & part.12.conſid. 96. Speculat. loquens de iudicibus, & advocatis, tit. de advocat. §. *Sequitur videndum de veſtibus*, colum. 2. & Stephan.Gratian.diſcept.forenſ. cap 284.num.39.& ſeq.

Quinimò licitum etiam eſſe, infideles, exemplo & ſanctimoniá Prædicatorum inducere, quamvis aliquando in his falli auditores contingat, idem Zurita docet cap.8. motus auctoritate, & argumentis D. Thom. 2.2.quæſt.10.art.2.& in 1.2.q.54. & 57.art.2.

Et ibidem in quæſtionem deducit,
69 utrum † ſi Indus non intelligat graviora, & firmiora argumenta, quibus ad Fidem adduci poſſet, liceat levibus alijs & imbecillis rationibus illū attrahere?Et non licère reſolvit, quin potius graviter peccare,qui ſolidas rationes omittit, & falſis, levibus, aut ſophiſticis rem adeò gravem pertractat, & in qua vix quiſquam prudenter credere poſsit, qui cauſas credendi ſufficientes non habuerit, ſecundùm D. Thom.1.2.quęſt.100.art.5. & 2.2.q. 189.art.9. & quęſt.4. art.1. Maximè
70 cùm † nemo ita rudi, & barbaro ingenio eſſe poſsit,ut capere non valeat evidentes quaſdam de Fide credenda perſuaſiones, ex traditis ab eodem D. Thom.1.2.q.58.art.4. & q.65. art.3. & in 2.2.q.45.art.5.

Et faciunt, quæ in ſimili tradit Tiber.Decian.lib.5.crimin.cap.10.num.
18.docens, † quòd quemadmodum 71
minis,& timore infideles ad Fidem allicere nō permittitur, ita nec fallacijs aut deceptionibus,ex dict.cap.qui ſincerâ,cum alijs ſuprà relatis.Et Simon Maiolus d.tract. de perfidia Iudęorū, pag.220.ubi reſolvit, nemini permiſſum eſſe,ſe defendere,aut Fidem ſuam adſtruere cum iniuria Chriſti, & contumelia Eccleſiæ. Vnde † Iob.13. di- 72
citur: *Nunquid Deus indiget veſtro mendacio?* Et D. Paul. ad Roman. 3: *Si enim veritas Dei in meo mendacio abundat in gloriam ipſius, quid adhuc & ego tanquam peccator iudicor, & non ſicut blaſphemamur,& ſicut aiunt quidam, nos dicere, faciamus mala, ut inde eveniãt bona,quorum damnatio iuſta eſt?*

SVMMARIVM
Capitis XIX.

1 *Auctores, qui ad Fidem introducendam vim aliquam permittunt,qualiter ſunt accipiendi,& defendendi.*
2 *Apoſtolicum modum in prædicando obſervare, ubi illud commodè fieri poteſt, congruentiſsimum eſt.*
3 *Indorum Novi Orbis converſio media quadam via curanda fuit.*
4 *Fidei in negotio, inter Barbaros & protervos,levem aliquam compulſionem & ſeveritatem ſalutarem admittit D. Auguſt. & alij, quorum verba referuntur.*
5 *Auctores, qui nullam omnino vim, nec armorum terrorem in converſione infidelium admittunt, ſecuriorem opinionē ſequuntur,& qualiter argumentis contrariæ reſpondeant.*
6 *Fidei prædicationem, & propagationem quamvis Chriſtiani curare tenentur, non tamen debent hac cauſa Apoſtolicos prædicandi canones tranſilire.*
7 *Sancta quæ ſunt,ſanctè tractari debent.*
8 *Finis bonus non iuſtificat actum,niſi per iuſta media exequatur.*

9 *Intentio bona non excuſat eum, qui illicita facit.*

10 *Infideles quamvis peccent non recipiendo Fidem, non tamen poſſunt à fidelibus hoc prætextu puniri.*

11 *Præceptum de prædicanda Fide non obligat ad tranſgrediendum aliud, quo inſontes puniri, & debellari vetantur.*

12 *Converſionem aliorum nemo curare debet, ſi ſe exponat periculo peccandi.*

13 *Peccatum quantumvis veniale quis cõmittere non debet, etiam propter lucrandas omnes animas mundi.*

14 *Principes licèt ſint Divinæ legis, & Fidei cuſtodes, illam tamen debitis modis tueri debent, no autem illicitis & violentis.*

15 *Natio nulla eſt, ex qua aliqui non ſint prædeſtinati.*

16 *Eccleſiæ Dei omnes gentes promiſſæ ſunt, non tamen omnes homines omnium gentium.*

17 *Reges Hiſpaniæ curam cõverſionis Indorum ſibi à Sede Apoſtolica demandatam, qualiter exercere debeant.*

18 *Finis curam qui habet, licèt poſsit diſponere media, intelligitur de mediјs permiſsis, & ad illum finem proportionatis.*

19 *Arma, quibus Chriſtiani milites, & Prædicatores in converſione Indorum uti debent, qualia ſint?*

20 *Miniſtri, ſi idonei fuerint, etiam hodie, Apoſtolico more prædicando, multum inter barbaras nationes proficient.*

21 *Apoſtoli olim inter nationes non minus feras, & barbaras, quàm Indorum, ſoli, & inermes prædicarunt.*

22 *S. Fran. Xavierus modo, & fructu ſuæ prædicationis utile, & recens dedit noſtris temporibus Apoſtolicæ imitationis exemplar.*

23 *Indorum ſalus deſperanda non eſt, quos iam Deus ad Evangelium vocare videtur.*

24 *Prædicatoribus Fidei certiſsimũ auxilium Deus, Iſaiæ 55. & Pſal. 67. promittit.*

25 *Linguarum varietas, & ignorantia veros prædicatores Fidei à cõverſione Indorum terrere non debet.*

26 *Prudentia caret, qui quod cœleſti virtute vacuum eſt, humanis cõſiliјs explere intendit.*

27 *Apoſtoli magis virtutibus, quàm miraculis, Orbem converterunt.*

28 *Infideles hodie etiam magis virtutibus, quàm ſignis Prædicatorũ movebuntur, & quare? cum D. Chryſoſt.*

29 *Miracula nõ defuerunt hoc ſæculo prædicantibus inter Indos.*

30 *Regula de conceſsione antecedentis ad poſitionem conſequentis, fallit, quando hoc ſine illo exerceri poteſt.*

31 *Zelus extendendæ Chriſtianæ religionis tunc laudari debet, cùm eiuſdem Religionis præcepta non frangit.*

32 *Cap. ſi non ex Fidei 23. quæſt. 4. vera explicatione donatur.*

33 *Intentio recta in bellis ſemper requiritur, & laudatur.*

34 *Infidelibus quibus, & quando bellum licitè inferri poſsit?*

35 *Cap. Diſpar. 23. quæſt. 8. explicatur. Et num. 38. & 41.*

36 *Saraceni, & aliј infideles, qui ſunt hoſtes Fidei, & occupãt Provincias Chriſtianorum ſemper debellari poſſunt.*

37 *Bellum à Chriſtianis cõtra Turcas licitè moveri nõ poſſe, fuit hæreſis Lutheri & Eraſmi, quæ reprobatur.*

38 *Argumentum à contrario ſenſu non valet, quando ex eo reſultat abſonus intellectus, vel aliorum iurium correctio.*

39 *Relativum* quis *vel* qui *aliquando reſtrictivè, aliquando declarativè, & generaliter ponitur.*

40 *Lex 2. tit. 23. part. 2. explicatur.*

42 *Eccleſia licèt hodie maiorem auctoritatem, & poteſtatem habeat, quàm anteà; non tamen ea utitur adverſus ſimplices infideles quietè & pacificè degentes.*

43 *Cap. ſi Eccleſia, cap. non invenitur, cap. diſplicet 23. quæſt. 4. vera expoſitione donantur. Et num. 53.*

44 *Deus ſemper vult, ut infidelium*

 con-

converſio ſua divinæ diſpoſitioni, & nō humanis medijs tribuatur.

45 Fides ſemper ſpontanea eſſe debet.

46 Deo non placent ſervitia coacta, & hilarem datorem diligit.

47 Hæreticos, Schiſmaticos, & Apoſtatas non poſſe ab Eccleſia puniri, aliqui cenſuerunt, quorum error convincitur, & damnatur. Et numeris ſequentibus.

48 Infideles quamvis Eccleſia non puniat, benè tamen punire poteſt, & debet, Hæreticos, Schiſmaticos, & Apoſtatas, & quare?

49 Inquiſitores cauſarum Fidei non puniunt infideles non baptizatos, ſed eos tantùm, qui a Fide ſemel profeſſa receſſerunt.

50 Hæretici non ſolùm puniri, verùm ſi opus fuerit, aperto Marte ab Eccleſia debellari, & funditus deleri poſſunt.

51 Auctores plurimi recenſentur, qui de iuſtitia punitionis, & debellationis Hæreticorum, latiſsimè diſputant.

52 Hæretici, & Schiſmatici, Saracenis, & cæteris infidelibus, imò & lupis, deteriores ſunt, & magis puniendi.

53 Eccleſiæ auctoritas, & poteſtas poſt Conſtantinum maior eſſe cœpit, & magis publicè, ac liberè exerceri.

54 Parabola Patrisfamilias invitantis ad nuptias, & intrare compellentis, quos ultimo loco vocaverat, multifariè cum SS. Patribus explicatur.

55 Cap. Schiſmatici 23. quæſt. 6. explicatur.

56 Cogi quodammodo dicitur, qui importunis precibus ſuadetur.

57 Infideles licitè poſſunt ad fidem per efficacem & importunam etiam ſuaſionem compelli.

58 D. Paul. locus 2. ad Timoth. & Ierem. 1. 24. de inſtantia prædicationis Fidei expenditur.

59 Cap. Maiores de baptiſmo ponderatur, & illuſtratur.

60 Converſio coacta D. Pauli humanis regulis metiri non debet.

Miraculoſè quæ à Deo facta ſunt, in exemplum vel conſequentiam adduci non debent, ibidem.

61 Deus res, quas condidit, ſuos curſus agere ſinit.

62 Sacræ Scripturæ exempla, quæ à communibus Theologiæ regulis exorbitant, veneranda ſunt, non imitanda.

63 Deus animas hominum multis modis invitat, etiam ſtupefaciendo, ex D. Thom.

64 Cap. vides 23. q. 6. & cap. quid facies 23. q. 4. explicantur.

65 Coactio infidelium ad Fidem etiam ſi vi indirecta fiat, reprobata eſt.

66 Voluntas prorſus libera non reperitur in eo, qui etiam cauſativè, aut conditionatè ad baptiſmum compellitur. Et quatenus voluntas coacta, voluntas ſit?

67 Velle eius eſt, qui poteſt & nolle, & aliorum imperio non obſequitur.

68 Res imperioſa eſt timor.

69 Voluntatem liberam qualiter diffiniat D. Auguſtin.

70 Bella per Conſtantinum, & alios Chriſtianos Principes adverſus infideles non ob id ſolum geſta fuerunt, ut Fidem reciperent, ſed ex alijs cauſis, quæ referuntur.

71 Carolus Magnus qua de cauſa Longobardis bellum intulerit?

72 Leges, quas Conſtantinus, Theodoſ. & alij Imp. contra Paganos, & eorum ſacrificia tulerunt, de infidelibus, eiſdem Imperatoribus ſubditis, accipiēdæ ſunt.

73 Princeps quilibet poteſtatem habet in eos, qui ſibi politicè ſubſunt, ut quæ ſibi expedire videbitur, cuſtodiant, etiam ſi diverſæ religionis ſint.

74 Athanaſij notabilis hiſtoria, & propqetia de templis Paganorum lege Conſtantini claudendis.

75 Lex 1. C. de Paganis illuſtratur.

76 Paganorum nomen unde, & qua-

re olim Gentilibus datum fuerit, latè diſcutitur.

77 *Pagani in iure dicuntur, quotquot à militia erant immunes, & liberi.*

78 *Infideles, ſibi ſubditos, à ſuis Regnis Princeps Chriſtianus ex iuſtis tantùm cauſis expellere poteſt.*

79 *Siſebutus Hiſpaniæ Rex, & Dagobertus Galliæ, an præciſè, vel cauſativè Iudæos ſui Regni ad baptiſmum recipiendum coëgerint?*

80 *Heraclij Imperatoris Conſtantinopolitani notabilis hiſtoria refertur, ob quam omnes Iudæos ſui Imperij baptizari coëgit, & ut in Hiſpania & Gallia cogerentur, curavit.*

81 *Siſebuti actionem tanquam iniuſtam Concilium Tolet. IV. pro parte reſcidit. Et plures alij Auctores apertè damnãt. Et num. 83. & 85.*

82 *Concilio Tolet. IV. factum Siſebuti circa converſionem Iudæorum reprobanti, ipſum Siſebutum interfuiſſe, docet Epiſcopus Palentin. Qui reprobatur.*

84 *D. Iſidorus Hiſpalenſ. qui floruit temporibus Siſebuti, eius factum etiã tunc prudentioribus non fuiſſe probatum, affirmat.*

86 *Reges Catholici Ferdinan. & Eliſabeth, Iudæos, & Mauros ab Hiſpania expellentes, iuſtiſsimis rationibus moti ſunt, & eis vim directam non intulerunt. Et num. 90.*

87 *Iudæos, & infideles inter Chriſtianos morari periculoſum eſt. Et num. 94.*

88 *Oculi dum ſpectant læſos, læduntur & ipſi, ex Ovidio.*

89 *Diſsimilibus non converſari ſalutare eſt.*

91 *Status, & Religionis tuendæ ratio, efficit, ut infideles iam baptizatos à ſuis Regnis Princeps expellere poſſit.*

92 *Philippus III. Rex noſter pijſsimus, & invictiſsimus laudatur, ob expulſas à ſuis Regnis Maurorum reliquias.*

93 *Mauri, ſive Moriſci ultimò ab Hiſpania per Philippum III. expulſi, quot fuerint? & hiſtoria huius expulſionis remiſsivè.*

Dom. Petrus Fernandez Navarrete Regius Secretarius citatur, & laudatur ibidem.

95 *Pepecornus Iudæus converſus multa flagitia admiſit, & carmina de eo Vlrichi ab Huten.*

CAPVT XIX.

In quo de ſolutione argumentorũ, quæ in prædicta quæſtione ad utramque partem expenſa ſunt, ſpecialiter agitur.

QVIBVS ita præhabitis,
& conſtitutis, prior opinio in quæſtione, ſive
titulo, de quo agimus,
iuxta modum ſuprà dictum accepta, nõ ineptè defendi poterit, cùm pro ea militẽt
rationes, & auctoritates adeò lato calamo peroratæ. Et † ad cõtrarias reſ- 1
ponderi poteſt. Primum, & ſecundum
argumentũ non obſtare, quia loquuntur de vi directa, & abſoluta, quâ verum eſt, neminem ad Fidem compellendum eſſe, cùm hæc ſit ſuadenda, nõ
imperanda, aut cogenda: Nos tamen,
non de eiuſmodi vi, ſed de indirecta,
& cauſativa tractare, quæ, ut diximus,
non reprobatur, & ſæpè per medium
bellorũ, & comminationẽ inducitur.

AD tertium verò, quartũ, & quintum reſpondemus, † fatendo, veriſsi- 2
mum quidem, & certiſsimũ eſſe, Chriſti Fidem ſuaviter, & pacificè, atque
Apoſtolico more, & inſtituto cõgruẽtiùs, & citra aliquod damnum, & ſcandalum prædicari, & ubi illud teneri
commodè poteſt, nihil prius, neque
melius reperiri, ut ſæpè retulimus,

in iſtis autem Novi Orbis regionibus
ob rationes ſuprà cōſideratas, exactè
3 obſervari nō poſſe, nec potuiſſe, † ac
propterea aliâ mediâ viâ, horum bar-
barorum converſionem curādam fuiſ-
ſe, qui in ſua infidelitate relinqui non
debuerunt.

Quam ſolutionem, ultra Auctores
ſup. cap. præced. ex num. 5. allegatos,
expreſsis, & elegantibus verbis tradi-
diſſe videtur D. Auguſt. epiſt. 1. ad Bo-
4 nifacium ita inquiens: † *Melius qui-
dem eſſe quis dubitaverit, ad Deum co-
lendum homines doctrina duci, quàm ti-
more pœnæ, vel dolore compelli? Sed non
quia iſti meliores ſunt, ideò illi, qui ta-
les non ſunt, negligendi ſunt. Multis
enim profuit, prius timore, vel dolore
cogi, ut poſsint poſteà doceri, aut quod
iam verbis didicerunt, opere ſectari.* Cu-
ius loci mentionem faciens Iuſt. Lip-
ſius adverſ. Dialog. verſ. *Divinum illud*,
in fine, ſe non vereri, ait, in Fidei nego
tio, *Levem aliquam, & cùm ſpe fructus
compulſionem admittere, minantem tamen
magis, quàm cogentem.*

Nec diſſentit Ioſeph. Acoſta, qui ul
tra ea, quæ ab ipſo mutuavimus ſuprà
prox. cap. num. 7. iterum lib. 3. cap.
13. pag. 229. docet, infideles, qui ſe in
recipienda Fide duriores præbent,
ruſticitate magis animi, quàm ele-
ctione rationis, cuiuſmodi Barbari
penè omnes ſunt, iudicij vix ſen-
tentiam ſequentes, ſed impetu, aut
conſuedine impulſi, hos certè ſeveri-
tate quadam ſalutari in Eccleſiæ gre-
mium intrare compellendos eſſe.

Si quis autem adhuc poſterio-
5 rem † opinionem defendere volue-
rit, quæ nullam coactionem, nec ar-
morum interventionem in Fidei præ-
dicatione, & propagatione permit-
tit, quamque in puncto iuris verio-
rem & ſecuriorem eſſe tradidimus, &
noviſsimè probat Seraph. Freitas de
iuſto Imper. Aſiat. cap. 9. num. 5. ar-
gumentis contrarijs ita ſuo ordine ſa-
tisfacere poterit.

Non obſtare primum, inde cōſtru-
ctum, quòd Eccleſia, & eius alumni nō
ſolùm habeant poteſtatem, verùm &
præciſam neceſsitatem Fidei per Or-
bem univerſum diſſeminandæ, prout
& infideles illam recipiendi; & in hoc
magis, quàm in cæteris omnibus re-
bus charitatis officium ac præceptum
impleri. Nam † reſpondetur, hæc qui- 6
dem omnia veriſsima eſſe; ita tamen
infidelium converſionem diſponi de-
bêre, ut nulla violentia eis hac de cau
ſa inferatur, nec doctrinę Apoſtoli-
cæ limites excedantur, ſed potiùs res
adeò pia, † & ſancta, piè quoque, & 7
ſanctè tractetur, ut aliàs dicitur de ma
trimonio in Concilio Trident. ſeſſ. 24.
de reformat. matr. cap. 10.

Finis † quippe bonus alicuius actio- 8
nis non facit eam bonam, aut legiti-
mam, niſi per iuſtos, & legitimos tra
mites fiat, princip. proœm. inſt. ibi: *Et
per legitimos tramites*, D. Paul. ad Rom.
3. verſ. 8. cap. qui ſine Salvatore 26. q.
2. cap. admoneant, cap. non obſerve-
tis 26. quæſt. 7. Navarrus in tract. de fi-
nib. human. act. num. 8. Quemadmo-
dum neque † bona intentio, etiã cum 9
vincibili ignorantia coniuncta, eum à
peccato excuſat, qui facit, quod ſcire
debuit, ſibi non licêre, ut probatur
Act. 3. verſ. 7. & per D. Thom. Medi-
nam, & alios in 1. 2. q. 74. art. 5. & q.
76. art. 2. communi Tholog. in 2. di-
ſtinct. 22. & ex alijs relatis à Gregor.
de Valencia diſput. 2. q. 3. punct. 6. &
quæſt. 5. & Mart. Delrio in diſquiſit.
Magic. lib. 4. cap. 4. quæſt. 5. ſect. 2.
pag. 334. & lib. 6. cap. 2. ſect. 1. quæſt. 2.
pag. 486. ubi tractat, an liceat, reme-
dium petere à maleficis?

Et quamvis † infideles, prædicatam 10
ſibi, & ſufficienter propoſitam Chriſti
Fidem non recipientes, graviter pec-
cent: non tamen poſſunt Chriſtiani,
eos ſub hoc prætextu punire, aut de-
bellare, cùm id ſibi nequaquam per-
miſſum, ſed potius prohibitum repe-
riatur Matth. 10. Marc. 6. & Lucæ 9.

Quia

11 Quia † præceptum illud affirmativum de Fide prædicanda, & diſſeminanda, & de idololatria vitanda, nequaquam fideles conſtringit, ut ad illud implendum alterum fortius, & potentius præceptum, negativè cōceptum, trāſgrediantur, quo inſontes, & innocentes non eſſe occidendos, nec bello, & iniurijs laceſſendos docemur, ut habetur Exodi cap. 23. & Matth. cap.
12 19. Cùm † nemo teneatur aliorum converſionem curare, ſi ſe exponat periculo peccandi. Quia non ſunt facienda mala, ut inde eveniant bona,
13 & † etiam ob lucrandas omnes animas mundi, nō poteſt quis peccatum, quantumvis veniale, committere, ut in noſtræ quæſtionis terminis benè obſervant, & probant Ioan. Andr. in reg. peccatum in Mercurialibus, Ant à Corduba dict. lib. 1. quæſtionarij, quæſt. 57. Eman. Roder. in quæſt. regulat. 3. tom. quæſt. 32. Ferdin. Rebellus de oblig. iuſt. lib. 1. quæſt. 14. ſect. 8. num. 58. pag. 123. Beccanus in ſum. 2. tom. cap. 13. quæſt. 4. Simon Maiol. de perfid. Iudæor. pag. 103. Pat. Fran. Suarez in tract. de Charitate, diſput. 9. ſect. 1. ex num. 2. & alia adducens Ioan. Bapt. Valençuela in monit. contra Venetos, 5. part. num. 200. & Mag. Marquez in Gubernat. Chriſtian. lib. 2. cap. 25. pag. 132. & ſeqq. & cap. 28. pag. 171.

14 Neque hoc excuſat, † quòd Chriſtiani Principes, ut in argumento ſubiecimus, eſſe debeant Divinæ legis cuſtodes, & vindices: nam, ut rectè advertit Gregor. de Valencia 3. tom. diſput. 1. quæſt. 10. punct. 6. col. 407. verſ. *Ad ſecundum*, id ſic intelligendum eſt, ut debeant rectâ ratione, modoque conſentaneo illius obſervationem tueri, ac promovere. Non eſt autem in propoſito recta ratio ea, quæ eſt per vim, cùm potiùs hoc alienum ſit ab ipſa lege Divina, & modo quo Chriſtus Evangelium ſuum prædicari voluit; qui, ubi ſibi viſum fuerit oportete, illorum converſionem diſponet. Cùm † nulla natio ſit, ex qua non ſint 15
aliqui prædeſtinati, Apocal. 7. Et ſecundùm doctrinam D. Auguſtini epiſtol. 80. † in omnibus gentibus, ubi 16
nondum eſt Eccleſia, oportet, ut aliquando ſit, licèt non oporteat, vel neceſſarium ſit, ut omnes, qui ibi fuerint, credant: quia omnes gentes promiſſæ ſunt, non omnes homines omnium gentium: non enim omnium eſt fides. Quod, Auguſtino non citato, cum Lyrano, & Hadriano Fino rectè advertit P. Ribera in Michęam cap. 4. num. 23. docens, non omnes omnium gentium homines venturos eſſe ad Chriſtum, & ad Eccleſiā; venturos tamē eſſe multos ex ſingulis nationibus, & optimè probat, & proſequitur Pat. Fran. Suarez in 3. pat. D. Tho. tom 4. 59. art. 6. diſput. 56. ſect. 1. pag. 661.

Secundo verò † argumento reſ- 17
pondeti poteſt cum Epiſcopo Chiapenſ. in replic. 5. & 12. ad obiect. Sepulvedæ, & Dom. Soto in 4. diſtinct. 5. quæſt. unic. art. 10. pag. 270. verſ. *Alij verò.* Quod, etſi Reges noſtri non ſolùm ex communi charitatis præcepto, verùm & ex pręciſa obligatione, ſibi per Bullam Alexan. VI. iniuncta, converſionem Indorum curare debuerint, & ſic etiam ad eos pertinēre videatur cura de medijs, ad eandem converſionem tendentibus, cùm ordinaria non ſufficiant, propter difficultates, feritatem, & barbatiem Indorum, & alia impedimenta, quæ in eodem argumento, & ſuprà cap. proximo ex num. 2. conſideravimus. Hoc tamen † intelligi debet, quate- 18
nus ea, quæ ſunt ad finem, eidem fini proportionantur, & ad eius conſecutionem permiſſa, utilia, & conducibilia cenſentur, argumento l. legata inutiliter, D. de adimend. legat. Et eorum, quæ tradit Covarru. lib. 1. variar. cap. 1. verſ. *Medium autem.* Secus verò contingit, quando

talia media prohibita ſunt,& finem,ad quem diriguntur, potius impediunt, retardant, aut deſtruunt;qualia ea omnia eſſe dicunt,quæ violentiam aliquã & bellorum, atque armorum terrorẽ includunt,& ab antiquo Apoſtolorum inſtituto diſcedunt, ex rationibus, & auctoritatibus toto cap.17.perpenſis. Tũc enim melius eſſe inquiunt,à prædicatione, & converſione deſiſtere, quàm lege Dei perfractâ, eiuſdem legis obſervationem prohibitis, & repugnantibus medijs,inducere velle.

19 Arma † etenim, quibus Chriſtiani milites in hac expeditione uti debent, ut ſæpè conſideravimus, & benè advertit Hieron. Zevallos dict. 4. tom. pract.commun.quæſt.ult.num.200.& ſeqq.illa duntaxat ſunt, de quibus D. Paul. loquitur 6. ad Epheſ. *Eſtote ſuccincti lumbis mentis veſtræ in veritate, & induite loricam iuſtitiæ,& calceate pedes in præparatione Evangelij pacis.* Quibus mediantibus, ſi parum, aut nihil profecerint, & exitus votis non reſponderit, omni prorſus culpâ vacabunt.

20 Præterquàm † quòd abſurdum eſſe putant, exiſtimare, ob difficultates & impedimenta ſuprà relata, Evangelij curſum, more, & exemplo Apoſtolorum ſervato,hodiernis,ut antiquis tẽporibus,etiam inter feras, & barbaras nationes, ingentem progreſſum non habiturum, ſi idonei miniſtri eligãtur, qui Dei cauſam magis quàm ſuam agere curent, & patientiâ,labore,ac vitæ puritate ſuſceptum miniſterium,prout rei gravitas, ac dignitas poſtulat,exe-
21 quantur. Nam † ipſi Apoſtoli olim ad alias gentes non minus barbaras promulgandi Evangelij cauſâ, humanis prorſus ſuppetijs deſtituti, deſtinati ſunt, ut latè memorant Auctores, quos citavimus ſuprà lib. 1. cap. 14. num.81. & Thom. à Ieſu ſtatim allegandus.

22 Et tempeſtate noſtrâ † ſanctus Fran.Xaverius,& alij eius ſocij Evangelium Evangelicè cum magno fructu in India Orientali prædicaſſe legũtur Indis, Perſis, Arabibus, Æthiopibus, Malabaribus, Iapponenſibus, Sinenſibus, & infinitis alijs. De quo, ultra alios, ſolitâ eloquentiâ plura ſcribit Maffæius in ſua Ind. Orient. hiſt. lib. 12. & 14. ubi inter alia ait: *Huius mihi profectionem viri paulò fuſius perſequi eſt animus: ut promulgandi Evangelij ſtudioſis hominibus recens propoſitum ſit Apoſtolicæ peregrinationis exemplar.*

In qua ſententia exornanda, & cõprobanda plura eleganter expendunt Ioſeph Acoſta dict.lib.1.& 2. de procur.Ind.ſalu.per totum,Corduba dict. lib.1. quæſtionar.quæſt.57.dub.6.colum.507. & Fr. Thom. à Ieſu de procur.omn.genr.ſalu.lib.4.1.part.cap.1.
ex pag.123. dicentes, † nullo modo 23
ſpiritualem Indorum ſalutem deſperãdam eſſe,aut ab eius cura à viris Apoſtolicis deſiſtendum, cùm Indos iam Deus ad Evangelium vocare videatur, ſperandumque ſit, quòd paulatim, & ſucceſſivè convertentur; tum ex eorũ
docilitate,tum etiam † ex auxilio Di- 24
vino Prædicatoribus Fidei promiſſo Iſaiæ 55: *Quomodo deſcendit imber, & nix de cœlo,& inebriat terram, & germinare eam facit; ſic erit verbum meum,quod egredietur de ore meo, paulatim producet fructum ſuum.* Et Pſalm. 67: *Dominus dabit voci ſuæ vocem virtutis: Dominus dabit verbum Evangelizantibus virtute multa.*

Quod efficit, † ut nec propter lin- 25
guarum varietates diffidere oporteat; ſcriptum eſt enim Matth.& Lucæ 10: *Nolite cogitare,quomodo,aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim eſtis vos, qui loquimini,ſed Spiritus Patris veſtri,qui loquitur in vobis.*

Neque obſtare, quod Chriſtus, Apoſtolique omnes miraculis Orbẽ flexerint,vel ſubiugarint,ætaſque noſtra
eiuſmodi viros non ſit adepta, † quia 26
non eſt prudentiæ genus, quod cœle-

ſti

ſit virtute vacuum eſt, humanis con-
27 ſilijs explêre: † & quia maior verarum
virtutum, quàm miraculorum gloria in
Orbis converſione reſplenduit. Ete-
nim, ut præclarè docet D.Chryſoſt.ho
28 mil.46. ſuper Matth. † *Non ita ſignis*
adducuntur Gentiles ad Fidem, ut bona vi
ta, & exemplo Prædicatorum: qui enim
miracula faciunt ſine vita ſtudioſa, ſæpè
deceptores ab eis æſtimantur. Et homil.6.
in 1.epiſt.ad Corinth. de eâdem re a-
gens, inquit: *Quod etſi in præſentia ſig-*
na viderentur, quis tamen perſuaderet?
quis externorum aures nobis accommoda-
ret, cùm tantopere increbreſcat malitia?
Etenim probata Chriſtianorum vita, maio
rem apud multos auctoritatem ſibi vindi-
cabit, quàm ſigna: ſiquidem hæc apud im-
pudentes, & malos homines malam conci-
tant opinionem. Vita autem pura etiam
ipſum diaboli os maiorem in modũ obſtrue
re poterit.

Vt omittam, compertũ etiam hoc
29 ipſo ſæculo eſſe, † apertis miraculis
Deum præſentiſsimum non modò vi-
ris Apoſtolicis, verum & militibus, Fi
dei Catholicæ cauſam, utcunque agẽ-
tibus, affuiſſe, quemadmodum conſide
rat Thom. à Ieſu d.lib.4.pag.125. Et
Ego latiſsimè oſtendi ſup.hoc lib.cap.
30 4. & ſequent. Quo ſuppoſito † ceſſat
regula illa, quam pro contraria ſenten
tia perpẽdimus, de conceſsione ante-
cedentis conſequenti conceſſo; non
enim procedit, ubi conſequens ſine ta
li antecedenti exerceri, & ſubſiſtere
poteſt, ut patet ex exemplo l. 1. §.igi-
tur, D.de exercit.act.& erudirè oſten-
dit Romanus conſ.451. num.1. & cũ
eo Felin. in cap. prætereà n.4. de of
fic. delegat. Everardus in loco à con-
ceſsione conſequentis, limit.2. Didac.
Perez nihil allegans in l.1. tit.5.lib.8.
ordin.fol.177.col.2.& Tuſchus pract.
concluſ.iur.verb.*Conſequens*, concluſ.
757.ex num.71.

Ad tertium argumentum, dum ge-
neraliter laudat curam, & zelum de-
fendendæ, & extendendæ Chriſtianæ
Religionis, reſpondetur, † id quidem 31
certiſsimum, & ſanctiſsimum eſſe, dũ
modo, ut diximus, legitimè fiat, & iux-
ta eiuſdem Religionis præcepta. Quod
ſupponendum, ſive ſupplendum eſt in
omnibus locis, & auctoritatibus in ar
gumento relatis. Et præcipuè † in d. 32
cap.ſi non ex Fidei 23.quæſt.4.in quo
maior vis argumenti conſiſtit. Nam, ut
benè advertunt Sotus in 4.diſtinct.5.
quæſt.uni.art.10.pag.271. verſ. *Quar-*
tum argumentum, Epiſcop.Chiapenſ.in
dict. Apolog. contra Sepulvedam, &
in 3. replicat.ad obiect. eiuſdem, Co-
var.in Reg. peccatum 2. par.§.10.nu-
mer.2.verſ. *Quartum*, Bañez in 2.2. q.
10. art. 10.verſ.*Iam verò*, col.529. Gre
gor. de Valentia dict.3.tom.diſput.1.
quæſt.10.punct.6. verſ.*Secundò certum*
eſt, Zevallus d.quæſt.fin. ex num.170.
Torres dict.diſput.51.dub.1.& noviſ-
ſimè Pat.Suarez dict.tract.de Fide, diſ
put.18. ſect.3.num.5. Divus Gregor.
ibi intelligendus eſt de bello, quod
Gennadius, Africæ Exarchus, Fidei
cauſâ adverſus Hæreticos, & Apoſta-
tas geſsit, qui, ut ſtatim trademus, non
ferendi, ſed feriendi ſunt, ubi adverſus
Eccleſiam, cui ſemel nomen dederunt,
colla ſubrigere audent, veramque E-
vangelicæ legis doctrinam prędicari
impediunt, aut Fidem volunt Chriſtia
ni nominis inclinare.

Quæ ſolutio colligitur ex epiſt. 72.
eiuſdem D.Gregorij ad eundem Gen-
nadium ſcripta, cuius etiam meminit
Gratianus in cap. ſicut, eâd. cauſâ, &
quæſ. Et ſi cui fortè nõ probetur prop
ter generalitatem verborum D. Gre-
gor. in dict.cap.ſi non ex Fidei, quæ
de alijs bellis agere inſinuant, quæ
Gennadius adverſus infideles nõdum
Eccleſiæ, & Romano Imperio ſubdi-
tos gerebat, dilatandæ Fidei cauſâ, &
ut Chriſti nomen per ſubditas gentes,
Fidei prædicatione circũquaque diſ-
curreret. Omiſſâ, aut ſi mavis reiectâ,
aliâ ſolutione Gregor.Lop.in dict.l.2.
part.glo.mag. col.6.dicentis, Divum

Gre-

Gregorium ibi, bella, quæ Gennadius
33 gerebat, nō approbare, † ſed tantùm
rectam eius intentionem laudare, quę
ſemper in bellis plurimum commen-
datur, iuxta doctrinam D.Thom.2.2.
quęſt.40.art.1.& alia, quæ tradit Co-
var. dict.reg. peccatum, 2. part. §.9.
num.1.& 2. Poſſumus quidem ſecun-
do modo cum eiſdem Auctoribus reſ-
pondêre; de illis infidelibus loqui, qui
ditiones, & provincias Chriſtianorum
infeſtabant, aut occupabant, aut Fi-
dei prædicationem ſuis blaſphemijs,
praviſque perſuaſionibus impediebāt,
ut colligitur ex illis verbis: *Plurima
enim pro paſcendis ovibus Beati Petri A-
poſtolorum Principis excellentiam veſtrā
præſtitiſſe didicimus, ita ut non parva lo-
ca patrimonij eius, proprijs nudata culto-
ribus, largitis Dacorum habitationibus*
34 *reſtauraverit.* Quibus, † & ſimilibus
caſibus, Infidelibus iuſtè bellum inferri
poteſt, cùm non ſint ſolùm infideles,
verùm & Fidei, & Chriſtianorum ho-
ſtes, iuxta differentiam, quam inter
eos facit Marquard. in tract.de Iudæ.
& Infid. part. 1. cap. 5. fol. 21. atque
ita militēt adverſus illos omnes ratio-
nes iuſti belli, defenſivi, & vindicati-
vi, de quibus egimus ſup. hoc lib.cap.
6. ex num.49. & doctrina Bald.conſ.
140.in fine lib.4.quem refert Cardina
lis Tuſchus in pract.concluſ.verb.*Ho-
ſtes Fidei*, concluſ.173. ubi tradit, quòd
hoſtes Fidei impunè poſſunt prædari
à fidelibus. Et Michaëlis Salon in 2.
2. tom.1.quæſt.66. art.8. ubi probat,
quòd infidelium bona, & perſonæ ſub-
ditæ ſunt Chriſtianis de iure, quando
occupant ea, quæ aliquando fuerunt
Chriſtianorum.

Alioqui autem, ſi infideles quietè,
& pacificè viverent, & nihil occupa-
rent, quod aliquando Chriſtianorum
fuiſſet, non poſſet eis iuſtè bellum ob
ſolam infidelitatis cauſam moveri, iux
ta ea, quæ latè diſputavimus ſuprà cap.
15. etiam ſi Saraceni eſſent, ut per
argumentum à cōtrario ſenſu proba-
re videtur Alex.P.II. † in cap.diſpar. 35
23.quæſt.8. dum docet, iuſtè pugnari
adverſus Saracenos, qui Chriſtianos
perſequuntur, & ex urbibus, & pro-
prijs ſedibus pellunt: cuius tex.aucto-
ritate idem expreſſè probavit gloſ. ibi
dem, & conſuluit Oldrad. conſ. 264.
incip. *Illa videtur probabilior.*

Quamvis in hoc contraria ſentētia
verior videatur, † ſcilicet adverſus 36
Saracenos, quamtumvis in pace de-
gentes, ſemper, & quolibet modo, ſine
aliqua nova cauſa iure optimo bellum
indici, quoniam ſunt perpetui, & in
feſti Chriſtiani nominis hoſtes, & de-
tinent provincias, quæ olim Chriſtia-
norum fuerunt, & pręcipuè terrā Ie
ruſalem, & terram Promiſsionis, quam
Dominus Abrahæ, & ſemini eius pro.
miſit, & Catholicis debetur, quia ſe-
men Abrahæ ſunt, ſecundùm Apoſto-
lum ad Roma.9.verſ.7.& ad Corinth.
11.verſ.22. quod tenet idem Oldrad.
ſibi contrarius conſ.72. incip. *Contra
Saracenos*, & ſequitur Galderin. conſ.
95. num.2. aliàs 1. de treuga, & pace,
Geminian. conſ. 96. incip. *Pro huius
dubij*, num. 5. & ſeqq. Alex.conſ.130.
incip. *Super eo*, num.4.& 5.lib.7.& eos
referens Cardin. Tuſchus pract. con-
cluſ.iur.verb. *Infidelibus*, concluſ 124.
& verb. *Bellum*, concluſ.36. num. 14.
latiſsimè Marquardus ubi ſup.cap.6.
ex num.10.fol.30. Victoria in relect.
de Indis, 1.part. num.7. in fine, Gre-
gor.Lop.in l.ult.tit.18.part.2.verb.*En
la conquiſta*, ubi dicit, quòd Papa ap-
probat hæc bella, & quotidie dat in-
dulgentias, & Cruciatam contra il-
los Saracenos Africæ in favorem Re
gis Hiſpaniæ, Anton. Gam.deciſ.Lu-
ſit. 335. Boërius deciſ. 178. num.10.
Cacheran. in diſput. inſerta poſt de-
ciſ.Pedemon. num.19. Gail.lib.1. de
pace pub. cap.2. num.40. Molina de
iuſt.& iur.tract.2.diſput.99. & diſput.
105.Bellarmin.lib.3.de laicis cap.16.
Zevallos dict.quæſt. fin. ex num.210.
Marta de iuriſd.1.par.cap.24.ex num.

22.P.Mag.Lorca in 2.2.ſect.3.diſpu. 52.num.8.& Fr. Iacob. Bleda in hiſt. Maur.lib.8. & noviſsimè Seraph.Freitas de Iuſt.Imp.Aſiat.cap.9. num.10. & 11. ubi plures alias cauſas recenſent, ob quas bellum contra Saracenos iuſtificatur.

37 Et † hæreſim Lutheri notantes,qui aſſeruit, non licere Chiſtianis bellare in Turcas, optimè proſequuntur Alfonſ.à Caſtro, & Sebaſt. Medices adverſus hæreſes, verb. *Bellum*, Covar. d.reg.peccatum 2.part.§.10. ex prin. Lancellot.Conrad.in temp. omn. iud. lib.1.§.3. verb. *Infidelibus in auxilium*, quos citat Petr. Cenedus in collect. 59.ad Decretum,pag.84.num.1.in fine, & contra Eraſmum idem advertit Anton. Rubeus in aſſertion. Cathol. lib.2. err.2. & Nos ſuprà cap. 6.num. 49.& Mag.Lorea ſup. D.Thom.ſect. 3.diſput.49.num.1.

38 Neque his refragatur † d. cap. diſpar, quoniam argumentum à contrario ſenſu non valet, quando ex eo abſurdus, vel abſonus intellectus reſultat, aut aliorum iurium correctio, l. nemo,D. de iuriſd.omn.iud.gloſ.cele bris in l. conventicula, C. de ſacroſ. Eccleſ. cum notatis ab Everardo loco 4. pag.58 Canciuncula loco 13. Bellon.de argum.leg.cap.11.Mantua ſingul.541. Corraſ.lib.5. Miſcel. cap. 9.num.9. & Ioan.Gutierr. in repet. l. nemo poteſt, num.288. de legat.1. Et Pontifex ibi nullo modo voluit aliquã differentiã Saracenorũ facere, quoad hoc, ut his magis, quàm illis bellum iuſtè inferri poſſet; ſed illa verba: *Qui Chriſtianos perſequuntur, &c.* generaliter,vel cauſativè appoſuit, quaſi diceret, omnes Saracenos eſſe, & fuiſſe perpetuos Chriſtianorum hoſtes, perſecutores, & ſpoliatores, & ideò in

39 eos iuſtè pugnari. Nam † relativum *quis* vel *qui*,non ponitur ibi reſtrictivè, ſed generaliter & declarativè;cùm qualitas,quæ per illũ explicatur, cuilibet de genere competat, iuxta doctrinam Bart. per text.ibi in l.omnes populi,D.de iuſt.& iure,l.1.C.de ſum. Trinit. l.iubemus,C. ad Trebel.quam ſequuntur communiter Doct.in eiſdẽ iuribus, Paul.Caſtrenſ.conſ.84. num. 3.& conſ.418. lib.1. & Cardin. Tuſchus pract.concluſ.iur.litt.R.concluſ. 127. num. 28.&38.

Et iuxta hanc expoſitionem textus in d.cap.ſi non ex Fidei,poſſumus etiã accipere † text.in dict.l.2.tit.23.part. 40
2. dum probat iuſtam cauſam bellandi eſſe:*Por acrecentarel pueblo ſu Fè.*Nõ enim ſimpliciter loquitur de bello qui buslibet infidelibus ob ſolã infidelitatẽ,vel diverſitatẽ Religionis illato,ſed de eo,quod augẽdæ,&defendẽdæ Fidei ratione legitimè infertur, nimirum cõtra Saracenos,Hæreticos, Apoſtatas, & alios eiuſdem Fidei hoſtes, qui eam impedire, aut impugnare conantur,& ideo cum myſterio adiecit illa verba: *E para deſtruir los que la quiſieren contrallar*,ut benè advertit Zevallos ubi ſup. num.171.

Ad ponderationem autem † dict. 41
cap.diſpar, in finalib.verbis, quam cũ Grego. Lop.fecimus ſup.cap.16.num. 80. poteſt etiam ex ſuprà dictis facilè reſponderi. Quoniam illatio, quæ ex eo per argumentum à contrario deſumitur, vincere non debet tot, & tam apertas deciſiones, & Sanctorum auctoritates,quibus probatur,neque Iudæos, neque alios infideles bellorum terroribus ad Eccleſiæ Fidem,& obedientiam cogendos. Et Pontifex ibi de Iudæis tantùm, inter Chriſtianos degentibus, ſermonem habuit,eoſque bello laceſſendos non eſſe,inquit,quia ubique ſervire parati ſunt, ideſt, non audent cõtra nos bellare, aut expreſsè,& apertè,ſicut Saraceni, & alij infideles, Eccleſiæ adverſari. Cæterùm ſi hi cõtra Eccleſiæ, & Chriſtianorum quietem, & ſervitium aliquid molirentur, iuſtè bello compeſci poſſent,ſicut & Saraceni. De alijs verò infidelibus Eccleſiæ in teporalibus non ſubiectis,

nihil

nihil diſpoſuit, nec utrũ ij ad eius ob-
ſequium, & ſervitium inviti adducen-
di eſſent? ſed aliorum Canonum aucto
ritate definiendum reliquit, ut conſtat
ex his, quæ tradunt Archidiac. Turre-
crem. Domin. & alij ibidem, & Simon
Maiol. d. colleq. de perfid. Iudæorum
pag. 221.
42 Ad quartum argumentum, † quod
ſumpſimus ex maiori auctoritate, &
poteſtate, quam Eccleſia hodiernis
temporibus habet, quâ mediante ad
debellationem, punitionem, & coa-
ctionem quorumlibet impiorum pro
cedere poteſt, ut habetur † in d. cap.
43 ſi Eccleſia, cap. non invenitur, cap.
diſplicet 23. quæſt. 4. & in alijs locis,
& exemplis in argumento relatis, fa-
cilè reſpõdetur, iura illa de Hęreticis,
Apoſtatis, Schiſmaticis, & alijs impijs
hominibus agere, qui Eccleſiæ Fidem
ſemel promiſſam, & obſequium debi-
tum negant, aut alio modo ei adver-
ſantur: non autem de ſimpliciter infi-
delibus, quietè, & pacificè degẽtibus,
in quorum prædicatione, & conver-
ſione Eccleſia ipſa tam hodie, quàm
olim nullâ poteſtate, aut coactione u-
ti vult, ut ſæpè probavimus, Deo
Opt. Max. eorum vocationem re-
44 linquens, † qui ſemper deſideraſſe vi-
detur, ne rei adeò perfectæ laus, in ho-
mines, aut hominum vires, præſidia-
que transferatur, ſed quod omnino
Divinum eſt, ipſi Deo cum gloria tri-
buatur, iuxta illud Apoſt. 1. Corinth.
2: *Ne glorietur omnis caro, & ſublimi-
tas ſit virtutis Dei, & non ex nobis*, cum
alijs, quæ adducit Fr. Thom. à Ieſu d.
lib. 4. de procur. Ind. ſal. 1. part. cap. 1.
pag. 123.
Neque refragatur, quòd idem de hę
45 reticis, & Apoſtatis dici debêret, † cũ
Fides ſpontanea eſſe debeat, non ſo-
lùm quando à principio credit homo,
46 ſed etiã quotieſcunque credit, † quia
ſervitia coacta Deo non placent, qui
hilarem datorem diligit, & ex neceſsi-
tate Evangelizantibus gloriam non
tribuit, 2. Corinth. 9. Nam licèt non
defuerint, qui, hoc argumento moti,
male putarũt, † Hæreticis, Schiſmati 47
cis, & Apoſtatis, ſicut neque infideli-
bus, vim inferri non poſſe, à quibus nõ
multum diſtare videtur opinio Marſi-
lij Paduani relata, & meritò reiecta à
Navarro in cap. novit, notab. 3. pag.
105. num. 98. de iudicijs, & Valen-
çuela in monit. contra Venetos part.
7. Qui in ſuo pacis defenſorio omnem
coërcitionem, & iuriſdictionẽ Eccle-
ſiæ auferebat. Hic tamen error ab om
nibus Catholicis Doctoribus plurimis
rationibus damnari, & convinci ſo-
let, † quia infideles, cùm nuſquã bap- 48
tiſmum receperint, neque Eccleſiæ Fi
dem de ſervandis præceptis Evangeli-
cis dederint, ab eâdem Eccleſia, &
Chriſtianis Principibus puniri, aut de-
bellari hac de cauſa nõ poſſunt, quod
in Hæreticis, Apoſtatis, & Schiſmati-
cis contrà obſervatur, qui cùm ſemel
voluntariè crediderint, eo ipſo quòd
baptizantur, Eccleſię ſubijciuntur,
quæ cuſtos eſt Religionis Chriſtianæ,
ac proinde poteſt pœnis ſpiritualibus,
& corporalibus uſque ad pœnam ig-
nis, & confiſcationem bonorum, eos
ad Dei legem ſervandam compellere,
& ut Fidem impleant ſemel in baptiſ-
mo promiſſam, atque profeſſam, quia
niſi hanc iuriſdictionem, & poteſtatẽ
habêret, parum potens eſſet ad indu-
cendum finem, quem ipſius Sponſus
Christvs Opt. Max. prætendit,
arg. cap. 1. 2. & 3. 24. q. 3. & eorum,
quæ tradit Navar. d. num. 98. Valen-
çuela d. part. 7. num. 56. & ſeqq.
Vnde † in ſacris Fidei apud Hiſpa- 49
nos prætorijs non puniuntur infideles
non baptizati, ſed ſolùm Apoſtatæ, &
Hæretici baptizati, qui negant, & defi-
ciũt in fide, quam ſemel profeſsi ſunt,
ut præter alios obſervat Didac. Val-
des de dignit. Reg. Hiſp. cap. 19. num.
6. pag. 162.
Quinimò † ſi numerus, & potentia 50
hæreticorũ id expoſtulet, poterit quo-

que adverſus illos bellum indicere, ut funditus extirpentur, & ne eorũ peſſimo exemplo; praviſque ſuaſionibus Chriſtiana Reſpublica maius in dies nocumentum accipiat.

Quam ſententiam expreſsè definire videtur Auguſt. in d. cap. ſi Eccleſia, & ſimil. D. Hieronym. à Gratiano relatus in cap. reſecandæ 24. quæſt. 3. & text. in l. 4. C. de hæret. cap. ferrum, cap. cùm ſecundùm leges eod. tit. lib. 6. l. 1. & per tot. C. de Apoſtat. & Schiſmat. l. 1. tit. 26. part. 7. l. 1. & 2. tit. 1. lib. 4. fori. l. 1. & per tot. tit. 4. lib. 8. ordin. Tertu. adverſus Gnoſticos cap. 11. dum ait: *Ad officium Hæreticos compelli, non allici dignum eſt, duritia vincenda eſt, non ſuadenda hæreſis.* Et latiſ-
51 ſimè † probant, & ab hęreticorum argumẽtis, & calumnijs defendũt Theologi omnes poſt D. Thom. 2. 2. quæſt. 10. art. 12. Alfonſ. a Caſtro de iuſta hæret. punit. cap. 12. & 14. Victoria dict. relect. de Indis 1. part. num. 8. & ſeq. Conrád. de contract. lib. 1. quæſt. 7. concluſ. 2. & 3. Director. Inquiſit. lib. 3. tit. 9. Bodius in collect. tit. de Hęreticis, Didac. Perez in l. 3. dict. tit. 4. lib. 8. ordin. col. 115. Palac. Rub. in allegar. in mat. hęreſis, & in tract. de
52 obten. Reg. Navarræ, part. 4. §. 4. † ubi probat, magis damnandos eſſe Hæreticos, & Schiſmaticos, quàm Saracenos, Villadiegus in tract. de hæret. q. 6. Albertus Brunus in eod. tract. lib. 3. cap. 3. Covar. lib. 2. varia. cap. 10. num. fin. Pet. Gregor. lib. 33. Syntag. cap. 6. num. 4. Decian. lib. 5. crim. cap. 11. n. 16. Simon Maiol. in dieb. Canicul. 1. tom. colloq. 20. pag. 449. & ſeqq. ubi aiunt, quòd ſunt deteriores cæteris infidelibus, & colloq. 7. pag. 191. ubi quòd ſunt deteriores lupis, Simancas in Cathol. inſtit. tit. 45. & 46. & plures alij relati à Petr. Cenedo in colle. 55. ad Decretal. num. 3. & ultra eos Navarrus, & Valdes ubi ſup. Ioan. Azor. 1. tom. inſtit. Moral. lib. 8. cap. 13. quæſt. 8. Bañez in 2. 2. quæſt. 10. art. 10. col. 525. Aragon ibidem, pag. 294. & 297. Gregor. de Valencia 3. tom. diſput. 1. quæſt. 10. punct. 6. in princip. & verſ. *ad* 4. col. 407. D. Ioan. Vela de delictis cap. 2. de Apoſtaſia, & cap. 14. de Hæreticis, Lorca 2. 2. ſect. 3. diſput. 52. ex num. 10. Iuſt. Lipſius lib. 4. civil. doct. cap. 4. & adverſ. Dialogiſt. cap. 2. Pet. Herodius lib. 1. rerum iudicat. tit. 6. cap. 13. Simõ Maiol. de perfid. Iudæorum, pag. 186. Pet. Cened. qui alios refert in collect. 59. ad Decretal. pag. 198. num. 2. Mag. Marquez in Gubernat. Chriſt. lib. 2. cap. 33. ubi ait, Hæreticos puniri poſſe, etiam ſi ad id nulla ipſorum fraterna correctio præceſſerit, Pet. Andreas Canonherius in Aphoriſmis polit. & moral. Hippocratis vol. 2. ex pag. 248. Farinac. plurimos congerens in tract. de hæret. quæſt. 198. Martin. Delrio lib. 6. diſquiſit. magic. cap. 2. ſect. 3. q. 3. pag. 509. & iterum pag. 537. Et noviſſimè, & eruditiſsimè P. Fran. Suarez in tract. de Fide, diſput. 20. ſect. 3. ex num. 9. ubi loquitur de Hæreticis, & diſput. 16. ſect. 5. ex num. 1. ubi de Apoſtatis, Ioan. Bapt. Valençuela in d. monit. contra Venetos, part. 7. per totam, & in diſcurſu ſtatus, & belli, part. 2. conſiderat. 6. num. 17. & conſid. 9. ex num. 23. & noviſsimè Anton. Ricciullus in tract. de iur. perſon. extra Eccleſ. grem. exiſten. lib. 5. cap. 12. ubi cum veriori Bellarm. opinione adverſus Alph. à Caſtro defendit, Hæreticos non eſſe in Eccleſia, quia ad eam nemo pertinet niſi per Fidẽ, licèt eius iuriſdictioni, & punitioni ſubiaceant, ex rationibus ſuprà citatis.

Quibus congruenter addere poſſu-
mus, † id, quod Auguſtinus in prædi- 53
ctis locis commemorat de maiore vi, & auctoritate, quam Eccleſia ſuis temporibus habebat, eo fine dici, ut probet, poſt Conſtantini, & aliorum Principum Chriſtianorum favorem, Chriſti Fidem pręvaluiſſe, & non in occulto, ut anteà, ſed publicè doceri, coli,

& de-

& defendi cœpiſſe, ut ex multis locis eiuſdem Auguſtini, quâ ſolet eruditione, oſtendit Pat. Fran. Suarez in defenſ. Fidei contra ſect. Anglican. lib. 1. cap. 16. num. 11. & ſeqq.

Ad quintum argumentum ex Parabola Patrisfamilias invitantis ad nuptias, & compellentis intrare eos, quos
54 ultimo loco vocaverat, † multifariè reſponderi poteſt cum D. Tho. & reliquis Theologis in 2. 2. quæſt. 10. art. 8. Soto in 4. diſtinct. 5. quæſt. un. art. 10. pag. 270. verſ. *Tertiò argumentantur,* Covar. in d. reg. peccatum, 2. part. §. 10. num. 1. Gregor. de Valencia dict. diſp. 1. q. 10. punct. 6. verſ. *Ad primum.* col. 407. & alijs relatis à Suarez dict. diſput. 18. ſect. 3. num. 12.

Primò, locum illum, & coactionẽ, quæ in eo permittitur, non eſſe intelligendum de his, qui nunquam Fidem ſuſceperunt, quales ſunt Indi, de quibus tractamus. Sed de illis, qui ſemel Chriſtianam Fidem profeſsi, ab ea diverterunt, quales ſunt Hæretici, Apoſtatæ, & Schiſmatici, ut ſuprà retulimus: quemadmodum expreſsis verbis oſtendit D. Auguſtin. in epiſt. 50. ad Bonifa
55 cium, de qua in † dict. cap. Schiſmatici 23. quæſt. 6: *Si per poteſtatem, quam per religionem, ac Fidem, Regum tempore, quo debuit, Divino munere accepit Eccleſia, ij, qui inveniuntur in vijs, & ſepibus, id eſt, in Hæreſibus, & Schiſmatibus coguntur intrare; non quia coguntur reprehendant, ſed quo cogantur attendant.*

Secundò, quòd, ut demus, ſub parabola illa etiam vocationem, & compulſionem infidelium deſignari, nullo modo debemus de ea coactione intelligere, quæ vi, & metu armorum fit, ſed de ea tantùm, quæ blandis verbis, ac ſuaſionibus, & argumentorum, & rationum pondere fit, docendo magis, quàm iubendo, monendo, quàm minãdo, ut utar verbis D. Auguſtini epiſt.
56 65. † Nam & hoc modo aliquando quis cogi, & compelli dicitur, l. fin. D. & C. ſi quis aliquem teſtari prohib. l. 26. & 27. tit. 1. part. 6. cum alijs latè traditis ab Hippol. de Marſil. ſing. 526. Palac. Rub. in repet. rubr. de donat. inter. §. 81. num. 11. Menchaca de ſucceſſ. creat. lib. 2. §. 17. ex num. 4. Menochio de arbitrarijs, caſu 395. num. 42. Vincent. Carrocio deciſ. 15. num. 23. & Hartman. Piſtor. 1. par. Miſcel.
queſt. q. 29. Quæ tamen coactio † in 57
re, de qua agimus, ſancta, & licita eſt, ut pluribus probat Ioan. Arboreus lib. 1. Theoſoph. cap. 36. & ad expoſitionem directæ parabolæ D. Chryſoſt. in Imperfect. homil. 41. D. Thom. in diſput. de verit. quæſt. 22. art. 9. ubi inquit, ibi mentionem fieri de compulſione, non quæ eſt coactionis, ſed efficacis perſuaſionis, vel per aſpera, vel
per lenia, prout & † D. Paulus inſi- 58
nuat. 2. ad Timoth. 4: *Prædica verbum, inſta opportunè, importunè, argue, obſecra, increpa*, & ad Tit. 2. & Ieremiæ 1. 24: *Nunquid non verba mea ſunt ſicut ignis, & malleus conterens petras.* Et idem dicit Deus Angelis Cuſtodijs, & Prælatis, ut per Dionyſ. Eccleſ. Hierarch. cap. 9. Eandemque ſolutionem tenuit
Innocent. † in cap. maiores de bap- 59
tiſm. ubi ita inquit: *Nec obſtat, quòd ſervo dicitur, ut ad nuptias invitatos compellat intrare; quia intelligitur de compulſione facta per inſtantiam rationis, non per ſeveritatem gladij materialis, vel violentiam temporalem, quia executio materialis gladij, eſt iſti ſervo, id eſt ordini Prædicatorum, vel Apoſtolis in perſona Petri, & Domini interdicta.*

Ad exemplum autem † de conver- 60
ſione D. Pauli, reſponderi poteſt cum Hoſtienſi, & Zabarella in cap. quod ſuper his, de voto, Azone in ſumma, C. de Iudæis in fine, Marquard. d. tract. de Iudæis, & Infidel. 3. par. cap. 2. num. 5. Soto ubi ſup. pag. 271. Suarez dict. ſect. 3. num. 12. Ea, quæ Deus per miraculum facit, ſuam voluntatem apertè ſignificans, humanis noſtris legibus ac regulis obnoxia non eſſe, neque in conſequentiam adduci debêre,

ut ait gloſ. in cap. maiores de baptiſm.
l. 1. D. de conſtit. Princip. cap. quæ e-
xorbitant, de regul. iuris in 6. Etenim
ut habetur ad Roman. 9: *Cuius vult mi-*
ſeretur, & quem vult indurat, & volunta-
ti eius quis reſiſtit? aut quis tu es homo,
qui reſpondeas Deo? Atque ita cùm
D. Paulus, iuxta hanc Divinam vo-
luntatem inter ipſa flagella mutatus
fuerit, & de nolente factus ſic volens,
ut Eccleſiam iuvaret, quam anteà per-
ſequebatur, fœlix illa neceſsitas ap-
pellanda fuit, quæ ad meliora compel-
lit, ut inquit D. Auguſt. in d. cap. diſ-
plicet 23. q. 4. Sed non in exemplum
ad alios trahenda, quos, ut ait Sotus
ubi ſuprà, non licet ſic ad Fidem com-
pellere, niſi quatenus diſciplinæ nor-
ma permittit; cùm regulariter Divina
providentia, quæ in ſui diſpoſitione nõ
fallitur, arbitrium noſtrum in Fide re-
cipienda, ſuâ ſemper, ut diximus, liber-
tate potiri decreverit.

61 Vnde † præclarè dixit idem Au-
guſtin. lib. 10. de Civit. Dei cap. 30: *Sic*
Deus res, quas condidit, adminiſtrat, ut
ſuos curſus agere ſinat. Et Simon. Maiol.
in dieb. Canicul. 1. tom. colloq. 8. pag.
62 211. Sacræ † Scripturæ exempla, quæ
à communibus & receptis Theologię
regulis deviant, veneranda eſſe, non
imitanda. A quibus non abeſt D. Tho.
3. part. quæſt. 44. art. 3. ubi exemplum
huius converſionis D. Pauli, & Mag-
dalenæ, & Matthæi adducens, con-
63 cludit, Deum † Divinâ virtute ani-
mas hominum invitare, non ſolùm iu-
ſtificando, ſed ſapientiam infundendo,
vel ſtupefaciendo. Cui benè addit Gre-
gor. de Valencia ubi ſup. verſ. *Ad ter-*
tium, quòd ſi Deus metum incutiat, ip-
ſe quoque ſimul poteſt inclinare cor
hominis ad Fidem, ut voluntariè prot-
ſus eam ſuſcipiat, tametſi à metu exci-
tatus: hoc verò non perinde ſperare
poſſumus, ſi metus ab hominibus incu-
tiatur, cùm potius infideles eo ducti
magis durè, & difficulter credere ſo-
leant, ut ſuprà retulimus.

DENIQVE ad ſextum argumen-
tũ de coactione cauſativa, & legibus,
& edictis aliquorum Impp. & Regum,
qui infideles à ſuis Regnis exire iuſſe-
runt, vel aliis modis gravarunt, ſi ad
Fidem Catholicam non converterẽ-
tur. Reſponderi poteſt, † D. Auguſti- 64
ni auctoritates relatas in d. cap. vides
23. quæſt. 6. & in d. cap. quid faciet 23.
quæſt. 4. loqui de Hæreticis puniẽdis,
& mediante pœnarum terrore, ad Fi-
dem Catholicam revocandis. Quorum
iam diximus longè aliam eſſe rationẽ,
quàm infidelium. † In quibus quidem 65
convertendis, licèt in ratione baptiſ-
malis characteris aliquod poſsit eſſe
diſcrimẽ inter vim præciſam, & eam,
quam vocant cauſativam, ſive condi-
tionatam, ut probat text. in dict. cap.
maiores, §. item quæritur, de baptiſ-
mo, & alia iura, & auctores, de quibus
ſup. cap. 17. num 4. & cap. 18. num. 16.
Quod tamen attinet ad iniuſtitiam, ſi-
ve iniuſtiam bellorum, & damnorum,
quæ eis ob prætextum ſeminandæ, &
introducẽdæ Chriſtianæ religionis in-
feruntur, nihil planè inter utramque
referre videtur, cùm blandè, & ſuavi-
ter prædicari, & ſuaderi iubeatur, ut
ſæpè retulimus. Et ſecundùm doctrinã
Dominici in cap. de Iudæis 45. diſtin.
num. 2. & in d. cap. qui ſincerã, num. 1.
& 2. Abb. in cap. ſicut de Iudæis num.
3. quam refert, & ſequitur Marquard.
d. tract. de Iudæ. & Infid. 3. part. cap. 2.
num. 8. & Cavalcanus deciſ. 21. nu-
mer. 16. 2. part. prohibita ſit in Fidei
materia omnis illa coactio, quæ fit
per violentiam illatam perſonæ, vel
per ablationem rerum ſuarum, ut per
indirectum baptizari, & ad Fidem cõ-
verti cogantur. Quoniam, ut in no-
ſtra eâdem quæſtione egregiè conſi-
derant Dom. Sotus in 4. diſtinct. 5.
quæſt. un. art. 10. pag. 270. & Emanuel
Rodet. lib. 3. quæſt. Regul. quæſt. 32.
art. 4. ſi nativa fidei conditio admo-
net, nullam coactionem eſſe medium
licitum ad eius perſuaſionem, nulla

quo-

quoque coactio adhiberi, neque tanquam neceſſaria probari debebit. Mirabile enim eſt, quod mihi non liceat, Ethnicum cogere, ut ſit Chriſtianus, & tamen ad eum finem liceat illum cogere, ut mihi ſit ſubditus.

66 Quibus ego addo, † liberam illam voluntatem, quam Eccleſia in Fidei receptione deſiderat, in hac, quæ bellorum, & armorum interventione, atque ſubactione extorquetur, minimè reperiri videri. Nam etſi volũtas, quæ cauſativè, aut cõditionaliter cogitur, voluntas dicatur, ut vulgò circumferri ſolet, quia maluit quis facere, quàm talia pati, ut tradit Ariſtotel. lib. 3. Ethic. cap. 1. l. ſi mulier, §. ſi metu, D quod met. cauſa, l. ſi patre cogente, D. de ritu nupt. cap. meritò 15. quæſt. 1. cum alijs latè congeſtis à Tiraquel. de pœn. temper. cauſa 36. Simancas in Catholic. inſtit. tit. 27. num. 30. & Cuiacio lib. 16. obſervat. cap. ult. Eadem tamen iura reſtantur, quod, qui ita cõſentit, ſi liberum eſſet, noluiſſet, ut in

67 d. §. ſi metu. † Et ſic, eius eſt velle, qui poteſt nolle, & velle non creditur, qui aliorum imperio obſequitur, ſub quorum poteſtate conſtitutus eſt: ut diſertè ſcribit Vlpian. in l. 3. & 4. de regul. iur. Ariſtot. lib. 3. Ethicor. ad Nicomach. cap. 5. Seneca lib. 2. de benef. cap. 18. ad finem: *Si vis ſcire an velim, effice, ut poſſim nolle*, & lib. 3. cap. 19. Vbi de illo agens, poſsit, necne ſervus domino beneficium dare? multum ad rem, de qua agimus, inquit: *Omnia tamen iſta, quæ alio præſtante beneficia dicerentur, præſtante ſervo miniſteria ſunt. Beneficium enim eſt, quod quis dedit, cùm illi liceret, & non dare: ſervus autem non habet negandi poteſtatem: ita non præſtat, ſed paret, neque id ſe feciſſe iactat, quod nõ facere non potuit*: idem docet idem Seneca epiſt. 97. lib. 16: *Paret potius quã aſſentitur, qui alieno ſubeſt imperio, nec tã illum ex animo, quàm quia neceſſe eſt, ſequitur*, Cornel. Tacit. lib. 14. annal. de Nerone ſcribens: *Suaſio, imò donum, & merces ab eo, qui iubere poteſt, vim neceſſitatis affert*. Res † quippe imperioſa eſt timor, ſecundùm Martial. lib. 2. epigr. cui conſonat illud Quintil. declamat. 68

181: *Abdicatus, inquit, in ſolitudine eſt, locus opportunus inſidijs: habet gladium inſtrumentum parricidij, accedit ad patrem, manuque ſublata, rogo dicit, imò iubet: Non ſunt enim preces, ubi negandi libertas non eſt*. Et meliùs D. Auguſt. in lib. de duab. animab. † qui volũtatem 69 ita definit: *Voluntas eſt animi motus cogente nullo, ad aliquid vel non amittendum, vel adipiſcendum. Vnde omnis, qui volens facit, non cogitur: Et ideò qui metu illato rogat, non tam rogat, quàm imperat, qui metu perculſus promittit, non intelligitur voluiſſe obligari, cùm id ſponte non fecerit*.

Neque his adverſatur, quod in eodẽ argumento conſideravimus, de bellis à Conſtantino Magno, Theodoſio, & alijs Impp. Romanis adverſus Paganos & Infideles illatis, ut tandem Chriſtianam Religionem admitterent. † Nam 70 etſi hoc, ut certum, affirmet Sepulveda in d. Apolog. & Marquard. d. tract. de Infidel. 1. part. cap. 14. nullâ tamen ſecurâ auctoritate ſubnititur, & potius contrariũ apparet ex traditis à Dom. Soto d. art. 10. pag. 270. & ex cap. quã pio 10. quæſt. 2. ubi conſtat, multa potius temporalia commoda Infidelibus contuliſſe, ut ſic faciliùs, & ſuaviùs ad Fidem adducerentur. Et bella, quæ narrat hiſt. Tripart. lib. 10. ex cap. 6. aliam quidem conſiderationem habebant, nempe quòd Gothi, Sarmatæ, & aliæ gentes, contra quas geſta ſunt, totum Orbem latrocinijs, & invaſionibus infeſtabant, & ſæpius ipſos etiam Romanos aggredi auſæ, atque Arrianâ item labe maculatæ fuerant, ut ſcribit Paul. Oroſius lib. 7. & D. Auguſt. ad Heliodorum. Et eadem hiſt. Trip. lib. 8. cap. 13. Vnde iuſta utique & ſancta cenſeri debuerunt; & ubi à prædictis damnis inferendis Barbari illi ceſſabant, à bello

quo-

quoque Romani abſtinebant,quamvis in ſua idololatria manerent, ut paulò antè eadem hiſtoria Eccleſiaſtica
71 tradit. Idemque de bello geſto † per Carolum Magnum adverſus Longobardos affirmare debemus, quod ſuadente Adriano Pontif.illatum dicitur in dict.cap.hortatu 23.quæſt.8. Erant quippe hi etiam acerrimi hoſtes Eccleſiæ, & in Arrianam hæreſim declinaverant,& multa damna Chriſtianis intulerant,ut ex Paulo Diacono lib.1. cap.1.hiſt.Longobard.& ex alijs Scriptoribus conſtat.

Neque magis urget quod diximus
72 de † legibus Conſtantini, Theodoſij, & aliorum Cæſarum adverſus Paganos,& alios infideles, & eorum ſacrificia ſeveriter latis, quas tantopere laudat Div. Auguſtin.in dict. capit. non invenitur 23.q. 4. cap. ad Fidem 23.quæſt.5.cap. vides 23. quæſt. 6. & D. Ambroſ. epiſt. 30. Nam leges illæ non ſunt ſimpliciter, & abſolutè de omnibus infidelibus accipiendæ, ſed dumtaxat de Paganis, qui Romanorum Imperio ſubditi erant, & inter fideles commorantes, eis ſcandalum movebant,vaniſque ritibus, & ſacrificijs turbabant, & idololatriæ dediti, leges, & præcepta iuris naturalis tranſgrediebantur. Quos meritò Imperatores ſuis legibus compeſcere potuerunt, & ſub illarum prohibitionibus,comminationibus, & interdictis ſaltem cauſativè ad Fidem amplectendam, & idola, & templa ſua deſeren-
73 da perducere. Nam † ut pręter alios obſervat Greg.de Valencia ubi ſupr. verſ. *Ad quartam*, P. Torres in tract.de Fide, art.11.diſput.3.dub.2. Ioan. Azor.inſtitut.Moral.lib.8.cap.24.q. 5. col.1275.& Fr. Thom.a Ieſu de proc. omn.gent.ſalut.lib.4.dub.4. pag. 209. quilibet Princeps poteſtatē habet erga eos,qui ſibi politicè ſubſunt,ut quę ſibi expedire viſa fuerint,ad Reipublicæ bonū cuſtodiant,ac proinde in primis unius ac veri Dei cultū, & leges naturę,quarū præcipuus cuſtos, & vindex eſſe debet,ut latè diximus ſup.cap.16. num.24. Et hoc præcipuè legibus illis curatum fuiſſe paſsim oſtendit D. Aug. in dictis locis, & præſertim epiſt. 48. ubi ſic ait: *Pagani magis non blaſphemare poſſint de legibus, quas contra Idolorum cultores Chriſtiani Imperatores tulerunt. Et tamen ex eis multi correcti, & ad Deū vivum, verumque converſi ſunt, & quotidie convertuntur.*

Neque omitti poteſt † notabilis hiſtoria, quā Caſsiod. & Sozomenus in 74
hiſt.Tripar.lib.5.cap.27. & Alciat.lib.
1.Parerg.cap.13.contigiſſe † narrant 75
circa d.l.1.C.de Paganis,quæ eorū tēpla concludi iubet, & ſub capitali ſupplicio,& bonorū publicatione à ſacrificijs abſtinere. Nā cùm Athanaſius ob multa mira,quæ fecerat,& prędixerat, à Paganis,& hæreticis magus, & aruſpex crederetur: qua de cauſa à Synodo Antiſtitū aliquando condemnatū fuiſſe ſcribit Ammian. Marcellin. lib. 15. inter iurgandū quadā die ſupervolitavit cornix,quę cùm clarius crocitaret, adſtans multitudo Paganorum, velut mago derogantes,ab Athanaſio petebant,ut eis aperiret quid cornicula illa ſignificaret. Ille verò fertur ad eos dixiſſe ſubridēs, Scitis,quid vox oſcinis prædicat? Cras Latinâ linguâ dies ventura ſignificatur, hoc ergo clamās cornicula,triſtē vobis craſtinum diem portēdit, Imperatoris Romani iuſsione,ut de veſtris tēplis eijciamini. Nec fefellit Divinū hominē expectatio,ſed potius ita contigit,ut eius ſermo,licèt deriſus,venerit ad effectum; ſequenti namq; die allatæ ſunt ad iudices Conſtantini Imperatoris litterę,iubentes, ut Pagani ſua ingredi non permitterētur ad templa,neque ſolemnes ſuperſtitiones,feſtivitateſque celebrare, ſed ſub gladij pœna univerſos Gentilium ſacrificijs abſtinēre.

Paganorum † autem nomē,ut hoc obiter advertamus, à pagis originem 76
traxit,quęGręcis villę ſunt,ita à fonti-

bus,ſive ut alij malunt,à montibus dictę,circa quos ſemper villæ condi cõſueverunt,ut ex Servio, & alijs tradũt Pratejus,Briſſon. Bernucius, Hotmanus,& Calinus de ver.iur. verb. *Paganus*,Beda in Cantic.lib.6.cap.30.& in Marc.cap.15.& in Luc.lib. 6.cap. 23. & hom.in Feriam 3.Pſal.Ioan.Fũger. in Etymol.ſub eod. verb. Stephan. de urbib.Lorin.in Acta cap. 17. verſ.19. & Gaſp.Sanct.in Iſai cap.42.num 45. pag.445.Quamvis Philaſter lib.de hęreſib. cap. 3. eos dictos fuiſſe putet à Pagano quodam huius nominis, quẽ, ait,fuiſſe filiũ Deucalionis & Pyrrhæ, Regemque potentem & inclytum, & proinde tanquam Deum habitũ.¶ Sed cur Deorum falſorũ cultores hoc nomine vocare uſitatum fuerit, ſecundũ D.Auguſt.lib.2.retract.cap.43.difficilioris quidem indagationis eſſe videtur.Cùm in hoc tot,& tã variæ Scriptorum ſententiæ reperiantur.Nam D. Iſidor.lib.8.Etymol.cap.70.eos ita dictos exiſtimat ex pagis Athenienſibus, ex quibus orti. Ibi enim in locis agreſtibus,& villis,gentiles lucos, idolaque ſua,& delubra conſtituerunt, & ideò idolorum cultor cœpit appellari Paganus.Alciatus autẽ d.lib.1.Parerg.cap. 13.& Connan.lib.9.commentar.cap. 13.eam rationem cõminiſcuntur,quia Christi milites non ſint,neque eius Eccleſiæ Militanti nomina dederint.

77 Scimus † enim in iure dictos eſſe Paganos quotquot à militia erant immunes,& liberi, l.quædam, D. de pœn. l. ius noſtrum,de reg. iur l.1. C.de militari teſtam.cum alijs. Paul. autẽ Oroſius,& Beda ubi ſup.quos refert, & ſequitur Cujacius in Parat.C. de Paganis,quaſi ex agreſtium locorum compitis,& pagis longè diſſient à ſuperna, & cœleſti civitate,ab eaque ſint alieni,ſive ut ait Dionyſ.Gotthofr.in notis ibidẽ, in contemptum,quaſi diverſos à Chriſtianis,& eis ignobiliores,ſicut & Ethnici, Gentiles, & nationes dicti ſunt,cõparatione habitâ adChriſtianos,qui eo tempore pauciſſimi erant. Vveſemb.autem in ead. Paratitla tradit,Gẽtiles, & Infideles Paganorũ nomen ſortitos,quia diutius Gentilica ſuperſtitio in pagis, quam in civitatibus perduraverit,propter rudiora Paganorũ ingenia.Pet.Opmeer.in Chronol.ann.Christi 411.pag.307. quia Gentiles,& illa hominũ colluvies,qui cùm non mererent ſtipendia, ſumptis armis,Romæ reſtaurati Gentilium ſacra volebant, ex pagis, cæteriſque agreſtibus locis exurrexerunt. Gaſpar Sanct.ubi ſup.quia qui Evangelicis legibus exculti non ſunt,extra Evangelium tanquam in pagis, & deſertis habitant, & varijs abducti erroribus incerti vagantur.

Mihi verò,his reiectis,magis probatur ſententia Illuſtriſs. Cardin. Baronij in notis ad Martyrolog. Roman. ad diem 11.Ianuarij,qui putat,à temporibus Chriſtianorum Imperatorum, Gentiles Paganos vocari cœpiſſe, eò quòd,ut proximè diximus, Imperatorijs legibus claudi cœperant idolorũ fana, & delubra, & ſacra Gentilium prohiberi in oppidis: quare urbibus excluſi,pagos,villas,&agros adire cogebantur,& illic ſuos inanes Deos colere, & ſuperſtitioſa ſua ſacra facere, unde & Pagani dicti ſunt. In pagis autem & villis ſuperſtitionum cultum frequenter uſitatum fuiſſe, iam olim oſtendit Cicero lib.2.de legibus,& uſque ad tempora Honorij Imperatoris, quæ erat idololatria in pagis reſidua fuiſſe videtur. Vnde S. Auguſt. qui iiſdem temporibus vixit, ſerm.de verb. Domin.inquit: *Multi Pagani habent iſtas abominationes in fundis*, &c. Quam rationem luculenter idem Auctor proſequitur, & eo non citato Ioan.Azorius dict.lib 8.cap.24.queſt. 1.col.1273.& multum probat, & laudat Ant.Mornacius in obſervation.ad lib.1. Cod. ſub dict. titul.de Paganis, pag.95.

Deniqve non obſtant exempla in

eodem

eodem ſexto argumento perpenſa, de Regibus, qui Iudæos, & alios infideles, ſi intra præfixum tempus baptizari nollent, morte mulctari, vel a ſuis
78 Regnis exulare iuſſerunt. † Quoniam hoc procedit in infidelibus, qui Chriſtianis Principibus ſubditi ſunt, quos, iuſtis, ac magnis cauſis ſuadentibus, prędicto modo punire poſſunt, ut latiùs diximus ſup. cap. præcedenti, ex num. 37.
79 Et quidem factum illud † Siſebuti non ad vim præciſam, ſed ad conditionalem referre videtur text. in dict. cap. maiores, verſ. *Item quæritur*, de baptiſmo, & Genebrard. in Chronolog. ann. 623. a quo non abeſt Ioan. Gotthus in hiſt. Gotth. lib. 16. cap. 14. tradens, ob ardentem Fidei zelum Siſebuti, piâ eius exhortatione, nonaginta Iudæorum millia in Hiſpania converſa fuiſſe. Quod ſi ita contigit, nihil in eo eſt, quod notare poſsimus.
Sed verior opinio eſt, Regem illum nullâ conditione, aut optione oblatâ, Iudæos ad baptiſmum recipiendũ metu, & pœnis propoſitis coëgiſſe ann. 616. Cuius factum poſteà ſequutus fuit Dagobertus in Gallia an. 631. diem Iudæis præſtituens, intra quam, niſi Religionem noſtram ſuſciperent, hoſtes iudicarentur, pertinaciamque
80 capite luerent. Vterque † autem id precibus, & hortatu Heraclij Imperatoris feciſſe narratur. Qui itẽ omnes ſui Imperij Iudæos baptizari coëgit, quoniam à circumciſis hominibus ei excidium imminere, vanâ aſtrorum obſervatione cõperetat; quod poſteà in Saracenis, ſive Mahometanis impletum fuit, ut latiùs produnt Aimoinus lib. 4. hiſtor. Francor. cap. 22. Platina de vitis Põtif. in Adeodato, Ioan. Mariana lib. 6. de reb. Hiſp. cap. 3. Zamalloa in compend. hiſt. Hiſp. lib. 25. cap. 25. & Iacob. Bleda in hiſtor. Maurор. lib. 1. cap. 12. pag. 36.
81 Vnde reſpondendum eſt, † Siſebuti actionem tanquam iniuſtam, & Ecclementiſſimæ contrariam Concilium Tolet. IV. Can. 56. relatum in d. cap. maiores, & dict. cap. de Iudæis 45. diſtinct. pro parte reſcidiſſe, decernẽs, ut qui iam ſacro lavacro tincti eſſent, cogerentur ad ſervandam Fidem, quã acceperant, ſed ne poſteriùs Iudæi ad baptiſmum compellerentur. Cui Concilio, † eundem Siſebutum aſſenſiſſe, 82
tradit Roder. Sanctius Epiſcopus Palentinus in eius vita, eò quòd cerneret, multos ex Iudæis, à ſe per vim cõpulſos, recidiviſſe, & Iudaizaſſe. Sed mihi hoc falſum videtur, quoniam Concilium illud, ut ex eius initio apparet, anno tertio Regni Siſenandi, Æra 681. celebratum fuit circa Pontificatum Honorij I. atque adeò Siſebuti religioſiſsimi Principis tempora, tanquam iam lõgè præterita, nominat.
Ioannes etiam † Mariana ubi ſup. 83
& ante eum Epiſcop. Tudenſ. Tarapha, & alij rerum Hiſpanicarum Auctores, coactionem illam ſuccenſent, quòd in Chriſtianorum moribus nefas eſt, quemquam malo cogi ad profeſsionem veræ pietatis. Neque † tũc 84
quoque Siſebutus factum illud temerè uſurpatum, prudentioribus illius ſeculi viris probavit, & prĕſertim D. Iſidoro, qui in hiſtor. Gotthor. pag. 161. ſic ſcriptũ reliquit: *Æra DCL. anno Imp. Heraclij II. Siſebutus Chriſtianiſſimus poſt Gundemarũ ad Regale faſtigiũ evocatur. Regnat ann. IIX. mẽſes VI. qui initio Regni Iudæos ad Fidẽ Chriſtianã permovens, æmulationem quidem habuit, ſed non ſecundum ſcientiam, poteſtate enim compulit, quos provocare Fidei ratione oportuit.*
Idem † quoque in terminis noſtræ 85
quæſtionis tradunt cõmuniter Theologi omnes, & prĕcipuè Caier. poſt D. Thom. in 2. 2. q. 10. art. 8. dicentes, factum illud Siſebuti, & Dagoberti, ferventioris quidem fidei, & animi, quàm iuſtitiæ exemplum prĕſtare poſſe, & zelum eius, bonamque intentionem in dicto Concilio laudari, factum

autem non laudari. Quod etiam pro-
bat, & ſequitur Gregor. de Valencia
dict.3.tom.diſp.1.q.10. punct. 6. col.
410.Iuſt. Lipſius in lib. de una Relig.
ſive adverſus Dialogiſt. verſ. *Divinum
illud*,& Madera in Monarch. Hiſpan.
cap.6.fol.41.

86 Expulſio † autem Iudæorum, &
Maurorum à Ferdinando & Eliſabe-
tha Catholicis Hiſpaniæ Regibus fa-
cta,longè minorem,aut planè nullam
difficultatem habet, cùm in ſubditis
infidelibus, & ex rationibus ſuprà re-
latis,proceſſerit. Et ne in Regnis adeò
Catholicis,alia Religio, quàm una fi-
des,& unum baptiſma haberetur, aut
87 ex † fece,& ſentina eorum, aliquâ la-
be Chriſtiani macularētur. Quod ſem-
per ſummo ſtudio curandum,& vitan-
dum eſſe iura reſtantur, cap. omnes,
cap.ſæpè,& cap.nullus, cum alijs 28.
q.1.cap.etſi Iudæos 13.ibi: *Mus in pe-
ra*,de Iudæis. Nam,ut inquit Ovid.lib.
2.de remed. amor.
88 *Dum † ſpectant oculi læſos, læduntur &
ipſi,*
*Multaque corporibus tranſitione no-
cent.*
89 Et Senec.ad Lucill. † epiſt.82: *Salu-
tare eſt,non converſari diſſimilibus.*
Quibus alia addit (de eiſdem ex-
pulſionibus agens) Camill.Borrel. de
præſtan.Reg. Cathol. cap. 69. ex nu-
mer.21.& in addition. ad Bellug.rub.
11.in princ.litt. C. & relati à Cenedo
dict.collectan.15. num. 1. & Madera
dict.cap.6.fol.45.
Neque in hoc facto † vis ſimplici-
90 ter infidelibus inferri videtur,ſed libe-
ra optio datur, ut vel Chriſtianorum
provincias deſerant intra certum tē-
pus, vel Chriſtiani fiant. Quod ſanè
non eſſe prohibitum conſtat ex d.cap.
maiores,verſ. *Item quæritur*,& ad alios
infideles non ſubditos (quales erant
Indi,de quibus tractamus)tam ex diſ-
paritate rationis, quàm ex cauſæ, &
poteſtatis defectu, applicari non po-
teſt, ut in ſpecie noſtræ quæſtionis ad

prædicti argumenti ſolutionem benè
conſiderat Dom.Bañez in 2. 2. quæſt.
10.artic.10.col.525. verſic. *Ad ſecun-
dum reſpondetur*, Arag. ibidem arric.8.
pag.290.verſ.*Ad aliud de Regibus*,Gre-
gor.de Valencia ubi ſuprà, verſ. *Fer-
dinandus*, Azorius dict. lib. 8.inſtitut.
cap.26. verſ. *Quartò quæritur*, Torres
de Fide,diſput.51.dub.1. & noviſsimè
Suarez in eod.tract. d. ſect.3. num. 5.
& plures alij, quos refert Petrus Ce-
nedus in dict.collectan.15. ad Decre-
tal. num.2.
Eſtque adeò potens prædicta † ſta- 91
tus,& religionis tuendæ ratio, ut non
ſolùm Iudæos, & infideles ſubditos
nō baptizatos expellere liceat, verùm
& iam baptizatos, ſi de illorum mori-
bus, perfidia,aut proditione,aliqua in-
cōmoda, vel pericula Chriſtianis im-
mineant, † ut Pio pariter ac Magna-
nimo, & omnibus ſæculis admirando 92
exemplo nobis oſtendit Catholicus,
& ardens Fidei zelus Amantiſsimi, &
Deſideratiſsimi Regis noſtri Philip-
pi Tertij,qui prædictis rationibus mo-
tus, & re (ut oportebat) maturè
conſultâ,ac perpenſâ,anno 1610. ex
tota Hiſpania, quamvis ſummâ ho-
minum inopiâ laborante, exire, & in
perpetuum exulare iuſsit ſpurcas, &
nunquam ſatis quietas,vel a ſuis erro-
ribus defæcatas Maurorum reliquias,
licèt omnes iam baptiſmali inunda-
tione luſtratas;quarum † numerus ad 93
quingenta,vel ſexcenta, ſive (ut alij
tradunt)ad novies cētena millia per-
veniſſe narratur, ut conſtat ex pecu-
liaribus commentarijs, quos de hiſto-
ria,iuſtitia,& laudibus huius expulſio-
nis ſcripſerūt Fr. Iacob Bleda, Marc.
Guadalajara,& Petr.Aznarius, & ex
Mercurio Gallo in hiſt. ſui temporis,
tom.2.Philip. Paſchali in tract.de vi-
rib.patr.poteſt.1.par.cap.7. num. 25.
qui edicta Regia in hanc rem prolata
ad litteram referunt, Fr. Thom. à Ie-
ſu de procur. omn.genr. ſalut. lib. 10.
in præfatione,pag.643.ubi diſcrimen,

in quo Hiſpania vexabatur ob hos reliquias Arabum, narrat Iacob. Gordon. in ſuaChronolog. ann. 1610. pag. 494. Magiſt. Marquez in Gubernat. Chriſt. lib. 1. cap. 3. pag. 16. Caliſt. Remirez de lege Regia; §. 32. numer. 12. & 13. Bernard. Aldret. de antiquit. Hiſpan. lib. 4. cap. 18. pag. 570. D. Didac. Guzman in lib. de vita, & exitu Margaritę Reginæ Cathol. 2. parte, cap. 20. Salazar de Mendoça de orig. dignit. Hiſpan. lib. 4. cap. ult. §. 6. fol. 183. & noviſsim. Dom. Mart. Carrillo in ſuis elaboratiſsimis annalib. Chronol. ann. 1610. fol. 419. Fr. Ioan. de Salazar in Politica Hiſpana, propoſit. 2. §. 2. pag. 32. & eruditiſsimus omnique laude ob prudentiam, & morum ſuavitatem digniſsimus Dom. Petrus Fernandez Navarrete Regum noſtrorum Secretarius in ſuis Politicis, & eximiè politis Diſcurſibus, de conſervatione Monarchiarum, cap. 7.

94 Vnde † recenti hoc exemplo admoneri poſſumus, quantum damni nobis à conſortio Iudęorum, vel Saracenorum immineat, licèt fidem noſtram profiteri videantur, & aptè hîc accommodari poſſunt carmina Vlri-
95 chi ab Hutten, de † quodam Pepecorno Iudęo, qui poſtquàm baptiſmum accepit, in omne flagitiorum genus portentosè prorupit, quæ refert Simon Maiol. in colloq. de perfid. Iudæor. pag. 30. & inter alia ſic habent:

Merſerat indignum Chriſti baptiſmate corpus,
Diſſimulato errore patrum. Ne tingite cives,
Si tinxiſſe nocet, ac noſtro adſcite periclo,
Stirpis inhumanæ ſobolem, ſinite eſſe ſepultam
Nocte ſua, diramque iterum ne admittite gentem
In patrios ritus: Poterit ſeiuncta caveri,
Quæ coniuncta nequit.

SVMMARIVM Capitis XX.

1 *Infideles quamvis cogi non poſsint ad Fidem recipiendam, cogi tamen poſſunt ad eam audiendam, & eius prædicationem, & propagationem non impediendam.*

2 *Iudæis in provincijs Chriſtianorum habitantibus, licitè mandari poteſt, ut Prædicatores Fidei admittant, & audiant.*

3 *Auctores plurimi referũtur, qui bellum permittunt contra Indos, & alios infideles, Prædicatores recipere, & Fidem audire nolentes, & maximè ubi eam impediunt.*

4 *Eccleſia ius habet ubique prædicandi, & impedientes removendi, & puniendi.*

5 *Conſtitutiones Nicol. III. & Gregor. XIII. expenduntur, quæ certis diebus, Iudæos ad Fidei prædicationem audiẽdam, convenire præcipiunt.*

6 *Cap. Epiſcopus nullum, de conſecrat. diſtinct. 1. illuſtratur.*

7 *Concilium Baſilienſe quid ſtatuerit circa Iudæos cogendos ad audiendam prædicationem Fidei?*

8 *Concilium Baſilienſe an fuerit approbatum?*

9 *Prædicandi per totum Orbem præceptum, quod Eccleſiæ Chriſtus iniunxit, inutile eſſet, ſi non poſſet ad audiendum Evangelium infideles compellere.*

10 *Fidei doctrina ſine auditu eſſe non poteſt, ex D. Paul. ad Rom. 10.*

11 *Fidem definiunt B. Baſil. & Clem. Alex. ut ſit aſſenſio indubitata ad ea, quæ audiuntur.*

12 *Doctrina Dei, Verbum Divinum, & Evangelium appellatur, quia ex annũtiatione & auditione dependet.*

13 *Conſequẽs qui vult, vult & antecedẽs: Correlativorum uno conceſſo, alterum cõcedi neceſſe eſt, ibidem.*

14 *Confeſſionis peccatorum præceptum, ex eo colligit Eccleſia, quòd Chriſtus po-*

teſtatem ea remittendi Apoſtolis dedit.

15 *Fidei prædicationem qui audire noluit, ei reſiſtere videntur.*

16 *Infideles ad Fidem audiendam compelli poſſe negat Sotus, Valencia, & alij, ex eo quòd ad illam recipiendam compelli non poſſunt.*

17 *Apoſtoli ex præcepto Domini, Lucæ 3. & Matth. 10. ſolùm ſpontè audire volentibus Fidem annuntiaſſe videntur.*

18 *Fidem audire qui cogitur, non ob hoc ad eam credendam, & recipiendam cõpellitur.*

19 *Eccleſia ſicut poteſt cogere infideles ſibi ſubditos ad audiendam Fidem, ita & non ſubditos.*

20 *Apoſtolorum tempore Eccleſia in multis ſuo iure non utebatur.*

21 *Matth. verba cap. 10:* Neque audierit ſermones veſtros, *qualiter exponantur!*

22 *Apoſtoli pulverem excutiendo de pedibus, ubi ab aliqua rebelli civitate exibant, eam anathematizabant.*

23 *Pulveris pedum iactatio adverſus aliquam civitatem erat ſignum bellum indicentis, & eius everſionem minantis.*

24 *Prædicatores ſunt legati Chriſti Domini ex D. Paul. 2. Corinth. 5. & ad Epheſ. 6.*

25 *Legatos etiam ab hoſtibus miſſos audire, & benevolè tractare omnes gentes naturali iure tenentur.*

26 *Legati cur Sancti dicerentur?*

27 *Lex ult. D. de legation. & lex ſanctũ 7. de rerum diviſ. explicantur.*

28 *Dion. Chryſoſt. elegantia verba circa immunitatem legatorum expenduntur.*

29 *David ob deriſos legatos intulit bellũ Ammonitis.*

30 *Legatis iniuria facta, cẽſetur fieri Principibus, a quibus mittuntur.*

31 *Eccleſia ius habet tuendi, & defendendi ſuos Prædicatores.*

32 *Indi nulla ignorãtia excuſari poſſunt, ſi Prædicatores, & legatos ad ſe pacificè miſſos interficiant.*

33 *Schedulæ plures citantur, & expendũtur, quæ Indorum debellationem permittũtur, ſi Prædicatores non recipiãt, aut alijs modis malitiosè Fidei propagationem impediant.*

34 *Commercia innoxia qui negant, iure gentium inſpecto, puniri poſſunt.*

35 *Littorum apulſum, & ſuarum provinciarum hoſpicium qui peregrinis iniuſtè denegant, iniuriam tenentur, & contra omnes leges humanitatis peccare cenſentur.*

36 *Lex iniuriarum, §. ſi quis, D. de iniurijs, & §. littorum, inſtit. de rer. diviſ. cum ſimilibus illuſtrantur.*

37 *Ciceron. Ovid. Virgil. & Paul. Oroſij elegantiſſima loca expenduntur; littorũ commune refugium, & hoſpitalitatis officium iuri naturali tribuentia.*

38 *Hoſpitalitatis, & promiſcui commercij uſus ſæpè in ſacra Pagina cõmendatur.*

39 *Lot & Abraham, quia hoſpitales erant Angelos hoſpitio recipere meruerunt, ex D. Paulo 13. ad Hebræ. 2.*

40 *Cap. offerebatur 32. q. 7. exponitur.*

41 *Hoſpitalitatis virtutem diffinit, & cõmendat Clemens Alexandrin.*

42 *Sara Angelis paravit panes ſubcineritios, & Cleobuli filia paternorum hoſpitum pedes lavit.*

43 *Romani erant valdè hoſpitales, & qualiter Iovem Xenium, ſive Hoſpitalem colerent.*

44 *Hoſpitalitatis & commerciorum utilitatem, & neceſſitatem plures Auctores tractant, qui referuntur.*

45 *Hiſpani ſemper fuerunt hoſpitibus perhumani.*

46 *Commerciorum, & hoſpitalitatis uſus ſummopere conducit ad Fidem propagandam.*

47 *Hoſpites olim ſimul & Doctores erant, ex Luciano, & alijs.*

48 *Abrahã, dũ fuit hoſpes in Ægypto, viros, & Sara fœminas in lege Dei inſtituit.*

49 *Sinæ non admitunt exterorum com-*

mercia,

mercia, & ideò Fides apud eos difficilè propagatur.

50 *Nationes aliquæ remiſſivè referuntur, quæ hoſpites, & peregrinos admittere prohibent.*

51 *Lacedæmonij, Derinoxeni, quaſi fallentes hoſpites, dicebantur.*

52 *Commercia cum Indis infidelibus, bona fide, & ſecundùm iuris naturalis principia inſtitui, qualiter Reges noſtri curarint?*

53 *Schedula, ſive epiſtola elegans Caroli Quinti refertur, & illuſtratur, commercia cum Indis, & hoſpitalitatis iura requirens.*

54 *Commercia, ut inter homines diverſarum nationum eſſent, Deus non omnia ubique naſci permiſit: ex Div. Chryſoſtomo.*

55 *P. Lud. Molinæ opinio notatur, qui indiſtinctè, nullam Rempublicam teneri peregrinos recipere docet.*

56 *Homo ille verè dicitur eſſe humanus, qui alios hoſpitio excipit ex Div. Auguſtino.*

57 *Infideles, ſi fidelibus tranſitum negent ad alias provincias, in quibus prædicare velint, licitè poſſunt debellari.*

58 *Moyſes bella geſſit contra Amorrhæos ob denegationem tranſitus ad terram Promiſſionis, ſecundùm D. Auguſt. & alios.*

59 *Cap. ult. 23. q. 2. exornatur.*

60 *Iudas Machabæus urbem Efren debellavit, quia tranſitum ſibi dare nolebat, Machab. 1. 5.*

61 *Ammonitis, & Moabitis templo Domini interdictum fuit, quia Dei populum fatigatum itinere non foverunt.*

62 *Eccleſia poteſt licitè bellum indicere contra eos, qui ei tranſitum impedierint ad recuperationem Terræ-Sanctæ.*

63 *Navarræ Regnum, cum alijs cauſis, tum ratione tranſitus denegati, iuſtè à Ferdinando Rege Catholico captum fuit.*

64 *Genebrardus & Bodinus notantur, dū obtentionem Regni Navarræ temerè calumniantur.*

65 *Anton. Mornacius circa obtentionem, & retentionem Regni Navarræ multa contra hiſtoriæ fidem commentus eſt.*

66 *Doct. Navarrus teſtatur ſe nunquam ſcripſiſſe contra iuſtitiam obtentionis Regni Navarræ.*

67 *Regnum Navarræ reſtitui nunquam Reges noſtri ſuis teſtamentis iuſſerunt, ut perperam Mornacius affirmat.*

68 *Galliæ Reges ad Navarræ Regnum ſemper aſpirant.*

69 *Excellentiſſ. Dominus D. Petrus à Toleto Villa-Francæ Marchio laudatur: & magnanimum eius factum, & dictū coram Rege Galliæ ſuper Navarræ obtentione, & defenſione, refertur.*

70 *Iob locus cap. 15. verſ. 19. explicatur.*

71 *Cap. 1. 1. diſtinct. explicatur. Et numer. 75.*

72 *Tranſitus per alienas provincias, ubi neceſſarius, & innoxius eſt, nullo iure negari poteſt.*

73 *Hoſtes, antiqui, omnes alienos, & peregrinos homines appellabant, & reputabant.*

74 Tranſire *verbum hoſtiles graſſationes aliquando ſignificat.*

75 *Div. Iſidorus Divinæ legi tribuere videtur innoxij tranſitus conceſſionem.*

76 *Fas eſt lex Divina.*

77 *Virgilius 1. Æneid. exponitur.*

78 *Lex Divina nulla hominum conditione, aut conſuetudine abrogari poteſt.*

79 *Ius naturale non mutatur, nec commune eſſe deſinit, etiam ſi aliquæ gentes barbaræ eius tranſgreſſores non puniant.*

80 *Lacedæmonijs furta impunita erant, ſed non ideò furtum deſinit eſſe contra ius naturale omnium gentium.*

81 *Fidem qui impediunt, blaſphemant, aut deludunt, abſque dubio puniri, & debellari poſſunt.*

82 *Lex 1. 2. & aliæ, C. de Paganis, explicantur. Et num. 88.*

83 *Gregor. XIII. conſtitutio expenditur, quæ caſus enumerat, in quibus Iudæi, & alij infideles per quæſtores Fidei puniri poſſunt.*

84 *Iudai plura deteſtanda exempla in odium & blaſphemiam Chriſti, & Chriſtianorum ubique ediderunt.*

85 *Infantes in ludibrium Paſſionis Chriſti ſæpè Iudai crucifixerunt, & de illo oppidi de la Guarda, & altero urbis Cæſarauguſtanæ.*

86 *Iudai cuiuſdam Vitriarij notabilis hiſtoria refertur, filium ſuum in furnum immittentis, quia cum Chriſtianis agebat.*

87 *Infidelium, maximè Indorum, templa, & idola, an & quando liceat Chriſtianis Prædicatoribus, qui inter eos ambulant, deſtruere, & demoliri? Et numer. 92.*

88 *Sancti Patres non ſolùm laudarũt, ſed ſuaſerunt leges Imp. de templis idola, & infideles expelli iubentes.*

89 *Concilij Illiberit. & Carthagineſ. Canones referuntur de tollendis, & diruẽdis templis, & idolis Paganorum.*

90 *Circumcelliones vocat Auguſt. eos, qui paſſim infidelium idola frangunt.*

91 *Concil. Illiberit. locus expenditur, ubi martyrij palmam ei denegat, qui occiditur propter ſubverſionem idolorum.*

93 *Religio vera ut plantetur inter Indos, multum expedit eis prius idola tollere.*

94 *D. Auguſt. & Concilij Illiberitani loca, quæ idola cõfringi prohibent, qualiter explicari debeant.*

95 *Apoſtoli, & alij Sancti ſolo verbo, flatu, aut Crucis ſigno idola etiam ærea cõfringebant.*

96 *D. Ioannes Evangeliſta templum Dianæ Epheſinæ ſola oratione deſtruxit.*

97 *S. Procopij, Fœlicis, & aliorum plurium inſignia miracula in ſubvertendis idolis infidelium referuntur.*

98 *Ioannes Boterus ob licentiam militum in deſtruendis idolis Indorum, eoſdem Indos faciliùs ad noſtram Religionem adductos tradit, & quare?*

CAPVT XX.

De octavo titulo, qui ex obligatione deducitur, qua Indi, & reliqui infideles ad Fidem audiendam, & Prædicatores tuto hoſpitio excipiendos, tenentur, & ad cõcedendum liberum tranſitũ in alias provincias, in quibus Evangelium annunciare voluerint. Et an, & quatenus cõtra eos, qui hæc negant, vel impediunt, iuſtè pugnetur?

VERVM autem verò, licèt hęc, quæ ita lato ſermone in ſuperioribus diſputavimus, admitti quidem poſsint, aut debeant, cùm de vi & coactione diſſeritur, quæ mediatè, vel immediatè infidelibus irrogatur, ut Fidem, & Baptiſmum ſuſcipiant, ubi † tamen coactio ad hoc non dirigitur, ſed eò tantùm tendit, ut infideles ipſam Fidem, ſibi à Catholicis Prędicatoribus annuntiandam, & proponendam, quietis, & attentis animis, atque auribus audiant, & ſeriò de ea recipienda, vel reſpuenda deliberent, noſtroſque, hoc tam utile & ſalutare commercium erga illos exercêre volentes, tuto, & fido hoſpitio recipiant, vel liberum tranſitum ad alias provincias concedant, in quibus Evangeliũ annuntiare, & propagare deſiderent. Frequentiſsima, & veriſsima eſt omnium ferè Theologorum, & Iuriſperitorum opinio, quæ docet, talem coactionem licitam eſſe, atque adeò iure optimo poſſe his de cauſis infidelibus 1

bel-

bellum inferri, qui protervè Fidẽ audire recuſant, vel eiuſmodi pias, & laudabiles expeditiones impediunt; dum tamen priusquàm ad illud deveniatur, omnia alia media tententur, quę ad manus Apoſtolorum Apoſtolicè, & pacificè obeundum conducere potuerint, & in eiuſdẽ belli illatione inculpatæ tutelæ moderamen ſervetur, eaque cautio adhibeatur, ne ulterius progrediatur ſupplicium, quàm reperiatur commiſſum, ut aliàs dicitur in l. 1. C. unde vi, & in l. ſancimus, C. de pœnis, & in ſimili notavimus, & ornavimus ſup. hoc lib. cap. 16. num. 5. & 6.

2 Quam ſententiam † de Iudæis loquens, qui in terris Romani Põtificis, aut aliorum Chriſtianorum Principũ degunt, apertè tradit Innocẽt. in cap. quod ſuper, col. ult. verſ. *Item licèt*, de voto, relatus a Bertachin. in repertor. verb. *Infideles*, fol. 28. docens, quòd infideles, licèt non debeant cogi ad Fidem, tamen Papa poteſt eis mandare, quòd admittant Prædicatores Evangelij in terris ſuæ iuriſdictionis, & ſi eos non admittant, peccant, & ideò puniri debent. Idemque, re ad utramque partem diſputatà, reſolvit Borgnin. Cavalcau. in deciſ. 21. num. 13. & ſequentib. 2. par. Ioan. Azor. 1. tom. inſtit. Moral. lib. 8. cap. 26. verſ. *Tertiò quæritur*, & noviſsimè Philip. Paſchal. in tract. de viribus patr. poteſt. 1. par. cap. 7. num. 17. Bañez, Torres, Suarez, & alij in locis infrà relatis, & noviſsimè Ant. Ricciullus in tract. de iur. perſon. extra Eccleſ. grem. exiſt. lib. 2. cap. 37.

3 Et generaliter † in quibuslibet infidelibus, etiam Principibus Chriſtianis nõ ſubditis: & in ſpecie ipſorum Indorũ, de quibus ſermonem habemus, eandẽ opinionem ſequuntur Theologi omnes communiter poſt D. Thom. in 2. 2. q. 10. artic. 8. Ioan. Maior. in 2. diſt. 44. q. 2. & 3. Albertinus in rub. de hæreticis lib. 6. q. 8. Gineſ. Sepulveda in obiect. 10. contra Epiſcop de Chiapa, Doctiſs. Alfonſ. à Caſtro de iuſta hæret. punit. lib. 2. cap. 14. verſ. *Prima igitur*, ubi aſſerit, quòd licèt infideles ad Dei veri cultum, & ſacri baptiſmatis ſuſceptionem inviti compelli nõ poſſint: attamen ſi monitionem hanc recipere recuſent, & maximè ſi prędicationem ſancti Evangelij propulſent, erit iuſtum bellum, quod contra eos motum fuerit.

Mag. Victoria in relect. 1. de Indis, ex num 36. & in relect. 2. ex num. 1. ad 12. ubi ex Divini pręcepti auctoritate concludit, Indos, & quoslibet infideles ad Fidem audiendam tenêri, ac proinde à peccato mortali non excuſari, ſi rogati, & admoniti, ut audiant pacificè loquentes de rebus ſpectantibus ad Religionem, ac de ea maturè deliberent, id facere nollent; quia tenentur, inquit, ſaltem audire, & conſultare, & ſi hoc impediant, & Hiſpanos inter ſe ad commercia, & prædicationem ſecurè non admittant, neque aliter Religionis negotium procurari valeat, hic titulus iuſtiſsimus eſt ad eos debellandos, & conquirendos, terraſque, ac provincias eorum occupãdas, novos dominos creandos, & antiquos deponẽdos, & ad reliqua alia iura belli proſequenda, quę in alijs bellis iuſtis licitè fieri poſſent.

Gregor. Lupecius in l. 2. tit. 23. par. 2. col. 11. & 12. & col. 20. verſ. *3. 4. & 8. concluſio*, & Hieron. Zevall. in pract. commun. lib. 4. q. fin. num. 172. & ſequentib. & rurſus, & melius num. 295. & ſequentib. ubi verba Victorię ſequẽtes, & tranſcribentes, iuſtitiam eiuſdẽ belli contra impedientes Fidem audire, & Chriſtianos à ſuis provincijs removentes, enixè tuentur.

Eruditiſsimus D. Præſes Covarruv. in reg. peccatum. 2. par. §. 10. num. 13. verſ. *Quartò licitũ*, & §. 11. n. 5. verſ. *Fateor planè*, ubi cũ D. Tho. & alijs Theologis docet. Chriſtianos nõ poſſe, nec debêre iuſtè impediri in prædicatione Chriſtianæ Fidei, & quòd ſi impediantur, eis fit iniuria, ad quam propulſan

dam poſſunt iuſtum bellũ movêre, vel quando infideles moniti ab idolorum vano cultu non abſtinent, ubi is impedimentum affert Religioni Chriſtianæ, & legis Evangelicæ prędicationi.

Dom. Soto in 4. diſtinct. 5. q. un. artic. 1. pag. 267. verſ. *Secunda concluſio*, & in ſummario diſputationis, ſive Apologiæ Epiſcopi Chiapenſis contra Sepulved. pag. 14. & 15. Et in conſ. quod ann. 1550. dedit circa Indiarum conquiſitionem, verſic. *La ſegunda cabeça*, Salmeron tom. 12. tract. 38. verſ. *Deinde*, pag. 323. Card. Bellar. lib. 5. de Rom. Pontif. cap. 7. Beccan. in ſum. 2. tomo, cap. 13. q. 4. num. 12. & ſeq. Fr. Anton. à Corduba in quæſtionar. lib. 1. q. 57. dub. 4. verſ. *Tertia pars*, & dub. 6. verſ. *Quartum dictum*, Gabriel de Valencia 3. tom. diſp. 1. q. 10. punct. 6. col. 410. poſt Caietan. 2. 2. q. 10. art. 8. P. Gabr. Vazquez in 1. 2. q. 76. diſp. 120. cap. 3. & cap. 5. in initio; Petr. de Aragon. in 2. 2. q. 10. art. 8. col. 254. Toletus in ſum. lib. 4. cap. 2. num. 2. Petr. Ledeſm. 2. tom. ſum. tract. 1. cap. 5. Torres de Fide, art. 3. diſp. 51. dub. 2. Thom. Sanchez in ſumma lib. 2. cap. 1. num. 4. & noviſsimè Pat. Suarez de Fide, diſput. 18. ſect. 2. num. 8. & Seraph. Freitas de iuſto Imp. Aſiat. cap. 9. numer. 6. & 7. ubi licèt infidelium debellationem nõ omnino probent, ob id tantùm, quòd Fidem audire recuſent; benè tamen admittunt, quòd ſi nobis prædicationem impedirent, aut alios volentes illam audire, & forſan Fidem ſuſcipere, ad nos accedere prohiberent, nec ſinerent prædicatores loqui Verbum Dei ſine vi, ac fraude volentibus audire; iure poſſemus eorum violentiam etiam armis propulſare, & bello, ſi opus eſſet, illato, acriter coërcere; quia omnino

4 + ſemper manet ius integrum Eccleſiæ ad prędicandum in quolibet Regno, & ad defendendum innocentes, ut ſic dicam, id eſt, particulares perſonas, quæ voluerint audire verbũ, & ita nulla fit tali in caſu coactio ad audiendam Fidem, ſed ſolùm ad non impediendum prędicationem Evãgelij, nec eos, qui voluntariè illud audire voluerint.

Idem ſentit Ioſeph. Acoſta lib. 2. de procur. Ind. ſalut. cap. 13. ubi elegãter, & generaliùs ait, hoc ius ab ipſo omnium conditore conditum videri, ut quę Chriſtiani à Deo didicerunt, doceant ipſi cæteros mortales, quorum ſalutem optare, & quęrere debẽt. Qui enim dixit: *Ite in mundum univerſum, & prædicate Evangelium omni creaturæ*, certè aditum liberũ quocunque terrarum aperuit, quem qui nobis præcludere velint, & ſummi Dei pręcones, ac legatos inauditos à ſe relegant, cõtra ius Divinum, & naturale, & contra ſalutem ſuam facere putandi ſunt.

Mag. Domin. Bañez in 2. 2. q. 10. art. 10. col. 528. verſ. *Tertia, & quarta concluſio*, & col. 534. verſ. *Ex his ſequitur*. Ubi licèt primò in quæſtionẽ vocaſſet, an infideles ſubditi, & etiam nõ ſubditi, ad Fidem audiendam compelli poſſent: poſteà tamen concludit, infideles non ſubditos iure compelli, ne ullo modo CHRISTI Fidem impediãt. Et ex hoc ſequi, quòd ſi nuntius Evangelij perveniat ad exteras, & barbaras nationes, & impediatur prędicare populis à Principibus illarũ nationum, tunc poteſt Princeps Chriſtianus, ut miniſter Pontificis, debellare illos Principes, ne impediant Prędicatorem. Hoc enim non eſt compellere ad audiendum, ſed defendere innocentes, quoſdam quidem ad prædicandum ius habentes, quoſdam verò quia ius habent ad audiendum, ſi velint.

Pat. Lud. Molina de iuſt. & iur. tractat. 2. diſp. 105. & in materia de Fide, q. 10. art. 8. ubi concludit, quòd cùm Chriſtiani ius habeamus denuntiandi Evangelium ubique terrarum, pariter quoque poteſtatem habemus concionatores, ad quoſcunque infideles deferendi, eos protegendi, & infideles

ipſos cogendi, non quidem ut Evágelium ſuſcipiant, ſed ne impedimento ſint, tum concionatoribus, quominus illud denuntient, tum etiam ſuis, quominus illud audiant, ſuſcipiant, & iuxta illud vivant. Et quòd hoc fine, etiã vel invidis, & invitis ipſis infidelibus, poſſumus cum navibus ad eos accedere, tandinque, & cũ ea potentia in eorum portubus, & terris commorari, quamdiu, & quantum neceſſe fuerit, ut hæc tutò fiant, eâque ratione cõmercium aliquod cum ipſis exercêre. Quòd ſi gentes aliquę, aut Reges, & Dynaſtę reſiſtant, & impediant, fas nobis eſt, bello illos coërcêre, iniuriamque Fidei, & Evangelio in ea parte illatam punire.

Mag. Salon in 2. 2. tom. 1. tract. de domin. q. 3. art. 1. ubi, poſtquàm illam quæſtionem tractavit, liceatne unum hominem alteri dominari? Et quo iure, ac quibus de cauſis iuſta ſervitus inducatur? ſubdit, Indos & Æthiopes, qui à Luſitanis, & Hiſpanis capiuntur, tutâ conſcientiâ capi, & ad nos deferri, ac vendi, ſi volentibus Evangelium in illis regionibus prædicare, ipſi reſiſtant; quia reſiſtentibus prædicationi Evangelicę legitimè bellum infertur.

Pat. Ioan. Azor. dict. lib. 8. cap. 26. verſ. *Septimò quæritur*, quem ſequitur, & ad verbum tranſcribit, Fr. Thom. à Ieſu lib. 5. de procur. omn. gent. ſalut. 1. p. dub. 3. pag. 206. ubi reſolvunt, non ſolùm infideles Chriſtianis ſubditos, verùm & quoslibet Paganos, & Barbaros, etiam non ſubditos, ad audiendum Christi Evangelium compelli poſſe, quia non ideò dici debet, quòd ad credendum etiam compellantur, & quia negari non poteſt, quin ſi viri probatæ vitę, & ſpectatę virtutis mitterentur ad Christi Evangeliũ Paganis annuntiandum, iure naturali digni eſſent, qui audirentur, nec iure ullus Paganorum Princeps, aut prohiberet, quominus, Pagani qui vellent, Evangelium audirent, aut idoneos Christi nuntios, aut præcones, & interpretes impediret, ne illud annuntiarent. Alioqui enim his, aut illis vim, & iniuriam manifeſtam afferret.

Mag. Petr. Lorca in 2. 2. artic 8. q. 11. ſect. 3. ubi pluribus probat, omnes infideles indiſtinctè compelli poſſe, ut Fidei, & eius prædicationi iniuriam, & impedimentum non inferant. Et conducunt alia quæ tradimus infrà lib. 3. cap. 3. ex num. 1. & noviſsimè Ægid. Bened. in l. ex hoc iure, D. de iuſt. & iure, cap. 3. num. 16. ubi pluribus probat, ſummum Pontificem poſſe mittere Prædicatores in mundum, & ſubijcere alicui Principi Chriſtiano eos, qui Prędicatores non acceperint, vel malè affecerint, ad quod allegat Bellarmin. lib. 1. de Rom. Pontif. cap. 9. & ſeq. & Pat. Suarez lib. 3. contra ſect. Angl. cap. 10.

Pro † qua ſententia dum docet, 5
infideles, & præſertim eos, qui Principibus Chriſtianis ſubditi ſunt, ad Fidei prædicationem audiendam compelli poſſe, apertæ ſunt hodie Romanorum Pontificũ conſtitutiones, præſertim Nicolai III. quæ incipit: *Vineã*, & Gregor. XIII. quę incipit: *Sancta Mater Eccleſia*, quas ad litteram invenies apud Laërtium Cherubinum in ſuo Bullario, Anton. Nalcum in quæſtion. pract. verb. *Iudæus*, fol. 305. Paul. Piaſecium in praxi Epiſcop. 2. parte, cap. 4. pag. 254. & Thom. à Ieſu de procur. omn. genr. ſalut. lib. 9. par. 1. in fin. pag. 373. & earum ſummam recenſent Azor, Suarez, Ricciullus & alij ex ſup. citatis; quibus cavetur, ut Iudæi ſemel in hebdomada ad Fidem prædicationem audiendam accedere compellãtur, pœnâ impoſitâ his, qui audire recuſant. Quarum vim non ſatis effugiunt illi, qui hanc non eſſe pœnam reſpondent, ſed quoddam tributum, quod illis infidelibus tanquam ſubditis poteſt iuſtè imponi; cùm hoc à verbis, & mẽte Pontificũ alieniſsimũ ſit,

ut benè advertit Pat.Suar.dict.ſect.2.
num. 3.& oſtenditur in d. Bulla Gre-
gor.ibi: *Ad quos ſermones,& lectiones vo-
lumus univerſos & ſingulos utriuſque ſe-
xus Iudæos à duodecim annis ſupra, infir-
mitate,aut alia legitima cauſa,de qua Or-
dinarios docere debeant,non impeditos , in
civitate,& locis, ut præfertur habitantes,
vel aliunde obvenientes , etiamſi inibi do-
micilium non habeant, ita per circuitū cō-
venire,ut tertia ſaltem eorum pars,nec un-
quam minor , ſemper adſit. Quod ſi facere
neglexerint, interdictā cum fidelibus com-
mercij,& alijs pœnis arbitrio Ordinarij pro
contumacia modo imponendis,donec ſatiſ-
fecerint competenter,ad ipſos ſermones au-
diendos compellātur.* ¶Idemq; ante præ
dictas conſtitutiones ſtatutum fuiſſe
6 videtur: † nam in cap. Epiſcopus nul-
lum,de conſecrat.diſt.1.ad templa, &
miſſas cathecumenorum hac de cauſa
7 accedere non prohibebantur, & † in
Concilio Baſilienſi ſeſſ. 19. quod ex-
tat in 4.tom.Concil.pag.57.idem ferè
quod Gregor. ſtatuit, his verbis cau-
tum reperitur: *Sancta Generalis Syno-
dus in primis ſtatuit, ut omnes Diœceſa-
ni,quoſdam in litteris Divinis benè eru-
ditos , aliquot vicibus annuatim depu-
tent,in locis ubi Iudæi , aut alij infideles
degunt,ad prædicandum & explanandum
taliter Catholicæ Fidei veritatem , ut ip-
ſi infideles, qui audiunt, ſuos valeant er-
rores recognoſcere. Ad quam prædicatio-
nem ſub pœnis tam commercij per fideles
illis interdicendi,quàm alijs ad hoc oppor-
tunis, ipſos infideles cuiuſcunque ſexus in
annis diſcretionis conſtitutos,accedere cō-
8 pellant.* ¶Et † quāvis de hoc Conci-
lio, & an fuerit legitimum , & appro-
batum,plura tradant Doctores , quos
refert Marquard.de Suſan. in tract.de
Iudæ.& Infidel.3. part. cap.8. & Ca-
valcan.dict.deciſ.21. num. ult. tamen
idem ibidem reſolvit, quoad hoc ubi-
que in Italia obſervari,& ita in Sena-
tu Fivizanenſi , & Papienſi deciſum
fuiſſe. Et in Aragonia quoque iamdu-
dum cautum reperiri edicto Regis Ia-
cob,ann. 1242. quod fuit confirmatū
per Innoc. IV. tradit Ricciullus dict.
cap.37.num.5.

Secundò, pro eàdem ſentētia, qua-
tenus generaliter probat , licitam eſſe
eandem compulſionem ad Fidem au
diendam in omnibus infidelibus, etiāſi
Chriſtianis ſubditi non ſint , ex men-
te prædictorum Auctorum perpendo.
Quòd † cùm Eccleſia , ut ſæpè dixi- 9
mus,non ſolùm poteſtatem , verùm &
neceſſitatem habeat, Evangelium per
univerſum Orbem docendi , ac diſſe-
minandi, inutilis quidem, aut impoſſi-
bilis hæc poteſtas, & obligatio redde
retur , ſi infideles omnes ad eiuſdem
Evangelij præcones audiendos com
pelli non poſſent; quia † doctrina ſine 10
auditu eſſe non poteſt , ut inquit Div.
Paul.Rom.10: *Quomodo credent ei , quē
non audierunt ? Quomodo autē audient ſi-
ne prædicante? Quomodo verò prædicabūt,
niſi mittantur ? Sicut ſcriptum eſt: Quàm
ſpecioſi pedes Evangelizantium pacem!
Evangelizantiū bona! Sed nō omnes obe-
diunt Evangelio. Iſaias enim dicit: Domi-
ne, quis credidit auditui noſtro? Ergo fides
ex auditu, auditus autē per Verbū Chriſti.*

Quamobrem † D. Baſilius in Aſ- 11
ceticis ſic Fidem definit: *Fides eſt aſſen
ſio indubitata ad ea, quæ audiuntur , certa
veritatis perſuaſione ad ea, quæ prædican
tur per Dei gratiam* , & Clemens Alex.
lib.1.Pædagog. *Catecheſis* , inquit , *ſeu
quæ per auditum deducitur inſtitutio ad
Fidem deducit* . Ipſamque † Dei do- 12
ctrinam totam, nomine *Evangelij* , *&
Verbi Divini* communiter appella-
mus. At Evangelium nihil aliud ſigni-
ficat , niſi annuntiationem; verbū au-
tem, id, quod ore profertur, ut, præter
alios , in ſpecie noſtra optimè adver-
tit, & proſequitur Thom. Bozius de
ſign.Eccleſ.lib.3. cap.2. primum hoc
ſignum veræ , & Catholicæ Eccleſiæ
noſtræ conſtituens, quòd eius fides ex
auditu dependeat.

Vnde † conſequenti conceſſo, vel 13
uno ex correlativis, alterum, ſine quo

illud

illud eſſe nō poteſt, neceſſariò conce-
dere debemus, l.2. D.de iuriſdict.omn.
iud.l.3.§.qui habet, D. de ſervit.ruſt.
præd.ibi: *Qui habet hauſtum, iter quoque
habere videtur ad hauriendum, & ſi quis
tantum hauſtum ceſſerit, nihil agit*, l. qui
fundum 40.§.1. D. de contrah. empt.
l.6.tit.31.part.3.cum alijs, quę notāt
Bart.& Doct. in l.ſi fideiuſſor. 52. D.
de fideiuſſ. Ripa in l. 1.num.103. D.de
vulgar. Ludovic. Vital. lib. 2. variar.
cap.9.Pat.Suarez de legib. lib.8. cap.
11.& diximus ſup.cap.16. ex num.52.

Cuius rationis vis à ſimili confirma
tur per aliquos ex ſuprà relatis. Nam
14 quia † Christvs dixit Apoſtolis ſuis,
Ioan.20: *Quorum remiſeritis peccata, re-
mittuntur eis, &c.* optimè colligit Ec-
cleſia, pręcepiſſe fidelibus, ut peccata
ſua confiteantur, quia non poſſunt re-
mitti, niſi audiantur, & cognoſcantur.
Ergo ſimiliter, ſi dedit Eccleſię pote-
ſtatem docendi infideles, conſequen-
ter dediſſe videtur, ut poſſit illos ad
audiendum compellere. Prælertim
15 cū † eo ipſo quòd audire nolunt, præ-
dicationi Fidei reſiſtere, & impedimē
tum ex parte ſua apponere videantur,
quod ubi faciunt, Auctores omnes iu-
ſtè debellari poſſe concedunt.

16 Neque † huic ſententiæ adverſa-
tur conſideratio Soti, Valenciæ, Ba-
nez, Arag. Torres, Suarez, Beccani,
Freitas, & aliorum, qui in hoc articu-
lo compulſionis, & debellationis ob id
tantùm, quòd Fidem audire nolint,
contrariam defendunt, dicentes, quòd
cùm non poſſint cogi ad credēdum, ad
audiendum etiam compelli non de-
bent, & quod ijs tantùm eſt prædican-
dum, qui ſponte ſuâ prędicatores au-
17 dire, & recipere volunt, † Apoſtolo-
rum exemplo, quibus hoc ita Chris-
tvs Dominus commendaſſe videtur,
Lucæ 3.& Matth.10: *Et quicunque non
receperint vos, neque audierint ſermones
veſtros, exeuntes foras de domo, vel de ci-
vitate, excutite pulverem de pedibus ve-
ſtris.* Nam rectè reſpondet Azorius

dict.lib.8.cap.24.q.3.& 7. † coactio- 18
nē in receptione Fidei expreſsè prohi-
bitam eſſe, quia libertati, quæ in ea re-
quiritur, directò repugnat, ut latè oſ-
tendimus ſup. cap.17. num. 4. Atve-
rò, in compulſione audiendi Fidem,
hanc prohibitionem nō reperiri, quin
potius ex præcepto prædicandi, & E-
vangelizandi deduci videri, quoniam
eo facto tantùm curatur, & efficitur,
ut ſacris Divini Verbi concionibus
interſint, & poſteà ſponte, ac liberè
audita credant, vel reſpuant. Non e-
nim conſequens eſt, ut ſi ad audien-
dum adigantur, eo ipſo compellantur
ad credendum, ſicut poteſt quis cogi,
ut audiat prædicationem conſiliorum
Evangelicorum, vel de conceſsione
indulgentiarum, & non propterea co-
gitur, vel ad ſequenda conſilia, vel ad
lucrandas indulgentias.

Et † quemadmodum Eccleſia non 19
errat, dum infidelibus ſubditis hāc au-
diendi neceſsitatem iniungit, ut ipſi
ijdem Auctores tandem agnoſcunt, &
in primo argumento probavimus: ita
non errabunt, qui idem ad non ſubdi-
tos protrahunt, cùm in omnibus eadē
prorſus militet ratio, eademque in re-
ceptione Fidei libertas deſideretur,
poſsitque hodie Eccleſia ubique ſuum
munus, & officium implêre, & compe-
tenti auctoritate, & ſeveritate defen
dere. Quod † tempore Apoſtolorum 20
ſecus ſe habebat, & ideò ſuo iure in
multis non utebatur, ut abundè ſatis
oſtendimus ſup.cap.16.ex num.82. &
in terminis docet Pat. Suarez d.tract.
de Fide, diſp.18.ſect.1.num.10.

Præterquā † quòd verba illa Mat- 21
thęi: *Neque audierit ſermones veſtros*, ma
gis de contempta, quàm de non audi-
ta prædicatione intelligi debēt, ut ibi-
dem Franc. Lucas advertit. Et quod
ſubdit † de excuſsione pulveris pedū, 22
inter varias ſignificationes, quas ibi
ex Sanctis Patribus idem Franc. Lu-
cas, & Maldonatus adducunt, anathe-
matis, maledictionis, atque condem-

na-

nationis ſignum importat, ut D. Hi-
larius oſtendit, dum inquit: *In eos, qui
audita Regni cœleſtis prædicatione, Apo-
ſtolorum præcepta reſpuerint, ſigno pulve-
ris ex pedibus excuſſi, æterna maledictio
relinquatur.* Et ſic Apoſtoli, eis, quibus
tunc poterant, pœnis, non auditam,
vel ſpretam prædicationem, vindica-
23 bant. Quinimò † & bellum ea de cau-
ſa indicebant; iactatio quippè pulveris
pedum adverſus aliquam civitatẽ, vi-
detur eſſe ſignum denuntiantis bellũ,
& everſionem minitantis, ut rectè ad-
vertit, & pluribus illuſtrat Pat. Ioan.
Pineda de rebus Salom. lib. 6. cap. 20.
§. 9. num. 19. pag. 473.

Tertiò, pro eâdem ſentẽtia facit,
quòd infideles ubilibet conſtituti, non
poſſunt à culpa excuſari, ſi Divini Ver
bi nuntios, & prædicatores recipere,
& Evangelium pacis, aliaque ſibi con-
venientia ab illis proponenda, audire
24 recuſent: † cùm hi non ſolùm cenſen-
di ſint Regum Chriſtianorum, aut Ro-
mani Pontificis legati, quorum curâ,
& auctoritate ad hoc pium, & Apo-
ſtolicum munus mandari ſolent, ve-
rùm & ipſius Christi Domini, pro
quo legatione funguntur, iuxta illud
D. Pauli 2. Corint. 5: *Deus erat in Chri-
ſto mundum reconcilians ſibi, & poſuit in
nobis verbum reconciliationis. Pro Chriſto
ergo legatione fungimur, tanquam Deo ex-
hortante per nos.* Et ad Ephes. 6: *Pro
quo legatione fungimur in catena iſta*, ubi
D. Thom. exponit, id eſt: *Sumus legati
Chriſti.*

25 Legatos † autem, etiam ab hoſti-
bus miſſos, fido, & ſecuro hoſpitio re-
cipi debêre, & grato, ac benevolo vul-
tu audiri, & expediri, conſtans eſt om-
nium gentium conſuetudo, ac velut
religio, ex ipſius naturæ humanæ legi-
bus hauſta, quæ ubi violatur, legiti-
mam belli cauſam adverſus violantes
26 inducit. Quâ ratione † legati ipſi San-
cti appellari ſolebant, cap. ius gentiũ,
1. diſtinct. ibi: *Legatorum non violando-*
27 *rum religio*, † l. ultim. in princip. D. de
legation. ibi: *Si quis legatum hoſtium
pulſaſſet, contra ius gentium id commiſ-
ſum eſſe exiſtimatur: quia Sancti habẽtur
legati*, l. ſanctum 7. D. de rer. diviſion.
l. 15. tit. 28. par. 3. iunctis alijs, quę, ul-
tra Scribentes in his iuribus, latiſsimè
tradunt Duaren. lib. 1. diſput. cap. 37.
Conan. lib. 3. comment. iur. civil. cap.
1. num. 6. & 7. Emanuel Suarez lib. 1.
obſervat. cap. 10. & 15. Sigon. lib. 1. de
iudicijs, cap. 4. Pet. Crinitus de honeſt.
diſcip. lib. 7. cap. 3. Alban. Spinatatus
lib. 2. Polit. cap. 5. Petr. Faber. lib. 2.
Semeſt. cap. 1. pag. 10. Pet. Gregor. lib.
33. Syntag. cap. 14. num. 4. Tiber. De-
cian. in praxi crim. lib. 2. capite 20. nu-
mer. 4. & lib. 7. cap. 5. à num. 11. Du-
rant. Caſcell. lib. 1. var. cap. 1. Balthaſ.
Ayala de iure, & officio belli, lib. 1.
cap. 9. Mag. Marquez in Gubernar.
Chriſtian. lib. 1. cap. 27. & lib. 2. cap.
37. pag. 376. Par. Salas in tractat. de
legibus, q. 95. diſput. 7. ſect. 2. num. 19.
Chriſtophor. Beſoldus in diſſertat. iu-
rid. polit. de legatis, & eorum iure, cap.
5. & Carol. Paſchalis in peculiari, &
ſatis docto tractatu, quem noviſsimè
de legatis ſcripſit, quem ſequutus, a-
liũ non minus doctum Hiſpanâ noſtrâ
linguâ elucubravit Dom. D. Ioan. à Ve
ra & Zuñiga, nũc titulo Comitatus *de
la Roca*, pro meritis inſignitus, & maio-
ribus quotidie honoribus, pro eximia
quâ pollet nobilitate, prudentiâ, & e-
ruditione, condecorandus: ubi diſcur-
ſu 1. hunc articulum eleganter exor-
nat. Vnde † Dio Chryſoſt. inquit: *Le- 28
gatos nudos, legatione fungi ad armatos,
pro pace, neque illorum, quemquam iniu-
ria afficere licere, ut qui Deorum ſint mini-
ſtri, quicunque amicitiæ nuntij ſunt.* Et
David † lib. 2. Reg. cap. 10. intuliſſe 29
dicitur bellum Regi Ammonitarum,
propter deriſos legatos ſuos: † iniu- 30
ria enim facta legatis, cenſetur facta
Principi, vel Reipublicæ, cuius lega-
tione funguntur, cap. accuſatio, in fin.
2. queſt. 7.

Ex quibus principijs rectè poſt alios

d educit Pat. Suar.dict. tract. de Fide,
31 diſp.18.ſect.1.ex num.1.ad 4. † Eccleſiam habêre ius tuendi,& defendẽ-
di ſuos prędicatores. Et Ferdin. Zurita in ſuis quæſtion. Theolog. cap. 21.
de ipſis noſtris Indis pertractans,con-
32 cludit,nullâ † ratione,aut ignoratione excuſari poſſe, ſi legatos ad ſe miſſos interficiant, à quibus, aut eorum
ſocijs nullum damnum, vel iniuriam
priùs accepiſſent, cùm hoc commune
omnium gentium ius, & totius mundi utilitas execretur: cuius ignoratio,
tranſgreſsio, aut violatio nemini eſt
condonanda ex doctrina D.Thom. in
1.2.quæſt.10.art.8.& quæſt.76.artic.
2.& q.94.art.2.4.5.& 6.& in 1. part.
q.17.art.3.

33 Quod idem † cautum videmus pluribus Regijs ſchedulis & inſtructionibus, quę olim ad novas expeditiones dari ſolebant, & reperiuntur in tom. 4.ex pag.220.ubi dicitur: *Que ſi los Indios maliciosamente puſieren impedimento, ò dilacion en admitir las perſonas que les van a tratar de la enſeñança de la Fè, ò en eſtorvar que eſten entre ellos, i no ſe paſſe adelante cõ la predicacion, è inſtruccion de buenos uſos i coſtumbres, ò q̃ no ſe reduzgan i conviertan los que de los ſuyos, ò de los vezinos buenamente lo quiſierẽ hazer, ò ſi ſe armaren, ò vinieren de guerra à matar, robar, ò hazer otros daños a los dichos deſcubridores, i predicadores: en tales caſos ſe les pueda hazer guerra con la moderacion que conviene, i conſultando primero la juſtificacion i forma della con los Religioſos i Clerigos que ſe hallaren preſentes, ò con las Reales Audiencias, ſi huviere comodidad para ello, i haziendo los demas autos, proteſtaciones, i requerimiẽtos que ſe entendiere convenir.*

Quartò, in confirmationem, & extenſionem eiuſdẽ tituli cõſiderari poteſt, mirũ non eſſe, ſi adverſus infideles, qui Evangeliũ prædicari, & propagari prohibent, bellũ moveri poſſe, affirme-
34 mus: cùm † idẽ plurimi, & graviſsimi Auctores cũ Victoria ubi ſuprà, licêre

concedant, naturali, ac cõmuni omniũ gentiũ iure conſiderato, eo id ſolùm quod innoxia commercia, & negotiationes in ſuis provincijs nobis inhibeãt, & littorũ, ac terrarũ ſuarũ apulſum, & aditũ intercludant. Etenim qui
hæc † faciunt, iniuriarũ tenẽtur, quaſi 35
qui in publica cõmoda peccent, & humanam ſocietatem, & cognationẽ diſturbent, quæ his quaſi vinculis commerciorũ, & mutuę hoſpitalitatis cõnecti, & ſuſtineri videtur, l.ut vim, l.ex hoc iure, D.de iuſt.& iure, §.ius autem gentiũ, inſtit.de iure naturali, l.penult. & ibi cõmuniter Scribentes, D.de pa-
ctis, † l.iniuriarũ 13.§. ſi quis me pro- 36
hibeat, verſ. *At ſi quis*, D.de iniurijs, l. nemo igitur, D.de rer. diviſ. §. riparũ, & §.littorũ inſtit.eod.l. littora 51. D. de contrah.empt. l. mercatores, C.de commerc.l.66.tit.28.part.3.

Eòque alludẽs † Cicero in Topicis: 37
Littora (inquit) *omnia publica eſſe vultis*, & lib.3.Offic. *Eſt enim hominis naturæ, quã ſequi debemus, maximè inimica crudelitas. Malè etiam qui peregrinos urbibus uti prohibent, eoſque exterminant, ut Pœnus apud patres noſtros, Papius nuper. Nã eſſe pro cive, qui civis non ſit, rectũ eſt non licere, quam tulerunt legem ſapientiſſimi Conſules Craſſus, & Scævola. Vſu verò Vrbis prohibere peregrinos, ſanè inhumanũ eſt.* Et Ovid.7.Metamorph.

—— Lituſque rogamus
Innocuum, & cunctis undamque, auramq; patentem.

Et Virgil.1.Æneid.

Quod genus hoc hominum, quæve hunc tam barbara morem
Permittit patria? hoſpitio prohibemur arenæ,
Bella cient, primaque vetant conſiſtere terra.

Paulus item Oroſ. lib.5.cap.2. ſic ait: *Nunc me iſta Africa excepit, pace ſimplici, ſinu proprio, iure communi, de qua aliquando dictum, & verè dictum, hoſpitio probibemur arenæ, &c.* Cui arridet Caſſiod.lib.11.epiſt.17. dum ait: *Hinc eſt,*

quòd ſapientes mortale genus unum homi-
nem eſſe teſtati ſunt : quoniam omnes à cũ-
ctis caſibus ſuis indiviſos eſſe voluerũt: &
idē ſolitâ eloquentiâ expreſsit Plin. in
Panæg. ad Traian. cũ eximiè laudans,
quòd ita cõmercia miſcuerit, ut quod
genitum eſſet uſquam, id apud omnes
natus videretur.
38 Vnde in ſacra † Pagina hoc hu-
manitatis, hoſpitalitatis, & promiſcui
commercij ius ſæpiſsimè commenda-
tur, Deuteron. 10. & 19. Iſai. 58. Ec-
cleſ. 17. 1. Petr. 4. 1. ad Timothæ. 3.
Roman. 12. Matth. 25. Lucæ 14. &
melius 13. ad Hebræ. 2. in illis verbis:
Hoſpitalitatis nolite oblivisci, per hanc
enim patuerunt quidam Angelis hoſpitio
39 ***receptis.*** Quibus † Divus Paulus Lot, &
Abraham hiſtoriam reſpexit, Geneſ.
18. & 19. & Ioſeph. lib. 1. antiquit. Iu-
dai. cap. 19. qui ob id, quòd recipere
hoſpites aſſueverant, Angelos ſub fi-
gura hominum hoſpites habēre merue-
runt. De quo loquens D. Ambroſ. in li-
40 bro de Patriarch. † relatus in cap. oſte-
rebatur 32. quæſt. 7: *Præferebas* (in-
quit) ***Sanctus Lot domus ſua verecundia***
hoſpitalem gratiam, etiam apud barbaras
gentes inviolabilem.
41 Neque abeſt † Clemens Alexan-
drin. lib. 2. Strom. capite 4. ubi chari-
tati hoſpitalitatem adhærēre tradit,
eamque diffinit: ***Artificium amicitiæ cir-***
ca uſum hoſpitum. Cui addit Gentian.
Hervet. quanta autem eſſet virtus hoſ-
pitalitatis ex hoc eſt perſpicuũ, quòd
inter cæteras virtutes, quas Epiſco-
po tribuit Div. Paul. 1. Timot. 3. eum
quoque velit eſſe hoſpitalem. Et lib.
42 4. cap. 7. pag. 538. ubi † ait, Saram
Angelis panes ſubcinericios paraſ-
ſe, & Cleobuli ſapientis, & Lyndio-
rum Monarchæ filiam non puduiſſe la-
vare pedes paternorum hoſpitum.
43 Romani † etiam tantum huic iu-
rĩ, & virtuti deferebant, ut in eis ſig-
nificationem & commendationē Io-
vem Xenium, ſive Hoſpitalem maxi-
mâ veneratione colerent, & nationes
quaſdam hoſpitalitati deditas celebra-
rent : contra verò, alias hoſpitibus
inviſas, crudelitatis, & infamiæ notâ
proſequerentur, ut latiſsimè conſta-
re poterit ex his, quę eleganter de
commerciorum, & hoſpitalitatis iu-
re, & utilitate cõgeſſerunt † Servius, 44
Pontan. & Cerda in illud Virgilij 1.
Æneid.
Iupiter hoſpitibus nam te dare iura lo-
quuntur.
Budæus in notis poſterior. ad Pande-
ctas ad l. 5. D. de captivis, pagina mihi
194. Alexand. ab Alex. & eius addi-
tion. Tiraquel. lib. 4. dier. Genial. cap.
10. Cęl. Rhodigin. lib. 19. lect. antiq.
cap. 26. & lib. 18. cap. 5. Doct. Ribera
ſuper dict. epiſtol. ad Hebrę. ex num.
3. ad 16. Thom. Bozius de ſign. Eccleſ.
Dei, lib. 23. cap. 14. circa finem, Ti-
berius Decian. reſponſ. 66. num. 37.
vol. 3. Petrus Cenedus, qui plures re-
fert in collectan. 118. ad Decretales,
num. 1. Rutilius Benzon. de ann. Iubil.
lib. 6. cap. 6. ex pag. 622. Ioan. Buſſæus
in viridar. Chriſt. virtut. verb. *Hoſpita-*
litas, Fr. Ioan. Marquez in Gubernat.
Chriſtian. libro 1. capite 27. pag. 161.
& plura exempla adducens Marul-
lus de memorab. lib. 1. capite 7. Ant.
Sabellicus lib. 7. capite 6. & Theatr.
vitæ hum. vol. 14. lib. 1. ex pag. 2897.
Quo in numero recēſere potuiſſent
Hiſpanos † noſtros, quorum eximiam 45
in hoſpitibus admittendis, & excipiē-
dis humanitatem, iam olim teſtatam
reliquit Diodor. Sicul. lib. 6. Biblioth.
capite 3. Macrob. lib. 3. Saturn. capi-
te 13. & alij relati à Bernard. Aldre-
te lib. 1. de antiquit. Hiſpan. capite
17. & Fr. Ioan. à Ponte de convenien.
utriuſque Monarch. lib. 3. capite 21.
§. 3. pag. 139. & cap. 24. §. 2. pag. 156.
Eſtque iſta † commerciorum, & 46
hoſpitalitatis viciſsitudo, tum ad alia,
tum maximè ad Fidem introducendā,
& propagandam, ſummopere neceſſa-
ria. Nam † hoſpites ſimul olim & 47
Doctores erant, ut teſtatur Lucian. in

Dea Syria, dicens, in ſacra civitate fuiſſe publicos hoſpites, qui ab Aſſyrijs appellabantur Doctores, quoniam ipſis omnia exponebant, & enarrabãt, & melius Ioſeph. de antiquit. Iud. lib. 1. cap. 16. & Euſebius lib. 9. de præparat.
48 Evang. cap. ult. ubi tradunt, † Abrahã, dum fuit hoſpes in Ægypto, viros, Saram verò, eius uxorem, fœminas in veri Dei cultu inſtituiſſe. Quod referens Pineda de rebus Salom. lib. 3. cap. 27. num. 8: *Porro*, inquit, *hoſpitalitas ipſa Abrahami indicat, illum fuiſſe Doctorem.*

Et ob hanc cauſam Fr. Ant. de ſan. Roman. in hiſt. Ind. Orient. lib. 2. cap.
49 15. pag. 280. † meritò reputat difficilem Evangelij propagationẽ inter Si-
50 nas, & alias nationes, † quæ ex patrijs legibus peregrinorũ, & advenarũ hoſpitia & cõmercia ſtrictis legibus prohibent, de quibus aliqua cõgerit Alex. Cælius, & alij ſuprà relati, Theat. vitæ huma. vol. 1. lib. 1. pag. 59. Puente omnino videndus d. cap. 21. §. 3. Nicolaus Cragius, de Spartanis loquẽs, in tract. de Repub. Lacedæmo. lib. 3. tab. 3. inſt.
51 3. † qui Derinoxeni, quaſi fallẽtes hoſpites dicebantur, Pat. Ludov. Cerda in notis ad lib. 1. Æneid. pag. 103. & Ioan. Lorinus in Acta cap. 10. verſ. 23. pag. 490. Et Nos plura diximus ſup. lib. 1. cap. 16. num. 15.

Plurimis quoque ſchedulis & inſtru-
52 ctionibus Regijs cautũ invenimus, † ut hæc cõmercia cũ Indis iuxta iuris naturalis principia, bonâ fide, ut oportet, inſtituãtur, ipſiſque, ut nos ſecurè excipere velint, admoneantur, & ſi contrarium fecerint, bellum eis denuntietur, ut patet ex his, quę citavimus ſup. hoc
53 cap. n. 33. † Et præcipuè ex eleganti illa Imper. Caroli V. epiſtola ad Reges Meridionales, & Occidentales miſſa, data Barchinon. 1. Maij anno 1543. quę extat dict. 4. tom. pag. 222. ubi inter alia hæc verba reperiuntur: *Vna de las coſas que mas comun parece entre todas las gentes, es el uſo de los comercios i contrataciones que tienen entre ſi: Porque como la ſuma Sabiduria de Dios en todas las partes del mundo cria coſas de mucho provecho para los hombres, las quales en otras no ſe hallan, mediante la continuacion de los tratos y reſcates, ſe buſcan, i adquieren, i ſe vienen a conocer i hermanar unas provincias con otras, &c.* Et ibi: *Sino admitiersn las perſonas que deſto les fueren a tratar, o eſtorvaren, que eſten entre ellos.* Quæ verba † à D. Chryſoſt. mutuata videntur, qui in cap. 13. epiſt. 1. 54
ad Corinthios. homilia 34. ſcriptum reliquit, ſummâ providentiâ Deum omnia ubique gigni non permiſiſſe, ut inde homines commerciorum cauſa cogeret commiſceri, de quo etiam diximus alia ſuprà lib. 1. cap. 7. numer. 5.

Quæ omnia faciunt, † ut non 55
ſatis probemus opinionem Pat. Lud. Molinæ dict. tractat. 2. de iuſtit. & iure, diſput. 105. colum. 433. dum contra Victoriam contendit, nullam Rempublicam teneri cum periculo ſui, vel etiam ſine periculo, hoſpitalitatem, vel commercia cum peregrinis, & extraneis exercêre, neque eos intra proprios portus, & limites, niſi gravi imminente neceſſitate recipere. Nam contrarium ex ſuprà dictis verius eſſe videtur, ubi nihil eſt quod de extraneis veteri poſſimus, & ita Nazianzenus Orat. 1. contra Iulian. Gregor. Niſſen. dialog. 2. & Philoſtratus in epiſtolis plurima congerunt adverſus nationes inhoſpitales, quas hac de cauſa feras, & barbaras vocant, † & D. Au- 56
guſt. de verb. Apoſtoli, inquit: *Ille homo dicitur eſſe humanus, qui ſe exhibet eſſe hominem, & maximè hoſpitio ſuſcipit hominem.*

QVINTÒ, ſuperior titulus evidentiùs confirmari, aut etiam ampliari poterit, † ſi conſtituamus, infideles 57
eò procedere, ut non ſolùm prædicatores audire recuſent, verùm eiſdẽ quoq;

Ll impe-

impedimento ſint, ne per ſuas prouin
cias tranſitũ faciant ad alias,in quibus
Fidei myſteria annũciare,& propone-
re velint. Hoc enim caſu omnes ſuprà
dicti Doctores uno ore fatentur,legiti
mũ bellum illis indici poſſe; quoniam
aliter Euangelij aditus præcluderetur,
quod Chriſtus Dñs per uniuerſum
terrarũ Orbem prędicari,& propagari
præcepit,arg.d.l.3. §.qui habet, D. de
58 ſeruit.ruſt. & eorũ, † quę de bellis per
Moyſen aduerſus Amorrhæos illatis,
tradit D. Aug.q.44.in Numer. relatus
59 à Gratian. † in c.ult.23.q.2.ubi illorũ
iuſtificationem in eo conſtituit, quòd
filios Iſraël,ad terrã ſibi à Deo promiſ-
ſam, per regiones ſuas tranſire nõ pa-
terentur,ſic inquiens: *Notandum eſt ſa-
nè quemadmodum iuſta bella gerebantur à
filijs Iſrael contra Amorrhæos: innoxius
enim tranſitus negabatur,qui iure ſocieta-
tis humanæ æquiſſimo patere debebat.*

Quod idem admittit,& benè probat
Gloſ.Ordin.Numer.21.Ruper.Abbas
lib.2.in Numer.cap.14.D.Tho. lib.2.
de regim.Princip.c.12.Abulen.&Ca-
ietan.2.Deut.q.6.Sylueſt.in ſum.verb.
Gabella,q.3.n.12.& 13.Victoria in 2.
relect.de Indis,concl.1. Alfonſ. à Ca-
ſtro lib.2.de iuſta hæret.punit.c.4.Co-
uar. in reg.peccatũ, 2.p §.9.n.4. verſ.
Quintò etiã,Fr.Dom.Soto lib.5.de iuſt.
& iur.q.3.art.5.in fine, Lucas de Pẽna
in l.1.col.3.C.ut armorum uſus lib.11.
Molina d.tract.2.diſput.104.Greg.de
Valenc.2.2.diſp.3.q.16.punct.2. Bal-
thaſ.Ayala de iure & offic. belli lib.1.
cap.2.n.11.in fine,& nouiſsimè Card.
Bellarm. in reſponſ.ad Apolog. Regis
Angliæ pro iurament.fidelit.pag. mihi
316.Mag.Marquez in Guber. Chriſt.
lib.1.cap.27.ex pag.160.Carol.Sigo-
nius lib.ult.de reb.Ital. ubi ſcribit hac
ratione Genuenſes Venetis bellum fe
ciſſe, & nouiſsimè Seraph. Freitas de
iuſt. Imp. Aſiat. cap.1. & 2. ubi tradit
qualiter hoc accipiendum ſit: & reſ-
pondet argumẽtis Incogniti in tract.
Maris liberi, cap.1. prout Nos etiam
facimus infrà hoc lib.cap.25.ex n.63.

Et conſonat aliud exemplum,quod
60 habetur 1.Machabæ.cap.5. † ubi Iu-
das cùm victor, & triũphans e Am-
monitis in domum rediret, ad urbem
Effren perueniſſet, & quia eius incolæ
tranſitum,quem petierat,ſibi denega-
runt, eandem urbem,& maſculos om-
61 nes illã habitantes deleuit. Et † Deu-
ter.23.3. ubi ex Diuinæ legis præcep-
to à Templo Domini Ammonitæ, &
Moabitæ, etiam poſt decimam gene-
rationem,excludebantur, quia in exi-
tu Iſraël de Ægypto, populo fatigato
non occurrerunt, neque ei panem, &
aquam,ad proſequẽdum iter, dare vo-
luerunt.

Vnde colligunt Bartol.in l.1. C.de
Pagan.Iaſ.in l.ex hoc iure,num.25.de
iuſt.& iure, Albertin. in rub. de hæret.
q.8.num.12.Palac.Rubeus in tract.de
obtent.Reg.Nauarræ,5.p.§ 3.& Co-
uar.ubi ſup.verſ.*Quam cauſam.* † Quòd 62
cũ Eccleſia licitè poſsit indicere bel
lum contra Saracenos, tenentes, &
occupantes Terram ſanctam Ieruſalẽ,
idem quoque indicere poterit contra
omnes alios infideles intermedios,im-
pedientes,vel non permittentes Chri-
ſtianos ire,vel tranſire ad illam ſanctã
expeditionem.

Et † eâdem ratione, ultra plures a- 63
lias,defenditur titulus,quo Catholicus
Hiſpaniæ Rex Ferdinãdus V. Nauar-
ræ Regnum debellauit, & occupauit;
quia nimirum ſibi innoxius tranſitus
ad Ducatum Guianę in Gallia dene-
gatus fuit, quem Pontificiã auctori-
tate debellare intendebat, cùm alius
locus aptus ad tranſeundum nõ eſſet,
ut latè cõcludit Palacius Rub.Bellar-
min.& Marquez in locis ſuprà relatis,
Nebriſſenſ. lib.1. de bello Nauar. c.1.
Hieron. Zurita in ſuis annal. lib. 10.
cap. 9. & 10. ann. 1512. Illeſcas in
hiſtor. Pontif. 2. tom. pag. 205. Ca-
mil.Borrell.de præſt.Reg.Cathol.cap.
46.ex num.10.&cap.47. ex num.59.
Fran.Guiciardinus lib.11.ſuę hiſtorię,

Digitized by Google

fol. 307.pag. 2. Gregor. Lopez Madera
de Monar. Hiſp.cap. 9.pag. 66. Nos in
frà cap. 21.n. 57. & noviſsimè Ludov.
Cabrera in hiſt. Reg. Philip. II. lib. 5. c.
64 16. Vt ſic † caveamus à Genebrar. in
Chronolog. ann. 1513. & Ioan. Bodi-
no lib. 5. de Repub. c. 6. dum inquiunt:
*Ferdinandus Hiſpaniæ Rex nullo meliori
iure, quàm quod ſibi utile, & commodum
eſſet, Regnum Navarræ, expulſo Ioanne
Albreto, occupat anno 1513. & Regnis
Caſtellæ aſſociat*, quos benè notat, & ma
nifeſtè convincit Mag. Marquez ubi
65 ſup. pag. 162. ¶ Et † eodē modo nota-
re & damnare poſſumus Ant. Mornac.
in notis ad l. 1. C. de ſumm. Trinit. pag.
11. ubi eâ libertate, quâ Gallici ſcrip
tores quidquid ad ſui Regni præſtan-
tiā ſpectat, effutiunt, aſſerere auſus eſt:
*Toto adverſante iure naturali, & gentiū
Navarram invaſiſſe centum abhinc annis
Ferdinandum, qui tandem ſibi conſcius, re-
ſtitui eam iuſsit moriens, poſteaq; Carolus
V. filius, & poſt Carolū, Philippus; ita ut
per inexplicabiles ferè iniuſtiſsimæ deten-
tionis nodos, impleatur nunquam ultimi in
re aliena deceſſoris voluntas. Hoc Ioannes
Lopez, hoc Doctor Navarrus, ac Nebriſ-
ſenſis, qui cùm Hiſpani ſint, tanto maiorē
rei fidem afferunt, quāto & accuratius ex-
ploratum ab eis fuerat, invaſiſſe Ferdinan
dum, quod alienum ſciret, &c.*

In quibus omnibus mera commen-
ta ex ſuo tantùm capite profert. Nam
plures, & iuſtiſsimæ cauſæ ad prædicti
Regni obtētionē intervenerunt, quas
peculiaribus hiſtorijs, & commētarijs
recenſent, & defendunt auctores ſu-
prà relati, & præcipuè ijdem illi, Ioan-
nes Lopez de Palacios Rubios, & Ne-
briſſenſis, quos ipſe ſuas partes agere
66 inquit. Et † Navarrus in epiſt. ad Du
cem Alburquecium, quam præfixit in
comment. ad cap. cùm miniſter. 23. q.
5. in fine, enixè affirmat, ſe nunquam
contrarium ſcripſiſſe, & retētionis il-
lius Regni iuſtitiam in dubium vocari
non poſſe.

67 Neque † uſpiam lecta, aut viſa ſunt
teſtamenta noſtrorum Regum, quibus
reſtitutio fieri iubeatur, quam Mornа-
cius adeò intrepidè comminiſcitur: li-
cèt † Galli id ubique diffundant, & ſe 68
Navarram recuperaturos minentur.
Qua de re videri poteſt hiſtoria Vādo-
mæ, quam refert Ludov. Cabrera ubi
ſup. & optimū exemplū adducit Dom.
D. Ioan. à Vera in dict. lib. de legato,
diſcurſ. 2. pag. 146. Nam cùm † Hen- 69
ricus IV. Galliæ Rex cum Excellen-
tiſſ. & celeberrimo Duce Domino D.
Petro à Toleto Oſſorio Villæfrancæ
Marchione, Catholici noſtri Regis
Philippi III. extraordinario legato,
colloqueretur, ſermonem de Navarræ
Regno permiſcuit, illudque iniuſtè u-
ſurpatum, iniuſtiùs à Philippo retine-
ri conqueſtus eſt; ſe tamen, ſi viveret,
brevi recuperaturum. Cui Petrus reſ-
pondit, Regnum hoc, inter plura alia
à ſuis glorioſis progenitoribus parta,
hæreditario iure Regi noſtro delatum
fuiſſe, & iuſtitiam, quā illud poſside-
bat, eiuſdem conſervationi, & tuitio-
ni opem, ubi opus eſſet, abſque dubio
laturam. Tunc Rex, benè, ô, inquit,
benè, rationem admitto, at ubi Pam-
pilonem meo exercitu obſideam, quis
mihi illam defendat, videbimus. Quo
audito Petrus, Rege, quā oportuit ur-
banitate, reſalutato, velocior ſolito
ad cubilis fores pergere cœpit: cùm-
que eū Rex, quò ita celeri greſſu iret,
interrogaret: Pampilonem inquit, ut
tuam ibi Maieſtatem operiar, urbem-
que illi pro virili defendam.

Neque his obſtat † illud Iob. 15. 70
verſ. 19: *Quibus ſolis data eſt terra, &
non tranſibit alienus per eos*, & auctori-
tas D. Iſidor. lib. 5. Etymol. cap. 2. re-
lata à Gratian. † in cap. 1. diſtinct. 1. 71
dum ait: *Tranſire per agrum alienum fas
eſt, ius non eſt.* Nam, ut rectè advertunt
gloſſa in d. cap. ult. 23. quæſt. 2. Pala-
cius Rub. dict. 5. part. §. 3. & Pat. Mar-
quez d. lib. 1. cap. 27. pag. 166. hoc nō
eſt intelligendum, † ubi tranſitus ne- 72
ceſſarius eſt, & ſine aliquo incōmodo,

vel periculo extraneis præberi poteſt. Nam tunc, quod tibi non nocet, & mihi prodeſt, reddere mihi tenêris, l. 3. §. item Varus, D. de aqua pluvia arcen. & nemo prohibetur viâ publicâ uti, l. per agrum, C. de ſeivit. & aqua. Cæterùm ſi quis hoſtiliter per alienas provincias tranſire, & graſſari vellet, hoc ei iuſtè denegari poſſet, & ita accipienda ſunt illa verba Iob: *Et non trāſibit alienus per eos.*

73 † Veteres enim, ut ibidem ex Varrone, Cicerone, & alijs oſtendit Pineda, alienos omnes, & peregrinos, perduelles, & hoſtes appellabant, & reputabant: & idem docet Caius I.C. in l. quos nos hoſtes 234. D. de verbor. ſignif. ubi Alciat. Bræcheus, & Forner. plura notarunt.

74 Tranſireque, † aut pertranſire apud eoſdem, habitum hoſtis incurrentis, excurrentis, proculcantis, depopulantis regionem aliquam ſignificabat.

75 Div. † verò Iſidor. in d. c. 1. tantum abeſt, ut innoxium tranſitum neget, quòd imò illum ex Divina lege conce
76 dendum eſſe fateatur. Fas † enim, ut ibidem ſcribit, lex Divina eſt, cuius, in eâdem materia tranſitus, meminiſſe vi
77 detur † Virgilius lib. 1. Æneid.

Si genus humanum, & mortalia temnitis arma,
At ſperate Deos memores fandi, atque nefandi.

78 Quæ † lex Divina nullâ hominum cōtrariâ conſtitutione, vel conſuetudine abrogari poteſt, §. ſed naturalia,
79 inſtit. de iure natur. cùm † videamus ipſum etiam ius naturæ, ſive gentium non immutari, ex eo quòd aliquæ Barbaræ nationes illius præcepta impu
80 nè tranſgrediantur, † ut exemplo Lacedæmoniorum, quibus furta licita erant, oſtendit Agell. lib. 11. noct. Attic. cap. ult. & Ioan. Borcolthen. in princ. inſtit. de furt. num. 10. & 11.

Sextò, prædicta omnia longè planius procedent, & magis iuſta, & legitima infidelium punitio, & debellatio
81 reddetur, † ſi conſtiterit, eos, non ſolùm Fidei audiendæ, vel recipiēdæ adverſari, verùm & receptam deſerere, aut Fidem, & fideles, qui eam prædicant, vel recipiunt, ſuis blaſphemijs, pravis exemplis, ſacrificijs, ac ſuggeſtionibus, vel alijs quibuslibet modis, iniurijs, aut opprobrijs deludere, & impedire, ut ſæpius in his Chriſtianis Indiarum expeditionibus, & miſſionibus cōtigiſſe, ipſi earum Hiſtorici paſſim enarrant. Quam doctrinam apertè probant omnes auctores ſuprà n. 2. relati, præcipuè Covar. in d. reg. peccatum, 2. part. §. 10. num. 3. verſ. *Quintò*, Aragon. pag. 293. Lorca in 2. 2. articul. 8. quęſt. 11. ſect. 3. Suarez in tract. de Fide, diſp. 18. ſect. 1. 2. & 3. ¶ Et pro ea faciunt † text. in l. 1. 2. & l. nemo, 82
C. de Paganis, l. Iudæis la 2. C. de Iudæis, cap. contra Chriſtianos de hæretic. lib. 6. cap. de Iudæis 45. diſtinct. cap. ſæpè 28. quæſt. 1. cap. ſicut inquit, 2. quæſt. 8. cap. & ſi Iudæos de Iudæis, cum multis alijs, quæ latè conſiderant Oldrad. conſ. 36. Baldus conſ. 100. volum. 2. & conſ. 315. volum. 1. Petr. de Ancharr. conſ. 15. Calderin. conſ. 2. ſub titul. de Iudæ. Socin. conſ. 102. volum. 1. & conſ. 119. volum. 4. Alex. conſ. 15. vol. 3. conſ. 119. volum. 4. & conſ. 223. vol. 6. & plures referens Tiber. Decian. in tract. crimin. lib. 5. cap. 10. num. 30. & 31. & cap. 12. ex num. 4. Navarrus conſ. 7. titul. de hæreticis, & Simon. Maiol. in tract. de perfid. Iudæ. ferè per tot. ¶ Extatq; † ad 83
hoc expreſſa conſtitutio Greg. XIII. incip. *Antiqua Iudæorum improbitas*, quam præter alios refert Anton. Naldus in pract. quæſt. verb. *Iudæus*, pag. 306. & Fr. Tho. à Ieſu de procur. omn. gent. ſalu. lib. 9. part. 2. cap. 4. ubi per Inquiſitores hæreticæ pravitatis adverſus Iudæos procedi poſſe cōſtituit, ſi unum, & verum Deum eſſe negaverint, ſidęmones invocaverint, vel quęvis impietatis obſequia eis præſtiterint. Si Chriſtianos ad hæc perducere attētaverint, vel à fide ſemel recepta,

aut recipienda retrahere, ſi in Chri-
ſtum, & ejus Matrem, vel in Chriſtia-
næ Fidei ignominiam, redemptioniſq́;
noſtræ hoſtiam ſalutarem in Ara Cru-
cis immolatam, aut ſanctiſsimum Eu-
chariſtiæ Sacramentum aliquas blaſ-
phemias, verbo, vel facto protulerint.
Quæ omnia meritò Gregorianâ ſan-
ctione animadverſa reperiuntur; quo-
niam graviſsima, & impijſsima crimi-
na & ſacrilegia quotidie circa hæc à
84 Iudæis committebantur, † Quorum
deteſtanda exempla reperies apud De
cian. & Maiol. ſup. & in Fortalitio fi-
dei, 1. part. & in Specul. exempl. verb.
Iudæi, & verb. *Euchariſtia*, Camil-
lum Borellum de præſt. Reg. Cathol.
cap. 69. ex num. 32. latè Iacob Gret-
ſerus in libris de Cruce, tom. 2. lib.
1. cap. 98. & in Horto S. Crucis 1.
part. pag. 92. & ſeq. ubi inter alia re-
ferunt, propter ſacrilegia in Crucem
85 à Iudæis illata, † & infantes in ludi-
brium paſsionis Chriſti Domini in illa
mactatos, graviſsimas pœnas de eis
ſumpſiſſe Philippum Auguſtum Regē
Galliæ, & Benedictum Papam. De quo
in Caſtellæ Regno habemus etiam me
morabilem hiſtoriam Sancti Inno-
centis, oppidi de la Guarda, cuius ſe-
riem integro volumine proſecutus eſt
Fr. Didac. de Yepes. Et in Regno A-
ragoniæ in urbe Cæſarauguſta ſan-
cti Dominguiti, de qua plenè etiam
ſcripſit Fr. Didacus Murillo in hiſtor.
Virg. del Pilar, & excellentijs urbis
Cæſarauguſtæ tract. 2. c. 27. pag. 231.

Et apud Sigebertum in Chroni
co, & Evagrium lib. 4. cap. 36. quos
refert Theat. vitæ huma. lib. 5. vol. 16.
86 pag. 393. memoriæ traditum † eſt,
fuiſſe ſub Iuſtiniano Conſtantinopo-
li Iudæum quemdam Vitriarium, cu-
ius filius cum Chriſtianorum pueris in
templo corpus, & ſanguinem Chri-
ſti acceperat: ob eam rem pater pue-
rum in furnum ardentem coniecit:
ibi per triduum illæſus, & ab igne in-
tactus eſt conſervatus. Hoc cum Iu-
ſtiniano Imperatori narratum eſſet, fi-
lium quidem, & matrem lavacro rege
nerationis illuminatos ſervavit, paren
tem verò in Sycis tanquam parricidā
filij capite multavit.

Vtrum † autem licitum ſit, infide- 87
lium fana, ſimulacra, aut idola demo-
liri, & ſi id impediant, illis bellum in-
ferre, hic pro coronide non incon-
gruè tractari poteſt. Et planè ſi infi-
deles nobis ſubditi ſint, res ſine dubi-
tatione procedet; quia quamvis non
liceat, eos per vim ad baptiſmū, Chri-
ſtianamque profeſsionem compelle-
re, ut ſæpè retulimus, licet tamen,
imò & expedit ab idolis colendis,
etiam invitos revocare, & illis con-
fractis, diabolicas eorum ſuperſtitio-
nes extrudere, quæ non ſolùm Evan-
gelij gratiam impediunt, verùm etiam
naturæ legem infeſtant, quam ut ſer-
vent, compelli poſſe, latè etiam pro-
bavimus ſuprà cap. 12. & 13. & in
ſpecie quęſtionis, de qua agimus, re-
ſolvit Ioſeph. Acoſta lib. 3. de procur.
Ind. ſalut, cap. 13. & lib. 5. cap. 10. in
fine. Pro quo faciunt dict. l. 1. & dict.
l. nemo, C. de Paganis cum alijs, qui-
bus Paganorum templa claudi, & ido-
la confringi iuberetur. Quas mirificè
Sancti † Patres collaudarunt, neque 88
laudatores modò, ſed impulſores, au-
ctoreſque ſe præſtiterunt, ut patet ex
D. Cypriano in exhortat. ad Martyr.
cap. 5. ubi alia citat Pamelius, & ex
Euſeb. lib. 2. de vita Conſtantini, cap.
43. & 44. & lib. 4. cap. 23. Ruffin. lib.
2. hiſt. cap. 19. Niceph. lib. 7. hiſt. Ec-
cleſ. cap. 46. & lib. 8. cap. 33. lib. 10.
cap. 39. lib. 12. cap. 25. D. Ambroſ. lib.
5. epiſt. 30. contra relationem Sym-
machi, ubi Fortunę aram à Curia Ro-
mana eiectam magnis viribus eloquē-
tiæ defendit. D. Auguſtin. lib. 1. contra
epiſt. Parmen. cap. 7. & epiſt. 48. & 50.
& Concil. Illiberitanum can. 41.

Extatque † decretū Concilij quinti 89
Carthaginēſis, can. 15. quo cavetur, ut
Patres peterēt ab Imperatore, ut quę

cunque reſiduæ eſſent ſuperſtitiones
Gentilium,omnino delerentur,ſive in
lucis,ſive in arboribus, ſive in ſimula-
cris; & idem pluribus alijs Concilijs
decretum fuit,quæ congerit Pat.Sua-
rez d.tract. de Fide, diſput. 18. ſect. 4.
num.6.pag.291.

Inter barbaros autem infideles, qui
nobis ſubiecti non ſunt, maior qui-
dem difficultas verſatur. Nam D.Au-
guſtin. in lib. de verb. Domini in ſer-
mon.6. de puero Centurion. apertiſ-
ſimè ſcriptum reliquit, blandiendo
magis quàm puniendo, cum eis agen-
dum eſſe, ut audiant, & ſi non con-
ſentiant veritati noſtræ, erubeſcant
90 falſitatis ſuæ. Et poſteà † ſubdit: *Nec
aras, aut idola eorum confringatis, quan-
diu in poteſtate non eſt, ut faciatis illa;
pravorum hominum eſt, furioſorum, &
circumcellionum, ubi poteſtatem non ha-
bent, ſævire, & velle mori. Nam &
Deut. 7. legitur; cùm data vobis fue-
rit terra in poteſtatem, tunc aras eo-
rum deſtruetis. Vbi nobis non eſt data
poteſtas, non facimus, ubi data eſt, non
permittimus, &c.* Ad quam Auguſti-
91 ni auctoritatem reſpexiſſe † videtur
Cōcilium Illiberitanum Can.60. dum
ait. *Si quis idola fregerit, & ibidem fue-
rit occiſus, quia in Evangelio nō eſt ſcrip-
tum, nec invenitur ab Apoſtolis unquam
factum, placuit, eum in numerum non reci-
pi Martyrum.*

92 Sed ego † nihilominus arbitror,
quòd licèt hac de cauſa infideles non
ſubditi puniri, aut debellari nōdebeāt,
non tamen uſquequaque damnandi
eruntChriſtiani Prædicatores, & eorū
ſocij, qui datâ opportunitate, quo-
rumlibet infidelium templa, & ſimu-
lacra demoliuntur, dummodo ad
hoc, eo, quo oportet, zelo & iudi-
cio procedant, nec temerè infideles
commoveant; quos docendo, & ex-
hortando maximè à vano Idolorum
cultu avocare deberent. Plurimùm
93 quippe † expedit ad veram Religio-
nem illorum cordibus imbuendam,
ut de ipſorum quoque oculis, atque
uſu idola removeantur, ut exemplis
Moyſis, Aſę, & Ioſiæ Deuteron.7. &
12. & 3. Reg.15.& 4. 23.ſacra Hiſto-
ria ſuadet, iunctis alijs, quæ addu-
cit Acoſta dict. lib.5. cap. 10. & 11.
&Nos ſuprà cap.13.&14. † ¶Neque 94
D. Auguſtini, & Concilij Illiberitani
loca hunc zelum excludunt; quoniam
ultra plures alias explicationes, quas
circa ea congeſsit D.Ferdin.Mendo-
ça lib.3. de confirm. Concil. Illiber.
cap.45. eos tantùm taxare videntur,
qui intempeſtivè, & inconſiderate ido-
lorum demolitionem aggrediuntur, &
imprudenti pietatis, & Religionis de-
ſiderio permoti, eā potius impediunt,
quàm promovent, & ſe vitæ diſcrimi-
ni imprudenter objiciunt, ipſoſque in-
fideles concitant, & perturbant. Ete-
nim ſi eis ſuperiores viribus eſſent, &
tutò, ac ſecurè idola ſubvertere poſ-
ſent, licitum id, ac laudabile indica-
rent, iuxta illud Deuter.7: *Aras eorum
deſtruite, lucoſq; ſuccidite.* ¶Quemadmo-
dum † multoties ab Apoſtolis, & a- 95
lijs primitivæ Eccleſiæ diſcipulis fa-
ctum videmus: qui Divinâ virtute cō-
fiſsi, inter medias armatorum infide-
lium turbas, ſoli ipſi, & inermes ido-
la proſternebant, & conculcabant,
& aliquando ſolo verbo, vel crucis
ſigno, imò & ſolo afflatu, duriſsimas
æris ſtatuas omnifariam contere-
bant, quas nulla mallei ferri vis con-
fringere potuiſſet: ut de † D. Ioanne 96
Evangeliſta, qui famigeratum illud
Dianæ Epheſinę templum unâ prece
ſubvertit, ac veluti plateæ lutum di-
luit, obſervat Metaphraſtes, & Grego.
Turonenſ. lib. de gloria Martyr.n.30.
quorū traditionem defendit Fr.Ioan.
à Ponte in convent.utriuſq; Monarq.
lib.2.cap.25.§.3.& † de Sancto Pro- 97
copio, qui in Pancade in Apollinis tē-
plo, ſolâ oratione triginta ex ære ſta-
tuas contrivit, eoque miraculo binas
cohortes militares ad Chriſti Fidem
convertit, idem Metaphr. in vita ipſius

Sancti 8. Iulij. Et de ſancto Felice, qui cùm in delubrum ingrederetur, ubi plurimæ proſtrabant ſtatuæ, moxque eas Divinâ virtute demoliretur, tandem ad æreas Serapidis, cui ſacrificium exhibère iubebatur, adductus, exufflans in eam, deiecit, ob eamque rem, cùm præſtigijs id opus tribueretur, ne CHRISTO iniuria irrogaretur, propalam eius virtute id factum conteſtatus eſt, ut ex Adone Treverenſi 3. Kalend. Septembr. recolit Simon Maiol. in dieb. Canicul. 1. tom. colloq. 19. pag. 437. Quibus exemplis alia ſimilia addi poſſunt, S. Satyri in Acaia ex Pet. de Natalib. lib. 2. cap. 66. & Martyrol. Romano. 12. Ianuarij, S. Iuliani in Sora ex Martyrolog. 27. Ianuarij, S. Porphirij in Gaza, ex Metaphraſ. apud Surium, tom. 1. & Lippomanum tom. 5. ¶ Et idem Martyrologium 15. Septembr. narrat. de S. Melitena, quòd ſemper idola ad eius conſpectum proſternebantur, ubi in eorum templa ingrediebatur, & de S. Pelino 5. Decembr. quòd aliud Idolorum templum Brunduſij deſtruxit, & de S. Marino 26. Decembr. quòd eodem modo Romæ falſorum Deorum plura fana contrivit, quod tradunt etiam Mombutus tom. 2. & Vincen. lib. 13. cap. 38. & 40.

98 Et in his iiſdem † Occidentalibus Indijs, de quibus ſermonem habemus, licentiam militum, qui eorum delubra, & ſimulacra primis congreſsibus deſtruebant, multum prædicatoribus profuiſſe ad ipſorum Barbarorum converſionem, latè probat Ioan. Boterus in relation. univerſ. 4. part. lib. 3. pag. 56. & 57. quoniam cùm illi (inquit) maximè ſuperſtitioſi, & cultui ſuorum Idolorum dediti eſſent, illis ſublatis, facilius in veram Dei noſtri cognitionem, & ſanctarum imaginum adorationem perducti fuerunt, Fidemque, & Religionem Chriſtianam, ad quam per noſtros Prædicatores invitabantur, alacriùs receperunt, præſertim cùm illam longè iuſtiorem, & ſuaviorem eſſe conſpicerent, quàm idololatria, cui anteà ita cruentis, & ſpurcis ritibus, & immolationibus inſerviebant.

SVMMARIVM Capitis XXI.

1 *Imperatoriæ conceſsionis titulus ad iuſtificandam Indiarum conquiſitionem à quibuſdam expenditur.*

2 *Imperator Carolus V. fuit ſimul Hiſpaniæ Rex, & qualiter Indiarum acquiſitionem probaſſe, & confirmaſſe videatur?*

3 *Voluntas non minus declaratur rebus & factis, quàm verbis.*

4 *Antecedentia probat, qui ad ulteriora procedit.*

5 *Indiarum Occidētaliū provincias Regno Caſtellæ, & Legionis annexas eſſe debere, & ab eo nullo tempore ſeparandas, pluribus ſchedulis, & proviſionibus declaravit, & promiſit Imperator Carolus V.*

6 *Actio & paſsio, & datio & acceptio in eodem ſubiecto eſſe nequeunt. Et quando hoc fallit, num. 10.*

7 *Perſona una, quæ habet duas, vel plures dignitates, & iuriſdictiones diſtinctas, vices diverſarum perſonarū gerere poteſt: & exempla huius doctrinæ, num. 9.*

8 *Lex tutorem 22. D. de his, quæ ut indign. & ſimiles expenduntur, & illuſtrantur.*

11 *Officia duo quando invicem coniunguntur, utrumque retinet iura ſua.*

12 *Perſonæ duæ quādo repræſentantur in eodē ſubiecto, una poteſt iuvare alteram.*

13 *Rex, qui ſimul eſt Dux, conſideratur in his, quæ facit ratione Ducatus, tanquā Dux, & non ut Rex.*

Prælatus quomodo poſsit venire adverſus contractum, quem ipſe fecit, ſuæ Eccleſiæ damnoſum, ibid.

14 *Imperator Romanus an habeat poteſtatem diſponendi de bonis, & provin-*

cijs infidelium. Et num. 38. & 60.

15 *Imperator Romanus ſecundùm multorum opinionem omnia poteſt in temporalibus, & eſt immediatus Deo.*

16 *Cap. ſolitæ de maioritate, & obedientia, & Lucæ 22:* Ecce duo gladij, *expenduntur. Et num. 40.*

17 *Imperatoris poteſtatem circa terras, & provincias infidelium concedendas, Abbas, & alij pleniorem quàm Pontificis faciunt.*

18 *Imperator Romanus in multis iuribus totius mundi Dominus dicitur.*

19 *Lex deprecatio, D. ad leg. Rhod. de iactu expenditur. Et rurſus latiùs explicatur, num. 52.*

20 *Imperialis fortuna omnes alias ſupereminet.*

21 *Romanæ Vrbis, & Orbis appellatio ſynonima erat, & quare?*

22 *Lex in Orbe de ſtat. hom. & l. Roma ad municipal. & aliæ ſimiles illuſtrantur. Et num. 50.*

23 *Roma communis ſedes, & patria omnium gentium ſæpè appellatur.*

24 *Romanos omnem ferè Orbem ſubiugaſſe, Polybius ſcribit, qui notatur, n. 46.*

25 *Cap. futuram 12. q. 1. & cap. in apibus 7. quæſt. 1. expenduntur.*

26 *Romani Imperij per totum Orbem dominatio pluribus Scripturæ locis probatur: & præcipuè Lucæ 2. & 20. Matt. 22. Marc. 12. Ioan. 19.*

27 *Regnum gentium apud Aggæum Prophet. cap. 2. de Romano intelligitur.*

28 *Pilatum tanquam Præſidem Imperatoris Romani legitimã iudicandi Chriſtum poteſtatem habuiſſe, Anton. de Roſellis affirmat, ſed malè.*

29 *Romani Imperij variæ mutationes, & tranſlationes referuntur.*

30 *Romanos Imperatores, etiam hodie Imperio ad Germanos translato, multi totius Orbis Dominos, aut ſaltem univerſales moderatores appellant.*

31 *Imperatorem, non eſſe Orbis Dominum affirmare, contra Evangelium, & fortè hæreticum eſſe, Bart. & alij dixerunt.*

32 *Imperatorem Romanum de terris, & provincijs Infidelium diſponere poſſe, ex quibus, & à quibus probetur? Et numer. 34.*

33 *Vtilitatis publicæ, & Religionis augendæ ratio plura contra ordinarias iuris regulas operari ſolet.*

35 *Imperatorem eſſe dominum rerum ſingularium, ubilebet conſiſtentium, Hoſtienſis, & alij opinantur.*

36 *Lex benè à Zenone, C. de quadrien. præſcript. quæ ait, omnia Principis eſſe intilligi, illuſtratur.*

37 *Imperatorem Solem mundi, rerum omnium dominum, caput, & fontem, & diſpenſatorem omnium regnorum, & dignitatum, quidam eſſe dicunt, & quòd totum Orbem habet pro territorio.*

38 *Imperator Romanus, ſecundùm veriorem, & receptiorem ſententiam, de rebus & Regnis infidelium diſponere non poteſt.*

39 *Imperatoris Romani auctoritas, & iuriſdictio, quamvis maxima ſit, non extenditur ultra terras Imperij.*

41 *Poteſtas Eccleſiaſtica, quod ſit una in univerſo Orbe, non ſequitur, idem dicendum eſſe de temporali, & quare?*

42 *Imperia, & Regna diverſa, commodiùs per diverſos Principes, quàm per unum gubernantur.*

43 *Imperator Romanus nunquam fuit totius Orbis dominus, & hoc multis ipſorum Imperatorum legibus comprobari.*

44 *Nationes plures ab Imperio Romano liberas tam de facto, quàm de iure extitiſſe, verius eſt.*

45 *Auctores plurimi referuntur, qui ridiculum eſſe probant, aſſerere, Imperatorẽ totius Orbis dominum fuiſſe, aut eſſe.*

47 *Lucani locus expenditur.*

48 *Roma latius multo extendit imperium ſuum Religione Divinâ, quàm dominatione terrena.*

49 *Imperatorem eſſe mundi dominum, iura, & auctores qui dicunt, qualiter intelligi debeant?*

51 *Scriptura ſacra ſæpè utitur hyperbolicis, & alijs figuratis loquendi modis.*

53 Imperatores Romani ſuperbè ſe Deos; & Dominos Orbis appellari faciebant: & Divinos honores uſurpabant.

54 Domiciani ſuperbia in titulis Dei, & Domini affectandis.

55 Domini appellatio terroris magis quā reverentiæ eſſe videtur.

56 Auguſtus Cæſar, ſtatim poſt Chriſtum natum ſe Dominum appellari vetuit, & quare?

57 Tiberius, & Traianus ægrè ferebant ſe Dominos appellari.

58 Cap. in apibus 7. quæſt. 1. vera expoſitione donatur.

59 Regum creandorum præcipua cauſa, quæ fuerit?

61 Imperatorum, & Regum poteſtas, & iuriſdictio, quantumvis ampla, & abſoluta ſit, non extenditur ad non ſubditos.

62 Imperator non poteſt diſponere de bonis ſubditorum, niſi ex magna cauſa, & cùm congrua ſatisfactione.

63 Lex Lucius, D. de evict. l. 5 §. item ſi fortè, D. de rei vind. explicantur.

64 Lex bene à Zenone, C. de quadrien. præſcrip. explicatur.

65 Principis omnia eſſe, qualiter intelligēdum ſit?

66 Dominium Imperatorum, & Principū qualiter diſtinguat Bartol. & alij?

67 Imperator ſecundùm Senecam omnia habet in Imperio, in patrimonio propria.

68 Lex 3. D. ne quid in loco pub. exponitur.

69 Littora maris, quæ iure gentium communia ſunt, quo reſpectu Pop. Rom. eſſe dicantur?

70 Hiſpaniæ Reges, neque Imperatorē Romanum, neque ullum alium in temporalibus ſuperiorem agnoſcunt.

71 Auctores plurimi referuntur, qui Regni Hiſpaniæ ab Imperio omnimodam exēptionem defendunt.

72 Reges Hiſpaniæ, & alij quilibet, qui ſuperiorem non recognoſcunt, in ſuo Regno ſunt Monarchæ, & Imperatores.

73 Reges liberi in ſuis Regnis potentius, & antiquius ius habent, quàm Imperator in Imperio.

74 Caroli V. Imperatoris proteſtatio de exemptione Regni Hiſpaniæ ab Imperio tuenda.

75 Lex 8. tit. 1. lib. 6. Recopil. exponitur.

76 Privilegia nobilitatis, & exemptionis, quæ Imperator, ut Imperator, concedit, ultra terras Imperij non extenduntur.

77 Leges Imperatorum Rom. allegare, & ſequi, an & quatenus in Regnis Hiſpaniæ licitum ſit?

CAPVT XXI.

De nono titulo, qui ex auctoritate, & poteſtate deſumitur, quam aliqui Romano Imperatori in elargiēdis, & debellandis quorumlibet infidelū provincijs concedunt, quod an verum ſit? latiſsimè diſputatur: & de Imperij iuribus obiter plura traduntur.

SVNT etiam qui putēt, hanc Occidentalium, & Meridionalium regionum acquiſitionē, quæ per Catholicos Hiſpaniæ Principes facta eſt, † illo etiam titulo communiri, quòd Imperatoris Romani auctoritas, & poteſtas, eam non tantùm cōfirmaſſe, verùm & iuſsiſſe, ac iuviſſe, videatur; cui omne ius, & arbitrium in elargiendis, & debellandis quorumlibet infidelium provincijs conceſſum eſſe, contendunt, ut conſtare poterit ex ijs, quæ in ipſis noſtræ tractationis terminis latè diſputavit Gineſius Sepulveda in ſua Apologia, & poſt eum in quæſtionem deduxerunt, Victoria in 1. relect. de Indis, ex num. 24. Greg. Lopez in d. l. 2. tit. 23. part. 2. gloſ. mag. 1

col.

col.7.Did.Covar. in reg. peccatum 2.
p:t.relect.§.9.num.5. cum ſequentib.
Menchaca cõtroverſ.illuſtr.lib.1.cap.
24.Dom.Soto de iuſt.& iure, lib.4. q.
4.art.2.Anton.à Corduba in quęſtio.
lib.1.q.57.dub.2.pag.491.Domin.Ba
ñez in 2.2.q.10.art.10. verſ. *Arguitur*
quartò,col.531. Balthaſ.Ayala de iure
& officio belli,lib.1.cap.2.n.29.Moli
na de iuſt.& iure,tract.2. diſput.30. &
Pat.Fran.Suarez in tract.de Charita-
te,diſpu.13.ſect.5. n. 4. ¶ Hanc verò
2 Imperatoriam † confirmationem, &
opem, atque operam in prædicta ac-
quiſitione interfuiſſe, eo argumẽto de
ducunt, quòd cùm in perſona Caroli
V. Cæſaris Opt. Max. Romani ſimul
Imperij,& Hiſpani Regni poteſtas, &
moderario cõcurreret,& hic invictiſsi
mus Imperator detectionem,& cõqui
ſitionem Indiarum à ſuis glorioſiſsimis
avis Regibus Catholicis cœptam,non
ſolùm notam,& ratã habuerit, verùm
& ulterius progredi ſub Hiſpaniæ Re-
gum vexillis,& auſpicijs voluerit, tot
in id claſsibus magnis ſumptibus expe
ditis, tot etiã legibus, & ſanctionibus
ſummo pariter ſtudio,ac pietate prola
ris,affirmare neceſſe eſt, Imperatoriâ
quoque, quâ pollebat, auctoritate in
hac parte uſum fuiſſe, & huius Novi
Orbis ſubiugationem,&dominationẽ
eiſdem Hiſpaniæ Regibus cõfirmaſſe.
3 Nihil † enim intereſt,utrum quis,ex-
preſsis verbis voluntatem ſuam decla
ret,an rebus ipſis & factis,l.de quibus,
D.de legib.l.Paulus 4. D.rem ratã ha-
beri,l.recuſari 74.D.de acquit.hæred.
melior text. in l.ſi tamen, §.ei qui, D.
de ædilit. edicto, cum alijs, quę ultra
DD.in his iuribus latè cõgerunt,Gui-
do Pap.ſingu.337.Niconitius in rubr.
de novi oper. nunt. num.239. Marc.
Mantua in Enchiridion. ter. ſingul.
4 c.246. ¶Et † qui ad ulteriora proce-
dit,& quod eſt conſequens vult,ante-
cedẽtia velle, & quantum in ſe eſt,ap-
probare videtur, l. ad rem mobilẽ 56.
l.ad legatum 62. D. de procurat. cum
alijs traditis à Iaſone in l. Gallus nu-
mer.4. D.de liber. & poſth. Menoch.
de recuper. poſſeſſ. remed.6. n. 43, &
Ioan. Gratia, reg. 79. ¶ † Præſertim 5
cùm plures etiam extent eiuſdem Im-
peratoris ſchedulæ, Regiaq; diploma-
ta anni 1519. 1520.1523.1535. in 1.
vol. impreſſ. pag. 58. & ſeqq. quibus
apertè idẽ Carolus Imperator declarat,
omnes earumdẽ Indiarum provincias
detectas & detegẽdas Caſtellæ,& Le-
gionis Regno, atq; demanio annexas,
&,ut vulgò dicunt, incorporatas cen-
ſeri deberê,neq; ullo tempore ab eâdẽ
Corona in totũ, vel in partẽ alienari,
aut ſegregari poſſe. ¶ Cui declaratio-
ni & conceſsioni non obſtat, † quòd 6
idẽ Imperator ſibi, & ſuis iſtud ius in-
dulſiſſe videatur, cũ tamẽ actio & paſ-
ſio in eodẽ ſubiecto ſtare nõ poſsit, &
inter dantem & accipientem debeat
eſſe diſcretio,l.debitori,C.de pact.l.2.
D.de ſtipul.ſerv. l.Vranius, D.de fide-
iuſſor.cap.ult.de inſtitution. unde Se-
neca lib.5. de Beneſ.cap.9: *Nemo ſibi*
donat nõ magis quàm credit, dat nemo ni-
ſi alteri, debet nemo niſi alteri, id intra u-
num non poteſt fieri, quod toties duos exi-
git. Nam † cùm duplici poteſtate, & 7
auctoritate fungeretur,duplicis quoq;
perſonæ vices ſubire potuit, & diſtin-
ctâ,atque ſeparatâ iuriſdictione uti vo
luiſſe cenſendus eſt; ita ut, quod tan-
quam Imperator præſtabat, tanquam
hæres,& ſucceſſor Hiſpaniæ Regni ſuſ
ciperet,& ſuis in eodẽ Regno ſucceſſo
tibus quæreret,argum. † text. in l.tu- 8
torem 22.D.de his quæ ut indign. ibi:
Diſcreta ſunt enim iura,quamvis plura in
eãdem perſonam devenerint,aliud tutoris,
aliud legatarij iunctis alijs plurimis exẽ
plis, † quæ deducũtur ex l.1 §.ſolet in 9
fine, D. quando appell. ſit, l.duorum,
D. de oper. libert. l.procuratores, §.
ſi plures, D.de tribut. act. l.cùm quæ-
dam, C.de adminiſtr.tut.cap. ex litre-
tis de probation.cap.cùm in Eccleſijs,
& cap. poſtulaſti de conceſſ. præben.
lib.6.cap.a collatione de appella. eod

lib.ubi DD.alia notarunt,& latè Lap-
pus allegat.99. Calderin.conſ.229.in
fine,alias 7.tit.de præb.Bartol.quæſt.
15. in princ. verſ. *Quartò probo*, Abbas
in cap.quamvis de offic.delegat.Bald.
conſ. 167. lib.1. Paul. Caſtrenſ. conſ.
250.& 313.lib.1. Roman. conſ.422.
& in ſing.76. incip. *Scholaris*, & in l.
1.D.de verb.oblig. Fulgoſ. conſ.118.
Socin.conſ.87.vol.1. Decius in l. ro-
gaſti,in princip.num.7.D.ſi cert.petat.
Rebuf. in concordat.tit.de collation.
§. ſi quis verò, in verſ. *Diſpoſitiones*,
Chaſſaneus in Catalogo glor. mund.
part.11.conſid.12.in fine,Menoch.de
recuper.tem.1. num.36. & conſ.902.
num.71.Stephan.Gratian.diſcept.fo-
renſ.cap.111. num.13.& iterum cap.
298.num.26.cum multis ſeqq. & Car
din.Tuſchus pract. concluſ.iur.l.tt.P.
verb. *Perſona*, concluſ.317. ubi reſol-
10 vunt, † quòd quando in una perſona
concurrunt diverſa iura, quibus me-
diantibus diverſas perſonas repræſen
tat, non eſt iudicandus tãquam unus,
ſed tanquam plures, & quòd actio, &
paſsio in tali ſubiecto cadere poteſt,
quia non corporalis,ſed intellectualis
eius conſideratio habetur, de quo ple
nè etiam innumeros citans, agit Ti-
raquel.in tract.de nobilit.cap.28.num.
11.& ſeqq. & de retract. lignag. §. 1.
gloſ.18.num.21.& ſeqq. ¶ Et arridet
doctrina gloſ. & aliorum in cap.1.ne
ſede vacante, & in l.1. D. de legat.1.
11 Quòd † quando adinvicem iungun-
tur duo officia, utrumque retinet iura
ſua; quam ſequitur Bartol. in l.ſi con-
venerit, § nuda,de pignorat.act.Ioan.
Bapt. Ferretus cõſ.242. num.13.vol.
2. & Ioan.Bapt. Valençuela conſ.69.
num.32. ubi etiam num. 37. reſolvit,
12 quòd † quando conſiderãtur duæ per
ſonæ in eodem ſubiecto,poteſt una iu-
vare alteram, & ſupplère quod in ſe
non habebat,argum.l.2. C.de omn. a-
gro deſert. lib.11. quemadmodum &
unus homo poteſt ſe iuvare altero,qui
per ſe ſolus prævalère non poſſet, l. ſi
pariter,ubi Bened.de Plumbino num.
2. D.de libe.cauſa,l.ſi plures, ubi DD.
D.de pact.l.alimenta, §. Baſilicæ,de a-
limen. & cibar.legat.cap.auctoritate,
§.licèt enim, de conceſ.præb.lib.6.cũ
aliјs traditis a Rota deciſ.23. ſub tit.
de re iudic.in noviſ.num.3.& Hieron.
Gonçalez ad regul.8.Cancellar.de al-
ternat. menſ.gloſ.18. n. 105.† ¶ Et 13
poteſt etiam apponi exemplum in Re-
ge,qui eſt ſimul Dux. Nam in Ducatu
conſideratur Dux, ut Dux, & non ut
Rex,ſecũdùm Fed.de Senis conſ.220.
col.fin. Gabrij. conſ.195.num. 9. vol.
1. Surd.conſ.19.num.33. Ideoque ſi
Rex iudicat ut Dux, appellatur ad ſu-
periorem in Ducatu,non attentâ Re-
giâ dignitate, ut dixit Bartol. in l. ſi
quando,C.de appellat. Igneus in l.ne-
ceſſarios, §. non alias,num.428. D.ad
Syllanian. Minſynger.cent.5.obſer.5.
Aponte deciſ.2.& alij relati à Maſtril-
lo de Magiſtrat. lib. 3. cap.8. ex num.
32. & Gratiano d. cap.298. num.49.
ubi huius rei rationem redit, nempe
quòd unaquæque dignitas retinet ſuã
priſtinam naturam,& ſecundùm actũ,
quem gerit,conſideratur, neque in eo
ulla alterius perſonæ vel dignitatis ra-
rio habetur, ut probatur in l.1. ubi
Bald. D. de offic. Conſul. idem Bald.
conſ.167. num.1.lib.1. Pariſ.de reſig.
benef. lib. 12. quæſt. 10. num. 14. &
15. Menoch. conſ.58. num. 7. Surd.
conſ.91. num.19. & conſ.183. num.
42. & 43. & conſ.365. ex num.22.ad
27. ubi hoc pluribus exemplis confir-
mat, & inter alia tradit. quòd ſi Præ-
latus fecit aliquem contractum, qui
Eccleſiæ ſit damnoſus, ipſemet po-
teſt nomine Eccleſiæ contravenire,
cùm duplicem repræſentet perſonam,
per gloſ.in cap.1. verſ. *Contractum*,de
in integ.reſtit.lib.6. ¶ Quæ cùm ita ſe
habeant, tota vis huius tituli in illius
quæſtionis examinatione conſiſtit, an
Romano † Imperatori talis ſit ac tan 14
ta poteſtas in provincias; & perſonas
infidelium, qui nũquam Romano Im-

perio ſubditi fuerunt, ut eos poſſit licitè debellare, & ad eiuſdem imperij recognitionem compellere, vel alijs Principibus Chriſtianis ita debellandos, ac ſubigendos concedere, ut ſupremum eorum dominium & iuriſdictionem adipiſcantur. In qua quæſtione licèt plurima plurimi dixerint, non tamè gravabor, ſolito more, præcipua utriuſque partis argumenta ob oculos ponere, & quid tenendum ſit, verè, & breviter explicare.

15 Et in primis, † pro affirmativa pugnare videtur communis omnium ferè Legiſtarum opinio, qui Romanum Imperatorē in temporalibus omnia poſſe contendunt, & immediatè à Deo conceſſam totius Orbis iuriſdictionē, & dominationem habêre, iuxta text. in auth. quomodo oport. Epiſcop. ordina. quemadmodum & Papa in ſpi-
16 ritualibus, iuxta † illud Lucæ 22: *Ecce duo gladij hic*, quibus duas tantùm eſſe in Orbe poteſtates, unam ſpiritualem, alteram temporalem Chriſtus Salvator noſter ſignificavit, ut dicitur in cap. ſolitæ, de maiorit. & obedient. Vnde quemadmodum poteſtas ſpiritualis, quoad totum & univerſum Orbem lege Divinâ ab ipſo Salvatore uni tantùm commiſſa eſt, ſic & temporalem eodem iure uni Principi delegatā eſſe, quidam argumentantur, prout refert Covar. in reg. peccatum, 2. part. § 9. num. 5. verſ. *Quartò*, & plurima noviſsimè cumulans Marta in tract. de iuriſd. 1. part. cap. 20. & cap. 21. num. 27. Et magis in noſtris terminis Abb. Panormitan. in cap. quod ſuper num. 7. de voto, & Alphonſ. Guerretus in Specul. Princip. cap. 55. ex eodem fon-
17 te deducunt, † quòd ſi Romano Pontifici licet terras & provincias infidelium, Chriſtianis Princibus debellandas & occupandas, concedere, multo magis id Romano Imperatori licebit, cuius poteſtatem in temporalibus pleniorem eſſe fatentur. Quod etiam probat Gilkenius in auth. quas actiones, C. de ſacroſ. Eccleſ. cap. 9. num. 13. docens, quòd etiam inſpectâ opinione Canoniſtarum Imperator habet iuriſdictionem temporalem totius Orbis habitu, & actu, & Pontifex duntaxat habitu: de quibus omnibus in cap. ſequenti plura dicemus.

Secundò facit, quia imperiali dignitate inventâ, & conſtitutâ, † Romani Principes eam ſibi poteſtatem adro- 18
gatunt, ut totius Orbis dominationi, & imperio præfecti videantur. Atque eapropter Imperator Antoninus ab Eudæmone de quadam naufragij quæ-
ſtione conſultus, † in l. deprecatio, 19
D. ad leg. Rhod. de iactu, in illa vulgatiſsima verba prorupit: *Ego quidem mūdi dominus, lex autem maris*: Iuſtinianus etiam in auth. ut omnes obediant. iudi. provinc. verſ. *Hac conſiderantes*, Imperij ſui ditionem ab Oriēte ad Occidentem, & à Meridie ad Septentrionem extēdi gloriatur, & in l. cum mul-
ta, C. de bonis quæ liber. † imperialē 20
fortunam omnes alias ſupereminère; circa quod plura notāt Simon Maiol. in dieb. Canicul. tom. 2. colloq. 6. de varijs vitę gener. ex pag. 491. & Bulengerus de Imperat. lib. 1. c. 33. & 34.

Et † Iuriſconſulti paſsim Roma- 21
næ urbis, & Orbis appellationem ſynonimam faciebant, & ſub Romanis legibus & iuribus comprehendebant,
ut conſtat † ex l. in Orbe Romano, 22
D. de ſtatu homin. l. ſi duas, §. 1. verſ. *Vniverſo Orbi*, D. de excuſat. tut. l. Roma. 33. D. ad nunicipal. l. 1. C. de rapt. virgin. l. 2. C. de iuram. calum. l. rem nō novam, C. de iudicib. l. iubemus, C. de reſtamen. l. 1. §. cùm autem, C. de uſucap. transfor. l. fin. D. de interdict. & relegat. cum alijs, quæ circa eas tradunt Alcia. lib. 2. diſpunct. cap. 21. Forner. lib. 1. ſelect. cap. 13. Pinel. in rub. C. de bonis matern. 2. part. num. 11. Briſſonius de verb. ſignif. verb. *Roma*, Cæl. Rhodig. lib. 18. antiq. lect. cap. 25. in fine, Rutil. Benzonius de anno Iubil. lib. 3. cap. 37. pag. 339. & Bernard.

Al-

Aldrete omnino videndus lib.1.de o-
rig.ling. Hiſp.cap.4.& 5. & Fran. Iu-
retus in notis adSymmach.lib.6.epiſt.
92.pag.184. Vnde Caſiodor.lib.11.
23 epiſt.2. inquit, † Romam ſedem eſſe
mūdo generaliter præſtitā, & Sidon.
Apolin.lib.8.epiſt.6. ait, in ea totius
Orbis civitate unica ſolos barbaros,
& ſervos peregrinari, & Rutilius Clau
dius in itinerario lib. 1:

Feciſti patriam diverſis gentibus unam,
Profuit iniuſtis te dominante capi,
Dumque offert victis proprij conſortia iu-
ris,
Vrbem feciſti, qui prius Orbis erat.

Et D. Auguſtin.Pſalm.58.part.1. ſub
fin. *Quis ſuas non cognoſcit gentes ſubie-*
ctas Imperio Romano? quæ quidem erant,
quando omnes Romani facti ſunt, & om-
nes Romani dicuntur. Et Claudianus in
Panæg.3.de laud. Stilich. *Quod cuncti*
24 *gens una ſimus.* Nimirum, quia, † ut in-
quit Polybius lib.1.hiſt.in princip. Ro
mani non aliquam Orbis partem, ſed
univerſum fere Orbem ſubiugarunt.

Quod non tantùm ipſorum Roma-
norum Imperatorum, & Scriptorum
auctoritate inniti & comprobari vide
25 tur, † ſed etiam Melchiadis Papæ in
cap. futuram 12. quæſt.1.ibi: *Romani*
Principes, qui penè totius Orbis Monar-
chiam tenebant. Et ibi: *Per univerſum*
Orbem ſuo degentibus Imperio. Et D.Hie
ron. in cap. in apibus 7.quęſt.1. dum
ait: *In apibus unus eſt Rex, & grues unā*
ſequuntur ordine litterario, Imperator u-
nus, iudex unus provinciæ, &c. Vnde
gloſſa argumentum deducit, omnes
Reges ab Imperatore coronandos.

26 Et multis item Sacræ † Scripturæ
locis, quæ pręter alios doctè, & gravi-
ter proſequitur Covarruvias ubi ſup.
§.9.num.5. verſ. *Ex Divino iure.* Sic
27 enim dicitur † Aggæi.2: *Fortitudinem*
Regni gentium conteram, quod de Ro-
mano Imperio omnes Expoſitores ac-
cipiunt, ut teſtatur D.Rib. ibidē num.
71. & 72. eò quòd omnes gentes ſub-
iectas haberet, & Lucę 2. edictum
exijſſe à Cæſare Auguſto, ut deſcribe-
retur univerſus Orbis: quod non ſcri-
beret Evangeliſta, niſi illum univerſo
quoque Orbi dominari ſentiret. Et
Lucæ 20. Matth.22. Marc.12. Chri-
ſtus Dominus hoc univerſale Romano
rum Imperium magis oſtendiſſe, imò
& approbaſſe videtur, dū ea, quę ſunt
Cæſaris, Cęſari reddi iuſsit, & Ioan.
cap.19. dum ſe Pilato tanquam Præ-
ſidi Romani Imperatoris ſubmittit, di
cens: *Non haberes poteſtatem adverſus*
me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper. Cu-
ius † loci auctoritate motus Anton. 28
de Roſellis ubi ſup.col.5. veritus non
fuit affirmare, Pilatum, tanquam Ti-
berij Cęſaris Præſidem, habuiſſe iuriſ-
dictionem ordinariam, & poteſtatem
legitimam, & coactivam iudicandi
Chriſtum; quod tamen multis ratio-
nibus meritò notat, & reprehendit
Doct. Navarrus in dict.cap.novit.no-
tab. 3. num. 70. cum ſeqq. pag. 102.
veram illorum verborum expoſitionē
adducens.

Tertiò facit, † quòd licèt maie- 29
ſtas, & latitudo, quam Imperium Ro-
manum circa adventum Chriſti Do-
mini poſsidebat, poſteà valdè anguſta-
ta, & immutata reperiatur, cùm ex hi-
ſtoriarum monumentis appareat, Cō-
ſtantinum Magnum, Romanâ Vrbe
Eccleſię donatâ, Imperij Romani ſe-
dem in Græciæ, ſive Thraciæ urbem
Conſtantinopolim tranſtuliſſe; & de-
inceps temporibus Stephani ſecundi,
ſive, ut alij malunt, Leonis tertij R.P.
idem Imperium à Græcis ad Gallos
tranſierit anno ſalutis 800.vel 801. &
tandem extinctâ Gallorum Imperato
rum virili ſobole, ad Germanos tranſ-
latum fuerit; quorum primus Impera-
tor fuiſſe perhibetur Conradus, tem-
pore Anaſtaſij Tertij R. P. circa an-
num 912. ut poſt text. & gloſ. in cap.
venerabilem de elect. & in cap. Apo-
ſtolicæ de ſent. & re iud.lib.6. & in Cle
ment. Romani verb. *Veſtigijs*, de iure
iur. plenè tradunt Blondus, Platina,

Genebr. & alij, quos refert Molina de
iuſtit. & iure tract. 2. diſput. 24. Bola-
teran. lib. 3. commentar. Ioan. Stunica
in lib. de vitis Pontif. ſub Stephano
II. & Leone III. Cæſar Baron. in an-
nal. Eccleſ. in dictis annis, Fr. Ioan. à
Ponte in convenien. utr. Monarch.
lib. 1. cap. 4. §. 3. & 4. Thom. Bozius
de ſignis Eccl. Dei, lib. 24. cap. penult.
& ult. Bellarmin. lib. 7. de Roma. Pon-
tif. cap. 8. & in integro tract. quem
de translatione Imperij Romani cõſ-
cripſit.

30 Adhuc † tamẽ in his Imperijs, quia
Romani nominis, dignitatis, & ſplen-
doris veſtigia conſervabant, ea opinio
perduravit, ut ſub Imperiali culmine,
& ditione univerſus Orbis continere-
tur, ut paſsim teſtatur gloſ. in dict. cap.
venerabilẽ, verb. *Tranſtulit*, & in cap.
per venerabilẽ, qui filij ſint legit. cap.
convenior. 23. quęſt. 4. cap. ult. 50. di-
ſtin. Bartol. & DD. in l. 1. §. pet hanc,
D. de rei vend. idem Barto. in prooem.
Digeſt. & in extravag. ad reprimendũ,
verb. *Totius Orbis*, Bartol. Bald. Paul.
Salicet. & Iaſ. in l. 1. C. de ſumm. Tri-
nit. Nicol. Bellon. conſ. 2. num. 2. Iu-
lius Ferret. in tract. de bello, num. 24.
fol. 27. Hippolyt. Riminald. in §. 1. ex
n. 52. inſt. quibus alien. licet, Mandel-
lus, & eius additio conſ. 62. num. 20.
1. part. Maranta in quæſtion. legalib.
fol. 444. n. 27. & innumeri alij, quos
refert Caſtald. in dict. tract. de Imper.
quæſt. 52. Petr. Cenedus in collectan.
64. ad Decretum, num. 2. Hieron. Ze-
vallos lib. 1. pract. commu. quæſt. 576.
& lib. 4. quæſt. ultim. num. 31. & ſeqq.
Marta in tract. de iuriſdict. 1. par. cap.
20. & cap. 21. ex num. 23. Cardinal.
Tuſchus verb. *Imperator*, concluſ. 33.
Sebaſt. Medicis in tract. de legib. 1. p.
quæſt. 18. num. 6. & 7. & receptiſsimã
ſententiam eſſe tradit Alphonſ. Guer-
rerus dict. Specul. Princip. cap. 55. in
princ. & ab omnibus Italis Doctori-
bus ſequi, Dom. Sotus lib. 4. de iuſt. &
iure, quæſt. 4. art. 2.

Et quòd omnes ferè gentes, quæ o-
bediunt S. Matri Eccleſiæ Romanæ
ſint etiã de populo, ſive Imperio Ro-
mano. Et † quòd ſi quis diceret, Impe- 31
ratorẽ non eſſe Orbis Dominum, dice
ret contra text. Evangelij, expreſsè
affirmat Ioan. de Lignano Mediola-
nenſis in tract. de bello cap. 9. ad finẽ,
& Bartol. in l. hoſtes, num. 7. D. de cap-
tivis, ubi, eò tandem progreſſus eſt,
ut aſſeruerit, affirmare contrarium,
fortè hæreticum eſſe, quod & tradit
Bellon. dict. conſ. 22. num. 2. & pluri-
bus confirmare conatur Pet. Gilke-
nius in d. auth. quas actiones, C. de ſa
croſ. Eccleſ. cap. 9. ex num. 7. & in l.
properandum, num. 3. C. de iudicijs,
docens, negari non poſſe, Imperato-
rem, ſi non dominum, ſaltem modera-
torem totius Orbis intelligi debêre,
ſive ius Divinum, ſive naturale, ſive
etiam leges, & canones intueamur.

QVARTÒ perpendi poteſt, quòd ſi
concedimus, Imperatorem Romanũ
totius Orbis dominationem habêre,
ut ſuperioribus argumẽtis probari vi-
detur, † neceſſe eſt etiã ut fateamur, 32
eundem poſſe Regna, & provincias,
quas infideles poſsident, eiſdem aufer-
re, & illas Pijs, & Catholicis Regibus
applicare, arg text. in l. 1. C. de vend.
rer. fiſcal. lib. 10. l. 1. C. de Curial. rer.
alien. l. Lucius, D. de eviction. l. item ſi
verberatum, §. item ſi fortè, D. de rei
vend. l. 1. C. ex quib. cauſis ſervi pro
præm. lib. accip. l. quæris, D. de natal.
reſtituen. l. 2. tit. 1. part. 2. cum multis
alijs, quæ circa hunc articulum, & præ
dictorum iurium illuſtrationem con-
gerit Menoch. conſ. 156. num. 48. &
conſ. 147. num. 26. vol. 2. Menchaca
lib. 1. controverſ. illuſtr. cap. 5. num.
1. Loazes de iuſta reten. Regni Na-
varr. pag. 188. & noviſsimè Zevalles
d. quæſt. fin. per totã. † Vtilitatis præ- 33
ſertim publicę, & religionis favore
exigente, cui favendæ, & augendæ ſem
per invigilare debemus, l. ſunt perſo-
næ. D. de religioſ. & ſumpt. funer. l. ita

vul-

vulneratus, verſ. *Multa*, D. ad leg. Aquil. l. Barbarius, ff. de offic. Præt. l. utilitas, C. de Primipilo, cap. Abbate, §. ultim. verſ. *Præſertim*, de ſent. & re iud. lib.6. cum latè traditis ab Hippolyt.de Marſil.in pract. §.aggredior,à num.71.uſque ad 74. & Zevallos ſup.ex num.327.

34 Et ita in ſpecie, † ultra ea, quæ ſuprà num.17. cum Abbate Panormit. & Alph. Guerrero notavimus, circa poteſtatem Imperatoris in terris, & provincijs infidelium gubernandis, & concedendis, allegari etiam poteſt celebris doctrina Cardin. Hoſtienſ. in ſum. tit.de præſcrip. §.quæ autem, ubi
35 ait, † Imperatorem Dominum etiam eſſe rerum ſingularium, in omnibus & quibuslibet mundi partibus conſiſtentium; quod rurſus docuit idem Hoſtienſ.in cap.per venerabilem, qui filij ſint legit.num.37. & Richardus Malumbr. relatus ab Alber. in proœm. Digeſt. num.9.& 10. Abbas, Pariſius, Anton.de Butrio, & alij relati à Perr. Gilkenio in l.properandum, C. de iu-
36 dic.num.4.& conducit † text.in l.benè à Zenone,C.de quadr. præſcrip. & in cap. convenior.23.quæſt.8. & cap. quo iure, diſtin.8. ubi omnia Impera-
37 toris eſſe dicuntur. Et † Cæſarius lib. 10.illuſt.miracul.& hiſtor.cap.24. ubi ſcribit: *Sol videtur hoc loco deſignare Romanum Imperium: ſicut enim Sol magnitudine, & ſplendore præcellit univerſa ſydera cœli, ſic idem Imperium auguſtius fulget cæteris Regnis mundi, ut ſicut Stellæ lumen habent à Sole, ita Reges, ut regnare poſſent, haberent ab Imperatore.*

Quod oſtendit etiam Zonaras in Claudio, dum ait; quòd Imperatores aliena largiri quaſi Domini omnium poterant, Lat.Pacatus in Panegyr. ad Theodoſ.ubi illum hac de cauſa vocat terrarum hominumque Dominum, Sidon.Apolin.lib.2.epiſt.13. ubi inquit, eſſe rerum Principē,& plura alia, quæ congerit Tuſchus dict. concluſ.34. ex num.18.ubi ex Baldo,& alijs reſolvit, quoad Imperatorem in temporalibus totum mundum eſſe unicum territoriū,& quòd eſt naturalis Dominus totius Orbis, & poteſt dividere,& unire atque aſsignare territoria,& pertinentias,ſicut poteſt teſtator de re ſua diſponere, & concluſ.36. num.4. & ſeq. ubi, quòd poteſt novos Reges creare, & removère,infringere, & transferre omnes dignitates,quia eſt Deus in terris, & omnes dignitates ſicut ſcabellū pedum Imperatoris, & ab eo eſſentiā, & ſtatum recipiunt; & ad idem reſpiciens Sebaſtian. Medicis ubi ſup.concludit,ab Imperatore,tanquam à capite,in omnes inferiores,honores,& munera infundi,c.ita Dominus 19.diſtin. cap. fundamēta de elect.§.1. quia ipſe eſt ſuperior,& Dominus omnium provinciarum,cap. Adrianus 63. diſtinct. d.l.benè à Zenone,Cardin.inClemen. 1. de ſum. Trinit. & Iaſ. in l.1. lect.1. num.6.C.eod.tit.

SED licèt his rationibus, & argumentis ſuprà dicta ſententia nō ineptè defendi poſſet, maximè cùm tot, ac tantos habeat ſectatores, adhuc tamē
nobis † lōgè verior,& ſecurior eſt alio 38
rum opinio, qui negant, Romanū Imperatorē ullum ius in terris, & provincijs infidelium habère poſſe, & præſertim in Barbaris iſtis ab Hiſpanis detectis,quarum ipſi Romani Cæſares nullam unquam poſſeſsionem,nec notitiā habuerunt,ut fusè oſtendimus ſup.lib. 1.cap.11. Cui ſententiæ apertè ſubſcribunt Victor.Gregor.Lop.Covar. Menoch.Soto,Corduba,Ayala, Molina, &Suarez ſup.n.1.relati,minus iuſtum, & ſolidum eum titulum reputātes,qui ex hac ſola Imperatoris conceſsione deducitur: neque ſufficienter prædictis argumentationibus confirmari. Quibus ut ſatisfaciam, & ſimul fundamenta huius opinionis, quam defendo,proponam.

PRIMO conſidero, maximè inter DD. diſputari ſolere,an tēporalis Imperatoris Romani poteſtas à Deo immedia-

media-

mediate emanet, vel ab ſpirituali dependeat, quæ per Summum Pontificē exercetur, de quo articulo pleniùs in c.ſeq. tractabimus. Sed quod ad quæſtionem, de qua nūc agimus, pertinet, etiam ſi demus has iuriſdictiones diſtinctas eſſe, ita ut temporalis ab ſpirituali non pendeat, & abſque ulla Pontificis tranſlatione penes ipſum Imperatorem, Reipublicæ electione, & conſenſu populorum intercedente, conſi-
39 ſtat, † id tamen non efficiet, ut Romanus Imperator inter alias perſonas, vel in aliis Regnis, & provinciis dominationem exercere poſſit, quàm in illis, quæ ipſius Romani Imperij limitibus concluduntur, & ad quarum temporalem gubernationem à Deo ipſo vocatus, & conſtitutus videtur, ut rectè obſervat Covar. d. §. 9. num. 5. verſ. *Primum*, Navarrus in d. cap. novit, notab. 3. num. 41. Ioan. Salas d. tract. de legibus, q. 95. diſput. 7. ſect. 7. & oſtendit doctrina I. C. in l. ult. D. de iuriſd. omn. iud. ibi: *Extra territorium ius dicenti impunè non paretur*, cum aliis, quæ adduximus ſup. hoc lib. cap. 14. num. 10. eòque reſpicit D. Chryſoſt. Pſalm. 44. dum ait: *Imperator Romanorum non poteſt Perſis legem ferre.*

40 Neque eſt † in conſideratione æquiparatio illa utriuſque poteſtatis, ex verbis Evangelij: *Ecce duo gladij hic*, & ex d. cap. ſolitę, ſumpta; quā multi probare nituntur, ita laicam, ſicut Eccleſiaſticā per univerſum Orbem diffundi. Nam licèt hoc argumento valdè prematur Ioan. Igneus, & alij, quos refert, & ſequitur Marta d. cap. 20. facilè tamen ei reſpondent Covar. d. §. 9. num. 5. verſ. *Quartò ratione*, & Navar. dict. notab. 3. num. 41. 88. 94. & 153.
41 docentes, † id nullo iure, nec ratione naturali, aut civili probati, quia poteſtas Eccleſiaſtica ideò per unam perſonam in univerſo Orbe Chriſtiano exercetur, quoniam non ipſis populis, & rebus publicis, ſed Petro, & eius ſucceſſoribus immediatè à Deo conceſſa eſt, ut latiſsimè probat Cardin. Turrecrem. lib. 2. de Eccleſ. cap. 54. cum ſequentib. Albert. Pighius lib. 3. & 4. de Eccleſ. Hierarch. At temporalis poteſtas tota, & ſuprema penes ipſos populos fuit, & inde ad Reges & Principes derivata. Et cùm totus Orbis in unum Principem nec conſenſerit unquam, nec reverà cōſentire poſſit, vel ab eo regi, & adminiſtrari, ſequitur, Imperatorem totius Orbis Dominum eſſe nō poſſe, & temporalem poteſtatem cum ſpirituali eo ſenſu comparari in d. cap. ſolitæ, quòd utraque à Deo inſtituta ſit, & utraque veneranda, & ſuſcipienda videatur, licèt uſus, & exercitium illarum longè diverſam rationem, & executionem recipiat. Adeò, † ut Ariſtot. lib. 7. Polit. cap. 42
4. & D. Auguſti. lib. 4. de Civit. Dei cō cludant, poteſtatem uniuſcuiuſque civitatis naturalem eſſe, & magis politicam, Imperium verò in multos nō ità, & maiore cum pace Regi ſolita fuiſſe Regna, cùm unūquodque eorum ſuæ patriæ terminis finiebatur; à quo argumento non ſatis ſe expedit Marta, d. cap. 21. num. 5. 6. & 20.

Secvndò conſidero, ac pariter ſecundæ, & tertiæ contrariæ partis argumentationi reſpondeo; quòd licèt multi, quos ibi retulimus, malè tueantur, Imperatorem Romanum totius Orbis Dominum eſſe, † longè tamen 43
verior, & communior eſt contraria aliorum ſententia, qui aſſerunt, neque olim cùm Roma florebat, neq; poſtcā Romano Imperio ad Græcos, Gallos, & Germanos tranſlato, talem fuiſſe, aut eſſe Romanis Imperatoribus poteſtatem, & dominationem; quin potius illam intra ſubiectos ſibi populos contineri, qui licèt plures fuerint, plurimi tamē adhuc reſtabant, ad quos Romanæ Aquilæ nullatenus pervenerunt, & Imperatoriæ Maieſtatis ſceptrum nequaquam extendebatur, ut ipſimet Imperatores ingenuè teſtantur in l. cunctos populos, iunctâ gloſ. ibi, C. de ſum.

Tri-

Trinitat. & in procem. Digeſt. & in-
ſtitut. §. quarum utramque viam, l.
poſt liminium, & l. non dubito, D. de
capt. l. omnibus, D. ad Trebellian. l.
mercatores, C. de commerc. & mer-
cat. l. 1. C. de officio præfect. Africæ, l.
Romanæ, C. de Eunuchis, l. ult. C. de
ędif. privat. auth. ut defuncti ſeu fune-
ra eorum, §. ſi verò, auth. de non alie-
nandis, ſeu permutand. reb. Eccleſ. §.
finimus igitur. Quæ iura examuſsim
expendit Covarruv. dict. §. 9. numer.
5. & numer. 7. verſ. *His tandem*, ubi fu-
tilem, & levem quorundam ſolutio-
nem irridet, qui de facto potius, quàm
de iure Perſarum Reges, & alias na-
tiones in illis relatas à Romano Im-
perio exemptas eſſe affirmant; quo-
44 niam † verius, & certius eſt de iu-
re quoque liberas fuiſſe, & nec iu-
ſtum, nec conveniens, aut poſsibi-
le eſſe, ut tota mundi moles ſub u-
no & eodem Rectore, ac Moderato-
re in humanis conſiſtat; ut ſuprà teti-
gimus.

45 Quam opinionem, † ultra eundem
Covarr. latiſsimè probant, & ſequun-
tur Iacob. de Ravenna, Ioan. Fab.
Fulgoſ. Alciat. & alij in dict. l. 1. C. de
ſumm. Trinitat. & in dict. l. benè à Ze-
none, C. de quadrien. præſcript. Ol-
drad. conſ. 69. Alex. conſ. 218. vol. 2.
& conſ. 24. volum. 5. Bald. conſ. 327.
in fine, & conſ. 328. n. 8. lib. 1. & conſ.
159. num. 7. verſ. *Illud etiam*, lib. 3. ubi
reſolvit, quòd ut daremus, olim floré-
te Imperio Romano, Imperatoré poſ-
ſe dici Dominũ Orbis, ſecus poſteà, &
plurimi alij, quos referũt Chaſſaneus in
Catal. glor. mund. 5. p. conſid. 28. Pet.
Greg. lib. 12. Syntagm. cap. 2. n. 6. An-
ton. Gabr. lib. 5. commun. tit. de acq.
rer. dom. concl. 3. Greg. Lop. in d. l. 22.
par. gloſ. 2. Victoria in d. relect. de In-
dis inſulan. 1. par. ex n. 24. Bañez in 2.
2. quæſt. 10. art. 10. verſ. *Arguitur quar-
tò*, col. 531. Menchaca dict. lib. 1. con-
troverſ. illuſt. cap. 20. & 21. Sotus lib.
4. de iuſt. & iur. q. 4. art. 1. Cenedo dict.
collect. 1n. 04. ad Decretũ, n. 2. Parla-
dor. lib. 2. rer. quotid. cap. 21. Navar. in
d. cap. novit, notab. 3. ex n. 155. Cordu-
ba in quæſt. lib. 1. q. 57. dub. 2. Menoc.
conſ. 2. num. 99. vol. 1. Molina Theo-
log. de iuſt. & iur. tract. 2. diſp. 24. 29.
& 30. ubi contrariam ſententiam pla-
nè ridiculam appellat, prout & facit
Lud. Vives in notis ad D. Auguſt. de
Civit. Dei lib. 5. cap. 25. Pat. Suarez in
defenſ. Fidei contr. ſect. Anglic. lib. 3.
cap. 5. num. 7. & in tract. de Charit. diſ-
put. 15. ſect. 5. num. 4. P. Salas in tract.
de legib. q. 95. tract. 14. diſp. 7. ſect. 7.
num. 40. pag. 128. & ſeq. P. Gabr. Vaz-
quez diſp. 153. cap. 2. num. 12. & no-
viſsimè Caliſtus Remirez in tract. de
lege Regia, §. 3. num. 1. Ioan. Baptiſta
Lupus in tractat. de illegitimis com-
ment. 3. §. 3. num. 6. & ſeqq. & plures
alij relati à Murta dict. cap. 21. licèt
ipſe aliam opinionem ſequatur, & Fr.
Ioan. à Ponte in convenien. utr. Mo-
narch. lib. 2. cap. 2. §. 3. pag. 92. & cap.
17. §. 1. pag. 189. ubi † inquit, quòd ſi 46
Polybius ita magnus Coſmographus,
ut Hiſtoricus eſſet, Romanos totũ Or-
bem ſubiugaſſe non affirmaret.

Quibus Ego adijcio † Lucanũ lib. 47
1. Pharſal. dum queritur, ob bella civi-
lia plures gentes reſtaſſe, quæ ſub iugũ
Imperij Romani miſſæ non fuerunt:

Heu quantũ terræ potuit, pelagique parari
Hoc, quẽ civili fuderunt ſanguine dextræ
Subiuga iam Seres, iam Barbarus iſſet A-
raxes
Et genus, ſi qua iacet, naſcentis cõſcia Nili.

Et Proſperum Aquitanum lib. 2. de
vocat. Gent. cap. 6. ubi † ait: *Gratia* 48
*Chriſtiana non contenta eſt eoſdem limites
habere, quos Roma, multoſq; populos ſcep-
tro Crucis Chriſti ſubdidit, quos armis ſuis
ipſa non domuit.*

Vnde eſt & illud, quod Leo Papa in
ſerm. 1. Apoſt. de Roma ad Pontificum
poteſtatem translata ſcriptũ reliquit,
latiùs ſcilicet poſsidere, Religione
Divinâ, quàm dominatione terrenâ,
& Stanislaus Orichovius de funeſta

Regni Poloniæ ſecta, relatus à Petro Andr. Canonherio in Aphoriſ. Polit. Hippocr. pag. 357. Romanum Imperiũ verè per Evangelij prædicationẽ totũ Orbem poſsidère: *Non illud antiquũ, & vetus quod oſtio Oceani partem aliquã clauditur, ſed hoc novum, & recens latiſſimum, ampliſſimumque, quod extra ipſum etiam Oceanum propagatum aſtris terminatur: quod non Romulum fratricidam, ſed Chriſtum ſervatorem fratrum ſuorum habet Auctorem.*

Neque obſtãt iura, & Sacræ Scripturæ loca pro contraria opinione perpenſa; quibus varijs modis reſpondent
49 Auctores ſuprà relati, † quorum ſumma eò rendit, ut hyperbolicè, & largo quodam loquendi genere Imperatores Romani totius Orbis Domini dicerentur; aut per figuram Synedochen, eò quòd, cùm tot, ac tantæ nationes iam tunc Romano Imperio parerent, partes illas, quas ſubiecerant, pro toto ſumebant, & abſolutè Orbis
50 appellatione donabant, ut † in d. l. in Orbe Romano, D. de ſtat. homin. quã ita legendã, & intelligendã eſſe, & nõ *in urbe*, ut in vulgaris codicibus circũfertur, optimè probat Alciat. lib. 2. diſpunct. cap. 21. Covar. d. num. 5. Anton. Mornacius in notis ad eamdem legẽ, & alij, quorum mentionem fecimus ſup. hoc cap. num. 24.

51 Et † conducit doctrina D. Hieronymi ſup. Iſai. cap. 13. D. Proſperi lib. 2. de vocat. Gent. qui tradunt, Sacram quoque Scripturam ſæpeſæpius ſe his vulgaribus, ſive communibus loquendi modis accõmodare, & ſub illis verbis: *Omnem terram*, illam tantùm provinciam, de qua eſt ſermo, ſignificare, quod etiam ad explicationem cap. 2. Daniel. ubi Nabuchodonoſor Rex totius mundi appellatur, rectiſsimè animadvertit Gloſ. Interlinearis ibidem; & alia ſimilia notantes Covarr. & Navar. ubi ſup. P. Salas d. ſect. 7. pag. 229. & P. Maldonat. & Franc. Lucas ſuper illud Lucæ 2: *Exijt edictum à Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſus Orbis*, & Nos ſup. lib. 1. cap. 14. num. 78.

Quam † expoſitionem æquè congruenter recipit text. in. d. l. deprecatio, D. ad leg. Rhod. ut interim varias alias prætermittamus, quas ultra D D. ibidem congerit Riminald. in §. 1. ex num. 51. inſt. quibus alien. licet, Soto lib. 4. de iuſtitia & iur. q. 4. art. 1. Alfanus collect. 4. Portius lib. 5. concluſ. concl. 14. Ioan. Horoſcius in l. 2. num. 12. D. de rer. diviſ. Lancellot. in temp. iud. lib. 1. cap. 1. Alciat. lib. 4. diſpunct. cap. 5. Boërius deciſ. 195. Chaſſaneus d. Catalog. glor. mundi, conſid. 28. & ſequentib. Menchaca in præfat. controverſ. illuſtr. num. 25. & lib. 1. cap. 20. Mandellus conſ. 62. num. 20. vol. 1. Vivius in commun. opin. verb. *Imperatores*, Roland. conſ. 88. num. 7. vol. 1. Mantua in Enchirid. rer. ſingul. lib. 9. cap. 220. Petr. Gregor. de Repub. lib. 6. cap. 13. num. 14. & ſequentib. Vaconius lib. 2. declarat. cap. 106. Mendoça de pactis lib. 1. cap. 5. num. 25. Navarr. dict. notab. 3. num. 156. & 157. Anton. Roſcius lib. 1. memorab. cap. 3. num. 5. Pinel. in rub. C. de reſcind. vend. 1. par. cap. 2. num. 25. Covarr. d. num. 5. verſ. *Secundò adducitur*, & lib. 3. variar. cap. 6. num. 8. Sarmient. lib. 1. ſelect. cap. 8. num. 20. Cuiacius lib. 15. obſervat cap. 30. & lib. 2. Sent. ad Paul. Andr. Gaill. lib. 2. obſervat. cap. 55. & 56. Dom. Gregor. Lopez Madera de excell. Hiſp. Monarch. cap. 2. fol. 10. & Zevall. dict. quæſt. ult. num. 25. & ſeqq. 52

Quibus † addere poſſumus Antoninum in dict. l. deprecatio, dum ſe abſolutè mundi dominum vocat, arrogantiam, & elationem quandam præſeferre, quâ Romani Principes ita aliquando turgebant, ut ſe non ſolùm Orbis Dominos appellarent, & appellari ſinerent, ac iuberent, verùm Deos etiam, Divinos ſibi honores, & cultos temerè deferentes, & uſurpantes: unde Ovid. lib. 1. Faſt. de Cęſare cecinit: 53

Si petat à vicſis, tot ſumit nomina Cæſar,
Quot numero gentes maximus Orbis habet.

Et Lucanus:

Victrices Aquilas alſit laturus in Orbem.

Propertius:

Bella Deus Cæſar dites meditatur ad Indos.

Horatius od. 1. lib. 1.

Terrarum Dominos evehit ad Deos.

Ammianus Marcellinus lib. 19: *Noſtris virtutes Conſtantis extollentibus, ut Domini rerum, & Mundi.* Et lib. 39: *Comes Valentiniani ſum; Orbis terrarum Domini.* Et lib. 23: *Saracenorum reguli genibus ſupplices nixi, tanquã mundi, nationumque ſuarum Dominum adorarunt Iulianum.* Et Evagrius lib. 3: *Diviniſsimum Dominum Orbis.*
54 Et † de Domiciano ſcribit Suetonius in eius vita c. 13: *Acclamari etiã in Amphitheatro epulari die libenter audit Domino, & Dominæ fœliciter. Parique arrogantia cũ procuratorum ſuorũ nomine formalẽ dictaret epiſtolam, ſic cœpit, Dominus & Deus noſter ſic fieri iubet:* eaque propter Martialis ei quam diu vixit ſæpè his nominibus blanditus eſt, ut cõſtat ex varijs epigra. Amphitheatri, & lib. 1. epigr. 5.

Contigeris noſtros Cæſar ſi forte libellos
Terrarum Dominum pone ſupercilium.

Et lib. 5. epigr. 8.

Edictum Domini, Deique noſtri.

Iunctis plurimis alijs, quæ circa hec abũdanter congerit Cœl. Rhodigin. lib. 21. antiq. lect. cap. 31. Briſſonius de verbor. ſignif. verb. *Divi*, Iuſt. Lipſius in notis ſecundis ad lib. 2. Annal. Taciti. pag. 509. Petr. Gregor. dict. lib. 6. de Repub. cap. 13. Thom. à Maluenda de Antichriſt. lib. 7. cap. 11. ex pagina 369. & cap. 13. ex pag. 375. & noviſſimè Iulius Cæſar Bulengerus, omninò legendus, de Imperatore Romano lib. 1. ex cap. 5. ad 12. & cap. 32. & P. Ioan. de Salas de legibus, quæſt. 95. tract. 14. diſp. 7. ſect. 6. num. 12. pag. 111. Ioan. Bapt. Lupus d. tract. de illegit. comment. 3. §. 3. num. 7.

55 Cùm tamen † prædicta vocabula terroris magis, quàm reverentię eſſe viderentur, & potius ad tyrannidis quàm ad dignitatem honoriſque poteſtatem pertinerent, ut colligitur ex cap. ult. 94. diſtinct. cap. eſto, poſt princip. 95. diſtinct. & tradit Lucas de Pẽna in l. 1. C. de capitat. civium cenſ. exim. lib. 11. Chaſſane. in conſuetud. Burg. in prœem. verb. *Signeur*, col. 16. optimè Alciat. lib. 7. Parerg. cap. 13. & Onufr. Panvinus in interpr. vocum obſcur. Eccleſ. verb. *Dominus.*

Quapropter † Auguſtus Cæſar, ut 56
teſtatur Sueton. in eius vita, cap. 53. Dominum ſe appellari ne à liberis quidem, aut nepotibus ſuis, vel ſerio, vel ioco paſſus fuit. Quod ſtatim poſt Chriſti nativitatem contigiſſe Auctores cõmemorant, quoniam inde incluſum à Sibylla Tiburtina oſtenſum fuiſſe ferũt, ei Christum ſimul cũ ſanctiſsima eius Genitrice, ac dixiſſe, illũ verũ Dominum, & Imperatorem totius Orbis fore futurum, ut poſt Tertullian. in Apolog. cap. 34. recolit Polidor. Virg. lib. 4. de invent. rer. cap. 1. verſ. *Item Oroſius*, Valençuela in monit. contra Venetos, 4. part. numer. 151. Caliſtus Remirez de lege Regia Aragonię, §. 22. n. 11. pag. 182. & noviſsimè P. Mendoça ſup. 1. lib. Reg. c. 2. pag. 526.

Tiberius † etiam, Dominus appella- 57
tus à quodã, denũtiavit, ne ſe amplius contumelię cauſâ nominaret, ut ait idem Sueton. in Tiber. cap. 27. Et Traianus, licèt paſsim Dominus appelletur à Plin. lib. 10. epiſt. eamdem appellationem ęgrè admodũ tulit, ut oſtendit Martial. lib. 10. Epig. 71. ad Traian.

Fruſtrà blanditiæ venitis ad me
Attritis miſerabiles labellis:
Dicturus Dominum, Deumque non ſum,
Non eſt hic Dominus, ſed Imperator.

Quemadmodum & Alexander Imper. adorationis cęremoniam ab alijs Principibus uſitatam, reſpuiſſe narratur à Lampridio in eius vita, his verbis: *Ipſe adorari ſe vetuit, cũ iã cœpiſſet Heliogabalus adorari, more Regum Perſarum,*

 &

& idem tradit de Maximino Senioti
Capitolinus in Maximinis, notans ſu-
perbiam filij eius Maximini Iunioris,
ſic inquiens: *In ſalutationibus ſuperbiſſi-
mus erat, & manum porrigebat, & genua
ſibi oſculari patiebatur: nonnunquã etiam
pedes. Quod nunquã paſſus eſt Senior Ma-
ximinus, qui dicebat: Dij probibeant, ut
quiſquam ingenuorum pedibus meis oſcu-
lum figat.*

58 Neque his adverſatur † auctoritas
Divi Hieronymi dict. cap. in apibus,
quam in eodem argumento perpendi-
mus, dum docet, unum tantùm Impe-
ratorem eſſe debêre. Nã id nõ arguit,
hunc toti Orbi dominaturum, nec ea
fuit, aut eſſe potuit D. Hieronym. mẽs,
ut rectè obſervãt Covarr. d. §. 9. num
5. verſ. *Ad idem facit*, Navarr. dict. cap.
novit, notabil. 3. num. 155. pag. 112. &
Madera d. cap. 2. quidquid aliud dicat
Marta dict. cap. 20. num. 22. Sed imò
apum, & gruum exemplo, quo utitur,
apertè ſignificat, quòd quemadmodũ
in quolibet apũ examine unus eſt Rex;
& agmina gruum, dum volant, unum
rectorem ordine litterato ſequuntur;
ita convenit in qualibet benè conſti-
tuta Republica, Regno, vel Provincia,
aliquem Imperatorem, Principem,
vel Rectorem conſtitui, qui æquâ lan-
ce inter ſubiectos ſibi populos iura
reddere poſsit, & imbecilles à poten-
tiorum iniurijs defendere. Quam fuiſ-
59 ſe † præcipuam Regum creandorum
cauſam, optimè ſcripſit Iuſtinus hiſt.
lib. 1. in princip. Ariſtotel. lib. 3. Polit.
cap. 11. & lib. 5. cap. 10. Cicer. lib. 2.
Offic. Div. Auguſt. lib. 4. de Civit. Dei
cap. 6. Div. Thom. de regim. Princip.
lib. 1. cap. 14. D. Irenæ. lib. 5. adverſ.
hæreſes, & Alfonſ. Guerrer. Nicol.
Boër. & alij, quos refert Menchac. in
d. ct præfat. ad controverſ. illuſtr. num.
102. & ſeqq. & numer. 120. & lib. 1.
capit. 1. numer. 10. & 24. Epiſcop.
Chiapenſ. in tractat. comprobat. fol.
51. Guillel. Benedict. in cap. Raynutius,
verb. *Condidit*, el 1. num. 34. in fine,
verſ. *Propter quos*, & num. 35. cum ſeq.
& Iuſtus Lipſius lib. 2. civil. doctrin.
cap. 11. Matthæus Lopez Bravo in
ſuo aureo libello de Rege, & regendi
ratione lib. 1. fol. 8. & Doct. Melchior
de Valencia illuſtr. tract. iuris, tract. 2.
cap. 5. num. 5. & ſeqq. & Ægid. Bene-
dict. in l. ex hoc iure, D. de iuſt. & iure,
tom. 1. cap. 3. num. 7. & 8.

Denique † quarto loco perpendo, 60
& ad quartum adverſæ partis argumẽ-
tum reſpondeo: quòd cùm probatũ re-
liquerimus, Imperatorem Romanum
toti Orbi neutiquam dominari, & mul-
to minus Barbaris infidelibus, qui ad
eiuſdem Imperij notitiam nullatenus
pervenerunt, pariter quoq; probari vi-
detur, nihil uſquam circa eorumdẽ in-
fideliũ perſonas, bona, & provincias
licitè diſponere poſſe. Ampla † quippè 61
illa, & abſoluta poteſtas, quam Impe-
ratori, ut ſupremo Principi, tribuunt
iura, & Auctores in argumento relati,
reſpectu ſubditorum intelligẽda, & re-
ſtringẽda eſt, ut ſup. probavimus: qui a
erga eos, qui Imperio ſubiecti nõ ſunt,
quemadmodũ nullã iuriſdictionem e-
xercêre poteſt, d. l. ult. de iuriſd. omn.
iud. ita nec dominia rerũ, nec terrarũ
ab illis auferre, ut tradunt Innocent.
n. 6. Abb. n. 24. & 25. Felin. n. 9. in dict.
cap. novit, de iudicijs, Paul. Caſtrenſ.
conſ. 216. & 181. & in ſpecie de bonis
infideliũ nõ ſubditorũ, Beroi. in cap.
quę in Eccleſiarũ, num. 134. de cõſtit.
Oldrad. conſ. 87. & 91. Carolus Tapia
in rub. de cõſt. Princip. num. 50. & 53.
& Hieron. Zevallos d. q. fin. num. 358.

Pręſertim, † cũ longè verior opinio 62
ſit, etiam inter ſubditos non poſſe Im-
peratorem, neque alium Principem,
quantũvis ſuperiorẽ nõ recognoſcat,
bona eorũ auferre, niſi ubi contrariũ
urgens aliqua & neceſſaria cauſa ſua-
ſerit; & tunc id quod aufertur, com-
petenti ſatisfactione penſandum eſſe,
ut ad expoſitionem † text. difficilis in 63
d. l. Lucius, D. de evíction. l. itẽ ſi verbe
ratũ, §. itẽ ſi forte, D. de reivẽd. & aliorũ

iurium, quę in argumento retulimus,
latè obſervant,& proſequuntur innu-
meri ex antiquis, & recentioribus u-
triuſq; iuris Doctoribus, quos receſet
Ant.Gabr. lib.3. com.opin.tir.de iur.
quæſito,q.1.Porrius lib.5.cōmun. cō-
cluſ.15.Covarr.lib.3.var.cap.6. n. 6.
Menchaca lib.1.cōtroverſ.illuſtr.c.4.
5.& 6.Andr.Gaill.lib.2 obſervat.pra-
ctic.cap. 56. Hieron. Francus in reg.
id quod noſtrū,num.12. D. de reg.iur.
Tiraq.in l.ſi unquam, verb. *Donatione
largitus*, num.4. C.de revocan.donat.
Zevallos d. q. fin. per totam, Caſtillo
de Bobadilla in Polit.lib.5.cap.5. nu-
mer.11.D.Ioan.del Caſtillo lib.2. con-
troverſ.cap.38.& ultra eos Alciat.lib.
1.Parerg.cap.38.Duarenus lib.2.diſp.
anniverſ.c.35.Forcat. in Necyoman.
dialog.18.num.5. Adrian. Pulvæus in
tract.de rei alienæ diſtract.cap.2.Ant.
Faber lib.2.coniecturarum cap.4.Vin
cent.Cabotius lib.1. diſp. iur.cap.25.
& Guidus Panciroļ.in Theſaur.variar.
lib.3.cap.23.pag.359.& noviſsimè ac
latiſsime Ant.Petra in tract.de poteſt.
Princip.cap.24.& ſequentibus.

64 Quibus non adverſatur d.l. † benè
à Zenone, C.de quadrien.præſcrip.&
ſimilia iura,& auctoritates,quę omnia
bona,ubique conſiſtētia, Imperatoris
eſſe intelligi probant. Nā ad provin-
cias ſibi ſubiectas reſtringenda etiam
65 ſunt,& † eâ interpretatione tēperan-
da,ut nō ita plenū,& abſolutum domi-
niū Imperatori tribuāt,ut de ſubditis
ſibi hominibus,eorumque bonis,& re-
bus ad libitū diſponere poſsit; ſed tan-
tùm ut ſupremam in illis iuriſdictionē
exerceat, ſeu dominiū quoddam uni-
verſale, quod magis in gubernatione,
& protectione ſubditorum,quā in eo-
rum ſpoliatione,aut expilatione cōſi-
66 ſtit,iuxta † dominiorū diſtinctionem,
quam tradit Bart.in.d.l.1.§.per hanc,
D.de rei vend.& in extravag.ad repri-
mendum,verb.*Totius Orbis*, Paul. Ca-
ſtrenſ.conſ.56.n.2.vol.2.Alex.conſ.1.
num.46.vol.5.Abb.in cap.ſignificaſti,
2.notab.de præſcript. Socin.in l.1. in
princ.col.3.& 4.D.de acq.poſſ.Iacob.
de ſanctoGeorg.in inveſtir.feud.verb.
Inveſtitura,Guido Papæ deciſ.551.Mā
delius conſ.62.lib.1. n.21. Covarr. in
reg.poſſeſſor.2.p.§.2.num.1.Cuiacius
lib.15.obſervat. cap.30. & plures alij
relati à Per. Gilken.in l. properandū,
C.de iudicijs,num.4.& Cardin. Tuſc.
d.verb. *Imperator*, concl.33.num.3. &
5.& Maſtril.de Magiſtrat. lib. 1. cap.
3.num.5.& 9.Ad quod † alludēs Se- 67
neca lib.7.de benef. optimè inquit: *Cæ
ſar omnia habet,fiſcus eius privata tantū,
ſua, & univerſa in Imperio eius ſunt, in
patrimonio propria*, Plin. Iunior in Pa-
negyr.ad Traian.*Ecquid Cæſar non ſuū
videat? Tandemque Imperiū Principū,
quàm patrimoniū maius eſt*. Et idē † de 68
littoribus maris ſenſit Celſus I. C. in
l. 3.ne quid in loco pub.dum ea populi
Romani eſſe dixit,& eius Imperio ſub-
iecta,iuxta expoſitionem Accurſ.ibid.
verb.*Arbitror*,qui ait, † hoc (ne alijs 69
iuribus adverſetur, in quibus littora
maris publica, ſive cōmunia omnium
eſſe dicuntur)de prædicta generali, &
ſuprema tuitione,& gubernatione ac-
cipiendum eſſe; quâ mediante Roma-
nus Imperator legē,ac modū impone-
re poteſt,quatenus eiſdē ripis & litto-
ribus ſit utendū,& cavère, ne quilibet
pro ſuo arbitrio,& cum damno Reipu-
blicę uſum eorum ſibi vindicet.Quam
gloſſ.poſt antiquiores ibidem ſequun-
tur Balduin. Vveſemb. & alij in §. &
quidem, inſtitut. de rerum diviſ. Bræ-
chęus in l.bona 15.numer.1. de verb.
ſignif. & Everard. Broncorſt. cent.1.
antinom.cap.13.

Iuxta quæ omnia ſatis apparet, pa
rum aut nihil Imperatoriam conceſ-
ſionem, vel confirmationem profuiſ-
ſe, ad iuſtitiam dominationis India-
rum fulciendam, cùm hæ regiones
ab Imperio exemptę,ac liberæ eſſent:
necnon † etiam cum Catholici Hiſ-
paniæ Reges,ac Domini noſtri, eiuſmo 70
di confirmatione nō indigerēt;qui, ut

Digitized by Google

notiſsimum eſt, non ſolùm poſtquàm
Hiſpaniam Maurorum invaſione pe-
nè vaſtatam, propriâ virtute & labo-
re recuperarunt, verùmetiam ab ip-
ſis Gotthici Regni primordijs nullum
alium Principem, atque adeò ne ip-
ſum quidem Imperatorem in tempo-
ralibus ſuperiorem agnoſcunt, ut do-
71 cet † gloſſa celebris, & vulgatis in ca-
pit. Adrianus, diſtinct. 63. cap. & ſi ne-
ceſſe, de donat. inter, cap. 1. in princ.
de pace tenenda in uſib. feud. & de iu-
re noſtro l. 8. tit. 1. part. 2. ubi Gregor.
Lopez, & poſt Doct. communiter in
cap. per venerabilem, & in cap. cauſam
quæ, qui filij ſint legitimi, & plures a-
lios antiquiores, quos referunt, latè
probant, & proſequuntur Palac. Rub.
& eius additionator Barahona in in-
troduct. rub. de donat. inter num. 18.
Segura & Didac. Perez in l. Impera-
tor, num. 5. D. ad Trebellian. idē Did.
Perez in procem. ad leg. ordin. quęſt. 3.
Burgos de Paz in proœm. leg. Tauri,
num. 31. & ſeqq. Avendañ. in cap.
Prætor. 1. part. cap. 4. num. 5. Covarr.
in pract. quæſt. cap. 9. & in. d. reg. pec-
catum, 2. par. §. 9. num. 5. Navarr. in d.
cap. novit. 3. notab. n. 32. 116. & 161.
Caſtald. in tractat. de Imper. quęſt. 53.
Menchaca lib. 1. quæſt. illuſtr. cap. 1.
& cap. 22. num. 11. Olanus in præf. an-
tin. n. 2. & 12. Redin. de Maieſt. Princ.
verb. *Imperatoriam*, ex num. 35. Anton.
Gabr. lib. 5. cōmun. tit. de acquit. rer.
dom. concl. 3. ex num. 3. Parlador. lib.
2. quotid. cap. 3. num. 7. & cap. 21. Pet.
Cenedus in collect. 64. ad Decretum,
num. 3. Ioan. Garcia de expenſis cap.
9. num. 68. & 69. de nobilitat. in in-
ſcriptione, num. 25. Humada in addi-
tion. ad Gregor. Lopez in l. 49. tit. 6.
part. 1. Camill. Borrell. de præſt. Reg.
Cathol. cap. 47. 48. & 53. Angel. Mat-
thæacius de via, & ratione iuris, lib. 1.
cap. 30. n. 13. Laſarte de decima empt.
& vend. in ſcholijs ad l. 1. n. 1. & ſeqq.
fol. 6. Dom. Greg. Lop. Madera in ex-
cell. Monarch. Hiſp. cap. 2. per totum,
Zamalloa lib. 11. hiſt. Hiſp. cap. 8. Zu-
rita lib. 12. Annal. in Rege Ferdin. ann.
1455. cap. 37. 48. & 51. Mariana de
rebus Hiſp. lib. 9. cap. 5. Didac. Valdes
de dignit. Reg. Hiſpan. cap. 18. Boba-
dilla in Polit. lib. 3. cap. 2. num. 5. Gil-
ken. in. dict. auth. quas actiones, cap.
9. num. 16. verſ. *Quartò*, & noviſsimè
poſt hæc ſcripta Ioſeph. de Ruſticis in
comment. ad leg. cùm avus, de cond it.
& demonſtr. lib. 5. cap. 10. num. 33. &
34. Garcias Maſtrillus de Magiſtratib.
lib. 1. cap. 4. ex num. 15. & lib. 6. cap.
12. ex num. 5. Molinus de pactis nup-
tial. lib. 1. cap. 2. num. 8. Fr. Ioan. à Pō-
te in convenien. utriuſque Monarch.
lib. 3. cap. 12. §. 4. pag. 79. Hieronym.
Zevallos in tractat. de violentijs, gloſ.
18. ex numer. 3. 21. 31. & 80. & idem
ſimul de Regibus Galliæ, Anglię, &
Portugalliæ tradentes Carolus Graſ-
ſal. lib. 1. Regal. Franc. cap. 6. Rhe-
nat. Choppinus de donat. Franc. lib.
2. titul. 1. num. 3. Chaſſane. in Catal.
glor. mundi, 5 part. conſid. 24. n. 179.
& conſiderat. 27. & 28. Thom. Cro-
merus lib. 7. iuris Rom. & Gallici tit.
1. cap. 2. col. 155. Ioan. Azorius 2. to-
mo inſtit. Moral. lib. 11. cap. 5. Pater
Vazquez diſput. 153. cap. 2. Pat. Salas
de legibus, quæſt. 95. tract. 14. diſput. 7.
ſect. 8. Ioan. Bapt. Lup. in. d. tractat. de
illegitimis comment. 3. §. 3. num. 8. &
ſeqq. & noviſsimè Ludovic. Rudolf. in
tract. de orig. dignit. & poteſt. Ducum
Italię, num. 59. cum ſeqq. & Ant. Petr.
de poteſt. Princip. cap. 3. q. 4. num. 15.
ubi perperam docet, hanc Regū Hiſ-
paniæ exemptionē ab Imperio, de fa-
cto magis, quàm de iure procedere, &
Marta dict. cap. 21. num. 13.

Quo fit, ut hanc Novi Orbis cōqui-
ſitionem abſque ulla Imperatoris au-
ctoritate iure proprio facere potue-
rint, † cùm ipſi in ſuo Regno Monar- 72
chæ ſint, & eadem, quę de Imperato-
re dicuntur, in quolibet Rege, eum
non recognoſcente, procedant, ut
poſt Petr. de Bellapertica, & Bald.

numer.4.in l. exemplo, C. de probat. Andr.de Iſernia in cap. 1. §. ſi quis de manſo, col. penult. num. 19. de controverſ.inveſt.& plurimos alios, quos referunt, latè docent Roland. à Valle conſil 66.num.20. lib. 2 & conſil. 86.numer.20. lib. 1. Menchaca dict. lib.1.quæſt.illuſt. cap.22. numer. 13. Borrellus dict.cap.53. Maſtrillus dict. cap.4.num.4.& 25. Ruſticis dict. cap. 10. num. 35. cum ſequentib. & latiùs num.45.& Zevall.dict.gloſſ.18. num. 4.& 5.& 47.

73 Quinimò † & potentius, dignius, & antiquius eſſe ius, ac dominium, quod Reges liberi habēt in ſuo Regno, quàm quod Imperator habet in Imperio, apertis verbis teſtatur d.l.8.tit.1.par.2. ubi Gregor.Lopez, Andr.de Iſernia in cap.1.de vaſſallo decrep. ætat. Bald. in l.1.C.de ſumm. Trinit. Purpurat. in rub.de iuriſdict.omn.iud. num. 12. & in l.Imperium, num. 123.Petr.Belluga in Specul.Princip.rub.14.§.veniamus, num.11. Redinus ubi ſup.num.9. Marius Freccia de ſubfeudis, lib.1. tit. de orig. Baronum, num. 36. Corſetus de poteſt.Regis quæſt.104.Petr. Gregor.3.par.Syntag. lib.47. cap. 20. numer.3.& de Repub.lib.26.cap.5.num. 7.Alexand.ab Alex.lib.1.dier.Genial. cap.2.verſ.*Nomen verò Imperatoris*, ubi Tiraquel.in addit.Suarez in quæſt. maioratus à num.23.uſque ad 31.Matth. de Afflictis in prælud. ad conſtitut. Regn. Neapol. quæſt. 13. per totam, Boërius deciſ.178.num.9. Burgos de Paz in d.procem.leg.Tauri, num.143. cum ſeqq. Bottellus d.cap.43.num.8. Azeved. in l. 1. num. 17. tit. 1.lib.4. Recopilation. Villalobos in antinom. iur.Civil.&Regij, cap.1.per tot. Bobadilla in d.Polit.lib.5.cap.5.num.7.pag. 902.Valdes in dict. cap. 18. num. 33. Maſtrillus dict.cap.4.num.5. & noviſſimè Caliſtus Remirez dict. tractat. de lege Regia, §.2. num. 41. & cap.4. num.2. & alij relati à Petr. Gilkenio dict.auth.quas actiones, cap.9. num. 16.& Petra cap.34.quęſt.4. num. 33.

Quæ omnia in terminis quæſtionis, de qua agimus, longè certius atque apertius procedent, ſi animadvertamus, † ipſum Carolum Quintum Imper. Auguſtum, ſimulatque Imperij coronam accepit, ſolemni ſacramento præſtito promiſiſſe, ſe libertatem, atque exemptionem ab Imperio, quàm Hiſpaniæ Regnum habebat, nullo modo refragaturum, & generaliter proteſtatum fuiſſe, ea omnia, quæ ad eiuſdem Hiſpani Regni gubernationem facturus eſſet, Regio tantùm, non Imperatorio iure cenſeri, ac iudicari debère. Cuius proteſtationis verba ad litteram refert Valdes dict. cap.18.num. 4. & Zevallos dict.gloſſ. 18.num.34. 74

Et eſt ſimile † quod ab eodem Imperatore deciditur in l.8.titul.1. lib.6. Recop.nēpè † privilegia nobilitatis, & exemptionis, quę aliquibus Hiſpani Regni ſubditis, & vaſſallis tāquàm Imperator conceſſit, ſolùm in terris Imperij vires, & effectum ſortiri debère: circa cuius legis iuſtitiam, & praxim plura utiliter congeſſit Ioan.Gutièrr. lib.4.pract.q.11.per totam. 75 76

Vnde illud etiam naſcitur, † quod dixit Oldrad.conſ.69. num.6. Hiſpanos ſcilicet legem habère, per quam capite puniūt eos, qui in iudicio leges Imperatorum allegant; quod quamvis certum non ſit, ut advertit Zevall. d. q.ult.num. 41. attamen certiſſimum eſt, quòd ſaltim prohibemur, eas in vim legum allegare, ſed tantùm in vim rationis, ut conſtat ex l.1.Tauri, & traditis à Burgos de Paz ibìdem à num. 59. Palac. Rub. in introduct. rub. de donat.inter. Didac. Perez in procem. leg.ordin.q.3. Greg.Lop.in l. 5. verb. *De otra lei*, gloſſ.2.tit.1.part.1.Matiēzo in l.2.gloſſ.1.num. 15. titul. 5. lib. 5.Recopil.& plures alij, quos noviſſimè refert Pat.Vazquez dict.diſp.153. capit.2. & Pater Salas dict. diſput. 7. ſect.9. 77

SVMMARIVM
Capitis XXII.

1 *Pontificia conceſſionis titulus in quæſtionem deducitur.*

2 *Pontifex Summus an ſit totius mundi ſupremus Monarcha in ſpiritualibus, & temporalibus? ardua eſt, & antiqua quæſtio.*

3 *Labor ſuus unicuique prodeſſe debet.*

4 *Papæ nullam omnino iuriſdictionem temporalem hæretici concedunt, qui damnantur, & convincuntur.*

5 *Conſtantini Auguſti donatio Eccleſiæ facta pluribus comprobatur.*

6 *Iuriſdictionem nullam temporalem extra terras Eccleſiæ Pontificem Romanum exercere poſſe, multi aſſeverant.*

7 *Imperia, & Regna temporalia ab Eccleſia non pendere plures affirmant.*

8 *Deum verum, & immediatum Imperij, & temporalis iuriſdictionis Auctorem quidam conſtituunt.*

9 *Lex 1. & 7. tit. 1. part. 2. illuſtratur.*

10 *Auctores plures citantur, qui temporalem iuriſdictionem Pontifici negant, in terris Imperij, vel aliorum Principum ſecularium.*

11 *Dantes, Poeta Florentinus, ſcripſit librum pro imperij Monarchia.*

12 *Antonius de Roſellis hæreticos vocare audet eos, qui dicunt, Imperium pendere ab Eccleſia.*

13 *Lud. Bavarus Imp. legem condidit contra aſſerentes, Imperium pendere ab Eccleſia.*

14 *Pontificis Romani eligendi poteſtas aliquando Imperatori commiſſa dicitur. Et num. 35.*

15 *Philippus Pulcher Galliæ Rex imprudentes contentiones habuit cum Bonifacio IIX. eũ in temporalibus recognoſcere nolens.*

16 *Galliæ Reges multum detrectant Papam in temporalibus recognoſcere, & de iuramento, & lege ab eis ſuper hoc articulo lata.*

17 *Pontifex Romanus ſupremam univerſalem in ſpiritualibus, & temporalibus iuriſdictionem & dominationem habet ex multorum ſententia.*

18 *Regna omnia, & Imperia mediatè ab Eccleſia derivari, plurimi docent.*

19 *Auctores plurimi utriuſque Scholæ citantur, qui indiſtinctè utrumque gladium Pontifici tribuunt.*

20 *Pontifex appellatur totius mundi Dominus.*

21 *Imperium poteſt Summus Pontifex de Germanis ad Hiſpanos, ſi velit, transferre.*

22 *Iuriſdictionem temporalem Eccleſiæ tentans auferre, in ſua iniquitate confunditur.*

23 *Gotthifridus Viterbienſis Auctor antiquus univerſalem, & temporalẽ Eccleſiæ iuriſdictionem agnoſcit.*

24 *Papæ qui negant exercitium temporalis iuriſdictionis, vel Imperium ab Eccleſia pendere, hæretici à multis cenſentur.*

25 *Dantes Poeta quare fuerit de hæreſi poſt mortem damnatus?*

26 *Ludovici Bavari Imp. geſta omnia cõtra Eccleſiam damnata ſunt.*

27 *Ioan. Hus error affirmantis, Imperium non pendere ab Eccleſia in Concilio Cõſtantienſi damnatus fuit.*

28 *Philippi Pulchri ſuperbia per Extravagan. unam ſanctam correcta fuit.*

29 *Bavariæ Duces Religioſiſſimi, & ſedis Apoſtolicæ devotiſſimi ſunt.*

30 *Lotharius Cæſar Romæ pictus inſpicitur à Pontifice Imperij coronam recipiens.*

31 *Henricus Quartus Galliæ Rex qualiter Eccleſiæ auctoritatem, & temporalem iuriſdictionem agnoverit.*

32 *Imperatorum, & Regum exempla plura, qui Romanæ Eccleſiæ maximam reverentiam, & obedientiam habuerunt, remiſſivè.*

33 *Pietas in Deum, & Eccleſiam eſt præcipuum Regnorum fundamentum.*

34 *Cap. Adrianus, diſtinct. 63. exponitur, & falſam hiſtoriam continere oſtenditur num. 39.*

35 *Pōtifices Romani eligēdi, & ſedis Apoſtolicæ ordinandæ auctoritas qualiter data fuerit Carolo Magno?*

36 *Cap. in memoriam 3. diſtinct. 19. cap. 2. diſtinct. 10. cap. generali 25. q. 1. expenduntur.*

37 *Ludovicus Pius renuntiavit privilegio eligendi Pontificem.*

38 *Cap. ego Ludovicus, diſtinct. 63. exponitur.*

40 *Papam non habere iuriſdictionem temporalem, niſi indirectè, & in ordine ad ſpiritualia, multi opinantur.*

41 *Hereiſcundi appellātur, qui inter duas opiniones contrarias, mediam eligunt.*

42 *Iuriſdictionis Pontificiæ in ſpiritualibus, & temporalibus differētia quæ ſit?*

43 *Pontifex exigente fine ſupernaturali Imperatores, Reges, & Principes gladio etiam temporali coërcere poteſt, qui tunc verius ratione finis, ſpiritualis appellari poterit.*

44 *Papa, ubi gladio materiali opus eſt, illum non ſua, ſed aliorum Principum fidelium manu exercere debet.*

45 *Auctores plurimi pro hac opinione citantur, quæ ſolam indirectam temporalem iuriſdictionem Pontifici tribuit.*

46 *Gerſonem tanquam adulatorem Papæ cur notet Almainus?*

47 *Bellarminus, & alij graviſſimi Theologi quibus terminis explicent iuriſdictionem temporalem, quam R. P. in ſæculares Principes habet?*

48 *Iuriſdictionem ſpiritualem eſſe omnino diſtinctam à temporali, qualiter intelligendum ſit?*

49 *Reges Hiſpaniæ, & alij in temporalibus ſuperiorem non recognoſcunt.*

50 *Regum exemptio, & libertas in temporalibus, qualiter intelligi debeat?*

51 *Iuriſdictio Papæ ſpiritualis ſubordinat ſibi temporalem Regum, & Principum.*

52 *Papa eſt iudex Principum non recognoſcentium ſuperiorem, maximè ratione peccati.*

53 *Papa eſt præcipuus Cæſar, & Princeps Regū terræ, & ſupra omnē iuriſdictionē.*

54 *Pontifices Summi ſæpè gladio temporali adverſus ſæculares Principes uſi reperiuntur.*

55 *Iura plura citantur, quæ adducunt exempla Imperatorum, & Regum, qui à Pontificibus privati, aut puniti ſunt.*

56 *Auctores plurimi recenſentur, qui varias hiſtorias congerunt Regum à Romanis Pontificibus temporaliter punitorum, & depoſitorum.*

57 *Navarræ Regnum Iulius II. Ioanni, ut ſchiſmatico, ademit, & Regibus Catholicis occupandum conceſſit.*

58 *Angliæ Regnum ratione hæreſis, & ſchiſmatis à Pio V. & Sixto V. Philippo II. Hiſpaniæ Regi adiudicatū eſt.*

59 *Imperatores, & Principes ſæculares dedignari non debent, Pontifici ſubijci.*

60 *Aurelianus Imperator, licèt Ethnicus, Romani Pontificis dignitatem agnovit.*

61 *Regna & Imperia eò magis augentur, quo magis ſedi Apoſtolicæ ſubijciuntur.*

62 *Eccleſiæ auctoritatem, & iuriſdictionē temporalē augeri, convenientiſſimū eſt.*

63 *Othonis Friſingēſis dubitatio diluitur, dum quærit, an antiqua humiliatio, vel hodierna exaltatio Eccleſiæ magis conveniat?*

64 *Bapt. Fulgoſij verba expenduntur de Pontificum in Reges, & Imperatores poteſtate & auctoritate.*

CAPVT XXII.

De decimo, & efficaciſſimo titulo, qui ex Romani Pontificis donatione, & conceſſione deducitur. Et an, & quatenus verum ſit, illum circa perſonas, bona, & Regna fidelium & infidelium tā in ſpiritualibus, quàm in tēporalibus diſponere poſſe?

SVPEREST modò, ut quando in conceſsionis, ſive confirmationis Impe-

ratoriæ iure parum roboris eſſe oſtendimus, ad Indorum infidelium provincias occupandas, & adquirendas, diligenti diſputatione examinare conemur,
1 † an iuſtior, ac validior ille alter titulus iudicari debeat, qui ex vi, & auctoritate donationis Alexandri VI. Summi Romanæ Eccleſiæ Pontificis peti ſolet, quâ apertis, & bullatis (ut dicunt) litteris, glorioſiſſimis, & re ut nomine Catholiciſſimis Hiſpaniæ noſtræ Regibus Ferdinãdo, & Eliſabeth, eorumque heredibus, & ſucceſſoribus omnes inſulas, & terras firmas pleno iure donavit, conceſſit, & aſsignavit, quę verſus Occidentem, & Meridiem detectæ, & in poſterum detegendę eſſent, & per alium Chriſtianum Principem actualiter tũc temporis poſſeſſæ non invenirentur.

Cuius quæſtionis deciſio ex ea de-
2 pendet, an † Summus Pontifex, tanquã CHRISTI in terris Vicarius, omnibus, & in omnibus pręeſſe, & dominari videatur, & de Regnis, & provincijs fidelium, & infidelium non ſolùm in ſpiritualibus; verùmetiam in temporalibus diſponere poſsit? Quę quidem, ita multis & magnis, antiquis, & recentibus utriuſque cenſurę Auctorũ tractatibus, & lecturis paſsim diſputata conſpicitur, ut imprudens planè, aut etiam impudens videri poſſem, ſi eam ex profeſſo, atque ad longum repetere vellem, & doctis aliorum lucubrationibus expilatis, paginas noſtras onerare potius quàm honorare.

3 Quare, † quoniam teſtante Caſsiodoro lib. 2. var. epiſt. 33: *Æquum eſt, ut unicuique proficiat labor ſuus, & ſicut laborando agnovit incommoda, ita perfectis rebus conſequatur augmenta*; ea dumtaxat brevi ſtylo perſtringam, quæ ad huius articuli veritatem aperiendam, ſive enodandam, magis conducere videbuntur. In eo namque, ut rectè in ſimili ſcribit Navarr. in cap. novit de iudic. notab. 3. in princip.

—— *Longævam fecit diſcordia litem,*
Aſſimilemque iugis loris, quæ Gordius olim
Nexuit, atque Iovis Phrygij ſuſpendit ad aras.

PRIMÒ, etenim † quidam exiſtimarunt, Summum Pontificem ex iure Divino nullam prorſus temporalem poteſtatem, & iuriſdictionem habere, neque ullo modo Principibus ſæcularibus fidelibus, & multo minus infidelibus imperare poſſe, nedũ eos Regnis, & dominijs privare, etiam ſi illi aliqua peccata commiſerint, quæ hanc, vel alias pœnas mereantur. Quoniã pugnare inquiunt cum verbo Dei, quòd unus homo ſit Princeps Eccleſiaſticus & politicus ſimul. Et in duabus illis clavibus Petro conceſsis, per alteram ſignificari poteſtatem Eccleſiaſticam, ſive ſpiritualem: per alteram verò ſcientiam, ſeu diſcretionem. 4

Sed hæc opinio, quę Calvinum, Pet. Martyr. Brentium & alios huius temporis ſectarios habet Auctores, meritò, ut hæretica, iampridem damnata eſt in cap. omnes 22. diſtinct. cap. violatores 25. q. 1. extravag. unam ſanctã, de maiorit. & obedien. & validiſsimis alijs rationibus, & teſtimonijs convincitur ab Illuſtr. Cardin. Bellarm. tom. 1. ſuar. controverſ. lib. 5. de Rom. Pontif. cap. 1. & 9. Lancelot. Conrad. in templo omn. iud. lib. 2. cap. 1. §. 1. verſic. *Claves autem*, Lælio Iordano in d. extravag. unam ſanctam, & in tract. de Roman. ſed. orig. cap. 8. num. 36. & ſeq. Pat. Ioanne Salas de legibus, quæſt. 95. diſp. 7. ſect. 6. Paramo de orig. Inquiſit. lib. 3. ubi latiſsimè agit de Summi Pontificis poteſtate, q. 1. opin. 1. Marta de iuriſdict. 1. part. cap. 11. & ſequentib. & Caliſto Remirez in tract. de lege Regia, Aragon. §. 2. num. 30. qui hæreticorum argumenta, ſive ſophiſmata facili negotio convellunt: & doctiſsimè Valençuela in monit. contra Venetos, 7. part. ex num. 34. & part. 3. ex num. 50. ubi † pluribus cõ- 5

pro-

probat,&eorumdem hæreticorum calumnijs defendit, donationis Occidentalis Imperij à Conſtantino Imperatore Beato Sylveſtro Papæ, & eius ſucceſſoribus ficłam, de qua etiã plenisſimè agit Paramus dict. opin. 1. ex numer.40. Hieronym. Albin. de immunit.Eccleſ.numer.72.in tractat. de donat. Conſtan. Marta ubi ſupr. cap. 20.IodocusCoccius inTheſaur.Carh. 1.tom.lib. 7. de Hierarch. Eccleſ. art. 10.ubi plures alias donationes Eccleſiæ Romanæ factas adducit, Molina de iuſtitia & iure,tractat.2.diſput. 25. & Illuſtrisſimus Cardin. Baronius in Annal. Eccleſ.tom.3. anno CHRISTI 324.ex numer.117.& Camill.Borrel. de præſtan. Reg. Cathol. capit.47. ex num.20.

Alij verò, licèt in perſona Romani Pontificis utrumque gladium concedant,temporalis tamen uſum,& exercitium ad terras Eccleſiæ dumtaxat
6 reſtringant.Cærerùm † in terris Imperij,& in alijs Regnis, quæ temporaliter Eccleſiæ non ſubſunt,& circa ipſos Imperatores & Reges, nihil in tẽporalibus per Pontificem diſponi, aut decerni poſſe aſſeverant;quoniam eo-
7 rum † dignitas,& poteſtas ab ſpirituali,& Ponrificia non pendeat, ſed potius diſtincta ſit, nec invicem confundenda,cùm utraque a Deo immedia-
8 tè originem ducat, † quem verum,& unicum totius Imperij, & iuriſdictionis fonrem, atque Auctorem conſtituũt,de quo etiam Nos aliqua diximus ſup.hoc lib. cap.2. ex num. 1. & plura congerit Caſtellus à Bobadilla in Politica lib.2. cap. 17. numer. 2. Valençuela ubi ſuprà,5.parte, num. 225.Et
9 poteſt † expendi lex 1.in fine, & l. 7. tit. 1.part.2.ibi: *E otro ſi dixeron los Sabios que el Emperador es Vicario de Dios en el Imperio para fazer juſticia en lo temporal, bien aſsi como lo es el Papa en lo eſpiritual*:quod idem ad Regiam poteſtatem extenditur in l.5.6.& 7.eodem tit.& in Proverb. cap.8. *Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt*,& ad Roman.13:*Non eſt poteſtas niſi à Deo:quæ autem ſunt à Deo,ordinata ſunt.*

Quam opinionẽ † proponit Bald. 10
in procem.Digeſt. col. penult. ubi ait, omnes Legiſtas eam tenêre pro maxima,Cynus,& Iacob. de Aretio relari ab Alberico in l.benè à Zenone,núm. 16.C.de quadr.præſcripr. Oldrad.cõſil.83.Iacob.de Belviſ.in auth.de fide inſtrum. §.1. Iacob. Almain. in tract. de poteſt.Eccleſ.& ſæcul. 1. part.cap. 9 & plurimi alij,quos refert Reſtaurus Caſtaldus in tract.de Imper. quæſt.4. & 5.Michaël Vlcurrunus in tract.de regim.mundi,2.part. quæſt.2.princip. Navarrus dict.cap.novit, notab.3.ex num.21. Menchac. lib.1. controverſ. illuſtr.cap.21.num.21. Paramus d.lib. 3.q.1. opinion.2.ubi eam communem Legiſtarum appellat,Zevall.in 4.tom. pract.comm.q.ult.ex num.240 Oſaſcus Cacheranus deciſ.Pedem. 30. numer.4.Ioan.Azor.tom.2.inſt. Moral. lib.10.cap.2.Martà de iuriſdict.1.par. cap. 17. num. 23. Petr. Gilxenius in auth.quas actiones, C. de ſacroſanct. Eccleſ. cap.9.ex num.7.

Et in eius defenſionem † Dantes 11
Poëta Florentinus in libro, cui Monarchiæ titulum fecit,integram diſputationem ſcripſit, an Imperium depẽdeat ab Eccleſia? & viginti fundamẽta conſideravit Bermondus Chovetonęus in tract.de publ.cõcubin.verb. *Etiam ſi Regali*, ex pag. 376. & adeò
probatur † ab Anton. de Roſellis in 12
tract.de poteſt.Pap.& Imper. in principio,& in §. ne prolixius, ut auſus fuerit affirmare,hæreticum eſſe,aſſerere Romanum Pontificem temporalem poteſtatem à Deo habuiſſe,& habêre, eamque Imperatori tradere. Circa quod plura etiam noviſſimè molitur Gerard. Mainard. omnino videndus, lib.4.deciſ.Tholoſ.deciſ.100. per tot.

Vnde ut ijdem Auctores recenſent, & Fulvius Pacian.in tract. de probat. lib.

13 lib.2.cap.35.n.34. † Ludovic. Bava-
rus Imperator ſimul cum Imperij Ele-
ctoribus legem condidit,quâ declara-
vit, poteſtatē Imperatoriam eſſe im-
mediatè à Deo, & Maieſtatis reatum
eos omnes incurrere,qui dicerēt, ele-
ctum ad Imperium ante coronationē
14 verum Imperatorē non eſſe. ¶ Et † in
cap.Adrianus,2.diſt.63.aliquādo cau-
tum ab Adriano Papa,& univerſa Sy-
nodo legimus, ut apud Imperatorem
Carolum Magnum ius,& poteſtas eli-
gendi Romanum Pontificē,&ordinā-
di ſedem Apoſtolicam reſideret, circa
quod plura congeſsit Pet. Cenedus in
collect.ad Decretū, c.64.n.1.pag.93.
15 Philippus † quoq; Galliç Rex,cog-
nomento Pulcher,magnam cum Bo-
nifacio IIX.ſuper hoc contentionem
habuit,beneficiorum, & prçbendarū
occaſione, quarum collationem ſibi
Regio iure pertinêre dicebat: & cū ad
eum Pōtifex ſcripſiſſet,ut ab hoc dein-
ceps ſuperſederet, ſciretque, quòd in
ſpiritualibus & temporalibus ſibi ſub-
erat; Rex his litteris indignatus, eas
in ſuo palatio coram pluribus com
buriſecit, & liberè nimis, reſpondit,
ſe in temporalibus alicui non ſub-
eſſe, & mandatis eius circa colla-
tionem præbendarum parêre noluit,
ut conſtat ex his,quæ Platina,Maſſo-
nius,Srunica,Illeſcas, & alij in eiuſdē
Bonifacij vita ſcripſerunt, & ex Ber-
mon.Choveron.ubi ſup. num.9. Mai-
nard.num.23.Marta n.14.Ioan. Lup.
de Palac.Rub.in tract.de obtēt. & re-
tent.Reg.Navar.2.p.§.6.Pet.Belleſo-
reſt.in Annal.Fran.lib.4. cap. 43. ubi
dictarum epiſtolarum verba ad litterā
referunt,& ex Robert. Gaguino in vi-
ta eiuſdem Philippi Pulchri, ubi ait,
quòd Bonifacius: *Chriſti præceptorum
minimè recordatus, adimere, & conferre
Regna pro ſuo arbitrio conabatur. Cùm nō
ignoraret eius ſe loco verſari in terris, cu-
ius Regnum non de hoc mundo, & terrenis
rebus, ſed de cœleſtibus eſſet.*
16 Quod † factum(licèt noviſsimè ex-
culare tentet, & prædictas epiſtolas
ab hæreticis confictas eſſe., Michaël
Maucletus in tract.de Monarch.4. p.
lib.7.c.18.)ita reliqui Galliæ Aucto-
res,imò & Reges probaſſe vidētur,ut in
ipſa in auguratione iurare ſoleāt,deſen
ſuros ſe ſe iura ſtatutaque antiqua Ec-
cleſiç Gallicæ; priſciſque in hunc diem
litteris Sacramentum Philippi Valeſij
legatur,ſub eius ſtatua,pro foribus Fa-
ni Senonenſis,hoc diſticho:

Regnantis veri,cupiens ego cultor haberi
Iuro rem cleri,libertatemque tueri.

Vt præter alios noviſsimè tradit Ant.
Mornacius in obſervat. ad l. 2. C. de
ſum.Trinit.& in l.4.cod.tit.ubi addit,
in Codice libertatis Eccleſiæ Gallicç
legem quamdam,his verbis conceptā
haberi: *Regnum Franciæ dare in prædam
Papa non poteſt,neque eo Regem privare,
aut alio quovis modo diſponere.*

Verùm hæc ſententia meritò etiam
damnatur,& multis argumentis con-
vincitur ab innumeris alijs, & graviſ-
ſimis ſacræ Theologiæ,& iuris Ponti-
ficij Doctoribus, qui tertiam opinio-
nem præcedenti omnino contrariam
cōſtituentes, † abſolutè,& indiſtinctè 17
reſolvunt, in Romanum Pontificem
tanquam Petri ſucceſſorem,& Chri-
sti in terris Vicarium,per traditionē
duarum clavium, non ſolùm ſpiritua-
lem, verùmetiam temporalem univer
ſi Orbis dominationem & iuriſdictio-
nem translatam fuiſſe,ſuperiorem uti-
que,& ubique poteſtate ſæculari Im-
peratorum,& Regum,&etiam in ipſo-
rum Regnis,& perſonis, ubi opus fue-
rit,exercendam. Quoniam licèt nega-
ri non poſsit,omne Regnum,& Impe-
rium immediatè à Deo † procedere, 18
mediatè tamen,& tanquam à cauſa ſe
cunda ab Eccleſia,& eius Vicario de-
rivari inquiunt,& in Imperatores,Re-
ges,Principes,& alias ſæculares pote-
ſtates ex Divina ordinatione,&diſpē-
ſatione transferri. Quam † ſententiā 19
ex Theologis probant D. Thom. lib.
3.de regim.Princip.cap.10.15. & 19.

Dio-

Dionyſ.Carthuſian.2.Sentẽt.diſtinct. 44q.5.Alexand.de Ales in ſumma, 4. par.q.10.part.2.§.2. in verb. *Pro Rege noſtro*,& in 3.part.quæſt.40.membr.5. Hugo de Sancto Victore lib.2. par.2. cap.4.S.Bonavẽtura in 4.diſtinct.37. in expoſit. litteræ, dub.4. & in lib. de Eccleſ.Hierarch.pat.2. & in opuſculo de auctoritate Papæ, ubi affirmat, idem ſentire Hubertinum de Caſale, & Petr. de Tarantaſia, Rainer. Piſanus in ſua ſumma,verb.*Dominium*, capit.5.B.Ioan.à Capiſtrano tractar.de auctorit.Pap.part 1.2.p. num.4. & 5. Gabriel Biel.in expoſit. Canon. lect. 23. Ægidius Romanus in lib.de poteſtat.Eccleſ.cap.7. Alexand.de Sancto Elpidio eod.tract.cap.6.Iacob.de Viterbo,Guillet.Cœmonenſ. D.Bernar. lib.4. de conſiderat.ad Eugen. Alvar. Pelagius de planctu Eccleſ.lib. 1. cap. 13. Sylveſter in ſumma verb. *Papa*, §. 10.& 11. Ioan. Seleſtadienſis in quadrivio, pat.1.Tartaretus in 4.diſtinct. 18.quæſt.unica, Naclantus lib.de poteſtat. Papę, Henricus Gandavenſis quodlibet.6.quęſt.23.Div.Antoninus in ſumm.titul.3.de domin.Regn. cap. 2.Auguſtinus Anconitanus in ſumma de poteſtat. Eccleſ. q. 1. artic. 1.7.8. & 9. & alibi ſæpè, & quęſt.23. art.1. & 4. Franciſcus de Sylveſtris Ferrarienſis lib.4. adverſus Gentes, cap.76. latè probant, & magis communiter ſequuntur, DD. in. d.cap.novit de iudic.cap.ſolitæ de maiorat. & obediẽr. cap.cauſam quæ,el 2.cap. per venerabilem,qui filij ſint legit. Bart. in l.1.§. 1.num.4.D.de requir.reis,Oldrad.cõſ. 180.num.15.& conſ.191. Alex.conſ. 2.num 8 vol.1.& conſ.24.in fine,vol. 5.Alvarotus in cap.1.in princ.num.6. quis dicatur Dux, Zabarela conſ.154. Caraldin.in tract.de poteſtat.Papæ in addition.num.3. Hugo in tract. de officio quatuor prælat. 1.part.tit. de duplici poteſt.Papæ,num.1.& ſeq. Ioan. Lup.de Palac.Rub.in tract. de libert. Eccleſ.q.13. & de obtent. Regn. Navarræ,2.par.per totam, Cardin. Iacobatius lib.6.de Cõcilio,art.5.num.19. & lib.10. art.8. num. 5. Marquard.de Iudę.& Infidel.1. par. cap. 14. Alciat. in epiſt.inter claras, C.de ſumma Trinit. Petr. Malferitus inter conſilia Mãdelli conſil.769.vol.4.num.40. & 86. Lælius Zechus in tractatibus Theologicis loco 5.Bertrandus conſ.331.numer.6.vol.4.Hieronym.de Monte in tract.de finib.regundis,cap.4.num.2. & cap.11.num.5. Ioan. Garcia in tractat.de nobilit.gloſſ.9.num.29. & 53. & gloſſ.48.§.3.à num.4.Spino in ſpecul.teſtam.gloſſ.28. num. 23. & ſeqq. latè, & optimè Anaſtaſ. Germonius de ſacror. immunit. lib.3. cap.13. per tot. Hieron. Balbus in lib. de coronat. Imper. Caroli Quinti, Ioan. Boterus in relation.univerſ.2.patt.lib.4. ex pag.228 ad 240. Camil. Borrel.de præſtan. Reg. Cathol. cap. 47. ex numer. 57. & in ſumma deciſion. lib. 1. tit.4.fol.10.Petr. Cenedus in collect. 167.ad Decretales, num. 1. Cardin. Tuſchus,qui plurimos refert, pract.cõcluſ.iur.verb.*Imperator*,concl. 31. 32. & 39.& verb. *Papa*, concl. 41. Marc. Anton. Peregrin. in tract. de iure Fiſci,lib.1.tit.2.per totum, præcipuè numer.2.& 20.Thom.Boz.de temporali Eccleſ.Monarc.& iuriſdict.lib.1. cap. 1.pag.13.& cap.23.pag.231.& de iure ſtat.Eccleſ. lib. 2. cap. 9. & ſeq. & de Italię ſtatu adverſus Machiavel.lib.4. cap.5.pag.42.ubi ſecurè affirmat, cõmunem opinionem Theologorum, & Canoniſtarum eſſe, quòd Papa ſit abſolutus Dominus ſpiritualium,& temporalium,& de ruinis Gentium, lib. 1. cap.18.pag.106.& 107.ubi quod Dominium ſpirituale ſubordinat ſibi temporale: & de ſign. Eccleſ. Dei, lib.17. cap.3.lib.18.cap.1. & 2. ubi multa ad eamdem rem eruditè conſiderat, & initium,& progreſſum Pontificiæ dignitatis illuſtrat: Caſtellus à Bobadilla dict.cap.17.numer.3.& 9. ubi eam ſecuriorem, & recepriorem appellat,

Andr.

Digitized by Google

Andr. Fachin. lib. 5. controverſ. iuris
civil. cap. 89. ubi defendens dictam e-
piſtolam inter claras ab impugnatio-
nibis Hotmani, & aliorum hæretico-
rum, plura circa eamdem temporalem
Pontificum poteſtatem congeſsit, &
melius, & copioſius cæteris eruditiſsi-
mus D. Ioan. Bapt. Valençuela in dict.
monit. contra Venet. 4. part. ex num.
178. & p. 5. num. 226. & par. 7. ex nu-
mer. 12. 34. & 40. Camill. Borrell. de
præſtan. Reg. Cathol. cap. 47. ex num.
42. noviſsimè Marta de iuriſdict. 1. p.
cap. 17. cum multis ſequentib. Franc.
Torreblanca lib. 3. de Magia, cap. 4.
per totum, & cap. 26. num. 31. & ſe-
quentibus, & lib. 4. cap. 1. Anton. Car-
doſus in repertorio iudicum, & advo-
cat. verb. *Papa*, num. 2. & 3. Paleotus
de ſacro Conſiſtorio in concl. operis,
membr. 5. pag. 363. litt. B. D. Garcia
Maſtrillus de Magiſtrat. lib. 1. cap. 2.
20 per totum, præcipuè n. 18. ubi † quòd
Summus Pontifex totius mundi Do-
minus appellatur, & eſt Summus Prin-
ceps, omnem habens plenitudinē po-
teſtatis, & quòd hoc eſt plus quàm lu-
ce clarius, & licèt aliqui contrariū te-
neant, nihilominus ſine ratione loquū-
tur, nec allegari merentur; Petr. An-
dreas Canonherius in Aphoriſm. Po-
lit. Hippocrat. lib. 1. pag. 319. & ſequē-
tib. & Fr. Ioan. à Ponte de conven.
utr. Monarch. lib. 1. cap. 5. in princip.
pag. 23. & cap. 6. §. 1. pag. 30. ubi ean-
dem Pontificum poteſtatem indiſtin-
21 ctè tuetur; † & reſolvit, eos poſſe, ſi
velint, imperium à Romanis ad Hiſ-
panos transferre, & Seraph. Freitas de
iuſt. imper. Aſiat. cap. 6. qui latè & erudi-
tè loquitur, ac rem ex ſuis primordijs
deducens, argumentis Incogniti in
tract. *Maris liberi*, plenè reſpondet.

Et licèt hanc opinionem in totum
non probet, viginti tamen argumen-
ta pro ea conſiderat Bermond. Cho-
veron. in dict. tractat. de public. con-
cubin. verb. *Et ſi Regali*, ex num. 8. &
latè de eàdem agit Navarr. in dict. cap.
novit, notab. 3. ex num. 147. Covarr.
in dict. reg. peccatum, 2. part. §. 9. nu-
mer. 5. verſ. *Primum an verum*; & num.
7. & Menchaca lib. 1. controverſ. il-
luſtr. capite 20. numer. 2. verſic. *Con-
trariam*, & latiſsimè Ludovic. à Para-
mo dict. lib. 3. q. 1. opin. 3. per tot. ubi
communem Canoniſtarū eſſe teſtatur.

Quibus addere licet Guillelm. Be-
nedict. in cap. Raynuntius de teſtam.
verb. *Et uxorem*, deciſ. 1. num. 8. ubi,
quamvis natione Gallus, doctè eandē
ſententiam proſequitur, & num. 21.
addit; † quòd iuriſdictionem Eccleſiæ 22
temporalem tentās auferre, in ſua ini-
quitate confunditur.

Et † Gotthifredum Viterbienſem, 23
Auctorem cęteris antiquiorem, qui,
ut refert Cardin. Baronius anno Chri-
ſti 1186. num. 22. eodem anno ſuam
hiſtoriam vulgavit, quam ob rerum u-
niverſalitatem Pantheon appellavit.
Eamque Vrbano Tertio obtulit, & li-
cèt fuerit Friderici Imperatoris, &
Henrici eius filij Notarius, qui maxi-
mas cum ſede Apoſtolica contentio-
nes habuerunt, minimè tamen deſti-
tit, quin liberè ſæpè profeſſus ſit, Im-
peratores, & Reges debēre ſubditos
eſſe Papæ, eiuſque auſcultare man-
datis: Quod præcipuè teſtatur in præ-
fatione eidem operi præfixa, ubi ſic
exorditur: *Dum ſacroſanctæ Matris
noſtræ Romanæ Eccleſiæ culmen inſpicio,
& eius eminentiæ conſidero maieſtatem:
illud ante omnia neceſſarium eſſe intueor,
ut ſicut ipſa omnibus noſcitur præeſſe Prin
cipibus: ita omnes Reges, & Principes, &
universæ Orbis Eccleſiæ, doctrina eius, &
regimine adornentur, & ab ea tanquam à
fonte iuſtitiæ, totius ſapientiæ regula in-
ſtruantur, &c.*

Vnde non malè dixiſſe videtur Bar-
tol. in dict. l. 1. §. 1. de requir. reis, ne-
gantes † in Papa temporalis gladij 24
poteſtatem, & exercitium, vel quòd
Imperium non dependeat ab Eccle-
ſia, hæreticos eſſe: & Dantē † Poëtam 25
poſt mortem ſuam quaſi propter hoc

de hæreſi fuiſſe damnatum. Nam licet id audaciæ tribuat Covarr. ubi ſuprà num.7.verſ. *Quartò*, & verſ. *Ex qua reſolutione*,& Navarrus dict.notabile 3. numero 39.eò quòd uſque adhuc certa huius articuli definitio ab Eccleſia data non ſit: expreſsè tamen idem docet, & ſequitur Bellamera in dict. cap.novit,num.18. Auguſtinus de Ancona de poteſt. Eccl.q.6.36.39.& 46. Specul.vitæ hum.2. par. cap.1. Alvar. Pelagius de planctu Eccleſ.lib.1. cap. 37.56.& 59. Albanus in l. fin. num. 3. & 4.de iuriſdict.omn.iud. Cardin. Alban.de poteſt. Papę,2.p.num.17. Abb. conſ.28.lib.1. Aretinus conſ.59. Cardin.Iacob.d.lib.10. de Concil. art. 8. num.17. Lælius Iordanus de maior.Epiſcop.cauſ.cap.8.num.16.Thom.Bozius dict. lib. 4. de Italię ſtatu cap. 5. Anaſtaſ.Germon.dict.cap.13.n.21.& 22.ubi ait,votis frequentioribus, iuris utriuſque Interpretes tenere, Pontificem Maximum utriuſque gladij poteſtatē habere,atque adeò ipſum quoque Imperium ab Eccleſia dependere. & ita de neceſsitate ſalutis credi, & teneri firmiter oportere, Marta dict. cap.19.num. 5. Morla in emporio iuris,1.part.tit.2.quæſt.4.num.9.Valēçuela dict.7.par. num.49. & 50. Maſtrillus dict.cap.2. n. 13.ubi ait, quòd tenentes contrarium ſine ratione loquuntur,nec allegari merentur, cùm eorum dicta ſint noviſsimè in hoc expurgata per ſanctiſsimam Inquiſitionem Hiſpaniæ.

26 Qua etiam † de cauſa reijci, & dānari debet illud decretum Ludovici Bavari Imp.cuius ſup.num.13. meminimus,quemadmodum re ipſâ damnatum fuiſſe cum reliquis eius geſtis,quia Romanæ Eccleſiæ magnus perſecutor fuit, memorat Baldus conſ. 204. numer.3.lib. 3. & Oldrad.conſ.85.ad medium, quos refert, & ſequitur Tuſchus litt.B.concluſ.21.& Marta d.cap. 19.num.13.& 14.ubi graviter Albericum reprehendit, quòd illud defenderit. Et † ſimilem errorem Ioan. Hus 27
in Concilio Conſtantienſi damnatum commemorat,& multo magis reprehēdere poſſet Heervuartum Germanū, qui pro eiuſdem Ludovici defenſione nuper contra Bzovium integrum tractatum vulgavit cuius mentionem facit noviſsimus Chriſtoph.Beſoldus in diſſertat.iuridico politica, de præcedentia,& ſeſsionis prærogativa, cap. 2.pag.130.

Et eodem modo exploſſa,& damnata fuit † dicti Philippi Pulchri, Regis 28
Gallię,protervia per d. Extravag. unā ſanctam,de maiorit.& obedien. ut refert Palac.Rub.ubi ſup §.6.eam nimis ſalubrem,& neceſſariā fuiſſe inquiens, ad convincendos plures inobediētes, & rebelles Reges,& Principes ſęculares, qui nolunt ſubeſſe Eccleſiæ Romanę,nec Romano Pontifici.

Poſſumuſque,edicto Ludovici Bavari Imp. † eximiam ſucceſſorum e- 29
ius in Ducatu Bavarię pietatem, Religionem,& in Romanam Eccleſiā propenſionem opponere,cùm nulla ſit tēporibus noſtris, poſt Imperialem familiam Auſtriacam,quæ magis eam tueri,ac promovêre conetur, ut benè obſervat Tuſchus ubi ſup.num.ult.

Et † Lotharium Cæſarem, atque 30
Imp. Auguſtum (ut alios interim taceam,de quibus latè agit Marta dict. 1.part. cap 18.& Camill. Borrell.de præſtan.Reg.Cathol.cap 47. ex num. 46.)qui pietatis,& venerationis ergò, quam in Romanā Eccleſiam exhibuit, in Lateranenſi Baſilica depictus habetur, quaſi vaſſallus ad Innocentij II. Pōtificis pedes poſtratus, Imperij coronam ab ipſo recipiens, his verſibus, rem magis oſtendētibus,ibidē ſcriptis,

Rex venit ante fores, iurans priùs urbis honores;
Pôſt homo fit Papæ,ſumit quo dāte coronā.

Vt habetur apud Radevicū lib.1. n.9. & 10.Fran.Hotman.in diſp.de feud.c. 8.Marta de iuriſd.cap.18. num. 22. & Valençuela ubi ſup.par.5.num. 106.

Phi-

31 Philippo verò Pulchro † Henricũ
IV. eiuſdem Gallię Regem opponere
etiam licebit, apud quem, in hæreſim
lapſum, & ob hoc à Romano Pontifice
anathematis, & privationis Regni ſen
tentiâ damnatum, cùm rabulæ foren-
ſes coaxarent, & varijs libellis ſcribe-
rent, nullam in Regno Francię Sum-
mi Pontificis auctoritatem eſſe, nec
poſſe Regno privare hæreticum, qui
iure agnationis ad ſceptrum vocate-
tur, nec Catholicos iuramento fide-
litatis abſolvere, quod ipſi Henrico
præſtiterant, nec ullâ ratione de re-
bus temporalibus illius Regni ſtatue-
re; ipſe ſe ad meliorem frugem cõver-
tit, & verè confiteri cœpit, maiorem
Summi Pontificis auctoritatem quàm
ſuam eſſe, cùm videret anno 1593. ex
eiuſdem Pontificis iuſſu omnes Regni
ordines ad electionem Regis ortho-
doxi progredi velle, ut benè obſervat,
& recolit Paramus ubi ſup. q. 1. opin.
4. n. ult. & Rutilius Benzon. de ann. Iu-
bil. lib. 1. cap. 10. pag. 57. & ſeqq. ubi
addit, hunc Regem Eccleſiæ reconci-
liatum, & à Clemente IIX. abſolutum,
& benedictione Apoſtolicâ donatum
fuiſſe 17. Septembr. ann. 1595. & de e-
ius converſione multum Eccleſiam
Catholicam exultaſſe, & quemdam
Poëtam rectè ſic ceciniſſe:

Quem tota armatum mirata eſt Gallia Re-
gem,
Mirata eſt etiam Roma Beata Pium.
Magnum opus eſt armis ſtraviſſe tot ag-
mina, maius
Pontificis pedibus procubuiſſe ſacris.

32 Et qui † plura alia exempla vo lue-
rit Regum, & Imperatorum, qui maxi-
mam reverentiam, & obedientiam A-
poſtolicę Romanę ſedi in ſpirituali-
bus, & tẽporalibus exhibuerũt, legere
poterit Ioan. Stapletoniũ in tract. de
admir. magnitud. Eccleſ. Rom. lib. 2.
cap. 4. Pet. Gregor. Tholoſan. lib. 12
de Repub. Lælium Zechum lib. 2. Po-
lit. capit. 5. numer. 1. Thom. Bozium
lib. 5. de iur. natur. & Divino Eccl. li-
bert. cap. 4. & 5. & de ſign. Eccleſ. lib.
20. cap. 5. Henric. Farnel. de perfect.
Principe, tom. 3. de Relig. in princ. &
c. 3. 20. & 24. Camil. Borrel. de præſt.
Reg. Cathol. cap. 47. ex n. 75. Ioſeph.
Stephan. de adoratione pedum Pon-
tificis, cap. 7. & 8. Iodoc. Coecium
omnino videndum in Theſaur. Cath.
tom. 1. lib. 7. de Hierarch. Eccleſ. ar-
tic. 8. & noviſsimè Pat. Suarez in de-
fenſione Fidei lib. 3. cap. 21. num. 7.
pag. 322.

Quod tantum abfuit, ut quiſquam
eorum gloriæ, & exiſtimationi detra-
xerit, ut potius inde pluris habiti, &
maioribus imperijs potiti fuerint, ut
tetigimus ſup. lib. 1. cap. ultim. num. 88
& pluribus probat Valençuel. contra
Venetos, 3. p. num. 89. 5. p. n. 207. & 7.
par. n. 126. & noviſsimè poſt hæc ſcri-
pta Michaël Mauclerus in tract. de
Monarch. lib. 8. per tot. nimirum, quia
ut præclarè inquit D. Cyrill. lib. de re-
cta in Deum fide: *Glorioſa † eſt in Deum* 33
pietas, & in Regijs honoribus immobile
fundamentum. Et teſte Valerio Maxi-
mo lib. 4. capite 1. §. de Lucio Furio,
tunc Romani, ſe mundi regimẽ habe-
re, putarũt, cũ ſacris imperia ſervirẽt,
& Divinæ potentiæ benè, & conſtan-
ter fuiſſent famulata.

Quibus non obſtat, quod ſup. num.
14. † ex dict. cap. Adrianus retulimus. 34
Nam licèt ſine præiudicio veritatis
concedamus, quòd tunc Eccleſia, quia
magnis vexabatur Longobardorũ per-
turbationibus, ſe Caroli Magni pro-
tectioni commiſerit, & ei eligendi Ro-
manum Pontificem, atque ordinandi
Apoſtolicam ſedem auctoritatem de-
tulerit; † non tamen ob id eadem ſe- 35
des ius ſuæ prælationis, & iuriſdictio-
nis amiſit, ſed potius Caroli pietate, &
protectione mediante, illud conſerva-
re ſtuduit. Quod ipſe Imperator ſatis
agnovit, dum † dixit: *In memoriã Bea-* 36
ti Petri honoremus ſanctam Romanam,
& Apoſtolicam ſedem; ut quæ nobis Sa-
cerdotalis mater eſt dignitatis, eſſe debeat

ma-

magiſtra Ecclesiaſtica rationis: Quare ſervanda eſt cum manſuetudine humilitas, ut licèt vix ferendum ab illa ſancta Sede imponatur iugum, tamen feramus, & pia devotione toleremus. Quæ verba ex capitulis Caroli refert Gratianus in cap. 3. diſtin. 19. & Nauclerus volum. 2. gener. 28. dicit eſſe unum ex viginti tribus capitulis, quæ Carolus ad ſuos ſubditos miſit. Et receptum eſt à Patribus in Concilio Triburienſi canone 30. Vnde etiam dixit Symmach. Papa in ſexta Synodo Romana: *Non licet Imperatori, vel cuiquam pietatem cuſtodienti, quidquam, quod Apoſtolicis regulis obviet, agere*, ut refert idem Gratianus in cap. 2. diſtin. 10. ubi ſimilia verba ex Calixto, Marcellino, & Adriano Papa recenſet. Imò idem Adrianus relatus ab eodem Gratiano in cap. generali 25. quæſt. 1: *Generali* (inquit) *decreto conſtituimus, ut execrandum anathema ſit, & veluti prævaricator Catholicæ Fidei ſemper apud Deum reus exiſtat, quicunque Regum, vel Potentum deinceps Romanorum Pontificum decretorum cenſuram in quocunque crediderit, vel per-
37 miſerit violandam.* Quapropter † Ludovicus Pius, eiuſdem Caroli in Regno, & Imperio ſucceſſor, poſteà rebus Eccleſiæ magis auctis, & conſtitutis, eidem privilegio renuntiavit in perſona Paſchalis Primi, ut pa-
38 tet † ex cap. ego Ludovicus 63. diſtin. & tradit Ioan. de Selva de benefic. 2. par. quæſt. 23. num. 31. Cened. collect. 64. ad Decretum, num. 1.

39 Quæ † omnia, ut diximus, ſine præiudicio veritatis notari poſſunt. Nam ſi Illuſtriſſ. Cardin. Baronij cenſuram ſequamur, in annal. Eccleſ. tom. 9. ann. Chriſti 774. num. 10. & ſequentibus, & anno 964. à num. 22. Bellarmin. in Apolog. pro reſponſione ſua ad libr. Regis Angl. cap. 6. in tom. 7. ſuor. oper. colum. 737. & ſeq. & noviſsimè P. Franc. Suarez in defenſione fidei contra ſect. Anglican. lib. 3. cap. 29. num. 7. pag. 365. & Seraph. Freitas d. cap. 6. num. 101. falſum utique eſſe conſtabit, quod de prædicta conceſsione in d. cap. Adrianus refertur, & in cap. in Synodo, ſtatim ſequenti, ut ibidem evidentiſsimis argumentis oſtendunt. Etenim ſolus Sigebertus Monachus in ſuis hiſtorijs, quas anno 1112. ſcripſit 342. poſt Caroli Magni exitum, nimis doloſè, & fraudulenter hanc fabulam confinxit, & ſuis ſcriptis intexuit, in gratiam Henrici Imperatoris Schiſmatici, cuius partes impenſè fovebat, qui ſimile privilegium deſiderabat, ut ſaltem aliquis, quamvis commentitius, extaret titulus; quo adverſus Romanũ Põtificem Imperator Schiſmaticus iure agere videri poſſet. Quã impoſturam non advertens Gratianus, nec de re adeò gravi diligentiori examine habito, eam ſuæ rapſodiæ decretorum imprudenter inſeruit, & alijs occaſionem præbuit, credendi, verum fuiſſe, quod à Sigeberto eſſet quàm mendaciſsimè affirmatum. Et tantum abfuit, ut Carolus Magnus ſibi arrogare voluerit, quod aſſeritur, ut ſuo potius promulgato decreto, non ſolùm Pontificis, verùm & reliquorum Epiſcoporum electiones liberas eſſe ſtatuerit, atque ex ſacrorum Canonum præſcripto decerni, ut conſtat ex capitularibus, quæ ipſe collegit lib. 1. cap. 84. & habetur apud Gratianum in cap. ſacrorum 34. eâd. diſtinctione 63. cuius hęc ſunt verba: *Sacrorum Canonum non ignari, ut Dei nomine S. Eccleſia ſuo liberius potiretur honore: aſſenſum ordini Eccleſiaſtico præbuimus, ut ſcilicèt Epiſcopi per electionem Clericorum, & populi, ſecundùm ſtatuta Canonum de propria diœceſi, remota perſonarum, & munerum acceptione, ob vitæ meritum, & ſapientiæ donum eligantur, ut exemplo, & verbo ſibi ſubiectis uſquequaque prodeſſe valeant.*

Sed licèt ſuprà dicta opinio com-

munis ſit, & multis iuribus, & Sacræ
Scripturę; ac ſanctorum Patrum au-
ctoritatibus à præfatis auctoribus cō-
firmetur, ut in cap. ſeq. oſtēdemus. Sūt
40 tamen † alij, qui ad vitanda, & fugien
da argumenta, quæ contra eam expen
di ſolent, quorum aliqua infra etiam
conſiderabimus, mediâ viâ inceden-
41 tes, † herciſcundorum more, ut in ſi-
mili inquit Cuiacius lib. 10. obſervat.
cap. 4. & in cap. litteras de reſtit. ſpo
liat. affirmandum eſſe docent, Summū
Pontificem abſque dubio utrumque
gladium habêre, & ſupremam atque
ampliſsimam poteſtatem ſpiritualem,
& temporalem ſuper omnes Reges,
Imperatores, & Principes ſæculares:
42 eâ † tamen diſtinctione, quòd ſpiritua
lis actu, & habitu apud eum reſideat,
& ſemper, & ubique per ipſum exer-
ceri poſsit, & debeat; ſæcularis autem
habitu tantùm, & quaſi in vagina cō-
ſtricta, quia eius exercitium, ſive or-
dinaria executio ad Principes ſæcu-
lares ſpectat; cui Pontifex ſe immiſ-
cere, aut præiudicium irrogare non
debet, niſi ex magna, & gravi cau-
ſa, & in quantum id finis ſupernatu-
ralis exegerit, hoc eſt, Fidei, Reli-
gionis, & univerſalis Eccleſiæ neceſsi-
tas, & utilitas, ad quam poteſtas
ſpiritualis primò, & principaliter or-
43 dinatur. Tunc † enim benè poſſe con-
cedunt, ſupremam illam iuriſdictionē
temporalem (ſive verius ſpiritualem,
cùm Eccleſiæ cauſam, & conſerva-
tionem reſpiciat) ex habitu in actum
deducere, & in Reges, Imperatores,
ac Principes Hæreticos, Apoſtatas,
aut Schiſmaticos rebelles, & contuma
ces, materialem gladium diſtringere,
illoſque deponere, & ſuis Regnis, di-
tionibuſque privare, & non ſolùm per
cenſuras Eccleſiaſticas, ſed etiam pœ
nis externis, hoc eſt, vi, & armis pro-
44 cedere. Quamvis † maximè congruat
Summum Pontificem, ubi ad hoc de-
veniendum fuerit, id per ſe ipſum mi-
nimè exequi, ſed alijs principibus ſæ-
cularibus, benè de Eccleſia, & Sede
Apoſtolica meritis, exequendum cō-
mittere.

Quam † ſententiam magis tandem 45
probare videtur Gloſ. Innocent. Ioan.
Andr. Abbas, Felin. Decius, & alij
DD. in d. cap. quod ſuper de voto, &
in d. cap. novit, ubi Navarr. notab. 3.
ex num. 39. idem Abb. in cap. quoniā
13. num. 5. de conſtitut. & in cap. ſicut
6. col. 3. de iur. iur. Bellamera, & alij
in d. cap. cauſam quæ, & d. cap. per ve-
nerabilem num. 18. qui filij ſint legiti-
mi, Ioan. Pariſienſ. in tract. de poteſt.
Papæ, cap. 6. & 7. Hugo de ſancto Vi-
ctore lib. 2. de Sacram. pag. 2. cap. 4.
quem ſequitur Alexand. Alenſis 3. p.
ſum. quæſt. 40. num. 5. & 4. part. quæſt.
10. S. Bonavent. in lib. de Eccleſ. Hie-
rarch. part. 2. cap. 1. Gabriel Biel in
explicat. Canonis Miſſæ, lect. 23. latè
Aufrerius in Clement. 1. ex num. 23.
de offic. ordin. D. Antonin. in 3. part.
ſummæ tit. 22. cap. 5. §. 8. Sylveſter in
ſumma verbo *Papa*, quæſt. 7. & 10. &
ſeqq. Henric. quodlib. 6. quęſt. 23.
Pet. de Palud. in lib. de poteſt. Eccleſ.
Vvaldenſ. in doctr. Fid. lib. 2. articul. 3.
cap. 76. & ſeqq. Turrecremata in ſum-
ma de Eccleſia cap. 113. & 114. & in
cap. cùm ad verum 96. diſtinct. Ioan.
Theutonus in ſcholijs ad eum text. &
ad cap. quoniam 8. diſtinct. Durand.
de orig. iuriſdictio. quæſt. 3. Caietan.
in opuſcul. 1. tom. tract. 2. cap. 13. ad
octavum argum. & in 2. 2. quæſt. 43.
art. 8. Ioan. Driedon. de libert. Chriſt.
lib. 1. cap. 15. & 16. & lib. 2. cap. 2. Al-
main. de poteſt. Eccleſ. 1. part. cap. 7.
ubi † aſſerit, Gerſonem abſolutam 47
poteſtatem Papæ concedentem, eius
adulatorem eſſe, Iacobatius de Con-
cilio lib. 7. art. 7. num. 50. & 51. & lib.
10. articul. 8. num. 17. Auguſtin. Be-
roius conſ. 147. num. 22. volum. 3. Al-
phonſ. Alvarez Guerrerus in ſpeculo
Princip. cap. 16. Albanus de poteſt. Pa
pæ 2. p. num. 17. Maranta de ordin. iu-
dic. 3. part. num. 30. verſ. *Quæ poteſtas*,

Ber-

Bermond. Choveron. d. tract. de publ. concubin. verbo *Et ſi Regali*, ex num. 20. Anton. Corſet. in tract. de poteſt. Regia, quæſt. 85. Albert. Pighius lib. 6. Eccleſ. Hierarch. Fortun. Garcia in tract. de ult. fine, verſ. *Iuſtitiæ*, num. 385. Ioan. Blaſius de ſacro. Eccleſ. Princip. lib. 2. cap. 12. Burſatus conſ. 90. num. 23. & ſequentibus, volum. 2. Victoria in relect. 1. & 2. de poteſt. Eccleſ. & in relect. 1. de Indis inſul. num. 26. Epiſcop. Chiapenſ. in tract. comprobat. ſupremi dominij Indiarum fol. 10. cum multis ſequentib. ubi plura congerit, & in hanc ſententiam omnes convenire aſſeverat, Domin. Sotus de iuſt. & iure lib. 4. quæſt. 4. art. 1. & 2. Nicol. Sanderus de viſib. Monarch. lib. 2. cap. 4. Fran. Duarenus de ſacris Eccleſ. miniſt. c. 4. Fran. Vargas in tract. de poteſt. Pontif. & Epiſcop. confir. 10. Covar. d. reg. peccatum 2. part. §. 9. num. 6. in fine, & num. 7. & in pract. cap. 1. num. 2. Gregor. Lopez in d. l. 2. titul. 23. gloſ. mag. colum. 8. part. 2. idem Gregor. per text. ibi in l. 1. titul. 1. part. 2. Avilès in capit. Prætor. verb. *Vſurpan*, num. 4. Anton. Gomez in l. 40. Tauri num. 3. Menchaca in præfat. queſtion. illuſtr. num. 106. & cap. 20. n. 2. Conrad. in templo iudic. lib. 1. cap. 1. §. 2. queſt. 2. in princip. & num. 8. & 16. Per. Gregor. 3. part. Syntagm. lib. 31. cap. 30. num. 30. Anaſtaſ. Germon. d. lib. 3. de ſacror. immun. cap. 13. ex numer. 27. Ioan. Garcia de nobilit. dict. gloſ. 9. num. 4. & ſeq. Cardin. Reginal. Polus in defenſ. Eccleſ. unit. lib. 1. pag. 88. Nicol. Serarius 2. tom. opuſc. Theolog. diſput. de legibus, articul. 36. pag. 37. Sebaſtian. Medices in eodem tractat. de legib. part. 1. quæſt. 8. in fine, Simancas in Catho. inſtit. titul. 45. de Papa, num. 25. Corduba in quæſtionat. lib. 1. quæſt. 57. dub. 6. verſ. *Sexta pars*, Domin. Bañez in præfat. ad tract. de domin. quæſt. 4. dub. 2. & in 2. 2. quæſt. 20. art. 10. & quæſt. 40. art. 1. verſ. *Ad quintum*, Aragon. in eâd. 2. 2. queſt. 63. art. 2. dub. penult. verſ. *Et ut argumentis*, Lud. Molin. de iuſt. & iure, tom. 1. tract. 2. quæſt. 28. & 29. Eman. Rodericus in quæſtion. Regular. lib. 1. quæſt. 43. art. 16. verſ. *Tertia concluſio*, Michaël Salon de iuſt. & iure, quæſt. 4. de dominio art. 5. colum. 429. Oſaſcus deciſ. Pedemon. 30. numer. 4. Botrellus d. tract. de præſt. Reg. Cathol. cap. 47. num. 43. & ſeqq. Bobadill. in Polit. d. lib. 2. cap. 17. num. 5. Ioan. Azorius 2. tom. inſtit. Moral. lib. 10. cap. 6. verſ. *Ad hæc omnia*, & lib. 11. cap. 5. verſ. *Octavò quæritur*, Morla in Empor. iur. 1. part. tit. 2. quæſt. 4. num. 9. latiſsimè Paramus, qui poſt longam diſputationem hanc opinionem ut veriorem admittit, & inter diſcipulos D. Thomæ communem eſſe ait d. lib. 3. quæſt. 1. opin. 4. per totam, Zevallos d. 4. tom. pract. commun. quæſt. ultim. ex num. 102. & in tract. *De las fuerças*, in prologo num. 8. & 79. & noviſsimus Caliſtus Remirez d. tract. de lege Regia Aragon. §. 2. ex n. 30.

Et † idem ſequitur Illuſtr. Car- 47
din. Bellarmin. in controverſ. de Romano Pontific. lib. 5. per totum, præcipuè cap. 1. 4. & 6. & de translat. Imperij adverſus Illiricum, & de temporali Eccleſiæ poteſtate adverſus Barclaium, niſi quòd rem alijs vocabulis explicans, inquit, directam poteſtatem temporalem circa Reges, & Principes ſeculares Romano Pontifici non competere, indirectam autem, & ſupereminentem, hoc eſt, in ordine ad ſpiritualia competere; quod etiam paſsim tradit, & docet eruditiſſ. Pat. Franc. Suarez in 3. part. tom. 1. diſputat. 42. ſect. 2. in fine, dicens, oppoſitum non habêre fundamentum, & lib. 3. de legibus, cap. 6. cum ſequentibus, & in defenſ. Fidei contra ſect. Anglic. lib. 3. cap. 5. & cap. 11. num. 6. & cap. 21. cum multis ſequentibus, & noviſsimè in tract. de Fide, diſput. 20. ſect. 3. à num. 21. & diſputat. 22.

ſect.6.num.2.& 7.& in tract.de charitate,diſpur.13. ſect.2. num.5. & ſect. 5. ex num.4.& Par.Ioan. Salas omnino videndus in dict. tract. de legibus, quæſt.95. diſput.7.ſect.1.num.7. in fine,& ſect.4. num.29. & ſeqq. & ſect. 5.per totam, & poſt hæc ſcripta Gabriel Pereira in tract.de manu Regia, lib. 1. cap.3. Auguſt.Barboſa in Paſtorali, ſive de offic. & poreſt. Epiſcop.1. part. titul.3. cap. 2. Ægid. Benedict. in l. ex hoc iure, D. de iuſt. & iure, tom. 1.cap.3.num.16.& Seraph.Freitas de iuſto Imperio Aſiatico cap.6. ex num.58.

48 Iuxta † quem loquendi, & docendi modum, intelligi debet eorumdem auctorum aſſertio, dum communiter tradunt, poteſtatem temporalem verè diſtinctam eſſe ab ſpirituali. † Et
49 Reges, & Principes ſæculares Romano Pontifici in temporalibus non ſubeſſe, & in ſuis titulis affirmare poſſe, ſe ſolius Dei gratiâ regnare, ut præter alios, de Catholicis noſtris Hiſpaniæ Regibus loquentes, obſervant Navarr. dict. notab.3. num.99. Borrellus, Zevallos, & Caliſtus Remirez ubi ſup. idem Zevallos dict. tract. *De las fuerças*, gloſ.18.num.29.pag.117. Petr. Cenedus in d.collect.64.ad Decretum,num.3. Et Nos tetigimus ſup. hoc lib. 2. cap.2. ex num.5. Id † ete-
50 nim ad directam & ordinatiam poteſtatem temporalem referendum eſt, non autem ad ſupremam, ſupereminentem, ſive indirectam, quæ, ut di-
51 ximus, cum ſpirituali † coniungitur, & legitimâ cauſâ exiſtente, ſæculares Principes & eorum Regna,& Imperia ſibi ſubordinat.

Atque ita iidem ipſi, & plures alij
52 Doctores reſolvunt, † Papam eſſe iudicem Principum non recognoſcentium ſuperiorem, maximè ubi materia peccati, vel aliquid ſpirituale concernens intervenit, ut probat Felinus per text.ibi in d.cap. novit num.4. de iudicijs,cap.per venerabilem, qui filij ſint legit. Guido Pap. in tract. de appellation. num.7.& 81. Bartol. in l. ſi Imperialis num.4. C. de legibus, Lælius Iordanus in tract.de Rom. ſed. orig.cap.12. num.21. Petr.Gregor.lib. 13.de Repub. cap.1. num.20. Peña in director.Inquiſir.3.par.commen.158. pag.661. verſ. *Praterea Romanus.*

Et eum † præcipuum Cæſarem appellat Baldus in l. 1. verſ. *Tertiò nota*, D. de offic. Procur.Cæſar,& in l.cùm in antiquioribus, num. 19. C. de iure delibet. inquit, quòd Papa non eſt ſicut homines terreni,ſed Princeps Regum terræ, & idem refert, & ſequitur Gregor. Lop.in l.4.tit.5. part.1. gloſ. 2. Petr.Gregor.lib.47.Syntag.cap.4. num.11. & plures alij congeſti à Valēçuela d. monit. part. 5. num.95. cum multis ſequentib. & ex num. 232. ubi inquiunt, quòd eſt Dominus dominantium, & ſupremum culmen omnium dignitatum, & ſuper omnes iuriſdictiones, d.cap. ſolitę de maiorit. & obedient. cap. venerabilis,de præbend. cap.duo ſunt, cap. ſi Imperator 96. diſtinct. cum alijs, quę latiùs tràdemus in cap. ſequenti ex num.71. & expreſsius celebris text. in d. Extravag. unam ſanctā de maiorit.& obed. ibi: *Oportet autem gladium eſſe ſub gladio, & temporalem auctoritatē ſpirituali ſubÿci poteſtati, &c.* 53

Quo iure ſæpèſæpius uſa videtur ſancta Romana Eccleſia, & Pontifices Summi,qui illam pro tempore gubernarunt. Nam ubi ſibi expedire viſum fuit, adverſus Imperatores, Reges, & alios Principes ſęculares, non ſolùm cenſuras Eccleſiaſticas, ſed materialem etiam gladium evaginarunt, illoſque ſuis Regnis, & Imperijs privarunt, vel eorum adminiſtratione, & iuriſdictione, quouſque reſipiſcerent, prohibuerunt, ut aperrè conſtat ex † multis exemplis,quæ de- 55
duci poſſunt ex cap. Valentinianus, cap.Adrianus 63.diſtin. d.cap. duo, & cap. Conſtantinus 69.diſtin. c.Sacer-

doribus 11. quæſt. 1. gloſ. in cap. nul lus, eâdem cauſa, & quæſt. & in dict. cap. ſi Imperator, verbo *Divinitus*, cap. ſi quis deinceps 17. quæſt. 4. cap. alius 15. quæſt. 6. cap. hortatu 23. queſt. 8. cap. ſcelus 2. quæſt. 1. cap. nos ſi incompetenter 2. quæſt. 1. cap. venerabilem de elect. dict. cap. novit, de iudicijs, cap. per venerabilem, & cap. cauſam quæ, el 2. qui filij ſint legit. cap. grandi de ſupplend. neglig. Prælat. cap. ad Apoſtolicæ de re iudic. cap. unico de Schiſmat. lib. 6. gloſſa verb. *Vrbano*, in Clement. 1. de reliq. & venerat. Sanctor. & ex innumetis alijs, quę non gravaremur ex omnimoda hiſtoria, & chronologicis obſervationibus promere, & la

56 to calamo recenſere, † niſi id ante Nos diligentiſsimè præſtitiſſent omnes ferè auctores ſuprà relati, & præcipuè Ioan. Lop. Palac. Rub. dict. tractat. de obten. Reg. Navar. 2. part. §. 6. & 7. Bermond. Choverou. dict. tractat. de publ. concubin. verb. *Et ſi Regali* ex num. 4. Turrecremata in ſum. de Eccleſ. lib. 2. cap. 114. per totum, Albertus Pighius lib. 5. Hierarch. Eccleſ. cap. 14. & 15. Petr. Gregor. dict. lib. 15. Syntagm. cap. 1. ex num. 11. & lib. 26. de Republ. cap. 4 & 5. Pat. Molin. dict. tractat. 2. de iuſt. & iure, diſput. 29. verſ. 3. colum. 137. Illuſtriſſ. Cardinal. Bellarmin. lib. 2. de Rom. Pontific. cap. 19. & lib. 3. cap. 3. verſ. *Hac opinio*, lib. 4. cap. 13. verſ. *Deinde*, ubi latè agit de depoſitione Henrici IV. Imper. per Gregor. VII. factâ, & latiùs lib. 5. cap. 8. per totum, ubi duodecim inſignia exempla proponit, Simancas dict. titul. 45. ex num. 25. Ayala de iure & officio belli, lib. 1. cap. 2. num. 27. Thom. Bozius de ſign. Eccleſ. Dei lib. 17. cap. 3. & 4. per totum, & in dict. tractat. de iure Eccleſiaſt. libert. & poteſt. lib. 6. cap. 12. & de Italiæ ſtatu contra Machiavel. lib. 3. cap. 5. & 6. Anaſtaſ. Germon. dict. lib. 3. de ſacror. immunit. cap. 13. ex num. 27. ad 50. Ioan. Boterus in relat. univerſ. 2. part. lib. 4. ubi agit de Romano Pontifice, ex pag. 234. Rutilius Benzonius de ann. Iubil. lib. 1. cap. 10. pag. 57. & 58. Salas dict. tractat. de legibus, queſt. 95. diſputat. 7. ſect. 4. Angel. Matthæacius de via, & ratione iuris, lib. 1. cap. 34. num. 28. Valençuela dict. 5. part. ex num. 236. ad 258. Bobadilla dict. lib. 2. Polit. cap. 17. num. 5. Camill. Borrell. dict. tract. de præſtan. Reg. Cathol. cap. 46. ex num. 110. & dict. cap. 47. ex num. 46. Peregrinus de iure fiſci lib. 1. titul. 2. ex num. 5. latiſsimè Paramus omnino videndus, dict. lib. 3. de orig. Inquiſit. quæſt. 1. opin. 3. ferè per totam, ubi plurima exempla laborioſè congeſsit, Marta de iuriſdict. 1. part. cap. 5. ex num. 15. & cap. 18. ex num. 5. & cap. 22. ex numer. 11. & cap. 23. per totum, Pat. Suarez in dict. defenſ. Fidei lib. 3. cap. 23. ex num. 1. & lib. 6. cap. 4. num. 17. & ſequentibus, & in tractat. de Fide, diſput. 20. ſect. 3. à num. 21. & diſput. 22. ſect. 8. num. 2. & 7. Caliſtus Remirez dict. tractat. de lege Regia, §. 2. ex num. 44. & noviſsimus Seraph. Freitas d. cap. 6. ex num. 45. ubi poſt Bellarm. optimè refert, & refellit argumenta, quibus in contrarium pugnare videtur Guiller. Barclaius.

Eſtque † inter alia exempla illud Iulij II. Roman. Pontific. valdè notandum, qui Ioannem Navarræ Regem, & ipſius coniugem Schiſmaticos declaravit, & Regno privavit. Quâ occaſione, & alijs à Catholico Rege Ferdinando Quinto occupatum fuit, ut ad longum recenſent Platina, Illeſcas, & alij in vita eiuſdem Iulij, Antonius Nebriſſenſ. de bello Navarrienſi lib. 1. cap. 2. & 3. Palacius Rub. dict. tractat. de obtent. Reg. Navarr. Garibai in compend. hiſtor. 2. part. lib. 20. cap. 15. & 3. part. lib. 29. cap. 4. & ſequentibus, 57

Pineda in Monarch. lib. 27. cap. 8. §. 3. Borrellus d. cap. 46. ex num. 102. & dict. cap. 47. num. 69. Valençuela ſup. num. 255. & Nos latiùs ſup. hoc lib. 2. cap. 20. num. 63.

58 Et † memoriâ noſtrâ Pius V. fœlicis recordationis anno 1569. per ſuā conſtitutionem, quæ incipit: *Regnans in excelſis*, Angliæ Regnum, ob Iſabellę Reginæ deteſtabiles hæreſes, & errores, ab ea ademit, & Chriſtianis Principibus illud debellandi, & occupandi poteſtatem fecit. Et poſteà Sixtus Quintus anno 1588. de eodem Regno, ac Brittonum, Philippum II. Regem Hiſpaniæ Catholicum inveſtivit, ut tradunt Sanderus de orig. & progreſſ. Schiſm. Ang. lib. 1. Germon. ubi ſuprà num. 41. Bobadilla num. 5. verſ. *I en eſtos tiempos*, & Camill. Borrell. dict. cap. 46. num. 189. & ſeqq.

59 Neque † Pij, & Chriſtiani Principes iniquo animo hanc Romanæ Eccleſię ſupremam auctoritatem ferre debent, cùm †

60 Aurelianus Imperator, licèt à Religione Chriſtiana abhorrens, Romani Pontificis prærogativam agnoverit, ut tradit Euſeb. Cæſarienſ. lib. 7. hiſt. Eccleſ. cap. 26. Ruffin. lib. 7. cap. 30. Alanus Coppus dialog. 1. cap. 8. pag. 53. Et † re

61 verâ maius imperio ſit ſubmittere legibus Principatum, l. digna vox, C. de legibus, ipſaque temporalis dignitas hoc modo maiora incrementa recipiat, ut tetigimus ſup. num. 33. & latè proſequitur Tho. Bozius de ſign. Eccleſ. Dei lib. 20. c. 8. & ſeqq. & lib. 21. per totum, & in tract. imperia pendere à virtutibus.

62 Præſertim, † cùm propter malitiam temporum, experientia clamet, non ſolùm utiliter, ſed etiam neceſſariò, & ex ſingulari Dei providentia, hac temporali iuriſdictione, & coërtione donatos eſſe Pontifices, ut præclarè advertit Bellarmin. dict. lib. 5. de Roman. Pontif. cap. 9. qui- ita † reſpondet dubitationi Othonis 63 Friſingenſis in prologo ad lib. 4. Chronic. ſuorum, dum dixit: *Virum Deo magis placeat Eccleſiæ ſuæ, quæ nunc cernitur exaltatio, quàm prior humiliatio, prorſus ignorare me profiteor: videtur quidem ſtatus ille fuiſſe melior: iſte fœlicior; aſſentior tamen Romanæ ſedi, quam ſuper firmam petram ædificatam non dubito, credenda, quæ credit, licitè poſſidenda, quæ poſſidet, &c.*

Idem † quoque pluribus exemplis 64 oſtendit Bapt. Fulgoſus lib. 1. memorab. cap. 1. de cultu Religionis, in cuius initio ſic habet: *Huc accedit, quòd multi Reges, Imperatoreſque ipſi, Regno, atque Imperatorio honore digni non creduntur, quos Religioſè Sacerdotes non unxerint, quin poſteà quàm aſſumpto diademate in Regno, aut Imperio confirmati fuere, ſi Eccleſiam vexeſi, aut alio modo læſerint, à Pontificibus regnandi, imperandique iure priventur, pluriſque apud Chriſtianos populos Religio, Pontificiaque voluntas, quàm arma ipſa, atque Regum Maieſtas habita eſt, &c.* Et alia adducit lib. 6. cap. 3. de ſeveritate, fol. 200. & ſequentibus. Quæ eò magis adnotanda ſunt, quòd ipſe idem auctor lib. 2. cap. 1. de priſcis inſtitutionibus, fol. 60. ſui veluti immemor, eoſdem Pontifices Romanos taxare videtur, quòd opibus & maieſtate præfulgeant: *Studiumque principalis nominis, ſanctiſſimæque appellationis, item pedum deoſculationes, etiam à Regibus, & Auguſtis, factas, admittant, & prima nomina, à ſatis humilibus primordijs incœpta, in militarem, atque tyrannicam poteſtatem tranſtulerint, quæ Principum ignavia diu ferendo incorrigibilia effecit.* Et alia ſimilia habet lib. 9. cap. 5. de ſuperbia, fol. 329. quæ vel delenda ſunt, vel cautè legenda.

(.†.)

SVMMARIVM
Capitis XXIII.

1 *Poncifex an poſſit de provincijs infidelium diſponere, iterum in diſputationem adducitur.*

2 *Papæ poteſtatem non extendi ad infideles, qui nunquam de Eccleſiæ gremio fuerunt, multi Doctores tenent, qui latiſſime recenſentur.*

3 *Infideles per Papam quibus in cauſis puniri, & iudicari poſſint, ex ſententia Covar. & aliorum.*

4 *Ambroſius Catherinus vocat nimis ſimplices, & adulatores Papæ eos, qui illū totius Orbis dominum faciunt.*

5 *Alexander VI. ex ſententia Epiſcopi Chiapenſis, Acoſtæ, Caietani, Soti, Victoriæ, Corduba, Bellarmin. Bañez, Valenciæ, Molinæ, & aliorum, quorum dicta ſpecialiter ponderantur, ſolùm cōceſſiit Regibus Catholcis curam cōverſionis, & protectionem Indorum Novi Orbis. Sed contrarium ex num. 63.*

6 *Alexandri VI. bullam, & conceſsionem erroris nota ſugillat Gregorius de Valencia.*

7 *Pat. Fran. Coello ex quæſtore Limēſi, Societatis Ieſu Presbyter admodum religioſus, & eruditus, laudatur.*

8 *Pat. Ioan. de Salas ſummarium, in Indice parum cautè ſcriptum, notatur.*

9 *Michaël Salon nunquam dixit, Reges noſtros NovumOrbem tyrannicè poſsidère.*

10 *Hæretici paſſim rident, & mordent Alexandri VI. conceſsionem.*

11 *Atabaliba Peruanorum Rex quid reſpondiſſe dicatur legatis Caroli V. Imp. ei Alexand. VI. donationē intimātibus?*

12 *Alexandri VI. donationem hæreticus quidam umbratilem appellat.*

13 *Auctor libri, cui titulus:* Mare liberū *latè, & liberè in eandem Alexādri VI. donationem debacchatur, & quàm iuſtè idem liber probibitus ſit.*

14 *Hæreticorum deliria notanda ſunt, ut illis reſpondeatur.*

15 *Papæ iuriſdictionem temporalem in toto Orbe nullibi pobari, plures affirmant.*

16 *Infidelium perſona, & bona ex ſententia multorum non ſolùm in temporalibus, verùm neque in ſpiritualibus Papæ ſubduntur.*

17 *Ovium nomine, quæ Petro à Chriſto commiſſæ ſunt, fideles tantùm intelliguntur.*

18 *Infidelium reſpectu Chriſtus Petro, & eius ſucceſſoribus ſolùm curam prædicationis præcepiſſe videtur.*

19 *Papa diverſo modo officio ſuo uti debet inter fideles, & inter infideles.*

20 *D. Paul. 1. Corinth. 5. nullam omnino iuriſdictionem Eccleſiæ adverſus infideles concedere videtur.*

21 *Eccleſiæ membra ſunt ſoli viatores fideles.*

22 *Baptiſmus eſt ianua, qua Eccleſiam ingredimur, & Chriſti, & Eccleſiæ membra efficimur.*

23 *Pontificis auctoritas, & poteſtas non poteſt eſſe maior quàm Chriſti, cuius Vicarius eſt.*

24 *Subrogatus non poteſt eſſe maioris potentiæ, quàm is, in cuius locum ſubrogatur.*

25 *Chriſtus Dominus in quantum homo non habuit temporalem totius mundi dominationem, ex communi multorum ſententia, qui referuntur, num. 30.*

26 *Ieremiæ locus cap. 22. verſ. 3. de Regno Iecomiæ loquens, perpenditur. Et num. 32.*

27 *Chriſtus noluit exercere officium diviſoris inter fratres.*

28 *Regnum ſuum non eſſe de hoc mundo, quo ſenſu Chriſtus Pilato reſponderit. Et num. 33. & 41.*

29 *Chriſtus, & Apoſtoli paucarum rerum dominium habuiſſe dicuntur.*

31 *Divi Auguſtini, Hieron. Ambroſ. Baſilij, Bernardi, & Theophylati loca exponduntur, temporale dominium Chriſti negantia.*

34 *Chriſto ut homini, excellens quoddam*

dominium temporale, quidam ex dono, ſive virtute unionis attribuunt.

35 *Chriſtus nō tranſtulit in Eccleſiam, & eius Vicarium ea, quæ ſibi excellenter, ſive eminenter conceſſa fuerunt.*

36 *Conſequentia hæc nō ſemper valet: Hoc potuit Chriſtus in quantum homo, ergo & eius Vicarius.*

37 *Pontifices etſi haberent temporalem iuriſdictionem, ea uti non deberent.*

38 *Chriſtus Dominus non abſtulit dominia hominum, etiam peccatorum, & tyrannorum.*

39 *Chriſtus iuſsit, tributa Cæſari ſolvi, Principibus obediri, & materiali gladio uti noluit.*

40 *Sedulij Paſchalis Hymnus expenditur, in Epiphania ab Eccleſia cantari ſolitus.*

41 *Divus Auguſtinus eleganti paraphraſi oſtēdit Regnum Chriſti non eſſe de hoc mundo.*

42 *Pontifices ipſi ſpiritualem poteſtatem à temporali ſæpè ſecernunt, & illam tantùm ſibi competere tradunt.*

43 *Cap. quo iure, & cap. quoniā 8. diſtin. expenduntur.*

44 *Cap. cùm ad verum, & cap. duo ſunt, diſt. 96. & cap. nos ſi incompetenter 2. q. 7. ponderantur, & illuſtrantur.*

45 *Cap. ſolitæ de maiorit. & obed. cap. per venerabilem, & cap. cauſam quæ, qui filij ſint legit. cap. novit de iudicijs, & cap. tuam de ordin. cognit. cap. ſi duobus, §. denique de appellation. perpenduntur.*

46 *Appellatio ad Papam non fit in cauſis temporalibus ex conſuetudine totius Chriſtianiſmi.*

47 *Cap. convenior 23. q. 8. cap. inter hæc 33. quæſt. 2. cap. Imperium diſtinct. 10. expenduntur.*

48 *Hoſius Cordubenſis qualiter Imperatorum, & Pontificum poteſtatem diſtinguat?*

49 *D. Bernard. temporalem iuriſdictionem Regibus terræ relinquendam docet, & alienam à Romano Pontifice vocat.*

50 *Opinionem affirmativam in propoſita temporalis poteſtatis Romani Pontificis quæſtione Auctor ut veriorem, & communiorem amplectitur.*

51 *Pontifex Romanus de omnibus Regnis, etiā ab infidelibus poſſeſsis, ex iuſta cauſa diſponere poteſt.*

52 *Bartoli doctrina refertur, & probatur, qui Pontifici tribuit facultatem concedendi terras, & inſulas infidelium.*

53 *Auctores plurimi referuntur, & expenduntur, qui Papæ dominium, & iuriſdictionem etiam in Provincijs & Regnis infidelium agnoſcunt.*

54 *Infideles, Iudæi, & Idololatræ non habent verum dominium, & eorum bona pertinent ad Eccleſiam, quæ ratione publicæ utilitatis poteſt illos privare iure ſuo, quia illa habent ut peculium.*

55 *Belli contra infideles ſuſcipiendi auctoritas maximè penes Pontificem reſidet.*

56 *Doct. Marta graviter invehitur contra negantes abſolutam Papæ iuriſdictionem in temporalibus, & eorum argumentis reſpondet.*

57 *Thom. Bozius Eugubinus conſtantiſsimè defendit abſolutam Papæ iuriſdictionem in temporalibus, & hanc ſententiam communem Theologorum appellat.*

58 *D. Thomæ verba notabilia adducūtur pro aſſerenda temporali dominatione Pontificis.*

59 *Henricus de Gandavo utramque iuriſdictionem Papæ concedit, & ſpirituatē architectonicam facit.*

60 *D. Antoninus iuriſdictionem Papæ ad puniendos, & deponendos infideles violantes legem naturæ, ut rem indubitatam agnoſcit.*

61 *Rodericus Sanctius Epiſcop. Zamorenſis apertè tribuit Papæ univerſalem poteſtatem in ſpiritualibus, & temporalibus, & eam pluribus Scripturæ locis confirmat.*

62 *Caliſtus Remirez ſupremam poteſtatem Papæ in temporalibus, etiam*

ad

ad infideles extendit.

63 *Indos infideles Novi Orbis, & eorum Regna, & Provintias potuiſſe ab Alex. VI. Regibus Catbolicis dari, plurimi Doctores fatentur. Et num. 68.*

64 *Ioan. Lupi de Palacios Rubios peculiarem tractatum fecit de inſulis maris Oceani.*

65 *Alexandri VI. Indiarum conceſsionem Hiſpaniæ Regibus factam intrepidè, & indiſtinctè probat Petrus Malferitus.*

66 *Marquardus hæreſim ſapere inquit, Alexandri VI. donationi contradicere.*

67 *Gregorius Lupus Alexandri VI. donationem validam eſſe cenſet, & prout iacet, accipiendam.*

69 *Thomas Bozius Alexandri VI. donationem multis rationibus defendit.*

70 *Epiſcopi Chiapenſis notabilia verba referuntur de viribus tituli, qui ex Pontificia conceſsione deſcendit.*

71 *Pontifex eſt Dei Vicarius, vel Deus vivus in terris.*

72 *Papæ poteſtatem in dubium vocare ſacrilegij inſtar eſſe videtur.*

73 *Papæ de poteſtate, & dignitate varij extant tractatus, & Doctorum encomia.*

74 *Papa eſt totius Orbis Monarcha, cauſa cauſarum, omnia, & ſuper omnia.*

75 *Papæ nullus poteſt dicere: cur ita facis?*

76 *Papa quidquid agit, agit tanquam Deus.*

77 *Papæ, qui mentitur, Deo mentiri videtur.*

78 *Papa ex ſententia D. Pauli etiam Angelos iudicabit, & hoc qualiter accipiatur?*

79 *Pontificem, Tertullianus Regem ſæculi appellat, & Eccleſia, omnia mundi Regna ei tradita, canit.*

80 *D. Bernardi verba elegātiſsima de dignitate Pontificis.*

81 *D. Auguſt. miram potentiam Pontificis Romani eleganter exaggerat.*

82 *B. Ignatius qualiter Pontificis poteſtatem cæteris præferat.*

83 *Petri Bleſienſis inſignis locus pro excellentia Romanæ ſedis in utroque gladio conſideratur.*

84 *Anglicus quidam Doctor qualiter Papam alloqueretur?*

85 *Papæ, & Pontifices nominis etymologia.*

86 *Papæ nomen olim inferioribus etiam Epiſcopis applicari ſolitum, quādo proprium Pontificis Romani fierè cœperit.*

87 *Pontifices ſacri apud omnes fere gentes etiam temporalia gubernarunt.*

88 *Sacerdos ſummus Hebræorum terram Promiſsionis partiebatur, & quid mundi effigies, in eius ſuperhumerali contexta ſignificaret.*

89 *Chriſtum etiam in quantum hominem totius Orbis tēporalē Dominum fuiſſe, plurimi ex ſanctis Patribus generaliter, & magis communiter docent.*

90 *Thomas Bozius hæreticos eſſe tradit eos, qui Chriſto, ut homini, temporaliū dominium non concedunt.*

91 *Chriſtus, ut homo, ex ſententia magis vera & probabili ſaltem habuit dominium excellentiæ, ex dono unionis ſibi à Patre conceſſum.*

92 *Dominio temporali qualiter Chriſtus Dominus vſus fuerit.*

93 *D. Bernardi elegans locus pro dominio Chriſti perpenditur.*

94 *Auctores plures citantur, qui temporale dominium ſaltim excellenter, & habitualiter in Chriſto concedunt.*

95 *Pſalm. 2. 23. & 28. pro dominio temporali Chriſti expenduntur.*

96 *D. Paul. ad Hebræos 6. verſ. 7. qualiter Chriſti dominium inſinuare videtur?*

97 *Geneſis 49. Iſaiæ 9. & Apocalipſis 19. verba explicantur, quibus Chriſti temporale Regnum aſſeritur.*

98 *Regnum temporale Chriſti nō ſolùm inter Hebræos, ſed generale totius Orbis fuit.*

99 *Chriſto omnia ſubiecit Pater, præter ſe ipſum, ex D. Paul. 1. Corinth. 5.*

Vaticinium de Regno Chriſti, qualiter

aſce-

acceperit Ioſephus Iudæus,ibid.

100 Sibyllæ agnoverunt dominiũ,& Regnum Chriſti.

101 Virgilius, quod de dominio ,ſeu Regno Chriſti Sibyllæ prænuntiarunt , ad Auguſtum Cæſarem adulatoriè traduxit.

102 Chriſtus in quantum homo,an,& qualiter omnipotens dici potuerit?

103 Chriſti dominatio temporalis non ſolùm creationis, verùm & redemptionis titulo nititur.

104 Chriſtus Regnum ſuum temporale Eccleſiæ,& Pontifici communicavit.

105 Chriſti,& Eccleſiæ idem eſt Regnum.

106 Eccleſia ſancta Dei ſponſa eſt.

107 Sponſæ negandum non eſt quod ſponſo conceditur.

108 Chriſtus,& Eccleſia unum corpus, & unam vocem conſtituunt,& inſignis ad id Divi Auguſtini locus.

109 Papa ex opinione Scoti Vicarius eſt Chriſti , etiam in quantum fuit Dominus mundi.

110 D. Petr. Chryſolog. omnem Chriſti poteſtatem,& dominationem in Eccleſiam translatam fatetur.

111 Eccleſiæ gubernatio perfectè ordinata non eſſet ,ſi Pontifici omnes Principes non ſubeſſent.

112 Monarchicum Imperium omnium optimum , & convenientiſſimum ſemper eſt iudicatum.

113 Pontificis univerſalis poteſtas in temporalibus multis iuribus comprobatur.

114 Ieremiæ vaticinium cap. 1: Ecce conſtitui te, &c. de Pontifice Romano omnes Patres accipiunt, & eius interpretatio.

115 Infideles etiam ad Eccleſiæ gubernationem ſpectant. Et num. 141.

116 Cap. 1. diſtinct. 21. cap. omnes 22. diſtinct. & alia ſimilia expenduntur.

117 Cap. ſolitæ de maiorit. & obed. explicatur.

118 Cap. per venerabilem qui filij ſint leg. ponderatur,& illuſtratur.

119 Extravag. unã ſanctam,de maior. & obed. latè explicatur,& exornatur.

120 Gladium ſpiritualem, & materialem Eccleſiæ competere , quibus rationibus Bonifacius IIX. evincat.

121 Bonifacius IIX. magnam partem extravag. unam ſanctam ex dictis D. Auguſtini,& Bernardi deſumpſit.

122 Papa ex ſententia D. Thomæ utriuſque poteſtatis apicem tenet.

123 B. Ignatius à Loyola plura piè , & doctè notavit de utraque poteſtate Pontificis in epiſtola ad Regem Abyſsinorum.

124 Eliachim fuit typus Romani Pontificis.

125 Clavium traditio eſt ſignum pleni,& abſoluti dominij.

126 Extravagans Meruit , de privilegijs edita per Clemen. V. an in aliquo derogaverit extravag. unam ſanctam.

127 Lex,etiam ſi corrigatur , rationes tamen eius æternæ,& immutabiles ſunt.

128 Bella quemadmodum iuſta cenſeri ſolent, ſi à Deo , ita ſi à Pontifice præcipiantur.

129 Pontificis auctoritate bellum iuſtè moveri poteſt adverſus infideles , & in eo capta licitè retinentur.

130 Apoſtolica Sedes ſolita eſt , infidelium provincias Principibus Chriſtianis cõquirendas,& poſsidendas concedere.

131 Baldi notabilis doctrina refertur circa conceſsionem terrarum infidelium.

132 Infidelium provincias, non ſolùm ubi anteà Chriſtianorum fuerunt ,ſed etiam noviter repertas , & nunquam à Catholicis occupatas , Pontifex concedere poteſt ſub ea conditione , ſi capiantur.

133 Hoſtium terras,aut bona ante victoriam dividere , imprudentiæ tribui ſolet.

134 Conditionem victoriæ , & ſpoliationis hoſtium expectare,nullam turpitudinem continet.

135 Cap. Abbate ſanè de re iudicata , lib. 6. expenditur,& illuſtratur.

136 Eccleſia,quæ nondũ constructa eſt, benè poteſt donari,collata cõditione in tẽpus,quo iam fuerit ædificata.

137 Anaſtaſ. Germonij, & Franc. Vargas notabilia verba referuntur circa magnam Pontificis poteſtatem, in concedendis quibuslibet infidelium provincijs.
138 Pontificis temporalem poteſtatẽ nullo certo teſtimonio niti, falſum eſt.
139 Infideles, ob ſolam infidelitatem, & idololatriam, ad iudicium Eccleſiæ pertinere, plures tradunt.
140 D. Paul. locus 1. Corinth. 5: De ijs qui foris ſunt, explicatur.
141 D. Ioan. locus: Paſce oves meas, exponitur cum Innocen. Roffenſi, Leontio, Bernard. Theophyl. & alijs, quorũ verba citantur. Et num. ſeqq.
142 Ovium nomine apud D. Ioan. infideles etiam deſignantur: & qualiter ij ad Eccleſiæ curam pertineant?
143 Paſcere in ſacra Scriptura ſæpè idem ſignificat, quod gubernare.
144 Reges Paſtores populorũ ſæpè appellantur, & quare?
145 Pſalm. 77. & 79. verſus exponitur.
146 Chriſtum in quantum hominem temporale dominium habuiſſe, verius eſt, quamvis eo uti noluerit.
147 Chriſtus Dominus aliquibus in caſibus temporalem iuriſdictionem exercuit.
148 Regnum ſuum non eſſe de hoc mundo, quo ſenſu Chriſtus Pilato reſponderit? Et num. 160.
149 Chriſtus ſe Regem appellari ſæpè paſſus eſt.
150 Chriſtus Lucæ 12. cur noluerit eſſe iudex inter fratres de hæreditate certantibus?
151 Extravagans Cùm inter nonnullos, & quia quorumdam, & exijt, qui ſeminat de verb. ſignif. explicantur.
152 Chriſtus paupertatem in ſe, & Apoſtolis affectavit, & ea ſola mundum vincere voluit.
153 Eccleſiæ communicavit Chriſtus poteſtatem temporalem, quam habuit, etiam ſi excellenter in eo conſideretur. Et quare.
154 Finis ultimi cura ad quem pertinet, ſubijciuntur reliqui, qui curam habent finium antecedentium.
155 Poteſtas temporalis à Chriſto in Eccleſiam tranſlata non fuit nuda, & inefficax.
156 Apocalypſis cap. 2. verba exponuntur cum Divo Auguſtino, & Baronio.
157 D. Epiphanius quibus verbis explicet Regiam dignitatem in Eccleſiam ſimul cum Sacerdotio tranſlatam.
158 Chriſtus poſt reſurrectionem magis plenè, & abſolutè vocari potuit Dominus temporalis totius mundi.
159 Chriſtus poſt reſurrectionem D. Petro clavium poteſtatẽ, & Eccleſiæ oviũ curam commiſit.
161 Iuriſdictio temporalis regulariter diſtincta eſt ab ſpirituali, & una alteram iuvare debet.
162 Iura, quæ docent poteſtatem temporalem ab ſpirituali diſtingui, non negant, quin utraque in Pontifice dari poſſit.
163 Summus Pontifex ſecundùm Baldum eſt iudex ordinarius totius mundi, & concurrit cum quolibet ordinario.
164 Appellare ad Papam à ſententijs iudicum, vel Principum ſæcularium, an, & quando liceat?
165 D. Bernardus benè concedit Papæ ſecularem iuriſdictionem; monet tamen, ut eam per alios exerceat.
166 Gladij duo, Chriſto ab Apoſtolis oblati, quid deſignarint, ſecundùm D. Bernard. & alios.
167 Papa regulariter etiam in temporalibus habet auctoritatem; Imperatores verò, & Reges poteſtatem, & exercitium.
168 Solis & Lunæ ſimilitudo qualiter applicetur poteſtati Pontificiæ, & Regiæ.
169 Eccleſia Monarchiam propriam conſtituit, quæ dicitur Regnum Apoſtolorum.
170 Iuribus, quæ Papæ negare videntur poteſtatem temporalem, qualiter reſponderi poſſit? remiſſivè.
171 Cap. Novit de iudicijs, hiſtoria & explicatio, remiſſivè.
172 Feudalis cauſæ cognitio, & iuriſdictio

feudi

feudi domino competit, etiam contra perſonas Eccleſiaſticas.

193 Feudum, qui ab altero habet, & recognoſcit, etiam ſi ſit ſupremus Princeps, ab eo ſuper feudalibus debet iudicari, & quare?

CAPVT XXIII.

De eodem titulo, & magis peculiari Pontificiæ poteſtatis in concedendis Regnis, Provincijs, & bonis infidelium diſputatione.

HIS ITA breviter, & generaliter (ſed opportunè, ut arbitror) de temporali dominatione, & poteſtate Romani Pōtificis prænotatis, ſupereſt adhuc, ut ſpecialibus, & magis in noſtræ quæſtionis terminis inquiramus,
1 † an etiam illam exercêre poſſit in Regnis, perſonis, & provincijs infidelium, qui nunquam Eccleſiæ nomen dederunt? Video quippe in hoc alteram litem conſurgere ex litis primæ materia, ut aliàs dicitur in l. terminato, C. de fruct. & lit. expenſ. Nam omiſſis duabus illis prioribus abſurdis, & damnatis eorum ſententijs, qui nullam temporalem iuriſdictionē Pōtifici tribuunt, vel eam ad Eccleſiæ terras duntaxat reſtringunt; ſi tertiæ opinionis auctores ſequamur, ſub abſoluta illa, & univerſali poteſtate, quam in eius perſona conſtituunt, nihil planè excluſum videtur. Si verò quartæ ſectatores audiamus, qui ſolā indirectam, ſive ſupremam, & ſpiritua li deſervientem agnoſcunt; magis cōmuniter ſentiunt, non poſſe eum Reges, & populos infideles ſuis Regnis, bonis, & dominijs privare, vel alijs Principibus Chriſtianis, etiam ſub prætextu Religionis, abſolutè concedere, ut eoſdem infideles bello ſubijciant, & in ſuam ditionem, & poteſtatem deducant. Sed præſtat, ut utriuſque partis fautores, & præcipua argumenta, quibus nituntur, breviter expēdamus, & quænam magis probari debeat, exactiori iudicio conſideremus.

ET † à negativa initium dicendi 2
capientes, eam ſequi videntur Innocent. Ioan. Andr. & plurimi alij, quos ſup. hoc lib. cap. 10. ex num. 41. citavimus, dum docent, infideles ob ſolam infidelitatem, vel quòd de Eccleſiæ gremio non ſint, ſuarum rerum dominio privatos, vel privandos non eſſe. Et expreſsè de Papæ poteſtate, & dominatione loquentes, & quòd non extendatur ad provincias infidelium, neque in eis, vel de eis quicquam diſponere poſsit, Ancharran. in dict. reg. peccatum, verſ. *Sed hic quæro*, Ioan. Pariſienſ. de poteſt. Regia, & Pap. cap. 12. & ſeqq. Turrecremata in ſum. de Eccleſ. lib. 2. cap. 113. Caietan. in 2. 2. quæſt. 66. art. 8. verſ. *Circa primum*, Anton. Corſet. de poteſt. Reg. quæſt. 85. Henric. quodlib. 10 6. quæſt. 23. Driedon. de libert. Chriſt. lib. 1. cap. 15. & 16. & lib. 2. cap. 2. Vvaldenſ. Durand. Sanderus, Sebaſtian. Medices, & alij in cap. præced. num. 45. relati. Victoria in relect. 1. de poteſt. Eccleſ. quæſt. penult. propoſit. 5. Albert. Pighius lib. 5. Eccleſ. Hierarch. cap. 7. & 14. Maior in 4. diſtinct. 24. quæſt. 3. Sotus in eod. 4. diſtinct. 1. quæſt. unica, art. 10. pag. 272. Navarr. qui Alvarum Pelagium contrarium aſſerentem graviter notat, in cap. novit de iudicijs notab. 3. num. 58. & ſequentib. Covar. dict. reg. peccatum, §. 9. num. 6. verſ.
ult. & §. 10. num. 4. verſ. *Nec item*, † u- 3
bi apertè docent, in eos, qui nondum Catholicam Fidem per baptiſmum ſuſceperunt, id ſolum ius habere ſummū Pontificem, ut illis prædicari faciat legem Evangelicam, non tamen iuriſdictionem nec ſpiritualem, nec temporalem niſi ea ex parte, qua earum

uſus neceſſarius ſit, ne Chriſtianæ religioni iniuria ab infidelibus fiat, Menchaca lib. 1. conrroverſ. illuſt. cap. 21. num. 2. & cap. 24. Balthaſ. Ayala de iure & offic. belli lib. 1. cap. 2. num. 29. Cardin. Bellarmin. lib. 5. de Roman. Pontif. cap. 2. & ſeqq. Molina de iuſt. & iure tract. 2. diſput. 29. Pat. Suarez in 3. part. tom. 1. diſput. 48. ſect. 2. & in defenſ. fidei lib. 3. cap. 8. num. 4. & in tract. de charit. diſput. 13. ſect. 5. num. 4. Paramus dict. lib. 3. de orig. Inquiſit. quæſt. 1. opin. 2. num. ult. & opin. 4. num. 4. & 16. Ioan. de Salas, qui alios plures recenſet in tract. de legib. quæſt. 95. diſput. 7. ſect. 4. num. 30. &
4 32. Et † adeò ſecurus in ea reſidet Ambroſ. Catherin. in comment. epiſt. ad Roman. ut ſcribere auſus fuerit, nimis ſimplices, vel Papæ adulatores eſſe, qui aiunt, ad eum de iure pertinêre omnem totius Orbis dominationem, etiam temporalem.

5 Et ſpecialiter † de hac conceſſione Indiarum Occidentalium tractantes, quam Alexan. VI. Hiſpaniæ Regibus fecit, & quòd eius virtute plenũ & abſolutum Imperium in provincijs Barbarorum acquirere nõ potuerint, ſed tantùm ius quoddam, ut eoſdem ad Fidem Catholicam, & mores Orthodoxos per idoneos Evangelij miniſtros adducerent, adductos proregerent, apoſtatantes, vel turbantes punirent, & reliqua ad hunc finem conducentia ſuperiori curâ, & adminiſtratione dirigerent, ſimulque alios Principes in eiſdem novis regionibus negotiari volentes expellerent, poſt longã diſputationem reſolvunt Epiſcopus de Chiapa in peculiari huius argumenti libello, cuius inſcriptio eſt: *Tratado cõprobatorio del Imperio ſoberano, i Principado univerſal, que los Reyes de Caſtilla i Leon tienen ſobre las Indias.* Et in Apologia contra obiectiones Sepulvedæ, replicat. 12.

Caietanus, & Domin. Sotus ubi ſup. Mag. Victoria in 1. relect. de Indis ex num. 26. & in 2. ex num. 1. Gregor. Lopez in dict. l. 2. titul. 23. part. 2. gloſ. magna, col. 5. & 6. qui, licèt dubius, & anceps, Victoriæ verba tranſcribit, & tandem in hanc partem inclinare videtur.

Ioſeph. Acoſta lib. 3. de procur. Indor. ſalut. cap. 2. & 3. ubi inquit, non oportere falſos titulos comminiſci; & Catholicis noſtris Regibus, reſpectu Indorum, ſolùm ius curę, & adminiſtrationis ſpiritualis competere, ita ut Indi de commoditatibus, ac dominatu ſuo non pellantur, niſi quatenus iniurij fidei, & ſuis pernicioſi deprehẽdantur.

Anton. à Corduba in quæſtionar. lib. 1. quæſt. 57. dub. 4. per totum, Domin. Bañez in 2. 2. quæſt. 8. art. 10. verſ. *Arguitur tertiò*, col. 531. ubi concludunt, quòd Alex. VI. non potuit dare Regibus Catholicis amplius, quã ipſe habebat ſuper eas nationes. Ac proinde cùm Papa non ſit dominus temporalis totius Orbis, niſi in ordine ad gubernationem ſpiritualem, id tantùm eis conceſſit, ut eſſent executores, temporali quadam poteſtate à ſe conceſſâ, non ad deſtruendos Indos, & ſpoliandos, ſed ut amoverent impedimenta, quæ Barbaræ nationes opponerent contra Evangelij prædicationem, & ſimiliter conceſſit, & potuit concedere, ut ſi converterentur ad Fidem Barbari illi homines, Reges Hiſpaniæ eſſent illorum tutores, & haberent erga illos Cæſaream quandam poteſtatem, quam habet Imperator modò circa quoſdam Principes, & Reges. Non autem dedit poteſtatem, ut deponerent Reges Indorum, & alios de novo crearent, niſi fortè in caſu, quo Reges iniquè agerent contra fideles ſubditos ſibi.

Bellarmin. dict. cap. 2. in fine, ubi cùm docuiſſet, Papam non habêre aliquam poteſtatem in infideles, neque unquam eâ uſum eſſe, ſubdit, quòd ſi adverſarij urgeant, dicentes Alexan-

drum

drum VI. diviſiſſe Orbem nuperrimè
inventum Regibus Hiſpaniȩ, & Luſi-
taniæ: *Reſpondendum eſt, non eo conſilio*
id factum, ut Reges illi proficiſcerentur ad
debellandos Reges infideles Novi Orbis,
& eorum Regna occupanda, ſed duntaxat,
ut eò adducerent Fidei Chriſtianæ prædi-
catores, & protegerent, ac defenderent,
cùm ipſos prædicatores, tum Chriſtianos
ab eis converſos. Et ſimul ut impediret con
tentiones, & bella Principum Chriſtia-
norum, qui in illis novis Regionibus nego-
tiari volebant.

Gregor. de Valencia 3. tom. con-
trovers. Theolog. diſput. 1. quæſt. 10.
punct. 7. col. 398. verſ. *Ad ſecundum,*
6 ubi, † quod amplius eſt, ſic ſcribere au-
det: *Alexander autem VI. (ſi in eo facto*
particulari ad Reges illos tantùm, & ad
inſulas illas pertinente non erravit) ſolùm
conceſſit illis Regibus ius quoddam ſuper-
intendentiæ & patrociniȷ in infideles il-
los, poſtquàm debito modo eſſent ad Fidem
converſi. Nec enim potuit infideles illos do
minio ſuo privare, propterea ſolùm, quòd
eſſent infideles, &c.

Et idem eiſdem ferè verbis obſer-
vant Molina d. diſput. 29. col. 140. &
diſput. 35. col. 191. verſ. *Illud dicam,*
Eman. Rodet tom. 1. quæſt. Regular.
quæſt. 45. art. 2. Ludov. Torres de fide
quæſt. 10. art. 11. diſput. 52. dub. 1. col.
646. Pat. Suarez in eod. tract. diſput.
18. ſect. 2. num. 7. col. 284. Ludo. Para
mus d. opin. 4. num. 20. & 21. noviſſi-
mus Seraph. Freitas de Imp. Aſiat. cap.
7. & cap. 9. n. 2. & c. 12. ex n. 1. ad 8.

7 Et † eruditiſsimus pariter, ac reli-
gioſiſsimus vir Pat. Franciſcus Coe-
llus, qui poſtquàm in Academia Sal-
manticenſi togâ nobiliſsimi Collegij
maioris Conchenſis cōdecoratus fuit,
& publici anteceſſoris munus exer-
cuit, in hoc graviſsimo Senatu Limen
ſi pluribus annis ſumma cum laude, &
approbatione integerrimum quæſto-
rem criminum egit, & tandem ſibi vi-
vere cupiens, vanis mundi curis, & ho
noribus libello repudij dato, Religio-
ni Societatis I e s v ſe piè devovit, &
conſecravit, ubi anno 1622. fœliciter
requievit, in tract. manu ſcripto, quem
pio, & gravi ſtylo cōtra alium Fr. Mi-
chaëlis ab Agia in favorem, & defen-
ſionem Indorum elucubravit, n. 118.
& num. 158. & ſeqq. ubi hanc etiam
fuiſſe, & eſſe Regum noſtrorum mentē
ex aliquibus eorum proviſionibus, &
ſchedulis coniectatur.

Pat. quoque Ioan. de Salas d. tract.
de legib. quæſt. 95. diſput. 7. ſect. 4. n.
29. & num. 31. verſ. *Ad illud*, pag. 123
eandem ſententiam tanquam veriorē
admittit. Qui † etiam, quod magis 8
eſt, in indice eiuſdem tractatus verb.
Indi inſulani, ita ſcripſiſſe comperitur:
Indi inſulani per tyrannidem ſunt redacti
ad dominium Regis Hiſpaniæ. Sed id cau-
tè legendum eſt, & ab aliquo Gallo
typographo, parum Hiſpanis affecto,
adiectum eſſe videtur. Nam auctor id
neutiquam dicit in loco, qui ibi cita-
tur, nempe quæſt. 96. diſput. 10. ſect. 3.
num. 14. pag. 227. Sed potius † Mi- 9
chaëlem Salonem reprehendit, eò
quòd in 2. 2. quæſt. 60. art. 6. aſſertion.
4. verſ. *Denique*, ſuppoſuiſſe videatur,
Regem Hiſpaniæ etiam nunc tyranni
de Regna illa obtinêre. Quod quidem
ipſe etiam Salon minimè tradit; ſed
imò contrarium ſentiendo, quærit:
Vtrum ſi ita res haberet, ut Indi inſulani
per tyrannidem eſſent redacti ad dominiū
Regis Hiſpaniæ, legibus eius obedire tene-
rentur?

Hȩretici † autem non verentur 10
paſsim in ſuis ſcriptis, impudentiſsi-
mis verbis, prȩdictam donationem ex
defectu poteſtatis ridère. Nam Hie-
ronym. Benzo in lib. 3. hiſt. Novi Orb.
cap. 3. qui habetur in 2. tom. hiſtor. A-
mericæ, part. 6. pag. 12. narrat, † Ata- 11
balibam, Peruanorum Regem, cùm ei
ab Hiſpanis Alexandri VI. conceſsio
nota fieret, reſpondiſſe: *Pontificem in-*
ſigniter fatuum, & impudentem eſſe, eo fa-
cilè prodi, quòd aliena tam liberaliter lar-
giatur, ubi Hæreticus eius additiona

tor

ſtor adiecit: *Quo iure, hæc dare potuit Papa, in qua nullum ius unquàm habuit? Niſi fortè, quia Chriſtus cœli, & terræ hæres eſt, cuius bonus iſte Pater Vicarius*
12 *eſt ſcilicet.* Et † in eâdem parte, pag. 64. extat relatio expeditionis à Gallis in Floridam factæ, cui præfigitur argumentum, ubi hæc verba ponuntur: *Etſi enim nullo iure Hiſpani latiſſimas illas in Occidēte tum inſulas, tum Indiæ continentis provincias, niſi fortè umbratili Pontificis donatione, cuius ea*
13 *non ſunt, poſſident, &c.* Auctor † quoque libri, cui titulus: *Mare liberum, ſive de iure, quod Batavis competit ad Indicana commercia,* quem refert Freitas ubi ſuprà, plura (ut audio) in eiuſdem donationis, & Romanę Eccleſiæ contemptum inverecundè conſcripſit: abſolutè negans, cap. 3. & 4. ullam ei in terris, vel bonis infidelium poteſtatem competere; quæ tamen omnia meritò deleri iuſſa ſunt in Catalogo librorum prohibitorum Illuſtriſſ. Cardinalis à Sandoval, anno 1612. in primo indice, pag. 77. & in ſecundo, pag. 55. & tetigi ſup. hoc lib. cap. 1.
14 num. 48. Sed † hîc omittenda non fuerunt, ne quis (ut ille dixit) patientiam noſtram in conſcientiā ducat, & ut commodiùs illis obviam ire poſſimus, ſi tela, quibus petimur, agnoſcamus. Nam iuxta D. Leonem in 1. concione Parænetica ad Fideles: *Magna eſt pietas prodere latebras impiorum, & ipſum in eis, cui ſerviunt, diabolū debellare.*

Pro cuius ſententiæ cōfirmatione, omiſsis alijs levioribus argumentis, quę à prædictis auctoribus expenduntur, & præcipuè a Navarro, qui decem & ſeptem, Matta, qui viginti duo congeſsit in d. tractat. de iuriſdictio. 1. part. cap. 17. per totum. Primò cum
15 eiſdem conſidero, † quòd cùm nullo iure, aut teſtimonio, vel ſufficienti Eccleſię traditione probetur univerſalis Romani Pontificis per totum Orbem in temporalibus dominatio, vel iuriſdictio, ut latè oſtendunt Turrecremata, Victoria, Bellarmin. & alij ex ſup. relatis: † ea quidem circa provincias, 16
& perſonas infidelium multo planius deneganda videtur, de quibus non ſolùm in temporalibus, verùm neque in ſpiritualibus cognoſcere poteſt; cùm Petro, † & ſucceſſoribus eius à Chri- 17
ſto Domino ovium tantùm cura commiſſa fuerit, iuxta illud Ioan. ult. *Paſce oves meas*, quod de fidelibus omnes Eccleſiæ Patres interpretantur; nam infideles, oves non ſunt, ut inquit Bellarmin. dict. cap. 2. in princip. Baronius in Parẹneſi ad Remp. Venetam, pag. 30. & Salas dict. lect. 4. numer. 29. Quorum † reſpectu ſolùm 18
dixiſſe, & præcepiſſe Apoſtolis Chriſtus videtur Matth. 28. & Marci. ult. ut euntes, omnes gentes docerent, & baptizarent. Quæ verba non continent vim coactivam, vel dominativam illorum, ſed divinæ tantùm inſtitutionis, & pręcepti de baptiſmo recipiendo denuntiationem, cuius cauſâ, vel etiam ob ſolam infidelitatem dominio ſuarum rerum, quod naturali, & communi gentium iure eis competit, privari non poſſunt, ut latiùs diſputavimus ſuprà hoc lib. cap. 10. & ſeqq.

Vnde † D. Thomas, & communis 19
diſcipulorum eius ſchola, quam refert Paramus d. opin. 4. num. 4. & Molina d. cap. 29. col. 140. in fine, aſſerit, Papam, quod attinet ad ſpiritualia, habere ampliſsimam poteſtatē, à Chriſto ſibi traditam, cuius vices gerit in terris; in Chriſtianos quidem, ut ſanctis legibus eos inſtituat, & iudicet, in infideles verò, ut illis Evangelium prædicet, vel prædicari curet; non autem, ut in illos aliquam dominationem, vel iuriſdictionem exerceat.

Quam † Eccleſiæ expreſsè negat 20
Apoſtolus 1. Corinth. 5: *Quid enim mihi de his, qui foris ſunt iudicare?* quod habetur, & de infidelibus, & Paganis, qui foris, id eſt, extra Eccleſiam ſunt, intelligitur in c. omnis Chriſtianus 11.

quæſt.3.cap. multi. 2. quæſt. 1. cap. 12
de conſtit.cap.gaudemus de divortijs,
cap. 1. de homi.in 6.Concil.Trid.ſeſſ.
14.cap.12.cum multis alijs,quæ con-
geſsimus ſup.hoc lib.cap.14. ex num.
21. & in noſtris terminis expenditur
à Doctoribus ſuprà citatis, & à Gre-
gor. Lopez d. gloſ. magn. colum. ult.
verſ. *Sexta concluſio*, Navarro d. cap.
novit, notab.3.num.41.Covar.d.reg.
peccatum 2.part.§.9.num.6. verſ.ult.
Salas dict. ſect. 7. num. 29. Paramo
opin.2. num.ult. & Suarez dict.tract.
de Fide, diſput.9.ſect.1.num.5.& 17.
21 ubi pluribus probat, † quòd Eccleſiæ
membra ſunt ſoli viatores fideles, &
baptizati.

22 Vnde † Eugenius IV. in Concilio
Flotentino vocat baptiſmum ſpiritua
lem ianuam: *Per ipſum enim*, inquir, *mē-
bra Chriſti, ac de corpore efficimur Eccle-
ſia*, & D.Hieronym.in epiſt.ad Ocea-
num, alieni & extra Eccleſiam ſunt
Iudæi, Hæretici, atque Gentiles; de
quo etiam plura tradit Canus de locis
Theologicis lib.4.cap.2.

SECVNDÒ conſidero, quòd etſi
Romani Pontificis poteſtas, & au-
ctoritas maxima ſit, & toto animo
veneranda, totiſque viribus defen-
23 denda: † non tamen maior, & validior
eſſe poteſt eâ, quam Chriſtus Domi-
nus habuit, & exercuit, cuius Vicarius
& Petri ſucceſſor ipſemet Pontifex
appellatur, cap. licèt, & cap. quanto
de tranſlat. Epiſcop. cum alijs tradi-
tis à Navarro d. notab. 3. num. 12. &
24 ſeqq. † iunctâ l.nemo plus iuris, l.ne-
mo plus commodi, l. in ijs 136.§. non
debeo, D.de regul.iuris, l.ſi eum, §.qui
iniuriarum, D.ſi quis caution.& pluri-
mis alijs, quæ de ſubrogatorum natu-
ra, & ſimilitudine congerit Tiraq. de
primogen. quæſt.40. ex num. 43. E-
verardus loco 93. Catellian. Cotta in
memorab.iur.verb. *Subrogatum*, Clau-
dius Pratus Gnoſcon general. iuris
lib.6.tit.9.cap.2.& Cardi. Tuſchus in
pract. concluſ.iur.litt.S.concluſ.756.

Atverò † Chriſtum Dominum ſe- 25
cundùm humanitatem, ſive in quan-
tum hominem, totius mundi Regem
non fuiſſe, neque temporalem eius
dominationem, aut iuriſdictionem ha-
buiſſe, & exercuiſſe, apertè probari
videtur † ex illo Ieremiæ cap. 22. 26
verſ.30. ubi loquens de Iechonia, ex
cuius ſemine Chriſtum fuiſſe D. Mat-
thæus cap.1. teſtatur, ait: *Hæc dicit Do-
minus, ſcribe virum iſtum ſterilem, virum,
qui in diebus ſuis non proſperabitur, nec
enim erit de ſemine eius vir, qui ſedeat ſu-
per ſolium David, & poteſtatem habeat
ultra in Iudà.*

Lucæ 12.verſ. 13. ubi, † cùm qui- 27
dam de turba Chriſto dixiſſet: *Ma-
giſter, dic fratri meo, ut dividat mecum
hæreditatem, ille dixit ei: Homo, quis me
conſtituit iudicem, aut diviſorē ſuper vos?*

Ioan.18. verſ.36. † ubi idem Chri- 28
ſtus à Pilato rogatus, an Rex Iudæo-
rum eſſet? Reſpondit: *Regnum meum
non eſt de hoc mundo: ſi ex hoc mundo eſſet
Regnum meum, miniſtri mei utique decer-
tarent, ut non traderer Iudæis: nunc autē
Regnum meum non eſt hinc.*

Et † extravagantibus Cùm inter 29
nonnullos, Quia quorumdam, & Exijt
qui ſeminat de verbor.ſignific. ubi ex-
preſsè affirmatur, Chriſtum, & Apoſto
los paucarum rerum dominium ha-
buiſſe.

Quibus & alijs teſtimonijs & argu-
mentis hanc opinionē defendūt; † & 30
magis communiter à ſacræ Theologiæ,
& iuris Pontificij Doctoribus recipi,
tradunt Abulenſis ſup.Numer. cap.4.
q.11.& ſup.Matth. c.20.q.63. & cap.
21.q.3. Valden.lib.2.doctr.fid.art.3.
cap.76.& 77. Driedonus de dogmat.
Sacræ Script.lib.3.tract.1. cap.4. A-
dria. Finus lib.5.flagelli cōtra Iudęos,
cap.5.& 6.Iacob. Nanclatus in tract.
de Reg. Chriſti, titul.4. Ianſenius lib.
4. concord. cap.3. & 141. Franc. à
Chriſto in 3.Sent. diſt.4. quæſt. 6. de
Regno Chriſti, Alfonſ. à Caſtro lib.
4. contra hæreſes, verbo *Beatitudo*,
hære-

Digitized by Google

hæreſi 3. Salmeron 3. tom. tractat. 10. num. 26. Victoria in d. relect. 1. de Indis num. 6. & 27. & de poteſt. Eccleſ. q. penult. à num. 15. Soto in 4. diſtinct. 25. q. 2. art. 1. & 4. de iuſt. & iure lib. 4. quæſt. 4. art. 1. Ioan. Pariſienſ. de auct. Reg. Pap. cap. 8. & 9. Menchaca lib. 1. controverſ. illuſtr. cap. 21. numer. 2. Barthol. à Medina in 3. part. D. Thom. quæſt. 59. art. 4. Domin. Bañez in 2. 2. in præambul. de dominio ad quæſt. 62. quæſt. 4. dub. 1. & ſeqq. Corduba d. q. 57. dub. 1. Cardin. Toletus in d. cap. 28. Ioan. annot. 26. & 27. Benedict. Pererius lib. 8. in Daniel, non longè à fine, Bellarmin. dict. lib. 5. de Romano Pontifice cap. 4. & 5. Molin. dict. diſput. 28. Fr. Alfonſ. de Mendoça Auguſtinianus in ſuis quodlibetis relect. de dominio CHRISTI, §. 14. & ſeqq. & eſſe veram, & magis piam, Sacræ Scripturæ, Patribus, & rationi cōſentaneam, ſeriò affirmat Gregor. de Valencia 4. tom. diſput. 1. quæſt. 22. pūct. 6. & 3. tom. diſput. 5. quæſt. 1. punct. 1. verſ. *Vbi tamen*, Pat. Suarez in 1. tom. 3. par. diſput. 48. ſect. 2. & in defenſ. Fidei lib. 3. cap 5. num. 15. & 16. & lariſſimè Michaël Salon in 2. 2. quęſt. 4. art. 4. Paramus de orig. Inquiſit. dict. lib. 3. quæſt. 1. opin. 4. ex num. 70. Fr. Ioan. à Ponte in convenien. utriuſque Monarch. lib. 4. cap. 15. §. 4. & 5. & noviſsimè alios referens, & optimè hunc articulum tractans Pat. Salazar in comment. Proverb. cap. 8. & Pat. Franc. Mendoça in comment. ſup. lib. 1. Reg. cap. 2. num. 10. annot. 15. ſect. 3. ex num. 1. ad 16. ubi diſſertè oſtendunt, neque hæreditario, neque belli, aut electionis iure CHRISTVM in quātum hominem temporalem mundi do minum fuiſſe.

31 Quod † inter plures alios ex antiquis Eccleſiæ Doctoribus, quos latè recenſet Bellarm. in recognit. ad lib. 5. de Roman. Pontif. cap. 4. pag. 510. & ſeq. benè etiam oſtendit D. Auguſtin. lib. 17. de Civit. Dei cap. 7. ubi inquit: *Populi Iſraël perſonam figurare gerebat Saul, qui populus Regnum fuerat amiſſurus, Chriſto Ieſu Domino noſtro per novum teſtamentum non carnaliter, ſed ſpiritualiter regnaturo.* Et tractat. 115. in Ioan. ubi explicās illud Pſalm. 2: Ego autem conſtitutus ſum Rex ſuper Siō, ait: *Sed Sion illa, & mons ille non ſunt de hoc mundo; quod eſt Regnum eius, niſi credentes in eum?*

D. Hieronym. lib. 4. ſup. dict. cap. 2. Ierem. ubi † quærit, quomodo ibi nullus de ſtirpe Iechonię regnaturus pronuntietur, cùm tamē CHRISTVS, quē D. Matthæus Iechoniæ filium facit, dicatur ab Angelo habiturus ſedem David? Et reſpondit: *Poteſt ſolvi; non ſedebit quidem ſuper thronum David vir, & homo, ſed ſedebit Deus, Regnumque eius non terrenum erit, & breve, ſed perpetuum, & cœleſte.* 32

Quod item eâdem quæſtione, licèt brevius expreſſit, D. Ambroſius lib. 3. ſup. cap. penult. D. Lucę ad finem, inquiens: *Non ſaeculari honore regnavit Chriſtus, nec in Iechonia ſedibus.* Et eod. lib. † cap. 3: *Qui dicit, non eſſe de hoc mundo Regnum ſuum, oſtendit ſe eſſe ſupra mundum, ita Regnum eius erat in ſaeculo, ſed ſuprà ſaeculum erat.* 33

Et D. Baſilius in illud Luc. 1: Regnabit in domo Iacob, ait: *Nō in materiali ſede David Dominus ſedebit, ſed ſedem David appellat, in qua reſidet Dominus indiſſolubile Regnum.*

Cui mirè convenit D. Bernard. homil. 4. in Miſſus eſt, inquiens: *Dabit ei Dominus ſedem David Patris ſui, non typicam, ſed veram, non temporalem, ſed æternam, non terrenam, ſed cœleſtem*, & Theophylactus Lucæ 1. dum ait: *Sicut David ſenſibile Regnum ſuſcepit, ita Chriſtus ſpirituale*, & Lucæ 24. ſuper illud Nos ſperabamus, quia ipſe eſſet redēpturus Iſraël: *Expectabāt* (inquit) *Chriſtum ſalvaturum, & redempturum populum Iſraël ab ingruentibus malis, & à ſervitute Romanorū, ipſum quoque credebant terrenum Regem fieri.* Et ſup. illud

Matth.20. ubi diſcipulis à CHRISTO
priores ſedes in Regno ſuo petéribus
reſpondit: Neſcitis quid petatis, ait:
Quaſi dicat, non eſt hoc, quod crediſtis,
quòd ſim corporaliter in Ieruſalem regna-
turus; ſed omnia hac quæ ſcilicet ad Reg-
num meum pertinent, ſupra intellectum
ſunt.

Et Nicol. de Lyra exponens illud
Ioan.28. Nunc autem Regnum meum
non eſt hinc: *Id eſt* (inquit) *quantum ad*
temporalia iſta quærenda. Nec obſtat illud
Pſalm. 46. Rex omnis terræ Deus: nam
dicendum eſt, quòd ſecundùm veritatē Di-
vinitatis omnia ſunt ſubiecta Chriſto: ta-
men quantum ad humanitatem in primo
adventu ſuo non venit ad dominandum tē-
poraliter, ſed magis ad ſerviendum, & pa-
tiendum.

34 TERTIÒ † facit, quia etſi aliorum
Theologorum opinionem ſequamur,
qui mediâ viâ gradientes, negant qui-
dem, CHRISTVM in quantum hominē
habuiſſe Regnum temporale, propriū,
& humanum, ſive inferioris ordinis,
quale eſt illud, quod ſinguli Reges for-
maliter habent: affirmant tamen, emi-
nenter habuiſſe aliud Regnum excel-
lens, & ſuperioris ordinis, ſibi à Deo
ſuper omnia creata plenè, & abſolu-
tè ex dono unionis conceſſum, quo
caput hominum, & Angelorum ex
natura rei eo ipſo eſt conſtitutus; quo-
niam id dignitas, & excellentia CHRI-
STI hominis poſtulabat, ut conſtabit
ex traditis à D. Antonin. 3.par.tit.3.
cap. 2. Almaino in tractat. de poteſt.
Eccleſ.cap.4. Turrectem lib. 2.ſum.de
Eccleſ.cap.116.& ex alijs, quos infrà
35 num.90.citabimus. Adhuc † tamen
negare poſſemus, hanc talem poteſta-
tem in Petrū, & eius ſucceſſores per-
tranſijſſe, cùm certiſſimum ſit, dona
illa, quæ in CHRISTO Domino excel-
lenter, & eminenter conſiderantur,
non ſolùm ubi temporalia, & natura-
lia reſpiciunt, verùm etiam ubi Eccle-
ſiaſticam, & ſpiritualem poteſtatem
concernunt, in Pontificem translata
non eſſe, ut in facultate inſtituendi
Sacramenta, operandi miracula pro-
priâ virtute, & in alijs exemplis oſtē-
dit D.Thomas lib. 3. de regim. Princ.
cap.10.in fine, & 3.part. cap. 64. art.
4.ad primum, Hoſtienſ.in ſum.de pœ-
nit. & remiſſion. quem ad hoc refert
Gregor.Lop.d.l.22.tit.23.par.2.gloſ.
magn.col.6.in princ. Navarr.d.notab.
3 num.126. & 130. ubi † concludit, 36
hanc conſequentiam non ſemper ve-
ram, & legitimam eſſe: Hoc potuit
CHRISTVS, quatenus homo; ergo
poteſt & Papa, quatenus eius Vica-
rius.

Et de eodem dono excellentiæ do-
minij temporalis ſuper totum Orbem
ſpecialiter loquentes, Victoria de po-
teſt.civili 2.propoſ.in princ. Bellarm.
d.cap.4.§.adde, Sotus in 4.diſtinct. 1.
quæſt.5.art.4.dub.ult. Bañez d. art.4.
dub.1. Molina dict.diſp.29. col. 141.
Alfonſ.Mendoça dict.relect. de dom.
CHRISTI, art. 2. Paramus d. opin.3.
num.31.& opin.4. num. 62. Ioan. A-
zorius 2. tom. inſtitut. Moral. lib. 4.
cap.19.verſ.*Quartò quæritur*, Suarez in
defenſione Fidei lib.3.cap.5. num.17.
& noviſſimus Caliſt. Remirez de lege
Regia Arag. §.2. num.25. & Seraph.
Freitas d.tract. de Imp. Aſiat. cap.6.
num.67.

QVARTÒ † perpenditur, quòd etiā 37
ſi daremus in Romanos Pontifices,
tanquam CHRISTI Vicarios, prędi-
ctam poteſtatem, & generalem do-
minationem temporalium Regnorum
translatam fuiſſe, adhuc tamen eâ uti
non deberent, cū † videamus CHRI- 38
STVM ipſum, cuius omnis actio, no-
ſtra eſt inſtitutio, cap.ſignificaſti, ubi
Abbas de elect.cap. qualiter & quan-
do, el 2.de accuſation. iura, & dominia
Regnorum, & cæterarum rerum pro-
prijs & antiquis poſſeſſionibus, etiam
incredulis, peccatoribus, aut tyran-
nis neutiquam abſtuliſſe, ſed imò ea,
quę obtinebant, ſingulis reliquiſſe, per
inde ac ſi in hunc mundum non veniſ-

ſet,

39 ſet. Sic enim † Matth. 22. ea, quę erant
Cæſaris, Cęſari reddi præcepit, & Luc.
22. dixit: *Principes Gentium dominātur*
eorum, vos autem non ſic, & Ioan. 1. *Sicut*
miſit me vivens Pater, & ego mitto vos,
& Ioan. 18. & Matth. 26 materiali gla
dio uti noluit, ſed potius Petro iuſsit,
ut illum in vaginam converteret, ut
conſiderat gloſ. in cap. cauſam quæ,
qui filij ſint legitimi. Et D. Paul. Rom.
13. Principibus vectigal, & tributum
eſſe reddendum admonuit, Titumque
docuit, Tit. 3. ut ſuadeat Chriſtianis,
ſubditos eſſe Principibus, & poteſta-
tibus; quod & Petrus præcepit, 1. Pet.
2. cùm dicit: *Subditi eſtote omni humanæ*
creaturæ propter Deum; ſive Regi, quaſi
præcellenti; ſive Ducibus tanquam ab eo
miſſis; & paulò pòſt: *Deum timete, Regē*
honorificate: iūctis alijs, quæ optimè ad
hoc idem congerunt, & expendūt Mo
lina d. diſp. 28. col. 132. litr. E. Navar. d.
notab. 3. n. 63. pag. 101. in fine, Bellar-
mi. d. lib. 5. c. 2. & 3. Paramus d. opin.
4. n. 24. & alij relati à Freitas d. cap. 6.
40 num. 60. Vbi † adducunt illud Seculij
in Hymno Epiphaniæ ab Eccleſia ſę-
pè repeti ſolitum:

Hoſtis Herodes impie,
Chriſtum venire quid times?
Non eripit mortalia,
Qui Regna dat Cæleſtia.

41 Quod † expreſsiùs etiā dixit D. Au-
guſt. ſup. Ioan. d. c. 28. relatus à Greg.
Lop. gloſ. mag. col. 5. in fin. dum ſcribit:
Audite ergo Iudæi & Gentes, audi circū-
ciſio, audi præputium, audite omnia Regna
terrena, non impedio dominationem veſtrā
in hoc mundo, Regnum meum nō eſt de hoc
mūdo. Nolite metuere metu vaniſſimo, quo
Herodes ille maior, cùm Chriſtus natus an-
nuntiaretur, expavit, & tot infantes, ut ad
eum mors perveniret, occidit, timendo ma-
gis quàm iraſcendo crudelior. Regnū, in-
quit, meum non eſt de hoc mundo. Quid vul
tis amplius? Venite ad Regnum; quod non
eſt de hoc mundo: venite credendo, & no-
lite ſævire metuendo.

Qvinto & ultimò conſiderari po-
teſt, † ipſoſmet Romanos Pontifices, 42
& ſanctos Eccleſiæ Patres, non ſolùm
ubi de Regnis & Imperijs infideliū tra
ctatur, ſed etiam ubi de fidelibus con-
trovertitur, ſpiritualem poteſtatem à
temporali ſecernere, & apertè proba-
re videri, illam tantùm apud Pontificē
reſidêre, hanc verò liberè, immediatè,
& privativè Regibus, & Principibus
ſęcularibus ex Dei ordinatione com-
petere. Sic enim † D. Aug. in cap. quo 43
iure, diſtinct. 8. humana iura Impera-
torum eſſe inquit; *quia Deus per Impe-*
ratores & Rectores ſæculi humano generi
iura humana diſtribuit.

Et Leo. I. in epiſt. 38. & in multis a-
lijs, quas ad Theodoſium, Martianum
& Leonem Impp. ſcripſit, ipſos à Deo
ad Imperium electos fatetur, prout &
D. Gregor. lib. 2. epiſt. 61. ſcribens ad
Mauriciū, affirmat his verbis: *Poteſtas*
ſuper omnes homines dominorum meorum
pietati cœlitus data eſt.

Et D. Cyprian. in cap. quoniam, d.
diſtinct. 8. eandem ſententiam magis
exprimens, ait: *Mediator Dei & hominū*
Chriſtus Ieſus ſic utriuſque poteſtatis offi-
cia diſcrevit, ut Imperatores pro æterna vi
ta Pontificibus indigerent, & rurſus Pon-
tifices pro temporalium tantummodo curſu
Imperatorum legibus uterentur.

Nicolaus etiam Papa † in cap. cùm 44
ad verum, 96. diſtinct. luculenter ſcri-
bit: *Cùm ad verum perventum eſt, ultra ſi*
bi nec Imperator iura Pontificatus arri-
puit, nec Pontifex nomen Imperatorium
uſurpavit. Quoniam idē mediator Dei &
hominum homo Chriſtus Ieſus, actibus pro-
prijs, & dignitatibus diſtinctis, officia po-
teſtatis utriuſque diſcrevit.

Cui convenit Gelaſius Papa in cap.
duo ſunt, eâd. diſt. ſic inquiēs: *Duo ſunt,*
Imperator Auguſte, quibus hic mundus re-
gitur, auctoritas ſacra Pontificū, & Rega-
lis poteſtas: ubi cum Bellarm. d. c. 3. no-
tandum eſt, Gelaſiū non ſolùm de exe
cutione loqui, ſed de ipſa poteſtate &
iuriſdictione temporali, quam a tota
Papæ poteſtate diſtinguit.

Quod non minus apertè oſtendit
Leo Papa in cap. nos ſi incompeten-
ter 2.quæſt.7.§. ſed notandum dũ ait:
*Duæ ſunt perſonæ, quibus mundus iſte re-
gitur, Regalis videlicet, & Sacerdotalis,
ſicut Reges præſunt in cauſis ſæculi, ita
Sacerdotes in cauſis Dei*: & paulò pòſt: *Si-
cut Ozias à Domino percuſſus eſt, quia Sa-
cerdotum officia uſurpare non debuit, ſic
Sacerdotibus, & Prophetis Regum officia
uſurpare non licuit.*

45 Idem † tradit Innocent. III. in cap.
ſolitæ, de maiorit. & obed. ubi poſtquã
Soli, & Lunæ has duas poteſtates æ-
quipatavit, ſic addit: *Et non negamus,
quin præcellat Imperator in temporalibus
illos, qui ab eo temporalia ſuſcipiunt, ſed
Pontifex in ſpiritualibus antecellit, quæ
tanto ſunt temporalibus digniora, quanto
anima præfertur corpori, ut quanta eſt in-
ter Solem, & Lunam, tanta inter Pontifi-
ces, & Reges differentia cognoſcatur.*

Et in cap. per venerabilem, qui filij
ſint legitimi, ubi ait: *Cùm Rex ſuperiorẽ
in temporalibus minimè recognoſcat, &c.*
& in dict. cap. novit, de iudicijs, ibi: *Nõ
putet aliquis, quòd iuriſdictionem illuſtris
Regis Francorum perturbare, aut minue-
re intendimus; cùm ipſe iuriſdictionem no-
ſtram: nec velit, nec debeat impedire.* Et
infrà: *Non enim intendimus iudicare de
feudo, cuius ad ipſum ſpectat iudicium: &
cùm iuriſdictionem propriam non ſufficia-
mus explere, cur alienam uſurpare velle-
mus*: ubi Pontifex uſurpationem alie-
næ iuriſdictionis appellat, ſi temporа-
lem iuriſdictionem in Regno Franco-
rum tentaret aſſumere.

Quod in ſimili etiam probat Ho-
norius III. in cap. tuam, de ordin. cog-
nit. ubi pro comperto habet, ſe nõ eſſe
legitimum iudicem in cauſa de ſucceſ-
ſione Reginę Cypri, ſed Regem Fran-
corum, cùm tamen cauſam natalium
eiuſdem Reginæ ad Apoſtolicam Se-
dem pertinere affirmet: *Utpotè* (in-
quit) *quæ ad forum Eccleſiaſticum per-
tinet.*

Cui conſentit Alexand. III. in cap.
lator, & cap. cauſam el 2. qui filij ſint
legitim. ibi: *Nos attendentes, quòd ad Re-
gem pertinet, non ad Eccleſiam de talibus
poſſeſſionibus iudicare.* Et in cap. ſi duo-
bus, §. denique, de appellat. ubi † ro- 46
gatus, an appellatio à iudice ſæculari
ad Papam teneret? reſpondit: *Tenet
quidem in ijs, qui ſunt temporali noſtræ
iuriſdictioni ſubiecti: in alijs verò ſecundũ
iuris rigorem credimus non tenere, etſi de
conſuetudine Eccleſia teneat.* Quam ta-
men conſuetudinem abrogatam iam
eſſe experimur, ut ibidẽ advertit gloſſ.
verb. *Credimus*, & Navarr. d. cap. novit,
num. 25. ubi ait, quòd hoc totus ſer-
vat Chriſtianiſmus.

Et in † hoc ipſum reſpiciens Div. 47
Ambroſ. relatus in cap. convenior 23.
quęſt. 8. ad Imperatores palatia, id eſt,
res ſæculares, ad Sacerdotes Eccleſiã,
id eſt, res ſpirituales pertinere docet:
& Nicolaus Papa in cap. inter hæc 6.
33. q. 2: *Sancta* (inquit) *Dei Eccleſia mũ-
danis nunquam conſtringitur: gladiũ non
habet niſi ſpiritualem, non occidit, ſed vi-
vificat*: & in cap. Imperium, diſtinct.
10: *Nolite præiudicium Dei Eccleſiæ ir-
rogare: illa quippè nullum Imperio veſtro
præiudicium infert.*

Hoſius † item Epiſcopus Cordu- 48
benſis in Epiſtol. Athanaſij ad ſolita-
riam vitam agentes, Imperatori dixiſ-
ſe narratur: *Tibi Deus Imperium: no-
bis autem ea, quæ ſunt Eccleſiæ Chriſtus
commiſit.*

Et D. † Bernard. lib. 1. de conſid. 49
ad Eugen. hanc ſpiritualis, & tempo-
ralis poteſtatis diſtinctionem ſic ex-
primit: *Habent hæc infima, & terrena iu-
dices ſuos, Reges, & Principes terræ; quid
fines aliorum invaditis? Quid falcem ve-
ſtram in alienã meſſem extenditis?* Et lib.
2: *Quid tibi aliud dimiſit Petrus Apoſto-
lus? Quod autẽ habeo, inquit, hoc tibi do,
argentum, & aurum non eſt mihi: Eſto ut
alia ratione hoc tibi vendices, ſed nõ Apo-
ſtolico iure. Planè Apoſtolis interdicitur
dominatus, quomodo tu tibi audes uſurpare?*
& lib. 3: *Ita tu hæres, & Orbis hæreditas?*

diſpenſatio tibi credita eſt, non data poſſeſſio: non tu ille, de quo Propheta, & erit omnis terra poſſeſſio eius.

Hæc ſunt potiora argumenta, & planè ſatis urgentia, quibus ſuperior negativa opinio maximè adſtrui, & confirmari videtur.

50 Sed † Ego adhuc, illis non remorãtibus, contrariam affirmativam longè veriorem, & communiorem exiſtimo, quę in Romano Pontifice utriuſque gladij, ſpiritualis ſcilicet, & temporalis, auctoritatem, & poteſtatem, non tantùm indirectam, verùm etiam directam, conſtituit; atque adeò eidem ſupremam in omnibus Regnis, & provincijs fidelium, & infidelium dominationem, & iuriſdictionem, iuſtâ cauſâ exigente, cõcedit. Quam ſecurè & abſolutè admitrũt omnes Auctores, quos in cap. pręcedenti num. 19. pro tertia opinione citavi.

51 Et † ſpecialiter de infidelibus loquentes Hoſtienſ. & alij, quorum ſup. cap. 10. ex n. 1. meminimus, qui poſt adventum CHRISTI omne dominiũ, & imperium in Eccleſiam translatum fuiſſe dixerunt; reſidereq́ue in Romano Pontifice, ut in ſummi, & veri Regis CHRISTI Vicario, & ideò poſſe, infideliũ Regna, quibus voluerit, iure ſuo donare; eoſq́; compellere, ut Romanę ſedis auctoritatem agnoſcant.

52 Et † ultra eos, expreſsè eandem ſententiam cõprobat Bart. in l. liber homo 103. D. de verb. oblig. & in tract. de inſula, verb. *Nullius*, num. 7. & in Extravag. ad reprimendum, verb. *Totius Orbis*, num. 9. ubi hinc deducit, Sũmum Pontificem non ſolùm concedere poſſe Regna infidelium, quæ aliquãdo Chriſtianorum fuerunt, ſed etiam terras, & inſulas noviter detectas, quæ ab aliquibus gentibus habentur, & detinentur, & hoc pluries à Papa factum eſſe.

53 Idem ſequitur † Oldrad. conſ. 72. Henricus Boic, & Perr. Ancharran. in cap. gaudemus, de divortijs, idem Ancharran. in d. cap. quod ſuper, de voto, Ioan. de Lignano in tract. de bello, cap. 9. Sylveſter in ſum. verb. *Papa*, queſt. 2. 7. 10. & ſequentibus, & verb. *Infidelitas*, q. 7. & verb. *Legitimus*, q. 4. Auguſt. de Ancona de poteſt. Eccleſ. q. 1. art. 7. & ſeqq. & q. 23. art. 1. & q. 4. & q. 46. art. 2. in ſolut. tertij, Ioan. Lupi de Palac. Rubios d. tract. de obtent. Reg. Navarræ, par. 2. per tot. præcipuè § 6. & 7. & plures alij relati à Navarr. in d. cap. novit, notab. 3. num. 19. & 20. Franc. Thaironus cognominato Doctor Illuminatus in 4. diſt. 19. q. 4. ubi Papam unicum, & ſupremũ mũdi Monarcham eſſe inquiunt, & per conſequens etiam ad infideles eius iuriſdictionem extendunt.

Alvarus Pelagius lib. 1. de planctu
Eccleſ. art. 13. litt. D. ubi † Eccleſiæ,
& Pontificis poteſtatẽ ſummè ampliãs
reſolvit, Infideles, Idololatras, & Paganos
nullam unquam iuriſdictionem
habuiſſe, & ideò Regna illorum omnia 54
pertinere ad Eccleſiam Chriſtianam,
& per conſecutionem ad Papam, qui
præfectus eſt illi.

Prępoſit. Mediolanenſ. in cap. apud miſericordem 32. q. 5. fol. 240. col. 4. quem ſequitur Sylveſter d. verb. *Papa*, num. 7. & ſeq. & Paramus dict. opin. 4. num. 141. ubi docet, quòd ratione utilitatis publicæ, poteſt Papa etiam infideles privare iure ſuo.

Petr. Belluga in Speculo Princip. rub. 39. § noviſsimè, ubi ait, quòd Iudæi, & alij infideles bonis ſuis auctoritate Pontificis ſpoliari poſſunt, & illa habent ut peculium.

Bald. conſ. 389. *Conſuetudo eſt*, in
fine, num. 10. lib. 1. quem refert, & ſe
quitur Cardinal. Tuſchus pract. con-
cluſ. iur. litt. B. concluſ. 36. num. 3. ubi
ait, † auctoritatem ſuſcipiendi belli
contra Reges, & Principes infideles, 55
maximè penes Summum Pontificem
reſidere.

Hugo in tract. de officio quatuor Pręlat. 1. p. tit. de duplici poteſt. Papę,

num. 1. & ſeqq. Anaſtaſ. Germon. de
ſacrot.immun.lib.3.cap.13.per totũ,
Bobadilla dict.lib.2.Polit. cap. 17. n.
3. & num.9.ubi plurimos citat,litt.D.
Celſus Mancinus in tractat. de iurib.
Principat.lib.3.per totum,& lib.4. ex
56 cap. 1. ad 9. Doct. † Marta omnino
videndus in dict. tractat. de iuriſdict.
1.part. cap.17. & 19. cum multis ſe-
quentibus,præcipuè cap.24.cuius ar-
gumentum eſt : *Papam poſſe concedere
Regna infidelium alicui Chriſtiano.* Vbi
num.fin.concludit, quòd, cùm hanc
opinionem amplectatur ſancta Ma-
ter Eccleſia, & quando videtur expe-
diens, illam exerceat, non deberent
Chriſtiani Scriptores illam veneno af-
ficere. Et cap. ſeq. eorum argumentis
plenè reſpondet,qui,Papam ſolùm in-
directam temporalem iuriſdictionem,
& ratione peccati habere contendũt.
57 Quod idem latè, & † nervosè oſ-
tendere,& defendere conatus eſt Th.
Bozius Eugubin.de ſign.Eccleſ.lib.17.
ſign.76.cap.4.verſ.*Ioanni Primo*, & in
peculiari tractatu de temporali Ec-
cleſ.Monarch.& iuriſdict.lib.1.cap.1.
pag.13.& cap.23.pag.231. & ferè per
totum,& in alio tract.de iure natura-
li,& Divino Eccleſiaſticę poteſtatis,
& libertatis lib. 2. cap. 9. cum multis
ſequentibus,& in tract.de antiquo, &
novo Ital.ſtatu contra Machiavellum
lib.4. cap. 5. & 6. ubi conſtantiſsimè
affirmat, hanc eſſe Theologorum cõ-
munem ſententiam, Papam non mo-
dò eſſe Pontificem Summum,ſed etiã
Regem ſummum totius Orbis terra-
rum;ſive numerum Theologorum,qui
de hac re ſcripſerunt,conſideremus,ſi-
ve auctoritatem, doctrinam, aut dig-
nitatem.
58 Et pro † ea (inter alia) ſigillatim
expendit verba D. Thomæ lib. 3. de
regim.Princip.cap. 10. 15. & 19. ubi
concludit,omne dominium, quodcũ-
que eſt,non modò in Italia,ſed in Or-
be toto,habere principium,virtutem,
& operationem à dominio Papæ, non
ſolùm ſpirituali,ſed etiam temporali,
quod dedit,ac dat illi CHRISTVS, qui
temporaliter eſt Dominus Orbis,& di-
rectè ad ſpiritualem vitam ſuum ordi-
navit Principatum.
Henrici † Gandavenſis quodlibe- 95
to 6.q.23.ubi reſolvit, quòd de iure
Divino, & naturali Sacerdotium ſu-
pereminet Imperio,& penes Pontifi-
cem reſidet utraque iuriſdictio, & ſu-
per ſpiritualia,& ſuper temporalia, &
ſimiliter eius immediata executio. Et
ſecundùm hoc Sacerdos Apoſtolicus
ſe habet ad Reges, & Principes, tan-
quam Architecti ad artifices,eis leges,
& regulas dando, ſecundùm quas de-
bent iuriſdictionem ſuam exequi, &
populos regere.
Sancti Antonini † in ſum.tit.3. de 60
domin. Regn.cap. 2.ubi ait:*Credimus,
imò ſcimus,quòd Papa eſt generalis Vica-
rius Ieſu Chriſti,& non ſolùm habeat po-
teſtatem, ſed plenitudinem poteſtatis etiã
ſuper infideles, qui etſi non habent legem
niſi naturæ, ſi tamen cõtra legẽ ipſam na-
turæ faciãt,licitè per Papã puniri poſsũt.*
Et † Roderici Sãctij Epiſcopi Zamo- 61
renſis in lib.de orig.ac differẽtia Prin-
cip.p.1.ubi ait,quòd nemo niſi CHRI-
STVS, vel eius Vicarius in terris poteſt
dicere illud,quod Propheta de CHRI-
STO dixerat : *Mihi alienigenæ ſubditi
ſunt.* Nam propter univerſale dominiũ
nullus mortalium eſt ei alienus,& non
ſubditus;quia ſcriptum eſt de eo: *Data
eſt mihi omnis poteſtas in cœlo,& in terra.*
Et iterum:*Omnes gentes ſervięt ei,& do-
minabitur à mari uſque ad mare,& omnis
terra poſſeſsio eius.* Quę auctoritates lo-
quũtur de Romano Põt.qui vice Chri-
ſti principatur in univerſo Orbe in
ſpiritualibus, & temporalibus ; & ha-
bet verum, unicum, & immediatum
totius mundialis machinæ Imperium,
cui Imperator deſervit,& ſubminiſtrat,
ita ut ad iuſſum Principatus Papalis,
ſit amobilis,revocabilis,corrigibilis,&
punibilis.
Idem † etiam noviſsimè probat 62

Caliſtus Remirez dict. tract. ſ.gc
Regia Aragon. §. 2. num. 44. ubi con-
cludit, quòd in finem ſupernaturalem
ubique terrarum Romanus Pontifex
utrumque gladium habet, & non ſo-
lùm Eccleſiaſticam, ſed etiam ſæcula-
rem ſupremam poteſtatem, quã, quan-
tum finis ſupernaturalis poſtulabit,
ſuper omnes Principes fideles, quin
imò, & infideles exercere poterit.
Quod in provincijs & Regnis Sara-
cenorum ſecurè poſt alios, quos re-
fert, admittere videtur Freitas de Im-
perio Aſiat. cap. 8. num. 42.
63 Et magis præciſè, in † terminis ip-
ſiuſmet quæſtionis, de qua ſermonem
habemus, quòd Alex. VI. potuerit In-
diarum Occidentalium Inquiſitionē,
& conquiſitionem Regibus noſtris
concedere, & quòd illi hoc titulo ful-
ti (præter alios, quos ſuprà retulimus)
iuſtè eaſdem acquirere, & retinêre
poſsint, integro tract. probaſſe, & de-
64 fendiſſe videtur † Ioan. Lup. Palac.
Rubios, cui titulum fecit: *Inſularũ ma-
ris Oceani*, ad quem ſe remittit in dict.
tract. de obtent. Navarr. 2. pat. §. 1. in
fine.

Gineſius Sepulveda in Apologia
pro eâdem Indiarum conquiſitione ad
Epiſcopum Segovienſem.
65 Petr. Malferitus † I C. Balearis in
ſæpè allegato conſilio 769. apud Mã-
del. vol. 4. ex num. 40. & ex num. 86. &
num. ult. ubi intrepidè concludit, hãc
Alex. VI. conceſsionem validam, & li-
citam fuiſſe, & Reges noſtros eius vir-
tute in utroque foro has Novi Orbis
regiones ſecuriſsimè poſsidere.
66 Marquard. † de Suſanis in tract.
de Iudæ. & Infidel. 1. pat. cap. 14. ubi
inquit, quòd contrariũ dicere ſaperet
hæreſim, & quòd dictę conceſsionis
virtute iuſtè bella mota fuerunt Indis
noviter repertis per gentes Hiſpano-
rum, & eodem titulo legitimè poſſeſsi
ſunt, & poſsidentur.
67 Greg. Lop. † licèt parũ ſibi conſtãs
in d. l. 2. tit. 23. p. 2. gloſ. magn. col. 3. &
magis ſecurè in l. ult. tit. 18. p. 2. gloſ. 7.
verb. *En la conquiſta*, ubî quęrens, quę-
nam Regna hodie poſsint dici de con-
quæſta Regis Hiſpaniæ, cùm iam, Deo
favente, omnis eius terra, quę olim à
Saracenis occupata erat, ab illis abla-
ta fuerit? reſpōdet: *Poteſt dici, quòd fue-
runt de conquaeſta Regis Hiſpaniæ omnes
inſulæ, & terra firma maris Oceani, iuxta
conceſſionē Alexandri: multũ enim Papa
conceſſio in his operatur, iuxta notata per
Bartolum in tract. de inſula, verb.* Nul-
lius, *col. 2. & 3. & ſi Papa voluit, potuit,
& de eius poteſtate dubitandũ nõ eſt, licèt
iſtæ terræ nunquã fuerint in poteſtate no-
ſtra. Cũ Papa ſit Vicarius Chriſti, cui om-
nia ſunt ſubdita.* Et in l. 29. tit. 28. p. 3.
verb. *Poblarē*, ubi illũ text. ponderans,
& multũ commendãs doctrinã Bart.
in d. tract. de inſula, verb. *Nullius*, in-
quit: *Qua applicare ſum ſolitus conceſſioni
factæ per Summum Pontificem Alexan-
drum Catholicis Regibus Hiſpaniæ de in-
ſulis, & terra firma Indiarũ maris Oceani.*
Idē † ſequuntur, eandē Alexãd. VI. 68
donationem laudantes, & utilem, ac
validam fuiſſe probantes, Franc. Var-
gas in tract. de Epiſcop. iuriſdict. con-
firm. 10. Anaſtaſ. Germon. omnino le-
gendus d. cap. 13. num. 34. & ſeqq. Ioã.
Metellus relatus in Theat. vitæ hum.
volum. 28. lib. 2. pag. 4236. Camillus
Bortellus de præſtan. Reg. Cath. cap.
46. num. 224. Ioan. Boterus in rela-
tion. univerſ. 4. par. lib. 2. pag. 49. Ru-
til. Benzon. de ann. Iubil. lib. 1. cap. 10.
pag. 53. ubi refert Sanderum de viſib.
Monarch. lib 7. Bobadilla in dict. cap.
17. num. 7. Marta d. cap. 24. num. 32.
Paramus d. lib. 3. de orig. Inquiſit. q. 1.
opin. 4. num. 145. ubi refert quemdam
Doctorē nomine Vazquez conſ. 8. de
eâdem donatione agentem, quē Ego
invenire non potui, Zevall. d. 4. tom.
cõmun. q. fin. ex n. 309. ubi tandem re-
ſolvere videtur, quòd licèt Principes
per ſe non poſſent terras infideliũ de-
bellare, benè tamen poſſunt ex licētia
& facultate Põtificis; & quòd hæc fuit

Digitized by Google

ratio,propter quam Reges Catholici, & eorum ſucceſſores poſsident hæc Regna Indiarum,quę Alex.VI.eis addixit hac conditione, & lege, ut ad Chriſtianam Religionem eos reducēdos ſtuderent;& quòd ita ſuccedit regulà l.iuſtè poſsidet, D. de acquirend. poſſeſſ.

Pat.Ferdin.Rebellus de oblig. iuſt. lib. 18 queſt.23.per totam, ubi loquitur de alijs ſimilibus aliorum Pontificum donationibus,Regibus Luſitanię factis,ad conquiſitionem IndiarumOrientalium.

Antonius de Herrera omnino legēdus in ſua hiſt.gener.Ind.decad.1.lib. 2.cap.4. pag. 51.& ſeq. ubi Hiſpano ſermone de eâdem Pontificis poteſtate plenisſimè agit, & de cauſis, & rationibus,quę Alex.VI.movère potuerunt,ut ſupremum huius Novi Orbis Imperium RegibusCaſtellæ,& Legionis,eorumque ſucceſſoribus pleno iure concederet.

69 Et melius † Thom.Bozius de ſign. Eccleſ.Dei lib.10.cap.13.& lib.17.c.4. & de Italiæ ſtatu lib.3.cap. ultim.pag. 342.& ſeq.& lib.4. cap. ult. pag.445. ubi ita ſcribit:*Hisaddi poſſet,quod ſuprà diximus, ab Alex.VI.Indias Occidentales, & Orientales æquis partibus inter Caſtellanos, ac Luſitanos fuiſſe diviſas. Quod cùm multis de cauſis efficere poſſet ille,tum verò ea quam S. Antoninus tradidit,quia ſcilicet Pontifex, Chriſti,Deique Vicarius quodcunque voluerit in terris, ligat,ac ſolvit ob publicum bonum; iuſq; ipſi eſt infideles punire,cùm iuxta lumen naturale nequaquam vivunt,atque omni dominio privare. Atque ita non modò hæc poteſt,quatenus eſt neceſſarium ad ſalutem animarum, ſed etiam quatenus eſt utile ad bonum publicum. Nam cùm Chriſtus Petro dixit: Paſce; iuſſit, ut ſubditos aleret omni ſubſidio ſpirituali, ac temporali, ut, poſt clariſſimos Doctores, adnotavit omni virtutum genere florentiſſimus Cardinal. Toletus.*

70 Ille quoque † Chiapenſis Epiſcopus Fr.Barthol.de las Caſas, licèt Indiarum debellationi parùm in ſuis opuſculis faverit,earum tamen acquiſitionem hoc Pontificiæ conceſsionis titulo,ſaltem quoad dominium ſupremum,inconcuſſam manère reſolvit in dict.tract.comprobatorio,ubi cū multis medijs Papæ poteſtatem in gubernandis,reſtringendis, aut etiam tollēdis infidelium dominijs, & provincijs aſſeruiſſet,tandem fol. 66. hæc in verba prorumpit: *I eſte es, i no otro el fundamento fortiſſimo mas que todas las duras i firmes peñas; ſobre el qual tienen los dichos Catolicos Reyes de Caſtilla i Leon aſſentado i colocado cerca de aquel univerſo,ampliſſimo i eſtendido Orbe de aquellas Oceanas Indias, ſu miniſterial Principado,i Real ſeñorio; conviene a ſaber; en el Divino poder del Papa,comunicado al Papa de Chriſto,i del Papa à los Reyes, i aſſi les compete por autoridad del Derecho Divino.Por tanto de aqui adelante ninguno debe poner duda en eſta juſticia, i tampoco deben vaguear fingiendo varios titulos.*

Eamdem etiam ſententiam noviſſimè probat, & ſequitur Auguſt. Barboſa in Paſtorali, 1.par.tit.3.cap.2.n. 41.& ſequentibus, & Nos proſequimur infrà cap.ſeq.ex num.19.& lib.3. cap.1.ex num.13.

Pro cuius ſententiæ confirmatio ne,ex innumeris argumentis,&auctoritatibus,quibus eam fulciunt, & defendunt Doctores ſuprà relati,præſertim Germon.dict.cap.13. Paramus d. opin. 3.ex num.26. & Marta d.1. par. ex cap. 18. ad 23. Primò conſiderari poteſt,quòd † cùm Romanus Ponti- 71 fex, ex concordi,& neceſſaria ad ſalutem,omnium Catholicorum aſſertione, officium Dei gerat in terris, & Christi Domini Vicarius eſſe dicatur,unumque cum eo tribunal conſtituat,cap.licèt,cap.quanto, cap.inter corporalia, de translatione Epiſcop. cap.1.verſ. *Porrò*,ut Eccleſ. benef.quin imò & ſit Deus vivens in terris, iuxta

elegans dictũ Ioan. de Anania in cap.
quod olim de Iudæis, quod refert, &
multum extollit Socin. Iunior conſil.
72 31.n.51.& 52. Sacrilegij † inſtar eſſe
videtur, eximiam eius, & omnimodam
poteſtatem, & auctoritatem in dubiũ
vocare, arg.l.2. C.de crimin. ſacrileg:
& Solem (quod aiunt) facibus adiuva-
re, in ea comprobanda, aut commẽdã-
da, verba conſumere, cùm ſe ipſam ſa-
tis oſtendat, ut aliàs dicitur in l. 1. D.
de in integ.reſtit.& in cap. ſi omnia 6.
73 q.1. Et de † hoc extent integri, & lo-
cupletiſsimi tractatus, & commenta-
rij Ioan.Pariſienſ. Auguſtini de Anco-
na, Barthol. de Spina, B. Ioan. à Ca-
piſtrano, Hieronym. Albani, Franc. de
Vargas, Steph. Aufretij, Petr. Albinia-
nii, Petr. à Monte, Lęlij Iordani, Alfon-
ſi Alvarez Guerrero; Ioan. Stephani
de adorat. pedum Põtif. & alij, qui ha-
bentur inter tract. DD.tom.13.par.1.
& 2. Albertus Pighius in tract.de Ec-
cleſ. Hierarch. & Ioan. Stapletonius
in tract.de magnit.Eccleſ. Rom. ultra
quos, plurima etiam congeſſerunt Pa-
lac. Rubeus dict. tract.de obtent.Na-
varræ, 2.par.per totam, Malferitus, &
eius additio dict. conſ.769. Afflict.de-
ciſ.Neapol.265.num.14. Ludov. Go-
mezius in cap. 1. de conſtit. lib. 6. ex
numer.28. Chaſſaneus in Catal. glor.
mundi, 4.par. conſid.7. Paulus Fuſcus
de viſitat. lib.1.cap.2. num.2.& 21.&
alibi paſsim. Pet. Bertrand.in tractat.
de orig. iuriſdict.q.4.num.1.& 5.& de
iuriſdict.Eccleſ.q.2.n. 12. Riminald.
conſ.57.num. 22. Guillel. Redoanus
de ſpolijs, q.7. §. his præſuppoſitis, per
totum, Iulius Clar. recept.ſent.§.fin.
q.35.verſ. *Videamus*, Pet. Gregor. lib.
15.Syntag.cap.3.num.1.& ſeqq.Pere-
grin.de iure Fiſci lib.1.tit.2.ex num.1.
ad 37. Anaſtaſ.Germon. lib.3.de ſacr.
immunit.cap.13.ex num.4. Petr. Ce-
nedo, qui plures alios recenſet in col-
lect.47.ad Decretum, n.2.& 3.& col-
lect.24.num. 18.pag. 33. Paramus d.
lib.3.q.1.per totam, & dict. q. 1. num.
31.cum multis ſequentibus; Camill.
Borrellus in ſum.deciſ.tit.4.& de prę-
ſtan.Reg.Cathol.cap.47.n. 45. Card.
Paleot.de ſacro Conſiſtorio Cardinal.
in concluſ. oper. membr. 5.pag. 363.
Hier.Zevallos pract.commun.q.645.
num.2.Petr. Beltranus à Guevara in
propugnaculo contra Venetos, aſſert.
2.§.1.pag.143.& 144. Ioan. Baptiſt.
Valençuela in monit. contra eoſdem
Venetos, 5.part.ex num.99. & 6.par.
ex num.50. Anton. Cardoſ. in repert.
verb. *Papa*, num.5. & noviſsimè Ioan.
Pineda in cõmentar.ſup. Eccleſ. pag.
1203.& ſeq.Pat. Suar.in defenſ. Fidei
lib.3.cap.14.& 29.& in tract.de Fide,
diſput.10.ſect.1.Ponte in convenien.
utriuſque Monarch. lib. 1. cap.4.pag.
18.Fr.Petr.Ramon.de primatu Petri,
Caliſt. Remirez de lege Regia Arag.
§.2.num.19.20.& 48.& Garſias Maſ-
trillus de Magiſtrat. lib. 1. cap. 2. ubi
concludunt, quòd † Papa inter om- 74
nes mundi Principes ſupremum obti-
net Principatum, & Monarchiam, &
eſt maior omnibus hominibus, & unus
omnium Princeps, conſtitutus ſuper
Reges, & Regna, cauſa cauſarum, Do-
minus Dominantium, vertex omnium
dignitatum, omnia, & ſuper omnia: &
quòd † nullus ei poteſt dicere: Cur ita 75
facis? nec de eius facto iudicare, iuxta
gloſſam in dict.cap.quanto, & in cap.
cuncta per mundum 9.q. 5. & tradita
ab Innocẽt.in cap. inquiſitioni, num.
3.& 4.de ſentent. excommun. & So-
cin.ſup.ubi addit, quòd † quidquid a- 76
git Papa, agit tanquam Deus, cùm e-
ius poteſtas ex Deo ſit, eò quòd con-
tra poteſtatem Clavium, quin Papa
omnia poſsit, diſputandum non eſt.

Vnde gloſſa ſingularis in cap. ſer-
pens, de pœnit.diſtinct.1. ſcriptum re-
liquit, † quòd qui Papæ mentitur, per 77
inde ſacrilegium committit, ac ſi Deo
mentiretur. Et D. Antonin.in 3. part.
ſum. tit.22.cap.5. §.1. & §.11. & alij
quos refert, & ſequitur Peregrin.d.tit.
2.num.2.maiorem † eſſe, inquit, iu- 78

Digitized by Google

riſdictionem Papæ, quàm Angelorum,
cùm iuxta ſententiam D. Paul. 1. Co-
rinth. 6. ipſos etiam Angelos iudicare
poſsit; quod in ſpecie expendit Inno-
cent. in cap. per venerabilem, circa fi-
nem, verſ. *Paulus etiam*, qui filij ſint le-
gitimi, & Alex. III. in cap. relatum 2.
q. 1. & qualiter accipiendum ſit, benè
explicat Thom. Bozius, plura alia ad
noſtrum propoſitum referens in lib. 5.
de iure natur. & Divin. Eccleſiaſt. li-
bert. & poteſt. cap. 10. & Paramus d.
opin. 4. ex num 59.

Tertullian. quoque lib. 1. ad uxorem,
79 Pontificem † Maximum, Regem ſæ-
culi appellat, & Eccleſia de eo canit:
Tu es Paſtor ovium, Princeps Apoſtolorũ;
Tibi tradidit Deus omnia Regna mundi.

80 Et D. † Bernard. lib. 3. de conſider.
ad Eugen. ſic elegantiſsimè ſcribit: *Tu,
qui es Sacerdos magnus, Pontifex ſum-
mus, Princeps Epiſcoporum, hæres Apo-
ſtolorum, primatu Abel, gubernatu Noë,
Patriarchatu Abraham, ordine Melchiſe-
dech, dignitate Aaron, authoritate Moy-
ſei, iudicatu Samuel, poteſtate Petrus, un-
ctione Chriſtus, &c.* Et in fine libri 4. eũ
nominat: *Chriſtianorum Ducem, paſtorẽ
plebium, ultorem ſcelerum, malorum me-
tum, malleum tyrannorum, Regum patrẽ,
legum moderatorem, Canonum diſpenſato-
rem, ſal terræ, Orbis lumẽ, Sacerdotem al-
tiſsimi, Vicarium Chriſti, Chriſtum Domi-
ni, Deum Pharaonis.*

81 Et in hoc idem reſpiciens † D. Au-
guſtinus in ſermone quodam Apoſt.
Petr. & Paul. incip. *Fortis & humilis,*
non minus efficaciter, & eleganter
eamdem univerſalem Eccleſiæ poteſ-
tatem in ſpiritualibus, & temporali-
bus, brevi hoc verborum compendio
expoſuiſſe, & conſtrinxiſſe videtur: *O
mira potentia, & ineffabilis gratia Sal-
vatoris! quis plebeium piſcatorem Apoſto-
lorum facilè crederet Principem? & Regi-
bus obſiſtere? Reges ſanctificare? Regnis
omnibus imperare? mundum refrænare le-
gibus? dæmonem calcare pedibus? iubere
virtutibus? cœlum hominibus aperire, cũ
velit, claudere, cùm placeret? converſis do-
nare, negare perverſis? merita mundi cog-
noſcere? culpas, & crimina hominibus re-
laxare?*

Quod etiam ante eum † agnoſcit B. 82
Ignatius, qui vixit temporibus Apoſto-
lorum, dum in epiſtola ad Smyrnenſes
ſcribit, poſt Deum ſecundo loco, &
ante omnes Reges, Pontificem hono-
randum: *Ut Principem Sacerdotum, ima-
ginem Dei ferentem, Dei quidem propter
Principatum, Chriſti verò propter Sa-
cerdotium.*

Et † Petrus Bleſienſis luculentiſ- 83
ſimus ſui temporis Scriptor, relatus &
laudatus ab Illuſtriſs. Cardin. Baronio
in Parænesi ad Remp. Venet. pag. 6.
qui Cœleſtinum Pontificem his ver-
bis alloquitur: *Princeps Apoſtolorum ad-
huc in Apoſtolica ſede regnat, & imperat,
& in medio eſt conſtitutus iudiciarius ri-
gor: illud quæ reſtat, ut exeratis in maleſi-
cos, Pater, gladium Petri, quem ad hoc
conſtituit ſuper gentes, & Regna, Chriſti
crux anteceſſit Cæſaris aquilas, gladius
Petri gladio Conſtantini, & Apoſtolica
ſedes præiudicat Imperatoriæ poteſtati.
Veſtra poteſtas à Deo eſt, an ab hominibus?
Nonne Deus Deorum locutus eſt vobis in
Petro Apoſtolo, dicens: Quodcunque liga-
veris ſuper terram, erit ligatum & in cœ-
lis: & quodcunque ſolveris ſuper terram,
erit ſolutum & in cœlis? &c.*

Quapropter † quidam Anglicus 84
relatus à Gloſſ. in proœm. Clement.
Epiſcopo Chiapenſi in dict. tract. cõ-
probator. fol. 63. & à Navarro d. cap.
novit. notab. 3. num. 12. hanc ampliſsi-
mam Pontificis poteſtatem venerans,
& admirans, ſic eum alloquebatur:

Papa ſtupor mundi, qui maximè rerum
Nec Deus eſt, nec homo, quaſi neuter inter
utrumque.

Quod † vel ex ipſis etiã Papæ, aut 85
Põtificis nominibus, quibus hæc ſum-
ma dignitas nuncupari ſolet, benè ſig-
nificatur. Nam iuxta veriores eorum
etymologias, & acceptiones, Pontifex
à ſumma quam habet faciendi, & ope-

randi

randi poteſtate appellatur ; & Papa,
quaſi omnium Pater, ſive quaſi ſtupē-
dus, venerandus, & admirandus, ut cō-
ſtat ex his , quæ obſervant Briſſon.
Hotman. Berru. Prateius , Ioan. Ca-
linus, & reliqui, qui de verbis Iuris ſcri-
pſerunt, Alciat. lib. 2. Parergon. cap. 6.
Corraſ. in l. 2. § deinde ex his, D. de o-
rig. iur. num. 17. & 18. & lib. 5. miſcel-
lan. cap. 15. & lib. 3. cap. 22. Ioan. Fun-
gerus in Etymol. Græco-Lat. in eiſdē
verbis, Gilbert. Regius lib. 1. enātioph.
cap. 24. Ant. Cardoſus in d. verb. *Papa*,
num. 1. & Sebaſt. Covarr. in Theſaur.
ling. Hiſp. verb. *Papa*, fol. 577. & verb.
Pontifice, fol. 592.

86 Et † licèt olim Papæ nomen alijs
etiam inferioribus Epiſcopis tribue-
retur, ut latè obſervat Hieronym. Sa-
varo in comment. ad Sidon. Apol. e-
piſt. 1. lib. 6. & alibi paſsim, & Corraſ.
d. cap. 15. poſteà tamen circa annum
850. Epiſcopis tribui deſijt , & pecu-
liare ſolius Romani Pontificis ob emi-
nentiam dignitatis factum fuit , ut cō-
ſtat ex Concil. Chalcedon. act. 16. &
teſtatur Baronius in Martyrolog. ad
diem 10. Ianuarij, Anton. Mornacius
in obſervat. ſuper Cod. ad l. 4. C. de
ſumma Trinit. pag. 14. & noviſsimè
Mauclerus in epiſtola dedicator. ad li-
bros de Monarch.

Neque hoc mirū videri debet ; cùm
87 apud † Hebræos, Athenienſes, Lace-
dæmonios, Ægyptios, Perſas, Gallos,
Germanos, Romanos, & ſapiētiſsimas
alias nationes, id commune fuerit , ut
ijdem forent Pontifices Maximi , ac
Reges, ſive in ſacra , & profana ſimul
ſummum ius Sacerdotes haberent , ut
habetur Deut. cap. 17. & apud Ioſephi.
lib. 14. antiq. cap. 16. & 17. Xenophōt.
in lib. de Rep. Lacedæmoniorum, Ae-
lian. lib. 14. de varia hiſt. cap. 34. Stra-
bon. lib. 17. Euſeb. in Chronic. Aga-
thiam. lib. 2. Cæſar. lib. 6. de bello Gal-
lico, Tacit. de morib. German. Cicer.
lib. 2. de legib. Valer. Maxim. lib. 1. cap.
1. & latè proſequitur Cæſar Baronius
dict. anno CHRISTI 57. numer. 33. &
ſeqq. & eo translato, & nō relato Th.
Bozius lib. 4. de Ital. ſtatu cap. ult. &
de ruinis Gent. lib. 3. cap. 6. Paramus
dict. opin. 3. ex num. 53. & Marta dict.
1. par. de iuriſdict. cap. 22. num. 7. & 8.
& cap. 25. ex num. 50. Petr. Greg. lib.
15. Syntagm. cap. 1. Bobadill. d. cap. 17.
n. 5. & 10. & tx. in cap. Cleros, 21. diſt.

Et † conducit , quod magis in ſpe- 88
cie noſtra de Hebræorum Sacerdoti-
bus tradit Boz. d. lib. 3. de ruinis Gēt.
cap. 2. pag. 234. quòd ad eos præcipuè
ſpectabat , terram Promiſsionis divi-
dere, & eam quiſque partē ſortiebatur,
quam illi aſsignaſſent , ut habetur Io-
ſue 14. qui etiam , eâdem de cauſa , ut
idē Auctor advertit lib. 1. cap. 1. pag.
128. in ſuperhumerali veſtis Sacerdo-
talis, quæ *Poderis* appellabatur, totum
Orbem contextum gerebat, quaſi totū
illum ſuis humeris geſtari , & ex præſ-
cripto ſuo gubernari, ſignificaretur.

SECVNDÒ facit , quòd licèt plures
Auctores in ea opinione fuerint, ut in
CHRISTO, ut homine, nullum tempo-
rale Regnum, nec dominiū conſtituāt,
ut vidimus ſuprà in 2. argu. contrariæ
aſſertionis: verior † tamen, & magis 89
communis eſſe videtur aliorum ſentē-
tia, qui CHRISTO omnia creata ſubie-
cta fuiſſe dicunt, & à CHRISTO guber-
nari, non modò uti Deo, ſed etiam uti
homine, quia ſibi hæc omnia habuit.
Quam ita † conſtāter à ſanctis Patri- 90
bus tenêri affirmat Thom. Boz. de rui-
nis Gentium, lib. 6. cap. 1. ut ab ea re-
cedere, hæreticum eſſe dicat. Sic enim
tradunt S. Irenæus lib. 4. adverſus hæ-
reſes cap. 37. Iuſtinus q. 140. Athanaſ.
lib. 5. cap. 4. Baſil. Pſalm. 2. Cyril. Ie-
roſolymit. catech. 10. Chryſoſt. cap.
1. ad Epheſ. & ad Hebræ. Ambroſ. in
eādem epiſtol. ad Hebræ. Hieron. par.
7. Auguſt. lib. 2. de concup. pag. 109.
Hilarius lib. 2. ſup. Matth. in princip.
Cyril. Alexandrin. lib. 2. in Ioan. cap.
13. & Theologi communiter in 4. di-
ſtinct. 48. q. 1.

91 A quibus † in ſubſtantia non valdè diſſentiunt, qui alia conſideratione utéres, reſolvũr, CHRISTVM ab inſtãti ſuæ conceptionis ex dono Patris, & Hypoſtaticæ unionis virtute, abſolutam, & univerſalem totius Orbis Monarchiam, & iuriſdictionem tam in temporalibus, quàm in ſpiritualibus habuiſſe, ita ut abſque cuiuſquam iniuria, uſurpare ſibi potuerit, & poſſit omnia mundi Regna, Reges deponere, ac denique de rebus omnibus temporalibus ad libitum ſtatuere, tanquam illi ſimpliciter, ac plenè ſubie-
92 ctis. Quamvis † hoc dominium non tollat ab alijs hominibus iura, & dominia Regnorum, cęterarumque rerũ, quas Deus illis conceſsit; neq; CHRISTVS ipſe eo unquam in eorum damnum uti voluerit, qui propter eximiam ſuam humilitatem, & manſuetudinem magis venit miniſtrare, quàm miniſtrari, & ſpiritualia, quàm temporalia tractare, ut ipſe dicit Matth. 20. & Marc. 10.

93 Quam opinionem † abſque ullo ęnigmate amplectitur D. Bernard. lib 3. de conſid. ad Eugen. dum ait: *Diſpoſitio tibi ſuper Orbem credita eſt, non data poſſeſſio. Non tu ille, de quo Propheta ait: Et erit omnis terra poſſeſſio eius. Chriſtus hic eſt, qui poſſeſſionem ſibi vendicat & iure creationis, & merito redemptionis, & dono Patris. Cui enim alteri dictum eſt: Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſsionem tuam terminos terræ.*

94 Et † ultra D. Antonin. Almain. & Turrectemat. ſuprà num. 34. relatos, latè, & optimè probat, & defendit Burgenſ. in addit. 2. ad Matth. capit. 2. Roffenſis contra Luther. artic. 25. Nicolaus Grandis in illud ad Hebræ. 1. quem conſtituit hæredem univerſorum. Alvar. Pelagius de planct. Eccleſ. lib. 2. Epiſcopus Chiapenſ. in dict. tractat. comprobatorio, fol. 20. Malferitus dict. conſ. 769. numer. 47. & ſequentibus, Marquard. de Iudæis, 2. part. cap. 2. num. 3. Auguſtin. de Ancona in ſumm. de poteſt. Eccleſ. quęſt. 1. art. 1. Ant. Corſetus de poteſt. Regia, 5. par. num. 32. Albert. Pighius lib. 1. Hierarch. Eccleſ. cap. 3. Navarrus, qui plures alios recenſet in dict. cap. novit, notab. 3. num. 8. & ſeqq. Durand. de origin. iuriſdict. q. 3. Sotus in 4. diſt. 25. q. 2. art. 1. & 4. Angelus Rocha in Bibliotheca Vaticana pag. 185. & ſeq. Bañez de iuſt. & iur. quæſt. 4. de dom. dub. 1. concluſ. 1. col. 138. Aragon q. 67. art. 1. §. cæterum, Salon quæſt. 4. art. 4. verſ. *Tertia opinio*, Alfonſ. Mendoça in quodlibet. de dom. CHRISTI, §. 1. & ſeqq. Cæſar Baron. in Annal. Eccleſ. anno CHRISTI 57. num. 28. & ſeqq. Molina omnino vidẽdus d. tract. 2. q. 28. verſ. *Quinta concluſio*, Paramus d. q. 1. opin. 3. in princip. & opin. 4. ex num. 61. & num. 90. ubi plurimos Auctores cumulat, expreſsè tenẽtes, nullâ ratione denegari poſſe CHRISTO prædictam temporalem poteſtatem, ſaltem in habitu, Zevall. in pract. commun. quęſt. 283. & 739. Valençuela in monitor. contra Venetos, 3. par. num. 69. fol. 78. Pat. Suarez in 3. par. 1. tom. diſp. 48. Gabriel Vazquez in eâdem 3. par. diſput. 87. cap. 2. Pat. Salazar in comment. Proverb. cap. 8. & noviſsimè Franc. Mendoça in comment. ad cap. 2. Reg. annot. 15. ſect. 3. num. 22. pag. 665. Thom. Bozius de ruin. Gentium lib. 6. cap. 1. & Marta dict. tract. de iuriſdict. 1. part. cap. 22. & in appendice eiuſdem capitis, pag. 46. & 47. & noviſsimè poſt hæc ſcripta Michaël Mauclerus de Monarchia, 1. parte, lib. 3. cap. 3. & ſequentibus, & Seraph. Freitas de Imp. Aſiat. cap. 6. num. 56. & 66.

Quibus † apertè Regius Pſaltes fa- 95
vere videtur, dum Pſalm. 2. & 23. pręnuntiat, CHRISTVM à mari uſque ad mare dominaturum, Reges cum inſulis munera illi oblaturos, genteſque in hæreditatem ſuam habiturum, & in poſſeſsionem ſuam terminos terræ.

Nec-

Necnon illud Pſal.109.ubi CHRISTI
Sacerdotium ſecundùm ordinē Mel-
chiſedech futurum prædicit,quem cō-
ſtat ſimul Regem, & Sacerdotē fuiſſe.
96 Quod † D.Paul.ad Hebr.6.verſ.7.di-
lucidius interpretatur,ſcribens, quòd
ſicut Melchiſedech dictus eſt Rex iuſti
tię,itemque Rex Pacis , & ab Abrahā
decimas accepit,cui & benedixit , ita
CHRISTUS,cuius eſt nomen à Regno,
tam in hoc mundo , omnia ſibi ſubij-
ciēs,quàm in cœlo eſſet perpetuò reg-
naturus.

Ipſi quoque Davidi Pſal.88. pollici-
tus eſt olim Deus,ex eius ſemine per-
97 petuum Regem naſciturum. Et † ante
eum hoc ipſum præviderat Iacob Ge-
neſ.49.dum dixit,non defuturū ſcep-
trum de Iudà, nec Ducem de fœmore
eius,donec veniret,cui repoſitū eſſet,
nempè CHRISTUS , ut omnes inter-
pretantur.

Singulariter tamen audiendum eſt
illud Apocal.cap.19. *Et habet in veſti-
mento, & in fœmore ſuo ſcriptum: Rex Re-
gum, & Dominus dominantium*: ibi enim
ſermo procedit de CHRISTO, in quo,
cùm per veſtimētū humanitas,ut vult
D.Gregor.hom.3.in Ezech.& per fœ-
mur Divinitas,quæ ſecundùm eundem
Gregor.eſt tota Dei firmitudo, & fœ-
cunditas,intelligatur,ſatis oſtenditur,
quòd CHRISTUS Dominus non ſolum
eſt Rex , & Regum radix quantum ad
naturam Divinam,ſed etiam quantum
ad naturam humanam , prout latiùs
explicat M. Fr. Ant. Perez in Laurea
Salmant.certam.5.de homin.præfect.
cap.2 num.11.

Et in idem tendit illud Iſaiæ cap.9:
*Et factus eſt Principatus ſuper humerum
eius* (ſcilicet CHRISTI) *& vocabitur
nomē eius Admirabilis, Conſiliarius Deus,
Fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps Pacis:
multiplicabitur eius Imperium , & pacis
non erit finis: ſuper ſolium David, & Reg-
num eius ſedebit, ut confirmet illud, & cor-
roboret in iudicio, & iuſtitia amodo , &
uſque in ſempiternum.*

Quod † Regnum,non ſolùm ſuper 98
Iudæos datum fuiſſe, quis putet , cùm
ad omnes gentes extendatur, dum di-
citur: *Omnes Reges terræ adorabunt eū,
& omnes gentes ſervient ei*, cap.diſplicet
23.q.4.& ſupra omnem principatum,
& poteſtatem,& virtutem,& domina-
tionem in hoc ſęculo,& in futuro fuiſ-
ſe,ſcribat D.Paul.ad Epheſ.Coloſſenſ.
Philipp.& Hebræ.1.Et † omnia,quæ 99
Pater habuit,manibus,imò & pedibus
eius ſubiecta dicantur, Pſal.8. Matth.
ult.Ioā.5.12.13.& 16.cap. tua nobis,
de decimis,cap. fundamenta,in princ.
de elect.lib. 6. & Paul. 1. Corinth.5.
ubi concludit,hoc Regnum CHRISTI
omnem principatum , poteſtatem , &
virtutem evacuaturum: *Deus enim, cùm
illud ei tradidit, omnia ſubiecit ſub pedi-
bus eius; cùm autem dicat , omnia ſubiecta
ſunt ei, ſine dubio, præter eum, qui ſubiecit
ei omnia, &c.*

His non incongruè addi poſſe exi-
ſtimo inſignem Ioſeph.locum ab alijs
nequaquam animadverſum , lib. 7. de
bello Iudai.cap.12.in fine, ubi apertè
teſtatur, in ſacris libris tertentum hoc
torius Orbis Imperium,cuidam ex Iu-
dæorum finibus prænūtiari. Niſi quòd
ipſe , ut Veſpaſiani gratiam iniret, de
eo temerè vaticinium exponit , ſic in-
quiens: *Sed quòd maximè eos ad bellum
excitaverat, reſponſum erat ambiguū, itidem
in ſacris libris inventum, quòd eo tē-
pore quidam eſſet ex eorum finibus Orbis
terræ habiturus Imperium. Id enim illi
quidem quaſi proprium acceperunt, multi-
que ſapientes interpretatione decepti ſūt.
Hoc autē planè reſponſo Veſpaſiani deſig-
nabatur Imperiū, qui apud Iudæā creatus
eſt Imperator. Sed enim homines fatū vi-
tare non poſſunt, etiamſi prævideriint, &c.*

Neque hoc † ignoraverunt Sibyllę,
à quibus accepit Virgilius Eclogâ 4.
quamvis more ſuo , ut ait Bozius ubi
ſup. fabulas audeat immiſcere , & aliò
rem detorqueat,dum † canit: 100
*Vltima Cumæi venit iam carminis ætas,
Magnus ab integro ſæclorū naſcitur ordo.*

Iã redit & Virgo,redeũt Saturnia Regna
Iam nova progenies cœlo demittitur alto,
Pacatumq; reget patrijs virtutibus Orbẽ.

Et paulò pòſt, cuncta illius poteſtati tradita agnoſcens,& ab ipſo pendêre:

Aggredere,ò magnos , aderit iam tempus, honores
Chara Deũ ſoboles , Magni Iovis incrementum.
Aſpice convexo nutantẽ pondere mundũ,
Terraſque,tractuſque maris,cœlumq; profundum:
Aſpice,venturo lætentur ut omnia ſæclo.

Quibus Ego adijcio, quod in ſimili
102 quæſtione † de omnipotentia Chri-
sti Theologi diſputant. Etenim quãvis Christvs,ut homo,abſolutè loquendo, omnipotens nõ fuerit, ut docet D.Thom.3.p.q.13.art.1. & ſeqq. Caietan. Medin.& Suar.ibid. & Alex. de Ales,3.p.q.14.cæteriq; Theologi cũ Magiſtro in 3.Senten. diſt.14. Ipſi tamen reſolvunt,omnipotentiã Dei cõmunicatã fuiſſe humanitati Christi, ut eſt inſtrumentũ coniunctũ Verbo, vel per communicationẽ idiomatum, ut dixit D.Thom.d.q. 13. art. 1. ad 1. vel proprius quoniam ipſa Christi humanitas,ob talẽ unionẽ ad Verbũ, elevata & ſublimata fuit , ut eſſet ad nutum ſuæ voluntatis , & ex ſuo arbitrio principium efficiens , & activum, inſtrumentale tamen,miraculorum,& operationum ſupranaturam,ut latius explicant D.Greg.hom.28.in Evang. D.Thom.3 p.q.56. art.1. ad 3. Caiet. in 3.p.q.13. art. 2. & plurimi Patres, qui varijs in locis de hac virtute omnipotenti humanitatis Christi loquũtur,quos recenſet Rutil.Benzonius de anno Iubilæi, lib. 2.cap.34.pag.208. & præſertim Euthymius lib. 7. in Lucam cap.19.ubi ſic ait: *Quemadmodum ferrum , quod in igne aliquo tempore permanſit,habetque ignis rationes, ita quoque ſancta ipſius caro Divinitati unita,quæ Divinitatis ſũt,operabatur. Ideò manus quidẽ mortuũ,ac deſertum corpus coniunxit, vox autem recedentem animam revocavit.*

Tertiò facit,quòd hâc dominatio- 103
ne in Christi humanitate ſuppoſitã, quam † non ſolùm creationis, verùm & redemptionis titulo ei concedunt plures ex Auctoribus ſuprà relatis, & præcipuè Marquard.dict. tract.de Iudęis,2.p.cap.2.num.3.Betmon. Choveron. in tract.de pub.concub.rub.de adulter.num.37. Marc. Anton. Marſilius in tract.de origine redit.Eccl.3 par.cap.23.num.94.& 95.& Valenç.
d.monit.3.p.n.70. Piè † credendũ,& 104
exiſtimandum eſt,eundẽ Christvm, hoc tale Regnum , ſive dominium tẽporale, quod habuit & habet , Eccleſiæ,& Põtifici,qui eũ repræſentat, cõmunicare voluiſſe,ſicut & cętera privilegia,quę in primo argumento retulimus,iuxta text. in.d.cap quanto , de translat.Epiſcop. cap. ut noſtrum , ut Eccleſ.benef.cap. fundamenta , § decet,de elect.lib.6.cap. pro humani,de homicid.eod.lib.Clem. 1. §.de Magiſtris,& plura alia,quæ in ſpecie noſtra de hac translatione dominij tẽporalis notat D.Tho.lib.3.de regim. Princip. cap.10.Ioan.de Lignano relatus à Cardin.in Clem.ne Romani,§ irritũ , col. 3.de electione, Epiſcop. Chiapenſ. in d.tract.cõprobator.fol.19.& fol.62. & ſeqq.ut benè Guillerm.Benedict.in cap.Raynuntius,verb. *Et uxorem*, deciſ.1.n.8.Thom.Boz. omnino videndus lib.16. de ſignis Eccl.Dei,cap.1.
per tot.ubi latè † oſtẽdit, Christi,& 105
Eccleſiæ eſſe idem Regnum,Marta d. 1.par.cap.22.ex num.1. & Valẽçuela ubi ſup.num.72.

Etenim † cùm Eccleſia ſancta Dei 106
Sponſa ſit,ut colligitur ex illo Cantic. 4.& 5: *Veni de Libano Sponſa mea, &c.* Iſaiæ cap.61.Pſal.44. Apocalypſ.cap. 12.Paul.ad Epheſ. cap. 1. & expreſſè probat tex. in cap.1. 97.diſt.cap.nuptiarũ 27.q.1.cap.1.§.ſed ubi , de ſacra unct. Clem. 1. §. & quod in hac, de ſum.Trin.Clem.Romani,de iur.iurãd. D.Bernard.ſerm.69.in Cantica , cum alijs traditis à Coſma Gumiet.in Prag-

mat.

mat.ſanct.tom.1 tit.de auct. Concil.
general. cap. ſacroſancta, §.1. verbo,
Chriſto, Fevardentio ſup. Ruth. cap.1.
ſect 16.verſ.*Hicquoque*,&cap.3.ſect.4.
verſ.3.& Thom. Boz. ubi ſup. ſponſæ
107 quidem † negare non decet, quod in
perſona ſponſi conceditur,l. Princeps
legibus,verſ.*Auguſta*,D.de legibus,ibi:
*Auguſta autem licèt legibus ſoluta non ſit,
Princeps tamen eadem illi privilegia tri-*
108 *buit,qua & ipſi habet.* Vnum † quippè
corpus,& unam vocem conſtituũt, ut
pręclarè expẽdit D.Auguſt.epiſt.120.
ad Honoratum,& lib.3.Doctr.Chriſt.
cap.31.& tom. 10. ſerm. 234. ſic in-
quiẽs circa expoſitionẽ Iſai.d.cap.61:
*Sponſum & Sponſam Chriſtum intelligi-
mus & Eccleſiam, ſed erunt duo in carne
una, Sacramentum magnũ, inquit Apoſto-
lus, in Chriſto & Eccleſia, igitur iam non
duo, ſed una caro. Si igitur caro una com-
petenter & vox una. Rurſus idem Iſaias
alibi optimè meminit unum eſſe ipſos duos:
loquitur enim in perſona Chriſti, & dicit:
Sicut Sponſo impoſuit mihi mitrã, & ſicut
Spõsã ornavit me ornamẽto: unus videtur
loqui, & Sponſum ſe fecit, & Sponſam ſe
fecit: quia non duo, ſed una caro: quia Ver-
bum caro factum eſt, & habitavit in nobis:
illi carni adiungitur Eccleſia, & fit Chri-
ſtus totus corpus, & caput.*
109 Vnde † doctiſsimus, & acutiſsimus
Scotus in tract. de perfect. ſtat. q.9.
quẽ refert, & ſequitur Troilus Malvit.
in tract.deCanonizatione Sanct.dub.
2.inquit, quòd Papa eſt VicariusChri
ſti, non ſolùm in quantum CHRISTVS
fuit Eccleſię Pręlatus, ſed in quantum
fuit totius mũdi Dominus, & quòd de
ſtatu, &bonis hominũ poteſt ordinare.
110 Et † D.Cyrill.in lib. Theſaurorum
eandem ſententiã his verbis ſequitur,
& amplificat: *Dedit Filius Dei Petro ple
nè, & perfectè claves Regni cælorum, quo-
niã ſicut ipſe accepit à Patre Ducatũ, &
ſceptrum Eccleſiæ gentium ex Iſraël egre-
diens ſuper omnẽ Principatũ, & poteſtatẽ,
& ſuper omne quodcunque eſt (ut in eius
nomine genua cuncta curventur) pleniſſi-
mam poteſtatem, ſic & Petro, & eius Dia-
dochis, hoc eſt, ſucceſſoribus, non minus,
ſed pleniſſimè commiſit, &c.*

Quod etiam ex eo magis ſuadetur,
ut prædicti Auctores conſiderant, &
Molina d.cap.29.col.135.& plures a-
lij relati à Paramo d. opin. 3. n. 35.&
46.& meliùs Marta d.1.p.cap.16.n.2.
& ſeqq. Quia cũ † CHRISTVS Domi- 111
nus Petro, & ſucceſſoribus univerſalẽ
poteſtatem conceſſerit ad dirigendos
homines ad vitã, & fœlicitatẽ æternã,
& ſic ad ultimum finẽ, debuit etiã ſub-
ijcere omnes alias poteſtates ſæcula-
tes, ad quas ſpectat dirigere homines
ad virtutẽ, & fœlicitatem temporalẽ,
quæ ſervit tanquã mediũ ad acquiren-
dam æternã. Ei quippè, ad quem ulti-
mi finis cura pertinet, ſubiecti eſſe de-
bent, habentes curã finiũ anteceden-
tium, ex doctrina D.Thom. d.lib.1.de
regim. Princip. quã pluribus ornavi-
mus ſup.cap.16. n.56.& 57. Neq; ſa-
tis perfectè inſtituta, & ordinata Reſ-
publica Eccleſię videri poſſet, ſi CHRI-
STVS in eã prędictã poteſtatẽ nõ trãſ-
tuliſſet, & ſicut ipſa una eſt, & ipſe u-
nus omniũ Princeps, & Dominus ex-
titit, ita reliquas omnes poteſtates Ro
mano Pontifici non ſubijceret, & ad
unum dumtaxat ſupremum & Monar-
chicũ imperiũ reduceret, quod † eſſe 112
omnium utiliſsimũ, & perfectiſsimum
pluribus probat Paramus ubi ſup. n.
47.& ſeqq. Pet.Greg.lib.5. de Repub.
cap.3. Iuſt.Lipſ.lib.2. Politicor. cap.2.
& Bobadilla lib.1. Polit. cap.1.n.15.
& noviſsimè & latiſsimè Michaël
Mauclet.de Monarch. 1.p. lib. 4 per
tot.& in noſtris terminis Seraph.Frei-
tas de Imp. Aſiat.cap.6.num.1.

QVARTÒ conſidero, quòd directa
hæc, & generalis Summi Pontificis in
temporalibus poteſtas, & dominatio,
non ſolùm tot, tantorumque Patrum
auctoritate, & aſſeveratione munitur,
quos in hoc capite, & præcedẽti adeò
longâ ſerie congeſsimus: verùm † mul- 113
tis etiam Sacræ Scripturæ, & Põtificij

iuris

Digitized by Google

iuris oraculis, quibus vix eſt, ut congruum reſponſum à contrariæ partis ſectatoribus aſsignari poſsit. Inter
114 quæ caput eſſet † illa Ieremię vaticinatio cap. 1: *Ecce conſtitui te ſuper gētes, & Regna, ut evellas, diſsipes, ædifices, & plantes*, quam de ſuprema iſta poteſtate ſignanter intelligit Div. Thom: lib. 3. de regim. Princip. cap. 19. relatus à Gregor. Lopez in dict. l. 2. gloſſ. mag. col. 3. in fin. verſ. *Facit ad iſta*, ubi advertit, ſub his verbis, non ſolùm peculiarem iuriſdictionē in ſubditos accepiſſe videri, dum ait: *Super gentes*, ſed etiam generale quoque dominiū, & gubernationem Rerumpublicarū, cùm adiiciat: *Et Regna*, in quibus amplam poteſtatem Summi Pontificis agnoſcit, ad plantandum, ędificandum & diſsipandum quidquid pro bono univerſalis Eccleſiæ iudicaverit convenire. Et quòd non ſolùm ad fideles, verùm ad infideles etiam extendatur: ex illo verbo: *Gentes*, deducit Baronius dict. anno CHRISTI 57. numer.
115 28. Nam † & hi, ut diximus, ad Eccleſiæ gubernationem ſpectant, ſi id Fidei conſervatio, vel dilatatio poſcerit, vel alia iuſta cauſa, quę animum Pontificis moveat, ut obſervat Epiſcop. de Chiapa d. tract. comprobator. fol. 19. & ſeqq. & fol. 46. & 47. & Roffenſis contra Lutherum art. 25. ubi inquit: Primatum Petri ſuper omnes Reges, & Regna mundi iam implere tam eſſe quoad donum, & ius poteſtatis, quam traditam habet à CHRISTO, vel quoad habitum in toto mundo, etiam ſuper infideles, cùm CHRISTUS Petro Ioan. 20. omnes generaliter oves ei paſcendas commiſerit.

Quibus convenit illud, quod de B. Petro canit Eccleſia, dum ait: *Tibi tradidit Deus omnia Regna mundi.* Et
116 Nicolaus † Pōtifex in cap. 1. diſtinct. 21. ubi inquit: *Eccleſiam ſolus ille fundavit, & ſuper petram Fidei mox naſcentis erexit, qui Beato Petro vitæ æternæ clavigero iura terreni ſimul, & cœleſtis Imperij commiſit.* Quod etiā refertur in cap. omnes 22. diſt. & conſonat tex. in cap. tibi Domino 63. diſt. cap. alius, cap. nos Sanctorum, cap. auctoritatem, in fine 15. q. 6. cap. quia præſulatus 1. q. 4. & cap. duo 96. diſt. Extravag. ſi fratrū, §. ſanè in noſtrā, Ioan. XXII. cap. licet ex ſuſcepto, de foro compet. cap. venerabilem, de electione, Clem. Paſtoralis de re iudicata, cap. ad Apoſtolicæ, eod. tit. lib. 6.

Innocentius etiam III. in † cap. ſo- 117
litæ, de maiorit. & obed. ex d. Ieremiæ loco, & ex illo Ioannis: *Paſce oves meas*, & altero Matth. cap. 16: *Quodcunque ligaveris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis, &c.* eandem ſupremam, & univerſalem Pontificiæ ſedis auctoritatem, & poteſtatem oſtendit, quoniam Dominus, inquit, inter has oves, & alias nequaquam diſtinxit, & nihil excepit: qui dixit: *Quodcunque.*

Et idem † Innocent. in cap. per ve- 118
nerabilem 13. verſ. *Rationibus*, qui filij ſint legitimi, ex eiſdem locis, & ex alio Deuteron. cap 17. ubi in cauſis arduis, & difficilibus Sacerdotes adiri iubentur, concludit, Romanum Pontificem, non ſolùm in Eccleſiæ patrimonio, ſuper quo plenam in temporalibus poteſtatem gerit, verùm etiam in aliis regionibus, certis cauſis inſpectis, temporalem iuriſdictionem caſualiter exercere. Quò forſitan reſpicit text. in cap. quicunque litē, & in cap. quæcunque contentiones 11. quæſt. 1. ubi omnes lites, & contentiones tam ſpirituales, quàm temporales ad iudicium Summi Pontificis pertinere dicuntur.

Sed expreſsius, & urgentius cæteris idem argumentum, eiſdem & aliis auctoritatibus, & rationibus conſideratis, proſequitur Bonifacius IIX. † in 119
celebri illa extravaganti unam ſanctam, de maiorit. & obed. inter communes. Ubi poſtquàm latè ſanctę Catholicæ & Apoſtolicę Eccleſię unitatē probavit, & eiuſdē generalē poteſta-

rem, & ſuperioritatẽ in ſpiritualibus,
& temporalibus probat, & unius ovi-
lis unicum paſtorem eſſe debêre, &
quòd cùm Dominus ipſe Petro Paſce
oves, & quidem, *Meas*, dixerit, & gene
raliter, non ſingulariter has, vel illas,
per hoc cõmiſiſſe ſibi intelligitur uni-
verſas. Et poſteà addit: *In hac ergo po-*
120 *teſtate † duos eſſe gladios, ſpiritualem vi-*
delicet, & temporalem Evangelicis dictis
inſtruimur. Nam dicẽtibus Apoſtolis, ecce
duo gladij hic: in Eccleſia ſcilicet, cùm A-
poſtoli loquerentur, non reſpondit Domi
nus nimis eſſe, ſed ſatis. Certè qui in po-
teſtate Petri temporalem gladium eſſe ne-
gat, malè verbum attendit Domini profe-
rentis: Converte gladium tuum in vaginã
Vterque ergo eſt in poteſtate Eccleſiæ, ſpi
ritualis ſcilicet & materialis; ſed is quidẽ
pro Eccleſia, ille verò ab Eccleſia exercen-
dus: ille Sacerdotis, is manu Regum, & mi-
litum, ſed ad nutum, & patientiam Sacer-
dotis. Oportet autem gladium eſſe ſub gla-
dio, & temporalem auctoritatem ſpiritua-
li ſubijci poteſtati. Nam cùm dicat Apoſto
lus ad Romanos 13. Non eſt poteſtas niſi à
Deo: quæ autem ſunt, à Deo ordinata ſunt;
non autem ordinata eſſent, niſi gladius eſ-
ſet ſub gladio, & tanquàm inferior redu-
ceretur per alium in ſuprema. Nam ſecun-
dùm Beatum Dionyſium, lex Divinitatis
eſt, infima per media in ſuprema reduci.
Non ergo ſecundùm ordinem univerſi om-
nia æquè ac immediatè, ſed infima per me-
dia, & inferiora per ſuperiora ad ordinem
reducuntur, ſpiritualem autem, & digni-
tate, & nobilitate terrenam quamlibet
præcellere poteſtatem, oportet tãto clarius
nos fateri, quanto ſpiritualia temporalia
antecellunt. Quod etiam ex decimarum da
tione, & benedictione, & ſanctificatione,
ex ipſius poteſtatis acceptione, ex ipſarum
rerũ gubernatione claris oculis intuemur.
Nam veritate teſtante, ſpiritualis poteſtas
terrenam poteſtatẽ inſtituere habet, & iu-
dicare, ſi bona nõ fuerit. Sic de Eccleſia, &
Eccleſiaſtica poteſtate verificatur vatici-
nium Ieremiæ: Ecce conſtitui te hodie ſuper
gentes, & Regna, & cætera, quæ ſequũtur.
Ergo ſi deviat terrena poteſtas, iudicabitur
à poteſtate ſpirituali: ſed ſi deviat ſpiritua
lis minor, à ſuperiori: ſi verò ſuprema, à
ſolo Deo, non ab homine poterit iudicari:
teſtante Apoſtolo: Spiritualis homo iudicat
omnia, ipſe autem à nimine iudicatur. Eſt
autem hæc auctoritas (etſi data ſit homi-
ni, & exerceatur per hominem) non huma-
na, ſed potiùs Divina, ore Divino Petro
data, ſibique, ſuiſque ſucceſſoribus in ipſo,
quem confeſſus fuit petra, firmata: dicente
Domino ipſi Petro: Quodcunque ligaveris,
&c. Quicunque ergo huic poteſtati à Deo
ſic ordinatæ reſiſtit, Dei ordinationi reſi-
ſtit, niſi duo (ſicut Manichæus) fingat eſſe
principia: quod falſum, & hæreticum iudi-
camus: quia teſtante Moyſe, non in princi-
pijs, ſed in principio cœlum Deus creavit,
& terram. Porrò ſubeſſe Romano Pontifici
omni humanæ creaturæ declaramus, dici-
mus, diffinimus & pronuntiamus omnino
eſſe de neceſſitate ſalutis.

Cui † rexrui, quatenus de duobus 121
illis Apoſtolorum gladijs ſermonẽ fe-
cit, facem prætulit D. Bernard. lib. 5.
de conſid. ad Eugen. ubi eiſdem ferè
verbis eandem ſententiam amplecti-
tur. Quam etiam repetit D. Auguſt. in
pluribus locis relatis ab Ivone Carno
tenſi in Decret. part. 10. cap. 59. & 75.
& D. Thom. ſup. 2. Sent. diſtinct. ultim.
in expoſit. text. ad 4. ubi dicit, † quòd 122
ſpirituali poteſtati ſæcularis in Papa
coniungitur, qui utriuſque poteſtatis
apicem tenet, hoc eo diſponente, qui
eſt Rex, & Sacerdos; & tradit alia Pa-
ramus dict. opin. 3. per totam, Anaſtaſ.
Germon. d. cap. 13. num. 18. Fr. Marc.
Anton. de Camos in ſua Microcoſmia
3. part. dialog. 4. pag. 44. Et † elegan- 123
tiſsima, ac pijſsima illa epiſtola B. Ig-
natij de Loyola ad Claudium Regem
Abyſsinorũ Romę ſcripta 7. Kalend.
Martias ann. 1555. cuius verba ad lit-
teram refert Pet. Maffeius hiſtor. Ind.
lib. 16. pag. 389. & ſeq. & Fr. Anton. de
San Roman lib. 4. hiſt. Ind. Orient. cap.
26. pag. 767. ubi plura de Eccleſiæ uni
tate, & univerſali poteſtate notantur

& qualiter hoc olim per Iſaiam Dominus adumbraſſe videatur, cùm loquẽs
124 de † Eliachim Pontifice Maximo dixit: *Et dabo clavem domus David ſuper humerum eius, & aperiet, & non erit qui claudat, & claudet, & non erit qui aperiat.* Quo videlicet typo figuratus eſt
125 Petrus, eiuſque ſucceſſores, † quibus datam integram poteſtatem declarãt claves, conſuetum utique ſymbolum, & inſigne pleni, atque abſoluti dominij, l. clavibus 74. D. de contrahen. empt. cum alijs traditis a Covar. lib. 3. variar. cap. 16. num. 11. Tiraquel. de conſtit. 3. par. limit. 6. num. 4. & ampliat. 3. num. 3.

126 Et † licèt hæc inſignis, & nobilis Extravagans unam ſanctam videatur poſteà aliquo modo correcta, ſive temperata per Clementem V. Bonifacij ſucceſſorem, quatenus in favorem Philippi Regis Francorum declaravit in Extravag. meruit, de privileg. per illam nullum Regi, & Regno Galliç præiudicium generari, nec amplius Eccleſiæ Romanæ ſubiectos eſſe, quàm anteà exiſtebant: hoc tamen (ut benè advertit Germon. ſuprà num. 51. & 67. & Marta d. tractat. de iuriſdict. 1. part. cap. 25. num. 30.) Eccleſiæ iuribus neutiquam derogavit.
127 Et † quantumvis diſpoſitionem Pontificiam correxiſſet, rationes tamen, quibus nitebatur, revocare, & enervare non potuit, quæ æternæ, & immutabiles ſunt, l. eas obligationes, D. de capit. minut. & notat Abb. in cap. non debet, de conſang. & affin. Anton. de Butrio, & Ioan. de Imola in cap. 1. de conſtit. & Ioan. Andr. & Geminianus in cap. 1. §. illum autem de reſtit. ſpoliat.

Q V I N T ò & ultimò perpendi po-
128 teſt, † quòd quemadmodum ea bella iuſta cenſeri ſolent, quæ Dei præcepto, vel auctoritate peraguntur, iuxta text. in c. illud 23. quæſt. 2. & alia, quæ diximus ſuprà hoc lib. cap. 2. num. 25. Ita communi omnium Doctorum cõſenſu receptum eſt, illa quoque iuſta cẽſeri debêre, quæ ab eius Vicario ob religionis augmentum, vel ex alijs legitimis cauſis adverſus infideles indici iubẽtur. Atque adeò, † quæ in eiuſ- 129
modi bellis capiuntur, iuſtè, & legitimè poſsideri, & retineri poſſe, quamvis nunquam anteà Chriſtianorum fuiſſent, & infideles ipſi quietè & in pace vivere vellent, ut communiter reſolvunt Doctores, præcipuè Anto. de Butrio, & Ioan. de Annania in cap. quod olim, de Iudæis Oldrad. conſ. 72. Hoſtienſ. Innocent. Anchar. & alij in d. cap. quod ſuper de voto, Bartol. in l. 1. C. de Pagan. idem Annania in cap. 1. col. 2. de ſagittarijs, idem Innocent. in cap. olim de reſtit. ſpolia. Calderin. conſ. 95. n. 3. verſ. *De Papa*, aliàs conſ. 1. de tregua, & pace, ubi ait, tenentes contrarium ab hæreſi non diſtare, Bald. conſ. 389. incipit: *Conſuetudo eſt*, in fine, num. 10. lib. 2. ubi notabiliter inquit, auctoritatem ſuſcipiendi belli contra Reges, & Principes infideles maximè penes Pontificem reſidêre, Alex. conſ. 130. ſuper eo, num. 4. & 5. lib. 7. Marquard. omnino videndus in tract. de Iudæis, & Infid. 1. part. cap. 6. & cap. 14. verſ. *Præterea*, Malferitus dict. conſ. 769. apud Mandell. num. 78. Georgius Cabedus deciſ. Luſitan. 2. part. deciſ. 47. num. 1. & alios congerens Cardinal. Tuſchus pract. concluſ. iur. verb. *Infidelibus*, concluſ. 124. & verb. *Bellum*, concluſ. 36. & Nos ſuprà hoc lib. 2. cap. 19. num. 36. & poſt hæc ſcripta Seraph. Freitas de iuſto Imp. Aſiat. cap. 9. num. 10. & 11.

Cuius † poteſtatis, & auctoritatis 130
ratione, ijdẽ ipſi Auctores cõcludunt, licitũ, & uſu receptiſsimum eſſe Apoſtolicæ ſedi, terras, & provincias taliũ infidelium, aut hæreticorũ aliquibus Chriſtianis Principibus debellandas, occupandas, & pleno iure poſsidẽdas concedere, etiã antequã ab ipſorũ infidelium manibus ſive faucibus ereptæ fue-

ſuerint, ut in Regno Ieruſalem, Caro-
lo Magno conceſſo, rradidit Barrol.
in l. liber homo, la 2. D. de verb. oblig.
l. fin. D. de action. empti, & in l. id quod
apud hoſtes, ubi larè Iaſon. D. de legat.
1. Oldrad. conſ. 268. Martin. Laudenſ.
in tract. de Principe, §. 246. & gene-
raliter in quibuslibet alijs terris, &
inſulis Infidelium, Paganorum, & Hæ-
reticorum, idem Bartol. in dict. l. 1. C.
de Paganis, & in tract. de inſula, verb.
Nullius, num. 7. & in Extravag. ad re-
primendum, verb. *Totius Orbis*, num. 9.
131 Bald. † in l. 1. C. de iure liber. col. 5. ubi
inquit: *Hodie, ubicunque iuriſdictiones
vacant, ut in Regnis infidelium, apud quos
non eſt vera dignitas, nec naturalis dig-
nitas, nec naturalis iuriſdictio, occupan-
tì conceditur Catholico, ut fuit in Reg-
no Hiſpaniæ, ut notat gloſſa Decreti.*
Quæ gloſſa, ut advertit Epiſcopus
Chiapenſ. in d. tract. comprobat. fol.
31. forſitan eſt cap. Adrianus, verb.
Per ſingulas, diſt. 63. idem tradunt Do-
min. & Phil. Francus per text. in cap.
Abbate ſanè, §. & allegabatur de re
iudic. lib. 6. Angel. diſput. incip. *Re-
novata guerra*, Ioan. de Lignanis in
tract. de bello, 1. part. Franc. Vargas
in tract. de auct. Pontif. conſit. 10. n. 4.
& 5. & Anaſtaſ. Germon. dict. lib. 3.
cap. 13 à num. 27.
132 Et † licèr Epiſcopus Chiapenſis
ubi ſuprà hoc reſtringere velit ad pro
vincias, quæ olim Chriſtianorum fue-
runt, & iniuſtè ab infidelibus detinen-
tur, & differenriam inter Saracenos,
Hæreticos, alioſque Fidei hoſtes, &
inter ſimpliciter infideles, conſtituat,
quam etiam admittere videtur Petrus
de Ravena ſing. 585. Bartolus tamen,
& reliqui auctores ſuprà relati, genera
liter, & indiſtinctè loquũtur, & expreſ
ſius Malferitus, & Marquard. ubi ſup.
Marta d. 1. part. cap. 24. num. 10. & ſe-
quentib. ubi de hac Indiarum donatio
ne ſpecialiter agéres, reſolvunt, quòd
omnes Doctores indifferenter tenẽt,
etiam res, & provincias, quæ ſemper
infideliũ fuerint, poſſe relinqui, ac do-
nari ſub conditione, ſi ab hoſtibus ca-
piantur. Quia † licèt aliàs imprudens 133
& temerarium conſiliũ cenſeri ſoleat,
hoſtium bona, & provincias ante vi-
ctoriam dividere, ut oſtendit Auſonius
epig. 20. Philip. Comineus lib. 5. com
ment. poſt medium, ubi periucundum
exemplum adducit, & Mag. Marquez
in Gubernar. Chriſtiano lib. 2. cap. 31.
pag. 340. & ſeq. Adhuc † tamen ex- 134
pectatio talis conditionis honeſta re-
putatur, iuxta ea, quæ notant ſcriben-
tes per text. ibi in d. l. liber homo, & in
d. l. id quod apud hoſtes: quibus addere
poſſumus tex. in l. ſi quid mater, C. de
don. quæ ſub modo, & in l. ſi ſervitus,
§. futuro, D. de ſervit. urb. præd. cũ no
taris a gloſſa in cap. ad diſſolvendum
verb. *Accuſari* ad fin. de deſponſat. im-
pub. Bart. in l. ſervos num. 4. D. de a-
lim. & cib. legar. Et † tex. in d. cap. 135
Abbate ſanè, verſ. *Et allegabatur*, ubi
Rex Aragonum donavit Hoſpitalarijs
ſancti Ioannis caſtrum Curvariæ cũ
ſuis finibus, inter quos erat locus de
Roſſellis, quæ ab infidelibus poſside-
bantur, & nunquam Chriſtianorũ fue
rant, ſub ea conditione, ſi Rex illa ab
eiſdẽ hoſtibus caperet, & talem dona
tionem valuiſſe Summus Pontifex ibi
apertè ſupponit, & proſequitur Philip.
Francus, & Domin. ibidem num. 40.

Qui ex eodem principio deducũt,
quòd † licèt Eccleſiæ, quæ nondum 136
conſtructa eſt, nihil donari regulariter
poſsit, cap. ad audientiam, el 2. de Ec-
cleſ. ædific. & in eod. cap. Abbate ſanè,
ubi tamen talis donatio ſub ea condi-
tione fit, quam ſit honeſtũ expectare,
vel non agitur, ut eidem Eccleſiæ ſta-
tim acquiratur, ſed poſtquàm iam ædi-
ficata, vel conſtructa fuerit, tunc iure
optimo ſuſtineatur, ut latiùs etiã no-
tat & proſequitur Bart. conſ. 26. nu-
me. 1. lib. 1. Abbas in dict. cap. ad au-
dientiam, n. 2. Guid. Papę deciſ. 267.
& ibi eius additionator Ranchinus,
Guil. Benedict. in cap. Raynuntius, de

reſtam. verb. *Et ſoboles, quam geſtabat in utero*, num. 15. Lambertin. de iure patron. 1. part. lib. 1. quæſt. 5. art. 10. Menochius conſ. 29. num. 59. & 60. vol. 1. & Nicol. Garcia de beneficijs, 5. parr. cap. 9. num. 49. & 50.

137 Sed † præſtat, ut in ſpecie noſtra
loquẽtes audiamus Franc. Vargas ubi ſup. num. 5. & 6. & Anaſtaſ. Germoniũ num. 29: *Qui ſecurè docent, Summum Pontificem virtute huius ſupremæ poteſtatis temporalis, de qua loquimur, non modò civitates, provincias, & Regna, quæ antea Chriſtianam Religionem profitebantur, & deinde fuerunt ab infidelibus uſurpata, poſſe, cui libuerit, indubitanter concedere, ut illa recuperet, ſuaque faciat: ſed ea etiam addicere poſſe, quæ Chriſtianorum nunquam fuerunt, ad Chriſtianæ Fidei & Evangelij propagationem, & idololatriæ extirpationem: Et quòd his rationibus motas Alex. VI. amplas iſtas Indiarum Occidentalium regiones Catholicis Regibus, Ferdinando & Iſabellæ, eorumque ſucceſſoribus addixit; qui ex illa acquiſitione omnem omnino iuriſdictionẽ, ac omne imperium earundem provinciarũ ſibi iure vendicant; non ipſo iure, nec iure belli, ſed Romani Pontificis auctoritate, quare iuſtè dicuntur poſsidere, arg. l. iuſtè poſsidet, D. de acquir. poſſeſſ.*

Qua ſententiâ, ut veriori & receptiori, retentâ, argumentis pro contraria conſideratis, breviter reſponderi
138 poteſt. Ad primũ, † falſum eſſe, quod
in eo ſupponitur, nullo ſcilicet certo iure, vel Eccleſiæ reſtimonio probari tẽporalẽ Romani Põtificis poteſtatẽ; cùm pro ea tot, & tam aperta reperiãtur, ut ſuprà conſideravimus; quæ ſuâ vi, & ratione tam infideles quàm fide-
139 les comprehendunr. Vt † omittamus
eorum opiniones, qui ob ſolam infidelitatem, barbariem, idololatriam, vel mores contra naturam, ad iudicium Eccleſiæ pertinere putarunt, de quibus latè diſputavimus ſuprà hoc libro ex cap. 7. & poſt D. Antoninum in ſumma titul. 3. de dom. Reg. cap. 2. latè agit Thom. Bozius in tract. de Iral.
ſtat. lib. 4. cap. 5. & 6. Quibus † non 140
obſtat ille Pauli locus 1. Corinth. 5: *Quid enim mihi de ijs, qui foris ſunt, iudicare?* de cuius vera, & varia interpretatione plura congeſsimus, d. cap. 14. ex num. 21.

Et † eodem modo reſponderi po- 141
teſt ad illud Ioan. ult. *Paſce oves meas*; cùm enim licèt infideles, dum in ſua infidelitate perſiſtunt, propriè de Chriſti, & Eccleſiæ ovili non ſint, ut concludunt Auctores in argumento relati: verius tamen eſt, quòd ad Eccleſiæ curam, & gubernationem ſpectant, ut tetigimus ſup. n. 115. & expreſsè docet
Innocent. † in c. licèt de foro comp. 142
reſolvens: *Quòd quando Chriſtus dixit Petro: Paſce oves meas, & dedit ei claves Regni cœlorum, aliquo modo eius iuriſdictioni ſubiecit Saracenos, Gentiles, & Schiſmaticos.* Et Roffenſ. contra Luth. articul. 25. ubi inquit: *Primatum Petri ſuper omnes Reges, & Regna mundi iam impletum eſſe, quoad donum, & ius poteſtatis, quam traditam habet à Chriſto, vel quoad habitum in toto mundo, etiam ſuper infideles, qui ſunt oves Chriſti, quamvis extra ovile Eccleſiæ errantes: non tamen omnino quoad executionem, vel actum poteſtatis. Quia ſcilicet ad Papam pertinet cura omnium ovium Chriſti, Ioan. 20. Paſce oves meas, non ſolùm eas, quæ ſunt intra, ſed quæ ſunt extra ovile Eccleſiæ à fide aberrantes, de quibus Ioann. 10. Alias oves habeo, quæ non ſunt ex hoc ovili, illas oportet me adducere; ſcilicet per me, & per meos miniſtros, maximè per Papam, ad quem pertinet de prædicatione nunc illis providere, ut qui voluerint liberè, non coactè ad Fidem Chriſti convertantur, &c.* Leontius quoque tradit ſub illis verbis, Ioan. 10: *Alias oves habeo, &c.* Christum oſtendere voluiſſe, ſe non tantùm Iudæorum, quibus cum loquebatur, ſed etiam omnium gentium Regem eſſe, atque paſtorem; & in eâdem expoſitione Sancti

omnes unanimi conſenſu cõveniunt. Et D. Bernard. lib. 2. de conſid. cap. 8. verba illa: *Paſce oves meas*, explicans, interrogat: *Quas? illius, aut illius populi, civitatis, aut regionis, aut certi Regni? Oves meas inquit: cui nõ planũ nõ deſignaſſe aliquas, ſed adſignaſſe omnes? Nihil excipitur, ubi diſtinguitur nihil*. Cui convenit Theophylactus, dum inquit. *Cùm prandendi finem ipſe feciſſet, totius Orbis ovium præfecturam Petro commiſit*: Et idem ſentiunt Orig. cap. 6. epiſt. ad Rom. Cyprian. de unit. Eccleſ. Arnob. Pſalm. 138. Chryſoſt. homil. 1. de pœniten. & reliqui Græci, & Latini Patres Eccleſiæ, quorum dicta latè perpendit Thom. Bozius lib. 18. de ſign. Eccleſ. Dei, cap. 1. in
143 ſexto argumento. Paſcere † enim illo in loco ex natura ipſius verbi idem ſignificat quòd regere, & gubernare. Vnde fit, ut ad Reges quoque, & Princi-
144 pes gẽtium pertineat hæc vox, † quos paſsim ethnici Scriptores, ſed inprimìs Homerus, paſtores populorum appellare ſolent, ut idem Bozius oſtẽdit, & latiùs Paramus d. opin. 3. num. 29. Nam quemadmodum paſtores ovium commodis diligenter invigilant, ita quoque Principes, atque Reges, non tam ſuæ utilitatis ſtudioſi eſſe debent, quàm gentium, & populorum, qui ſibi ſubduntur, ut eleganter in eiſdem terminis expoſuit D. Auguſt. tract. 123. dicens: *Nam quid eſt aliud: Si diligis me, paſce oves meas, quàm ſi diceretur: Si me diligis, non te paſcere cogita, ſed oves meas, ſicut meas paſce, non ſicut tuas; gloriam meam in eis quære, non tuam, dominium meum,*
145 *non tuum*. Et hac de cauſa † in illo verſu, Pſal. 79: *Qui regis Iſraël, intende*, in lingua Originali Hebræa legitur: *Qui paſcis*. Et in Pſalm. 77. ubi in Vulgata legitur: *Et elegit David ſervum ſuum, & ſubſtulit eum de gregibus ovium, de poſt fœtantes accepit eum, paſcere Iacob ſervũ ſuum*, in Chaldaica dicitur: *Vt dominaretur in Iacob populo ſuo*. Qui locus eò pluris faciendus eſt, quia illum de CHRISTO Domino omnes intelligũt, & D. Hieronym. etiam D. Petro, de cuius nunc poteſtate agimus, accommodari poſſe fatetur.

SECVNDÒ verò, argumento cõtrariæ partis reſpondere poſſumus, affirmando, † verius eſſe in CHRISTO Do 146
mino, etiam ut homine, temporale regnum, & dominium conſtitui, & concedi debẽre ex rationibus, & auctoritatibus, quas ſup. ex num. 89. perpẽdimus. Neque obſtare ea, quæ pro adverſa opinione conſideranrur, & dominium duntaxat ſpirituale in CHRISTO concedere, & aſsignare videnrur. Nam, ſi benè inſpiciantur, ſolùm oſtendunt, CHRISTVM in quantum hominem ſe mundi Regno non immiſcuiſſe, neque dominia rerum, quæ liberaliter hominibus indulſerat, uſurpaſſe, id verò ex voluntatis potiùs, quàm poteſtatis defectu proceſsit, quia huiuſmodi tẽporalia contempſit, & humilem vitam agere deſtinavit. Et † ita, ubi ſibi opor 147
tere viſum fuit, exercitium temporalis iuriſdictionis accepit: Marth. namque 8. dæmonibus poſcẽtibus: *Si eijcis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum*, dixit: *Ite*, & ſuffocati ſunt, & 12. permiſit Diſcipulos per aliena ſata vellere ſpicas, & manducare. Et apud eundem Marth. cap. 21. Ioan. 2. Marc. 11. maledixit ficulneæ, & aruit: & flagello eiecit ementes & vendentes de tẽplo; & adulteram, quia nemo eam accuſabat, abſolvit; prout etiam habetur in cap. ex multis, & cap. vendentes 1. q. 3. cap. accuſatio, el 1. 2. q. 7. gloſ. in cap. quoniã verb. *Sic*, diſtin. 10. & in cap. cùm ad verum, diſtin. 96. In quibus omnibus CHRISTVS nullã iniuſtitiã cõmiſit, ſed iure ſuo, & poteſtate uſus eſt, ut benè advertũt omnes Doctores pro hac opinione relati, & præcipuè Molina d. diſp. 28. Marta d. c. 22. Paramus, qui alios refert, d. lib. 3. q. 1. opin. 2. num. 8. & opin. 4. ex n. 79. & n. 127. Baronius d. an. CHRISTI 57.

Digitized by Google

num.28.& 29. Anaſtaſ. Germon.dict.
lib.3.de ſacror.immun.c.15. ex num.
18. Bobad.d.lib.1.Polit.cap.13. num.
4.& ſequentib.& Pat.Franc.Mendo-
ça d.cap.2. lib.1.Reg.num.10. annot.
15.ſect.3.num.27. & noviſsimus Mi-
chaël Mauclerus de Monarch.1.part.
lib.5. cap.4. & 5. qui ſpecialiter reſ-
pondet omnibus teſtimonijs in con-
148 trarium adductis: & præſertim † ad
illud Ioan. 18: *Regnum meum non eſt*
de hoc mundo. Vbi CHRISTVS nulla-
tenus ſe Regem temporalem eſſe ne-
gavit, ſed ſibi id potiùs curari, ut huma
num genus redimeretur, & peccatores
ſalvi fierent, iuxta ea, quæ notant Au-
guſtin. & Chryſoſto. ibidem, & illud
Ioan.3: *Non miſit Deus Filium ſuum in*
mundum, ut iudicet mundum, ſed ut ſalve
149 *tur mūdus per ipſum.* Et ita † aliàs apud
eundem Ioan.d.cap.18. interrogatus:
Rex es tu? non negavit, ſed dixit: *Tu*
dicis, quia Rex ſum ego. Nec redarguit
Nathanaëlem ſibi dicentem Ioan. 1:
Tu es Rex Iſraël. Nec obiurgavit, imò
& defendit turbam clamantem, & di-
centem Ioan.12: *Hoſannà Benedictus*
qui venit in nomine Domini Rex Iſraël.
150 Quibus non obſtat † illud Lucæ
12. ubi dixit fratribus de hæreditate
certantibus: *Quis me conſtituit iudicem,*
aut diviſorem ſuper vos? Nam illud ſimi-
liter ſolùm probat, Chriſtum non aſ-
ſumpſiſſe munus, & officium iudicis
temporalis: non tamen concludit, il-
lum caruiſſe poteſtate, ut id, ſi vellet,
efficeret. Et ideò hoc nequaquam ne-
gavit, ſed ſolùm innuit, ſe à nemine
ad id munus ſubeundum fuiſſe conſti-
tutum, ac deputatum, ut benè poſt
alios obſervat Molina dict. cap. 28.
col.135. verſ. *Ad tertium,* Matta d.cap.
22.num.4.& in append. eiuſd.cap. cir-
ca finem; & Paramus d.opi.4. n.124.
verſ. *Nam ad primum.* Et hoc eſt quod
voluit dicere D. Ambroſ. relatus ab
Albert. Pighio lib.5. Eccleſ. Hierarch.
cap.1. verſ. *Rurſus: Terrena declinat, qui*
propter Divina deſcenderat.

Et tandem † ad illud, quod dedu- 151
ximus ex Extravag. cùm inter non-
nullos, & ſimilibus reſpondetur, ibi
de dominio proprietatis rerum in par
ticulari ſermonem haberi, quo inſpe-
cto, certiſsimum eſt, CHRISTVM, &
Apoſtolos pauciſsimarum rerum do-
minium habuiſſe, † cùm paupertatis 152
amantiſsimi fuerint, & eâ ſolâ mundū
vincere deſtinaverint, ut habetur Za-
char.9.num.9. Pſal.39.n.18. Pſal.68.
n.30. Matth.8.verſ.20. & 2.Corinth.
8.verſ.9. ibi: *Scitis gratiam Domini no-*
ſtri Ieſu Chriſti, quoniam propter vos ege-
nus factus eſt, cùm eſſet dives, ut illius ino-
pia divites eſſetis, de quo etiam agitur
in cap. Dominus diſtin.93. & in pluri-
bus alijs locis, quæ cōgerit Pat.Franc.
Mendoça in d.ſect.3.num.5.

AD tertium autem, & quartū reſ-
pondeo, abſque dubio probandū eſſe,
illud † idem dominium, & imperium 153
temporale, quod Chriſtus habuit, in
Petrum, & ſucceſſores eius tranſla-
tum fuiſſe, ut cum D. Thom. & alijs
ſuprà ex num.104. reſolvimus. Nam
licèt CHRISTI poteſtas, quam vocāt
excellentiæ, quoad alias res in Eccle-
ſiam non tranſierit: hæc tamen domi
nij temporalis, etiam ſi excellenter in
CHRISTO fuiſſe dicatur, omnino trāſ-
ferri debuit, cùm neceſſaria fuerit ad
univerſale ipſius Eccleſiæ regimen,
quod, ut diximus, aliter nec conſtare,
nec ſibi ſufficere poſſet; quia † illi, ad 154
quem cura finis ultimi pertinet, ſubij-
ci debent reliqui, ad quos pertinet cu-
ra finium antecedentium, quę eſt tem
poralis poteſtas, ut probat D.Thom.
d.lib.1.de regim.Princi.c.14. qui etiā
eod. lib.cap.1.& 6. ſic ait: *Romano Pon-*
tifici Vicario Chriſti oportet omnes Prin-
cipes populi Chriſtiani eſſe ſubiectos, ſicut
ipſi Domino Ieſu Chriſto, qui non ſolū Sa
cerdos, ſed etiam Rex eſt vocatus, &c.

Et quod hæc † poteſtas à CHRISTO 155
in eius Vicarios tranſlata, nomine te-
nus cēſēda nō ſit, nec inefficax iudicā
da, benè etiā probat Baronius ubi ſup.
num.

num.28. ex ijs, quæ Christvs ipſe
156 liberaliter profitetur, † apud Ioan.
in Apocal.cap.2.ſic dicens; *Qui vicerit
& cuſtodierit, uſque ad finem opera mea,
dabo illi poteſtatem ſuper gentes, & reget
eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli
confringentur, ſicut & ego accepi à Patre
meo.* Quem locũ exponens D. Auguſt.
in homil.2.ſup. Apocal. hæc in eandẽ
ſententiam profert: *In Chriſto habet
Eccleſia hanc poteſtatem: ſicut dixit Apo-
ſtolus ad Rom.8. cum illo nobis omnia do-
nata fuiſſe. Sit virgam ferream, dixit Ioã-
nes propter iuſtitiam, & propter rigorem:
cum virga corrigantur boni, mali verò co-
fringantur.*

157 Idem † quoque de hac Regia dig-
nitate unà cũ Sacerdotio ad poſteros
in Eccleſiam per Dominum tranſmiſ-
ſa, erudite his verbis Epiphanius teſta
tur: *Rex alienigena Herodes advenit, &
nõ amplius ſucceſſores David diadema im
ponebant, tranſlapſa Regia ſede in Chriſto
ad Eccleſiã: Et à domo quidem carnali Iu
dà, & Iſraël Regia dignitas tranſlata eſt:
firmiter autẽ ſedet Thronus in ſancta Dei
Eccleſia in æternũ, ex duplici origine dig-
nitatem habens, Regia, ac Sacerdotali. Et
Regiam quidẽ à Domino noſtro Ieſu Chri-
ſto iuxta duos modos, & quia eſt ex ſemine
David Regis ſecũdùm carnem: & quia eſt
Rex maior à ſæculo ſecundùm Deitatem.
Sacerdotalem verò, quia ipſe eſt Pontifex,
& Pontificum præfectus, &c.*

158 Neque his refragatur, † quòd cùm
Christvs ratò, aut nunquam hanc
temporalem poteſtatem, ex habitu in
actum deduxerit, Pontifices etiam ab
eius exercitio abſtinêre debebunt. Nã
ſecundùm Martam d.cap.22. num.4.
& 5. & Bobadill. d.cap.17. num.3. &
4. & ea, quæ tangit Paramus d. opin.
4. num.67. in fine, duo tempora cir-
ca dominium Christi conſide-
randa ſunt, alterum ante paſsionem,
& tunc propter humilitatem iudicare
recuſavit, ut oſtendunt teſtimonia,
quæ pro hac parte citantur. Alte-
rum verò poſt reſurrectionem, & tunc
procedunt plenè, & planè reliqua lo-
ca, quæ ei datam fuiſſe omnẽ poteſta-
tẽ in cœlo, & in terra ſignificant. Vn-
de ſequitur, † quòd cùm poſt reſurre- 159
ctionem Petro clavium poteſtatem,
& ovium omnium curam commiſerit,
ut conſtat Matth. cap. ult. & 16. ex po
teſtate Domini, poteſtatem ſui Vica-
rij metiri debemus, & ei ſupremam, &
univerſalem iuriſdictionem concede-
re; in ſpiritualibus ſemper & ubique, &
in temporalibus, ubi id ad commu-
ne Eccleſiæ bonum expedire cenſue-
rit. Et hoc, † ſecundùm eundem Mar 160
tam d.cap.22. in fine appendicis, ſigni
ficare voluit Christvs Ioan. d. cap.
18. ubi poſtquàm dixerat, Regnũ meũ
non eſt de hoc mundo; ſubdit: *Nunc au
tem Regnum meum non eſt hinc*; id eſt,
nunc cùm patior, & Regnum, quod ha
beo, voluntariè relinquere volo, ſed
poſt reſurrectionem, & redemptionẽ
hominum factam, cùm iam glorioſus,
impaſsibilis, & immortalis exiſtam,
omnem Regni mei poteſtatem atque
uſum aſſumam, cuius contemplatione
ſe eſſe verum Regem eidẽ Pilato reſ-
ponderat, & ne prædictis repugnet, ſic
exponendum videtur, prout & latiùs
exponit Mendoça dict. cap.2. lib.1.
Regum num.10. annot.15. ſect.3. nu-
mer.18.

Denique non obſtat quintum, &
ultimum argumentum, ex multorum
iurium auctoritate deſumptum, qui-
bus temporalis poteſtas à Pontificia,
& ſpirituali diſtinguitur; & ipſimet
Pontifices affirmare videntur, ſibi
illam nequaquam competere. † Nam 161
generaliter cum eiſdem Auctoribus
reſponderi poteſt, verum quidem eſſe
duas iſtas poteſtates regulariter di-
ſtinctas eſſe, neque invicem confun-
di, ſed potiùs ſe iuvare debêre, ne alias
ordo Hierarchicus pervertatur, ut
ſup. ſæpè retulimus, & latè probat Tur-
recremata in ſumma de Eccleſ. lib.1.
cap.87. cum duob. ſeqq. Soto de iuſt. &
iure lib.4. quæſt.4. art.1. Bobad. dict.

cap. 17. à num. 1. & cap. 18. à num. 2.
Anton. Fab. in Cod. Sabaud. lib. 3. tit.
12. de iuriſdict. omn. iud. definit. 4.
Morla in empor. iur. 1. part. tit. 2. num.
125. Zevallos 4. tom. pract. commun.
quæſt. ult. à num. 112. & plurimi alij,
quos noviſsimè refert Caliſtus Remi-
rez in tract. de lege Regia Aragoniæ,
162 §. 2. num. 1. Non tamen † in illis iu-
ribus denegatur, quod in Romano
Pontifice, ut in vero, & ſupremo to-
tius Eccleſiæ capite, & mundi Monar
cha utriuſque gladij poteſtas non reſi-
deat, & ab eo mediatè totius iuriſdi-
ctionis ſpiritualis fons, & origo dima-
net, & utrâque uti poſsit, cùm ſibi ne-
ceſſarium viſum fuerit, ut apertè diſ-
ponunt reliqua iura, quæ in ultimo ar-
gumento huius ultimæ partis conſide
ravimus.
163 Vnde † dicere potuit Baldus in
cap. 1. in princip. qui feud. dare poſſ.
quòd Summus Pontifex eſt iudex ordi
narius omnium hominum totius mun
di, & concurrit cum quolibet alio iu-
dice ordinario. Et gloſ. in cap. ex trāſ-
164 miſſa, de foro compet. Quòd † licèt
regulariter à iudicibus laicis non ap-
pelletur ad Papam, quia non ſunt de
ejus iuriſdictione tēporali, cap. ſi duo-
bus, §. denique de appellat. ubi Abb.
num. 5. & Francus num. 12. Vbi ta-
men iniuſtitia Imperatoris, vel Re-
gis, aut aliorum Principum, nō recog-
noſcentium ſuperiorem, eſſet noto-
ria, & in cauſis, & caſibus arduis ver-
ſaremur: tunc per viam extraordina-
rij recurſus ad Papam appellari poſſet.
Quàm doctrinam latiùs proſequitur
Innocent. in cap. licet ex ſuſcepto de
foro compet. Decius in d. cap. ſi duo-
bus ex num. 10. Afflictis in procem.
conſti. Regni, quæſt. 21. num. 7. Marc.
Ant. Petra in tract. de poteſt. Princ.
cap. 6. num. 94. Et adeò probat Mar-
ta d. tract. de iuriſdict. 4. part. caſu 56.
num. 5. & 6. ut aſſerere audeat, hoc
procedere non ſolùm ratione pecca-
ti commiſsi propter notoriam iniuſti-
tiam, vel quia eius cauſâ poſſet turba-
ri pax univerſalis; ſed etiam ratione
propriæ tēporalis iuriſdictionis, quam
Summus Pontifex habet in univerſo.
Et hoc idem ſentit † D. Bernard. 165
lib. 1. de conſid. ad Eugen. quatenus
inquit, Pontifices in criminibus, non
in poſſeſsionibus temporalibus pote-
ſtatem habêre, & infima hæc, & terre-
na Regibus, & Principibus terræ re-
linquenda eſſe. Non enim affirmare
voluit, extra poteſtatem Summi Pon
tificis eſſe, ubique de temporalibus iu-
dicare, quando neceſsitas finis ſpiri-
tualis, vel alia iuſta cauſa illud expo-
ſtulat. Sed, quod vult, eſt, ut id, quoad
fieri poſsit, exequatur per alios: per ſe
autem non niſi incidenter, aut quan-
do aliud fieri non poteſt, & ideò ſub-
iungit: *Non quia indigni vos, ſed quia in-
dignum vobis talibus inſiſtere: quippe po-
tioribus occupatis. Denique ubi neceſsitas
exigit, audi quid cenſeat, non ego ſed Apo-
ſtolus: Si enim in vobis iudicabitur mun-
dus, indigni eſtis, qui de minimis iudice-
tis; ſed aliud eſt incidenter excurrere in
iſta, cauſa quidem urgente: aliud ultrò in-
cumbere iſtis, tanquam magnis, digniſque
tali, & talium intentione rebus.*
Quod etiam † melius expreſsit lib. 166
4. duos illos gladios exponens, quos
Apoſtoli Chriſto obtulerunt, de qui-
bus, mutuatis verbis ab ipſo D. Ber-
nardo, latè loquitur text. in dict. extra
vag. unam ſanctam, verſ. *In hac ergo*, de
maiorit. & obed. ſup. num. 121. relata,
& plures alij ex ſanctis Patribus, quos
refert B. Ioan. à Capiſtrano in tracta.
de poteſt. Papæ part. 2. num. 194. &
225. Ioſeph. Stephan. de poteſt. coa-
ctiva cap. 8. num. 9. cum ſeqq. Anaſtaſ.
Germon. dict. lib. 3. de ſacror. immun.
cap. 13. ex num. 17. Et ſequitur Præ-
poſit. in dict. cap. cùm ad verum diſtin.
96. docens, prædictas iuriſdictiones,
quoad exercitium eſſe diſtinctas. Nā
hoc regulariter in temporalibus pro-
hibitum eſt Papæ, cui dictum eſt: *Pone
gladium tuum in vagina*, & Innocent.

In

Digitized by Google

in dict.cap. ſolitæ de maior. & obed.
ubi eandem diſtinctionem reſpiciens,
167 Papæ † attribuit auctoritatẽ, Impera
tori verò poteſtatem: Papæ ius faciẽ-
di, Imperatori actum; ita tamen, ut ex
hoc nõ ſequatur, quòd una iuriſdictio
alteri non ſubſit, & temporalis ab ſpi-
168 rituali non pendeat. Nam † duo lu-
minaria magna diſtincta ſunt in cœ-
lo, & tamen Luna habet lumen à So-
le, & ut dicitur in eodem cap. ſolitæ:
*Quanta eſt inter Solem & Lunam, tanta
eſt inter Papam, & Imperatorem differen
tia*, quod noviſsimè proſequitur Sera-
phin. Freitas de iuſto Imper. Aſiatico
cap.6.num.39. & 40.

Idem etiam poſt alios probat, & ſe-
quitur Ioan. Bapt. Valençuela d. mo-
nit. contra Venet. part.4. num.178.
ubi concludit, quòd CHRISTVS tran-
ſtulit omnimodam poteſtatem in Pe-
trum, & ſucceſſores, etiam quoad tem
poralium adminiſtrationem. Sed ut re
liqui Sacerdotes liberius Divinis va-
carent, & Summus Sacerdos ſaluti a-
nimarum intenderet, permiſſa eſt Im
peratori eorumdem temporalium ad-
miniſtratio, d. cap. cùm ad verum 96.
169 diſt. & ſimilibus. Vnde † Eccleſia, ſic
à CHRISTO renovata, Monarchiam
fuit propriam adepta, quæ dicta eſt
Regnum Apoſtolorum, cap. ita Domi
nus 19. diſtinct. 22. cap. in novo 21. di-
ſtinct. cap. 2. diſtinct. 22. cap. loquitur
24. quæſt. 1.

170 Quę omnia † latiùs explicat Ioan.
de Turrecremata in ſumma de Eccleſ.
lib.1.cap.29.verſ. *Ad quartum*, Anaſtaſ.
Germon. d. cap.13. ex num.17. & 69.
Paramus d. opin.4. ex n.121. & Mar-
ta d.1. part. cap.25. per totum, qui ſi-
gillatim omnia iura in argumento re-
lata percurrunt, & eis ſpeciales, & evi
dentes ſolutiones aſsignant, quas bre
vitatis cauſâ hîc tranſcribere ſuperſe-
deo, cùm apud eos videri poſsint.

171 Et de hiſtoria † text. in d. cap. no-
vit pluribus agit Ioan. Igneus in repe-
tit. l.5. §. non alias, num.415. D. ad Syl-
lanian. & in diſput. an Rex Franciæ re-
cognoſcat Imperium? num.42. Cuia-
cius in recitat. poſthum. ad Decret. Re
mundus Ruffus in defenſione pro Pon
tif. Max. totoque ord. Sacerdo. & Ger
mon. ſup. ex num.55.

Quibus addere poſſumus, Pontificẽ
ibi non dixiſſe, quòd non poterat, ſed
quòd non intendebat iudicare de feu
do, cuius † cognitio, & iuriſdictio ex 172
magis communi, & recepta Doctorũ
ſententia, feudi domino regulariter
relinquenda eſt, etiam ſi contra Eccle
ſiaſticas perſonas agatur, cap. cæterũ
de iudicijs cap. verum, cap. ex tranſ-
miſſa de foro compet. Bald. in cap.
quæ in Eccleſiarum, num.21. de con-
ſtitutionibus, And. de Iſernia in cap.
1. §. item ſi Clericus, colum.2. de ca-
pitul. Conradi, Menoch. de retinenda
poſſeſſ. remed.3. ex num.396. Iulius
Clarus in §. feudum, quæſt.90. Nam
quilibet † ab altero feudum recognoſ 173
cens, etiam ſi ſit Summus Pontifex,
Imperator, Rex, vel alius Princeps, ſu
per feudalibus controverſijs debet iu-
dicari à directo domino feudi, Socin.
d. cap. ex tranſmiſſa num.36. Marta
de iuriſdiction.4. par. cent.1. caſu 89.
num.5. cum ſeqq. ubi rationem addu
cit, quia propter feudalem inveſtitu-
ram ſemper cenſentur eſſe inferiores
directo domino, Bald. in l. ſed ſi hac,
§. ſi liberta, D. de in ius vocando, Za-
ſius de feudis part.7. num.19. Henri-
cus Roſental. in eodem tractat. cap.
12. concluſ.1. num.10. ubi plurimos
alios allegat litt. K. & contrarijs reſ-
pondet litt. L. & Marta loquens in
terminis eiuſdem cap. novit, d. cap.25.
ex num.2. uſque ad num.15.

SVMMARIVM
Capitis XXIV.

1 *Pontificis temporalis poteſtas qualiter à Catholicis auctoribus accipiatur.*
2 *Papa non niſi ex iuſta, & gravi cauſa*

exercere ſolet, & debet poteſtatem temporalem, quam habet ſuper Reges, & Principes etiam infideles. Et num. 6.

3 *Cauſa ubi requiritur tanquam fundamẽtum iuriſdictionis, neceſſariò diſcuti & præcedere debet.*

4 *Papa, vel quilibet alius Princeps ſupremus, non poſſunt auferre, nec mutare dominia iure gentium quæſita, ſine iuſta cauſa.*

5 *Infidelium bona ſine cauſa Papa non tollit.*

7 *Anaſtaſij Germonij verba expenduntur, circa modum, quo Pontifices uti ſolent poteſtate temporali.*

8 *Paramus iuſtam cauſam, & prudentum arbitrio diſcuſſam requirit ad exercitium temporalis iuriſdictionis Papæ.*

9 *Thomas Bozius eleganter loquitur de modo, & ratione uſus temporalis poteſtatis Romani Pontificis.*

10 *Dominia temporalia cùm Papa mutat, vel aufert, ea ad Dominum dominorum reducit, & ius gentium potius conſervare ſtudet, quàm frangere.*

11 *Cauſæ plurimæ, & urgentiſsimæ intervenerunt ad concedendam conquiſitionem Novi Orbis.*

12 *Evangelij propagatio inter Indos facienda, deſiderabat, eos alicui Principi Chriſtiano ſubmitti.*

13 *Orbis Novi iuſta acquiſitio, concurrente cum alijs titulis conceſsione Pontificis, in dubium vocari non poteſt.*

14 *Catholici Reges Ferdin. & Eliſabeth qualiter Roman. Pontif. certiorem fecerint detectionis Novi Orbis, & illius converſionem, & conquiſitionem expoſtulaverint.*

15 *Alex. VI. ingens gaudium ob detectionem Novi Orbis accepit, & qualiter Apoſtolicis litteris, eius conquiſitionem Regibus Catholicis conceſſerit?*

16 *Bulla Alexandri VI. qua Regibus Catholicis Novum Orbem conceſsit, ad litteram refertur. Et num. 24. aliæ duæ, quibus eandem conceſsionem confirmavit, & ampliavit.*

17 *Bullam Alex. VI. qua Novum Orbem Regibus Catholicis donavit, qui referant, & laudent?*

18 *Alex. VI. qualiter ſedaverit controverſiam inter Caſtellæ, & Luſitaniæ Reges ſuper Novi Orbis partitione ſubortam.*

19 *Alex. VI. non ſolùm adminiſtrationem, ſed etiam plenum dominium Novi Orbis Regibus Catholicis indulſit, cum onere, ut Indorum converſionem curarent.*

20 *Orbem Novum pleno iure Catholicis Hiſpaniæ Regibus à Pontifice datum, qui tradant?*

Iacobi Mainoldi verba de pleno dominio Indiarum recenſentur, ibidem.

21 *Alex. VI. ſequutus fuit opinionem eorum, qui Pontifici tribuunt temporalẽ dominationem in Regnis, & bonis infidelium.*

22 *Bellarminus Cardinalis Illuſtriſſ. ſe ipſum retractare videtur, & inſpecta bulla Alex. VI. plenum dominium Orbis Novi conceſſum eſſe agnoſcit.*

23 *Thomas Bozius paſsim agnoſcit per Bullam Alexandri VI. plenum dominium Indiarum Regibus Catholicis datum fuiſſe, & dari potuiſſe.*

24 *Alexandri VI. vitia, ſi quæ habuit, ingenti bono & dono detectionis, & converſionis Novi Orbis penſantur.*

25 *Pontifices Romani ſæpèſæpius conceſſiſſe reperiuntur terras infidelium Principibus Chriſtianis cum onere converſionis.*

26 *Hiberniæ Regnum Adrianus IV. Henrico II. Angliæ Regi ſubiugandum, & convertendum conceſsit.*

27 *Adriani IV. memorandum diploma de conceſsione Regni Hiberniæ ad litterã recenſetur.*

28 *Martinus V. Nicolaus V. & Caliſtus III. & alij Romani Pontifices Luſitaniæ Regibus, ut regna infidelium debellare, & occupare poſſent, conceſſerunt.*

29 *Calixti III. & Nicolai V. bulla de conceſsione Indiarum Orientalium Luſitanis facta, referuntur.*

ſtanis facta, referuntur.

30 *Pontificis conceſſione multum innixi fuerunt Reges Catholici ad occupanda, & poſsidenda Regna Indiarum.*

31 *Ioan. Lupus de Palacios Rubios fecit generalem quandam requiſitionem, ſive proteſtationem, qua Indis præcipuè intimabatur, ut Romani Pontificis obedientiam, & poteſtatem agnoſcerent.*

32 *Requiſitionis ſive proteſtationis forma refertur, quæ Indis olim intimari iubebatur.*

33 *Iuſtè poſsidet, qui auctore legitimo iudice poſsidet.*

34 *Sententia à iudice legitimo lata, tribuit dominium.*

35 *Sententijs, & declarationibus Papæ non eſt negandum, quod alijs inferiorũ iudicum concedi ſolet.*

36 *Papæ una ſola ſententia, & declaratio generaliter prolata facit ius in ſimilibus cauſis.*

37 *Calixti III. Bullæ verba expenduntur.*

38 *Opinio quæ magis favet Eccleſiæ, & piæ cauſæ in dubio ſequenda eſt.*

39 *Opinio, quæ favet poteſtati claviũ prævalet non faventibus.*

40 *Pontifex poteſt in dubijs opinionibus declarare, quæ ſit verior & ſequenda.*

41 *Papa pro ſententijs, & declarationibus ſemper præſumendum eſt.*

42 *Papa eſt fons iuſtitiæ, & in eo ineſt ſũma perfectio, & ſapientia.*

43 *Papæ deciſionibus & declarationibus ſtare debemus, licèt totus mundus ſentiat contra eum.*

44 *Sententia, & opinio Papæ prævalet opinionibus omnium Epiſcoporum. Et num. 46.*

45 *Papa quod approbat, vel reprobat, omnes ſequi tenentur.*

47 *Principes auctoritate qui contrahunt, vel aliquid recipiunt, decipi nõ debent.*

48 *Beneficio iuvari nos oportet, nõ decipi.*

49 *Pontificia dignitas reliquas ſupereminet.*

50 *Papa appellatur Imperator, & Princeps Principũ, & culmen omniũ dignitatũ.*

51 *Eccleſia eſt tutrix iuſtitiæ, & contra eam aliquid fieri non permittit.*

52 *Papæ facta in dubium vocari non debent.*

53 *Papæ auctoritati, & poteſtati detrahere iniuſtum eſt.*

54 *Pontifex Summus ubi aliquid magnũ & inſolitũ facit, admirari potius, quàm notare debemus.*

55 *Apoſtolicæ Sedis poteſtas in infinitum pro meliori Eccleſiæ ſtatu ampliari poteſt.*

56 *Caſus ubi accidit à Principe non prævisus, omnia, quæ ipſe poſſet facere, poteſt is, qui eius vices habet.*

57 *Mandati fines, aut limites non videtur excedere qui ea facit, quæ dominus faceret, ſi præſens eſſet.*

58 *Papa quòd aliquid inutiliter, aut fruſtratoriè faciat, aſſerere temerariũ eſt.*

59 *Deus, & natura nihil fruſtra operãtur.*

60 *Geſta auctore Deo, vel eius Vicario, cõvenientiſsima iudicanda ſunt.*

61 *Eccleſia nec decipere, nec decipi poteſt.*

62 *Eccleſia non ſolùm eſt expers erroris in articulis Fidei, ſed etiam ubi de concernentibus ad mores univerſales diſponit.*

63 *Papa recuſari non poteſt, nec ab eius ſententia appellari.*

64 *Papa quod facit, videtur facere ut Deus.*

65 *Exemplis non eſt iudicandum, ſed legibus, & quare?*

66 *Exempla pauca reperiri poſſunt in cauſis iudicialibus, quæ in omnibus circunſtantijs ſimilia ſint.*

67 *Exempla ſupremorum iudicum, & tribunalium multum attendi, & venerari debent.*

68 *Exempla ſanctorum Patrum in iudicãdo ſequi debemus.*

69 *Maiorum actus, & mores pro lege accipiuntur.*

70 *Papa quod unus fecit, & multo magis quod plures facere conſueverunt, probare debemus.*

Papæ auctoritas maior eſt quàm Sanctorum, ibid.

71 Conſuetudo ex communi Pontificũ conceſsione, & ſtylo deſumpta, in ſimilibus cauſis ius, & formam inducit.

72 Eccleſiæ contra frequentem uſum diſputare inſolentiſsima inſania eſt, ſecũdùm Divum Auguſtin.

73 Cap. per venerabilem, verſ. Quod autem, qui filij ſint legitimi, expenditur, & illuſtratur.

74 Hæretici negantes in Eccleſia eſſe poteſtatem concedendi Iubilæos, & Indulgentias, & Sanctos eſſe invocandos, ex contrario, & communi eiuſdem Eccleſiæ uſu convincuntur.

75 Eccleſiam poſſe diſpenſare cum monachis in voto caſtitatis, ut matrimonium contrahant, ex eo quòd id pluries fecit, probant Caietanus, & alij.

76 Papam poſſe temporalem dominationẽ, & iuriſdictionem in Regnis infidelium exercere, inde multi probãt, quòd ſæpius ea uſus ſit.

77 Pontificem Romanum eſſe verum caput univerſalis Eccleſiæ, ex eiuſdem communi obſervatione colligitur.

78 Argumentum ab uſu, & obſervatione Eccleſiæ validiſsimum eſt.

79 Præſumendum eſt pro ijs, quæ diu in Eccleſia Dei agitata ſunt.

80 Conſuetum fieri, non dicitur arbitrarium, ſed neceſſarium.

81 Conſuetudo etiam irrationabiliter, & cum peccato introducta, excuſat à pœnis, & cenſuris legis contrariæ.

82 Argumentum à ſolitis, & conſuetis fieri, tunc efficacius eſt, cùm antiquioribus & gravioribus exemplaribus nititur.

83 Praxis eſt vera legum interpres.

84 Obſervantia ſubſecuta habetur pro lege, & plura de viribus, & effectibus obſervantiæ.

85 Lex de quibus, D. de legibus, l. 1. C. quæ ſit longa cõſuetudo, & ſimiles exornantur.

86 Obſervatũ quod diu fuit, cẽſetur prius ita diſpoſitum, & ordinatum fuiſſe.

87 Virginius ſuam filiam necavit, quòd in eius perſona Appius iuris obſervantiã non cuſtodivit.

88 Obſervantia declaratoria non requirit præſcriptionem, nec plures actus.

89 Solitum dicitur quid ex ſola una vice.

90 Conſuetudinis, & obſervantiæ auctoritas, etiam in alienationis materia plurimum operatur.

91 Alienatio, vel infeudatio quorumlibet bonorum etiam Eccleſiaſticorum à Regibus, Principibus, vel Prælatis iuxta conſuetudinem facta, impediri non debet.

92 Pontifex Summus dubia, & ardua negotia nunquam expedire ſolet, ſine conſilio Cardinalium, & aliorum peritiſsimorum virorum.

93 Papa, etiã cùm utitur plenitudinis poteſtate, Cardinalium conſilium requirere ſolet.

94 Pontifices Summi qualiter olim iuſiurandum præſtarent de petendo in rebus arduis Cardinalium conſilio.

95 Eccleſiaſtes locus cap. 12. verſ. 11. exponitur.

96 Pontificis Romani decretorum certitudinem qualiter expreſſerit Salomon.

97 Pontifices, & Principes ſuperiores omnia iura in ſcrinio pectoris habere dicũtur, propter conſilia peritorum, quos ſemper ſecum habere ſolent.

98 Pontificum Romanorum, & Collegij Cardinalium dexteritatem, & certitudinem in declarandis rebus dubijs, multis probat, & extollit Thomas Bozius.

99 Alexandri VI. Bulla etſi non faciat mentionẽ conſultationis Cardinalium, credendum tamen eſt, eam interveniſſe.

100 Bullæ ſæpè expediri ſolent ſub ſolo nomine Papæ, quamvis Cardinales ad earum expeditionem conſilium, & conſenſum præſtiterint.

101 Actus ſemper denominari ſolet à principali eius auctore.

102 Papa, ſi nolit, non tenetur de neceſsitate, Cardinalium conſilium petere.

103 Cardinalium conſilium ut Papa neceſſariò petere debeat, nulla conſuetudine induci poteſt, & quare?

104 Papa contra ſupremam poteſtatem nulla currit præſcriptio.
105 Clauſula, Ex certa ſcientia, quid præſupponat, & operetur in Bullis Pontificum.
106 Clauſula De plenitudine poteſtatis, nunquam uti ſolet Pontifex, niſi cum cauſæ cognitione, & plena negotij informatione.

CAPVT XXIV.

De eadem temporali Sedis Apoſtolicæ poteſtate: & qualiter Alex. VI. & alij Romani Pontifices ea uſi reperiantur; quorum Bullæ ſpecialiter referuntur, & de vi argumenti, quod ex auctoritate, conſuetudine, ſeu obſervatione Eccleſiæ deſumitur.

HAEC igitur cùm ita ſe
1 habeant, † ſatis quidē
apparet, Romanum Pō
tificē ex concordi om-
niū Catholicorū ſcrip-
torum doctrina, ut mi-
nimum dominationem, iuriſdictionem
& poteſtatem temporalem habêre ſu-
per omnes Principes tā fideles, quàm
infideles, ſaltem quantum poſtulare vi
debitur finis ſupernaturalis, ad quem
poteſtas ſpiritualis ordinatur, cuius
ipſum Pontificem ſupremum caput, &
dominum eſſe, neceſſariò ſecundùm
fidem affirmare debemus. Et iuxta aliā
magis receptam plurimorum Theolo-
gorum, & Canoniſtarum ſententiam,
quam veriorem, & ſecuriorē eſſe pro-
bavimus; maius etiam & abſolutius
imperium erga eorundem Principum,
præſertim infidelium, Regna, & pro-
vincias exercêre poſſe, Reges nimirū,
& gubernatores earum mutando, &
alios Catholicos præficiendo, quoties
id ſibi expedire videbitur. In quo ta-
men † non ex ſolo arbitrio, aut libe- 2
ræ voluntatis intuitu procedere de-
bet, ut ſuprà tetigimus, & noviſsimè
tradit Seraph. Freitas de iuſto Imp.
Aſiat. cap. 6. num. 48. ſed iuſtâ aliquâ
cauſâ, & bono publicæ utilitatis ſua-
dente, & tanquam Deus, qui eſt veri-
tas, ut præclarè ſcriptum reliquit Bal-
dus in tit. de pace conſtantiæ, §. in no
mine Chriſti, ubi allegat doctrinam
Innocentij in cap. cùm ſit generale de
for. compet. & in cap. ſuper litteris de
reſcript. & in cap. cùm ſuper Abbatia
de offic. deleg. qui tradit, † quòd quan 3
do cauſa requiritur tanquam funda-
mentum iuriſdictionis, oportet, eam
ineſſe, & veram, & diſcuſſam eſſe, aliàs
iudicium eſt nullum ipſo iure.

Quod etiam latiùs proſequitur Fe-
linus in cap. quæ in Eccleſiarum col.
9. declarat. 3. de conſtit. gloſ. & Docto
res in cap. 1. ſi de inveſtit. feud. inter
domin. & vaſſall. Roder. Zamorenſ. in
tract. de orig. & differen. Princip. part.
2. Et in ſimili probant Bart. in l. fin. C.
ſi contra ius vel utilit. pub. & in l. 1. C.
de fund. patrimon. lib. 11. Paul. Ca-
ſtrenſ. conſ. 156. in fine, Ancharran.
conſ. 178. 229. 252. & 287. vol. 1. De-
cius d. cap. quę in Eccleſiarum, num.
31. & conſ. 361. col. penult. verſ. *Se-
cundò reſpondetur*, & conſ. 588. col. 3.
Iaſon in l. Barbarius, col. 6. verſ. *Circa
duas*, D. de offic. Prætor. Craveta cōſ.
5. num. 2. Hyppolitus Riminald. conſ.
74. num. 43. & conſ. 467. num. 105. &
106. lib. 4. Carolus Tapia in rub. de
conſtit. Princip. cap. 1. per totum, &
Mar. Anton. Petra de poteſt. Princip.
cap. 24. num. 56. & 90. ubi reſolvunt,
quòd † Papa, vel Imperator iuri natu 4
rali, vel gentium, prout eſt dominium,
ſine cauſa derogare nō poteſt, & quòd
Papa non recipit à Deo poteſtatem
peccandi, ſed iuſtè & licitè ligandi, &
ſolvendi. Et quòd ubi vellet id ex cau-
ſa facere, oporteret, quòd illa reſpice-

rer utilitatem publicam principaliter.
5 Quod † etiam in bonis infidelium
docuerunt Innocent. & Abb. in cap.
quod ſuper, de voto, Præpoſit. in cap.
1. 1. diſtinct. Oldrad. conſ. 87. & 264.
Abb. num. 22. Decius 109. Beroius
134. in cap. quæ in Eccleſiarum de
conſtitut. Tapia d. cap. 1. n. 54. & Nos
ſuprà cap. 21. ex num. 62.
6 Et in terminis † noſtræ quęſtionis
idē docet Epiſc. Chiapenſ. in d. tract.
comproba. fol. 46. Cardin. Bellarmin.
d. lib. 5. de Romano Pontif. cap. 6. So-
tus, Victoria, & alij, quos refert & ſe-
quitur Molina d. tract. 2. de iuſt. & iu-
re, diſput. 29. col. 141. & 146. verſ. *Ex
dictis*, Anaſtaſius Germon. d. lib. 3. de
ſacror. immunit. cap. 13. num. 38. Vbi
7 inquit, † neminem ſanę mentis dubi-
rare debêre, quin Pontifex Maximus,
nec præter eum alius quiſquam, Im-
peratores, Reges, alioſque magnos
Principes Principatu, Regno, atque
Imperio privare poſsit, nec non a-
lios, cùm libet, & opus ſit, in eorum
locũ ſufficere, & ſubrogare, ac gladio,
non ſolùm ſpirituali, ſed & materiali
ſtricto, vice Chriſti, ſuo munere fungi:
*Licèt id non agat, niſi graviſsimis de cau-
ſis, atque urgentiſsimis, fidem Catholicam,
aut Rempublicam Chriſtianam concernen
tibus, magnaque & prudenti, an expediat,
& quando, & quomodo, & per quem fa-
ciendum ſit delibratione habita.* Para-
mus d. lib. 3. de orig. Inquiſ. quæſt. 1.
opin. 4. num. 2. & num. 118. Vbi con-
8 cludit, † in exercitio huius tempo-
ralis iuriſdictionis, non ſolùm ex ani-
mi ſententia, ſed ex iuſta cauſa pruden
tium arbitrio inducta Summum Pon-
tificem procedere debêre.
9 Et melius † Thom. Bozius d. lib. 1.
de ruinis Gent. cap. 18. pag. 106. ubi ita
eleganter ſcribit: *Quamobrem Pontifex
Summus veræ Religionis iure poterit im-
perare quibuslibet mortalibus, quoad ſin-
gulas eorum res, & actiones: ac proinde
omnium temporalium dominus erit, non ut
pro libito cuncta verſet, immutet, diſtri-
buat, auferat; ſed ut ad virtutes, ad Reli-
gionem, ſapientiam, Deique amicitiam di-
rigat. ijs modis, qui videbuntur, pro varie-
tate rerum, quas præ manibus habebit, ma
gis eſſe neceſſarij, utiles, & convenientes
ad hunc finem; & omnes homines erunt il-
li obligati parere: ad virtutes enim nati
ſunt, ac producti à Deo, magiſque ac mi-
nus erunt obligati parere, quo magis aut
minus erit neceſſarius, utilis, & conve-
niens modus pro conditione rerum, quæ
contingunt; quod ad ipſum iure ſpectabit
iudicare.* Et poſt alia: *Dominiũ † quip-* 10
*pe Pontificis Summi diſponit, atque ut lo-
quuntur, ſubordinat ſibi reliqua dominia,
non auferens illa dominis, verùm ſtabiliẽs,
cùm reducat ad primum dominum domino
rum, per quem ſunt alij domini. Quod ſi
quando aufert, aufert ne maximè immi-
nuantur ac pereant alijs eiuſdem gentis,
aut Regni, tum illa, tum cætera, ſicut mul-
toties periere. Nam vaſtitates, ac ruinæ
temporalium naſcuntur ob defectum virtu
tum, virtutum defectus ob defectum reli-
gionis, ſapientiæ, & amicitiæ Dei, à quo
ſunt, moventur, conſervantur, augentur
cuncta; ut ipſum, quantum fert eorum na
tura, participent, & idcirco reducantur
ad ipſum, à quo omnis boni multiplicatio
& perpetuitas emanat.*
VNDE † cùm eiuſmodi iuſtæ, & 11
legitimæ cauſæ nuſquam cumulatius,
& urgentius militaſſe, & concurriſſe
videantur, quàm in Barbaris iſtis Oc-
cidentalibus, & Meridionalibus No-
vi Orbis nationibus: rectè potuit Ale-
xander VI. Pontifex Maxim. prædicto
iure, & poteſtate utens, Catholicis
noſtris Hiſpaniæ Regibus, non ſolùm
earum ad Fidem convertendarum cu-
ram committere, ut prioris opinionis
auctores exiſtimant, quorum dicta la-
tè recenſuimus in cap. præcedenti ex
num. 2. Sed ſimul etiam plenum, & ſu-
premum dominium, ac iuriſdictionem
concedere, & ubi opus fuiſſet, debel-
lationem, & conquiſitionem, iuxta ma
gis receptam aliorum ſententiam, de
qua etiam diximus in eodem cap. ex

num 53. quoniam,ut præclarè,& mul
tum in noſtris terminis tradit idem
Thom. Bozius dict. lib. 4. de Ital. ſtatu,
cap. 5. & 6. & de temp. Eccleſ. Monar.
lib. 1. cap. 1. & cap. 23. & de iure lib. Ec-
cleſ. lib. 2. cap. 9. cum ſequentib. Fran.
de Vargas in d. tract. de Epiſcop. iuriſ.
confir. 10. num. 4. & ſequent. Anaſtaſ.
Germon. d. cap. 13. num. 29. & 30. &
alij ſuprà in favorem eiuſdem opinio-
12 nis citati, † hoc Chriſtianæ fidei, &
Evangelij propagatio neceſſariò deſi-
derabat, & ipſorum Barbarorum re-
mota, inacceſſa,& nuſquam vel de no
mine nota colluvies,feriniq́ue,crude-
les, & inhumani mores, tyrannides
ſuperſtitiones,idololatriæ,cruēta ſacri
ficia, & alia fœdiſsima, & ſpurciſsima
crimina,quibus Deum graviter offen-
debant, & ipſam humanam naturam
miſerè deturpabant, de quibus latiſsi-
mè egimus in hoc libro ex cap. 12. ad
16.

13 Qvae † omnia, licèt per ſe tan
tùm conſiderata,ad infideles debellan
dos,ſubijciendos, & ſuis bonis, ac do
minijs privandos, aliquibus nō omni
no ſufficere videantur: alijs tamen
coniuncta,imò & ſingulatim conſide-
rata, iuſtiſsimam cauſam debellatio-
nis, & pleniſsimum, & ſecuriſsimum
acquiſitionis titulum Regibus noſtris
præbère potuiſſe, conſtantiſsimè pla-
cet, ut in dictis capitibus copioſè tra-
ctavimus. Et accedente hac Pontifi-
ciâ conceſsione, in dubium vocari nō
poſſe, ultra Auctores ſuprà cap. præ-
ced. ex num. 63. relatos, expreſsè affir-
mat Fr. Ioan. Marquez in Gubernar.
Chriſt. lib. 1. cap. 27. pag. 164. & An-
ton. de Herrerá in hiſt. gener. Ind. de-
cad. 1. lib. 2. cap. 4. pag. 51. & ſequent.
Vbi elegātiſsimè loquitur,& ex hiſto-
14 riæ fide recenſet, † qualiter Catholi-
ci Reges Ferdinādus, & Eliſabeth Ro
manam Sedem Orbis Novi, à ſe nuper
Columbi induſtriâ detecti, certiorem
fecerint,& ab ea donationem,ſive cō
firmationē illius expoſtulaverint, quo
tutiùs, & ſecuriùs inventis potiri, &
invenienda occupare,& poſsidère va-
lèrent,licèt plures eruditiſsimi eius tē
poris viri hanc conceſsionem nullate
nus neceſſariam ad iuſtitiam huius cō
quiſitionis exiſtimarent.

Quo † Nuntio,ut idē Herrera ſub- 15
iungit, Alexander VI. Pontifex Max.
qui tūc Petri Cathedram occupabat,
non minorem admirationem, quàm
lætitiam recepit,ob ingentem Eccle-
ſiæ, & Chriſtianę fidei propagationē,
quam inde eventuram conſideravit,
& poſt maturam ſacri Cardinalium
Collegij conſultationem, & appro-
bationem, iuſtis, ac pijs Regum Ca-
tholicorum precibus inclinatus,quar-
tâ die menſ. Maij,ann. 1493. eiſdē, &
eorum in Regno Caſtellæ,& Legionis
hæredibus,& ſucceſſoribus,omnes in-
ſulas, & terras firmas verſus Occiden
tem, & Meridiem eo uſque ipſorum
curâ, & expenſis detectas,& in poſte-
rum deregendas, auctoritate Omnipo
tentis Dei ſibi in Beato Petro cōceſ-
ſa, & Vicariatus Ieſu Chriſti, quâ in
terris fungebatur,motu proprio,& ex
certa ſcientia,ac de Apoſtolicæ pote-
ſtatis plenitudine, in perpetuum ple-
no iure donavit, conceſsit, & aſsigna-
vit. Ita tamen,ut linea quędam à Po-
lo Arctico ad Antarcticum duceretur,
quæ centum leucis verſus Occiden-
tem, & Meridiem à Gorgonum ſive
Heſperidum inſulis, quæ vulgò vocan
tur: *De los Azores, & de Cabo Verde*, di
ſtaret,& pars Orbis, quæ in Oceano
ad Occidentem Solem iacêret, ea Ca
tholicis Regibus cēderet,quæ verò ad
Orientem ſpectaret, iuris Regum Lu-
ſitanię conſeretur,ne occaſione huius
novæ gratiæ præiudicium aliquod fie-
ret, alijs ſibi prius circa Indiæ Oriēta-
lis navigationē,& conquiſitionem in-
dultis,de quibus etiam ſtatim agemus.
Sed præſtat ipſius Bullæ verba ad litte
ram recenſere, utpotè in qua unū ex
præcipuis noſtræ tractationis funda-
mentis conſiſtit: Ea igitur ſic habent.

16 ALEXANDER † Epiſcopus ſeruus ſervorum Dei, Chariſsimo in Chriſto filio Ferdinādo Regi, & Chariſsimæ in Chriſto filiæ Iſabellæ Reginæ Caſtellæ, Legionis, Aragonum, Siciliæ & Granatæ illuſtribus: ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Inter cætera Divinæ Maieſtati beneplacita opera, & cordis noſtri deſiderabilia, illud profectò potiſsimum exiſtit, ut Fides Catholica, & Chriſtiana Religio, noſtris præſertim tēporibus exaltetur, ac ubilibet amplietur, & dilatetur, animarumq; ſalus procuretur, ac barbaricæ nationes deprimantur, & ad Fidem ipſam reducantur. Vnde cùm ad hanc ſacram Petri Sedem, Divina favēte clementia (meritis licèt imparibus) evecti fuerimus, cognoſcentes vos tanquam veros Catholicos Reges, & Principes, quales ſemper fuiſſe novimus, & à vobis præclarè geſta, toti penè iam Orbi notiſsima, demonſtrant, ne dum id exoptare, ſed omni conatu, ſtudio, & diligentia, nullis laboribus, nullis impenſis, nulliſque parcendo periculis, etiam proprium ſanguinem effundendo, efficere, ac omnem animum veſtrum, omneſque conatus ad hoc iam dudum dedicaſſe, quemadmodum recuperatio Regni Granatæ à tyrannide Saracenorum hodiernis temporibus per vos, cum tanta Divini nominis gloria, facta teſtatur, dignè ducimus non immeritò & debemus illa vobis etiam ſponte, & favorabiliter concedere, per quæ huiuſmodi ſanctum, & laudabile ab immortali Deo cœptum propoſitum indies ferventiori animo ad ipſius Dei honorem, & Imperij Chriſtiani propagationem, proſequi valeatis.

Sanè accepimus, quòd vos, qui dudum animo propoſueratis aliquas inſulas, & terras firmas, remotas, & incognitas, ac per alios hactenus non repertas quærere, & invenire, ut illarum incolas & habitatores ad colendum Redemptorem noſtrum, & Fidem Catholicam profitendum reduceretis, hactenus in expugnatione, & recuperatione ipſius Regni Granatæ plurimum occupati, huiuſmodi ſanctum, & laudabile propoſitum veſtrum ad optatum finem perducere nequiviſtis; ſed tandem ſicut Domino placuit, Regno prædicto recuperato, volentes deſiderium adimplere veſtrum, dilectum filium Chriſtophorum Columbum, virum utique dignum, & plurimum commendandum, ac tanto negotio aptum, cum navigijs, & hominibus ad ſimilia inſtructis, non ſine maximis laboribus, & periculis, ac expenſis deſtinaſtis, ut terras firmas, & inſulas remotas, & incognitas huiuſmodi, per mare, ubi hactenus navigatum non fuerat, diligenter inquireret; qui tandem (Divino auxilio, facta extrema diligentia, in mare Oceano navigantes) certas inſulas remotiſsimas, & etiam terras firmas, quæ per alios hactenus repertæ non fuerant, invenerunt, in quibus quamplurimæ gentes pacificè viventes, & ut aſſeritur, nudi incedentes, nec carnibus veſcentes, inhabitant, & ut præfati Nuntij veſtri poſſunt opinari, gentes ipſæ in inſulis, & terris prædictis habitantes, credunt, unum Deum Creatorem in cœlis eſſe, ac ad Fidem Catholicam amplexandum, & bonis moribus imbuendum, ſatis apti videntur, ſpeſque habetur, quòd ſi erudirentur, nomen Salvatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti in terris, & inſulis prædictis faterentur: ac præfatus Chriſtophorus in una ex principalibus inſulis prædictis, iam unam turrim ſatis munitam, in qua certos Chriſtianos, qui ſecum iverant, in cuſtodiam, & ut alias inſulas, ac terras firmas remotas, & incognitas inquirerent, poſuit, conſtrui, & ædificari fecit: in quibus quidem inſulis, & terris iam repertis, aurum, aromata, & aliæ quamplurimæ res pretioſæ diverſi generis, & diverſæ qualitatis reperiuntur. Vnde omnibus diligenter, & præſertim Fidei Catholicæ exaltatione & dilatatione (prout decet Catholicos Reges, & Principes) conſideratis, more progenitorum veſtrorum claræ memoriæ Regum, terras firmas, & inſulas prædictas, illarumque incolas, & habitatores vobis, Divina favente clementia, ſubijcere, & ad Fidem Catholicam reducere propoſuiſtis.

Nos igitur huiuſmodi veſtrum ſanctum,

& laudabile propoſitum plurimum in Domino commendantes, ac cupientes, ut illud ad debitum finem perducatur, & ipſum nomen Salvatoris noſtri in partibus illis inducatur, hortamur vos quamplurimum in Domino, & per ſacri lavacri ſuſceptionẽ, qua mandatis Apoſtolicis obligati eſtis, & viſcera miſericordiæ Domini noſtri Ieſu Chriſti attentè requirimus, ut cum expeditionibus huiuſmodi omnino proſequi, & abſumere proba mente orthodoxæ Fidei zelo intendatis, populos in huiuſmodi inſulis, & terris degentes, ad Chriſtianam Religionem ſuſcipiendum inducere velitis, & debeatis, nec pericula, nec labores ullo unquam tempore vos deterreant, firma ſpe, fiduciaq; conceptis, quòd Deus omnipotens conatus veſtros fœliciter proſequetur.

Et ut tanti negotij provinciam Apoſtolicæ gratiæ largitate donati, liberius, & audacius aſſumatis, motu proprio, non ad veſtram, vel alterius pro vobis ſuper hoc Nobis oblatæ petitionis inſtantiam, ſed de noſtra mera liberalitate, & ex certa ſcientia, ac de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, omnes inſulas, & terras firmas inventas, & inveniendas, detectas, & detegẽdas verſus Occidentẽ, & Meridiẽ fabricando, & conſtruendo unam lineam à Polo Arctico, ſcilicet Septentrione, ad Polum Antarcticum, ſcilicet Meridiem, ſive terræ firmæ, & inſulæ inventæ & inveniendæ ſint verſus Indiam, aut verſus aliam quamcunque partem; quæ linea diſtet à qualibet inſularum, quæ vulgariter nuncupatur de los Azores, y Cabo-verde, centum leucis verſus Occidentem, & Meridiem: ita quòd omnes inſulæ, & terræ firmæ repertæ, & reperiendæ, detectæ, & detegendæ, à præfata linea verſus Occidentem, & Meridiem per alium Regem, aut Principem Chriſtianum non fuerint actualiter poſſeſſæ uſque ad diem Nativitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti proximè præteritum, à quo incipit annus præſens milleſimus quadringenteſimus nonageſimus tertius, quando fuerunt per nuntios, & capitaneos veſtros inventæ aliquæ prædictarum inſularum, auctoritate omnipotentis Dei nobis in Beato Petro conceſſa, ac Vicariatus Ieſu Chriſti, qua fungimur in terris, cum omnibus illarum dominijs, civitatibus, caſtris, locis, & villis, iuribuſque, & iuriſdictionibus, ac pertinẽtijs univerſis, vobis, hæredibuſque, & ſucceſſoribus veſtris (Caſtellæ, & Legionis Regibus) in perpetuum tenore præſentium donamus, concedimus, & aſſignamus, voſque, & hæredes, ac ſucceſſores præfatos illarum dominos cum plena, libera, & omnimoda poteſtate, auctoritate, & iuriſdictione, facimus, conſtituimus, & deputamus. Decernentes nihilominus per huiuſmodi donationem, conceſſionem, & aſſignationem noſtram nulli Chriſtiano Principi, qui actualiter præfatas inſulas, & terras firmas poſſiderit uſque ad dictum diem Nativitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, ius quæſitum ſublatum intelligi poſſe, aut auferri debere.

Et inſuper mandamus vobis in virtute ſanctæ obedientiæ (ut ſicut pollicemini, & non dubitamus pro veſtra maxima devotione, & Regia magnanimitate vos eſſe facturos) ad terras firmas, & inſulas prædictas viros probos, & Deum timentes, doctos, peritos, & expertos ad inſtruendum incolas & habitatores præfatos in Fide Catholica, & bonis moribus imbuendum, deſtinare debeatis, omnem debitam diligentiam in præmiſſis adhibentes, ac quibuſcunque perſonis cuiuſcunque dignitatis, etiam Imperialis, & Regalis ſtatus, gradus, ordinis, vel conditionis ſub excommunicationis latæ ſententiæ pœna, quam eo ipſo, ſi contrà fecerint, incurrant, diſtrictius inhibemus, ne ad inſulas, & terras firmas inventas, & inveniendas, detectas, & detegendas verſus Occidentem, & Meridiem, fabricando, & conſtruendo lineam à Polo Arctico ad Polum Antarcticum, ſive terræ firmæ, & inſulæ inventæ, & inveniendæ ſint verſus Indiam, aut verſus aliam quamcunque partem, quæ linea diſtet à qualibet inſularum, quæ vulgariter nuncupantur de los Azores i Cabo-verde, centum leucis verſus Occidentem, & Meridiem, ut præfertur, pro mercibus habendis, vel

quovis alia de cauſa accedere præſumant abſque veſtra, ac hæredum, & ſucceſſorum veſtrorum prædictorum licentia ſpeciali: non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſque contrarijs quibuſcunque. In illo, à quo imperia, & dominationes, ac bona cuncta procedunt, confidentes, quòd dirigente Domino actus veſtros, ſi huiuſmodi ſanctum & laudabile propoſitum proſequamini, brevi tempore cum fœlicitate, & gloria totius populi Chriſtiani veſtri labores & conatus exitum fœliciſſimum conſequentur. Dat. Romæ apud ſanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quadringenteſimo nonageſimo tertio, quarto Nonas Maij, Pontificatus noſtri anno primo.

Hactenus Alexander VI. cuius Bulla originalis in Regijs Archivis ſervatur,
17 & † eam refert, quibuſdam notis adiectis, Summarium Conſtitutionū Pontificum Petri Matthęi pag. 150. Idem Pet. Matthæus in ſeptimo volumine Decretalium lib. 1. tit. 9. de inſulis Novi Orbis; & Laërtius Cherubinus in 1. tom. Bullarij, pag. 392. Et de eâdem, tanquam de re admodum no-
18 tabili, & † de nova controverſia, quæ rurſus cum Luſitaniæ Regibus interceſsit, & ab eodem Alexandro compoſita fuit, prædictis centum à linea leucis, ad trecenteſimam ferè, & quadrageſimam leucam extenſis, ducto à Septentrionibus ad Auſtralem Polum circulo, atque ita toto terrarum Orbe ex æquo bifariam diviſo, latè etiam meminerunt Auctores, quos plenè congeſsimus ſuprà lib. 1. cap. 6. numer. 73. & in cap. præcedent. ex num. 63. & 137. & Alphonſus Alvarez in Specul. Roman. Pontif. cap. 31. Ioan. Laurentius Annania in fabrica mundi, tract. 4. Lucius Marinæus Siculus in hiſtor. Hiſpan. lib. 19. cap. 16. Franciſc. Lopez Gomara in hiſtor. Ind. Occident. 1. par. in princip. Ioan. de Barros in ſuis commentat. lib. 1. Petrus de Cieza in hiſtor. Regni Perù, 1. part. in princ. Alan. Cop. dialogo 6. cap. 9. Ioan. Bodin. lib. 1. de Repub. cap. 9. Ioan. Nicolaus Dolionus in compend. hiſtor. lib. 4. Gaudentius Merula in ſylva variæ lect. lib. 5. per totū, Petr. Meſsia in ſua ſylva, par. 4. cap. 1. Pert. Martyr in ſuis decadibus Novi Orbis, decad. 1. elegantiſsimus Petru Ioan. Maffeius hiſtor. Ind. lib. 1. pag. 18. & noviſsimus Pat. Ferdinandus Rebellus de oblig. iuſtitiæ, 2. part. lib. 18. quęſt. 23. ſect. 2. num. 7. & noviſsimè poſt hæc ſcripta alios referens Auguſt. Barboſa in Paſtorali, 1. par. tit. 3. cap. 2. num. 41. & ſeqq. & Seraphin. Freitas de Imp. Aſiat. cap. 7. ex num. 1.

Ex cuius Bullæ tenore, † & ex his, 19
quæ circa eā prædicti Scriptores obſervant, & Nos in cap. præcedenti retulimus, num. 63. & ſequentib. & lib. 3. cap. 1. ex num. 13. referemus, ſatis quidem colligitur, Romanum Pontificem plenum, & integrum dominium, & iuriſdictionem harum Novi Orbis regionum, & infidelium in illis habitantium Catholicis Regibus concedere voluiſſe, ſub eo onere, & conditione, ut de Fide, ac Religione Chriſtiana inter eoſdem prædicanda, propaganda, & conſervanda, ſedulam operam exhiberent.

Quod † idem diſſertè etiam tradit 20
Geimonius d. cap. 13. num. 30. Rutil. Benzon. lib. 1. de anno Iubilæi cap. 10. pag. 53. ubi ait, Alexan. VI. ut agnovit Novi Orbis notitiam, indies creſcere, & Hiſpaniarū Reges eo animo eſſe, ut non minus temporale ipſorū Regnum, quàm, imò præcipuè, Regnum Dei amplificarent, hoc illiſdem mādaſſe, eoſque adſtrinxiſſe, ut maximâ, quâ poſſent diligentiâ, in illorum populorum converſionem incumberēt, quod ut fortius exequerērur, ipſis quidquid acquirerent, omni meliori modo conceſsit.

Et Ioan. Metellus apud Theat. vitę humanæ vol. 28. lib. 2. pag. 4236. ubi præfatam Bullam in compendium deducens, ita ſcribit; *Alexander VI. PP.*

Ferdinando Regi, & eius poſteris Caſtellæ, Legioniſque Regibus, Cardinalibus adprobantibus, in perpetuum plenèq; conceſſis, donavit, & attribuit omnes inſulas, continentiſque provincias, repertas, & quæ in poſterū à ſuis reperirentur, Occidentem & Meridiem verſus: ducta ab Arctico, Boreali ve Polo ad Antarcticum, hoc eſt, Auſtralem Polum lineâ; quæ centum milliaribus (lege leucis) diſtaret, Occidentē Meridiemque verſus, ab eâ inſula, quæ vulgò Hiſpanis Azores à falconibus dicitur: & ab altera, quam nunc illi Viridi caput, antiqui autem Heſperides appellabant. Quarū omnium inſularū, & continētis provinciarū quæſitarū, & quærendarū, idem Pontifex eundem Regem, & eius ſucceſſores dominos cum libera omnimodaque in iiſdem poteſtate conſtituit.

Relatu etiam digna videntur verba Iacobi Mainoldi in tractat. de titulis Regis Catholici, fol. 3: qui poſtquàm latiſsimas & ditiſsimas Novi Orbis provincias connumeravit, & earū cōquiſitionē, ſic concludit: *Ex quibus omnibus ſatis quiſque intelligere poteſt,* Philippe Rex, *Maieſtatē veſtrām nō immeritò huius Novi Orbis dominatum tenere, cùm auſpiciis, atque armis Hiſpaniæ Regū fuerit in Chriſtianorū poteſtatē adductus: Nam & ſub Ferdinando Catholico, & Carolo V. Imperatore patre veſtro Hiſpaniæ Regibus hæ omnes Novæ Regiones fuerūt additæ, atque armis ſubactæ. Cùm autem multa, maximaque Regna contineant Maieſtas veſtra tribus dumtaxat Regnorū titulis omnia complectitur; quando nimiū eſſet laboris, illa omnia Regna numerando percenſere. Quæ quidē Hiſpaniæ Regibus ingētem gratiam habere debent, quòd poſt multa tandem ſæcula, abrogatis idolorum ſuperſtitionibus, veram Chriſti religionē nunc ſuſceperint, & perpetua civili pace fruātur. Cum invictæ gentis præſidio terra, marique munitiſſima, nihil amplius à quoquam finitimo hoſte vim & arma extimeſcant.*

21 A quibus † non abſunt plures doctiſsimi Theologi, quos refert P. Ioan. de Salas in tract. de legib. q. 95. diſp. 7. ſect. 4. n. 31. verſ. *Ad illud*, pag. 123. qui quamvis ſentiant, Pontificē non poſſe provincias infideliū plenè, & abſolutè concedere; inſpectis tamen, & conſideratis prædictæ Bullę verbis, fatentur, Pontificem ibi plenam, atq; omnimodā donationem feciſſe, & abſq; dubio eorum opinionē ſequutum fuiſſe, qui Romanæ ſedi hanc poteſtatem, & auctoritatem concedunt.

In qua etiam ſententia † tandem reſidere videtur Illuſtr. Card. Bellarm. Nam licèt d. lib. 5. de Roman. Pontif. cap. 2. §. ult. affirmaſſet, Alexand. VI. ſolùm cōcedere voluiſſe Regibus Hiſpaniç ius mittendi Prædicatores ad has provincias noviter repertas, & eos, & infideles, qui converterentur, tuēdi, ut latiùs diximus ſup. cap. prox. n. 5. Poſteà tamē in recognitionibus, ſive retractationibus ad eundē librū, & caput, pag. 508. ita ſcriptū reliquit: *Quod attinet ad Bullā Alexandri VI. de diviſione Orbis nuper inventi, & debellatione Indorum Occidentaliū, cùm ea ſcriberem, Bullam non videram, & ideò ſequutus ſum doctrinā Cardinalis Caiet. in 2. 2. q. 66. art. 8. Fran. Victor. in 2. relect. de iure belli, & Dom. à Soto in 4 ſentēt. diſt. 5. q. unica, art. 10. ad 5 arg. tū propter eorum rationes, tum quia Caiet. vixit tēpore Alex. VI. & ſupervixit, proinde facilè ſcire potuit, quid ſibi voluerit Alexāder Pontif. cùm Orbē recèns inventū diviſit.* Quibus verbis ſatis oſtendit Bellarminus; quòd poſtquàm vidit Bullam, cognovit ſuam, & prędictorum patrū expoſitionem illius menti, & verbis non convenire. 22

Quod etiam † plenius, ac planius ſupponit Tho. Boz. lib. 10. de ſign. Eccleſ. Dei cap. 13. & lib. 17. cap. 4. & de Italię ſtat. lib. 3. cap. 5. pag. 342. & 343 & lib. 4. cap. ult. pag. 445. & alibi paſſim in omnibus ſuis operibus, ubi huius Orbi Novi detectionē, & Alexādri VI. donationē extollit, & qualiter per illā Hiſpanorum Imperiū provectū, & 23

Digitized by Google

amplificatum fuerit, quia tanquã Vicarius CHRISTI, cui data eſt omnis poteſtas in cœlo, & in terra, partitus eſt inter Caſtellanos, & Luſitanos quęcunque illi ignota loca inveniſſent in Occidente, & Oriente, neque ullus poſſet interturbare acquirendas ab ipſis terras, ſibiq; ullo modo parare.

Et iterum lib. 7. de ſign. Eccleſ. cap. 6. ad finem, Lutheri, Calvini, & aliorũ hæreticorum calumnijs ſatisfaciens, qui Eccleſiam Dei aliquâ notâ inurere
24 volunt, quod † hunc Alexandrum VI. Pontificem habuerit, quem pluribus vitijs deditum fuiſſe contendunt (in quibus etiam enarrandis nimis excedit Franc. Guicciardinus in ſua hiſtoria Italiæ lib. 1. pag. 3.) reſpondet, hæc vitia, quę illi opponuntur, multis alijs virtutibus, quibus enituit, & rebus, quę pręclarè geſsit, longo intervallo ſuperaſſe; & vel hanc conceſsionem Novi Orbis, quam Regibus Catholicis fecit, & curam, quam adhibuit, ut Occidentales Indi ad humanitatem, & CHRISTI cultum adducerentur, tantum boni peperiſſe, quantum neque omnium hæreticorũ auctoritate ab Orbis conſtitutione unquam proficiſci potuerit.

Sed verò pręteriri iuſtè non poſsũt aliæ duæ eiuſdẽ Alexand. VI. conſtitutiones, quæ licèt omnes præfatos Auctores latuerint, ad rẽ tamẽ de qua agimus valdè pertinere vidẽtur, & Rom. Pontificis voluntatem, & poteſtatẽ in conceſsione harum Provinciarũ enixius, & geminatius oſtendunt. Prior, eodẽ ipſo die edita, quâ ſuperior, Catholicis Regibus, ea omnia privilegia concedit, quæ Luſitanis in Guineæ & Indiæ Orientalis conquiſitione conceſſa fuerant, & ita ſe habet.

A*LEXANDER Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, Chariſſimo in Chriſto filio Ferdinãdo Regi, & Chariſſima in Chriſto filiæ Eliſabeth Reginæ Caſtellæ, Legionis, Aragonum, & Granatæ, illuſtribus, ſalutem & Apoſtolicam benedictionẽ. Eximia devotionis ſinceritas, & integra Fides, quibus Nos, & Romanam reveremini Eccleſiam, non indignè merentur, ut illa vobis favorabiliter concedamus, per quæ Sanctum, & laudabile propoſitum veſtrũ, & opus inceptum in quærendis terris, & inſulis remotis, ac incognitis indies melius & facilius ad honorem Omnipotentis Dei, & Imperij Chriſtiani propagationem, ac Fidei Catholicæ exaltationem proſequi valeatis. Hodie ſiquidem omnes, & ſingulas terras firmas, & inſulas remotas & incognitas, verſus partes Occidentales, & mare Oceanum conſiſtentes, per vos, ſeu nuntios veſtros, ad id propterea non ſine magnis laboribus, periculis, & impenſis deſtinatos, repertas, & reperiendas in poſterum, quæ ſub actuali dominio temporali aliquorum dominorum Chriſtianorum conſtitutæ non eſſent, cum omnibus illarum dominijs, civitatibus, caſtris, locis, villis, iuriſdictionibus univerſis, vobis, hæredibuſque, & ſucceſſoribus veſtris Caſtellæ, & Legionis Regibus in perpetuum, motu proprio, & ex certa ſcientia, ac de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine donavimus, conceſſimus, & aſſignavimus, prout in noſtris inde confectis litteris pleniùs cõtinẽtur. Cùm autẽ aliàs nonnullis Portugalliæ Regibus, qui in partibus Africæ, Guineæ, & Minera auri, ac alias inſulas etiam ex ſimilibus conceſſione, & donatione Apoſtolica eis facta repererunt, & acquiſiverunt, per ſedem Apoſtolicam diverſa privilegia, gratiæ, libertates, immunitates, exẽptiones, facultates, litteræ & indulta conceſſa fuerint. Nos volentes etiam (prout dignum & conveniens exiſtit) vos, hæredeſque & ſucceſſores veſtros prædictos, non minoribus gratijs, prærogativis, & favoribus proſequi. Motu ſimili, non ad veſtram, vel alterius pro vobis ſuper hoc oblatæ petitionis inſtantiam, ſed de noſtra mera liberalitate, ac eiſdem ſcientia, & Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, vobis, & hæredibus & ſucceſſoribus veſtris prædictis, ut in inſulis, & terris per vos, ſeu nomine veſtro hactenus repertis huiuſmodi, & reperiendis in poſterum, omnibus, & ſingulis*

Digitized by Google

gratijs, & privilegijs, exemptionibus, libertatibus, facultatibus, immunitatibus, litteris, & indultis Regibus Portugalliæ conceſſis huiuſmodi, quarum omnium tenores ac ſi de verbo ad verbum præſentibus inſererentur, haberi volumus pro ſufficienter expreſſis, & inſertis, uti, potiri, & gaudere liberè, & licitè poſſitis, & debeatis in omnibus & per omnia, perinde ac ſi illa omnia vobis ac hæredibus & ſucceſſoribus veſtris præfatis, ſpecialiter conceſſa, auctoritate Apoſtolica tenore præſentium de ſpecialis dono gratiæ indulgemus, illaque in omnibus & per omnia ad vos, hæredeſque, ac ſucceſſores veſtros prædictos extendimus pariter, & ampliamus, ac eiſdem modo & forma perpetuò concedimus. Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis: necnon omnibus illis, quæ in litteris Portugalliæ Regibus conceſſis huiuſmodi, conceſſa ſunt non obſtare, cæteriſque contrarijs quibuſcunque. Verùm quia difficile foret, præſentes litteras ad ſingula quæque loca, in quibus expediens foret, deferri, volumus, ac motu & ſcientia ſimilibus decernimus, quòd illarum tranſumptis manu publici Notarij inde rogati ſubſcriptis, & ſigillo alicuius perſonæ in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutæ, ſeu Curiæ Eccleſiaſticæ munitis, ea prorſus Fides in dubis, iniudicio, & extra, ac aliàs ubilibet adhibeatur, quæ præſentibus adhiberetur, ſi eſſent exhibitæ, vel oſtenſæ. Nulli ergo omnino hominum liceat, hanc paginam noſtrorum indulti, extenſionis, ampliationis, conceſſionis, voluntatis, & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius, ſe noverit incurſurum. Dat. Romæ apud ſanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quadringenteſimo nonageſimo tertio, quarto Nonas Maij, Pontificatus noſtri anno primo.

Poſterior autem Bulla, ſive conſtitutio eiuſdem Alexand. VI. eodem anno, vj. Kalend. Octobris expedita, eiſdem Regibus alias etiam terras cõcedit, quę fortè verſus Orientem navigando à ſuis nuntijs, & vaſſallis detegerentur, dummodo prius ab alijs Principibus Chriſtianis occupatæ nõ fuiſſent: cuius verba ſic habent.

A*LEXANDER Epiſcopus ſervus ſervorum Dei. Chariſſimo in Chriſto filio Ferdinando Regi, & Chariſſimæ in Chriſto filiæ Eliſabeth Reginæ Caſtellæ, Legionis, Aragonum, & Granatæ, illuſtribus, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Dudum ſiquidem omnes, & ſingulas inſulas, & terras firmas inventas & inveniendas verſus Occidentē & Meridiem, quæ ſub actuali dominio temporali aliquorum dominorum Chriſtianorum conſtitutæ non eſſent vobis, hæredibuſque, & ſucceſſoribus veſtris Caſtellæ & Legionis Regibus in perpetuum motu proprio, & de certa ſcientia, ac de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine donavimus, conceſſimus, & aſſignavimus: voſque ac hæredes, & ſucceſſores præfatos de illis inveſtivimus: illarumque dominos tum plena, libera, & omnimoda poteſtate, auctoritate, & iuriſdictione conſtituimus, & deputavimus, prout in noſtris inde confectis litteris, quarum tenorem, ac ſi de verbo ad verbum præſentibus infererentur, haberi volumus pro ſufficienter expreſſis, plenius continetur. Cùm autem contingere poſſit, quòd Nuntij, & Capitanei, aut vaſſalli veſtri verſus Occidentem, & Meridiem navigantes, ad partes Orientales applicarent, ac inſulas, & terras firmas, quæ inde fuiſſent, vel eſſent, reperirent, Nos volentes etiam vos favoribus proſequi gratioſis, motu, & ſcientia, ac poteſtatis Apoſtolicæ plenitudine ſimilibus, donationem, conceſſionem, aſſignationem, & litteras prædictas, cum omnibus & ſingulis in eiſdem litteris contentis clauſulis ad omnes, & ſingulas inſulas, & terras firmas inventas, & inveniendas, ac detectas, & detegendas, quæ navigando, aut itinerando verſus Occidentem, aut Meridiem huiuſmodi, ſint, vel fuerint, aut apparuerint, ſive in par-*

tibus Occidentalibus, vel Meridionalibus, & Orientalibus, & India exiſtant, auctoritate Apoſtolica tenore præſentium in omnibus, & per omnia, perinde ac ſi in litteris prædictis de eis plena & expreſſa mentio facta fuiſſet, extendimus, pariter & ampliamus. Vobis ac hæredibus, & ſucceſſoribus veſtris prædictis per vos, vel alium ſeu alios corporalem inſularum, ac terrarum prædictarum poſſeſſionem propria auctoritate liberè apprehendendi, ac perpetuò retinendi, illoſque adverſus quoſcunque impedientes, etiam defendendi, plenam & liberam facultatem concedentes, ac quibuſcunque perſonis etiam cuiuſcunque dignitatis, ſtatus, gradus, ordinis, vel conditionis ſub excommunicationis latæ ſententiæ pœna, quam contra facientes eo ipſo incurrant, diſtrictius inhibentes, ne ad partes prædictas ad navigandum, piſcandum, vel inquirendum inſulas, vel terras firmas, aut quovis alio reſpectu, ſeu colore, ire, vel mittere quoquomodo præſumant, abſque expreſſa vel ſpeciali veſtra, ac hæredum & ſucceſſorum prædictorum licentia. Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ac quibuſvis donationibus, conceſſionibus, facultatibus, & aſſignationibus per Nos, vel prædeceſſores noſtros quibuſcunque Regibus, vel Principibus, Infantibus, aut quibuſvis alijs perſonis, aut Ordinibus, & Militijs de prædictis partibus, maribus, inſulis, atque terris, vel aliqua eorum parte, ex quibuſvis cauſis, etiam pietatis, vel Fidei, aut redemptionis captivorum, & alijs quantumcunque urgentiſſimis, & cum quibuſvis clauſulis etiam derogatoriarum derogatorijs, fortioribus, efficacioribus, & inſolitis, etiã quaſcunq; ſententias, cenſuras, & pœnas in ſe continentibus, quæ ſuũ per actualẽ & realem poſſeſſionem non eſſent ſortitæ effectum, licet forſan aliquando illi quibus donationes & conceſſiones huiuſmodi factæ fuiſſent, aut eorum Nuncij ibidem navigaſſent. Quas tenores illarum etiam præſentibus pro ſufficienter expreſſis & inſertis habentes, motu, ſcientia, & poteſtatis plenitudine ſimilibus omnino revocamus, ac quoad terras, & inſulas per eos actualiter nõ poſſeſſas pro infectis haberi volumus, necnon omnibus illis, quæ in litteris prædictis voluimus non obſtare, cæteriſque contrarijs quibuſcunque. Dat. Romæ apud ſanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ, milleſimo quadringenteſimo nonageſimo tertio, ſexto Kalend. Octobris, Pontificatus noſtri anno ſecundo.

NEQVE exiſtimet quiſpiam ſolùm
Alexandrum VI. hac dumtaxat occa-
ſione prędictâ poteſtate uſum fuiſſe:
cùm † ſępèſæpius alij plures Roma- 25
ni Pontifices varijs temporibus, &
occaſionibus idem feciſſe reperian-
tur, quoties ſanctæ Romanæ Eccle-
ſiæ, ac Chriſtianæ Religioni expedi-
re cenſuerunt, ut pręter alios ex ſu-
prà relatis, noviſsimè oſtendit Mar-
ta dicto tractatu de iuriſdict. 1. part.
cap. 24. num. 32. & ultra ea, quę ipſe
tradit, † melius conſtare poterit ex 26
exemplo Regni Hiberniæ, quod eâ-
dem fermè ratione ac iſtud Indiarum
Occidentalium Adrianus Papa IV.
Henrico II. Anglorum Regi, & ſuc-
ceſſoribus eius conceſsit, & alij ſub-
ſequentes Pontifices confirmarunt,
certo tributi genere adiecto, quod
Romanę Eccleſiæ, veluti in feudi re-
cognitionem penderetur, ut conſtat
ex his, quę refert Illuſtriſsimus Car-
din. Baronius in Annal. Eccleſ. tom.
12. anno CHRISTI 1159. num. 21. &
22. & ann. 1171. num. 12. & 1186. nu-
mer. 16. Matth. Pariſienſ. in hiſt. Angl.
ſub Henrico II. ann. 1155. Polidor.
Virgil. Neubrigenſ. Genebrard. Orlã-
dus Rogerius, & Ribadeneira in eâd.
hiſt. Anglię ann. 1171. Cardin. Bellar-
min. in Apologia contra Iacob. Reg.
Angliæ c. 3. & in Chronic. ann. 1154.
Pat. Iacob. Gretſerus in alia Apologia
contra eundem Regem capit. 5. & 7.
Sanderus de Schiſm. Angl. lib. 1. ann.
1542. & Marta d. 1. par. cap. 26. num.
39. & ſequentibus.

27 Ad quod † Adrianus Pontifex diploma quoddam expediri mandavit, quod ex Vaticano Codice deſcripſit Baronius dicto anno 1159. num. 21. & quoniam elegantiſsimum eſt, & huic Alexandr. VI. de quo agimus, valdè conſentaneum, hic illud inſerere opportunum exiſtimamus. Illud igitur ſic ſe habet:

ADRIANVS Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, Chariſſimo in Chriſto filio illuſtri Anglorum Regi, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem.

Laudabiliter, & fructuoſè de glorioſo nomine propagando in terris, & æternæ fœlicitatis præmio cumulando in cœlis, tua magnificentia cogitat, dum ad dilatandos Eccleſiæ terminos, ac declarandam indoctis, & rudibus populis Chriſtianæ Fidei veritatem, & vitiorum plantaria de agro Dominico extirpanda, ſicut Catholicus Princeps, intendis, & ad id convenientius exequendum, conſilium Apoſtolicæ ſedis exigis, & favorem. In quo facto, quanto altiori conſilio, & maiori diſcretione procedis, tanto in eo fœliciorem progreſſum te, præſtante Domino, confidimus habiturum, eò quòd ad bonum exitum ſemper, & finem ſoleant attingere, quæ de ardore Fidei, & de Religionis amore principium acceperunt. Sanè Hiberniam, & omnes inſulas, quibus Sol Iuſtitiæ Chriſtus illuxit, & quæ documenta Fidei Chriſtianæ cœperunt, ad ius Beati Petri, & ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ (quod tua & nobilitas recognoſcit) non eſt dubium pertinere. Vnde tanto in eis libentius plantationem fidelem, & germen gratum Deo inſerimus, quanto id à nobis interno examine diſtrictius proſpicimus exigendam. Significaſti ſiquidem nobis, fili in Chriſto Chariſſime, te Hiberniæ inſulam, ad ſubdendum illum populum legibus, & vitiorum plantaria inde extirpanda, velle intrare, & de ſingulis domibus annuam unius denarij Beato Petro velle ſolvere penſionem, & iura Eccleſiarum illius terræ illibata, & integra conſervare. Nos itaque pium, & laudabile deſiderium tuum cum favore congruo proſequentes, & petitioni tuæ benignum impendentes aſſenſum, gratum, & acceptum habemus, ut pro dilatandis Eccleſiæ terminis, pro vitiorum reſtringendo decurſu, pro corrigendis moribus, & virtutibus inſerendis, pro Chriſtianæ religionis augmento, inſulam illam ingrediaris, & quod ad honorem Dei, & ſalutem illius terræ ſpectaverit, exequaris: & illius terræ populus honorificè te recipiat, & ſicut Dominum veneretur: iure nimirum Eccleſiaſtico illibato, & integro permanente, & ſalva Beato Petro, & ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ de ſingulis domibus annua unius denarij penſione. Si ergo quod concepiſti animo, effectu duxeris complendum, ſtude, gentem illam bonis moribus informare, & agas tam per te, quàm per illos, quos adhibes, quos fide, verbo, & vita idoneos eſſe perſpexeris, ut decoretur ibi Eccleſia, plantetur, & creſcat Fidei Chriſtianæ Religio, & quæ ad honorem Dei, & ſalutem pertinent animarum, per te taliter ordinentur, ut à Deo ſempiternæ mercedis cumulum conſequi merearis, & in terris glorioſum nomen valeas in ſæculis obtinere. Hucuſque in Codice Vaticano.

Poſterioribus etiam † temporibus, ut tetigimus ſup. lib. 1. capite 3. numero 21. cùm Henricus Portugalliæ Infans, Alphonſi Quinti Regis patruus, fœlicibus auſis, & auſpicijs, novas ac periculoſas per vaſtum Oceani æquor navigationes inſtituiſſet, illiſque mediantibus plures inſulæ, nunquam antiquis cognitæ, inventæ eſſent, & Chriſtianæ Fidei ad Heſperios Æthiopas, aliaſque inacceſſas anteà nationes aditus patefactus, ne conquirendi ardor in poſteris reſtigeſceret, anno demum à partu VIRGINIS 1420. à Martino V. Pōtifice Max. impetravit, ut quidquid à Canariæ promontorio, vulgò dicto, ad ultimam uſque Indiam patefieret, id quàm optimo iure, & cōditione Luſitanicæ ditionis eſſet. Quod ipſum ab alijs deinde Pontificibus, nēpè Nicolao V. & Calixto III. confir- 28

ditate ducti, contra prohibitionem prædictam, abſque licentia, & tributi ſolutione huiuſmodi, ad dictas provincias accedere, & ſic in acquiſitis provinciis, portubus, inſulis, ac mari navigare, contractare, & piſcari præſumerent, & ex inde inter Alfonſum Regem, ac Infantem, qui nullatenus ſe in his deludi paterentur, & præſumentes, quòd inter prædictos quàm plurima odia, rancores, diſſenſiones, guerræ, & ſcandala in maximam Dei offenſam, & animarum periculum veriſimiliter ſubſequi poſſent, & ſubſequerentur.

Nos præmiſſa, & ſingula, debita meditatione penſantes, quòd cùm olim præfato Alfonſo Regi quoſcunq; Chriſti inimicos, ubicunq; conſtitutos, ac Regna, Ducatus, Principatus, dominia, poſſeſſiones, & mobilia bona quæcunq; per eos detenta, ac poſſeſſa, invadendi, conquirendi, expugnãdi, debellandi, & ſubiugandi, illorumq; perſonas in perpetuam ſervitutẽ redigendi, ac Regna, Ducatus, Comitatus, Principatus, dominia, poſſeſſiones, & bona, ſibi, & ſucceſſoribus ſuis applicandi, appropriãdi, ac in ſuos, ſuorumq; uſus, & utilitatẽ convertẽdi, aliis noſtris litteris plenã, & liberã inter cætera cõceſſerimus facultatẽ. Dicta facultatis obtentu idẽ Alfonſus Rex, ſeu eius auctoritate prædictus Infans, iuſtè, & legitimè inſulas, terras, portus, & maria huiuſmodi acquiſivit, & poſſedit, ac poſſidet, aliaſque res quæ ad eundem Alfonſum Regem, & ipſius ſucceſſores de iure ſpectant, & pertinent, nec quivis alius Chriſti fidelis, abſque ipſorum Alfonſi Regis, & ſucceſſorum ſuorum licentia ſpeciali; de illis ſe hactenus intromittere potuit, neque poteſt quoquomodo, ut ipſe Alfonſus Rex, eiuſque ſucceſſores, & Infans eò ferventius huic tam piiſſimo operi, in quo cum illo animarum ſalus, Fidei augmentum, & illius hoſtium depreſſio procurentur, &c.

De præmiſſis omnibus, & ſingulis informati pleniſſimè, motu proprio, &c. auctoritate Apoſtolica, &c. & ex certa ſcientia, de Apoſtolica poteſtatis plenitudine, litteras facultatis præfatas, quarum tenores de verbo ad verbum præſentibus litteris volumus pro inſertis, &c. quæcunque etiam alia ante data dictarum facultatum acquiſita, & ad ea, quæ in poſterum nomine dictorum Alfonſi Regis ſuorumque ſucceſſorum, & Infantis in ipſis, ac circumvicinis, & ulterioribus ac remotioribus partibus de Infidelium, ac Paganorum manibus acquiri poterunt; provincias, inſulas, portus, & maria quæcunque extendi, & illa ſub eiſdem facultatis litteris comprehendi, ipſarumque facultatis, & præſentium litterarum vigore iam acquiſita, & quæ in futurum acquiri contigerit, poſtquàm acquiſita fuerint, ad præfatos Regem, & ſucceſſores ſuos, ac Infantem, ipſamque conqueſtam, quam à capitibus de Boiador, & de Nom, uſque per totã Guineam, & ultra verſus illam Meridionalem plagam extendi, harum ſerie declaramus etiam ad ipſos Alfonſum Regem, & ſucceſſores ſuos, ac Infantem, & non ad aliquos alios ſpectaſſe, & pertinuiſſe, ac in perpetuum ſpectare, & pertinere de iure, &c.
Hęc Caliſtus III.

Vltimò in eâdem Bulla rogat, & exortatur Summus Pontifex omnes perſonas cuiuſcunque qualitatis, etiãſi Imperatores ſint, vel Reges, &c. & diſtrictè prohibet omnibus, ne ad pręfatas provincias, portus, & loca deferant, nec deferre faciant merces ullas abſq; ſpeciali licẽtia præfati Regis, vel Infantis, vel eorum ad quos ipſa conquiſitio pertineat, nec ullâ ratione ſe intromittant in præfata maria, vel regiones; quòd ſi contrà fecerint, ſi fuerint perſonæ particulares, ipſo iure ſententiam excõmunicationis incurrant: ſi verò fuerit civitas, vel univerſitas, ſive communitas, ipſo iure ſubiaceant interdicto Eccleſiaſtico, à quibus cenſuris nullâ Apoſtolicâ auctoritate valeant abſolvi ante ſatisfactionem, vel compoſitionem cum pręfatis Rege, Infante, vel ſucceſſoribus factã. Quæ omnia fideliter ex Bulla Caliſti Tertii decerpſimus.

Et adeò † ſecurus hic conceſſionis Pontificiæ titulus eo tempore vi- 30

ſus fuit, ut Catholici Reges Ferdinãdus & Eliſabeth ex conſilio doctiſſimorum virorum, quos ſemper ſe-
31 cum habebant, & præcipuè † magni illius ſæculi Iuriſconſulti Ioannis Lupi de Palacios Rubios (ſi credimus Anton. de Herrera in hiſtoria generali Indiarum, decada 1. libro 10. capite 17. pagina 348.) generalem quandam proteſtationem, ſive requiſitionem ordinari mandaverint, quæ per eorum Duces Barbaris infidelibus, ubi primum ad eos appuliſſent, intimaretur, in qua nihil magis enixè, & expreſsè continebatur. Cuius exemplar extat apud eundem Antonium de Herrera dicta decada 1. libro 7. capite 14. pagina 249. & ſequenti, & iterum decada 2. lib. 1. capite 14. pagina 27. & decad. 4. libro 1. capite 8. pagina 18. Et eadem formula data eſt ab Imperatore CAROLO QVINTO, Franciſco Pizarro anno 1533. ubi ad conquiſitionem huius Regni Peruani miſſus fuit, & cæteris ſubinde Ducibus, qui ad eiuſmodi expeditiones delegabantur, ut conſtat ex 4. tom. ſchedul. impreſſ. pagina 226. & ſequenti, cuius copiam his etiam noſtris ſcriptis inſerere, ut neceſſarium, ita lectoribus valdè gratum futurum exiſtimamus.

32 *Yo † N. criado de los mui altos, i mui poderoſos Reyes de Caſtilla, i de Leon, Domadores de las gentes barbaras, ſu menſagero i Capitan, vos notifico i hago ſaber, como mejor puedo, que Dios nueſtro Señor, Vno i Eterno, criò el cielo, i la tierra, i un hombre, i una muger, de quien voſotros i noſotros, i todos los hombres del mundo fueron, i ſon decendientes procreados, i todos los que deſpues de noſotros vinieren; mas por la muchedumbre de generacion que deſtos ha procedido deſde cinco mil i mas años, que ha que el mundo fue criado, fue neceſſario que los unos hombres fueſſen por una parte, i los otros por otra, i ſe dividieſſen por muchos Reinos i provincias, porque en una ſola no ſe podian ſuſtentar i conſervar. De todas eſtas gentes Dios nueſtro Señor dio cargo à uno, que fue llamado ſan Pedro, para que de todos los hombres del mundo fueſſe Señor i Superior, à quien todos obedecieſſen, i fueſſe cabeça de todo el linage humano, do quier que los hombres eſtuvieſſen, i vivieſſen, i en qualquier lei, ſecta, ò creencia: i diole à todo el mundo por ſu ſervicio i juriſdicion; i comoquiera que le mandò, que puſieſſe ſu ſilla en Roma, como en lugar mas aparejado para regir el mundo: tambien le prometio, que podia eſtar, i poner ſu ſilla en qualquier otra parte del mundo, i juzgar i governar todas las gentes, Chriſtianos, Moros, Indios, Gentiles, i de qualquier otra ſecta, ò creencia que fueſſen. A eſte llamaron Papa, que quiere dezir, Admirable, Mayor, Padre, i Guardador, porque es Padre, i Governador de todos los hombres. A eſte ſanto Padre obedecieron, i tomaron por Señor, Rei i Superior del univerſo los que en aquel tiempo vivian: i aſſimeſmo han tenido à todos los otros, que deſpues de èl fueron al Pontificado elegidos: i aſſi ſe ha continuado haſta aora, i ſe continuarà haſta que el mundo ſe acabe.*

Vno de los Pontifices paſſados, que he dicho, como Señor del mundo, hizo donacion deſtas islas i tierra firme del mar Oceano a los Catolicos Reyes de Caſtilla, que entonces eran Don Fernando, i Doña Iſabel, de glorioſa memoria, i à ſus ſuceſſores, nueſtros ſeñores, con todo lo que en ellos ai, ſegun ſe contiene en ciertas eſcrituras que ſobre ello paſſaron, ſegun dicho es (que podeis ver, ſi quiſieredes.) Aſſi que ſu Mageſtad es Rei, i Señor deſtas islas, i tierra firme, por virtud de la dicha donacion, i como à tal Rei i Señor algunas islas, i caſi todas, à quien eſto ha ſido notificado, han recebido à ſu Mageſtad, i le han obedecido i ſervido, i ſirven, como ſubditos lo deben hazer, i con buena voluntad, i ſin ninguna reſiſtencia, luego ſin ninguna

di-

lacion como fueron informados de lo ſuſodicho, obidecieron a los varones Religioſos que les embiava; para que les predicaſſen, i enſiñaſſen nueſtra ſanta Fè: i todos ellos de ſu libre, i agradable voluntad, ſin premio, ni condicion alguna ſe tornaron Chriſtianos, i lo ſon: i ſu Mageſtad los recibio alegre, i benignamente, i aſsi los mandò tratar como à los otros ſus ſubditos i vaſſallos: i voſotros ſois tenidos, i obligados a hazer lo miſmo. Porende, como mejor puedo, vos ruego, i requiero, que entendais bien eſto que os he dicho, i tomeis para entenderlo, i deliberar ſobre ello el tiempo que fuere juſto, i reconozcais a la Igleſia por ſeñora, i ſuperiora de el univerſo mundo, i al Summo Pontifice, llamado Papa, en ſu nombre, i à ſu Mageſtad en ſu lugar, como ſuperior i ſeñor, Rei de las islas, i tierra firme, por virtud de la dicha donacion: i conſintais, que eſtos Padres Religioſos os declaren, i prediquen lo ſuſodicho. I ſi anſi lo hizieredes, hareis bien, i aquello que ſois tenidos i obligados, i ſu Mageſtad, i yo en ſu nombre, vos recebiran con todo amor, i caridad, i vos dexaràn vueſtras mugeres, i hijos libres, ſin ſervidumbre, para que dellas, i de voſotros hagais libremente todo lo que quiſieredes, i por bien tuvieredes, como lo han hecho caſi todos los vezinos de las islas: i aliende deſto ſu Mageſtad vos darà muchos privilegios, i exempciones, i vos harà muchas mercedes. Si no lo hizieredes, ò en ello dilacion malicioſamente puſieredes, certificoos, que con el ayuda de Dios yo entrarè poderoſamente contra voſotros, i vos harè guerra por todas las partes, i manera que yo pudiere, i vos ſujetarè al yugo, i obediencia de la Igleſia, i de ſu Mageſtad, tomarè vueſtras mugeres, i hijos, i los harè eſclavos, i como tales los venderè, i diſpondrè dello como ſu Mageſtad mandare: i vos tomarè vueſtros bienes, i vos harè todos los males, i daños que pudiere, como à vaſſallos que no obedecen, ni quieren recibir à ſu ſeñor, i le reſiſten, i contradizen. I proteſto que las muertes, i daños que de ello ſe recrecieren, ſea à vueſtra culpa, i no de ſu Mageſtad, ni nueſtra, ni de eſtos Cavalleros que conmigo vinieron: i de como os lo digo i requiero pido al preſente eſcrivano, que me lo dè por teſtimonio ſignado.

IVXTA quæ omnia ſuprà dictus titulus magis ac magis communiri, imò
& inconcuſſus reddi videtur. Nam ſi
iuſtè † poſsidet, qui Auctore iudice 33
poſsidet, l. iuſtè poſsidet, D. de acquirenda poſſeſsione: & † ſententia 34
à quolibet legitimo, & competenti
iudice lata, ſufficit ad verum dominium uni tollendum, & in alium tranſferendum, ut voluit gloſſa in l. ex hoc
iure, D. de iuſtitia & iure, verbo,
Dominia, & ibidem Bartolus numerò 6. & plenius in l. Pomponius, §.
ſi iuſſu, D. de acquirenda poſſeſsione,
gloſſa in §. ultimo, verbo, *Cui adiudicatum*, inſtitutionum de officio iudicis, & in capite propoſuiſti, verbo,
Vacare, de conceſsione præbendæ, &
notat Innocentius in cap. quia plerique, poſt principium, de immunitate Eccleſiarum, Divus Thomas in 2.
2. quæſtione 62. articulo 3. Baldus in
l. id quod pauperibus, quæſtione 7.
C. de Epiſcopis & Clericis, Petrus
de Ancharranis in regula poſſeſſor, de
regulis iuris, lib. 6. col. 36. verſic. *Tertiò quæro*, laſo ex numero 4. Lancellotus Decius colum. 3. in dict. l. ex hoc
iure, Cumanus, & Iaſ. numero final.
Ripa numero 1. in rubr. D. de re iud.
Bertachinus in repertorio, verbo *Dominium transfertur*, numero 3. & alij,
quos in ſimilibus noſtræ quæſtionis
terminis loquens, nempè de adiudicatione Regni Navarræ per Iulium Secundum eiſdem Regibus Catholicis
facta, refert & ſequitur Palac. Rubios
in tractat. de obtent. Regni Navarræ,
5. parte, §. 3. poſt medium: longè † ma- 35
gis hoc in conceſsione, & declaratione Romani Pontificis admittere

debemus,qui eſt ſupremus, & compe-
tens omnium fidelium, & infidelium
iudex in ſpiritualibus,& etiam in tem-
poralibus,iuſtâ cauſâ exiſtente, ut ſu-
36 prà probavimus. Et † cuius vel u-
na ſola ſententia faceret ius, & in ſi-
milibus cauſis vim, & auctoritatem
legis haberet, iuxta text. vulgarem,
& ſummè notandum in l. final. C. de
legibus,& in l.apud Iulianum 11. in fi-
ne, D. ad S. C. Trebellian. capit. in
cauſis, de ſentent.& re iudicata,cap.
unico, in fine, quæ fuerit prima cau-
ſa benef. amitten. in uſib. feud. l. 14.
titul.1. part.1. l. 14. titul. 22. part.3.
ubi Gregor. Lopez, cum alijs, quæ
obſervat idem Palac. Rubius in eadē
5.part §.2. circa finem, Ioan. Fab.in
§.ſed quod Principi, inſtit. de iur. na-
tur. Felin.in cap.cùm olim, col.10.de
re iudicata, Iaſ. in l. 1.col.4. C.de e-
dendo, Decius conſil. 191. Roman.
ſingul.668. Afflict.deciſ.96. num. fin.
idem Afflict. poſt Andr. de Iſernia in
cap. 1. §. prætereà Ducatus, de proh.
feud.alien.Guillerm.de Perno conſil.
14.num. 17.fol.246.inter conſil. feu-
dal. Roder. Xuarez in l.quoniam in
prioribus, C. de inoffic. teſtament.in
declar.ad leg.Regias,lim.1.dub.2. nu-
mer. 13. Molin. de primogen. lib. 4.
cap.8.num.3.Menoch.conſ.501. vol.
6.ubi loquitur de nobili illa cauſa Co-
mitatus de Palma, Gama deciſio 33.
numer.2.1.par.ubi eius additio, Did.
Perez in l.8. titul.4. lib. 2. ordin. col.
405.verſic.*Neque obſtat*, Boërius con-
ſil.8. numer. 10. Burſatus conſil. 56.
lib.2.num.4.& 5.Covarr.in 4.2. part.
cap.7.§.4.num.fin.& Pat. Gabr. Vaz-
quez in 1.2. diſput. 157.cap.5. apud
quos communis ſententia eſt,id,quod
Pontifex, aut Princeps in aliquo ne-
gotio decernit,non per viam ſenten-
tiæ particularis, ſed veluti per modum
legis generalis, vel eius praxis, aut
interpretationis, ius utique in ſimili-
bus facere, & ad cauſarum deciſio-
37 nem rectè allegari poſſe. Et † hûc
nimirum tendere videntur verba illa
Bullæ Calixti Tertij ſuprà relatæ, ibi:
*Dicta facultatis obtentu, idem Alfonſus
Rex iuſtè, & legitimè inſulas, terras, por-
tus, & maria huiuſmodi acquiſivit, &
poſſedit, ac poſſidet.*

Rurſus, quia etſi circa poteſtatem
Romani Pontificis in hoc articulo
diverſæ ſint Doctorum ſententiæ, &
dicendi modi, ut ex ſuprà dictis ap-
paret. Ea † quidem, quæ pro Eccle- 38
ſia, & eius auctoritate facit, magis
probanda, & admittenda eſt, arguin.
text.in cap.fin. de re iudicata, & in l.
ſunt perſonę, D.de Religioſ.& ſumpt.
funer. l. Titia 40. §. Seia teſtamento,
D.de auro & argen.legato, l.lege Iu-
liâ, D. de manumiſsionib. cum nota-
tis à Decio in l.ſemper in obſcuris,la
1.numer. 3. D.de regulis iuris, Sar-
miento lib.3.ſelect. cap. Petr. Rechio
de Eccleſ. ſeparan. cap.1.Petr. Surdo
de aliment.quæſt. 10. numer. 17. Ti-
raquel.de privileg.pię cauſę, privileg.
146.& ſequentibus: & † eorum,quę 39
magis in ſpecie notat Hoſtienſis, &
Ioan. Andreas in capit.rurſus,qui cle-
ric.vel voventes, & eos referens Fe-
linus in cap.1. de conſtitution. num.
104.Marta de iuriſdict.2. part. cap.6.
num.7.& Beltranus à Guevara in pro-
pugnaculo contra Venet.aſſert.2.§.2.
num.55.qui docent,quòd opinio,quæ
favet poteſtati clavium, prævalet non
faventibus.

Prętertim † cùm expreſsè deciſum 40
extet à Clemente Tertio in capit.Ca-
pellanus, de ferijs, poſſe Summum
Pontificem in dubijs opinionibus de-
clarare, quæ ſit verior, & ſequenda,
quod in hoc caſu, de quo ſermonem
habemus,toties,ut vidimus,non ſolùm
verbis, verùm & factis ipſis, in nego-
tijs graviſsimis declaravit,l.de quibus,
verſ.*Quid enim intereſt*, D.de legibus,l.
Paulum,D.rem ratam haberi, cum a-
lijs, quæ adduximus ſup. hoc lib. cap.
21.num.3.

Vnde nemini permittendū videtur,

hoc amplius in dubium revocare, quia
41 ſemper † præſumere debemus, Papæ
ſententias, & declarationes eſſe iu-
ſtas, & legitimè, ac canonicè promul-
gatas, ut ait text. in cap. cùm inter vos,
§. final. de ſent. & re iudic. cap. abſit 11.
quæſt. 3. & alia congerens Alvar. Pe-
lagius de planctu Eccleſ. lib. 1. cap. 26.
42 Quoniam † eſt fons iuſtitiæ, Clemēt.
unic. de probation. gloſſ. notab. in l.
relegati, verb. *Reliqua*, de pœnis, cum
alijs traditis à Gailio lib. 2. pract. ob-
ſervat. cap. 55. & in eo ineſt ſumma
perfectio, & ſapientia, ut probat Car-
din. Paleotus in tractat. de ſacro Con-
ſiſtorio, par. 2. quæſt. 2. pag. 59. Et ideò
43 licèt † totus mundus ſentiret contra
Papam, ſtandum eſſet eius ſententiæ,
& declarationi, iuxta ea, quæ latè, &
copiosè tradit Cardinal. Iacobat. de
Concil. lib. 3. art. 1. n. 36. & lib. 6. art.
2. num. 45. DD. per text. ibi, in cap. hæc
eſt Fides 24. quæſt. 1. Philip. Probus in
44 addition. ad Ioan. Monach. in cap. ſu-
per eo, numer. 29. de hæret. ubi † di-
cit: *Papæ ſententiam prævalere ſententiæ*
omnium Epiſcoporum, quæ fuit opinio
gloſſ. in cap. in iſtis, diſtinct. 4. quam
pluribus ornat Ioan. Baptiſt. Valen-
çuela in monitor. contra Venet. part.
6. ex numer. 91. qui etiam in parte 7.
ex num. 122. alia de hac re brocardica
45 congerit, nempè, † quod Papa appro-
bat, vel reprobat, omnes approbare,
vel reprobare tenentur, & qui nō eſt
cum Papa, eſt contra CHRISTVM, &
qui non eſt CHRISTI, Antichriſti eſt,
& quòd graviſſimè peccat, qui Eccle-
ſiā, quam defendere debet, impugnat.
Cui addo Navarr. lib. 3. cōſil. tit. de ijs
quæ fiunt a maiori parte Capit. num.
46 1. pag. 169. ubi † probat, Papę ſolius
ſententiam præferri ſententiæ omniū
aliorum Epiſcoporum, & Doctorum,
qui in Concilio generali congregati
ſint, & eo refragante, nihil fieri poſ-
ſe, argument. cap. ſignificaſti, de ele-
ctione, ubi Ioan. Andr. & Panormit.
notab. 7. & aliorum, quæ latiùs conge-
rit Anton. Roſellis in tractat. de Con-
cilijs, quæſt. 17.

TERTIÒ † conſidero, quòd ſi ij, qui 47
auctoritate cuiuslibet Principis con-
trahunt, vel ab eo aliquid recipiunt,
decipi non debent, neque aliquā mo-
leſtiam, aut vexationem ſubire, l. 2. §.
benè à Zenone 3, C. de quadrien. præ-
ſcript. l. 1. C. de his, qui veniam ætat.
impetraverunt, cum pluribus alijs, quæ
congerit Dueñas regul. 238. Peregrin.
de iure Fiſci lib. 6. tit. 4. num. 15. cum
ſequentibus, Cavallinus in tractat. de
evictione. §. 5. num. 88. & latiſſimè D.
Ioan. del Caſtillo lib. 2. controverſ.
quotidian. cap. 5. Iuvari † quippè nos 48
beneficio oportet, non decipi, l. in
commodato 17. §. ſicut, in fine, D. de
commodat. cap. un. eod. tit. & iniuriæ
occaſiones indè naſci non debent, un-
de iura naſcuntur, l. meminerint, C.
unde vi. Multò planius idem illis ſer-
vari oporrebit, qui donatione, & cō-
ceſsione Pontificiâ muniti, has infide-
lium provincias tot periculis, expen-
ſis, & laboribus detexerunt, conver-
terunt, & ſubiugarunt; Pontificalis
quippè † dignitas & maieſtas reliquas 49
alias ſupereminet, ut aliàs de Imperia-
li dicitur in l. cùm multa, C. de bonis
quæ liber. & † ita Papa Imperator ap- 50
pellatur in cap. Conſtantinus, 96. di-
ſtinct. & per Præpoſit. in cap. per ve-
nerabilem, num. 136. qui filij ſint legit.
& Princeps Principum mundi, aliàs
ſuperiorem non recognoſcentium, &
culmen omnium dignitatum, capit.
corpora, de conſecrat. diſtinct. 1. ca-
pit. venerabilis, de præbend. cap. ſoli-
tæ, de maiorit. & obed. cum latè tra-
ditis à Valençuela dict. monitor. 5.
par. ex num. 100. & 6. part. ex num. 80.
& à Nobis ſup. cap. proximo, ex num.
50. Et † Eccleſia, quę eſt tutrix, & 51
cultrix iuſtitiæ, non patitur aliquid
fieri contra iuſtitiam, capite 1. §. di-
verſum, de alienat. feudi, Baldus conſ.
24. in fine, lib. 2. Ancharran. conſil.
231. num. 3. Romanus conſ. 298. n. 2.

Caſtrenſis conſil. 116. numer. 2. in fi-
ne,lib.1.& Decius conſil.329. in fine.
52 Quapropter † Papæ facta in dubiũ
vocari non debêre,docet text.in cap.
in memoriam, 19. diſtinct. Anton.de
Butrio in cap.2.num. 60. de translat.
Prælat.Franc.de Curte inter conſilia
Martianeſij conſil.10. num. 6. & alij
apud Valençuel.ſup.5. parte ex num.
53 146.Neque quiſquam † iuſtè eius po-
teſtati & auctoritati detrahere debet,
ut ait Hieronym.Alban.in tractat.de
poteſt.Papæ,1.par.num.123.& 2.par.
num.237. & 249. & Lælius Iordanus
in tractat. de Romanę ſedis origine,
54 cap.12.num.23.Quin † potius ubi a-
liquid magnum,& inſolitum, & quod
ordinarias iuris regulas excedat,à Pō-
tifice fieri videamus, præſertim ſi in
Eccleſiæ augmentum, & Fidei propa-
gationem, aut conſervationem diri-
gatur, id magis admirari, quàm re-
prehendere, aut notare debemus, ut
optimè in noſtris terminis advertit
Epiſcopus Chiapenſ. in dict. tractat.
55 comprobat.fol.65.Quia † poteſtas ſe-
dis Apoſtolicę, cùm in ſe maxima, &
ampliſsima ſit, tum tamen magis ex-
tendi,& uſque in infinitum, ut aiunt,
ampliari poteſt,quoties Sũmus Christi
Vicarius univerſalis Eccleſię cō-
modiori,& perfectiori ſtatui id viderit
convenire,ut tradit D.Thom.lib.3.de
regim.Princip.cap.19.
56 Et idẽ Chiapenſis probat † ex ſimi-
li à Bart.Bald.& alij Doctoribus tra-
dito in l.ſi hominem 30.D.manda.per
text.ibi Iaſ.in l.non ſolùm, §. morte,
col.21.D.de novi oper. nuntiat. & in
l.1. C. de precib. Imper. offeren. Pa-
normit.in cap.at ſi clerici, §. de adul-
terijs,col.5.de iudicijs,& in cap.final.
col.14.de conſuetudine,Felin.in cap.
1.numer.48.& ſequentibus,de conſti-
tution.dum docent, quòd quoties ali-
quis caſus occurrit, à Principe non
cogitatus,vel à lege nō prævíſus, po-
teſt is, qui vices eiuſdẽ Principis ge-
rit, vel aliàs generale mandatum ha-
bet,ea omnia facere,quæ præſens cau
ſę utilitas,vel neceſsitas exigit,etiam-
ſi mandati fines excedat,vel eidem a-
liquatenus contraveniat.
Quibus addere etiam poſſumus tex.
in † l.ult.§.fin.D.mandati, & in l.4. 57
§.ult.D.de re militari, & tradita à Ia-
ſone in l.Barbarius, D. de offic. Præ-
tor.ex numer.24.& in l. nemo poteſt,
col.1.de legat.1. Hippol.de Marſilijs
in l 1.§.fin.num.29.D.de quæſtionib.
Tiraquel. de pœn. temper. in præfat.
numer.25.& in l.ſi unquam,verb. *Li-
bertis*,num.48.C.de revocand.donat.
Pinel.in l.1.C.de bonis mater.3.part.
ex numer.23. & in rub. C.de reſcind.
vendit.2.parte, capit. 2. numer. 6. &
Caldas Pereira de nomin. emphyt. q.
15.num.19. ubi eum minimè manda-
ri fines excedere notant, qui facit a-
liquid vicinum, & annexum man-
dato.
Qua de cauſa † magnæ audaciæ,& 58
temeritatis, imò & impietatis eſſe vi-
detur, aſſerere, vel attentare, quòd
Pontifices non poſſunt prædictas do-
nationes facere, vel quòd eas fruſtra-
toriè fecerunt, & tanquã aërem ver-
berantes.Nam † ut Deus, & natura, 59
ut inquit Philoſophus,ex poſsibilibus
faciunt,quod melius eſt; nec unquam
aliquid fruſtra efficiunt; ita † quod 60
Deo Auctore, vel eius Vicario fit, li-
citum,& convenientiſsimum eſſe, di-
cendum eſt,ut ait Clemens Alexand.
lib.6.Stromat. D. Auguſt. lib.3. de li-
bero arbitr.cap.5. & lib. 1. contr. ad-
verſ.leg.& Proph.cap.14. & eos refe-
rens Rutil.Benzon. de anno Iubilęi,
lib.2.cap.1.pag.62.& c.21. pag. 142.
Eccleſia † quippè nec decipere, nec 61
decipi poteſt,ut multis probat Thom.
Bozius de ſign.Eccleſ. Dei, lib.6.cap.
7.& 8.Pat.Fran. Suarez de defenſ. Fi-
dei lib.1.cap.3.& in tract.de Fide,diſ-
put.5.ſect.6.per totam.
Et † non ſolùm erroris eſt expers, 62
ubi de rebus, & articulis Fidei decer-
nit,ut in dict. cap. hæc eſt Fides 24.

quæſt. 1. verumetiam, ubi de tempo-
ralibus, & concernentibus ad mores
univerſales diſponit, ut eſt commune
dogma omnium Theologorum, & co-
pioſè probat Turrecremata in ſum-
ma de Eccleſia; Cardin. Bellarminus
in controverſ. de Concilior. m auctho-
ritate; lib. 2. cap. 2. & lib. 4. de Rom.
Pontif. cap. 5. Gregor. Lopez in l. 22.
tit. 4. par. 3. Avendañ. in cap. Prætor. 2
par. cap. 23. num. 13. Rebuff. in conſt.
3. tit. de recuſat. Roland. conſ. 19. vol.
3. Benzonius dict. cap. 21. pag. 142.
verſ. *Nam Eccleſia*, & Menoch. de ar-
bitrar. cent. 5. caſu 458. ex num. 28. &
latiſsimè, & elegantiſsimè Thom. Bo-
zius de ſign. Eccleſ. Dei lib. 16. cap. 8.
& lib. 18. cap. 6. & Nos iterum infrà
lib. 3. cap. 2.

63 Vnde ‡ naſcitur, quòd Papa recu-
ſari non poſsit, neque ab eius ſenten-
tia appellari, ut reſolvunt Abbas in ca-
pit. querelam, num. 14. de electione,
Felinus in capit. inquiſitionis, num.
14. de accuſation. & in capit. in cau-
ſis, numer. 4. de ſent. & re iudicata, &
alij plures, quos refert, & ſequitur
Menoch. ubi ſuprà, num. 58. & Va-
lençuela dict. monitor. 6. par. n. 89. &
64 90. Quia quod † ipſe Papa facit, vide-
tur facere ut Deus, iuxta notata in c.
ſi quando, & cap. cùm à Deo, de re
ſcript. cap. propoſuit, de conceſſ. præ-
ben. Præpoſitus in dict. cap. per vene-
rabilem, num. 145. qui filij ſint legit.
Bald. in cap. 1. de nova forma fidel. in
uſib. feud. & in l. fin. num. 2. C. ſenten-
tiam reſcindi non poſſe, Paul. Caſtrēſ.
conſil. 415. num. 1. part. 1. Ioan. de Sa-
las conſ. 68. nu. 14. Et cùm ſit Dei Vi-
carius, eius facta Deo attribuuntur,
cap. quanto, de translat. Epiſcopi, ubi
Anton. de Burrio num. 5. Ioan. Nevi-
zan. in Sylva nuptiali lib. 1. verb. *Non
eſt nubendum*, num. 155. neque præſu-
mitur, quòd aliter iudicet, vel faciat,
quàm Deus ipſe eſſet iudicaturus, ut
argum. cap. novit 43. de appellat. & l.
unicæ, D. de offic. Præfect. Prætorio,
optimè notat Ioan. Andr. in cap. cum
veniſſent 12. num. 7. de iudicijs, & fa-
cit text. in cap. non nos, 40. diſtinct. &
alia, quę cumulat Valençuela d. 6. par.
ex num. 86.

QVARTO ‡ ad eiuſdem tituli com- 65
probationē non minus efficaciter cō-
ſiderari poteſt, quòd etſi regulariter
non exemplis, ſed legibus iudicandum
ſit, l. nemo 13. C. de ſentent. & inter-
locut. omn. iud. cum ſimilibus ibi alle-
gatis à gloſſ. Bart. Baldo, Saliceto, &
Caſtrenſi, & à Zepola conſ. crimin. 8.
Afflict. deciſ. 383. num. 8. Menoc. cōſ.
507. num. 3. lib. 6. & de præſumpt. lib.
1. quæſt. 1. num. 19. quia ut prudenter
advertit idem Menoch. conſil. 57. nu-
mer. 11. lib. 1. ſi exemplis iudicandum
eſſet, ſemper res inter alios acta alijs
præiudicaret, & rei iudicatæ excep-
tionem produceret, contra totum
titulum, C. res inter alios acta, l. ſæpè,
D. de re iudicata, l. & an eadem, cum
ſequentibus, D. de except. rei iudicatę.
Quibus alia addit Anton. Theſaur. in
præfat. ad deciſion. Pedem. ont. num.
33. inquiens, † quod Curtius Iunior 66
dicere ſolebat, ſe, quamvis ætate pro-
vectum, ex pluribus exemplaribus,
quę ad deciſiones occurrentium cau-
ſarum allegari audierat, pauca, vel
nullum vidiſſe, quod in omnibus ſi-
mile eſſet, & æquales circunſtan-
tias haberet, de quo etiam optimè
tractat Anton. Mornatius in obſer-
vation. ad l. 38. D. de legibus, pag. 30.
& 31.

At tamen † quando exempla ſu- 67
premorum iudicum ſunt, & in magnis
tribunalibus uſitata, multum ponde
ris, & auctoritatis habent, ut eadem
forma in ſimilibus caſibus procedatur,
ut in l. filius, D. ad legem Corneliam,
de falſis, l. 1. §. ſi vir, D. ad Syllania-
num, l. 1. C. quę ſit longa conſue-
tudo, l. 3. C. de ędificijs privat. ibi:
*Probatis ijs, qui in oppido frequenter in
eodem genere cōtroverſiarum ſervata ſunt*,
cum traditis ab Afflictis deciſione 45.

&

& 190. Gama deciſ. 33. numer. 2. & deciſ. 228. per totam, ubi eius additio Vincent. de Franchis deciſ. 81. num. 2. & deciſ. 91. num. 16. 1. parte, Oſaſchana deciſ. Pedemont. 22. Anton. Theſaur. deciſ. 21. Petr. Herodio in pręfat. ad lib. rerum iudicat. Pinel. in l. 2. C. de reſcindend. 2. par. cap. 4. numer. 2. Parlador. lib. 2. quotidian. cap. fin. 5. parte, §. 10. num. 7. Perez de Lara de anniverſar. & capellan. lib. 1 cap. 10. num. 43.

Et hac de cauſa exempla † ſancto-
68 rum Patrum ſequenda eſſe, & ſecundùm ea iudicandum, docet text. in cap. de quibus 20. diſtinct. cap. qui de menſa 37. diſtinct. cap. legimus, 81. diſtinct. cap. omnes 7. quęſt. 1. cap. ult. 9. quæſt. 3. cap. non eſt culpandus 32. q. 2. Et † maiorum actus pro lege acci-
69 piuntur, l. capitalium, §. ult. D. de pœnis, l. minimè, D. de Religioſ. & ſumpt. funer. l. 2. D. de vulgar. l. more 8. D. de adquir. hæred. & de iuriſd. omn. iudic. l. non omnium 20. D. de legibus, cum multis alijs, quæ circa eas obſervat Lud. Gomez in reg. de trien. poſſeſſ. quęſt. 2. pag. 672. Fredericus Nauſea in princ. inſt. quibus ex cauſ. manum. non licet, Mantua in Enchirid. rer. ſing. c. 163. Menoch. de arbitrar. caſu 82. numer. 2. Cuiac. lib. 8. obſervar. cap. 12. & lib. 17. cap. 15. & relati ab Alfano collect. 740.

70 Vnde multo † fortius auctoritas ſupremi Principis, prout eſt Papa, ſequēda, & veneranda eſt: maior enim eſt quàm auctoritas Sanctorum, ut tetigimus ſup. hoc lib. cap. 11. num. 25. & tradit gloſſ. in cap. de libellis, 20. diſt. Baldus in l. reſcripta, numer. 7. C. de precib. Imp. offeren. latè Felin. in cap. quæ in Eccleſiarum, num. 29. de conſtit. Alvarot. in titul. Epiſcop. vel Abbat. num. 5. & Peregrinus de iur. Fiſci, lib. 1. tit. 2. num. 2.

Et omnino tenendum, credendumque eſt licitum, & validum eſſe, quod non ſolùm unus Pontifex, ſed plures in aliquo genere cauſarum fecerunt, 71
& declararunt. Nam † tunc videtur inducta quædam conſuetudo, quæ ſimiliter ius in negotijs ſimilibus facit, l. de quibus, l. ſi de interpretatione, l. minimè ſunt mutanda, l. in ambiguitatibus 38. D. de legibus, gloſſ. fin. in dict. l. nemo, C. de ſentent. & interlocutionibus, Palacios Rubios, in noſtris terminis loquens, in dict. tractat. de obtent. Reg. Navarr. 5. parte, §. 2. ad finem.

Et hac ratione † utens Divus Au- 72
guſtinus epiſt. 118. ad Ianuarium: *Si quid horū* (inquit) *per Orbem frequentat Eccleſia, quin ita faciendum ſit diſputare,*
inſolentiſſima inſania eſt. Et † Innocēt. 73
III. in cap. per venerabilem, in princ. verſ. *Quod autem*, qui filij ſint legit. inde probat, Sedem Apoſtolicam habère poteſtatem diſpenſandi cum illegitimis, non naturalibus tantùm, ſed etiā adulterinis, tam ad ſpiritualia, quàm ad temporalia, quòd illud, diverſis cauſis inſpectis, ſæpè feciſſe comperiatur.

Eodemque † argumento poſt Div. 74
Thomam utitur Rutil. Bezonius dict. lib. 2. de anno Iubil. cap. 21. pag. 142. ad convincendos hęreticos, qui perſidè negant, Eccleſiam poſſe Iubilæos, & Indulgentias concedere. Nam uſus inquit, Pontificum, qui per tot annos eas uniformiter conceſſerunt, abſque dubio probat, in Eccleſia eſſe hāc poteſtatem.

Et Pat. Leonard. Leſſius de iuſtit. & iure lib. 2. cap. 37. num. 30. verſ. *Quarto idem*, pag. 506. eodem modo cōvincit aliam aliorum hæreticorum hæreſim, qui dicebant, Sanctos non eſſe invocandos, nec ad eos preces fundendas.

Caietanus † quoq; in 2. 2. q. 88. art. 75
11. cōtra S. Thom. conſtāter aſſeruit, poſſe Eccleſiam cū monachis diſpēſare, ut non obſtante Religionis, & caſtitatis voto, matrimonium contrahere valeant, & hoc præcipuè ratione

de-

defendit, quòd Eccleſia ſæpè eiuſmo-
di diſpenſationes cōceſſerit: quod no-
viſsimè etiam recenſet, & pluribus e-
xemplis probat D. Ioan. Briz Marti-
nez in hiſtoria S. Ioannis de la Peña,
lib.5.cap.31.pag.818.
76 Et in † noſtro caſu, de temporali
poteſtate Pontificis loquens; idem ar-
gumentum expendit Ancharranus in
dict. regula peccatum, Ægidius Bella-
mera in cap. futuram 12. quæſt. 1. Præ-
poſit. in cap. cùm ad verū 96. diſtinct.
col. 3. Paramus lib. 3. de origin. Inquiſ.
quæſt. 1. opin. 3. ex num. 67. & magis in
ſpecie circa eandem Alex. VI. dona-
tionem Epiſcop. Chiapenſ. in d. tract.
comprobat. fol. 30. Gregorius Lupus
in dict. l. 2. tit. 23. part. 2. gloſſ. magn.
col. 3. verſ. *Standum ergo*, Fran. Vargas
in tract. de aucto. Epiſcop. confir. 10.
num. 5. Anaſtaſ. Germonius lib. 3. de
ſacror. immunit. cap. 13. num. 30. An-
ton. à Corduba in quęſtionar. lib. 1.
q. 57. dub. 5. pag. 503. verſ. *Tertiò prin-
cipaliter.*
77 Et ad probandum, quòd † Roma-
nus Pontifex, ut verus D. Petri ſucceſ-
ſor, eſt caput univerſalis Eccleſiæ,
Matta de iuriſdict. 1. p. cap. 12. n. 3. &
4. & cap. 24. num. 32. & 35. Qui omnes
78 concludunt, † validiſsimum, & urgen-
tiſsimum eſſe hoc argumentum: *Eccle-
ſia fecit, ergo poteſt fieri.*
79 Præſumendum † eſt enim pro his,
quę diu in Eccleſia Dei agitata ſunt,
cap. conſtitutus, ubi Abbas de Reli-
gioſ. domib. Et ut Baldus notabiliter
inquit in l. quicunque, C. de ſervis fu-
80 gitivis, notab. 4. Id, † quòd conſue-
tum eſt fieri, non dicitur arbitrarium,
81 ſed neceſſarium. Et † conſuetudo
paulatim vires legum, earumque pœ-
nas & cenſuras abrogat, & enervat,
etiam ſi ab initio irrationabiliter, &
cum peccato fuerit introducta, iuxta
doctrinam Panormit. in cap. 1. de tre-
gua, & pace, Sylveſtri, verb. *Conſue-
tudo*, quęſt. 6. Caietani 1. 2. quæſt. 97.
art. 3. Soti lib. 1. de iuſt. & iur. quæſt. 7.
art. 2. ad 2. Avila de cenſuris, 1. part.
dub. 8. & colligitur ex cap. cùm vene-
rabilis, de conſuetud. ubi gloſſ. Ioan.
Andr. & Panormit. num. 5. Iaſ. in l. de
quibus, num. 8. D. legibus, Ancharra-
nus, Hoſtienſ. Alexand. & alij plures,
quos refert, & ſequitur Covarruv. in
cap. quamvis pactum, 1. par. §. 7. num.
12. Tiraquel. de pœn. temperan. cau-
ſa 42. num. 1. & ſequentibus, Anton.
Gabr. lib. 7. commun. concluſ. tit. de
maleficijs, concluſ. 8. num. 16. & Ioan.
Gutier. conſ. 38. num. 1. & tetigi ſup.
cap. 14. num. 72. & Cardin. Tuſchus,
verbo, *Conſuetudo*, concl. 848.
Atque ita utriuſque iuris DD. mul-
tum † ſemper huic argumento defer- 82
re ſolent, quod à ſolitis, ſive conſuetis
deſumitur, & tanto efficaciùs illud eſſe
cenſent, quanto conſuetudo eſt anti-
quior, & univerſalior, aut à magnis vi-
ris inducta, ut conſtat ex l. certi con-
dictio 9. §. ſi nummos, ibi: *Cũ quotidie*,
D. ſi cert. petatur, ubi Bart. Angel. Ale-
xan. Iaſ. & reliqui Legiſtę cõmuniter,
& ex Canoniſtis in cap. cùm M. Fer-
rarienſ. de conſtitut. ubi Butrius, Im-
mola, Panormit. Felin. & alij, & ex plu-
rimis alijs, quæ latiſsimè in eandẽ rem
congerit Everardus in locis argumẽ-
torum, loco 10. & 63. Eſt enim † pra- 83
xis vera legum interpres, ut ait Bald. in
cap. 1. num. 2. de feud. ſine culp. non a-
mitten. Natta conſ. 167. n. 7. & conſ.
147. num. 17. Roland. conſ. 2. num. 7. &
ſequenti, vol. 2. Et † obſervantia ſub- 84
ſecuta, & uniformiter continuata, ius
ęquale ac lex ipſa conſtituit, dict. l. de
quibus, D. de legibus, l. nulli 3. D. quod
cuiuſque univerſit. nom. l. prohibere 3.
§. ſi quis, D. quod vi aut clàm, l. obſer-
vare 4. §. 5. D. de officio Proconſul.
Et non † minus quàm lex cuſtodien- 85
da eſt, l. 1. C. quæ ſit longa conſuetu-
do, ibi: *Nam & conſuetudo præcedens, &
ratio, quæ conſuetudinem ſuaſit, cuſtodien-
da eſt, & ne quid contra longam conſue-
tudinem fiat, ad ſolicitudinem ſuam revo-
cabit Præſes provinciæ.* Creditur enim à

titulo præcedenti,ac ſufficienti fluxiſ-
86 ſe, ita † ut diſpoſitũ cenſeatur , quod
fuit obſervatum,l.quædam mulier, D.
de rei vend. l. ſi à te , D. ſi ſerv. vind.l.
prædia, D.de acquir. poſſeſſ. Alexan-
der conſil.fin.lib.4. ex num. 9. Tuſch.
verb.*Conſuetum*, concluſ. 959. & du-
bietas,ſi quæ in eo erat , vel opinionũ
diverſitas ex eventu, & obſervatione
ſubſecuta optimè declaretur, ita ut
deinceps illa ſit tenenda, quæ fuit ob-
ſervata,non obſtante iuris diſpoſitio-
ne,l.1.circa finem, C. de imponen.lu-
crat.deſcrip.lib.10.ibi : *A primordio e-
nim tituli poſterior formatur eventus*,l.ſed
& Iulianus,§.penult.D.ad Macedon.l.
ſi ſervus plurium,§.fin.D.de legat.1.l.
conſtitutionibus,in fine,D.ad munici-
pal.ibi:*Cui conſequens,ut ne in futurum à
forma obſervata recedatur*, d. l. minimè,
& l.ſi de interpretatione,& l.in ambi-
guitatibus,D.de legibus , iunctis alijs,
quæ notant DD.in cap. cùm dilectus,
de conſuetudine , Roman. conſ. 61.
num.1.& conſ.271.num.4. Fulgoſius
conſ.121.num.3. Bald. conſ. 235. lib.
2. Angel.conſ.99.num.5.& conſ.345.
num.4.Corneus conſ.83.num.11.lib.
4.Socin.Senior conſ.145. num. 2. lib.
1.Socinus Iunior conſil.2 .num.24.&
28.lib. 1. Laurent. Sylvan.conſil. 88.
num.28.lib.2. Ioan. Zephal. conſ.28.
num.32.vol.1.& conſ. 320. num. 37.
& ſequentibus,vol.3. Aymon Cravet.
in tract.de antiq.temp.1.par. num.15.
& conſ.10.conſ.101 num.7.& conſil.
118.Riminaldus in l.1.num. 110. D.
de offic.eius, Vldaric. Zaſius conſ.14.
à num.86. lib.1.Ioan.Gutierr.conſ.2.
n. 10. Burgos de Paz in procem. leg.
Tauri ex num.226.& in l. 3. à n. 212.
uſque ad 217. Roder. Suarez in l.poſt
rem iudicatam,in princ. D.de re iudic.
ex num.18.Redin.de maieſtat. Prin-
cip.verb.*Sed etiã*,per legit. tram. num.
166.Rolandus conſ.70.num. 12. vol.
1.Ioſeph.Ludovicus,qui hos,& plures
alios notabiles effectus obſervantiæ
latè congeſsit concluſ.38.per totam,
& deciſ.Peruſin.29.num. 32. Molina
de Hiſpan.primog.lib. 2. cap. 6.num.
58.Molina de Medrano in allegatio-
ne Protegis extranei Regni Arago-
niæ ex numer.174. ad 180. Zevallos
practic. commun. tom.3.quæſt. 762.
num.16. Hieron. Gonçal. ad Reg. 8.
Cancel. gloſſ. 5. §. 7. num. 87. Cęſar
de Graſſis deciſ. 2. de elect. num.3. &
deciſ.unica,de Magiſtris, num.5. & 6.
& noviſsimè Anton. Mornacius in
obſervat.ad d.l.minimè , & ad l.2. de
conſtitut.Princip.& ad l.2.§. Appius, 87
D.de orig.iur.Vbi † Virginius indig-
natus,quòd vetuſtiſsima iuris obſer-
vantia in perſona filiæ ſuę defeciſſet,
eam necaſſe narratur.Leander Galga-
netus in tractat.de condit.&demõſtr.
1.par.cap.8. num. 60. & ſequentibus,
Bobadilla in Politica lib.2. cap. 7. ex
numer.7.& cap.10.numer.36.& Ioan.
Baptiſt. Valençuela conſil. 52. num.
49.& ſequentibus, & conſ.53. ex nu-
mer.8.& conſ.63.num.196.

Quod adeò verum eſt, ut † in iſta 88
obſervantia declaratoria non requira-
tur præſcriptio,ſed ſufficiat ita aliquã-
do fuiſſe obſervatũ, ut expreſsè docent
Zaſ. Molina de Medrano,Gutierrez,
& Ioſeph.Ludovic.ubi ſuprà , Burgos
de Paz dict.l.3. Tauri , num.215. ubi
aiunt,hoc abſque dubio procedere, ſi
per decem annos ita fuerit obſerva-
tum,Beroius conſ.94.num. 13. lib.2.
& Valençuela dict. conſ.53. num.11.
ubi tradunt,hanc conſuetudinem,ſive
obſervantiam induci ex unico actu,
etiam ſi ſuper ipſa iudicatum non fue-
rit;nam † ſolitum dicitur quid ex ſola 89
una vice, l.Mella,§.ſed ſi alimenta,D.
de alim.& cibar. legat.ubi Bart. Cur-
tius Iunior conſ.19.num.4. Angel.&
Paul.de Caſtro in l.conſentaneum,C.
quomodo & quando iudex, Gozadin.
conſ.23.num.5.& Zephal.d. conſ.28.
num.31.vol.1.

Cuius † cõſuetudinis,& obſervãtiæ, 90
etiã in alienationũ materia , magnam
vim, & auctoritatẽ eſſe Doctores fa-

91 centur, inde † communiter deducentes, Reges vel Barones, aut Eccleſiæ Prælatos, qui iuxta conſuetudinê côtrahunt, vel alienant, aut in feudum concedunt, rectè facere, & impediri non poſſe, cap. 1. ubi omnes, qui feud. dare poſsint, gloſſ. & D D. in cap. 2. de feudis, gloſſ. in cap. 2. 24. quæſt. 1. Guido Papæ deciſ. 560. Natta conſ. 367. num. 6. Socin. Iunior conſ. 94. num. 29. vol. 2. Calderin. conſ. 11. in tit. de feudis, col. 1. Alex. conſ. 40. col. fin. & conſ. 92. col. 2. vol. 6. Paul. de Caſtro conſ. 146. col. 2. & plures alij, quos refert, & ſequitur Roland. à Valle omnino videndus conſil. 1. ex num. 81. ad 87. vol. 1. Et vide alia plura quæ de hac conſuetudine, ſive obſervantia interpretativa tradimus infr. lib. 3. cap. 1. num. 25.

QVINTO, & ultimò facit, quòd cùm Romani Pontificis dignitas, & ſapientia per ſe, ut diximus, maxima, & potêtiſsima ſit, ut eius factis, & deciſionibus ſtare debeamus; tum verò ex eo
92 illis † magis ſecurè aſſentiri tenemur, quod certum ſit ardua, dubia, vel gravia negotia nunquam ſine illuſtriſsimorum Cardinalium, & aliorum ſapientiſsimorum virorum conſilio diſcernere, expedire, aut declarare ſolere, quos ad hoc ſibi tanquam coadiutores aſſumit, cap. per venerabilem, §. ſunt autem, qui filij ſint legit. cap. fundamenta, de elect. lib. 6. ubi Ioan. Monachus, Dominicus, Ioan. Andr. & alij, Abbas in cap. quæſivit, num. 3. de iis, quæ fiunt à maior. par. Capituli, Paul. Caſtrenſ. in l. 1. num. 5. D. de legibus, & plures alij, quos refert, & ſequitur Riminald. conſ. 689. num. 72. & conſ. 738. num. 9. Rolandus à Valle conſ. 2. num. 101. vol. 1. Benincaſius in tractat. de conſtit. quæſt. 7. per tot. Anton. Cardoſus in Repert. verb. *Papa*, num. 5. Ioan. Garcia in tractat. de nobilit. gloſ. 24. num. 2. & gloſ. 48. numer. 52. Menchaca lib. 1. controverſ. illuſtr. cap. 23. Zevallos 1. tom. pract. commun. q. 645. num. 1. Morla in emporio iuris 1. par. q. 1. & 2. & Cardin. Paleotus omnino videndus d. tract. de ſacr. Conſiſtor. 1. par. q. 3. ubi conatur oſtendere, † Summum Pontificem etiã cùm poteſtatis plenitudine utitur, 93
Cardinalium conſilium in eiuſmodi rebus requirere debêre, idque iure Divino, naturali, & gentium probari, & in libro cæremoniali, ſive rituum Eccleſiaſticorum S. R. E. paſsim adverti: ac præterea † de hac re olim ab ipſis 94
Romanis Pôtificibus ſimul cum Fidei profeſsione iuſiurandum præſtari ſolitum fuiſſe, quod hac formâ concipiebatur: *Si qua verò emerſerint contra Canonicam diſciplinam, ego cum filiorũ meorum S. R. E. Cardinalium cõſilio, directione, & rememoratione miniſterium meum geram, & emendare curabo*: & conducũt alia quæ de eorundem Cardinaliũ officio, & dignitate notamus infr. lib. 3. cap. 2. num. 27. & ſeq.

Vnde hic inferere licet † illud Eccleſiaſtes cap. 12. verſ. 11: *Verba ſapiêtum quaſi ſtimuli, & quaſi clavi in altum defixi, quæ per magiſtrorum conſilium data ſunt à paſtore uno.* Quo in loco Bellarmin. tom. 1. controverſ. lib. 3. cap. 4. quod eſt de indice controverſiarum Eccleſiæ, Summi Eccleſiæ Paſtoris, & Pontificis munus ſignificari inquit, & auctoritatem regendi, & docendi, quam habet. Cui † Salomon penitus 95
acquieſcendum tradit, quando ſentêtia data eſt à Summo Paſtore, adiũcto præſertim conſilio ſapientũ, & eo quidem Paſtore, qui ampliſsimas à CHRISTO promiſsiones accepit. Quam expoſitionem admittit etiam & defendit Greſerus adverſus Novatores lib. 3. cap. 4. & Pat. Ioan. Pineda in cõment. ſup. Eccleſ. ad illum locum, num. ult. pag. 1204. 96

Et cùm hoc conſilium in prædicta Alexand. donatione, de qua agimus, & ſimilibus intervenerit, par eſt, ut in eis Pontifices nullatenus erraſſe credamus, qui † omnia Divina, & humana 97

Digitized by Google

iura in ſcrinio pectoris ſui habere dicuntur, cap. 1. de cõſtitut. lib. 6. l. omnium, C. de teſtament. l. penult. C. de ijs, quibus ut indign. habitâ nimirum conſideratione ad dictorum Cardinalium, & ſapientum conſultationem, quos ſemper ſecum habere ſolent, ut notatur in dict. cap. 1. & in l. humanum, C. de legibus, & per Panormit. in cap. tum ex litteris, de in integr. reſtit. col. 5. & in noſtris terminis per Epiſcop. Chiapenſ. dict. tractat. comprob. fol. 30. & Ioan. Garcia, & alios ſup. relatos.

98 Quibus addere † poſſumus Thom. Bozium lib. 6. de ſign. Eccl. cap. 8. ubi nimis extollit, & multis teſtimonijs, exemplis, & rationibus probat eximiã ſcientiam, prudentiam, dexteritatem, & certitudinem, quâ Maximi Romani Pontifices, & ſacrorum Cardinalium Collegiũ, privilegio Divinitus cõceſſo, in declarandis rebus dubijs, & arduis uſi fuerint, & quid verum, quid falſum, quid bonum, quid malũ diſcernendo.

99 Quibus † non adverſatur, quòd in dicta Bulla Alexandri VI. nulla mentio de conſilio, aut conſenſu Cardinalium habetur, quæ in alijs Bullis
100 inſeri ſolet; nam † frequentius eſt, ut etiam adhibito Cardinalium conſenſu, & ſuffragio, ſolùm ſub nomine Papæ, & non aliorum Bulla expediatur, ut reſolvit Quintil. Mandoſ. ſup. reg. 8. Cancell. q. 5. num. 5. & 6. eam ra-
101 tionem adducens, quòd † actus denominatur ab eo, qui principalis eſt, & principaliter facit, non autem à conſenſu, ſeu conſilium præſtante, l. ſi pater, in fine, D. de manumiſſ. vind. l. aliud eſt vẽdere, D. de regul. iur. Bald. in l. 2. quæſt. 20. num. 24. C. de reſcind.
102 venditione. Præſertim, quia † ut benè advertit Paul. Caſtrẽſ. ubi ſup. Panormit. in cap. 2. num. 3. de cleric. non reſident. & plures alij relati ab Anton. Petra de poteſt. Princip. cap. 15. num. 83. & Valençuela d. monitor. contra Venet. p. 6. num. 97. & 98. pag. 367. Papa ſi nolit, non teneatur de neceſſitate, fratrum Cardinalium conſiliũ petere; neque † contrarium præcisè 103
conſuetudine induci poſſet, quia eſſet præſcribere contra ſupremam poteſtatem Papę; contra † quam, ut ijdẽ 104
Doctores advertunt, nulla currit præſcriptio, iuxta text. & ibi notata in cap. cùm non liceat, de præſcript. & doctrinam Innocentij communiter receptã in cap. bonæ, el 2. de poſtulat. Prælator. Franc. Marc. 2. par. deciſ. 1297. num. 5. & 6. Balbum de præſcript. 2. par. 5. princip. q. 2. num. 3.

Necnon † etiam, quia in dicta Bulla apponitur clauſula, *Ex certa ſcientia,* 105
quæ virtualiter præcedentem includit, & Pontificem certioratum eſſe præſupponit de omnibus, quæ illum movêre poſſunt ad negandum, aut concedendum; aliter enim non diceretur concedere ex certa ſcientia, ſed per ignorantiam, & ſubreptionẽ, cap. nihil, de electione, cap. Paſtoralis, §. prętereà ubi Abbas num. 4. de offic. delegati, cap. cùm olim, de ſent. & re iudicata, l. 1. C. ſi ſervus, aut libertus ad Decurionat. cũ plurimis alijs, quæ latè congerit Vital. de Cambanis in tract. clauſularũ, pag. 23. & Cardinal. Tuſchus pract. concl. iur. litt. C. concl. 340. & ſeq. Quod etiã † importat clau- 106
ſula altera, *De plenitudine poteſtatis,* quæ in eâdẽ Bulla proponitur, quâ nũquã uti Pontifex ſolet, niſi cum cauſæ cognitione, neque aliter quàm ſi plenè de negotio fuerit informatus, ut tradit Aretin. cõſ. 163. n. 13. Felin. in cap. quæ in Eccleſiarũ, num. 66. verſ. *Sextò limita,* de conſtitution. Tiraq. in tract. res inter alios acta, limit. 7. ad finem, & plures alios allegans Ferretus cõſ. 31. num. 31. vol. 1. Cravet. conſ. 241. verſ. *Quartò reſpondeo,* Molin. de primogen. lib. 2. cap. 7. num. 26. & ſeq. Menoch. conſ. 1. num. 426. Tuſchus ſup. concluſ. 342. & Marta de clauſulis, 1. par. clauſula 259. num. 13. & 14.

SVM-

SVMMARIVM
Capitis XXV.

1 *Alexandri VI. donatio à calumnijs invidorum defenditur.*
2 *Eccleſia eſt columna & fundamentum veritatis.*
3 *Pontifex Summus per ſe ipſum provincias Novi Orbis conquirere, & convertere non potuit, nec debuit. Et quare?*
4 *Eccleſiaſtici regulariter ſe militaribus expeditionibus immiſcere non debent.*
5 *Principes Chriſtiani Dei, & Eccleſiæ miniſtri ſunt.*
6 *Cap. Principes 23. quæſt. 5. & ſimilia exornantur.*
7 *Pontifex gladium materialem habet nutu, Imperator iuſſu, miles uſu, ex D. Bernardo.*
8 *Pontifex poteſt infidelium converſionem, & conquiſitionem Principibus ſæcularibus non ſolùm comittere, ſed & præcipere.*
9 *Regibus Catholicis potius quàm alijs converſio, & conquiſitio Novi Orbis ab Eccleſia committi debuit, & quare? & Auctores, qui de hoc agunt: & num. 11.*
10 *Hiſpaniæ Reges præ cæteris potentia, & commoditatibus pollent ad Novi Orbis regiones conquirendas, & convertendas.*
12 *Dei ſumma providentia intervenit in Novi Orbis converſione, Regibus Hiſpaniæ potius quàm alijs concedenda. Et quare?*
13 *Hiſpani Reges, & homines præ cæteris zelo, puritate, & cultu Chriſtianæ Religionis flagrare noſcuntur.*
14 *Reges Galliæ, & Angliæ cur à Deo vocati nō fuerint ad Novi Orbis conquiſitionem, & converſionem?*
15 *Hæreticorum omnes conatus circa Novum Orbem turbandum, & occupandū hactenus evanuerunt.*
16 *Infideles plures ab Hiſpanis in Novo Orbe ad Fidem redacti ſunt, quàm in omni Europa per hæreticos ab ea alienati.*
17 *Hæretici Deo valdè exoſi ſunt, & à Fidei propagatione ſemper excluſi.*
18 *Hæretici labruſcas potius, quàm veras vites novis Eccleſiæ plantationibus inſerunt.*
19 *Hæretici ſolùm valent ad corrumpendas, & perimendas animas, non ad ſalvandas.*
20 *Hæreticos cùr omnibus infidelibus deteriores eſſe dicat D. Hieronymus?*
21 *Hiſpaniæ Reges deputati videntur ad Fidem defendendam, & extendendam.*
22 *Genebrardus agnoſcit Hiſpanorum opus eſſe expugnare Infideles & Paganos.*
23 *Stanislai Oſij ingens encomium de Fide, & Religione Hiſpanorum.*
24 *Reges Hiſpaniæ, etiam nolentes, invitandi eſſent ab Eccleſia ad Novi Orbis converſionem.*
25 *Reges Hiſpaniæ iam pridem Chriſtianiſſimorum nomine gaudent.*
26 *Galliæ Reges ratione Imperij, quod olim habuerunt, dicuntur Chriſtianiſſimi.*
27 *Catholicorum titulus quandò ab Eccleſia Hiſpaniæ Regibus dari cœperit?*
28 *Hæretici vocem,* Catholicam, *in Eccleſia ferre non poſſunt.*
29 *Reges Hiſpaniæ appellantur Orthodoxi, & Defenſores Fidei.*
30 *Reges Catholici Hiſpaniæ gaudent virtute expellendi dæmones à corporibus obſeſſorum.*
31 *Reges Galliæ, & Angliæ habere dicuntur virtutem curandi ſtrummas.*
32 *Angliæ Reges annulos benedicunt, qui morbum comitialem depellunt.*
33 *Reges Hiſpaniæ etiā habent virtutem curandi ſtrummas, ut Reges Galliæ & Angliæ.*
34 *Reges Hiſpaniæ ſacro oleo tempore coronationis inungi ſolent.*
35 *Vnctionis ius paſſim omnes Reges Chriſtiani ſibi uſurpant.*
36 *Hæretici negant potuiſſe Pontificem à conquiſitione & converſione Novi Orbis alios Reges excludere.*
37 *Principes omnes Chriſtiani curare debent Fidei propagationem.*

Digitized by Google

38 *Commercium de iure gentium inter omnis commune eſt.*

39 *Maris uſus, & navigatio cuilibet cōmunis, & libera eſſe videtur.*

40 *Hiſpani iniuſtè videntur alios navigatione maris Indici probibere. Sed contrarium num. 63.*

41 *Indi videntur damnũ pati ex eo quòd alŷ præter Hiſpanos ad eos accedere probibeantur.*

42 *Terra omnium communis mater eſt, & eſſe debet ſecundùm Apolloninm.*

43 *Summum Pontificem rectè potuiſſe alios Reges præter Catbolicos ab Indiarum conquiſitione excludere, verior ſententia eſt, & qui eam probent?*

44 *Animarum converſionis cura præcipuè ſpectat ad Summum Pontificem.*

45 *Papa poteſt pro arbitrio ſuo diſponere modum & formam converſionis infidelium.*

46 *Papa eſt velut præcipuus motor converſionis infidelium: & Reges ſunt velut organa, & inſtrumenta.*

47 *Pax inter Principes quantumvis pios, & Chriſtianos conſervari non poſſet, ſi promiſcuè in eandem converſionem, & conquiſitionem intenderent.*

48 *Reges Caſtellæ, & Luſitaniæ ob conquiſitionem Indiarum plures ſimultates babuerunt.*

49 *Apoſtoli proprias, & diſtinctas provincias ſortiti ſunt, & unuſquiſque, Divo Paulo excepto, in ſua dumtaxat prædicavit.*

50 *Diœceſes, & Parocbiæ diſtinctos limites babent.*

51 *Multitudo ubi eſt, ibi & confuſio.*

52 *Hominum ad diſſentiendum facilitas naturalis eſt.*

53 *Indi non poſſent congruenter in Fide edoceri, ſi diverſarum nationum gentes boc miniſtrio fungerentur.*

54 *Provincia unaquæque abundat in ſenſu ſuo, & babet peculiares conditiones, & affectiones.*

55 *Communio ſolet diſcordias generare.*

56 *Nationes diverſæ aliæ alijs oppoſitæ ſunt.*

57 *Negotia pluribus commiſſa ſegnius expediuntur.*

58 *Multido miniſtrorum oneroſa potius, quàm utilis eſſe ſolet.*

59 *Negligitur quod cōmuniter poſſidetur.*

60 *Lex 2. C: quãdo, & quibus quarta pars debeatur lib. 10. exornatur.*

61 *Communionem rerum omnium qui in Republica utilem eſſe putant, reprebenduntur.*

62 *Pontificis probibitione interveniente, non eſt licitum in alienis terminis prædicare.*

63 *Commercium non eſt commune, ubi ab alijs prius legitimè præventnm eſt.*

64 *Eccleſiæ, & Fidei bonum quæ generaliter reſpiciunt, cæteris præferuntur, quæ ſpecialiter quibuſdam utilia ſunt.*

65 *Præceptum Divinum curandi animarum converſionem præfertur alijs, quæ à iure gentinm dimanant.*

Dom. Doct. Ant. Picbardus Vinueſa Primarius Salmant. & Pincianus Senator, laudatur, ibid.

66 *Feræ, & piſces licèt iure gentium capientium fiant, fallit tamen ubi capiuntur in loco ab alio præſcripto, vel legitimè poſſeſſo.*

67 *Mercatores extranei, & peregrini benè poſſunt ingreſſu, & commercio noſtrarum provinciarum probiberi.*

68 *Indorum maior utilitas in externis mercibus comparandis non eſt conſiderabilis, reſpectu damnorum, quæ ex cōmercio extraneorum recipere poſſent.*

69 *Commercia, & armorũ tranſportatio cum Barbaris, & Infidelibus probibētur, ubi aliquod damnum timetnr.*

70 *Probiberi quis poteſt ne accedat ad locum in quo timetur, quòd iniurioſus vel tumultnoſus exiſtet.*

71 *Excommunicationis cenſura, quæ imponitur in Bnllæ Alexand. VI. tranſeuntibus ad Novum Orbē, vel eius maria navigantibus ſine licentia Regum Catbolicorum, iuſta eſt, & legitima.*

72 *Excommunicatio, ut licitè, & validè ferri poſſit, quæ requirantur?*

73 *Excommunicatio ut liget, neceſſarium*

eſt, quòd authenticè promulgata ſit, & quòd non poſſit invincibiliter ignorari.

74 Excommunicationis pœna contra extraneos tranſeuntes vel navigantes ad Indias, omnibus nota eſt,

75 Schedulis plurimis alienigenæ omnes, atque etiam Hiſpani ſine Regis licentia ad Novum Orbem tranſire prohibētur.

76 Hiſpani ad Novum Orbem ſine licentia tranſeuntes non incurrunt cenſuram Bullæ Alex. VI. & quare?

77 Cenſurarum rigor, & vigor abrogari, & enervari ſolet per contrariam conſuetudinem.

78 Schedula noviſſima triremium pœna damnat eos, qui ad Novum Orbem ſine licentia tranſierunt.

79 Extraneorum qualibet commercia, & negotiationes etiā per interpoſitas perſonas in Novo Orbe probibentur.

80 Navigia, & merces extraneorum, quæ in mari, vel portubus Novi Orbis reperiuntur apprehendi, & confiſcari iubentur.

81 Pyratæ ſunt, qui ſuis navigijs maria, vel littora Novi Orbis infeſtant, & de pœnis Pyratarum.

82 Pyratæ ex ore Pontificis quotannis excommunicantur.

83 Philippi IV. Regis ac Domini noſtri zelus, & pietas commendatur, & qualiter initio regnandi treguas cum rebellibus ſolverit.

84 Schedula Regia de ſolvendis inducijs cum Holandis refertur.

85 Holandorum claſſis, quæ anno 1624. ad oras Regni Peruani pervenit, quem exitum babuerit?

86 Dominus Don Didacus Fernandez de Corduba excellentiſſimus Regni Peruani Prorex laudatur.

87 Holandi falsò ſe victores evaſiſſe in expeditione Limana & Braſilienſi confingunt.

88 Braſiliæ urbs ab Holandis intercepta, qualiter à noſtris recuperata fuerit?

89 D. Thomas Tamaio de Vargas Hiſtoriographus Regius, citatur & laudatur.

CAPVT XXV.

De iuribus, ac rationibus, quibus Apoſtolica Sedes curam, & facultatem convertendi, & acquirendi Novi Orbis Hiſpaniæ Regibus potius, quàm alijs indulſerit: & cur etiam quoſcunque alios Reges, Principes, aut privatos ad eundem Orbem accedere, vel eius maria navigare vetuerit?

HIS Ergo † adeò validis fundamentis, & robuſtis tibicinibus fulta Alexandri VI. donatio, ſecurè poterit adverſantium hæreticorum impetum ſuſtinere, & aliorum malevolorum invidiam, & latratus contemnere, Romanæ quippè Sedis auctoritas, & poteſtas, tot iuribus exemplis, rationibus, & auctoritatibus hac in parte communiri videtur, ut nullus deinceps piè, & rectè ſentientibus dubitandi locus remaneat; præſertim ſi animadverterint, ipſam † Eccleſiam, quę hoc iure in elargiendis infidelium dominationibus utitur, columnam, & fundamentum veritatis à Divo Paulo appellari, 1. Timot. 3. doctāque à Spiritu Sancto omnem veritatem, Ioan. 14. & 16. 1 2

Cùm autē † Summus Pontifex hāc ita piam, utilem, & laudabilem Novi Orbis inquirendi, & convertendi provinciā per ſe cōmodè exercere nōpoſſet, quia multos ac magnos ſumptus, crebras, & ingentes claſſes propter immenſam Oceani navigationem, & terreſtres etiam expeditiones, militareſque apparatus deſiderabat; quibus Sacerdotalis † ordo, Eccleſiaſticuſq; 3

ſtatus ſe regulariter immiſcere non debet, ut multis Sanctorum Patrum teſtimonijs adductis, latè probat Gratianus in cap.1. & ſeqq. 23. q. 7. cap. quicunque 1.& 2.cap.Clerici, cum plurimis alijs 23.q.8.& Gregor.de Valētia 3.tom.diſp.3. q. 16. de bello, puncto 4.per totum, columna 726.debuit utique illam aliquibus Principibus ſę-
5 cularibus Chriſtianis † committere, qui Dei,& Eccleſię miniſtri ſunt, ut inquit D.Paul.in epiſt.ad Roman.cap. 13.& pluribus oſtendunt Anton. Corſet.in tract. de poteſtate Regia, q. 1. num.2. Ioan. Igneus in l. neceſſarios, §.non alias, num.660.D.ad Syllanian. Petr. Gregor.lib.35. Syntagmat.cap. 1.num.1.Fevardentius ſup.Ruth.cap. 2.ſect.11.& ut præclarè docet D. Iſi-
6 dorus ab eod. Gratiano relatus † in cap. Principes 23.q.5: *Nonnunquam intra Eccleſiam poteſtatis adeptæ culmina tenent: ut per eandem poteſtatem diſciplinam Eccleſiaſticam muniāt, & quod non prævalet Sacerdos efficere per doctrinæ ſermonem, poteſtas hoc impleat per diſciplinæ terrorem, atque ita per Regnū terreſtre, cœleſte proficiat.*

Quò etiam reſpicit text.in cap.prodeſt, cap. Regum officium, cap. adminiſtratores, cap. de Liguribus, c. quali nos, eâd. cauſa & q. cap. diſplicet, cap.non invenitur, cap.quando, cum. alijs 23. q.4. & D. Bernard. lib. 2. de conſiderat.ad Eugen. quē citant Abbas, Andr.Siculus, & alij DD. communiter in cap.novit, de iudicijs, † ubi
7 inquit: *Gladiū materialem Pontifex habet, nutu, Imperator iuſſu, miles uſu, vel manu.* Et in noſtræ quęſtionis terminis
8 rectè † advertit Palacios Rub.de obtent.Regni Navarræ, 4.par. §.2.verſ. *Principes autem*, Epiſcopus Chiapenſ. in tract. comprobat. fol.29.& 47.Ioſeph.Acoſta lib.3.de procur.Ind.ſalute cap.2.pag.218. Ioan. Maior, Mag. Victor. & alij, quos noviſsimè refert, & ſequitur P.Franc.Suarez in tractat. de Fide, diſp. 18. ſect. 1. num.7.pag. 284.ubi concludunt, Summum Pontificem poteſtatem habere, hanc converſionem, & reliqua ad eius executionem neceſſaria, temporalibus Principibus committendi, eiſdemq; præcipiendi, ut talem curam aſſumant.

Porrò, ſi alicui Chriſtiano Principi hoc opus iniungendum,& demandandum fuit. Sanè † nemo ſanus negare 9
poterit, optimo, ac veluti præciſo iure, Catholicis Hiſpaniæ Regibus cōmitti debuiſſe, tum quia ipſi primùm has adeò remotas,& antiquis ignotas Novi Orbis regiones explorare,& occupare cœperunt, ut fusè oſtendimus ſuprà hoc lib.2.cap.6.per totum. Cùm etiam, quia littorum, ac marium domini erant, quæ magis ad prædictas regiones accedere videbantur,& † po- 10
tentiâ, divitijs, navigiorum copiâ, nautarumq́ue peritiâ & Imperij amplitudine, præ cęteris, eâ tempeſtate pollebant, & nunc magis pollere noſcūtur, ut diximus ſup.hoc eod.lib.cap.16. ex num.43. & latè probat Fr.Ioan.à Pōte in conven.utriuſque Monarch. lib. 1.cap.5.per totum, & noviſsimè Fr. Ioan. à Salazar in Politica Hiſpana propoſit.1. Quæ omnia quàm fuerint huic muneri neceſſaria, ſatis apparet, ut † pluribus oſtendnnt idē Epiſcop. 11
Chiapenſ. ubi ſup. fol. 29. & ſeqq. & fol.46.& 52.Acoſta d.cap.2.verſ. *Cur verò*, ibi: *Cur verò Hiſpaniæ Regibus potiùs, aut ſolis, ſi modò abſit invidia, res tanta commiſſa fuerit, non eſt ab æquitate alienum, cùm & illorum auſpicijs, atque ope primùm inventa utraque India ſit, & navigationi Oceani opportuniſſima Hiſpania ſit. Denique primi illi eam provinciā & petiverunt, & ſtudiosè curarunt.* Ioā. Boterus omnino legendus in relation. univerſ.4. part.lib.2. per totum, Ant. de Herrera in hiſtor.gener.Ind.decad. 1.lib.2.cap.4. pag.51. Rutil. Benzon. de anno Iubilæi lib.1.cap.10. pag. 53. Thom.Bozius de ſign Eccleſ. Dei lib. 10.cap.13.verſ. *Atque hæc ſuprema*, Fr. Thom.à Ieſu de procuran.omn. gent

ſalute,

Digitized by Google

ſalute,lib. 2.cap.8.pag.55. & 56. Lu-
dovic.Cabrera in hiſtor.Regis Philip-
pi II.lib.7. cap.8. pag.419.Fr.Ioan. à
Torquemada in Monarch. Indiana
lib.15.ex cap.3.ad 9.lib.17.cap.19.&
20.& lib.18.cap.2.& 3.Fr. Ioan.à Pō-
te in dict. convenien. utriuſque Mo-
narch.lib.3.cap.3. pag.21. & in ſimili
de Indijs Orientalibus,Luſitanis con-
ceſsis Pat.Ludovic.Molina de iuſt. &
iure,tract.2.quæſt. 35. col. 191. verſ.
Illud,& Pat.Ferdin.Rebellus de obli-
gat.iuſt. lib.18. q.ult. ſect.1.in fine, &
ſect.4.per totam, & noviſsimè Auguſt.
Barboſa in Paſtorali,1.part.tit.3.cap.
2.num.44.& Seraph. Freitas de iuſto
Imper. Aſiat.cap.8.num.1. & ſeqq.

Qui etiam inter alia conſiderant,
12 miram † Dei providentiam interve-
niſſe in hac Regum, & miniſtrorum
Hiſpanorum ad opus ita arduum, &
pium electione,ac deſtinatione,prop-
13 ter † Fidei puritatem, & ardentem
Divinę Religionis zelum, & cultum,
quo ſemper flagraſſe noſcuntur, ut
præter alios oſtēdit Lucius Marineus
Siculus de reb.Hiſp.lib.5.cap.de Hiſ
pan.ſobriet. ibi: *Quare quidem meo iudi-
cio in Orbe toto terrarum nulla gens eſt
hodie Hiſpana,ut ita dicam,Chriſtianior.*
Ioan.Vaſæus Belga lib.1.Chron.Hiſ-
pan.cap. 9. ibi: *Fuit profectò Hiſpania
Chriſtianæ Religionis ſemper obſervan-
tiſſima, & Fidem Catholicam, quâ ſemel
imbuta,ſinceriſſimè uſque coluit, hæreticis
infeſtiſſima*, Odofred.in l. 2. C. de hæ
ret. his verbis: *Puniuntur ſuſpecti hære-
ſios in religioſiſſimis Hiſpaniæ Regnis,
vel hoc maximè hac tempeſtate triumphā-
tibus, & ſingulari laude dignis, quòd nul-
lâ non ſolùm planè hæreſi,verùm nec ſuſ-
picio quidem,ſine digna vel momento ma-
net nota*,& latè proſequitur Simancas
de Catholic.inſtit.tit.3.num.3. & 14.
Camill. Borrell. de prǣſtan. Reg. Ca-
thol. cap.81.Valdeſius de dignit.Reg.
Hiſp.cap.20. à num.19. Gregor. Lop.
Madera in Monarch.Hiſp.cap.6.fol.
46.& cap.12.à n. 3.& noviſsimè Fr.
Ioan.à Salazar in d. Polit. Hiſp. pro-
poſit.3. & eruditiſsimus Petr.Ferdin.
Navarrete in præclaro tract. de con-
ſervatione Monarch.diſcurſ.7.

Quod in † Angliæ,& Galliæ Regnis, 14
quibus idem negotium committi poſ-
ſet,contra ſe haberet, quorum gentes
varijs,& nefarijs hæreticorum errori-
bus ut plurimùm deturpatæ, loco ve-
ri,ac puri Evangelici ſeminis, infelix
lolium,pravam, ac perfidam Lutheri,
aut Calvini doctrinam, ſive mavis zi-
zaniam, & ſteriles avenas inter ru-
des, & inermes Indos diſſeminarent.
Vnde Deus permiſit, ut prædicti Re-
ges Columbi promiſsis,qui ad eos pri-
mùm acceſsit,non aſſentirent;& † ut 15
ipſorum,atque omnium hęreticorum
conatus,qui in has Novi Orbis regio-
nes toties audacter ingredi tentarunt,
hactenus,Deo opitulante,evanuerint,
nihilque profecerint. Quod idem piè
quoque & elegāter advertit Fr. Thom.
à Ieſu ubi ſup. pag. 56. inquiens,hoc
ex eo provenisse, quòd benedictione
Romanorum Pontificum caruerint.
Simon Maiol.in dieb.Canicul.1.tom.
colloq.20.de herbis,pag.mihi 449. &
ſequenti,ubi † ait,ex ingenti hac infi- 16
delium converſione,quę in Novo Or-
be per Hiſpanos Catholicos facta eſt,
plures ibi Christo nomen dediſſe,
quàm ſit hæreticorum corū numerus,
qui in omni Europa à Fide Catholica
defecerunt. Ac propterea patere, Deo
vero magis hærêre nos,qui Catholicā
Fidē ſequimur,quàm hæreticos,† quos 17
Deū exoſos habêre, & ab ovibus ſuis
ſeiunctos,inde probari poteſt,quòd in
ſua propaganda Fide dedignatus eſt,
quempiam ſibi eſſe miniſtrum, qui ali-
quâ hęreſi fuerit contaminatus.

Sūt enim ij adeò † perfidi,ut labruſ- 18
cas potius,quàm veras vites novis Ec-
cleſię plantationibus inſerere curent,
nullamque unquā regionē ad Chri-
sti Fidem converterint,ſed potius iā
conſervos ſuâ perfidiâ corruperint, ut
ita † valeant tantummodo ad peri- 19

men-

mendas animas, ad ſalvandas autem nulla illis vis, nulla ſit conceſſa facultas.

De quo argumento plura alia congerit Thom. Bozius lib. 2. de ſign. Eccleſ. Dei cap. 11. verſ. *Quamvis ſextò*, & lib. 4. cap. 1. & cap. 3. & 9. in fine, & lib. 10. cap. 13. Pat. Franc. Suarez in defenſ. Fidei contra ſectam Anglican. lib. 1. cap. 16. numer. 22. & ante eos Tertull. lib. 1. de præſcript. cap. 42. dicens: *De verbi adminiſtratione quid dicā? cùm hoc ſit negotium illis, non Ethnicos convertendi, ſed noſtros evertendi, ruinas quippè potius operantur ſtantium ædificiorum, quàm ſtructionem iacentium ruinarum.* Et D. Hieron. qui

20 † hac de cauſa hæreticos deteriores omnibus infidelibus eſſe, in hęc verba teſtatur: *Facilius eſt furori Gentilium occurrere, raptoſque populos à beſtiali ſcientia ad Fidei pietatem prædicando convertere, quàm hæreticum quemlibet ſui perfidia dogmatis confidentem, ad fidem rectam revocare.*

Quibus addere poſſumus, glorioſiſ-

21 ſimos † Hiſpaniæ Reges, quodammodo ab Eccleſia deputatos videri, ad Fidei defenſionem, & convertendas, & protegendas novas inſulas, & infidelium nationes, ac Sanctum CHRISTI Evangelium per diverſa mundi climata, & extremas, atque ignotas provinciarum plagas diſſeminandum, ut tradit Borrell. ubi ſup. cap. 41. num. 56. in fine, & cap. 44. per totum, Ge-

22 nebrard. lib. 4. Chron. ann. 1492. † ibi: *Quo anno bellum Hiſpanum perfectum eſt contra Mauros, eorumdem expeditio ad verſus Indos Occidentales cœpit, quaſi Hiſpanorum opus ſit expugnare Infideles &*

23 *Paganos.* Et † Stanislaus Oſius Cardinal. Varmienſis lib. 3. adverſus prolegom. Brentij, ibi: *Nullum Regnum eſt hoc noſtro infœlici ſæculo magis ab hæreſibus intactum, quàm ſit, vel hoc ſolo nomine fœliciſſimum, Hiſpaniarum Regnum, cui propter hanc in Fide Catholica conſtantiam, & eius tuendæ diligentiam, alias prætereà multas fœlicitates Deus largitur.* Quod ipſe etiam Alexander VI. in Bulla conceſsionis ſępè teſtatur.

Vnde † non potuit eiſdem Regibus 24
hoc munus à Sede Apoſtolica denegari, ad quod ipſi ſe ultrò offerebant, & multis ac magnis periculis, ſumptibus, & expenſis iam factis, novas in dies ſe facturos pollicebantur, cùm etiam nolentes invitandi, imò & compellendi eſſent.

Maximè † cùm Chriſtianiſsimorū 25
nomine iā inde ab Alfonſi temporibus gaudeant, ad quem Ioannes IIX. Pōtifex Maximus anno 853. duas cum hac inſcriptione epiſtolas miſit, quas ad litteram refert Roder. Archiepiſc. Toleran. in hiſt. Hiſpan. lib. 5. cap. 17. & citat Camill. Borrel. dict. cap. 41. num. 43. Palac. Rub. de obtent. Regn. Navarræ, 4. par. §. 5. in fine. Vbi † ad- 26
dit Galliæ Reges, qui hunc titulum ſibi ſolis præſumunt, non fuiſſe ratione Regni Chriſtianiſsimos appellatos, ſed propter imperium, quod olim habuerunt: unde poſteà, exuti Imperio, illud relinquere debuiſſent, niſi à Pio Secundo poſteà in perſona Ludovici XI. confirmatum fuiſſet, ut in eius vita Philip. Commin. ſcriptum reliquit, & Mariana de reb. Hiſpan. lib 26. cap. 12. in fine.

Et † Catholici etiam (titulo velut 27
hæreditatio) ipſimet noſtri Reges dicantur, non ſolùm à temporibus Ferdinandi, & Eliſabeth, quibus hūc titulum idem Alexander VI. Summus Pōtifex ob Mauros demum ab Hiſpania expulſos meritò renovavit, ſed à tempore Recaredi Gothorum Regis, qui in Concilio Nationali Toletano ita appellatus fuit, eò quòd primus Fidē Catholicam inviolabiliter cuſtodivit, & totam Hiſpaniam ab Arriana hæreſi liberavit, ſive, ut alij magis cōmuniter putant, à tempore Alfonſi Regis Oveti, huius nominis Primi, qui fuit gener Pelagij, & hoc Catholici cognomine ab Eccleſia appellari cœpit anno 734. & 740. Quo nihil aliud ſig-

nificatur,quàm Carholicę,id eſt , uni-
verſalis Eccleſiæ , & Chriſtianæ Fidei
conſervandæ,& propagandæ zélus, &
amor,quo ſempet flagraſſe conſpiciũ-
tur, hæreticis , & ſchiſmaticis adver-
28 ſantes, qui † hanc vocẽ : *Catbolicam*,
in Eccleſia ferre non poſſunr,ut obſer
vat Alanus Copus dial. 6. cap. 21.
pag. 884.

Et de prędicto titulo, plurima ex
au thenticis hiſtorijs tradẽtes Archie-
piſc.Tolet.lib.2.cap.15.& lib. 4. cap.
5.hiſtoria Palentina in Alph. I. Lucas
Tudenſis in eod.Æra 776.hiſt.gener.
Hiſp.3.par.cap.4. Vaſæus in Chroni.
Hiſp.1.tom.ann.589.&ann.737.Am-
broſ.Moral.3.p.hiſt.Hiſp.lib.13.c.12.
Mariana de reb. Hiſpan. lib.7. cap.4.
& d.lib.26.cap.12.in fin. Hieron.Zu-
rita 3.p.Annal.lib.2.cap.40. Raphaël
Volaterran.lib.2.cap.*Saracenorum ini-
tium belli*,ad finem , & innumeri alij,
quos diligenrer congeſsit Camil.Bor-
rell.d.cap.41.ex num.48. & cap. 42.
per totũ,Did.Valdes d. lib. de dignit.
Reg.Hiſp.cap.13. per totum, Mader.
in.d.Monarch. Hiſp. c.12.Fr. Roder.
de Yepes in Genealog. Reg. Hiſp.in
Alphonſo I.Valençuela in monit. cõ-
tra Venet.7.p.num.106.Iacob.Gual-
ther. in Chronogr.8. ſęculo,pag.567.
qui eundem ritulũ Galliæ quoque Re-
gibus datum contendit,ſæcul.14.pag.
697.& noviſsimè Simõ Maiol. in die-
bus Canicul.4.tom.colloq.5.pag.mihi
362.ubi diſputat,an hic ritulus maior,
& antiquior ſit,quàm Chriſtianiſsimi,
de quo Francię Reges gloriãtur? Doct.
Salazar de Mendoça de orig. Dignir.
Hiſp.lib.1.cap.6.pag.7.Fr.Ioan.à Põ-
re in convenien.utriuſq; Monarch.in
epiſt.ad Regnum , & lib.1.cap.3.pag.
29 14.Vbi † probar etiam appellari or-
thodoxos,& defenſores Fidei (de quo
titulo ſpeciale caput fecit Borrell. ubi
ſup.cap.44.)& Pet. Aznarius in tract.
de Mauror.expulſion.2.p.c.25. & 26.

30 Ob quem Fidei Catholicæ † zelũ,
eoſdem Catholicos Hiſpaniæ Reges
virture expellendi dæmones à corpo-
ribus obſeſſorum , Divinitus ſibi con-
ceſſa,gaudêre , apertè reſtatur Carol.
Tapia in rubr. D. de conſtit. Princip.
cap.1.n.3. Chaſſaneus in Catal. glor.
mund.5.p.cõſid.1.verſ.*Proviſum*, Ca-
mill.Borrel.d.tract. de pręſtant. Reg.
Cathol.cap.55.n.2. Valdes ubi ſuprà
cap.16.num.13.& Fr.Ioan.à Ponre in
d.cõven.utriuſq; Monarch.lib.1.cap.
6.pag.113. Vt † ſic Galliæ,& Angliæ 31
Regibus non invideant, qui iuxta eoſ-
dẽ Auctores, Polidorum Virgiliũ lib.
8.hiſt. Angl. & plures alios , quos ipſi
recenſent,& Alanum Copum dialogo
3.cap.28.pag.434. & ſeq. ſtrummas
(vulgò *lamparones*) curare ſolent, † & 32
annulos benedicunt,qui morbum co-
mitialem depellunt.

Præſertim † cùm & hoc idem ſanã- 33
di ſtrummas Divinum privilegiũ,etiã
noſtris Hiſpaniæ Regibus conceſſum
videatur,ſi credimus Pet. Ant.Beuter
lib.2.hiſt.Hiſp.cap.50. quem referunt
Valdes,& Puente ubi ſup.qui Auctor
eſt,Reges Aragoniæ ægrotis prædicto
ſtrummarum morbo ſępè ſalurem cõ-
tuliſſe:ſicur & illud aliud † unctionis 34
ſacri olei,de quo etiam prædicti Gal-
lię,& Angliæ Reges nimis gloriantur,
ur latiſsimè,adductis pluribus exẽplis
Regum Hiſpaniæ,qui ſolemniter inũ-
cti fuerunt,probant Valdeſius , & alij
ex ſuprà relatis , Ambroſ. Moral. lib.
12.cap.41.53.& 57.Perr.Anton.Beu
ter.lib.2.cap.8.Hieron.Zurita 1. par.
Annal. lib.5. cap. 17. Garibai lib.26.
cap.1.& lib.27.cap.1. & 4. Garſias de
Loaiſa , qui narrar hanc ſacram un-
ctionẽ in Eccleſia Toletana recipere
ſolitos fuiſſe,in Synodo Tolet.ſub Gũ-
demaro fol.277. & alia teferens Simõ
Maiol.d.colloq.5.pag.371.Vbi † hoc 35
ius unctionis paſsim omnibus Regi-
bus Chriſtianis cõmune fuiſſe oſtẽdit
ex cap.1.de ſacra unctione,Clem.1.de
iur.iurand.cap.venerabilem, de elect.
& ex tradiris à Lactanrio Firmiano
lib.4.de vera ſap.cap.7.

Sed

36 Sed quoniam hic † hæretici inſur-
gunt,& dato quòd Summus Pontifex
potuerit Reges Hiſpaniæ ad hãc No-
vi Orbis converſionẽ,& cõquiſitionẽ
præficere,eum tamen impudẽter irri-
dent,quòd alios,ad has regiones acce-
dere,& per hæc maria navigare vetue-
rit.Videamus oportet,an hac in parte
aliquid adferant,quod magis ipſorum
procaciam excuſet. Et quidem iuxta
mentem P.Ferdin.Rebelli d.lib.18. q.
ult.ſect.1.quem noviſsimè referunt,&
ſequuntur Auguſt.Barboſa ubi ſup. n.
44.& ſeq.& Benedict.Ægidius in l.ex
hoc iure,D.de iuſt.& iur.c.3. ex n. 13.
& Freitas de Imper. Aſiat. cap.8. hęc
pro illis argumenta conſiderari poſſe
videntur.

37 Primò,quia † ex CHRISTI faculta-
te omnibus Principibus Chriſtianis
fas eſſe videtur, procurare infidelium
nationum per ſe,aut per ſuos ſubditos
converſionẽ ad Fidẽ,ut habetur Mar-
ci ult.& latiùs oſtendimus ſuprà hoc
lib. cap.16.ex num.11.Ergo non po-
tuit,nec debuit hæc cura ſolis Catho-
licis Regibus cum aliorum inhibitio-
ne,& excluſione committi.

38 Secundò, quia † commercium de
iure gentiũ cum quibuſvis nationibus
videtur eſſe cõmune,ut etiã fusè pro-
bavimus ſup.hoc lib.cap.20. ex n. 34.
39 Et † idẽ in maris uſu, & navigationi-
bus probat celebris tex.in §.1. inſt.de
rer.diviſ.l.2.D.eodem l 3.§. ult. D.ne
quid in loco pub.ibi: *Littora,in quæ po-
pulus Romanus imperiũ habet, populi Ro-
mani eſſe arbitror, maris autẽ communem
uſum omnibus hominibus*,cum alijs, quę
tradit Angel.ibid. n.1. Benedict. Bo-
nius in tract.de cenſib.n.40.Franciſc.
Marcus q.Delphina.110.n.11.p.2. &
Camil.Borrel.in tract. de præſt.Rég.
Cath.cap.10.n.4.unde Traian.à Plin.
in Panægyr. *Laudari videmus, quòd re-
cluſit vias,portus patefecit,itinera terris,
littoribus mare,littora mari reddidit, di-
verſaſq; gẽteis ita cõmercio miſcuit,ut quod
gentiũ eſſet uſquã,id apud omnes natũ eſſe
videretur*:cõtra verò Romanos à Ger-
manis accuſatos apud Tacitũ 4. hiſt.
quòd *colloquia congreſſuſque gentiũ arce-
rent,flumina,terras, & cœlũ quodammo-
do ipſum clauderent*. Iniuſtè † ergo Hiſ- 40
pani alijs gentibus prohibere vidẽtur,
ne cum Indis ſua commercia,& nego-
tiationes exerceant;non minus quàm
ſi Galli Italis prohiberẽt,ne cum Hiſ-
panis commercium haberent,aut per
eorum maria navigarent.

Tertiò, quia ſi prædicta Alexand. 41
VI.conceſsio ad infidelium favorẽ,&
utilitatem dirigitur,non debuit, adie-
ctâ hac prohibitione, in eorũ damnũ
retorqueri.Nam quò plures ad Indos
navigarent,eò faciliùs doctrinâ,& mo-
ribus Catholicis, & politicis imbue-
rentur,& plus mercium peregrinarum
haberent,viliuſque eas emerẽt,& ſuas
etiam merces cariùs externis vende-
rent.Ergo non potuerunt Summi Põ-
tifices ſolis Hiſpanis præfatam India-
rum conquiſitionem, converſionẽ,&
negotiationem donare.Et huc † trãſ- 42
ferri poſſe videtur illud Apollonij a-
pud Philoſtrat.lib.1,cap.12. *Vbi terra
(inquit) cõmunis omniũ mater eſt, propte-
reà quod iuſta, vos autẽ iniuſti, qui veſtrã
dumtaxat matrem eam eſſe voluiſtis.*

Cęterùm † his argumentis non ob- 43
ſtantibus, longè verior, & receptior
contraria opinio videtur,quæ in eiuſ-
modi caſibus talẽ prohibitionẽ nõ ſo-
lùm iuſtã,& utilẽ, verùm omnino ne-
gotio,de quo agimus, neceſſariã eſſe
ſupponit.Eamq; omnes Catholici Au-
ctores abſque ulla hæſitatione ſequũ-
tur,ut cõſtat ex Epiſc.Chiap.in d.tract.
comprobat.fol.29. & ſeqq. & fol. 46.
& ſeqq.Marquard.in tract.de Iudæ.&
Infidel.1.p.cap.14.Pet.Malfer. d.cõſ.
769 apud Mandell,num.fin.Soto in 4.
diſt.5.q.unica, art. 10. M. Victoria in
2.relect.de Indis,ex n.10.& eum refe-
rens Greg.Lop.in.d.l.2,tit.23. par.2.
gloſſ.mag.col.5 & 6. Card.Bellar. lib.
5.de Sũmo Põt.cap.2.verſ. *At inquiẽt*,
Ioſeph.Acoſta d.lib.3.de procur. Ind.

ſalute,

ſalute,cap.2.Franc.Vargas in tract.de Epiſcop.iuriſd.& auctorit. confir. 10. num.5. & 6. Anaſtaſ. Germon. lib. 3. de ſacr.immunit.cap.13.n.30.& ſeqq. Molin.de iuſt.&iur.tract.2.q.35.verſ. *Illud*,Rebell.ubi ſup.ſect.4.per totam, Ant.de Herreta d.hiſt. gener.Ind.decad.1.lib.2.cap.4.pag.51. Alphōſ.Alvarez in ſpecul. Rom. Pontif.cap.31. col.2.Pet.Navarr.de reſtitut.ablator. lib.4.cap.2.n.85.p.2.Camil.Borrel.de pręſtan.Reg.Cath.cap.46.n.229.Zevallos pract.comm.tom.4.q.ult. num. 324.& ſeqq.&noviſsimè P.Frāc.Suarez in tract.de Fidé,diſp.18.ſect. 1. n. 7.Georgius Cabedus deciſ.Luſit.195. n.2.1.par.& deciſ.47.per tot.par.1.& noviſsimus Ægid. Bened.in l. ex hoc iure,D.de iuſt.& iur.1.tom. cap 3. n. 15.& 16.& Seraph. Freitas d.tract.de Imp.Aſiat.cap.7.& c.8.n.18. & ſeqq.

44 Qui omnes † cōcludunt,quòd cum hæc cura converſionis animarū,& errantiū oviū ad CHRISTI ovile dedu cendarū, pręcipuè ad Summū Eccleſiæ Paſtorē ſpectet, rectiſsimè poteſt,
45 pro † arbitrio ſuo,ea omnia diſponere,& ordinare; quę ad hunc finē côlequendū magis conducere iudicaverit, & interChriſtianos Principes eandem curam dividere,atque unicuiq; certos terminos pręfigere,& aſsignare; quos poſteà ſine iniuria aliorum tranſgredi non poterunt, & non ſolùm pręedicationem,ſed etiā commerciū in eiſdem terminis interdicere,ſi hoc ita ad Religionis Chriſtianę propagationē ma-
46 gis expediat. Hoc enim totū † ad Pōtificem pertinere inquiunt, tanquā ad principalem(ut ſic dicā)motorē.Nam Reges ſunt veluti organa,& inſtrumēta eius,& ideò nullus poteſt trāſgredi terminos ſibi pręſcriptos, quia non poteſt moveri,niſi motus.

Pro cuius ſententiæ confirmatione
47 primò conſiderari poteſt,quòd † pax inter Principes Chriſtianos,& eorum miniſtros conſervari nō poſſet, ſi promiſcuè in eandem curam intenderēt, quantumvis pio animo,& ab omni di vitiarum cupiditate libero,ducerētur, ut † conſtare poterit ex ipſo Caſtellanorum,& Luſitanorum exemplo, qui, 48
quamvis ita Catholici eſſent,& maxi mis amicitię, & neceſsitudinis vinculis iuncti,iureſtinis tamen odijs,&bellis flagrare cœperunt, ob id, quòd alter alterū ſuos intraſſe terminos querebatur,ut diximus ſup.lib.1.cap.6.ex num.68.

Et multo melius † ex Apoſtolorum 49
imitatione,qui licèt facultatem ſibi à CHRISTO conceſſam haberent, Evāgelij per univerſum terrarum Orbem prædicandi, iuxta illud Marci ultim. *Euntes in univerſum mundū, prædicate Evangelium omni creaturæ*. Et Lucæ 10: *Miſit diſcipulos ſuos binos ante faciē ſuam in omnem civitatē,& locum, quo erat ipſe venturus.* Adhuc tamen ex hiſtoria,& traditione Eccleſię novimus,poſt paſſionem Domini,Apoſtolos ipſos inter ſe omnes Orbis provincias ſortitos,& partitos eſſe, & unumquemque in ea, quæ ſibi obtigerat, prædicaſſe, neque unum (D.Paulo excepto) in provinciam alterius intraſſe,ut pluribus oſtēdimus ſup.lib.1.cap.14.n.81. & latè proſequitur Fr.Ioan. à Ponte in conven.utriuſq; Monarch.lib.2.per totū, & Fr.Ioan. Baptiſta in adverten.Confeſſor.2.par.fol.412.num.11.

Et † idem poſteà univerſalis Eccleſia in diviſione, Diœceſeon, & Parochiarum cōſtituit,eam ſemper cautionem adijciens,ne unus Epiſcopus,ſive Parochus alterius fines,etiam prętextu Religionis, ingrederetur cap. 1. & per tot.9.q.2.cap.1.13.q.1. cap.licèt 16.q.3.cap.1.de præſcrip. cap. Paſtoralis, de his quæ fiūt à Prælat. cū alijs. 50

Etenim † ubi multitudo ibi pleruque confuſio eſt, l. 2. C. quando, & quib.quarta pars,Bart.in l.ſi tamē,§.ſi arbiter,de recep.arbitr. Bald.in l.ſolā, C.de teſtib.& in l.data opera, C. qui accuſar.non poſſ.& Panorm.in cap.1. de iudic.Et cū † naturalis ſit inter ho- 51 52

mines

mines ad diſſentiendum facilitas, l.
item ſi unus 19.§. principaliter, D. de
recep. arbitr. cũ alijs, quę adduximus
ſup. hoc lib. 2. cap. 14. num. 1. Satis cõ-
53 ſtat, quàm † varijs, & interdum con-
trarijs opinionibus, & moribus Indi
imbuerentur, ſi adverſarũ nationum,
& provinciarum homines, & ſub di-
verſis Regibus, ac legibus vitam agen-
tes, etiamſi omnes Catholici eſſent, ad
eorundem Indorum converſionem &
54 gubernationem delegarentur. † Nam
unaquæq; provincia abundat in ſenſu
ſuo, cap. ius Quiritum, 1. diſt. cap. utinã,
diſt. 76. l. obſervare, D. de off. Proconſ.
& varijs corporis, & animi affectioni-
bus, & inclinationibus ducitur, l. quod
ſi nolit, § qui mancipia, D. de ædil. e-
dicto, iunctis alijs, quæ eleganter no-
tat Ariſtot. lib. 3. Polit. cap. 10. Cicer.
in orat. de Provinc. Conſular. Eupho-
rus in Iconibus omnium nation. Ioan.
Boëm. de morib. omnium gent. Tiraq.
in l. 7. connub. num. 12. & de nobilit.
cap. 12. Mantua in gloſſario, claſsi. 17.
cap. 32. num. 1. & Claud. Pratus Gnoſ.
gener. iur. lib. 3. tit. 4. cap. 3.
55 Et † cùm communio etiam inter
propinquos diſcordias generare ſo-
leat, l. cùm pater, §. dulciſsimis, D. de
legat. 2. cũ alijs, quę adduximus ſuprà
hoc lib. 2. cap. 6. n. 70. planum eſt, lon-
gè maiores inter diverſas gentes, & na
56 tiones futuras, quibus ſemper † aliqua
æmulatio, & naturalis veluti repugnã-
tia inſita eſſe cognoſcitur.
75 Secundò † facit, quòd experientiâ
comparatum ſit, ſegnius ea geri, & cu-
rari ſolere, quę pluribus commendan-
tur, ut inquit text. iunctâ gloſſ. in l. ſi
plures, D. de adminiſtr. tutor. ubi illud
vulgatum carmen adducit:

Segniùs expediunt cõmiſſa negotia plures;
Quiſque enim culpam reijcit in ſocium.

58 Multitudo † enim oneroſa nihil habet
honeſtum, quoniam in paucis ex mul-
tis, quæ ſecundùm virtutẽ eſt, vita ſal-
vatur, auth. de referẽd. ſacr. Palac. §. 1.
verſ. *Multitudo*, cap. 2. & ibi gloſ. de re-
ſcrip. in 6. & melius eſt, Domini Sacer-
dotium paucos habêre miniſtros, qui
poſsint dignè opus Dei exercêre, quã
multos inutiles, qui onus grave ordi-
natori adferant, can. tales, diſt. 23. cap.
1. de prileg. ibi: *Nam curiosè proſpicien-
dũ eſt, ne honor, cui debent excellentiora
committi, ſui numeroſitate viliſcat.*
Pręſertim † cùm naturale etiã vi- 59
tium ſit, id negligi, quod communiter
poſsidetur, utque ſe nihil habêre, qui
non totum habeat, arbitretur, deniq;
ſuam quoque partem corrumpi patia-
tur, dum invidet alienę, ut eiſdem ver-
bis tradunt Impp. Theodoſ. & Valen-
tinian. † in l. 2. C. quãdo & quib. quar- 60
ta pars debeatur lib. 10. Quibus alia
ſimilia haber Ariſt. lib. 2. Polit. cap. 1.
communionis † regulã introductam 61
à Socrate in ſua Republica reprehen-
dens, & eadem, adverſus Anabaptiſ-
tas, V valdenſes, & alios hæreticos cõ-
munionis rerum patronos, rectè uſur-
pari poſſe, benè obſervat Gothofred.
in notis ad d. l. 2. & Albanus Spinalat.
in Politiſmo lib. 1. cap. 12.
Neque ita tenendo, quidquam ob-
ſtabunt argumenta ſuprà in favorem
contrariæ partis conſiderata. Nã † ad 62
primum reſponderi poteſt, fatendo,
omnibus quidem Chriſtianis homini-
bus, & pręcipuè Principibus, licitum
eſſe, infidelium nationũ converſionẽ
curare: id tamen limitari, niſi à Sũmis
Pontificibus, propter ipſummet bonũ
converſionis earundẽ nationũ, prohi-
biri fuerint, ad quos propriè ex officio
ſpectat eiuſmodi miſsionum diſtribu-
tio, & ea omnia (ut diximus) benè diſ-
ponere, quæ ad hunc finem magis ex-
pedire cenſuerint, ac per conſequens
prohibere, ut quando alteri Principi
ea cura prius commiſſa eſt, reliqui ab
eâdẽ arceãtur, ne mutuò ſe impediãt,
& alia damna, & inconvenientia ſe-
quantur, de quibus ſuprà loquuti ſu-
mus; & præſertim ubi pravi, & corrup-
ti hæreticalis ſeminis timor interve-
nire poſſet, quod quantum fugi, & vi-

tari

vitaridebeat ſup.ex n.16.probavinius
Ad ſecũdum autem,& tertium pari
fermè ratione reſpondeo, † libertatẽ
63 quidem in commercijs,& maris navi-
gationibus ex naturali, & communi
omnium gentiũ iure originẽ ducere.
Id verò locum habêre,antequã ab alio
Principe ex iuſtis, & legitimis cauſis
hæc iura præventa, vel ab Apoſtolica
ſede conceſſa non fuerint.Tunc enim
64 ea,quæ † generalẽ Eccleſiæ,& Indorũ
favorẽ reſpiciunt, ijs, quæ ſpecialiter
quibuſdã utilia ſunt, præponimus, ut
in ſimili dicitur in auth. res quæ, C.
cõm.de legat.&in l.unica,§.penult.C.
de caduc.toll.iũctis alijs,quæ latè ob-
ſervat Iaſ.in l.Barbarius, n. 32. D. de
off. Prętor.&in l.cętera,§.ſed & ſiquis,
n. 2.D.de legat.1.Decius in l.id quod
noſtrũ,n.3.D.de regul.iur.Ioã.Corraſ.
de iuris arte,1.p.cap.23.& Andr.Gail.
lib.2. pract. obſervat. 56. n.3 & ſeqq.
65 Et præceptum † Divinũ, animarum
converſionẽ curãdi,illud aliud vincit,
& ſuperat,quod à iure gentiũ inductũ
maris navigationẽ, omnibus liberam
facit, & cõmercia extranearũ gentiũ
cum Indis, & quibuslibet nationibus
admittit.Quod nemo mirari debet,cũ
frequentiſsimũ ſit,ut vel ipſaCardina-
lia, ſive primordialia iuris naturalis
præcepta aut cedant,aut ceſſent & o-
bliquentur,quoties cũ alijs ex accidẽ-
ti collidunt,in quibus maior & urgen-
tior cõmunisboni ratio,neceſsitas,vel
utilitas reperitur, ut pluribus exẽplis
oſtendunt DD.in §.ſed naturalia inſt.
de iur.nat.princ.inſt.de uſucap. l. eas,
D.de cap.minut.l. Stichum 95. §.na-
turalis,D.de ſolution.& Pet. Gregor.
omnino videndus Syntag.iur.p.2. lib.
11.cap.1.num. 7. & 8. & erudiſsimus
Dom D.Ant.Pichard.Vinueſa ex pri-
mario Salmãticẽſis ſcholæ Iuris Civi-
lis Anteceſſore, nũc meritiſsimus Pin-
ciani Prætorij Senator in repetit.ad l.
3.C.de murilegul. lib.11.n.69.& ſeqq.
66 Et ita † in ſimili caſu videmus, quòd
licèt aves, & alia fera animantia iure
gentium omnium cõmunia eſſe dican-
tur,& primò capientibus quæri l.1.D.
de acq. rer.dom. ſi tamen quis ius ve-
nandi, vel piſcandi in certo loco ſibi
conceſſum,vel præſeriptum habuerit,
& alius ibi piſcari,vel venari voluerit,
eũ prohibere poteſt, & his,quę cepit,
privare, quia non efficiuntur ſua, ſed
illius,cui ius venãdi competebat,l. Di-
vus,& ibi Bart.D.de ſervit. ruſtic. l.2.
D.de acq.rer.dom.§.ferè,inſtit.de rer.
divi. & Cepola in tract.de ſervit.cap.
de aucupatione, quem vide.
Et licèt mercatores extranei,qui in 67
aliquo loco diu morati ſunt,ab eo ſine
cauſa expelli non poſsint,quia mũdus
communis omniũ patria eſſe videtur:
antè tamen quã ad dictũ locum acce-
danẽ,iuſtè,& liberè eius ingreſſu arce-
ri,& prohiberi poſſunt,ex ſola domini
voluntate,aut commoditate, ut poſt
alios,quos refert, reſolvit Stracha de
mercatura 2.p.num.33.& 34. Rebuff.
ad leg. Gallic.2.tom.tit. de mercatur.
art.ult.gloſ.un.num.28.& Matienzus
in l.1.gloſ.1.n.5.tit.12. lib.5. Recop.
Parumque conſiderabile eſt, ac vel- 68
uti ſe per accidens habet,quòd † Indi
aliquo maiori lucro in emptione ex-
ternarum merciũ,& venditione ſuarũ
fraudentur. Nam forſitan omnibus gẽ-
tibus ad commerciũ admiſsis,ab eiſdẽ
expilarentur,& ut concedamus mino-
rẽ quæſtũ ex ſola noſtrorum negotia-
tione facturos,eo contenti eſſe debẽt,
ob alia ingentia cõmoda,quę prętextu
noſtræ detectionis,&cõmunicationis,
tot ſumptibus, & laboribus reſeratæ,
habere cœperunt. Et ne hæreſes, aut
aliæ perverſæ ſectæ inter eos ſeminen-
tur,vel arma,& aliæ dãnoſæ, & prohi
bitæ merces per extraneos ad illos aſ-
portentur.
Cuius † incommodi, & aliorũ ſimi- 69
liũ vitandi cauſâ,ſępiſsimè ſolet,& po-
teſt commerciũ cum Barbaris,& infi-
delibus prohiberi,l.unica, C.de littor.
lib.12.l.1.& 2.C.quæ res export. non
poſſ.l.2.C.de cõmer.& mercat.cap.ita

quorundã,c.quod olim, c.ſignificavit,
c.ad liberandũ,de Iudæis,extravag.ita
quorundã,& extravag. multa eod.tit.
& Bulla in cœna Domini §. 22. cũ alijs
latè traditis ab Alex.cõſ.137.per tot.
vol.7.Boër.deciſ.177.& 178. Gerard.
ſing.59.Marquar.de Iudæ. 1.p.c.5. ex
n.1.Navar.in Manuali,c. 27. per tot.
pręcipuè n.63.Srracca de mercatura,
p.4.n.10.cũ ſeqq. Bortel.de pręſt.Reg
Cath.c. 9. ex n.48. & Cabedus deciſ.
195.n.2.1.par.& deciſ.47.n.1.p.1. Et
70 conducit † tex.in l.ult.D.de off. proc.
Cæſar.ubiquis prohiberi poteſt,ne ac-
cedat ad locum, in quo timeri poteſt
quod tumultuoſus,vel iniurioſus exi-
ſtet.Quod notat etiã Bart.& alij DD.
per text. ibi in l.æquiſsimũ 17.alias in-
cipit ſi uſusfructus 13. §. ſi inter duos,
D. de uſufruct.& ſequitur Speculat. in
tit.de libelli cõcept. §. nunc dicendũ,
n.14. Paul.Caſtrenſ. conſ.3.n.2.lib.2.
Curtius Sen. conſ.60.Felin. in rub.de
tregua & pace, limit.4. Guid.Papæ,&
eius additio,deciſ.578. Ant. Capicius
deciſ. 13. per tot.& deciſ. 96. n.10.&
Card.Tuſchus pract.concl.iur. litt. S.
concl.215.n.3.Quæ prohibitio ſimili-
ter in mari & navigationis uſu ex eiſ-
dẽ cauſis concedi poteſt, & præſcrip-
tione acquiri, ut contra eos, qui hoc
negant,& novũ atq; inſolẽs eſſe dicũt,
latiori ſermone lib.ſeq.probabimus.

71 Ex quibus † deſcendit iuſtè potuiſ-
ſe Alex.VI.in prædicta Bulla ſub pœ-
na excõmunicationis latæ ſententiæ,
ipſo facto incurrenda, pręcipere, ut
nulla perſona,cuiuſcunque dignitatis,
etiã Imperialis,& Regalis ſtatus, gra-
dus,& conditionis, pro mercibus ha-
bendis, vel quavis alia de cauſa, ad
Indiarũ Occidentaliũ terras, iuriſdi-
ctioni Regũ Hiſpaniæ ſubiectas,& ſub-
ijciendas,& inventas, & inveniendas,
abſq; ſpeciali eorundẽ Regum licẽtia
accedere poſſet.Etenim cũ huius cẽſu-
rę diſtrictio,nõ ex ſola volũtate Pon-
tificis impoſita fuerit, ſed exigente le-
gitimâ cauſâ converſionis Indorũ &
conſervationis iuris noſtris Regibus
per Eccleſię donationẽ quæſiti, iure
optimo adverſus contumaces,& in o-
bedientes irrogari potuit, † iuxta ea, 72
quæ de requiſitione cauſę, & peccati
ad cenſuræ validitatẽ,tradit text.in c.
nemo,c. nullus 11. q. 1. Concil.Trid.
ſeſſ.25.c.3.de reform.Navar.conſ.20.
de ſent.excom.n.3.Covarr. in c.Alma
mater,1.p.§.9.eod.tit.lib.6.Doct.Fre
chilla in tract.de excõm.2. p. art.3. &
plures alij relati à Sayro in eodẽ tract.
lib.1.cap.9.

Et in terminis dictæ Bullæ Alex.VI.
obſervat Veracruz in cõpendio, Re-
bell.de oblig.iuſt.lib. 18.q.24. ſect.1.
Ægid. Bened.in.d.l.ex hoc iure,c.3.n.
18.& Fr.Emanuel Roder.in quęſt.re-
gular.2.tom.q.99.art.7. Qui † tamen 73
ad hoc,quòd hęc excommunicatio li-
get,eius authenticã promulgationem
ſecũdùm formã iuris expoſcit,& quòd
non poſsit invincibiliter ignorari,arg.
tex.in c.fin.de Fide inſtrum.c.ſi verò,
el 2.de conſtit.lib.6.cap.in iſtis,4.diſt.
& eorũ, quæ congerit Sotus lib.1.de
iuſt.& iur.q.1.art.4. Dueñas reg.125.
Covar.in c.Alma mater,1.p.§.10.n.7
& Navar.in Man. c.27. n.2.54.& 55.

Quod † quidem † in noſtro caſu ad 74
effugiendũ prædictę cenſurę rigorem
obijci non valebit,cùm eius ſeries, ac
tenor ſatis totiOrbi innotuerit:ut be-
nè obſervat Freitas d.c.8.n.21. & ſeq.
teſte enim Caſsiodor.lib.11.var.epiſt.
7: *Penè quidẽ terrarũ oculis offertur,quod*
in Romana civitate peragitur. Et quò ma
gis innoteſcat,quotidie Reges noſtri
potentiſsimi curent, hanc Alexandri
conceſsionem,& cenſuram alijs Regi-
bus & nationibus intimari,& † innu- 75
meris ſchedulis,ſub graviſsimis pœnis,
& interminationibus caveant, ne cu-
iuslibet ſexus,ætatis, aut conditionis
perſonę,non ſolùm alienigenæ,verùm
neque in Hiſpania ortæ, ad has pro-
vincias abſque expreſſa, & ſpeciali li-
centia tranſire audeant.

Quamvis † quod ad Hiſpanos atti- 76

net,

Digitized by Google

net, probabilius mihi videatur, eos in prædictã cenſurã nequaquã incidere, etiam ſi abſq; licentia tranſierint, cùm alijs pœnis puniti poſsint: & licèt Bullæ verba generalia ſint, paulatim tamẽ hac in parte eius vigor remiſſus fuerit, imò & totaliter abrogatus, Hiſpanis omnibus cõmuniter reputantibus, ſe eiuſmodi excommunicatione nõ irretiri, & noſtris Regibus, & eorũ miniſtris illius executionẽ non procurantibus.
77 Quod † ſufficiens eſſe ad vitandũ legum rigorẽ, quæ continent pœnas cenſurarũ ipſo facto incurrendas, apertè docet Abb. Panormit. in c. 1. de tregua & pace, Sylveſter in ſumma verb. *Conſuetudo*, q. 6. & alij, quos refert, & ſequitur Avila de cẽſuris 1. p. dub. 8. pag. 11. & Card. Tuſch. pract. concl. iur. litt. T. verb. *Tolerantia*, concluſ. 324.

78 Quarũ † ſchedularũ plurimæ repetiuntur in 1. to. impreſ. ex pag. 396. & 440. & noviſsimè expedita eſt alia data Matriti 20. Iulij anni 1624. quã ſtrictè iubetur, ut omnes, qui ſine licentia tranſierint, inquirantur, & ad galeas, ſive triremes, abſque aliqua diſpẽſatio-
79 ne aut remiſsione mãdẽtur. † Quibus conveniũt l. 12. tit. 10. lib. 5. & l. 5. tit. 18. lib. 6. recop. quæ diſertè prohibẽt, ne ullus alienigena in his Indiarũ Regionibus per ſe, aut per interpoſitas perſonas negotiari, & cõmercia exercère valeat. De quarum legum, & ſchedularum ratione & praxi, plura alio loco tradемus.

80 Et in † eiſdẽ ſchedulis ſimiliter diſponitur, ut quęlibet navigia, & merces extraneorũ, qui ad hæc Indiarũ maria, eorũq; oras, & portus acceſſerint, apprehẽdãtur, & fiſci iuribus applicẽtur,
81 ipſis † tranſgreſſoribus aliàs Pyratarũ pœnis puniendis, qui hoſtibus Fidei, & Principis æquiparãtur, & tanquã latrones, & publicorũ commerciorũ turbatores, ipſo iure diffidati ſunt, & impunè à quolibet deprædari, & occidi
82 poſſunt. Et † ex ore Pontificum quotannis in die Iovis Sancti excommunicari ſolent, ut conſtat ex l. 3. §. Labeo, D. de incendio, ruin. naufr. authẽ. caſſa & irrita, C. de ſacroſ. Eccleſ. auth. navigia, C. de furtis, c. excõmunicationi de raptorib. c. 1. de milite vaſſallo, qui contumax eſt, cũ alijs, quę ibidẽ cõgerũt Bald. & cæteri, Bart. Soc. cõſ. 262. col. 2. vol. 2. Iaſ. conſ. 170. col. 2. vol. 2. Angel. cõſ. 290. Cepola in auth. ſed novo iure, C. de ſervis fugi. Andre. Sicul. in c. cùm ſit generale, n. 240. de foro comp. Læl. Zanch. de Milite ſacro, & ſæcul. lib. 2. c. 26. n. 6. cũ ſeqq. Stracca de mercatura, tit. de navibus, p. 2. n. 16. Pet. Santer. de ſponſ. merc. p. 4. n. 52. & ſeqq. Camill. Borrel. de præſt. Reg. Cath. c. 75. n. 29. cũ multis ſeqq. Tiber. Dec. in tract. crim. li. 9. c. 29. per totũ.

Quibus conſequenter † potentiſsimus Rex noſter Philip. IV. quẽ Pia Numina ſoſpitent, & multos annos incolumẽ ſervent, ſimulatq; defuncto patre Imperij habenas, inter alia plura, quæ pari ſimul pietate, ac prudẽtiã ad Regnorũ ſuorũ quietem, augmentum, & ornamentum, adlectis in conſilium præſtãtiſsimis, atque incorruptiſsimis viris, ſtatuit, illud primum fuit, ut inducię cũ rebellibus Belgij & Holandiæ populis initæ, quæ eo tẽpore finiebantur, nullatenus protraherẽtur: & ſi quę illorum navigia in aliquibus Hiſpanię, aut Indiarum portubus hyemandi, vel negotiandi cauſã manẽrent, protinus ab illis excederent, & ubique tanquã hoſtes publici tractarẽtur. Ad † quod Regiã ſchedulam expediri iuſsit, dat. Matriti 30. Martij ann. 1621. 83 84

Cuius occaſione † Batavi in antiqua perfidia manẽtes, validiſsimã claſſem, undecim præſidiarias & militares naves habentẽ, pararunt, quam Iacobo Chermitio generali Duci commiſſam, ſuperato tandem freto, noviter ultra Magallanicum reſerato, quod *de Mayre*, vel, *Divi Vincentij* vocãt, in has Peruani Regni oras ſuperiore anno 1624. incolumem deduxerunt, & nonã die Maij, repentino quodã incurſu, 85

portum *del Callao*, & hanc nobiliſsimam, & ditiſsimam Regum Vrbem, alio nomine *Lima*, vocatam, eiuſdem Regni Metropolim expugnare, & occupare tentarunt. Sed Deus, eorũ conatus, irritos reddidit, ita ut licèt per quatuor, aut quinque menſes eundem portum obſederint, & in alijs *de Piſco*, & *Guayaquil*, pedem figere niſi fuerint, ſemper tamen victi, & multis armis, ac militibus amiſsis receſſerint: ultra alios, quos diuturnę navigationis tædium, & fruſtratæ ſpei dolor, & impatientia conſumpſit. Inter quos, unus fuit ipſe Chermitius Archiralaſſus, quem ſui, in inſula Callao proxima, ſepulturæ mandarunt, & noſtri poſteà repertũ in cineres redegerunt.

86 In quibus omnibus, † mirè poſt Deum valuit, & enituit ſingularis cura, prudentia, ac vigilantia Excellentiſsimi Domini D. Didaci Fernandez à Corduba Marchionis de Guadalcazar, meritiſsimi eiuſdem Regni Proregis, nunquam ſine multis honoris, & laudis titulis nominandi. Is enim advenientem hoſtem ſecurus excepit, invadentem ſtrenuè fugavit, obſidentem, & ex ſua claſſe minantem, multis ad hoc inventis machinis fœliciter impetivit, cùm nobis navigia navali prælio cõmoda defuiſſent, & cunctantem, ac portui noſtro diutius hęrentẽ, pati cunctatione, ut alter Quintus Fabius, confregit, nullo ex noſtris militibus in tot expeditionibus vel leviſsimo vulnere ſauciato.

Quæ hic breviter adnotare neceſſariũ duxi, eò quòd nuper M. Gotthardus Arthuſius tom. 15. Mercurij Gal-
87 lo-Belgici lib. 1. † Hollandis forſitã blandiens, vel extraneis alijs nationibus imponere cupiens, Chermitium falſò Limanæ urbis, & portus victorem enunciat. Pro ſolito ſcilicet iſtorum Hæreticorum more, qui ut tetigi ſup. lib. 1. cap. 5. num. 48. & cap. 8. num. 41. & lib. 2. cap. 1. num. 49. cùm nullam Fidei, vel veritatis rationem habeant, quidquid ſibi commodum, aut honorificum, vel Hiſpanæ gloriæ invidum & damnoſum eſſe poſſe arbitrantur, non ſolùm ſcribunt, ſed pingunt, & ſtatim in vulgus ſpargunt.

Cuius rei expreſsius aliud eiuſdem temporis teſtimonium adducere poſſum. Nam cùm univerſo planè Orbi notiſsimum ſit, qualiter ijdem Hollandi, victricibus potentiſsimi noſtri Re-
gis armis, † à Braſilienſi provincia eie- 88
cti fuerint, cuius præcipuam urbem, dictam, *del Salvador i Bahia de Todos Sanctos*, occupaverant, & munierant, anno proximè elapſo 1625. omnibus navibus, tormentis, armis, reliquiſque rebus, quas ſecum tulerant, & ſpolijs, quæ à noſtris ceperant, penitus denudati, & vivẽdi, atque abeundi facultate humiliter petitâ, & vix, nec niſi per inſignẽ inſignis, & Excel. Dñi D. Friderici de Toledo Oſſorio Generalis Ducis humanitatẽ & benignitatẽ indultâ: veriti non ſunt affirmare in eodem Mercurio Gallo-Belgico, d. tom. 15. lib. 3. fol. 196. an. 1625. Hiſpanos noſtros ſimulatâ amicitiæ fraude, ad eorũ uſque propugnacula penetraſſe, eâ autem ab Hollandis cognitâ, atque ab omnibus circumiacentibus propugnaculis & caſtellis, inceſſabilibus tormentorum diſploſionibus, vehementer impetitos, hinc inde fugâ dilapſos, quatuor Hiſpanorum navibus ſubmerſis, cęteris admodum corruptis. Sed hoc † adeò inſigne mendacium pro-
vidè detexit, & verâ atque dilucidâ 89
huius expeditionis narratione typis excuſsâ, manifeſtè convincit D. Thomas Tamaio de Vargas Hiſtoriographus Regius, & ob hunc, & eruditos alios ingenij ſui fœtus doctis omnibus commendatus.

IOANNIS DE SOLORZANO PEREIRA
DE INDIARVM IVRE,

SIVE

De iuſta Indiarum Occidentalium inquiſitione, acquiſitione & retentione

LIBER TERTIVS.

In quo tituli, qui ad retentionem pertinent, peculiari obſervatione diſcutiuntur & illuſtrantur.

SVMMARIVM CAPITIS PRIMI.

1 *Acquiſitio NoviOrbis ſi iuſta eſt, iuſtior erit retentio.*

2 *Facilius aliquid retinetur, quàm de novo inducitur. Et num. 7.*

Fieri multa probibentur, quæ facta tenent, ibidem.

3 *Lex patre furioſo, & aliæ ſimiles illuſtrantur.*

4 *Actionem cui damus, multo magis exceptionem.*

5 *Ius quæſitum difficilius tollitur, quàm quærendum.*

6 *Retentionis, & conſervationis cauſa favorabilis eſt.*

8 *Facilius aliquid prorogatur, quàm de novo conceditur.*

9 *Continuatio, & conſervatio alicuius rei, eſt magis naturalis, quàm nova acquiſitio.*

10 *Statutum quod probibet acquiſitionem, non probibet acquiſitorum retentionem.*

11 *Statutum loquens contra ingredientem poſſeſsionem, non babet locum cõtra retinentem. Et quare?*

12 *Dubÿs in cauſis, vel opinionibus, poſt factum, quæ poſſeſsioni favet, ſequenda eſt, ibidem.*

13 *Alex. VI. R. P. Regibus Caſtellæ, & eorum ſucceſſoribus retentionem Novi Orbis donavit.*

14 *Regibus noſtris Catbolicis non ſolùm cura converſionis Indorum, ſed plena eorum dominatio ab Alexandro VI. conceſſa fuit.*

15 *Prædicationis Evãgelicæ munus per ſe babet annexam curam, & protectionem Indorũ, abſq; alia cõceſsione Pontificis.*

16 *Romanus Pontifex benè poteſt concedere plenum ius ad terras infidelium.*

17 *Petr. Malferitus ſecurè defendit Rom. Pont. poſſe pleno iure Chriſtianis concedere terras infidelium.*

18 *Cbiapenſis Epiſcopus reprebenditur à Petro Malferito.*

19 *Marquardus de Suſanis plenam do-*

minationem Indiarum noſtris Regibus tribuit.

20 Rutilius Benzonius, & alij referũtur, qui plenum dominium Novi Orbis agnoſcunt.

21 Dominium plenum Indiarum virtute conceſsionis Alex. VI. ſemper ſibi Hiſpaniæ Reges tribui cenſuerunt.

22 Tituli à primordio poſterior formatur eventus.

23 Titulus præcedens talis præſumitur, qualem præſens poſſeſsio demonſtrat.

24 Poſſeſsio ſubſequens eſt titulorum interpretativa, & declarat, quid venit in conceſsione.

25 Maioratus inſtitutio dubia ex conſuetudine, & modo ſuccedendi in eo, recipit interpretationem.

26 Conſuetudo decennalis eſt interpretativa legũ, privilegiorũ, ac ſcripturarum.

Obſervantia interpretativa legum aut privilegiorum magnã vim habet, ibidem.

27 Alex. VI. conceſsio, neceſſariò cum omnimoda iuriſdictione, & dominatione intelligi debuit.

28 Eccleſiaſtica diſciplina, & Religio non poteſt ſecura eſſe inter Indos, ſine ſæculari dominatione.

29 Status ſpiritualis non poteſt benè conſervari ſine temporali.

30 Monarchia qualibet conſtat ex Divino cultu, ſapientia Theologica, & potentia ſæculari.

31 Sermo idem ubi duas ſententias exprimit, ea ſumitur, quæ rei gerendæ aptior eſt.

32 Lex quoties 67. D. de reg. iur. explicatur, & illuſtratur.

33 Actus ut magis valeat, quàm pereat interpretatio ſumenda eſt.

34 Intellectus rei gerendæ aptior ille dicitur, qui magis conducit ad meliorẽ, & faciliorẽ executionẽ rei, de qua agitur.

35 Conceſſo aliquo negotio, non ſolùm neceſſaria, & præciſa concedi videntur, ſed & quæ ad illud commodius, vel facilius exequendum conducunt.

36 Mandatum qui habet ad quæcunq; neceſſaria, ad utilia etiam habere videtur.

37 Populi, qui ſe alicui Principi ſuperiori in clientelam, vel protectionem dant, liberi eſſe non deſinunt: niſi aliter convenerint.

38 Protectio in Regibus ſignificat, ſive importat iuriſdictionem.

39 Ioan. Bodinus agnoſcit plenum dominium Indiarum Occidentalium ab Alex. VI. Regibus Hiſpaniæ conceſſum.

40 Reges Hiſpaniæ quoad Indiarũ Occid. Regna eſſe feudatarios Eccleſiæ, Bodinus, & Marta teſtãtur: qui reprobãtur.

41 Ioã. Bodinus pluribus Regibus ſine cauſa ſupremam dominationẽ negare ſolet.

42 Bullæ Alex. VI. verba nihil Sedi Apoſtolicæ in provincijs Novi Orbis nomine feudi, vel alio reſervant.

43 Feudum non inducitur, ubi donationis, & conceſsionis principalis verba abſoluta ſunt, & illud non reſervant.

44 Donatio in dubio potius præſumitur, quàm feudum.

45 Hiſpanis ſcriptoribus falsò imponit Bodinus, quòd dixerint, Reges noſtros ratione Indiarũ eſſe feudatarios Eccleſiæ.

46 Regnum, vel provincia, quæ acceſſoriè alteri unitur, & incorporatur, eiſdem iuribus, & privilegijs gaudet, eiſdemq; legibus gubernatur.

47 Reges Hiſpaniæ nunquam ullum feudũ Eccleſiæ, ratione Indiarũ, perſolverũt, neque Eccleſia illud exegit.

48 Lis inter Luſitaniæ, & Caſtellæ Reges orta ſuper terminis Indiarum à Rom. Pont. ex eorum compromiſſo ſedata fuit.

49 Prædicationis munus iniũgere, & provincias ad illud obeundũ aſsignare, propriè ad Romanum Pontif. pertinet.

50 Reges Hiſpaniæ cur Sedis Apoſtolicæ benedictionẽ, aut conceſsionem ad Novũ Orbem conquirendum expoſtulaverint?

51 Infidelium provincias à quovis Principe Chriſtiano, etiam ſine licentia Pontificis converti, & ſubiugari poſſe, multi tradunt.

52 Fruſtra precibus impetrat quis, quod proprio iure habet.

53 Reges Hiſpaniæ non præiudicarunt

iuri

iuri ſuo, Pontificem adeundo.

54 Cap. veniens de praſcrip. & lex ſi mulier, §. fin. de eo quod met. cauſ. cum ſimilibus explicantur. Et num. 61.

55 Actum ſi quis propria auctoritate poſſit expedire, & iudicem adeat, an ſibi praiudicet, & ad viam facti redire prohibeatur? Et num. 63.

56 Ius proprium, & gratia, ac privilegiũ quando ad idem tendunt, benè poſſunt concurrere, & cumulari.

57 Cap. poſt electionem de conceſſ. praben. explicatur.

58 Lex forma, §. fin. de cenſib. & alia ſimiles explicantur.

59 Inducta ad augmentum non debent operari diminutionem.

60 Abundans cautela non ſolet nocere.

61 Titulos plures cumulare, ad ius ſuum magis ac magis confirmandum, nemo prohibetur.

63 Petitio ſola gratia, aut privilegij non inducit proprij iuris renuntiationem.

65 Pluribus remedijs, defenſionibus, aut actionibus quando quis uti poſſit?

66 Lex nemo 43. de reg. iur. & ſimiles explicantur.

67 Andrea de Iſernia de Sicilia Regno loquentis doctrina diſcutitur.

68 Sicilia in Regno quod ius hodie habeant Romani Pontifices, ſecundùm Iſerniam.

69 Regnum Sicilia olim fuit de patrimonio Eccleſia, & poſtea varijs Principibus in feudum dari cœpit.

70 Argumentum ſumi non poteſt de iuribus conceſſionis Regni Sicilia, ad conceſſionem Novi Orbis.

71 Sicilia Reges nullum in temporalibus ſuperiorem agnoſcunt.

72 Feudum, quod perſolvitur Eccleſia pro Regno Sicilia, Neapolis, & Corſica, nihil officit eorumdem Regnorum Monarchia, & ſuprema dominationi.

73 Papa ſubeſſe non minuit ius ſuperioritatis, & ipſe omnem, quam habet Eccleſia, transfert in Regnis, qua in feudum concedit.

74 Monarchiam Siculam in temporalibus, & ſpiritualibus qui aſſerant?

75 Reges Sicilia ex conceſſione Pontificis ſpiritualium cognitionem, tanquam Legatos Sedis Apoſtolica ſe habere pratendunt.

76 Cardin. Baronius Monarchiam ſpiritualem Regum Sicilia vehementer execratur.

77 Cardinalis Baronij ſcriptis contra Monarchiam Siculam plures ſatisfaciunt, & Regijs edictis intercipi iuſſa ſunt.

78 Excellentiſſ. Dominus ac Dñs Ioannes de Mendoça & Luna Montium-Clarorum Marchio laudatur.

79 Feuda omnia remiſſivè narrantur, qua Hiſpania Reges & alij totius Orbis, Eccleſia perſolvunt.

80 Hiſpania Regnum ab antiquis Gothis Eccleſia Romana quoad dominium directum conceſſum fuiſſe, aliqui tradunt.

81 Eccleſia Romana, ſi quod olim ius habuit in Regna Hiſpania, iam illud amiſit, & quare?

82 Aragonia quidam Reges feudum olim Eccleſia pietatis ergò promiſerunt, & qualiter illud ſublatum fuerit?

83 Alphonſus Aragonum Rex cur de manu Pont. Romani Regni coronam accipere noluerit?

84 Luſitania Regnum Eccleſia feudatarium eſſe, plures affirmant, & quare?

85 Hiſpania Reges dempta fidei cauſa, Põtificem in temporalibus ſuperiorem non recognoſcunt.

86 Reges Hiſpania, & alij, qui liberi dicuntur, minus dependent ab Eccleſia, quàm Imperator.

87 Imperatores coronantur à Rom. Pontifice. Et ei peculiare iuramentum praſtare tenentur.

88 Imperator, qui Eccleſia Romana non praſtat auxilium, eſt periurus, & ſchiſmaticus.

89 Reges Hiſpania non tenentur praſtare ſpeciale fidelitatis iuramentum Romano Pontifici, licèt tempore coronationis iurent, ſe Eccleſiam pro virili defenſuros.

90 Reges Hiſpania per legatos obedientiam

tiam piè præſtare ſolent Pōtificibus noviter creatis.

91 *Reges Hiſpaniæ ſi (quod abſit) hæreticì fuerint, ex lege in Concilio Toletano lata, deponi iubentur.*

92 *Ferdinandus V. Hiſpaniæ Rex, cognomento Catholicus, Tribunal Inquiſitionis inſtituit, & ei, ipſos etiam Hiſpaniæ Reges, ſubiectos eſſe voluit.*

CAPVT PRIMVM.

De iuſtitia retentionis Novi Orbis, & an verū ſit, quod Bodinus tradit, Catholicos ſcilicet Hiſpaniæ Reges ob illius conceſsionem effectos fuiſſe ſanctæ Romanæ Sedis vaſſallos, & feudatarios? & obiter nonnulla de feudis Eccleſiæ.

1 QVÆ † ſuperioribus libris de iuribus, ac titulis, qui Novi Orbis inquiſitionem, & acquiſitionem iuſtam, & legitimā reddere poſſunt, adeò lato ſermone diſcuſsimus, præiudicio quodam oſtendunt, longè iuſtiorem, & tutiorem eiuſdem retentionē, & poſſeſsionem iudicari debêre. Con-
2 ſtat namque † facilius aliquid retinêri, quàm de novo induci, & multa ab initio fieri prohiberi, quæ tamen facta tenêre, ac tolerari ſolent, l. patre furioſo 8. D. de ijs qui ſunt ſui, l. 1. §. quā vis autem, D. de poſtul. l. favor. D. de ſponſalib. l. ult. de ritu nuptiar. l. 1. C. de uſu, & habit. cap. ad Apoſtolicam de Regular. cap. 2. de verb. ſignif. cap. transfert, & cap. quemadmodum de iureiuran. cap. ſi vir. diſtin. 23. cap. nec illud 30. quæſt. 5. cap. unico in fine de voto lib. 6. ubi in hāc ſententiam citatur illud Ovidij lib. 5. de Triſtib. eleg. 7.

Turpius eÿcitur, quàm non admittitur hoſpes.

Ad † quorum adagiorum, ſive brocardicorum confirmationem, & illuſtrationem plura alia adducit Iaſon omnino videndus in dict. l. patre furioſo ex num. 8. ad 39. Alexan. in l. ſæpè, col. 13. D. de re iud. Socin. Iunior cōſ. 1. num. 57. lib. 1. Pariſius conſ. 28. numer. 11. lib. 1. Tiraquel. de iure conſti. limit. 7. num. 43. Ludov. Gomecius in cap. 1. num. 88. de iudicijs lib. 6. Damaſus reg. 99. & Claud. Pratus Gneſcòn general. iur. lib. 4. tit. 8. cap. 4. pag. 165. & ſeq. Rebuff. 3. tom. ad leg. Gallic. tract. de mater. poſſeſſor. art. 2. gloſ. 2. num. 40. & in praxi benef. verb. *Nec non iuris patron.* num. 27. noviſsimè Ioan. Bap. Valençuela conſ. 51. ex numer. 31. Et Nos tetigimus ſuprà lib. 2. cap. 17. num. 40. & 41. de parvulis infidelium tractantes, qui licèt invitis parentibus baptizandi non ſint, baptizati tamē de facto, baptiſmus tenet, nec amplius illis tradendi ſunt. 3

Quibus † ſimile eſt, quod ab Vlpiano pro regula conſtituitur in l. invitus 156. §. cui damus, D. de regul. iur. & in l. 1. §. is autem, D. de ſuperficieb. eum ſcilicet, cui rem non habenti damus actionem, eidem poſsidenti exceptionem multò magis competere: circa quam plura congerunt Decius Maynericus, Cagnol. Ferrarius, Pet. Faber, & Revard. ibidem. 4

Et ex † eodem principio deſcendit, ut faciliùs toleretur ius quæſitum, quàm acquirendum, l. 2. §. ex his, l. pluribus, §. ult. D. de verb. obligat. l. ut pomum, §. 1. D. de ſervit. Quemadmodum ex diverſo facilius impeditur ius competiturum, quàm extinguatur acquiſitum, l. Papinianus, §. ſi conditioni, & ibi gloſ. D. de inoff. teſtam. Eſt † enim retentionis, & conſervationis cauſa favorabilior, quàm acquiſitionis, l. purè, D. de doli except. l. militis codicillis, §. veteranus, D. de milit. teſtam. † Et ideò faciliùs cōceditur retentio, quàm 5 6 7

nova acquiſitio,l.ſi repetendi,C.de cõ
dict.ob cauſ.l.per retentionem, C.de
uſuris,l.Paulus,D.de doli except. no-
tat Baldus in l.licèr,num.2. D. de ac-
quir.poſſ.dicens,quòd iura promptio-
ra ſunt in retinendo, quàm in acquirẽ
do,Cephal.conſ.68.n.20. to.1.& cõſ.
151.n.7.& conſ.289.n.5.to.2.Ruyn.
conſ.66. n.17.lib.1. Craveta cõſ.6.n.
98. Pet.Surdus conſ.551. n.21. Rota
Roman. ſacri Palacij deciſ.295. n.2.
part.2.Menoch.de retinen.poſſeſſ.re-
med.3.n.979.Georg.Acatius lib.2.de
privileg.iur.civil.cap.5.num.79.

8 Vnde etiam ſimiliter † faciliùs ali-
quid prorogatur, quàm de novo con-
ceditur,cap.cùm olim Abbas de offic.
delegati,Craveta de antiq. temp. 5.p.
n.15.Rebuffus in tract.de cauſ.poſſeſ-
ſor.benef.art.6.gloſ.1. num.15. Boër.
deciſ.283.num.11.& deciſ.294.num.
18.Cæſar.de Graſſ.deciſ.46.num.22.
Qui etiam huius rationis rationẽ ſub
9 iungunt, † quòd continuatio eſt natu
ralis,non verò nova acquiſitio,ut tra-
dit Abb.in cap.cùm veniſſent,num.7.
de reſtit.ſpol. Ripa in l.1. num.36. D.
de acquir. poſſ. atque ita faciliùs ali-
quid cõtinuatur, & conſervatur in eſ-
ſe,quàm amiſſum, aut extinctum recu
peretur, d.l.1.§.cauſam, D.de poſtula.
l. uſu retinetur, D. quemadmo. ſervit.
amitt.l.ſicut,§.fin.D.quod cuiuſq; uni
verſit. cum alijs traditis à Craveta d.
conſ.6.& 299.num.12.

10 Et ideò † rectè docuiſſe videtur Ab-
bas in c.Iudęi n.2.de Iudæis,quem re-
fert,& ſequitur Valençuela conſ.4. n.
36. ſtatutum, quod prohibet acqui-
ſitionem,non prohibere acquiſitorum
retentionẽ,& Alexander conſ.87.in-
cip. *Viſa facti narratione*,num.4. lib. 2.
11 Vbi ait, † quòd ſtatutũ loquens cõtra
ingredientẽ poſſeſsionẽ,non habet lo
cũ in retinente ipſam anteà ſibi tradi-
tam;nam ingredi eſt,quando ab initio
ingreditur, l.clàm poſsidere in princ.
l.ſi id quod,§.1.D.de acqui.poſſ.& qui
nõ apprehendit de novo,ſed cõtinuat
poſſeſsionem, non dicitur eam ingre-
di,ſed retinêre, ut in d.l. ſi id quod, &
in l.1.C.commun.de legatis, & in cap.
ex litteris de deſponſ.impuber.c.Mo-
nachũ 2.q.1.gloſ.verb. *Innovare*,in Cle
men.2.ut lite penden.Ioan. Andre. in
rub.eod.tit.& Bertrãd. cõſ.253.incip.
Teſtes,n.1. vol. 2. ¶ His addere † poſ- 12
ſumus, quod licèt vera, & vulgaris ſit
illa iuris regula, quâ docemur, in du-
bijs,quæ vel ex facto,vel ex iure profi-
ciſcuntur,tutiorẽ partẽ ſequendã eſſe,
cap. illud de Cleric.excomm. c.ad au-
dientiã, & c.ſignificaſti el 2. de homi-
cid.cũ alijs.Hæc tamen ante factũ in-
telligi debet,nimirũ, ut nõ poſsit quis
facere id, de quo eſt dubiũ an ſit prohi
bitũ? Sed debeat abſtinêre. Nã poſt
factum quis in dubio ſpoliari, aut re
poſſeſsâ privati non debet, vel facere
actũ poſitivũ de cuius obligatione nõ
conſtat. Quin potiùs tunc alia regula
iuris ſuccedit, quòd in dubio, & pari
cauſâ melior eſt conditio poſsidentis,
c.in pari de regul.iur.lib.6.Quę proce
dit non ſolùm in materia iuſtitiæ, ſed
etiam aliarũ virtutũ, ut pluribus rela-
tis reſolvit Thom. Sanchez de matri.
lib.2.diſp.41.q.3.& Nicolaus Garcia
de beneficijs 7.p. cap.2.n.11. & ſeqq.
ubi aliqua huius doctrinæ exẽpla pro-
ſequitur,& Dom.Covar.in Clem. ſi fu
rioſus in princ.1.part.n.9. Salzedo in
praxi cap.14.litt.C. Avila de cenſuris
7.part. diſp.3.dub.9.& Salas de legib.
tract.8. diſput.unica, ſect.20. & ſeqq.
Et idem conſuluit in modo in practi-
candi duas opiniones contrarias Ho-
ſtienſis,& Innocentij Ægid.Bellame-
ra in cap.exconquæſtione,num.12.de
reſtit.ſpoliat.quem refert Pacianus de
probation.lib.1.cap.69.num.21.

Quę omnia in retẽtione huius Novi
Orbis,de qua ſermonẽ habemus, lõgè
planius,& ſecurius procedunt: cũ ipſe
idem † Pontifex Alexander VI. qui 13
illius conquiſitionẽ Regibus Catholi-
cis aſsignavit, eiuſdẽ etiã retentionẽ,
& poſſeſsionem ipſis, & eorũ poſteris

in perpetuum conceſſerit, ut ex tota
Bullæ ſerie manifeſtè colligitur, cuius
verba ſuprà lib.2. cap.24. retulimus,
& præſertim ex illis: *Omnes inſulas, &*
terras firmas inventas, & inveniendas, de-
tectas, & detegandas, &c. Cum omnibus
illarum dominiis, civitatibus, caſtris, locis,
& villis, iuribuſque, & iuriſdictionibus,
ac pertinentiis univerſis, vobis, hæredibuſq;
& ſucceſſoribus veſtris (Caſtellæ, & Le-
gionis Regibus) in perpetuū tenore præſen
tium donamus, concedimus, & aſsignamus:
voſque, & hæredes ac ſucceſſores præfatos
illarum Dominos cum plena, libera, & om
nimoda poteſtate, auctoritate, & iuriſdi-
ctione facimus, cōſtituimus, & deputamus.
14 Quibus † verbis, eorum opinio a-
pertè convincitur, qui, ut ſup. d.lib.2.
cap.23.ex num.5.ad 14. animadverti-
mus, ſolam curam converſionis infide
lium Regibus noſtris conceſſam exiſti
marunt, & nudam protectionem, ad-
miniſtrationem, ſive ſuperintenden-
tiam, quæ ad id commodius exequen-
15 dum conduceret. Hoc † namque ip-
ſummet Apoſtolicum prædicandi mu
nus ſuaptenaturâ præſeferr, quod ſe-
cundùm doctrinam Bellarmini lib. 1.
de Rom.Pontif. cap.23. annexam ha-
bet quandam ampliſsimam, atque à
Deo ipſo delegatam iuriſdictionem.
Imò & omnem poteſtatem, & aucto-
ritatem faciēdi omnes ſpirituales fun-
ctiones, & regendi, ac gubernandi ani
mas in ſpiritualibus, cæteriſque omni-
bus, quæ ad ſalutem earum pertineāt,
ut optimè tradit D.Thom.in 1.ad Co
rinth.cap.12.& alijs relatis Rutil.Ben
zonius de anno Iubilæi lib.2. cap.24.
pag.154. Pontifex autem, ut prædicta
verba declarant, ulterius progredi vo-
luit, cùm non ſolùm prædicationis cu-
ram Regibus noſtris iniunxerit, ſed ut
eos ad hanc provinciam ſuſcipiēdam,
& exequendam magis promptos, ido-
neos, atque alacres redderet pleniſsi-
mum dominium, & omnimodam in
temporalibus utilitatem, poteſtatem,
ac iuriſdictionem enixis, & geminatis
clauſulis ſe illis, & eorum ſucceſſori-
bus concedere voluiſſe profiteatur.
Quod iuxta † iuris regulas, & ſanctæ 16
Romanæ Sedis uſum, & conſuetudi-
nem rectè facere potuit, ut reſolvunt
Palac. Rub. Sepulveda, Franc. Var-
gas, Gregor. Lopez, Anaſtaſ. Ger-
mon. Thom.Bozius, Doct.Marta, Re-
bellus, & alij, quos in eod. cap. 23. ex
num.63. citavimus, & iterum cap. 24.
ex num.19.
Inter quos † Pet. Malferitus apud 17
Mandellum conſ.769. num.ult.vol.4.
poſtquàm toto illo conſilio iuſtitiam
huius conquiſitionis pluribus argu-
mentis oſtēdere, & ab impugnationi-
bus Epiſcopi Chiapenſis tueri cura-
vit, & quòd mediante prædictâ Ale-
xandri VI. conceſsione magis ſecurè
procedat, ita concludit: *Ex quibus om-*
nibus conſtat, Maieſtatē ſuam licitè nō ſo-
lùm quoad ius Fori ſed quoad ius Poli, &
nō ſolùm quoad iudiciū Eccleſiæ ſed quoad
iudiciū animæ, feciſſe has terras ſuæ ditio
nis, & fore verum Regem iſtorum, pium,
& iuſtum, & non tyrannum, & † di- 18
ctum Epiſcopum falsò, & non abſque ſcan-
dalo dixiſſe, quæ dixit: & licitè, & iuſtè
eos, qui habuerunt ex Regū conceſsione bo
na, magiſtratus, & dominatus in præmium
ſuorum laborum, poſsidere quæ poſsident.
Cui adſentiens † Marquardus de 19
Suſanis in tract. de Iudæ. & Infidel.1.
part. cap.14. ſimiliter reſolvit: *Quòd*
virtute dictæ conceſsionis Alex. Sexti, iu-
ſtè bella mota fuerunt Indis noviter reper
tis per gentes Hiſpanorum, ut nomen Sal-
vatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti in ter-
ris, & inſulis prædictis facilè induceretur,
quod non poterat prædicari, niſi prius ſu-
peratis gētibus illis, natura barbaris, quod
rei exitus demonſtravit: nam poſtquàm
fuerunt debellatæ, nomen Chriſti, & eius
Evangelium receperunt, & ita iure iuſti
belli legitimè poſſeſſæ ſunt, & poſsidentur
per Hiſpanos.
Hoc idem † non minus apertè poſt 20
Sanderum, & Boterum, quos refert,
ſcriptum reliquit Rutilius Benzonius

de anno Iubilæi lib. 1. cap. 10. pag. 53.
ſic inquiens: *Hanc Novi Orbis conver-*
ſionem inprimìs complexus eſt Alexander
VI. qui, ut cognovit illius notitiam in
dies excreſcere, & Hiſpaniarum Reges eo
animo eſſe, ut non minus temporale ipſorũ
Regnum, quàm, imò præcipuè Regnum Dei
amplificarent, hoc illis demandavit, eoſque
adſtrinxit, ut maxima, qua poſſent, diligen
tia, in illorum populorum converſionem in-
cumberent, quod ut fortiùs exequerentur,
ipſis, quidquid acquirerent, omni meliori
modo conceſsit, &c.

21 Et reverà, † hoc plenum Novi Or
bis dominium, quod hodie noſtri Re-
ges obtinent, & exercent, illis ab ini
tio conceſſum fuiſſe, vel ex eo colligi
poteſt, quòd ſemper ita Alexandri VI.
donationem acceperint, & eius virtu-
te atque auctoritate ſubnixi, has pro-
vincias per centum & triginta anno-
rum diſcurſum cum omnimoda pote-
ſtate, & iuriſdictione poſſederint.
22 Nam † quemadmodum à primordio
tituli poſterior formatur eventus, l. 1.
circa fin. C. de impon. lucrat. deſcrip.
cum alijs, quæ congerit Bartol. conſ.
243. fuit quidam, n. 2. lib. 1. Alexand.
conſ. 90. in fine lib. 3. Craveta conſ.
155. in fine, Card. Tuſchus pract. con
cluſ. iur. verb. *Titulus*, concluſ. 314 &
tetigimus ſup. lib. 2. cap. 24. num. 86.
23 ita † ex poſtfacto talis præſumitur ti-
tulus, qualẽ præſens, & præterita poſ-
ſeſsio demonſtrat, cap. cùm dilectus
de conſuetud. ubi egregiè notant Ab-
bas, Anton. & Imola, cap cùm veniſ-
ſent, ubi DD. de inſtitutionibus, l. quæ
dam mulier, D. de reivend. l. ſicut, §.
ſupervacuum, D. quib. mod. pign. vel
hyp. ſol. l. 4. titul. 33. part. 7. Bald. conſ.
130. volum. 1. & in cap. 1. colum. 2. de
Capitan. qui Curiam vendid. Vbi di-
24 cit, † quòd poſſeſsio ſubſequens, eſt
titulorum interpretativa, idem Bal-
dus conſ. 420. vol. 1. & conſ. 352. lib.
3. ubi tradit, quòd poſſeſsio, vel uſus
declarat, quid venerit in conceſsione,
quem ſequitur alia congerens Paulus
Caſtrenſ. conſ. 347. volum. 1. Crave
conſ. 192. Socinus conſ. 3. num.
vol. 1. & conſ. 58. vol. 3. Curtius con
162. col. 3. Aretinus conſ. 11. num.
Alciat. conſ. 112. num. 11. lib. 4. Bal
Iaſ. Decius, & cæteri cõmuniter ſcri
bentes in l. ſi certis annis, C. de pactis
idem Decius conſ. 156. in fine, Laurẽ
Sylvanus conſ. 66. n. 20. & alios alle
gans Bertazolus in cõſ. civili 97. num
23. vol. 1. Pariſius conſ. 140. num. 25
vol. 1 & conſ. 3. num. 10. vol. 4. Matt
de Afflictis deciſ. Neapol. 2. Camill
Borrellus de præſtant. Reg. Cathol
cap. 53 n. 37. ¶ Et in materia † uti
li noſtrorum maioratuũ Hiſpaniæ ad
interpretationem l. 41. Tauri, quod
verba dubia ſcripturæ inſtitutionis
maioratus, illum in perpetuum indu-
cant, ſi concurrat conſuetudo, ſaltem
per decennium obſervata, ut in bonis
in ea contentis iure primogenituræ
ſuccedatur, optimè reſolvunt Rodet
Suarez in l. quoniam in prioribus, am-
pliat. 10. à num. 11. Didac. Perez in l
fin. tit. 13. lib. 3. ordin. verb. *Cien años*
verſ. *Vtrum ius primogenituræ*, Mieres
de maiorat. 4. par. quæſt. 20. à num. 56
latè Burgos de Paz conſ. 9. num. 3.
Molina de Hiſpan. primogen. lib. 2.
cap. 6. num. 58. & 59. alter Molina de
maiorat. diſput. 596. ubi ex prædictis,
& alijs iuribus, & auctoribus probant,
conſuetudinem † eſſe interpretativã
legum, privilegiorum, & ſcripturarũ,
quæ ex decennij lapſu interpretantur
atq; declarantur. ¶ Et quòd non requi
ratur, quòd ſit præſcripta, ſed ſufficiat
ſpatio quantumcunque brevi illius u-
ſum invaluiſſe, Tiber. Decia. conſ. 44.
per totum, maximè num. 6. volum. 2.
Surd. conſ. 335. num. 26. & 27. vol. 3.
Menochius conſ. 163. num. 8. vol. 2.
Burgos de Paz conſ. 23. num. 5. ubi ad-
dit, quòd talis obſervãtia declarativa
extenditur etiã ad caſus nõ expreſſos,
quãvis non reſpondeant proprietati
verborũ, ſed aliquantulum naturali eo
rũ ſignificationi adverſetur. Et etiã in

odio-

odioſis, & ubi ius commune reſiſtit,ut
latè per Ioſeph. Ludovic. de conſuet.
concluſ.unica,illat.13.36.40.154.cũ
pluribus alijs. Et quamvis mala appa-
reat, ut cõſtat ex Rora Romana apud
Nicol.Garc.de benefic.5.p.c.1.n.137.
& ſeq.& tradit alia Seraph.deciſ.454.
n.3.Tiber.Dec. conſ.31.à n.151. vol.
1.Maſcar.de probat.concl.145.Card.
Tuſch.tom.2. concl.878. & Nos ſup.
lib.2.cap.24.num.86.& ſeqq.

27 Maximè, † cũ in caſu, de quo loqui
mur,hanc interpretationem, etſi ver-
ba ita clara non eſſent, neceſsitas rei,
quæ gerenda erat, extorquere debuiſ-
ſet. Quis enim nõ videt, parum ſecurã
28 eſſe poſſe † Eccleſiaſticã diſciplinam,
quam inter iſtas barbaras nationes ſe-
minare conabantur, ſi eam ſæcularis
potentia, & dominatio non comitare
29 tur? Status † quippe ſpiritualis conſer-
vari non poteſt ſine temporali,ut plu-
ribus oſtendit Fr.Ioan.à Ponte in cõ-
ven.utr.Monarch.lib.1.cap.7. pag.37.
& 38.& hiſtoriarum monumentis do-
30 cemur, † quòd in qualibet Monar-
chia,ab initio ſæculi,tria ſe invicẽ per
ordinem comitata ſunt, Divinus cul-
tus, ſapientia ſcholaſtica(id eſt Theo-
logica) & ſæcularis potentia, ut præ-
clarè tradit D.Thom. lib.2. de regim.
Princip.cap.16.

31 Vnde ſuccedit † alia regula iuris,
quę habet, quoties idem ſermo duas
ſententias exprimit, eam potiſsimùm
accipi debere,quæ rei gerendæ aptior
32 ſit,l.quoties 67.D.de reg.iur.Quò† lo
ci Dec.Mayner.Cagnol.Ferrar. Petr.
Faber, & Rævardus ſic Iulianũ expo-
nunt,quaſi docere voluerit, verba du-
bia iuxta ſubiectam materiã explican
33 da eſſe. Vel † ut magis actus valeat,
quàm pereat:reſque,de qua agitur, in
tuto ſit, l.quoties, & l.ubi eſt. verborũ
in fine,D.de rebus dubijs, l.quoties in
ſtipulationibus, D.de verb. obligat. l.
non puto,D.fam.erciſcundæ, l.ſi uno,
D.locati,l.inſulam, de præſcrip. verb.
cum alijs, quę adducit Stepha. de Fe-
dericis in tract.de interpt.leg. part. 3.
& Simon de Prætis de interpret. ult.
volunt.lib.2.fol.176.ſolut.2.num. 17.
Ego verò ſic etiam exponi poſſe arbi-
tror, † ut intellectus rei gerendæ ap- 34
tior a l. C. ille dicatur,qui rei, de qua
agitur,magis reſpondet, & ad eam ma
gis promovendã,commodiuſque exe-
quendam dirigitur. Nam † cũ aliquid 35
alicui conceditur,non ſolùm quod ad
illud expediendum,neceſſarium eſt,cõ
ceſſum videtur,l.2.cum vulgatis,D.de
iuriſd.omn.iud. Sed & quod maiorem
eiuſdem negotij commoditatem, &
facilitatem reſpicit, ex text. eleganti
in cap. præterea 5. de offic. delegati,
l.penult. D.de uſufruct.l.1. §.ſi ei quẽ,
verſ.fin.D.de inſtiror.l.1. §. fin. D. de
uſufruct. legato, l.veteres in princ.D.
de itinere actuque privat. cap. fin. de
dolo,& contumac.per quem notat ibi
Baldus, † quòd qui habet mandatum 36
ad quæcunque neceſſaria, videtur e-
tiam habere ad ea, quæ utilia ſunt,
Franc. de Aretio in cap. de teſtibus,
col.3.de teſtib. Vbi tenet, † quod in 37
diſpoſitione hominis uno conceſſo,
veniunt non ſolùm ea ; ſine quibus
actus explicari non poſſet ; ſed etiam
ea,cum quibus facilius,& commodius
expeditur, quem laudat, & ſequitur
Iaſon in dict. l.2. de iuriſd. omn. iud.
num.11. verſ. *Iſtam regulam*, ubi re-
probat opinionem Geminiani, aliter
ſentientis contra Dom. de Rota, de-
ciſ.379.

Quibus addere poſſumus, † quòd 38
licèt regulariter populi,qui ſe alicuius
ſuperioris poteſtati,& protectioni iu-
re fœderis, vel clientelæ pro pacis me
dijs, vel aliã ratione, committunt,
liberi eſſe non deſinant, nec ſibi ali-
quam ſubiectionem imponant, ut tra
dunt communiter Bartol. & DD.
per text. ibi in l. non dubito 7. §. li-
ber autem, D. de capt. & poſtlimin.
reverſ. Felin. in cap. cùm non liceat
num.9.& ſeq.de præſcrip.Ioan.de Pla
tea in l.1. C.de excuſat. lib.10. Ioan.

Cephalus conſ.328. Modeſtin. Piſto-
rius conſ.43. num.30. deciſ. Cameræ
Imper.1.tom.part.2.voto 27.num.10.
fol.159.Ioan. Bodin. in tract. de Re-
pub.lib.5. cap.6. Renat. Choppin. de
demanio Franciæ lib.3.tit.18.num.7.
Pet. Gregor.lib.20. Syntag. cap.5. &
plurimi alij relati ab Henric. Roſen-
thal.in epitom.feud.part.1.cap.4.con-
cluſ.14.fol.124. Vbi tamẽ verba con-
ceſsionis, vel conventionis ulterius
progrediuntur, ſæpè ſolet ex illis ſupe-
rioritatis, & dominationis ius induci,
& acquiri, ut ijdemmet Auctores ob-
ſervant, & Everard.conſ.3.num.9.Go
den.conſ.32.num.3.& Fulvius Pacia-
nus de probat.lib.2.cap.43. num.16.
39 Præſertim † quãdo Regibus talis cliẽ
tela conceditur, in quibus protectio
ſignificat iuriſdictionem, cap.ad audiẽ
tiam de appellation. ubi DD. & alij,
quos refert, & ſequitur Guido Papæ
deciſ.151.num.9.verſ. *Venio ad ſextũ*,
Auguſt. Veroius conſ.65. num.119.
vol.1.& Didac.Perez in l.3. tit.3. lib.
1.ordinam.col.2.
40 Et hanc † plenam Novi Orbis
donationem Alexãdrum VI. Regibus
Hiſpaniæ feciſſe, ultra ſuprà dictos
auctores, apertè etiam fatetur Ioan.
Bodinus lib.1.de Repub. cap.9. cuius
verba refert Mag. Marquez in Guber
nat.Chriſt.lib 1.c.27.pag.163. Addit
41 verò † Bodinus, eiuſdem conceſsionis
virtute potentiſsimos Reges noſtros
effectos fuiſſe Romanæ Sedis vaſſal-
los, & feudatarios ligios, quoad inſulas
maris Oceani, Regnum Peruanum, &
reliqua, quæ in utraque India ex Pon-
tificum conceſsione acquiſierunt, &
in poſterum acquiſierint: quoniã hoc,
inquit, inter ipſos pactum fuit, ut vel
ipſi Hiſpani ſcriptores affirmãt. Quod
etiam admittere videtur Marta de iu-
riſdict.1.part.cap.26.num.55. Sed fal
ſum utique eſt, & nullo iure, ratione,
vel auctoritate probatur, ſed ſolâ Bo-
42 dini calumniâ, † qui frequenter pluri-
bus Regibus ſine cauſa ſupremam do-
minationem adimere ſolet, ut benè
advertit Dom. Gregor.Lopez Made-
ra in Monarch. Hiſpan.cap.2.fol.12.
Inprimis namque † Bullæ Ponti- 43
ficiæ verba (ut ex illorum ſerie mani-
feſtè conſtabit) nullam prorſus huiuſ-
modi feudi mentionem directè, aut
indirectè fecerunt, neque aliquid Se-
di Apoſtolicæ in his Novi Orbis pro-
vincijs ullo pacto reſervarunt; ſed
totum ius, dominium, & iuriſdictio-
nem earum plenè, & liberè cum ſolo
onere prædicationis & converſionis
Indorum Regibus Catholicis conceſ-
ſerunt. Vnde ſuccedit communis om-
nium Doctorum opinio, quę † habet, 44
quòd quando Princeps, vel Imperator
nihil ſibi reſervat, ſed utitur verbo, *Do
namus, largimur, concedimus*, & alijs
ſimilibus, non inducitur feudum, ne-
que aliqua feudi reſervatio, ſed pura
& abſoluta donatio, ut egregiè pro-
bat, & proſequitur Oldrad.conſ.159.
Angelus conſ.242.incip. *Super puncto*,
in fine, Decius conſ.32.& 498.col.2.
num.11. Mandellus Albanus multum
in noſtris terminis loquens, conſ. 64.
num.29.& ſequent. & num.64. lib.1.
idem Mandellus conſ.62. num.18.co-
dem lib.1.ubi rectè concludit, † in du 45
bio potiùs pręſumi, & induci donatio
nem, quàm feudum: quod etiam ſequi-
tur, & communiter receptum eſſe te-
ſtatur Socinus Iunior conſ. 102. in-
cip. *Non ſum*, n.9.& ſeqq.vol.2. Decius
conſ.85.col.3.& cõſ.193.col.1.& cõſ.
208. col.2. & cõſ.269.col.2.& plures
alij relati per Iulium Clar.& eius ad-
dition. Baiardum in §.feudũ, q. 17. &
Henricum Roſenthalium de feudis 1.
part.cap.6. cõcluſ.26.num.2.& ſeqq.
ubi innumeros citat litt. B. & C. &
hoc pugnâ carêre inquit. ¶ Et magis
in terminis, quòd Papa dum Regnũ cõ
fert, dat omnem poteſtatis plenitudi-
nem, & aliquem inveſtiens omnia Re-
galia liberè concedere videtur, pluri-
bus, poſt alios, probat Barthol. Cæpo-
la de ſervit. urb. præd. cap. de portu,

colum. 1. & Camil. Borrell. de præſtant. Reg. Cathol. cap. 48. num. 12. & 16. pag. 552.

46 Secundò, † quia pariter falſum eſt, quod idem Bodinus noſtris Scriptoribus, rerumque Indicarum Hiſtoricis imponit: nam illi potius docent, quòd quemadmodum quoad Caſtellæ, & Legionis Regna, Reges noſtri nullum ſuperiorē in temporalibus recognoſcunt, ut latè probavimus ſuprà lib. 2. cap. 21. ex num. 70. ita & in provincijs Novi Orbis, quæ illis adiectæ ſunt, eandem omnino exemptionem conſervant, ut expreſsè præter alios advertit Domin. Sotus de iuſt. & iure, lib. 4. quæſt. 4. art. 2. & Camill. Borrel. de præſtan. Reg. Cath. cap. 46. ex num. 217. & cap. 47. ex n. 6. 7. & 14. ¶ Vul-
47 garis quippe doctrina eſt, † provincias de novo quęſitas, & alicui Regno acceſſoriè unitas, & auctas, atque (ut ita loquar) incorporatas, unum & idē Regnum cenſeri, eiſdemque legibus, iuribus, & privilegijs gubernari, & gaudere debere, ut pluribus oſtendunt Bartol. Bald. Caſtrenſ. & alij per text. ibi in l. ſi convenerit la 2. §. ſi nuda, D. de pignorat. act. idem Bald. in l. cunctos populos, num. 1. ad medium, C. de ſumma Trinit. idem Bartol. in l. damni. §. ſi is, qui ædes, D. de damno infecto, & in tract. Tiberiadis, Rub. de inſula, col. 2. Ioan. de Platea in l. nemi nem, C. de Decurion. lib. 10. in fine, Angel. in l. de quibus, col. penult. D. de legibus, Barbacia in cap. Rodulphus num. 7. de reſcriptis, Guido Pap. conſ. 134. & deciſ. 265. ubi eius additio, Iaſon in §. in perſonam, num. 10. cum ſeqq. inſt. de action. Gregor. Lopez per text. ibi in l. 4. titul. 12. & in l. 27. tit. 7. part. 1. & in l. 7. tit. 20. part. 3. gloſ. 3. & plures alij, quos refert & ſequitur Matthæ. de Afflictis in tit. quæ ſint Regalia, verb. *Portus*, num. 15. in uſib. feud. Avilès omnino videndus in cap. Prętorū in proœmio, verb. *Islas*. ex num. 1. ad 14. & in cap. 6. verb. *Iſu ſierra*, num. 5. Mieres de maiorat. 2. part. quæſt. 5. à num. 11. Hierony. Gōçalez in reg. 8. Cancellar. gloſ. 5. §. 7. à num. 119. Fran. de Clapperijs deciſionum cauſ. fiſcal. cauſa 1. quæſt. unica num. 14. & ſeqq. Lanarius conſ. 76. num. 13. Vincent. de Franchis deciſ. Neapol. 506. num. 11. & in terminis de provincijs Novi Orbis agens Laſarte de decima empt. & vend. in præfat. num. 20. in addition. & noviſsimè Ioan. Bap. Valençuela conſ. 82. num. 70. & conſ. 79. num. 39. Quod ſecus eſt, quando æquè principaliter uniuntur, nam unumquodque retinet, & cōſervat iura & privilegia ſua, ut tradūt ijdem Auctores ſuprà relati, & ultra eos de Regno Aragonię loquens Seſſe deciſ. 113. num. 20. part. 2. de Neapolitano, & Siculo Gizarel deciſ. Neapol. 43. n. 23. 29. & Fran. Milanen. deciſ. 2. Borrel. in compend. deciſ. tom. 1. tit. 43. num. 158. de Regno Valentiæ, Leo. deciſ. 2. num. 34. 1. part. Portugalliæ, Aguirre in Apologia 4. part. à num. 55. Gabr. Pereira deciſ. Luſit. 2. à num. 2. & Did. à Brito in cauſa maior. Reg. Coronæ, quæſt. 1. num. 13. & 20. & de Mediolani Ducatu Lancellot. Gallia ad conſuet. Alexan. in præfat. num. 94.

Deniqve † contra Bodinum facit, quia nullibi legitur, quòd Reges 48
noſtri ob prędictam Alexandri Sexti conceſsionem ſe in temporalibus Eccleſię iuriſdictioni quoad iſtas provincias ſubiecerint, vel quòd ullo tempore Romani Pontifices hoc iure, & poteſtate in illis uſi fuerint, imò neque uti voluerint. Nam quod Bodinus, & Marta conſiderant, † de lite inter Luſitanię, & Caſtellæ Reges ortā, & ab Alexandro VI. terminorum diviſione, & lineæ deductione compoſitā, de qua plura diximus ſup. lib. 1. cap. 6. ex num. 69. & lib. 2. cap. 24. num. 18. ex communi ipſorum Regum conſenſu, ad vitandas, & ſedandas diſcordias proceſsit, ut egregiè tradit Thom. Bo

zius de ſign. Eccl. Dei lib. 17. cap. 4.
verſ. *Ioanni Primo*, & noviſsimè Se-
raph. Freiras de iuſto Imp. Aſiat. cap.
49 7.num.5. Et quia cùm eo † tempore
de prędicationis, & converſionis mu-
nere præcipuè tractaretur, eius deſ-
criptio, & aſsignatio cum primis ad
Sedem Apoſtolicam pertinebat, ut be
nè obſervat Pat. Fran. Suarez in tract.
de Fide, diſpu. 18. ſect. 1. num. 7. & Nos
ſuprà lib. 2. cap. 24. num. 18. reſolvi-
mus.
50 Quod etiam, † & eximia pietas, &
Religio, quâ noſtri Catholici Reges
Romanam Eccleſiam ſemper proſe-
quuti, & venerati ſunt, eoſdem indu-
xit ad Pontificis conceſsionem, be-
nedictionem, aut beneplacitum expo-
ſtulandum, ut melius, & fœlicius dere-
ctionem, & conquiſitionem Novi Or-
bis, quam præmanibus habebant, exe-
51 querentur. Quamvis † non deficiant
plures doctiſsimi viri, qui & nunc cen
ſent, & eâ tẽpeſtate cenſuerunt, Chri-
ſtianos Principes etiam abſque aliqua
Pontificis licentia, & cõceſsione, quo
rumlibet Infidelium provincias cõver
tere, & ſibi ſubijcere poſſe, ut terigi
ſup. lib. 2. cap. 13. num. 6. & alibi paſ-
ſim, & cõſtat ex traditis a Petro Mal-
ferito d. conſ. 769. apud Mandellum,
vol. 2. Marquard. d. tract. de Iudæ. &
infidel. 1. par. cap. 14. Fr. Anton. à Cor
duba in quæſtionatio, lib. 1. quæſt. 57.
dub. 5. Ant. de Herrera, qui rem, uti
geſta fuit, ex hiſtoriæ monumentis re-
cenſet in hiſtor. gener. Ind. Occid. de-
cad. 1. lib. 2. cap. 4. & poſt hæc ſcripta
probat, & ſequitur Ægid. Benedict. in
l. ex hoc iure, D. de iuſt. & iure, cap. 3.
num. 21.
Quod nõ eâ mente dictũ quiſpiam
exiſtimet, ut Pontificiæ conceſsionis
vigorem, & effectum aliquatenus in-
fringere velim, de cuius ſuprema, hac
in parte poteſtate, & auctoritate, ita
lato ſermone in ſuperioribus egi. Sed
ut planiùs appareat, ſi prædictorum
Auctorum ſententiam admittimus,
nullam fuiſſe cauſam prædicti ſeur
inducendi, & recognoſcendi, cùm
Pontifex † nihil de ſuo conceſſerit
& Reges noſtri id quod poſtulabant
iure proprio conſequi poſſent, arg. l
Titia Seio in princip. de legat. 2. l. 1
C. de re iudicata, §. ſi res aliena, inſt. d
legatis. Vbi non videtur quis legitim
petere id, quod iam apud ſe habet, l. 1
in fine, D. ad muncipal. l. quæ ſub con
ditione, §. fin. D. de condit. inſtit. l. uni
ca, C. de theſaur. lib. 10. ibi: *Vt ſuper-
fluum ſit hoc precibus poſtulare, quod iam
lege permiſſum eſt*, cum alijs, quę tradi
Greg. Lopez in l. 6. gloſ. 4. tit. 11. part
6. gloſ. verb. *Componendum*, in cap. nu
per de decimis, Surdus cõſ. 215. num
21. & in tract. de aliment. tit. 9. quæſt
35. num. 25. Menoch. de adipiſcend
poſſeſſ. remed. 4. num. 179. Hippolyt
Riminald. in l. qui ſe patris, num. 21;
C. unde liberi, Navarr. conſ. 1. num
4. ſub titul. de poſtulat. Prælat. & Va
lençuela conſ. 69. num. 88. & 89. &
conſ. 74. num. 65.
Neque his obſtat, † ſi replicetur
quòd quamvis dicta conquiſitio, ſolâ
& propriâ Regum noſtrorum auctori
tate fieri potuiſſet, ex eo tamen, quòd
Pontificem adierunt, & eius interven
tionem, licentiam, & conceſsionem
neceſſariam eſſe exiſtimarunt, iam am
plius abſque ea nihil efficere potue
runt, & hoc totum ius, quod haben
Apoſtolicæ conceſsioni & liberalita
ti acceptum ferre debent: † argum
cap. veniens de præſcrip. l. ſi mulier, §
fin. de eo quod met. cauſ. l. ſi cui, ut
gloſſa verb. *Mutanda*, D. de ſervit. l. d
pupillo, §. meminiſſe, D. de novi oper
nuntiat. & aliorum, quæ in ſimili a
varios caſus notari ſolent de eo, q
poteſt † actum expedire propriâ au
ctoritate, quod ſibi præiudicat adeun
do iudicem, nec ad viam facti redi
poteſt, ſed debet expectari iudicis au
ctoritas, ut tradit Bald. in l. ædem,
21. C. de locato, Gregor. Lopez in l.
gloſ. 1. verſ. *Si tamen iudex*, tit. 8. par.

Oſaſ

Oſaſcus deciſ. Pedemont. 164. num.
16. in fine, & num. 17. Valaſcus con-
ſultat. 88. à num. 7. lib. 1. & Lancellot.
in tract. de attentat. cap. 4. in præfat.
à num. 419. & ampliat. 1. per totam.
56 Nam † verior reſolutio eſt, quòd præ
dicta iura loquuntur, quando gratia,
vel privilegium, quod petitur, & impe
tratur, omnino contrarium, & repug-
nans eſt iuri, quod aliàs precator habe
bat; tunc enim ab eo recedere, eique
renuntiare velle videtur. Atverò, quã
do hæc contrarietas, vel repugnantia
non adeſt, etiam ſi quis gratiam aut
privilegium impetret, ad id quod ſe-
moto eo facere poſſet, non inducitur
proprij iuris renuntiatio, immutatio,
diminutio, aut confuſio. Sed potius
57 unum † ius alterum confirmat, ac iu-
vat, & electivum manet, aut etiam ſi-
multaneum, ſi ſe invicem non impe-
diant, cap. poſt electionem de conceſ.
præbend. ubi Abb. num. 4. & in d. cap.
veniens, num. 18. cap. auditis de præſ-
cription. cap. cùm perſonæ, §. quod ſi
tales de privileg. lib. 6. cap. cum dile-
58 ctus de conſuetud. † optimus text. in
l. forma, §. fin. D. de cenſib. ibi: *Si quis*
veniam petierit, ut cenſum ſibi emendare
permittatur, deinde poſt hoc impetratum
cognoverit, ſe non debuiſſe hoc petere; quia
rei emendationem non deſiderabat: nullum
ei præiudicium ex eo quod petijt, ut cenſum
emendaret, fore, ſæpiſſimè reſcriptum eſt,
ubi gloſ. verb. *Reſcriptum*, alios concor
dãtes allegat, l. fin. C. de repud. hæred.
per quam ſolam, de cæteris oblitus, ſic
in pulchra ſpecie, poſt Bald. Alex. &
alios, quos refert, docet Molina de
Hiſpan. primogen. lib. 2. cap. 10. num.
75. ibi: *Nam quoties concurrunt quoad*
aliquid ius commune, & privilegium, non
confunduntur, ſed poteſt quis quoad id uti
iure communi, & etiam privilegio.

59 Vnde † Regibus noſtris nocêre nõ
debuit, quòd ad maiorem ſui iuris ſecu
ritatem, & corroborationem Pontifi-
cis aſſenſum, & beneplacitum requi-
ſierint, arg. l. legata inutiliter, D. de le-
gat. 1. & de adimen. legat. † abundans 60
quippe cautela non ſolet eſſe nociva,
l. non ſolent 94. D. de regul. iur. l. teſta
mentũ 17. cum vulgatis, C. de teſtam.
quod eſſe velnti proverbium inter Iu-
riſperitos tradit D. Auguſtin. lib. 4.
de Civit. Dei cap. 27.

Et † nemo prohibetur plura iura, 61
& titulos cumulare, tam ad ſui iuris
confirmationẽ, cùm de eo certus eſt,
quàm ad maiorem cautelam, quando
de eo dubitat, l. 4. D. ad leg. Falci. cap.
ſacrorum 12. quæſt. 2. d. cap. poſt ele-
ctionem, cum alijs, quæ plenè notat
Felinus in cap. in noſtra, num. 2. de reſ-
cript. Ludovic. Roma. conſ. 350. num.
13. Paul. Caſtrenſ. in l. quidam, § ſed
cùm veteres, num. 2. C. de neceſſ. ſerv.
hæred. inſtit. Zaſ. in l. 3. §. ex pluribus,
num. 34. D. de acquir. poſſ. Lofredus
conſ. 17. num. 57. Cavallinus mille-
loq. 773. num. 1. Molina d. lib. 2. cap.
2. num. 11. in fine, & num. 14. & cap.
7. n. 70. Menochius lib. 4. præſumpt.
4. per totam, & Cervantes in l. 3. Tau
ri, num. 66. & 72. qui ita rectè † reſ- 62
pondet ad text. in d. cap. veniens. In
cuius ſpecie meritò advertit Abbas
ibidem, num. 19. ſolam gratiæ impe-
trationẽ nocêre, etiam ſi quis eâ uſus
non fuerit. Cæterùm † quando ob- 63
tenta, & impetrata non fuit, ſed dun-
taxat petita, non inducitur renuntia-
tio iuris communis anteà competen-
tis, & impetrans poterit ad illud redi-
re, argum. celebris text. in l. ſi verò nõ
habuit effectum petitio. 8. D. de bonis
liberr. l. filium, §. ſi quis contra, D. de
legat. præſtand. & aliorum, quæ in ſpe-
cie ſubtiliter expendit Oldradus cõſ.
313. num. 5.

Et idem † reſponderi, & notari po- 64
teſt circa illam doctrinam ſuprà rela-
tam; quod qui ſemel iudicem adijt, ad
viam facti redire non poteſt. Præter-
quàm quòd in hoc plures alij contra-
rium defendunt, ex d. l. forma, de cenſi-
bus & ſimilibus, & ut plurimùm, in iu-
dicialibus tantùm procedere tradunt,

ad

ad obviandum rixis, & ne iudiciorum auctoritas contemnatur, in quibus variare non licet: ſecus autem in actibus extraiudicialibus, ubi non requiritur citatio, vel quando iudex aditur ſine figura iudicij, ut conſtat ex Lancelloto, & Valaſco ubi ſup. Alexan. conſ. 105. num. 27. lib. 3. Menoch. d. remed. 4. de adipiſcend. num. 425. & plenius ex Vincent. Carrocio de ciſ. 57. ubi ferè omnes utriuſque opinionis rationes, & ſequaces adducũt.

65 A quibus † non multum diſtat vulgaris regula iuris, quæ docet, neminem prohiberi pluribus remedijs, & defenſionibus uti, ſi ad eundem finem tendant, & dirigantur, de qua in l. nemo, & l. is, qui dicit, D. de exception. l. nemo ex his 43. D. de regul. iur. & in cap. nullus pluribus, eodem titul. lib. 6. ubi Petr. Faber, & Petr. Pechius alia plurima congerunt. Quod licet in actionibus regulari-
66 ter prohibeatur, † ut dicitur in eâdem l. nemo, & in l. quod in hæredem, §. eligere, D. de tributor. actio. l. cùm filius 76. §. varijs, de legat. 2. cum mille alijs adductis à gloſſa, & Doct. ibidem, & Dueñas reg. 14. adhuc tamen permitti videmus, quando invicem contrariæ non ſunt, neque electione tolluntur, aut abſolutoria lata in una, parit exceptionem rei iudicatę in alia, ut optimè poſt Plateam, & alios, obſervat Ioann. Oinotomus in §. ſi minus, num. 17. & 18. inſtit. de action. vel quando quis incertus eſt, quæ potius actio teneat, vel de iure ſuo dubitat: tunc enim poteſt plures actiones non ſolùm habère, ſed etiam ad maiorem iuris ſui comprobationem, & conſequutionem ſimul eas in iudicium deducere, ut ex altera victus, alteram exequatur, ex alia videlicet cauſa, ut benè notavit Ioan. apud Accurſ. in d. §. eligere, Petrus Faber in d. l. nemo ex his, pag. mihi 192. in fine, & in optimis caſibus inſinuatur in l. 1. §. quia autem in fine, D. quod legat. l. contra maiores, C. de inoffic. teſtam.

Rursus † non oberit, ſi quis 67
pro Bodini ſententia perpendat doctrinam Andreæ de Iſernia in cap. 1. §. præterea, verſ. *Ratione peccati*, num. 53. de prohib. feud. alienat. & in §. nec Dominus, verſ. *Hoc caſu*, num. 45. quẽ refert, & ſequitur Hieron. de Monte in tract. de fin. regund. cap. 29. num. ult. Quatenus inquit, † Romanum 68
Pontificem in Regno Siciliæ, quia ex eius conceſsione poſsidetur, proprietatis dominum manſiſſe, atque adeò in illo etiam in temporalibus iudicare poſſe, & declarare quòd Rex non alienet, quia intereſt eius ius proprietatis conſervare, & ut afflicti ſubditi à gravaminibus releventur. Nam ut hanc ſententiam veram eſſe concedamus, parum quidem ex ea ſupremæ Orbis Novi dominationi præiudicabitur. Etenim, † ut idem Andreas de Iſernia 69
ibidem apertè ſupponit, & colligitur ex cap. ad Apoſtolicæ de re iud. lib. 6. Clement. Paſtoralis eodem, Siciliæ Regnum olim tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus ad Eccleſiæ Romanę patrimonium pertinebat ex antiqua illa Conſtantini donatione, & ab ea in feudum conceſſum fuit diverſis Comitibus, ac Regibus, ſub varijs pactionibus, & vectigalibus, ut refert Raphaël Volaterranus lib. 5. cõment. cap. Siciliæ, pag. 2. & lib. 2. Geograph. cap. 2. Facellus, Bernard. Corius, & Ioſeph. Carnevalius in hiſtor. Reg. Sicil. per totam, Forcatul. de Gallor. Imper. & Philoſoph. lib. 2. pag. 118. Carolus Sigonius de Regno Italiæ lib. 5. 6. & 7. & plurimi alij; quos latè recenſet Bortellus de præſtan. Reg. Cathol. cap. 46. & cap. 47. ex num. 1313. Marta de iuriſdict. 1. part. cap. 5. num. 8. & cap. 26. ex num. 6. ad 34. Scaccia de appellat. quæſt. 7. num. 76. & ſeqq. & quæſt. 8. num. 110. Thom. Bozius de ſign. Eccleſ. Dei lib. 17. c. 4. & Marinus Freccia, qui omniũ

Re-

Regum, & inveſtituratum nomenclaturam, inchoando à Conſtantini donatione ordinatè recenſet, in tract. de ſubfeudis rub. de antiq. ſtat. Reg. num. 51. & rub. de offic. Mag. Cancel. num.
70 25. Vnde † mirũ non eſt, quòd Summi Pontifices in eo Regno ſuprà dicto iure aliquando uſi fuerint, quod ad has provincias IndiarũOccidentaliũ tráſferri non poteſt, nec debet, in quibus (ut diximus) nulla eiuſmodi feudi reſervatio invenitur, & id quod ab Eccleſia conceſſum fuit, ab ea anteà non poſsidebatur; ſed Regum noſtrorum curâ, & expenſis detectum, & acquiſitum fuit.

71 Vt interim taceamus, † etiam in Regno Siciliæ omnimodam exemptionem ab Imperio agnoſcere eũdem Iſerniam, & alios, quos refert, & ſequitur Camill. Borrellus dict. cap. 47. num. 5. & 13. & noviſsimè Ioſeph. de Ruſticis in cõment. ad leg. cùm avus, de condit. & demonſtr. lib. 5. cap. 10.
72 num. 32. Et feudum, † quod pro eodem Regno, & Neapolitano, Corſico, & alijs à noſtris Hiſpaniæ Regibus Eccleſiæ Romanæ perſolvitur, nequaquam efficere, quin ipſi Reges omnino liberi, & Monarchæ in eiſdem, & alijs ſuis Regnis eſſe, & appellari poſſint, & omnia Regalia habère, & exercère.
73 Quia † Papæ ſubeſſe nihil de iure huius ſuperioritatis imminuit, ut benè concludit Borrellus ſuprà, cap. 48. num. 12. & ipſe, dum prædicta Regna in feudum concedit, omnem Regiæ poteſtatis plenitudinem cum eiſdem prærogativis, Regalijs, & ſuperioritatibus confert, quæ erat apud Eccleſiam Romanam, ut poſt alios docet Cepola de ſervit. urban. præd. cap. de portu, col. 1. Paris de Puteo in tract. de ſyndicatu, verb. *Sententia*, cap. an ſi dictum capitulum, in fine, Ioan. Vincẽtius de Anna in rep. Conſt. conſtitutionem divinæ memoriæ, num. 7. Menoch. conſ. 92. num. 32. & ſeqq. vol. 1.
74 Et plurimi alij, † quos ad eandẽ Monarchiam Siciliæ in temporalibus aſſerendam, congeſsit Marinus Freccia d. rub. de antiq. ſtat. Reg. num. 58. verſ. *Hodie tamen*, ubi docet, quòd Eccleſia hodie in Regno Siciliȩ nihil obtinet præter annuum cenſum, omnibus alijs iuribus in Regẽ, & eius hæredes tráſlatis, & Camill. Borrelus d. cap. 48. per totum. Qui poſteà cap. 53. & cap. 71. num. 7. latiſsimè probat, non ſolùm in temporalibus, verùmetiam in ſpiritualibus Reges noſtros quoad illud Regnũ Monarchas appellari poſſe; † quo- 75
niã in eo Legati de latere Sedis Apoſtolicæ cum pleniſsima ſuper omnes Prælatos Eccleſiaſticos eiuſdem Regni poteſtate, ac iuriſdictione conſtituti ſunt, ex cõceſsione Vrbani II. R. P. Rogerio Nortmanno, tunc Comiti Siciliæ & Calabriæ, eiuſque filijs, hȩredibus, & ſucceſſoribus in perpetuũ factâ, anno Domini 1099. tertio Nonas Iulij, cuius verba ibi ad litteram refert, & extant etiam apud Thom. Facellũ rer. Sicul. decad. 2. lib. 7. cap. 1. Marianam de rebus Hiſpaniȩ, lib. 10. cap. 5. Gaufredum Monachum de rebus à Nortmannis in Italia geſtis, lib. 4. cap. 29. Ioſeph. Carneval. Siculum lib. 1. de hiſtor. Sicil. Ioan. Lucam Barberium in capit. Brevium Sicil. Hieronym. Zurita lib. 3. Annal. Aragon. cap. 68. Franciſ. Maurolicum in compend. rer. Sicanicar. lib. 3. fol. 98. Cuius Bullæ virtute, ut ijdem Auctores recenſent, Reges Siciliæ ex eo tempore ibi Tribunal tenẽt, quod Monarchiæ appellatur, in quo introducũtur appellationes ab eius Regni Prælatis, & ad ſuos Regios Magiſtratus devolvuntur, ibique uti à Legatis de latere cauſæ deciduntur. Et idem noviſsimè tradit Marius Mura ad cap. 3. Regis Ferdin. num. 24. fol. 378. tom. 3. ſup. cap. Reg. Sicil. inquiens, quòd Siciliæ Reges, per intermediam perſonam Comitis Rogerij, fuerunt à Summo Pontifice inveſtiti de ſpiritualibus.

Eodemque modo in Regnis Valen-

tiæ, & Aragoniæ Regem] habere ius cognoſcendi etiam ſuper Prælatos exemptos, antiquiſsimâ, & immemorabili conſuetudine, atque ita praxi ſervari, refert, & teſtatur Petrus Belluga in ſpeculo Principum, rubrica 11. §. videndum, ubi idem Bortellus in addition. verb. *Probamus*, plura in huius iuris, ac conſuetudinis confirmationem, & defenſionem adducit, poſt Doctores in cap. decernimus de iudicijs, & in cap. cùm contingat, de arbitris, gloſſam in cap. 1. 93. diſtinctione, & in cap. Mennam 2. quæſtion. 4. Paulum Borgaſium in tractatu de irregularitate, regula 7. numero 3. & 4. Beroium quæſtion. 7. num. 6. & 7. Gregorium Lopez in l. 13. titul. 13. partita 2. verb. *Coſtumbre*, Rolandum à Valle conſ. 12. num. 58. lib. 4. Menochium de retinenda poſſeſſ. remedio 3. num. 400. & Bobadilla in Politica lib. 2. cap. 18. num. 42.

5 Quæ omnia, † eo magis notare, & repetere volui, quoniam his temporibus maximè hic articulus Monarchiæ Siculæ in ſpiritualibus diſputatus, & exagitatus eſt, ob id, quòd Illuſtriſsim. Cardinal. Cæſar Baron. in ſuis Annal. Eccleſiaſt. tom. undecimo ann. Chriſti 1097. num. 18. cum multis ſequẽtibus, ſupra dictis Auctoribus, aut non viſis, aut inſuperhabitis, eam ſeriò improbat, & rigidis, atque aſperis verbis pijſsimos Reges noſtros, eâ utentes, ſuccenſet, Bullamque Vrbani II. commentitiam, vel nimis adulteratam eſſe oſtendere nititur. Contra † quem tamen plures docti Viri peculiares apologias ſcripſerunt, & præcipuè Illuſtriſsimus, & Reverendiſsimus Dominus don Ioannes Beltranus à Guevara Archiepiſcopus Compoſtellanus, quę iam typis vulgata, licèt ſine Auctoris nomine, circumfertur. Quapropter Regijs edictis, & ſchedulis liber ille Baronij intercipi iuſſus eſt, ut tradit Iacobus Gordonus in ſua Chronograph. anno 1610. pag. 495. quarum quædam ad has Peruani Regni provincias expedita fuit, dat. en el Pardo 5. Ianuar. ann. 1611. cuius me executorem fecit † Excellentiſſ. Dominus D. Ioannes de Mendoça & Luna 78 Montium-Clarorum Marchio, eiuſdẽ Regni eâ tempeſtate digniſsimus Prorex, & vigilantiſsimus Gubernator: de cuius quidem eximijs laudibus plura dicere poſſem, niſi iam utrique Orbi notiſsimæ eſſent.

De feudis † autem, quæ ab Hiſpaniæ Regibus ob aliqua Regna, & 79 Provincias, quas poſsident, & ab alijs totius mundi Romanæ Eccleſiæ recognoſcuntur, plura tradit Camillus Borrellus dicto tractatu de præſtantia Regis Catholici, cap. 46. & 47. Thomas Bozius de ſignis Eccleſiæ lib. 17. cap. 4. Ioannes Azorius 2. part. inſtitutionum Moralium, lib. 11. cap. 2. verſ. *Secundò quæritur*, Ioan. Bapt. Lupus in tract. de illegitimis, commen. 3. §. 3. num. 18. cũ ſeqq. & lib. 4. cap. 34. pag. 512. & latiſsimè Marta dict. tractat. de iuriſdict. 1. par. cap. 5. & cap. 18. ex num. 11. & cap. 20. ex num. 17. & cap. 26. & ſequentibus. Et potuit † allegare Gregorij 80 Septimi Romani Pontificis epiſtolas lib. 1. epiſtol. 7. & lib. 4. epiſtol. tom. 3. epiſt. Rom. Pontif. quas refert Baron. tom. 8. annal. Eccleſiaſtic. anno 701. num. 16. & Fr. Ioan. à Ponte in conven. utriuſq; Monarchiæ lib. 1. cap. 6. §. 4. quibus Hiſpaniæ Regnum ab antiquis Gothorum Regibus Romanæ Eccleſię quoad dominium directum conceſſum fuiſſe, oſtendit, & certâ annui tributi præſtatione gravatum.

Sed hoc † ut verum fuiſſe admittamus, ex ſola pietate, & veneratione, 81 quam erga Apoſtolicam Sedẽ Reges illi oſtendere voluerunt, proceſsit. Poſteà autẽ Hiſpaniâ Maurorum invaſione occupatâ, & deinceps ab antiquis incolis abſq; ullo imperij, vel Põtificij

auxilio recuperata, priſtinam liberta-
tem accepit, & Eccleſia ius illud,
quod habere potuit, amiſit, iuxta tra-
dita à gloſſa in cap. Adrianus 63. di-
ſtinct. Chaſſaneo in Catalogo gloriæ
mund. par. 5. conſider. 27. & Zainalloa
82 lib. 11. c. 7. Et ità † licèt in Aragoniæ
Regno Ramirus Primus, & poſt eum
Petrus Secundus antiquum illud feu-
dum agnoverint, & quo maiori hono-
re CHRISTI Vicarium proſequeren-
tur, faſces maieſtatis Romano Ponti-
fici ſubmittentes, eius clientes, bene-
ficiatios, ſeu feudatarios eſſe profeſsi
fuerint, ut tradunt Marta, Bozius, &
Azorius ubi ſuprà, Zurita lib. 2. annal.
cap. 5. à num. 1204. Mariana de reb.
Hiſpan. lib. 6. cap. 7. & noviſsimè
Ioan. Bricius Martinez in hiſtoria
S. Ioan. de la Peña lib. 4. cap. 20. ex
pag. 677. & pag. 525. Poſteà tamen,
cùm id factum (licèt ob piam men-
tem laudandum) Regni Proceres, &
milites ægrè tuliſſent, Iacobus Rex
eiuſdem Petri filius, quamvis à Ro-
mano Pontifice Gregorio X. requi-
ſitus, cenſum à patre conſtitutum
ſolvere renuit, aſſerens, illud invalidè,
& illegitimè factum, Regnorumque
ſuorum rationem, quæ ſuo, & maio-
rum robore, ac viribus, à faucibus
Saracenorum fuerunt erepta, nemi-
nem in temporalibus debere in ſu-
periorem agnoſcere, ut refert idem
Zurita lib. 3. annal. cap. 87. anno
1274. & lib. 4. cap. 37. anno 1283.
Gregor. Lòpez Madera in Monarch.
Hiſpan. cap. 2. fol. 12. Caliſtus Remi-
rez in tract. de lege Regia Aragoniæ,
§. 2. num. 37. & 38. Molinus de pact.
nupt. lib. 1. cap. 2. num. 18. & Ioan.
Bricius Martinez ubi ſuprà, ubi addit,
83 Alfonſum † Aragoniæ Regẽ de Pon-
tificis manu Regni ſui coronam acci-
pere noluiſſe, ne in temporalibus ſe
ei ullo modo ſubiectum eſſe credere-
tur.

84 Regnum † verò Portugalliæ, ſive
Luſitaniæ Romanæ Eccleſiæ feudum
agnoſcere abſque aliqua hæſitatiõe
affirmat idem Marta dict. cap. 26. ex
num. 95. argument. text. in cap. gran-
di, de ſupplen. neglig. Prælar. Para-
mus de origine, & progreſſ. Inqui-
ſit. lib. 3. quæſt. 1. opin. 3. num. 113. &
apertius probat Rodericus Archiep.
Toletan. de reb. Hiſp. lib. 7. cap. 7. ubi
de Alphonſo Henricio eiuſdem pro-
vinciæ Comite loquens, ait: *Hic pri-
mus in Portugallia ſibi impoſuit nomẽ Re-
gis, & ab Eugenio III. cui nomen ſuum
conſtituit cenſuale, multa privilegia, & in
dulgentias impetravit.* Idem etiam me-
morat Genebrard. in ſua Chronogr.
citans Garibaium part. 4. lib. 34. cap.
16. niſi quòd pro Eugenio Alexandri
nomen repoſuit, inquiens: *Alexander
III. Alphonſum Portugallenſium novo, &
primo Regi coronam per Albertum Cardi
nalem tradit, ea lege, ut quotannis Portu
gallenſes Reges duas auri libras Eccleſiæ
Romanæ perſolverent.*

EST autem † adeò verum, Reges 85
Hiſpaniæ, abſolutè loquendo, Eccle-
ſiæ feudatarios non eſſe, & demptâ
Fidei & Religionis causâ, Summum
Pontificem in temporalibus ſuperio-
rem non recognoſcere, iuxta ea, quæ
diximus ſup. lib. 2. cap. 22. num. 49. ut
meritò dicere potuerit Pet. Gregor.
lib. 26. de Repub. cap. 5. num. 7. † ma- 86
gis independẽtes ab ea eſſe, quàm Im-
peratores. Imperatores namque † re- 87
cipiunt diadema à Summo Pontifice,
& ei ſpeciale iuramentum fidelitatis
præſtant, de quo in cap. tibi Domi-
no 63. diſtinctio. clement. 1. de iur.
iurand. iunctis alijs, quę latè conge-
rit Marta dict. 1. part. cap. 5. per to-
tum, Paramus dict. opin. 3. num. 80. &
Camillus Borrellus in ſumm. deciſ. 1.
part. titul. 57. titul. 68. & in tract. de
magiſtrat. edict. lib. 1. cap. 14. numer.
77. ita † ut Imperator, qui Eccleſiæ 88
non præſtat auxilium contra ſchiſma-
ticos, periurus ſit, ut probat Palacius
Rubeus in tract. de Reg. Navar. 4. par.
§. 3. in fine. At verò † Reges Hiſpa- 89

niæ, Galliæ, & alij, qui liberi ſunt, hoc ſpeciali iuramento non adiguntur, licèt verum ſit, quòd pro eximia pietate, & religione, quâ pollent, tempore quo coronantur, iuramentum de Eccleſia pro virili defendenda præſtare ſolent, ut tradit idem Palacius ubi ſuprà, 5. part. §. 1. Ioſeph. Steph. in tract. de oſculat. ped. Summ. Pontifi. c. 14. Ribadeneira de Principe Chriſtiano lib. 2. cap. 17. & plura congerens Ioan. Bapt. Valençuela in monit. contra Venet. 7. part. num. 96. &
90 ſeqq. Et † per legatos ſuos eidem Romano Pontifici obedientiam præſtare ſolent, cum noviter Reges creātur, vel pro Regnis, aut provincijs, quas ſibi de novo ſubijciunt, ut benè oſten dit Tho. Bozius de ſign. Eccl. Dei lib. 17. cap. 5. ad finem. Vbi etiam obſer-
91 vat, † Catholicos Hiſpaniæ Reges iam inde à temporibus Concilij Toletani Sexti, eam ſibi legem impoſuiſſe, ut Rex, qui inciderit in hæreſim, ſit excommunicatus, & exterminandus.
92 Quam † Ferdinandus V. renovavit anno 1492. eodem nimirum, quo Indiæ Occidentales ſunt detectæ, inſtituitque ſeveriſſimum Inquiſitionis Tribunal, cui Reges etiam ſubiectos eſſe, ob dictum Canonem, ſancivit. Quod Vaſçus etiam teſtatur in Chronic. Hiſpan. & Marta dict. cap. 26. num. 94. his verbis: *Item Rex Caſtellæ antequàm Rex fiat, iuramento ſpeciali ſubijcit ſe, & totum ſuum dominium Sanctiſſimo ſeveriſſimæ Inquiſitionis Tribunali.*

SVMMARIVM
Capitis II.

1 Orbis Novi conquiſitio multis, ac magnis conſilijs præcedentibus inita fuit.

2 Reges Hiſpaniæ res arduas non niſi maximo conſilio adhibito aggrediuntur.

3 Reges Hiſpaniæ, licèt eis ſubiaceat omne, quod volunt, voluntatem tamen ſuā ſemper legi, & rationi ſubmittunt.

4 Conſilium peritiorum in omni re gravi, & dubia ſumendum eſſe, multis iuribus comprobatur.

5 Conſilia, & Conſiliarij Principum, & plura de eorū neceſſitate, utilitate, dignitate, & qualitate remiſſivè.

6 Dom. D. Laurentius Ramirez de Prado, Regij Conſilij Indiarum Senator, laudatur.

7 Conſilia, & Conſiliarij Regum Hiſpaniæ alia totius Orbis excedunt.

8 Reges Hiſpaniæ omnes alios in ſuis Cōſiliarijs exhibendis, & remunerandis excedunt.

9 Dom. Licentiat. Ioannes Ortizius Cervantes in conventu Novi Regni Granatēſis primùm Fiſci Patronus, deinde Senator, librum peculiarem de ſupremis Conſilijs Regum Hiſpaniæ edere parat.

10 Conſilij utilitas maxima.

11 Aſſuerus laudatur in ſacra pagina propter conſiliarios, quos ſemper ſecum habebat.

12 Perſarum Reges nihil ſine conſilio ſapientium faciebant.

13 Reſpublica qualibet benè conſtituta debet omnia cum conſilio ſapientium expedire.

14 Romani qualiter conſilia exquirerent, & Deum Conſum, ſive Conſiliarium celebrarent?

15 Afri, ſive Carthaginenſes Aſtartē Deā, ideſt, Conſiliariam, valdè colebant.

16 Marcus Antonin. Imp. qualiter conſilia pteteret, & admitteret? ex Iulio Capitol.

17 Reges Hiſpaniæ in bellis ineundis, & rebus religionis tractandis, maximo cō ſilio ducuntur. Et num. 20.

18 Proverbiū, ocus de conſilijs bellorum exponitur.

19 Bella nonniſi cum magno conſilio indicēda, vel ineunda eſſe, multis probatur.

21 Reges Hiſpaniæ propria auctoritate poſſunt bellum indicere, ſed rarò id faciunt inconſulto Romano Pontifice.

22 Reges Hiſpaniæ in bellis, quæ gerunt, à Deo iuvantur. Et quare?

23 Belli cauſa ubi iuſta eſt, pugnæ exitus malus eſſe non poterit.

24 Reges noſtri ad conquiſitionem Indiarum faciendam, Summum Pontificem conſuluerunt.

25 Lege veteri in dubÿs cauſis Summorum Sacerdotum iudicium exquirebatur.

26 Cap. per venerabilem, qui filÿ ſint legit. expenditur.

27 Cardinalium prudentia, & in omni ſcientia peritia, commendatur.

28 Cardinales unde ita dicti? & alia de eorum origine & dignitate, remiſſivè.

29 Reges noſtri abſque ullo ſcrupulo retinent provincias Novi Orbis, cùm ad eàs conquirendas tot conſilia exquiſierint.

30 Lex ult. C. de fideicom. lex hac conſultiſsima, C. de teſtam. expenduntur.

31 Integrum eſt iudicium, quod plurimorum ſententÿs confirmatur.

32 Sapientum conſilia qui inquirit, & ſequitur, in utroque foro excuſatur.

33 Maioratus poſſeſſor, qui rem eius alienavit de conſilio ſapientis, excuſatur, & an alienatio valeat?

34 Viro gravi, & fidedigno qui credit, ſecurus eſt.

55 Princeps non peccat, qui ſequutus conſiliũ ſapientium, aliquid facit, lege humana probibitum, vel etiam iniuſtum.

36 Papa, & Collegium Cardinalium etiã in ÿs, quæ ad mores pertinẽt, errare poſſe non videntur.

37 Papa etiam ubi ſolus aliquid ſtatuit in genere morum pro univerſa Eccleſia errare non poteſt.

38 Opinionum diverſitas ubi adeſt, ſecurè quis probabiliorem ſequi poteſt, imò & probabilem, ut multi opinantur.

39 Opinio communis Doctorum ab Eccleſia ſequuta, ſufficit ad dandam iuriſdictionem, licèt falſa ſit.

40 Rex, qui ſemel iuſtitiam belli exactè diſcuſſit, iuſtè retinet, quæ in eo cepit.

41 Conſilio maturo legitimè facta, poſteà in dubium vocari non debent, quia ex eo reſultat veluti exceptio rei iudicatæ.

42 Belli iuſtam cauſam ab initio diſcuſſam eſſe ſufficit, etiam ſi poſteà aliqua dubia emergant.

43 Indiarum Occidentalium ſuper iuſta retentione amplius iam diſputare non licet.

44 Regnorum antiquorum tituli, & initia repeti non debent.

45 Lex dubia, quæ à conſuetudine aliquã interpretationem accepit, ita ſervanda eſt, licèt poſteà conſtet, alium eius ſenſum fuiſſe.

Conſuetudo, quæ recepit aliquam opinionem, licèt minus communem, ſervanda & ſequenda eſt, ibidem.

46 Opinio antiqua, & generalis habetur pro veritate.

47 Ignorantia iuris dubÿ excuſat, ubi diligens & ſtudioſa eius inquiſitio præceſsit.

48 Bello publicè indicto parta, an & quãdo reſtitui debeant, ſi illud iniuſtum fuiſſe conſtiterit?

49 Alienum ſi quis bona fide accipiat à non domino, illud tenetur vero domino reſtituere, ſi poſtea ſciat alienum eſſe.

50 Præſcriptio longi, vel longiſsimi temporis bona fide perfecta omnem repetitionem excludit. Et num. 53.

51 Præſcriptio quando, & quatenus impium præſidium, & improba temporis allegatio vocetur.

52 Titulum nullum allegare melius eſt, quàm invalidum, aut defectuoſum.

53 Mala fides ſuperveniens poſt præſcriptionem legitimè completam non nocet.

54 Præſcriptione completa, res præſcripta amplius aliena dici non poteſt.

55 Iuſtè poſsidet, qui auctoritate iuris aliquid poſsidet.

56 Lex magis domina eſt rerum noſtrarũ, quàm nos ipſi.

57 Ceſſante cauſa non ceſſat effectus, quando diſpoſitio effectum ſuum iam ſortita fuit.

58 Actus perfecti, & abſoluti per impedimen-

mentum ſuperveniens non vitiantur.

59 *Reges noſtri ſemper bonam Fidem habuerunt in Novi Orbis acquiſitione, etiam ſi aliqui eius cauſas poſteà in dubium vocaverint.*

60 *Iudicium proprium conſiderandum eſt, non alienum, in ijs quæ ad bonam Fidē pertinent.*

61 *Credulitas probabilis habet vim tituli.*

62 *Præſcriptio triginta, vel quadraginta annorum titulum non requirit.*

63 *Titulus quilibet putativus, & illegitimus ſufficit in præſcriptione longiſsimi temporis, quamvis poſteà de eius errore conſtet.*

CAPVT II.

De alio titulo, qui eiuſdem Novi Orbis retentionem magis iuſtam, & legitimā reddit: Nempe, quòd Reges Catholici illius acquiſitionem magno, & maturo conſilio habito, ac probabili opinione ducti tētaverint: & quæ ſemel ritè diſcuſſa ſunt, vel legitimè præſcripta non debeant iterum in examen vocari.

1 EADEM portò † huius Novi Orbis retentio, de qua nunc ſermonē habemus, ex eo etiam iuſtior, & ſecutior efficitur, quòd notiſsimum ſit, Catholicos Reges Ferdinādum & Eliſabeth, & poſteà Carolum V. Imp. Opt. Max. illorum hæredem, ubi eius inquiſitionem, & conquiſitionem facere, ac proſequi deſtinarunt, peritiſsimos quoq; illius ætatis viros de iuſtitia huius debellationis conſuluiſſe, & nihil planè prætermiſiſſe, quod neceſſariū videretur, ut res tanta bonâ fide procederet, & ſecurâ conſcientiâ ſubnixâ, quàm tutiſsimo loco eſſet, ut aliàs dicitur in l. ubi eſt verborū in fine, D. de reb. dubijs, & teſtātur Petr. Malferitus in conſ. 769. apud Mandellum, vol. 4. Mag. Victoria in 1. relect. de Indis inſul. in princ. Anton. de Herrera in hiſt. gener. Indiar. decad. 1. lib. 2. c. 4. & alibi paſsim, & eruditiſſ. Senator Dom. Gregor. Lop. Madera de excellent. Hiſpaniæ cap. 8. fol. 66.

Semper † quippè pijſsimi, & potentiſsimi Hiſpaniæ noſtræ Reges in more habuerūt, res omnes, præſertim graves, & arduas, cum ſapientiū cōſilio facere & expedire, & voluntatem ſuam de ratione, & præſcripto legū metiri, 2
licèt † eis favente Deo ſubiaceat omne quod volūt, iuxta l. Divi fratres, ubi Bart. D. de iure patro. l. ex imperfecto, C. de teſtam. l. humanum, l. digna vox, C. de legib. l. 1. tit. 21. p. 3. l. 2. tit. 9. p. 2. ibi: *Onde ſi todo ome debe trabajar de aver cōſejeros, mucho mas lo debe fazer el Rey*, Caſsiodor. lib. 1. variar. epiſt. 12. lib. 6. epiſt. 19. & lib. 8. epiſt. 9. D. Greg. lib. 11. epiſt. 29. quæ habetur in c. 1. diſt. 84. cap. ult. diſtin. 20. cap. excellentiſſimus 11. q. 3. cap. viſis 16. q. 2. 3

Quibus † conveniunt quatuor textus, quos benè obſervat Anton. Mornacius in notis ad leg. illud 40. D. de petit. hæred. ad probādum in qualibet re dubia, vel ubi lis inſtituenda eſt, cōſulendos ſemper eſſe peritiores. Primus eſt in l. ſi aviam 3. C. de ingen. manum. ibi: *Si cum peritioribus tractatum habuiſſes, facilè cognoſceres.* Alter in l. 2. §. fin. D. quis ord. in bon. poſſ. ſerv. ibi: *Scilicet conſulendo prudentiores, ut diligentem patrem familias conſulere dignum ſit.* Tertius eſt in l. 5. C. de ijs, qui accuſare poſſunt. Et quartus in vulgar. l. regula, D. de iuris & fact. ignoran. circa quæ iura videnda ſunt, quæ copioſè notat Tiraquel. de pœn. temper. cauſ. 11. num. 21. Pax ab Scala in tractat. de conſil. ſapient. 4

lib.1.cap.10.Lud.Schrader.conſ.2. 1.
part.Menoch.de arbitr.lib.1.q.23. &
Bobadilla in Polit.lib.2.cap.6.num.7.

Et magis in terminis plura alia,quę
5 de † Principum Cõſilio, & Conſilia-
rijs, eorumque neceſsitate, utili-
tate, dignitate, & qualitate tradit
Bart.in tract. de conſilijs habendis in
3.tom.tract.DD.part.1.fol.330.Boë-
rius in tract.de auctor.mag.Conſ.Mar
tin.Garatus Laudenſis in tract.de cõ-
ſiliar. Princ.in tom.16.tract.DD.fol.
212.Barthol.Philip.in tract.de Conſi
lio, & Conſiliarijs, diſcurſ.1. & ſeqq.
Cælius Mancinus lib.8.de iurib.Prin-
cipat. cap. 6. Ceriolanus in tract. de
Conſ.Princip.cap.1.Hippolyt.à Colli
bus ibidem, & cap.31. Petr. Magnus
in tract. de cõſilio cap.1.& 2.Paleot.
de ſacr. Conſiſt.conſult.1.part.1. q.1.
& 2.Marcus Mantua in Enchirid.rer.
ſingul. lib.10.cap.243. Petr. Gregor.
de Repub. lib. 24. cap. 1. cum ſeqq.
Pet.Faber lib.3.Semeſtr.cap.18.ad fi-
nem, Simancas de Repub. lib.9. cap.
2. Auctor Politiæ de Regno contra
Machiavel. lib.1. de Princip. conſil.
pag.47. Ioan. Cochier in theſaur. a-
phoriſ.Polit.lib.3.& 4. quem vulgari
linguâ, ſed non vulgari quidem erudi-
tione tranſcripſit,& aureis notis, atq;
6 additionibus illuſtravit †Dom.D.Lau
rent.Ramirez à Prado, Regij Conſilij
Indiarum Senator digniſsimus; & ob
præclaros mores,& omnigenam eru-
ditionem omnibus commendatus, A-
dam Chellerius lib.2.de offic.iurid.Po
lit.cap.1.Bobadilla d.lib.2.cap.6. Si-
mon Maiol. in dieb. Canicul. tom.2.
colloq.5.de aul. & caula, pag.405. &
ſeqq.Pat.Mag.Marquez in Guberna.
Chriſt.lib.2.cap.18.Pat.Ribadeneira
de Princ.Chriſt. lib.2.c.24. Fr. Ioan.
à ſancta Maria de Repub. & Polit.
Chriſtia.c.6. 7.& ſeqq. Petr. Andreas
Canonherius in Aphor.Politi.1.tom.
pag.374.& 469. Maſtrillus de Magi-
ſtrat.lib.2.cap.1.num.27.& cap.3. ex
num. 56. Caliſtus Remirez de lege Re
gia Aragon. §.4. ex num.9. §.10. per
tot.Patr.Ioan. Pineda de reb. Salom.
lib.5.cap.13.pag.388. ubi Cõſiliarios
oculos,atque aures Principũ eſſe pro-
bat, & noviſsimè,& latiſsimè D.Ioã.
Bapt.Valençuela in monit.cõtra Ve-
netos p.7.num.128.& in diſcurſ. ſtat.
& belli p.2.conſid.20 per totam.

Et omnino videndus Camill. Bor-
rellus,quem ipſe nõ refert,de præſtan.
Reg. Cathol. cap.66. & de Magiſtra-
tuum edictis lib.1.cap.8. ubi peculia-
riter de Conſilijs Regũ Hiſpaniæ tra-
ctavit, † & apertè fatetur, eos in hoc 7
excedere non ſolùm Chriſtiani Orbis,
ſed totius mundi Principes alios;& in
ſupremis, ac varijs Tribunalibus, &
magiſtratuum conventibus, quos ha-
bent, ſpectatiſsimos Principes, viroſ-
que doctiſsimos ſemper exiſtere,quo-
rum iudicijs,ac virtutibus totus Orbis
poſſet recto tramite gubernari, † plu- 8
raque ſtipendia, ſalaria, & alia dona-
tiva in illis exhibendis,& remuneran-
dis Reges noſtros expendere, quàm
ullus alius Regum totius mundi huc
uſque impendiſſe legatur. Et idem no-
viſsimè tradit & illuſtrat Petr. Fern.
Navarrete in diſcurſibus Politicis de
conſervat. Monar.diſcurſ.1. ubi plura
congerit de utilitate conſilij,& diſcur
ſu 3. ubi optimè agit de auctoritate,
& excellentia ſupremi Cõſilij Caſtel-
læ, referens inter alia verba Paleoti
Cardinalis in tractatu de conſult. ſa-
cri Conſiſtorij. Et latiùs † dicere, & 9
proſequi parat D. Ioannes Ortizius à
Cervantes,meritiſsimus nunc in Præ-
torio Novi Regni Granatenſis Audi-
tor, in peculiari tractatu de ſupremis
Regis Hiſpaniarum Cõſilijs, cuius me
thodum,& elenchum mihi per litteras
inſinuavit.

Quod † quantum probari,& com- 10
mendari debeat, nemo non videt. Nã
ut habetur in ſacra pagina Proverb.11.
14. *Ibi ſalus,ubi multa conſilia*,& Eſther.
1.13.Aſſuerus † nimis laudatur, quia, 11
Interrogavit ſapientes,qui ex more Regio

ſem.

Digitized by Google

ſemper ei aderant, & illorum faciebat cū-
12 *cta conſilio.* Quod † reliquis Perſarum Regibus ſolemne fuiſſe, ex eodem loco colligitur, & ex alijs, quæ eruditè obſervat Briſſonius lib.1. de Imperio Perſarum, pag.115. cum ſeqq. & iam
13 olim, † cuilibet benè conſtitutæ Reipublicæ nimis expedire, oſtendit Ariſtoteles lib.1. Ethicorum, Heſiodi carmina citans, quæ ſic habent:

Atqui ex ſe neſcit, cuiquam neque porrigit aures,
Vt bona percipiat, demens & inutilis ille eſt.

Et Titus Livius lib.23. in princ. dum Pacuvium Calabium laudat, quòd *Nullam Rempublicam incolumem, orbatam publico conſilio, crederet.*

14 Et apud † Romanos ita obſervabatur, ut peculiarem Deum haberent, Conſum appellatum, qui conſiliorum Deus putabatur, cui templum ſub tecto circo conſtituerunt, ut oſtenderent, tectum eſſe debêre conſilium, & annua feſta, quę Conſualia dicebantur, ut tradit Livius lib.1. Plutarch. in
15 Romulo. Quibus ſimiles † Afri, ſive Carthaginenſes Aſtartem Deam inter alia nomina βέλλα αρθεον hoc eſt, Conſiliatiam appellitabant, numen ei Minervæ forſitan tribuentes, iuxta ſententiā Apulei, & Appiani, quos refert Pet. Faber d.lib.3. Semeſt. cap.2. pag.25.

Et hâc petendi, & ſequendi conſilij
16 virtute ita uti ſolebat † Marcus ille Antoninus, Magnus & Imperator, & Philoſophus, ut de eo ſcribat Iul. Capitol. *Semper ſanè cum optimatibus non ſolùm bellicas res, ſed etiam civiles priuſquàm faceret aliquid, contulit, denique ſententia illius pracipua ſemper hac fuit: Æquius eſt, ut ego tot, & talium amicorū conſilium ſequar, quàm ut tot tales amici meam unius voluntatem ſequantur.*

Quod veriſsimè, & congruentiſsi-
17 mè † Regibus noſtris applicare poſſumus: qui cùm in cęteris rebus, tum maximè in ijs, quæ ad bella ineūda, & Religionem defendendam, & extendendam ſpectant, ſemper magno conſilio reguntur, memores illius doctrinæ D. Ambroſ. lib.5. epiſt. ubi ad Theodoſ. Imperat. ſcribens, ſic ait: *Si de cauſis pecuniarijs comites tuos conſulis, quanto magis in cauſa Religionis. Sacerdotes Domini æquum eſt cōſulas?* Et alterius, † quæ 18
habetur Proverb.20.18. & 24 6: *Cogitationes conſilijs roborantur, & gubernaculis tractanda ſunt bella, quia cum diſpoſitione initur bellū: & erit ſalus ubi multa conſilia ſunt.*

Et quòd ſemper † tam in indicendis, quàm in ineundis bellis magna, & 19
matura conſultatio, & deliberatio deſideretur, necnon ut eorum cauſa, & iuſtitia per viros prudentiſsimos ventiletur, rectè tradit Salluſt. in Catil. *Nam prius quàm incipias, cōſulto, & ubi conſulueris maturè, opus eſt facto.* Et Claudian. qui eo nomine laudat Honoriū Imp. quòd, *Spectarent Aquila decreta Senatus*, & pluribus probant Petrus Gregor. dict. lib.24. de Repub. cap.1. num.1. Maiol. in dieb. Canicul. 3. tom. colloq.2. de bellor. event. Marq. dict. cap.18. Valençuela dict. conſid. 20. num.37. & ſeqq. & in monit. contr. Venet.7. par. num.115. & ſeqq. Lancello. Conradus in temp. omn. iud. lib. 1. §.3. verb. *Bella*, Petrus Navarra de reſtit. ablat. lib.2. cap.3. num.258. pat. 1. & remiſsivè plures alios allegans Petr. Cenedus in collect. ad Decretū, cap.50. num.1. Camill. Borrellus de præſtan. Reg. Cathol. cap.32. ex num. 88. Sotus lib.4. de iuſt. & iure, quæſt. 5. Covarr. in reg. poſſeſſor. 2. part. §.7. Victoria in relect. de bello, Gregor. de Valentia 3. tom. diſp.3. q.16. punct. 2. col.711. Lorca in 2.2. ſect.3. diſp.53. num.1. & 5. Suarez in tract. de charitat. diſp.13. ſect.6. ex num.1. noviſsimè poſt hæc ſcripta Michaël Mauclerus de Monarchia, part.3. lib.5. cap.8. & ſeqq. & tetigimus ſup. lib.2. cap.6. num.51.

In quo † Reges Hiſpaniæ multū excellere, benè obſervat idē Borre. in c.67. 20

Digitized by Google

21 Nam † licèt ius belli propriâ auctori-
tate indicendi habeant, quia nullum
in temporalibus ſuperiorē agnoſcūt,
ut concludit Oldrad. conſ.70. incip.
An Princeps, Bartol. in l.hoſtes, num.
9. & 16. D.de captivis, Fulgoſ.in l.ex
hoc iure, D.de iuſt.& iure, Panormit.
in cap.ſicut el 3. num.8. de iureiuran.
Thom. Grammat. deciſ. Neapol. 65.
num. 74. Covar. in reg. peccatum 2.
part. §. 9.num.2. & 9. Soto de iuſt. &
iure, lib.5. quæſt.3. art.5. Sebaſtian.
Medicis in ſum. decreti 23. quæſt.2.
& Bortel.dict.cap.32.num.6.& num.
100.& d.cap.67.per totum: adhuc ta-
men, ut ibidem ſubdit num.12. & 13.
hac perpetuâ obſervantiâ uti ſolent,
ut non ſolùm apud ſe, & ſuos Conſilia
rios bellorū, quæ gerere tentant, oc-
caſiones,& cauſas examinent;ſed etiā
prius quàm bella moveant, coram Ro
mano Pontifice,& omnium Cardina-
lium Collegio eaſdem cauſas perorari,
ac referri faciant, & omnes debitas
monitiones, & ſolemnitates præmit-
22 tant. Et ob id † Dei Optimi Maximi
beneficio ſemper fœliciſsimè omnia
23 eis cedere ſolent: quia † ubi bona fue
rit, & legitimè diſcuſſa cauſa pugnan-
di, pugnæ exitus malus eſſe non pote-
rit, ut cum D. Bernardo, & alijs pro-
bavimus ſuprà lib. 2. cap.4. num. 42.
& oſtendit Lucan.lib.7. Pharſal. dum
ait:

Cauſa iubet ſuperos melior ſperare ſecun-
dos.

Propert.lib.4.eleg.6:

Frangit, & attollit vires in milite cauſa,
Quæ niſi iuſta ſubeſt, excutit arma pu-
dor.

Euripides: *Iniqua bellans bella ſalvus
haud redit*, & Tit. Livius lib. 21: *Ple-
rumque eventus belli, velut æquus iudex,
unde ius ſtabat, ei victoriam dedit: quam-
vis iuſtitia belli non ab exitu, ſed à cauſa
venanda eſt*, cum alijs, quæ congerit
Ioan. Boterus lib. 3. de ratione ſtatus,
cap. de iuſtitia cauſæ, Simancas lib. 9.
de Repub. cap.15.& 17. Iuſt. Lipſ.lib.
5.Politi. cap. 3. Laurea Salmantina
certam.10.ſcholaſtico, num.101. pag.
576. & latè Valençuela d. monit. 7.
part. num.115. & in dict. diſcurſ. 2.
pat.conſid.22. ex num.16. quibus de
iure noſtro cōvenit text. in l.2.tit.23.
part.2.

Quæ omnia in detectione, & con-
quiſitione Orbis Novi, de qua agi-
mus, uberrimè intervenerunt, † cùm 24
Reges noſtri non ſolùm prudentiſsi-
mos, & erudiriſsimos Regnorum ſuo-
rum viros conſuluerint, ſed etiam ip-
ſam Apoſtolicam Sedem, iuxta † id, 25
quod in veteri Teſtamēto Deuteron.
17.præcipiebatur,& refertur † in cap. 26
per venerabilem, verſ. *Rationibus*, qui
filij ſint legitimi: *Si difficile, & ambiguū
apud te iudicium eſſe perſpexeris inter ſan-
guinem & ſanguinem, cauſam & cauſam,
lepram & lepram, & iudicium inter por-
tas videris variari, venies ad Sacerdotes
Levitici generis, & ad iudicem, qui fuerit
illo tempore: qui iudicabunt tibi iudicij
veritatem: & facies quæcunque dixerint,
qui præſunt loco, quem elegerit Dominus
Deus tuus, ſequeriſque eorum ſententiam,
neque declinabis ad dextram, neque ad ſi-
niſtram, &c.* Quæ Apoſtolica Sedes eā
dem expeditionem probavit, & ut ſu-
prà latiſsimè diximus, omnes has Oc-
cidentales, & Auſtrales provincias,
detectas,& detegendas eiſdem Regi-
bus cum conſilio, & communi aſſenſu
omnium Cardinalium conceſsit, &
aſsignavit.

Quorum † quanta ſit,& eſſe ſoleat 27
ſacræ Theologiæ, & utriuſque Iuriſpe
ritia, & in rebus arduis agnoſcendis,
& decidendis dexteritas, & prudētia,
fusè etiam animadvertimus ſuprà lib.
2. cap.24. ex num.92. & ipſorum no-
men † oſtendit, cùm Cardinales di- 28
cantur, quaſi in quibus totius Militan
tis Eccleſiæ cardo conſiſtat, cuius e-
tiam columnæ eſſe dicuntur, cap.accu
ſatio 15.2.quæſt.7. cum alijs traditis
à Tiber. Deciano conſ.14. num.127.
vol.3.& Pontificis Maximi, ſupremi

eius Rectoris partes, quæ ad puram identitatem cum ipſius perſona reducuntur, cap. fœlicis de pœn. lib. 6. cum multis, quæ benè, & copioſè obſervat Turrecremata in ſumma Eccleſ. lib. 1. c. 80. Alvar. Pelagius lib. 2. de planct. Eccleſ. art. 16. Auguſt. de Ancona in ſum. de poteſt. Eccleſ. quæſt. 102. Vualdenſ. lib. 2. doctrinal. fidei, art. 3. cap. 54. D. Antonin. 3. part. titul. 20. Ioan. Anton. Delphinus lib. 2. de Eccleſ. Iſidor. Moſcovius de poteſt. Militant. Eccleſ. Iacobatius lib. 1. de Concilijs, Andreas Barbacius, Martin. Laudenſis, Hierony. Albanus, Gundiſalvus Villadiego, & Auguſtin. Valerius in tractatibus, quos de Cardinalibus ſcripſerunt, Monachus in cap. 1. de Schiſmat. lib. 6. Roman. conſ. 498. n. 10. Decius conſ. 150. col. 1. Anton. de Butrio in cap. antiqua num. 9. de privileg. Ioan. Azorius tom. 2. inſtit. moral. lib. 4. Rebuff. in concord. tit. de collation. §. ſi quis verò, Bolognet. in tract. de indulgen. num. 31. Per. Gregor. lib. 15. Syntagm. cap. 4. Lancellot. Conrad. in templ. iudic. lib. 2. cap. 2. §. 1. cum ſeqq. Octavian. Veſtrius, & Gravatius in addition. ad eum, in praxi Curiæ Romanæ, lib. 1. cap. 1. Quintil. Mandoſ. ad regul. Cancellar. reg. 32. Cardin. Tuſchus pract. cõcluſ. iur. litt. C. concluſ. 95. & ſeqq. Hieron. Gõçalez in reg. 8. Cancellar. gloſ. 24. per totam, Camill. Borrellus in ſum. deciſ. 1. part. tit. 5. Cardin. Bellarmin. in Apolog. contra Reg. Angl. cap. 4. Molina de Medrano in allegatione Proregis extranei Regni Arago. num. 73. & ſeqq. Fr. Ioan. à Ponte in convenien. utr. Monarch. lib. 1. cap. 3. §. 2. pag. 97. & noviſsimè poſt hæc ſcripta Michaël Mauclerus de Monarch. Eccleſ. 2. part. lib. 4. cap. 11. & 12. & alij, quos retulimus ſuprà lib. 2. c. 24. num. 92. ubi plurima de Cardinalium officijs, præſtantia, & dignitate notarunt, & hoc munus non inventione humanâ, ut Rex Angliæ malè putavit, ſed inſtitutione Divinâ, & ad Eccleſiæ regimen neceſſaria, inductum eſſe demonſtrant.

29 Qvibvs ita ſuppoſitis, † meritò affirmare debemus, nullum ſcrupulum in conquiſitione, & retentione huius Novi Orbis ex parte Regum noſtrorũ cõſiderari poſſe, cùm putare nõ debueri id falſum eſſe, quod omnes, aut complures ſenſerunt, dixerunt, & conſuluerunt, ut docet Ariſtotel. lib. de divinat. per ſomnia cap. 1. Cui adijcere poſſumus † verba Imp. in l. ult. C. de fideicom. ibi: *Vt per ampliores homines perfectiſsima veritas reveletur*, & in l. hac conſultiſsimâ 8. C. qui teſtam. facere poſſ. ibi: *Sed ne locum quidem ullum relinquat inſidijs, tot oculis ſpectata, tot inſinuata ſenſibus, tot inſuper in tuto locata manibus.* Integrum † quippe iudicium eſt, quod plurimorum ſententijs confirmatur, cap. prudentiam 21. de offic. delegati, cap. licèt cauſam de probat. cap. extra conſcientiam, 64. diſt. & quod à pluribus ſapientibus quæritur, facilius invenitur, cap. de quibus 20. diſtinct.

Vnde tritum eſt, ac certum in iure noſtro proverbium, † ſapientium, doctorumque hominum ſententias, & opiniones ſequendas eſſe, & ab omni culpa excuſare tam in foro interiori, quàm exteriori, etiam ſi quis fortè eas ſequutus erraverit, ut ex dict. l. ſi aviam, C. de ingen. manum. d. l. 2. D. quis ordo in bon. poſſ. ſer. dict. l. regula, §. ſed iuris ignorantiam, D. de iur. & fact. ignor. cum alijs, notat Bartol. per text. ibi in l. in bonorum, D. de bon. poſſ. Alex. in l. 2. D. quod quiſque iuris, Baldus, & alij in l. iuris ignorantia, C. qui admitti, Ancharran. & alij in Clemen. ne Romanæ, de elect. Paz ab Scala d. tract. de conſilio ſapient. ferè per totum, Sylveſter in ſumma, verb. *Dubium*, num. 4. & verb. *Ignorantia*, num. 5. Navarr. in Manuali Latino cap. 27. num. 289. Cardin. Toletus in ſumma lib. 5. c. 26. in fine, Saa verb.

Margin numbers: 30 (beside "poſſumus † verba Imp."), 31 (beside "Integrum †"), 32 (beside "proverbium, †").

Digitized by Google

Dubium num.3. Suarez de cenſur. diſ-
put.4.ſect.8.num.18. & latiſsimè Ti-
raquel. de pœn.temper.cauſ.51.n.26.
Menoch. de arbitr.d.lib.1.q.23.& cen
tur.2.caſu 177. num.5. & in tract. de
præſumpt. lib.2. præſumpt. 71. & de
recuperan. remed.13. num. 34. & re-
med.9. à num.130. Alciat.reg.3. præ-
ſumpr.5.num.1.& emblem.16. & lib.
4. Parerg.cap.8. & Ioan. Autpachius
ſingul.alleg.cap.49.

Atque ita in pulchro caſu conſu-
luit Alexād. conſ.184.nu.7.lib.2. Se-
33 curum † eſſe poſſeſſorem maioratus,
qui ex conſilio alicuius inſignis Iuriſ-
periti alienavit res fideicommiſſo ſub-
iectas, & alienationem irrevocabi-
liter tenère: quod licèt ibi eius additio
nator reprehendat, & Menoch. ſuprà,
duos ſapientes requirat: confirmari ta
men poteſt ex alia doctrina, quæ ha-
34 bet, † ſecurum eſſe, & excuſandum
eum, qui alicui viro gravi, notabili, &
fidedigno crediderit, & ab eo de ſuo
iure, vel facto cerrior effectus fuerit,
cap. de capitulis, ubi notat Dominic.
diſtinct.10.gloſ. in extravag. inter nō-
nullos, de verb. ſignif. §.1. verb. *Dein-
ceps*, & latiùs proſequitur Iaſ. in l.1. in
fine, D. de eo per quem fact. erit, Ti-
ráq. d.cauſ.51. ferè per totam, Cordu-
ba lib.2. quęſt.1. verſ. *Quod ſi homo*, &
Sylva Nuptial. quę latiſsimè loquitur
lib.4. ex num.55.

35 Principem † quoque non peccare,
qui aliquid lege humanâ prohibitum
fecerit, imò & iniuſtum, dum non ſit
contra legem Divinam, & naturalem,
ſequutus conſilium virorum doctorū,
apertè probat gloſ. per text. ibi in cap.
Capellanus de ferijs, ubi Panormitan.
num.6. Innocent. in cap. per tuas el 2.
de ſimonia, Felinus in cap.1. de re iu-
dic. num.15. limitat.7. Archiep. Floren
tin. in ſum.1.part.tit.3.cap.10. col.6.
Navarr. in Manuali, cap.27.num.284.
& 288. & plura tradens Pat. Ribade-
neira in Princip. Chriſt. lib.2. cap.24.

Quod magis certum erit, ubi non
ſolùm uni, aut alteri, ſed plurimis, &
gravißimis creditur. Et † præſertim 36
Papę, & Collegio Cardinalium, qui
non ſolùm in rebus, quæ Fidem con-
cernunt, verùm & in alijs, quæ ad mo-
res pertinent, & ut pia, & probabilia
ſequuntur, errare poſſe non videntur,
ut reſolvit Suarez in tract. de Fide, diſ-
put.5. ſect.6.num.8. & Thom. Bozius
de ſignis Eccleſiæ lib.16. cap.8. &
lib.18. cap.6. idem Suarez eâd. diſ-
put. ſect.8.num.7. ubi etiam docet, ip-
ſum † Pontificem, etiam ubi ſolus ali-
quid decernit in præceptis, ſeu rebus 37
moralibus, quas tradit, vel approbat
pro univerſa Eccleſia, errare non poſ-
ſe, nec approbare turpia pro honeſtis,
vel è converſo damnare honeſta tan
quam iniqua; quia hoc repugnat ve-
ritati, & ſanctitati Eccleſiæ, & ideò
in his etiam non poteſt errare Ponti-
fex, ut probat, & de fide eſſe docet An
tonin. 3.part.tit.12. cap.8.§.2. quem
cum aliqua moderatione ſequuntur
Canus lib.5. de locis Theolog. cap.5.
Molina de iuſt. & iure, diſp.325. Bel-
larmin. lib.4. de Romano Pontif. cap.
5. Mauclerus ubi ſuprà part.2. lib.4.
cap.6. cum alijs, quæ adduximus ſup.
lib.2. cap.24.num.62.

Quinimò † etiam ſi concederemus 38
aliqua dubia in prædicta Novi Orbis
debellatione legitimādа interveniſſe,
& auctores de ea conſultos, diverſas
opiniones habuiſſe, ex eo tamen, quòd
plures illam, quę debellationi favebat,
ut veriorem, & probabiliorem propo-
ſuerunt, iuſtè, & legitimè ſequi à no-
ſtris Regibus potuit, etiam ubi de in-
vadendis alienis provincijs agebatur,
ex communi omnium Doctorum ſen-
tentia, quos ſuprà num.31. retulimus,
præcipuè Victoria in d. relect. de iure
belli, Caietan. & Sylveſter in ſumma
verb. *Bellum*, 1. quæſt.1. Navar. in Ma
nuali cap.15.num.15.& cap.25.num.
4. Valentia d.diſput.3.q.16. punct.2.
col.714. Bañez in 2.2. quæſt.40.art.1.
dub.5. ex col.1183. Balthaſ. Ayala de

iure,

iure,& offic.belli lib.1.cap.2.num.31. Lorca d. diſput.53. num.4. Suarez d. diſput.13.ſect.6.ex num.2. Molina de iuſt.& iure,tract.2. diſp.103. vel 113. & plures alij, quos refert, & ſequitur eruditiſſ. P.Mag. Fr.Anton. Perez in Laurea Salmātina certamin.10. Scholaſt.num.104. & ſeqq. pag.576.

Vt interim omittamus aliorum ſententiam, qui in hoc, ut in alijs, exiſtimant,ſecuros eſſe, qui opiniones duntaxat probabiles amplexantur, etiam ſi aliæ tutiores, & probabiliores exiſtant, præſertim ubi non de facto, ſed de iure dubio,& eius interpretatione, aut intelligentia tractatur, de quo videnda ſunt,quæ latè & eruditè tradūt Theologi recentiores poſt D. Thom. in 2.2.quæſt.63. art.4.& quodlibeto 8.art.3. D. Antonin.1.part.tit.3. cap. 10. §.10.circa finem,ubi citat Albertum Magnum,& alios, Anton.à Cordubà in quæſtionār.lib.1.q.39. Petr. Navarra de reſtitut. cap.1. num.277. Medina in 1.2.q.9.art.6. pag.307.& ſeqq. Armilla verb. *Opinio*, Navar. in Manuali cap.27. num. 277. Sotomayor,Mantius, Orellana, Bañez, & alij Salmanticenſes Primatij, & Salon in d. 2.2.quæſt.63. art.4. cōtroverſ.2. Laurea Salmantina d.certam.10.cap. 5. cum multis ſequentibus, & latiſsimè Nicol.Garcia de beneficijs,7.par. cap.2.num.24. & part.11. cap.5.à n. 361.

39 Quibus † mirum in modum favet alia aliorum doctrina,qui tradunt,cōmunem opinionem Doctorum efficere, ut Eccleſia det iuriſdictionem in multis caſibus, etiam ſi fortè opinio illa ſit falſa; cùm enim (inquiunt) licitum ſit operari ex opinione probabili,ſi omnia illa eſſent irrita,graviſsima incommoda ſequerentur, de quo plutibus agit Enriquez de pœniten. lib. 2.cap.14.num.3.& 4.Thom.Sanchez de matrim.lib.3. diſput.20. num.2. & Leonard. Leſsius de iuſt. & iure lib.2. cap.29.num.68.

Vnde & illud deſcendit, quod huic quæſtioni, de qua tractamus, maximè congruit, † Reges ſcilicèt noſtros iuſtè, & ſecurè poſſe retinère provincias, quas prævijs iſtis conſultationibus debellarunt,& acquiſierunt,etiam ſi fortè ex poſt facto dubitari poſſet, prædictas conſultationes minus iuridicas, & legitimas fuiſſe. Nam † ubi Princeps de conſilio ſuorum procerū, ac ſapientum aliquid facit, omnia legitimè acta præſumuntur,& cum iuſta cauſa, ita ut poſteà impugnari, vel in dubium revocari non poſsit, obſtante nimirum exceptione ſententiæ, & rei indicatę,quæ ex eiuſmodi conſultationibus,aſſertionibus, & diligentijs oritur,ut in pulchris caſibus latè docent, & probant Socinus Iunior conſ. 95. num.9.& 10.vol.1. Matthæ. de Afflictis in cap. Domino Guerram. 2.notab.ex num.5.& 10.hîc finitur lex Feder.Thom.Grammat.deciſ.Neap. 65. num.62.& 63. Tiber.Decia. conſ.41. num.29.& 32.vol.2. Roland. conſ.1. ex n.86.ad 94.vol.2.Ludolph.Schrader. conſ.21. lib.2. num.111. Anton. Natta conſ.487. ex num.43. ad 47. vol.3.fol.24. Menoch.conſ.100.num. 26.& 27.& Proſpe.Farinac.de delict. q.63.cap.3.num.181. Et de cōſultatione † bellorū in cōmuni agentes, quòd ſufficiat iuſtam cauſam belli ab initio eſſe diſcuſſam, tradunt Valencia, Bañez, & alij ex ſuprà citatis. 42

Et in ipſis terminis noſtræ quæſtionis debellationis Indorum, Victoria d. relect.1. de Indis,num.3.ubi poſtquàm reſolvit,Principem dubium in bellis,vel alijs rebus gerēdis,ut ſit tutus in cōſciētia,debère cōſulere illos, ad quos ſpectat,hæc docère,cōcludit: *Quòd ſi poſt conſultationem rei dubiæ diffinitum ſit à ſapientibus illud eſſe licitum, qui ſequitur illorum ſententiam eſt tutus, etiam ſi aliàs ſit illicitum.* A quo non diſſentit † elegantiſsimus P. Ioſeph. Acoſta de procur.Ind.ſal.lib.2.cap.11. & lib.3.cap.3.ubi concludit,nō opor- 43

tere

rere in hac cauſa amplius diſceptare,
ſed veluri præſcriptum iam ſit, optimâ
fide agi debère. Et quod in commu-
44 ni † de non reperendis antiquis Reg-
norum titulis, & initijs cum Baldui-
no, & alijs tradidimus ſuprà lib. 2. cap.
6. num. 46.
Ponderari etiam poteſt celebris do-
45 ctrina † Abbatis in cap. cùm dilectus
de conſuetudine, quam refert, & ſequi
tur Roder. Xuarez in prooem. legum
fori num. 19. & Burgos de Paz in l. 1.
Tauri à num. 214. cum multis ſequen-
tibus: qui reſolvunt, legem dubiam ita
à conſuetudine interpretari, ut à tali
conſuetudine non ſit recedendum, li-
cèt poſteà appareat, legem id non ſen
ſiſſe. Quò etiam reſpicit alia doctrina
Panorm. conſ. 25. in quæſt quæ ad præ
ſens vertitur, col. fin. vol. 2. quæ ha-
bet, conſuetudinem efficere, ut ex dua
bus vel tribus opinionibus Doctorum
inter ſe pugnantibus, illa magis ſequē-
da ſit, cui conſuetudo ſuffragatur, licèt
contraria ſit communior; quam do-
ctrinam repetit idem Panorm. in cap.
at ſi clerici, in prin. num. 25. de iudi-
cijs, ubi Decius col. 13. ex num. 166.
in edit. Romana, Gregor. Lopez in l.
53. gloſ. 1. in fine, tit. 6. part. 1. Ioan.
Nevizan. in Sylva nupt. lib. 5. num. 64.
& Parlad. lib. 1. rer. quotid. cap. 1. §. 11.
46 num. 40. Opinio † quippe generalis
ab antiquo derivata, & convenienti-
bus rationibus ſuffulta, habetur pro
veritate, ut egregiè docet Bald. in l.
conventicula, C. de Epiſcop. & Cle-
ric. Cepola conſ. civili 38. num. 11. &
Menoch. conſ. 152. num. 14. vol. 6.
47 Et ubi † in conſultatione, & intel-
lectu iuris obſcuri, aut controverſi ſtu
dioſa inquiſitio, & diligens electio præ
cedit, omnes fatentur eius ignoran-
tiam à culpa excuſare, & iuſtam uſu-
capiēdi cauſam præbere, ut notat In-
nocent. per text. ibi in cap. cùm dile-
ctus de conſuetud. Ant. Butr. Imola &
Panormit. ibîdem, Baldus in prooe-
mio Digeſt. verſ. *Sed contrà videtur*,
Lud. Rom. conſ. 123. verſ. *In caſu pro-
poſito*, Barthol. Socinus conſ. 47. num.
11. vol. 2. Cardinalis in Clement. fin.
quæſt. 4. de regular. & in Clem. 1. de re
bus Eccleſ. quæſt. 25. & in Clem. 1. §.
ſanè, de uſuris in 4. oppoſit. Felin. in
prooem. Decretal. verſ. *Et ideò ignoran
tia iuris*, & in cap. de quarta de præſ-
crip. num. 27. Iaſ. in l. iuris ignoran-
tia, C. qui admitti, & plures referens
D. Covar. in reg. poſſeſſ. 2. p. §. 7. n. 12.
Pet. Gilken. de præſcript. 2. par. mem.
1. cap. 3. num. 2. & 7. Ioan. Garcia de
nobilit. in initio, num. 17. Barthol. Me
dina in 1. 2. quæſt. 74. art. 5. & quæſt.
76. art. 2. & quæſt. 94. art. 2. Scho. in
2. diſt. 22. Valencia diſput. 2. quæſt. 3.
punct. 6. & q. 5. & Mart. Delr. in diſqui
ſit. mag. lib. 4. c. 4. q. 5. ſect. 2. pag. 334
Quibus conveniunt, quæ tradit, &
latè probat Menchac. lib. 1. contro-
verſ. illuſt. cap. 9. num. 19. & cap. 10.
num. 2. † docens, ex bello etiam in- 48
iuſto, ſi publicè indictum ſit, dominiū
non ſolùm captivorum, ſed etiam reli-
quarum rerum Principibus quæri. Et
quamvis poſteà ſubdat, id omne plenè
reſtituendum eſſe, ſi perperam acqui-
ſitum fuerit, quod etiam amplecti vi-
detur Sylveſt. verb. *Bellum*, quæſt. 9.
& 10. Caietan. in 2. 2. quæſt. 16. art. 1.
Victoria in relect. de iure belli, num.
33. Sotus lib. 4. de iuſt. & iure, quæſt. 7.
art. 2. Valencia 3. tom. diſput. 3. quæſt.
16. punct. 2. in fine, col. 718. & Mag.
Lorca in 2. 2. ſect. 7. diſput. 55. ex num.
1. cum ſeqq. tenentes, quòd ſi bellum
fuerit per ſe quidem iniuſtum, per acci
dens autem iuſtum ob invencibilem
ignorantiam, tunc poſteà cognitâ ve-
ritate, ea ſolùm reſtituenda erunt,
quæ ſuperſunt adhuc ſalva, aut in qui-
bus ſit factus quis ditior: non autem
ea, quæ bonâ fide deſtructa, aut con-
ſumpta ſunt, de quibus etiam latè no-
viſsimè agit Ægid. Bened. in l. ex hoc
iure, 1. tom. cap. 1. ex n. 9. Et † con- 49
ducit, quod in ſimili tradit Petr. Na-
varra de reſtit. lib. 3. cap. 4. à num. 181

ſeum ſeqq. ubi plures Theologos allegans, concludit, quòd accipiens alienum bonâ fide, & titulo habili à non domino, ſi poſteà competiat,rem eſſe alienam, efficitur malę fidei poſſeſſor in foro conſcientiæ, & peccat mortaliter detinendo, & tenetur ad reſtitutionem, quem ex noſtris refert & ſequitur Blaſius Flores de Mena lib.un. pract. qq. q.6. §.2.n. 15. fol.57. Hæc
50 tamen † in noſtro caſu non procedũt, qui valdè diſsimilis eſt,cùm in eo prædicta bona fides tot conſilijs innixa, & tot iuris utriuſque titulis ac rationibus fulta,inconcuſsè per longum,& longiſsimum tempus perſeveraverit, imò iam centenariam præſcriptionẽ exceſſerit, poſtquàm omne vitium elui,& omnem prorſus actionem,vel repetitionẽ ſopiri, apertè docent Impp. in l.ſicut, & l.omnes, C. de præſcript. trig. vel quadr.ann.& Romani Pontifices in cap.de quarta,cap.ad aures de præſcription. cap.1. & 2. cap. dilecto
51 15.quæſt.3. Etenim † licèt præſcriptionem impium præſidium, & improbum temporis allegationem appellet Iuſtin. Imp. in Novell. conſtit.9. §.1. quam citat Petr. Gilkenius in tract. de præſcrip.1.part.cap.1.num.5.& Everard.Broncorſt.cent.4.antinomiar.
52 aſſert. 2. Et regulariter † melius ſit nullum titulum allegare, quàm invalidum,aut defectuoſum, ex his,quæ latè adducit Ægid. Bellamera deciſ.50.& deciſ.113.& clariùs deciſ.287.& 393. Felinus in cap. cùm ordinem de reſcript. col.2. Oſaſcus deciſ. Pedem.101. num.31.& alij relati à Cardinali Tuſcho pract. concluſ. iur. verb. *Titulus*, concluſ.312. Id quidem ubi mala fides & titulus omnino iniuſtus, aut ineptus intervenit, intelligi debet. Vbi tamen præſcriptio bonâ fide,& iuſtis initijs inchoata,& perfecta eſt,nihil amplius ad legitimam rei poſſeſſæ retentionem deſideratur, ita ut † etiam ſi
53 mala fides poſt completam præſcriptionem ſuperveniat, res præſcripta reſtitui non debeat, ſive iuris civilis, ſive Canonici regulas attendamus, ut cum magis vera, & communi opinione decidit gloſſa in cap. vigilanti, & in cap. ult.verb.*Temporis*,de præſcrip. ubi Innocent. Hoſtienſ. Abb. Baldus, Felinus, Buttius, Collectarius,& alij, Dynus, Ioan. Andre. Ancharr. Philip. Francus,& Pet. Pechius in reg.poſſeſſor de reg.iur.in 6. Didac. Covar. ibidem 3.part.§.2.num.1.Bart.in Extra vag. ad reprimendum, verb. *Denuntiationem*, Angel.in l.1.C.de iudicijs,numer.59.Iaſ.in l. poſt diviſionem,C.de iur. & facti ignor. & innumeri alij, quos referunt & ſequuntur Tiraquel. in tract. ceſſante cauſâ limit.12.num. 16. Mencha. lib.2.controverſ. illuſt. cap.74.num.1.Franc.Balbus de pręſcrip. 2. part. 3.part. princip. quæſt.9. num.1. Everard. Broncorſt. antinom. cent.4.aſſert.7. Hieron. Zevallos cõmun. contra comm.quæſt.657.per totam, & quæſt.729.num.20.Ioan.Garcia de nobilit. gloſ.6. num.5. & noviſsimè ac latiſsimè Pet. Gilkenius, qui utriuſque opinionis Auctores, & argumenta recenſet in eod. tract.2.p. memb.2. c.8.per totum. Et ex Theologis idem probant, & defendunt D. Thom. quodlibeto 12.articul.24.Scotus, Paludanus,& Maior.in 4.Senten. diſt. 15. quęſt. 11. Domin. Sotus lib. 4.de iuſt.& iure,quæſt.5.art.4.Angel. in ſummã verbo *Præſcriptio*, §.26. & Sylveſter eodem verbo num.13.

Qui inter alias rationes eas præcipuè conſiderant, quòd † cùm mala fi- 54
des ſit ſcientia rei alienę, hæc poſt cõpletam præſcriptionem nocere non poteſt, cùm iam ex iuris diſpoſitione res non aliena,ſed propria uſucapientis effecta fuerit, quæ ab eo amplius avocari non poteſt; cùm is, † qui au- 55
ctoritate iuris quid poſsidet, iuſtè, & benè poſsideat ſecundùm D. Auguſt. in c.quid dicam 14. q.4. l.iuſtè poſsidet, D.de acquir.poſſ. l.14.§.1. D. de religioſ. & ſumpt.fun.ibi: *Quia bona fi-*

dei

deipoſſeſſor eſt, & dominium iuſtum habet, qui auctore iudice comparavit. Vnde ſumpta eſt regula iuris, quæ habetur in l. qui auctore 137. D. de regul. iuris, ubi Pet. Fab. Ræuard. & alij plura notarunt. Lex † namque magis noſtrarum rerum domina cẽſetur, quàm nos ipſi, vel ulli privati domini, cùm ſit omnium Regina, l. 2. D. de legib.

56

Et quamvis in multis caſibus iuris regula militet, quâ docemur, quòd ceſſante cauſâ ceſſat effectus: † illa tamẽ non obtinet, cùm diſpoſitio ſuum effectum ſortita eſt, l. ſancimus, C. de ad min. tut. ibi: *Non enim debet, quod ſecundùm leges factum eſt, ex alio eventu retractari.* Quia † actus perfecti, & abſoluti per impedimentum ſuperveniẽs minimè vitiantur, l. inter ſtipulantem 83. §. ſacram, ubi Iaſ. & cæteri de verbor. oblig. l. in ambiguis 186. §. non eſt novum, D. de regul. iur. ubi Decius, Maynerius, Cagnol. Ræuard. & Petr. Faber. cap. factum legitimè, de regul. iur. in 6. cum innumeris alijs congeſtis a Petr. Pechio ibidem, Corraſio in l. pro parte, num. 10. D. de ſervit. & Anton. Gomez lib. 2. var. cap. 10. num. 21. Tiraquel. ubi ſup. limit. 12. Claud. Prato Gnoſeon general. iur. lib. 6. tit. 7. cap. 3.

57

58

59 Quibus non adverſatur, † quod ali qui forſitan antiquis, vel modernis tẽporibus hanc Indiarum conquiſitionem in dubium vocaverint. Nam cùm Reges noſtri ſuprà dictis conſultationibus ducti, ſemper bonam fidem habuerint, ea duntaxat cõſideranda eſt, quia † in his, quæ ad bonam fidem & animi ſententiam pertinent, propriũ iudicium ſpectandum eſt, non alienũ, & magis facti quæſtio, quàm iuris verſatur, ut docet text. egregius in l. 1. §. Iulianus, D. de itinere, actuque priva. & in l. bonæ fidei 48. §. per contrarium, D. de acquir. rer. dom. ubi id tan quam ſingulare notant Alber. num. 1. & Bart. num. fin. & idem Bart. & Salicet. per text. ibi in l. penult. C. de eviction. cum alijs, quæ tradit Ioan. Garcia de nobilit. in initio, num. 15. & 16.

60

Et † credulitas probabilis habet vim tituli, ut notanter docet Aretin. conſ. 42. in fine, Alex. conſ. 24. num. 19. & ſeqq. vol. 5. Mandellus conſ. 64. num. 57. & ſeqq. vol. 1. 61

Præſertim ubi in præſcriptione triginta, aut quadraginta annorum verſamur, † in qua, cùm titulus neceſſariò non requiratur, d. l. ſicut, & dict. l. omnes, l. cùm notiſſimi, & l. penult. §. 1. C. de præſcrip. trig. vel quadr. dict. c. de quarta, & cap. ad aures de præſcrip. cap. cùm Eccleſia Sutrina de cauſ. poſſ. cap. pervenit, de empt. & vend. ubi Iacob. Butrius, & Imola, cum multis alijs, quæ latè adducunt Paul. de Caſtro conſ. 152. Roman. conſ. 123. Craveta conſ. 165. num. 13. & in tract. de antiq. §. materia, num. 7. & Petr. Gilkenius de præſcript. 2. par. memb. 1. cap. 3. ex num. 8. † Quilibet etiam putativus, & illegitimus ſufficit, & bonam fidem inducit, quamvis poſteà invalidari poſſit, aut per errorem iniuſtum obrepſiſſe dicatur, ut benè poſt longam diſputationem reſolvunt Abbas in cap. auditis, num. 8. de præſcrip. Felinus in dict. cap. de quarta, num. 27. & ſeqq. eod. tit. Balbus in tract. de præſcrip. 2. part. 3. part. princip. & in repet. l. Celſus, num. 12. D. de uſucap. quam in calce eiuſdem tractatus adiecit Menchà. lib. 2. controver. illuſt. cap. 77. à num. 14. Covar. in reg. poſſeſſor. 2. part. §. 7. ex num. 5. verſ. *Secunda concluſio*, Burgos de Paz conſ. 41. num. 13. Molina de primog. lib. 2. cap. 6. à num. 68. Oſaſcus deciſ. Pedemon. 160. num. 10. & deciſ. 101. numer. 31. Sarmient. lib. 1. ſelect. cap. 6. num. 3. Menoch. conſ. 2. num. 341. & plures alij relati à Franc. Vivio 1. tom. commun. opin. verb. *Præſcriptio*, & verb. *Titulus*, Pinelo, & eius additionatore in auth. niſi tricennale, num. 12. C. de bon. mater. & Petr. Gilkenius ubi ſuprà, & noviſſimus Ægidius

62

63

Bene-

Benedictus, qui cùm hæc typis darem ad meas manus pervenit, in l. ex hoc iure, D. de iuſtitia & iure, 1. p. c. 3. num. 23. & 24 Quinimo, ſi titulus probabilis, & tolerabilis ſit, & per errorem iuris, aut etiã facti dubij cõflatus, in quacunq; præſcriptione etiã ordinaria; & quæ titulũ deſiderat, ſufficere poterit, ut per tex. in c. cùm dilectus de cõſuetud. probant communiter omnes ſcribentes ibidem, & in dict. cap. de quarta de præſcrip. poſt gloſ. ibi verbo, *Se poſſe tueri*, & reſolvit Covar. vbi ſup. n. 9. Molina n. 69. Menoch. num. 305. Vivius pag. 280. Pinel. d. num. 12. verſ. *In iurisperito*, & in l. 2. C. de reſcind. 2. p. cap. 4. num. 40. & Gilkenius, qui plurimos refert ubi ſuprà num. 2. & 3.

SVMMARIVM Capitis III.

1 *Præſcriptio aliquando ſumitur pro uſucapione, & acquiſitione.*

2 *Præſcriptionis frequentior acceptio, exceptionem, & retentionem ſignificat.*

3 *Præſcriptionis variæ definitiones, remiſsivè.*

4 *Vſucapio à Ciser. & I. C. appellatur finis litium.*

5 *L. 1. D. de uſucap. & l. ult. D. pro ſuo illuſtrantur.*

6 *Præſcriptio non eſt contra æquitatem naturalem.*

7 *Lites minui; & finiri maximè expedit Reip. propter tantũ damna & diſpẽdia.*

8 *L. 4. verſ.* Non tamen, *& aliæ quæ de litium execratione agunt, referuntur, & exornantur.*

9 *Themiſtoclis notabile dictum circa litium deteſtationem.*

10 *Præſcriptionẽ de iure civili eſſe, & ideò inter ſupremos Principes locum habere non poſſe, opinatur Menchaca, qui reprobatur.*

11 *Principes ſupremi nõ ligãtur iure civili, ſed tantùm naturali, aut gentium.*

12 *Incognitus Auctor* Maris liberi, *argumento Menchacæ nimis exultat.*

13 *Glorioſum victoriæ genus videtur, quod ex teſtimonio adverſariorum elicitur, ex Claud. Mamertino.*

14 *Præſcriptio iurisgentiũ hodie dici poteſt, cùm omnes nationes ea utantur. Et num. 17.*

15 *Iuri gentium ea tribui poſſunt, quæ etiã iure civili inducta ab alijs gentibus communiter recepta fuerunt.*

16 *Præſcriptio attenta materia iuris gentium eſt, & ideò ius per eam quæſitũ à Principe tolli nõ poteſt, ex Ant. Petra.*

17 *Petrus Gilkenius Menchacæ opinionẽ ex profeſſo impugnat, & damnat.*

18 *Præſcriptionẽ etiã, & inter ſupremos Principes & Reſpublicas liberas dari, & prãſtitari debere plura iura teſtãtur.*

19 *Principes ſuis pactis ligantur, & eorũ contractus habent vim legis.*

20 *Præſcriptio habet vim pacti, & conſtituti, & habetur pro veritate.*

21 *Præſcriptionis iura & effectus inter nullos magis obſervari convenit quàm inter ſupremos Principes. Et quare?*

22 *Regna omnia, & imperia ſola antiquitatis tuitione ſubſiſtunt.*

23 *Præſcriptionem ſi quis inter Principes tollat, bella graviſſima in mũdũ injiciet.*

24 *Bellorum damna multa ſunt, & graviora, quàm quæ ex litibus privatorũ oriri poſſunt.*

25 *Bellũ dicitur per antiphraſim quaſi minimè bellum, & alia eius etymologia ex Caſſiodoro.*

26 *Principes melius faciũt ubi ratione potius & iure, quàm armis & bellis ſuas lites componunt, & Caſſiodori verba hoc graviter ſuadentia.*

27 *Incognitus quibus rationibus impugnet ius navigationis maris Indici, quod noſtri Reges ſibi præſumunt.*

28 *Mare & littora maris gentium iure communia omnium eſſe dicuntur.*

29 *D. Ambroſ. locus refertur, eos notantis qui maris ſinus ſibi applicare, aut acquirere cupiunt.*

30 *Ægid. Bened. & Seraph. Freitas Luſitani, qualiter noviſsimè reſpondeant argumentis Incogniti.*

31 *Maris ut terræ ius, cũ prohibitione navigationis exterorum per Pontificem noſtris Regibus concedi potuit.*

32 *Papa fecit, ergo potuit, valet cõſequẽtia*

33 *Pontifex Romanus repræſentat perſonã Noë, & Chriſti, qui habuerũt poſſeſsionem, & dominium maris.*

34 *Venetorũ Reſpublica habet ius maris Adriatici ex donatione Alex. III. R. Põt. & plenè de eius hiſtoria, & an certa ſit?*

35 *Maris & littorũ proprietas licèt in univerſum à nemine occupari, vel acquiri poſſit, eorũ tamen protectio pertinet ad Principes, quorum territoriÿs adiacent.*

Principes ſupremi poſsũt exercere imperiũ collectas, & vectigalia imponere in mari, & portubus ſui territoriÿ, ibidem.

36 *Maris varios ſinus vel tractus proprio iure ſibi vendicant plures Principes & Reſpublicæ liberæ, qui referuntur.*

37 *Mare venit ſub nomine territoriÿ.*

38 *Mare ſæpè ſumit nomẽ à terris finitimis & in eo ſummè oportet delicta cohibere.*

39 *Nautarũ & maritimorũ hominũ fera & improba natura eſt, & quare?*

40 *Princeps conceſſo caſtro, concedere videtur ius quod habet in mari, & in aquis ex doctrina Innocentiÿ.*

41 *Maris iuriſdictio an etiam ad loca remota extendatur?*

42 *Maris ſicut & aridæ confines aſſignari poſſunt, & an proprius pertinentiæ vocentur?*

43 *Aëris elementum eſt cõmune omniũ, & nihilominus habemus ius in cœlo, quod eſt ſupra domus noſtras vel fundos.*

44 *Immunitate Eccleſiaſtica gaudet qui in aere ſupra cœmeteriũ ex feneſtra pẽdẽs apprehenſus fuit.*

45 *Tributa pro aere & umbra aliqui Imperatores exegerunt.*

46 *Lex deprecatio ad l. Rhod. de iact. in ill. lis verb.* Lex autem maris, *exponitur.*

47 *Leges ut quis in aliquo loco dare poſsit, eius Imperium habere debet.*

48 *Maris dominiũ nõ pertinere ad Imperatorẽ ridiculũ eſt ſecundùm Alciatum.*

49 *Leges Rhodiæ, & aliæ de mari, & rebus ad mare & navigationes pertinentes à diverſis Principibus latæ arguunt eos in ipſo mari imperium habere.*

50 *Mare, & maris littora hodie ex communi totius Orbis uſu, in dominio & iure Principum eſſe videntur.*

51 *Maris Imperium in Romanis agnoſcit Virg. Claud. & aliÿ.*

52 *Ezechiel locus exponitur, ubi inſulam Tyri, dominam maris eſſe dicit.*

53 *Tyria maria adagium unde natum?*

54 *Maris primũ dominum Minoẽm facit Strabo, & Diodor. Neptunũ, & quare?*

55 *Navium inventores primi qui fuerint?*

56 *Reges Hiſpaniæ iuſtius quàm Neptunus ſe maris Oceani dominos vocare poſſunt, & quare?*

57 *Maris & littorũ uſus omnibus cõpetit.*

58 *Cõmunia quæ ſunt, præ occupãti cedũt.*

59 *Procuratores vel executores ſi duo aut plures inſolidum fuerint nominati, qui præoccupaverit, ſolus aget.*

60 *Iuriſdictionem qualiter quis acquirat, eam exercens in loco, quem non conſtat eſſe de alterius iuriſdictione?*

61 *Præoccupatio loci cõmunis per Principem facta, ei dominium tribuit.*

62 *Præſcriptio longi tẽporis ſufficiens videtur ad obtinenda loca iure gentium publica vel communia.*

63 *L. ſi quiſquam de diverſ. & temp. præſcrip. & l. ſanè ſi maris, D. de iniuriÿs expenduntur & illuſtrantur.*

64 *Principes ſupremi interdictis non indigent ad iura ſua retinenda vel recuperanda, cùm ipſi ſibi ius dicant.*

65 *L. fin. D. de uſucap. explicatur, & conciliatur cum d. l. ſi quiſquam.*

66 *Ius in mari vel alio loco publico longa poſſeſsione quæſitũ, interim durat, dum quis eo uti non deſinit.*

67 *Maris vel alterius loci publici poſſeſsioni, longo tẽpore præſcriptæ, qui inſiſtit, alterum eodem iure uti prohibet.*

68 *Piſcandi & venandi ius an, & qualiter licitè in locis iure gentiũ communibus, quæri poſsit, & aliÿs prohiberi?*

69 *L. 1. & 2. & alia tit. 8. lib. 7. recop. quæ de piſcatione agunt, declarantur.*

70 *Navigatio maris Indici iuſtè à noſtris*

Regibus alijs nationibus probibetur.

71 *Præſcriptio 30. vel 40. annorum cum titulo conceſsionis Pontificiæ ſufficit ad quærendum ius maris Indici.*

72 *Præſcriptio Imperij & navigationis Indiarũ non ſolùm eſt quadragenaria, ſed plus quàm centenaria & immemorialis.*

73 *Centenaria præſcriptio eſt potentior quàm immemorialis.*

74 *Præſcriptio immemorialis eſt ſufficiens ad acquirendum non ſolùm uſum, ſed & dominium maris, & littorum publicorum.*

75 *Veneti præſcriptione immemorabili defendunt dominium, & gabellas maris Adriatici.*

76 *Præſcriptio immemorialis habet vim tituli & privilegij, & operatur plures alios effectus.*

77 *Præſcriptio immemorabilis nunquam cenſetur excluſa.*

78 *Bona fides requiritur etiã in præſcriptione immemorabili.*

79 *Reges noſtri ſemper bonam fidem habuerunt in conquiſitione & retentione Imperii Indiarum.*

80 *Bonæ fidei poſſeſſor eſt etiam ille, qui habet conſcientiam dubiam.*

81 *Poſſeſſor in dubio potius debet ſibi ipſi favere, quàm diſſuadere, ex notabili doctrina Baldi.*

CAPVT III.

In quo ſpecialius de eodẽ præſcriptionis titulo agitur, eiuſque virtute etiam maris tractus, & littora quæri, & aliorum in illis navigationes, & negotiationes prohiberi poſſe, probatur.

SED quando de vi, & effectu præſcriptionis circa hanc Indiarum retentionem, de qua loquimur, agere. cœpimus, operepretium erit eundem titulum ſpecialius adhuc, & diligentius examinare, & à vanis quibuſdam Novatorum calumnijs de-
fendere. Eſt enim † cum ad acquiren- 1
dum uſitatiſsimus, quatenus præſcriptio ſumi ſolet pro uſucapione, ſive modo acquiſitionis, qui ex longa poſſeſsione procedit, ut in l. ei a quo 21. & l. fin. D. de uſucap. l. ſi duo 23. §. 1. D. de iur. iurand. l. 3. D. de requir. reis, l. qui alienam 54. D. de evict. l. quinque pedum, C. fin. regund. cum alijs traditis à Connano lib. 3. comment. cap. 11. numer. 2. Prateio, Briſſon. & Calino de verbor. ſign. verb. *Præſcriptio*, Cuiac. & Hotman. in principio inſtitution. de uſucap. ubi etiam Vulteius numer. 6. & 10.

Tum † verè, maximè efficax ad re- 2
tinendum, cùm præſcriptio propriùs, & frequentiùs pro exceptione ſumatur, quę ex definito tempore ſubſtantiam capiens, poſſeſſorem dominum efficit, & plenam ei in poſterum ſecuritatem indulget, ut conſtare poterit ex l. 1. D. de uſucap. l. ult. D. pro ſuo, l. cùm notiſsimi, C. de pręſcript. 30. vel 40. an. l. 1. C. de commun. rerum alien.
cap. vigilanti, de præſcript. Et † ex va- 3
rijs ipſius præſcriptionis definitionibus, quas tradit gloſſ. in cap. in ſumma 4. quæſt. 3. Panormit. Felin. Alciat. & alij in rub. de præſcrip. Dom. Covarruvias in regul. poſſeſſor. 1. part. relect. cap. un. numer. 4. Connan. Briſſon. & alij ubi ſuprà, Parlador. lib. 1. quotid. §. 1. Donel. lib. 5. comment. cap. 4. & lib. 22. cap. 1. ubi Oſuald. qui alios adducit, & Petr. Gilken. in tractat. de præſcription. 1. par. cap. 2. num. 21. & ſequentibus.

Vnde † meritò Cicero in Orat. 4
pro Cecina uſucapionem appellat finẽ ſolicitudinis à periculo litium, & I. C. in dict. l. 1. D. de uſucapion. l. ultim. D. pro ſuo, princ. inſt. de uſucap. bono publico inductam eſſe teſtantur, ne rerum dominia ſint in incerto, & ut ali-

5 quis litium finis eſſet, quę loca † latè exornant DD. præcipue Alciat.& Beroius in dicta rubrica de præſcriprion. Theologi omnes in 4.diſtinct.5.Summiſtæ,verb. *Præſcriptio*,Fortun.Garſia in l.1. D. de iuſtitia & iure, Balbus in tractat.de præſcripr. 1. part. quæſt. 5. Covarruvias ubi ſupr. 3. part. in princip. Pinel. in authent. niſi tricennale num.39. C. de bon.matern.Menoch. de arbitrar. quæſt. 49. Petr. Gregor. lib.40. Syntag. cap.ultim. Rævard.ad leg.Scribon.capit.3. Donel.dict.lib.5. cap.3. Angel. Matthæacius de via & ratione iuris, lib. 1.cap. 11. num. 10. Everar. Broncorſt. cent. 4. antinom. cap. 2. & plures alij relati à Gilken. ubi ſupr.1.part. cap. 1. ubi oſtendunt,
6 præſcriptionis † beneficium non eſſe contra æquitatem naturalem, reprobatâ Accurſ.ſententiâ, qui ſecus exiſtimavit in dict. l.1. D.de uſucap.cùm ex ea, inter alia, prędictum commodũ finiendarum, vel minuendarum litium reſultet.

7 Quod vel ad oſtendendam eius utilitatem & neceſſitatem ſufficeret,cùm nihil magis providi quique Legiſlatores, & Rerumpublicarum gubernatores curare debeant, & ſoleant, quàm ut litibus finis imponatur,propter dãna, incommoda & diſpendia, quæ ex
8 illis reſultant,& generantur,ut † conſtat ex text.in l.4.verſic. *Non tamen*,D. de alienat.iud.l.3.§.tamerſi, D.de recep.arb.l.ſervus 19.verſic.*Sed ſi*,D.de obligat.& action.l.1.C.de novo Cod. faci.c.ap.finem litibus, de dolo & contum.Clement. diſpendioſam, de iudicijs,cum alijs latè congeſtis à Luca de Penna in l.litibus, C.de agricol.& cẽſit. Cattel.Cota in memor.verb. *Lites citò*,Sylva nupt. lib.6. num.8.cum ſequẽti,Tiraquel.de retract.lignag.§.8 gloſſ.7.ex num.20.Tiber. Decian.reſponſ.70.numer.39. vol.3. Hiſtor.fori Roman.lib.5. cap.17. Balduin. in pro legom. ad tit. inſt. de action. Briſſon. verb. *Litibus teri*, Radulphus Forner. lib.3. rer. quotid. cap. 1. Gilken.dict. cap.1.num.38.&Cardin. Tuſcho practic.concluſ.iur. litt. L. concluſ. 383. & 384.

Quibus addo † Themiſtoclẽ,qui,ut 9
refert Ælianus lib.9. de var.hiſt. pag. mihi 152.dicere ſolebat, quòd ſi duæ ſibi monſtrarentur viæ, una quæ ad tribunal,altera,quæ ad inferos tenderet,libentiùs multò hanc, quàm illam ingrederetur.Quamvis hoc dictũ Demoſtheni tribuat Pet.Nannius in Polyanthea,verb. *Regnum*, ad finem,pag. mihi 714.

Neque † his aliquid officiet,aut ti- 10
tuli,de quo agimus,vires & auctoritatem comminuet,nova opinio Ferdin. Menchacæ lib. 1. controverſ. illuſtr. cap.55.num. 28. & cap. 89.num.32. ubi probare intendit, præſcriptionem inter Supremos Principes locum habere non poſſe, eò quòd iure civili inventa dicatur,dict. princ. inſt. de uſu-
cap.quo † eiuſmodi Principes non li- 11
gantur,l.Princeps,D.de legib.ſed tantùm naturali,aut gentium, ſecundùm doctrinam Baldi in l. 1. D. de conſt. Princip.Alex.conſ.ult.lib.4.col. 7. & Anton. de Butrio in cap. quæ in Eccleſiarum,col.penult.de conſtit.

Nam † licèt hoc argumento nimis 12
exultet Incognitus in tractat. *Mare liberum*, ut refert Seraph. Freit. de Impet. Aſiar.cap.13.numer.2. quaſi, qui nos auctoritate Hiſpani Doctoris cõvincat, ut enim dixit † Claud. Ma- 13
mertinus lib. 11.cap.10.relatus à Iuſto Lipſio adverſ. Dialogiſt. cap. 22: *Glorioſum victoriæ genus eſt, ab eo cum quo decertem, arma capere, quæſitumque adverſario teſtem,illinc ſtare & iſthinc dicere.* Facilè tamen ei reſpondetur ab eodem Freitas cap.14. numer.1. præ-
ſcriptionem † etſi fortè civili Roma- 14
norum iure originem,& temporis pręfinitionem acceperit, cùm tamen ab aliquibus nationibus anteà etiam cognita fuiſſet, & poſteà ab omnibus cõmuni conſenſu recepta reperiatur, iu-

15 ris gentium reputati debere, ex † latè traditis à Iaſ. in l. ex hoc iure, num. 46. & ſequentib. D. de iuſt. & iure, Dom. Covarr. in d. reg. poſſeſſor. 1. par. §. 1. num. ult. & lib. 1. var. cap. 5. ad fin. Pinel. in rubr. C. de reſcind. vend. 1. part. cap. 1. Alvar. Valaſc. de iure emphyt. q. 3. num. 2. D. Ant. Pichard. in rubr. inſt. de empt. & vend. num. 19. & noviſſimè Ægid. Bened. in d. l. ex hoc iure, cap. 8. à num. 6.

16 Vltra quos † eandem ſententiam tenet Per. Ant. Petra in tract. de poteſt. Princip. cap. 25. num. 34. ubi adverſus Rebuf. defendit, præſcriptionē, attentâ materiâ iuris gentium eſſe, argum. l. adeò, §. prætereà, verſ. *Planè ſi lō giori tempore*, D. de acq. rer. dom. atque adeò ius per eam quæſitum, per Principem tolli non poſſe.

17 Et magis in † noſtris terminis Petr. Gilken. d. tract. de præſcript. 3. p. c. 11. ubi exprofeſſò contra prędictā Menchacę opinionē ſcribens, ac diſputās, rectè concludit, nullam ſub toto Chriſtiano nomine regionem eſſe, quæ uſucapionis, vel præſcriptionis iura, ſaltē propriâ lege, aut conſuetudine nō admiſerit. 18 Et nedum † unam, verū infinitas penè leges extare, quibus edocemur, contra Principes, præſcriptionis vires locum habere, ſive ius Civile, ſive ius Canonicū intueamur, ſive ſpectemus perſonam Imperatoris, ſive Romani Pontificis, ut conſtat ex l. in omnibus, l. intra quatuor, D. de diverſ. & tempor. præſcript. l. 2. C. de vectigal. & commiſ. l. querelam, D. de falſis, l. fin. C. de fund. patrimon. lib. 11. cap. cum nobis, capit. ad audientiam, capit. diligenti, de præſcription. iunctis alijs, quæ latè congerit Abbas cō ſil. 82. lib. 1. & conſ. 62. lib. 2. Socin. regul. 28. & Cardinal. Tuſchus littera P. concluſ. 534. num. 13. & ſequentibus. Hocque admitti etiā, & probari debere, ubi inter Reges, civitates, aut provincias liberas, contentio aliqua orta ſit, quæ immemorabilis temporis ſuffragio ſublata dicatur, ſive lis ſit de rebus privatis, ſive de publicis, aut Regalibus, vel confinibus.

Etenim ſi † pactum, aut contractus Principes obligat, l. Cæſar, D. de publican. cap. 1. de probat. imò & vim legis habere dicitur, l. donationes, quas Divus 26. C. de donat. inter. cum innumeris, quæ refert ipſe idem Mēchaca lib. 3. de ſucceſſ. creat §. 26. ex num. 2. Cened. in collect. 167. ad Decretal. ſup. dict. cap. 1. de probation. DD. in l. 1. & in l. conventionum, D. de pact. ubi Duarenus, & Ioan. Horozcus, & elegantiſſimus Ferdin. Mēdoça, 1. part. cap. 5. Pinel. in rubrica, C. de reſcind. 1. par. cap. 2. Dom. Greg. Lopez Madera lib. ſingul. animadverſ. iur. civil. c. 35. Morla in empor. iur. ſuper titul. de pactis, quæſt. 1. ex numer. 67. Everard. Bronc. antinom. centur. 1. cap. 11. & Vincent. Cabotius lib. 2. variar. diſput. cap. 10. Cur non dicemus antiquitatis prærogativam, utrique populo, vel Principi competere? 19 Cùm † vetuſtas habeat vim pacti, & conſtituti & legis, l. hoc iure, §. ductus aquæ, D. de aqua quotidiana, & æſtiva, l. in ſumma, in principio, & §. 1. & l. ultima, D. de aqua pluvia arcenda, l. quominus, D. de fluminib. ubi Bartolus numero 99. Antonius Gabriel commun. opinion. titulo de præſcription. concluſ. 1. numer. 76. & plurimi alij, quos refert & ſequitur Brunorus à Sole in locis communib. verbo, *Præſcriptio*, pagina 874. Imò & pro veritate habeatur, ſecundùm gloſſ. in l. 1. C. de ſervit. & aqua, l. ſi pupillus, §. fin. de adm. tut. Bald. in l. cùm cauſam, numer. 5. de probat. Felin. in rubrica de præſcription. num. 3. verſ. *Fallit*, & in cap. cùm acceſſiſſent, num. 48. de conſtit. Pariſ. conſ. 27. num. 33. vol. 1. Bald. conſil. 13. lib. 4. Socin. conſil. 86. num. 12. lib. 1. & 166. num. 12. lib. 2. & Peregr. de iure fiſci, lib. 8. num. 12.

Quibus † (& ſanè nō minus efficaciter) addere poſſumus tātū abeſſe ut iu 21

ris civilis regulis, hoc eſt boni & æqui
rationibus advertetur, quòd inter ſu-
premos Principes præſcriptionum iu-
ra ſerventur, ut potius inter nullos a-
lios magis cuſtoditi & obſervari de-
beant. Nam ſi ratio excuſandarum vel
minuendarum litium inter privatos
præſcriptionem induxit, ut ſuprà retu
limus, longè fortius ad Principum cau
ſas eandem porrigere convenit: cùm
22 omnes † ipſorum ditiones, hac ſolâ, ut
plurimum, antiquitatis tuitione ſubſi-
ſtant, ut diximus ſup. lib. . cap. 6. n. 43.
& ſeq. & cum Bellarm. Molina, & alijs
probabimus infr. cap. ſeq. ex n. 36. & de
Indijs noſtris loquens Ioſeph. Acoſta
lib. 2. de procur. Ind. ſal. cap. 11. & lib.
3. cap. 3. & Seraph. Freit. de Imp. Aſiat.
23 c. 14. n. 1. 6. & 7. ¶ Cuius † vim, & ef-
fectũ ſi quis temerariâ doctrinæ novi-
tate convellat, nihil aliud quàm bello-
24 rum ſemina, quibus totus mundus ar-
deat, in Orbem iniiciet, quorũ † quãta
ſint damna, & quàm exitialia, privato-
rumque litibus graviora, latè, aliud a-
gentes, proſequimur infr. hoc lib. cap.
6. num. 42. & ſeqq. & noviſsimè oſten-
dit Balth. Chavaſ. lib. 2. de perfect. pru
den. cap. 8. §. 1. pag. 365. ubi proinde
bellum ſolis inexpertis dulce appella-
25 ti, inquit: † & ita vocatum eſſe per an-
tiphraſim, quòd minimè Bellum ſit; ſi-
cut Parcæ, quòd minimè parcant, &
lucus, quòd minimè luceat, & montes
quòd minimè moveãtur, quã etymo-
logiam, licèt inter alias probet Ioan.
Funger. in etymolog. Græco Latino,
verb. *Bellum*, Caſsiodor. tamen lib. 1.
variar. epiſtol. 30. à Belo Aſſyriorum
Rege dictum exiſtimat, quòd is pri-
mus ferreum gladium produxerit, cùm
anteà, inter ipſos quoque adverſarios,
non eſſent armata certamina: ſed
pugnis ſe laceſſerent, unde & pug-
na nomen accepit; atque eapropter
ſtatim bellum vocat: *Conſilium atrox,
crudele præſidium, ferinam certationem.*
26 Et † longè melius pios Principes fa-
ctutos inquit, ſi per legitimos trami-
tes perſequantur, quæ ad ſe pertinē-
re contendunt: *Quid enim diſcrepat à
peccante, qui ſe per exceſſum nititur vin-
dicare? Impœnitenda eſt ultio, quæ de le-
gibus venit, & excellenter videtur depul-
ſato triumphaſſe, qui victor pronuntia-
tur à iudice.* Et lib. 7. epiſtol. 3. *In cau-
ſa poſſint iura non brachia, nam cur eligãt
quærere violenta, qui præſentia probantur
habere iudicia.*

Sed adhuc (ut audio) Incognitus
urget, & † eiuſdẽ Menchacæ veſtigijs 27
inſiſtens, probare contendit, neq; Põ-
tificię conceſsionis, neque occupatio-
nis vel præſcriptionis titulos noſtris
Regibus proficere poſſe, ſaltem quoad
acquirendum, vel retinendũ maris, &
littorum maris dominium, quod in his
Occidentalibus regionibus ſibi vendi-
cant, & multo minus ad navigationes,
& commercia extraneorum ad illas,
& in illis interdicendas & impedien-
das. Eò quòd, ut ipſi inquiunt, hæc
omnia † iure gentium cõmunia ſint, 28
& ſine eius violatione, ac tranſgreſsio-
ne à nemine concedi, occupari, præſ-
cribi, vel alijs prohiberi poſsint, iuxta
text. in l. nemo igitur, D. de rer. diviſ.
l. venditor, D. commun. præd. l. uſuca-
pionem 9. & l. fin. D. de uſucap. l. quod
in littore, D. de acquir. rerum domin.
l. littora 51. D. de contrah. empt. l. 2. §.
ſi quis in mari, & l. littora 3. D. ne quid
in loco pub. l. iniuriarum 13. §. ſi quis
me prohibeat, D. de iniurijs, §. & qui-
dem, inſtit. de rer. diviſ. l. 7. tit. 29. part.
3. ibi: *No lo pueda ningun ome ganar por
tiempo*, cum alijs, quæ ex Cicerone, Vir
gilio, Ovid. Plin. & alijs retulimus ſup.
lib. 2. cap. 20. num. 34. & ſequentibus,
& cap. 25. ex num. 37. uſque ad finem.
Quibus † adridens D. Ambroſius lib. 29
5. Hexam. cap. 10. nimiã hãc ſuperbiã,
ſive cupiditatem aliquorum Principũ,
qui etiã ad maris ſpatia ſuæ domina-
tionis terminos extendere volunt, his
verbis notare videtur: *Spatia maris
ſibi vindicant iure mancipij, piſciumque
iura, ſicut vernacularum, conditione ſervi-*

tij

tÿ ſibi ſubiecta commemorant: Iſte,inquit, Sinus maris meus eſt, ille alterius. Dividunt elementa ſibi potentes. Et de Nabuthe cap.3: *Inducis mare intra prædia tua, ne deſint belluæ, producis finem terræ, ne poſſis habere finitimum.* Et eòdem reſpicit Balduin.in dict.§.& ſiquidem, numer.3.inquiens: *Quo nunc ergo iure noſtri Principes,quod natura voluit eſſe liberum & commune, ſeruum propriumque faciunt? Quo iure Venetis mare Adriaticum, Genuenſibus Liguſticum ſervit?*

30 Verùm † his argumẽtis plenè, poſtquam hęc ſcripſeram, reſpondiſſe reperio Ægid.Bened.in l.ex hoc iure, D. de iuſt.& iure, 1.par.cap.3.ex num.13. & plenius Seraph.Freit.de Imp.Aſiat. ex cap.10.ad 15. dũ Luſitanorũ navigationes ad Indiam Orientalem defendere curant,Luſitani ambo,ambo quidem eruditione florentes, & ut cum Virgil.loquar Æneid. 6:

Et cantare pares, & reſpondere parati.

Sed nos,qui de Occidentalibus agimus, ut circa eas aliquid etiam præſtitiſſe videamur,ultra ea,quę ab illis tradita ſunt,breviter reſpõdemus. Primò

31 non † facilè concedendũ eſſe Incogniro,quòd Romani Pontificis donatio Hiſpaniæ Regibus facta, hoc ius Indici maris,& navigationum,ac littorum eius,etiam cum prohibitione aliorum concedere nõ potuerit. Nam etſi hoc admittat Seraph.ubi ſup.cap.12.Nos tamen pluribus hãc Romanæ ſedis tẽporalem in totum Orbẽ poteſtatẽ adſtruximus ſup.lib.2. cap.23.24.25.ubi ipſas etiam Alex. VI. Calixti III. Nicolai V.& aliorum R.Pont. Bullas retulimus,quibus expreſsis verbis,maria quoque Indiarum,& ius aliorum navigationes in eiſdem prohibendi,Caſtellæ & Luſitaniæ Regibus conceſſa vidimus. Vnde ut ibidem ſæpè probavimus,amplius apud Catholicos inquirendũ non eſt,cùm valeat conſequen-

32 tia,Papa † fecit, ergo potuit, de quo etiã plenè agit Redoanus in tract. de ſpolijs Eccleſ.q.7.§.occurrit,n.51.& ſeqq.& Ant.Petra de poteſt. Princip. cap.3.q.4. n.8. Et in ſpecie, quòd ad maris etiã dominiũ concedendũ extẽdatur, probat Marta de iuriſd. 1. par. cap.26.num.55. & magis expreſsè ac diſſertè Camill.Borrell.de præſt. Reg. Cathol. cap.46.num.230.& ſeqq. docens † Romanum Pontificẽ Noë, & 33

CHRISTI Domini perſonã repræſentare,quorũ ille per arcã, hic per lignũ Crucis mundũ ſervavit, & ex inveſtitura ſibi à Deo facta,maris dominium, ac corporalẽ poſſeſsionẽ accepit, iuxta illud Matth.8. & Marc. 5: *Quis eſt hic, quia venti, & mare obediũt ei?* Et Lucæ 8: *Hinc ſurgens imperavit ventis, & mari, & facta eſt tranquillitas magna, & ambulavit ſupra mare.*

Neque hoc † novũ videri debet, vel 34 ſolo exemplo donationis Alex.VI.aut Caliſti III.ſubſiſtere,cùm Sereniſsima Venetorum Reſpublica, ex ſimili alia alterius Pontificis Alex.III.cõceſsione,& longa quaſi poſſeſsione, Adriatici maris dominiũ ſibi præſumat, & in eo iuriſdictionẽ exerceat,& vectigaliũ cõmoda exigat.Inquiunt enim eiuſdẽ Reipublicæ hiſtorici,& alij,qui ab ipſis acceperunt, quòd cùm prædictus Põtifex,furorem irati Friderici Aenobarbi Imperatoris fugiens, ſeſe Venetias contuliſſet, ibi Sebaſtiano Zanæ Duci XL.à bello,quod in favorẽ Põtificis contra Imperatorẽ geſſerat, victori reverſo,victoriã gratulatus, annulũ aureũ porrexit: *Accipe* (inquiens) *Ciane,me Auctore ipſum mare hoc tibi pignore obnoxium reddito, quod tu, tuique ſucceſſores quot annis ſtatuto die ſervabitis,ut omnis poſteritas intelligat maris poſſeſſionẽ iure belli veſtrã eſſe quandoque factam,atq; uti uxorẽ viro, ita illud veſtro ſubiacere imperio.* Cuius tam memorãdi facinoris ſolẽnia à Principe Venetorum,à Senatu, & univerſo Magiſtratuum ordine,purpurâ & oſtro induto,maximâ pompâ ſolemnique apparatu, ingenti civium, ac multarum cymbarum frequentiâ, apud littora

maris ſingulis annis Aſcenſionis Dominicæ die peraguntur, & aureo annulo Neptunum, maréve ipſum, ut uxorem viro ſibi deſpondent, & ſubarchant, ur latè recenſent Anton. Sabell. decad. 1. hiſtor. lib. 7. Villamontius lib. 1. ſuæ peregrinat. cap. 34. Pet. Iuſtin. & Gabr. Simeon lib. 2. hiſt. Venet. Gaſpar Contaren. lib. 1. de rep. Venet. Nicol. Dolionus in compend. hiſtor. par. 3. Vannoz. 3. pat. Politic. numero 8090. Ludov. Grorus Cæcus Adriæ, oratione 7. fol. 38. pagina 2. Martin. Delrius diſquiſit. Magic. lib. 4. cap. 2. quæſt. 6. ſect. 3. & noviſsimè eum trāſcribens Balth. Chavaſ. de perfid. prud. lib. 1. cap. 9. pag. 211. Qui tamen tres ultimi Auctores conceſsionis verba paulò aliter referunt, & Imperatorē, Pontifici adverſum, non Fridericum, ſed Othonem eius filium fuiſſe perperam tradunt. Et ex noſtris iuris Interpretibus, eiuſdem donationis mentionem faciunt Petr. Gregor. lib. 3. Syntag. cap. 3. numer. 1. Marc. Mantua in Enchirid. rer. ſingul. cap. 104. Angel. Marthæacius de via & ratione iur. cap. 36. num. 18. fol. 72. Thadęus Piſo Toacius in §. & ſiquidem inſt. de rer. diviſ. qui allegat gloſſ. in l. uſum aquæ, C. de aquæ ductu, lib. 11. & latiùs Camill. Botrell. dict. cap. 46. num. 233. Peregrinus de iure fiſci lib. 8. numer. 18. & ſeq. Ioan. Bapt. Lupus in tract. de illegit. comment. 3. §. 3. numer. 12. Seraphin. dict. cap. 10. numer. 32. Cardin. Tuſch. practic. concluſ. iur. rom. 8. verb. *Venetiarum*, concluſ. 78. & ſeq. & melius Ioan. Franc. à Ponte in tract. de poteſt. Proreg. tit. de triremib. numer. 41. & ſeqq. & eruditiſsimus & nunquam ſatis laudatus Dom. Regens Ioan. Bapt. Valenç. Velazquez conſ. 100. num. 56. ubi benè advertunt, & notant, mirum videri quòd huius cōceſsionis, nec à Romoaldo, Othone Friſingenſi, Gothifrid. Viterbienſi illius tēporis ſcriproribus, neque à Platina in vita dicti Alex. III. aut à recētioribus Chronologis mentio aliqua facta fuerit. Et Ego addo, apud Illuſtr. etiam Cardin. Baron. nullatenus reperiri, quamvis totum ferè duodecimum tomum Annal. Eccleſ. in vita & geſtis huius Alexand. III. conſumat, & anno 1177. §. 6. & §. 18. de eius fuga in Venetias agat, & de Roſa aurea, & alijs gratijs & indulgentijs Sebaſtiano Zāco, & Reip. Venetorum ab eodem Pōtifice conceſsis.

Secundò reſpondeo, † regulariter 35 quidem verum eſſe, quod Incognitus tradit, mare nimirum & maris littora, & navigationum, ac commerciorum iura omnibus communia eſſe, nullumque ſibi harum rerum dominium, vel proprietatem uſurpare, vel occupare poſſe. Neque enim tam latum & immenſum æquor integram poſſeſsionem, vel occupationem privatorum admittit, ut benè obſervat Vveſemb. in §. 1. numer. 4. inſtit. de rerum diviſ. Hoc tamen non impedire, quin Imperatores, Reges & alij ſupremi Principes, protectionem & iuriſdictionem marium & littorum ſuis imperijs adiacentium habeant, & cum inhibitione etiam aliorum exerceant, inibique leges ſtatuant, vectigaliaque & portagia, prout ſibi iuſtum viſum fuerit, imponant & exigant. Quo reſpectu, nihil magis frequens, aut vulgare inter utriuſque iuris Doctores eſſe videtur, quàm maris imperium, ad illum ſupremum Principem pertineat, qui in continenti proxima imperat, ut etiam tetigi dict. lib. 2. cap. 6. num. 22. ubi plures ad hoc Auctores adduxi, & ultra eos, idē graviter & doctè proſequitur Baldus conſil. 51: *Quaritur an Florentini?* num. 2. lib. 4. probans mare dici de diſtrictu illius civitatis, vel loci, qui confinat cum mari, in quantum ſe extendit territorium terræ prope mare. Et hoc etiam proſequitur idem Bald. in l. cùm proponas, de nautico fœnore, ubi de collectis & vectigalibus loquitur. Et abſque dubio in mari

Mediterraneo procedere docēt gloſſa & Bartol. in l. ſanè ſi maris, D. de iniurijs, Iaſ. in dict. l. ex hoc iure, num. 27. ubi loquitur de Gulpho Venetorum, Hippolyt. de Marſilijs in l. fin. de iuriſdict. omn. iud. num. 183. Matthæ. de Afflict. in titul. quæ ſint Regalia, verb. *Vectigalia*, numer. 101. Belluga in Speculo Princip. rubric. 30. Anton. Corſetus ſingul. 154. verbo *Iuriſdictio*, Ioannes Garcia de expenſ. cap. 21. num. 34. & 35. Cancer. 1. part. variar. cap. 13. num. 236. Raudenſ. deciſ. 8. num. 2. VVeſemb. in §. inſula, inſtit. de rerum diviſ. Sixtinus Regnerus de Regalib. lib. 2. cap. 4. Cabedus deciſ. Luſitan. 2. part. deciſ. 46. & 47. Caliſtus Remirez de leg. Reg. Aragon. §. 30. num. 21. & 22. Peregrin. dict. lib. 8. de iure fiſci, num. 4. & ſeqq. Valençuela plures alios recenſens dict. conſ. 100. num. 55. & latè Oſaſcus deciſ. Pedemont. 155. ubi loquitur de Duce Sabaudię, qui impoſuit pedagia, & vectigalia in ſuo mari, & cum prohibitione aliorum ibidem iu-
36 riſdictionē exercet. Prout † & faciūt, & facere poſſunt, iuxta ſententiam eorundem auctorū Veneti, in mari Adriatico, Genuenſes in Ligurico, Romani in Tyrrheno, Gręci in Iovio & Ægeo, Galli in Narbonenſi, & Hiſpani in In-
37 dico Oriētali & Occidētali: quia † mare & aquæ veniūt ſub nomine territorij, arg. tex. in l. venditor, D. com. præd. l. inſulæ Italię, cum ibi notatis, D. de iudicijs, l. inter eos cū ſeqq. D. de acq. rer. dom. l. notionem, §. 1. & l. portus, D. de verb. ſign. l. 1. §. ſtatio, D. de flumin. l. 1. §. fin. D. de rer. diviſ. cap. licèt ubi gloſ. & Bald. num. 2. de ferijs, cap. unic. quæ ſint Rega. in uſib. feud. & eorum quę tradit gloſ. verb. *Territorium*, & poſt eam Geminian. & alij in cap. ubi periculum, de elect. lib. 6. cap. ex litteris, ad finem, de probat. cap. accedens el 2. ad fin. ubi etiam Bald. in fin. ut lite non conteſt. Felinus in cap. Rodulphus num. 12. & ſeq. de reſcrip. Decius in d. l. fin. de iuriſd. num. 9. Bald. in l. beneficium col. 2. de conſtit. Princip. Ruinus conſ. 18. num. 16. lib. 1. Roder. Xuárez allegat. 17. per totam, Anton. Vacca in l. 2. D. de rerum diviſ. Menchaca lib. 2. controverſ. illuſt. cap. 9. Marin. Freccia de ſubfeud. lib. 2. tit. quis dicatur Dux vel March. num. 4. & 5. fol. 119. Camill. Borrel. de præſt. Reg. Cathol. cap. 9. ex num. 45. & cap. 46. ex n. 227. & in ſum. deciſ. tit. 41. de iuriſd. omn. iud. num. 125. fol. 158. Benvenut. Stracca de navigat. num. 6. Ponte ubi ſup. num. 41. & ſeqq. Sixtin. Cabedus, & Valençuela ubi ſup. Bobad. in Politic. lib. 4. cap. 2. num. 69. & cap. 5. num. 6. Matthæac. dict. cap. 36. num. 11. & 14. & latiſſimè Peregrin. d. tit. 8. num. 9. cū ſeqq. Ægid. Bened. & Seraph. Freitas in locis ſuprà relatis, & Pet. Greg. omnino videndus lib. 9. de Repub. c. 1. n. 27. & lib. 1. Syntag. cap. 3. n. 5. & lib. 3. cap. 14. num. 7. ubi huius rei elegantes rationes adducit,
& † mari ſemper a vicinis locis nomi- 38
na tribui probat, & nulla in parte oportere ſeverius & accuratius legū aculeis delinquētium peccata compeſcere, quàm in mari, & maritimis regioni
bus, propter † gravia & frequētia nau 39
tarum, & incolentium facinora, & inhumanam ac feram eorum naturam, quæ veluti ex ſalſuginoſo humore cōtracta, quà in illis dominatur, mentem obnubilat, atque ad noxia quæq; impellit, prout etiā animadvertit Levin. Lemnius lib. 5. de occul. nat. mirac. c.
16. Quibus † mirè convenit Innocen. 40
in cap. cùm ad ſedem, de reſtit. ſpol. cuius doctrinā refert & ſequitur Tiber. Decia. reſponſ. 123. num. 25. vol. 3. ubi ait, quòd ſi Princeps cōcedit caſtrum, intelligitur concedere & territorium, & omnia emolumēta, quæ ex eis quoquomodo capere poterat, tā in terra, quàm in mari, & in aquis.

Et hoc † nō ſolùm ad propinquam 41
maris regionem, vel intra cētum milliaria contrahendum eſt, ut ſentire vi-

detur Bartol, in tract. de inſula, §. nul-
lius, num. 1. Paul. Caſtrenſ. in l. Cæſar
de publi. & vectiga. & Hieron. de Mõ
te in tract. de fin. regund. c. 9. n. 3. quos
ſequitur Gomez de Leon alleg. 12. n. 2.
verumetiam ad valdè remotam, ſi ta-
men nulli alij propinquior ſit, ut benè
oſtẽdit Roder. Xuar. d. allegat. 17. col.
2. & Cabed. d. deciſ. 47. num. 3. argum.
text. in l. unica, C. de claſsicis lib. 11.
quam non eſſe alibi inquit Bart. ibid.
& eius notanter meminit Angel. in d.
l. ſanè ſi maris, D. de iniurijs, idem Bar
tol. in d. l. Cæſar, de vectig. & Cepola
in tract. de ſervit. tit. de mari, cap. 26.
42 Qui † inde ſubinferunt, non ſolùm in
arida, ſed etiam in mari fines reperiri,
& terminos aſsignari poſſe, iuxta do-
ctrinam Bald. in l. ultima in fine, C. de
inſtit. & ſubſt. & aliorum quos refert
Ægid. in d. l. ex hoc iure, 1. part. cap. 5.
num. 9. Quamvis Corneus conſ. 273.
num. 22. vol. 1. quem ſequitur Hieron.
de Monte in d. tract. de finib. cap. 39.
num. 2. in mari non eſſe confines, ſed
pertinentias doceat, quia aqua cõmu-
niter uniformis eſt, & quid pertinẽtia-
rum nomine veniat, latius exponat, c.
80. per tot. & cap. 90. num. ult.

Poſſumuſque in prædictorum con-
firmationem, optimum aliud exemplũ
43 adducere † ex aëris elemento petitũ,
quod licèt naturali etiam iure commu
ne omnium eſſe dicatur, in §. & ſiqui-
dem, inſtit. de rerum diviſ. cum ſimili-
bus, unde Ovid. lib. 6. Metam. inquit:

Nec Solem proprium natura, nec aëra fe-
cit.

Et alibi:

Omnia ſi teneat, non poſſidet aëra Mi-
nos.

Nihilominus tamen omne cœlũ quod
eſt ſupra noſtras domus, vel fundos,
quaſi occupatione noſtrum quoque
eſſe cenſetur, l. fin. D. de ſervitutib.
l. altius, C. eodem, l. penult. & l. fin.
§. penult. D. quod vi aut clàm, & ideò
prohibere poſſumus eos, qui nos hu-
iuſmodi iure uti impediũt, vel in agros
noſtros, etiam ſpatiandi, aut aëris ca-
piendi gratiâ, ingredi volunt, l. per a-
grum 11. C. de ſervit. & aqua, l. ut po-
mum, D. eod. & poſt Connan. quem re
fert, obſervat Oſuald. in notis ad Do-
nel. lib. 4. cap. 2. litt. C. & Freitas dict.
cap. 10. num. 44. & 45. ubi hinc † no- 44
tabiliter infert, iuſte Neapoli deciſum
fuiſſe, Eccleſiaſticâ immunitate quen-
dam delinquentem gaudère debère,
qui in aëre ex feneſtra pendens, quæ
ſupra Eccleſiæ cœmeterium erat, cõ-
prehenſus fuit. Ac proinde legimus,
aliquos † Imperatores pro aëre etiam 45
& pro umbra tributa à ſubditis exegiſ-
ſe, ut tradit Cuiac. lib. 10. obſervat.
cap. 7. & Petr. Greg. d. lib. 3. Syntag.
cap. 10. num. fin.

Et in hunc ſenſum accipi poteſt,
quod Imperator Antoninus † ſcripſit 46
in l. deprecatio, D. ad leg. Rhod. de
iactu, dum ſe mundi Dominum, &
maris legem appellat, ad quam feren-
dam, certum † eſt iuriſdictionem & 47
imperium loci, cui promulgatur, deſi-
derari, ut poſt alios docent Suarez
de legib. lib. 1. cap. 8. & Salas diſput.
7. ſect. 1. Quod doctè advertens Al-
ciat. lib. 2. diſpunct. cap. 5. † perridi- 48
culum eſſe inquit, quod ibidem aliqui
ex antiquioribus tradiderunt, nem-
pè maris imperium non ſpectare ad
Imperatorem. Et Petr. Gregor. dict.
lib. 1. Syntag. cap. 3. num. 5. † Vltra 49
leges antiquas de mari & navigatio-
ne à Rhodijs latas, qui maximè freta
ſulcabant, de quibus ibi loquitur An-
ton. & Divus Iſidor. in cap. Rhodiæ
leges, 2. diſtinctione, poſteà & has ap-
probatas, & alias plures de naufra-
gio, & rebus maritimis à Romanis
Nomothetis promulgatas, oſtendit
in l. quo naufragium 3. D. de incend.
ruin. naufrag. l. fin. C. de furt. & in ti-
tulis C. de naufrag. de navicular. de
nautis Tiberinis, de claſsicis, & ali-
bi paſsim.

Et hac † propter, iam ex communi 50
totius Orbis obſervatione, mare, &

litto-

littora maris, quodammodo in domi-
nio & iure Principum & Magiſtratuũ
haberi cœpiſſe, optimè advertit Hu-
bert. Giphanius in l.50. num.4. D.de
acquir.rer.dom. Ioan. Bodin.lib.1. de
Repub. cap.12.pag.267. Rebuff. in l.
littus 96. D.de verb. ſignif. Pet. Gre-
gor.dict.lib.3.Syntag.cap.14.num.7.
Oſuald. ad Donel.lib.4. cap.2. litt.E.
& Peregrinus omninò videndus dict.
lib.8.n.2.& ſequent.& n.11.& 16.ubi
probat,quòd mare poſsidet, qui in eo
iuriſdictionem & imperium habet, ut
per Bartol.in tract.de alveo, in ſ. pu-
blicæ, Cepol.in tract.de ſervit.cap.de
mari,num.9.& Iacobin. de feud.verb.
Et cum fluminibus,n.10.Et quòd in ma
ri poteſt dari imperium, & iuriſdictio
ſicut in terra,cùm fundatum ſit in ſuo
alveo,& ideò in terra, cùm terra ſit in
ferior Sphærâ, ut tradit Bald. in dict.
rub.de rer.diviſ.num.2.
51 Quod antiquitus † etiam invaluiſſe
ſatis oſtendit D.Ambroſ. in loco ſup.
num.29.relato, dum inquit: *Dividunt
elementa ſibi potentes*. Neque abeſt Vir-
gil.lib.1. Æneid. ubi Romanos maris
imperium habituros,his verbis vatici-
natur:

*Certè hinc Romanos olim volventibus an-
nis,*
*Hinc fore ductores, revocato à ſanguine
Teucri,*
*Qui mare, qui terras omni ditione tene-
rent.*

Et Auguſto Cæſari blandiens 1.Geor
gicor.

*——— Tua nautæ
Numina ſola colant: tibi ſerviat ultima
Thule,
Teque ſibi generum Tethis emat omnibus
undis.*

Cui ſimilis eſt Claudia. in 4. panegyr.
de ConſulatuHonorij,cuius,& aliorũ
mentionem fecimus ſup. lib.1. cap.6.
num.6.

*Subdidit Oceanũ ſceptris,& margine cœli
Clauſit opes.*

52 Et his certior, † & antiquior teſtis E-
zechiel.c.27.verſ.4.ubi de Tyro inſula
loquens, eam in maris corde ſitam in-
quit,& quòd ſe ejuſdem maris dominã
eſſe gloriabatur. Vnde & † adagium 53
natum eſt; *Tyria maria*, quod explicãs
Feſt. Pompeius lib.19.de verb. ſignif.
inde deductum eſſe ait; *Quòd Tyro oriũ
di Pœni, adeò potentes maris fuerunt, ut
omnibus mortalibus navigatio eſſet pericu
loſa.* Refert etiam †. Strabo lib. 10. 54
Geograph. primũ mari imperaſſe Mi-
noem. Quod Diod. Sicul. lib.6. Nep-
tuno tribuit, quem,ob id ſolùm,quòd
primus navigãdi arte inventâ,per ma-
re claſſem induxit, eius Dominum, &
Imperatorem fuiſſe antiquitas fabula
tur,prout etiam adnotat Servius in il-
lud Virg.1.Æneid.

*Non illi imperium pelagi, ſævumque tri-
dentem,
Sed mihi ſorte datum.*

Et Silius Italic.lib.7.

Talibus alloquitur Regem maris,

Quamquam alij aliter ſentiant, † & 55
navium inventionẽ,quibuſdam Noa-
cho iunioribus tribuant, ut refert Po-
lyd. Virgil. lib.3. de invent. rer. cap.
15. & Petr. Gregor.dict.lib.1. cap.3.
num.5. Quæ omnia † cùm in alijs 56
Principibus ita ſe habeant, longè pla-
nius & ſecurius in Catholicis noſtris
Regibus admitti & probari debebũt,
ut benè obſervat Camill. Borrell. di-
cto cap.46. num.227. cum ſolido il-
lo Pontificiæ conceſsionis iure nitan
tur, de quo ſæpè loquuti ſumus, & ob
primas, & antiquis ignoratas, con-
tinuiſque claſsibus repetitas per va-
ſtum Oceani æquor navigationes,
eius Domini, & Imperatores, me-
lius, quàm Neptunus, appellari po-
tuerunt, de quo etiam diximus alia
dicto lib.1. cap.16. & lib.2. cap.4. ex
num.30.

Tertiò reſpondeo,quòd licèt demus
mare,& littora maris quoad proprieta
tẽ in nullius bonis eſſe, neq; eſſe poſ-
ſe,ut cõcludũt iura pro contraria par-
te citata,uſus † tamen eorũ omnibus 57
homi-

Digitized by Google

hominibus communis eſt, ut inquit
I. C. in l. 4. D. ne quid in loco publ.
Iuſt. in §. 1. inſt. de rer. diviſ. latè Cepo-
la d. tract. de ſervit. ruſt. cap. 26. & 27.
& Rebuff. in dict. l. littus 96. D. de ver-
bor. ſign. verſ. 3.

58 Ea autem † quæ ſunt communia,
prævenienti, & præoccupanti cedunt,
reg. qui prior; de regul. iur. in 6. ubi
Petr. Pech. §. flumina, inſtit. de rerum
diviſ. cum alijs. Unde cùm Reges no-
ſtri hanc Oceani Indici navigatio-
nem, & in ipſis Indorum regionibus
prædicationem, & negotiationem pri
mi occupaverint, & tot ſumptibus,
ac per tot annorum curricula, priva-
tivè; atque etiam cum inhibitione
aliorum Principum exercuerint, meri-
tò in eâdem tuendi, & præferēdi ſunt,
ut diximus ſuprà lib. 2. cap. 25. num.
63. & ſequentibus; & pluribus pro-
ſequitur Lud. Roman. conſ. 47. viſis
neceſſarijs; ubi probat in bonis ad
quæ plures ius ęquale habent, cùm qui
pręvenit, vel præoccupavit præferri.
59 Et idem † in duobus, vel pluribus
procuratoribus, vel executoribus te-
ſtamenti inſolidum datis, quòd is, qui
præoccupat, ius ſibi quærat, & cæteris
excluſis ſolus agere poſſit, latè etiam
tradit Federic. de Senis conſ. 124. in
fine, & conſ. 130. in princip. quos re-
fert & ſequitur Cardin. Tuſchus litte-
ra P. verb. *Præoccupatio*, concluſ. 517.
Et poteſt non minus aptè ſubiungi ce
lebris doctrina Innocent. in cap. di-
lecto, ad fin. de offic. Archidia. cuius
in terminis noſtræ quæſtionis memi-
nit Ægid. Bened. dict. cap. 3. num. 15.
60 Qui docet, † ex eo ſolo, quòd quis ſo-
litus fuerit aliqua iura exercere in lo-
co, quem non conſtet eſſe de alterius
iuriſdictione, videri acquirere locum,
ut ſit eius iuriſdictionis, & ut ibi om-
nia iura acquirat de cætero.
61 Quod † certius eſſe, ubi præoccupa
tio fit per ſupremum aliquem Princi-
pem, benè obſervat Donel. lib. 4. com-
ment. cap. 2. Wveſemb. & Claudius
Cantiuncula in dict. §. 1. & §. flumina
inſt. de rer. diviſ. quos refert & ſequi-
tur Freitas dict. cap. 11. num. 5. & ur-
genter comprobat textus in l. littora,
D. ne quid in loco public. ibi: *Littora
maris, in quo Populus Romanus imperium
habet, Populi Romani eſſe arbitror*, pon-
derando genitivum, qui ex ſui natura
dominium, & proprietatem arguit,
ex plenè traditis à Doct. in tub. D.
de novi oper. nunriat.

Et multo magis certum ubi præſ-
criptio † longi temporis poſt ean- 62
dem occupationem acceſsit, cùm
hæc etiam in privatis ad uſum in ali-
quibus ipſius maris partibus acqui-
rendum, & alios prohibendos ſuffi-
ciat, eſto quòd totum ob ſui immen-
ſitatem poſsideri & occupari nō poſ-
ſit, & ijdem met Auctores advertunt,
& expreſsè oſtendit Marcian. † I. C. 63
in l. ſi quiſquam 7. D. de diverſ. &
temp. pręſcrip. ſic inquiens: *Si quiſ-
quam in fluminis publici diverticulo ſolus
pluribus annis piſcatus ſit, alterum eodem
iure uti prohibet*, & Paul. in l. ſanè ſi ma-
ris 14. D. de iniurijs, ubi ſic ait: *Sa-
nè ſi maris proprium ius ad aliquem per-
tineat, uti poſſidetis interdictum ei com-
petit, ſi probibeatur ius ſuum exercere*:
ubi gloſſa explicans illud verbum, *Per
tineat*, inquit, *Per privilegium, vel per
longam conſuetudinem*; & allegat dict.
l. ſi quiſquam. Et idem obſervat Bar-
tol. ibidem, Balbus de præſcript. 4.
part. 5. principal. quęſt. 6. numer. 6.
Gregor. in l. 2. titul. 7. part. 3. gloſ. 2.
& in l. 11. titul. 18. part. 5. gloſ. 4. Co-
varruvias dict. reg. peccatum, 2. par-
te, §. 8. num. 10. Mantua lib. 1. loco-
rum cap. 19. & Freitas dict. cap. 10.
ex numer. 21. ubi num. 29. rectè no-
tavit, † illo interdicto, de quo loqui- 64
tur Paulus, quoad Principes eiuſmo
di iure occupantes, & pręſcribentes
opus non eſſe, cùm ipſi ius ſibi in pro-
prijs cauſis dicere ſoleant, ex traditis
à Molina de iuſt. & iur. tract. 2. diſput.
103. verſ. *Quare*.

Qui-

65 Quibus non obſtat † difficile, & ex
diametro oppoſitum Papiniani reſ-
ponſum in l. ultim. D. de uſucap. quâ
maximè Incognitus pugnat, dũ inquit:
*Præſcriptio longæ poſſeſſionis ad obtinen-
da loca iure gentium publica concedi non
ſolet, &c.*

Nam inter varias ſolutiones, quas
pro hac antinomia componenda re-
fert Curtius Brugenſ. lib. 1. coniect.
cap. 54. Conan. lib. 3. comment. capit.
15. numer. 1. Ioan. Robert. lib. 1. re-
cep. ſentent. cap. 17. Charondas lib. 1.
veroſim. cap. 21. Fachin. lib. 11. con-
troverſ. cap. 1. Dom. Anton. Pichard.
in §. flumina, inſtit. de rer. diviſ. & in §.
ſed aliquando, inſt. de uſucapion. Ge-
noa Paſſera in conciliat. leg. pag. 303.
& ſequentibus, noviſsimè Seraphin.
Freiras ubi ſuprà, cap. 11. num. 16. &
capit. 13. ex numer. 15. & 37. & Nos
Salmanticę viginti quatuor, & plus ab
hinc annis in frequentiſsimo & florẽ-
tiſsimo Gymnaſio dictavimus. Reſpõ-
66 deri poteſt, Papinianum † ibi eo in
caſu accipiendum eſſe, quo quis, quæ-
ſitum ſemel longâ poſſeſsione ius, &
exercitium piſcandi, illud iterum non
utendo amiſit. Nam id nulla actio-
ne recuperare poterit, quia poſt-
quàm eo iure uti, & piſcari in mari vel
in flumine deſijt, locus ad cauſam pu-
blicam redijt, & rurſus occupantis
fieri cœpit, iuxta l. quod in littore
14. D. de acquir. rerum dominio, & in
l. in tantũ, D. de rer. diviſ. Quod apud
Marcian. in † dict. l. ſi quiſquã, contra
67 ſe habet, cùm de eo loquatur, qui &
pluribus retrò annis piſcatus erat, &
in actu & poſſeſsione piſcandi non in-
terrupta morabatur. Hic enim prop-
ter naturalem, & permiſſam iure gen-
tium occupationem loci, iuxta dictũ
§. flumina, & iura ſimilia, alios rectè
prohibere poterit. Quam interpreta-
tionem ex Ioanne refert, & probat
Accurſ. in dict. iuribus, Bartol. in l.
quominus, numer. 30. Iaſ. 99. Ripa
101. D. de flumin. Cepola de ſervitut.
ruſt. capite 42. numer. 4. Balbus de
præſcript. 4. part. 5. part. princip. quæ-
ſtion. 6. Decius conſil. 271. numer. 11.
Ægid. Bellamer. conſil. 7. per totum,
Roderic. Xuar. allegat. 16. & 17. Coſ-
tanus quæſt. iur. cap. 17. numer. 36.
Cuiac. & Gothofred. in dict. l. final.
Zaſ. in 2. part. antinom. Theodorus
Straitman. antin. 3. Craveta de anti-
quir. tempor. par. 4. cap. 5. numer. 80.
Avendañ. de exequend. mand. cap. 12.
numer. 16. Dom. Covarruvias in re-
gula peccatum, §. 8. numer. 10. Eve-
rard. Broncorſt. cent. 4. antinom. 30.
& Genoa ubi ſupr. numer. 34. Qui om-
nes † latè pertractant, an hæc piſ- 68
candi poſſeſsio, facti, & actualis eſſe
debeat? An verò quaſi poſſeſsio aliqua
huius iuris conſtituatur? & quo tem-
pore, & quibus actibus ius alterum
prohibendi acquiratur? Et docent iu-
ſtiſsimam eſſe † legem primam, ſe- 69
cundam, & ſimiles, titul. 8. lib. 7. novę
Recopil. quæ propter bonum publi-
cum certis caſibus venationem, aut
piſcationem prohibent. Et ſimiliter
pacto, aut privilegio Principis poſſe
prohibitionem induci, iuxta dictam l.
venditor 14. D. comm. prædior. gloſſ.
receptam in dict. l. ſi quiſquam, & in
dicta l. ſanè ſi maris. De quibus eſt e-
tiam videndus Zoanetus in tractat.
de duplici venat. ex numer. 36. Sotus
lib. 4. de iuſtitia & iure, quęſt. 6. artic.
5. Tuſchus practic. concluſ. iur. littera
V. concluſ. 41. & littera P. verb. *Piſ-
candi ius*, concluſ. 358. & verb. *Prin-
ceps*, concluſ. 678. Andr. Gail. lib. 2.
practic. obſerv. cap. 68. & latè Pere-
grin. dict. lib. 8. de iure fiſci, verſic.
Piſcationes, numer. 34. & ſequentibus,
Tiraquel. de nobilitate, cap. 37. num.
150. Petr. Heig. miſcellan. quęſt. 1. par.
quæſt. 15. numer. 44. & 45. Roſenthal.
in tractat. de feud. 1. par. concluſ. 24.
cap. 5. Menoch. conſil. 498. num. 30.
vol. 4.

Iuxta † quæ omnia pariter conclu- 70
dendum videtur, non eſſe mirũ ſi Prin-

ceps

Digitized by Google

ceps poſsit huius Indici maris naviga-
tiones & negotiationes exteris prohi-
bere,cùm privati,ſimilia iura,longâ ſi-
bi poſſeſsione quæſita , interdictis , &
alijs actionibus defendere poſsint , de
quo alia diximus ſup. lib.2. cap. 25. &
obiter probat Caliſtus Remirez de le-
ge Regia Aragon. §. 30. numer.21. &
Freitas dict.cap.13. & in ſimili Pere-
grin.dict. lib.8. num. 14. ubi loquens
de iure maris Adriatici Venetis pari
prę ſcriptione quæſito,inquit,quòd ra-
tione ſuperioritatis , & iuriſdictionis,
quam ibi habent,poteſt Princeps Ve-
netus navigantibus per mare Adriati-
cum indicere gabellas, leges præſcri-
bere,navigationes permittere,& pro-
hibere,& ſi adverſus pręſcripta factũ
fuerit, merces confiſcare , ex doctrina
Rainerij,& Angeli in dict.l.ſanè ſi ma-
ris , & latiùs eiuſdem Angeli conſil.
289. Bald. in dicta rubrica de rerum
diviſ.numer.2. Angel. Aretin. in §.1.
inſtit.eodem,Cepol. dict. titul. de ma-
ri,numer.10.Iaſ.in l.ex hoc iure, num.
27.de iuſtitia & iure,& in l.quominus,
num.41.de flumin.Quâ etiam ratione
Salicet.in l.3.C.de naut. fœnore , ele-
ganter dixit valêre decretum Veneto-
rum,quòd navigantes per mare Adria-
ticum præſentare debeant Venetijs
merces,& ibi ſolvere datia , quem ſe-
quitur Bertachin. in tract. de Gabel-
lis,1.par.num.20.& Ripa in l.ſi inſulã
numer.22.D.de verb.eâ nimirum ra-
tione utentes, quia ſunt Domini ma-
ris.

QVARTÒ & ultimò reſpõdeo, quòd
licèt ſuperiora deficerent,non poſſet,
nec deberet hic Regum noſtrorum ti-
tulus amplius in dubium vocari , cùm
ad hoc ius,de quo agimus,ſibi quęren-
dum non tantùm longi,aut longiſsimi
triginta,vel quadraginta annorũ præ-
ſcriptionem allegare poſſent,quæ ſola
71 eis † ſufficere poſſet,præſertim titulo
Pontificiæ conceſsionis innixa,etiam
in caſibus in quibus ius reſiſtit , iuxta
tex.in cap.1.ubi gloſ. de pręſcription.
lib.6.iunctis alijs, quæ congerit Balb.
in dict.tractat.de præſcription.4. par.
5.princip.quæſt.6.numer.6.& Molina
de primogen. lib. 2. cap.6.numer.52.
Sed † per ſpatium plus quàm centum 72
& triginta annorum,in continua , &
indeſinenti quaſipoſſeſsione & con-
ſuetudine eſſe reperiantur, ut ſoli per
hæc maria ad Regiones utriuſque In-
dię navigarent , & exteros ad earum
portus accedere volentes , arcerent.
Centenaria † quippè præſcriptio eſt 73
potentior , quàm immemorabilis, ex
communiori opinione, quam refert &
ſequitur Covarruvias dicta regula poſ-
ſeſſor,2.parte, §.3. numer. 7. Anton.
Gabriel in titul. de præſcription.con-
cluſ.1.num.71.& 73.Gregor.Lopez in
l.15.titul.31.par. 3. verb. *Puede*, Mo-
lina ubi ſuprà,numer.44.Maſcard. de
probat. concluſ. 429. & Craveta de
antiquitate tempor.4.parte,§.abſolu-
tis,num. 1. ¶ Porrò , per immemora-
bilem non † ſolùm uſum,verùm & do- 74
minium maris , & littorum publico-
rum acquiri, & præſcribi poſſe , com-
munis etiam eſt Doctorum opinio per
text. & gloſſ. in l. diligenter , & in l.
uſum aquæ, C.de aquæ duct.lib. 11. &
in dict.l.final. D.de uſucap. & in l. hoc
iure, §.ductus aquæ , D.de aqua quo-
tid.cap. ſuper quibuſdam,§. præterea,
de verbor.ſignif.quam poſt alios ſequi
tur Bartol.in l.filijs,D.de Decurionib.
Balbus dicta quęſt. 6. Paulus Fuſcus
in ſingul.utriuſque iur. littera A.num.
81.fol.24.Frãc.Marcus deciſ. Delph.
2.par.quæſt.110. numer.12. & Ioan.
Oinotomus in dict. §.1. inſt.de rerum
diviſ.ubi ait † Venetos in mari Adria- 75
tico iuriſdictionem huiuſmodi præ-
ſcriptione conſequutos fuiſſe,unde &
novas gabellas tranſeuntibus per eo-
rum mare imponere poſſunt, ſecundũ
Bartol.& Angel.in dict. l. iniuriarum,
§.ſi quis,D.de iniurijs,& quod ita etiã
in Boruſsia non licet omnibus legere
ſuccinũ in littore maris, ſed ſoli Prin-
cipi,& idem reſolvit Peregrin.dict.lib.

8.num.

8.num.10. inquiens, quòd ubi datur inveterata iam, & immemorialis eiuſdem maris libera poſſeſsio, ex hac ſola concedunt Auctores Iuriſprudentes, ſuperioritatem, & iuriſdictionem in mari, & littoribus maris à Principibus liberis acquiri poſſe, iuxta gloſſam celebrem in d.l.ſanè ſi maris, D. de iniurijs, ex qua Ruinus, Bartolus & Angel. ſpeciatim notaruat, quòd Domini Veneti per inveteratam conſuetudinem ſibi quęſierunt poteſtatem, ſuperioritatem, & iuriſdictionem maris Adriatici. Quibus conveniunt alia, quę ipſe idem Peregrinus anteà tradiderat lib. 1.tit.1.num. 17. & 18. & quæ poſteà magis notabiliter ſubdit d.lib.8. num. 23 ubi in quæſtionem vertens, an Principes poſsidendo per inveterata tempora mare in univerſum, acquirant ſibi proprietatem maris, tandem concludit: *Quòd licèt verum dominium, vel poſſeſsio maris, per viam naturalem dari non poſsit, quia materia eſt liquida fluxibilis, & refluxibilis. Quia autem in mari duo occurrunt, quæ humano uſui ſerviunt, navigationes & piſcationes, quorum reſpectu conſiderari poſſunt iuriſdictionalia & Regalia, quæ in terreſtris exercentur, veluti creare Magiſtratus, ius dicere, belligerare, vetare, permittere, gabellas indicere, pœnas inobedientibus infligere, & alia huiuſmodi: hæc quidem omnia Principes in mari ſuperioritatem habentes, exercent, & per immemoriale tempus, etiam privativè ad alios quærere poſſunt.*

76 Habet enim † præſcriptio immemorialis vim tituli, & ſpecialis privilegij, ut in l.§.ductus aquæ, & in l.2.§.idem Labeo, D. de aqua pluvia, & ideò in illa non requiri tituli oſtenſionem, nec probationem quaſipoſſeſsionis, aut ſcientiæ & patientiæ adverſarij, probat latiſsimè Iaſ.cōſ.208.& 209. Decius conſ.85.num.2.Roland.conſ.66. num.43.vol.1.Anton.Gabr. d. concl. 1.n.59.& 62.Balb.d.tract. de præſcripti.2.par.3.princip.q.6.nu. 25. & 26. Peregri.ubi ſup.n.12.& innumeri alij, quos refert Paul.Fuſcus in ſing. verb. *Tempus*,n.3.fol.341. Ludolph.Schrad. conſ.3.n.222. Camil. Borrel. conſ.3. num.29.& Brun. a Sole in locis communib.verb. *Præſcriptio*,n.5.col. 874.

Et hęc † præſcriptio immemorabilis, vel centum annorum, nunquā cenſetur excluſa, aut remota, quamvis lex vel ſtatutum per verba univerſalia negativa loquatur, & caveat, quòd nulla currat præſcriptio, ut benè docet Angel. per tex. & gloſ.ibi, verb. *Præſcriptio*, in authent.ut de cætero cōmutat.non fiant, Alexand. in l. nemo poteſt, col. ult.de legat.1.Felin.in rubr.de pręſcripti.col.fin. Decius conſ.271. & conſ. 496.Abbas conſ.26.lib.2. & Brunor. ubi ſupr.num.4. 77

Quibus † non obſtabit alia oppoſitio, quam facit Incognitus, dicens, in noſtris Regibus bonam fidem defuiſſe, quę de iure Canonico in omni præſcriptione etiam centenaria, aut immemoriali ſecundùm magis communem opinionem deſideratur, cap.vigilanti, & cap.ult.de præſcript. d.regula poſſeſſor, de regul. iur. in 6. cum latè traditis a Craveta de antiq.tempor.§. materia, num.19.Covar. in d. reg. poſſeſſor, 2.p.relect.§ 8.n.5.Fachin.lib.8 controverſ.cap.26.& 33. Maſcard.de probation.lib.3.concl.1213.n.46. & Pet.Gilken.d.tract de præſcript. 2. p. memb.2.cap.1.n.6. Nam non deſunt plures Auctores haud contemnendę eruditionis & nominis, qui in eiuſmodi pręſcriptione illam minimè requiri conſtituunt, ut conſtat ex Saliceto in l.2.C.de ſervit & aqua n.8.Bald.conſ. 352.col.2.Deci.conſ.496.n.5.& in l. traditionibus n.12. C.de pact. Nicol. Boet.deciſ.39.n.7.cum alijs relatis ab Anton.Gabr. lib.5:commun.opin.tit. de præſcript concl.1. 78

Ac prætereà † negamus, prædictos Reges ac Dominos noſtros, ullo tempore malam fidem habuiſſe, cùm contrarium certius & evidentius ſit, ex titulis & rationibus, quas totâ hac tra- 79

ſtatione diſzuſsimus, & in eiſdem no-
ſtris terminis probāt & proſequuntur
Ægid. Bened. d. cap. 3. n. 25. & ſeq. &
Seraph. Freit. d. cap. 13. ex n. 43. & cap.
14. ex n. 38. ¶ Quæ rationes ut etiā ſu-
prà tetigimus in fine capitis præcedē-
tes, licèt uſque adeò certę, & ſecuræ
non eſſent, ſufficere tamen poſſent, ad
hoc ut ex illis bona fides induceretur,
argum. text. in l. igitur, D. de liberali
cauſa, ibi: *Iuſtis rationibus ductus, vel nō
iuſtis*, & eorum quæ notat Bartol. in l.
Celſus, num. 13. D. de uſucap. Menoc.
de recuper. poſſ. rem. 13. numer. 34. &
Maſcard. concluſ. 224. num. 17. Ma-
ximè cùm bona fides ſemper interve-
nire præſumatur, cap. ſi diligenti, &
cap. ultim. de præſcript. Covarr. d. §. 8.
num. 2. Petr. Surdus conſ. 73. num. 50.
lib. 1. pręſertim concurrente præſcri-
ptione immemoriali, quæ efficit, ut de
tali bona fide amplius diſputari non
poſsit, nec probatio in contrariū ad-
mittatur, ex Salicet. ubi ſup. & Gabr.
num. 50. Burgos de Paz conſ. 15. num.
33. Burſat. conſil. 48. num. 8. Menoch.
de præſumpt. lib. 3. pręſump. 131. num.
50. & Gilken. dict. cap. 1. num. 11. &
ſeqq qui ita in concordiam cōtrarias
Doctorum opiniones adducit.

80 Quibus † adijcio, quòd etiā ſi dubiā
conſcientiam haberent, adhuc bonæ
fidei poſſeſſores iudicandi eſſent, ex
his, quæ poſt longam diſputationem
reſolvit idem Gilken. d. 2. par. memb.
2. cap. 2. ex num. 132. & ultra relatos
ab eo magiſtraliter Baldus conſ. 298.
81 vol. 1. ubi † ait: *Quòd conſcientia dubia
non dicitur conſcientia, nec producit dolū,
quia non habet ubi figat pedem intellectus,
& in dubio poſſeſſor potius debet ſibi ipſi
favere quàm diſſuadere.* Et ibidem num.
9. & 10. ſubiungit: *Quòd dubitans ſemper
interpretatur bonæ fidei, ſi quam habet oc-
caſionem dubitandi; quoniam æquiparatur
ei qui ignorat rem alienam, l. manifeſtiſſi-
mi, §. ſi autem dubium, C. de furtis.* Cui ſi-
mile eſt etiam quod tradit in l. 1. num.
16. C. de falſa cauſa adiect. leg. nempè:
*Quòd error, & titubatio differunt, quia er-
rans figit intellectum ſuum in falſo, ſed du-
bitans eſt æqualis inter contrarias perſua-
ſiones, ut notatur D. de teſtam. l. de ſtatu,
& l. fin. C. de condict. indeb.* Circa quem
articulum aliqua item notat Craveta
conſ. 412. num. 7. & Nos infr. cap. 5.
num. 29. & ſequentibus.

Ad alia autem argumenta quæ ab 82
eodem Incognito expendi videntur de
leg. ult. D. de uſucap. & doctrina Paul.
Caſtrenſ. ibid. & de l. 7. titul. 29. par. 3.
rectè reſpondet Freitas dict. cap. 14.
Et ad illud quod additur, hāc præſcri-
ptionem immemorialē dici nō poſſe,
cùm in hiſtorijs extēt, & paſsim legā-
tur & repetantur initia, & progreſſus
detectionis, & conquiſitionis Indiarū,
ſatisfacit Ægid. Ben. d. c. 3. n. 25. & ſeq.
probans, non requiri ad immemorialē
quòd rei, de qua agitur, non extet me-
moria, ſed quod non ſint homines, qui
initij recordari poſsint. Vnde cū pauci
ſint, qui ultra centū annos excedāt, ut
in l. an uſusfructus, D. de uſufr. & in l.
fin. C. de ſacroſanct. Eccleſ. iam cōſtat
immemorabilem eſſe hanc, quæ ut di-
ximus, plus quàm centum & triginta
annorum curriculo innititur, cum in-
deſinenti quaſipoſſeſsione, qua ſimul
præſcriptum eſt, ut alij prohiberi poſ-
ſint, ut in ſimili probat Gilken. d. tract.
par. 1. cap. 6. num. 122. & in eiſdē no-
ſtris terminis Balbus de pręſcrip. par.
5. quæſt. 6. num. 10. inquiens: *Quòd pro-
hibere poſſumus, ne quis intret locum nobis
invitis, unde prohibere poſſumus ratione
poſſeſſionis navigationem, & piſcatio-
nem maris & fluminis, quæ alias nobis cō-
munia ſunt de iure gentiū.* Et ad hoc nō
fuiſſe neceſſariā peculiarē aliorum Re
gū prohibitionē, ſed ſufficere notitiā
quā de titulis & navigationibus Hiſpa
norū habuerūt, benè etiā obſervat Frei
tas d. cap. 14. n. 33. ex traditis à Iaco-
bin. de feud. verb. *Et cū venationibus*, n.
2. Dec. cōſ. 197. Menoc. caſ. 160. n. 11.
& Frāſc. Marc. deciſ. 529. num. 16.
par. 1.

SVM-

SVMMARIVM
Capitis IV.

1 *Indiarũ Occidentaliũ iuſta retentio pluribus titulis confirmatur.*

2 *Indis ob plures cauſas potuit bellum legitimum irrogari. Et num. 13.*

3 *Indi rebelles, vel apoſtatæ efficiuntur de dominio Papæ, aut Principis, qui eorũ converſioni intendit.*

4 *Princeps omnũ poteſt, & debet ſubditos ſuos defendere.*

5 *Lex 3. D. de off. Præſid. expenditur, & illuſtratur.*

6 *Indis Chiriguanenſibus legitimè bellum inferri poteſt, ſecundùm Matienz. Et quare?*

7 *Chichimeci, Caribes, & Canibales Indi ſæpè debellari, & ſervi fieri iuſſi ſunt.*

Luſitani ob fidem ſibi fractam, vel iniurias ab Indis Orientalibus illatas, plures eorum regiones debellarunt, ibidem.

8 *Chilenſes Indos iuſtè hodie bello comprimi, & ſervos fieri poſſe, multi opinantur, & quid circa hoc diverſis temporibus ordinatum fuerit? Et num. 12.*

9 *R. Patris Ludov. de Valdivia Societatis* IESV *zelus, & cura pro Indis Chilenſibus à bello offenſivo defendendis.*

10 *Reges noſtri, & ſupremum Indiarum Conſilium ſemper ea media fovent, & amplexantur, quæ Indis favorabiliora, & mitiora videntur.*

11 *Indis cum Chilenſibus nihil per blanditiem profecit Pat. Ludovicus Valdivia.*

13 *Infideles, apoſtatæ, rebelles, vel Fidem impedientes iuſtè debellari poſſunt.*

Excellentiſſ. Princeps Eſquilacenſis Peruanus Prorex, laudatur, ibidem.

14 *Fr. Antonij à Corduba notabilia verba expendũtur de caſibus tractantia, in quibus adverſus Indos, pugnari legitimè poteſt.*

15 *Cap. Dominus noſter 23. quæſt. 2. expenditur.*

16 *Armis & bellis tunc rectè uti poſſumus & debemus, ubi aliter iuſtitia, nec ſecuritas conſequi poteſt, cum Caſſiod. Polyb. Chryſoſt. & alijs.*

17 *Ferro abſcindenda ſunt vulnera, quæ medicinæ fomentum non recipiunt.*

18 *Hiſpani ab aliquibus Indis contra alios ſibi infeſtos in auxilium vocati, rectè militare, & belli ſpolijs potiri valuerunt.*

19 *Bella ſociorum, & confœderatorum cauſa inita, legitima ſunt.*

20 *Chriſtiani regulariter ſe infidelium actibus, & bellis immiſcere non debent.*

21 *Franciſcum I. Galliæ Regem multi reprehendunt, quòd Turcam in auxilium vocaverit.*

22 *Aſa Rex cur notetur in ſacra Pagina?*

23 *Bellum ubi iuſtũ eſt, benè poſſunt Chriſtiani, ſcandalo ceſſante, cum infidelibus, & pro infidelibus militare.*

24 *Chriſtiani nullum peccatum committunt, infideles in bello iuſto adiuvando.*

25 *Bonum opus ut exercere, ita & iuvare bonum eſt, etiam ſi quis pro eo mercedem accipiat.*

26 *Lex metum 9. §. ſed licèt, D. quod met. cauſ. ponderatur, & illuſtratur.*

27 *Æquum eſt, ut ſi habes bonum propter me, ut & ego habeam propter te.*

28 *Abraham pro vindicando Rege Salem, & alijs ſuis confœderatis, iuſtè pugnaſſe dicitur.*

29 *Ioſaphat conſulto Domino pugnavit contra Regem Moab in auxilium Regis Ioram.*

30 *Machabæi qualiter petierint auxilium à Romanis?*

31 *Infidelibus quando pacem dare, aut fœdera cum illis inire poſſimus, etiam inconſulto Romano Pontifice.*

32 *Romani Imperium ſuum dilatarũt, ſocios & fœderatos iuvando, & alias provincias aliarum vicinarum robore ſubigendo.*

33 *Indi voluntate ſua Regum Hiſpaniæ dominium admiſiſſe videntur.*

34 *Peruani Regni Indi omnes ſe Regum noſtrorum dominationi ſubiacere*

velle

velle publicis inſtrumentis teſtati ſunt.

35 *Conſenſus ſuperveniens purgatmetum, aut tyrannidem praecedentem.*

36 *Tyranni ex curſu temporis, & diuturna populorum tolerantia, & conceſſione efficiuntur veri & legitimi Reges.*

37 *Reges Hiſpaniæ, data voluntaria Indorum electione, Indias Occidentales legitimè retinent.*

38 *Indos hodie gratam, & ratam habere Regum Hiſpaniæ dominationem, multis probat Ioan. Matienzus.*

39 *Indorum proprij, & antiqui domini cũ hodie non extent, rectè poſſunt Reges noſtri, extante præcipuè conceſſione Pōtificis, eorum regna poſſidere.*

40 *Initio quod nullum, vel vitioſum eſt, tractu temporis non firmatur, & quando hoc fallat? num. 43.*

41 *Originem Regnorum inſpiciendam eſſe, & vitioſam ſemper nocere aliqui dicunt, & qualiter intelligendi ſint? Et num. 42.*

44 *Acquiſitio à principio nulla tanquam facta per forenſem, ex poſtfacto convalidatur, ſi forenſis civis fiat.*

45 *Iudicium à principio nullum, ex iure superveniente interdum firmari ſolet.*

46 *Alienatio à minore inutiliter facta cõfirmatur, ſi poſt legitimam ætatem eam ratam habuerit.*

47 *Cauſa confirmans ubi ſupervenit, actus initio nullus, convalidatur.*

48 *Regni ad legitimam occupationem ſufficit, quòd plures, vel præcipuæ eius provinciæ iuſto aliquo titulo occupari poſſint.*

49 *Occaſio in tempore arrepta, omnia ferè mundi Imperia peperit.*

50 *Auſtriaca familia varijs occaſionibus varia Regna, quibus hodie fruitur, coadunavit.*

51 *Occaſione diligenter utendum Politici docent, & eam Aquilæ ſimilẽ Nicephor. facit.*

52 *Carolum V. Imper. totius mũdi Imperium conſequi potuiſſe, ſi oblata ſibi occaſione uti ſciret, Campanela teſtatur.*

CAPVT IV.

De alijs titulis, & rationibus quæ eandem retentionẽ iuſtiorem efficiunt, & præcipuè de bellis cõtra Indos perduelles, vel apoſtatantes illatis, vel cauſa ſociorum initis, & de voluntario populorum in Regni translatione conſenſu.

SVNT quoque † plures alij tituli, qui eandem retentionẽ confirmãt, quos recẽſet Mag. Victoria in 2. relect. de Indis ex num. 1. Gregor. Lopez in l. 2. tit. 23. par. 2. Fr. Alfonſ. à Caſtro de iuſta hæret. punit. lib. 2. cap. 14 & Ioan. Azorius 1. tom. inſtit. Moral. lib. 8. capite 26. verſic. *Septimò quæritur.* Sed præcipui eò reducuntur, ut abſque ulla dubitatione Pijſsimi Reges noſtri eas provincias retineant. 1
quarum † Indi Fidem ſibi pacificè, & ſufficienter annuntiatam, nec recipere, nec audire voluerunt; vel receptam deſeruerunt, blaſphemarunt, vel impedierunt, aut Hiſpanos ad ſe prædicationis, ac commerciorum cauſa accedẽtes, vel ad alias regiones innoxium tranſitum poſtulantes, hoſtiliter adorti ſunt, vel ſimulato hoſpitio receptos, poſtea perfidis, & ſubdolis invaſionibus enecarunt, prout ſæpè cõtigiſſe narrat Ant. de Herrera in hiſt. gen. Ind. decad. 3. lib. 1. c. 18. pag. 126. & lib. 9. cap. 2. & lib. 7. c. 7. & decad. 4. lib. 6. cap. 11. & Ioan. Boter. in relat. univerſ. 4. par. lib. 3. pag. 63. & 64. Etenim cũ in his caſibus iuſtè, ac legitimè adverſus infideles bellum inferri poſſit, iuxta ea, quæ plenè diſputavimus ſup. lib. 2. cap. 20. longè iuſtius, eiuſmodi bello parta, retinebuntur, aut iterũ, 2

ſi

ſi opus fuerit, pro eorum conſervatione, ac retentione bellari poterit, ex regula l. patre furioſo, D. de ijs qui ſunt ſui, cum latè traditis ſup. hoc lib. cap. 1. ex num. 1.

Quam traditionem multis comprobat Epiſcop. Chiapēſ. in tract. domin. Ind. fol. 21. cum ſeqq. docens, † quòd ubi prædicta contingunt, infideles efficiuntur de dominio & iuriſdictione Papæ, vel Principis Chriſtiani, cui eorum convertendorum cura commiſſa eſt, ac propterea ab illo puniri poſſūt, & imperio & gubernatione ſuarū provinciarum propter eius abuſum privari, iuxta ſententiam D. Auguſtini lib. 1. de liber. arbitr. cap. 6. & alia, quę cōgeſsimus ſup. lib. 2. cap. 10. num. 59. & ſeqq.
3

4 Quia † omnis Princeps poteſt, & debet ſubditorum ſibi hominum perſonas, bona, & iura defendere, l. nam ſalutem, D. de officio præfect. vigilum, cap. 2. de ordin. cognit. cap. 1. de reſtitut. ſpol. cap. dilectis, de appellat. ubi Innocent. & Hoſtienſ. cap. Dominus noſter 23. q. 2. cap. ſcire vos oporret 23. q. 8. idē Hoſtienſ. in cap. 1. de treg. & pace, Gregor. Lopez per text. ibi in l. 1. tit. 23. part. 2. & in l. 3. tit. 19. part. 3. And. Gail. lib. 1. de pace publ. cap. 1. & 4. Bobadilla in Politica lib. 2. c. 16. num. 49. Valençuela in monit. contra Venet. par. 7. ex num. 56. Avendan. in cap. 1. Prætor. num. 12. Et exceſſus & delicta infidelium efficiunt, ut etiam ſi extranei ſint, noſtrę iuriſdictioni ſubdantur, argum. cap. 1. de offic. delegati,
5 & † l. 3. D. de offic. Pręſid. ibi: *Habet interdum imperium & adverſus extraneos homines, ſi quid malum commiſerint. Nam & in mandatis Principum eſt, ut curet is, qui provinciæ præeſt, malis hominibus purgare provinciam, nec diſtinguitur, unde ſint.* Cuius legis in optima, & ſimili quęſtione meminit Avendan. de exequen. mand. lib. 2. cap. 6. num. 12. & alia citca eam notantes DD. in l. unic. C. ubi de crim. agi opott. Socin. reg. 120. Do in. l. & Oſuald. lib. 17. cōment. iur. cap. 16. Iuber. Decian. in tract. crimin. lib. 4. cap. 16. num. 9. & 17. & Proſp. Farinac. in praxi crimin. lib. 1. quæſt. 7.

Et ex his rationibus concludit Ioā. Matienzus in tract. manu ſcripto de moderamine Regni Peruani lib. 2. c. 9. † iuſtè adverſus Indos Chiriguanēſes bellum indici poſſe, eò quòd ſæpius a fide nobis data defecerint, & alias Indorum nationes, quæ Evangelium receperūt, vel facilè recepturæ eſſent, ſuis minis, & crudelitatibus terreant, & maximam captivorum partem incredibili voracitate, & ferocitate deglutiant. 6

Idemque † de Chichimecis Novæ Hiſpaniæ, & Caribibus, ac Canibalibus Terręfirmæ, & adiacentium inſularum ſępè in Supremo Indiarum Cōſilio ſtatutum fuiſſe, & ut ſervi capientium fierent, paſsim in ſua hiſtoria generali Indiarum Ant. de Herrera ſcriptum reliquit, & pręcipuè decad. 1. lib. 6. cap. 10. & lib. 8. cap. 12. decad. 2. lib. 1. cap. 8. pag. 15. & cap. 22. pag. 72. & lib. 10. cap. 5. pag. 328. & decad. 4. lib. 7. cap. 6. pag. 169. 7

Neque abſunt exempla Luſitanorū qui eiſdem de cauſis plures Indorum Occidentalium ditiones iuſtis bellis imperio ſuo adiecerunt, ut teſtatur Navar. in cap. novit, notab. 3. num. 158. de iudicijs, Molina de iuſtitia & iure, tract. 2. diſp. 104. verſ. *Sextò*, & noviſsimè Seraphi. Freitas de iuſt. Imp. Aſiat. cap. 9. ex n. 9. ad 15. ubi refert ad idem elegātiſsima verba Hier. Oſſorij lib. 3. de reb. Eman. pag. 96. & li. 6. pag. 248.

Quod etiā noſtris hiſce temporibus de † Indis Chilenſibus multi graves & Religioſi viri cōſulere ſolent, eò quòd hi magna ex parte Chriſto nomen dederunt, & ab eo deſciſcentes, ſe poſteà alijs infidelibus ſociarunt. Omneſque, cùm iam ob aſsiduam noſtrorum prædicationem, & commu nicationem, ſufficientem Fidei, ac Religionis Chriſtianæ notitiam habuerint, 8

non ſolùm eam non amplectantur, ſed quotidianis potius incurſibus, & invaſionibus tum Hiſpanos noſtros, tum maximè alios Indos converſos, & amicos perimant, & diſturbent, urbeſque aliquas, & arces Hiſpanorum ſatis munitas deleverint, atque egregium illum virum Martinum Garciam à Loyola Calatravenſis Ordinis equitem, eiuſdem Regni gubernatorem, per inſidias interceptum, occiderint.

Quod attendens Rex noſter Piiſſimus Philippus III. ſchedulam quandã expediri mãdavit, datã Ventoſillæ 26. Maij an. 1608. quâ iuſſit, ut prędictis Indis aperto Marte bellũ infligeretur, & capti, decennio maiores, in ſervitutem redigerentur. Cuius tamen ſchedulę rigorem poſteà alijs anni 1610. temperavit, aliquorum Religioſorum enixis libellis, & atteſtationibus motus, † & pręſertim Reverendi Patris
9 Ludovici de Valdivia Societatis Iesv, qui Indos illos adhuc nequaquam eam pœnam mereri profitebantur, ſecuriuſque, ac commodius ad Fidem Chriſtianam, & clientelam noſtram reduci poſſe, ſi nullis bellis offenſivis per quadriennium impeterentur, & per viros pios ac Religioſos, alijſque ſuavibus, & pacificis medijs, eorum converſio, & reductio procuraretur.
10 Quibus † cùm Rex noſter, & Regium eius Indiarum Conſilium annuiſſet, (pro ſolita nimirum benignitate, & dilectione, quâ ſemper Indorum cauſas proſequi, & moderari conſuevit) ipſummet Patrem, & alios eius ſocios, honeſtiſsimis codicillis donatos, huic expeditioni præfecit. Qui tamen † re-
11 belles Chilenſium provincias ingreſſi, non ſolùm per quadriẽnium, verùm nec per decennium quidquam, quod iuſtum & honeſtum eſſet, ab illis conſequi potuerunt, & aliquibus a Barbaris trucidatis, re infectâ redierunt: imò & in peius redactâ. Nam Indorum ferocia & protervia ſuccrevit, dum blanditiem noſtram metum exiſtimarent, & aſsiduis, ut ſolebant, bellis non laceſſiti, numeroſiores, & expeditiores ad bella, & alia damna nobis inferenda, reperirentur. De quibus † iterum Rex ac dominus noſ- 12
ter Philipvs IV. qui nunc piè, & fœliciter regnat, & per multos annos maiori ſemper pietate, ac fœlicitate, ô utinam regnet, commonefactus, aliam ſchedulam noviſsimè 13. Aprilis anno 1625. expediri præcepit, quã Excellentiſsimo ſui Peruani Regni Proregi Marchioni de Guadalcazar ordinat, & iniungit, ut ſi opportunum factu ſibi viſum fuerit, Chilenſibus Indis, omnibus quibus fieri poſſet modis, bellum inferatur, ſive illud defenſivũ, ſive offenſivum, punitivum, aut vindicativum appelles, & ut captivi ſervi capientium efficiantur. In cuius ſchedulæ conſultatione, inter plures præſtantiſsimos & prudentiſsimos Viros, ac Proceres nobiliſsimos, quorum ſententiæ rogatæ ſunt, unus fuit, qui multorum inſtar eſſe potuit, Excellentiſs. Dominus Don Franciſcus a Borgia Princeps Eſquilacenſis, qui proximè Peruani Proregis munus non minus laudabiliter, quàm fœliciter egerat, & eorundem Indorum mores expertus fuerat. De cuius Magni Herois encomijs, egregijſque animi & corporis dotibus, cum eximia omnium litterarum cognitione coniunctis, plura dicere ſuperſedeo, donec per adeò latum campum latiori, vel laxiori calamo diſcurrere poſsim.

Viſum quippe eſt, nihil amplius expectari debere, ut omnia iura belli in eos Indos exequãtur, qui toties moniti, & benignè tractati, in ſua rebellione & obſtinatione perſiſtũt, & Hiſpanos noſtros, atque alios Indos, qui pacem dederunt, & baptizati ſunt, quierè & ſecurè vivere non patiuntur, ex † cõ- 13
muni omnium Theologorum ſententia, quam præter alios, quos adduximus dict. lib. 2. cap. 20. eruditè probat

Victoria in dict.relect.2.de Indis numer.5.& 7.propoſit. 6. & §. 12. concluſ.4. & in relect. de iure belli, num. 56.& 59.Bañez 2.2. quæſt. 40. art.1. dub. 10.& 11.Molina de iuſtitia & iure, tractat. 2. diſput. 117. concluſ. 4. Gabriel Vazquez in 1. tom. ſup. 1. 2. quæſt.76.art.2.diſput.120.cap. 5. ubi concludit, quòd infideles, qui ſufficiẽter ſibi annuntiatis, & propoſitis Fidei myſterijs, eis credere nolunt, infidelitatis peccatum committunt, & eam impedientes, aut ſuſceptam deſerentes puniri poſſunt, & meliùs Anton. à Corduba in quæſtion.lib1. q.57. dub.
14 6. verſ. *Quintum dictum*, ubi † inquit: *Quòd ſi Chriſtiani veroſimiliter timeant Barbarorum fraudes ſive fallacias, & inſtabilitatem in vera Fide, vel Religione ſemel ſuſcepta, vel ſuſcipienda, quodque habita opportunitate in mortem Chriſtianorum moliantur, ita quòd non ſunt, neq; erunt tuti inter eos etiam Chriſtianos effectos, niſi illis dominentur, & habeant arces, & oppida fortia, ad quæ confugiat tẽpore neceſſitatis ad ſe, & ſua omnia, & iã converſos in vera Religione tuendum: tũc certè iuſtè poſſunt illos bello ſubijcere, & eis dominari. Ita quod omnibus tentatis, ut ſuprà dictum eſt, ſi Chriſtiani non poſſunt conſequi ſecuritatem, neque eſſe tuti inter Barbaros, prædicando volentibus audire Fidem, vel poſt eius prædicationem, & ſuſceptionẽ, niſi illos debellãdo, & ſubijciendo, & civitates eorum occupando, hoc utique iuſtè facere poſſunt, & antiquos dominos deponere, & novos inſtituere, & proſequi iure belli ea omnia, quæ in alijs bellis iuſtis iuſtè, & licitè fieri poſſunt, quia finis belli eſt pax & ſecuritas, ut ait Auguſt. ad Bonifacium. Ergo poſtquàm licitum eſt Chriſtianis bellum ſuſcipere, & etiam ſi neceſſe ſit inferre, etiam licitum eſt facere neceſſaria ad finem belli, ſcilicet ad ſecuritatem, & pacem obtinendam.*

15 Pro quo etiam facit † D. Auguſtini ſententia ſuper Ioſue lib. 6. quæſtion. quæſt. 6. relata in dict. cap. Dominus 23. quæſt. 2. ubi inquit: *Iuſta bella ſolent definiri, quæ ulciſcuntur iniurias: ſi qua gens, vel civitas, quæ bello petenda eſt, vel vindicare neglexerit, quod à ſuis improbè factum eſt, vel reddere, quod per iniurias ablatum eſt.* Cui mirè † conveniũt ver- 16
ba Ariſtotel.lib.1.Polit. cap.5. noſtræ legis 1.tit.23.part.2.& Caſsiodori lib. 3.var.epiſt. 1.ubi aſſerit: *Utile tunc eſſe ad arma concurrere, cùm locum apud adverſarium iuſtitia nõ poteſt invenire.* Eòdemque reſpiciẽs Polybius lib.4. hiſt. pag.351.prudentiſsimè dixit: *Ita exiſtimo, fugiendum quidem eſſe bellum: non tamen ita fugiendum, ut omnia, ne in id incidamus, ſuſtinere, perpetique velimus: quid enim vel æquabilitatem in Republica, vel fiduciam, vel libertatis iucundiſſimum nomen laudaremus, ſi nihil omnino eſſet paci antepanendum? Pax enim ſi iuſta & bona ſit, res eſt certè omnium pulcherrima, atque optima. Nihil tamen eſt, aut faciendum iniuſtè, aut patiendum turpiter, ut pace frui valeamus.* Et D. Chryſoſt. tom. 1. homil. in Pſalm. 134. ſic ſcriptum reliquit: *A Deo habemus dexteras, ut & nobis ipſis, & alijs iniuria affectis opem feramus, ut ſcelera de medio tollamus, ut ijs, quibus vis & damnum adfertur, ſimus portus, & refugium.* Et meliùs homil. 36. in Matth. ex cap. 10. tom.2. explicans illa verba: *Non veni mittere pacem, ſed gladium*, inquiens, *Tunc enim pax præſtatur, quando quod tabe, & ſanie corrruptum eſt, abijcitur, & abſcinditur; quando factioſa, & improba pars repellitur, aut omnino deſtruitur: ſic enim cœlis terra coniungi poteſt. Nam & hoc modo reliquum corpus conſervat medicus facilè, ſi quod reduci ad ſanitatem non poteſt, abſciderit, & proſecuerit. Et militiæ Dux ad ſolvendam conſpirationem, alterũ in alterum concitat, &c.* Quibus † con- 17
veniũt verba tex. in cap. in Canonibus 16.q.1.& cap.vergẽtis, de hæretic. ubi dicitur: *Quòd convenit, ut ferro abſcindãtur vulnera, quæ fomentum non recipiunt diſciplinæ*, Senecæ in Agamemn. act. 2. ſcen. 1.

Et ferrũ, & ignis ſæpè medicinæ loco eſt.

Er Sophoclis in Aiace flagellif. act.2.
in fine.

——— *Haud profectò eſſe medici*
Sapientis arbitror;ubi ſectionibus
Morbus eget,incantationibus utier.

Cum multis alijs, quæ circa hanc rem
cumulant,& exornant Theologi om-
nes poſt D. Thom. in 2. 2.q.40. iuris
Interpretes in l.ut vim, & in l. ex hoc
iure,D.de iuſt.& iure, Did. Covarr..in
reg.peccatum,2.par.relect.§.9.Alvar.
Pelag.lib.2.de planct.Eccleſ. cap. 46.
Paris de Puteo de re militari lib. 1.
cap.14. Petr. Gregor.lib. 11. de Re-
pub.cap.11.Nicol. Moronus in tract.
de fide, tregua,&pace,q.5.&alij,quos
plenè retulimus ſup.lib.2. cap 6.num.
49.& ſequentibus.

18 Pręſtat † quoque,ut acquirendi, ità
longè magis,& retinendi iuſtiſsimum
titulum, quòd Hiſpani noſtri, Fidei
propagandę cauſâ, plures Barbarorũ
provincias adierunt, in quibus ab in-
digenis benignè ſuſcepti ſunt, & in
auxilium contra alios convicinos vo-
cati, cum quibus ipſi ijdem Barbari
iuſtis de cauſis antiqua, & inteſtina
bella gerebant, eâ lege, & conditio-
ne fœdus, & amicitiam in eunres, ut
quidquid ex hoſtilibus provincijs eiuſ-
modi expeditionibus caperetur, id
Hiſpanorum iuribus,& commodis ce-
deret, ut in Nova Hiſpania per Tlaſ-
cathecas contra Mexicanos factum
fuiſſe paſsim omnes Indiarum Occi-
dentalium hiſtorici narrant, & præci-
puè Anton. de Herrera in d. hiſt. gen.
Indiar.decad.2.lib.6.per totum, & a-
libi ſæpè,& Ioan. Boter. in relat. uni-
verſ.4.par.lib.2.& 3.

19 Quod ubi † intervenit, Theologi
omnes conveniunt, legitimam acqui-
ſitionem,& retentionem induci, ut in
noſtris terminis latè probat Victoria
dict.2. relect. de Indis numer. 17. ubi
hunc ſeptimum, & ultimum titulum
vocat,quo potuerunt, aut poſſent ve-
nire Barbari,eorumque provinciæ in
poſſeſsionem, & dominium Hiſpano-
rum,& Gregor.Lopez eius verba trã-
ſcribens in dict.l. 2. titul. 23. part. 2.
gloſſ.magn.col.14. Dom. Bañez in 2.
2.quæſt.40.de bello,art.1. verſ. *Dubi-*
tatur 3. col. 1181. Gregor. de Valen-
cia 3.tom.diſput.3. quęſt. 16. de bel-
lo, punct. 2. verſic. *Quartò certum eſt*,
Ioan. Azor.1.tom. inſtit. moral. lib.8.
cap.25.quæſt.13.Pat. Lud. Molina de
iuſtit.& iure,tractat.2.diſput.105.ubi
ultra exemplum Tlaſcathecarum, alia
ſimilia in India Orientali contigiſſe
commemorat, quibus mediantibus
Luſitani varias occaſiones habueriſſe,
nonnulla iure belli occupandi, quod
etiam noviſsimè tangit Seraphin.Frei-
tas dict.cap. 9. numer. 16. & genera-
liter reſolvunt Caietan. & cæteri poſt
Div.Thom.in 2.2.dict. quæſt. 40. art.
1.Sylveſt.verb.*Bellum*, el 1. quęſt. 8.
concluſ.3. Ioan. Maior. in 4. diſtinct.
15.quæſt.15. Alfonſ.à Caſtro de iuſt.
hæret.punit.lib.2. cap. 14. cauſa 10.
verſ.*Ecce omnes*, Simon Maiol.in dieb.
Canicul.3.tom. colloq.2. pag.326. &
364.& ſequentibus,& noviſsimè Pat.
Suarez in tract.de charit.diſp.13.ſect.
7.num.25.

Etenim † licèt regulariter Chriſtia- 20
ni infidelium auxilio uti nõ poſsint,neq;
ſe eorũ actibus, & cõmunicationibus
immiſcere, maximè ubi contra alios
Chriſtianos pręliandũ eſt, niſi id iuſti-
tia belli, & præciſa defenſionis neceſ-
ſitas extorqueat, ut præter Auctores
ſuprà relatos tenet Oldrad.cõſ.71.Nũ-
quid Chriſtianus? Ioan.Andr. in additi.
ad Specul.in rub.de Iudæ. verſ. *Conver-*
tendo, Abb.in cap.quod ſuper,verſ.*Vlti-*
mò hic quæritur,de voto, Annania,& Fe-
lin. in cap. ad liberandum, de Iudæis,
Corſerus in tract.de poteſt. Regia, 4.
par.princip. q. 83. Marquard. de Su-
ſanis in tract. de Iudæ. & Infidel.par.
1.cap.6.Tiber.Decian.in tractat. cri-
min.lib.5.cap.10.num.4.P.Lud. Tor-
res de Fide, diſp.51. artic.9.col.642.
Cardinal. Tuſchus pract. concluſ. iur.
verb.*Infidelibus*, concl.123.pag.490.

Ca-

Camill. Borrellus de preſtan. Reg. Cathol. cap. 32. à num. 88. & 181. Valençuela in monit. adverſus Venet. 7. par. ex numer. 56. & 65. Oſaſcus in peculiari diſputatione huius articuli, quam poſt ſuas deciſiones Pedemontanas artexuit, Ioan. Cochier in Theſaur. Polit. lib. 2. Petr. Binsfeldius de iniurijs & damno dato, cap 8. quæſt. 1. concluſ. 17. pag. 528. Petr. Heingius in miſcellan. quæſt. 1. par. queſt. 11. Fräc. Mingon. ad conſuetud. Andegavenſ. fol. mihi 67. cum multis alijs congeſtis per Iulium Ant. Brancalaſum in compend. art. Cathol. Regnan. lib. 3. de Religione. pag. 52. & 53. Sandoval. 1. par. hiſtor. Caroli V. lib. 25. §. 48. fol. 242. & Caliſt. Remirez in tract. de lege Regia Aragon. §. 26. num. 65. pag. 264.

21 Quorum † plures hac de cauſa Franciſcum Primum Regem Galliæ notare ſolent, eò quòd Turcas in ſubſidiũ côtra Carolum V. Imperatorem vocaverit; ſicut † etiam, ob eandem fortè ra- 22 tionem, 2. Paralipom. 16. reprehenſus eſt Rex Aſa, eò quòd accerſiverit in auxilium exercitum Syriç contra Regem Iſraël. Niſi fortè ideò potius, quia magis confidit in eo exercitu, quàm in Domino, qui tamen ipſum paulò antè liberaverat ab exercitu Æthiopum, 2. Paralipom. 14. ut notavit D. Ambroſ. in oratione de obitu Theod. Abulenſ. q. 17. in dict. cap. 16. Bañez, & Valencia ubi ſuprà.

23 Atverò † in bello iuſto côtra alios infideles, nihil prohibet, Chriſtianos cum infidelibus militare, ſi ſcandalũ, & periculum Fidei abſit, eoſque iuvare, ac defendere, & in ſuam tutelam, & clientelam recipere, atque huius auxilij, & confœderationis cauſâ, hoſtiũ ſpolijs, ac provincijs, ex pactis conventis, vel ob laboris, & periculi ſuſcepti remunerationem potiri, ut conſtat ex text. in cap. quid culpatur 23. queſt. 1. & cap. Iulianus 11. q. 3. Tiber. Decian. ubi ſup. num. 3. Mag. Marq. in Gubernatore Chriſt. lib. 2. cap. 25. pag. 311. & ſeqq. & reliqui omnes ſuprà relati. Qui eâ conſideratione ducuntur, quòd † Chriſtiani, qui eiuſmodi iuſtis 24 infideliũ bellis opitulantur, nihil iniuſtũ, aut illicitum perpetrant, cũ nihil aliud faciant, quàm acceptâ auctoritate ab eo, qui illam poteſt conferre, ad bonum cooperari, & ſocijs, atq; amicis, cum quibus pro uno, & eodẽ reputantur, contra extraneos, & inimicos malefactores auxilium præſtare. Et ſicut † exercere opus bonũ non poteſt 25 niſi bonum eſſe, ita etiam adiuvare in bono opere, quale eſt iuſtum bellum, etiã ſi quis pro hoc labore aliquã mercedem, & remunerationem accipiat, ut † eleganter cum Pomponio ſcribit 26 Vlpian. I.C. in l. metum 9. §. ſed licèt, D. quod met. cauſa, ubi gloſ. verb. *Mea*, rectiſsimè addit, æquũ † eſſe, ut ſi ha- 27 bes bonum propter me, ut & ego habeam propter te, ad quod probandum allegat l. idem, §. fin. de côdict. ob turp. cauſ. l. 2. §. æquiſsimum, ad leg. Rhod. de iactu, l. ſi pater, §. ſi quis, D. de dona t. & conducunt, quę in ſimili notat Bart. in l. ut vim, n. 8. D. de iuſt. & iur. Auguſt. in addit. ad Angel. de malefic. verb. *Che me hai adulterato*, ſup. num. 64. Beroius in cap. 1. num. 51. de offic. delegati, Matth. de Afflict. deciſ. 149. & alij, quos noviſsimè refert Flores de Mena practic. quæſtionũ, quæſt. 18. à num. 14. & P. Suarez in tract. de charit. diſp. 1. ſect. 2. ex n. 6. ubi exactè diſputat, an & qualiter liceat opera bona virtutis operari propter mercedem temporalem?

Quâ ratione † Abraham Geneſ. 14. 28 ad vindicandum Regem Salẽ, & alios, qui cum eo fœdus percuſſerant, iuſtè pugnaſſe dicitur contra quatuor Reges illius regionis, à quibus ipſe nullã iniuriam acceperat, & in gratiam fratris Lot, quem illi ſpoliaverant, & captivum ducebant. Et † Ioſaphat 4. 29 Reg. 3. contra Meſſam Regem Moab pro Ioram, quia nolebat ei reddere tributum agnorum, & arietum, quod pẽ-

dere quot annis debebat ex antiquo fœdere cum Achab patre Ioram, & quidem prius conſulto Domino.

30 Machabæos † quoque à Romanis in fidelibus auxiliū petijſſe Machab. 1. c. 8. docemur. Quibus exemplis alia addit Marquard. ubi ſup. latè concludēs,
31 ex † iuſtis cauſis poſſe fieri pacem, & fœdera cum infidelibus, etiam inconſulto Summo Pontifice, dūmodo contra eum, & Eccleſiam non fieret, neque eo tēpore, quo ab univerſis Chriſtianis eiſdem infidelibus bellum indictum eſſet.

32 Ipſi quoque † Romani, quorum iuſtitia, & Imperiū valdè à D. Auguſtin. & alijs laudatur, ut diximus ſup. lib. 2. cap. 7. num. 72. & ſeqq. nullâ profectò ratione illud maxime dilatarūt, quàm ſocijs, atque amicis auxiliares copias præſtando, & alias provincias aliarum vicinarum robore ſubigendo, ut obſervat Victoria ubi ſup. & conſtat ex Strabone lib. 6. Tacito lib. 5. Annalium, Paulo Oroſio lib. 5. cap. 8. Ambr. de Morales lib. 7. cap. 14. & lib. 8. cap. 2. & 53. Fr. Ioan. à Ponte in convenien. utriuſque Monarch. lib. 3. cap. 17. Iulio Cæſ. Bulengero de Roman. Imper. lib. 3. cap. 5. & ex l. poſtliminij 5. l. non dubito 7. D. de capt. & poſtlimin. reverſ. ubi DD. hanc materiam confœderationum pertractant, & Sebaſt. Nævius, qui ibidem plurimos colligit. Eòque reſpicit Cicero pro lege Manilia, dū ait: *Propter ſocios, nulla ipſi iniuria laceſſiti, maiores veſtri cum Antiocho, cum Ætolis, cum Pœnis bella geſſerunt.*

33 Illud † etiam, & quidem urgentius, pro eiuſdem Novi Orbis legitima retentione perpendi poteſt, quòd in omnibus ferè illius provincijs Indi antiquis dominis, & Regulis, varijs bellorum eventibus, & alijs modis carêre cœperunt, & cognitâ Regum noſtrorum Religione, potentiâ, & gubernandi prudentiâ, ac manſuetudine, ſe eorum imperio, gubernationi, & iuriſdictioni ſummâ voluntate, atque alacritate dediderunt, & quotidie dedunt, & devovent, ut de Mexicanis, Peruntinis & alijs paſsim, refert Anton. de Herrera, & alij rerum Indicarum Auctores. Et † extant in Archivis huius 34
Regij Limani Conventus quædā publica, & authentica monumenta anno 1562. confecta de mandato excellentiſsimi Proregis Comitis de Nieva, & aliorum, qui cum eo miſsi fuerunt, ut in hoc Regno Peruano de perpetuandis Indorum commendis tractarent. Ex quibus conſtat, quòd cùm hi peritiſsimum, & prudentiſsimum virū Licentiatum Paulum Ondegardum ad omnes ferè eiuſdem Regni provincias miſiſſent, ut Indorum ea in re voluntatem exquirerent: illi, ſuis comitijs habitis, & rogatis, ſeriò ſemper, & unanimiter reſponderunt, ſe nullum alium dominum univerſalem, vel particularem habere, neque in poſterum ſortiri, aut agnoſcere velle, pręter noſtrū Hiſpaniæ Regem Opt. Max. cui ſe, & ſua humiliter & hilariter ſubmittebant. Quo mediante † etiam ſi forte 35
aliquis exceſſus, aut iuſtitiæ defectus in primæ conquiſitionis exordijs notari potuiſſet, iam omnino ceſſaſſe, ac purgatus eſſe videtur.

Communis † enim populorum in 36
Regis electione, vel adprobatione cōſenſus, ſive is expreſsè, ſive paulatim curſu temporis exhibeatur, etiam tyrannidem in Monarchiam perfectam, & legitimam vertit, ut probat text. in l. ex hoc iure, ibi: *Regna condita*, D. de iuſt. & iure, l. 1. D. de conſtit. Princip. l. 2. §. noviſsimè, D. de orig. iur. §. ſed quod Principi, inſtit. de iur. nat. iunct. l. 2. & 4. D. de eo quod met. cauſ. cap. ad id, de ſponſalibus, cum alijs, quę latè cumulat Albericus in l. cunctos populos num. 20. C. de ſumma Trinitat. Navarr. in cap. novit, de iudicijs 3. notab. num. 158. Molina de iuſtit. & iur. tract. 2. diſput. 24. in fine, Covarr. in pract. cap. 1. num. 9. Illuſtriſsim. Card. Bel-

Digitized by Google

Bellarm.lib.3.de laicis cap. 6. in fine,
pag.209.Salas de legib.diſp.7.ſect.12.
n.67.in fin.Leonard.Leſsius de iuſt.&
iure lib.2. cap.3.num. 41. & cap.29.
dub.9.Laurea Salmant. certam. 5. de
hominum præfectura,cap. 2.num. 12.
Pat. Franc. Suarez omnino videndus
in defenſ.Fidei contra ſect. Anglic.lib.
3.cap.2. num. 19. Marta de iuriſdict.
1.par.cap.8. num.19. Caliſt.Remirez
de lege Regia Aragoniæ, §.4.num.8.
Freitas ubi ſuprà, capite 12. in fine,
& Bobadilla in Polit. lib.1. cap.2.nu-
mer.14.litt. l. ubi exemplum Roma-
norum adducit, qui teſte Cicer. lib.3.
Rhetor.cap.3.partim enſe,partim cō-
ſenſu potentium, & dominationē to-
tius ferè Orbis adquiſierunt.

Et in † noſtræ quæſtionis terminis
37 idem probant Victoria in relect.1.de
Indis,num 40.verſ. *Reſtat alius*, & ſe-
curius in 2.relect.num.16.verſ. *Alius
titulus*,& eum tranſcribens Greg Lo-
pez in dict.l.2.par.col.11.verſ. *Aſſerit
etiam*,& col.14.verſ.*Alius titulus*, ubi
concludunt, omni iure inſpecto cer-
tiſsimum eſſe, per veram, & volunta-
riam Indorum electionem Reges Hiſ-
paniæ iuſtè has provincias retinere
poſſe,puta, ſi omnes ipſi Barbari, aut
maior eorum pars, intelligentes pru-
dentem adminiſtrationem,&humani-
tatem Hiſpanorum,ultrò vellent ac-
cipere in PrincipemRegem Hiſpanię,
Ioan.etiam Matienz.eandem ſenten-
tiam diſſertiſsimè ſequitur,in tractat.
manu ſcripto de moderatione Regni
38 Perù,lib.1.cap.3.ubi † multa benefi-
cia commemorat,quæ Indi ex Regum
noſtrorum tuitione acceperunt,&alia
argumenta,ex quibus hodie grata, &
volūtaria eorum ſubiectio colligi po-
teſt.

A quibus non abeſt Franc. Vargas
in tract.de auctor.Papę, & Epiſcop.
confirm.10.n.4. & 5. ubi hunc ipſum
titulum ex eo magis com munit, quòd
39 cùm † inter Indos nullus iam reperia-
tur,qui eorum dominatū iure ſangui-
nis petere valeat, meritò poſſunt Re-
ges noſtri ex Romani Pontificis con-
ceſsione harum regionum imperium
habere,& exercere, ex celebri doctri-
na Oldrad. conſil. 69. Ancharran. in
reg.peccatum,3.q. principali, & alio-
rum, quos refert & ſequitur Caietan
in 2.2.q.10. quibus convenit Bald. in
l.unica,C.de iur.deliber.col.5. relatu
ab Epiſcop.Chiapenſ.in tract. cōpro
bar.dom.Ind.fol. 31. ubi tradit, quòd
hodie ubicunque iuriſdictiones vacāt
ut in Regnis infidelium,apud quos ne
eſt vera,nec naturalis dignitas, & iu-
riſdictio, occupantiCatholico conce-
ditur.

Neque † his adverſatur vulgaris iu-
ris regula,quâ docemur, id, quod ab
initio nullum,vel vitioſum eſt, tractu
temporis non convaleſcere, l. quod
initio,D.de reg.iur.cap.non firmatur
eod.tit.lib.6.cuius argumento docuiſ-
ſe videtur Ioao. Igneus in quæſt. an
Rex Francię recognoſcat ſuperiorem
num.21. originem † nactæ poſſeſsio-
nis in iure acquirendorum Regnorum
inſpiciendam eſſe,l.clàm poſsideri, in
princip.D.de acquir.poſſeſſ. l. nam o-
rigo,D.quod vi,aut clàm:& quod ſi eſt
violenta,non poteſt opitulari,l.aucto-
ritatem,C.unde vi,cap.vigilāti,&cap.
fin.de præſcription. ſed imò hoc vitiū
tranſit in ſucceſſores,l.anvitium,D.de
diverſ. & temp. præſcription. l. Pom-
ponius,in princ. D. de acquir. poſſeſſ.
l.hæres,D.de uſucapion. §.fin.inſt. eo-
dem. Nam,ut † benè conſiderat Mar-
ta d.1.part.cap.8.num.15.& 16. poſt-
quàm tale ius,vel præſcriptione legi-
timâ acquiſitum,vel voluntario ſubdi-
torum conſenſu confirmatum eſt, iu-
ridicè omnia facta fuiſſe fingūtur,arg.
l.mulier, §. penult. de condi. inſtit &
eorum,quæ benè notat Alexand. poſt
Bald.Cuman.Caſtrenſ.Salicet.&alios
in l.extraneum num.8.C.de hæred.in-
ſtituend.

Et † prędicta regula,quod ab initio,
ita accipienda eſt,ut nullum à princi-

pio, per ſolum lapſum temporis non convaleſcat. Contrà verò probandum ſit, ſi præter temporis curſum, aliæ quoque circunſtantiæ, vel qualitates accedant, ut notant DD. in dictis iuribus, & gloſſa celebris, verb. *Terminetis*, in cap. ex tenore, de foro compe-
44 tent. ¶ Vnde † acquiſitionē à principio nullam, tanquam factam per foréſem, cui acquirere per ſtatutum prohibitum erat, benè recōvaleſcere, ſi poſteà forenſis civis fiat, latè & optimè fundat, & reſolvit Andr. Barbacia cōſ.
45 70. lib. 3. col. 2. Et † iudicium, quod à principio nullum erat, ex iure ſupervenienti confirmari poſſe, probatur in exēplo l. ſi rē alienā, §. fin. D. de pignor. act. l. conficiuntur, §. ſi ei ſervo, D. de iure codicill. l. ſervum filij 46. de legat. 1. iunctis alijs, quę tradit Bart. in l. 1. num. 12. D. de regula Catoniana, Alexand. conſ. 27. viſo libello, col. 2. lib. 1. Felin. in cap. inter dilectos, n. 6. de fi-
46 de inſtr. ¶ Quod † idem in alienatione à minore ſine decreto facta intercedit. Nam etſi invalida ſit, confirmatur tamen ſuperveniente maiore ætate, l. final. C. ſi maior factus. Etenim
47 quādo † cauſa confirmans ſupervenit, convalidatur id, quod à principio nullum eſt, iuxta celebrem doctrinam Dyni in d. cap. non firmatur, l. per fundū, D. de ſervit. ruſtic. & ibi Bart. num. 3. & text. optimi in l. iure noſtro, §. ult. D. de teſtam. tutela, Clem. 1. ut lite pēdente, & in l. quædam, D. de reb. dub. cuius verba ſunt. *Quædam ſunt, in quibus res dubia eſt, ſed ex poſtfacto retroducitur, & apparet, quid actum ſit.*

Ruſus non obſtabit, ſi quis fortè obijciat, hos titulos, de quibus hoc in capite egimus, iuſtę ſcilicet acquiſitionis, & retentionis ob defenſionē Fidei, vel cauſa ſociorum, aut voluntariæ electionis in aliquibus huius Novi Orbis provincijs nō interveniſſe, quæ alijs, atque alijs modis in poteſtatem, & dominium Hiſpanorum redactæ
48 comperiuntur. Nam † ad iuſtam, & legitimam alicuius Regni occupationē ſufficit, quòd plures, & pręcipuæ eius provincię bello iuſto, aut alio legitimo modo occupari poſſint, ut reliquæ eâdem formâ debellari, & poſſideri valeant, ut poſt D. Thom. & alios cōcludit Petr. Arag. in 2. 2. q. 10. art. 1. pag. 312. ver. *In quo ſit quarta concluſio.*

Vt omittam † mirum, aut novum 49
non fuiſſe, quòd Reges noſtri labi non paterentur oblatam ſibi tot vijs, & rationibus regnandi, & imperandi in hoc Novo Orbe occaſionem (quamvis hoc, ut ſæpè diximus, ab eorum mente & pietate alienum fuerit) cùm certum ſit, eam, omnia ferè mūdi Imperia petiſſe, ut Græci, Romani, & alij à noſtra ętate remoti teſtes eſſe
poſſunt, & vel † ipſa familia Auſtria- 50
ca, de qua Auctor tractatus de occaſiona, celarus à Petr. Andr. Canonher. in Aphor. Polit. Hipo. lib. 1. pag. 249. ſic ſcriptū reliquit: *Quæ hodie familia in univerſa Europa plura Regna, plures regiones, ac ditiones poſſidet, quàm Auſtriaca? Atqui eorum pleraque connubijs, tutela, & ſimilibus fortunæ beneficijs ſunt quæſita: unus quidem Belgicas provincias ſuo adiecit imperio, alter Hiſpanias addidit. Tertius ne quid ad ſummum illuſtriſſimæ familiæ deeſſet faſtigium, Luſitaniam quoque, & immenſas utriuſque Indiæ regiones acquiſivit, imperiumque ſuum ijſdem, quibus Solis curſum finibus terminavit.*

Vnde † Politici docent occaſionem 51
rerum gerendarum ſumma cum diligentia aucupandam eſſe, quia ſecundùm Niceph. lib. 16. cap. 12: *Celerrima Aquila eſt temporis opportunitas, & occaſio, quæ ad pedes advolans, capi à quopiam poteſt: ſin aufugiat in altum aërem, eos, qui ſe perſequuntur, ridet, neque ut ad eos redeat, in animum inducit.* De quo plura alia cumulat Canonherius ubi ſup. & noviſsimè Ioan. Baptiſt. Valençuela in diſcurſ. ſtat. & belli, 1. par. conſid. 3. ex numer. 8. Iuſtus Lipſius lib. 5. civil. doctr. cap. 16. Pat. Ioannes David in lib. de occaſione arrepta, aut

ne-

neglecta per totum,& Fr. Ioan. à Sala-
52 zar in Polit. Hiſpan. propoſ. 11. §. 5.
ubi † reſpondet obiectionibus Campanelę, qui invictum illum & magnanimum Imper. Carolũ V. perperã ſuggillavit, quòd mũdi dominus eſſe deſierit, quia oblatis ſibi à fortuna occaſionibus, opportunè uti noluit, vel neſcijt

SVMMARIVM
Capitis V.

1 Retentio Novi Orbis hodie ſecundùm omnes ſine ſcrupulo ac difficultate procedit.

2 Orbis Novi dominatio hodie à noſtris Regibus ſine peccato deſeri non poterit.

3 Sententia Victoria, Soti, Gregor. Lop. Matienzi, Bañez, Corduba, Acoſta, Molina, & aliorum circa iuſtam retẽtionem Novi Orbis, ſigillatim expenduntur.

4 Indi ſemel converſi ſua gubernationi relinqui non debent, & quare?

5 Ignorantes ſecundùm Platonem & Ariſtotelem ſequi debent, & prudentes ducere, ac dominari.

6 Stulti ſecundùm D. Auguſt. melius viverent, ſi ſapientium ſervi eſſent.

7 Indi ſi ſua poteſtati, ac gubernationi relinquantur, facilè in apoſtaſiam, & antiqua crimina prolabentur.

8 Infidelibus ſemel converſis, ſi apoſtaſia crimen timetur, poteſt Papa Principes fideles aſſignare.

9 Cap. de Iudais, verſ. Qui autem, *45. diſt. expenditur.*

10 Vxor fidelis quando à viro infideli ſeparari poſſit?

11 Cap quanto, de divortijs expenditur, & illuſtratur.

12 Filij baptizati à patrum infidelium poteſtate liberantur.

13 Matrimonium, quod fieri tractabatur inter Sereniſſ. Mariã Hiſpania Infantem, & Carolum, Regis Anglia filium, quibus rationibus dilatum fuerit?

14 Matrimonium inter Catholicam, & hareticum qualiter, & quare prohibitũ ſit? Et num. 16.

15 Diſpenſatio Pontificis neceſſaria eſt ad matrimonium inter Catholicam, & hereticum, & hac, nõ niſi ceſſante periculo perverſionis, & magnis alijs cauſis intervenientibus concedi ſolet.

17 Fideli cum infideli nulla poteſt eſſe ſocietas.

18 Servus Chriſtianus liberatur à dominio domini Iudai, vel infidelis.

19 Lex 1. C. ne Chriſtian. mancip. hareticus, vel Iuda. &c. cum ſimilibus explicatur, & illuſtratur.

20 Catholicus eſſe debet, qui multitudini praficiatur.

21 Papa poteſt Principes apoſtatãtes privare dominio quod habẽt ſupra fideles.

22 Principũ peccata pernicioſiſſima ſunt, praſertim in materia Fidei.

23 Principes, quia gravius, quàm ſubditi peccant, gravius puniendi ſunt.

24 Papa, ut bonus Paſtor, debet omnia, qua impediunt Fidei conſervationem, & progreſſum ſubmovere.

25 Indorum, & Hiſpanorum Reſpublica hodie una eſt, & mutuò ſe iuvat.

26 Regnum unum, etiam iniuſtè occupatũ reſtitui non debet cum notabili aliorum Regnorum, & ſtatuum iactura.

27 Reſtitutionem rerum alienarum quando excuſet neceſſitas, vel difficultas?

28 Navarrenſis Regni reſtitutionem quo argumento excuſet Navarrus?

29 Reges noſtri hodie ex ſententia multorum non ſolùm iuſtè retinere poſſunt Indias Occidentales, verùm & rebellantes denuò ſubiugare.

30 Cap. 1. 23. q. 8. & cap. pudenda 24. q. 1. expenduntur.

31 Reſtitutionis in materia multa tolerãtur, qua corrigi non poſſunt.

32 Æmilij Probi elegans locus pro retentione Indiarum expenditur.

33 Agraria legis effectus; quamvis iniuſtos, ob maiora damna vitanda Romanus Popul. toleravit, ex Divo Auguſtino.

34 Commendas Indorum qua ratione cõ-

ti-

tinuandas cenſuerit Fr. Alfonſus à Caſtro.

35 *Indiæ Occidentales ſi hodie à Regibus noſtris relinquerentur, aut reſtituerentur, multa damna, & abſurda reſultarent.*

36 *Bona inferioris ordinis reſtituenda nõ ſunt cum iactura ſuperioris.*

37 *Religionis conſervandæ ratio multum præponderat.*

38 *Animarum ſalus cunctis rebus præfertur.*

39 *Lex ſancimus 17. C. de ſacroſanct. Eccleſ. expenditur, & illuſtratur.*

CAPVT V.

De ultimo, & efficaciſsimo eiuſdem retentionis titulo, qui ex difficultate, aut verius impoſsibilitate reſtitutionis deſcendit, Indis iam ad Fidem converſis, & eorum, & Hiſpanorum rebus mutuis inter ſe nexibus complicatis.

SED etſi, abſque veritatis præiudicio, concederemus, in huius Novi Orbis cõquiſitione, & Barbarorum ad Fidem cõverſione, aliquid primis illis temporibus interveniſſe, quod Regum noſtrorum occupationem, & dominationem minus iuſtam, & legi-
1 timam redderet. Illud † tamen apud omnes exploratum eſſe videtur, hodie poſt tot in eodem Orbe detegendo, & Catholicis præceptis imbuendo exantlatos labores, & poſtquàm Hiſpanorum, atque Indorum gubernatio & conſervatio tot inter ſe nexibus, ac vinculis copulata conſpicitur, iuſtè, & abſque ulla peccati labe ab eiſdem
retineri: imò, † quod magis eſt, citra 2
grave peccatum deſeri, ac relinqui nõ poſſe. Quod benè inſinuavit Epiſcop. Chiapenſ. in tractat. comprobat. ſuprem. dom. Ind. fol. 2. & ſeqq. & in propoſit. 19. & in replicat. 12. ad obiect.
Sepulvedæ, fol. 54. & † ſignanter, atq; 3
eruditè probat Mag. Victoria in 2. relect. de Indis inſulanis, num. 13. & 14. & in finalibus verbis, ubi ita cõcludit: *Tertiò patet, quòd iam poſtquam ibi facta eſt converſio multorum Barbarorum, neque expediret, nec liceret Principi omnino dimittere adminiſtrationem illarum provinciarum.* Et ſequuntur, atque illuſtrant Dom. Soto in 4. diſt. 5. q. 1. art. 10. Gregor. Lopez in dict. l. 2. tit. 23. part. 2. gloſſ. magn. col. 13. verſ. *Alium titulum,* Matienzus in tract. manuſcripto de moderatione Regni Perù, lib. 1. cap. 3. in fine, ubi dicit, ſe circa hoc plura alia notaſſe in ſtylo Cancellariæ tit. 1. præeminent. 17. caſu 20. declarat. 9. §. 1. gloſſ. 1. num. 46. Dom. Bañez in 2. 2. q. 10. art. 10. pag. 536. in fine, ubi concludit, hunc eſſe potiſsimum titulum, quo Hiſpaniarum Rex gubernat gentem Indorum ad Fidem iam converſam, Franciſc. Vargas in tractat. de iuriſdict. Pontif. & Epiſcop. confirm. 11. num. 13. ubi ait Papam in provincijs infidelium ad Fidem converſis, Epiſcopatus, cęteraque munia erigere, & creare ſecundùm Bald. & Angel. in l. id quod apud hoſtes, de legat. 1. & eam quam putat iuriſdictionem profuturam concedere, Anton. à Corduba in quęſtionar. lib. 1. quæſt. 57. dub. 6. verſ. *Quòd ſi maior*, pag. 507. ubi ſignanter inquit: *Quod ſi maior pars Indorum eſſet iam converſa, aut converti parata, tunc ſi ſine diſpendio, ſive periculo Papa, vel Princeps aliquis Chriſtianus auctoritate Papæ etiam per bellum tollere poſſet illos dominos infideles, & illis præficere Principē, aut Principes Chriſtianos, qui gubernarent iam fideles effectos, aut cõverti paratos, & ipſos in vera Religione ab infidelium perſecutione tuerentur,*

certè

certè ita fieri licitè poſſet, atque deberet, ad conſervationem Religionis, & ad tollendũ impedimentum eius, & Fidei, & tyrannidem dominorum infidelium ſupra Chriſtianos. Et hoc modo Reges Hiſpaniæ dominãtur inſulanis per ſuos Hiſpanos expugnatis, Ioſephus Acoſta de procur. Ind. ſalut. lib. 2. cap. 11. ubi eleganter ſcribit. *Certè graviter errant quidam ſpecie fortaſſe pietatis, ius Regium, & adminiſtrationem vocantes in dubium, quærentes interdum, quo titulo, & iure Hiſpani dominentur Indis? Nũ hæreditario iure ad nos devoluti ſint, an bello iuſto ſubiecti? Quæ ſanè diſputatio eò pertinet, ut adminiſtrationis Indicæ, vel tollatur, vel certè debilitetur auctoritas, quò ſemel ſi gradus fiat, quãta ſit futura pernicies, quæ perturbatio rerum omnium cõſequatur, dici vix poteſt. Atque ideò illud religiosè, & utiliter moneo, non oportere in hac cauſa amplius diſceptare: ſed veluti præſcriptum iam ſit, optima Fide agere debere Chriſti ſervum. Neque aliam ſubtiliorem cauſæ evictionẽ petendam eſſe, quàm quod ut demus, quàm maximè peccatum eſſe in uſurpatione dominatus Indici: tamen neque reſtitui iam poteſt, cui enim aut quibus modis, neque ſi maximè poſſet Fidei Chriſtianæ ſemel ſuſceptæ evidens iniuria, & periculum id ullo modo pateretur, &c.* Et inferiùs: *Igitur ſive iniuria uſurpatus ſit dominatus Indicus, ſive quod magis exiſtimandũ & prædicandum eſt, quantum attinet ad Regum adminiſtrationem iure, & ordine, nequaquam expedit Indorum adminiſtrationem, quæ illis utiliſſima eſt ad ſalutem æternã, Chriſtianis Principibus derogare.* Idem non minus diſertè probat ipſemet Auctor lib. 3. cap. 3. ſic inquiens: *Verùm cùm de communi ac certo titulo diſputatur Eccleſiæ auctoritatem, Fidei periculum, ipſorum Barbarorum ſalutem, Rempublicam Indicanam adminiſtrandi, & æquiſſimum ius præbere Principibus Chriſtianis, & illud per ſe abũdare, certo nobis perſuadet cum ratione valdè experientia ipſa conſentiens. Quamobrẽ ſive alÿ tituli etiam ſint, ſive nõ ſint, conſtat ad Regum Catholicorum curam maximè pertinere ſalutem Indorum, cui procurandæ, & Religionis præceptoris, & diſciplinæ civilis ad miniſtros lectiſſimos mietãt oportet, ut Deo, atq; Eccleſiæ, in iũcto ſibi munere perfungentes, ut & ipſos decet, & cauſa tãta exigit, ſatisfaciãt.* A quibus non multum diſtat, quod in eiſdẽ terminis reſolvit P. Lud. Molin. de iuſt. & iur. tract. 2. diſp. 106. in fin. docens; plerumque uſu evenire, ut in terris Barbarorum de novo inventis, & ſubactis, ad eorundem bonũ, & innocentium defenſionem oporteat, ut bellantes integrum dominium earum Regionum aſſumant.

Pro cuius ſententiæ confirmatione, ut prædicti Auctores animadvertunt:
Primò † ipſorum Indorum natura, fa- 4
cilitas, & imperitia conſiderari poteſt; quæ nullo modo permittit, ut ſuæ poteſtati, & gubernationi relinquantur; maximè poſtquàm Chriſtianæ Religioni nomen dederunt; atque ideò ſupremo Hiſpanorum imperio regi, & tueri debent, ex ijs, quæ latè congeſſimus ſup. lib. 2. cap. 9. num. 29 cum ſequentibus, & eleganter diſſerit Plato lib. 3. de Repub. dial. 3. col. 9. in fine.
Vbi inter † alias cauſas, quibus homi- 5
nes hominibus imperare ſolent, ſextam quidem, & omnium maximam eã eſſe inquit, quâ ſecundùm naturã ignorantes ſequi iubentur, prudẽtes autem ducere, ac dominari. De quo etiã plura tradit Ariſtotel. lib. 1. Polit. cap. 3. & 4. & lib. 7. cap. 14. D. Thom. 1. p. quæſt. 6. art. 4. ubi ait, quòd ſi unus homo haberet ſuper alium ſupereminentiam ſcientiæ, & iuſtitię, inconveniẽs fuiſſet, niſi hoc exequeretur in utilitatem aliorum; & in noſtris terminis docet Victoria dict. relect. 1. de Indis, num. 23. Covar. in reg. peccatum. 2. p. § 11. num. 5. & Ioan. Matienzus dict. lib. 1. de moderat. Regni Perù cap. 4. ubi ſe remittit ad ea, quæ latiùs dixit in ſtylo Cancellariæ tit. 1. prçemin. 17 caſu 20. declar. 9 §. 1. gloſ. 1. num. 39. & 40. Et conducit illud D. Auguſt. in

lib.

lib.de utilit.creden. contra Manichæ.
6 cap.12.dum † inquit: *Si hominibus nō peccare, quàm peccare melius eſt, melius profectò ſtulti omnes viverent, ſi ſervi poſſint eſſe ſapientium.*

7 Secvndò † conſiderant, quòd ſuppoſitâ eorundem Indorum barbarie, & cęcitate, facilè contingere poſſet, ut amoto Hiſpanorum Imperio, & gubernatione, ſi ſub antiquis dominis, ac Regulis relinquerentur, in apoſtaſiæ crimen, & priſtinę idololatrię conſuetudinem recidivarent, & Evangelium Fidei, & veritatis, quod inter ipſos non modò annunciatum eſt, ſed Dei gratiâ, ut plurimùm, perſuaſum, & introductum, oblivioni traderetur, vel blaſphemijs, & contumelijs illuderetur.
8 Quo † periculo interveniente, concors eſt omnium Theologorū ſententia, infideles ſive iure, ſive iniuriâ ad Christvm cōverſos, id eſt, minis, aut terroribus, vel aliàs non ſervatis ſervandis, baptizatos, dummodo veri Chriſtiani ſint, nullatenus à fidelibus deſerendos eſſe, & poſſe Romanum Pontificem in favorem Fidei, ipſis petentibus, vel non petentibus dare illis Principem Chriſtianum, & auferre alios Principes infideles, ut cum Div. Thom.2.2.quæſt.10.art.10. eleganter probant, & reſolvunt Turrecremat. in ſumma de Eccleſ.lib.2.cap.114.circa finem, Victoria, Gregor. Lopez, Corduba, & alij ex ſuprà relatis, & Domin. Bañez d.art.10. pag. 536. ubi inquit, meritò Pontificem apud Indos Occidentales hâc poteſtate uti, dando gubernatores fideles Indis ad Fidem cōverſis, quoniam antiqui Caciques infideles eos abducerent à Fide. Et in eâdem ſententia generaliter de omnibus infidelibus loquens, & quòd ratione vitādi periculi apoſtaſię, poſsit eis per Pontificem novus dominus aſsignari, noviſsimè etiam reſidet eruditiſsimus P.Franc.Suar. omnino legendus in defenſ. Fidei contra ſect. Anglican. lib.3. cap.4.num 7. & latiùs cap. 23. n. 24. ubi refert D.Thom. in addit. 459. & DD. in 4.diſtinct.39. & idem ſequitur Bellarm.lib.5.de Rom. Pontif. cap. 7. Eman.Roder.lib.3.quæſt. regul. q.32. artic.4. & Valençuela in monit.cōtra Venet.par.7.num.53.

Tertiò, pro eâdem doctrina communienda expendi poteſt, & ſolet exemplū † celebris text. in cap. de Iudęis, verſ. *Qui autem*, 45. diſtinct. ubi 9
Iudæi in Fide ſemel, quamvis involuntariè, ſuſceptâ, perſeverare coguntur, ne vilis & contemptibilis habeatur, prout latiùs animadvertimus ſup.lib. 2.cap.18.num.53. Cui exemplo ſimile eſt alterum, quod de filijs parvulis infidelium, invitis parentibus, baptizatis, in eod.lib. cap.18. propoſuimus ex n. 23. Et aliud † de uxore, quæ licèt tantum, vel plus viro adſtricta ſit, ſicut 10
ſubditus domino, cùm illud vinculum ſit iuris Divini, hoc autem non, in favorem tamen Fidei liberatur uxor fidelis à viro infideli; ſi maritus ei Religionis cauſâ moleſtus eſſe incipiat, vel aliquod circa eius puritatem, & obſervationem periculum moveat, ut patet ex Apoſt. 1. ad Corinth. 7. & cap. † quanto, de divortijs, & ex ipſo 11
Eccleſiæ uſu, in qua nunc conſuetum eſt, ut ipſo facto quod alter coniugum convertitur ad Fidem, ſit liber ab alio infideli. Quemadmodum † ex eâdem 12
ratione filij baptizati à patrum infidelium poteſtate, & conſortio liberātur, ne illorum iterum involvantur erroribus, ut dicitur in Concilio Toletan.4. cap.59.& in cap.Iudæorum 28.q.1.& reſolvūt Victoria, Acoſta, Bañez, Suarez & alij ubi ſuprà.

Quo argumento † valdè hac tem- 13
peſtate in Hiſpania dubitatum eſt, an matrimonium inter Sereniſsimā Mariam Catholici noſtri Regis Philippi Quarti ſororem, & Carolum Stuardum Principem de Gales, Iacobi magnæ Britanniæ Regis filium, & hæredem, licitè & ſecurè contrahi poſſet; eò quòd † inter Catholicam, & hære- 14

ti-

ticum ob Fidei,& cultus diſparitatem
impedimentum irritans intervenire
multi cenſuerunt, poſt gloſſ. in capit.
final. de condit. appoſ. quam Hoſtienſ.
& Anchartan. ibìdem ſequi viden-
tur, & expreſsè probat l. 15. tit. 2. par.
4. & canon 72. ſextæ Synod. gener.
Trullanę. Quod licèt alij magis fre-
quenter reijciant, & non irritans, ſed
dumtaxat impediens eſſe, cum verio-
ri opinione reſolvant, ut conſtat ex
innumeris Theologis, & Canoniſtis,
quos latiſsimè refert, & ſequitur Tho-
mas Sanchez de matrimon. lib. 7. diſ-
put. 72. num. 2. & Nicolaus Serarius
in opuſculo de Catholicorũ cùm hæ-
reticis matrimonio, capit. 1. & 2. &
noviſsimè Anton. Ricciullus in tra-
ctat. de iur. perſ. extra Eccleſ. grem.
exiſt. lib. 2. cap. 2. Omnes tamen in eo
15 conveniunt, † non niſi ex diſpenſa-
tione Pontificis contrahi poſſe, & pe-
riculum, ne Catholicus pervertatur,
ceſſare debêre, atque alias urgentes,
& graves Reipublicæ utilitates atten-
dendas eſſe, quæ ad id permittren-
dum nimis adſtringant, ut tradit idem
Sanchez dict. lib. 7. diſputat. 71. nu-
16 mer. 10. † Alioqui enim eiuſmodi
matrimonia prohibita ſunt, & diffi-
ciles ſolent exitus generare. Vnde in
Conc. Agath. can. 67. quod refertur in
capit. non oportet 28. quæſt. 2. aper-
tè monemur, non oportere cum ho-
minibus hæreticis miſcere connubia,
& anteà in Concil. Illiberitano, can.
16. ubi habetur: *Hæreticis qui errant
ab Eccleſia Catholica, neque ipſis Ca-
tholicas dandas puellas, neque Iudæis plà-
17 cuit, ex quo nulla † poſſit eſſe ſocietas
fidelis cum infideli.* Et in Concil. Chal-
cedon. can. 13: *Non debet copulari nup-
tura Hæretico, Iudæo, vel Pagano, niſi
fortè promittat orthodoxam Fidem. Si
quis hanc definitionem tranſgreſſus fuerit,
correctioni Canonicæ ſubiacebit.* Idem
traditur à Div. Ambroſ. lib. 1. de A-
braham, cap. 9. relato in cap. cave 28.
quæſt. 1. & latè docet Navarrus in
Manuali cap. 32. num. 30. Bellarmin.
de matrimon. lib. 1. cap. 23. Sotus in 4.
diſtinct. 39. art. 2. ad 3. & Sanchez, &
Serarius ubi ſuprà.

QVARTÒ facit, quia nulli mirum vi-
deri debet, quòd Eccleſia ob Fidei fa-
vorem ſubditos recentèr ad Fidẽ con-
verſos, à poteſtate dominorum infide-
lium, vel Neophitorum eximat, &
Chriſtianis Principibus tribuat: cum
eodem favore attento, id, quod lon-
gè plus eſt, edicere ſoleat, nempè † ut 18
omnes ſervi Chriſtiani, qui ſub infide-
lium dominorum mancipio reperiun-
tur, ab eorum nexu ſolvantur, & li-
berentur, quamvis aliàs legitimi cap-
tivi reperiantur, & etiam ſi poſtquàm
capti ſunt, converſi fuerint, ut con-
ſtat † ex toto titul. C. ne Chriſtianum 19
mancip. Hæreticus, vel Iudę. vel Pa-
ganus habeat, vel poſsideat, vel cir-
cuncidat, & ex l. ultim. eodem titul. in
C. Theodoſ. & cap. cùm ſit nimis, de
Iudæis, ubi nefas eſſe dicitur, religio-
ſa mancipia impijſsimorum inquina-
ri dominio, cap. Iudas 17. quęſt. 4.
cap. mancipia 54. diſtinct. cap. multo-
rum, cap. ad hæc, & cap. nulli, de Iu-
dæis, l. final. tit. 21. part. 4. l. 13. tit. 9.
part. 6. l. 22. titul. 11. part. 5. l. 10. titul.
24. part. 7. cum alijs, quę latè notant
Doctores in eiſdem iuribus, Innocẽt.
in cap. quod ſuper, de voto, D. Thom.
& Theologi omnes in 2. 2. quæſt. 10.
artic. 10. Marquard. de Suſanis in tra-
ctat. de Iudæ. & Infidel. 2. parte, cap.
5. numer. 19. Molina dict. tractat. 2.
diſput. 110. col. 437. Pat. Suarez, & a-
lij in locis ſup. relatis, Michaël Vlcur-
runus in tractat. de regim. mundi, 2.
quæſt. princip. numer. 82. ubi genera-
liter concludit, eum, qui † præeſſe ha- 20
bet multitudini Chriſtianorum, de-
bêre eſſe Catholicum, & membrum
utile corporis myſtici fidelium; quem
refert, & ſequitur Valençuela dict.
par. 7. n. 98. & idem colligitur ex cap.
abſolutos, de hæretic. cap. nos ſancto-
rum, & cap. iuratos 15. quęſt. 6. Ioan.

de

de Ligniano in tract.de bello cap. 15. & ex D.Thom.dict.2.2.queſt.12. art.
21 ult.ubi oſtendit,poſſe † Papam Principes à Fide apoſtatantes privare dominio temporali, quod habent ſupra fideles, quia contrarium vergere poſſet in magnam Fidei corruptionem, quia ut dicitur Proverb.cap.6. Homo apoſtata in corde ſuo machinatur malum, & iurgia ſeminat, intendens homines ſeparare a Fide.

Et ut ſubiungit Suarez dict. lib. 3.
22 cap.23.num.22. Principũ † peccata, præſertim contraria Fidei,& Religioni, perniciosiſsima ſunt; facilè enim ſubditos ad ſui imitationẽ pertrahũt, vel exemplo, vel beneficijs, ac promiſsionibus,vel etiam minis ac terroribus,ut diximus dict.cap.9. num. 63. & Philoſophi ipſi,ratione & experiẽtiâ ducti,docuerunt,ut conſtat ex Platone relato à Cicerone lib. 1. epiſt. & ex eodem Cicerone lib. 3. de legibus, ubi inquit,vitioſos Principes, non ſolùm vitia in ſe ipſis concipere, ſed etiam ea in civitatem infundere. Vnde
23 gravius, † quàm cęteri delinquunt,& ideò gravius per paſtores ſuos puniẽdi ſunt,ut ait text.in cap.pręcipue 11.
24 quæſt.3. Et † cùm ad Paſtorem ſpectet, non ſolùm oves errantes corrigere, vel ad ovile revocare, ſed etiam lupos arcère, & ab hoſtibus defendere,ne extra ovile trahantur,& pereãt: ita ad Pontificem pertinet, pericula apoſtaſiæ,& alia quæcunque Fidei cõſervationem,& progreſſum impedientia, ſubmovère,& novos, & Chriſtianos dominos in provincijs infidelium, præſertim Barbarorum, de quibus agimus,conſtituere. Ac propterea concludit idem Suarez ubi ſuprà lib. 6. cap.4.numer.1. pag. 716. inter Chriſtianos, maximè in tyrannorum nomine, & ordine numerandum eſſe Principem,qui ſubditos ſuos in hæreſim,vel aliud apoſtaſię genus, vel publicum ſchiſma inducit.

25 Quintò, † & ultimò conſiderari poteſt,quòd quamvis prædicta omnia deficerent,cùm tamen hodie, ut ſuprà tetigimus, temporis lapſu Hiſpanorum,& Indorum Religio,& Reſpublica una eſſe cœperit, & ſub eiuſdem Hiſpani noſtri Regis tuitione, & gubernatione conſtitui, atque utriuſque Regni ſtatus,vires, & nervi ita commixti, & complicati ſint, ut alterum ab altero ſine magno, & evidenti amborum periculo, & diſpendio ſeparari non poſſit. Certa eſt, & † cõmunis 26
probatiſsimorum Auctorum traditio, qui Regem, etiam iniuſtè poſſidentem,à reſtitutionis neceſſitate excuſari, teſtantur, imò & quemlibet privatum, qui ſtatus ſui periculum, ſeu decentiæ eius notabilem iacturam veretur: ut conſtat ex Div. Thom.in 2. 2.queſt.66.art.8. Archiepiſcop. Florent.in ſumm.2.par. titul.2. cap. 8. & 3.par. tit. 4. cap. 1. Soto diſtinct. 15. quæſt.2.§.ult. Palac. Rubios in tract. de obten.Regni Navarræ, 4. par. §.3. col. penult. Henrico quodlibeto 6. quæſt.24. Medina in Cod. de reſtitut. queſt. 2. dub.4.Covarr.in reg. peccatum,1.par.num.2.Mich.Salon. de iuſtitia & iure,1.tom.controverſ.8. pag. 280. Leſsio eodem tractat. lib.2. cap. 16.numer.21.Rebello de obligat.iuſt. lib.2.queſt.17.ſect.4. pag.131. & optimè Navart.in Manual.cap. 17. numer.57.& 60.quem noviſsimè refert, & ſequitur Pat.Fr. Ioan. Marquez in Gubernat. Chriſtian. lib. 1. capit. 27. pag. 164. ubi † reſolvit,reſtitutionem 27
alienarum rerum non eſſe faciendam, quando per eam conſequerentur maxima damna publica, ob idque non eſſe facilè damnandos Reges, qui tenent aliqua aliena, etiamſi ſcirent, non eſſe ſua, modò probabiliter ſcirent, eorum reſtitutionem conſequutura graviſsima ſuorum Regnorum incommoda.

Cuius doctrinæ argumento † idem 28
Navarrus in comment. ad text. in capit.cum miniſter 23.quæſt.1. ubi tra-

ctat de finibus humanorum actuum, in epiſtola, quam huic tractatui præmiſit ad Ducem Alburquerquenſem, verſ. *Ad primum igitur*, pag. 368. defendit retẽtionem Regni Navarræ, quod nũnc etiam noſtri Reges Catholici poſsidenr: nam per reſtitutionem præfati Regni, certum eſt (inquit) apertum iri oſtium Gallis, inferendi maxima dãna in alia Regna Hiſpaniæ per montes Pyrenæos: ut interim alios titulos illius Regni obtinendi omittamus, de quibus egimus ſuprà lib. 2. cap. 20. nume. 63. & ſeqq.

29 Et † in terminis retentionis huius Novi Orbis, eâdem doctrinâ & conſideratione utuntur Epiſcopus Chiapenſis dict. tractatu comprobat. fol. 30 Magiſter Victoria in dict. relectione 2. de Indis inſulanis ad finem, Acoſta dicto lib. 2. de procuranda Indorum ſalute, cap. 11. pag. 252. & lib. 3. cap. 3. pag. 286. Ioannes Matienzus dict. lib. 1. de moderat. Reg. Peru, cap. 2. ubi refert, ſe hoc latius probaſſe in Stylo Cancellariæ tit. 1. præeminent. 17. declarat. 9. §. 1. gloſſa 1. num. 33. & Ioannes Boterus in relation. univerſal. parte 4. lib. 2. ex pag. 65. ad 77. Vbi adeò ſecurè hanc retentionem probat, ut addat, poſſe hodie Reges Hiſpaniæ eaſdem Indiarum provincias, ſi fortè rebellarẽt, vel antiquos, aut alios novos dominos proclamarent, aperto Marte debellare.

Quibus conſentiunt, de retentione Indiarum Orientalium loquentes Rebellus de obligationib. iuſtitiæ, 2. part. lib. 18. quæſt. 23. num. 26. ad finem, & noviſsimus Freitas de iuſt. Imper. Aſiatic. cap. 13. nume. 46. & ſequentibus, ubi probat, Principes ſupremos, qui bonâ fide rem poſsidere cœpêre, & à fortiori illorum ſucceſſores, non teneri eam dimittere, & ſeipſos ſpoliare, aut conſortium pati, vel in arbitros conſentire, tametſi res dubia ſit: quin potius graviſsimè eo in caſu peccare quemcunque alium Principem, qui cõtra talem poſſeſſorem arma moveret & ad damna reſarcienda teneri, cùm melior ſit conditio poſsidentis, ut re ſolvunt Victoria de iure belli num. 2 & 30. Molina de iuſtitia & iure, tract 2. diſputat. 103. verſ. *In primo*, & vet. *Quare*, Vazquez 1. 2. tom. 1. diſputat 64. cap. 3. a num. 11. Salas in eâdem 1 2. tomo 1. tract. 8. diſputat. unica, nu 121. & 132. & Antonius Perez in Laurea Salmantina, certam. 10. num. 10 5 cum ſeq.

Pro quibus Ego expendo † celebrem textum in cap. 1. 23. quæſt. 8. ub in eâdem materia retentionis rerum alienarum † multa tolerari inquit D Auguſtinus, quæ corrigi, vel puniri n poſſunt: quod idem alio in propoſit dixit Pelagius Papa in capit. pudend 33. 24. quæſtio. 1. Et accidet † Æmili Probi ſententia, quam ad explicatio nem textus in cap. ult. de reſtitut. ſpo liator. expendit Cuiacius ibidẽ, qui d bello civili adverſus Lepidum ſcribẽs ait: *Ea, quæ hoſtes ſibi invicem eripu runt, licèt malè capta ſint, iure tamen e rum repetitionem non eſſe, quia civitas iam ſedata, & compoſita, & re labefacta ta, expediret Republicæ, quaſi agra & ſa cia requieſcere quomodocunque, ne vulner curatione ipſa reſcindantur*. Et melius, a congruentius locus alter Divi Augu ſtini lib. 3. de Civitate Dei, cap. 24. ub loquens † de lege Agraria, inquit quòd fuit initium civilium bellorum & ſeditionum: *Volebant enim Gracch legibus Agrarijs agros populo dividere quos nobilitas perperam poſsidebat, ſed e tam vetuſtam iniquitatem audere convel lere periculoſiſsimum, imò verò, ut ipſa re docuit, pernicioſiſsimum fuit. Neque enim legibus, & ordine poteſtatum, ſed turbis armorumque conflictibus nobiles, ignobileſque necabantur.*

Quo loco, & exemplo motus † eruditiſs. Fr. Alfonſus a Caſtro in quodam conſilio manu ſcripto, quod circa cõſervandas, vel tollendas commenda Indorum in Anglia edidit die 13. mẽ

ſis Novembris ann. 1558. ad inſtantiā Imp. Caroli V. defendit, prædictas cōmendas, quamvis aliqua damna generaſſe dicerentur, conſervandas, & tolerādas eſſe: quinimò & vendi, & perpetuari poſſe, ſi Hiſpaniæ Regibus id utile videretur, ex traditis a D. Thoma in opuſculo 21. ad Duciſam Bravantiæ. De quo articulo alibi plenius agemus.

35 Et planè nemo non videt, † quàm abſurdum eſſet, ſi Hiſpani, qui hodie inter Indos commorantur, illis parerent, eorumque gubernationi ſubijcerentur; qualiaque & quanta damna & incommoda ſequerentur, ſi Catholici Reges noſtri has Novi Orbis provincias deſererēt, quæ eis magni ſteterūt, ut inquit Ant. de Herrera in hiſtor. gener. Ind. decad. 3. lib. 8. c. 4. pag. 299. & in quibus inſigni, & indeſinenti eorumdem Regum curâ, ac pietate, tot infidelium myriades ad Chriſti fidem, & Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ obſequium deductæ ſunt, & quotidie deducuntur, ut latè oſtendimus ſuprà libro 1. cap. ultimo, ex num. 99. & lib. 2. cap. 4. num. 17. Vnde magis ſecurè procedit prædicta opinio, quæ eiuſdē Orbis retentionem iuſtificat, & teſtiturionem excuſat. Nam † bona inte-
36 rioris ordinis reſtituenda non ſunt cū iactura, & detrimento notabili bonorum etiam temporalium ſuperioris ordinis, ut egregiè reſolvunt, & exemplis illuſtrant Caietanus in 2. 2. quæſt. 62. art. 6. Navarrus in Manuali capit. 17. num. 56. & 89. Sotus de iuſtitia & iure, lib. 4. quæſt. 6. art. 3. & quæſt. 7. art. 2. & alij, quos refert & ſequitur Ferdinandus Rebellus de obligatio. iuſtitiæ
37 lib. 4. quæſt. 13. Vnde † multo magis idem probandum eſt, ubi imminet iactura, & periculum bonorum ſpiritualium, Religionis ſcilicet, cuius conſideratio ſumma eſſe debet, l. ſunt perſonæ 43. D. de Relig. & ſumpt. funer. ibi: *Nam ſummam eſſe rationem, quæ pro Religione facit*, cum alijs, quæ ad eius illuſtrationem congerit Marcus Mātua in Enchiridione rerum ſingulariū cap. 244. & Ioann. Bapriſta Valençuela in monit. contra Venetos, 1. parte, num. 15. Et † ſalutis animarum, quæ 38
cunctis rebus præponderat, cap. præcipimus 12. quæſt. 1. † l. ſancimus 17. 39
in fine, C. de ſacroſanctis Eccleſijs, ibi: *Quoniam non abſurdum eſt, animas hominum quibuſcunque vaſis, vel veſtimentis præferri*. Quò loci Accurſius *Animas* pro animatis corporibus, non malè iuxta ſubiectam materiam exponit. Sed nihil vetat, etiam de ſpiritibus intelligere, prout facit Felinus, plura ſimilia, quæ pro animarum favore, ac ſalute conſtitura reperiuntur, enumerās in cap. in præſentia, quæſt. 4. de probation. Abbas conſ. 63. lib. 1. Socinus conſ. 39. col. penulr. lib. 2. & latè Catellianus Cotta omnino videndus in memorab. iuris, verb. *Anima*, & Cardinal. Tuſchus eodem verb. concl. 333.

SVMMARIVM Capitis VI.

1 *Auctor quid in hoc opere ultra alios præſtiterit, eruditorum iudicio relinquit.*

2 *Invidi, & novatores Indiarum retentionem mordent, quorum calumniæ referuntur, & refelluntur. Et num. ſequentibus*

3 *Initium cuiuslibet rei ſemper inſpici ſolet.*

4 *Fundamentum ubi eſt erroneum, aut vitioſum, omnia corruunt.*

5 *Cupiditatis vitium, non Religionis zelum Hiſpanos ad Novum Orbem perduxiſſe aliqui cavillantur.*

6 *Cupiditas eſt omnium malorum radix iuxta ſententiam D. Paul. 1. ad Timoth. 6.*

7 *Hiſpanorum avaritiæ, & cupiditatis, initio detectionis Indiarum, aliqua exempla referuntur.*

8 *Aurum eſſe Hiſpanorum Deum, Indi exiſtimarunt, & de feſtis ei hac de cau-*

ſa

ſa à quodam Regulo Cubæ factis.

9 Eneiſus Baccbalarius aurum in provincia Darienis retibus piſcari publicavit.

10 Zenu in fluvio auri gleba gallinacei ovi magnitudine retibus expiſcari ſolent.

11 Divitias Novi Orbis nimis extollit Maiolus.

12 Atabaliba Peruanorũ Imperator immenſas divitias pro ſua libertate promiſit.

13 Hiſpanis accõmodari poteſt, quod olim T. Livius de Romanis in Africam traijcientibus ſcriptum reliquit.

14 Senecæ elegans locus refertur, & ad Hiſpanorum in Orbem Novum adventum accommodatur.

15 Charitas aurum optimum, Dei verbũ argentum præſtantiſſimum.

16 Hiſpanos milites divitiarum deſiderio in expeditionibus Indicis permoveri, mirandum non eſt.

17 Pecuniæ obediunt omnia.

18 Aurum omnia ſcindit, & ſuperat.

19 Aurum bella, & alia plura ſcelera, & damna in mundum invexit, ex Virgil. & alijs Poëtis.

20 Pax non poteſt placere ijs, quibus immodica cupiditas eſt.

21 Hiſpani propter auri cupiditatem crudeliter Indos tractaſſe, ac ferè deleſſe, dicuntur.

22 Damna, & iniurias Indis ab Hiſpanis illatas qui recenſeant, & ſuccenſeant?

23 Chriſtiani, etiam cùm iuſtis bellis operã navant, mites & tẽperati eſſe debẽt.

24 Clementis Alexand. elegans locus ad ſuadendam Chriſtianorum manſuetudinem ponderatur.

25 Auctor non intendit abſolutè excuſare exceſſus, & turbines bellorum olim Indis illatorum.

26 Peccatum ſi quid fuit in primis ad Indos expeditionibus, Regibus noſtris imputari non debet.

27 Reges Catbolicos Hiſpaniæ ſemper piè ac providè ea omnia ordinaſſe, quæ ad bonã converſionem, & tractationẽ Indorum conveniebant, multis oſtenditur.

28 Chriſtophoro Columbo quid primum Reges Catholici circa Indorum curam dederint in mandatis?

29 Nicolao de Ovando ſummè iniungitur à Regibus Catholicis cura converſionis, & bonæ tractationis Indorum.

30 Clauſula teſtamẽti Eliſabethæ Reginæ Catholicæ de Indorum converſione, & tuitione enixè agens, refertur.

31 Carolus V. Imperator Licentiato Figueroæ, & alijs plurimum Indorum cauſas, & patrocinium commendavit.

32 Ferdinando Corteſio multũ pacifica Indorum converſio, & tutela præcipitur.

33 Schedulæ, & inſtructiones plures remiſſivè congeruntur de cura converſionis, & defenſionis Indorum multa piè, & utiliter præcipientes.

34 Schedula quædam Philipi II. refertur, quæ iniurias Indis illatas graviter doles, & à Regũ noſtrorũ mente & voluntate valde alienas eſſe demonſtrat.

35 Schedulæ Regis Philippi III. expẽdũtur, quæ Indorum prædicationem omnino Evangelico modo fieri iubent.

36 Reges noſtros ab iniurijs Indis illatis plures auctores excuſant.

37 Leges quantumvis iuſtæ improborum temeritate violantur.

38 Damna omnia Indis illata, inſolentiæ, & avaritiæ militum tribuit Ioan. Boterus, cuius verba referuntur.

39 Conſilium Regium Indiarum ſemper Indorum damnis, & oppreſſionibus obviam ire curavit.

40 Leges, & præcepta Regum, ubi illi longè abſunt, facilè contemnuntur. Et hoc in Indijs contigiſſe ex Eman. Roder. Acoſta, & alijs, quorum verba referuntur.

41 Luſitanorum Regum ſanctas ordinationes qualiter, & quare in Indijs Orientalibus eluſas fuiſſe tradat Mafferus?

42 Bella ſemper plura damna, & calamitates adducunt.

43 Milites vix pij eſſe poſſunt.

44 Leges inter arma non exaudiuntur.

45 Arma non ſervant modum, ex Seneca.

46 Bellum, & eius damna multoties cohibere non poteſt Princeps ipſe, qui illud incepit. Ex Salluſt.

47 Michaëlis Hoſpitalis elegantia carmina de damnis bellorum adducuntur.

48 Victi ſemper ſolent à victoribus calcari, & ſpoliari.

49 Militaris diſciplina à Romanis maximè obſervabatur.

50 Lex poſtliminium, §. filius, D. de captivis illuſtratur.

51 Romani milites non ſolùm hoſtibus, verùm & ſocijs, ac confœderatis multa damna, & iniurias inferebant.

52 Procopij elegans locus expenditur de exceſſibus militum Romanorum.

53 Miſeri, & pauperes ſemper potentiorum iniurijs, & ſpolijs ſubiacent, ex Iuvenali.

54 Ludovici XII. Galliæ Regis apophthegma refertur.

55 Ferdinan. Davalos Marchio Piſcariæ milites, Marti ſimul, & Chriſto ſervire, difficile reputabat.

56 Milites Hiſpani in Indijs aliquando iuſtis ex cauſis in Barbaros ſævierunt.

57 Hiſpani à multis auctoribus excuſantur de crudelitatibus, quas olim in Indos exercuiſſe dicuntur.

58 Thomæ Bozij elegantiſsima verba referuntur, pro excuſanda Hiſpanorum adverſus aliquos Indos aſperitate.

59 Chriſtophori Columbi cum Fr. Builo Catelano contentio ſuper modo, quo Indos adigi conveniebat.

60 Milites Hiſpani, quibus rationibus ſuam adverſus Indos ſævitiam excuſare ſolebant?

61 Theodori de Bry notabilia verba referuntur, quibus Hiſpanorum exceſſus excuſat.

62 Nationes omnes multa quotidie peccata propter avaritiam committunt, præſertim in militaribus expeditionibus.

63 Indorum plurimi nō ob ſævitiam Hiſpanorum, ſed peſtiferis morbis, & alijs varijs cauſis perierunt.

64 Peruanorum Indorum magna pars variolarum lue miſerè perijt.

65 Novæ Hiſpaniæ Indi magna ex parte duabus peſtibus abſumpti ſunt.

66 Deus occulto ſuo iudicio Indos varijs calamitatibus affligere ſolet.

67 Indos brevi prorſus abſumēdos eſſe quidam vaticinati videntur.

68 Indorum pro ſalute, & conſervatione quæ ſtatuuntur, eis plerumque nociva eſſe ſolent, quod eorum peccatis aliqui tribuunt.

69 Romanæ urbis in excidio ſub Alarico, multa contigiſſe narrat Sozomenus, Indorum vaſtationi ſimilia.

70 Indos quantumvis malos & tyrannos ſuis rebus ſpoliari non potuiſſe, multi aſſeverant.

71 Rem alterius etiam ſi quis à prædone capiat, legitimus eius dominus non efficitur.

72 Pontificiæ conceſſionis titulum hæretici in dubium vocare nituntur.

73 Papæ auctoritas non poteſt peccatū permittere, neque ab eo excuſare.

74 Finis bonus ſolus non facit actum bonum, ſi per media illicita procuretur.

75 Peccare quis poteſt faciendo bona intētione rem licitam, quæ ſibi non competit, aut in ea excedendo.

76 Exceſſus punitur, etiam ſi aliàs actus eſſet permiſſus.

77 Mandans, vel permittens delictum fieri, illud facere videtur, etiam ſi mandatarius excedat.

78 Eventus regulariter tribui ſolet cauſæ proximæ, & immediatæ, & quādo hoc fallat?

79 Actus non tribuitur exequenti, ſed ordinanti.

80 Dominus teneri ſolet de factis, & delictis famulorum, & miniſtrorum, quos alicui negotio præpoſuit, maximè ſi viles ſint. Et num. 83. & 100.

81 Magnates non excuſantur à reſtitutione damnorum, quæ famuli inferunt, eorum potentia confiſi.

82 Damni occaſionem dans etiam ex leviſſima cauſa, ad damnum tenetur.

84 Dam-

84 Damnum debet reſici ab ijs, quorum cõtemplatione cauſatur.

85 Bello imprudenter illato, quæ obligationes oriantur, remiſſivè.

86 Ratum qui habet delictum, vel exceſſum ab alijs commiſſum, qualiter teneatur.

87 Nobiles, qui in ſuo famulatu, vel ſatellitio habent homines ſceleratos, ex delictis eorum tenentur.

88 Milites ſi aliquod damnum popularibus faciant, Magiſter militum illud reficere debet.

89 Princeps graviter punire debet milites, qui abſque eius licentia bella, vel damna inferunt.

90 Maieſtatis læſæ tenentur, qui ſine licẽtia Principis bellum movent, & etiam in hoſtes & alienos graſſantur.

91 Regum noſtrorum iuſtitia à calumnijs hæreticorum facilè vindicatur.

92 Finis ſanctus, & rectus ubi conſequitur, non multum curare ſolemus de medijs. Et num. 97.

93 Principia in omni negotio longè abſunt à perfectione.

94 Incrementa regulariter habere non ſolent, quæ illicitè incipiunt.

95 Principia ſiniſtra ſæpè ad fœlices exitus perveniunt.

96 Operis deformitas non attenditur, quã do fuit recta intentio, & finis operãtis.

98 Finis contemplatione omne agens operatur, & dicitur cauſa cauſarum.

99 Novi Orbis in acquiſitione, multa multi ſanctè & religiosè operati ſunt.

100 Malorum interventio bonis aliorum operibus nocere non debet.

101 Miniſtri Dei eſſe ſolent, etiam qui malè ſunt.

102 Cauſa iuſtior, & potentior prævalet, & attendi debet.

103 Cauſa quæ prodeſt, ubi concurrit cum ea, quæ nocet, illa attendi debet, nõ hæc.

104 Chriſtianorum fœx quod facit, non eſt ſpectandum, ſed quod boni Chriſtiani ex D. Auguſtino.

105 Exceſſus, & abuſus rerum earum utilitatem non tollit.

106 Dominus de exceſſibus, & delictis famulorum, & miniſtrorum regulariter non tenetur.

108 Reges noſtri ſemper optimos Duces, ac probatos miniſtros ad Novum Orbem mittere procurarunt.

109 Domino abſenti, ignoranti, vel aliàs impedire non valenti, non imputantur miniſtrorum ſuorum delicta.

110 Dominus in dubio præſumitur ignorare exceſſus, & delicta ſuorum famulorum.

CAPVT VI.

Reges noſtros piè ſemper, & ſanctè ea omnia ordinaſſe, quæ in detegendis, & cõvertendis Indis fieri conveniebat, & exceſſus, atque iniurias à Ducibus & militibus irrogatas, nihil eorũ pietati, & iuſtificationi nocere.

HACTENVS de iuſtis, & legitimis, vel etiã probabilibus titulis, & rationibus acquirendi & retinendi huius Novi Orbis dixiſſe ſufficiat.
In quibus † quidẽ exponendis, aſſeren 1
dis, & illuſtrãdis, quid Nos ultra alios
præſtiterimus, eruditorũ iudicio relin
quimus. Nunc autem, ut nihil omnino
maneat intactũ, ſupereſt, ut † calum- 2
nijs, & obiectionibus novatorũ, & invidorũ reſpõdere curemus, qui prædicta omnia importunis latratibus perturbare, & lividis ac Theoninis dentibus mordere conãtur, & Hiſpano nomini infenſi, quotidie curioſulas quæſtiones circa Indiarũ dominiũ movere nõ deſinũt, ut benè obſervavit Pet. Matthæus in notis ad conſtitut. Pontif. pag. 153.

Et in primis nobis objiciunt, quòd
cùm † initiũ cuiuslibet rei ſemper in- 3

ſpiciendum, & conſiderandum ſit, l. 3.
§. ſcio, D. de minor. l. tutor, D. de fide-
iuſſor. l. 3. D. de tutelis, l. qui id quod,
D. de nonat. l. vetus, cum ſeq. D. de
trit. vino, & oleo legato, l. uxorem, §.
agri plagam, D. de legat. 3. l. 1. C. de im
pon. lucrat. deſcrip. lib. 10. cum mul-
tis alijs, quæ latè congerit Bald. in l.
1. num. 11. D. de orig. iur. Rolandus à
Valle conſ. 78. num. 2. vol. 4. Riminal.
in l. ut vim, num. 38. D. de iuſt. & iure,
& in l. poſthumo num. 311. C. de bo-
nor. poſſ. contr. tab. Pet. Gregor. lib.
2. ſyntag. cap. 18. num. 1. & ſeq. Petrus
Surd. de alim. tit. 7. quæſt. 34. num. 4.
Ioan. Saliſberienſ. in Policrat. ſive de
Curialium nugis, lib. 9. cap. 20. Claud.
Pratus Gnoſeon general. iur. lib. 3. tit.
1. cap. 2. & noviſsimè Ioan. Bapt. Va-
lençuela conſ. 4. ex num. 28. & conſ.
19. ex num. 1. & conſ. 33. num. 117.
4 & conſ. 88. num. 2. Et ubi † funda-
mentum erroneum, ac vitioſum eſt,
omnia corruant, neque ullus validus
effectus reſultare poſsit, quia totus
ordo deſtruitur, ſi principium legiti-
mum non ſervatur, & qui primitiva in
ficit, derivata vituperat, ut poſt Ari-
ſtotel. lib. 1. de cœlo & mundo oſten-
dit l. C. in l. egi tecum, D. de except.
rei iudic. cap. Principatus 1. quæſt. 1.
cap. cùm Paulus 1. quæſt. 2. Bald. in
l. nominationis, num. 2. C. de iudic.
Paul. Caſtrenſ. conſ. 5. num. 22. vol. 3.
cum plurimis alijs adductis à Tiber.
Decian. conſ. 8. num. 208. lib. 1. Nevi-
zan. in Sylva nuptial. lib. 1. num. 64.
Claud. Prat. dict. titul. 1. cap. 6. & Va-
lençuela conſ. 69. num. 129. & ſeqq.
Non poteſt hæc Indiarum Occiden-
talium acquiſitio, & retentio iuſto a-
liquo titulo communiri, cuius initia
5 vitioſa fuerunt, † utpotè non tam Re
ligionis zelo, quàm auri, & argenti il-
lecebris, & divitiarum execrabili cu-
6 piditate ſubnixa, † quam omnium ma
lorum radicem meritò appellavit D.
Paul. 1. ad Timoth. 6. dum inquit: *Nã
qui volunt divites fieri, incidunt in ten-
tationem, & in laqueum diaboli, & deſi-
deria multa, & inutilia, & nociva, quæ
mergunt homines in interitum, & perdi-
tionem: radix enim omnium malorum eſt
cupiditas.*

Ad quod probandum † multa de 7
Hiſpanorum cupiditate notarũt Hie-
rony. Benzo, Honoratus Faſirellus,
Traianus Bocalinus, & alij, quorum
dicta retulimus ſuprà lib. 1. cap. 16.
num. 95. & ſeqq. Et poteſt addi, quod
ex noſtris, poſt Epiſcopum Chiapen-
ſem, tradit Fr. Auguſtin. Davila in
hiſtor. Mexican. Ordin. Prædicat. lib.
1. cap. 8. & 9. tantam ſcilicet auri ſi-
tim primis illis conquiſitoribus fuiſſe,
ut nihil aliud niſi aurum à Barbaris pe
terent, illoſque pacificè Evangelij
promulgationem ſuſcipere iudicarẽt,
qui auri plurimùm offerebant, in ne-
gantes verò crudeliter deſævirent.
Quo factum eſſe inquit, † ut Indi, au- 8
rum, Hiſpanorum Deum eſſe putarẽt,
cui, Haruey Cubenſis inſulæ regulus,
publicas hac de cauſa choreas, & ſal-
tationes indixit. Quam hiſtoriam nar-
rat etiam Anton. de Herrera in hiſt.
gener. Ind. decad. 1. lib. 10. cap. 15.

Qui idem † quemdam Bacchalariũ 9
Enciſum plures ſecum homines ex
Hiſpania ad Darienis provincias ad-
duxiſſe commemorat, eius ſuaſione
pellectos, quòd auri ingentem copiã,
retibus ubique in illius regionis flumi
na iactis, expiſcari affirmaret. Quod
etiam de † Zenu fluvio, non pro- 10
cul à Carthaginis Occidentalis urbe
labente, ubi auri glebæ retibus ſæ-
pè expiſcari ſolent gallinacei ovi mag
nitudine, ſeriò tradit Petr. Mexia
in Sylva variæ lection. 5. part. cap. 12.
& 13. & ex eo recolit Simon. Ma-
iolus in diebus canicul. 1. p. colloq.
11. ad finem, pag. mihi 298. & col-
loq. 19. pag. 47. Vbi † alia quoq; mirã 11
da de ingentibus Novi Orbis divitijs
receẽſet, & cum Surio comm. ann. Do-
mini 1558. Frãciſci Pizarri, & ſocio-
rũ avaritiã notat, qui † Atabalipã Pe- 12

rua-

ruuum Regem violentâ morte neca-
runt, non parvâ Caroli Cæſaris iactu-
râ, cùm ille pro libertate ſua ſepties
quadraginta auri vaſa appendiſſet,
& intra ſeptuageſimum diem ſeptua-
ginta milliones aureorum Carolino-
rum, ideſt, ſeptuagies decem centena
millia aureorum ſe appenſurum ſpo-
pondiſſet.

13 Poſſumuſque † Hiſpanorum tur-
mis eâ tempeſtate in hunc Novum
Orbem confluentibus illud Livij ap-
plicare lib. 29: *Tantus omnibus ardor
erat in Africam trayciendi, ut non ad bel-
lum duci viderentur, ſed ad certa victoria
14 pramia.* Et melius, elegantiſsima † Se-
necæ verba lib. 5. natur. queſt. ad finẽ,
qui veluti hæc iam tunc præſagiens &
enuntians, ſic inquit: *Hoc verò quid a-
liud quis dixerit, quàm inſaniam, circum-
ferre pericula, & ruere in ignotos, ira-
tum ſine iniuria, occurrentia devaſtantem,
ac ferarum more occidere, quem non ode
ris? Illis tamen in ultionem, aut ex fame
morſus eſt: nos ſine ulla parſimonia noſtri,
alienique ſanguinis, movemus maria, &
navigia ducimus, ſalutem committimus
fluctibus, ſecundos optamus ventos, quo-
rum fœlicitas eſt, ad bella perferri.
Quouſque nos malos mala noſtra rapue-
re? Parum eſt intra Orbem ſuum fure-
re? Sic Perſarum Rex ſtolidiſsimus in
Graciam traÿcit, quam exercitus non
vincet, cùm impleverit. Sic Alexan-
der ulterior Bactris, & Indis volet qua-
rere, quid ſit ultra magnum mare, & indig
nabitur, aliquid eſſe ultimum ſibi. Sic Par-
this avaritia Craſſum dabit. Non horre-
bit revocantis diras Tribuni, non tempe-
ſtates longiſsimi maris, non circa Euphra
tem praſaga fulmina, & Deos reſiſtentes.
Per hominum, Deorumque iras ad aurum
ibitur. Ergo non immeritò quis dixerit,
rerum naturam melius acturam fuiſſe no-
biſcum, ſi ventos flare vetuiſſet, & inhibito
diſcurſu furentium, in ſua quemq; terra ſta
re iuſſiſſet. Magna pars erat pacis humana
maria pracludi, &c.*

Sed huic calumniæ, & obiectioni
plenè reſpondimus ſuprà d. lib. 1. cap.
16. ex num. 99. uſque ad 113. quæ hic
lector repetere poterit. Addique poſ-
ſunt, quæ in ſimili de Luſitanorum ad
Indiam Orientalem navigationibus
& lucris, vix ſumptus pro extenden-
da & conſervanda fide factos, æquan-
tibus, noviſsimè obſervat Seraphin.
Freitas de Imperio Aſiat. cap. 17. per
totum. Et quamvis non † negemus, 15
quin charitas aurum optimum, Dei
Verbum argẽtum præſtãtiſsimum ſit,
& his omnino medijs ac telis hanc Or
bis Novi converſionem, & acquiſitio-
nem peragi longè præclarius, & con-
venientius fuiſſe: † mirandum tamen 16
non eſt, nec uſquequaque ſuccenſen-
dum, quòd milites, & alij vulgares, &
ſæculares homines, aliquo divitiarum
deſiderio permoti, pias Regum noſtro-
rum leges, & ſinceram aliorum Reli-
gioſorũ virorum curam, atque incor-
ruptam prædicandi rationem ſuâ cu-
piditate fœdaverint, † cùm pecuniæ 17
obediant omnia, ut habetur Eccleſ.
cap. 10. verſ. 19. ubi Martinus Del-
rius in adagijs, & Ioan. Pineda in
comment. plura notarunt, & ſecun-
dùm Diphilum relatum ab Stobæo,
ſermon. 89. aurum † longè validiſsi- 18
mum ſit, per ipſum enim omnia ſcin-
duntur, & conficiuntur. Quod † & 19
bella, parricidia, legum tranſgreſsio-
nem, & plurima alia ſcelera in mun-
dum invexiſſe, eleganter oſtendit Vir-
gil. lib. 3. Æneid.

Fas omne abrumpit Polydorum obtrũcat,
& auro
Vi potitur, quid non mortalia pectora co-
gis
Auri ſacra fames?

Ovid. lib. 1. Metamorph:

Effodiuntur opes irritamenta malorum,
Iamque nocens ferrum, ferroque nocentius
aurum
Prodierat, prodÿt bellum, quod pugnat
utroque:

Lucanus lib. 3. Pharſal.

Vſque adeò ſolus ferrum, mortemq; timere

Auri neſcit amor ! pereunt diſcrimine nullo
Amiſſæ leges; & pars viliſſima rerum
Certamen moviſtis opes.
Et lib.7:
Impulit amentes aurique cupidine cæcos,
Ire ſuper gladios, ſuperque cadavera patrum
Et caſos calcare Duces.
Propertius lib.3.eleg.11:
Aurum omnes victa iam pietate colunt,
Auro pulſa fides, auro venalia iura,
Aurum lex ſequitur, mox ſine lege pudor.
Tibullus eleg.10.lib.1:
Divitis hoc vitium eſt auri: nec bella fuerunt,
Faginus aſtabat cũ ſcyphus ante dapes,
Non arces, non vallus erat, ſomnumque petebat,
Securus varias Dux gregis inter oves.
Balbus Poeta:
Aurum bella gerit, mucronibus imperat aurum,
Aurum ventoſis vela dat æquoribus,
Evertitq; urbes, & mœnia diruit aurum,
Delet & extructis oppida celſa rogis.
Et plenius Iacob. Philomuſus, dum canit:
Aurũ deſtructor vitæ, princepſq; malorũ,
O quam difficiles nectis ubique dolos:
O utinam natum nunquam mortalibus eſſes:
Dulcia ſuppeditas, quæ nocumenta vitæ.
Te propter pugnæ fiunt, & bella moventur,
Ad prædam, & cædes corpora noſtra trahis.
Proſternis gentes, & totum deſtruis Orbẽ:
Nulla fides homini, te duce, ſtare poteſt.
Fœderatu Regum, & falſos iungis amicos,
Imperio ſervit & genus omne tuo.

SECUNDO novatores nobis obij-
20 ciunt, † pacem non poſſe ijs placere, quibus immodica cupiditas eſt, ut eleganter, de Sylla loquens, inquit Velleius Paterculus volum.2. relatus à Pet. Fab.lib.1. Semeſt.cap.7. pag.42. in fine his verbis: *Tentavi tquè iuſtis legibus, & æquis conditionibus bellũ cõponere. ſed ijs, quibus & peſſima, & immodica cupiditas erat, nõ poterat pax placere.* Quod in hac detectione & cõquiſitione Indiarũ cõ
pertũſuiſſe aiunt, † cùm Hiſpani prop- 21
ter divitiarum cupiditatem, quâ (ut inquiunt) ducebantur, pacis, mãſuetudinis, & prædicationis Apoſtolicæ nullã curam habuerint, ſed bellis, armis, & terroribus omnia turbantes, aſpere, nimis, & crudeliter Indos tractaverint, ac ferè deleverint, & ubique plurima damna, & iniurias eorum rebus, & perſonis tyrannicè, & violenter in-
tulerint. In quibus † recenſendis, & 22
ſuccenſendis totam ſuam Indiarũ hiſtoriam Hieronym. Benzo. & eius additionator clauſiſſe videntur, & nimis dolent, & invehunt Epiſcopus Chiapenſ. in ſuis apologijs contra Sepulvedam, & in peculiari libello, cui nomen indidit: *Breviſsima relacion de la deſtruicion de las Indias*, Caietan. 2. 2. quæſt. 66. art.8. ad 2. Victoria in relect. de Indis, §. 4. concluſ.2. 5. 6. & 7. Fr. Auguſt. Davila in dict. hiſtor. Mexic. lib.1. cap.100. & ſequentib. ubi aliqua miracula, & ſupplicia recenſet, quæ Deus pro eiuſmodi crudelitatibus vindicandis operatus eſt, Ioan. Boterus in relat. univerſ.4. part.lib.3. pag.59. & ſequentib. Ioſeph. Acoſta lib.3. de procuran. Ind. ſalu. cap.4. & 5. Fr. Eman. Roder. in quæſt. regular. tom.2. quæſt. 99. art.4. Petr. Zicza tom.2. cap.33. & alij hiſtoriæ Indiarum ſcriptores varijs in locis. Et latè Ioann. Metellus in epiſtola, quæ Oſorij operibus præfixa eſt, à quibus habuit Theatrum vitæ humanæ, volum.12 lib.3. pag.2739. & iterum pag.2753.

Porrò † Chriſtianos, etiã cùm iuſtis 23
bellis operã navant, mites, atq; in parcendo, quantum fieri poſsit, faciles eſſe debere, multis argumentis, ultra alios, noviſsimè probat Fr. Ioan. Marquez in Gubern. Chriſt. lib.2. cap.28.

& ſeqq. ubi citat illud Arnobij lib. 1.
contra Gentes,cuius verba retulimus
24 ſup.lib.2.cap.17.num.86. Et † potuit
allegareClem. Alex.lib.2.Strom.cap.
8. ubi legem Deuter.cap.20.commen
dat, quæ etiam in agris oſtium redun-
danti quadam humanitate pomiferas
arbores ſuccidi prohibuit, allegoricè
oſtendens, ut addit Gentian. Herve-
tus ibîdem,ex hoſtibus eos ſolùm eſſe
interimendos,qui nobis poſſunt nocê
re,non eos, qui ſunt innoxij.

25 Sed ego † licèt abſolutè excuſa-
re non poſsim, nec debeam bella om-
nia,bellorumq; geſtorum exceſſus,at-
que omnes illos ſuperiorum tempo-
rum turbines, & quæ in Indos patra-
tæ dicuntur,crudelitates. Illud tamen
26 certè, &, intrepidè moneo, † ſicubi in
his peccarũ fuit, id planè nullatenus,
ut ſæpè diximus,Regũ noſtrorum pie-
tati, & iuſtificationi nocêre: quorum
27 ea † ſemper fuit cura, & ſolicitudo
erga Indorum converſionem religio-
sè, & ſuaviter diſponendam, liber-
tatem aſſerendam, bonam tractatio
nem, atque inſtructionem curandam,
damna, & iniurias, quæ miſeris illis
irrogabantur, vindicandas, & depel-
lendas, & viros probos, doctos, ac
religioſos,ad hæc omnia commodius
exequenda, undecumque quæren-
dos, conſulendos & delegandos, ut
iniuncto ſibi à Sede Apoſtolica mune-
ri abſque dubio ſatisfeciſſe videan-
tur, ut conſtat ex ijs quæ diximus
ſuprà lib.1. cap. ult. num.106. & ſe-
quentibus, & lib.2. cap. 8. num. 78.
cap.9. num.17. cap.15. num.25. cap.
17. num.59. & præcipuè cap.18. nu-
mer. 15. cum quinque ſequentibus.
28 Ita enim videmus † in primo capite
primæ illius inſtructionis, quam Ca-
tholici Reges Chriſtophoro Columbo
dederunt, ubi ad inſulas à ſe repertas,
cum Almiralij, & Gubernatoris titu-
lo remeavit; cuius verba, ultra alios,
refert Epiſcopus de Chiapa in repli-
cat.ult.adverſus obiection.Sepulvedę
pag.52. ſic pijſsimè, & prudentiſsim
cautum fuiſſe: *Por ende ſus Altezas
deſeando, que nueſtra ſanta Fè Cato
lica ſea aumentada, i acrecentada, man
dan i encargan al dicho Almirante, Vi
ſorey i Governador, que por todas las via
i maneras que pudiere, procure i trabaj
atraer a los moradores de las dichas Isla
i tierra firme, a que ſe conviertan à nueſ
tra ſanta Fè Catolica, è para ayuda dell
ſus Altezas embian al devoto Padre Fra
Buil, juntamente con otros Religioſos, qu
el dicho Almirante conſigo ha de llevar
los quales por mano, è induſtria de lo
Indios, que acà vinieron, procuren, qu
ſean bien informados de las coſas de nueſ
tra ſanta Fè, pues ellos ſabran i en
tenderan mucho de nueſtra lengua, è pro
curando de los inſtruir en ella lo mejo
que ſer pueda. I porque eſto mejor ſe
pueda poner en obra, deſpues que en bue
na hora ſea llegada allà la armada, pro
cure, è haga el dicho Almirante, que todo
los que en ella van, e los que mas fuere
de aqui adelante, traten muy bien, è amo
roſamente a los dichos Indios, ſin que le
hagan enojo alguno; procurando, que ten
gan los unos con los otros converſacion
familiaridad, haziendoſe las mejores obra
que ſer puedan. I anſimiſmo el dicho Al
mirante les dè algunas dadivas gracioſa
mente de las coſas de mercaduria de ſu
Altezas, que lleva para el reſcate, i lo
honre mucho: i ſi caſo fuere, que alguna,
algunas perſonas trataren mal a los In
dios en qualquiera manera que ſea, el di
cho Almirante como Viſorei, i Governa
dor de ſus Altezas lo caſtigue mucho po
virtud de los poderes de ſus Altezas qu
para ello lleva.*

Et poſteà, cùm ijdemmet Catho
lici Reges † nobilem, & prudenten
virum Nicolaum de Ovando Alcant
tenſis Militiæ Equitem ad earumden
inſularũ regimẽ mitterẽt anno 1501
hoc ei præcipuè in mãdatis dederunt
*Que procuraſſe cõ grã vigilãcia i cuidado
que todos los Indios de la Eſpañola fueſſe
libres de ſervidumbre, i que no fueſſen mo*

leſtados de alguno, ſino que viuieſſen como
vaſſallos libres, governados i conſervados
en juſticia, i que procuraſſe que en la ſanta
Fè Catolica fueſſen inſtruidos; porque ſu
intencion era, que fueſſen tratados con mu-
cho amor i dulçura, ſin conſentir, que na-
die les hizieſſe agravio, porque no fueſſen
impedidos en recibir nueſtra ſanta Fè, i
porque por ſus obras no aborrecieſſen a los
Chriſtianos. I que para que mejor pudieſ-
ſen ſer dotrinados, ſe procuraſſe, que ſe co-
municaſſen con los Caſtellanos, tratando
con ellos, i ayudando los unos a los otros:
ut refert latiùs Anton. de Herrera in
dict.hiſt.gener.Indiar. decad.1. lib.4.
cap.11.& 12.& lib.5.cap.11.qui etiã
eâdem decad.1. lib.6.cap.19.& lib.9.
cap.5.& 14.alia decreta recenſet, quę
eorundem Catholicorum Regum piã
hac in parte ſolicitudinem, & ſtudium
commendant.
Sed hoc gravius, & luculentius oſtẽ-
30 ditur † ex clauſula quadam teſtamen-
ti ipſius Eliſabeth Reginæ Catholicæ,
quam refert Epiſcopus de Chiapa ubi
ſuprà, & idem Herrera dict. decad.1.
lib.7.cap.12.ubi ita cavetur: *Item, por*
quanto al tiempo que nos fueron concedi-
das por la ſanta Sede Apoſtolica las iſlas
i tierra firme del mar Oceano, deſcubier-
tas i por deſcubrir: nueſtra principal intẽ-
cion fue al tiempo que lo ſuplicamos al Pa
pa Sexto Alexandro de buena memoria,
que nos hizo la dicha conceſſion, de procu-
rar de induzir i traer los pueblos dellas,
i los convertir a nueſtra ſanta Fè Catoli-
ca, i embiar a las dichas islas i tierra fir-
me, Prelados, i Religioſos, i Clerigos, i o-
tras perſonas doctas, i temeroſas de Dios,
para inſtruir los vezinos, è moradores de-
llas en la Fè Catolica, è los enſeñar, i do-
tar de buenas coſtumbres, è poner en ello
la diligencia devida, ſegun mas largamen-
te en las letras de la dicha conceſſion ſe cõ-
tiene. Porende ſuplico al Rei mi ſeñor muy
afectuoſamente, encargo i mando a la di-
cha Princeſa mi hija, i al dicho Principe
ſu marido, que aſsi lo hagan i cumplan, è
que eſte ſea ſu principal fin, i que en ello
pongan mucha diligencia, i no conſientan
ni den lugar, que los Indios vezinos, è mo-
radores de las dichas islas, è tierra firme,
ganadas, è por ganar reciban agravio al-
guno en ſus perſonas ni bienes: mas man-
den, que ſean bien i juſtamente tratados; i
ſi algun agravio han recibido, lo remedien
i provean, por manera que no excedan co-
ſa alguna de lo que por las letras de la di-
cha conceſſion nos es inyungido, i manda-
do.
Ipſis quoque Catholicis Regibus
virâ iam functis, † & invictiſsimo 31
Cæſare ac Rege noſtro Carolo V. Reg-
ni habenas ſuſcipiente, Licenciatus
de Figueroa ad eaſdem inſulas miſſus
fuit ann.1518. eique peculiariter in-
iunctum, ſicuti refert idem Herrera
decad.2.lib.3. cap.8. ut quoniam di-
verſis opinionibus agitatum erat, utrũ
Indi, ſi in ſua libertate, & arbitrio re-
linquerentur, Fidei ſuſcipiendæ, & re-
tinendæ capaces eſſent? ipſe ſuper hoc
vocatis in conſilium prudentibus, &
integrioribus earum inſularum viris,
maturè deliberaret: *Teniendo ſobre to-*
do reſpeto a que los Indios fueſſen Chriſtia
nos para la ſalvacion de ſus almas, i para
que pudieſſen aprender a vivir como hom-
bres de razon, ſin darſe a vicios, i malas
coſtumbres, i la holgazania que uſavan, i
fueſſen mantenidos en juſticia, ſin recibir
daños ni opreſsiones. Para lo qual procu-
raſſe de formar las mejores ordenes que pu-
dieſſe, aprovechandoſe de las ordenanças
para eſto dadas por el Rei Catolico, acre-
centandolas, i diſminuyendolas como le pa
recieſſe, i haziendo otras de nuevo, con lo
que mas provechoſo parecieſſe para la in-
tencion que ſe llevava, poniendo penas à
los tranſgreſſores, i dando ſalarios a los
executores dellas de la hazienda Real.
Et poſtmodum anno 1523. ut ipſe
quoque Herrera recenſet decad.3.lib.
5.cap.1. † cùm Ferdinandus Corte- 32
ſius Mexicani Imperij, quod detexe-
rat, & gentium, rerumque in illo re-
pertarum eundem Imperatore Caro-
lũ V. certiorem ſuis nuntijs, & litteris

reddidiſſet, hoc teſponſum accepit: *Que ſobre todas coſas avia holgado ſu Mageſtad del deſcubrimiẽto de la Nueva-Eſpaña, i avia dado gracias a Dios, por aver entendido, que aquellos Indios eran mas habiles i capazes que los demas, haſta entonces deſcubiertos, para ſer inſtruidos en la ſanta Fè como Chriſtianos para ſalvarſe, que era ſu printipal intencion: i que pues todos eſtavan obligados a los ayudar, i trabajar en eſte propoſito, le encargava quanto podia, que tuvieſſe eſpecial cuidado con la converſion i dotrina dellos, i que con todas ſus fuerças, poſpueſtos todos interſſes, trabajaſſe quanto en el mundo fueſſe poſsible, como ſe convirtieſſen a nueſtra ſanta Fè Catolica, para que vivieſſen como Chriſtianos, i ſe ſalvaſſen, procurando reduzir, è inſtruir primero a ſus ſeñores i Caciques, i ponerlos en buenas coſtumbres, i toda orden de vivir, i deſterrando ſus vicios, idolatrias, i ſacrificios, i darles buen exemplo: i que fueſſen acariciados, i bien tratados, para que tuvieſſen amiſtad i contratacion con los Caſtellanos, defendiendo i caſtigando ſevera i riguroſamente à los que ſin orden i cauſa juſta les enojaſſen, hizieſſen guerras, o malos tratamientos, o les tomaſſen con violencia coſa alguna contra ſu voluntad, ſino con limpia i libre contratacion i reſcate, que era la paga, porque eſte era el mejor camino para traerlos al conocimiento de la ſanta Fè Catolica, que era el principal fin que ſe pretendia, i mas ſegura coſa convertir ciento por eſta via, que cien mil por otra. I qui en caſo, que por eſte camino no quiſieſſen obedecer, ſin que ſe les huvieſſe de hazer guerra: eſtà por ningun caſo ſe les hizieſſe, ſino es ſiendo ellos los agreſſores, i aviendo hecho daño a los Chriſtianos. I que aun quando los Indios huvieſſen cometido algun exceſſo: todavia antes de romper con ellos, ſe les hizieſſen primero los requirimientos que eſtavan ordenados, &c.*

33 Quem † ardentẽ Fidei & Religionis Chriſtianæ ſuaviter, & pacificè inter eoſdem Indos prędicandæ, & propagandæ zelum, & indeſinentem Regum noſtrorum curam in illis inſtruẽdis, defendendis, & benè tractandis, non minus efficaciter exprimunt alię inſtructiones, ordinationes, & ſchedulæ annis ſubſequentibus, diverſis Ducibus, Conquiſitoribus, & Gubernatoribus daræ, quæ extant apud eundem Herreram d.decad. 1. lib. 6. cap. 1. decad. 3. lib. 9. cap. 2. & lib. 10. cap. 9. & 10. & decad. 4. lib. 1. cap. 8. & lib. 2. cap. 3. & lib. 4. cap. 10. & lib. 6. cap. 11. & alibi paſsim, & in 4. rom. ſchedularum impreſſarum, pag. 221. & multis ſeqq. de quibus aliqua diximus ſup. lib. 2. cap. 17. num. 59. & cap. 18. ex num. 15.

Sed omitti non poteſt † notabilis quædam ſchedula Pijſsimi ac Prudenriſsimi Regis noſtri Philippi II. Vliſsipone 27. Maij ann. 1582. ad Archiepiſcopum Limanũ ſcripta, in qua damna, & vexationes Indis illatas graviter recenſet, & dolet, queriturque, quòd ea, quæ ad hoc tollendum, & puniendum ſtatuta fuerant, ut oportebat, ſervata non fuerint, ſic inquiens: 34
I porque aviendoſe proveido tan cumplidamente lo que ha parecido convenir al bien eſpiritual i temporal, i converſion de los dichos Indios, teniendo tanto cuidado de procurar q̃ fueſſen dotrinados, è inſtruidos en las coſas de nueſtra ſanta Fè Catolica, mantenidos en juſticia, i amparados en ſu libertad, como ſubditos i vaſſallos nueſtros: entendiamos, que nueſtros miniſtros cumplian lo que les aviamos ordenado: i de no averlo hecho ni cumplido, i llegado a eſtado de tanta miſiria i trabajos, nos ha dolido como es razon. I fuera juſto que vos, i vueſtros anteceſſores, como buenos i cuidadoſos paſtores, huvierades mirado por vueſtras ovejas, ſolicitando el cumplimiento de lo que en ſu favor eſtà proveido, ò dandonos aviſo de los exceſſos que huvieſſe, para que los mandaſſemos remediar, i ſe cumplieſſe nueſtra voluntad, que es de que eſtos pobres gozen de deſcanſo i quietud, i conozcan a nueſtro Señor, para

que

que mediante ſu Divina gracia, i la predi-
cacion del ſanto Evangelio puedan ſalvar
ſe, &c.

35 Extant † quoque aliȩ ſchedulæ 5.
& ult. Decen.b.ann. 1608. ad Excel-
lentiſſ. Proregem Marchionem Mõ-
tiſcla rium directæ, quibus ſeriò deci-
ditur: *Item ba partcido ordenaros, como*
lo bago, que ſi eſtos Indios no ſon rebeldes
ò enemigos de los vaſſallos mios, ò concu-
rrieren en eſta conquiſta otros de los titu-
los que lo pueden juſtificar, no ſe intente
por fuerça de armas, ſino por medio de Re-
ligioſos, i predicacion del Evangelio, ni ſe
conſientan malocas en las provincias de In
dios, que aun no ſe buvieren levantado,
ſiendo vaſſallos mios, ò infeſtaren los con-
fines, i vaſſallos mios: i que ſi a eſtos tales
quiſieren los Religioſos entrar a convertir
los, no lleven conſigo ſoldados, aunque las
inſtrucciones antiguas lo permitan, por
aver moſtrado la experiencia, que los ſol-
dados no ſe contentan con atender a la de-
fenſa de los Predicadores, ſino que exce-
diendo de los limites de las inſtrucciones,
bazen ſiempre grandes violencias, vexa-
ciones, i demaſias a los naturales.

Qvae omnia attendentes, & pio,
quo decet, affectu conſiderantes, me-
36 ritò † Reges noſtros Catholicos, hac
in parte non ſolùm excuſant, verùm
etiam laudant, ſanctaſque, & provi-
das eorum leges, ac ordinationes cõ-
mendant Ioſeph Acoſta lib. 2. de pro-
cur. Ind. ſalu. cap. 7. & lib. 3. cap. 5.
verſ. *Ad quas accedit*, & cap. 15. ubi in-
quit, ſemper Indos omnes Regijs le-
gibus liberos eſſe, & ſuis rebus liberè
uti, declaratum fuiſſe, & ut neque no-
ſtri milites aggrederentur non laceſſi
ti ad vexandos, cædendóſve Barba-
ros, neque illos undecunque captos
ſervire compellerent, graviſsimis pœ-
nis propoſitis, ijs, qui cõtrarium feciſ-
ſent: ita ut quæ Indis incõmoda acci-
derunt, hominũ magis nequitiæ, quàm
adminiſtrationis vitio referenda ſint:
37 *Quamvis* † *enim* (inquit) *rectè, & ſapien-*
ter conſtituta Reſpublica, quamvis æquis
legibus temperata, facilè improborum te-
meritate violatur, cùm ſit nibil, quod non
bumana perverſitas, ſi relinquatur ſibi, eb-
vertat in peius.

Frat. Auguſt. Davila in dict. hiſto-
ria Mexic. lib. 1. cap. 8. pag. 35. ubi in-
quit, leges iuſtiſsimas, & ſanctiſsimas
fuiſſe, quæ tamen ab improbis, & mi-
litaribus hominibus malè acciperẽtur
& exequerentur.

Ioan. Boterus ubi ſup. pag. 59. & ſe-
quentibus, ubi † idem tradens, damna 38
omnia, & exceſſus inſolentiæ, & ava-
ritiæ militum tribuit: *Che è di natura*
ſua ſmiſurata, irrationale, è inbumana, è
diſpietata, è cruda: non la tengono à fre-
no le leggi bumane, non le divine, non la
tema de la morte, non dell' inferno: Hor
che farà ella ne gli animi de ſoldati, alla
cui diſcretione ſiano rimeſsi populi im bel-
li, è di niuno potere? Non è fiera al mon-
do piu indomita, è piu crudele, che il ſol-
dato, bor che farà egli, ove lungi dal ſuo
Principe, ſi vegga padrone, è ſignor di og-
ni coſa?

Eman. Roder. dict. quæſt. 99. art.
4. † ubi ait, prædictis damnis, & op- 39
preſsionibus indeſinenti curâ Regum
noſtrorum, & ſupremi Conſilij India-
rum ſemper obviam itum fuiſſe: *In quo*
illuſtriſſimo Senatu id Chriſtianiſsimè tra-
ctatur, & media ad eas oppreſsiones ex-
tirpandas ſumma conſultatione adhibita
ordinantur; † *quæ ſi in illis tam remotis* 40
partibus non omnino executioni mandan-
tur, non eſt mirandum, cùm multa in bis
Hiſpaniarum partibus contra iuſtitiam,
contra expreſſam Regis, & ſui ſupremi Se
natus voluntatem moliantur, ratione quo-
rum non poſſumus Catbolicum, & Chri-
ſtianiſsimum Regem noſtrum, nec eius ſu-
premum Senatum arguere de peccato.

Idem non minus diſſertè oſtendit,
& fatetur Fr. Ioan. à Torquemada in
Monarch. Ind. lib. 1. cap. 14. & lib. 17.
cap. 19. & Hierony. Benzo. eiuſque
additionator, quamvis parum noſtris
rebus affecti, lib. 4. hiſt. Ind. cap. 17. &
18. in 4. p. Americæ ex pag. 78. & ite-

rum Ioſeph Acoſta dict. lib.3. cap.4.
pag.290. cauſam huius inobedientiæ
diſtantiæ locorum attribuens: *Nam
cùm remotiſsimæ* (inquit) *regiones hæ ſint,
caputque huius univerſæ Reipublicæ, ſive
Regiam, ſive Pontificiam Maieſtatem ſpe-
ctes, longiſsimè diſsitum, licentiæ, ac libi-
dini Præfectorum campus latè patens oſtē-
ditur, ut quicquid collibeat, licere ſibi etiā
opinentur. Quod enim longè diſtat, quaſi
nihil ad ſe pertineat, facilè temeritas hu-
mana contemnit. Hinc ſeditioſa conſilia,
tumultus etiam, atque adeò totius Reipu-
blicæ perturbatio: remedium verò oppido
ſerum, atque incertum. Itaque ut medici
pulmonum, ſi ægrotare cœperint, curando-
rum perdifficilē eſſe rationem, docent, quòd
ad traducendum eo uſque medicamentum
longa, & valdè clauſa via ſit per ſtoma-
chum, ut pharmaci vis iam debilitata per-
veniat, aut ne perveniat quidem, ita pla-
nè longinquitas ſupremæ potentiæ, atque
auctoritatis huius Reipublicæ ægritudini
levandæ remedia opportuna vix plerum-
que expectare permittit. Quamobrem quic-
quid in rebus Indicis à Præfectis peccatur,
ſine emendatione peccabitur, &c.*

Et conducunt verba Petr. Maffæij
lib.12. hiſt. Ind. Orient. circa finem,
41 pag. 303. † ubi pari ratione ſanctas
quoque leges à Luſitanis Regibus pro
Indis Orientalibus latas, ſimiliter elu-
ſas fuiſſe, ſic inquit: *Cæterum ſalutaria
Principis mandata, itemq; Prætoris edicta
non quantum par fuerat ponderis habue-
re obſervata, & exhauſta fermè facillima
quæque, reliqua, partim quod privatis
obſtarent commodis, haud æquo animo ac-
cepta: partim, nondum maturis ad agen-
dum rebus in aliud tempus dilata.*

Quod valdè mirandum non eſt pri-
mis illius temporibus, in his regioni-
bus, nullam adhuc certam Reipublicæ
formam habentibus, & inter homines
militares, bellis, ſævitiæ, & avaritiæ
ut plurimùm deditos, accidiſſe. Nam
42 bella † ſemper plures calamitates, in-
43 iurias, & damna producunt, & † mili-
tes vix pij, & clementes eſſe poſſunt,
ut latè, & eleganter, præter alios, oſtē-
dit Marcus Tullius in Orat. pro lege
Manilia, Vlpian. in l. ex conducto 15.
§. ſi vis, D. locati, l. illicitas, §. ne te-
nuis, D. de offic. Præſid. l. 2. l. cum affi-
nibus 5. C. de metat. & epidem. lib. 12.
Iuſtini. in Novella 130. de tranſ. milit.
D. Auguſt. lib. 19. de Civit. Dei cap. 7.
Eraſmus in adagio Dulce bellū in ex-
pertis, & in pacis querimonia, Men-
chaca lib. 1. quæſt. illuſt. cap. 10. Petr.
Gregor. lib. 11. de Repub. cap. 1. num.
5. Rævard. lib. 3. coniectan. cap. 6. Ra-
dulphus Forner. lib. 1. rer. quotid. cap.
21. Andreas Gail. de pace publ. lib. 1.
cap. 4. ex num. 34. Pet. Faber lib. 3. Se-
meſt. cap. 13. pag. 187. Rutil. Benzo-
nius de anno Iubil. lib. 5. cap. 10. pag.
532. Simon Maiolus in dieb. Canicul.
tom. 3. colloq. 2. de bellorum eventi-
bus, ferè per totum, Thom. Bozius de
ſign. Eccl. Dei, lib. 2. cap. 9. Petr. An-
dr. Canotherius in Aphoriſm. Polit.
Hippocr. lib. 1. pag. 555. & ſeqq. Mar-
quez in Gubernat. Chriſt. lib. 2. cap. 14.
& 31. Theat. vitæ humanæ vol. 7. lib.
4. pag. 1925. Bobadilla, qui plurimos
refert, in Polit. lib. 1. cap. 10. num. 34.
& lib. 4. cap. 1. num. 10. cum ſeqq. &
Cardin. Tuſchus verb. *Bellū mala mul-
ta operatur*, concluſ. 38.

Inter quæ, illud maximum eſt, † ut 44
leges inter arma non exaudiantur, ne-
que modus ſervetur, & ut ipſe Prin-
ceps, qui bellum cœpit, ſæpè ab eius
iniurijs milites ſuos cohibere nō poſ-
ſit, ut præclarè canit Lucanus d. lib.
3. Pharſal. ſuprà relatus, & lib. 10. dum
ait:

*Nulla fides, pietaſque viris, qui caſtra ſe-
quuntur,
Venaleſque manus, ibi fas ubi plurima mer-
ces.*

Seneca in Hercule furente tragœd. 1.

Arma † non ſervant modum, 45
*Nec temperari facilè, nec reprimi po-
teſt.
Strictus enſis ira, bella delectat cruor.*

Salluſtius in Iugurth. *Omne † bellum* 46

ſumi-

ſumitur facilè, caeterum aegerrimè deſinit, nec cuius poteſtate initium, eius & finis eſt. Eleganter Caſsiodor. lib. 1. variar. epiſt. 12. in fine: *Militaribus officijs aſſueti, ciuilitatem premere dicuntur armati, & ob hoc iuſtitiæ parere deſpiciunt, quoniam ad bella Martia ſemper intendunt: dum neſcio quo pacto aſſiduè dimicantibus difficile eſt morũ cuſtodire menſuram.* Tradunt alia auctores ſuprà relati, & Menoch. de arbitr. caſu 95. n. 28. Ioan. Garcia de nobilit. gloſ. 2. num. 4. & 7. Hieron. Zeuallos pract. commu. tom. 4. quæſt. 906. num. 6. & 166. & plenius omnibus † Michaël Hoſpitalis
47 lib. 5. ſuarum Poët. epiſt. in epiſt. ad Carolum Cardinal. Lotharenum, ubi inter alia ſic ait:

Nemo unquam bello melior fit, ſiue ſecunda,
Siue mala infelix commiſerit alite pugnam,
Bella docent homines peccare, metumque Deorum
Excutiunt, pœnas, infernaq; Tartara rident,
Hi quorum Solis fiducia nititur armis
Propoſita eſſe bonis in cœlo præmia ridẽt,
Tolle metum legum, rigidi legumque miniſtri
Emicat, & nullo retinetur ſica pudore,
Imbellem timidumque valẽtior exuit armis.
Et vita, zonaque, &c.

48 Et ſemper † victos à victoribus calcatos, & imbelles, ac timidos à potentioribus ſpoliatos, multis alijs Sacræ Scripturę, & bonorũ Auctorum teſtimonijs comprobat Gaſpar Sanctius in Iſaiam cap. 51. num. 71. & cap. 63. num. 13. Et vel ipſorum Romanorum
49 exemplo ſatis oſtendi poteſt, † quibus licèt militaris diſciplina magnæ curæ fuerit, & filiorum charitate antiquior,
50 atque potentior, † l. poſtliminium 19. §. filius, D. de captiuis & poſtlim. reverſ. Valer. Maximus lib. 2. cap. 7. Quintilian. in milite Marian. Veget. lib. 1. de re milit. iunctis alijs, quæ doctè & copioſè congerit Petr. Faber lib. 1. Semeſt. cap. 19. pag. 127. & Balthas. Ayala de iure, & officio belli, lib. 3. cap. 1. Adhuc tamen † eò laſciviæ & petulantiæ procedebant, ut 51
nõ ſolùm hoſtibus, verùm neq; ſocijs, & confœderatis parcerent, ut tradit Procopius lib. 3. de bello Goth. his verbis † *Romani exercitus Principes, & ſimul* 52
milites ipſi res ſubditorũ diripere, cõtumelijs, & ſceleribus nihil reliquum facere, adamataſque habere in præſidijs fœminas, luxui, ac temulentiæ operam dare. Sed milites ipſi, quum ſe præfectis inobedientes, contumaceſque exhiberent, in omnem abſurditatis, & flagitij ſpeciem incidebant, &c. De quo etiam multum dolet, & queritur Salvianus lib. 4. & 7. de prouiden. & alia congerens Bernard. Aldrete lib. 4. de antiquit. Hiſpan. cap. 28. Eòque alludens † Iuvenal ſatyr. 8. 53
inquit:

Curandum inprimis, ne magna iniuria fiat
Fortibus, & miſeris tollas licet omne quod uſquam eſt
Auri, atque argenti.

Et † Ludovicus XII. Galliæ Rex, ut 54
eius annales referunt, dicere ſolebat, plebem, & ruſticos eſſe paſcua tyrannorum & militum: tyrannos autem, & milites paſcua eſſe diabolorũ. † Et 55
Ferdinandus Davalos Piſcarię Marchio, ut refert Paul. Iovius in eius vita lib. 2: Nihil ijs, qui in bello verſarentur eſſe difficilius, quàm Martem ſimul & Chriſtum pari diſciplinâ coluiſſe, quãdò mos bellicus in hac corruptela militiæ, à iuſtitia & religione penitùs averſus eſſe videretur.

Vltra quę, notare etiam poſſumus, † quòd etſi Duces ac milites à 56
noſtris Regibus miſſi, diligenter & exactè traditum ſibi ordinem ſervare voluiſſent, ubi tamen ad has provincias pervenerant, multa ſeſe illis offerebant, quæ vel omnino ab incœpto deſiſtere ſuaderẽt, vel aliquid amplius audere, quàm in mãdatis accepiſſent.

Nam-

Nam aliquando Indorum feritas, & barbaries, domanda prius,& ad politicam, ac ſociabilem vivendi formam reducenda videbatur, ut ſic poſteà cũ illis de Fidei, & Religionis negotijs ſeriò, & utiliter agi poſſe. Interdum etiam alij,noſtros ad eos quietis, pijs, & tranquillis animis accedentes, ad hoſpitium,& commercium, vel ad Fidei legationem,& prædicationem exponendam,admittere recuſabant: ſæpè quoque admiſſos, & initio benevolè exceptos, poſteà ſine iuſta cauſa per inſidias adoriebantur. Quæ omnia, omni iure inſpecto, ut in ſuperioribus latè probavimus, legitimã bellandi occaſionem Hiſpanis Ducibus ac militibus præſtare potuerunt. Et
57 pariter efficiunt, † ut minus notandi, & ſuggillandi videantur, ſi quos fortè Barbarorum his rationibus debellaverint, vel alijs ſupplicijs affecerint, ut tetigimus ſuprà lib.2.cap.16.num.46. & ſequentibus, & expreſsè obſervat Ioſeph.Acoſta in hiſt. moral. Ind. lib. 7.cap.27. in fine, Ioan. Boterus in d. relat.univerſ.4.part. lib.3. ex pag.65. & eleganter Thom. Bozius lib.7. de ſign. Eccl.cap.5.in fine,& lib.10.cap. 13.verſ.*Hinc ut legimus*, quem noviſſimè refert & ſequitur Caliſtus Remirez in tract. de lege Regia Aragon. §.
58 32. num. 6. ubi ſcriptum † reliquit: *Mirum non fuiſſe,ſi cum belluis iſtis humana effigie contectis Hiſpani interdum aſperius egerint. Belluinis namque factis belluas omnes ſuperabant. Nam quæ beſtiæ ſui generis beſtias devorant,ut illæ mutuò ſeſe comedebãt:quæ beſtiæ filios ſuos alunt, ut pinguiores,& adultiores effecti, ſint parentibus (horrendum dictu!) pro cibo? Quo circa ut aliquis Hiſpanus fuerit aliquando in illas crudelis,tanta certè quidẽ immanitas erat illorum populorum, ut ad humanæ naturæ ſtudia revocari nullo modo poſſent, niſi edita fuiſſent in illos exempla illuſtriſſima ſuppliciorum atrociſſimorum; quæ tamen Epiſcopi, Religioſiq; noſtri cohibuerunt. Non benè igitur quidam ſcriptores invehuntur in Hiſpanos, quòd adeò fuerint diri in Indos. Aliquos ex Hiſpanis fuiſſe in aliquos Indos haud negandum, vix tamẽ erat,ut aliter fieri poſſet. Peccatum eſt ab aliquo: non totius eſt nationis id crimen,&c.*

Idem tradit Pet. Martyr in decad.
Novi Orb.decad 1. ubi refert, † ſæpè 59
inter Chriſtophorum Columbum, & frat. Builum Catelanum, Monachum Benedictinum, quem Præſulis Eccleſiaſtici nomine ac poteſtate Alex.VI. Papa ad Indias miſit, contentiones honeſtas exoriri, quòd Builus nimirũ contendebat, ne in gentes illas à noſtris aliquo modo ſæviretur: Columbus autem,& alij, multoties convenire, ut ſupplicia de illis ſumerentur,aſſeverarent.

Antonius quoque de Herrera in hiſt. gener.Ind. decad.4.lib.6.cap.11.
Rationes † militum, ac priorum Orbis huius cõquiſitorum commemorat, 60
quibus ſubactionem Indorum excuſabant,& defendebant.

Sed præſtat, ut † Theodori de Bry 61
verba ſubijciamus, qui in epiſtola quadam, quam hiſtoriæ Hieronymi Bezoni præfixit in quarta parte hiſtoriæ Americæ, etſi Hiſpanorum avaritiam, & ſævitiam adverſus Indos, mutuaſq; inter ſe cædes damnet, & ploret: poſteà ita concludit: *Verumtamen ne quis in Hiſpanicæ gentis ignominiam trahat, expendat unuſquiſque quid ab alijs aliarũ nationum hominibus fiat. An † non ſimi-* 62
lia quotidie à nobis perpetrantur? Frumẽtum, & vinum coëmimus, & in cellas ac horrea condimus, ut pauperes tempore famis,aut annonæ caritatis iugulemus.Fraudibus, uſuris,& impoſturis fratres noſtros facultatibus ſuis ſpoliamus, & exhaurimus. In mutuas cædes ambitione,& avaritia abrepti quotidie ruimus, nec modus eſt ullus,aut finis noſtræ cupiditati,& crudelitati. Ne ſimus ergo tam præcipites in damnandis Hiſpanis, quin prius nos ipſos ſeriò examinaverimus, num ipſis meliores ſimus? Multos enim inter Hiſpanos novi

viros

viros pios, & probos, non minus quàm in ulla alia gente, quod abſque ullius præiudicio dictum ſit. Si quæ ſævè, crudeliter, avarè, & iniquè geſta ſunt ab Hiſpanis in India, ea genti imputanda non ſunt, ſed potius militari licentiæ, quæ in alijs gentibus non minus efferata comperietur. Quis enim ignorat, quàm multa crudeliter patrata ſint, atque etiam num hodie patrentur à militibus Gallis, Germanis, Italis, & alijs in omnibus ferè expeditionibus ac bellis? Quis tamen æquus iudex hæc toti genti imputabit, &c.

His accedit, quòd lieèt verum ſit, plures Indos bellorum occaſione, &
aliquorum Hiſpanorum ſævitiâ, atque
63 avaritiâ conſumptos eſſe: † plurimi
tamen ex ijs, qui hodie in varijs inſulis, & provincijs, vel omnino, vel ex magna parte deſiderantur, quarum in gentem vaſtationem ita dolent, & exaggerant Epiſcopus Chiapenſis, & alij ex ſuprà relatis, non Hiſpanorum cauſâ, ſed varijs, & peſtiferis morbis ingruentibus, per:erunt, necnon etiã terræ motibus, quinimò & proprijs vitijs, præſertim ebrietatis, & herbæ *Coca*, uſu, cui ſupra modũ dediti ſunt, ut latiùs recenſet Pet. Zieza 2. tom. rer. Ind. cap. 29. Ioan. Boter. d. 4. part. lib. 3. pag. 99. & ſeqq. Ioſeph Acoſta in hiſt. natur. & moral. Ind. lib. 3. cap. 21. Fr. Auguſt. Davila in hiſt. Mexicana lib. 1. cap. 33. & cap. 39. Fr. Ioan. à Torquemada in Monarch. Indian. lib. 5. cap. 22. & Theat. vitæ humanæ vol. 2. lib. 4. pag. 339. Vbi ſpecialiter refe-
64 runt, qualiter † plurimi Indi Peruani variolarum morbo miſerrimè perie-
65 rint: & in † Nova Hiſpania anno
1545. lue quadam octingenta Indorum millia defeciſſe: & anno 1576. alteram contagionem exortam, quæ ſola duos Indorum milliones abſumpſit, ideſt, bis decem centena millia.
66 Quibus † calamitatibus Deus alias
quotidie clades occultis ſuis ʼiudicijs in eorundem Indorum perniciem videtur adijcere, ita ut plures pij, & re-
ligioſi viri eos † in totum brevi abſu- 67
mendos eſſe, prænuntiaſſe dicantur, ut referunt Avila, & Acoſta ubi ſuprà. Maximè cùm experiendo compere-
rint, † nihil in eorum ſalutem, & uti- 68
litatem curari, aut ſtatui, quod eiſdem maius damnum ac detrimentum non generet.

Vnde vindicis Dei irã magis, quàm Hiſpanorum ſævitiam in iſtorum Barbarorum diminutione, & internecione, ſuprà dicti Auctores agnoſcũt, fortè propter ipſorum ingentia ſcelera
& antiquam idololatriam, † ut in ſi- 69
mili excidio, & everſione urbis Romanæ, & Romanorum, quæ ſub Alarico contigit, conſiderant Socrates lib. 7. hiſt. Eccleſ. cap. 10. Nicephorus lib. 13. cap. 35. & Sozomenus lib. 9. cap. 6. qui ita ſcribit: *Cordatis verò hæc ob indignationem Dei Romanis evenire videbantur, ad eorum pœnam, quæ ipſi quondam præ nimia proservia, ac petulantia in ipſos, & pauperes iniquè deliquiſſent. Fertur itaque probus aliquis Monachus ex his, qui in Italia erant, Romam cum feſtinatione profectus, Alarico conſuluiſſe, ut urbi parceret, nec ſe tantorum malorum auctorem conſtitueret. Cui & Alaricus reſpondiſſe dicitur, ſe non volentem hoc tentare, ſed eſſe quemdam, qui ſe obtundendo urgeat, ac præcipiat, ut Romam evertat, quòd ille tandem fecit.* Et diximus alia ſuprà lib. 2. cap. 13. num. 52. & 63.

Tertiò † tandem calumniantes 70
inſiſtunt, & iuſtitiam acquiſitionis, & retentionis huius Novi Orbis eâ adhuc argumẽtatione convellunt, quòd etiam ſi Indi mali, & tyranni fuiſſent, non potuerunt, nec debuerũt ab Hiſpanis puniri, & ſpoliari, cùm certum
ſit, † quòd etiam ſi à prædone rem al- 71
terius aliquis capiat, non ideò magis iuſtum eius titulum capiens acquirere poſsit, iuxta text. in l. qui re, §. ſi quis alteri, D. de furtis, l. navigia, l. in civile, C. eod. l. ſuperempti. C. de eviction. l. ſi mancipia, C. de rei vind. & in noſtris terminis advertit Ioſeph

Digitized by Google

Acoſta lib. 3. de procur. Indor. ſalute, 72 cap. 3. Neque † titulum conceſsionis, ſive confirmationis Romani Pontificis aliquid prodeſſe contendunt: eius enim auctoritatem in dubium vocare nituntur, de quo latè egimus ſuprà lib. 2. ex cap. 22. ad 25. & ut aliquam eſſe 73 concedant, † ab exceſsibus, & peccatis excuſare non poſſe inquiunt, quę Hiſpani contrà ipſius Pontificis mentem, & intentionem in eiuſdem Orbis debellatione, & ſubactione patrarūt, argumento eorum, quæ latè notant Innocent. & Abbas num. 3. in cap. inquiſitioni de ſenten. excom. Matra de iuriſdict. 3. p. cap. 8. num. 31. & 32.

74 Rurſus † neque finem bonum prædicationis, & converſionis Indorum admittunt; quia finis bonus ſolus non facit actum eſſe bonum, aut legitimū, ſi per modum illicitum fiat, ut exemplo medici, qui ægro ſanitatem conferre tentat per maleficium, aut fornicationem, benè oſtendit Martin. Delrius in diſquiſ. mag. lib. 4. cap. 4. quæſt. 75 5. ſect. 2. pag. 333. Et † peccare quis poteſt faciendo bonā intentione etiam rem licitam, quæ ſibi non competat, ut ſimiliter docet, & probat idem Delrius ubi ſuprà pag. 335. & lib. 3. part. 2. quæſt. 4. ſect. 8. pag. 241. vel ubi in modo exercendæ rei ſibi competentis, & 76 permiſſæ excedere reperitur. † Vnde dicimus, exceſſum puniri, etiam ſi aliàs factum eſſet licitū, & permiſſum, ut notant DD. in l. ab executore, C. quorum appellat. & plures alij, quos refert Zevallus pract. commun. tom. 4. quæſt. 1. aliàs 897. num. 928. & ſequentib. & Caliſtus Remirez in tract. de lege Regia Aragon. §. 20. num. 65.

Denique minus probatur, quòd Reges noſtri culpas, & exceſſus, qui in his regionibus conquirēdis intervenerūt, Ducum, & militum vitio, & cupiditati tribuere velint, † quoniam is facere 77 videtur, qui iubet, etiam ſi mādatarius excedat, & ad reſtitutionem damnorū tenetur, quæ inde fuerint ſubſequuta, cap. qui per alium 72. de regul. iur. in 6. ubi Perr. Pechius plura notavit, l. ſi quis id quod, l. ſi familia, D. de iuriſd. omn. iud. l. 1. §. deieciſſe, D. de vi, & vi arm. l. 1. & per tot. ſi familia furt. feciſſe dicatur, cap. mulieres de ſent. excom. cap. fin. de homicid. Nam † licèt aliàs eventus cauſæ tribui ſoleat cauſæ proximæ & immediatæ, l. ſi mulier, D. rer. amor. hoc tamen locū non habet, quando cauſa illa immediata ex prima dependet, quæ & ipſam inducit, ut latè proſequitur Tiraquel. in tract. ceſſān. cauſa, limit. 10. Hippolyt. de Marſilijs conſ. 607. Pechius ubi ſuprà num. 13. Et ita † actum nō tribui exequenti, ſed ordinanti meritò docet Conſ. in l. item eorum, §. ſi Decuriones, D. quod cuiuſq; univerſ. cap. cum aliquibus de reſcrip. lib. 6. cum notatis à Petr. Surdo in tract. de aliment. tit. 8. privil. 59. n. 88. ¶ † Quinimo, etiam citra mandatum, dominum teneri de facto famulorum, & officialiū ſuorum, qui in officio deliquerunt, cui à domino præpoſiti ſunt, quia eorum conditionem explorare debuit, apertè oſtendit text. in l. ult. §. ſervorum, D. nautæ caupon. l. ne quid, ubi Bart. Baldus, & alij, D. de incend. ruin. naufr. l. 1. §. familiæ, D. de publican. & vectigal. l. ſi ſervus, §. ſi fornacarius, & §. Proculus, D. ad leg. Aquil. l. qui inſulam, §. ult. D. locati, cum multis alijs quæ latè in varijs cauſis adducunt, & expendunt Calcaneus conſ. 40. col. 2. Annania conſ. 71. num. 3. Gozadinus conſ. 63. n. 14. & ſeqq. Roland. conſ. 95. num. 11. & ſeqq. vol. 2. Caravita cauſar. crimin. diverſ. conſ. 116. lib. 2. Ioſeph. Ludovic. deciſ. Peruſ. 25. num. 18. Farinac. conſ. crimin. 63. num. 1. & in praxi crimin. 1. tom. q. 24. num. 49. & ſeqq. Ferdin. Rebellus de oblig. iuſtitię lib. 2. q. 11. & q. 14. ſect. 4. num. 42. ubi † quòd magnates non excuſantur à reſtitutione, cūm famuli, eorū potentiæ fidentes, damna inferunt, Menoch. de arbitrar. caſu 390. num. 19. & 8

conſ.

conſ.53.num.2. & ſeq.& conſ.1105.
num.2.& 1188.num.15.& 1194.nu-
82 mer.4.& 33. Vbi addit, † quòd dam-
ni occaſionem dans, etiam ex leviſsi-
ma cauſa tenetur ad damnum, Felinus
in cap.Petrus num.7.de homicid. Al-
ciatus in l.pronuntiatio,§.ſervientiũ,
num.34. D.de verb. ſignif. & de præ-
ſumpt. reg.1.præſ.40. n.4. Fr. Eman.
Roder.in ſumma,q.425.n.8. fol.121.
83 Vbi † quòd dominus habens ſervos,
vel miniſtros viles, tenetur ex delicto
eorum, nec poteſt allegare propriam
ignorantiam, Cardin. Tuſchus pract.
concluſ.iur.verb. *Damnum*,concluſ.7.
84 8.& 15. Vbi † quòd damnum debet
refici ab illis, quorum contemplatio-
ne cauſatur, Stephan.Gratian.diſcep.
forenſ.part.4.cap.625.& Mag.Lorca
in 2.2.ſect.7.diſput.55.ex num.1. ubi
85 tractat, quæ † obligationes oriantur
ex bello imprudenter illato. Et in eo,
86 qui † ratum habuit, ut perinde ſit, ac
ſi ipſe feciſſet,tã in cõtractibus, quàm
in delictis,l.1.§.quoties,D.de vi,& vi
armat gloſ. in d.cap.mulieres, pleniſsi
mè Salicet.in l.non ideó, C.mandati,
& Pechius in d.cap.qui facit ampl.11.
& in cap. ratihabitio de reg.iur.in 6.

Quibus addere poſſumus,quæ mul-
tum in terminis, & copiosè more ſuo
perſequitur Tiraq.in tract.de nobilit.
87 cap.37.n.134.docens, † nobiles, qui
in ſatellitium, & famulitium ſuum ſi-
carios, lenones, cęteroſque id genus
admittunt,aut retinent,ex eorum de-
lictis arbitratu iudicis plectendos eſſe.
Præſumi enim eorum cõditionem no
88 tam habuiſſe. Vnde † reſolvit Chaſſa-
neus ad conſuet. Burgun.rub.1.§.6.in
verb. *En meſuſage*, num.2.reficiendum
eſſe à Magiſtro militum, ſi damni ali-
quid milites prædijs dederint, citatq;
in id. l.2.C.de paſcuis publ.lib.12. Et
hoc ita ex facto, celebri Galliæ Arre-
ſto, pronuntiatum fuiſſe, tradit Ant.
Mornacius in notis, ſive obſervat. ad
Pandect.ad d.l. ſi familia, D.de iuriſd.
89 omn.iud.Nimirum, quia † Principes,
& Magiſtri militum eos punire,& gra
viter coërcere debent, qui ſine ipſo-
rum licentia bellum inferunt, vel in
terris proprijs, aut alienis hoſtiliter
graſſantur:cùm † in hoc crimen læſæ 90
Maieſtatis committant,l.3. D.ad leg.
Iul.Maieſt.l.ſi alium, §.eſt & alia, D.
quod vi aut clàm, l. Papinianus, §.rei
perduellionis, D. de acquir. hęred. l.
furem, D. ad leg. Cornel.de ſicar. l.1.
C. ut armor. uſus lib.11. ubi DD. &
in l. ex hoc iure,D.de iuſt.& iure,Bar-
tol. in l.hoſtes, D. de captivis, Inno-
cent. in cap. olim, el 1. de reſtit. ſpol.
& in cap.ſicut de iur.iuran.& Oldrad.
Andreas de Iſernia, Afflictis, & alij,
quos refert, & ſequitur Marta de iu-
riſd. 1.part. cap.39.num.1. & ſequen-
tibus.

VERVM autem verò † ab his quo- 91
que argumentis,& ſophiſmatibus, fa-
cilè Regum noſtrorũ iuſtitiam,& ma-
ieſtatem liberabimus,ſi prout ſæpè fe-
cimus, piam, & exactam illorum curã
in Indis convertendis, & idoneis me-
dijs,ac miniſtris ad id deligendis,con-
ſideraverimus, & conceſsioni Ponti-
ficiæ, & alijs titulis, ſigillatim à nobis
in tota hac tractatione perpenſis,eam
vim, quam habent, tribuamus. Non
enim ſolo occupationis iure nitun-
tur, ut argumentum videtur ſeppone-
re: neque dici poſſunt iniunctum ſibi
à Sede Apoſtolica prædicationis mu-
nus pro virili nõ adimpleſſe, cùm tot,
ac tales progreſſus Chriſtiana Reli-
gio in his regionibus fecerit, quot, ac
quales ſuprà, multis etiã in locis poſt
graviſsimos Auctores enumeravimus,
& quotidianâ præſentiâ, & experien-
tiâ cognoſcimus. Quod ubi conſequu-
tum eſt, † & rectus ac ſanctus finis, 92
qui intendebatur ad effectum perdu-
ctus, parum eius iuſtitiæ, & utilitati
officit,quod aliquid per militarem laſ-
civiam, avaritiam,aut petulantiam in
eius initijs, aut medijs diſponendis,
vel exequendis exceſſum ſit; licèt non
negemus excedentes peccaſſe, ut au-

ctori-

ctoritates in argumento relatæ concludunt. Principia † enim in omni
93 negotio longè ſemper à perfectione abfuerunt, nec ulla res conſummata poteſt eſſe, dum incipit, ut benè inquit Petr. Faber lib. 1. Semeſt. cap. 16. in princip. & ante eum Caſsiodor. lib. 2. var. epiſt. 3. dum ait: *Solent enim initia portendere meliora, dum à parvis inchoãt, quæ in ſequentibus magna ſe admiratione ſublimant.*

94 Et † quamvis regulariter incremẽta habère nõ poſsint, quæ illicitè cœperint, ſed ſtatim cũ ſua prava æmulatione deficiant, capite Novatianus 8. quæſt. 1. ſæpè tamen contingit, ut † ſi-
95 niſtra principia ad fœlices perveniant exitus, ut Iacob Geneſ. 27. per ſupplãcationem pervenit ad benedictionẽ, ut ſeges, quæ leproſâ manu ſeritur, munda tamen metitur, ut ex adulterino concubitu pulchra ſoboles naſcitur, quæ ſunt exempla text. in cap. nũ-
96 quam 241. quæſt. 1. Et † deformitas operis non attenditur, quando fuit recta intentio, & finis operantis, ut docet Rebellus de obligat. iuſt. lib. 3. q.
97 19. ſect. 3. Quia † finis facti cõſideratur potius, quàm modus ducens ad finem; & ut vulgò dici ſolet, ubi habemus effectum, non multum curamus de modo, l. quæritur, D. de bon. libert. l. fin. C. mand. l. ſi mater 3. ubi Bald. C. de inſtit. & ſubſtit. l. continuus. §. cùm ita, D. de verbor. obligat. idem Bald. in l. ſi adrogator, numer. 14. D. de adopt. Tuſchus practic. concluſ. verb. *Effectus*, concluſ. 51. & Ioan. Baptiſta Valençuela conſ. 85. numer. 28. Nam ut ait Probus in addition. ad Monach. in cap. cùm in aliquibus, n. 15. de reſcript. in 6. poſt Bald. in l. eã quã, circa princ.
98 C. de fideicomm. omne † agens agit propter finẽ, & finis dicitur cauſa cauſarum, & ab eo denominantur omnia; quod ſequuntur plurimi alij relati per Tiraquel. de retract. lignag. §. 1. gloſ. 7. num. 45. & Molina de Hiſpan. primogen. lib. 1. cap. 5. num. 15. ubi inquit, hoc eſſe, quod Philoſophi dicere ſolẽt. in omnibus rebus agendis finem principium eſſe.

Maximè, quia in dictis principijs, & medijs, ut † ſæpè etiã diximus, & probavimus, multa rectè, & ſalubriter 9
non ſolùm inſtituta, ſed operata ſunt, & plures viri pij, & religioſi, Apoſtolicam prædicandi formam tenuerunt, & ſuis virtutibus, miraculis, & martyrijs hunc Novum Orbem illuminarunt. Vnde † interventio aliorum, qui 10
aliter ſe habuerunt, nocère non debet. Nam † & miniſtri Dei eſſe ſolẽt, 10
etiam qui mali ſunt, ut pluribus probat Gaſpar Sanctius ſup. Iſai. cap. 10. num. 3. Et ſemper † cauſa iuſtior, & 10
potentior prævalet, inſpiciendaque eſt, l. ſi quis neque cauſam, cum ibi notatis, D. ſi cert. pet. Bald. in l. reos, col. 5. C. de accuſat. Ioan. Zephal. conſil. 141. num. 5. vol. 1. Ripa in l. ex facto, num. 14. D. de vulgar. Ioã. Gutier. lib. 3. pract. quæſt. 1. num. 11. & Molinus de pact. nuptial. lib. 1. c. 13. n. 40.

Et quando † cauſa, quę prodeſſe po- 10
teſt, concurrit cum ea, quæ poteſt nocère, illa attendi debet, non hęc, maximè ubi utilior & favorabilior eſt, l. 3. §. ſi quis palàm, D. de iure fiſci, l. multũ intereſt, ubi Iaſ. notab. 2. D. de verb. obligat. l. 2. §. ſi à pupillo, D. de uſucap. pro empt. idem Iaſ. numer. 3. Aretin. & Decius num. 11. in l. ſi Rufinus, C. de teſtament. Bartol. in Extravag. ad reprimendum, verb. *Non obſtantibus*, Bald. in l. hac conſultiſsimâ, in princ. num. 1. verſ. *In contrarium*, C. de teſtam. cum alijs, quæ notat Ioan. Garcia in tract. de nobilit. gloſſ. 12. num. 42. & Valençuel. conſ. 92. num. 222. & ſequenti. Et magis in noſtris terminis D. Auguſtin. epiſt. 49. quẽ refert, & explicat Alan. Cop. dial. 5. c. 23 pag. 720. ubi † docet, non eſſe ſpectã- 10
dũ, quod fœx Chriſtianorum, ſed quid perfecti Chriſtiani faciant, ſic inquiẽs: *Nolite conſectari turbas imperitorum, qui vel in ipſa religione ſuperſtitioſi ſunt,*

vel ita libidinibus dediti, ut obliti ſint, quid promiſerint, &c. & Ioseph. Acoſta dict. lib. 3. de procur. Ind. ſalut. cap. 11. in fine, ubi de ipſorum Indorum commẽdis loquens, ſic ait: *Verùm vitio hominum non cauſæ hoc fit. Neque verò pravorum perverſitas bonis detrahere debet.*
105 Quod † etiam generalius ad reliquarum rerum exceſſus, & abuſus tranſtulit Seneca lib. 5. nat. quæſt. in fine, dum inquit: *Si beneficia naturæ utentium pravitate perpendimus, nihil non noſtro malo accepimus. Nihil invenies tam manifeſta utilitatis, quod non in cõtrariũ transferat culpa.*

Neque his quicquam officit, quod de damnis Ducum, & militum noſtris Regibus imputandis in eodem argu-
106 mento prætexitur. Nam † verior, & generalior iuris traditio eſt, dominum regulariter de ſuorum famulorum delictis, & exceſsibus non teneri, ut probat text. in l. 1. §. deieciſſe, & §. quoties, & in l. 3. D. de vi, & vi arma. l. 1. de eo per quem fact. erit, l. 2. D. de noxal. action. & in cap. cùm ad Sedem, de reſtit. ſpol. cum multis alijs, quæ congerit Felinus in cap. Petrus, num. 2. de homicid. Iaſ. in l. 1. in princip. D. ne quis eum, qui in ius voc. Curt us Iun in l. v. poſt numer. 13. C. de ſerv fugit. Afflict. deciſ. 82. numer. 2. Alciat. de præſumpt. regul. 40. numer. 2. Curt us Sen. conſil. 41. col. 1. Franc. Marcus deciſ. Delphin. 423. num. 11. & ſequentibus, & deciſ. 425. 1. part. Iul. Clarus, qui de communi teſtatur in praxi crimin. quæſt. 86. verſic. *Hinc infertur*, Farinac. in eâdem prax. 1. tom. quæſt. 24. num. 48. & Alexand. Ambroſinus deciſ. Peruſ. 48. nu-
107 mer. 25. 2. part. Et licèt † hoc ſecũdùm ipſos, & alios, quos ſup. retulimus, limitari ſoleat, in dominis, qui delicta mandant, aut rata habent, vel qui miniſtros viles, aut minus idoneos officijs, & negotijs gerendis tam togæ,
108 quàm belli præficiunt Satis † tamen conſtat, quantum hoc genus culpæ à Catholicis Regibus noſtris ſemper abfuerit, quibus, ut ſæpè diximus, & probavimus, nihil charius, & antiquius fuit quàm pias, & opportunas eiuſmodi expeditionum leges edicere, idoneos earum executores diligenter inquirere, & flagitioſam tranſgredientium petulantiam ſeveriſsimè coërcere. Cui ſi aliquando ſufficienter, atque efficaciter obviam iri non potuit, id ſanè ingenti locorum diſtantiæ, militum avaritiæ, Indorum ruditati, & feritati, & alijs cauſis tribuendum eſt, quantum ſuprà meminimus. ¶ † Vnde 109
ſuccedit alia non minus certa, & communis Doctorum admonitio, quæ habet, dominum abſentem, ignorantem, vel prohibentem nullatenus de ſuorum famulorum, miniſtrorum, ſive officialium delictis teneri, idemque eſſe, ſi eis plenè reſiſtere, quamvis cuperet, non valuerit, ut conſtat ex traditis à Felino, Curtio Sen. & Afflict. ubi ſuprà gloſſ. in cap. 1. verb. *Archidia.* de offic. Archid. Speculat. in titul. de legat. §. iuxta, verſic. *Quid ſi amici*, Baldo conſil. 222. lib. 2. Caſtrenſ. in l. videamus, D. locati, Decio in l. 3. numer. 8. C. de pact. Sylveſt. in ſumma, verb. *Dominus*, numer. 7. Calcan. conſil. 64. numer. 6. Ruin. conſil. 21. num. 1. lib. 4. Grammat. deciſ. 47. num. 1. Anton. Gabriel concluſ. 8. num. 62. lib. 7. Farinac. dict. quæſt. 24. ex num. 55. Ambroſ. dict. deciſ. 48. numer. 26. & in noſtra ſpecie probat Ioã. Boter. in dict. relat. univerſ. 4. parte, lib. 3. pag. 59. & ſequentibus, Ioã. Matienzus in tract. manu ſcripto de moderat. Reg. Perù, lib. 1. cap. 2. & 3. ubi ſe remittit ad ea, quæ latiùs dixerat in altero tractat. de ſtylo Cancellar. tit. 1. præeminent. 17. caſu 20. declarat. 9. & tangit Fr. Emanuel Roder. in quæſt. tegular. 3. tomo, quæſt. 32. art. 4. verſ. *At contraria.* Et in dubio † ſemper 110
præſumi dominum ignorare ea, quæ malitioſè, & flagitioſè à ſuis famulis, vel ſervis geruntur, docet tex. in cap.

quia

Digitized by Google

quia preſularus 12.q.4. Alex.conſ.45. num.5.lib.1.Boër.deciſ.277.num.7. Ripa in tract.de peſte,tit.de remed.ad conſervan.ubert.num.131.& Ambroſin.ſupr.num.25. Et in ipſis noſtrorum Indorum terminis noviſſimus Seraphin.Freitas de iuſto Imper.Aſiat.cap.12.numer.12. ubi concludit,quòd licèt per Ducum & militum vim, & tyrannidem contra Pontificis, & Regum Hiſpaniæ mentem, voluntatem, ac ordinationes Indi bonis ſuis ſpoliati fuerint,Regemque Hiſpaniæ ut ſuperiorem cognoverint;hoc tamen nihil iuſtæ eiuſdem Regis poſſeſsioni,retentioni,& adminiſtrationi nocère,ex traditis à Salmeron. tom.12.tract.38. ad fin. Acoſta lib.2.de proc.Ind.ſalut. cap.2.ad finem,& cap.3.& Salon.2.2. quæſt.60.art.6. controverſ.1. verſic. *Denique.*

SVMMARIVM Capitis VII.

1 Indi Occidentales an ſervi capientium effici poſſent? olim dubitatum fuit.

2 Opinio erronea aliquorũ,qui Indos ſervos effici poſſe putarunt, plura damna generavit.

3 Libertas naturali iure inſpecto omnibus hominibus competit.

4 Servitus communi omnium gentium iure ex iuſtis bellis induci cœpit. Et quare?

5 Servi non tam à ſerviendo, quàm à ſervando dicuntur.

6 Servitutis diffinitio, & qui de eius origine,cauſis,& differentijs ſcripſerint? Et num.32.

7 Servitus non eſt contra aliquod expreſſum præceptum iuris naturalis.

8 Bodini opinio damnatur, qui nunquam ſervitutem licitam,vel utilem eſſe contendit.

9 Cyrus apud Xenophont. & Horatius quid de hominum captivitate ſentiant?

10 Servi Græcè Soſiæ *dicuntur quaſi ſervati.*

11 Adagium,Quot ſervi,tot hoſtes, qualiter invertat Feſtus Pompeius?

12 Captivitatem iuſtam etiam ex iniuſtis bellis oriri poſſe, putat Menchaca. Cõtrarium num.75.

13 Servus quis eius fit, à quo ſuperatur.

14 Servitutes hominum inſtar pecudũ admiſſas,& locus D. Auguſtini.

15 Bellum ex utraque parte iuſtum reperiri,vix poſſibile eſt. Et num.76.

16 Militari uſu etiam capti in bello iniuſto,ut ſervi detinentur.

17 Captivitas etiam citra belli cauſam exerceri poſſe videtur.

18 Lex poſtliminij 5. §. 1. D. de captivis expenditur, & declaratur. Et numero 83.

19 Romani qualiter captivitatis, & poſtliminij ius exercuerint?

20 Pet.Bellinus Indos Occidentales ſervos effici potuiſſe, opinatur. Contrarium num.89.

21 Infideles ſunt hoſtes Chriſtianorum,& etiam in Eccleſia capi poſſunt.

22 Hominibus quibuſdam natura ſtannũ dumtaxat infudit. Ex Platone.

23 Barbaros ſervos effici eorum, à quibus excoluntur,aliqui putant.

24 Æthiopum captivitas, qua ratione ab aliquibus defendatur. Et 27.& 108.

25 Fortuna multis parcit in pœnam, ex Plinio.

26 Indi rebelles, apoſtatæ,vel ſe ipſos voluntariè vendentes, ſervi fieri poſſunt. Et num.60.

28 Iuſtitiam bellorum,quæ inter ſe Barbari,& Infideles gerunt,Chriſtiani anxiè indagare non debent.

29 Infideles, & Barbari ſuis legibus tam in pace, quàm in bello reguntur, & noſtrarum laqueis non innodantur.

30 Cap.1.diſt.7.& Exodi auctoritas cap. 12.ponderatur.

31 Legis veteris auctoritates an, & quatenus poſſint à Chriſtianis allegari ad deciſionem cauſarum?

32 Vendere quis ſe ipſum poteſt, ob pretiũ participandum.

33 Indos ſervos effici non poſſe, certior ſententia eſt, & qui Auctores eam expreſsè ſequantur. Num. 53.

34 Dominatio quæ cōceditur Principibus Chriſtianis in Barbaros infideles ob Fidei receptionem à coacta, & vili ſubiectione ac ſervitute aliena eſſe debet.

35 Suavitas multum conducit ad Fidei receptionem.

36 Principes, qui populis recenter quæſitis parum affecti ſunt, D. Thom. reprehendit.

37 Victores cum victis qualiter ſe habere debeant?

38 Ammiani Marcellini elegans locus expenditur.

39 Cap. noli 23. quæſt. 1. ponderatur, & illuſtratur.

40 Victo, vel capto miſericordia debetur, in quo pacis perturbatio non timetur.

41 Infideles ubi convertuntur ad Fidem, filij Dei, & liberi fiunt, unumq; in Chriſto, & in Eccleſia cum cæteris fidelibus corpus conſtituunt, ex D. Paulo, & Clement. Alexand.

42 Domini ſe mitius habere debent cum ſervis ad Fidem converſis.

43 D. Matth. verba cap. 17: Ergo liberi ſunt filij, explicantur.

44 Fidei ſuſceptione mediante à quintuplici ſervitute liberamur.

45 Chriſtiani quomodo ſervos poſsidere, eiſque uti debeant, ex D. Auguſtino.

46 Legem ferre ſummus Pontifix poteſt, & expedit, ut converſi ad Fidem ab omni humana ſervitute liberi fiant.

Servos, ſi baptizentur, liberos fieri aliqui Rom. Pontifices ſtatuerunt, ibidem.

47 Iudæis converſis multum favent Romani Pontifices.

48 Extravag. 2. de Iudæis, inter communes explicatur.

49 Iudæis, qui convertuntur, multæ iniuriæ à tyrannis fiunt, & damna, quæ inde proveniunt.

50 Converſi de novo ad Fidem miſerabiliũ perſonarum numero habentur, & privilegijs utuntur.

51 Chriſtiani à Chriſtianis in bellis, quãtumvis iuſtis, capti, ex generali conſuetudine ſervi non fiunt.

52 Balduinus notatur, dum iniuſtè damnat morem non efficiendi ſervos eos, qui in bellis Chriſtianorum capiuntur.

54 Pauli III. reſcriptum pro libertate Indorum expenditur.

55 Clemens IIX. Indos, tanquam tenellos Fidei palmites, ſuavi manſuetudinis imbre rigari præcepit.

56 Reges Catholici plurimas leges, & cautiones fecerunt pro Indorum omnimoda libertate aſſerenda, & tuenda.

56 Columbus graviter reprehenſus fuit à Regibus Catholicis, quòd Indos quoſdam tanquam ſervos in Hiſpaniam miſit.

58 Caroli V. Imper. temporibus multis modis & pœnis Indorum libertati conſultum fuit.

59 Indi rebelles, Caribes, Canibales, & alij nimis efferati, etſi aliquando ſervi effici iuſſi fuerint, poſteà tamen hoc abrogatum fuit. Et quare? numero 60.

61 Indos primis illis tẽporibus pravi duces ac milites ſub varijs, & iniuſtis coloribus captivabant.

62 Granatenſium rebellium filij parvuli propter dubium circa eorum ſervitutem exortum, liberi declarati ſunt.

63 Æthiopes ſi quis gregatim mercatus ſit, & dubitet de iuſta captivitate aliquorum, & qui illi ſint, diſtinguere nequeat, omnes liberos dimittere debet.

64 Libertas inæſtimabilis, & favorabilis eſt, & pro ea in dubio pronuntiandum.

65 Libertatis datio pia, & meritoria cenſetur, eiuſque favore multa contra communes iuris regulas ſtatuta ſunt.

66 Libertate nihil gratius præſtari poteſt, & eius privatio omni ſupplicio gravior cenſetur, & morti comparatur.

67 Leges, & ſchedulæ Regiæ, quæ omnes Indos ſtatim liberos iudicari iubent, &

in

in poſſidentes probandæ legitima ſervitutis neceſſitatem tranſmittunt, qua ratione nitantur?
68 Servitutis in poſſeſſione qui morantur, regulariter pro verè ſervis haberi debent: & quando hoc limitetur?
69 Poſſeſſio vitioſa non relevat quem ab onere probationis.
70 Lex 5. titul. 14. part. 3. & verba Gregor. Lopez ibidem ponderantur, & explicantur.
71 Liberi eſſe omnes homines præſumūtur, & in naturali ſtatu manere.
72 Indi nunquam aut rarò ea intentione, aut iuſtificatione debellati ſunt, ut ſervi effici potuerint.
73 Indi rebelles, quo pacto compeſcendi, & puniendi ſint?
74 Bellum nunquam poteſt eſſe iuſtum, ubi nulla præceſſit iniuria.
76 Bellum licèt non verè, probabiliter tamen ex utraque parte iuſtum eſſe poteſt.
77 Bellum ut legitimum ſit, non ſolùm iuſtitiam cauſæ, ſed etiam Principis licētiam, & auctoritatem requirit.
78 Legis antiquæ, privata bella prohibentis, verba referuntur.
79 Maieſtatis læſæ tenentur, qui ſine licētia Principis bella inferunt.
80 Indi ex bellis, ſine licentia Principis illatis, non magis ſervi effici potuerunt, quàm ſi à Pyratis, vel latronibus caperentur.
81 Bella iniuſta ſecundùm Bald. ſunt manifeſta latrocinia.
82 Belli iuſti, & legitimè indicti, ſi quis ordines excedat, ad reſtitutionem tenetur.
84 Extraneas gentes ob id ſolum, quòd nobiſcum fœdus non habeant, ſervas efficere non poſſumus. Et num. 87.
85 Hoſtes veri non ſunt, quibus ſolemni modo bellum indictum non eſt.
86 Bella apud Romanos quibus cæremonijs denuntiarentur? remiſſivè.
Lex mulier 6. D. de captivis, exponitur, ibidem.
88 Indi alieno Orbe reperti non pertinēt ad Pomponij reſponſum.
90 Romani qualiter hoſpitij, & confœderationis iura cum provincijs inirent? remiſſivè.
91 Beneficia, quæ Barbaris in Fidei prædicatione impenduntur, ſervitutis irrogatione penſanda non ſunt.
92 Servi per Fidei, & baptiſmi ſuſceptionem liberi non fiunt.
93 Baptiſmi Sacramentum homines liberos fortius in ſua libertate confirmat.
94 Indi, & Æthiopes quales & quando ſervi effici poterunt?
95 Bella ubi inferuntur, ob bonum, & defenſionem alicuius, quid defendēs ſumere poſſit?
96 Indi Occidētales, exceptis Mexicanis, rarò ſervitute bello captorum utebantur. Et 103.
97 Phœnices olim, ultra alias divitias Hiſpaniæ, Hiſpanos furabātur, & in alijs provincijs ut ſervos vendebant.
98 Tyrus, Phœnicum Metropolis, ditiſſima fuit.
99 Tagormæ, ſive Togorma nomen apud Ezechiel. cap. 27. quid ſignificet?
100 Ezechielis verba capit. 27. ibi Thubal, & Moloch, de Hiſpania accipiuntur.
101 Plagiarij ſunt, qui homines liberos rapiunt, & vendunt, & quibus pœnis ſubdantur.
102 Lex ult. C. ad legē Flav. de plagiar. remiſſivè explicatur.
104 Indi etiam ſi venditi dicantur ab alijs Indis, qui eos bello ceperunt, vel quia ipſiſe vendiderint, ſervi eſſe non poſſunt.
105 Infidelitatis tempore, quæ quis illicitè habuit, ea etiam Chriſtianus effectus reſtituere debet.
106 Infidelium malas leges vitare, vel emendare Chriſtiani tenentur.
107 Latro eſt, qui à latronibus comparare ſolet.
108 Æthiopum ſervorum venditio, & negotiatio difficilis, & periculoſa videtur Molinæ, & alijs.

109 Æthiopes ſervos qui emunt, quando in conſcientia ſecuri ſint?

110 Servus quis ut in perpetuum effici poſſit, debet pretium ſervituti æquale eſſe.

111 Mancipia, quæ ex India Orientali adducuntur, quando verè ſervire debeant? Et num. 116.

112 Servorum Indiæ Oriantalis occaſione plures lites in Limano Senatu exortæ ſunt, & varijs, ac contrarijs ſententijs terminatæ, & de earum fundamentis.

113 Schedulæ Regiæ referuntur, quæ prohibent Indos etiam Orientales in his Occidĕtalibus ſervos fieri, quăvis Mauri eſſe dicantur.

114 Indorum Orientalium ſervitus, aut libertas non ex Regni Caſtellæ, ſed Luſitaniæ legibus, & ordinationibus iudicanda videtur.

115 Auctor in dubio ſervitutis Indorum Orientalium, conſuluit D. D. Anton. à Morga Præſidem Quitenſem, & quid ille reſponderit?

116 Sinæ, aut Iapponienſes ſervi effici non poſſunt, niſi ubi ſe, aut filios ſuos vendunt, & tunc temporaliter ſerviunt.

CAPVT VII.

Indos, & reliquos infideles, qui Fidei prædicandæ, & conſervandæ cauſa Chriſtianis Principibus ſubijciuntur, naturali libertate privandos non eſſe: idque ſummo ſemper ſtudio à Catholicis noſtris Regibus cautum.

HAEC, quæ adeò latè de titulis acquirendi, & retinendi huius Novi Orbis in ſuperioribus diſputavimus, præiudicio quodam oſtendere poſſent, quid in ea quæſtione probemus, quæ olim diu ac multum agitata comperitur. Vtrum † ſcilicet Indi, qui præ- 1
dictis modis Hiſpanorum Regum Imperio, & ditioni acceſſerunt, ſervi cĕſendi ſint, & ſervorum iure tractandi, vel potiùs in ſua naturali libertate remaneant, ita ut à cæteris eorumdem Regum vaſſallis in nihilo differant? Sed quoniam gravis admodum, atque utilis eſt, & in his provincijs, primis illis temporibus, plures rixas, & contentiones excitavit, pluresque etiam Regij Senatus conſultationes ac declarationes extorſit, operæpretium duxi, illam nunc ſpecialius examinatam pro coronide huius libri ſubtexere, ut veritas dilucidior appareat: cuius † ignorantia, vel tergi- 2
verſatio tot olim Hiſpanos in periculum gehennæ deduxit, & tot Indorum millia miſerabili ſtrage conſumpſit, quam paſsim multi pij, & docti viri ſuis ſcriptis deplorant, & præcipuè Epiſcopus Chiapenſ. in peculiari libello, cui deſtructionis Indiarum titulum fecit.

Et in primis, qui eiuſmodi Indorum captivitatem, & ſervitutem tueri conantur, eâ argumentatione ducuntur; quòd † etſi libertas res na- 3
turalis ſit, & naturali iure inſpecto omnibus hominibus competat, l. manumiſsiones 4. D. de iuſtitia & iure, l. libertas 4. D. de ſtatu hom. l. quod attinet 32. D. de regulis iuris, l. ſi id quod 64. D. de condiction. indeb. §. libertas inſtitut. de iure perſon. l. 1. tit. 22. part. 4. cum alijs, quæ eruditè poſt Ciceron. lib. 1. de offic. tradit Connanus lib. 2. cŏment. cap. 1. Alexand. lib. 1. Genial. cap. 10. ubi Tiraquel. idem Tiraquel. de nobilit. cap. 6. numer. 4. & Vaconius lib. 1. declarat. iur. cap. 10. & ſequentibus. Vnde meritò dixit Quintilian. lib. 3. cap. 10: *Liberos natura omnes, & iiſdem conſtare elementis, & fortaſſis antiquis etiam*

nobilibus ortos dici poteſt. Adhuc tamen
cum Barbari, & infideles ob id ſolùm
quòd tales reperiantur, bello domari,
& ſubiugari poſsint, ex doctrina
Ariſtotel. Ioan. Maior. & aliorum, de
qua latè egimus ſup. lib. 2. cap. 7. &
10. cum ſequentibus, & aliæ etiam
cauſæ intervenerint, propter quas iuſtis
bellis puniri potuerunt, ut in eodem
libro probavimus, non debet novum
aut inſolens iudicari, ſi eos captivitatis,
& ſervitutis legibus ſubijciamus:
4 cùm † ex communi omnium
gentium iure deſcendat, ut naturalem
illam libertatem amittant (quicunque
bello, & armis ſubacti ſunt,
& ut capti in poteſtatem, & ſervitutem
victorum redigantur, qui cùm
eos occidere potuiſſent, iuſtius multo
eorumdem operis, & miniſterijs
uti, & ad hoc cuſtodire, & ſervare
5 potuerunt. Propter † quod ſervi, non
tam à ſerviendo, quàm à ſervando,
6 appellari cœperunt, & † ipſa ſervitus
definitur, cōſtitutio iuris gentium,
quâ quis dominio alieno contra naturam
ſubijcitur, dict. l. manumiſsiones,
verſic. *Sed poſteà quàm*, & dict.
l. libertas, verſic. *Servitus*, l. pupilli 239.
§. 1. D. de verborum ſignificatione,
§. ius autem gentium, inſtitut. de iure
natur. §. ſervitus, & §. ſervi autem,
inſtit. de iur. perſon. cap. ſi quis
ſervum 1. & 2. 17. quęſt. 4. dict. l. 1. tit.
21. par. 4.

Circa quarum rationem, & interpretationem,
& de origine, cauſis, &
7 differentijs ſervitutis, & † quòd non
ſit contra aliquod expreſſum pręceptum,
aut prohibitionem iuris naturalis,
latè ultra ordinarios in his locis,
ſcribit Div. Auguſtin. lib. 19. de Civitat.
Dei cap. 15. & ſequentibus, D. Iſidor.
lib. 5. Etymol. cap. 27. Clemens
Alexandr. & eius additionator Gentian.
Hervetus lib. 2. Strom. cap. 8. &
lib. 4. cap. 2. Alexand. ab Alexandro
lib. 3. Genial. cap. 20. ubi Tiraquel. idē
Tiraq. de iure conſtit. limitat. 30. Covarr.
in regula peccatum, 2. par. §. 11.
ex numer. 2. Sotus lib. 4. de iuſtitia &
iure, quæſt. 2. artic. 4. Menchaca controverſ.
illuſt. cap. 9. Forcat. dialog. 26.
& in rub. D. de ſervit. ex num. 4. Corraſ.
in eâdem rub. ex num. 13. Connan.
dict. lib. 2. comment. cap. 1. 2. & 3. Vaconius
dict. cap. 12. Anton. Roſcius
lib. 2. memorab. iur. cap. 8. numer. 80.
Claudius Cotereus lib. 2. de iure milit.
cap. 24. Petr. Gregor. lib. 6. de Repub.
cap. 12. & lib. 11. Syntag. capit. 1.
per totum, Simancas in Cathol. inſtit.
titul. 61. de ſervis, Ræward. lib. 1.
var. cap. 9. idem Ræward. & Petr. Faber
in l. quod attinet, & in l. libertas
122. D. de regul. iur. & lib. 2. Semeſt.
cap. 3. pag. 35. & lib. 3. cap. 16. Hieronym.
Savarus in notis ad carmin. Sidon.
Apollin. pag. 36. Ioan. Fungerus
in Etymol. verb. *Servus*, pag. 1069. Bañez,
& reliqui Theologi poſt Divū
Thom. in 2. 2. q. 40. art. 1. Michaël Salon
in eâd. 2. 2. quæſt. 3. de domin. art.
1. per totum, Cardinal. Bellarmin.
tom. 1. controverſ. lib. 3. de laicis cap.
7. Navarrus in cap. ita quorundam,
de Iudæis, notabili 11. gloſſ. penult.
numer. 12. Molina dę iuſtitia & iure,
tractat. 2. diſput. 32. & 33. Salas de legib.
diſput. 2. ſect. 5. Leſsius in eodem
tractat. lib. 2. cap. 5. dub. 4. Rebellus de
obligat. iuſt. lib. 1. quæſt. 2. ſect. 3. numer.
16. & quęſt. 9. & ſequentib. Vazquez
in 1. 2. diſp. 157. cap. 4. & noviſſimè
Ægid. Bened. in l. ex hoc iure,
D. de iuſt. & iure, tom. 1. cap. 1. num. 6.
& 8. Mag. Marquez in Gubern. Chriſt.
lib. 1. cap. 2. ubi † adverſus Bodinum, 8
ſervitutem iuſtis bellis inductam licitam
& utilem eſſe eleganter oſtendit.
Et huc reſpiciens † Cyrus apud Xenoph. 9
lib. 3. dicebat: *Apud omnes homines
peculiarem legem eſſe, ut capta hoſtium
civitate, victoribus cedant & capita, &
in civitate opes*, & Horatius epiſtol. 16.
in fine:

Vendere cùm poſſis, captivū occidere noli,
Serviet utiliter, ſine paſcat durus aretq;

Navigit ac mediјs hiemet mercator in undis,
Annona proſit, portet frumenta, penuſque.
10 Vnde † Græcè ſervi *Soſia*, quaſi ſerva-
ri, & libertati dicebantur, ut conſtat ex
notis ad Terent. in princip. & Feſtus
Pompeius de verb. ſign. pag. 201. ada-
11 gium † illud: *Quot ſervi, tot hoſtes*, con-
verſis verbis legendum eſſe, inquit:
Quot hoſtes, tot ſervi, nimirum, quòd ad
ſerviendum ſervarentur.

Secundò, ad eandem Indorum ſer-
vitutem generaliter inducendam, ex-
pendi poteſt opinio Menchacæ d. lib.
1. controverſ. illuſt. cap. 9. num. 14. &
ſeqq. ubi communem Doctorum tra-
ditionem reprehendens, quæ ſolùm ex
iuſtis bellis captivitatis ac ſervitutis
12 iura concedit, affirmare audet, † idem
ius ex iniuſtis etiã acquiri, cùm leges,
de hac re loquentes, nullum inter bel-
lum iuſtum, aut iniuſtum diſcrimẽ cõ-
ſtituant, & ubi ad prælium ventum eſt,
victi victoribus ex communi omnium
gentium conſuetudine ſubijciantur,
ut duriora, atque immitiora dãna vi-
tarentur, nempè neces, cruentaq; cap-
tivorum dilaniatio, quæ non minus in
bello iniuſto, quàm iuſto timeri poſ-
ſent, ſi mancipia capientium non fie-
rent. Ad quod probandum, ultra illud
Cyri, quod ſuprà retulimus, conſidera-
13 ri poteſt † generale illud axioma, quod
habetur 1. Petr. 2. & refertur à Salone
ſup. col. 350: *A quo quis ſuperatur, eius
ſervus eſt*, & conducunt verba D. Au-
guſtini lib. 3. de liber. arbitr. cap. 10.
14 ubi † ſervitutes hominum, ferè inſtar
pecudum, admiſſas eſſe inquit, æquita-
tique conſonum putat, ut qui aliquem
ceperit, ei dominetur, ſic etenim ha-
bet: *Nam & illud appenſum eſt æquita-
tis examine, ut nec ipſius diaboli poteſtati
negaretur homo, quem ſibi malè ſuadendo
ſubiecerat. Iniquum enim erat, ut ei, quem
15 ceperat, non dominaretur.* Et † cùm bellũ
ex utraque parte iuſtum invenire, vix
poſsibile ſit, ut advertit idem Mẽcha.
ſup num. 15. & diſputat Sotus lib. 5. de
iuſt. & iur. q. 1. art. 7. Covarruv. in dict.
reg. peccatum, 2. par. §. 10. num. 6. &
alij, quos infrà num. 76. citamus, ſi ſu-
prà dictum diſcrimen admitteretur,
ex nullo ferè unquam bello capti ab
uno ex victoribus, iniuſtam cauſam
fovẽte, ſervi effici † poſſent, quod nuſ- 16
quam militaris uſus admiſit, l. 1. D. de
Senat. ibi: *Quod nuſquam relatum eſt, nec
uſquam receptum.*

Tertiò † facit, quia etiã citra bel- 17
li cauſam ſervitutis iura exerceri poſſe
videntur, quotieſcunque quis hominẽ
capit, cum quo ſuis nulla ſunt hoſpitij,
neque amicitiæ fœdera, qualitercun-
que in eius poteſtatem pervenerit, ut
docet † Põponius in l. poſtliminij 5. 18
§. 1. D. de captivis, cuius hæc ſunt ver-
ba: *In pace quoque poſtliminium datum
eſt. Nam ſi cum gente aliqua neque amici-
tiam, neque hoſpitium, neque fœdus amici-
tiæ cauſa factũ habemus, hi hoſtes quidem
non ſunt, quod autẽ ex noſtro ad illos per-
venit, illorum fit: & liber homo ab eis cap-
tus, fit ſervus eorum. Idemque eſt, ſi ab il-
lis ad nos aliquid perveniat. Hoc quoque
igitur caſu poſtliminium datum eſt*: quem
textum ita generaliter intelligit, & e-
legantem appellat Covarr. in dict. reg.
peccatum, 2 par. §. 11. num. 8. verſic.
Imò & Romani, dicens, † Romanos 19
ius captivitatis, & poſtliminij etiam
cum ijs obſervandum conſtituiſſe, qui
nec latrones, nec pyratæ, nec hoſtes
publici eſſent, modò cum eis nullam
amicitiam, nullum hoſpitij ius contra-
xiſſent: & ſequitur Pet. Gregor. lib. 11.
de Repub. cap. 15. num. 2. Et † ad In- 20
dos noſtros, cum quibus nobis olim
nulla neque amicitia, imò neque cog-
nitio erat, ſpecialiter accommodat
Petr. Bellinus in tract. de bello, & re
militari, 2. par tit. 12. num. 5. qui eſt in
16. tom. tract. ubi ſic ſcriptũ reliquit:
*Meritò igitur Hiſpani Indos illos Occi-
dentales ab Orbe noſtro diviſos, & Græcis,
ac Latinis incognitos, periculoſa, atque au-
daci navigatione noſtro ævo inventos, auſ-
picijs quidem Hiſpanicis, & Ferdinandi,*

atque

atque Iſabellæ Regum, demumque Caroli
V. huius nominis Cæſaris, ac Regis, *opera*
tamen, & labore Italici viri Chriſtophori
Columbi Ianuenſis, meritò inquam Hiſpa-
ni Indos illos in ſervitutem trahebant, le-
ge illa poſtliminij ita concedente. Maximè
cũ prædicti Indi infideles eſſent, quos
21 per † conſequens Chriſtianorũ hoſtes
eſſe conſtat ex l. fin. & ibi Bald. C. de
capt. adeò ut in Eccleſia capi poſsint,
ut per Oldrad. conſ. 54. & per Franc.
Aretin. in auth. navigia, C. de furtis.

Qvartò, nonnulli eâ conſideratio-
ne moventur, quòd cùm Barbari iſti
22 ex illis hominibus eſſent, quibus † na-
turam ſtannum dumtaxat infudiſſe, ni-
hil autem auri, vel argenti, tradit Pla-
to lib. 3. de Repub. col. penult. relatus
à Matienzo in Dialogo Relat. 5. part.
cap. 4. num. 10. cui convenit Ariſtot.
23 lib. 1. Polit. cap. 3. in fin. Et à † Noſtris
exculti fuerint, & inſigni eo beneficio
affecti, ut in veri Dei cognitionem, &
Evangelij lucem venirent, non fuit
multum, ut in præmium ſibi eos ſervos
24 efficerent, quemadmodũ † in Æthio-
pum captivitate contingit, quæ à Lu-
ſitanis frequentatur, quam hoc titulo
& colore, à quibuſdam defendi teſta-
tur Sotus in 4. diſt. 5. q un. art. 10. pag.
270. Salon ſup. col. 352 verſ. *Nec va-*
let, Molina qui ſe ita accepiſſe ab Æ-
thiopum mercatoribus, inquit de iuſt.
& iure, tract. 2. diſp. 34. col. 167. Mar-
quez in Gubernat. Chriſt. lib. 1. cap. 2.
pag. 10. & diximus ſup. lib. 2. cap. 7. nu-
25 mer. 69. & 70. Quibus † addo Plinium
lib. 15. cap. 1. ubi de miſerabili ſorte
loquens, quâ gens Cauchorum in ſuis
provincijs utitur, ſubdit: *Et hæ gentes*
ſi vincantur hodie à populo Romano, ſervi-
re ſe dicunt. Ita eſt profectò, multis fortuna
parcit, in pœnam. & Claudian. carm. 43.
in 3: *Nunquam libertas gratior ulla*
Eſt ſub Rege Pio.

Præſertim cum multi ex his infide-
libus, qui in Noſtrorum mancipium &
26 ſervitutem deducebantur, in † eos re-
bellaſſent, apoſtataſſent, vel citra ali-
quam bellorum iniuriam ab alijs Indis
emerentur, ac permutarẽtur; qui cùm
inter ſe inteſtinis, ut plurimum, bellis
arderent, quos ex hoſtibus capiebant,
Hiſpanis vendebant, aut permutabãt,
vel ſe ipſos, ob pretium participandũ,
venundari patiebantur. In quibus ſal-
tem, & in illis, qui ab his fuiſſent pro-
creati, dubium non eſt, quin Noſtri iu-
ſtum titulum iure gentiũ acquirerent,
Levitic. cap. 25. Exod. 21. & 22. d. l. ex
hoc iure, dict. § ius autem gentium, &
dict. §. ſervitus, & §. ſervi, inſtit. de iure
perſon. cum ſimilibus ſuprà relatis, iũ-
ctâ l. alienatio 67. D. de contrahend.
empr. l. traditio cum alijs, D. de acquir.
rer. dom.

Quâ etiam † ratione dictorum Æ- 27
thiopum, & Iapponiorum vẽditio, ſer-
vitus, ac commercium, quod inter nos
uſitatiſsimum eſt, à viris pijs & doctis
defendi, & excuſari ſolet, ut conſtat ex
Navarro in Manuali cap. 23. num. 96.
ubi ita inquit: *Quæritur autem hìc novè,*
an peccent, cum obligatione reſtituendi,
ementes Æthiopes, Indos, vel alios dela-
tos è ſuis terris in alias? Reſpondeo, quòd
non: ſi ſciunt, aut probabiliter credunt, eos
fuiſſe à ſe, vel ab alijs cum conſenſu eorum
venditos, vel in bello iuſto captos, aliàs ſe-
cus. Et idem in effectu ſentit Molina
ubi ſup. diſp. 33. & ſeqq. & Rebell. dict.
lib. 1. de obligat. iuſt. q. 9. & ſeqq. & li-
cèt ſub dubio Fr. Thom. à Mercado in
ſum. contract. cap. 10. Non † enim vi- 28
detur, quòd Hiſpani dum eiuſmodi ſer-
vos emunt, teneantur, nimis anxiè in-
quirere, & indagare qualiter, aut quo
iure in venditorum ſervitutem deve-
nerint, cùm ipſi quantumvis Barbari
ſuas leges, & conſuetudines habeant,
quibus † tam in bello, quàm in pace 29
reguntur, l. omnes populi, D. de iuſt. &
iure, & noſtrarum legum auctoritate
non cenſeantur, neque earum laqueis
innodentur, ut poſt Bart. num. 24. do-
cent communiter ſcribentes in l. cun-
ctos populos, C. de ſumm. Trinit. & in
noſtris terminis, Indorum ſervitium

de-

defendens, quos *Yanaconas* vocamus,
adverſus Navarr.& Molinam ſup. defendit Dom.Petr. Bejaranus Advocatus quondam facundiſsimus,& poſteà Argentinæ Cancellariæ Senator digniſsimus in quodã manuſcripto prædicti argumenti libello,circa finem.

30 Et manifeſtiùs probari poteſt † ex
auctoritate iuris Divini, quę extat
Exod.12.& refertur à Gratiano in c.
1.diſt.7. ubi videmus, non extraneos
modò,verùm & ipſos Hebræos ab ex-
traneis fortè captos, & poſteà alijs
Hebręis venditos, iuſtam ſervitutem
ſervire,nec niſi poſt tempus ibi relatũ
manumitti poſſe.Qui locus poteſt op-
timè ad huius rei confirmationem ex-
31 pendi:nam † & aliã ſimilem legis vete-
ris auctoritatem in iudicialibus alle-
gat Rom. Põtifex in cap.1. de iniurijs,
& in cap.afferte,de præſumpt. & alibi
ſæpè.

Et quòd auctoritas Scripturæ poſſit allegari ad litium deciſionem,tenet Abbas num.4.per text.ibi in cap.1.de officio deleg. eo tamen moderamine, & diſtinctione,quam doctè tradit Covarruv.lib.1.var.cap.17.num.1.in his ſcilicet,quę iudicialia fuerunt, quatenus à lege poſitiva approbata ſunt, & in moralibus, quatenus à CHRISTO Domino in lege Evangelica,& a natura inſtituta,non tamen ex auctoritate veteris legis, ut benè explicat Sotus lib.2.de iuſt.& iure, art. 4. concluſ.2. Petr.de Aragon in 2.2.q.87.art. 1. & Ioan.de Salas de legib.diſp.23.per totam,ubi ponunt diſcrimen inter præcepta cæremonialia,& iudicialia illius veteris legis,poſt D.Thom.2.2.quæſt. 37.art.1.& in 1.2.q.104.art.3.

32 Et conducunt † alia,quæ de ijs, qui
ſe vendunt ad pretium participandũ,
& de alijs varijs titulis ſervitutem legitimam inducentibus tradunt I.C. in l.1.& 4 D.de liberali cauſa,l. nõ ideo, l.ſi miniſterium,C. eod.l.& ſervorum, l.homo liber,D.de ſtat.hom.Iuſtinian. in ſ.penult. inſtit. de iure perſon. D. Antonin.in ſumm.3.par.tit.3.ſ.5.Sylveſter,& Angelus in ſumm. verb. *Servitus*,& latè Ludov.Molina dict.1.tomo de iuſt.& iur.tract.2.diſp.36. verſ. *Tertius titulus*,col.160. & ſequentib.

Sed his † non obſtantibus,contra- 33
ria ſententia ut verior,& longè ſecu-
rior amplectenda eſt.Nam cùm ratio,
ob quam iſtis Barbaris, & infidelibus
Chriſtiani Principes dominari poſ-
ſint, † eorum converſionem,ac melio- 34
rem gubernationem reſpiciat,ut con-
ſtat ex his,quæ lib.2.cap.9.& alibi ſę-
pè retulimus. Et hoc idem in conceſ-
ſione Alexandri Sexti expreſsè, atque
enixè cautum reperiatur, ubi Reges
noſtros pijſsimos, & per conſequens
vaſſallos ab eis miſſos hortatur,ut pro
ipſorum Indorum converſione, & ſa-
lute,omni conatu,ſtudio,& diligentia
invigilent,nullis laboribus, nullis im-
penſis,nulliſque parcendo periculis,e-
tiam proprium ſanguinem effundẽdo,
apertè conſequitur,in antiqua, & na-
turali ſua libertate relinquendos eſſe:
nam † ſuavitas magis ad Fidei recep- 35
tionem,& perfectionem conducit, ut
latiùs probavi dict. lib. 2. cap. 14. ex
num.39.& cap.17.num.88.cum ſeqq.
& ſecundùm doctrinam Ariſtotel. D.
Thomæ,& Auguſtini, & aliorum plurium,quam etiam adduxi eodem lib.2. cap.8.num.119.& ſequentibus,&cap. 9.num.22.prælatio, quę inducitur ob maiorem ſubditorum utilitatem, non tam dominantium augmentum,quàm dominandorum commodum reſpicere debet.

Et idem eruditè obſervat Michaël Salon in dict.2. 2. q.3. de dom. art.1. col.348.& melius Covarr.in dict.reg. peccatum,2.par. ſ.11. num.5. verſic. *Hæc tamen*,ubi ad hoc refert elegantiſſima verba Ioan. Driedoni de libert. Chriſtian. lib.1.pag.8. ubi docet prædictum dominium à coacta & vili ſubiectione, & ſervitute abeſſe debere, & cum gaudio,cordiſque lætitia voluntarijs obſequijs exercendum eſſe,

quem-

quemadmodum & iuſti Præſides nunc
imperant, non cupiditate dominandi,
ſed officio conſulendi, & dirigendi.
36 Quo † fit, ut idem D. Thom. in 1. 2.
quæſt. 105. art. 1. ad 2. meritò eos Prin
cipes notet, qui populos ditioni ſuæ
recenter adiectos, non tanquam filios
amore paterno, ſed tanquam privig-
nos, & advenas vitricali, ſive nover-
37 cali odio proſequi ſolent. † Victores
quippè cum victis (niſi contumaces &
refractarij ſint) clementer, & leniter a-
gere debent, & ne victoriæ gloria, ſæ-
vitiæ maculâ obfuſcetur:

*Una gerat bellum manus, pacem altera
reddat.*

38 Quia, ut præclarè inquit † Ammian.
Marcellin. *Pernicioſi iſti ferociæ flatus
mitigandi ſunt: omninoque cogitandũ eſt,
non illum vinci hoſtem ſolum, qui cadit in
acie armis oppreſſus & viribus, ſed multò
tutius etiam tuba tacente ſub iugum mitti
voluntarium, qui ipſa re ſenſit, nec fortitu-
dinem in rebelles, nec lenitatem in ſuppli-
ces victori deeſſe.* Quem locum, & plura
alia in hanc rem optimè expendit Si-
mon Maiol. in dieb. Canicul. tom. 3.
colloq. 2. de bellor. eventib. pag. mihi
459. & ſeqq. Pet. Fab. d. lib. 2. Semeſt.
cap. 3. pag. 24. & Pat. Franc. Suarez in
tract. de charit. diſp. 13. ſect. 7. ex num.
6. & diſp. 5. ſect. 5. num. 1. & ſeqq. ubi
quòd ex pręcepto charitatis tenemur,
non odiſſe inimicos.

Et eſt videndus D. Auguſt. ad Bo-
39 nifac. epiſt. 207. relatus in † cap. noli
23. q. 1. ubi bellatores monet, ut ſint
etiam in bellando pacifici, utque eos,
quos expugnant, ad pacis utilitatẽ vin
cendo perducãt: & poſteà ſubdit: *Ita-
que hoſtem pugnantem neceſſitas perimat,
non voluntas; ſicut rebellanti, & reſiſtenti
violentia redditur; ita † victo, vel capto
40 miſericordia iam debetur, maximè in quo
pacis perturbatio non timetur.*

Quod præcipuè ſervandum eſt ijs,
qui Fidei, & Religionis Chriſtianæ ſuſ-
ceptæ, vel ſuſcipiendæ cauſâ nobis ad-
41 iecti ſunt: cùm † hi ſtatim velut filij, &
vaſſalli legitimi fiant, iuxta ea, quæ tra
dit Clem. Alexandrinus, & eius addi-
tionator lib. 1. Stromat. cap. ult. pag.
383. neque liceat amplius illis tanquã
ſervis, aut iumentis uti, ut idem Cle-
mens oſtẽdit lib. 3. Pædagogi cap. 11.
ex D. Paul. ad Coloſſenſ. 4. ubi ita do-
minis præcepit: *Domini, quod iuſtum eſt,
& æquum ſervis præſtate, ſcientes quòd
& vos Dominum habetis in cælo:* & cer-
tè, ut benè ibidem ſubiungit Gentian.
Hervetus ex eod. D. Paul. ad Coloſ. 3.
& ad Galat. 2. cùm ibi eſt novus ho-
mo, novus, inquã, qui in baptiſmo ve-
terem exuit hominem, non ſit maſcu-
lus & fœmina, Gentilis & Iudęus. cir-
cumciſio & præputium, Barbarus &
Scytha, ſervus & liber: ſed omnia, & in
omnibus CHRISTUS, & omnes unum
ſimus in CHRISTO, † æquũ eſt, ut do- 42
mini ſe mitius non tantũ in ſubditos,
verùm & in ſervos gerant, recordan-
tes, quòd & ſervi, & domini unum, &
eundem habent Dominum. Atq; huc
etiã † referri poteſt illud Matth. cap. 43
17: *Ergo liberi ſunt filij*, quod latè expli-
cans Leſsius lib. 4. de iuſtitia & iure,
cap. 2. dub. 5. inquit, quòd † Fidei ſuſ- 44
ceptione mediante, à quintuplici ſer-
vitute liberamur. Primò, à ſervitute
peccati. Secundò, à tyrãnide diaboli,
cui propter peccatũ eramus ſubiecti.
Tertiò, à ſervitute concupiſcẽtiæ, cui
gratiâ deſtituti ſerviebamus. Quartò,
à ſervitute legis moralis. Quinto, à ſer-
vitute legis veteris, præſertim cæremo
nialis, cuius iugum erat valdè grave, &
quaſi importabile, ut conſtat ex ver-
bis D. Petr. Act. 15.

Quapropter D. Auguſtin. lib. 1. de
ſermone Domini in monte, cap. 19.
relatus à Mornacio in l. iuſtiſsimè, de
ædil. edict. *Nõ oportere*, inquit, *Chriſtia-
num † ſic poſsidere ſervum, quomodo equũ
aut argentum, quanquam fieri poſſit, ut ma- 45
iore pretio valeat equus, quàm ſervus, &
multò magis aliquod aurum, vel argen-
tum: hominem enim homo tanquam ſemet-
ipſum diligere debet.* Et Pat. Ferdin.

Rebellus lib. 18. de oblig. iuſt. quæſt. 23.ſect.5. utiliter reſolvit, Romanum
46 Pontificem † non ſolùm poſſe favore Fidei legem ferre, ſed imò ut ferat expedire, ut quicunque ex infidelitate ad Fidem CHRISTI converſus, & baptizatus fuerit, omni humanâ ſervitute fiat liber. Quod † pro Iudæis
47 à pluribus Romanis Pontificibus iam dudum ſancitum eſſe, oſtendimus ſup. lib.2.cap.10.ex numer.73. & cap. 17.
48 num.3.& ſatis † conſtat ex Extravag. 2.de Iudæis in communibus, ubi Papa ſtatuit, eos moleſtandos non eſſe, nec ſuis bonis privandos, præcipitque Rectoribus, & ſingulis officialibus, ne ullam illis moleſtiam inferant, nec ab alijs inferri permittant, ſed ipſos ab iniurijs & moleſtijs protegant, & defendant: ut ſic de ſervitute ad libertatem tranſijſſe percipiant, nec redire prætextu mendicitatis horribilis ad dimiſſam perfidiam compellantur, quę alliecre debent Iudęos ad Fidē Chri-
49 ſtianam ſumendam. Quamvis † hoc parum ſervari tradat, & iuſtè doleat Petr. Surd. in tract. de ſententijs proviſion. art.3. gloſſ. ult. verſ. *Decimoquarto*. Quia ex uſurpatione tyrannorum, & Principum, in quorum territorijs convertuntur, omnibus bonis ſpoliari ſolent, & multis iniurijs, & ludibrijs affici; quod in cauſa eſſe inquit, ut pauci
50 convertantur; necnon etiam † ut qui de novo ad Fidem noſtram converſi ſunt, miſerabilium perſonarum numero haberi ſoleant, eorumque privilegijs uti debeant, ex doctrina Innocent. in cap. Iudæi, de Iudæis, Barbat. in cap. ſignificantibus, de offic. deleg. in fine, & Palac. Rubeus in cap. per veſtras, notab.2.numer.11.

Et generaliter, quoſcunque Servos, quos Eſclavos dicimus, Romæ Baptiſmum ſuſcipientes, & ad conſervatores urbis pro petenda libertate confugientes, eâ ex antiqua eiuſdem urbis conſuetudine donari ſolitos, apertè conſtat ex conſtitutionibus Pauli III. & alijs Rom. P P. quas refert Pet. Matthæus in ſua ſumma, pag. 536. ubi illā conſuetudinem reintegrari & obſervari iubent.

Quam ſententiam iuvat etiā, quòd cùm Indi ſubacti Chriſtiani ſint, imò & ad eum finem ſubigantur, ut Chriſtianam Religionem recipiant, ſervi effici nullatenus poſſunt. Nam † re- 51
cepta iam, communi omnium Chriſtianorum iure, conſuetudo introduxit, ut Chriſtiani à Chriſtianis capti, ſervi non efficiantur: cùm omnes ſub uno Crucis ſigno militent, unicamque Rempublicam conſtituant, & eiuſdem Dei urbis cives, & participes ſint, atque adeò inter eos legis Corneliæ, & poſtliminij fictiones non obſervātur, ut docent Bartol. & reliqui communiter ſcribentes in l. hoſtes, D. de captivis, Abbas Panorm. & alij in cap. ſicut 3. de iur. iurand. Ioan. de Terrarubea contra Rebell. tractat.1. artic. 10. verſic. *Decimaſeptima concluſio*, ſol. 93. col.4. & plures alij, quos refert, & ſequitur Covar. in dict. regul. peccatū 2. par. §.11. numer. 6. Boërius decis. 178. Lælius Zechi. de Princip. lib. 1. cap.5. numer.4. pag.90. Petr. Vinsteldi de iniur. cap.8. quæſt.2. concluſ.10. pag.550. Anton. Coſtanus var. quæſt. iur. cap.4. ex num.20. Petr. Matthæus ubi ſup. pag.537. Salon dict. art.1. col. 350. verſic. *Circa hanc ultimam*, Bañez dict.2.2. quæſt.40. artic.1. dub. 12. in princip. Victoria de iure belli, numer. 42. Pat. Franc. Suarez in tract. de legib. lib.2. cap.20. num.8. pag.115. & in tract. de charit. diſp.13. ſect.7. ex num. 13. Pat. Salas in tract. de legib. diſp. 2. ſect.3. num.22. & diſp.20. ſect.3. num. 12. P. Molina de iuſtitia & iure, tract. 2. diſput.33. col.158. & diſp.117. col. 461. Ioſeph. Gonçalez var. quæſt. cap. 38. num.40. Caliſtus Remirez de lege Regia Arag. §.30. num.56. Simon Maiolus dict. colloq. 2. de bellor. event. pag.28. & 430. Marquez in dict. lib.1. cap.2. & noviſsimè Ægid. Bened. in l.

ex hoc iure, de iuſt. & iure, tom. 1. cap.
1. num. 7. & ſequenti; quod in Gallia
ita obſervatur, ut non ſolùm ibi nulli
homines ſervi efficiantur, verùm ubi
ſemel eius finibus exteræ gẽtis ſervus
pedem intulerit, ex peculiaribus eius
legibus, liber conſtituatur, ut docet
Bodinus lib. 1. de Republica capit. 5.
Rebell. de obligat. iuſt. lib. 1. q. 13. n. 7.
& Anton. Mornacius in l. vetus, quęſt.
52 75. D. de uſufr. Et † hunc morẽ Chri-
ſtianos in ſervitute non detinendi, ſed
acceptâ interdũ pecuniâ aliquâ, quaſi
in capientium præmium, facilè dimit-
tendi, iuſtiſsimum & ſanctiſsimum eſ-
ſe agnoſcunt DD. ſuprà citati, quam-
vis eum damnet Balduinus in §. ſervi
autem, n. 12, & 13. inſt. de iure perſon.

Sed ne longè petitis argumentis, &
emendicatis, quod aiunt, ſuffragijs uti
53 videamur, in † noſtrorum Indorum
ſpecie, omnimodam eorum libertatẽ
agnoſcunt, & defendũt Epiſcop. Chia-
penſ. in tract. comprob. ſuprem. dom.
Ind. fol. 74. & in tractat. de las Enco-
miendas, ratione 11. Perr. Malferitus
in conſ. 769. apud Mandell. lib. 4. nu-
mer. 25. & 101. Victoria paſsim in 1.
relect. de Ind. inſulan. num. 23. in fine,
& relect. 2. num. 6. & ult. Bañez in 2.
2. q. 10. art. 10. per totum, & præcipuè
col. 534. verſ. *Ex his ſequitur*, Salõ ubi
ſup. col. 551. verſ. *Ex his ſequitur*, Gre-
gor. Lop. in l. 5. tit. 14. part. 3. verb. *Que
ſi el ſeñor*, Molina dict. tract. 2. diſput.
35. & diſp. 106. in fine, Rebellus d. lib.
18. quæſt. 23. ſect. 5. Ioan. Matienzus
in l. 12. tit. 19. lib. 5. Recop. gloſſ. 1. nu-
mer. 3. Fr. Eman. Roder. in quæſt. Re-
gular. 2. tom. q. 99. art. 4. Fr. Ioan. à
Torquemad. in Monarchia Indiana
lib. 5. cap. 14. & lib. 17. cap. 19. Hieron.
Benzo, & eius additionat. lib. 4. hiſtor.
Americæ cap. 17. & 18. Matienzus &
Azevedus in l. 12. tit. 10. lib. 5. Recop.
idem Azeved. in l. 8. tit. 9. lib. 3. Recop.
& elegantiſsimus Pat. Ioſeph. Acoſta
de procuran. Ind. ſalute, lib. 2. cap. 7.
pag. 235. ubi ita concludit: *Atque illud
tanquam totius actæ cauſæ firmamen-
tum adÿcimus, quòd cùm in omnibus Reg-
nis Indiarum tam multa prælia commiſſa
ſint, & tot nationes ſubactæ, nullum tamẽ
genus Indorum ſervituti ſubiecit Regia
lex, quin potius Indos omnes & liberos eſ-
ſe, & ſuis rebus liberè uti declaravit, gra-
viſſimis pœnis propoſitis, ÿs, qui veluti iu-
re belli captos ſibi manciparent.*

Quod etiam Nos, aliud agẽtes, teti-
gimus & probavimus ſuprà lib. 2. cap.
8. num. 78. & cap. 9. num. 17. & 74. ubi
inter alia meminimus † piæ illius, & 54
elegantiſ Pauli III. R. P. deciſionis, quâ
Indos omnes utriuſque Indiæ, Orien-
talis ſcilicet, & Occidentalis veros ho-
mines eſſe, declaravit, & licèt extra
CHRISTI Fidem exiſterent, liber-
tate tamen ac rerum ſuarum dominio
privatos, & privandos non eſſe, ſed eſ-
ſe verè liberos, & non ſervos, & ad
Fidem Chriſtianam verbi Dei prædi-
catione, & exemplo bonę vitæ invi-
tandos eſſe, ac ſecus quidquid fieri
contigerit, irritum & inane.

Quod ut melius impleri poſſet, &
aliæ ſimul iuſsiones Regum noſtrorum
ad eundem finem tendentes, huius rei
curam & executionem Illuſtriſs. Car-
dinali Taveræ Archiep. Tolet. his pijſ-
ſimis verbis iniunxit: *Paulus Papa III.
&c. Dilecte fili noſter, ſalutem & Apo-
ſtolicam benedictionem. Paſtorale officium
erga oves nobis cœlitus creditas, ſolerti ſtu-
dio exercentes, ſicut earum perditione affli-
gimur, ita promotione lætemur, & non ſo-
lùm illorum bona opera laudamus, ſed ut
votivis perfruantur eventibus Apoſtolicæ
meditationis curas diffuſius interponimus.
Ad noſtrum ſiquidem pervenit auditum,
quòd Chariſſimus in Chriſto filius noſter
Carolus Rom. Imperator ſemper Auguſtus,
qui etiam Caſtellæ, & Legionis Rex exiſ-
tit, ad reprimendos eos, qui cupiditate æſ-
tuantes, contra humanum genus inhumanũ
gerunt animum, publico edicto omnibus ſi-
bi ſubiectis prohibuit, ne quiſquam Occi-
dentales, aut Meridionales Indos in ſervi-
tutem redigere, aut eos bonis ſuis privare*

præ-

præſumat. Nos igitur attendentes Indos ipſos, licèt extra gremium Eccleſiæ exiſtant, non tamen ſua libertate, aut rerum ſuarum dominio privatos, vel privandos eſſe, & cùm homines, ideoque fidei & ſalutis capaces ſint, non ſervitute delendos, ſed prædicationibus, & exemplis ad vitam invitandos fore, ac propterea etiam Nos talium impiorum tam nefarios auſus reprimere; & ne iniurijs, & damnis exaſperati, ad Chriſti Fidem amplectendam duriores efficiantur, providere cupientes. Circumſpectioni tuæ, de cuius rectitudine, providentia, pietate, & experientia in his, & alijs ſpecialem in Domino fiduciam obtinemus, per præſentes committimus, & mandamus, quatenus per te, vel alium, ſeu alios, præfatis Indis omnibus in præmiſſis efficacis defenſionis præſidio aſſiſtens, univerſis & ſingulis cuiuſcunque dignitatis, ſtatus, conditionis, gradus, & excellentiæ exiſtentibus ſub excommunicationis latæ ſententiæ pœna, ſi ſecus fecerint, ipſo facto incurrenda, à qua non niſi à Nobis, vel Romano Pontifice pro tempore exiſtente, præterquàm in mortis articulo conſtituti, & ſatisfactione prævia abſolvi nequeant, diſtrictius inhibeas, ne præfatos Indos quomodolibet in ſervitutem redigere, aut eos bonis ſuis ſpoliare, quoquomodo præſumant: ac contrà non parentes ad declarationem incurſus excommunicationis huiuſmodi, ac ulteriora procedas, & alia in præmiſſis, & circa ea neceſſaria, ſeu quomodolibet opportuna ſtatuas, ordines, & diſponas, prout prudentiæ, probitati, & religioni tuæ videbitur expedire. Super quibus tibi plenam & liberam facultatem concedimus per præſentes, in contrarium facientibus, non obſtantibus quibuſcunque. Dat. Romæ apud S. Pet. ſub annulo Piſcatoris die XXIIj. *Maij,* M.D.XXXVIj. *Pontificatus noſtri anno tertio. Bloſius.*

55 Et idem ſenſiſſe, ac iuſsiſſe † videtur Clemens IIX. dum in alio Brevi Apoſtolico, ad has provincias miſſo, ſic exorditur: *Nos igitur etiam ad partes à Curia Romana longo terrarum, mariumque intervallo diſtantes, aciem noſtræ Maieſtatis reflectentes, ac Chriſti fideles illarum partium, tanquam teneros novæ plantationis palmites ſuavi manſuetudinis imbre irrigare volentes.*

Sed in hoc dici vix † poteſt, quantum Regum Catholicorum cura, piuſque & ſolicitus labor ſplendeat, cùm ram vivi, quàm morientes nihil prius, aut antiquius habuerint, quàm Indorum ſpirituali & temporali ſaluti conſulere, & eorum audaciam compeſcere, qui illos in ſervitutem, quovis colore quæſito, ducere præſumebant. Quod ſatis oſtendit clauſula teſtamenti Eliſabethæ Reginæ Catholicæ, & enixæ iuſsiones, quas in cap. præcedenti ex numer. 28. congeſsimus, & plurimæ aliæ, quarum luculentam narrationem facit Anton. de Herrera in dict. hiſtor. gener. Ind. decad. 1. lib. 1. cap. 7. 11. & 12. & lib. 7. cap. 12. & decad. 2. lib. 1. cap. 3. ex quibus conſtat, ſummo ſemper ſtudio curaſſe, & omnibus Ducibus, Gubernatoribus, ac militibus ſub gravisſimis pœnis in mãdatis & inſtructionibus præcepiſſe, ut Indos in ſua naturali libertate relinquerent, eodemque iure, ac cæteros ipſorum Regum vaſſallos cenſerent; ſerioq; † & nimis asperè Chriſtophoro Columbi exceſſum reprehendiſſe, 57 quòd tercentos Indos ex inſula Sãcti Dominici in Hiſpaniã miſerat, & inter amicos, tanquàm ſervos, per procuratores ſuos diſtribui mandaverat, eoſque in patriam reduci & libertate donari ſub mortis interminatione iuſsiſſe.

Poſteà quoque, cùm † ſub Imperatore, ac Rege noſtro Carolo Quinto, petulantes aliqui milites quamplures Barbaros ex diverſis inſulis caperent, & in alias traductos, tanquàm ſervos, imò verius tanquam pecudes venderent, & auro, margaritiſque legendis, metallis fodiendis, & alijs laborioſis operibus mancipatos, abſumerent, aliæ plurimæ, & ſeverisſimæ 58

leges

leges editæ ſunt; quibus omnes generaliter Indi ſuæ libertati reſtitui, in eaque tueri iubentur, cauſis, & rationibus, quæ in contrarium prætexebantur, inſuperhabitis. Quarum legum, & ordinationum curam ac pietatem meritò referunt, & extollunt Acoſta, Molina, Rebellus, & alij Auctores ſuprà relati, caſque his commentarijs inſerere, non gravarer, niſi omnes ferè iam typis excuſſæ reperirentur in 4.vol. ſched. ex pag. 361. ad 381. ubi etiam Indos Braſilienſes, vel ex India Orientali ad has Occidētales adductos, aut Maurorū infectione perverſos, eodem iure cenſendos eſſe præcipitur.

Hiſtoriam verò earumdem legum, & crebras, ac ſingulis fermè diebus repetitas, ad eas ferendas, & efficaciùs exequendas conſultationes, paſsim, ultra alios, in ſuis decadibus narrat, & colligit Anton. de Herrera in d. hiſt. gener. Ind. decad. 3. lib. 9. cap. 2. & lib. 10. cap. 10. & decad. 4. lib. 4. cap. 3. & 10. lib. 5. cap. 2. lib. 6. cap. 9. lib. 9. cap. 14. lib. 10. cap. 5. & alibi ſæpè.

59 Et licèt † aliquando bellum geri, & ſervitutis iure uti permiſſum fuerit adverſus nonnullos Indos Canibales, Caribes, & Chichimecas vocatos, & adverſus alios, qui nimis Barbari, & rebelles eſſe dicebantur, vel antropophagi, aut omnino efferati, & inhoſpitales, Regibus, Regijſque Conſiliarijs, ſiniſtris quibuſdam relationibus deceptis, veriùs quàm informatis, ut refert idem Herrera decad. 1. lib. 6. cap. 10. lib. 8. cap. 12. lib. 9. cap. 13. lib. 10. cap. 16. & decad. 2. lib. 1. cap. 8. lib. 2. cap. ultim. lib. 10. cap. 5. & decad. 3. lib. 8. cap. 10. & decad. 4. lib. 7. cap. 6. Poſtmodum tamen ſecurius, & congruentius viſum fuit, ut prædictis permiſsionibus non obſtantibus, hi quoque Indi naturali ſuæ libertati reſtituerentur, & ſuavioribus, quibus fieri poſsit, medijs ad CHRISTI caulas, & voluntariam noſtrorum Regum obedientiam adducerentur, ut conſtat ex l. 21. Indiar. quam refert, & laudat Matienzus in l. 12. titul. 10 lib. 5. Recop. gloſſ. 1. num. 3. & ex alijs plurimis, quæ habentur in dict. 4. vol. ſchedul.

Etenim, † etſi inficiandum non ſit, aliquando Indos apoſtatas, contumaces, & noſtris inſidiantes, aut rebellantes, bello puniri, & ſervitutis iugo compeſci poſſe, ut de Indis Chilenſibus, & alijs diximus ſuprà hoc libro cap. 4. num. 6. & ſequentibus. Cùm tamen † primis illis temporibus nimis à Ducibus & militibus in capiendis, & vendendis quovis colore Indis, exceſſum fuiſſet, ut probat, & plorat Epiſcop. Chiapenſis in peculiari tractat. de Indis, qui effecti ſunt ſervi, & Anton. de Herrera decad. 1. lib. 8. cap. 9. ſanctè, & prudenter omnes indiſtinctè propter dubium libertate donari noſtri Reges ſtatuerunt, ut benè conſiderat idem Epiſcopus Chiapenſ. & Molina de iuſtitia & iure, dict. tractat. 2. q. 35. in princip. ubi adducit ſimile † ac filijs parvulis Granatenſium rebellium, qui à Pijſsimo Rege noſtro Philipo II. liberi etiam declarati ſunt propter opinionum varietate, licèt eidem Auctori verè ſervos eſſe probabilius videatur, in quo eandem hiſtoriam referens, contrariam ſententiā, & ſic dictos parvulos liberos eſſe, alijs relatis, probat, & ſequitur Mag. Bañez in 2.2. quæſt. 40. art. 1. dub. 12. col. 1122.

Et facit † quod in ſimili caſu de mercatore gregis Æthiopum, qui dubitat, an aliqui ex illis iuſtè ſervi effecti ſint, nec poteſt eos ab alijs diſtinguere, tradit Rebellus de obligat. iuſt. lib. 1. quęſt. 10. ſect. 1. num. 4. verſ. *Addunt aliqui.*

Eſt enim † libertas res ineſtimabilis, ac propterea cunctis rebus favorabilior, & cui ſemper in dubijs cauſis deferre tenemur, l. libertas, l. quoties dubia, D. de regul. iur. l. lege Iulia, D. de

ma-

Google

manum.teſtam.l.inter pares, D.de re iud.§.fin.inſtit.quibus ex cauſ.manum. licet, cap. licèt, de coniug. ſerv.cap.
5 fin.de ſent. & re iud. Vnde † libertatis favore multa cõtra communes iuris regulas ſtatuta ſunt, §. fin. inſtit. de donat. & eius datio pia, & meritoria cenſetur, l.1. verſic. *Sin autem*, & ibi Bald. C. de com. ſervo. cum pluribus alijs, quæ congerit Tiraquel. de privileg.piæ cauſæ in præfat.verſic. *Limita quod dictum eſt*, & privileg.9.in fine, Menchaca de ſucceſſ. progreſſu,
66 lib.3.§.27.num.18. Nihilque † gratius eâ prȩſtari poteſt, cùm in quacunque fortuna hominem beet, & eius privatio mortalitati comparetur, l. Paulus, §.1. D. de fideicomm. libert. l. ſervitutem, D. de regulis iur. ubi Petr.Faber, & Ræward. l. qui mortui, D.de verbor. ſignif. & Lucas de Pena Quintiliani locum adducens in l.1. C. ne quis liber invitus, actum Reipub. gerere cogatur, lib.11. cui ſimile eſt aliud D.Ambroſ.lib.3.off.cap.14.dum ſervitutem liberis omni ſupplicio graviorem eſſe inquit.

67 Quo † etiam ex fonte haurire, & defendere facilè poſſumus, prædictarum legum, ſive ſchedularum, & ordinationum Regiarum praxim, dum iubent, omnes generaliter Indos de plano, ac levato (quod aiunt) velo, ſeu breviter, & ſummariè in libertate conſtituendos eſſe, quamvis in figura, & quaſi poſſeſsione ſervitutis reperiantur, ſi domini illicò iuſto, & legitimo bello ſe eos habuiſſe nõ demõſtraverint, quibus hoc in caſu probationis onus iniũgitur. Sic enim earum verba habent, & prȩcipuè legis anni 1543. & epiſtolæ anni 1545. miſſæ ad Regiam Cancellariam inſulæ Hiſpaniolæ, & alterius anni 1548. & ſchedulȩ anni 1553. miſſæ ad Cancellariam Mexicanam, quæ extant dict.4.tom. pag. 370. & ſequentibus: *Ordenamos i mandamos, que las Audiencias de las nueſtras Indias, llamadas las partes, ſin tela de juizio, ſumaria i brevemente ſo la verdad ſabida, pongan en libertad à los Indios que ſe huvieren hecho eſclavos contra razon i derecho, i contra las proviſiones, è inſtrucciones por Nos dadas, ſi las perſonas que los tuvieren por eſclavos no moſtraren titulo como los tienen, i poſſen legitimamente: i la orden que cerca de ello debeis tener, es, que en lo que toca à los eſclavos hechos por via de guerra, ante todas coſas, ſin eſperar mas probança, ni aver otro mas titulo, ſin embargo de qualquier poſſeſſion que aya de ſervidumbre, ni que eſtèn errados, pronuncieis por libres todas las mugeres de qualquier edad, i todos los varones niños que eran de catorze años abaxo al tiempo que los tomaron; que ſe ayan tomado en qualquier guerra, entradas, ò rancherias, que ſe ayan hecho en tierra de Indios, amigos, ò enemigos, porque eſtos no ſe pudieron hazer eſclavos, aunque fueſſe por ocaſion de rebelion. I a los que ſe huvieren hecho eſclavos en guerra, que no ſean de los ſuſodichos, ſi el poſſeedor no probare, que el Indio que tiene por eſclavo fue avido en guerra juſta, i que ſe guardò è cũplio en ella las diligencias i forma dada por Nos, darloseheis por libres, aunque no ſe pruebe por los Indios coſa alguna, por manera que cargueis la probança al poſſeedor, i no al Indio, aunque eſtèn herrados, i tengan carta de compra, ò otros titulos de poſſeedores de ellos, porque eſtos tales por las preſunciones que tienen de libertad en ſu favor, ſon libres, como vaſſallos nueſtros, &c.* Et idem ſeriò, graviterque præcipitur in ordination. anni 1563. datis huic Regiȩ Cancellariæ Limenſi, & aliis Indiarum, capit. 70.ibi: *Procurando, que los dichos Indios ſean mui bien tratados, è inſtruidos en nueſtra ſanta Fè Catholica, i como vaſſallos nueſtros libres, que eſte hade ſer ſu principal cuidado, è de lo que principalmente hemos de tomar cuenta, i en que más nos han de ſervir.*

Etenim † licèt regulariter ij, qui in poſſeſsione, & ſtatu ſervituris mo- 68

ran-

rantur, ſervi iudicari debeant, l. moveor, C. de ſervis exportan. Illiſque ad libertatem proclamare volẽtibus, eius probandæ neceſsitas incumbat, l. liberis 7. §. fin. D. de liber. cauſ. l. non ideò in fine, C. eod. l. vis eius, C. de probat. l. 27. titul. 14. part. 7. cum alijs traditis ab Azone in ſumma, C. ubi cauſa ſtat. ubi hoc firmiter tenendum dicit. Vbi tamen qui ita poſsidentur, facto potius quàm iure, & per vim, ac dolum ſe in ſervitutem deductus, & detentos allegant, atque querunrur, poſſeſſor quoque, ſive detentor ſuæ poſſeſsionis titulos & cauſas probare tenetur, ne aliàs fraudem ſuam fateri videantur, ut eiſdem illis iuribus admonemur: quibus conſonat text. in l. filius in fine, l. circa eum, l. ſi quis, D. de probat. & l. eam quæ, C. de liberali cauſa: quia ut tradit Bartol. in dict. l. liberis, §. fin. poſt gloſ. ibi verb. *Dolo malo*, & Paul. de Caſtro in l. ad probationem, la 2. C. de probat.

69 poſſeſsio † vitioſa non relevat quem ab onere probationis, l. ſive poiſidetis, C. de probat. optimus text. in cap. ad decimas, de reſtitut. ſpoliat. melior textus, & in quo hæc praxis magis quàm in ſuperioribus declararur,

70 † in l. 5. titul. 14. part. 3. ubi Gregor. Lupus, verb. *Que ſi el ſeñor*, ita in noſtris terminis notabiliter inquit: *Et ex hoc patet iuſtitia illius legis editæ contra tenentes Indos in poſſeſsioni ſervitutis, quæ pronunciata fuit anno 1543. in oppido de Madrid, licèt prius data Barchinonæ anno proximo præcedenti.*

Et idem in ſimilibus caſibus reſolvit Otalora de nobil. cap. 2. 2. par. 3. partis principal. num. 4. Fulvius Pacianus de probation. lib. 2. cap. 19. à num. 1. & num. 9. & Zevallus pract. comm. tom. 4. quæſt. 900. à num. 121. Maximè quando contra poſsidentem

71 extat iuris naturalis † conſtitutio, quæ omnes homines liberos, ut diximus, fecit, & niſi peculiari aliquo, & iuſto titulo in ſervitutem devenifſe probetur, eos in primitivo illo, & naturali ſtatu manère præſumit, ut pluribus probat Burſatus conſ. 8. num. 17. & conſ. 46. num. 23. lib. 1. Tiber. Decianus conſ. 33. num. 50. & 53. vol. 1. & latè Maſcard. de probation. vol. 2. concluſ. 977.

Qvibvs ita ſuppoſitis, & probatis, parum aut nihil obſtabunt argumenta, quæ in contrarium pro Indorum ſervitute perpendimus. Nam ad primum reſpondetur, fatendo quidem ex iuſtis, & legitimis bellis ſervitutem induci, † Indos tamen nunquam, aut rarò eâ intentione, & iuſtificatione impetitos fuiſſe, ut capti ſervitutis iugo ſubmitti deberẽt, cùm potius, ut ſæpè diximus, & probavimus, pro eorum commodo, & utilitate Catholicorum Regum expeditiones ordinarentur, & eorum barbaries aut hebetudo non ſufficeret, ut in numero ſervorum civilium haberi poſſent, ut præter alios tradit Victoria dict. relect. 1. de Indis, num. 23. in fine, & in 2. relect. num. ultim. Neque etiam † ſi aliquando in Hiſpanos irruiſſe, aut rebellaſſe prætexatur. Tali enim in caſu, ut inquit idem Victoria in dict. 2. relect. num. 6. liceret quidem Hiſpanis ſe defendere & ſervato moderamine inculpatæ tutelæ; aggredientes, aut rebellantes compeſcere, non tamen alia belli iura in eos exercère, quæ diverſa eſſe debent adverſus homines verè noxios, & iniurios, & adverſus innocentes, & ignorantes, & iuſto aliquo timore, vel terrore, ſibi caventes. Sicut etiam aliter vitandum eſt ſcandalum Phariſæorum, aliter puſillorum, & infirmorum. Et quia † nunquam poteſt iuſtum eſſe bellum, ubi nulla eo digna præceſsit iniuria, ut docet S. Thom. 2. 2. quæſt. 4. art. 1. & latè Par. Suarez in tract. de charit. tract. 3. diſp. 13. ſect. 4. à num. 1.

Secvndò † non obſtat ſecundum argumentum ex opinione Men-

chacæ deductum, qui etiam ex iniuſto bello iuſtam captivitatem induci poſſe, contendit. Nam hæc ſententia manifeſtè convincitur ex iuribus, & auctoribus ſuprà num. 6. citatis. Nec eam iuvat, quod Menchaca ſupponit, bellum ſcilicet ex utraque parte iuſtum dari non poſſe. Nam † licèt id quoad veritatem procedat, opinione tamen hominum, quæ ex proprijs affectionibus ſuas iniurias metitur, benè poteſt utrimque iuſtis, vel ſaltem apparentibus rationibus decertari, ut præclarè docet Victoria in relect. de iure belli, num. 32. & ſequentibus, Covar. dict. reg. peccatum, 2. part. §. 10. num. 6. Sotus lib. 5. de iuſt. & iur. quæſt. 1. art. 7. Gregor. de Valencia tom. 3. Comment. Theol. diſput. 3. quæſt. 16. de bello, punct. 2. verſ. *Nonò certum eſt*, & Pat. Suarez ubi ſup. ſect. 6. ex num. 1. & Mag. Marquez in Gubernat. Chriſt. pag. 313. Vnde qui nullam veram, aut ſaltem veroſimilem, ac probabilem cauſam ex ſua parte habet, iuſtè bellare non poterit, & longè minus tali bello captos ſibi ſervos efficere. 76

Prætetquàm quòd ut daremus ſimpliciter, ex quovis bello etiam iniuſto
77 captivitatem induci poſſe: id † tamen procederet, ſi auctoritate Principis, ſuperiorem non recognoſcentis, tale bellum indictum eſſet, & forma ab ipſo tradita in bellando ſervata fuiſſet. Quod omnino in quovis bello inferendo deſideratur, ut conſtat ex l. 1. C. ut armor. uſus lib. 11. cap. quid culpatur 23. quæſt. 1. cap. 1. 23. quæſt. 2. Bart. in l. hoſtes num. 9. D. de captivis, Doct. communiter, præcipuè Paul. Caſtrenſ. Iaſon. & Fortun. Garcia in dict. l. manumiſsiones, & in l. ex hoc iure, D. de iuſt. & iure, Andr. de Iſernia in titul. quæ fuit prima cauſa benef. amitt. §. item ſi inter cætera, Petr. Bellin. in tract. de re militari 1. part. tit. 5. & 2. part. titul. 12. Franc. Arias in tract. de bello, & eius iuſtitia, num. 58. & ſeqq. Covar. dict. reg. peccatum 2. par. §. 11. num. 8. verſ. *At hæ leges*, eod. Měchac. dict. lib. 1. controverſ. cap. 9. num. 15. Caſtro lib. 2. de iuſta hæret. punit. cap. 14. Victoria in relect. de iure belli, numer. 53. Bañez in 2. 2. quæſt. 40. art. 1. verſ. *Dubitatur quartò*, col. 1182. optimè Molina, qui alios allegat d. tract. 2. de iuſt. & iure, diſput. 100. & ſeqq. Camillus Borrel. de præſtan. Reg. Cathol. cap. 32. ex num. 3. & num. 98. & ſequentib. & noviſsimè D. Melchior de Valencia illuſt. tract. iur. tract. 2. cap. 5. num. 16. Vnde † antiquâ Au 78
guſtali lege ita cavebatur: *Si quis privatim ſine publico ſcito pacem bellumve fecerit, capitale eſto.* Reique † Maieſta- 79
tis dicuntur, qui invito, aut inconſulto Principe, quovis modo audent bellum inferre, ut dixi in c. præcedenti n. 90.

Quapropter cùm ad debellandos Indos Principis auctoritas, & licentia regulariter non intervenerit, ſed imò cõtrarium ſæpèſæpius edixerint, ut paſsim provavimus, † non potue- 80
runt ex eiuſmodi bellis in legitimam ſervitutem deduci, non magis, quàm ſi à pyratis, aut latrunculis caperentur, l. poſtliminium, §. à pyratis, l. hoſtes 24. l. latrones 27. D. de captivis, l. hoſtes, D. de verb. ſign. l. qui à latronibus, D. de teſtam. cum alijs, quę tradit Bellinus dict. tit. 12. num. 6. Covar. dict. num. 8. verſ. *Ipſi denique*, Gregor. Lop. Madera lib. ſingul. animad. cap. 18. num. 4. Alber. Gentilis tract. de legation. lib. 2. cap. 9.

Et hinc † meritò dixit Baldus in 81
cap. 1. hic finitur lex Conradi num. 6. in uſib. feudor. iniuſta bella eſſe manifeſta latrocinia: & magis in terminis Pat. Molina ubi ſupra, diſputat. 101. Quod etiam ubi † bellum iu- 82
ſtum, & legitimum eſt, ſi tamen milites contra expreſſam, aut præſumptam voluntatem ſupremi Principis, qui bellum indixit, aut Ducum, à quibus reguntur, etiam dum ſunt

Digitized by Google

in ipſo bello, aliquid excedunt, & audent, utique ſine legitima auctoritate id efficere iudicantur, ac proinde peccatum committunt, & ad reſtitutionem damnorum, quæ dederunt, tenẽtur, iuxta diſtinctiones quas ibidem ſubiungit, apponens exemplũ in exceſſu belli Luſitaniei ſub Albano Duce. Et idem in ſpecie ſervitutis ipſorum Indorum, de quibus tractamus, concludit Epiſcop. de Chiapa in dict. tract. de Indis ſervis effectis, fol. 2.

AD TERTIUM verò argumen-
83 tum, † quod ex l. poſtliminij 5. §. in pace, D. de captivis, & Petri Bellini opinione deduximus, facilè reſpondetur, Pomponij verba, ad tuendam Indorum ſervitutem, nullo modo conduce-
84 re. Nam † quamvis citra bellum, & hoſtilem cauſam, extraneas gẽtes capi poſſe, & ſervos fieri tradat; intelligi tamen debet de ijs, qui nobis inimici erant, & ſemper ad nocendum parati, licèt actu adverſus eos bellum non
85 exerceretur, † neque hoſtes verè appellari poſſent, quia nõ erat eis ſolemni more bellum indictum, iuxta dict. l. hoſtes 24. eodem tit. & l. hoſtes 118. & l. quos nos hoſtes 234. D. de verb.
86 ſignific. l. 7. tit. 33. part. 7. Et ea † quæ de clarigatione, & belli apud Romanos indicẽdi formâ tradunt Alciatus, Brechæus, Fornerius, Rebuf. & Gœddęus ibidẽ, Briſſonius lib. 2. ſelect. cap. 6. & 7. Alexan. ab Alexand. lib. 1. genial. cap. 12. & Petr. Gregor. lib. 19. Syntagmat. cap. 12. D. Valencia ubi ſuprà num. 17. & 18.

Et hoc eſt quod ad interpretationem eiuſdem textus adnotare voluit Accurſius ibidem, verb. *Hoſpitium*, quem ſequuntur Odofredus, Alberic. & alij, & idem Albericus poſt Ioan. Fabr. in l. cùm cognatum, C. de ingen. manumiſsis. Cæterùm ſi Pomponio proponeretur gens aliqua, quæ nec uſquam nobis infeſta fuit, nec eſſe cogitabat, qualis hæc Indorum eſſe cõpetitur, dubitandum non eſt, quin con-

trarium reſpondiſſet. Nam † ſola ra- 87
tio, quòd gens illa extranea eſſet, & nullo nobis fœdere, aut amicitiâ coniuncta, ſufficiens eſſe non poterat, ad capiendos, & ſervos efficiendos illos, qui ex ea natione ad nos ſecuri, & pacifici bonâ fide adventaſſent, cùm natura ipſa inter omnes homines cognationem, & neceſsitudinem quandam conſtituat: & conſequenter alios alijs inſidiari nefas ſit, l. ut vim, D. de iuſt. & iure, cum alijs, quæ congeſsi ſup. lib. 2. cap. 13. num. 12. & 85. Præſertim cùm eodem naturali iure dictante, hominibus per regiones quantumvis extraneas & remotas peregrinandi ius ſit, eoque citra iniuriam privati non poſsint, ut plenè etiam obſervavi eod. lib. 2. cap. 20. num. 34. & ſequentibus.

Et eodem modo reſpondêre poſſumus ad text. in l. mulier 6. D. eodem titul. de captivis, ubi mulierem a latrunculis exteræ gentis captam, & iure commercij venditam, verè ſervam effectam, & poſtliminij ius in ea obſervari Pomponius oſtendit, quamvis aliter explicet Valencia ubi ſup. num. 12.

Quibus adijcio, quòd quamvis admitteremus caſu aliquo, verum, & iuſtum eſſe poſſe illud Pomponij reſponſum, ſimpliciter, & abſolutè prolatum: intelligendum planè eſſet in extero
capto dum vadit ad extraneos: † non 88
autem in extraneis, alieno Orbe quæſitis, & in proprijs laribus quietè, & ſecurè degentibus, inopinatiſque noſtrorum claſsibus impetitis: quales fuiſſe conſtat hos Indos, de quibus tractamus: hi enim ob id tantùm quòd extranei eſſent, nullo iure, aut ratione ſervi effici poſſent: prout † tan-
dem agnoſcit Pet. Bellinus dict. titul. 89
12. ſubijciens, hac fortè de cauſa motos Reges Hiſpaniæ, pro Chriſtiana pietate, quam ſummè colunt, iuſsiſſe, illas gentes, ſi Chriſto initiarẽtur, ſuis legibus liberas vivere. Quibus anteà

nobis, nec de nomine cognitis, nihil
nec nos, nec Romani ipſi (ſi eorum
tempore detegerentur) imputare poſ-
ſent, cur ad oſtetendam amicitiã, per-
cutiẽdum fœdus, & ius hoſpitij ineun
90 dum non acceſsiſſent. Quæ † ſingula
qualiter à Romanis peragerentur, pul-
chrè ad interpretationẽ, & illuſtratio-
nem illius textus (quem Accurſius hac
in parte non intellexit) obſervat Guil-
lelmus Budæus in annot. poſteriorib.
ad Pandect. pag. mihi 194. & ſequent.
Pet. Heigius miſcell. q.1. p. q.11. Re-
nat. Choppin. de doman. Franciæ lib.
3. tit. 26. à num. 19. & plures alij rela-
ti per Sebaſtian. Nævium in ſiſtemat
iur. ad eand. l.5. & ad l. non dubito 7.
cod. tit. de captivis, & diximus aliqua
ſup. lib. 2. cap. 15. num. 17.

91 Denique † quarto argumento ex
ſimilitudine Æthiopum ſervorum de-
ducto, reſpondeo, magnum quidem
bonum Barbaris iſtis in Fidei, & alia-
rum rerum communicatione ab Hiſ-
panis collatum fuiſſe, hoc tamen ſer-
vitutis irrogatione penſari non debe-
re, quæ directo eidem bono repugnat.
92 Nam † quamvis certum ſit, eos, qui iu
re gentium verè ſunt ſervi, per baptiſ-
mi ſuſceptionẽ iure Civili, vel Cano-
nico inſpecto, nequaquam liberos ef-
fici, cap. ſi quis ſervum 1. & 2. 17. q. 4.
Cæſar Vrſilis in addit. ad Afflict. de-
ciſ. 151. num. 9. Baeza de inope debit.
capit. 17. num. 31. & 32. Brun. à Sole
in quæſtion. legalib. quæſt. 17. num. 35.
& quæſt. 18. per tot. Decius cõſ. 130.
de pœna temporali loquẽs, Tiraquel.
de pœn. temp. cauſa 25. Pacianus de
probation. lib. 2. cap. 14. num. 20. &
Caliſt. Remirez de lege Regia, §. 32.
93 num. 14. Eos † tamen qui naturâ ſuâ
liberi ſunt, Sacramentum illud fortius
in ſua libertate confirmat. Quod Deus
vult ſemper liberè recipi, & ſuavibus
atque opportunis medijs ac modis tra
ctari, non verò per captivitatem, aut
deceptionem, ut ſup. num. 35. & ſeqq.
latius conſideravimus.

Vnde meritò poſt Victoriam, Sotũ,
& alios, concludit Michaël Salon in
2. 2. 1. tom. quęſt. 3. de domin. art. 1.
col. 351. verſ. *Ex his ſequitur*, & col.
ſeq. nõ aliter † Indos, & Æthiopes, qui 94
à Luſitanis & Hiſpanis capiuntur, ſer-
vos effici poſſe, quàm ſi volentibus E-
vangelium in illis regionibus prædica
re, ipſi reſiſtant, & ut reſiſtentibus præ
dicationi Evangelicæ bellum infera-
tur: vel ſi ipſi exiſtentes maiores vigin
ti quinque annorum, ſe ipſos ſuâ ſpon
te vendant, vel filios ſuos compulſi ne
ceſsitate. Quod idem probat etiam
Domin. Bañez in 2. 2. quæſt. 10. art.
10. col. 534. verſ. *Ex his ſequitur*, ubi
ne reſiſtẽtiam quidem admittit, ſi po-
ſteà Barbari reſipiſcant, quia hoc bel-
lum cederet in ſcandalum Evangelij
recipiendi. Et magis diſſertè Ludov.
Molina dict. tract. 2. diſput. 106. in fi-
ne, ubi ait, † quòd quando bellum in- 95
fertur, ad liberandum, & ſubvenien-
dum innocentibus, ut in noſtro caſu,
& ob bonum eorum, nõ autem ad re-
cuperandum aliquid proprium, neque
ad vindicandam propriam iniuriam,
nõ plus fas eſt bellantibus de bonis ad
verſariorum ſibi ſumere, & uſurpare,
quàm expenſas belli, & recompenſa-
tionem iniuriarum, & damnorum, ſi
quæ ab adverſarijs inter bellandum
acceperunt: reliqua verò debentur ijs,
in quorum gratiam pugnatur.

Neque magis hoc ſervitutis ius reſ-
pectu illorum Indorum iuſtificabitur,
quos aliqui iure emptionis ſe poſside-
re dicebant, eò quòd vel ipſi ſe vendi-
diſſent, vel ab alijs, qui eos bellis iuſtis
ceperant, venditi eſſent. Nam etſi
verum ſit, his modis legitimam ſervi-
tutem induci, ut probant iura in argu-
mento relata † in his tamen Indiarum 96
Occidentalium provincijs nunquam,
aut rarò eiuſmodi bella, & iura ſervi-
tutis exercebantur, ut benè probat
Epiſcop. Chiapenſ. in d. tract. de Indis
ſervis effectis, licèt Indorum mãgones
hos & alios colores prętexerẽt, ad eos

ca-

capiendos, ſive furandos, & ſervorum more vendendos, aut poſsidendos; atque ex alijs provincijs in alias tranſportádos. Quas cautelas, & damna ex illis ſequuta ſigillatim enumerat, & reprehendit Chiapenſ. ubi ſup. Ant. de Herrer. in hiſt. gen. Ind. decad. 1. lib. 8. cap. 9.

97 Eſtque † eis ſimile, quod de Phœnicibus in Hiſpaniæ noſtræ hiſtorijs cõperimus apud Florianũ lib. 2. cap. 11. & Fr. Ioan. à Ponte in conven utriuſque Monarch. lib. 3. cap. 15. §. 5. qui non ſolùm ab ea aurum, & argentum,
98 & pretioſa alia furati ſunt, † quibus Tyrus, ipſorum Phœnicum Metropolis, ditiſsima, & potentiſsima inter reliquas Orbis nationes eo tempore habita fuit, ut conſtat ex Ifaia cap. 23. Exechiel cap. 26. & ſequentib. Oſeæ cap. 9. Verùm incautos quoque Hiſpanos, varijs technis, & ſimulationibus furabantur, & in Phœniciam, aliaſque provincias deductos tanquàm ſervos viliſsimos diſtrahebant. Vn-
99 de † a Tago, inſigni, & aurifero Hiſpaniæ fluvio, Tagormæ, ſive Thógormæ nomen manaſſe, putat Dom. Gregor. Lop. Madera in Monarch. Hiſp. cap. 3. fol. 19. cuius mentionem fecit Ezechiel dict. cap. 27. dum inquit: *De domo Thogorma equos, & equites, & mulos adduxerunt ad forum tuum.* Sed quoniam Thogormæ nomen Hiſpaniæ non convenit, ſed cuidam Phrygiæ Aſiæ Minoris provinciæ, ut docent interpretes ſuper cap. 10. Geneſ. Ioſeph. lib. 1. antiquit. cap. 6. & Ponranus ubi ſuprà, congruentiùs, imò expreſsius de ea accipi pote-
100 runt verba, † quæ idem Propheta ſtatim ſubnectit: *Græcia, Thubal, & Moſoch, ipſi inſtitores tui, mancipia, & vaſa ærea adduxerunt populo tuo*, certum eſt namque *Thubal*, appellationem, pro Hiſpania in ſacris litteris, & in alijs antiquis auctoribus uſurpari, ut diximus ſup. lib. 1. cap. 15. num. 51.
101 Porrò, † qui ita homines liberos ca-

piunt, aut rapiunt, eorum iuſtam ſervitutem non adipiſci, ſed graviſsimum plagij crimẽ committere, eiuſque pœnis teneri, apertè conſtat ex Deuter. cap. 24. l. 1. & per totũ, D. & C. ad leg. Flav. de plagiarijs, l. 22. tit. 14. par. 7.
Alciato lib. 1. Parerg. cap. 13. † Qui 102
multum laborat in exponendis verbis l. ult. C. ad leg. Flav. de plagiar. quæ ſibi contraria eſſe videntur; ſed rectè ex C. Theodoſ. reſtituuntur à Duaten. lib. 2. diſput. cap. 20. ubi aliqua de eodem delicto commemorat, & plura Iul. Clar. & Baiard. in prax. crim. §. fin. q. 68. verb. *Plagiarius*, Menoch. de arbitrar. caſu 536. & Pet. Gregor. lib. 36. Syntag. cap. 31.

Et ut concederemus, aliqua bella, & ſervitutis iura inter hos Indos Occidentales cognita, & uſitata † fuiſſe, 103
ut inter Mexicanos uſitari ſolita, tradit Chiapa ubi ſuprà, fol. 10. Anton. de Herrera decad. 3. lib. 4. cap. 17. in fine, & Fr. Ioan. à Torquem. in Monarch. Indiana lib. 14. cap. 15. & ſeqq.
Adhuc † tamen ut idem Chiapa pro- 104
ſequitur, multum dubitari poſſet, an Indi à noſtris hoc colore poſſeſsi, ſervi eſſe deberent, cùm ſibi de illorum bellorum iuſtificatione non ſatis conſtaret: maximè poſtquàm omnes ad
Fidem converſi ſunt: † cùm ea reſtitui 105
ſoleant, quæ modo, vel tempore infidelitatis illicitè acquiſita erant, ut dicimus in habente plures uxores, & in uſurario, cap. gaudemus de divortijs, cap. poſt miſerabilem de uſuris, cap. Iudæi de conſecr. diſt. 4. cap. 1. & per tot. diſt. 11. & 12. & tractat optimè D. Auguſtinus lib. 19. de Civit. Dei,
cap. 17. & 19. Tenemur † quippe 106
Chriſtiani ex præcepto Divino ad tollendas, & evitandas malas leges infidelium, vel ſaltem ad non operandum ſecundùm eas, ne videamur, illas approbare, ut inquit D. Paul. 1. ad Corinth. cap 8. & ad Rom. 10. D. Thom. 2. 2. quæſt. 124. art. 5. & queſt. 3. art. 2.
Et † qui à latronibus comparaſſe ſo- 107

lici ſunt, latrones iudicari ſolent, l. in-
civile, C. de furtis ibi: *Cavete igitur
cautius negotiari, ne non tam in damna
huiuſmodi, ſed & criminis ſuſpicionem in-
cidatis.*

108 Qvibvs etiam rationibus † difficile-
le n, & cœnoſam, milleque ſcrupu-
lis plenam reputat Lud. Molina dict.
tract. 2. diſput. 35. & 36. Æthiopum
mancipiorum nundinationem, quæ
à Luſitanis plurimum frequentatur,
dicentibus, ſe illos ab alijs Æhio-
pibus emiſſe, qui inter ſe inteſtinis
bellis digladiantur. Additque, pau-
cos ex mangonibus viſos eſſe, quibus
hæc negotiatio profecerit, & plura
infortunia non adduxerit, quamvis
109 nimis quæſtuoſa videatur: † ementes
tamen ab illis in utroque foro ſecu-
ros eſſe, modò non ſciant, vel du-
bitent, quòd illi ſervi, qui ſibi ven-
duntur, ſunt iniuſtè, & illicitis mo-
dis quæſiti. Quod idem tandem poſt
longam diſputationem reſolvunt So-
tus lib. 4. de iuſt. & iure, quæſt. 2. ar-
ticul. 2. Ledeſmius in 2. 2. quæſt. 18.
articul. 1. dub. 11. poſt ſecundam con-
cluſionem, & noviſsimè Auguſt. Bar-
boſa in Paſtorali, 1. part. titul. 3. cap.
2. num. 37. Maximè ſi verum eſt, ut
fama fert, qnod iocalibus ad naves uſ-
que pelliciuntur, & ad nos, velint
nolint, exportantur, vel quòd pluri-
mi parvo pretio comparantur, quod
etiam efficit ſervitutem iniuſtam. Nã
110 ad hoc, † ut quis poſsit effici ſervus
in perpetuum, debet pretium eſſe æ-
quale ſervituti, ut per Navar. in Ma-
nuali cap. 23. num. 95. & Molinam
diſput. 33. col. 163. Quibus conſentit
Mercatus lib. 2. de contract. cap. 20.
& Rebellus de obligat. iuſt. lib. 1.
quæſt. 10. ſect. 1. & 2. Vbi ex num. 23.
cum Molina dict. diſput. 35. concluſ.
111 1. & 3. de illis † mancipijs agere in-
cipit, quæ ex India Orientali addu-
cuntur: & concludit, iuſtè ibi à mer-
catoribus, & ubique emi, ſi ex illis
Regnis ſint, quibus cum bellum iu-
ſtum Luſitani gerunt, & eodem belli
tempore exportentur. Iapponienſes
autem, aut Sinas ſervos effici nõ poſ-
ſe, idque ſæpè Regijs Luſitaniæ ordi-
nationibus cautum, niſi fortè ſe ipſos,
aut filios ſuos cauſâ famis, vel urgen-
tis neceſsitatis vendiderint, quod ſæ-
pè facere ſolent.

Quæ omnia notatu digniſsima cen-
ſeo, † propterea quòd hiſce ultimis 112
annis plurimæ lites à dictis Orienta-
lis Indię mancipijs ad libertatem pro
clamantibus in hoc Regio Limano
Conventu inſtitutæ ſunt, & varianti
bus iudicum ſentẽrijs terminatæ. Qui
dam enim eos ſtatim liberos declara-
bant, illarum ſchedularum ſeriem ac
tenorem ſequuti, quarum ſup. ex num.
56. meminimus, & † cuiuſdam epiſto- 113
læ Caroli V. Imper. ann. 1550. ad Prę
torium inſulæ S. Dominici miſſæ, quæ
habetur in 4. tom. ſched. impreſ. pag.
373. & expreſsè iubet, ne aliqui In-
di ſervi in his Occidentalibus regio-
nibus efficiantur, etiam ſi ad eas ex
Orientalibus adſportentur, his verbis:
*Nos tenemos mandado, que no ſe ha-
gan eſclavos ningunos Indios en ſus
tierras, i anſi no avemos de permitir,
ni dar lugar a qne Indios algunos lo
ſean, ſino libres, aunque ſean de la de-
marcacion del sereniſsimo Rei de Por-
tugal.* Et alterius ann. 1570. ad Pro-
regem Mexicanum, & Michaëlem
Legaſpium Philippinarum gubernato
rem directæ, eod. tom. pag. 374. Quæ
etiam in Indis illis in regionibus
Machometis perfidiâ deceptis, idem
ſervandum eſſe, his verbis edicit:
*Eſtareis advertido, que ſi los tales Mo-
ros ſon de ſu nacion, i naturaleza Mo-
ros, i vinieren a dogmatizar ſu ſecta Ma-
hometica, ò a hazer guerra a voſotros, ò a
los Indios, que eſtã a Nos ſujetos, ò a nueſ-
tro Real ſervicio, los podreis hazer eſcla-
vos: mas a los que fueren Indios, i huvie-
ren tomado la ſecta de Mahoma, no los
hareis eſclavos por ninguna via, ni manera
que ſea, ſino procurareis de los convertir*

i per-

i perſuadir por buenos i licitos medios a nueſtra ſanta Fè Catolica.

114 Alij verò iudices cùm † viderent leges Caſtellani, & Luſitani Regni diverſas eſſe, & utrumque proprijs ſuis ordinationibus & cõſuetudinibus gubernari, licèt iam ſub eodem Rege eſſe cœperit, non audebant facilè pro Orientalium Indorum libertate ſententiam ferre, ſi eorum poſſeſſores iuſtos, & legitimos titulos exhiberent, iuxta illarum regionum praxim, & conſuetudinem Epiſcoporum, & Regiorum Auditorum auctoritate munitos. Neque prædictis ſchedulis horum ſervorum ius olim & nunc in Orientali India, & in Luſitania & Nova Hiſpania ſervatum, temerè immutandum eſſe dicebant, l. minimè, D. de legibus, l. ſi quando, C. de inoff. teſtam.

In quo opinionum, & argumen-
115 torum conflictu, Ego † Imperatoris conſilium ſequutus in l. ſi aviam, C. de ingen. manum. *Si cum peritioribus tractatum habuiſſes, facilè cognoſceres,* per litteeas de hac quæſtione conſului præſtantiſsimum, & erudiriſsimum virum Dom. D. Antonium de Morga, Quitenſis nunc Senatus meritiſsimum Præſidem, qui in Philippinis inſulis, & alijs adiacentibus, pluribus annis Gubernatoris officio functus, quæ ibidem cum his mancipijs Orientalibus ſervarentur, melius, & penitius intelligere poterat. Qui mihi, ultimæ opinioni adhærens, reſpondit, aliquas eſſe Orientalis Indiæ provincias Maurorum, ut plurimùm, colluvione, & infectione permixtas, Iavos nempe, Malaios, Bengalas, Macazares, Buzarates, Endes, & ſimiles, cum quibus Luſitani iuſtis, & legitimis bellis quotidie decertant. Et mancipia, quæ in illis capiuntur, Luſitanis legibus, & Cõciliorum Provincialium declarationibus capientibus cedere, & ab eis vendi, atque ab emptoribus ubique legitimè poſſideri, dummodo iuſtæ captivitatis titulos habeant, iuxta formam ab eiſdem Concilijs præſcriptam; cum alijs verò Regnis, ſeu provincijs, Luſitanis fœdere iunctis, illorumque, ut dicunt, in armis, ſocijs, utpote Cambaya, Pegù, & quibuſdam alijs, ſervitutis iura
neutiquam exerceri: neque † etiam 11
cum Sinis, & Iapponienſibus, niſi fortè iſtorum aliqui ſe, aut filios ſuos propter famem, aut aliam urgentem neceſsitatem, ob pretium participandum voluntariè vendiderint; quod patrijs eorum legibus ac moribus licitum, & uſitatum eſt: quo tamen in caſu perpetuæ ſervituti non mancipãtur, ſed temporali famulitio, eatenus duraturò, quatenus ad acceptum pretium compẽſandum, iudicibus, qui de hoc inquirũt, ſufficiens eſſe videbitur.

SVMMARIVM
Capitis IIX.

1 *Gubernationem Indiarum, quæ contingunt, Auctor in altero volumine edere parat.*

2 *Fas eſt opere in longo ſomnum obrepere.*

3 *Guſtus emptorem vocat.*

4 *Auctor tractatum gubernationis Indiarum quinque libris diviſum habet, & quid in illis agere intendat, breviter aperit.*

5 *Auctoris parænesis, ſive admonitio pro Indis diligenter in Fide inſtruendis, & humaniter pertractandis.*

6 *Fidei propagatio in ſuavitate, non in atrocitate conſiſtit, ut & patria poteſtas.*

7 *Converſorum primordia blandis reſovenda ſunt modis.*

8 *Iugum Chriſti ſuave eſt, ex D. Matth. cap. 11. & Pſal. 33.*

9 *Indi ſi poſt Chriſtianam Religionem ſuſceptam gravius opprimantur, eius ſuavitatem non credent.*

10 *Deuteron. locus cap. 28. pro Indorum querimonijs expenditur.*

11 *Indi hodie peiore conditione eſſe videntur, quàm Iudæi olim in Ægypti captivitate.*
12 *Iudæi in Ægypto graviter vexati fuerunt.*
13 *Iudæorum captivitas in Ægypto 85. annis duravit, & in ea valdè multiplicati ſunt.*
14 *Iudæorum multiplicationem in medijs laboribus Ægypti in rubo Moyſis Deus ſignificavit.*
15 *Indi brevi tempore valdè diminuti reperiuntur, & quid cum Daniele, & D. Paulo de ſuis miſerijs dicere poſſint?*
16 *Ieremiæ verba lamentat. 5. ad Indorũ ærumnas accommodantur.*
17 *Chriſtiani labores, & iniurias, quæ Indis inferuntur, potius in ſe ſuſcipere, quàm in illis permittere deberent.*
18 *Fidei meditatio quietum, & vacuum ab alijs curis animum deſiderat.*
19 *Labores, & onera, qui alijs imponunt, & ipſi ea non tangunt, in Evangelio reprehenduntur.*
20 *Pax citra ullum ſcandalum promittitur diligentibus legem Dei, Pſalm. 118.*
21 *D. Paulus multa in ſe paſſum dicit, pro lege Dei promulganda.*
22 *Regis gentium iura, & conditiones, quas refert Scriptura 1. Reg. 8. ea, quæ cum Indis fiunt, demonſtrare videntur.*
23 *Regis Tyranni effigies, & mores referuntur 1. Reg. 24. Boni autem & iuſti Deuter. 17. 14.*
24 *Lignum fumigans, quod Deus Iſaiæ 42. & Matth. 12. non extingui præcipit, Gentiles recenter converſos ſignificat.*
25 *Indos deſtruunt multi, qui ſtruere deberent: & quid de illis cum Iſaia, & Davide, & Chriſto Dom. Math. 23. dicere poſſint?*
26 *Exceſſus, qui in Indos fiunt, quibus potiſſimum debeant imputari?*
27 *Inferiorum ordinum culpæ ad deſides Rectores referuntur.*
28 *Prælati, & Magiſtratus monentur, ut pro Indorum defenſione laborent.*
29 *Iuſtitiæ in ſtudio omnis Regum ac Magiſtratuum cura eſſe debet.*
30 *D. Bernardus in quo laudet quendam Eborenſem Archiepiſcopum?*
31 *Pax, quæ erga Indos exercetur, non debet cum bello de crudelitate certare.*
32 *Legum humanarum pœnas ſi fortè effugiant ij, qui Indos affligunt, Dei oculũ & ſupplicium non effugient.*
33 *Deus omnia vigilanter attendit, & humilium iniurias vidit, & punit.*
34 *Iniurias, Indis factas, Deus miraculosè aliquando vindicavit.*
35 *Divitiæ iniuſto Indorũ ſudore partæ, dominis exitio ſunt.*
36 *Adagia Aurum Toloſanum, & Equus Seianus, quid ſignificent?*
37 *Proverb. locus 12. 27. & 13. 11. de divitijs iniuſtè partis, exponitur.*
38 *Peccata iniuriæ humilibus facta; non ſolùm privatorum, verùm & multorũ Regnorum cladem attulerunt.*
39 *Hiſpaniæ Regnum ob peccata aliquoties punitum legitur.*
40 *Regnorum fœlicitas ut duret, requiritur eadem virtus, & prudentia in conſervando, quæ in acquirẽdo, ex Polybio.*
41 *Deum Auctor precatur, ut nobis miſertus, Hiſpanorum, & Indorum Rempub. iuvet, & ſociet.*

CAPVT IIX, ET VLTIMVM.

In quo Auctor volumen alterum de peculiari Indiarum iure, ſive de iuſta earum gubernatione promittit: & quid in eo tractare intẽdat, Laconica brevitate receſet. Et parænesim ſive admonitionem ſubnectit adverſus eos, qui miſeros Indos iniurijs, & moleſtijs afficiunt.

Hæc

HAEC hactenus habui,
quæ de Indiarum iuſta
inquiſirione, acquiſi-
tione,& rerérione diſ-
1 ſererem. Nunc † au-
tem ex ordine ad ea;
quæ earumdem gubernarionem con-
cernunt,tranſitum facere,noſtra pro-
2 perabat oratio. Sed † quoniam fas
eſt in longo opere ſomnum obrepere,
huiuſque voluminis moles nimis ex-
crevir,& amphora exijt urceolus,quē
initio mente conceperam: opportu-
num duxi, hic paulìſper calamum con
3 tinêre,& † quę in illo clauduntur diſ-
putationes, prius quaſi guſtandas da-
re, iuxra illud Vlyſsis apud Euripidem
in Cyclope, qui cum Sileno vinū ven
diturus eſſet,ita eum alloquitur:

Vin tu prius guſtare quid vini feram?

Cui Silenus:

*Ita convenit; nam guſtus emptorem vo-
cat.*

Ac poſteà renovatis viribus arduas,
& non minus utiles, quàm peculiares
eiuſdem Indiarū iuris quæſtiones, ſe-
paraτo volumine (ſi Deus nobis hæc
otia fecerit) in lucem emittere. Quod
4 nunc † in privatis ſchedis quinque li-
bris diviſum habemus.

IN QVORVM primo de ſtatu, & conditione Indorū agere deſtinamus; & an, & quatenus oneribus, & ſervitijs adſtringi poſsint, quæ viciſsim ſubire coguntur in Hiſpanorum famulatu, ædificijs publicis; agrorum cultura, paſcendis; & cuſtodiendis pecudū & armentorum gregibus, gynæcijs, ſive textrinis, & lanificijs vulgò, *Obrajes*, angarijs, & parangarijs, curſu publico, veredis, & paraveredis, metallis, & eorum effoſione & operatione, & quæ tributa præſtare teneantur, & qualiter ea dividantur, taxentur, & exigantur. Et demum quantum oporteat, eos in certa municipia; & politicam, ac ſociabilem vivendi formam reducere; idololatriæ, ebrietati, & alijs eorū vitijs occurrere; bonis gubernatoribus, vulgò *Curacas, ò Caziques*, providēre. Et quæ ſit iſtorum poteſtas, & qualis ſucceſsio: & de privilegijs, quibus Indi, tanquàm ruſtici, aut minores, & omni reſpectu miſerabiles perſonæ fruuntur.

SECVNDO verò libro de commendis, ſive feudis Indorum exactam, & peculiarem tractationem inimus; earum nomen, originem, & rationem tradentes: & quid iuris in illis acquirant Patroni, ſive Commendatarij, & de penſionibus, quæ ſuper eis conſtitui ſolent. Quis commendas, & ſub quibus legibus, & conditionibus poſſit conferre: quibúſve perſonis conferri valeant, & qui in illis pręferri debeant, ſi de anterioritate ſchedularū, vel de meritis certent: vel alter à Rege proviſus cum altero prius à Prorege inveſtito concurrat. An pluribus eadem commenda aſsignari poſsit, & in ea ius accreſcendi, vel non decreſcendi admittatur. An commendæ à poſſeſſoribus vendi, alienari, permutari, vel renuntiari poſsint. Et an pater gaudeat uſuſtructu commendæ, quę filio, in eius ſacris conſtituto, conceditur. Quando, & quomodo in commēdis Indorum ius ſucceſsionis inductū fuerit, & in quibus conveniat, vel differat cum ſucceſsione primogeniorū. An filij illegitimi, vel legitimati, filiæ, uxores, ſponſæ, mariti in eiſdem ſuccedant: & de tertia, vel quarta vita, quæ in Nova Hiſpania conceditur: & de prohibita plurium commendarum cumulatione. De oneribus, quæ commendatarij ſubire tenentur, iuramento, militia, & reſidentia, quam facere debent; & quando ab ijs excuſentur: & qualis eorū ſolicitudo eſſe debeat in ſpirituali, & temporali Indorum ſibi commendatorum ſalute curanda. Et denique de earundem commendarum extinctione, & ad Regiam coronā devolutione: & an eas deinceps in perpetuum dari conveniat. Et de litibus & quæſtionibus, quæ tam ſuper

com-

commendarum poſſeſsione, & ſpolijs, quàm ſuper proprietate oriri ſolēt; & apud quos ſint iudices agitandę, & de meritorum, ſive ſervitiorum informatione, & conſultatione, quæ ad eas, & alia Eccleſiaſtica, vel civilia harum regionum commoda, Regijs ordinationibus fieri iubetur.

Tertius verò liber de rebus Eccleſiaſticis, & earum gubernatione, Regioque patronatu tractabit, & quibus is rationibus fulciatur; quanti à noſtris Regibus æſtimetur ac comīnē detur: & quo iure, & onere decimas huius Novi Orbis ſibi præſumant. Quam enixa, & aſsidua eorum cura fuerit in Eccleſijs Indiarum erigēdis, dotandis, & promovendis. Qualiter Archiepiſcopos, Epiſcopos, & alios Præbendarios præſentent, & alios Hiſpanorum, aut Indorum beneficiarios ſeculares, vel regulares: & de aliquibus dubijs, quæ in eorum receptione, & novorum Epiſcopatuum diviſione contingere ſolent. An hodie expediens ſit, doctrinas Indorū regulari bus adimi: & quatenus ij iuriſdictioni, & viſitationi Prælatorum ſæcularium ſubijciātur. De dignioribus, & indigenis, atque in idiomate Indorum magis peritis anteferendis: De iuriſdictione Epiſcoporum, & Archiepiſcoporum in ſubditos: & de Brevi Gregorij XIII, quo nova proſequendis appellationibus forma præſcribitur. De Eccleſijs ædificandis & reparādis, & qui bus expenſis id faciendum ſit. De decimis, & primitijs, & uſu, & iure quartę Canonicæ & funeralis, & aliarum oblationum. De Inquiſitorum & Cōmiſſariorum Bullæ Curciatę tribunali, ac iuriſdictione, & aliarum Bullarum retentione. De Religioſorum Vicarijs generalibus, Viſitatoribus, & cōſervatoribus. Et an, & quando ſæculares Magiſtratus Clericos, vel Religioſos ſeditioſos ab his provincijs expellere poſsint?

Liber quartus de gubernatione ſeculari tractabit, & ſpecialiter Prætorū Gubernatorū Fiſcaliū criminū quęſtorū, Auditorū Cancellariaū, Proregū, ſupremi Conſilij Indiarū, & omniū denique tam maiorum, quàm minorū Magiſtratuum officium, poteſtatem, & iuriſdictionem proſequetur, qui eidem gubernationi præpoſiti ſunt, & multas utiles quæſtiones ſubiunget, quę in eorum recuſatione, viſitatione & rerum gerēdarum expeditione occurrere ſolent. Et peculiariter de iudice aget, qui colligendis defunctorū inteſtatorum bonis deſignatur: & de ſchedulis, quæ diſtrictè prohibent Regios Auditores, miniſtros, & illorum liberos in ſuis provincijs negotiari, vel matrimonia contrahere. Ac tandem de proprio, & veluti municipali iure, quo res Indicę gubernantur, & per Regias ſchedulas, proviſiones, ordinationes, & epiſtolas expeditur: & quando reſcriptum Principis, ad unā provinciam miſſum, in alijs ſervandum ſit.

Quintus denique liber de Regalibus, ſive Regio Indiarū fiſco, & eius iuribus, & reditibus ſermonem inſtituet. In quo ſigillatim de huius Novi Orbis diuitijs agemus: De tributis, & vectigalibus, & duobus decimarum novenis, quæ in eo Regi penduntur: De pœnis Cameræ, & commiſsis mercium prohibitarum, vel in regiſtris nō profeſſarum ad fiſcum ſpectantibus. De auro, & argento, alijſque metallis, ſmaragdis, margaritis, ſalinis, argento vivo, theſauris, & monumētis, & quota horum pars ad fiſcum pertineat. De mercatura, & mercatoribus Indiarū, eorumque iudicibus, ſive conſulibus, & varijs quęſtionibus, quæ circa eorū iuriſdictionem, & mercatorum ſtylū quotidie naſcuntur. De alio rei dominicæ membro, quod ex venditionibus & renuntiationibus officiorum colligitur. Circa quod plurimæ, utiliſsimæque quæſtiones excitantur, & reſolvūtur. Et de iudicibus, ſive officiarijs Re-

gijs, qui in his partibus rei dominicæ
exigendæ,& adminiſtrandæ præficiun
tur, eorumque munere, poteſtate, iu-
riſdictione, & tationum redditione.
Et ultimò de alijs maioribus compura
toribus, ſive rationalibus noviter cõ-
ſtirutis, & de eorum tribunali, officio
& iuriſdictione.

5 Interim † verò dum hæc ultimã
manum recipiunt, & exoptatam lu-
cem reſpiciunt, non potui non Regẽ
noſtrum Potentiſsimum, & Chriſtia-
niſsimum ſummis votis, ac precibus
exorate, ut quâ ſolet curâ, & pietate
Indorum converſioni,& conſervatio-
ni provideat,paternis hac in re, & avi
tis ac proavitis veſtigijs inſiſtens,ido-
neoſq; & fideles tanti operis admini-
ſtros in ſpiritualibus & tẽporalibus eli
gẽs,quos etiã,& reliquos pariter Hiſ-
panos,aut alienigenas,qui in his regio
nibus cõmorantur,moneo,atq; obte-
ſtor,ut ſe cũ eiſdẽ Indis humanè,& ſua
viter gerant,& ab iniurijs,moleſtijs,&
vexationibus, quæ miſeris illis inferri
ſolent, abſtineant, prędicationis, ac
propagationis Fidei miniſterium ſuper
omnes divitias attendentes,& procu-
6 rantes;quam † certum eſt non in atro
citate,ſed in ſuavitate,& pietate con-
ſiſtere; ut de patria poteſtate loquens
dixit I.C. in l. Divus, D. ad leg. Pomp.
de parricid. & Nos pluribus ſuprà lib.
2.cap.17. & cap.9. num.21.& 22.

7 Primordia † enim converſorum,
ut D. Iſidor. inquit lib.2.ſent.cap.8.&
D.Gregor.lib.24. moral.cap.7. blan-
dis refovenda ſunt modis, ne ſi ab aſ-
peritate incipiant, exterriti ad prio-
res lapſus recurrant. Qui enim con-
verſum ſine lenitate erudit, exaſpera-
8 re potius,quàm corrigere novit. † Iu-
gum quippe Chriſti ſuave eſt, & onus
eius leve, ut habetur Matth. cap.11.
in fine, eaque propter ibidem ſubiun-
gitur: *Venite ad me omnes, qui labora-
tis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos:
Tollite iugum meum ſuper vos, & diſci-
te ad me, quia mitis ſum, & humilis cor-
de, & invenietis requiem animabus ve-
ſtris.* Et Pſal.33. & 1. Petri 2: *Guſtate
& videte, quoniam ſuavis eſt Dñs: Beatus
vir, qui ſperat in eo.* Quod † Indi haud 9
quaquam credere poterũt, ſi poſt ſuſ-
ceptam Chriſtianam Religionem, ma
ioribus ac gravioribus oneribus,& la-
boribus, quàm olim ſub infidelibus do
minis opprimantur. Quin potius vere-
ri poſſumus, ne in ſe ipſis experiri, &
in nos contorquere valeant † verba 10
illa Deuteron. cap. 28: *Servies inimi-
co tuo, quem immittet tibi Dominus in fa-
me, & ſiti, & nuditate, & omni penuria:
& ponet iugum ferreum ſuper cervicem
tuam, donec te conterat. Adducet Domi-
nus ſuper te gentem de longinquo, & de ex
trema terræ finibus in ſimilitudinem Aqui
læ volantis cum impetu; cuius linguam
intelligere non poſſis, gentem procaciſsi-
mam, quæ non deferat ſeni, nec miſereatur
parvuli.*

Etenim † peiori hodie, & duriori 11
conditione Indi ab iniuſtis aliquibus,
& ſævis hominibus tractari reperiun-
tur, quàm olim Iudæi, dum in Ægyp-
to captivi fuerunt; de quibus inquit
Philo lib.1. de vita Moyſis: † *Quaſi* 12
*belli iure captivos, aut emptos de lapide cõ
gebat eos ad opera ſervilia.* Et ſtrictiùs
Scriptura Exodi cap. 1: *Ad amaritu-
dinem perducebant eos operibus duris lu-
ti, & lateris, omnique famulatu, quo in
terra operibus premebantur: oderantque
filios Iſraël Ægyptij, & affligebant illu-
dentes eis, &c.* Nã † in Iudæis videmus, 13
non obſtantibus laboribus,& miſerijs
illius captivitatis, quæ octuaginta
quinque annis duraſſe dicitur, ut pro-
bat Pererius in comment. ſup. Exod.
cap.5. diſput.6. ſupra modum auctos,
& multiplicatos fuiſſe: Vnde dicit
Scriptura Exodi dict.cap.1: *Quantoq;
opprimebant eos, tanto magis multiplica-
bantur, & creſcebant*; ita ut ſexcenta
millia hominum exierint de Ægypto
præter pueros,& fœminas. Et hoc eſt
quod † Deus inter alia voluit ſignifica 14
re in rubo, ubi Moyſi apparuit, qui ar-

debat, & non conſumebatur, ut com-
muniter Doctores exponunt Exodi
3. & Ioſeph lib. 2. antiquit. Iudaic. cap.
15 12. Indi † verò, eodem fermè tempo
re, ut plurimū deleti, & extincti ſunt,
ita ut Deo poſsint dicere, quod Da-
nielis 3. Iudęorum nomine legitur:
Domine, imminuti ſumus pluſquàm omnes
gentes: ſumuſque humiles in univerſa ter-
ra hodie. Et illud Martialis in Diſti-
chis:

Dente timetur aper, defendunt cornua cer
vum,
Imbelles damæ; quid niſi præda ſu-
mus?

Vel cum D. Paulo 2. Corinth. 1. *Su-*
pra modum gravati ſumus, ſupra virtutē,
16 *ita ut taderet nos etiam vivere.* † Aut
cum Ierem. lamentat. 5: *Recordare Do*
mine, quid acciderit nobis: intuere, & reſ-
pice opprobrium noſtrum: hæreditas no-
ſtra verſa eſt ad alienos, domus noſtra ad
extraneos, pupilli facti ſumus abſque pa-
tre, matres noſtræ quaſi viduæ. Aquam
noſtram pecunia bibimus, ligna noſtra
pretio comparavimus, cervicibus noſtris
minabamur, laſſis non dabatur requies.

17 Quæ omnia † Chriſtiani, qui ſe Evā
gelij miniſtros, & præcones vocant,
non ſolùm ab Indis, quantum poſsibi-
le ſibi eſſet, arcère, verùm & in ſe ip-
ſis potius ſuſcipere ferventi charitate
debuiſſent, ne quod illis ſcandalum in
Fidei ſuſceptione, aut impedimentum
in eius progreſſu, & meditatione ge-
18 neraretur: quę † corporis requiem,
& vacuum ab alijs curis, & anxieta-
tibus animum, abſque dubio deſide-
rat, iuxta illud Pſal. 45: *Vacate, & vi-*
dete, quoniam ego ſum Deus, quod ita
exponit D. Auguſtin. in Pſalm. 70.
fol. 310. col. 2. tom. 8. Et ne in illud
19 inciderent, † quod Matthæ. cap. 23.
reprehenditur: *Alligant autem onera*
gravia, & importabilia, & imponunt
in humeros hominum, digito autem ſuo
nolunt ea movere. Sed potius omnes
20 ore uno † Davidicum carmen occi-
nere poſſent, Pſalm. 118. *Pax multa*
diligentibus legem tuam, & non eſt illis
ſcandalum. Vel † cum Divo Paulo 2. 21
Corinth. 11. 29: *Quis infirmatur, &*
ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, &
ego non uror?

Certè enim idem Paul. 1. Corinth.
4. ſe prædicationis cauſâ non alijs la-
bores intuliſſe, ſed in ſe ipſo graviſsi-
mè paſſum, his verbis oſtendit: *Vſque*
in hanc horam & eſurimus, & ſitimus, &
nudi ſumus, & colaphis cædimur, & inſta
biles ſumus, & laboramus operantes ma-
nibus noſtris: maledicimur, & benedici-
mus: perſecutionem patimur, & ſuſtine-
mus: blaſphemamur, & obſecramus: tan-
quam purgamenta huius mundi facti ſu-
mus, omnium peripſema uſque adhuc.

Et † licèt 1. Reg. cap. 8. cùm Iſraë- 22
litæ à Samuele Regem ſibi dari petijſ-
ſent, qui more gentium, & nationum
ſibi imperaret, hoc ius illius futurum
Scriptura recenſeat: *Filios veſtros tol-*
let, & ponet in curribus ſuis, facietque ſi-
bi equites, & præcurſores quadrigarum
ſuarum, & conſtituet ſibi tribunos, & cen-
turiones, & aratores agrorum ſuorum,
meſſores ſegetum, & fabros armorum, &
curruum ſuorum. Filias quoque veſtras fa-
ciet ſibi unguentarias, & focarias, & pa-
nificas. Agros quoque veſtros, & vineas,
& oliveta optima tollet, & dabit ſervis
ſuis, ſed & ſegetes veſtras, & vinearum
reddiſus addecimabit, ut det Eunuchis &
famulis ſuis. Servos etiam veſtros, & an-
cillas, & iuvenes optimos, & aſinos aufe-
ret, & ponet in opere ſuo. Greges quoque
veſtros addecimabit, voſque erìtis ei ſervi,
& clamabitis in die illa à facie Regis ve-
ſtri, quem elegiſtis vobis, & non exaudiet
vos Dominus in die illa, quia petijſtis vo-
bis Regem. Quæ omnia ſimilia ijs eſſe
videntur, quæ à malis Chriſtianis paſ-
ſim cum Indis pauperibus fiunt.

Eo † tamen in loco de Rege Ty- 23
ranno & iniquo tractatur, eiuſque mo
res effigiantur, ut boni, & iuſti Princi-
pes quid vitare debeant, animadver-
tant. Quorum exemplum, ubi non à
populo, ſed à Deo electi ſunt, prædi-

ctis in omnibus contrarium, apponitur in eod. Deuter. cap. 17. num. 14. & ſequent. ut præclarè admonuit D. Gregor. lib.4. cap.1. in 1.Reg.cap.8. Iſernia in proœm. feud. tit. de Capit. qui curiā vend. Chaſſaneus in Catal. glor. mund. 5. part. conſider. 24. regal. 162. & ſeq. & conſider. 35. verſ. *Quid autem*, Petr. Gregor. lib.7. de Repub. cap.19. pag.491. Baſilius Pontius var. diſput.1. part. relect.1. de mutatione monetæ, pag.506. & Mag. Marquez in Gubernat. Chriſtian. lib.1. cap.16. pag.87.

Veh igitur illis, per quos eiuſmodi iniuriæ, & ſcandala Indis irrogantur.
24 Et † lignum fumigans, quod iuxta verbum Iſaiæ cap. 42. & Matth. cap. 12. poſuit Dominus in manibus eorum, ne extingueretur, in cinerem converterunt. Lignum namque illud D. Hierony. in quæſt. Aglaſiæ, quæſt.2. circa fin. populum de gentibus congregatū exponit, qui extincto legis naturalis ardore, fumi amariſsimi, & qui noxius oculis eſt, tenebroſęque caliginis involvebatur erroribus, quem Deus nō extingui voluit, ſed de parva ſcintilla, & penè moriente, maxima ſuſcitari incendia, ita ut arderet igne Domini Salvatoris, quem venit mittere ſuper terram, & in omnibus ardere deſiderat.

25 Quod, † videant multi, an cum Indis ſua ex parte curaverint? vel potius de illis ſint, de quibus inquit Iſaias c. 48. num. 17: *Venerunt ſtructores tui, deſtruentes te*, avaritiā nimirum, & ſævitiā ſuā Indos ita prementes, ut iuſtè miſeri illi dicere poſsint illud Pſal. 68. in princ. & Exod. 9. num. 25. & 31: *Intraverunt aquæ uſque ad animam meam, & tempeſtas demerſit me, & grando confregit lignum, cùm iam folliculos germinaret.* Et ut occaſio exteris gentibus præbeatur, noſtrum in convertendis infidelibus zelum calumniandi, ut diximus ſup. lib.1. cap.16. num.94. & ſequent. & lib.2. cap.17. num.76. & hoc lib.3. cap.6. ex num.5. & illud Chriſti Dom. apud Matthę. cap.23. obijciendi: *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ: quia circuitis mare & aridam, ut faciatis unum proſelytum: & cùm fuerit factus, facitis eum filiū gehennæ duplo quàm vos.*

IN QVIBVS planè † acriter, & 26
exactè non corrigendis, emendandis, atque puniendis, licèt omnes in culpa ſimus: illi tamen præcipuè, qui Eccleſiaſtici ſunt, & Prælati, & Indorum curæ ac protectioni præpoſiti. Etenim † ut benè cū D. Leone in epiſt. 86. 27
ad Nicetā, quæ habetur in c. inferioribus, 86. diſt. advertit Ioſeph Acoſta lib. 3. de procur. Ind. ſalut. c.16. inferiorū ordinum culpę ad nullos magis referendæ ſunt, quàm ad deſides, negligentesque Rectores, qui multam ſæpè nutriunt peſtilentiam, dum auſteriorem diſsimulant adhibere medicinam. Nullumque remedium ſperare licebit, cū inde pernicies proficiſcitur, unde ſalus maximè petebatur. Quocirca † eos 28
iterum moneo, ut ſuper commiſſum ſibi gregem diligenter invigilent, & prædictis iniurijs, dolis, ac ſceleribus, quibus Indi turbantur, & affliguntur, providenter occurrant, quo loco virus inſideat perveſtigantes, ferroque reſecantes, imò & igni, ſi opus eſſe cēſuerint; cùm in lethali, profundoque ulcere ſeveriora medicamenta tutiora ſint, & in hac cura præcipua Regū, ac Magiſtratuum vis, auctoritaſque
conſiſtat, † ut præclarè docet Oſſo- 29
rius lib.4. de Reg. inſt. *In ſtudium* (inquiens) *iuſtitiæ omnes Regis curæ, & cogitationes, omnes labores, atque vigiliæ, omnia denique ſtudia conſumenda ſunt.* Et de quodam Eborenſi Archiepiſco-
po † ſcribit & laudat B. Bernardus e- 30
piſtol. 95. ſic inquiens: *Maximè claruit zelus iuſtitiæ, eminuit, & invaluit Sacerdotis vigor, in defenſionibus videlicet pauperū, & pauperū, quibus non erat adiutor.*

CAVEANT igitur omnes, & Indorum conditionē miſerti, eos deinceps

hu-

1 humanè & ſuaviter tractēt, ne † pax,
quæ erga illos exercetur, cum bello
de crudelitate certare, & vincere vi-
deatur, ut aliud agens dixit D. Augu-
ſtin. lib. 3. de civit. Dei c. 28. ¶ Quod
2 ſi † fortè leges ac pœnas à Regibus
noſtris circa hoc piè, & prudenter la-
tas, & ſeverè ſtatutas, parum verētur,
vel per locorum diſtantiam, aut Magi-
ſtratuum incuriam effugerint; ſciant
tamen pervigilem, atque inſomnem
Dei Omnipotentis oculum, cui nihil
non, quantumlibet occultum ſit, pate-
re poteſt, effugere non poſſe, ut aliàs
dicitur in illa condemnatoria ſenten-
tia in iudices ab Imperator. Leone, &
Alexan. pronuntiata, quam Cōſtant.
Harmenop. in initio ſui promptuarij,
& Monach. tract. de arbitrar. præfixe-
rūt. Is enim, etſi ab inſipientibus circa
cœli cardines perambulare, nec no-
ſtra conſiderare credatur, ut habetur
Pſal. 13. & Iob. 2. 14. Omnia † vigi-
3 lanter attendit, & iniurias humilibus,
atque imbecillis illatas, certâ ſemper,
quamvis interdum ſerâ, punitione com
peſcit. Vnde in Eccleſ. 4. ſcriptum re-
liquit: *Vidi calumnias, quæ ſub cœlo ge-
runtur, & lacbrymas innocentum, & ne-
minem conſolatorem, neque poſſe reſiſtere
eorum violentia cunctorum auxilijs deſti-
tutos; & laudavi magis mortuos, quàm
viventes, & fœliciores utroque iudicavi,
qui needum natus eſt.* Et Exod. cap. 3:
*Vidi afflictionem populi mei in Ægypto
& clamorem eius audivi, propter duritiā
eorum, qui præſunt operibus: & ſciens do-
lorem eius deſcendi, ut liberem eum.* Et
aptiſsimè ad inſtitutum, de quo agi-
mus, Geneſ. 15: *Subijcient eos ſervituti
& affligent quadrigentis annis: verum-
tamen gentem, cui ſervituri ſunt, ego iudi-
cabo.*

34 Quod † ſæpè factum his in Regnis
videmus, cùm graviſsimis, ac miracu-
loſis ſupplicijs à Deo plures puniti le-
gantur, qui Indis damnoſi, & iniurij
fuerunt, ut conſtat ex hiſtorijs relatis
a Ioſepho Acoſta lib. 3. de proc. Ind.
ſalute cap. 9. & Fr. Auguſt. Davila in
hiſtor. Mexican. lib. 1. cap. 102. pag.
393.

Et † vel ipſæ divitiæ, quas iniuſto 35
Indorum ſudore, & alijs malis artibus
acquirunt, eis exitio fuerint, ac brevi
tempore evanuerint, † ut ipſe Acoſta 36
ibidem notavit, & de Auro Toloſano,
& Equo Seiano, quorum poſſeſsio do-
minis exitialis fuit, antiqui per prover
bium dixerunt, ut refert Aul. Gellius
lib. 3. noct. Attic. cap. 9. Eraſm. ſive
Ald. Manutius in adagijs, & Martin
Delrio in adag. ſacr. tom. 2. adag. 187.
pag. 190. ubi eodem ſenſu exponit il-
lud † Proverb. 12. 27: *Non inveniet* 37
*fraudulentus lucrum, & ſubſtantia homi-
nis erit auri pretium.* Quaſi dicat, per
fraudem comparata, prius peribunt,
quàm qui comparavit partis uti frui
queat: ſi utatur, erunt illi damno, &
cap. 13. verſ. 11. *Subſtantia feſtinata mi-
nuetur.* Vbi Septuaginta, & Chaldæa
Paraphraſis: *Opulentiam iniquitate poſ-
ſeſſoris acquiſitam*, interpretantur.

Circa quod plura ex Græcis Poëtis
cōgerit Stobæus ſermon. 8. 92. & 95.
P. Iuſtus Gaillardus de inſtit. hiſtor.
cap. 1. & idem Martín Delrio ubi ſup.
Et Nos multa etiam cōgeſsimus ſup.
lib. 2. cap. 13. num. 51. & ſequent. non
ſolùm † de privatorum hominum, ve- 38
rùm etiam de magnorum Regnorum
punitione, ſubverſione, vel translatio
ne ob ſimilia peccata, & iniuſtitias,
quæ cum Indis communiter in his re-
gionibus frequentantur. In quarum
mutationum exemplis referendis, mul
tus eſt Salvianus in libris de providen
tia Dei, ubi lib. 7. de † vitijs Hiſpa- 39
norum agit, ob quæ Vvandalorum cla
dem meruerunt: & eſt videndus Ro-
dericus Archiep. Toletanus lib. 3. ca-
pit. 16. ubi de Arabum invaſione per-
tractans, ſic inquit: *Tanta igitur tempo
ribus facinorum alluvio inundavit, ut fe-
rè Gothorum ſtrenuitas, quæ conſueverat
Regnis, & gentibus imperare, in vitiorū
altitudine iam ſubmerſa, omnibus abomi*

nasio-

Digitized by Google

nationibus ſubiaceret. Et quoniam humani generis inimicus, humano generi non deſinit invidere, ſeminavit in poteſtate ſuperbiam, in religione accidiam, in pace diſcordiam, in abundantia luxuriam, in ſolertia ignaviam, adeò, ut ſicut populus, ſic & Sacerdos, ſicut impij, ſic & Princeps. Alluvione ergo voluptatum in tota Hiſpania inundante. Vitiza Principe maieſtatis oculos provocante, repleta eſt terra iniquitate. Omnis quippe caro corruperat viam ſuam, & qui optimus quaſi paliurus, & qui rectus quaſi ſpina de ſepe: & Polybius lib. 1. hiſtor. ubi quærens, quare Hiſpaniæ amiſſæ fuerint à Car-
40 thaginenſibus, inquit: † *Atverò illud clarum, teſtatumque exemplis eſt, quod homines adſequantur fœlicitatem benignitate in alios, & bona de ſe opinione, ijdem cum adepti, qua voluerant ad iniurias, & impotentiam in imperijs delabuntur, ſit meritiſſimè, ut unà cum imperantium mutatione, ipſi ſubditi ſe, & affectus mutent.*

Neque omitti debent plura alia quæ de eoſdem ſupplicijs & mutationibus, ſolitâ elegātiâ ſcripſit Iuſt. Lipſius lib. 1. de conſtantia cap. 16. & lib. 2. cap. 13. cum ſeqq. ubi cap. 22. graviter plorat ingentes Indorum vaſtationes in vaſto hoc & attrito altero Orbe, primis illis tēporibus factas: *Quem vidiſſe* (inquit) *magnum ſit, non dicam viciſſe*: de quarum relatione & excuſatione egimus etiam ſup. hoc lib. cap. 6. num. 20. & ſeqq.

SED † Deus hoc à nobis omen 41
avertat, & Hiſpanorum pariter ac Indorum cauſam, & ſortem miſertus, utramque Rempublicam iuvet, & ſociet, atque à peccatis, iniurijs, & ſcandalis liberam, in ſua ſancta Fide, & Religione conſervet, ut ſecundùm Divum Paulum Epheſ. 4. in Eccleſia Catholica ſint unum corpus, & unus ſpiritus, ſicut vocati ſunt in una ſpe vocationis ſuæ.

Amen.

(.:.)

Digitized by Google

INDEX RERVM, SENTENTIARVM, LEGVM, CAPITVM, ET LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE, QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR, EXPLICANTVR, AVT ILLVSTRANTVR.

Prior numerus librum, Secundus caput, Tertius capitis numerum ſignat.

A

ABACVCH per aëra ab Angelo ductus, & etiam Philippus Diaconus, 1.14.44.

Abaſsia, & Abyſsinorum imperiũ hodie eſt in Africa; & an olim in Aſia, & intra Indiam fuerit? 1.1.36.

Abdias Babylonius quis, & quando vixerit, & de fide hiſtoriæ Apoſtolorum, quæ eius nomine circumfertur, 1.1.38.

Abdiæ Prophetæ vaticinium obſcurum exponitur, & ad converſionem Novi Orbis per Hiſpanos factam accommodatur, 1.15.29.

Abortum qui violenter facit, lege Cornelià punitur, 1.12.88.

Abraham dum Iſaac filium ſacrificare voluit qualiter excuſetur? 2.12.80.

Abraham in liberationẽ Lot iuſtè quinque Reges Amorrhæos percuſsit, 2.15.10.

Abraham, pro vindicando Rege Salem, & alijs ſuis confœderatis, rectè pugnaſſe dicitur, 3.4.28.

Abraham, dum fuit hoſpes in Ægypto, viros, & Sara fœminas in lege Dei inſtituit, 2. 20. 48.

Abrahamum aliquando idololatram fuiſſe, aliqui tradunt, qui ab alijs reprobantur, remiſsivè, 2.14.107.

Abrahamum cur Deus peregrinum eſſe voluerit? 1.16.25.

Abundãs cautela nõ ſolet nocêre, 3.1.60.

Abyſsinorum de rebus qui ſcribunt, 1.3.49.

Abyſsinorum Reges ad Pontificem Romanum, & Luſitaniæ Regẽ legatio, 1.3.43.

Accurſius in iuris gloſsis pauca de ſuo habet, 2.1.14.

Achaz Hebræorum Rex filium immolavit idolo inimicorum ſuorum, 2.14.85.

Acquiſitio Novi Orbis ſi iuſta eſt, iuſtior erit retentio, 3.1.1.

Acquiſitio à principio nulla, tanquam facta per forenſem, ex poſtfacto convalidatur, ſi forenſis civis fiat, 3.4.44.

Acquiſitionis, & retentionis Novi Orbis iura, & titulos multi Doctores varijs in locis examinant, qui numerantur, 2.1.39.

Actio & paſsio, & datio & acceptio in eodẽ ſubiecto eſſe nequeunt, 2.21.6. Et quando hoc fallit, num.10.

Actionem cui damus, multo magis exceptionem, 3.1.4.

Actus ſemper denominari ſolet à principali eius Auctore, 2.24.101.

Actus perfecti, & abſoluti per impedimẽtum ſuperveniens non vitiantur, 3.2.58.

Actus non tribuitur exequenti, ſed ordinanti, 3.6.79.

Actus, ut magis valeat, quàm pereat, interpretatio ſumenda eſt, 3.1.38.

Actum ſi quis propriâ auctoritate poſsit expedire, & iudicem adeat, an ſibi præiudicet, & ad viam facti redire prohibeatur? 3.1.55. & 64.

Adagium Neptuni, ſive maris filij, quid ſignificet? 1.8.7.

Adagium non ultra Gadira, ſive quæ ultra Gades inacceſſa, explicatur, & exornatur, 1.11.52.

Adagiũ, quo, illotis manibus, aut pedibus

aliquid agere vetamur, quid ſignificet, & unde ſumatur? 1.1.8.

Adagium *Quot ſervi*, tot hoſtes, qualiter invertat Feſtus Pompeius, 3.7.11.

Adagia *Aurum* Toloſanum, & *Equus Seianus* quid ſignificent, 3.8.36.

Adam fuit ſapientiſsimus, & eloquentiſſimus, 2.8.17.

Adam idem ſignificat Hebraicè, quod Latinè homo: & cur ita vocatus? 1.9.5.

Adam fuit Auctor totius generis humani, 1.9.4.

Adami inter filios, & deſcendentes qualiter Orbis dividi cœperit, 1.9.7.

Adami ad formationem Deus terram ex quatuor mundi partibus ſumpſiſſe dicitur, & quare? 1.9.6.

Adami oſſa in arca ſervavit Noë, & qualiter illa inter filios cū Orbe diviſit? 1.9.13.

Admirali, ſive Almirantis dignitas quæ? & de vocis etymologia, 1.5.23.

Adriani IV. memorandum diploma de conceſsione Regni Hiberniæ ad litteram recenſentur, 1.24.27.

Adrianus Imperator Antinoo Ganymedi ſuo divinos honores indulſit, 2.14.55.

Adrianus Imperator ad Eufratem tantùm pervenit, 1.3.11.

Adulatores ſibi, & ijs, quibus adulantur, damnoſi ſunt, 2.1.52.

Ædificiorum, & aliorum ingentium operum, quæ olim Indi fecerunt, plura hodie veſtigia manent, quæ remiſsivè recenſentur, 2.12.7.

Aëris elemētum eſt commune omnium, & nihilominus habemus ius in cœlo, quod eſt ſupra noſtras domos vel fundos, 3.3.43.

Ægidius Gonçalez Davila Regius Chroniſta laudatur, & qualiter Ovidij carmina ad Hiſpaniæ Imperiū detorqueat? 1.16.67.

Ægidius Benedictus, & Seraphinus Freitas Luſitani, qualiter noviſsimè reſpondeāt argumentis Incogniti? 2.1.50. & 3.3.30.

AEginetæ putabant ſe ex formicis homines factos, 1.9.23.

AEgypti regio olim occubatur mari Mediterraneo, & qualiter detecta? 1.4.20.

AEgyptij fuerunt idololatriæ magiſtri: & de multis ridendis, & contemnendis rebus, quas adorabant, 2.14.98.

AEgyptij nautas alloqui non dignabantur, 1.16.14.

AEliani optimus locus exponitur, ubi Novum Orbē depingere videtur, 1.12.50. Sed reijcitur, num. 56.

AElius pertinax Imperator quidquid in Italia, aut alibi incultum, & deſertum erat, occupantibus conceſsit, 2.6.94.

AEmiliani expeditio in Indiarum Oriētalem parum proficua, 1.3.12.

AEmilij Probi elegans locus pro retentione Indiarum expenditur, 3.5.32.

AEquum eſt ut ſi habes bonum propter me, ut & ego habeam propter te, 3.4.27.

AEthiopem de albare adagium, & alia de Æthiopibus remiſsivè, 1.10.53.

AEthiopes, & Indi, & eorum liberi nunquam mutant colorem, etſi ad frigidas regiones transferantur, 1.10.46.

AEthiopes ſervos qui emunt, quando in conſcientia ſecuri ſint, 3.7.109.

AEthiopes ſi quis gregatim mercatus ſit, & dubitet de iuſta captivitate aliquorum, & qui illi ſint, diſtinguere nequeat, omnes liberos dimittere debet, 3.7.63.

AEthiopum, qui à Luſitanis adſportātur ſervitus multis alijs bonis compenſantur, quæ eâ mediante accipiunt, 2.7.69.

AEthiopū captivitas quâ ratione ab aliquibus defendatur, 3.7.24. & 27. & 108.

AEthiopum ſervorum venditio, & negotiatio difficilis, & periculoſa videtur Molinæ, & alijs, 3.7.108.

AEthiopia Maurorū cur à Virgilio, & Lucano dicatur iacere extra ſydera, 1.12.88.

AEthiopia ubi, & unde dicta? Et quòd ſit duplex, 1.1.39.

AEthiopiæ flumina, de quibus Iſaîas, & Sophonias quid ſignificent? 1.15.54.

AEthiopiæ Africanæ partem antiquis incognitam habitat Abyſsinorū Imperator, vulgò dictus Presbyter Ioannes, 1.3.44.

Africanorum, & Sodomorū ſcelera qualiter Dei iram excitaverint, cum Salviano, 2.13.57.

Afri, ſive Carthaginenſes Aſtartē Deam, ideſt Conſiliariam, valdè colebant, 3.2.15.

Afros, Gallos, & Hiſpanos inter Barbaros collocat Cicero, 2.8.44.

Afrorum vitia vitijs Iudorū longe maiora verbis Salviani cōnumerantur, 2.14.58.

Agrariæ legis effectus, quamvis iniuſtos, ob maiora damna vitanda, Populus Romanus toleravit, ex D. Auguſtino, 3.5.33.

Agri deſerti præſcriptio quomodo, & quo tempore currat? 2.6.106.

Agri deſerti novis poſſeſſoribus & cultoribus poſt biennij lapſum in perpetuum applicantur, 2.6.103. Et quare? 105.

Agrorum deſertorum nomine, qui ad culturam redigebantur, decima pars fructuum Reipublicæ pendebatur, 2.6.95.

Agros, & rura habitantes ubique hebetiores ſunt, 2.8.88.

Agros deſertos qui invadit, & colit, non incidit in pœnam legis cùm querebatur, & l.ſi quis in tantam, C.unde vi, 2.6.104.

Alani Copi ſententia & verba de omnimoda ignoratione Novi Orbis apud antiquos, 1.11.6.

Alanus Copus fatetur, poſt Orbis conditionem, & incarnationis beneficium, nullum illuſtrius reperiri converſione Novi Orbis, 1.16.70.

Alanus Copus titulū, quem Reges Hiſpaniæ in utraq; India habent, multum extollit, tanquam à Deo conceſſum, 2.2.37.

Albani ultra centū numerare neſciebant in reliquis, quæ ad urbanitatem, & cultutam pertinebant, prorſus ignari, 2.8.98.

Alexander VI. qualiter ſedaverit controverſiam inter Caſtellæ, & Luſitaniæ Reges ſuper Novi Orbis partitione ſubortam, 1.6.69. & 2.24.18.

Alexand. III. qua de cauſa Venetis mare Adriaticum conceſsiſſe narretur, 3.3.34.

Alexand. VI. R.P. Regibus Caſtellæ, & eorum ſucceſſoribus retētionem Novi Orbis donavit, 3.1.12.

Alexan. VI. Indiarum conceſsionē Hiſpaniæ Regibus factā intrepidè, & indiſtinctè probat Pet. Malferitus, 2.23.65.

Alexand. VI. non ſolùm adminiſtrationem, ſed etiam plenum dominium Novi Orbis Regibus Catholicis indulſit, cum onere, ut Indorum converſionem curarent, 2.24.19.

Alexand. VI. ex ſententia Epiſcopi Chiapēſis, Acoſtæ, Caietani, Sori, Victoriæ, Cordubę, Bellarmin. Bañez, Valenciæ, Molinæ, & aliorum, quorum dicta ſpecialiter pōderantur, ſolùm conceſsit Regibus Catholicis curam converſionis, & protectionem Indorum Novi Orbis, 2.23.5.

Alexan. VI. ſequutus fuit opinionem eorum, qui Pontifici tribuunt temporalem dominationem in Regnis, & bonis infideliū, 2.24.21.

Alexandri VI. donatio à calumnijs invidorum defenditur, 2.25.1.

Alexand. VI. conceſsio neceſſariò cum omnimoda iuriſdictione, & dominatione intelligi debuit, 3.1.26.

Alexan. VI. R.P. Bulla conceſsionis Indiarum, earundem debellationem, & cōquiſitionem permittit, ad meliorem Fidei prædicationem, & propagationem, 2.16.44.

Alexan. VI. Bulla etſi non faciat mentionem conſultationis Cardinalium, credendum tamen eſt, eam interveniſſe, 2.24.99.

Alexan. VI. Bullam, & cōceſsionem erroris notā ſuggillat Gregorius de Valēcia, 2.23.6.

Alexan. VI. ingens gaudium ob detectionem Novi Orbis accepit, & qualiter primis, & ſecundis litteris eius conquiſitionē Regibus Catholicis conceſſerit, 2.24.15.

Alexan. VI. donationem hæreticus quidam umbratilem appellat, 2.23.12.

Alexan. VI. vitia, ſi qua habuit, ingenti bono & dono detectionis Indiarum Novi Orbis penſantur, 2.24.24.

Alexander Magnus quouſque Indiarum Orientalium pervenit, 1.2.19.

Alexan. Magnus lætatus eſt audiens, de ſe loqui Danielis Prophetiam de everſione Imperij Perſarum, 1.15.65.

Alexander Magnus plorabat, audiēs, plures mundos eſſe, quòd ne unum quidem ſubegiſſet, 1.4.44.

Alexandri Magni bella, magna latrocinia vocantur a D. Auguſtino, 2.6.56.

Alienatio, vel infeudatio quorumlibet bonorum, etiam Eccleſiaſticorum, à Regibus, Principibus, vel Prelatis iuxta conſuetudinem facta, impediri non debet, 2.24.91.

Alienatio à minore nulliter facta confirmatur, ſi poſt legitimam ętatem eam ratā habuerit, 3.4.46.

Alienum ſi quis bona fide accepit à non domino, illud tenetur vero domino reſtituere, ſi poſteà ſciat, alienum eſſe, 3.2.49.

B. Aloyſius Beltranus prædicavit, & multa fecit miracula in Novo Regno Granatæ, 1.6.41.

B. Aloyſius Bertrandus, Martinus à Valencia & alij Novi Orbis prædicatores habuerunt donum linguarum, 2.5.9.

B. Fr. Aloyſij Bertrandi miraculum in cuiuſdam dæmonis expulſione, 2.4.92.

Alphonſus Aragonum Rex cur de manu Pontificis Romani Regni coronam accipere noluerit? 3.1.83.

Alphonſus Aragonię Rex Barbaros non homines, ſed homones cum Ennio appellabat, 2.7.15.

Alphonſ. Aragon. Regis dictum notabile, 2.8.115.

Alphonſus X. Caſtellæ, & Legionis Rex à Deo punitus dicitur, quòd eius opera reprehenderit, 1.8.58.

Alphonſus Luſitaniæ Rex quid in Africę & Indiæ conquiſitione præſtiterit, 1.3.23.

Alphonſus Ojeda magis quàm Americus Novi Orbis inventor dici debuiſſet, 1.4.9.

Alphonſus Alburquercius Nilum in Arabicum ſinum divertere tentavit, & ſic totã Ægyptum in Turcarum odium ſterilẽ reddere, 1.8.80.

Alphonſus Carrança I. C. eximius citatur, & laudatur, 1.2.15. & alibi.

Alvarus Nunius Cabeça de Vaca, & eius ſocij ad Floridam naufragium facientes, multa miracula in ægrorum curatione patrarunt, 2.5.22.

Ambroſius Catherinus vocat nimis ſimplices, & adulatores Papæ eos, qui illum totius Orbis Dominum faciunt, 2.23.4.

D. Ambroſij locus inſignis Indorum converſionem quodammodo vaticinantis, 1.14.75.

D. Ambroſij locus refertur, eos notãtis, qui maris ſinus ſibi applicare, aut acquirere cupiunt, 3.3.29.

Amentibus quæcunque pietatis opera cõferenda ſunt, 2.9.46.

America dicitur quarta pars Orbis, & eſt maior tribus alijs anteà detectis, 1.4.52.

Americæ Septentrionalis regiones innumeræ, 1.6.34.

Americæ, & Indiarum Occidentalium appellatione Auctor utetur, quamvis impropria ſit, 1.4.58.

Americæ nomen falsò impoſitum fuit Orbi Novo, à Columbo reperto, 1.4.5.

Americæ Septẽtrionalis provinciæ Eſtotilandia, Terra Laboratoris, & Norumberga, 1.6.19.

Americæ hiſtoriæ libri novem voluminibus comprehenſi, & ab hæreticis publicati, cum cautione legendi ſunt, 1.5.48.

Americanos à Carthaginenſibus procedere aliqui putant, & quare? 1.12.49.

Americus ob rei nauticæ peritiã à Regibus Caſtellæ, & Luſitaniæ invitatur, 1.4.12.

Americus Veſputius quis, & qua arte ſibi Novi Orbis detectionem adrogaverit? 1.4.6.

Americi fraus & impoſtura à Columbo coram Regio Senatu convincitur, 1.4.8.

Americi fraudem plures Auctores aperiunt, 1.4.10.

Amicus nemo invitus fieri debet, 2.17.21.

Ammiani Marcellini elegans locus expenditur, 3.7.38.

Ammonitis, & Moabitis templo Domini interdictum fuit, quia Dei populum fatigatum itinere non foverunt, 2.20.61.

Amorrhæi & cæteri Palæſtini graviſſima peccata cõmittebant: ob quæ tamen citra præceptum Domini debellari non poſſent, 2.14.57.

Ammorrhæorum iniquitates quando cõpletæ dicantur in Scriptura, 2.13.65.

Amorrhæorum & Chananæorum templa & idola cur Deus ab Iſraelitis ſubverti præceperit, 2.14.115.

Amorrhæos, & Chananæos Deus timidiſſimos reddidit, ut terram eorum Iſraëlitæ faciliùs occupare poſſent, 2.4.70.

Anacharſis Apophthegma, 2.8.25.

Anaſtaſij Germonij verba expenduntur, circa modum, quo Pontifices uti ſolent poteſtate temporali, 2.24.7.

Anaſtaſij Germonij & Franc. Vargas notabilia verba referuntur circa magnam Põtificis poteſtatem in concedendis quibuslibet infidelium provincias, 2.23.137.

Andreæ de Hernia, de Siciliæ Regno loquentis, doctrina diſcutitur, 3.1.67.

Angelus apparuit Indo ſacrificando, 2.12.98.

Angli in Fidei Catholicæ receptione Hiſpanis, & Gallis ſe antiquiores eſſe contendunt, 2.17.55.

Angliæ Reges anulos benedicũt, qui morbum comitialem depellunt, 2.25.32.

Angliæ Regnum ratione hæreſis & ſchiſmatis à Pio Quinto, & Sixto Quinto, Philippo XI. Hiſpaniæ Regi adiudicatum eſt, 2.22.58.

Anglicus quidam Doctor qualiter Papã alloqueretur, 2.23.84.

Animarum converſionis cura præcipuè ſpectat ad Summum Pontificem, 2.25.44.

Animarum convertendarum zelus Deo gratiſſimus eſt, & in quibus potiſſimum eminere debeat? 2.16.31.

Animarum ſalus cunctis rebus præfertur, 3.5.38.

Animæ inauxiliatæ in ſacra Pagina cur dicantur filij à parentibus immolati? 2.12.77.

Animalia poſt diluvium in inſulis denuò creata fuiſſe opinatur D. Auguſtinus, quod reijcitur, 1.9.53.

Animalia imperfecta, & inſecta benè poſſunt generari ex putrefactione, 1.9.38.

Animalia perfecta, & præſertim homo, non poſſunt naſci niſi ex ſemine parentum, 1.9.40.

Animalia in ſacrificijs interfecta, extracto iam corde, mugire, & reſpirare contigit, 2.12.97.

Ani-

Animalia durante ſtatu innocentiæ linguâ Hebræâ quodammodo intellexiſſe, imò & locuta fuiſſe, quidam fabulãtur, 1.9.52.

Animalia domeſtica, & fera qualiter poſt diluvium ad inſulas longinquas tranſierint, anceps eſt quæſtio, 1.9.50.

Animalibus perfectis non minus quàm hominibus, via in Novum Orbem quærenda eſt, quia etiam diluvio perierũt, 1.9.49.

Animalium Novi Orbis mira fœcunditas, 1.7.34.

Animalium quadrupedum tria tantùm, vel quinque genera erant in Hiſpaniola ante Hiſpanorum adventum, eaque minitiſſima, nunc plurimis, & magnis ſcatet, 1.7.35.

Animantia omnia qualiter adducta fuerint coram Adam, ut eis nomina imponeret, & coram Noë, ut ea in arcam includeret, 1.9.51.

Annian Fretum ultra Promontorium Mendocinum dividit Indiam Orientalem, 1.10.25.

Anni tempora cur ita Deus ordinaverit, ut inter Hyemem, & Æſtum, Veris, & Autumni benignitas interveniat, 2.3.70.

Antarcticus Polus ſolet vocari Meridionalis & Auſtralis, & cur? 1.1.20.

Antecedentia probat qui ad ulteriora procedit, 2.21.4.

Anthæi proceritas excedebat ſexaginta cubitos, 1.2.14.

Anti-Chriſtus idola auferet, 2.12.117.

Anti-Chriſto obviam iri per converſionem factam ab Hiſpanis in Indijs Orientalibus, & Occidentalibus, Genebrardus, & Maluenda affirmant, 1.16.86.

Antigonus expreſsè docuit, bella iniuſta inferentes iuſtitiæ amatores eſſe non poſſe, 2.6.60.

Antilia inſulæ quæ, & ubi? Et qui Antiliani? 1.4.2. & 9.

Antiochus tentavit expeditionem in Indiam Orientalem, 1.2.23.

Antipodes eſſe qui olim ridebant, hodie magis ridendi ſunt, 1.11.27.

Antipodes negavit D. Auguſt. & alij Eccleſiæ Patres, quia ad eas regiones tranſiiſſe per Oceanum Adami poſteros impoſsibile indicarunt, 1.11.48.

Antipodes Hiſpanis, & alijs Europeis ſunt plures regiones Novi Orbis remiſsivè, 1.11.26.

Antipodes, ſive Antictones eſſe, multi Auctores cõſtantiſsimè negarunt, & de horum nominum etymologia, 1.11.25.

Antipodes eſſe plures ex antiquis affirmarunt, 1.11.33.

Antipodes eſſe, licèt aliqui ex antiquis agnoverint: ignorabant tamen regiones eorum, & alterius generis mortalium eſſe putabant, 1.12.70.

Antipodes eſſe, qui olim agnoverunt, putabant, alterius generis eſſe, & aditum ad eos non dari propter calorem Torridæ Zonæ, 1.11.34.

Antipodum, & Novi Orbis inventio inſtar omnium inventorum valet, 1.12.17.

Antiqua ſemper ſunt obſcura, & leviores probationes exigunt, 1.9.73.

Antiqui cognoverunt Indiam Orientalẽ, Æthiopiam, & Trapobanam, 1.2.29.

Antiſthenes Athenienſes, domi ſemper manentes, qualiter exprobraverit, 1.16.26.

D. Antoninus iuriſdictionem Papæ, ad puniendos, & deponendos infideles, violantes legem naturæ, ut rem indubitatam agnoſcit, 2.23.60.

Antonius Herrera multa paſsim prodit de barbarie, & feritate Indorum Occidentalium, 2.7.35.

Antonius de Roſellis hæreticos vocare audet eos, qui dicunt, imperium pendere ab Eccleſia, 2.22.12.

Domin. D. Antonius à Morga Quitenſis Cancellariæ Præſes laudatur, 1.6.65.

Rever. Pat. M. F. Antonius Perecius Benedictinus laudatur, 2.7.10.

Antonius Scappus probat opinionem Hoſtienſis, ſi infideles dominium Eccleſiæ recognoſcere nolint, 2.10.11.

Antonius Poſſevinus apertè ſentit, hodie inter Indos conſideratâ eorum feritate, varietate, & diſtantiâ, Apoſtolicum prædicandi modum ſervari non poſſe, 2.18.9.

Antonij Poſſevini graviſsima, & elegantiſsima verba expenduntur, quibus probat, in inquiſitione, & acquiſitione Novi Orbis divinum impulſum adfuiſſe, 2.3.19. & 20.

F. Antonij à Corduba notabilia verba expenduntur, de caſibus tractantia, in quibus adverſus Indos pugnari legitimè poteſt, 3.4.14.

Antonij Cordubenſis ſententia de modo converſionis Indorum, 2.18.10.

Dom. D. Ant. Pichardus Vinueſa Primarius Salmant. & Pincianus Senator laudatur. 2.25.65.

Anton. Monarcius circa obtẽtionem, & retentionem Regni Navarræ multa con-

ita hiſtoriæ Fidem commentus eſt, 2. 20. 65.

Antropophagia vitium monſtroſum, & deteſtabile eſt, 2.12.43.

Appellare ad Papam à ſententijs iudicũ, vel Principum ſæcularium, an, & quãdo liceat, 2.23.164.

Appellatio ad Papam non fit in cauſis tẽporalibus, ex conſuetudine totius Chriſtianiſmi, 2.23.46.

Apes imitari debent, qui libros legunt, & ſcribunt, 2.1.3.

Apocalypſis cap.2. verba exponũtur cum D.Auguſtino, & Baronio, 2.23.156.

Apoſtolica Sedes ſolita eſt infideliũ provincias Principibus Chriſtianis conquirendas, & poſsidendas concedere, 2.23.130.

Apoſtolicæ Sedis poteſtas in infinitum pro meliori Eccleſiæ ſtatu ampliari poteſt, 2.24.55.

Apoſtolici muneris ratio, ius quoque regendi, & gubernandi animas complecti videtur, 2.9.56.

Apoſtolicum modum in prædicando obſervare, ubi illud cõmodè fieri poteſt, congruentiſsimum eſt, 2.19.2.

Apoſtoli unde ita dicti, & quando, & ad quid à Chriſto delecti, 1.14.6.

Apoſtoli non tantum ſapientibus, verum & Barbaris ac ferociſsimis nationibus prædicarunt, 2.8.83.

Apoſtoli olim inter nationes non minus feras & Barbaras, quàm Indorum, ſoli & inermes prædicarunt, 2.19.21.

Apoſtoli, in quorum locum prædicatores ſuccedũt, qualiter à Chriſto miſsi, & inſtructi fuerint ad prędicandum, 2.17.46.

Apoſtoli triginta & octo annis, & ut aliqui intendunt, undecim tantum poſt Chriſti mortem, in univerſis mũdi partibus prædicarunt, 1. 14.14.

Apoſtoli alios ſeptuaginta duos comites ad prędicandum elegerunt: & an hi propriè Apoſtoli vocari poſsint: & cur eo numero electi? 1.14.24.

Apoſtoli, & ſancti, in die iudicij cũ Chriſto ſedebunt, iudicantes duodecim tribus Iſrael, 1.15.32.

Apoſtoli breviſsimo tempore totum Orbem prædicando penetrarunt, 1.14.7. & 11.

Apoſtoli, & præſertim D.Bartholomæus Indiam Orientalem prædicando luſtrarũt, 1.2.30.

Apoſtoli Chriſto, & eius beatiſsimæ Matri cedunt, cum alijs verò Sanctis temerè comparantur, 1.14.123.

Apoſtoli ad prædicandum Evangelium quas provincias, & qualiter ſortiti ſint? 1.14.81.

Apoſtoli cur dicti fuerint ſagittæ volantes, Pſal.127. & Zachar.9. & quadrigæ Abac.3? 1.14.18.

Apoſtoli nubibus ducti in tranſitu Beatæ Marię miraculosè momento temporis ex diverſis mundi partibus convenerunt, 1.14.45.

Apoſtoli totius Orbis prædicatores dici potuerunt, 1.14.87.

Apoſtoli magis virtutibus, quàm miraculis Orbem converterunt, 2.19.27.

Apoſtoli ex præcepto Domini Lucæ 3. & Matthæ.10. ſolùm ſponte audire volentibus Fidem annuntiaſſe videntur, 2.20.17.

Apoſtoli proprias, & diſtinctas provincias ſortiti ſunt, & unuſquiſque, D. Paulo excepto, in ſua duntaxat prædicavit, 2.25.49.

Apoſtoli non cogendo, ſed docendo, non terrendo, ſed patiendo Eccleſiam plantarunt, & dilatarunt, 2.17.52.

Apoſtoli pulverem excutiendo de pedibus ubi ab aliqua rebelli civitate exibant, eam anathematizabant, 2.20.21.

Apoſtoli & alij ſancti ſolo verbo, flatu, aut Crucis ſigno idola etiam ærea confringebant, 2.20.95.

Apoſtoli dicti ſunt nubes velociſsimæ, & cœli & pedes Domini, & quare, 1.14.19.

Apoſtolos potuiſſe celerrimè per miraculum ad prædicandum in remotiſsimas regiones deduci, pluribus exemplis oſtenditur, 1.14.43.

Apoſtolos Dñs multis donis, & gratijs inſignivit ratione prædicationis, 1.14.42.

Apoſtolos per totum Orbem Evangeliũ prædicaſſe, Scripturæ, & Auctores, qui docent, qualiter exponendi, 1.14.76. & 79.

Apoſtolos per univerſum Orbẽ Evangelij lucẽ diſſeminaſſe, multi opinãtur, 1.14.2.

Apoſtolorum tempore ſolà patientià, & humilitate voluit Chriſtus mundum cõvertere, 2.16.88.

Apoſtolorum aliquẽ in Regionibus Novi Orbis prædicaſſe, nullo certo teſtimonio, aut veſtigio comprobari poteſt, 1.14.80.

Apoſtolorum, qui in Novo Orbe quondam prædicarunt, quædam veſtigia hodie reperiri aliqui tradunt, 1.14.57.

Apoſtolorum tempore Eccleſia in multis ſuo iure non utebatur, 2.20.20.

Apoſtolorum tẽporibus, imò & noſtris,

Fides Chriſti in roto Orbe prædicata non eſt, 1.14.68. & 70. & 71.

Aquæ ſub terra, & flumina teperiuntur, 1.7.76.

Aquæ magna vis ſubitò è terræ viſceribus erupit in provincia Chumbivilcas, 1.7.75.

Aquila Romanorum ſignum, quando & quare biceps portari cœperit, 1.12.103.

Aquilonares regiones plurimæ, in quibus Sol raro, vel nunquam apparet, 1.1.68.

Arabes, Sabæi, & Homeritæ Indi vocãtur, 1.1.46.

Arabum quidam nimis barbari, alij nimis ſapientes, & politici ſunt, 2.9.6.

Aragoniæ quidam Reges feudum olim Eccleſiæ pietatis ergò promiſerunt, & qualiter illud ſublatum fuerit, 3.1.82.

Araucanorum exercitus, qui Hiſpanos in Vrbe Imperiali Regni Chilenſis occidere tentabat, ad conſpectum B. Virginis retroceſsit, 2.4.54.

Arbores, quæ ex una parte uno ſemeſtri, ex alia alio virent, & fructus producunt, & huius rei ratio, 1.7.42.

Arbores, & ſerpentes cur olim pro Dijs ab aliquibus gentibus colerẽtur, 2.14.106.

Arborum, & arundinum Novi Orbis ingens magnitudo: & quædam in Peru, quæ Venerem domat, 1.7.31. & 33.

Architectus qualiter ſe habeat in domus diſpoſitione, & conſtructione, 2.16.57.

Arctico ſub Polo ſunt plures Regiones habitatæ: & ſub Antarctico alias reperiẽdas eſſe, veriſimile eſt, 1.10.27.

Arequipa urbis Peruanæ deſcriptio, 1.6.52.

Argentea urbs, ſive *de los Charcas*, *ò la Plata*, & eius Cancellariæ diſtrictus deſcribitur, 1.6.55.

Argentei fluminis in Regione, origuara prænuntiavit incolis adventum Hiſpanorum, & novę Religionis prędicationem, 2.2.62.

Argonautarum fabulam qui tractaverint, 1.12.84.

Argumentum ſumi non poteſt de iuribus conceſsionis Regni Siciliæ ad conceſsionẽ Novi Orbis, 3.1.70.

Argumentũ à ſolitis, & cõſuetis fieri tũc efficacius eſt, cùm antiquioribus & gravioribus exemplaribus nititur, 2.24.82.

Argumentum à contrario ſenſu non valet, quando ex eo reſultat abſonus intellectus, vel aliorũ iurium correctio, 2.19.38.

Argumẽtum ab uſu, & obſervatione Eccleſiæ validiſsimum eſt, 2.24.78.

Argumẽtum quod ſumitur ex auctoritatibus & exemplis Chriſti, vel Apoſtolorum, aut ex antiquo Eccleſiæ uſu, & traditione urgentiſsimum eſt, 2.17.56.

Arica urbs, & eius portus pertinet ad Cancellariam Limenſem, nõ ad Argenteã, ut tradit Herrera, 1.6.54.

Arietis machinam invenit Carthago, & poſteà eius oblita, ſtupuit contra ſe per Romanos admotam, 1.12.7.

Ariſtoteles, dum dixit homines Barbaros & ſervos venari poſſe, forſitan Alexandro Magno aſſentari voluit, 2.8.124.

Ariſtotelis ad infernum damnari doctrina legibus, & moribus Chriſtianis prævalêre non debet, 2.8.123.

Ariſtotelis doctrinam, Barbaros naturâ ſervos eſſe tradentis, plurimi Auctores explicant, qui recenſentur, 2.7.54.

Ariſtotelis ſententia, quâ docet, Barbaros naturâ ſervos eſſe, qualiter accipienda ſit, 2.8.117.

Ariſtotelis ſententia de Barbaris naturâ ſervis, quo pacto in Indis ſecundæ claſsis practicari debeat, 2.9.23. & qualiter in tertiæ, num. 25.

Ariſtotelis elegans doctrina de cognoſcendis divinis impulſibus, & inſpirationibus, 2.3.46.

Ariſtotelis locus de inſulis à Carthaginenſibus detectis, à multis accipitur pro Novo Orbe, 1.12.48. qui reijcitur, num. 53.

Ariſtotelis, ſive Theophraſti liber de mirabilibus auditionibus fabuloſus eſt, 1.12.54.

Arma non ſervant modum ex Seneca, 3.5.45.

Arma quibus Chriſtiani milites & prædicatores in converſione Indorum uti debent, qualia ſint, 2.19.19.

Armis non debet ſapiens uti, niſi cùm alia remedia non proficiunt, 2.16.5

Armis, & bellis tunc rectè uti poſſumus, & debemus, ubi aliter iuſtitia, nec ſecuritas conſequi poteſt, cum Caſsiodoro, Polybio, Chryſoſt. & alijs 34.16.

Arnaldi de Villanova hæretica opinio, qui hominem dixit, & tentavit fieri poſſe per artem Alchimiæ, & Magiam naturalẽ, 1.9.41.

Arnobij elegans locus de ſuavitate legis Chriſti, & pace per illam in Orbem allata perpenditur, 2.17.86.

Arnobius graviter, & meritò excãdet in

eos,qui homines immolant, & ex ijs cibos capiunt, 2.12.73.

Aſa Rex cur noretur in ſacra Pagina, 3. 3. 22.

Aſa matrem ſuam Maacham ob idololatriam Regno privavit, 2.13.29.

Aſia ſola dimidium Orbis olim cogniti continebat, 1.1.25.

Aſiæ præcipuæ provinciæ Phrygia, Miſia, Caria, & Lydia nimis barbaræ erant: & plura adagia hoc denotantia, 2.8.36.

Aſiongaber portus, ubi & quod ex eo ſolvere non oporteret claſſes Salomonis, ſi ad Novum hunc Orbem navigarent, 1. 13. 26.

Aſſyriorum,& Lydiorum obſcœnus mos in virginibus maritandis,2.14.67.

Aſtrolabij inventum, & utilitas, 1. 12. 41.

Aſturianorũ barbares mores refert Ammianus Marcellinus,2.8.46.

Aſſuerus laudatur in ſacra Pagina propter conſiliarios, quos ſemper ſecum habebat, 3.2.11.

Atabaliba Peruanorum Imperator immenſas divitias pro ſua libertate promiſit, 3.6.12.

Atabaliba Peruanorũ Rex quid reſpondiſſe dicatur legatis Caroli V. Imperatoris,ei Alexandri VI. donationem intimantibus, 2.23.11.

Atabualpa, ſive Atabaliba Tyrannus Peru bello capitur, & temerè occiditur, 1, 5.45.

Athanaſij notabilis hiſtoria,& prophetia de Templis Paganorum lege Conſtantini claudendis, 2.19.79.

Athanaſij baptiſmus qualiter factus fuerit, 2.18.58.

Atheiſtæ, ſi bonis viris aliqua mala contingebant, providentiam negabant, 1. 7. 49.

Athenienſes ſe terrigenas eſſe iactabant, & cur Cicadas capillis intexerent, 1.9.25.

Athenienſes,minoribus,qui biennio non peregrinaſſent, rerum ſuarum adminiſtratione interdicebant, 1.16 27.

Atlantica inſula quæ? & Platonis de ea narratio mirabilis, 1.4.14.

Atlanticam Platonis, quidam Novum Orbem eſſe putant, 1.12.47. Sed reijciuntur,num.52.

Atlanticæ inſulæ narratio Platonis fabuloſa eſſe probatur, 1.4.29.

Atlanticæ appellatio non benè convenit Orbi Novo, 1 4 28.

Atlantem Lybicũ primũ naves fabricaſſe teſtatur Clemens Alexandrinus, 1, 11. 71.

Atlanticus mons, & Atlantidis inſula ubi, & unde dicantur, 1.4.35.

Atlas Rex Africæ antiquiſsimus,& fabulæ de eo,1.4.36.

Auctor cur in primo libro Hiſtoricum,& Coſmographum egerit, 2.1.1.

Auctor cur non vereatur Hiſpaniæ gloriam extollere, 1.16.3.

Auctor ſperat,ſe aliquid in titulis acquiſitionis Novi Orbis congerendis,& illuſtrãdis præſtiturum, 2.1.46.

Auctor nunquam intẽdit aliorum ſcriptorum dicta ſupprimere, aut pro ſuis venditare,2.1.11.

Auctor quid in hoc opere ultra alios præſtiterit, eruditorum iudicio relinquit, 3.6.1.

Auctor non intendit abſolutè excuſare exceſſus, & turbines bellorum olim Indis illatorum, 3.6.25.

Auctor dolet, quòd per quatuordecim annos in Limenſi Senatu tam longe a Curia Regia inſervire iuſſus fuerit: & quare hoc opus ſcribere cœperit, 1.6.48.

Auctor cur laboraverit in congerendis & exponendis prophetijs, quæ Novi Orbis poſſeſsionem, & converſionem Hiſpanis prænuntiant, 1.15.63.

Auctor in dubio ſervitutis Indorum Orient. conſuluit Domin. D. Anton. à Morga Præſidem Quitenſem. Et quid ille reſponderit, 3.7.115.

Auctor pictæ Poëſis qualiter exponat ſymbolum Caroli V. *Plus ultra*, 1.4.45.

Auctor libri, cui titulus: *Mare liberum*, latè & liberè in Alexan. VI. donationem debacchatur: & quàm iuſtè idem liber prohibitus ſit, 2.23.13.

Auctor tractatum gubernationis Indiarum quinque libris diviſum habet, & quid in illis agere intendat, breviter aperit, 3. 8.4.

Auctoris Paræneſis, ſive admonitio pro Indis diligenter in Fide inſtruendis, & humaniter pertractandis, 3.8.5.

Auctoris tractatio in libro ſecũdo circa quid verſari debeat,& qualiter inſtituenda, 2.1.4.& 50.

Auctores recenſentur,qui expendunt, & extollunt potentiam, latitudinem, & divitias Regni Hiſpani, 1.16.44.

Auctores recẽſentur qui agunt de regiõne Ophira,& eã Indiæ Orientali tribuunt, 1.13.30.

Au-

Auctores referuntur, qui Orbis Novi detectionem & converſionem in ſacris Scripturis inſinuari tradunt, 1.15.2.

Auctores, qui laudant, & extollunt Novi Orbis ad Fidem converſionem, 1. 16. 72.

Auctores plures congeruntur, qui de natura, & diffinitione hominis agunt, 2.7.18.

Auctores plurimi referũtur, qui bellum permittunt contra Indos, & alios infideles, Prædicatores recipere, & Fidem audire nolentes, & maximè ubi eam impediũt, 2.20.3.

Auctores recẽſentur, qui ſummè laudant Hiſpanos ob detectionem, & converſionẽ Novi Orbis, 1.16.8.

Auctores plures referuntur, qui exempla adducunt Regnorum ambitiosè, & per bella caprorum, 1.6.45.

Auctores Philoſophi, Theologi, & Iuriſperiti, qui tractant de gentium, imperiorum, & dominiorum diſtinctione, 2. 6. 74.

Auctores recenſentur, qui generaliter tractant de dominio infidelium: & an ab illis auferri poſsit, 2.1.19.

Auctores plurimi referuntur, qui agunt de exceſſu dæmonum, & defectu Oraculorum iñ Novo Orbe poſt adventum Hiſpanorum, 2.4.86.

Auctores recenſentur, qui agunt de materia tituli C. de omni agro deſerto, lib. 11. 2.6.107.

Auctores recenſentur, qui narrant, & extollunt miraculoſum incremẽtum Chriſtianitatis Novi Orbis, 2.4.25.

Auctores citantur, qui hunc titulum barbariſmi, & feritatis Indorum probare vidẽtur, 2.7.2.

Auctores, qui agunt de linea, quę ducta fuit iuſſu Alex. VI. ad aſsignandos limites Luſitanis, & Caſtellanis, 1.6.73.

Auctores plurimi recenſentur, qui Novum Orbem veteribus cognitum dicunt, 1.12.2.

Auctores, qui tenent Orbis Novi nullã antiquis notitiam fuiſſe, latè recenſentur, 1.11.2.

Auctores plurimi recenſentur, qui de Zonis Orbis ſcribunt, 1.11.38.

Auctores plurimi referuntur, qui diſputant, an & quando liceat Tyrannum privatã auctoritate interficere, 2.14.50.

Auctores recenſentur, qui Indos Occidentales terriſtri itinere ad eas regiones perveniſſe dicunt, 1.10.5.

Auctores plurimi recenſentur, qui agunt de cruentis ſacrificijs Indorum, 2.12.55.

Auctores plurimi recenſentur qui de iuſtitia punitionis, & debellationis hæreticorum latiſsimè diſputant, 2.19. 51.

Auctores, qui nullam omnino vim, nec armorum terrorem in converſione infidelium admittunt, ſecuriorem opinionem ſequuntur, & qualiter argumentis contrarię reſpondeant, 2.19.5.

Auctores plures citantur, qui temporalem iuriſdictionem Pontifici negant in terris Imperij, vel aliorum Principum ſæcularium, 2.22.10.

Auctores multi citantur, qui agunt de varijs valdè fetis ac fœdis variarum gentiũ moribus, & ritibus, 2.14.69.

Auctores plurimi recenſentur, qui de idololatria diverſarum nationum latiſsimè agunt, 2.14.109.

Auctores enumerantur, qui agunt de miraculis Sanctæ Crucis in Novo Orbe, 2.5. 15.

Auctores plurimi utriuſque Scholæ citantur, qui indiſtinctè utrumque gladium Pontifici tribuunt, 2.22.19.

Auctores recenſentur; qui ſpecialiter probant, Indos ob ſolum vitium infidelitatis debellari potuiſſe, 2.10.12.

Auctores plurimi pro opinione citãtur, quę ſolam indirectam temporalem iuriſdictionem Pontifici tribuit, 2.22.45.

Auctores plurimi referuntur, qui ridiculum eſſe probant, aſſerere, Imperatorem totius Orbis Dominum fuiſſe aut eſſe, 2. 21. 45.

Auctores innumeri adducuntur, qui idololatriæ crimen exaggerant, 2.12.111.

Auctores plures citantur, qui de vitijs Indorum latiſsimè tractant, 2.12.24.

Auctores plurimi recẽſentur, qui ſpecialiter de Indis agentes, eos ob idololatriam, & crimina contra naturam debellari poſſe docuerunt, 2.12.3.

Auctores plurimi referũtur, qui cum Innocent. tenent, ob ſolam infidelitatem ſuis bonis privari non poſſe, 2.10.40.

Auctores plurimi recenſentur, qui generaliter affirmant, licitè debellari poſſe infideles non ſervantes legem naturæ, 2.12.2.

Auctores plures adducũtur, qui negant, infidelibus ob ſolam barbariem bellum inferri poſſe, 2.8.2.

Auctores plurimi recenſentur, qui agunt de naturali ſervitute Barbarorum ab Ariſtotele conſiderata, 2.8.121.

Auctores plures citantur, qui temporale dominium,ſaltem excellenter, & habitualiter in Chriſto concedunt,2.23.94.
Auctores, qui, ad Fidem introducendã, vim aliquam permittũt, qualiter ſunt accipiendi, & defendendi, 2.19.1.
Auctores plurimi recenſentur,qui varias hiſtorias congerunt Regum à Romanis Põtificibus tempotalitet punitorum, & depoſitorum,2.22.56.
Auctores plurimi referuntur, & expenduntur,qui Papæ dominium,& iuriſdictionem etiam in provincijs, & Regnis infidelium agnoſcunt,2.23.53.
Auctores plurimi ex Theologis, & Iuriſtis recenſentur, qui indiſtinctè tenent,filios parvulos infidelium invitis parentibus baptizari non debere, 2.17.24.
Auctores plurimi referuntur,qui titulum debellationis Indorum, ob tyrannidem, idololatriam, & peccata contra naturam admirrere nolunt, 2.14.3.
Auctores plurimi referuntur,qui Regum Hiſpaniæ ab imperio omnimodam exēptionem defendunt,2.21.71.
Auctores plurimi recēſentur,qui ſubverſiones, & mutationes Regnorum peccatis attribuunt, 2.13.53.
Auctores plurimi referuntur,qui ex profeſſo,vel etiam obiter agunt de hiſtoria Indiarum Occidentalium, 1.5.47.
Auctores plurimi citantur, qui agunt de varijs idolis Indorum,2.12.103.
Auctores recenſentur, qui plura miracula in Novo Orbe facta commemorant, 2.5.5.
Auctores antiqui, qui de India Orientali ſcripſerunt, in multis fallunt, 1.2.8.
Auctores plurimi recenſentur,qui de rebus & hiſtorijs Indiæ Orientalis ſcripſerunt, 1.3.47.
Auctores recenſentur, qui plura exempla & teſtimonia adducunt de proſperitate bellorum, & auxilijs cœleſtibus à Deo Catholicis datis,2.4.38.
Auctorum operoſa nomēclatura proponitur,qui de iuſtitia acquiſitionis NoviOrbis exprofeſſò,vel perfunctoriè tractarunt, 2.1.20.& 39.
Auctorum verba peculiariter recenſentur, qui ob defenſionem Innocentium, infideles debellari poſſe concedunt, 2. 15.5.
Auctorum ſententiæ recenſentur, & expenduntur, qui Indos omnino barbaros,& feros debellari,& ſuis imperijs ſpoliari poſſe concedunt,2.9.26.
Auctorum nomina,& verba recenſentur, qui Indis ſecundæ claſsis ſemel ad Fidem converſis Regum Catholicorum ſupremam ſaltem dominationem concedunt, 2.9.20.
Auctoritas D. Pauli 1. Corinth. 5: *De his qui foris ſunt*,multis ſolutionibus,& expoſitionibus illuſtratur, 2.15.46.
D. Auguſtinus miram potentiam Pontificis Romani eleganter exaggerat, 2.23.81.
D. Auguſtinus eleganti paraphraſi oſtendit, Regnum Chriſti non eſſe de hoc mundo,2.23.41.
D. Auguſtinus ſcribit, ſe hominibus mõſtroſis, oculos in pectore habentibus, prædicaſſe,2.8.84.
D. Auguſtin. putavit Auſtrales regiones non habitari,& quare, 1.9.20.
D. Auguſtini locus expenditur, 1. 11. 23.
D. Auguſtini elegantiſsima verba in ſermone 6. de verb. Domini referuntur, & perpendunrur,2.14.28.
D. Auguſtini locus in ſerm. 6. de puero Centurionis exponitur,2.15.50.
D. Auguſtini, Hieronymi, Ambroſij, Baſilij,Bernardi,& Theophylacti loca expenduntur, temporale dominium Chriſti negantia,2.23.31.
D. Auguſtini, & Cypriani loca de punitione idololatrarum, qualiter accipienda, 2.14.118.
D. Auguſtini, & Concilij Illiberitani loca,quæ idola confringi prohibent, qualiter explicari debeant,2.20.94.
Auguſtus Cæſar ſtatim poſt Chriſtum natum ſe Dominum appellari vetuit, & quare,2.21.56.
Auguſtus Cæſar qualiter curaverit peculiarem deſcriptionem,& relationem totius Orbis habere, 1.7.19.
Avis nimis peregrina,& prodigioſa Motezumæ adducitur,2.2.56.
Avitus declamator Novum Orbem non agnovit,ſed potius apertè negavit, 1. 12. 72.
Aviti elegantiſsima verba, quibus Alexandrum hortatur, ne novas terras ultra Oceanum quærat, 1.12.73.
Aurelianus Imperator, licèt Ethnicus, Romani Pontificis dignitatem agnovit, 2. 22.60.
Auris Batava proverbium unde,2.8.33.
Aurei VellerisOrdinis Equeſtris origo, 1.12.85.

Digitized by Google

Aurum Indiæ Orientalis dicebatur Pat yaijm,& erat probatiſsimum,1.13.33.

Aurum Phaz, ſive Ophaz, & aliæ eius appellationes in Scriptura, remiſsivè, 1. 13.41.

Aurum eſſe Hiſpanorũ Deum, Indi exiſtimarunt, & de feſtis ei hac de cauſa à quodam Regulo Cubæ factis,3.6.8.

Aurum retibus expiſcari in Panamenſi provincia publicavit Bacchalaureus Enciſus,1.6.36.& 3.5.9.

Aurum omnia ſcindit, & ſuperat, 3.6. 18.

Aurum bella,& alia plura ſcelera,& damna in mundum invexit ex Virgilio, & alijs Poëtis,3.6.19.

Auſtralis plaga ſub nomine maris ſolet denotari in ſacris Litteris, & quare, 1. 8. 19.

Auſtralem Zonam, & gentes ſub ea habitantes à nobis agnoſci non poſſe, multi putarunt,1.11.36.

Auſtrales mundi plagas àquis omnino tegi multi ex veteribus opinabantur, & quare,1.11.19.

Auſtrales, & Occidentales regiones ultra Oceanum inhabitatas eſſe multi ex antiquis putarunt,& quare,1.11.22.

Auſtriaca familia varijs occaſionibus varia regna,quibus hodie fruitur,coadunavit, 3.4.50.

Auſtriaca domus, ob Religionis curam, tot meruit incrementa; & quid eius inſignia ſignificent,1.16.93.

Auſtriaca domus, & familia augeri cœpit, quando Turcarum Imperium initium habuit,1.16.83.

Auxilium miſeris denegare, turpe ſemper reputatum eſt, & talionis pœna punitum,2.13.88.

B

Babyloniæ Reges populum Dei ex Divina providentia,& conſilio captivum duxerunt, & nihilominus in eo facto peccarunt, 2.6.3.

Bacchus in Orientalem Indiam penetravit,1.2.17.

Baiecetes Turcarum Imperator qualiter ſuccenſuerit expulſionem Iudæorum per Reges Catholicos factam, 2.16.117.

Baldi notabilis doctrina refertur circa conceſsionem terrarum infidelium, 2. 23. 131.

Balduinus notatur, dum iniuſtè damnat morem non efficiendi ſervos eos, qui in bellis Chriſtianorum capiuntur,3.7.52.

Baptiſmus, licèt parvulis infidelium,parentibus invitis conferri non debeat: ſemel tamen collatus valet, & tenet, & amplius parentibus tradendi non ſunt,2.17.40.

Baptiſmus eſt ianua, quâ Eccleſiam ingredimur & Chriſti, & Eccleſiæ membra efficimur,2.23.22.

Bap. Fulgoſij verba expenduntur de Põtificum in Reges & Imp.poteſtate & auctoritate, 2.22.64.

Baptiſmus à parvulis Iudæorum, vel aliorum infidelium inter ſe invicem factus, validus erit, etiam ſi per ludum fiat,cum intentione tamen baptizandi,2.18.57.

Baptiſmum ſi quis omnino invitus, & coactus recipiat, an ſi poſteà metu ceſſante per longum tempus non contradicat, verè Chriſtianus,& baptizatus cẽſeri debeat, 2.18.59.

Baptiſmi Character non imprimitur,ubi quis ad illum recipiendum per vim, & metum abſolutè compellitur,2.17.4.

Baptiſmi Sacramentum homines liberos fortius in ſua libertate confirmat, 3. 7. 93.

Baptiſmi & aliorum Sacramẽtorum ſuſceptio plura miracula in Novo Orbe cauſavit, & Auctores qui de eis agunt,2.5.36.

Barbaria Provincia, quæ hodie dicitur *Berberia*, unde ſic dicta,remiſsivè,2.7.4.

Barbaries & feritas Indorum, abſolutè conſiderata,non præbet iuſtum,& ſufficientem titulum ad eos debellandos,& ſpoliandos,2.8.1.

Barbaries & feritas antiqua Indorũ Occidentalium cuiuſdam Poëtæ carminibus explicatur,2.7.51.

Barbariem,& feritatem Indorum iuſtum titulum præbere videri, ut bello domari, & ſuis imperijs privari poſsint, 2.7.1.

Barbarus ita nemo eſt ut quaſdam evidẽtes de Fide credenda perſuaſiones percipere nequeat,2.18.70.

Barbarus nominis etymologia, 2 7.6.

Barbarus nomen varias habet ſignificationes,2.7.3.

Barbari homines ex ſententia Ariſtotelis, & aliorum ſervi ſunt, & ad ſerviendum nati, & cogi poſſunt,ut prudẽtibus pareãt, 2.7.52.

Barbari,& impoliti homines brutis æquiparantur,& ſub eorũ appellatione inScriptura,& alijs auctoribus deſignãtur,2.7.13.

Bar-

Barbari nominis communem diffinitionem non ineptè notat Ioan. Boterus, 2.8.23.

Barbari ab Alexādro victi beatiores fuerunt ſecundùm Plutarchum, quàm qui eum effugerunt, 2.7.68.

Barbari ad hiſtorias retinendas parum idonei ſunt, 1.14.93.

Barbari propriè dicuntur, qui ingenio nimis obtuſo, & fero ſunt, & à naturalis rationis regulis deviant, 2.7.5.

Barbari, ut bruta, furioſo impetu ducuntur ad ea, quæ appetunt, 2.7.7.

Barbaris ex ſententia Alphonſi à Caſtro iuſtè bellum infertur, ſi ſufficienter moniti, ſuos errores non deponant, 2.16.4.

Barbaris natura neceſsitas ineſt, ut à ſapientioribus regantur; qui tamen Barbarorum commodis magis quàm ſuis proſpicere debent, 2.8.119.

Barbaris cum veri homines ſint, ius gentium ſervari debet, & dominiorum diſtinctio eo introducta, 2.8.9.

Barbaros quoſdam, qui ex conſuetudine homines immolabant, impunitos reliquerunt Romani ex Plutarcho, 2.14.73.

Barbaros poſſe ut feras venari, & occidi, quomodo, & quando intelligendum ſit? 2.8.122.

Barbaros ſervos effici eorum, à quibus excoluntur, aliqui putant, 3.7.23.

Barbaricarÿ dicebātur qui veſtibus Phrygio more, aut pictis, & auratis utebantur, 2.8.39.

Barbas, & pilos non ſolùm Indi, ſed plures aliæ nationes expilant, 2.8.109.

D. Bartholomæus Evangelium Matthæi in Indiam tulit, & Indicè tranſtulit, 1.2.31.

D. Bartholomæus prędicavit in India Citeriori, 1.1.52.

Bartholomæus de las Caſas in ſæculo manens, & poſteà Ordinem Prędicatorū profeſſus & Epiſcopus creatus, pro Indorum libertate, & utilitate anxiè laboravit, 2.1.22. & 26. & alia de eo, verbo *Chiapenſis*, & verb. *Epiſcop. Chiapenſis*.

Bartoli doctrina refertur, & probatur, qui Pontifici tribuit facultatem concedendi terras, & inſulas infidelium, 2.23.52.

Baſilius Pontius Legionenſis Auguſtinianus laudatur, 1.12.3.

Fr. Baſilius Pontius Legionenſis qualiter tractet argumentum de Prophetis annuntiantibus converſionem Novi Orbis? 1.15.56.

Batavi, qui hodie Hollandi dicuntur, olim nimis truces, & agreſtes reputabantur, 2.8.32.

Batavorū ſex militares naves anno 1615. fretum Magallanicum tranſierunt, & cum noſtris bis navale certamen ineuntes, primò victrices, ſecundò victę perierunt, 1.8.41.

Batuecorum Hiſpaniæ notabilis hiſtoria, 1.9.36.

Bavariæ Duces Religioſiſsimi, & Sedis Apoſtolicæ devotiſsimi ſunt, 2.22.29.

Bellarminus Cardinalis illuſtriſsimus ſe ipſum retractare videtur, & inſpectâ Bullâ Alex. VI. plenum dominium Novi Orbis conceſſum eſſe agnoſcit, 2.24.22.

Bellarminus, & alij graviſsimi Theologi, quibus terminis explicent iuriſdictionē temporalem, quam Rom. Pontifex in ſæculares Principes habet? 2.22.47.

Belluæ pro catulis ſuis defendendis uſque ad mortem pugnant, 2.12.78.

Bellum non requirit præviam monitionem, ubi infertur Turcis, Hæreticis, & alijs Fidei hoſtibus, 2.15.18.

Bellum nunquam poteſt eſſe iuſtum, ubi nulla præceſsit iniuria, 3.7.74.

Bellum licèt non verè, probabiliter tamen ex utraque parte iuſtum eſſe poteſt, 3.7.76.

Bellum ut legitimum ſit, non ſolùm iuſtitiam cauſæ, ſed etiam Principis licentiā, & auctoritatem requirit, 3.7.77.

Bellum quacunque ex cauſa, & pia præſertim illatum, regulariter monitio præcedere debet, 2.15.16.

Bellum, quod ſuſcipitur pro defendendis innocentibus, & tollendis humanis ſacrificijs, monitio præcedere debet, 2.15.12.

Bellum ubi infertur pro defenſione Innocentium, & immolandorum, mitiſsimè quantū fieri poteſt, exercendū eſt, 2.15.19.

Bellum iuſtè moveri poteſt contra eos, qui ſuis Principibus non obediunt, & multo magis contra rebelles Deo, 2.16.25.

Bellum ſuſcipientes pro defendendis innocentibus, quid ab illis recipere, aut exigere poſsint ex opinione Pat. Molinæ 2.15.23.

Bellum iuſtum nō ſolūm infertur pro defenſione propria, ſed etiam pro liberandis innocentibus, etiam auxilium noſtrum non poſtulantibus, 2.15.9.

Bellum, & armorum terrorem inter Indos Fidem introduxiſſe, qualiter intelligendum ſit, 2.18.24.

Bellum à Chriſtianis contra Turcas licitè moveri non poſſe, fuit hæreſis Lutheri, & Eraſmi, quæ reprobatur, 2.19.37.

Bellum, & eius damna multoties cohibere non poteſt Princeps ipſe, qui illud incepit ex Salluſt. 3.6.46.

Bellum ex utraque parte iuſtum reperiri, vix poſsibile eſt, 3.7.15.& 76.

Bellum dicitur per antiphraſim, quaſi minime Bellum, & alia eius etymologia ex Caſsiodoro, 3.3.25.

Bellum punitivum propriè ad executionem imperij, & iuriſdictionis ſpectat, & inter ſubditos exercetur, 2.14.6.

Bellum ut ſit iuſtum, debet eſſe defenſivum, vindicativum aut punitivum, 2.14.4.

Bellum ut iuſtum ſit, quibus ex cauſis, & quâ intentione inferri debeat, 2.6.52.

Bellum rectè videtur inferri Indis, qui moniti, deſiſtere nolunt à vitijs contra naturam, 2.13.2.

Bellum pro Fide, aut contra excommunicatos qualiter fieri poſſe dicat Franc. Arias? 2.16.67.

Bellum ubi iuſtû eſt, benè poſſunt Chriſtiani, ſcandalo ceſſante, cum infidelibus, & pro infidelibus militare, 3.4.23.

Bella iniuſta ſecundùm Baldum ſunt manifeſta latrocinia, 3.7.81.

Bella ubi inferuntur ob bonum, & defenſionem alicuius, quid defendens ſumere poſsit, 3.7.95.

Bella, quæ iuſtè, & legitimè inferuntur, probari debent, & ius acquiſitionis victoribus præbent, 2.6.50.

Bella ob nullam omnino cauſam movere licere hæreſis eſt, à multis pijs & doctis viris damnata, 2.6.49.

Bella licita dicuntur ea, per quæ victis conſulitur, & pietatis, & iuſtitiæ obſervatio procuratur, 2.7.64. & 2.13.10.

Bella ſuſcipere pro terris, aut rebus inutilibus operæpretium non eſſe, Herodotus ſcribit, 1.16.111.

Bella non niſi cum magno conſilio indicenda & ineunda eſſe, multis probatur, 3.2.19.

Bella ſociorum, & confœderatorum cauſâ inita legitima ſunt, 3.4.19.

Bella, quæ Reges Religionis tuendæ, aut propagandæ cauſâ ſuſcipiunt, valde pia, & laudabilia iudicantur, 2.16.63.

Bella quemadmodum iuſta cenſeri ſolēt ſi à Deo, ita ſi à Pontifice præcipiantur, 2.23.128.

Bella ſemper plura damna, & calamitates adducunt, 3.6.42.

Bella per Hiſpanos Indis illata ut plurimum legitima fuerunt, 2.18.20.

Bella per Conſtantinum, & alios Chriſtianos Principes adverſus infideles non ob id ſolum geſta fuerũt, ut Fidem reciperent, ſed ex alijs cauſis, quæ referuntur, 2.19.70.

Bella ab Alexan. Magno, & Romanis amplificandi Imperij cupiditate innocentibus illata non laudantur nec laudari potuerunt à D. Auguſtino, & alijs, 2.8.125.

Bella apud Romanos quibus cæremonijs denuntiarentur, remiſsivè, 3.7.86.

Bella iniuſta, & per ſolam violentiam illata nullo iure probantur, neque legitimum dominium præſtant, & Auctores, qui de hoc agunt, 2.6.51.

Belli iuſti, & legitimi indicti ſi quis ordines excedat, ad reſtitutionem tenetur, 3.7.82.

Belli in ipſo conflictu quæ capiũtur, qualiter dividantur, 2.6.38.

Belli propoſitum quod eſſe debeat? 2.15.21.

Belli contra infideles ſuſcipiendi auctoritas maximè penes Pontificem reſidet, 2.23.55.

Belli cauſa ubi iuſta eſt, pugnæ exitus malus eſſe non poteſt, 3.2.23.

Belli iuſtam cauſam ab initio diſcuſſam eſſe, ſufficit, etiam ſi poſteâ aliquâ dubia emergant, 3.2.42.

Bellis iuſtis, & ad Dei vocationem, & exaltationem ſuſceptis, ſemper ipſe exitus fœlices concedit, 2.4.40.

Bellicam artem ſecundum naturam acquiſitivam eſſe, Plato, Ariſtot. & alij Philoſophi tradunt, 2.6.24.

Bello imprudenter illato quæ obligationes oriantur, remiſsivè, 3.6.85.

Bello capta capientium fiunt, etiam inſpecto iure Divino, ex doctrina divi Ambroſij, 2.6.26.

Bello capta qualiter dividantur, & plures Auctores, qui de hoc agunt, 2.6.35.

Bello ab hoſtibus capta communi omnium gentium iure capientium fiunt, & plurimi Auctores qui de hoc articulo agũt, 2.6.23.

Bello publicè indicto parta an, & quando reſtitui debeant, ſi illud iniuſtum fuiſſe conſtiterit? 3.2.48.

Bellorum ſtrepitus, & ſtrages non præſtat congruũ medium prædicationi, & converſioni Barbarorum, 2.8.128.

Bellorum damna multa ſunt, & graviora quàmquæ ex litibus privatorũ oriri poſſunt, 3.3.24.

Benedictionem, & promiſsionem dilatationis imperij factam Eccleſiæ à Prophetis, poſſe etiam intelligi de Regibus Hiſpaniæ, docet Didacus Valdeſius, 2.2.39.

Benedictus Ægidius Luſitan. reſpondet libro Maris liberi, 2.1.51.

Beneficia, quæ Barbaris in Fidei prædicatione impenduntur, ſervitutis irrogatione penſanda non ſunt, 3.7.91.

Beneficio nos iuvari oportet, non decipi, 2.24.48.

Beodos Hiſpanè, cur ebrios appellemus? 2.8.35.

D. Bernardus in quo laudet quemdam Eborenſem Archiepiſcopum? 3.8.30.

D. Bernard. benè concedit Papæ ſecularem iuriſdictionem, monet tamen, ut eam per alios exerceat, 2.23.165.

D. Bernard. temporalem iuriſdictionem Regibus terræ relinquendam docet, & alienam à Romano Pontifice vocat, 2.23.49.

D. Bernardi verba expenduntur pro ſupremo dominio Chriſti in Eccleſiam tranſlato, 2.10.21.

D. Bernardi elegans locus pro dominio Chriſti perpenditur, 2.23 93.

D. Bernardi verba elegantiſsima de dignitate Pontificis, 2.23.80.

Bezaar lapis & eius inventio, & virtus, 1.7.37.

Blaſchi Nonij de Balboa laudes, & hiſtoria, 1.5.27.

Blaſius Robles de Salzedo citatur & laudatur, 2.7.19.

Blaſphemia vera, & propria requiritur, ut infideles ob eam puniri poſsint, 2.14.111.

Blaſphemia, quę in idololatria ineſt, qualis ſit, & quòd ob eam tantum infideles debellari non poſsint, 2.14.110.

Blaſphemiæ ratione poſſunt Chriſtiani infidelibus bellum indicere, 2.13 40.

Blaſphemiæ peccatum graviſsimum eſt, & de eius pœnis, 2.13.41.

Bodini opinio damnatur, qui nunquam ſervitutem licitam, vel utilem eſſe contendit, 3.7.8. Vide alia infra verbo *Ioan. Bodinus*.

Boetij carmina referuntur, in quibus hominum, & belluarum diſcrimen apponit, 2.7.26.

Boeticorum ruditas, & craſsities tanta olim fuit, ut in probervium abierit, 2.8.34.

Bombardæ, & ſcopleti magno terrori Indis fuerunt, 2.7.44.

Bona non ſolùm bonis dantur à Deo, ſed malis etiam, & interdum magis quàm bonis, & quare? ex ſententia D. Auguſt. *e*. 10. 60.

Bona inferioris ordinis reſtituenda non ſunt cum iactura ſuperioris, 3.5.36.

Bona non ſunt opera, quæ non innituntur Fidei fundamento, 2.10.36.

Bona fides requiritur etiam in præſcriptione immemoriali, 3.3.78.

Bonæ fidei poſſeſſor eſt etiam ille qui habet conſcientiam dubiam, 3.3.80.

Bonum, & rectum excedere, nullatenus licet, etiam propter ſalutem alterius, 2.14.14.

Bonum opus ut exercere, ita & iuvare bonum eſt, etiam ſi quis pro eo mercedem accipiat, 3.4.25.

Bonifacius IIX. magnam partem Extravag. unam ſanctam ex dictis D. Auguſtini, & Bernardi deſumpſit, 2.23.121.

Brachmanes Indorum Philoſophi ex Iudæis deſcendebant, 1.2 24.

Braſilia provincia qualiter à Caprali detecta, & Sanctæ Crucis dicta, 1.3.32.

Braſiliæ regionis deſcriptio, detectio, & hiſtoria, 1.6.59.

Braſiliæ provincia appellatur Sanctæ Crucis, & quare? & quàm iniuſtè hoc nomen vulgus pro Braſilia mutaverit, 1.4.40.

Braſilienſes, Æthiopes, & aliæ gentes Orientales hodie edunt carnes humanas, 2.14.63.

Braſilienſes conſervant memoriam prædicationis Divi Thomæ, 1.14.60.

Braſiliæ urbs ab Hollandis nuper intercepta, qualiter à noſtris fuerit recuperata? 2.25.88.

Brevis eſt, qui non dicit plus quàm oportet, & inita tractatio deſiderat, 1.1.4.

Britanni, & Poloni carnes humanas edere ſolebant, 2.14 62.

Britanni præ cæteris corpora radebant, & glaſto inficiebant, 2.8.111.

Bruta animalia nihil habent rationis, aut prudentiæ, ut falsò quidam exiſtimarunt, 2.7.9.

Bruta an loqui poſsint, vel humanum ſermonem intelligere? remiſsivè, 2. 7. 11.

Bruris propriè non dicitur inferri vis, & iniuria, 2.7.12.

Bulla Alexãdri VI. quâ Regibus Catholicis Novum Orbem conceſsit, ad litteram refertur, 2.24.16.

Bullam Alexan. VI. quâ Novum Orbem Regibus Catholicis donavit qui referant, & laudent, 2.24.17.

Bullæ Alexan. VI. verba nihil Sedi Apoſtolicæ in provincijs Novi Orbis nomine feudi, vel alio reſervant, 3.1.42.

Bullæ ſæpè expediri ſolent ſub ſolo nomine Papæ, quamvis Cardinales ad earum expeditionem conſilium, & conſenſum præſtiterint, 2.24.100.

Burgundiones propter Hunnorum incurſiones Chriſto ſe devoverunt, 2.18.29.

Buſiris infamis habitus, & graviter ab Hercule punitus dicitur, quòd hoſpites Iovi immolaret, 2.12.65.

Buſiris in aris, quas hoſpitibus paravit, mactatus fuit, ex Claudiano, 2.12.67.

Buſiris cur dicar illaudatus, & monſtris dignus apud Virgil. & Statium, 2.12.66.

Buſiridis aræ adagium quid ſignificet? 2.12.68.

C

Cæſarion, filius Cæſaris, & Cleopatræ, in Indiam miſſus, 1.3.13.

Caietanus putat nullo Scripturæ loco concludi, omnem terram eſſe habitabilem, 1.11.24.

Cain Adæ filius materialem civitatem ædificavit, 2.8.18.

Calamitatum, & ſuppliciorum imminentium Deus prius homines monet, ut reſipiſcant, 2.2.44.

Caliſtus Remirez ſupremam poteſtatem Papæ in temporalibus etiam ad infideles extendit, 2.23.62.

Calixti III. Bullæ verba expenduntur, 2.24.37.

Calixti III. & Nicolai V. Bullæ de conceſsione Indiarum Orientalium Luſitanis facta referuntur, 2.24.29.

Calumnia eorum depellitur, qui Hiſpaniæ Reges avaritiæ notant, 1.16.99.

Calumnias excitat virtus, & à vitis probis contemnendæ ſunt, 1.6.39.

Cancellaria, & Metropolis inſulæ ſancti Dominici quid comprehendat, 1.6.18.

Cancellariæ Limenſis diſtrictus, 1.6.49.

Changiocham Tartarorum Regi, & exercitui eius dicitur mare miraculoſum novẽ pedum tranſitum aperuiſſe, 2.4.34.

Canibales, & Caribes Indi, præ alijs, humanis carnibus veſcebantur, 2.12.35. & 38.

Canibalorum inſulæ quæ, & cur ita dictæ 1.6.15.

Cantic. cap. 4. de Auſtro perflante, & aromatibus fluentibus, intelligitur de converſione Indorum, 2.2.34.

Cantic. cap. 8. verſ. 8: *Soror noſtra parvula eſt, &c.* explicatur, & ad gentes Novi Orbis recèns converſas accommodatur, 1.15.37.

Cap. licet 18. de regular. & cap. duæ ſunt 19. q. 2. expenduntur, 2.3.35.

Cap. contra Chriſtianos de hæret. lib. 6. expenditur, & illuſtratur, 2.18.55.

Cap. ego Ludovicus diſt. 63. exponitur, 2.22.38.

Cap. debet, & cap. vult, 23. q. 4. ubi D. Auguſtinus docet, malos eſſe prohibendos à malo, & cogendos ad bonum, qualiter ſit explicandum? 2.18.39.

Cap. vides, 23. q. 6. & cap. quid facit, 23. q. 4. & alia ſimilia expenduntur, 2.16.104.

Cap. in Archiepiſcopatu de raptorib. explicatur, 2.15.40.

Cap. iam verò, 23. q. 6. illuſtratur, 2.18.47.

Cap. diſpar. 23. q. 8. inducitur, & expenditur pro iuſtitia belli contra infideles, qui Fidem ſibi prædicatam recipere nolunt, 2.18.80.

Cap. diſpar. 23. q. 8. explicatur, 2.19.35. 38. & 41.

Cap. diſpar. 23. q. 8. & cap. militare, 23. q. 1. exornantur, 2.6.53.

Cap. audacter, 18. 8. q. 1. & cap. ex merito, 6. q. 1. exornantur, 2.11.15.

Cap. quid in omnibus, 32. q. 7. expenditur, 2.10.29.

Cap. quæritur 22. q. 2. & cap. ſi nulla 23. q. 8. expenduntur, 2.18.5.

Cap. ad Fidem 23. q. 1. cap. ſi ſinceri, diſt. 46. & cap. ſicut de Iudæis, perpenduntur, & illuſtrantur, 2.17.6.

Cap. qui nos 23. q. 1. cap. 1. 23. q. 6. cap. diſplicet 24. q. 3. ubi D. Auguſtin. agit de coactione D. Pauli, perpenduntur & exornantur, 2.16.102.

Cap. ſi Eccleſia, cap. non invenitur, cap. diſplicet, 23. q. 4. in quibus D. Auguſtinus de differentia ſtatus, & poteſtatis Eccleſiæ, ponderantur, & illuſtrantur, 2.16.84. & ſeqq.

Cap. diſplicet, 23. q. 4. & cap. 1. 23. q. 6. expenduntur, 2.16.96.
Cap. de Iudæis 45. diſt. & alia Conciliorum decreta, quæ Iudæos inviros baptizari verant, commemorantur, 2.17.8.
Cap. de Iudæis 45. diſt. perpenditur, & illuſtratur, 2.18.54.
Cap. de Iudæis, verſ. *Qui autem*, 45. diſt. expenditur, 3.5.9.
Cap. 1. diſt. 7. & Exodi auctoritas, cap. 12. ponderatur, 3.7.30.
Cap. noli 23. q. 1. ponderatur, & illuſtratur, 3.7.39.
Cap. quidam autem 45. diſt. explicatur, 2.17.49.
Cap. ſolitæ de maiorit. & obed. exornatur, 2.11.30.
Cap. ſolitæ de maioritate, & obed. & Lucæ 22: *Ecce duo gladij*, expenduntur, 2.21.16 & 40.
Cap. ſolitæ de maiorit. & obed. explicatur, 2.23.117.
Cap. ſolitæ de maior. & obed. cap. per venerabilem, cap. cauſam quæ, qui filij ſint legit. cap. novit de iudic. & cap. tuam de ordin. cognit. cap. ſi duobus, §. denique de appellat. perpenduntur, 2.23.45.
Cap. per venerabilem, qui filij ſint legit. ponderatur, & illuſtratur, 2.23. 118.
Cap. per venerabilem, verſ. *Quod autem*, qui filij ſint legit. expenditur, & illuſtratur, 2.24.73.
Cap. offerebatur, 32. q. 7. exponitur, 2. 20.40.
Cap. ſi Eccleſia, cap. duo iſta, 23. q. 4. & cap. quod ſicut de elect. explicantur, 2.16. 29.
Cap. 1. 1. diſt. explicatur, 2.20.71. & 75.
Cap. maiores de baptiſm. ponderatur, & illuſtratur, 2.19.59.
Cap. ult. 23. q. 2. exornatur, 2.20.59.
Cap. Epiſcopus nullum de cõſecrat. diſt. 1. illuſtratur, 2.20.6.
Cap. ſi Eccleſia, cap. non invenitur, cap. diſplicet. 23. q. 4. verâ expoſitione donantur, 2.19.43. & 53.
Cap. ſi non ex Fidei, 23. q. 4. expenditur ubi D. Gregorius valdè commendat bella à Gennadio pro Religione dilatanda ſuſcepta, 2.16.78.
Cap. convenior 23. q. 8. cap. inter hæc, 33. q. 2. cap. imperium, diſt. 10. expenduntur, 2.27.47.
Cap. 1. diſt. 21. cap. omnes 22. diſt. & alia ſimilia expenduntur, 2.23.116.
Cap. ſi non ex Fidei 23. q. 4. verâ explicatione donatur, 2. 19. 32.
Cap. quo iure, & cap. quoniam 8. diſt. expenduntur, 2.23.43.
Cap. in memoriam, 3. diſt. cap. 2. diſt. 10. cap. generali 25. q. 1. expenduntur, 2.22. 36.
Cap. cùm ad unum, & cap. duo ſunt, diſt. 96. & cap. nos ſi incõpetenter, 2. q. 7. ponderantur, & illuſtrantur, 2.23.44.
Cap. turbatur, 1. q. 1. explicatur, 2.13. 72.
Cap. remittuntur, verſ. *Perſcientes*, 23. q. 3. expẽditur, & illuſtratur, & cap. ſequẽt. num. 26.2.10.70.
Cap. charitas 5. de pœnit. diſt. 5. explicatur & exornatur, 2.13.83.
Cap. ea vindicta, cap. mali 23. q. 4. & cap. Dominus noſter 23. q. 2. expenduntur, & illuſtrantur, 2.13.46.
Cap. Dominus noſter 23. q. 2. expenditur & illuſtratur, 2.2.26.
Cap. Dominus noſter 23. q. 2. expenditur, 3.4.15.
Cap. Dominus 23 q. 2. explicatur, & illuſtratur, 2.6.55.
Cap. flagitia 32. q. 7. expenditur, 2.13. 11.
Cap. ſi non audieris 23. q. 5. explicatur, 2.13.34.
Cap. fortitudo, cap. non inferenda 23. q. 3. exornantur, 2.3.15.
Cap. qui vult, & cap. non invenitur, 23. 3. illuſtrantur, 2.1.13.27.
Cap. qui poteſt 23. q. 5. perpenditur, 2. 13. 17.
Cap. ſi de rebus, & cap. quemadmodum 23. q. 3. exponuntur, & exornantur, 2. 13. 53.
Cap. ſi de rebus 23. q. 3. verâ interpretatione donatur, 2.11.46.
Cap. ſi de rebus, & cap. quemadmodum 23. q. 3. expenditur, & exornatur, 2. 10. 26.
Cap. non eſt, & cap. Regum officium, 23. q. 5. illuſtratur, 2.13.21.
Cap. ſi is qui 23. q. 4. illuſtratur, 2. 13. 48.
Cap. non fruſtra, & cap. Regnum 23. q. 2. explicantur, 2.10.68.
Cap. in apibus 7. q. 1. verâ expoſitione donatur, 2.21.58.
Cap. futuram 12. q. 1. & cap. in apibus, 7. q. 1. expenduntur, 2.21.25.
Cap. omne 28. q. 1. & cap. quoniam omne, & cap. ultimo de preſcrip. explicantur, 2.11.54.

Cap.

Cap. ſchiſmatici 23. q. 6. explicatur, 2. 19. 55.

Cap. novit de iudicijs hiſtoria, & explicatio remiſsivè, 2. 23. 171.

Cap. Adrianus, diſt. 63. exponitur, 2. 22. 34. Et falſam hiſtoriam continêre oſtenditur, num 39.

Cap. vides 23. q. 6. & cap. quid faciet 23. q. 4. explicantur, 2. 19. 64.

Cap. Princeps 23. q. 5. & ſimilia exornantur, 2. 25. 6.

Cap. ſi quis præpropera, diſt. 50. expenditur, 2. 3. 40.

Cap. veniens de præſcrip. & l. ſi mulier, §. fin. de eo quod met. cauſ. cum ſimilibus explicantur, 3. 1. 54. & 61.

Cap. poſt electionem de côceſſ. præben. explicatur, 3. 1. 57.

Cap. indecorum de ætat. & qualit. ordin. illuſtratur, 2. 7. 87.

Cap. per venerabilem qui filij ſint legit. expenditur, 3. 2. 26.

Cap. 1. 23. q. 8. & cap. pudenda 24. q. 1. expenduntur, 3. 5. 30.

Cap quanto de divortijs expenditur, & illuſtratur, 3. 5. 11.

Cap. his itaque 6. diſt. explicatut, 2. 11. 17.

Cap. quia proptet, verſ. *Niſi*, de elect. exornatur, 2. 3. 9.

Cap. Abbate ſanè de re iudic. lib. 6. expenditur, & illuſtratur, 2. 23. 135.

Cap. in novo 21. diſt. illuſtratur, 1. 14. 25.

Cap. cùm ex iniuncto 12. de hæretic. explicatur, 2. 3. 7. & 37.

Cap. ita Dominus 19. diſt. & cap. fundamenta de elect. in 6. exornantut, 1. 14. 10.

Cap. 17. Actot. Apoſt. exponitur, & illuſtratur, 1. 9. 3.

Captivitas etiam citra belli cauſam exerceri poſſe videtur, 3. 7. 17.

Captivitatem iuſtam etiam ex iniuſtis bellis oriri poſſe putat Menchaca, 3. 7. 12. Contrarium, num. 75.

Captivi in ſepulchtis virotum fottium à Romanis necati ſolebant, 2. 14. 80.

Captivi Chriſtiani poſſunt licitè fugere à Saracenis, à quibus iniuſtè capti ſunt: & ſecum bona eorum adſportare, 2. 11. 45.

Captum ab hoſtibus poſſum etiam invitum redimere, & debet contractum ſetvare, 2. 13. 97.

Cardinalis Baronius Monarchiam ſpiritualem Regum Siciliæ vehementer execratur, 3. 1. 76.

Cardinalis Baronij ſcriptis contra Monarchiam Siculam plures ſatisfaciunt, & Regijs edictis intercipi iuſſa ſunt, 3. 1. 77.

Cardinales unde dicti? & alia de eorum origine, & dignitate remiſsivè, 3. 2. 28.

Cardinalium conſilium, ut Papa neceſſariò petere debeat, nullâ conſuetudine induci poteſt, & quare? 2. 24. 103.

Cardinalium prudentia, & in omni ſcientia peritia commendatur, 3. 2. 27.

Careta Reguli Terræfirmæ notabile dictum, 2. 4. 76.

Caribes, Canibales, Chichimeci, & Chontales omnium feriſsimi, & barbariſsimi ſunt, 2. 7. 41.

Carmina quædam, Indiarum Orientalium inquiſitionem ſuadentia, Vlyſsipone confecta ſunt, antiquitatem ſimulantia, 1. 12. 101.

Carmina Sibyllæ, & Sedulij Paſchalis in deteſtarionem idololatriæ, 1. 12. 120.

Carnes humanas palato gratiſsimas dicebant Braſilij, & quetebantur quòd baptizatorum non tanti ſapotis eſſent, 2. 14. 64.

Carnibus quibuslibet veſci magis ferarum quàm hominum eſſe, dicebat Pythagoras, 1. 15. 45.

Carnibus humanis, obſidionū neceſsitate urgente, plures gentes uſæ ſunt, 2. 12. 49.

Carnium humanarum convivia plutes gentes exercuerunt, 2. 14. 61.

Carnium humanarum eſum nullius neceſsitatis prætexto excuſari poſſe, tradit Valerius Maximus, 2. 12. 50.

Carolus Magnus qua de cauſa Longobardis bellum intulerit, 2. 19. 71.

Carolus Magnus pluta bella movit adverſus infideles idololatras hortatu Adriani Romani Pontificis, 2. 16. 110.

Caroli Magni hiſtoria mirabilis, dum foſſam ex Rheno in Ararim facere voluit, 1. 8. 60.

Carolus V. Imperàtor. Licentiato Figue toæ, & alijs, plurimum Indorum cauſas, & patrocinium commendavit, 3. 6. 31.

Carolus V. Imper. cur ſymbolū colūnarum Hereulis cum inſcriptione, *Plus ultrà* aſſumpſerit, 1. 4. 43.

Carol. V. Imper. multa pro ſalute, libertate & converſione Indorum pijſsimè ſanxit, 2. 8. 78.

Caroli V. epitaphia, 1. 4. 49.

Caroli V. Imper. ptoteſtatio de exemptione Regni Hiſpaniæ ab Imperio tuendâ, 2. 21. 74.

Caroli V. virtus, & Religio eius fortunam proſperam fecerunt, 1.4.48.
Caroli V. laudes, & egregia facinora remiſsivè, 1.4.50.
Caroli V. Imperator. ſymbolum, & præſtantius trophæum ex detectione Novi Orbis, 1.16.65.
Caroli V. Imperator. temporibus multis modis & pœnis Indorum libertati conſultum fuit, 3.7.58.
Caroli V. Imperator. epiſtola quædam ad Reges & gentes Novi Orbis miſſa perpenditur, 1.14.96.
Carolum V. Imperator. totius mundi imperium conſequi potuiſſe, ſi oblatâ ſibi occaſione uti ſciret, Campanela teſtatur, 3.4.52.
Carolinę inſulæ Indi qualiter infantes ſuis idolis ſacrificarent? 2.12.57.
Carpocrationarum, ſive Gnoſticorum Hęreticorum nefanda flagitia, 2.14.59.
Carthaginenſes, & generaliter reliqui Africani qualiter filios ſuos Saturno Immolarent? 2.14.76.
Carthaginenſes olim per Atlanticum navigaſſe dicuntur, 1.12.28.
Caſſaneus videtur agnoſcere præcedentiam Regum Hiſpaniæ, 1.16.49.
Caſpiæ, & Caucaſiæ portæ, & famigeratum illarum opus, 1.8.77.
Caſtellus à Bobadilla tribuit victorias Hiſpanorum in NovoOrbe militari eorum diſciplinæ, 2.4.59.
Caſus ubi accidit à Principe non prævifus, omnia, quæ ipſe poſſet facere, poteſt is, qui eius vices habet, 2.24.56.
Cataphrigarum hæreticorum Euchariſtia ex farina infantium ſanguine mixta, conficiebatur, 2.12.92.
Catholica dicta eſt Eccleſia Dei ab ipſis Apoſtolis, & quid hoc nomen ſignificet? 2.14.47.
Catholicus eſſe debet, qui multitudini præficiatur, 3.5.20.
Catholici videntur licitè auferre poſſe bona infidelium, 2.10.24.
Catholici Reges Ferdinan. & Eliſabeth qualiter Roman. Pontific. certiorem fecerint detectionis Novi Orbis, & illius converſionem & conquiſitionem expoſtulaverint? 2.24.14.
Catholicorum titulus quando ab Eccleſia Hiſpaniæ Regibus dari cœperit? 2.25.27.
Catonis diſthica, quæ circumferuntur, cuius fuerint? 2.12.72.
Cauſa Dei non debet eſſe peioris conditionis, quàm hominum, 2.16.26.
Cauſa iuſtior, & potentior prævalet, & attendi debet, 3.6.102.
Cauſa pugnandi ſi bona eſt, pugnæ exitus malus eſſe non poteſt, 2 4.42.
Cauſa, quæ prodeſt, ubi concurrit cum ea, quæ nocet, illa attendi debet, non hæc, 3.6.103.
Cauſa ubi requiritur tanquam fundamẽtum iuriſdictionis, neceſſariò diſcuti, & præcedere debet, 2.24.3.
Cauſa confirmans ubi ſupervenit, actus initio nullus convalidatur, 3.4.47.
Cauſæ plurimæ, & urgentiſsimæ intervenerunt ad concedendam conquiſitionem Novi Orbis, 2.24.11.
Cenſurarum rigor, & vigor abrogari, & enervari ſolet per contrariam conſuetudinem, 2.25.77.
Ceſſante cauſâ non ceſſat effectus, quando diſpoſitio effectum ſuum iam ſortita fuit, 3.2.57.
Centenaria præſcriptio eſt potentior quàm immemorialis, 3.3.73.
Cham cur effectus fuerit ſervus fratrum ſuorum? 2.7.59.
Cham cur deſtitutus fuerit paternâ benedictione: & Chanaam eius filius cur maledictus? 1.10.47.
Charitas eſt proprium Chriſtianorum bonum, 2.16.30.
Charitas perfecta foras mittit timorem, 2. 17.69.
Charitas unicuique ſecundùm eius conditionem eſt impendenda, 2.11.8.
Charitas, quæ erga proximum haberi videtur, etiam Iudæis, & infidelibus impendenda eſt, 2.9.73.
Charitas aurum optimum, Dei Verbum argentum præſtantiſsimum, 3.6.15.
Charitas nulla maior Indis barbaris impendi potuit, quàm illos ad bonos mores & Fidem convertere, & Chriſtianis Rectoribus gubernare, 2.9.74.
Chiapa provincia, & eius deſcriptio, 1.6.28.
Chiapenſis Epiſcopus reprehenditur à Petro Malferito, 3.1.17. & alia de eo infrà verb. *Epiſcop. Chiapenſis.*
Chichimeci, Caribes & Canibales Indi ſæpè debellati, & ſervi fieri iuſsi ſunt, 3.4.7.
Chile in Regno in Valle Cauten repertæ ſunt figuræ aquilarum bicipitum, 1.12.97. & 102.

Chilenſis Regni deſcriptio, & Cancellaria, & incolarum robur, & ſuperbia, t.6. 60.

Chilenſes Indos iuſtè hodie bello comprimi, & ſervos fieri poſſe, multi opinantur, & quid circa hoc diverſis temporibus ordinatum fuerit? 3. 4. 8. & 12.

Chilenſes quo pacto potuerint effigiare aquilas bicipites? 1.12.102.

Chriſtiana profeſsio non ideo bona, & divina eſſe deſinit, quod aliqui inter Chriſtianos vitioſi, & peccatores exiſtant, 2. 3. 58.

Chriſtiani Scriptores non deberent opinionem Hoſtienſis veneno afficere, 2. 11. 3.

Chriſtiani quomodo ſervos poſsidere, eiſque uti debeant, ex Divo Auguſtino, 3. 7.45.

Chriſtiani à Chriſtianis in bellis quantumvis iuſtis capti ex generali conſuetudine ſervi non fiunt, 3.7.51.

Chriſtiani labores, & iniurias, quæ Indis inferuntur, potiùs in ſe ſuſcipere, quàm in illis permittere deberent, 3.8.17.

Chriſtiani nullum peccatum committunt, infideles in bello iuſto adiuvando, 3.4.24.

Chriſtiani regulariter ſe infidelium actibus, & bellis immiſcere non debent, 3. 4.20.

Chriſtiani ſancti Thomæ in India quales? t.2.43.

Chriſtiani, præcipuè Pontifices, & Reges debent Dei honorem tueri, 2.13.43.

Chriſtiani etiam cùm iuſtis bellis operam navant, mites, & temperati eſſe debent, 3.6.23.

Chriſtianorum fæx quod facit, non eſt ſpectandum, ſed quod boni Chriſtiani, ex Divo Auguſt. 3.6.104.

Chriſtianos quoſdam accuſat D. Paulus quòd ſimul cum Chriſto idola colerent, 2. 14. 108.

Chriſtophorus Columbus & ſocij quot, & quantos labores ope Divinâ ſuperaverint in detectione Novi Orbis, 2. 3.24.

Chriſtophorus Columbus, ut inſulas, ſic etiam continentem Novi Orbis primus aperuit, 1.4 7.

Chriſtophorus Columbus habuit in ſomno mirandam viſionem de brevi conſpectu terræ Novi Orbis, 2.3.25.

Chriſtophorus Columbus ubi primum detexit inſulam Hiſpaniolam, Ophiram ſe reperiſſe iactabat, 1.13.5.

Chriſtophori Columbi pia oratio, & proteſtatio, ubi primam Novi Orbis inſulam detexit, t.16.101.

Chriſtophori Columbi cum Fr. Builo Catelano contentio, ſuper modo, quo Indos adigi conveniebat, 3.6.59.

Chriſtophori Columbi conſtantia in proponenda, & exequenda navigatione, & detectione Novi Orbis, miraculum ingens à plurimis iudicatur, 2. 4. 30.

Chriſtophoro Columbo quid primum Reges Catholici circa Indorum curam dederint in mandatis? 3.4.28.

Chriſtophorum Columbum ad detegendum Novum Orbem Divinam ſpem, & impulſum ſive inſpirationem habuiſſe ex teſtimonijs Bozij, & aliorum latè probatur; & quod fuit ad hoc afflatus, & electus à Deo, 2.3.23. & 31.

Chriſtoph. Columbus Vide alia infrà verbo *Columbus*.

Chriſtus Dominus plurimos ſuâ trium annorum prædicatione convertit, 1.14.5.

Chriſtus Dominus, D. Paulus, & alij ſuā miſsionem, & prædicationem ex miraculis comprobabant, 2.3.38.

Chriſtus Dominus in cœlum aſcenſurus pedum veſtigia petræ impreſſa reliquit, 1. 14.62.

Chriſtus mortuus eſt, ut filios Dei diſperſos congregaret in unum, 1.15.53.

Chriſtus aſcendens in cœlum præceptum propagandi Evangelij tanquam ultimum & omnino ſervandum, & implendum Apoſtolis iniunxit, 2.16.35.

Chriſtus Regnum ſuum temporale Eccleſiæ, & Pontifici communicavit, 2. 23. 104.

Chriſtus, & Eccleſia unum corpus, & unam vocem conſtituunt, & inſignis ad id D. Auguſtini locus, 2.23.108.

Chriſtus Dominus in quantum homo, non habuit temporalem totius mundi dominationem ex communi multorum ſententia, 2. 23. 25. qui referuntur, numer. 30.

Chriſtus Beato Petro terreni ſimul, & cœleſtis Regni iura conceſsit, 2. 11. 29.

Chriſtus in quantum homo an, & qualiter omnipotens dici potuerit? 2.23.102.

Chriſtus paupertatem in ſe, & Apoſtolis affectavit, & eâ ſolâ mundum vincere voluit, 2.23.152.

Chriſtus iuſsit, tributa Cæſari ſolvi, Principibus obedire, & materiali gladio uti noluit, 2.23.39.

Chriſtus Lucæ 12. cur noluerit eſſe iudex inter fratres de hæreditate certantes? 2.23.150.

Chriſtus noluit exercere officium diviſoris inter fratres, 2.23.27.

Chriſtus Dominus omnium creaturarũ Rex conſtitutus fuit, 2.10.14.

Chriſtus Dominus aliquibus in caſibus temporalem iuriſdictionem exercuit, 2.23.147.

Chriſtus, ſe Regem appellari, ſæpè paſſus eſt, 2.23.149.

Chriſtus poſt reſurrectionem magis plenè, & abſolutè vocari potuit Dominus temporalis totius mundi, 2.23.158.

Chriſtus ut homo ex ſententia magis vera, & probabili ſaltem habuit dominium excellentiæ ex dono unionis ſibi à Patre conceſſum, 2.23.91.

Chriſtus Dominus quantâ diligentiâ miſerit D. Thomam, & Bartholomæum, ad prædicandum Indis Orientalibus, 2. 8. 74.

Chriſtus non venit iudicare, ſed ſalvare mundum, 2.14.38.

Chriſtus, & Apoſtoli paucarum rerum dominium habuiſſe dicuntur, 2. 23. 29.

Chriſtus poſt Reſurrectionem D. Petro Clavium poteſtatem, & Eccleſiæ ovium curam commiſit, 2. 23.159.

Chriſtus Dominus non abſtulit dominia hominum, etiam peccatorum, & tyrannorum, 2.23.38.

Chriſtus non tranſtulit in Eccleſiam, & eius Vicarium ea, quæ ſibi excellenter, ſive eminenter conceſſa fuerunt, 2. 23. 35.

Chriſtus Dominus Petro, & eius ſucceſſoribus, gentibuſque fidelibus, ſui Sacerdotij, & Imperij poteſtatem communicavit, 2.10.16.

Chriſtus Dominus, Apoſtoli, & D. Vincent. Ferrer unâ linguâ loquentes, à varijs diverſarum linguarum populis intelligebantur; & idem accidit aliquibus Cõcionatoribus Novi Orbis, 2.5.10.

Chriſtum in quantum hominem temporale dominium habuiſſe, verius eſt, quamvis eo uti noluerit, 2.23.146.

Chriſtum etiam in quantum hominem totius Orbis temporale dominium habuiſſe, plurimi ex Sanctis Patribus generaliter & magis communiter docent, 2.23.99.

Chriſti lex, & Fides, in manſuetudine, & ſuavitate prędicationis, differt à lege Mahometi, 2.17.74. & verba Divi Vincentij circa hoc, num 78.

Chriſti, & Eccleſiæ idem eſt Regnum, 2.23.105.

Chriſti præceptum de Fide vbique prædicanda quomodo implendum ſit? 2. 16. 12.

Chriſti Domini fœlicisſimus adventus plurima bona mundo attulit, & Sibyllæ carmina de hoc, 1.11 46.

Chriſti poſt adventum idololatriam ceſſaturam, omnes ferè Prophetæ prænuntiarunt, quorum plura loca expenduntur, 2.13.35.

Chriſti poſt adventum omnis Principatus & iuriſdictio ad fideles transferri cœpit, 2.10.13.

Chriſti dominatio temporalis non solùm creationis, verùm & redemptionis titulo nititur, 2.23.103.

Chriſti legem annuntiantes charitate niti debent, 2.17.68.

Chriſti omnis actio noſtra eſt inſtitutio, 2.17.45.

Chriſti Fidem in Novo Orbe iam olim prædicatam plures affirmant, 1.14.1. & 3.

Chriſti promisſiones Apoſtolis factæ, etiam in eorum ſucceſſoribus verificari poſſunt ſecundùm Auguſtin. 1.14.89.

Chriſti mortem doluiſſe, & ſub Panis nomine dæmones Gentibus annuntiaſſe, ex notabili hiſtoria Plutarchi, & aliorum, 1.14.42.

Chriſti vaticinium de conſummatione ventura poſt univerſalem Evangelij prædicationem, plurimi exponunt de excidio & conſummatione materialis Ieruſalem, 1.14.12.

Chriſto omnia ſubiecit Pater, præter ſe ipſum, ex D. Paulo 1. Corinth. 5.2.23.99.

Chriſto ut homini excellens quoddam dominium temporale quidam ex dono, ſive virtute unionis attribuunt, 2. 23. 34.

D. Chryſoſtomi verba expenduntur, quibus ſuper omnia curandam eſſe infidelium converſionem, enixè ſuadet, 2. 16. 34. & 36.

D. Chryſoſtomi elegantia verba circa immunitatem legatorum expenduntur, 2.20.28.

D. Chryſoſtomus ſibi contrarius videtur in tempore, quo univerſalis Evangelij prædicatio implenda eſt, 1. 14.72.

D.Chryſoſt. locus de ſignis boni Prædicatoris, 2.17.98.

Chuquiabo urbs,alio nomine *la Paz*,deſcribitur, 1.6.57.

Chus apud Hebræos,quas regiones comprehendat? 1.15.55.

Chus filius primogenitus Cham fuit nigerrimus, & Æthiopum auctor, 1.10.48.

Cicada ſemper manent in loco ubi natæ ſunt, & de adagio: *Cicadis operti*, quid ſignificet, 1.9.26.

Ciceronis,Ovidij,Virgilij,& Pauli Oroſij elegantiſsima loca expenduntur, littorum commune refugium, & hoſpitalitaris officium iuri naturali tribuentia, 2.20.37.

Ciceronis, Suetonij, & Senecæ loca explicantur,& emendantur, 1.13.39.

Ciceronis locus expenditur, ubi hominum & belluarum diſcrimen eleganter proponit, 2.7.22.

Ciceronis locus libro ult. de finibus emẽdatur, 2.13.86.

Cimmerij populi,& Cimmeriæ tenebræ, 1.1.71.

Cineas qualiter Pyrrhum,bella iniuſta ſolâ inani gloriâ moventem,diſſuaſerit, 2. 6. 59.

Cinis ad torrentis modum fluxit in Arequipa, 1.7.73.

Circuncelliones vocat Auguſtinus eos, qui paſsim infidelium idôla frangunt,2.20. 90.

Civis unus non habet poteſtatem puniendi alium, quamvis vitioſum, 2.14.8.

Claſſes plures mittuntur ad Indias Novi Orbis, & quare? 1.15.59.

Clavium traditio eſt ſignum pleni,& abſoluti dominij, 2.23.125.

Clauſula teſtamenti Eliſabethæ Reginæ Catholicæ,de Indorum converſione,& tuitione enixè agens, refertur, 3.6.30.

Clauſula, Ex certa ſcientia quid præſupponat, & operetur in Bullis Pontificum, 2. 24.105.

Clauſulâ, De plenitudine poteſtatis, nunquam uti ſolet Pontifex,niſi cum cauſæ cognitione, & plenâ negotij informatione, 2. 24.106.

Clavus ferreus quo pacto pervenire potuerit ad fodinas Caxatambi, & lapidibus eorum includi? 1.12.105.

Clavus ferreus antiquus repertus lapidi cuidam incluſus dicitur in argenteis fodinis de Caxatambo, 1.12.98. & 105.

Clemens IIX. Indos tanquam tenellos Fidei palmites ſuavi manſuetudinis imbre rigari præcipit, 3.7.55.

D. Clemens Romanus ſub mundis trans Oceanum, Antipodes ſignificare voluit, ſecundùm Originem, 1.12.74.

D.Clementis Romani verba de mundis, qui ſunt trans Oceanum, multi pro Novo Orbe accipiunt, 1.12.65. Et reſpondetur, num.74.

D. Clementis Alexandrini elegans locus expenditur, 2.14.42. & alter num.45.

Clementis Alexand. inſignis locus expẽditur, 1.14.21.

Clementis Alexand. elegãs locus ad ſuadendam Chriſtianorum manſuetudinẽ ponderatur, 3.6.24.

D. Clementis epiſtolæ ad Corinthios auctoritas, 1.12.66.

Cleopatra ab Auguſto fugiens voluit aperire foſſam ſive Euripum mari Rubro, 1. 8.71.

Cloacarum Vrbis Romæ opus ingens,& admirandum, 1.8.78.

Coactio infidelium ad Fidem, Chriſtianæ Religioni adverſatur, 2.17.48.

Coactio infidelium ad Fidem, etiam ſi vi indirectâ fiat, reprobata eſt, 2.19.65.

Coactio indirecta ad Fidem non eſt per ſe & intrinſecè mala, 2.18.22.

Cogi quodammodo dicitur, qui importunis precibus ſuadetur, 2.19. 59.

Coloris, & Criſpaturæ Æthiopum cauſam Soli tribuit Theodectes, 1.10.43.

Coloris Indorum, & Æthiopum cauſæ, 1.10. 39.

Coloris hominum cauſas non pendere ex temperie ſoli, aut cœli, ſed ex habitudine aut ſimilitudine parentum, multi opinantur, & quibus rationibus, 1.10. 45.

Coloſſus Rhodius Chriſti adventu diſsipatus fuit, 2.13.37.

Columbus cum primitijs inſularum, quas detegit, ad Reges Catholicos redijt, 1.5. 21.

Columbus à Regibus Catholicis honoratur, & remuneratur, 1.5.22.

Columbus putavit Paradiſum voluptatis in Novo Orbe inveniri, 1.7. 7.

Columbus graviter reprehenſus fuit à Regibus Catholicis, quòd Indos quoſdam tanquam ſervos in Hiſpaniam miſit, 3. 7. 57.

Columbus plures inſulas detegit, & pro Hiſpaniæ Regibus poſſeſsionem earum apprehendit, 1.5.20.

Columbus repetit navigationem in Indiam, & plures alias inſulas detegit, & eius obitus, 1.5.24.

Columbus à quodam hoſpite, naufragiũ paſſo, Novi Orbis notitiam accepiſſe dicitur, 1.5.6.

Columbus qualiter Angliæ, Luſitaniæ, & Caſtellæ Reges adierit pro detectione Novi Orbis, 1.5.14.

Columbus tandem à Regibus Catholicis ad Orbem Novum inquirendum mandatur, & de eius claſsi, & commeatu, 1.5.15.

Columbus quibus argumẽtis ductus fuerit ad detegendum Novum Orbem 1.5.5.

Columbum Senecæ auctoritate inter alia ductum, ad Novum Orbem, quærendũ multi opinantur, 1.12.68.

Columbi prima laus in detectione Novi Orbis, & eius patria, & mores, 1.5.4.

Columbi hiſtoria de ovo apud convivas, 1.5.25.

Columbi prima navigatio, & eius labores, & effectus, 1.5.19.

Columbi inventoris Novi Orbis mentionẽ reperiri apud Iſaiam affirmat Thom. Bozius, 1.15.42.

Columbus vide alia ſup. verb. *Chriſtophorus.*

Comes Lemorum excellentiſsimus laudatur, & eximia eius cura in perendis deſcriptionibus, & relationibus Novi Orbis, 1.7.17.

Commendas Indorum, quã ratione continuandas cenſuerit Fr. Alphonſus à Caſtro, 1.3.34.

Commercia, & armorũ trãſportatio cum Barbaris, & infidelibus prohibentur, ubi aliquod damnum timetur, 2.25.69.

Commercia innoxia qui negant, iure gẽtium inſpecto, puniri poſſunt, 2.20.34.

Commercia cum Indis infidelibus bonâ fide, & ſecundum iuris naturalis principia inſtitui, qualiter Regis noſtri curarunt? 2.20.52.

Commercia, ut inter homines diverſarum nationum eſſent, Deus non omnia ubique naſci permiſit; ex D. Chryſoſtom. 2.20.54.

Commercium de iure gentium inter omnes commune eſſe videtur, 2.25.38.

Commerciũ non eſt cõmune, ubi ab alijs prius legitimè præventum eſt, 2.25.63.

Commerciorum, & hoſpitalitatis uſus ſummopere conducit ad Fidem propagandam, 2.20.46.

Cõmunio ſemper rixas & diſcordias producit, 2.6.70. & 73. & 2.25.55.

Communionis Sacramentalis privatio, quæ pœna olim eſſet, remiſsivè, 2.16.92.

Communionem rerum omnium, qui in Republica utilem eſſe putant, reprehendũtur, 2.25.61.

Conceſſo aliquo negotio, non ſolùm neceſſaria & præciſa cõcedi videntur, ſed & quæ ad illud commodiùs, vel faciliùs exequendum conducunt, 3.1.34. & 36.

Concilium Baſilienſe an fuerit approbatum, 2.20.8.

Concilium Baſilienſe quid ſtatuerit circa Iudæos cogendos ad audiendam prædicationem Fidei, 2.20.7.

Concilium Illiberitanum exponitur, 2.14.94.

Concilij Illiberitani locus expenditur, ubi martyrij palmam eis denegat, qui occiduntur propter ſubverſionem Idolorum, 2.20.91.

Concilij Illiberitani, & Carthaginenſis Canones referuntur de tollendis & dividẽdis templis, & Idolis Paganorum, 2.20.89.

Concilij Trident. ſeſſ. 6. de iuſtific. canon. 7. exponitur, 2.11.51.

Concilij Arauſicani locus expenditur, 2.10.34.

Concilium Toletanum 17. cap. 8. agens de baptiſmo parvulorum, ex noſtris ſervis, vel ancillis natorum, expenditur, 2.17.35.

Concilium Toletanum, quod induxit iuramentum de Iudæis expellendis, à multis laudatur, 2.16.115.

Concilio Toletano IV. factum Siſebuti circa converſionem Iudęorum reprobanti, ipſum Siſebutum interfuiſſe, docet Epiſcopus Palẽtinus qui reprobatur, 2.19.82.

Concionatores Indorum eis aperire debent prophetias, quæ eorum converſionem ab antiquo prędixerunt, 1.15.64.

Conditionem victoriæ, & ſpoliationis hoſtium expectare, nullam turpitudinem continet, 2.23.134.

Confeſsionis peccatorum præceptum ex eo colligit Eccleſia, quòd Chriſtus poteſtatem peccata remittendi Apoſtolis dedit, 2.20.14.

Con-

Conquiſitores Novi Orbis ſemper pacti ſunt, provincias à ſe detectas & ſubiugatas Regum Hiſpaniæ Imperio, veluti eorum procuratores, acquiſituros, 2. 6. 30.

Conſenſus ſuperveniens purgat metum, aut tyrannidem præcedentem, 3.4 35.

Conſequens qui vult, vult & antecedens, 2.20.13.

Conſequentia hæc non ſemper valet: Hoc potuit Chriſtus in quantum homo, ergo & eius Vicarius, 2.23.36.

Conſequenti conceſſo tam in ſpiritualibus, quàm in temporalibus actionibus ea omnia conceſſa videntur, ſine quibus ad illud perveniri non poteſt, 2. 16. 53.

Conſilia, & Conſiliarij Regum Hiſpaniæ alia totius Orbis excedunt, 3.2.7.

Conſilia, & Conſiliarij Principum, & plura de eorum neceſsitate, utilitate, dignitate & qualitate remiſsivè, 3. . .5.

Conſilium Regium Indiarum ſemper Indorum damnis, & oppreſsionibus obviam ire curavit, 3.6. 39.

Conſilium peritorum in omni re gravi, & dubia ſumendum eſſe, multis iuribus cõprobatur, 3.2.4.

Conſilij utilitas magna, 3.2.10.

Conſilio maturo legitimè facta, poſteà in dubium vocari non debent, quia ex eo reſultat veluti exceptio rei iudicatæ, 3. 2. 41.

Conſtantinus Magnus unum ex clavis Crucis Chriſti in fræno equi ſui poluit, 2. 17. 88.

Conſtantin. Magnus Imperator cur enſem reſignaverit in manibus Pontificis, 2. 10. 18.

Conſtantinus, & alij Imperatores pluribus præmijs, & pœnis, infidelibus ad Fidem profitendam adduxerunt, 2. 16. 108.

Conſtantini Magni Imperatoris converſio ob belli cauſam facta fuit, 2. 18.31.

Conſtantini Auguſti donatio Eccleſiæ facta pluribus comprobatur, 2.22.5.

Conſtitutiones Nicolai III. & Gregorij XIII. exponduntur, quæ certis diebus Iudæos ad Fidei prædicationem audiendam convenire præcipiunt, 2.20.51.

Conſuetudo immemorabilis, ut terræ zerbidæ fiant occupantium ſervari debet, 2. 6. 100.

Conſuetudo decennalis eſt interpretativa legum, privilegiorum, & ſcripturarum, 3.1.25.

Conſuetudo etiam irrationabiliter, cum peccato introducta, excuſat à pœni & cenſuris legis contrariæ, 2.14.72.& 2. 81.

Conſuetudo ex communi Pontificũ conceſsione, & ſtylo deſump: a, in ſimilibus caſis ius, & formam inducit, 2.24.71.

Conſuetudo quæ recepit aliquam opinionem, licèt minus communem, ſervand; & ſequenda eſt, 3.2.45.

Conſuetudo non excuſat ab implement præceptorum naturalium, & eò eſt peior quò diuturnior, 2.13.74.

Conſuetudinis, & obſervantiæ auctoritas etiam in alienationis materia plurim operatur, 2.24.90.

Conſuetum fieri, non dicitur arbitrariũ ſed neceſſarium, 2.24.80.

Conſummatio, de qua Chriſtus apud Matth. de extrema mundi deſtructione accipienda eſt, 1.14.70.

Continuatio, & conſervatio alicuius re eſt magis naturalis, quàm nova acquiſitio 3.1.9.

Contumelia, & Impudentia pro Deabu ab Athenienſibus colebantur, 2.14.103.

Converſio Novi Orbis, ubi in antiqua hæreſis dominabatur, carminibus celebrata, 1.16.87.

Converſio coacta D. Pauli humanis regulis metiri non debet, 2. 19.60.

Converſio ad Fidem, ſeu Fidei receptio per aliquam vim indirectam, vel cauſativ: elicita, non eſt reprobanda, 2.16. 103.

Converſio infidelium per vim cauſativam facta, magnum fructum ſaltem in eorum filijs, & poſteris operabitur, qui voluntariè Fidem recipient, 2. 16.107.

Converſionis Indorum curſus, & progreſſus ſemper Regibus Catholicis maximè in votis fuit, 2.4.24.

Converſioni Indorum Novi Orbis, divitiæ, quæ apud illos reperiuntur, illecebras præbent: & loca Scripturæ, quæ ho indicare videntur, 1.15.40.& 58.

Converſionem Indorum, & Fidei exaltationem, & dilatationem, ut ante omni curarent Duces ad Novum Orbem miſsi ſemper in mandatis habuerunt, 1.16.102 & 100.

Converſionem Indorum arte, & interdum vi aliquâ adiuvandam videtur oſtendi in cap. 8. Cantic. 1.15.39.

Converſionem aliorum nemo curare debet, ſi ſe exponat periculo peccandi, 2.15 12.

Converſionem, ſive receptionem Fidei, per vim extortam, damnoſam, & illicitam eſſe, plurimi Auctores tradunt, qui recenſenrur, 2.17.9.

Converſi de novo ad Fidem miſerabiliū perſonarum numero habentur, & privilegijs utuntur, 3.7.50.

Converſorum primordia blandis ſovē da ſunt modis, 3.8.7.

Correlativorum uno conceſſo, alterum concedi neceſſe eſt, 2.20.13.

Corybantes ac Curetes ex mōte Ida pro diiſſe fabulantur, 1.9.24.

Coſmeta ancillæ quæ, & cur dictæ? 1. 1. 13.

Credentes citò leves ſunt corde, 2. 4.13.

Credulitas probabilis habet vim tituli, 3.2.61.

Creta inſula qualiter dividit Europam, Aſiam, & Africam? 1.8.24.

Crocoton dæmon ſe mulieribus in Hiſpaniola miſcebat, & ex eo nati bicornes erant, 2.12.107.

Cruces in ſuis agris odio Hiſpanorum defodiunt Indi Hiſpaniolæ, & fruges ibi natæ Crucis ſignum habuerunt, 2.5.19.

Cruces, & aliqua alia ſigna myſteriorum Fidei in Novo Orbe repertæ dicuntur, 1. 14.56.

Crucifixi imaginis inventæ in ruinis urbis Goæ hiſtoria, 1.14.64.

Crucis inſulæ Hiſpaniolæ notabilis, & miraculoſa hiſtoria, 2.5.16.

Crucis ſanctæ laudes & effectus mirabiles ex D. Ioanne Damaſceno, 2.5.13.

Crucis à Magallano in inſula Zebu poſitæ, & alterius provinciæ Nicaraguæ miracula, 2.5.18.

Crucis Maliapuræ à D. Thoma erectæ miracula, 1.2.41.

Crucis Chriſti fruſta, quæ præciduntur, ſtatim in ea ſuccreſcunt; & idem contigit in Cruce Hiſpaniolæ, 2.5.17.

Crucis ſignū ſemper fuit dæmonijs terrificum, 2.4.84.

Crucis forma quid ſignificaret ex ſententia D. Hierony. & Lactan. Firmiani, 1.15. 16.

Crucis ſigno plures provinciæ Novi Orbis vocatæ, & plura miracula in illis edita ſunt, 1.15.46.

Crucis Chriſti ſigno plura miracula in Novo Orbe operata ſunt, 2.5.12. & in India Orientali, num.14.

Crucis invocatione, & adoratione ingentem pluviam Indis impetrat miles quidam facinoroſus in provincia Sanctæ Crucis de la Sierra, 2. 5.23.

Crucis de Carabuco miracula remiſsivè, 2.5.28.

Crucis de Carabuco, quæ hodie apud Peruanos religioſiſsimè colitur, hiſtoria, 1.14. 63.

Crux de Carabuco, ab Hiſpanis fabricata fuit, 1.14.91.

Crux Chriſti annuntiavit converſionem, & redemptionem totius Orbis, 1.15.15.

Cubagua, & Margarita inſulæ deſcribuntur, 1.6.17.

Cuba inſulæ incolæ hiſtoriam Noë, & Filiorum eius narrabant, 1.10.38.

Cubæ inſulæ deſcriptio, 1.6.12.

Cumanenſium Sacerdotum ritus, in dæmonibus conſulendis, 2.4.90.

Cupiditas eſt omnium malorum radix iuxta ſententiam D. Pauli 1.ad Timoth.6. 3.6.6.

Cupiditatis vitium, & non Religionis zelum, Hiſpanos ad Novum Orbem perduxiſſe, aliqui cavillantur, 3.6.5. & 1. 16. 95.

Cura cui competit de ſpiritualibus, temporalia, quæ ad ea ordinantur, diſponere poteſt, 2.16.51.

Curlantia provincia Septentrionalis in Regno Poloniæ habet gentes Indis Occidentalibus ſimillimas, 1.10.24.

Curmacurialis, & Steelſius in ecſtaſi multa de gloria, & inferno vident, 2. 5. 42.

Cuzco urbs Peruana, Incarum olim Regia, deſcribitur, & laudatur, 1.6.53.

Cuzquenſi in urbe Hiſpani, numero pauci, ab innumeris Indis obſeſsi, & graviter impetiti, B. Virginis præſentiſsimo auxilio liberantur, 2.4.53.

Cyrus apud Xenophontem, & Horatius quid de hominum captivitate ſentiant? 3. 7.9.

Cyrus Perſarum Rex quare, & qualiter Gangem diviſerit? 1.8.83.

D

Dæmon Indos excæcabat, & Divinos honores, & ritus æmulabatur, 2.12.106.

Dæmon non poteſt alicui vires ſupra naturales contra alios concedere, 2.4.74.

Dæmon ſæpè compellitur à Deo veritatem dicere, 2.2.50.

Dæmones poſt adventum Hiſpanorum

in Novo Orbe ab oraculis, & illuſionibus ceſſarunt, quibus anteà Indos fallebant, 2.4.83.
Dæmonum expulſio, & oraculorum defectus fuit in primitiva Eccleſia ſignum veræ Fidei, & Divinæ vocationis ad eam, 2.4.81.
Damna & iniurias Indis ab Hiſpanis illatas qui recenſeant, & ſuccenſeant? 3.6.22.
Damna omnia Indis illata inſolentiæ, & avaritiæ militum tribuit Ioan. Boterus, cuius verba referuntur, 3.6.38.
Damni occaſionem dans, etiam ex leviſsima cauſa, ad damnum tenetur, 3.6.82.
Damnum debet refici ab ijs, quorum cõtemplatione cauſatur, 3.6.84.
Dantes Poëta Florentinus ſcripſit librũ pro Imperij Monarchia, 2.22.11.
Dantes Poëta quare fuerit de hæreſi poſt mortem damnatus, 2.22.25.
Dare verbum, ſignificat dominium trãſferre, 2.11.41.
David, ob deriſos legatos, intulit bellum Ammonitis, 2.20.29.
David Pſal. 64. prænunciaſſe videtur miracula, quæ in converſione Novi Orbis facienda erant, 2.5.4.
Deiparæ imaginẽ ex altari, ubi eam Corteſius collocaverat, Indi nullo modo detur bare potuerunt, & conantes, cœleſtibus ſupplicijs puniti ſunt, 2.5.35.
Delicta in Deum, & homines commiſſa, etiam in hoc ſæculo ab hominibus puniri debent, 2.15.43.
Delictum dat iuriſdictionem ei, qui aliàs eam non haberet, 2.15.39.
Deſcriptiones, & relationes rerum, & locorum Novi Orbis ſemper fieri iuſsę ſunt, 1.7.161.
Deſertarum inſularum, & regionum habitatio, & cultura eſt unum ex ſignis, ſive argumentis excellentiæ Chriſtianæ Religionis ſecundùm Thom. Bozium, 2.6.84.
Deus ſolus mortis, & mutationis eſt expers, 2.2.20.
Deus, & Natura idem ſunt, 1.7.61.
Deus non ſecundùm armorum potentiã, ſed prout ſibi placet, dat dignis victoriam, 2.4.41.
Deus iuſtè poteſt omnes gentes, etiam innocentes, perdere: imò & Beatos damnare poſſet, ſi id ſibi placêret, 2.2.29.
Deus propter tyrannidem, idololatriam, & peccata contra naturam plura Regna ſubvertit, 2.13.51. & ſequentibus.
Deus omnium rerum eſt Auctor, & moderator, 2.2.1.
Deus ſæpè promittit bona temporalia ſervientibus ei, 2.18.42.
Deus cur comparetur figulo, & creatura luto ab Iſaïa, & D. Paulo, 2.2.30.
Deus omnium Regnorum arbitrium in ſua manu habet, 2.2.3.
Deus aliquando victorias concedit non tam ob merita vincentium, quàm ob peccata eorum qui debellantur, 2.6.5.
Deus non ſolùm præeſt rebus omnibus, ſed & intereſt, & ineſt, 2.2.2.
Deus ſolet magnarum rerum fundamento multò antè iacêre, 1.15.5.
Deus ſe eorum gloriam, & potentiam aucturum promiſit, qui ſuam augeri curaverint, 1.16.90.
Deus etiã opera ſuper naturalia faciens, conſuetas naturæ leges, quatenus poteſt, tuetur, 2.3.67.
Deus ad pia opera, & ſibi placitura getenda, non eligit, nec iuvat Principes avaros, ſed pios, & religioſos, 1.16.107.
Deus ſuaviter omnia diſpoſuit, 2.3.69.
Deus ex tenui principio res magnas opẽrari & deducere ſolet, 2.3.65.
Deus hoſtes ſuos ſuis ipſorum manibus ſternit, 2.4.67.
Deus Hiſpanorum vires, & animos auxit, & Indis terrorem immiſit, 2.4.68.
Deus omnia vigilanter attendit, & humilium iniurias videt, & punit, 3.8.33.
Deus ſæpè ſolet per media humana, & aliquando humilia & infirma, res magnas, & ſanctas perficere, 2.3.61. & 64.
Deus ſummâ providentiâ diſpoſuit Hiſpanorum Regum, & hominum militarium & Religioſorum animos, ad converſionem Novi Orbis, 2.3.62.
Deus ſemper res novas & magnas novis & magnis miraculis iuvat, ex inſigni loco D. Auguſtini, 2.4.2.
Deus Indos magis politos & robuſtos inter ſe bellis inteſtinis diviſit, ut à noſtris faciliùs ſubigi poſſent, 2.4.66.
Deus miracula neceſſaria in novo Orbe non prætermiſit, quamvis in illis edendis parciſsimus ſit, 2.4.1.
Deus & Natura nihil fruſtra operantur, 2.24.59.
Deus ex peccatis hominum multa bona operari, & dirigere ſolet. 2.11.13.
Deus non offenditur ſi homines arte, & induſtriâ naturæ defectus ſupplêre, & ſuis

nſibus aptare conertur, 1.8.69.

Deus eſt ultimus finis hominis, 2.13.78.

Deus fecit nos, non ipſi nos, 2.8.10.

Deus licèt poſsit quoslibet impios, & infideles punire: homines tamen ob hanc ſolam cauſam eos debellare, & deprædari non poſſunt, 2.11.49.

Deus ſemper ubi Fidem ſuam propagari voluit, media, & tempora pacifica elegit, 2.17.79.

Deus occulto ſuo iudicio Indos varijs calamitatibus affligere ſolet, 3.6.66.

Deus ſemper occaſiones idololatriæ vitare curavit, 2.12.121.

Deus non lætatur, ſed potius offenditur humanis victimis, & quibus gaudeat ex D. Clemente, & Catone, 2.12.71.

Deus peccata, & iniurias contra ſe factas facilè, ſi vult, vindicare poteſt, prout ſæpiſsimè fecit, 2.14.19.

Deus non indiget mendacijs hominum ex Iob, & D. Paulo, 2.18.72.

Deus res, quas condidit, ſuos curſus agere ſinit, 2.19.61.

Deus ſemper vult, ut infidelium converſio ſuæ divinæ diſpoſitioni, & non humanis medijs tribuatur, 2.19.44.

Deus ſæpiſsimè facultatem debellandi & puniendi idololatras conceſsiſſe comperitur, 2.13.23.

Deus animas hominum multis modis invitat, etiam ſtupefaciendo, ex D. Thom. 2.19.63.

Dei ſumma providentia intervenit in Novi Orbis converſione Regibus Hiſpaniæ, potiùs quàm alijs concedenda, & quare? 2.25.12.

Dei imago eſt homo benefaciens, 2. 13. 87.

Dei iudicia pro virili ſequi, & imitari debemus, 2.13.50.

Dei facta nobis exemplaria eſſe debent, 2.13.4.

Dei auctoritate quæ fiunt, omni ſcrupulo, & vitio carent, 2.11.43.

Dei veri cognitio res maxima, & obſcuriſsima eſt, 2.15.31.

Dei vindicta lenta, ſed certa, 2.13.61.

Dei providentià, & diſpoſitione etiam ſi aliqui puniantur, & ſuis Regnis ſpolientur: non tamen ob id à culpa excuſantur punientes, vel ſpoliantes, 2.6.2.

Dei gratiâ ſe regnare dicunt aliqui Reges, & Duces, ut oſtendant, ſe nullum aliũ ſuperiorem in terris agnoſcere, & plurimi Auctores qui de hoc tractant, 2.2.6.

Deo proximus ille habetur, qui eius maieſtatem vindicat, 2. 16. 27.

Deo non placent ſervitia coacta, & hilarem datorem diligit, 2.19.46.

Deo vocanti, & impellenti reluctari periculoſum eſt, 2.3.45.

Deo actore, & ductore quæ fiunt, iniuſta cenſeri non poſſunt, 2.2.25.

Deum Auctor precatur, ut nobis miſertus, Hiſpanorum, & Indorum Rempublicam iuvet, & ſociet, 3. 8. 41.

Deum tentare, vel miracula expectare nemo debet, dum humanâ, & rationabili viâ incedere poteſt, 2.18.4.

Deum verum, & immediatum imperij & temporalis iuriſdictionis Auctorem quidam conſtituunt, 2.22.8.

Deum in doctrinis, & in inſulis maris glorificat, qui Fidem per varias, & remotas Orbis plagas extendit, 2. 16.33.

Deum fuiſſe mutatum, aut aliam nunc formam prædicationis quàm olim exerceri velle, credendum non eſt, 2.17.58.

Deum aliquem eſſe, cuius providentiâ regatur hoc omne quod cernimus, nemo ignorare poteſt: & Auctores plurimi, qui de hoc argumento tractant, 2.13 76.

Dij, ſive idola diverſarum nationum qualia, 2.14. 100.

Deorum in numerum relati fuerunt plures apud antiquos ob aliqua commoda, & beneficia, quæ invenerunt, 1.16.36.

Deuteronomij 2. verſ. 25. verba expenduntur, 2.4.71.

Deuteron. locus, cap. 28. pro Indorum querimonijs expenditur, 3.8.10.

Deuteron. loca cap. 12. & 20. expenduntur, & explicantur, 2.13.24.

Deuteron. locus cap. 20. de civitatibus procul poſitis explicatur, 2.14.116.

Diabolus eſt Dei ſimia, & ſæpè gentibus, arrogando ſibi cultum divinum, illudit, 1. 14.94.

Didacus Flores de Valdes mittitur ad oſtium freti Magallanici muniendum, & incolendum, 1.8.45.

Dom. D. Didacus Fernandez de Cordoba excellentiſsimus Regni Peruani Prorex laudatur, 2.25.86.

Diæceſes & Parochiæ diſtinctos limites habent, 2.25.50.

Diem unum Calendarij cur amiſerint nautæ navis Victoriæ, 1.5.40.

Diluvium univerſale Noë, etiam Indos Novi Orbis, ſi tunc aliqui erant, delevit. 1.9.17.

Di-

Diluvij generalis aliquam notitiam Indi Occidentales habuiſſe videntur, 1.9.58.

Diogenis iocus in mutationem rerum, 2.2.2.16.

Diomedes cur ſibi Vlyſſem in ſociũ apud Homerum depoſcat? 2.9.38.

Dionyſij Alexandrini elegans locus de inſulis Heſperidis ab Hiſpanis iam olim habitatis expenditur, 1.9.64.

Diſpenſatio Pontificis neceſſaria eſt ad matrimonium inter Catholicam, & hæreticum, & hæc non niſi ceſſante periculo perverſionis, & magnis alijs cauſis intervenientibus, concedi ſolet, 3.5.15.

Diſsimilibus non converſari ſalutare eſt, 2.19.89.

Divina voluntas, ubi certa eſt, pleniſsimum titulum Regnorum inducit, 2.6.1.

Divina ſapientia laudatur ob Religionẽ & alia plura bona, quæ Novo Orbi ita brevi, & facilè communicavit; 2.3.59.

Divinam in legem, vel naturalem quæ committuntur peccata, in omnium iniuriam tendunt, 2.13.7.

Divinatio viris prudentibus familiaris quæ ſit? 1.12.77.

Divinitatis gloriam Romulo, Baccho, Orpheo, Amphioni, Mercurio, & alijs cõmunicavit antiquitas, quòd Sylveſtres homines civiles, & politicos fecerint, & carmina Horatij ad hoc, 1.16.41.

Divitiæ iniuſto Indorum ſudore partæ dominis exitio ſunt, 3.8.35.

Divitiæ Orbis Novi maximæ ſunt, & cur à Deo ibidem ſervatæ videantur? 1.15.58.

Divitias Novi Orbis nimis extollit Maffeius, 3.6.11.

Divitijs & theſauris Salomonis qui alios aliorum Regum æquare volunt, ſtultitiæ notantur, 1.13.66.

Doctrina moralis vocatur in l.13. tit.2. lib. 3. ordinam. ſapientiorum gubernatio, & dominatio, 2.9.36.

Doctrina Dei, Verbum Divinum, & Evangelium appellatur, quia ex annunciatione, & auditione dependet, 2.20.12.

Doli præſumptionem contra ſe habet iudex, qui utitur remedijs duris, ubi blanda ſufficerent, 2.15.15.

Domiciani ſuperbia in titulis Dei, & Domini affectandis, 2.21.54.

Dominatio ſuprema Regis Catholici reſpectu Indorum, qui noviter ad Fidem Catholicam converſi ſunt, qualis eſſe debeat? 2.9.21.

Dominatio quæ conceditur Principibus Chriſtianis in Barbaros infideles ob Fidei receptionem à coacta, & vili ſubiectione, ac ſervitute aliena eſſe debet, 3.7.34.

Dominatio unius hominis ſuper alterum non fuit ex iure naturali, 2.11.5.

Dominicus à Soto quid ſcripſerit, & ſcribere promiſit de iuribus acquiſitionis Indiarum, & de ratione promulgandi Evangelij? 2.1.34.

Dominia rerum à naturali poſſeſsione cœperunt, 2.6.12.

Dominia temporalia cùm Papa mutat, vel aufert, ea ad Dominum dominorum reducit, & ius gentium potius conſervare ſtudet, quàm frangere; 2.24.10.

Dominia, & imperia licèt infideles habere poſsint, ea tamen illis Romanus Pontifex adimere poteſt, 2.21.8.

Dominia rerum, & provinciarum inſpecto naturali, & gentium iure infidelibus æquè ac fidelibus competunt, 2.10.48. & à 58 & etiam iure Divino ibidem num.66.& 67.

Dominium plenum Indiarum virtute cõceſsionis Alexandri VI. ſemper ſibi Hiſpaniæ Reges tribui cenſuerunt, 3.1.20.

Dominium verum rerum ſuarum habent infantes, pupilli, & furioſi, 2.8.118.

Dominium Imperatorum, & Principum qualiter diſtinguat Bart. & alij? 2.21.66.

Dominij eſt capax ſolùm naturalis, & intellectualis creatura, 2.8.3.

Dominij fundamentum aliqui erroneè in gratia, & charitate conſtituunt, & inde peccatores eo privari tradunt; 2.10.54.

Dominio temporali qualiter Chriſtus Dominus uſus fuerit? 2.29.92.

Dominiorum, & provinciarum diſtinctio ab aliquibus iure divino conſtituta eſſe dicitur, 2.6.75.

Dominus in dubio præſumitur ignorare exceſſus, & delicta ſuorum famulorum, 3.6.110.

Dominus teneri ſolet de factis, & delictis famulorum, & miniſtrorum, quos alicui negotio præpoſuit, maximè ſi viles ſint, 3.6.80. & 83. & 107.

Dominus de exceſsibus, & delictis famulorum, & miniſtrorum regulariter non tenetur, 3.6.106.

Domini appellatio terroris magis quàm reverentiæ eſſe videtur, 2.21.55.

Domini ſe mitius habere debent cum ſervis ad Fidem converſis, 3.7.42.

Domino abſenti, ignoranti, vel aliàs im-

pedire

pedire non valenti, non imputantur miniſtrorum ſuorum delicta,3.6.109.

Dona dantur à Spiritu Sancto ad perficiendas virtutes, 2.6.6.

Donatio in dubio potius præſumitur quàm feudum, 3.1.44.

Dubijs in cauſis vel opinionibus poſt factum, quæ poſſeſſori favet, ſequenda eſt, 3.1.11.

Ducatus Burgundiæ veri ſucceſſores ſunt noſtri Reges Catholici,1.12.86.

E

Eccleſia verè dicitur Apoſtolica, & Catholica, quamvis poſt Apoſtolorum prædicationem auctior in dies, & univerſalior evadat,1.14.85.& 86.

Eccleſia ſancta Dei dicitur Apoſtolica, & Catholica, & quare? 1,14.46.

Eccleſia quatenus tolerare ſoleat ritus infidelium,2.14.71.

Eccleſia, ſummâ Dei providentiâ ita diſponente, ubi in aliqua regione deficit, in alijs augetur, 1.16.82.

Eccleſia poſt converſionem Novi Orbis verè dicitur vitis abundans, & filios habêre in circuitu menſæ,1.16.73.

Eccleſia Dei ſemper habet, & habebit poteſtatem, & continuationem miraculorum, & eſt unum de præcipuis eius ſignis, 2.4.7.

Eccleſia non ſolùm eſt expers erroris in articulis Fidei,ſed etiam ubi de concernentibus ad mores univerſales decernit, 2.24.62.

Eccleſia Romana, ſi quod olim ius habuit in Regna Hiſpaniæ, iam illud amiſit, & quare? 3.1.81.

Eccleſia ius habet tuendi, & defendendi ſuos prædicatores,2.20,31.

Eccleſia poteſt iuſtè ex ſententia Divi Thomæ infideles meritò ſuæ infidelitatis iure dominij, & prælationis ſupra fideles privare, 2.10.73.

Eccleſia hodie cum magis aucta ſit,multa facere poteſt, quæ olim non expedirent, 2.11.23.

Eccleſia eſt tutrix iuſtitiæ,& contra eam fieri aliquid non permittit,2.24.51.

Eccleſia errare non poteſt, 2.11.10.

Eccleſia qualiter directè, aut indirectè pœnâ excommunicationis,& alijs infideles punire poſſit,2.15.47.

Eccleſia eſt fundamentum, & columna veritatis, 2. 25. 2.

Eccleſia nec decipere, nec decipi poteſt, 2. 24.61.

Eccleſia nunquam conſuevit,parvulos in fidelium parentibus invitis baptizare,2.17.25.

Eccleſia ius habet ubique prædicandi,& impedientes removendi, & puniendi, 2.20.4.

Eccleſia Monarchiam propriam conſtituit, quæ dicitur Regnum Apoſtolorum,2.23.169.

Eccleſia nunquam reperitur,infideles nolentes per vim ſibi ſubieciſſe, vel ad Fidem coëgiſſe, 2.17.57.

Eccleſia,licèt hodie maiorem auctoritatem, & poteſtatem habeat,quàm antea,nõ tamen eâ utitur adverſus ſimplices infideles, quietè, & pacificè degentes, 2.19.42.

Eccleſia poteſt licitè bellum indicere cõtra eos,qui ei tranſitum impedierint ad recuperationem Terræ ſanctæ, 2.20.62.

Eccleſia nunquam videtur conceſſiſſe fidelibus poteſtatem cogendi infideles ad Fidem,aut eos propter Fidem debellandi, 2.17.43.

Eccleſia, & eius alumni poſſunt, & debent, Fidem per totum Orbem diſſeminare, 2.16.11.

Eccleſia hodie cùm maiorem poteſtatẽ, & auctoritatem habeat, quàm olim, maiori etiam vi contra infideles procedere poteſt, 2.16.81.& 90.

Eccleſia ſicut poteſt cogere infideles ſibi ſubditos ad audiendam Fidem, ita & nõ ſubditos, 2.20.19.

Eccleſia ſancta Dei Spõſa eſt,2.23.106.

Eccleſia cur ſæpius uſa non fuerit iuriſdictione,quam habet in infideles,2.15.51.

Eccleſia hodie, quia maiores vires habet,non tolerat ritus infidelium,quos olim tolerabat,2.16.87.

Eccleſiam poſſe diſpenſare cum Monachis in voto caſtitatis, ut matrimonium cõtrahant, ex eo quòd id pluries fecit,probãt Caietanus, & alij, 2.24.75.

Eccleſiæ primitivæ Dei, ſignum,& argumentum fuit,facilis, & ſuavis multiplicatio credentium, 2.4.19.

Eccleſiæ membra ſunt ſoli viatores fideles, 2.23.21.

Eccleſiæ,& Fidei Chriſtianæ veritas probari ſolet ex fœlicitate bellorum, quæ pro eius defenſione, aut extenſione ſuſcepta ſunt, & auxilijs de cœlo per miraculũ miſſis, 2.4.36.

Eccleſiæ primitivæ, & prædicationis Apoſtolicæ fundamenta Deus multis miraculis communivit, 2.4.3.

Eccleſiæ, & Fidei bonum, quæ generaliter reſpiciunt, cæteris præferuntur, quæ ſpecialiter quibuſdam utilia ſunt, 2.25.64.

Eccleſiæ plures tempore Apoſtolorum Deiparæ erectæ, 1.14.32.

Eccleſiæ, nunquam defoturæ oracula quomodo impleantur? 1.16.81.

Eccleſiæ Catholicæ dominatio ſupra infideles in Sara, & Agar ſignificatur, 2.10.19.

Eccleſiæ communicavit Chriſtus poteſtatem temporalem, quam habuit, etiam ſi excellenter in eo conſideretur, & quare? 2.23.153.

Eccleſiæ contra frequentem uſum diſputare, inſolentiſsima inſania eſt, ſecundùm D. Auguſtin. 2.24.72.

Eccleſiæ gubernatio perfectè ordinata non eſſet, ſi Pontifici omnes Principes non ſubeſſent, 2.23.111.

Eccleſiæ, & eius Pontificis ſumma, & univerſalis poteſtas debet intelligi in ſpiritualibus, 2.11.37.

Eccleſiæ auctoritatem, & iuriſdictionem temporalem augeri, cõvenientiſsimum eſt, 2.22.62.

Eccleſiæ porta nulli eſt claudenda, qui ex Fide ſpontanea baptiſmum petat, 2.8.59. & 80.

Eccleſiæ, quæ nondum conſtructa eſt, benè poteſt donari, collatâ conditione in tẽpus quo iam fuerit ædificata, 2.23.136.

Eccleſiæ auctoritas, & poteſtas poſt Conſtantinum maior eſſe cœpit, & magis publicè, & liberè exerceri, 2.19.53.

Eccleſię Dei omnes gẽtes promiſſæ ſunt: non tamen omnes homines omnium gentium, 2.19.16.

Eccleſiaſtes locus cap. 2. verſ. 11. exponitur, 2.24.95.

Eccleſiaſtes locus, cap. 10: *Væ tibi terra cuius Rex puer eſt*, explicatur 2.9.54.

Eccleſiaſt. cap. 8. verſ. 9. explicatur, 2.12.16.

Eccleſiaſtica diſciplina, & religio non poteſt ſecura eſſe inter Indos ſine ſæculari dominatione, 3.1.27.

Eccleſiaſtici regulariter, ſe militaribus expeditionibus immiſcere non debent, 2.25.4.

Eclypſis Lunaris obſervatione qualiter Indos deluſerit Columbus? 2.7.48.

Eclypſi Lunæ Indos à Columbo deceptos mirum non eſt, cùm idem fermè militibus Romanis acciderit, 2.8.102.

Educatio recta, & continuata doctrina quoslibet homines, quantumvis barbaros cultos, & politicos reddere valet, 2.8.91.

Effigies antiquiſsimæ hominum, habitum Apoſtolorum referentium, in Novo Orbe inveniuntur, 1.14.59.

Electio Romani Pontificis, & aliorum Prælatorum, quæ per inſpirationem fit, unde deſcendat? 2.3.8.

Eliachim fuit typus Romani Pontificis, 2.23.124.

Eliſabetha Angliæ Regina Regis Catholici Philippi II. inter omnes Chriſtianos Principes præſtantiam agnovit, 1.16.50.

Eliſabetha Regina Catholica, Indis alioqui piiſsima, vehementer in illos excandeſcebat, qui humanibus carnibus veſcebantur, 2.12.52.

Eliſij Campi, & Beatorum ſedes in Hiſpanię finibus eſſe putabantur, ſecundùm Homerum, & alios, 1.11.65.

Emanuel Rex globum Sphęricum ſuis inſignibus addidit, 1.3.55.

Emanuel Rex Luſitaniæ plures claſſes in Indiam Orientalem miſit, 1.3.29.

Emanuel Rex Luſitanorum ſcripſit hiſtoriam Indiarum Occidentalium, 1.3.48.

Emanuelis Luſitaniæ Regis cura converſionis Indorum, & pia legatio ad Leonem X. P.M. 1.3.60.

Enciſus Bacchalarius aurum in provincia Diatenis retibus piſcari publicavit, 3.6.9. & 1.6.36.

Epigrama de Novo Orbe Hiſpaniæ Regibus à Deo meritiſsimè oblato, 1.16.113.

D. Epiphanius quibus verbis explicet Regiam dignitatẽ in Eccleſiam ſimul cum Sacerdotio tranſlatam, 2.23.157.

Epiſcopi Chiapenſis notabilia verba referuntur de viribus tituli, qui ex Pontificis conceſsione deſcendit, 2.23.70.

Epiſcopi Chiapenſis tractatus de iure Indiarum, & præcipuè confeſsionarium, cur colligi iuſsi fuerunt? 2.1.24.

Epiſcopus Chiapenſis quos libros, ſeu tractatus de Indorum materijs ediderit? 2.1.23. & 25.

Epiſcopus de Chiapa omnium primus de iure acquiſitionis Indiarum diſputare cœpit, & plurima de eius vita, & virtutibus, & Auctores, qui de eis agunt, 2.1.21. & 27. & alia de eo ſup. verb. *Bartholomæus*, & verb. *Chiapenſis*.

Epiſtola Fr. Iuliani Garceſij Epiſcopi

Tlax-

Tlaxcalenſis ad Summum Pontificem Paulum III. pro Indorum defenſione, piè & eleganter ſcripta, ad litteram ponitur, 2. 8. 56.

Epitaphia antiqua, quæ Hiſpaniæ oras terrarum ultimas faciunt, 1.11.61.

Equos & Hiſpanos eis inſedentes Indi unum corpus eſſe putarunt; & qualiter hūc errorem agnoverint? 2.7.43.

Erato una inter Muſas à novis inventis nomen accepit, 1.12.12.

Error in cognitione, & cultu veri Dei & Fidei invencibili ignorantiâ aliquando in infideles excuſatur, 2.15.29.

Eſan idem ſignificat quod ignorans, 2. 7.61.

Eſdra locus exponitur, 1.9.68.

Eſdræ liber quartus ab Eccleſia non eſt receptus, licèt non ſit reprobatus, 1.9.74.

Ethnici etiam, imperij fœlicitatem in Religionis cura conſtituebant, 1.16.91.

Evangelica Fidei prædicatæ in Novo Orbe aliqua teſtimonia, & veſtigia reperiri videntur, 1.14.52. & 55.

Evangeliſtarum loca, de miſsione Apoſtolorum loquentia, cum D.Hierony. Ambroſio, & alijs explicantur, 2.17.47.

Evangelium ipſum ſecundùm differentiam temporum varia præcepta dedit circa converſionem infidelium, 2.16.94.

Evangelium ex præcepto Domini omnibus indiſtinctè gentibus, & nationibus prædicari iubetur, 2.8.58.

Evangelij, & Eccleſiæ per omnem Orbem dilatationem multi ex Prophetis annuntiarunt, 2.16.14.

Evangelij lex homines non ad bellum & ſanguinis effuſionem inflammat, ſed potius ad pacem adducit, 2. 17. 85.

Evangelij propagatio inter Indos facienda, deſiderabat, eos alicui Principi Chriſtiano ſubmitti, 2.24.12.

Evangelij progreſſum tempore Apoſtolorum Baronius & alij diligenter ſcribunt, 1.14.31.

Evangelij propagationem inter Gentiles faciendam, multis vaticinijs, & carminibus Sibyllarum Deus prædixit, 2.2.48.

Evangelij per Apoſtolos prædicati apud Indos Novi Orbis veſtigia, quæ quidam commendant, alij vaniſsima eſſe docent, 1. 14. 90.

Evangelij prædicationem ante finē mundi non perficiendam Origenes, Auguſtin. & alij plurimi docent, 1.14.71.

Evangelij prædicatio non fit per ſolam famam, & rumorē adventus, & Fidei Chriſti, ſed per illuſtrationem, & ſuaſionem Gētilium, ad eam capeſſendam, 1. 14.84.

Euchariſtia evolare è manibus Sacerdotis, & in os devotæ cuiuſdam Indæ ingredi viſa eſt, 2.5.40.

Euchariſtiæ Sacramentum ubicunque in Novo Orbe conſecratum fuit, ſtatim dæmones fugavit, 2.4.87.

Eudoxij Gnidi ingens navigatio, 1. 5. 10.

Eventus regulariter tribui ſolet cauſæ proximæ, & immediatæ: & quando hoc fallit, 3.6.78.

D. Eulogij teſtimonium de pietate bellorum contra impios, & infideles expenditur, 2. 16.75.

Europa nihil eſſe videtur comparatione habitâ ad Indias Occidentales, 1.4.53.

Europam cæteris mundi partibus præponit Boterus, 1.7.20.

Europam inſulam facere quidam Imperatores voluerunt: & cur ab incepto deſtiterint, 1.8.63.

Euthymenes Maſsilienſis olim Atlanticum navigavit, 1.12.29.

Exceſſus punitur, etiam ſi aliàs actus eſſet perinjuſtus, 3.6.76.

Exceſſus, qui in Indos fiunt, quibus potiſsimum debeant imputari, 3.8.26.

Exceſſus & abuſus rerum earum utilitatem non tollit, 3.6.105.

Excommunicandus aliàs, excommunicari non debet, ſi de ſcandalo timeatur, 2.17. 65.

Excommunicatio ut liget, neceſſarium eſt, quod authēticè promulgata ſit, & quòd nō poſsit invincibiliter ignorari, 2.25.73.

Excommunicatio ut licitè, & validè ferri poſsit, quæ requirantur? 2.25.72.

Excommunicationis pœna contra extraneos tranſeuntes, vel navigantes ad Indias, omnibus nota eſt, 2. 25.74.

Excommunicationis cenſura, quæ imponitur in Bulla Alexandri VI. tranſeuntibus ad Novum Orbem, vel eius maria navigantibus ſine licentia Regum Catholicorum, iuſta eſt, & legitima, 2. 25. 71.

Exempla ſanctorum Patrum in iudicando ſequi debemus, 2.24.68.

Exempla ſupremorum iudicum, & tribunalium multum attendi, & venerari debent, 2.24.67.

Exempla pauca reperiri poſſunt in cauſis iudicialibus, quæ in omnibus circunſtantijs ſimilia ſint, 2.24.66.

Exemplis non eſt iudicandum, ſed legibus, & quare? 2. 24.65.
Extraneas gentes, ob id ſolum, quòd nõ biſcum fœdus non habeant, ſervas efficere non poſſumus, 3.6.84.& 87.
Extraneorum quælibet commercia, & negotiationes, etiam per interpoſitas perſonas in Novo Orbe prohibentur, 2. 25. 79.
Extravag. 2. de Iudæis inter communes, explicatur, 3.7.48.
Extravag. meruit de privileg. edita per Clementem V. an in aliquo derogaverit Extravag. unam ſanctam? 2.23.126.
Extravag. unam ſanctam de maior. & obed. latè explicatur, & exornatur, 2. 23. 119.
Extravag. cùm inter nonnullos, & quia quorumdam, & exijt qui ſeminat, de verb. ſignif. explicantur, 2.23.151.
Ezechielis locus cap.27. illuſtratur, 2.9. 34.
Ezechielis verba cap.27.ibi: *Thubal & Moſoch*, de Hiſpania accipiuntur, 3.7.100.

F

Fabula notabilis à Platone relata de dominiorum, & provinciarum diſtributione, 2.6.76.
Facilius aliquid retinetur, quàm de novo inducitur, 3.1.2.& 7.
Facilius aliquid prorogatur, quàm de novo conceditur, 3.1.8.
Factis multa ab hominibus improbari ſolent, quæ Dei teſtimonio approbantur, & laudantur ſecundùm D. Auguſtin.2.3.6.
Famà in templo non dedicantur impro ba monumenta, 1.4.38.
Fas eſt lex Divina, 2.20.76.
Fas eſt opere in longo ſomnum obrepere, 3.8.2.
Fati, fortunæ, & fortis nomine Ethnici Dei abſolutam voluntatem ſignificare volebant, 2.2.18.
Feciſſe non tam videntur, qui iuſsis parent, quàm qui iubent, 2.6.32.
Fœmina legatum licitè relinqui poteſt ſub conditione, ſi ingrediatur religionem, 2.18.43.
Fœnum abſciſſum quintà die ad cubitum creſcit, 1.7.25.
Ferarum nomen cur impoſitum ſit brutis animantibus? 2.7.8.
Feræ, & piſces licèt iure gentium capientium fiant: fallit tamen ubi capiuntur in loco ab alio præſcripto, vel legitimè poſſeſſo, 2.25.66.
§. Feræ, inſtit.de rer.diviſ. expenditur, 2.6.87.
Ferdinan. Davalos Marchio Piſcariæ milites Marti ſimul & Chriſto ſervire difficile reputabat, 3.6.55.
P. Ferdinan. Rebellus in conquiſitione Indiarum Orientalium per Luſitanos facta, multum probat titulum primæ occupationis, 2. 6.11.
Ferdinan.V. Hiſpaniæ Rex cognomento Catholicus Tribunal Inquiſitionis inſtituit, & ei ipſos etiam Hiſpaniæ Reges ſubiectos eſſe voluit, 3.1.92.
Ferdinan. Corteſius in Mexicana provincia imbrem deſideratiſsimum Indis oratione ad Crucem habità impetrat. 2.5.26.
Ferdinan. Corteſius crudeliſsimus fuit in Indos, quos humanis carnibus veſci cõperiebat, 2.12.53.
Ferdinan. Corteſius natus fuit eodem anno & die, quo Mexici plusquàm octuaginta hominum millia immolata fuerunt, 2. 12.100.
Ferdinan. Corteſius exiguà valdè Hiſpanorum militum manu plurimas victorias reportavit, Mothezumam cepit, & totius Novæ Hiſpaniæ imperium adeptus eſt, 2. 4.46.
Ferdinan. Corteſius natus fuit eodem anno quo Martin.Lutherus, 1.5.33.
Ferdinan.Corteſij patria, & qualiter fortitus, & expertus fuit patrocinium D.Petri, 1.5.32.
Ferdin. Corteſij honores, præmia, & obitus, 1. 5. 34.
Ferdinan. Corteſij laudes, & qualiter Novę Hiſpaniæ Regnà detexit, & ſubegit? 1.5.29.
Ferdinan. Corteſij præclarum facinus in navibus perforandis, 1.5. 30.
Ferdinando Corteſio multum pacifica Indorum converſio, & tutela præcipitur, 3.6.32.
Ferdinandum Corteſium eques quidam apud Argeriam deriſiſſe narratur, quod putaret, ſe cum Indis pugnare, 2.4.62.
Ferdinandus Magallanius in Zebu inſula Regis nepôtem, & plures alios infirmos aquà baptiſmali ſanavit, 2.5.37.
Ferdinandi Magallani laudes, & hiſtoria in detegendo freto Magallanico, 1.5.35.
Ferias extra ordinem terræmotuũ cauſà indicebant Romani, & qualiter? 1.7.67.

Fe-

Feriæ repętinæ, & extraordinariæ, quę? 1.7.68.

Ferro abſcindenda ſunt vulnera, quæ medicinæ fomentum non recipiunt, 3.4.17.

Feuda omnia remiſsivè narrantur, quæ Hiſpaniæ Reges; & alij totius Orbis Eccleſiæ perſolvunt, 3.1.79.

Feudalis cauſæ cognitio, & iuriſdictio, feudi domino competit etiam contra perſonas Eccleſiaſticas, 2.23.172.

Feudum quod perſolvitur Eccleſiæ pro Regno Siciliæ, Neapolis, & Corſicæ nihil officit eorumdem Regnorum Monarchiæ, & ſupremæ dominationi, 3.1.72.

Feudum non inducitur, ubi donationis, & conceſsionis principalis verba abſoluta ſunt, & illud non reſervant, 3.1.43.

Feudum qui ab altero habet, & recognoſcit, etiam ſi ſit ſupremus Princeps, ab eo ſuper feudalibus debet iudicari, & quare? 2.23.173.

Fidelis fœmina licitè convenit de matrimonio contrahendo cum infideli, eâ conditione, ſi fiat Chriſtianus, 2.18.45.

Fidelis & ſalvus ſolâ naturâ nemo eſſe poteſt, niſi ei Divini Verbi ſplendor affulgeat, ex ſententia D. Clementis Alexandrini, 2.10.80.

Fidelis cum infideli nulla poteſt eſſe ſocietas, 3.5.17.

Fideles Chriſti ob perſecutionē Iudæorum in varias Orbis partes diſperſi, eum prædicarunt, 1.14.26.

Fides naturam ſuperat, 2.4.10.

Fides, vel auctoritas Sacra ubi oſtendit, quid agendum ſit, non eſt recurrendum ad dona. 2.6.7.

Fides, & Evangelium Chriſti miraculosè, & per ipſorum etiam Oraculorum prædictiones propagatum fuit, 1.14.38.

Fides non poteſt à Chriſtianis extendi, nec ab infidelibus audiri, niſi plures prædicatores ad hoc mittantur, ſufficienti auxilio muniti, 2.16.20.

Fides, & Religio Chriſtiana inter Indos ob varias rationes ſine aliquo militari apparatu, & terrore prædicari, & conſervari potuiſſe non videtur, 2.16.43.

Fides ſuadenda eſt, non imperanda ex D. Bernardo, Athanaſ. Ambroſio, & Chryſoſtomo, 2.17.14.

Fides eſt medium ſimpliciter neceſſariū ad ſalutem animarum, 2.16.18.

Fides ratione naturali non eſt demonſtrabilis, & requirit ſpontaneam voluntatē divinitus per gratiam motam, 2.17.18.

Fides Catholica ſolâ manſuetudine, & veritatis energiâ vicit mundum, 2.17.75.

Fides ſemper ſpontanea eſſe debet, 2.19.45.

Fides Chriſti ſicut neque per vim, ita nec per mendacium, aut fallaciam introducenda, & ſuadenda eſt, 2.18.71.

Fides noſtra quia in aliquibus Indiarum partibus more Apoſtolico prædicata non fuit, plura mala contigerunt, & Hiſpani ab exteris notati ſunt, 2.17.76.

Fides ſolùm apud Chriſtianos pro Religione accipitur: propriè tamen fœdera, & dictorum, promiſſorumque conſtantiam ſignificat, 2.16.69.

Fidem ſemel etiam minus religiosè, & voluntariè receptam, & profeſſam, deſerere non licet, 2.18.53.

Fidem per metum, & armorum terrorē inducere, & propagare, quamvis licitum eſſet, adhuc tamen his medijs uti non expediret, 2.17.60.

Fidem inter Indos quantumvis barbaros, & remotos eſſe dilatandam, multis vaticinijs prædictum fuit, 2.16.16.

Fidem audire qui cogitur, non ob hoc ad eam credendam, & recipiendam compellitur, 2.20.18.

Fidem definiunt B. Baſilius, & Clemens Alexandr. ut ſit aſſenſio indubitata ad ea, quæ audiuntur, 2.20.11.

Fidem qui impediunt, blaſphemant, aut deludunt, abſque dubio puniri, aut debellari poſſunt, 2.20.81.

Fidem, & eius myſteria levioribus & futilibus argumētis etiam inter barbaros prædicare, & ſuadêre non licet, alijs ſolidioribus omiſsis, 2.18.69.

Fidem qui ſimulant, cùm eam verè non receperint, immane ſacrilegium admittunt & qui eos ad id compellunt, 2.17.73.

Fidei doctrina ſine auditu eſſe non poteſt, ex D. Paulo ad Rom. 10. 2.20.10.

Fidei ſuſceptione mediante, à quintuplici ſervitute liberamur, 3.7.44.

Fidei propagandæ cauſâ infidelibus bellum indici poſſe, multi opinantur, quorum dicta ſigillatim expenduntur, 2.16.1.

Fidei ingens & indeſinens propagatio, eſt unum ex ſignis veræ Eccleſiæ Dei, 2.16.15.

Fidei meditatio quietum, & vacuum ab alijs curis animum deſiderat, 3.8.18.

Fidei prædicationi, & ſuaſioni nihil magis officere poteſt, quàm bellum, & violentia, 2.17.67.

Fi-

Fidei, & propagationis Evangelicæ quàm brevis, & univerſalis fuerit progreſſus ex Theodoreto, Iuſt. Beda, & alijs, 1. 14. 30.

Fidei in propagatione qui ſe plus vi, & armis, quàm ſuavitate, & patientiâ profuturos putant, graviter errant, 2. 17. 92.

Fidei, & Eccleſiæ propagationem Deus multoties bellis, & alijs ærumnis medianti bus ordinavit, 2.18.25.

Fidei receptio volũtariè facta poſt bella quæ ad eam directò ordinata non ſunt, violenta appellari non poteſt, 2.18. 21.

Fidei prædicationem, & propagationem quamvis Chriſtiani curare teneantur, non tamen debent hac cauſâ Apoſtolicos prædicandi canones tranſilire, 2.19.6.

Fidei in negotio, inter Barbaros, & protervos levem aliquam compulſionem, & ſeveritatem ſalutarem admittit D. Auguſt. & alij, quorum verba referuntur, 2. 19. 4

Fidei, & Religionis introducendæ negotium non ubique eodem modo tractãdum, 2. 16.3.

Fidei Chriſtianæ Deus tribuit, ut montes transferre poſsit, 2.4.8.

Fidei prædicationem qui audire nolunt, ei reſiſtere videntur, 2.20.15.

Fidei myſteria an, & quatenus evidenter credibilia ſint? 2.4.14.

Fidei prædicatio continet etiam prædicationem pœnitentiæ, 2. 14.35.

Fidei propagatio in ſuavitate, non in atrocitate conſiſtit, ut & patria poteſtas, 3.8.6.

Fideicommiſſa, commendationeſque morientium naturali iure, & pudore implemẽtum expoſtulant, 2. 16.38.

Fieri multa prohibentur, quæ facta tenent, 3.1.2.

Filij parvuli Iudæorum, & aliorum infidelium, etiam nobis ſubditorum, invitis parentibus baptizari non debent, & quare? 2. 17.23.

Filij parvuli Iudæorum, ubi parentes lõgè ab eis abſunt, poſſunt citra eorum voluntatem baptizari, 2.17.33.

Filij parvuli Hæreticorum, vel in extremo vitæ periculo cõſtituti, benè poſſunt invitis parentibus baptizari, 2.17.39.

Filijfamilias ex lege duodecim Tab. ſacra & religionem parentum ſequi debent, 2.17. 28.

Filij infidelium mentis capaces benè poſſunt, ſi ipſi velint, invitis parẽtibus baptizari, 2.17.37.

Filij baptizati, à patrum infidelium poteſtate liberantur, 3.5.12.

Filij parvuli ſervorum noſtrorum an parentibus invitis baptizari poſsint, 2.17. 34.

Filij ſub patria poteſtate conſtituti eut in factis paternis eſſe dicerentur, 2. 17. 29.

Filijs Iſraël qualiter præceperit Dominus Amorthæis, & alijs idololatris bellum inferre? 2.13.25.

Filios ſexcentos ex ſe genuit quidam Rex Indus, alius 650. alius 325. 2. 12. 26.

Filios parvulos ſervorum noſtrorum an liceat alienare, ut fiant Chriſtiani? remiſſivè. 2.17.36.

Filios proprios idolis ſacrificare ſemper Deo infeſtiſsimum fuit, & pluribus locis Sacræ Scripturæ prohibitum, 2. 12. 75.

Finis terra promontorium Hiſpaniæ i Regno Galleciæ, 1.11.58.

Finis bonus non iuſtificat actum, niſi per iuſta media exequatur, 2. 19. 8. & 3. 5. 74.

Finis ultimi cura ad quem pertinet, ſubijciuntur reliqui, qui curam habent finium antecedentium, 2.23.154.

Finis ſanctus, & rectus ubi conſequitur, non multum curare ſolemus de medijs, 2. 16.56.& 3.6.92. & 97.

Finis prior eſt intentione, & intellectione, licèt poſterior in executione, 2. 16.55.

Finis curam qui habet, licèt poſsit diſponere media, intelligitur de medijs permiſsis, & ad illum finem proportionatis, 2.19.18.

Finis contemplatione omne agens operatur, & dicitur cauſa cauſarum, 3.6. 98.

Finem ad aliquem quæ ſunt inſtituta, ſecundùm ea, quæ ille exigit ordinari, & extendi debent, 2.16.54.

Fines ſæculorũ, de quibus D.Paul. agit, 1.Corinth.10. iam devenerunt, 2.16.82.

Florida provincia, & eius deſcriptio, & hiſtoriæ, 1.6.23.

Flumina Novi Orbis mirabilia, 1.7.15.

Fontei, & Thuani carmina de novis antiquis. 1. 12.8.

Fortuitò quæ apud nos fieri videntur, Dei conſilio reguntur, 1.12.19.

Fortuna multis parcit in pœnam ex Plinio, 3.7.25.

Fortuna adverſus imperia, & civitates idem ius habet, quod adverſus imperantes, 2.2.13.

Fortunæ caſibus omnia mundi bona, & Regna etiam tunc cùm maximè florēt, ſubiecta eſſe, 2.2.69.

Forum alienum ſortitur quis ratione delicti, 2.15.38.

Foſſam, quam ex Rubro mari ad Nilum cœpit Seſoſtris, poſteà alij per fecerunt, & qualis ea fuerit? 1.8.70.

Foſſam magnam in Gallia ad navigandum ex Rhodano in Ararim, Moſſellam, & Rhenum uſque ad Oceanum facere voluit Lucius Verus, 1.8.72.

Franciſcus Primus Galliæ Rex, quid adiecerit ſymbolo Caroli V. *Plus ultra*, 1.4.46.

Franciſcum Primum Galliæ Regem multi reprehendunt, quòd Turcam in auxilium vocaverit, 2.4.21.

Franciſ. Petrarchæ carmina expenduntur de laudibus Regis Syphacis, 1.16.47.

Franciſ. Varablus in inſula Hiſpaniola, & in Peru, & Mexico conſtituit Ophir, 1.13.6.

Fr. Franciſc. à Victoria doctas relectiones ſcripſit de Indis inſulanis, ſive de veris, & affectatis titulis dominationis eorum, 2.1.37.

Franciſc. Valleſius inſignis Medicus, & Philoſophus quid ſenſerit de hominum per univerſum Orbem diſſeminatione? 1.10.16.

Franciſc. Valleſius ſentit Orbis Novi habitationem nullâ memoriâ vel hiſtoriâ ante Columbum cognitam, 1.11.5.

Franciſ. à Vargas aliqua tradit pro tuendi acquiſitione Novi Orbis, & refert ſe longiora commentaria de hac quæſtione ediſſe, quæ auctor non vidit, 2.1.33.

S. Franciſ. Xaverius qualiter, & quare veſtem mutaverit in Chriſtiana apud Indos expeditione? 2.18.66.

S. Franciſ. Xaverius modo & fructu ſuæ prædicationis utile, & recens dedit noſtris temporibus Apoſtolicæ imitationis exemplar, 2.19.22.

S. Franciſ. Xaverius quam anxiè pro Fide propaganda, & animabus Indorum convertendis, laboraverit, & laborari ab omnibus debere cenſuerit, 2.16.39.

S. Franciſ. Xaverius ſolus plures homines ad Fidem cōvertit, & baptizavit, quàm heretici omnes ad ſuas ſectas perduxerit, 2.4.23.

B. Franciſc. Xaverius habuit donum linguarum, 2.9.8.

B. Franciſc. Xaverij in convertendis Orientalibus Indis labores, & in vita, & poſt mortem miracula, & quàm iuſtè fuerit in numerum Divorum relatus, 1.3.58.

P. Franciſc. Coello ex quæſtorio Limenſi Societatis Ieſu Presbyter admodum religioſus & eruditus laudatur, 2.23.7.

P. Franciſc. Suarez apertè affirmat, bellum indici poſſe infidelibus ad tollenda hominum ſacrificia, & innocentes defendendos, 2.15.11.

P. Franciſc. Suarez Prædicatores Indorum cum præſidio, & exercitu ſufficienti, mitti poſſe, reſolvit, 2.18.14.

Franciſc. Pizarrus miraculoſas victorias in Peruani Regni conquiſitione habuit: & qualiter. Arahualpam eius Tyrannum ſuperavit? 2.4.47.

Franc. Pizarri laudes, & hiſtoria in derelictione, & ſubactione Regni Peruani, 1.5.43.

Franciſc. Draque Angli ad Magallanicū fretum, & alias provincias Novi Orbis expeditiones, & eius obitus, 1.8.37.

Franciſc. Almeidæ, & Alphonſi Albuquercij egregia facinora, 1.3.34.

Dom. Doctor Franciſc. Carraſcus del Saz Senator Panamenſis laudatur, 1.7.71.

Dom. D. Franciſ. Valverdi de Mercado Præſes, & Gubernator Panamenſis laudatur, 1.6.38.

Dom. D. Franc. de Alfaro Senator Limenſis meritiſsimus laudatur, 2.2.7.

Franci cum Alemanis bella ſuſceptūri, Religionem Chriſtianam profiteri cœperunt, 2.18.30.

Franjas, & *franjones*, Hiſpanæ voces unde originem ducant? 2.8.42.

Fretūm non eſſe ad terram Magallanicam, ſed mare apertum inſulis disiunctum multi opinantur, 1.8.43.

Fretum aliud, quo uterque Oceanus coniungatur, verſus Polum Arcticum eſſe, nonnulli opinantur, & in vaſtiſsima regione Floridæ reperiendum, 1.8.46.

Fretum novum ultrà Magallanicum, anno 1619. à fratribus Nodalibus ſupremi Indiarum Senatus iuſſu quæſitum, & inventum fuit, & eius deſcriptio, 1.8.42.

Licent. Frias de Albornoz ſcripſit tractatum parum conſtantem de converſione, & debellatione Indorum, 2.1.30.

Fructus tres quot annis redduntur in aliquibus provincijs Novi Orbis, & aliæ

plu-

plures fruges intra decimum, aut vigeſimũ diem matureſcunt, 1.7.27.

Frumenti bis mille grana ex una ariſta in Novo Orbe, & ſpicas ad brachij magnitudinem, 1.7.26.

Frumentum Hiſpanum matureſcit intra duos menſes in aliquibus regionibus Novi Orbis: & Indicum bis in anno metitur, & centuplum reddit, 1.7.28.

Fruſtra precibus impetrat quis, quod proprio iure habet, 3.1.52.

Fundamentum ubi eſt erroneum aut vitioſum, omnia corruunt, 3.6.4.

Fundi, qui apparent, nunquam fuiſſe culti, præſumuntur nullius in bonis fuiſſe, & occupantis fiunt, 2.6.89.

Fures nocturnos, & agreſtes quatenus quis poſsit propriâ auctoritate punire? 2.15.37.

Furioſi ex lege 12. tabul. adminiſtratione & veluti dominio rerum ſuarum privabantur, 2.9.51.

Furioſi, & amentes non ſolùm ſuarum rerum adminiſtratione privari, verùm & puniri, & in vinculis continêri poſſunt, 2.9.65.

G

Gades ſumitur pro ultimo termino Occidentis, 1.11.54.

Gades nomen terminum ſeu finem ſignificat, 1.11.57.

Gadire verbum, & adagium; *Non ultra Gadira*, quid? 1.1.64.

Galli, Franci, Germani, Britanni, & alij populi Septentrionales, homines immolabant, 2.14.89. Et quomodo? 92.

Galli voluerunt Orbem Novum appellare, Franciam Antarcticam, 1.4.27.

Galliæ Reges ad Navarræ Regnum ſemper aſpirant, 2.20.68.

Galliæ Reges multum detrectant Papam in temporalibus recognoſcere, & de iuramento, & lege ab eis ſuper hoc articulo lata, 2.22.16.

Galliæ Reges ratione imperij quod olim habuerunt, dicuntur Chriſtianiſsimi, 2.25.26.

Ganges Fluvius celebratiſsimus, qui & in Scriptura Phiſon à Paradiſo exiens, 1.1.34.

Garcilaſſus Inca ſcripſit commentarios de origine, & Imperio Incarum, & quid ſentiat de nomine Perù? 1.13.48.

P. Gaſpar Sanctij opinio reijcitur, 1. 1[…] 24.

Genebrardus agnovit Hiſpanorum op[…] eſſe expugnare Infideles, & Paganos, 2.2[…] 22.

Genebrardus, & Bodinus notantur, d[…] obtentionem Regni Navarræ temerè ca[…]lumniantur, 2. 20.64.

Genebrardi teſtimonium, & conſideratio de initio cõverſionis Novi Orbis, 1.16[…] 76.

Gello Siciliæ Tyrannus, ſub comminati[…]ne belli, Carthaginẽſibus hominum ſacrificia interdixit, 2.12.83.

Geneſis locus cap. 1. verſ. 24. de productione animalium exponitur, 1.9.54.

Geneſ. 49. Iſai. 9. & Apocalypſ. 19. verba explicantur, quibus Chriſti temporal[…] Regnum aſſeritur, 2.23.97.

Genitivus iuxta ſubiectam materiam aliquando ſolam poſſeſsionem, vel determina[…]tionem ſignificat, 2.11.26.

Genadius Exarchus Africæ quis fuerit, quo tempore vixerit, & qualiter ſæpius à Divo Gregorio laudari meruerit? 2.16.79.

Gens nulla reperitur, quæ certam ſui originem, & Regni rationem, & ſucceſſionem reddere poſsit, præter Hebræam, 2.2.11.

Gentes qualiter Deus vocaverit ad Eccleſiam? ex ſententia Thomæ Bozij, & aliorum, 2.16.97.

Gentium plura examina repentè ex regionibus Aquilonaribus exierunt, & bellis Orbem turbarunt, 1.12.82.

Gentium, urbium, & imperiorum ſeparatio, & conſtitutio ante, & poſt diluvium quomodo cœperit? 2.6.71.

Gentiles veritatem dogmatum Fidei magis ex rebus & exemplis, quàm ex verbi[…] iudicare ſolent; 2.17.95.

Geographi regiones magis nobiles, quã[…]vis remotiores pro confinibus ponere ſolent, 1.1.44.

Germani, & aliæ quamplures nation[…] Septentrionales olim non minus feræ, & barbaræ, quàm Indi Occidentales fuiſſe perhibentur, 2.8.18.

Germani cur ſumpſerint pro inſigni Aquilam bicipitem? 1.12.104.

Gerſonem tanquam adulatorem Pap[…] cur notet Almainus? 2.22.46.

Geſta auctore Deo, vel eius Vicari[…] convenientiſsima iudicanda ſunt, 2. 24[…] 60.

Getuli nigri ſunt, & ore putidi, unde ſalem ſemper in eo portare ſolent, 1. 10. 50.

Gigantes an vi magicâ naſci poſsint? 1. 2. 15.

Gigantes noſtrâ ætate reperti apud Canibales, & fretum Magallanicum, 1.2. 13.

Gigantes an hodie ſint, vel olim fuerint in Orientali India, & in alijs regionibus,& plura de illis remiſsivè, 1.2.11.

Gigantes in Novo Orbe viguiſſe,& hodie vigere aliqui tradunt, & latè de eis, 1. 10. 54.

Gineſij Sepulvedæ libri de iuſtis cauſis belli Indorum,cur à Regio Conſilio intercipi iuſsi fuerunt? 2.1.29.

Gladiatores Romæ unde originem habuerint? & cur buſtuarij dicti?2.14.81.

Gladiatorum ſpectacula crudeliſsimâ erant, & Traianus uno munere decem millia gladiatorum populo exhibuit, 2. 14. 82.

Gladij duo Chriſto ab Apoſtolis oblati quid deſignarint ſecundùm D.Bernardum, & alios?2.23.166.

Gladium ſpiritualem,& materialem Eccleſiæ competere, quibus rationibus Bonifacius IIX. evincat,2.23.120.

Globoſa figura,ſive forma, perfectiſsima eſt,1.11.14.

Gloria eximia ſæpius fortunę,quâm virtutis eſt beneficium, 1.4.47.

Gloria maior ex arduis, & difficilibus comparatur,2.1.6.

Gloria virtutem comitari debet, & eius veluti umbra eſſe, 1.16.7.

Glorioſum victoriæ genus videtur,quod ex teſtimonio adverſariorum elicitur, ex Claud. Mamertino, 3.3.13.

Goa urbs, Imperij Luſitanici in Oriente ſedes, quando capta? 1.3.35.

Goropius Beccanus audaciæ,& levitatis notatur, 1. 12. 59.

Gotifredus Viterbienſis, Auctor antiquus, univerſalem, & temporalem Eccleſiæ iuriſdictionem agnoſcit, 2. 22. 23.

Gothi cur nomen, & gloriam Romani Imperij abolere deſierint?2.7.75.

Gothorum,& aliarum nationum barbararum bella, & incurſiones eiſdem, & alijs gentibus multis aditum ad Fidem diſpoſuerunt, 2.18.27.

Granadilla frutex Novi Orbis in flore, & folijs omnia ſigna paſsionis Chriſti repræſentat, & plures, qui de hoc ſcripſêre, 1.14.66.

Granatenſium rebellium filij parvuli, propter dubium circa eorum ſervitutem exortum, liberi declarari ſunt, 3. 7. 62.

Græci, pueri dicti fuerunt, quia res antiquas ignorabant,1.9.34.

Græci Philoſophi, & Poëtæ, plurima ab alijs dicta, pro ſuis venditarunt, 2. 1. 16.

Græci omnes nationes Barbaras,& Barbariam appellabant, 2.8.26.

D. Gregorius Thaumaturgus, & alij Sancti Viri multoties montes de uno loco in alium miraculoſè tranſtulerunt, 2. 4. 9.

Gregorius Lupus Alexandri VI. donationem validam eſſe recenſet, & prout iacet accipiendam,2.23.67.

Gregor. Lopez laudatur, & qualiter ſcripſerit de iuribus dominationis Indiarum, refertur, 2.1.38.

D. Gregor. qualiter aliquos Prælatos monuerit, & reprehenderit, qui Iudæos, etiã Chriſtianis contumelioſos puniebant, & Fidem profiteri cogebant,2.17.7.

Gregorij XIII. conſtitutio expenditur, quæ caſus enumerat, in quibus Iudæi, & alij infideles per quæſtores Fidei puniri poſſunt,2.20.83.

Guancavelica oppidum argenti vivi fodinis nobile ubi? 1.6.51.

Guatemalenſis provinciæ deſcriptio, & Cancellaria,1.6.27.

Gubernare alios non debet,qui ſe ipſum regere neſcit,2.9.61.

Gubernationem Indiarum quæ contingunt, Auctor in altero volumine edere parat, 3.7.1.

Gubernator ubi nõ eſt, populus corruet, 2.9.68.

Guillermi Benedicti notabilia verba referuntur de laude bellorum cõtra infideles, & idololatras,2.16.64.

Gundiſalvi Fernandez de Oviedo hiſtoria Indiarum Occidentalium laudatur, 1.5.49.

Guſtus emptorem vocat,3.8.3.

H

Habacuch verba cap. 23. expenduntur, 2.13.62.

Heretici multum Hiſpanorum gloriã in con-

converſione Novi Orbis evacuare conantur, 1.16.97.
Hæretici multum dolent, quòd Fides, & Eccleſia Dei dicatur Catholica, 1. 14. 48.
Hæretici negant, potuiſſe Pontificem à conquiſitione, & converſione Novi Orbis alios Reges excludere, 2.25.36.
Hæretici, & ſectarij contumelioſi & procaces ſunt, ubi cum Catholicis certant, 2. 1.49.
Hæretici Deo valde exoſi ſunt, & à Fidei propagatione ſemper excluſi, 2. 25. 17.
Hæretici vocem *Catholicam* in Eccleſia ferre non poſſunt, 2.15.28.
Hæretici non ſolùm puniri, verùm ſi opus fuerit, aperto Marte ab Eccleſia debellari, & funditus deleri poſſunt, 2. 19. 56.
Hæretici, & Apoſtatæ à Catholicis puniri, & ſpoliari poſſunt, 2.11. 47.
Hæretici dicti Apoſtolici, & Valdenſes, ſive Pauperes de Lugduno, qui fuerint? 2.10.55.
Hæretici, & Schiſmatici Saracenis, & cæteris infidelibus, imò & lupis deteriores ſunt, & magis puniendi, 2.19.52.
Hæretici aliqui falsò tenuerunt, delicta non eſſe à Magiſtratibus punienda, 2.15. 44.
Hæretici labruſcas potius, quàm veras vites novis Eccleſiæ plantationibus inſerunt, 2.25.18.
Hæretici paſsim rident, & mordent Alexandri VI. conceſsionem, 2.23.10.
Hæretici negantes in Eccleſia eſſe poteſtatem concedendi Iubilæos, & Indulgentias, & Sanctos eſſe invocandos, ex contrario & communi eiuſdem Eccleſiæ uſu convincuntur, 2.24.74.
Hæretici ſolùm valent ad corrumpendas, & perimendas animas, non ad ſalvandas, 2.25.19.
Hæreticorum omnes conatus circa Novum Orbem turbandum, & occupandum hactenus evanuerunt, 2.25.15.
Hæreticorum delitiæ notanda ſunt, ut illis reſpondeatur, 2.23.14.
Hæreticos cur omnibus infidelibus deteriores eſſe dicat D. Hieronymus? 2. 25. 50.
Hæreticos, & Schiſmaticos, & Apoſtatas non poſſe ab Eccleſia puniri, aliqui cenſuerunt, quorum error convincitur, & damnatur, 2. 19.47. & ſeqq.
Hæreticos, & Schiſmaticos hodie flammis, & alijs ſupplicijs punit Eccleſia, cùm olim communione privaret, 2, 16 91.
Hannonis navigationes parum fide habuerunt, & proverbium de eis, 1, 12 35.
Hannonis navigatio ſimilis fuiſſe dicitur tertiæ Columbi, 1.12.27.
Hebræi quàm varia idola coluerint? 2 14.101.
Henricus de Gandavo utramque iuriſdictionem Papæ concedit, & ſpiritualem Architectonicam facit, 2.23.59.
Henricus Quartus, Galliæ Rex, qualiter Eccleſiæ auctoritatem, & temporalem iuriſdictionem agnoverit, 2. 22. 31.
Henricus Luſitaniæ Infans habuit expreſſam, & repetitam revelationem, ut navigationem, & conquiſitionem Indiarum Occidentalium proſequeretur, 2. 3.17.
Henricus Portugalliæ Infans plures inſulas adinvenit, 1.3.16.
Henricus Infans inſulas à ſe detectas & detegendas Luſitanis Regibus donavit, 1 3.21.
Heraclij Imperatoris Conſtantinopolitani notabilis hiſtoria refertur, ob quam omnes Iudæos ſui imperij baptizari coëgit, & ut in Hiſpania, & Gallia cogerentur, curavit, 2.19.80.
Heraclius, Siſebutus, & Dagobertus Iudæos omnes, in ſuis Regnis degentes, baptiſmum recipere coëgerunt, 2.18.34.
Herciſcundi appellantur, qui inter duas opiniones contrarias, mediam eligunt, 2. 22. 41.
Herculis columnas Gadibus fixit, tanquam illic eſſet ſuprema Orbis meta, 1.11. 55.
Hercules Gaditanum fretum iniecto aggere claudere voluit, 1.8.73.
Herculis qualiter Scyllæ, & Caribdis ſcopulos ſuſtulerit, & ingentia alia, utiliaque opera alibi fecerit, 1.8.75.
Herculis expeditio in Indiam Orientalem, 1.2.18.
Herculis & Alexandri expeditiones in Indiam Orientalem, 1.3.6.
Heroes, & ſapientes antiqui ad ſcientiam conſequendam peregrinabantur, 1.16 22.
Herodoti elegantiſsima verba adverſus eos, qui iniuſta bella inferunt, 2.6.57.

Heſperia dicta fuit Hiſpania, litteris tranſpoſitis a nomine *Sepharad*, ſecundùm Montanum, 1.15.36.

Heſperi nomine, à quo Heſperia dicta Græci totum Occidentem appellabant, 1.11.60.

Heſperides inſulas à Floridenſibus primum coli cœptas, opinatur Herrera, 1.9.66.

Heſperides inſulæ propriè, & verè ſunt illæ, quas vocamus *de Barlovento*, licèt aliqui eas confundant cum Gorgadis, aut Fortunatis, 1.9.63.

Heſperidum horti, quamvis circa Hiſpaniam poſiti, ab antiquis ignorabantur, & quare? 1.11.66.

Heſperus quo tempore in Hiſpania regnavit, 1.9.61.

Heſperus nomen dedit inſulis Heſperidis, & Heſperiæ, & Hortis Heſperidum, & Heſpero ſtellæ; & de his aliqua remiſsivè, 1.9.63.

Hiberniæ Regnum Adrianus IV. Henrico II. Angliæ Regi ſubiugandum, & convertendum conceſsit, 2.24.26.

Hieronymus Zevallos laudatur, & qualiter ſcripſerit de iuſtitia acquiſitionis, & retentionis Novi Orbis? 2.1.43.

Hierony. Benzo in ſua hiſtoria Novi Orbis ingens odium Hiſpanorum oſtendit, 1.16.96.

Hierony. Badeſij epigramma refertur de Martyribus Novi Orbis, 2.5.49.

D. Hilarius annunciaſſe videtur converſionem Antipodum, & regionum Novi Orbis, 1.15.84.

D. Hilarij verba elegantiſsima de Eccleſia in perſecutionibus floreſcente, 1.16.85.

Hiram Rex oſtendit Salomonis miniſtris navigationem longiorem, & ſibi reſervavit aliam breviorem, & utiliorem, 1.11.61.

Hiſpana gens plures barbaras, & efferatas nationes excoluit, quàm reliquæ mundi, 2.7.78.

Hiſpanam gentem ob eximiam curam dilatandæ Fidei inter varias Indorum nationes, multum laudat Thom. Bozius, 2.4.27.

Hiſpanæ Coronæ iure poſtliminij unitas fuiſſe Indiarum Regiones, olim ab Heſpero eius Rege poſſeſſas, 1.9.60.

Hiſpania varia nomina olim habuit, & inter alia Sepharad, remiſsivè, 1.15.34.

Hiſpania olim dicebatur Thubalia, ſive Pania, quod ſignificat univerſa, quaſi in vaticinium eius magnæ Monarchiæ, 1.15.12. & 51.

Hiſpania ab Africa, & Sicilia ab Italia maris interruptione ſeparatæ, 1.14.17.

Hiſpania olim anguſtiſsimo maris freto diſtabat ab Africa, imò & cum illa continuabatur, 1.8.74.

Hiſpania tota, & præſertim provincia Bœtica dicitur Occidens Occidentis, & id ſignificare eius antiqua nomina Sepharad, & Spania, 1.11.59.

Hiſpania non minus laudari ſolet ab exteris, quàm a proprijs, 1.16.4.

Hiſpania, & Hiſpaniæ Reges ſummam laudem merentur ob ſolam detectionem, & converſionem Novi Orbis, 1.16.9.

Hiſpaniam ſummum imperium Orbis habituram vaticinij in modum, proponit Iuſtus Lipſius, 2.2.22.

Hiſpaniæ laudes, & excellentiæ, 1.17.21.

Hiſpaniæ Reges deputati videntur, ad Fidem defendendam, & extendendam, 2.25.21.

Hiſpaniæ Regibus conceſſa videtur eadem benedictio, quæ Eccleſiæ tribuitur per David, & Iſaiam, 1.15.91.

Hiſpaniæ Reges verius quàm Perſæ, de dominatione totius Orbis gloriari poſſunt, 1.16.59.

Hiſpaniæ in bellis contra Mauros ſuſceptis omnia miracula contigerunt, quæ olim Deus Iſraelitis indulſit, 2.4.39.

Hiſpaniæ Reges titulum dominationis Novi Orbis ex promiſsione, & conceſſione Divina habere videntur, 2.2.23. & 31.

Hiſpaniæ Reges præ cæteris potentia, & commoditatibus pollent ad Novi Orbis regiones conquirendas, & convertendas, 2.25.10.

Hiſpaniæ Reges, dempta Fidei cauſa, Pontificem in temporalibus non recognoſcunt, 3.1.85.

Hiſpaniæ Regnum ob peccata aliquoties punitum legitur, 3.8.39.

Hiſpaniæ Regnum ab antiquis Gothis Eccleſiæ Romanæ quoad dominium directum conceſſum fuiſſe, aliqui tradunt, 3.1.80.

Hiſpaniæ Reges neque Imperatorē Romanum, neque ullum alium in temporalibus ſuperiorem agnoſcunt, 3.1.70.

Digitized by Google

Hiſpaniæ Reges olim peculiare iuramẽtum prẹſtabant, de Iudæis in ſuis Regnis non permittendis, 2.16.114.

Hiſpaniæ Regibus, & nationi aliqui detrahunt, quod magis avaritiæ quàm Religionis zelo Novi Orbis detectioni, & converſioni inſudaverint, 1.16.95. & 3.6.5.

Hiſpaniola inſula armentis abundat, & ingentem coriorum copiam in Hiſpaniam mittit, 1.7.36.

Hiſpani Duces, qui Novum Orbem detexerunt, laude digniſsimi ſunt, 1.5.1.

Hiſpani Reges, & homines præ cæteris zelo, puritate, & cultu Chriſtianæ Religionis flagrare noſcuntur, 2.25.13.

Hiſpani non potuerunt ſine ope, & vocatione Divina ita facilè, & breviter Novum Orbem detegere, & convertere, 2.4.18.

Hiſpani Maurorum invaſionem per mare fugientes, tempore Regis Roderici, ad provincias NovæHiſpaniæ appuliſſe dicuntur, ubi Cruces poſteà repertæ ſunt, 1.9.46.

Hiſpani dicuntur Salvati, & Salvatores apud Iſaiam, & quare? 1.15.47.

Hiſpani cur ab Indis Peruanis dicti fuerint Viracochæ? 2.7.50. & 12.22.

Hiſpani ab Indis immortales habiti, & Solis filij reputati ſunt, 2.7.49.

Hiſpani ab antiquo bellicoſi, & navigationum, & rerum navalium ſtudioſi fuerũt, 1.16.11.

Hiſpani longè ſuperant Romanos in bonis, quæ ſubactis à ſe Indis, communicarunt, 2.7.76.

Hiſpani ſuis navigationibus omnes alias antiquorum ſuperarunt, 1.16.32.

Hiſpani olim Hiberi dicebantur, 1.9.65.

Hiſpani vehementer commoti ſunt, ubi crudelia Indorum ſacrificia conſpexerunt, 2.12.95.

Hiſpani Imperij encomia cum Virgilio & Claudiano, 1.16.60.

Hiſpani Divino beneficio, & quaſi per miraculum ea omnia in detegendo, & ſubigendo Orbe Novo conſecuti videntur, quæ adulatoriè de ſuo Traiano Plinius recenſet, 2.4.35.

Hiſpani ab aliquibus Indis contra alios ſibi infectos in auxilium vocati, rectè militare, & belli ſpolijs potiri valuerunt, 3.4.18.

Hiſpani ſemper fuerunt hoſtibus perhumani, 2.20.45.

Hiſpani ad Novum Orbem ſine licentia tranſeuntes non incurrunt cenſuram Bullæ Alexandri VI. & quare? 2.25.76.

Hiſpani à multis Auctoribus excuſantur de crudelitatibus, quas olim in Indos exercuiſſe dicuntur, 3.6.57. & 2.16.46.

Hiſpani iniuſtè videntur alios navigatione maris Indici prohibere, 2.25.40. & 3.3.70.

Hiſpani poſt Fidem Chriſti receptam veram, & politicam nobilitatem aſſecuti ſunt, 2.8.67.

Hiſpani omnium primi Novum Orbem detexerunt, & occuparunt, 2.6.9.

Hiſpani propter auri cupiditatem crudeliter Indos tractaſſe, ac ferè deleſſe dicuntur, 3.6.21.

Hiſpani olim capillorum longitudine oblectabantur, & illos ut leonis iubam, ſine ullo artificio quatiebant, 2.8.108.

Hiſpanis maxima laus debetur ob inventionem Novi Orbis, & tot bona, & commoda hominibus inde conſecuta, 1.16.37.

Hiſpanis adimi non poteſt vera gloria primæ detectionis Novi Orbis, 1.12.69.

Hiſpanis Novum Orbem quærentibus & convertentibus aliqui cupiditatem, & curioſitatem, & damna Indis illata obijciunt, 2.3.39.

Hiſpanis ſcriptoribus falſò imponit Bodinus; quòd dixerint, Reges noſtros ratione Indiarum eſſe feudatarios Eccleſiæ, 3.1.45.

Hiſpanis accommodari poteſt, quod olim Titus-Livius de Romanis in Africam traijcientibus ſcriptum reliquit, 3.6.13.

Hiſpanorum gloria, & pietas in detegendo, & convertendo Novo Orbe non obſcuratur ex avaritia, & maleficijs aliquorum militum, 2.3.57.

Hiſpanorum Regum maieſtatem, & potentiam Deus auxit, quòd ipſi Divinam augeri, & ad Indos extendi curarunt, 1.16.88.

Hiſpanorum Regum imperium circumdat totum Orbem, 1.16.54.

Hiſpanorum avaritiæ & cupiditatis, initio detectionis Indiarum aliqua exempla referuntur, 3.6.7.

Hiſpanorum quorundam quanta eſſet olim ruditas, & ſpurcities, 2.8.107.

Hiſpanorum gloriæ nihil detrahitur ex eo quòd plures Novi Orbis victorias cœleſti auxilio, vel miraculosè partas dicamus, 2.4.77.
Hiſpanorum diligentia plures Chriſto nationes dedit, quàm omnes aliæ ſimul, 1.16.69.
Hiſpanorum cura effectum eſſe, ut hodie omnibus horis, & locis Deo ſacræ preces fundantur, piè conſiderat, & evidenter probat Thom.Bozius, 1.16.74.
Hiſpanorum opus eſſe videtur, Mauros, & Turcas profligare, & Indos convertere, 1.16.77.
Hiſpanos antiquos tanquam agreſtes, & inhumanos notat Strabo, & Trogus Pompe. & quare? 2.8.45. & 65.
Hiſpanos antiquos humanis victimis in ſacrificijs uti ſolitos plures ſcribunt, 2.14.83.
Hiſpanos milites divitiarum deſiderio in expeditionibus Indicis permoveri, mirandum non eſt, 3.6.16.
Hiſpanos ſaltantes Indi vehementer mirabantur, 2.7.46.
Hiſpanos excuſat Thom. Bozius, & Caliſtus Remirez, quòd aliquando in Indos ſævierint, quoniam ob feritatem eorũ aliter ad Fidem, & meliorem vivendi normam reduci non poterant, 2.16.46.& 49. & 3.5.57.
Hiſpani vel Hiſpaniæ Reges Vide alia in verbo *Reges Hiſpaniæ*.
Hiſtoria mirabilis, & peculiaris D. Iacobi pro Hiſpanis pugnantibus apud Cintiã Novæ Hiſpaniæ oppidum, cùm ab Indis maximopere premerentur, 2.4.50.
Hollandorum claſsis, quæ anno 1624. ad oras Regni Peruani pervenit, quem exitum habuerit? 2.25.85. & de altera anni 1615. 1.8.41.
Hollandorum, & aliorum hæreticorum relationes de rebus à ſuis in provincijs, & navigationibus Indiarum geſtis, cautè legẽdæ ſunt, & quare? 1.8.41.& 2.25.87.
Hollandi falsò ſe victores evaſiſſe in expeditione Limana & Braſilienſi cõfingunt, 2.25.87.
Homerus cur in Hiſpania peregrinatus fuerit? 1.16.23.
Homo dicitur parvus mundus, quia de natura omnium creaturarum mundi participat, & quomodo? 2.17.17.
Homo ob excellentiam mentis, & rationis cæterorum animalium dominus à Deo conſtitutus fuit, 2.7.55.
Homo cætera poteſt nollens, credere nõ niſi volens, proverbialis ſententia Divi Auguſtini, 2.17.12.
Homo hominem vel ſolâ humanitatis ratione iuvare debet, & ad bonum dirigere, 2.13.12 & 85.
Homo ille verè dicitur eſſe humanus, qui alios hoſpirio excipit, ex D. Auguſt. 2.20 56.
Homo homini præſtat, 2.9.5.
Homo non poteſt generari per magiam dæmoniacam, neque ex coitu cum aliquo bruto animali: & hiſtoriæ, quæ contrarium produnt, qualiter accipiendæ, remiſsivè, 1.9.42.
Homini imputari non debet, quã formâ, regione, vel docilitate naſcatur, 2.8.11.
Hominis primi de ortu, & creatione variè Philoſophi ſentiebant, 1.9.1.
Homine ex uno, & eius coniuge quòt liberi procreari poſsint ſpatio 210. annorũ? 1.10.11.
Homines multoties Dei cauſam agunt, dum ſuam ſe agere putant, 2.3.63.
Homines quo pacto ad urbes, & ſociabilem ac politicum vivendi modum reduci cœperint, cum Cicerone & alijs, 2.8.20.
Homines, quantumvis ſylveſtres & monſtroſi, ſi lumen aliquod rationis habent, doceri & excoli poſſunt, 2.8.8.
Homines ad diſſentiendum & variè opinandum faciles ſunt, 2.14.1.& 2.25.52.
Homines barbari, & ignorantes ſemper pueri ſunt, & ut tales tractandi, 2.9.53.
Homines ex natura Soli vel Cœli, ſub quo naſcuntur, animi, & corporis temperiem ut plurimum ſumunt, 2.8.12.
Homines hominibus ex lege naturæ conſulere debent, ex Cicerone, & alijs, 2.13.85.
Homines initio mundi ſylveſtrem vitã egiſſe, & ſermonis uſum non habuiſſe, quidam falsò affirmarunt, 2.8.16.
Homines cur Deus voluerit toti Orbi dominari? 2.10.51.
Homines licèt alicubi multum barbari, ſylveſtres, & corpore deformes reperiantur, ſi tamen habent aliquem intellectũ inter creaturas rationales computari debent, 2.8.4.& 6.
Homines ſumus quodammodo omnium rerum finis, 2.10.52.
Homines barbari, & indocti appellatione hominum digni non videntur, & lignis, ac lapidibus comparantur, 2.7.23. & 25.

Homines omnes ab Adamo originem ducunt, 1.9.2.

Homines beatiſsimè in Novo Orbe vivere poſſent, ſi pecunijs congerendis non inhiarent, 1.7.12.

Homines non ſolo adſpectu, aut formâ, ſed ex ratione potius iudicandi ſunt, quæ eos Deo ſimiles, & aliorum animalium dominos reddit, 2.7.16.

Homines veri reperiuntur, qui ſylvas, & antra habitantes brutis aſsimilantur, ſed rectè instituti, rationales evadunt, 1.10.19.

Homines ſylveſtres, & omnino bruti reperiuntur in aliquibus locis, 1.10.18.

Homines qualiter ſub Noë, & poſt confuſionem linguarum diviſi fuerint? 1.9.9.

Homines non omnia ſimul Iupiter docuit, 1.12.11.

Homines varios colores habêre non eſt ita mirandum, quàm ex Æthiopibus albos naſci, vel è contrario, 1.10.40.

Homines in monte Zantone Indiæ Orientalis, quà vergit ad Orientem naſcuntur albi, quà ad Occidentem nigerrimi, & de quodam homine bicolore, 1.10. 42.

Hominibus quibuſdam natura ſtannum duntaxat infudit ex Platone, 3.7.22.

Hominum immolatio præceptis legi gis naturalis repugnat, 2.12.62.

Hominum monſtroſorum variæ ſpecies connumerantur, 2.8.7.

Hominum per Orbem diſſeminatio magis frequens, & ordinaria terreſtri itinere, aut brevi maris traiecto facta eſt, 1.10.6.

Honduras, & Coſta-Rica provinciæ, 1.6.26.

Honorati Faſsitelli, & alterius Poëtæ carmina, Hiſpanorum avaritiam notantia, 1.16.98.

Hoſpes, qui Columbo Novi Orbis notitiam dedit, cuius nationis fuerit? 1.5.7.

Hoſpites olim ſimul & doctores erant ex Luciano, & alijs, 2.20.47.

Hoſpitalitatis, & promiſcui commercij uſus ſępè in ſacra Pagina commendatur, 2.20. 38.

Hoſpitalitatis, & commerciorum utilitatem & neceſsitatem plures Auctores tractant, qui referuntur, 2.20.44.

Hoſpitalitatis virtutem diffinit, & commendat Clemens Alexandrinus, 2.20.41.

Hoſius Cordubenſis qualiter Imperatorum, & Pontificum poteſtatem diſtinguat? 2.23.48.

Hoſtienſis fuit Divini, & Humani Iuris peritiſsimus, & alia de eius laudibus, & auctoritate, 2. 10. 3.

Hoſtienſis opinio videtur aliquibus in errorem Vvaldenſium incidere, 2.10.57.

Hoſtienſis opinio, quæ infidelibus dominium adimit, debet intelligi de Saracenis 2.11.36.

Hoſtienſis opinio ab Eccleſia recipitur, & practicatur ſecundùm Martam, & alios. 2. 11.2.

Hoſtia, & victima quid ſignificent? & di horum nominum etymologia, 2. 14.86.

Hoſtis ignarus conſilium exequitur Dei. 2. 3.66.

Hoſtes, antiqui omnes alienos, & peregrinos homines appellabant, & reputabãt 2.20.73.

Hoſtes veri non ſunt, quibus ſolemni mo do bellum indictum non eſt, 3.7.85.

Hoſtium terras, aut bona ante victori dividere, imprudentiæ tribui ſolet, 2. 23. 133.

Huaynacapac Peruanorum Imperator à debellãdis quibuſdam Indis abſtinuit, quòd nimis ſpurci, & ſqualidi erant, 2.8.105.

Humanis carnibus veſci Barbarum, & Scythicum eſſe tradit Strabo, 2.12.48.

Humanitatis, & pietatis officium exigit, ut proximis in periculo poſitis etiam invitis auxilium feramus, 2.13.95.

Humanum genus ubi augeri cœpit, & in varias regiones dividi, multi homines ſylveſtrem, & erraticam vitam egerunt, 2. 8. 19.

Humanum genus imperijs regi debet, 2. 9.66.

Humanum genus ſemper dilationi, & propagationi ſtuduit, & qualiter paulatim omnes Orbis Regiones, & inſulas etiam longè poſitas occuparit, 1.10.13.

Hunni, & Gothi in alio veluti Orbe ignoto habitare dicebantur, 1.12.92.

Hyporborei, & Riphæi montes ubi ſint? & unde dicantur? 1.12.60. & 62.

I

Iacob ſapientiæ meritò prælatus fuit fratri ſeniori, 2.7.60.

D. Iacobus Hiſpanorum Patronus multoties proeis contra Mauros pugnare viſus eſt, 2.4.48.

D. Iacobus ſæpiſsimè Hiſpanorum partes defendere viſus eſt in bellis, quę cum Indis Novi Orbis, & etiam cum Orientalibus habuerunt, & ideò in illis Regioni-

bus religioſiſsimè veneratur, 2.4.49.
D. Iacobum Hiberniam adiiſſe, & in ea prædicaſſe narratur, 1.14.36.
D. Iacobi Apoſtoli adventus, & prædicatio Hiſpaniæ,licèt ab aliquibus malè negetur, à plurimis alijs rectè defenditur, qui recenſentur, 1.14.34.
P. Iacobi Gordoni, verba de occiſione Regis Galliç Henrici III. 2.14.51.
Iacobi Pontani ſcrupulus ineptus reijcitur, 1.4.56.
Iacobi Chriſtopolitani opinio reijcitur, 1.14.82.
Iacobi Mainoldi verba de pleno dominio Indiarum recenſentur, lib.2. cap.24. num.20.
Iamaica inſula deſcribitur, 1.6.11.
Iani Boiſſardi carmina de laudibus converſionis Novi Orbis, 1 16.71.
Iani Templum clauſum fuit tempore Nativitatis Chriſti, quod non niſi in ſumma pace claudi ſolebat, 2.17.81.
Iapheti filios, inſularum incolas fuiſſe, quo ſenſu in Sacra Scriptura dicatur? 1.9.16.
Iaponenſium inſulæ Chriſti cultum agnoſcunt, & legationes varias ad Romanos Pontifices mittiunt, 1.15.50.
Iava maioris & minoris, & Iaponij ſive Iaponis mentio fieri videtur ab Iſaia, 1.15.49.
Iberi, Cantabri, & Gallæci quibus olim moribus fuerint? 2.8.47.
Idola plura Chriſti adventu corruerunt, & ob mutuerunt, 2.13.36.
Idolum Moloch, & Baal quale? & alia plurima, quæ Hebræi coluerunt,eis humano ſanguine litantes, 2.14.75.
Idolum unde dictum? 2.12.115.
Idololatra omnis, Hæreticus eſt cenſendus, 2.12.113.
Idololatras qui punientes laudantur, de ſubditis intelligendi ſunt, 2.14.119.
Idololatria maius crimen eſt, quàm Blaſphemia, 2.13.39.
Idololatria excæcavit maxima ex parte Indorum ingenia,ſicut & aliorum, qui eam ſecuti ſunt,2.8.89.
Idololatria appellatur à Iob iniquitas maxima, & de alijs varijs nominibus, quibus in eam invehitur ſacra Pagina, 2.12.119.
Idololatria continet odium Dei,& blaſphemiam, & eſt gravior infidelitate, 2.12.116.
Idololatria ſemel extincta,an iterum ſub finem mundi reditura? 2.12.118.
Idololatriam compeſcere quilibet tenetur, ſi id facere poſsit, 2.13.22.
Idololatriam qui extirparunt, Reges plurimum laudantur in ſacra Pagina, 2.13.26.
Idololatriæ in Sacra Scriptura punitæ exempla, quatenus imitanda ſint? 2.14.112.
Idololatriæ ſcelus ſemper Deo valdè invenſum, & multis ſupplicijs punitum fuit: & plurima alia de eius nomine,differentijs & effectibus remiſsivè, 2.12.109.
Idololatriæ vanitas hebetudinem mẽtis ſignificat, 2.12.108.
Idololatriæ crimen ignorantiã non excuſatur,2.12.114.
Idololatriæ ad flagitium obſtupeſcunt Cœli, & portæ eius deſolantur, 2.12.110.
Idololatræ, & Pagani nullam unquam habuerunt iuriſdictionem,2.10.7.
Idololatræ per ignorantiam non excuſantur,2.13.77.
Iectan ſecundùm Montanum nomen dedit Provinciæ Iucatan, 1.13.12.
Iectan, aut Iobab, & Ophir ad Provincias Novi Orbis nunquam pervenerunt, 1.13.55.
Iephte factum dum propriam filiam ex voto immolavit, an & qualiter à peccato excuſetur? 2.12.81.
Ieremia locus cap.22. verſ.3. de Regno Ieconiæ loquens,perpenditur, 2.23.26. & 32.
Ieremiæ verba cap.6. & 18. expenduntur, 2.2.46.
Ieremiæ vaticinium cap.1: *Ecce conſtitui te,&c.* de Pontifice Romano omnes Patres accipiunt, & eius interpretatio, 2.23.114.
Ieremiæ verba lamentat.5. ad Indorum ærumnas accommodantur,3.8.16.
Ieroboan peccavit avertendo populum à Roboan,quamvis Deus id præordinavit, 2.6.4.
Ieruſalem deſtructio quo tempore contigit? 1.14.13.
Ieroſolymis iuxta templum, effœminatorum ædiculæ ſtructæ fuerunt,2.14.56.
S.Ignatius Martyr quid ſenſerit de unitate Eccleſiæ Catholicæ? 1.14.49.
B. Ignatius qualiter Pontificis poteſtatem cæteris præferat, 2.23.82.
B. Ignatius à Loyola plura pie, & doctè notavit de utraque poteſtate Pontificis in epiſtola ad Regem Abyſsinorum, 2.23.123.

B.

B. Ignatij à Loyola eximius zelus conuerſionis Indorum Orientalium, & piſſimæ litteræ, quas ſuper hoc ad Abyſsinorũ Regem ſcripſit, 1.3.59.

B. Ignatium à Loyola, & eius Societatem videtur Deus contra Lutherum, & eius ſequaces præparaſſe, 1.16.84.

Ignorantia iuris dubij excuſat, ubi diligens & ſtudioſa eius inquiſitio præceſsit, 3.1.47.

Ignorantia inuincibilis non admittitur in puris, ac primis præceptis naturalibus, & eorum complexionum, 2.15.71.

Ignorantiâ non videntur excuſari poſſe Indi, qui contra legem naturæ peccarunt, 2.13.67.

Ignorantia aliqua inuincibilis iuris naturalis dari poteſt, 2.14.40.

Ignorantia inuincibilis an poſsit admitti in iis, quæ fidei ſunt, 2.10.78.

Ignorantes ſecundùm Platonem, & Ariſtotelem ſequi debent, & prudentes ducere, ac dominari, 3.19.9.

Ignoto Deo Ara ab Athenienſibus, & Romanis erecta, & quare? 2.14.41.

Imaginum Sacrarum uſum improbant Sectarij contra quos plurimi ex Catholicis ſcripſerunt, 2.14.69.

Imbrem, & alia bona miraculosè conſequuntur aliqui Religioſi viri in Noua Hiſpania per inuocationem Sanctæ Crucis, 2.9.12.

Imilcis uxor Annibalis qualiter queratur de ſacrificio filij ſui apud Silium Italicum, 2.19.16.

Immunitate Eccleſiaſticâ gaudet, qui in aëre ſupra cœmeterium ex feneſtra pendens, apprehenſus eſt, 3.9.44.

Imperator ſecundùm Senecam omnia habet in Imperio, in patrimonio propria, 2.21.67.

Imperatoriæ conceſsionis titulus ad iuſtificandam Indiarum acquiſitionem à quibuſdam expenditur, 2.21.1.

Imperator Carolus V. fuit ſimul Hiſpaniæ Rex, & qualiter Indiarum acquiſitionem probaſſe, & confirmaſſe videatur, 2.21.2.

Imperator qui Eccleſiæ Romanæ non præſtat auxilium, eſt periurus, & ſchiſmaticus, 3.1.38.

Imperator non poteſt diſponere de bonis ſubditorum, niſi ex magna cauſa, & cum congrua ſatisfactione, 2.21.66.

Imperator Romanus ſecundùm veriorem, & receptiorem ſententiam de rebus, & Regnis infidelium diſponere non poteſt, 2.21.38.

Imperator Romanus an habeat poteſtatem diſponendi de bonis, & prouincijs infidelium, 2.21.14.38. & 60.

Imperator Romanus in multis iuribus totius mundi Dominus dicitur, 2.21.28.

Imperator Romanus nunquam fuit totius Orbis Dominus, & hoc multis ipſorũ Imperatorum legibus comprobari, 2.21.43.

Imperatoris poteſtatem circa terras & prouincias infidelium concedendas Abbas, & alij pleniorem quàm Pontificis, faciunt, 2.21.57.

Imperatoris Romani auctoritas, & iuriſdictio, quamuis maxima ſit, non extenditur ultra terras Imperij, 2.21.30.

Imperatorem Romanum de terris, & prouincijs infidelium diſponere poſſe, ex quibus, & à quibus probetur, 2.21.32. & 34.

Imperatorem eſſe mundi Dominum iura, & Auctores qui dicunt, qualiter intelligi debeant? 2.21.49.

Imperatorem eſſe Dominum rerum ſingularium, ubilibet exiſtentium Hoſtienſ. & alij opinantur, 2.21.35.

Imperatorem Solem mundi, rerum omnium Dominum, caput, & fontem, & diſpenſatorem omnium Regnorum, & dignitatum quidam eſſe dicunt, & quòd totum Orbem habeat pro territorio, 2.21.37.

Imperatorem non eſſe Orbis Dominum affirmare contra Euangelium, & fortè hæreticum eſſe, Bart. & alij dixerunt, 2.21.31.

Imperatores coronantur à Romano Pontifice, & ei peculiare iuramentum præſtare tenentur, 3.1.87.

Imperatores, & Principes ſeculares dedignari non debent Pontifici ſubijci, 2.22.50.

Imperatores Romani ſuperbè ſe Deos, & Dominos Orbis appellari faciebant, & diuinos honores uſurpabant, 2.21.53.

Imperatorum & Regum exempla plura, qui Romanæ Eccleſiæ maximam reuerentiam, & obedientiam habuerunt, remiſsiuè, 2.22.32.

Imperatorum, & Regum poteſtas, & iuriſdictio, quantumuis ampla, & abſoluta ſit, non extenditur ad nõ ſubditos, 2.21.64.

Imperatorum antiqua conſuetudo fuit aliquas columnas, vel alia monumenta erigere in extremis locis ad quæ peruueniſſent, 1.11.56.

Imperialis fortuna omnes alias ſupereminet, 2.21.20.

Imperia, & Regna temporalia ab Eccleſia non pendere plures affirmant, 2.22.7.

Imperia ad tyrannos, crudeles, & impios aliquando Deus transferre ſolet, in punitionem peccatorum, 2.11.14. & 18.

Imperia, & Regna diverſa commodius per diverſos Principes, quàm per unum gubernantur, 2.21.42.

Imperia, & Regna mundi ferè omnia bello parta ſunt, 2.6.43.

Imperia, & Regna etiam per vim aut tyrannidem parta, curſu temporis & voluntario populorum conſenſu confirmantur, 3.5.36.

Imperia, & dominia illa tantùm legitima ſunt, quę à Deo dantur, vel ab Eccleſia confirmantur, 2.11.11.

Imperia non magis ſtare, vel augeri poſſunt ſine Religione, quàm homines ſine uxorum conſorcio, 1.16.92.

Imperij, & iuriſdictionis propriæ terminos excedere etiam charitatis, aut pietatis ratione non licet, 2.14.13.

Imperij Hiſpani Monarchia verè pertingit terminos Solis Orientis, & Occidentis, & excedit diſtantiam, quæ eſt inter Cœlum & Terram, 1.16.56.

Imperium quandò licitè auferri poſsit infidelibus ob defenſionem innocentium debellatis? 2.15.24.

Imperium poteſt Summus Pontifex, ſi velit, de Germanis ad Hiſpanos transferre, 2.22.21.

Imperium ut inter animalia valentioribus, & robuſtioribus ſui generis datur, ita etiam inter homines, victores & potentiores victis imperare debere, quidam docuerunt, 2.6.47.

Imperiorum, & Regnorum mutationes, & caſus, qui Lunæ, & Stellis tribuunt, graviter errant, 2.2.17.

Impoſsibile fuiſſe oſtenditur, Hiſpanos tot, ac tam fœlices victorias in Novo Orbe habuiſſe, niſi Divinâ voluntate, & miraculoſis auxilijs iuvarentur, 2.4.60.

Impoſtura plures fiunt ſub prætextu antiquitatis, 1.12.106.

Improbis, & Barbaris hominibus melius eſt ſervire, quàm dominari, ex D. Auguſt. 2.7.65.

Impulſus inſpirationis Divinæ ſive revelationis magna eſt vis, & de plurimis auctoribus, qui hoc latiſsimè tractant, 2.3.2.

Inca Yupanqui, cur Chilenſes ſubigere ſuo imperio deſierit, 2.8.106.

Incognitus auctor Maris liberi argumento Menchacæ nimis exſultat, 3.3.12.

Incrementa regulariter habere non ſolent, quæ illicitè incipiunt, 3.4.99.

Inda quædam, quia peccata gravia in cōfeſsione celaverat, graviter à dæmone vexata, & afflicta fuit, 2.5.44.

India quæ ab Abdia dicitur prima, eſt eadem quæ citerior, & quid contineat? 1.1.51.

India dicitur utraque Æthiopia Aſiana, & Africana, 1.1.49.

India etiam vocatur Ægyptus ſuperior, & cur? 1.1.48.

Indiam vocat Curtius omnem terram, quam alluit mare Rubrum, 1.1.47.

India verſus Ætiopiam eſt illa quæ citerior dici ſolet, & quid comprehendat? 1.1.45.

India Citerior dicitur, etiam fortunata & beata, & Æthiopiæ adhęrens, 1.1.53.

India quam Abdias Babylonius tertiam vocat, eſt eadem, quæ alijs ulterior, ſive extra Gangem dicitur, 1.1.60.

India ulterior eſt pars extrema mundi, & ideò dicitur finem facere, & Indico Oceano claudi, 1.1.62.

India ulterior cur dicatur Abdiæ tenebrarum regionem gerere, 1.1.65.

India iacet in Aſia, & in ſacris Litteris dicitur Evilath, & cur? 1.1.27.

India dicitur Regio Orientalis Aſiæ ab Indo fluminæ, quod eam alluit, vel ab Indo atnepote Noë, 1.1.28.

India intra Gangem per Septentrionalem partem non multum diſtat à Medis, 1.1.55.

India quæ Abdiæ dicitur ſecunda, eſt illa quæ alijs dicitur interior, ſive intra Gangem, & eius ſitus, 1.1.54.

Indiæ diviſio tradita ab Abdia Babylonio defenditur, & latè exponitur, 1.1.42.

Indiæ ulterioris ſive extra Gangem Geographia, & quod ampliſsimum Sinarum Regnum complectitur, 1.1.61.

Indiæ quæ dicuntur *del Poniente* quales, 1.6.62.

India Aſiæ cur dicatur Orientalis? & de eius ſitu, & Geographia, 1.1.31.

India Orientalis tota dicitur ab aliquibus magna Ætiopia, & cur? 1.1.50.

India Orientalis eſt terrarum principiū, & dextera mundi manus, 1.2.6.

Indiam Orientalem novo, & obſcuro mo-

modo dividit Abdias Babylonius, 1.1.37.

Indiam Orientalem fuiſſe olim coniunctam Occidentali, Auctor quidam ſcribit, 1.10.32.

Indiæ Orientalis commercium, & negoriatio ſemper fuit quæſtuoſa, 1.3.52.

Indiæ Orientalis diviſio à Paulo Veneto tradita reprobatur, 1.1.35.

Indiæ Orientalis magnitudo immenſa, pluribus demonſtratur, 1.1.32.

Indiæ Orientalis divitiæ admirabiles, 1.3.53.

Indiæ Orientales olim cognitæ, & à quibus luſtratæ, 1.2.16. & 29.

Indiæ Orientalis fœlicitas, & plura in ca naturæ miracula ex Plinio, Iſidoro & alijs, 1.2.4.

Indiæ Orientalis monſtra, quæ à Plinio & alijs recenſentur, fabuloſa ſunt? 1.2.7.

Indiæ Orientales trahunt originem ab Ophir, & Hevila, & ſunt ditiſsimæ, 1.13.32.

Indiæ Orientales non ſatis antiquis cognitæ, 1.3.1.

Indiæ Orientalis diviſio varia reperitur apud Auctores, 1.1.33.

Indiæ Orientalis titulum Regibus Luſitaniæ ex Divina approbatione, & quaſi cõceſsione competere docet Pater Rebellus, & idem procedit in Occidentalibus, 2.2.40.

Indiarum Orientalium divitiæ, & excellentiæ, & Auctores, qui de eis agunt, 1.2.3.

Indiarum Orientalium navigatio à quibus olim tentata? 1.2.27.

India Occidentalis ſecundùm Ortelium potius debuit dici Amazonia, vel Orelania, 1.4.3.

Indiæ Occidentales cur ita dictæ? 1.4.1.

Indiæ Occidentales vocantur ab aliquibus Orbis Carolinus, & quare? 1.4.41.

Indiæ Occidentales Hiſpaniæ Regibus utiliſsimæ, 1.5.17.

Indiæ Occidentalis expeditiones fieri cœperunt à Regibus Catholicis poſt Maurorum ex tota Hiſpania expulſionem, 1.16.78.

Indiæ Occientales ſi hodie à Regibus noſtris relinquerentur, aut reſtituerentur, multa damna, & abſurda reſultarent, 3.5.35.

Indiarum Occidentalium ſuper iuſta retentione amplius iam diſputare non licet, 3.2.43.

Indiarum Occidentalium iuſta retentio pluribus titulis confirmatur, 3.4.1.

Indiarum Occidentalium miſsio, detectio, & converſio à Deo eſſe probatur, ex dęmonum, & idolorum expulſione & ruina, 2.4.82.

Indiarum Occidentalium acquiſitionis diſputatio multis difficilis viſa eſt, 2.1.5.

Indiarum Occidentaliũ provincias Regno Caſtellæ, & Legionis annexas eſſe debere, & ab eo nullo tempore ſeparandas pluribus ſchedulis, & proviſionibus declaravit, & promiſit Imperator Carolus V. 2.21.5.

Indias Occidentales vocavit Columbus provincias à ſe repertas, ut earum divitias ſignificaret, 1.4.4.

Indias Occidentales aliqui Athlanticâ vocant, 1.4.13.

IndiarumOccidentaliumVide plura alia in verbo *Orbis novus*, & verb. *Novus Orbis*, & verb. *America.*

Indicas mulieres àprinos dentes habêre, & centum vicibus parere quidam referunt, 1.2.9.

Indi Mexicani quibus picturis pro litteris uterentur? & plura de eorum artibus, & ingenio, 2.8.70.

Indi Occidentales à Tubali, & Hiſpanis originem ducunt, ſecundùm Maluend. 1.9.57.

Indi in Novo Orbe reperti, unde originem ducant? difficilis quæſtio, 1.9.15. & 19.

Indi nil niſi ſomnia, & fabulas meras narrant de ſua origine, & propagatione, & earum plures referuntur, 1.9.21.

Indi Novi Orbis maximè perterriti ſunt ad primum Hiſpanorum adventum, & Fidel inter eos promulgationem, 1.15.61.

Indi Orientales, & Occidentales ad Fidem converſi Deo valdè grati, & multis benedictionibus repleti ſunt: 1.15.62.

Indiæ Orientales longævi, & de quodam noſtri temporis, qui 335. annos exceſsit, 1.2.10.

Indi Occidentales in omnibus ferè ſimiles ſunt Orientalibus, 1.10.33.

Indi Orientales poſſunt procedere ex filijs Sem, aut Iaphet, & etiam ex filijs Cham, ſecundùm Torniellum, 1.10.34.

Indi cur non ſint ita nigri, & criſpi ſicut Æthiopes? 1.10.44.

Indi Orientales, & Occidentales quem colorem communiter habeant? 1.10.37. & 52.

Indi innumeri breviſsimo tempore Fi-

dem,

dem, & Baptiſmum receperunt Mexici, & in alijs Novi Orbis provincijs, 2. 4.20.

Indi Occidentales nullas litteras habuerunt, & quibus modis, & nodis hiſtorias ſuas conſervarent, & annos computarent? 1.9.31.

Indi Occidentales an ſervi capientium effici poſſent? olim dubitatum fuit, 3.7.1.

Indi Occidentales, exceptis Mexicanis, rarò ſervitute bello captorum utebantur, 3.7.96. & 103.

Indi barbas ſibi expilabant, corpora pingebant, ægrotos deſerebant, & ab humanis, & politicis moribus abhorrebant, 2. 7. 40.

Indi omnes Occidentales ut plurimùm antropophagi erant, etiam Mexicani, Braſilienſes, & Peruani, 2.12.38. & 39.

Indi rebelles, apoſtatæ, vel ſe ipſos voluntariè vendentes ſervi fieri poſſunt, 3. 7. 26. & 60.

Indi Rebelles, Caribes, Canibales, & alij nimis efferati, etſi aliquando ſervi effici iuſsi fuerint, poſteà tamen hoc abrogatum fuit, & quare? 3.7.59. & 61.

Indi inter alia duriſsima, quæ a ſuis Regibus patiebantur ſervilibus ſemper, & laborioſis operibus exerceri ſolebant, ne uſquam requieſcere poſſent, 2.16 6.

Indi adeò erant dediti ſodomiæ, ut pediconis imaginem pro amuleto geſtarent, 2.12.30.

Indi Peruani falsi ſunt ob tyrannidem Atahualpæ ſe à Deo ſub iugum Hiſpanorum miſſos, 2.12.21.

Indi omnes plurima, & fœdiſsima peccata contra legem naturalem committebãt, 2.12.23.

Indi omnes nunquam aut rarò eâ intentione, aut iuſtificatione debellati ſunt, ut ſervi effici potuerint, 3.7.72.

Indi rebelles quo pacto compeſcendi & puniendi ſint? 3.7.73.

Indi etiam ob defenſionem innocentũ, quos in ſacrificijs immolabant, debellari poſſe non videntur, & quare? 2.14.70.

Indi inſulæ Hiſpaniolæ, & Cubæ, & alij ob ruditatem, & memoriæ defectum nihil, aut parum in diſciplina Eccleſiaſtica proficiebant, 2.7.36.

Indi qui nunc ſunt, fortunatiores antiquis dici poſſunt, 2.7.67.

Indi ex doctrina Ioan. Maioris & aliorum, prius comprimendi ſunt, ut fides inter eos ſeminari poſsit, 2.16.2.

Indi inſulæ Hiſpaniolæ habuerunt notabile oraculum de Hiſpanorum adventu, 2.2.49.

Indi ex bellis ſine licentia Principis illatis, non magis ſervi effici potuerunt, quàm ſi à Pyratis vel latronibus caperentur, 3.7. 80.

Indi alieno Orbe reperti, non pertinent ad Pomponij reſponſum, 3.7.88.

Indi, & AEthiopes quales, & quando ſervi effici potuerint? 3.7. 94.

Indi etiam ſi venditi dicantur ab alijs Indis, qui eos bello ceperunt, vel quia ipſi ſe vendiderint, ſervi eſſe nõ poſſunt, 3.7.104.

Indi ad ſuam converſionem non tam indigent miraculis, quàm bonis, & prudentibus Prædicatoribus, 2.3.50.

Indi Novi Orbis, & reliqua animalia, quæ in eo reperta ſunt, ad eum pervenire potuerunt terreſtri, vel brevi navali itinere, & quomodo? 1.10.3.

Indi Novi Orbis quo ſenſu dici potuerunt ab Iſaîa, convulſi, dilacerati, conculcati, terribiles, & expectantes, 1.15.27.

Indi Occidentales cur minores fructus fecerint in Fide, quàm aliæ nationes, quibus olim annuntiatum fuit Evangelium? 1. 15. 38.

Indi anteà Barbari, & efferi, hodie Hiſpanorum curâ, Religione, & bonis moribus atque artibus admodum pollent, 2. 7. 77.

Indi etiam ſub proprijs Regibus conſtituti, ab illorum imperio eximi potuerunt, 2.7.84.

Indi ſi poſt Chriſtianam Religionem ſuſceptam graviùs opprimantur, eius ſuavitatem non credent, 3.8.9.

Indi, ſuppoſito quòd naturâ ſervi eſſent, iuſtè ſuis imperijs, & bonis ſpoliari poſſe videntur, 2.7.80.

Indi Occidentales ut plurimùm Barbari, ſylveſtres, & belluis ferè ſimiles erant, 2. 7.27.

Indi plures in montibus, & ſpeluncis ſe abdebant, ne ad Chriſti doctrinam ſuaderentur, 2.7.37.

Indi hodie peiori conditione eſſe videntur, quàm Iudæi olim in AEgypti captivitate, 3.8.11.

Indi Novi Orbis ſi fortè olim lucem aliquam Evangelij habuerunt, eam prorſus ſuis vitijs, vel barbarie obſcurarunt, 1.14. 95.

Indi brevi tempore valdè diminuti repetiuntur, & quid cum Daniele, & D. Paulo de ſuis miſerijs dicere poſsint? 3.8.15.

In-

Indi qualiter humanas carnes condirēt, & aſſervarent, & mirabantur quòd eis non veſceremur, 2.12.37.

Indi videntur damnum pari ex eo quòd alij præter Hiſpanos ad eos accedere prohibentur, 2.25.41.

Indi ſi fortè inveniſſent, & occupaſſent terras ab Hiſpanis anteà poſſeſſas, earum domini non efficerentur, 2.6.65.

Indi cuiuſdam notabilis, & miraculoſa hiſtoria & converſio, qui in faciē Crucifixi imaginis expuere auſus fuit, 2.5.30.

Indi multò antè quàm Hiſpani provincias Novi Orbis invenerunt, & occuparūt, ac per conſequens veri illarum domini effecti videntur, 2.6.64.

Indi aliqui reperti ſunt, qui ultrà quinq; numerare neſciebant, 2.7.32.

Indi ante adventum Hiſpanorum omnino infideles erant, 2.10.1.

Indi plures ex fœlicitate, & proſperitate Hiſpanorum in bellis; Deum verum pro illis ſtare agnoverunt, 2.4.75.

Indi cuiuſdam Mexicani Baptiſmus, & qualiter eius ſuſceptione fuerit à dæmonis unguibus liberatus? 2.5.39.

Indi rebelles, vel apoſtatæ efficiuntur de dominio Papæ, aut Principis qui eorum converſioni intendit, 3.4.3.

Indi ſi, ut oportet, in fide inſtruantur, fortè non minores fructus quàm Hiſpani præſtabunt, 2.8.68.

Indi, & alij infideles an poſsint debellari ob tyrannidem, idololatriam, & peccata contra naturam? 2.12.1.

Indi qui hodie dicuntur Occidentales quomodo olim appellarentur? 1.4.2.

Indi, & alij infideles non videntur iuſtè debellari poſſe ob eſum carnium humanarum, & alia peccata contra naturam, 2. 14. 52.

Indi Novæ Hiſpaniæ exoſum habuerunt nomen Chriſtianorum propter damna, quæ ab aliquibus eorum acceperant, 2. 17.71.

Indi nulli in Novo Orbe reperti ſunt; qui omnino lumine rationis careant, aut monſtroſas formas habeant, 2.9.2.

Indi iuvari, & à ſuis miſerijs, & peccatis erui debuerunt, quamvis noſtrum auxilium non peterent, & ſuâ ſorte contenti viverent, 2. 13. 89. & 92.

Indi nullo modo belluarum numero haberi debent, 2 9.1.

Indi non potuerunt tyrannidi cruentis ſacrificijs, & alijs damnis, quæ olim patiebantur, conſentire, 1. 13.93.

Indi quamvis extranei, & remoti ad cognitionem veri Dei; & obſervantiam legis naturalis ab Hiſpanis perduci debuerunt, 2.13.80.

Indi non Solem tantùm, & Stellas, ſed viliſsima quæque & ſpurciſsima animalia, & dæmonem ſub varijs, & horrendis formis ſibi apparentem adorabant, 2.12.102.

Indi iam ferre non valebant cruenta ſacrificia, quæ à ſuis Regibus, & Sacerdotibus patrio more fiebant, & ideò fidem noſtram facilius receperunt, 2. 12. 94.

Indi omnino Barbari, & efferati iuſtè coërceri, & imperio privari poſſūt, 2.9.64.

Indi in confeſsionibus Sacramentalibus & alijs ad Dei cultum pertinentibus qualiter ſe habeant? 2.8.71.

Indi maiores, quò magis feri, & vitioſi ſunt, eò magis ad Fidem ſauderi debent, 2.8.64.

Indi Mexicani, & alij quàm faciles ſint ad Fidem audiendam; & recipiendam? 2. 8.75.

Indi non videntur iuſtè debellari poſſe ex cauſa defenſionis, vindicationis, aut punitionis, 2.14.5.

Indi Occidentales ad tres claſſes optimè, ubi de eorum capacitate agitur, rediguntur a Ioſeph Acoſta, & alijs, 2.9.8.

Indi poſſunt dicere multis ex noſtris illud Iob, cap. 15: *Ergo vos eſtis ſoli homines, &c*, 2.8.54.

Indi alij ab alijs in plurimis, & plurimū differunt, 2.9.4.

Indi navigia Hiſpanorum valde mirari ſunt, 2.7.42.

Indi tertiæ claſsis illi vocantur, qui ſylveſtrem & omnino feram, & barbaram vitam agebant, quorum plures nationes recenſentur, 2.9.11.

Indi voluntate ſuâ Regum Hiſpaniæ dominium admiſiſſe videntur, 3.4.33.

Indi etiam illi qui magis politici reperti ſunt, noſtrorum comparatione eo tempore barbari appellari potuerunt, 2.9.3.

Indi ſecundæ claſsis vocari poſſunt Mexicani, Peruani, & alij ex provincijs Novæ Hiſpaniæ, 2.9.10.

Indi ſemel converſi, ſuæ gubernationi relinqui non debent, & quare? 3.5.4.

Indi Zeilani Simiæ dentem adorant, 2. 14.107.

Indi ſi puniri poſſunt pro peccatis contra naturam commiſsis, pro omnibus puniri poſſe videntur, 2.14.31.

Indi ſecundæ claſsis ob ſolam barbariem

non poſſunt debellari, & ſpoliari, 2.9.16.

Indi plurimi proprios filios, aut parentes epulantur, 2.12.41.

Indi ſi ſuæ poteſtati ac gubernationi relinquantur, facilè in Apoſtaſiam, & antiquum crimen prolabentur, 3.5.7.

Indi primæ claſsis prætextu ſui Barbariſmi licitè debellari non poſſunt, 2.9.13.

Indi cuiuſdam miraculoſa ultio, quòd in Templo Chriſtianorum cum uxore rem habuit, 2.5 29.

Indi filios procreabant, & incraſſabant, ut poſteà illis veſcerentur, 2.12.42.

Indi Mexicani, & Peruani compti, & politici erant, 2.8.104.

Indi nullâ ignorantiâ excuſari poſſunt, ſi prædicatores & legatos ad ſe pacificè miſſos interficiant, 2.20.32.

Indi non poſſunt congruëter in fide edoceri, ſi diverſarum nationum gentes hoc miniſterio fungerentur, 2.25.53.

Indi, & alij infideles Chriſti fidem odio habebunt & blaſphemabunt, & apoſtatabunt: ſi violenter prædicetur, & introducatur, 2.17.70.

Indi qualiter ſe erga ſenes, & ægrotos haberent? 2.12. 40.

Indi, quantumvis Barbari, non ſunt obliti à Deo, qui æqualiter omnium Pater, & Redemptor eſt, 2.8.82.

Indi Novi Orbis an procedant ab Iſſachar quinto filio Iacob? 1.9.76.

Indi cuiuſdam immolati mirabilis caſus, 2.12.96.

Indi qui ob eam tantùm cauſam baptiſmum recipiunt, ut ſuis Regibus placeant, vel eos imitentur, an ſint verè Chriſtiani? 2.18.60.

Indi omnes Occidentales ſummoperè idololatriæ dediti erant, 2.12.101.

Indi Ordẽtales olim in Germaniam naufragio delati, 1.2.28.

Indi Orientales Ieroſolymis convenerunt in Pentecoſthe, 1.2.25.

Indi Orientales Romam olim venerunt, & umbras ſuas mirabantur, 1.2.26.

Indi quamplures non adeò timidi, & inermes erant, ut quidam generaliter tradunt, 2.4.65.

Indi Orientales nunquam bellum alijs moverunt, & rarò ſuſceperunt, 1.3.14.

Indi, noſtrorum comparatione, puſillanimes ſunt, 2.4.63.

Indi ſeptem Occidentales, in portatili cymba tempeſtate in Galliam delati, & eorum deſcriptio, 1.5.13.

Indi Novi Orbis, ſecundùm plures, procedunt ex incolis inſulæ Atlanticæ, quod reijcitur, licèt valdè probetur à Iuſto Lipſio, 1.9.56.

Indis ob plures cauſas potuit bellum legitimè inferri, 3.4.2.& 13.

Indis Chiriguanenſibus legitimè bellum inferri poteſt, ſecundùm Matienz. & quare? 3.4.6.

Indis ipſis multa & inſignia commoda attulit Novi Orbis detectio ab Hiſpanis facta, 1.16.40.

Indis quantumvis barbaris non denegavit Deus lumen rationis naturalis, 2.13.69.

Indis cum Chilenſibus nihil per blanditiem profecit P. Ludovicus Valdivia, 3.4.11.

Indis, quæ imputantur ſcelera, aliæ plures nationes commiſerunt, quæ tamen ob ea debellatæ non leguntur, 2.14.53.

Indis tertiæ claſsis, hoc eſt omnino Barbaris, & ſylveſtribus, omnimoda coactio, iuriſdictio, & gubernatio Regibus Catholicis competit, 2.9.24.

Indis ob fidem recipiendam, vel ex alijs cauſis, quæ gravißimæ, & urgentiſsimæ nõ eſſent, nunquam Reges noſtri iniurias fieri permiſerunt, 2.18.18.

Indis ſuccenſeri non poteſt, quòd primo adſpectu Hiſpanos, & eorum equos, navigia, litteras, & alia inventa mirati ſunt, 2.8.92.

Indis gravißima damna inferunt, & intulerunt, qui eos eſſe incapaces affirmant, 2.8.62.

Indis Novi Orbis nullatenus fuiſſe anuũtiatum Evangelium uſque ad Hiſpanorum adventum plurimi tradunt, quorum dicta recenſentur, 1.14.73.

Indis ſi ob barbaram & ſylveſtrem vitã bellum inferre liceret, idem licuiſſe dicendum eſſet in alijs plurimis nationibus, quæ olim non minus barbaræ fuerunt, 2.8. 15.

Indorum Orientalium ſervitus, aut libertas non ex Regni Caſtellæ, ſed Luſitaniæ legibus & ordinationibus iudicanda videtur, 3.7.14.

Indorum tyranni rarò in ſuis imperijs conſenuerunt, 2.12.20.

Indorum omnium hiſtoriæ antiquæ parum fidei habère poſſunt, 1.9.32.

Indorum, & aliorum infidelium converſio, ſi more, & modo Apoſtolico fieri poteſt, abſque dubio utilior, & laudabilior erit, 2.18.1.

Indorum Occidentalium barbaries, feritas, & ruſticitas teſtimonijs plurimorum Auctorum comprobatur, 2.7.28.

Indorum traditiones in rebus antiquis parum fidei habêre debent, & quare? 1.14.92.

Indorum converſionem quàm appoſitè, & opportunè Deus ordinavit tempore Regum Catholicorum, 2.3.28.

Indorum de litteris, & ſcriptura Hiſpanorum admiratio, & iudicium, 2.7.45.

Indorum Novi Orbis ita facilis, & brevis ad Fidem converſio, vicem obtinet plurimorum miraculorum, ex Balthaſ. Chavaſio, & alijs, 2.4.17.

Indorum de origine nihil certi affirmari poteſt, & quòd multis modis initium habêre potuerunt, 1.10.1.

Indorum eximiam, & inſuperabilē barbariem, ac feritatem, & alia plurima animi, & corporis vitia coram Imper. Carolo V. Epiſcopus Darienis Fr. Thom. Ortizius, & alij vehementer exaggerarunt, 2.7.39.

Indorum mores, & proprietates, & in quibus Iudæis ſimiles ſint, 1.9.69.

Indorum ſimplicitas & barbaries multū aliquando Hiſpanis profuit, 2.7.47.

Indorum barbarie, & feritate ſuppoſitâ, iuſtum, & ipſis valde utile fuit, Hiſpanorum imperio gubernari, 2.7.66. & 79.

Indorum pro ſalute, & conſervatione quæ ſtatuuntur, eis plerumque nociva eſſe ſolent, quod eorū peccatis aliquì tribuunt, 3.6 68.

Indorum ſecundæ claſsis barbaries, & ſtatus exegit, ut plantatâ inter eos fide Reges noſtri ſupremam eorum gubernationē acciperent, 2.9.19.

Indorum plurimi non ob ſævitiam Hiſpanorum, ſed peſtiferis morbis, & alijs varijs cauſis perierunt, 3.6.63.

Indorum Sanctæ Crucis de la Sierra miraculoſa converſio, 2.5.24.

Indorum vitia, & ſcelera ſummatim congeruntur, verbis Patris Ioſephi Acoſtæ, 2.13.1.

Indorum, & Hiſpanorum Reſpublica hodie una eſt, & mutuò ſe iuvat, 3.5.25.

Indorum Novi Orbis converſio mediâ quadam viâ curanda fuit, 2.19.3.

Indorum ob maximas, & inveteratas iniquitates, & ut via aperiretur Evangelio, Deus Hiſpanorum victorias, & dominationem diſpoſuit, 2.13.66.

Indorum ſacrificia eo crudeliora erant, quòd etiam virgines, & infantes filios immolabant, 2.12.74.

Indorum, Mexicanorum, Peruanorum, & aliorum ſimilium capacitas, & conditio magnum fructum in Fide Catholica, & politicis moribus, ſi benè inſtituantur, promittit, 2.9.18.

Indorum hebetudo, & ruſticitas ex quo proveniat? 3.8.87.

Indorum, & Hiſpanorum Reſpublica ubi iuncta eſſe cœpit, eorū gubernatio multis de cauſis Regibus Hiſpanis concedi debuit, 2.9.30. & 42.

Indi primæ claſsis cenſeri poſſunt Sinenſes, Iaponij, & alij Orientales, 2.9.9.

Indorum maior utilitas in externis mercibus comparandis non eſt conſiderabilis, reſpectu damnorum, quæ ex commercio extraneorum recipere poſſent, 2.25.68.

Indorum natura, & differentiis pœnitus animadverſa fidei, & quarumlibet artium capaces reperti ſunt, 2.8.52.

Indorum capacitas & docilitas, & in fide ſuſcepta pietas, & progreſſus multorum Scriptorum teſtimonijs, & argumentis cōfirmantur, 2.8.53.

Indorum proprij, & antiqui domini, cùm hodie non extent; poſſunt Reges noſtri, extante præcipuè conceſsione Pontificis, eorum Regna poſsidere, 3.4 39.

Indorum Reges legitimè ſuo more creati ob ſolum tyrannidis vitium ſuis imperijs ab Hiſpanis privari potuiſſe non videntur, 2.14.46. & 48.

Indorum vitia, religionis & doctrinæ inſinuatione, magis quàm armorum terrore tollenda fuerunt, 2.14.39.

Indorum primò detectorum feritas effecit, ut illis, & reliquis, multa damna inferrentur, & de omnibus in ſuſceptione & progreſſu Fidei, & morum politicorum parum ſperaretur, 2 8.51.

Indorum ruditas, & barbaries multis rationibus excuſantur, 2.8 69.

Indorum præcipua vitia aliquibus Regijs ſchedulis comprehenduntur, 2.12.27.

Indorum barbaries, & ruditas miſerationem potiùs quàm punitionem requirit, 2.8.85. & 90.

Indorum omnium Principes, & Reguli

tyranni erant, & quomodo? 2.12.4.

Indorum parvuli bonam, & ſuavem indolem habent, & Hiſpanis pueris docilio res,& frugaliores ſunt, 2.8.57.& 63.

Indorum, & aliorum Barbarorum converſio; quia aliquâ coactione eget, refertur ad tertiam legationem Parabolæ D. Lucæ 2.16.98. & 100.

Indorum omnium crudeliſsima, & cruentiſsima hominum, & infantium ſacrificia ex relatione Petr. Acoſtæ, 2.12. 58.

Indorum prædicatores non peccant, ſi veſtibus ornatioribus, & cibis lautioribus utantur, ut eos pluris Barbari æſtiment, & ſic meliùs ad Fidem alliciant, 1.18.65.

Indorum ſalus deſperanda non eſt, quos iam Deus ad Evangelium vocare videtur, 2.19.23.

Indorum in Templis aſſervabantur, qui præpoſterâ libidine utebantur, 2.12,29.

Indorum Occidentalium debellationem, & ſpolationem prætextu infidelitatis multi Auctores ſpicificè negant, 2.10. 46.

Indos voluntariè conſenſiſſe in tyrannides, ſacrificia, & ália damna, quæ ſub antiquis dominis patiebantur, falſum eſſe probatur.

Indos non eſſe veros homines, nec capaces fidei Chriſtianæ aliqui falsò, & erroneè principio detectionis Novi Orbis diſſeminarunt, 2.8.50.

Indos ſervos effici non poſſe certior ſententia eſt, & qui Auctores eam expreſsè ſequuntur, 3.7.33.& 53.

Indos qui omnino barbaros, & brutis ſimiles affirmabant, de quibus intelligendi ſunt? 2.9.12.

Indos qui incapaces eſſe dicunt, eos parum tractarunt, & agnoverunt, 2.8.61.

Indos primis illis temporibus pravi Duces, ac milites ſub varijs, & iniuſtis coloribus captivabant, 3.7.61.

Indos deſtruunt multi, qui ſtruere debent, & quid de illis cum Iſaïa, & Davide dicere poſsint? 3.8,25.

Indos, & alios infideles debellari poſſe propter peccata contra naturam probabiliter affirmari poteſt, 2.15.26.

Indos non aliter potuiſſe ad Fidem converti, quàm ſi priùs domarentur & debellarentur, multi Auctores expreſsè teſtantur, 2.16.45.

Indos infideles Novi Orbis, & eorũ Regna, & provincias potuiſſe ab Alex. VI. Regibus Catholicis dari, plurimi Auctores fatentur, 2.23.63.& 68.

Indos carnibus humanis veſcentes Hiſpani occidere, & captivare ſolebant, 2.12. 51.

Indos brevi prorſus abſumẽdos eſſe quidam vaticinati ſunt, 3.6.67.

Indos hodie gratam, & ratam habêre Regum Hiſpaniæ dominationem multis probat Ioan. Matienz. 3.4.38.

Indos infideles vi præciſâ, & abſolutâ per bellum, aut alio modo ad Fidem convertere nunquam Hiſpani voluerunt, nec cogitarunt, 2.18.16.

Indos Occidentales cauſâ fidei introducendæ, & propagandæ debellari non poſſe, qui ſpecialiter tractent? 2.17.2.

Indos, qui barbari ſunt, & agreſtes, ſeveritate ſalutari compelli poſſe in Eccleſiæ gremium intrare, 2.18.8.

Indos procedere ab ijs, qui datâ operâ, vel fortuitò ad regiones Novi Orbis olim navigarunt, multi opinantur; qui reijciuntur, 1.9.44.& 48.

Indos Novi Orbis quidam tradunt procedere à Phœnicibus, & Carthaginenſibus, vel à Romanis, & alijs nationibus, remiſsivè, 1.9.55.

Indos omnes Occidentales barbaros, ſqualidos, & abiectiſsimos eſſe ſcribit Fr. Gregor. Garcia Dominican. 3.8.34.

Indos Occidentales ab Heſperio XII. Hiſpaniæ Rege, & Hiſpanis ab eo comiſſis originem trahere putat Ovetus & alij, 1.9.59.

Indos ſuæ propagationis initia ignorare mirum non eſt, & quare? 1.9.35.

Indos Novi Orbis à Iudæis, à Salmanaſſare captis procedere, multi arbitrantur, & quare? 1.9.67. & 70. & reprobantur, num. 71.

Indos Occidentales ex terra primum, vel putri aliqua materia formatos, aliqui erroneè putarunt, 1.9.37.

Indos Occidentales originem ducere ex poſteris Chami filij Noë aliqui tradunt, 1.10.35.

Indos olim nonnulli veros homines non eſſe, nec Fidei Chriſtianæ capaces ſibi perſuaſerunt, 2.7.38.

Indos quantumvis malos, & tyrannos ſuis rebus ſpoliari non potuiſſe multi aſſeverant, 3.6.70.

Indos hyſſopo aliquãdo ab Hiſpanis Sacerdotibus baptizatos fuiſſe an verum ſit? 2.4.26.

Indos Novi Orbis ex pluribus partibus ad eum tranſire potuiſſe, & maximè ex Orientalibus, aut Sinis, & Tartaris, 1.10. 30.

Indos Occidentales, ſicuti & Orientales, ab Ophir genus ducere putat Arias Montanus. & alij, 1.10.31.

Indus quidam invocato nomine *Virginis Mariæ* à fulmine liberatur, tribus alijs ſocijs eius ictu pereuntibus, 2.5.34.

Indus quidam Canibalis trecentum homines eſitaverat, 2.12.36.

Indus Chriſtianus, pro mortuo iam deploratus, ſurrexit, & plurima & miranda de vita futura narravit, 2.5.41.

Indus fluvius quot alios in ſe recipiat, & quot hoſtijs in Oceanum ingrediatur? 1. 1.30.

Indi fluminis magnitudo, & an & quatenus Gangem, & Nilum excedat? 1. 1. 29.

Inducta ad augmentum non debent operari diminutionem, 3.1.59.

Infans homo eſt, & eius occiſio lege Cornelià vindicatur, 2.12.88.

Infantes ante ſeptimum diem necari ſolebant, & cur eo tempore baptizari, & nomina ſumere cœperint? 2.12.91.

Infantes in ludibrium paſsionis Chriſti ſæpè Iudæi crucifixerunt, & de illo oppidi de la Guarda, & altero Vrbis Cæſar-Auguſtanæ, 2.20.85.

Infanticidia cur olim Chriſtianis impicta? 2.12 93.

Inferior ratio debet ſervire fortiori, 2. 9.27.

Inferiorum Ordinum culpæ ad deſides Rectores deferuntur, 3.8.27.

Infidelitas Deo maximè inviſa eſt, 2.10. 35.

Infidelitas in ijs, quibus fides annuntiata non eſt, non habet rationem peccati, 2.10. 77.

Infidelitatis peccatum cæteris graviùs reputatur, 2.10.28.

Infidelitatis peccatum graviſsimum eſt, & quare? 2.16.19.

Infidelitatis tempore, quæ quis illicitè habuit, ea etiam Chriſtianus effectus reſtituere debet, 3.7.105.

Infidelis licèt peccet baptiſmum ob pretium ſibi datum recipiens, non tamen peccat ille, qui eum invitat, 2.18. 46.

Infidelis, qui amore alicuius puellæ fidelis ductus, ſimulatè ſe baptizari permiſit, & cum ea matrimonium contraxit, in baptiſmo, & matrimonio perſeverare in foro contentioſo cogendus erit, 2.18. 56.

Infideles priùs quàm debellentur, de ſuis erroribus admonendi ſunt, 2.15.52.

Infideles rectè poſſunt privari dominio ſupra fideles, 2.11.60.

Infideles ſecundùm veriorem, & communiorem opinionem habent iura, & effectus patriæ poteſtatis, 2.17.27.

Infideles ſubditi vi indirectâ, & cauſativâ benè poſſunt ad Fidem deduci, 2. 18.38.

Infideles poſſunt pecunijs, donis, & muneribus ad Fidem allici, 2.18.40.

Infideles degentes in terris Chriſtianorum licitè poſſunt ſecundùm ſententiam aliquorum directè ad Fidem Chriſtianorum compelli: quæ tamen non probatur, 2. 18.37.

Infideles licèt expugnari nõ poſsint, ut credere compellantur, expugnati tamen, benè hortari poſſunt ad credendum, 2.18. 23.

Infideles ſi fidelibus tranſitum negent ad alias Provincias, in quibus prædicare velint, licitè poſſunt debellari, 2. 20. 57.

Infideles quamvis Eccleſia non puniat, benè tamen punire poteſt, & debet Hæreticos, Schiſmaticos, & Apoſtatas, & quare? 2.19.48.

Infideles non ſolùm habent dominia & imperia ex permiſsione Dei, ſed etiam ex eius conceſsione, & approbatione, 2. 11.39.

Infideles multa opera præſtare poſſunt, quæ ſint undecunque bona, 2.11.50.

Infideles non minus obligati ſunt ad fidem ſibi propoſitam recipiendam, quàm fideles ad eam prædicandam, & extendendam, 2.16.17.

Infideles, hodie etiam, magis virtutibus quàm ſignis Prædicatorum movebuntur, & quare? cum D.Chryſoſt. 2.19.28.

Infideles quamvis peccent non recipiendo fidem, non tamẽ poſſunt à fidelibus hoc prætextu puniri, 2.19.10.

Infideles ſubditi Principibus Chriſtianis, abſque dubio compelli poſſunt ad deſerendam idololatriam, & alia vitia contra naturam, 2.15.30.

Infideles, qui nihil de vera fide audierũt, qualiter excuſentur? 2.16.22.

Infideles nullo modo ob fidem propagan-

gandam, & recipiendam debellari, aut compelli poſſe, plurimi Auctores ſentiunt, quorum dicta latè expenduntur. 2.17.1.

Infideles licitè poſſunt ad Fidem per efficacem, & importunam etiam ſuaſionem compelli, 2.19.57.

Infideles debellari licitè poſſunt, maximè ſi intervenerit auctoritas Papæ, 2.10.4.

Infideles ad fidem audiendam compelli poſſe negat Sotus, Valencia, & alij ex eo quòd ad eam recipiendam compelli non poſſunt, 2.20.16.

Infideles apud Chriſtianos degentes Eccleſia ſuaviter tractari præcipit, & quare? 2.11.28.

Infideles etiam ad Eccleſiæ gubernationem ſpectant, 2.23.115.& 141.

Infideles, Iudæi, & Idololatræ non habent verum dominium, & eorum bona pertinent ad Eccleſiam, quæ ratione publicæ utilitatis poteſt illos privare iure ſuo, quia illà habent ut peculium, 2.23.54.

Infideles ob ſolam infidelitatem, & idololatriam ad iudicium Eccleſiæ pertinère plures tradunt, 2.23.139.

Infideles ſunt hoſtes Chriſtianorum, & etiam in Eccleſia capi poſſunt, 2.10.5. & 3.6.21.

Infideles, & Barbari ſuis legibus tam in pace, quàm in bello reguntur, & noſtrarum laqueis non innodantur, 3.7.29.

Infideles ubi convertuntur ad Fidem filij Dei, & liberi fiunt, unumque in Eccleſia, & in Chriſto cum cæteris fidelibus corpus conſtituunt, ex D. Paul. & Clement. Alexand. 3.7.41.

Infideles per Papam in quibus cauſis puniri, & iudicari poſsint, ex ſententia Covarruviæ, & aliorum, 2.23.3.

Infideles cùm extra ovile Chriſti reperiantur, nullum legitimum dominium, neque iuriſdictionem habere poſſunt, 2.10.1.7.

Infideles & Saraceni crimen ſodomiæ committentes puniri poſſunt à Principe Eccleſiaſtico, 2.15.41.

Infideles, apoſtatæ, rebelles, vel Fidem impediẽtes iuſtè debellari poſſunt, 3.4.13.

Infideles ſibi ſubditos à ſuis Regnis, & dominijs Princeps Chriſtianus ex iuſtis tantùm cauſis expellere poteſt, 2.19.78.

Infideles ob peccata cõtra naturam ſubijciuntur punitioni cuiuslibet Principis Chriſtiani, 2.15.34.

Infideles ob ſolam infidelitatẽ ſuis Regnis, & dominijs privari non poſſe multis rationibus, & auctoritatibus ſuadetur, 2.10.41.

Infideles quamvis cogi non poſsint ad Fidem recipiendam, cogi tamen poſſunt ad eam audiendam, & eius prædicationem, & propagationem non impediendam, 2.20.1.

Infideles non debent habêre fideles ſibi ſubiectos hodie auctâ Eccleſiæ poteſtate, ſed potiùs è converſo, 2.10.38. & 40.

Infideles debellari poſſunt ob immolationem, aut comeſtionem hominum, quamvis ij, qui immolantur, aut eduntur ſint delinquentes, & aliàs ad mortem damnati, 2.15.8.

Infideles idololatræ qualiter convincendi, ſive expugnãdi ſint, iuxta gloſſam Interlinealem, 2.14.117.

Infideles, qui ipſi baptizari nolunt, an ſuaderi poſsint, ut filios ſuos offerant baptizandos? 2.17.42.

Infideles non poſſe debellari ob tyrannidem, idololatriam, & peccata contra naturam multi Doctores affirmant, 2.14.2.

Infideles omnes indiſtinctè debellari poſſunt, ſi tyrannidem exercent, & innocẽtes opprimunt, vel ſacrificant, aut edunt, 2.15.4.

Infideles nobis non ſubiecti idololatriæ cauſâ non videntur poſſe puniri, aut debellari, 2.14.96.

Infideles corrigere tenemur, non ſolùm ut fidem recipiant, verùm ut à peccatis contra naturam deſiſtant, 2.13.84.

Infideles ob ſolum vitium infidelitatis verum dominium ſuarum rerum & provinciarum non habère, & licitè eis ſpoliari poſſe Hoſtienſ. & alij plurimi, & graviſſimi Doctores ſcribunt, 2.10.2.

Infideles plures ab Hiſpanis in Novo Orbe ad Fidem redacti ſunt, quàm in Europa tota per hæreticos ab ea alienati, 2.25.16.

Infideles ubi puniri, & debellari poſſe dicimus ob peccata contra naturam, intelligendum eſt de his quæ committunt poſtquàm moniti ſunt, ut ab illis deſiſtant, non de præteritis, 2.15.53.

Infideles nobis non ſubiecti dubium eſt an propter ſolam idololatriã debellari poſſint? 2.15.2.

Infideles convertendi cura præcipua tangit Romanum Pontificem, & Chriſtia-

nos Reges ac Principes, 2.16.40.

Infideles licèt de præſenti turbentur, vel indignentur ob id quòd eos compellamus ad obſervandam legem naturæ, perſeverandum tamen eſt propter ſpem boni futuri, 2.15.55.

Infideles ex ſententia D. Auguſtini, & Clement. non videntur habere poſſe verã Rempublicam, neque bona, 2.10.27.

Infideles ſunt ſervi, & filij ancillæ, & ſic dominij incapaces, 2.10.20.

Infideles qui, & quando privari poſsint dominio quod habent ſupra fideles? 2.11.55. & 58.

Infideles gravioribus penſionibus, & tributis onerari poſſunt, ut ad Fidem alliciantur, 2.16.106.

Infideles non tenentur Fidem ſibi prædicatam credere, niſi rationibus, aut miraculis convincantur, 2.4.12.

Infidelibus quibus, & quando bellum licitè inferri poſsit? 2.19.34.

Infidelibus ut ad Fidem alliciantur, blandiendum, non iraſcendum, multis Sanctorum teſtimonijs probatur, 2.17.93.

Infidelibus vitam donare eâ conditione ſi baptizentur, uſu receptum eſt, 2.18.44.

Infidelibus, & impijs iure Divino dominia, & imperia concedi videntur, eiſque parendum eſſe, docemur, 2.10.61. & 67.

Infideles, qui nihil de Fide audierunt, infidelitatem negativam inculpabilem habent, 2.17.61.

Infidelibus Fidem prædicare & peccata eorum velle punire contraria videntur, 2.14.37.

Infidelibus quando pacem dare, aut fœdera cum illis inire poſsimus, etiam inconſulto Romano Pontifice, 3.4.31.

Infidelibus ſemel converſis, ſi apoſtaſiæ crimen timetur, poteſt Papa Principes fideles aſsignare, 3.5.8.

Infidelium extra Eccleſiam poſitorum peccata divino iudicio punienda relinquuntur, 2.14.22.

Infidelium malas leges vitare, vel emendare Chriſtiani tenentur, 3.7.107.

Infidelium reſpectu Chriſtus Petro, & eius ſucceſſoribus ſolam curam prædicationis præcepiſſe videtur, 2.23.18.

Infidelũ Regna ad Fideles iuſta ex cauſa auctoritate Pontificis trãſferri poſſunt, 2.11.7.

Infidelium provincias non ſolùm ubi antea Chriſtianorum fuerunt, ſed etiam noviter repertas, & nunquam à Catholicis occupatas Pontifex concedere poteſt ſub ea cõditione, ſi capiantur, 2.23.132.

Infidelium bona ſine cauſa Papa nõ tollit, 2.4.5.

Infidelium omnia opera, qui peccata eſſe dicunt, qualiter accipiendi ſint? 2.11.52.

Infidelium provincias à quovis Principe Chriſtiano, etiam ſine licentia Pontificis, converti, & ſubiugari poſſe multi tradunt, 3.1.51.

Infidelium etiam nobis ſubditorum ritus tolerandi ſunt, ſi Chriſtianæ Religioni non adverſentur, 2.14.30.

Infidelium operæ omnia ideò peccata eſſe dicuntur, quia in Deum non referuntur, 2.10.33.

Infidelium, maximè Indorum, templa, & idola, an & quando liceat Chriſtianis Prædicatoribus, qui inter eos ambulant, deſtruere, & demoliri? 2.20.87. & 92.

Infidelium perſonæ, & bona ex ſententia multorum non ſolùm in temporalibus, verùm neque in ſpiritualibus Papæ ſubduntur, 2.23.16.

Infidelium omnes actiones eſſe peccata concludere videtur D. Auguſt. & alij ſancti Patres, & Gregor. Ariminenſ. 2.10.32.

Ingenia hominum meliùs ſuavi, & facili fræno reguntur, ex Seneca, 2.17.89.

Ingenia hominum miſerijs, & calamitatibus ſtolida fiunt, 2.8.86.

Inimicos etiam diligere, & iuvare debemus, cùm ſint naturæ noſtræ participes, 2.13.82.

Iniqui apud D. Paulum ſumuntur pro infidelibus, & Sancti pro fidelibus, 2.10.31.

Initia rerum magnarum ſolent eſſe minima, 1.5.18.

Initio quod nullum, vel vitioſum eſt, tractu temporis non firmatur, 3.3.40. & quando hoc fallat, num. 43.

Iniuriam, & peccatum alterius, qui non excuſat, cùm poſsit, tam eſt in vitio, quàm ille qui facit, 2.15.16.

Iniuriæ ſunt quibus gratiæ debentur, 2.7.70.

Iniurias Indis factas Deus miraculoſè aliquando vindicavit, 3.8.34.

Innocentes per accidens in bello iuſtis

Digitized by Google

de cauſis ſuſcepto ſine peccato occiduntur, 2.15.22.

Innocentius IV. noluit ſua commentaria iuris deciſivè auctoritatem habere, 2. 10.43.

Innocentij nobilis doctrina in materia equirendæ iuriſdictionis expenditur, 3.3.20.

Innocentij IV. auctoritas qualis, & quãta ſit? 2.10.42.

Innocentius etiam ſentire videtur infideles ad Papæ iuriſdictionem pertinere, 2.10.22.

Innocentij ſententia verior, & communior videtur, 2.11.35.

Innocentij opinio reiecta eſſe ab aliquibus videtur, & quod ipſe ſibi contrarius fuerit, 2.11.4.

Inquiſitores cauſarum Fidei nõ puniunt infideles nõ baptizatos, ſed eos tantum, qui a fide ſemel profeſſa receſſerunt, 2.19.49.

Inſipientes, & ebrij comparatio, & quòd illis ſervitus convenit, & libertas recidenda eſt, 2.9.70.

Inſipientiam deteriorem ſervitute eſſe quibus rationibus probet D. Ambroſ. 2.7.62.

Inſpiratio detectionis & converſionis Novi Orbis non deſtituitur Scripturæ, & miraculorum auctoritate, ut Victoria putavit, 2.3.47.

Inſpirationes, & miſsiones, quæ divinæ eſſe creduntur, multoties ſunt diabolicæ, & fallaces, 2.3.33.

Inſpirationes, & revelationes non ſunt reſpiciendæ, quando circa res graves, ſanctas, & utiles interveniunt, 2.3.43.

Inſula Sancti Laurentij quando reperta? 1.3.36.

Inſula de la Trinidad deſcribitur, 1.6.16.

§. Inſula inſtit. de rerum diviſ. exornatur, 1.4.32.

Inſula Sancti Ioannis de Puerto Rico, ſive Borriquena deſcribitur, 1.6.14.

Inſula ſeptem urbium dicitur reperta, & habitata à ſeptem Epiſcopis, & Hiſpanis Maurorum claſſem fugientibus, 1.9.47.

Inſularum Iaponij, Lequij, Bornei, Iavarum, & Philippinarum detectio, & magnitudo, 1.3.45.

Inſulas, & terræ tractus plures mare ſubmergere ſolet, & alias etiam detegere, 1.4.16.

Inſulas maris cur hîc, atque illîc Deus collocaverit abinitio mundi, 1.10.8.

Inſulæ Sancti Dominici, ſive Hiſpaniolæ deſcriptio, & nominis error, 1.6.10.

Inſulæ plures diluvij tempore enatæ, & immutatæ: poſteà verò rarò, 1.4.31.

Inſulæ de Arguin, & *de Cabo Verde* repertæ, 1.3.19.

Inſulæ nomen quid propriè ſignificet, & unde dicatur? 1.8.22.

Inſulæ *de Cabo Verde* an eędem ac Fortunatæ, 1.3.20.

Inſulæ Oceani Atlantici ab Hiſpanis detectæ innumerabiles ſunt, & aliquæ ampliſsimę, & opulentiſsimæ, 1.6.9.

Inſulæ de Fernan Pò, Anni Boni, Sancti Thomæ, & aliæ quando repertæ? 1.3.24.

Inſulæ Salomonis quæ, & quando detectæ? 1.6.66.

Inſulæ plures hodie reperiuntur in mari Atlantico, 1.4.30.

Inſulæ dictæ, *Iardin de la Reina*, & *los Lucayos* deſcribuntur, 1.6.13.

Inſulæ *de Cabo Verde*, quas Heſperides aliqui vocãt, & inſula D. Thomę ſub Æquinoctiali vacuæ, & deſertæ à Luſitanis inventæ ſunt, 2.6.83. & aliæ num. 85.

Inſulæ maris, & quæ poſteà in illis ædificantur primo invenientium, & occupantium fiunt, 2.6.19.

Inſulæ maris dominium licèt primò occupanti quæratur, ſuprema autem eius iuriſdictio ei competit, qui in illo mari imperium habet, 2.6.21.

In inſulis Dei ſapientiam elucere cur dixerit Auguſt. 1.10.9.

Integrum eſt iudicium quod plurimorum ſententijs confirmatur: 3.2.31.

Intellectus rei gerendæ aptior ille dicitur, qui magis conducit, ad meliorem, & faciliorem executionem rei de qua agitur, 3.1.33.

Intentio recta in bellis ſemper requiritur, & laudatur, 2.19.33.

Intentio bona nõ excuſat eum, qui illicita facit, 2.19.9.

Inveniendis inventa non obſtant, ſecundùm Bald. 1.12.15.

Inventa de novo plurima, & utiliſsima omnibus ſæculis leguntur, & aliqua eorum exempla, 1.12.16.

Inventionis primæ titulus ſolus non ſufficit ad rem aliquam acquirendam, niſi eius etiam apprehenſio, & occupatio ſequatur, 2.6.17.

Inventionis, & occupationis primę titu-

lus

lus licèt proſit Hiſpanis ad provincias Novi Orbis, quas ab Indis poſſeſſas,cultas, & habitatas invenerunt,proderit tamē quoad deſertas, & vacuas,2.6.80.

Invidi, & novatores Indiarum retentionem mordent, quorum calumniæ referuntur, & refelluntur, 3.6.2. & ſequentibus.

Invidia gloriæ, & virtutis comes, ſemper præclara aliorum facinora calumniatur, 1.16.94.

Invito beneficium non confertur, 2.13.90.

Invitos etiam, ac nolentes ſervare pulcherrimum eſt opus ex Seneca, & Caſsiodoro, 2.13.99.

D. Ioannes Evangeliſta Templum Dianæ Epheſinæ ſolâ oratione deſtruxit,2.20.96.

D. Ioannem in India Orientali prædicaſſe aliqui tradunt, 1.2.37.

D.Ioan. locus: *Paſce oves meas*, exponitur cum Innocen. Roffenſ. Leont. Bernar. Theophyl.& alijs, quorum verba citantur, 2.23.141.& 142.

B. Fr. Ioannes à Sancto Franciſco, & Frat. Hieronymus de Mendieta linguam Mexicanam repentè, & nullo ſtudio adhibito aſſecuti, & locuti ſunt, 2.5.11.

B.Fr. Ioannis à Sancto Franciſco notabilis hiſtoria circa cuiuſdam dæmonis expulſionem, 2.4.93.

Excellentiſsimus Dominus ac Domin. Ioannes de Mendoça & Luna, Montium-Clarorum Marchio laudatur, 3.1.78.

Dom.Licentiat.Ioannes Ortizius Cervantes Regij Fiſci Patronus meritiſsimus in Cancellaria novi Regni Granatenſis laudatur,2.9.63.

Dom. Licentiat. Ioannes Ortizius Cervantes in Conventu novi Regni Granatenſis fiſci Patronus librum peculiarem de ſupremis Conſilijs Regum Hiſpaniæ edere parat, 3.2.9.

Dom. Ioannes à Sancta Cruce Senator Panamenſis laudatur,& eius infœlix mors, 1.7.48.

Pat. Ioannes Mariana laudatur, & à reprehenſione Fr. Ioan. à Ponte defenditur, 2.8.49.

Pat. Ioannis Marianæ elegantiſsima verba de agreſtibus, & feris moribus Hiſpanorum antiquorum,2.8.48.

Pat.Ioannis Pinedæ iudicium de Regione Ophira, 1.13.17.

Pat. Ioannis de Salas ſummarium in indice parum cautè ſcriptum notatur, 2.23.8.

D. Ioannis 2.3. verba explicantur, 2.5.47.

Ioan Baptiſta Valençuela in explicatione loci Ciceronis de bello pro fide ſuſcipiendo notatur,2.16.68.

Ioannes Azorius, & alij qualiter diſtinguant in articulo debellationis Indorum & infidelium ob peccata contra naturam, 2.15.28.

Ioannes Metellus deridet eos, qui volū inter Indos ſine armis prædicare, & hiſtoriam circa hoc enarrat,2.18.6.

Ioan.Baptiſta Ramuſius notatur, 1.5.2.

Ioannes del Caño Canonicus Salmant. laudatur, 1.14.4.

Ioannes Boterus plura de Indorum Occidentalium barbarie, & incapacitate recenſet, 2.7.31.

Ioannes Boterus ob licentiam militum in deſtruendis idolis Indorum eoſdem Indos faciliùs ad noſtram Religionem adductos tradit, & quare? 2.20.98.

Ioannes Boterus quid ſentiat de ingenio Indorum, & de modo converſionis eorū 2.16.48.

Ioannes Bodinus agnoſcit plenum dominium Indiarum Occidentalium ab Alexand.VI. Regibus Hiſpaniæ conceſſum, 3.1.39.

Ioannes Bodinus pluribus Regibus ſine cauſa ſupremam dominationem negare ſolet, 3.1.41. Vide alia ſupt. verb. *Bodinus*.

Ioannes Matienzus quos libros ediderit, & qualiter referat ſe in uno eorum de Indorum debellatione defendēda latè tractare? 2.1.35.

Ioannes Matienzus ſcripſit librum Hiſpano ſermone de moderatione Regni Peru, & quid de eo Auctor cenſeat? 2.1.36.

Ioannes Fernandez a Velaſco Excellentiſsimus Caſtellæ Comeſtabilis laudatur, 1.14.35.

Ioannes II. Rex Luſitaniæ mittit legatos in *I*ndiam ad quærendum Præti-Iannē, 1.3.28.

*I*oannes II. Luſitaniæ Rex mittit exploratores navigationis in *I*ndiam, 1.3.27.

Ioannes II. Rex Luſitaniæ multum profecit in navigationibus Indiæ Orientalis, 1.3.25.

Ioannis III.Luſitaniæ Regis elegātiſsima,

ma, & pijſsima epiſtola ad eius in India Proregem, 1.3.61.

Ioannes Lupus de Palacios Rubios fecit generalem quandam requiſitionem, ſive proteſtationem, quâ Indis præcipuè intimabatur, ut Romani Pontificis obedientiã, & poteſtatem agnoſcerent, 2.24.31.

Ioannes Lupus de Palacios Rubios peculiarem tractatum fecit de inſulis maris Oceani, 2.23.64.

Ioanni Sebaſtiano à Cano honores, & inſignia à Cæſare conceduntur, 1.5.41.

Ioannis Sebaſtiani à Cano, & ſociorum reditus in Hiſpaniam cum nave victoria poſt univerſum Orbem circumdatum, 1.5.39.

Ioannis Hus error, affirmantis imperium non pendere ab Eccleſia, in Concilio Conſtantienſi damnatus fuit, 2.22.27.

Ioannis Lerij Burgundi levis coniectura de origine Iodorum Occidentalium, 1.10.36.

Ioannis Gineſij à Sepulveda vita, & ſcripta, præſertim quę de iuſtitia debellationis Indiarum vulgavit, 2.1.28.

Ioannis Voerthuſij notanda verba de inventione Novi Orbis, 1.16.9.

Iob cap.28. prænuntiaſſe videtur detectionem, & converſionem Novi Orbis, & proponitur eius brevis paraphraſis, & expoſitio, 1.15.62.

Iob locus cap.34. de Regno Hypocritæ explicatur, 2.11.16.

Iob locus cap.15.verſ.19. explicatur, 2.20.70.

Iob verba cap.15. verſ.10. explicantur, 2.12.15.

Iobab filius Iectan videtur incoluiſſe Regionem Paria, 1.13.11.

Ioſaphat conſulto Domino pugnavit cõtra Regem Moab in auxilium Regis Ioram, 3.4.29.

Ioſeph qui fidelis erat, totam Ægyptum Pharaoni infideli tributariam fecit, & in eo non peccavit, 2.10.64.

Ioſeph Acoſta quæ auxilia, quaſve militares expeditiones admittat, ut Fides tutò inter Barbaros prædicari poſsit? 2.18.12.

Ioſeph Acoſta putat habitatores Novi Orbis non eſſe valdè antiquos, & ab hominibus ſylveſtribus propagatos, & id qualiter accipiendum? 1.10.17.

Ioſeph Acoſta, Abraham Ortelius, Maluenda, & alij meritò mirantur hunc Novum Orbem adeò magnum, & divitem antiquos tot ſæculis latuiſſe, 1.11.3.

Ioſephi Acoſtæ de Indorum Occidentalium ruditate, & feritate iudicium, 2.7.29.

Ioſephi Acoſtæ ſcripta laudãtur, 2.1.40.

Ioſephi Acoſtæ elegans teſtimonium expenditur de cauſis difficultatis, aut impoſſibilitatis prædicandi Apoſtolico modo inter Indos, 2.18.7.

Iſaachar, & eius poſteris, quæ pater Iacob prædixit, Indis omnino convenire videntur, 1.9.77.

Iſaachar Tribus terram optimam Cananeæ poſſedit, & Aſinum pro inſigni ſui vexilli portavit, 1.9.78.

Iſabella Roderici ſolò Crucis ſigno plures Corteſij milites ſanavit, in Mexicano bello graviter ſaucios, 2.5.20.

Iſaias Propheta vocatur Apoſtolus & Evangeliſta, & eius ſcriptura multa continet Sacramenta, 1.15.18.

Iſaîæ locus cap.60. & aliaque loquuntur de dominio Chriſti, qualiter accipienda? 2.11.38.

Iſaîæ locus expenditur, & exornatur, 1.8.82.

Iſaîæ Vaticinium cap.60. exponitur, & converſionem Novi Orbis prænuntiaſſe probatur, 1.15.41.

Iſaîæ locus cap.34. verſ.27. exponitur, 2.16.32.

Iſaîæ locus cap.16. verſ.4. explicatur, 2.12.17.

Iſaîæ prophetiæ cap.43. & 51. pro converſione Novi Orbis conſiderantur, 1.15.10.

Iſaîæ locus difficillimus ex cap.18: *Væ terræ cymbalo alarum, &c.* latè explicatur, & elegans eius Paraphraſis, 1.15.20. & 25.

Iſaîæ prophetia cap.23.35.& 39. de locorum deſertorum habitatione & cultura, in Eccleſia Novi Orbis impleta eſt, 2.6.86.

Iſaîæ vaticinium ex cap.66. expenditur, & de converſione Novi Orbis per Hiſpanos facienda explicatur, maximè ſecundùm editionem Vulgatæ, 1.15.43. & 48.

D. Iſidorus Hiſpalenſis, qui floruit temporibus Siſebuti, eius factum etiam tunc prudentioribus non fuiſſe probatum affirmat, 2.19.84.

D. Iſidorus divinæ legi tribuere videtur innoxij tranſitus conceſsionem, 2.20.75.

D. Iſidorus Antipodes fabuloſos appellat, 1.11.30.

D. Iſidorus, & Auguſtinus qualiter bellum iuſtum definiant? 2.6.54.

D. Iſidorus quid ſenſerit de facto Siſebu

ti Iudæos ſui Regni baptizari cogentis, 2. 18.25.

Iſraëlitæ quibus rationibus potuerunt debellare, & ſpoliare Amorrhæos, Chananæos, & alios, 1.14.114.

Iſthmus Panamenſis utrumque Oceanū dividens Leucas ſeptem habet, 1. 8. 48.

Iſthmus Panamenſis ſi aperiretur, tota illa regio aquis mergeretur, 1.8.61.

Iſthmus Panamenſis ut perfodiatur, & canali per eum aperto uterque Oceanus communicetur, ſæpè tractatum eſt, & an id poſsibile ſit? 1.8.50.

Iſthmi lapides, quem Gnidij per fodere tentarunt, in fodientium oculos reſilibant, & quid Oraculum reſponderit, 1.8.59.

Iſthmum Panamenſem, aut alium aperire ad utrumque Oceanum communicandum, ſi id loci natura permitteret, utiliſsimum eſſet, 1.8.68.

Iſthmum perfodere adagium, eos notat, qui fruſtrà aliquid moliuntur, 1.8.54.

Iſthmum Peloponneſi inter mare Ægeū, & Ionium fruſtrà perfodere multi tentarunt, 1.8.51.

Iucatana provincia non habet nomen à Iectan, & unde? & qualiter illud habere Hiſpanorum tempore cœperit? 1.13.56.

Iucataniæ provinciæ deſcriptio, 1.6.24.

Iucatanenſes vaticinium habuerunt, homines Crucis vexillum, & vaccas ſecum afferentes, eorum dominaturos, 2.2.60.

Iudas Machabæus urbem Ephren debellavit, quia tranſitum ſibi dare nolebāt: Maehab, 1.5.2.20. 60.

Iudæi plures olim in Hiſpaniam tranſmigrarunt, 1.15.31.

Iudæi in Ægypto graviter vexati fuerunt, 3.8.12.

Iudæi ſervi ſunt Chriſtianorum licèt ex pietate ſuſtineantur in libertate, 2.10.6.

Iudæi, & infideles habent bona, ut peculium, & inde eis licitè auferri poſſunt à Chriſtianis, 2.10.9.

Iudæi cuiuſdam Vitriarij notabilis hiſtoria refertur, filium ſuum in furnum immittentis, quia eum Chriſtianis agebat, 2. 20. 86.

Iudæi plura deteſtanda exempla in odium, & blaſphemiam Chriſti, & Criſtianorum ubique ediderunt, 2.20.84.

Iudæi decem Tribuum non videntur in Americam pervenire potuiſſe, & quare? 1. 9.73.

Iudæi etiam ubi tolerantur, non ſunt per vim ad Fidem cogendi, imò neque facilè admittendi, 2. 17. 3.

Iudæi Ægyptiorum bona citra peccati abſtulerunt, & exportarunt, 2.10.25. & 11 42. & 44.

Iudęi, & Pagani quietè degentes noi debent moleſtari, neque ſuis bonis ſpoliari, 2.10173.

Iudæi à Chriſtianis habitu diſtingui debent, 2.18.51.

Iudæi Sepharadij qui, & quare dicerentur? 1.15.35.

Iudæi decem Tribuum capti à Salmanaſare ubi hodie conſiſtant, & cur clauſi dicantur? & alia de eis, 1.9.72.

Iudæi quibus exemplis filiorum immolationes defendebant? 2.12.79.

Iudæi, & alij infideles an, & quando bonis privari, & à terris Chriſtianorum licitè expelli poſsint, ſi baptiſmum non receperint, 2.18. 52.

Iudæi, & alij infideles ſubditi poſſunt tributis, oneribus, & alijs ſervitijs gravioribus, non tamen inſolitis, premi, & honoribus, & privilegijs privari, ut ad baptiſmum recipiendum alliciantur, 2.18.48.

Iudæis non debet ſervari æquitas, 2. 18. 50.

Iudæis converſis multum favent Romani Pontifices. 3.7.47.

Iudæis, qui convertuntur multæ iniuriæ à tyrannis fiunt, & damna, quæ inde proveniunt, 3.7.49.

Iudæis in provincijs Chriſtianorum habitantibus, licitè mandari poteſt, ut Prædicatores Fidei admittant, & audiant, 2. 20. 2.

Iudæos per totum Orbem diſpergi cur Deus ordinaverit? 1.15.66.

Iudæos qualiter Siſebutus Rex Hiſpaniæ, & Dagobertus Galliæ, & plures alij Reges à ſuis Regnis, ſi baptizari nollent, eiecerint? 2.16.112.

Iudæos à ſuis Regnis non tantùm Reges Chriſtiani, verùm & Tiberius Imperator exulare iuſsit, 1.1.113.

Iudæos, & infideles inter Chriſtianos morari periculoſum eſt, 2.19.87. & 94.

Iudæorum captivitas in Ægypto 85. annis duravit, & in ea valdè multiplicati ſunt, 3.8.13.

Iudæorum multiplicationem in medijs laboribus Ægypti in rubo Moyſis Deus ſignificavit, 3.8.14.

Iudex quando poſsit uti manu militari? 2. 15. 14.

Iudex ubi deficit, & in mora periculum ineſt,

Digitized by Google

ſt, omnis homo iudex & miles eſt adver. latrones, & facinoroſos, 2.15.36.
Iudicem qui quærit, debet eum eligere .tholicum, 2.10.8.
Iudicium à principio nullum ex iure ſu-rveniente interdũ firmari ſolet, 3.4.45.
Iudicium proprium, non alienum, conſi-randum eſt in ijs, quæ pertinent ad bonã lem, 3.2.60.
Iugum Chriſti ſuave ex eis D. Matth. cap. .& Pſal. 33.3.7.8.
Fr. Iulianus Garces Tlaxcalenſis Epiſco is laudatur, 2.8.55.
Iulij Cæſaris locus lib. 5. de bello Galli-exponitur, & emendatur, 2.8.113.
Iulius III. ſpecialiter ſanxit ne parvuli fidelium à parentibus auferrentur, vel eis witis baptizarentur, 2.17.26.
Iuriſdictio temporalis regulariter diſtin-a eſt à ſpirituali, & una alteram iuvare de et, 2.23.161.
Iuriſdictionẽ qualiter quis acquirat, eam xercens in loco, quem non conſtat eſſe de lterius iuriſdictione? 60.
Iuriſdictio Papæ ſpiritualis ſubordinat bi temporalem Regum, & Principum, 2. 2.51.
Iuriſdictionis Põtificiæ in ſpiritualibus, temporalibus differentia, 2.22.42.
Iuriſdictionem temporalem eſſe omni-iò diſtinctam à ſpirituali qualiter intelligẽ lum ſit? 2.22.48.
Iuriſdictionem temporalem Eccleſiæ tẽ ans auferre, in ſua iniquitate confunditur, 2.22.2.
Iuriſdictionem nullam temporalem ex-tra terras Eccleſiæ Pontificem Romanum exercêre poſſe multi aſſeverant, 2.22.6.
Iuriſdictionem nemo habet extra ſuum territorium, 2.14.10. & 21.39.
Ius quæſitum difficiliùs tollitur, quàm quærendum, 3.1.5.
Ius proprium, & gratia, ac privilegium quando ad idem tendunt, benè poſſunt cõ-currere; & cumulari, 3.1.56.
Ius naturale, & gentium omnibus natio-nibus commune eſt, & æquale, 2.6.66.
Ius naturale non mutatur, nec commu-ne eſſe deſinit, etiam ſi aliquæ gentes bar-baræ eius tranſgreſſores nõ puniant, 2.20. 79.
Ius gentium quibus nominibus deſigne-tur à varijs Auctoribus? 2.6.68.
Ius divinum, quod eſt ex gratia, non tol-lit humanum, quod eſt ex naturali ratione, 2.10.53.
Ius Divinum immutabile, & invariabile eſt, 2.6.77.
Ius in mari, vel alio loco publico longâ poſſeſsione quæſitum, interim durat, dum quis eo uti non deſinit, 3.3.66.
Iure gentium introductæ ſunt diviſio-nes hominum, provinciarum, Regnorum, & dominiorum, & quare? 2.6.69.
Iuris Divini præceptum eſt aliorum bo-na, & poſſeſsiones non concupiſcere, 2. 6. 78.
Iuri gentium ea tribui poſſunt, quæ etiã iure civili inducta, ab alijs gentibus com-muniter recepta fuerunt, 3.3.15.
Iura plura citantur, quæ adducunt exem pla Imperatorum, & Regum, qui à Ponti-ficibus privati, aut puniti ſunt, 2.22.55.
Iura quæ docent poteſtatem temporalẽ ab ſpirituali diſtingui, nõ negant quin utra-que in Pontifice dari poſsit, 2.23.162.
Iuribus quæ Papæ negare videntur po-teſtatem temporalem, qualiter reſponderi poſsit remiſsivè, 2.23.170.
Iuſta tantum quæ ſunt à Deo mandari, & procedere credendum eſt, 2.3.41.
Iuſtè poſsidet, qui auctore legitimo iu-dice poſsidet, 2.54.33.
Iuſtè poſsidet, qui auctoritate iuris ali-quid poſsidet, 3.2.25.
Iuſtinianus Imperator ſe ipſum laudat ob bella, quæ pro Religione amplianda ſuſ-cepit, 2.16.76.
Iuſtinianus Imperator paganos, & hæ-reticos ex ſuo Imperio eiecit, 2.16.111.
Iuſtitiam bellorum, quæ inter ſe Barba-ri & infideles gerunt, Chriſtiani anxiè inda gare non debent, 3.7.28.
Iuſtitiæ in ſtudio omnis Regum ac Ma-giſtratuum cura eſſe debet, 3.8.29.
Iuſti Lipſij peculiaris ſentẽtia de debel-latione Barbarorum infidelium, 2.15.7.
Iuſti Lipſij elegantiſsima verba de re-rum, ac Regnorum mutationibus expen-duntur, 2.2.21.
Iuſti Lipſij elegantiſsima verba de Dei vindicta referuntur, 2.13.63.
Iuſtus Lipſius optimè tradit nullâ re ma gis mores componi, quàm Religione, 2.14. 44.
Iuſtus Lipſius quid ſenſerit de notitia Novi Orbis? 2.12.3.
Iuſtus Lipſius graviter refert, & plorat vaſtationem Novi Orbis, 3.8.40.
Iuſtus Lipſius indiſtinctè probare vide-tur bellum, quod infertur barbaris, à noſtra religione abhorrentibus, 2.16.71.

Iu-

Iuſtus Heurnius ſcripſiſſe dicitur librum de legatione Evangelica ad Indos capeſſenda, quem Auctor non vidit, 2.1.41.

Iuvenalis locus expenditur de vana idololatria Ægyptiorum, 2.14 99.

Iuvenalis, & Ovidij loca expenduntur de eſu carnium agentia, 2.12.46.

L

Labor maior impendi debet ubi maior utilitas ſperatur, 2.1.7.

Labor ſuus unicuique prodeſſe debet, 2.22. 3.

Laborem nemo ſuſcipit ſi utiliraris, & commodi alicuius ſpem non habeat, 1.16.112.

Labores, & onera qui alijs imponunt, & ipſi ea non tangunt, in Evangelio reprehenduntur, 3.8.19.

Lacedæmonij, Derinoxeni, quaſi fallentes hoſpites, dicebantur, 2.20.51.

Lacedæmonijs furta impunita erant, ſed non ideò furtum deſinit eſſe contra ius naturale omnium gentium, 2.20.80.

Lacones, Sinæ, & aliæ nationes ſuos cives peregrinari vetabant, 2.14.43.

Lactantius Firmianus multum invehitur contra eos, qui Antipodes eſſe affirmabant, 1.11.28.

Lanctantij Firmiani elegantiſsima verba de effectibus veræ Religionis, 2.14.45.

Lanzerus Peruanus Miles, Crucis ſigno ægris, & ſaucijs adhibito, magnas curationes exercuit, 2.5.21.

Lapides intra, multa miranda reſperta ſunt, & exempla remiſsivè, 1.12.106.

Lapidei globi admodum rotundi reperiuntur in inſula Cuba, qui ad ænea tormenta proficiunt, 1.7.39.

Latini barbari, & Italia Barbaria dicitur à Plauto, 2.8.27.

Latro eſt qui a latronibus comparare ſolet, 3.7.107.

Dom. *D. Laurentius* Ramirez de Prado Regij Conſilij Indiarum Senator laudatur, 1.10.21.& 3.2.6.

Legati cur Sancti dicerentur? 2.20.6.

Legatis iniuria facta, cenſetur fieri Principibus, à quibus mittuntur, 2.20.30.

Legatos etiam ab hoſtibus miſſos audire, & benevolè tractare omnes gentes naturali iure tenentur, 2.20.25.

Legitimum dici non debet, niſi quod de iure, & legibus venit, 2.6.48.

Lege veteri in dubijs cauſis Summorum Sacerdotum iudicium exquirebatur, 3.2.25.

Leges, & præcepta Regum ubi longè abſunt, facilè contemnuntur, & hoc in Indijs contigiſſe ex Eman. Roder. Acoſt. & alijs, quorum verba referuntur, 3.6.40.

Leges inter arma non exaudiũtur, 3.44.

Leges quantumvis iuſtæ improborum temeritate violantur, 3.6.37.

Leges quibus Imperatores Romani Hæreticos, & infideles adigebant, B. Auguſtinus valdè commendat, 2.16.109

Leges quas Conſtantinus, Theodoſius, & alij Imperatores contra paganos, & eorum ſacrificia tulerunt, de infidelibus eiſdem Impp. ſubditis accipiendæ ſunt, 2.19.72.

Leges ut quis in aliquo loco dare poſsit, eius dominus eſſe debet, 3.3.47.

Leges Rhodiæ, & aliæ de mari, & rebus ad mare & navigationes pertinentes à diverſis Principibus latæ, arguunt eos in ipſo mari imperium habere, 3.3.49.

Leges Imperatorum Romanorũ allegare, & ſequi an & quatenus in Regnis Hiſpaniæ licitum ſit? 2.21.77.

Leges & ſchedulæ Regiæ, quæ omnes Indos ſtatim liberos indicari iubent, & in poſsidentes probandæ legitimæ ſervitutis neceſsitatem tranſmittunt, quâ ratione nitantur, 3.7.67.

Legis veteris exempla admiranda interdum potiùs quàm ſequenda, 2.14.113.

Legem ferre Summus Pont. poteſt, & expedit, ut converſi ad fidem ab omni humana ſervitute liberi fiant, 3.7.46.

Legis veteris auctoritates an, & quando à Chriſtianis poſsint allegari ad deciſionẽ cauſarum? 3.7.31.

Legis antiquæ præcepta de puniendis idololatris poſt Chriſti adventum magis ſtringunt, 2.13.33.

Legis antiquæ privata bella prohibentis verba referuntur, 3.7.78.

Legum humanarum pœnas ſi fortè effugiant ij, qui Indos affligunt, Dei oculum, & ſupplicium non effugient, 3.8.32.

Leſtrigones Antropophagi erant, & ideò ſtriges eò nomine dictæ, 2.14.60.

Lex divina nullâ hominum conditione, aut conſuetudine abrogari poteſt, 2.20.78.

Lex divina & naturalis omnibus hominibus intrinſecùs à Deo communicata vi-

de-

detur ex D. Paul. Auguſt. & Caſsian. 2. 13.70.

Lex etiam ſi corrigatur, rationes tamen eius æternæ, & immutabiles ſunt, 2. 23. 127.

Lex magis domina eſt rerum noſtrarum, quàm nos ipſi, 3.2.56.

Lex naturalis eſt lumen rationis humanæ naturâ ipſâ omnium hominum mẽtibus inſitum, 2.13.68.

Lex dubia, quæ à conſuetudine aliquam interpretationem accepit, ita ſervanda eſt, licèt poſteà conſter alium eius ſenſum fuiſſe, 3.2.45.

Lex Chriſti maximam libertatem, & ſuavitatem in ſua introductione requirit, 2. 17.90.

Lex Titia, §. Seia, D. de auro, & argent. dum loquitur de ſigno Dei, illuſtratur, 1.15. 45.

Lex ut vim, D. de iuſt. & iur. exornatur, 2.6.52.

Lex urbana 166. D. de verb. ſignif. emendatur cum Cuiac. 1.14.17.

Lex relegatorum 7. §. eſt quoddam, D. de interdict. & releg. illuſtratur & emendatur, 1.4 24.

Lex fluminum 24. §. Servius, D. de dam. infect. & l. Marcius, D. locat. conciliantur, & illuſtrantur, 1.7.60.

Lex plurima, D. de orig. iur. exornatur, 1.1.6.

Lex ſic evenier, D. de adult. l. homo liber, D. de acquir. rer. dom. l. ultim. C. de legit. tut. expenduntur, & exornantur, 2.7. 86.

Lex in Orbe 17. D. de ijs qui ſunt ſui, illuſtratur, 1.14.77.

Lex 3. C. de vet. num. poteſt. & l. 1. C. de oblat. vot. de nummis obrizatis loquẽtes explicantur, & emendantur, 1.13. 35.

Lex 5. C. de ſuſcep. & arcar. l. 2. C. de metall. ubi habetur mentio obrizæ, emendantur, 1.3.40.

Lex ſi captivus 20. §. expulſis, D. de captiv. explicatur, & illuſtratur, 2.6.36.

Lex ex hoc iure, D. de iuſt. & iur. & ſimiles illuſtrantur, 2.6.72.

Lex cùm pater 69. §. dulciſsimis, D. de legat. 2. exornatur, 2.6.73.

Lex in pecudum, D. de uſur. l. iuſtiſsimè de ædilit. edict. & §. in pecudum, inſt. de rer. diviſ. exornantur, 2.7.19. & 55.

Lex 1. §. ius naturale, & §. ius gentium cum ſimil. perpenditur, & illuſtr. 2.6.67.

Lex quod ſervus, D. de ſtipul. ſerv. & l. ſi uſumfructum, D. de liber. cauſ. exornantur, 2.7.83.

Lex ultim. C. de emancip. liber. illuſtratur, 2.7.71.

Lex tutorem, §. 22. D. de his, quæ ut indign. & ſimiles expenduntur, & illuſtrantur, 2.21.8.

Lex ſi quiſquam de diverſ. & tempor. præſcrip. & l. ſanè ſi maris, D. de iniur. explicantur, 3.3.63.

Lex in Orbe de ſtat. homin. & l. Roma. ad municipal. & aliæ ſimiles illuſtrantur, 2. 21.22. & 50.

Lex Lucius, D. de evict. l. 5. §. item ſi fortè, D. de reivendicat. explicantur, 2. 21. 63.

Lex 1. & ſimiles, C. ne Chriſtian. mancip. explicantur, & illuſtrantur, 2. 11. 56.

Lex de quibus, D. de legibus, l. 1. C. quæ ſit long. conſuet. & ſimiles exornantur, 2. 24.85.

Lex 3. D. ne quid in loc. publ. exponitur, 2.21.68.

Lex ſi quis necandi, penult. C. ad l. Cornel. de ſicar. exponitur ex mente Ravar. contra Cuiac. 2.12.87.

Lex ut vim, D. de iuſt. & iur. & l. non tantum de appell. & ſimiles exornãtur, 2. 13. 13.

Lex benè à Zenone, C. de quadrien. præſcrip. explicatur, 2.21.36. & 64.

Lex nemo 43. de reg. iur. & ſimiles explicantur, 3.1.66.

Lex quod ſi nolit, §. qui mancipia, D. de ædilit. edict. illuſtratur, 2.8.13.

Lex quoties 67. D. de reg. iur. explicatur, & illuſtratur, 3.1.31.

Lex forma, §. fin. de cenſib. & aliæ ſimiles explicantur, 3.1.58.

Lex ſancimus 17. C. de ſacroſ. Eccle. expenditur, & illuſtratur, 3.5.39.

Lex ultim. C. de fideicom. l. hac conſultiſsima, C. de teſtamen. expenduntur, 3.2. 30.

Lex 1. D. de uſucap. & l. ult. D. pro ſuo illuſtrantur, 3.3.5.

Lex 4. verſ. *Non tamen*, D. de alienat. iudic. & aliæ, quæ de litium execratione agunt, referuntur, & illuſtrantur, 3.3.8.

Lex ultim. C. ad leg. Flav. de plagiar. remiſsivè explicatur, 3.7.102.

Lex 1. C. ne Chriſtian. mancip. hæretic. vel Iudæ. &c. cum ſimilib. illuſtratur, & explicatur, 3.5.19.

Lex ultim. D. de uſucap. explicatur, & concordatur cum l. ſi quiſquam, D. de di-

verſ.

verſ.& tempor.præſcript.3.3.65.

Lex Chriſtianis 6.C.de pagan.expenditur,2.10.72. & cap.11.27.

Lex poſtliminium, §.filius,D.de captiv. illuſtratur,3.6.50.

Lex poſtliminij 5. §.1. & lex mulier 6. D. de captiv.expenditur, & declaratur, 3. 7.18 & 83. & ſeqq.

Lex non tantum, D.de appellat. & l.addictos, C.eod.exornantur, 2.13.96.

Lex ultim. D.de uſu, & habit.perpenditur,& illuſtratur, 2.13.91.

Lex inter artifices 31.D.de ſolut.exornatur,2.9.7.

Lex 1. C. de excuſat.artific. lib. 10. l.1. C.de privil.Scholar. lib.12.& l.1. de fabricenſ. in Cod. Theodoſiano expenduntur, 2.8.40.

Lex in quæſtione, §. minori, C. de ſent. paſſ.expenditur,2.9.62.

Lex unic.C.de gladiator.lib.11.quâ gladiatorum ſpectacula prohibita ſunt, declaratur,& illuſtratur, 2.14.83.

Lex deprecatio, D.ad leg.Rhod. de iactu,expenditur,2.21.19. & rurſus latiùs explicatur, num.52.& in illis verbis: *Lex autem maris*, 3.3.46.

Lex 3. D.de offic.Præſid. expenditur, & illuſtrantur,3.4.5.

Lex 2. C. quan. & quib. quar. pars deb. lib. 10.exornatur,2.25.60.

L.ultim.D.de legat.& l.ſanctum de rer. diviſ.explicantur,2.20.27.

L.1.2. & aliæ,C.de pagan.explicantur, 2.20.82.& 88.

L. patre furioſo de his, qui ſunt ſui, vel alie.iur.& aliæ ſimiles illuſtrantur,3.1.3.

L.1. C.de pagan.illuſtratur, 2.19.75.

L.1. C.quan.lic.unicui.ſui.iud.ſe vindic. expenditur,& exornatur,2.15.35.

L.metû 9.§.ſed licet, D.quod met.cauſ. ponderatur, & illuſtratur,3.4.26.

L. quicunq; & aliæ plures tit.C.de omn. agro deſert.lib. 11.explicantur, 2.6.102.

L. iniuriarum, §.ſi quis, D.de iniur.& §. littorum, inſt.de rer.diviſ. cum ſimilib. illuſtrantur,2.20.36.

L. 68.tit.4.part.1.explicatur, 2.3.53.

L.21.tit.5.part.1.explicatur, 2.3.10.

L.37.titul. 2. part.3. quæ vocat amicos Dei eos, qui illius inimicos quomodolibet occidunt, perpenditur & illuſtratur, 2. 13.47.

L.10.tit.1.part.2.quæ apponit definitionem tyranni,illuſtratur, 2.12.10.

L.5.tit.14.part.3. & verba Gregor.Lopez ibid. ponderantur, & explicantur,3.7. 70.

L.1.& 2.tit.1.part.2.illuſtratur, 2.22.9.

L.2.tit.23.part.2.explicatur,2.19.40.

L.2.tit.23.part.2. primam cauſam iuſti belli in eo conſtituit, quod pro amplianda Fide,& Religione ſuſcipitur, 2.16.77.

L.8. tit.1. lib.6. Recopil. exponitur, 2. 21.75.

L.1.2.& aliæ tit.8.lib.7.Recop. quæ de piſcatione & venatione agunt,declarantur, 3.3.69.

Libera quæ ſunt tranſeunt in ius occupantium, 2.6.15.

Liberum arbitrium Deus hominibus dedit, & in eo ipſorum converſionē,vel damnationem reliquit,2.17.20.

Liberum aliquem relinqui ad malè faciendum potiùs eſt imperfectio, quàm libertas, 2.9.71.

Liberi eſſe homines omnes præſumuntur, & in naturali ſtatu manêre, 3.7.71.

Libertas naturali iure inſpecto omnibus competit,3.6.3.

Libertas inæſtimabilis, & favorabilis eſt, & pro ea in dubio pronuntiandum, 3. 7.64.

Libertatis datio pia, & meritoria cenſetur, eiuſq; favore multa contra communes iuris regulas ſtatuta ſunt 2.7.65.

Libertate nihil gratius præſtari poteſt, & eius privatio omni ſupplicio gravior cenſetur,& morti comparatur, 3.7.66.

Librum ſuū quis illum appellare poteſt, in quo aliorum dicta benè, & diſtinctè congeſſit, etſi de ſuo nihil adijciat, 2.1.13.

Lignum quoddam Novi Orbis noctu lucem emittit, 1.7.32.

Lignum fumigans,quod Deus Iſaiæ 42. & Matth.12. non extingui præcipit, Gentiles recenter converſos ſignificat, 3. 7. 24.

Limenſis Vrbis, quæ aliâs Regum civitas dicitur,deſcriptio, & laudes, & utriuſq; nominis cauſæ, 1.6.46.

Linea Meridionalis qualiter Orbem dividat? 1.6.70.

Linguarum variarum locutio, & intellectio fuit donum Dei Apoſtolis conceſſum, 2.5.6.

Linguarum donum, & miraculum multis Novi Orbis Prædicatoribus conceſſum fuit, 2.5.7.

Linguarum varietas,& ignorantia veros prædicatores Fidei à converſione Indorum terrêre non debet, 2.19.25.

Litterarum uſu non ſolùm Indi Occidentales, verùm & Orientales, & aliæ nationes caruerunt, 2 8.95.
Lis, & controverſia inter Reges Caſtellæ & Luſitaniæ ſuper terminis Indiarum unde orta, & qualiter compoſita? 1.6.68.
Lis inter Luſitaniæ & Caſtellæ Reges orta ſuper terminis Indiarum à Romano Pontifice ex eorum compromiſſo ſedata fuit, 3.1.48.
Lites minui, & finiri maximè expedit Reip. propter earum damna & diſpendia, 3.3.7.
Littora maris, quæ iure gentium communia ſunt, quo reſpectu populi Romani eſſe dicantur, 2.21.69.
Littorum appulſum, & ſuarum provinciarum hoſpitium, qui peregrinis iniuſtè denegant, iniuriarum tenentur, & contra omnes leges humanitatis peccare cenſentur, 2.20.35.
Lyra, ſive Citharæ inventio qualiter cœperit? 1.12.21.
Loca deſerta, & inculta hodie etiam primò occupantium fiunt, 2.6.88.
Loca, quæ non conſtat per aliquem fuiſſe occupata & culta, nullius in bonis cenſeri, & occupantis fieri cenſuit Aretinus, etiam ſi iaceant intra territorium alicuius civitatis, vel Principis: ſed contraria opinio magis verior, & receptior eſt, 2 6.90.
Locorum deſertorum, & zerbidorum alienatio facilior eſt, quàm aliorum, 2. 6. 101.
Locrenſes res novas horrebant, 1. 16. 13.
Longa non ſunt, quibus nihil demi poteſt, 1.2.1.
Lot, & Abraham, quia hoſpitales erant; Angelos hoſpitio recipere meruerunt, ex D.Paulo 13.ad Hebræos 2: 2.20. & 39.
Lotharius Cæſar Romæ pictus inſpicitur, à Pontifice Imperij coronã recipiens, 2.22.30.
Lucani locus exponitur, 2.14.90.
Lucani locus expenditur, 2.21.47.
Luciani fabula de quadam navigatione à ſe in novas regiones facta narratur, & ridetur, 1.12.55.
Lucianus qualiter eos laudet, qui alienis ſcriptis uti ſciunt? 2.1.18.
Lucius Marinæus Siculus debili argumẽto tribuit Romanis Novi Orbis detectionem, 1.12.96.& 99.
Lucra honeſta appellat Caſſiodorus ea per quæ nemo læditur, nec ſuis bonis exuitur, 2.6.79.
Lucretij carmina referuntur de ſtatu, & conditione hominum antiquorum tractantia, 2.8.21.
Lucretij carmina referũtur adverſus eos qui mundum rotundum eſſe putabant, 1. 11. 10.
Lucretius vanos, & ſtolidos vocat eos, qui Antipodes agnoſcunt, 1.11.29.
Mag. Fr. *Ludovicus* Legionenſis qualiter exponat tres vocationes, ſeu legationes Parabolæ Divi Lucæ, 1.16.99.
Ludovicus Legionenſis graviter exprimit feritatem, barbariem, & incultos mores Indorum Occidentalium, 2.7.30.
Ludovicus Cabrera Regius Chroniſta laudatur, 1.6.77.
Ludovicus Bavarus Imperator legem condidit contra aſſerentes Imperium pendere ab Eccleſia, 2.22.13.
R.P. Ludovici de Valdivia Societatis Ieſu zelus, & cura pro Indis Chilenſibus à bello offenſivo defendendis, 3.4.9.
P. Ludovici Molinæ opinio notatur, qui indiſtinctè nullam Rempublicam teneri peregrinos recipere docet, 2.20.55.
Ludovici Barbari Imperatoris geſta omnia contra Eccleſiam damnata ſunt, 2. 22. 26.
Ludovici XII. Galliæ Regis apophtegma refertur, 3.6.54.
Ludovicus Pius renuntiavit privilegio eligendi Pontificem, 2.22.37.
Lupercalibus in feſtis qualiter fœminæ verberarentur? 2.14.66.
Luſitania Regnum Eccleſiæ feudetarium eſſe, plures affirmant, & quare? 3.1.84.
Luſitaniæ Reges quibus titulis uſi ſunt poſt Indiæ Orientalis acquiſitionem? 1.3. 54.
Luſitaniæ Reges cur à Deo Orientalis Indiæ titulis ornari meruerint? 1. 3.56.
Luſitaniæ Reges primam curam expeditionum Indiæ in propagatione Evangelij collocarunt, 1.3.57.
Luſitani ob fidem ſibi fractam, vel iniurias ab Indis Orientalibus illatas, plures eorum regiones debellarunt, 3.4.81.
Luſitani Reges Indiæ Orientalis opes & commercia in ſe tranſtulerunt, 1.3.51.
Luſitani magis quàm reliqui Orientalẽ Indiam perluſtrarunt, 1.3.4.
Luſitani ſemper cum deſpectu, & ſuperbia de Caſtellanis loqui ſolebant, 1.6.75.
Luſitani D. Thomam Apoſtolum in In-

dia ut patronum agnoſcunt, & venerantur, 1. 2. 42.

Luſitanorum navigationis in Indiā Orientalem initia, 1. 3. 15.

Luſitanorum virtus, & conſtantia in navigationibus, & expeditionibus Indiæ Orientalis à multis extollitur, 1. 3. 50.

Luſitanorum laudes ob navigationem, & acquiſitionem Indiæ Orientalis, 1. 3. 5.

Luſitanorum Regum ſanctas ordinationes qualiter, & quare in Indijs Orientalibus cluſas fuiſſe tradat Maſſæius? 3. 6. 41.

Luſitanorum navigationes ad Indiam Orientalem Iſaîæ vaticinio prænuntiatæ videntur, 1. 15. 21.

Luſitanorum gloria, & triumphus ob detectam, & ſubiugatam Indiam Orientalem carminibus venuſtiſsimis celebratur, 1. 3. 62.

M

Machabæi qualiter petierint auxilium à Romanis, 3. 4. 30.

Machiavelli impium dogma damnatur tradentis Religionis curam Imperiorum incrementis officere, 1. 16. 89.

Macrobij elegans locus expenditur, 2. 1. 17.

Madera inſulæ detectio, & magnitudo, 1. 3. 18.

Magallani ſocij ad Moluccas perveniunt, & diverſo itinere in Hiſpaniam perveniunt, 1. 5. 38.

Magallanica terra vaſtiſsima, & necdum ſatis detecta, 1. 6. 61.

Magallanicum fretum quando, & quomodo detectum? 1. 5. 36.

Magallanicum fretum quando, & qualiter ex parti maris *del Sur*, luſtraverint, & tranſierint Ioannes Ladrillerus, Petrus Sarmientus, & Ferdinandus Lamerus, 1. 8. 44.

Magallanus quid fecerit in inſula Zebu; & qualiter occiſus? 1. 5. 37.

Magallanus cur de aperiendo freto tractaverit? 1. 6. 71.

Magallanus aperuit fretum diu deſideratum, quo uterque Oceanus aditi poſſet, 1. 8. 35.

Magi olim vocabantur Reges, ideſt ſapientes, & quare? 2. 9. 33.

Magnates non excuſantur à reſtitutione damnorum, quæ famuli inferunt eorum potentiâ confiſi, 3. 6. 81.

Magnes lapis fortuitò repertus, 1. 12. 20.

Magnes cur ſemper Septentrionem requirat? remiſsivè, 1. 11. 81.

Magnetis proprietates mirandæ, & unde ei nomen? remiſsivè, 1. 11. 80.

Magnetis uſum ſunt qui veteribus tribuant, 1. 12. 31. & 42.

Magnetis novum, & mirum experimentum, 1. 11. 82.

Magnetica acus, & eius præciſa neceſſitas ad navigationes per altum ineundas 1. 11. 73.

Magneticâ acu multi etiam utuntur in terreſtribus itineribus, & de mõtibus Magneticis, qui attrahunt ad ſe navigia, quibus ferrum ineſt, 1. 11. 83.

Magneticæ acus uſum veteribus omnino fuiſſe ignoratum probatur, 1. 12. 42.

Magneticæ acus inventum extollitur, & quòd priſcis ignoratum fuit, 1. 11. 77.

Magneticæ acus nullum extat nomen apud antiquos, 1. 12. 45.

Magneticæ acus invẽtor quis, & de eius commodis, & uſibus remiſsivè ad plures Auctores, 1. 11. 79.

Magneticæ pixidi Novi Orbis detectio debetur, 1. 12. 43.

Magnos in magnis occupari decet, 2. 1. 45.

Maguei arbor Novi Orbis ad innumera deſervit. 1. 7. 33.

Mahometani quando primùm ad Indiā Orientalem acceſſerint? 1. 3. 5.

Maieſtatis læſæ tenentur, qui ſine licentia Principis bellum movent, & etiam in hoſtes, & alienos graſſantur, 3. 5. 90. & iterum, 3. 7. 79.

Maioratus inſtitutio dubia ex conſuetudine, & modo ſuccedendi in eo recipit interpretationem, 3. 1. 24.

Maioratus poſſeſſor, qui rem eius alienavit, de conſilio ſapientis excuſatur, & an alienatio valeat? 3. 2. 33.

Maiorum actus, & mores pro lege accipiuntur, 2. 24. 69.

Maius nihil accidit à mundi conſtitutione, quàm Novi Orbis detectio ex ſententia Fr. Luis Legionenſis, 1. 16. 39.

Malabaricum bellum cum Calecuti regulo cur cœptum? 1. 3. 33.

Malaca Vrbs, & eius expugnatio, 1. 3. 37.

Mala fides ſuperveniẽs poſt præſcriptionem legitimè completā nõ nocet, 3. 2. 53.

Mala non ſunt facienda, quamvis inde eveniant bona, 2.8.127.

Mali ſunt prohibendi à malo, & cogendi ad bonum, 2.13.44.

Malorum interventio, bonis aliorum operibus nocêre non debet, 3.6.100.

Malos qui punit, & percutit in eo quod mali ſunt, Deo gratiſsimus eſt, 2.16.28.

Malum cum ſine punitione perſeverat, augetur, 2.15.54.

Malucarum ſive Molucarum inſularum deſcriptio, & qualiter ad Caſtellæ terminos pertineant? 1.6.63.

Mancipia, quæ ex India Orientali adducuntur, quando verè ſervire debeant? 3.6.111. & 116.

Mandans, vel permittens delictum fieri, illud facere videtur, etiam ſi mãdatarius excedat, 3.6.77.

Mandatum qui habet ad quæcunque neceſſaria, ad utilia etiam habere videtur, 3.1.35.

Mandati fines, aut limites non videtur excedere, qui ea facit, quæ dominus faceret, ſi præſens eſſet, 2.24.57.

Manilij Poëtæ elegantiſsima carmina de Imperiorum mutatione, 2.2.15.

Manilij locus elegans de Orbis rotunditate, 1.11.17.

Manumiſsionis alapæ, & iniuriæ fœlices vocantur à Claudiano, 2.7.71.

D. *Marci* locus exponitur cap. ultim. & quando ille ſuam Evangelicam hiſtoriam ſcripſerit? 1.14.15.

Marcus Antonius Imper. qualiter conſilia peteret, & admitteret ex Iulio Capitolino, 3.2.16.

Marcus Paulus Venetus totum pœnè Orbem luſtravit, 1.3.2.

Mare ad Polum Antarticum maximè diffunditur, ſed terræ tamen magna ſpatia relinquit contra opinionem antiquorum Philoſophorum, 1.8.16.

Mare non fecit Deus ad navigandum ſecundùm ſententiam D. Ambroſij, 1.16.19.

Mare in univerſum multò plus occupat huius Globi inferioris, quàm terra, 1.8.18.

Mare Septentrionale navigare non ita mirum, ac Oceanum Occidentale, 1.12.93.

Mare cur periculis plenum fecerit Deus? 1.16.20.

Mare ultra Groenlandiam unius diei curſu fertur innavigabile, 1.12.94.

Mare dicitur Tharſis, quaſi egenum, & eiectum, 1.8.6.

Mare unum ſi alij pronum ſit, & interiacentis terræ impedimẽtum auferatur, in illud influet, 1.8.65.

Mare nihil bonum producit ſecundùm Plat. & Homer. & dicitur quaſi amarum; & ab Ægyptijs pernicies vocatur, 1.8.5.

Mare, & aqua marina Regem, & Regias opes ſignificant, 1.8.13.

Mare liberum titulus eſt cuiuſdam libri ab hæreticis editi contra iura acquiſitionis, & retentionis Indiarum, 2.1.48.

Mare Pamphylium portentoſo naturæ miraculo receſsiſſe, & ſiccumiter præbuiſſe dicitur, Alexandro Magno contra Perſas exercitum ducenti, 2.4.33.

Mare utrum connumarari debeat inter bona, vel inter mala, 1.8.4.

Mare *del Sur*, ſive Auſtrale dicitur etiã mare Pacificum, & quare? 1.8.29.

Mare *del Sur* cur adeò tranquillum ſit & de maris fluxibus, & refluxibus, & eorũ cauſis remiſsivè, 1.8.30.

Mare Gramineum reperit Columbus in prima navigatione: & an id manſerit ex reliquijs Atlanticæ? 1.4.27.

Mare etiam in prono ultra littus non poteſt excurrere, 1.8.64.

Mare univerſum non ſolùm navigabile, ſed de facto etiam antiquitus navigatum, 1.12.26.

Mare an ſit inferius, vel depreſsius terrâ? remiſsivè, 1.8.67.

Mare nullis aquis augetur, etiam ſi aliud mare in illud influat, 1.8.66.

Mare *del Sur*, noſtrorum primus detexit & conſpexit Balboa, & iter ad illud aperuit, 1.5.28.

Mare diverſis appellationes habet pro varietate provinciarum, quas alluit, ſed unum tamen eſt, 1.8.31. & 3.3.38.

Mare Mediterraneum cur ita dicatur? & cur etiam magnum vocetur? cur Oceanus maior & re verâ magnus, imò & maximus ſit? 1.8.33.

Mare venit ſub nomine territorij, 3.3.57.

Mare ſæpè ſumit nomen à Terris finitimis, & oportet in eo delicta cohibêre, 3.3.38.

Mare & maris littora hodie ex communi totius Orbis uſu in dominio & iure Principum eſſe videntur, 3.3.50.

Maria omnia innavigabilia olim Atlantica dicebantur, 1.11.68.

Maria ferè omnia navigabilia ſunt, 1.8.10.

Maria omnia inter ſe mutuò perforata ſunt, & cum Oceano varijs modis communicantur, & quid in Hyrcano, Caſpio, Mediterraneo, & Rubro, 1.8.32.

Mari ille imperare videtur, qui in continenti proxima imperium habet, 2.6.22. & 3.3.35.

Maris plurima bona, & commoda recenſentur, 1.8.8.

Maris, vel alterius loci publici poſſeſsioni longo tempore præſcriptæ qui inſiſtit, alterum eodem iure uti prohibet, 3.3.67.

Maris mentio in Scriptura ſacra ponitur pro loco pleno theſauris, & inter benedictiones habitare loca maritima, & commercijs opportuna, 1.8.14.

Maris & littorum, uſus, & navigatio cuilibet communis & libera eſſe videtur, 3.3.28.& 57.

Maris, ut terræ ius, cum prohibitione navigationis exterorum per Pontificem noſtris Regibus concedi potuit, 3.3.31.

Maris, & littorum proprietas, licèt in univerſum à nemine occupari, vel acquiri poſsit, eorum tamen protectio pertinet ad Principes, quorum territorijs adiacent, 3.3.35.

Maris varios ſinus vel tractus proprio iure ſibi privativè vendicant plures Principes & Reſp. liberæ, qui referuntur, 3.3.36.

Maris iuriſdictio an etiam ad loca remotè extendatur? 3.3.41.

Maris ſicut & aridæ confines aſsignari poſſunt, & an proprius pertinentiæ vocentur? 3.3.42.

Maris dominium non pertinere ad Imperatorem ridiculum eſt, ſecundùm Alciat. 3.3.48.

Maris imperium in Romanis agnoſcit Virg. Claud. & alij, 3.3.51.

Maris primum dominum Minoëm facit Strabo, & Diodorus Neptunum, & quare? 3.3.54.

Maria Magdalena cur unguento unxerit pedes Domini? 1.14.20.

Beatiſsima VIRGO MARIA Hiſpanis ſæpè in NovoOrbe prælantibus opem tulit, & præſertim cùm Mexici obſeſsi eſſent, 2.4.51.

Beatiſsimæ VIRGINIS MARIAE imago, & devotio plura miracula in Novo Orbe fecit, 2.5.32.

Marinæi figmentum de numiſmate Auguſti Cæſaris in mineralibus Novi Orbis reperto, à multis exploditur; & qualiter ibi eſſe potuerit? 1.12.99.

Marius filias ſuas dijs Averrúncanis immolavit, 2.14.84.

Doct. *Marta* piaculum eſſe dicit dubitare de debellatione infidelium ob peccata contra naturam, 2.15.27.

Doct. Marta ſcripſit latè de dominio infidelium & Indorum, & Roman. Pontific. poteſtate ſuper eos, 2.1.42.

Doct. Marta graviter invehitur contra negantes abſolutam Papæ iuriſdictionem in temporalibus, & eorum argumentis reſpondet, 2.23.56.

Martialis epigram, 34. lib. 14 cui titulus: *Falx ex enſe*, explicatur, 2.17.84.

Martialis epigram. de Ceruleis Britannis agens, exponitur, 2.8.112.

Martinus V. Nicolaus V. & Caliſtus III. & alij Romani Pontif. Luſitaniæ Regibus, ut Regna infideliū debellare, & occupare poſſent, conceſſerunt, 2.24.28.

B. Fr. Martinus Valencia Franciſcanus, & ſocij innumerabiles Indos converterunt & baptizarunt, 2.4.22.

Marquardus de Suſanis ſpecialiter egit de iurib⁹ acquiſitionis Novi Orbis, 2.1.32.

Marquardus de ſuſanis plenam dominationem Indiarum noſtris Regibus tribuit, 3.1.18.

Marquardus hæreſim ſapere inquit Alexādri VI. donationi cōtradicere, 2.23.66.

Martyres plures fuiſſe in Novo Orbe probatur, 2.5.48.

Martyrum cōfeſsio, & paſsio eſt unū ex ſignis veræ Fidei, & Eccleſiæ Dei, 2.5.46.

Martyrum ſanguis, & Sanctorum patientia & afflictiones Eccleſiæ Dei ſemina fuerunt, 2.17.53.

Maſcula Veneris uſus apud omnes ferè Indos frequentabatur, 2.12.28.

Mathatias idololatrā interfecit, 2.13.30.

Matthæi verba cap. 17: *Ergo liberi ſunt filij*, explicantur, 3.7.43.

Matthæi verba cap. 10: *Neque audierit ſermones veſtros*, qualiter exponantur? 2.20.21.

D. Matthæi locus cap. 24. verſ. 14. exponitur & illuſtratur, 1.14.69.

D. Matthæi cap. 24. *A quatuor ventis colliget eos*, exponitur cum D. Auguſt. & Palacios, 1.15.17.

B. Pat. Matthæus Riccius veſtem ornatiorem ſumpſit, cùm inter Sinas prædicare voluit, 2.18.67.

Mater ſi fidelis ſit,& pater infidelis, ſufficit conſenſus matris,ut filius etiam invito patre baptizari poſsit,2.17.38.

Matres non habent filios in poteſtate,2.17.31.

Matrimonia coacta difficiles exitus generare ſolent,2.17.72.

Matrimonium inter Catholicam,& Hæreticum qualiter, & quare prohibitum ſit? 3.5.14.& 16.

Matrimonium,quod fieri tractabatur inter Sereniſsimam Mariam,Hiſpaniæ Infantem,& Carolum Regis Angliæ filium, quibus rationibus dilatum fuerit,3.5.13.

Mauri, ſive Moriſci ultimò ab Hiſpania per Philippum III. expulſi, quot fuerint? & hiſtoria huius expulſionis, remiſsivè,2.19.93.

Media omnia licita excogitare, & exequi oportet,per quæ Barbari facilius ad Fidem deveniant,2.18.63.

Media,regio Aſiæ, & eius Geographia, 1.1.40.

Media in ſacra Pagina quas nationes cõprehendat? 1.1.59.

Medi ſunt populi Thraciæ in finibus Europæ, 1.1.41.

Medi etiam à Parthis victi ipſi nomẽ dederunt, 1.1.57.

Medorum Imperium Abdiæ Babylonij & Artabani tempore latiſsimum fuiſſe, 1.57.

Medorum nomine non tam illorum Provincia, quàm Imperium denotatur, 1.1.56.

Mœcenatis notabile conſilium ad Auguſtum Cæſarem circa Religionem extendendam, & peregrinatum Religionum ſectatores debellandos, 2.16.73.

D. Melchior de Valencia citatur & laudatur,2.6.23.

Meletides toto ingenij captu vix ad quinque numerare potuit, 2.8.100.

Memoria eorum,qui pro Republica præclarum aliquod facinus geſſerunt, ſemper commendari debet,& quare? 1.5.3.

Mendacium,quantumvis leve,dicere nõ licet pro totius mundi conſervatione, 2.14.15.

Menti humanæ totius animi Regnum à natura tribuitur,2.9.44.

Mentis infirmitas ſemper in iure ſublevatur,2.9.43.

Mentis languor damnum in bonis ſolet afferre,2.9.45.

Mercatores extranei, & peregrini benè poſſunt ingreſſu, & commercio noſtrarum provinciarum prohiberi, 2.25.67.

Meridies, ſive Meridionalis mundi plaga quæ, & cur ita dicta? 1.1.19.

Meridionales omnes gẽtes timidæ ſunt, Septentrionales verò animoſiores, & robuſtiores,2.4.64.

Metallis, & lapidibus pretioſis abundat Novus Orbis, 1.7.38.

Mexicani homines nimis albos ſervabant, & mirabantur, 1.10.41.

Mexicani litterarum loco picturis utebantur,2.8.96.

Mexicani quatuor ſæculis ante adventũ Hiſpanorum, illius vaticinium habuerunt, & à maioribus in poſteros derivarunt,2.2.59

Mexicanæ urbis, & regionis deſcriptio, & laudes, & Cancellaria, & Metropolis, 1.6.32.

Mexici prædixit adventum, & dominationem Hiſpanorum, quidam captivus,qui de more ſacrificabatur, 2.2.52.

Mexici ante adventum Hiſpanorum homines armatos, flebiles voces, cometes, igneos globos, & alia oſtenta apparuiſſe, 2.2.53.

Mexici urbis nomen, unde mutuatum? 1.13.54.

Mexici duo idolorum millia colebantur, 2.12.104.

Mexici plerumque mille homines ſingulis diebus immolabantur,& aliquãdo quinque mille, & quot annis pluſquàm ſeptuaginta millia,2.12.56.

Mexicum urbs,dicta fuit anteà *Tenuchtitlan*, & utriuſque nominis etymologia, 1.6.33.

Michaël Salon nunquam dixit, Reges noſtros Novum Orbem tyrannicè poſsidẽre, 2.23.9.

B.Fr. Michaël Benavides, Archiepiſcopus de Manila,qualiter dolêret de modo converſionis Indorum? 2.17.77.

Michaëlis Hoſpitalis elegantia carmina de damno bellorum adducuntur,3.6.47.

Migrationes, & Coloniæ variarum nationum, & Auctores plurimi, qui de illis ſcribunt,1.10.20.

Miles, qui miraculum fecit,poſtea furtæ damnatus fuit, 2.5.25.

Milites Hiſpani in Indijs aliquãdo iuſtis ex cauſis in Barbaros ſævierunt, 3.5.56.

Milites,ſi aliquod damnum popularibus faciant,magiſter militum illud reficere debet,3.6.88.

Mi-

Milites vix pij eſſe poſſunt, 3.6.43.

Milites voluntarios vult Deus, 2.17.16.

Milites Hiſpani, quibus rationibus ſuam adverſus Indos ſævitiam excuſare ſolebãt, 3.6.60.

Milites Hiſpani duodecim in inſula Hiſpaniola fugarunt duo millia incolarum, 2.4.45.

Milites tredecim, qui cum Pizarro manſerunt in inſula Gorgona, privilegijs honeſtantur, 1.5.44.

Militaris diſciplina à Romanis maximè obſervabatur, 3.6.49.

Militari iuſu, etiam capti in iuſto bello ut ſervi detinentur, 3.7.16.

Miniſtri Dei eſſe ſolent, etiam qui mali ſunt, 3.6.101.

Miniſtri ſi idonei fuerint, etiam hodie Apoſtolico more prædicando, multum inter Barbaras nationes proficient, 2.19.20.

Miracula oſtendunt favorem, inclinationem, & vocationem Divinam, cum Lipſio, 2.5.1.

Miracula plura, & ſpecialia Novi Orbis congeruntur, & oſtenditur idem in eius cõverſione contigiſſe, quod in primitiva Eccleſia, 2.5.2.

Miracula non defuerunt hoc ſæculo prædicantibus inter Indos, 2.19.29.

Miracula vera, & proficua nũquam fiunt ab Hæreticis, Magis, & Diabolis, neque fient ab Anti-Chriſto, ſed quædam tantùm illuſiones, & præſtigia, 2.3.55.

Miracula plurima, quæ olim præceſſerũt in Fidei prædicatione, efficiunt, ut hodie plura paſsim fieri, neceſſe non ſit, 2.3.56.

Miracula ut plurimum Deus per viros bonos, & ſanctos operatur, 2.3.51.

Miracula rara eſſe debent, & cur in Novi Orbis converſione pauca intervenerunt? 2.3.49. & 52.

Miracula aliquando fiunt à malis, & flagitioſis hominibus, & quare? 2.3.54.

Miracula plura operata in Novo Orbe per varios omnium ordinum Religioſos remiſsivè, & Auctores qui de illis ſcribunt, 2.5.45.

Miracula in Novi Orbis converſione Deum omiſiſſe, credibile non eſt, cùm illis ſemper egeant tyrones in Fide, 2.4.11.

Miracula, & auxilia cœleſtia in bellis nullibi magis frequentia fuerunt, quàm in expeditionibus Hiſpanorum ad Novum Orbem, 2.4.43.

Miracula nulla vel pauca in detectione, acquiſitione, & converſione Novi Orbis interveniſſe, Victoria, & alij putarunt, 2.3.35.

Miracula multa, & maxima in detectione, converſione, & acquiſitione Orbis Novi interveniſſe, latè probatur contra Victoriam & alios, 2.4.15.

Miracula Divina facilè ad exemplum humanarum actionum producenda non ſunt, 2.6.8.

Miracula aperta, & repetita Eccleſiæ qui negat, maius ipſe miraculum feciſſe dicetur, ex Auguſt. & alijs, 2.4.16.

Miracula tot, ac tanta cur Deus initio naſcentis Eccleſiæ patraverit? ex Auguſt. & Gregor. 2.4.5.

Miracula ſi deficiant, rarò prædicantibus creditur, 2.4.4.

Miracula multa, & magna ſemper Deus edidit in converſione novarum provinciarum, & exempla Angliæ, Flandriæ, Hollandiæ, & aliarum, 2.4.6.

Miraculi inſtar videri debent præviæ diſpoſitiones, quibus Deus ordinavit detectionem Novi Orbis, 2.4.28.

Miraculũ, quod Mechoacani accidit Indo cuidam, confeſsionem paranti, 2.5.43.

Miraculum cuiuſdam Apoſtoli, qui olim apud Peruanos prædicaſſe dicitur, 1.14.58.

Miraculum illud magnum exſiccationis maris Rubri multa naturalia habuit, 2.3.68.

Miraculum ingens, & notabile, quod initio detectionis Regni Peruani contigiſſe narratur, 2.4.55.

Miraculoſa hiſtoria fœminæ cuiuſdã Indæ, quæ baptiſmum ſuſcipere uſque ad mortis articulum recuſaverat, 2.5.38.

Miraculoſè quæ à Deo facta ſunt, in exẽplum, vel conſequentiam adduci non debent, 2.19.60.

Miſeri, & pauperes ſemper potentiorũ iniurijs, & ſpolijs ſubiacent, ex Iuvenali, 3.6.53.

Miſsiones, & inſpirationes, quæ non confirmantur teſtimonijs ſcripturarum, vel miraculorum, non ſunt ſecuræ, 2.3.36.

Miſteca in regione reperitur notabile præſagiũ adventus, & dominationis Hiſpanorum à dæmonibus editum, 2.2.61.

Mizraim filij deformes, 1.10.49.

Molucæ inſulæ à Luſitanis, & Caſtellanis prætendebantur, & quare? 1.6.72.

Molucæ inſulæ quales, & quando repertæ? 1.3.41.

Monarchia Romanorum, & aliæ, quæ in Orbe maximæ fuerunt, per tyrannidem partæ ſunt, 2.6.44.

Monarchia quælibet conſtat ex Divino cultu, ſapientia Theologica, & potentia ſæculari, 3.1.29.

Monarchiam Siculam in temporalibus, & ſpiritualibus qui aſſerant? 3.1.74.

Monarchicum Imperium omnium optimum & convenientiſsimum ſemper eſt iudicatum, 2.23.112.

Monitio canonica præcedens iuſtificat excommunicationem ſequentem, 2.16 8.

Monitio, & ſuaſio blanda punitionem præcedere debet, 2.16 6.

Monſtra omnia hominum rationalium reformatis corporibus reſurrectura ſunt, 2.8.5.

Monſtra plura, humanâ effigiem referentia, reperta ſunt tum terreſtria, tum marina & aërea, & qui de eis agunt? 2.7.21.

Montes ignivomi plures reperiuntur in Novo Orbe, Ætna, & Veſuvio mirabiliores, 1.7.55.

Mors quomodolibet contingens, mala dici non poteſt, ſi eam bona vita præceſsit, 1.7.50.

Morti, ſenectuti, & paupertati Lacedæmonij ſacrificabant, 2.14.104.

Motezuma ſimul centum quinquaginta uxores ex ſe gravidas habuit, 2.12.25.

Motezuma Monarcha Imperij Mexicani plura habuit oracula, & oſtenta ſuæ calamitatis, & adventus, & dominationis Hiſpanorum, 2.2.54.55.56. & ſeqq.

Moyſes bella geſsit contra Amorrhæos ob denegationem tranſitus ad terram Promiſsionis, ſecundùm D. Auguſtin. & alios, 2.20.51.

Moyſi cur denegatum in terram Promiſſionis ingredi? & cur eius ſepulchrum occultum eſſe Deus voluerit? 2.12.123.

Moyſis factum, Ægyptium propriâ auctoritate Occidentis qualiter à peccato excuſetur? 2.3.14.

Moyſis facinus, Ægyptium propriâ auctoritate occidentis, qui iniuſtè Iudæum vexabat, qualiter excuſetur? 2.13.19.

Moyſis bella contra Amorrhæos, & alios ex ſola Divinæ voluntatis obſervatione excuſant Auguſt. Abulenſ. & alij, quorũ loca expenduntur, 2.2.27.

Multa facta tenent, quæ ab initio fieri prohibentur, 2.17.41.

Multitudo miniſtrorum onerosa potiùs, quàm utilis eſſe ſolet, 2.25.58.

Multitudo ubi eſt, ibi & confuſio, 2. 25. 51.

Mundi æterna lex eſt, ut omnia in eo morti, & mutationi ſint ſubiecta, 2.2.19.

Mundi nomen contractum ad inferiora elementa dividitur communiter in tres partes, Europam nempe, Aſiam, & Africam. 1.1.23.

Mundi climata, ſive plagæ quæ, & quot? 1.1.15.

Mundi appellatio generaliter ſumpta quid contineat, 1. 1.10.

Mundos plures eſſe, qui affirmant, graviter errant, 1.12.75.

Mundus muliebris quid ſignificet? 1.1.14.

Mundus Græcè dicitur κοσμ☉, quod ſignificat ornamentum, 1.1.12.

Mundum ex una tantùm parte cœlum, & terram habêre multi ex antiquis cum Epicùro opinabantur, alij cum Stoicis, & Peripateticis contrarium ſentiebant, 1.11.9 & 11.

Mundus puncti rationem obtinet, 1.6.1.

Mundus an dicatur à movendo, vel à munditie? 1.1.11.

Mundus quodammodo videtur auctus poſt Novi Orbis detectionem, licèt multa detegenda ſuperſint, 1.6.3.

Mundus à Deo ex nihilo, ſed pulcherrimus conditus, 1.1.9.

Munera maxima, & clariſsima naturæ fortuitò ſæpè reperta ſunt, & aliqua exempla, 1.12.18.

Mures in Ægypto qualiter generentur? 1.9.39.

Mures, & locuſtæ Peruanis nunquam viſæ in adventu Hiſpanorum, eos prodigioſè infeſtarunt, 2.2.66.

Muri, quo Sinæ provincias ſuas à Tartaris dividunt, & tuentur, maxima, & penè incredibilis fabrica, 1.8.79.

N

Nabuchodroſorus, Idanthyrſus, & Cyrus ad Indiam Orientalem non pervenerunt, 1.3.9.

Nabuchodonoſoris hiſtoria duo tempora Eccleſiæ deſignat, ſecundùm D. Auguſt. 2.16.85.

Nachodonoſoris, & Cyri, quamvis infidelium, imperiũ in ſacris Litteris probari videtur, 2.10 63.

Nabuchodonoſoris, Cyri, & aliorũ tyrãno

rum imperium iniuſtum fuit, & cur à Deo permiſſum? 2.11.12.
Natio nulla ita hebes, & barbata eſt, cui permitti poſsit, ut Deum ſaltem generaliter non agnoſcat, & revereatur, 2.13.75.
Natio nulla eſt, ex qua aliqui non ſint prædeſtinati, 2.19.15.
Nationem cœlo, & ſolo fœlicem ſortiti, glorioſum eſt, 2.8.14.
Nationes plures corpora ad effectus varios pingunt, aut tingunt, 2.8.110.
Nationes plures ab Imperio Romano liberas tam de iure, quàm de facto extiriſſe, verius eſt, 2.21.44.
Nationes omnes multa quotidie peccata propter avaritiam cõmittunt, præſertim in expeditionibus militaribus, 3.6.62.
Nationes aliquæ remiſsivè referuntur, quæ hoſpites, & peregrinos admittere prohibent, 2.20.50.
Nationes quædam naturâ imberbes, 2.8.116.
Nationes aliæ alijs ſemper barbatæ viſæ ſunt, 2.8.24.
Nationes diverſę alię alijs oppoſitæ ſunt, 2.25.56.
Nationes plurimæ barbaræ etiam hodie reperiuntur, quarum comparatione paucæ ſunt quæ politicè vivunt, 2.8.22.
Natura varias quotidie formas edere conatur, 2.7.20.
Natura, & ratio hominis, quæ eſt fundamentum dominij, etiam in peccatoribus reperitur, 2.10.59.
Naturale eſt, magis nova, quàm magna mirari, 2.8.94.
Naturalis ratio non patitur, alterum cum alterius iactura locupletari, 2.8.126.
Navarræ Regnum tum alijs cauſis, tum ratione tranſitus denegati, iuſtè à Ferdinando Rege Catholico captum fuit, 2.20.63.
Navarræ Regnum Iulius II. Ioanni ut ſchiſmatico ademit, & Regibus Catholicis occupandum conceſsit, 2.22.57.
Navarrenſis Regni reſtitutionem quo argumento excuſet Navarrus? 3.5.28.
Doct. Navarrus teſtatur, ſe nunquã ſcripſiſſe contra iuſtitiam obtentionem Regni Navarræ, 2.20.66.
Naufragium horrendum, & miſerandũ, quod Indica claſsis circa Habanã paſſa eſt quintâ die Septemb.ann.1622: 1.7.52.
Navigandi peritia veterum cum noſtra comparari nequit, 1.12.33.& 1.11.78.
Navigantes inſanire, aut mori cupere, aut mendicos eſſe, aliqui dixerunt, 1.16.17.
Navigantes nubilo, aut procelloſo tempore ſyderum obſervatione ſe iuvare non poterant, 1.11.75.
Navigatio, & navis apud Oneirocriticos bona portendit, 1.8.12.
Navigatio quę olim progreſſum habuerit, cum Claudiano, 1.12.30.
Navigatio maris Indici iuſtè à noſtris Regibus prohiberi poteſt alijs nationibus, 3.3.70.
Navigationis in deteſtationem plura, remiſsivè, 1.16.18.
Navigationis, & commercij navalis utilitas expenditur, 1.8.9.
Navigationis aliquam peritiam, & certitudinem ex ſyderum obſervatione Phœnices nacti fuerunt, 1.11.74.
Navigationes, & peregrinationes Hiſpanorum in Novo Orbe admiratione digniſsimæ ſunt, 1.16.10.
Navigationes, & navigantes ac peregrinantes multis nationibus exoſsi, 1.16.12.
Navigationes antiquorum longiſsimæ, remiſsivè, 1.9.45.
Navigationes in Novum Orbem repetuntur, 1.5.26.
Navigationes mirandæ Battavorum per mare Graciale, remiſsivè, 1.12.95.
Navigationes tantùm littorales priſcos exercuiſſe, qui affirment? 1.12.36.37.38. & 40.
Navigationes ſine remis veteres nunquã exercebant, 1.12.39.
Navigationes per altum antiquitus in uſu fuiſſe, quidam tradunt, & earum exẽpla, 1.12.25.& ſeqq.
Navigationes per altum olim incognitæ erant, 1.11.69.
Navigationes admirãdæ fortuitò factæ, 1.5.8.
Navigationes per altum raræ olim, & portenti loco habitæ, 1.12.34.
Navigationum uſus utiliſsimus, 1.16.31.
Navigationes longiſsimæ aliquorum ad Polum Antarcticum, 1.6.8.
Navigationum priorum ad Novum Orbem audacia, & pericula carminibus exprimuntur, 1.16.33.
Navis ex India vi ventorum in Germaniæ portum delata, 1.5.12.
Navis Victoriæ laudes, & memoria, 1.5.42.

Navium, & navigationis inventio, & uſus à Noë temporibus initium accepit, 1.11.70. & 3.3.55.

Navium forma, Aſtrolabium, & alia nautica inſtrumenta, quibus hodie utimur, ab antiquis ignorabantur, 1.11.72.

Naves Papyraceæ quæ, & ubi? 1.15.26.

Naves in altiſsimis montibus, & longè à mari poſitis aliquando repertæ ſunt, 1.12.107.

Naves Commendatoris Loayſæ, & Epiſcopi Placentini poſt Magallanum, fretum ab eo inventum tranſierunt, 1.8.36.

Naves qui duces perforaverint, aut incenderint, & qui equos, aut ſcalas ademerint, ut milites animoſius pugnarent? 1.5.31.

Navigia & merces extraneorum, quæ in mari, vel portubus Novi Orbis reperiuntur, apprehendi, & confiſcari iubentur, 2.25.80.

Nauta ille, qui dicitur, Columbo noticiam Orbis Novi præſtitiſſe, ab Angelis delatus eſſe, ab aliquibus perhibetur, 2.3.30.

Nautarum, & maritimorum hominum fera & improba natura eſt, & quare? 3.3.39.

Nebulæ planorum Regni Peru, quas vocant *Garuas*, ad plura utiles ſunt, 1.7.44.

Nebuloſa provincia in Regno Georgiorum, & eius mirabilis hiſtoria, 1.1.72.

Neceſsitate in extrema exiſtenti quilibet tenetur opem ferre, 2.13.81.

Nechaus Rex Ægypti foſſam ex Nilo ad Rubrū mare fodere cœpit, in cuius opere 120000. Ægyptiorum perierunt, 1.8.56.

Negligitur, quod communiter poſsidetur, 2.25.59.

Negotia pluribus commiſſa ſegnius expediuntur, 2.25.57.

Nemo poteſt venire ad Fidem, niſi Deus traxerit eum, Ioan.6: 2.17.17.

Neptunum ob claſſem, quam per mare inſtituit, maris dominum antiquitas fabulatur, 3.3.54.

Nero irriſus fuit, quòd Iſthmum Peloponeſsi perfodere voluit, 1.8.53.

Nicanor Rex Syriæ nunquam perficere potuit foſſam, quam ex Caſpio mari ad Euxinum ducere deſtinavit, 1.8.51.

Nicaraguæ provinciæ deſcriptio, 1.6.25.

Nicolaus de Lyra, & alij inter iuſtas belli cauſas idololatriæ punitionem ponunt, 2.13.28.

Nicolao de Ovando ſummè iniungitur à Regibus Catholicis cura converſionis, & bonæ tractationis Indorum, 3.6.29.

Nili origo noſci non poteſt ob æſtum Torridæ Zonæ cum Lucano, 1.11.37.

Nili origo, & incrementum his ultimis temporibus à Luſitanis detecta, 1.12.23.

Nili originis cognitio à veteribus fruſtra tentata, & impoſsibilis reputata, 1.12.24.

Nobiles, qui in ſuo famulatu, vel ſatellitio habent homines ſceleratos, ex delictis eorum tenentur, 3.6.87.

Noë, velut mundi hæres à Deo conſtitutus, qualiter Orbem inter filios diviſit? 1.9.12.

Noë à veteribus ſub Iani nomine colebatur, & quare etiam Conſuvius, & Chaos mundi diceretur, 1.9.11.

Noë poſteri brevi tempore nimis aucti, & ſparſi ſunt, 1.10.10.

Noë plus decem annis per Mediterraneum navigavit, poſterorum ſuorum familias, ſeu Colonias inviſens, 1.10.12.

Noë poſteri ſolùm tres antiquas Orbis partes dividiſſe, & habitaſſe leguntur, 1.9.14.

Noë poſt diluvium conſtitutus fuit à Deo veluti parens cæterorum hominum, & qualiter illis provincias diviſerit, 1.9.8.

Nomina qualiter provincijs novè detectis, aut ſubactis imponi ſoleant, 1.13.53.

Nomina locorum, & provinciarum facilè inverti, & mutari ſolent, 1.13.9.

Nomina ſuarum urbium, & provinciarum ſolent duces ad extraneas à ſe detectas transferre, 1.6.30.

Nominum ſimilitudo, aut affinitas ad alicuius rei identitatem probandam fallaciſsima eſt, 1.13.44.

Norte eſt nomen Belgicum, & ſignificat Septentrionem, 1.8.26.

Nova quæque & repentè conſpecta, quā vis puſilla ſint, communiter admirationem incutiunt, & de cœlo miſſa creduntur cum Seneca, & Tertull. 2.8.93.

Nova Francia, 1.6.21.

Nova multa videri, quæ iam olim in uſu fuerunt, 1.12.6.

Novarum rerum ſtudium, & experimentum laudatur, 1.16.21.

Novæ Hiſpaniæ Indi magna ex parte duabus peſtibus abſumpti ſunt, 3. 6. 65.

Novæ Hiſpaniæ provinciæ deſcriptio, & cur ita dicta? 1.6.29.

Novæ terræ, & inſulæ repertæ ſunt in Oceano Septentrionali, 1.12.91.

Novæ Galleciæ, Mechoacan, Guaxacæ, & Tlaſcalæ provinciæ deſcribuntur, & Cancellariam habent, 1.6.31.

Novellæ Theodoſ. & Valent. notabilia verba expenduntur, 2.16.61.

Novi Orbis temperies, & amœnitas deſcribitur, & comparatur Tempe, aut campis Eliſijs ſecundùm Acoſtam, 1. 7. 11.

Novi Orbis ſcientiam habuiſſe qui & Antipodum, 1.12. 63. Et reſpondentur, num.70.

Novi Orbis incolas eoſdem eſſe, ac Hyperboreos tradit Goropius, 1.12. 51. Sed reijcitur num.60.

Novi Orbis feracitas, & ubertas præfertur Aſiæ, & Indiæ Oriental. ſecundùm Maiolum, 1.7.30.

Novi Orbis excellentias cur Auctor notare voluerit? 1.7.2.

Novi Orbis provinciæ, ut plurimum, amœniſsimæ, & temperatiſsimæ ſunt, 1. 7. 3.

Novi Orbis arbores toto anno frondent, & virent, 1.7.29.

Novi Orbis ingens, & quæſtuoſa detectio ex parvis initijs proceſsit, 1.5.16.

Novi Orbis regiones, & provinciæ non erant vacuę, & deſertæ quando ab Hiſpanis detectæ ſunt, 2.6.63.

Novi Orbis converſio, per Hiſpanos facta, verè, & propriè annuntiata videri poteſt per Iſaiam cap. 18. ut affirmant plures, quamvis aliqui refragentur, 1.15. 23.

Novi Orbis acquiſitionis, & retentionis rituli à præſtantiſsimis Hiſpaniæ I. C. tractari debuiſſent, 2.1.44.

Novi Orbis mentionem, & notitiam in ſacris Litteris reperiri aliqui tradũt, 1.13.1.

Novi Orbis inventio, & cõverſio adumbrari debuit à Prophetis, cùm fuerit res ira norabilis, & ad progreſſum Evangelicæ hiſtoriæ maximè pertinens, 1.15.4.

Novi Orbis plures regiones titulo iuſti belli Hiſpanorum Regum effectæ ſunt, 2. 6.28.

Novi Orbis conquiſitionem Divina pr videntia per Hiſpaniæ Reges factã agnoſc Benzonius: quoniam Indi aliter ad Evang lij doctrinam diſponi nõ poſſent, 2.16.5

Novi Orbis ad Fidem Catholicam cc verſio fieri cœpit, quando plures hæreti ab ea diſcedebant, 1.16.79.

Novi Orbis in acquiſitione multa mul ſanctè, & religioſè operati ſunt, 3.6.99.

Novi Orbis imperium, & converſione Hiſpanis Deus reſervare, & concedere v luiſſe, multis prodigijs, & oſtentis præd ctum fuit, 2.2.41. & 47.

Novi Orbis derectionem, & acquiſiti nem divinitus fuiſſe operatam ex prævi diſpoſitionibus viri graviſsimi coniectura tur, 2.3.26.

Novus Orbis ferè in omnibus antiquu excellit, 1.7.14.

Novus Orbis à multis inſula eſſe dic tur, 1.8.21.

Novus Orbis aliquando antiquis cogn tus, & poſteà ignoratus, ac denuo à Co lumbo repertus, 1.12.5.

Novus Orbis intra breve ſpatium terr habet varia temperamenta, 1.7.41.

Novus Orbis hodie excelletior eſt, cù ultra proprios fructus, & animalia, quib anteà abundabat, reliqua ab Hiſpanis alla poſsideat, & uberrimè reddat, 1.7.22.

Novum Orbem agnoviſſe videtur L cian. Plutarch. & Avitus, 1.12.64. & cis re pondetur, num.71. & 72.

Novus Orbis. Vide alia verbo *India*, verb. *Orbis Novus*, & *America*.

Novi Regni Granatenſis deſcriptio, Cancellaria, ac Metropolis, 1.6.40.

Novum nihil eſt hodie, quod antea nc præceſſerit, 1.12.4. & 10.

Novum nihil ſub Sole proverbium, qu liter accipiatur? 1.12.12.

Numen aliquod ſuperius eſſe, quo hæc i feriora regantur, nemo ſanus negare pc teſt, 2.15.30.

O

Obrizum aurum poteſt deduci ex voc Græca, quæ ſincerum, & purum ſignific ſecundùm Plinium, vel à calore obradiar te ſecundùm Hieron. & Iſidor. 1.13.37.

Obrizum aurum ſecundùm plures dic tur quaſi Ophirizeũ, ideſt à regione Oph deductum, 1.13.34.

Obruſa vox Latinis ſignificat probationi

vel expurgationem auri,& inde dicitur obrizum, 1.13.38.

Obſervantia ſubſecuta habetur pro lege, & de viribus, & effectibus obſervantiæ, 2.24.84.

Obſervantia declaratoria non requirit præſcriptionem,nec plures actus,2.24.88.

Obſervantia interpretativa legũ,aut privilegiorum magnam vim habet. 3.1.25.

Obſervatum quod diu fuit,cẽſetur prius ita diſpoſitum, & ordinatũ fuiſſe, 2.24.86.

Occaſio in tempore arrepta omnia ferè mundi Imperia peperit,3.4.49.

Occaſione diligenter utendum Politici docent, & eam Aquilæ ſimilem Nicephor. facit,3.4.51.

Occultator alienę laudis furi par eſt,1.5.3.

Occupationis primæ alicuius rei titulus omnibus alijs acquiſitionis modis antiquior, & excellẽtior eſt ſecundùm Ariſtot. Cicer. & alios, 2.6.14.

Oceani navigatio ultra fretum Herculeũ olim minus periculoſa,& quare? 1.11.67.

Oceani utriuſque commercia hodie quâ viâ ineantur, 1.8.47.

Oceani propria ſedes eſt inMeridie,1.8.20.

Oceani etymologia, 1.8.1.

Oceanum innavigabilẽ eſſe veteres crediderunt, & loca Nazianz, Origen. & Cicer. 1.11.47.49.50.& 51.

Oceanus Atlanticus,ſive *del Norte*,qualiter coëat cum Oceano Auſtrali, ſive *del Sur*, 1.8.34.

Oceanus veteribus inacceſſus poſt Colũbi ad Novum Orbem navigationes miraculo quodam mitis, facilis,& navigabilis redditus eſſe videtur, 2.4.31.

Oceanus Atlanticus cur ita appelletur? 1.4.34.

Oceanus Auſtralis, ſive *del Sur* quis, & unde dicatur? 1.8.27.

Oceanus in ſacra Pagina ſumi ſolet pro fine totius Orbis,1.11.53.

Oceanus terram cingit,non terra Oceanum,1.8.2.

Oceanus terram omnem quaſi inſulam coronare, cingere, ambire, concludere, & circumfluere dicitur, 1.8.3.

Oceanus Atlanticus multis ſæculis innavigabilis iudicatus fuit, 1.4.26.

Oceanus Atlanticus quis & unde dicatur? & quare etiam Borealis, & *del Norte* dicatur? 1.8.25.

Oculi dum ſpectant læſos, læduntur & ipſi, ex Ovidio, 2.19.88.

Officia duo quando invicem coniunguntur, utrumque retinet iura ſua, 2.21.11.

Oliverius Vãdemort Battavus varijs fortunæ caſibus iactatus, poſt traiectum fretũ Magallanicum, in Amſterdamum redijt, & etiam Guilhelmus Schouten. 1.8.40.

Olobera veſtes, ideſt Olobrizæ, in Rub. & in l.competent. C.de veſt.olob. quæ? & aliæ emendantur,1.13.35.

Omne quod non eſt ex Fide, peccatum eſſe,qualiter accipiatur? 2.10.30.

Omnia ſuis conveniunt temporibus, 2.11.24.

Omnibus quod naſcitur, induſtriæ præmium eſt, 2.6.16.

Omnipotentiæ Divinæ nihil occultum eſt aut inacceſſum, 1.14.67.

Opera plurima ingentia,& laborioſa hominum arte, & induſtriâ confecta remiſsivè, 1.8.76.

Opera Dei velle mutare, vel emendare piaculum eſt, 1.8.57.

Operis huius inſtitutũ proponitur,1.1.1.

Operis deformitas non attenditur,quando fuit recta intentio, & finis operantis, 3.6.96.

Ophira Regio ubinam eſſet, varijs opinionibus decertatur,quæ breviter referuntur, 1.13.27.

Ophiram qui in Novo Orbe cõſtituunt, leviſsimis coniecturis ducuntur, 1.13.43.

Ophiram regionem qui in Novo Orbe conſtituũt,communiter à viris doctiſsimis reprobantur, 1.13.16.

Ophir Regio nullatenus pertinet ad Novum Orbem, 1.13.23.

Ophir Regio propriè pertinet ad Indias Orientales 1.13.29.

Ohir Regio ſecundùm Montanum, & alios eſt eadem cum Mexicana,& Peruana Novi Orbis,1.13.4.

Opinio affirmativa,& negativa in articulo debellationis Indorum ob idololatriam, & vitia contra naturam,anceps, & problematica eſt, 2.15.1.

Opinio erronea aliquorum, qui Indos ſervos effici poſſe putarunt, plura damna generavit, 3.7.2.

Opinio Ioſeph Acoſtæ, & Domin. Bañez examinatur, 2.15.20.

Opinio antiqua, & generalis habetur pro veritate,3.2.46.

Opinio communis Doctorum, ab Eccleſia ſecuta, ſufficit ad dandam iuriſdictionẽ, licèt falſa ſit, 3.2.39.

Opinio quæ magis favet Eccleſiæ,& piæ

cau-

cauſæ, in dubio ſequenda eſt, 2.24.38.
Opinio, quæ abſolutè imperium, & dominium infidelium negat, magis vera, & Catholica appellatur à Doct. Marta, & alijs, 2.10.10.
Opinio, quæ favet poteſtati clavium, prævalet non faventibus, 2.24.39.
Opinionem affirmativam in propoſita temporalis poteſtatis Romani Pontificis quæſtione Auctor, ut veriorem & communiorem, amplectitur, 2.23.50.
Opinionem aliquam probare non ſufficit, niſi contrarijs ſatisfiat, 1.12.1.
Opinionum diverſitas ubi adeſt, ſecurè quis probabiliorem ſequi poteſt, imò & probabilem, ut multi opinantur, 3.2.38.
Opiniones ubi ſunt variæ vel dubiæ, poſt factum poteſt quis ſequi eam quæ ſibi favet, 3.1.11.
Oppidis ab ope mutua nomen inditum fuit, 2.9.41.
Oracula plura perpenduntur, quæ Chriſti Domini adventum, & Fidem gentibus annuntiaſſe videntur, 1.14.39.
Oracula idolorum, quæ gentibus Chriſti adventum annuntiarunt, ab eis intellecta non fuerunt, 1.14.83.
Oracula aliqua recenſentur, teſtantia, Chriſti adventu gẽtium idôla obmutuiſſe, 2.12.78.
Oratio, quam Eccleſia pro infidelibus facit, arguit, eos verum dominium non habêre, 2.11.9.
Orbis Novus ubi antiquo coniungi, aut proximus eſſe credatur, 1.10.22.
Orbis Novus ſupra Floridã creditur extendi ad Polum Arcticum uſque ad Crotlãdiam, Lappiam, & Noruegam, 1.10.23.
Orbis Novus ex parte Poli Antarctici ultra fretum Magallani plures Regiones non dum detectas habêre creditur, 1.10.26.
Orbis Novus per aliquam partem eſt antiquo coniunctus, aut vicinus, 1.10.2.
Orbis Novus undique Oceano Atlantico, & Auſtrali abluitur, & maritimis commoditatibus gaudet, 1.8.45.
Orbis Novus à multis vocantur Indiæ Occidentales, & quare? 1.4.51.
Orbis Novus an antiquis ullo modo cognitus fuerit? 1.11.1.
Orbis Novus dividitur, communiter in duas peninſulas, tenui iſthmo diſtinctas, & qualiter illæ appellentur, 1.6.6.
Orbis univerſus quot gradus, & leucas contineat; & quot Orbis Novus Indiarum Occidentalium, 1.4.55.
Orbis Novus videtur exprimere cord[is] figuram ſecundùm Acoſtam, 1.6.5.
Orbis Novi dominatio hodie à noſtr[is] Regibus ſine peccato deſeri non poteri[t], 3.5.2.
Orbis Novi iuſta acquiſitio, concurrẽ[te] cum alijs titulis conceſſione Pontificis, i[n] dubium vocari non poteſt, 2.24.13.
Orbis Novi cõquiſitio multis ac magni[s] conſilijs præcedentibus inita fuit, 3.2.1.
Orbis Novi detectio, & converſio Pro[-]phetarum vaticinijs prænuntiata videtu[r] 1.15.1.
Orbis Novi detectio, & converſio à Hiſpanis magis ob zelũ Religionis, quà[m] ob divitiarum cupiditatem operata eſt, 2. 3.60.
Orbis Novi notitia ſi aliqua fuit apud a[n]tiquos, poſtea in totum evanuit, 1.11.4.
Orbis Novi peninſulæ Septentrionali[s] & Meridionalis lõgitudo, & latitudo, qua[m] ſecundùm varios Auctores, quorum dict[a] referuntur, 1.6.7.
Orbis Novi ſitus, diviſio, & deſcripti[o] generaliter proponitur, & plures Auctore[s] qui de ea agunt, recenſentur, 1.6.4.
Orbis olim cogniti partes Europa ſcili[-]cet, Aſia, & Africa de principatu contend[e]bant, 1.7.13.
Orbis partes antiqui quã ratione diviſ[e]rint? 1.1.24.
Orbis partium nomina unde? & ſitu[s] provinciæ hiſtoria, mores, & excellenti[a] remiſsivè, 1.1.26.
Orbis univerſi partes, non tantùm peni[n]ſulæ, ſed inſulæ à veteribus dicebantur, 1. 8. 23.
Orbis etymologia à rotunditate, 1.1 16.
Orbem Deus ſubiecit rationabili crea[-]turæ, 2.10.49.
Orbem terrarum qualiter dividat G[e]rar. Mercator, poſt Americæ detectionen[m] 1.4.54.
Orbem Novum pleno iure Catholic[is] Hiſpaniæ Regibus à Pontifice datum, q[uid] tradant? 2.24.20.
Orbem Novum aliqui appellant terra[m] Sanctæ-Crucis, 1.4.39.
Orbem Novum non fuiſſe antiquis ſ[æ]culis cognitum, plurimis argumentis A[u]ctor evincit, 1.11.8.
Orbis Novus. Vide alia ſup. verb. *Ame[ri]ca*, & verb. *Novus Orbis*, & verb. *India*.
Ordo principandi eſt beneficium natu[ræ] ex ſententia Ariſtot. 2.10.50.

Oriens,& Occidens quid? 1.1.17.

Orientis, & Occidentis termini,& cœli à terra diſtantia in ſacra Scriptura, & alijs Auctoribus hyperbolicè ponũtur,1.16.55.

Originem Regnorum inſpiciendam eſſe, & vitioſam ſemper nocêre aliqui dicunt, & qualiter intelligendi ſint? 3. 4. 41. & 42.

Ormucij Regnum in confinibus Perſiæ à Luſitanis captum, & eius emporij celebritas,1.3.46.

Ortus ab Occaſu longius diſtat,quàm cœlum à terra, 1.16.57.

Othonis Friſingenſis dubitatio diluitur, dum quærit,an antiqua humiliatio, vel hodierna exaltatio Eccleſiæ magis cõveniat? 2.22.63.

Ovaſis,ſive Oaſis inſula,& pœna deportationis in eam,1.4.25.

Ovidij elegans locus,de inſulis mari ſubmerſis, 1.4.18.

Ovidij carmina de Rom.Imperio loquẽtia,verius Hiſpano adaptari,1.16.67.

Ovium nomine,quæ Petro à Chriſto cõmiſſæ ſunt, fideles tantùm intelliguntur, 2.23.17.

Ovium nomine apud D. Ioan. infideles etiam deſignantur, & qualiter ij ad Eccleſiam pertineant? 2.23.142.

Oves duæ in Novo Orbe intra decem annos quadraginta mille uni domino reddiderunt, 1.7.39.

P

Pagani in iure dicuntur quotquot à militia erant immunes,& liberi,2.19.77.

Paganorum nomen unde? & quare olim Gentilibus datum fuerit, late diſcutitur,2.19.76.

Panama, & Portusbelli urbes ſunt veluti emporia cõmercij Americæ Septentrionalis, & habent Cancellariam,1.6.37.

Panamenſis provinciæ, ſive Terræfirmæ deſcriptio, & cur dicta, *Caſtilla del oro*, 1.6.35.

Panicus terror qualis eſſet? & plura de eo, 2.4.72.

Pannonicarum legionum mirabilis caſus ex Lunæ eclypſi contingens verbis Cornelij Taciti recenſetur,2.8.103.

Papania Motezumæ Soror mortua revixit.& ei ſuum interitum, & Hiſpanorum adventum prænuntiavit,2.2.57.

Papa ut bonus paſtor debet omnia, quæ impediunt Fidei conſervationem, & progreſſum ſubmovêre, 3.5.24.

Papa eſt velut præcipuus motor converſionis infidelium:& Reges ſunt velut organa, & inſtrumenta, 2.25.46.

Papa, etiam cùm utitur plenitudine poteſtatis, Cardinalium conſilium requirere debet, 2.24.93.

Papa maior eſt adminiſtratione Paulo, & contra eum rectè diſpẽſare poteſt in ijs, quæ Fidei non ſunt,2.21.25.

Papæ auctoritas maior eſt,quàm Sanctorum,2.24.70.

Papa quod aliquid inutiliter,aut fruſtratoriè faciat, aſſerere,temerarium eſt,2.24.58.

Papa ex ſententia D.Pauli etiam Angelos iudicabit, & hoc qualiter accipiatur? 2.23.78.

Papa diverſo modo officio ſuo uti debet inter fideles, & inter infideles,2.23.19.

Papa omnes mortales habet ſubditos,& eſt omnia, & ſuper omnia, 2.10.23.

Papa, & Collegium Cardinalium etiam in ijs, quæ ad mores pertinent,errare poſſe non videntur,3.2.36.

Papa appellatur Imperator, & Princeps Principum, & culmen omnium dignitatũ, 2.24.50.

Papa, vel quilibet alius Princeps ſupremus non poſſunt auferre, nec mutare dominia iure gentium quæſita,ſine iuſta cauſa,2.24.4.

Papa eſt iudex Principum nõ recognoſcentium ſuperiorem, maximè ratione peccati,2.22.52.

Papa quod unus fecit, & multò magis, quod plures facere conſueverunt, probare debemus, 2.24.70.

Papa non niſi ex iuſta, & gravi cauſa exercêre ſolet, & debet poteſtatem temporalem quam habet ſuper Reges, & Principes etiam infideles, 2.24.2. & 6.

Papa eſt totius Orbis Monarcha, cauſa cauſarum, omnia, & ſuper omnia, 2.23.74.

Papa quod approbat, vel reprobat, omnes ſequi tenentur,2.24.25.

Papa regulariter, etiam in temporalibus, habet auctoritatem, Imperatores verò, & Reges poteſtatem, & exercitium,2.23.167.

Papa poteſt pro arbitrio ſuo diſponere modum, & formam converſionis infideliũ, 2.25.45.

Digitized by Google

Papa quod facit, videtur facere ut Deus, 2.23.76.& 24.64.

Papa recuſari non poteſt, nec ab eius ſententia appellari, 2.24.63.

Papa ubi gladio materiali uti opus eſt, illum non ſuâ, ſed aliorum Principum fidelium manu exercere debet, 2.24.44.

Papa fecit, ergo potuit, valet conſequentia, 3.3.32.

Papa eſt fons iuſtitiæ, & in eo ineſt ſumma perfectio, & ſapientia, 2.24.42.

Papa, ſi nolit, non tenetur de neceſsitate Cardinalium conſilium petere, 2.24. 102.

Papa ex ſententia D. Thomæ utriuſque poteſtatis apicem tenet, 2.23.122.

Papa ex opinione Scoti Vicarius eſt Chriſti etiam in quantum fuit Dominus mundi, 2.23.109.

Papa poteſt Principes apoſtatantes privare dominio, quod habent ſupra fideles, 3. 5.21.

Papa tanquam Vicarius Chriſti non ſolùm terræ, ſed maris etiam concedendi poteſtatem habet, 3.3.31.

Papa eſt præcipuus Cæſar, & Princeps Regum terræ, & ſupra omnem iuriſdictionem, 2.22.53.

Papa etiam ubi ſolus aliquid ſtatuit in genere morum pro univerſa Eccleſia, errare non poteſt, 3.2.37.

Papam non habêre iuriſdictionem temporalem niſi indirectè, & in ordine ad ſpiritualia, multi opinantur, 2.22.40.

Papam poſſe temporalem dominationẽ, & iuriſdictionem in Regnis infideliũ exercêre, inde multi probant, quòd ſæpius eâ uſus ſit, 2.24.76.

Papæ iuriſdictionem temporalem in toto Orbe nullibi probari, plures affirmant, 2.23.15.

Papæ de poteſtate, & dignitate varij extant tractatus, & encomia, 2.23.73.

Papæ auctoritas non poteſt peccatũ permittere, neque ab eo excuſare, 3.6.73.

Papæ poteſtatem in dubium vocare, ſacrilegij inſtar eſſe videtur, 2.23.72.

Papæ facta in dubiũ vocari non debent, 2.24.52.

Papæ contra ſupremam poteſtatem nulla currit præſcriptio, 2.24.104.

Papæ nullus poteſt dicere, cur ita facis? 2.23.75.

Papæ auctoritati, & poteſtati detrahere, iniuſtum eſt, 2.24.53.

Papæ pro ſententijs, & declarationibus ſemper præſumendum eſt, 2.24.41.

Papæ, & Pontificis nominis etymologia, 2.23.85.

Papæ qui negant exercitium temporalis iuriſdictionis, vel imperium ab Eccleſia pendere, hæretici à multis cenſentur, 2.22. 24.

Papæ qui mentitur, Deo mentiri videtur, 2.23.77.

Papæ deciſionibus & declarationibus ſtare debemus, licèt totus mundus ſentiat contra eum, 2.24.43.

Papæ una ſola ſententia, & declaratio generaliter prolata facit ius in ſimilibus cauſis, 2.24.36.

Papæ poteſtatem non extendi ad infideles, qui nunquam de Eccleſiæ gremio fuerunt, multi Doctores tenent, qui latiſsimè recenſentur, 2.23.2.

Papæ nomen olim inferioribus etiã Epiſcopis applicari ſolitum, quando proprium Pontificis Romani fieri cœperit? 2.23.86.

Papæ nullam omnino iuriſdictionem temporalem hæretici concedunt, qui damnantur, & convincuntur, 2.22.4.

Papæ ſubeſſe non minuit ius ſuperioritatis, & ipſe omnem, quam habet Eccleſia, transfert in Regnis, quæ in feudum concedit, 3.1.73.

Papæ. Vide alia verb. *Pontifex*, & verb. *Romanus Pontifex*.

Parabola Evangelij Lucæ 14. de patrefamilias, non ſolùm vocantis, ſed etiam cõpellentis deſignat coactionem, quâ Eccleſia hodie uti poteſt in converſione infidelium, 2.16.95.

Parabola Patrisfamilias invitantis ad nuptias & intrare compellentis, quos ultimo loco vocaverat, multifariè cum ſanctis Patribus explicatur, 2.19.54.

Paradiſus voluptatis in Orientali India poſitus dicitur, 1.2.5.

Paradiſus terrenus creditur fuiſſe in inſula Zeilan, 1.3.40.

Paradiſi locus ubi ſit, incertum eſt, & Deus occultum eſſe voluit, 1.7.10.

Paradiſi locum ſub æquatore poſitum, multi ſenſerunt, 1.7.8.

Paramus iuſtam cauſam, & prudentum arbitrio diſcuſſam requirit ad exercitium temporalis iuriſdictionis Papæ, 2. 24.8.

Parthia olim generale nomen erat, & univerſas ferè nationes Aſiæ denotabat, 1. 2.35.

Paruaÿm dictio an verè in Scriptu-

ra reperiatur, & quid ſignificet, 1. 13. 45.

Paruaijm dictio, quâ utitur ſacra Pagina, eſt dualis, & duplex Peru ſignificare videtur, 1.13.8.

Parvuli, & furioſi nihil à ſervis differre videntur, iuxta ſententiam D. Pauli, 2. 9.50.

Paſcere in ſacra Scriptura ſæpè idem ſignificat, quod gubernare, 2.23.143.

Pater filio venerandum quoddam ſimulacrum videri debet, 2.17.30.

Pater infidelis, ſi velit occidere filium parvulum, ne baptizetur, quilibet ei reſiſtere poteſt, 2.13.14.

Pater infidelis ſi moriatur, an poſsit eius filius parvulus baptizari invitâ matre, vel invitis tutoribus? & quid ſi adſit avus paternus? 2.17.32.

Patria propria unicuique præſtantior alijs videtur, 1.16.1.

Patriæ amor quàm dulcis, & potens ſit? 1.16.2.

Patriam interdum negligere expedit, ut ſapientiam quis poſsit acquirere, cum Caſſiodoro, & Lipſio, 1.16.28.

Paulini carmina de laude, & finibus Regni Hiſpani prophetice ſcripta videntur, 1.16.61.

Paulus Oroſius explicatur, dum infames eſcas humanæ carnis eſum appellat. 2. 12.47.

P. Paulus Ioſeph ab Arriaga Societatis Ieſu laudatur, & eius exitus refertur, 1.7.53.

Paulus III. Roman. Pontific. pijſsimam conſtitutionem edidit pro capacitate, & libertate Indorum, cuius littera refertur, 2.8.77. & 79.

Pauli III. reſcriptum pro libertate Indorum expenditur, 3.7.54.

Pauli III. Bulla Indis quamvis infidelibus ſua bona conſervanda eſſe ſtatuit, 2. 10. 47.

Pauli III. Motusproprius expenditur circa bona, & tractationem Iudæorum, & infidelium, qui ad Fidem convertuntur, 2. 10. 74.

Pauli Burgenſis prædictio de converſione Novi Orbis, 1.15.30.

D. Pauli ad Roman. 14. locus: *Omne quod non eſt ex Fide, &c.* explicatur, 2. 11. 53.

D. Pauli ad Roman. 14. locus expenditur, 2.14. 17.

D. Paulus ad Roman. 1. dignos morte dicit eos, qui idololatriam non vindicant, 2.13.31.

D. Pauli locus ad Romanos 10: *Quomodo credent, niſi audiant? &c.* exponitur, 2.10.79.

D. Pauli locus ad Roman. 10. expenditur, 2.16.21.

D. Paul. ad Roman. 28. & in alijs locis de Divina inſpiratione tractantibus expenditur, 2.3.4.

D. Pauli locus ad Timot. & Ierem. 1. 24. de inſtantia prædicationis Fidei expenditur, 2.19.58.

D. Pauli ſeries, & paraphraſis epiſt. 1. ad Corinth. proponitur, 2.15.48.

D. Pauli locus 1. Corinth. cap. 6. explicatur, 2.10.39.

D. Pauli locus 1. Corinth. 5: *De ijs qui foris ſunt*, explicatur, 2.23.140.

D. Pauli locus 1. Corinth. 5: *Quid enim mihi de ijs, qui foris ſunt, iudicare?* de infidelibus exponitur a D. Hieronymo, Anſelmo, Athanaſ. Thoma, & alijs, 2. 14.21. 23. & 27.

D. Paul. 1. Corinth. 5. & ad Theſſalon. 4: *De ijs qui foris ſunt*, ideſt, infidelibus, iudicare vetat, 1.17.47.

D. Pauli, & alia Scripturæ loca, quæ Dominis & Principibus infidelibus obediendum eſſe dicunt, qualiter accipiantur? 2.11.22.

D. Paul. ad Galat. 4. dum inquit, eos, qui ad novam legem pertinent, filios liberæ eſſe, qualiter accipiatur? 2.17.19.

D. Paulus ad Eccleſiam Dei venire coactus eſt, & plus cæteris in ea profuit, 2.16. 101.

D. Paulus ad Hebræos 6. verſ. 7. qualiter Chriſti dominium inſinuare videtur? 2.23. 96.

D. Paulus ad Philipp. 1. verſ. 18. quid ſenſerit, dum ait, ſe gaudêre, ſive per veritatem, ſive per occaſionem Chriſtus anuntietur. 2.18.36.

D. Paulus 1. Corinth. 5. nullam omnino iuriſdictionem Eccleſiæ adverſus infideles concedere videtur, 2.23.20.

D. Paulus quo tempore ſcripſerit epiſtolas ad Roman. & Coloſſenſes? 1.14.9.

D. Paulus in Hiſpania prædicavit, & D. Petrus, 1.14.37.

D. Paulus in multis Orbis partibus Evangelium annuntiavit, 1.14.27.

D. Paulus multa in ſe paſſum dicit, pro lege Dei promulganda, 3.7.21.

Pax ſumma erat in toto Orbe tempore

Nativitatis Chriſti, & ad hoc prophetiæ aliquæ Oſeæ, Michææ, & Iſaiæ expenduntur. 2.17.80.
Pax nõ poteſt placêre ijs, quibus immodica cupiditas eſt, 3.6.20.
Pax citra ullum ſcandalum promittitur diligentibus legem Dei, Pſam. 118.3. 8.20.
Pax, quæ erga Indos exercetur, nõ debet cum bello de crudelitate certare, 3.8.31.
Pax inter Principes, quantumvis pios & Chriſtianos, conſervari non poſſet, ſi promiſcuè in eandem converſionem, & cõquiſitionem intenderent, 2.25.47.
Pacis deſcriptio ab Iſaîa tradita de gladijs, & lanceis in vomeres, & faices cõverſis elegantiſsima eſt, & alijs locis ſimilibus exornatur, 2.17.83.
Peccare quis poteſt faciendo bonã intẽtione tem limitam, quæ ſibi non competit, aut in ea excedendo, 3.6.75.
Peccata & iniuriæ hominibus factæ non ſolùm privatorum, verùm & multorũ Regnorum cladem attulerunt, 3.8.38.
Peccata videntur clamorem habêre, quo Deum ad punitionem vocant, 2.13.58.
Peccata numerantur, quæ Deus acerbiſſimè punire ſolet, etiam ſi ea uſque ad certã metam, vel periodum diſsimulaverit, cum Benedicto Pererio, 2.13.64.
Peccata contra naturam qui extirpant, Deo ſervire videntur, 2.13.9.
Peccata omnia legi, ſive rationi naturali repugnant, & ſic contra naturam eſſe vidẽtur, 2.14.32.
Peccata, quæ in Dei iniuriam, & contemptum tendunt, non poſſumus impunita relinquere, 2.13.49.
Peccatum, ſi quod fuit in primis ad Indos expeditionibus, Regibus noſtris imputari non debet, 3.6.25.
Peccatum quantumvis veniale quis committere non debet, etiam propter lucrandas omnes animas mundi, 2.19.13.
Pecuniæ obediunt omnia, 3.6.17.
Pedonis carmina elegantiſsima apud Senecam, Oceanum mundi finem eſſe tradentis, 1.12.79.
Peguſiani, & Sianitæ dicuntur à cane quodam, cum muliere rem habente originẽ ducere, 1.9.43.
Peguſij dicuntur trahere originem à Iudæis, damnatis à Salomone ad Ophirinas auri fodinas, 1.13.31.
Pœna tolerabilior eſt, vivere non poſſe, quàm ſcire, 2.7.24.
Pœna ſine culpa eſſe nõ poteſt, 2.10.76.
Pœna omnis non tam ad delictum pertinet, quàm ad exemplum, 2.15.57.
Pœnarum, & ſuppliciorum impoſitio quo fine & intentione fieri debeat? 2.15.56.
Pepecornus Iudæus converſus multa flagitia admiſit, & carmina de eo Vlrichi ab Huten, 2.19 95.
Peponum inſulæ Hiſpaniolæ mira fertilitas, 1.7.24.
Peregrinationum utilitas maxima eſſe ſolet, remiſsivè, 1.16.26.
Perfectum eſt, quod ex omnibus ſuis partibus conſtat, 1.1.5.
Pericula undique hominibus imminent, ut Deum timeant, 1.7.77.
Permittimus quod non approbamus, aliudque eſt præcipere, aliud permittere, 2.11.21.
Perſarum Reges nihil ſine conſilio ſapientum faciebant, 3.2.12.
Perſarum Reges aquam, & terram ex omnibus fluvijs, & provincijs ærario ſuo inferri iubebant, ut Imperij ſui magnitudinem oſtenderent, 1.16.58.
Perſecutio Chriſtianorum, Ieroſolymis facta, cauſa fuit, ut faciliùs per totum Orbem Evangelium diffunderetur, 2.18.26.
Perſona una, quæ habet duas, vel plures dignitates diſtinctas, vices diverſarum perſonarum gerere poteſt, 2.21.7. Et exempla huius doctrinæ, num. 9.
Perſonæ duæ quando repræſentantur in eodem ſubiecto, una poteſt iuvare alterã, 2.21.12.
Peru, vel Piru nominis variæ cauſæ, ſive etymologiæ referuntur, 1.13. 47. 49. 50. 51. & 52.
Peru, vel Piru nomen novum eſt in his Regionibus Occidentalibus, & quas comprehendat? 1.13.46.
Peru in Regno plura nomina reperiuntur affinia nomini Ophir, 1.13.10.
Peru, vel Piru vox, multis videtur eadem cum *Ophir*, aut certè maximè cum illa colludere, 1.13.7.
Peruana in Regione non reperiũtur ea, quę ex Ophira ad Salomonem aſportabantur, 1.13.24.
Peruani Indi, etiam poſt Incarum imperium utebantur ſacrificijs hominum, virginum, & infantium, præſertim in Regum inauguratione, aut ſepultura, 2.12.59.
Peruani Regni deſcriptio, & longitudo, 1.6.42.
Peruani Indi omnes ſe Regum noſtro-

rum

Digitized by Google

rum dominationi ſubiacêre velle, publicis inſtrumentis teſtati ſunt, 3.4.34.

Peruani Regni planities, vulgò: *Los llanos del Peru*, olim erant mare, 1.4.21.

Peruani chordis verſicoloribus multis modis diſtinctis pro litteris utebantur, & Arithmeticam ſuo modo peritiſsimè callebant, 2.8.97.

Peruano in Regno multa vaticinia, prodigia, & oſtenta, Hiſpanorum adventum, & dominationem prænuntiarunt, & quæ illa? 2.2.65.

Petitio ſola gratiæ, aut privilegij non inducit proprij iuris renuntiationem, 3.1.63.

Petrus Malferitus ſecurè defendit Roman. Pontificem poſſe pleno iure Chriſtianis concedere terram infidelium, 3.1.16.

Petrus Malferitus ſcripſit reſponſum Apologeticum pro iuſtitia debellationis Indorum, 2.1.31.

Petrus Candia unus ex ſocijs Franciſci Pizarri Crucis ſigno Tumbecinorum inſidias & ferociſsimum leonem, & tigrim ſuperavit, 2.4.52.

Petrus Alvarez Capralis ingentem claſſem in Indiam ducit, 1.3.31.

Petrus Fernandez de Quiros ſcripſit latiſsima commentaria de ſuis navigationibus in inſulas Salomonis, & alijs perigrinationibus, quę Auctori communicavit eius filius D. Franciſcus de Quiros inſignis Mathematicus, & Coſmographus, 1.6.67.

Lic. Petrus Ruiz Bejaranus Regius Senator in Argentina Cancellaria laudatur, 1.9.75.

Lic. Petrus Fernan. Navarrete Regius Secretarius citatur, & laudatur, 2.19.93. & alibi.

Petrus Gilkenius Menchacæ opinionem exprofeſſo impugnat, & damnat. 3.3.17.

B. Fr. Petrus à Corduba qualiter dæmonem apud Cumanenſes convicerit, & eiecerit? 2.4.91.

B. Fr. Petrus a Corduba, & eius ſocius miraculosè ab Indorum inſidijs liberantur, & mare crucibus innixi traijciunt, 2.5.31.

Excellentiſs. Dom. D. Petrus à Toleto Villæ-francę Marchio laudatur, & magnanimum eius factum, & dictum coram Rege Galliæ ſuper Navarræ obtentione, & defenſione refertur, 2.20.69.

D. Petrus Chryſolog. omnem Chriſti poteſtatem & dominationem in Eccleſiam tranſlatam fatetur, 2.23.110.

D. Petrus qualiter miſerit Martialem, & ſocios ad prædicandum in Germaniam, & D. Gregorius Melitum, Auguſtinum, & Ioannem in Angliam? 2.17.54.

Petrus Bellinus, Indos Occidentales ſervos effici potuiſſe, opinatur, 3.7.2. Contrarium, num. 89.

D. Petr. Pantoja de Ayala citatur, & laudatur, 1.14.81. & 2.13.41.

Petr. Martyris verba de laude, & utilitate inventionis Novi Orbis expenduntur, 1.16.38.

Petri Bleſienſis inſignis locus pro excellentia Romanæ Sedis in utroque gladio conſideratur, 2.23.83.

Pharon inſula qualiter à mari relicta? 1.4.22.

Phez Regnum apud Arabes unde dictū? 1.13.42.

Philaſtrius appellat hæreticos eos, qui terræ motus adſcribunt cauſis naturalibus, & non peculiari Dei iuſsioni, & indignationi, 1.7.64.

Philippinarum inſularum deſcriptio, & Cancellaria, 1.6.64.

Philippi II. Regis Catholici pijſsimum dictum circa converſionem Indorum, 1.16.106.

Philippi IV Regis, ac Domini noſtri zelus, & pietas commendatur, & qualiter initio regnandi treguas cum rebellibus ſolverit? 2.25.83.

Philippus III. Rex noſter pijſsimus, & invictiſsimus laudatur, ob expulſas à ſuis Regnis Maurorum reliquias, 2.19.92.

Philippus Pulcher Galliæ Rex impudentes contentiones habuit cum Bonifacio VIII. eum in temporalibus recognoſcere nolens, 2.22.15.

Philippi Pulchri ſuperbia per Extravag. unam ſanctam, correcta fuit, 2.22.28.

Philoſophicis argumentis non eſt deferendum plus, quàm oculis, 1.11.42.

Phinees cùm Zambri interfecit, nō peccavit, & quare? 2.3.15.

Phœnices unde dicti ſecundùm Ariſtot. 1.13.63.

Phœnices olim, ultra alias divitias Hiſpaniæ, Hiſpanos furabantur, & in alijs provincijs ut ſervos vendebant, 3.7.97.

Photius reprehendit D. Clementē, quòd putavit terram reperiri ultra Oceanum, & Phœnicem avem veram eſſe, 1.11.21.

Phryges per Anthonomaſiam barbari dicti fuerunt, 2.8.37.

Phry-

Phrygiones dicti, qui veſtibus auro intextis utebantur, 2.8.41.

Phut tertiogenitus Cham quales liberos genuerit? 1.10.51.

Piacularis, piatrix, vel expiatrix hoſtia quæ eſſet? 2.12.90.

Piaculi nomẽ variè ſumitur, ſed propriùs refertur ad infantum crudeliſsima ſacrificia, 2.12.89.

Picus Mirandulanus publicè Romæ defendit Zonam Torridam inhabitabilem eſſe, 1.11.40.

Pietas in Deum, & Eccleſiam eſt præcipuum Regnorum fundamentum, 2.22.33.

Pietati, & gloriæ Hiſpanorum Regum non detrahit, quòd divitijs in Novo Orbe repertis utantur, 1.16.109.

Pilatum, tanquam Præſidem Imperatoris Romani, legitimam iudicandi Chriſtum poteſtatem habuiſſe, Anton. de Roſellis affirmat, ſed malè, 2.21.28.

Pineda Franciſcanus non ſatis iuſtè à Fr. Ioanne à Ponte notatus, 1.13.22.

Piſcandi, & venandi ius an, & qualiter in locis iure gentium communibus quæri poſſit, & alijs prohiberi? 3.3.68.

Pius Quintus ſtatuit, ut omnes Indi ad legem naturalem ſervandam compellerentur, 2.13.5.

Plagiarij ſunt, qui homines liberos rapiunt, & vendunt, & quibus pœnis ſubdantur, 3.7.101.

Plato ſex cauſas dominandi alijs eleganter conſtituit, & inter eas ignorantiam ſubiectorum reſpectu prudentiorum conſtituit, 2.9.29.

Plato dicebat, tunc Reſpublicas beatas eſſe futuras, cùm à ſapientioribus regerentur, 2.9.37.

Plato quo ſenſu dixerit, Deos ſingulatim Orbis regiones ſortitos fuiſſe? 1.9.10.

Platonis narrationem de inſula Atlantica multi veram eſſe opinantur, 1.4.15.

Plauti verſoriam aliqui acum magneticam fuiſſe putant, 1.12.32. & 46.

Plinius qualiter aperiat ineffabilem rationem, quã elemẽta inter ſe colligata ſunt? 1.11.18.

Plinij, & Boëtij gravis reprehenſio adverſus eos, qui pro huius exigui mundi occupatione laborant, 1.6.2.

Pluribus remedijs, defenſionibus, aut actionibus quando quis uti poſſit? 3.1.65.

Plutarchi, & Luciani narrationes, quibus videntur Orbem Novum denotare, fabuloſæ ſunt, 1.12.71.

Pluviæ nullæ in Planis Regni Perù, & quare? 1.7.43.

Pluit nunquam in montibus Hyrcaniæ, & in alijs Regionibus, 1.7.45.

Pontifex Romanus de omnibus Regnis, etiam ab infidelibus poſſeſsis, ex iuſta cauſa diſponere poteſt, 2.23.51.

Pontifex Roman. habet poteſtatem in infideles peccantes contra naturam, 2.13.3.

Pontifex Roman. ex ſententia D. Bernardi ſe in temporalibus Principum ſæcularium negotijs immiſcere non debet, 2.24.16.

Pontifex Roman. ſupremam univerſalẽ in ſpiritualibus & temporalibus iuriſdictionem & dominationem habet ex multorum ſententia, 2.22.17.

Pontifex Summus ubi aliquid magnum, & inſolitum facit, admirari potiùs, quàm notare debemus, 2.24.54.

Pontifex Sũmus dubia, & ardua negotia nunquam expedire ſolet ſine conſilio Cardinalium, & aliorum peritiſsimorum virorum, 2.24.92.

Pontifex Summus per ſe ipſum provincias Novi Orbis conquirere & convertere non potuit, nec debuit & quare? 2.25.3.

Pontifex Summus an ſit totiùs mundi ſupremus Monarcha in ſpiritualibus, & temporalibus? ardua eſt, & antiqua quæſtio, 2.22.2.

Pontifex non ſolùm infideles, verùm neque fideles debellare poteſt propter peccata legi naturali contraria, 2.14.33.

Pontifex appellatur totius mundi Dominus, 2.22.20.

Pontifex, exigẽte fine ſupernaturali, Imperatores, Reges, & Principes gladio etiã temporali coërcere poteſt, qui tunc veriùs ratione finis, ſpiritualis appellari poterit, 2.22.43.

Pontifex eſt Dei Vicarius, vel Deus vivus in terris, 2.23.71.

Pontifex Romanus repræſentat perſonã Noë & Chriſti, qui habuerunt poſſeſsionẽ & dominium maris, 3.3.33.

Pontifex poteſt infidelium converſionẽ, & conquiſitionem Principibus ſæcularibus non ſolùm committere, ſed & præcipere, 2.25.8.

Pontifex poteſt in dubijs opinionibus declarare quæ ſit verior, & ſequenda, 2.24.40.

Pontifex gladium materialem habet nu-

tu,

tu, Imperator iuſſu, miles uſu, ex D. Bernard. 2.25.7.

Pontifex an poſsit de provincijs infidelium diſponere, iterum in diſputationem adducitur, 2.23.1.

Pontificis Romani eligendi, & Sedis Apoſtolicæ ordinādæ auctoritas qualiter data fuerit Carolo Magno? 2.22.35.

Pontificis Romani decretorum certitudinem qualiter expreſſerit Salomon? 2.24.96.

Pontificis Romani eligendi poteſtas aliquando Imperatori commiſſa dicitur, 2.22.14.& 35.

Pontificis auctoritas, & poteſtas non poteſt eſſe maior quàm Chriſti, cuius Vicarius eſt, 2.23.23.

Pontificis auctoritate bellum iuſtè moveri poteſt adverſus infideles, & in eo capta licitè retinentur, 2.23.129.

Pontificis cōceſsione multum innixi fuerunt Reges Catholici, ad occupanda, & poſsidenda Regna Indiarum, 2.24.30.

Pontificis prohibitione interveniente nō eſt licitum in alienis terris prædicare, 2.25.62.

Pontificis univerſalis poteſtas in temporalibus multis iuribus comprobatur, 2.23.113.

Pontificis temporalis poteſtas qualiter à Catholicis auctoribus accipiatur? 2.24.1.

Pontificis temporalem poteſtatem nullo certo teſtimonio niti, falſum eſt, 2.23.138.

Pontificem Tertullianus Regem ſæculi appellat, & Eccleſia omnia mundi regna ei tradita canit, 2.23.79.

Pontificem Romanum eſſe verum caput univerſalis Eccleſiæ, ex eiuſdem communi obſervatione colligitur, 2.24.77.

Pontifices Romani ſæpeſæpius conceſſiſſe reperiuntur terras infidelium Principibus Chriſtianis cum onere converſionis, 2.24.25.

Pontifices Romani, olim ſub Ethnicis Imperatoribus conſtituti, poteſtate ſuâ plenè non utebantur, 2.16.89.

Pontifices Summi ſæpè gladio temporali adverſus ſæculares Principes uti reperiūtur, 2.22.54.

Pontifices Summi qualiter olim iuriurādum præſtarent, de petēdo in rebus arduis Cardinalium conſilio, 2.24.94.

Pontifices ipſi ſpiritualem poteſtatem à temporali ſæpè ſecernunt, & illam tantùm ſibi competere tradunt, 2.23.48.

Pontifices, & Principes ſuperiores omnia iura in ſcrinio pectoris habere dicūtur, propter conſilia peritorum, quos ſemper ſecum habere ſolent, 2.24.97.

Pontifices, etſi haberent temporalem iuriſdictionem, eâ uti non deberent, 2.23.73.

Pontificis ſacri apud omnes ferè gentes etiam temporalia gubernarunt, 2.23.87.

Pontificum Romanorum dexteritatem, & certitudinem in declarandis rebus dubijs, multis probat, & extollit Thom. Bozius, 2.24.98.

Pontificia dignitas reliquas ſupereminet, 2.24.49.

Pontificiæ conceſsionis titulus in quæſtionem deducitur, 2.22.1.

Pontificiæ conceſsionis titulum hæretici in dubium vocare nituntur, 3.6.72.

Pontifex. Vide alia verb. *Papa*, & verb. *Romanus Pontifex*.

Pontus Euxinus olim Axenos, ideſt, inhoſpitalis dictus, poſteà ſe navigantibus hoſpitalem, & placidum præbuit, 2.4.32.

Populus, qui habet facultatem Magiſtratus ſibi creandi, debet illâ privari, ſi malè ea uti cœperit, 2.9.59.

Populi, qui ſe alicui Principi ſuperiori in clientelam vel protectionem dant, liberi eſſe non deſinunt, niſi aliter convenerint, 3.1.37.

Populis ſemper præficiendi ſunt Rectores ſapientes, & cur? 2.7.63.

Portugalliæ Regnum quo iure, & modo conſolidatum fuerit cum Regno Caſtellæ, cuius feudum olim fuerat? 1.6.76.

Portugalliæ Regnum Caſtellæ iungi maximè conveniens fuit, ut ceſſatent contentiones de terminis Indiarum, 1.6.74.

Poſſeſsio vitioſa non relevat quem ab onere probationis, 3.7.69.

Poſſeſsio ſubſequēs eſt titulorum interpretativa, & declarat, quid venit in conceſsione, 3.1.23.

Poſſeſsione ex antiqua alicuius territorij, vel caſtri quidquid intra illud eſt terrarum, vel locorum, ad caſtri dominium pertinêre videtur, 2.6.91.

Poſſeſſor in dubio potiùs debet ſibi ipſi favêre quàm diſſuadêre, 3.3.81.

Potentia nulla, ſcelere queſita, poteſt eſſe diuturna, 2.12.18.

Poteſtas, ad quam pertinet finis, poteſt etiā curare, & diſponere de medijs, 2.16.52.

Poteſtas temporalis à Chriſto in Eccleſiam tranſlata, non fuit nuda & inefficax, 2.23.155.

Poteſtas Eccleſiaſtica quòd ſit una in univerſo Orbe, non ſequitur idem dicendum de temporali, & quare? 2.21.41.

Potoſi montis argenrei divitias Hiſpanis à Deo ſervatas, vox cœlitus emiſſa prædixit, 2.2.67.

Potoſi mons argentei fodinis celeberrimus, & oppidum ingens iuxta illum, 1.6.56.

Praxis eſt vera legum interpres, 2.24.83.

Praxis, & experientia quotidiana oſtendit, Apoſtolicum prædicandi modum inter Indos exactè ſervari non poſſe, 2.18.2. & ſeqq.

Præda quælibet poſt exitum belli capta publicari ſolet, 2.6 37.

Præda capti Atahualpæ quanta fuerit, & inter quos diſtributa? 1.5.46.

Prædarum dividendarum varij modi, & mores, remiſsivè, 2.6.39.

Prædicandi per rotum Orbem præceptum, quod Eccleſiæ Chriſtus iniunxit, inutile eſſet, ſi non poſſet ad audiendū infideles compellere, 2.20.9.

Prædicationem, quæ minis, & verberibus fit, novam, & inauditam vocat D. Gregorius, 2.17.50.

Prædicationis munus iniungere, & provincias ad illud obeundum aſsignare, propriè ad Roman. Pontific. pertinet, 3.1.49.

Prædicationis Chriſti Domini, & D. Ioannis Baptiſtæ propoſitum, quod fuerit? 2.14.36.

Prædicationis Evangelicæ munus per ſe habet annexam curam, & protectionem Indorum abſque alia conceſsione Pontificis, 3.1.14.

Prædicator Indorum an licitè poſsit maiorem ſanctimoniam, quàm reverâ habeat, ſimulare, ut eos melius convertat, 2.18.68.

Prædicatores Apoſtolici quibus virtutibus eminêre debeant? remiſsivè, 2.17.97.

Prædicatores Fidei quantum moveant ad benè vivendum ex D. Petro, Paul. Hieronym. Chryſoſtom. & alijs, qui referuntur, 2.17.96.

Prædicatores Indorum ut ornatiori cultu incedant, & muſicis inſtrumentis utantur, Regiæ ſchedulæ monent, 2.18.64.

Prædicatores, qui non procedunt mor mansuetudine, & humilitate Apoſtolorum qualiter reprehendat D. Chryſoſt. & Ambroſ. 2.17.51.

Prædicatores ſunt legati Chriſti Domini, ex D. Paulo 2. Corinth. 5. & ad Ephe 5. 2.20.24.

Prædicatores noſtri temporis cur in virtutibus & miraculis non ſint paris potentiæ cum antiquis, 2.16.83.

Prædicatores ut ſint tuti inter Barbaros de quorum converſione agunt, benè ſecum aliquos milites ducere, & arces munitas extruere poſſunt ex ſententia Ioan. Maioris & aliorum, 2.18.11.

Prædicatorum bona & exemplaris vita plus mover infideles ad Fidem amplectendam, quàm vis, & metus armorum, 2.17.94.

Prædicatoribus Fidei certiſsimum auxilium Deus Iſaiæ 55. & Pſal. 67. promittit, 2.19.24.

Præcepta naturalia primæ claſsis non admittunt ignorantiæ excuſationem, 2.15.33

Præceptum annuntiandi, & propagandi Evangeliū ſemper, & ubique pro viribus impleri debet, 2.18.3.

Præceptum de prædicanda Fide non obligat ad tranſgrediendum aliud, quo inſontes puniri, & debellari vetantur, 2.19.11.

Præceptum Divinum curandi animarum converſionem, præfertur alijs, quæ à iure gentium dimanant, 2.25.65.

Præfationes inutiles, & verboſos commentarios facere, ſtultum eſt, 1.1.2.

Præfationum utilium neceſsitas, & laudatio, 1.1.6.

Prælatio quæ inducitur ob utilitatē ſubditorum, magis his, quàm illis utilis, & proficua eſſe debet, cum D. Thom. & Auguſtino, 2.9.22.

Prælati, & Magiſtratus monentur, ut pro Indorum defenſione laborent, 3.8.28.

Prælatus quomodo poſsit venire adverſus contractum, quem ipſe fecit ſuæ Eccleſiæ damnoſum, 2.21.13.

Præoccupatio loci communis per Principem facta, ei dominium tribuit, 3.3.61.

Præſcriptio quando, & quatenus impium præſidium, & improba temporis allegatio vocetur, 3.2.51.

Præſcriptio triginta, vel quadraginta annorum titulum non requirit, 3.2.62.

Præſcriptio longi, vel longiſsimi temporis bonâ fide perfecta, omnem repetitionē excludit, 3.2.50.& 53.
Præſcriptione completâ, res præſcripta ampliùs aliena dici non poteſt, 3.2.54.
Præſcriptio aliquando ſumitur pro uſucapione & acquiſitione, frequētius pro exceptione, & retentione, 3.3.1.& 2.
Præſcriptionis variæ definitiones remiſſivè, 3.3.3.
Præſcriptio non eſt contra æquitatem naturalem, 3.3.6.
Præſcriptionem de iure civili eſſe, & ideò inter ſupremos Principes locum habere non poſſe opinatur Menchaca, qui reprobatur, 3.3.10.
Præſcriptio iuris gentium hodie dici poteſt, cùm omnes nationes eâ utantur, 3.3.14.& 17.
Præſcriptio attentâ materiâ iuris gentium eſt, & ideò ius per eam quæſitum à Principe tolli non poteſt, 3.3.16.
Præſcriptionem contra & inter ſupremos Principes dari poſſe plura iura demōſtrant, 3.3.18.
Præſcriptio habet vim pacti, & privilegij, & conſtituti, & habetur pro veritate, & operatur plures alios effectus, 3.3.20.& 76.
Præſcriptionis iura & effectus inter nullos magis obſervari convenir, quàm inter ſupremos Principes, & quare? 3.3.21.& 23.
Præſcriptio longi temporis ſufficiens videtur ad obtinenda loca iure gentium publica vel communia, 3.3.62.
Præſcriptio 30. vel 40. annorum cum titulo conceſsionis Pontificiæ ſufficit ad quęrendum ius maris Indici, 3.3.71.
Præſcriptio Imperij & navigationis Indiarum non ſolùm eſt quadrigenaria, ſed plus quàm centenaria, & immemorialis, 3.3.72.
Præſcriptio immemorialis eſt ſufficiens ad acquirendū non ſolùm uſum, ſed & dominium maris, & littorum publicorum, 3.3.74.
Præſcriptio immemorialis nunquam cenſetur excluſa, 3.3.77.
Præſumendum eſt pro ijs, quæ diu in Eccleſia Dei agitata ſunt, 2.24.79.
Primò invenientes, & occupantes res aliquas mobiles, vel immobiles naturali iure earum domini fiunt, 2.6.13.
Primum locum in ſcribendo qui aſſequi non poteſt, non ideò intenti ſui proventum continêre debet, ex Cicer. 2.1.47.
Princeps nullus, etiam Papa & Imperator, in alienis Regnis temporalem iuriſdictionem exercêre non poteſt, 2.14.7.& 18.
Princeps non poteſt in perpetuum alienare Regale ius ſibi competens in bonis, quæ bello capiuntur, 2.6.42.
Princeps ſupremus ultra immobilia debet habêre quintam partē movētium prædarum, & ſemoventium, quæ bello capiuntur, 2.6.40.
Princeps omnis poteſt, & debet ſubditos ſuos defendere, 3.4.4.
Princeps non punitur, ubi timetur de ſcādalo, 2.17.64.
Princeps rectus, & iuſtus magis ſubditorum commodis, quàm proprijs ſtudet, & qualiter à tyranno differat? 2.12.11.
Princeps quilibet poteſtatem habet in eos, qui ſibi politicè ſubſunt, ut quæ ſibi expedire videbitur, cuſtodiant, etiam ſi diverſæ Religionis ſint, 2.19.73.
Princeps non peccat, qui ſecutus conſilium ſapientum aliquid facit lege humanâ prohibitum, vel etiam iniuſtum, 2.3.35.
Princeps infidelium etiam ſibi ſubditorum bona ſine cauſa auferre non poteſt, 2.10.45.
Princeps graviter punire debet milites, qui abſque eius licentia bella, vel damna inferunt, 2.5.89.
Princeps fidelis reſpectu infidelis ſibi nō ſubditi perinde ſe habet, ac privatus cum altero privato, 2.14.47.
Princeps quilibet Chriſtianus, datâ ſibi opportunitate, poteſt compellere infideles ad ſervanda naturæ præcepta, 2.13.6.
Princeps conceſſo caſtro, concedere videtur ius, quod habet in mari, & in aquis, ex doctrina Innocentij, 3.3.40.
Principis omnia eſſe, qualiter intelligendum ſit? 2.21.65.
Principis auctoritate, qui contrahunt, vel aliquid recipiunt, decipi non debent, 2.24.47.
Principes, quia graviùs quàm ſubditi peccant, graviùs puniendi ſunt, 3.5.23.
Principes omnes Chriſtiani curare debēt Fidei propagationem, 2.25.37.
Principes Chriſtiani Dei, & Eccleſiæ miniſtri ſunt, 2.25.5.
Principes ſunt miniſtri, & vindices Dei contra eos, qui malè agunt, vel eius nomen, & Fidem recipere nolunt, 2.16.24.

Principes licèt ſint Divinę legis, & Fidei cuſtodes, illam tamen debitis modis tueri debent, non autem illicitis, & violentis, 2. 19.14.

Principes, qui populis recenter quæſitis parum affecti ſunt, D. Thom. reprehendit, 3.7 36.

Excellentiſsimus Dominus Princeps Eſquillacenſis Peruanus Prorex laudatur, 3. 4.12.

Principes ſupremi non ligantur iure civili, ſed tantùm naturali, aut gentium, 3. 3.11.

Principes ſuis pactis ligantur, & eorum contractus habent vim legis,3.3.19.

Principes melius faciunt, ubi ratione potius, & iure quàm armis & bellis ſuas lites componunt,3.3.26.

Principes ſupremi poſſunt exercêre Imperium, & collectas, & vectigalia imponere in mari, & portubus ſui territorij, 3.3.35.

Principes ſupremi interdictis non indigent ad iura ſua retinenda vel recuperanda, cùm ipſi ſibi ius dicant, 3.3.64.

Principum peccata pernicioſiſsima ſunt, præſertim in materia Fidei, 3. 5.22.

Principum auctoritas, & exemplum, multum inter infideles barbaros prodeſt ad eorum faciliorem converſionem, 2.18. 61.

Principium dimidium totius,1.1.7.

Principia in omni negotia longè abſunt à perfectione, 3.6.93.

Principia ſiniſtra ſæpè ad fœlices exitus perveniunt,3.6.95.

Privilegia nobilitatis, & exemptionis, quæ Imperator ut Imperator concedit, ultra terras Imperij non extenduntur, 2. 21.76.

Problematicè diſputari poteſt in quæſtione de infidelibus ob ſolam infidelitatẽ debellandis,2.11.1.

Procopius Gazæus quaſi contra Fidem eſſe inquit, Antipodes dari, 1.11.31.

Procopij Gazæi notabilis locus terram in aquis ſubſiſtere, & infra nos nullam eſſe putantis, 1.11.20.

Procopij elegans locus expéditur de exceſsibus militum Romanorum,3.6.52.

S.Procopij, Fœlicis, & aliorum plurium inſignia miracula in ſubvertendis idôlis infidelium referuntur,2.20.97.

Procuratores vel executores ſi duo aut plures in ſolidum fuerint nominati,qui præoccupaverit ſolus agit, 3.3.59.

Prodigia, & oſtenta plura notanda, quæ Mexicani habuerunt de adventu, & dominatione Hiſpanorum, & Auctores, qui de illis ſcribunt,2.2.51.

Prohiberi quis poteſt,ne accedat ad locũ in quo timetur, quòd iniurioſus vel tumultuoſus exiſtet,2.25.69.

P*romiſsio* Levitic. cap. 26. in Hiſpanis in Novo Orbe præl antibus impleta fuit,2. 4.44.

P*romontorium* ſacrum, ideſt, *el Cabo de ſan Vicente*, Orbis ultimum dicitur Straboni,1.11.62.

Promontorium Ganariæ quando ſuperatum,& cur Tormentoſum,& Bonæ Spei dictum?1.3.26.

P*rophetiæ* procedunt ex inſpiratione Divina, & abſque ea etiã aperiri non poſſunt, 1.15.8.

Prophetarum vaticinia licèt ſub magna verborum obſcuritate, omnia includunt, quæ ad futuræ Eccleſiæ hiſtoriam pertinent, & antequàm eveniant, à nobis intelligi nequeunt,1.15.6.

P*rorex* Peruanus per plus mille leucas ſuam gubernationem extendit,1.6.47.

Proſperi Aquitaniei elegantiſsima carmina de cognitione Dei,2.13.79.

Protectio in Regibus ſignificat, ſive importat iuriſdictionem,3.1.38.

Proteſtatio facta à Columbo, & alijs ubi primùm novas provincias occupabant, 2.6.31.

Proteſtatio, ſeu requiſitio, quę ordinata fuit ad Indos ad Fidem ſuadendos, & quòd eius auctor fuit Doct. de Palacios Rublos, 2.16.10.

Proverb. locus 12.27.& 13.11.de divitijs iniuſtè partis exponitur,3.8.37.

Proverb. locus cap.24: *Erue eos, qui ducuntur ad mortem,&c.*explicatur,2.13.18.

Proverb.locus cap.26.exponitur cum D. Ambroſ.2.9.69.

Proverb.locus cap.8.ibi: *Tyranni per me tenent terram*,explicatur,2.11.19.

Proverb.locus de conſilijs bellorum exponitur,3.2.18.

Proverbium: *Ad agnatos deducatur*, unde originem ſumpſerit,2.9.52.

Provincia unaquæque abundat in ſenſu ſuo, & habet peculiares conditiones & affectiones, 2.25.54.

Provinciæ *de Sancta Cruz de la Sierra, Tucuman, & Paraguay* deſcribuntur,1.6. 58.

Provinciæ noviter repertæ, aut ſubactæ

à Duce aut exploratore nomen ſumere ſolent, 1.4.42.

Provinciæ,& loca aliqua NoviOrbis deſerta reperta ſunt ab Hiſpanis,2.6.81.

Prudentia caret,qui quod cœleſti virtute vacuum eſt,humanis conſilijs explêre intendit, 2.19.26.

Prudentij carmina expenduntur, 1. 14. 29. & 51.

Pruſsis Boleslaus pepercit ſub conditione,ut Fidem acciperent, 2.18.33.

Pſalm.2. verſus expenditur, 2.10.62.

Pſal.2.23.& 28. pro dominio temporali Chriſti expenduntur, 2.23.95.

Pſal.3.expoſitio,& illuſtratio de converſione Novi Orbis ex verbis D. Hilarij, 1. 15.13.

Pſal.8.in illis verbis:*Oves,& boves,&c.* expoſitio,2.10.15.

Pſal.59.verſus expenditur,2.2.45.

Pſal. 18.verſus, & D. Pauli locus ad Roman.10. exponitur,& illuſtratur, 1.14.8.

Pſalm. 64. verba notanter expenduntur pro vaticinio converſionis Novi Orbis, 1. 15. 57.

Pſal.64. verſus ,qui de Gentibus ſignis Dei turbandis loquitur,de Indis Novi Orbis accipitur, 2.2.68.

Pſalm. 71. verba expenduntur , & ad Novi Orbis converſionem , & ſubiugationem per Hiſpaniæ Reges faciendam trahuntur, 1.15.9.

Pſalm. 77. & 79. verſus exponitur , 2. 23. 145.

Pal.81. Eccleſ. cap.17. & Iob 29. verba expenduntur , de oppreſſorum liberatione tractantia,2.13.20.

Pſal.33.verſ.12.exponitur,2.17.15.

Pſal.32.& Iſai.cap.27. ad ignominias,& anguſtias, quas Iudæi hodie ubique patiuntur, reſpiciunt,2.18.49.

Ptolemæus ÆgyptiRex qualiter ab Indo naufrago navigationem Indiæ Orientalis edoctus fuerit? 1.5.9.

Pulvis pyrius, ſive tormentarius , vulgò *Polvora*, reperitur à natura creatus in provincia Quatemallan, 1.7.40.

Pulveris pedum iactatio aduerſus aliquam civitatem erat ſignum bellum indicentis, & eius everſionem minantis, 2. 20. 23.

Puniri aliquando quis , & re ſuâ privari poteſt ſine culpa ſua , non tamen ſine cauſa, 2.11.32.

Pupillorum, furioſorum , minorum , aut prodigorum tutelam , vel curam ſuſcipere inter præcipua opera charitatis connumeratur, 2.9.47.

Purpuræ inventio cum Caſsiodoro , 1. 12.22.

Pyratæ ex ore Pontificis quotannis excommunicantur, 2.25.82.

Pyratæ ſunt , qui ſuis navigijs maria, vel littora Novi Orbis infeſtant, & de pœnis pyratarum, 2.25.81.

Pyramides , & Mauſolea Ægyptiorum, & lateres à populo Iſraëlitico facti tyrannidem & crudelitatem iubentium , & eximium laborem ædificantium oſtendunt, 2. 12.8.

Pythagoras non ſolùm ab humanis , verùm ab aliorum animalium carnibus , abſtinendum eſſe docebat,2.12.44.

Q

Quetzalcoati vir prudens Novæ Hiſpaniæ incolis priſcis temporibus Hiſpanorum adventum , & dominationem prædixit, 2. 2.58.

Quintiliani elegans locus expenditur in deteſtationem humanorum ſacrificiorum, 2.12.70.

Quitenſis urbs & provincia deſcribitur, 1.6.43.

R

Ratione qui excellunt, dominatione excellere debent,2.9.28. & 35.

Rationis forma in vi appetitiva ſolet imprimi ex actibus voluntarijs,2.16.105.

Ratum qui habet delictum,vel exceſſum ab alijs commiſſum , qualiter teneatur ? 3. 6.86.

Regale ius eſt habere quintam partem moventium & ſemoventium bello captorum, 2.6.41.

Regere qui ſe ipſos non valent , alios regere non debent,2.7.85.

Regina Sabâ ex relatione , & vocibus avium habuit notitiam Salomonis, 1. 14. 45.

Regio , in qua iuxta Æthiopiam Aſia, & Africa iungebantur , & alia Narbonenſis Polybij tempore luſtratæ non erant , 1. 10.29.

Regio quædam eſt ultra Lapones perpetuâ caligine oppreſſa, ubi Pygmæi reperiuntur,1.1.70.

Regiones plurimæ admodum temperatę, & habitabiles reperiuntur ſub linea Æquinoctiali, contra veterum opinionem, 1.7.9.

Regna terrena Deus etiam impijs concedere ſolet, 2.10.69.

Regna transferri ob iniuſtitiam, & peccata, pluribus Scripturæ locis probatur, quorum præcipua perpēduntur, 2.13.52. & 54.

Regna qua de cauſa introducta fuerint? 2.9.40.

Regna, & Imperia eò magis augentur, quò magis Sedi Apoſtolicæ ſubijciuntur, 2.22.61.

Regna omnia, & Imperia mediatè ab Eccleſia derivari, plurimi docent, 2.22.18.

Regna ſine virtutibus inſtabilia tradit Seneca, 2.13.56.

Regna ſuas ætates habent, ſicut homines, & internas cauſas pereundi, 2.2.14.

Regna, & Imperia omnia cur Deus caduca, & inſtabilia eſſe voluerit? 2.2.8.

Regna, & Imperia omnia immediatè à Deo proveniūt, & pēdent, & plurima iura, & Auctores, qui de hoc tractant, 2.2.4.

Regni, aut Imperij hæreditarij, vel alio modo quæſiti gubernationi ſi non ſit aptus is, qui illud habere cœpit, qualiter provideri debeat? 2.9.58.

Regni ad legitimā occupationē ſufficit, quòd plures, vel præcipuæ eius provinciæ iuſto aliquo titulo occupari poſsint, 3.4.48.

Regni Var incolæ, navigantes à ferendo teſtimonio repellunt, 1.16.16.

Regnorum mutationes, & declinationes non proveniunt ex vi Aſtrorum, ſed peccatorum, 2.13.59.

Regnorum iam diu conſtitutorum origo repetenda, & diſcutienda non eſt, 2.6.46. & 3.2.44.

Regnorum fœlicitas ut duret, requiritur eadem virtus, & prudentia in conſervando, quæ in acquirendo, ex Polybio, 3.8.40.

Regnorum innumeri caſus, & mutationes remiſsivè adducuntur, & plurimi Auctores, qui de hoc agunt, latiſsimè recenſentur, 2.2.10.

Regnorum calamitates, & mutationes ſolet ſemper Deus prodigijs, & portentis oſtendere, quod plurimis exemplis, & Auctoribus remiſsivè probatur, 2.2.42. Et quę ſit cauſa, num. 43.

Regnum Siciliæ olim fuit de patrimonio Eccleſiæ, & poſteà varijs Principibus in feudum dari cœpit, 3.1.69.

Regnum unum, etiam iniuſtè occupatū, reſtitui non debet cum notabili aliorum Regnorum, & ſtatuum iactura, 3.5.26.

Regnū ſuum non eſſe de hoc mundo, quo ſenſu Chriſtus Pilato reſponderit, 2.23.148. & 160. & 28.33. & 41.

Regnum gentium apud Aggæum Proph. cap. 2. de Romano intelligit, 2.21.27.

Regnum temporale Chriſti non ſolùm inter Hebræos, ſed generale totius Orbis fuit, 2.23.98.

Regnum nullum reperitur, quod tot provincias patefecerit, & luſtraverit, ac Hiſpanum, 1.16.34.

Regnum nullum fuit ab initio mūdi, quod cum hodierna Hiſpaniæ Monarchia comparari poſsit, 1.16.43.

Regnum Navarræ reſtitui nunquam Reges noſtri ſuis teſtamentis iuſſerunt, ut perperam Mornacius affirmat, 2.20.67.

Regnum à gente in gentem poteſt transferre Deus cum cauſa, & ſine cauſa, 2.2.9.

Regnum, vel provincia, quæ acceſſoriè alteri unitur, & incorporatur, eiſdem iuribus, & privilegijs gaudet, eiſdemque legibus gubernatur, 3.1.46.

Regula iurisgentium, quæ primò invenientibus, & occupantibus dominia rerum concedit, qualiter ſit accipienda? 2.6.62.

Regula de conceſsione antecedentis ad poſitionem conſequentis fallit, quando hoc ſine illo exerceri poteſt, 2.19.30.

Reguli cuiuſdam inſulæ Cubæ notabilis, & miraculoſa hiſtoria & victoria ob ſolam invocationem VIRGINIS MARIAE, 2.5.33.

Relativum quis vel qui, aliquando reſtrictivè, aliquando declarativè, & generaliter ponitur, 2.19.39.

Religio Imperari non poteſt, quia voluntaria eſſe debet, & nemo cogitur, ut credat invitus, ex Lactan. Caſsiod. & alijs, 2.17.13.

Religio Chriſtiana quàm potens ſit ad hominum barbariem, feritatem, & vitia tollenda, 2.14.41.

Religio vera ut plantetur inter Indos, multum expedit eis priùs idôla tollere, 2.20.93.

Religionem propriam defendere, & pro ea contra alias bella ſuſcipere, communis omnium gentium natura, & conditio eſſe videtur Ciceroni, cuius verba referuntur, 2.16.74.

Religionem, & pietatem ſervare eſt fulcrum Imperiorum, 2.13.60.

Religionis vanæ prætextu multoties

gravia peccata fiunt, 2.14.95.

Religionis conſervandæ ratio multùm præponderat, 3.5.37.

Religionis favor, & ampliatio eſt cauſa cauſarum, & omnibus rebus præponitur, 2.11.33.

Religionis negotium non eſt omnibus temporibus & locis eodem modo tractā-dum, 2.16.47.

Religionis obſervatio, & amplificatio, eſt ſummum hominum bonum, & Regnorum fulcrum, & præcipua Regum, & Imperatorum cura, 2.16.59.

Remedijs ſeverioribus uti non debet Princeps, niſi prius alia tentaverit, ex Seneca, & alijs, 2.16.7.

Remedijs ſeverioribus nemo uti debet priùs quàm mitiora experiatur, 2.15.13.

Repetere, aut tranſcribere, quæ ab alijs benè tractata ſunt, otioſum eſt, 1.7.1.

Repetitionis, & prolixitatis vitium fugiendum, 2.2.32.

Requiſitionis, ſive proteſtationis forma refertur, quæ Indis olim intimari iubebatur, 2.24.32.

Res imperioſa eſt timor, 2.19.68.

Res, & perſonæ minorum, & furioſorū multis periculis, & captionibus expoſitæ ſunt, 2.9.48.

Res eiſdem modis amittuntur, quibus acquiruntur, 2.6.98.

Res omnes ſuas mutationes habent, & quæ cecidêre reſurgant, ſecundùm Horatium, 1.12.9.

Res ſuas qui pro derelicto habet, eas primò occupanti donare videtur, 2.6.97.

Rerum ſuarum dominio abutens, ipſo privari meretur, 2.9.60.

Rebus arduis & ſtrenuis immortale nomen debetur, 1.16.6.

Rem ſuam poteſt quilibet ad aliū transferre, 2.2.24.

Rem alterius etiam ſi quis à prædone capiat, legitimus eius dominus non efficitur, 3.6.71.

Reſpublica una non acquirit poteſtatem in aliam ſibi non ſubditam ratione ſcelerum, quæ in ea committuntur, 2.14.9.

Reſpublica quælibet benè conſtituta debet omnia cum conſilio ſapientum expedire, 3.2.13.

Reſpublica aliqua ſi vergat ad idololatriam vel innocentes afficiat iniuriâ, quilibet ei adverſari poteſt, 2.13.8.

Reſtitutionis in materia multa tolerantur, quæ corrigi non poſſunt, 3.5.31.

Reſtitutionem rerum alienarū quando excuſet neceſsitas, vel difficultas? 3.5.27.

Retentio Novi Orbis hodie ſecundū omnes ſine ſcrupulo, & difficultate procedit, 3.5.1.

Retentionis, & conſervationis cauſa favorabilis eſt, 3.1.6.

Revelatione, aut inſpiratione Divinâ mediante quæ fiunt, non ſubiacent regulis ordinarijs, 2.3.3. & 12.

Rex, qui ſemel iuſtitiā belli exactè diſcuſsit, iuſtè retinet, quæ in eā cæpit, 3.2.40.

Rex, qui ſimul eſt Dux, conſideratur in his, quæ facit ratione Ducatus, tanquam Dux, & non ut Rex, 2.21.13.

Rex inſipiens perdet populum ſuum, & qualis ille, tales populi eius, 2.9.63.

Rex inſulæ de Tydore voluntariè Imperium ſuum Hiſpanis reliquit; ſe ita à Deo monitum dicens, 2.2.64.

Rex fundat ſuam intentionem in omnibus terris, quæ in ſuo Regno deſertæ, & incultæ reperiuntur, 2.6.93.

Regis dignitas conſiſtit in multitudine, potentiâ, & divitijs gentium, quibus dominatur, 1.16.46.

Regis fiſco, aut demanio cedunt terræ omnes, quæ à vaſſallis bello quærūtur, etiā ſi bella vaſſallorum expenſis fiant, 2.6.34.

Regis gentium iura, & cōditiones, quas refert Scriptura, 1. Reg. 8. ea quæ cum Indis fiunt, demonſtrare videntur, 3.8.22.

Regis tyranni effigies, & mores referūtur 1. Reg. 24. Boni autem, & iuſti Deuter. 17.14: 3.8.23.

Reges, & Principes ſupremi licèt perſonaliter bellis non interſint, quæ à ſuis vaſſallis geruntur, eorum tamen terrarum, quæ ab illis conquiruntur, dominium acquirunt, 2.6.29.

Reges liberi in ſuis Regnis potentius, & antiquius ius habent, quàm Impetator in Imperio, 2.21.73.

Reges Paſtores populorum ſæpè appellantur, 2.23.144.

Reges potentes potenter Fidem introducere debent, 2.16.66.

Reges Divinæ potentiæ famulari debēt, ad Dei cultum maximè dilatādum, ex Valerio, & D. Auguſtin. 2.16.72.

Reges infideles ut plurimùm tyrannicè dominantur, 2.12.11.

Reges omnes & Imperatores cur in ſuis titulis ſcribant, ſe Dei gratiâ regnare, 2.2.5.

Re-

Reges Indorum præſertim Peruani, & Mexicani quàm tyrannicè, & crudeliter vaſſallos ſuos vexarent, & gubernarẽt, 2.12.5.

Reges Siciliæ ex conceſsione Pontificis ſpiritualium cognitionem tanquam Sedis Apoſtolicæ legatos ſe habere prætendunt, 3.1.75.

Reges Galliæ, & Angliæ habere dicuntur virtutem curandi ſtrumas, 2.25.31.

Reges Galliæ, & Angliæ cur à Deo vocati non fuerint ad Novi Orbis conquiſitionem, & converſionem? 2.25.14.

Reges Caſtellæ, & Luſitaniæ ob conquiſitionem Indiarum plures ſimultates habuerunt, 2.25.48.

Reges Catholici Ferdin. & Eliſabeth Iudæos & Mauros ab Hiſpania expellentes iuſtiſsimis rationibus moti ſunt, & eis vim directam non intulerunt, 2. 19. 86. & 90.

Reges Cathol. Ferdinan. & Eliſabeth Divinâ inſpiratione, & afflatu tentaſſe detectionem Novi Orbis, plures Auctores tradunt, 2.3.18. & 29.

Reges Cathol. Hiſpaniæ Ferdin. & Eliſabeth, & Emanuel Luſitaniæ qualiter Iudæos, & Mauros à ſuis Regnis eiecerint? 2.16.116.

Reges Catholici per converſionem Novi Orbis plus Eccleſiæ dederũt, quàm Hæretici adimere conati ſunt, 1.16.80.

Reges Catholici quo tempore Columbum miſerunt ad quærendum Novum Orbem, divitiarum, quæ in eo repertæ ſunt, notitiam non habebant, 1.16.108.

Reges Catholici plurimas leges, & cautiones fecerunt, pro Indorum omnimoda libertate aſſerenda, & tuenda, 3.7.56.

Reges Catholici; ſi divitiarum tantùm amore in Indicis expeditionibus adducerẽtur, intra ipſa Hiſpaniæ Regna non minores theſauros invenire poſſent, 1. 16.103.

Reges Catholici iuſtiùs quàm Neptunus ſe maris Oceani dominos vocare poſſent, & quare? 3.3.56.

Reges Catholici obligati erant ad recipiendam gubernationem Indorũ, 2.9.55.

Reges Catholici ſummo ſtudio curarũt, & curant, ut Indi priùs moneantur, quàm puniantur, 2.16.9.

Regibus Catholicis potiùs quàm alijs converſio & cõquiſitio Novi Orbis ab Eccleſia committi debuit, & quare? 2.25 9.

Regum Catholicorum in audiendo, & iuvando Columbo manſuetudo, & liberalitas miraculoſa videtur, 2.4.29.

Reges Catholici Hiſpaniæ non tantùm ex charitate, ſed ex obligatione iuſtitiæ tenentur, Fidem inter Indos pro viribus propagare, & conſervare, 2. 16.42.

Reges Catholici Hiſpaniæ gaudent virtute expellẽdi dæmones à corporibus obſeſſorum, 2.25.30.

Reges Catholicos Hiſpaniæ videri electos, & vocatos à Deo ad reducendos, & gubernandos populos Indorum, ſicut olim Moyſis ad reducendum, & gubernandum populum Iſraëliticum, Camill. Borrellus apertè teſtatur, 2.2.38.

Reges Catholicos Hiſpaniæ ſemper piè, ac providè ea omnia ordinaſſe, quæ ad bonam converſionem, & tractationem Indorum conveniebant, multis oſtenditur, 3.6.27.

Reges noſtri ad modum Architecti omnia neceſſaria ad Indorum meliorem converſionem diſpoſuerunt, 2.16.58.

Reges noſtri nunquam permiſerunt Indos ſecundæ claſsis debellari, vel ſervos fieri, 2.9.17.

Reges noſtri ſemper bonam fidem habuerunt in Novi Orbis acquiſitione, etiam ſi aliqui eius cauſas poſteà in dubium revocaverint, 3.2.59.

Reges noſtri non ſolùm potuerunt, ſed omnino debuerunt, Barbarorum à ſe detectorum, & converſorum gubernationem accipere, 2.9.72.

Reges noſtri, & ſupremum Indiarum Cõſilium ſemper ea media fovent, & amplexantur, quæ Indis favorabiliora, & mitiora videntur, 3.4.10.

Reges noſtri ad conquiſitionem Indiarum faciendam, Summum Pontificem conſuluerunt, 3.2.24.

Reges noſtri hodie ex ſententia multorum non ſolùm iuſtè retinẽre poſſunt Indias Occidentales, verùm & rebellantes denuò ſubiugare, 3.5.29.

Reges noſtri ſemper optimos Duces, ac probatos miniſtros ad Novum Orbem mittere procurarunt, 3.6.108.

Reges noſtri abſq; ullo ſcrupulo retinẽt provincias Novi Orbis, cùm ad eas cõquirendas tot conſilia exquiſierint, 3.2.29.

Reges noſtri quid ſemper ſanxerint, & cupierint in debellationibus Indorum? 2. 15.25.

Reges noſtros ab iniurijs Indis illatis plures Auctores excuſant, 3.6.36.

Regibus noſtris Catholicis non ſolùm cu-

cura converſionis Indorum, ſed plena eorum dominatio ab Alexandro VI. conceſſa fuit, 3.1.13.

Regum noſtrorum iuſtitia à calumnijs hæreticorum facilè vindicatur, 3.6.91.

Reges Hiſpaniæ res arduas non niſi maximo conſilio adhibito aggrediuntur, 3.2.2.

Reges Hiſpaniæ nunquam ullum feudum Eccleſiæ ratione Indiarum perſolverunt, neque Eccleſia illud exegit, 3.1.47.

Reges Hiſpaniæ, licèt eis ſubiaceat omne quod volunt, voluntatem tamen ſuam ſemper legi & rationi ſubmittunt, 3.2.3.

Reges Hiſpaniæ non præiudicarunt iuri ſuo, Pontificem adeundo, 3.1.53.

Reges Hiſpaniæ cur Sedis Apoſtolicæ benedictionem, aut conceſsionem, ad Novum Orbem conquirendum, expoſtulaverint? 3.1.50.

Reges Hiſpaniæ omnes alios in ſuis cõſiliarijs exhibendis, & remunerandis excedunt, 3.2.8.

Reges Hiſpaniæ, & alij, qui liberi dicuntur, minus dependent ab Eccleſia, quàm Imperator, 3.1.86.

Reges Hiſpaniæ propriâ auctoritate poſſunt bellum indicere, ſed raró id faciũt, inconſulto Pontifice Romano, 3.2.21

Reges Hiſpaniæ ſi (quod abſit) Hæretici fuerint, ex lege in Concilio Toletanò lata, deponi iubentur, 3.1.91.

Reges Hiſpaniæ in bellis, quæ gerunt, à Deo iuvantur, & quare? 3.2.22.

Reges Hiſpaniæ non tenentur præſtare ſpeciale fidelitatis iuramentum Romano Pontifici, licèt tempore coronationis iurent, ſe Eccleſiam pro virili defenſuros, 3.1.89.

Reges Hiſpaniæ per legatos obedientiã piè præſtare ſolent Pontificibus noviter creatis, 3.1.90.

Reges Hiſpaniæ, datâ voluntariâ Indorum electione, Indias Occidentales legitimè retinent, 3.4.37.

Reges Hiſpaniæ Indos omnes, etiam impenſè barbaros, ſummâ charitate proſequuti ſunt; & liberos eſſe iuſſerunt, 2.9.75.

Reges Hiſpaniæ ius navigationis maris Oceani cum aliorum prohibitione legitimè præſcriptum habent, 3.3.70.

Reges noſtri ſemper bonam fidem habuerunt in conquiſitione, & retentione Imperij Indiarum, 3.3.79.

Reges Hiſpaniæ etiam nolentes invitãdi eſſent ab Eccleſia ad Novi Orbis converſionem, 2.25.24.

Reges Hiſpaniæ, & alij in temporalibus ſuperiorem non recognoſcunt, 2.22.49.

Reges Hiſpaniæ ſacro oleo tempore coronationis inungi ſolent, 2.25.34.

Reges Hiſpaniæ etiam habent virtutem curandi ſtrumas, ut Reges Galliæ, & Angliæ, 2.25.33.

Reges Hiſpaniæ in bellis ineundis, & rebus Religionis tractandis maximo conſilio ducuntur, 3.2.17. & 20.

Reges Hiſpaniæ iampridem Chriſtianiſsimorum nomine gaudent, 2.25.25.

Reges Hiſpaniæ, & alij quilibet, qui ſuperiorem non recognoſcunt, in ſuo Regno ſunt Monarchæ & Imperatores, 2.21.72.

Reges Hiſpaniæ quoad Indiarum Occidentalium Regna eſſe feudatarios Eccleſiæ Bodinus & Marta teſtantur, qui reprobantur, 3.1.40.

Reges Hiſpaniæ curam converſionis Indorum ſibi à Sede Apoſtolica demandatã, qualiter exercêre debeant, 2.19.17.

Reges Hiſpaniæ non poſſunt faciiè ſcribere, aut numerare omnes titulos ſuorum Regnorum, aut Provinciarum, 1.16.64.

Reges Hiſpaniæ, & eorum vaſſalli magnam laudem merentur, ob curam dilatãdæ Fidei Catolicæ per Novũ Orbẽ, 2.16.23.

Reges Hiſpaniæ appellantur Orthodoxi, & defenſores Fidei, 2.25.29.

Reges Hiſpaniæ quot Regna, & provincias in utroque Orbe poſsideant, remiſsivè, 1.16.51.

Reges Hiſpaniæ ſemper ardẽtiſsimè Indorum converſionem curarunt, & omni lucro præpoſuerunt, 1.16.100. & 104.

Reges Hiſpaniæ ad Novum Orbem inquirendum, & ſubiugandum, Divino impulſu, & revelatione ducti videntur, 2.3.1. & 16.

Regibus Hiſpaniæ inter reliquos primus locus debetur, & quare? & qui Auctores de hoc tractent? 1.16.45. & 48.

Regum Hiſpaniæ Imperium maius eſt quàm Sinenſium, & Romanorum, 1.16.52.

Regum Hiſpanię præcipua gloria ex cura converſionis Novi Orbis, 1.16.68.

Regum Hiſpaniæ dignitas, & maieſtas ob Indiarum acquiſitionem, temerè ab aliquibus calumniatur, 2.1.8.

Regum Hiſpaniæ Maieſtas, & potentia valde aucta eſt ex acceſsione Novi Orbis, 1.16.42.

Re-

Regum Hiſpaniæ. Vide alia ſup. verb. *Hiſpaniæ Reges.*

Regum ereandorum præcipua cauſa quæ fuerit? 2.21.59.

Regibus qui non parent, nec politiee vivunt, ſordidi eſſe cenſentur, & Belial in ſacris Litteris appellantur, 2.9.67.

Regibus Indorum gubernatio relinqui non potuit, cùm eiſdem vitijs, quibus Indi cæteri laborarent, 2.9.57.

Regum eligendorum inter varias formas illa uſitatior fuit, ut ex prudentioribus, & ſapientioribus eligeretur, 2.9.32.

Regum Chriſtianorum ſummam fœlicitatem in dilatatione, & exaltatione cultus Divini collocat D. Auguſt. 2.16.41.

Regum exemptio, & libertas in temporalibus qualiter intelligi debeat? 2.22.50.

Regũ, & Ducũ mos antiquus fuit ex provincijs ſubactis titulos, & nomina ſumere.

Rhodos, & Delos inſulæ repentè è marinis fluctibus emerſerunt, 1.4.19.

Richardi Achini Angli expeditio ad fretum Magallanicum, & qualiter captus fuerit? 1.8.39.

Riphæos & Hyperboreos montes incolentiũ mira fœlicitas, & ſalubritas, 1.12.61.

Ritus infidelium non eſſe ab Eccleſia tolerandos ex doctrina D. Thom. qualiter accipiendum ſit? 2.14.59.

Ritus infidelium aliquando tolerat Eccleſia maioris mali, vel ſcandali vitandi cauſã, 2.17.66.

Rodericus Sanctius Epiſcopus Zamorenſis apertè tribuit Papæ univerſalem poteſtatem in ſpiritualibus, & temporalibus, & eam pluribus Scripturæ locis confirmat, 2.23.61.

Roma communis ſedes, & patria omniũ gentium ſępè appellatur, 2.21.23.

Roma latiùs multò extendit Imperium ſuum Religione Divinâ, quàm dominatione terrenâ, 2.21.48.

Romanam urbem ob reliquias idololatriæ tot cladibus fuiſſe punitam, plurimi tradunt, 2.13.32.

Romanæ urbis in excidio ſub Alarico multa contigiſſe narrat Sozomenus, Indorum vaſtationi ſimilia, 3.6.69.

Romanæ urbis, & Orbis appellatio ſynonima erant, & quare? 2.21.21.

Romanæ Sedis cura quanta eſſe debeat in procuranda Indorum cõverſione, & Fidei dilatatione, 2.8.72.

Romani qualiter captivitatis, & poſtliminij ius exercuerint? 3.6.19.

Romani qualiter hoſpitij, & confœderationis iura cum provincijs inirent? remiſsivè, 3.7.90.

Romani cur finxerũt currum Cybeles à leonibus trahi? 1.16.30.

Romani erant valdè hoſpitales, & qualiter Iovem Genium ſive Hoſpitalem colerent? 2.20.43.

Romani qualiter diſponebant notitiam utriuſque Imperij? 1.7.18.

Romani, & alij crediderunt à Deucalione lapides in homines verſos, 1.9.22.

Romani milites non ſolùm hoſtibus, verùm & ſocijs ac confœderatis multa damna, & iniurias inferebant, 3.6.51.

Romani etiam olim hominum immolationes exercebant, 2.14.77.

Romani qualiter conſilia exquirerent, & Deum Conſum, ſive Conſiliarium celebrarent? 3.2.14.

Romani antiqui maximè idololatræ fuerunt, & pluſquàm triginta Deorum, ſive potiùs dæmoniorum millia coluerunt, 2.14.97.

Romani maximas turpitudines in ſuis Deis, & eorum feſtis admittebant, 2.14.65.

Romani frequenter ſe ipſos occidebant, vel occidendos vendebant, 2.14.87.

Romani fœdera, & conventiones etiam cum hoſtibus initas religioſiſsimè obſervabant, 2.16.70.

Romani adverſę fortunæ, pallori, febri, & rubigini peculiaria templa, & ſacrificia erexerunt, 2.14.105.

Romani multum laudantur ob gentes barbaras, & efferas, quas bellis domuerunt, & politicas reddiderunt, 2.7.72.

Romani, tempore mortis Chriſti Domini, per totum Orbem dominabantur, & ita fuit facilior eius prædicatio, 1.14.28.

Romani ob curam, & cultum Religionis ad ſummum tanti Imperij faſtigium perveniſſe dicuntur, 2.16.62.

Romani Imperium ſuum dilatarunt, ſocios & fœderatos iuvando, & alias provincias aliarum provinciarum robore ſubigendo, 3.4.32.

Romani ſui Imperij augmentum ob bonos mores, & leges, quibus ſubditos gubernabant & excolebant, meruiſſe dicuntur, 2.7.73.

Romani Imperij variæ mutationes, & tranſlationes referuntur, 2.21.29.

Romani Imperij per totum Orbem dominatio pluribus Scripturę locis probatur,

& præcipuè Lucæ 2.& 20.Matth,22.Marci.12. & Ioan.19: 2.21.26.

Romanorum Imperiũ legitimum,& Dei permiſsione quæſitũ, & ab Eccleſia approbatum fuiſſe,plures affirmant, 2.7.74.

Romanorum Monarchia fuit ampliſsima omnium, & tamen viginti, & pluribus partibus ab Hiſpania hodie ſuperatur, 1.16. 53.

Romanorum Monarchia,ſicut aliæ,cecidit, quamvis ſe æternam futuram iactaret, 2.2.12.

Romanorum mos in bellis per Feciales indicendis, & denuntiandis, 2.15.17.

Romanorum bella,& imperium vi,& iniuriâ magis, quàm iure, & ratione conſtitiſſe,plurimi tradunt, 2.8.129.

Romanos omnem ferè Orbem ſubingaſſe Polybius ſcribit, 2.21. 24.Qui notatur, num.46.

Romani Imperatores triumphantes corpora minio illinire ſolebant, 2.8.114.

Romanos Imperatores,etiam hodie,Imperio ad Germanos translato,multi totius Orbis Dominos, aut ſaltem univerſales moderatores appellant, 2.21.30.

Romanus Pontifex eſt velut Comeſtabilis exercitus Dei, & Prædicatorum Verbi Divini, 2.8.76.

Romanus Pontifex benè poteſt concedere plenum ius ad terras infidelium, 3.1.15.

Romani Pontificis in electione,quæ formæ & ſolemnia ſervari ſoleant? remiſsivè, 2.3.11.

Romani Pontifices qualiter conceſſerint Luſitaniæ Regibus exquiſitionem,& acquiſitionem Orientalium Indiarum? 1.3.22.

Romanus Pontifex. Vide alia ſup. verb. *Papa*,& verb.*Pontifex*.

Ruſticitatis excuſatio non admittitur in his, quæ naturali ratione ſuadentur, 2. 13. 73.

Rutilius Benzonius, & alij referuntur, qui plenum dominium Novi Orbis agnoſcunt, 3.1.19.

Rutilij Benzonij verba graviſsima expenduntur, quibus latè probavit, Divini conſilij, & impulſus argumenta in detectione, & converſione Novi Orbis, 2. 3. 27.

S

Sabæa regio cur dicatur finis terræ? 1. 1.63.

Sacerdos Summus Hebræorum terram Promiſsionis partiebatur: & quid mundi effigies in eius ſuperhumerali contexta ſignificaret? 2.23.88.

Sacerdos quidam ſolus baptizavit ſepties centena Indorum millia, 2.4.21.

Sacerdotes Indorũ qualiter olim ieiunabant, & ſuis idolis ſacrificabant? 2.12. 105.

Sacerdotes in Indijs maximè ab incolis reverentur, & quare? 2.4.89.

Sacræ Scripturæ exempla, quæ à communibus Theologiæ regulis exorbitãt, veneranda ſunt, non imitanda, 2.19.62.

Sacrificia hominum nonChriſtianis tantùm, verùm & Ethnicis execrabilia videbantur, 2.12.63.

Sacrificia humanarum victimarum, non videntur naturali iure prohibita, cùm eis olim omnes ferè mundi nationes uſæ reperiantur, 2.14.74.

Sacrificia varia, & hominum mactationes horrendæ ab Indis exercebantur, 2. 12. 54.

Sacrilegium magis quàm ſacrum appellat Curtius puerorum immolationes, 2.12. 84.

Salomon, & Ioſaphat claſſes mittere ſolebant in regionem Ophir, & quare? 1. 13. 2.

Salomonẽ habuiſſe cognitionẽ peculiarem Novi Orbis, nullo certo argumento probari poteſt, 1.13.58.

Salomon, quamvis ſapientiſsimus, didicit navigationem Tharſis, & Ophir à ſervis Regis Hiram, 1.13.59.

Salomon fuit cumulandarum divitiarum ſtudioſiſsimus, 1.13.15.

Salomon fuit omnium mortalium ſapientiſsimus, & non videtur Orbem Novum ignorare potuiſſe, 1.13.14.

Salomonem navigationem longam, & difficilem ob Novi Orbis divitias inſtituiſſe, credibile non eſt, relictâ Indiâ Orientali ditiori & viciniori, 1.13.25.

Salomonis divitiæ, & theſauri incomparabiles fuerunt, 1.13.65.

Salomonis vigiles erant Gigantes,& hodie Regis Sinarum, 1.2.12.

Samſoni vires Deus miraculosè reſtituit, & auxit,ut de Phyliſthæis vindictam ſumeret, 2.4.69.

Samſonis factum, dum ſe,& Phyliſthæos in Templo occidit, ex Divina inſpiratione, aut miſsione, à peccato excuſatur, 2. 3. 13.

Sancta quæ ſunt, ſanctè tractari debent, 2.19.7

Sancti Patres non ſolùm laudarunt, ſed ſuaſerunt leges Imperatorum de Templis idola, & infideles expelli iubentes, 2.20.88.

Sanguis innocentum iniquè effuſus clamat, à proximis auxilium petens, 2.15.6.

Sapientiæ locus cap.12. verſ.5. & 6. expenditur & exponitur, 2.12.76.

Sapientiæ locus cap.12, verſ.12. explicatur & exornatur, 2.2.28.

Sapientiæ locus cap.16. verſ.10. expenditur, 2.12.14.

Sapientes ſolos verâ libertate gaudere, & inſipientes eorum ſervos eſſe, graviter oſtendit D. Ambroſius, 2.7.58.

Sapientum conſilia qui inquirit, & ſequitur, in utroque foro excuſatur, 3.2.32.

Sara Angelis paravit ſubcinericios panes, & Cleobuli filia paternorum hoſpitum pedes lavit, 2.20.42.

Saraceni, & alij infideles, qui ſunt hoſtes Fidei, & occupant provincias Chriſtianorum, ſemper debellari poſſunt, 2.19.36. Et etiam ſi non occupent, 2.23.129.

Saracenis etiam ob ſolam infidelitatem iuſtè bellum inferri non poteſt, ex ſententia Pontificis in cap. diſpar, 23.q.8: 2.10.75.

Saracenos beſtias appellavit Oldradus, 2.7.14.

Satanica eſt vox eorum, qui Indos incapaces faciunt ſalutis æternæ, & quo fine introducta? 2.8.60.

Saturni in memoriam, Gentiles, filios ſuos immolare ſolebant: id tamen variè punitum fuit, 2.12.82.

Saul fuit electus per extortam à Deo voluntatem, 2.11.15.

Saxones, Bohemi, Slavini, & Rugiani qualiter occaſione bellorum ad Fidemſper venerint, 2.18.32.

Saxonum, & Hungarorum priſca feritas, & barbaries, 2.8.29.

Scandala maxima ex bellis ratione Fidei ſuſcipiendæ illatis, orirentur, 2.17.62.

Scandali vitandi ratione plura excuſari debent, quæ alioqui legitimè fierent, 2.17.63.

Scandinavia Germaniæ inſula, quia magna erat, vocabatur ab antiquis, alter Orbis, & etiam Trapobana, 1.4.57.

Schedula Regia de ſolvẽdis inducijs cum Hollandis refertur, 2.25.84.

Schedula noviſſima triremiũ pœnâ damnat eos, qui ad Novum Orbem ſine licentia tranſierunt, 2.25.78.

Schedula, ſive epiſtola elegans Caroli V. refertur & illuſtratur, commercia cum Indis, & hoſpitalitatis iura requirens, 2.20.53.

Schedula Regia ad litteram recenſetur, quæ vivos famulos, aut uxores cum mortuis Indis tumulari prohibet, 2.12.61.

Schedula quædam Philippi II. refertur, quæ iniurias Indis illatas graviter dolet, & à Regum noſtrorum mente & voluntate valdè alienas eſſe demonſtrat, 3.6.34.

Schedulæ aliquæ Regiæ expenduntur, quibus iubetur, ut in prædicatione, & converſione Indorum Apoſtolico more procedatur, 2.17.59.

Schedulæ Regis Philippi III. expenduntur, quæ Indorum prædicationem omnino Evangelico modo fieri iubent, 3.6.35.

Schedulæ, & inſtructiones plures remiſſivè congeruntur, de cura converſionis, & defenſionis Indorum, multa piè, & utiliter præcipientes, 3.6.33.

Schedulæ plures Regiæ expendũtur, quibus opinio Ioannis Maioris in modo prædicationis Indorum probatur, 2.18.25.

Schedulæ, & inſtructiones plures Regiæ referuntur, quæ violentias, & iniurias Indis illatas graviter puniri iuſſerunt, 2.18.19.

Schedulæ plures citantur, & expenduntur, quæ Indorum debellationem permittunt, ſi prædicatores non recipiant, aut alijs modis malitioſè Fidei propagationem impediant, 2.20.33.

Schedulæ Regiæ referuntur, quæ prohibent Indos etiam Orientales in his Occidentalibus ſervos fieri, quamvis Mauri eſſe dicantur, 3.7.113.

Schedulis plurimis alienigenæ omnes, atque etiam Hiſpani ſine Regis licentia ad Novum Orbem tranſire prohibentur, 2.25.75.

Schedulis, & inſtructionibus Regijs ſemper cautum fuit, ut Indi quâ maximâ fieri poſſet ſuavitate, & humanitate ad Fidem allicerentur, 2.18.17.

Schedulis pluribus cautum eſt, ut prædicatores Indorum eorum Principes, & Gubernatores ante omnia ſibi gratos reddere curent, 2.18.62.

Scriptores librorum omnibus diſciplinis uti debent, 2.1.2.

Scriptorum priorum laus poſterioribus

quoque iuſtè aliquando debetur, 2.1.12.

Scriptura Sacra ſæpè utitur hyperbolicis & alijs figuratis loquendi modis, 2.21.51.

Scriptura Sacra ſæpè utitur vulgaribus loquendi formis, 1.14.78.

Scriptura Divina ampla eſt, & myſterijs abundans, 1.15.3.

Scripturæ ſacræ plura loca expenduntur, ad probandum veram dominationem, & iuriſdictionem infidelium, 2.11.40.

Scripturæ plura teſtimonia, quæ Deum laudandum omni loco, & ab omnibus gentibus dicunt, hodie impleta ſunt poſt converſionem Novi Orbis, 1.6.75.

Scripturæ loca, quibus Deus impijs honorum amiſsionem, & Imperiorum tranſlationem comminatur, qualiter accipienda ſunt? 2.11.48.

Scytharum quanta fuerit olim ruditas, & barbaries? 2.8.30.

Scythas cur Horatius profugos, & campeſtres appellat? 2.8.31.

Sedulij Paſchalis Hymnus expenditur, in Epiphania ab Eccleſia cantari ſolitus, 2.23.40.

Semiramis Indicum bellum fruſtra tentavit, 2.3.7.

Senatuſconſu laudatur, quo hominũ immolationes à Romanis prohibitæ ſunt, 2.12.64.

Seneca Philoſophus ſcripſit tragœdiam Medæ, & in ea vaticinari videtur de Novi Orbis detectione, 1.12.67. & 76.

Seneca quo ſenſu, & modo Novos Orbes detegendos eſſe prædixit? 2.12.76.

Seneca non ſecus ac cæteri ſui temporis Philoſophi, Oceanum finem Orbis eſſe putabat, 1.12.78.

Seneca in Medæa non loquitur de regionibus Occidentalibus, quales ſunt Novi Orbis, ſed de Septentrionalibus, 1.12.89.

Senecæ elegans locus refertur, & ad Hiſpanorum in Orbem Novum adventum accommodatur, 3.6.14.

Senecæ locus de latrocinijs Alexandri Magni expenditur, & emendatur, 2.6.58.

Senecæ quoddam quaſi vaticinium navigationis ad Indias, 1.7.11.

Senecæ locus alter, quo prænuntiaſſe videtur detectionem huius Novi Orbis, 1.12.81.

Sententia à iudice legitimo lata tribuit dominium, 2.24.34.

Sententia, & opinio Papæ prævalet opinionibus omnium Epiſcoporum, 2.24.44. & 46.

Sententiæ Victoriæ, Soti, Gregorij Lopez, Matienzo, Bañez, Cordubæ, Acoſtæ, Molinæ, & aliorum circa iuſtam retentionē Novi Orbis ſigillatim expenduntur, 2.5.2.

Sententijs, & declarationibus Papæ non eſt negandum, quod alijs inferiorum iudicum concedi ſolet, 2.24.35.

Sephar mons nihil habet commune cum Andibus Peruanis, 1.13.57.

Sepharad nomen apud Hebræos Hiſpaniam ſignificat, 1.15.33.

Sephar mons dicitur idem cum montibus, *Andes del Pirù*, qui ſunt totius Orbis longiſsimi, 1.13.13.

Septentrionalis pars cur etiam Aquilonaris dicatur? 1.1.21.

Septentrionalis mundi plaga, quæ? & cur ita dicta? 1.1.18.

Septẽtrionales nationes plurimæ, & qui de illis ſcripſerunt, 1.10.28.

D. *Seraphinus* Freitas Luſitanus laudatur, & eius tractatus contra alterum Maris liberi, 2.1.50. & 3.3.30.

Sermo idem ubi duas ſententias exprimit, ea ſumitur, quæ rei gerendæ aptior eſt, 3.1.30.

Serpentem æneum à Moyſe in deſerto levatũ cur contriverit Ezechias? 2.12.122.

Sertorius qualiter deluſerit Hiſpanos cervâ fatidicâ? 2.8.66.

Servius quid ſentiat de Antipodibus, & eorũ cum noſtris cõmunicatione? 1.11.44.

Servus Chriſtianus liberatur à dominio domini Iudæi, vel infidelis, 3.5.18.

Servus quis eius ſit, à quo ſuperatur, 3.7.13.

Servus quis ut in perpetuum effici poſſit, debet pretium ſervituti æquale eſſe, 3.7.110.

Servi non tam à ſerviendo, quàm à ſervando dicuntur, 2.7.5.

Servi Græcè *Soſiæ* dicuntur, quaſi ſervati, 3.7.10.

Servi nihil proprium habere poſſunt, 2.7.81.

Servi ſine dño, & pro derelictis habiti à quocunque occupari poſſunt, 2.7.82.

Servorum Indiæ Orientalis occaſione plures lites in Limano Senatu exortæ ſunt, & varijs, ac contrarijs ſententiis terminatæ, & de earum fundamentis, 3.7.112.

Servi per Fidei & Baptiſmi ſuſceptionē liberi non ſiunt, 3.7.92.

Servitus cõmuni omniũ gentium iure ex iuſtis bellis induci cœpit, & quare? 3.6.4.

Servitus non eſt contra aliquod expreſ-

Digitized by Google

ſum præceptum iuris naturalis, 3.7.7.

Servitutis diffinitio, & qui de eius origine, cauſis, & differentijs ſcripſerint, 3.7.6.

Servitutis in poſſeſsione qui morantur, regulariter pro verè ſervis haberi debent: & quando hoc limitetur, 3.7.68.

Servitutem Barbarorũ quomodo explicet D. Thomas? & an à naturali, vel à gentium iure originem ducat? 2.8.120.

Servitutem naſci in manu imprudentis, quomodo dicatur, Prover. 1. & 26: 2.7.57.

Servitutes hominum inſtar pecudum admiſſas, & locus D. Auguſt. 3.7.14.

Seſoſtris Ægyptiorum Rex ultra Gangem proceſsit, 1.2.20.

Seſoſtris ſuperba monumenta, quæ in India reliquiſſe dicitur, 1.2.21.

Seſoſtris, & alij ceſſarunt, mare Rubrum in Nilum ducere, ne terra Ægypti inundaretur, 1.8.62.

Seſoſtris Ægypti, & Tharco Æthiopiæ Rex nunquam Indiam viderunt, 1.3.8.

Seſoſtris crudelitas in Reges victos, & trophœa inverecunda. 1.2.22.

§. Si adverſus inſt. de nuptijs illuſtratur, 1.9.30.

Siciliæ Reges nullum in temporalibus ſuperiorem agnoſcunt, 3.1.71.

Siciliæ in Regno quod ius habent hodie Romani Pontifices ſecundùm Iſerniam, 3.1.68.

Siculi Flacci locus refertur, & emendatur, 2.14.12.

Signa plura, quæ oſtendunt, opus, manũ, & impulſum Divinum interveniſſe in detectione, & converſione Novi Orbis, 2.3.21.

Signi nomine, ſub quo Iſaîas gentes congregandas, & convertendas dicit, intelligitur ſignum Crucis. 1.15.44.

Sileni narrationem de Novo Orbe à Theopompo relatam, ut meram, & nugatoriam fabulam accepit Ælianus, & Tertullianus, 1.12.57.

Simonia eſt aliquid dare, vel paciſci expreſsè pro rebus ſpiritualibus, vel ut quis ingrediatur Religionẽ, aut ſi detur in vim modi, vel conditionis, 2.18.41.

Simonides quid reſponderit Hieroni roganti de Deo, & eius natura? 2.15.32.

Simulacrorum cultus extrema impietas, & ſtultitia omnibus maior appellatur, 2.12.112.

Sinæ, aut Iapponienſes ſervi effici non poſſunt, niſi ubi ſe, aut filios ſuos vendunt, & tunc temporaliter ſerviunt, 3.7.116.

Sinæ nõ admittunt exterorum commercia & ideò, Fides apud eos difficile propagatur, 2.20.49.

Sinarum Regnum quà ſpectat Tartaros eſt Borealiſsimum, & frigidiſsimum, 1.1.73.

Sinarum latiſsimum, & ditiſsimũ Regnũ & quando à Luſitanis luſtratum, 1.3.42.

Sinenſis cuiuſdã Doctoris dictũ, 2.9.15.

Sinenſes putant, ſe cæteris mortalibus, prudentiâ, ſapientiâ, & artium ſubtilitate antecellere, 2.9.14.

Siſebutus Hiſpaniæ Rex, & Dagobertus Galliæ, an præciſè, vel cauſativè Iudæos ſui Regni ad baptiſmum recipiendum coëgerint? 2.19.79.

Siſebuti actionem tanquam iniuſtam Cõcilium Toletanum IV. pro parte reſcidit, & plures alij Auctores apertè damnant, 2.19.81.83. & 85.

Societatis IESV Religioſi, & aliorum Ordinum Prædicatores apud Indos Evangelium prædicantes, dicuntur eſſe Angeli veloces, & nubes volantes, de quibus loquitur Iſaîas, 1.15.22.

Socrates, & Ruffinus convincuntur, dum tradunt, nullum ex Apoſtolis in India ulteriore prædicaſſe, 1.2.34.

Sodomia antonomaticè appellatur peccatum contra naturam, 2.12.32.

Sodomiæ vitium Iudæis, & Romanis olim frequentiſsimum fuit, 2.14.54.

Sodomiæ peccatum quàm execrandum, & deteſtabile ſit, 2.12.31.

Sodomitarum quorundam Indorũ provinciæ Eſquaraguæ notabilis punitio, & hiſtoria, 2.12.33.

Solis, & Lunæ ſimilitudo qualiter applicetur poteſtati Pontificiæ, & Regiæ? 2.23.168.

Solitum dicitur quid ex ſola una vice, 2.24.89.

Sophala auri fodinis abundat, & ibi extare dicuntur libri oſtendentes, quòd Salomõ ad eas ſuas claſſes mittebat, 1.13.28.

Sophoniæ Prophetia cap. ult. agere videtur de converſione Novi Orbis, 1.15.52.

Speculator fatetur, ſe ex aliorum velleribus telam ſuam ordiri, 2.1.15.

Spiritus, iuxta Verbũ Domini, ſunt probandi, an à Deo ſint? 2.3.34. & 44.

Spiritus Sanctus dona ſua partitur, ut vult, 2.5.3.

Sponſa negandum non eſt, quod ſponſo conceditur, 2.23.107.

Spurij cur dicantur terræ filij, Gigantũ fratres, & Favonij? 1.9.29.

Staniſlai Oſsij ingens encomiũ de Fi-

de, & Religione Hiſpanorum, 2.25.23.

Status & Religionis tuendæ ratio efficit, ut infideles iam baptizatos à ſuis Regnis Princeps expellere poſsit, 2.19.91.

Status ſpiritualis non poteſt benè conſervari ſine temporali, 3.1.28.

Statuta, quæ inventos cum armis puniri iubent, an etiam apprehenſionem requirant? 2.6.18.

Statutum, quod prohibet acquiſitionẽ, nõ prohibet acquiſitorũ retentionẽ, 3.1.10.

Statutum loquens contra ingredientem poſſeſsionem, non habet locum contra retinentem, & quare? 3.1.11.

Stulti, & Barbari ſapientioribus, & politioribus ſubijci debent, 2.7.56.

Stulti ſecundùm D. Auguſt. meliùs viverent, ſi ſapientum ſervi eſſent, 3.5.6.

Stulti non debent eſſe melioris conditionis, quàm ſapientes, 2.9.31.

Suavitas multum conducit ad Fidei receptionem, 3.7.35.

Subditi debent famam, & honorem dominorum ſicut vitam tueri, 2.1.9.

Subditos contra proprium Regem rebellantes quilibet etiam extraneus coërcere poteſt, 2.13.42.

Subrogatus non poteſt eſſe maioris potentiæ, quàm is in cuius locum ſubrogatur, 2.23.24.

Succeſſus fœlices rerum omnium, & maximè bellorũ ſemper Deo à viris, & Ducibus pijs, & prudẽtibus tribuũtur, 2.4.78.

Suetonij locus in Octavio perpenditur, 2.14.78.

Sumatra inſula, & an eadem quæ Trapobana, vel Aurea Cherſoneſſus, 1.3.38.

Summus Pontifex ſecundùm Baldum eſt iudex ordinarius totius mundi, & concurrit cum quolibet ordinario, 2.23.163.

Summum Pontificem rectè potuiſſe alios Reges præter Catholicos ab Indiarũ conquiſitione excludere, verior ſententia eſt, & qui eam probent, 2.25.43.

Superbia execrabilis Aiacis, Capanei, Micentij, & aliorum, qui à ſe ipſis victorias ſperabant, 2.4.79.

Supervacua dicere ſatius eſt, quàm omittere neceſſaria, 1.2.2.

Sur nomen eſt Belgicum, aut Gallicũ, & ſignificat ventum Auſtralem, 1.8.28.

Sibyllarum carmina à Virgilio relata cõmodè Hiſpaniæ Regib⁹ applicãtur, 2.2.56.

Sibyllæ agnoverunt Dominum, & Regnum Chriſti, 2.23.100.

Sibyllina oracula ante evẽtum rei, quam deſignãt, benè explicari nõ poſsũt, 1.15.7.

Symbolum, quod in Ticinenſi Academia poſitum fuit, ad oſtendendam latitudinẽ, & magnitudinem Imperij Hiſpani, 1.16.66. Et aliud Vlyſsippone, num. 67.

D. *Simeon* Stilites fulmine percuſſus interijt, 1.7.51.

Syrtes Lybiæ quid ſint, & unde procedant? cum Luciano, 1.4.23.

T

Tacubano in monte apud urbem Mexicum Templũ B. Virginis extructum fuit, & quare? 2.4.52.

Targoma ſive Thorgomæ nomen apud Ezechiel, cap. 27. quid ſignificet? 3.6.99.

Tartarum, ubi defunctorũ animas mixti credebant, in ultimis Hiſpaniæ oris, tanquam in extrema totius Orbis regione, antiqui collocabant, 1.11.64.

Tartarorum nomen, & Imperium quando extendi cœperit? 1.1.66.

Tarteſſus urbs Hiſpaniæ olim ditiſsima, & fœliciſsima, 1.13.21.

Tarteſſus Bœticæ urbs eadem ac Gades, 1.11.63.

Tauri, Cretenſes, Theſſali, & alij humanis victimis utebantur, 2.14.88.

Tellus eadem non parit omnia, ſicut nec mare, 1.7.5.

Templum Ieroſolymitanum Salomonis Barbari etiam, & hoſtes reverebantur, 1.13.68.

Templum Salomonis cùm Craſſus expilavit, aurum præcopia plus dimidio viluit, 1.13.69.

Templi Ieroſolymitani ſumptus, & divitiæ omnem admirationem excedunt, & aliquà de eo, 1.13.67.

Templi ab Argonautis conſtructi, & per oraculum VIRGINI MARIAE ſacrari iuſſi, notabilis hiſtoria refertur, 1.14.40.

Tempus eſt rerum omnium inventor, & magiſter, 1.12.14.

Temporibus ſuis omnia conveniunt, & ſecundùm eorum veritatem ſtatuta quoq; humana varianda, & accommodanda ſunt, 2.16.93.

Tenebrarum regio dicitur quædã provincia in finibus Tartarorum, 1.1.69.

Tenebrarum regio dicitur pars Septentrionalis, & cur? 1.1.67.

Tercera inſulæ quãdo detectæ? 1.3.17.

Terra à mari vix unquã diſtat plus mille leucis Hiſpanis, 1.8.17.

Terra omniũ cõmunis mater eſt, & eſſe debet ſecundùm Apollonium, 2.25.42.

Terra cur dicta à Græcis ἐδαφ... , 1.11.13.

Terra in medio cœleſtis globi pendens quomodo ſuſtineatur? 1.11.15.

Terra cõſtituta eſt à Deo in medio globi cœleſtis, & duas ſuperficies habet, 1.11.12.

Terra *de Bacallaos*, quæ? & cur ita dicta? & à quo detecta? 1.6.20.

Terram, & alia elemẽta cur poſt diluviũ Deus minus perfecta reliquerit? 2.12.124.

Terram Deus ſtabilem, & immotã eſſe voluit, 1.7.63.

Terras deſertas, & incultas ex conſuetudine in multis Caſtellæ partibus acquirit is, qui primo eas occupat, & ad cultutam redigit, 2.6.99.

Terras ita Deus diſpoſuit, ut facilè homines de alijs ad alias trãſire poſſent, cùm iuſſerit, eos Orbem replere, 1.10.7.

Terrarũ primariæ plagæ etſi vaſtiſsimo mari dividãtur, alicubi tamẽ cõiunctæ, vel valdè proximæ ſunt, & quomodo? 1.10.4.

Terræ elementum inæquale, & cum aliquibus defectibus etiam ante diluvium à Deo creatum fuit, & quare? 1.7.4.

Terræ defectus Deus induxit ad cohibẽdã idololatriã ſecundũ Theodoretũ, 1.7.6.

Terræ filius dictus fuit Saturnus, & quare? & de uſu, & ſignificatione adagij, *Terræ filius*, 1.9.28.

Terræ pars quædam corruit circa oppidum Ango Ango, & per ſeſquileucã aquæ inſtar profluxit, 1.7.74.

Terræ, & provinciæ, quæ à prioribus dominis deſeruntur, occupãtis fiunt, 2.6.96.

Terrę omnes, ſive ſint zerbidæ & incultæ, ſive montuoſæ, ad Regem in dubio ſpectare cenſentur, 2.6.92.

Terræmotus etſi ex naturalibus cauſis contingere poſsit, ſemper tamen Dei iræ, & indignationi tribuendus eſt, 1.7.62.

Terræmotus ſolent eſſe frequentes in Novo Orbe: & aliqui referuntur, 1.7.46.

Terræmotus, & tempeſtates Novi Orbis magna ex parte ceſſarunt poſt Chriſti Fidem in eo receptam, 2.4.88.

Terræmotus ne damnum inferant, quæ verba foribus, & parietibus ſcribere oporteat? 1.7.70.

Terræmotus notabilis urbis Arequipæ, & eructatio in montis ignivomi, qui circa eam erat, 1.77.2.

Terræmotus Regni Chilenſis vehementiſsimus, 1.7.47.

Terræmotus Neptuno attributi, & quare? 1.7.57.

Terræmotus aliqui ex I.C. vi Divinæ tribuunt, alij vi naturali, & de eorum concordia, 1.7.60.

Terræmotus cauſæ, & eorũ præcipuè, qui contingunt in oris maritimis, 1.7.56.

Terræmotus qui nõ timent, ſtupidi ſunt, & ſenſus expertes ſecũdùm Ariſtot. 1.7.78.

Terræmotus notabiles, qui in varijs Orbis partibus cõtigerunt, remiſsivè, 1.7.58.

Terræmotus ratione aliquæ votivæ feriæ Limę indictæ, 1.7.69.

Terræmotibus plura gravia delicta Deus vindicavit, 1.7.66.

Terræmotũ ſemper ut rem prodigioſam & Divinam acceperunt Romani, 1.7.65.

Terræmotuum cauſas aliqui ignivomis montibus tribuunt, 1.7.54.

Terræmotuum mentionem, & conſiderationem etiam habuerunt I. C. 1.7.59.

Terrigenas ſe eſſe plures nationes gloriabantur, 1.9.27.

Territorium quid ſit, & unde dicatur? 2.14.11.

Terror Divinus etiam fortet, & ſtrenuos fugat, 2.4.73.

Tertullianus, & Lactantius graviter dolebant ſuo tempore ſacrificia infantium durare, 2.12.86.

Tertulliani elegãs locus refertur de his, quæ à Deo veluti invito permittuntur, & non approbantur, 2.11.20.

Tertulliani de eâdẽ propagatione hominũ duo loca elegantiſsima proferuntur, 1.10.15.

Tertulliani locus perpẽditur, quo Fidẽ Catholicã ſuâ ætate etiã in provincijs, & inſulis ignotis prædicatam tradit, 1.14.53.

Teſtatorum morientium ultima verba fideicommiſſa vocantur, & magis hæredes obligare videntur, 2.16.37.

Teſtis dictum valet, dicentis, Titium ligna amputaſſe, quamvis Titius id per alium fecerit, 2.6.33.

Thaletis Mileſiij apophthegma, 1.12.13.

Tharſis idem eſſe cum Tharteſſo plures opinantur, & in Hiſpaniæ Bæticis oris cõſtituunt: alij verò negant hoc, 1.13.20.

Tharſis nomine in ſacra Pagina quænam regio deſignetur? 1.13.19.

Tharſis, & Ophir provinciæ, & navigationes earum diverſæ erant, 1.13.18.

Tharſis & Ophir navigatio à Salomone inita, an eſſet eadẽ, vel diverſa, 1.13.3. & 18.

D. *Theodoretus* qualiter exponat locum

D.

D. Pauli Coloſſ. 4: *In ſapientia ambulate ad eos, qui foris ſunt*, 2.14.25.

Theodori de Bri notabilia verba referũtur, quibus Hiſpanorum exceſſus excuſat, 3.6.61.

Theodoſius Imperator Religionis curam & augmentum filijs ſuis, moriens, præ omnibus commendavit, 2.16.60.

Theodoſius Imperat. auxilijs cœleſtibus victoriam reporravit, & carmina Claudiani de hoc, 2.4.37.

Theophili Antiocheni elegantiſsima verba de hominum propagatione, 1.10.14.

Theopompus quis fuerit? 1.12.58.

Theutates erat Gallis Mercurius, & Mars Hæſus, 2.14.91.

Thomas Candiſch Anglus fœliciter fretũ Magallanicum trãſijt, & in patriam opimis ſpolijs onuſtus reverſus eſt, 1.8.38.

Thomas Bozius Eugubinus laudatur, qui tradit, nec tenue quidẽ nomen Novi Orbis ad maiores noſtros perveniſſe, 1.11.7.

Thom. Bozius Eugubinus conſtantiſsimè defendit abſolutam Papæ iuriſdictionem in temporalibus, & hanc ſententiam communem Theologorum appellat, 2.23.57.

Thom. Bozius eleganter loquitur de modo & ratione uſũs tẽporalis poteſtatis Romani Pontificis, 2.24.9.

Thom. Bozius paſsim agnoſcit per Bullam Alexandri VI. plenum dominium Indiarum Regibus Catholicis datum fuiſſe, & dari potuiſſe, 2.24.23.

Thom. Bozius hæreticos eſſe docet eos, qui Chriſto ut homini temporalium dominium non concedunt, 2.23.90.

Thom. Bozius Alexandri VI. donationẽ multis rationibus defendit, 2.23.69.

Thom. Bozius Eugubinus Indorum Occidẽtalium barbariem, & incultos, ac feros mores ſæpiſsimè exaggerat, 2.7.33.

Thom. Bozius ſecurè admittit conceſsionem Novi Orbis à Deo Hiſpaniæ Regibus factam, ob zelum Religionis, & alias virtutes, 2.2.33. & 35.

Thom. Bozius, Ioan. Boterus, Rutil. Benzon. & alij agnoſcunt Spiritus Sancti afflatum in Alexandro VI. dum cõceſsit Indiã Oriental. & Occident. Regibus Luſitaniæ, & Caſtellæ magis quàm alijs, 2.3.22.

Thom. Bozij elegantiſsima verba referũtur, pro excuſanda Hiſpanorum adverſus aliquos Indos aſperitate, 3.6.58.

Fr. Thom. à Iesv præſidia militaria concedit ad frænandos Indos, & Prædicatores tuendos, 2.18.13.

D. Thom. etiã apud Sinas, & Braſilienſes prædicavit, 1.2.33. & 1.14.54. & 60.

D. Thom. maximos in prædicatione Indiæ interioris progreſſus fecit, & illius Apoſtolus meritò vocatur, 1.2.32.

D. Thomę prædicationis in India interiori multa veſtigia noſtris temporibus reperta, 1.2.36.

D. Thomæ Apoſtoli pedũ veſtigia, ſcopulo impreſſa, oſtendũt Braſilienſes, 1.14.61.

D. Thom. miraculum inſigne apud Indos, 1.2.39.

D. Thomæ corpus Maliapuræ inventum, & eius miracula, 1.2.38.

D. Thomæ vaticiniũ de Luſitanorũ advẽtu ad Indos Orientales, 1.2.40. & 44.

D. Thomæ verba notabilia adducuntur pro aſſerenda temporali dominatione Pontificis, 2.23.58.

D. Thomæ verba difficilia qualiter accipi debeant? 2.1.59.

Don Thomas Tamaio de Vargas Regius Hiſtoriographus citatur, & laudatur, 1.6.59. & 2.25.89.

Thraces ad quatuor uſque numerare didicerunt, 2.8.99.

Thubal filius Iaphet, & nepos Noë omnium primus in Hiſpaniam venit, 1.9.58.

Thubalia propriè, & verè dicitur Hiſpania, & quare? 1.15.51.

Thule inſula ubi? & plura de ea remiſsivè, 1.12.90.

Tibia Barbara quæ? 2.8.38.

Titulus primæ inventionis, & occupationis Novi Orbis parum ſufficiens indicatur à Victoria & Gregorio Lopez, 2.6.61.

Titulum nullum allegare melius eſt, quàm invalidum, aut defectuoſum, 3.2.52.

Titulus Divini impulſus, ſive revelationis in detectione, & cõverſione Novi Orbis à Victoriæ impugnationibus defenditur, 2.3.42.

Titulus præcedens talis præſumitur, qualem præſens poſſeſsio demonſtrat, 3.1.22.

Titulus primæ inventionis, & occupationis iuvat Hiſpanorũ Regum cauſam in dominatione Novi Orbis: eiuſque meminerunt Victoria, & Gregor. Lopez, 2.6.10.

Titulus quilibet putativus, & illegitimus ſufficit in præſcriptione longiſsimi tẽporis, quãvis poſteà de eius errore cõſtet, 3.2.63.

Tituli à primordio poſterior formatur eventus, 3.1.21.

Tituli ſuperbi, quos ſibi ſumit Turcarum Imperator, & alij Reges Gentiles remiſsivè, 1.16.63.

Ti-

Titulosplures eumulare,ad ius ſuúmagisac magis cõfirmãdũ nemo prohibetur, 3.1.61.

Titus Imperator victoriam à ſe de Iudæa partã in Deum omnino retulit,qui ſuis manibus Indæos punire voluit, 2.4.80.

Tobias reddi iuſsit hœdum à Gentilibus captum,ne furti reus efficeretur, 2.10.65.

Tolerãtia Eccleſiæ circa dominia,& imperia infidelium qualiter procedat? 2.11.31.

Traianus habuit in votis expeditionem in Indiam, 1.3.10.

Tranſire verbum, hoſtiles graſſationes aliquando ſignificat, 2.20.74.

Tranſitus per alienas provincias ubi neceſſarius, & innoxius eſt, nullo iure negari poteſt, 2.20.72.

Trapobana inſulæ certior notitia quãdo, & qualiter à Romanis habita? 1.5.11.

Trapobanenſes quâ induſtriâ in navigando uterentur, 1.12.44.

Tributa pto aëre, & pro umbra aliqui Imperatores exegerunt, 3.3.45.

*Trident.*Synodus ſeſſ.14.declarat, Eccleſiã non iudicare de nõ baptizatis, 2.14.26.

Trident.Synodus,quæ infideles ad Eccleſiæ iudicium ſpectare negat; qualiter accipiatur? 2.15.49.

Traianus Bocalinus Novi Orbis detectionem imprudenter irridet, 1.16.96.

Truxilli urbis Peruanæ deſcriptio, & ingens terræmotus, 1.6.45.

Tumpiz, ſive *Tumbez*, Oppidum Regni Peruani, Indorum tempore, erat nobiliſsimum, & munitiſsimum, 2.4.56.

Turcæ cur imponãt leviora tributa Abyſſinis,in terram ſanctam Religionis cauſã venientibus, 1.8.81.

Turcæ,& aliæ nationes quàm feros,& fœdos mores hodie habeãt,& olim habuerint, 2.14.68.

Turcarum barbaries, & morum feritas maxima eſt, & fuit, 2.8.43.

Tutela,&cura cur à iure invẽta ſit? 2.9.39

Tutela eſt munus publicum, & de tutorũ poteſtate,& dominatione, 2.9.49.

Tiberius in Africa graviter punivit Sacerdotes Saturni, qui ei infantes immolabant, 2.12.85.

Tiberius, & Trajanus ægrè ferebant, ſe Dominos appellari, 2.21.57.

Tyranni pauci ſuâ morte pereunt, vel ad poſteros ſuos Regna tranſmittunt, cum Iuvenali,& Æliano, 2.12.19.

Tyranni citò pereunt,& Regnorum brevi amiſsione, & trãſlatione puniũtur, 2.12.13.

Tyranni ex curſu temporis, & diuturna populorum tolerantia, & conceſsione efficiuntur veri,& legitimi Reges, 3.4.36.

Tyrannis quàm grave peccatum ſit? 2.12.12.

Tyrannorum vitia,& proprietates quæ? 2.12.9.

Tyrannum iuſto titulo regnantem nemo privatã auctoritateoccidere,vel ſpoliare poteſt, 2.14.49.

Tyrus Phœnicum Metropolis ditiſsima fuit, 3.7.98.

Tyrij olim ſe iactabant maris dominos, & quare?& locus Ezechiel cap.27: 3.3.52.

Tyrij, & Phœnices fuerunt olim præſtantiſsimi in arte navigandi, 1.13.62.

Tyrij diu ſervarũt epiſtolas Salomonis,& Regis Hiram,quæ agebant de navigationibus in Tharſis, & Ophir, 1.13.60.

Tyria maria proverbiũ quid ſignificet, & unde originem traxerit? 1.13.64.& 3.3.53.

V

Vacca una octingentos aureos domino vigenti annis reddidit, 1.7.37.

Væ, ſive *Veh.* dictio quid in Scriptura ſignificet, 1.15.28.

Vaſci Gamæ Luſitani fœliciſsimæ navigationes,& expeditiones in Indiam, 1.3.30.

Vaſſalli qualiter iurent defendere vitam, & honorem domini, 2.1.10.

Vaſſallos à dominis crudeliter habitos, etiam auxilium non petentes, debet Princeps liberare,& ab eorum iuriſdictione eximere, 2.13.98.

Vaticinia oſtendentia cõverſionem Novi Orbis paſsim reperiri videntur,in Iſaîa,Ietem. & alijs locis ſacræ Scripturæ, 1.15.19.

Vaticinia aliqua Propherarum referũtur, quibus Eccleſiæ de remotis gẽtibus magnũ incrementum promittitur, 2.8.73.& 81.

Vaticinium notabile adventus Hiſpanorum,quod Rex Tydore ſe habuiſſe, illis ſignificavit, 2.2.63.

Vaticiniũ de tẽporali Regno Chriſti,qualiter acceperit Ioſephus Iudæus? 2.23.99.

Vbertas incredibilis fructuum, & frugum Novi Orbis, 1.7.23.

Vbique dictio quid ſignificet? 1.14.16.

Velle eius eſt, qui poteſt & nolle, & aliorum Imperio non obſequitur, 2.19.67.

Velle credere eſt munus animæ, & ad id nemo cogi poteſt,nec debet, 2.17.11.

Venatoriam bellicæ artis partem cõcedit Calcagninus adverſus Barbaros, qui feros mores deponere nolunt, 2.7.53.

Ven-

Vendere quis ſe ipſum poteſt ob pretium participandum, 3.7.32.
Veneti quibus cæremonijs ſibi quotannis in die Aſcẽſionis maredeſpondeăt, 3.3.34.
Venerorum Reſpublica ſe iactat ex Alexand.III.cōceſsione maris Adriatici dominā eſſe & an hæc conceſsio certa ſit? ibid.
Veneti præſcriptione immemoriali defendunt dominium & gabellas maris Adriatici, 3.3.75.
Venetorū Reſpublica ſemper libera fuit, & quare? 2.6.20.
Venti præcipui, & Cardinales dicti, qui ſint? 1.1.16.
Ventorum plurium nomina, ſitus, & differentiæ remiſsivè, 1.1.22.
Verbum Domini non eſſe alligatum, quo ſenſu ſcribat D.Paulus, 2.16.13.
Verbo utendum ut nummo, cui publica forma ſit, 1.4.59.
Verborum proprietati derogat uſuscommunis loquendi, 1.4.60.
Verbis, qui abundant, in rerum ſubſtantia deficiunt, 1.1.3.
Vergere verbū quid ſignificet apud Geographos? 1.1.43.
Veritas etſi obſcuretur, tandem tamen emergit, 1.4.11.
Verſoriam capere apud Plautum ſignificar, *dar, ò tomar la buelta*, 1.12.46.
Veſtibus ornatis ſemper honos maior deferri ſoler, 2.18.67.
Vettones Hiſpaniæ populi olim Romanos ambulantes valdè mirati ſunt, 2.8.101.
Viæ plurimæ quæſitæ ſunt, quibus Oceani Atlantici ad Auſtrale facilior tranſitus aperiatur, & quæ illæ? 1.8.49.
Vicario Chriſti directè non fuit conceſſa poteſtas ſuper non baptizatis, 2.14.24.
Victimam involuntariam, vel reluctantẽ à ſacrificijs reijciebant Romani, 2.17.22.
Victi ſemper ſolent à victoribus calcari, & ſpoliari, 3.6.48.
Victo, vel capto miſericordia debetur, in quo pacis perturbatio non timetur, 3.7.40.
Victores cum victis qualiter ſe habere debeant, 3.7.37.
Victoria inter præcipua genera rerum acquirẽdarū à Cicerone cōnumeratur, 2.6.25
Victorias de Indis ab Hiſpanis partas qui dă mali ex eo extenuant, quòd Indi Barbari, inermes, & puſillanimi eſſent, 2.4.61.
Victorias ferè omnes, quæ ab Hiſpanis in Novo Orbe partæ ſunt, cœleſtibus auxilijs tribuunt plurimi, & grauiſsimi Auctores, qui de illis ſcripſerunt, 2.4.58.
P. Mag. Victoria putat non eſſe ſecurum titulum Divinæ revelationis, & quare? 2.3.32.
Victoriæ & Molinæ verba referuntur de iuſta occupatione inſularum, & provinciarum deſertarum Novi Orbis, 2.6.82.
Victimas humanas Mexicanorum Deo odioſas eſſe, & brevi deſituras, ingenti miraculo oſtenſum fuit, 2.12.99.
Vincentius Lirienſ. optimè exponit cauſam, cur Fides, & Eccleſia Dei dicatur Catholica, 1.14.50.
S. Vincentij Ferrer vaticinium de Orbis prædicatione per Religioſos diverſarū Ordinum efficienda, & perficienda, 1.14.74.
Vindicta Magiſtratuum eſt vindicta Dei, 2.15.45.
Vindicta, quæ tendit ad peccantiū correctionem, eſt actus miſericordiæ, 2.13.45.
Vindictam ſcelerū Deo relinquendā eſſe quo modo, & ſenſu in Deuteron.& apud D. Paul. dicatur, 2.15.42.& ſeqq.
Vindictam peccatorum, quę contra Maieſtatem Divinam committuntur, ſibi relinquendam Dominus tradit, 2.14.20.
Viracochas cur dicantur Hiſpani ab Indis Peruanis? 2.7.50.& 12.22.
Virgilius Epiſcopus Saleburg. reprehenſus fuit, quòd Antipodes dari pro concione dixit, 1.11.32.
Virgilius, quod de dominio, ſeu Regno Chriſti Sibyllæ prænuntiarunt, ad Auguſtū Cæſarem adulatoriè traduxit, 2.23.101.
Virgilius 1.Æneidos exponitur, 2.20.77.
Virgilij carmina exponuntur, 2.14.79.
Virgilij carmina de exceſſu Oraculorum accommodantur, 2.4.85.
Virgilij carmina de Templo Iani clauden do expenduntur, 2.17.82.
Virgilij locus 9.Æneid.expenditur, 2.6.27.
Virgilij locus Æneid.6.exponitur contra Iuſtum Lipſium, 1.12.87.
Virgilij elegās naufragij, & procellæ deſcriptio, 1.11.76.
Virgilij vaticinium, quod trahi poteſt ad detectionem Novi Orbis, 1.12.83.
Virginia provincia ab Anglis occupatur, & eius deſcriptio, 1.6.22.
Virginius ſuam filiam necavit, quòd in eius perſona Appius iuris obſervantiam nō cuſtodivit, 2.24.8.
B.Virginis *del Pilar* Cæſar-Auguſtanæ urbis ad D. Iacobum apparitio, & Templi ibidem ab eo conſtructi, hiſtoria refertur, & comprobatur, 1.14.33.

Viro gravi, & fidedigno qui credit, ſecurus eſt, 3.2.34.

Vis, & metus multũ minuunt de voluntario, imò conſenſum excludunt, 2.17.91.

Vim, & metũ longè abeſſe debêre à converſione Iudæorum, & aliorum infidelium, etiam Chriſtianis ſubditorum, paſsim admonent ſancti Patres, 2.17.5.

Vita alterius, imò nec propriæ, nemo eſt Dñs, niſi ad cuſtodiendam illam, 2.13.94.

Vlyſſes, ob peregrinationum labores, ab Homero laudatur, 1.16.24.

Vnctionis ius paſsim omnes Reges Chriſtiani ſibi uſurpant, 2.25.35.

Vocationes, & inſpirationes Divinæ multis modis contingunt, & confirmantur, neque ſemper miraculis egent, 2.3.48.

Vocationibus Divinis parêre, aut non parêre Deus in noſtra voluntate reliquit, 2.17.10.

Voluntas prorſus libera non reperitur in eo, qui etiam cauſativè aut conditionatè ad baptiſmum compellitur. Et quatenus volũtas coacta voluntas ſit? 2.19.66.

Voluntas non minus declaratur rebus, & factis, quàm verbis, 2.21.3.

Voluntate ex mera quod dependet, ex eâdem adimi poteſt, 2.11.34.

Voluntatem liberam qualiter diffiniat D. Auguſtinus? 2.19.69.

Vrbano II. Roman. Pontifie. orationem pro bello contra infideles habente, audita fuit vox de cœlo, quæ illud approbavit, 2.16.65.

Vrbem totam incendiſſe dicitur, qui eius partibus ignem iniecit, qui creſcẽdo, & ſerpendo, eam abſumpſit, 1.14.86.

Vrbes *Piura*, & *Paita* quales? 1.6.44.

Vrbes *Chachapoyas*, *Mayobamba*, *Leon de Guanuco*, & *Guamanga* deſeribuntur, 1.6.50.

Vſucapio à Cicerone, & I.C. appellatur finis litium, 3.3.4.

V*tilia* quæ alicui ſint reperire, magnam laudem meretur, ex Ariſtot. 1.16.35.

Vtilitatis publicæ, & Religionis augendæ ratio plura, contra ordinarias iuris regulas operari ſolet, 2.21.33.

Vtilitatis ſpecie obiectâ, omnes natura etiam ad pia, & honeſta magis accẽdimur, 1.16.110.

Vtilitati infidelium magis quam ſuæ intendere debet, qui eorum cõverſionem curat, 2.9.22.

V*valdenſium* hæreſis, quæ peccatores dominium rerum ſuarum non habêre dicebat, in Concilio Conſtant. damnata fuit, 2.10.56.

V*xor* fidelis quando à viro infideli ſeparari poſsit, 3.5.10.

Vxorem converſam poteſt Papa eximere à poteſtate mariti infidelis, 2.11.57.

Vxores, & famulos vivos ſimul cum defunctis regulis ſepeliebãt Peruani, 2.12.60.

X

Xerxes fruſtrà pontem navium in mari facere tentavit, ut Aſiam Europæ coniungeret, 1.8.55.

Z

Zacharia locus cap. 14: *Quod ſuper frenum equi eſt ſanctum Domino*, explicatur, 2.17.87.

Zeilan inſula detegitur, & eius ubertas: & an ſit Trapobana? 1.3.39.

Zelus extendendæ Chriſtianæ Religionis tunc laudari debet, cùm eiuſdem Religionis præcepta non frangit, 2.19.31.

Zelum purum, & ardentem Reg. Cathol. in converſione Novi Orbis plurimi Auctores adverſus calumnias Hæreticorum defendunt, & extollunt, 1.16.105.

Zenu in fluvio auri glebæ gallinacei ovi magnitudine retibus expiſcari ſolent, 3.5.10.

Zigantes, Afri, Hyperborei, Æthiopes, Daci, & Sarmatæ varijs coloribus corpora pingebant, 2.8.116.

Zonam Torridam eſſe impertranſibilem, & inhabitabilem hodie etiam aliqui nimis ſupinè ſcribunt, 1.11.39.

Zonas tres anteà inhabitabiles, poſt Chriſti adventum habitabiles factas piè probare nititur Thomas Bozius, 1.11.45.

Zonas quinque, quibus terra dividitur, qualiter deſcribat Cicero, Plin. & alij, 1.11.35. & 38.

Zonas omnes habitabiles eſſe, & Torridam placidiſsimam, hodie certiſsimis experimentis compertum eſt, & Auctores, qui de hoc agunt, 1.14.41. & 43.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

MATRITI,

Ex Officina Franciſci Martinez,

Anno cIↄ Iↄc xx ix.

Digitized by Google

Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google